R. P. PAVLI SHERLOGI ANTELOQVIA COGITATIONVM IN SALOMONIS CANTICORVM CANTICVM.

VENI DE LIBANO SPONSA MEA VENI CORONA BERIS
IHS
ANTELOQVIA
COGITATIONVM
IN
SALOMONIS
CANTICORVM
CANTICVM,
Historica simul & Concionatoria.
VOLVMEN PRIMVM:
Auctore R.P. PAVLO SHERLOGO
Societatis IESV, Iberno, Vuaterfor-
diensi. S. Theologiæ Professore, & Di-
librorum pro Regio eiusdem
Societatis Collegio Salmanticensi in
Academia Interprete.
Editione insigni Auctuario nobili-
Nam præter illustratas sæpè maiores Di-
sciplinas, accessêre decem & octo integræ
Sectiones, nimirùm tres vltimæ
Anteloquij Moralis;
Insuper & Indices duo; alter Obseruationum
in varias facultates; alter sermonum Aduen-
tus, Quadragesimæ, Festorum nonnullorum,
spiritualiumque Exhortationum.
LVGDVNI,
Sumpt. IACOBI & PETR. Prost.
M. DC. XL.
TOTA PULCRA ES AMICA MEA ET MACULA NON EST IN TE

2

ILLVSTR. ET REVEREND.

D. D.

FERDINANDO DE VERA,

QVONDAM INSVLÆ S. DOMINICI
APVD OCCIDVOS INDOS ARCHIEPISCOPO.

NVNC EADEM IN PLAGA CVSCENSI Hierarchæ; Philippo IV. Hispaniarum Catholico Monarchæ à consilijs;

S A L V T E M.

SERIVS, quàm desiderabam, pergit ad Vos (FERDINANDE, Antistes Clarissime) Liber iste. Optabam siue cultor, siue amicus de more gentium, nouum Hierarchatum tuum strena aliqua salutare; & ecce post moras, quale tandem donum! Verba solùm leuibus mandata foliis: Quid dicam? Dicam tamen; *Laudatur euangelica mulier, quia quod habuit, & fecit: ita & ego facio, quod habeo; litteras habeo, & litteras mitto:* Disiunxit nos ante annos tres Oceani latitudo; fateor solatium in epistola, quæ animæ substituit, & in longinquum mentis arcana defert; Sat tamen epistolarum habuit Sponsa nostri Epithalamij, nec quieuit; ardens præsentiæ desideriis exclamat, *Osculetur me osculo oris sui;* Conquerar & ego pronuncians; *Vtinam viderem te! Non scriberem tibi, & impleret Deus desiderium meum super terram! desiderio enim desideraui videre faciem tuam; Sed longe est à me; infinita enim Terrarum spatia, & vastissimi maris interiecta profunditas inuident mihi huius desiderata, & desiderandæ visionis dulcedinem;* Interim, dum PHILIPPVS Monarcha pietate, gloria, dominatione Summus, vocat in hunc orbem, (vocabit autem quamprimùm, neque enim Americæ commodauit nisi ad breue interuallum,) absentiæ lenibit mœrorem laudum recordatio; Sic Sponsa Hymenæi capite quinto, amisso compare languori vt mederetur, quem socij attulit peregrinatio, hymnum cantauit de encomiis dilecti filiabus Sion, *candidum* appellans, *& rubicundum, electum ex millibus*, & nomina tribuens infinita, quæ eloquens Magister Amor suggessit; ita saltem *potiore mei parte, solo corpore domi residens, voluntate nimirum ad te, & spiritu, & sermone veniam.*

Nicolaüs Notarius *S. Bernard. epist. 4.* *Cant. 1. 1.* *Nicol. qui suprà epist. 20.* *Paulin. epist. 1. ad Seuerum.*

Exordiar à patria: sed, quoniam cum multitudine communis est hæc gloriatio, absoluam breuiter mutuata encomij clausula vna à Theodosij Augusti Panegyrista Latino Pacato; *Solum tibi Hispania est, terris omnibus terra felicior, cui excolenda, atque adeò ditanda impensiùs, quàm cæteris gentibus, supremus ille rerum fabricator indulsit;* Pater tibi FERDINANDVS DE VERA. Proh! qualem Ducem nuncupo! qualem belli Cometam! Quòd si æuo nostro mos ille vigeret, quo Imperatores Macedonici, Cretici, Numantini de vocabulis nationum subactarum titulos & cognomenta famebant; ipse *Granatensis*, ipse *Lepanticus*, ipse *Britannicus*, ipse *Africanus* ipse *Hollandus* diceretur; *Et quantum tota Respublica habet hostium, tantùm vna Familia ostenderet & triumphorum*: Ille sub Philippo Prudente Maurorum superbam temeritatem, & Granatensi in agro, & Mauritaniæ in finibus compescuit; Ottomanicum fastum vt euerteret Ioannes Austriacus Princeps inclytissimus apud Lepantum, manu, consilio, sumptibus iuuit; cum Anglo, cum Batauo congressus sæpè, nunquam non castrorum terror, non inimicæ legionis formido; quòd si aliquando victus, ab elementis tamen, non ab homine superatus;

Pacatus vbi suprà.

Auunculus tuus Illustrissimus Dominus D. IOANNES BELTRAN DE GVEVARA, Præsulum Idea, Iuris vtriusque Anima, integritate, prudentia, stemmate inter raros paucis comparandus, post multas infulas demum & Compostellanam Archiepiscopus rexit Sedem; Viuit nunc, & ô seros videat annos Domus fulcimentũ, tuus ex Fratre Nepos Comes de la Roca, Clarissimus Dominus D. IOANNES ANTONIVS DE VERA, quem Philippi IV. legationes, quem Familiæ vetustas in Reges multos ascendens non ita nobilitarunt, vt & armorum, & Lycei coniunctio; nam quantùm viribus, & celsa animi magnitudine præstet, norunt & in cœlum euehunt Hispanicæ Militiæ Scipiones; quantùm verò Historia, Crisi, varia & intrita lectione, ipsóque in primis dicendi flumine emineat, nemo est eruditorũ, qui ignoret; stupescunt ad tam diuersa sufficere vnũ; *Adeoq; maiorem mortalibus animum gerere putaui, qui tam dissidentibus studiis integer præparatur*; Hæreo delibatione ista contentus; nam si per atriorum Imagines pergere insistam, quem habitum sit vnquam oratio exitum? Recensebit enim vestræ stirpis decora solus ille, qui omnem Hispanæ nobilitatis gloriam complexus fuerit; quis enim insignior, qui non vobis, aut sanguine, aut affinitate coniunctus? Tot apud vos Reges, quot apud alios plebeia capita; Obuelare præstat magis, & à sermone abstinere omni, quàm festina enumeratione tenuare.

Hildebertus, Cenomanensis Episcopus. epist. 2.

Quanquam neque Maiorum facta præclarissima deserere valeam, (FERDINANDE Hierarcha Amplissime) dum ad tua propero encomia, solúmque tu dissimilis Auis tuis, quòd in te coniunctæ prædicantur virtutes, quæ in illis etiam diuisæ stuporem generant; Vndenam auspicabor tantarum laudum segetem? Terret copia bonorum; obruisset penitùs nisi eo de Præsule agerem, de quo etsi pauca dicam, non tam vereor, ne in laudibus suis parcum, quàm ne nimium arbitretur; Ergo, vt primùm infantiæ noctem dispulisti, & rationis affulsit stella matutina, cœpisti egregia indole in spem attollere cognatos, vt iam tum portenderent, qualis prolabentibus annis futurus esses, quàm gigas, cuius in puero tã mascula virtus; *Qui quamuis de splendore natalium conscientiæ iubar hauseris; tamen fulgorem stirpis præcipuè morum radijs obumbrasti, vincens decorem sanguinis ingenij claritate, dum coruscantem germinis tui lampadem, actuum serenitate transcendis, & factus es stemmatis victor tui, per quod plerósque mortalium nascendo superasti*; Ephebiam vt attigisti, quanquam exercitamenta non despexeris, quæ in deliciis numerat equestris ordo, (imò siue in circum prodeundum esset, siue in apertam planitiem, vix tibi æmulus quisquam;) tamen maior diligentia in ornamento pectoris; disciplinarum etiam iam tùm, cùm plurima essent quæ frangerent conatus, quasi impatiens te ardor possedit; quamobrem & breui interuallo consequutus es vt vix in scientiis esset tam abstrusum aliquid, cuius te notitia lateret; *Sic sapientiæ, eloquentiæ, & disciplinæ dotibus approbatus*, Bajacensis vrbis, quæ tibi natiua ciuitas *decus*; *populorum exemplum factus es*, cùm exclamarent de iuuene antiqui dierum; *Quis ille, aientes, vigor, quæ solertia spiritus, quæ saltu suæ subtilitatis obiectu intia quæque perrumpit, & quæ possit de singulis artibus etiam cum singulis artificibus philosophari?* Accessit ad gratiarum cumulum oris venustas in paucis speciosa, torua paululùm, virum nempè, atque bellatorem indicatura; *Formositas illa lucis corporeæ, index animæ fuit*; Denique *quod attrita puluere canities, quod grandæuus de impetratione nunquam certus optauit, hoc tibi adolescenti supernum munus ingessit.*

Ennodius in Vita Antonij.

Nicolaus S. Bernardi Notarius epist. 5.

Idem epist. 34

Ennodius Vit. Epiphanij.

Sic tu in specie, & pulchritudine tua, ad nobilitatis inuidiam, per Babylonis plateas vagabaris; cùm placuit Numini segregare in Vas electionis; inspirauit itaque vehemens desiderium melioris vitæ, & Augustinum vt sequereris Ducem subintimauit; Lubet (ô FERDINANDE Præsul dignissime) horam illam beatam Paulini Nolani Antistitis eloquentia tibi refricare; *Tu ad Dominum miraculo maiore conuersus es, quia ætate florentior, laudibus abundantior, oneribus patrimonij leuior, substantia facultatum non egentior, & in ipso adhuc mundi theatro id est, fori celebritate diuersans, & facundi nominis palmam tenens, repentino impetu discussisti seruile iugum peccati, & lethalia carnis, & sanguinis vincula rupisti; Beatus, qui refugisti de concilio impiorum, & in via peccatorum persistere noluisti, & sedere in cathedra pestilentiæ dedignatus es, vt humilitate præcelsa pedibus Crucifixi accubares; Tu ergo verus factor Legis, & Euangelij non surdus auditor, qui corpus & mundum configens Cruci, delicias iuuentutis, & vitæ præsentis mala gaudia pro venenis & luctibus auersatus es, respuens patrimoniorum onera, seu stercorum*; At verò Religiosorum contubernio admissus, qualem te portaueris Tyro, & insuetus militiæ? quanta in fronte serenitas? quæ in oculis? quæ in genis verecundia? quæ vultus hilaritas? quàm grauis incessus? quàm meditata verba? Ibi nouissimus virorum, magnus ille, & præpotens; ibi sub attrita lacerna, qui purpuram & byssum induebat; ibi assiduus in ieiuniis, in oratione, in vigilando: *Ibi Dei cultor tota disciplinis cælestibus virium tuarum vela laxabas; & cùm omnia essent digna præconijs quæ gerebas; dispendium virtutis credebas fuisse laudatum.*

Iacobus 1. 8. epist. 6. ad Faustum.

Epist. 1. ad Seuerum.

Ennodius in Vita Antonij.

Ita sanè consummatus in breui, expleuisti tempora multa: Quamobrem, & seniores Ordinis, & qui ad clauum regiminis sedebant, cùm animaduerterent canos in adolescentia sensus, difficilia quæque munia extemplò commendarunt; Iussus igitur primùm Theologiæ arcana

auditori

auditoribus reserare, non macram & aridam sapientiam lucubrationes pepererunt, sed neruis,& succo plenam, omnibus Theosophiæ locis ad probationem vocatis, modò accersitis Bibliorum sententiis, modò Pontificum, Synodorúmque effatis, modò inuestigata antiquitate, modò nuperis expensis; In diuinis autem postquàm egregius antecessor euasisti; & multitudinem doctriuam comitaretur aurea eloquentiæ vis, ardórque spiritus, Academiam relinquere coactus es, ad multitudinem deinceps sacra habiturus verba; quo munere aliquandiu functus multo cùm plebis Christianæ & commodo, & plausu, Concionatórque generalis Sodalitij Eremitici B. Patris Augustini nunciatus, tandem & ad Pastoralem curam prudentia, grauitas, mansuetudo prouexerunt; Prior itaque factus es, atque Cœnobij caput: *Taceo Vniuersitatis in tua electione consonantiam, & discretarum nationum concordem sententiam non reuolno; statuat ista loco laudis, cui non suppetit, quod possit prædicare de moribus*; quorum integritate delectatus, cùm aliunde & plenè sciens fuisses, caularum fidei grauissimus Senatus à consiliis habuit, & *Qualificatorem* vt nominant, designauit.

Enodius orat. de S. Laurentio, Episcopo.

Hæc dum succedunt, committitur interim diligentiæ clarissimi Auunculi sui Domini IOANNIS BELTRAN DE GVEVARA, Bajacensis Ecclesia; Optabat in charæ sponsæ ruere amplexus fidissimus Vir; non potuit Italia remoratus, quoniam Monarchæ iussa vrgebant; Petijt substitui, qui absentiæ dolorem mitigaret; sed, quem talis Atlas Vicarium reperisset nisi tu Regis memoriæ occurrisses? Electus igitur Burgiensis Antistes, breui translato Auunculo ad Compostellæ Augustam Basilicam, eò quoque pergere Vos compulsi, qui certè pondus dici, & æstus tulistis per multos annos; *O nouum atque inauditum ad principatum iter! Non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena vtilitas, alienus timor Principem fecit; assumptus es in laborum, curarúmque consortium; neque te læta & prospera stationis istius, sed aspera, & dura ad capessendam eam compulerunt*: Iam fama Gallæciæ Montana superauerat, & delata in vrbem sacro Zebedæi Iacobi insignitam vocabulo, Pontificem significauit aduentare *sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non litigiosum, non cupidum, suæ domus benè præpositum*; Hoc exciti tumore ciues, vt appropinquare senserunt, effusi extra domos, & extra murorum ambitus, in vias prosiliére studio videndi Rectorem suum; *Non ætas quemquam, non valetudo retardauit, quominùs oculos insolito spectaculo impleret; Te paruuli noscere, ostentare iuuenes, mirari senes, ægri quoque, neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem, sanitatémque prorepere*; Satisfecisti votis, desideria cumulasti; tu viduarum spes, tu depressorum solamen, tu Legum vindex, tu Sacerdotum regula, tu disciplinæ restaurator; Talis foris ciuilem Magistratum gerens, talis intus apud Commystas; nam Canonicorum in gremium cooptatus es, atque eorum, quibus Cardinalium ob tantæ Ecclesiæ honorem concessum nomen, Princeps renonciatus. Quanta præclarissimorum facinorum in illo theatro series tuorum, quam opulenta laus? Cohibet me verecundia tua, plusquàm longitudinis timor; cuncta tamen prætermisisse irreligio; dicam vnum, quod in multa sufficiat; Africani Piratæ nunquam congredi ausi cum fortibus, maritima Gallæciæ oppida inuaserunt; nunciatum vobis duci captiuos puerorum, feminarumque greges, profanari Ecclesias, vastari agros; egressus es continuò in salutem populi tui cum Christo tuo; Fuisset immortali præconio dignum si domi residens, iuberes conscribi militem, Ducem eligi, numerari pecuniam bellorum sumptibus; sed leuia fuére ista tibi, nisi & ipse in aciem prodires, animam si fors tulisset bonus Pastor pro ouibus positurus; Fuit illud egregium Deo, & hominibus spectaculum, cùm infulatus, Sacerdos, Monachus, quæ pro Numine deseruisti ætatis flore, pro eiusdem laudibus iterum arma repeteres; primus in vigiliis, primus in conflictu, primus in omni labore esses; hinc cohortium patientia, hinc admiratio; Quidni vero? *Cùm tecum inediam, tecum ferrent sitim; cùm in illa meditatione campestri militaribus turmis Imperatorium puluerem, sudorémque misceres, nihil à cæteris nisi robore, & præstantia differens*; Non potuit imbellis Africa tantam virtutem sustinuisse; expandit vela inimicus, & terga inglorius vertit; nec deinceps in longum, certè quoad tu Hierarcha, ausus gentem vexare.

Plin. in Panegyrico Traiani.

Timoth. 1 c. 3. vers. 2.

Plin. in laudatione Traiani.

Plinius in Panegyr. Traiani.

Tandem & amplissimus Archipræsul, Dominus IOANNES BELTRANDVS DE GVEVARA Compostellæ redditus est; Est hæc conditio astrorum, vt ex oriente magno & luminoso sydere, quæ parua & exilis est, delitescat stella; quid igitur? obscurauitne te Auunculi præsentia? quin & clarior euasisti, nec à tanto lumine fax tua dispendiũ aliquod passa est: Iaque nomen illi & honor Episcoporum, curæ tibi; Medius-fidius quæ de Gerardo amantissimo fratre quondam Bernardus; & de te tuus pronunciare IOANNES possit: *Gratias tibi ago* (FERDINANDE charissime) *de omni fructu meorum si quis est in Domino studiorum: tibi debeo, si profeci, si profui; tu intricabilis, & ego tuo beneficio feriatus sedebam mihi, aut certè diuinis obsequijs sanctius occupabar, aut doctrinæ filiorum vtilius intendebam; cur enim securus intus non essem, cùm te scirem agentem foris manum dexteram meam, lumen oculorum meorum, pectus meum, & linguam meam? Sed, quid dixi, forsan agentem illum, quasi interna* FERDINANDVS *nesciret, ac spiritualium expers esset donorum?* Non

Bernard. serm. 26. in Cantic.

licuit

licuit diu chariſſimis amicitiis frui, ſublatus eſt in Domum Æternitatis Auunculus; qualis tibi tum affectuum interior pugna? Dolebas extinctum Eccleſiæ Catholicæ pulcherrimum fulcrum, Hiſpaniæ ornamentum, familiæ decus, tua ſolatia; gaudebas te tibi reſtitui, & iterum Rachelis, hoc eſt dulciſſimæ Theoriæ amplexibus ſatiandum: Certè deinceps per annos aliquot priuatus egiſti, ſed non otioſus; tranquillitatis fidi comites ſcriptio continua, libri, cum eruditis amicis colloquia: *Quidni ego tuum otium aliorum negotijs anteuertam? Non enim te amœna, littora nec diſpoſiti ad temporum vices habuêre ſeceſſus; ſed ſiue tu in agris, ſiue in oppidis tempus dabas, rem, & famam pariter augebas.*

Latinus Pacatus in Panegyrico Theodoſij Auguſti.

Viuebas ſuauiter; nam apud te viuebas (FERDINANDE, Antiſtes optime) cùm Philippus IV. vigilantiſſimus Princeps longè poſitas nationes conſolaturus, interrupit quietem; nec potuit oſtendiſſe quantùm amaret occiduas Indorum partes, niſi tali Viro Hiſpaniam ſuam carere ſineret: Fecit, quo ardet ſtudio diſtendendæ Catholicæ fidei; & priuatam voluptatem ſacrificauit commodis ſubditorum; Obtulit initio paſcendos Inſulanos S. Dominici; at veritus poſteà ne immite clima valetudinem affictaret, & eriperet immaturo fato, Archiepiſcopatum quanquam Cuſcenſi Eccleſia commutare operæ duxit pretium; O Philippo Monarchæ gratias agite immortales Cuſcenſes Hiſpani! O vos magis agite, Indorum inculta natio! *Sanè ſana Regis diſpoſitio, quæ Cuſcenſi Eccleſiæ nihil melius potuit prouidere, quàm te, cuius & ſcientia ſubiecti proficiunt, & patrocinio virtus exultat: Sub te cultore ſterilis ficus efflorebit, & in gratiam cum ſuo redibit Domino, cuius minas, & ſecurim formidabat: Erit itaque ſtudij tui circa commiſſam tibi arborem fodere, circa eam ſtercora immittere: Talis planta facilè reſyluescit, & ſi colere deſinas, eius virentia breui tempore putreſcunt; Quotidie flat Aquilo, non floribus tantùm, ſed & fructus ſuſpectus, & folijs; Rogandus eſt Auſter, vt veniat, & perflet hortum ſuum, & efficiatur odor eius, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*; Sed quò ſe diſtrahit calamus? vbinam vagatur mens noſtra? qui tanto Præſuli ſtimulos addere non vereamur? Didicimus ex amicorum ſermonibus nihil tuo præſulatu fulgentius; præter ſecretas eleemoſinas inſignes, publicum alis quotidie ducentorum pauperum gregem, habitus modeſtiſſimus & qualis olim in monaſterio; ſtudia, preces, lectio bonorum Auctorum & imprimis omnium Reipublicæ membrorum correctio; ob hanc paſſus es à malis grauiſſimas calumnias, quibus te Numen bonorum vindex inſolita prouidentia liberauit: Gaude iterum & ſæpius tanta infulatus gloria, & diutiſſimè fruere: Lætetur ab alto proſpiciens diem hunc Hierarchatus tui Iſaïas, vidénſque Indicæ Eccleſiæ nitelam tripudiet ob adimpletas vaticinationes ſuas; *Aperiam in ſupinis collibus flumina, & in medio camporum fontes: ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum: dabo in ſolitudinem cedrum, & ſpinam, & myrthum, & lignum oliuæ: ponam in deſerto abietem, vlmum, & buxum ſimul: vt videant, & ſciant, & recogitent, & intelligant, quia manus Domini fecit hoc.*

Hildebertus Cenomanenſis Epiſcop. epiſt. 3. Idem ep. 6.

Cap. 41. verſ. 18.

Tu verò, FERDINANDE Paſtor Inclyte, dum hæc intueris, & ſpiritu præ iucunditatis inundantia penè excedis, dum tibi gratulantur, & applaudunt amici, & ſua quiſque donaria mittit; patere hunc primigenium Mineruæ noſtræ, rudem illum & incomptum fœtum, angulo aliquo ſubſiſtere atriorum tuorum; non exeret caput, non ibit in publicum, non aulam conſcendet infantiæ ſibi conſcius; tantùm vtcunque apud te viuat: Potuit Hiſpaniæ intra circulos reperiſſe qui foueret, qui protegeret: maluit tranare Oceanum, terrarum vaſtiſſima peragrare ſpatia, ferri in oppoſitum orbem; Fateor, multùm errando laboraſſet, niſi tu viarum ſcopus extitiſſes; *Quòd ſi nec pondere, nec ingenio placet artificis munus: non aliter tamen illud amplectere, quàm Superi vel thura, vel pinguium libamina victimarum; illi ſiquidem non hoſtiam, ſed effectum conſiderant; eorúmque gratiam deuotio, non impenſa, promeretur; purus, & integer animus eos, quocunque vult, inclinat: nec minùs quadrante, quàm talento cæleſtem mitigat indignationem*; Erit, vt hac clementia recreatus animus, ſublimiora affectet; atque ſupra ſe exurgens, Principe dignum quidpiam meditetur: Vale, & viue diu Eccleſiæ, Hiſpaniæ, bonis; Ita voueo, exoptóque. Salmanticæ pridie Idus Ianuarij, anno Chriſtianæ reparationis milleſimo ſexcenteſimo trigeſimoſecundo.

Hildebert. Epiſcop. epiſt. 16.

Illuſtriſſimæ Dominationi tuæ addictiſſimus,

PAVLVS SHERLOGVS,
ex Societate IESV.

FACVLTAS

Facultas Patris Prouincialis Castellæ.

EGo Franciscus de Prado Societatis IESV in Prouincia Castellæ Præpositus Prouincialis, potestate ad id mihi facta à R. admodum P. N. Mutio Vittellesco Præposito Generali; facultatem facio, vt liber inscriptus; *Anteloquia ad Canticum Canticorum Salomonis*, Auctore Patre PAVLO SHERLOGO Iberno, nostræ Societatis Theologo, & Rectore Seminarij Ibernorum Salmantini; & eiusdem Societatis grauium, doctorúmque hominum iudicio approbatus, typis mandetur; in quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & Sigillo nostro munitas dedimus. Vallesoleti in nostro Diui Ignatij Parentis Collegio, die 9. Ianuarij anno 1632.

Franciscus de Prado.

Censura ex Ordinarij mandato R. P. Ioannis de Ios Clericorum Regularium Minorum Collegij Salmanticensis Sancti Caroli Borromæi Præpositi; in eodem Collegio Sacræ Theologiæ olim primarij Professoris; atque in supremo Sanctæ Inquisitionis Senatu Qualificatoris.

VIdi eximium Opus, cuius inscriptio, *Anteloquia in Salomonis Canticorum Canticum Auctore R. P. Paulo Sherlogo Societatis Iesu, Theologo*: in quo miror Auctoris igneum ingenium, quo Cantica Canticorum, *Spiritalem, & profundissimum ex omnibus Sacramentis, abditissimúmque sensum continentia*, vt loquitur Philo Carpathius, luce noua lustrat, & illustrat; eruditionem veneror tum in Scripturæ difficillibus enodandis, tum in Patrum testimoniis concinnè, & aptè texendis. O quam eximium sacrorum Voluminum interpretem, ac Theologum præclarum agit! quam pulchram Ibernicæ eloquentiæ ex floribus huic operi intexuit coronam! Ego verò, cui Sapientissimus Dominus Licẽciatus Saldaña in hac Vrbe & Diœcesi Salmantina generalis Prouisor, censionem dicere iniunxit, in hoc opere nihil inueni contrà fidem, plura pro fide, aduersus Religionem & mores nulla, pro religione & moribus multa satis, & egregia, quæ ædificent, quæ prosint, quæ instruant, quæ delectent, & vt vna voce dicam, nihil non aureum: Hoc meum votum. Datum Salmanticæ in hoc nostro Collegio Sancti Caroli, tertio Kalendas Iunij, anno 1631.

Ioannes de Ios Clericorum Regularium Minorum Præp.

Illuſtriſſimi, ac Reuerendiſſimi D.D. Franciſci Sancij de Villanueua, Archiepiſcopi Epiſcopi Mazarienſis, nunc Canarienſis electi, Catholici Regis Conſiliarij, & Concionatoris Sanctiſ. D. N. Vrbani PP. Octaui Aſſiſtentis.

Approbatio ex Regij Senatus iuſſu.

SACRI Canticorum Hymenæi pretioſis ornata monilibus, erudita Præludia Maximi præſcripto Senatus dum attentus recognoſco, perſpexi planè inextricabilis oraculi in abſtruſiſſimos Mæandros fulgentiſſimam facem immiſſam, qua myſtici labyrinti
Iſaiæ 9. difficillimis locis, *Iacentibus in tenebris lux orta eſt*; Noua enim
Geneſ. 49. via inuenta Reuerendus Pater Paulus Sherlogus (*dans eloquia pulchritudinis*) abdita pandit,

——— Ambagéſque reſoluit,
Cæca regens filo veſtigia.

Hier. c. 1. Eo duce, qui *pectus ſuum Chriſti fecit Bibliothecam*, omnia quæſtionum monſtra ſuperanda, diuiníque Epithalamij referenda pene-
Cant. c. 7. tralia, illius Paradiſiaci Pomatij, *aſcenſum in Palmam, ſuauiſſimorúmque fructuum apprehenſionem*, futuram eſſe non ambigo; certè, inter alia huius libri Commentaria eminent hæc ita, vt ap-
Iudic. c. 8. pareat, quantò *melior ſit racemus Efraim vindemiis Abiezer*. Sic cenſeo. Madrit. 23. Idus Iulij ann. 1634.

Franc. Archiepiſc. Epiſcop. Mazarienſ.

D E

DE AVCTORIS INGENIO, ET IN SCRIBENDO CVRA, LAVDATISSIMORVM QVORVNDAM VIRORVM IVDICIA, ET HORTAMENTA AD EVNDEM.

P. IOANNES VELEZ ZAVALA, *Clericorum Regularium Minorum*, PHILIPPO IV. *Hispaniarum Regi Potentissimo à sacris Concionibus, & apud Supremi Senatus Fidei Quæsitores Censor.*

R.P. PAVLO SHERLOGO, Societatis IESV sapientissimo Theologo, sacrarum Literarum doctissimo Interpreti, & Hybernorum Collegiò apud Salmanticenses Moderatori optimo.

ANTELOQVIA tua in Salomonis Cantica (VIR ERVDITISSIME) vt tenui, circumspexi; quæ potius diligentia, introspexi; atque vt Seneca vtar verbis, Lucij sui librum laudantis; tanquam lecturus ex commodo adaperui, ac tandem degustare volui, deinde blanditus est ipse, vt procederem longiùs; tanta dulcedine me tenuit, & traxit, vt illum sine vlla dilatione perlegerem; *Thesaurum reperi doctrinæ sanæ; animaduerti enim in tuis scriptis expressas quasdam excellentis eruditionis, & ingenij notas; adesse video, imò superesse multa ex omnigena lectione ornamenta; instrumenta quidem, ad reconditos Scripturæ sensus facili iam negotio rimandos, solido tractu, & explicatione acquirendos; è Sanctorum Patrum penu altè deductas cogitationes, sententias cum acri, tùm iudicio, tùm animi reuerentia depromptas, Quæ omnia, & pleraque alia, quæ silentium modestè premit, Opus reddunt, vt laude, & luce, ita & prælo dignum; Faxit Deus, vt Auctor in omnibus sanè suus, qui praua ad Cantica asperso vbique verborum & sententiarum lumine, præclaráque omnia perfecit, Cantica ipsa, Vir talium mercium abundans, salute arridenti communi felicitati perficiat; Tandem, si de meo iudicio sedulus disquisitor interroget, dicam pro Operis, & Auctoris excellentia, quod Seneca vnico, sed pro multis, verbo;* Maior ille est, qui iudicium abstulit, quàm qui meruit. *Matriti in nostra Domo Spiritus sancti, 6. Idus Iulij, anno Domini* 1632.

D. ANTONIVS CALDERON, Doctor Theologus, olim è Collegio Conchensi apud Salmanticenses maiori, & in eiusdem vrbis Cathedrali Ecclesia à sacris Bibliis interpretandis Canonicus, & in alma Academia Durandi Cathedram tenens, nunc autem Ecclesiæ Toletanæ Canonicus.

AMANDAT longè ab horto suo diuinus sponsus Aquilonem, ventum floribus plantísque maximè odoriferis, inimicum; vtpote qui de se apud Nasonem,

Induróque niues, & terras grandine pulso.

Flare iubet Austrum suauem & tepidum, qui calore suo arbores laxet, & succos odoriferos faciat stillare rigido Aquilone gelatos, duratósque; *Surge* (inquit) *Aquilo, & veni, Auster, persla hortum meum, & fluent aromata illius.* Ecce tibi (Lector) mutata rerum natura est; Aquilone flante diuini horti spirant aromata, & longè latéque odorem sui spargunt; Gregorio, & Augustino venti sunt diuini verbi Prædicatores & Explanatores, super quorum pennas volare Deum dicat Psalmographus; Hinc meritò SHERLOGVM nostrum ventum dixerim, quem video diuini verbi Expositorem; At quis nobis ventus fiet nisi Aquilo Vir ad Septentriones in Hybernia natus? Hoc ergo Aquilone flante diuini verbi fluunt aromata, id est Scripturæ sanctæ intima sensa literæ corticibus clausa, velut aromata erumpunt, & suaueolentiâ cuncta replent; Non credis Lector? Lege SHERLOGI præuium hoc Opus; disperéam nisi fragrantia tactus aueas in Canticorum hortum, hoc est, explanationem quam iam præ manibus habet, quamprimùm introduci; Id ego ex parte iam merui; Et bone Deus! quàm nouos, quámque suaues & varios odores hausi, quos apud alios eiusdem horti cultores sentire non est! Sed cesso; nam si nares habes Lector probabis. Vale & his fruere. Salmanticæ sexto Idus Iulij, 1632.

VIRO

VIRO CLARISSIMO ET RELIGIOSISSIMO

R. P. PAVLO SHERLOGO

SOC. IESV EXCVLTISSIMO THEOLOGO SALMANTICENSIS HYBERNORVM COLLEGII MODERATORI

D. Franciscus Ramos del Manzano, I. C. & in Salmanticensi Academia, legum vespertinus Antecessor

AMICISSIMAM SALVTEM.

ANTELOQVIVM tuum in Canticorum Cantica, SHERLOGE Clarissime, auidè, anxiè expectamus, & desiderium eius verè dicam, iam diu est cùm ferimus perquàm molestè; Nec mea tantùm hæc expectatio, auiditásque, cui suauissima Præludia tua, seu Præcentiones, quarum adhuc modulatio dulcis auribus hæret, eisdem veluti gustasse contigit: verùm communis omnium, quotquot aut Musas amant, aut ab his amantur; Omnium sanè res agitur, publicéque iam interest, vel Religionis, vel doctrinæ, vel Academiæ nostræ causâ, scripta in lucem prodire, non diaria, qualia hodie pleraque, quæ Ἀδωνικοῖς κήποις εἴκαζεν Πλάτων, sed quæ sæculi famam sustineant, ætatem ferant, *solidúmque crepent*, vt ait ille; Talia hæc tua, doctissime SHERLOGE, proh quantis litæ ingenij, iudicij luminibus! quàm insignibus notis eruditionis! Agnoscent scio posteri, vix credituri tam effœto, non iam virtutum, sed & disciplinarum æuo vnum aliquem extitisse, qui *Encyclion* illud vt cum Vitrubio dicam *corpus ex omnibus scientiarum membris compositum*, felix absolueret, & sacrato Theologiæ peplo tot aliarum artium gemmas intexeret argutâ & dextrâ semper acu. Habet enim in scriptis tuis Philologus, quicquid aut in Hebraicis Romanísque ritibus literosior eruditio reclusit, aut ex omnigenæ lectionis Auctoribus penitior obseruatio selegit; Habet Theologiæ Doctor nouam, germanámque sacri Bibliorum textus explanationem, eámque adeò vel firmandis veritatis Catholicæ placitis, vel formandis ad Christianam pietatem moribus accomodatam, tanquam si hæc per se singula, non cum illis tot alia pulchra, *magná sui mole rerent*; Habent deniq; omnium artium cultores electissima è singulis ἀνθολογήματα, qualia vt Petronius alibi, *neque concipere neque edere mens potest, nisi ingenti flumine litterarum inundetur*; Iam stylus ipse, vbi Scholiastem tantùm agis sine fuco, aut cincinnis, leni orationis tractu, & æquabili perpolitus; vbi autem ad conciones ventum, excitatus & ardens, ac naturali pulchritudine exurgens, laudatorem alium quærit: Mihi nunc illud potiùs de Hyberniâ tuâ succurrit, quam Plutarchus Ogygiam ab Homero vocari putat illo carmine:

Ὠγυγίη τις νῆσος ἀπόπροθεν εἰν ἁλὶ κεῖται.

In eâ ille Vlyssem à Calypso Nympha cantu & alloquiis dulcibus adeò pellectum fabulatur, vt nihil aliud ageret, vel curaret; Id ego de Anteloquio tuo in Cantica certiore vaticinio spondeo fore, vt quibus vel semel eius moduli circunsonuerint, eisdem deliniti, aliorúmque studiorum immemores & curarum, veluti aureis catenulis ab aure reuincti, te Hybernicum Alcidem sequantur; Iam ex asse, vt sic dicam, meliorem illum patriæ genium possides; Tu modò, quâ cœpisti, perge, & Salomonij Cantici numeros imple; Negotiaris hac scriptione *Coronam, & gloriam, & qualem potest præstare sæculum de famâ æternitatem, de memoria resurrectionem*, vt cum Tertulliano iam desinam: Vale, R.P. Salmanticæ ex Musæo nostro, Nonis Septembris, anno Christiano 1632.

Plato apud Stobæum in Ethic. Eclog.

Vitrubr. lib. 1. Architect. cap. 1.

Horatius libro 1. epist. 8.

Petronius in Satyr. cap. 78.

Plutarch. in Libello περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώπου τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης.

Homer. Odyss.

Lucian. in Herc. Gallic.

Tertull. in Scorpiaco aduersus Gnostic. cap. 6.

é 3 Ad

Ad Reuerendum admodum

P. PAVLVM SHERLOGVM,

DE ILLVSTRATIS CANTICORVM CANTICIS.

תשמע כלה תשמח כלה
כי בחכמה כי בתבונות
תורי זהב עם נקדות
כסף כי טוב עשית לה

Βρίθει σοφείας, καὶ βρίθει
Ἐγκυκλοπαιδείας λόγος·
Νύμφη τάδ' ἐστιν ἀργύρου
Χρυσοῦ τε δῶρα κρείττονα.

Muranulatas largiter
Et vermicellatas opes
Sponsa dedisti Ecclesia:

Dum Canticorum Cantica
Sic expedisti, vt cœlicis
Humana subsint dogmata.

Quid? Sponsa gratulabitur:
At Sponsus ipse debitam
Christus rependet gloriam.

Fr. Antonius Descaules de Ponthieu, Monachus Montis-Serr. Benedictinus, Primarius Linguarum Salm. Professor.

METRVM

METRVM AVCTORIS
AD VIRGINEM BEATAM, VT QVOD NVPTIARVM FACES NON POSSVNT, IPSA CANTICORVM TENEBRAS DISPELLAT.

Nonne vides lichni vt pendent laquearibus aureis?
Multiplici vt fulget lampade tota domus?
Responsant tantis cognata Palatia flammis,
Quaque etiam distant exeruêre faces;
Vrbis ad exemplum villarum culmina splendent,
Et circunfusis ignibus ardet ager:
Exardent vallésque caua, collésque supini,
Gurgite & in magno lumina Thetis habet:
Ipsa etiam solito fulgentior æthere Luna
Incedit, stellæ promicuère magis:
Desine mirari, cur tanta incendia? lætus
Perstrepuit Libano nam Sulamitis Hymen.
Illa sui Sponsi pariter Coniux, Genitrixque:
Illa sui Sponsi Filia, & illa Soror,
Illa, in qua maculæ, aut rugæ vestigia nulla:
Illa puellaris gloria prima chori,
Quæ celebres inter Nymphas, inter Dryadásque,
Quale inter spinas lilia, tale nitet:
Heu mihi! tam grandi circundata Cantica luce:
Cantica facundi quæ Salomonis opus,
Cimmeriæ patiuntur adhuc caliginis vmbram;
Non Phariæ noctis densior vmbra fuit,
Vel titulum Musa demas, noménque Hymenæi,
Iessæi Proles ingeniosa senis;
Vel tetrum dispelle chaos; Styge condier atra
Lurida cum tenebris nubila quæque iube;
Non benè conueniunt, & Hymen, & opaca: Hymenæus
Vmbras auertit, lumen opaca fugant.
O tu, quæ Auroræ similis, claræque Dianæ
Progrederis, cui Sol vestis, & Astra comæ,
Cœlituum Regina potens, miserere Clientis,
Et votum exaudi supplicis aure pia;
Lampade non potis est tenebras vicisse Hymenæus;
Fortior est noctis vis inimica face,

Affer

Affer opem; subitò noctem, tenebrásque profundas,
Imbelli quanquam lampade vincet Hymen.
Hoc age, Dîa Parens! si lux affulserit ista,
Tunc celeris Libani per iuga longa ferar,
Et tibi de Hermônis, de Sanir vertice flores,
De concluso horto serta odorata legam,
Conscendam montem thuris, myrrhæque cacumen,
Suauia queis iungam cinnama, queis aloë,
Engaddi colles botris opobalsama fundent;
Aurea mala dabo, punica mala dabo,
Lilia, mandragoram, nardum, cyprúmque, rosámque,
Quæque habeat Galaad munera, quæque Bether
Sic tua dum cernat spirare altaria semper
Vere nouo, Hesperidum qualiter arua fragrant,
Sæpè tuum limen multus venerabitur hospes;
Sæpè canet laudes ore, lyráque tuas,
Sæpè aurum, gemmásque feret, seu discolor Indus
Mittat, Erythræi seu vehat vnda maris;
Et dicet; MARIÆ *verè est domus ista;* MARIA
Digna domus talis; digna MARIA *domo.*

Clientum & Seruorum minimus
PAVLVS SHERLOGVS
Societatis IESV.

SYLLABVS

SYLLABVS ANTELOQVIORVM, *ET* SECTIONVM OMNIVM, QVAS TOTVM COMPLECTITVR VOLVMEN.

Prior numerus paginam, Posterior columnam designat.

ANTELOQVIVM II.

Nuptiæ filiæ Pharaonis quid Mysticum adumbrent? quæ ab illis Ethica hauriendа. *pag.* 32

ANTELOQVIVM III.

Qui nubentes apud Salomonem iuxta historiam? qui secundum spiritum? Totius Cantici acoluthia repræsentata. *pag* 69

Subsect. 3.

Sherlog. Anteloq. in Cant. ĩ 2 ANTE

ANTELOQVIVM IV.

Argumentum Canticorum mysticum, & historiale accommodat ad mores. 125

ANTELOQVIVM V.

Locum, tempus honestatem connubiorum; sodales nuptiarum; Sponsi quanta fuerit potestas? Sponsæ Deos, & genus explorat. pag. 178

Reginis

Reginis? virgines, quæ lampades gestarent in nuptiis, an decem? Matthæi Parabola diligenter enucleata; ven[illegible]ces puellæ genialem pompam instruunt: Matrima sponsæ quænam? pag. 189. colum. 1.

Subsect. 2. Qui nuptiarum amici dicerentur, & quales sponso sodales fuerint? de amicorum vocabulo, numero, ordine; singulariter de conuiuialibus plenior disquisitio; passim ex Bibliis multa interpretata: nouè & cum industria enodatus Ecclesiasticus, Matthæus, Lucas, Ioannes. 194.1

Subsect. 3. Quot essent adolescentum, aut puerorum ordines, qui canerent, & tædis anteirent? Pueri symphoniaci in veterum deliciis; ad nuptialem pompam quæsiti; faces multæ in geniali lætitia, portabantur ab adolescentibus simul cum virginum turmis: Lampadarum vsus in Christianorum sacris: Matthæi Parabola decem virginum elucidata: Lucæ detenebrata verba? pag. 197. colum. 2.

Sect. 4. Ver temporum & celeberrima & suauissima portio, Canticorum famulatur castis amplexibus: Sub veris articulo coniugalia fœdera apud Hebræos; Titulus Psalmi 44. singulari explanatione illustratus: vere egregia pleraque apud Iudæos peracta. 200.2.

Subsect. 1. Præfatis obsistentia loca ex Canticorum capite 2. & 5. enucleata: nonnihil de tempore putationis viris, ficuum, myrrhæ; messem triticeam intra veris ambitum in Palæstina colligi ex professo declaratum; Exodi, & Numerorum versibus quibusdam facula: anni duplicis Hebræorum examinatio aliqua: Periodus ex versione Pagnini castigata. pag. 203. col. 2

Subsect. 2. Hieronymi emaculatus textus: duplex in Palæstina imber, temporaneus & serotinus quando? Amos interpretatus, Lucas, & Marcus, quo anni tempore fatigatus ex itinere IESVS, sedit supra fontem ex cap. 4. Ioannis; Matthæi de ficu arefacta narratio excussa: Micheæ sensus decorticatus. p. 207. colum 2.

Subsect. 3. Iordanis cur per messem intumescat? ex Hieremiæ & Paræmiastæ sententia difficultas sublata: de Nilo fusior disceptatio; testagnationis magnorum amnium physicæ vestigatæ causæ. pag. 211. col. 2

Sect. 5. Quis Iudæam regebat cum hæc contenta Epithalamio gesta sunt? Salomon quam magnificus, & elegans in ædificationibus, satellitio, lecticis? Turris de qua Cantic. capite quarto, an Dauidis, an Salomonis opus? eiusdem Cantici versus ex capite sexto & septimo cum labore perpensi, Piscinarum quæ celebriora stagna in Palæstina? Thersa qualis vrbs, & ad quam tribum spectans? Pharaonis filia vbi habitauerit donec ei constructa regia à Salomone. pag. 218. col. 1.

Subsect. 1. Libani descriptio: num genialis pompæ locus? ex capite tertio & sexto, Canticorum versuum duorum interpretatio: sub Salomonis imperio quantus optimarum fastus? in Libanum quoties, & quas ob causas profectus? verba ex Paralip. 2. dilucidata: Sponsæ patria Tyrus: duplex ei nomen: Genitor de classe nobilium. pag. 221. col. 2

Subsect. 2. Sponsam cum cæteris patriæ incolis nimirum Tyris, ethnicam fuisse: Chananæi strictè dicti quinam? & eos quamobrem delere omiserint Dauid & Salomon? Biblicis aliquibus nodis auxilium. pag. 226. col. 1

Subsect. 3. Solis & Lunæ nominibus contenti Dij Deæque veterum: qui superstitionum auctores? explicata quæ falsa Numina essent Baal, Astharte, Beelphegor, Beelzebub, Dagon, Moloc, ritus adorandi tacti nonnulli: locis Bibliorum non paucis accessio enodationis: Amos verba longiore donata explanatione. pag. 228. 2

Subsect. 4. Sponsa Phœbi adoratrix, sub qua forma? Canticorum ex capite primo duorum versuum interpretatio rarior: celebris nodus ex Psalm. 67. vers. 14. si dormiatis inter medios cleros, &c. triplici via dissolutus: diuinatio ex somniis: gehennæ vnde nuncupatus ignis? Paulus declaratus: Vestalium focus perennis: Priapi in sacris an Magistra extiterit sponsa. pagina 235 col. 1.

Subsect. 5. Quo nubentium vitæ articulo celebratæ nuptiæ? pubertatis anni connubiis signati, & quinam in viro, fœminaque? Sponsus nouæ nuptæ quasi pater effectus quamobrem? Ruth, Prouerbiorum, Ecclesiastici, Ezechielis, Ioëlis sensus patefactus; puberis ætatis quænam argumenta? Pauli declarata sententia, quo tempore filij robustiores generentur? Canticorum vers. ex c 8. intellectio. 241. 2

ANTELOQVIVM VI.

Præcedenti Isagoga tractata, ethicis condecorantur excursibus. *pag.* 254

ANTELOQVIVM VII.

Canticorum Auctor disquisitus: an canone sacrorum Voluminum reponendus liber? *pag.* 332

ANTELOQVIVM VIII.

Sacri Epithalamij enodatus Auctor quam tropologiam subministrat. 387

Sect. 11.

ANTELOQVIVM IX.

Epithalamij titulus, & inscriptio enucleati. *pag.* 446

ANTELOQVIVM X.

Tituli & inscriptionis Canticorum moralis sensus declaratus. 484

ANTELOQVIVM XI.

ANTELOQVIVM XII.

INDEX

Concionum Aduentus, Quadragesimæ, nonnullorum festorum, speciatim Eucharistiæ, & B. Virginis, cùm quibusdam spiritalibus exhortationibus,

In quo Moralitates omnes quæ indicantur, integram conceptuum sibi vendicant Sectionem.

ADVENTVS.

Dominica prima.

Dominica secunda.

Dominica tertia.

Dominica quarta.

Omnis

QVADRAGESIMA.

Feria quarta Cinerum.

Feria quinta post Cineres.

Dominica prima Quadragesimæ.

Feria quarta post Dominicam primam.

Feria sexta post Dominicam primam.

Dominica secunda Quadragesimæ.

Feria quarta post Domicam secundam.

Feria sexta post Dominicam secundam.

Dominica tertia quadragesima.

Feria quarta post Dominicam tertiam.

Feria sexta post Dominicam tertiam.

Dominica quarta Quadragesima.

Feria quarta post Dominicam quartam Quadragesima.

Feria sexta post Dominicam Quartam.

11. verſ 1. *Ecce quem amas infirmatur*, vt audiendo nomen amoris properè accedit, quia amans abſque amati præſentia torquetur. Ant. 10. Sect. 5.

Rabbi nunc volebant te Iudæi lapidare & iterum vadis? Etiam, quia inclytum reputat iniuriarum obliuiſci.

Lazarus mortuus eſt, &c. Scilicet diues, nobilis, robuſtus: Ecce quanta rerum humanarum inconſtantia. Ant. 6. Sect. 7.

Iam fœtet, quatriduanus eſt: Spiritaliter, qui amici Dei ſpeciales fuerunt, ſi ad vitia tranſeant, cunctorum peſſimi euadunt. Ant. 8. Sect. 8.

Voce magna clamauit: Quoniam difficillima eſt conuerſio grandium Peccatorum. Ant. 6. Sect. 13.

Ligatus pedes & facies ſudario: Nam verus obediens ſecundum ſuam voluntatem non debet moueri, ſed iuxta ſuperioris placitum. Anteloq. 10. Sect. 7.

Dominica quinta Quadrageſimæ.

Quis ex vobis arguet me de peccato. Ioann. cap. 8. verſ. 46. Quoniam innocens & verax erat, nihil extimeſcit, nam veritatis magna eſt conſtantia. Ant. 8. Sect. 15.

Nunquid tu maior Patre noſtro Abraham? Quid ſi non maior eò dummodo melior? antiquitas annorum ſine meritis parum prodeſt. Ant. 10. Sect. 11. *Patre noſtro Abraham.* Gloriantur Stemmate, cùm ex virtute ſola vera nobilitas. Ant. 4. Sect. 3.

Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt: abdicabat à ſe gloriam, vt in patrem transferret. Ant. 10. Sect. 6.

Feria quarta poſt Dominicam quintam.

Facta autem ſunt encænia Hieroſolymis, & hyems erat, &c. Ioann. cap. 10. verſ. 22. *Quouſque animam noſtram tollis dic nobis ſi Tu es Chriſtus?* at nónne mille modis indicarat? Sed non poterant flecti ad credendum, quia non erat ſimilis Meſſiæ, quem ſibi formabant, qui daret eis bona temporalia. Ant. 6. Sect. 19. & quia affectus inuidiæ contra Saluatorem lumen rationis obcæcabat, ne etiam manifeſta cognoſcerent quodammodò. Ant. 2. Sect. 11.

Opera quæ ego facio in nomine Patris. Præclarum doctrinæ & veritatis teſtimonium à tam eximiis operibus. Ant. 8. Sect. 14.

Suſtulerunt ergo lapides vt lapidarent eum. Modò eum triumpho recipiunt Hieroſolymam intrantem, modò quaſi Prophetam venerantur: modò lapidant & blaſphemant: ita ex alterna gaudij & mœroris viciſſitudine vita iuſtorum componitur. Anteloq. 4. Sect. 8.

De bono opere non lapidamus te. Nulla acerbior contumelia, quam quæ ſub boni ſpecie infertur. Ant. 4. Sect. 5.

Feria ſexta poſt Dominicam quintam.

Collegerunt Pontifices & Phariſæi concilium, &c. Ioann. cap. 11. verſ. 47. *Quid facimus, quia hic Homo multa ſigna facit?* quid facturi erant niſi vt ſequerentur & colerent? ſed praui affectus tanta eſt malitia, vt ſibi damnum malit, antequàm honorem ei, quem odio habet. Ant. 2. Sect. 11. & vide vt miracula ipſa quibuſdam ſunt in ſalutem, aliis in perniciem, pro bono aut malo vſu. Anteloq. 10. Sect. 10.

Venient Romani, & tollent locum noſtrum: Sed quid ſi pro Chriſto amittant, an non reſtaurare ipſemet potens cum multiplici fœnore? Anteloq. 2. Sect. 5. Imò propterea iuſtà deleta eſt memoria gloriæ ipſorum, quia contra Chriſtum Domini auſi ſunt. Ant. 2. Sect. 13.

Dominica ſexta Quadrageſimæ, ſiue in Palmis.

Cùm appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymis, &c. Matth. cap. 21. verſ. 1. *miſit duos diſcipulos*, non vt ſoluerent equum phaleris inſignem, ſed aſinam, quia Apoſtolici viri libentiùs abiectorum culturæ incumbunt, quam Magnatum. Ant. 6. Sect. 2. Pullus ligatus Peccatorē denotat, qui mauult captiuus eſſe ſub dæmone, quam liber ſub Chriſto. Ant. 8. Sect. 16. Vilitatem aſinæ non reputat Triumpho inidoneam; quoniam humilitas non ignominia, ſed pompa eſt. Anteloq. 6. Sect. 15. Cui modò plaudunt Hoſanna dicentes, Crucifixuri ſunt breui, talis mundi huius gloria. Ant. 2. Sect. 9. & Ant. 6. Sect. 7.

Feria quinta in cœna Domini.

Ante Diem feſtum Paſchæ, Ioann. cap. 13. verſ. 1. Quàm ardenter Eccleſiam Chriſtus dilexerit. Ant. 2. Sect. 4. in finem dilexit: & ideò reſeruauit inter dona potiſſimum, quod ex hoc mundo diſceſſurus traderet, Euchariſtiam videlicet. Ant. 10. Sect. 9.

Non lauabis mihi pedes: Petrus non debebat etiam in piis rebus voluntati ſuperioris obſiſtere. Ant. 10. Sect. 7.

Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, hoc eſt, veniales abſtergat noxas; id quam ſalutare. Ant. 10. Sect. 2.

Si ergo laui pedes veſtros Dominus & Magiſter, &c. Cùm ſuperior ſe ad humilia deprimit, iniquiſſimum eſt vt ſubditus recuſet. Ant. 6. Sect. 14.

PRO FESTORVM NONNVLLIS

Pro feſto Corporis Chriſti.

Euchariſtiæ Sacramentum eſſe Pacis & reconciliationis: eius poſt inſtitutionem Deum quaſi mitiorem factum. Ant. 2. Sect. 10.

Euchariſtiæ frequentem manducationem aduerſus carnis petulantiam efficax eſſe remedium. Ant. Sect. 9. Dominicæ menſæ hoſpites virtutibus Principes eſſe debêre. Ant. 6. Sect. 18.

Euchariſtiam reliquis eminere Sacramentis eſſe in quo Dei largitas & potentia magis effulgeat Ant. 10. Sect. 9. Quanta puritate & reuerentia accedendum ad Euchariſtiam? Ant. 12. Sect. 1.

Pro ſupplicatione Quadraginta horarum exprompta Euchariſtia Bacchanalium diebus.

Quàm glorioſè de Sathana Chriſtus triumphet quem ſuis velut iuguIet armis. Ant. 8. Sect. 13.

Pro Natiuitate, vel Incarnatione Dominica.

Poſt Chriſti Incarnationem & Natiuitatem Deum quaſi mitem factum, qui ſub lege vlciſcens, atque ſeuerus habebatur. Ant. 10. Sect. 8.

INDEX

INDEX OBSERVATIONVM, QVIBVS PASSIM in hoc opere variæ illuſtrantur Diſciplinæ & facultates.

Obſeruationes Theologicæ.

Obſeruationes Biblicæ.

REGVLÆ

REGVLÆ SCRIPTVRÆ QVÆ IN HOC ANTELOQVIORVM OPERE VARIIS IN locis indicantur.

A, designat Anteloquium. N, numerum marginalem. Sequentium vero numerorum prior paginam, posterior columnam demonstrat.

INDEX LOCORVM
SACRÆ SCRIPTVRÆ,
QVÆ IN HOC VOLVMINE EXPLANANTVR:

EX QVIBVS ASTERISCO AFFECTA, aut ex professo tractantur, aut nouiter declarantur.

Littera A, *Anteloquium; littera* N, *numerum marginalem denotat: sequentium verò numerorum prior paginam, posterior columnam designat.*

EX VETERI TESTAMENTO.

Ex Genesi.

Exodus.

Ex Leuitico.

Ex Numeris.

Ex Deuteronomio.

Ex Iosuë.

Ex Iudicibus.

Ex Ruth.

Ex Regum primo.

Ex II. Regum.

Ex III. Regum.

Cap.11.

Ex Psalmis.

Ex Prouerbijs.

Ex Ecclesiaste.

Ex Cantico Canticorum.

Ex Sapientia.

Ex Ecclesiastico.

Ex Isaia.

Ex Hieremia.

Ex Ezechiele.

Ex Daniele.

Ex Osea.

Ex Ioële.

Ex Amos.

Ex Iona.

Ex Michæa.

Ex Nahum.

Ex Habacuc.

Ex Sophonia.

Ex Aggæo.

Cap.10.

Ex Zacharia.

Ex Libro 1. Machabaeorum.

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex Matthaeo.

Ex Marco.

Ex Luca.

Ex Ioanne.

Cap.5.

Ex Actis Apostolorum.

Ex Paulo.

Ex Petri epistola prima.

Ex Apocalypsi.

LECTORI CHRISTIANÆ MENTIS.

Quid in explanatione Canticorum adhuc desideretur?

1. SCRIPSERE in Salomonis Canticum ex veteribus plurimi, de nuperis multi satis; hactenus tamen desideratus Interpres, qui & Historiam, & integumentis obuolutam spiritalem maritaret explanationem, dicam quo pacto. Sanè antiquissimum est docuisse, *interloquutionem* esse, *drama, fabulam*, siue *comœdiam sacram*, Epithalamium istud; alij *parabolam* voluère: alij *rurale Carmen*, & de *Idyllys*. Omnes conuenère, à castis ductam Metaphoram connubiis: Verùm, quis ille Sponsus? quæ Nubens componat, seu veram, seu cogitatam narrationem? quibus orti genituribus? qua tribu prognati? vbi dati in lucem? quanta siue in egestate, siue in pompa enutriti? quæ amauerint exercitamenta? quibus excelluerint fortunæ, corporis, animi donis quando amare inceperint? & imprimis, num ea, quæ toto resonant Hymenæo vinculum, & bitumen habeant, sic vt mystica infinitam rerum seriem complectentia, quicquid scilicet in Ecclesia Catholica memorabile vnquàm visum est, historicis æquè respondeant, & vtraque nullas patiantur aut voragines, aut hiatus? puto, nemo hucvsque tentauit ostendere; quanquam vt fieri valeat, impossibile esse qui asseuerarent, non defuerunt, neque mediocriter docti illi quidem: Quid igitur? pares nos tantæ magnitudini? Absit arbitremur; Sed tamen, quando animus extiterit lucis aliquid afferre difficillimis Bibliorum nodis, gauisi sumus oblatum campum, nouam qui postularet agricolationem; arauimus quidem; num tamen consequuta sit industria, vt eradicatis vepribus, in posterum hos per agros inoffenso vestigio spatiari liberum sit, eruditorum crisis esto; Certè hæc Commentatiorum princeps occasio, qua de re fusiùs lucubrationum decursu.

Verbū bonum singulariter illud, quod libris commendatur.

2. Scripsimus subinde vt quam vitæ nostræ actiones, quod alieno regerentur imperio, vtilitatem dicendo afferre non potuerint, attulissent stylo; tum quoniam ita cum Dei gratia sperabamus *eructare verbum singulariter bonum*; verbū nempe duraturum à progenie in progenies; Certè ille qui gloriabatur *bonum se eructasse verbum* apud Psalmodum Oda 44. Continuò subiunxit, verbi opificem, linguam scilicet, calamum scribæ fuisse velociter scribentis; Vt quid istud? Percipe ab Augustino; (August.) *Quaro enim* (ait) *quare linguam calamum dixit esse scribæ velociter scribentis? Mihi videtur quantùm audet humana intelligentia, & hoc posse accipi ex persona Patris dictum; lingua mea calamus scribæ, quia quod lingua dicitur sonat, & transit; quod scribitur manet; Cùm ergo dicat Deus verbum, & verbum, quod dicat, non sonet, & transeat, sed & dicatur, & maneat, scriptis hoc Deus maluit comparare, quàm sonis*: Pulchrum quidem verbum est, quod Scholarum è suggesto Academicus, e pulpito qui euangelizant pacem, quorum speciosi sunt pedes, in discipulorum, in multitudinis corda traiiciunt; sed non his *verbum bonum* qui apud Dauidem loquebatur, voluit comparare; quoniam igitur *verbum bonum* singulariter illud est quod scribitur; scribere potior voluptas fuit: (Druthmarus.) Præclarè Christianus Druthmarus præfat. Commentariorum in Matthæum; *Omnia verba sonando transeunt, & transeundo deficiunt; necesse est alligari igitur literis verba, quæ aliquid vtilitatis habere videantur*; (Ambros. Ansbert.) Neque minùs splendidè Ambrosius Ansbertus epist. ad Stephanum Papam; *An fortè loquendi tantùm libertas isto in tempore tribuenda est? non autem scribendi quæ loqui bona quisque potest, sicut Maiores nostros fecisse notum est? Quis hoc dixerit? vel vbi hoc scriptum inuenerit? At contrà Spiritus sanctus per Salomonem admonet dicens; Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: ecce etenim potest manus stylo proferre, quod potest lingua verba formare; & quis erit à culpa innocens nisi fecerit hoc, quod vt facere possit, desuper accepit? Damnandus itaque censetur quisquis hanc libertatem Spiritus abolère conatur*: (Paschas. Abb.) iungendus & Paschasius Abbas Corbeiensis Prooemio in Matthæum; *Vnde quæso, nemo mihi succenseat si tandem Dei confisus gratia, elegi solertiam, quam in me cœlestis Prouidentia eruditionis sale condiuit, Domino dedicare; quàm inanis vitæ otio prætermisso studio torpêre & fugaces doctrinarum sensus longo labore quæsitos, literis alligare.*

Qui scribendis voluminibus idonei.

3. Neque hæc in eum scopum pronunciamus, vt quisque impolitus scripturiendi gloriola lasciuiens, inornatas schedas luci cōtinuò obtrudere audeat; nam & petulantia, & indocta ingenia grauiter coërcenda sunt; Verùm, vt in his properantia, & temeritas in cudendo detestanda est; sic in aliis, quorum & scientia rerum non contemnenda est, & vita imitatrix prisci candoris, nimia quædam abstinentia conficiendorum librorum, nescio quàm possit esse laudabilis; atque vt modestiam appellent, fortasse & desidiæ partus est; sed præstat ab eis, quorum in docendo auctoritas est, percepisse; (Pett. Monach.) occurrit autem pulcherrima exhortatio Petri Monachi Pictauiensis ad alterum Petrum, qui Venerabilis nominatus, ducta suadela à veterum exemplis, qui omnis catholicæ doctrinæ norma fuerunt: (*Libros exarare quàm & gloriosum, & vtile?*) *Prouidendum est* (inquit) *Vir discretissime, ne dum laudari ab hominibus nimiùm fugitis; ea, quibus à bono patrefamilias fidelis ille seruus euangelicus plurimùm laudari merebatur, omittatis; Considerate obsecro, quia si sancti Patres nostri huiuscemodi occasione*

occasiones inueniendo, nihil olim scripsissent, sed quamlibet bonam vitam inerti silentio transegissent, nec apud nos modò tam celebrem, dulcémque memoriam habuissent; scribendo autem, & Deo placere meruerunt per duplicem fructum sanctæ Prædicationis, & cunctis post se venientibus exemplum præbuerunt piæ imitationis; inde est, quòd tantum sui amorem fidelium cordibus impresserunt, dum in eis Deus loquens attenditur, & doctrina Spiritus sancti honoratur.

Verùm de multiplici sctiptionis fructu nemo sublimiori tuba, quàm ipse Petr. Venerabilis lib. 2. epist. 20. ad Gislebertum; *Seratur* (ait) *in chartula verbi Dei seminarium, quod maturis segetibus, hoc est, libris perfectis, multiplicatis frugibus esurientes Lectores repleat, & sic panis cœlestis lethalem animæ famem repellat; sic plane, sic verbi diuini poteris fieri taciturnus Prædicator, & lingua silente in multorum populorum auribus manus tua clamosis vocibus personabit; clausus teneberis in spelæo tuo, & in codicibus tuis terras, ac maria peragrabis, in publicis Ecclesiæ conuentibus Lectoris ore verbum Dei de sublimi loco speculator inclamabis, in remotis claustrorum; & domorum angulis illud idem seruis Dei silentibus insusurrabis; Professio te Eremitam, deuotio faciet Euangelistam, vt quod per teipsum non poteris, tuis laboribus promerearis; animet te ad hoc agendum non paruum laboris præmium, quod pro omnibus consequêris, quibus hoc laudabili studio subuenire potueris; nam quotquot tuorum voluminum lectione superbiam prostrauerint, luxuriam subegerint, auaritiam contempserint, iram domuerint, à quibuslibet malis vel cauerint, vel pœnituerint, vt manipuli sudoribus tuis collecti æternarum frugum tuarum horrea cumulabunt; & dum cùm vita hominis opera eius finiri soleant, & cum deficiente deficere; tu nec morieris, nec à vita deficiens à bono opere cessabis, quando operibus tuis ad vitam mortuos reuocabis; tantòque tempore etiam post mortem tuam apud Deum extendetur lucrum operum tuorum, quantò vt ita dicam, durare poterit vita librorum tuorum.*

4. *Petr. Venerab.*

Scribendo Eremitæ Prædicatores fiunt.

At mundus libris abundat? Credo, & abundauit ante annos bis mille; Quid dixi? anterior fuit, qui docebat; *Faciendi plures libros nullus est finis*, Ecclesiastæ cap. 12. vers. 12. Sed liuor præsentia insectatur, vt notat Paulinus epist. 1. ad Seuerum, *Qui maximè* (inquit) *conspectu, aut vicinia æmulæ conuersationis accenditur*; Propertius lib. 3. Elegia 1.

5. *Num tantùm librorum modò, vt scribere deinceps superuacaneum sit?* Eccles. 12.

Ast mihi quod viuo detraxerit inuida turba
Post obitum duplici fœnore reddet honos
Omnia post obitum fingit maiora vetustas
Maius ab exequijs nomen in ora venit.

Et in eandem sententiam Annæus Seneca libro cui præfixit, iniuriam in sapientem cadere non posse cap. 15. *Deinde semper vlterior aliquid ad venerationem conferet ætas: quoniam quidem in vicino versatur inuidia; simplicius longè posita miramur.* Nunquam multi libri, si boni; nunquam pauci; si mali; *Multitudo sapientum, sanitas orbis terrarum.* Sapientiæ cap. 6. vers. 26. Modò illi sapientes sint, nunquam de copia iusta esse debeat expostulatio: Sed, vt nulla sit ætas, quæ Scriptores abnuat, egregiè commonstrat Ambrosius Ansbertus Prologo in Apocalypsim; *Inquiunt multi* (dicit,) *Non est tempus disserendi Scripturas; Quòd si ita est, ob veniam illorum dicam; Ergo nec benè loquendi, nec benè operandi; Quid obsecro deliquit tempus? Num quidnam Christus in eo nunc non operatur, qui dixit; Pater meus vsque modò operatur, & ego operor? sed vsquequò Domine? Ecce ego* (ait) *vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi; Audiant tales patienter quod ab eis spiritu mansuetudinis inquiritur; respondeant benignè, vbi in diuinis voluminibus legerint, quædam tempora ad exponendum indulta? quædam verò prohibita? Quòd si non inueniunt, cedant bona scribenti, ac nequaquam dono gratiæ Dei insultando derogent, dum hominem reprehendere quærunt;* Atque idem epistola ad Stephanum Papam; *Si itaque præsens tempus hoc adimit, vt scribi non debeat quod quisque benè intelligit; ergo quod nefas est dicere, Spiritus sanctus omnipotentiam amisit, qui vanitati temporum subiacere cœpit; Quasi et istis diebus nunc agere non liceat, quod eum per sanctos Prædicatores in præcedentibus fecisse nullus fidelium dubitat?* Hoc Auctor grauissimus, qui ante septingentos annos floruit; vt non nouitiam esse cantilenam intelligamus, quæ in immensum excrescere multitudinem Scriptorum ingemiscit.

Sap. 6.

Paulin. Ambros. Ansbert.

6. *Historici sensus cura Princeps habenda.*

Modus in tractando: Historiæ præcipua diligentia est; atque adeò pronunciamus libenter cum Christiano Druthmaro Prolusione in Matthæi Euangelium; *studui autem plùs historicum sensum sequi, quàm spiritalem; quia irrationabile mihi videtur spiritalem intelligentiam in libro aliquo quærere, & historicam ignorare, cùm Historia fundamentum omnis intelligentiæ sit; & ipsa primitùs quærenda est, & sine ipsa perfectè ad aliam transiri non possit;* Adiunxit literæ interpretamento longiorem Tropologiam; Visne Conciones appellem? Neque pudet nominis, nec piget fecisse, cùm & opinio sit, qui Ethologias omittat, præsertim, quarum ex visceribus Historiæ prorumpat natiuitas, & quæ in Tractatus non diffundantur, vix posse idoneum Bibliorum Explanatorem censeri; Sed mutuemur aliquid orationis ab Epistola Ambrosij Ansberti initio Commentariorum in Apocalypsim, vt quanta sit vtilitas exhortatorij Sermonis appareat; *Vt enim doctissimi Ecclesiæ Tractatores dixerunt* (loquitur Ansbertus,) *plùs est sanctis exhortationibus nunquam essentialiter morituram animam à peccati morte viuificare, quàm corpus denuò moriturum coactis interuentio*

Druthmarus.

Moralem ex professo tractare lacum aptimus Scripturarum professoribus dignissimum.

Ambros. Ansbert.

interuentionibus suscitare; Vnde Dominus, cùm in typum eiusdem Ecclesiæ ad Prophetam diceret; Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna; causam premisit cur id faceres dicens; Ecce dedi in ore tuo verba mea; Et quidem carere nunc Ecclesiam reliquis miraculis, reprehensio nulla est; tacere verò Ecclesiam ab exhortatione, laus nulla; imò etiam sine reprehensione vllo tempore postponi non valeat, quod omnipotens Deus sine intermissione fieri mandauit; ait nanque vnitati Prædicatorum in vno; Verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedant ab ore tuo, & de ore seminis tui, amodò, & vsque in sempiternum; Hinc rursum præcepit, dicens; Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam; Quis interdicat modò non esse clamandum, cùm in hac sententia audiat non esse à clamore cessandum?

Prædicatio potior miraculorum operationibus.

7\. *Stylus scribentium qualis esse debeat?* Ennod. *Obscuritas, atque verborum scabrities, fugienda.* Druthmarus.

7\. Stylum desiderauimus, qui & mulceret, & lucem afferret; accepimus monitum ab Ennodio lib. 1. epist. 9 ad Firminum; *At vbi scaber sermo angustiam pauperis signat ingenij, nec conceptum suum in ordinem digerendo, noctem studio elocutionis interserit, & nebulosæ enarrationis ambigua quandam generat de ipsa explanatione cæcitatem, quis non personæ talis sine eloquentiæ arte constituta spernat affectum?* Proinde, & à verbis exoticis, significationísque peregrinæ abstinuimus; *Quoniam stultiloquium est,* (inquit Druthmarus allegato in Matthæum Prologo) *in expositione alicuius libri ita loqui, vt necessarium sit Expositorem ipsius expositionis quærere.*

8\. *Digressionum quæ possit esse instaliʼ entia?* Ambrof. *Commentariorum non omnis longitudo vituperanda.* Pet. Clun.

8\. Digredimur etiam aliquando, siue ad scholarum quæstiones; siue ad historicam, seu ad eruditionem humanam; nanque suggerit Ambrosius libri quarti in Lucam Præfamine, dum & se excusat, quòd immoratus sit prolixiori Opere genealogiam Seruatoris tractans; *Certè* (ait) *infructuosum non fuit dominicis diutiùs inhærere Maioribus: nam si ij, qui magnum mare littorali parant nauigatione transmittere, altioris compendium cursus fiduciæ infirmitate vitantes agros, & vrbes littore deductas capti locorum decore, frequenter inuisunt, quantò magis nos in tanto non elementorum, sed gestorum cælestium siti profundo, viciniores legere portus, & frequentes amare debemus excursus? ne quis longæ nauigationis tædia fatigatus, fastidij vanitum tenere non possit;* Frequentes igitur excursus, etiam crebra diuerticula permittit Ambrosius; Sed longi propterea simus, & in molem nimiam intumescat Volumen? Respondeat Cluniacensis Abbas Petrus epist. 34. libri primi; *Possunt quidem quandoque multa breuiter dici; sed vbi breuitas sententiarum pondera non extenuat, non vbi intellectus multa necessariò intelligenda defraudat: inualuit & segnitia Modernorum, quæ mox superfluum vocat, quicquid cum eius desidia non concardat; non sic apud antiquos, quarum si sapientia vestra recordari voluerit, etiam longissima nostra nouissima reputabit;* An verò liceat Scripturarum enodatoribus per tam varia ferri? sed pleniùs nosse cupido est, vide penultimo Anteloquiorum nostrorum vbi de optimo genere interpretandi ex professo disceptamus.

9\. *Inuidiam difficillimũ subterfugere.* Ennod. Druthmarus. *Lucubrationum nostrarum ad lectionem neminem inuitum cogimus.* Druthmarus. *Auctoris precatio.* Aëlredus.

9\. At sanè conati sumus perplacere; inuidiæque, quibus potuimus modis, odia subterfugere nitimur: fortasse vt nemo æmuletur? Spes pusilla est; timeo, ne & sæculo nostro loquatur Ennodius lib. 1. epist. 9. ad Faustum: *Nullus, quod sanctum est, vt video, quidve infindum sit, respicit; ad impugnationis fidem solùm aduocatur pro teste propositum; Deus omnipotens mutatas ordinum vices vertat in melius, & rerum statum, qui labe temporis, ac meritorum nostrorum nebulis absalenit, aurei sæculi candore perfundat, quando hominum obscænissima crimina innocentiæ officij texit vmbraculum;* Fastidientibus laborem nostrum dicam ex atramento Christiani Druthmari loco nuper memorato: *Ego verò nulli nolenti iussero, aut legere, aut habere hunc librum, sed qui voluerit; & si aliquis hunc detestetur, ordinet meliorem, & ego voluntariè ipsum suscipio; nam iste nihil vlli nocet; Amicus in hoc facto parui; inimici mea voluntate non tangent, ne fortè de bono æmulationes fiant;* Sanæ mentis Auditorem salutabo vltimum Aëlredi Abbatis Rieuallensis precatu, Prologo libri primi de spiritali Amicitia; *In huius igitur Voluminis lectione si quis profecerit, Deo gratias agat, & pro peccatis meis apud Christi misericordiam intercedat: Si quis autem superfluum, aut inutile putat esse, quod scripsimus: parcat infidelitati meæ, quæ fluxum cogitationum mearum huius Meditationis meæ compulit occupatione restringere.*

IN SALOMONIS CANTICORVM CANTICVM,

ANTELOQVIVM I.

Pro nuptijs filiæ Pharaonis.

DIFFICILIS, & impedita prouincia, Pharaonis filiæ thalamos defendisse, & dignam Salomonis plectro materiam probasse; eóque grauior, quò Auctoribus non tam fuisse curæ arbitreris quæstionis pro rerum qualitate tractationem, quàm conuiciis excepisse quemcunq; ausum cogitare, sacro Epithalamio idoneum argumentũ. Sed age: experiri aggrediamur, si iusta omninò tãtæ indignationis occasio.

SECTIO I.

Pharaonis filiæ thalamos Salomonem non decantare, quibus opinio? quæ illis causæ?

1. *Theodoretus primus, qui opinionem de nuptiis filiæ Pharaonis vituperauit.*

PRIMVS de Catholicorum castris Theodoretus, Cyrensis Antistes, in eos vehementiùs insurrexit, quibus visum est, Salomonem Epithalamio, quod composuit, suos Pharaonis filiæ non castos amores celebrasse. Verùm id Theodoreto bilem mouit, (testatur præfatio ipsius ad Canticorum volumen,) quòd eiusmodi pronunciati Auctores, præter amantium humanos affectus, spiritale nihil, propheticum, excelsum resonare Vatem nostrum, persuasum haberent. Hausère anonymi quidam, de quibus Philastrius, Brixiensis Episcopus, libro de hæresibus, hæresi 83. venenatum dogma è Iudæorum magis lasciua, quàm docta schola: publicauit sub finem quarti Seculi Theodorus, Nestorij præceptor, Mopsuastenus Præsul, ausus docere, prophetiâ vacuum esse *Codicem, vtpote nuptialis tantùm æmulationis mensale Canticum, sicut & de amore posteà conuiuium Plato conscripsit.* Qua de tota re qui ad satietatem edoceri cupiat, legat tomo 2. Conciliorum, ex Binnij editione, acta quintæ Synodi, & nos infrà vberiùs prosequemur Anteloq. 7. sectione 4. Adhæsit aliquandiu Mopsuasteno Antistiti Theodoretus, déque pestilentis viri familiaritate, quibúsque eum encomiis extulit libro 5. suæ Historiæ, cap. 27. & 40. non modicam labem contraxit, quemadmodum Cæsar Cardinalis Baronius animaduertit Annalium tomo 5. anno Dominico 4.9. n. 29. Sed resipuit tandem Theodoretus Hæreticorúmq; consortio penitùs reiecto, strenuus deinceps pro Matre Ecclesia decertauit miles ad beatum vsque obitum, atque Theodori auersatus in primis errores, puto non alium insectari totâ eâ præfatione in Cantica, quamuis suppresso nomine.

Philastr. — *Theodor. Hæretics, qui Canticorum volumen vetuerunt.* — *Seuer. Bin. Theodoretus Hæreticorũ aliquando fautor.* — *Baron.* — *Theodoreti præfat. in Cantica, contra quem inuehitur?*

2. Siue autem Mopsuastenum Theodorum, siue alium quempiam prauorum dogmatum architectum prologus ille Theodoreti exagitat, dignus ille prorsus grauiori anathemate, cùm asserat, cœleste nihil, atque spiritale libro contineri; sed omnia ex voluptatis officina deprompta, carnem tantummodò redolere: nam eiusmodi effatum Patrum vnanimi, constantíque sententiæ aduersari probè admonuit Azorius tomo 1. moralium Institutionum, lib. 8. cap. 2. quod & de Patribus ad sua vsque tempora docuerat Theodoretus eo, quem iam citauimus, prologo. Conciliorum quoque sensui repugnat, & Catholicorum omnium mentibus perpetuò infixæ opinioni. Prophetiam quoque cùm è volumine hoc tollat, (humanum enim Canticum penitùs dicit) de Canone Scripturarum librum ipsum quoque demat, necesse est; Canonicum enim esse nequeat, quod nihil diuinum, nihil animæ salutare comprehendit. Quare huiusmodi opinioni refellendæ non est quòd immoremur, quam exceptis Hæreticis, aut infido Iudæorum vulgo nemo præterea sustinuit. Itaque secundùm hunc sensum absurdi plenissimum, nequaquam in disceptationem vocamus, an Pharaonis filiæ nuptiæ cum Rege Salomone sint materia Canticorum: sic dixerit solùm quispiam de Ecclesiæ Mastygibus, Anabaptista puta, Sebastianus Castaho, aut de

Azor. — *Theodor.* — *Canonica Scripturæ indicium.*

Sectary quid de Canticorum libro sentiant Genebr.

olida Synagoga aliquis: tale carmen impurissimus Bezæ spiritus cecinerit Audaberto & Candidæ. Vide Genebrardi admonitionem ad Ministros Geneuenses, quæ præfixa est explanationi in Canticum hoc, qua pruriem Bezæ musam fodicat.

3. Indagamus igitur, an Salomon sic Canticorum libro describatur, vt Christi typum referat, filia Pharaonis Ecclesiam præfiguret? itáque & humanum sit aliquid, quod litterá significetur honesti videlicet connubij, & pellicatus suspicionem detestantis; rursúmque id ipsum humanitum, propheticum quidpiam, séque multò sublimius adumbret. Negat certè absolutè de filia Pharaonis sermonem esse Nicolaus Lyrensis initio Commentariorum huius libri: negat Titelmannus præfatione in Cantica: Petrus Nannius Alemarianus epistola ad Philippum & Mariam Reges Angliæ: Genebrardus ad cap. 1. Canticorum: Iacobus de Valentia epistola ad Alphonsum de Aragonia, ad Commentariorum in Cantica initium: Placidus Nigidius ad illud Canticorum cap. 1. *Equitatui meo in curribus Pharaonis*, &c. Cardinalis Bellarminus tom. 1. lib. 1. de verbo Dei, cap. 5. Ribera ad illa verba cap. 1. ad Hebræos: *Ego ero illi in Patrem*, &c. Sixtus Senensis lib. 8. Bibliothecæ hæresi 8. Gaspar Sanchez prolegom. 1. num. 4. Rutilius Benzonius, Lauretanus Episcopus, lib. 1. in Canticum, *Magnificat*, cap. 4. Benedictus Iustinianus tom. 2. in Paulum ad illud cap. 1. ad Hebræos, *Ero illi in Patrem*, &c. Atque hi Auctores, vt præfatus sum, indistinctè, generalitérque locuti sunt. Proximiùs rem attigêre alij: conceptâ enim formulâ asseuerant, etsi dicatur Pharaonis filiæ cum Salomone coniugium sic Canticorum volumine describi, vt referat perpetuò magnum Sacramentum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ; sustineri non posse assertionem. Sic Luysius Legionensis tertia sua explanatione in cap. 1. Canticorum: Delrio Isagogæ ad Cantica cap. 3. Ludouicus Tena Isagogæ ad totam Scripturam libro 2. difficultate 8. sect. 5. & hi modestioribus verbis. Præluxit facem censuris Dionysius Richelius ad cap. 1. Canticorum: erroris nomine opinionem traduxit primus, & post longum sæculorum silentium secuti sunt postremæ ætatis Scriptores: Almonacirius ad calcem procemij, *temerariam & erroneam sententiam* vocat, *vtpote communi Ecclesiæ iudicio, & Sanctorum omnium intelligētia aduersam*: idipsúmque rursus ad illud Cantic. cap. 6. *Vna est columba mea*, &c. Gislerius præfationis c. 3. assertionem dixit, *quam meritò omnes sanæ mentis & cerebri improbant*. Nicolaus de Ramos Minorita in sua assertione veteris vulgatæ, fol. 94. miserè desipere ait opinionis Patronos. Prosper Rossetus Seruita præfatione in Cantica: *Nugæ sunt ista* (ait) *& ineptiæ, ne dicam, impietates, & blasphemiæ*. Sic ille lectione 3. suæ præfationis. Cyprianus noster Suarez manuscripto Commentatio, is, qui Rhetoricæ exactam declarationem vulgauit, prolegom. cap. 1. & 2. non esse de Pharaonis filia: *Quia alias sequerentur absurda, & dicerentur contraria iudicio Patrum*. Eius hoc Opus, vnà cum breuiori lucubratione in Psalmos Dauidicos, seruat Bibliotheca Domus Professorū Toletanæ. Arnoldus Cathius Præfationis in Cantica, cap. 2. Sed & de Salomonis, & Ægypti Regis filiæ thalamis nullum esse verbū Canticorum libro, existimasse illos putandum est, qui vniuersim Salomonis appellationem libro hoc translatè solùm, & metaphoricè accipiunt, quemadmodum & leo, & lapis Christum significāt: quæ fuit Blasij Viegas existimatio Comment. 3. in cap. 12. Apocalyps. sect. 13. & eandem mentem fuisse antiquissimorum Hebræorum affirmat. Docuit id ipsum Alphonsus de Mendoça relectione de vniuersali Christi regno, n. 1. & præter sapientiores Hebræorum Magistros citat quoque testes Galatinum, Adrianum Finum, Porchetum, quibus annumerare fas fuerit Leoné Castrensem: nam eius quamuis in Cantica Canticorum ad meas non peruenerit manus elucubratio, huius tamen cogitationis fuisse putandus est homo, qui disputatione de translationibus sacræ Scripturæ, cap. 48. & cap. 55. deliros nuncupat, qui Prophetarum dicta, Psalmos præsertim, & eiusmodi, ad literam de Salomone, aut Dauide interpretantur: quibus consona docet Apologetici lib. 1. cap. 19.

(In margine: Nicol. de Lyra. Titelm. Petr. Nann Genebr. Iacob. de Valent. Placid. Bellarm. Ribera. Sixtus Sen. Gasp. Sāch. Rutil. Benzon. Benedict. Iustinian. Luys. Legion. Delrius. Ludou. de Tena. Carthus. Almonac. Gisler. Nicol. de Ramos. Prosper Rosset. Cypr. Suar. Blas. Vieg. Alph de Mendoça. Galatin. Adrian. Finus. Porchet Leo Castr.)

4. *Argumenta aduersus nuptias filiæ Pharaonis.*

Iam, quorsum expositio de Salomone, & Ægyptia regia puella tot, tantísque Auctoribus inuisa fuerit, expendamus. Primùm asserunt, aut impudicos, aut illicitos amores fuisse. Atque vt concedatur, matrimoniū Salomonis cum Pharaonis gnata legitimū esse; tamen vel coniugalibus amplexibus inhonestum aliquid, & dedecens admisceri, certè quid minùs purum: quare indecorum haberi, si diuinus ille, puriórque Spiritus eiusmodi carmen dictasse feratur, quòd lasciuiam plùs nutriat, quàm spiritum. Sic Lyranus, Dionysius Carthusianus, Titelmānus, Almonacirius, Luysius de Leon, Ramos, Genebrardus. Secundò dicunt, eiusmodi explanationem esse contra Ecclesiæ iudicium, Patrúmque consentientem attestationem: sic vterque Nicolaus, Lyra, atque Ramos, Richelius, Gislerius. Tertiò docent, propheticā & arma aduersùs Iudæos eripi: neque enim allegoriam ad conuincendum efficacem esse: ita Delrius, & Tena. Quartò affirmant, nequaquam de filia Pharaonis construi posse tam variam fortunam, vt quæ nunc in vineis collocetur, iam ad caulas vocetur, in agrum deducatur Solem passura, & æstum, noctu exeat, vulneretur; mox præ teneritudine floribus fulciri anhelet, sub laquearibus cypressinis habitet, filia Principis salutetur: quid, quòd in neminem feminarum illa aptè conueniant, nasum velut turrim esse, caput instar Carmeli, & similia passim: Hoc argumentum Valentiæ, Sixti Senensis, Bellarmini, Almonacirij, Tenæ, Rutilij Benzonij, Prosperi Rosseti, & Sanctij quoad priora. Quintò putant, Salomonem Ægyptiorum Regi generum factum quarto supra decimum ætatis anno, vocántq; testē Iosephum Flauium: quin ante hanc ætatem ex Hebræorum traditione duxisse vxorem: sed nondum sub hoc vitæ tempus Canticorum scripserat librū: non igitur eius de nuptiis filiæque Pharaonis liber ille. Carthusianus, & Ramos huius dicti inuentores. Sextò, si de coniugalibus deliciis Salomonis agit Epithalamium, nouerat has Rex ille, & diues, & sapiens, experientiâ, non ex Spiritus sancti reuelatione: quòd si Spiritus non reuelauit, neque propheticus, neque Canonicus liber nuncupandus. Sic Lyranus. Septimò, si veras nuptias, & quæ citra figmentum celebratæ sunt, refert Canticum Canticorum: *Erit* (inquit Carthusianus, & ex illo Ramos) *narratio rei gestæ, non vaticinium futurorum, neque descriptio spiritualium nuptiarum, cuius oppositum sancti, & illuminati Doctores, in quibus Spiritus sanctus habitare, & loqui, & per eos Ecclesiam informare elegit, testantur.*

Hæc sunt, quæ momentum & pondus continent: hæc, quæ coëgerunt, vt opinionem erroris insimularent viri alioquin sobrij; Quæ verborum acerbitates, an satis validâ base fulciantur, tùm 5.

demum

demum iudicabit prudens, æquitatísque solius amans Lector, cùm singula discusserimus.

Sectio II.

Pharaonis filia licitè, pudicè, adamata; quid, si impudicè? Regum locus ex lib. 3. cap. 11. noviter declaratus: Plato quibus de amoribus disserat?

Illicitos Salomonis, & filiæ Pharaonis toros existimare quispiam posset, quòd viro de Hebræorum stirpe alienigenam ducere interdictum fuisset: credidit Theodoretus: at nemo alius præter ipsum, vt visum nostro Pinedæ lib. 7. de rebus Salomonis, cap. 4. n. 1. quanquam à nobis posteà & repertus sit quingentorum annorum Auctor, Philippus
Phil. Abbas. Abbas, qui id ipsum constanter asserat ad initium Tractatus de Salomonis damnatione. Sed, qui quæstionem ex professo agitant, Salomonísque indemnitati fauent, nuptiásque legitimas prædicant,
Tostat. sunt Tostatus ad 3. Reg. cap. 3. quæst. 14. ad ipsúm-
Lyran. que illud cap. Lyra, Dionysius articulo quinto.
Carthus. Bellarminus tomo 2. lib. 1. de matrimonio, cap. 23.
Bellarm. §. *In testamento*. Soto in 4. distinct. 39. quæst. vnica,
Dom. Soto. art. 1. §. *Et ideò*, &c. Basilius Poncius ad longum,
Basil. volumine de Matrimonij Sacramento, appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 4. §. 2. docuerat expressè anteà tractatu de impedimentis Matrimonij, causa 28. cap. 20. §. 1. Lorinus
Lorin. ad versic. 1. cap. 16. Actorum: Becanus in Analogia,
Becan. cap. 20. quæst. 3. Gaspar Sanchez ad cap. 3. lib. 3.
Gasp. Sanct. Regum, num. 4. & 5. Mendoça tom. 2. annotat. 20.
Franc. de Mendoça. ad cap. 6. versiculum 16. lib. 1. Reg. sect. 2. num. suo
Sotomaior. 11. Sotomaior in præfatis ad Cantica, §. *Quo tem-*
Gisler. *pore*, &c. Gislerius suæ quoque præfationis in Can-
Setar. tica, cap. 3. Setarius Opusculo de Salomonis pœnitentia: Salianus tom. 3. anno mundi 3022. num.
Salian. 108. Menochius ad cap. 3. lib. 3. Regum: Luysius
Menoch. Legionensis in manuscripto Apologetico codice
Luys. Leg. pro explicatione Canticorum.

7. Suadet communissimam sententiam Salomonis sub illo floridioris ætatis initio pietas erga Deum: nam vix enunciato cum Pharaonis gnata connubio, subiungit continuò sacer Historicus
3. Reg. 3. lib. 3. Reg. cap. 3. *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid patris sui*, &c.
Salomonis cum Pharaonis filia connubium an licitum? *Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte*. Pluráque similia religionem vbique testantia. Neque Salomonem puritati, conscientiæque, valedicentem cognouimus ex Scripturis, nisi ad
3. Reg. 11. 4. vitæ vesperam, Reg. 3. cap. 11. vers. 4. *Cúmque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos*. Tantâ igitur reuerentiâ erga diuina imbutum Salomonem ab adolescentia, verisimile non est voluisse filiam Pharaonis ducere, nisi eâ ad Iudaismum priùs conuersâ: quo pacto
Ioseph. & præfati Auctores, & Iosephus lib. 20. Antiq.
Hebræus an ethnicam sponsam ducere posset? cap. 5. solitos obseruátiores Hebræos, & qui legi attenderent, attestantur facere, quoties ex gentilitate sumerent sponsas. Sanè eiusmodi rerum euentus atque circumstantiæ potuissent incidere, quibus propellentibus, Salomon in thalami, regnorúmque consortem eam accipere potuisset, quæ minimè paganismum exuisset, quemadmodum nupsit Assuero Esther vanorum Numinum cultori, & antè, & post subsecutas nuptias: quin & Iuditham, cùm se composuit, atque ornauit, cum Holopherne connubia meditatam fuisse, classici tradidêre Scriptores: quam tamen credibile est, ab homine feroci, & victore, religionis mutationem non esse exacturam, mulierem Principis gratiam ambientem: quemadmodum sapienter aduertit Basilius Basil. de Leon.
Poncius appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 3. num. 11. Sed nescimus fuisse eiusmodi euenta, quæ Salomonem ad hoc adigerent.

Quòd si Salomon legum contemptor contra 8.
Exodi præceptum cap. 34 & Deut. cap. 7. ex gentibus vxorem duxisset, veterem quæ priùs superstitionem non deposuisset; fuisset eiusmodi peccatum publicum in regnis scandalum, vtpote personæ supremam potestatem habentis, & in quam omnium ora respicerent: at, si Rex publicè offendisset, atque adeò in tam graui materia, probabile, Deum Optimum Maximum magnis cladibus affecturum principem, proptérque ipsum regna quoque: quemadmodum accidit, cùm Dauid adulterio, innocentis Vriæ mortem adiunxit: & sicut aduersùs Salomonem insurrexêre hostes, statim ac probitati terga vertit, mulierum amore seductus. Nihil igitur supplicij cùm Salomonis cum Pharaonis gnata connubium subsequutum sit, sed magis prospera omnia, & ominosa; verosimilius est, in contrahendis cum Ægyptia puella nuptiis, nullum à Salomone scelus commissum fuisse.
Exod. 34. Deuter. 7.

Mihi quoque non omninò spernenda coniectura est, Salomonem sub regni primordio (quo 9.
tempore Pharaonis gener factus est) nequaquam effræni aliquo amoris, malóque libidinis œstro abreptum, quòd tum augustissimum, operosúmque magnifici templi laborem aggressus sit sedulitate, curáque incredibili: quin & cordi cùm destinatum haberet sibi, Reginæque, visendæ artis Basilicam extruere, præposuit religiosus Monarcha profanæ habitationi Deo dicatum opus; priúsque templi fabricam ad fastigium adduxit, quàm Regiæ ædificandæ initium dedisset, vt plerisque placet. Nam mox vt pestilens hæc contagio animũ, sensúsque possidere incipit, nihil laboriosum, nihil inclytum, & memorabile cogitare sinit: quin, si quod opus difficile, atque excelsũ à non amante inceptum, quàm citò amans fit, tam citò magnarũ *Amans libidinosè nihil excelsum meditatur.*
cogitationum immemor. Quare Carthaginis Reginam cùm Poëta Æneæ desiderio tabescentẽ pingeret, continuò intulit interpolatas arcium, murorúmque operas, desides ciues, relicta & bellorum & mercaturæ studia. Sic ille 4 Æneidos:

Non cœpta assurgunt turres, non arma iuuentus Virgil.
Exercet; portúsve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquatáque machina cœlo.

Salomon igitur ingentia aggressus (quæ & perfecit) sub id tempus, quo Pharaonis filiæ matrimonio copulatus est, fortiter, pudicè amauit, matrimoniúmque illud non lasciuiæ, sed coniugalis continentiæ seminarium fuit.

Obstare dixeris verba Reg. 3. cap. 11. vers. 1. 10.
cùm de Salomonis lapsu fit mentio: *Rex autem* 3. Reg. 11. 1.
Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, &c. Videas igitur vitio verti Salomoni, quòd Ægypti Regis filiam adamasset: at si cum ea inita coniugalia fœdera licita fuissent, atque secundùm legum normam, quare amor erga vxorem legitimam culpæ verteretur Salomoni? Respondeo, filiam Pharaonis, progrediente tempore, ad pristinas Ægyptiarum superstitionum sordes re- *Pharaonis filia ad ethnicismũ reuersa.*

uersam; siue illa ab initio simulauit Hebræorum religionem, quò tanti Monarchæ consors fieret; siue animo & corde amplexa est. Nam, si Salomon à pueritia veri Numinis cognitione imbutus, diuinísque visionibus non semel recreatus, summáque sapientiâ donatus, muta simulacra veneratus est; quid mirum, vasculum fragile feminei sexus, quo semel est imbutum, odorem, aut ignauè deposuisse, aut depositum ad tempus solùm, rursum repetisse? Pro hoc placito stant omnes ferè Interpretes, quos num. 6. citauimus. Reuersâ igitur ad idololatriam Pharaonis filiâ, quid Salomon præstare debuerit? Sanè ablegare, à se repellere. At, potuit sano animo? Potuit quidem: nam Hebræis ob multò leuiores causas licitum erat vxorem repudiare, quemadmodum docet Bellarminus tom. 2. lib. 1. de Matrimonio, cap. 17. §. *Respondeo, quæstio est*, &c. Basilius Legionensis Opere de Matrimonio, lib. 7. cap. 50. Becanus in Analogia, cap. 23. quæst. 1. & 2. Libellus ergo repudij feminæ post inauia Numina abeunti porrigendus erat: tenebatur ad hoc Salomon propter salutis animæ summum discrimen. Vitio itaque vertitur Salomoni, non quòd Pharaonis gener fieri elegerit, non quòd eius gnatam sub principatus initio amauerit: sed, quòd eam eo adamauerit tempore, quo odisse debuit cane peius, & angue, nempe, cùm eâ ad pristinos ritus falsæ adorationis remeante, non vanum imminebat periculum saluti spirituali ipsius Salomonis.

Libellus repudij licitus Hebræis.

Bellarm. Basil. Leg. Becan.

11. Sed emphasim (inquis) habent verba illa: *Filiam quoque Pharaonis*; peculiaréque denotant quidpiam; alioquin quid interfit hanc nomine, & vocabulo suo ostendi? Respondeo, Scripturarum vsum esse, cùm de aliquibus sermo texitur sub generali locutione, si inter eos quispiam sit cæteris honoratior, præsertim si ipsorum Dux, & caput, eius specialem memoriam facere: exempla habes apud Mendoçam tom. 2. in 1. Reg. annot. 15. in vers. 1. cap. 5. sect. 1. num. 15. ex Psal. 17. in titulo: *Die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul.* Marc. 16. vers. 7. *Dicite discipulis eius, & Petro*, apud Sanctium ad cap. 24. lib. 2 Reg. Quo pacto & memini hæc ipsa verba, de quibus agimus, declarata ab Andrea Masio in cap. 2. Iosuë, vers. 1. *Ite, & considerate terram, vrbemque Iericho.* nempe, cùm sub terræ complectente omnia vocabulo; Iericho etiam claudatur: expressit tamen seorsim, quia ab huius excidio ciuitatis, quæ cæteris eminebat, victoriæ spes ingens capienda fuerat: quanti igitur esset momenti illam expugnasse, specialis nominatio denotabat. Quare sensus sit: cùm sub vniuersali nationum vocabulo cæteras nominaret feminas, à quibus Salomon seductus sit, Ammonitidas recensens, Moabitidas, &c. honoris causâ filiam Pharaonis speciali appellatione indicasse, quòd cæteræ, aut pedissequæ fuissent, aut secundariæ vxores; atque si aliqua de primariis fuerat, hanc Pharaonis filia dignitate antecesserit, vt pote quæ sit illa, ex quorumdam sententia, quæ Cantic. 6. cap. enumeratis plurimis concubinarum, Reginarúmque, cæteris anteponitur, cùm dicitur: *Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ*, &c. Aliud meditatus sum. Puto eo Regum loco sugillare sacræ Historiæ Auctorem nimiam Salomonis intemperantiam, iis præsertim verbis: *Cum iam esset senex, deprauatum est cor*, &c. quasi significet, Salomonem eo tempore amantem esse cœpisse, quo cæteri mortales ab amando desistunt; nempe, veniente senectâ: quid enim sene pruriente & lasciuo stultius? At inquis: Eò vsque libidinis deuentum à Salomone, vt non tantùm Idumæas, Sidonias, Hethæas feminas deperierit; sed & Pharaonis filiam impensè adamauerit. Sed, quid exaggerationis in his postremis verbis? Equidem, vt magnus sit ille ardor coniugum, primis matrimonij mensibus, sint & anni aliqui; ita progrediente vitâ, & consuetudo, & curæ flammam minuunt ad extinctionem ferè caloris: itaque tam iucundũ coniugibus quispiam arbitrans est diem mortis, ac sponsaliorum, quòd ille priuaret compare quam hic dederat: (quod fortasse verum in coniugibus virtutis regulam negligentibus) Pharaonis igitur filiam cùm Salomon adolescentulus etiamnum duxisset, senem tædere debebat antiquos amores, præsertim ex legis præscripto non viuentem: ergo textus innuit hominis cani, & albicantis tam effrænem fuisse ardorem, vt non eas solùm deperiret feminas, quibuscum ei non longi temporis familiaritas; sed & impensè eam amaret, quacum diutissimè conuixerat, quam propterea fastidire debuit. Quid vultis ampliùs de Salomonis intemperato ardore? *Pharaonis quoque filiam adamauit*: Feminam, quam ætas longa pulchritudine spoliauit; quæ, etsi pulchra fuisset, sed diuturnus conuictus & familiaritas pulchritudinis nauseam generat.

Locus ex 3. Reg. c. 11. declaratus nouiter.

Regula Scripturę: *Personæ eminentioris sit specialis memoria.*

Franc. de Mendoça Psalm. 17. Marc. 16. 7.

Gasp. Sãch. Iosuë 2. 1 Andr. Mas.

12. Hoc probasse placuit, quò ostenderemus, Salomonis cum filia Pharaonis nuptias non tantùm licitas, verùm cum omni honestate coniunctas. Quid est ergo, quòd eiusmodi nuptias descriptas fuisse à Spiritu sancto dedecet, quarum sponsus sapiens, verecundus, in Deum religiosus? sponsa non ita pridem ad Veri Numinis cognitionem translata, deuota & timida est, quales solent esse recèns conuersæ? Vniuersa Patrum, Interpretúmque cohors, quemadmodum eruditè expendit Legiunensis initio tertiæ suæ explanationis in Cantica, & facile est cuiuis Scriptores euoluenti experiri, asserunt, carmine hoc sub Sponsi, Sponsæque vmbris, & similitudinibus, delineari spirituale Christi, & Ecclesiæ connubium. Quod illi affirmant de nubentibus in communi sumptis, nos de his in indiuiduo coniugibus asserimus: quid in hac re piaculi? Nónne Paulus vexillum erigit, viámque præmonstrat, dum Protoplastorum matrimonium specificat, magnúmque vociferatur Sacramentum in Christo, & Ecclesia? Nonne Ecclesiæ Proceres passim Christum, eiúsque sine ruga, aut macula Sponsam, velatam asserunt typis, figurísque Patriarcharum cum suis contoralibus? Nos, quod illi de Iacob, Samsone, Dauid, Assuero, aliísque, id ipsum de Salomone, eiúsque vxore astruimus.

Lud. de Leon *Canticorum materia, nuptiæ.*

13. Sed inquis: Vapulant castæ aures à tanta vnguentorum memoria, tot amplexibus, tanto languore amantium: audire patienter nequeunt oscula, vbera, vmbilicum, aliáque sexcenta, cuncta deliciosa. Verùm, quibus tam delicatæ aures, cur non illas occludunt, cùm audiunt Iacob tanto æstuantem amore, viderentur vt ei quatuordecim vix ferendi laboris anni, pauci præ magnitudine affectus? Cur frontem non contrahunt, cùm Genes. cap. 30. feminarum contentionem legunt; quænam ingrederetur, thalamúmque Iacob conscenderet? Certè fastidiuit, damnauítque factum impius Manichæus, vt probè notauit noster Azorius tom. 1. Institutionum moralium, libr. 6. cap. 13. Sed confutauit Hæreticum, Augustini diuinum ingenium. Cur non tragœdias excitant, cùm vndique conquisitam speciosissimam puellam lectitant, quæ frigidum Dauid calefaceret;

Genes. 30.

Azor.

& sanè

Abisag Sunamitis Historia an fabulosa? Hieron. Abulens. Mar. Vict.

& sanè maximus ille Scripturarum Clauiger, Hieronymus, fabulam putauit epist. 2. quæ est ad Nepotianum, cap. 2. quòd obscœni & indigni quid habere videretur, vt docet Episcopus Reatinus Notis ad eam epistolam. Hieronymum multis impugnat Abulensis quæst. 7. in c. 1. lib. 3. Regum: destituunt reliqui Interpretes. Quid? nónne Iudith ad pulchritudinem se composuit? non & ipsi, & Esther facis vnguentorum? Certè Theodoretum non latuit, futuros, quibus inuisa esset tam crebra mentio vberum, osculorum, amplexuum: sed in blasphemiam prolapsos huiusmodi homines non veritus est dicere. Percipiat lector ipsius verba præfatione in Canticum Salomonis: *Legentes, vt arbitror, hoc volumen, animaduertentésque in eo vnguenta, & oscula, & femora, & ventrem, & vmbilicum, & genas, & oculos, & liba, & mala, & nardum, & stacten, & myrrham, & his similia; cum propriam diuinæ Scripturæ consuetudinem ignorarent, voluerunt ingredi, & litteræ velum transilire, atque intus Spiritum intueri; sed quæ dicta sunt carnaliter intelligentes, in hanc blasphemiam prolapsi sunt.* (Theod.) Fatemur quidem in Cantico Canticorum oscula, atque amplexus; sed quæ à Matrimonij Sacramento non abhorrent: amor vbique resonat, sed maritalis, sed continens. Et certè in Canticorum nuptiis non aliquid reperiri, quod absurdum grauidius oleat, quam ea redolent, quæ in aliis Scripturarum locis repetiuntur, docuêre Origenes, siue alius quis, eruditus quidem ille, prologo in quatuor Homilias: Nyssenus præfatione in Cantica. Dictionem verò vbique castam esse, coniugésque introduci, qui omni honestate niteant, attestantur Bernardus serm. 7. in Cantica: Philippus Abbas procemio in librum Canticorum, & Commentario in titulum eiusdem libri: Cyprianus Cistercicnsis ad illa cap. 1. *Osculetur me*, &c. Delrio Isagogæ cap. 4. At verò similitudines huius libri ab amore honesto, puróque desumi ex eo nominatim probant inclyti Scriptores: quia (inquiunt) desumptæ à coniugum amore: hic enim, aiunt, præ cæteris pudicus est verecundúsque. Sic Legionensis 3. sua explanatione in Cantica: Gislerius præfatione in Cantica, cap. 4. num. 8. Gaspar Sanchez Prolegom. 2. num. 6. Sotomaior in argumento Operis: Basilius Legionensis quæst. 1. expositiua, cap. 2. Rutilius Benzonius Episcopus Lauretanus, libr. 1. in Canticum, *Magnificat*, c. 4. coniugalem ergo amorem cùm nos exhibeamus in Salomone, castum exhibemus amorem.

Canticorum stylus castus. Origen. Nyssen. Bernard. Philip. Abb. Cyprian. Cisterc. Delrius. Luys. de Leon. Gisler. Gaspar Sanch. Sotomaior. Basil Leg. Rutil. Benz.

14\. Sed demus profectò, impudicum esse amorem, adulterio maculatum, alienigenæ, quæ superstitiosos Deos non dereliquerit, coniunctione turpatum, vnius libidinis explendæ desiderio conceptum: quid obstat docuisse, vel tales amores, ex Spiritus sancti intentione, Christi, & Ecclesiæ connubia designare? Docuit hac ipsâ, de qua agimus, materiâ Ludouicus de Sotomaior ex multorum Patrum doctrina, suis ad Cantica præfatis, iuxta medium: docuit iterum id ipsum in Notis posterioribus ad librum Canticorum exordio Operis: vtrobique satis superque munit Scripturarum dogma, quo instruimur, rem malam, etiam eâ, quâ est mala, ratione & formalitate, posse ex diuini Spiritus ordinatione, bonæ rei typum sustinere. Scio esse, quibus hæc omninò non placeant, Canum lib. 2. de locis, cap. 4. Azorium lib. 8. Institutionum moralium, cap. 2. quæst. 10. Gretserum tom. 1. defensionis Bellarminianæ, in defensione cap. 3. lib. 3. Scio & Hieronymum in hac re non semper vnius sententiæ: sed, quæ con-

Regula: Res mala potest esse typus rei bonæ, & è contra. Sotomaior. Canus. Azor. Gretser. Hieronym. Bellarm.

stantior fuit sancti Doctoris mens, pro nobis fuit variis locis, quos citant & sequuntur Sotomaior, vbi suprà: Martinez lib. 7. hypotyposeon: Pineda præfatione in Ecclesiasten, cap. 4. num. 5. Gaspar Sanchez prologo 12. in Cantica, & prologo 4. in Iob, & ad cap. 11. lib. 2. Regum, num. 29. atque alibi sæpè, qui & Augustinum, & Ambrosium, Gregorium Papam, Richardum Victorinum citant, quos ideò nos omittimus: addimus Gregorium Nyssenum tract. 2. in Psalmos, cap. 11. S. Thomam 2. 2. quæst. 88. art. 2. ad 2. Luysium de Leon in Abdiam, in principio Commentariorum: Pereiram disp. 15. in cap. 3. Ioan. Cyprianum Cisterciensem ad illud Canticorum 6. *Sexaginta sunt Reginæ*, &c. loquentem de Salomone eiúsque vxoribus: Basilium Ponce de Leon in appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 4. §. 2. agentem de coniugio filiæ Pharaonis: Salmeronem de argumento hoc vniuersim doctè atque latè prolog. 19. canone 9. Mendoça tom. 3. ad cap. 11. lib. 2. Reg. Annot. 1. sectione 1.

Sotomaior. Martinez. Pineda. Sanchez. August. Ambros. Greg. Pap. Greg. Nyss. Richard. Victor. S. Thom. Luys. de Leon. Pereira. Cyprian. Cisterc. Basil. de Leon. Salmeron. Franc. de Mendoça.

Tractat de controuersia Augustinus altissimo acumine tom. 6. lib. 22. contra Faustum, cap. in primis 83. monétque sapienter, aliud esse proponere factum aliquod imitandum; aliud velle hoc, vel illo facto loqui, & significare quidpiam. Primum quò assequatur Scripturarum conditor diuinus ille Spiritus, facta nobis proponere consueuit, quibus virtus & honestas vndequaque resplendeat. Secundum æquè à prauis, atque à bonis facinoribus prouenire valet: nam & Sanctorum immortalia gesta, si nigro scripseris atramento, si deformi charactere, non minues de bonitate Heroum: nec si aureis litteris prauorum acta ornaueris, bonitatem aliquam gestis ipsis addideris. Materialiter igitur se habet, vt ex scholis terminos depromamus, characteres huius, aut illius esse coloris & pulchritudinis, sint modò illi characteres, & pulchri deformia repræsentabunt, & deformes pulchra: eodem pacto in Scripturis, & boni malorum figuram nonnunquam sustentant, & à malis boni sæpenumerò adumbrantur. Nam sit coniunctio siue bona, siue vituperanda, dummodò coniunctionis formalitate, & prædicato non careat, coniunctionem Christi & Ecclesiæ loquitur. Qui rem hanc tanquam viua tabula suis coloribus depictam, contemplari anhelat, & quo pacto ab impuro amore grandium arcanorum similitudines ducat Scriptura, idque frequenter, legat elegantem nostri Pinedæ antithesim sect. 8. in cap. 2. Iob, versum 2. vbi collatis Bibliorum, Poëtarúmque sententiis, demonstrat, nihil tam elegans apud profanos Scriptores de amoris natura, affectibúsque reperiri, quod multò dulcius, sublimiùs, elegantius non tradant sacræ paginæ: idque non rarò. Nam, si quæ sunt vocabula nimium aliquem affectum indicantia libro Canticorum, *sororis, dilecti, fratris, columbæ*, & eiusmodi alia; passim quoque aliis Scripturarum locis sparsa inueniri probè admonuit Rutilius Benzonius lib. 1. in Canticum, *Magnificat*, cap. 4. Quare & Bellarminus Cardinalis tom. 1. lib. 2. de verbo Dei, cap. 15. cùm non committendos vulgari idiomati sacros Codices probaret, inconueniens quidem desumpsit à Canticorum lectione, auditionéque, quæ rudi vulgo, ignorantibúsque litteræ corticem transcendere, offendiculo esse posset: sed idem prorsus offendiculum ab innumeris aliis Scripturæ locis non minùs occursurum iri, quæ ibi extat, ostendit.

15\. August.

Pineda. Rutil. Benz. Bellarm.

Et hoc de impudico amore aliquid, gratis nos concedebamus, quò ex abundanti faceremus sa- 16.

tis aduersariis: veritas tamen est, ne vnum verbum immodestum Canticorum libro contineri; quod toto nostro Commentario, vbicunque se obtulerit occasio dictionis, quæ videri possit inuerecundior, Deo conatibus fauente, probare nitemur. Non me subterfugit, Platonem speciosos de amore titulos venditare illo suo Dialogo, & potuit multorum calculis *Diuinus* nominari: sed quàm parum diuinos amores cogitauerit, malo ex Philone de vita contemplatiua, potiùs quàm à me intelligas: *Platonicum verò pene totum* (ait) *disputationi de amore impenditur, non illo, quo viri in mulieres insaniunt, aut hæ in viros; sed quo viri in masculos ætate tantum iuniores. Nam, si quid ibi de amore, Veneréque cælesti dictum videtur elegantiùs, pro condimento modo est additum. Cæterùm maiorem partem vulgaris & promiscuus amor occupat.* Affinia iisdem Cyrillus lib. 1. contra Iulianum, Theodoretus lib. 9. & 11. contra Græcos. Non talis noster Salomon, nihil in eo titillans, nihil è Dodonæo penu: casta, indefæcata sunt vniuersa. Imò præter alias insigniores causas, puto ob id etiam ab Spiritu sancto excitatum esse Regem sapientem, hæc vt scriberet, quò profanas cantilenas de medio tolleret, alliciente magis aures purissimo Hymenæo, cùm in eo tropi, similitudines, locutiones, omnia denique venustiora. Sanè eiusmodi aliquid de Dauide meditatus est Procopios, (quem Glossa ordinaria auctior citat ad cap. 16. lib. 1. Regum:) *Diuino enim ardore* (inquit) *inflammatus, ea, quæ homines ad libidinem, & lasciuiam accendunt, ad pietatem transtulit: cantum articulatæ vocis hymnis diuinis temperans, vt melos sensum; intellectus verò vna, eadémque opera, diuinum ardorem exsuscitaret.* Quibus æqualia proferunt Basilius, & Athanasius, eodem loco allegati à Glossa. Equidem Syros, Phœnicésque vltra modum libidinosis cantibus addictos, prodidit Dipnosophistarum lib. 15. Athenæus: fortasse id ipsum Salomonis temporibus cùm omnes diuitiis, pace, voluptate affluerent. Quò igitur malam, iuuentuti præsertim, pestem de Republica abigeret, scripsit ex diuini Spiritus incitamento sacrum carmen Salomon, quo amorum cantilenas per amoris quoque carmen truderet; & vbi lasciua & procacia perstrepebant, sacra atque prophetica resonarent, quemadmodum de suo Bethlehemitico rure exultabundus gloriatur Hieronymus, epistola, qua Marcellam ad rus inuitat: *In Christi ergo villa* (ait) *vt suprà diximus, tota rusticitas est: extra Psalmos silentium est. Quocunque te verteris, arator stiuam tenens, Alleluia decantat: sudans messor Psalmis se auocat; & curuâ attondens vites falce vinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc sunt in Prouincia carmina: hæ, vt vulgò dicitur, amatoria cantiones.* Salomon igitur impurum aboliturus amorem, incitante diuino Flamine, sacram casti amoris poësim ad Epithalamij normam composuit,

Platonis Dialogi impuri.
Philo Heb.
Canticorum volumen ad lasciua abolenda carmina compositum.
Procop.
Basil.
Athan.
Phœnices & Syri libidinosis hymnis delectantur.
Athen.
Hieronym.

SECTIO III.

Monstruosa & impossibilia nō sequi, si filia Pharaonis materia sit Cāticorū. Illustrata pars c. 8. Isaiæ: Allegoriæ qualis vsus Poëtis, & Oratoribus? qualis Sacris Scriptoribus?

17. ARRIDET mihi prudens nostri Azorij monitio lib. 6. Institutionum moralium, tom. 1. cap. 3. non esse statim negandum,

Azor.

siue historicum, siue spiritalem, sacratum Litterarum sensum, quoties nobis ardua occurrunt in tractatione diuinorum voluminum, & quibus vix, aut ne vix quidem soluendo simus. Fateor, difficilia esse illa, feminam sacro Dramate introduci, quæ nunc inter Heroinas versetur, nunc superbo ferculo triumphet auro, ostro, argento, gemmis admirando; nunc filia Principis, & Reginarum Regina nuncupetur: mox apud vineas reperiatur, post gregum vestigia abeat, maneat iuxta tabernacula pastorum. Peregrinæ quoque fuerint illæ similitudines deriuatæ a turri Damascena, à Carmelo, ab aquis piscinarum: opus fuerit his concordandis & labore, & ingenio non vulgari: verùm non, quia exotica & inusitata, ideò Historiæ illis veritas neganda. Hoc magno mercentur Hæretici, qui librum Iob propterea veram non esse Historiam animo induxère, quòd euentus contineat fidē propè superantes: quis enim sibi persuadeat, admissum Dæmonem Angelorum cœtui, & concilio? quis Iobum sic destitutum à ciuibus suis, nemo vt esset, qui ad hospitium admitteret, sed sub dio manendum fuerit septem diebus, septémque noctibus? atque vt alij crudeles & inhospitales fuerint erga Iobum, quid tam longo interuallo tres Reges, qui consolatum venerant? cur non imperant acciri Medicos, fomenta: Iobi tamen acta veram esse Historiam, quis inficias iuerit? Lege de nostris duos: Pinedam præfationis in Iob cap. 1. Gasparem Sanchez Prolegom. 1. & 10. in eumdem Iobum. Augustinus initio lib. 3. de Genesi ad litteram, reprehendit quosdam, quòd assererent, prima Geneseos capita nequaquam historicè, sed figuratè solùm intelligenda; propterea quòd ea continerent, quæ vsitatum rerum cursum excederent, quæque discursu vix comprehendi possint.

Iob Liber an Historia?
Pineda.
Gasp Sāch.
August.

Statuo igitur primò; Quamuis ea, quæ Canti- 18.
corum Volumine scribuntur, eius essent generis, quorum conciliatio magnoperè perplexa & difficilis esset; non tamen propterea sufficienti argumento demonstrari Historiam non esse. Huius asserti confirmatio desumenda est a variis sacrorum Librorum narrationibus, peregrinis admodum, & inusitatis; quas tamen rerum esse, quæ verè contigerūt, & ratio, & clarissimorum testium multitudo suadent. De hoc catalogo sunt, quòd Isaias nudus & discalceatus incesserit tribus annis (Isaiæ cap. 20.) sint illi vel tres dies, vti quibusdam sententia est, certè portenti instar fuit. Ex eadem serie, quæ Ieremiæ imperata sunt cap. 13. lumbare vt absconderet apud Euphratis vndas, in foramine petræ: & cap. 27. eidem præceptum colla vinculis onerare. Eiusdem ordinis, quòd Ezechiel vno latere totos trecentos & nonaginta dies dormierit. Habent hæc Patronos non paucos, neque de medio cœtu, qui non visione tantùm obiecta huiusmodi; sed verè peracta fuisse demonstrent. Venio ad duo illustriora gesta. Alterum est Oseæ cap. 1. cùm Propheta fornicariam ducere iubetur, ex qua & prolem suscepit: rem adeò alienam, & à Deo imperatis, & à Prophetæ honore iudicauit olim Origenes, vt non nisi per visa solùm Vati repræsentata crederet. Sequutæ sunt Origenem prouinciæ integræ, teste nostro Castro in duodecim Prophetas, ad nominatum primum Oseæ cap. §. *Quæstio igitur.* Sequutus est & Hieronymus. At veram fuisse historiam, ex Patribus, Theologis, nouis Scriptoribus grandior pars affirmat. Lege in eum locum nostros Riberam, Sanchez, Castrum, Cornelium. Alterum, idque exemplum longè dignis-

Isaiæ 20.
Isaias an discalceatus incesserit reipsa?
Ierem. c. 13. an vera narratio de lumbari abscondito & vinculis eiusdē c. 27.
Ezechiel an sine fictione dormierit vno latere 390. diebus?
Osea cap. 1. an certa historia de vxore fornicaria?
Orig.
Hieron.
Ribera.
Castro.
Sanchez.
Cornel.

simum

Isaiæ ad Prophetissā accessio, cap. 8. an historia?

simum Isaiæ cap. 8. occurrit: *Sume (inquit) tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: velociter spolia detrahe, citò prædare. Et adhibui mihi testes fideles, Vriam Sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ, & accessi ad Prophetissam, & concepit, & peperit filium, & dixit Dominus ad me: Voca nomen eius. Accelera spolia detrahere festina prædari: quia, antequam sciat puer vocare patrem suum*, &c. Quid in his non spinosum? quot ex omni ferè vocabulo emergunt salebræ? quæ hæc Prophetissa, & quamobrem eo nomine dicta? Cur ad eam coram testibus accessurus Propheta, cùm de prole agitur? quæ illa nominum impositio genito infanti: *Accelera spolia detrahere: festina prædari?* quid portendunt inusitatæ appellationes? & quàm monstruosa illa, puerum, antequàm matrem inuocare nouerit, ablaturū fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum? Coëgerunt tot, támque immanes scopuli (nam scrupulos quis dixerit?) Patres vniuersos, qui hac de materia, aut ex professo, vel ex occasione loquuti sunt, duobus, tribúsve demptis, quorum mens dubia, & obscura, omnem historiæ suspicionem ab hac narratione remouere: & tamen recentiores de nobilium Interpretum ordine, aggressi aliam ab antiquorum tramite viam, propterea historicè accipienda esse docuère, quòd aliter vaticinium, non nisi contortè, & violenter explicare fuerit possibile. Tantæ igitur narrationes sacrorum Codicum, cùm iis scateant Mæandris, labyrinthísque, qui historiam, & rei gestæ veritatem tot, támque præstantes Viros coegerint de medio tollere: aliorum autem ingenia compulerint ad acrem inuestigationē, tandem vt repererint modos, quibus historiæ fidem sartam tectam saluarent: id ipsum judicium de Canticorum textu ferre quid prohibet? vt extiterint Viri omni litteraturâ conspicui, qui in eo historicum nihil contemplari potuerint, propter infinitam difficultatum syluam: fuisse in Ecclesia Dei alios, futurósque, qui historiam, quamuis abundè abditam, eruant, in lucemque manifestam proferant: aut, quia in hoc inuestigando themate plùs laboris, & operæ posuerunt: aut, quia magnus ille gratiarum distributor Spiritus non singulos docere voluit vniuersa.

Canticorum similitudines aptissimæ.

19. Statuo secundò: Similitudines Canticorum libro positas, quibus, siue virilis, siue mulicbris forma commendatur, egregiè aptas esse, & rei, in cuius gratiam excogitatæ sunt, ad miraculum conuenientes. Huius dicti erit perpetua probatio, totus noster Commentarius, Deo propitiante, quo sæpè ostendimus, vt putamus, quæ remotiores videntur similitudines, eas esse maximè affines. Interim, dum nostra morantur, suppetunt huius argumenti lucubrationes disertissimæ Virorum excellentium, vtriusque Ludouici, Sotomaior, & Legionensis, Delrij, Gisleri, Sanchez, Basilij Ponce de Leon tomo variarum, quæst. 2. expositiua: tractat, & cùm se occasio offert, nonnulla Gueuara in Habacuc; Ceruantes tom. 1. in Sapientiam Salomonis; Salaçarius in Prouerbiis: Roa in singularibus: Pineda in Iobum, in Ecclesiasten, frequentiùs in præuio Salomone: & quidem ille, atque Salazarius ad longum nonnunquam, eleganter semper atque neruosè. Interim illud monuisse non abs re fuerit: quamuis similitudines huius libri, posteriorum sæculorum Interpretes non ita enodarent, vt doctiorum votis omni ex parte facerent satis, non esse propterea similitudines ipsas tanquam minùs aptas iudicandas. Nam, vt benè Aloïsius Legionensis 3. sua explanatione in cap. 1. Canticorum:

Sotomaior. Lud. Legio. Delrius. Gisler. Sanchez. Basil Ponc. Gueuara. Ceruantes. Salaçar. Roa. Pineda.

Aloïs. Leg.

Ioan. à Iesu Maria.

Ioannes à Iesu Maria, Carmelita excalceatus, Canone 6. pro huius voluminis intelligentia notarunt: suæ cuique genti phrases, parœmiæ, similitudines peculiares; adeò vt sæpè quæ apud vnius regionis homines honori, existimationíque sunt, apud alias nationes indigna habeantur. Semoti sunt veteres Palæstinorum ritus à iuniorum cognitione: quare, quòd minùs congruæ appareant similitudines, non rebus ipsis vitio verti debet; sed nostræ imbecillitati, qui, quales fuerint res illæ, ignoramus. Audi meis fauentem dictis Augustinum lib. de doctrina Christiana, cap. 16. *Rerum autem ignorantia facit obscuras figuratas locutiones: cùm ignoramus, vel animantium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarúmve rerum, quæ plerunque in Scripturis similitudinis alicuius gratiâ ponuntur: nam & de serpente, quod notum est, totum corpus pro capite obijcere ferientibus; quantum illustrat sensum illum, quo Dominus iubet astutos esse sicut serpentes?* &c. Igitur cupienti Canticorum similitudines, quoad eius fieri possit, quàm proximè attingere, remeandum illi per sæculorum antiqua; gentium, populorum loca, ritus, cæremoniæ cognoscendæ. Hoc tam diuiti penu cùm satis instructus extiterit, intelliget tum demum, quas olim absurdas opinabatur similitudines, suprà quàm existimare quis possit, genuinas esse, elegantes, aptissimas. Taceo apud principes Poëtas, Homerum, Hesiodum, Theocritum, & alios eiusmodi, similitudines reperiri, quales apud Salomonem, neque minùs monstruosas, vti aduertit Legionensis loco nuper citato: Osorius Nepos Notationibus in Paraphrasim Canticorum, ad illa cap. 7. *Statura tua assimilata est palma*, &c. Gaspar Sanchez lati Prolegomen. in Cantica, præludio quinto.

Phrases & idiotismi cuique genti speciales.

Augustin. Scripturæ obscuritas ex non intellectis rerum naturis, de quibus agit.

Lud. de Leon. Osor. Nep.

Gasp Sanch.

Statuo tertiò, quæ de Pharaonis filiæ varia fortuna leguntur; quòd nunc vineas custodiat, nunc hœdos ducat, nunc in hortis laboret, atque Regina euadat, supremísque honoribus potiatur, quamuis sint eiusmodi, quæ, vt credantur, non modicam difficultatem ingerant; sustineri tamen posse cum similitudine veri. Primò, quia non minùs peregrini euentus aliis Scripturarum locis traduntur, quos verè, & citrà imaginationem contigisse demonstrauimus fusè, num. 18. Secundò, atque id præcipuè, nequaquam filiam Pharaonis tot fortunæ ludificationibus, atque euripis agitatam; semper Reginam fuisse, semper honoratam; quod qua de causa affirmare quispiam audeat, nunc propero ostendere. Mos est Poëtis speciatim, tropis, atque translatis locutionibus, quæ efferunt, à popularium oculis reuocare: atque huius vsus est, vt nonnunquam allegoriâ vtantur perpetuâ, quemadmodum Horatius figuratam locutionem continuauit lib. 1. Carminum, Ode illa ad Brutum, quæ incipit, *O nauis, referent in mare te noui fluctus*, &c. vbi sub iactatæ nauis metaphora, Reipublicæ à ciuili discordia clades describit. Sæpiùs tamen metaphoram interrumpunt, & de quo sermonem instituère, productâ velut ex interuallo personâ ipsâ, insinuant; cuius naturæ est Ecloga extrema Latini Homeri, quæ Cornelij Galli amores pastorum vocabulo sic integit, vt non semel prodat, se plusquàm de pastore loqui. Vtuntur & hoc postremo genere metaphoræ frequenter Oratores, Rhetorésque: nec enim solis Poëtis proprium velit Seneca epistola 59. *Inuenio tamen translationes verborum, vt non temerarias, ita non indecoras, vt quæ periculum sui fecerint: inuenio imagines, quibus si quis nos vti vetat, & Poëtis illas solis iudicat esse concessas; neminem mihi videntur*

20.

Allegoria qualis vsus apud Oratores, & Poëtas.

Seneca.

Troporũ, figurarumq; in Scriptura vsus. Augustin.

ex antiquis legisse. Atque his quidem ornamentis, & carmina, & declamationes suas condecorare exteri consueuerunt Scriptores: id ipsum sacros, canonicósque Auctores facere, dudum docuit Augustinus lib. 16. de Ciuit. cap. 21. explicans illud Geneseos cap. 13. *Et faciam semen tuum tanquam arenam terræ. Quod ea locutione* (ait) *dictum est, quam Græci dicunt hyperbolen, qua vtique tropica est, non propria: qua tamen modo, vt cæteris tropis vti solere Scripturam, nullus, qui eam didicit, ambigit.* Nam venustiores multò sunt litterales sensus, qui in allegoria fundantur, vt docet Cantapretensis hypotyposeon lib. 4. cap. 1. Sed videamus ex eodem Augustino, qualiter se gerat Scriptura in vsu troporum: *Locutiones enim* (ait ille lib. 20. de Ciuit. cap. 21.) *tropicæ propriis prophetico more miscentur, vt ad intellectum spiritualem intentio sobria, cum quodam vtili, ac salubri labore perueniat.* Hieronymus ad principium cap. 19. Isaiæ: *Moris* (ait) *est Scripturarum obscuris manifesta subnectere, & quod prius sub ænigmatibus dixerint, aperta voce proferre.* Exempla suppetunt crebra. Sic Genesis cap. 49. Iudas, aliique de duodecim tribuum fundatoribus, nunc inuolutis locutionibus, nunc claris vocabulis exprimuntur. Sic Isaias cap. 5. longum de vinea tropum continuat, demum spatio metaphoræ remoto: *Vinea enim Domini exercituum* (inquit) *domus Israel est.* Sic Ezechielis cap. 28. Luciferum sub Principis Tyri figura describi ita opinatur Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, vt ea tamen nonnunquam admisceantur, quæ Angelum superbum satis demonstrent. Sic denique Psalmo 71. Christum sub Salomonis typo ita adumbrari modo, vt sæpè dicantur, quæ Christum ostendant, quòd Salomone maiora ea sint, sensêre de Patribus Augustinus lib. 17. de Ciuitate, cap. 8. Tertullianus lib. 5. contra Marcionem. Sequuti eos Legionensis in Abdiam, initio Prophetiæ: Tena prælud. 4. in Epistolam ad Hebræos, num. 91. Alphonsus de Mendoça, relectione de vniuersali Christi regno, num. 4. Pater Iustinianus in illud cap. 1. ad Hebræos: *Ego ero illi in Patrem, &c.*

Littera venustior sensus, qui fundatur allegoria. Matthæz.

Scriptura ab allegoria ad claram loquutionem ... transit, & è contra. Hieron. Ezech. 49.

Isaiæ 5.

Ezech. 28.

Psalm 71.

Augustin. Tertull. Luys Leg. Lud. Tena. Alph. de Mendoça. Iustin.

21. Hac itaque præfatã, totque modis stabilitã doctrinã, dixerit, qui Canticorum materiam nuptias esse Pharaæ puellæ cum Salomone, senserit; huius Epithalamij sacrum Poëtam, Reginam, eiúsque Sponsum sub pastorum velamentis, aut certè ad ... ; quibus horti & vineæ curæ sunt, personis significare: quare, quoties de vineis, aut pecoribus sermo est, eiusmodi sententiæ metaphoricè accipiendæ, aliter longè ac sonant. Atque hoc cùm ille sedulò obseruet, maiorique ex parte istiusmodi inuolucris Canticum absumat; aliquando tamen faciem proferre reliquo ænigmati, dum personæ suis se vultibus ostendunt, depositã laruã. Itaque, quoties aliquid regiã potentiã, & maiestate dignum legitur, Salomon, & vxor eius palàm se conspiciendos offerunt: cùm infra hæc quippiam occurrit, ad tropos confugiendum est. Atque hoc pacto non graui labore conciliaueris, quod à multis huius voluminis Explanatoribus traditum est, nempe, Eclogam referre, & genus carminis esse Bucolicum, siue etiam Georgicum, quemadmodum loquitur Christopolitanus epistola ad Alphonsum Aragoniæ: Prosper Rosserus præfatione in Cantica, lectione 5. Pater Vasquez tomo 1. in 1. partem, disputatione 15. cap. 4. Osorius Nepos proœmio in Paraphrasim Canticorum: Sotomaior in præfatis, §. *De artificio, &c.* Gislerius præfatione cap. 4. Delrius Isagogæ cap. 1. & cap. 4. Gaspar Sanchez

Canticorum metrum, an Bucolicum, aut Georgicum? Iacob de Valent. Prosp Ross. P. Vasquez. Osor Nep. Sotomaior. Gisler. Delrius. Gasp. Sanch.

prologo 2. num. 7. Cyprianus de la Huelga, aliàs Cisterciensis, prologo in Cantica: Placidus Nigidius prologo quoque: Petrus Nannius epistola ad Reges Angliæ: Franciscus Monceus carmine suo Hexametro: Aloïsius de Leon explanatione 3. in cap. 1. Canticorum: atque alij, Augustinum fortè sequuti tom. 9. lib. de pastoribus, cap. 15. *Damus & nos vocem pastoris, audiamus. In Canticis, inquiunt, Canticorum loquitur Sponsa ad Sponsum, Ecclesia ad Christum. Nouimus Cantica Canticorum sancta, Cantica amatoria, Cantica sancti amoris. Planè volo inde audire vocem pastoris, vocem dulcissimi Sponsi.* Sed, quo pacto (dices) mutuabimus pastoritia, & tutalia cum diademate, quo coronauit Sponsum genitrix in die lætitiæ cordis eius? cum ferculo materiæ diuitis, operis politioris? cum digitis hyacinthorum plenis? Respondet Legionensis, quemadmodum & nos superius, dicta explanatione 3. & in explanatione 1. ad illa cap. 1. *Equitatus meo, &c.* ex professo: Petrus Nannius ad illud Cantic. 3. *En lectulum Salamonis, &c.* quæ à pascuis, & rure desumuntur integumenta esse, quibus regiæ personæ sub pastorum larua poeticè introducuntur; Verùm allegoriam non ita esse perennem, & non interruptam, vt aliquando non se prodant personæ ipsæ, suóque se ore & vultu proferant. Itaque, vti docebamus num. 20. ex Hieronymo pro Scripturarum more, *obscuris manifesta subnectunt, & quod prius sub ænigmatibus dictum, aperta voce proferunt.* Sic ergo conciliare est variam filiæ Pharaonis fortunam, diuersósque viuendi status, quibus aliquando pastrix, aliquando villica; aliquando Regina esse videatur his, qui litteræ superficiē non transcendũt.

Cypr. de la Huelga. Placid Nig. Petr. Nann. Franc Mōc. Aluis de Leon. August.

SECTIO IV.

Non eripi Catholicis contra Iudæos arma, si filia Pharaonis sit Sponsa Canticorum. An de Christo solo omnis Historicus sensus in Canticis, Psalmis, & Prophetarum libris? Iudæi quemadmodum conuincendi à Catholicis? Litteralis sensus quædam notæ: Num in parabolis duplex Historica intelligentia?

FVERE in Theologica schola nonnulli, 22.
qui pleniore erga Christum studio afflati, eorum calculis, qui minus laboris & diligentiæ posuêre in Scripturarum veritate indaganda, assererent, Christum vbique quærendũ, in Prophetis præsertim, Psalmis, Canticis; neque audiendos eos, neque Theologorum cœtu admittendos, sed Iudæorum contra præceptoribus annumerandos, qui ad litteram sacra vaticinia de Dauid, de Salomone, de Senachcrib, de Babylone, hisque similibus construerent: de qua re qui scire cupias ad longum, legat per otium Leonem de Castro in Apologetico, disputatione de translationibus toto Commentario in Isaiam, aliisque Operibus. Ego huiusmodi hominum pietatem, & zelũ pretio habendã non respuerim: obsequiũ enim Deo se præstare autumant, *Si tamen placere Deo possit* (ait Riber. præludio 1. in duodecim Prophetas, n. 3.) *quidquam, quod à veritate abhorreat, cum Deus veritas sit.* At exclamant, minuendam iri Christi gloriã; Hebraicæ perfidiæ indulgeri, si Canticorum librum historicè, & secundùm litteram interpretemur de Salomone, eiúsque coniuge. Percipiant, quibus hæc metui sunt, Hieronymum ad Fabiolam de vestitu

An de Christo omnis historicus sensus in Psalmis, Prophetis, Canticis? Leo Castr.

Ribera.

Hieron.

tu sacerdotali, epistola 128. *Sed, ne quis me vim facere Scripturæ putet* (inquit) *& sic amare Christum, vt historiæ auferam veritatem; interpretabor in membris, quod referatur ad caput: intelligam de seruis, quod impleatur in Domino: quanquam gloria Domini, gloria famulorum sit: & vbicunque opportunitas loci obtulerit, sic de vero lumine disputabo, vt deriuetur ad eos, quibus Christus donauit, vt lumen sint*, &c. Ergo, si ex Hieronymiana regula (quæ post Ecclesiæ auctoritatem præcipua est, vno quouis comparato, cùm de Bibliorum recta enodatione agitur) ea sit Scripturarum interpretandarũ optima methodus, vt in membris interpreremur, quod referatur ad caput; de seruis intelligamus, quod impleatur in Domino: quæ arma eripuimus Catholicis contra Hebræos, quando hoc religiosè obseruamus, explanando de membris, Salomone, scilicet, & eius Sponsa, quæ perpetuò referamus ad caput & corpus, Christum nempe, atque Ecclesiam: nisi arma eis eripere asseramus omnes, qui probè, & ex norma Scripturas explicant?

Hieronymi præcipua auctoritas in Bibliorum regula.

23. Dicant; vniuersos Ecclesiæ Optimates, quos Scripturarum Magistros Christus Sponsæ suæ tribuit, in eam conspirate sententiam, quæ asserat, Canticum Salomonis non posse ad literam de alio, quàm de Messia, & Seruatore accipi. Hoc autem quid fortius propugnaculo aduersùs Synagogam? Totus liber Christum, non aliud vbique resonat: quid meditentur Hebræi tot testimoniis conuicti? Si aliter quàm de Seruatore librum historicè intellexisse fas fuerit, iam illi Christianorum argumenta non meuerint; restat enim tunc Catholicis spiritalis tantùm sensus, qui ad conuincendum debilis & inefficax æstimatur. Primò, argumentatio hæc inexploratum aliquid supponit, nempe, Patrum vniuersalem chorum pro ea stare sententia, quæ de solo Christo litteralem, & historicum huius voluminis sensum intelligit, neque ad alium referri posse contendit: qua de controuersia egero citò sectione venturâ. Deinde concedamus, pro effato istiusmodi stare totum Ecclesiæ exercitum: quid ad hoc Iudæus? non sibilauerit, qui procax Catholicæ Matris iudiciom nihili facit, quemadmodum prudenter animaduertit Gueuara præfatione in Habacuc? quid illi Doctores, qui non de sua Synagoga? quæ igitur aduersùs Iudæum arma? Textu ipso premendus erat: demonstrandum implicantia sequi, si in alium, quàm in Messiam, historia quouis modo dirigatur: maiora esse, quàm quæ in Salomonem conueniant: antecedentia consequentibus non adhærere, si de humano coniugio intelligantur. Hoc qui faciat, qui probauerit, de Synagoga gloriosus triumphabit, sequentur alacres eius sensum omnes Catholici: sin hæc à quoquam præstari nequeant, sinant aliis modis Iudæos opprimamus: neque ad eas angustias Christianorum vires redigant, vt quoties de solo Christo Domino Scripturæ iuxta litteram, & historiam explanari nequeant, nulla deinceps suppetant bellica instrumenta turri illi, cuius è mœnianis mille pendent clypei, omnis armatura fortium.

Gueuara.

Iudæus quemadmodum conuincendi à Catholicis.

24. Concederem ergo Iudæo sensum litteralem alium, præterquàm de Messia, vt necesse est infinitis Scripturæ locis concessisse: adderem alium secundum historicum sensum de Christo Seruatore: itaque duplicem esse litteralem intellectum Cantici Canticorum: alium, qui respiciat Salomonem, & eius comparem: alterum, qui in Christum tendat, & in Ecclesiam. Hæc iam communia sunt Catholico æquè atque Hebræo: vterque Canonicam Scripturam profert: hac semel admissâ, euitare non est quæsitum, an Deus vno eodémque vocabulo plura æquè immediatè, & proximè significauerit? Fortasse erit inter Hebræos, quemadmodum extitère pauci aliqui apud Catholicos, qui duplicem eiusdem loci litteralem denegent significationem: sed ab hoc probando, vt pendeant vaticinia de Christo, satis armorum habebimus: mihi liberum non est, ob hanc solam causam, diffusam de duplici litterario sensu tractationem instituere digressorio sermone: opportuniori occasione suggeremus quidpiam Anteloq. 11. sectione 6. modò ex innumeris patronis non leuem exhibebimus cohortem, vt inspiciat, cui mens & voluptas, per secessum; id eum præcipuè in scopum, vt cùm Theologorum præstantissimos, antiquos & nouos, sententiam amplexatos fuisse nouerit, opinetor, non leuia esse fundaméta, quæ tot ingeniorum lumina post se traxerint, proindéque non futilia hinc subministrari arma. Sunt itaque gemini litterarij sensus tutelares Augustinus lib. 19. Confess. cap. 20. 24. 26. & potissimũ 31. & lib. 3. de doctrina Christiana, c. 27. S. Thomas 1. parte, quæst. 1. art. 10. & quodl. 7. art. 16. & de potétia, quęst. 4. art. 1. Abulensis super illud Matth. 3. *Ex Ægypto vocaui Filium*, &c. & ad cap. 13. Matth. quæst. 28. & quæst. 25. in c. 22. lib. 1. Paralip. Lyranus in c. 8. Danielis: Canus de locis, lib. 2. cap. 11. §. *Ad 2. rationem.* Driedo de Ecclesiasticis dogmatibus: Vasquez tom. 1. in 1. partem disp. 17. c. 2. apud quem Paulus Burgensis, Catharinus, Căstro, Turrianus, Molina ad art. 10. quæst. 1. S. Thomæ, 1. partis disp. 3. Bañes ibidem, dub. 7. Zumel, Pessantius, Azzubal, ad eundem articulum. P. Gillius tom. 1. in 1. p. lib. 1. tract. 7. cap. 4. P. Fassolus ad dictum quæstionis 5. S. Thomæ, art. 10. dub. 7. Antonius Perez in Pentateucho fidei, volum. 3. dub. 12. cap. 4. Pater Cornelius à Lapide in Isaiam, Canone 5. Lorinus ad vers. 13. cap. 3. Actorum, citans de nostris plures. P. Azorius tom. 1. lib. 8. c. 2. quæsito 10. P. Acosta lib. 3. de Christo reuelato, c. 10. 19. & 20. Alphonsus Mendoça relectione de vniuersali Christi regno, num. 1. P. Quiros disput. de sensibus sacræ Scripturæ: P. Alcazar notat. 20. proœmiali: Serarius Prolegomenis Biblicis, cap. 21. quæstiuncula 12. Bonfrerius præloquiis in Pentateuch. ad vniuersam Scripturam, cap. 20. sect. 5. Gabriel Aluarez in cap. 1. Isaiæ, num. 265. Carolus Regius in Oratore Christiano, lib. 3. cap. 4. Salmeron, tom. 1. Prolegom. 8. Gislerius præfat. in Cantica, cap. 5. Tena præludio 4. in Epistolam ad Hebræos, num. 91. Petrus Garçia Galarza Episcopus Cautiensis, Euangelicarum Institutionum lib. 2. cap. 25. Toletus in cap. 1. Epistolæ ad Romanos, Laurentius de Aponte in cap. 1. Sapientiæ Salomonis, num. 4. digressione 2. §. 3. numero marginali 20. Ferdinandus de Escalante in Clypeo Concionatorum Verbi Dei, lib. 1. capite vltimo, dicens, contrarium asserere nimiæ esse temeritatis: Petrus Antonius Beuter, annotatione 7. in sacram Scripturam: atque alij, quorum me iam lassat memoria præ multitudine.

Duplex litteralis sensus in Cantico Canticorum

Sub vna littera multiplex historicus sensus.

August. S. Thomas. Abulens. Lyra. Canus. Driedo. Vasquez. Burgensis. Catharin. Alphons. de Castr. Fr. Turrian. Molina. Bañez. Zumel. Pessant. Azzubal Christoph. Gill. Fassol. Ant. Perez. A Lapide. Lorinus. Azor. Acosta. Alphons. de Mendoça. Alcazar. Quiros. Serarius. Bonfrer. Gab. Aluar. Carol. Reg. Salmeron. Gisler. Tena. Galarza. Tolet. Laurent. de Aponte. Escalante.

Esto, inquis, Iudæus concedat multiplicem eiusdem loci sensum litteralem: sed nihil hoc contulerit ad prophetiam Canticorum: volumen enim istud non historiale est, sed parabolicum, quemadmodum plerique Patrum, atque Interpretum significare videntur, dum aut concepto sermone parabolam nominant, aut picturam & imaginem rerum appellant, aut nihil humanum & carnale tractare asserunt. Lege Augustinum lib. 8. de hæresi 25.

August.

Nyssen. Bernard. Apon. S. Thom. Greg Rom. Rich. Vict.

ad litteram, c.1. Nyssenum hom. 1. in Cantica: Bernard. serm. 1. in eadem Cantica: Aponium in præfatione: S. Thomæ Prologum, si modò eius sit Cōmentarius ille, quē alteri potiùs adscriberem: Gregorium Papam, & Richardum Victorinum procemio in Canticorum librum, cuius præludij maiorem partem apud Nyssenum inuenerit: S. Hieronymum lib. 1. contra Iouinianum, explicantē illud Canticorum, cap. 4. *Vulnerasti cor meum*, &c. Auctor quatuor homiliarum, prologo suo Fabulam, Drama, Comœdiam nomioat; quemadmodum & Philippus Abbas exordio Commétariorum: omitto referre Lyram, aliósque nouiores. Iam verò quis ignoret, in parabolis nequaquam duplicem inueniri sensum historicum; sed vnum esse, qui confundatur cum mystico, ita vt mysticus parabolæ sensus idem sit cum litterali? Vide diffusam huius pronunciati defensionem apud Salmeronem ioitio tom. 7. in Euangelia, tract. 1. Abulensem quæst. 28. in cap. 13. Matth. Delrium & Gislerium; vtrūque, cap. 4. suæ, siue Isagogæ, seu præfationis. Ergo Canticorum, cùm parabola sit, liber, quantumuis admittat Hebræus in aliis, quæ historialia sunt, duplicem litteralem sensum, hic id concedere non cogetur; Quare vnicum de filia Pharaonis nuptiis cùm litteræ sensum tribuamus sit, non erit, vnde adigatur, Christum agnoscere in Cantico Canticorum. Respondeo, vt modò disputationi concedamus, Canticorum Epithalamium inter parabolas referendum esse, adhuc luculentos non defuturos Patronos, qui etiam doceant, in parabolis duplicem splendere litteralem sensum: alterum rei, de qua est ipsa parabola: alterum eius, in quem parabolæ finis collimat: docuit Damascenus sermone, *de his, qui in fide hinc migrarunt*: Alphonsus de Castro, lib. 1. contra hæreses, cap. 3 Antonius de Gueuara in cap. 2. Habacuc, num. 124. P. Cornelius in Isaiam, canone 5. P. Alcazar notat. 15. procemiali in Apocalypsim: P. Iacobus Bonfrerius præloquiis in Scripturam, cap. 19. sectione 2. P. Gabriel Vasquez tom. 1. in 1. part. disput. 15. cap. 4. Vbi in exemplum trahit hunc ipsum librum Canticorum, explicans singulari ingenio eius illa verba, cap. 1. *Vbi pascas, vbi cubes in meridie*? Rodericus Dosma Delgatus, Canonicus Pachensis, lib. 2. de auctoritate sacræ Scripturæ, cap. 9. Canticorum librum & inter parabolas collocat, & duplicem, quemadmodum cæteræ parabolæ, litteralem sensum claudere existimat. Id ipsum statuit Pater Gaspard Sanchez prolog. 4. num. 20. Fauent, sed eum distinctione aliqua, Pater Molina 1. part. quæst. 1. art. 10. disp. 2. Pater Christophorus Gillius tom. 1. in 1. part. lib. 1. tract. 7. cap. 1. num. 6. citans pro suo dicto Alensem 1. part. membro 4 art. 4. ad 2. & art. 5. P. Hieronymus Fassolus tomo 1. in 1. part. dubit. 4. ad 10 articulum quæstionis 1. Sancti Thomæ, Galarza lib. 2. Euangelicarum Institutionum, cap. 18. Affirmant quippe, quoties in parabolis interuenit comparatio, aut similitudo, tum geminum sensum litteralem admittendum; quales illæ parabolæ: *Simile est regnum cælorum*. & eius generis. Sin autem absit comparatio, vnicum tantùm historicum sensum esse concedendum: quam diuisionem minimè approbare valemus: nam præter quòd Ioannes Alphonsus Curiel lib. 1. controuersiarum, in expositione litterali, cap. 1. Prouerb. agens de argumento Operis, num. 8. ex Græcis & Latinis Auctoribus parabolæ vocem id ipsum significare, quod comparationis & similitudinis nomina, probat; notum est iis, qui Bibliorum codices

Hieronym. Origen. Phil. Abb. Lyrensis.

An duplex litteralis sensus eluceat in parabolis? Salmeron. Abulens. Delrius. Gisler.

Damasc. Alph. de Castr. Gueuara. Cornel. Alcazar. Bonfrer. Vasquez. Rod. Dosm. Gasp. Sāch. Molina. Christoph. Gillius Alensis. Fassolus. Galarza. Curiel.

euoluunt, Hebræos ex suæ linguæ vsu sæpè comparationis & similitudinis particulas, *sicut, velut, quemadmodum*, taliáque omittere. Adi Cantapretensem, lib. 8. hypotypos. cap. 8. Cornelium à Lapide, Can. 24. in Isaiam: Gueuara in cap. 2. Habacuc, num. 132. Riberam ad cap. 1. Epistolæ ad Hebræos, num. 72. Quare, siue parabola careat particulā similitudinis indice, siue eam præferat, non intererit: non enim ideò duplicem historicum sensum tribuimus: sed, quia Auctor parabolæ, Scripturarum conditor Deus, (ponamus exemplum, quæ de vineæ operariis est, parabolæ) primò verbis propriè acceptis significare voluit, quid sæpè inter homines accidat, seu, quia ita contigit; siue, quia delin[illegible] tem secundùm se, præscindens ab eo quod aut euenerit, aut non euenerit: deinde eisdem verbis translatè, & per tropum acceptis, significat etiam immediatè sublime aliquid, diuinū, & cœleste. Sic affirmamus Prouerb. capite extremo describi ad litteram ex proprietate verborum officia matrum familiarum, iisdémque verbis, metaphoricè acceptis, delineari ad litteram quoque, aut Ecclesiam, aut B. Virginem, aut animam de iustarum collectione. Sic variis vtriusque Instrumenti locis, quibus animalium naturæ, proprietatésque tanguntur, geminus est sensus historicus; alter de animali secundùm se, quem verba sine translatione indicant; alter de Christo, aut ex iustis aliquo, quem eadem verba cum metaphora denotant.

Regula: Nota similitudinis omissa in Scripturis sæpè. Cantapret. Cornel. Gueuara. Ribera.

Capitis vltimi Prouerbiorum duplex historicus sensus.

Video reclamantes plures fortasse, ex hac loquutione sequi, vt confundantur mysticus, atque litteralis sensus: nam, verbi causa, in præfata de vineæ operariis parabola, paterfamilias iuxta litteratam, & verborum proprietatem significetur; Christus verò paterfamilias mysticè adumbretur; certè verba parabolæ, quatenus Christum vineæ domino significatum repræsentant, mysticum sensum generant; at eadem & nobis Christum historicè declarant: historicus itaque, & mysticus sensus confunduntur. Deinde sequitur, vt liberum sit cuiuis, in quacunque Scripturæ, aut historiā, aut parabolā, pro arbitratu plures litterales sensus confingere, & proprij cerebri cogitationes historicum Scripturarum sensum appellare. Postremò, quod ex Basilio orat. 9. in Hexameron. Tertull. lib. de carne Christi, Epiphanio contra hæresim 65. Augustino lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 10. Hieronymo in cap 30. Isaiæ, & in Matth. cap 21. elicitur, quos sequuntur Ribera in Haggæi cap. 1. n. 28. Cornelius in Isaiam, canone 5. Cantapretensis, lib. 7. hypotyp. Pereira disput. 2 3. in cap. 6. Ioann. quærentibus litteralem sensum id ante cætera obseruandum, ne à verborū proprietate recedant, nisi cū manifesta, vel falsitas, aut absurda, quæ ex verbi propria acceptione sequantur, coëgerint. Id in præsentiarū nō vrget: nihil quippe est, quod cogat parabolarum verba trāslatè accepisse, quò in iisdem parabolis duplicē litteralē sensū constituamus: neque enim, si aliter fiat, aut falsum quidpiam, aut absurdum deriuetur. 26.

Regula: Scriptura verba in sensu proprio accipienda. Basil. Tertull. Augnst. Hieronym. Epiphan. Ribera. Cornel. Cantapret. Pereira.

Ad hæc, quæ gratia esse non denego, respōdere est, differentiam sensus mystici, atque litteralis esse: Litteralem quidem respicere obiectū, quod ad aliud necessariò ordinem non dicat, neque cum eo connectatur: Mysticum verò ferri in obiecta, quæ aliud ex necessitate præsupponunt. Adhibeamus exempla: *Ex Ægypto vocaui filium meum*. Matth. cap. 2. Oseæ 11. Si velimus verba isthæc Christum mysticè denotare, necesse est præsupponamus, populum Israëliticū Christum adumbrantem; 27.

Litteralis & mystici sensus differentia. Oseæ 11.

quam

quam figuram si demamus, Christus nequaquã ex mysterio, & typicè designabitur. At demus, verba non mysticè, sed litteraliter Christum repræsentasse, ad hanc significationem nihil interest, si typus non præcesserit: nam modò Christus ex Ægypto vocatus fuerit, sententia erit verissima, quantumuis Israëlitæ inde nunquam fuissent vocati. Eodem pacto in parabolis, etsi nunquam filius aliquis dissipator extitisset, sed neque possibilis esset, (possunt enim parabolæ circa implicantia versari, atque omnino fabulosa: docent nostri Vasq. Fassolus, Gillius, & apud eum Alens. locis alleg. num. 24. & 25.) constaret tamen historicus de Christo sensus, si adolescente prodigo repręsentaretur: sed Christus mysticè non adumbraretur, si repugnaret typus omnimodè saltem commentus, eum qui referre posset. Iam ad alterum ex inconuenientibus. Pro litterali sensu id sedulò ante oculos habendum, antecedentia vt possint medijs, atque finibus respondere; probat fusè Martinez lib. 10. hypotyposeon, reg. 5. obseruat Ribera præludio 1. in duodecim Prophetas, num. 19. & in cap. 11. Oseæ, num. 5. notat Turrianus proœmio ad tractatum 1. de Euch. Itaque non quoties sententia, aut periodus vna eleganter exponitur, è vestigio historica explanatio nominanda est, nisi priora sequuturis alligari queant. Dicimus igitur, si reperiatur aliquis tam sapiens architectus, hoc qui vbique locorum in sacris codicibus, debita cum moderatione, & prudentia præstare possit, nullum oriri inconueniens, si plures ille nobis litterales sensus proponat; sed gratias quàm maximas habendas Viri optimi vigiliis, & laboribus.

Vasq. Fassolus. Gillius. Alensis.

Regula. *Historici sensus indiciũ, præcedentium, & subsequẽtium connexio.*

Martinez. Ribera. Franc. Tur.

28. Tertium, quod proponebatur, inconueniens, maioris æstimationis est, & momenti: sed, nisi errore implicor, vniuersam ferè scholam æquè premit: hæc enim, paucis quibusdam separatis, multiplicem eiusdem loci, historicum, & litteralem sensum adstruit. Ex vulgatis exemplis sunt illa: ex Psalmo 2. & cap. 5. ad Hebræos, atque Actor. 13. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* ex Isaiæ cap. 53. & Matth. 8. *Verè languores nostros ipse tulit*, &c. adducunt Molina ad quæstionem 1. S. Thom. 1. partis, art. 10. disp. 3. Valentia tom. 1. disp. 1. quæst. 1. puncto 5. §. 3. Salmeron tom. 1. prolog. 8. Vasquez tom. 1. in 1. parte, disp. 16. cap. 2. & disp. 18. cap. 5. Galarza lib. 2. Euangelicarum Institutionum, cap. 25. obiter & per occasionem Suarez tom. 2. in 3. partem, disp. 45. sect. 1. Lorinus ad vers. 33. cap. 13. Actorum: & tamen in his exemplis, quæ trita sunt, scholarum, reperias vnam significationem litteræ ex verborum proprietate; alteram ex eorundem translatione, & metaphora: nam, quòd verbum gignendi ad æternam Filij Dei generationem referatur, simplex & plana vocum acceptio est: quòd idem verbum ad Christi anastasim atque resurrectionẽ transferatur, iam hoc est tropicè sermocinari. Similiter languoris & morbi vocabula corporeas infirmitates ex proprietate repræsentãt; animæ mala per translationem tantùm. Sed necessitate adigimur (asseris) secundum, tertiúmve historicũ sensum meditari, qui ex verbis impropriè sumptis deriuetur: non enim aliter Paulum capimus Actor. 13. Christi suscitationem è mortuis probantem. Imò verò Paulum non vrgêre opinantur Ribera & Iustinianus ad illa cap. 1. Hebræorum: *Ego hodie genui te*, &c. Tena ad eadem verba difficultate 10. sect. 2. & 3. Dicimus ergo, quemadmodũ tota iam ferè Theologorũ schola plures eiusdem loci sensus litterales admittit, quòd eiusmodi sensuum vbertas, & Dei Scripturarum conditoris maiestatem, & ipsius Scripturæ excellentiam summoperè commendat: ita etiam decere, vt huiusmodi multiplices historici sensus, non in sola obiecta creata, non magni pretij, videlicet, bellorũ, peregrinationum, matrimoniorum, captiuitatum euentus ferantur; sed prætereà in Christum Seruatorem, eiúsque Ecclesiam, cùm hic sit præcipuus Bibliorũ scopus. Quare gloria Christi ingẽs est, non solùm mysticè adumbrari per Scripturarum corpus; sed ad litteram decantari: hoc autem stare nequeat, si quàm sæpè ad translatas verborum significationes non confugiamus. Ne igitur Christum, ipsósque beatos fidei codices tantâ gloriâ spoliare videamur, duplicem & in parabolis, & aliis vtriusque Instrumenti sententiis, Canticorum in primis suauissimo volumine, litteralem sensum statuimus. Quidni? Adscribã nostri Valentiæ tutam regulam loco paulò antè nominato: *Si enim sensus litteralis, quem quis affert,* (inquit) *congruat alioquin cum sana doctrina, & cum aliis locis clarioribus Scripturæ, & possit referri ad finem, in quem referri oportet ea omnia, quæ traduntur in sacris Litteris, nempe, ad charitatem; tunc omnis eiusmodi sensus est admittendus, vt præclarè docet Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 3. & 27. Nec facultas sic interpretandi sacras Literas, est appellanda nimia licentia; imò potius putandus est Spiritus sanctus eam facultatem fecisse hominibus eruditis, ad vtilitatem Ecclesiæ, vt asserit Augustinus in illo cap. 27.* Porrò, neque eam laudẽ nobis vendicare valemus, vt fuerimus primi inuentores duplicis litteralis sensus eorundem verborum, comparatione Christi, & Salomonis: nam eodem pacto verba illa Reg. 2. cap. 7. & cap. 1. ad Hebræos: *Ego ero illi in Patrem*, & sequentia, interpretati sunt ad litteram de Christo simul, & Salomone, ad præfatum cap. 7. Lyra in Commentario: Abulẽsis quæst. 9. Burgensis in additionibus: Canus lib. 2. de locis, cap. 11. & qui de Canticorum argumento expressè agunt, suprà num. 25. à nobis citati, P. Vasquez, P. Gaspar Sanchez, Rodericus Dosma Delgatus: certè & ad Hebræos scribentem Paulum, eo Regum loco vsum esse existimat Lyrensis, quòd ad litteram Scriptura pariter de Christo, & Salomone loqueretur, vt non vanum habeatur id genus armorum, quod aduersùs Iudæos instruimus, cùm librum Canticorum historicè de Christo coniunctim cum Salomone intelligendum defensamus.

Psalm. 2. Heb 1. Act 13. Isaiæ 53. Matth. 8. Molina. Valentia. Salmeron. Vasquez. Galar. Suarez. Lorinus.

Ribera. Iustin. Tena.

Vtile, admitti in Scripturis plures eiusdem loci historicos sensus.

Valent.

Literalis sensus quænam indicia.

August.

2. Reg. 7. Hebr. 1.

Lyra. Abul. Canus.

Vasquez. Gasp. Sãch. Roder. Dos.

SECTIO V.

Canticum Salomonis de Pharaonis filia explicasse, num sit ab Ecclesiæ, & Patrum iudicio recessisse? Scripturæ Litteralem, an Mysticum sensum Patres exactiori studio prosequuti fuerint? noua Scripturæ interpretatio quæ ferenda? in quæstionibus ad fidem non attinentibus vt liceat à Patribus recedere? Isaiæ c. 8. qualis narratio? quid de recuperatis scripturis per Esdram? Dramatis & fabulæ vocabula explicata.

MIRVM mihi accidit euoluenti Scriptores, qui opinionem pro filiæ Pharaonis nuptiis odiosis *temeraria*, *inepta*, *erronea* nominibus diuexauerunt, 29.

uexauerunt, propterea quòd ab Ecclesiæ, & Magistrorum eius probatis sententiis aliena crederent; nihil vt de Conciliorum effatis produxerint; vix vnum ex Patribus locum deprompserint: nam oscitantiæ in legendo tales viros insimulasse neque liber, sed nec licitum est; quanquam qui classicum insonuit, primúsque asseuerauit contra illuminatos Doctores esse, Dionysius Richelius notatus sit a Ribera nostro, procemio in Malachiam:

Ribera.

Auctor, qui festinatione multa scribendi, nec in historiam, neque in allegoriam quidquam accuratum, aut politum attulit: sed ex eis, quæ in Hieronymo ex Lyrano videbat, vel quæ properanti sine labore occurrebant, inelaboratos dictauit Commentarios.

Carthusianus Dionysius qualis Auctor.

Putarem magis, homines pietate, atque ingenio conspicuos arbitratos fuisse, supervacaneam diligentiam, in re aperta & manifesta, ipsis vti videbatur, Doctores allegasse; quòd prolixitati potiùs, quàm commodo, lectoribus id futurum esset: quanquam verò nobis erubescentiæ fuerit coram tanta claritate lippitudinem fateri; ingenuè tamen attestamur, post euoluta Concilia atque Patres, semel & iterum, à nobis tam euidentia testimonia plurimùm desiderata fuisse. Dabimus, quæ nobis occurrerunt expectaturi maiora ab his, qui eruditione, & acumine pollent.

30\. Primùm Origenes, qui, cùm in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico Canticorum seipsum quoque superauerit, vt loquitur Hieronymus scribens Damaso: quem à Didymo vocatum secundù Ecclesiæ Magistrum post Apostolos, Auctor est Senensis lib. 4. Bibliothecæ: quanquam & Didymus non locuples omninò testis, vt qui nimiùm amauerit Origenem, etiam vsque ad errorum imitationem: cui parem Sixtus ipse non tulisse Græciam existimat; Hic igitur tantus Canticorum Interpres prologo quatuor homiliarum in Cantica, in modum dramatis conscriptum volumen asserit: *Drama porro dico multarum personarum eam dicenam, vt in scenis agi fabula solet.* Et non longè ab initio: *Quomodo dramatis in modum, & tanquam fabula, quæ in scenis personarum immutatione agi solet, videatur compositus.* Iisdem vocibus vtitur principio homiliæ 1. ex quatuor. Et ne quis in suspicionem hoc opus quatuor homiliarum vocet, tanquam Origenis officinâ minimè elaboratum, propterea quòd apud Magistrum lib. 3. dist. 29. S. Thomam 2. 2. quæst. 26. citetur sub titulo Ambrosij, vt vidit Posseuinus Apparatu sacro, prætetquàm quòd stylus, & eruditio Origenem ooo decent, atque inter germanos eius fœtus Bellarm. enumeret, S. quoque Thomas à Magistri codice decipi potuerit: nam ex hoc nonnunquam, non inspectis ipsis fontibus, Patrum dicta colligere solitum Angelicum Doctorem, scribit Antonius Senensis præfat. ea ad Opera, quæ Parisiis prodierunt anno 1615. sumptibus Petri Cheualier. Quibus hæc omnia Origenis esse partum minimè suadent, sciant eundem in morem loquutum Adamantium hom. 1. ex duabus à Hieronymo conuersis: *Quippe in hoc libro* (ait) *fabula pariter, & Epithalamio sunt personæ.* At fabulam nominasse non præstat magis quàm Drama, quæ scenæ actio est. Porrò Comœdiæ, siue Dramatis, aut Fabulæ nomé, quod ab Origine inditum est, à Cassiodoro quoque datum est prologo in Cantica; si tamen ille, ac non Haymo, cuius nomine circumfertur etiam, vel alius iunior Scriptor eorum Commentariorum. Eodem loquendi stylo vsi Basilius Magnus initio expositionis in cap. 5. Isaiæ: Gregorius Nazianzenus oratione in dictum Euangelicum: Philo Carpathius in Peroratione Canticorum Commétarij: Anselmus præfat. in Cantica; quanquam sunt, qui non Cantuariensis, sed Laudunensis Anselmi, qui & interlinearem texuit Glossam, esse scriptum perhibeant: vterque satis grauis Doctor: Ildephonsus Toletanus serm. 1. de Assumpt. Virginis: *Dramaton (ait) charissima, genus est carminis, quo genere Cantica Canticorum edita leguntur.* Philippus Abbas procemio in librum Canticorum: *Quo studio* (sacræ, nempe Comœdiæ, sanctę Fabulæ, Actionis, aut Dramatis, *plerique iuniorum, sequuti veterum exempla, Salomonis carmen affecerunt.*) Quibus appellationibus affine est Dialogismi vocabulum, quo vtitur Eusebius Pamphilus (alij tribuerint Athanasio in Synopsi) apud Vincentium Richardum expositione in Cantica, quam Notis ad Matthæum Cantacuzenum adiunxit, & Petrus de Alliaco in Prologo.

Origenes quantus in declarando Cantico Canticorum Interpres?
Senens.

Origenes, an Auctor quatuor homiliarum in Cantica?
Mag. Sent.
S Thom.
Posseuin.
Ant. Senens.
S. Thomas à Magistri sententiarum citationibus an deceptus aliquando?

Adamant.

Orig.
Cassiod.

Basil.
Nazianz.

Anselm.

Ildephons.

Phil. Abbat.

Euseb.
Vinc. Rich.

Secundo ordini clarissimus dux est Augustinus, 31.
qui tom. 3. lib. 8. de Genesi ad litteram, cap. 1. loquens de Geneseos primis capitibus: *Narratio quippe* (inquit) *in his libris, non genus locutionis figuratarum rerum est, sicut in Cantico Canticorum: sed omnino gestarum est, sicut in Regnorum libris, & huiusmodi cæteris.* Nisi mauis huius opinionis, quà Canticorum liber, velut fictarum nescio quarum rerum narratio esse existimetur, vetustiorem assertorem Areopag. Dionysium epist. 6. quæ est ad Titum: *Quid memorem* (ait) *Canticorum carnales, atque amatorios plurimos affectus, & quæque alia sacra, & visibilia signa oculis obducta, & in multitudine excrescentia, quæ diuina fictio sacris audacius inseruit, atque effinxit? quorum profectò si quis inueniri possit intimum, secretúmque decorem; mystica esse omnia, atque diuina mirabiliter, atque ingenti Theologiæ lumine plena deprehendet.* D. Nyssenus hom. 1. in Cantica, imaginem, atque picturam nominat: S Bernardus serm. 1. in Cantica, figuratum esse dicendi modum asserit: Guarricus Abbas serm. 2. de Assumptione, non tam loqui, quæ reuerà facta, vel dicta sunt, quàm eiusmodi fuisse negotium, ostendere, vt ea, quæ dicuntur, *etsi facta, vel dicta non fuerint; fieri tamen, vel dici potuisse; aut etiam in affectu dicentis, vel facientis fuisse, non absurde credi possit.*

August.

Dionysius Areopag.

Nyssen.
Bernard.
Guarr. Abb.

Tertiam cohortem instituunt illi, qui nihil esse 32.
Canticorum volumine affirmant, quod humanum aliquid sapiat, nihil ad carnem & sanguinem attinens; verùm spiritalia vniuersa, atque à terrestribus semota. Aponius initio lib. 1. in Cantica: *In quo quidem Cantico nihil de carnali amore, quem Gentiles Cupidinem appellant, qui insania potius intelligi potest, quàm amor. sed totum spirituale, totum dignum Deo, totúmque animæ salutare.* Philo Carpathiorum Episcopus, procemiolo: *Tu vero quicunque hoc audis, aut legis, spiritualia hæc omnia esse cogita: sunt enim Spiritus sancti oscula purissima, castissima, sanctissima, planéque diuina: nihil carnale prorsus, nihil turpe, nihil obscœnum; sed honestissima omnia esse ducito.* Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, iuxta medium: *Transeo ad Canticum Canticorum, & quod aduersarius totum putat esse pro nuptiis, virginitatis continere Sacramenta monstrabo.* Et paulò inferiùs, explicans illud cap. 4. *Vulnerasti cor meum, soror mea. Ac ne putaremus* (ait) *amorem carnis, & nuptias significare corporeas, illicò excludit hunc sensum, & ait: Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa. Vbi sororis nomen est, suspicio omnis fœdi amoris excluditur.* Eusebius Pamphilus, siue Athanasiana Synopsis: *Liber autem hic, vnum coniugium Verbi canit, & corporis.*

Apon.

Philo.

Hieronym.

Euseb.

Nyssen. *corporis.* Nyssenus homil. 1. in Cantica: *Nemo ergo pertubationibus animi obnoxius, & carnalis, veteris hominis mortuum adhuc olens foetorem, ad belluinas trahat operationes diuinitus inspiratarum sententiarum, ac verborum significationes: sed vnusquisq; ipse à se ipso excedes, cùm fueris extra mandum materialem, & per impatibilitatem quodammodo redieris in Paradisum, & per puritatem Deo similis euaseris; ita procedat ad aduit mysteriorum, quæ in hoc apparẽt libro.* His Nysseni verbis cognata sunt, quæ prologus Gregorij Romani, & Richardi Victorini continet. Theodoretus præfatione ad Ioannem Episcopũ, Canticum Cãticorum, *mysticam sponsi, & sponsæ necessitudinem, & coniunctionẽ continere* ait. Bernardus sermone 1. in Cantica, *musicam esse non oris, sed cordis; non auribus, sed animo percipiendam*: quem in modum explanatio sub D. Aquinatis nomine, loquitur exordio Operis. Philipus Abbas proœmio in Cantica, spiritualem, subtilem, & honestã vocat fabulam. Glossa ordinaria prologo suo, *In Canticis Canticorum supergressum Salomonem visibilia*, testatur.

Greg. Pap. Theod.

Benard.

Aquinas. Philip. Abb. Glos. Ord.

33. Hæc Patrum effata: nam, si quæ ex Conciliis erui poterant, me fugerunt. Non ignoro damnatum 5. Synodo Theodorum Mopsuastensem: sed eius de Canticorum volumine impia cogitatio ad præsentem disceptationem non facit. Consule sectionem 1. huius Prælocutionis. De Patrum igitur attestationibus sic argumentor. Patres ferè vniuersi, qui vel ex instituto, & ad longum, vel transcursim de Cantico Salomonis sermonem haboère; illud, aut comœdiam, fabulam, drama, actionem dicunt, (has autem dictiones pro eisdem intelligunt,) aut fictionem, rerum non verarum, sed apparentium narrationem: vel denique putant carnale nihil, humanum, terrestre respicere sed ad immaterialia atque inuisibilia ferri. At hæc maritari nequeunt cum nuptiis Pharaonis gnatæ cum Salomone Rege: sic enim res, de quibus Cantica agunt, materia diuinissimi Carminis; non fabulæ essent, non confictio; sed veræ historiæ ordinata series; non denique spiritale quidpiam, & à corruptibilitate distans; verùm magis corporeum aliquid, de terra, caducum. Igitur eiusmodi nuptiarum patrocinium subire volenti, necessarium est, Patrum penè omnium iudicio obuersari: atque eiusmodi Scripturarum audaces explanationes, quæ Patrum vniuerso venerando cœtui opponuntur, Tridentina Synodus vetuit sessione 4. Ferenda igitur nullo pacto est Canticorum interpretatio de geniali thalamo filiæ Pharaonis.

Trident. *Expositio Scriptura Patribus omnibus aduersans prohibita*

34. Dedimus, quæ ex Patribus contra Salomonis, eiusque coniugis nuptias maximè facere videtentur, nec dissimulauimus; experiamur, an patrocinio locus antiquis, an fortasse plures manserint viæ. Atque initio aggrediar, de penu illorum, quibus hæ nuptiæ inuisæ, depromere. Statuunt illi, veteres Ecclesiæ Magistros, quoties in Canticorum sententias inciderent, dulcore mysticorum sensuum delectatos, litteralem voluminis sensum inexplicatum prætermisisse. His ducatum præstet Iacobus Perez de Valentia, Episcopus Christopolitanus, epistola, quæ antecedit expositionem Canticorum: *Et secundum istum finem moralem, & anagogicum omnes sacri Doctores antiqui exposuerunt istum librum: vnde, sicut toti erant feruentes, & sancti charitate, non curabant de sensu prophetico huius libri: nam præsupposita fide, postquam iam eramus redempti, non laborabant, nisi deducere animas ad amorem sui Sponsi: & sic Origenes, & B. Hieronymus, & Augustinus, & Gregorius, & B. Bernardus, & Venerabilis Beda magis attenderunt in hoc libro ad sensum moralem, & anagogicum, quam ad propheticum: ita tantum quod vix apud modernos intelligitur, & habetur sensus propheticus huius libri, propter causas iam dictas.* Et infrà: *Verumtamen valdè mihi difficile videtur, opus tam arduum aggredi velle; tum propter formam tractandi huius libri; tum propter defectum humani auxilij: nam omnes sacri Doctores antiqui, relicto sensu prophetico, & litterali, pro maiori parte exposuerunt istum librum quoad sensum moralem, & anagogicum.* In Christopolitani sententiam iuit penitus Prosper Rossetus proœmio in Cantica, lect. 1. dum ait: *Eo demum omnes vetustiores Patres, qui super hunc librum Commentaria scripsêre, prophetico sensu relicto, & litterali, mysticè tantùm, hoc est, aut tropologicè, aut allegoricè, aut etiam anagogicè, illum interpretati fuerunt.* Adiungamus Prospero Petrum Nannium Alcmarianum epist. quæ vice prologi est ad Cantica: *Scripsêre in hoc Opus (ait) ex eorum numero, qui inter Græcos supersunt, Origenes Adamantius, & Gregorius Nyssenus: inter Latinos D. Gregorius Romanus Pontifex, Cassiodorus, Ammonius: Bernardus, aliique complures; sed non æquè clari, quos omnes ferè euolui: sed, quod pace tantorum virorum dixerim, cum exiguo emolumento: non, quòd eorum Opera non eruditissima, & plena bonæ frugis essent; sed, quòd ad meum institutum parum congruerẽt. Mihi in animo erat litteram fideliter interpretari, & verbis litteræ allegoriam attemperare, difficiliora vocabula exponere, allusiones historiarũ, rerúmque moralium annotare, antiquitatis obseruationes adscribere: quibus rebus plerique eorum vel nullam, vel perquam tenuem operam intenderunt: toti sunt in allegoriis.* Veniamos ad proximiores Interpretes eos, qui ex deliberatione, Canticorum nodis extricandis incubuerunt. Michaël Gisletius præfationis cap. 6. *Nonnulli, in quorum numero etiam ferè Patres, & qui Christiani Auctores ante nostrum sæculum extiterunt, spiritui tantùm mancipati, ita allegoriam exprimunt, vt allegoria corticem quem sola littera sensum appellamus, vel penitus prætermiserint, vel sicco, quod dicitur, pede pertransierint.* Noster Gaspar Sanctius, quem melior dies nuper ad Superos transmisit, nemini à multis sæculis in huius Cantici declaratione, peritia secundus, præfat. ad Lectorem: *Scripsêre quidem multi (inquit) tam ex antiquis, quàm ex recentioribus, in hæc Cantica luculenter, ac grauiter præclara Commentaria: sed hi plerunque in spiritualem sensum intenti, de littera, id est, Grammaticali sensu, aut nihil, aut modicè laborarunt: gustare enim voluerunt suauem spiritus medullam: corticem verò durum, aut minus gratum, aut non curarunt omninò, aut aliis arrodendum reliquerunt.* Antonius de Gueuara, quamuis non de vniuerso Canticorum codice; sed, cùm occasio daretur, ad cap. 2. Habacuc, interpretandi eius loci Cantic. 4. *Veni de Libano, sponsa*, &c. *Siquidem* (ait) *in hunc locum Canticorum incidimus, asperum sanè, & difficillimum; atque, vt liberè dicam, quod sentio, nulli adhuc nostrorum Interpretum, iuxta sensum, quem litteralem appellant, satis exploratum, & cognitum, explanare diligentius admittar*, &c.

Canticorum litteralem sensum an Patres veteres attigerint? Iacob. de Valent.

P. Sherlogi Anteloq. in Cant.

Prosp. Ross.

Pet. Nann.

Gisler.

Gaspar Sanctius laudatus.

Gueuara.

Mihi supra modum violentum est, credidisse prætermissam à Patribus Canticorum litteralem significationem, præsertim quæ ad prophetiam spectat; quamuis non sim nescius, in æquali argumento scriptum à B. Gregorio prologo in lib. 1. 35.

Scriptura litteralem sensum, an magis quam mysticum. Patres amauerint.

Greg. Pap. Regum: *Sed hæc, nimirum, plana, ſicut placet ſimplicioribus, Doctores ſancti, vt digna ſublimitate perciperent; eorum intellectum non in ſimplicitate quæſierūt litteræ, ſed in volatu allegoriæ.* Qualia effata reperias apud Richardū Sancti Victoris, prologo in viſionem Ezechielis. (Richard. Victor.) Nam, cùm plurimos delectatos priſcos fidei Præceptores ſpiritali & myſtico ſenſu docuiſſet: *Hinc contigiſſe arbitror* (ait) *vt litteræ expoſitionem in obſcurioribus quibuſdam locis antiqui Patres tacitè præterierint, vel paulò negligentiùs tractarint: qui ſi pleniùs inſiſterent, multò perfectiùs proculdubio, quàm aliquis modernus, id potuiſſent.* Noui & Philonem de vita contemplatiua, & ex eo Cæſarienſem Euſebium lib. 2. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 16. prodidiſſe, apud primos illos monaſticę vitæ beatiſſimos Antesignanos, qui ſub Marco Euangeliſta apud Alexandriam floruerunt, non alias fuiſſe ſacrarum Litterarum enarrationes, quàm quæ conſtarent ex allegoriis; idque ipſum traditum à Ioanne Hieroſolymitano libro de inſtitutione Monachorum, cap. 31. (*Allegoria perfamiliaris primis Cœnobitis.* Philo. Euſeb. Ioan. Hier.) Nicolaus quoque Lyrenſis prologo 2. in poſtillam Bibliorum, conqueritur inquiens: (Nicol. de Lyra.) *Sciendum etiam, quòd ſenſus litteralis eſt multùm obumbratus, propter modum exponendi communiter traditum ab aliis, qui, licèt multa bona dixerint; tamen parum tetigerunt litteralem ſenſum: ſenſus myſticos in tantum multiplicauerunt, quod ſenſus litteralis inter tot expoſitiones myſticas interceptus partim ſuffocetur.* Sed hæc, vt vera fuerint, illiſque temporibus conuenientia: atque vt docuerit Franciſcus de Ribera diſp. præuia ad Apocalypſim, cap. 5. (Ribera.) pleroſque illius magnę reuelationis Explanatores, de veterum numero, magna ex parte hiſtorico ſenſu relicto, myſticis incubuiſſe conſiderationibus: ego, cùm de litterali ſenſu agitur, eum, qui ad vaticinationes de Chriſto, & Eccleſia ſpectat, à Patribus intactum fuiſſe, minimè vnquam conceſſerim: illum, qui de Salomone, Dauide, Palæſtina, circumiacentibúſque regionibus eſt, atque his ſimilibus, minùs proſecutos fuiſſe iuſtas ob cauſas, non grauabor tantis teſtibus conceſſiſſe.

36\. Iam verò, ſi Patres Eccleſiæ de ſecundo hoc genere hiſtorici ſenſus, qui non Chriſtum, ſed Salomonem oſtendit, nihil egerunt, dum Cantica Canticorum exponerent; quid eſt, quòd huius ſenſus Auctores Patribus aduerſari dicantur, cuius cogitatio nunquam Patrum animos ſubiit? Nouum quidem aliquid in lucem protuliſſe, & ſeniores quod latuerit, ſi quis dixerit, ferendus ſit: Patrum ſententiis inimica publico donaſſe, cùm tali de materia apud Patres nullæ ſententiæ, aut indoctus, aut cauillator tantùm aſſeruerint: (*Noua Scripturæ interpretatio qua ferenda?*) aliud namque eſt, in exponendis Scripturis quidpiam ſtatuiſſe, quod iiſcum pugnauerit, quæ Patrum vnanimis fert conſenſus; hoc Tridenti ſacra prohibuit Synodus: aliud, nouam aliquam expoſitionem elaboraſſe, quam etſi Patrum nemo priùs inſinuauerit; eiuſmodi tamen ſit ipſa, quæ cum Patrum doctrina ſtare poſſit, nullique ſit offenſioni religioſis & eruditis Lectoribus. Huiuſmodi explanationis inuentorum eſſe gloriæ fuerit, & honori: quemadmodum Azorius noſter animaduerſor eſt lib. 8. moralium Inſtitutionum, cap. 2. quæſito 3. (Azor.) citans Dominicum Bañez 1. part. quæſt. 1. art. 10. dub. 6. docuit & Canus lib. 8. de locis, cap. 4. (Banez. Canus.) aſſerens, *in ſacris Bibliis loca multa eſſe, atque adeò libros integros, in quibus Interpretum diligentiam Eccleſia deſiderat; in quibus proinde iuniores poſſunt, & eruditionis, & ingenij poſteris ipſi quoque ſui monumenta relinquere.* Docuit Baſilius Ponce de Leon 1. parte variarum, quæſt. 4. expoſitiua, cap. 4. (Baſil. de Leon.) docuit Alphonſus de Mendoça, quæſt. 2. expoſitiua, num. 2. (Alph. de Mendoça.) Sed omnibus vt vetuſtate, ſic auctoritate prior Richardus Victorinus prologo in viſionem Ezechielis rotarum & animalium: (Rich. Vict.) *Sed nec illud tacitè prætereo: quòd quidam, quaſi ob reuerentiam Patrum, nolunt ab illis omiſſa attentare, ne videantur aliquid vltra maiores aſſumere. Sed inertiæ ſuæ eiuſmodi velamentum habentes, otio torpent; & alienam induſtriam in veritatis inueſtigatione, & inuentione derident, ſubſannant, exſufflant: ſed qui habitat in cælis, irridebit eos; & Dominus ſubſannabit eos. Nos autem a Patribus pertractata cū omni auiditate ſuſcipiamus, & ab ipſis omiſſa cum omni alacritate perquiramus, & ſagaciter inuenta cum omni liberalitate in commune proferamus, vt impleatur, quod ſcriptum eſt: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia.* Hęc Victorini documenta ſupra aurum fulgida ſequuntur, qui omiſſam à Patribus de filiæ Pharaonis nuptiis explanationem, in communem vſum producunt: erit vt tragœdias excitent homines ignauiâ emortui, exſufflent, irrideant; haberi antiqua deſpectui, noua præualeſcere inclament: fatale eſt huiuſmodi hominibus, quidquid ſua ex officina non prodiit, in ſuſpicionem vocare. Verùm, dum otio torpent, & aliorum tamen gloria lacerantur, eiuſmodi velamentum inertiæ ſuæ quærunt: at *qui habitat in cælis, irridebit eos; & Dominus ſubſannabit eos.*

Sed demus, ornandæ diſputationis cauſa, oppoſito priſcis Eccleſiæ luminibus tramite gradi eos, qui filiam Pharaonis in Canticum Salomonicum introducunt. Quid? Statímne exſibilandi? nullum ſuffugium manſerit? Dabo Melchioris Cani ad plurimas Theologicas quæſtiones vtile in primis dogma, is lib. 7. de locis: 37. (*In quæſtionibus ad fidem non attinentibus, vt liceat à Patribus recedere?*) *Omnium* (inquit) *etiam Sanctorum auctoritas in eo genere quæſtionum, quas ad fidem diximus minimè pertinere, fidem quidem probabilem facit, certam non facit.* Sequuti Canum Martinez lib. 1. hypotypoſeon, cap. 14. Pererius tom. 1. in Geneſim, lib. 3. quæſt. 5. diſputationis de Paradiſo: (Canus. Martinez. Perer.) *Licèt plurimi Doctores in vnam aliquam conueniant ſententiam,* (inquit.) *ſi ea non pertineat ad fidem Catholicam; ſed verſetur in eo genere rerum quæ ſalua fide Catholica in vtrâque partem tractari poſſunt: non ideo tamen eam opinionem argumentum facere in Theologia firmum, certúmque: nec vnius, aut paucorum contrariam ſententiam, hoc ipſo, quod multitudini Scriptorum aduerſetur, abdicandam & damnandam eſſe.* Hauſit ab Auguſtino inquiente lib. 2. contra Pelagium cap. 23. (Canus. Auguſtinus.) *Longè aliter ſe habent quæſtiones iſtæ, quas eſſe præter fidem arbitrantur, quàm ſint illæ, in quibus ſalua fide Chriſtiani ſumus,* &c. Hauſit ex Vincentij Lyrinenſis Commonitorio cap. 39. *Quæ tamen antiqua ſanctorum Patrum conſenſio, non in omnibus diuinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolùm certè præcipuè in fidei regulâ magno nobis ſtudio, & inueſtiganda eſt & ſequenda.* Hauſit ex B. Thoma opuſculi decimi exordio, qui Auguſtinum profert & ſectatur; Adhæſit olim Præceptori ſuo Cano Bañeſius ex eodem ſodalitio 1. part. quæſt. 1. art. 8. dubio 5. concl. 3. aiens; *In rebus, quæ ad fidem non attinent concors omnium conſenſus probabilitatem affert, non tamen firmitatem:* citat eiuſdem ordinis ſacri palatij Magiſtrum quondam Silueſtrum Prieratem verbo Hæreſis, titolo 1. quæſt. 2. cuius legit veſtigia Antonius Cordubenſis lib. 1. quæſtionum Theologicarum, quæſt. 17. §. 1. concl. 2. & lib. 4. (Vincent. Lyrin. S. Thomas. Banez. Siluester. Corduba. Stapletoni. Martinez. Eſcalante. Caniſius. Pereira. Thanerus.)

lib.4.quæst.1.responsione ad 4.argum. *Nos enim non dicimus eos omnes in omnibus esse sequendos, sed in ea tantum sententia, quam circa fidem & mores omnes illi simul, aut etiam sanior, & maior pars tulerit*; Similia statuunt Thomas Stapletonus Relectione scholastica principiorum fidei doctrinalium, controu.6. quæst. 4. titulo *explicatio articuli*, pag. 632. & rursum in primi argumenti solutione Martinez lib.1.Hypotyp. cap.14. Ferdinandus de Escalante lib.7. Clypei concionatorum, cap. 10. Ea nostratibus Canisius lib. 5. de B. Virgine cap.5.expressiùs Pereira tom.1. in Genesim, lib.3. quæst. 5. disputationis de Paradiso, & sub finem lib. 7. in Genesim, Tannerus 1. part. disp. 1.quæst. 5.dubio 1. num.10. Quod si opponas Tridentinam vetuisse Synodum, ne contra vnanimem Patrum consensum quisquam scripturas interpretetur; respondent intelligendam iis de locis, qui spectant ad quæstiones fidei, sicut quamuis eadem sacrosancta definiat Synodus authenticum esse vulgatum Bibliorum textum quoad omnes suas partes; explicant nihilominus viri grauissimi, & multi sanè, quos indicamus Anteloquio 7.sect.1.num.1.de erroribus contra fidem, aut bonos mores solùm: quare Melchior Canus vbi suprà, de loco ex Oseæ cap. 11. Ex Ægypto vocaui filium meum, &c. *Porro* (asserit) *num in sensu literali, an in allegorico ad Christum referendum sit ad fidei quæstionem non pertinet; ita quamuis sancti in hoc falsi fuissent, non in re graui, sed quæ parui in Ecclesia momenti est, falsi fuissent.*

38. Ponamus itaque, opinionem pro nuptiis filiæ Pharaonis contra Patres ferè omnes esse: at hæc opinio eius generis est, quæ ad fidem non facit; sed citra fidei dispendium, aut ipsa, aut ei opposita sustineri queat. Nam, si asseras, Canticorum librum ad litteram tendere in Salomonis connubia, sic quidem, vt ea coniunctione significetur Christi cum Ecclesia matrimonium; quid in his fidei quod noceat? quæ inde offensio? huiusmodi enim expositionibus tota ferè scatet Scriptura, occidentem priùs quæ supponant litteram, & super hanc struant tropologicos, allegoricos, anagogicos sensus. Sin verò affirmes de nuptiis humanis non esse sermonem; sed totam in solum Messiam & Redemptorem ferri litteram; quis eiusmodi dictum non secundùm fidei normam esse contendat? Itaque, in quamcunque te vertas partem, semper, quod ea fide asseras, inueneris. Sicut aiebat Canus numero antecedenti nominatus, siue affirmes, verba illa Oseæ: *Ex Ægypto vocaui filium meum*, de Christo allegoricè tantùm accipi; fidei decretis non obfueris: siue teneas de eodem ad litteram intelligenda; vtrumque cum fidei regula stabit. Patres igitur minimè offenderis, siue hoc, siue illud adstruas.

39. Sed violari obseruantiam eis debitam negari non posse dixeris, quibus, ne in iis quidem quæstionibus, quæ ad fidem non attinent, contradicere oportuit. Sic nos indicamus constanter, sic optamus, sic volumus; modò tantisper ex aliorum, eorum quos citamus scriptorum, quorum doctrina & authoritas insignis, placito: respondere igitur est tali irreuerentiæ, neque causas deesse, nec exempla, atque ideò veniam promereri; Non sanè causas, eiusmodi profectò, quæ Ma-
Greg. Papa. gnum Gregorium mouerunt (sed qualem Patrum cultorem nomino?) veterum relictis placitis, nouum aggredi expositionis genus illis, quibus librum Regum illustrauit, Commentariis: *Ad quam profectò sententiarum pronunciationem aliquando ex necessitate deducor* (ait:) *quia & Patres venerabiles, si seriatim cuncta exponerent, quæ ex parte tetigerunt, eam seriem locutionis, quam tenere visi sunt, obseruare nequaquam possent. Dum igitur sanctorum Patrum intellectus prætereo, necessitate aliquando, aliquando commoditate vtor.* Ergo, quoniam non vnum aliquod perpetuum narrationis filum in tradendo historico sensu Patres obseruarunt; sed sparsim, & sine ordine, hoc, aut illud exposuerunt; coactus est B. Gregorius, quò antecedentia consequentibus cohærere possint in literæ declaratione, atque adeò in allegoria, cuius basis est historia, posthabitis Patrum interpretamentis, singulatem excogitasse historiæ seriem. Quòd si hæ causæ Gregorio, quantò eas sibi iure vendicant posteriores Cantici Canticorum Enarratores? Nam, vt demus, à Græcis nonnunquam literam declaratam; Origene, Nysseno Theodoreto, & inter Latinos aliqua tangere Aponium, Bedam, sæpiusque Bernardum; lacerata sunt hæc totius Operis comparatione, nullo inter se ligamento, nulla posteriorum dependentia à prioribus: certè illis potior de allegoria, quàm de litera cura, vt nemo non statim animaduerterit. *At eas ex iisdem verbis diuersissimas conficiunt* (ait Nannius epistola præludiali) *adeò vt quidam* Pet. Nan.
non ineptè dixerit, Canticum Canticorum esse primam materiam Philosophorum, omnium sermarum, & allegoriarum capacem: atque adeò fieri non poterat, quin, si vnum sequereris, à cæteris non dissideas. Gislerius initio expositionis literæ, cap. Gisler.
3. Cant. *Ex ingenti Doctorum numero* (ait) *qui librum istum interpretandum suscepêre, pars maior prætermissa connexione, vel singulas sententias per se exponunt, vel ea tantùm connectunt, quorum manifesta apparet connexio.* Paria scribunt Gaspar Sanctius prolog. 7. num. 20. Delrius cap.3. Isa- Sanchez.
gogæ. Quò igitur ordinis scitâ, pulcherrimâque Delrius.
dispositione nequaquam careret Salomonis Carmen, verùm omnia mirificè alligari appareret; necesse fuit, eas destituisse Commentationes, quæ nullam cohærentiam præ se ferrent. Nam non fesendos eos, qui nullum certum ordinem, nullam continuatam, & interruptam seriem in Cantico Canticorum agnoscunt, multis, solidisque rationibus euincit noster Luysius de Alcazar notatio- Alcazar.
ne 9. procemiali, §. *Ab his*, &c. & editi recentissimè 2. tom. lib. 3. exordio.

Procedamus iam ad exempla. Isaïæ, quod de- 40.
scribitur cap. 8. vaticinium: *Accessi ad Prophetissam*, &c. nemo ferè Patrum est, qui non ad Christum trahat, reiecto quouis alio literali sensu, quo vel ipse Isaïas intelligitur esse, qui ad Vatem accesserit, aut eius vxor Prophetissæ appellatione significetur: ac nemo quidem indubiè fauet sententiæ, quæ Isaïæ coniugé intelligit. *Isaia accessit ad Prophetissam cap 8. an vera historia.*
Consulat Lector nostrum Gabrielem Aluarez tom. 1. in Gab Aluar.
Isaiam, qui *propterea à deo certam interpretationem* dicit, *vt nemo illam reiicere innoxius possit.* Sed vehementiora multò sunt, quæ Cornelius noster Corn à Lap.
ad id capitis: eam historicam de humano coniugio expositionem, Patres visus sequi, *crassam nominat, & Iudaicam; imò spurcam, & obscœnam æquè, ac Caluinianam*: & tamen hanc tam fœdam sententiam, tot maculis aspersam, & indignam, viri Catholici non pauci, in quibus summa & eruditio, & pietas enituit, promptè sustinuerunt: nec aliter moti, quàm quòd intelligerent, se in hoc exponendi genere Christum quærere; vaticinium verò sic facilè capi, & in primis, siue alium præterquàm de Christo literalem constituas sensum

siue omittas, controuersiam esse, quæ citra fidei damnum in vtramque partem disputari valeat.

Rich. Vict.
S. Thom.
S. Thomæ adscripta falsò Opera aliqua
Sixt. Senen.

Huius opinionis adstipulatores sunt Richardus de sancto Victore lib. 1. de Emmanuele, cap. 8. S. Thomas postilla in Isaiam, si eiusdem Opus illud, ac non magis Thomæ Anglici, ex eodem Ordine, cognomento Georgij, quemadmodum Sixtus lib. 4. Bibliothecæ mauult, qui aliena Opera Angelico Doctori à cultoribus eius imprudentibus adscripta doluit, quasi ex voluminum numero & congerie, & non ex methodo tractandarum terum laus solida petêda sit: sed, vt sunt Opera Britannici Thomæ, Auctor & Ipse longè dignus, qui in pronunciati huius subleuamen vocetur. Sequuti ex eodem Ordine, quem modò nominauimus, Sixtus Senensis lib. 2. Bibliothecæ, littera G. *Grandis liber*, &c.

Foretius.
Did. Aluar.
Arias Mont.
Isid. Clar.
Mich de Pal.
Mariana
Emman. Sà
Gasp. Sanch.
Num Esdras deperditas Scripturas iterum memoria restituerit?
Leo. Cast
Geoebrard

Foretius, Didacus Aluarez, vterque in cap. 8. Isaïæ, Arias Montanus, Vatablus, Isidorus Clarius, Michaël de Palacios: & ex nostro Sodalitio Emmanuel Sà, Mariana, omniúmque disertissimè Gaspar Sanctius, vniuersi ad c. 8. Isaïæ. Alterum exemplum est de Scripturis omninò deperditis, quas Esdram diuino instinctu iterum in memoriam reuocasse, dictasse de nouo, omnis penè antiquitas existimauit. Pete disputationem Leonis Castrensis de translationibus sacræ Scripturæ, & euolue cap. 43. contenta. Non retruit tamen iuniores tanta auctoritas, quin à prisco dogmate discederent veritate compulsi. Negarunt Genebrardus lib. 2. Chronologiæ: Pe-

Pereira.
Tornell.
Ant. Perez.
Becan.

reirus præfat. in Genesim; Torniellus ad annum mundi 3447 Antonius Perez Pentateucho fidei, volumine 3. dub. 3 cap. 3. conclusione 3. Becanus in analogia, cap. 1. quæst. 4. Sed & duo Illustrissimi Cardinales acriùs loquuti sunt:

Bellarm.
Baron.

Bellarminus tom. 1. lib. de verbo Dei, cap. 1. *improbabilem* censet: Baronius tom. 2. ad annum Christi 180. *mendacem & falsam* reputat narrationem. Atque cum prioribus Auctoribus minimè veram

Marius.

sententiam arbitratur Leonardus Marius, Theologus Coloniensis, tom. 1. in Biblia, prolegom. in

Benzon.
Serar.

sacram Scripturam, quæst. 3. sect. 1. Rutilius Benzonius lib. 1. in Canticum *Magnificat*, cap. 4. Serarius noster prolegomenis Bibliacis, cap. 12.

Salian.
Tena.
Bonfrer.

quæstiuncula 1. Salianus tom. 1. anno mundi 3595. num. 6 Tena lib. 1. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 3. sect. 2. Bonfretius præloquiis in totam Scripturam, cap. 6. sect. 7. Taceo referre, quantis veterum displicuit, Psalmos 44. & 71. ad litteram accipi de Salomone, vel bona ex parte aliqua: & tamen ea opinio, quæ Salomonem in illis Psalmis tanquam Christi typum spectat, quàm non sit testibus & rationibus destituta,

Pineda.

poterit cupidus discere ex nostro Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 4. § 1. & lib. 6. copiosiùs, cap. 16. & 18. Huiusmodi alia quamplura producere valemus, quæ varia lectio suppeditauit; sed maturo Lectori hæc sufficere putamus, ex quibus teneat, non esse temerè culpandos Scriptores, qui de nuptiis filiæ Pharaonis Canticum Canticorum explanauerint quòd Patrum sententias deseruerint, cùm, vt hoc facerent, non minores causas habuerint, quàm, vt inæquali argumento, neque alterius periculi, tot talésque Catholici Auctores, quibus pro dignitate laudandis nulla sufficiat eloquentia, idem exequuti fuerint.

41. Sed monet me iam hora, vt non tam ex aliorum tripode, quàm ex nostro potiùs oraculo definiamus, quæ fuerit Patribus; quos sectionis fronte statuimus, mens. Assero, nequaquam aduersarios existere his, qui materiam Canticorum nuptias filiæ Pharaonis esse contendunt. Drama esse dicunt, comœdiam, fabulam. Sed, quid tandem drama?

Iul. Scal.
Drama quid sit, explicatur.

Iulius Scaliger Poëtices lib. 1. c. 3. *Genus dialogeticon esse tradit, quod quia gestu & actione quod voce profertur, exprimit, drama vocatur: δρᾶν enim Dorica lingua significat agere.*

Nebris.

Nebrissensis in quinquagena, cap. 16. verbo, *Drama*, inquit *esse repræsentationem fabularum, in quibus introducuntur variæ personæ, vt in comœdiis & tragœdiis, dictum à δρᾶν, quod est agere.*

Delrius.

Delrius noster eadem cap. 1. prolegom. ad tragœdias Senecæ.

Tertul.

Huc respexerit Tertullianus lib. de pudicitia cap. 8. *Meminimus enim & histriones, cùm allegoricos gestus accommodant Canticis, alia longè à præsenti, & fabula, & scena, & personas; & tamen congruentissimè exprimentes.* Puto igitur, vir-

Carmina ante nuptialem thalamum à virginibus modulari solita.

gines, quæ ante genialem thalamum Hymenæum canerent, sic cantare solitas, vt gestu & actione exprimerent voce quod meloda proferrent: nam ante cubiculum, seu thalamum genialem cantata nuptialia carmina, Epithalamij subindicat etymon: nam θάλαμος, cubiculum significat, vt sit cubiculare carmen, vti Scaliger declarauit lib. 3. Poëtices, cap. 101. Docet verò manifestis verbis

Muretus.

Marcus Antonius Muretus ad nuptias Iuliæ, & Manlij apud Catullum. Fuisse autem de genere dramaton eiusmodi festiuos hymnos, Ecclesiastica attestatur Antiphona: *Ante thorum huius Virginis, cantate nobis dulcia cantica dramatis.* quemadmodum probè annotauit Nebrissensis ea, quam nominauimus, quinquagena: *Repræsentat namque Ecclesia* (ait) *Christi nuptias, in quibus canendum est Epithalamium, hoc est, carmen nuptiale, quale est illud Salomonis in Canticis Canticorum.* Itaque paucis verbis declaramus: quod puellæ Hymenæum voce simul, & actione exprimerent, drama nuncupatum est, non quia circa materiam confictam versaretur.

Philo.

Certe Philo de vita contemplatiua, nocturnas Monachorum, quos Ecclesiæ initia tulère, psalmodias enarrans: *Cantant* (inquit) *hymnos in laudem Dei compositos, variisque metrorum, carminúmque generibus, nunc vno ore, nunc alternis, non sine decoris, ac religiosis gestibus & accentibus, modò stantes, modò prorsum, retrorsúmve gradum mouentes, vtcunque res postulat.*

Baron.

Quo Philonis loco, cùm animaduerteret Cæsar Cardinalis Baronius actionis, gestúsque cum voce coniunctionem, non veritus est interpretasse de Canticis dramaticis, tom. 1. anno Christi 60. num. 25.

Nicet.

At in his, quid commentitium? Sed præstat retulisse Nicetæ verba ad orationem 42. Nazianzeni, vbi cùm Theologus de Isaïæ verbis cap. 36. *Quis est iste, qui venit de Edom.* &c. diceret: *Quòd si secundùm dramaticam illam apud Isaiam personarum loquentium inductionem*, &c. sic Scholiastes eius: *Has apud Isaiam interrogationes, & responsiones Theologus δραματουργίας vocauit: non falsam compositionem intelligens, (quales sunt actus fabulosi,) sed genus scribendi ita institutum, vt personas loquentes habeat Angelorum enim alij velut interrogantes inducuntur, alij velut respondentes.* Falsam igitur compositionem cùm dramata non claudant necessariò, sed dialogismum; non ex eo Canticorum liber de Salomonis coniugio cum filia Pharaonis, aliáve vera narratione non agere cẽsendus est, quòd à Patribus drama, siue comœdia, aut actio vocetur. 42.

Fabula vocabulum vt à bijlatiã significatur.

Affirmes & *fabulam* nuncupari: huiusmodi autem vocem non nisi coactè aliter constrni posse, quàm de commentitiis & fictis rebus. Verùm fa-

bulæ

bulæ dictionem,quæ à fando ducitur, historiæ significandæ nonnunquam accommodari assentiti
Rutil.Benz. Martinez. sunt Rutilius Benzonius lib. 1. in Canticum, *Magnificat*, cap. 3. Delrio in Senecæ Thyesten. v. 142.
Bellarm. Seneca. Martinez lib. 1. hypotyp. cap. 4. Bellarminus tom. 1. lib. 1. de verbo Dei, cap. 9. Ita sumpsit Seneca epist. 77. loquens de morte Marcellini: *In fabellam* (ait) *excessi non ingratam tibi: exitum enim amici tui cognosces, non difficilem, nec miserum.* Atque idem ipse lib. 3. de Beneficiis, cap. 23. loquens de matrona seruata à mancipiis transfugis: *Sic seruata, nobilis fabula, & exemplum dominarum fuit*, &c.
Hieron. S. Hieronymus epistola ad Castrucium, rem, quæ accidit, narraturus: *Et ne veteres explicando historias longum faciam, breuem tibi fabulam narrabo.* Et præfat. in Danielem, aliquas eius libri partes, fabulas vocat.
Prudent. Prudentius prologo Hamartigeniæ, loquens de occisione iusti Abel, inquit:

Ergo ex futuris prisca cœpit fabula,
Factóque primo res notata est vltima.

Tanta suaserint fabulæ nomine potuisse à Patribus vocari Canticum Canticorum, quin eiusmodi sermone innuissent commentitium quidpiam, & minimè quod subsisteret: quo pacto & ad sobriam significationem traxeris inditum à Dionysio diuinæ fictionis nomen; præsertim cùm reliquas multas Scripturarum partes eodem vocabulo comprehendat. Nyssenus, atque Bernardus pro nobis stabunt: fatemur enim & nos figuratum esse loquendi vsum, picturam quoque esse: nam Salomone pingitur Christus, eius coniuge adumbratur Ecclesia, totum sub ænigmate, & figurata atque tropica locutione. E tantis duo soli supersunt, Augustinus, & Abbas Igniacensis, qui narrationem rerum non verè gestarum dicant, quos existimo totum à parte nominasse, vt frequentissimè euenit: nam, vt suis sedibus, iuuante Dei gratia, ostendemus quæ cap. 3. & 5. declarantur, de Sponsæ per plateas excursu & vagatione, somno, non veritate contigerunt: & fortasse aliud eius generis aliquid. Ab huius Cantici partis materia, rei non gestæ nomen vniuerso Carmini datum ab ambobus.

43. Iam illa, quibus asserunt, nihil carnale, aut corporeum Canticorum volumine describi, spiritalia esse cuncta, transcendere humana & caduca; exaggerationes sunt, & hyperbolici modi, quibus castissimi hymni puritatem commendant: alioquin quotusquisque veterum, aut recentiorum est, qui non in dubium habeat, similitudinem duci à nuptiis, quemadmodum eruditè expendit Legionensis 3. sua explanatione in cap. 1. Canticorum, euincitque & argumentis, & auctoritatibus
Lpys. de Leon. manifestis? Nuptiæ autem quales esse possunt sine corpore & carne, quando nubentes sint duo in carne vna? Perlustret vel modicè diligens Lector Seniorum paginas, reperiétque non aliud conatos, quàm omnem malæ cupidinis suspicionem ab honestissimo carmine amouisse. Nisi fortè fuerit, quod in aliis profligandis erroribus, hoc quoque
Patres in profligandis hæresi ferè quasi in aliud extremum aliquando declinantes. merendo libro, Patribus contigerit: nempè solitos eos nonnunquam eo duci zelo, studiíque ardore in confutandis Hæreticorum dogmatis, vt in alterutrum penè extremum inciderint, periculo neutiquam liberum. Vide huius rei non vnum specimen apud Sixtum præfatione in librum 5. Bibliothecæ: apud Pinedam nostrum lib. 6. de rebus Salomonis, cap. 18. Cùm ergo Iudæi, hósque sequuti Theodorus Antiochensis, Mopsuestiæ Antistes,
Sixt.Sen. Pineda. aliique Haeretici docerent, Canticorum librum impuritatibus & obscœnitate scatere; Patres in

huius erroris profligatione excessisse aliquantùm, vt non rarò dicerent, non solùm impuritatibus vacuum esse volumen, sed eo nihil carnale tractari, spiritalia esse cuncta, terram non sapere aliquid, de excelsis omnia.

SECTIO VI.

Canticum Canticorum, etsi de Salomonis nuptiis agat, non nisi ex Dei reuelatione conscriptum. An Prophetæ vaticinationes suas omnes penetrarẽt? Num opus vt Spiritus sanctus reuelet immediatè scriptori Canonico omnia? Fides & scientia numquid simul de eodem obiecto?

QVINEM Lyrani argumentatio, putantis, Salomonem de suis nuptiis agentem, non fuisse à diuino Spiritu motum; proptereà, quia semota reuelatione eiusmodi cognitio haberi valeat, si cuius esset momenti & virtutis, probaret 44.
vtique de Scripturarum canone non pauca, neque exigua expungenda: nónne enim Salomon in se expertus plura de his, quæ aliis Tractatibus sacræ auctoritatis pronunciauit? Vt illa præsertim, quæ de opibus, deliciisque suis, Ecclesiastis cap. 2. Sed Moysem à maioribus accepisse de his, quæ Genesi leguntur, putat Pererius præfatione in 1. Pentateuchi volumen: tota verò Pentateucho dispersa quantorum oculatus testis extiterit Moyses? Iobum acta sua exarasse veriori sententiæ proximiùs perhibuit Pineda præfat. cap. 3. Dauidis beata lyra quoties de rebus tractat, quas in se passus sit Psaltes ipse? Sed, quid moramur, cùm Lucam habeamus Euangelij vestibulo proclamantem, ordinare *narrationem rerum: sicut tradiderunt, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis?* Et Ioannes dicat cap. 19. *testimonium perhibere eum, qui vidit*, semetipsum intelligens? Quamobrem, vt demus, Salomonem scripsisse, quæ per ipsũ gesta sint, non ideò, modò iusti æstimatores fuerimus, censebimus, non à diuina virtute agitarum eum ad scribendũ. Potuit Salomon, vt erat poësim apprimè doctus, Epithalamio suos, coniugísque amores vtcunque celebrasse vi sola naturalis industriæ & acuminis: sed eiusmodi cecinisse Hymenæum, qui prædiceret venturas Christi, & Ecclesiæ nuptias; atque non tantùm verbis, sed rebus quoque loqueretur; quale Epithalamiũ meditantur, qui Salomone, & filia Pharaonis delineatos Messiam, eiúsque Catholicam Ecclesiam asserũt; absq; supernaturali diuini Spiritus regimine, nec Salomon, nec alius quispiam mortalium valeat.

Pererius. Pineda. Lucas c. 1. Ioann. c. 19.

Quam suasurus assertionem, præmoneo, Vates, quæ sequuturis temporibus prophetarent, penetrare, & comprehendere solitos: itaque, quæ alios laterent, prophetantibus conspicua erant. Sanè aliter accidere non potuisse, quin quæ vaticinarentur, intelligerẽt, existimauit omninò P. Vasquez tom. 1. in 1. part. disp. 15. cap. 3. n. 8. Ioannes Alphonsus Curiel. lib. 2. controu. 1. in illud ad Hebræos: *Multifariam, multísque modis*, &c. artic. 2. à num. 5. Prophetiam impropriè nominari, quam vaticinans non percipiat, affirmat P. Pereira lib. 12. in Danielem ad illa verba cap. 10. *Anno tertia* 45.

An prophetæ vaticinationes suas omnes penetrarent? Vasquez. Curiel. Pereira.

Salmeron. Ribera. *Cyri.* Salmeron tom. 1. prolegom. 10. quinquagena 2 canone 37 Ribera in cap. 1. Oseæ, num. 5. Ego, si de natura prophetiæ secundùm se sermocinemur, stare satis arbitror, quamuis prophetantem lateant vaticinanda: nam, vt fidei actus feratur in prophetiam, sufficit cognoscere a Deo reuelatam fuisse: Deus autem loqui & reuelare potest, quæ non valeat penetrare is, per quem loquitur: sicut per me potest quispiam aliis ænigma proponere, quin à me, qui hieroglyphicum describo, quid eo lateat, intelligatur. S. Thomas. Fauet S. Thomas 2. 2. quæst. 172. artic. 4. ad 2. & quæst. 173. artic. 4. in corpore. Serarius P. Serarius in prolegomenis Bibliacis, cap. 19. quæst. 8. P. Gill. P. Gillius tom. 1. in 1. partem lib. 1. tract. 7. cap. 4. num. 9. Fassol. Pater Fassolus ad artic. 10. primæ quæst. 1. partis, dubit. 7. De facto tamen pleraque à sacris Vatibus ex his, quæ prædicerent, comprehensa fuisse, minimè dubitauerim: August. Augustinus nàque imperfectū genus vaticinij reputat, quando prophetantem fugit eorum, quę prędicit, significatio: hæc eius verba, tom. 3. lib. 12. de Genesi ad litteram, cap. 9. *Proinde quibus signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset mentis officium, vt etiam intelligerentur, nondum erat Propheta; magisque Propheta erat, qui interpretabatur, quod alius vidisset quàm ipse, qui vidisset.* Nemo autem prudenter dixerit, tam magnis viris, tam dulcibus amicis apud Deum, quales Moyses, Dauid, Isaïas, Salomon, longo tempore prophetię imperfectioris donum concessum. Quid, quòd, *Videntes* dicuntur, quia vaticiniorum arcana cernerent, non cæcutirent in eorum conspectu?

46. Ad scopum itaque. Materia Canticorum sunt nuptiæ Salomonis cum regia Ægypriaca puella, non nudè sumptæ, & secundùm occidentem litteram tantùm; sed quatenus præsignabant coniunctionem Christi & Ecclesiæ: quidni enim præsignarent, quemadmodum reliqua connubia, de quibus passim Scripturæ? At Salomon nequaquam scire poterat, eiusmodi nuptias ab Spiritu sancto in typum Christi & Ecclesiæ assumptas, ni ipse Spiritus sanctus id reuelasset: nam alioquin, vnde in cor hominis, certa præsertim scientia, tali de re ascenderet quam liberum erat ipsi Spiritui sancto, aut fecisse, aut omisisse? Igitur, etsi Salomon suos cum vxore amores describeret; adhuc diuinâ indiguisset reuelatione, manifestante futuros eas per nuptias delineatos euentus.

47. *An opus, vt Spiritus sanctus reuelet immediatè Scriptori, canonico omnia?*

Ad hæc concedamus, Salomonem non eguisse reuelatione Spiritus sancti sibi immediatè facienda: nam huiusmodi necessariam minimè fuisse S. Lucæ, quòd ab his, qui viderant, acciperet; neque similiter Sancto Marco, quod aut abbreuiaret Matthæi Euangeliom, aut de ore Petri sumeret; censuerunt Canus. Melchior Canus lib. 2. de locis, cap. 18. responsione ad 1. argumentum: Bellarm. Bellarminus tom. 1. lib. 1 de verbo Dei. cap. 15. §. *Respondeo, Deum.* Ant Perez Antonius Perez in fidei Pentateucho, volumine 3. dub. 12. cap. 3. num. 4. Basil. Ponc. Basilius Ponce de Leon 1. parte variarum, quæst. 4 expositiua cap. 1. imò, neque mediata, nec immediata reuelatione aliqua opus habere Scriptorem canonicum, certis casibus decernit. Do clausulam de verbis ipsius: *Non enim semper necesse est* (inquit) *vt Deus sacro Scriptori, quæ scripturus est, propria reuelatione manifestet: nam scribunt sæpè res sibi euidenter notas, atque compertas, quas Deus illis, cum eas litteris mandarent, non reuelauit; sed tantùm, vt scribere eas vellent, ipsos monuit, & dum scripsere, manutenuit, ne deciperent, aut deciperentur in scribendo.* Sed hoc quemadmodum Doctores hi concedunt, sic adiungunt, Scriptorem sacrę auctoritatis Spiritum diuinum peculiariter sibi assidentem habere, ne qua in re fallatur, ne cui subiaceat errori calamus: atque hinc enascitur, vt vnus Euangelista hæc potiùs referat, alius illa, cùm rem vterque sciuerit aut edoceri potuerit ab his, à quibus cætera didicit: nempe, quia Spiritus singulariter eos regit, atque impellit. Sic igitur, quamuis daremus Lyrano, conscriptas à Salomone nuptias suas absque omni reuelatione; non inde sequatur legitimè, diuinum & prophetale Canticum non esse, atque de canone Scripturarum; cùm Scriptura reputetur, non solùm id, quod ex Dei reuelatione scribitur; sed etiam quod cum ipsius instinctu peculiari profertur.

48. Pereira. Meliùs tamen doceri arbitror à nostro Pereira præfat. in Genesim, vt pro canonicè scriptis aliqua habeantur, necessariam esse Dei immediatam reuelationem, quamuis illa sint de eo genere rerum, quarum nobis anteà certa, aut cogitatio, aut experientia fuit. Accipe, quod dictum hoc probet. Quidquid canonicus Scriptor loquitur, id ipsum Deus loquitur. *Multifariam, multisque modis,* (inquit Paulus cap. 1. ad Hebræos) *loquens Deus Patribus in Prophetis*: & illa tam vsitata, Heb 1. tam crebra vox: *Hæc dicit Dominus,* &c. Imò Deus est, qui præcipuè & potiori iure loquitur: adeò vt, si Deum locutum esse constet, parum curandum sit, quis immediatè pronūciauerit, Ieremias, scilicet, an Daniel, an Oseas, aliúsve de Prophetis, ex plurium sententia docet Pineda Pineda præfatione in Ecclesiasten, cap. 2 num. 21. Scriptoris igitur canonici locutio, Dei sermo est: At Dei locutio, reuelatio est ipsius Dei: quo enim alio modo Deus reuelat, nisi loquendo? Ergo canonicus Scriptor nequit quidquam profari canonicè, etiam ex his, quæ expertus est, nisi per Dei reuelationem? nam id est canonicum esse, Dei verbum & locutionem esse. Quò itaque Salomonis Canticum Dei locutio, & verbum haberetur à credentibus, opus fuit, vt Spiritus sanctus per reuelationem Salomoni manifestaret, quæ anteà ipse nouerat. Constat itaque variis ex causis, deceptum Lyranum, dum putat, nuptias Salomonis cum filia Pharaonis, non potuisse canonicè, & ex Spiritus sancti reuelatione scribi, quòd eas in se expertus fuisset Salomon.

Canonicam esse Scripturam, quid faciat?

49. *An fides, & scientia circa idem obiectum versari possint?*

Fortasse se defendat Nicolaus Lyrensis, quòd existimet, si semel tribuamus, reuelationem Dei ferri in eadem, de quibus aliunde Salomoni euidentia; sequi posse, Salomonem circa idem obiectum, & scientiam, certámque notitiam habere, & fidei quoque assensum; certam quidem cognitionem, quòd ea essent, quæ Salomon ipse vidisset, tractasset, locutus fuisset; fidei actum, quia eadem cùm Deus reuelasset, ideò credi potuissent, quoniam à Deo reuelata, ac proinde ex fide. Porrò ex horum actuum coniunctione, non modica enasci inconuenientia docuêre Theologiæ Principes, Angelicus Thomas, & quod nostra Hybernia produxit immortale decus, Scotus: ille 2. 2. S. Thom. Scotus. quæst. 1. articul. 4. & 5. hic in 3. distinct. 24. quæst. vnica, §. *Ad quæstionem*, aliique de melioribus Theologicæ palæstræ. Verùm hæc obiectio aduersùs Cantici Canticorum materiam peculiariter non facit, cùm pleraque sint in Scripturis, quorum testes fuerunt iidem qui scripserunt; eorum dico quæ historia continet, quemadmodum Sectionis huius ingressu aduertimus. Hæc igitur

sigitur quamobrem, quatenus à Deo reuelata, per fidem credere non valerent? De iisdémque cùm certi & indubitati testes fuerint, cur euidentem cognitionem habuisse negauerimus; Nónne Paulus ad Hebræos cap. 11. inclamat, *Credere oportere accedentem ad Deum, quia est?* Et tamen esse naturali lumine euidenter cognoscitur: à priori ratio est. Quamuis fieri non possit, vt ex vi eiusdem motiui, & rationis formalis, idem obiectum clarè, & obscurè cognoscatur: nam claritas, quatenus talis, excludit obscurum, aut negatiuè fundando realiter carentiam eius, aut saltem præcisiuè, (quod dico ratione actus vnius, & indiuisibilis à parte rei, diuisibilis tamen per intellectum genere præcisionis possibili, qui simul sit fidei, & scientiæ,) separando per rationem motiuum claritatis à motiuo obscuritatis. Sed respectu differentium motiuorum accidere posse quid resistat? Difficile fuerit implicantiam protulisse: quare in eam sententiam libentes imus, quæ adstruit, posse circa idem obiectum materiale, per diuersa motiua formalia versari actus fidei, & scientiæ: tum, quòd veritati magis consonam; tum, quòd Scripturis explicandis apprimè conuenientiorem æstimamus.

Hebr. 11.

Habet pro se de veteribus, Bonauenturam, Alensem, Albertum, Altisiodorensem, Gabrielem: de neotericis, P. Suarez disp. 4. de fide, sect. 9. num. 7. & qui prædictos priscos Doctores citat, Valentiam tom. 3. in 2. 2. disp. 1. quæst. 1. puncto 3. §. 2. & rursus eiusdem disputationis quæst. 5. puncto 1. Catharinum & Salmeronem in illud cap. 11. ad Hebræos; *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est,* &c. P. Petrum Hurtado de Mendoça, qui cum Valentia tuetur etiam, posse eundem indiuisibilem realiter actum, ferri tanquam per duas rationes formales inadæquatas, adæquatam vnam constituentes, in idem obiectum ex motiuo fidei pariter, & scientiæ. Sic ille primùm disp. 10. de anima, sect. 5. à §. 59. deinde disp. 30. de fide, sect. 2. Quem ego Virum cum honore libenter nomino, propter eruditionis, & sapientiæ præstantiam; atque vt hac qualicunque memoria & laude rependerem Præceptori optimo, quo aliquantùm in Theologicis vsus sum.

Bonau.
Alens.
Albert.
Altisiod.
Gabriel.
P. Suarez.
P. Valent.
P. Pet. Hurt.

SECTIO VII.

Canticorum volumen ob nuptias Salomonis historiam & dici, & haberi, nullum incõueniens est. Quibus regulis verarum narrationes materiarũ in Scriptura, dignoscendæ? Quando litteraliter quando mysticè aliquid interpretandum? Parabolæ an rerum verè gestarum? Obiter de Sponsi, Sponsæque nominibus, patriâ, religione, fortunâ aliquid.

50. EGO themata eorundem terminorum putaui semper; aut asserere, materiam Cantici Canticorum esse veras nuptias, Salomonis, videlicet, & puellę de regia Ægyptiorum stirpe; aut asserere, eandem materiam, historiam meritò & haberi, & dici: quid enim historia, nisi verarum rerum narratio, quæ acciderunt? accidit autem verè, Salomonem generum extitisse Pharaonis, vt Scripturæ 3. Regum, cap. 3. testantur. Deinde tamen, quamuis Salomonem de nuptiis filiæ Pharaonis agere in Cantico Canticorum minimè exploratum esset; adhuc tamen historiæ tanta relucere vestigia, vt is, qui historiam nominaret, nequaquam temerarius, aut indiligens censeri deberet. Certè illud Patrum, & Interpretum satis frequens documentum est, cùm de historiæ agnitione ex Scripturis disputatur; nempe, eam historicam, & non confictam narrationem esse existimandam, cùm personarum, de quibus agitur, nomina proferuntur. Quid, si patria, conditio, si locus, si occasio, atque tempus? Tum quidem ne leuis dubitandi ansa relinqueretur. Patres plurimos huius pronunciati constantes assertores producit noster Pineda præfat. in Iob, cap. 1. num. 7. Sanchez prolog. 1. in Iob, num. 12. Tena Isagogæ in sacram Scripturam lib. 2. difficult. 5. sect. 3. Cantapretensis lib. 1. hypotyposeon, cap. 3. qui omnes ex hac regula probant, librum Iob historiam esse, & rerum, quæ euenerunt, seriem. Qua etiam ex regula Patres omnes, excepto vno Theophylacto, (quem ideò perstringit Cantapretensis) vt asserunt Pineda, & Auctor hypotyposeon, colligunt, quæ de vorace diuite, & Lazaro scribuntur Luc. cap. 16. non parabolicè, verùm iuxta historiam acta fuisse. Sed, an vnus Theophylactus parabolam vocauerit, docebit te noster Maldonatus in cap. Lucæ allegatum. Denique historiam esse, quòd Oseas fornicariam vxorem duxerit, cùm ea sit notorum, & veterum Interpretum attestatio, vt velit Salianus tomo 4. anno mundi 3227. num. 7. hinc tamen potissimum argumentum eliciunt, quòd nomina personarum legantur: Cornelius ad cap. 1. Oseæ, Acosta lib. 2. de Christo reuelato, cap. 15. & Ribera, post allata multorum Patrum effata: *Cùm ergo* (ait) *Oseas & nominis sui, & mulieris, patrisque meminerit; non est dubitandum, quin vera fuerit historia.*

Regula: Cùm nomina personarum in Scriptura narratione reperiuntur, historia est.

Pineda.
Sanchez.
Tena.
Cantapr.
Theophyl.
Maldon.
Osea narratio de vxore fornicaria, an historia?
Salian.
Cornel.
Acosta.
Ribera.

An autem hæc tam celebris regula adeò certa sit, ac communiter Scripturarum tractatores supponunt Criticis expendendum relinquamus. 51.
Scimus Cornelium Iansenium, hominem ob præclaras in Euangelia, Dauidis, atque Salomonis Opera, conatus, optimum inter Ecclesiasticos Scriptores locum sortitum, cùm in hanc regulam incideret agentem de mendico, & locuplete purpurato, asseruisse, inefficacem probationem esse historicæ narrationis, quæ à nominibus sumitur. Atque huic tanto Viro nequaquam inferiorem nostrum Maldonatum, cùm Luc. cap. 16. commentaretur, argutè dixisse, inde potiùs coniiciendum, historiam esse, quòd potentioris nomen supprimatur; vituperaturus enim Christus ventris mancipium, quòd sciret non simulatam, sed veram esse narrationem; (nam, quæ ficta, vt non subsistunt, sic neminem lædunt;) noluit personam, sed vitium onerare: pauperem, quòd in commendationem eius cederent dicenda, publici iuris fecit. Ad huc monstraturi sumus num. 53. parabolarum materiam sæpè esse rem eiusmodi, quæ apud mortales verè contigerit. Quis autem ex duabus narrationibus, quarum cuiusque acta acciderint, hanc historiam proptereà solùm appellari putauerit, quòd huius, aut illius nomen proponat; illam, cùm non minùs agat de iis, quæ citra figmentum euenerint,

Regula, quòd nomina personarum, historiam esse innuant, an certa? Iansenius commendatus.

Maldon.

historiæ tamen titulo indignam, quòd, quales fuerint rerum agendarum personæ, propriis nuncupationibus non distinguat? Quid, quòd Euangeliorum textus passim nobis referat patrata miracula, quin nomina eorum, qui sanitatem receperunt, adscribat? Sic de Chananæa, sic de Centurione, sic de aliis diuersis, quin vsque in hanc diem sciamus, qua appellatione gauderet, aut Syrophœnissa, aut Centurio, aut femina sanguinis fluxum patiens. Notauit Gregorius Papa hom. 2. in Euangelia, in illud Luc. 18. *Factum est autem, cùm appropinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat secus viam*, &c. *Ecce enim* (inquit) *quis iuxta historiam cæcus iste fuerit, ignoramus: sed tamen, quid per mysterium significet, nouimus.* Et in his singulis, quibus passim Euangelia affluunt, quid imaginarium & confictum?

Greg. Papa.

52\. Atque hæc cùm ita se habeant, libet tamen argumentari ex communi doctrina, vt cùm ea affirmari de Canticorum materia quispiam inspexerit, quæ communiter mortales sentiunt, desinat tandem mirari, & frontem velut ad insolita contrahere. Ergo vulgatum placitum est, quoties personarum nomina in medium proferuntur, historiam esse intelligi; idque multò efficaciùs, si præter appellationem nudam, aliæ plurimæ circumstantiæ exprimantur, loci, temporis, status, & similia: Atqui cuncta hæc Canticorum volumine elucent: Eiusmodi igitur volumen historiæ vocabulo nominasse, qualis fuerit noxa? Minorem seriatim probo. Nam sponsa Salomonia (seu, quod idem est, Sulamitis) nominata, siue id à sponsi nomine, vt voluit Theodoretus, Titelmannus, Cyprianus Cisterciensis, Genebrardus, Delrius, Almonacirius, Cyprianus Suarez in manoscriptis Notationibus, Menochius, Ludouicus de la Puente; Ludouicus ille meus, quocum per annos conixi, sanctitatis ardens exemplar, pœnitentiæ specimen, factotum librorum indefessus amator: sed quid non ille? Vir de Heroüm temporibus. Omnes ad illud c. 6. Canticorum: *Reuertere, reuertere, Sulamitis*, &c. Siue ab vrbe Solymorum, quasi Solymitana, quemadmodum statuêre duo Ludouici, Legionensis, & Sotomaior, quam etiam sententiam indifferenter tradunt cum præcedenti, Titelmanus, Almonacir, Ludouicus de la Puente, Alcazar; siue demum à genitore suo, cui Salomon nomen, ita vocata, vt putat Rex Matthæus Cantacuzenus ad illud Cantic. 6. *Reuertere, Sulamitis*, &c. Porrò sponsi nomen Salomonem esse docet Petrus Nannius ad illa cap. 3. Cantic. *En lectulum Salomonis*, &c. Gaspar Sanchez prolegom. 2. in Cantica, & omnes illi nuper commemorati, qui nomen sponsæ à sponsi appellatione deriuatum perhibuêre. Iam natales eius fuisse admodum obscuros, vtpote quam mater præ rerum angustiæ coacta sit in syluis sub pomifera arbore edere, docent ad illud Cantic. 8. *Sub arbore malo suscitaui te: ibi corrupta est mater tua*, &c. Commentarius trium Patrum, Sotomaior, Delrio, Mariana, Gaspar Sanchez, Alcazar tom. 2. lib. 3. ad versum 1. cap. 1. Canticorum. Educationem quoque in sordibus, & egestate, primámque traductam ætatem insinuant satis Theodoreti verba ad illud Cant. 1. *Nigra sum*, &c. *Laceris quondam obsita pannis, nunc in vestitu deaurato circundata varietate, regiam obtineo dignitatem.* Indicat Aponius initio lib. 1. in Cantica: *Ex captiua (inquit) libera, ex peregrina ciuis, ex ancilla domina, ex vilissima Regina.* Bernardus serm. 30. in Cantica: vbi præmisso litterali sensu ad mysticum, planè sensisse videtur, sponsam Canticorum sub prima vitæ spatia vinearum excubiis, & custodiæ inuigilasse: inde denigratam, & subfuscam redditam putant Legionensis, Sotomaior, Placidus Nigidius, Gislerius. Patriam autem sponsæ Libanum fuisse ex iis cap. 4. Canticorum verbis: *Veni de Libano, sponsa mea*, &c. colligunt Tertullianus lib. 4 contra Marcionem, cap. 11. Theodoretus, & Philo Carpathiorum Antistes, ad citatum Canticorum locum: Rupert. vocans notam penè omnium doctorum sententiam. lib. 7. de diuinis officiis, c. 25. Athanasius in Synopsi, nisi mauis expositionem esse Eusebij Pamphili, vt aliàs monuimus: Gaudentius, Brixiensis Episcopus, tractatu 8. Sotomaior, Genebrardus, Sanchez, Petrus Nannius ad præfata c. 4. Canticorum verba: Gueuara ad illa cap. 2. Habacuc: *Quia iniquitas Libani*, &c. noster Magallanius ad cap. 6. Iosuë, annot. 3. sect. 3. num. 5. ex nostris item Villalpandus ad cap. 27. Ezechielis, ad illa: *Abietibus de Sanir*, &c. qui omnes Auctores ferè & inde colligunt, sponsam Canticorum ex paganismo fuisse. Sanctorum præsertim, Patrúmque dicta id principaliter denotant: idipsúmque Origenes hom. 1. ex quatuor: Theodoretus ad illa cap. 1. *Nigra sum.* Anastasius Sinaïta lib. 8. in Hexameron, eadem verba interpretans: Augustinus tomo. 10. serm. 201. eundem locum explicans, eadémque exponens verba: S. Petrus Damianus serm. 1. de S. Marco Euangelista. Tres Patres ver. 5. c. 1. *nolite me considerare* &c. ibidem Hortulanus. Locum, vbi pleraque peracta sunt, Hierusalem & adiacentia suburbia fuisse opinantur Luysius de Leon explanatione 3. in caput 1. Canticorum: Placidus Nigidius prologo in Cantica. Tempus autem nuptiarum non aliud quàm veris iucundissimos menses fuisse docent ex illis Canticorum verbis, cap. 2. *Iam hyems transiit*, &c. Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 3. num. 1. & ex eo Salianus tom. 3. ad annum mundi 3022. num. 120. Placidus Nigidius præfat. in Cantica. Præterea in multis allusionem esse ad aulam Salomonis, résque eius celebriores: quamuis eum non esse sponsum doceatur, quemadmodum peritè animaduertêre Titelmanus ad illud Cant. 3. *En lectulum Salomonis.* Genebrardus ibi, & ad verba cap. 8. *Vinea fuit pacifico*, &c. Cyprianus Cisterciensis ad eadem verba: Gislerius præfatione in Cantica, cap. 3. Tanta igitur, tam varia notitia de sponsa Canticorum, de tota nuptiarum materia, patris, patriæ, nominis, fortunæ, religionis, loci, temporis cognitio ex tam probatis testibus cur non sufficerit, vt quemadmodum alia euenta, de quibus longè minor comprehensio habetur, historiarum nominibus celebrantur, ita hæc Scriptura legitimè historia dici queat?

Sponsa nomen, Salomonia. — Theod. Titelm. Cyp Cist. Genebr. Delr. Almonac. Cypr. Suar. Menoch. Ludouici de la Puente encomium. Luys. Sotomaior. — Cantacuz. — Nannius. Gasp. San. — Sponsa Canticorum ignobilis, & pauper. — Comm. 3. Patr. Sotomaior. Delrio. Mariana. Gasp. Sanch. Alcazar. — Spõsa ethnica: patria eius, Libanus. — Apon. — Bernard. — Plac. Nig. Gisler. — Tertul. Theod. Philo Carp. Rupert. Athanas. — Gaudent. — Nann. Gueuara. — Magall. Vallalpand. — Theodoret. Anast. Sin. August. — Damian. — Luys. — Nigid. — Pineda. Salian. Nigid. — Titelman. Genebrard. Cypr Cist. Gisler.

53\. Alter canon ad historicum in Scripturis sensum indagandum, cum primis accommodatus & vtilis est, quem Ribera tradit ad illa verba cap. 1. ad Hebræos: *Ego ero illi in Patrem*, &c. considerandum, nempe, attentè, an ea, quæ secundùm litteram de Salomone, Dauide, aliísque pronunciantur, eius generis sint, quæ in tales personas, propter magnitudinem & rerum sublimitatem, cadere non possint: & tum quidem, indicio esse nomina Salomonis, Dauidis, atque aliorum, translatè solùm accipi, & impropria significatione, sic vt præter nomen tantùm aliud eo tempore & loco de Dauide, aut Salomone non dicatur: sin verò eiusmodi

Ribera. *Regula Cùm res excedunt personas, de illis mysticè, & non historicè est sermo.*

eiusmodi res sint, quæ Salomonis, alteriúsve potentiam, aut vires non suppetens, nequaquam ad tropicas locutiones deflectendum: sed Scripturarum voces, prout sonant, intelligendas esse. Quam eandem regulam prius tradiderat ad cap. 2. Zachariæ, num. 2. cuius iuuamento & subsidio, magnis se laboribus sæpè liberatum fuisse protestatur, in dignoscenda litterali sacrorum Voluminum intelligentia. Hoc ipsum documentum offert noster Cornelius à Lapide canone 5. ex his, quos ad Isaiam præfatus est: Leo Castrensis ad principium cap. 15. Isaiæ. Alphonsus de Mendoça relectione de vniuersali Christi regno; num. 4. citans eiusdem dogmatis assertorem Ioannem Driedonem lib. 3. de dogmatibus sacræ Scripturæ, tract. 3. cap. 5. qui omnes in hoc secuti sunt Augustinum tom. 7. lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 8. *Psalmus septuagesimus primus* (ait) *In Salomonem, titulatur: sed, quia ea dicta sunt, quæ in illum Regem temporalem, & posteà grauiter peccantem conuenire non possunt, etiam contra ipsos Iudæos de Christo esse prædicta muictissimè defendunt: talia enim dicta sunt, de quibus dubitari non possit, quod ad Christum pertineant.* nimirum, quòd eiusmodi sunt, quæ eo Psalmo referantur, Salomonis vt potentiam longè superent, neque sciamus in eo adimpleta, nisi Scripturas contortè admodum interpretari velimus. Huic documento affine est aliud, atque cognatum; nempe, iuxta litteram explanandos esse sacrorum Codicum tractatus, quoties talis expositio, indecens aliquid secum non aduehit, prætérque honesti leges, vt obseruauit noster Sanchez ad cap. 1. Oseæ, num. 15. Quare hinc arbitrati sunt nonnulli, quod Oseæ principio scribitur de fornicaria vxore ducenda; & quæ Isaiæ cap. 8. narrantur de accessu ad Prophetissam, somnio tantùm, & per visionem contigisse, quòd indecora putarent, quæ re ipsa accideret. Dixit August. breuibus verbis. tom. 3. lib. 1. de doctr. Christiana, cap. 10. *Et iste omnino modus est,* (ait) *vt quidquid in sermone diuino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognoscas.* His animaduersis, ita infero. Quæ Canticorum volumine quoad litteram describuntur, eiusmodi sunt, quæ Salomonis, alteriúsve de optimatibus vires, potestatémque non excedant, putà, currus habere, & gestoriam lecticam, quam sexaginta ex fortissimis Israël ambiant, atte, atque diuitiis opetosam, sub lacunari cypressino commorari, feminarum mandras gynæceo claudere, in his sexaginta Reginas & octoginta concubinas. Præterea in istis cæterísque, aut dictis, aut factis toto sacri Carminis decursu nihil indecorum, & contra honestum, vt ex cuiusque sententiæ discussione propriis sedibus, Deo conniuente, patebit. Denique, quod Augustinus requirebat nihil sit, quod non ad fidei veritatem referri valeat, cùm omnia de Christo & Ecclesia construantur, aut secundùm mysticam significationem, quod satis superque erat, aut etiam iuxta litteram, vti ostendebamus suprà sect. 4. num. 24. Igitur nullum restat impedimentum, cuius gratia Canticum Salomonis historiam minimè, aut dicendam, aut habendam arbitremur.

Cornel.

Leo Castr.

Alph. de Mendoça.

Ioannes Driedo.

August.

Regula: Quod indecentia & absurdum affert secum, non est iuxta litteram interpretandum.

Gasp. Sach.

August.

54. His sufficienter probauimus, nisi nos existimatio decipit, ex notissimis positiuæ scientiæ principiis, Canticorum librum, historiam appellandum esse. Verùm, quoniam de nomine santùm rixari minimè vellemus, deme historiæ titu-

Parabola an rerum verè gestarum & narratio enuntiari?

lum, voca parabolam; quid ad nos, hoc, an illo nomine dicas, dummodo tribuas narrationem esse rerum, verè, non cum figmento gestarum. De hoc vnica contentio est. His non obstare, quòd parabolam plerique nuncupent, (si tamen ita vocant) decertamus. Ducunt nos ad has cogitationes non imbecillis manus: Damascenus in primis serm. *De his, qui in fide hinc migrarunt.* Alcazar, qui & tem prudenti argumentatione firmat notatione proœmiali 15. in Apocalypsim: P. Vasquez tom. 1. in 1. part. disp. 15. cap. 4. Rodericus Dosma, Canonicus Pachensis, lib. 2. de auctoritate sacræ Scripturæ cap. 8. Antonius de Gueuara in cap. 2. Habacuc, num. 124. vbi exempla adducit ex narrationibus de filio prodigo, & Lazaro atque diuite: Maldonatus ad c. 12. Lucæ. parabolas ex rebus vsitatis desumptas asserit: Gaspar Sanchez agens de Canticorum argumento, præfat. ad lectorem: & idem ad principium cap. 12. lib. 2. Regum, historiam existimat, quod de ouicula in sinu pauperis dormiente refertur; cùm tamen omnium calculis parabola habeatur. Gascia Galarza lib. 2. Euangelicarum Institutionum, cap. 18. historias esse affirmat, & rerum competentarum relationes, eas parabolas, quæ similitudinibus constant, quales illæ, regnum cœlorum simile dici thesauro abscondito, homini negotiatori margaritarum præstantium, sagenæ missæ in mare, & eiusmodi aliis. Parabola igitur cùm possit esse de veris euentibus, & in eo distinguatur ab historia, quòd latioris sit significationis; nempe, quia ad narrationes rerum confictarum, cum veri tamen similitudine, & imagine, aut etiam ad impossibilium figmenta se extendat: atque cùm ad repugnantia fertur, *Apologus* nominetur; cùm de veris agit successibus; *Historia* vocetur; cùm de veri speciem habentibus, quæ potuerint accidisse, aut aliquando acciderint, *Parabola* cum vocis appropriatione dicatur; nihili refert Canticorum volumen, an parabolam, an historiam appellaueris: quanquam, si propria locutione vti delideres, historiam dixeris, cùm ea parabolarum species, quæ de constantibus & indubitatis tractat euentibus, hoc vocabulo propriè appelletur.

Damasc.
Alcazar.

Vasquez.
Rod. Dosm.

Gueuara.

Maldon.
Gasp. Sanch.

Galarza.

55. Sed mixtum ex parabola & historia nó incongruè quispiam fortasse dixerit: sic enim nominandam putarunt narrationem de diuite bonarum escarum helluone, & mendico Lazaro Iansenius, & Maldonatus: Cornelius quidem Concordiæ cap. 97. Ioannes noster ad Lucæ cap. 16. eò quòd existimarent, cùm plura, quæ ipsa contigissent, ea narratione ponerentur, vt quòd locuples quotidie splendidè epularetur, byssum, & purpuram indueret, erga Lazarum illiberalis & ferreus esset; rursus alia pronunciari, quæ haudquaquam euenissent ita, vt diuitem apud Infernos esse locutum, conquestum de siti linguæ intolerabili: ob hoc itaque mixtam ex historia, & parabola narrationem dicendam esse. Quare, cùm in Cantico Canticorum pleraque sint talia, quæ reipsa euenerint; alia tamen sint, quæ tantùm per somnum & imaginationem perpetrata sint, neque aliud fuerint quàm nocturni dormientium lusus, vt quæ cap. 3. & 5. referuntur de sponsi, aut amissione, aut absentia, de sponsæ erroribus per vicos & plateas, & forsan simile aliud nonnihil: ob hanc euentuum diuersitatem, neque omninò veram historiam, nec ex toto parabolam, sed *semihistoriam, semiparabolam* nuncupandam: quo pacto dramaticæ illæ actiones, quæ partim comœdiæ speciem, partim tragœdiarum formam repræsentant,

Iansen.
Maldon.

tant, *tragicomœdiæ* vocantur, id est, de vtroque participantes: quali nomine hoc Salomonis Carmen affecit Cosmas Damianus Hortulanus Isagoge in Cantica.

Hortulan.

Sectio. VIII.

Canticum Canticorum qua vitæ periodo Salomon conscripserit, quibus de caussis? Deinitis regni tempore. De Academia erecta aliquid. Quis scopus librorum quorum Auctor Salomon? Prouerbiorum sententia ex cap. 24. enucleata. Ecclesiastes num pænitentia Salomonis?

56. Carthus.

Do ego Carthusiano Dionysio, Salomonem Pharaonis generum factum nondum expleto quarto supra decimum ætatis anno; do nondum duo lustra numerasse: quid? nonne potuit pueri iunioris fauces aperire, mentem attollere supra æuum, supra naturam, ille, qui ex ore infantium, & lactentium laudem suam perficit; qui Baptistam Præcursorem ante lucis vsuram, ratione donauit? Si ea de scientia loqueremur, quam humana industria acquirit; quæ per studiorum, & ætatis crementa paulatim augescit vsque in perfectum diem, consummatámque doctrinam; haberet Richelius, quòd nobis non adultam obiectaret ætatem: nunc verò, quando de ea cognitione sermo est, quæ omnem naturæ potentiam excedit, an multi, an pauci numerentur anni, parum refert vtrumque. Nupserit quidem Salomoni Pharaonis filia, ambobus vix ephebis: concedamus sapientem Monarcham suis de amoribus tunc nihil cecinisse: fuerint hę, vel illæ caussæ, quæ à scribendo reuocauerint: cur posteà elapsis, siue annis, siue etiam aliquot lustris, eadem aggredi non potuerit, Hymenæúmque tunc concinnare incepisse? Scripsit fortasse Ioannes, tum cùm cruci adstaret patientis Seruatoris labores, virumque dolorum, & cui non erat neque species, neque decor, sine mora depinxit; an post trāsactos cōplures annos? Moyses quo pacto sæculorū initia delineauit, & illa crepūdia infantilis adhuc orbis, quibus tam pauci interfuère testes? Qui semotam à memoria hominum mundi originem Moysem docuit, is non potuit facere, vt Salomon iam prouectus homo eorum exactè meminisset, quæ siue adolescens, siue puer gestaret?

57. Sufficiebant quidem hæc refutando saucio, & infirmo argumento: sed age, rem altiùs ordiamur. Primùm igitur vacillat vnicum Dionysij fundamentum, & totius assertionis cardo: nam constitutum Salomonem Pharaonis socerum, annum cùm ageret Salomon à decimo quartum, stare nequit: Salomon quippe nuptias iniit cum Ægypti Regis filia, cùm iam confirmatum esset regnum eius, vt loquitur liber Regum tertius c. 3. id est, secundo anno Salomonici Imperij, vt communis Chronologorum definit opinio. Iam, cùm, vt idem liber Regum tertius testatur cap. 11. vers. 42. Salomon 40. annis regnauerit super Israël; Roboam autem filius eius, vt eiusdem libri cap. 14. vers. 21. *Quadraginta vnius anni erat, cum regnare cœpisset*, fit planè, Roboamum ex Naama Ammonite, anteriore Salomonis vxore, genitum esse duodecimo ætatis anno: quare & vndecimum agentem annum, aut decennem puerulum matrimonio coniunctum. Quis autem tam intempestiuas nuptias, ex Dauidis hortatu atque consilio factas, sana cogitatione admittat? Citra autem parentis iussum, præter Nathan Pædagogi suasum, Salomonem amoris œstro incitatum, Naamam duxisse; apage ab optimè educato, atque instituto puero indignum facinus! Putas, & sustulisset Dauid, atque (si Deo placet) iam præclaram indolem non supplicio affecisset? præmio autem condecorasset, & tanto quidem præmio, vt posthaberet primogenitum, Adoniam despiceret, iuniorem germanum Salomonem ad solium vocaret, & diadema? tantisne à viro sobrio, integerrimóque effrænata contumacis filij libido honestanda? Ad hæc, si decimoquarto anno vitæ Pharaonis filiam duxit, fit, vt cùm secundo dominatûs anno id fecerit, decimotertio imperare cœperit anno: quadraginta autem Monarchiæ annos cùm habuerit, tota vitæ periodus quinquagintaduobus annis claudatur. Si ergo secundo supra quinquagesimum anno decessit, vbi illud temporis spatium, quo, iam senex cùm esset, deprauatum est cor eius per mulieres? Quale initium senio daturi sumus, cùm homo in eum diem temperatus fuisset, nullis bellorum laboribus exhaustus, nullo morborum genere, quod sciamus, conflictatus? Quid, si longiora tum mortalibus sæcula naturâ nondum adeò vexatâ & attritâ? Præter ista: Dauid, cùm adhuc in viuis ageret, Salomonē regnorum consortem dixit, quemadmodum ex Patrum pronuntiatis ostendunt nostri, Pineda lib. 2. de rebus Salomonis, cap. 10. Salianus tom. 3. anno mundi 3020. Salomonis 1. num. 4. Hoc spatium bimatus saltem fuisse vt concedamus, dabunt nobis imperij consortem, in quem senex, infirmitate laborans, regni curas deponat, puerum decennalem: & id decere prudentiam Dauidis arbitramur? Quare ea temporum Salomonis sanior multò Chronologia, & Scripturæ conciliandis aptior, quæ ad minimum viginti ætatis annos Salomoni tribuit, cùm, genitore defuncto, imperare cœpisset: quod annorum spatium concedunt (& vltrà plerique) Torniellus tom. 2. ad annum mundi 3042. Barradas tom. 1. Concordiæ, lib. 5. cap. 10. Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, cap. 4. Basilius Legionensis 1. parte variarum, quæst. 4. expositiua, cap. 7. Nicolaus de Lyra ad cap. 12. lib. 3. Regum: Gordonus in Chronologia; Salianus tom. 3. anno mundi 3020. Salomonis 1. num. 7. Gaspar Sanchez in cap. 3. lib. 2. Regum, num. 13. Dionysius Petauius tom. 2. de doctrina temporum lib. 13. Franciscus Mendoça tom. 1. in librum 1. Regum, annotat. 3. proœmiali, sect. 6.

Salomon quando regnare cœperit?

3. Reg. 11. 42.

3. Reg. 14. 21.

Pineda.
Salian.

Torniell.
Barradas.
Pineda.
Basil. Leg.
Lyra.
Gordon.
Salian.
Gaspar. Sanch.
Petauius.
Franc. de Mendoça.

Obiiciunt Iosephum, Hebræorum traditionem, nonnullósque de Ecclesiæ Proceribus, & in his Hieronymum epistol. ad Vitalem, qui initium regnandi in duodecimum ætatis Salomonis annum, quemadmodum ipsi, referunt. Verùm istiusmodi difficultati Salianus anno nuper relato n. 11. facit satis, Patres non ex sua mente locutos; sed, quod moris est nonnunquam illis, Hebræorum traditionem scripsisse, quam cùm nec refutent, nec approbent, videri possint id ipsum sentire. Sic ille ferè. Certè Hieronymum sæpiusculè suppressis Authorum vocabulis, opiniones referre, quæ apertum errorem sapiant; quas tamen cùm neque repellat, nec admittat, incautus Lector ab eo asseri putet; aduertit Ribera in cap. 5. 58.

Hieronymus quo pacto aliorū opiniones referre consueuit?
Ribera.

Micheæ

Lorin. Fernand. Michææ, num. 13. Lorinus ad vers. 33. cap. 3. Actorum: Antonius Fernandez in visiones veteris Testamenti, visione 16. sect. 3. n. 8. Iam illæ Hebræorum traditiones quàm putidæ fiot, cùm stultitias nominet Hieronymus ea ad Vitalem epistola? Iosephus autem ne verbuio habet de duodecimo Salomonis anno: cur enim id affirmet, qui lib. 8. Antiquitatum, cap. 2. mortuum Salomoné adstruit exactis regni annis octoginta? Quæ supputatio Scripturis aduersaria: quanquam id nouum in Iosepho non est, à sacro textu recedere, de quo fortè vt dicamus, alibi erit opportunior causa.

Iosephus Flauius à Scriptura recedit nonnunquã.

59. *Sapientia quando donatus Salomon?*

Quando autem iam de veritate ipsa constat, habeant contradictores, quantùm cupiant: sit annus quartus decimus nuptiarum Salomonis cum filia Pharaonis; nónne iam ante hoc tempus, & quidem plusquàm vno, aut altero fortassis anno, sapientia Salomonis à Dauide commendata est? 3. Regum, cap. 2. ver. 9. *Vir autem sapiens es, vt scias, quæ facies ei*, &c. Nónne Siracides Ecclesiastici cap 42. ver. 15. ante annos eruditum, doctúmque Salomoné adstupescit, aiens: *Quem admodum eruditus es in iuuentute tua, & impletus es, quasi flumen, sapientia?* Adde, quòd ante omnes nuptias, etiam Naamæ Ammonitis, sapientiæ connubium ambiisse Salomonem, scitè ex verbis Sap. c. 8. ver. 18. *Circumiens, & quærens, vt sibi illam sponsam assumeret*. deducat Pineda lib. 3. de rebus Salomonis, cap. 1. atque si quispiam asserat, intelligendum id de naturali scientia; tamen ante matrimonium cum filia Pharaonis, supernaturali quoque sapientia donatum Salomonem contendit Salianus citato tom. 3. anno mundi 3022. Salomonis 3. num. 28. Cùm igitur vtraque sapientia excelluerit Salomon, priusquàm Pharaonis gener diceretur, potuit etiam tam delicata, & tenera ætate Hymenæum composuisse: ex naturali quidem acumine & ingenio, quo humanos tantum amores modularetur: ex scientia autem, quæ naturæ vires transcendit, & desursum solùm à Patre luminum prouenit Epithalamium, quod terrenos sanè decantaret affectus, & Regis non minùs docti, quàm potentis, cum Pharaonis grata coniunctionem; eiusmodi tamen connubium, quod futurorum vaticinium esset, & Christi cum Ecclesia thalamos designaret.

3. Reg. 2. 9. — Eccli. 42. 15. — Sap. c. 8. 18. — Pineda. — Salian.

60. Sed pergat calamus, & oratio: & quoniam constat, Salomonem ea ætate Pharaonis filiæ copulatum, qua & diuina, & humana cognitione sufficienter instructus fuerit, nempe, vitæ consumptis duobus & viginti annis, dicamus absolutè, quo ætatis articulo Canticorum volumen scripserit? Si quis sub ipso nuptiarum tripudio, & thalami genialis plausibus Hymenæum composuisse affirmet, cùm id asserat, quod in adolescentia patrarit Salomon quando in Deum eximiè religiosus extitit, habebit, qui patrocinentur Agathinm Guidacerium præfat. in Cantica, qui communem Doctorum sententiam asserit: Almonacirium procemio in eadem: Sotomaior in præfatis, §. *Quo tempore*. Gisterium præfationis cap. 2. Rursum, si ad alterum tendat extremum floridioribus annis oppositum, senectam nempe, non nisi sub æui finem, cùm à lapsu (vt putant ipsi) resipuit. Epithalamium cecinisse arbitrantur Abbas Hortulanus Isagoga in Cantica: Delrius cap. 2. Isagogæ, sect. 4. Tena lib. 2. Isagogæ sacræ Scripturæ difficultate 7. sect. 1. & 5. P. Menochius procemio in Cantica: P. Arnoldus Cathius introductione præuia in eadem Cantica, cap. 1. Andreas Hoius Brugensis tom. 1. Historiæ sacræ, & prof-fanæ, anno mundi 2980. Ab his tertia est opinio, quæ quidem propugnat Canticum Canticorum à Salomone, priusquam libidini indulsisset conscriptum; sed qua tamen certa vitæ periodo, non statuit; de qua opinione Carthusiensis Dionysius in procemio. Cantici Salomonici effatur: *Itaque sicut sancti Patres, illuminatissimique Doctores ab exordio Ecclesiæ primitiuæ testati sunt, & scripserunt: Salomon ante ruinam suam Spiritu sancto repletus, propheticoque spiritu fulgens, cognouit in spiritu mysteria Christi, & de omnibus his edidit librum hunc.* Subsequitur Dionysium Salmeron tom. 1. prolog. 10. quinquagena 2. can. 34. §. *Hoc autem*. & id ipsum de Salomonis voluminibus iudicasse visus Bellarminus lib. 1. de verbo Dei, c. 5. Bonfrerius appendice ad cap. 7. præloquiorum in Scripturam, sect. 9.

Gaidacer. — Almonac. Sotomaior. Gisler. — Hortulan. Delrio. Tena. Menoch. Cathius. Hoius. — Carthus. — Salmeron. — Bellarm. Bonfrer.

Ego in eam rapior cogitationem, vt ad verum propiùs accedere putem, si quis existimet, Salomonem Canticum diuinissimum scripsisse absolutis templi, & regiarum ædium laboribus: inciderit autem huiusmodi tempus in vigesimumquintum regnatus annum: supponimus enim ex communi doctrina, qua & Scripturæ commodiùs intelliguntur, inceptam templi fabricam quarto principatus anno, vt Reg. 3. cap. 4. indicatur, septem annos struendo téplo, tredecim erigendis regiis ædibus consumptos. Vnde Paralip. 2. cap. 8. *Expletis autem viginti annis, postquam ædificauit Salomon domum Domini, & domum suam*, &c. Memini Dionysium nostrum tom. 2. de doctrina temporum, lib. 13. aduertisse opinionis, quæ simul constructum templum, & Regis Palatium, vtrumque intra tredecim annos perfectum dicat, atque adeò ad decimumsextum dominatus annum. Verùm præter singularitatem cogitationis huius, displicet inprimis, eo dicendi more non nisi violentè admodum sacrum posse explanari Textum. Feramur itaque cum multis, & statuamus iuxta hæc tempora, videlicet vsque ad excursionem vigesimiseptimi anni, quibus regnarit Salomon, aduentum Reginæ Saba, & sanè, vt vult Salianus tom. 3. anno mundi 3047. ex vnanimi Chronologorum iudicio. Porro sapientiæ fama, commotam Reginam, longum vt aggrederetur iter, periculisque abundans, satis constat ex cap. 9. lib. 3. Regũ: sed, quòd ante hoc tempus Salomoné non adierit, factum arbitror, quòd hoc certè tempore longè clariores radios emitteret Salomonis sapiẽtia, velut quæ sub hoc spatium ad apicem & consummationem venisset. Atque, cùm non multò anteà ædium structura ad vmbilicum perducta esset, aperuit tum demum Salomon celeberrimum illud scientiarum Lyceum, de quo Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem*, &c. in quo aduocatis nobilissimis præceptoribus, Rex quoque ipse docebat, quemadmodum eleganter probat Pineda lib. 3. de rebus Salomonis, cap. 8. Et certè ab alto dictasse, quæ auditores exciperent, putat cum verisimilitudine Sanchez ex illis verbis Reg. 3. cap. 4. *Locutus quoque est Salomon tria millia parabolas, & fuerunt carmina eius, quinque & mille.* Iam & hac regnorum periodo Salianus loco nuper memorato, Salamonem meditatur alta pace fruentem, diuitiis copiosum, bonis omnibus prosperum & affluentem, quem ciues & domestici colerent: quem externi venerarentur, missisque legationibus cum donis ingentibus, inuiserent, sæpè & ipsi Palæstinam peterent, potentiæ rumore, sed in primis sapientiæ, inauditæ fama commoti.

61. *Canticorum liber quando à Salomone compositus?* — 3 Reg. 4. — 2. Paral. 8. 1. — *Templum quo anno captum & absolutum à Salomone?* — Petau. — Salian. — *Regina Saba quando Salomonem inuiserit?* — 3. Reg. 9. — *Salomon Academiam Hierosolymis erexit.* — Prou. 9. 1. — Pineda. — Sanchez. — 3 Reg. 4. 32. — Salian.

His

62. His præiactis fundamentis, aggredior coniecturas meas: neque enim meliore dignam nomine probationem nostram qualemcumque, autumem. Prima ratio est. Canticum Canticorum cùm sit difficillimum Opus, perpetuóque ænigmate cõstans, probabile est, Opus tam excelsum, tam arduum, tum à Salomone constructum, cùm ille ad sciẽtiarum culmen peruenisset, cùm vnicus orbis Magister vno ore mortalium acclamaretur: At hoc incidit maximè sub annum sextum, aut septimum supra vigesimum Imperij eius, cùm iam plusquàm quadragenarius ætate esset, imò ad quinquaginta accedens annos, vti præcedenti numero demonstratum est: Eo ergo potissimùm spatio Epithalamium sacrum concinnauit. Confirmo. Per hoc tempus Salomon nouũ, & maiestate fabricæ visendum Gymnasium aperuit, habuit auditores doctrinæ hauriendæ desiderio ab vltimis terrarum finibus aduentantes, inter eos quidqoid mundus peritum, & ingenio, atque eruditione excellens possedit: hac igitur occasione, præcipuè conueniens est, vt à Spiritu superno moueretur ad exquisitissima quæque celeberrimæ frequentiæ & auditorio dictanda: At nihil sublimius vnquam Salomonis voce prolatum Cantico Canticorum, sic dicto, quòd non solùm cætera reliquorum inuenta superaret; sed vinceret quoque quidquid ab ipso Salomone excogitatum fuit: Hoc igitur arcanum Carmen eo tẽpore publica luce donari opportunum fuit, quo illi, qui ex longinquo venerant aliorum sermonibus tracti, cum Regina Austri dicerent: *Verus est sermo, quem audiui in terra mea* (Reg. 3. cap. 10.) *super sermonibus tuis, & super sapientia tua: & non credebam narrantibus mihi, donec veni, & vidi oculis meis, & probaui, quòd media pars mihi nunciata non fuit. Maior est sapientia tua, quam rumor, quem audiui.* Certè vix cogitari possint circunstantiæ, quibus cumulatior laus, aut Deo, aut Salomoni ex pulcherrimi Operis partu, enasci potuerit: quando confluentibus eruditorum turmis, & pendentibus à tanti Doctoris ore, Orientales primi scientiarum Magistri ad Salomonis præsentiam, vix disciplinarum se limina attigisse agnoscerent: confunderetur superba Ægyptus, & præ huius arcano sermone, hieroglyphica sua puerilia esse ænigmata doceretur: *Et præcedebat sapientia Salomonis* (Reg. 3. c. 4. vers. 30.) *sapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum; & erat sapientior cunctis hominibus.* Ita veri Numinis vnus cultor, omnes omnium inanium Deorum blatterones Magistellos propè infinito superabat interuallo. Proh! quantum Deo tum in vno Salomone gloriæ ferculum!

3. Reg. 10. 6.

3. Reg. 4. 30.

63. Altera ratio est. Salomon supremam huius vitæ felicitatem adeptus, supra vniuersos Monarchas beatus, superbire cœpit, luxui incumbere, cœlestium beneficiorum obliuisci, vt expendunt disertè Pineda lib. 7. de rebus Salomonis, cap. 3. num. 4. Salianus tom. 3. anno mundi 3048. Salomonis 29. Antequàm in hæc prolaberetur, vno, aut altero anno, puta vigesimoseptimo principatus, monit Virtus superna Salomonem ad pangendas Christo & Ecclesiæ nuptias. Quem tandem in finem? Sanè, quò prophetica luce illustrata eius mens, tanquam ex viua & expressa idea colligeret ex Ecclesiæ casibus, suam & vitam, & progressus. Nam, dum huius sub Constantino incredibilem supra Synagogam gloriam contemplatur, opésque, scientiam, potentiam, progrediente tempore, maiores; quid aliud legebat, quàm suam supra cæteros Hierosolymitanos, siue Reges, siue Iudices, aut Duces excelsiorem felicitatem? Sed, dum rursus hanc eandem in pluribus gnatorũ superbientem aspicit, opibus, pace, triumphis elatam, & ex superbia vitiorum copiosam pullulare syluam aspicit; atque ob has, aliásque sordes Sponsum irarum plenum contuetur; permittere, Hæretici miserandum in modum vt vexarent, Imperatores crudeles & efferi penè contriuerint, tot monstra exorirentur, Mahometes, Vviclephus (vt anteriora omittam) nouúmque huius temporis Euangelium, priorum omnium prauorum dogmatum epitoma: an non hæc vniuersa Salomonem moneant, ne superbus diuina spernat beneficia, cum à quo tam magnifica, tam ingentia acceperit; ad iracundiam concitet? Iam illa sponsi ad dilectam suam Cant. 1. *Si ignoras te, ò pulcherrima mulierum, abi post vestigia gregum*, &c. Quæ sunt aliud, quàm salutaria monita terroribus admixta, ne pristinæ abiectionis, & depressæ quondam fortunæ eam obliuio capiat; meminerit ex quàm humili loco ad quàm sublime culmen euecta sit? Quæ causa perdendi sponsum cap. 5. vt vix per vulnera, per pallij amissionem inuenire fuerit possibile, nisi delicatæ tepor & incuria, nolentis de strato surgere, tunicam iteratò vestire? Denique, quorsum cap. 8. tam intima sponsi coniunctio: *Pone me, vt signaculum, super cor tuum, super brachium tuum.* tantæ curæ de custodienda sponsa: *Si murus est ædificemus super eum propugnacula: si ostium est, compingamus illud tabulis.* nisi vt inter vitæ huius difficultates, nullam vnquam nimiam futuram nostram diligentiam, doceamus? His igitur documentis cùm pugilem suum armare vellet Deus, eo potissimùm tempore conscribi voluit, quo illis Salomon maximè indigeret, nempe, cùm iam otio summo fruens nihil haberet in bonis fortuna, quo non potiretur; ad fastigium venisset honorum, scientiæ, copiarum. Itaque, quemadmodum Geneseos librum non post legem latam; sed, antequàm Iudæi Ægypto egressi fuissent, scriptum à Moyse propterea arbitrantur Eusebius lib. 7. de præparatione, cap. 2. & eum sequutus Pererea præfatione in Genesim, quòd æquum fuerit eiusmodi historiarum copiam facere afflictis Hebræis, quo Maiorum exemplis ad laborum tolerantiam animarentur; sic existimo Canticorum volumen à Salomone compositum, cùm res eius vltimam consequutæ sunt perfectionem & culmen: quòd eo libro describatur, qui ad apicem felicitatis peruenerit; & quanta hunc maneant pericula, quàm vigilem esse oporteat, vltrà quàm erudi queat, graphicè depingatur, quò ad tale speculum omnes suas actiones componeret ex iustitiæ & æquitatis regula.

Pineda.
Salian.

Salomonem cur incitauerit Deus ad Canticũ Cãticorum componendum?

Cantic 1.

Cantic 8.

Euseb.
Pererea.

Obiicias, Salomonem post lapsum ferè iam sexagenarium, Prouerbiorum tractatum scripsisse, itidem & Ecclesiasten: Prouerbiorum quidem sacrum codicem, quòd ex eius cap. 24. iuxta translationem septuaginta duorum Seniorum Hieronymus ad cap. 43. Ezechielis, manifestè probet Salomonis pœnitentiam, docens: *Sed & ipse fabricator eius Salomon peccauerit, & offenderit Deum; licèt postea egerit pœnitentiam, scribens Prouerbia. in quibus ait: Nouissimè ego egi pœnitentiã, & respexi, vt eligerem disciplinam. Ecclesiastica verò, quòd totus versetur in detestanda veteri conuersatione, deliciisque & voluptatibus condemnandis.* Quòd si semel fixum fuerit, hæc duo Opera à Salo 64.

Prouerb. 43.

Hieron.

Quis scopus librorũ, quos Salomon scripsit?

à Salomone conscripta post libidinem, & idololatriæ detestationem; sequitur multis de caosis sub idem tempus modulatum eum fuisse Carmen geniale nuptiarum Christi & Ecclesiæ. Primò, quia eo modo constructi sunt hi tractatus, quo collocantut ordine in Bibliotum voluminibus: in his autem præcedit Canticum Canticorum Ecclesiastes, & vtrumque Opus Prouerbia antecedunt. Secundò, quia Patrum, atque Interpterum copiosiot numerus tradunt in parabolis Ethicam & Motalem disciplinam contineri; in Ecclesiaste Physicam, siue naturalem scieotiam; in Canlico Canticorum Metaphysicam, seu potiùs Reginam disciplinarium Theo-
Hieron. logiam. Ita Hieronymus initio Commentariotum
Theodor. io Ecclesiasten: Theodoretus præfatione in Can-
Psell. tica; & apud eundem Psellus, & trium Patrum
Comm. Rhemig. Commeotarius: Rhemigius Antisiodorensis præ-
Nyssen. fatione in Psalmos: Nyssenus homil. 1. in Canti-
Anselm. ca: Anselmus procemio in eadem: Richardus Vi-
Rich Vict. ctotinus præfatione sua: Glossa ordinaria, & Ni-
Gloss. ord. colaüs Lyrensis principio explanationnum: S.
Lyra. Benard. Bernardus sermone 1. in Cantica: Dionysius Car-
Carthus. thusianus ad eap. 5. Prouerb. Hugu Catensis præ-
Hug. Caresf. fatione in Canticа: Philippus Abbas ad titulum
Phil. Abb. Canticorum; Basilius homil. 1. in Prouerb. Am-
Basil. Ambros. brosius præfatione in Psalmum 36. & ad Psalm.
Euseb. 118. versum 1. Eusebius lib. 11. de præparatione
Titelm. euangelica, cap. 3. & 5. & hos sequuti Titelmanus
Cyprian. Cistete. & Cyptianus de la Huelga, vterque præludiis in
Delrius. Cantiea: Delrio Isagogæ cap. 4. atque alij de nu-
Cassian. Iansen. peris scriptotibus. Tertiò, quia ex iisdem Nyssenus, Theodoretos, Hieronymus, Aoselmus. Bernardus, Glossæ Auctot ordinatiæ, Riehardos à sancto Victote, Philippus Abbas, Carthusiensis
Origen. Dionysius, & præterea Origenes prologo qua-
Cassian. tuot homiliatum: Cassianus collat. 3. cap. 6. S.
S Thom. Thomas exordio eius, qui illi adscribitur, Com-
Iansen. mentarij: Iansenius præfatione in Prouerbia Saloonica. docent Patœmiatum librum pto incipientium statu scriptum, quem delineat: Ecclesiasten proficieores instruere: Canticum Canticorum ad contemplatiuos pertinere, & eos, qui perfectionem in via spiritus consequuri sint. Quis igitur non videat, priùs addiscendas alias disciplinas, quàm ad scientiarum dominam Theosophiaoı ingrediendum fuerit? Quis non animaduertat priùs esse terenda adita putgatiuæ vitæ, quàm ad vnitioæ beatos amplexus accedere fas fiet? Nemini igitut dubium fuerit, prius à Salomone conscripta fuisse Prouerbiorum, & Ecclesiastis volumina, quàm Canticum Ganticotum.

65. Varia attulit hæc obiectio: singula percurro. Prouerbiotum locus ab Hieronymi interpretatione non leuem recipit auctoritatem: sed densa magnotum testium nubes opponitut Hietony-
Pineda. mo apud Pinedam lib. 8. de tebus Salomonis, cap. 1. sect. 2. & 3. qui huius pœnitentiam, aut dubiam fuisse, aut nullam adstruant. Hi omoes Prouerbiorum verba alitet atque Hietonymus intellexisse teneaotur: & sanè verba sunt, quemadmodum præcedenti ootabamus oumeto, non ex vulgato codice; sed ex translatione septuaginta Vi-
Prouerbioru l. cus ex cap. 24. enucleatus. torum: cuius (cùm de genuina coostat) etsi auctoritas & pondus sit ex grauissimis, tamen non aliter meliùs voquam intelligi valest, quàm per concotdiam cum vulgato textu. Asserit igitur communis Scriptura Prouerb. cap. 24. vers. 30. *Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti; & ecce totum repleuerant vrtica: quod eùm vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam.* Septuaginta vice horum verbotum: *Nouissimè ego egi pænitentiam: respexi, vt eligerem disciplinam.* Puto itaque Salomonem descripsisse tepidorum incuriam, & oeglıgentiam: nam, dum de venialium maculatum sordibus, vtpore leuibus, non admodum curant, fit, vt exiguæ hæ labes viam facilem sternant ad grandia dedecora mortalium noxatum: indicaot hæc satis sequentes particulæ: *Parum, inquam, dormies; modicum dormitabis; auxillum manus conseres, vt quiescas: & veniet tibi quasi cursor egestas.* Sanè non ille, quisquis ignauus, profundo, deliberatóque somno se dederat, non altum dotmitabat: sed, quia tamen ounc paululùm dotmitet, eras etiam in id ipsum recidat, sæpiúsque sopoti, etsi non magno, iodulgeat: ab hoc itaque modico ad illud magnum petueotum est; magna autem ad mendicitatem erubescendam coëgerunt. Hanc explanationem de venialium contemptu cæteris præfert Iansenius ad dictum cap. 24. Prouerbiorum. Iansen.
Salomoo igitur, vt erat magnis deliciis citcumaffluens, fortasse temiserat aliquantum de ardore spiritus, indulserat tantillùm voluptati; considerauit prudens tandem periculum, & quanto in discrimine versantur, qui de emendandis venialibus parum solliciti sunt: pigri infausta sors, deperdita felicis vineæ facies, extrema fames atque egestas monuêre, quid animæ suæ timere deberet: *Resipiscens,* inquit, *pænitentiam egi*; de iocutia videlicet, & tepore, non de grauibus noxis: *respexi, vt eligerem disciplinam.* Sanctes, & Vatablus: *Vidi* Pagnin.
ego, posui cor meum, vidi & accepi eruditionem. Ex Vatabl.
alieno casu didicit, in posterum io via Spititus non negligentem esse, non tepidum: cùm ex incutia & tepore tam immania enascantur mala. Hæc sufficieos Prouerbiorum explanatio.

Transeamus ad Ecclesiasten. Nihil in eo, quod 66.
Salomoois pœniteotiam doceat; si aliquid, con- *Ecclesiastes an Salomonis lamentū, & pænitentia?*
iectura tantùm, & autumatio. Nam, quòd Salomon, quæcunque pulchra & suauia mortales appetunt, *vanitatem vanitatum*, id est, de inaoibus, quod meximè inane est, appellet: quòd post expertas omnes voluptates, cognitáque vniuersa illecebratum capita, non aliud quàm afflictionem & tædium sibi relicta asserat: quid ni vtrunque prædicet? Docebat enim, vt numeto 60. monstrabamus, ex publico loco sapientiæ Gymoasiarcha, & confluebant ad eius vocem non tantùm ciues, & de omni Palæsthina domestici; sed exteri ab vltimis terratum oris, à remotioribus Oceani insulis: volebat auditotibus suadere rerum humanarum despicieotiam, æternarum, & perennibus tantùm vt incumberent: & quoniam exempla præstant verbis, éstque omnibus efficaciot eloquentia, cùm facta loquuntur; apud omnes autem satis cogoitum esset, Salomonem assecutum, quidquid mortales beatum, & felix prædicant: *Ego* (ait) *fui Rex in Hierusalem*: ego omnes voluptates, ego, quidquid desiderabile est, expertus: ego ille inuidia sæculorum, pro cuius sorte nimiùm fortunata, mortalium eorda suspiraot: quid arbitramini omnia illa oostra tam pompatica, tum inflata? *Vanitas vanitatum.* Quid putatis contulerint nobis tam gaudiosa? Laborem tantùm, nauseam, vt tæderet nos sæpè viuere. Huc itaque tenduot eociones illæ libri Ecclesiastis: quis enim Salomoni fidem habiturus non sit, vti expendit Chrysostomus tom. 5. tractatu Chrysost.
aduersùs concubinarios, eap. 12. qui à pueritia in deliciis enutritus sit? Non sunt threni & lamenta peccatorum, cùm in eum diem vt offenderit

Salomon per veniales labes; tamen grauiter lapsum nesciamus: non publica ipsius pœnitentia, sed aut conciones habitæ ad populum, aut hortatoria ad auditores suos.

67. Concedamus tamen, duos hos libros, conscriptos sub vitæ exitum à Salomone, eius contritionis, & doloris monumenta esse; arbitror hinc nequaquam deriuari, vt teneamur fateri, sub idem tempus compositum Canticum Canticorum: non enim cogunt superiùs prolata. Primùm, ordo librorum, inefficax argumentatio est: neque enim quo quisque sacer tractatus ordine Bibliorum voluminibus collocatur; eo & loco, & tempore & serie peracta, quæ scribuntur, putandum. Iobi quanque liber, Iudicum, Iosue, Regum historias, Iudith, Tobiam Esther subsequitur: & tamen, quæ eo codice continentur, longè antè contigerunt, cùm liber ipse ab eo qui antè floruerit, videlicet Moyse (ni potiùs ab ipso Iobo) compositus fuerit. Adi Pinedam præfatione in Iob, cap. 3. num. 3. Iam Tobiæ gesta Iudith, Esther, longè posteriora sunt iis, quæ Dauidica lyra tangit, quæ Salomon cecinit, cùm priorem locum in Bibliis occupent. Consule Serarium: Sanchez in prolegomenis horum librorum: Bellarminum lib. 1. de verbo Dei, à cap. 5. ad 16. & eius defensorium Gretserianum: Salianum de Tobia tom. 4. anno mundi 3276. n. 3. de Iuditha eodem tomo, anno mundi 3344 n. 4. eumdem de Esther tom. 5. anno mundi 3590. numero 2. Neque conuenit, ob hanc solam causam disputationem exprofesso texere: sufficit, sequamur meliores opiniones. De optimis etiam pro hac materia exemplis est, quo vtitur Gislerius præfationis cap. 2 nempe, Psalmorum: nam, qua causa Psalmum 55. panxit Dauid, occasio data est anno duodecimo imperij Saülis, quo tempore modulatus est Psaltes: reperies apud Salianum tom. 3. anno mundi 2973. numero 123. cùm tamen post hunc composuerit Psalmum 53. ibidem, num. 124. & Psalmum 51. concinnauit anno Saülis 13. atque ita de aliis pluribus, quemadmodum Explanatores passim annotant. Sicut ergo in his omnibus ordo inuersus est; non tamen sine iusto momento & pondere: sic contingere potuit comparatione librorum Salomonis inter se, vt posteriore sede locati priùs scriberentur.

Regulas; Libri scripturæ non eo dispositi sunt ordine quo gesta fuere in eo contenta, aut quo scripti sunt.

Pineda.

Serar.
Sanchez.
Bellarm.

Gretser.
Salian.

Gisler.

Salian.

68. Sed dicunt Patres ferè vniuersi, Canticorum metro perfectorum statum depingi; propterea à Salomone tradita priùs Ecclesiasten, & Prouerbia, quòd ad hunc statum manu ducunt: quia incipientibus Prouerbia, proficientibus Ecclesiastes, regulas præstant. Respondeo & eosdem asserere, nouitias, & quæ incipiunt animæ Christum cognoscere & amare, suas sedes in hoc Cantico habere. Quanta mentio adolescentularum, quanta filiarum Hierusalem hoc Epithalamio? Per has tamen personas, quæ sæpè in scenam prodeunt, communiter Doctores sacri animas non admodū robustas, intellectas volunt. Sic ad illud Cantic. 1. *Adolescentulæ dilexerunt te*, &c. Origenes homil. 1. ex duabus: Rupertus Abbas: Bernardus sermone 9. in Cantica: Theodoretus, & quotquot ad eundem locum iuuenculas intelligunt animas recèns ex Baptismate enatas, quas nemo perfectorum nomine comprehendat. Sunt autem Auctores, Ambrosius libr. de Isaac, & anima, cap. 3. & lib. 5. de Sacramentis, c. 2. Gregorius Papa lib. 24. Moral. cap 4. & idem cum Beda, & Cassiodoro, Commentariis in Cantica: Vuilleramus Abbas. Per adolescētulas animas virtute teneras concipit Richardus de S. Victore prologo in Cantica. Et cui desiderio est, plura hoc de argumento scire, legat Gislerium, Sotomaior, Delrium ad illa verba cap. 3. *Media charitate constrauit propter filias Hierusalē.* atque ad illa cap. 6. *Sexaginta sunt Reginæ, octoginta concubinæ, adolescentularum non est numerus.* inueniet, quantum satis est, de Patrum pro hoc pronunciato effatis. Atque hanc Patrum de huius libri argumento existimationem, cùm satis cognitam & perspectam haberet Luysius Legionensis, (qui primus tentauit grāmaticalem sensum huius Cantici non interrupta & cohærenti expositione declarare, neque ausis excidit,) mysticam significationem de tribus statibus composuit, incipientium, proficientium, consummatorum; retinuit, & cùm alterum de Ecclesia addidit sensum. Sancti itaque Ecclesiæ Magistri, cùm dicunt Canticorum Epithalamio perfectorum mores efformari; Ecclesiasten pro his, qui proficiunt, conscriptum; Prouerbia incipientium escam esse: significant tantùm Canticorum tractatu magis ex professo atque deliberato tractari de contemplantium statu; Ecclesiasteo plus verborum insumere cum proficientibus, quàm cum perfectis, aut iis, qui incipiunt; Parœmiasten fusiorem esse in docendis incipientibus: verùm in vnoquoque horum voluminum multa esse, ex quibus, & qui incipiunt, & proficiunt, & qui consummati sunt, addiscere valeant. Fit ergo, vt hinc minimè validum argumentum conficiatur, quo probetur, Canticorum librum posteriùs tempore conscriptum, quòd de contemplatiuis solùm ageret. Atque, quod hac de re traditum à nobis, paria dicimus, cùm asseritur, Prouerbia Ethicam, & de moribus regulas præscribere; Ecclesisten de physicis & naturalibus agere; Canticorum tractatum ad Metaphysicum, & Theologum spectare: non enim alius est sensus quàm præcedentium; nimirum, Epithalamium Salomonis præcipuè tractare de arcanis, semotisque, qualia speculantur Metaphysici, & Theologi: hæc autem non tollere, quominùs frequenter ethica & moralia tractet, persuadebit Ambrosius tom. 2. octonario 1. in vers. 1. Psalm. 118. *Salomon* (ait) *librum de Prouerbiis scripsit, in quo moralem locum vberiùs expressit, naturalem in Ecclesiaste, mysticū in Cantico Canticorum: quanquam si diligenter discutias; & in Prouerbiis mystica pleraque reperies, & in Canticis Moralium suauitatem.* Porrò, quod ad physica & naturalia attinet: quomodo absque naturalis historiæ cognitione, neque illa leuidensi, explanauerit quispiam, tot quæ de vineis, de gregibus, de hortis, de animalibus, de plantis tractantur passim hoc libro, vt ferè audire non sit alium sermonem? Vnde Beda Venerabilis sub finem lib. 5. in Cantica, sapienter monet Lectorem: *In quo Opere* (inquit) *Lectorem admoneo, ne me superfluum iudicet: qui de natura arborum, siue herbarum aromaticarum, quæ in hoc volumine plurima continentur, iuxta quod in libris antiquorum didici, latiùs explanare voluerim.* Ergo Canticorum poësis, cùm Ethicam, atque Physicam, simul cum Theosophia complectatur; potuit & scribi & perlegi, quin priùs addiscenda essent Prouerbia, & Ecclesiastes. Quid, quòd libri Iob exacta cognitio, quo edocemur de metallis, de arboribus, de multis animalibus, de elementis; lib 3. Regum, ad c. 1. vsque notitia, quo historiam Salomonis colligimus; Prophetarum intelligentia, vnde regionum, vrbium, camporum & montium, rituum &

cæremoniarum

Origen.
Rupert.
Bernard.
Theodor.

Ambr.
Greg. Papa
Beda.
Cassiod.
Vuilleram.

Rich. Vict.
Gislerus.
Sotomaior.
Delrius.

Luysius Legionensis cōmendatur.

Ambr.

Physicæ cognitio necessaria ad Canticorum explanationē.

Beda.

cæremoniarum haurimus scientiam, plùs conferunt ad Cantica Salomonis enucleanda, quàm Parabolarum & Ecclesiastis comprehensio ? Sicvt igitur à nominatis libris nequaquam pendebat sacri Epithalamij scriptio, ita nec à Prouerbiis, aut Ecclesiaste: ac proinde quamuis hos duos tractatus Salomon ad vitæ vesperum elaborasset, potuit alio tempore Canticum Canticorum composuisse.

SECTIO IX.

Salomonis cum filia Pharaonis nuptias, qui dixerint, Canticorum esse argumentum? Quæ illos stimulauerint causæ? Allegoria vt firma sit, Literâ stabiliri solet: Canticorum & Psalmi 44. num idem argumentum? An de solo Christo interpretandum Canticum Canticorum? Leonis Castrensis de explanandis Scripturis conceptus reiectus.

69. HACTENVS toto conatu occupati in refellendis iis, quæ impedire videbantur, ne sine culpa sentire possemus, decantatas hoc versu à Salomone suas cum Pharaonis filia nuptias: quæ, quoniam satis profligata existimamus, inde primum, quin & præcipuum assertionis robur deriuamus in hanc formam. Quoties ex historica alicuius Scripturæ loci interpretatione, nulla pullulat implicantia, nullum deriuatur absurdum, argumento est, eiusmodi litteralem sensum à Spiritu sancto fuisse intentum; alioqum, quæ nobis inueniendi historici sensus comperta regula? Sed explanando textum Canticorum litteraliter de nuptiis Salomonis, & filiæ Pharaonis, affirmandóque continuò hoc matrimonio figuratum Christi, & Ecclesiæ connubium, nulla enascitur implicantia, nullum consequitur absurdum: Igitur, talem sensum à Spiritu sancto intentum fuisse, fas fuerit affirmare. Maior Syllogismi suprà satis probata est ex multorum Patrum attestatione sect. 4. num. 26. & sect. 7. num. 52 Minoris confirmatione huc vsque distenti fuimus per integras septem sectiones. Et quoniam in hunc diem Auctores, quibus opinio arrisit, de cõtrouersia compendiosè egerunt; quibus fuerint stimulati causis, plùs ex diuinatione, quàm ex certa notitia hauriendum fuit: sed tamen hoc potissimùm argumento commotos non dubitamus. Fuit autem primus sententiæ præco, Honorius Augustodunensis, qui ante quadringentos annos vixit, & prolog. 2. in Cantica, filiam Pharaonis sponsam fuisse affirmat, qua significetor gens Hebræa: quanquam & cùm meditetur quadruplicem sponsam, & Sabæorum Reginam, quæ Salomonem in ænigmatibus tentauit, vnam fuisse subindicat, Et ab eo vsque ad sæculum decimumquintum longa Scriptorum taciturnitas: Venêre tum Isidorus Clarius, & Franciscus Vatablus, qui suis ad Canticorum volumen breuibus Notis idipsum tradiderunt; Scripsit apertè Cornelius Iansenius ad initium explanationis Psalmi 44. Sequutus Iansenium per omnia Andreas Acitores, Theologus Cisterciensis, libro suo Theologię symbolicę,

Honor.
Isid. Clar. Varab.
Iansen.
Acitar.

Isagogæ principio 30. Ludouicus Legionensis explanatione 3. in cap. 1. Canticorum, sententiam affirmat probatam haud parum multis è Catholicorum castris: idem adstruit Sotomaior ad illa cap. 8. Canticorum: *Sub arbore malo suscitaui te*, &c. §. *Qua expositio*. Quem locum ex probabili interpretatione de Pharaonis filia exponit, quemodmodum & eodem cap. clausulam, *Quae est ista, quæ ascendit de deserto*, &c. de ea construxerat sicut & illa cap. 1. Canticorum: *Nigra sum; sed formosa*. Denique nemo illo neque fœcundior, neque magis facundus in hujus tractatione argumenti, quam in præfatis tam peritè examineuit, vt mirum fuerit, post eius scripta extitisse, qui de opinione seuerè, & de auctoritate censoria iudicasset. Guillelmus Estius Notis ad Canticorum librum: *Sicut* (inquit) *Psalmus 44. Eructauit cor meum*, &c. *principaliter scriptus est velut Epithalamium Christi, & Ecclesia; sumpta tamen occasione ex nuptiis Salomonis: ita & istud Canticum principaliter etiam ad litteram quidem, ad Christum & Ecclesiam pertinet; sumpta tamen scribendi occasione ex mutuo & vehementi amore Salomonis, & Regina eius Ægyptia, per quod simul vocatio gentilis populi prafigurabatur*. Franciscus Moncæus in delibatione sua Salomonicæ Historiæ, venustè admodum modulatus, ait:

Legion.
Sotomaior
Estius.
Moncæus.

Ipse suos quanquam Salomon, si verba moreris,
Et celebrare sua videatur coniugii ignes
Mortales; flammis tamen inspiratus ab æthra
Syderea, longè mortalibus orbe futuros
Demum instaurato meliores cantat amores.
Nil Salomon in hoc, nudum nisi nomen, & vmbra
Carmine; nil Pharia, nisi nomen, & vmbra puella.

Neque nos aliud, aut quispiam huius sententiæ Catholicus fautor, vmbram dicimus Salomonem Christi, coniugem eius Ecclesiæ figuram: & ipse Moncæus explicat fusè lucubrationibus ad Poësim factam, præsertim ad illa cap. 1. Canticorum: *Nigra sum*, &c. Sed & versus eos 1. capitis Canticorum: *Oleum effusum nomen tuum*, &c. de Regina Saba interpretatur. Quam expositionem non improbandam, modò Christus, & Ecclesia in ea præcipuè quærantur, asserit noster Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 14. num. 40. qui & opinionem ipsam absolutè euulgauit lib. 4. de eodem Salomone, cap 2. num. 2. & virorum Catholicorum sententiam dixit: atque Opere, quod hoc posterius exiit in lucem, in eadem stetit cogitatione, præfatione in Ecclesiasten, cap. 4. num. 5. Sed & multus est in paucis lucubrationibus Moncæus in accommodandis capitis primi Canticorum variis locis Pharaonis gnatæ, & Salomoni tam de ea, præter assignata, illud etiam: *Introduxit me Rex*, &c. de Salomone lucubrat. 7 libri primi: *Sicut pelles Salomonis*, &c. atque lucubrat. 2. libri 8. describit verbis illis: *Tigna domorum nostrarum cedrina*. domum saltus Libani. Alcazarius verò noster Mantissa ad Apocalypsim posthuma, lib. 3. ferè à verbis illis cap. tertij: *En lectulum Salomonis*. vsque ad finem cap. 6. *Reuertere, Sulamitis*, &c. exponit de Salomone, & filia Pharaonis: reliqua ad exitum Epithalamij, de quadam Hierosolymitana sponsa. Monachius de Salomone ad litteram probabiliter intelligit illa c. 3. *En lectulum*, &c.

Pineda.
Moncæus.
Alcazar.
Monarh.

Hi quidem de toto Epithalamij contextu loquuti. Alij Scriptores, & fama, & doctrina non minores, vnam, aut alteram sententiam sæpè, prout se occasio obtulit, iuxta eundem sensum intellexêre, quo satis indicarunt, Spiritu sancto 70.

nequaquam indignum, aut Salomonis pompam,
aut cum Pharaonis filia amores celebrandos di-
Tostat. ctasse. Quare Abulensis Tostatus quęst. 4. in cap.
11. lib. 13. Regum, illa Cantic. cap. 6. *Sexaginta*
sunt Reginæ, octoginta concubinæ, &c. ad litteram
de vxoribus Salomonis construit: atque eodem
loco quæst. 5. illud eiusdem cap. 6. *Vna est colum-*
ba mea, iuxta historicum sensum de Pharaonis
filia capit; quam quòd Salomon vltra modum
amaret, peccasse proptereà existimat Torniellus
Torniellus. tom. 1. ad annum mundi 3021. citans, sequénsque Abulensem ex præfato Canticorum loco,
probat, filiam Pharaonis præcipuam fuisse inter
vxores Salomonis. Docent idipsum suis in Can-
Sotomaior. ticum Canticorum Commentariis, Sotomaior,
Cyp. Cister. & Cisterciensis Cyprianus, qui materiam ex
professo disertissimè tractat. Porrò, quin de filia
Pharaonis loquantur, qui tamen iis sacri Epi-
thalamij verbis ad varias Salomonis vxores respi-
ci dixêre, siue quas in iuuentute habuerit, siue
Genebr. quibus senior coniunctus sit 11ij. Genebrardus,
Gisler. & Gislerius, Mariana, Tirinus dum eum locum
Serar. Canticorum exponunt. Noster Serarius ad cap.
Salian. 11. lib. 3. Regum; §. *Secundo ducit.* Salianus
tom. 3. anno mundi 3048. num. 10. vbi gra-
uiter conciliat cum eo Canticorum loco alterum
ex c. 11. lib. 3. Regum, de numero vxorum Sa-
lomonis. Sed & Salianus pro hac de nuptiis Sa-
lomonis, & filiæ Pharaonis sententia, palam &
manifestè citari valeat; cùm eodem tomo, anno
mundi 3012. num. 138. asserat, illis adumbratas
augustissimas filij Dei cum Ecclesia nuptias:
& de earundem pompa nuptiarum, déque ge-
niali lætitia, plura Canticorum loca interpreta-
tur ibi. Demum & anno mundi 3059. num. 18.
affirmat de filia Pharaonis, hanc *esse nigram il-*
lam, sed formosam, quam Salomon vxorem ac-
cepit. Sed præfatis cap. 6. Canticorum verbis
sermonem haberi de multis Salomonis vxori-
Pineda. bus, disputat cum elegantia Pineda: & huius
cogitationis omnium seueros contrarios, Hortu-
laoum, atque Almonacirium (potuisset & Ti-
telmanum adiunxisse) non tantùm scientiæ,
quantùm boni zeli laudem mereri prudens indi-
Hieron. cabat: Adducit in sententiæ suæ leuamen Hie-
ronymum lib. 1. in Iouinianum; & epistola ad
Vitalem, quemadmodum ante illum fecerat So-
tomaior, & post vtrumque Salianus: loca iam in-
dicauimus. Verba illa cap. 3. *En lectulum Salo-*
monis, &c. de lecto cubiculari, quo cum sponsa
requiesceret, exposuère Titelmanus, Genebrar-
dus, Gislerius, Cyprianus Cisterciensis, dicens,
pleraque decantari sacro isto Hymenæo cum
allusione ad Salomonis aulam: Sotomaior refert
ad nuptialem carrucam, qua sponsa in mariti
Torniel. lares deducebatur: Torniellus tom. 2. anno
mundi 3045. de lectica gestatoria, & ad pompam
publicam, ostentúmque facta, interpretatur.
Similiter quæ sequuntur: *Ferculum fecit sibi*
Rex Salomon, &c. de nuptiali vehiculo Cypria-
De la Huel. nus de la Huelga, & Sotomaior accepère: Cer-
Sotomaior. uantes quoque ad versum 2. cap. 8. Sapientiæ, §.
Ceruantes. *Nec frustra.* De carruca autem, qua in publicum
prodiret Salomon gloriosus, & visendus, siue se
populo ostendisse placuisset, siue venationis cau-
sa, siue animi laxandi gratia rura & aprica pe-
Delrius. tisset, maluerunt accipere Delrius, Gislerius,
& idem Ceruantes ad versum 10. & sequentes
cap. 8. Sapientiæ, §. *Quæ postrema*, &c. Iam
Gueuara. quibus modis verba illa cap. 4. Canticorum: *Ve-*
Magallan. *ni de Libano sponsa*, construxerint Gueuara, Ma-
gallanes, & alij, mõstrauimus suprà sect. 7. num. 51.

Tanta coacervasse placuit propter vulgus Le- 71.
ctorum, qui non tam attendunt ad argumento- *Allegoria, vt firma sit, litterâ fundari debet.*
rum vim, & efficaciam, quàm ad longos testium
catalogos: pergamus eruditis, & acrioribus
placere ratione: qua vt vincere possimus, necesse
est priùs supponamus, eam demum esse optimam
allegoriæ, & mystici sensus formam, quæ histo-
rico sensu fundatur, atque ipsi historiæ, quoad
eius fieri possit, quàm proximè accedit: sicut, si
historia læta sit, allegoria minimè tristi vultu
prodeat: sin autem littera mœrorem proferat,
allegoria quoque luctuosa incedat. Docet pro-
nunciatum istud solidè Ribera præludio de my- Ribera.
sticis sensibus ad Malachiæ vaticinium: Soto- Sotomaior.
maior præfatis in Cantica, post medium, vo-
catis in confirmationem multis Patribus: Sera- Serar.
rius prolegomenis Bibliacis cap. 4. quæstiunc. 14.
Alphonsus de Mendoça in quodlibetis, quæst. 2. Alph. de Mend.
expositiua, num. 1. Cantapretensis lib. 7. hypo- Cantapret.
typoscon. Tanti autem istiusmodi dogma facit
noster Gillius tom. 1. in 1. partem, lib. 1. tract. Gillius.
7. cap. 3. num. 2. vt inter præcipua referat signa,
quibus mysticus sensus, an proprius sit, & à
Spiritu sancto intentus, atque quo in argumen-
tando vti possemus, dignosci valeat: quam ille
regulam de penu hausit summorum Magistro-
rum S. Thomæ 1. part. quæst. 1. art. 10. Alberti S. Thom.
in summa, tract. 1. quæst. 5. membro 4. Henrici Albert.
art. 16. quæst. 3. in corpore: Syluestri in Rosa Henric.
aurea, tract. 1. cap. 4. Pauli Burgensis Antistitis Syluest.
in Additionibus ad vtrumque Lyrensis Prologum: Burgensis.
Adami præfat. in Isaiam. Hoc itaque firmato
documento, animaduertendum, veteres in tra-
dendo mystico Canticorum sensu, ordini & co-
hærentiæ non tantùm attendisse, vt non maiori
cura opus fuisse, non pauci recentiorum Inter-
pretum arbitrati fuerint. Petrus Nannius Alcma- Nannius.
rianus: *Fieri non posse, quin si vnum sequereris*
(ait epistola præludiali) *in cæteris non dissideas:*
quod si nunquam ab eorum vestigiis discedere velles,
necessum erat, vt interim rerum, temporúmque vi-
cibus, Christum describeres subinde nasci, sub-
inde crucifigi; & alicubi citius crucifigi, quam
nasci, nullo seruato ordine. Gislerius ad initium Gisler.
cap. 3. Canticorum, in litteræ expositione: *Ex*
ingenti Doctorum numero (inquit) *qui librum istum*
interpretandum suscepêre, pars maior prætermissâ
connexione, vel singulas sententias per se exponit;
vel ea tantum connectit, quorum manifesta apparet
connexio. Gaspar Sanchez prolog. 7. num. 1. Sanchez.
ordinem & filum huius Cantici, negotium esse
difficillimum, & a nemine satis hucusque expeditum.
Delrio cap. 3. Isagogæ: *Nullus* (asserit) *serie sa-* Delrius.
tis continuata. Denique in anterioribus monstra-
uimus sect. 5. num. 33. Patres in examinando hi-
storico Canticorum sensu non admodum sollici-
tos fuisse. Hoc autem indiscusso, mysticum non
labare sensum, difficile fuerit.

Ex his duabus monitionibus argumentor: 72.
Mysticus Canticorum sensus nondum est satis ex-
ploratus: At huius non alia potior causa assignari
queat, quàm quòd eiusmodi sensum qui tradide-
runt, super historiam non fundarunt: Igitur,
qui historiam de nuptiis filiæ Pharaonis, aliámve, quæ constare possit, & satis cohærere Canti-
corum textui ingerunt, sapienter, laudabilitérque
faciunt, cum id consequantur, vt de vera my-
stica eius intelligentia constet. Ac sanè, nisi
adiumento historiæ, allegoriam huius libri clum-
bem fore dissolutámque, pulchrè conce-
perunt

Luys. Sotomaior.

petunt duo Aloïsij: Legionensis initio 1. explanationis in cap. 1. Canticorum: Sotomaior præfatis in Cantica, titulo, *Quo tempore*, &c. prope finem. Iam, quantùm intersit mysticum sensum fidelem esse, ad stateram appendi, ex historiæ visceribus erui, docebit nos grauis Auctor Senensis Sixtus lib. 3. Bibliothecæ sanctæ, titulo, De vsu, & vtilitate historiæ, & mysticæ expositionis. *Nam nisi prius* (inquit) *sensus littera nobis perspicuus sit, qui fieri potuerit, vt spiritualibus elucidationibus ea illustremus, quorum nobis verba obscurissima sunt? Periculum erit etiam, si non ex intellectis verbis sensum aliquem arcanum exprimere velimus, ne in hæreses varias incidamus: quod multis euenit Hæreticis, præsertim Manichæis, qui, cùm ex imperitia linguæ Hebrææ non intelligerent litteralem sensum dictionis:* In Sole posuit tabernaculum suum; *conuerterunt se ad præsidia allegoricæ expositionis, dicentes, Christum post resurrectionem suam, sine carne ad Patrem ascendisse, relicto corpore suo intra ambitum globi solaris, vt à nobis caro eius in Sole, tanquam in tabernaculo Dominici corporis, adoraretur. Cùm tamen genuinus & proprius sensus eius litteræ sit, Deum posuisse Soli tabernaculum in cælo, ex quo Sol ipse summo mane tanquam sponsus è cubili prodiret.* Sed præstat alio exemplo id ipsum ostendisse, eo meliori, quo non de alio Scripturarum loco, quàm de ipsis Canticis depromptio: & volo loquatur potiùs quàm nos, Senensi æmulus alius Scriptor, Alphonsus de Castro lib. 1. contra hæreses, cap. 3.

Sixt. Sen.

Castro.

Vnde (ait) *ex futili mystico sensu, & infideliter intellecto, Donatus, & ei succedens Rogatus, quondam volebant probare, ex illo Cantic. 1. Vbi pascas, vbi cubes in meridie, Ecclesiam ad solam Meridionalem plagam, quam ipsi incolebant, pertinere.* Hunc antem errorem bibit Hæreticus ex inscientia litteralis, & historici sensus: nam dupliciter peccauit. Primò, quòd interrogationem poneret, finitis illis verbis: *Vbi pascis, vbi cubas?* Quam cùm sponsæ interrogationem fecisset, sponsum respondere aiebat: *In meridie.* Sic Augustinus tom. 7. lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. 14. & tom. 9. lib. de pastoribus, cap. 15. Secundum errorem commisit, quòd *meridiem* ad cœli plagam referret; cùm tamen iuxta litteræ explanationem, si aliter quàm de eo tempore, quod inter vespertinum, matutinumque est, accipiatur, ineptè admodum intelligatur, necesse est. Constat itaque quanti emolumenti sit, sensum litteralem in Cantico Canticorum inuestigasse, ne quãdo in similem hæresim labamur, ac collapsi sunt Donatistæ ex veri mystici sensus inscitia.

Canticorum verba ex c. 1. ab hæretica expositione vindicata.

August.

73. Tertium proferamus huius assertionis fulcimen. Canticorum, & Psalmi 44. eadem est materia, idem scopus. Quis hoc enunciauit? Num vnus testis? an plures, sed obscuri nominis? Dixit Theodoretus præfatione in Cantica ad Ioannem Antistitem: dixit Cassiodorus ad exordium eius Psalmi: dixit Rhemigius, Episcopus Antisiodorensis, qui sæculo nongentesimo floruit, Trithemio asseueratore: dixêre ad veterum exempla de iunioribus, Christopolitanus epistola Canticorum dedicatoria, Titelmanus ad vers. 1. c. 1. Canticorum, Ioannes Baptista Folengius, Antonius Flamminius, noster Lorinus, omnes ad principium Psalm. 44. Sotomaior ad illud cap. 7. Canticorum: *Iunctura femorum tuorum*, &c. § *Superius*, &c. Psalmum 44. quasi compendium quoddam Canticorum esse affirmat Gaspar Sanchez prolog. 1. in Cantica, num. 5. Salomonem in hoc carmine amplificare voluisse, quod patet eius inchoatur Psalmo. 44. cuius initium: *Eructauit cor meum*, &c. & repetit similia prolog. 3. num. 8. & prolog. 6. num. 23. At Psalmum 44. super Salomonem scriptum fuisse, ad eúmque respicere, Christo principaliùs inspecto, perhibet Hieronymus initio Ecclesiastæ, & epistola ad Dardanum: Eucherius ad lib. 3. Regum, sub fronte Commentarij: Luysius Legionensis ad principium explanationis in Abdiam: Sed Psalmum 44. Epithalamium esse Salomonis Christum figurantis, & filiæ Pharaonis Ecclesiam loquentis, asseruêre Vatablus, Isidorus Clarius, Episcopus Fulginas, Arias Montanus, Guillelmus Estius, Cornelius Iansenius, ad Psalmum 44. cuncti: asseruit Cyprianus Cisterciensis ad illa cap. 6. Canticorum: *Sexaginta sunt Reginæ*, &c. Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 4. Salianus tomo 3. ad annum mundi 3022. numero 122. Ergo, cùm Cantici Canticorum, & Psalmi 44 idem sit argumentum; quemadmodum Hieronymum sequuti tot Viri præstantes, non respuunt Psalmum 44. de nuptiis Salomonis & filiæ Pharaonis intellexisse; neque id Scripturarum aut maiestate, aut nitela indignum reputant: sic, Canticum Salomonis de iisdem nuptiis explanasse, grauiter quidem & modestè vbique; atque in primis ita vt nuptiæ illæ, cortex tantùm habeantur, Christi, & Ecclesiæ lætissimæ coniũctio, nucleus sit, & medulla: hoc præstasse, laudi, nõ vituperio à cordatis simul & acribus sacri Codicis inuestigatoribus tribui debeat.

Canticorum & Psalm. 44. an idem argumentum?
Theodor.
Cassiod.
Remig.

Christopol.
Titelm.
Foleng.
Flammin.
Lorinus.
Sotomaior.

Sanchez.

Hieron.

Eucher.
Legion.

Vatablus.
Clarius.
Montan.
Estius.
Iansen.
Cyp. Cist.
Pineda.
Salian.

Verùm Leo Castrensis Apologetici lib. 1. cap. 39. Iudaïzare eos asserit, qui Psalmum 44. ad Salomonem, & filiam Pharaonis referunt: quidni de Canticorum interpretatione idem adstruat? Plurimus est in vtenda odiosa phrasi bonus ille toto Apologetico, disputatione de translationibus sacræ Scripturæ, & decursu Commentarij in Isaïam: fastidio est Pinedæ nostro lib. 5. de Salomone, cap. 4. §. 1. non eum suffert Lorinus ad limeo Psalmi 44: iusta vtrique bilis: cur enim homo, & in Scripturis versatus, & in orthodoxorum scriptis, Iudaïcam, eam Scripturarum exponendarum normam ausus sit nuncupasse, quæ Christum, velut animam, in littera, tanquam corpore perpetuò respiciat? Producamus Paulum Epistola posteriori ad Corinthios, cap. 3. *Vsque in hodiernum* (inquit) *diem id ipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet non reuelatum, (quoniam in Christo euacuatur:) sed vsque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum: cùm autem cõuersus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.* Quid in his Paulum malè habet, nisi quia Iudæus Christum in veteri historia, non agnoscit? Ergóne Iudaïzare est, à littera ad spiritum, qui Christus est, ascendisse? Succedat Paulo Moyses Barcepha Syrus, idémque dignitate Episcopus, tom. 2. Bibliothecæ Patrum, editionis 3. part. 1. Commentariorum Paradisi, cap. 3. *Sunt inter Hæreticos* (ait) *qui contendunt, minimè conuenire, vt veteris Testamenti scripta, mysticè, atq; aliter quam de ipsis rebus, interpretentur: grauitérque accusant eos, qui contrà faciũt; Atqui, si ita statuas, multa vt consequantur absurda, necessarium est: obfirmabitur Manetis, & Marcionis sententia, qui dicebãt, vetus Testamentũ ab auctore Deo, Christi Patre esse; Præterea, nisi in illo recõdita fuerint arcana sensa, vnde potuêre prisci Patres, Prophetæ, alíque sancti Viri discere, Christum olim venturum, ex eáque re tãto affici gaudio? Denique, si ita cum illis Hæreticis sentimus, profectò in Iudaismũ incidimus: quippe Iudæi, vt qui Spiritus sancti expertes sunt,*

74.
Leo cast.
An Iudaicè sit de solo Christo non explanasse Cantica ad litteram?
Pineda.
Lorinus.

2. Cor. 3. 14.

Barcepha.

Iansen. Galarza.

alia quàm corporalia, crassáque sensa nulla amplectuntur. Sic Batcepha, Hæreticorum, Iudæorúmque classe eos connumerans, qui littera sola contenti ad altiora non euolant : à quibus tantum absunt illi, qui Christum in Historia sacra venantur ; quantùm pat est optimè erga Ecclesiam affectos abesse ab eiusdem Ecclesiæ declaratis hostibus. Sed de hac re, qua solet grauitate, & Christiana modestia egit Cornelius Gandauensis Præsul, Epistola dedicatoria ante Psalmorum expositionem. Vide & Galarzam lib. 2. Euangelicarum Institutionum, cap. 2.

Hilar. Hieron. Augast. Nazianz. Tertull.

75. Sed non est operosum ex Castrij scriptis diuinare, quid ipse velit. Cuperet de solo Christo historicum sensum construi, vt sic Iudæo, qui occidentem tantùm sequitur litteram, nihil relinquatur : qua in re si modum tenere mallet, haberet omnes sibi consentientes : Nunc, quando tam continuus est in asserendo mystico sensu indistincto à litterali, vtnunquam pariatur, Historiam ad Salomonem, Dauid, alióšque eius generis conuerti, nobis dissimulare non licet, quando scimus aliud docuisse Patres, & optimos quosque Auctores, ea quibus Hilarius in Psalmum 63. loquens de bis, qui omnia Dauidica ad Christum transferunt solum : *Cauendum,* (ait) *ne, dum omnia in eum conuenire equaliter opinamur, plurimùm & diuinitati sue, & corporationis Sacramento, & operationum potestati, & passionis virtuti, & resurrectionis gloria detrahatur : tenendus igitur modus est.* Hieronymi clatissima verba dedimus suprà sect. 4. num. 22. Augustinus serm. 14. de Sanctis, *prophetalem morem esse, præsentia tangere, futura prospicere* ; hoc est, Iudaïca secundùm historiam, & litteram docere, in his venturum Seruatorem præuidere. Nazianzenus oratione 2. in Pascha, mediam viam tenendam esse affirmat, quæ allegoriam cum historia maritat : *Inter eos incedentes, qui crassiore sunt ingenio, & eos, qui allegorica speculatione abstrusioribus sensibus impensè delectantur ; vt nec prorsus inertes maneamus, & torpidi ; nec rursus curiosiores simusquàm par sit ; (alterum enim Iudaïcum, atque abiectum est ; alterum ineptum, ac somniorum interprete dignum ;) ad hunc modum de his rebus nauuimus absurdè, nec ridiculè disseremus.* Sed venustè in primis Tertullianus lib. de resurrectione carnis, cap. 19. *Nacti enim quidam solennissimam eloquij prophetici formam, allegorici, & figurati plerunque, non tamen semper, resurrectionem mortuorum manifestè annunciatam, in imaginariam significationem detorquent, asseuerantes, ipsam etiam mortem spiritualiter intelligendam*, & plura alia, quæ capite sequenti vigesimo adiungit. Hanc, cùm ab his, aliisque Patribus, Scripturarum interpretandarum eximiam rationem, qua, nempe, Historia allegoriam antecedit, & ad eius exemplar mystica enarratio componitur, hausissent, libenter in sua scripta transtulerunt Sixtus Senensis lib. 3. Bibliothecæ, titulo, *De vsu, ac vtilitate historica, & mystica expositionis.* Iansenius epistola ante Psalmorum elucidationem : Ribera præludio primo in minores Prophetas : Alcazar notatione 22. procemiali, §. *Et verò.* Pineda lib. 6. de rebus Salomonis, cap. 17. Vasquez tomo 1. in 1. part. disputatione 13. cap. 2. Alphonsus de Mendoça in quodlibet. disputationibus, quæstione 2. expositiua, numero 2. vbi ostendit, hoc genus interpretandi sacrum textum, maiestatem Scripturarum plurimùm commendare, cùm illis tribuat, quo cæteræ carent Scripturæ ; non tantùm per verba, sed per res quoque loqui.

Sixt. Sen. Iansen. Ribera. Alcazar. Pineda. Vasquez. Alph de Mendoça.

SECTIO X.

Quid de opinione asseuerante materiam Cantici Canticorum nuptias esse Salomonis cum filia Pharaonis, Auctor æstimet, & ab ea quamobrem discedit? Quidnam interpreti Canticorum potissimè spectandum? Vtra melior sententia, quæ in Canticis, & propheticis hiatus & voragines admittat ; an quæ concatenari omnia decernit?

DVo sunt potissimùm, quæ de hac opinione iudicare volentem ; considerare oportet. Primum, an sententia secum eiusmodi aliquid aduehat, quod auditorem pium, atque grauia & matura affectantem, non sine causa offendere valeat ; putà, si narratio honestas aures verberet ; si illicita est, & exosa referat ; si modus explanationis audax & effrós, quòd, posthabito Patrum iudicio, per noua & incauta feratur. Alterum est, vt his omnibus næuis careat exponendi genus ; in se tamen inualidum sit, & inefficax, quia prima vltimis, & mediis duo hæc non respondeant. Statuo ergo, quantùm attinet ad primum ex his viriis, eo immunem esse sententiam, quę nuptias Salomonis cum filia Pharaonis materiam asserit esse Canticorum, Christum, & Ecclesiam præfigurantem. Constat pronunciatum ex superioribus. Nam, quòd illegitimum nihil, & à nitela abhorrens doceat, monstrauimus sect. 2. quòd autem Patrum opinationibus minimè aduersetur, multifariam ostendere conati fuimus, & puto vicimus, sobrio Lectore iudice, sect. 5. Definio deinde, nihil tam impossibile affirmari, (etsi non pauca, quæ difficilia sint, tueri necesse fuerit,) quod cum veri imagine non dicatur ; omniáque ita alligari & cohærere, vt probabiliter dicta esse nemo non proterui cerebri asserat. Hæc propugnauimus sect. 3. Quæ cùm ita sint, & opinio, his exceptis, Patronos numerat ferè sexdecim, luculentos, si quos habuerunt posteriora tempora ; quibus tamen affatim abundarunt : Christiani erit pudoris & modestiæ non temerè censuram ferre in sententiam, quæ iis munita est præsidiis, quibus optimæ quæque opiniones sartæ tectæ esse solent. 76.

Opinio, vt sponsa Canticorum sit filia Pharaonis, reiecta ab Auctore. Nannius. Legion. Delrius. Gisler. Sanch. Alcazar.

Anne igitur quidpiã displicet in opinione ? Aliquid sanè. Dicam, quid illud sit non inuitus. Ego, postquàm ad huius libri sedulam cõmentationem me contuli, facilè adductus sum, vt cũ magnis eius Explanatoribus cõsentirem. Nannio Alcmariano epistola prologali ; Luysio Legionensi explanatione 1. & 2. cap. 1. Canticorum, sub ingressum expositionis ; Delrio cap. 1. Isagogæ ; Gislerio ad initium expositionis historicæ, c. 3. Canticorum ; Gaspare Sanctio prolegom. 7 num 20 & prefatione ad Lectorem ; Alcazario notatione 9. ex procemialibus in Apocalypsim, §. *Ab his.* primas illas esse, potissimásque Interpretis præstantissimi partes, si in Opere densis tenebris & inuolucris affluente, maximéq; laxo & dissoluto, superficiẽ considerantibus, doceret omnia catenata esse, & ad miraculum cõnexa : fortasse vt siue historicũ, siue allegoricum sensũ introspicias, nullus sit in nouo, aut veteri Instrumento sacer Tractatus, qui maiori cum ordine 77.

Interpretis Canticorum quod potissimũ munus?

ne loquatur, pauciores hiatus & voragines admittat, minùs ad hæc & illa digrediatur, & excurrat: Hæc ego in historica explanatione de nuptiis filiæ Pharaonis eos assequuturos non dubito, quibus præter excellens acumen, à plurima & exquisita lectione diues supellex: cùm à nobis sæpè tentatum fuisset, conatus ceciderunt. Causa fuit. Legebamus natales sponsæ obscuros, & ex pauperiorum consuetudine, Canticorum cap. 8. *Sub arbore malo suscitaui te*, &c. Audiebamus eandem ex Libano, tanquam ex patriis sedibus vocari, Cantic. 4. *Veni de Libano, sponsa*, &c. Non latebat sordidum & infaustum vitæ genus, custodientia vineam, hœdos ad pastum abigentis, Cantic. cap. 1. Hæc omnia cum suis Patronis dedimus sect. 7. num. 51. Nihil istorum in regiam puellam congruere poterat, cuius esset patria Ægyptus; quæ intra aulam & nata, & educata fuisset: quid faceremus? Restabat vnicum solamen, si ad allegorias, & tropos confugeremus: diceremus, ista, prout sonant, minimè intelligenda fore; sed huius velamentis occultari personam regiæ prognationis, vti in superioribus monstratum sect. 7. num. 51. Istud aggressos duo reuocauerunt. Primum: librum, per se difficillimum, multiplicatis allegoriis videbamur insuperabilem reddere, qui id præcipuè cuperemus, lucem, non tenebras nouas afferre. Alterum, atque potissimum: quoniam posita allegoria, liberum non fuit, historicæ narrationis filum continuare; extra chorum loquendum erat, ea intermiscenda, quæ antecedentibus & consequentibus cognata non erãt: plurimùm violentiæ patiebatur multis in locis literę declaratio: intorquenda erãt non pauca, harum allegoriarũ causa.

Canticor. c. 8 c. 4 c. 1.

78. Sed dices: Amatoria sunt hæc: amor autem sibi non constat, non se potest regere; & quò vehementior flamma est, minùs sui compos est. Ad hoc, insuetum non est aliis Scripturis, etiam quæ de amore non agunt, ordinem perturbare, digressiones inserere, transire repentino volatu ad materias toto ferè cœlo distantes. Augustinus ad illud Psal. 44. *Propterea te benedixit Deus* &c. *Mutationes* (ait) *personarum ex improuiso omninò, & repentinæ inueniuntur in sacris Scripturarũ libris; & si quis aduertat, planè sunt pagina diuina.* Plura ex Patrum apothecis suppeditabit Martinus Martinez annotatione addita ad cap. 1. lib. 5. hypotypuseon. Dictum autem ipsum tuetur noster Cornelius Canone 5. pro Isaiæ intelligentia: Ribera ad cap. 14. Apoc. num. 94. ad cap. 15. num. 1. Idem in cap. 3. Habacuc, num. 8. Acosta lib. 5. de temporibus nouissimis; cap. 9. Alphonsus de Mendoça relectione de vniuersali Christi regno, num. 4. Denique, vt Hieronymus dicebat lib. 5. in Isaiam, ad principium cap. 16. *Omnis Prophetia ænigmatibus inuoluitur, & præcisis sententiis, dum de alio loquitur, transit ad aliud; ne si ordinem Scriptura conseruet, non sit vaticinium, sed narratio.* Proprium igitur propheticalis, & ænigmaticæ locutionis, hoc esse, significare visus Hieronymus, ne ordinem seruet: hac nota distinguitur ab humana historia & narratione, quæ rerum connexioni plurimum adhibet curæ, & solertiæ. Verùm, vt hæc cum suo sale, & probè intellecta sustinenda fuerint; tamen, qui in Canticorum historia plura esse hiulca, & voraginosa autumant, & quæ ordinem non sufferant, ignauiæ eos patrocinium quærere non dubitarunt affirmare Auctores sub initium præcedentis numeri relati. Leo Castrensis de prophe-

Amor sui impotens.

Augustin.

Regula saltus & trãsitus in propheticis repentinæ ad obiecta nullo modo connexa.

Martinez. Cornel. Ribera. Acosta.

Mendoça. Hieron.

Prophetica & humana narrationis quæ differentia!

Leo Castr.

ticis locutionibus id vniuersum adstruit disputatione de translationibus, cap. 16. & præfatione ante Indicem Commentariorum in Isaiam: Montani enim, Mahometis, & Pseudoprophetarum oracula solùm admittat dissolutas imitari scopas, & ligamen nescire: idemque Leo, & Gislerius Spiritui sancto parum decorum eiusmodi dictasse, quæ non cohæreant; sed hoc illuc spargantur, & fluitent: Gaspar Sanctius, ne in mediocri humano Auctore id tolerandum: Legionensis hanc ob causam crassos errores commissos à quibusdam Canticorum Enarratoribus: Alcazar, confusi ingenij habendum, qui ita inter homines loqueretur; Ouidianas fabulas sic posse ad diuina transferri, si catenatio negligatur. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem diuinè locutus: *Iusta (ait) & digna præscriptio est in omni quæstione ad propositum interrogationis pertinere debere sensum responsionis: cæterùm aliud consulenti, aliud respondere, dementis est: quò magis absit à Christo, quòd ne homini quidem conuenit.*

Gisler.

Sanchez. Legion.

Alcazar.

Tertul.

Amatoria igitur esse, quæ Canticis scribantur, non renuo: sed ab amore, qui sui compos est, & rector, profecta; ab amore, quem non spiritus phanaticus immiserit, sed ille entheus & cœlestis omnis bonæ disciplinæ, & ordinis auctor. Transitum in Prophetis admitto à metaphora ad rem significatam; sed interpretor eiusmodi transitiones, quæ parenthesis vicem obeant. Parenthesis autem neque omninò ab instituto sermone solet distare: vt distet autem, filum narrationis minimè abrumpit: ea enim, siue posita, siue dempta, cohæret posteriora cum prioribus: alioquin, si tales intermedias locutiones admittamus, quæ antecedentium connexionem cum subsequentibus tollant, quæ spes est inueniendi in Scripturis germanum, aut historiæ, aut mysterij sensum? Denique & Historia sacra profanam non solùm excedit, quòd per verba summo ordine loquatur? sed, quia etiam per res mirabili cohærentia & sequela effatur: qua excellentia præcipuè distare sacram à profana narratione, docet dilucidè S. Thomas prima parte, quæst. 1. art. 10. 79.

Parenthesis natura.

Diuina & sacra Historia, vt distat à profana.

S. Thom.

Quando autem filiam Pharaonis ab historia Canticorum amandamus, consequens est, vt ab eadem quoque Salomonem Regem excludamus. Occasio est: nam certè, si de aliqua ex vxoribus Salomonis hoc Cantico agitur, de eadem quidem, & non alia tractatio est, quæ præ reliquis omnibus singulariter adamata est. Hoc, textus non impigrè multoties insinuat: hinc enim passim *dilecta* vocabulo nuncupatur; quia ipsa sit, cui vox illa per excellentiam conueniat. Hinc fit, vt in vno crine colli eius, in vno oculorum sauciatum se sponsus non tam gemit, quàm gaudet, & gloriatur, Cantic. 4. Hæc denique illa est, quæ Canticorum cap. 6. enumeratis Reginis multis, concubinarum numero amplo, adolescentularum non inito catalogo præ copia, separatur à reliquarum contubernio: quam & illæ omnes beatissimam deprædicant. At inter Salomonis vxores Pharaonis gnatam eam fuisse, quæ cæteris plus, & dignitate, & amore valeret apud Salomonem, docent Tostatus quæst. 5. in cap. 11. lib. 3. Regum: Torniellus tom. 1. ad annum mundi 3021. Salianus tom. 3. ad annum mundi 3059. num. 18. Iansenius in argumento Psalmi 44. Pineda lib. 7. de Salomone, cap. 4. Sotomaior, & Cyprianus Cisterciensis ad illa cap. 6. Canticorum: *Vna est columba mea*, &c. 80.

Salomon, Dauidis filius, nequaquam sponsus Canticorum.

Cant. 4. & 6.

Tostat. Torniell. Salian. Iansen. Pineda. Sotomaior. Cyp. Cister.

Cùm igitur hæc oequeat esse sponsa Canticorum, fit etiam, vt Salomon non possit esse sponsus, cùm si alicuius esset sponsus, huius, non alterius, fuisset.

81. Nemo tanquam ad insolitum adstupescat, cùm dicimus, Salomonem Regem non esse spoosum Canticorum. Cùm hæc damus; quæ ab aliis accepimus, offerimus, Consule sectionem 1. & vide quid protulerimus ex Alphonso de Mendoça, Blasio Viegas, & aliis: quibus nunc iunge Delrium ad illa cap. 3. Cantic. *En lectulum Salomonis*, &c. Gasparem Sanchez prolog. 2. in Cantica. Lyræ noo omittam verba procemio Canticorum: *Iste liber* (ait) *loquitur parabolicè de amore mutuo sponsi & sponsæ: sed, quis sit iste sponsus, & quæ sit ista sponsa, clarè non apparet ex littera.* Si vis probatiooem, do breuiter. Psalmi 44. & Canticorum eadem est materia, idem argumentum: moostraui sectione antecedenti, num. 72. At Salomonis res neqoaqoam eo celebrari Psalmo, Patrum bona pars docet apud Pinedam lib. 6. de rebus Salomoois, cap. 17. num. 2. apud Leonem Castrensem Apolog. lib. 1. c. 39. Igitor nec easdem Cantico Canticorum decantari, satis verisimile fuerit. Præterea, oon minùs Psalmus ille Epithalamij nomine honoratur à Patribus, & Expositoribus passim, qoàm Canticorum tractatus: Sed illo Hymenæo Auctor eios, Dauid, suam non cecinit personam, vt est omnium ferè sententia: Igitur & potuit Canticorum Auctor soas non celebrasse noptias sacro Epithalamio. Quis igitur, inquis, est sponsus, quæ sponsa, si non Salomon, & vxor eius? Res longioris moræ est respondisse: postulat integram disceptationem: dicemos, placente Numine, tertia Prælocutione.

Mendoça. Viegas. Delrius. Sanchez. Lyra. Pineda. Leo Castr.

ANTELOQVIUM II.

Nuptiæ filiæ Pharaonis quid mysticum adumbrent? quæ ab illis Ethica haurienda?

SATIS pro humanis thalamis ventilatum: diu nimis amarum historiæ corticem rosimus: mellitum aliquid, & de condîtis mysticorum eduliorum anhelat palatum. Dabúntne amores Salomonis, & filiæ Pharaonis? Dabunt, modò prima sibi rapiat sydereí Amoris Genitrix, *Mater illa pulchræ dilectionis.*

SECTIO I.

Dei in Mariam singularissimus Amor variè demonstratus: ob titulum maternitatis; ob carnis identitatem; ob commendatam in cruce.

1. DOCVIMVS elapsæ Prolusionis sectione nouissima, num. 80, supra adolescentulas, sopra secundas coniuges, supra Reginas denique ipsas adamatam à Salomooe Pharaonis gnatam. Nemo inter tantas vxores huius particeps honoris: nemo Ægyptiæ puellæ æmula. Loquebantur hæc à longè MARIAM singulariter Deo charam, præque vniuersitate & hominum, & Angelorum. Vultísne ostendam dilucidè? Veni tu, subsidiator Anselme, & tuere magnæ Parentis gloriam nectarea eloquentia: *Hic se suberigat intentio mentis humana* (inquit lib. de excellentia B. Virginis, cap. 3.) *& pro posse paucis intendat, quanti penderit omnipotens Deus merita huius Beatissimæ Virginis: intendat, inquam, & contempletur, videat, & admiretur. Vnum Filium sibi consubstantialem, coæternum, omnipotentem ex sua natura sine initio Deus Pater genuit, & per eum omnes creaturas visibiles, & inuisibiles ex nihilo fecit: hunc igitur sibi tam vnicum, quam dilectissimum, & in omnibus omninò æqualem, non passus est remanere solummodo suum; sed eundem ipsum voluit in rei veritate esse B.* MARIÆ *vnicum, & dilectissimum, & naturalem Filium: ita vt vnus idem ipse, Filius Dei in vna persona, esset filius Sanctæ* MARIÆ *Virginis: & qui Filius S.* MARIÆ, *vnus & idem esset in vna persona Filius Dei* &c. Expendo aurei pronunciati partem illam: *Non passus est remanere solummodo suum; sed eum ipsum voluit in rei veritate esse Beatæ* MARIÆ *vnicum, & dilectissimum, naturalem Filium.* Certè amor liberalis est, atque si digna accipiat incrementa, prodigus bonorum profusor. Amauit Pater æternus Filium, in quo sibi complacuit infinito ardore: dedit pro dilectionis magnitudine infinita; sed dedit omnia. Audi Filium ipsum Ioannis 16. *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt.* O diuitem nimis Filium! Proh quantus amor Patris! Sed vereor, inter charitatis incendia reseruauit sibi aliquid genitor: sanè reseruauit. Quid illud tam inclytum, tam Patri charum, cuius ne tali quidem Filio tam dilecto copiam fecit? Profectò, relatio Paternitatis. Itaque perfectiones omnes absolutas communicans, hoc quoque non negauit, fœcundus vt esset: sed relationem Spiratoris, non Paternitatis concessit. Omnia cùm dedisset, Pater tamen vt diceretur, personæ diuinæ & infinitæ simpliciter, non dedit. O incomparabilem MARIÆ gloriam! Pater vniuersa Filio largitur; sed hoc non tribuit, vt Pater vocaretor: MARIAM cùm adamasset singulariter, ne hoc negauit: *Vnum filium sibi consubstantialem, coæternum, omnipotentem ex sua natura sine initio Deus Pater genuit. Hunc sibi tam vnicum,* tam

Anselm. MARIÆ incomparanda dignitas, eò quòd eundem cum Deo Filium habeat. Ioan. 16. 15.

dilectissimum, & in omnibus aqualem, non passus est remanere solummodo suum; sed eundem in rei veritate voluit esse B. MARIÆ *vnicum, & dilectissimum, & naturalem Filium. Quis hæc audiens* (exclamat egregiè Anselmus) *non obstupescat; & quòd Deus tale quid velle potuerit, non vltra omne, quod dici potest, admirabile ducat?* Planè mirandum, quod nemo præter æternum Patrem dicere valeat, MARIÆ concessum, vt sine fuco, sine suspicione asserat, se Genitricem esse diuinæ personæ; ita, *vt vnus idem ipse, qui Filius Dei in vna persona est; Filius sit S.* MARIÆ *Virginis, & qui Filius Sanctæ* MARIÆ, *vnus & idem ipse sit in vna persona Filius Dei.*

2. Sed explanemus iucundissimum Anselmi locum aliquo exemplo, Nostis sub initio Salomonici principatus duarum feminarum litem, Regum 3. cap. 3. Hac, atque illa contfouentente, cuius esset infans, iussit sapiens Princeps euaginati machæram, & diuidi infantulum: Cessit iudicio falsa genitrix: sed, quæ vera fuerat mater, continuò exclamauit dolens: *Obsecro, Domine, date illi infantem viuum, & nolite interficere eum.* Quid effaris, mulier? quæ hæc est indulgentia? sic materni affectus oblita? An non tibi potior est pars aliqua filij tui, quàm integram reliquisse apud alienam, & non matrem? Cur saltem non dicis: Viuat infans, & vtramque genitricem habeat, vtriusque progenies nominetur: verùm prolis quasi tædiosa asseris, *Date illi infantem?* Scio quid docere nos velis: genitricis, & matris vocabulum, consortium non admittere. Vna est mater vnius filij: aliam secum genitricem dici, quæ vera est mater, non patitur: priùs velit amissum filium, quàm vt huius & illius filius vocetur. Augustinus serm. 200. de tempore, tom. 10. *Iudicante* (ait) *Salomone, meretrix non dimisit diuidi filium suum; & tu diuidis Deum tuum? Illa, etsi meretrix, tamen pia, quia mater. Quod dicit, Date illi puerum, & nolite diuidere, ecce ego dico: Totum posside, & noli diuidere Deum.* Concinnè Augustinus protulit: *Etsi meretrix; tamen pia, quia mater.* Sed hæc pietas maternorum viscerum quomodo ostensa? Quòd diuisionem sustinere nollet, Maternum nomen ne diuideret, non mater infantem vt tolleret, patiebatur. Iam tu contemplare, qualis erga MARIAM æterni Patris amor! Dictat genitoris affectus, dictat parentia nomen, filium, aut huius, aut illius esse integrum; non vnum filium duorum suffert. Posthabuit naturam Marianæ dilectioni magnus ille Genitor; & qui nolli vnquam paterni nominis sodalitium concessit comparatione Filij sibi consubstantialis, MARIÆ tribuit, Mater vt diceretur: cùmque etiam in meretrice materna pietas partitionem non admitteret; sed in solidum, aut huius, aut illius esse suaderet; *Hunc sibi tamen tam vnicum, quàm dilectissimum filiū Pater æternus* (aiebat Anselmus) *non passus est remanere solummodo suum; sed eundem in rei veritate voluit esse B.* MARIÆ *vnicum, & dilectissimum, & naturalem filium.*

3. Hinc ego deduco, cur Seruator sub vitæ, & dierum finem B. Ioanni Euangelistæ potissimùm Matrem commendauerit, atque inaudito quidem adiuncto honoris titulo, eius vt in posterum Genitrix haberetur, ille Virginis proles: *Mulier* (inquit Ioan. 19.) *ecce filius tuus.* Erit, qui dicat, commissam Virginis custodiam, quia ipse virgo esset: erit, qui afferat factum, quia sanguine coniunctus fuisset. Mihi placet Guarrici dictum serm. 4. de Assumptione; *Petrus* (ait) *fortitus Ecclesiam:* *Ioannes* MARIAM: *huic planè competebat hæc portio, non solùm iure propinquitatis; sed etiam amoris priuilegio.* Venustè admodum honores Ioanni concessos in amoris priuilegium refundit. Assonat Ecclesiastica Antiphona pro Ioannis officio: *Qui priuilegio amoris præcipui cæteris altiùs à Domino meruit honorari.* Ergo amor Ioannis, quia præcipuus, quia inter cæteros amores eminens, priuilegia meretur, sublimiori honorum gradu decoratur. Exponamus singula. Priuilegium scimus esse, cùm de generalibus legibus fit exceptio. Verbi causa: toto humano genere Adæ maculâ asperso, Virgo Beata de communi labe non participauit: quod nemini concessum, ei tributum: hoc, illam est priuilegio donari. Expendamus, quo amor Christi præcipuus Ioannem priuilegio honestauerit. Sicut Pater æternus omnia Filio tribuens; sibi tamen reseruauit Patris nomen nulli communicandum: sic Filius omnia & ipse & Pater dantes Spiritui sancto, Filij tamen relationem, & cum ea coniunctam peculiariter spirationem actiuam apud se retinuit: posteà verò in terras delapsus, cùm genus hominum supra modum adamaret, quò dilectionis æstuantes vapores testaretur, nominis, quo Filius Dei vocabatur, participes fecit, *quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Ioan. cap. 1. Sed habuit apud se adhuc in terris positus nomen, quod in neminem contulit; *Maria* quippe *gnatus* dicebatur. *Petra* quidem titulo Simonem donauit: Christos appellari non paucos finit: *lucem* cùm se nuncupasset, Apostolos quoque mundi *lucem* pronunciauit: tantùm in non vocando aliquo *Maria filio* constans ad crucem vsque. Quid igitur tum? Oportebat Ioanem, quoniam præ reliquis diligebatur, cæteris altiùs honorari: meditabatur, quid Pater æternus fecisset, vt probaret, MARIAM sibi chariorem esse vniuersa creatura; nempe, vnicum illud paterni nominis pignus, quo gloriabatur solus æternæ sobolis Genitor nuncupari, nemini aliquando concessum, ne Filio dilectissimo, MARIÆ ex priuilegio distribuit. Christus igitur imitatus Patris in decoranda MARIA exemplum; quemadmodum illi placuit, Filium suum dici, & esse verè filium MARIÆ: sic Christo placuit Matrem suam dici genitricem Ioannis: ita satis testatus principem erga Ioannem affectum, quando quod retroactis temporibus nulli permisit, passus sit *Maria* secum *Filium* acclamari.

4. Sed nulla speciosior probatio diuini erga MARIAM amoris, eâ, quæ ab ipsius amoris natura deriuatur. Amoris esse id proprium tradidêre antiqui sapientes, amantem in dilectum transmutare, ita vt qui diligeret, in amato viueret. Lege S. Thomam 1. parte, quæst. 27. artic. 3. in corpore, audi ab Augustino tom. 10 serm. 28. de tempore: *Homines mali mundus vocantur: inde acceperunt nomen, ex eo quod amant. Amando Deum efficiuntur Dij: ergo amando mundum mundus dicuntur.* Ergo amor quò vehementior, magis agglutinat, & cùm suprema coniunctio est inter amantes, amor quò ascendat, non habet. Coniunctum Numen illud summum & immortale creaturis quis dubitet, quando in ipso viuimus, mouemur, & sumus? Coniunctius adhuc per gratiam iustorum animabus; coniunctissimum in pacis & quietis statione per visionem beatam felicis patriæ habitatoribus. Amat opus manuum suarum, & quibus propinquius est, plùs diligit. Verùm, qualis omnis hæc propinquitas, si Mariæ

comparates

Margin notes:

3. Rege. 3. 26.

August.

Ioanni Euāgelistæ cur B. Virgo credita?

Guarric.

Amor Christi erga Ioānem Euangelistam in Cruce ostensus præcipuè.

Priuilegium quid?

Ioan. 1.

MARIÆ *filium dici, quantus honor.*

Amor diligentem in amatum transformat.

S. Thom.

Augustin.

compares? Quid arctius identitate? Hic apex coniunctionis, hæc corona: MARIA non citea Deum est iorimè, quemadmodum Angelus, homo, & quæ subseruiunt, atque famulantur reliquæ ereaturæ: idem est cum ipso qui Deus est:

MARIA idem cum eo, qui est Deus. Damian.

Hic taceat, & contremiscat omnis creatura (Damiani vox est serm. 1. de Natiuitate) *& vix audeat aspicere tantæ dignitatis, ac dignitatis immensitatem: Dominus tecum, inquit Archangelus. Habitat in Angelis Deus; sed non cum Angelis; quia cum illis eiusdem non est essentiæ: habitat Deus in Virgine; habitat cum illa, cum qua vnius naturæ habet identitatem.* Igitur, si ab amote coniunctio & propinquitas; & quò coniunctior amato, qui diligit, eò vberiores amoris flammæ: cùm Deus supra omnium ereaturarum conionctiooem Virgini coniunctior sit, nempe, cum qua idem sit ipse Deus, quod coniuoctionis fastigium & vmbilicus est; fit, necessarium fore, MARIAM vt Deus adamet supra omniom ereaturarum collectionem, plùs io ea sola sibi complacere, quàm in omni hominum atque Angelorum multitudine, siue diuisiuè, siuè cum aggregatione & simultatione considerata.

5. Libet paulolùm immotari in hac sacta coniunctione, quæ tantom & amotis, & honotis MARIÆ attulit. Loquebatot ad tutbas de Baptista

Matt. 11. 11.

Ioanne Christus Matth. cap. 11. póstque multa Præcursoris encomia: *Amen* (ait) *dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: qui autẽ minor est in regno cœlorum, maior est illo.* emergit statim rommonis scrupulus, quomodo conciliare fas sit, Ioannem omnes excedentem, minorem esse? Mihi ingeniosè admodũ cogitasse visus Cæsarius, Nazianzeni Gregorij frater.

Cæsar.

Nam, quem minorem nuncupat Christus, Euangelistam Ioaonem esse arbitratur: hic autem in regno qoidem cœlotum inferior sit Baptista: at in terris præcellentior. At, quo pacto id state valeat? qualis hæc prælatio? si officia contemplemor, potioribus honoratur Baptista; Vexillifer, nempe, & Lucifer non vnquam morientis Solis constitutus: si ætatem, vetustiot est: si vitæ institutum, plùs rapiunt setosæ illæ pelles, & syluarum cibus; si denique animæ otnamenta, & de cœlo delapsa dooa; nemo inter oatos mulierum illo ditior, exceptis semper Christo, eiúsqoe Genitrice. Quibus igitot anteredit Euangelista Ioannes? Amicitiæ, atque vberioris dilectiouis signis. Sed cape à Cæsarij acumine singularis pronunciati non aspernandam rationem: *Quis minor* (inquit dialog. 3.) *quidem in regno cœlorum, maior autem Ioanne? Omninò eum, qui a Domino tonitrui filius cognominatus est, Ioannem Theologum: ille enim multo timore visus tangere Verbi verticem carnem gestantis non audebat: hic autem plus omnibus libertatis habens in diuina Cœna, tanquam Domini recumbens, paulò pòst super ipsum sanctum vnitis cum Deo hominis pectus sese reclinat. Non Iosephus, qui nominabatur, attamen pater eius non erat; non Ioannes Baptista, non Angelus, non Archangelus, neque alius quispiam, incarnati Dei, & Verbi ausus fuit attingere illud formidabile pectus, super quo hic Ioannes, velut Pater super filium diffusus, recubuit.* Itaque Cæsarios inde colligit, familiaritatis & dilectionis potioribus incrementis auctum Ioannem Apostolum, quòd Baptista, cùm ablui vellet Seruator, vix tangere ausus, & quidẽ nisi compulsus carnem illam, quæ Deum sibi vnitum haberet: Euangelista autem Ioannes non tantùm contrectare; sed puluinar sibi, sed stratum parauerit, & tanquam imperiosus genitot in gnati sinu requiescat, ita ille altè soporatus sit inter Dei hominis brachia. Sed, quota est hæc discipuli, quem diligebat IESVS, coniunctio? quota approximatio, si MARIÆ compares? Ille ad horam dormiuit, bibit de arcano corde sacri fluenta Euangelij: hæc nouem mensibus intra materna claustra portauit: Deinceps, quanto, quàm diuturno interuallo, dum vberibus admoueret, dum circunferret, dum oscularetur crebrò? Sed leuia sunt isthæc, quando & vna atque eadem fuerit caro Christi, atque MARIÆ. *Specialiter tamen cum* MARIA (ait Bernardus homil. 3. super *Missus est.*)

Bernard.

cum qua vsque tanta ei consensio fuit, vt illius non solum voluntatem; sed etiam carnem sibi coniungeret, ac si de sua, Virginisque substantia vnum Christum efficeret, vel potius vnus Christus fieret: qui etsi nec totus de Deo, nec totus de Virgine; totus tamen Dei, & totus Virginis esset. Quantùm itaque illa coniunctio Ioannis carnem solùm tangentis, distat à coniunctione identitatis (quæ suprema est) cum eadem carne; tantùm differt amor, quo Virginem prosequutus est homo Deus, ab amore, quo idem, aut Ioannem Apostolum, aut quenpiam alium de dilectissimis prosequutus sit.

Verùm, vt Genitricem Christus sommè semper amauerit, idque tota vitæ ostenderit periodo; 6.

Christus Genitricem in Cruce magis dilexit.

scitè tamen Guarricus Abbas serm. 4. de Assumptione: *Cæterum, cùm dilexisset eam* IESVS (ait) *in finem dilexit eam: vt non solum propter ipsam finem viuendi, verùm & in ipsam finem penè faceret loquendi, dum velut inter vltima verba testamenti, curam Matris charissimo transcribit heredi.* Sed, quod amoris argumentum, præcipuæ & singularis præsertim, (de quo amore loquimur,) filium cum Parente solatij indiga & mœtoris plena loquutum fuisse, quando cum lattone sermones miscet? *Nam si religiosum est,* (ait Ambrosius lib.

Ambros.

10. in Lucam, cap. 23.) *quòd latroni venia donatur à Domino, multò religiosius, quòd Mater honoratur à Filio.* Christus lattonem alloquens non distulit ne taotillum humanæ salutis causam, quin hoc ipsum erat maximè redimendo homini attendisse: Matrem si alloqueretur, mora aliqua redemptioni ponenda fuerat, etsi breuis illa: *Testatur* (inquit Ambrosius de virginis institutione, cap. 7.) *de cruce Dominus, & paulisper publicam differt salutem, ne Matrem inhonoratam relinquat.* Sed, quid interest, publicam salutem momento differri, asseras, præsertim propter Matrem?

Salutem hominum quanti faciat Christus?

tantáne res hæc? tanta sanè, quanta maior vix esse possit, quaotam, nisi MARIAM ardentissimè amasset, Christus nunquam fecisset. Perpende tu, quam celer curtat, quàm citus ferarot ad redimendum hominem Christus, de quo Salomonis Pater Psalmo 18. *Exultauit, vt gigas, ad currendam viam suam.* de quo Salomon ipse huius Epithalamij cap. 2. *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles* Non ambulasse festinanter

Psalm. 18.

Cant. 2.

sufficiebat, non cucurrisse: exigua hæc properanti videbantur: saltus dabat, quàm stupendos disce ex Ambrosio serm. 6. in Psalmum 118. *Videamus* (ait) *salientem: salit de cœlo in Virginem* (vah

Ambros.

quanta distantia! quàm ingens saltui spatium!) *de vtero in præsepe, de præsepio in Iordanem, de Iordane in crucem, de cruce in tumulum, in cœlum de sepulcro. Proba mihi, Dauid, salientem, proba currentem: tu enim dixisti: Exultauit, tanquam gigas, ad currendam viam, à summo cœlo egressio eius, &c.* Hunc igitur taota pernicitate volantem, sitientémque celerem mortalium redemptionem,

motar]

morati propter MARIAM, pausam facere, non putas amoris exquisiti sufficiens argumentum? Certè montes erant Apostoli, certè colles discipulorum cœtus, dolebant pro Magistri abscessu:
Ioan. 16.
Et nunc vado ad eum, qui misit me (Ioan. 16.) *sed, quia hæc loquutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum.* Volebant, ne transiliret: sed ille, ne gradum quidem retardauit: transilit colles, transilit montes: quod non poterant montes, non editissimi colles, vicit MARIÆ amor, & ad hanc vt ventum est, *paulisper publicam distulit salutem, ne Matrem inhonoratam relinqueret*; ne non supra omnes amasse videretur.

7. Distulit tantisper Christus publicum opus ob MARIAM. Sed, quid in illa morula in Virginis fauorem perpetratum? *Testatur* (loquitur Ambrosius de institutione virginis, cap. 7.) *de cruce Dominus* IESVS: *subscribitur Ioannes in testamento Christi: legatur discipulo Matris custodia: pietatis gratia commendatur. Non vtique Christus faciebat diuortium, non* MARIA *relinquebat virum. Sed cum quo Virgo habitare debebat, quam cum eo, quem Filij hæredem, integritatis sciret esse custodem?* Primùm disquiro, nunquid non Seruatori aliquid, quod testamento legaret, præter MARIAM? Tam vacuus bonorum, vt præter Parentem aliud relictum non sit? Et vbi illa gloriosa? *Quoniam mea sunt omnes feræ syluarum.* (Psalmo 49.) *& pulchritudo agri mecum est?* Et vbi pompaticum illud: *Per me Reges regnant: per me Principes imperant.* (Prouerb. 8.) *Mecum sunt diuitiæ, & gloria, opes superbæ, & iustitia?* Tantis abundans solam MARIAM Ioanni relinquit? Relinquit quidem, & non aliud pignus Ioannem decebat: quippe, quæ nobis amantissima sunt, quæ cæteris chariora, discessuri hæc charissimis amicorum donamus. Quia ergo inter tam opulenti Regis diuitem gazam, MARIA nihil quo magis gauderet, inueniebatur; hoc vtpote summè dilectum pignus, discipulo, quem eximiè inter commilitones amauerat, reliquisse conueniens fuit. Vide, si non mecum sentiat Arnoldus Carnotensis, bonæ vallis Abbas, tractatu de septem verbis Dominicis, ad illa verba: *Mulier, ecce Filius tuus* &c. *Petro commendatur Ecclesia; tibi* MARIA: *illi tumultuosa negotia; tibi pacifica, & quieta: illi atria, & vestibulum; tibi commendatur altare incensi, & Sancta Sanctorum: ad culmen ministerij tui nullus tecum admittitur: solus illi adsistis Propitiatorio.* Quantùm itaque distant atria, & vestibula à Sanctis Sanctorum; tantùm legatum Petro, ab eo, quod Ioanni relictum fuerat: sic nanque congruebat, cùm inter amicos distribuenda essent munera: amicissimo tamen, videlicet, Ioanni, quod præ reliquis charum erat, pignus, nempe, MARIAM, reliquisse.

Ambros.

MARIA omnis testamenti Christi materia.

Psalm 49.

Prouerb. 8.

Arnold. Car.

Christi dilectio erga Ioannem Euangelistam; ob relictam ei MARIAM.

8. Progrediamur ad secundum quæsitum. Esto, Ioannem Christus elegerit, cui Genitricem seruandam committat: sed, cur sola Mater eius curæ data? Si tam vigil est atque attentus Euangelista singulariter dilectus, qui Magni Imperatoris Parentem tutò custodiat, cur non eidem potiùs quàm Simoni Petro, Ecclesia tradita? cur non ipse Petrus haud dudum in fide mendax, in Duce confitendo ignauus miles? cur non reliquiæ discipulorum, timida & dispersa manus, commendatæ? Dicam equidem, & explanabo allata similitudine. Cùm secundò Ægyptum peterent filij Iacob, fame inualescente, imperauit annonæ Præfectus Ioseph, ne sine comite Benjamino, fratrum minimo, se in viam darent; aliter si fecissent, frumento vacuos abituros: vrgebat esuries; monet antiquus genitor Iacob de alimentis, hortatur gnatos: sed illi incassum profectutos sine viarum socio Benjamino renunciant. Heu quali sauciatus ad hoc nuncium vulnere senex! Dixit eis Israël: (Genes. c. 43.) *In meam hoc fecistis miseriam, vt indicaretis ei, & alium habere vos fratrem.* Sed, ô Iacob, quomodo tu, aut non nimiùm pius in vnum gnatorum, aut non nimiùm oblitus plurium filiorum? Descendunt tot in Ægyptum, ad inimicam gentem, (oderant enim Ægyptij filios Israël,) non reuocas, non obsistis euntibus, hortaris magis, & impellis; & cùm de vnius discessu agitur, planctum agis & lamentum inconsolabile: pretiosiórne apud te vnus Benjamin, quàm fratrum multitudo? Sanè, quemadmodum Israël Iosephum plùs cætera sobole diligebat, eò quòd in senectute genuisset eum: sic etiam Benjaminum præ reliquis charum fuisse, iure æstimare valemus, cum Benjaminus vel Ioseph natu minor esset; Benjaminum igitur quia super omnes amaret, ideò de solo hoc illi cura; ideò cæterorum velut immemor pro huius tantùm incolumitate laborat. Aptè Chrysostomus hom. 44. in Genesim: *Et amor quidem erga Benjamin non sinebat patrem, vt illum a se amandaret.* Ergo, sicut Iacob de cætera sobole tantò negligentior apparebat, quantò de vnius Benjamin salute sollicitus, non quòd filios, viscera, nempe sua non amaret impensè; sed, quia inter fratres minimum plùs diligebat: sic Christus in ligno pendens, cùm de commendanda sola MARIA Ioanni vigilat tantùm, atque hanc memoriam etiam inter tormenta, etiam ad properantis lethi conspectum retinet; hoc facto significabat & præsentibus, & venturis nepotibus, quantò magis amaret MARIAM, quàm Ecclesiam, quàm Apostolos, quàm vniuersitatem creaturarum: ideò huius illi sola cura, vt si cum hac cætera conferas, quasi contemptui esse Filio Deo putes: adeò hæc prima Christi sollicitudo, quia & eiusdem primus, atque eximius amor. Hanc igitur Christi erga MARIAM potiorem dilectionem rectè adumbrat, quòd Salomon, cùm propè innumeras haberet vxores; Pharaonis tamen gnatam sic adamasse videatur, vt si cum honoribus & amore quo eam prosecutus sit, cæterarum comparentur amores; eas neglexisse magis, quàm amasse appareat.

Genes. 43.

Chrysost.

Amor ægrè fert dilecti absentiam.

SECTIO. II.

Virtutis tramitem aggressi propter humanos respectus, rarò perseuerant.

9. PHARAONIS filiam ad pristinæ superstitionis dedecora reuersam fuisse docuimus antecedenti Prælocutione, sect. 2. num. 10. Causam fuisse quibusdam suspicio est, quòd religionem magis simulauit, quàm amplexa fuerit: nempe, Salomonis sponsa, atque adeò inter vxores princeps haberi cùm ambitiosa puella cuperet, obtineri autem non posse, nisi per Iudaïsmi professionem, animaduerteret; aut finxit Hebræorum cæremonias sibi cordi esse; aut, vt religio placuerit, non tam ipsius religionis gratia amplexa Mosaïcos ritus quàm vt per hos, quod maximè vellet, consequeretur. Quare mirum non est, eam quæ hoc ordine virtutis limen intrauit, data posteà opportunitate, facilè incepta

petosam

perosam, ad vetera deuolutam : periculosissimum enim id genus exordij est, spiritalem vitam ingressuris, vllámve honestam actionem, certè de magnis, & heroïcis; quam si tales ad finem optatum perduxerint, miraculi instar fuerit : docebunt nos Abrahami, atque Iephte in sacrificanda prole paria sanè initia: similes ingressus : sed dispares omninò exitus. Quàm lætus vterque, quàm alacris sub votorum auspiciis! Et quidem liberalior Iephte : nemo enim ad offerendum cōpulit; sed ne inuitauit, ne tantùm suasit : tum ne vnam aliquam victimam promisit; verùm nullo facto discrimine, quodcunque triumphatori oc-
Iudic. 11. 31. currisset : *Si tradideris* (ait Iud. cap. 11.) *filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Præliatum cum Ammonitis, vincuntur, reuertitur gloriosus superato hoste Iephte, occurrit prima omnium spes posteritatis filia vnica, dolet super promissis, & sponsionem exosus animo pœnituit vouisse; induit luctum inter lætas victoriæ acclamationes : *Heu me! filia mi,* (inquit) *decepisti me, & ipsa decepta es.* Et talis Iephte dux sub votorum initiis tam alacr.. ; talis tam mœstus sub sponsionis exitu. Exere tu caput, magne Abraham Patriarcha, & experiamur, quantus sis, cùm incipis; quantus, cùm desinis! Mox vt diuinam excepit vocem; *non contristat frontem deuotissimus Abraham* (ait
Zeno Ver. Zeno Veronæ Antistes serm. 1. de Abraham) *nec dolor patris lacrymas persuasit; sed exultat, & gaudet. Denique implere sacrificium, ne mora faciat peccatum, protinus præparat, vnde ait : Igitur*
Genes. 22. 3. *Abraham de nocte consurgens,* (Genes. c. 22.) *strauit asinum.* Pulchra sunt hæc exordia. Sed facile est incepisse, scandamus montem, iungamus ligna, exeat de vagina cruentus ensis : verùm, in his omnibus gaudentior Abrahæ fides : *Lætatur est puer* (sequitur Zenonis oratio) *patre fideli, ipse quoque fidelior. Lætatur pater filio quoque gaudente, & cum gaudio vnici pignoris alligat manus, quas ille vinciendas liberatius offerret.* Sed nunquam Zeno eloquens, si non sermone de Patientia : *O nouum spectaculum, ac verè Deo dignum, in quo definire difficile est, vtrum sit patientior Sacerdos, an victima! non percussoris, non percutiendi clanditur color, non membra tremore vibrantur, non demissi, non torui sunt oculi. Nemo rogat, nemo trepidat, nemo se excusat, nemo turbatur, ne verè sit parricidium : ille erexit gladium; iste ceruicem : ille lignum, quo vruratur, sibi portat; iste aram struit : sub tanto non dicam humanitatis, sed ipsius naturæ metu læti sunt : medius stupet gladius nullo impedimento suspensus, mactationi terribili gloriam se præstitisse, non crimen.* Vnde ergo in re difficillima Abraham tam constans, Iephte tam dolens, cùm ad periculum ventum est? Sanè Iephte pollicitationem extorsit non amor religionis, non Deo soli placiturum studium; sed penè desperatæ victoriæ cupido, penè amissum triumphum recuperandi ardor : itaque ingens facinus ob humanas causas molitus est. Crede Gregorio
Nazianz. Theologo oratione de Machabæis : *Iephte, pollicitationis feruor, victoriaque deplorata cupiditas*
Procop. *offerendi muneris necessitatem imponebat.* Procopius Gazeusis ad cap. 7. Iudicum : *Promissio nimis fuit feruida, éxque amore desperata victoria profecta.* At Abraham solius Dei imperata mouerunt; non commoda respexit; non gloriam aucupabatur; non regna, non diuitias attendebat. Zeno præfato de Abraham serm. *O qui seruum Domini ita se esse memineras, vt patrem esse nescires! Quid est pater? Ecce sub oculis iacet filius vinculis adstrictus : vbi sunt lacrymæ? vbi dolor, qui in humanis sensibus versari consueuit? In tantis filij casibus lætatur, & gaudet; & se Dominum promeruisse triumphat.* Speciosè hoc postremum Zeno: *Et se Dominum promeruisse.* Hic enim Patriarchæ scopus, de Deo Creatore suo optimè meruisse, illi solùm placuisse : hæc sufficiens votorum, & sacrificij merces : hac armatus cogitatione mascula, potuit non minùs animosè gladium strinxisse, quàm filium Isaac domo extraxerat : potuit denique & filium saluum, atque incolumem retulisse. Iephte autem, quia spe humanæ ambitionis, atque victoriæ ductus, priorem animi alacritatem, data victimæ occasione, amisit; infaustè sacrificauit, filiam deperdidit.

Miratus sum, dum Iacob scalam contemplor, 10.
ex tanta ascendentium Angelorum multitudine, nullum beatas sedes ingressum fuisse : & quidni possent, quando cacumen & fastigium illius cœlos tangeret? Quid hoc est? Laboratum plurimùm scandendo; viæ illæ difficiles, & quibus, nisi aligeri Spiritus, & pennatæ mentes, se committere non audeant : intrepidè aggrediuntur exordia, pergunt, proficiunt, & mox vt ad conspectum Creatoris scalæ incumbentis, venerunt, cùm oportuit cursum consummasse, cùm finem fatigationi posuisse, reuertuntur veloces, rursúmque ad incepta redeunt, ad graduum primas scansiones? Quæ est tam labilis, tam irrequieta itio, atque reditio? Vide, qualem scalam isti parauerant cœlo scandendo, perfectioni acquirendæ? *Vidítque in somnis* (Genes. cap. 28.) *scalam stantem*
Genes. 28. 12. *super terram* : non quidem eleuatam à terra; sed, quæ telluri adhæreret. *Ego quippe pietatis exer-*
Basil. *citationem* (inquit Basilius Cappadox hom. in Psalmum 1.) *scalæ à Iacob visæ rectè comparauerim, cuius pars terram attingebat,* &c. Cernis terræ affixam? ergo illius ascensionis initia terrena sunt, primam scalæ partem tellus possidet : iam non stupesco tam crebros lapsus, iam quòd nemo perficere & consummatè valeat incepta : nam velle scalam machinare, velle gradus componere, quæ cœlo viam aperiant, gloriosum iuxta, atque propheticum est : sed velle, vt huius scalæ, atque ascensionis ad Deum initia terram sapiant; hoc est, cupere spiritalem vitam propter humanos fines inchoare, res est periculi plena : non ausim ego talibus constantiam polliceri : vt pergant ali-
Terrenis inhærere periculosam quantùm, vincántque gradus scalæ quosdam, tandem prolabentur, corruent iterum in terram.
Zeno Ver. *Descendentes sunt* (inquit Zeno Veronensis sermone de somnio Iacob) *qui sæculo renunciantes, rursus reuertuntur ad sæculum.* Meritò reuertuntur ad vomitum, præcipitio feruntur, qui ex terra ad cœlos ascendere præsumpserunt. Non ipse Christus tanti discriminis scansionem audeat : & volebat sanè cœlos penetrare, volebat triumphans, neque solus ingredi; *sed captiuam secum ducens captiuitatem*; quid faceret super terram positus? non ab hac ad polorum culmina itur: meditatus nouum quid solers artifex atque diuinus!
Ioan. 12. 32. *Ego* (inquit Ioan. cap. 12.) *si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum* : non incomitatus intrabo cœlorum adita : ibunt mecum plurimi : ibunt quidem, *si exaltatus fuero à terra*: postquàm has reliquero inferioris orbis sedes. Hæc, nempe, via scandentibus cauta & secura, si Christi imitatione à terra eleuentur; non si sca-
lam

Bernard. lam telluri affigant. Bernardus, ser. 21. in Cantica: *Vnde arbitror, illum sermonem, quem dixit de se vnigenitus, videlicet, si exaltaretur a terra, omnia traheret ad seipsum; cunctis quoque eius Fratribus posse esse communem; his vtique, quos Pater præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui. Et ego igitur, si exaltatus a terra fuero (audacter dico) omnia traham ad me ipsum. Nec enim temerariè vsurpo mihi, Fratres, vocem, cuius me induo similitudinem.*

11. Sed, quandiu immemores Principis Apostolorum? qualia illa iactat, quanta pollicetur? *Etsi* Matt. 26.33. *omnes scandalizati fuerint:* (Matth. cap. 26.) *ego nunquam scandalizabor: etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Nec ventosus sermo, nec vana omninò verba: stetit coram armatis intrepidus miles, nec formidauit numerum vnus aduersùs plures loricatos: potuit & machæram extrahere, non alium percussurus, quàm Principis Sacerdotum seruum: deniqoe, nisi ad Magistri imperium gladium vaginæ non immissurus. O supra virum! Itur in atriũ pontificale: vocatur ad quæstionem Simon: de cuius sit schola, quem habeat Gymnasiarcham, & Præceptorem, interrogatur, non stricto mucrone pectori admoto, non producto equuleo, aut catasta, non admotis candentibus laminis; sed neque Iudex, non de armatis quispiam, vna interrogat puella; & hæret, & turbatur, negat denique. Quæ tam noua res hæc? Fortis apud Gethsemani coram integra cohorte armatorum plena; & vnius ad iuuenculæ sine tortura quæstionem deiectus & confractus ore, animo! Aula periculum. Erit, qui aulæ; erit, qui femineæ collocutioni tribuat: vtriusque par venenũ, & fatale virus ab vtroque. Quem de fortioribus non deiecerunt? Dabunt alij causam, quòd à longè sequebatur, nõ assistebat lateri IESV, quemadmodum apud viridarium, vbi Curiositatis damnum. comprehensus est: mihi alia cogitatio. Puto, Simonem pontificia atria ingressum, non Christi gratia; sed curiositate quadam ductum; quò sciret iudicij formã, & quibus modis Christũ acciperent Matt. 26.58. hostes illius. Certè Matthæus adsignificasse visus, cap. 26. *Petrus autem sequebatur eum à longè vsque in atrium Principis Sacerdotum: & ingressus intro sedebat cum ministris, vt videret finem.* Ecce, quorsum ingressus, *finem vt videret*; non, vt homicidales viros aduersùs innocentẽ sæuientes reprehenderet, non vt martyrij occasionem captaret: ergo periculo se committens ob alios fines, quàm propter virtutem ipsam, quam propter Christi amorem; non mirum, si retrocessit, & Præceptorem negauit: intra hortorum autem spatia, quoniam Christi eum charitas agebat, non humana aliqua ductus causa, & incepit fortiter, & viriliter semper prosequutus est. S. Laurentius Iusti-Iustinian. nianus, de triumphali Christi agone, cap. 8. *Non enim humiliter, neque constanter* (vt debuit) *ingressus est: & fortasse ideò corruit; quoniam non vt pugnaret, sed vt finem videret, accessit.*

12. Vocat nos frater ille ex duobus senior, inter quos genitor substantiam distribuerat: *Ecce* (ait Luc. 15. 29. Luc. cap. 15.) *tot annis seruio tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui; & nunquam dedisti mihi hædum, vt cum amicis epularer.* Quàm excellens virtus in magna familia, & inter ingentes curas, nunquam lapsum fuisse, nunquam genitorem vexasse? Id si vno, alterόve anno tantùm, in adolescente, cuius ætas in vitia præceps, laudem summam meruisset; nunc, quando per multa lustra, plurimúmque annorum curricula, omnem vincit commendationem: sed cum istis additum intelligis, sine mercede spontaneè iustitiam coluisse, (neque enim vel vnum hœdum acceperat;) iam non laudas, stupescis penitùs in iuuene tantam morum integritatem: & tamen tam longa, tam producta iustitia, tam inculpati mores tandem naufragium patiuntur à fraternæ gloriæ inuidia, à murmurio de genitore. Miseranda humanæ conditionis sors, nunquam secura, nunquam in tuto locata, dum viuitur! Certè peccasse seniorem hunc filium, & Augustinus, & reliqui veterum, August. qui eo significatum populum Iudæorũ Gentilismo innisum & ob eius pœnitentiam, atque honores tabescentem, opinantur, fateri tenentur. Nolo ex aliis transcribere Patrum istorum loca: tu vide, si cupido est, Maldonatum ad cap. 15. Lucæ. Et Maldon. quidem peccasse dicamus, quem Scriptura aperiè prodit indignatum fuisse, & præ ira noluisse intrare: qui tam spissum mendacium non veritus est pronunciare; nempe, ne hœdum sibi à genitore datum; cui tamen ille totam substantiam diuisit, vt capitis initio habetur: erat autem bona pars substantiæ apud veteres posita in re pecuaria, vt Patriarcharum, Iobi, aliorùmque exemplis constat: Igitur, quando peccasse penè extra dubium sit, atque in iustitia non perseuerasse, huius quidem causas indagamus. Omittam aliorum varia placita, & quid ipse, adiutore Hieronymo, meditatus sim, promam. Conquestus fuerat de parentis, siue auaritia, siue ingratitudine, quòd ne hœdum vnum dedisset, quo lætum diem ageret, atque epularetur *cum amicis*. At, cur non potiùs dixerit: Quò *tecum ipso*, ô genitor chare, ô cui debeo quidquid hoc est, quod valeo, quod sum, quod viuam; epularer. Nónne, quæ dona parens distribuisset, pro ipsius honore, pro obsequio, & delicijs consumpsisse oportebat, & non cum alienis? Itaque fuit illa filij prouectioris culpa, quòd quæ à parente accepisset munera, quæ Deus (quem pater ille designabat) contulisset dona, siue naturæ, siue gratiæ; has omnes dotes cum creaturis, *amicis suis*, verè inimicis acerbissimis, consumere mallet: non easdem dotes ad Creatoris sui encomium, & gloriam retulisse. Denique, vt vno verbo profeteamus, scopum sibi, suisque præfigebat actionibus creaturas, non summum illud & omnipotens Numen. Qui igitur sic in domo Dei ministrabat, vt non Deum, sed munera eius amaret, virtutem coleret propter lucrum, & vt hœdus daretur illi, non ipsius honestatis gratia; hunc minimè mirandum est, terga vertisse, ab incepto iustitiæ tramite declinasse, mobilem, & inconstantem extitisse. Quare rectè satis Hieronymus epistola ad Hieron. Damasum de filio prodigo, & frugi, Israelem, seniore filio adumbratum, increpat, quòd apud alios potiùs, quàm cum genitore iucundari mallet; cùm tamen genitori nullæ epulæ suaues absque gnatorum consortio essent: *Nunquam dedisti mihi hœdum, vt cum amicis meis epularer: erras, Israel: dic potius, vt tecum epularer: aut potest tibi esse aliqua iucunditas, nisi patre tecum celebrante conuiuia: saltem exemplo docere præsentis, ne; quia filio iuniore pater lætatur, & pueris: Manducemus* (ait) *& epulemur: non, Manducate, & epulamini.*

13. Huic seniori ex duobus fratribus per omnia similes fuère operarij illi qui primò manè, & ante omnes missi sunt in vineam à patref amilias, Matth. 20. Matthæi cap. 20. Quantum illi fatigationis, Deus bone! quantum subierunt lassitudinis? Torquebantur non vna, alterâve tantùm hora à Sole, à siti, à sudorum profluentibus riuis; & sub talibus

Inuidia malum.

solaciis impigrè laborandum erat. O malè turpatam totius diei gloriam à vespertino liuore, à non iusta de patrefamiliâs querela! Sic existimabat

Nicet.

Nicetas Nazianzeni Scholiastes ad orationem eius in sanctum Baptisma; *Atque hac omnia his, qui priores operi incubuerant, sudorem laudis & gloriam, quam nisi tales iamnunc essent, accepturi erant, subtrahant.* Vnde præcipuis, vti videbatur, magnę vineæ operariis, viris tam laboriosis, qui mortificantur tota die, pœnitentiæ ducibus, vt ab incepta iustitia resilirent? & illi pugiles, quos neque longus æstus, non vicerat sitis, non panis mercenariorum, frangerentur ab alieni commodi inuidia? Vah superbiæ formidandam pestem! tolerabis maciem ieiunans, frigora perferes, non declinabis æstiui canis ardentes radios, fluent è lacerato corpore sanguinis riui; sed iuniores, sed nouos homines tibi antiquo dierum, qui iam diu in vinea laboras, coæquasse, non potes videre, non audisse quidem: Furiis agitaris: non sufficit eos contempsisse, quòd parum laborauerint, quòd postremi venerint: audes & de vineæ patrono sinistrè cogitare; audes & in os, faciémque

Murmur, inuidiæ proles.

redarguere: *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti?* Et fuit quidem peccatum eorum, inuidentia: huius soboles querimoniæ, atque murmur de sociis iunioribus, de vineæ domino. Sed, quare non etiam nouissimi illi iræ stimulis contra primos agitati sunt, de iísque malè loquuti? neque enim defuisset, quod calumniare possent: cur in iustitiæ incepto tramite stabiles permanserunt? Accipe vtriusque euentus causam. Sanè operarij primi illi, qui pondus sustinuerunt cum æstu, non domini gratia, & huic solùm placere volentes vineam ingressi; sed mercedis spe commoti? *Conuentione enim facta misit eos in vineam.* Scopum igitur sibi denarium, non dominum præfixerunt. At qui circa vndecimam horam accesserant, nullum de conuentione sermonem habuerunt; satis compensatos labores suos existimantes, si domini fauorem promereri valuissent: sufficit eis virtutis ipsius gloria; humanum præterea, & temporarium nihil affectant. Audi Nicetam vbi suprà: *Illi enim de iusta mercedis persolutione domino non antè fidem habuerunt, nec in vineam pedem intulerunt, quam de mercede cum ipsis conuentum esset: hi autem nec conuentionem facientes, nec anxiè de mercede exquirentes, ingressi sunt.* Hinc itaque est, quòd primi illi, quia alium, quàm Dei gloriam, finem laboribus posuerunt, temporalia, videlicet, bona, ab incepta iustitia per murmur & inuidiam retrocesserunt: postremi verò, neque aduersùs hos suos hostes, neque alios questi fuisse leguntur; sed, quam semel professi fuerant, continuasse virtutem; proptereà quidem, quia virtutem sui tantùm gratia, atque vt virtutis auctori Deo solùm placerent, aggressi fuerant. *Ad hæc illi* (prosequitur Nicetas) *perspicua inuidiæ facibus aduersùs eos, qui vndecima hora venerant, exarserant; & aduersùs beneficij, gratiæque auctorem murmurant: hi autem, tametsi contra aliquid obijcere potuerint, nullius tamen iurgij & altercationis accusantur.* Doceat igitur nos filiæ Pharaonis ad superstitionem recursus, quanta synceritate, quanta fortitudine virtutis à nobis capessendum sit iter: quoniam, si adulterinus sit amor, & emolumenta respiciens potiùs, quàm honestatem ipsam; facilè prima nos occupabunt mala, sed non absque insigni plaga: erit enim, vt crambe bis cocta desperatum rebus nostris exitum afferat.

Sectio III.

Præsentia fastidimus, absentia in honore habemus.

NONNE satis puellarum in Israël? Cur spon- 14.
sam ex Ægypto arcessit Salomon? Potiórne quæ nigra, etsi formosa; quæ pagana, etsi iam superstitiosa relinquens; quæ alieno locutura idiomate, etsi Hebraica pronunciare fortassè docta; quàm quæ omnibus impedimentis careat intra Palæsthinam, atque adeò intra Solymitanos muros? Verùm, quo laborabat Salomon morbo, eadem mortalium plerique afflictamur ægritudine: Nostratia vilescunt, transmarina grandia sunt; nec aliter grandia, nisi quia trans mare posita, à luminibus nostris remota. Nemo Propheta in patria sua: peregrinare, absentem summum Prophetarum statim nuncupabunt. Quantum prodigium illud? Christus versatur in principe Iudææ vrbe, docet apud metropolitas, clarescit signis & ostentis, vident cæci, claudi ambulant, muti loquuntur, tam celebris in concionando, vt nemo vnquam ita locutus, ipsis testimonium perhibentibus inimicis: atque tam potens cùm fuerit opere atque sermone, non legatio ad eum mittitur, non Messiam esse putatur: fabri filium, contemptus causa; hominem, qui cum publicanis, & peccatoribus epulatetur; à Dæmone occupatum dixerunt sæpè: quin, ne stipem communem pauperum aliquando qui præstaret, inuenit. Nam, quod Matthæus cap. 21. scribit: *Et relicto illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit.*

Matt. 21. 17. Christo eleemosyna negabatur.

factum propterea, quòd, qui ad hospitium admitteret, in opulenta & numerosa vrbe non esset, vt putant Hieronymus, Beda, Strabus.

Hieron. Beda Strabus.

En quàm despectus! Ioannes Baptista non in vrbibus viuit, sicut Seruator; fugit, quantum potest, mortalium consortia; remotissimis syluarum latebris abditur; sufficiunt comites feræ; & si quid de arborum cacuminibus modulantur aues canoræ, si quid præterlabens riuus murmurat, hos tantùm accipit sonos auditus; non suscitat extinctos, non eiicit imperiosus de templo vendentes, non pertransit benefaciendo & sanando omnes oppressos, non auditur in foro, non in plateis vox eius; & tamen *tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa* (Matthæi cap. 3.) *& omnis regio circa Iordanem.*

Matt. 3. & 11.

Petebant eremum illi, ad quos Christus Matthæi cap. 11. *Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?* Nec de media plebe, & indoctorum cœtu putes omnes: *Miserunt Iudæi ab Hierosolymis* (Ioannis cap. 1.) *Sacerdotes, & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu quis es?*

Ioan. 1.

Certè non horum alia causa potuit esse, quàm quòd IESVM ad manum, præ oculis quotidie haberent; Ioannes profugus & remotus esset. Hinc illa existimatio de Ioanne; hinc ille contemptus de Christo: sic nobis vilescunt præsentia; sic fastidimus possessa; & inconcessa atque absentia potiora habentur. *Ioannes quidem Baptista* (ait Nilus Abbas in Ascetico) *in solitudine versabatur; & ciuitates ipsæ cum hominibus ad eum confluebant: & qui sericis vestibus induebantur, ad zonam pelliceam spectaculum concurrebant: sub dio incommodè manere non recusant, qui domos auratas incolebant: omnia illis erant tolerabilia; nam videndi viri cupiditas omnem molestiæ sensum abstergebat,*

Nilus Abb. Solitudo venerationem conciliat.

abstergebat. Fugiamus ciuitatum, & vicorum celebritates, vt qui in ciuitatibus & vicis habitant, ad nos concurrant: amemus solitudines, vt qui nos in præsentia fugiunt, ad nos pelliciamus. Pulchrè, *vt qui nos in præsentia fugiunt.* hæc enim tota contemptus occasio, quòd ante lumina habeant, quòd fruantur & possideant: amoue à conspectu; & per lunga, & difficilia itinera, per incommoda multa eundem sedulo venabuntur, & de latebris eruent, quē antè in vicinia positū, & via vno passu distantem, nec requirebāt, nec honore vnquā affecerunt.

15. Non recedamus à Christo: inuenimus apud Iudæos non solùm despectum, sed etiam incognitum, ea sola causa, quia haberent præsentem.
Ioan. 9. 29. Ioannis cap. 9. cùm benignitate IESV cæcus à natiuitate visum recuperasset, sciscitantibus eum Pharisæis de miraculi auctore, cùm Redemptorem orbis fuisse ille liberè confessus fuisset; tandem impia turba: *Nos* (inquiunt) *scimus, quia Moysi loquutus est Deus: hunc autem nescimus, vnde sit.* Quid dixistis, ô Pharisæi: *Hunc nescimus, vnde sit!* Obsecro, an meliores probationes habetis, quibus indubitatum sit, Deum locutum fuisse Moysi, quàm non esse hunc promissum vobis Messiam? Si quid possunt oracula Prophetarum, si quid Maiorum traditio, si quid portenta & naturam superantia signa; omnia hæc, vt declarent, Deum locutum fuisse Moysi, non minùs sonora attestatione, hunc esse filium Altissimi & incomprehensi Numinis, vocifetantur. Sed alio vos premam argumento. Meministis non multis elapsis annis, cùm Magi ab oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: *Vbi est qui natus est, Rex Iudæorum? vidimus stellam eius in oriente* (Matthæi cap. 2.) *& venimus adorare eum.* Marc. 2. 2.
Quid tum consilij iniit Herodes? Nónne conuocari imperauit sapientes in populo, omnes Principes Sacerdotū & Scribas? quàm apposite Scribæ vestri responderunt! quàm vere locum natiuitatis monstrarunt! Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur? At illi dixerunt? *In Bethlehem Iuda.* Quàm magnificè de loco ipso natiuitatis locuti sunt: *Et tu, Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iuda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum.* En nunquam Christum vidistis, nunquam allocuti estis, nemini vestrûm apparuit aliquando, & docetis externos Reges, vbi inueniendus sit: nunc coram oculis habentes: *Hunc* (dicitis) *nescimus, vnde sit.* Cùm absens esset, & ad id temporis à nullo conspectus, Bethlehem, natale tam inclyti Ducis solum, encomiis grandibus efferebatis: ipsum verba vitæ effundentem indignis contumeliis onerastis.
Hesych. Vnlo alloquatur vos Hesychius, Presbyter Hierosolymitanus, homilia de sancta Maria: *Nos scimus, quòd Moysi locutus est Deus: hunc autem, vnde sit, nescimus. O manifestam imprudentiam! ò ægritudinem lingua latronum delectam! ò cæcam sermonum contrarietatem! Nam, cùm Herodes percunctaretur eos, vbi Christus nasceretur, cum fiducia dicebant: In Bethlehem Iuda. Nunc autem, velut à facie, clamant: Moysi locutus est Deus: hunc autem, vnde sit, nescimus.* Cernitis Christum à Iudæorum obtutibus semotum attolli; locum, qui de virginali claustro egressū excepit, laudibus celebrari: eundem præ oculis, præ manibus Iudæorum ne cognosci? Tantùm valet absentia ad famæ & æstimationis augmenta: tantùm præsentia deperditur.

16. Antiqua fuit Iudæis infelix conditio, præsentia horrori esse & despectui, absentium œstro & desiderio ferri. Ægypto discesserant, & per eremum, inuiáque & inaquosa euntibus, cùm alimenta non suppeterent, Angelorum esca (Sap. Sap. 16.
cap. 16.) Pater ille misericors nutriuit populum suum, & panem de cœlo præstitit illis, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Quanta in vno dono munera? Non pecuniæ, non seruorum obsequia desiderantur; non certa anni tempora speranda; & super his vniuersis, in vna esca, quidquid delicatum, quidquid sapidum est: quis tam gulosus, & escarum peregrinarum vorator non illis sufficienter contentus, quando in vno cibo omnes! Populus tamen ille semper ad absurdiora declinans, fastidit cœleste beneficium, & quasi malè saturatus inclamat: *Anima nostra* (Numerorum cap. 21.) Num. 21. &
iam nauseat super cibo isto leuissimo. Quàm delicatus stomachus, sustinere non potens tales cibos! 11. 5.
Videamus, quale supplementum anhelant? *Quis dabit nobis* (inquiunt) *ad vescendum carnes?* (Numerorum cap. 11.) *recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe, & allia.* O dignam tam rustica plebe mensam! Itaque æquum fuerit pro alliis, atque peponibus reliquisse dapes omnis saporis suauitatem continentes? Noui pessimam gentis naturam: non allia mouent; sed absentia peponum titillat: nō manna iniucunda esca; sed ingratum facit cibum fruitio, atque præsentia. Disertissimè loquutus Saluianus Saluian.
lib. 1. de Dei prouidentia: *Quotidiano cœli ministerio cùm pascerentur, antiquam ventris ingluuiem bonis præsentibus præferebant: turpissima, scilicet, ciborum carnalium recordatione mœsti, & fœtidissimo ceporum, atque alliorum amore ægrescentes: non quòd potiora essent, quibus anteà vsi fuerant; sed quæ non erant, desiderabant. Nos magis laudamus illa, quæ tunc fuerunt, quàm ista, quæ nunc sunt: non, quin, si eligendi facultas esset, semper habere illa mallemus; sed, quia vsitatum hoc est humanæ menti, cùm intueatur illa magis semper, quæ desunt: & quia, vt ille ait, aliena nobis; nostra plus aliis placent.* Concinnè Saluianus, vt nihil ad nostrum institutum aptius dici valeat.

Probemus eadem singulari, & arcana Bernardi sententia, sermone ad milites templi, cap. 11. 17. Bernard.
Inter sancta, ac desiderabilia loca (ait) *sepulcrum tenet quodammodo principatum: & deuotionis plus nescio quid sentitur, vbi mortuus requieuit, quam vbi viuens conuersatus est.* Cur, quæso, maior affectus erga sepulcrum, quod arctissimas amicitias dirimit, quod dulcissima pignora à charissimorum sodalium conspectibus separat? Sanè nobilissimæ quæque actiones à viuentibus exercentur: vita sublata, quid distet cadauer à trunco, à stupidissimis quibusque? Quare igitur nos ea loca potiora habeamus, eorúmque ardentiori feramur desiderio, in quibus eximiæ & præstantissimæ quæque actiones nempe, viuentium, exerceantur? Dicendum puto ad problema. Equidem loca, quæ Christus Dominus, dum inter viuos ageret, siue sedens, siue stans, seu ambulans, sacro contactu beata & adoranda reddidit, nunc re ipsa non magis præsentem eum habent, quàm sepulcrale marmor, ab vtrisque distat super cœlum cœlorum locatus ad dexteram Patris: nihilominùs loca illa denominationem quandam extrinsecam habent à præsentia eius antiqua atque transacta: Itaque de istis verum est dicere: Cœnaculum, præsepe, Thabor, & similes situs præsentem & viuum habuerunt Christum: de sepulcro verum dixisse, absentem & defunctum

P. Sherlogi Anteloq. in Cant.

ctum possedisse Christum: magis ergo loca illa habent præsentiæ, magis habet sepulcrum absentiæ. Hinc itaque est, quòd mortales in sepulcri stationem propensiores sunt. Habuêre alia loca Christum diutiùs, quàm lapis, qui mortuum custodiuit; habuêre docentem, signa & prodigia ostendentem; sed simul habuêre magis præsentem. Cùm igitur humanum genus minori in honore ea consueuerit tenere, quæ de præsentia magis participant; ea pluris faciat, in quibus plus est absentiæ; potuit esse hæc occasio, cur *inter sancta ac desiderabilia loca sepulcrum teneat quodammodo principatum*, eiúsque contemplandi studio ardentiori rapiantur mortalium corda; quia de absentia magis participat.

18. Verùm dubito, an hominibus tantùm sit insita conditio, vt saturitatem & contemptum pariant, quæ in promptu sunt, atque præsentia; negata, & à longè posita sitim generent, æstimationem, desiderium. Cerno apud Isaïam (cap. 6.) Seraphim penniger a: sed noua res; cùm gloriæ solio assistant, alis vultum contegunt: *Sex alæ vni; & sex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant.* Quid? Nónne Spiritus isti de eorum numero & natura sunt, de quibus Petrus, Apostolorum Coryphæus Epistolæ 1. cap. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere?* Ergo, si Angelorum vota sunt incircumscriptum lumen videre; si suspirant ardentissimè pro contemplanda beata facie; quid iuxta positi, intermedium alarum velamentum erigunt, maceriam struunt visionem impedituram? Acutè Galfridus apud allegorias Tilmani, ad cap. 6. Isaiæ: *Ad quid enim velant faciem Domini? Vt non videant? Sed nihil tam cupiunt, quàm videre faciem eius. Quid ergo? Videri timent, & ob hoc velant faciem Domini? Sed omnia nuda sunt, & aperta oculis eius.* Fortasse docere nos voluerunt, vt in nobis perseueret ipsum videndi desiderium, necessarium esse abscondi vultum Maiestatis: si aperta sint omnia, si manifesta atque patentia, occupabit nos præsentium nausea: ne quando igitur à fastidio vincamur, ne quando contemnamus tantum boni, eia subsiliant pennæ, erigantur, vallum faciant etiam inter ignitos Spiritus, atque Numen. Sic concupiscent, sic anhelabunt videre, quem si vidissent, forsan non sitirent, non desiderarent, sed fastidirent. Huc allusisse suspicer Bernardum serm. 5. de verbis Isaiæ Prophetæ. *Quibus tamen putamus alis hoc caput Seraphim velant? Duabus, ni fallor; sua, videlicet, ipsorum gloria, & felicitatis: ineffabiliter siquidem delectantur in admiratione contemplationis illius; nec minus gloriantur in ipsius veneratione: iniquus ille admirationem quidem, sed non venerationem habens; quia subdi noluit per venerationem, figi non valuit per admirationem.* Itaque, quò veneratio incõparabilis gloriç vigeat, abscõdatur gloria, quò & admiremur: colimus, quæ à nobis distãt; suspicimus, quæ abierũt: cùm adsũt, nec veneratio, nec admiratio de illis apud nos.

Isaïæ 6.

1. Pet. 1. 12.

Galfridus.

Bernard.

19. Obseruastis aliquando, quàm sedula fuerit in quærendo dilecto suo sponsa; stratum deserit, cubiculo abit; non remorantur tenebræ, non personæ auctoritas, non vigilum metus, non theristri amissio; non tempus, si fortè pluuiosum, si ningens; non denique stigmata & vibices percutientium: & cùm per tot pericula quærat animæ suæ solatium, frustratur: *Quæsiui* (inquit) *illum, & non inueni.* Quærit hunc ipsum dilectum filius ille dissipator meretricum sator, & præuenit venientem pater: *Cùm autem adhuc longè esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.* Lucæ cap. 15. Quid contemplamur, IESV bone? Illa tua colũba, illa formosa, tota pulchra, & in qua non est macula, neque ruga; illa, quæ vulnerauit te in vno oculorum, & in vno crine colli sui, quærit, & in nocte quærit te per vicos & plateas: tu tamen inexorabilis quodammodo ad eius querimonias: nunc veniente illo, qui amplum, quod dederas, patrimonium cum meretricibus dissipauit, qui conuictum tuum contempserat, dedecus domus tuæ, tanta excipis lætitia, tam mitis, tam officiosus in eum? Hæccine facis, vt peccatoribus spem ingeras? Sed nimis carò stat sponsæ tuæ peccatorum solatium! an instruere velis, delicias contemplantium in hac vita fugaces esse, & breues? sed coniector docere te aliquid pro instituto, de quo agimus. Sponsa dulcissima integrum diem tecum consumpserat. *Dilectus meus mihi*, gloriatur ipsa Cantic. cap. 2. Quousque apud te, ô pulcherrima inter mulieres? *Donec aspiret dies* (inquit) *& inclinentur vmbra.* à mane sanè in vesperum. Verebatur itaque sponsus, ne si familiaritatem & colloquia etiam in noctem produceret, contemneret mulier apud se tandiu manentem: Nimis præsentes fuimos, ait dilectus: timeo, ne consuetudo pariat contemptum, abeamus. Et abit, proh dolor! non per vnam noctem: de noctibus enim queritur illa. *In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea.* At verò, quòd occurreret prodigo adolescenti, nullum imminebat periculum contemptus & fastidij: nam veniebat ille tum è longinqua regione, in quam peregrinauerat: tanta absentia incredibilem ardorem & sitim videndi paterni vultus, videndi antiquã domum pepererat: ergo sponsæ præsentia nocumento fuit: adolescenti meretricio absentia vtilitati fuit. Quæcunque tamen illa causa fuit: certè peccator non petit venire ad se sponsum, & ad eum non tantùm venit; sed & eum præuenit, & accurrens cecidit super collum eius. Sponsa omnibus modis & votis ambit amplexus eius, quem diligit supra cunctos, & ad eius voces, atque lamenta quasi surdescere existimes. Dulciter Gilbertus Abbas serm. 3. in Cantica: *Surgam*, inquit, *& vadam ad patrem meum. Iste de quærenda nil monetur, tantum de flectendo sollicitus: quæ sponsa est, certa de gratia postulat præsentiam tantum: Surgam (inquit) & circuibo ciuitatem, & quæram, quem diligit anima mea, inuentionem sufficere reputans. Vide, si non in præsenti hac possit obseruari distinctio: quoniam patris expesita est, & parata cuactis indulgentia: delicia verò & fugaces, & reconditæ, & latibulis gaudentes: ideò ille dicit: Surgam, & vadam. Illa verò: Surgam, & quæram. Denique & pater occurrit pœnitenti: sponsus se subducit diligenti.* Salomon igitur patrias fastidierat puellas; quoniam his sine labore, & absque dispendiis frui poterat: gulosus stomachus incognita lubentiùs appetebat; non quòd pretiosiores illæ merces; sed, quia inauditæ, & inexpertæ.

Luc. 15. 20.

Dei erga peccatores indulgentia.

Contemplatio in hac vita breuis.

Cantic. 2.

Gilbert.

SECTIO IV.

Christi ardentior amor in sponsam Ecclesiam, quàm in Patrem æternum quodammodo.

CONFIRMATVM *est igitur regnum in manu Salomonis* (verba sunt Regum 3. cap. 3.) *& affinitate* 20.

3. Reg. 3.

nitate coniunctus est Pharaoni Regi Ægypti: accepit namque filiam eius, & adduxit in ciuitatem Dauid. Sic nuptias Salomonis describunt nobis Regnorum libri: de quibus dum attentiùs cogito, illud admiror: *Et adduxit eam in ciuitatem Dauid.* Legebam enim, dum futuris coniugiis
Genes. 2. 24. norma præscriberetur, Genesis cap. 2. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.* Nunc intueor vice versa contingere: non enim vir, sed femina patrem atque genitricem relinquit: destituit quippe paternos lares Pharaonis filia, Salomone in patria manente apud matrem Bethsabee. Certè hæc Pharaonis filia est, quam Salomon præ ceteris vxoribus vehementiùs semper complexus est, sicut monstrauimus sect. 1. huius Prælocutionis; de rei quis verò testatur Pagina
3. Reg. 11. sacra Regum 3. cap. 11. *His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore.* Si autem amor in alias feminas ardentissimus extitit: vniuersis tamen magis dilecta fuit filia Pharaonis; qualibus in hanc agitabatur ignibus Salomon? Non Ætna tantum flammarum euomuerit: O calidissimum Principis pectus! Et tamen inter tanti amoris incendia, atque vapores, non Hierosolymam relinquit, non à matris latere discedit: denique nec generale mandatum adimplet: *Propter hanc, relinquet homo patrem suum, & matrem.* Apage ab amoris pagina falsum diligentis nomen, qui ne prima cônubiorum elementa obseruat, patrem & matrem proper vxorem deseruisse! Non sic IESVS meus, non sic cum ea, quam sanguine sibi desponsauit, Ecclesia charissima. Volo loquatur Beatus
Iustinian. Pater Laurentius Iustinianus tractatu de triumphali Christi agone, cap. 2. *Nempe Dominus* IESVS (inquit) *Dei & hominum mediator ipse est, qui ob amorem sponsæ immaculatæ Ecclesiæ reliquit in cælo Patrem suum, quando formam serui suscipiens, semetipsum exinaniuit: reliquit & matrem, dum Synagogam, de qua carnis trahens originem, propter infidelitatis demeritum repudiando contempsit: suæque adhæsit vxori, cùm in cruce pendens, dato sanguinis pretio, atque aquæ lauacro, sibi eam inseparabilem copulauit: cui etiam pro amoris pignore, próque fœdere maritali, corporis & sanguinis sui Sacramenta concessit, vt non solùm in spiritu, verùm etiam essent duo in carne vna.* Talia Laurentius pro veri Salomonis amore fideli: non enim alter ille Salomon verè amauit, quando non genitorem, non genitricem propter vxorem deseruit, sicut pacificus iste, totus desiderabilis. Sed, quibus cum circunstantiis id fecerit, dicere aggrediamur.

21. *Surgo* (inquit sacer Citharista Psalmo 131.)
Psal. 131. 8. *Domine, in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.* Vnde velis surgere, magne Vates? è Patris sinu? At quomodo illa stabunt, *In requiem tuam*, quando non in alio loco potior requies, non abundantior pax, quàm in paterno sinu? Nam certè sinum illum supra modum diuitem, & inexhaustæ felicitatis contemplantes Angeli, atque homines, beati fiunt: vbique extra illum bella sunt, contentiones, lites: quomodo igitur sinum Patris deserenti tranquillitatem & quietem polliceris? Et tamen inquietus est filius; non desinet lassari, donec à Patre exeat, & veniat in mundum: quippe vxorem duxit, Ecclesiam adamauit, & propter huius charitatem Patrem velit relinquere & adhærere vxori suæ: non consolabitur, donec relinquat, non requiescet. Accipe
Hesych. Hesychij Hierosolymitani Presbyteri de eo Psalmi 131. loco explanationem, hom. 2. de Sanctâ MARIA: *Dauid (ait) sine intermissione cithara celebrat eum, qui extenuatus est: Surge, Domine, in requiem tuam, tu, & arca sanctificationis tuæ. Surge: vnde? è sinu paterno: non vt à Patre separeris, (hoc enim dicere, vel cogitare nefas est!) sed vt dispensationem peragas. Surge, Domine, in requiem tuam, quam super terram præscripsisti, & in Bethlehem constituisti.*

22. Epiphan. Epiphanius, Constantiæ vrbis Cypri Episcopus, serm. de laudibus MARIÆ, Christum non quidem apud Patrem quasi irrequietum; sed tamen intra cælos violentum aliquid passum, & nescio ad quas angustias redactum meditatur, dum vterum virgineum alloquens inquit: *O vterum cælo ampliorem, qui Deum in te non coarctasti! O vterum septem cælis sublimiorem, & latiorem!* Hæc si ad litteram intelligamus, quo pacto stabunt? quid enim virginei claustri palmare vix spatium ad vestros cælorum ambitus? Ergo non de loci breuitate sermo est; quid autem significetur, sic declaro. Habes de musicis auibus philomelam, aliámve ex cantatricibus in domos, siue honorem, siue lætitiam: cauea, qua inclusa est, satis est ampla, satísque laxa, cibi lautiores, quàm in sylua; & tamen loculo illo coarctatá volucrem affirmamus: quid velimus significasse? Equidem id solùm, lusciniam, quandiu ei nemore gaudere non liceat, è frondosis cantillare, aura frui liberiori, semper violentiam pati, fugam cogitare, quacunque data occasione; denique velle magis de rudi & syluestri trunco, quàm de aurata cauea canere. Dixit eleganter Poeta lib. 1. de Ponto:

Ouidius.
Cùm benè sint clausa cauea Pandione nata,
Nititur in syluas quæque redire suas.

Amor Christi erga terrenam habitationem. Ad hanc itaque volucris imitationem intelligimus Epiphanium, dum Christum intra cælos coarctari repræsentat: non quidem quòd intra cælos non esset spatij satis; sed, quòd amaret terras plusquàm cælos: ex quo enim duxit vxorem in terris, tædebat ampliùs in patria viuere, apud Genitorem commorari, & dum ad inferiorem orbem non datur delabi, violentiam & coarctationem aliquam velut pati videbatur. Vul-
Incarnatio Christi accelerata. tis alio exemplo demonstrem? Scitis bonam sententiam, Patres promeruisse de congruo accelerationem incarnationis: legitote Franciscum
Suarez. Suarez tom. 1. in 3. part. disp. 10. sect. 6. dicto 4. ergo in incarnando acceleratio fuit, non quidem in nascendo: nam plenum cursum consummauit, quem alij infantes peragere consueuerunt. Quare itaque celer ad incarnandum, ad cælestia linquenda; nulla festinatio ad nascendum? Sanè, quia in cælo coarctabatur, in vtero non coarctabatur: proinde Epiphanius ventrem pudicum cælo præferens, exclamat: *O vterum cælo ampliorem, qui Deum in te non coarctasti!* Dulce solatium angustias sustinenti, coarctato, tempora compendiari: non coarctatur, non dies, non horas numerat, quippe quiescit, extra molestias est: coarctatur in cælo Verbum, abbreuiari hebdomadas conueniens est: veniat in virgineam aluum, adhæreat vxori suæ, non iam ampliùs resecabuntur dies; quippe in vtero est, non coarctatur.

23. Sed ad Patrem oportet redire iterum Filium deuicta morte. Sanè redibit: verùm tanquam si ad exilium mittatur, tam dolet sponsam dereli-
Matth. 25. 14. quisse. *Homo* (inquit ipse apud Matthæum cap. 25.) *peregrè proficiscens, vocauit seruos suos*, &c.
Chrysost. Quisnam hic homo? Incertus Chrysostomus

homil. 55. in Matthæum: *Homo (ait) peregrè profectus Christus est, per victoriam passionis ad Patrem iturus, voluntate misericordia bona, non necessitate natura.* Christus itaque ad Patrem rediturus, relegatus ibit? imò quidem? O patria melius exilium! Militia est vita hominis super terram, & in omnibus vanitas, & afflictio animi. Denique clamabat ille gemebundus: *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est, multum incola fuit anima mea: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Et alter: *Tædet animam meam vitæ: quare non in vulua mortuus sum, egressusque ex vtero non statim perij?* Tantarum igitur lacrymarum locum, tantorum singultuum sedem præfert, Magnus ille consilij Angelus, in quo sunt thesauri scientiæ & sapientiæ Dei, loco voluptatis, vbi habitat Pater, vbi torrente voluptatis potat filios, & inebriantur ab vbertate domus eius: sed peregrinationem tamen, sed exilium vocat, quoniam à sponsa recedere oportet: cum hac si morari detur, si illi adhærere, fragosa quæque suauia reputabit; & sine huius consortio, delicias Angelorum eremum reputabit, Beatorum sedes exilium, & peregrinationem dicet. Pulchrè eadem homilia incertus Chrysostomus: *Ad regna enim cœlestia ascensurus, & ad Patrem suum iturus vnde descenderat, peregrè se iturum dicit propter charitatem Sanctorum, quos relinquebat in mundo.*

Ascensurus in cœlum Christus ægrè homines deserit.

24. His edoctus mirari desino, quod aliquando stupore affecit; nempe, mundi incunabula dum euoluo apud Moysem, reperiebam Genes. cap. 1. ornatam priùs tellurem, quàm cœlum poliretur: nam die tertio *protulit terra herbam virentem, lignúmque faciens fructum, & habens vnumquodque sementem iuxta speciem suam*: die autem quarto post condecoratam terram, fecit Deus luminaria in firmamento cœli: *Luminare maius, vt præesset diei; & luminare minus, vt præesset nocti.* Verùm, qualis hic ædificiis ordo à diuino & præstantissimo Artifice? quis de Principibus admirandi operis, & ingenij Palatia structurus, fabricam incipit à vilissima magnæ domus parte, & non priùs habitationem sibi adaptat, quàm famulis? Sed attende tu, & vigilantiùs intuere, cui personæ ex tribus diuinis commissa cura creandarum rerum: Verbo absque dubio: nam omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Verbum itaque, cùm sciret affuturum tempus, quo homo factus sponsam duceret, non de angelica natura, cuius locus cœlum; sed de humana, cuius patria inferior orbis; coniugis iam tum ab initio dilectione motus, posthabuit Olympi pulchritudinem, telluris ruditati, & vastæ machinæ fabricam, non à firmamento, non ab astris incepit; sed à puluere, à gleba. Notauit Anastasius Sinaïta lib. 4. Hexameron: *Antè Deus ornauit terram, quàm cœlum, tanquam si terra ante cœlum ditata sit Christi mysterio, & aduentu: propterea ante cœlum ornatur, quoniam ante Angelos terra, & terra genuit homines, Deum per carnem vidimus, & ante cœlestia exornans ille hæc inferiora, ea lætificauit, & exornauit.*

Genes. 1.

Patris amor in Christo.

Anastas.

25. Sed nihil Christi ebullientem erga Ecclesiam charitatem sic commendat, quàm quòd in cruce positus, in Patris manus citò emissurus spiritum, pro Ecclesiæ causa, de eodem suo Genitore velut conquestus sit voce sanè elata ac sonora: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Quorum verborum significationem volo accipias ab Arnoldo Carnotensi, tractatu de septem verbis Domini: *Pro his igitur* (intelligit peccatores) *ad Patrem conuertitur, & inauditum dicendi genus nouus Orator assumit, & inimicorum in causa allegans, ipsis inuitis, atque negligentibus, partis contrariæ suffragatur, & virum plus possit peccatum, quam iustitia, Deo Patri quæstionem proponit: alioqui subtracta sibi agonum suorum stipendia Christus queritur, protestans non esse quæstuosos tanti discriminis sudores, si hi, quibus tanti laboris opera impensa est, sic relinquantur, & ad salutem eorum inefficax sit hæc humilitas.* Ex his Arnoldi verbis deduco, Christum pro peccatoribus cum Patre æterno, in iudicium velut descendere voluisse, non alio coram Iudice comparens, quàm ipso æterno Genitore: nam *subtracta sibi agonum stipendia conqueritur, apúdque Dei iustitiam causam dicit, & virùm plus possit peccatum, quam iustitia, Deo Patri quæstionem proponit.* Hoc autem est litem statuere apud Iustitiæ tribunal, de subtractis, & ablatis conqueri: Hoc verò ego in Christo plurimùm demiror: dicam quamobrem. Certè, etsi iusta litigandi occasio extaret, genitorem tamen à filio ad subsellia & Iudices vocari indecorum est: abhorret à natorum pietate; & iurgia inter parentem & sobolem esse possunt: verùm celari debent, consopiri inter familiares, non in publicum coram vniuersa ciuitate iudiciorum loco prodire. Quòd si filius patri litem dicens, in eundem semper morigerus & officiosus fuisset, ab eiúsque signis, & nutu nunquam discedens: sanè hunc cùm videremus genitorem apud forum & rostra accusantem, cogitaremus statim, grauissimis eum commotum rationibus; alioquin tam obsequentem prolem nunquam ausuram aduersùs parentem, quem semper vnicè coluit, & dilexit, mussitare. At Christo nullus gnatorum vnquam obsequentior; quippe humiliauit semetipsum, Patri factus obediens vsque ad mortem; nec ab eius mandatis aliquando latum vnguem discessit; quapropter de eo in capite libri scriptum, vt faceret voluntatem eius: Hunc igitur paternæ venerationis tam exactum cultorem, quid est, quòd cernamus Patrem ad quæstionem & examen iudiciale vocantem, non in angelo aliquo, non coram paucis quibusdam; sed spectaculum factum Deo, Angelis, & hominibus in potentissimo Caluariæ theatro? Grauissimas causas habuisse Redemptorem, cui dubium fuerit? Sed, quæ istæ? Laribus fortasse Pater expulit Filium? hæredem esse vetuit; verbo, aut verberibus inhonorauit; alium præ Filio isto secretorum conscium habuit; quem specialiùs diligeret? Nil istorum omnium. Quid igitur? Erat de Ecclesia, cum qua Filius per incarnationem matrimonio coniunctus est, portio quædam egregiorum facinorum, fœdissimis maculis supra modum deformata; erant illi peccatores sine fronte, temeraria cohors, infractæ ceruicis natio: his sanguis Christi velut inutilis futurus videbatur, quòd misericordiam consequuturi non essent; atque pro his rogantem Filium Pater non exaudire, ad postulata non descendere videbatur. Hæc igitur tota ratio tantarum querimoniarum; litis, quam Parenti dixerat Filius, & elatioris soni in ipso mortis vestibulo. Sed, quis credat, tantum amoris excessum in sponsam, vt non dicam ipsius causa, (& tamen hoc nimium esset) sed famulorum gratia, eorúmque, qui de sponsa pessimè meriti fuissent, talis Filius optimum Genitorem ad ius vocaret, déque eo, præsentibus innumeris & Angelis, & hominibus conquestus fuisset, velut qui defraudaret, & stipendia subtraheret?

Arnold.

Ita

Ita tamen res se habuit: & plùs potuisse apud se amorem non tantùm erga sponsam, sed erga vilissimos domus eius rabulas, quàm pietatem & reuerentiam erga Patrem, visus Christus ostendere, quando pro his scelerum mancipiis, & non aliis, publicam querelam, litem apertam aduersùs Genitorem proponit: *agonum suorum stipendia subtracta sibi protestans, si sic relinquantur; & ita sanguis Filij in conspectu Patris vilescat, vt non omnia postulata obtineat.*

26. Verè iste magnus amor, verè iste Salomon ardentissimè diligens sponsam suam, qui sic propter illius charitatem Patri potius aduersatur, quàm eius filiis peruersoribus. *Exponam vobis* (ait Chrysostomus hom. 1. in 2. ad Timotheum) *de scripturis amicitiam profectò admirabilem.* Cupio discere à Chrysostomo huiusmodi amicitiam: nam rarò inuenitur sub cœlo: *Dilexit* (inquit) *Ionathas Saulis filius, sanctum Dauid, & colligata est illi anima ipsius. Quid ergo, num illi inuidit? Minimè, cùm certè inuidendi necessitas indicta videretur ex rerum euentu: cernebat enim regno potiturum, quod sibi per successionis sortem debebatur. Non ait: Hic est, qui me patrio priuabit regno; sed imperij quoque cooperator accessit, patrique, amici gratia, non pepercit. Nihil parentem reueritus est amici gratia: ea fuit Ionathæ cum iusto amicitia, talisque coniunctio.* De qua sententia assumo extremam clausulam, atque expono: *Patrique, amici gratia, non pepercit.* Certè insidiabatur Saül Ionathæ pater, Dauidis vitæ & capiti, eúmque de medio tollere variis tentauit modis: sed effugit Saülis malitiam, & effugit Ionathæ ope. Lege Regum lib. 1. cap. 20. & sanè non aliam causam occidendi Dauid Saül Ionathæ significabat, quàm quòd, eo sublato, Ionathas de imperio securus foret: *Omnibus enim diebus* (ait) *quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque iam nunc mitte, & adduc eum ad me, quia filius mortis est.* Pater sæuit in Dauid, sæuitque propter filij emolumentum: & tamen plus potest apud Ionatham amor in Dauid, quàm aut genitoris in eum vigilans prouidentia, aut filij ipsius tanta vtilitas, quanta est sceptro potiri & dominari Prouinciis. Iure *mirabilem amicitiam* appellauit Chrysostomus, cùm genitor pro nato zelat, & filius in amicum fidelior inuenitur, quàm pro patre. Ergo Pater æternus, cùm peccatoribus non parcitum vellet, cùm velut inexorabilem se exhiberet, nónne in hoc ipsius Filij honori prospiciebat? Pro Filio est, si qui eius sanguinem, & susceptos in cruce labores contemnunt scelerati homines, debitas exluant pœnas: hæc tamen cùm pro Filio fierent à Patre, non stetit ille pro Patre; sed pro iniquis aduersùs Genitorem: quia iniqui illi de familia erant suæ sponsæ, quæ & nigra est, & formosa, malos cum bonis complectens, donec cœlum & terra innouentur, mundúsque finem accipiat. Mirabilis itaque amicitia Ionathæ erga Dauid, *quia amici gratia parentem non est reueritus.* Mirabilis planè amor Christi erga Ecclesiam, cùm huius gratia ipse quoque Parentem quodammodo non sit reueritus, quando eum in iudicium vocat, & sublata sibi agonum stipendia queritur publicè, ni peccatoribus parcere velit. Ergo Christi sola dilectio, verum amoris nomen meretur, qui tot, tantáque pro compare sustinuit: Salomonis ardentissimi æstus, ne picti quidem ignes censeodi, cùm ob eius gratiam & contemplationem, quam

Chrysost.

1. Reg. 20.

summè deperire visus sit, ne illa perpetrauerit sanè, quæ maritos facere communissimum est, vt vxoris causa patrem, matrémque pariter relinquant.

SECTIO V.

Quæ pro Deo relinquimus, eadem cum fænore ad nos reuertuntur.

PHARAONIS filia Salomoni nupta, aulam reliquit, patriam deseruit, & à cognatis abiit: Magna sunt hæc: maiora tamen accepit his, quæ destituerat. Pro Pharaone genitore illius, Rege fortasse non nimiùm locuplete, deformi, indocto; datus illi Salomon; si pulchritudinem contemplere, candidus & rubicundus, electus ex millibus; si sapientiam spectes, mortalium eius præsertim æui atque temporis doctissimus: si diuitias cogites, tantis affluens, vt facere potuerit Hierosolymam argento non minùs quàm lapidibus abundare. Iam, si amissam aulam consideres, struxit vxori Salomon domum integram, materia vbique cum arte contendente, vt dubitares, plúsne miraculi in pretio, quàm in ingenio esset; absolutóque opere, *filia Pharaonis ascendit de ciuitate Dauid in domum suam, quam ædificauerat ei Salomon.* Postremò, si cognatas amisit, ideò vultum eius deprecabuntur omnes diuites plebis, tanquam Reginæ & Dominæ, vpote adstantis Monarchæ à dextris in vestitu deaurato. Quanta beatior mutatio quàm prima sors? Relinque, anima, vilia hæc, & momento peritura: vocat te melior Salomon ad castum connubium: quid nectis moras? quid retardaris? Putásne, illiberalis erit, & non recompensabit? Noli timere: centuplum accipies, & vitam æternam possidebis: quin illa tua, quæ obtuleris, non apud se auarus retinebit; reuertentur ad priorem dominum cum incremento; petit, vt conduplicet: mirabere lætus iam fortunatam bonorum amissionem, & tantùm dolebis, non amisisse plura. 27.

Maledicta erat in Israël omnis sterilis, & omnis gloria in sobolis amplificatione: quæ non peperit, inhonota erat. Denique Elisabeth, Præcursore grauida, opprobrio se liberam exultans gaudet: *Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.* Sic omnis Israël: sed non sicut Israël Mater Domini, quam ille per Dauidem alloquutus, *Audi* (inquit) *filia, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet Rex speciem tuam.* Quid est, *obliuiscere populum tuum?* Noli ad mores eius respicere, noli ad exempla: Omnis populus tuus ad prolem anhelat; omnis fœmina vxor; omnis vir maritus: manda hæc obliuioni, & virginem castam exhibe Deo. Paruit puella mandatis, & elegit magis despectui esse Israël, quàm non obedisse Regi, qui concupiuit decorem eius. Quid pro Deo perdidit MARIA? non esse matrem, non transire in mariti amplexus. Potabat Israël spoliatam hac gloria Ioachimi, & Annæ filiam, & velut sterilem contemnebat: verùm non perdidit, quoniam pro Deo amisit; conduplicauit potiùs, gaudia matris habens cum virginitatis honore. Nulla vnquam tam beata maternitas, ac illa, quam MARIA sortita est, maternitatem pro Deo amittendo. Sic ille cum 28.

Psal. 44. 11.

multiplici incremento restituit, quæ pro eius bonore contemnimus. Bernardus hom. 3. super Missus est. *Meritò autem concupiuit Rex decorem Virginis: fecerat enim quidquid longè antea præmonita fuerat à patre suo Dauid, dicente sibi: Audi, filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: & si hoc fecerit, concupiscet Rex decorem tuum. Audiuit quippe, & vidit, & inclinauit aurem suam ad obedientiam, & oblita est populum suum, & domum patris sui; quia nec populum suum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit hæredem, sed, quidquid honoris in populo, quidquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est vt stercora, vt Christum lucrifaceret. Nec fefellit eam intentio, quando & Christum sibi filium vendicauit, nec propositum pudicitiæ violauit: Benè igitur gratia plena: qua & virginitatis gratiam tenuit, & insuper fœcunditatis gloriam acquisiuit.* Non igitur dedecori MARIÆ, quòd liberos habere nollet; nec computata est maledictæ, quæ propterea sterilis dici voluit; sed inter omnes mulieres benedicta cunctarum gentium acclamationibus nuncupata. (Bernard.)

29. Famescebat siccato torrente Carith rigidus ille Propheta, factúsque est sermo Domini ad eum (Regum 3. cap. 17.) dicens: *Surge, & vade in Sarephta Sidoniorum: præcepi enim mulieri viduæ ibi, vt pascat te.* Heu! quàm ieiunam ad domum mittitur Elias: *Viuit Dominus* (protestatur pia vidua) *quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciam illum mihi, & filio meo, vt comedamus, & moriamur.* Quàm triste nuncium esurienti stomacho! vade, Elia, proficiscere ad Optimatum cellaria, qui à fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt: non apud miseram feminam locus est, cui vix in hodiernam lucem suppetit: noli geminare infelicis dolorem. Sed, quid ille? *fac, sicut dixisti. Veruntamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem paruum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies postea.* Iocatúrne Propheta, & ludit sanctè; an seriò confabulatur? *Fac mihi primum.* Non sufficit secunda buccella, Elia? atque vtinam in tantis supersit angustiis secunda, quam dare possint mater & filius. Vbi charitas, de ore morientium alimenta extorquere? Iustè miratur Theodoretus quæst. 52. in 3. Regum, quàm mitis fuerit mulier in respondendo Prophetæ: *Ego autem admiror mulieris responsi mansuetudinem: non ægrè tulit, quòd in tanta calamitate ab ea petitum sit alimentum; sed tantùm extremam ostendit paupertatem.* Quis enim in tanta egestate positus non excandesceret, audito, *Fac mihi primum*, quando, si secundùm dedisset, insigniter liberalis & benignus fuisset? Quid, quòd, qui petebat, ipse tantarum miseriarum, tam diræ famis occasio fuisset? Eia, bona fœmina, noli excandescere; noli ad singularem Prophetæ petitionem mœstitiam induere: da primùm; atque secundùm pariter, si postulauerit; da totum: non tu morietis, non filius tuus, etsi pereat totus Israël: Deo ista donas, quem in nomine Prophetæ recipis, non Eliæ; retribuet abundanter pro vno mille. Consumentur fame viri diuitiarum, tabescent à sterilitate terræ: veruntamen flagellum ad te non appropinquabit: quia pro Deo oleum, & farinam reliquisti; hæc ipsa ad te reuertentur cum fœnore: *Hæc dicit Dominus Deus Israël: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vsque in diem, qua Dominus daturus est pluuiam super faciem terræ.* Eloquenter Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 5. *Vnius horæ hospitio vidua, quæ suscepit Eliam exiguo cibo, perpetuum toto tempore famis inuenit alimentum, & mercedem accepit mirabilem, vt nunquam de hydria farina deficeret.* (3.Reg.17.9. — Theodoret. — Eleemosyna vtilitas. — Ambros.)

30. Non potest Elias exigua petere, non vulgaris; ad magna semper aspirat postulatio: *Fac mihi (inquit) primum.* Secunda despicit generosior mens. Didicère à Magistro discipuli, didicit in primis Eliseus, & scandente ignitos currus Præceptore: *Obsecro* (ait Regum 4. cap. 2.) *vt fiat in me duplex spiritus tuus.* Audi, Elisee: non est discipulus supra Magistrum: itur in deterius quotidie; & rarò Ducis laudes, parentum gloriam quisquam nepotum consequutus: sufficit, Elisee, patrem fuisse: Multa circa hanc petitionem iactata: an illud conueniens? Eliseus discedente Fundatore Ordinis, Patris deinceps locum occupaturus erat, Congregationis Caput effectus: ampliùs non priuata persona, sed lucerna super candelabrum posita, vt luceat omnibus, qui in domo sunt: in eum cunctorum oculi conuertendi erant, eius exemplum sequuturi: putabat igitur, vt priuato Monacho vnus satis esset spiritus: Superioris tamen nomine potito opus esse geminato spiritu; An indicabat magis Heroüm posteros, seniorum facinoribus non debere esse contentos: supra inuenta Maiorum nepotes ponant noua, & vetustis Scriptoribus recens de penu suo addat; sic mirantur noua antiquis cum incunditate à Scriba docto? Non spernenda ista: sed excogitanda, quæ nostro faueant instituto. Monachorum Antesignani fuère Elias, eiúsque discipulus Eliseus (vt velint quidam) cum reliquis Carmeli sacris habitatoribus, intelligo de filiis Prophetarum. Hieronymus docebit tom. 1. epistol. 13. ad Paulinam: *Et vt ad Scripturarum auctoritatem redeam, noster princeps Elias, noster Eliseus, nostri Duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus.* &c. Eliseus igitur, vt erat perfectæ obseruantiæ religiosæ typus voluntatem, spiritúmque suum in Eliæ Prælati manus resignauerat: hic, Magistro discedente, ex hominum consortio ad ipsum rediturus erat, eo præsertim in supremi Præpositi officium suffectò: sed, quo se priuauerat spiritu propter Deum, iustúmne, vt ad Prophetam sine incremento rediret, absque fœnore? Non ita Deus consueuit; data sibi, conduplicata possessoribus restituit. Probè igitur Eliseus spiritum, quem ob Deum in Prælati manus resignauerat, (neque enim vel spiritus sui dominus perfectus Religiosus,) reposcens, geminatum postulat: *Fiat in me spiritus tuus duplex*, inquiens. Non fallar, si Ambrosium cum nobis esse dicam, serm. 87. *O hæreditas pretiosa, in qua plus hæredi relinquitur, quàm habetur: plus consequitur, qui accipit, quàm possideret, qui largitur. Pretiosa planè hæreditas, quæ, dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur.* Igitur Elias cùm simplicem sanctitatis ipse spiritum haberet, Eliseo duplicem reliquit. Benè illud: *Quæ, dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur.* Sic semper Deus, cum fœnore remittens data. (4.Reg.2.9. — In Prælat. maior sanctitudo desideratur. — Posteriores Scriptores debent antiquorum inuentis addere. — Hieronym. — Ambros.)

31. Quem Numinis morem cùm Anna, Samuëlis mater, cognitum haberet, prolem tenerrimam adhuc, & penè balbutientem sacris altaribus obtulit: *Et adduxit eum secum* (Reg. 1. cap. 1.) *postquam ablactauerat, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ* (1.Reg.1.24.)

farinæ, & amphora vini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Quo feminæ facto non illud mouet, quod communiter admirantur Interpretes, potuisse mulierem, quæ per longa vota, per orationes diurnas, nocturnásque, & lacrymarum riuos prolem acquisiuit, tremulum infantem à sinu amouere, & pertulisse, vt magis apud Heli viueret, quam coram se iucundus in aula lusitaret: id ego suspicio magis, vt quidem Deo, tabernaculoque offerre voluisset aliquem ex mascula stirpe, at speranda erat filiorum multitudo: Cum eam circuirent plures paruuli, tum hunc illúmve sacro ministerio dicasse, ex multarum matrum vsu id erat: sed vnicum infantem tam citò domo eiecisse, haud dubito arcano aliquo consilio ab Anna commissum: Sic ipse coniectabar: volebat mulier hæc numerosæ sobolis genitrix nominari: erat hoc temporibus illis speciosum apud homines, apud Deum non ingratum, cum
Psal. 127. & de benedictionibus eius fuerit, Psalmista canente: *Filij tui sicut nouellæ oliuarum* (Psalm. 127.) *in circuitu mensæ tuæ: ecce sic benedicetur homo,* &c. Quid meditata est prudens femina? Scio (inquit apud se) Deum liberalissimum remuneratorem; cum fœnore semper recompensat. Quod si eum filio donauero vnicè dilecto, patietur me absque liberis esse? Haud vnquam credam; quin potiùs multiplici fœtu augebit. His incitata prolem Deo obtulit. Nec fefellit spes: nam, *Visitauit Dominus*
1. Reg. 2. *Annam* (Reg. 1. cap. 2.) *& concepit, & peperit tres filios, & duas filias.* Ad quem locum Regum
Chrysost. alludens Chrysostomus tom. 1. hom. de fide Annæ, inquit: *Tantum autem huc negotiatione lucrum fecit, quantum facere par est eam, quæ cum Deo habuerit commercium: etenim postquam eum fœtum acceperat Deus, reddidit illi alterum filium: imò potiùs, non vnum, neque duos, neque tres, neque quatuor tantùm; sed his multo plures, vt iam vsura sortem excederet: talis est enim negotiatio, quæ cum Deo geritur: non ille quantulamcunque sortis partem; sed multis partibus conduplicatam reddit.*

31. Didicítne Anna ab antiquo diluuij victore, Noë? Volebat senex filiis obedientibus & verecundis benè precari, quemadmodum irrisori filio maledixerat: cùm ad Sem ventum esset:
Gen. 9. 27. *Benedictus* (ait Genes. cap. 9.) *Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius.* Verùm, cuiusmodi hæc formula benedicendi? Non Sem, sed eius Opifex, Deus, benedicitur: alia erit occasio, vt Numini habeantur gratiæ, & condignis efferantur encomiis: nunc filij causa agitur; anhelant ad hanc benedictionem nepotes *Sem*: conuertere ad gnatum, patet, & muta verborum formulam: *Benedictus* (ait) *Deus Sem.* astutè satis. Amabat filium ardenter senex, & volebat illi plenam benedictionem, cumulatam felicitatem. Hoc quò consequatur, quam meditatur artem? Nouerat, quæ Deo offeruntur, eadem ad veteres possessores postlimino reuertere; sed maiora se ipsis; sed supra modum locupletata: in Deum igitur congerit benedictionem Sem, vt, cùm Deum eius benedictionis semel fecerit Dominum, benedictio ipsa crescat, & demum reuersura ad Sem, vt moris est, diues ad eum redeat, & cum auctuario incredibili. Hinc itaque est, quod non Sem; sed Deum benedixerit, quemadmodum
Chrysost. obseruauit Chrysostomus homil. 29. in Genesim: *Et dixit: Benedictus Dominus Deus Sem, & erit Chanaan seruus illius. Hoc fortè quis dixerit: Non est benedicere Sem. Imò valdè benedixit illum: quando enim Deus benedicitur, & aguntur illi gratiæ ab hominibus, tunc vberior ab illo solet istis benedictio dari, propter quos ipse benedicitur. Itaque benedicens Deum, debitorem ipsum fecit maioris benedictionis, quia Deus propter Sem benedicitur.* Aptè extrema hæc verba: *Benedicens Deum, debitorem ipsum fecit maioris benedictionis.* Id quippe moliebatur parens Sem, filij benedictionem Deo offerre, quo hac via Deum cumulatioris benedictionis faceret debitorem.

Iam mihi ex his non inaccessa videtur magni 32
illius signi, quod in cœlo apparuit, intellectio:
Mulier (inquit sacræ reuelationis liber cap 12.) Apoc. 12. 1.
amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Suppono autē hanc feminam, quam duo mundi clarissima lumina, syderáque conuestiunt, Beatā esse Dei Genitricem. Annuit Bernardus serm. 1. de Natiuitate Bernard.
Virginis: *Putasne* (ait) *ipsa est Sole amicta mulier? Esto siquidem, vt de præsenti Ecclesia intelligendum prophetica visionis series ipsa demonstret; sed id planè non inconuenienter* MARIÆ *videtur attribuendum.* Felix ergo hæc, & multifariam lucida virgo Christum aliquando amiciuit. Quo genere vestis existimas? Equidem de nube confecto, de carne sua, quæ non aliud, quàm nubes erat. Disce ab Ambrosio serm. 5. in Psalmum 118. *Illa autem* Ambr.
columna nubis specie quidem præcedebat filios Israel; mysteria autem significabat Dominum IESVM *venturum in nube leui, sicut dixit Isaias, hoc est, in virgine* MARIA, *quæ nubes erat secundùm hæreditatem Euæ, leuis erat secundùm virginitatis integritatem; venit in nube leui Christus in Ægyptum; hoc est, venit in susceptione corporis in hoc sæculum: in nube venit, quem nebula corporis obumbrabat: sed leuis erat caro, quam nulla sua grauabant delicta.* Vestem itaque de nube conflatam Christus à Virgine acceperat: restituere oportebat acceptum. Quid? alium ex nube amictum Matri daret? Sed decebat liberaliorem esse in retribuendo, & acceptis multò præstantiora voluisse: Hinc itaque loco nubis Sol, Luna, stellæ, totus denique Olympi ornatus, vt quantùm Phœbus nubibus pulchritudine antecit, quantùm decora plùs soror eius, quantùm lucidiores stellæ, tantùm excedat retributio Christi donum vestis, quod à Matre accepit. Vide, si ingens in remunerando Deus iste, quando in vnam vestem congerit totam cœlorum gratiam. Bernardus relato nuper sermone: *Quàm familiaris facta es ei, Domina, quàm proxima, imò quàm intima fieri meruisti? Quantam inuenisti gratiam apud eum? In te manet, & tu in eo; & vestis eum, & vestiris: vestis eum substantia carnis; & vestit ille te gloria suæ maiestatis. Vestis Solem nube, & Sole ipsa vestiris.* Concinnè, vt differentiam vestimentorum innuat: *Vestis Solem nube, & Sole ipsa vestiris.*

Sed, quid mirum adeò in Matrem beneficum, 33
quando æqualiter ferè liberalis est in creaturas irrationales? Atrata fronte processit præses diei, Sol, cùm Dominus pateretur, contraxit radios luctabundus, diminuit lucem; sic condolebat vtcunque Opifici suo: abit tandem mœror, resurgente Christo; & de primis rediuiui euris restituisse Soli, quod de claritate perdiderat, ex-
posuit Chrysologus eleganter serm. 82. occa- Chrysolog.
sione verborum Marci cap. 16. *Et valdè manè* Marc. 16.
vna Sabbathorum veniunt ad monumentum, orto iam Sole, &c. *Si valdè manè* (ait) *quomodo orto iam Sole? Sic nescit Euangelista quid dicat? Euangelista, quid dicat, scit; sed, quid audeat, qui non di-*

diceris

dicerit, nescit. Dixerat: Ab hora sexta vsque ad horam nonam tenebræ factæ sunt: Ergo Sol, qui præter horam, vt Domino compateretur, abscesserat; claritate, cùm resurgeret Dominus, ante tempus occurrit: & qui, vt suo commoreretur Auctori, ipsam meridianam suam mortificauerat claritatem, vt consurgeret Auctori suo, euictis tenebris antelucanus erupit. Benè quidem hæc, & ostendunt Christi gratitudinem; sed non probant nostræ sermocinationis scopum: ostendunt quidem compensata lucis damna, quæ pro Dei Filio Planetarum fulgentior sustinuit: ista nobis non sufficiant: necesse est, monstremus Christi retributionem supra claritatis amissionem longo

Matth. 28. 1. extitisse interuallo: Æstimo probabit Matthæus cap. 28. *Vespera* (inquit) *Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalena, &c.* Ergo vespertinæ tenebræ in claritatem conuersæ sunt: dies ille occasum nesciuit, dies æternitatis fulgoribus æmula, qui ignorant interitum: sic decebat, Christum recompensasse diminutionem

Chrysolog. lucis. Idem Chrysologus serm. 74. *Vespera Sabbathi, hoc nescit dies sæculi, hoc non habet mundi vsus; vesper finit, non inchoat diem; tenebrescit vespere, non lucescit; non in Auroram vertitur, quia lucis ortum ignorat. Vespera, mater noctis, parturit diem; mutat ordinem, dum agnoscit Auctorem: radiat de nouitate mysterium; anhelat Creatori seruire, non tempori.* Expende illa: *hoc nescit dies sæculi.* Quis igitur dies illud nouit? Æternus ille, & indeficiens æui perennis Beatorum: Tantisne compensandus breuis temporis luctus, & non integer sub tenebris dies, & assimilandus æternitatis diei propter hoc? tam supra labores merces? tanto cum fœnore restitutio? Quid agitis, mortales? Vsquequò graui corde? Cur, si bonorum auidi, tam pauci de vobis Principi huic, liberalitatis Principi famulantur? Felix Ægyptia puella, quæ relinquens aulæ delicias, non amittit; sed commutat in ampliora gaudia, Hebræorum Regina facta, Salomonisque sponsa.

SECTIO VI.

In mores, quos sub vitæ exordio hausimus, facilè, data occasione, prouoluimur.

34. PHARAONIS filiam per connubium cum Iudæorum Monarcha, consequutam quidquid humanæ est beatitatis, monstrauimus initio sectionis nuperè finitæ: sedit solio gemmato, in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus, suprema inter multas Reginas, pedissequæque eius de Principum filiabus compositæ, circumornatæ vt similitudo templi: promptuaria eius plena, eructantia ex hoc in illud: non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eius: Fortunata sunt cuncta, quiescente toto Israël, vnoquoque sub vite & ficu sua à Dan vsque ad Bersabee sine timore vllo. Quanti inuiderant? Certè beatam dixerunt feminam, cui hæc sunt; Sed ego cum Dauid, non propter isthæc euanida, & momento abitura, fortunatam nominauerim; verùm summè felicem iudicauerim mulierem, *cuius Dominus Deus eius*: Hoc illa per Salomonis thalamos adepta vt Deum cognosceret, coleret deinceps, damnatis in posterum, boue, crocodilo, cæterisque Ægypti vanorum Numinum portentis. Vtinam, vt deuotè sub nuptiarum auspiciis eiurauit detestandos ritus; sic in eorum commendando odio stabilis fuisset, & perseuerans: Bibit sub pueritia superstitiones; hic primus nouæ testæ inspiratus liquor: Nescio quid habet ætas illa tenax, & indomabile: tardè, quæ didicit, deponit; atque, vt visa ad tempus obliuisci antiqua, reuertitur facillimè ad assueta, quauis data rima. Tanti interest, rudes illos annos, siue in bonum, siue in malum flexisse. Quam tunc indideris formam, rarò delebunt ventura tempora: consopire poterunt aliquantùm, extinguere penitùs paucia concessum: Ergo illa in nuptiis Iudaismi professio, de non duraturis erat: non stupeo lapsum adeò, quando gentilismum edoctam fuisse, vnà cum vberibus, & lacte, constat.

Subtiliter loquutus Tertullianus, comparatione facta inter vidualẽ continentiã, virgineámque 35. Tertul.
castitatem, lib. 1. ad vxorem, cap. 8. *Tamen vidua habet aliquid operosius: quia facile est non appetere, quod nescias; & auersari, quod desideraueris nunquam: Poterit virgo felicior haberi: at vidua laboriosior.* Sanè sermo hic alludit ad continentiæ bellum, quod eius amatores aduersùs inimicam luxuriam exerceant: Sed, quomodo laboriosiores viduæ; feliciores virgines in hac pugna? Imò verò, quæ virgo est, plus habet operis, difficiliores illius luctæ: Nam sanè, quemadmodum cæteræ carnis deliciæ; sic in primis istæ, à longè positæ, & donec experientia est, titillant, blandiuntur, rapiunt post se: postquàm de amore triũphator quisquam est, gaudióque fugitiuo potitus, iam non ampliùs amat ille paulò antè tam sitibundus, tam ardens; horret magis, & detestatur. Nónne vides in Amnon, quem lectulus tenet, quem febris consumpsit? tantæ illius flammæ! Fit desideriorum compos, sorore abutitur: statímque subdit tex- 2 Reg. 13.
tus Reg. 2. cap. 13. *Et exosam eam habuit odio magno nimis; ita vt maius esset odium quo oderat eam, amore, quo antea dilexerat*: Quæ cùm sic eueniant, notum est, facilius viduæ fore, non desiderare virorum amplexus, quàm virgini: virgo enim, quia nunquam experientiam fecit, ardebit cupidine, & desiderio: vidua autem, cùm sciat, qualia illa sint gaudia, quàm spurca & transitoria, tantùm non auebit & concupiscet, vt potiùs cane peius & angue abhorreat. Quæ igitur veritas Tertulliani verbis? Sanè, vt concedamus, magnam esse alliciendi vim in absentibus; possessa contemptum sui, nauseámque generare consueuerunt, vt ostendebamus Sect. 3. atque hac parte præstet virginibus viduarum sors, minúsque sit laboriosa: Sed aliud est, experiri carnis illecebras, & delectamentum vtcunque; aliud, in adolescentia, & sub ætatis exordio experiri. Puellæ igitur, cùm nuptui dentur plerunque, statim ac partui habiles sunt, (quod tempus decimum & quartum annum non superat,) hinc est, vt maritalia gaudia cum vitæ ferè ingressu sentiant: inde itaque est, quòd laboriosiorem viduæ conditionem dixerit Tertullianus, quàm illius, quæ virginitatem semper professa est: nam viduam sub annorum exordio, quid coniugales essent voluptates, expertam esse, & procedente ætate eandem marito orbatam, non velle iterum coniugium, arduum est, atque difficile: virgo semper perseuerans, quos in adolescentia non hausit mores, non multùm, si prouectam iam eorum desiderium non eruciet: Hinc ergo Tertullianus ingeniosè virginem *feliciorem* nominauit; viduam *laboriosiorem*.

Expendi

Expendi Sect. 3. num. 15. Hebræorum, qui de Ægypto exierunt indigna vota, concupiscentium ollas carnium, pisces Niliacos, allia, cepas, pepones, & rusticana hæc, durique saporis præferentium cibo de cœlis demisso, omne delectamentum in se habenti: accipe huius tam infausti, & desiderij, & electionis, alteram ab ea causam, quam præfato loco dedimus: illa sanè querela profecta est ab his viris, qui primam ætatem in Ægypto consumpserant, cogebantur autem tunc durissimis operibus Pharaonis ministrare; Quid necesse est dixisse, cibũ illis fuisse vulgarem, qualis operariorum, qualis villicorum, cùm tam malè tractarentur à regiis operum Præfectis? Comedebant itaque, vt solet ruris & montium plebs addicta laboribus, allia, pepones, & similia. Verùm (inquis) vt tunc fuerint illis hæc dulcia alimenta posita in egestate & labore intolerabili; quid pro iisdem suspirant apud desertum, quando non fames, non labor premebat, & erat ante

Consuetudo difficillime exuitur.

oculos, ante manus escarum suauissima? Sanè ideò manna postponitur allijs lacrymas elicientis; quia allia cibus fuerunt in adolescentia, dum ædificasent vrbes tabernaculorum, *Phithom & Ramesses*: tam autem difficile est exuere consuetudinem, cui in adolescentia & ætatis principio se quispiam assuefecerit; vt, quamuis ad tempus eius moris oblitus esse videatur propter magnas aliquas

Chrisost.

causas; mox tamen ad eadem reuertatur. Chrysostomus hom. 7. in Epistolam priorem ad Corinthios: *Et vt consuetudinis vires intelligas, illud considera: siquidem ipsa Dei præcepta nonnunquam superauit. Et quid præcepta commemoro? Nónne ipsa quoque beneficia? Nam & Iudæi, cùm manna haberent, allium quærebant; & cùm libertate fruerentur, recordabantur seruitutis, & Ægyptum sæpenumero expetebant, propter consuetudinem: adeò violenta res est.*

37. Non alio tamen clariori testimonio declaratum iri arbitrer, quid illa possint, quibus sub initio assuescimus, quàm Irenæi sententia, siue ad

Irenæus.

vitium, siue ad virtutem fouendam. Is libro 5. aduersùs hæreses, cap. 5. loquens de Henoch, atque Elia: *Per illas enim manus, (ait) per quas in initio plasmati sunt, per ipsas & assumptionem, & translationem acceperunt: assueta enim erant in Adam manus Dei coaptare, & tenere, & baiulare suum plasma, & ferre, & ponere, vbi ipsa vellent. Vbi ergo primus positus est homo, scilicet, in Paradiso, dicunt Presbyteri, qui sunt Apostolorum discipuli, eos, qui translati sunt, illuc translatos esse.* Scio in his verbis non vnum esse scrupulum: modò sub litteræ, aut iustioris mystici sensus rigore non versamur, tu consule, an verum, à Deo ipso por-

Fenard.
Pereira.
Salian.
Tropologia laxa sunt regula.

tatos Henoch, & Eliam; an ibi positos, vbi Adam plasmauit, apud Feuardentium Scholiis pro elucidando Irenæo: Pererium tom. 1. in Genes. lib. 3. num. 47. Salianum tom. 1. anno mundi 987. à numero 6. nunc nos liberiori tropologiæ, quæ aliquid laxum permittit, vacamus, præcipuéque consequentiam verborum in Irenæo venamur. Ergo ille inde probat, Henoch ipsius Dei manibus translatum, quoniam ait: *Assueta erant in Adam manus Dei coaptare, & tenere, & baiulare suum plasma, & ferre, & ponere.* Consentiamus in his cum sancto Martyre. Itáne Deus non possit beneuolus esse in Adamum, quin in alios parem beneficentiam ostenderet? beneficia nulla erunt priuata? commune vniuersis, quidquid Dei operabuntur manus, necesse sit esse? Nemo senserit: aduersantur innumera exempla. Non igitur id prætenderit Irenæus, Deum eo ipso, quòd Adam portauerit, quasi obstrictum, vt Henoch suis manibus transferret. Eum significare voluisse, quod nunc pronunciauero, opinor. Deus, cùm protoplastum formauit, sub rerum creandarum initiis erat: tum verò quibus se assuefecit? Sanè baiulando Adamo, portando illum, atque adeò transferendo in Paradisum: nam extra voluptatis locum creauit, & inde *tulit Dominus Deus hominem* (Genes. cap. 2.) *& posuit eum in Paradisum, vt operaretur, & custodiret illum. Assueta erant manus Dei* (ait Irenæus) *baiulare suum plasma, ferre, tenere.* Exinde fluxerant nongenti, & eò ampliùs ab Adami ortu ad Henoch transportatum: neminem Deus toto hoc curriculo in Paradisum suis manibus transmiserat, quemadmodum cum protogenitore fecerat: videbatur iam obliuioni commissus mos transferendi in Paradisum: sed ecce inopinatò rapitur Henoch; & rursum, longiori spatio emenso, leuatur in aëra Elias, abiturus & ipse in Paradisum. Quales isti per interualla raptus & translationes? Ecce Deus sub creationis exordio transferendo primo homini in Paradisum assuefecit manus: voluit moris huius quasi obliuisci; inde plurima transeunt sæcula, & nemo transfertur: verùm, quia mos ille sub creationum incunabulis & flore haustus erat, non potuit penitùs quodammodo Deus ipse delere: reuertitur quandoque ad eadem, & nunc Eliam, nunc Henoch raptat. Adeóne ipse quidem Deus (si dicere fas est) eius, quem sub initio ebibit moris, potest immemor esse penitùs: sed, vt ad tempus deseruisse videatur, rursum emergunt vetera, & itur in antiquas primitiuas cogitationes iterum, & sæpiùs.

Genes. 2.

Atque cùm Dæmonem non lateret, qui sub principiis ediscuntur mores, non minùs ad virtutem, si illi ex honestatis regula, quàm in vitium efficaces esse, si à rationis dictamine recedant, ideò ipse, quibus poterat modis, curauit, vt Herodes paruulum adhuc, & vagientem Seruatorem opprimeret, fugiendum vt fuerit Matri cum infantulo in Ægyptum, cùm per tot neces quæreretur vnus. At nónne satius erat Redemptoris declarato hosti, adultum expectare, cùm tot vulnerum acerbitatibus sitim explere possit, tot dedecorum generibus, flagellato Christo, quod seruile erat, in crucem acto, latronibus comparato; cùm tamen explere sitim non possit infantis iugulo vno ictu perforato? Sed optabit magis infantiam de medio tolli. Id quorsum? Viderat puerum, antequàm sciret vocare patrem, aut matrem, auferentem fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ: id est, conspexerat trahentem ad se de longinquo gentilismum: quando Reges Tharsis, & insulæ munera afferentes venerunt Hierosolymam dicentes: *Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? Et intrantes domum adorauerunt Puerum cum Matre eius.* Sic secum ratiocinabatur malignus: Puer iste adhuc vagiens per...è, certè nondum ablactatus, cum ipso viuendi initio Deorum cultui bellum indicit, à paganismo euertendo lucis vsuram inchoat: his imbuitur moribus simul cum Matris vberibus: certè, quæ sub teneris hausit instituta annis, grandis effectus eadem repetet: non possunt illa penitùs obliuisci: ergo destruemur omninò, si ad iustam perueniat ætatem; non enim non exercere poterit, à quibus infantulus incipit: age, incitemus Herodem: non viuat Puerulus: vita eius paganismi excidium futurum, quando crepundiantis 38.

non alius lusus est, quàm Magos nobis abstulisse: sequentur adultum proculdubio, quos in cunis didicit mores. Chrysologus serm. 1. de fuga Christi in Ægyptum: *Christus, si vinctus pannis, si sub Matris uberibus occupatus, si taceat lingua, si lateat opere, si gressu nullus, Diaboli signiferos, hoc est, Magos, in Duces fidelissimos commutauit; perfectæ ætatis Christus quid facere posset, Diabolus iam videbat.: & ideò monebat Iudæos, instigabat Herodem, ut Christi suspectam sibi præueniret infantiam.* Aptè: *Perfectæ ætatis Christus quid facere posset, Diabolus iam videbat.* Velut indubitabile sit, in eadem relapsuros perfectæ ætatis homines, quibus pueri assueuerunt.

39\. Hinc illa tam insignis victoria Iacob Patriarchæ, cui canit Epinicion Oseas capite. *In vtero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum Angelo: & inualuit ad Angelum, & confortatus est.* Quippe, quoniam adhuc sub genitricis vuloa assuefactus luctari & vincere, adultior factus potuit non mortalem creaturam superare: Transeo hæc, & io aliis listo. Cur Iacob ausus congredi cum Angelo, cùm vnus totum Sennacherib exercitum deleuerit? Manuë, Samsonis genitor, Iosuë, aliique de fortissimis ad Angelorum visum proni in terram labuntur, non ausi sufferre maiestatem; & hic ad palæstram prouocat? quæ temeritas? Sed ò serò finiendos mores sub vitæ introitu infusos! Pugnax Iacob, antequàm natus, quid obstupescis prouectum eum Angelo concertantem? Sperares aliud de moribus in vuluabibitis? Transierunt anni plures, in quibus Iacob com oemine pugillauit: quis non contentionis immemorem speraret hominem tanto tempore à palæstra abstinentem? Oblata est occasio rixandi, & continuò rediêre pristini impetus, docuitque pugnæ opportunitas, bellicosos spiritus non tam demortuos, quàm sopitos, quando & cum Angelo non veritus est in arenam descendere.

40\. Verùm, vt ad priora redierit Iacob, fortasse aliquis oon mirabitur: redit enim ad opus gloria abundans, quando homini Deum superasse concessum fuerit. *Famosa lucta,* (ait Rupertus lib. 8. in Genes. cap. 6.) *& testis ara Ecclesiæ per orbem celebrata, qua homo cum Deo luctatus est; & tandem tenuit. Addit a victo benediceretur ille, qui vicit:* Illud mirabile, posse primæ ætatis tantùm mores, vt ad laboriosa redire, & propè immensæ fatigationis opera, suadeat, nullo impelleote, nullo vim faciente. *Ephraim vitula docta diligere triturare: (Oseæ cap. 10.) & ego transiui super pulchritudinem colli eius:* Ducta similitudo, non à quibuscunque; sed à vaccis nouellis, vt eum in locum animaduertit Ribera, & ipsum vitulæ oomen satis denotat: vox enim ea propriè florescentes & primigenios denotat. Quid igitur de istiusmodi adolescentibus vaccis? Rupertus in Oseam declarat: *Consuetudo (ait) hic terra promissionis tangitur, vbi vitula cum cæteris animalibus fruges teri, & terere consueuerunt: cumautem grauissima labore fatigantur, solent prodire ab area: iterum autem diligeate aream, sponte ad eam redeant. Igitur Ephraim similis est vaccæ vitulæ, quia didicit & aream terere, & amicè consuetudine amare, quod docta est iucèt trituratio laborem inferat.* Eadem Gregorius Papa lib. 20. Moralium, cap. 16. Lyranus, aliique ex commentatoribus. Dedimus Ruperti verba, quia significantiora: Qualis à triturando lassitudo, eùm legislator etiam robustissimi animalis, & laborum patientis supra omnia

Oseæ 12. 3

Rupert.

Oseæ 10. 11.

Rupert.

Triturandi mos in Palæstina.

Gregor. Lyran.

ferè animantia, acerbam conditionem misertus, iusserit, ne trituranti boui os alligarent, Deuteronomij cap. 25? Ergo vt à vinculis liberum fuerit, ab arcaque sepositum animal, non ibit per colles & deserta fugiens; non relinquet stabulum, & per syluas vagabitur, ne iterum sub intolerabili iugo gemere cogatur? & vt vinciatur fortè, cogatùrque ad præsepe stare, non mordebit, non cornu petet ducentem rursus ad aream, & trituram? nihil istorum: quin potiùs nemine torquente, iterum diligens aream, sponte ad eam redit. Verè insensata bestia! Sponte ad trituram, quando ne stimulo ad ossa vsque pertingente, gradiendum erat? Sed tamen parcite infelici aliquantùm. Quid vultis? his assueta est à primis annis: cum vitula, cum nouella didicit triturare. Ibunt facilè in obliuionem illius ætatis mores fortasse? Quoties offeretur occasio, redibit ad eadem, non retardabit trituræ cogitatio nulla, tam magna fatigatio, quæ sufficiens sit impedire, ne rursus sub iuoentutem hausta repetat. Ecce quare vitula Ephraim docta diligere triturare.

Deut. 25.

Demus per ista lucem Apostolo ad Hebræos scribenti capite vndecimo: nam ibi postquàm recensuisset prodigia capitalia, quæ Deus à condito orbe ad superaium Hiericho per veteres Patriarchas operatus fuisset, tandem ad longum catalogum subdit: *Fide* (ait) *Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace: & quid adhuc dicam?* Ergo, quæ post Rahab seruatam perpetrata sunt ostenta, Paulus relatione velut indigna arbitratur? Quorsum id? Quasi quidem eius miraculi, per quod Rahab salutem consequuta est, comparatione, subsequuta reliqua stuporem non mereantur: aut potiùs id significauerit, hoc circa Hiericbuntinam meretricem commissum miracula vetera vniuersa, quæ præcesserunt, superasse. *Quid adhuc dicam?* Quasi asserat, commemorato miraculo facto cum Rahab, quo seruata est, ne periret, Dei vindice ira vrbem depopulante, superuacaneum esse alia narrasse miranda: hoc enim adeò illustre facinus est, vt se solo sufficiens sit omnipotentiam commendare: Sanè referebam ego, quid Abrahæ accidisset; quid filio illius Isaaco; quid nepotibus, Iacob, & eius seminibus: sed verebar non satis ostensam per hæc Numinis potentiam. Quare vlteriùs progressus sum, & edocui, quid Moyses, quid Iosuë perpetrassent: tandem veni ad Hiericuntinæ stabulariæ salutem: hic sistere volui libens, inquiens: *Quid adhuc dicam?* Nam tam grande est hoc solum portentum, vt eo narrato non sit necesse aliud de summa potentia & virtute sciuisse: Taceant vniuersa miracula, & præterita, & subsequuta, sicut, cum hoc conferantur, Verùm, quid tam exquisitum in hoc prodigio, vt eius comparatione cætera miracola tati, & insoliti nihil habere videantur? Respondeat aliquis: Meretricem fuisse, luxuriæ deditam, Veneris mancipium: porrò tam difficile esse, vt de hac sentina quisquam emergat, salutémque assequatur, vt nihil fuisse existimauerit Paulus, quo virtus omnipotentiæ illustriùs clareret, quàm ex huius narratione facti. Benè ista: Sed habeo, quod interrogem, An non adolescens ille bonorum prodigus consumptor cum prostitutis mulieribus gazam dissipauit, quando dissipasse substantiam luxuriosè viuendo dicatur? At hic salutem consequutus est, rursúsque in patris gratiam admissus: Cur itaque Euangelista ad huius conuersionem

41\.

Heb. 11. 31.

Luxuriam exuere difficillimum.

nem non exclamat & stupescit, tanquam ad rem omnibus modis insuetam? quemadmodum Paulus recensens Hierichuntinæ cauponariæ ad Iudaismum transitum, & in eo perseuerantiam, singulari stupore afficitur? Sanè adolescens iste optimam sortitus educationem in domo parentis (erat enim illi pater rectè in primis amans) ex virtutis præscripto primam ætatem consumpserat: vale dixit posteà iustitiæ, & sobrietati, in longinquam profectus regionem, factus sceleratissimus, ille quondam optimus: At, quamuis vitiorum cœno, & in primis meretriciis amoribus se altè immerserat; sed quoniam in pueritia virtutibus assuefactus est, non fuit difficile ad priora remeare iterum: inde est, quòd Christus Dominus apud Lucam cap. 15. narrata istius adolescentis pœnitentia, nequaquam admirabundus exclamauit, quemadmodum aliàs nonnunquam fecit: non enim mirandum erat, reuertere ad mores, quos in primæua ætate didicit; imò mirabile foret, si ad hos non tæduisset iterum: Mulier autem illa, quæ exploratores admisit, à primis annis sub Veneris meruit vexillo, Dodonæa castra mollia sequuta; hanc autem post relictum turpem quæstum, rursum ad antiqua, & quibus iunior assuefacta est non tæduisse, sed castam mansisse in finem vsque, non tantùm prodigij instar est, sed miraculorum maximum: ideircò Paulus hoc in primis ostento omnipotentiam diuinam cognoscendam existimauit. Fauet Theodoretus ad caput 11. Epistolæ ad Hebræos: *Est autem iure admiranda* (ait) *Apostolica sapientia, vel potius est laudanda diuini Spiritus operatio, quòd Moysi, Abraham, & Noë, & Henoch, & aliis, alienam, & meretricem coniunxerit: vt & fidei ostenderet potentiam, & Iudæorum deprimeret supercilium: sexcenta enim eorum millia propter infidelitatem consumpta sunt in deserto: hæc autem qua ab Abraha quidem cognatione procul aberat, a lege aliena impudicè magnam vitæ partem transegerat, per fidem salutem est consequuta.* Miratum itaque Apostolum in hac fœmina putat Theodoretus, quòd cùm priores vitæ annos in impudicitiis triuisset, per fidem salutem sit consequuta, in qua & perseuerauit, Iudæis labentibus in paganismum, adorato vitulo, vincente illos muliere & ethnica & fornicaria: hæc autem ideò commemorata à Gentium Præceptore, vt fidei ostenderet potentiam: non enim aliud diuinæ & infinitæ virtutis excelsiua argumentum existimauit, quàm fecisse, ne fœmina assueta ab adolescentia de corpore quæstum facere, eas postquàm artes semel reliquit, ad easdem iteratò non reuerterit.

Luc. 15.

Theod.

42. Denique, quantùm valeant, non dicam, crebri, aut repetiti actus in pueritia, aut adolescentia, ad subsecuta adultioris vitæ tempora; sed vnum tantùm facinus illius ætatis, ex Regum 4. cap. 3. non difficulter eruemus: Congregatis Israël, Iudæ, atque Edom tribus Principibus cum numeroso milite vt pugnarent contra Regem Moab, deuenerunt ad loca arida & inaquosa; tumultuantéque vulgo pro aquarum inopia, Rex quoque Israël in primis contristatus est. *Heu! heu!* (inquit) *congregauit nos Dominus tres Reges, vt traderet in manu Moab!* Contristato exercitu, quòd sine sanguinis effusione, degeneri morte occumberent, siti consumpti, in quispiam benè sperare iubet; adesse namque Elisæum Prophetam, quo interueniente viro, haud dubium non defuturos latices erumpentium aquarum, vel in solo sitienti & inaquoso. Sed, quibus verbis spem

4. Reg. 3. 11.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

suam fundat iste, præstat audire: *Est hic* (ait) *Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Elia.* Quid ad præsens institutum, quòd Elisæus aquam manus lauaturo Eliæ ministrauerit? Egregia sanè laus! quasi id quicunque de tota hominum collectione facere non valeret. Nónne præstabat magis dixisse: Ne timueritis, non deficient flumina: habemus quippe in nostro comitatu virum ingentium meritorum, qui apud Numen omnipotens propter morum sanctitudinem plurima gratia pollet; prodigiorum insignis ille operator, vincet naturam, si opus fit, & ex silice faciet emanare torrentes aquarum, de quibus ad satietatem potemus: Hæc & similia recreare poterant mœstitiam aridarum faucium: verùm dixisse: *Qui fundebat aquam super manus Elia*, nescio, quantam spem generare possit de laticibus: Sed poterant tamen illa verba sitientium animos prudenter recreare: Quod vt ostendamus, sciendum, Eliam 3. Regum, capit. 18. Israëlitis de pluuiarum paucitate iam diu conquerentibus, abundantes imbres iis impetrasse: id autem cùm per sacrificium adeptus esset, cui circunstantes plures aquarum hydrias superfuderunt, tradere Rabbi Salomonem docet Lyranus ad dictum locum, *vnum de effundentibus illas hydrias, Elisæum fuisse, qui venit illuc cum alio populo, quamuis nondum esset Elia discipulus: & effundendo hydriam suam effudit aliquam partem eius à casu super manus Eliæ, & tunc aquæ fluere cœperunt de digitis eius miraculosè sicut de fontibus abundantibus.* Elisæus itaque, cùm nondum esset sub Eliæ disciplinatu, admodum probabile est iuuenem fuisse, & in adolescentia fecisse, vt ad eius effusionem vndæ copiosæ stillarent de Eliæ digitis: Cùm igitur mortalium existimationi insitum sit, iuuentutis mores post setos annos iterum redire, memores, Elisæum adolescentem etiamnum, aquam Eliæ palmis aspergentem, lymphæ vt abundarent, facere valuisse; eo iam adulto satis persuasum habent, reuersura eadem, quibus in adolescentia assuefactus est: atque ita ab his, quæ iuuenis perpetrauit sibi solide argumentari arbitrantur, vt prouectus eadem committere possit; inde illud: *Est hic, qui fundebat aquam super manus Elia. Quasi dicat* (inquit Nicolaus ad eum locum cap. 3. Reg. 4.) *Iste est aptissimus ad supplendum nobis aquæ defectum, qui iam antè cùm a casu funderet aquam super manus Eliæ, aquæ multiplicatæ fuerunt miraculosè.* Sic ergo, vnde exierunt, iterum reuertuntur mores: & illa melioris quondam Principis ipsa quoque bona consors, in vetera, quæ abiecisse penitus videbatur, tandem prolabitur, ad Ægyptios iterum reuoluta ritus filia Pharaonis.

3. Reg. 18.

Lyra.
Rab. Salom.

SECTIO VII.

Nulla in hac vita tam consummata virtus, quæ si à mortificatione tantillùm desistat, non periclitetur.

43. EVERSAM ad veteres superstitiones Pharaonis filiam doluimus sectione elapsa: sed id seriùs contigisse, canis non distantibus longè annis, insinuauimus: accidit

E enim,

enim, quo tempore Salomonis cor deprauatum est: is autem, cùm senex esset, deceptus est per feminas, *vt sequeretur Deos alienos.* Reg. 3. c. 11. Verùm, siue mariti, siue sponsæ in colendis impuris Numinibus perpendamus miseram sortem, id ego Indiscussum relinquere veritus sum, cur aut nondum finita geniali pompa, aut non diu post conflatas nuptias in detestandum barathrum prolapsi sunt; sed tot emensis Monarchiæ annis? Certè sub initis nuptiis, hísque proximiori tempore, amor nouorum coniugum vehementior erat, licentia maior ad peccandum in adolescentia, pulchritudo illibata & vernans, denique spiritus acriores à sanguine iuuenili: tum, si Pharaonis filia superstitiones Salomoni persuadere cuperet, erant, quæ adiuuabant, recensita omnia; Quare itaque his vniuersis bellum facientibus inimicum, in adolescentia, neque ille, neque illa cecidit? deficientibus autem iisdem, cùm leuior pugna esset ad senectutis ianuam, priorem gloriam fœdissima labe commacularunt? Mihi huius fuisse causam, visum est, quòd Salomon in iuuentute cautus admodum & vigilans fuisset:
3. Reg. 3. 3. *Dilexit enim tunc Salomon Dominum,* (Reg. 3, cap. 3.) *ambulans in præceptis Dauid patris sui:* Itaque non perfunctoriè perfectioni acquirendæ studebat; sed omnem conatum ponebat: quæ eadem, Reginam fecisse arbitror, siue optimi mariti stimulatam exemplis, siue quòd recenter ad religionem veram conuersæ Spiritus sanctus largiter indulgebat, & bibens illa de sacrarum consolationum nectare copiebat ardenter, dulciter visitanti eam, in minimis etiam placuisse: At procedente ætate, cùm absoluta templi, & regiarum ædium fabrica, gauderent Principes ampla pace, cunctáque ad nutum essent, quæ mortales beata compellant, cœpêre de spiritu & perfectionis studio remittere, voluptates non spernere, carnis desideriis conniuere; vno verbo, mortificationi vale dicere: irrepsêre per hæc, vitia, à quibus paulatim animæ vires consumptæ. Heu pestem inuisam, quàm ingentibus Viris insidiata? Quot magni Heroës, quorum per longos annos vita summis Ecclesiæ ædificatoribus par esse potuit, tandem in scelerum chaos prolapsi, quod mortificationis studium, quod totis viribus in adolescentia amarant, progredientibus annis segniter sequuti sunt? Nemo præteritis fisus, dormitet & torpeat; euellat, destruat, dissipet semper vsque in nouissimam horam: non si in tertium rapiatur cœlum, à mortificandis, quæ super terram sunt, membris cesset.

44. Iacob Patriarchâ quis vnquam de palæstritis animosior? ausus in arenam cum Deo ipso descendere, & per integram luctari noctem,
Gen 32. 28. Genes. cap. 32. & potuit superasse: nam *inualuit ad*
Oseæ 12. *Angelum*, teste Osea cap. 12. *& confortatus est.* Cuius fortitudinem miratus is, cum quo luctabatur, de nomine percunctator, & audita voce Iacob: *Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum; sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quantò magis contra homines præualebis!* Ergo mandatum dedit, ne Iacob in posterum vocaretur: Obseruatúmne hoc? Minimè quidem: nihil enim crebriùs sequentibus narrationibus, quàm vox Iacob vbique: Quid igitur? Perfunctorium fuit præceptum illud, aut indignus, qui iubebat, ei vt
Israël nomē quid significet? auscultaretur? Nihil horum: verùm animaduertisse est, nomen Israël eum denotare, qui
August. Deum videat, & ciuibus fortunatis extra periculum positis par sit; Sic accipio Augustinum quæstionibus super Genesim, quæst. 14. tom. 4. *Quæritur autem, cùm semel dictum sit: Non vocaberis vltra Iacob, cur legatur postea Iacob vocatus? Nam hoc mirum est; quibus enim semel dictum est, ampliùs eos non vocari, quod vocabantur; sed, quod eis nomen nouum imponebat; omninò ampliùs aliquid non vocatos, nisi quod eis impositum sit: istum autem per vitam suam appellatum esse Iacob, cui non semel Deus dixerat: Non iam vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum: Nimirum ergo nomen hoc ad illam rectè intelligitur pertinere promissionem, vbi sic videbitur Deus, quomodo non est antea Patribus visus, vbi non erit nomen vetus, quia nihil remanebit vel in ipso corpore vetustatis; & Dei visio summum erit præmium:* Cùm igitur Iacob per luctam & mortificationem, eam in hac vita requiem consequutus fuisset, atque à passionibus immolestiam, quæ Beatorum pacem imitari videretur, iussus est vocari Israël: verùm, ne superbum hoc nomen, & securitatis plenum, oscitantiam pugili crearet, Iacob nomen sæpè repetitum est post datum monitum, ne alio, quàm Israël vocabulo nuncuparetur; propterea quòd vox Iacob, à luctando, siue supplantando deducta sit, quemadmodum loquitur Rupertus, & alij apud Lippomanum: Quasi diceretur Patriarchæ: Israël visus es vocari, abolito priori nomine; & tamen te vocamus Iacob: Quamobrem putas? Vt tibi luctam & certamen in memoriam vocemus: quantumconque enim Israël dicaris, quòd eam de passionibus victoriam reportaueris, quæ patriæ statum æmulari videatur; tamen quia in hac vita adhuc versaris, luctandum tibi continuò est. Noli te immunem à lucta arbitrari, quoniam Israël es: etiamsi Israël, etiamsi videns Deum quodammodo; tamen donec in hac vita manes, nisi indefessè arma mortificationis arripueris, vt pugnes cum concupiscentiis tuis, proculdubio descendes ab Hierusalem in Hiericho, & incides in latrones, qui vtinam semiuiuum relinquant, & non penitùs occidant. Ponamus Aloïsij Lippomani de hac re explanationem ad cap. 35. Genesis, quoniam cum nostra cognationem aliquam habere putauimus: *An fortè & in hoc mysterium illud designatur, quòd qui ab actione ad contemplationem transeunt, necesse sit, prius in campo actionis probari? & quando contra passiones rationem perturbantes fortiter præualuerint, ac tunc demum ad ipsius contemplationis arcem conscenderint, éxque Iacob Israël facti fuerint; non omninò ipsam deserendam actionem; sed in ea pro loco & tempore exercendos esse: ne per huiusmodi cessationem passiones eadem iterum insurgant? Vnde ad hoc insinuandum, postquam Iacob vocatus est Israël, iterum vocatus est Iacob.*

Iacob vocabulum luctam denotans.

Lippom.

Quamuis igitur tributum patens Israëlis titulo donatus sit, connumeratúsque inter cœlicolas quodammodo, nempe, cùm Deum videns sit: tamen quoniam adhuc non in triumphanti cœlo; sed in militanti lucet, pristini nominis Iacob, quod luctam & concertationem denotat, oportet sæpiùs meminisse, & in eo se Olympo splendescere, de quo stellæ nonnunquam cadunt; certè vt nimiùm retrogrediantur nonnullæ: qua de re cum elegantia Anastasius Sinaita lib. 4. Hexameron, prope finem: *Habet hoc firmamentum (ait) virginem stellam, nempe, Sanctam Virginem, & eos, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cœlorum: habet Geminos, stellam, Thomam, qui dicitur Geminus: habet Leonem, nempe, Lucam: stellas etiam Pisces habet hoc firmamentum,* 45.

Anastas.

quos

quos piscati sunt Petrus, & Iacobus, & Ioannes
piscatores habet etiam Lyram, sapientissimum Pau-
lum : habet & Cancrum, rursus Petrum; duplici
enim gressu in eo ambulauit Sol, qui cadit sub intel-
ligentiam, nempe, antè, & retro : habet & septem
Planetas, septem Diaconos. Ecce quale cœlum no-
bis depinxit Sinaïta Anastasius. At quis in huius
cœli vertice nisi Petrus? Ipse Princeps cæterorum,
ipse sublimiorem cœlorum locum occupans : ce-
cidit tamen magnus ille, & Cancrum imitatus re-
trò vertit : saepè cecidit, quia IESV crucem, & mor-
tificationem à longè sequebatur. *Neque enim ne-*
Ambros. *gare potuisset* (ait Ambrosius lib. 10. in Lucam)
si Christo proximus adhæsisset: vnde accesserat, vt ca-
lefaceret se; quia, clauso Domino, calor mentis etiam
in ipso refrixerat: denique ad carbones stabat Petrus,
quia algebat affectu. Nemo itaque non timidus,
etiamsi in cœlo positus : In Zodiaco leones, fate-
or : sed etiam ibi cancer, & de cœlo, de perfe-
ctionis vertice retroceditur; & Christus negatur
ab illo, qui in cœli cacumine constitutus, qui
propter firmitatem lapis nuncupatus est, statim
ac ille IESVM à longè sequi incipit.

46. Sciebat hoc Virgo Beata : & ideò, quamuis
in gratia stabilita, etsi vndique Sole iustitiæ cir-
cumamicta, *vt fuerit candidissimus pariter &*
Bernard. *calidissimus huius mulieris amictus*, (ait Bernar-
dus serm. 1. de Natiuitate Virginis,) *cuius om-*
nia tam excellenter irradiata noscuntur, vt nihil
in ea, non dico tenebrosum; sed obscurum saltem,
vel minus lucidum; sed ne tepidum quidem ali-
quid, aut non feruentissimum liceat suspicari: Talis
illa, & beatis Spiritibus maior, nunquam non
carni inimica quoad vixit, domãs ieiuniis, somno
breui comprimens, veste vulgari, aliisque
modis velut si ausura contra Matrem Domini
nitl caro fuisset. Nihil magis io Virgine demira-
tus Epiphanius Constantiensis in Cypro Episco-
Epiphan. pus, serm. de laudibus Beatæ MARIÆ:
Quid dicam (ait,) *aut quid loquar de præclara,*
& sancta Virgine? Animus hortatur, & metus
deterret. Cùm ergo ab vtroque distinear, expedit
mihi, vt sermonem habeam de perccelebri, &
sancta Virgine : At post longa exordia, post
captam Auditorum beneuolentiam, quid tan-
dem? *Dico enim, illam* (inquit) *esse cœlum,*
thronum, simul & crucem: extendens enim san-
ctas vlnas Dominum portauit. Itáne, Sancte An-
tistes, post tam accuratam dicendorum meditatio-
nem, & diu considerata, quæ pronuncianda es-
sent, in hæc tam discordia prorumpis: *Dico enim*
illam esse cœlum, simul & crucem? Vide, obsecro,
quos maritas terminos! non enim potest esse
coniunctio cœli, & crucis! Crux tormentorum
seminarium est : ibi malleus, & claui, & lancea
perforans, crurifragium, myrrha cum felle. Cœ-
lum amœna statio est; vbi Deus *absterget omnem*
lacrymam ab oculis charorum, *& mors vltra non*
erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit
vltra. Quo pacto itaque, si cœlum Virgo, crux
quoque esse valeat? Verùm sapienter loquutus
Epiphanius : denotat enim, Virginem in hac vita
eum perfectionis gradum consequutam, Deum
vt intensiùs amaret, quàm qui ardentissimè eum
diligunt ex hominum, Angelorúmque trium-
phantium numero. Maior extitit charitas in Bea-
ta MARIA, nondum claro Dei intuitu donata,
quàm in Seraphim, qui non cessant die ac nocte
clamare: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus*
exercituum : Sed, cùm sic arderet amando, cùm ea
puritate niteret, qua maior sub Deo esse non
possit; non contempsit mortificationis studium,
tanquam superuacaneum charitatis apicem te-
nenti : imò tanto conatu sui victoriam per aspe-
ra quæque aggressa, vt non mortificatam dice-
tes, non crucifixam; sed crucem ipsam. *Dico*
enim illam esse cœlum, simul & crucem, inquit Epi-
phanius. Nominibus enim abstractis vtimur,
quoties summum aliquid significamus : summam
itaque Virginis mortificationem denotat Epi-
phanius, cùm MARIAM crucem appellat : & *Nominum*
hoc illa non alio potiùs tempore, quàm illo, quo *abstractorũ*
per amoris magnitudinem, cœlum dici poterat, *vsus.*
quin & cœlum vniuersum superans : vt discant
illi, qui intra septa morantur religiosa, num li-
ceat quauis de causa, primis mortificationibus
supersedêre.

Putasne, & vbi pax summa est, omnem exupe- 47.
rans sensum, & securitas perfecta, beatæ illæ
mentes quasi omnem deposuère proficiendi solli-
citudinem? aut non timent, aut non verecundan-
tur, si fortè satis ardent, si tepidi, si negligẽtes sunt
in amando? Nota Seraphim solũ gloriæ circum-
stantia apud Isaiam, cap. 6. *Sex alæ vni, & sex alæ* Isaïæ 6.
alteri. Proh! quantùm volabũt tantis pennis suf-
fulti? Sed non ipsi se volare satis arbitrantur, tar-
dos se culpant, & à pudore sancto pennas distri-
buentes, *duabus velabant faciem eius, & duabus*
velabant pedes eius. Hebræa habent, vt aduertit Lyran.
Lyranus, *duabus velabant faciem suam* : Vt non
tam Dei vultus, aut pedes abscondisse, quàm po-
tiùs suos, concipiamus : Sed, quorsum faciem
velant non visuri sic eum, cuius desiderio lan-
guent, & tabescunt? Ideò sanè, quia piæ amoris
excessu languentes, parum tamen se amare, parum
ambulare, & erubescunt, & timent : *Quòd si ali-* Galfridus.
ter faciem velare intelliguntur (inquit Galfridus
apud Tilmanum ad cap. 6. Isaïæ) *quasi ne vide-*
ant : timor & pudor possunt non inconuenienter in-
telligi : metuunt enim, & erubescunt ad vultum glo-
riæ magni Dei. Ergo illi Spiritus Deo viciniores,
quibus ab ardore nomen, iam extra pugnam,
iam extra discrimina, timent adhuc (sic dicamus)
& verecundantur, ne satis ament, ne satis ambu-
lent : & tu inter syrtes adhuc positus, quoniam
claustri multos annos numeras, periculi nihil in-
stare arbitraris; si non tam citus ambulas, ac in
iuuentute; non tam feruidè diligis, non sensuum
custodiæ tantùm inuigilas, & licere carni aliquid
indulgere, tutum opinaris?

Sed inquias : Si aliquantùm remittimus, id 48.
facimus, postquàm portauimos pondus diei &
æstus : licet post exantlatos tot labores paululùm
feriari, & pristinos rigores moderari : non æqua
debet esse sors tyronis, ac veterani militis. Ve-
rùm tu, qui hæc astruis, *Nunquid maior es Patre*
Abraham? Ipse Religiosorum protoexemplar:
iussus namque Genes. 12. exire de terra sua, de Genes. 12.
cognatione, de domo patria, quibus tres abre-
nunciationes mundum deserentium figuratas
ad longum ostendit Cassianus collat. 3. cap. 6. Cassian.
quæ non per aduersa iactatus Heros ille? quas
non expertus peregrinationes? Certè mortifi-
catus tota die propter Deum : an hoc in adole-
scentia tantùm, an in virili putas ætate? *Post-*
quam nonaginta nouem annorum esse cœperat (ait
Moyses Genes. cap. 17.) *apparuit illi Dominus,* Genes. 17. 1.
dixitque: Circumcidetur ex vobis omne masculinum,
& circumcideretis carnem præputij vestri, vt sit in si-
gnum fœderis inter me, & vos : infans octo dierum
circumcidetur, tam vernaculus, quàm empititius cir-
cumcidetur. Sanè circumcisio, qua superflua, sed

cum dolore resecantur, mortificationis symbolum est. Sed esto, expediat, mortificationi incumbant Ismaël, & similes imperfecti adhuc; quicunque etiam seruus est, & cupiditatibus obtemperat, siue vernaculus, siue emptitius: verùm, num quoque circuncisioni subiacet Abraham, Pater ille excelsus, in perfectionis culmine positus? & saltem in tali ætate nonagintanouem annorum tanquam emeritus non quiescet; sed iisdem parebit legibus, quibus Ismaël, & incipientes quique? Ita sanè: non enim in tali ætate, non post tot immortalia facinota, & initum cum Deo fœdus Abraham suæ saluti consulũ existimauerit, nisi eandem, quam infans octo dierum, ille circuncisionem experiatur, & easdem veteranus exerceat mortificationes, quas tyro exercuerat: Quis tribuat, vt talibus abundent Cœnobia? O Domine, visita vineam, quam plantauit dextera tua, & fac misericordiam cum seruis tuis, *vt de istis Viris* portendentibus nunquam deficiat semen in domo tua. Sed audiamus Interlinearem apud Lippo- (Interlin.) manum ad cap. 17. Genes. *Quòd autem tulerit Abraham Ismaël filium suum, & omnes vernaculos domus suæ, & vniuersos, quos emerat, & cunctos mares ex omnibus viris domus suæ, & circuncidit carnem præputij eorum; præfigurauit, quia ad omnem professionem spiritualis pertinet circuncisio. Abraham nonagintanouem erat annorum, quando circuncidit carnem præputij sui; & Ismaël filius eius tredecim annos impleuerat tempore circuncisionis suæ.* Aptè illud: *Quia ad omnem professionem pertinet circuncisio.* Siue enim Abrabam nonagenarius, siue Ismaël nondum ephebus; omnes, quæ circuncidant, habent; nulla ætas, nulla professio à mortificatione immunis: periclitabitur etiam centenarius, si superflua resecare negligat.

49. Sed velles periculum ex neglecta mortificatione, quia tam immane esse dicimus, & viris spiritalibus in primis formidandum, exemplo aliquo commonstrari eius, qui in magna perfectione constitutus; ceciderit tamen hac de causa. Placet satisfecisse, vocatis in medium Iobo, & primo generis nostri auctore: Equidem, vt fuerit perfectissimus Iobus, & qui diuinis suffragiis approbatus: *Nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra?* tamen excellentioribus donis ornatum Adamum haud dubium est: Iam verò, quæ non adiumenta Adamo, vt staret? Fauebant vniuersa, status iustitiæ originariæ, scientiæ consummatæ, locus, creaturæ, omnia denique: Iobus verò vt caderet, quot faciebant? bonorum amissio, filiorum dirus occasus, vlceratum corpus, vxoris maligna suasio, amicorum & ciuium desiderata fides in aduersis: Quomodo itaque Hussitarum Rex inter tot impellentia ad ruinam constans, & cedere nescius decumanis tentationum fluctibus? Adam verò tantis suffultus, ne rueret, infeliciter succumbens, & se, & posteros perdidit? Pulchrè id depinxit Arnoldus Carnotensis tractatu (Arnald.) de opere sex dierum: *Non erubescebat Iob, nec ad occultandam plagam suam diuerforium quærebat, nec pauebat à facie Dei, coram quo de innocentia gloriabatur, & interrogatus securissimè respondebat: Adam longè aliter se habuit in Paradiso, vbi omnia profectui cooperabantur, ipse nec percussus, nec attritus defecit:* Causam ego lapsus Adam non aliam puto, quàm quòd ne tantillùm mortificare se voluerit, & vxori grauis esse: Præclarè Augusti- (Augustin.) nus lib. 11. de Genesi ad litteram: *Vxorem igitur, quæ iam seducta manducauerat, delicias suas noluit Adam contristare, quam credebat à se alienatam tabescere, & sine solatio interire; non quidem carnis concupiscentia; sed amicabili beneuolentia qua sæpè Deus offenditur, ne offendatur amicus:* Quia itaque mortificare & supprimere noluit nimium erga sponsam affectum ex negligentia leuis mortificationis, præcipitio lapsus est de summo & honoris, & voluptatis, & sanctitudinis loco: Vidésne, vt etiam perfectis & consummatis, & quibus innumera subsidia firmitatis sunt, non dicam, congruum sit, sed penè necessarium vel leuissimarum mortificationum genera non spreuisse; cùm fieri possit, vt earum contemptu, quemadmodum Adæ contigit, ruant in damnum non minùs ingens, quàm irreparabile? Et tantam quidem malorum seriem protogenitori peperit, socordem esse in supprimendis desideriis, appetitúque superando nimio placendi vxori: At non ita robustus Iob, thalami sociam ad praua trahentem festinus repulit, non veritus, si feminea mens, aut excandesceret, aut profundiùs contristaretur: *Quasi vna de stultis mulieribus locuta es,* inquit. Expendit probè Bonæ Vallis Ab- (Arnold.) bas, vbi supra: *Ibi* (sermo illi est de Paradiso) *potuit Diabolus & tentare, & vincere hominem: at multò robustiorem postea expertus est Iob scatentem vermibus, sedentem in stercore, quàm illum Adam in loco voluptatis constitutum, manente integra & persona & substantia: nec deerant Iob linguæ femineæ stimuli; sed irrisit mens solida nugas vxorias, & modestissima increpatione præsumptionem muliebrẽ virili dignitate exercuit:* Ergo Iob cum mortificatione tutus inter sexcenta pericula: Adam, quamuis innumeris recreatus præsidiis, quia tamen sine illa, discrimini obnoxius, & tandem deiectus, & illisus: Sic igitur Salomonis, eiusque sponsæ, inopinata ætate grauissimi lapsus nos admonent, perpetuas excubias agere: vt si quando contingat venire Dominum, siue in secunda, siue in tertia, aut nouissima vigilia, paratos reperiat, & moriatur anima nostra morte iustorum.

Amicitia particularis magna pericula.

Sectio VIII.

Otium viris spiritalibus, & in dici famulatu permanere cupientibus, maximè fugiendum.

Qvamvis anteriori Sectione Pharaonis filiam, eiúsque conthoralem Salomonem propterea non in ætatis flore lapsos; sed ad vitæ metam dixerimus, quòd in adolescentia cauti procederent, spiritalique profectui diligentes incumberent; maturis autem annis mortificationis exercitationem negligerent: puto tamen, præter hanc, aliam extitisse causam momenti & ponderis; nempe, Salomonem, eiúsque sponsam sub primis connubiorum annis curis distractos fuisse, vt feriandi, otióque indulgendi minimè locus esset: nam statim post initam cum Pharaone affinitatem, peractámque nuptiarum celebritatem, cogitarunt noui coniuges de templi structura, quam subsecuta est regiarum ædium fabrica: quibus operibus ipsi viginti anni consumpti: hoc igitur tempore, otium cùm sublatum esset, periêre cupidiuis artes 50.

tes; non adamauit Salomon ardentissimè alienigenas, non filia Pharaonis occasio pristinas repetendi superstitiones: at his subtractis, compositisque Chananæis montis Libani, qui imperium detrectauerant, successit alta regnorum pax; tum non bella curæ Salomoni, non ædificia, non aliquid negotiosum, tum per voluptates omnes, nihil quod desiderassent oculis negatum, nec prohibitum cor, quin deliciis frueretur vniuersis: sic viuentem, totum sibi Venus faciè vindicauit; facilè à Pharaonis filia decipi potuit, vt sciens Deorum vanitatem, coleret tamen. *Nec Salomonem, credibile est* (inquit Augustinus 14. de Ciuit. cap. 11.) *errore putasse idolis esse seruiendum, sed blanditiis femineis ad illa sacrilegia fuisse compulsum*: Sed iuuat Chrysostomum audisse homil. 26. in epist. posteriorem ad Corinthios: *Quòd si hominem vnum priuatim intueri libet, Salomonem tibi animo proponam: nam cùm hic in cura, & perturbatione versaretur, de gente, videlicet, illius imperio, atque gubernatione consilia agitans, dignus habitus fuit, cui visio illa contingeret: cùm autem luxui, & deliciis se dedidit, in ipsam vitij voraginem deuolutus est.* Ergo Salomon, dum ab otio vacans in domo Dei stare potuit, in spiritali via proficere; à curis expeditus, & nihil operans continuò à Dei famulatu relegatus, vitiorum seruus factus est.

August.

Chrysost.

51. Protohomines postquàm formauit Deus nudos reliquit: non illis vestes ad gloriam & ostentationem necessariæ, cùm nulli essent inspectores: non ad superandas temporum acerbitates; etenim

—— Ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri.

Georg.

Non ad honestatem; non enim tunc pruriebat caro, & ipsi suam ignorabant paupertatem, quando post delictum aperti sunt oculi, vt se nudos esse cognoscerent: At fuerint vera isthæc omnia: sed neque honestati, nec loco beato iniuria fuisset facta, si tegerentur: quorsum igitur sine amictu? Sanè pugilum morem fuisse ad certamen descendentium nudatis pectore & humeris arenam ingredi, & propterea à Iobo conscissos amictus animaduertit Origenes (sine alius potius Auctor imperfectæ explanationis in Iobum) lib. 1. *Ob hoc conscidit, vt illa qua impediunt, à se proiceret; vt tanquam audacissimus prelator, & tam singularis monomachus, aduersus innumeros inimicos singulariter immobilis perstitisset. Nam & verè talis mos est in aliquibus gentibus, vt cum ad durum prelium venerint, currant contra aduersarios intemperanter nudo pectore, cum fiducia se offerentes, vt est Syrorum gens: Item alia gentes spoliantes se, atque in ipsis tunicis se præcingentes, nudo pectore atque scapulati viriliter eunt in prælium:* Atchihominem igitur Adamum, dum Creator absque vestimento in Paradiso collocat, significat, velut ad luctam & certamen eum in loco voluptatis positum: Sic Nilus in Ascetico: *Quandiu enim restitis aduersariis suadentibus, vt Dei mandatū violaret, nudus vt luctator in stadio stetit: victus verò, & seruus effectus, deposita, simul cum certandi ha[...] nuditate, induitur:* Verùm, quibuscum pugnandum in ea regione, vbi nullus hostilis timor, vbi cuncta obediunt? factus enim homo, vt præesset piscibus maris, & volatilibus cœli, vniuersæque terræ; Sanè qui stadio se cōmittere audebāt athletæ, siue cursus occasione, siue luctæ, alteriúsve ludi gratia, non solùm ipsius concertationis tempore, sed etiam longè anteà, ab iis omnibus vaca-

Origen.

Palæstritarum ritus.

Nilus.

Athletarum quantus labor, quanta abstinentia?

bant, quæ viribus & agilitati nocumento esse possint: sic accipio Paulum priori ad Corinthios cap. 9. *Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: Quid est, Ab omnibus?* (inquit Chrysost. hom. 23. in eam Epistolam.) *Non ab hoc quidem abstinet; in alio autem peccat: sed & ingluuiem, & litigationem, & temulentiam; &, vt semel dicam, omnia vincit vitia.* Et idem homil. 67. ad populum Antiochensem: *Nullus athleta generosus (ait) balnea quærit, aut mensam cibis & vino redundantem; hoc non est athleta, sed delicati: athleta namque pugnas puluere, Solis ardore, sudore largo, tribulatione, & angustia:* Igitur athletarum, qui, aut stadio luctantur, aut currunt, aliisve exercentur, vita omnis semper in laboribus est, nunquam illi feriantur: nam ante certamen in abstinentiis est totum tempus, in macerationibus, & vmbratili pugna: sub ipso certamine sudor & angustiæ: victoria autem non otium parit; sed ad acerbiora toleranda incitat: ita vniuersa ætas in agendo semper est, & otio locus nullus: Iam facile est coniectari, cur Adamum, tanquam in procinctu ad luctam, nudum in Paradiso incedere voluerit Creator: quando enim eum in institia originali condidit, & perpetuæ contemplationi vacare voluerit, diuinitati famulantem semper, ne quando de beatis sedibus indignus extruderetur; voluit operosum semper esse, athletarum adinstar, & ne vnquam otio succumberet, lapsurus proculdubio quàm citò feriati vellet.

1. Cor. 9. 25.

Chrysost.

Atque hoc ipsum adumbratum illis verbis Genes. cap. 2. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in Paradisum voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum:* Quæ hostium formido, vt præsidiario milite opus sit, cùm extra Paradisum nulli viuerent mortales; bestiæ autem paterent homini nutui? Quid terram colere necesse sit, iuuare naturam artibus, quando 52.

Gen. 2. 15.

Ipsa quoque immunis, rastróque intacta, nec vllis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus,
Nec renouatus ager grauidis canebat aristis?

Ouidius 1. Metam.

Sanè illa omnis operatio eò tendebat, ne Adamus otio torperet, cui si locum dedisset, minimè permansisset in eo, quo conditus est statu, cùm Deus otiosos in familia sua non sustineat: Excipe cum multa eloquentia disserentem Moysem Barcepham prima parte de Paradiso, cap. 28. *Quid ergo sibi volunt illa verba: vt coleret, & custodiret? Respondemus non id significare, fodiendas illi fuisse scrobes, in quibus plantas consereret, vt Noe vineam, aut laboriosi ipsum instrumentis operando molestiam vllam subire debuisse: sed in eo positum fuisse cultum illum, vt inibi locum sibi probabitationi aptaret, viásque, ac semitas, quibus commodè possit obambulare, complanaret; ne, scilicet, otiosus esset, quando ex otio plurima enascantur mala:* Tantis igitur præsidiis communitum Adamum, agriculturæ vacare voluit Creator: *Quid enim abhorret à vero* (inquit Augustinus lib. 8. de Genesi ad litteram, cap. 9.) *si credamus, hominem ita in Paradiso constitutum, vt operaretur agriculturam, non labore seruili, sed honesta animi voluptate?* Voluit quidem, ne nimia felicitate elatus, otio indulgens, quemadmodum, Salomon, Dei familiaritate exclusus, præcipitem se, suaque daret: *Ideircò, sicut clemens pater tenero filio* (inquit Chrysostomus homil. 14. in Genesim) *omni copia fruenti, ne insolens fiat, paruam & congruam quandam curam excogitat: sic & Dominus Deus Adæ operationem, & custodiam præcepit, vt, vnà cū voluptate, multáque securitate ac delectatione, hoc*

Barcepha.

Augusti.

Chrysost.

duo haberet, quæ aliquantulùm procliuitatem illius morarentur, & impedirent.

53. Iam, quid illa scala Iacob arcani portenderit, non arduum est coniectari: Illud in primis demiror cum Bernardo, quòd in scala illa positi nunquam, ne tantillum, ferientur: *Vidit scalam Iacob* (ait ille epistola 254.) *& in scala Angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit; sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi.* Quis hic tam durus exactor, vt famulis ne parum aliquid indulgeat, & ab irrequietis itineribus vacare patiatur vel per momentum? Vbi illæ promissiones speciosæ: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos?* Egregia quidem refectio, non pati, vt vel ad horam requiescant: Sanè reficiet supra quàm promisit, & inebriabuntur ab vbertate domus eius dilecti; sed reficiet in patria, non in via, quam scala illa repræsentabat: Dum in via sumus, excutiendum otium, semper pergendum, non datur per scalam euntibus dixisse: *Sic volo manere*; id est, neque descendere, aut ad conuexa ferri; sed sedere, & otiari: quicunque talis est, descendet absque dubio, præcépsque feretur per scalas: *Nemo proinde dicat* (inquit Bernardus epistola 241. *Satis est: sic volo manere: In via residet, qui eiusmodi est; in scala subsistit, vbi neminem Patriarcha vidit non ascendentem, aut descendentem*: Etenim Paulus 9. ad Romanos loquens de Iacob: *Sicut scriptum est* (nempe, Malachiæ 1.) ait, *Iacob dilexi: Esau odio habui*, id est, quemadmodum declarat Anselmus: *Vnus eorum eligitur, alter reprobatur: vnus succedit in hæreditatem, alter exhæredatur*: Iacob igitur cùm Deus in charorum numerum elegisset, vidit dormientem in itinere: & quamuis somnus ille athleticus, durus, nempe, quando sub dio, sine strato, lapideo puluinari soporem conciliante; sed dormitio tamen erat, & otium: non tulit in eo, quem iam elegerat, suæque destinauerat familiæ; erectáque scala, *in ea Iacob mysticè corporatam Domini speciem vidit*, (vt loquitur Eustathius Antiochenus apud Lippomanum,) *& triumphale Dominicæ Crucis sub figura scalæ trophæum contemplatus est*: Quasi loquatur de summitate graduum Dominus: Hæc porta cœli, non est hîc aliud, nisi domus Dei. Ego te elegi, quem his sedibus donarem aliquando; verùm, quoniam per merita coronandus, apage somnum, pelle otium & indulgentiam: ad hæc amœna, non dormiendo, sed ascendendo triumphale Crucis trophæum, venitur: Vis perfici in te electionem meam, déque meo esse satellitio? gradere per scalam: sic itur ad astra, non quieti indulgendo, non per otium & tranquillitatem: Reminiscere vterini fratris Esaü, quem odio habui, de quo pronunciaui, quia maior seruiet minori: otium illi miseriarum occasio fuit. *Otiosus amisit primatus benedictionem* (Ambrosius epistola 82.) *quia maluit cibum accipere, quàm quærere.*

Bernard. Rom. 9. Malach. 1. Anselm. Eustath. Ambr.

54. Accipe ab his elucidatum Paschasium libr. 9. in Matthæum ad illud cap. 20. *Exiit primo mane conducere operarios in vineam*, &c. *Sed omnes simul, qui vocamur ad vineam, vna Ecclesia sunt, vnáque vinea de vite, quæ Christus est, propaginata: in qua, & ad quam, qui intrant, vel qui conducuntur, nemo otiosus; sed omnes operarij esse debent*: Ecce Corbeiensis Abbas vineam hanc vult esse vniuersalem Ecclesiam, quæ in terris est; & rectè quidem: in hac enim tantùm pondus diei, & æstus, & plurimus labor: At, quo pacto veritas sit in hanc Ecclesiam de otiosis neminem intrare, qui fodere valeant, putare, sudorem & soles tolerare debere esse cunctos? nónne claudorum bona pars in populo? nónne ægrotantium copiosa messis? Quid facturi in vinea senes viribus destituti? quid feminæ, quid pueri, & illi, qui mollibus vestiuntur in domibus Regum, qui tenui sudant in cyclade? Omnes isti intra vineam, nullus non otiosus; fodere enim nesciunt, putare erubescunt? arbitror, non negauerit Paschasius, intra vineam otiosos multos esse; sed intra vineam neminem ex otiosis admitti, qui vocandi sint in vesperam à vineæ patrono, quibus ille, cùm denarium persoluat, lætus dicat: *Intra in gaudium domini tui.* Hoc de iis qui feriantur, & quieti seruiunt, nemo audiat, sit ille claudus, sit ex tabescentium caterua, sit femina, sit puer: Sed quæ in his culpa, inquies, quando, si vellent, laboribus vires nullæ? Quòd si de cultura mystica intellectum velis, ab hac quoque maior pars mortalium abstinet sine vitio: non enim docti sunt; sed nec docere expedit feminas; non laicos reprehendas, si à prædicatione, cæterisque ecclesiasticis functionibus vacent: Quorsum igitur isti omnes propter otium denario careant? Equidem, quòd se ipsos colere potuerint, vineámque suam custodire: ab hoc non aliquis gradus liber absque noxa. *Omnes operarij esse debent*, (prosequitur Paschasius) *quia nemo est, etsi non alios, qui se ipsum exercere, & excolere non debeat, vt fructum ferat in Christo, & in vite maneat*: O nimis beatam vineam! ô verè florentis reipublicæ faciem! vbi nemo ab operando excusatur: non diues, non mancus, non pusilli, non feminæ imbelles, non senes exhausti, & decrepiti: nemo vineam ingreditur animi laxandi gratia, vt spatietur; venatus, conuiuij, voluptatis ergo: vniuersi in curis, & operibus, sine intermissione à mane in vesperam: quicunque aliter fecisse inuentus de patrisfamiliâs contubernio eiicitur, ligatis pedibus, manibúsque, quòd otium sectatus fuerit, in tenebras exteriores.

Paschas. Matth. 20. 1.

Neminem itaque otio incumbentem, cùm in regno suo partem habere paterfamiliâs, qui Deus est, sinat, inde arbitror, Petri socrum, hæc quoniam non ignorabat, statim ac à febri liberata est, Christo apud Simonis domum cœnanti ministrasse: *Decumbebat autem socrus Simonis febricitans* (ait Marcus cap. 1.) *& statim dicunt ei de illa: & accedens eleuauit eam apprehensa manu eius: & continuò dimisit eam febris, & ministrabat eis.* Opinabuntur quidem alij, his indicatam paupertatem Simonis, quod præter socrum non esset, qui ministraret in domo, adeò tenuis familia, & tam paucos numerans: Mihi id difficile: puto enim ex deliberato inuitatum Christum, vt apud Petrum refectionem sumeret: paratas autem escas autumo, antequàm socrus sanaretur, & qui parauerant, mensæ assistere poterant: Quid quòd ibi non exigua discipulorum portio, præter Petrum, Andreas, Iacobus, & Ioannes? ministrare Christo debuerant, & non sinere feminam nuper ab ægritudine liberatam vexari, ni ipsa extorsisset? Aliqui dicturi sint, ministrare voluisse, quò eo obsequij genere vtcunque grati animi signa exhiberet, nec voluisse beneficij compensationem in crastinum differre: Erit & quorundam cogitatio, cùm magnum apud se Prophetam haberet, indignum ratam fuisse, si ancillis ministrandi opus committeret, 55.

Marc 1. 30.

Beneficiorum recompensatio celer esse debet.

Christo in eius membris cuicunque seruire gloriosum.

Ecclesiasticorum aula, & domus qualis. mitteret, quando homini Deo ministrandum esset: Denique Petri aulam laudabunt Viris ecclesiasticis in primis imitandam: non in ea calamistrati iuuenes, & imberbis turba, non puellarum greges circumornatarum, non symphoniaci, non ioculatores, & cætera, quæ gentes inquirunt, & Sacerdotes dedecent supra modum: vna sola femina legitur in domo Principis Apostolorum extitisse, & illam annosam fuisse probabile est, cùm iamdiu Petrus filiæ eius copulatus esset: Hæc omnia cum ingenio & veri repræsentatione dici non diffiteor: ego feminam existimasse arbitror, dona Dei otio & pigritie facilè amitti: quare quò apud Christum mereretur adeptæ sanitatis confirmationem, æquum iudicasse, non interposita mora aliqua, continuò ac liberata est à febre, labori incumbere: Hæc igitur caosa fuit, cùm ancillas haberet, aut filias, ipsa vt Christo, cæterisque hospitibus ministrauerit, tanta sanitate priuandam citò, ni hanc in Christi, & proximorum obsequiis impenderet. Suggessit interpretationem Victor Antiochenus ad cap. 1. Marci: *Socrus Petri à febribus liberata, suum vicissim ministerium, & seruitium exhibet: aos per hoc erudieas, ne sanitatis beneficium frustrà, aut præposterè a Deo expetamus; verùm eo præcipuè animo, vt sanitatem eam adepti, præceptis illius accuratius parère, sanctisque eiusdem necessaria vitæ præsidia facilius ministrare valeamus*: Timuit pia femina coram Christi occulis posita otiosa esse, exsurrexit celeriter de strato opus ministrandi aggressora.

Victor Ant.

56. Non nimius otij in creatura vindex Deus, quando & in se otium non sustinet: *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*. Genes. cap. 1. Conuocatio est omnium diuinarum personarum ad hominis constructionem, quemadmodum ex multis Patrum pronunciatis ostendit Lippomanus ad recitata verba: Sed, quid opus tanto conatu? omnia per Verbum facta sunt, cœlum, & terra, ignis, grando, spiritus procellarum, oues, & boues, & vniuersa pecora campi; ipse dixit & facta sunt: Verbom itaque cætera sine conamine producens, non posset hominem sine adiutorio formare? Et certè, quando operatum socio indigeret, nō sufficeret de tribus personis vna? Sanè non opem desiderantis vox est: *Faciamus*, sed nolebant cæteræ personæ otiosæ videri: verecundabatur quodammodo Pater cum Flamine, soli Filio relictos labores, & ipsos quiete gaudentes nihil agere: Cape à Zenone Veronensi singularem expositionem sermo. 3. de Genesi: *Videtisne, Fratres dilectissimi* (ait,) *quia nullus exertè hic alteri iubet? In opere nullus otiosus est; O sancta æqualitas, ac sibi soli dignissima indiuidua Deitatis!* Verùm, si Zenoni tanta commendatione dignum visum sit, neminem ex diuinis personis otiosam esse, dum cōdetetur homo; at, cur eædem personæ otiosæ, dum reliqua producebantur: facta enim sunt reliqua per Verbum tantùm? Forrasse lucem dabit Gregorius Romanus sic inquiens lib. 9. Moral. cap. 36. *De solo igitur homine dictum est: Faciamus, cum de aliis creaturis legatur dixisse Deum, vt fierent, & facta sunt: & hoc, quia rationalis creatura condebatur*: Etenim Deus condens hominem rationalem, faciebat eum ad imaginem & similitudinem suam: Quid inde? Certè Trinitatem referens homo, si Trinitas otiosa fuisset, haberet, quo otium suum defenderet: non enim repræsentatio excellere debebat rem, quæ significabatur: at homo natus ad perennem felicitatem, & indeficiens æuum, quo pacto tam grandia per otium & quietem consequeretur? Nihil homini ad alias creaturas attinebat: neque enim Dei imago sunt; neque, si laborant, immortalia bona eos maneot; neque, si feriantur, supplicia sine caritura. Quoniam igitur oportebat, hominem, Deum protorypum habentem, à primo exemplati discere, illúdque referre; ideò in hominis formatione tota Trinitas laborans; ne siquieti vacans, quando otium sectaretur homo, conaretur sibi non esse vitio vertendū, cùm nec in otio quidem ab eo recederet exemplari, ad cuius similitudinem compositus fuisset. Hæc si obseruasset Salomon, quæ multis operum suorum partibus tradidit salutaria documenta, quæque otium fugere monent; forrasse nunquam ab impuro amore superatus fuisset: nec homo alta mente præditus in tantam delatus fuisset dementiam vanissimis vti Numinibus procumberet, & thura daret.

Genes. 1. 26.

Lippom.

Zeno Ver.

Gregor.

SECTIO. IX.

Humana felicitas manca semper; cœlo tantùm integrè gaudere datum.

57. QVin non gaudiorum consequuta Pharaonis filia per nuptias cum Salomone? Abundabant voluptates & deliciæ omnes filiorum hominum: certabant in marito, quæ plus vinceret, & conferret, fama, diuitiæ, sapientia, oris decor, regnorum tranquillitas: Inter hæc tam gaudiosa putasne Reginam mœrore vacuam semper? At nunquam non tristabatur inter tam iucunda: Prolem desiderabat anxiè; & quoties cogitabat, Roboamum Naamæ Ammanitis sobolem imperij successorem, femioræ inuidiæ flammis succensa, dolore confecta inconsolabili, mulierum se infælicissimam sæpiùs dicebat, à lacrymis solamen aliquod acceptura, si quando bas ad satietatem fundebat. Quid miramini Reginam sui impotentem præ sobolis desiderio, quando magnus ille Abrabam, Ismaëlem habens, adhuc nihil se à Deo recepisse putat quodammodo, si ex Sara hæredem non susciperet? Dixitque Abraham: (Genes. cap. 15.) *Dominus Deus, quid dabis mihi?* quasi certè non pluribus donasset in eum diem! Sed, quæso, Abraham, vide, quid dicas! Quis enim, nisi Deus, illam tuam tam copiosam familiam, quæ trecentos vernaculos numerat, tot camelos, tot asinos, tot boues, tribuit? & tamen etiamnum noua æstuas: *Quid dabis mihi*, inquis? Sed, quandiu ex primaria vxore hæres non est, sordent cætera omnia: *Ego vadam* (ait) *absque liberis, & filius procuratoris domus meæ iste Damascus Eliezer*: Egregiè Chrysostomus homil. 36. in Genesim: *Postquam mercés sibi valdè copiosa promissa, exponit anima sua dolorem & mœstitiam propter prolis inopiam, qua interim in pectore eius toto illo tempore fuit, dicens: Domine, quid dabis mihi? ecce ego vsque ad senectam perueni, & prole careas dimittor*: Abraham igitur vnius filij genitor, quoniam nonduorum pater dicebatur, affligebatur, nec dolori mederi poterant vastæ possessiones, non amplum patrimonium, non famulantium caterua ingens: quid femina absque prole vlla? Non poterant coosolari festiuæ plaudentium populorum adorationes, non dulcis & beata opulenti imperij pax, nō vermiculata pauimenta, & parietes de Insecto elephantis dente,

Sterilitas magnis etiam molesta.

Genes. 15. 2.

Chrysost.

dente, auri, argentíque venia intermixtis: iorer epulas, & ad plectri subtiliores sonos, profundiores gemitus: Hoc, ô qui circuitis mare, & aridam, opum, & bonoris, voluptatúmque causa: videre, si est dolor, qualis huius Reginæ mœror, & discite huios moodi gaudia manca, uihil apud illum plenom, sed immatura esse vniuersa; lætis semper tristia admisceri.

58. Certè Christo de virginali vtero egresso plausêre cœlum, & terra: vtrobique iuconditas, & læta facies; sed diuersa tamen: Olympom si inspicias, Angeli tripudiant, sydera clariores radios emittuot, Luoa fulgentiores amictus induit; nox pullata semper & funerea, diem æmulata, luminosa & candida, ranquam ad lætitiam composita procedit: ergo æthera cootemplanti oibil occurrit subtriste: terra autem & ipsa subridet oascenti, exultaot colles, montana gaudiosis resonant clamoribus, ducit agmen modulancium pastotum Tityrus, & respoosant nemora atque valles dispari li auenæ: iam & de Eoo littore mouentur dromadarij Madian, & Epha, Reges de Saba veniunt, aurum & thos deferentes: surge, Hierusalem, illuminare, leua in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sont, & veneruot tibi: Sed non illa consurgit oisi ad perdendum Puerum: sequitur Herodem magis, qoàm Christum, & turbatur cum illo; & si modò pareit iofanti, necessariò pareit, quoniam non inuenit: Ergo in cœlis secura suot omoia, plena & perfecta lætitia, noo Angeli, non stellæ, oon ipsa oox aduersatur: io terris à pastoribus, à Chaldæis plurimum gaudij; sed qooniam, quæ sub cœlo est, lætitia claudicat perpetuò, & extrema luctus occupat, ecce Magorum aduentum, ecce postorum modulamina sequitur Herodis acerbum odium io eum, qui noo venerat erepturus mortalia regna; sed daturus cœlestia: Sed iouat Galfridum audisse in Allegoriis triginta Patrum apud Tilmaoum ad cap. 2. Matthæi: *Magnitudinem Paruuli* (ait) *qui natus est, nobis cœlum indicat, terra cognoscit: sed cœlum penitius illum glorificat tam per rationales creaturas, quàm per rationis expertes, vt Angelos, & stellam: terra autem ex parte: nam Herodes turbatur, & omnis Hierosolyma cum illo: in illo nobis indicat Christus, quòd cœlestis gloria tutior: nam terrena gloria periculosa semper est, & plena discriminis.*

Galfridus.

59. Quibus ante oculos positis, haud impossibile fuerit, difficilem aliquibus visam magoi Basilij sententiam tutari: is enim hom. 5. in Hexameron, & hom. de Paradiso, in ea cogitatione est, rosam in Paradiso, & antequàm homines peccauissent, aculeis caruisse: Confortabat itaque tum odore, pulchritudioe reficiebat contemplantes; sed non pungebat decerpere volentem: cæteri autem flores non subitò mareescebant, quemadmodum nunc contingit; sed & colorum venustatem, & odoriferum halitum in longa tempora protrahebaot: His aduersabuntur, quibus persuasum est, & mente sedit, eandem esse naturam plantis, cæterísque creaturis modò, ac fuit, antequàm generis nostri auctores peccarent: neque enim peccato mutationem accepisse rerum essentias & proprietates: Sic Pererius noster lib. 1. in Genes. ad vers. 11. Salianus ad annum 1. mundi, die tertia, num. 25. Verùm certè rosam, qua nunc potimur, specie differre ab ea potuisse, quæ intra Paradisum creata est, si quis asserat, oon eum absurdi quidpiam dixisse arbitrer: quemadmodum balsamum, quod in Europæas prouincias ex India occidente defertur, specie distat ab eo, quod Alexandria, & Cayrum transmittunt per Pharmacopolas, vt rectè aduertit noster Acosta lib. 4. naturalis Historiæ Indiarum, cap. 28: Porrò ex his rosarum generibos, illud attulisse beatum solom tantùm, quod aculeis caret, cùm quæstio sit de facto, non de eo, quod esse potuerit, probabiliter opinabitur, qoi id putauerit, cùm proounciati tutelares babeat magnum Basilium locis iam indicatis: Ambrosium lib. 3. Hexameron, cap. 11. Damascenum lib. 2. de fide, cap. 10. Procopiom io cap. 1. Genesis: nec dissentit Augustinus lib. 1. de Genes. contra Manichæos, cap. 13. Hæc præter morem: neque enim concionatorium argumentom, quo in præsentiarum versamor, res ad exactam scholarum trutinam expendi postulat: sed, quando Basilij opinionem de rosa, aliísque odoratis plantis sustineri posse docuerimus, quærendum superest, cur, de rosarum generibus, illud tantùm voluptatis horto enasci voloerit Creator, quod suauia & placentia haberet vniuersa; ad nos temiserit pungentes rosas? Sanè prima illa homiois habitatio referebat per omnia beatarum mentiom sedes, potis deliciis læta, cùm abessent ea omoia, quæ molestiam aliquam generare possent: hîc autem, vbi nos versamor, exilium est: ergo, quuniam Paradisus cœli imago; quemadmodum in cœlis lætitia est numeris omnibus absoluta, vinum merùm absque fæcibus, aot commixtione: ita, quæ intra Paradisum erant plantæ, defectu omnia carere debuerant; nihilque aduehere, quod tædium pareret; proinde & cùm rosis oon siot spioæ cooionctæ, & cætera odorata non mareescant, amatorésque fallaot momentanea gloria, sed in æuum suauitatem, fragrantiámque conseruent: hîc autem, in exilio, nempe, oec omninò gaudiosis spoliemur, ne sub tanto malorum cumelo fessi occumbamus; nec tamen gaudia plena sint, quoniam peregrinationis locus est: habeamus itaque à rosarum & odore, & contemplatione lætitiam; sed lætitiam minuaot punctionibus, vt imperfectum esse, quod hoc loco præstant, gaudium, indicent. Iam ipse Basilius loquatur: *Verùm rosa tunc spinis carebat* (inquit homil. 5. in Hexameroo:) *posteà verò pulchritudini floris adiuncta sunt spina, vt nos voluptatis inde capienda oblectamento propinquo afficiamur dolore recordatione delicti, causa cuius factum est, vt spinas, vt tribulos tellus huic addicta condemnationi nobis proferret.* Sic ibi de rosis: Et de non marcescentibus floribus homil. de Paradiso: *Et hîc quidem transitoria, ac breuis momenti vernorum florum gratia adhuc desiderantes destituit: nondum enim ab illorum collectione domum reuersi sumus; & ecce in ipsis adhuc manibus nostris constituti marcescunt: in Paradiso verò florum splendor non est momentaneus, sed constantem habet iucunditatem, nunquam desiturum oblectamentum, insatiabilem fragrantiam.*

Basil.

An rosa, qua nunc fruimur, similis Paradisi rosa?

Pereira.
Salian.

Balsami varia species.

Acost.

Ambros.
Damasc.
Procop.
August.

Sed de terrestri Paradiso transeamus ad Empyreum: & sciamus à Ioanne, qualem ibi gloriam intuitus sit: *Et conuersus* (inquit Apoc. cap. 1.) *vidi in medio septem candelabrorum aureorum similem Filio hominis: & facies eius sicut Sol lucet in virtute sua.* Quæro, quid sacrameoti habeat particula; *Sol in virtute sua*: Nonquid enim non sufficiebat dixisse, *Sicut Sol*, vt satis radiosum & refulgentem intelligeremus voltum? Verùm notare est, Solem, quando robustè illominat, omnem vmbram expellere; idcircò sub meridiem 60.

Apoc. 1. 13.

Vmbra quãdo, & vbi à Sole extinguuntur omninò? Plinius.

diem vmbræ minores, & vbi Phœbus ardentissimus est, vmbræ nullæ, putà vbi torridior cœli plaga: Disce à Plinio lib. 2. cap. 73. *Tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam quinque millibus stadiorum Solstitij die medio nullam vmbram iaci, puteúmque eius experimenti gratia factum, totum illuminari: quod & in India supra flumen Hypasim fieri tempore eodem Onesicritus scribit: rursus in Meroe insula, quæ est caput gentis Æthiopum, bis anno absumi vmbras*: Scio experientia doctos iuniores Cosmographos, veteres in describenda torrida zona in multis hallucinatos fuisse: vide Acostam de natura noui orbis, lib. 1. cap. 9. & 10. & lib. 2. cap. 8. & 9. & Thomam Maluendam lib. 3. de Antichristo, cap. 14. Sed credamus Plinio de vmbræ absumptione differenti, & ex eius fide declaremus, quid Ioannes significare intenderit: etenim Christi gloriam iam ad Patris dexteram sedentis, cœlestem proinde, innuere volebat ad differentiam humanæ gloriæ, & eius, quæ infra cœlum est: cùm igitur vtriusque illud sit discrimen, quòd humana manca sit & defectum sustinens, hanc quidem Sole adumbrari concipere possimus; sed eo Sole, qui non vniuersa illuminat, verùm vmbras esse aliquas adhuc patitur, nempe, quòd humana gloria nunquam ex toto luminosa & festiua est, sed cum lumine tenebras admiscens, tristitiam, scilicet; at gloria illa, qua fruitur Filius hominis in cœlis locatus, tota splendescens est, quoniam cœlestia gaudia integra sunt, nullam malorum admixtionem sustinentia. Et fortasse hac de causa Matthæus cap. 19. transfigurati candores describens Seruatoris, de vultu cùm dixisset: *Et resplenduit facies eius sicut Sol*; non addidit, quemadmodum Ioannes, *cùm lucet in virtute sua*; Quoniam Christus adhuc in loco exilij, & infra cœlos agebat, quo loco & ipsa immortalis gloria quodammodo imminutionem sui patiatur pro natura regionis; ita vt hanc claritatem Euangelista Soli cum omni virtute splendenti comparare ausus non sit: At iam afferamus de Commentario Richardi Victorini in eum Apocalypsis locum: *Nota, quod dicit: Cum dixisset: Facies eius sicut Sol lucet; statim addidit: In virtute sua: quod potuit, dixit: si plus potuisset, plus dixisset: Nam, si in rebus visibilibus lucidiorem substantiam ad significandam vlterius eius gloriam inuenire potuisset, per eam vtique illam significasset: Clarissimam ergo creaturam ad exprimendam claritatis suæ gloriam posuit, dum faciem eius, sicut Solem, lucere dixit: Sed, quoniam nequaquam hoc sufficere; sed adhuc se plus dicere posse cognouit, cùm dixisset, sicut Sol lucet, protinus adiecit, in virtute sua: Sol autem in virtute sua lucet, quando circa meridiem nubibus ablatis, aëre purificato, per eiusdem aëris spatia clarissimo fulgore splendet: Perpendat ergo, qui potest, qualis sit immensa & æterna claritas, incomprehensibilis, atque ineffabilis diuinitatis, si iam mirabilis fuit apparens similitudo susceptæ & glorificatæ humanitatis?*

Acosta. Maluenda. — Matt. 17. 2. — Rich. Vict.

61. Nil igitur tenebrosum & nubilum, quódque tristitiam repræsentet, cùm non patiatur cœlestis gloria, hinc natum opinor, vt panes illi propositionis, qui super mensam Sanctuarij collocabantur, diuersam haberent speciem à vulgato pane, quibus ad cibum mortales communiter vtuntur: hanc autem sanctorum panum peculiarem formam ex Hebræa origine elicio: nam, vbi noster textus pronunciat Exodi cap. 25. *Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper*. Hebræa dicunt: *Panes facierum*. Placet Alphonsi Madrigal verba dedisse, quæst. 29. ad relatum Exodi cap. 25. *Aliter dicitur, & meliùs, quòd isti erant panes facies, quia non erant panes isti figurati, sicut panes vulgares: nam panes vulgares, cum in fornace coquuntur, in parte inferiori, quæ pauimento clibani appropinquat, aduruntur: in superiori autem, quæ solo calore tangitur, albiores sunt, & non ita exusti, partibus inferioribus nigredinem quandam ex ductione contrahentibus: panes autem propositionis, siue facierum, vt in Hebræo habetur, erant eiusdem figuræ superiùs, & inferiùs: quia non coquebantur in clibano, sicut panes vulgares; sed in quibusdam ferreis, siue aureis vasis ad ignem, sicut hostiæ fiunt in ferreis ad ignem*: Itaque tota Abulensis descriptio in eum scopum collimat, vt eiusmodi fuisse panes propositionis intelligeremus, qui omni ex parte candidi essent, nullum ab adustione nigrorem trahentes, quemadmodum quæ in Missæ sacrificio offertur hostia, vndequaque immaculata est: At, cur de panibus Deus tam sollicitus? Sanè panis Dei non aliud est, quàm vita æterna, & gloria perennans: Vide Hieronymum Lauretum in Allegoriarum Sylua, verbo, *Panis*. Hac immortali gloria pascuntur beatæ regionis ciues, non altera eis alimonia, non alius cibus, & satiantur & esuriunt simul à pane suauissimo omne delectamentum in se habente: Decuit igitur panes cœlestem repræsentantes gloriam, ex omni parte mondos esse, & integro candore perfectam lætitiam indicantes: panis autem, quo homines vulgariter vti consueuère, vnam de faciebus alacrem præfert, candidam, nempe, & sine labe; altera fuliginosa est, & à nigredine subtristis: quoniam certè in humana gloria voluptatis & doloris inseparabilis est societas; & vt vna sit facies læta, huic proxima sit necesse est altera atrata, & mœsta.

Exod. 27. 30. — *Panes propositionis quales?* Abulens.

Quoniam Sanctuarium semel ingressi sumus, non vna panum cogitatione contenti fuerimus: 62.
illud & disquirere libet, cur super Propitiatorium Cherubim expandunt pennas, & non magis Seraphim, aut certè vterque ordo? Dicat quispiam, Propitiatorium eum in finem constructum, quo, velut de sacra tripode, Deus oracula funderet: *Inde præcipiam, & loquar ad te* (Exodi cap. 25.) *supra Propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super Arcam testimonij*: Cùm itaque de Propitiatorio Creator docturus esset populum, congruum erat, non alias beatas mentes, quàm cherubicas, locum doctrinæ pennis velare, quando Cherub plenitudo notitiæ interpretatur: & quemadmodum amor, ardórque ad Seraphim pertinet; sic ad cherubicos spiritus scientia, & eruditio: At sanè hæc, si quid probauerint, monstrabunt solùm, debuisse quidem Cherub depingi; sed non solitarium, sed sociis seraphicis mentibus: nam certè scientia sine charitate, & ardore magis inflat, quàm prodest: Ad hæc, Propitiatorium, vt nomen ipsum sonat, misericordiam promittebat: ista autem virtus ad voluntatem potiùs, quàm ad intellectum attinet: Conueniens itaque erat, simul coniungi cherubicam scientiam cum amore seraphico: Equidem, vt istis cedamus, debuisse Seraphim in Sanctuario delineari; sed aliud vetabat tamen: Seraphim, nempe, de Spiritibus ij sunt, qui solium maiestatis, & incomprehensibilis gloriæ circunstant: Habes apud Isaiam cap. 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum; & plena erat domus à maiestate eius, &*

Exod. 25. 22. — Isaiæ. c. 6.

ea,

ea, quæ sub ipso erant, replebant templum: Seraphim stabant super illud: sex alæ vni, & sex alæ alteri, &c. Cherub autem Deo pro vehiculo est, dicente Psalmista: *Qui sedet super Cherubim.* (Psalmo Psal. 78.
78.); Quoniam itaque seraphicum munus est gloriæ Conditoris assistere, quæ gloria perfecta est, atque modis omnibus integra, operæpretium fuit intra Sanctuarium non depingi, aut alia templi parte, ne fortè qui descriptos contemplarentur, putarent in fabrica admiranda magnæ Basilicæ diuinum aliquid inesse, certè plenam beatitudinem contineri, vbi tantum esset splendoris, à gemmis, à marmoribus, ab auro, argentóque vndequaque radiantis; cùm tamen isthæc omnia integrè consolari nequeant: In hunc ferè
Abulens. motem philosophatus Abulensis quæst. 19. in cap. 25. Exodi: *Quidam (ait) respondere voluerunt, scilicet, quòd Cherubim sunt ad ministerium Dei, videlicet, vt alis suis velarent sedem Dei: Seraphim autem sunt ad gloriam. Quod patet, quia Isaiæ sexto capitulo dicitur: Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus exercituum; plena est omnis terra gloria eius: in præsenti autem vita non est nobiscum gloria: ergo non debebant fabricari Seraphim super Propitiatorium; sed Cherubim.*

63. Sed iam relinquamus veteris Ecclesiæ Basilicam, & gradum faciamus ad Catholicæ & iunioris Ecclesiæ templa: Illa quidem Sponsi sui memor quotannis, qua potest pompæ imitatione, Dominica Palmarum repræsentat Christi ouationem, quando ille triumphans Hierosolymam ingressus est sedens super asinam, & pullum filium subiugalis: Sed, quòd Mater Ecclesia inter læram triumphi repræsentationem admisceat passionis memoriam, cùm aliquorum dierum intervallum extiterit inter ouantem, & patientem Seruatorem, historicam de Christi crucifixione secundùm Matthæum narrationem
Bernard. cantans, Bernardo non modico stupori fuit serm. 2. Dominicæ in Ramis Palmarum: *Quid sibi vult mirabilis ista coniunctio, aut quid cogitauerunt Patres nostri passionem addentes processioni? Num processio quidem meritò repræsentatur hodie, quæ facta est hodie: passio verò, cur addita est, quam sexta feria constat esse sequuturam?* Verùm, vt Bernardus miretur, coniunctam triumpho passionem ab Ecclesia; non minor nobis admiratio, post pompam decantari patientis Christi historiam: debuerat enim passio præcessisse gloriam: quando per labores ad gloriam itur: Hinc cogitaueram, Ecclesiam existimasse, hoc Christi triumphali ingressu adombrata potiùs humana, quàm superna gaudia; sic enim sæculorum omnium experientia compertum, perpetuóque vsu: quæ apud homines gaudia sunt, fines amaros habere, à lætis incipere; è diametro cœlestes voluptates initiis constant difficillimis, & laboriosis, exitus capiunt dulcissimos: Iam igitur Mater Ecclesia, cùm in Christi ouatione similitudinem humanorum gaudiorum legeret, (aliquin non post pompam passionis lugubrem narrationem, sed ante inceptum triumphum cantaret,) putauit in humanæ gloriæ repræsentatione nimium intervallum inter læta, atque amara, sex dierum tempus: coniunxit igitur eadem luce: quid dicam intra eundem diem? Non horam passa prætertie, antequàm de alto crucifixionem intonaret arbitrata quippe humanæ gloriæ non tantùm id proprium, vt tandem aliquando in acerbis desinat, & luctuosis; verùm, ne posse exiguo tempore homines integrè gaudere, (si tamen integrum aliquid momentaneum gaudium:) sed statim ac gaudendi occasio datur, tam citò suboriri mille lugendi causas: ergo non sextum diem, ne in crastinum quidem triumphus, humanæ gloriæ imago amarorem differat: vix gaudia, & ecce subitò luctus; vix erigunt victoriales palmas, & autes ociùs percellit triomphatoris miseranda imprimis sors, dum Barabbas postponitur ille, cui paulò anteà *Osanna* clamatum; *Opportunè vtique processioni coniuncta est passio*, (Bernardus vbi suprà continuat,) *vt discamus, in nulla lætitia huius sæculi habere fiduciam; scientes, quoniam extrema gaudij luctus occupat: Ab eodem populo, in eodem loco, & ipso tempore, paucissimis diebus interpositis, primò cum tanto triumpho susceptus, postea crucifixus est: O quàm dissimile est, Tolle, tolle, crucifige eum, &, Benedictus, qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis!* Salomonis igitur sponsa, etsi beatitatis culmen ascendisse videbatur; acerbam tamen vt vitam inter mœrores duceret, vna faciebat sterilitas: quippe erat illa tantùm humana felicitas, quam integrè gaudere impossibile est: etiam in Salomonis voluptatum plenissima aula, suus luctibus angulus.

Cælestiu & humanæ gloriæ differentia.

Sectio VIII.

Eucharistia, Sacramentum pacis, & reconciliationis: Deus post eius institutionem quasi mitior factus.

SALOMON sub regnorum initiis planè immitis: Adonias moritur, Abiathar ex 64.
amisso sacerdotio pœnas luit, Ioab cadit, Semei de medio sublatus: & talis Salomon, donec affinitate coniunctus est Pharaoni Regi Ægypti: accepit nanque filiam eius: ab his autem nuptiis nihil deinceps in Salomone sanguineum & crudele, nulla post Ægyptiæ puellæ thalamos exilia, nullæ proscriptiones, nemo interfectus: *Verum Iuda & Israel innumerabiles* (Regum 3. cap. 4.) *sicut arena maris in multitudine comedentes, & bibentes, atque lætantes absque timore vllo cunctis diebus Salomonis*: Fuit & cùm 3.Reg. 3. 4.
Princeps ille pacis, Deus fortis, Pater futuri sæculi sæuiret: Fugiebat Adam ad vocem deambulantis: clamabat populus: *Non loquatur nobis Dominus*; & etiam Petrus, *Exi à me*, inquit: totum possedère stupor & trepidatio; sed possedère vsque ad nuptias. Indica mihi, quem diligit anima mea, connubia beata, quoniam iniquitates supergressæ sunt caput meum, & timor & tremor venerunt super me à facie iræ vultus tui; Sed ad felix nuncium respiro, sciens, quia post has nuptias non adiicies, vt interficias adhuc: Fortè nuptiæ sunt, quas pridie, antequàm patereris, celebrasti cum his, qui permanserunt tecum in tentationibus in cœnaculo magno strato: quando data carne in cibum, & sanguine in potum, factum est, vt duo essent in carne vna pro nubentium ritu: *De hoc spirituali connubio Apostolus loquens* (inquit B. Iustinianus Laurentius serm. de Eucharistia) *ait: Viri, diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, qui tradidit semetipsum pro ea, vt exhiberet sibi sponsam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam: Huic castissimæ sponsæ nedum in virginali adhæsit vtero, vt essent* Laur.Iustin.

essent duo in carne vna; verum etiam in Corporis, & Sanguinis sui Sacramento, quatenus sint duo in vno spiritu; si tamen spiritualiter manducetur: Quando igitur constat, per Eucharistiæ institutionem Christum maritali fœdere coniunctum Ecclesiæ fuisse, superest inuestigemus, an ab his nuptiis mitis, atque suauis factus sit, vt iam liceat peccatori confidenter appropinquare, acturo deinceps cum eo, qui etiam calamum quassatum non confringet, nec linum fumigans extinguet: etsi forsan aliquando irascatur, statim atque ad mensam sederit, iucundabitur anima eius, recordabitúrque misericordiæ, & scelera atque delicta post tergum proiiciet.

65. Vide, quàm seuerus Pacificus noster, antequàm Corporis, & Sanguinis Sacramenta institueret: Ecce mulier Chananæa à finibus Tyri, & Sidonis egressa, clamabat: *Miserere mei, Domine, fili David: filia mea malè à Dæmonio vexatur.* Mat-
Matth. 15. 22. thæi cap. 15. Et ne respondere quidem miseræ dignatur, qui post Eucharisticas epulas in cruce ad primam latronis vocem Paradisum reserauit: rogant & Apostoli; non flectitur: venit iterum genitrix, & adorat, quò vel sic moueat; nondum mitis, sed ipse tamen mulieri suggessit, quo vincat: *Non est bonum* (inquit) *sumere panem filiorum, & mittere canibus*: Eia, mulier, loquere verbum vnum de panibus, & superabis absque discrimine vllo: *Etiam, Domine,* (ait illa:) *nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensis dominorum suorum.* O efficacem feminæ ratiocinationem! quod non potuère suspiria, non clamosæ querimoniæ, non fletus largior, non adoratio & humilitas, non denique charorum discipulorum oratio, potuit de panibus memoria: Non distulit vlteriùs Christus, & coërcuit duritiem: *O mulier, magna est fides tua: fiat tibi, sicut vis!* Et nondum venit hora eius, qua ascendens in superiora domus, recumbens cum amicis, eos suis de carnibus saginaret: ideò taediu moratus Syrophœnissam consolari: sed mox vt panis nomen in auribus sonuit, ob reuerentiam futuri connubij deposuit iras illicò, & indulsit benignus, quantùm voluit: Sanè eucharisticis epulis totam de Chananæa narrationem
Gerson. adaptat Gerson 3. parte, tract. 9. super *Magnificat.* explanans illa verba: *Esurientes impleuit bonis,* &c. Eius verba sunt: *Curre iam, ô anima pœnitens: clama post Christum cum Chananæa: qui si fortè à matre comite rogatus, vt dimittat te, sileat, & præcedat; irrue festinatione tota, præueni faciem eius in adoratione, dicens: Domine, adiuua me. Si rursus opposuerit confundens te: quia panis filiorum non est dandus canibus: responde tota fiducia: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum: Tandem merebéris audire: Fiat tibi sicut vis.*

66. Iam expedire est, cur illa de turpitudine famosa, Marthæ & Lazari soror, Simonis domum ingreditur, non verita importunum conuiuij tempus, vulneribus quæsitura remedium: nam ad epulas non inuitatum accessisse, inuerecundum est: feminam verò virorum cœtibus admisceri, ea præsertim hora, qua à vino calescunt corda, & minùs sobrietatis etiam sapientibus est, dedecet planè: sed vltra inuerecundiam temeritas, velle in loco deliciarum, pœnitentiæ & fletibus vacare: Adam extra Paradisum propulsus, vt lugeret: Petrus crimen ploraturus aulam reliquit, *& egressus foras fleuit amarè*: Baptista, pœnitentiæ hortator, in desertis commoratur: Quid tam contraria ieiunium, & mensa plena? planctus, & cachinni epulantium? vox fracta ad mœrorem, & conuiuij citharista? Sed non his omnibus flectitur Magdalena iam tota Dei? Nouerat illa facilem ad Christum viam quibuscunque diei horis: vespera inuentum à quærentibus eum: manè adstate animæ sitienti illum: Sed ille ipse, qui ad Filium traxerat, Pater suasit, non alio tempore adiret, quàm inter mensalem apparatum: Erant iniquitates feminæ super capillos capitis eius, & verebatur cum tantis sceleribus coràm apparere sine patrono, & auxiliatoribus: Certè si alia hora accessisset, cùm nondum Christus instituisset pacis & reconciliationis arrham, Sacramentum dominici Corporis & Sanguinis, fortè repulisset, aut non tam citò admisisset: ergo, cùm ipsum nondum curaret Sacramentum, de vmbra eius sibi patrocinium quærit, nec fefellit spes: accepit plenam condonationem: adeò iam tum vel imago viuifici Panis salutaris. Sed his auctoritatem præstet, eodémque tract. 9. super *Magnificat*. idem, qui suprà Parisiensis Scholæ Cancellarius: *Accedas, ô peccatrix anima* Gerson.
Christiana, nulla te verecundia prohibeat: nullum in peccando modum tenuisti: sta, maneas retrò secus pedes recumbentis in hac sacramentali Cœna: laua lacrymis, terge capillis meditationum sanctarum: iunge oscula charitatis: sic age, vt tandem merearis audire, Fides tua te saluam fecit: vade in pace.

Verùm iuuat, perfectam eius, de qua agimus, 67.
rei ideam ex Iosephi Patriarchæ gestis depromere: Descendunt ad eum fratres post longam absentiam: nullæ in ipso germanitatis notæ: *Quasi ad alienos duriùs loquebatur* (Genes. cap. 42.) *interrogans eos: Vnde venistis?* Exploratores dicit, & saluti communi inimicos; tandémque in tres dies custodiæ mancipat: & sic ille quidem. Quousque tandem? Iubet parari conuiuium in meridiem vocari Hebræos, sedere ad mensam: Ah quàm mutatus ab illo tetrico & irato Ioseph iste conuiuans! Nunc totus mitis & iucundus, quin & profusus: adorantes clementer resalutat: percunctatur de genitore. *Sanúsne est pater vester senex?* lacrymatur præ teneritudine ad Benjamini visum, totus officiosus, totus humanus. Descripsit disertissimè Petrus Cellensis Abbas tractatu de panibus, cap. 1. Petr. Cellen.
Vbique gratiosus Ioseph: sed in conuiuio magis, multóque ampliùs iucundus: in conuiuio etiam venditoribus non negat negatam sibi germanitatem: in conuiuio non retinet iniuriam, extendit munificentiam: in conuiuio iuxta Scripturam cibando inimicum, extinguit inuidiam, & sanat maleuolentiam: Vis contemplari, quàm terribilis fuerit noster Ioseph ante conuiuium, & institutum Sanguinis, & Corporis Sacramentum: *Percussit de viris Bethsamitibus, eò quòd vidissent Arcam Domini* (Reg. 1. 1. Reg. 6. 19.
cap. 6.) *& percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis:* Oza similes pœnas dedit, ipse quoque aura & luce hac spoliatus tum quidem, cùm gratiam promereri videretur, quòd ruenti Arcæ auxilio esse conatus fuisset: Sed & Deo quondam cum Moyse fabulante vulgo præceptum: *Cauete, ne ascendatis in montem* (Exodi cap. Exod. 19. 12.
19.) *nec tangatis fines illius: omnis qui tetigerit montem, morte morietur:* Sic ante institutam Eucharistiam dominator ille omnipotens, terribilis planè super filios hominum, Deus zelator: quis poterit stare ante conspectum eius? Tempestas valida in circuitu illius: At post nouissimum celebratum Pascha, tam mansuetus deinceps, tam patiens iniuriarum

iuriarum, vt iam nimia dissimulatio haberi possit: Ipsis recentibus Sacramentis sacrilegè manducat buccellam Iudas; nec moritur: cùm tamen venturos nepotes eius supplicio edoceri cõgruum videretur, quemadmodum lenioribus de causis Ananiam, & Sapphiram Petrus subitaneo exitu percussit: Apostatæ discipuli audaciam quot sequuti de Catholicis: nam Hæreticorum contumelias quis referat? Tacet tamen ad hæc omnia:

Paschas.

nec desunt, qui vltionem sumere possent: *Ambiunt* (inquit Paschasius Prologo tractatus de Sacramento Corporis, & Sanguinis Domini,) *electorum sexaginta fortes ex fortissimos supernorum, si quis superciliosus, inuidus, vel indignus accesserit, vniuscuiusque ensis super femur vibrat, vt salium retundat audaciam.* Sed quàm serò, quàm raro retundunt? Vides igitur, quàm asper Ioseph ante conuiuium, quàm post conuiuium clemens, & mansuetus: Citemus iam tertiò Gersonem, & non fraudemus Auctorem huius cogitationis gloria:

Gerson.

Is nominato tract. 9. super Magnificat. *Contemplabatur, quanta erat patientia Christi, quanta Angelorum beatorum hic assistentium, dum tolerarent indignitatem pertractantium hoc Sacramentum, cùm illi tanta seueritate puniebantur accedentes ad montem Sinai: vnde & bestia, si tetigisset montem, obruebatur lapidibus. Sæpè autem potest in hoc Sacramento conqueri Christus: Manus tradentis mecum est in mensa, & illud: Iuda, osculo Filium hominis tradis.*

68. Silet igitur Christus ad iniurias suas in Eucharistia; & quod maiori admirationi est, silet ad Sanctorum iniurias: de his enim non rarò consueuit seueriorem vindictam sumere, quàm de suis: *Et cùm aperuisset sigillum quintum* (inquit Ioannes Apoc. cap. 6.)

Apoc. 6. 6.

vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant; & clamabant voce magna dicentes: Vsquequò, Domine, non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra? Quodnam hoc altare, sub quo animæ morantur?

August.

Augustinus sermone 11. de Sanctis (si tamen eius, nam, reticiunt Louanienses Theologi:) *Rectè sub altari iustorum animæ requiescunt, quia super altare Corpus Domini offertur:*

Bernard.

Bernardus serm. 4. in Festo omnium Sanctorum, non aliud putat huiusmodi altare, quàm ipsum dominicum Corpus: *Porrò altare ipsum, de quo nobis habendus est sermo, ego pro meo sapere nihil aliud arbitror esse, quam Corpus ipsum Domini Saluatoris: Credo autem, quòd & ego super hoc sensum eius habeam; præsertim cum audiam eum in Euangelio promittentem: Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ:* Verum, si vel in hoc altari Corpus Christi; vel magis, altare non aliud, quàm humanitas Seruatoris, cùm, vti monstrauimus, hoc sit Sacramentum pacis, & propitiationis, quamobrem Sancti vltionem cupientes sub hoc altari collocantur, quando in vindictam non aliquid minùs idoneum, quàm Christi caro? Fortasse ob hoc existimauit Bernardus, verba illa: *Vindica sanguinem nostrum*, &c. non esse animarum, quæ vltionem expectant; sed, quæ citam corporum resuscitationem postulent Eius sententia est serm. 3. in Festo omnium Sanctorum: *vnde & dicant: Vindica, Domine, sanguinem Sanctorum tuorum, qui effusus est. non tanquàm vindictæ cupidi, nec de propria vltionis zelo; sed ex desiderio resurrectionis, & glorificationis corporum suorum; quam, nimirum, vsque in diem iudicij differendam esse non dubitant*: Sed sanè, vt reipsa sermo ille iniuriatum vltionem non prætendat; tamen vindictæ speciem præferre, attento vocum externo sono, nemo dubitauerit: Itaque ibi saltem est aliqua vmbra vindictæ, & iratum: ob hoc puto dicta animabus, quæ statim subiungit Ioannes: *Et data sunt illis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conserui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi.* Sanè tempus istud, in quod vltio differtur, atque vindicta statuitur, iudicij tempus est, quemadmodum explicabat Bernardus: At, quorsum in diem magni Iudicij differtur vltio? Equidem tum, sicut militans Ecclesia accipiet finem; sic & eius Sacramenta quoque finem capient: Eo itaque tempore, sicut reliqua; ita Eucharistiæ desinet Sacramentum; ergo in id tempus concinnè differtur vltio, quo iam Sacramenta dominici Corporis, & Sanguinis transierint: donec enim hæc steterint vsque in Iudicij diem, non erit vindictæ opportunitas: cùm Sacramenta hæc non vltionis gratia instituta sint; sed potiùs, vt per ea omnis ira, atque vltio tollatur.

De his colligo, quamobrem in horto Gethsemani voluit comprehendi Christus ab his, qui ad 69.
eum, tanquam ad latronem, exierant; & non potiùs in domo illius, apud quem Pascha fecit: an, quia protoplasti in horto, & se, & posteros damnarunt, atque conueniebat ex horto quoque malorum remedium prodire, vnde læsio emanarat? *Christus in horto cur captus?*

Ita sanè Glossæ ordinariæ Auctor ad c. 28. Ioãnis: *In horto capitur, vt deleret peccatum commissum in horto deliciarum, in quem huius sæculi torrentem transiens discipulos introduxit.* Glos. ord.

An, ne crearet periculũ domus possessori, & hospiti fuisset onerosus? Mihi illa cæteris potior causa. Erat cœnaculum illud, quo nuptiæ eucharistiales coagmentatæ sunt: ibi celebratum conuiuium illud *pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ*, pignus pacis, & diuturnæ reconciliationis. Quoniam igitur, quæ Christum comprehensura erat *turba multa cum gladiis & fustibus*, ventura fuerat, belli & discordiarum non dubiis signis, eúmque in scopum, vt iniurias à Seruatore illatas vlcisceremur; quando Sacramentum ipse propterea instituisset, vt vindictæ & iniuriarum memoriam omnem aboleret; dedecere existimauit eum vltioni locum destinari, qui propter institutum in eo Sacramentum, pacis arrhabonem, paci ipsi singulariter deinceps consecratus fuerat. Hortum igitur destinauit, quo à Iuda traderetur: cœnaculum, quo cum eo in gratiam rediret proditor, si vellet. Paschasius Abbas Paschas.
lib. 12. in Matthæum: *Nec enim conueniebat eo, loco traderetur* IESVS, *vbi cum discipulis Pascha manducabat: sed talis eligitur locus, per quem iste mundus significetur, in quo Dominus traditus est.*

Ecce iam, quid portendant illa apud Matthæum capit. 8. Adit Iesum Centurio: supplicat 70.
pro ægrotantis pueri salute: & Seruator ad eum: *Ego* (inquit) *veniam, & curabo.* At ille: Matth. 8. 8.
Domine, ait, *non sum dignus, vt intres sub tectum meum.* Sed quare indignus hic Centurio, cuius limen terat Christus? Num quia Gentilis? At *secessit in partes Tyri, & Sidonis.* Matth. cap. 15. qui erant de paganismo. Non minùs familiaritatem cum Samaritanis, quàm cum Ethnicis vetuit eiusdem Matth. cap. 10. *In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis,* Matt. 10. 5.

Et

Et tamen ipſe dio cum Samaritana colloquutus
Ioannis cap.4. quin & bidoum manſit apud eos.
Num, quia peccatis irretitus etiam publicis, &
ſcandalum patientibus? *At factum eſt diſcumben-*
Matth.9. *te eo in domo* (Matth. cap.9.) *ecce multi publicani,*
& peccatores venientes diſcumbebant cum IESV,
& diſcipulis eius. Puto non aliquid iſtorum cau-
ſam, quòd Centurionis lares non peteret; verùm
id potius quod ab ipſo Centùriæ ductore indica-
tum eſt: *Nam & ego homo ſum habens ſub momi-*
lites; & dico huic: Vade. & vadit: & alij: Veni.&
venit. Igitur, quòd atria milite completa eſſent,
quòd caſtrenſia ſigna de ædibus prominerent,
quòd Bellonæ domus illa eſſet, Chriſtus ab in-
greſſu abſtinuit. Certè, Chriſto io tertis viſo, fu-
Iſaiæ 2. turum prædixerat Iſaias cap. 2. vt mortales *con-*
flarent gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in
falces. Non leuabit (inquit) *gens contra gentem gla-*
dium, nec exercebũtur vltra ad prælium. Cum igi-
tor hæc per Chriſti aduentum adimplenda eſ-
ſent, forte dedecebat ea ingredi tecta, in quibus
adhuc penderent de alto, & ſcuta, & gladij, &
lanceæ, reliquúſque belli apparatus. Opinor qui-
dem, hoc Centurionis facto quidpiam adum-
bratum Eucharistiæ Sacramenti: ſanè prolata
ab eo formula vtimur, quoties ad ſacram Men-
ſam accedimus. Conſentit nobiſcum Origenes
Origen. homil.5. in diuerſos: *Quando manducas* (ait) *& bi-*
bis Corpus, & Sanguinem Domini; tunc Dominus
ſub tectum tuum ingreditur: & tu ergo humilians
te ipſum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Do-
mine, non ſum dignus, &c. Quando itaque Chriſti
in Centurionis lares ingreſſu, eiuſdem ſub panis,
& vini ſpeciebus latentis in fidelium pectora il-
lapſus repræſentatur; certè non mirandum, ſi
Chriſtus gentiles ad colloquium admittat, ſi cum
publicanis, ſi cum peccatoribus familiariter agat;
Centurionis tamen fugiat ædes: nam apud prio-
res illos peccata quidem ſunt, & ſcelera, & vſuræ,
atque idololatria; ſed non Martis inſtrumenta,
quemadmodum apud Centurionem: Sacramen-
tum autem Eucharistiæ, cùm pacis & concordiæ
ſit Sacramentum, non tantùm ipſum; ſed quæcun-
que eius vmbra ſolùm & pictura, procul eſto à
locis paci, & tranquillitati oppoſitis, quales Cen-
turionum lares, vbi omnis paratura ad bellum, &
diſcordias eſt, non ad quietem; ad vindictam, &
ſanguinem: non ad amicitiam, & iniuriarum re-
miſſionem. Bellè Adamantius loco ſuperiùs indi-
Adamant. cato: *Domine, non ſum dignus, vt intres ſub tectum*
meum: alienigena ſum, gentilis miles gladio accin-
ctus, ſanguinem fundens, ad prælium exiens;
& ob hoc non ſum dignus, vt intres ſub tectum
meum.

71. Locus igitur huius conuiuij, cùm nihil patia-
tur hoſtile, & vltioni affine, inde putauerim, Re-
gem, qui fecit nuptias filio ſuo, tanta humanita-
te alloquutum de conuiuis temeratium vnum,
auſúmque lacero & indigno amictu ad Principis
Matth.22. 12. menſam ſedere: *Amice*, (inquit Matth. cap.22.)
quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?
Sed, quæſo, tales amicos habet tantus Monarcha,
attrita lacerna, diſruptis veſtibus, malè olentibus
à mendicitate, ab extrema etiam inopia? Nónne,
qui in domibus Regum ſunt, *mollibus veſtiuntur,*
Matth.11.8. vt inquiebat Chriſtus Matth.11.8. hic autem
non tantùm de domo, ſed Regi quoque ab arca-
nis tam pannoſus? Quòd ſi certè amictu illo in-
ornato, animæ vitia intelligamus, eum, nempe, qui
ſub maculis ſit grauioribus, quemadmodum
communis interpretatio fert; quo pacto Deus
Rege illo adumbratos iſtiuſmodi amicum appel-
let? Sanè, ſi ad hominem attendamus, eiúſque in-
dumentum, non ille verè amicus; ſed de capita-
lioribus hoſtibus. Quoniam autem contingit,
eum lacerum apparere eo loco, quo conuiuium,
Eucharistiæ ſymbolum, celebrabatur; locus au-
tem ille hoc ipſo paci conſecratus erat, & iniu-
riarum obliuioni dicatus; ideò Rex humaniori
ſermone vſus, non propter conuiuæ meritum, ſed
ob loci reuerentiam, cui debitum erat, vt ne ver-
bis quidem hoſtile aliquid, & vltioni cognatum
exerceretur. Sic Galfridus intellexiſſe viſus apud Galfrid.
Titelmani Allegorias ad cap.22. Matthæi: *Sanè*
propter Sacramentum amicum vocat, cuius propter
peccata habitum culpat. Atque ob hanc eandem
cauſam, nempe, propter loci reuerentiam, cùm a-
cres pœnas pendere iuſſerit ſceleratum; non ta-
men eo, quo peccauerat loco, exoluit, cùm aliun-
de congruum videretur, vt quo loco delictum
commiſit, eodem pœnitentiam ageret: verùm lo-
cus ille, quoniam Eucharistiæ dicatus, non ſuſti-
nebat etiam ex iuſtitia plecti aliquem, proinde
extra aulam rapi mandat, & ligatis pedibus &
manibus mitti in tenebras exteriores.

Neque ſolùm religio erga locum; ſed etiam 72.
erga tempus, quod ſibi vendicant illa, de quibus
hoc Sacramentum conficitur. Excutiamus Cardi- Pet. Dam.
nalis Damiani ſententiam Opuſculo 41. cap.2.
Legibus (inquit) *cautum eſt, vt tempore meſſis, vel*
vindemiarum, nequaquam cauſarum litigia venti- *Vindemia & meſſis tempore non fiebāt iudicia.*
lentur: & temporum ratio fert, vt, quidquid tunc in
tribunalibus Iudicum definitur, irritum cenſeatur.
Sanè vix aliquid in humana vita eſt, ex quo tot
pullulent inimicitiæ ac vindictæ, atque ex litigiis
forenſibus. Nam, cùm honor, aut ſubſtantia
apud Iudices plerunque in diſcrimen vocetur;
pauci ſunt de his, qui ſuperantur, apud quos æqui-
tatis, aut iuſtitiæ ratio in pretio eſt: ſed aut hono-
rum, aut famæ amiſſione ſaucij, odium in victores
conuertunt, vltionémque moliuntur; Iudicibus
etiam dira quæque imprecantur. Tantarum igi-
tur irarum fomenta iuſſa ceſſare per meſſis, &
vindemiæ tempora quorſum? An ſaluti conſul-
tum, quoniam tum Phœbus ardentiſſimus, & va-
por omnia conſumit? An magis vtilitati morta-
lium prouiſum: quia, ſi Iudicum ſubſellia pate-
rent, & eſſent, qui cauſas perorarent, maior pars
hominum à colligendis vino, & frumento abſti-
nerent, litigiis diſtracti? ſic autem nationes labo-
rarent penuria eorum, quæ maximè vitæ neceſſa-
ria ſunt? Nõ ſpernẽdæ hę cauſæ. Sed altior nobis
aſſurgit cogitatio: quippe materiã remotã Eucha-
riſtiæ eſſe panẽ triticeũ, & vinũ ex vite, elementa-
res Theologi norunt: ex his conuerſio fit in Cor-
pus, & Sanguinem Chriſti: ſed eius conuerſionis
qui fructus? Pax profectò, amicitię redintegratio,
mors iniuriarũ. Ergo decebat, quo tempore ea col-
liguntur, de quibus conuerſio fit, pacis & recon-
ciliationis procreatrix, tranquilla eſſe omnia, &
amica: at nõ fuiſſet, ſi illo tẽpore forẽſes cauſæ au-
direntur: igitur propterea per meſſis & vindemiæ
tempora forum iudiciarium ſilet, ne etiam remo-
ta Eucharistiæ materia lites & diſſenſiones quo-
quo modo patienter toleraſſe videretur, & non
omnis diſcordia ad eius præſentiam ſtatim hiſ-
ceret, corámque ſtare timeret. Salomon ergo ſub
regnorum exordio ſanguinarius & ferox, poſt nu-
ptias filiæ Pharaonis mitiſſimus euaſit: Deúſque
Sabbaoth, cui nemo appropinquare auſus,
quoniam ignis ante ipſum, & tempeſtas valida in
circuitu eius, vt celebrauit nuptiale conuiuium

dato Corpore in cibum, atque in potum Sanguine; deinde tam dulcis apparuit, quem ne paruuli, & inter mortales timidissimi metuant.

SECTIO XI.

Affectus voluntatis si nimij, & vehementes fuerint iudicij, & rationis aciem obcæcant.

73. PHARAONIS gnatam, reliquásque à quibus subuersus est feminas Salomonem ardentissimo prosequutum amore Regum tertius memorat liber cap. 15. vers. 2. ô si non ardentissimus Amor! si temperatæ cordis flammæ'at laxauit passioni habenas, hæc frænum & Rectorem nesciens sapientissimum mortalium ita obtenebrauit, vt non erubesceret diis ligneis & stupidis thura adolêre: ô magni ingenij noctem! ô ruinam doctrinæ! sic incompositus & vehemens affectus perturbat; Vrebatur Sichem, & Dinæ potiri amplexibus nimiùm cupiebat, nec modus aliquis in desiderio, ait ad Genitorem, fratrésque Virginis: *Inueniam gratiam coram vobis & quæcunque statueritis dabo; augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis; tantum date mihi puellam hanc vxorem* Genes. cap. 34. vers. 12. ô improuide Adolescens, & dabis quæcumque statuerint inimicia tuis? Quid si regnum ambiant? quid si vitam periclitari rogent? quid si religionem mutari velint? Quid si omnia diuina, humanáque iura coofundi insinuent? ad tam monstruosa patebis? Verum iam nihil est quod facere recusaturus sit; iudicium & rationem passionis abstulit excessus; ratione autem obturata, in quam non prolapsurus amentiam? Chrisostomus hom. 59. in Genes. *vide quantum sit inuentum malum quando recta rationis fræno caret: vidit Sichem Virginem, & totus propter affectum captiuus factus est*: vt circumcideretur postulatum ab eis: quantæ in voa petitione difficultates, cum vulnus torentaretur corpori, & violanda esset maiorum religio animæ? placuit tamen oblatio eorum; *nec distulit adolescens quin statim quod petebatur, expleret; amabat enim puellam valdè*: perpende; *quin statim expleret*: at in re grauissima cur tam subiti motus? quando vocandus cætus, audienda sapientum monita, deliberandum nisi in similibus euentibus? sed ecce amabat puellam *valdè*; quid est *valdè*, nisi extrà mensuram? cum igitur affectus eò vsque processerit, vt repagula, & metas effregit; consilij & rationi nullum relinqui locum, mirum non est.

Genes. 34. vers. 12.

Chrisost.

74. Edocti à Magistris suis Pharisæis atque scribis Iudæi Téplum impeosè colebãt, quamobrẽ Christo mortẽ dari procurabant, quod diceret posse se templum destruere, & in triduo reædificare illud Matth. ca. 26. vers. 62. & cap. 27. vers 40. sed alibi lego ab iisdem præceptoribus edoctos, nihili faciendum iuramentum cum templi inuocatione, sed quod per templi aurum & donaria fieret: *Væ vobis duces cæci, qui dicitis; quicumque iurauerit per templum, nihil est; qui autem iurauerit in auro templi, debet*: Matth. c. 23. vers. 16. sed nonnè irreligiosius est peierasse, quam comminari destructionem templo, præsertim cum pauper & despectus sit, qui ruinam promittit? sed nec de marmoreo templo Christus loquutus, verùm de sui corporis fabrica, & innuebat resurrectionem; quorsùm itáque absoluitur periurus, & Christus in mortem acerbissimam condemnatur? nempè ardebant efferatis in Seruatorem odijs; cum igitur peruersissimo affectui nimiùm permisissent, denoctatus est rationis vsus, atque ita inconstans animus pro affectus lubito, modo Templum zelat, modò non æstimat: sed percunctemur, quare impium detestandumque sit iurare per aurum templi; nullius autem fuerit noxæ in ipsum iurasse templum? pulchrè interrogat Iesus, arguitque falsos doctores: *Quid enim maius est aur, an templum, quod sanctificat aurum?* Nam si per aurum iurare idcircò abominandum, quod sanctum sit, piísque destinatum vsibus; quantò grauius erit per templum iurasse, à quo aurum habuerit, vt sanctum putaretur? intellige astutiam Pharisæorum: Qui iurabat per ea, quæ in templo offerebantur iuramento violato cogebatur talia persoluere, qualia in iuramentum assumpserat, ouem, columbam, siclum; sed ad templi precium immensum cuinam diuitiæ? nihil itaque emolumenti ex peierato Templo Pharisæorum auaritia capere valebat; ecce quorsum despiciebatur iuramentum illud; Non enim rationi & iudicio Pharisæi attendebant, sed affectu regebantur, à quo consilium perturbabatur; Quia ergo opum immoderato affectui vtile erat iuramentum per templi munera, inutile autem per ipsummet templum ideo discursus nullam habentes rationem cæco errore docebant, eius solius iuramenti scrupulum æstimandum, qui per templi dona fiebat; ita ab affectu prædominante iudicium supprimitur; Theophilactus in nominatum Euangelistæ caput: *etenim aurum in templo, & Cherubin, & aureum vrceum præferebant templo; ideò & multos docebant quòd nihil sit per templum iurare, sed per aurum in templo iacens, quod tamen propterea venerabile erat, quia in templo continebatur; & dona, quæ in altario ponebantur digniora dicebant altario ipso; atque adeò Pharisæi sic docebant, vt si quis iurasset per aureum vas, vel bouem, vel ouem oblatam in sacrificium, & deinde peierasset, similia persolueret; quod si quis per templum iurans peierasset, non potuisset simile templo ædificare, & propterea absoluebatur, videbatúrque postea leuius esse iuramentum per templum propter Pharisæorum auaritiam.*

Matth. 23. vers. 16. *Ardentissimum, in Christum, odium quātum Iudæos excæcauit.*

Cur apud Iudæos nefas iurare per aurum templi non per ipsum templum?

Astutia Pharisæorum, & eorum cupiditas.

Theophylact.

Saturauit famelicos Iudæos Christus pane humano, & postquàm eximium Prophetam, verúmque celebrauerunt, Regem creare aggressi sunt, Ioh. c. 6. v. 15. At quare nunc Propheta, & sceptro dignus? nùm propter miraculum excrescentium paucorum panum in tantæ multitudinis esurientium? Verum nonnè antè hoc in plurimis fulsit prodigiis, seu dum lymphas in vina transmutat, seu dum tumentes sedat fluctus, siue dum morbos propulsat, & defunctos vitæ restituit? cur igitur distulêre Monarchiam offerre quoniam non rationi affectus obsecundabat, sed rationem affectus confundebat; venter illis Deus; quem ventri commodiorem putant, Regem optant, quia penes ventrem affectus est: Chrisostomus in catena Græca, in illa: *Hic est verè Propheta &c. ô nimium ventris studium! innumera hisce maiora miracula operatus est Iesus, neque id vnquam confessi sunt nisi nunc exsaturati*; sed pergamus; & inspiciamus eodem Iohannis sexto capite alterum excellentiorem panem, quo Christus donat; *ego* (inquit vers. 41.) *sum panis viuus, qui de cælo descendi; contemnunt* 75.

Non miraculorũ fulgor, sed propter cōmodi vtilitate allectus populus, Christum creare Regem voluit.

Chrisostomus.

spiritu-

spiritalem cibum panem Angelorum, & indignantur, atque immurmurant dicentes: *Nonnè hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem?* ecce paulò anteà vates & Propheta insignis, & à Deo missus; modo in derisum obiectantur natales obscuri: Nonnè quidem eo celsior Propheta, quòd de cælo lapsus? Nonnè potior Rex, cui olympus patria? Quamobrem itáque tum recusant, cum maximè optasse debuissent? nimirum quia ab affectu vehementi materialis, & humani panis obnubilata est ratio, atque ideò in omnibus præposterè agunt: cum Regem creare debuissent, repudiant; cum non deberent, eligunt: idemmet Chrisostomus dicta Græcorũ catena, & hom. 46. in Iob. *Nam cum panem prebebat, & ventrem eorum exsaturabat; & Prophetam appellabant, & Regem creare cogitabant: Nunc verò cum spiritalem cibum, ac vitam æternam edocet, & à sensu abduct, de Resurrectione, & rebus altioribus differentem audiuerunt; cúmque maximè admirari eos oportuerat, tunc murmurant, atque resiliunt.*

Chrisost.

Corporalis, nimius affectus spiritalium parit fastidium.

76. Et quidem tum, cum Regem facere constituissent, proripuit se Christus, & aufugit, imperij quoquo modo fastum auersatus; nihilominus de regni ambitu coràm Pilato Iudæi accusant: *Hunc* (inquiunt Luc. c. 23. vers. 2.) *inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari & dicentem se Christum Regem esse*: ô stultam ad condemnandum iniquitatem! Nonnè palam contradixit cum vltro diadema populares offerrent? vbi qui suspicionem generassent affectati imperij, diuitiarum thesauri, militum legiones, confederatio Principum? esto quod alias opposuerint Templi destructionem Nam toto quanquàm aberrarent cælo ob non intellectos Christi sermones; veruntamen æquiuocationis excusatio aliqua cum absolutè pronunciaret, Templum licet destrueretur, in triduo reædificandum; sed quid absurdius, principatus obiectare cupiditatem ei, qui semper in egestate vixerit spontanea? erat impotens desiderium necis Christi in cordibus Iudæorum: Quoniam igitur affectus cum superuehemens est rationem obtundit, excæcati sunt; in cæcitate itáque versantes non vident accusationum capita, quibus Christi mors cum aliqua verisimilitudine persuaderi queat, sed id quod summè repugnaret, quodque omnium falsissimum esset, imputant; nimitùm voluisse Regem appellari: Basilius Seleuciensis orat. 24. *An non creare Regem voluistis, & fugit? numquid sine lare, & tecto, sine possessione vlla vitã traduxit abiectam, & ingloriam? hæc dicebant, non id expectantes, sed inuidia perciti:* & paulò inferiùs: *Vides dicta ista plena fuisse simulationis. Nam quid tale monstrauit? numquid satellite claudebat latus, & vehiculo trahebatur? nonnè desertos locos captabat? Numquid non Christus mansuetudinem docuit? non latiùs, promptiúsque iniuriam pati, quàm inferre? Hæccine sunt tyrannidem constituentis, an euertentis? Verum inuidentia cernit nihil, animos occæcat.*

Luc. 23. v. 2.

Basilius Seleuc.

Spontanea Christi egestas conuincit ipsum nunquã ambisse principatus dignitatem.

77. Gustauit de interdicto pomo Adamus, nè quid vxori denegasse videretur, quam summè diligebat; vocatus ad quæstionem à Numine, & de culpa interrogatus, inhumana timiditate miseram accusat consortem, inquiens; *mulier, quam dedisti mihi sociam, dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi*; Genes. cap. 3. num. 12. vide *singula* penitùs inuersa! Nam cum ad pomi esum alliciebat, fortiter repulisse debuerat; cum angebatur infausta iudice examinante, defendere eam; audiamus cum dulcedine de his scribentem Bernardum Serm. 1. in festo omnium Sanctorum: *Iam verò fratres Adæ crudelitatem hæc sententia tangit, qui videbatur vxoris amore peccasse: ecce enim scimus ô Adam, quia os de ossibus tuis, & caro de carne tua est, & eius amore peccasti: opponere discriminis propter illam, & dic: Domine, mulier infirmior est, mulier seducta est, mea est iniquitas, meum peccatum, in me solum vindicta procedat; sed non loquitur sic: mulier, inquit, quam dedisti mihi dedit mihi de ligno &c. ô peruersitas! pænam pro ea suscipere refugis, & culpam admittere non recusasti? quomodo prôh dolor omnia confudisti perniciosè crudelis, vbi misericordiam impendere oportebat? nam delinquere propter illam nullo modo, satisfacere verò pro ea libenti animo debuisti*: Quorsum itáque Protoplastus vniuersa confundit, atque permiscet; & obtemperans & repugnans, vtrumque cùm non debuerit? scilicet, dominabatur semper passio, quæ rationem denoctabat; in Paradiso Amor nimius iudicium transuertit; post lapsum, vel metus vehementior, vel odium acerbum in eam, ob cuius gratiã deliquit: sic igitur affectu præualescente Rationem caligo obtexit; atque idcirco cum reprehendere æquum esset, adblanditur; cum mulcère iuuare, & defendere, condemnat.

Gen. 3. v. 12.

Bernardus.

Adam vxorem culpam reiiciens crudelis est.

Cum ob adoratum vitulum nè in populum sæuiret iustissima vltione Numen deprecaretur Moyses, aiebat; *Nè quæso dicant Aegyptij; callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra; quiescat ira tua* &c. Exod. cap. 32. vers. 12. sed numquid tam stulti Hebræi vt tàm insana meditarentur? quasi tam imbecillis Creator, vt non nisi ex insidiis adorsos inter montium cauitates occidere valeret? At numquid non in Ægypto Primogenitos suos interfectos ab Angelo planxerunt? quare igitur non & Hebræi in Ægypto interfici possint? erat grauissimum Ægyptiorum odium contrà Deum Hebræorum; licet ergò nihil faciliùs esset quàm ab extinctis primogenitis ratiocinari, & Hebræos de medio tolli potuisse, sed quia ab odij vehementia quasi extinctum fuerit lumen rationis; nè hoc, quod tam apertum, manifestumque erat, discursu consequi poterant, adeò iudicium affectus potentia subuertit: ô dominatores terræ, ô iudices cauere ab affectu nimio: nisi enim temperatus extiterit animus, atque indifferens, & nigra candida apparebunt: & alba subfusca videbuntur: Abulensis quæst. 18. in relatum Exodi caput: *Quia tamen ipsi valdè inuidebant Deo Hebræorum, qui eis tantas plagas inflixerat: ideò comperta occasione saltem leuissima, licet omnia falsa cognoscerent: quæcumque tamen possent in Deum Hebræorum probra conicerent: sic enim est modus inuidorum detrahentium, vt quotidiè experimur.* 78.

Exod. c. 32. vers. 12.

Vehementissimũ Aegyptiorũ odiũ, cõtra Deum hebræorum.

Abulens.

Mortem, quam passurus erat sub ænigmatibus obscuriori stylo significabat Christus Iudæis, inquiens Iohan. capite 12. versic. 32. *& ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum*: continuò licet velatam Hieroglyphico, sermonis vim penetrauerunt nam demirantur mortem sustinere posse Christum, quem sempiternè duraturum arbitrabantur: *Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis?* loquebatur idem Seruator cum Apostolis de necis genere clarissimis verbis Luc. ca- 79.

Luc. 18. v. 32.

pite 18. versiculo 32. *ecce ascendimus Ierosolymam & consumabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis, tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum &c.* Quid huiusmodi oratione manifestius? & tamen subnectit Euangelista: *& ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur:* Numquid acutiores discipulis surdæ mentis Hebræi? an non sunt, quos Asino & Boue tardiores in intelligendo memorat Isaias. capite 1. versiculo 3. quomodo igitur nunc arcanam phrasim detegunt? Discipuli verò in apertissimis hæsitant? contemplare si vspiam, hoc sanè loco, affectus suprà rationem imperium; cupiebant vehementissimè longam optimo Magistro vitam Apostoli; clausit desiderium istud tam magnum oculos discursui; & ita quamquam nihil manifestius dictione, qua Christi interfectio perhibebatur, in patentibus cæcutiunt, neque aliud capere valent nisi quod affectio dictat; Iudæi autem licet rudi in primis cerebro essent, Hieroglyphica & symbola vincunt, non ob acumen, sed propter vehementiam affectus; cum enim dies noctésque machinarent Christo necem, quicquid proponebatur, de illius interpretabantur excidio, atque ita exaltandum à terra audientes, neci affectus applicauit, quanquam externa verborum facies repugnaret; quid enim obscurius quam vt exaltatus à terra, omnia ad seipsum traheret? Venerabilis Beda in caput 18. Lucæ: *Quid est ergò, quod discipuli toties explicatum dominicæ passionis arcanum intelligere nequeant? at Iudæi ad vnum verbum, & tam obscurè positum, vt hoc expositione dignum Euangelista ducat; hoc autem dicebat, inquit, significans qua morte esset moriturus; mox, quia crucis exaltatio significetur, intelligunt? nisi, quia discipuli, cuius vitam maximè desiderant, eius mortem audire non poterant, neque hoc ita vt sonabat intelligendum, sed amore dictante ad aliud quid allegoricè referendum credebant: Iudæi vero, quia in eius necem conspirauerant, quicquid de eius morte, vel cruce loquebatur, intelligebant; hoc enim loquebatur; quod ipsi summopere fieri optabant.*

Cur Iudæi Christo penetrarunt arcana verba, quæ Christus protulit de sua passione, quæ ipsius discipuli nullatenus intellexerunt?

Beda.

80. Altercantes Pharisæi cum cæco à natiuitate, cui visum Christus restituit, inquiunt; *Tu discipulus illius sis, nos autem Moysi discipuli sumus: nos scimus, quia Moysi locutus est; hunc autem nescimus vnde sit* Ioan. capite nono, versu vigesimo nono, sed obsecro, qualem habent de Moyse notitiam? an non ex fide maiorum? an non de scripturarum Historia? verum totum hoc de auditu est; sed Christum quotidiè oculis intuebantur; patriam videtant, atque parentes; iam si Moyses tàm apud eos præclarus, quod stupenda miracula operatus sit, quod legem docuerit; & Christi inaudita fuerant prodigia, & melioribus erudiebat documentis quàm Moyses; quamobrem itáque audita visis præferunt, & cum à multis sæculorum ætatibus à nemine Moyses conspicatus sit; Christus luminibus obuersaretur quotidiè; dicunt nihilominùs, Moysem notum esse, Iesum peregrinum? videlicet, odio habebant Iesum, diligebant Moysem, discursus autem non rationem, sed affectum sequebatur: Quia igitur pro Moyse erat affectus, caligat ratio, & non quod verum sit diiudicat, sed quod affectui beneplacitum est, Moyses, qui longissimè distat, est quem velint, nolint, oculi contemplantur; Christus qui coràm est, ignoratur; Theophylactus in Ioannem; *Non dixerunt autem, Nos audiuimus, sed nos scimus, quod Moysi locutus sit Deus; quamuis à parentibus suis audissent, exactam se habère scientiam dicebant de iis, quæ per auditum receperant; eum autem, quem oculis viderant miracula facientem, & quem audierant diuina, & superna loquentem, impostorem vocabant; vides insipientiam à malitia profectam.*

Ioã. 9. v. 29. Moysem nunquam viderunt, cognitum tamen à se narrant; Iesum autem, illis ignotum & peregrinum.

Theophylact.

Fama de præclaris Iesu gestis vbique increbrescente, tandem & Herodis aulam inuasit; nec tamen Iesum esse credit, de quo tam illustria prædicabantur, sed Baptistam: *Hic est Ioannes Baptista* (inquit Matthæus capite decimoquarto, versu secundo:) *ipse surrexit à mortuis; & ideò virtutes operantur in eo:* quare de Ioanne omnis cogitationum mala trepidat conscientia? sed credamus Herodi opinanti tantam Præcursoris fuisse virtutem quem tumba continère non possit, quem Mors diù retinère vereretur; cur huius sententiæ homo necem inferre tentauit? nam si ex mortuis cito rediturus, quid iuuat interemisse? dominabatur Herodi impotens ergà saltatricem puellam, eiusque matrem amor; Quanquam ergò non latebat confusioni & erubescentiæ futuram Præcursoris necem, sed cum ab effectu obcæcata esset ratio, non quod dignum factu esset considerauit, verum à concupiscentia abripi se passus est; Chrisologus Serm. 173. *Si resurrecturum Ioannem noueras, cur insanus occidis? si ad totius diuinæ virtutis culmen, si ad totam quicquid est potestatis insigne tali morte sciebas eleuandum, cur se tanta mortis esse fecit Auctorem? semper febris impietas, à phrenesi semper crudelitas obtinetur, carère dementia furor nescit;* igitur Salomon dum nimium affectui indulget, ex sapientissimo stultus & vecors redditus; quid enim vecordius falsorum adoratione Numinum? 81.

Math. 14. vers. 2.

Vnde Herodes tam altè sentiens de Præcursore illum neci addixit.

Chrisol.

Sectio XII.

Nemo resupinè procedat in via Domini ob confidentiam sanctitatis loci, inquo versatur.

Incredibile subsidium, feliciter oportunitate vti scientibus, à loco sancto: Quis enim tam irreligiosus qui ad piorum exempla non compungatur? quem assidua ante oculos virtutum præclarissima facinora non excitent? velle tamen solùm alienæ gloriæ communione niti, & segnem intereà reddi ad imitationem, periculosum est; nam saluatur prophanus nonnunquam, & iustus decidit ab arduæ conuersationis sublimi vertice; quò nec ille desperet, neque iste vltrà modum præsumat ob tonsuram & habitum; ecce Moyses in Ægypto; ecce filia Pharaonis in Ierusalem: stat ille ad idololatriam; stimulantibus Ægyptiis voce, blandimentis, terrore; hæc labitur cum non esset qui impelleret, verùm infinitis contrà ruinam adiuuantibus subsidiis: Quamobrem vates precabatur; *esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, vt saluum me facias:* Psalmo 70. versu 3. sed nonnè Deus locus est omni 82.

Psal. 94. v. 3.

est omni creaturæ, quando ipse vniuersa adimplet potentia & diuinitate? At Rex speciale Dei adiutorium implorat; sciens, quia nisi dominus specialiter nobiscum sit ad protegendum, non sufficere contra aduersarium, qui omnia circuit quærens quem deuoret, loci tantùm reuerentiam; diligentes igitur simus & vigilemus, quò loci prodesse valeat sanctitas non remissè agentibus, vt quidem prodest in infinitum; sanctus Gregorius hom. 9. super Ezechielem: *Quia autem loca mentem non muniunt, ipse humani generis primus testatur Parens, qui in Paradiso cecidit; vnde Psalmista vbique in hoc mundo tribulationes esse cernens, quæsiuit locum quo fugeret, sed sine Deo inuenire non potuit munitum; ex qua re & ipsum sibi locum fieri petiit, dicens; esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, vt saluum me facias* &c.

Gregorius.

83. Acceptum ab Angelo librum Ioannes ore dum masticat, mellis instar dulcis apparebat; simul atque in ventrem traiecit, amarum sensit Apoc. cap. 10. vers. 10. Cur alteratus in ventre sapor? cur non suauis stomacho, qui palato iucundus? Rupertus Abbas hoc significatum volumine arbitratur eum, qui Numerorum est codex à Moyse conscriptus, vbi recensentur nomina filiorum Israel, qui de Ægypto prodierunt; Quidnã ergo denotet tomum in ore placidum, in pectore acerbum? equidem læta fuêre initia cum domum seruitutis, idololatriæ & vitiorum matrem Ægyptum destituerent atque hoc eum in scopum, vt in eremum proficiscerentur, quo liberè Deo & pietati vacare possint; sed intuere quemadmodum ea regione, qua optimos fuisse decebat, loci ipsius opportunitate non tacitis clamoribus adhortante, ibi pessimi redditi sunt, exacerbauerunt Deum in inaquoso & inuio peccata peccatis addentes, quamobrem in deserto prostrati sunt, nec optatæ telluris beatitate potiti, hinc igitur in ventre amaritudo amarissima; citatus Doctor ad cap. 1. lib. 1. Numerorum: *Hic enim* (inquit) *est liber Domini, quo omnes filij Israël iubente Domino recensiti sunt, & tamen in terram promissionis non introierunt; hoc est vnde amaricatur venter hominis spiritualis quicumque librum prædictum studiosè deuorauit; quid enim amarius quàm quòd in hoc libro Numerorum prosternuntur?* Et quidem secundum vulgatam Patrum allegoriam exitus ille filiorum Israel de Ægypto in solitudinem magnam, Monachorum de sæculo transeuntium ad locum sanctum claustri, fugam designat: quid illa fuga dulcius omninò? quam rarũ cõsolationũ sub illis exordiis vbertas? sed heû processu temporis extrema gaudia luctus occupat, siquando vel Pelagius, vel Lutherus, vel similia degenerant monstra; & considera funestam metamorphosim! etiam in Ægypto commorantes diuites fuerunt, nam acceperunt vestem plurimam, & vasa auri & argenti; in eremo vel deesse pepones & allia conqueruntur: prôh si quando ob nostram remissionem & ingratitudinem accidat, vt memorantes dies antiquos sæcularis conuersationis, meliores reperiamur, quàm in Paradiso Dei, quàm in loco sanctorum? itáque perire & decidere eiusmodi mirum non est; *igitur* (concludit Rupertus) *cantantes quidem quia dulcia faucibus meis eloquia tua Domine super mel & fauum ori meo, de vocatione nostra gaudeamus; sed de incertitudine cursus, aut comprehensionis nostra amaricemur.*

Numerorum liber est volumen dulce & amarum.

Rupertus.

Exitus de Ægypto religiosæ professionis symbolum.

84. Venerunt ab oriente Magi longinquo itinere, ad noui Regis incunabula, & Ierosolymã, introgressi, percunctantur; *vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* Matth. c. 2. vers. 2. planè quæstio ignorantium de loco natali; alioquin vt sciuerint, quamobrem disquirunt? diuersa tamen Chrysologo sententia; neque enim ignorantium interrogationẽ fuisse admittit, sed obiurgantium increpationem, ait serm. 1. de Magis; *non interrogans, sed insultans, negligentes arguunt, sernum Domino non occurrisse causantur: nam quid ab hominibus quærunt? qui per Deum nouerunt quid quærebant?* Iustissimè quidem reprehendunt; vos qui in Ierusalem vrbe sancta habitatis? vos qui populus segregatus & electus? vos, penes quos oracula Prophetarum? vos, qui propè in foribus Bethlem tam lenti, & segnes in quærendo Seruatore? vt quid templum & sacrificium, & legem frustra occupatis cum tanta inertia? ô iudiciorum Dei arcanum! ô metus ô palloris causam quibuscumque spiritalibus! Gens superstitionibus dedita in medio nationis prauæ ad ciuititi vnius syderis emicans iubar desertis vxore, amicis, laribus, vastis se itineribus committit, nec tutæ ambulationi, vt Redemptori occurrat; & semen Abrahæ, ciues inclyti Sion, Magistri in Israël non quærunt nisi ad perdendum, & vt interficiant? Theophylactus in cap. 2. Matth. *quare Magi veniunt? in condemnationem Iudæorum: Nam si Magi homines cultui idolorum dediti crediderunt; quam posteà defensionem prætexent Iudæi?* Deindè expendens, vt è remotis Prouinciis iidem venerint, nimirùm ab oriente, subdit, *& hoc ad condemnationem Hebræorum pertinet; illi enim per tantum spatium venerunt: Hebræi verò Christum, quem apud se habebant, persecuti sunt.*

Interrogatio Magorũ non ignorantiũ, sed obiurgãtium fuit increpatio.

O semper pigros & auersos Iudæos! vtinam non & aliquando in typum quorumdam Christianorum! Sanauit Iesus simul decem leprosos post recuperatam valetudinem, de tot vnus solùm reuersus, qui gratias haberet: sed qualisnam iste? *& hic* (ait Lucas c. 17. vers. 16.) *erat Samaritanus*; Verum quamobrem de patria aduertit Euangelista? profectò ad stuporem ingratitudinis cæterorum; Nam illi quidem Iudæi erant veteræ Religionis disciplina imbuti, loco educati sancto & sub religiosis præceptoribus; hic Samarita, virorum scilicet qui vna cum Hebræorum Numine ementitos colebant Deos: admiratur ergo pium fuisse alienigenam, & schismaticum; nulliúsque reuerentiæ tactos metu, quos obseruantiores esse ob tam varios decebat titulos: Accõmodat præclarè sacris hominibus Bernardus, vt rubor sit vinci à prophana nonnunquam turba claustrum inhabitantes; inquit serm. contra pessimum ingratitudinis vitium: *Heû, heû non inuenitur qui redeat, & agat gratias Deo nisi hic alienigena! quam multos enim videmus, & plangimus fratres, qui dummodò maneat habitus & tonsura, salua sibi omnia arbitrantur, non considerantes miseri quemadmodum ingratitudinis vermis interiora corrodens, ob hoc tantùm, corticem quem vident transforare dissimulat, ne fortè recogitent & erubescant, ipsaque verecundia emendentur: Vides ergo, non omnibus prodesse, quòd à lepra sæcularis conuersationis, quorum peccata manifesta sunt emundantur; sed nonnullis peius in occulto ingratitudinis vlcus oriri, quod tantò periculosius sit, quantò interius? fœlix samaritanus ille, qui cognouit se nihil habere, quod non accepisset, idcircò conseruauit depositũ, & cum gratiarũ actione ad Dominum est reuersus* &c. 85.

Luc. 17. v. 16.

Professione religiosi plerũque à prophanis hominibus in pietate vincũtur.

Bernardus

86. Refert Matthæus, vti cum esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis; hócque enarrato pietatis eximiæ gesto cum quibusdam circumstantiis, addit: *Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes ad principes Sacerdotum* &c. Matth. c. 26. vers. 15. Quidnam est: *Tunc abiit*? magni Sacramenti verbum; scilicet, *Tunc* cum si vmquam cópungi & erubescere, maximè oportebat; nam quale prodigium oculis contemplabatur! mulierem à libidinibus famosam anticipare funeris honorem seruatori; ipsum de mortalium paucissimis ad culmen Apostolatus subuectum, in loco sanctitatis commorantem, necem Dei filio moliri? Nam vt a concepto scelere alia non reuocassent; tamen in prostibula adeo excellens religio confundere debuisset: ó horrorem, ô materiam formidinis! Discipulus vadit, vt Magistrum triginta vendat argenteis ad crucifigendum eum; atque *Tunc* potissimum abit, atque discedit, quando meretrix quæ in ciuitate erat peccatrix ob turpidinis immanitatem, in gratiam præceptoris trecentorum denariorum ipso fatente Iuda precium nobilissimi vnguenti largita est; illa pietatem, hic insidias meditatur vno eodem tempore: peroptimè Theophylacti commentarius: *Cum altera mulier meretrix tantum exhiberet honorem, tunc discipulus abiit proditurus illum; non enim frustra adiicitur; Tunc abiit, sed vt ostendatur impudentia Iudæ.*

Matth. 26. vers. 15.

Iudæ proditoris impudentia, & vicissimque in Magdalena meretrice perelegans antithesis.

Theophyl.

87. Diuisére sibi rutis opera primi duo fratres: *fuit autem Abel pastor ouium, & Cain agricola:* Genes. c. 4. vers. 2. vter laboriosior vitæ modus? proculdubio, qui vomere terram findebat, atque ideò Protoplasto dictum: *in sudore vultus tui vescêris pane* Genes. c. 3. ver. 19. Nam si aut frigora instent, vel sol adurat, habent opiliones antra & mapalia, quibus protegantur; cum autem zephyri spirant, & blanda arridet tempestas, in lusitationibus & modulatione conteruntur dies; verum agricolæ sub dio semper agendum, & seu grandinum, seu inimici iubaris, patientiæ superadditur horridum onus, glebæ videlicet procissio; itáque maior contentio agricolæ, quam pastori; Quamobrem ergo qui in laboribus minor est Abel, Caino prælatus fuerit? nempè, quod in sacrificando Cain indiligens & remissus extiterit fortasse austerioris vitæ nimium confisus meritis; horum itaque duorum fratrum tam dispari gloriæ exitu præfigurati in Ecclesia Dei qui sæcularis conuersationis sunt, qui monasticæ; posteriores religiosis constricti nexibus duriora perferunt: Quæ enim comparatio est laborum vitæ mundanæ cum ascetica? denique illi sunt qui mortificantur tota die; Quos locus, quos norma quos exercitatio ad sanctitudinem vbique stimulat: sed ô si veniente filio hominis ad iudicium, reprobetur Religiosus nonnunquam, laudetur sæcularis! Heû iacturam ponderis diei & æstus! Heû non profectutos tantæ disciplinæ, tam rigidæ fines! ô considerate electum genus! nolite soli loco eredere, nolite solis statutis quanquàm admirandæ perfectionis; nisi enim & vestra cooperatio accedat tepore excusso, si dissolutæ manus fuerint, honor vester sæculari dabitur, illóque in gaudium Domini intromisso, vos eiiciemini in tenebras exteriores: rectè Lippomanus ad cap. 4. Genes. *Ambo quidem habuêre sancta exercitia, sed Abel sine mandato Dei vt videri poterat, Cain autē operā dat obediētiæ; dixit enim Deus patri suo, vt operaretur terra, de qua sumptus fuerat; & nihilominus præfertur Abel ipsi Cain: Cain sanctiori operi, & rei magis necessariæ operam dat, grauius laborat, & pœnam humano generi decretam diligentius sustinet, sed fide, ac deuotione, quam Deus intuetur, minor fuit, quam Abel; similiter & Religiosi sanctiori operi ex obedientia intendunt, quam sæculares, sed multi fide, ac deuotione minores sunt iuxta illud, Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei; & multi ab oriente venient & recumbent &c. filii; autem regni eiicientur in tenebras exteriores.*

Gen. 4. v. 2.

Gen. 3. v. 19.

Quare in laboribus minor Abel, Caino prælatus fuit

Lippoman.

Cain operam dat obedientia

Fidem ac deuotionem intuetur Deus magis quam ipsa opera.

Perpendamus iterum de Iuda proditore, de quo nuper; latro, cuius in rapina & homicidiis vitæ transacta interualla sub vltimam horam solo Christi aspectu absque prædicationis verbo conuersus est; Iudas, qui dicentem cœlesti eloquentia toties audierat, in præcipitia malorum abit; coniungit Niniuitarum pænitentiæ Chrysostomus, quam ad vnius Prophetæ vocem obstupescit inductam, cum tot vatum oraculis, tot signorum attentis saxea Hebræorum corda restiterint; ait igitur in *Demonstratione, quod Christus sit Deus* &c. *Nam Iudæi licet signa, & plurima miracula haberent, nunquam tamen per ea meliores euasêre; Niniuitæ vna tantum voce audita, vitam mutarunt a peccatis liberati: Iudas, quanta doctrina admonitus factus est proditor: latro autem qua admonitione incitatus, in cruce Christum confessus est, & eius regnum prædicauit?* sed nihilo sic attoniti reddamur atque verbis Ioannis cap. 13. vers. 27. de Iuda: *& post buccellam introiuit in eum Satanas*; hoc est post acceptam Eucharistiā, Auctoribus Chrysost. hom. de proditione Iudæ, Isidoro Pelusiota lib. 3. epist. 364. Paschasio de corp. & sang. Domini. c. 8. S. Odone lib. 2. collat. c. 30. & aliis multis veterum; animaduertit egregiè Hieronymus in illud. c. 4. ad Ephes. *nolite locum dare Diabolo* &c. *simulque & hoc diligenter attendite, quòd non inuenerit Diabolus locum introeundi in Iudam, cuius pectus iam anteà percusserat, nisi in conuiuio saluatoris*: quæ enim summam quamdam, & maximè exquisitam continent medicinam, in prima origine, primisque natalibus virtutis specialiora exhibent documenta; Quare lignum, quod ad conuertendum orbem destinabatur, Diabolo latronem surripuit; cum igitur nihil efficacius ad emolliendos animus Dominico corpore ecce nihil operatur in Iuda Apostolo; cruce scelestus mutatur, & post buccellam Satanas introiuit in Iudam: quid mage expauescendum? 88.

Niniuitæ ad vnam vocē meliores euasere: Iudæi nec à plurima miracula vitam mutarunt.

Chrysost.

Ioan. 13. ver. 27.

Chrysost.

Isidor. Pelus.

Paschas.

Hieronym.

Non inuenit Diabolus locum introeundi in Iudam nisi post sumptionem Eucharistiæ.

Quid sublimius, quid formósius arbore ea, 89.
de qua vaticinatio Danielis c. 4. vers. 8. *magna arbor & fortis, & proceritas eius contingens cælum; aspectus illius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ: folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & esca vniuersorum in ea* &c? Quis non putaret dignum longissimo æuo talem stipitem? Quis non contra flabra ventorum, contra æstatis ignes duraturum arbitraretur? sed ecce sanctus & vigil de cælo metuendam intonat sententiam fortiter clamans; *succidite arborem, & præcidite ramos eius, excutite folia eius, & dispergite fructus.* ô tristem ô miserandam ruinam gloriæ nemoris, arboris incomparandæ! At perpendamus atentè, quonam vigil ille & sanctus, qui iustè iudicauit de nobilissima arbore, itá fiit, vt quasi in

Dan. 4 v. 8.

in throno sederet? equidem olim à Moyse auditus de medio rubi vociferans: ô domine tam vili tã crudeli & pungẽte delectaris ligno! Quis nouit sensum Dei Sabaoth! quam inuestigabiles semitæ illius! arbor syluæ frondosæ honor & delirium repellitur, rubus voluptati est: At certè quidnam spinosa denotat arbor nisi peccatorum aculeos? quid floridum & iucundum lignum nisi virtutum plurimarum ornamentis conspicuos in Dei Ecclesia? & quidem in deserto Rubus; in nemore exculto & vallato lignum pulchritudinis: At non prodest locus; cadit iustus ob negligentiam & teporem suum; & peccator sanctificatur; & in tantam procedit iustitiam, vt né Moysi concedatur terram in qua rubus sit premere, nisi calceamenta prius deponat; auscultemus parumper Richardi Victorini de arbore Danielis expositioni lib. 2. de eruditione hominis interioris, capite 19. *Recolamus ergò qualis superiùs ex mystica arbore describitur, qui hic præcidi iubetur; & tunc meliùs agnoscimus in qualicumque virentis fastigio constitutis, merum ruina quàm iustè timetur: in magnitudine arboris miramur modum fortitudinis, in altitudine eius profunditatem subtilitatis, in aspectus dilatatione magnitudinem auctoritatis, in pulchritudine foliorum facundiam sermonis, in nimietate fructuum multitudinem eruditionis, in esca vniuersorum doctrinam edificationis, in subiectione bestiarum rigorem seueritatis, in cohabitatione volucrum prouidentiam circumspectionis: Quis ergò nisi insanus in tante mutabilitatis ancipiti sibi securitatem promittit, si verè aliquando talis fuit, qui postea successiue cecidit? vere vt scriptura dicit: Beatus homo qui semper est pauidus, nescit enim quid futura pariat dies*; hoiusmodi ex parte filia Pharaonis, quæ post longam religionis veri Numinis apud Iudæos professionem, in loco sancto existens Vrbia Sion, postremom relapsa est, iterum ad antiquas Vanorum Deorum superstitiones reuertens.

Quid significet quod Moysi non liceat inuoluto pedibus terrã premere in qua est rubus?

Rich. de S. victore.

SECTIO XIII.

Qui sacra violant & prophanant derisu, schismate, superstitionibúsque eorum fama, & memoria abo-letur.

90. PHaraonis filia ex præcipuis occasionibus Salomoni, vt infinito cum Israëli scandalo, thura ementitis Numinibus offerret; credibile est huius tam immanis sceleris in pœnam Deum permisisse, ne sobolem ediderit, quæ post genitorem regnaret in Iudæa, matrisque perpetuaret lineam in nepotibus, sic enim vapulant Principes, qui schismatum Auctores, & contra Religionem veram audent; id quod de Henrico octauo nequissimorum omnium teterrimo obseruatum à nonnullis cuius sine prole filij, gnatæque extincti; præclarum schema in Michol Dauidis vxore; cum enim in festiua arcæ fœderis pompa piissimus non erubesceret Monarcha lineo præcingi Ephodo, & totis viribus saltare coram arca; more filiarum sæculi, quibus sacra contemptui unt, superba fæmina maritum despexit, tanquam vnum de scurris reputans sapientissimum Regem; qui non ex simplicitate intellectus ita fecerit, sed ex deuotione; Verum quidnam de Michol sacer admonet Textus? *igitur Michol filia Saul* (inquit Reg. 2. cap. 6. vers. 23.) *non est natus filius vsque in diem mortis*; optimè sterilis reddita, ac prouidè eius oblitterata recordatio in futuras generationibus, quòd Principis deuotionem, & in sacra piam affectionem, irridendo contemnere non metuerit; concinnè Ambrosius lib. 4. exa. 30. ad Sabinum: *Non erubuit igitur Dauid femineas opiniones, nec opprobria apud mulieres subire pro religionis obsequio verecundatus est, ludebat enim Domino puer suus, & ideò ampliùs placuit, quia ita se humiliauit Deo vt regale posthaberet fastigium, & vltimum exhiberet Deo quasi seruulus ministerium; denique illa, quæ saltationem huiusmodi reprehendit sterilitatis damnata non edidit sobolem regiam, né superbos crearet, & quod verum est, nullam est adepta posteritatis suæ, meritorúmque successionem.*

Michol quare fuerit sterilus

Reg. 2. c. 6.

Principes diuinorum irrisores successore destituti.

Ambros.

91. Referebat Iesus de Diuite, & mendico, qui ad eius fores vlceribus plenus iacebat, sed pauperis nomen expressit *Lazarum* appellans, locupletem innominatum reliquit; qua de causa? num quia substantia mundi effluens? sed hanc & Iobus plurimam retinebat, eius tamen nomen declaratum. Vide locupletem istum in eam superbiæ amentiam deuenisse, vt cum nimio fastui parum arbitraretur prophanis vti vestium formis, ausus sit temerariè sacerdotalibus procedere eum ornamentis in magnum planè Sacerdotij contemptum, & in Religionis ignominiam; sic verò fecisse constat qui dicitur purpura & bysso indutos fuisse, nam byssus ad Sacerdotium spectat; audiamus ex Magno Basilio ex Catena Græca nostri Corderij in Lucã: *& per excessum deliciarum insultans sanctis, in luxuriosa sua vita circumferebat vestem eximiam ad imitatiuam similitudinem vestis Pontificiæ eiusmodi vestimentis indutus, quibus Sacerdotes induti intrabant sancta pro mundo supplicaturi, quæ suis coloribus elementa referebant, ex quibus constant: & quidem byssus pro terra ponitur &c. hisce assiduis delicijs diues potiùs deformatus erat quam decoratus*; Cum igitur Sacerdotij factus sit derisor diues iste in religionis magnum opprobrium, venustè quòd eius nomen atque memoria deleatur; contemptorem enim sacrorum nec quoad vocem & appellationem superstitem remanêre, æquum peniiùs est.

Diues Epulo Sacerdotalibus ornamentis, impiè vsus est.

Basilius

92. Poposcit Deos nouos Israël vecors, & vitulum de auro conflatum adorauit impiè; concitatus ad iracundiam Moyses, *vitulum combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aqua, & dedit ex eo potum filijs Israel* Exod. capite 32. versu 20. Quamobrem non in vsum aliquem seu prophanum, siue sacrum, metalli pretiosi conuertit massam? Bruno apod Tilmannum in Allegoriis; *bibunt* (inquit) *aurum idoli, quia idololatræ & sacrilegi*: Ast quid iuuat idololatras aurum liquare? scilicet volebat Moyses ad pœnitentiam conuertere ex suppliciorum metu; conatus igitur per vitulum demonstrare quali pœna digni qui in apostasiam prolabuntur, & erga sacrata impij sunt; vadat ergo aurum detestandæ superstitionis in secessum, nullis proficiat vsibus, deleatur memoria eius; sic discent homines; debitam eis pœnam qui à vero recedunt Numinis cultu, & contra diuina blasphemi existunt, vt eorum fama & recordatio de medio tolla-

Exod 32. v. 20.

Bruno.

Vitulum aureum in puluerem versum, memoriam impiorum in nihilum redigendam designat.

Augustinus.

tur: Augustinus In Psalm. 37. *ò ira Prophetica, & animus non turbatus, sed illuminatus: quid egit? mitte in ignem, vt forma ipsa prius confundatur, minutatim comminue vt paulatim conflatur*: rectè admodum; *vt forma ipsa prius confundatur*; nam ex forma turbata, lineamentísque destructis sequitur in posterum sciri non posse, qualis fuerit is, cuius figura oblitterata; itaque ad eorum seriem redigitur, quorum haberi cognitio nequeat; cúmque hæc societat vindicta eos, qui religionem & sacra violarunt, optimè quod & hanc pœnam vitulus soluat. Lege super his differentem perbellè Hieronymum Epistola ad Fabiolam.

93. Cum ob filij nuptias homo Rex splendidum præparasset conuiuium, intrauit, & accubuit vir non habens vestem nuptialem; subiratus epularum Dominus, iussit ligatis pedibus & manibus mitti in tenebras exteriores Matth. *Cur viri vestem nuptialem non habentis nomē tacuerit* capite vigesimosecundo, versu decimotertio, non de vltione miror, sed quæro tamen quamobrem istius viri nomen ab Euangelista historiæ insertum non fuerit? quid Scribi vetabat quonam diceretur pacto? credo hominem istum illos denotasse qui Christianæ professioni ignominiam afferunt, dum fidem vel Schismate deturpant, vel irreuerentia in diuina & sacra quæque; innuit Theophylactus aiens; *Theophylactus.* *At vita eorum, qui ingressi fuerint posthac non indisquisita erit, sed examen valde magnum faciet Rex eorum, qui post ingressum ad fidem in sordido habitu inuenientur; horreamus igitur cogitantes, quia nisi quis vitam habeat puram, nihil ei proderit nuda fides; non solum enim nuptiis eiicitur, sed & in ignem mittitur*; qua oratione Theophylactus adsignificare videtur, sordidum illum hospitem, & perfricti vultus eos adumbrasse Hæreticos, qui fidem absque bonis operibus ad vitam sufficere æternam noxio imprimis errore docebant; si ergo Hæreticorum vir ille typos, benè quod nomen eius supprimatur, nè qua de illo memoria supersit: eorundem & fuisse imaginem ficum eam *Ficus infructuosa hæreticorū Symbolum.* appareat, quæ foliis onusta fructum Christo denegauit; nam fidem sectarij verbis passim crepant, operibus vacui sunt ita explanauit *Origenes* Origenes hom. 16. incaput vigesimumprimum Matth. *Si autem venerit Iesus esuriens, & fructum requirens, & inuentus fuerit aliquis nihil iustitia habens nisi professionem tantummodò fidei, quòd est folia sine fructu, mox exsiccatur* &c. quali ego maledicto Christus arborem inuisam castigauit? *nunquam* (ait) *ex te fructus nascatur in sempiternum* Matth. capite vigesimoprimo, versu decimonono, quamobrem non alio persequutus supplicio? nimirùm, symbolum erat fidem & sacra violantium, quorum vltio sterilitas non ad interuallum, sed perpetuæ damnationis, quò eorum funditùs intereat memoria.

94. *Naham. 3. vers. 7.* Quam mali duces illi, de quibus Nahum capite tertio, versu decimoseptimo, *custodes tui quasi locustæ; sol ortus est, & non est cognitus locus earum vbi fuerint?* mali pastores isti, & de mercenariorum numero, qui cum intuentur venientem lupum, fugiunt, & non ponunt animam suam pro ouibus suis; tales in Hæreticorum castris falsi Antesignani, de *Glossa* quibus Glossæ auctor interpretatus est; *& custodes, id est, præpositi tui fuerunt quasi locustæ erigentes se ad volatum Hæresis*: verum quare subiungit Propheta, *& non est cognitus locus earum*? quarum? an materialium locustarum? sed nonnè hæ corrodunt & vastant agros, vt saltem ab effectibus earum satis vbi commoratæ sunt, noscatur; intelligamus ergò Hæreses esse, quorum *non est cognitus locus*: at quomodo hoc? nónne enim scimus vbi exortæ Hæreses, à quibus prognatæ, & quo terrarum angulo? Nouimus quidem, sed ex Catholicorum libris & disputationibus aliquid; nam nisi Orthodoxorum defensionibus inclusa fuissent nomina earum, nec de his constaret, adeò euanuerunt; sic enim congruebat vt impiorum contrà veram fidem Apostatarum nullius famæ nisi ad confusionem remanerent vestigia: Quamobrem Augustinus disertè ad- *Hæreses ad horam solum terrent.* modum hyemalibus aquarum vorticibus comparat, qui per brumam sonitu & fluctibus ad horam terrent, æstate adueniente nè viarum periti docère queunt vbi torrentes inundauerunt, perierunt consumpti, obliuioni traditi sunt; ait Beatus Doctor in illud Psalm. 57. *August.* *ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens &c. Non vos terreant fratres quidam fluuij, qui dicuntur torrentes, hyemalibus aquis implentur; nolite timère, post paululum transit, decurrit aqua, ad tempus perstrepit, mox cessabit, diu stare non possunt: multa hæreses iam emortuæ, cucurrerunt in riuis suis quantum potuerūt, decurrerunt, siccati sunt riui, vix eorū memoria reperitur vel quia fuerint: spernentur tanquam aqua decurrens.*

Producamus Marcionis impugnatorem Tertullianum, & videamus vt Hæreticum aduersus Christi carnem blatterantem coarguat: li- 95. *Tertull.* bro de carne Christi, capite secundo, inquiet *his opinor consiliis originalia instrumenta Christi delère Marcion ausus est, ne caro eius probaretur: ex qua oro te auctoritate? si Propheta es, prænuntia aliquid: si Apostolus, prædica publicè, si Apostolicus, cum Apostolis senti, si tantummodo Christianus es, crede quod traditum est: si nihil istorum es, meritò dixerim, morere: nam mortuus es, qui non es Christianus, qui cùm fuisses, excidisti rescindendo quod retrò credidisti*: sed quænam consequentiæ ratio est, vt *moriatur*, qui Christianus esse desiit? imò quidem perfectorum Christianorum est quotidiè mori, quoniam corpus castigando salutem eneruant: qui autem Christianitatem abnegauit, idcircò repudiauit vt viuat & delicietur, quando non iam ampliùs sub lege esse velit. Deindè, quod affirmet qui ex Christiano non Christianos redditus est *mortuum* censeri, æquè & in Christianos *Qui gratiam sanctificantem perdidit, spiritualiter mortuus est.* quadrat, nam & inter hos quicumque lethaliter peccando gratiam sanctificantem deperdunt, spiritaliter mortui sunt: quæ igitur comminatio est dummodo apta tamen contra eos, qui à fide defecerunt, vt *mortui* reputentur? Dicamus sanè extinctorum plurimam esse obliuionem apud mortales: itaque bustum, quod oculis surripuit, mox etiam paulatim cordi surripit, vt nulla sæpiùs maneat recordatio, tanquam si non fuissent nati aliquando: indicaturus ergo similibus puniri modis, qui deficiendo à Religione Christiana, eam infamarunt: iubet illum, qui Christianus esse contempsit post Baptismi professionem, tanquam de mortuis vnum se connumerare, proindè addidit, *nam mortuus es, qui non es Christianus.*

Permi

Reg 4. q. 9. vers. 35.

Apud Palæstinos corpora defunctorum non cremabantur, sed aromatibus condiebantur.

Iezabel propter impietatem insepulta, vt nulla illius superesset memoria.

Drogo Hostiensis.

96. Permisit Iehu vt sepeliretur Iesabel eò quod filia Regis esset; cúmque proficiscerentur conquisitum defunctæ membra, *non inuenerunt nisi Caluariam, & pedes & summas manus* Reg. 4. cap. 9. vers. 35. reliqua canes deuorarunt; quamobrem hæc inflicta pœna est? nempè, quia Sacerdotes & Monachos persequebatur, & quàm poterat contrà sacros Ministros tyrannidem exercebat; sed cur huius sceleris vindicta negatus Iezabeli funeris honor? nempè in Palæstina communiter non sicut in alijs regionibus corpora defunctorum concremabant, sed vnguentis & aromatibus condiebant; cúmque pigmenta illa vim haberent contrà vermem, aduersúsque corruptelam, quæ sic præparabantur cadauera durabant nonnunquam in ætates, itáque post obitum superstabat adhuc longo tēpore seu viri, seu fœminæ corpus integra faciei dispositione & lineamentis cum reliquis membris, eratque monimētum diuturnum veterum gestorum & famæ, atque ideò priscorum multis tanta cura externæ pompæ; perseuetaret itáque memoria Iezabelis si more solito tumularetur; atquin aboleri recordationem eius oportebat, quæ pios veri Numinis cultores insectata est, & bellum religioni intulit; igitur, ne vel de sepulchro saltem ei fama aliqua, ne condiri aromatibus valeat cadauer, fiat canibus præda, nihilque inueniatur exceptis inutilibus quibusdam fragmentis Caluariæ, pedum, manuúmque; Drogo Hostiensis: *Hæc sanè est impiorum sepultura, hæc digna retributio, quod ex eis non nisi manuum summitates remanent &c.*

97. Filij Aaron Nadab & Abiu thurificaturi Domino, de igne alieno sumpserant; excanduit Numen, *egressúsque ignis à domino deuorauit eos* Leuit. capite 10. versu 2. quidnam ignis alienus spiritaliter? scilicet potestas diuersi fori, quando nempè rectores sęculi diuina & sacrata inuadunt, polluúntque debitam religioni & altaribus reuerentiam: si quis tam procax perpendat vltionis huius & magnitudinem & celeritatem! aptè Saluianus lib. 1. de prouidentia Dei: *porrò autem etiam ex hoc considere Deus voluit nostra correctioni per censuram salubris exempli, vt omnes Laici intelligerent, quantum iram Dei timēre deberent, cum à præsenti pœna filios Sacerdotis nec meritum parentis eriperet, nec ministerij sacri priuilegium vindicaret:* sed quamobrem non alio trucidari more, aut dehiscente terra, aut morbo subitaneo, vel gladio, patibulovè? equidem figurabatur igne prophano, vt dicebamus sęcularium audacia contra diuina & sancta instrumenta; vel vt Isychius & Beda in Leuiticum docent, Cyprianus quoque Libro de vnitate Ecclesię, Hæreses & fidei opposita dogmata; iam verò ignibus conditio est, prorsus cōsumere, & in cinerem, fauillámque reducere, vt pristinæ formæ nulla remaneant argumenta; quia igitur, hæresum & superstitionum Auctores, & sacra violantes, pœna velut à tergo sequi consueuit, nè quæ supersit illorum memoria apud homines, flammæ contrà illos armantur: & quamquam ob Genitoris fortassè solatium vt consumeret, pepercit; sed tamen à quo lueren elemento, quod natura sua vorax sit, commendatum est; vt priuilegium fuisse, nè penitùs delerentur, attenderemus; iusta ergò Numinis sententia, quæ Salomonem vt à veræ Religionis discederet cultibus impulit, sterilis facta est gnata Pharaonis, obiitque, nulla relicta progenie, quæ matris continuaret memoriam.

Leuit. 10. vers. 2.

Saluianus

Nadab & Abiu cur diuino igne, & non alio quodam supplicio consumti.

ANTELOQVIVM III.

Qui nubentes apud Salomonem iuxta historiam? qui secundùm spiritum? Totius Cantici acoluthia repræsentata.

POLLICITI ad calcem primi Anteloquij, tertio isthoc Præludio ostendere, quos tandem nubentes sacer accinat Hymenæus, quando non Salomonis formam, non Pharaonis filiæ pulchritudinem efferat: lubet promissis stetisse. Dicamus priori loco de sponso secundùm historiam, eiúsque nupta.

SECTIO I.

Quis nubens iuxta literam, quæ eius nupta? qui per geniales dies memorabiles euentus?

NE huius Sectionis longitudo tædium pariat Lectoribus breuitatem amantibus, placet distribuere in Subsectiones aliquas.

SVBSECTIO I.

Coniugum origo, patria, mores, acta vsque in sponsalia.

DVm apud Palæstinos omnia florerent sub Principe Salomone Dauidis filio, adolescens domo Hierosolymitanus, nomine Salomon, secta & patria Hebræus, id est, veri Numinis adorator, nobilitate, forma, opibus in paucis clarus, regia dignitate

tate vni supremo Monarchæ solùm cedere facilis, sæpè Libani iuga petere solitus; siue illum amœnitas semper odorati, & suaue halâtus montis trahebat; seu venari aptum, leonem sternere, feras omnes exagitare maior voluptas, quàm apud Solymos aulæ deliciis frui; siue Tyri, & Sidonis nundinis illectus, nationúmque varietate ad celeberrima emporia confluentium; seu ora maritima, delectatus: quibuscunque demùm causis libanum sæpe inuisens, dum vagatur, & errat in multis partibus vidit, & amauit pastricem sub arbore malo conspectam; siue ille facie captus; seu cantus dulcedine: nam *vox eius dulcis, & facies eius decora*: certè vultum non contemplatus, tegebat pudica, & propterea *vulneratus in vno oculorum, in vno crine colli eius*: stupebat ad tantam verecundiam inter nemora, & syluas, vbi nullæ populorum frequentiæ, nemo formæ insidiator, & prisca simplicitas omnia occupabat: fraus in vrbibus, synceritas in villa est: sed negata pulcbritudo stimulauit magis: atque vt erat ad omnem honestatem compositus Princeps, noluit Virgini grauis esse: percunctatus proinde monticolas, & quibuscum illa familiariter agere consueuerat, didicit sequutura.

Quæ amoris Sponsi occasio.

Cant. 1.

Cant. 4.

2. Puellam esse tantillùm quidem *nigram*, & subfuscam, non à natura; sed, quòd fratres aduersùs eam iniquiores compellerent vineam custodire, hœdos ad pastum abigere; proinde ab ardentiori Phœbo decolorem redditam: quamuis & huius nigredinis satis incerta fama; paucis namque vultus intueri concessum: peruagato rumore sparsum, esse illam *totam pulchram, & sine macula* aliqua; atque hæc quidem *absque eo, quod intrinsecus est*: nam, cùm ea præter forma corporis, *vt pulcherrima* inter mulieres nominetur, & velut *inter spinas lilium* comparatione aliarum virginum; excedere tamen animi dotes, & longè formosiorem mente, quàm facie ob geminum decorem, delicias esse ruris & camporum: patriam ei Libanum, quo non beatior alios inter montes, qua parte in Tyrum, atque Sidonem excurrit: stirpis antiquam, sed tennem domum, propè Tyrum, aut Sareptam habêre inter Sidonios: matrem etiam inter agrestes plebeiam: non certi illi lares de more locupletum: non pauperibus etiam permissa tabernacula, non quod omnibus pastoribus mapale, & tuguriolum: coactam patere sub vmbra pomiferæ arboris: Cæterùm apud quosdam famam vagari, genitorem non de syluestri turba; sed vnum de Principibus; propterea ab aliquibus *filiam Principis* nominari: quippe de optimatibus quempiam, dum venando ferociora animalia persequeretur, in matrem eius incidisse, quæ & ipsa pulchæ filiæ formosa genitrix fuit; inhumanè violasse sub eadem arbore, sub qua posteà gnatam in lucem dedit: *Ibi corrupta est mater, ibi violata*; Asserere plerosque, nullam deinceps Principi de matre, filiáve memoriam: quanquam & esse qui affirment, genitoris secreta iussione in syluis sine pompa educatam; ventura tamen citò tempora, in quibus ignotam de tenebris eruat, mutaturus rutalem chlamydem in purpuram auro, gemmísque intextam: Hæc, atque alia pastores spargere; an ex fabulosa narratione, præter vnam puellæ genitricem, cæteros latêre? certè in eum diem matris exemplum in omnibus sequutam quoad sacra, profanáque; Baal, & Astartem colere pro Chananæorum, Phœnicúmque ritu; doctam agnos,

Sponsa nequaquam subfusca.

Cantic. 4.

Cantic. 2.

Sponsa ex Tyro.

Cantic 7.

Sponsa mater plebeia, genitor de Optimatibus.

Cantic 8.

Sponsa pagana.

Sponsa, quibus pollerct

hœdósque compescere; vineis, & pomœrio excubias agere; purpura lanas tingere; venando mitiora animalia persequi, *capreas, ceruósque camporum*; canere suauissimè, sed coram familiaribus tantùm, in hortis, *vbi amici solùm auscultant*; nihil supra eius ingenium esse: atque tantas naturæ diuitias, coniunctas cum incredibili modestia, fecisse, vt locupletes quique villici ambirent, peterent sæpè à genitrice: non eos retardauit paupertas, non obscuri natales, non inhonora educatio, non vitæ ignobilis conditio: supra aurum *mulier fortis: procul, & de vltimis finibus pretium eius:* Sed & fuisse de vrbana multitudine, qui postularent: quin & inter procos, annumeratos Dynastas aliquos esse, nisi syluæ mentiantur: Virginem iam nubilem esse, & thoro maturam: hæc esse, neque plura, de quibus Regem docere possint.

artibus.

Cantic. 2.

Cantic. 8.

Sponsa nuptias ambiunt plures.

Prouerb vlt

3. Audiebat lætus Salomon, & iam maritus animo alloquutus genitricem, consanguineósque, insperati gaudij magnitudine penè obruit viles, & agrestes animos: sibi Virginis formam placere, in primis moribus attractum, dignam regio thalamo puellam, non aliam regnorum consortem quæsiturum; atque vt deinceps pro patriæ consuetudine plures accepisse vxores oporteret, futuram hanc, quam præ cunctis vnicè adamaret, Reginarúmque Reginam in perpetuum. Intercluserat genitricis spiritum inopinatum nuncium: & cùm oculis, vultu, totóque gestu satis loqueretur: ore tamen loqui non poterat: sed, quibus robustior animus, de cognatis aliqui post exhibitas cumulatas gratiarum actiones, cùm timerent, ne subitæ fuissent Principis cogitationes, neque verbis fides responderet, cupientes magis consanguineam agricolæ vxorem fuisse, quam Optimatis scortum, ab ætatis infantia mutuatis excusationi coloribus, quod alia posteà occasione dictum, fortasse & nunc pronunciantes: *Soror* (inquiunt) *nostra paruula, & vbera non habet: quid faciemus sorori nostræ in die, qua alloquenda est?* Expecta, ô magne Princeps, donec adolescat, suíque compos sit, quæ nunc virguncula est: non sinet ætas pro meritis æstimare connubium, quod nec quidem in mentem aliquando ascenderet, & vix etiamnum nobis ipsis credimus. Quid faciemus in die, *qua alloquenda est*, & marito tradenda? Non aulico sermone pollet, non moribus: qualis apparebit inter Hierosolymitanas Heroinas è mapali, mulgendísque hœdis subitò vocata ad pompam? Patere tantisper, instruamus: interim sartam, tectam custodiemus: *Si murus est*, fortísque aduersùs pudicitiæ subsessores, adhuc adiiciemus munimen; ædificabimúsque super eum *propugnacula argentea*: sin ostium extiterit, rimámque aperuerit formæ adoratoribus, *compingemus illud tabulis cedrinis.*

Melius, esse pastoru vxorem, quàm Regis scortu.

Cantic. 8.

Cantic. 8.

4. Hæc dum consanguinei dicerent, & pro Virginis honore agerent, Virgo tota in Principem defixa, staturam, lineamenta, sermonem, gestus omnes obseruabat. Audierat de hoc ipso Principe iam dudum, quæ penè fidem superarent, opes superbas, stemma ingens, Palladis & Mauortis artibus æquè excellentem, superiorem neminem habentem, parem si aliquem, rarum illum: intuebatur à vertice ad pedes vsque sine næuo totum *desiderabilem, electum ex millibus*: sed illam non species rapiebat: at pulchro veniens in corpore virtus gratior apparebat: non vna illi virtus, chorus vniuersus circundabat. Iam colligebat ex

Cantic. 5.

bat ex lineamentis, & notis faciei, ipsum esse, de
quo per montana tot diuulgabantur: pollicebatur
sibi de adolescentis indole & modestia, non
vana fore, quæ spondebat. Quare rata consanguineos
xelo duci honesto, & landabili magis,
quam prudenti, & vtili; amonit peplum, vultúque
integrè monstrato, quoniam marito se
osteodere putabat, rupit tandem silentium: *Ego*
Cantic. 8. (inquit) *murus, & vbera mea, sicut turris, ex quo*
facta sum coram eo quasi pacem habens. In nubili
Ezech. 16. ætate sum, ô Principum decus, *quippe intumuerunt*
vbera mea, & ecce tempus amantium. Nónne
Cantic. 4. & 7. quidem intumuerunt, cùm sint velut *duo hinnuli*
capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs? Statura mea
assimilata est palmæ, & vbera mea botris. Maturos
annos hæc indicant vniuersa. Vtinam, vt satis annorum
est, nonnihilque formæ, & venustatis, si
vera meus mihi narrat Apollo; sic aliquid esset
probitatis, déque virtutibus portio vel exigua
saltem: his ego te traxissem celerem ad mea
Sponsæ amores casti. vota. Si tamen aliquid est desiderasse sobriam,
modestámque fuisse; non aliud vnquàm concupiuimus.
Testabuntur, qui adsunt, & Libanus
vniuersus adsentiet: Tyrij, atque Sidones pronunciabunt,
quibuscum viximus: & quoniam iustitiæ
nos semper amor habuit, te quoque vt amaremus,
iustitia, & æquitas fecerunt: amamus castè:
tu nostri amoris miserere: non alius vnquam mi-
Cantic. 2. hi erit præter te dilectus, *donec aspiret dies, & inclinentur*
vmbræ.

5. Tum Salomoo ad circunstantes puellæ cognatos
conuersus: Non vnius horæ partus hæc
nostra cogitatio, ô affines: sic enim lubet nominasse:
diu meditatum super his connubiis; &
de Virgine iampridem satis disquisiuimus, satis
edocti fuimus: stat corde, stat firmiter, non aliam
duxisse sponsam. Vna religio animi constan-
Genes. 2. tiam opprimere poterit: propter vxorem & *patrem*
relicturus sit homo, matrémque; sed non
Hebræis illicita matrimonia cum gentibus. Deum: nobis Hebræis vetitum cum alienigenis,
Chananæis præsertim, nuptias inire, nisi ad Iudaïsmum
conuersis. Sic donec naturæ perseuerabat
lex, magnus ille generis nostri auctor
Israël vxores duxit filias Laban idololatræ; Ioseph
copulatus est Sacerdotis Ægyptiorum gnatæ;
Moyses Æthiopissam accepit: post autem
acceptas legis tabulas, promulgatásque, Salmon
Hiericuntinam meretricem non spreuit;
Dauid Regis Gessur filiam ad licitos thoros admisit;
nostérque demum Monarcha Pharaonis
gener factus est: Ego, qui auorum gloriam æmulor,
qui superasse velim, vt in grandibus imitari
coner, sic imprimis in iis, quæ ad Deum sunt; Iudaïsmum,
ô Virgo, si mens est amplexari, verique
Numinis cultricem esse, habe me sponsum: sufficit
tibi secundas post Deum apud amorem nostrum
occupasse.

6. Non ad obstacula turbata est iam ferè tanto
marito coniuncta puella; non mœsta oculos
deiecit; magis gauisa est: quid enim de tam religiosis
amoribus non speraret ominosum, faustúmque?
Et iam illa inaudierat à nonnullis;
quàm bonus Deus Israël his, qui seruant testamentum,
& mandata; quomodo eduxit populum
suum in virtute multa, submerso Pharaone,
& exercitibus eius, constegitque dorsa inimicorum;
& qoia non est alius Deus præter
ipsum: Vtque erat alto prædita ingenio, nullísque
irretita cupidinibus, facilè cessit veritati, me-
Sponsa Iudaismũ amplectens. ditabatúrque ante cognitum Principem ad Mosaïcos
ritus transire: quare nullo negotio paruit
roganti, promisitque daturam fidem Deo Hebræorum:
quibus supra lætatus Princeps non distulit
vlteriùs sponsalia: eóque ipso, quo consederant
loco, nempe, sub pomifera arbore, vbi sponsæ
genitrix violata est, eámque peperit, dexteras dederunt
& ille, atque illa: *Sub arbore malo suscitauit* Cantic. 8.
eam, & ad apicem gloriæ euexit per certam
nuptiarum promissionem.

SVBSECTIO II.

Prologus sacri dramatis; quid sponsa in dilecti absentia locuta, aperit.

POst nuptiarum sponsionem abeundum fuerat 7.
Principi Hierosolymam; paraturus quip- *Sponsus ob*
pe debitam regalibus nuptiis pompam: sed po- *nuptias spon-*
tissimùm familiares, atque parentes conciliatu- *sa dura pa-*
tus, qui impatienter laturi erant insolitum con- *titur.*
nubium: Stetit magnò cognatorum vicisse animos
rebelles: cessère tandem, quibus æquitatis
potior, quàm sanguinis ratio, & virtutem puellæ,
stemmati prætulère: sed alij furore abrepti,
pollutæ nobilitatis per nimium inæquales nuptias,
coniurauerant aduersùs Principis caput,
exitiúmque moliebantur. Fuit ingens discrimen
illud: sed restitit vsque ad sanguinem penè,
pro sponsa vitam profusurus libenter: quoniam
pro moribus Virginis non pro forma decertabat:
Itaque certè dilectio egregia fuit quando non
ab amando proposita ab aduersarijs nex reuocauit.
Non poterat breui morâ tot, tantáque
conficere: interim mittebat crebras ad dilectam
epistolas: ibant frequentes Legati; sed non
omnibus satiata, quæ nimiùm amabat: Clamabat
ad absentem: *Osculetur me osculo oris sui.* Ve- Cantic. 1.
niat ipse, videam, alloquar illum: adstringat me
brachiis suis, *quæ meliora sunt vino*, quippe vnguentis
optimis delibuta, fragrant super conditum
mustum: non sufficiunt amanti literæ, non
Legati: Aut, si venire nequeas, ô quem diligit
anima mea, *Trahe me, post te curremus* ego, & Ibid. v. 1. 3.
quæ morantur mecum virgines, *in odorem vnguentorum*
tuorum Quidni? *Oleum effusum nomen*
tuum: totus pacificus, totus suauis es, & iucundans.

Misit & ante se Princeps variam, atque ope- 8.
rosam supellectilem in Libanum, pro nuptiarum
gloria: hanc vt Symposiarcha, & epularum Rex
sponsæ monstrauerat; exultabunda illa, quòd videret
tam magnifica congeri pro suis nuptiis,
conuersa ad socias: *Introduxit* (ait) *me Rex in cel-* Ibid. 3.
laria sua: exultabimus & lætabimur in te: Et sciebat,
varium esse de sponso apud vulgus sermonem;
plerisque de plebe indignum visum, quod
patrarat: sed tamen apud maturos quosque commendatum,
quod mores nobilitati, opibúsque
præposuisset: *Recti* (inquit) *diligunt te*: illi factum
approbant: de plebe non sit cura; Atque,
quoniam non latebat, Hierosolymitanas Heroïnas,
longè positam vellicasse ipsam, quòd aut
adeò formosa non esset, aut illiberalibus exercitiis
addicta, vineas custodiret; vtrumque repellit:
nigredinem, si quæ esset, à Sole esse, citò abituram:
quòd in vineis maneret, fratrum inhumanitati
tribuendum: *Nigra sum* (ait) *quia decolorauit*
me Sol: filij matris meæ posuerunt me custodem in
vineis.

Et rursum morarum impatiens, diémque nu- 9.
ptialem

ptialem exoptans solennem: *Indica mihi*, dilecte
Cantic. 1. 6. (ait) *vbi pascis, vbi cubas in meridie?* Quando erit
prandium illud, quod stabili, & duraturo fœdere
nos iungat? Hîc autem, cùm nescio quid obaudis-
sent consanguinei, quasi illa alium maritum ama-
Ibid. 7. tura, si sponsus moras nectetet: aiebat enim: *Ne
fortè incipiam vagari post greges sodalium tuorum:*
asperè tulerunt, velut nesciuerit ad quantæ felici-
tatis culmen sublata fuerit, de stercore ad solium
decoris, & diadema gloriæ vocata, futurum, vt in-
dignatus sponsus siuat pastoritiam, quam eum in
Ibid. diem professa sit, vitam continuare: *Si ignoras te,
ô pulcherrima inter mulieres, abi post vestigia gre-
gum tuorum, pasce hædos iuxta tabernacula pasto-
rum.*

10. Itaque vniuersa ista, à sponsa, in absentia eius,
quem amauerat, prolata, eum cùm teneret Sion,
vrbs pulchritudinis, & perfecti decoris; hæc cùm
in Libani iucundissima amœnitate moraretur:
Atque hic Epithalamij, quod pariter Drama est,
quasi Prologus; continens varios affectus sponsæ
post dilecti abscessum: nunc optantis celerem re-
ditum: nunc refutantis, quæ filiæ Hierusalem, quę
alij de populo opponerent: nunc ad genialem su-
pellectilem visam, gaudentis: nunc denique diem
ipsum connubij, & fœderis auidè anhelantis: Et
quidem isthæc cuncta, à verbis primordialibus
capitis 1. Canticorum: *Osculetur me osculo oris sui,*
&c. ad ea verba eiusdem capitis: *Equitatui meo
in curribus Pharaonis*, &c.

SVBSECTIO III.

Prima Actio, apparatum connubialem, primúmque epulum, complectens.

11. ADest sponsus tandem *in curribus Pharao-*
Ibid. v. 8. *nis*: veniebat quippe nobilium, & virorum,
& feminarum innumera caterua stipatus; qui, aut
nuptiarum sodales, aut conuiuę futuri: placuit au-
tem in gratiam sponsæ, apud Libanum, eius pa-
triam, genialem celebrare pompam: fortassè, & ne
Hierosolymis turbæ à cōsanguineis excitarentur,
ferentibus ægrè sponsam adeò obscuram, & hu-
milem: Statim ac in sponsæ præsentiam venit di-
lectus, dixit, quidem se conatum nescire, an asse-
cutus fuerit, vt hæc pompa nuptialis quàm pro-
ximè ad eam accederet, qua Pharao Rex Ægypti
admirationi fuit Hierosolymitanis propter qua-
drigarum multitudinem, cùm ducta eius filia, su-
premus Palæsthinæ Monarcha Salomon Dauidis
gnatus illi affinitate coniunctus fuit: *Equitatui*
(inquit) *meo in curribus Pharaonis assimilaui te,
amica mea*: Cúmque illicò res nuptialis vrgere-
tur; & de nympha ornanda in diem connubio-
rum, déque cætero apparatu tractaretur: faciem
sanè, neque collum adscititiis ornamentis egêre,
Cant. 1. 8. facetè loquutus sponsus; quòd *genæ* essent, *sicut
turturis*, quæ sunt vultus ornamenta: *collum* esset,
Ibi. v. 9. *sicut monilia*: naturam dedisse, quæ ars præstare
poterat.

12. At amici, *murenulas aureas* promittunt, *vermi-*
Ibid. v. 10. *culatas argento*: Sponsa, paratum se habere quid-
Ibid. v. 11. quid vnguentorum sit requisitum, *dum, Rex sit in
accubitu*, & epuletur cum amicis: neque nardum
Preparatio sponsæ in diem nuptiarum. d. esse, neque pretiosiora quæque, stacten, videli-
cet, & balsamum ex vineis Engaddi. Et quoniam
epulæ paratæ erant hospitibus, sedente ad conui-
uium Principe, *dum esset in accubitu suo*, nardino
oleo, quod suis ipsa manibus composuerat, perfu-
dit sponsa, dixitque blanditias, *fasciculum myrrhæ* Ibid. v. 12. & 13.
appellans, *botrúmque cypri*. Rependit ille, *bis pul-
chram* appellans, & ad nuptialem apparatum ite-
rum redit sermo: Docuit autem sponsa, thalamum
genialem compositum esse, floridúmque: domûs
fabricam absolutam; superiora ex politissima ma-
teria esse; tigna namque de cedro; laquearia ex cu-
pressu: sponsus, munia coniugum distribuens, se
tanquam *florem campi*, & agrorum, omnium con-
spectui posse patere tempore nuptiarum: eam à
feminarum gynæceo non discessuram, iis val-
landam, tanquam *lilium spinis* circumambitur:
sed illa lilij comparatione, se feminis omni-
bus à sponso prælatam intelligens; ipsum vi- *Mariti, & vxoris officia.*
ris omnibus anteposuit, inquiens: *Sicut ma-
lus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter
filios.* Cant. 2. 3.

Ergo ab illis verbis cap. 1. Canticorum: *Equi-*
tatui meo in curribus Pharaonis, &c. vsque ad illa 13.
verba capitis 2. *sub vmbra illius, quem desiderau-
eram*, &c. describuntur aduentus sponsi ex vrbe
Solymitana in Libanum sponsæ patriam, cum
equitatu plurimo; apparatúsque in diem festiuum
nuptiarum; thalami, vnguentorum, monilium, tri-
clinij, nouorum coniugum blanditiæ; primúm-
que epulum, non nuptiale quidem, sed venienti-
bus ad genialem celebritatem hospitibus para-
tum ad vesperam nuptiarum; solenne tamen ip-
sum satis, & propter nubentium, & propter ad-
uentantium summam auctoritatem.

SVBSECTIO IV.

Secunda Actio sponsum nubit; ex epulis secundum, lusitationes amantium, sponsi primam amissionem, & ex amissione letos fines exhibet.

IAm omnia parata erant; nubunt: itur ad pri- 14.
mum geniale conuiuium: hoc est introduci
sponsam *in cellam vinariam*; vt prælibato latice, Cant. 2. 4.
scyphoque nouo marito porrecto, nuptiæ confir- Ibid. v. 3.
marentur: *sedere sub vmbra illius, quem desidera-
uerat*; siue, quia de Hebræorum more sponsus ex-
trema pallij parte caput sponsæ operiebat; cùm
matrimonio iungebantur, siue est allusio ad epu-
lum connubiale, quoniam in aperto loco discum- *Sponsa deliquio afficitur.*
bebant, in domare, nempe, & solatio, sub iisdém-
quę frondibus propter Solis ardores sedebant
sponsus, atque sponsa; & vna, eadémque vmbra
vtrosque defendebat. Sed dum cæteri mensæ lau-
titiis fruuntur, auocabant ab escis, totáque conui-
uij iucunditate nouam nuptam maiora gaudia:
dum illi bibunt, & inebriantur, ferebatur illa co-
gitatione ad præterita, cum his præsentia confe-
rebat; contemplabatur antiquam miseriam; iám-
que optatissimum finem sortita illa intuebatur,
de quibus si cogitasset anteactis temporibus, som-
nia, atque delubria dixisset cogitationes suas: An-
te omnia subiit animum charitas illa sponsi, qua
maior esse non possit, qua voluit animam suam
ponere pro amica, & formosa sua, quando inten-
tantibus mortem consanguineis, si hanc ducere
pergeret; spreuit pro dilecta, aperta pericula. Hoc
illud: *Ordinauit in me charitatem*, siue, vt alia le- Ibid. v. 4.
ctio est:

ctio eſt: *Vexillum eius ſuper me charitas*: tum
enim, ſi vnquam, charitas verè triumphauit, vi-
ctoriæ indicem, vexillum erexit. Itaque ab in-
ſperato tantæ felicitatis euentu turbata eſt tota,
præque gaudiorum affluentia amiſit ſpiritum,
Ibid v.5. ſtratúmque & puluinar inuocans: *Fulcite* (ait)
me floribus, ſtipate me malis; quia amore langueo:
Atque cùm pediſſequæ celeres accurrerent; qua-
lem ipſa auerer lectum, ſignificauit illicò, ſpon-
Ibid. v.6. ſi, nempe, amplexus: *Læua* (inquit) *eius ſub capi-
te meo, & dextera illius amplexabitur me.* Porrexit
ille manus libens, cúmque aliquandiu tenuiſſet,
ſtrato repoſuit, ſolicitúſque pro ægrotantis quie-
Ibid. v.7. te, adiurauit *filias Hieruſalem per capreas, ceruóſ-
que camporum, ne ſuſcitarent dilectam*, quoad ipſa
ſomno ſaturata, ſponte expergiſceretur.

15. Sed intereà meditabatur, quibus delinire mo-
dis ægrotam valeret, & recreare ſpiritum deliquij
violentia feſſum; cernens igitur florum deſide-
rio capi, ad colligendum ſingularem manipulum
ignotarum plantarum periucundè halantium, ab-
ſtruſa montium cacumina ſuperat; reuerſus, cum
adſtantium turbam ſubmiſsè licet de valetudine
iacentis percunctaretur; vocem amantis femi-
Cant.2. v.8. næ acris perſenſit auditus, & ait, *Vox dilecti mei*,
&c. demirataque feſtinum regreſſum, capreis, hin-
nulíſque ceruorum comparauit; cúmque ille ad
valuam & feneſtras ludificaret, & allatas florum
corollas appenderet, licet abſcondi tentaret, velari
Cant.2.v.9. non potuit, atque ita inquit; *En ipſe ſtat poſt pa-
rietem noſtrum*, &c. & quoniam veris iucundiſ-
ſima regnabat tempeſtas, ver autem in vnum Li-
banum, ſimul omnes diuitias congeſſiſſe viſum,
Ibid.v.10. adhortatur vt foras prodeat: *Surge propera ami-
ca mea, formoſa mea*, &c. illa obſecundat, & viæ
ſe accingit.

16. Tandem in vineam ventum: ibi ſponſus di-
lectam, vt aliquid accinat, obteſtatur: illa lætior,
vinearum operariis præcipit de vulpeculis inter-
ficiendis, quoniam flurenti vineæ animal, quan-
tumcunque puſillum, noxium eſt: ſponſo ab
Cant. 2. 17. eius latere diſcedente, orat, reuertatur citus: *Si-
milis factus capreæ, hinnulóque ceruorum ſuper
montes Bether.* abeuntéque ſponſo cum virorum
comitatu, illa, matronis, virginibúſque enarrat,
quid ei per viſa monſtratum, dum poſt languorem
Cant cap 3. v.1.& 2. ſomno conceſſit: *In lectulo meo* (inquit) putabam
me quærere ſponſum, & non inueniſſe: ſurrexi,
*& circuiui ciuitatem per vicos, & plateas, quæ-
Somnium ſponſæ primum. rens quem diligit anima mea*: Tandem, cùm in-
uentum affirmaret, nec dimittendum, donec in-
troduceret *in domum matris ſuæ*; rurſùm exani-
mata eſt, ſiue à gaudio propter repertum ſpon-
ſum; ſiue à formidine ex ſomnio concepta; quòd
ne quidem cogitare poſſet de amiſſione dilecti,
etſi per fabulam, & phantaſiæ ludibria: atque
ſecundò quieti cùm indulgeret, iterùm ſponſus
filias Hieruſalem adiurauit, ne dormienti obſtre-
perent.

17. Euigilantem autem cùm extra vineam ad pa-
tentiora ſpatia duxiſſent, veſtimentorum incre-
dibilem fragrantiam à gutta, caſia. ſtacte, domi-
bus eburneis miratæ in loco vaſtæ ſolitudinis,
Ibid.v 6. prætereuntium turbæ: *Quæ eſt iſta* (aiunt) *quæ
aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi, ex aro-
matibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pig-
mentarij?* Et quò ſe recrearent matronæ, atque
virgines, ſermonem inſtituêre de apparatu ſo-
lenniſſimo eius diei, quo Hieroſolymam in lares
ſponſi deducenda eſſet: non enim poterat fe-
mineus animus non erigi ad tam faſtuoſa: com-

parant autem præſentis pompæ geniale fere-
trum, cum lectica in diem traductionis præpara-
ta: *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes am-* Ibid. v.7. & 8.
*biunt ex fortiſſimis Iſrael; omnes tenentes gladios,
& ad bella doctiſſimi*, &c. Vides hunc tam ſuper-
bum præſentis ſpectaculi ornatum, & ſtipatam
flore militiæ nuptialem thedam? Sed, quid hu-
ius carrucæ opus cum illius fabrica, qua vehê-
ris, cùm ad ſponſi penates perferenda fueris?
Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani: Ibid. v.9. & 10.
*columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureũ,
aſcenſum purpureum; media charitate conſtrauit
propter filias Hieruſalem.* Ac, velut habeant ob
oculos diem ipſum traductionis, iámque coram,
& in conſpectu eſſet pompa admirandæ gloriæ:
Egredimini (aiunt) *filiæ Sion, videte Regem Salo-* Ibid. v 11.
*monem in diademate, quo coronauit illum mater ſua
in die deſponſationis illius*, Tanquam dicant: Tunc Ferculi, quo traducenda ſponſa, deſcriptio.
vnicè tempus egrediendi: nam hæc, ad quam
modò egreſſæ eſtis, pompa, charáſque reliquiſtis
domos, Libani eremum tolerastis, illi ſi compa-
retur oſtentationi, vix pompæ aſſimilatio fuerit.
Et quoniam propter deliquium ſponſæ nuptiale
conuiuium interruptum fuerat; Hymenæúſque,
qui ſponſi, eiúſque nuptæ laudes præcipuè tangit,
cantari non poterat; iuſſit apud vineam, omiſſum
conuiuio geniale carmen inſtaurare, nubentéſque
altiori muſa attollere: illi encomia aggreſſi con-
iugum, iis tantùm Canticorum quartum caput
abſumunt, variis hinc inde ductis ſimilitudinibus
mirificè elegantibus, quibus nubentium, & quæ
animi, & quæ corporis ſunt dotes, politè deſcri-
bunt: atque in Principis fauorem, ſponſam hor-
tantur, vt Hieroſolymitanum ſplendorem, Libani
vaſtitati, & ſragoſitati præponat: *Veni de Libano,* Cant. cap.4. v.8.
*ſponſa mea; veni, coronaberis de capite Amana, de
vertice Sanir & Hermon*, &c.

Atque iſtis abſoluitur ſecunda Actio Epitha- 18.
lamij, & dramate & comœdia mixti: quæ com-
prehendit matrimonium ſponſi, ſponſæque; epu-
lum ſecundum ex memoratis hoc Cantico, pri-
mum ex nuptialibus, potiſſimúmque; ſponſæ bi-
na deliquia, ſponſi amatorias ludificationes, pro-
greſſum in vineam, ſomnij, in quo ſponſus amitti-
tur, narrationem, prætereuntium ſtuporem de
ſponſæ fragrantia, vehiculi nuptialis picturam,
nubentium denique laudationes, & encomia:
quæ omnia vendicant ſibi à verbis illis capitis
ſecundi: *Sub vmbra illius, quem deſideraueram
ſedi.* &c. vſque ad poſteriora verba capitis quarti
Canticorum.

SVBSECTIO V.

Actio tertia conuiuium offert: ſponſus amittitur iterum ob ſponſæ culpam: inuenitur cum labore: laudibus mutuis certant noui Amantes.

AB initio capitis quinti Canticorum inchoat 19.
tertium epulum: hoc quidem non intra
domum, quemadmodum quod præceſſit ſym-
poſion, celebratum ipſo fœderis, & coniugij die;
ſed in horto in primis amœno, quem Muſici,
dum Hymenæum canerent, deſcripſerant ſub
calcem antecedentis capitis quarti: *Hortus con-* Ibid. v.12.
cluſus, fons ſignatus: emiſſiones tuæ, Paradiſus ma-

lorum punicorum cum pomorum fructibus , Cypri
cum nardo , &c. Rogat sponsa dilectum princi-
pio capitis quinti , ne differat hortum inuisere:
Cant. 5.1. *Veniat dilectus in hortum suum , & comedat fructū*
pomorum suorum : Inuaserat enim feminam cu-
pido spatiandi per tam cultum viridarium : Pa-
ret amatæ votis,anteit sponsus : & discedente ex
vinea (qua consederant suprà sub finem capitis
secundi) cum omni comitatu nouâ nuptâ , præ-
stolabatur ad fores pomœrij venientem dile-
ctus , vtque appropinquantem sensit , obuiam
procedens : Ecce , inquit , ego *veni in hortum*
meum , soror mea sponsa , messui myrrham meam
cum aromatibus meis: de quibus epulantes coronæ
discumbentium texerentur : habeo vniuersa para-
ta : nec repuli, quæ obtulerunt agrestia dona ru-
ricolæ cum pastoribus , *fauum cum suo melle , vi-*
num cum lacte : Comedite , amici , & bibite , & ine-
briamini,charissimi: Postquàm opiparè cœnatum
fuerat,noctísque transacta pars bona; gaudio ipso
ludísque fessi,cubitum iuère tandem.

20. *Sponsa secundum somnium.* Postera luce , surgentibus de strato omnibus,
sponso quoque , vna in thalamis remansit spon-
sa: accurrère, visendi gratia, matres , atque me-
rus , innuptæque puellæ , salutatáque Regina,
mœstam contemplatæ , an benè dormiisset per-
Ibid.v 2. cunctantibus : *Ego (inquit) dormio , & cor meum*
vigilat. quippe terruerant eam horribiles amanti
visus , & iteratò sopoτatæ obiectum sponsum
amissum fuisse , & dolebat eò magis, quòd ipsa
abeundi causas dedisset: Certè (inquit) ô ami-
cæ meæ putabam , illum animæ plusquàm dimi-
dium intempesta nocte ad meam ianuam pulsi-
tasse : ego autem mulierum ingratissima aperire
Ibid. v.3. renuens inquiebam : *Expoliaui me tunica mea,*
quomodo induar illâ? Laui pedes meos,quomodo in-
quinabo eos? Exsurrexi tandem: sed ille iustè iratus
abierat : quæsiui absentem per tenebras, per the-
ristri spolium , per plagas & vulnera ; non inue-
ni, neque nunc præsentem intueor ; non surgen-
tem de accubitu sensi : Heu ! si non somnia hæc,
Ibid.v.8. sed veritas: *Adiuro vos,filia Hierusalem,si inuene-*
ritis dilectum, vt nuncietis ei, quia amore langueo:
Terrebant feminæ mentem de sponso amisso
tam crebræ imagines , quoniam felicitati suæ
nondum satis credebat : putabat fieri non posse,
quin grandis aliqua tempestas exoriretur , quæ
etiam firmata connubia dissolueret : de hoc cum
interdiu frequentiùs cogitaret , redibat nocturna
imaginatio ad diurnos actus , vt moris est: qui
autem circumstabat feminarum chorus , totus
ex nobilitate , cùm probè scirent , nulla re sic re-
creandum spiritum languentis , atque auditis di-
lecti laudibus ; cùm turbatam aliquantùm vi-
derent ab amore, timoréque simul ; neque satis
vigilē ad ea , quæ dicerentur , fingunt se nescire,
qualis sit dilectus illius, ab eáque edoceri vellet:
Ibid. v.9. *Qualis* (aiunt) *est dilectus tuus ex dilecto , ô pul-*
cherrima mulierum, quia sic adiurasti nos? Ad ista
sui satis compos subitò facta , describit eum,
Ibid.v.11. quem amabat à vertice ad plantas: *Caput eius au-*
rum,& cætera,quæ claudūt caput quintum Can-
ticorum : Cúmque iam ad se integrè reuersam
cernerent ob celebratum sponsum coram lectis-
sima corona , tacitósque audientium plausus , vt
non aliud quàm somnia fuisse mentis cogitatio-
nes planè animaduerteret , ipsam interrogant,
Ibid.v.17. quis habeat sponsum locus , enarret : *Quò abiit*
dilectus tuus,ò pulcherrima mulierum? quò declina-
uit dilectus tuus,& quæremus eum tecum? Vt,quæ
se Magistram adsciri ab omnibus , quæ reperiret
amatum, perspiceret, certò nosset , non amissum
illum ; sciebat illa quidem , sed amor tenebras
manifesta in luce attulerat , & vt nouerat , ita
docuit: *Dilectus meus descendit in hortum,ad areo-* Cant.6.1.
lam aromatum,vt ibi pascatur in hortis. & colligat
lilia. Quæ cùm proloquuta fuisset,exurgunt vni-
uersæ , relictóque cubili descendunt e campestri
domo ad pomœrium.

Interim de his omnibus , quæ in sponsæ tha- 21.
lamo acciderant , delatus ad sponsum rumor
non fictus: atque ille , partim , quòd afflictam
erigere cuperet ; partim , vt & dolori de sua ab-
sentia , encomiisque pares gratias rependeret,
vt vidit descendentem sponsam , proximiùs ac-
cessit , elogiúmque dixit , compendiosum qui-
dem; sed quod breui epitoma, præcipua quæque
feminarum encomia contineret: *Pulchra es, ami-* Ibid v.3.
ca mea , decora sicut Hierusalem : Aliáque , quæ
caput 6. Canticorum suppeditabit : Sed illud
supra modum confortauit sponsam , quòd eius
amor potissimas sedes apud sponsi affectum oc-
cuparet : non adolescentularum aliqua , non de
concubinis,sed nec Reginarum quæpiam ad hanc
accessura:*Vna est columba mea,perfecta mea ; vna* Ibid.v.8.
est matri sua,electa genetrici sua Sponsi exemplum
sequutæ matronæ , atque virgines, laudauerunt
pariter & ipsæ: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi* Ibid. v.9.
aurora consurgens , pulchra vt Luna,electa vt Sol,
terribilis vt castrorum acies ordinata? Exigua sen-
tentia,sed mysteriis grauida,sponsæ vsque in eam
diem incrementa complexa: quibus tot,tantísque
laudationibus illa pristinæ integritati penitùs re-
stituta lætissimam eam lucem agit cum sociabus
Heroïnis.

Atque hic finis tertij conuiuij , atque Actio- 22.
nis,quæ quidem exordium habuit à verbis illis ca-
pitis quinti initialibus? *Veniat dilectus in hortum*
suum,&c. finiuit ad verba illa capitis 6. *Quæ est*
ista,quæ progreditur quasi aurora, &c. Claudebat
epulas intra viridarium celebratas,somnium spon-
sæ secundum de amisso compare , & vix inuento:
encomium dilectæ à nuptæ ore: huius rursus elo-
gia,laudatore sponso,laudatricibúsque tota nobi-
lium feminarum caterua.

Svbsectio VI.

Actio quarta dat ex conuiuiis quartum:
sponsam terret bellorum rumore : præbet
triumphi speciem : sponsa prolem optat:
deliquio exanimatur.

ALtera iam aderat dies : & quoniam ab- 23.
eunte Aquilone Auster mitior ventus per-
flabat hortum , fluebant aromata , & omnis vo-
luptas in pomœrio erat , accusabatur nox , quòd
tardior iret , & tam pulchram telluris varieta-
tem absconderet : Descendit itaque sponsa *in*
hortum nucum , vt videret poma conuallium , & Cant 6.10.
inspiceret , si floruisset vinea, & germinassent mala
punica: Sed descendit nunquam flebilior , quam
tum non iam terrebant insomnia , sed verum
nuncium : Quippe Salomon Palæstinæ Impe- 2. Paralip. 8.1.
rator, & Regum multorum Rex, *expletis viginti* *Salomon*
annis, postquam ædificauit domum Domini, & do- *Chananæorum reli-*
mum suam (vt 2.Paralip. cap. 8.scriptum) *abiit* *quias dele-*
in Emath Suba,& obtinuit eam : omnem populum, *uit.*
qui derelictus fuerat de Hethæis,& Amorrhæis , &
Pherezæis,

Pherezæis, & Heuæis subiugauit Salomon in tributarios vsque in diem hanc. De qua belli expeditione Iosephus libr 8. Antiquit. cap.6. *Salomon Rex* (ait) *reliquias Chananæorum, quæ Libanum montem vsque ad vrbem Amathen incolebant, & imperium eius detrectabant, sub ditionem suam redactos, tributum pendere coegit:* In hæc igitur tempora, quibus Libani incolæ rebellionem aduersùs Salomonem cogitabant, verosimile est sponsæ genialem incidisse lætitiam: quoniam autem illa sæcula ferebant ex quadrigis in acie dimicari, *misit Princeps populi*, Salomon, videlicet, currus, atque equitatum contra refractarios, atque
Ibid.v.11. *ha quadriga Aminadab*, id est, *Principis & ducis populi*, quæ sponsam conturbarant: nisi fortasse Irami Tyriorum Ducis hęc bella fuerint, quem in castra sponsus sequeretur, de cuius pugnis Iosephus eodem lib.8, cap.5. Sed quid illa dolebat? Patriæ suæ excidium fortasse, & non profuturos Chananæorum conatus aduersùs potentissimum Monarcham? Mouebant hæc sanè; sed vulnus
Sponsa bellorum rumore conterrita. hoc ferendum; intolerabile illud, cùm cogitaret sponso ex necessitate in bella abeundum: neque enim eius stemmatis nobilitas, neque ipsius virtus; sed nec fides, amórque in Regem aliud sustinebat: Sciebat quidem de fortissimis Israel, & *in millibus electum*; sed pensitabat incertos belli euentus, & non rarò strenuissimos duces infortunatè ad ictum imbellis militis cadere: Ergo quadriga Aminadab turbauit; Quidni enim? *Nescimus* quippe; vix cognitus mihi sponsus; vix didici, qualis sit; & ecce auellitur à nobis, fortè nunquam reuersurus: Me miseram priùs viduam, quàm coniugem! Sic illa & de lugentium more solitaria petebat pertinax, vt semel atque iterum
Cant.6 12. reuocasse necessarium fuerit. *Reuertere, reuertere, Sulamitis; reuertere, reuertere, vt intueamur te:* Atque hîc primùm prodit nomen proprium spōsæ; hactenus enim per appellatiua nuncupata est, *columba, soror, amica, dilecta, pulcherrima mulierum*, & similibus aliis vocibus monstrata; quanquam non hoc nomen, quod ab initio illa sortita; sed à marito Salomone dicta est Salomonia, & honoris causa, & in beneficiorum memoriam; nomen autem priscum potuit esse, quod Septuaginta
Sponsa duo nomina. Seniorum versio correctior præfert: *Sunamitis*, nempe, à nominis significatione, quod apud Patres aliquos *despecta, & captiua* intelligitur: vel, vt alij fortasse aptiùs, *coccineam* interpretati sunt, quòd cocco paludamenta, vestésque alias inficere nouerit.

24. Igitur à mœrore victam cùm matronæ, sociæque virgines animaduerterent, belli formam fingunt, quò hilaresceret, triumphatricémque
Cant. 7. 1. ad sponsum ferunt, quem sic alloquutæ? *Quid videbis in Sulamitide, nisi choros castrorum?* An non comitatus bellicus, magis quàm puellaris, ô Princeps? Cantant deinde ad longum victricis laudes à vestigiis exorditæ: quibus maior pars septimi capitis absumitur. Sed, cùm illa sponsum contuita, non adeò hilarem vidisset, cognouit à suo dolore mœstum: finxit igitur citò alios vultus: & postquàm in crastinum destinauit vi-
Ibid. v.12. neas petere, quò sciret, *si floruissent, si flores fructus parturiissent, si florebant mala punica*: inuitat ad conuiuium: parauerat autem epulas in domus vestibulo propter vernam temperiem: atque ab odore mandragoræ propè adesse epulis
Ibid.v.13. destinata loca intelligens; *Mandragoræ* (inquit) *dederunt odorem: in portis nostris omnia poma: noua & vetera, dilecte mi, seruaui tibi:* Hîc inter epulandum vt marito blandiretur, iam sibi ad felicitatis cumulum nihil deesse ait, nisi vt fausta & beata proles virilis ex tam fortunato connubio nasceretur, & certè talis omninò, quæ pa-
trem ad viuum exprimeret: *Quis mihi det te fra-* Cant.8.1.
trem meum, sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, &c. Atque vt illa multùm dissimu-
Sponsa prolē masculam exoptat. lauit mœrorem, quem incusserant quadrigæ Aminadab, ne sponsus contristaretur: at non tanto mœrori ferendo satis virium femineo animo nimiùm amanti: succubuit tandem, sed cum arte, ne toties genialem lætitiam interturbaret: & finxit vinci à sopore: cùm tamen à deliquio superata fuisset, tertióque in sponsi sinu requieuit:
brachia eius postulans: *Læua eius sub capite meo,* Ibid. v.3.
& dextera illius amplexabitur me: Admouit ille pectori placidè, & soporatam sentiens, quoniam Solymitanæ nurus in primis de eius sanitate sol-
licitæ erant, adiurauit *per capreas, ceruósque cam-* Cant.8.4.
porum: ne nimia cura molestæ essent, & aut vocibus, aut ambulatione, & discursibus per thalamum suscitassent, donec ipsa vellet: nisi potiùs ab exultatione hic languor, quoniam absoluta fuisset nuptiarum pompa, & gaudiorum apex, traductio in domum sponsi, iam propè in ianuis esset.

Atque his iam clauditur quartum, nouissi- 25.
múmque huius Cantici symposion: tertia quoque sponsæ turbatio à quadrigis Aminadab, cum alias duas somnia peperissent. Habuit hic Actus initium à verbis illis cap. 6. Canticorum: *Descendi in hortum nucum, vt viderem poma conuallium:* Accepit coronidem à verbis illis cap. 8. *Adiuro vos, filiæ Hierusalem:* Compactus ex fine capitis 6. initio octaui, & toto septimo capite: inuoluit consternationem sponsæ à quadrigis, & equitatu Principis populi: triumphum sponsæ inter Heroïnas nuptiarum comites, & profusam earumdem laudationem, epulas in domus adito & ingressu, prolis masculæ votum: somnum denique inter dilecti sui brachia.

SVBSECTIO VII.

Epilogus Canticorum, populorum de sponsæ gloria stuporem repræsentat; sponsæ data monita aduersùs formæ insidiatores: vineam dotalem commendat: nuptialem conuentum aspergit.

POstquàm è somno expergefacta sponsa, in 26.
apertiorem auram, liberiorémque ducendam existimauit vir eius, quò spiritum recuperaret: neque enim latebat eam malè habere: ergo ad alios paradisos & pomœria iter accingunt omnes, ad quos vt deuenerunt, posteà sponsam dilectus ad canendum prouocauit, quoniam intra hortum res erat, non in publico, & amici tantùm auscultabant: sed antequàm viridarium attingerent, placuit per montem, eremúmque aliquandiu vagari: & certè Reginas etiam, & quantuncunque delicatas, tenerásque, gradientes pedissequæ solùm suffulcire solitæ: De Esther
habes cap. 15. *Assumpsit duas famulas, & su-* Esther 15.6.
per vnam quidem innitebatur, quasi præ delicijs, & nimia teneritudine corpus suum ferre non susti-

neus: altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans. Sponsus igitur, quò amoris erga dilectam magnitudinem palàm faceret vniuersis, non aliquam de Heroinis quidem, quæ fecissent ex animo; non de Optimatibus quempiam passus sponsam iuuare euntem per solitudinem; ipse brachiis se supposuit, ipso innixa ferebatur deliciarum plena: Magno fuit hæc res stupori nobilibus, & inuidebant Heroinæ omnes rarum in maritis affectum: sed prætereuntium ruticolarum turbæ in primis admirabantur, tam teneram modò, tam non ambulare valentem, nisi Principis humeris incumbentem, quam nouerant non multò anteà Soles pati scientem, & hœdos ad pastum ducere, & vineis excubias agentem: Attonitæ ita-
Cant. 8. 5. que nationes: *Quæ est ista* (dicebant) *quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectũ suum?* Ne autem à tanta populorum admiratione superbiendi occasionem caperet, reuocauit sponsus in memoriam vitæ exordia, primósque natales pauperes satis atque obscuros, fortasse acceptâ ingeniosè ansâ à pomifera arbore, sub qua inter ambulandum paululùm consederant:
Ibid. *Sub arbore malo* (ait) *suscitaui te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.*

27. Et quoniam iam genialis pompa in occasum
Sponsa monita aduersus proces data. pergebat, stabátque tempus, quo ex Libano Hierosolymam transferenda esset noua nupta in mariti domum: putauit adolescentulam teneræ ætatis, & aulæ fraudibus inassuetam, præceptis communiendam aduersùs vrbanos, Palæstinos præsertim, pudicitiæ acerrimos oppugnatores:
Ibid. v. 6. *Pone me* (ait) *vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum*: totam te possideam solus intùs, forisque: Et quidem ille de feminæ probitate satis confisus; sed aulicorum artes, & faciei peregrinus decor timidum faciebant.

Helena Paridi. *De facie metuit, vita confidit, & illum*
Securum probitas, forma timere facit.

Et ne in vanum formidare putet, procorum quàm sit vehemens flamma graphicè delineat: cui neque mors terrori sit, non Inferorum domus, non vnquam satietur, quæ flocci faciat omnem substantiam profudisse, si per bonorum ab-
Ibid. v 6. & 7. sumptionem concupitis potiri liceat: *Quia fortis est, sicut mors, dilectio; dura, sicut Infernus, æmulatio: si dederit homo omnem substantiam domus suæ,* &c. nisi iis verbis, zelotypiæ non ferenda vis, magis expressa; neque posse apud Moysis sectatores adulterium delitescere; sed infami adulteræ morte palàm fieri vniuersis, Numerorum
Adulterij pœna apud Iudæos. cap. 5. *Et inflato ventre computrescet femur, eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo:* Quæ quoniam illa, nondum satis docta ritus Hebræorum, adhuc forsan ignorabat, declarauit asperâ & vrgenti phrasi, & ad terrorem compositâ sponsus; non posse quippe via aliqua liberari ab infami, enormíque supplicio, quæ adulterio consensisset.

28. Audierant sermonem sponsæ consanguinei, & affines, déque non committendo adulterio illi securi quidem sua æstimatione; nouerant enim retroactam cum omni sobrietate & modestia ætatem; sed timebant à repudij libello, quem non tarò, ob non nimiùm graues causas ab Hebræis datum vxoribus, audierant: quid, si Princeps pertæsus amorum facilè dimisisset? Ausi igitur sunt postulare, ne tam subitò Hierosolymam, suásque in ædes ferret; sed relinqueret cognatis erudiendam adhuc: vsque nunc eadem eloquentia, quâ sponsi animum vincere conati sunt ante iuratas nuptias, vbique falsâ immaturæ specie ætatis decipere aggressi, iterant modò: *Soror* Ibid v. 8.
nostra paruula, & vbera non habet: quid faciemus sorori nostræ in die, quando alloquenda est? Quòd si Principi fixum sit, non diutiùs Libano stare, sed necessarium sit Metropolim petere; facturos eos, vt sponsa sarta, tecta sit, neminíque ad eam pateat aditus: quippe firmanda omnia, obstruendáque, & propugnaculis murum, & ostium cedrinis tabulis, quæ fissuram, aut rimam non admittunt, muniendum: At sponsam pudebat de affinium conatibus; neque opus esse custodia, vigilibúsque, ex quo pacem, felicitatémque, coram tali Principe illa consequuta sit: *Ego* (ait) *murus,* Ibid. v. 10.
& vbera, mollissima mei pars, turritam fortitudinem induent.

Sic, dum sermocinarentur, & Princeps, & no- 29.
ua nupta, & consanguinei illius; non iter illis longum, non hora prolixior; fefellerat omnia colloquium, & apparet inopinatò viarum meta,
alter, quem petebant, hortus vineæ coniunctus: *Vinea, quæ*
erat autem vinea hæc, quam pro dote sponsæ *sponsa dos.*
dederat Princeps: sic enim ferebat vsus, maritum dotem pendere: Qua præter spem conspecta: non enim tam prope esse putauerat; *Vinea* Ibid. v. 11.
(ait) *mea coram me est.* Atque sponsi erga se amorem, liberalitatem pariter summam commendare volens, describit celeberrimam in vniuersa Palæstina vineam, quam sponsus ad Hierosolymitana suburbia positam habebat, quippe *vir affert pro fructu eius mille argenteos*: at potiorem hac donatam se vinea, cùm præter *mille argenteos*, quos possessor colligeret, *ducentos* lucrarentur illi, *qui custodiunt fructum eius*: Sponsam igitur in eam contulisse quidquid in possessionibus optimum & præclarissimum haberet, vt non mirandum, si tam magnifico benefactori fidem indemnem perpetuùm seruaret: Vineam ingressi, ad hortum delati sunt, quòd ea pars agrorum cultior, & speciosior esset: hîc cùm amœno loco accubuissent, sponsus luminibus in omnem partem versis, cùm non adesse aliquem de exteris conspicaretur, sed domesticos esse cunctos, atque amicos, sponsam obsecrauit, vt dulce aliquid & iocundum cantillaret: *Quæ ha-* Ibid v 13.
bitas in hortis, (ait) *amici auscultant, fac me audire vocem tuam*: Illa paruit hilariter, & astutè simul: nam, cùm nõ aliud tam cupere sponsum sciret, atque vt noua nupta obliuisceretur populum suum, & domum patris sui, cúmque eo Hierosolymam ouans & victorialiter traducta pergeret, hoc ipsum sibi cordi esse finxit; & velut moram sponsi reprehensura, quòd nimiùm apud
Libanum pausaret: *Fuge, dilecte mi,* (ait) *& assi-* Ibid. v. 14.
milare capreæ, hinnulóque ceruorum super montes aromatum: Fuge, dilecte mi; dissolue cœtum nuptialem, accelera, festina; & sponsa tua dulcissima comitatus, instar hinnuli ceruorum, qui charam genitricem ambit, quocunque illa pergat; transcende Libani iuga, relinque eremum, & posthabe Salomonis aulæ gaudenti, opulentæ, nobili: tædet vlteriùs in loco isto stare, loco hor-
roris & formidinis, vbi *cubilia leonum, & mon-* Cant 4. 8.
tes pardorum: anhelat illuc animus, vbi cum Rege pacifico commorantur iustitia, & pax, opes superbæ, & deliciæ filiorum hominum: millia millium ministrant ei: & cùm satellitum infinitus sit numerus; nulla tamen est in multitudine confusio: verùm tam mirabilis ordo, vt præ stupore Sabæorum Reginam penè spiritum amisisse referant.

referant: Duc me (animæ meæ delicium) in hanc beatam regionem: fuge, propera, vince celeritate *capreas, hinnulósque ceruorum*; vince Euros, & sagittas: moriar si tantillùm moreris. Ita illa cantauit, & ad eius musicam genialis pompa finita est, Epithalamium siluit.

30. Cuius hæc nouissima portio, quæ catastrophæ vicem gerit, incepit ab illis verbis capitis octaui, atque vltimi: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens*, &c. traxit secum vsque in postrema capitis eiusdem verba: clausit admirationem gentium de sponsæ deliciis, iter in nouum pomœrium, sponsi monitionem ad nuptam nouam de cauendis aulicorum insidiis contra formam, & pudicitiam eius, vineæ dotalis cum Hierosolymitana æquiparantiam: denique cantum sponsæ intra hortos, & cum vocis eius silentio totius apparatus finem.

SECTIO II.

Salomonis Cantici spiritale & mysticum propositum quale, quàm varium?

QVONIAM hæc Sectio, quod varia amplecteretur, quæ sine incommodo diuelli non poterant, nimiùm excreuit; quemadmodum antecedentem Sectionem in plura membra partiti sumus, sic & hanc diuidere operæpretium duximus.

SVBSECTIO I.

Quis Ecclesiæ sponsus? & qualis ipsa, antequàm desponderetur Christo?

31. *Ecclesia Catholica sponsa Canticorum.*

SVb Tiberij Cæsaris imperio, procurante Pontio Pilato Iudæam, adolescens *speciosus forma præ filiis hominum*, natione Hebræus, lare Bethlehemiticus, Virgine, Deóque prognatus; Christus, quia vnctus; Salomon, quia pacificus, dictus; dignitate Rex Regum, & Dominus dominantium; hic tantus, talisque, *postquàm pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos*, à ligno pendens, supérque arborem vitæ positus *dilexit Ecclesiam, & se ipsam tradidit pro ea, quam acquisiuit sanguine suo*: Erat autem hæc coniux eius, *prout Expositores Catholici communiter dicunt, Ecclesia, quatenus diuiditur contra Synagogam*; patria sponsæ Libanus, *mons arduus apud Phœnices superbo imperio gentiũ comparatus: unde vel maximè sponsa hæc euocatur audiens vocem Christi dicentis: Veni à Libano, sponsa: veni à Libano, à cubili leonum, à montibus leopardorum, scilicet, vt horrentem idololatriæ syluam deserens, ac stabula immanium ferarum, Dæmonum quippe cubilia derelinquens, ad omnipotentis Dei cultum properet, eiúsque amplectatur fidem.* Genitrix illi superstitio: *Sub arbore malo peperit eam, ibi corrupta est mater eius, ibi violata est. Aut, si quis artifex faber de sylua lignũ rectum secuerit, & huius, quod ad nullum est vsum, sculpat diligenter per vacuitatem suam, & per scientiam suæ artis figuret illud, & assimilet illud imagini hominis, aut alicui*

Ephes. 5. & Actor. 20.

Lyran. ad v. 1. Cant. Gaudent. tract. 8.

Sap. c. 13.

ex animalibus comparet, perliniens rubrica, in pariete ponens illud, & confirmans ferro, ne fortè cadat, sciens, quia non potest adiuuare se: imago enim est, & opus est illi adiutorium: & pro sanitate quidẽ infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in adiutorium, inutilem inuocat. Hęc idololatriæ origo & natiuitas, nónne sub arbore quidem?

32. Genitor eius Princeps superbus, *qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*: conatus sedere in monte testamenti, & in lateribus Aquilonis; officio meretrix & fornicaria assueta in hortis habitare, & vineas custodire, vbi *sub omni ligno frondoso prosternebatur*: & in omni colle sublimi, & inter syluarum nemora atque lucos pascebat hœdos lasciuientem gregem atque petulcum genus, *ædificans lupanar in cunctis plateis, ad omne caput viæ signum prostitutionis attollens*, abiénsque post greges sodalium, meretrix proinde spiritaliter quemadmodum & colore super carbonem denigrata, inops & esuriens adeò, vt cuperet de siliquis saturari, & nemo erat qui dabat: nomen verus derelictæ & sterilis atque prostitutæ; nouum honoris & gloriæ à Christo *Christiana* dicta. At, quomodo tam sapiens, tam formosus iuuenis, nudam, adulteram, fœdam concupiuit? próque ea se tradidit in mortem acerbam? *Sanè vt illam sanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi; sed, vt sit sancta & immaculata. Amata est fœda, ne remaneret fœda; non enim verè fœda amata est, quia non fœditas amata est: nam si hoc amaret, hoc seruaret: euertit fœditatem, seruauit pulchritudinem. Ex captiua libera, ex peregrina ciuis, ex vilissima Regina & sponsa Creatoris, Verbi Dei Christi benignitate affecta. Laceris quondam obsita pannis, nunc in vestitu deaurato Regi assistens.*

2. Thess. 2.

Ezech. 16.

Ephes. c. 5.

Aug. in Ps. 44. initio.

Apponius lib. 1 in Cant. initio. Theod. ad illa cap. 1. Cant. Nigra sum.

33. Et inuidebant cognati omnes, sorores, atque fratres ex matre Synagoga: acerbè loquebantur, quoniam Æthiopissam duxisset, eam, quæ Dæmones antea miserè coluisset, eorúmque cultu fœdata nigrum colorem contraxisset; veriti, ne propter hanc à Moyse recederet, *quoniam lex per Moysem, gratia & veritas per Iesum Christum*: potuitque tandem odij magnitudo formosissimum iuuenem Barabbæ postponere, *& lignum mittere in panem eius*; sed non charitatem erga sponsam minuere, nedum extinguere; pro qua trigintatribus annis seruiuit *in labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate*; & videbantur ei pauci præ amoris granditate; & hæc, quæ ille patrarat vsque in diem desponsationis, & lætitiæ cordis, quando sæua nouerca coronauit diademate ludibrij flagellatum priùs, spinis sacrum verticem transfigentibus.

Theod. ibid.

SVBSECTIO II.

Proœmium Ecclesiæ varios affectus in triduo mortis Christi ostendens.

SEd abiit ille liberaturus populum, qui sedebat in vmbra mortis, rediturus ad nuptias cum stola immortali victor tumuli, & mortis; 34.
Nec diu sanè moratus, nisi amaret, quæ expectabat,

ctabat,& amanti nolla breuis mora. Leuabat igitur manus puras ad Patrem ſponſi orbata coniux,& orabat humilis: *Non dabis ſanctum tuum, Domine, videre corruptionem*: Quin magis pro eo, quòd laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur, & erit *ſepulcrum illius glorioſum, & dominabitur a mari vſque ad mare, a flumine vſque ad terminos orbis terrarum: omnes gentes ſeruient ei*: Iam ſatis dormiuit: veniat deſideratus Gentibus,
Cantic. 1. *& oſculetur me oſculo oris ſui*! Non,ſi ad me Moyſem, aut aliquem de Prophetis mittas, Pater, ſatiabor: non, ſi Angelus de cœlo euangelizet:
Ibid. v. 2. *quia nemo ſic locutus eſt ſicut ille: Diffuſa eſt gratia in labiis eius*: Illius vbera concupiſco,*quia meliora ſunt vino*, & duritie legis, *quippe fragrantia vnguentis optimis*. ſuauitate delibuta: Quidni & oſculo & vberibus dulciſſimis, cuius *oleum effuſum*, nomen? Propterea *adoleſcentula*, imperfectæ etiam & nouitiæ animæ, quæ omnia metuunt, dilexerunt illum: Quòd ſi nondum venit hora, qua ſolutis inferni doloribus glorioſus procedas ex monumento, ſaltem hoc annue di-
Ibid. v. 3. lectæ tuæ, vt pergam ad te: *Trahe me*: ibimus per mortem, per ſepulcrum, vt tecum iungamur: *curremus in odorem vnguentorum tuorum*: quia melius eſt nobis mori apud te, quàm viuere ſine te: Atque hæc dicebat illa, *plorans in nocte,& lacryma in maxillis eius*, cùm miſeratus Rex ſponſi Genitor, *introduxit eam in cellaria ſua*, quæ ſunt Scripturæ ſanctæ: ibi contemplata eſt,quemadmodum dilectus veniens veniret, & non remoraretur: ſed poſt triduum rediret diues & abundans, accepturus omnem poteſtatem *in cœlo, & in terra*, vt in nomine eius omne genu flectatur: gauiſa eſt, nec potuit voluptatem non exprimere: *Exultabimus, & lætabimur in te,memores vberum tuorum ſuper vinum.*

35. Sed audierat neſcio quos contumeliæ ſermones aduerſùs abſentem ſponſum: ſeductorem enim
Matth. 27. v. 63. vocabant: *Recordati ſumus,quia ſeductor ille dixit adhuc viuens: Poſt tres dies reſurgam*: & velut conſolatura eum, quem amauerat: *Recti* (ait) *diligunt te*: Sufficit, ſi ament boni: laus eſt malorum inuidia: Verùm & ipſam, quæ de circumciſione erat, congregatio mordebat acriùs: ſui quoque
Cant. 1. 4. defenſionem aggreſſa: *Nigra ſum* (inquit) *ſed formoſa*: neque enim apud gentes vllo tempore defuerunt vero Numini, qui famularentur: Sunt apud nos & pelles ſpecioſæ Salomonis, quamuis maxima portio de Cedar & tenebroſis: habet tamen culpa noſtra, quod gratiam aliquam conciliet: errauimus quidem; at ſecuti ſumus Aſtrorum Deum,mundi oculum, Planetam fulgentiſſimum. *Decolorauit nos ſol*: non ſicut vos vituli ni capitis adoratores ſtupidi fuimus: Ad hæc Philo-
Ibid. v. 5. ſophi, *filij matris meæ, poſuerunt me cuſtodem in vineis*, vt inter lucos, intérque nemorum opaca Diis, quos fecerant manus hominum, ſacrificarem: ipſi, qui ſcientiæ clauem habuerunt, dece-
Rom. 1. perant me; *propter quod reuelata eſt ira Dei de cœlo ſuper impietatem eorum, quoniam veritatem Dei in iniuſtitia detinuerunt,quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt illis.*

36. Sic diſputabat pro dilecto,pro ſemetipſa; cùm rurſum tædiorum impatiens pro die nuptiarum ſupplicat,Paracliti, nempe, luminoſo, caleoſique
Cant. 1. 6. aduentu: *Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie?* Idque tantoperè auet ab ignorantiis cupida liberari, plenéque edoceri à gratiarum largitore: *ne incipiam vagari poſt greges ſodalium tuorum.* Sed aioici monuère,per Scripturarum lectionem, ſeniorúmque doctrinam,atque per creaturam mundi, Dei inuiſibilia cognoſci; nec fore vt labatur, ſodaléſque falſi fratres in errorem trahant, modò ſe ipſam noſcat, humiliſque ſit, & non *exaltetur cor, neque elati ſint oculi eius*: non poſſe ſemper ab ipſius ſponſi ore diſci vniuerſa; hunc ſecurum tramitem,donec perueniamus ad eum, & videamus *in lumine eius lumen: Si ignoras te, ô pulcherrima in-* Ibid. v. 7.
ter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum: & paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſtorum.

Atque his coniicetur Prologus Salomonis 37.
Cantici iuxta myſticam de Eccleſia interpretationem: à verbis quibus caput primum inchoat: *Oſculetur oſculo oris ſui*, vſque ad verba ea eiuſdem capitis: *Equitatui meo*: quibus clauſa Eccleſiæ, quam ſibi Chriſtus in paſſione deſpondit, ab eáque per mortem abierat, deſideria de celeri ex mortuis ſponſi ſuſcitatione, eiuſdem conſolatio ex Scripturarum intellectu citam eius, quem ardebat, promittentium reuerſionem; ſparſorum in dilectum, inque ipſam conuiciorum refutationem; genialis diei anxia vota, & amicorum ſalutaria monita; Eccleſiæ (inquam) contenta ratiocinia illius, quæ *noua, Catholica, ex gentibus* nuncupatur: *noua* ſanè, quòd à morte Chriſti originem accepiſſet,deletis Synagogæ ritibus: *Catholica*, quia vniuerſalis eſſet, *& illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*; non quemadmodum prior illa vnius Prouinciæ limitibus circumſcripta: ex *Gentibus* denique; quoniam, etſi Apoſtoli, primíque ductores eius de circumciſione fuerant, proptereáque Patres non rarò Synagogam eius vocent matrem; tamen quia ſubintrauit illicò plenitudo nationum,& illi ipſi primi ductores non Synagogæ cæremonias, legéſque ſequuti; verùm illas, quas ſemper amplexata Eccleſia de gentilitate conflata,ideò de Gentibus ad differentiam Synagogæ nuncupata.

Svbsectio III.

Actus primus ſacræ comœdiæ primum epulum, apparatúmque nuptialem complectens; & potiſſima Chriſti geſta ab anaſtaſi vſque in diem, quo aſſumptus eſt.

Exurgit tandem ſponſus, quia à morte teneri 38.
non poterat, ſponſámque alloquutus: *Equitatui* (ait) *meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te,* Ibid. v. 8.
amica mea: Aut,quia certè, vt quondam Pharaonem & exercitum eius demerſit in profundum; ſic modò triumphator redibat morte ſubacta, *mors mortua namque eſt*: aut, quia Sanctorum caterua comitatus, Regum Ægyptiorum pompam in quadrigarum multitudine referebat: Matth.
Nam monumenta aperta fuerunt, & multa corpora 27. 53.
Sanctorum,qui dormierant,ſurrexerunt: & exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Prima autem ſponſi ſtatio apud Matrem fuit: & quoniam in terris remanſurus erat adhuc per quadraginta dies loquens de regno Dei, agens de Sacramentis, de Hierarchiis, de ritibus in ventura tempora, imprimiſque tractans de ornanda ſponſa,cæteróque geniali apparatu in diem nuptiarum; hanc continuò adortus curam, ge-

nas,

nas, collúmque satis decorata aiebat, neque adscititiis artibus indigere: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis: collum tuum, sicut monilia.* Intelligebat autem Genitricem suam, pulcherrimam Ecclesiæ portionem, collúmque, per quam omnis gratiarum esca in corpus deriuatur: Huius, ipsæ genæ, turtures, seu faciei ornamenta; nam talia turtures: collum, monilia; id est, natiuus decor artificia opus superans: Quare, cùm in hac nihil inornatum, ad alia membra apparatus transferẽdus: quoniam autem principia illa, in quibus cum gentilismo dimicandum erat, egebant feruidis in primis verbi Præconibus, & qui tanquam carbones desolatorij, sagittæque ignitæ pertingerent vsque ad diuisionem animæ, pollicentur amici, videlicet, aut Angeli tutelares, aut Apostoli, *auri*, id est, feruoris, charitatísque, cum prædicationis argentato eloquio fidam coniunctionem: *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.*

Cant. 1.9.
Christus resurgens Matri apparet.
Ibid. v.9.

39. Sed quodam die, cùm Simon Petrus, aliíque de nouellæ sponsæ Principibus ad Tiberiadis vada piscarentur incassùm per noctem, manè videndum se sponsus obtulit, inuitauitque ad mensam: *Venite,* (ait) *prandete: Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est*, propter reuerentiam Magistri: De his epulis sponsa: *Dum esset* (ait) *Rex in accubitu suo*, prandens, nempe, cum discipulis: *nardus mea dedit odorem suum:* placuit quippe ei humilitas, atque reuerentia erga eum, qua non ausa sunt per quempiam filiorum, qui accumbebant cogitare: Tu quis es? Deinde refert, vt Sacramentum Pœnitentiæ in lapsorum gratiam instituit, cùm insufflauit Apostolis, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt:* Declarauit autem eleganti metaphora à myrrhæ natura postulata, quæ amara est, & cruciatum potaturis generãs, nisi adaculeata folia, ramósve potior allusio: *Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* Atque vt corporis sui Sacramentum arcanum exhibuit euntibus in Emaüs, qui cognouerunt illum in fractione panis: *Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi:* His tam pretiosis accumulatam donis iam non dubitauit sponsus bis pulchram, & conspicuam nominare: *Ecce tu pulchra es, amica mea; ecce tu pulchra es:* Et, quidni formosa, quæ botrum cypri possidebat? *Quid enim bonum eius, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* At specialiùs tamen ob internam, externamque iustitiam; columbis assimilat ob fecunditatem in multiplici sobole bonorum fidelium.

Apparitio Christi ad vada Tiberiadis.
Ioan. 21.12.
Cant. 1.11.
Sacramenti Pœnitentiæ institutio.
Ioan. 20.22.
Cant. 1.12.
Ibid. v.13.
Ibid. v.15.
Zachar. 9.17.

40. Sed illa stupefacta admirabilem dilecti sanitatem, quem fuerat contemplata virum dolorum, & non habentem speciem, & velut leprosum reputauerat; nunc supra Solis claritatem, radiosum & micantem cernens; adeò, non hominem crederent de discipulis aliqui, sed existimarent se spiritum videre, turbari & conterriti ad fulgores immortalis æui & decoris: *Ecce*, inquit, *tu pulcher es, dilecte mi.* Verè tu solus formosus: Non tibi, quo dormieras, mortis soporem, crucis insuaue stratũ, non sepulcralis rupes corruptionem attulit; sed florem iuuentæ, & immarcessibile robur: *Lectulus noster floridus est:* Vniuersa cedrina atque cupressina sunt immortalitatem spirantia: quomodo enim aliter ingressus fuisses vna Sabbathorum, cùm fores fuissent clausæ? *Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina:* putredo, abito; procul esto, vermis & corruptela.

Christi ex resurrectione gloria.
Cant. 1.15.
Ibid. v.16.

41. Et iam propè aderat tempus, vt ad Genitorem reuerteretur sponsus, alloquutúsque discipulos: *Euntes* (ait) *docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis:* Non enim ampliùs in solo Israel, notus Deus; sed in omnem terram exibit sonus eius, & cognoscetur in populis & nationibus: *Ego enim flos campi, & lilium conuallium;* cunctis mei copiam in posterum facturus: Venite ad me, omnes, qui laboratis, & onerati estis, sine vllo discrimine Iudæi, aut Græci, aut Barbari: *Vos autem sedebitis in ciuitate, quoadvsque induamini virtute ex alto:* Quare, ô dilecta, pete Hierosolymitanum cœnaculum, ibique latita paululùm, *Sicut lilium inter spinas;* sic ego relinquo te Synagoga vndique cinctam: Sed non terreamini, neque tu, neque pusillus tuus grex: quia complacuit Patri vestro dare vobis tandem regnum & victoriam: *Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Et eduxit eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis: Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum: Ibat autem tinctis vestibus de Bosra, formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ:* Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei: neque triumphi iucundior pars illa, qua ducebat captiuam captiuitatem; sed eminebat inter tantos ipse ab humero, & sursum *& non erat ei similis in omni populo:* Quare abeuntem iis encomiis prosequuta sponsa: *Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios:* Quasi enim infructuosæ arbores, & sine honore videbantur, Angeli, hominésque beati, huius si feminæ sponso iungantur.

Matth. 28.19.
Mittuntur Apostoli ad prædicandũ.
Cant. 2.1.
Luc. 24.49.
Matth. 28.20.
Luc. vbi supra.
Isaias 63.1.
Ascensio in cælum Christi.
Cant. 2.3.

42. Atque istis absoluitur prima Canticorum pars, præparationem, & ornatum sponsæ pro die connubiali complectens a verbis illis capitis primi: *Equitatui meo in curribus Pharaonis, &c.* vsque ad ea verba capitis secundi: *Sub vmbra illius, quem desideraueram, &c.* quibus comprehẽduntur præcipua Seruatoris gesta ab anastasi ad ascensum in cœlos, videlicet, sanctorum corporum de monumentis suscitatio, Virginis Matris laudes, Præconum verbi partes, epulum cum piscantibus Apostolis, Pœnitentiæ Sacramenti institutio, panis in dominicum Corpus apud Emaüs transubstantiatio, sponsæ stupor de gloria & immortalitate dilecti, mandatum de Christo vbique annunciando, ascendentis denique pompa & triumphus.

SVBSECTIO IV.

Actus secundus prodit nuptias Ecclesiæ eiusdem propagationem; secundum conuiuium; Imperatorum iras & persequutionem; pacem sub Constantino; sub eodémque felicissima incrementa.

43. POstquam igitur, videntibus Apostolis, Iesus eleuatus est, vt sederet ad dexteram Patris, *& nubes suscepit eum ab oculis eorum, tunc reuersi sunt Hierosolymam à monte, qui vocatur Oliueti;* & cœnaculum intrantes perseuerabant vnanimiter in oratione, donec optata Pentecostes luce exoriente, Ecclesiæ cum Christo nuptiæ cum sono

Actor. 1.
Spiritus sancti super Apostolos descensus.

& clamore valido innotuêre, descendente cum
ignibus connubiorum Parocho, Patris, Filiique
sempiterno amore: Et quoniam tantis ardoribus
mortalis impar infirmitas, obumbrauit nouellam
Ecclesiam virtus Altissimi, quò sufferre possit:
Cant. 2. 3. *Sub vmbra illius, quem desideraueram sedi: & fru-*
ctus eius dulcis gutturi meo: Nec tamen sic con-
fortata plenitudinem conuiuij sustinere valens:
nam, vt *in cellam vinariam* introducta est, & bi-
bit, & inebriata est de torrente voluptatis, scili-
cet; musto saturatam dixêre, cùm *nondum hora*
diei esset tertia: Sui impotens, gaudiorum multi-
tudine obruta, in deliquium & languorem inci-
Ibid. v. 4. dit; primúmque illud beneficium agnouit, *ordi-*
natam in se charitatem: quippe Synagogæ chari-
tas sine ordine ferebatur, quòd non amatum di-
ligeret; sed munera: ergo anhelabat tota ad filio-
rum generationem; maledicta quippe habebatur
sterilis in Israel: omnis gloria & felicitas in pos-
sessionibus, vineis, oliuetis, atque substantia huius
mundi. Ad hæc, quæ apud eius studiosos pluri-
mos iustitia, omnis in superficie erat, & quæ ho-
Matth. 23. 27. minum plausus aucuparetur: *Mundantes quod*
intus est tantùm calicis, & paropsidis, similes sepul-
cris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa,
intus plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurci-
Synagoga ab Ecclesia Catholica discrimen. *tia*. Ecclesiæ igitur charitas ordinata, sponsum nō
se quærere docta, virginitatem continuò professa,
floribus fulciri auet; temporalia denique & peri-
tura, *lanâ* adumbrata sub se, æterna *dexterâ* signi-
Cant. 2. 6. ficata super se habere: *Læua ... sub capite meo, &*
dextera illius amplexabitur ... Nec tantùm ca-
duca ista capiti; sed pedib... etiam supposuerat:
Act. 4. 34. *Quot enim possessores agrorum, aut domorū erant,*
vendentes afferebant pretia eorum, & ponebant an-
te pedes Apostolorum. Habuitque noua nupta ad
tempus pacem, sponso adiurante *filias Hierusalem*
per capreas, ceruósque camporum, id est, per quæ
erant eis chariora; *ne suscitarent, neque euigilare*
facerent dilectam. Sic enim condecebat teneram
adhuc non subitò, & in ipso limine conturbari.

44. Et iam cœperat dilectus experi etiam ab ini-
Act. 2. 41. micis; *Et apposita sunt in die illa animæ circiter*
tria millia, ad vnam Petri vocem, & verbum Do-
mini crescebat, & multiplicabatur numerus disci-
Samaria conuersio pulorum in Hierusalem valdè; multa etiam turba
Sacerdotum obediebat fidei: & factus est nume-
rus credentium virorum ob aliam concionem
quinque millia: sed & Samaria verbum recepit:
Videns igitur sponsa ad fidem venientium ingen-
tes populorum cateruas, & in his de Principibus,
Cant. 2. 9. Sacerdotes, nempè, læta exclamat: *Ecce iste venit*
saliens in montibus, transiliens colles. Similis dile-
Euangelij ostia reserantur Gentilibus. *ctus meus capreæ, hinnulóq; ceruorum*; Verùm ad-
huc Iudæam & Samariam non extra progressus,
& Gentes sponsi hæreditas, de quibus Pater ad
Psal. 2. eum: *Postula à me, & dabo tibi Gentes hæredita-*
tem tuam, iacebant in vmbra mortis, & dilectum
non nisi obscurè nouerant: videbant enim tantùm
Cant. 2. 9. per cancellos: *En ipse* (ait) *stat post parietem no-*
strum, respiciens per fenestras, prospiciens per can-
cellos? Sed non diu interclusa Gentibus ianua,
Cornelij Baptismus. Simone ad Cornelium destinato; Antiochensium
plurimis ad veritatem traductis, vbi primùm disci-
puli Christiani dicti; diuisis pariter Apostolis per
Ibid. v. 10. omnes mundi plagas: *En dilectus meus loquitur*
mihi: surge, propera, amica mea: iam hyems transiit,
imber abiit, & recessit: *Flores* (ait) *apparuerunt in*
Prospera initia prædicationis Apostolorū. *terra nostra*: Nam hoc mirabile est, cùm terra il-
la inuia esset, & inaquosa, maledicta etiam, ac pro-
inde tribulos & spinas productura solùm; *suam*

vocat: quia Gentes hæreditas filij, vt dicebamus
ex Psalmo secundo: *Tempus putationis aduenit*:
regnat mortificatio Christi, vbi Venus, & Bacchus
dominabantur: ibique *turturis*, hoc est, castitatis
vox audita, vbi etiam pueri prostituebantur: *ficus*,
damnata arbor, *grossos* produxit: denique & *in*
foraminibus, & in maceriis non ingrata habitatio.

Et sanè Marcus Essenorum choros instituit
apud Alexandriam, & Ægyptum: de primis illis 45.
Christianorum Monachis, *cantabant hymnos* *Primi Christianorum Monachi.*
in laudem Dei compositos, variis metrorum, carmi-
númque generibus, nunc vno ore, nunc alternis, non Philo de
sine decoris, ac religiosis gestibus, & accentibus: Pro vita contempl.
his rogat sponsam: *Ostende mihi faciem tuam, so-*
net vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, Baron. tom. 1. ann 64.
& facies tua decora. Nónne enim formosi illi, qui Cant. 2. 14.
candidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo,
sapphiro pulchriores? Sed, quoniam Simon Ma- *Simon Magus*
gus, Hæreticorum Antesignanus, pessimo conta- *Hæreticorum Antesignanus.*
gio facem præluxit, viuénsque asseclas assequutus,
& mortuum imitari, Menander, Saturninos, Basi-
lides, Carpocrates, Cerinthus, Ebion, Nicolaüs,
Marcion, in initiis extinguendam luem salutari &
opportuno consilio monuit sponsa: *Capite nobis* Ibid. v. 15.
vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: nam vi-
nea nostra floruit. Et volebat illa cū dilecto quiete
gaudere: *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur* Ibid. v. 16.
inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ:
Sed, heu! non tempus quiescendi est: ecce iam
abiit ille totum tuum solamen: *Reuertere* (inquit
abeunti) quàm citò! vide, ne moreris! *similis esto* Ibid. v 17.
capreæ, hinnulóque ceruorum super montes Bether!
O si tu scires, sponsa, in hac die, quæ tibi ad pacem
est, quantæ malorum te manent myriades! O si *Decem persecutiones Imperatorū Gentilium.*
nosses, quàm serò dilectus ad te reuersurus sit! Ec-
ce, ô dulcissima, illæ decem persequutiones iam
ad limen sunt, iam pulsant, ad quarum solam nar-
rationem, stetérúntque comæ, & vox faucibus
hæsit.

In lectulo meo (ait) *per noctes quæsiui, quem dili-* 46.
git anima mea. Non fuit vna nox illa; sed multæ, Cant. 3. 1.
& productæ noctes per trecentos fere annos, *ex*
quo primus Nero in hanc sectam tum maximè Ro- Tertull. in Apolog.
mæ orientem Cæsariano gladio ferociuit, vsque in
Constantini lætum, diuinúmque imperium: *Quæ-*
siui (inquit) *& non inueni*. Ah! quomodo non in- Cant 3. 1.
uenisti illum, qui etiam à non quærentibus inuē-
tus est? *Sed tantis Gentilium pressuris sponsa hæc* Beda lib. 2.
non solùm afflicta, sed etiam fœdata est, vt (si fieri in Marc. ad
posset) Redemptor ipsius eam prorsus deseruisse ad cap. 6.
tempus videretur: vnde est illa vox eius inter vn-
das, procellásque tentationum deprehensa: Vt quid, Cant. 2. 2.
Domine, recessisti longè: despicis in opportunitati-
bus, in tribulatione? Surgam, & circuibo ciuitatem
(addit:) *per vicos & plateas quæram, quem diligit*
anima mea: quæsiui, & non inueni: Credo quidem:
quid enim tunc inuenisset in plateis & loco ve-
nali, nisi edicta Principum formidanda, proscri-
ptionem bonorum, exilia, *Cracibus & stipitibus* Tertull. in
imponi Christianos, vnguibus deradi latera, ceruices Apolog.
poni ante plumbum, & glutinum, & gomphos; ad *Martyriū varioformo.*
bestias impelli, ignibus vri, in metalla damnari, in in-
sulas relegari. Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt Cant. 3. 3.
ciuitatem: & pessimè lacerarunt sanè Consules, at-
que Imperatores Romæ, quæ vrbs & ciuitas abs-
que addito nuncupata. *Num, quem diligit anima* Ibid.
mea, vidistis? Quem interrogas, mulier? Vigiles
ciuitatis obsecras? Planè illos rogat. Et ab eis de
lecto percunctaris, qui omni studio Galilæum tuū
de medio tollere nituntur, apud hos reperire pu-
tas? Et tibi constas, quando sic putas? Putat pro-
fectò

fectò in carceribus ipsorum: namque cum Martyribus in foueam descendit, & in vinculis non reliquit eos: *Si enim vobiscum non introisset (ò beati testes) nec vos illic hodie fuissetis.*

Tertull ad Martyres.

47. Eia lætare, Mater Ecclesia: non deficiet *hæc sfecta à tyrannorum impietate, quæ tunc magis ædificatur, cum cadi videtur.* Modicùm iam, & apparebit dilectus: *Paululum* (ait) *cùm pertransissem eos, inueni, quem diligit anima mea.* Sed ecce, quàm sublimia pollicetur femina hæc? *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Nam, quænam huius sponsæ (quam Gentilitatem fuisse monstrauimus) parens, nisi Roma? *Hæc namque ciuitas ignorans suæ prouectionis auctorem, cùm penè omnibus dominaretur Gentibus, omnium Gentium seruiebat erroribus: & magnam sibi videbatur assumpsisse religionem; quia nullam respuebat falsitatem.* Ergo in Romanas arces sponsum introducere, audet promisisse? Nónne ita? cùm transacto momentaneo & leui tribulationis pondere pax magna per Constantinum data, qui & noua condita apud Byzantinos Roma, veterem Christo apposuit, vt iam deinceps publicè profiteretur Iesum Christum, & hunc crucifixum; *Attendo gloriam: iam in fronte Regum Crux illa fixa est, cui inimici insultauerunt.* At, qui de semine crucifigentium erant, Christianæ propagationis inuidiâ, postquàm disputando cùm Syluestro nihil profecerunt, ad arma & seditiones conuersi, turbas commouerunt: sed repressit temeritatem Catholicus Princeps Constantinus ad sponsi hortatum: *Adiuro vos, filiæ Hierusalem, per capreas, ceruósque camporum, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam.*

Idem ad Scapulam. Cant 2.4. Ibid. *Roma omnes Deos colebat.* Leo Papa serm. 1. in Nat. Apost. Petri & Pauli. *Roma Christo subiugata.* Aug. in Ps. 54. Baron. ad an. Christi 315. Cant. 5.5.

48. Etiam euocauerat Archiantistitem Christi Legatum à Soractis deserto, & specubus, vt de cryptis ad Romanum splendorem & lucem exiret Ecclesia, quæ à Principe incredibilibus locupletata denariis, cùm in auro, & gemmis sacrificaret agnum immaculatum, redoleréntque altaria & lychni à balsamo, à myrrha, à nardinis, omnique pretioso suffimento, demiratæ nationes subitam dexteræ Excelsi mutationem, & vna hora cohonestatam pauperem: *Quæ est ista* (dicebant) *quæ ascendit per desertum,* (nam à Soractis antro venerat) *sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Iam ex illo tempore crescere Pontificum gloria, etiam quoad visibilem apparatum, vt simul Rex esset, atque Sacerdos visibiliter, & de more Magnorum, qui sunt in terra, excubias habere: *Sexaginta fortes, qui ambirent lectam eius ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimos.* Quippe donauerat Syluestrum, & successores Prochristus Lateranensi Palatio Constantinus: Sed nihil sic recreabat eam, quæ sub persequutione fuit, atque propter sponsum patrem, & matrem dereliquit; *fratribus quoque dixit: Ignoro illos:* quàm, non contentom dilectum ad humanæ ambitionis fastigium sustulisse; præter centuplum hoc, vitam quoque æternam possidendam præbere: Vt igitur geminarent gaudia exultabundæ, nuptiarum sociæ & amicæ; Parum est (aiunt) quòd dilectus mamilla Regum te lactauerit, & in superbiam sæculorum posuerit; prouinciarum substantia locupletauerit: quid isthæc, & quæcunque Constantinus contulerit, ad eam pompam, quæ exeuntem de hoc sæculo decoratura sit, cùm finita hac geniali lætitia, ad domum sponsi transuehenda sis? Nos describemus vtcunque: *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani: columnas eius fecit argenteas,* &c. Tum etiam Virtutes cœlorum commouebuntur ad spectaculi magnitudinem: Quid non illæ vident, quæ videntem omnia contemplantur? Desiderabunt tamen ipsæ prospicere: *Egredimini, filiæ Sion, & videte Regem Salomonem,* &c.

Syluester deserit antrum Soractis. *Romana Ecclesia splendor.* Ibid. v. 6. *Romani Pontificis maiestas.* Ibid. 8. Bellarm. libr. 2. de Rom. Pont. cap. 17. *Constantini erga Ecclesiam Romanam liberalitas.* Ibid. v. 10. *Ecclesia sub Constantino felicissimus vultus.*

49. Deinde pergunt Epithalamij cantores felicissimum Ecclesiæ statum sub Constantino Principe ad miraculum depingere: nam sub eo Antonius, Monachorum Pater, Cœnobitarum chiliades ductorus, genimine sancto repleuit breui Palæstinam, Syriam, Asiam minorem, Pontum, Armeniam, aliásque regiones immanitate barbaras, multitudine infinitas: *Hi illi dentes Ecclesiæ, sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro:* Pachomij quoque sanctissimi Abbatis, qui & ipse contemplatiuis studiis cum innumera sobole excellebat, soror castarum Virginum regebat Gynæcitidem, quam propè infinitæ sequutæ feminarum turmæ, muliebrem ementitæ imbecillitatem, *velut hortus conclusus, fons signatus,* &c. Sub eadem tempora Nicææ congregati trecenti decem & octo Episcopi, probarũt collum huius sponsæ, turris instar, se habere, validissimæ, vtpote, *quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Difficile est cuncta conscribere: Quamplurimæ siquidem ciuitates ad Christianam religionem tunc temporis cum fiducia accesserunt, vltróque, Imperatore nihil præcipiente, templa sua, & statuas demolitæ sunt, & domos oratorias ædificarunt: Cum autem hoc pacto Ecclesia per vniuersum Romanum imperium creuisset, ad barbaras quoque etiam religio Christiana peruenit. Christianismum receperunt, quæ ad Rhenum habitant Gentes, Gothi, Celtæ, Galatæ, Iberi, Armenia, apud Indos quoque disseminatum Euangelium:* Hæc illa vocatio Gentilitatis à Libano: *Veni de Libano, sponsa, veni de cubilibus leonum, de montibus Pardorum. Eleganter Libani vtique montis mentione facta, qui thuris vocabulo est penes Græcos; de idololatria enim sibi sponsabat Ecclesiam:* Cuius in montis vertice sublime Veneris fanum, impudicitiæ cloacam Constantinus diruit: sed Christi Basilicas, aut iniuria temporum, aut persecutorum scelere laceras, & inhonoras redintegrari præcepit & vbi necessitas postularet, nouas extrui, prouinciarum Magistratibus necessarios sumptus ministrantibus, quibus ad amussim speciosa reddita Ecclesiæ facies, vt eam intuitus sponsus clamare non dubitauerit: *Tota pulchra es, amica mea, & macula non est in te.*

Athanasius in vita Antonij. Cant. 4.2. *Antonij, atque Pachomij Monachismus.* Ibid. 12. Conc. Nic. Ibid. v. 4. Sozom. lib. 1. c. 5. & 6. Socrates lib. 1. c. 15. *Indorum sub Constantino conuersio.* Tertull. cõtra Marcionem, lib. 4. cap. 11. Euseb. lib. 2. de vita Cõstantini. Cant. 4. 7.

50. Hanc capitalia gesta capitis quarti Canticorum: quo absoluitur capite, secunda pars Hymenæi sacri, cùm ordiretur à verbis illis capitis secundi, *Sub vmbra illius, quem desideraueram,* &c. inuoluens nuptias sponsi cum Ecclesia per Flaminis descensum in Hierosolymitanum cœnaculum; multitudinem credentium primùm intra Solymorum arcem tantùm; deinde apud Samaritas; postremò confluentium Gentilium, ad Baptismum, acetuos Apostolis in omnem orbem dispersis; persecutionem Romanorum Imperatorum; pacem per Constantinum ad fidem traductum Ecclesiæ præstitam, eiusdémque Ecclesiæ & amplitudinem, & faustissimâ incrementa.

SVBSECTIO V.

Actus tertius hæreses describit, & confutat; sponsum secundò amittit; tertium ex epulis apparat: sponsum contra hæreses armat.

51. CVm igitur per Constantini virtutem iustitia, atque pax dexteras dedissent, & à Solis ortu vsque ad occasum cognitum esset magnum Dei hominis nomen; sponsa, vt se palam ostendat, dilectum rogat, neque ampliùs in foraminibus petræ, in cauernis maceriæ lateat, quemadmodum procellæ, & insequentium temporibus: *Veniat dilectus in hortum suum. & comedat fructum pomorum suorum:* Paret amicæ postulatis: & quoniam viuifici Panis salutaris esca, non in specubus & solitudinibus paucis quibusdam angustiatis & afflictis proponebatur; sed iam apud Christianorum delubra patebat vniuersis, ad huius mensæ conuiuium inuitat: *Comedite, amici, & bibite, & inebriamini, charissimi:* Ebrietatis autem vocabulo frequentem accessum ad sacras epulas denotat, vt prima Ecclesiæ ætate, *quotidie perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem:* Deferbuerat enim sacri pabuli esuries: Sed qualiter frequentanda mensa, in qua Deus ipse sumitur, monet; nempe, præuia exomologesi, & carnis, quæ aduersùs spiritum confligitur, maceratione per mortificationis, & Pœnitentiæ exercitationem continuam & sedulam: *Messui* (inquit) *myrrham cum aromatibus:* & sic amarore priùs gustato, *comedi fauum cum melle meo; bibi vinum cum lacte meo.* Sed à tanta prosperitate incrassatus est dilectus Ecclesiæ populus: *Incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo:* Origo tantorum malorum tepor & pigritia, quibus non aliud peius monstrum incubat spiritali agone contendentibus: *Ego dormio, & cor meum vigilat:* Vtinam, aut perfectè dormires, aut perfectè à somno suscitata: Non placet mihi *calix iste mixtus ex hoc in illud: sed quoniam tepida es, incipiam te euomere:* Nondum euomuit: voluit priùs excitare. *Vox dilecti mei pulsantis: Aperi, soror mea, amica mea: quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium:* Intuere, ô sponsa: verticem spinis coronatum, profluentibus per maxillas innocuas sanguineis stillis: sic oportuit, eum, in quo Pater sibi complacuit, intrare in regnum: Nunquid tibi per rosarum molles corollas cœli patebunt? Consurge, & robusta esto, sicut in diebus antiquis: ignauum pecus à præsepibus arce.

Catholicorũ in pace tepor.
Cant. 5. 1.
Ibid.
Act. 2. 46.
Cant. 6. 1.
Ibid. v. 2.
Ibid.

52. Sed iam ad medullas lues venerat, & tota plagitans: *Expoliaui me tunica mea* (ait) *quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Quoniam igitur sponsus tam ingratam contemplatus est, & ab ipsis beneficiis immemorem, percussit eam plaga pessima, hæreses permittens; quarum ortum ab Arrianismo ducimus: *Quia, tametsi complures certè hæreses ante illorum ætatem exortæ essent, quæ quidem extra modum audacia euagatæ ad extremam dementiam sunt tandem prolapsæ: isti tamen, vt propè ad Antichristum propius accedentes, omni sua oratione, Verbo diuinitatem auferre molientes, illas hæreses priscorum errorum impietate victas esse, quodammodo declararũt:* Nulla hac diuturnior, cuius & in hodiernum diem reliquiæ; nulla, quæ palmites sic extendit, *cùm totus orbis se pene Arrianum esse ingemuerit;* nulla tam sæua & truculenta, si Hugonottas & Lutheri asseclas excipias: Timuit ab immani Harpyia sponsa, dilecto significante aliquid, *cùm misit manum per foramen, & venter intremuit ad tactum eius.* Surrexit itaque, vt aperiret: *pessulum ostij aperuit: at ille declinauerat, atque transierat.* Ah! quantos per labores quærendus nunc sponsus? O si appareat tandem! Certè non lego nunc, quemadmodum cùm suprà abierat: *Paululum cum pertransissem, inueni, quem diligit anima mea. introducam eum in domum matris meæ:* Iam & vulneratur, & pallium deperdit, quarum nihil initiatum suprà, & omnia nunc in deterius abeunt. *Maiorem tunc persecutionem Dei populus passus est, quam illa iam superius dicta vsque ad tempora Constantini: maius est enim in corpore, & anima, quam in solo corpore persecutionem pati. Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem: percusserunt me, & vulnerauerunt me: tulerunt pallium meum mihi custodes murorum:* Quid enim aliud theristri ablatio, quàm illa vestis discissa; quâ cum sponsus Petro Alexandrinorum Antistiti apparuit, & ab Arrio diuulsam testatus sit? Quid percussiones, & vulnera, nisi eiusdem insanæ hæresis infanda rabies, quæ sacra & profana omnia demolita est sub Constante Arriano, impióque Monarcha? *Quando homines iumentis similes* (sic enim per visionem magno Antonio ostensum) *crebris calcium ictibus sancta Christi dissipabant?* Sed non vnam Arij sectam delineauit sponsus: vniuersas subsequutas descripsit: Heu! quantæ à Donatistis strages? quis furor Manichæorum? quo Iconomachorum insania? qualia bella Albigenses, qualia Hussitæ mouerunt? Et Lutheranorum, Caluinistarúmque immanitates, quæ vnquã natio sub barbaris experta? O semper sanguinolentam hæresim, & sacris infestam! Et tanta quidem incommoda permisit dilectus, vt sponsa, quæ tepidè diligebat, arderet in amando, consequutúsque: nam vsque ad deliquium & languorem videas amantem: *Adiuro vos, filiæ Hierusalem, si inueneritis dilectum meum, vt nuncietis ei, quia amore langueo.*

Ibid. v. 3.
Theodor. lib. 1. Hist. cap. 2.
Arrij infestissima hæresis & omnium vt prima
Cant. 5. 4.
Maior ab hæresi persecutio, quàm à tyrannis.
Eusеb. Gallic. hom. in illud Lucæ 21. Erunt signa, &c.
Cant. 5. 7.
Christi apparitio Petro Alexandrino.
S. Athan. in vita S. Antonij.
Cant. 5. 8.

Quoniam verò hæresis Pseudochristos plurimos quotidie pariebat, per milléque variabat formas sponsum, nunc diuinitatem minuens, nunc auferens penitùs, nunc duas personas constituens, nunc vnam tribuens tantùm operationem: sollicitæ amicæ de tanta confusione, sponsam obtestantur vera de sponso oracula promat. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum?* Venustè quidem ortis de sponso quæstionibus, non præter sponsam eius alium Delium consulunt; ipsa est Ecclesia, quæ per Conciliorum, Pontificúmque Sanctiones indubitatas edit sententias? Illa igitur de summis colligens capitibus fecit verbum abbreuiatum eorum, quæ per decem & octo Concilia vniuersalia approbata hactenus locuta est, quæve in posterum pronunciatura: sic exorsa sermonem: *Dilectus meus candidus & rubicundus.* Hominem simul atque Deum significans: refutans Ebionem, & Cerinthum, qui purum hominem prædicabant. *Electus ex millibus.* nempe, oleo lætitiæ præ consortibus vnctum denotans: quia non ipse filius adoptiuus, quemadmodum illi, sicut Felix, & Elipandus mentiebantur: sed filius naturalis Dei, 53.

Hæresum variarum dogmata.
Ibid. v. 9.
Romanus Pontifex Iudex controuersiarum.
Concilia generalia approbata decẽ & octo.
Ibid. v. 10.
Ebionis, & Cerinthi hæresis.
Ibid. v. 10.
Felicis, & Elipandi error.

Dei, melior cæteris effectua, cùm nemini etiam
Ibid. v.15.
Angelorum dixerit Pater: *Filium meus es tu, ego hodie genui te, Caput eius aurum optimum.* Nam certè diuinitas auro descripta, summa atque præstantissima est, non suffert imparitatem. Quare Filius, cùm Deus sit, Genitori æqualis est, quantumcunque blatteret Arrius; & Spiritus cùm
Macedonij blasphemia.
Deus quoque sit, creatura nequeat esse, vti Macedonius stolidè promebat; nec potuit non à Patre, Filióque procedere, quidquid Græcia incassum vociferetur; hoc est, omnem diuinitatem, aurum primum esse; nihil secundi, & impa-
Ibid.
ris ordinis in ea esset *Coma eius*, attributa diuinitatis atque arcana opera, atque consilia; nigræ, sicut coruus: credat Hæreticus, quoniam si sapientiam comprehendere conetur, opprimetur à gloria: *sicut elata palmarum*, depressæ exurgunt,
Ibid. v.12.
& fugiunt magis: *Sic exaltata est scientia tua à me, & non potero ad eam: Oculi eius sicut columbæ, quæ lactè lota sunt, & resident iuxtà fluenta plenissima.* Ministri Sacramentorum & Rectores Ecclesiarum sunt, qui velut columbæ, atque instar Spiritus gratiarum largitoris, per Sacramenta, fidelium corda donis, quæ de sursum sunt à Patre luminum, replent non parca & auara manu: resident quippe iuxtà abundantia stagna, *iuxtà fluenta*
Vvicleffus.
plenissima: quantumcunque Vvicleffus, Hussitæ, & Lutherana colluuies obganniat. Nec refert
Hus.
ab impio Hus vocatam Ecclesiam, Synagogam Satanæ, nullis Hierarchiis, nullo ordine constantem, & pulchra officiorum variatione: Sponsa audienda; non illi, quorum os abundauit ma-
Ibid. v.13.
litia, & iniquitate: *Genæ eius sicut areola aromatum, consita à pigmentariis:* Quasi iucundus hortus docti artificis manu compositus, vbi quæque suis locis aptè distributa; non diuersitas, non multitudo deformat: *Labia eius lilia distillantia myrrham primam*; Romani Pontifices supremi controuersiarum Iudices; ac si loquatur sponsus ipse, os eius, labiúmque illi; velint no-
Vvaldenses.
lint Græcorum populi, Vvaldenses, Hussitæ,
Ibid. v.14.
Lutherani, Caluinistæ: *Manus eius tornatiles*; illæ, quæ supra tornum faciles in producendis orbibus: *Ipse dixit, & facta sunt: Plenæ hyacinthis.* nam, quidquid Dei manus fabricauerunt, pretiosum & decorum fuit: *Vidit omnia, & erant valdè bona:* Non igitur vnus Creator bonus, &
Gnostici.
alter malus, vti somniabant Gnostici, Marcion,
Manichæi.
Manichæus, Albigenses: *Venter eius eburneus:*
Albigenses.
caro, nempe, eius singulariter casta, quia ex
Ibid. v.15.
Matre Virgine, *& distinctus sapphiris*; hoc est, diuinum aliquid habens & cœleste e vnitam sibi diuinitatem, videlicet; licèt enomat Nestorius MARIAM Theotocon, & Deiparam non fuisse: *Crura illius, columnæ marmoreæ, quæ fundata sunt supra bases aureas.* Nimirùm, gressus ipsius, actáque in terris, candida, Parij instar marmoris, & sine labe; sed theandrica & Dei virilia, fundata super diuinitatis aurum, ita vt non solius Dei, soliúsque hominis essent; sed
Monothelitæ
ab homine Deo, reclament quamuis Monothe-
Ib. d. v.16.
litæ: *Species eius, vt Libani*; nempe, templo (quod Libani sæpè vocabulo dictum) altaribúsque adoranda, & Corpus in magno Sacra-
Leo Isaur.
mento, & Imago, & Crux, fremat etsi Leo Isau-
Iconoclastæ
ricus, cæteríque Iconoclastæ: *Electus vt cedri*, ex
Ibid.
morte incorruptus resurgens, quemadmodum & nos incorruptionem induemus aliam ab ea,
Chiliastæ.
quam somniarunt Chiliastæ, Carpocrates. Ori-
Carpocrat.
genes: *Guttur eius suauissimum*; quia sub Scri-
Origenes.
pturarum cortice latent dulcissimi sensus mysti-
ci; negauerit licèt Iudæos sequutus Theodorus
Theodorus Mopsuest.
Mopsuestensis: Vbi igitur sponsum ab imposturis defendit, nihilque in eo esse non summè commendandum probauit, subiicit congruè: *Et totus desiderabilis, talis est dilectus meus; & ipse est amicus meus, filiæ Hierusalem.*

54\. Postquam à sponsa instructæ, qualis esset dilectus illius, quærunt præterea, vbi commore-
Donatus Hæresiarc.
tur? nam de hoc quoque rixæ apud Donatum, contendentem in sola Africa, partibúsque Donati veram esse Ecclesiam, ac proinde ibi solùm
Cant. cap. 6. vers. 1.
inueniendum sponsum: *Quò abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum, & quæremus eum tecum? Dilectus meus* (respondet illa) *descendit in hortum suum ad areolam aromatum, vt ibi pascatur in hortis, & lilia colligat:* Videte, ô sociæ, qualis illa Ecclesia, vbi cuncta disposita mirificè, vbi bonus odor Christi ab aromatum fragrantia, vbi virginum, continentiúmque lilia; ibi sponsus, apud Catholicam, nempe, Ecclesiam, quæ his
Hæreticorũ incredibilis luxuria.
abundat: nam Hæreticorum cœtus, agri sunt, quos spinæ & vepres repleuerant; ibi nihil Arabiæ, fœtor intolerabilis a vitiorum putredine, & corruptela; denique nunquam in campis illis li-
Lutherus tom. 5. serm. de Matrim. habito anno 1522.
lia visa, *Quia Hæreticum sine femina viuere tam impossibile est, quàm non est possibile, hominem non esse.* Et iam propè aderat sponsus tandiu quæsitus à dilecta: quam ille aduersùs hæresim salu-
Ibid. v.3.
taribus præsidiis communire aggressus: *Pulchra* (ait) *est amica mea, suauis, & decora, sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.* O
Cum Hæreticis vt procedendum.
sponsa, primùm quidem blandire Hæreticis; in funiculis Adam, in vinculis charitatis attrahe, quoad fieri possit; sin contumaces extiterint, apprehende scutum & arma, ignis ante te, & tempestas valida in circuitu, quæ rebelles absorbeat: Sis suauis quidem, *sicut Hierusalem*; sed
Sancta Inquisitionis tribunal.
quoque *terribilis* adinstar instructæ aciei: Institue fidei Censores, verendúmque Tribunal. Fugiant à facie arcus Apostatæ omnes, & ab acribus flammis: Deinde hos, qui Scribæ docti sunt in populo, hortare, ne scrutatores sint mearum viarum, quæ inuestigabiles sunt; sed intellectum
Ibid v.4.
in fidei obsequium captiuent: *Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt.* Hoc vnicum aduersùs hæreses antidotum.

55\. Atque his effatis, deinde auxiliares turmas
Ibid.
pollicetur inuictæ militiæ: *Capilli tui, sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad:* Pontifices hi sunt, Ecclesiarúmque Pastores, qui capiti proximiores, quemadmodum cæsaries: Dabo tibi strenuissimos populi ductores, qui per fragosa & horrida currant, seu per rupes capræ
Doctores Ecclesiæ.
Galaaditicæ, Ambrosios, Augustinos, Basilios, Athanasios, Cyrillos, Fulgentios: quanti illi ad-
Ibid. v.5.
uersùs hæresim bellatores? *Dentes tui*, Religiosorum niueæ & immaculatæ cohortes, *quæ ascenderunt de lauacro*; exoriente hæresi vehemento-
Religios. vel Ordines varij
ri, nascentur & ipsæ: Exurget Arrius; & vnà prodibit Antonius, Pachomius, aliíque Monachorum Patres: Pelagius orietur; & ducet aduersùs eum Augustinus conduplicatum agmen Eremitarum, Canonicorúmque. Abaliardus docebit gradus inæquales in diuinis personis; & refutabit Bernardus: Suscitabunt Manichæorum deliramenta Albigenses; ibunt obuiam Dominicus, & Franciscus: Euomet sub Luthero Infernus scelera omnia, & renascentur sub vno hoc omnium ætatum hæreses; producam de nomine meo So-
Thom. Bozius tom. 5. signo 20.
dalitium, *Hæreticorum excidium clarissimum, & vnus Franciscus Xauerius plura tibi cumulabit,*

quàm

quàm totus Septentrio abstulerit: Dabo & quæ sanguinem profundat purpuratam Martyrum legionem, ficut *cortex mali punici*: Nónne aspicis stagnantem cruore sub Arrianis Ægyptum, sub Donatistis Africam, sub Iconomachis Græciam, sub Hussitis Boëmiam, sub Lutheranis Germaniam, sub Hugonottis Galliam, sub vtrisque, Angliam, Hyberniam, Scotiam?

56. Post hæc enumerat Principis Dæmoniorum Reginas, concubinas, & pellices, hæresum longam seriem; ac primùm præcipuas, potiorésque hæreses ad eam excreuisse multitudinem, vt *sexaginta* inueniantur; minùs famosas ad octoginta accedere; plebeias, & non multi nominis vix ad ordinem redigi posse; tantæ illæ, & hæc
Cant 6.8. vna, soláque: *Vna est columba mea, perfecta mea.* Sed, quomodo *persequebatur vna hæc mille, & fugabat decem millia?* Non mirum; *Electa est genitrici:* Petra mater eius, supra quam fundata est, &
Ibid. portæ Inferi non prævalebunt aduersùs eam: *Viderunt eam, & beatissimam prædicauerunt, Reginæ, & concubinæ laudauerunt eam*: At, quo pacto extollunt Reginæ & concubinæ capitales aduersariæ, declaratique odij? Nempe, iam mirabilis est huius feminæ virtus, vt etiam ab hoste
Ibid. v.9. laudem extorqueat: *Quæ est ista* (aiunt) *quæ progreditur quasi Aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?* Duo stupescunt: primum, à tot inimicis
Ecclesia inter aduersa fortis & stupenda. vnam, & insociatam vinci non posse, non minùs quàm dispositæ turmæ superari nequeant: alterum, cùm hæresis id in primis conetur, errores inducere, veritatem, luménque de medio tollere; Ecclesiam per hæreses adeò non caligasse, vt profecerit magis sapientia, quantùm distat Phœbi matura claritas ab Auroræ imperfectis radiis:
Castro de hæresibus lib.2. cap.2. *Proficit enim, vt in virtutibus, & bonitate; ita in scientia & doctrina, Deo eam quotidie plenius illustrante: nimirum, progreditur Aurora, consurgitque Sol, effunditque ob oculos nostros lucis suæ vberiores radios: quo fit, vt multa nunc sciamus, quæ à Patribus, aut dubitata, aut prorsus ignorata fuerũt.*

57. Sed cum istis iam claudamus tertiam Canticorum partem, & ab exordio quinti capitis vsque ad verba illa capitis sexti. *Descendi in hortum nucum*, &c. quibus comprehensa, epulum sponsi vocantis ad Corporis sui sacrum pabulum; sponsæ tepor erga dilectum; amissio eiusdem dilecti per hæresim; hæresum catalogus earúmque confutatio; strages editæ ab Apostatis fidei; erectum Tribunal Iudicibus in Religionis causis; Doctores, Martyres, Regularium Patriarchæ, qui contra hæresim peculiariter dimicarunt; Ecclesiæ inter tantas procellas inconcussa stabilitas: eiusdem denique mirabiles in sapientia profectus.

Svbsectio VI.

Actus quartus tangit schismata ab Antipapis, bella à Sarracenis, malísque Imperatoribus: Academiarum, Ordinúmque principia: Indorum conuersionem, Hebræorúmque: nouissima tempora describit: quartum conuiuium exhibet.

58.
Ab anno Christi 700. Respirauerat Ecclesia post Iconomachorum hæresim cruentam per ducentos, plúsve annos, quibus nulla ferè grauior hydra caput erexit: Voluit igitur per otium diruta & collapsa restituere per omnem populum: *Descendi* Cant 6 10.
(ait) *in hortum nucum, vt viderem poma conuallium.* plebem, scilicet, Christianismi abiectiorem partem, quæ in depressis & humilibus moratur: Qui ergo essent huius plebis mores, it visitare: Deinde *ad vineas*, quæ sunt particulares Ecclesiæ, progreditur: *Et inspicerem, si floruisset vinea:* Posterior cura de Religiosis est, qui intra septa Monasteriorum egregiè clauduntur, seu grana intra Punici mali corticem: *Et germinassent mala Punica.* His dum incumbit sedula Mater, ecce
noua consternatio, noui tumultus: *Nesciui, anima* Ibid. v.11.
mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. Diximus, litteram explanantes, his verbis significata duo; nempe, schisma: nam volebant Libani incolæ Salomonis imperio absolui, & alium creare Regem: præterea, hinc exorta vtrinque
bella, vastationes, incendia: Hæc eadem mala *Pseudopontificum schismata.*
Ecclesiam sub hæc tempora & subsequuta sæcula nimis diu vexarunt, & adhuc vna pars molestat; schismata, nempe, Pseudopontificum: quæ etsi hac ætate anteriora; sed nunc sæuiunt magis, *à Sergio Romanæ Sedis inuasore, cum meretricum arbitrio res agerentur*: Reclamatum quater præcipuè contra diuisionem, Lateranensi primo, & quinto Concilio, quæ ex approbatis; Constantiensi, & Basiliensi Synodo: *Reuertere, reuertere, Sulamitis; reuertere, reuertere, vt intueamur te.* Mirantur enim tantùm discordiarum in Sulamite, quæ *pacifica* interpretatur: & tandem toties vocata rediit in pristinam quietem.

Ann Christi 908. apud Baron.

Cant. 6.12.

At, præter schismata, bella etiam à Sarracenis; 59.
qui etsi longè ante hæc sæcula sub Mahumethe *Bellum à Sarracenis & Mahumetanis.*
exorti; verùm non multò priùs quàm Sergij schisma pullulasset, Ioannis VIII. Pontificatu miserandas ab Agarenis clades passa Ecclesia, *Quas omnia ligna syluarum, si vertantur in linguas, enarrare non valeant; redacta est terra in solitudinem, & ablatis hominibus ferarum saltus effecta est: sed & venerabilia loca destruentes, altaria Domini suffoderunt, Ministros, & seruos eius occiderunt: sedet in tristitia Domina orbis* (Roma, nempe) *Mater Ecclesiarum, Magistra Gentium non est, qui adiuuet; non est, qui consoletur eam*: Sed, nescio, an grauiora altera bella, quæ subsequuta: quoniam, si inimicus maledixisset, sustinuisset vtique; nunc verò domestici & amici lacerant, imò filij, & quibus ipsa imperium dedit, occidentales Imperatores, *Henricus IV. & V. Otho IV. Fridericus I. & II.* vt omittam minores Principes: Turbatur itaque sponsa, & penè inconsolabili obruitur passione propter quadrigas Aminadab; hoc est, ob schismata inter Romanos Pontifices, ob Agarenorum bella: dolebat enim in primis, loca Christi vestigiis calcata sub impiæ gentis potestate esse; propteréque Christianorum Imperatorum quorundam in genitricem barbaram inhumanitatem.

Ioan. VIII. ep. 21. & 35.

Sarracenorũ impietas & sæuitia.

Christianorũ Imperatorum contra Ecclesiã odia.

Bellarm. de Rom. Pont. lib. 5. c. 9.

Sed non amicas sponsæ terret malorum tanta congeries: plures enim pro illa dimicare cernunt; quin, nihil intra Ecclesiæ spatia præter armatorum legiones intuentur: *Quid videbis* (inquiunt) *in Sulamite, nisi choros castrorum?* Terrent Sarraceni: sed dabit Philippos, Carolos, Ferdinandos Hispania, qui profligent; Lusitania Ioannes, Emmanueles, Sebastianos; Ludouicos, & Balduinos Gallia; Sigismundos Polonia; Cæsares Germania; dabúntque omnes prouinciæ & nationes militares Ordines, Templarios, Hierosoly 60.

Cant. 7.1.

Militares Ordines.

rosolymitanos, Theutonicos, Christi, Andreæ, Iacobi notis conspicuos; & eripietur Hierusalem de manibus inimicorum: Formidini sunt, Henricus, Fridericus, Otho: excitabit Pontifices magnanimos, Gregorios, Leones, Alexandros qui pro domo Dei stare nouerint, *donec ponant inimicos scabellum pedum suorum*: Sed vereris, per schismata, & Bellonæ inquietos fluctus sacrarum scientiarum incuriam, cæterarum disciplinarum obliuionem? At vocabit ex Hybernia, atque Anglia Sponsus, qui Parisinam Scholam condant; iidémque Hyberni Patauinam, Coloniensem, Oxoniensem Academiam proferent; quorum imitari alij exempla, dein plurimas instruent generales studiorum nundinas, quódque attollat caput Salmanticense Lyceum: Times inter procellas ingentes, Cœnobiorum nitelam deturpandam, defuturósque, qui sæculo valedicant? At nunquam tam læta seges: ipse magnus Pater Benedictus emittet nouam prolem; Cluniacenses, Camaldulenses, Vallem Vmbrosam, Cistercium, Cœlestinos: vitebit Augustini eremus simulque Canonicorum fulgentes turmæ; reflorescet Carmelus; exurgent Francisci duo; Dominicus ingens nomen; & qui captiuos redimant, qui Hieronymum sequantur: denique producet & Clericorum Ordines, *Atque in his nouum quendam spiritualem intellectum, siue etiã promissionis filios, & prolem præ cæteris spiritualem; hoc est, ipsum Ordinem, quem designat* IESVS, *qui, videlicet, Ordo præ multis aliis, qui præcesserunt eum, amabilis & præclarus*: Venier & in spiritu Eliæ, Virago agmina agens virorum, feminarúmque.

Ioan. Marquez de orig Eremitarum, c. 15. §. 5. *Academiarũ fũdatores.*

Ioachimus Abbas ad c. 3. Apoc.

61. Quoniam autem nec tantis incrementis erigebatur sponsæ animus, subtristis adhuc, & dejectus; procedunt ad describenda extrema Ecclesiæ tempora: vt, cùm similes videat nouissimos fore his, qui sub prima ætate floruerunt, mirandum in modum recreetur spiritus: Hinc non à capite encomium exordiuntur: sed à plantis: *Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis!* Quoniam posterior hæc Ecclesiæ pars, prioris cùm gloria quasi certare possit; nimirum, hic status ille, quem futurum prædixit Euangelij tuba, Vincentius Ferrerius, *Virorum Euangelicorum nihil cogitantium, aut loquentium, aut saporantium, nisi solum* IESVM *Christum, & hunc crucifixum, & per conuersationis imaginari debes eos ipsos, vt cantantes Canticum Angelicum cum iubilo citharizantium citharis cordis sui: Hæc imaginatio ducet te, plusquam credi potest, in quoddam impatiens desiderium aduentus illorum temporum: Quare dubitandum non est, diuinitus seruandos in illa tempora Viros excellẽtissimos, atque ipsius Apostolicæ gloriæ propemodũ æmulos: quemadmodum in acie, vt soles esse præcipua gloria primorum; ita secunda, vel par extremorum, qui totum agmen absoluunt, & muniunt*: Atque hi in omni professione & vitæ conditione: A coniugatis principium ducunt, qui feminibus adumbrantur: *Iunctura feminum tuorum, sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis*: quorum conuersationem ob præstantiam monilibus poliè elaboratis comparant. *Vmbilicus tuus*, seminalis, nempe, sedes, & Prædicatores denotans, qui Christo sobolem multiplicant, *velut crater tornatilis, nunquam indigens poculis*: nam tornus hispida omnia absumit, & calici specialem quandam gratiam conciliat: *Venter tuus, aceruus tritici, vallatus liliis*, ipsi sunt Religiosi, *lilia* propter

Cant. 7. 1.

Posterioris Ecclesiæ quãta gloria?

S. Vincent. Ferrer. libello de vita spirituali.

Acosta lib. 3. de temp. nouissimis.

Cant. c. 7. v. 1.

Ibid. v. 2.

immaculatam virginitatem; *triticum*, quia sicut granum frumenti cadunt in terram, & moriuntur propter Christum tota die: *Duo vbera tua*, nouum, vetúsque Instrumentum, *sicut duo hinnuli gemelli capreæ*, tanta velocitate disseminatum per illos, quorum pedes speciosi sunt, pacémque euangelizant; & vt nubes, atque tanquam columbæ volant: *Collum tuum, sicut turris eburnea*; Principes sunt, diuitésque, qui temporalem escam Ecclesiæ ministrant; quia dignus est operarius mercede sua; candidi, atque impolluti, qualis elephantis dens. *Oculi tui*, Patriarchæ, & Episcopi, animarúmque Rectores; mundi, pellucidique, *sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis*: ipsi nanque sunt ciuitas supra montem posita in quam totius multitudinis oculi respiciunt. *Nasus tuus*, Imperator singulariter, & quisque de Catholicis Monarchis, *sicut turris Libani, quæ respicit Damascum*, vt defendat à bibentibus sanguinem, quod Damascus significat. *Caput tuum*, scilicet, Romæ Antistes sanctus, *sicut Carmelus*; mons, cuius fragrantia inæstimabilis à floribus suaue halantibus, nempe, odor ipsius, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, *Coma capitis tui*, videlicet, Cardinalium cœtus, velut purpura dibapha, omniúmque dignissima, *sicut purpura Regis vincta canalibus*: Tam ornatam in omnibus membris, dum contemplantur, exclamant: *Quàm pulchra es, & quam decora, charissima, in deliciis!* Verè grandis facta est, verè procetæ & stupendæ magnitudinis: *Statura tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris*: Concupiuit Rex tam formosam, tam auctam & maturam, dixitque: *Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius, & erunt vbera tua sicut botri vineæ*: Non lac præbebunt, quod paruulorum potus est; sed perfectorum pocula, vinum: nihil enim in te non integrum, & suis numeris absolutum. Et quoniam tam perfecti odoris es, quidquid loqueris, mihi iucundissimum est: *Odor oris tui, sicut odor malorum; guttur tuum, sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque & dentibus illius ad ruminandum*: nam laus ab ore peccatoris speciosa non est, nec grata.

Ibid. v. 3.

Ibid. v. 4.

Ibid. v. 5.

Ibid. v. 6.

Ibid. v. 7.

Ibid. v. 9.

His tam sublimibus de extrema sæculorum ætate auditis pollicitationibus, gauisa est sponsa, mœrorémque deposuit: nec iam ampliùs cantatura lugubre desiderij carmen: *Quis mihi det vt sim iuxta menses pristinos: sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando erat Omnipotens mecum?* Scicbat enim adesse sponsum, sicut à principio: vnde secura inquit: *Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius*: Et iam tempora illa non nimiùm distare præsentiens, post extincta schismata Antipontificum, post edomitas Imperatorum iras, post expulsos de melioribus Europæ prouinciis ferè Agarenos, ad Indorũ longè positas regiones, atque orbe diuisas toto veterũ opiniones, Sponsum inuitat; sciebat enim post publicatũ vbique Euangelium mondi instare interitũ, nouissimáque non posse sæcula esse procul: *Veni* (inquit) *dilecte mi, egrediamur in agrum, cõmoremur in villis*: Cõgruè cõparatione Christianismi, qui hortus est, & ciuitas, loca illa agrũ, villámque nominat: *Manè surgamus ad vineas*: nam, etsi diluculò petamus, erit, in quo diem integrũ laborando absumamus; inculta quippe sunt vniuersa, & multa seges tam paucis operariis: *Ibi dabo tibi vbera* nam erit, cui lac præbeamus, innumerabilis soboles: *Mandragoræ dederunt odorẽ*: Planta illa, quæ steriles adiuuat, ipsa odore suo inuitat, & fœcunditatem pollicetur. 62

Iob.

Cant. 7. 10.

Ibid. v. 13

63. His effatis, vocat ad epulas: *In portis omnia poma noua & vetera, dilecto mi, seruaui tibi.* (Ibid.) Erant autem appositæ escæ ex illis, de quibus quondam ad discipulos: (Ioan.c.4.) *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me; vt perficiam opus eius.* Certè animarum conuersionem: nam & tum Samaritanæ instituendæ incumbebat: *In portis* igitur, id est, in vltimis mundi finibus, seu in extremis sæculorum temporibus, *poma noua & vetera seruaui dilecto:* (*India orientalis, & occidentalis conuersæ.*) *Noua* quidem; quoniam occidentis Solis habitatoribus Peruanis, Mexicanísque incolis, cæterísque per longos terrarum tractus diffusis nunquam Euangelium innotuisse plurimi autumant: *Vetera* autem; quia apud Orientales Thomas laborauit; Sinenses Christum audiêre; Æthiopia quondam Catholica fuit: Sed & hîc de nouis fructibus, Iaponiorum insulæ, Martyrum fœcunda gleba: ignoramus enim, an (Turselin. in vita B. Xauerij, lib. c. 8.) IESVM ante Magni Xauerij prædicationem sciuerint: Latent etiamnum regionum spatia, & telluris incognitæ portio multa: at nobis latent, non Sponso; sed & nobis quotidie apparebunt, prodibunt citò: nam Sponsus mittet egregios (Ieremiæ 16.) multos venatores, *& venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum:* Quæ enim non dabit vinctas post terga manus natio, quando Æthiops mutat pellem? Vnius (Anno 1628.) anni circulo traxit Ignatij Soboles ad Christi ouile supra ducenta millia de Æthiopum populis.

64. Postquàm igitur sponsa vidit plenitudinem Gentium subintrasse, orat pro Iudæorum reditu: (Roman. 11.) sic enim sciebat, *Quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret.* (Cant. 8.1) *Quis mihi det te, fratrem meum, sugentem vbera matris meæ?* Vocat autem fratrem suum, Israëliticum populum, (*Hebræi ad finem mundi conuertendi.*) Synagogæ filium, quæ & parens Ecclesiæ ex Gentibus fuit: initium enim habuit in Sion, & Hierusalem: quoniam autem terra sancta sub finem temporum recuperanda est, & publicè lex gratiæ apud Solymitanos profitenda; hoc concupiscit in primis, vt Hierusalem mater eius audacter, & in facie populorum Christum colat & deprædicet; hoc est, *Vt inueniam te solum* (solus enim restabat Israël tunc, qui conuerteretur) *foris: & deosculer te; & iam nemo me despiciat.* Nam Gentibus, & Israël reductis, à quibus poterat ampliùs Ecclesia contemni, quando omnes tribus & nationes colla inclinassent: (Ibid v.2.) *Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* (Lyran. ad c. 28. Ezechielis.) *Quia ante aduentum Antichristi, Christiani de pluribus terris venient in Iudæam, & capient eam; & ibi pacificè habitabunt ad tempus:* Florente autem ibi vera religione, confluent Hebræi ad priscam genitricem: ducet tum *in domum matris*, quæ est Hierosolyma; *& in cubiculum genitricis*, quod est templum Hierosolymitanum: *Ibi docebis*, Messiámque palàm defendes: *Et dabo tibi poculum ex vino condito*, sacrum Christi sanguinem à Iudæis, & in templo Hierosolymorum adorandum, potandúmque: *& mustum malorum granatorum*; cruorem, videlicet, Martyrum, qui cum Antichristo (Lyran. Ibid.) pugnabunt pro templo, & fide Mediatoris: *Licèt enim Antichristus veniat ad vastandam vbique Ecclesiam; tamen specialiter veniet in Hierusalem, vt in templo Dei sedeat, tanquam sit Deus, vt dicitur 2. Thessal. in cap. 2.*

65. Iam igitur sponsa videns consummata omnia, & prædicatum vbique Euangelium; quodque *plenitudo Gentium intrauit, & saluus fiebat Israël*; quemadmodum sub felicibus Euangelij initiis, gaudio delibuta præ consolationum abundantia, se ipsam ferre non valens incidit in deliquium, & languorem, inquiens: *Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo:* supponendáque fuit deficientis capiti læua Sponsi pro ceruicali; *dextera* desuper tegenda erat: ita nunc ad lætissimos Euangelij exitus, cùm spiritum tenere non valeret, & viribus destitueretur, implorauit eadem: (Cant. c.8. v.3.) *Læua eius* (ait) *sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me:* Quoniam autem de Iudæis erunt, qui malè ferant Christo adhætere contribules, belláque & seditiones moueant; compescit maleuolos Sponsus: (Ibid.) *Adiuro vos, filiæ Hierusalem, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.*

66. Afferunt autem hæc verba capitis octaui metam quarto huius Hymenæi membro, cùm exordiú accepisset à verbis illis capitis sexti: *Descendi in hortum nucum*, &c. clausit varia, admirandáque; sponsæ dolorem à Pseudopontificum schismatis; à Saracenorum, Imperatorúmque Christianorum aliquorum rabie aduersùs Ecclesiam; Vniuersitatum, Religionúmque fundationes; Ecclesiæ sub vltimis temporibus felicissimum æuum; Indorum, Hebræorúmque populos ad Christum vocatos; propagatum per omnes nationes Dei verbum; denique suauem, iucundissimámque ecstasim, vitiúmque amissionem propter bonorum tam ingentem cumulum, & compressos à voce sponsi inquietos Hebræos.

Svbsectio VII.

Epilogo contenta Antichristi sæuitia; Iudicij magni, & vniuersalis descriptio; Epithalamij, verúmque finis.

67. IAm igitur toto orbe Euangelij radiis illustrato, conflatáque ex Gentibus, & Hebræis vna Ecclesia; sponsa dilecto suo innixa de virtute in virtutem ibat: quam lætè gradientem demirati nuptiarum sodales; (Cantic. 8.5.) *Quæ est ista* (inquiunt) *quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* At iam ad ostium pulsabat Antichristus, quippe aderant Elias, & Henoch, à quibus, Elia præsertim, Iudæi ad Christi agnitionem tracti: (Malach c.4. Vide Aug. lib. 20. de ciuit. cap. 25. & 30.) *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequàm veniat dies Domini magnus, & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorũ ad patres, ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate:* (*Elia, & Henoch aduentus.*) Volens itaque dilectam sponsam armare aduersùs tribulationem magnam, *qualis non fuit ab initio mundi: & nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro:* reuocabat ei in memoriam, quanta pro illa sustinuerit, pro qua se tradidit manibus nocentium, & humiliauit vsque ad mortem Crucis; simúlque obscuros ipsius natales; vt, quàm ex vili loco erecta fuerit considerans, beneficium iustis ponderibus libraret: (Cantic. 8.5.) *Sub arbore malo suscitaui te*; hoc est, à ligno pendens, acquisiui te per vulnera & liuores: Sponsa sanguinum tu mihi es. *Ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua*; nempe, superstitio, & idololatria, quæ te genuerunt: sub stipite, quem Deum fecerunt, pepererunt

pepererunt te: Non despexi ego tam obscuram, indignámque; sed *expandi amictum meum super te* (hac cæremonia Sponsam faciens) *& operui ignominiam tuá, & vestiui te discoloribus, & calceaui te hyacintho, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus.*

Ezechielis 16.

68. Quando igitur in te tanta contuli, & animam posui pro te, tu redde vicem, & dilige me tota virtute: *Pone me, vt signaculum, super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.* non aliud cogites, non aliud opereris; intus, forísque volo possidere totam: vt sic ames, non nimiùm diliges: Ecce instat æmulatio, & dilectio Antichristi, infida illa dilectio, quæ perdit, quos diligit: sæua tamen, & vinci nescia, ita vt in errorem inducantur (si fieri possit) etiam electi: quippe *fortis est, vt mors; dura, sicut Infernus. Nam recusantes imperium ipsius, pœnis incomparabilibus, acerbissimísque tormentis, & machinis absumet; qualia nunquam fuerunt, nec auribus homo percepit, nec oculis mortalium conspecta sunt: Lampades eius lampades ignis atque flammarum: Aqua multa non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam:* Qoantuncunque enim laceretur Martyr, & sustineat vniuersa tormentorum nomina, non satiabitur crudelis hostis, tantùm ardet Christi abolere memoriam, Satanæ amplificare imperium: Hæc charitas eius, & mala dilectio: *Si dederit homo omnem substantiam domus sua pro dilectione* veræ religionis Antichristo, atque huius mundi opes, tanquam stercora habeat, quasi nihil despiciet argentum & aurum: non enim ditescere vult homo ille peccati, sed à Christo auertere: quin ad hoc ille largitionibus, & honore, si quando minæ non sufficiant, alliciet: *Multiplicabit enim gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram diuidet gratuitò:* Hunc igitur inimicum tam formidabilem, qui non vult solùm destruere corpus? sed etiam perdere animam in gehennam, si superare desideras, ô sponsa, ama validè. *Pone me super cor tuum, super brachium tuum.*

Cantic. 8. 6.

Antichristi crudelitas.

Ibid. Hippolyt. lib. de Antichr.

Cantic. 8. 6.

69. Hæc dum audirent socij, sponsam miserti, fortasse Henoch, & Elias, loquuti cum sponso: *Soror* (inquiunt) *nostra paruula, & vbera non habet. Quid faciemus sorori nostra in die, quando alloquenda est?* Nempe, ex Antichristi aduentu colligebant, propè esse tempora, quibus in domum sponsi deducenda esset ad triumphantem Ecclesiam transferenda, qui allocutionis dies futurus erat: Et qoidem non ita pridem dixetant, *staturam eius assimilatam palma*, & vbera botris vitæ: nunc autem paruam, & sine vberibus compellant; quoniam, quæ in pace grandis apparebat, & giganteæ molis, sæuiente tam ferociter Antichristo pusilla videtur: sunt enim exiguæ vires tam valido turbini: Sed optimum assequuti consilium muniunt contra inimicum bellè: *Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea: si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis:* Duplicibus itaque vallant & muro, & propugnaculis, & ostio, & insuper cedrino tabulato, hoc est, præceptorum, consiliorúmque obseruantia: quicunque enim euangelica consilia attendat in præceptorum munimen, ne illum vel Antichristus cum Tartaro vniuerso superet: Sed animosior sponsa, non timere se ait nebulonis iras; sed forti & robusto esse animo: quoniam in adiutorio Altissimi habitat, & in protectione Dei cœli, qui est sponsus illius: *Ego murus* (ait) *& vbera mea turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens: ipse mihi pollicitus, quoniam porta Inferi non prævalebunt aduersus me.*

Cantic. 8. 8.

A Liuersus Antichristi arma.

Ibid. v. 10.

P. Sherlogi Anteloq. in Cant.

Cur igitur *timebo in die mala? Etiamsi exurgant aduersum me castra, inuocabo Dominũ, & ab inimicis meis salua ero: Egredietur ipse in salutẽ populi sui, in salutem cum Christo suo, qui interficiet impium spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui:* Deleto Antichristo per IESVM veniet calamitatis & miseriæ dies amara nimis sceleratis & infandis: nam *iusti respicient & leuabunt capita, quoniam appropinquat redemptio.* Stantibus autem omnibus *ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque, prout gessit, siue bonum, siue malum,* aperientur libri, & erit quæstio super vineæ custodia, atque cultura: *Vinea fuit pacifico in ea, qua habet populos,* nempe, in hoc mundo: nam cœlum desertum est, vbi dimisit Pastor bonus nonagintanouem ex ouibus, & iuit ad vnam, quæ perierat, donec inuenit eam: Hanc vineam *tradidit custodibus*; scilicet, vitæ vniuscuiusque spatium, vt in eo operarentur, dum lux est, & tenebræ non comprehenderent eos: *Vinea mea coram me est:* nam in hoc Iudicio præsentia habeo tempora omnia, ætatésque vniuersas: certè in hac vinea & Dominus ipse vineæ Christus IESVS laborauit, fructúsque amplissimos sudorum retulit, infinito præmio donatus: *Vir affert pro fructu eius mille argenteos: mille tui pacifici,* Nam tam ingens merces ex puris creaturis nemini concessa nisi pacifico & Salomoni, qui sponsus est, solùm: Cæterùm *ducenti his, qui custodiunt fructus eius:* quæ ipsa satis cumulata, & gloriosa remuneratio est: seruos autem, qui vineam non custodierunt; sed *cœperunt percutere conseruos suos, manducare & bibere cum ebriosis, imò & apprehensum hæredem eiecerunt extra vineam, occiderunt; malos hos malè perdens*, mandabit in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius: atque compensatis bonorum laboribus, punita impiorum licentia, dissoluendus iam ille cœtus vniuersalis: Quoniam autem Iudicio electus locus, vallis Iosaphat: *Consurgent nanque gentes in vallem Iosaphat: ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu* ibi, vbi quondam horti morantem sponsam, vt receptui canat, rogat sponsus: *Qua habitas in hortis, amici te auscultant, fac me audire vocem tuam:* Illa læta super omnibus diebus vitæ suæ pater continuò: *Euge, dilecte mi,* (ait) *& assimilare capreæ hinnulóque ceruorum super montes aromatum:* Eamus celeres, quali solent capreæ, hinnulíque ceruorum rapi festinatione, cùm amissam genitricem implorant, transcendúntque volucres inaccessa; non cursus ille, sed volatus: sic eamus; possumus nanque; non enim iam corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam: sed eamus ad montes aromatum, ô ad vitam illam felicissimam, *O ad regnum verè beatum, carens morte, vacans fine, cui nulla tempora succedunt per æuum; vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus; vbi victor miles illis hymnidicis Angelorum sociatus choris, cantat Deo sine cessatione Canticum de Canticis Sion, nobile perpetua caput amplectente corona.*

Iudicium finale.

Ibid v. 11.

Acosta lib. 4. de nouissimis temp. c. 13.

Ecclesia in sponsi larte traductio.

Aug. tom. 9. lib. Medit. c. 25.

SVBSECTIO VIII.

Conferuntur inuicem duæ explanationes, mystica, atque historica: quanta in his vniuersim germanitas quærenda?

QVoniam verò vigiliis nostris principem scopum præfigimus, germanum huius Epi- 70.

thalamij mysticum intellectum, qui de Christo, & Ecclesia præcipuè est, vna omnium attestatione, quoad eius fieri valeat, prodere; nempe, hæc medulla, & succus Operis; hoc, in quo sibi potiùs complacet diuinus Hymenæi Auctor; placuit breuiter conseruisse inter se spiritalem, atque historicum sensum: quippe is demum solidus inter mysticas significationes sensus est, qui litteræ cognatus est, atque cum ea similitudinem, proportionémque habet: quæ dotes, si in ea, quam nos exhibemus, explanatione non mediocriter eluceant, erit spes, vt genuinam Cantici huius interpretationem attigisse videamur, pro qua vna re votum nostrum omne & desiderium.

71. Ergo sponsus, iuxta historiam, ætate adolescens, patria Iudæus, vrbe Hierosolymitanus, dignitate Rex, nomine Salomon, siue Pacificus. Totidem in Christo reperias: Hierosolyma, quæ sursum est, patria, qua parte Deus est; inferior & dici quoque patria queat, cùm in ea haberet consanguineos & affines, plurimam nobilitatis partem: cætera constant. Vnor sponsi secundùm litteram professione Gentilis, ortu extra Palæstinam, nata sub arbore; vineis commorans, hœdos pascens, sola indole honesta, præter faciei pulchritudinem, & moribus commendabilis. Splendent in mystica sponsa eadem: religio, gentilismus, natiuitas; vltra Iudææ limites in lucem edita sub arbore, nempe, sub idolo, quod ex arbore artifex adaptauerat; sub arbore quoque Crucis desponsata, quemadmodum alteram illam sponsus sub arbore malo suscitauit; officium, in vineis sacra Priapi, & Veneris facere; in collibus & excelsis hœdos, id est, lasciuiam pascere; eidem Veneri delubra constituens, quibus omnis turpitudo exerceretur. Sata vna Principe, qui matrem eius oppressit: & violauit: sata altera eo, de quo pronunciatum: *Venit Princeps huius mundi, & in me non habet quidquam:* Tantùm dissimiles sponsæ, quòd alterius laudatissima vita si tamen ob virtutes morales encomio digna cuius sub ethnicismo professio: quomodo bona quæ pagana & idololatrix? alterius, quæ à Christo adamata est, per omnes spurcitias transacta ætas, & si quid in Philosophis sobrium, ex apparentia solùm; Verùm conueniebat ita, vt Christi charitas magis emineret, qui nec probrosam & spurcam dedignatus: Denique vterque sponsus ab affinibus & consanguineis plurimùm molestiarum passi, quoniam alienigenam, & ethnicam puellam patriæ feminis anteponerent; & vterque post nuptiarum sponsionem, antequàm matrimonio iungerentur, abiêre à conspectu dilectarum.

72. Iam sponso à liminibus sponsæ, quam littera efformat, semoto, illa ab initialibus capitis primi Canticorum vocibus vsque ad verba illa eiusdem capitis: *Equitatui meo in curribus Pharaonis*, &c. suspiria fundit pro absentia amati; gaudet introduci in supellectilis domum, nempe, in cellaria, refutat rumores vanos de sua, déque sponsi fama; exoptat auidè diem nuptiarum, & stabilis atque mansuri fœderis: hísque absumitur velut Prologus Epithalamij: Singula hæc etiam perlucent in mystica explanatione, quemadmodum experiri cupientibus patebit: Inchoat primum, siue conuiuium, siue membrum, & pars, seu denique actus, aut scena Hymenæi ab iis verbis capitis primi: *Equitatui meo in curribus Pharaonis.* durat vsque in verba illa capitis secundi: *Sub vmbra illius, quem desideraueram:* ambit epulum hospitibus datum, comitatum ingentem Principis cum pompa ad nuptiarum solennia venientis, & in primis de ornanda sponsa in lucem publicæ lætitiæ agitur seriò, déque vniuerso apparatu geniali: Hæc, neque alia, iisdem versibus complectitur spiritalis expositio: A verbis illis capitis secundi: *Sub vmbra illius, quem desideraueram sedi*, &c. ordiiur secundum conuiuium, siue secunda carminis portio; extenditur vsque in nouissimam capitis quarti sententiam: claudit matrimonij cæremonias, & ex genialibus epulis reliquis præstantius primum nuptiale conuiuium; sponsæ deliquium à gaudio, & ab amore: recreat eam sponsus variis spectaculis post languorem: deinde, quin abeundi occasionem exibuisset aliquā sponsa, elabitur: mœret illa, & lacrymatur nimiùm elapsum; lustrat diligenter, & tandem repetit: mirantur insolitos sponsæ honores, qui abiectam cognouerant: comparant nuptialem pompam cum ea, quæ in traductionis ad sponsi lares diem reseruatur, gloria: adiurat dilectus bis filias Hierusalem ne soporem sponsæ interrumpā: demum toto capite quarto depingitur nubentium felicitas, pulchritudo, maiestas: Paria offert mystica declaratio: introducit primùm nuptias ipsas, & epulum abundans spiritalium consolationum ad diem Pentecostes; lætitiam deinde Ecclesiæ de Hebræorum ad Christum adiunctione, déque eodem inter Gentes anunciato: ad hæc tam læta subsequitur tristissimus casus sæuissimæ & diuturnæ Imperatorum persecutionis, amisso sponso, probationis causa, non quoniam illa offendisset: inuenit tandem, quem deperit, & amat: mirantur nationes inassuetos Ecclesiæ sub Constantino honores: comparatur illorum temporum prosperitas cum eius diei fastu, quo in domum sponsi ad triumphantes ciues transferenda sit: Hebræi feminis populi semel, atque iterum prohibentur, ne graues sint Ecclesiæ tranquillitati: postremò pulcherrima Ecclesiarum facies sub Constantini imperio, toto capite, quarto graphicè aperitur.

Succedit tertium conuiuium, tertiúsque Hymenæi actus: Præbent initium prima capitis quin- 73.
ti verba, & absoluunt verba illa capitis sexti: *Descendi in hortum nucum*, &c. Habet discubitum intra hortum, appositis melle cum fauo, & vino cum lacte: succedit sponsæ pigrities, & tepida charitas: abit cum ira sponsus, vix inuenitur à sponsa post vulnera, & amissam chlamydem: laudat & describit dilectum sponsa: illam & sponsus, & quæ in comitatu erant Optimatum Reginæ, atque concubinæ extollunt: His æqualia parturit interior expositio: proponit ante cætera conuiuium dominicæ Mensæ: deserit sponsam, propter eius negligentiam, dilectus, & sinit per hæreses affligi, ita vt tæderet viuere: post exquisitos conatus reperit amissum: laudat, & in laudibus refutat diuersorum sæculorum hæreses per Concilia in Spiritu sancto aggregata: sponsam dum euehit dilectus encomiis, simul præsidia salutaria offert contra hæresim, à Doctoribus, à Martyribus, à fundandis Religionibus, ab instituendis fidei causarum Iudicibus: mirantur deniq; nuptiarum sociæ, & amicæ Sponsā per hæreses adeò non exinanitam, & quassatam, vt magis creuerit ad miraculum, pulchra effecta *vt Luna, electa vt Sol*.

Quartum conuiuium, siue genialis carminis 74.
quartum membrum, cœpit à verbis illis capitis sexti: *Descendi in hortum nucum*, &c. continuatur vsque ad verba illa capitis octaui: *Quæ est*

ista

ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens, &c. In limine illius consternatio sponsæ à quadrigis Aminadab, hoc est, à schismate populi, & diuisione, & à bellis: quam vt consoletur sponsus, aut ipse, aut nuptiarum, siue amici, siue sociæ virgines, dilectam longiori encomio celebrant, à vestigiis exorditæ laudationem: itur in hortum, epulis accumbunt, optat prolem sponsum referentem, vincitur ab ecstasi, & deliquio, somno acquiescit, & prohibentur filiæ Hierusalem, ne suscitent, neque euigilare faciant: Pro istis exhibet mystica explanatio turbatam quoque Ecclesiam in ipso vestibulo, & non nisi à schismate Antipaparum: bella quoque horrida, quæ Sarraceni inferant, quæ aliqui Imperatorum occidentalium: solatur sponsus, & quòd satis armorum ipse præbeat aduersùs qualescunque hostes; & quòd nouissima Ecclesia, quæ latè depingitur, pulchra nimis futura sit: affertur pabulum ex Indorum conuersione: succedit Hebræorum ad Messiam reuersio; hæc proles, quam desiderabat sponsa dilecto similem, id est, eiusdem patriæ, & de eodem semine Abrahæ: incidit in languorem sponsa præ exultatione, & lætitia: Iudæi, qui sociis Christo adhærentibus molesti esse volebant, supprimuntur.

75. Succedit Operis Epilogus. Sumit exordium à verbis illis capitis octaui: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens*, & finem eundem habet, quem totus Hymenæus: Eo comprehensa præcipue monita salubria sponsi, quibus sponsam communit contra aulicorum artes, eorúmque omnium, à quibus venustior forma timere debeat: offerunt amici, & cognati puellam sartam tectam habere: describuntur prouentus à vineis, & sponsi, & dilectæ: postremò canit receptui sponsa, & dissoluit ad nuptialem lætitiam conuocatos: Ad horum imitationem spiritalis sensus describit sponsum, qui Ecclesiam communiat aduersùs Antichristi immanissimam rabiem: quo omnium, qui vixerunt, nequissimo de medio sublato, succedit generale mortalium Examen, déque vineæ cultura, habitâ in Comitiis vniuersalibus quæstione; cùm boni laudem, & coronas; mali supplicia recepissent; cantat vltimum vale sponsa, & itur cum incredibili gaudio in perpetuas æternitates.

76. Possem ego non exiguo exonerari labore, & diligentia, si litteræ, atque mystici sensus præcipua tantùm capita, partésque contulissem, minutiora relinquens: quare, si in omnibus historiæ allegoria non responderet, veniam prudens Lector facilem daret, cùm sciat, meliores ex veteribus, nouísque Scriptoribus sentire, allegoriam non nimiùm vrgendam esse; & in parabolis plura esse, quæ Emblemata solùm sunt, & vnius ornatus causa apponuntur: Docuit Tertullianus libro de pudicitia, cap. 9. *Nec valdè laboramus* (ait) *omnia in expositione torquere, dum contraria quæque caueamus*: Basilius ad interrogationem 154. in Regulis breuioribus: *Sanè, quæ afferuntur similitudines, nequaquam ea omninò singulis earum rerum, ad quas allata sunt partibus respondent; sed illud agunt, vt mentem ad id, de quo agitur argumentum, dirigant*. Celebre est Augustini documentum lib. 16. de Ciuit. ad Marcellinum. cap. 2. *Non sanè omnia, quæ gesta narrantur, aliquid etiam significare putanda sunt; sed propter illa, quæ aliquid significant, etiam ea, quæ nihil significant, afferuntur: solo enim vomere terra proscinditur; sed, vt hoc fieri possit, etiam cætera aratri membra sunt necessaria: ita in prophetica historia dicuntur & aliqua, quæ nihil significant; sed quibus adhæreant, quæ significant, & quodammodo religentur*: Chrysostomus homil. 65. in Matthæum in eadem opinione est, quemadmodum & Theophylactus ad cap. 16. Lucæ: Priscos duces sequuti Maldonatus ad cap. 18. Matth. Iansenius Concordiæ cap. 79. ad illud: *Ego sum Pastor bonus*, &c. & cap. 87. ad illud: *Et vos similes hominibus*, &c. Pererius lib. 14. in Genesim, tom. 2. num. 209. Lauretus præfatione ad Syluam Allegoriarum: & huius Cantici Interpretes Luysius Legionensis initio primæ explanationis capitis primi Canticorum: Sotomaior in præfatis, pagina 57. Delrius Isagogæ cap. 4. §. *Notanda deinde*, &c. Gislerius præfationis cap. 7. num. 17. His ego contentus, fortasse curis supersedere potui; malui tamen ad examen & libram cuncta referre, ni decipior; vel quia putarem vniuersa mysteriis grauida esse, cùm audiam Chrysostomum disserentem initio homil. 21. in Genesim: *Neque enim vel syllaba, vel apiculus est, in sacris Literis, in cuius profundo non sit grandis quispiam thesaurus*: Vel, quoniam eo modo allegoriæ maiorem fidem conciliarem, cuius etiam minuta, cum historia proportionem haberent: vel denique, quia mysticum sensum litteralem simul esse docuissem Præloquutione 1. Sect. 4. num. 24. Et quamuis *tropologia libera sit* (Auctore Hieronymo in cap. 1. Habacuc, ad illud: *Ecce ego suscitabo Chaldæos.*) *historia tamen stricta est, & euagandi non habet facultatem.*

Regula: *Allegoria non nimiùm vrgenda*
Regula: *In parabolis multa ornatus solùm gratiâ.*
Tertul.
Basil.
August.
Chrysost.
Theophyl.
Maldon.
Iansen.
Pereira.
Lauret.
Legion.
Sotomaior.
Delrius.
Gisler.
Tota Scriptura mysteriis grauida.
Chrysost.
Tropologia laxa est, historia stricta
Hieron.

SECTIO III.

Qui surgunt scrupuli aduersùs tradita primâ Sectione de historiæ filo, & consequutione?

NE historiæ narrationem insuauem redderemus, crebris digressionibus, & hiatibus, quibus, emergentibus difficilium salebris, satis erat faciendum necessariò; rejecimus in hunc locum; seorsim obiectiones proposituri.

SVBSECTIO I.

Num vera, quæ secundùm historiã pronunciamus; & quali patrocinio suffulti docemus? Sponsus domo Ierosolymitanus, potentiâ Rex; Sponsæ genitor Dynasta; vxor ob virtutem magis quàm ob prosapiam & opes ducenda: Sponsa canticorum ignobilis: Num huius libri gesta, tacta aliis Scripturarũ voluminibus?

PLacet mihi, quod homo actis ingenij maturæ eruditionis, & in hoc interpretando Cantico de principibus; noster animaduertit Sanctius prologo ad Lectorem, argumentum huius Epithalamij iuxta literam aliquid esse, quod aut contigisset in Hebræorum republica, aut solitum fuisset nonnunquam euenire: Hæc mihi sufficiant: nam, vt possibile fuerit accidisse, satis habemus: sic enim historiæ campos aperitur, & litterali significationi, quæ cum mystica non confunditur: sed tamen perpetrata fuisse, rerúmque verè gestarum ordinationem esse, atque seriem, 77.

Gaspar Sanctius laudatus.
Canticorum volumine contentum aliquid, Hebræorum republica accidere solitum.

quid si quispiam dicat? Habet ille pro se plura veteri, nouóque Instrumento dispersa exempla, quæ cùm difficiliores multò euentus contineant; veras tamen iudicatas historias à classicis Scriptoribus, monstrauimus Anteloquio 1. Sect. 3. Habet, non aliud documentum pro dignoscenda historia frequentiùs tradi à Scripturarum Versatoribus, quàm si nomina personarum narrationi intexantur: Egimus ex deliberato de canone isto, eodem Præludio 1. sect. 7. num. 49. At Salomon diuino Hymenæo non vnum nomen coniugum offert; natales, educationem, patriam, ætatem, pluráque alia memoranda describit: Habet denique (vt parabolam esse concedamus) parabolarum plerumque materias ex verè gestis assumi, vt ostendimus eadem sectione 7. num. 53. *Nemo enim* (inquit Alcazarius noster notatione 15. procemiali ad Apocalypsim) *ficta vtitur narratione, quando veram nouit historiam, quæ æqualiter eidem instituto possit conducere:* Et sapienter ille: quorsum enim labor in fictis, vbi vera abundant, & æquè deseruiunt? His itaque stimulari poterunt, quibus placuerit existimare, narrationem esse rerum apertè gestarum: nobis sufficiens est potuisse vniuersa contigisse.

Alcazar.

Fictarum narrationũ in Scriptura rarissimus vsus.

78. Sed nihil horum apud alios Scriptores? Imò omnia. Nam, quòd non Salomon sponsus; ille, inquam, Dauidis soboles, quàmmulti docuêre, de quibus adi 1. Anteloquium, sect. 10. num. 80, esse autem adolescentem ex Hierosolymitana nobilitate, scribit noster Sanchez prolegom. 2. & satis insinuant voces eiusdem ad Sionides, quas ter adiurat *per capreas, ceruósque camporum, ne dilectam suscitent, & euigilare faciant:* quarum gratiâ quoque vehiculum illud operosum, diuésque, cuius columnæ argenteæ, reclinatorium aureum, ascensus purpureus, *media charitate constrauit*: Vinea quoque fuit illi, & possessio insignis, non alio situ, quàm *in Beelamon*, vt habent Septuaginta duo; aut in ea, *quæ habet populos*, vt interpretatur vulgatus, quem situm Hierosolymæ explicat Chaldæus Paraphrastes: Abenezra nomen loci asserit prope Solymorum muros positi, éstque vtraque sententia, quarum vnam, alterámve sequitur ferè omnis Interpres: Regiam in sponso eminentiam indicat, qua sæpè vocatur, Regis appellatio: probant meliùs comitatus insignis lectuli, siue quo ferebatur in carpentis, & essedis, siue quo dormiebat intra thalamum, & excubias agebant *sexaginta ex fortissimis Israël.* Ferculi genialis & materia & fabrica insignior; confluebant quippe pretiosa quæque, aurum, purpura, argentum, gemmæ; tigna ædium de cedro, laquearia ex cupresso: caput ex auro optimo propter diadematis præstantiam, thorax eburneus distinctus sapphiris, digiti pleni hyacinthis: sandalia ex auro, super quibus basibus fundantur crura tanquam columnæ marmoreæ, bysso, scilicet, splendenti & candida tecta: Iam illæ tot vineæ, tot horti, quorum *emissiones Paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus, cypri cum nardo, crocus, fistula cinnamomum cum vniuersis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis vnguentis?* Denique Regem fuisse, illi non dubitauerint, qui Salomonem Dauidis successorem fuisse sponsum autumant: sunt autem hi neque pauci Auctores, neque obscuræ famæ, reperies Prælocut. 1. Sect. 9. num. 68. Sed de his nunc raptim actitamus; si pleno ore haurire libet, consule Anteloquium quintum.

Sanchez.

Sponsus Cãticorũ Hierosolymitanus.

Chald.
Abenezra.

Regia maiestate pollens sponsus.

Sponsam autem miserè natam fuisse, in sylnis sub arborum frondibus, hœdos ad pastum ducere, vineas custodire solitam, Salomuniam à viri nomine appellatam, idola Chananæorum in cultu & honore habuisse, patriam Libani eremum fuisse, tempus, locúmque nuptiarum, singula monstrauimus enata 1. Prælocutione, sect. 7. num. 51. Addimus modò ex probabili coniectura, eam Principe satam, quamuis mater etiam de turis plebe fuerat: Idipsum existimant Sotomaior ad verba illa cap. 7. *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis!* Proindè quidem, non qui genitricem sponsæ primariam, secundariámve haberet vxorem; sed, qui violentè oppresserat, dum fortuitò venanti in Libani verticibus occurreret. Si enim legitima Dynastæ quoquo modo vxor, non passus fuisset, vt vel sub arborum edidisset ramis, quòd latibus caruerit; vel obscurè educauerit, seu in vinearum, seu in agrorum pastibus; Quòd si equidem Auctoribus caruissemus, qui ea scripsissent, quæ nos docemus; debuisset tamen æquus Lector id in primis contemplari; an ea traderemus, quæ cùm inter se consequentiæ, & vinculi plurimùm haberent, casta quoque essent: & honestis auribus conuenientia: quas si nostra interpretatio secum attulisset conditiones, ferenda esset, quando plerisque huius Cantici Explanatoribus post Christopolitanum Antistitem, contingit, nouas inire vias, & superiorum vestigiis non calcatas, vt dicebamus Prolegomeno 1. sect. 5. num. 33. 79.

Sponsa genitor, Princeps.

Sotomaior.

Sed inauditum est, inquis, certè nimis peregrinum, Principem à supremo Monarcha secundum, rectæ indolis, compositæ mentis, patriæ virginibus desertis, in quibus cum summa nobilitate certabant ingens pulchritudo, opes, honestas; ducere voluisse alienigenam, vilem, despectam, pauperem! Nec iuuat dixisse, per Scripturarum vasta æquora occurrere frequenter rara, atque insitata exempla compertarum historiarum: his enim assentimur captiuantes intellectum in obsequium fidei: vbi autem Scripturarum textus non vrget, nec fidei reuerentia stimulat, sobriè cogitandum est, cáque in medium proferenda, à quibus communes rerum leges non abhorrent, alioqui figmentum magis, quàm historia existimabitur quod proponitur: Respondeo, non paucas à nobis descriptas historias difficilis & implexæ connexionis Prælocutione 1. sect. 3. num. 18. & sect. 5. num. 39. quas vt credamus, fides non vrget: credimus tamen cum quadam probabilitate: quia eruditi & diligentes Interpretes sic docent: & inprimis, quia cum eo interpretandi genere mirificè cohæret textus: Ex hac igitur historiarum norma dicimus, illam esse, quam Salomonis Epithalamium celebrat. 80.

Sed veniamus ad inauditum, nimísque peregrinum de impari coniugio pronunciatum: Assero itaque, sponsum Hebræas puellas posthabuisse Syrophœnissæ virgini, & alienigenæ: quoniam hæc, quæ peregrina erat, & non de Iudæis; etsi diuitiis, maiorúmque gloria illis impar; vincebat tamen modestia & virtute, quantùm illæ superabant nobilitate & substantia: Hoc sanè ratum est, atque insolens, modestiam in vxore plus quæsitam á marito, quàm possessiones & gazam: sed hoc quoq; paucissimis cõcessum, assequutus noster spõsus, quoniã Princeps erat iustitiam, probitatémque plus diligẽs, quã externa ornamenta: Æmulabatur ille prisca Heroum tempora, & gloriabatur potiùs imitatatione Patriarcharũ, quàm nominibus: Audi 81.

Sponsus Cãticorũ duxit vxorem ob probitatem eius.

Chry

Chrysost.

Patriarcharum veterum in deligendis vxore.

Chrysostomum loquentem de nuptiis Isaac cum Rebecca hom. 48. in Genesim: *Et attende, quomodo veteres non quærebant substantiam multam, non diuitias, non seruos, & iugera agri tot, & tot, non externæ venustatis formam; sed animæ pulchritudinem, & morum nobilitatem: Vidisti, quomodo magis animæ generositatem, quàm opum abundantiam inquirebant?* Ambrosius lib. 1. de Abraham Patriarcha, cap. 2. *Non enim tam pulchritudo mulieris, quàm virtus eius, & grauitas delectat virum: Qui suauitatem quærit coniugij, non superiorem censu ambiat, non monilibus ornatam; sed moribus:* Atque ex Ethnicis Legislatoribus Lycurgus ille, referente Plutarcho, *cuidam percunctanti, quam ob causam lege cauisset, vt sine dote Virgines elocarentur: Vt, inquit, neque propter inopiam vlla relinquerentur innuptæ, neque ob diuitias expeterentur: sed vt iuuenum quisque ad puellæ mores respiciens, ex virtute faceret electionem: eadémque de causa fucos, & ornamenta, quibus alia formam, vel fingere, vel commendare solent, ex vrbe submouit.*

Ambros.

Plutarch.

Seneca.

Rectè Seneca in Octauia, Act. 2.

Probitas, fidésque, coniugis mores, pudor,
Placeant marito, sola perpetuò manent.
Subiecta nulli mentis, atque animi bona.

Hæ igitur causæ mouerunt sponsum, vt inopem, & plebeiam duceret, relictis locupletibus, quoniam animi dotibus excellebat, quæ possessiones, & thesauros non habebat: Quemadmodum propè ob similes rationes Traianus ad imperij culmen euectus, de quo Dion Cassius in Nerua: *Ceterum in hoc bonitas Neruæ, & studium in Rempublicam maximè apparuit: nulla intercedebat cum adoptato cognatio, imò verò propinquos, & cognatos quamplurimos habebat: publicæ tamen vtilitati, atque saluti societatem sanguinis postposuit: neque eo deterritus, quòd Traianus genere Hispanus, aut ex Italia oriundus non esset, quódque ante eum peregrinus, & alienigena Romanum imperium non tenuisset. Virtutem hominis, non genus, aut patriam spectari oportere existimauit;* Insigniter Nerua: *Plato quippe aiebat* (inquit Seneca epistola 44.) *neminem Regum non ex seruis esse oriundum, neminem non seruorum ex Regibus: omnia ista longa varietas miscuit, & sursum, deorsum fortuna versauit: Quis ergo generosus? ad virtutem benè à natura compositus.* Sed de his quamplurima apud Stobæum sermone 70.

Dion Cass.

Traianus ad imperiũ euectus propter virtutem.

Seneca.

Initia etiam Regũ obscura, & vilia.

Stobæus.

82\. Verùm non sine exemplari, & quin haberet, quos sequeretur, tale consilium amplexus: Salomon enim, cùm de Hebræorum Optimatibus esset, Hierichuntinæ cauponariæ thalamos non est dedignatus simili motus desiderio, quo noster sponsus; nempe, feminæ probitate allectus: Transcribamus incerti Chrysostomi verba hom. in Matthæum: *Cum esset Salomon nobilis inter filios Israël, & quia de tribu Iuda erat, & quia filius Principis, vidit Rahab illam fidelem sic conuersam ad bonum, & a Deo dilectam, & computatam inter filios Israel, quasi magnam aliquam illam constitutam, meruit Salmon accipere in vxorem:* Sic & Booz, cùm agris & possessionibus diues esset, non contempsit Ruth Moabitidem pauperem, & inhonoram. *Itaque considera* (inquit Chrysostomus hom. 5. in Matthæum) *ea, quæ in Ruth facta sunt: hæc enim erat alienigena, & in extremam delapsa pauperiem: sed videns eam Booz, qui nec ob ipsius paupertatem despexit, nec ob impietatem gentis exhorruit: sicut etiam & Christus Ecclesiam suscipiens & alienigenam, & magnorum laborantem egestate bonorum, sus consortio copulauit.* Dauid quoque quales vxores habuit? Nam, vt sæpè regia editam stirpe acceperit Michol, Gessur etiam Regis filiam; duxit tamen Abigail viri agricolæ, quamuis potentis & locupletis, coniugem Nabalis, scilicet, & duxit ob feminæ præstantes animæ dotes, quemadmodum probè aduertit Salianus tom. 3. anno mundi 2977. num. 43. quarum egregium specimen dedit, cùm incensum aduersùm barbaram mariti inhumanitatem, Dauidem facilè placauit submissione, & eloquentia: At Betsabæa, quam primariam vxorem habuisse coniectamur eò, quòd Salomonem eius filium, regnorum hæredem nominauerit; nónne illa priùs nupta priuato militi Vriæ Ethæo, & quidem Ioabi militiæ Ducis armigero, vt libro 7. cap. 7. prodit Iosephus? sed tamen insignis materfamiliâs ipsa, vti Salomonis educatio commonstrat, pro qua consule Pinedam lib. 1. de rebus Salomonis, cap. 10. num. 15. & sequentibus: Denique veteres omnes Hebræi duo vxorum genera obtinuère: alterum earum, quæ Reginæ & primariæ vocarentur, quarum filij hæredes paternorum bonorum stabilium: alterum illarum, quæ concubinæ, & secundariæ dicebantur, quarum posteritas ex genitoris testamento dona solùm accipiebat: Vnde est illa querela Iudic. cap. 9. *Et constituistis Regem Abimelech, filium ancillæ eius, super habitatores Sichem, eò quòd frater vester sit:* Vtrumque genus legitimi thori, & fœderis: Ex his itaque vt concedamus, primarias vxores, paris cum marito fuisse nobilitatis, & honoris: sed erant secundariæ illæ ancillæ tantùm, & ignobilis portio. Chrysostomus hom. 3. in Matthæum: *Propterea igitur & duodecim Patriarcharum intulit mentionem, vt hinc quoque humiliares immodicam de progenitorum nobilitate iactantiam: multi enim eorum ex ancillis matribus nati sunt;* nempe, ex duabus Iacob concubinis, & secundariis vxoribus, Bala, & Zelpha: Verùm & quam primariam habuit vxorem post obitum Saræ Abrahamus, Cethuram videlicet, longo tempore ancillam fuisse, cum Delrio asserit Salianus tom. 1. anno mundi 2179. num. 6. ergo sponsus alienigenam, proletariam, & inopem accipiens thori consortem, non à Maiorum imitatione, non à gentis suæ consuetudine recessit: adeò non inauditum aliquid aggressus est.

Chrysost.

Salian.

Vrias, cuius fortunæ homo [illegible]

Ioseph.

Vxorum duo genera apud Hebræos.

Iudic. 9. 8.

Chrysost.

Cethura Abrahæ vxor primaria.

Salian. Delrius.

Denique in hoc Epithalamio Salomon cecinit Dei & Ecclesiæ nuptias, vt est omnium Catholicorum Interpretum perpetua & constans opinio: Siue autem Ecclesia hæc vetus illa Synagoga est, siue noua & de Gentibus assumpta congregatio, certè Patrum communis delineatio est (qui in his Scripturarum genuina sensa sectantur) Ecclesiam pauperem, mendicam, ignobilem repræsentare: sponsum verò, nempe, Numen ipsum immortale, maiestate, gloria, diuitiis sublimem; Sic in hoc Cantico explanando ad illa verba Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa*, &c. Sponsæ ab æmulatricibus ignobilitatem obiectam existimauit Auctor 4. homiliarum, sub Origenis vocabulo, homil. 2. sub initio; Theodoretus egestatem significari putat; Eusebius, siue Athanasius, in Synopsi, barbaram, fœtidam, putridam indicari: Bernardus homil. 30. in Cantica, vile ministerium subintelligi excubiarum in vineis. Sed verba illa capitis 6. Canticorum: *Reuertere, reuertere, Sulamitis*, &c. plures ex antiquioribus, cùm aliter legerent, nempè, substituerent pro *Sulamiti, Sunamitem*, eam vocem sic interpretati sunt, vt *despectam, & captiuam* denotare arbitrarentur, quam 83.

Ecclesia, antequã Christo desponderetur, ignominia, egregiè in sponsã Canticorum delineata.

Origen. Theod. Euseb.

Sponsa Canticorum cur nuncupata captiua?

Commentarius in Cantica sub nomine Greg. Pap. an eius?

Greg Pap. Beda. Anselm. Honor. Guilielm. Philipp. Hug Vict. Cassiod. Appon. Vvolber. Rupert. Philo Carp. Hieron. Halgrin.

Sunamitis quid significet?

sequuti etymologiam verborum, sponsam abiectæ & deploratæ conditionis, qualis fuit semper mancipiorum, faciunt, omnémque nobilitatis honorem adimunt; super his inspeximus Gregorium Romanum ad ea verba (si eius sit Commentarius, dubitat namque Posseuinus in Apparatu sacro, verbo. *Gregorius*: nam germanam explanationem flammis absumptam putat ex maleuolorum inuidia;) Vidimus Bedam, Anselmum Cantuariensem, & Laudunensem in Glossa paruula & interlineari, Honorium Augustodunensem, Guillelmum Abbatem, Philippum quoque Abbatem, Hugonem de Sancto Victore Miscellaneorum 2. lib. 3. titulo 9. Cassiodorum, Apponium, Vvolberonem, Rupertum, Philonem Carpathiorum Episcopum: S. Thomam, Petrum de Alliaco: & ferè latini ita semper. Non disputo modò, an hæc a Patribus tradita nominis declaratio cum originario idiomate satis consentiat: mallem enim in his Hieronymo adhærere, qui epist. 2. ad Nepotiam, Sunamitem, *coccineam* interpretatur, quem sequitur Cardinalis Halgrinius ad cap. 6. Canticorum: Meus fuit ostendisse, Patres mea fuisse sententia, vt Ecclesiam aliquando pauperem, ignobilem, de more ancillarum, seruorúmque extitisse existimauerint, quo pacto loquutum Chrysostomum monstrauimus numero anteriori: Loquutum Augustinum ad illa Psalmi 122. *Sicut oculi ancillæ*, &c. Loquutum Hieronymum lib. 15. in Isaiam ad illa cap. 54. *Paupercula tempestate conuulsa*, &c. At Bernardi omisisse mellita verba, religio fuerit. Is itaque sermone secundo in Dominicam 1. post Epiphaniam: *Multum enim hæc sponsa sponso suo inferior genere, inferior specie, inferior dignitate: attamen propter Æthiopissam istam de longinquo filius æterni Regis aduenit, & vt sibi desponsaret illam, etiam mori pro ea non timuit: vnde tibi tam inæstimabilis gloria, vt eius sponsa merearis esse, in quem desiderant Angeli prospicere, cuius pulchritudinem Sol, & Luna mirantur, ad cuius nutum vniuersa mutantur?* Sed, quid moror? cùm Augustinus libro de catechizandis rudibus, capite 20. tom. 4. doceat, quæ de Hierosolymitana vrbe in Scripturis referuntur, in typum Ecclesiæ pronunciari: Hieronymus idipsum apertè profiteatur lib. 1. in Hieremiam ad illa cap. 4. *A voce equitis, & mittentis sagittam*, &c. De Hierosolymis autem Deus per Ezechielem, cap. 16. manifestè testatur: *Et eras nuda, & confusione plena; & vestiui te discoloribus, & calceaui te hyacintho*: Cùm igitur constet de Ecclesiæ mendicitate, de conditione & stemmate ex populi fæce, rursúmque de sponsi amplitudine; verisimile, Spiritum sanctum Epithalamij Scriptori inspirasse, eiusmodi vt historiam genialem caneret, quæ maximâ cum re significata proportionem, & similitudinem indueret: At, vt huiusmodi texeretur narratio, debuit coniuges proponere diuitiis, nobilitate, gloria longè inæquales: Igitur, quòd imparem marito in scenam producamus vxorem, id ex Patrum omnium consensu, id ipsius textus vinculo, & cohærentia velut coacti facimus.

August. Hieron. Bernard. Hieron.

84. Obiicias: Si tam memorabiles nuptiæ, regnante Salomone, contigissent, casúsque tam insolens, nempe, de regni Proceribus primum, aut secundum post Monarcham, ex Libani vastitate sponsam petere in derisum femineæ nobilitatis, sordibus enutritam; meminisset alicubi vetus Instrumentum euentus insiuti: sed, ne verbum de tanto nubentium apparatu. Respondeo, Scripturas satis memores horum connubiorum, quando iis concinendis integrum Canticorum volumen absumunt: *Sed ex littera non satis constat, quis sponsus, quæue sponsa* (vt inquiebat Lyra procemio in Cantica:) Verùm, id quorsum imitandum in libro, cuius stylus ænigmaticus, quemadmodum vniuersi agnoscunt? Itaque in hoc Epithalamio nominatur sponsus, eiúsque vxor; describuntur origo, patria, ætas, aliáque multa: sed quoniam, vt Augustinus asserit tom. 9. lib. de Pastoribus, cap. 15. *Cantica Canticorum ænigmata sunt, paucis intelligentibus nota sunt, paucis pulsantibus aperiuntur*; hinc est, quòd non statim appareat Hymenæi sensus; sed opus sit multo labore, & industria: Hanc meam cogitationem Theologico exemplo vtcunque commonstrare conabor: Multa didicit Mater Ecclesia processu temporum, multa stabiliuit, declarauitque fidei dogmata, quæ olim opinionibus iactabantur: *Quo fit, vt multa nunc sciamus* (inquit Castro lib. 1. de hæresibus, cap. 27.) *quæ a primis Patribus, aut dubitata, aut prorsus ignorata fuerunt*: Sic ostendit, canonicas esse aliquas Scripturarum partes, de quibus prisca ætas anceps fuerat: sic definiuit animas beandas ante corporum resurrectionem: &, quemadmodum conspicuis Theologis placet, decreuit in Baptismo, gratiam, & virtutes infundi; Sanè continebantur hæc in Scripturis; sed latebant, sed operiebantur, quoad venit hora, vt sponsam suam doceret Spiritus sanctus, & enuclearet illa, supérque candelabrum, & in aprico poneret, quod sub modio abscondebatur, vt sapienter idem Castro ponderat præfato lib. 1. cap. 5. Canus lib. 5. de locis c. 5. §. *At postremũ*, &c. multíque alij, quos proferemus Prælocutione 4. Sect. 13. Quemadmodũ itaque in his argumentari non est commodè, ea in Scripturis minimè contineri, sed dicere est solùm, latitasse aliquando; ex sacro autem textu eruta suo tempore ab Ecclesia: sic assereramus, in Cantico Salomonis occludi historiam nuptialem, eruendam probabiliter ab Interpretibus, quemadmodum Ecclesia certò eruebat, quæ latebant fidei dogmata.

Lyra. August. Castro.

Ecclesia procedente tẽpore multas veritates didicit.

Castro. Canus.

85. Sed dixerint, oportuisse, vt præter librum Canticorum, aliæ Scripturæ meminissent, repeteréntque id ipsum; inde enim affulgeret lux indubia ad hæc arcana penetranda: Respondeo, necessarium non fuisse: quota enim Christi gesta omiserunt Euangelistæ, quota documenta? vt expendit cum sapientia Castro lib. 1. de hæresibus, cap. 5. *Sunt autem & alia multa, quæ fecit* IESVS, *quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* Ioan. cap. 21. Inefficax itaque argumentatio est à Christo plura non fuisse perpetrata, quoniam nusquam apud Euangelistas leguntur: Sanè consueuit Spiritus sanctus extra propriæ narrationis locum aliqua conscribere; sed quæ ibi omissa fuêre: Ita ex Psalmo 77. didicimus de plagis Pharaonis, Ægyptóque afflictis non pauca, de quibus Exodo non est memoria; atque ex Sap. cap. 16. de his, quæ in æterno contigerunt, eodem volumine non recensita: ignoraremus Iacob cum Angelo luctantem fleuisse, si Oseæ cap. 12. non consuleremus: atque huius generis magna congeries est, de quibus si edoceri est cupido, perlustra Cantapretensem hypotyp. lib. 5. cap. 1. Toletum ad cap. 12. Lucæ, annot. 96. Gaspatem Sanchez ad vers. 22. cap. 9. Iob. Eundem ad cap. 7. lib. 3. Regum.

Angusta Cãticorũ libro alijs Scripturæ locis repetantur?

Castro.

Regula: *Scriptura narrationibus multa omissa, quæ contigere, vnt.*

Ioan. 21. 25.

Regula: *Scriptura, omissa vno loco, alsero refert.*

Psalm. 77. Sap. 16. Oseæ 12. Cantapr. Sanchez. Tolet. Lorinus.

Ribera. Mendoça.

Regum. Lorinum ad verſ. 35. cap. 20. Actorum: Riberam ad cap. 12. Epiſtol. ad Hebræos, num. 41. & ad caput 10. Oseæ, num. 53. Mendoçam tom. 1. in lib. 1. Regum, ad verſic. 21. cap. 1. num. 7. At, quæſo, cur iſthæc Auctoribus iis, qui ex profeſſo de tota re egerunt, non ſuggeſſit Spiritus? Quis nouit ſenſum Domini? nam certè in promptu erant tunc ei, cuius calamus velociter ſcribens, aut Moyſes, aut alius Prophetarum: Ergo num benè argumentabimur, ea, quæ Pſalmo 77. cecinit Dauid de plagis Ægyptiorum, non certa eſſe, & indubitata: quia Moyſes, qui ex deliberato texuit hiſtoriam, omiſit? Quid, ſi Dauid quoque tacuiſſet, vt facilè euenire potuit? Igitur Spiritus ſanctus quædam omninò profundo ſilentio merſit, quædam vno loco præterita alterio publici iuris fecit; quædam ſemel locutus ſolùm, de quibus fortaſſe huius abſtruſi Epithalamij argumentum: quoniam mirabile hoc Canticum abſcondi voluit à prudentibus etiam, & ſapientibus, & reuelare illud, cui placuiſſet: Quanquam fortaſſe aliis Scripturarum tractatibus eaſdem materias complexus fuerit Spiritus, Pſalmo 44. *Eructauit cor meum*, &c. Apocalypſi, & alibi. Nam quid plures ſcriptores de argumento Pſal. 44. ſentient, aperuimus Anteloq. 1. num. 73. quid de Apocalypſi exiſtimandum, docemus Anteloq. 9. num. 41. Sed vbique poſuit velamen ſuper faciem, ne agnoſceretur: & quoniam eiuſmodi velamen vſque in hodiernum diem poſitum eſt, ideò ſententias noſtras non tanquam certa dogmata venditamus; ſed velut probabiles theſes, & in quibus veritatem attingere niſi ſumus.

SVBSECTIO II.

Num legitimè, & ſecundùm veteres nubentium ritus, tria ſolùm conuiuia aſſignamus? de tempore genialis lætitiæ & numero conuiuiorum longior tractatio obiter de funerum diebus; Biblicis ſententiis ſplendor, ſpecialiter Eſteri, Ieremiæ, Ioanni.

86. NOn vnum in nuptiis celebratum epulum extra diſcrimen videatur: Tertullianus lib. de cultu feminarum; *Præterea, vt conuiuiis multis, ac moleſtiis ſuperſederent, quæ fermè ex more nouis maritis obeunda ſunt: Multa* dicit, & quidem moleſtiam præ numero, ſatietatémque generantia. Maximus Monachus in Scholiis ad D. Areopagitam in epiſtolam octauam differens de celebritatibus, quibus *Hilaria* nomen: *Dies* (ait) *quidam erant idololatriæ addicti, quos Hilarios appellabant: priuatæ autē cenſebantur, vt cùm quis vxorem primum duxerat aut ex vxore ſuſceperat filiū: communes & publicæ, vt cùm quiſpiam regno inauguratus, primùm recénſque Rex declaratus, publicas Hilarias indicebat: Nulli per eos dies licebat geſtare quidquam lugubre; ſed ſpectacula, ſacrificiaque in dies ſingulos celebrabantur: à luctu ſibi temperabant, qui in luctu erant, atque intererant ſpectaculis; inque publicis conuiuiis tranſmittebant iſtiuſmodi Hilarias dies:* Quibus verbis manifeſtè ſignificatur, plures fuiſſe Hilariorum dies, atque in ſingulis Sympoſium exhibitum. Porrò de eo genere erant geniales dies. Adſtipulatur Plutarchus

Plures in nuptiis epulæ. Tertull. Maximus. Monach. *Hilariorum quinā eſſent dies?* *A lugubri veſte quoties abſtinerint veteres.* Plutarch.

in Arato, loquens de Antigono: *Nuptias Corinthi celebrauit, ludóſque edidit, & conuiuia agitauit quotidie.* Promamus & de Poëtis vnum, alterúmve. Horatius lib. 2. Satyr. 2.

Ille repotia, natales, alióſque dierum
Feſtos albatus celebret.

Erant autem repotia nuptiales cœnæ. Auſonius Burdegalenſis epiſt. 13. de oſtreis:

Sed feſtos quia ſæpè dies partim ipſe meorum
Excolui, inque vicem conuiuia vocatus adiui,
Natalis ſi fortè fuit ſolennis amico,
Coniugióque dapes, ac feſta repotia patrum
Audiui meminique bono laudare frequenter.

Atque iſtis ſanè apertè innoteſcit, plures epulas datas nuptiarum ſodalibus, & conuiuis: Verùm dixerit quiſpam, ſtare cum noſtro pronunciato: nā tria conuiuia plura ſunt: Quare alio argumento vtemur robuſtiori, quod ab eo tempore deducemus, quo tota genialis lætitia perſiſtebat.

Sanè Ioannes Roſinus Antiquitatum Romanarum lib. 5. cap. 37. duplici cœna totum genialem apparatum abſoluit: altera, quæ dabatur à nouo marito ipſa coniugij luce, & dicebatur cœna nuptialis: altera, quam poſtridie idem poſt ſolutam ſponſæ zonam celebrabat: cui nomen, *repotia* propter redintegratam heſternam compotationem. Sed Iulius Scaliger Poëtices lib. 3. qui Idea inſcribitur, tertium addit diem: diſtribuit autem ſpatium ita: primum diem ſponſalibus aſſignat; ſecundum deſtinat nuptiis; tertio tribuit ducendam nuptam in domum mariti: Atque hæc diuiſio tritior Criticorum, qui de hac quæſtione ieiunè tractarunt, quantum hactenus perlegere licuit. Reperi tamen de triduo hoc in vita Sanctæ Godolouæ, 4. Surij tomo, die 6. Iulij: *Celebrabantur* (inquit) *triduo nuptiæ: ſed is ſponſam noluit intereſſe; ne, quam habebat exoſam, aſpicere cogeretur:* At, per quot tridua productæ illæ nuptiæ Aſſueri cum Eſther, de quibus Ioſephus Flauius libro 11. Antiquit. cap. 6. *Dimiſitque* (inquit) *quos Angaros vocant, per omnes Gentes, nuptiale feſtum eis indicens: ipſe verò Perſas, & Medos, & Primates aliarum Gentium accepit conuiuio nuptiali per menſem integrum:* Ad hoc interuallum penè acceſsêre, quas Antiochus Syriæ Rex ſumma cum gloria nuptias oſtendit, de quibus Athenæus lib. 10. Dipnoſophiſtarum ſic diſſerit: *Peractis ludis, gladiatoriíſque certaminibus, ac venationibus per triginta dies, quibus hæc ſpectacula celebrata ſunt*, &c. Dimidio cumulatior fuit hæc pompa genialis illa, quam Papinius depingit Thebaïdos 2. quæ duodecim tantùm Soles intuita eſt: Ita pangit ille loquens de coniugio filiarum Adraſti cum Tydeo, & Polynice:

Poſtquam regales epulas, & gaudia vulgi
Biſſeni clauſêre dies, Iſmenius Heres
Reſpicere ad Thebas, & iam ſua quærere regna &c.

Neſcio an Statianis nuptiis duodecim ſpectaculorum; an illis quibus menſis abſumptus eſt, annumerem eas, pro quibus ſcribit Trebellius in duobus Gallienis: *Fuit enim Gallienus* (ait) *quod negari non poteſt, oratione, poëmate, atque omnibus artibus clarus: Huius eſt illud Epithalamium, quod inter centum Poëtas præcipuum fuit: nam, cùm fratrum ſuorum filios iungeret, omnes Poëtæ Græci, Latinique Epithalamia dixiſſent, idque per dies plurimos, cùm ille manus ſponſorum teneret, ita dixiſſe fertur*, &c. Quod igitur & multorum Epithalamiorum meminit, & aſſerat plurimos elapſos dies pangendis Hymenæis, ſuſpicio eſt ad non vulgare

Ludi in nuptiis. Horat. Auſon. *Natalitia feſta.* 87. Roſinus. *Conuiuium nuptiale triduanum.* Scaliger. Surius. Ioſeph. *Conuiuium nuptiarū per menſē integrum* Athen. *Spectacula venationū, & gladiatoria in nuptiis.* *Pompa nuptialis duodecim dierū.* Statius. Trebellius. *Epithalamia multa cantata in vnis nuptiis.*

vulgare temporis spatium allusisse: quanquam, vt insignis fuerit genialis ornatus, quatuor, aut quinque diebus peragi potuerit: nam Alexander, quemadmodum ex Charis Historici voluminibus transcribit Athenæus, lib. 12. Dipnosophistarum, *sublato Dario, suas, amicorúmque nuptias celebrauit thalamis nonagintaduobus in eodem loco structis*: Ac quanquam eius festiuitatis incredibilis fuerit apparatus; tamen quintus dies finem attulit: Atque hactenus vagé errauimus, quin certum aliquem diem nuptiarum pompæ, atque celebritati præscriberemus.

Athen.

Multorū nuptiæ eodem loco celebratæ.

88. Temporibus igitur fixas ponamus leges, dicamúsque, hebdomadam, siue septem Soles ex Gentium consuetudine geniali lætitia absumi consuetos, neque his angustiora spatia; sed neque extra hos limites progressum: Donatus ad Phormionem Terentij Act. 1. scen. 1. *In nuptiis.* (ait) *septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nonus, quo Parentalia clauduntur*: Acro vetus Horatij Illustrator ad illud satyr. 2. lib. 1. Sermonum, carmen: *Ille repotia, natales, &c. Repotia* (inquit) *dicuntur septimus dies, quo noua nupta solet redire ad parentes suos*: Porrò repotiorum vocabulo docti intelligunt vltimum ex genialibus epulis quod septimo die, quo terminabantur nuptiæ, exhibuisse mos erat: qua etiam luce septima optimus quisque Musicorum canebat, dulciùs modulans in finem, velut cygnea auis, cùm fata vrgent: quam ad nuptiarum cæremoniam puto alludere Claudianum præfatione in nuptias Honorij, & Mariæ, vbi connubium Pelei & Thetidis dum tangit, post alia subdit:

Septiduum communiter nuptiarum apparatu, & sumptum.

Donatus.

Acro.

Funeribus nonum dies dati.

Nuptiarum die postremo optimus Musicorum canebat.

Claudianus

Septima lux aderat cœlo, totiésque renatos
Viderat exactos Hesperus ignis choros.
Tu Phœbus, quo saxa domat, qua pertrahit ornos,
Pectine tentauit nobiliore lyram.
Venturúmque sacris fidibus iã spondet Achillẽ,
Iam Phrygias cædes, iam Simoenta canit.
Frondoso strepuit felix Hymenæo Olympo,
Reginam resonant Othrys, & Ossa Thetim.

Durauit etiam in Christiana sæcula, nuptiásque hebdomadalis pompa: nam Metaphrastes apud Laurentium tom. 2. in Vita S. Abrahami Confessoris ad Martij 16. diem: *Sex quidem prætererant dies* (ait) *ex quo peragebatur conuiuium, & celebrabantur nuptiæ, & canebatur Hymenæus: septimo autem die, in quo erat eis soluendum matrimonium, fit res quædam admirabilis, & quæ vix credi posset,* &c. Quòd si huius ritus vetustatem optamus, inueniemus facilè etiam ante scriptæ legis tempora, cùm adhuc, natura duce, regerentur mortales vniuersi: tum quidem Iacob Patriarcha, cùm speciosæ Rachelis ambiret thalamos apud Mesopotamiam Syriæ in domo Laban, inquit ei socer Genes. cap. 29 *Imple hebdomadam dierum huius copulæ & hanc quoque dabo tibi*: Quam quidem hebdomadam septem fuisse dies genialium Historicorum, scripsit, seu Eusebius, siue Hieronymus, Auctor quæstionum Hebraicarum super Genesim: Bellarminus illam traditionum partem gentium Hieronymi fœtum profitetur; Andreas Masius ad cap. 10. Iosuë, de vniuerso tractatu loquens, mendis aspersum putat: verùm hanc eius loci interpretationem confirmat quoque Augustini auctoritas tom. 4. quæst. 89. ex his, quas pro Genesi excitauit; adhæsêre Glossa interlinearis, Lyra. & Interpretes communiter ad præfata verba: Post legis statum iterum de septiduo redit oratio Iudicum cap. 14. *Quòd si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones*, &c. Est autem sermo de nuptiis Samsonis cum Philistæa, atque hunc in modum declarant Abulensis, Nicolaüs de Lyra, noster Serarius, aliíque eius loci Commentatores.

Metaphrastes.

Pompa septem dierum in Christianorum nuptiis.

Nuptialis pompæ vetustas.

Genes. 29. 27.

Euseb. Hieronym. Bellarm. Masius

Liber Traditionū Hebraicarum, an incorruptus?

August. Lyran.

Iud. 14.

Abulens. Lyra. Serar.

89. Habemus itaque, & apud Hebræos, apúdque cæteras nationes, in primis verò inter Orientales, genialem lætitiam septiduo productam: at per hebdomadam totam non cessabant epulæ? Quid est igitur, quoniam tria apud nos symposiarum et si quartum addimus ad verba illa cap. 1. *Dum esset Rex in accubitu suo*; sed non inter geniales mensas numeramus illum discubitum: atque eo vehementiùs vrget difficultas nos sanè, qui non tenuis alicuius, & proletarij sponsi coniunctionem præsentamus, sed eius, quocum opibus, & gloria pauci contenderent, liberalitate, & magnificentia rarissimus certaret: Porrò quotidiana fuisse conuiuia non mediocriter indicat cap. 14. Iudicum: *Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum*, &c. Velut vnum continuatum symposium adsignificans totius hebdomadæ epulas: Plutarchus datus num 86. de Antigoni nuptiis: *Et conuiuia agitabat quotidie.* Iosephus num. 87. prolatus de Assueri connubiis: *Medos & Persas, & Primates aliarum gentium accepit conuiuio nuptiali per mensem integrum*: Nempe, quòd singulis diebus sterneretur triclinium lautum per illud interuallum: Sed maior fides septuaginta senibus quàm Iosepho, qui hebdomadam concedunt geniali compotationi: *Et fecit Rex conuiuium* (inquiunt Estheris cap. 2. vers. 18.) *omnibus amicis suis, & virtutibus suis per dies septem, & exaltauit nuptias Esther*, &c. Metaphrastes citatus numero antecedenti: *Sex præterierant dies, ex quo peragebatur conuiuium*, &c. Quid, quòd acroamata, & scenici ludi frequentabantur; Monet ecclesiastica Antiphona: *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis*; Erat autem thalamus, quo iubentes ad genialem mensam accumbebant: nam datus numero elapso Metaphrastes: *Sedebat quidem* (ait) *ad mensam Abrahamus, tanquam sponsus reuerà in thalamo suo: tumultu autem, & plausu omnis domus perstrepebat*, &c. Apte conuiuantes igitur fiebant acroamata, & dramaticæ actiones: & quemadmodum hæ frequentes erant; sic & epulæ, quarum gratia adhibebantur: Quid, quòd non vnus cantabatur Hymenæus, sed aliud vespere Epithalamium occinebatur, aliud manè, vti obseruat Auctor argumenti ad Edyllion 15. Theocriti, putà, ad cœnam, & prandium: Non vnum igitur erat epulum cuiusque diei, sed alterum meridie, alterum post Solis occasum. Vtriusque meminit Canon 53. Concilij Laodiceni sub Syluestro Papa, parte 1. tom. 1. Conciliorum apud Binnium: *Quod non oportet Christianos ad nuptias venientes se turpiter, & indecorè, gerere, sed modestè cœnare, & prandere, vt decet Christianos.*

Conuiuia fiebāt quotidie per totū nuptiarū tempus.

Iudic. 14. 17

Plutarch. Ioseph. Septuag. Metaphrast.

Acroamata, & ludi ante nuptialem thalamum.

Hymenæus duplex, matutinus, & vespertinus.

Cōcil. Laod. *Prandium & cœna in nuptiis.*

90. Sed in hac vltima assertione erunt duo, quæ displiceant Aristarchis. Primom, quòd cœnare, & prandere veteres dixerimus, cùm verior ea sit existimatio, quæ prandium antiquis adimit: Secundum, quoniam ad mensam cantari Hymenæum affirmabamus, cùm potiùs caneretur à virginibus, quando noua nupta in lecto viri collocata fuisset, quemadmodum Muretus opinatur ad nuptias Iulij &, Manliæ apud Catullum: atque hic est Hymenæus ille consopitorius, de quo noster Sanchez prologo in Cantica 5. num. 21. Verùm, quòd ad prandia attinet antiquorum,

Quo tempore, quòve loco Hymenæus cantatus.

Muret.

Sanchez. *Hymenæus consopitorius qualis fuerit?*

quorum, erit, vt ex professo disserimus, ad ea verba cap. 1. Canticorum: *Vbi pascis, vbi cubes in meridie?* Certè Laodiceoa Synodus prandium, & cœnam refert in nuptiis: atque vt in comedendo sobrij fuerint priscæ ætatis homines; licentia tamen amplior est in geniali hilaritate. De Epithalamio autem, vt non pertinax defenderim, haudquaquam modulatum sponsâ ad mariti cubile perlatâ: sic neque ausim negare, cantati solitum, dum aut pranderent, aut ad cœnam accumberent, qui ad nuptias vocati fuissent: nam sanè apud me fidem habent Augustini verba ad Psal. 44. *Solent* (ait) *dici ab Scholasticis carmina quædam vxores ducentibus, & nubentibus, quæ vocantur Epithalamia: quicquid ibi cantatur, ad honorem cantatur sponsi, & sponsæ.* Laudes igitur nubentium præcipuum Hymenæi argumentum sunt: vnde verba illa Psal. 77. *Virgines eorū non sunt lamentatæ*: ex Hebræo vocabulo, *Hilalu*, vel *Hulelu*, non pauci vertunt Rabbinos sequuti: *Non sunt laudatæ*, vel *exaltatæ*, scilicet, hymnis, & Canticis nuptialibus: Placuit Genebrardo, Iansenio, Marianæ: Oleastro autem ad cap. 12. Genesis Quòd si certè Epithalamij scopus laudasse coniuges recèns nuptas, equidem opportunior locus conuiuij tempus, cùm plurima corona adesset, quàm cubile, quod paucos testes habere decet: Sanè, & hac de causa, nempe, vt plurimi essent, qui auditu exciperent nubentium encomia, Hebræis mos fuerat, vt in plateis Hymenæus sonaret, vti Hieremias significat cap. 17. vers. 34. *Et quiescere faciam de vrbibus Iuda, & de plateis Ierusalem, vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ, in desolationem erit terra*, &c. Nec à Hieremia longè abit Plautus in Casina Act. 4. Scena 3.

Augustin.

Nubentium laudes celebrata in Epithalamiis.

הוללו.

Psalmi 77. versus enodatus.

Genebrard.
Iansen.
Mariana.
Oleaster.

Hierem 17.

Plautus.

Age, tibicem, dum illam adducunt huc nouam nuptam, foras
Suaui cantu concelebra omnem hanc plateolam Hymenæo:
O Hymen, Hymenæe, ô Hymen.

His itaque cùm probabiliter ostenderimus, & manè, & ad vesperam epulatum genialibus diebus; cùm hi ad minimum expleuerint septiduum, deriuatur, symposia nuptialia quatuor & decem fuisse; sed à tam copiosa multitudine, quantùm distant qualia nos signamus, tria tantùm conuiuia?

91. Sanè ego arbitror, quemadmodum luctus non vnum fuit aliquod, definitùmque spatium apud Hebræos; sed varium pro auctoritate defunctorum: sic nec geniali pompæ certum aliquem præfixum scopum, quem vniuersi, siue locuples, siue pauper, siue de Optimatibus quispiam, obseruarent: verùm alios fuisse vsus mediocrium, alios diuitum, atque nobilium: fuerunt sanè lugendo dies septem consumpti communiter, vti & nuptiali hilaritate totidem: sic accipio Ecclesiastici sententiam cap. 22. vers. 13. *Luctus mortui septem dies: fatui omnes dies.* Sed, si quispiam, qualis Iacob Patriarcha, vitâ fungebatur: *Flebat Ægyptus* (Genes. cap. 50.) *septuaginta diebus*: Si Aaron aliquis Sacerdos, & populi apud Deum intercessor decedebat: *Omnis multitudo plangebat super eo* (Numerorum cap. 21.) *triginta diebus per cunctas familias suas*; Si Moyses Legislator, & Dei amicus ad meliora vocatus fuisset, dolebant filij Israël (Deuteronomij cap. 34.) *in campestribus Moab triginta diebus.* Quemadmodum ergo vulgare lugendi spatium diebus septem claudebatur; in Heroum tamen funeribus per septuaginta dies nonnunquam, sæpè per triginta habenæ laxabantur gemitibus: sic nuptiis communiter septiduum dabatur; sed ad vulgi differentiam Primates non raro ad longiora tempora extendebant. Quare Assuerus, cùm ostendere cuperet (Esther cap. 1.) *diuitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque iactantiā potentiæ suæ*, epulas quidem exhibuit *fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & Præfectis Prouinciarum, centum, videlicet, & octoginta diebus:* At populo, *qui inuentus est in Susan, à maximo vsque ad minimum, iussit septem diebus conuiuiū præparari in vestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu, & manu consitum erat*; Itaque multitudinis symposio hebdomada tributa; sed Principum gulæ ex mensibus non pauci; Quare & nostri sponsi pompa fortasse in triginta dies de more summorum Virorum producta, septendialis ad minus fuit: pluráque multò quàm tria conuiuia per id temporis? Sed, quare cæterorum memoriam prætereierit sacer Hymenæographus, iam aggredior monstrare.

Neque funesta, neque genialis pompa certus dierū scopus.

Eccl. 22.

Genes. 50.3.

Numer. 21.

Deuter. 34.

Scripturarum vsus est, aliquando præcipua factorum capita describere, cætera legentium iudicio relinquere; non quòd ea gesta non sint; sed, quoniam ex principali cætera diuinare facile est; Tractat eruditè regulam hanc Martinez lib. 9. hypotyposeon, can. 4. Ego modò Tertulliani exemplo vsurus: Is loquens aduersùs Hermogenem, de protoplasti fabrica sic inquit: *Et ita nominata non est, vt id solùm, quod continet, nominetur: ecce si dicam: Ciuitas extruxit theatrum, & circum: scena autem erat talis, & talis, & statua supra euripum, & obeliscus super omnia ferebat: quia non & has species edixerim factas à ciuitate, non erunt ab ea cum circo, & theatro? Aliud de auctoritate Scripturæ ipsius arripiam: Fecit, inquit, Deus hominem de terra, & afflauit in faciem eius flatum vitæ: Faciem quidem eius hic nominat: Quid respondebit Hermogenes? Nunquid & membra hominis ad materiam pertinebunt, quia non nominatim facta referuntur?* Sanè, vt benè à Tertulliano consideratum, Scripturæ verba, faciei animationem tantùm sonant: *Et inspirauit in faciem eius* (Genes. cap. 2.) *spiraculum vitæ*: Sed, cùm omnes partes animatæ fuissent, de principe hominis portione sermonem instituit: Non inuenustum exemplum alterum Ruth cap. 4. Nam, cùm recèns nuptæ benè precarentur, sobolémque numerosam optarent: *Faciat* (inquiunt) *Deus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel, & Liam, quæ ædificauerunt domum Israël*; Certè ædificauerunt etiam Zelpha, & Bala, ancillæ, secundariæque vxores Iacob, è quibus prodière tribuum non modica pars; sed tacet Scriptura, contenta nobiliores parentes nominasse: atque ex his, vt Lyra tetigit, primo loco posita Rachel, quæ natu minor erat, quæ pauciores filios peperit; quoniam in maiori honore apud Iacob, & ab eo plùs dilecta. 92.

Regula: Scripturarū mos est, aliquādo præcipua gestorum capita tangens solùm.

Martinez.
Tertull.

Genes. 2.7.

Ruth. 4.13.

Ad hanc igitur normam, Canticorum Poeta facet tria solùm conuiuia inter quinquaginta fortassè, Epithalamio memorauit, quoniam capitalia erant, cæterisque eminebant; & cùm summa tetigisset, minora transiliit, prout Canonici Scriptores non raro fecerunt: Potuit & esse altera causa: quoniam à diuino Spiritu, Salomonis regebatur calamus mouit ad ea solùm scribenda, quæ præcipuo instituto deseruirent: itaque non omnia Hymenæo conclusit, quæ per dies geniales euenere; sed illa solùm, quæ Ecclesiæ varios 93.

Salomon non omnia descripsit, quæ inter nubendum contigerunt.

varios casus delineare possent: Ecclesia igitur, quemadmodum tribus potissimum vexata est malis; Imperatorum Gentilium rabie, & insectationibus; hæresi; Saracenorum bellis, atque Pseudopontificum seditionibus: sic triplici lætitia, quæ excelleret, recreari decuit: quoniam sicut abundant passiones, sic & consolatio: Sicut igitur Epithalamij littera, ter, neque ampliùs, sponsam mœrore confectam offert, bis ab amisso sponso, atque iterum propter quadrigas Aminadab ob bellorum strepitus, quo tribus istis sponsæ doloribus repræsentaret tres Ecclesiæ potissimos labores: sic conueniebat eadem litera describi tria celeberrima conuiuia, quorum quodque comitaretur sponsæ aduersum & lugubra aliquod, quo triplex accumbentium iucunditas, Ecclesiæ tria potissima gaudia declararet.

94. *Ioannis locus ex c. 2. specialiter declaratus.*

Hæc dum colligerem pro veteri nuptiarum rim, cœpi cogitare, an per ista lux aliqua afferri possit Ioannis cap. 2. vers. 1. *Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilaæ: & erat Mater* IESV *ibi. Vocatus est autem &* IESVS, *& discipuli eius ad nuptias*: Nam, quæ sit illa dies tertia, vix satis à quouis declaratum, Vide sententiarum differentias apud Maldonatum ad id capitis: apud Pereiram tom. 4. selectarum disputationum, disp. 1. in cap. 2. Ioannis: Num igitur dies illa tertia ex septiduo, quo celebrabatur genialis festiuitas? nempe, ibi à principio Mater Christi aderat: quoniam autem à Genitrica didicerant, filium eius adeò humanum, & mitem, vt si rogaretur, conuiuium non sperneret, miserunt supplicatum, vti dignaretur nuptiarum sodalis esse: Vocatus est igitur IESVS, & discipuli eius: & quoniam non à principio celebritatis accersitus, seriùs accessit, nempe, tertia nuptiarum die. Sanè hæc viam aperiunt quibus initium secundi capitis Ioannis cum fine primi connectatur facilè, fuitque hæc opinio Nonni Panopolitani Paraphrasi in cap. 2. Ioannis, dicentis: *sed quãdo tertia Aurora cubicularia, seu nuptialis pingebat & signabat purpureas petras in campo cananæo, planigenæ Galilea erant nuptiæ &c*; poëticis phaleris tertiũ diem ex dedicatis pompæ geniali appellauit *tertiam Auroram nuptialem.*

Maldon. Pereirus.

SVBSECTIO III.

Num bene diuidimus in varios Actus canticorum Drama? An capitum, & numerorum distinctio in scriptura ab initio? Num eadẽ in Bibliis canonicæ authoritatis?

95. Diuisimus Epithalamium Salomonis in sex partes, harum prima, atque vltima de vnius capitis portione conflata, reliquæ ex centonibus, cùm sæpiùs duorum capitum versus aliquiactum de nostra scena constituerent, aliquando & ex trium capitum sententiis conficeretur Sed tamen illud fixum apud nos fuerat, vbi quisque actuum finiretur, ibi integrum esse sensum, & quo lectoris animus quiescere valeret; Hæc autem vt comperta sint, en emergit difficultas: Par est, atque secundùm ordinem, rectámque methodum, caput finiri vnum, alterúmque inchoare, quando aut absoluitur omninò narratio, aut ad integrum aliquod rerum gestarum punctum ventum est: At nos sæpè facimus initium vnius capitis pendere ab vltimis vocibus alterius, non minùs quàm eiusdem capitis vnus pendet versus ab altero: Ergo è duobus alterutrum: aut capita Canticorum non sunt iuxtà sanam methodum distributa, quando perfectũ sensum non absoluunt; aut nostra Epithalamij diuisio in sex membra propter ordinem est, rectámque normam.

96. *Canticorum varia partitio.*

Sed huius obiectionis quodcunque ast pondus, non solos nos premit, vniuersos tangit, qui litteræ corticem ex instituto declararunt: Quotusquisque enim eorum non diuidit Hymenũ in plura seu Cantica, seu dramata, atque actus; Atque alius quidem decem constituit, alter septem laudauit magis, nonnullúsque quinqua proposuit: prætereo nomina Scriptorum, atqua loca indicare, quoniam res est in confesso: Iam verò horum quisnam capitum ordinem non inuerrit, quò suos componeret actus? Atque certè non integrum absolui sensum, finito quoqua capite, multi, & de veteribus, & de nouis Interpretibus sensère; Ponamus de manifestioribus vnum exemplum: Capitis quinti ea est postrema sententia: *Quò abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum? quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?* Quæso, an non hæc interrogatio est? Quid aliud sonant verba, quid totius capitis scopus insinuat? At quis perfectus sensus ab interrogatione, & quæsito? Hæret auditor, ancépsque vacillat, donec interroganti fiat satis; Huius autem quæstionis resolutio initium est sequentis capitis sexti: quemadmodum vterque Gregorius Græcus, atque Romanus docuêre, Theodoretus, tres Patres, vulgus denique & multitudo Interpretum, vti Sotomaior concedit diuersum ipse opinatus: Sic igitur eùm caput quintum quæstionem habens, resolutionem non claudat; imperfectum sensum parit: rursúmque capitis sexti principium ea quidem continens, quibus percunctantibus fit satis, ipsum quoque mancum est, quoniam ea non profert, ad quæ respondet: Non insociata esse debent, & quæsitum, atque illius resolutio;

Greg. Pap. Nissenus. Theod. Tres Patres. Sotomaior.

97. *An capitum & numerorũ distinctio in Scriptura ab initio?*

Animaduertere autem est vniuersim, ab initio factum Instrumentum conscriptum absque numerorum, capitúmve distinctiõnibus; De Esdræ, & Nehemiæ libris, quos in duos habemus diuisos testatur planè Hieronymus in vnum coniectos volumen præfatione in eos tractatus ad Domnionem, & Rogatianum: idémque prologo ad eosdem in libros Paralipomenon: *Hoc* (inquit) *primum sciendum, quòd apud Hebræos Paralipomenon liber vnus sit, qui propter magnitudinem apud nos diuisus sit: quod nonnulli etiam in Bruto Ciceronis Dialogo faciunt, vt eum in tres partes secent, cùm vnus à suo Auctore editus sit*: De libris Paralipomenon eadem adstruit Damascenus lib. 4. orthodoxæ fidei, cap. 18. qui & Ruth Historiam cum Iudicum actis continuari solitam tradit: Moysis Pentateuchum interruptum fuisse, & sine librorum discrimine aliquo, probat Gueuara ad cap. 3. Habacuc, num. 154. testibus Caietano ad initium Deuteronomij, & Lindano libro primo de optimo genere interpretandi, cap. 3. *Sciendum igitur est*, (inquit Sixtus lib. 3. Bibliothecæ sanctæ, titulo, *De partitione*, Methodo 4.) *hanc arithmeticam capitum diuisionem, quam nunc*

Hieron. Damasc. Gueuara. Caiet. Lindan. Sixt. Sen.

in

in Bibliis habemus, recentem esse: nam ante quingentos annos nullus, siue apud Hebraos, siue apud Graecos diuina Scriptura locus numeratim citatus, preter Psalmos, quorum, vt ex Actis apostolicis apparet, vsque ab initio nascentis Ecclesia adiectis numeris mentionem facere solebant: hos enim numeros, vt Hilarius in prafatione Psalmorum testatur, Septuaginta Interpretes Psalmis apposuerunt; Et qua nunc, tam in Graecis, quam in Hebrais exemplaribus spectantur capitum diuisiones, ac numeri, à nostris Latinis Codicibus accepti sunt: partiebantur namque vetustissimi illi Expositores diuinas Scripturas, easdémque citabant, non capitum enumeratione, numerorúmque citatione; sed per allegationes particularium Historiarum, &c. His per omnia respondent, quæ Salmeron prodit tom. 1. prolegomeno 9. quinquagena 1. canone 21. Fuit igitur facta partitio propter tractatuum longitudinem, vt aiebat nuper Hieronymus, *Vt sic minus in iis legendis*, (inquit Antonius Senensis præfat. ad Opera sancti Thomæ) *humanum defatigetur ingenium*: Aut memoriæ iuuandæ causa, vt putat Gretserus tom. 1. defensionis Bellarminianæ ad cap. 9. libri 1. de verbo Dei: Sed & Aristotelis, & non paucorum de Patribus monumenta alios vetustis temporibus habuêre vultus quoad librorũ, capitúmque sectiones, quàm nunc ostendunt, vti Gueuara, & Antonius Lusitanus monstrant. Quæ fuit occasio Theologis antiquioribus, aliter vt citarent Patrum Opera, atque referunt iuniores Scriptores: verùm & eadem causa fuit, vt non infrequenter apud Patrum quosdam aliter distribuantur Scripturæ capita, quàm exhibet vulgatus Codex, & quæ nonnulli volunt inchoationem esse capitis, alij contendant postrema esse antecedentis membri. De qua re tractat eruditè noster Sanchez ad cap. 12. Danielis.

Salmeron. Scriptura partitio quare facta? Ant. Sen. Gretserus. Gueuara. Sanchez. Patrũ alia antiqua methodus, quã nunc.

98\. Hæc cùm noster Seratius vera esse cogitasset Prolegomenis Bibliacis cap. 19. quæstiuncula 18. docuit eiusmodi capitum sectiones & numeros canonicam fidem non habere? Certè Bellarminus Cardinalis planè testatur tom. 1. l. b. 1. de verbo Dei cap. 7. septem illa capita libri Esther, quæ sunt postrema in vulgata editione, haud esse re ipsâ vltima: *Sed quadam eorum spectare ad libri initium, vt caput 11. & 12. quadam ad medium, vt cap. 13. 14. 15. quadam ad finem, vt caput 10. pati tamen Ecclesiam ea capita simul ad finem libri persistere, vbi Sanctus Hieronymus ea collocauit, vt intelligamus, quid huius libri sit, & quid etiam non sit in codicibus Hebraorum*: Cùm igitur ea capitum diuisio canonica non sit, nihil fidei aduersum committeret qui vt suam accommodaret explanationem, mehúsque Scripturarum sensibus consuleret, capitum ordinem inuerteret; At ego post correctorum Bibliorum auctoritatem piaculi loco haberem; à quibus latum vnguem recedere religio sit; sed eo ipso suspecta & callida mihi appareret interpretatio, quòd eò deduceret, vt à vulgato quouis modo recedendum esset, tantùm abest emendare statuisse; Nos igitur, cùm Epithalamium Salomonis in sex partes dissecamus, haud animus vnquam est velle corrigere capitulorum vulgatam diuisionem, absit; sed, quoniam nos later eius, qui diuisit, sensus, quem putamus reliquis præstantiorem fuisse, accommodamus nostris vigiliis octo capita, atque ad sex membra deriuamus apud nostram peculiarem Commentationem, non quòd in communi aliquid correctum vellemus; Itaque damus quidem libenter, eum, qui in octo capita diuisit, interpretationem sequutum, quæ vnumquodque caput integro, & perfecto sensu absolueret: hanc quoniam ignoramus, qualis fuerit expositio, atque inter Doctores dissidium ingens inueniremus, an vnius capitis verba ab alterius penderent, eligimus, quæ nobis certiora visa sunt, atque imitati omnes Interpretes, qui præcesserunt, nihil in Scripturæ numeris, aut capitibus immutauimus: diuisimus tamen actus eum in modum, vt sæpè de multorum capitum verbis vna nostra conficeretur actio.

An capitum & versuum distributio in Bibliis, canonica auctoritatis. Serar. Bellarm.

At inquis: Si ibi perfectus sensus, vbi actus terminatur, quamobrem non his potiùs accommodabimus capita & diuisiones? Doctrinarum quippe methodus sic postulare videtur: Iam dixi, eum, qui primò capita diuisit, normam aliquam ante oculos habuisse, quæ ad finem cuiusque capitis sensum integrum reperiret, propterea quæ & optimè ab eo diuisum Epithalamium: posteriores autem, quoniam hæc latebat methodus, vnusquisque, quod veritati proximius erat, scribebat: Ad hæc, quemadmodum numero 97. ex Hieronymo dicebamus, Antonio Lusitano, Gretsero nostro, librorum capitúmque distinctio opitulandæ memoriæ, fastidij, quod longa generat lectio, tollendi gratia, adinuenta fuit: Non igitur oportet vnius sectionis narrationem independentem esse, & semotam ab alterius membri gestis: hoc enim fastidij remedium, hoc memoriæ iuuamen non postulant: Quàm sæpè in criticis elucubrationibus vnius capitis acta, præsertim si de historia tractatio est, ab alterius gestis pendent? Sed tamen, ne lassetur quisquam prolixa versuum continuatione, ponitur hiatus tituli interiectione; Sic igitur cum Bibliorum capita distributa fuerint, & sic quidem optimè, atque ex conuenienti methodo diuisa, vt vnius sectionis res gestæ ab alterius historia penderent, decorum fuit vtriusque, aut plurium aliquando capitum narrationes in vnum congeri actum, vt quò tenderent, perspectum haberet Lector, omnisque tolleretur confusio: Quare & congruenter in vulgaria Codicibus Epithalamium in octo capita dissecatur, & non malè nos in sex partes diuisimus. 99.

Vulgatam qui diuisit, optimè partitus est Scriptura capita.

Quòd si quis vniuersim sustineri non posse asserat, capita Scripturæ sic diuisa esse, vt nihil præcedentium in subsequentibus contineatur, non deerunt pronunciato tutelares Viri admodum insignes, ex quibus Cardinalis de Vio Thomas verba illa vltima capitis secondi Actorum, *in idipsum*, arbitratur ad principium subsequentis narrationis magis pertinere, & ab illis ordiendum caput tertium: Ex eodem Purpuratorum ordine noster Bellarminus tom. 1. lib. 1. de verbo Dei, cap. 15. verba illa cap. 1. lib. 2. Machabæorum, *anno centesimo octogesimo octauo*, dicit non pertinere ad principium Epistolæ à Iuda & Senatu missæ, sed esse finem alterius, quæ antecessit Epistolæ scriptæ à toto populo Iudæorum, duce Ioanne Hyrcano: cùm sanè, siue sensum consideremus; seu quo Scripturæ notantur, modum; non minùs difficile appareat istud, quàm si id ipsum asseruisset de diuersis capitibus: Et in hoc ille sequutum se profitetur Melchiorem Canum, aliósque: Gaspar Sanchez ad cap. 12. Danielis planè existimat verba initialia capitis duodecimi spectare ad finem capitis vndecimi: Seratios præloquio sexto ad Machabæorum volumen asserit, omnia, quæ secundo libro referuntur, coniuncta esse cum his, quæ primus liber explicat, 100.

Verba vnius capitis pertinent ad finem alterius in Scripturis. Caiet. Bellarm. Sanchez. Serar.

explicat, sine quibus declarari aptè nequeant: Quare ipse Commentarios suos inchoat à versu vigesimo capitis secundi libri secundi, & admiscet frequenter vtriusque libri & capita & gesta, quo dictorum sufficientem proponat concordiam.

Svbsectio IV.

An ex Epithalamij norma, quòd sponsam sæpè mæstam, turbatámque describamus? In nuptiali festiuitate nihil lugubre permissum; illustratio Ieremiæ, Apocalypsis, Ioannis, Deuteronomij; Prouerbiorum locus cum singularitate.

Nuptiarum tempore nihil non iucundum. *Sidon. Apol.*

101. SAnè genialis pompa quodam sibi iure vendicat, vt non dicam, inter nuptias appareat luctuosum quidpiam, & infaustum; sed etiam in alia tempora reiicitur quicquid seuerum, & tetricum est: Audiamus elegantem Sidonium Apollinatem epistol. ad Heronium lib. 1. epist. 5. *Internoni nuptiis Patricij Ricimeris, cui filia perennis Augusti in spem publicæ securitatis copulabatur. Igitur tunc in ista non modo personarum; sed etiam ordinum, partiúmque lætitia, Transalpino tuo latere conducibilius visum: quippe cùm hoc ipso tempore, quo hæc mihi exarabantur, vix per omnia theatra, macella, prætoria, fora, templa, gymnasia, Thalassia, Fescenninus explicaretur: atque etiamnum è contrario studia sileant, negotia quiescant, iudicia conticescant, differantur legationes, vacet ambitus, & inter scurrilitates histrionum totus actionum seriarum status peregrinetur.* Quare idem Sidonius in Epithalamio Polemij, qui erat Philosophus, hortatur, vt inter geniales lætitias Stoicam grauitatem exuat:

Feriatio à litibus, & negotiis tempore nuptiarum.

> ——— *Consurge, Sophorum*
> *Egregium Polemi decus, ac nunc Stoica tandem*
> *Pone supercilia, &c.*

Claudian.

At verò nec armatas excubiarum custodias stare iuxta aulam velit Claudianus, dum nuptiarum hilaria aguntur, ne armatorum solus aspectus terrorem aliquem incutiat, vbi gaudiosa esse cuncta oporteat: Sed canteт ipse nobis ex Hymenæo Honorij, & Mariæ, excelsiori Musa:

> *Gradiuum, nostri comites, arcete parumper,*
> *Vt soli vacet aula mihi: procul igitur horror*
> *Thoracum, gladiósque tegat vagina minaces:*
> *Stent bellatrices Aquilæ, sæuique Dracones:*
> *Fas sit castra meis hodie succumbere signis:*
> *Tibia pro lituis, & pro clangore tubarum*
> *Molle lyra, festúmque canant: epulentur ad ipsas*
> *Excubias, mediis spirent crateres in armis:*
> *Laxet terribiles Maiestas regia fastus,*
> *Et sociam plebem non indignata potestas*
> *Confundat turba Proceres: soluantur habenis*
> *Gaudia, nec leges pudeat ridere seueras.*

Sic apud illum Venus docet, qualis esse debeat aulæ facies, cùm nuptiæ celebrantur.

Maxim. Monach.

102. Atque eundem in finem, donec genialis festiuitas clauderetur, *Nulli per eos dies licebat* (ait sancti Areopagitæ Scholiastes Maximus Monachus ad epistolam 8. illius) *gestitare quicquam lugubre; sed spectacula, sacrificiáque in dies singulos celebrabantur: A luctu sibi temperabant, qui in luctu erant, atque intererant spectaculis, inque publicis conuiuiis transmittebant eiusmodi dies:* Sed nec virgini, quæ desponsata fuerat, funus prosequi permittebatur. Synesius epistola tertia: Euoptio fratri: *Tertia die quàm obierat Æschines, consobrina tum primùm ad sepulcrum venit: neque enim opinor sponsis fas est ad funus progredi: sed & in purpura tunc erat, & pellucidum et reticulum, aurúmque ac lapillos suspenderat, atque induerat, ne sponso mali esset ominis:* Hinc apud Romanos mense Februario nunquam matrimonio iungebantur, quòd mensis ille Parentalibus celebrandis dicatus esset: inter funera autem nuptiis non poterat esse locus; quibus alacris frons est; & atrata tumuli, lugubriáque horruêre. Naso libro secundo Fastorum:

Funus prosequi desponsata vetitâ. *Synes.*

Februarius mensis luctibus dicatus.

Opidius.

> *Posteà præteritis tumulis redduntur honores,*
> *Prodigiisque venit, funeribúsque modus.*
> *Dum tamen hæc fiunt, viduæ, cessate, puellæ:*
> *Expectet puros pinea tæda dies.*
> *Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,*
> *Comat virgineas hasta recurua comas.*
> *Conde tuas, Hymenæe, faces, & ab ignibus atris*
> *Aufer: habent alias mœsta sepulcra faces.*

Lunâ plenâ inita nuptia quamobrem. *Dempster.*

Fortasse & veteres propterea non nisi Lunâ plenâ nuptias inibant, vti commonstrat Dempsterus Paralipomenis ad cap. 37. libri 5. Antiquitatum Romanarum Ioannis Rosini: quoniam extra id tempus obfuscatur aliquantùm noctis Regina: nuptias autem decet sydus omninò renidens, nihilque atratum, & funereum habens.

Epithalamium nihil mœstum admittit. *Ierem. 25. & 33.* *Gasp. Sãch.*

103. Consonant profanis sacra monumenta. Ieremiæ cap. 25. vers. 10. *Perdámque ex eis vocem gaudij, & vocem lætitiæ; vocem sponsi, & vocem sponsæ.* & cap. 33. v. 11. *Vox gaudij, & vox lætitiæ, vox sponsi, & vox sponsæ, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum,* &c. Atque eodem cap. 16. v. 9. quo loco ingeniosè noster Sanchez per vocem sponsi, atque sponsæ intelligit Epithalamia, & Hymnum genialem, qualia liber hic Canticorum, & Psalmus 44. *Eructauit cor meum,* &c. quæ Hymenææ laudationes sunt: De his igitur Ieremias dixit concinnè, voces esse lætitiæ, quoniam Hymenæus nihil mœstum, & plorabundum admittit: Atque paria Apocalypsis cap. 18. vers. 22. vbi loquens de euersæ Babylonis lacrymando statu: *Et vox Citharœdorum, & Musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te ampliùs, & vox sponsi, & sponsæ non audietur adhuc in te.* Præstat autem Ambrosium de his mirificè disserentem protulisse libro 6. Commentariorum in Lucam ad cap. 7. Euangelistæ: *Iubetur ergo Propheta (ait) plaudere manu, & percutere pede: quia sponsi nuptias iam videbat, in quibus desponsatur Ecclesia, Christus adamatur: In his Propheta Dauid nuptiis nos ludere voluit, & quasi in ipso actu nuptiarum positus, nos ad celebritatē festi muneris adhortatur dicens: Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob: sumite Psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cùm cithara. Nónne actum quendam Propheta saltatus aduertis? Deniq; alibi. Psallam tibi in cithara, sanctus Israel, gaudebunt labia mea, cùm cantauero tibi. Audis citharizantium voces? audis saltantium strepitus? Nuptias crede:* Venustè Mediolanensium Beatus Patronus, quòd iucunditate personare vniuersa intueretur, intulit: *Nuptias crede:* Quem volo associet Haymo ad initium Psalmi 44. *Eructauit cor meum,* &c. *Psalmus iste* (inquit) *vocatur Canticum: quia Propheta coniunctionē Christi, & Ecclesiæ præuidens futuram, eam in hoc Psalmo cum magna exulta*

Apoc. 18. *Ambros.* *Haymo.*

exultatione pronunciat. Exultationem dixit, & magnam; quoniam de nuptiis agebatur.

104. Matth. c. 9. Verùm percipiamus ab ore Seruatoris de geniali alacritate quidpiam. Matthæi cap. 9. vers. 11. *Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere, quandiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.* Chrysol. *Conuenienter* (ait Chrysologus sermone 31.) *ergo discipulis Ioannis Magistri sui voce respondit, vt vel illi crederent, & non cogerent læta sponsi tempora tristis intrare ieiunij: quia, qui quærit sponsam, ieiunia seponit, relinquit austera, totum se dat gaudiis, epulis indulget, totus blandus, totus amabilis, totus festiuus incedit:* Certè filij sponsi, nuptiarum sunt sodales, & familiares, atq; amici nubentis, vt rectè considerauit Maldonatus eum ad locum; Maldon. His autem quandiu sponsus præsens est, id est, toto eo tempore, quo genialis perseuerat pompa, nulla lugendi occasio offerri debeat: sed nec ieiunare conueniat, quoniam tunc potius conuiuandi opportunitas est: Sanè ipse quondam apud Patrem residens, nondum homo, populum in deserto, pane de cœlo præstito saturauit: pérque Mosem sitienti multitudini amaritudinem aquarum temperauit; non vina tamen obtulit. *Cui petra aquam vomuit* (inquit Ambrosius libro de Elia, & ieiunio) Ambros. *potus & vini abundantia non deesset. Denique dixit Deus: Percuties petram, & exiet aqua ex ea, & bibet populus. Non dixit: Exiet vinum populo: periculosum erat vinum populo ministrare, quod fortiores ferre vix possent.* Sed neque carne circumdatus in similitudinem peccati, cùm in eremo pauisset innumeros semel atque iterum, vini aliquando copiam fecit: at ille tam parcus vini ministrator, apud Canam Galilææ, quoniam ad nuptialem mensam sedebat, locúsque ille iucunditatem postulabat, sex hydrias in eos conuertit latices, quibus lætificatur cor hominis, vti cum acumine animaduertit noster Pererius tom. 4. selectarum disputationum, in disput. 7. in cap. 6. Ioannis.

Vinum in eremo cur Deus Israelitis non administrauit.

Pererius.

105. Ea sanè, quæ multis erat communis lætitia, nempe, conuiuis, & nuptiarum sodalibus, durabat ex consueta lege septiduum, vti monstrauimus Subsectione præterita: sed ipsorum nubentium læta tempora in annum integrum producebantur: Docuit me Deuteronomij caput 24. *Cum acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis iniungetur publice: sed vacabit absque culpa domui suæ, vt vno anno lætetur cum vxore sua:* De quibus primis nuptiarum gaudiis puto intelligendum Paroemiasten, cap. 5. versu 18. *Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adolescentiæ tuæ.* id est, per annum conuiue illi: qui locus, quoniam perplexus, dabo, si valeam, claritatem aliquam: Fuit igitur sermo ad eos, qui meretriciis amoribus seducuntur, quemadmodum capitis initia manifestè ostendunt: Aduersùs hos igitur conueniens remedium proponit sapiens, si matrimonio iungantur adolescentes, vt præ domesticis deliciis vagam illam turbam, & ad seducendum compositam spernant: *Bibe* (ait) *aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui:* hoc est, habe propriam, stabilémque compatem: *Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide:* Alludit, nempe, ad genialem pompã, qua cum musica & plausu ducebatur per plateas noua nupta, & eam contemplandi omnibus copia præstabatur. *Et quiescere faciam de vrbibus Iuda.* Ieremiæ cap. 7. vers. 34. *& de plateis Ierusalem, vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ:* Vide, quæ scripsimus Subsectione 2. num. 80. At post transactam matrimonij festiuitatem: *Habeto eas solus: nec sint alieni participes tui:* Claudebantur enim intra septa & gynæceum Hebræorum nuptæ: quemadmodum ostendimus in illud cap. 1. Cant. Adolescentulæ dilexerunt te, &c. *Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adolescentiæ tuæ, cerua charissima, & gratissimus hinnulus: vbera eius inebrient te omni tempore, & in amore eius delectare iugiter:* quæ sic expono; Postquàm clausa nuptiali pompa introduxeris vxorem in domum tuam, viue, & lætare cum illa per annum, quemadmodum Legislator præcipit Deuteronomij cap. 24. vt si ad bella posteà procedere necessarium sit, iam relinquas matrem, & sic benedicta vena nominetur in Israel, vbi sine liberis decedens maledicta habebatur: Sed ita dege cum noua coniuge, vt charam, & in deliciis habeas, diligásque tenerrimè, quali solent virgines in honore & pretio habere ceruam, eiúsque hinnulum, quos pectunt, lauant floribus ornant, delicatiori pabulo nutriunt: de quo more nos ad verba illa Canticorum cap. 2. *Adiuro vos, filiæ Hierusalem, per capreas, ceruósque camporum,* &c. Hoc si exequaris, satiaberis omni tempore à contoralis amoribus, & contemnes facilè alienas feminas: Hæc pauca ex noua incude in gratiam abstrusæ sententiæ: Sed vocat nos iam præcipuè difficultas.

Genialis lætitia per annum durās.

Deut. 24. 5.

Prouerbiorũ verba ex cap. 5 insolito modo enucleata.

106. Ostendimus satis genialem celebritatem turbidum nihil, & inquietum admittere, procul abigere quicquid vexat, & onerosum est: quî fit igitur, vt toties sponsa nostra inimicis casibus iactetur? toties lacrymabunda in theatrũ prodeat? & quorsum à fleto abstineat, quæ sponsum bis amisit, semel vulnerata est, theristro violentè spoliata, quam terruerant quadrigæ Aminadab? Notandum, hoc Salomonis Canticum non esse strictè Epithalamium; sed *dramatohymenæum*, hoc est, de comœdia, aut dramate, & Hymenæo simul participans: Monstraui Præloquio 1. sect. 5. num. 29. à Patribus, & nouis Enucleatoribus sæpè nuncupatum sacram actionem, fabulam, comœdiam, drama: Quare Origenes, seu quis alius Prologum quatuor homiliarum exarauit, speciem Epithalamij habere dixit, dum inquit: *Istud vero vnum Canticum est, quod ipsi iam sponso, sponsam suam suscepturo, canendum erat Epithalamij specie:* Et in principio homiliæ 1. ex quatuor, monet, cum Epithalamij similitudine simul habere formam dramatis: *Meminisse* (ait) *oportet, quod in Præfatione monuimus: quia libellus hic, Epithalamij habens speciem, dramatis in modum conscribitur:* Cassiodorus etiam in proœmiolo Epithalamium nominat; sed comico stylo conscriptum.

Salomonis carmen, an strictè Hymenæum?

Iam igitur, cùm à natura comœdiæ non abhorreat, hilares euentus tristibus admiscere (quamuis id respuat Epithalamij consideratio:) sic quidem vt insuauia, & mœrorem afferentia principium sibi vendicent, & desinat in lætum finis: quando Canticorum libet comœdia quoque sit, alienum ab eo non est, sponsæ labores referre, cùm tandem exitus gaudiosus sit semper, vti sect. 1. & 2. huius Anteloquij patefecimus: Lege Franciscum Fernandez de Corduba in Didascalia sua multiplici, cap. 21. acriter discrepantem aduersùs vulgi opinionem, quæ comœdiæ aut essentiam, aut proprietatem esse velit à tristis casibus inchoare, absoluere cum gaudio, & exultatione: tragœdiam è diuerso statuit, ordiri solitam à prosperis, cum lamentis finire: Sed aliud 107.

Comœdia atque tragœdia diuersitas.

Fernandez.

est, vt sine his, si subtiliter agendum sit, stare valeat comœdiæ, tragœdiæve vsus: aliud, vt hæc omnis vera comœdia, & tragœdia omninò respuat: secundum istud minimè nobis persuaserit Franciscus, cùm clarissimorũ Auctorum theatralia poëmata, quibus omnis ætas comœdiæ, tragœdiæque nomen indidit, eum in modum extent conscripta: Vide Delrium nostrum præfatione ad tragœdias Senecæ, cap. 2. De quo genere comœdiarum asseueramus esse Salomonis nuptiale carmen: nisi placeat appellasse *tragicomœdiam*, (nam nostro instituto hæc vox satis deseruit,) quemadmodum dixit Cosmas Damianus Hortulanus Abbas Isagoga sua ad Canticum Canticorum.

Delrius.

Cos. Dam.

108. *Somnia in Cantico Salomonis.*

At, concedamus, Epithalamium esse cum rigore: sunt tamen luctuosa eius euenta non vera, sed vel à falso mortalium rumore, vel à nocturno ludibrio, & somni vanis imaginibus: nam, si sponsum bis desiderauit noua nupta, si percussa est à vigilibus, si pallium deperdidit, somniabat tum: consternatio autem à quadrigis Aminadab rumor fuit, & suspicio, quæ delata ad sponsæ aures ab incauto aliquo: non enim debuerat inter genialia gaudia narrasse, quod femineum animum terreret: Debent igitur à nuptiali hilaritate exulare quæcunque ex consilio & natura sua laborem aliquem afferentia: quæ autem præter spem accidunt, sicut mortalium prouidentiam labilem & incertam superant, sic nec amoueri possunt, aut diuelli etiam à maxima voluptate: Quare nec Hymenæographo vitio vertendum, quòd eiusmodi casos referat, qui in fortunæ arbitrio sunt, præsertim cùm narratio talium euentuum ad inferendas nubentium laudes singulariter faceret, quæ laus, Epithalamij præcipuus scopus est.

Sectio IV.

Quæ in mystica nostra Canticorum expositione Sect. II. declarata, reprehendi valeant, excussa, & diluta.

VLTIMVM hoc Prælocutionis membrum, claritatis amore, atque ne legentem offendamus, subdiuidemus, quemadmodum hucvsque fecimus elapsis Sectionibus, quas in minores partes distribuimus.

Svbsectio I.

Christi, & Ecclesiæ connubium an malè à nobis compactum? Variæ opiniones de tempore: prælata quæ in mortem Seruatoris transfert: repudiata tum Synagoga Mosaicis cum ritibus: sponsus munera dans inuitatis ad genialem pompam: Isaiæ versus excussus: fœcunda Ecclesia in spirituali sobole, sterilior Synagoga.

109. *Nuptiæ cum Ecclesia non per Incarnationem celebratæ Gisler.*

DE Christi & Ecclesiæ thalamis agere Salomonis Canticum, neminem memini, qui inficias iret ex Catholica manu: verùm, vt sunt in hoc asserẽdo vnius labij prisci, recentésque Interpretes; sic frequens apud illos est docere coniugiũ Christi cum humana natura, aut potiùs Ecclesia, vt scribit cum proprietate Gregorius Papa homil. 38. in Euangelia, intra virgineũ Mariæ cubile imprimis modulari, atque adeò primas illas Epithalamij voces, *Osculetur me osculo oris sui*, Synagogæ, & fidelium inter Gentes commorantium suspitia esse, diem ominosum sacræ coniunctionis desiderantium: Euoluat, cui placitum est, Gislerij Appendicem: nolo enim actum repetere, transcribendo Patrum effata in re admodum nota: Occurret statim apud Athanasium in Synopsi; Apponium initio libri 1. in Cantica: Theodoretum Commentarij limine: Richardum Victoriensem in prologo, quem aliàs diat Nysseni esse Gregorij: Rupertum in procemio. & alios multos quos ad citatum allegamus versum. Quid est igitur quòd nouum interpretamenti genus aggressi, de magno Incarnationis Sacramento tacemus, & ferimur ad posteriora vitæ Seruatoris tempora, ibique nuptias, & connubium Verbi cum Ecclesia venamur? quasi non satis compertum sit, per Incarnationem nuptias à Dei Verbo celebratas, quemadmodum tradũt ad illa verba Canticorum cap. 3. *In die desponsationis, & lætitia cordis sui*: Gregorius (quemadmodum & homilia nuper relata 38. in Euangelia,) Beda, Anselmus, Cassiodorus, Isidorus Hispalensis, Guilielmus Abbas, Honorius, Alanus, Philippus Abbas, Halgrinius Cardinalis, Thomas Cisterciensis, atque obiter eadem explanantes verba Bruno Carthusiensium Protoparens in Psalmum 18. Innocentius Papa serm. 3. in consecratione Pontificis; Petrus de Tarantasia in cap. 2. epistolæ ad Hebræos apud Delrium pro iisdem Canticorum vocibus: Absolutè autem Augustinus lib. 1. quæstionum euangelicarum, cap. 31. idémque serm. 247. de tempore, & oratione contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, tom. 6. Hilarius Arelatensis homil. 1. de nuptiis in Cana Galilææ & multi alij ex Patribus frequenter.

Greg. Papa.

Athanasius. Appon. Theod. Richard. Victor Nyssen. Rupert.

Beda. Anselm. Cassiod. Isid. Hisp. Honor. Alanus. Philip. Abb. Halgrin. Thom. Cist. Bruno. Innocent. Tarantasia. August.

Hil. Arel.

Sanè non vnum matrimonium Christo tribuunt ecclesiastici Auctores sacrorum Bibliorum testimoniis manuducti: nam præter vulgatam de coniunctione per Incarnationem, sententiam, ad Epiphaniæ solemnia canitur: *Hodie cœlesti sponso iuncta est Ecclesia: quoniam in Iordane lauit Christus eius crimina.* Cum Eucharistiam instituit Dominus Iesus, nuptias iniisse docent Theodoretus, & Apponius ad verba illa cap. 3. Canticorum: *In die desponsationis, & lætitia cordis sui.* Laurentius Iustinianus serm. de Eucharistia: ad Resurrectionem, & Ascensionem Seruatoris refert Augustinus, vbi & eam de Eucharistia opinionem insinuasse visus, sermone nempe 54 ex diuersis; *Occisus est ad nuptias suas ipse innocens Agnus, occisus est ad nuptias, & quoscumque inuitauit, de carne sua pauit: occisus epulas præparauit, resurgens nuptias celebrauit: occisus voluntariam pertulit passionem, resurgens dispositam duxit uxorem: in vtero Virginis humanam carnem, velut arrham, accepit, in cruce pretiosissimam dotem suum sanguinem fudit: in Resurrectione, atque Ascensione suâ æterni matrimonij fœdera roborauit.* Philo Carpathiorum Antistes ad illud Canticorum cap. 3. *In die desponsationis*, &c. cùm tres distinxisset dies, quibus Christus variè coniuncta est: *Tertia verò dies* (ait) *& vltima, cùm ascendens ad cœlos Spiritus sancti ignem in filios adoptionis effudit ad conuersionem Gentium*. Glossa ordinaria ibidem: *Desponsationis illius, si illum*, (ait) *referimus ad Matrem: dicimus in tempore Annunciationis: si ad filium, Resurrectionis, quæ præcipua lætitia*

110. *Christi varia matrimonium apud Patres.*

Per Eucharistiam nuptias celebrauit Christus. Theodor. Appon. Laur. Iust.

Nuptiæ Christi in Ascensione, & Pentecoste. August.

Gloss. ord.

Thom. Cist.

tia fuit. Thomas Cisterciensis libr. 6. in Cantica ad eadem verba: *Vnde dicitur, in die desponsationis suæ: ecce matrimonium nuntiatum, in passione perfectum, in sancti Spiritus aduentu consummatum.* Atque easdem sacri Hymenæi voces ad coronam gloriæ, qua Pater Filium decorauit, cùm ascendit in altum, captiuam ducens captiuitatem, trãstulit Bernardus serm. 2. de Epiphania: Hugo Victorinus Miscellaneorum parte 1. lib. 1: titul. 117. & part. 2. libro item 1. titulo 49. Petrus de Tarantasia in cap. 2. Epistolæ ad Hebræos: Ad nouissimam autem glorificationem sub finem mundi deriuant ad verba illa Apoc. 19. vers. 7. *Gaudeamus, & exultemus, quia venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius præparauit se,* &c. Beda, Ambrosius Ansbertus, & Interpretes plerique, quemadmodum & Parabolam Matthæi cap. 25. in eundem morem construunt: Quo pacto & aliam Matthæi similitudinem cap. 22. de homine Rege, qui fecit nuptias filio suo, accepisse putes Origenem tractat. 20. in Matthæum, Chrysostomum homil. 69. in eundem, Hilarium canone 21. Arnulphus Episcopus Lexouiensis sermone habito in Synodo: *Nec enim adhuc nisi sponsalia sunt* (ait) *nondum celebratæ sunt nuptiæ, nondum matrimonium consummatum: Porrò complebuntur omnia in futuro, cùm sponsus aduenerit, & intrabunt, qui parati fuerint cum ipso ad nuptias, imparati foribus excluduntur:* Bernardus sermone 2. de Dominica 1. post Epiphaniam: *Iam enim desponsata est illi, iam nuptiarum prandium celebratur: nam cœna quidem in cœlo, & in aula æterna paratur:* Atque ita aptiùs pronunciari existimat noster Maldonatus ad illa cap. 9. Matthæi: *Nunquid possunt filij sponsi,* &c. si hîc sponsalia celebrata dicantur, nuptiæ in beatam vitam referantur: sic quoque arbitratur Ribera ad vers. 7. cap. 19 Apocalypsis.

Bernard. Hug. Vict. Tarantasia. Apoc. 19. *Ecclesia nūc desponsata solum, nuptura sub finem mundi.* Beda. Amb. Ansb. Orig. Chrysost. Hilar. Arnulph. Bernard. Maldon. Matth. 22. & 9. Ribera.

111. Sed nulli authoritate aut fundamento secunda cogitatio eorum, qui matrimonium Christi, & Ecclesiæ, certè ad minus sponsalia in patiendi tẽpora incidisse autumant: Sanè celebrem Canticorum locum cap. 3. *Egredimini, & videte, filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua, in die desponsationis illius,* &c. de sponsato Redemptore ad mortis articulum accipiunt apud Delrium Proclus in Concilio Ephesino, tom. 6. cap. 7. Ruffinus in Symb. Apostolorum, ad fin. libr. 5. Angelomus, Vvilleramus, Honorius: à nobis autem inspecti Bernardus serm. 5. in Festo omnium Sanctorum: Hugo Victorinus, & Tarantasia locis numero elapso indicatis: & in Cantica scribentes perspicuis verbis, Theodoretus, trium Patrum Commentario, Cassiodorus, Apponius, Anselmus, Iustus Orgelitanus, Philo Carpathius, S. Thomæ adscripti Commentarij, Matthæus Cantacuzenus, Hugo Cardinalis, Ioannes Halgrinius, Gillebertus serm. 20. Thomas Cistereiensis: ea quibus Philo Carpathiensis, & Cantacuzenus sine hæsitatione declarant de Ecclesia Gentium. Ab Augustino audiuimus numero antecedenti. serm. 54. ea diuersis. Hilarius Arelatensis hom. 1. de nuptiis in Cana: *Itaque sponsus procedens de thalamo suo descendit ad terras Ecclesiæ ex Gentibus congregandæ, suscepta Incarnatione iungendus: cui & arrhas, & dotem dedit: arrhas, quando Deus homini iunctus est; dotem, quando pro salute hominis immolatus est:* Andreas, Cæsareæ Episcopus, serm. 23. in Apocalypsim: *Sic è autem sponsam agni vxorem appellat* (inquit) *quando namq; velut Agnus occisus est, tunc illam proprio sanguine sibi desponsauit:* Salmeron tom. 7. in Euangelia,

Christi desponsata Ecclesia ex veteri opinione, cùm in ligno pateretur. Cant. 3. Proclus. Ruffin. Angelom. Villeram. Honor. Bernard. Hug. Vict. Tarantasia. Theod. Tres Patres. Cassiod. Appon. Anselm. Iust Org. Philo Carp. S Thom. Halgrin. Gilbert. Thom Cist. Cantacuz. August. Hilar. Arel. And. Cæs. Salmeron.

P. Sherlogi Anteloq. in Cant.

tractat. 57. Sed iuxta Scholarum morem disputat subtiliter Abulensis 6. parte, quæstione 73. in cap. 22. Matthæi, probátque eas propriè habendas Christi cum Ecclesia, siue sponsioné, siue nuptias, quas discessurus ex hoc mũdo Redemptor inierit.

Tostatus.

112. Hoc ipsum sentire eos omnes necessarium est, qui mortuam Synagogam, & abolitam legem quoad cæremonialia, iudicialiáque per Christum, in morte existimant: At quis non id veterum & iuniorum Theologorum docuit? vt benè annotat Luysius Legionensis in cap. 1. Epistolæ ad Galatas, §. *Quod vt demonstrem.* Salmeron disp. 6. in cap. 7. ad Romanos: Pererius disp. 5. in idem caput? Sed ad longum, & cum eruditione, atque studio Tena tota difficultate 6. ad cap. 8. Epistolæ ad Hebræos: Esto Iudaicorum rituum non omnis vsus ab initio interdictus: permittebatur enim aliquis, si iustæ postulassent causæ, qua de materia legendæ epistolæ duæ inter Augustini epistolas tom. 2. nempe, 11. quæ est Hieronymi ad Augustinum, & 19. Augustini ad Hieronymum: adeundi recentiores, Salmeron tom. 12. in Acta, tract. 51. §. *Sequenti autem die,* &c. Lorinus ad versum 10. cap. 15. Actorum: Tena nominata difficultate 6. sect. 2. & 8. P. Vasquez tom. 2. in 1. 2. disput. 181. cap. 9. Seuerinus Binnius tom. 1. Conciliorum, initio primæ partis: Baronius tom. 1. anno Christi 58. qui numero 81. astruit, B. Ignatij temporibus, qui floruit cum Apostolis, sublata fuisse legalia; vt durauerint in id temporis, non quasi ad salutem desiderata, sed permissa tantùm ob momenta grauia; verũ quoad salutis spem & conducentiam cæremoniæ per Christum destructæ sub finẽ vitæ, quemadmodum Origenes attestatur lib. 6. in Epist. ad Romanos, ad initium cap. 7. Chrysost. homil. 12. in eam Epistolam: Theodoretus, Primasius, Oecumenius, Anselmus, Bruno Carthusiensis satis manifestè: Theodulus Cœlesyriensis Presbyter, S. Thomas lect. 1. Nicolaus de Lyra, omnes in Paulum ad Romanos, cap. 7. Quid ex tam longa probatione deriuamus? Equidem, Christum valedixisse Synagogæ, cùm moreretur, atque illa dimissa, aliam duxisse sponsam; Ecclesiam, videlicet, ex Gentibus; propter quam reliquit patrem suum, populum, primà, Iudaicum; & matrem, Synagogam arbitrare: & quoniam ab his nostri pronunciati dependet cardo, dabimus Patres suo stylo loquentes.

Per Christū abolita Synagoga, & eius ritus, quomodo? Legion. Salmeron. Pereira. Tena. *Iudaici ritus an omnes ab initio Ecclesiæ penitus interdicti?* Hieron. August. Salmeron. Lorinus. Tena. Vasquez. Binnius. Baron. Origen. Chrysost. Theod. Primasius. Oecumen. Anselm. Bruno. Theodul. S. Thom. Lyra.

113. Augustinus igitur tract. 9. in Ioannem, cuius verbis loquitur Beda ad cap. 5. epist. ad Ephesios: *Quomodo* (ait) *reliquit matrem? relinquendo Synagogam Iudæorum, de qua secundùm carnem natus est, & inhærendo Ecclesiæ, quam ex omnibus Gentibus congregauit, & illuminauit per Apostolos Deus.* Primasius in cap. 5. eiusdem Epist. *Quoniam Christus reliquit matrem, id est, relinquendo Synagogam Iudæorum, de qua secundùm carnem natus est, & inhærendo Ecclesiæ, quam ex omnibus Gentibus congregauit.* Anselmus, Bruno Carthusianus, S. Thomas lect. 10. in cap. 5. ad Ephesios eodem more pronunciant, nisi quòd Ecclesiam tantùm dicunt, non exprimant ex Gentibus fuisse; sed tanquam superuacaneum omisère, cui enim Ecclesiæ adhæsisset Christus, nisi aut Synagogæ, aut illi, quæ vniuersalis fuit, & ex Gentilitate assumpta? Qua generali formula vtuntur Chrysologus serm. 164. Rupertus ad cap. 4. Genesis, Synagogam sacrificio Caïn adumbratam scribens, cuius holocaustum Deus contempsit: Bernardus serm. 2. Dominicæ post Epiphaniam. Sed planè de Ecclesia Gentium Anastasius Si-

Christus Synagogam repudiauit, coniuncta sibi Ecclesia ex Gentibus. August. Beda. Primas. Anselm. Bruno. S. Thom. Chrysol. Rupert. Bernard. Anast. Sin.

naïta lib.9.in Hexameron: *Reliquit patrem suum secundum carnem, nempe, populum Iudaicum; & matrem suam, quæ ipsum peperit, Synagogam; & adhæsit vxori suæ, scilicet, Ecclesiæ Gentium:* Laurentius Iustinianus serm. de Eucharistia: *Et adhæsit vxori Ecclesiæ, scilicet, de Gentibus congregata, quam sibi annulo fidei desponsatam coniunxit in sponsam:* Qui repudium Synagogæ docet etiam cap. 2. de triumphali Christi agone. Gillebertus serm.20. quin certis notis Ecclesiam designaret: *Denique hic dies desponsationis, quando repudians ritus, noua Ecclesiæ Sacramenta instituit; quando in perpetui matrimonij signum, & copulæ nuptialis, de latere eius, sanguinis, & aquæ mixtura profluxit: Hodie Synagoga dedit libellum repudij, & a priore odiosa ad posteriorem dilectam transit: a vetere transiuit ad nouam, quam sibi ipse exhibuit gloriosam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid huiusmodi.* Claudat agmen nostræ Hyberniæ antiquum, ingénsque ornamentum Caius Cælius Sedulius, qui libro Paschalis operis 4. ad calcem accinit:

Laur. Iust. — Gillebert. — Sedul.

Discedat Synagoga suo fuscata colore,
Ecclesiam pulchro Christus sibi iunxit amore:
Hæc est conspicuo radians in honore Maria,
Quæ cum clarifico semper sit nomine Mater,
Semper Virgo manet.

Eadémque repetit libro 5. Paschalis operis, soluta oratione, cap.21.

114. *Ecclesia ex dormientis in Cruce Seruatoris latere formata Catholica, & de gentilitate.* Sed spatiemur adhuc per veterum Theologorum prata: Quid in eorum campis crebriùs occurrat, quàm de latere Christi in Cruce dormientis formatam eius coniugem Ecclesiam, nempe, vti de latere primi hominis soporati Eua Archigenitrix fabricata est? Tertullianus libro de anima, cap.43. *Somnus Adæ mors erat Christi dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera Mater viuentium figuraretur Ecclesia.* Augustinus expositione in Psal.126. ad illud: *Qui manducatis panem doloris, &c. Sed vbi dormiuit? In Cruce: Quando dormiuit in Cruce, signum gestabat, imò implebat, quod significatum erat in Adā: quia cùm dormiret Adam, costa illi detracta est, & Eua facta est: sic & Dominus, cùm dormiret in Cruce, latus eius lancea percussum est, & Sacramenta profluxerunt, vnde facta est Ecclesia: Ecclesia enim coniux Domini facta est de latere, quomodo Eua illa facta est de latere: sed quomodo illa non est facta nisi de latere dormientis; sic ista non est facta, nisi de latere dormientis.* Eandémque iterat sententiam tom. 6. libro 12. contra Faustum Manichæum, cap.7. & tom 9. tractatu 9. in Ioannem: Leo Papa primus eius nominis epist.23. ad Clerum, & plebem Constantinopolitanæ vrbis: Hieronymus ad cap.5. epistolæ ad Ephesios: Ruffinus in expositione Symboli: Ambrosius libro 2. in Lucam ad cap.3. titulo *De Iesu baptizato, &c.* Chrysostomus hom.83. in Ioannem: *Exiuit enim* (inquit) *sanguis, & aqua. Non casu & simpliciter hi fontes scaturierūt: sed quoniam ex ambobus Ecclesia constituta est.* Beda ex Augustini gutture pronuncians ad cap.5. Epistolæ ad Ephesios: Anselmus ibidem: Andreas Cæsareæ Cappadociæ Episcopus serm.23. in Apocalypsim: Bernardus serm.2. Dominicæ 2. post Epiphaniam: *De latere enim suo te reformauit, quando propter te obdormiuit in Cruce, & ob hoc somnum mortis excepit.* Anastasius Sinaita eruditè, & fusè libr.9. in Hexameron: Rupertus lib.3. in Genesim, cap.37. Gillebertus serm.20. in Cantica: Hugo de sancto Victore lib.1. Allegoriarum in Genesim, cap.7. Drogo Hostiensis Antistes libro de sacramento Dominicæ Passionis. Amalarius Fortunatus libr. 3. de ecclesiasticis Officiis cap.26. Magister denique in 2. Sententiarum libro, distinct.18. & cum eo plures de Scholasticis, eius distinctionis enarratores. Magistri dicta non prætereibo: *Quia sicut mulier de latere viri dormientis formata est: ita Ecclesia ex Sacramentis, quæ de latere Christi in Cruce dormientis profluxerunt, scilicet, sanguine, & aqua, quibus redimimur à pœnis, atque abluimur à culpis.* Ex qua sententia (quoniam mens est Augustini, & ferè Patrum, quoties de his proloquuntur) infero sermonem esse de Ecclesia vniuersali & ex Gentibus compacta, non de Synagoga, quoniam ad Gentiùm Ecclesiam pertinent Sacramenta, ex quibus vxor facta est, quæ de latere Christi in ligno pendentis, processit.

Tertul. — August. — Leo Papa. — Hieron. — Ruffin. — Ambros. — Chrysost. — Beda. — Anselm. — Andr. — Bernard. — Anast. — Rupert. — Gillebert. — Hugo Vict. — Drogo. — Amalar. — Mag. sent.

115. *Canticorum materia nuptiæ Christi, non cū Synagoga: sed Ecclesia ex Gentibus.* His declaratis affirmo primò, Canticorum argumentum non esse nuptias Christi cum Synagoga; sed eiusdem connubium cum Ecclesia Catholica, & quæ fuit ex Gentibus vocata: Primùm, *quia Expositores Catholici dicunt communiter* (ait Lyranus ad verba illa cap.1. Canticorum: *Osculetur me osculo oris sui, &c.*) *quod iste liber loquitur de amore Christi, & Ecclesiæ, accipiendo Ecclesiam, prout diuiditur contra Synagogam, quæ processit de latere Christi dormientis in Cruce, sicut Eua formata fuit de costa dormientis Adæ.* At hæc Ecclesia, quæ distinguitur à Synagoga, & quæ enata est de latere Christi à ligno pendentis, Catholica Ecclesia est, & quæ ex Gentibus conflata fuit, vti duobus numeris anterioribus monstrauimus: Igitur ex communi Catholicorum Magistrorum calculo, non de Synagogæ, sed de Ecclesiæ vniuersalis coniugio actitat Canticorum volumen. Deinde, cùm hoc sit omnium Canticorum dignissimū, carménque cæteris sublimius, atque hoc nominis à materia, de qua ludit, præcipuè deriuet, vti ostendo Præloquio 9. Sect.3. num.24. de eius Ecclesiæ thalamis tractare, oportet asseramus, quæ ipsa excellit magis, cuiúsque præclara, & immortalia facinora Musam requirunt, cui omnis cedat Helicon, & Parnassus taceat etiam; Sed hæc tam ingens Ecclesia, quæ fama & gestorum gloria impleuit vtrumque axem, est Ecclesia Catholica: *Quam pro eo, quod fueras derelicta, & odio habita, & non erat, qui per eam transiret* (Isaiæ 60. vers.15.) *posuit Pater misericors in superbiam sæculorum, vt sugeret lac Gentium, & mamilla Regum lactaretur, ad quā venerunt curui filij eorum, qui humiliauerunt eam, & adorauerunt vestigia pedum illius:* Igitur de huius Ecclesiæ nuptiis par est credidisse, Epithalamium, quod ob summam eminentiam Canticorum Canticum nuncupatum est, à Salomone cōscriptum fuisse: quæ fuit opinatio Origenis prologo in quatuor homilias, ad finem, sic inquientis: *Videntur enim cætera Cantica paruulæ adhuc sponsæ, & quæ nendum vestibula maturæ ætatis ingressa sit, decantata: hoc verò Canticum Cāticorum adultæ, & iam valdè robustæ, & quæ capax sit iam virilis potentiæ, perfectique mysterij decantari videtur, secundùm quod dicitur de ipsa, quia vna sit perfecta columba: quæ si perfecta, ergo & perfecti viri sponsa perfecta suscepit verba doctrinæ.* Quæ quidem Origenis dicta in nouæ legis Ecclesiam tantùm propriè conueniunt.

Lyran. — Isaiæ 60. — Origen.

116. *Canticum Canticorum dialogismus.* Tertia demum, & potissima causa est; quoniam ex antiquis Patribus, & Explanatoribus, ne vnus quidem negauit de Ecclesia Gentium tractari in Cantico Salomonis, etsi aliqui asseruerint agi etiam de Synagoga, & velut dialogismum quendam

confici

confici ex vtriusque gestis, quemadmodum attestant, seu Eusebius Pamphilus, siue Athanasius in Synopsi: Recentiores sese in eandem sententiam ex his, quos viderim, excepto Georgio Edero Oeconomiæ lib. 1. tabula 123. Tum sic: De Ecclesiæ Catholicæ nuptiis agere magnum hoc Epithalamium communis veterum, & iuniorum affirmatio est: At, cum huius thalamis coniungere impossibile est eâdem scripturâ nuptias Synagogæ: Igitur de Ecclesia Gentium sola tractatus est in Cantico Canticorum: Minorem huius argumentationis, quæ sola indiget stabilimine, demonstro: Is tantùm mysticus sensus genuinus est, & à Spiritu sancto intentus, qui cum historia maximè cohæret, & litteræ annectitur: probaui Prælocutione 1. Sect. 9. num. 70. Sed maritari nequeunt cum littera Canticorum, ambarum coniugum nuptiæ, Ecclesiæ, videlicet, & Synagogæ; cùm secundùm historiam, vnius nuptæ coniugium canat Vates, quæ nunquam sæua in sponsum & crudelis extitit, nunquam ab eo derelicta, vti Synagogæ accidit; Verùm, neque de Synagoga solitariè accepta construi valeant tam gloriosa: vt, quòd sit reliquis prælata vxoribus: *Vna est columba mea,* (Cantic. cap. 6.) *perfecta mea, vna est matri suæ*; aliáque sublimia; Cúm igitur Canticorum textus, neque in Synagogam congruat separatim sumptam, neque in eandem cum Ecclesia coniunctam; omnia autem mirificè, & sine salebris adaptentur Ecclesiæ Catholicæ, fit, vt ea tandem sit germana expositio Canticorum, quæ solius Ecclesiæ Catholicæ res complectitur.

Eusebius. (margin)

117. Dicturus sis, nuptias Verbi cum humanitate per vnionem hypostaticam fuisse omnium præstantissimas, cùm ea vnio sit maxima inter vniones, coniunctionésq; omnes, vt fert tritum Scholæ Theologicæ placitum apud Suarez tom. 1. in 3. partem, disput. 9. sect. 2. Igitur hoc Verbi connubium, quod cuncta superat, oportebat celebrare Canticum reliqua excellens carmina: Quid quòd sensêre ita bona pars antiquorum Interpretum ex his, qui auctoritate pollent: vt dicebamus in huius Subsectionis limine, num. 109. Respondeo, haud propriè dici per vnionem hypostaticam nuptam humanitatem cum Verbo Dei; Docebit Gregorius Papa, quamobrem impropriùm coniugium affirmemus hom. 38. in Euangelia: *Sed, quia ex duabus personis fieri solet hæc nuptialis coniunctio, absit hoc ab intellectibus nostris, vt personam Dei, & hominis, Redemptoris nostri Iesu Christi, ex duabus personis credamus vnitam: ex duabus quippe, & in duabus naturis hunc existere dicimus; sed ex duabus personis compositum credi, vt nefas vitamus: apertius ergo, atque securius dici potest, quia in hoc Pater Regi filio nuptias fecit, quo ei per Incarnationis mysterium sanctam Ecclesiam sociauit:* Verùm, quamuis concederemus per Incarnationem maritalia fœdera; tamen de hac coniunctione interpretari Canticum Canticorum nobis permissum non fuit ob eadem motiua, quorum caussa numero præcedenti, Synagogæ nuptias reiecimus: Etenim, si de Incarnatione interpretaremur; neque cum littera vnire possemus mysticam explanationem; sed neque hanc filo consequenti deducere: distorquenda igitur erant multa, & pulchri ordinis, continuarique facies deturpanda; Fuit hæc occasio, cur ab aliquibus Patribus recederemus, alios multos sequuti; non quoniam eorum declarationes maximo in pretio non haberemus; sed, quia ducatum illorum sectantes non potuimus antecedentia cum sequuturis in longa &

Suarez.

An impropriè dicitur nuptia facta cum humanitate per Incarnationem?

Greg. Papa.

varia euentuum Ecclesiæ expositione satis alligare & vincire: Sed iuuat nostræ caussæ Aduocatum audire Gregorium prologo ad lib. 1. Regum: *Ad quam profectò sententiarum pronunciationem aliquando ex necessitate ducor: quia & Patres venerabiles si seriatim cuncta exponerent, quæ ex parte tetigerunt, eam seriem locutionis, quam tenere visi sunt, obseruare nequaquam potuissent: Dum igitur sanctorum Patrum intellectus prætereo, aliquando necessitate, aliquando commoditate vtor: quia & fastidium Lectori amoueo; & dum totum seriatim discutio, multa ex mediis contra me veniunt, quæ illorum sequi sententiam non permittunt:* Ita Gregorius: neque alia nobis defensio: Quamobrem coacti fuimus licet pauciores nobis subsidiarentur, verba illa cap. 1. Canticorum: *Osculetur me osculo oris sui,* &c. non de Incarnatione; sed de Christi resurrectione interpretari; qua de tota materia egimus fusiùs Preloquio 1. Sect. 5. à numer. 33. Transeamus ad alterum assertum.

Patres filum continuatū, num in suis expositionibus seruarint?

Greg. Papa.

Affirmo secundò, connubium Christi cum Ecclesia Catholica sic ordinandum, vt sponsalia obiens peregerit; nuptiarum festina, die Pentecostes celebrauerit: nam, quòd coniunctio in patiendi tempora inciderit, infinita penè attestatione monstrauimus à num. 112. Iam verò aptam esse sponsalium, & connubiorum distributionem manifesto: Eatenus Christi nuptias cum Ecclesia Gentium, atque orthodoxa statuimus, quatenus Synagoga dimissa, in eius locum suffecta est noua Ecclesia, cùm ipsa sit, propter quam Christus reliquit patrem suum, id est, popolum Iudaïcum; & matrem, hoc est, Synagogam, quemadmodum ex Patrum effatis declarauimus numero citato: Tum sic: De extinctâ Synagogâ sententia certa & constans apud Theologos, cum nempe doceant per Christi mortem sublata legalia, nec deinceps obligasse: *Nam de legalium obligatione* (inquit noster Bellomontanus tom. 2. in 1. 2. disput. 18 1. cap. 1.) *certum est apud omnes, in ipsa Christi morte cessare: neque vllum hactenus legi, qui oppositum doceret:* At, vt hæc opinio ab omnibus celebratur; sic alia sententia in ancipiti est, nempe, qua periodo legis nouæ Sacramenta, & præcepta cœperint obligare: nam euangelica à morte Christi statim obligasse post Vasquesium nostrum disput. nuper citata, cap. 2. Valentiam tom. 2. disput. 7. quæst. 7. punct. 1. acriter tuetur Lodouicus de Tena difficult. 6. in cap. 8. Epistolæ ad Hebræos, sect. 6. numer. 75. refert pro assertione S. Thomam, Bonauenturam, Paludanum, Richardum, Durandum, Adrianum: Sed Dominicus Sotus asseruit lib. 2. de iustitia, & iure, quæst. 5. art. 4. non nisi Christo à mortuis suscitato legem gratiæ astrinxisse: verùm non pauci prætendunt in diem Pentecostes, & sacri Flaminis ignitum delapsum: Referuntur illa 6. sect. num. 51. à Tena: noster Hyberniensis Scotus in 4. distinct. 3. quæst. 4. §. *Quantum ergo.* Capreolus, & Gabriel: Ex recentibus Andreas Vega lib. 5. super cap. 13. Tridentinæ Synodi: Lorca tom. 2. in 12. disp. 37. §. *Sed, vt verum fatear:* qui Patronos sequitur Augustinum, Leoné Magnum, Bernardum: Sic igitur post hæc annotata disputo: In id temporis conueniens est Ecclesiæ nuptias referre, in quo ipsa tanquam Domina & Regina intelligitur sine controuersia imperasse, eiúsque statuta, & iussiones adstringendi vim habuisse: nā hęc per connubium feminæ consequuntur, vt domui præsint, cùm per sponsalia spem solam imperandi habuissent: Atqui dubium est, an continuò ac Christus tradidit spiritum in paternas manus,

118.

Sponsalia Christi & Ecclesia in Crucefacta: nuptia in die Pentecostes.

Vasquez.

Quādo desierit obligatio legis veteris obseruātia?

Valent.
Tena.
S. Thom.
Bonauent.
Palud.
Richard.
Durand.
Adrian.
Sotus.
Scotus.
Capreol.
Gabriel.
Vega.
Lorca.
August.
Leo Pap.
Bernard.
Suarez.

nouæ Ecclesiæ duæ leges obligauerint; ancépsque, an post Christi è monumento anastasim vim acceperint: citra verò quæstionem est, saltē quinquagesimo die, dum Pentecostes festiuitas rediret, promulgatum palàm Euangelium, & in posterum obligasse: Igitur in hanc lucem potiùs, quàm in obitum Seruatoris, eiúsque Resurrectionem iuuat Christi cum Ecclesia connobium retulisse.

119. Confirmatur primò: Nam antè Spiritus sancti descensum Ecclesia infirma adhuc erat, & imperfecta. Quare Leo I. serm. 1. in Pentecosten, explanans verba illa Ioannis cap. 16. *Cum autem venerit Spiritus veritatis, ille diriget vos in omnem veritatem*: *Numquid* (ait) *sese Dominus inferioris scientiæ volebat intelligi, aut minus aliquid, quàm Spiritum sanctum, à Patre didicisse? cùm ipse sit veritas, & nihil Pater, nihil Spiritus sanctus possit dicere sine verbo, ideóque dictum sit: De meo accipiet: quoniam, quod accipit Spiritus, Patre dante dat filius? Non itaque alia insinuanda erat veritas, nec alia prædicanda doctrina: sed oportebat capacitatem eorum, qui docebantur augeri, & multiplicari constantiam illius charitatis, quæ omnem formidinem foras mitteret, & furorem persequentium non timeret.* Præterea erat recens in lucem edita Ecclesia; processerat enim de latere in Cruce dormientis nuperrimè: Decuit itaque sponsam rudem adhuc, & inornatam componi in diem nuptiarum: Igitur rectè id spatij, quod à Christi suscitatione ad Spiritus aduentum, elapsum fuerat, componendæ sponsæ damus in diem solennem connubiorum: nam per Paraclitum maturitatem consequuta est, vti loquitur Tertullianus libro de velandis virginibus.

Ecclesia ante Spiritus sancti descensũ, imperfecta.
Leo Pap.
Tertull.

120. Confirmatur secundò: In nuptialibus conuiuiis, cæteráque celebritate geniali solent sponsi, præcipuè locupletes, & qui de prima nobilitate, beneuoli esse, donatiuúmque conferre magnificum: Percipiamus ab Athenæo lib. 4. Dipnosophistarum: *Apud Macedonas* (inquit) *vt tibi iam significaui, nuptiale conuiuium Caranus cum exhiberet, conuocati ad id viginti fuère, quibus statim vt accubuerunt, dono data sunt argentea phialæ; amè quoq; aureâ corollâ, priusquam ædes introirent, æstimatâ quinque aureis, vnusquisque coronatus fuerat*: Iulius Capitolinus in Antonino Pio: *Nuptias filiæ suæ Faustinæ, cum Marco Antonio eam coniungens, vsque ad donatiuum militum celeberrimas fecit*: At Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dona dedit hominibus: Quando autem? Sanè, cùm Paraclitus gratiarum ministrator ab alto lapsus est: *Nos autem, dilectissimi* (ait sanctus Leo serm. 2. de Pentecoste) *sacratissimi festi istius diem, rationabili obsequio, & casta lætitia celebremus, confitentes cum B. Paulo Apostolo, quòd Dominus Iesus Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, vt Euangelium Dei per omne humanæ vocis eloquium prædicetur, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris*: Atq; de collatis eiusmodi à Christo donis in die Pentecostes, exponit Augustinus enarratione in Psal. 67. ad verba illa: *Cepisti captiuitatē, accepisti dona in hominibus*: Nicolaus Lyrensis ad eundem versum, Anselmus, & Bruno Carthusianus ad c. 4 Epist. ad Ephesios: Igitur tunc Christus munificentiæ gloriā magis ostēdit, quoniam Paraclitus descendebat cum strepitu, vt in nuptiarum pompa cōtingit: *Ecce clamor factus est* (Matth. 25.) *exite obuiam sponso*: ad celebranda maritalia fœdera inter Filium Dei, & Ecclesiam ex nationibus.

Sponsæ munera dat inuitatis ad nuptias.
Athen.
Capitol.
Leo Pap.
August.
Psal. 67.
Lyra.
Ephes. 4.
Bruno.
Anselm.
Matth. 25.

121. Confirmatur tertiò speciatim: quippe inter Synagogam, & Ecclesiam magnam ea fuit præter multas alias differentia singularis: diu enim Synagoga partum distulit, serò enixa est: Ecclesia verò recens statim ab ipsis nuptiis grauida facta est: non expectauit illa consueta puerperij tempora; sed, quemadmodum præter legem creaturarum vno partu dedit innumerabilem sobolem, sic definita pariendi spatia anticipauit. Nunciauit cum stupore Euangelicus Vates Isaias cap. 66. vers. 7. *Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus, peperit masculum*: Vides subitam fœcunditatem, & non expectata interstitia grauidarum? *Quis audiuit vnquam tale? & quis vidit huic simile? Nunquid parturiet terra in die vna, aut parietur gens simul, quia parturiuit, & peperit Sion filios suos?* Porrò hanc Isaiæ sententiam, de Ecclesia noua, eiúsque stupenda in pariendo celeritate, atque quòd tam breui mater numerosæ prolis diceretur, plerique antiquorum interpretum, atque recentium intellexère; Consule Leonem Castrensem in Isaiam, si Patrum effata desideras. Huius autem primam, eámque solennem lucem æstimant, cùm Paraclitus missus est in discipulorum corda, quòd statim eo ipso die ad Petri vocē, *appositæ sunt animæ circiter tria millia*: Ex quibus argumentor: Ecclesiæ iunioris matrimonium statim consequuta est fœcunditas: hoc enim admiratus fuit Isaias, cùm vix tempus extitisset, vt grauida haberetur, genitrix nuncupata sit: *Antequàm parturiret, peperit: antequàm veniret partus, peperit masculum*: At, si connubium referimus in resurrectionis, aut pariendi interualla, non erit Ecclesiæ fœcunditas prodigio, & stupori, cùm ante natam sobolem non pauci præterierint dies: Igitur, quò Isaiæ verba solidè interpretemur, atque ad Patrum mentem; quò nouæ Ecclesiæ gloriam cumulemus, tribuamúsque fœcunditatem, quæ diuinam & infinitam Verbi generationem æmolari aliquo modo videatur, vt quemadmodum semper cum Filio Pater; sic illa à primæua nuptiarum luce semper genitrix; necessarium est asseramus, non alio tempore marito per nuptias coniunctam, quàm Pentecosten celebrantibus Hebræis: sic enim componemus facilè, vix vxorem nuncupatam, vix traditam viro, quando repentè mater appellata est.

Synagoga sterilis. Ecclesia Catholica fœcunda.
Isaiæ 66.
Leo Cast.

122. Confirmatur quartò, atque vltimò: Quoniam hoc Pronunciatum suos quoque Patronos habet Augustinum, Philonem Carpathium, Glossam ordinariam, Thomam Cisterciensem, quos exhibuimus superiùs num. 110. quibus adiungi possunt, qui per verba illa cap. 1. Cantic. *Osculetur me osculo oris sui.* efflagitare putant Ecclesiam Spiritus sancti aduentum, Ambrosius serm. 5. in Psal. 118. vers. 1. & 2. & libro de Isaac, & anima, cap. 3. Bernardus serm. 8. in Cantica. S. Thomæ Commentarius. Porrò illis verbis sponsa optat dilecti aduentum, quò promissa connubia celebrent iuxta germanam literæ intelligentiam: Prætereà, ex Patribus maior numerus, & de primoribus multi, iis Canticorum verbis cap. 3. *Egredimini, & videte, filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis*, &c. tradunt describi sponsalia Dei hominis cum Ecclesia, dum Christus pateretur. Nuptiarum igitur pompam in aliam occasionem distulisse, significare videntur: non enim subitò à sponsalibus ad nuptias proceditur: August. lib. 8. Confessionum, cap. 3. *Institutum est, vt iam pactæ sponsæ non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam,*

Cant. 1. & 3.
August.
Philo Carp.
Gloss.
Thom. Cist.
Ambros.
Bernard.
Inter sponsalia, & nuptias apud veteres intercedebant non pauci menses.
August.

Hieron. Lyran. Bernard. Dion. Cass.

iam, quam non suspirauerit sponsus dilatam: Idémque quæstionibus in Genesim disputans, cur Pharao introductam ad se Abrahæ vxorem non violauerit, scribit, morem fuisse, non nisi post annum accedere ad promissam thalami consortem; Hieronymus in Hebraicis traditionibus confirmat; Subscribit Lyrensis ad cap. 12. Geneseos: Bernardus homil. 2. super *Missus est.* apud sponsum ipsum asseruari pollicitam coniugem per tempora vsque ad matrimonij nexum: De profanis consule Dionem in Augusto, libro 54. Cùm igitur inter sponsalia, & connubium intercederet interuallum, celebratis à Christo, cùm pateretur sponsalibus, distulit nuptias in longiora spatia: at opportunum æquè nullum fuisse tempus, si cum Pentecoste alia conserantur, probauimus satis à num. 118. qui secundo Pronunciato locum dedit.

SVBSECTIO II.

Propono difficultates aduersùs superiori membro tradita, & expedio. Quid sit prodiisse Ecclesiam ex latere Christi dormientis in Cruce? & quomodo per lateris apertionem Christus meruerit? Humanarum, & spiritalium cum Christo nuptiarum differentia; vxoris & mulieris nomina quid significent apud Hebræos.

123. PRimum difficile. Non potuit Christus despondere sibi Ecclesiam in Passione: Probo: Non enim, antequàm Spiritum daret, despondit: quoniam nondum extincta legalia, neque Synagoga repudium sustinuit: Ecclesia autem per Synagogæ depulsum, Christi sponsa facta est, vti monstrauimus numero 112. non in articulo mortis, quia Patres affirmant, prodiisse Ecclesiam de aperto Redemptoris latere dormientis super lignum: hoc satis ostendimus numero eodem: At Christi viscera lancea militis patefacta sunt, vt manifestè constat ex Ioannis cap. 19. post mortem eius: Non denique tum, quando latus perforatum est: nam totum Ecclesiæ promeruit Christus: seipsum *tradidit pro ea,* (ad Ephes. 5.) *vt exhiberet ipse sibi gloriosam, quam acquisiuit* (Actor. cap. 20.) *sanguine suo:* Sed Christus post mortem nihil promeruit, cùm iam non esset viator, ac proinde nec in statu merendi? Igitur nullum punctum assignari valeat, quo Christus patiens sibi desponderit Ecclesiam. Respondeo, Synagogam extinctam fuisse ab articulo, quo Christus viuere desiit, eodémque puncto desponsatam Ecclesiam; ita vt desponsatio huius fuerit extinctio & corruptio illius; quæ duo euenerunt ante vulneratum Seruatoris latus; Dicunt tamen Patres non inductè, natam Ecclesiam ex apertione cordis; quoniam tunc innotuit, aliam à Synagoga Christo esse coniugem: nempe, tum fluxerunt symbola duorum Sacramentorum, Baptismi, atque viuifici Calicis, quibus præcipuè innititur Ecclesia. Per notas igitur Ecclesiæ ipsam definiunt, vocantes Sacramenta illa Ecclesiam; eum in morem, quo peccatum non infrequenter nihili, priuationis, carentiæ nominibus afficiunt; cùm tamen hæc sint proprietates ad peccatum sequutæ, quod antecedenter existit ex positiuo coalescens, quemadmodum clarioris famæ Theologi autumant: Itaque aliquando asserunt, Sacramenta promanasse ex apertis costis, aliquando Ecclesiam, vtrumque loquendi vsum pro eodem vsurpantes: Atque hac de causa, etsi etiam Synagoga profluxit de latere Christi secundùm eam significationem, quòd, videlicet, Christi meritis redempta sit, & donis ornata cœlestibus: tamen Patres nunquam de Synagoga sic loquuti sunt: quoniam notæ externæ, quæ de aperto latere prodierunt, sanguis, nempe, & aqua, ad Ecclesiam Catholicam spectant, & eius signa sunt, Calicis, nimirùm, & Baptismi symbola; non autem ad Synagogam aliquo modo pertinuerunt.

Ephes. 5.

Quando Synagoga defecit

Quid sit prodiisse Ecclesiam ex latere Christi dormientis in Cruce?

124. Quod verò ad meritum spectat: dixit sanè Alfonsus Abulensis Episcopus, quæst. 351. in Genesis cap. 13. haud ita concinnè loquutum Magistrum in 2. distinct. 18. aliósque de Theosophorum Lyceis; quòd Ecclesiam ex latere mortui Seruatoris exiisse affirmarent, cùm potiùs de viuente Christo prodiisse asserere debuerint, quoniam Iesus, non mortuus, sed viuens redemit illam. Sed prudenter animaduersum à nostro Pereira lib. 4. in Genesim, disput. de formatione Euæ, quæst. 1. nimis ad viuum resecasse Tostatum, cùm largè proloquerentur Theologi, & metaphoricè agerent, indicantes solùm ex costa Christi promanasse exemplaria Baptismi, & Calicis; aquam, nempe, & sanguinem: qua exemplarium, & symbolorum phrasi vsus Sotus in 4. distinct. 1. quæst. 3. artic. 5. tandémque non aliud dixisse videatur noster Vasquez tom. 1. in 3. partem, disp. 76. cap. 2. numero 12. Equidem, vt non meruisse Christum per apertionem lateris, concedamus, non sequitur, ex eius meritis Ecclesiam, aut non redemptam, aut non ornatam, cùm quibus alia meruerit actibus, hoc quoque meruisse potuerit: sed, quoniam Patrum phrases id non infrequenter adsignificare videntur, puto & Christum lateris vulneratione meruisse: ita quidem; quoniam, antequàm pateretur, præuidit iniuriam defuncto cadaueri cuspidis ictu inferendam: quam iniuriam, quemadmodum cæteras contumelias, libens amplexus est: Ab ea igitur voluntate, quam ante mortem habuit, illatum vulnus post obitum, meritorium nuncupatum est. Qua in re quoad Pronunciati substantiam non potest esse dissensio: quoad nomen possit esse lis aliqua; an, quoniam non extaret volitio Christi, cùm lancea vulneratus est, plaga illa meritoria propriè dici queat? Sed loquutioni, vt dixi, fauent Patres; fauent noster Ragusa, tom. 2. in 3. part. disput. 5. §. 1. P. Suarez tom. 1. in 3. part. disput. 39. sect. 5. Non me fugit, arduum esse explicatu, qua via potuerit Christus velle cuspidis ictum, præsertim efficaci, & quasi prædefinitiua volitione, quemadmodum eximij recentioris Scholæ Theologi cogitant, quin peccatum vulnerantis vellet plusquàm permissiuè; neque latet, haud facilè declarari, quo pacto lateris vulnus, cùm neque imperauerit Christus, neque egerit, sed passus fuerit, meritum exterius dici queat, quando hoc ab eodem prodire oporteret videatur, à quo meritum interius: sic enim ex vtroque vnum adæquatum meritum aptè consurgit. Sed prolixum examen ista desiderant, & extra huius tractatus cancellos: Satis nobis est, hæc aduersùs vniuersam Christi passionem pugnare respectu earum actionum, quæ prauæ fuerant, & ab

Christus an per lateris apertionem meruerit?

Theologi aliquando largè, metaphoricè loquuntur. Mag. sent. Abulensis. Pererius.

Sotus. Vasquez.

Auctoris opinio.

Ragusa. Suarez.

ab aliis, non ab ipso Christo, ipso solùm permittente, processerunt quare nihil peculiariter probant contra lateris adapertionem. Atque hæc cùm meritoria extiterit, quoniam vltima iniuria fuerat ex illatis Redemptori, velut cæterorum conuiciorum complemento benè Patres adscribunt Ecclesiæ ortum: sicut, quamuis Christus omnibus totius vitæ gestis meruerit redemptionem humanam; hæc tamen passioni, quæ coronidem reliquis actionibus posuit, speciali nomenclatura, & titulo tribuitur.

Christi, & humanarũ nuptiarum discrimen.

125. Secundum difficile. Quo pacto matrimonium Christi cum Ecclesia ordinamus, mansisse potiùs viduam, quàm coniugem apparet: sponsalia enim moriens celebrauit, proindéque defuncto, non viuente potita est, quæ despondebatur: nuptiæ autẽ aduentante Paraclito celebratæ, cùm iam à terris absuisset Dei Filius, & ad Patris sederet dexteram gloria, & honore coronatus: semper igitur absuit? Et quale coniugium est inter perpetuò distantes & diuisos coniuges? Respondeo, peculiare esse huic sponso, pro eminentia potestatis suæ, vt etiam abiturus non discedat, & longè positus propè quoque sit: Sic, cùm peregrinaretur, & ad locum, vnde venerat, rediret, dixit charissimis commilitonibus: *Ecce ego vobiscum sum* (Matth. 28. v. 20.) *vsque ad consummationem seculi*: Causa horum: quoniam coniugium hoc spiritale est, atque in gratia, & charitate fundatur, proindéque animorum magis, quàm corporum indiuulsionem & glutinum constituit: Quare Paulus dicebat, certò scire ipsum: *Quia neque mors, neque vita* (ad Rom. 8. vers. 38.) *neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neq; creatura alia possit separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu*: Sed non grauabor transcribere, quæ hanc materiam declarent, ex oratione habita tertio Nonas Maij, anno 1514. sessione nona Concilij Lateranensis, sub Leone X a Reuerendo Patre, Domino Antonio Puccio, Cameræ Apostolicæ Clerico: *Non est igitur mirum, tale, tantúmque matrimonium, non modò secundùm legem, diuortium nullum pati: sed, quod omnem naturæ ordinem, modum, consilium, atque decretum excedat; nec ipsa quidem temporali sponsi morte dirimi vllo modo potuisse: Siquidem mortales matrimonio coniungit Deus: quos licèt homo separare non possit; mors tamen ipsa dirimit, atque dissoluit: In Christi verò, Ecclesiæque matrimonio coniungitur ipse Deus, qui, vt per se incorruptibilis, immortalísque existit; ita incorruptibile, & immortale matrimonium cum sponsa contrahens, & consummans, insolubile eius consortio, atque amplexu post mortem magis, quàm in præsenti vita potitus est. Quam sanè mutuam, insolubilémque coniunctionem, ascendente Iesu ad Patrem, vehementissimè admirantes Angeli conclamarunt: Quæ est ista, quo ascendit per desertum, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?*

Math. 28.

Rom. 8.

Ant. Pucc.

Christus vir sponsæ Ecclesiæ, quo more præsens?

Laur. Iust.

126. Sed præter spiritalem, moralémque præsentiam, physicam quoque tribuimus Christi sub Eucharistia velati, de qua meditatus B. Laurentius Iustinianus hunc in modum, *De triumphali Christi agone*, cap. 2. *Nam diuinitatis natura vbique præsens est, variósque (prout vult) præsentiæ suæ operatur effectus; aliter in cælo, aliter in Inferno, aliter in Angelis, alitérque in cæteris agens creaturis. Quoddam autem præcipuum idem Mediator suæ volens conferre Ecclesiæ, quod nunquam noscitur fuisse collatum; corpus illud visibile, passibile, palpabile, & mortale, quod susceperat Verbum, communicauit in cibum: tale siquidem munus, taléque dilectionis pignus suæ iturus ad Patrem Ecclesiæ dereliquit: Hoc autem illi solatium præstitit, hoc ardentissimæ charitatis indicium demonstrauit; quatenus visibilis humana absentia eius illi fieret tolerabilis: voluit nihilominus, vt vsque ad sæculi finem hoc modo eadem Mater Ecclesia de sui capitis sacramentaliter præsentia lætaretur, aggregarentúrque ipsius merita, quum de visibili forma absentia patientiam, atque de corporali occulta specie fidei robustissimam exerceret constantiam*: Similiáque profitentur Drogo Hostiensis libro de Sacramento dominicæ Passionis: S. Thomas Opusculo 57.

Drogo.
S. Thom.

127. Tertium difficile. Nunquam in toto Epithalamio auditur vxoris, matrisfamilias, coniugis nomen; sed sola sponsæ vox: Igitur de sponsalibus tantùm agit Hymenæus: non de nuptiarũ pompa, alioquin, si nuptam cecinisset, vxoris appellatione quandoque vteretur. Respondeo, ex Scripturarum vsu, éxque Hebræorum norma confundi non rarò vxoris, & sponsæ vocabula; sic, vt quæ sponsa sit, dicatur nonnunquam vxor, & versa vice vxor nominetur sponsa: qualis illa possit esse loquutio Apocalyp. cap. 21. vers. 9. *Veni, & ostendam tibi sponsam, vxorem Agni.* Haymo, Episcopus Halberstatensis in illud Matth. 1. *Cum esset desponsata.* &c. *Consuetudo* (ait) *est sacra Scripturæ, vt sponsi appellentur viri, & sponsæ vxores*: Hieronymus in idipsum cap. 1. Matthæi; *Iam & supra* (inquit) *diximus, sponsas vxores appellari, quod plenius liber aduersus Helusdium docet*: Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 12. *Meminimus enim & Iacob, qui priusquam Rachel acceperat, dicebat ad Laban: Da mihi vxorẽ meam: Sicut enim illic ante nuptiarum constitutionem, cùm tantum promissio intercessisset, vxor Iacob nominabatur: sic & Maria propter solam desponsationem vxor Ioseph vocabatur*: Sic etiam apud Hebræos mulier commune nomen virgini est, atque matri, vti eodem loco probat Cyrillus, & docet Tertullianus multis Scripturarum prolatis exemplis: *Spiritus sanctus* (ait) *vno nomine mulieris, etiam virginem intelligi voluit.* & cætera, quæ ibi ad longum prosequitur: Ex his liquet, inefficax argumentum deriuari ab omissione nominis, quod maritatam denominat; Verùm, quòd nunquam vxoris, aut nuptæ vocibus vtatur, puto in causa esse, quoniam Epithalamium hoc totum in amoribus versatur: vnde & non pauci veterum Explanatorum Canticum Amoris vocauêre; quoniam specialiter tractaret de dilectione: quales fuerunt Augustinus libro de Pastoribus, cap. 15. Nyssenus homil. 1. in Cantica: Beda lib. 2. in Cantica, in principio: Bernardus serm. 59. in Cantica: Gregorius Papa, Anselmus, Rupertus, S. Thomas, Richardus Victorinus, omnes in Præludiis ad Canticum Salomonis: At verò ad exprimendum syncerum amorem, & non mercenariam dilectionem; sed simplicem & castam, solum amatum concupiscentem, nulla vocabula sponsi, sponsæque nominibus aptiora, teste Bernardo serm. 7. in Cantica: *Nec sunt inuenta æquè dulcia nomina, quibus Verbi, animæque dulces ad inuicem exprimerentur affectus, quemadmodum sponsus, & sponsa: quippe, quibus omnia communia sunt, nil proprium, nihil a se diuisum habentibus; vna vtriusque hæreditas, vna domus, vna mensa, vnus torus, vna etiam caro: Denique propter hanc relinquet ille patrem, & matrem: hæc quoque iubetur nihilominus obliuisci populum suum, & domum patris sui: Si ergo amare specialiter sponsis, principalitérque conuenit, non immeritò sponsa nomine censetur anima, quæ amat.*

Regula: Spõsæ & vxoris nomina confunduntur ab Hebræis.

Apoc. 21. 9.

Haymo.

Hieron.

Cyril. Hier.

5 2 1

Regula: Mulier, nomen commune virgini, & maritatæ.

Tertull. lib. de veland. virginib.

Canticum Canticorum dictũ, Amoris carmen. Vxoris vocabulum quare omissum in Cãtico Canticorum?

August.
Nyssen.
Beda.
Bernard.
Greg. Pap.
Anselm.
Rupert.
S. Thom.
Rich. Vict.

Sponsus, & sponsa, nomina amatoria.

Quartum

128. *An nimium intervallum inter sponsalia & nuptias Ecclesiæ.* Quartum difficile. Iuxta mysticam nostram explanationem Hymenæus extenditur vsque ad Iudicij vniuersalis tempora: complectitur itaque sæculorum seriem. At quis non obseruet longa nimis hæc nuptialis pompæ spacia, quibus secundùm litteram septiduum solùm respondit, vti monstrauimus Sect. 3. Subsectione 2. nom. 91. Respondeo, post magni Examinis diem traducendam hanc Ecclesiam quoad electos suos in sponsi domum: quò in perpetuas æternitates cum eo viuat: Cum hoc igitur perenni coniugum quo conferenda sunt genialis pompæ interualla: Quòd si fiat comparatio, modicum appatebit spatium: *Quoniam apud Dominum* (Petri 2. cap. 3.) *mille anni sicut dies vnus.* (2. Petr. 3.) Certè Ioannes Theologus sic Reuelationes suas exorditur: *Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere seruis suis, quæ oportet fieri citò.* Atque cùm Apostoli prophetiæ etiam vltima sæculorum respiciebant; tamen vt citò euenient, affirmat: cuius non alia communior Patrum interpretatio est, quàm quòd omnia tempora vsque in mundi fines, æternitati comparata, velut hesterna, quæ præterit, dies, habeantur: Qua de re noster Acosta lib. 1. de nouissimis temporibus, cap. 5. (Acosta.)

129. *Lactandi apud veteres quantum tempus?* Hieron. Torniell. Pereirus. Delrius. Salian. Sed ego hanc rem, si valeam, non ineoncinno exponere exemplo aggrediar: Non pauci bonæ notæ Auctores Isaacum Patriarcham quinto ætatis anno ablactatum affirmant: Sic Hieronymus in quæstionibus Hebraicis, Torniellum, Pereiram, Delrium, sequutus Salianus tom. 1. anno mundi 2143. Quòd si his tantis Scriptoribus obiiciamus hodiernum vsum; quòd si Machabæorum tempora, quibus triennio sugebant vbera infantes? responsuri sint, Patriarcharum æuo vitam in longissimos annos productam, postea diminutam hominum ætatem, ita vt David de sua tempestate caneret: *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni,* (Psal. 89. vers. 10.) *si autem in potentatibus octoginta anni: & amplius eorum labor, & dolor:* (Psal. 89.) Quare, sicut vitalis ætas, atque senectus productiores erant orbis initio; sic & ablactationis diuturniora fuisse spatia: Ad hanc itaque normam vellemus & nos philosophari: Sanè comparatione coniugum, quorum societas per octoginta, aut centum annos perseueret, sat temporis datum geniali pompæ per hebdomadam; sed facta mensura cum indeficienti vita, & cui nullus aliquando terminus; decem mille annorum si nuptiarum festiuitati assignentur breue interuallum est.

130. Quintum difficile. Genialis pompæ tempora debere esse festiua, iucunditatis plena, nullis intermixta aduersis, quemadmodum statuimus Sect. 3. Subsect. 4. Nos autem in quo qualia tempora Ecclesiæ nuptias coniecimus? nimirum, in huius vitæ periodum: Quid autem in hoc exilio non miserum, & laboriosum? Propterea sancti Patres hyeme, nocte, luctibus, & si quid est in Scripturis ærumnosum, his veluti symbolis aptissimis vitam hanc adumbrari passim adstruunt: Denique ipsa est Ecclesia militans; & in castris an non omnia dura, atque ad patientiam? Certè ille, vt amantium labores exprimeret, amorem militiæ speciem quandam, contentus dixisse: (*Militum & amantium vita laboriosa.* Ouid. 2. de Arte.)

Militiæ species amor est: discedite, segnes,
Non sunt hæc timidis signa tuenda viris.
Nox, & hyems, longæque viæ, sæuique labores,
Mollibus his castris, & dolor omnis inest.
Sæpe feres imbrem cælesti nube solutum,
Frigidus in nuda sæpè iacebis humo.

Ecce quales militum ærumnæ! Hæccine idonea nuptialibus gaudiis, & thalami lætitiæ? Respondeo, hanc obiectionem vrgere Patrum, atque Interpretum omnium cœtum venerandum: quis enim non aliquas cum militante Ecclesia Christi nuptias agnouit? Imò quis hactenus Hymenæum hunc de solius gloriosæ & triumphatricis Ecclesiæ connubio exposuit? Dicimus igitur, tempora harum nuptiarum læta esse, in quibus nihil acerbum & graue perpessa sit, nempe, Euangelij, & gratiæ sæcula, quibus si quod premat quidpiam est, onus leue est, & iugum suaue: (*Euangelij temp. a læta, & iucunda Synagoga onus graue.*) Abierunt illa non ferendi ponderis, de quibus Princeps Apostolorum testatur: *Quæ neque Patres nostri* (Actor. cap. 15. vers. 10.) *neque nos portare potuimus:* (Act. 15.) *Lætabuntur vero legis cultores sicut qui lætantur in messe,* (Isaiæ cap. 9. vers. 4.) *sicut exultant victores capta præda, quando diuidunt spolia: quia omnis violenta prædatio cum tumultu, & vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, & cibum ignis:* (Isaiæ 9.) Quòd si mortales plorant, & ingemiscunt adhuc; non temporum vitium est, sed morum: inter enim innumeras calamitates *secura mens quasi iuge conuiuium,* Prouerb. cap. 15. v. 15. (Prou. 15.) Et Paulus in frigore, & nuditate, in plagis supra modum, repletabur consolatione, superabundabat gaudio; atque Apostoli ibant gaudentes à conspectu Concilij, quoniam digni habiti fuerant pro nomine Iesu contumeliam pati: Sancti autem eum hyemem appellant, incolatum, vallem fletuum, carcerem, exilium, ad extrinseca mala tantùm attendunt, & pœnalia, à quibus malis tantùm abest impediri Heroum gaudia, vt nihil potiùs ioner lætitiam, quoniam secundùm multitudinem dolorum lætificauerunt consolationes animas istas, atque magnanimos, adultæque virtutis spiritus. (*Vita hæc cur hyems dicitur, & quibus sit difficilis tolerata?*)

Sextum, postremúmque difficile. Nihil tam celebre, tam admirandum in nuptiis, atque sponsæ traductio in mariti domum: de hac autem traductione, secundùm nostram Commentationem, non tractat Epithalamium: nam traductio sponsæ finale Iudicium subsequitur: Iudicium autem terminat Hymenæum. Respondeo, quemadmodum traductio sponsæ in lares mariti non est descripta à Poëta sacro in cortice litteræ, ex professo; sed leniter tacta solùm per verba illa cap. 3. *Ferculum sibi fecit Rex Salomon,* &c. Ita neque depictam mysticæ sponsæ traductionem, quæ est gloria completa beatarum animarum, quando corporibus rursum vnitæ ascendent duplici stola amictæ post absoluta generalia mortalium Comitia: Omisit autem Vates litteram condens, traductionis ambitionem & gloriam; quoniam non loco nuptiarum, apud Libanum, scilicet; verùm Hierosolymis celebranda erat: & quoniam non minùs operis continebat, imò excedebat multùm genialis hebdomadæ festiuitatem; forsitan proprio & distincto carmine ad amussim describere putabat: (*Traductio sponsæ cur omissa in Cantico Canticorum? & quamobrem?*) quem tractatum de sponsæ traductione diuersum ab hoc Epithalamio, an de facto composuerit Salomon, nescimus: aut, si fuerit ex metris, quæ perierunt: nam, cùm loquutus fuerit *tria millia Parabolas,* (Regum 3. cap. 4. vers. 32.) *& fuerint carmina eius quinque & mille,* (3. Reg. 4.) de tanta copia periisse nonnulla, communis existimatio est, quoniam ad posteritatis cognitionem non venêre: Itaque tanta fuerunt de traductionis multiplici pompa, & honore canenda, vt iustam desiderauerint poësim, quæ vel ab hoc Cantico omninò diuisa fuisset,

131.

fuiſſet, vel alteram æqualis molis patiem feciſſet: qood mettum ſi haboiſſemus, illud, non hoc, quo fruimur, Canticum Canticorum, id eſt, inter vniuerſa carmina præſtantiſſimum, diceteiur, cùm maiota canetet, & ſuper huius Epithalamij materiam: Dici quoque illud queat, ex peculiati cauſa, diuinum, à quo regebatur Salomonis calamus, Spiritum voluiſſe, ne de traductionis magoitudine verba faceret: Quotſum id? Etenim Spiritus eatenus Salomonem mouebat ad humana pangéda, quatenus his diuina, & ſublimia adumbrarentur: hic præcipuus impellentis ſcopus, cæleſtia delineare: Qoid tum? Traductio ſponſæ ſymbolum futura erat gloriæ perfectæ Beatorum, quãdo reſumptis corporibus, Eccleſia electorum in domũ æteroitatis, quæ eſt ſpouſi habitatio, & Baſilica, ducenda erat: quò igitur denotaret hanc beatæ viſionis, dotúmque beatarum gloriam tantam eſſe, quæ nullis comprehendi poſſit verbis, nulla comploſti eloquentia, vtpote quæ nec in cor hominis aſcendit; ſtatuit ſilentio obuoluendum: quo ipſo ſilentio meliùs ſignificaret, quanta eius rei fuiſſet magnitudo, quam dictione ſe aſſequi poſſe diffideret.

Gloria beatorum declarata impoſsibilis in hac vita.

Svbsectio III.

Explanatio de memorandis Eccleſiæ cur̃ntibus, an noua, & præter vſum? Prophetiæ per euentus cognoſcuntur: de Mahomete, Indorum conuerſione, Luthero & ſimilibus; à viris ſapientiſſimis Bibliorum multa declarata loca.

132. ERunt fortaſſe aliqui, quibus myſtica noſtra expoſitio peregrina, & inſolens videatur: quippe, dum Patrum in hunc Canticorum tractatum vigilias nocturno, diurnóque ſtudio euoluunt, & conferunt cum noſtris laboribus, reperête toto cœlo diſtantes ſemitas: Nam apud ſeniores Eccleſiæ inuenêre perpetuas ſententias de Chriſti œconomia & geſtis, atque vix vltra eius Aſcenſionem, & Paracliti delapſum euagatos: Hæ metæ antiquæ ioterpretationis: his cohibentur cancellis Origenis, Nyſſeni, Theodoreti, Apponij, Caſſiodori, Gregorij Papæ, Bedæ, Philonis Carpathij, Iuſti Orgelitani, Anſelmi, Bernardi, reliquorúmque veterum cogitationes; Nos autem per immenſum ſpaciari æquor, vaſtúmque pelagus; quod Patribus Omega eſt & termioos, hoc nobis Alpha & principium: atqoe inde velot è porto ſoluentes nauigamus in ſæculorum fines, legentes tanquam varia littora, quidquid memorabile accidit à Chriſti morte: cuius ſi velitationis haberemus ſocios poſterioris æui Scriptores, vtcunq; tolerandum fuiſſet, conſpirantibus in idipſum multis: at hi priſcorum veſtigia ſequuti omoes quoque de Eccleſiæ, & Synagogæ actis declaraot: Eccleſiæ autem prima tantúm geſta celebrant, neque ventura ſæcula exploraot.

133. Dicamus ad hæc obiecta io primis, propheiias per eueotus rerum dignoſci: vnde, cùm Patrum ætate plura latuiſſent, quæ poſteriora ſæcula in apricum protulêre, propterea eiuſmodi caſibus nõ accommodaſſe priſcos Chriſtianos Scriptores vaticinia: Hoc dogma Cantapretenſis roborauit libro 1. hypotypoſeon, cap. 1. Irenæi teſtimonio

Regula: Prophetia per euentus cognoſcuntur.
Cantapr.
Irenæus.

lib. 4. aduerſùs hæreſes, cap. 44 ex Euthymio confirmat præfatione in Pſalmos, cuius illud eſt monitum, nonnunquam Apoſtolos fugiſſe, quę Chriſtus diceret, quoad rerum ſucceſſibus edocerentur: vnde, cùm Ioannis cap. 2. dixiſſet Dominus: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* ſubiungit Euangeliſta verſu 22. *Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli, quia hoc dicebat, & crediderunt Scripturæ, & ſermoni, quem dicebat Ieſus:* Ecce, quemadmodum ab euẽtu Reſurrectionis didicerunt Apoſtoli, quæ anteà non intellexerant, quemadmodum ea ad verba peritè obſeruat Maldonatus: Sed præter Irenæum, atque Euthymium, adducit Ioannes Fredericus Lumnius lib. 1. de extremo Dei Iudicio, & Indorum vocatione, cap. 2. Ambroſium in Pſal. 43. Auguſtinum lib. 16. de Ciuit. cap. 2. *Quis, quæſo,* (ait Fredericus) *putaſſet ante paſſum Chriſtum, agnum paſchalem eius figuram prætuliſſe? Quis deglutitionem Ionæ, Chriſti mortem adumbraſſe?* At verò Thomas Maluenda lib. 3. de Antichriſto, cap. 17. poſtquàm de noui Orbis conuerſione loca Vatum eruditè explicaſſet: *Eſto, ſanctus Hieronymus* (inquit) *has explanationes non viderit, abiecitne forſan? quaſi Deus eas his temporibus reſeruare non potuerit, cùm prædicta Prophetæ adimpleta ſunt?* Ludouicus Legionenſis ad illa verba Abdiæ: *Et transmigratio Hieruſalem, quæ in Boſphoro eſt,* &c. loquens de reuelatis Indorum regionibus: *Fecerunt ergo* (loquitur de Prophetis,) *iſtarum rerum mentionem, eaſque ſuarum vaticinationum inuolucris incluſas, litteriſque conſignatas, poſteris prodiderunt, non antè cognoſcendas à nobis, quàm ipſi rerum euentus, tanquam illato lumine, duces eſſent nobis ad ingrediendum in eorum ſinuoſa, & tenebris obſita ſcripta:* Noſter Delrio tom. 1. adagiali, ad illud Eſaiæ cap. 18. *Væ terræ cymbalo.* Adagio 724. poſtquàm de Indis declarauit: *Nec mirum,* (dicit) *ſi Hieronymus, & alij veteres hunc ſenſum non attigerint: quia, vt inquit Irenæus lib. 4. contra hæreſes, cap. 43. vaticinia occulta ſæpè non intelliguntur, donec completa ſint: noſtris autem fermè temporibus hæc completa videmus:* Ioannes Fernandez tomo 1. Theſauri, verbo, *Æthiopia,* oumero 4. Pereira lib. 15. in Danielem ad illa cap. 12. *Tu autem Daniel,* &c. Denique Leo Caſtrenſis hoc ipſum documentum Origenis auctoritate, in illud Matthæi: *Sanguis eius ſuper nos,* &c. nititur confirmare, ad illa verba cap. 1. Eſaiæ: *Et cùm extenderitis manus,* &c. Iuxta hunc igitur canonem dicimus, prætermiſſum à Patribus hoc interpretamenti genus, noo quaſi Scripturarum aut fide, aut maieſtate indignum; ſed quoniam iuuari debuerant rerũ euentibus, quæ res in illorum tempora vt non inciderunt; ſic de iis docere noo poterant, niſi noui etiam Prophetæ fuiſſent.

Euthym.
Ioan. 2.
Maldon.
Lumnius.
Ambroſ.
Auguſt.
Maluend.
Legion.
Delrius.
Fernand.
Pereira.
Leo Caſt.

Verùm inquies: Quamobrem Patres non de iis ſaltem caſibus, qui in ſuam vſque ætatem euenêre Scripturas interpretati ſunt, cùm hi fuerint & numero, & magnitudine memorabiles? Quare conueniens eſt, affirmemus, propterea ab hac exponendi norma abhorruiſſe, quòd eam præter Spiritus ſancti cogitationem eſſe, arbitrarentur. Reſpondeo, à præſtantiſſimo quoque veterũ Scripturas ſæpè declaratas pro iis, quæ aut ſua tempora anteceſſerant, aut in eam, qoam viuerent, ætatem inciderant, aut etiam de futuris in longinquũ euentibus. Nam, quia ex antiquis Eccleſiæ Theologis non ea præſertim, quæ Daniel, & Ioannes ſcripſerunt, magna ex parte ad Antichriſti ſæuitiam retulêre? Atq; iidem, & ante Hieronymum, 134.

Sancti Patres Scripturam interpretati de caſibus ſui temporis & futurorum ſæculorum.

& poſt

& post illum, an non caput secundum Danielis,
Quatuor Monarchia a Prophetis delineata quanam? de statua ex variis metallis compacta; eiusdémque caput 7. de quatuor bestiis, ad quatuor Orbis
Principes Monarchias transtulêre, Chaldæorum,
videlicet, Persarum, Græcorum, Romanorúmque imperia? nisi quòd in prima visione Prosper
Prosper. Aquitanicus lib. de promissionibus & prædictionibus parte 22. cap. 35. Orosium sequutus, per
Orosius ventrem & femora ærea, dixerit significatum esse
Ambr. Punicum, siue Carthaginis regnum? Ambrosius
lib. 2. de fide, cap. vlt. prope finem, Gog, &
Magog, de quibus Ezechielis cap. 38. & Apoc.
Euseb. cap. 20. Gothos esse intelligit. Eusebius libr. 9.
de demonstratione euangelica, demonstratione 3.
Romanos esse putauit: Sed fateor, vetustiores
quosque, si quatuor Monarchiæ, & Antichristus
Magister sententiarum Theologiam dispersam collegit. excipiátur, de reliquis pauca tradidisse: At Petrus
Lombardus duodecimo sæculo cœpit dispersam
apud priscos Theologos de Deo scientiam in ordinem colligere: atque ab his tèmporibus quemadmodum scholastica doctrina cœpit vigeri atque
acriùs expendi; sic quoque Scripturarum tractationi accidit: quamobrem subsequuti Interpretes
Veteres in allegoria sectanda frequentiores, in littera nuperi. parciores fuêre in allegoriis meditandis, litteræ incubuêre: ex quibus scripsit ante exitū duodecimæ
ætatis Ioachimus Abbas in Isaiam, Hieremiā, Apocalypsim: atque ettrèin Apocalypsi interpretanda
non vnius Antichristi bella explanauit, verùm
Ioachim. Commentationem septem præcipuè Ecclesiæ statibus accommodauit, quem posteà imitatus Vbertinus Casalensis, qui ante ducentos annos vixit:
Quinā Scripturā de cōmunibus Ecclesia euentibus declararunt? sed floruit ad initium decimiquarti sæculi Petrus
Aureolus Minorita, Archiepiscopus Aquensis: is
Vbert. Cas. planè non veritus asserere, Apocalypsim de memorandis omnibus Ecclesiæ casibus agere: quod
Pet. Aureol. synchronos & eiusdem Instituti Commilito, Ni-
Lyra qualis expositio? colaüs Lyrensis, latiùs exequutus est, qui esse Catholicorum Doctorum sententiam scribit præfatione in Reuelationes Ioannis: cuius moralis expositio, sicut doctioribus non multùm placet; sic
litteræ interpretatio apud eruditos commendationem meruit. Vide Sixtum lib 3. Bibliothecæ san-
Sixt. Sen. ctæ, & Riberam præludiis in Zachariam, & Mala-
Ribera. chiam; Adhęsêre Lyrano, quoad Apocalypsis sensum, in multis S. Antoninus, atque Dionysius
Carthusiensis, qui ante ducentos vixêre annos:
S. Antonin. Ioannes Annius Vitterbiensis, qui Sixti IV. Pon-
Carthus. tificatu floruit: verùm de Hispaniis nonnulla Ab-
Annius. diæ Vatis interpretantem Nicolaüm imitatus est
Burgensis. Paulus Burgensis in additionibus, qui & ipse in
humanis erat ducentis abhinc annis: Ecce omnium horum iunior est Ioannes Annius: & tamen
ille plusquàm centenarius: nouúmne igitur interpretamenti genus, quando vltra centū annos itur?

135. Sed præbeamus Antiquitatis, suo iudicio, acer-
Recentior Theologorū Schola Bibliorū multa loca de Ecclesia Catholica euētibus singularibus declarauit cū laude rimis vindicibus, proceres illos, ob senium cum
omni sanctitate & doctrinarum genere coniunctum, semper suspiciendos, haud fauere: certè
recentiorem Scholam nobis haud negare poterunt: voco autem recentiorem Scholam, quæ
ab annis plùs centum effluxit: Nam sub hæc tempora Iacobus Perez de Valentia, Christopolitanus Antistes, cùm aliàs nonnunquam, tum in
primis Psalmo 70. de septem mundi ætatibus tra-
Iacob. de Valent. ctationem instituit; & eo carmine decantatas
Ecclesiæ persecutiones, hæreses contra eam, subsidium à Doctoribus, & Regularium Cohortibus, Mahometbismum, & prætereà non pauca,
neque obscura: de quo eodem Mahomethe Ezechielis cap. 38. & 39. aliqua construxit Hector
Pintus. Pintus: declarauit ex Apocalypsi Ioannes An-

nius Commentariolo, quem in extrema septem Annius.
capita conscriptum Sixto IV. obtulit. Annij cogitationes approbarunt Ioannes Heotbenius præ- Heuthen.
fatione ad Aterbæ Commentarios in Apocalypsim: Gilbertus Genebrardus in Chronographia Genebrard.
ad annum Christi quingentesimum nouagesimum: Benedictus Pereira sequutus Duces in- Pereira.
terpretationis Ioachimum Abbatem, Seraphinum Firmanum, Cælium Pannonium, aliósque Firman.
disput. 16. & 17. in cap. 6. Apocalypsis, quarti Pannon.
sigilli apertionem concinnè declarat de eodem
Mahomethe: id ipsum Basilius Ponce de Leon, 1. Poncius.
parte variarum disputationum, quæst. 6. expositiua, cap. 2. comparatione cap. 13. Apocalypsis,
Salmeronem nostrum citans disput. in Apocaly- Salmeron.
psim, sub finem tom. 16. suúmque Loysium Le- Legion.
gionensem: verùm non vnius Mahomethis gesta; sed magnos prætereà alios euentus Apocalypsis sacro arcano obseratos, & quidem præcipuos quosque idem Basilius indicauit quæst 1.
exposit. cap. 1. Cosmas Damianus Isagoge in Cosm. Dam.
Cantica Canticorum; Pereira tom. 3. disputatio- Pereira.
num selectarum, disput 4. & 5. ex prœmialibus, qui disertissimè lætos, acerbósque casus, & *Mahomethes & Lutherus in Apocalypsi figurati:*
enumerat & accomodat, nihilque eminens &
conspicuum à Ioanne prætermissum commonstrat: deduxêre vsque ad Constantini imperium
potissimùm Blasius Viegas Commentario 3. in Viegas.
cap. 6. Apocal. per sectiones duodecim, & Commentario 5. in cap. 7. sect. 3. Alcazar notatione 23.
prœmiali, §. *Sequitur argumentum.* atque Cardinalis Bellarminus oratione illa, quæ ad fron- Bellarm.
tem tom. 3. legitur, textum Apocalypsis de stella
cadente, fumo, locustis, &c. non minùs doctè,
quàm grauiter de Luthero, eiúsque asseclis ad
longum explanat.

Iam, vt ad noui Orbis, Indorúmque conuer- 136.
sionem veniamus, quanti de hac, varia Scripturarum loca incredibili cum eloquentia, pari inge- *Indorum cōuersio variis scriptura locis.*
nio declararunt Nam, vt ab Esaia auspicemur:
verba illa cap. 18. *Væ terra cymbalo*, & quæ sequuntur, de allata Indorum populis Euangelij face construunt, eum ad Vatis locum, Arias Mon- Arias.
tanus: Ioannes Fredericus Lumnius lib. 2. de Lumnius.
extremo Dei Iudicio, & Indorum vocatione, c. 1.
qui cap. 6. vaticinium de hominibus Sodalitij
nominis IESV loquutum opinatur: Ludouicus
Legionensis ad illa verba Abdiæ: *Transmigratio* Legion.
Hierusalem, &c. Basilius de Leon quæst 8. expo- Poncius.
sitiua, cap. 4. Ioannes Fernandez tom. 1. The- Fernand.
sauri, verbo, *Æthiopia*, num 4. Ferdinandus Re-
bellus 2. parte de obligatione iustitiæ, lib. 18. Rebell.
quæstione 25. sect. 3. Thomas Maluenda lib. 3. Maluend.
de Antichristo, cap. 12. Bozius lib. 10. cap. 3. tomi
2. Delrius tom. 1. Adagio 724. Gueuara in cap 3. Bozius. Delrius.
Habacuc, num. 98. eiusdem Prophetæ versum Gueuara.
22 cap. 49. *Afferent filios suos in vlnis*, &c. in eundem scopum deriuat Leo Castrius. Denique sen- Castrius.
tentiam illam cap. 66. *Et ponam in eis signum*, &c.
Acosta noster peculiariter adimpletum hisce tem- Acosta.
poribus, Indis Christo aggregatis, testatur lib. 5. de
Christo reuelato, cap. 4. qua de re egerat lib. 1. de
procuranda Indorum salute, cap. 1. & 2. & lib. 1.
de natura noui Orbis, c. 15. Transeamus ad vnum
de minoribus Prophetis, sitque ipse Sophonias,
cuius sermonem illum cap. 3. *Vltra flumina Æthiopiæ*, &c. eodem pacto explanant Vatablus,
Montanus, Emmanuel Sà; Bozius, vbi suprà:
Maluenda citato iam libro cap. 13. Lumnius Fredericus, vbi diximus c. 5. Luysius, atque Basilius de
Leon, quo declarauimus loco: Ioannes Fernandez

eodem verbo. Atque, vt absoluamus, quæ ad Prophetas spectant, Danielis cap. 7. ex parte ad noua Orbis imperia non inuenustè noper editis in Flauium Dextrum Notis transtulit Franciscus Viuarius: disseruit de vaticinio in Appendice Operis. Sed dicamus de altero, qui superest, Vate, Abdia, nempe, cuius eam prædictionem, quæ incipit: *Transmigratio Hierusalem, quæ in Bosphoro.* Ludouicus, & Basilius de Leon Indis applicarunt, vbi superiùs: probabilis ea visa interpretatio Maluendæ indicato libro, cap. 16. Sed cùm per Toletum iter haberemus, & nostram Professorum Domus Bibliothecam euolueremus, incidimus in manuscriptum eodicem hominis ad miraculū eruditi Patris Hieronymi Roman Higueræ, de Antichristo, vbi loca multa ex vaticinationibus Isaiæ, Ieremiæ, Abdiæ, Sophoniæ, Zachariæ, Apocalypseos, de conuersione Iaponum, atque Sinarum agere sentit: Antonius Caracciolus ex Clericis regularibus Theatinis, controuersia de sancti Iacobi accessu ad Hispaniam, num. 55. verba Abdiæ: *Et transmigratio Hierusalem,* &c. applicat eiusdem aduentui: deque Hispania Christiana exponit versus ex capit. 18. Isaiæ: *Væ terræ cymbalo,* &c. Frater Ioannes de la Puente tom. 1. concentus duarum Monarchiarum, lib. 3. cap. 35. §. 1. Ex Psalmis versum 34. Psalmi 67. nempe, *Qui ascendit super cœlum cœli ad orientem,* &c. Genebrardus de nuper cognito mundo interpretatus est; & duo nostratum, Viegas Commentario 1. in cap. 16. Apoc. sect. 4. n. 8. Antonius Fernandez tom. de visionibus, vigesima visione, ad cap. 47. Ezechielis, sect. 4. At verò Basilius Legion. nō aliud describi toto Psal. 60. cui initium: *Te decet, hymnus Deus, in Sion,* &c. probare nititur ea, quam nominauimus, q 8. expositiua, cap. 4. vbi etiam ab illis verbis: *Habet Argentum venarum suarum,* &c. magnam partem cap. 28. Iob exponit eandem ad normam: Noster Benedictus Pererius disp. 5. ex præludialibus in Apocalypsim, Ioanni quoque monstratam Indorum ad fidem vocationem existimat, quemadmodum & P. Mendoça, ex quibusdam Apocalypsis partibus ostendere conatur tom. 1. in librum 1. Regum, annotatione 15. ad cap. 2. vers. 10. sect. 53. num. 13.

Viuarius. Higuera. Caracciol. De la Puente. Genebrard. Viegas. Fernand. Legion. Perer. Mendoça.

137. Sed nemo Scriptorum hactenus Canticorum abstrusa ad posteriores Ecclesiæ, siue labores, siue gloriam retulit. Verùm, cùm alia recnletint ferè ad quadraginta Auctores, partim ex veteri, partim ex iuniori Schola, quid nos deberemus facere in simili argumento docuêre. At non destituta Patronis hæc etiam Prouincia. Apponius, inter primarios huis Epithalamij Interpretes meritò numerandus, initio lib. 1. in Cantica: *Sicut* (ait) *in monte Sina Beato Moysi ostensum est in figura, eius pulchritudinis, vel mensura tabernaculum faceret, sicut ei dicitur à Deo: Vide, vt ita facias tabernaculum, sicut tibi in monte monstratum est: ita sapientissimo Salomoni, quicquid ab initio mundi, vsque in finem, in mysteriis egit, acturúsve est Dei sermo erga Ecclesiam, in figura, & ænigmatibus designatum.* Anselmus prologo in Cantica: *Salomon enim* (inquit) *adhuc tenens donum sapientiæ, illuminatus à Spiritu sancto prophetizat, qualiter Ecclesia ante aduentum Christi: deinde secundùm singulos status, vsque ad finem mundi, sit se habitura erga Deum:* Vrolbero Abbas sancti Pantaleonis intra Coloniam Ordinis Sancti Benedicti, qui claruit circa annum millesimum centesimum quinquagesimum, prologo Canticorum: *Et vt totum comprehendamus* (inquit) *quicquid in sancta Ecclesia generaliter, vel specialiter agitur, vel actum celebratur; pulcherrimis allusionibus decantur, vt meritò tali nomine, quod est Cantica Canticorum, iste liber pro sui excellentia appelletur:* Sequuti hos tantos Duces Titelmanus proœmio in Cantica: Delrio cap. 4. Isagogæ, etiam præter relatos Apponium, & Anselmum: Manuscriptum anonymum Louaniensis nostri Collegij, quam & multorum dicit opinionem: Luysius Legionensis principio tertiæ explanationis in Cantica: Agathius Gniddacerius præfatione in Cantica: Prosper Rossetus præfatione item in Cantica, lectione 1. Osorius Nepos paraphrasi in Cantica ad finem cap. 2. Alexius Gomez Abbas Sancti Dominici de Pedraxa, Epigraphe sacræ Scripturæ, & pagina 162. in Scholiis ad cap. 5. Canticorum: Basilius de Leon. quæst. 2. expositiua, cap. 1. Sed non aliud nos asseueramus, quàm quod à tantis Magistris antiquis, nuperisque prolatum; nempe, sacro Hymenæo claudi, *quicquid ab initio vsque in mundi finem,* (vt disseris Apponius) *in mysteriis egit, acturúsve est Dei sermo erga Ecclesiam:* Mysteria itaque quæque memoranda Ecclesiæ à Salomone prædici volumus, neque præterea aliquid.

Canticorum libro contenti omnes præcipui Ecclesiæ casus. Appon. Anselm. Vrolbero. Titelman. Delrius. Legion. Agath. Rosset. Osor. Gomez. Poncius.

Verùm, neque his generalibus sermonibus contenti simus: certè Iacobus de Valentia epistola ad Alfonsum Aragoniæ, argumentum Canticorum dixit esse, discursum Ecclesiæ ab Incarnatione Christi, vsque ad Iudicium: deinde per decem Cantica pergit eadem ostendere; nunc de tyrannorum insecutionibus agens; nunc de pace à conuerso Constantino; nunc de Turcismi origine: Amplexus eam interpretandi viam Cosmas Damianus Hortulanus Abbas, vnus ex Tridenti Patribus, ingentisque suo æuo nominis: scripsit ille Isagoga in Canticum Salomonis, septem Ecclesiæ status sub inuolucris occultari, distinxitque & persecutiones, & hæreses, & quieta Constantini imperia: addidit eandem tractati materiam, de qua Ioannes Apocalypsim concinnanit: quod Pronunciarun Alcazario nostro artifit annotatione proœmiali 23. in Apocalypsim; qui annotatione 18. dixerat, ex penetrata Apocalypsi ingentem lucem allatam ad indaganda Canticorum arcana: Hieronymus Almonacirius sub proœmij calcem, Canticorum materiam ad Constantini solùm tempora deduxit: At ne Indorum mentionem facere duo Interpretes omisêre: Ludouicus Legionensis 3. explanatione ad illa verba cap 8. *Soror nostra parua,* &c. & ad illa ibidem: *Vinea fuit Pacifico,* &c. Tuccius Tuccius, Patritius Lucensis annotatione 8. cui titulus, *Cincinn.* ad verba illa Cant. 4. *Capilli tui sicut grex caprarum,* &c. cùm anteà asseruisset annotat. *Amor.* loco 38. verba illa cap. 8. *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluēs, innixa super dilectum suum?* intelligi oportere de prosperitate Ecclesiæ sub Constantino, Syluestro Papa ex Soractis antro ad Romanæ magnitudinis splendorem vocato: sed & vltimum eum versum cap. 4. *Surge, Aquilo, & veni, Auster,* &c. legisse se in pereruditi, & admodum pij hominis Cōmentario Indorum saluti accommodatum scribit Delrius ad eum ipsum versum in litteræ expositione: Sed recentissimo Opere Alcazarius noster, eo, scilicet, quo exponit veteris Instrumenti partes, quas respicit Apocalypsis libro 3. in continuatione Cantici ad superficiem considerati, postquàm ostenderat complecti Salomonia Hymenæum præclara quæque decora nouæ 138.

Valent. Indorum conuersio Canticorū libro adumbrata. Cosm. Dam. Alcasar. Almonac. Legion. Tuccius. Alcazar.

nouæ legis, subdit: *Non posse non fidei cultoribus summo esse solatio, quòd Ecclesiæ Romanæ veritas, & Ordinum religiosorum fructus ad viuum sit depictus in hoc libro, nihilque dignius Spiritu sancto esse, quam vt hoc agat.* Verùm & verba ea cap. 7. *Mandragora dederunt odorem,* &c. interpretatur de vtriusque Indiæ missionibus in Xauerio, & aliis Apostolicis hominibus.

139. Et quoniam istis abundè satisfactum arbitramur his, qui dictorum Patronos desideraturi sint, expetiamus tandem, quantùm iuuet rationis virtus nostrum Pronunciatum: Priùs autem cupio conuenire vniuersos, Ecclesiam Catholicam, quemadmodum donis, & honore prælata est Synagogæ; sic vltra illam à Deo adamatam: qua in assertione nescio quæ possit esse sententiarum diuersitas: Legat tamen indiligens quisque Augustinum libro 18. de Ciuitate Dei, cap. 48. Ex huius igitur dicti consensu sic argumentor: Cumulatior fuit diuina munificentia quoad vniuersa dona, tam quæ ad corpus spectant, quàm quæ animæ bona censentur, erga Ecclesiam Catholicam, quàm erga Synagogam: speciosè quippe Angelicus Præceptor Opusculo 57. *Immensa diuinæ largitatis beneficia exhibita populo Christiano, inæstimabilem ei conferunt dignitatem: neque enim est, aut fuit aliquando tam grandis natio,* (Deuter. cap. 4. vers. 7.) *quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster.* Neque mirum: sic enim ipse per Aggæum pollicitus cap. 2. *Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquàm primæ:* Ecclesiam significans comparatione Synagogæ, vti Augustinus loco nuper indicato admonet, Ambrosius epist. 12. ad Irenæum; Cyrillus libro 5. in Genesim, aliique Seniorum frequenter: At qui inter munera in Synagogam collata, non infimus fauor extitit, prædici à Vatibus Dei Spiritu agitatis, præcipuos quosque populi illius euentus: concinnè quippe Hieronymus epistol. 140. ad Principiam: *Ruth* (ait) *Esther, & Iudith tantæ gloriæ fuerunt, vt sacris voluminibus nomina indiderint:* Indiderunt autem, quoniam de eorum gestis Scriptores canonici tractationem instituerunt: ob quod meritò gloriosas nuncupauit Maximus Doctor Scripturarum: Igitur & quoad hanc gratiam potior fuit Ecclesiæ Catholicæ sors, meliúsque affulsit sidus, ac proinde memorabiles omnes casus illius vaticiniis Prophetarum comprehensi.

August.

Ecclesia Catholica supra Synagogam amata, atque dotata.

S. Thom.

August.

Ambros.

Cyrill.

Synagoga fauor eximius habuisse Prophetas.

Hieronym.

140. Hinc Basilius Poncius quæst. 8. expositiua, cap. 4. *Cùm videam* (ait) *minutissima quæque ex his, quæ pertinebant olim ad Synagogam, prædicta multo antea à Prophetis, nunquam animus inclinabit, vt sentiat, quin quæ ad legem euangelicam attinent, vaticinationibus contenta sint.* Atque hæc ipsissima verba ferè sunt Luysij Legionensis ad illud Abdiæ: *Transmigratio Hierusalem, quæ est in Bosphoro,* &c. Ferè eadem oratio est Maluendæ lib. 3. de Antichristo, cap. 12. Francisci Viuarij appendice ad Commentaria in Flauium Dextrum: Pererij disp. 4. ex proœmialibus in Apocalypsim: Verùm prætermissum ab omnibus his Auctoribus demus Tertullianum lib. de Resurrectione carnis, cap 19. nam, cùm ille ad longum disputasset de prædictionibus, quæ Synagogæ res tangerent: *Sed etsi temporalia* (inquit) *& localia, & personalia Dei decreta, atque iudicia in vrbes, & gentes, & Reges tam apertè Prophetia iaculata est; quale est, vt æternæ dispositionis eius, & vniuersalis in omne hominum genus lucem sui fugerint? Quæ quantò maiora, tantò clariora esse deberent, vt maiora crederentur? Et puto Deo nec liuorem, nec dolum, nec inconstantiam, nec lenocinium adscribi posse, per quæ ferè promulgatio maiorum cauillatur:* Ecce, vt nolit maiora à Vatibus vllo modo præterita dici Tertullianus: euidens autem est, apud Ecclesiam Catholicam maiora extitisse: Adiungam Moysem Barcepham part. 4. Commentariorum de Paradiso, cap. 3. *Si enim* (inquit) *quòd capiendi Iudæi, inque exilium ducendi, quódque rursus liberandi, reducendique in patriam essent; iussi sunt diuini Vates typis, atque figuris quibusdam prædicere: quò, videlicet, Dei prouidentia iam tum cognosceretur: quantò magis consentaneum putabimus, in lege, atque Prophetis, mysticè, figuratéque illa admiranda, atque præcellentissima, neque vnquam satis laudata opera, quæ verbum Dei Christus, dum in carne versatur, patrauit, esse prænunciata?*

Poncius.

Legion.

Malaenda.

Viuar.

Pereira.

Tertull.

In lege & Prophetis, maiora de Ecclesia Catholica eudibus sunt prænunciata, quàm de Synagoga.

Barceph.

Produco nunc rationem à priori. Præclarè igitur noster Ribera in cap. 2. eiusdem Prophetæ: *Cum verba Scripturæ* (ait) *propriè accepta aliquid enunciant, quod à recta doctrina fidei, aut morum minimè discrepet, ac benè cum præcedentibus, & subsequentibus cohæret, ille omninò historicus sensus est, vt eruditè docet Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 10. & 11. alioqui nihil habebimus in Scriptura constans, & firmum:* Et sanè hac vnica causa, quicunque recentiorum Interpretum eos Scripturarum sensus reiecerunt, qui ad Indorum reuelationem referuntur, moti sunt; quoniam non satis connecti cum præcedentibus, subsequentibúsque Prophetæ verbis arbitrarentur: at in nostra expositione, omnia concatenantur inter se, priora posterioribus responsant; nihil non in fidei, & morum commendationem prolatum, imò ea scriptionis occasio, Ecclesiæ Catholicæ gloria, quam pudebat inferiorem existimari Synagoga, & Vatum oraculis exclusam: Igitur is legitimus Scripturarum sensus est, & ex diuini Spiritus mente, quem tradimus: Non ego asseruerim à nobis exarata difficultatibus vacare: fecimus pro virili satis his, quæ obiiciebantur: quis autem indemnis ab hoc conuicij genere? aut cuius tam syncera explanatio, vt placuerit vniuersis, neminem habuerit mastygem? Sed accommodationes sunt, inquis, cum ingenio elaboratæ, magis quàm veritas: Verùm interrogatos velim accommodatitios istos, an singula satis congruant? Quòd si cohærere semel annuant, si non hæc genuini sensus certa, constánsque nota, edant ipsi nouos Canones, quibus in posterum germana significatio dignoscatur, quibúsque hactenus caruit Ecclesia: Mihi Alcazarius noster multa cum sapientia monuisse visus notatione 20. ex proœmialibus in Apocalypsim de historico, & indubio eius libri filo: *Videant ergo* (asserit) *quid dicant, qui nouam aliquam Apocalypseos explicationem quadrare quidem contextui fateantur: sed ex Ioannis adhuc mente non esse suspicentur: Ioanni enim, vel Spiritui sancto irrogatur iniuria, si quis dicat, explicationem quadrare, sed non ad eorum esse mentem.* Et paria idemmet sæpè tom. 2. locorum, quæ Apocalypsis respicit, lib. 3. præfat. in Cantica, & eiusdem continuatione atque filo. 141.

Ribera.

Historici Scripturæ sensus genuina indicia.

Alcazar.

SUBSECTIO IV.

Roboratur mystica nostra expositio ab eneruatis quibusdam obiectionibus. Cur de Angelorum creatione silentium apud Moysem? quare tam pauca Euangelistæ de B. Virgine? Hæreses quando præualere in Ecclesia cœperint? Futura post nostram ætatem quo pacto in Cantico Canticorum claudantur? Canticorum textus an de B. Virgine ad litteram? Nouæ quæ expositiones admittendæ?

142. OPponas primò, haud verum esse, non omitti à canonicis Scriptoribus præcipua quædam: sic nanque Moyses tacuit de Angelorum creatione; cùm tamen horum Spirituum productio fuisset inter primæuas molitiones præstantissimum opus: sic etiam in gratiæ, & Euangelij Instrumento de virgine Matre pauca quædam ab Euangelistis recensita; & tamen huiusmodi silentium, neque Deiparæ honori, neque Angelorum gloriæ officit: ergo etiam, quamuis capitales Ecclesiæ euentus tacerent Prophetæ, nō sequeretur, inhonoram existimandam Ecclesiam, atque Synagogæ postpositam. Sanè Augustinus lib. 12. Confessionum, & lib. 1. de Genesi ad litteram existimauit, sub nomine cœli, & locis figuratè insinuatam à Moyse Angelorum creationem, quæ placuit opinatio Bedæ in Hexameron: quæ si dura appareat sententia, vt nonnullis visa est, dicamus, omisisse quidem: at alibi loquutas Scripturas de Angelis, nempe, Psalmo 148. qui incipit, *Laudate Dominum de cœlis*, &c. & Danielis cap. 3. Cantico in fornace modulato à pueris: non est autem nobis animus, vt vbique Scriptura de Ecclesiæ casibus texat narrationem; sed hoc, illóve loco saltem: Fuēre etiam Moysi iustæ causæ silendi: aut quoniam doctrina de Spiritibus, Hebræorum rude ingenium transcenderet: aut ne daretur eis occasio falsæ adorationis; ad idololatriam enim procliues fuerant: Sic classicos Magistros sequutus Pereira lib. 1. in Genesim, disput. *Cur Moyses creationem Angelorum tacuerit?* Fortasse & illa causa, ne si cognoscerent, empyrea loca à præstantiori creatura habitari, vt erant liuoris maximi, Numen minùs amarent, quoniam plus honorasset aliam creaturam: postponi enim cuiuis sustinere non poterat superba natio: Quòd si ea cogitatio, quam ex Græcis Patribus amplexati sunt multi, ex Latinis non spernendus numerus, de conditis ante mundum Spiritibus, hodie staret; facilis erat resolutio, cùm Moyses de his, quæ mundi natiuitatem præcesserant, sermonem non instituisset: sed explosa est à Scholis sententia illa, quam non pauci clari nominis Theologi erroris traduxēre post definitionem Concilij Lateranensis 2. cap. *Firmiter. de summa Trinitate, & fide Catholica.* Lege Molinam 1. parte, quæst. 61. artic. 3. §. *Contrarium videtur.* Quod ad Virginem immaculatam spectat, in veteri Instrumento nullam nō paginam (sic dicam) occupat: Quare Andreas Cretensis serm. de Assumptione illius, peritè eam nūcupauit *Summam diuinorum Oraculorum*: In Euangeliis pauca dicuntur: *Quoniam* (ait noster Suarius præfatione tom. 2. in 3. partem) *tota Euangelistarum intentio ad Christum ferebatur: quia illo cognito, eiúsque fide satis fundata, non poterat eius excellentia, aut ignorari, aut occultari.* Sanè Anselmus libr. de excellentia Virginis, cap. 6. scitè loquutus: *At, si aliquis quærit, quare Euangelistæ non referunt, ipsum piissimum Dominum, à morte resurgentem, huic suæ dulcissimæ, dilectissimæq; Matri, vt eius dolores mitigaret, primè ac præcipuè apparuisse dicimus, quod à quodam Sapiente de hoc ipso sciscitantes audiuimus, sic: Tanta est auctoritas narrationis euangelicæ, vt nihil in ea dependens, nihil inane, nihil superfluum reperiatur. Ita quod si Matri Domini, si Dominæ mundi, ipsum Filium ab Inferno resurgens scriberetur, sicut alij cuilibet, apparuisse; quis non tale scriptum superfluum duceret, Reginam, videlicet, cœli, & terræ, omnisque creaturæ coæquare illis, quibus apparuit, viro, aut mulieri?* Equidem Mariam Christi Genitricem esse, scire oportebat: hoc Euangelistæ satis declararunt: eo autem manifestato Virginis honore, cætera colligi poterant tacentibus illis.

Opponas secundò, agere nos seorsim de persecutionibus, & ab his diuidere hæreses; cùm tamen intermixtæ fuerint persecutionibus: primum quoque locum tribuere tyrannorum vexationibus, cùm Hæreticorum Antesignanus Simon praua dogmata spargeret, antequam Neronis gladius sæuiret, à cuius irâ initium habuit persequutio: Insuper circunstantiæ, & minora quæque teguntur, recensentur solòm capitalia: hæc autē omnia non segniter indicant, artificium committi; & plus in accommodandis rebus studij absumptum, quàm in veritatis indagatione: Quare non immeritò Augustinus de eorum exponendi genere, qui Ecclesiæ tribulationes cum Ægypti decem plagis cōponere studebant, censuram tulit lib. 18. de Ciuit. c. 52. *Sed ego illa re gesta in Ægypto istas persequutiones propheticè significatas esse non arbitror: quamuis ab eis, qui hoc putant, exquisitè, & ingeniosè illa singula his singulis comparata videantur, nō prophetico spiritu, sed coniectura mentis humanæ, quæ aliquando ad verum peruenit, aliquando fallitur:* 143.

Respondeo, in anteponenda Imperatorum tyrannide aduersùs Christi adoratores ad hæresum exortum, sequutos nos Iacobum de Valentia Cantico to. in hoc Salomonis Epithalamiū: Cosmam Damianum Isagoga in Cantica: ex nostratibus Benedictum Pereriam tom. 3. selectarum disquisitionum, disp. 13. in cap. 6. Apocalypsis: Potuit autem Viris doctissimis occasio huius pronunciati esse: quoniam Diocletiani, & Maximiani persecutio, quæ postrema fuit ante agnitum à Constantino Dei Filium, Iesum Christum, omnium immanissima fuit: Adi Baronium ad annum Christi secundum supra trecentesimum, & sequentem: suppeditabit ex illius temporis Chronologis diras historias: Hanc autem tribulationem caput cæterarum subsequuta est hæresis, princeps inter infandas doctrinas, Arrianismus nempe: *Nam, qui præcesserūt errores*, vt scribit Eusebius lib. 4. Histor. ecclesiasticæ, cap. 7. *ad nihilum prolabentes obsolescere cœperunt, & ad extremū funditus deleti sūt:* Ob hanc igitur causam, & cum Diocletiano finiūt persecutiones, quoniā subsequentes cum hac collatæ mites fuēre: & ab Arrianismo exordiuntur hæreses; quia præcedentes cum hac assimilatæ, tolerabiles videbantur; & quia ad maximam persecutionem sequuta summa inter hæreses, agunt priori loco de vexationibus, posteriori de hæresibus: Quòd autem simul colligunt, in vnúmquodque manipu

Marginal notes:

An de Angelorum creatione mentio in Scriptura?
August.
Psal. 148.
Daniel.
Pereira. *Sententia de Angelorū creatione ante conditū orbē à Scholis explosa.*
Molina. *B. Virgo in lege passim præfigurata: cur de illa apud Euangelistas pauca?*
And. Cret.
Suarius.
Anselm.
Augustini censura de expositione decem plagarum Ægypti.
Persecutiones Ecclesiæ an hæreses antiquiores fuerint?
Valentia.
Cos. Dam.
Pereira.
Baron.
Arrianismus hæresum initium quoad nos

manipulum hæreses; alterum ex persecutionibus separatum constant, cùm executionis ordine intermixtæ fuerint, faciunt arbitrari, sic disposuisse Spiritum sanctum: etenim in hoc Cantico tam paucis versibus constante, *Verbum abbreuiatum fecit Dominus*: Redegit itaque ad vnum dispersa; quemadmodum sanè in Augustini, Ambrosij, Dionysij Areopagitæ, aliorúmque Patrum scriptis reperias vniuersos Theologorum tractatus; sed absque certo ordine, aut partitione; sic vt modò agant de prædestinatis, interrumpántque sermonem ex alterius materiæ insitione; rursúmque post varia ad prædestinatos reuertantur; At Magister Sententiarum, illúmque imitati alij plures, variè dispersa, quæ de gratia agebant, sub vna cõclusit tractatione: idémque de Angelis, de Virtutibus, de Deo trino & vno, de Verbo cum carne, præstiterat claritatis, & tædij fugiendi gratia? Atque quoniam hoc Canticum velut epitome & compendium erat innumerabilium gestorum, cõtentus fuit summa & capitalia attigisse præcipuus Auctor Deus; neque ad instructionem Ecclesiæ plura declarasse necessarium: vti quidē ex Theologorum trita existimatione; Consule Molinam in 1. part. quæst. 12. artic. 8. disput. 3. Beati contemplantur in Deo attributum, aut scientiæ, aut omnipotentiæ in summa, hoc est, in communi cognoscentes, & omniscium; & omnipotentem esse; sed minutiora attributorum non penetrant, videlicet, modos, & habitudines ad creaturas in particulari; saltem ad omnes illas: Denique non hæc sunt artificia, & ingeniorum plausum captantium fraudes; sed solida Scripturarum sensa; quoniam vniuersa mirificè concordant, & anteriora subsequentibus adnectuntur, quæ vnica nota est genuinæ significationis, quando simul explanatio ad fidem, & mores conducit? Augustinus autem meritò interpretationem de persecutionibus per decem plagas significatis reiecit, quoniam inuentores illius inde deriuare conabantur, nullam deinceps superesse persecutionem, transactis decem Gentilium Imperatorum vexationibus, præter illam, quæ nouissimis temporibus ab Antichristo inferenda sit; solidus non potuit esse sensus, ex quo tam ingens absurditas enascatur; loquimur autem nos de eo genere interpretationis, quod nullam secum aduehat implicantiam.

Canticorum liber, verbū abbreuiatū cæterarum Scripturarum

Theologia à Magistro Sententiarū ordinata.

Beati vt videant Dei attributa in Verbo. Molina.

144. Opponas tertiò, hanc Canticorum nostram qualemcunque expositionem ad ea solùm deduci, quæ vsque in nostram ætatem euenêre: neque enim Prophetæ sumus, qui ventura scire possimus: Fortasse igitur adhuc, antequàm veniat consummatio sæculi, & finiantur dies, & tempora, restant ingentes casus, euentaque antiquis multis, aut paria, aut maiora etiam: quis locus tantis prodigijs, expleto iam Canticorum volumine, per ea, quæ decem, & sex ætates à Christo natu attulêre? Ob hanc argumentationem Pererius disp. 8. ex præludialibus ad Apocalypsim, Aureoli, Lyrani, Dionysij Carthusiani, Ioannis Annij expositiones minùs aptas iudicauit, quòd subsequentium temporum casibus post suam ætatem, locum destinassent nullum, cùm, si quæ fuerint tempora stupendis admiranda euentibus, hæc inter præcipua nominari debeant, amisso Orientis imperio Turcis Byzantium intrantibus; reuocatis ab Infero antiquis Sectis Hæreticorum, nouísque additis blasphemiis per Lutherum, Caluinum, aliósque, generis humani monstra; Indis, post superata maris infanda pericula,

Pererius. *In expositione Lyrani, Aureoli, Carthusiani, & aliorū, de Ecclesia euentibus, quid reprehenderit.*

cognitis, deuictis, Christo subiugatis: Ob hoc denique Augustinus, vt inspiciebamus numero præcedenti, similes interpretationes haud esse ex Spiritus sancti mente opinabatur. Respondeo, à nobis nunquam pronunciatum, persecutiones impiorum, hæreses, bella, schismata, fortuitos casus finem accepisse, neque deinceps in eodem genere plura expectanda: hanc existimationem, tanquam vanam, & ineptam planè, meritò reprehendit Augustinus: sed neque diximus aliquando, instare Antichristi sæuitiam, & versari mortales in vltima, atque decrepita mundi ætate: denique à prophetalibus loquutionibus abstinuimus, nisi cùm ea aliorum auctoritate, rationísque vi moti docuimus Sect. 2. Subsectione 6. num. 61. in genere, futura nouissima Ecclesiæ tempora, quæ splendore penè certare possent cum initiis: Nos igitur certis sedibus de persecutionibus tyrannorum, distincto altero loco de hæresibus, rursum separato ab his tractatu de schismate, & bellis egimus, denique totum ferè septimum caput futuræ prosperitati Matris Ecclesiæ tribuimus; & quoniam, & hæreses, & vexationes tyrannorum, & bella, & diuisiones atque schismata à Pseudopontificibus eiusmodi fuêre, quibus vix truculentiora cogitari queant, exceptis Antichristi immanitatibus; ad hæc facilè reuocari poterunt, quæcunque subsequantur: verbi gratia, si nouæ apud Indos regiones emergant, & aperiantur, ad ea colligi valeant, quæ de Indorum conuersione actitant: si hæresis de Christi diuinitate diuersis ætatibus pullulet omnes illarum ætatum errores locum obtinent, vbi semel illa hæresis confutata est: itaque nos signauimus attributa ipsa, & semina rerum, ad quæ modi omnes, & particulares habitudines annumerentur.

Futura post nostram ætatem quo pacto in Canticorum volumine claudantur?

Opponas quartò, totum Canticorum librum, non solùm per accommodationem; sed etiam in sensu aliquo à Spiritu sancto intento, Virginem præcinere, vti omnes ferè Patres, qui illum interpretantur, intelligunt: Sic effatur noster Suarez præfatione 2. tomi in 3. partem. Assentit Rutilius Benzonius, Lauretanus Antistes, lib. 1. in Canticum, *Magnificat*, cap. 7. Denique, quòd ita existimarent ex recentioribus veterum semitas sequuti, exposuêre de Christi Genitrice, Delrius, Gisletius, Placidus Nigidius: Sed hæc cum nostris principiis coniungi nequeunt: impossibile enim est, historicum sensum cum Deiparæ, pariter & Ecclesiæ actis componere, non est autem à Spiritu sancto intentus mysticus ille sensus, qui supra litteram, velut supra basim, non ædificatur. Respondeo, posse eodem historiæ sensu, & Virginis intactæ, & Ecclesiæ gesta adumbrari: quid nanque obstet? An, quoniam contraria, & dissimilia? Sed eodem typo non rarò oppositæ res significantur: Sic docet Augustinus tom. 2. epist. 49 ad Deogratias, quæstione 6. Ionam fugitiuum Vatem, & Christi figuram prætulisse, cùm à bellua euomeretur; & populi Iudaici inuidiam repræsentasse, cùm illi tristitia fuit de salute gentilis vrbis, nationísque ethnicæ: Docet & epist. 99. ad Euodium, diluuium, & Baptisma significasse fidelibus, & infidelibus pœnam: *Sicut in figura non res gesta* (ait) *sed tantummodo dicta, quod de lapide scriptum est, quo significatus est Christus, duo quædam prænunciata sunt, & infidelibus offendiculum, & fidelibus ædificium.* Sic igitur iuxta varias considerationes, & sæpè sub iisdem, idem sponsus, 145.

Canticorum textus à de B. Virgine ad litteram?

Suarius. Benzon.

Delrius. Gislet. Nigidius.

Regula: Eadem met res contrariorū typus August.

eadémque sponsa,& virginem,& Ecclesiam significare possint.

146. *Patres num omnes Canticorum, & aliarũ Scripturarum explanationes assequuti?* Opponas quintò, si is sit genuinus Canticorum sensus, quem tradimus, mirabile esse, quòd Patres, & vetustiores Interpretes omninò latuerit. Respondeo, Patres homines fuisse: & quia ars longa, vita breuis, cuncta assequi non poterant: Ac, vt concedamus non paucis scientiæ infusæ donum, non voluisse Spiritum omnia reuelare; certè Richardus Victorinus (Richard. Victor.) prologo in visionem Ezechielis,animalium,& rotarum, syncerè attestatur,omissa à Patribus aliqua,falsámque nominat reuerentiam, nolle ab ipsis intacta perquirere: Melchior Canus (Canus.) lib.7.de locis Theologicis,cap.4.§. *Argumentatur itaque*, &c. in sacris Bibliis loca esse multa, atque adeò libros integros,in quibus Interpretum diligentiam Ecclesia desiderat, in quibúsque proinde iuniores possint, & eruditionis,& ingenij posteris ipsi quoque suis monumenta relinquere: Pater Suarez (Suarez.) præfat.2. tom.in 3.part.miratur Theologos tam diligentes fuisse in tractandis quæstionibus de Angelorum creatione,natura,proprietatibus, statu viæ,gloria, donis scientiæ,atque gratiæ; tam leuiter disputasse,& vix ex professo de Angelorum Regina, eiúsque dignitate,mentis,intellectus,& voluntatis diuiniis magnificentissimis: Placidius Nigidius (Nigid.) epistolam,quam Commentariis in hunc librum præfixit,sic orditur: *Ludouicum Torres Cardinalem amplissimum, & montis Regalis Archiepiscopum felicis recordationis dicere solitum memini, Canticorũ dramà expositionem adhuc desiderare, cùm tamen Expositores ad ducentos habeat*: Atque à tanti Viri dicto,quem Purpuræ honore insigniorem faciebat exactà disciplinarum cognitio,se commotum ad scribendum; Denique Alfonsus à Castro (Castro.) lib.1.contra hæreses,cap.2. sine ambagibus, sine fuco pronunciat,nos modò plura scire,quæ à primis Patribus, aut dubitata, aut prorsus ignorata fuère: Causæ horum duæ possint esse: Vna ostensionis diuinæ magnitudinis,& potentiæ,quæ cùm eos Doctores,& Scribas eruditos sponsæ dedisset, quorum acumen, & calamum vix quidpiam fugisse videatur; nouos tamen fœtus quotidie producat,atque eos nonnunquam, quibus præter solam antiquitatem nihil deesse appareat, vt cum summis conferantur: Hinc ad Danielem (Dan. 12.4.) vox cap. 12. *Tu autem, Daniel, claude sermones, & signa librum vsque ad tempus statutum: plurimi pertrãsibunt,& multiplex erit scientia:* Quæ verba de nouis eiusdem voluminis explanationibus in singulas ætates emergentibus,& ab his, qui præcesserunt,omissis,multi clari Interpretes construunt: Altera causa est, vt vicissitudine fastidium legentibus tollatur: Augustinus (August.) tom.3.lib.2.de doctrina Christiana. cap.6. *Quod totum prouisum* (ait) *diuinitùs esse non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum: cui facilè inuestigata plerunque vilescunt:* Animaduerte illius Augustiniani dicti vim: *Prouisum diuinitùs*,&c. qui,vt exemplo probet, discutit sententiam illam cap. 4. Canticorum: *Dentes tui sicut grex tonsarum*,&c.

147. *Noua quæ expositiones admittendæ?* Quæ dum ego vehementiùs pensito, mirari non desino ineptiam quorundam, indistinctè quascunque nouas opiniones condemnantium: Infausta proles otij sino adoleuit: nec tantùm assequutu vnquam luminis, vt, quæ essent respuenda,quæ admittenda,sciret: Nam,vt ea, quæ Patribus aduersatur in his,quæ ad fidem, & mores faciunt, temeritas seuerè comprimenda sit à Magistratibus: sic in iis, quorum veteres non meminêre, si fidem,moresque adiuuent, liberum est, quæ Spiritus & veritas suggerunt, publici iuris facere,laudabile,necessarium est,ne abscondisse talentum arguamur: Vide Alphonsum de Mendoça (Mendoça.) quæst.2.expositiua, num.2. §. *Quid si*, &c. Basilium Legionensem (Legion.) quæst.4.expositiua,cap.4. Verùm ita se res habent; tam multis in spatiosa vinea laborantibus, omnis ira aduersùs nouissimos solùm conuertitur: quasi verò, qui prima hora venerunt, non ipsi aliquando noui, recentésque extitêre. Sed Arnobij (Arnob.) delectat verba posuisse lib. 1.contra Gentes: *Nouares est,quam gerimus;quãdóque & ipsa vetus fiet: vetus, quam vos agitis; sed temporibus, quibus cœpit, noua fuit, ac repentina. Religionis autem auctoritas non est tempore æstimãda, sed Numine: nec colere,qua die; sed quid cœperis, conuenit intueri: Ante quadringentos annos* (inquiunt) *religio vestra non fuit: & Dij vestri non fuerunt ante mille annorum duo*, &c. Vtinam, quemadmodum stomachantur aduersùs nouas doctrinas (qui tamen zelus, quando iuxta scientiam progreditur Catholicæ firmitatis neruus est) sic excandescerent contra nouos mores: Heu! si conuertantur oculi ad Patrum instituta,qualis ille disciplinæ rigor, & qualis iste tepor? Ad hæc nemo exclamat,nullus tragœdias excitat, nõ fiunt tumultus,nisi tum solùm, si fortè quispiã veniens in spiritu Eliæ cupiat prisca sæculorum suscitare iterum,& maiorum æmulari præstantiam: Auscultemus secundò Arnobium: *Nam, si mutare sententiam culpa est vlla, vel crimen, & à veteribus institutis in alias res nouas, voluntatésque migrare; criminatio ista & vos spectat, qui toties vitam, consuetudinésque mutastis, atq; ad alios ritus priorum condemnatione transistis: nunquid enim quinque in classes habetis populum distributum, vestri olim vt habuerunt maiores? Nunquid Magistratus per populum creatis? cùm paratis bella, signum mõstratis ex arce? cùm in matrimonium conuenit, toga fteruitis lectulos, & maritorum genios aduocatis?* & multa prætereà,in quibus acerrimi vetustatis defensores (quæ eodem loco enumerat) à priscis moribus recesserunt: Diceres imitasse ex eadem Africa Tertullianum eo iuniorẽ Arnobium: (Tertull.) *Nunc religiosissimi legum, & paternorum institutorũ protectores, & cultores* (inquit cap. 6. Apologetici) *respondeant, velim, de sua fide, & honore, & obsequio erga maiorum consulta, si à nullo desciuerunt? si in nullo exorbitauerunt? si nõ necessaria, & aptissima quæque disciplinæ obliterarunt?* Atque deinde de singulis disserens,& omnia mutata fuisse commonstrans,claudit orationem: *Habitu, victu, & instructu, sensu, ipso denique sermone proauos renunciastis: laudatis semper antiquitatem, & noui de die viuitis: per quod ostenditis, dum a bonis maiorum institutis disceditis, ea vos retinere, & custodire, quæ non debuistis; cúmque debuistis, non custoditis.* Sic ille iustè inuehebat contra Romanos, qui cùm vetera omnia obliterassent, Christianæ religionis exordia, propter instituti infantiam,acriùs insectabantur.

SECTIO V.

Non pauca omissa fuisse à Veteribus, quæ Iuniores eruerint; ab iisdem inuentis recentiores sæpè splendorem addidisse; proinde nouas opiniones eo solùm titulo quòd nouæ sint haud esse repudiandas, ex Patribus latè constabilitum.

148. EQVIDEM ne quis nouas Orthodoxorum Scriptorum sententias hoc solùm nomine, quod recentis incudis opera sunt, fastidiret, sufficerent dicta sub exitum antè lapsæ Sectionis: verùm, quia in condemnatione nouarum opinionū quidam vetustati se plurimùm obsequi arbitrantur; iuuabit longiori dissertatione probasse, vel in hoc potissimùm dogmate eos optimis quibúsque priscorum Ecclesiæ luminum contradicere manifestâ iniuriâ: Sanè cum oppositis turmis nobis dimicatio: altera Hæreticorum, altera Catholici nominis: vtraque improbanda: Contendit hæretica factio, quemadmodum probè annotauit Bannez Commentario ad art. 7. quæstionis 1. 2. 2. quò plus à Christo exorto distant fideles, maiores pati doctrinarum tenebras: quare nihil eximium cogitare nouissimorum temporum ingenia: Orthodoxorum autem non satis prudens quædam portio, nullo exorientium opinationum facto discrimine, vsque ad raucedinem clamitat, noua quotidie emergere, antiqua pessundari dogmata, compescendam nimiam in docendo licentiam, proculcari ab adolescentibus venerandam canitiem veterum Theologiæ docum: Atque equidem miror Sectatiorum spissum, & insolens in tanta Scriptorum copia, tanta crisi mendacium: nullū enim, quod scimus, effluxit sæculum, ex quo gentes esse cœperunt, quod librorum parem multitudinem protulerit: Vnius nostri Sodalitij conatus quis enumeret? integram Bibliothecam solus noster labor, per Dei misericordiam, requirit: Deseramus igitur hos, vt, qui in aperta luce cæcutiunt: veniamus ad Catholicum certamen: qua in pugna difficilis erit triumphus; quoniam non cum iis digladiamur, qui intellectu, & ratione feruntur; sed quos in transuersum agere videatur affectio impotens conceptæ indignationis aduersùs nouos ingeniorum partus; *Habet quippe hoc conditio generis humani* (ait Opus Sixto Papæ III. adscriptū, de diuitiis) *vt nec proprio, nec extraneo iudicio acquiescat: & contra omnium, suámque etiam conscientiam venire malit, quam id impugnare, quod ingenti ardore dilexit*: Sed coërceamus iustam bilē, quoniam etiamnum in limine versamur, & dicamus ante cætera, huius extra quæstionis circulum ponendos Apostolos cum quibus nulla cæterorum habenda comparatio; Probant ad 2. 2. quæstionem primam, articulum septimum, Bannez in Commentario; quemadmodum & Aragon, & Puteanus: Lorca disput. 17. P. Suarez de fide, disp. 2. sect. 6. P. Valentia tom. 3. disp. 1 quæst. 1. punct. 7. P. Tannerus tom. item 3. disput. 1. quæst. 1. dub. 7. Prætermisso itaque Christi discipulatu, de illis sermo texitur, qui post Apostolorum ætatem docere cœperunt, quales Iustinus, Athanasius, Origenes, Hyppolytus, & quæ sequuta est per singulas generationes pulcherrima legio: de nemine autem speciatim iudicantes, si tamen de tota complexione loquamur, statuimus potuisse in nonnullis quæ ipsi leuius attigerunt veterum præstantissimos superatos à iunioribus; de facto etiam multa assecutos nepotes omni commendatione dignissima, quæ priscorum indagationem latuerunt.

Bannez. *Hæreticorū existimatio de posterioribus Ecclesiæ doctis.*

Sixt. III.

Bannez. *Apostoles in scientia nulli Doctores cōferendi.* Aragon. Putean. Lorca. Suarez. Valent. Tanner.

Et quoniam, vt aduertit Canus lib. 12. de locis, cap. 11. §. *Multò verò magis*, &c. Augustinus omnium consensione theologici ludi Antesignanus habetur; auspicemur ab eius dictis; quæ ad longum referemus, non quòd noua præbeamus, & ab aliis indiscussa; sed quia huic argumento necessaria in primis. Is igitur, cùm pronunciasset doctis amicis illudi, si ne illos offendamus, in omnibus cum iis conspiremus, subdit: *Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem, honorémque deferre, vt nullum eorum Auctorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam: alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate, doctrináque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt; sed, quia mihi, vel per illos Auctores Canonicos, vel probabili ratione, quòd a vero non abhorreat, persuadere potuerunt; Nec te, mi Frater, sentire aliquid aliter existimo: prorsus, inquam, non te arbitror sic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum, vel Apostolorum, de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium est: absit hoc à pia humilitate, & veraci de semetipso cognitione*, Sic Augustinus epist. 19 scribens ad Hieronymum: Nec fefellit eum spes de mente Doctoris Maximi, qui epist. ad Theophilum aduersùs Ioannis Hierosolymitani errores: *Scio* (ait) *me aliter habere Apostolos, aliter reliquos Tractatores: illos semper vera dicere; istos in quibusdam vt homines aberrare:* Sed stemus cum Augustino parumper, antequàm ad alios feramur: cum relatis quidem germana tradit epist. 111. ad Fortunatianum: *Neque enim quorumlibet disputationes, quamuis Catholicorum, & laudatorum hominum, velut Scripturas canonicas habere debemus, vt nobis non liceat salua honorificentia, qua illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, atque respuere, si fortè inuenerimus, quòd aliter senserint, quam veritas habet diuino adiutorio, vel ab aliis intellecta, vel à nobis: talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum.* Idem lib. 1. de Baptismo contra Donatistas tom. 7. cap. 18. loquens de celebri rebaptizandorum Cypriani errore: *Quod non rectè fieri tanto viro, nimirum, propterea Dominus non aperuit, vt eius pia, & humilitas, & charitas salubriter Ecclesia patesceret; & non solùm istius temporis Christianis; sed etiam posterioris ad medicinalem, vt ita dicam, notitiam signaretur.* Et lib. 2. cap. 3. *Quis autem nesciat, sanctam Scripturam canonicam, tam veteris, quàm noui Testamenti suis terminis contineri, eámque omnibus posterioribus Episcoporum litteris ita praponi, vt de illa omninò dubitari, & disceptari non possit, vtrùm verum, vel vtrùm rectum sit, quicquid in ea scriptum esse constiterit: Episcoporum autem litteras, qua post confirmatum Canonem vel scripta sunt, vel scribuntur, & per sermonem fortè sapientiorem cuiuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Episcoporum grauiorem auctoritatem, doctiorémque prouidentiam, & per Concilia licere reprehendi, si quid in eis fortè à veritate deuiatum est.* Et cap. 5. *Hominés enim sumus, vnde aliquid aliter sapere, quàm se res habet, humana tentatio est: nimis autem amando sententiam suam, vel inuidendo melioribus vsque ad pro-*

149\. Canus.

Solis canonicis libris Augustinus defert, vt in nullo errauerint.

August.

Cum debita honorificentia, licet Doctorum asserta confutare.

ſcindendæ communionis, & condendi ſchiſmatis, vel hæreſis ſacrilegium peruenire, diabolica præſumptio eſt; in nullo autem aliter ſapere, quàm res ſe habet, angelica perfectio eſt: Quare & Ipſe frequenter indicta voluit, emendauitque antiqua placita; quod præter Retractationum volumen alia ſæpe loca teſtantur lib.6.contra Iulianum, cap. 11. atque epiſtola 48. ad Vincentium, & aliàs: quibus Auguſtini ſententiis, quoniam mirificè conſonant Ruperti verba ad illud cap. 11. Apocal. *Et datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ,*&c. placet adiungere: *Calamus* (inquit) *ſimilis virgæ, facultatem ſcribendi ſignificat cum magiſterij auctoritate: & ſunt, vel fuerunt aliqui, quibus calamus datus eſt; ſed non cum illa magiſterij dignitate, vt de nulla illorum ſententia ſine dictione liceat cuiquam Eccleſiaſtico dubitare: hoc nanque magiſterium tantummodo, & Apoſtolorum eſt, & illis ſolum hæc virga data eſt: vnde in Pſalmis ſic determinatum eſt,* (Pſalm. 86.) *Dominus narrabit in Scripturis populorum, & Principum horum, qui fuerunt in ea: & Principum horum, inquit, id eſt, Prophetarum, & Apoſtolorum, ſiue Euangeliſtarum: Vide, quid dicat, qui fuerunt, non qui ſunt; vt exceptis Apoſtolis, quodcunque aliud poſteà dicitur, abſcindatur, nec habeat poſteà auctoritatem; quamuis ergo ſit aliquis ſanctus poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habeat auctoritatem; quoniam Dominus narrat in Scripturis populorum, & Principum horũ, qui fuerunt in ea.*

Auguſtinus non rarò priora retractauit.

Rupert. *Apoſtolorum prærogatiua, vt de nulla eorum ſententia liceat dubitare.*

150. Docet itaque Auguſtinus, docet Hieronymus, vtriuſque palæſtræ, poſitiuæ, & ſcholaſticæ lumina, præter canonicos Scriptores, cæteros labi potuiſſe; *In nullo aliter ſapere, quam res ſe habet, angelicam perfectionem eſſe;* Cyprianum tantum Doctorem, Martyrem fortiſſimum erraſſe; non ideò *vera habenda, quæ dixerint, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed, quia vel per Auctores canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt;* Supra hanc regulam de vigiliis ſuis ſentire quempiam, alienum eſſe à Chriſtiana modeſtia: ex quo ſequitur (ait noſter Gillius tom. 1. in 1. part. lib. 1. tract. 7. de locis theologicis, cap. 11.) *certa apud omnes concluſio, nempe, nullius ſingularis hominis dictum, tantum pondus auctoritatis habere, vt abſque examine, & delectu, quia ipſe dixit, ab aliis admitti neceſſariò debeat; Quæ eſt ſententia Patrum:* Verùm pro inſtituto, de quo agimus, aptior ſententia Cani lib.7. de locis, cap.3. §. *Eccleſiaſtici Auctores,* &c. *Atque Auctores canonici* (inquit) *vt ſuperni cæleſtes, diuini, perpetuam, ſtabilemque conſcientiam ſeruant: reliqui verò Scriptores ſancti, inferiores, & humani ſunt, deficiuntque interdum, ac monſtrum quandoque pariunt, præter conuenientem ordinem, inſtitutúmque naturæ;* Quod genus monſtri, nempe illa, in quibus à veritatis ſcopo aberrauerant: ipſe multis declarat eodem cap. §. *At Gelaſius,*&c. proſequutus ad longũ Picus Mirandulanus in Apologia diſput. *de deſcenſu Chriſti ad Inferos;* Bellarminus de ſcriptoribus Eccleſiaſticis; Poſſeuinus in ſacro Apparatu, Sixtus Senenſis tom. 1. Bibliothecæ ſanctæ: P. Azor tom. 1. lib. 2. Inſtitutionum moralium, cap. 9. & aliis, quæ ſequuntur; Patres igitur, & antiqui Scriptores, cùm nonnunquam à veritate deflexerint humana ignorantia; poſterior ætas potuit emendare prioris vitia, quemadmodum & in multis correxit: Atque equidem in hoc pronunciato nimis aliquantùm fuit Melchior, auſos alibi aſſerere, Stephanum Leuitam ſanctiſſimum, Spiritu ſancto plenum, humani aliquid paſſum oratione ea, quã habuiſſe legitur Actorum cap.7. videlicet, *In longa narratione confuderit aliqua, & miſcuerit; in quibuſdam etiam memoria lapſus fuerit:* Quod fortaſſe tam inſolens dictum hauſit ex Caietani fontibus; qui germana profatur ad cap. 12. epiſtolæ prioris ad Corinthios; ſed ipſam Cani ſententiam eruamus ex lib.2. de locis, cap. 18. §. *Tertia verò,* &c. *Nos autem* (ait) *non Stephanum ab omni lapſu, ſed Euangeliſtam vindicare debemus: Solis quippe Apoſtolis, Prophetis, & Euangeliſtis hunc honorem deferre Catholica fide docente didicimus, vt nullum eorum, vel memoria lapſum eſſe credamus, nullum nec in magnis, nec in paruis erraſſe; At Stephanus plenus erat Spiritu ſancto? Fateor: At Spiritus loquebatur in eo? Et id quidem fateor; Sed aliter in Chriſto Spiritus loquitur, aliter in Prophetis, & Apoſtolis; aliter in Stephano, & Ambroſio;* Quid igitur Patribus conceſſurus ſit, qui ne ipſum Stephanum ab omni ignorantia, & ingenij vitio liberum eſſe velit, cùm Spiritus ſanctus in eo loqueretur, dirigeret linguam, acueret mentem? Sed nos, vt aliquando Patres veritatem non aſſecutos dixerimus, quoniam ad hoc aſſeuerandum, & exemplis, & ipſorum magiſterio cogimur, quos eorum næuos potuit doctior poſteritas emaculare: at Stephano, illíve quorum ſermones moderabatur diuinior Spiritus, errorem adſcribere, piaculum æſtimauimus: cùm ſi his rima aperiatur, difficillimum ſit ipſius Prophetiæ auctoritatem ſartam tectam habere; Quare Salmeron noſter catholico zelo motus aduerſùs Canum, tom. 12. tract. 24. §. *Quædam ex his,* &c. *Profectò* (inquit) *nouitatis, & temeritatis plena eſt hæc expoſitio, & contumelioſa ipſi Stephano, & iniuria in Spiritum ſanctum:* Quæ eadem & repetit Salmeron ad calcem tom. 16. epiſt. ad Cardinalem Caraffam, §. ad 3. difficultatem, &c. perſtringunt acriter ob eãdẽ cauſam Ribera in cap. 5. Micheæ num. 10. Pereira ad verſ. 19. cap. 23. Geneſ. diſput. 11. §. *Primam rationem,* &c. Delrio in eiuſdem cap. verſ. 10. Leonardus Marius ibidem; Gaſpar Sanctius in cap. 7. Actorum, num. 44. Salianus tom. 1. anno mundi 2175. num. 7. Baſilius Legionenſis quæſt. 4. expoſitiua, cap. 5. § *Tertium denique:* Eſcalante clypei concionatorum lib. 5. pag. 967. Hieronymus de la Rua tom. 1. quæſtione 4. poſitiua, §. *In quorum,* &c. Sed horum cumulatam diſcuſſionem propriis ſedibus reſeruantes, pergamus vlteriùs demonſtrare propoſitum ſcopum.

Certa concluſio: Singularis Doctoris eo quòd talis ſit, dictũ ſolum, certã probationem non facere. P. Gillius.

Canus. Sixt. Sen. Azor.

Actor. 7.

Alterum igitur Aſſertorum firmamentũ iis Patrum loquutionibus fundatur, quibus dicunt, Eccleſiam progreſſu temporum profeciſſe ſcientia; Docuit Tertullianus libro de velandis virginibus, ferè hinc auſpicatus orationẽ; *Regula quidem fidei vna omnino eſt, ſola immobilis, & irreformabilis: hac lege fidei manente, cætera iam diſciplinæ & conuerſationis admittunt nouitatem correctionis, operante, ſcilicet, & proficiente vſque in finem gratia Dei; quale eſt enim, vt Diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit, cùm propterea Paracletum miſerit Dominus, vt, quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, & ordinaretur, & ad perfectã perduceretur diſciplinam ab illo Vicario Domini Spiritu ſancto? Quæ eſt ergo Paracleti adminiſtratio, niſi hoc, quod diſciplina dirigitur, quòd Scripturæ reuelantur, quòd intellectus reformatur, quòd ad meliora proficitur?* Docuit Vincentius Lyrinenſis commonitorio 1. cap. 27. *Creſcat igitur oportet,* 151.

Eccleſia progreſſu temporis, vt profecerit ſcientia. Tertull.

Vinc. Lyrin.

&

& multùm, vehementérque proficiat, tam singulorum, quam omnium, tam vnius hominis, quam totius Ecclesiæ ætatum, ac sæculorum gradibus intelligentia, scientia, sapientia: Ab hoc doctrinarum genere non longè abest illud Gregorij effatum lib. 2. in Ezechielem, homil. 16. *Qua in re hoc quoque nobis sciendum est: quia & per incrementa temporum creuit scientia spiritualium Patrum: Plus namque Moyses, quàm Abraham; plus Prophetæ, quam Moyses; plus Apostoli, quàm Prophetæ, in Omnipotentis Dei scientia eruditi sunt: fallor, si hac ipsa Scriptura non loquitur: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia:*

S. Gregor.
Beda.
Bernard.
Hug. Vict.

Quæ Gregorij verba, & repetunt, & approbant Beda clarissimè lib. 1. de tabernaculo, & vasis, cap. 5. qui & distinctionem ipsam de more ex parte mutuatur; Bernardus epist. 77. ad Hugonem de sancto Victore: idémque Hugo tom 3 lib. 1. de Sacramentis, part. 10. cap. 6. & omissis Apostolis, ad quorum gloriam nemo accessit; referunt ad Ecclesiam posteriorem cum debita expositione, nimirum, multa apparere in voluminibus iuniorum, quæ seniorum qui extant codices, non continent; multos veterum Tractatus locupletiores redditos, Alfonsus Castrensis lib. 1. aduersùs hæreses, cap. 2. Aragon. ad artic. 7. quæstionis 1. de 2. 2. Ægidius de Præsentatione lib. 3. de immaculata Virginis Conceptione, quæstione 4. art. 5. §. 4. Lucas Vuaddingus Legatione pro Conceptione Virginia, orat. 8. sect. 2. §. 1. ex nostris P. Canisius lib. 1. de Deipara, cap. 7. §. *Quanquam minùs.* P. Suarez de fide, disp. 2. sect. 6. n. 14. P. Valentia tom. 3. disp. 1. quæst. 1. punct. 6. Sed dabo ipsa verba duorum, Canisij loco indicato: Dominici Bannesij in 2. 2. quæst. 1. artic. 7. ex quibus noster Petrus: *Denique habuerint Patres suorum temporum rationem, quibus multa, vel prorsus incognita erant, vel obscura, neque satis euoluta; quæ posteris diligentiùs excutienda, & clariùs illustranda, explicandáque non sine certo Dei consilio relinquebantur: non enim hominis tantùm, sed etiam Ecclesiæ Christi tempus auget sapientiam, & Spiritus sanctus, vt ex Tertulliano diximus, aliam, atq; aliam doctrinæ lucem patefacit:* Bannez autem cõclusione 3. *Non itaque quantò magis secundùm tempus distamus à Christo, maioribus tenebris (vt Hæretici contendunt persuadere) inuoluimur: quin potiùs nouissimi Doctores fideles antiquorũ Patrum vestigiis insistentes, iuxta illud Ecclesiastici 39. Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, in quibusdam expressiorem intelligentiam assequuntur, quam antiqui Patres assecuti fuerint, excipimus Apostolos semper: quantùm ad scientiam scholasticæ Theologiæ, quæ humana diligentia comparatur; non obstat, quominùs asseramus succedentibus sæculis quædam vberiùs, & subtiliùs à posterioribus Ecclesiæ Doctoribus pertractari, quàm fuerint à prioribus definita: nam pro temporum varietate Deus etiam Ecclesiæ suæ Doctores varia facultate & doctrina præditos contulit.*

Castro.
Aragon.
Ægid Lusit.
Vvadding.
Canisius.
Suarez.
Valent.
Bannez.
Ecclesiæ tempus: auget scientiã.
Canisius.
In theologicis præsertim quadã subtiliùs, & vberiùs à iunioribus tractata.
Bannez.

152. Tertium positi thematis stabilimen deriuatur ab iisdem Patribus, quoties variè pronunciant, generaliter quidem de omni scientia, quæ Deum attingit, speciatim verò de sanctis Scripturis; nempe, tantam esse arcanorum multitudinem, cui exhauriendæ omnes omnium ætatum mortales non sufficiant: aut tam abstrusa mysteria, quæ in hac vita ad plenum peruestigare homini impossibile sit. Irenæus lib. 2. cap. 47. *Si ergo & in rebus creaturis, quædam quidem eorum adiacent Deo; quædam autem & in nostram venerunt scientiam; quid mali est, si & eorum, quæ in Scripturis requiruntur, vniuersis Scripturis spiritualibus existentibus, quædam quidem absoluamus secundum gratiam Dei; quædam autem commendemus Deo. & non solùm in hoc sæculo, sed & in futuro, vt semper quidem Deus doceat: homo autem semper discat, quæ sunt à Deo?* Origenes homilia 5. in Leuiticum: *Veruntamen sciendum est, quòd ex hostiis, quæ offeruntur, licèt concedantur Sacerdotibus ad edendum, non tamen omnia conceduntur; sed pars ex ipsis aliqua Deo offertur, & altaris ignibus traditur: vt sciamus etiam nos, quòd & si conceditur nobis aliqua ex diuinis Scripturis apprehendere, & agnoscere; sunt tamen aliqua, quæ Deo reseruanda sunt: quæ cùm intelligẽtiam nostram superent, sensúsque eorum supra nos sit, ne fortè aliter, quàm se habet veritas, proferuntur, meliùs igni ista seruemus;* Andreas, Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, proœmio in Apocalypsim: *Enimuerò veterum Prophetarum libri, tametsi à quamplurimis olim explanati, Sacramentorum, quæ in ipsis latent, profunditatem etiamnum abditam habent, habebúntque vsque ad diem illum, quo scientia, quæ ex parte est destructa; ea, quæ perfecta est, succedet:* Dionysius autem Alexandrinus loquens speciatim de Apocalypsi: *Ego autem de hoc libro iudico, quòd excedunt, atque eminent, quæ in eo scripta sunt, humanum ingenij modum, & sit in eo arcanus quidam, & reconditus, atque admirandus omnibus sensus, quem & ego admiror, & veneror, etiamsi non intelligo:* Sic ille apud Eusebium lib. 7. Historiæ, cap. 23. Paulus verò Burgensis prologo suarum additionum, propterea laboratum asserit à se post Lyrensis postillam: *Quia* (inquit) *nullum opus humanum adeo perfectum est, quin ei superaddi aliquid possit: & de sola Scriptura diuina scriptum est: Ne addas quicquam verbis illius:* Iam quod ad textus diuini vbertatem attinet, Chrysostomus homil. 21. in Genesim, *Thesaurum* appellat, *qui absumi nequeat:* Atque homilia 23. in Acta apostolica: *Abyssus* (ait) *quæstionũ Scriptura est, quoniam quæstionum nullus erit finis: ecce enim, si hanc soluero, mille aceruos ostendam quæstionum:* Drogo Hostiensis libello de Sacramento Passionis Dominicæ: *Intelligo enim Domine, vasa vacua esse laterules quosdam, at historicos sensus Scripturæ tuæ, quæ non pauca sunt, vt totus mundus ea capere non possit:* Arnoldus Carnotensis præfatione ad tractatum de septem verbis Domini, agens de verbo Dei scripto: *Et cùm propius accesseris, & infuderit se tibi illuminans sensum tuum diuina radius veritatis; intelliges, & videbis in scintilla incendium, & in stilla reperies pelagus, & in lecytho olei, vnde creditori reddas debitum, & tibi affatim suppeditabit inconsumptibilẽ cibum:* Quòd si igitur Scripturarum sensa eiusmodi sunt, quæ non dicam vnus aliquis, quantuncunque Achilles, deuorare valeat; sed ne multitudo omnis vsque ad sæculorum fines; planum apparebit, latere adhuc diuitias plurimas; hæc comperta sunt: Quid est igitur, quòd nouos fœtus admiramur, si luxuriat in partus gleba fœcundissima perenni indeficientia? Quid aut auaros, si negent; aut pauperes, si non habeant, velimus facere sanctarum disciplinarum sata læta, vberrimos campos?

Scripturarũ idã est profunditas, vt eas librorum multitudo exhaurire non valeat.
Irenæus.
Origen.
And. Cæs.
Dion. Alex.
Paul. Burg.
Chrysost.
Drog. Host.
Arn. Carn.

Quartum columen ex Patrum quoque penu sit: ipsis aliquando obiectam nouitatem, quam quibus depulerint viis, his Iuniores causam suam communire valeant: Atque equidem exorientem Christianam religionem hoc armorum genere confundere sæpè conari Gentiles: asserebant namque dedecere viros cordatos Maiorum cæremonias 153.

Patres, cùm illis obiectabatur nouitas in opinãdo quid respondebant

monias posthabere recenti sectæ; suspectam esse fidem antiquitate non firmatam: Verùm dicat eorum temporum testis Lactantius lib. 2. diuinarum Institutionum. cap. 7. *Hæ sunt religiones, quas sibi a Maioribus suis traditas pertinacissimè tueri, atque defendere perseuerant: nec considerant, quales sint; sed ex hoc probatas, atque veras esse confidunt, quòd eas veteres tradiderunt: tantáque est auctoritas vetustatis, vt inquirere in eam scelus esse ducatur; Maioribus nostris etiam nulla ratione reddita, rationis est credere*; Sic illi muro fortissimo tecti: Sed arietat validissimè aduersùs eos Firmianus ibidem: *Docet ecce te ratio*, (inquit) *non esse veras religiones Deorum: quid facies? Maioréśne potius, an rationem sequeris? Si rationem maxis, discedere te necesse est ab institutis, & auctoritate Maiorum: quoniam id solum rectum est quod ratio præscribit: Sin autem pietas Maiores sequi suadet: fateris igitur & stultos illos fuisse, qui excogitatis contra rationem religionibus seruierint; & te ineptum, qui id colas, quod falsum esse conuinceris:* Itaque, vt antiquitatis iusta æstimatio habenda sit; verùm id ante reliqua obseruandum, num vetustas rationis ducatum sequatur; quem si spernat, relinquenda est; Talia & nos iuniorum dogmata approbamus, quæ ratione præstent, qua firmior, & constantior veritas enixa sit; At pergat Lactantius eloqui cap. 8. *Nec quia nos illi temporibus antecesserunt, sapientia quoque antecesserunt, quæ si omnibus æqualiter datur, occupari ab antecedentibus non potest: quare eam sapere, id est, veritatem quærere omnibus sit innatum, sapientiam sibi adimunt, qui sine vllo iudicio inuenta Maiorum probant, & ab aliis pecudum more ducuntur: sed hoc eos fallit, quòd Maiorum nomine posito, non putant fieri posse, vt aut ipsi plus sapiãt, quia Minores vocantur. aut illi desipuerint, quia Maiores nominantur:* Et his affinia sunt illa Tertulliani ad eosdem Ethnicos Apologetici cap. 4. *Nónne & vos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illã veterem, & squallentem syluam legum, nouis principalium rescriptorum, & edictorum securibus truncatis, & cæditis? Quot adhuc vos repurganda leges latent, quas neque annorum numerus, neque conditorum dignitas commendat; sed æquitas sola?* Dicit eadem Prudentius lib. 2. contra Symmachum:

Lactant.
Ethnici opponebant Christianis, quòd noua esset religio eorum.

Antiquitatis iusta æstimatio rationis fulciri debet viribus.

Tertull.

Prudent.

Quid mihi tu ritus solitos, Romane Senator,
Obiectas, cùm sic a patrum, populique frequenter
Instabilis placita sententia flexa nouarit?
Nunc etiam quoties solitis decedere prodest?
Præteritésque habitus, cultu damnare recenti?

Haud inconcinnè Aloysius Veronensis Antistes, præfatione ad Lectorem, Catena in Genesim annotauit, iniustè concitatos, qui hora sexta, aut nona in vineam profecti sunt aduersùs nouissimos, velut ægrè passos adolescentes senioribus æquari, quandoquidem & ipsi iuuenes sint comparatione eorum, qui hora prima, aut tertia venerunt: *Non ergo vndecima hora in vineam Domini ad operandum conductis nobis inuidendum est*, (ait,) *nec ab his quidem, qui nona, vel sexta hora missi sunt, ne & ipsi inuidiæ apud primum, & tertium pateant: eadem namque de illis dicere poterunt:* Sanè Anastasius Sinaita, qui ante mille annos floruit, lib. 1. in Hexameron, vndecima se hora accessisse ad Scripturarum vindemiam affirmat, inquiens: *In Deum spem eorum, quæ dicturus sum, collocans, post illos, qui antea laborarunt, vestigiis eorum insistens, qui circa horam vndecimam æquè celeriter munus peragunt, & in metendo, & rursus in vindemiando:* Quæ ille asseuerare poterat Clementis respectu Romani, Dionysij Areopagitæ, aliorúmque, quibus cum Christi Apostolis consuetudo fuit; singularia tamen ille proferre, & prioribus inaudita, licèt nouissimus, tum non veritus: *Quòd si etiam aliquid nouum* (inquit) *& minus consuetum nostra dictat oratio; rogamus & obsecramus tam præsentes, quam futuros filios sanctæ Ecclesiæ, vt ne inimico, & inuido, malignóque animo; sed fraterne audiant, quæ dicuntur:* At, quantæ vetustatis eius dicta nũc. Nimiùm igitur, aut indoctæ, aut malitiosæ mentis est, stupere ad nouitatem, & hoc solo titulo sapiẽtium vigilias labefactare, cùm, si quid hoc vitij sit, commune fuerit omnibus mortalibus, & eximios quosque comprehenderit: In libris non quo die scripti sint, considerandum; sed quàm benè, quàm peritè, quàm catholicè: sine his præsidiis senectus inutilis est; cum iis iuuentus satis aucta, & matura: atque Gentiles, quemadmodum vniuersæ Christianæ professioni odioso nouorum dogmatum titulo inuidiam conflare nixi sunt; ita cœnobiticæ vitæ deformare gloriam iisdem artibus, & nostrum temporibus, & nostro conati sæculo Hæretici, Sed obuiam progressi sunt, Bernardus epistola ad Fratres de monte Dei: Thomas Vvaldensis in Doctrinali fidei, tit. 9. cap. 89. *Hoc modo* (ait) *Paulus ipse Epicureis, & Stoicis Philosophis annunciator nouorum Dæmonum dicebatur esse:* Sed Iacobus Latomus confutatus huius æui Apostatas; celeberrimus is fuit in Louaniensi Academia Professor: *Quod igitur* (inquit lib. de Institutis monasticis, cap. 1.) *hoc Monachorum genus nouum esse dicitur, si verum est; non parua laus est nostri temporis: non enim continuò bonum non est, quod recens est: recens fuit mundus, recens lex, recens Euangelij prædicatio: denique recens Christi secundum hominem natiuitas, & mors:* Sed à religionis exẽplo sufficiant hæc desumpta propugnacula: veniamus ad ipsam litterariam arenam, & experiamur eius suffragia;

Anastasius Sinaita, Auctor mille annorum, hora tamen vndecima venisse se asserit.

Opiniones veteres aliquando nouæ fuerunt.

In libris non quo die scripti considerandum: sed quàm benè.

Hæretici religioso instituto, quasi opprobrium, nouitatem obiiciunt.
Bernard.
Vvaldens.
Latom.

Lipoman.

Quis igitur ignorat nouum Hieronymi Opus 154.
in translatione Bibliorum? Sed, quis nescit, quantæ aduersùs eum ob hoc tragœdiæ, quanti tumultus? Audiendus parumper Ruffinus Inuectiuâ in Hieronymum: *Nam Origenis dicta, siue placeat, vt hominis dicta placeat; siue displicent, vt hominis falsa dicta facilè contemnantur: illa verò, quæ nunc tu interpretaris, & per Ecclesias, & Monasteria, per oppida, & castella transmittis, quomodo suscipiamus, tanquam diuina, an tanquam humana? Et quid facimus, quòd quæ Prophetarum, vel Legislatorum nominibus titulantur, veriora hæc abs te, quã illa, quæ Apostoli probauerunt, affirmantur? Illud commissum, dic, quomodo emendabitur; imò nefas quomodo expiabitur? Quis ex tot, ac tantis prudẽtibus, & sanctis Viris, qui ante se fuerunt, ad illud opus ausus sit manum mittere? Quis præsumpserit sacras sancti Spiritus voces, & diuina volumina temerare? Quis in tradentium virorum copia ausus est Instrumentum diuinum, quod Apostoli Ecclesiis tradiderunt, & depositum sancti Spiritus compilare? An non est compilare, cùm quædam quidem immutantur, & error dicitur corrigi?* Huiusmodi acerbitatibus abundat præsertim posterior illius Catilinariæ pars: Sed, ne suspecta habeatur Ruffini contra Hieronymum oratio, tanquam ab hoste profecta, probemus, an melius de illius versione sentiat Augustinus, qui epistol 8. inquit: *De vertendis autem in Latinam linguam sanctis Literis canonicis, laborare te nollem. nam, aut obscura sunt, aut manifesta; si enim obscura sunt, te quoque in eis falli potuisse, non immeritò creditur. si autem*

Hieronymus de nouitate accusatus, quibus suscitatis Ruffin.

August.

tem manifesta, superfluum est, te voluisse explanare, quod illos latere non potuit: Et epistola decima recenset conciratas in Ecclesiis turbas, ob immutatam veterem translationem: Verum, qoid ad hæc Hieronymus respondeat, percipiamus ex eius epistola, quæ est vndecima inter Augustini; *Porro quod dicis, non debuisse me interpretari post veteres, & nono vteris syllogismo: aut obscura fuerunt, quæ interpretati sunt Septuaginta, aut manifesta: si obscura, te quoque in eis falli potuisse, credendum est: si manifesta, illos in eis falli non potuisse perspicuum est: tuo tibi sermone respondeo: Omnes veteres Tractatores, qui nos in Domino præcesserunt, & qui Scripturas sanctas interpretati sunt, aut obscura interpretati sunt, aut manifesta: si obscura, quomodo tu post eos ausus es disserere, quod illi explanare non potuerunt? si manifesta, superfluum est, te voluisse disserere, quod illos latere non potuit: Respondeat mihi prudentia tua, quare tu post tantos, ac tales Interpretes in explanatione Psalmorum diuersa senseris? Si enim obscuri sunt Psalmi, te quoque in eis falli potuisse credendum est: si manifesti, illos in eis falli potuisse non creditur; ac per hoc vtrunque, superflua erit interpretatio tua; & hac lege post priores nullus loqui audebit, & quodcunque alius occupauerit, alius de eo scribendi non habebit licentiam:* Igitur, quemadmodum Augustinos, Hieronymusque suis temporibus æquum duxerunt post longam Enarratorum seriem, Psalmos nouo modo declarasse, versionem antiquam corrigere; cur non ipsum hoc datum à Patribus præclarum exemplum boni imitabuntur nepotes? Proh! quanti latratus aduersùs Hieronymi translationem! Circundederunt eam canes multi; tauri pingues obsederunt eam: Testantur eius Opera passim; vel illæ in Biblia præfationes, quid tam frequenter sonant? Multus in Apologia contra Ruffinum, multus Commentationibus in prophetas in his refellendis; & tamen illa tot iaculis petita versio vicit tandem, & prælata est vniuersis translationibus: & fortasse ideò superorauit reliquis, quia diu diuexata est nimium; aut certè ideò conuulsa est grauissimè, quoniam supergressura fuerat.

Hieronymi translatio cæteris versionibus prælata.

155. Quinta denique probatio hausta à Patribus, miscellanea est, & variarum thesium: Ordiamur à Basilio Magno epist. 79. ad Eustathium: *Quemadmodum (ait) semen, dum crescit, maius quidem è modico redditur; idem tamen est, quod anteà, non immutatum genere, sed perfectum ex incremento: ita & mihi eandem sententiam quidem, suis auctā profectibus; non autem, quæ nunc est, ei, quæ ab initio erat, aduersam esse arbitror:* Significat Basilius, retinendas veterum opiniones; sed à nobis incrementum accipere oportere, vt quantum matura ætas superat adolescentiam, tantùm vincat nostra solertia industriam eorum, qui præcesserunt; Hoc illud, quod Lyrinensis Vincentius affirmabat Commonitorij cap. 19. *Imitetur animarum religio rationem corporum: multùm interest inter pueritiæ florem, & senectutis maturitatem.* Et plura alia, quæ ibi cum elegantia disputat: hoc illud cap. 30. *Fas est etenim, vt prisca illa cœlestis Philosophiæ dogmata processu temporis excurentur, limentur, poliantur:* Verùm, vt sequenda sit antiquitas, regulam ponit cap. 4. *Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorum consulat, interrogétque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licèt tēporibus, & locis, in vnius tamen Catholicæ Ecclesiæ Communione, & fide permanentes, Magistri probabiles extiterunt; & quicquid non vnus, aut duo tantùm; sed omnes pariter in vno, eodémque consensu apertè, frequenter, perseueranter, tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque absque vlla dubitatione, credendum intelligat:* Hieronymus Apologia contra Ruffinum: *Quid igitur? damnamus veteres? Minimè: sed post priorum studia in domo Domini quod possumus, laboramus:* Et ad finem defensionis: *Nam, cùm nouas semper expetant voluptates, & gulæ eorum vicina maria non sufficiant, cur in solo studio Scripturarum veteri sapore contenti sunt?* Sed qualiter iuuenescant diligentia iuniorum antiqua placita, exponit haud inconcinnè Ruffinus scribens aduersùs Hieronymum: *An non videmus vetustas ædes (ait) nouellis ædificiis profuisse? & interdum assumitur lapis de abditis, & abstrusis antiquæ domus partibus, qui nouæ domus frontem decoret, & exornet ingressum: & interdum totum nouellæ constructionis ædificium vnius antiquæ trabis stabilitate munitur: Agamus ergo nunc aduersùs eos, qui veteribus rectè vtuntur in nouis:* Sanè huiusmodi, siue trabes, siue marmora, quæ recentem fabricam honorant, rursus ad malleum, & securim reuocantur, vt difficillimum sit nosse, an prisca sint: Atque ob hanc causam decipiuntur plurimi, quoniam parum versati in seniorum voluminibus, quidqoid ipsi proletaria lectione non offenderunt, statim nouitatis arguunt: si penitiùs introspexissent, inuenirent hoc, quod nuperrimum arbitrati sunt, Mathusalæos annos superare: Sed pergamus incepta prosequi, prodeátque Saluianus, Massiliensis Antistes, procemio in libros, quos ad Ecclesiam Catholicam scripsit: *Siquidem* (inquit) *tam imbecilla sunt iudicia hominum huius temporis, ac penè tam nulla, vt hi, qui legunt, non tam considerent, quid legunt, quàm cuius legant; ne tam dictionis vim, atque virtutem, quàm dictatoris cogitent auctoritatem:* Quo sermone indicat, rerum, quæ dicuntur, habendam potiorem rationem; & vltimo loco cogitandum, quis pronunciauerit, an iunior, scilicet, an ex vetustioribus quispiam: Sanè Victor Antiochenus Enarrationibus in Marcum, vestibulo Operis testatur, postquàm diligenter Scriptorum syllabum perlustrasset, neminem à se repertum, qui in eum diem Euangelistam declarasset, cùm tamen ingens Doctorum manus præcessisset: floruit namque Victor post Christū editum sæculo 4. Iuliano Apostata imperij habenas moderante: Paschasius autem procemiolo in Threnos Hieremiæ affirmat, ex Latinis nullum exposuisse Laméta illa; elapsis nihilominùs octingentis annis, ex quo Seruator natus fuerat: vt sciamus Dei speciali iudicio commissum, ne priores omnia peruaderent; sed quædam relinquerentur sequuturis Doctoribus: Atque idem Paschasius prologo in Matthæi Euangelium: *Neque enim putandum est (ait) nulli nunc temporis gratiam intelligentiæ largiri, cùm pateat illud propheticum: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia: Sed & Philosophis sæculi tale aliquid post priorum studia ratione vrgente probatur concessum quorum Doctores, quantò iuniores fuêre, tantò triquè perspicaciores:* Petrus verò Cellensis epistola ante tractatum de panibus: *Si quid autem quasi nouum sancti Spiritus illustratione apprehendere potui, quod tamen Cherubin, & Propitiatorium vultu tam sedulo, quàm humili respiciat, non respui:* Hugo autem de sancto Victore lib. 1. de Sacramentis, p. 10. c. 6. *Propheta, & qui illustriores videbantur in*

populo,

Basil.

Veterum inuenta quantùm per nos accrescere debent?

Vinc. Lyr.

Patres quādo sequendi omnino?

Hieron.

Ruffin.

Saluian.

Non tam persona, quā potiùs firmitatis doctrinæ ratio habenda.

Victor. Ant.

Paschasius.

Cellensis.

Hugo Vict.

populo, non omnes omnia aliquando æqualiter cognoscere valuerunt: sed alij plus, alij minus prout Spiritus dabat, diuidens singulis, prout volebat: idque absque præiudicio suæ sanctitatis, atque perfectionis: Quam eandem doctrinam penitùs reperias apud Bernardum epist. 77. ad eundem Hugonem, vbi prætereà asserit: *Dauid quoque super Doctores suos, & seniores donum sibi intelligentiæ audacter præsumit dicens: Super omnes docentes me intellexi. Sed & Propheta Daniel: Pertransibunt (ait) plurimi, & multiplex erit scientia: ampliorem, scilicet, rerum notitiam promittens & ipse posteris:* Richardi Victorini egregiam, & manifestam crisim de veterum in explanandis Scripturis industria, dedimus ex prologo in visionem Ezechielis rotarum, & animalium, suprà, Prælocutione 1. Sectione 5. num. 34 & 35. Anselm. Cantuariensis ad illa c. 3. Epistolæ primæ ad Chorinthios: *Dei enim sumus adiutores. Nam in libris Sanctorum* (ait) *Doctorum, quos authenticè legit Ecclesia, nonnunquam inueniuntur quædam praua, vel hæretica; non tamen pro his, vel libri, vel Auctores damnantur: Perlegat eorum libros prudens Lector, & inueniet esse verum, quod dico:* Sed Victorini Richardi altera non despicienda sententia tractat. 1. de tabernaculo fœderis, in prologo: *Non est magnum,* (ait,) *vel mirum, si in vno aliquo aliquid addere possumus: hæc propter illos dicta sint, qui nihil acceptant, nisi quod ab antiquissimis Patribus acceperunt: Sed, qui assiduè producit nouos fructus ad recreationem hominis exterioris, nunquam credendus est de cætero scientiæ profectus impertiri ad innouandos sensus hominis interioris?* Huc spectat clarissimorum virorum calculis posteriores Magistros frequenter prioribus antepositos esse: Hieronymus præfatione ad Damasum in Origenis homilias affirmat, in cæteris libris vicisse illum vniuersos; seipsum in Cantico Canticorum: Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ: *Haud vnquam parem tulisse Græciam, à Didymo nuncupatum secundum Ecclesiæ Magistrum post Apostolos:* De Augustino octaua Synodus Toletana pronunciat, *inueniendi arte præcipuum extitisse:* Florentinum sub Eugenio IV. Concilium, Latinorum illustrissimum Doctorem appellat: Gregorium verò Romanum nominatus Toletanus consessus, *in ethicis assertionibus penè cunctis meritò præferendum:* Vbi Isidorum Hispalensem dicit, *præcedentibus ætate, non doctrinæ comparatione inferiorem; atque, quod maius est, iam sæculorum finitorum doctissimum:* Sed de Gregorij commentatione in Iobum illustre testimonium noster tulit Ribera procœmio in Malachiam: *Equidem* (inquit) *ita iudico, cum de libris moralis expositionis Iob sermo incidit, nullum habere librum Ecclesiam præter eos, qui diuinitùs inspirati sunt, illis doctiores, aut vtiliores:* Atque idē prologo in Zachariam definierat, in iis, quæ ad vetus Testamentum attinerent, neminem, siue ex Græcis, siue ex Latinis, Hieronymo parem esse iudicandum: *Itaque de illo meritò dici posse, quod de Terentio scripsit Afronius in compitalibus: Terentio non similem dices quempiam.* De Roffino Gennadius scribit, sic exposuisse Symbolum: *Vt eius comparatione alij non exposuisse credantur.* De seniori Apollinari prodit Sozomenus lib. 5. Historiæ: *Nisi vetustatem homines honorarent, æqua veteribus Apollinaris Opuscula decreuissent:* Faciamus finem differendi, monentes, Viennensis Concilij Patres Clementina vnica, *De summa Trinitate, & fide Catholica*, opinionem eam, quæ asserit in Baptismo infundi gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, modernisque Theologis magis consonam proponere fidelibus tenendam, & eligendam: Sed hoc postremùm de Viennensi cœtu alij non tatù tetigerunt: nos ad selectiora, quoad fieri valeat, properemus: & quoniam mille viis nobis Patres fauent, transeamus ad Scholasticorum castra, si fortè apud hos inueniamus dogmatis insignes aliquos tutelares.

Bernard. — *Rich. Vict.* — *Anselm.* — *Hieron.* — *Origenis laus.* — *Sixtus Sen.* — *Augustini encomium.* — *Conc. Tol.* — *Conc. Flor.* — *Gregorij Romani in scriptis encomentia.* — *Ribera.* — *Hieronymus quantus Doctor:* — *Ruffini expositio in Symbolum.* — *Gennad.* — *Sozomen.* — *Concilium Viennense præfert opinionem modernæ Scholæ.*

156. A quo autem magis auspicari conueniens sit, quàm ab Aquinate Thoma? Is Opusculo 72. quod incipit: *Pertransibunt plurimi, &c. Est* (ait) *& alia offensa in Scripturis, & quidem satis frequēs deueniendi in mentem Auctoris, quod dicitur esse in tantum à quolibet studioso; pauci enim, vel nulli aliquid scripserunt, qui ab hoc immunes sint: quia secundum Augustinum 5. de Trinitate, nunquam fuit aliquis, qui in omnibus ab omnibus intelligeretur:* Quæ cū Angelicus Doctor de cuiusque scriptis accepisse videatur, quid dignum est, censeamus de abditissimis Theologiæ sensibus? Sed quemadmodum diuersa opinari liceat, & alias tentare vias, quàm aut hic, aut ille Doctor; tametsi eximius, præmonstrauerit, ostendit quodlibeto 3. quæst. 4. artic. 10. *Respondeo* (inquit) *dicendum, quod diuersæ opiniones Doctorum sacræ Scripturæ, siquidem non pertineāt ad fidem, & bonos mores, absque periculo Auditores vtranque opinionem sequi possunt: tunc enim habet locum, quod Apostolus dicit, ad Roman. 4. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui autem assentit opinioni alicuius Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, siue contra id, quod publicè tenetur secundùm Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari:* Non possum omittere autem illud angelici Doctoris præceptum, quanquam alij multi transcripserint, qui 1. part. quæst. 1. artic. 8. ad secundum: *Auctoritatibus* (inquit) *canonicæ Scripturæ vtitur sacra doctrina propriè ex necessitate argumentando: auctoritatibus autem aliorum Doctorum Ecclesiæ, quasi argumentando ex propriis, sed probabiliter: vnde dicit Augustinus epistola ad Hieronymum, &c.* Desino proferre, quoniam superiùs posita sunt numero 89. huius Sectionis ex epistola 19 Augustini: cuius placitum S. Thomas ambabus vlnis amplexatur, decernitque tantum plùs tribuendum, quàm dicenti; & falli potuisse Doctores particulares, quantalibet sanctitate præpolleant: Subnectemus ex eodem ordine de vetustioribus duos insignes Theologos, quorum alter, S. Antoninus 1. parte Summæ, titulo 3. §. 10. cùm docuisset sæpè, Doctores scientia, & morum integritate summos, ferri in opposita dogmata; & probasset exemplis Bonauenturæ, & D. Aquinatis, vniuersim præscribit: *Constare communiter inter Theologos, in materia fidei, dum doctores sentiunt contraria, licitum esse ante determinationem Ecclesiæ tenere vnam partem, vel alteram sine periculo peccati, vel fidei:* Definiens autem quibus modis colligenda sit certitudo moralis: *Vel* (ait) *colligitur ex alterius auctoritate, quod pertinet ad incipientes, qui, scilicet, erudiuntur per alios in doctrina, & addiscunt, & obediunt, iuxta illud Deuteronomij 32. Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi, &c. vel ex propria eruditione, quod congruit proficientibus studendo in Scripturis; vel ex circunspectione circunstantiarum: & hoc quoad perfectos.* Vides, postrema tribuisse Florentinum Archipræsulem auctoritati: Alter is est Durandus à sancto Portiano, clarissimi nominis Magister, qui

S. Tom. — *In opinionibus, quæ circa fidem, & pietatem periculum sint, licet quodlibet sequi.* — *Theologia in auctoritatibus singularium Doctorum, probabiliter solùm disputat.* — *S. Antonin. Ante definitionē Ecclesiæ licet quamuis partem controuersiarum sequi.* — *Durand.*

Magis innitendum rationi, quàm auctoritati cuiuscunque Doctoris particularis.

qui præfatione in libros sententiarum, ita definit: *Modus autem loquendi ac scribendi in cæteris, quæ fidem non tangunt, est, vt magis innitamur rationi, quàm auctoritati cuiuscumque Doctoris, quantumcunque celebris, vel solennis: & parui pendatur omnis humana auctoritas, quando per rationem elucescit contraria veritas: quamuis enim captiuandus sit intellectus noster in obsequium Christi & in his, quæ fidem tangunt plus acquiescere debeamus auctoritati sacræ Scripturæ, quam cuicunque rationi humanæ, quia diuina notitia quam exprimit sacra Scriptura plus excedit humanam notitiam, quàm humana notitia bestiales: tamen omnis homo dimittens rationem propter auctoritatem humanam incidit in insipientiam bestialem, vt comparatus sit iumentis insipientibus, & similis factus sit illis: quis enim, nisi temerarius existens, audeat dicere, quod magis sit acquiescendum auctoritati cuiuscunque Doctoris, quam auctoritati sanctorum Doctorum sacræ Scripturæ, Augustini, Gregorij, Ambrosij, & Hieronymi, quos celebritate condigna sancta Romana Ecclesia sublimauit? Et tamen Augustinus inter Doctores celeberrimus, dicit de se ipso 3 de Trinitate, circa principium: Noli meis litteris quasi Scripturis canonicis inseruire: sed in illis, & quod non credebas, cum inueneris, incunctanter crede: in istis autem, quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum retinere, Ex quibus patet,*

Nemo cogendus, vt dissona particulari Doctori, si ratio innuit, non doceat.

quod compellere, sed inducere aliquem, ne doceat vel scribat dissona ab ijs, quæ determinatiuus Doctor scripsit, est talem Doctorem præferre sacris Doctoribus, præcludere viam inquisitioni veritatis, & præstare impedimentum sciendi, & lumen rationis non solum occultare sub modio, sed comprimere violenter. Quid ad hoc illi, qui nihil dictum velint, quod non ex alieno penu depromptum sit? Comitabuntur hos Cancellarius Parisiensis Gerson, & Alfonsus, Abulæ Episcopus, quorum prior 3. parte, tractatu de oratione, & eius valore, ad finem disceptationis: *Denique* (ait) *attendatur pro præmissis, & alijs similibus resolutiuè deponendis, quòd Doctores sancti priores vtentes rhetoricis persuasionibus in aggrauationem vitiorum, & laudem virtutum, non ita tradiderunt resolutionem moralium materiarũ, imò nec speculabilium sicut Doctores recentiores, qui per quæstiones. & argumenta processerunt ad vtramque partem, & per decisiones: propterea magis insistendum est illis doctrinis, quantum ad eruditionem intellectus, licet quantum ad inflammationem affectus efficaciores aliæ iudicentur:* Tostatus autem, quem inter Scholasticos locamus, quoniam scholæ methodum ob eruit, vbique, vt notabat Senensis lib. 4 Bibliothecæ sanctæ; prologo in Matthæum quæstione 5. *Et communiter antiqui non ita benè, verè, & completè tradiderunt, sicut noui: Ratio est, quia noui potuerunt videre, quicquid dixerunt veteres, & insuper multa potuerunt ex seipsis cogitare, & tempus quotidie nouas tribuit inuentiones: alia ratio est secundùm quosdam asserentes ingenia nouorum esse excellentiora ingenijs antiquorum: & hoc tenet Priscianus in Prologo maioris voluminis: istam tamen rationem nec improbo, nec approbo, quoniam à fructibus cognoscetis eam:* Sed his comitem damus, quamuis ætate iuniorem propter ingenij prodigium, Mirandulæ, Concordiæque omitem Ioannem Picum, qui in Apologia ait: *Profectò ingeneiosum est, vt ait Seneca, sapere solum ex Commentario, & quasi Maiorum inuentionibus industriæ viam præcluserint, quasi in nobis effœta sit*

Gerson.

Recentiores Doctores veteribus præstantiores in speculabilibus, & in moralibus.

Tostat.

Sixt. Senen.

Antiqui quamobrem iuniores antecellere possint

Pic. Mirand.

Ingenerosum est, sapere solum ex Commentario.

. . . Sheologi Aureloq in Cant.

vis naturæ, nihil ex se parere, quod veritatem, si non demonstret, saltem innuat, vel de longinquo: quòd si in agro colonus, in vxore maritus odit sterilitatem, certe tanto magis infœcundam animam oderit illi complicita & associata diuina mens, & quanto inde nobilior longè proles desideratur, propterea præter communes doctrinas, plurima quoque per nos inuenta, & meditata disputanda proposuimus.

157\. Atque hactenus recentiora doctrinarum inuenta antiquitate defendimus: descendamus ad proximiora nobis sæcula: percipiemus à Caiet. in 1.2. quæst. 1. artic. 7. non negari, *quin etiam post Christum vna ætas posterior habeat Doctores in his, quæ sunt fidei, præstantiores aliqua ætate ante ipsi, quamuis non omni: puta, quòd in ætate anni millesimi fuerunt doctiores Doctores in fide, quàm in ætate anni octingentesimi: quia etsi regulariter diuina doctrina procedat secundum propinquitatem ad Christum, non tamen alligata est diuinatio eius ad ordinem istum:* Dominicus Bañez ad eundem articulum conclusione 2. *Non est necesse, (ait,) vt quanto remotior fuerit Ecclesia à tempore Apostolorum, tantò sit in illa minus perfecta cognitio mysteriorum fidei: Probatur: quia post Apostolorum tempora non statim fuerunt in Ecclesia Dei viri doctissimi in rebus fidei intelligendis, & explanandis dexteritatem habentes: fuerunt quidem fortissimi Martyres, vt opus erat,* &c. Qui eodem Commentario pergit narrare: *Nouimus* (inquit) *ex narratione Patrum in Schola Salmanticina, imò in tota Hispania ablhinc annos sexaginta minus peritos fuisse Theologos Scholasticos: donec gloriosæ memoriæ Frater Franciscus à Victoria, qui fuit nostri Ordinis insignis Magister, scholasticam doctrinam viua voce velut alter Socrates suis lectionibus in cathedra sacræ Theologiæ huius Salmanticensis Academiæ primaria, in methodum perspicuam, & eruditione plenam ad intelligentiam D. Thomæ redaxit, atque illustrauit:* Sed, qualis fuerit eius æui, quàm incompta Theologiæ facies, depingit apto penicillo Victoriæ discipulus, & successor Canus, lib. 8. de locis, cap. 1. § 1. *Intelligo autem fuisse in schola quosdam Theologos adscriptitios, qui vniuersas quæstiones theologicas friuolis argumentis absoluerint, & vanis, inualidisque ratiunculis magnum pondus rebus grauissimis detrahentes, ediderunt in Theologiam Commentaria vix digna lucubratione aniculàrum: & cum in his sacrorum Bibliorum testimonia rarissima sint, Conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis sanctis oleant, nihil ne ex graui Philosophia quidem, sed ferè è puerilibus disciplinis; scholastici tamen si superis placet, Theologi vocantur: nec scholastici sunt, nedum Theologi:* Hæc illorum temporum diuina sapientiam quam & corrigi cupiebat adhuc Canno adolescenti Dominicus de Soto: nam præfatione lib. 1. de natura, & gratia: *Res* (inquit) *scholastica amputanda, nempe, à sophismatum quidem nugis, & Metaphysicorum vanis portentis, quibus est ordibus apud nonnullos Auctores indignè fœdata:* Confer cum his Theologiæ splendorem nunc, & vide an posterior dies sit melior priori. Quòd si disciplinarum Reginam satis exornatam prodire, est Bibliorum, Patrum, Conciliorum veteris ecclesiasticæ Historiæ floribus amiciri, qui ille ad gloriæ fastigium perduxerint nostræ familiæ homines, aliorum determinatio esto: Coniungamus cum nominatis alios duos eiusdem professionis, Ambrosium Catherinum, qui varijs tractatibus contendit, non omnia adeptos fuisse

Theologia postremis his temporibus repurgata, & aucta.

Bañez.

Soto.

Canus.

Soto.

Catherin.

veteres Christianos Præceptores; crescere in dies Ecclesiæ sapientiam per recentiorum ingenia, & industriam, nempe, lib. 2. de Conceptione § 2. lib. 1. aduersùs Caietanum § 1. epist. ad Cardinalem Contarenum, ante opus de perfecta iustificatione:

Oleast. Hieronymum Oleastrum præfatione in Pentateuchum, vbi inquit: *Neque mortalium aliquem tam insolentem puto, aut arrogantem, qui se cuncta difficilia in Scripturis sanctis, aut intellexisse, aut explicasse glorietur:* Sed Hieronymi

Vielm. Vielmij, ex eodem cœtu Episcopi Trimoniæ, verba omisisse integra non debui: is libros duos pro S. Thomæ doctrina scripsit: atque priori quidem, vt satisfaceret iis, qui nouitatem B. Aquinati obiectabant, eúmque tanti non habendum putabant, si cum veteribus fieret comparatio: respondet ille: *Quamuis* (inquit) *aurea Ecclesiæ ætas, qua Dominus noster versabatur in terris, Apostolique Principes nostri, & beatissima in primis Virgo, sic orbem illustrarunt, vt splendidior nunquam fuerit: nihilominùs Spiritu sancto Ecclesiæ Magistro aperiente, Thomas, & recentiores nonnulli melius res quasdam assecuti sunt, quàm Basilius, vel Hieronymus, vel veterum complures: quòd si dixeris, hos accepisse à Patribus semina eorum, quæ dixerunt: nos respondebimus, veteres ab Apostolis, & Prophetis, monumentorum suorum semina, & segetem mutuatos.* Atque ibidem ex Baptista Egnatio profert, priores vniuersos, qui contra Gentiles scripserunt, si cum Angelico Doctore conferantur, *oleum, & operam perdidisse videri possint.*

158. *Recentiores, qui hactenùs statuti asstituuntur.* Atque, ne in transcribendis singulorum verbis, & apicibus modum excessisse videar, commonstrabo tantùm præstantissimorum Theologorum loca, quibus illi docent, aut in nonnullis potuisse decipi Patres pro humana conditione, in quibus nepotes meliùs senserint; aut non vniuersa cognita fuisse veteribus, aut posse Patrum bonam partem derelinqui à nouis Scriptoribus, quando ex ipsis Patribus minor numerus saniora tradidit: sic præter iam relatos inter disputandum

Bañez. Aragon. Castro. Ægid. Lusit. Vvadding. Suarez. Canisius. Valent. Tanner. Cordub. Mendoça. Legion.

Bañez, Aragon, Alphonsum de Castro, Ægidium de Præsentatione, Lucam Vvaddingum, Suarez, Canisium, Valentiam, Tannerum, ex iisdem Castro libr. 1. contra hæreses, cap. 7. Canisius lib. 4. de Deipara, cap. 29. Tannerus tom. 3. disput. 1. de fide, quæst. 1. dub. 7. ex aliis Corduba lib. 1. quæst. 44. §. *Alio modo ad supradictum*: Alphonsus de Mendoça quæst. 2. expositiua, num. 2. §. *Quod si.* Basilius Legionensis quæst. 4. expositiua, cap. 4. Lorca in 2. 2. quæst. 1. art. 7. disput. 17.

Perez. Antonius Perez in laurea Salmantina, certamine 10. scholastico, cap. 6.

Martinez. Martinez hypotyposeon lib. 1. cap. 14. & procemio in lib. 6.

Leo Castr. Leo Castrensis disput. de translationibus sacræ Scripturæ, cap. 3.

Nouarin. Aloysius Nouarinus in Electis sacris, monitione ad Lectorem:

Aponte. Laurentius de Aponte in librum Sapientiæ, præludio 1. num. 12. & ad vers. 4. cap. 1. digressione 2. §. 4. num. 51. Ex nostra Hybernia Minoritæ duo

Cauell. Hugo Cauellus, Armacanus Antistes, tom. 1. Operum Scoti, vitæ eius cap. 5.

Thadæus. Dermitius Thadæus in Franciscana Nitela, pag. 34. & sequentibus aliquibus: Iam de nostræ Congregationis Doctoribus,

Salmeron. P. Salmeron tom. 5. prologo 9. quinquagena 1. canone 50.

Azor. P. Azor tom. 1. lib. 2. cap. 9. & sequentibus:

Pereira. P. Pereira lib 7 in Genesim, disput. de Chronologia sacræ Scripturæ, quæst. 7.

Ribera. P. Ribera procemio in Commentarios duodecim Prophetarum:

Pineda. P. Pineda præfatione in Iob, cap. 8. num. 7.

Alcazar. P. Alcazar notatione procemiali in Apocalypsim, 29. ad longum:

Gil. P. Christophorus Gil. tom. 1. in 1. part. lib. 1. tract. 7. de locis Theologicis, cap. 11. & sequentibus:

Fassol. P. Fassolus in eadem 1. part. tom. 1. dubitatione 9. ad articulum 8. quæstionis 1.

Quiros. P. Augustinus Quiros tomo Commentariorum exegeticorum, disput. de sensibus sacræ Scripturæ, sect. 1.

Baëza. P. Baëza tom. 4. Commentariorum Moralium in Euangelia, lib. 16. cap. 7. §. 7.

Turrian. Denique P. Franciscus Turrianus, qui quoniam fuerat vnus ex lectissima corona Tridentini consessus, atque is, quem & singularis eruditio, & morum integritas commendat; placuit ex eo ad verbum mutuare, quid de nouis Scripturarum interpretamentis sacrosancta illa Synodus senserit: loquitur ille procemio ad 1. tractatum de Eucharistia in hanc normam: *Non enim eò spectat Synodi Tridentinæ Decretum* (ne quis erret,) *vt in interpretanda Scriptura nihil dicatur, sicut quidam Comicus dixit, quin prius dictum sit; sed ne quid, præterquàm quod à sanctis Apostolis traditum est, Ecclesia, doceant. Ille igitur contra eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione: & contra vnanimem consensum Patrum, Scripturam audet interpretari, quod totidem verbis Synodus Tridentina decreto suo vetat, qui sensum elicere conatur veræ doctrinæ, quam profitetur Ecclesia, repugnantem: quod quidem qui minimè facit, nequaquam is contra normam, & legem interpretandi hoc Decreto sancitum facere existimandus est.*

Quod genus nouarum opinionum despiciendum.

Et quanquam aliter longè de ecclesiasticis Præceptoribus sentiendum, quàm de profanæ sapientiæ Institutoribus, non pigebit tamen & hoc saltem libare argumentum, vt quid, natura ipsa duce, intellexerint Ethnici, percipiamus: Ac quidem si de re metrica, & Poëtis sermocinemur, Horatium auscultare iuuabit lib. 2. epist. 1. ad Augustum: 159.

Horat.

Si meliora dies vt vina, Poëmata reddit,
Scire velim pretiũ chartis, quotus arroget annus?
Scriptor abhinc annis centum, qui decidit, inter
Perfectos, veterésque referri debet, an inter
Viles, atque nouos?

Ingenia, non quasi vinum ex vetustate sola, probanda.

Non ineruditè pronunciauit, Poëmata quasi mustum à vetustate commendantes, qua loquendi formula vtitur

Hieron. Hieronymus apologia aduersùs Ruffinum: *Periculosum opus certè, & obtrectatorum latratibus patens, qui me asserunt in Septuaginta Interpretum sugillationem noua pro veteribus cudere, ita ingenium quasi vinum probantes.* Verùm pergamus attentos esse Horatio:

Si veteres ita miratur, laudátque Poëtas,
Vt nihil anteferat, nihil illis comparet, errat,
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè
Dicere credit eos, ignauè multa, fatetur:
Et sapit, & mecum facit, & Ioue iudicat æquo.

Sin ad omne genus Scriptorum conuertamur, multus est in patrocinandis iunioribus

Seneca. Seneca Philosophus epistola 33. *Quousque sub alio moueris? Aliquid & de tuo profer. Omnes itaque istos nunquam Auctores, semper Interpretes, sub aliena vmbra latentes nihil puto habere generosi, memoriam in alienis exercuerunt: aliud est meminisse, aliud scire: meminisse est rem commissam memoriæ custodire: at scire est, & sua facere quæque, nec ab exemplis*

Non est generosum aliena semper repetere.

exemplis pendere, & toties ad Magistros respicere: qui ante nos ista mouerũt, non domini nostri, sed duces sunt. Et epistol.64 *Multum adhuc restat operis, multúmque restabit, nec vlli nato post mille sæcula præcludetur occasio aliquid adhuc adijciendi. Multum egerunt, qui ante nos fuerunt; sed non peregerunt.* Et epistol.79. *At qui præcesserunt, non præripuisse mihi videntur, quæ dici poterant, sed aperuisse. Sed multùm interest, vtrum ad consumptam materiam, an ad subactam accedas: crescit in dies, & inuentis inuenta non obstant.*

A veteribus Scriptoribus non omnis consumpta doctrina.

Ætnam, quominus Ouidius tractaret, nihil obstitit, quod iam Virgilius impleuerat: nec Seuerum quidem Cornelium vterque deterruit. Marcus Tullius de Oratore, ad principium Operis: *Nec verò Aristotelem in Philosophicis deterruit à scribendo amplitudo Platonis: nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia, & copia cæterorum studia restinxit:*

Tull.

Hippocr.

Hippocrates epistola ad Democritum: *Plus quidem reprehensionis, quàm honoris hanc artem nancisci propterea puto, quoniam eam nemo penitus nouit: nam nec ego ad summum medicæ artis perueni, quamuis senex iam sum: nec ipse huius inuentor Æsculapius: nam & ipse in multis recantauit, quemadmodum Scriptorum libri nobis tradiderunt:* His consentunt illa Claudij Imperatoris apud Tacitum lib.11.cap.8.

Tacit.

Patres conscripti, quæ nunc vetustissima creduntur, noua fuère: plebeij Magistratus post Patritios: Latini post plebeios: cæterarum Italiæ Gentium post Latinos: inueterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit:

Omnia vetera aliquando recentia fuère.

Verissimè loquutus Cæsar: quam enim agimus nunc causam, nouissimi mortalium in hanc diem; eandem egerunt illi ipsi, quos in exemplum, & præsidium vocamus: eritque forsitan, vt à nobis patrocinari quispiam deinceps velit.

160. Decret dist. 9.

Obijcias ex volumine Decretorum, distinct. 9 cap. *Noli*, &c. Commentatoris satis cognitam illam sententiam: *Loquitur secundùm ea tempora, quum adhuc scripta Augustini & aliorum Patrum non erant authentica: sed hodie iubentur teneri vsque ad vltimum iota: vt infra 15. distinct. cap. vltimo:* Quibus adde dicta quintæ Synodi aientis:

V.Synod. *Vetustati quantum deferendum?*

Sequimur per omnia Sanctos Patres, & Doctores Ecclesiæ, Athanasium Hilarium & Augustinum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Proclum: & suscipimus omnia, quæ de rebus fidei, & Hæreticorum condemnatione exposuerunt: Cùm igitur vtrobique asseratur, ne in minimis quidem à veterum doctrina recedendum, audacia erit prætulisse noua dogmata antiquis: Porrò, cui fuerit cupido cognoscere, quanta sit priscæ sapientiæ auctoritas, legat ex nostris, P. Salmeronem tom. 8. tract. 2. P. Alcazar notatione 19. procœmiali in Apocalypsim: P. Gillium tom. 1. n.1. part. lib. 1. tractatu 7. de locis theologicis, cap.11. P. Mendoça annotatione 2. procœmiali in lib.1. Regum, sect. 2. & ad verba illa Epistolæ prioris ad Corinthios, cap 6. vers. 20. *O Timothee, depositum custodi.* &c. Sotomaior Iustinianum, Magallanez, alió que Enarratores: Adde Patribus, quos afferunt, Petrum Cellensem epistola, quæ antecedit tractatum de panibus: Pacianum epist 1. ad Sempronianum, de Catholico nomine; Hildebertum Cenomanensem Præsulem epist. 22. ex proximioribus Magistris Thomam Waldensem doctrinalis fidei tractatu 5. capite 4. Respondeo, vt hæc omnia comperta sint, & præter dubium, aduersùs nostra themata non facere: probant quippe contra veterum in-

Salmeron. Alcazar. Gill. P.Mendoça Sotomaior. Iustin. Magall. Petr. Cell. Pacian. Hildeb.

stitutionem, præceptionésque non esse pergendum: de hoc puncto non altercamur; contendimus quippe præcipuè, saltem plura esse, quæ in priscorum cogitationem non venerint, quæ à iunioribus attingi poterant: atque in his, quæ seniores tractauerunt, posse nonnunquam speciosiora proferri à nepotibus: quæ cùm illi faciant, loquuntur aliquid, non quod seniorum placitis aduersetur; sed quod aut scribere omiserint, aut ita tractauerint, vt locum reliquerint sequendorum laboribus, & industriæ: Sed præbeamus, dixisse nos, Augustini, aut cuiusuis alterius Doctoris placita deseri posse, quid inde? Errauimus nos, an Glossator ille? Sanè Alfonsus de Castro lib.1. aduersùs hæreses, cap.7. glossamen illud, aut ineptum, aut temerarium, effrónsque censendum putat: errasse igitur demonstrant ibi Castro: Canus lib.7 de locis, cap 3 §. *At Gelesius* P. Gillius tom. 1. in 1. part. lib. 5. tractatu 7. de locis theologicis, cap.15. P. Fassolus tom.1. in 1. part dubitatione 9. ad artic. 8. quæstionis 5. quibus autem modis deceptus fuerit, quoniam nominati copiose declararunt, repetere supersedeo: Tantùm illud obseruasse placeat cum ipsis; neque ex Gelasio 15. distinctione Decret. cap. *Sancta Romana*: neque aliunde sufficienter deduci, eam auctoritatem nactum quempiam Sanctorum, cuius iudicio contraire nefas habeatur consideratione omnium, quæ exarauit: sed, aut commendatam doctrinam vt in plurimum & communiter certam: aut id, quod Melchior Canus testatus est indicatis locis, ex his quos Gelasij approbatio laudat, neminem errasse in fidei dogmatibus his citra dubium, quæ suis temporibus, aperta & manifesta fuerant: Synodus autem quinta non omnia Athanasij, Hilarij, aut Augustini dicta confirmat; sed ea solùm, quæ pro recta fide tuenda, & in condemnationem hæresum pronunciata sunt.

Castro. Canus. Gillius. Fassol.

Gelasij approbatio de Doctoribus qualiter intelligenda?

Quid verò de antiquitate censemus? Veneramur quidem: sed cum delectu, cum discrimine: 161.
didicimus quippe ex Sapientiæ volumine, cap.4. *Senectus enim* (inquit) *venerabilis est, non diuturna neque annorum numero computata:* Quam sententiam pulchrè illustrat Bernardus epistol. 253. ad Abbatem Garinum Alphensem: Sed insignis admodum est Moysis Abbatis declaratio apud Cassianum collatione 2 de discretione, cap 13. *Diuitia enim senum (ait) non sunt canitie capitis, sed industria iuuentutis, ac præteritorum laborum stipendijs metienda: senectus enim venerabilis est, non diuturna neque numero annorum computata; & idcirco non omnium seniorum, quorum capita canities tegit, quósque vitæ longæuitas sola commendat nobis, sunt imitanda vestigia, vel sectanda, sed, traditiones, ac monita suscipienda, sed eorum, quos laudabiliter vitam suam, ac probatissimè comperimus in iuuentute signasse; nec præsumptionibus proprijs, sed maiorum traditionibus institutos: sunt enim nonnulli, qui in tepore suo, quem ab adolescentia sua conceperunt, atque ignauia senescentes, auctoritatem sibi non maturitate morum, sed annorum numerositate conquirunt:* Quod igitur Sapiens, & ex eo spiritalis vitæ Præceptores de moribus prodidère, hoc nos de scientiarum præstantia; eam, scilicet, tum demum omnibus anteponendam cognitionem, quæ simul & ratione, & diuturnitate pollet: sin autem posteriora tempora veritatis scopum feliciùs attingant, præponi debere senioribus adolescentiores, quoniam senectus venerabilis non

Antiquitas venerabilis ea est, quæ aut ætate fulget, aut in doctrinæ ratione nititur fulcro. Sap 4 8. Bernard. Cassian.

annorum numero computatur, sed meritis, (si ad sanctitudinem respiciamus, animæque ornatum,) virtutibúsque, ingenio, eruditione errorum præclarioribus triumphis, (si doctrinæ attendamus:) Nam, quam dicas excellentiorem disciplinam, quam nunc Roma Christiana profitetur, an quam eadem Ethnica ante bis mille sæcula suscipiebat Deorum vanissimis delectata fabulis; Vtra harum duarum sectarum verior, vtra veterior? Quamobrem Arnobius lib. 1. contra Gentes,

Arnob.

illorum temporum mendacia contemplatus, non est veritus adstruere, desipientiæ seminarium vetustatem extitisse: *Sed antiquiora (inquitis) nostra sunt, ac per hoc fidei, & veritatis plenissima? Quasi verò errorum non antiquitas plenissima mater sit, & non ipsa peperit res eas, quæ turpissimas Dijs notas ignominiosis concinnauerunt in fabulis?* Itaque antiquitatis nomen solitariè sumptum, nullius momenti fuerit; sicut neque nouitatis appellatio, nudè posita, incommodat: vetustatem, vt aut colamus, aut detestemur, faciunt circunstantiæ: hæ quoque, nouitia doginata, aut erigunt, aut deprimunt.

Igitur de remotis, proximisque Ecclesiæ Ma-

162. gistris, si apertè sentire cupiamus, duo erunt, quæ

Antiqui Patres doctiores simpliciter, hoc est, in plerisque.

asseramus: Primum, extra aleam esse, priores in aliquibus deceptos fuisse, quæ emendauerunt subsequentes: latuisse quædam priscos, quorum inuentio sit debita iunioribus; nonnulla, in quibus veteres laborauerint, aucta esse ab adolescentibus: Si tamen non de parte quadam sermo sit, verùm de omnibus; simpliciter præstantiores dicendos Dionysium Areopagitam, Origenem, Augustinum, Hieronymum, & eiusmodi quicunque gigantizant, quos superauerint posteriores secundùm quid tantùm: Itaque penes illos triumphus est absolutè, atque ore pleno, vt dici consueuit: Probat noster Ribera Procemio in Haggæum: quoniam omnia doctrinarum adiumenta in his potiora fuère: nam, vt parem ingenij aciem nepotibus concesserimus; in cæteris præter controuersiam veteribus illis excessus: maior eloquentia, maior linguarum peritia, multiplex, & abstrusa eruditio, indefessus ardor cognoscendi, & vitæ intemerata actio, quæ sola Scripturarum non rarò adyta reserauit: Nam, vt Guillelmus in vita Bernardi Abbatis, cap. 4. scribit: *Quicquid in Scripturis valebat, quicquid in eis spiritaliter sensit, maximè in syluis, & in agris meditando, & orando, se fatebatur accepisse, & in hoc nullos aliquando se Magistros habuisse, nisi quercus, & fagos, ioco illo suo gratioso inter amicos dicere solebat:* Quare (ait) prudenter Bañesius ad art. 7. quæstionis 1. & 22. *Neque tamen propterea nouissimi Doctores plures sunt æstimandi sunt enim veluti paruuli super humeros gigantum positi, quos non est mirum, si Gigantum proceritate elenati altius attingant.* Tostatus autem Prologo in Matthæum, quæst. 5. *Est tamen hoc tenendum* (inquit) *quòd, licèt noui videantur antiquos excellere; semper tamen antiquos magis laudare debemus; quoniam, nisi propter eos, non excederemus ipsos.*

Ribera.

Vita immaculata, quantùm conferat ad disciplinas?

Bernard.

Bañez.

Tostat.

Secundum dependens ab his, quæ modò di-

163. ximus: mirum non habendum, si ex nuperis quispiam, quandoque eas proferat opiniones, pro quibus neminem, aut de Patrum, aut de Scholasticorum cœtu nominare valeat: de quibus cogitationibus curandum, ne fidei definitionibus, ne morum integritati, ne vniuerso choro præcedentium Magistrorum aduersentur: à quibus noxis, si liberæ sint, in suspicionem vocari minimè par est, quoniam Patrum testimoniis non fulciuntur, cùm ob hoc præcisè veræ non sint, quòd Patres licet interdum non pauci docuerint eandem rem: quantos enim Patres numerare valeat, qui Angelos corporeos affirmaret, qui eosdem ante mundum conditos niteretur? quas opinationes iampridem omnis Schola relegauit: Sed nec stupere conueniens est, si non vni, alterive ex Patribus resistamus aliquando; verùm & maiori factioni contradicamus, quod ipsum de Theologis pronunciatum cupimus. Tenet dilucidè Canus lib. 6. de locis, cap. 5. conclus. 3. Bañez ad articulum octauum, quæstionis 1. ex 1. parte, dubio 5. conclus. 3. quoniam quidem maior pars probabilem tantùm argumentationem facit: nam, quod de Angelorum corporibus tetigimus, communis fuit apud veteres existimatio paucioribus in diuersum abeuntibus, quorum tandem prælata est paucorum sententia: Conandum quidem, ne ab vno ex Patribus, quoad fieri possit, recedamus: contemnere verò, aut ipsos, aut quempiam de grauissimis Theologis, piaculum fuerit: verùm, si ratione, & veritate impellamur, plures quoque deserere honestum arbitremur: quantò magis præ Scoto amplexandus Albertus, si meliora loquatur? præ Thoma, Alensis, Bonauentura, Magister? Hæc ægrè ferre, excandescere vehementiùs, indignari vsque ad concitandum tumultum, mentem arguit, quam aut philautia in præceps agit, aut ignorantia: Denique, cùm vnus nemo perfectissimè vniuersa pertractauerit; sed in quibusdam excelluerit magis Augustinus, in aliis vicerit Hieronymus, Beatus Thomas de Eucharistia optimè loquutus sit, Scotus de Conceptione Matris intactæ: Præclarè nanque Ioannes Picus Mirandulanus Apologiæ exordio: *Nam in vnaquaque familia est aliquid insigne, quod non sit ei commune cum cæteris: atque vt a nostris, ad quos postremò Philosophia peruenit, nunc exordiar: est in Ioanne Scoto vegetum quiddam, atque discussum: in Thoma solidum, & æquabile: in Ægidio tersum, & exactum: in Francisco acre, & acutum: in Alberto priscum, amplum, & grande: in Henrico, vt mihi visum est, semper sublime, & venerandum:* Theologi sapere volentis studium erit, in nullius effata pertinaciter iurare, & nunc has sequi partes, nunc illas, quando non in vnius myropolio; sed omnium selectissima pharmaca inuenire possibile sit: qua in re, vt eruditus quisque nunquam peccat, sic vulgus facilè labitur, & armatur vsque ad iurgia, & contentiones, affectibus, non veritati obsecundans: Odêre luem hanc Viri clarissimi, cane peius, & aspide, & inuecti sunt in disciplinarum monstra acriùs: Durandus tot elapsis annis, prologo in libros sententiarum dixit, *Insipientiam bestialem huiusmodi, precludere viam inquisitioni veritatis, præstare impedimentum sciendi, lumen rationis violenter opprimere:* Ambrosius Catherinus tertio quoque verbo insectatur: *Præiudicium iuuentutis* appellat: *passionibus acquiescere, non verum amare* dicit: *veterum Magistrorum intelligentiam ignorare: præbere se doctis ludibrio, Hæreticis occasionem dare blasphemandi, æmulis indignandi causam:* Legatur lib. 1. de Conceptione, §. *Sunt ex nostris.* §. *Si quod hoc.* lib. 2. §. *Non eo inficias:* Melchior Canus procemio lib. 12. de locis: *Theologo* (inquit) *nihil est necesse in cuiusquam leges iurare: maius est*

Pro omni opinione non est necesse asseres Doctores

Maiori Patrum, aut Theologorum factioni posse aliquando contradici.

Canus.

Bañez.

Pic. Mirand.

Vnus Doctor alio in quibusdam præstantius loquitur.

Theologum sapere volentem non debet in vnius Doctoris verba pertinaciter iurare.

Durand.

Catherin.

Canus.

opus

opus, atque præstantius, in quod ipse tendit, quàm vt Magistri debeat vestigiis semper insistere: siquidem futurus est Theologia laude perfectius. Atque hoc à Præceptore suo Fratre Francisco Victoria didicisse monitum asserit; Ioannes Picus loco paulò anteà indicato: *Angusta* (ait) *profectò mentis est, intra vnam se porticum, aut Academiam coniunxisse:* Dominicus Bañez ad 1. partis quæst. 1. art. 8. dubio suo 5. tales asseuerat *Scholarum risum, & sibilum euadere:* Alfonsus de Castro lib 1. aduersùs hæreses, cap. 7. *miserrimam seruitutem* vocat, *& sibi valdè displicere, quod Sodalitium Minorum in verba Scoti ferè iurasse videatur;* Quod tamen dictum temperare potuit; Hugo Cauellus cap. 5. vitæ Scoti: *Litterariæ tyrannidis speciem quandam nuncupat;* Detmitius Thadæus in Nitela Franciscana, pag. 58 ait illos, *Omnem veritatis inquirendæ viam præcludere, omnes humani ingenij vires tollere, & extinguere;* Martinez proœmio lib. 6 hypothyposeon, *duram me-hercle legem contendit esse;* Noster Gillius relato tractatu 7. de locis theologicis, cap 11. *iniuriam fieri Ecclesiæ, & Theologiæ:* P. Fassolus dubitat. 9. ad art. 8. quæstionis 1. ex 1. parte, æqualia cum superioribus sententiis penè; Consulendi prætereà, qui istis cognata scribunt: Fr. Lucas Vvaddingus tractatu pro Legatione Conceptionis, 10. orat. 9. §. 8. Leo Castrius disp. de translationibus sacræ Scripturæ, cap. 3.

ANTELOQVIVM IV.

Argumentum Canticorum mysticum, & historiale accommodatum ad mores.

SVPERERANT adhuc non pauca, neque iniucunda, quæ cum elapso Præloquio cognationem haberent, quorum tractationem distulimus in venturam disceptationem; partim, ne excresceret supra modum præcedens controuersia; partim, quò vicissitudine Ethicorum discursuum Lectoris fastidium alleuaremus.

SECTIO I.

MARIA *peccatrice vuluâ concepta, de originaria culpa non contraxit.*

1. SPONSAM nobis proposuit Epithalamij initium hœdos ad pastum agentem, vineis excubantem Sole sub ardenti ad meridiem, nempe, post greges sodalium. Hanc duris assuetam laboribus, rusticis educatam exercitationibus subita mutatione nūcupat *pulcherrimam inter mulieres*, ac tandem totam speciosam, & sine macula proclamat, Itáne formosa absque næuo, in vineis, inter pastorum mapalia, Phœbo grauiori percussa? Et nónne hæc vniuersa speciei dānosa, nocitura potiùs faciei, quàm decorem iuuatura? Sic equidem in reliquis femineæ conditionis: sed habet femina hæc priuilegium supra feminas omnes: quibus illis forma minuitur, his incrementum accipit sponsæ nostræ species: deturpent cæteras mulieres rusticana opera, vineæ cucumerarium pastoris tabernaculum, meridianus candor sub æstiuo Cane; his decorabitur magis sponsa: Iam intueor MARIÆ fauores: concipitur illa Annæ vtero, non contrahit corruptelam antiquam generis: quid hoc est? Nemo ex viro & femina conceptus à prima culpa immunis: omnes quippe peccauerunt in Adam, & in omnes pertransiit noxa: Sed non, quæ pro omnibus lata lex est, MARIAM comprehendit: excipitur generali diplomate; & vbi vitiatur totum humanum genus, emergit illa purior: Astra non sunt munda in conspectu eius, cuius splendorem Sol, & Luna mirantur: sic, quæ reliquos mortales deformant, sponsæ nostræ pulchritudinem potiùs promouent.

2. Sedebat Elias super verticem Carmeli, & iam propè aderat tempus, vt nubes laxaret ille, qui ad vocem Prophetæ tot annis cohibuit, ne pluerent super terram inimicam: ergo ad puerum suum: *Ascende* (ait Reg 3 cap. 18 vers. 43.) *& prospice contra mare. In septima autem vice: Ecce nubecula* (inquit) *parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari.* Proh qualem partum nobis edit mare! quàm dissimilis genitrici soboles! Mare ex grauibus est, deorsum fertur: nubecula ista supera & conuexa petit, tranat aërem, astra penè superuolitat: Oceanus amarus est, potatoris insuauis; lymphas præbet, sed quæ siti non medentur, accrescunt magis: quæ de nubibus veniunt stillæ, iucundi saporis sunt, palatum recreant, arentem consolantur: MARIAM in nubecula, Annæ vterum in mari agnouit Ioannes Hierosolymitanus tractatu de Institutione Monachorum, capit. 32. Anna quippe amara, salsa, & mordicans ab originario contagio: *Anna à prima noxe pondere ima petens, erigi nescia:* 3 Reg. 18. 43.

licèt autem hæc nubecula (nempe, Virgo Beata) Ioann. Hier. *esset originaliter eiusdem natura cum mari; alterius tamen fuit qualitatis, alteriúsque proprietatis: mare quippe ponderosum est, & amarum, sed nubecula illa leuis fuit, & dulcis:* Hæc magna Virginis gloria, ab aquis esse, & nihil insalubre de salsissimo gurgite trahere: viri, feminæque complexibus concipi, culpa non conmaculari: vbi cæteris præcipitium est, MARIA ascendit: vbi super Æthiopes fuscantur, illa candida, & impolluta euadit.

3. Hæc est Virgo sapiens, etiam à primis crepusculis, statim ac concepta rationis vsu donata, quam iam tum intelligentem Pater eius Dauid alloquitur Psalmo 44 *Audi, Filia, & vide, & in-* Psal.44. 11. *clina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui; & concupiscet Rex decorem tuũ.* Quid est, *concupiscet decorem tuum?* id est, in matrem, paritérque sponsam assumet Rex immortalis, & æternus, vnigenitus, nimirum, qui est in sinu Patris: Verùm pro tanta dignatione, animaduerte, quale pretium postulet: *Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui:* nempe, populus tuus totus conceptus in ira, & immunditia: graue nanque iugum à prima culpa super filios omnes Adam: cuius contagionis nec populus sanctus Israël, & Deo dilectus, liber: pertransiuit & in domum tuam: nam in Ioachimum, & Annam peruenit originalis transgressio: Tu igitur, vt Sponsa, Genitríxque Verbi fias, detestare mores populi tui, renuncia proauis, dissimilis euade & conciuibus, & cognatis: illi nanque statim atque animati fuerunt, deformes euasêre; incubuit nox atra super eos à pomi noxialis infando morsu: te oportet lucidam prodire, quoniam concupiuit Rex decorem tuum: hoc est *obliuisci populum tuum, & domum patris tui:* diuersè concipi, atque illi concepti sunt. Illa prima animatio tua in splendoribus Sanctorum, circumamicta lumine, tota clarifica: populus tuus, & domus patris tui sedebat tum in tenebris, & in vmbra mortis: alioquin, si non tu talis concipetêre Mulier amicta Sole, & vestimenta tua candida sicut nix, quomodo speciosus ille præ filiis hominum, atque oleo lætitiæ præ consortibus vnctus, concupisceret decorem tuum; & Matrem, Sponsámque assumeret, iræ filiam, & tanquam vnam de stultis mulieribus? Præclarè Leo Sapiens Imperator. Leo Imperator, cognomento Sapiens serm. de Annunciatione: *Cum adhuc in lumbis paternis contineréris, progenitor tuus clamabat: Audi, Filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: Audisti verè, ô Filia, commonitionem, & oblita es populi tui, & fortis, & domus paterna, fortis, videlicet, illius, quam Eua progenitrix toti generi distribuit: infinito illo affectuum, passionum, animi perturbationum cumulo, quasi hæreditario relicto: at nihil horum tu in domum tuam intulisti.*

4. Cantet & nobis aliud Dauid de Filia ex Psal- Psal.67. 14. mo 67. *Si dormiatis inter medios cleros, penna columba deargentata, & posteriora dorsi eius in pallore auri:* Ex Hebræo plures vertunt, apud Folen- Foleng. gium, quam etiam lectionem Iansenius non de- Iansen. spicit: *Si dormiatis inter chytropodes:* & explicant quidem de cacabis, ollisque fuliginosis & atratis: Modò non discussurus sum, an hæc satis apta versio: sequor nunc, quoniam non paucorum est. Atque sanè difficultas loci communis, statim se oculis ingerit: nam mirum positos inter nigricantes tripodas, quorum fuligo nullo negotio inficit, non maculari, non fuscos fieri: at candore excellere non qualicunque, verùm, qui columbarum argentum æmuletur, stupendum prorsus est: auscultemus Guillelmo patuo Guillielm. de Virgine Matre construenti apud Delrium illa cap.2. Canticorum: *Adiuro vos filia Hierusalem, &c. Dormiebat pia Mater inter medios cleros, & erant penna eius, penna columba deargentata: Quis mihi dabit alas sicut columba huic, & volabo, & requiescam? Quippe non illi datum est, sicut cæteris: sed sic inter omnes participes vanitatis, habeat priuilegium Mater Veritatis; Penna eius virtutes eius, quibus subleuatur à terra, licèt originaliter esset ex terra: penna eius deargentata, id est, nitida, nihil obscura, vel sordida admixtionis habentes, cùm dormiret in medio duorum clerorum, id est, fortium:* Sanè MARIAM si vtcunque tersam dixerimus, si nitidam, si super lac, & quidquid albidum est, candidam, non magnum aliquid pronunciauerimus: de Regina quippe cœlorum, & quæ adstat à dextris dilecti in vestitu deauraro: hanc tamen si cogitemus positam in medio, hinc atque hinc circundatam cacabis fuliginosis, & nigricantibus, non atratam prodire, non deturpari vestes, niueas & immaculatas; erit, quod supra modum suspiciamus: Dicam semel: non nasci ex femina, & viro, Adæ posteris; non concipi aluo, cuius integritas læsa, & liberam esse ab originario næuo, felicitas est: sed Annæ, & Ioachimi lumbis prodire, qui à prima noxa super tripodas, & fumosos cacabos nigri, atque inter tenebriones locatam, fulgidam, & micantem esse, cum auri, & argenti nitore certare, iis prodeuntem sedibus, quibus vniuersi decolorantur, vni MARIÆ concessa tanta gloria: Ipsa ergo est, & ipsa sola, quæ inter medios cacabos requiescit; & tamen pennæ eius columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi illius in pallore auri.

Sed loquatur nobis Moyses, & concelebret 5. vnà cum Dauidis Lyra MARIÆ priuilegium: is igitur de Noëno loquens cataclysmo cap.8. Genes.8.10. vers.10. *Expectatis autem vltrà septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca: at illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum oliua, virentibus foliis in ore suo.* Quæro, cuius ætatis hic surculus oleæ? eiúsne, quæ antecessit generale diluuium? At periisset ab aquarum violentia: voluitabantur in profundum vrbes muratæ cum turribus suis; cedebat vndis rapidissimis quicquid in rerum naturâ duraturum, & adamantinum videbatur; & staret arbor, non de magnis, & tempestatem pati aptis? Si nos ad subsequentia tempora referamus, quomodo frondescere potuit septem diebus, quibus extra aquam fuerat? Minùs autem credibile est sub aquis germinasse; Denique, vt pepercisset impetus fluminum, quia fragile lignum erat: rapida enim quæque, & ingentium virium, non nisi aduersùs contumacia, & cedere nolentia, virtutem exercent: quo pacto virorem tanto tẽpore sub vorticibus conseruauit, & non à nimia humectatione com- Pereira. putruit? Pererius lib.13. in Genesim, num 84. Chrysost. Ambros. Chrysostomum sequutus, & ex parte Ambrosium, putat, oleam hanc ex his arboribus fuisse, quæ cataclysmum præcesserunt: itaque liberatam communi vastatione; sed & nullo vnquam tempore virorem amisisse: Lubet in huius oleæ admiratione defigi, & commorari; Quæ est hæc tam digna, tam beata arbor, quam communis ruina

rhina non comprehendit: non prostrauit? Quis hic tam eximius surculus, qui viret, & recens est, squalentibus vniuersis, & seoium induentibus à longa vodarum continuatione? Sed quæ est hæc olea, stare sola potens, cùm raptaret cuncta torrentis impetus, nisi Mater illa intacta, quasi oliua speciosa in campis? *Nam sicut oleum reliquum liquorem supernatat*, (inquit Halgrinius Cardinalis ad cap. 1. Cantic. loquens de MARIA:) *sic nomen eius, & inuocatio nominis eius, omnium Sanctorum nomina, & inuocationem nominum superexcellit, & superat in efficacia subuentionis, & obtentu diuinæ gratiæ, & Dæmonum fuga.* In hac igitur olea quid potissimum? Quòd viret? Paruum hoc: At inter diluuia malorum, cùm validissima quæque superaret tempestatum immanitas, & decorem, venustatémque omnem amitterent iucunda cuncta, illæsam mansisse, iuuenili flore gaudentem: vbi squalor reliqua occupauit, ibi speciei incrementa accepisse: conceptionem, quæ vniuersos Adæ posteros maculauit, MARIÆ gratiam, & splendorem attulisse: hæc verè sunt *ex Magnis illis, quæ fecit huic Virgini, qui potens est, & sanctum nomen eius.*

Halgrin.

6. Pergamus vlteriùs audire Moysem. Nam, vt virentem ramum conspexit senea mirabilis arcæ gubernator, subiungit textus: *Intellexit ergo Noë, quòd cessassent aquæ super terram.* Quibus placet adiungere Ambrosij velut paraphrasim libro de Noë, & arca, cap. 19. *Vir iustus gauisus est, fructum de veteri semine aliquem reseruatum; & inde collegit misericordiæ insigne diuinæ, quod iā diluuium remouisset, quæ fructum demonstraret, cui non potuissent nocere diluuia.* Hæreo in illis verbis: *Cui non potuissent nocere diluuia:* Inde collegit, quòd diluuium remouisset. At, quomodo philosophatur ex frondescentis oleæ conspectu? An, quia virebat? Sed olea continuò viret, nunquámque iuuentæ honore spoliatur, Plinio assertore lib. 16. cap. 10. Quid, quod viror ille potuit esse ab arbore de nouo producta, vt ibidem sentit Ambrosius? Non igitur satis colligi potuit de stirpibus esse, quæ diluuij vim euasissent? An ideò existimauit, aquas absumptas; quoniam ex humilibus & depressis ligni olea est, atque adeò cùm ipsa caput super gurgitem erexit, indicio certo fuisse, vndas imminutas omninò? Ita visum Saliano tom 1. anno mundi 1656. num. 53. Sed Plinius & in collibus prouenire oleam affirmat lib. 17. cap. 20. & non proceriorem arborem in Bætica, eiusdem lib. cap. 12. Ergo dixerimus respexisse Noë ad mysticam oleam, puellam, videlicet, illibati pudoris, & Matrem tamen; Igitur ille vt præsensit decreuisse Deum Virginem formare, quam communis peccati virus, & aura pestilens non attingeret: *Cui non potuissent nocere* (vt Ambrosij sermone vtar; originalis noxæ *diluuia*:) inde collegit pacificata, & quę in cœlo, & quæ in terris sunt: videbat enim in Spiritu, statim ac huiusmodi femina prodiret, quę, cùm ex semine Adæ fuisset, maculam primã non contraxisset, vti reliqua progenies; Dei Filiũ aptam se Genitricem inuenisse contemplatum, venturum continuò in terras; egressurúmque à summo cœlo in salutem populi sui: collegit igitur probè, & alio ingenio philosophatus est, consopitas iras veteres diluuium & interitionem cessasse & decantandam deinceps à multitudine militiæ cœlestis, gloriam in excelsis Deo, & in terra pacem hominibus bonæ voluntatis.

Ambros.

Olea semper virens. Plin.

Salian. Plin.

Audiamus & Moysem de seipso enarrantem. Dum itaque pasceret oues Iethro soceri sui, Exod. 3. *Videbat, quod rubus arderet, & non combureretur:* Inuasit cupido mysterij singularis; & dum appropinquaret, clamatum de medio rubi: *Ne appropies huc: solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Disquiro, quamobrem Legislatori imperatum, discalceatum incedere, præsertim cùm non vulgaris ignominiæ genus esset, discoopertis ambulare pedibus? Portenti quippe instar fuit, quòd euangelicus Vates (Isaiæ cap. 20.) calceamenta deponere iussus sit. Erit, vt respondeant, textum ipsum causam innuere, quòd locus, in quo staret, sanctus fuisset, & Orientales in more haberent (vt memorat Lyranus) cùm loca sancta ingrederentur, pedes discooperire: Sed hæc vt vera sint, quamobrem filiis Israël præceptum Exod. cap. 12. num. 11. dum agnum paschalem comederent, vti calceamenta in pedibus perferrent; Vrgeo ista: Non alia sanctitas loci illius, quàm quòd rubum eum sustineret, qui, ob incombustionem, virginei, aut conceptus, aut partus imaginem repræsentaret: Atqui typicus agnus Sacramentorum maximum, Eucharistiam, nempe, adumbrabat: Igitur non minor sanctitudo rubi, quàm agni: vtraque namque in figuris erat: Quamobrem itaque, si ponendorum ratio est calceamentorum, religio, & sanctitas, non etiam in manducando agno eidem obseruantur cultus, nempe, vt Hebræi nudipedes appareant? Sanè dum calceos abiicere Moysi imperatur, id significatum reor: modò velit particeps esse eius, quem rubus denotabat, arcani, oportere tanta excellere puritate, quanta ipsi immortales Spiritus, hoc est, ab omni næuo liberum esse, siue originales sordes intelligantur, seu personales offensæ mortiferæ, aut veniales: Arbitror ad hæc intentum Origenem homil. vnica in libros Regum, prope medium, ita scribentem: *Sic dicitur ad Moysen: Solue corrigiam calceamenti tui: locus enim, in quo tu stas, terra sancta est. Et quid putamus, quod in hic non aliquid mysterij obtectum sit; sed, quia Deus execrabatur calceamenta corporalia, ideo hæc iubebantur? Aut illud magis putandum est quòd cùm exiret de terra Ægypti, habebat calceamenta de pellibus mortuis, & erat velut quadã mortalitate constrictus: cùm verò cœpit proficere ad virtutem, & ascendere ad montem Dei, atque ibi immortalibus ministrare mysteriis, tunc dicitur ad eum, vt indicia mortalitatis abiiceret, quæ in calceamentis pelliceis designantur.* Venustè illud: *Vt indicia mortalitatis abiiceret.* Nec enim vel notas, & symbola portare, quæ mortem, & corruptelam designent, permittunt; adeò omnia volunt æmula cœlestibus: At, cur hoc potiùs comparatione significatorum per rubum, quàm eorum, quorum figura agnus typicus; Nempe, agnus Eucharistiam adumbrabat: ad hanc si quis cum venialibus accedat noxis, non ideo mensa absolutè indignus habetur: rubus autem vniendam cum humana natura diuinitatem repræsentabat, vt multis ostendit noster Fernandez visione 6. Comment. 1 sect. 4. Pererius in Exod. cap. 3. disp. 5. Ad hoc autem tam sublime opus non sufficit mortifera labe carere, exuenda omnis prorsus culpa; etiam leues & veniales defectus: Quid dixerim de originali labe? Præcipitur itaque Moysi calceamenta, hoc est, omnem corruptelæ, & mortalitatis sensum deponere, & in angeli-

7.

Exod. 3. 2.

Lyran. Orientales ingressuri loca sacra, calceos exuebant.

Isaiæ. 20.

Origen.

Fernand. Pereira.

eam transire munditiem; non quia loca sancta vtcunque calcaturus esset; sed, quoniam eam terram ingredi oporteret, quæ Incarnationis mysteriis inseruiret: Quibus indicatur, Verbum haudquaquam ab ea femina carnem sumpturum, quæ prima, & communi noxa comprehensa fuisset: non enim aliquod cuiusuis culpæ vestigium sustert tellus, locúsque incarnando Deo destinatus.

8. Verùm, stare non posse hanc expositionem asseras: quippe spatium illud glebæ, quod rubus occupauerat, terra erat spinas & tribulos procreans; de hoc enim genere rubus aculeatus, quemadmodum Philo in Vita Moysis declarat: at verò terra tam malignos fructus producens, maledicta est: sic enim Adæ testatum ab initio: *Maledicta terra in opere tuo*, (Genes. cap. 3. vers. 18.) *spinas, & tribulos germinabit tibi:* Quomodo igitur terra maledicta, & peccati anathemate odiosa, eius esse potuerit symbolum munditiei, quæ omne genus delicti excludat? Respondeo, hoc esse rarum admodum, & prodigij instar, terram spinosam, & maledictioni obnoxiam ferre fructus immaculatos; & descendere ignem, hoc est, Spiritus sancti gratiam, (sic enim explicat Augustinus serm. 86. de tempore) super rubum, cuius spinis repræsentantur delicta: *Putamus* (ait idem Augustinus serm. de rubo, ad finem tom. 10.) *rubum bonum aliquid significare, cùm sint spinæ?* Ob hoc itaque Moyses visionem magnam appellauit: Verùm, cui reseruata ingentia prodigia, si non MARIÆ? Concepta intra Annæ vterum: locus ille portio erat ex terra maledicta, originali nempe, infecta est Anna contagio: at in primo Marianæ animationis instanti dignatus forsan descendere ignis, Paraclitus cum gratiarum abundantia, quoniam claustra, quibus puellula continebatur, ex senticosis erant, & spinas protulit genitrix ab initio, quemadmodum cætera Adæ progenies? Imò verò descendit eum plenitudine ignis. disce à Bernardo: *Longè verò aliter* MARIA *meruit* (testatur serm. 1. de Natiuitate Virginis) *non velut summatim tangi, sed operiri magis vndique, & circunfundi, & tamquam ipso igne concludi. Candidissimus sanè, & calidissimus huius mulieris amictus: cuius omnia tam excellenter irradiata noscuntur vt nihil in ea, non dico tenebrosum, sed obscurum saltem, vel minùs lucidum, sed ne tepidũ quidem aliquid, aut feruentissimum, vt quantùm sine personali vnione creatura conditio patiatur, luci illi inaccessibili videatur immersa: Meritò quidem admiraris, Moyses sancte, & curiosiùs desideras intueri.* Stat igitur terram spinosam esse, & sanctum germinare: stat, Annam sub Adæ peccato gemere, & MARIAM concipere næui omnis expertem. Quid? Spinæ prohibent? Sed audi ex nostris partibus factum Poëtam lib. 2. Operis Paschalis.

Philo. — Genes. 3. — August. — *Ingens prodigium in immaculata Mariæ Conceptione elucet.* — Bernard.

Ac velut è spinis mollis rosa surgit acutis,
Nil quod lædat habẽs, matrẽque obscurat honore:
Sic Euæ de stirpe sacrâ veniente MARIA
Virginis antiqua facinus noua Virgo piaret.

Quæ eadem soluta oratione iterum repetit Paschalis Operis capite primo: Alios citat Ægidius de Præsentat. lib. 3. pro immunitate MARIÆ, quæst. 4. art. 1. 5. 1.

SECTIO II.

Non decuisse originario vitio MARIAM *infici, quando in Dei Genitricem eligenda fuerat.*

SED, quando ab exteris Prouinciis Sponsam accire nobilissimo placuit Dynastæ, quorsum ex Libano? Imò ex Libano quidem: oportebat namque virginem tanto Principi iungendam, ea excellere pulchritudine, quæ næuum omnem repudiaret: sed in Libano talis puella solùm, quæ tota formosa, in qua macula nulla, non inquinamenti vestigium aliquod: O Libani priuilegium! inde assumantur Regum quæ futuræ vxores, puro & quæ matres etiam: Regis certè Genitrix, & Regis, cuius cum Sole, & Luna permanet imperium, MARIA: atque ideo à Libano vocatur: *Veni de Libano, sponsa mea: veni de Libano, veni.* Cantic. cap. 4. vers. 8. Cuius ô sponsa? Equidem Patris sponsa, Filij Mater: Benè de Libano, id est, candidatione, quæ talis: non enim decebat in gnati parentem eligi, nisi quæ dealbata esset, & quidem semper dealbata, & pura: si enim vel ad instans noctem passa fuisset, Matrem Verbum incarnandum non habuisset: Et quomodo non contempsisset immundum aliquando vas? Mittitur vnus de Seraphim, vt purget Esaïæ labia, tulitque forcipiem, & de ignibus extraxit calculum, quo mundaretur Vates, Esaïæ cap. 6. vers. 6. Opus & Hieremiæ purificare linguam: *Et misit Dominus manum suum, & tetigit os eius*, Hieremiæ cap. 1. vers. 9. Quare non & forcipe Dominus vsus, aut cur hero famulus delicatior est? Nunquid verebatur, ne accensus carbo tangentis palmam notaret, vstularetúrque? Sed Spiritus erat, qui lædi non poterat à flamma: At percipe: quoniam Hieremias innocens & purus, siquidem puerum se esse dicit, & ex balbutientibus, sanè, vt qui loqui nesciret; talis verò ætas innocua est: Esaïas autem de sordibus conqueritur, quas sermocinando contraxerit; polluta enim se habere labia fatebatur: Ergo indignum putauerit Seraphim manu attrectare labia immunda? non quanquam Esaïæos sit, modò inquinatum: Exploremus quid Adamantius sentiat hom. 2. in Hieremiam *Obserua* (ait) *differentias Hieremiæ, & Esaïæ: Esaïas, quoniam confessus est, immunda verba habere se, non extendit Dominus manum suam, neque vnum ex Seraphim manu sua labia eius tetigit: sed forcipe solùm tangens ait: Ecce abstuli iniquitates tuas: Hieremiæ autem, quia sanctificatus erat in vulua, non forceps mittitur, neque de altari carbo incensus: nihil enim habebat igne dignum; sed ipsa manus Domini tetigit eum:* Iam igitur, si de ministris summi Regis vnus indecorum reputat, manum Prophetæ adhibere palato, eò quòd esset immundum, quonam modo arbitrabimur, Verbum, candoris æterni speculum, de ea passibilitatis indumentum sumpturum, quam non ignoraret Dæmonibus subiectam aliquando, filiam iræ ob contractam originеam labem extitisse? Non equidem talem in Matrem vllo pacto elegisset, qui potuit sibi Genitricem creare sine ruga aliqua.

9. — Cantic. 4. 8. — Esaïæ 6. 6. — Hieremiæ c. 1. 9. — *Cur forcipe, & non manu, Esaïæ labia Seraphim attrectauerit.* — Origen.

Fabricauit

10\. Fabricauit Deus statim à primordio rerum olympum; sed informem aliquandiu reliquit. Percipiamus à Magno Basilio homil. 2. in Hexameron: *De cælo etiamnum dicere licuerit non admodum dissimilia, quando idipsum excultum nondum erat. aut perpolitum: necdum enim sic decentem ornatum obtinebat, quippe quod non tam splendescebat radiosissimo Sole, Lunâque circumfusum; at neque stellarum choris, tanquam sertis redimibatur: neque enim dum istiusmodi erant condita: à veritate igitur nihil aberrauerit, cælum quoque si dixerit fuisse inconditum:* Sed, quamobrem distulit Creator ætheris & firmamenti ornatum? Singulariter quidem opinatus est Anastasius Sin. ita, propterea factum, vt Hebræi proni ad Phœbum, Dianámque, & reliqua adoranda astra, scientes per Moysem, informem fuisse primam ætheris molitionem, diuinitatem negarent illis: Sic multis anagogicarum contemplationum de Hexamero libro primo: Sed, quam vim habent ista, vt Idololatras terreant? Maximam penè, pulcherrimam quoque: venustè enim cogitauit Moyses in suspicionem meritò vocari posse eius diuinitatem rei, quæ in fordibus iacuisset aliquando, cuius exordia obscura fuissent: diuina esse nequeat, sed neque diuinitatis apta sedes, quod non perpetuò nitens & indefæcatum extiterit: Benè, quòd cœlum inornatum proponatur: despicient pro Deo colere facilè Israëlitæ, quod norint incomptum fuisse sub initio creationis: quæ enim conuenio diuinitatis, & deformis olympi: Equidem MARIÆ vterus, nedum anima, cœlum. Epiphanius serm. de laudibus MARIÆ: *O vterum cælo ampliorem, qui Deum in te non coarctasti! ô vterum septem cælis sublimiorem, & latiorem:* Dicemúsne igitur, hoc cœlum aliquando impolitum fuisse? Verùm, nónne, si tale quidquam affirmaremus, consequens esset, vt doceremus, nequaquam vterum, nempe, feminæ, cuius anima primæ & communis noxæ crimine pollnta fuerit, diuoinitatis incarnatæ vehiculum fuisse? Ergo, quò assentiamur, carni de MARIÆ visceribus sumptæ vnitam diuinitatem, asseramus meliorem olympum corporeo hoc, & aspectabili fuisse, quòd nimirum, simul ac è fingentis elapsus sit digitis, ornatissimus prodierit, sic vt rudiratem atque infantiam vniuersam ignorauerit: vtique MARIA semper adulta, gratiosa, splendescens, & opus perfecti decoris ab initio formationis.

Basilius.

Anast. Sin.

Eximia ratio propter quam firmamenti ornatum distulerit Creator.

Epiphan.

11\. At, quando cœlum rude & impolitum formasse voluptas, cur non etiam & hominem, quem in perfecta ætate creatum, integrum, & suis absolutum numeris Theologorum sententia est? Quamobrem creandarum rerum mutatus ordo: Sanè Deus hominem condens ad Christum ferebatur, eámque in similitudine carnem aptabat, quæ Verbum sub humanis lineamentis occultaret: quanquam igitur formandi præstituto tempore corporis Messiæ imago illa solùm, sed in typum innuere voluit, quod veritas portaret: arbitratus igitur decere, vt cato diuinitati iungenda nesciret vitia rudis & indoctæ ætatis, ab exordio consummatum effinxit: Atque hinc, cùm cætera imperio produxisset, *fiat*, inquiens, & luci & aliis creaturis; lutum, vnde prosilitet Adam, manibus ipse suis compinxit, distinxit, sequestrauit: Certè istud Angeli facere nouerant: cur non eis creditum? Equidem summi artifices, cùm discipulos numerant, qui inuentione, & scientia excellunt, exempli causa, pingendi gnatus quispiam, iis committunt vti manum tabulæ admoueant, lineamenta scribant, colores superinducant, ipsi adstant, tantúmque voce de his, illiúe admonent, penicillo tetetim feriante: at si opus eius ad viuum exprimere effigiem, qui summa in Republica gubernatione potitur; ecce continuò ad operam magister ipse accingitur; & cùm famulorum abundet multitudine, ipse omnia præparare, ipse etiam minora quæque agere; quin & interdicit seuerè discentibus, ne vel tangatur ab eis tabula: Quid est hoc? Ille tam otiosus tota die; & mensibus, & anno, nunc tam sollicitus, tam vigil, tam pertinax in laborando? Sanè ideò quoniam non plebeio alicui, non etiam honesto ciui, sed vel Consuli, vel regia conspicuo auctoritate, pictura aptatur? quamobrem necesse est iterum, atque iterum prouidere, ne quid sit, non dicam reprehensione dignum, sed quod non summum, atque eximium iudicetur: In hunc morem, quoniam & Deus Adamum plasticans Christi effotmabat iconem, eámque pingebat carnem, quæ diuinitati copulanda erat; quasi veritus quodammodo, ne omnia prodirent summa commendatione dignissima; ne Angelis, sanè doctissimis ministris, credidit opus, ipse ducere lineamenta, ipse secernere, ipse conglutinare massam: Facundè Aurelius Prudentius in Apotheosi, titulo, *Aduersùs Phantasmaticos:* Prudent.

Perfectissimè à mente statim ab initio Deus Creauit, quia forma[t]io hominis typus erat formationis Christi.

> *Tantus amor terræ, tanta est dilectio nostri:*
> *Dignatur prspinguis humi comprehendere mollē*
> *Diuinus glebam digitus; nec sordida sensit*
> *Harentis massæ contagia: iusserat, vt lux*
> *Consieret, facta est, vt iusserat, omnia iusses*
> *Imperantè nouas traxerunt edita formas:*
> *Solus homo emeruit Domini formabile dextra*
> *Os capere. & flabre deitatis pigmine nasci*
> *Decr erat quoniam* (nempe, hoc attennonis tantæ causa) *Christum Deus incorrupto*
> *Dignum habuit digitis, & cha[r]i condere pignus.*

Iam itaque argumentabimur: si tanta de carne cura, quæ diuinitati sociaretur; & tum quidem, quando vmbræ solùm efformabantur, nempe, vti proderent vniuersa absolutissima; quid arbitrabimur de nobiliori eius, quæ carnem subministratura erat, parte; nempe, de sacratissima Virginis Beatæ Anima? Credemus passum, vt in sordibus Adæ iaceret infaustè captiua: & dignum Deo iudicabimus, vt tantus sit in polienda carne; spiritus, mentisque ornatum negligat? imò, quæ vel carnis prouidentia est, eam sibi copulare voluisse, quæ menti impuræ, Satanæ mancipio quondam conglutinata extiterit? Decet itaque caro ab initio perfectè creata, cùm typus effingeretur, & spiritum ab exordio cum ornamentis pulcherrimis omnium gratiarum à Deo prosilitisse.

Nondum producta integrè creanda, nec quæ formata suis distincta locis, cùm mox velut impatiens adest imperfecto operi spiritus, *& ferebatur super aquas*, Genes. cap. 1. vers. 2. Hebræa indicant, vti communiter adnotant Explanatores, quasi in modum gallinæ incubantis soper oua, & calore fouentis, sic Flamen aquis superincubasse: Grande amoris pignus! Siquidem, cùm & Seruator innuere cuperet, quà tenerè dilexisset Ierosolymitanos ciues, à gallina mutuatus exemplum inter volucrum genus: *Ierusalem, Ierusalem* (inquit Matth. cap. 23. vers. 37.) *quoties volui congregare* 12. Genes. 1. Matth. 23.

congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Sed, quamobrem præ elementis omnibus aquas deperit Spiritus salutis? Nec miror quidem terræ prælatas ab eo vndas: quoniam, vt Alcuinus monuit:
Alcuinus. *Quamobrem præ elementis omnibus Spiritus sanctus aquas adamauerit?* *Terra maledicendum erat, non aquis: quia homo de fructu terræ contra vetitum manducauerat, non de aquis:* Non autem erat conueniens Spiritum elemento insidere, quod aliquo tempore maledictionis feriretur anathemate: Atque hinc in gratiá præsentis instituti apprimè commodum: si enim Flamen elementum detestatur, quoniam maledictioni subiaceret, quomodo Verbum Genitricem admitteret, quæ etiam maledictioni obnoxia fuisset, Adæ maculam contrahens? Sed de aliis duobus elementis disquisitio est, nempe, de igne, atque aëre, quamobrem non & in his deliciatur æque Flamen, atque fouet, velut gallina pullos suos, dilectionem ita contestans? Sanè contemplabatur in generationes venturas ex omnibus elementis latices aquarum eligendos, qui implacabile odium exercerent aduersùs peccatum originale, quod destruerent etiam in non habentibus arbitrij vsum: delectatus est autem hoc victoriæ genere spiritus ita, vt sine mora in aquarum ruere amplexus decreuerit, & perpetrauit: Huiusmodi aliquid Tertullianus de Baptismo,
Tertull. cap. 4. *Sanctus autem vtrique super sanctum ferebatur, aut ab eo, quod superferebatur, id, quod ferebat, sanctitatem mutuabatur; quoniam subiecta quoque materia, eius, qua desuper imminet, qualitatem rapiat, necesse est: ita, de sancto sanctificata natura aquarum, & ipsa sanctificare concepit.* Sed applicemus nostræ Reginæ: Miraris, cur hanc puellam præ omnibus virginibus Genitricem habere voluerit Filius: mirare, cur & Spiritus sanctus præ omnibus elementis vnicè dilexit vndas: nempe, dixeris, eò quòd aquæ inter omnia elementa inimicitias proclament aduersùs peccatum originale; itidem & de MARIA, propterea electam, quia sola ex omni pura creatura inimicitias singulares traheret cum serpente; caput eius, nimirum, doli initium ipso animationis puncto fractura, cùm Adæ fugeret contagium: Sed venusta illa Tertulliani particula: *Sanctum autem vtique super sanctum ferebatur.* Velut significet, Spiritum, qui diuinus esset, sanctam habitationem desiderare; alioquin nec aquis incubaret quidem, si non illæ sanctitudinis datrices; atque ideo & ipsæ sanctæ vocatæ, quoniam mundarent & abluerent: At certè quid Archangelus Virgini denunciauit; *Ideóque* (ait) *& quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Luc.
Luc. 1. cap. 1. vers. 35. Si igitur sanctum, quod MARIA paritura sit: & quando sanctum, non nisi super sanctum fertur, vt docebat Tertullianus; quomodo non sancta MARIA: Sancta quidem ad Filii imitationem, velut antonomasticè: quia perpetuò sancta & impolluta, omni, scilicet, & originali, & actuali labe carens.

Optabat Verbi descensum Esaïas, & inclamabat cap. 45. vers. 8. *Aperiatur terra, & germinet Saluatorem:* Leo Castrensis ex Hebræo transferendum putat, *& germinet* IESVM: bonum quidem germen, sed non à gleba adaperta, certè magis ab horto concluso; neque enim læsum MARIÆ claustrum: Quid est igitur, *aperiatur terra?* Scitè equidem noster Sanchez num. 28. probat vocabulo isto alludi ad vernale tempus: Certè Aprilem, sub quo mense vir adolescit, ab

13\. Esaiæ 45. Leo Castr.

Ver, tempus apertionis dictum. Sanctius.

aperiendo nominatum, Fastorum 4. Naso memorat canens: Naso.

Nam, quia ver aperit tunc omnia, densáque cedit
Frigoris asperitas, fœtáque terra patet,
Aprilem memorant, ab aperto tempore dictum,
Quem Venus iniectà vindicat alma manu.

Neque ab hoc discedere vsu Hebræorum nomina, quibus menses signant, atque distinguunt, breuiter adnotabimus sequuturo Anteloquio, num. 47. & 95. ergo, quæ Deum genitura sit, femina iubetur vernam imitari iucunditatem: quid hoc est? Scitis ab Eua introductum væ, atque lamentum: illa brumæ horrorem intulit, dum Adam ad peccandum incitauit: Iubetur igitur de Euæ fletibus nihil habere; illis sanè, qui ob noxam infliguntur, cámque iudicant; sed totam in lætitia esse: vt vernans mentis alacritas facilè testetur, de culpa non communicasse, quæ sub tristitiis non sit. Sanctius numero 29. eleganter: MARIA *ergo veris nobis speciem, & delicias restituit, quas Eua per fraudem in terras hyeme inducta, quondam abstulerat:* Pingit etiam Augustinus MARIAM veris gratiam serm. 17. in Natali Domini, qui est vigesimus de tempore, quanquam dubito plurimùm, vt sit eius stylus: *Expandat nunc fides splendentis veris pulchra tentoria, spiritus sibilet naturali calore depulso, tenuis Virginem aura resoneat, & fluente refrigerio spiramentis cœlestibus ventiletur: aluus virginalis sertis verecundiæ coronetur, flammeus ibi rosa fulgor anhelet, albens lilium candicet, mollis viola rutilet, purpurei sparganitur flores, & vario nitore depictus Christi thalamus exornetur:* Sed hæc sunt de pariturae vtero, nos mentis indagamus nitelam: Sanè si felix illud æuum durasset, quod statui originalis iustitiæ promittebatur, omnia anni tempora perpetuam veris serenitatem repræsentarent, cui non insipienter aliqui Latini Vatis metrum accommodant ex secundo Georgicorum:

Mentis alacritas secura & innocentis conscientiæ indicium.

August.

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliúmve habuisse tenorem Virgil.
Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri.

Ergo redintegrari tempora illa, & iterum redire ver, postulatur à Vate, vt Saluator exeat in lucem: quid est autem illa voluere iterum tempora, nisi eam, quæ Deum aluo admissura sit, feminam, & carnem illi subministratura ad eum redire statum, à quo prima mulier excidit? id est, vt in iustitia creata sit, & peccatum nescierit originale? Hoc si contingat, tum demum apta erit terra, quæ producat Saluatorem sæculorum, & iustum Domini.

Angelicæ legationis historiam sic exorditur 14.
Lucas cap. 1. v. 27. *Missus est Angelus Gabriel ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph.* Luc. 1.
Vt quid opus fuerat huius desponsationis meminisse? Nempe, vt intelligeremus, propterea destinatum Nuncium, vti Iosepho eam, quæ desponsata fuerat, præriperet, & meliori traderet viro: Nouum planè dictum, nisi assertorem haberet Chrysologum serm. 140. Audi, quonam more declaret peregrinam thesim: *Peruolat* (inquit) *ad sponsam festinus Interpres, vt à Dei sponsa humana desponsationis arceat, & suspendat affectum: neque auferat à Ioseph Virginem; sed reddat Christo, cui est in vtero pignorata, cùm fieret: Christus ergo suam sponsam recipit, non præripit alienã; nec separationem facit, quando suam sibi totam iungit in vno corpore creaturam:* Equidem enentium Chrysol.

vsus

vſus eſt, antequàm integrum tei poſſidendæ ſoluant pretium, quaſi pignoris loco, pecuniæ ſummam aliquam dare ſimul ac conuentum & quanquam apud veterem dominum res, quæcunque illa ſit, perſeueret, donec argentei numerentur omnes, de quibus pactum; tamen iam non licet deinceps alteri cuiquam vendere: quòd ſi quiſquam occupet, ab eo reperere valebit ille, qui pignoris vice nummos apud emptorem reliquit: Deus igitur, *cùm fieret* MARIA, in ipſo creationis inſtanti præuenit vniuerſos emptores: & quoniam optabat ſponſam Filio, etiam & Matrem, antequàm dotem perſolueret iuſtam, & tali dignam coniuge, pignoris vice quædam ex abundantiſſimis theſauris deprompſit: Quamobrem, cùm in hoc agendo Ioſephum anticipaſſet, repetit, quæ iure venditionis ad ipſum pertineant; ſic tamen vendicat, vt & relinquat etiam, & hoc illud Chryſologi: *Chriſtus ergo ſuam ſponſam recipit, non præripit alienam*: At in hoc diſcurſu, illud mouet ſpeciatim: *Cui eſt in vtero pignorata, cùm fieret.* Quamobrem in ipſo *fieri*, & produci Virginis? nempe, Pater æternus ſollicitus de puella, quam Filij & vxorem, & Genitricem nominaret, vidit hanc Virginem exemptam eſſe pacto cum Adamo inito, ſcilicet, maculandam fore omnem eius progeniem, ſi tranſgrederetur poſitam legem de non probando vetitæ arboris fructu: quare iſtud contemplatus, continuò vendicauit ſuis vſibus, pignus obtulit, quo ſtabilis eſſet emptio; hoc eſt igitur pignoratam eſſe MARIAM in vtero, cùm fieret: O felix Virgo, pro qua comparanda ſic vigilat Trinitas beata! ô certè abſque peccato originali! non enim ſic properaret ad emendum Omnipotens, ſi, cùm fieres, ſqualeres ſordibus primæ noxæ. O ſacrum mercaturæ genus, & ter inuideodum! & lætor, & doleo, Regioa admirabilis: gaudeo pro te, pro me contriſtor; nam, vt aliquid haberem, pauperculus & miſer, quo emi poſſis, ſuperexaltabit dioes emptor Deus Pater: quis poterit ſtare io conſpectu eius? Sed habeat quidem, ipſe dignus poſſidere; quoniam, cùm tenuerit, non dimittet amplius ſicut nos, qui citò faſtidimus, citò tepeſcimus.

Maria ab originali labe immunitas fuit veluti pignus quo ſibi iam Deus ſpecialiter reſeruauit.

15. Moriebatur Iacob in terra Ægypti, & dilectiſſimum filium Ioſeph diſcedens adiurauit, vt defuncti cadauer transferret in Chanaan; quamobrem & Ioſeph integrum illud, aromatibus, nimirum, præſeruatum, multa cum pompa in Palæſtinam detulit, Geneſ.cap. 50. verſ.7. At verò ipſe Ioſeph, quæ mandata fratribus dederat? *Deus* (ait) *viſitabit vos: aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto*. cap.eodem, verſ.24. Quamobrem non & carnem, & pelliculam quoque, vnguentis contra putredinis violentiam præmunita? Cur aliquid ſui apud Ægyptios perſtare ſuſtineat Ioſeph, aut cur non aliquid ſui Iacob? Auctor de mirabilibus ſacræ Scripturæ, lib. 1. cap. 15. cauſam autumat, quòd Ioſeph alienigenæ feminæ matrimonio coniunctus ſit, nempe, Aſſenez Putipharis Sacerdotis Heliopoleos filiæ: Iacob autem externo ſanguine non fuerat mixtus: Verùm ego altiori conſilio factum putem; nempe, erat illa regio impiorum hominum, terra planè maledicta: nam peſſimi erant Ægyptij: nolebat igitur ſanctus Patriarcha, ne tantillum ſui requieſcere apud ſemen iniquum: illam, illam deſiderabat terram, io qua nato Seruatore, obtinerent ſibi iuſtitia & pax; terram, quæ daret benignitatem ſuam: Sed, quorſum non idipſum concupinit Ioſeph genitoris ad exemplum? Deo equidem permitteote: nam certè ex Iacob per Iudam deſcenſurus erat Meſſias, cuius inter tritauos ille numeraretur, non ſic Ioſeph; neque enim eius ex linea deſcendit Chriſtus, quando nec ſacerdotium, nec regnum obtinuit: Quoniam ergo de Chriſti progenitoribus Iacob, oportebat, vt integrè maledictam terram fugeret: quoniam ſi maledictum amaſſet, quaſi opus eſſet Euangeliſtarum fide, vt crederemus, eius ex ſemine Chriſtum prognatum: Scio non eſſe ſtabilia hæc ſecundùm hiſtoriam: ſed nunc laxa eſt diſputatio myſtica.

Gen.50.

Auctor de mirab.ſacræ Scripturæ.

O Virgo Beata, gratias ago Filio tuo immortales, quoniam dies venerunt, in quibus nemo muſſitare audeat, te conceptam originario cum næuo: Proh! quot amici tui clamaruor in cœlum, vt diem iſtum viderent, gemitibus inenarrabilibus, & non potuerunt videre! Vidit ſeruulus tuus iſte; vidit ſanè, atque gauiſus eſt plurimùm: At cuius tam ferreum pectus, quod non emollirerur toto conſpirante Orbe, pro tuæ mentis integritate? nam de corpore, nemo Orthodoxorum vnquam dubitauit: Certè quis tam pertinax, atque Hebræus vir, qui nondum veniſſe Meſſiam credit? Sed tamen & de hoc ſilicibus duriori pollicetur Apoſtolus Romanorum c. 11. verſ. 26. *Quoniam cum plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet*: Quem in locum Anſelmi Commentarius: *Terminus* (inquit) *cæcitatis Iſrael erit, vbi plenaria multitudo ex omnibus Gentibus ingreſſa fuerit: quia tunc Iudæi, qui inuenti fuerint, credent, & lumen oculorum mentis recipient ad prædicationem Eliæ, & Henoch*: Ac quamuis multi celebres Interpretes ex veteribus, nouiſque, non omnes Iſraëlitas ſalutem conſequuturos exiſtiment, vt qui futuri de præcipuis Antichriſti inſtrumentis; tamen S. Aquinas in ea ſententia eſt, vt neminem excludat, quem Caietanus, & Dominicus Sotus ſequuti: *Omnis Iſrael ſaluus fiet; id eſt*, (inquit Angelicus Præceptor ad nominata Pauli verba) *non particulariter aliqui ſaluabuntur Iudæi, ſicut modò; ſed vniuerſaliter omnes*: Quid eſt autem intrare plenitudinem Gentium, niſi Euangelium vbique Gentium diſſeminari, cui nationes colla ſubdiderint? Conſule Patrem Suarez tom. 2. in 3 partem diſp. 56. ſect. 1. Riberam in cap 4. Michææ: Maluendam lib. 3. de Antichriſto, cap. 32. 16.

MARIA *immacula à conceptione hodierna ætate non acquieſcere, maximam animi duritiem innuit.*

Rom.11.

Anſelm.

S Thom. Caiet. Sotus.

Suarez. Ribera. Maluend.

17. Igitur certè tum, poſtquàm omnis natio, & lingua, & populus confeſſus fuerit, quoniam Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens, & quia præter IESV nomen, aliud nón eſt, in quo ſaluemur; pudebit Iſraël non eam recepiſſe doctrinam, quam omnes terrarum plagæ admiſerunt, & barbarus, & cultus quiſque amplexus eſt: O vos, filiæ inclytæ Sion ſpiritalis, quibus neque cæcitas incubat, neque liuor erga ſponſam, quid moramini totam pulchram, & ſine ruga & macula, vel aliquo huiuſmodi, ſiue originali, ſeu actuali deprædicare? Expectatis, vt ſubintret nationum plenitudo, & in fines orbis exeat ſonus iſte? Ecce iam Gentes audierunt vocem, quæ ad extremum terræ protenduntur, Gangis habitator, & Americæ incola, & qui Sinam occupant, & Iapones, & Æthiopum populi; omnes Virginem hanc Beatiſſimam dixêre, ſingulariter à Deo prælectam, & ſeruatam, ne communi primæ noxæ contagio inficeretur: Adiungere tantis MARIÆ immunitatem

Maria immunitas ab vniuerſo penè orbe iam agnita & recepta.

tem vociferantibus; adiungere, vt sit gaudium plenum in Ecclesia Sanctorum: alioquin time, ne quis turbatus ex Bernard. epist. 126. sugillet, animaduertens mundo resistentem: *Et tamen adhuc isti, nescio qua contentiosa importunitate, & importuna contentione reclamant: vocant in causam orbem: & cum sua paucitate Vniuersitatem flagitant iudicari.*

Bernard.

Sectio III.

A virtute sola diuitiæ, & splendor, & vera nobilitas.

18. Nullæ in sponsæ nostræ atriis auorum, qui aut Consules, aut Senatores terræ, fumosæ, & attritæ imagines: nulla in vestibulo pendebant de hostibus erepta trophæa: non pensiles horti in fastigiis turrium: non aromatum domus, non laquearia ex Africanæ belluæ dentibus, non crustati parietes, non vermiculatum pauimentum: aberant muliebris mundi infinita illa pondera, quæ enumerat comptioris styli Vates; *lunulæ, & torques*, (Isaiæ cap. 3. vers. 19.) *& monilia, & armillæ, & mitræ, & discriminalia, & periscelides, & muranulæ & olfactoriola.* His omnibus destitutam præsidiis, & summè egentem adamauit impensè sponsus, & *exquisiuit a iuuentute sua: sobrietatem enim, & prudentiam contemplatus in ea, & iustitiam,* (Sapientiæ c. 8. vers. 7.) *& virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus: habiturus propter hoc claritatem apud Seniores iuuenis, & in conspectu potentum admirabilis futurus.* Rectè, *apud Seniores*: apud ipsos enim morantur consilium & sapientia: quis autem sapiens, & integræ mentis non hunc adolescentem supra astra extollat, cùm videret, posthabitis patriæ virginibus, ad quas confluxerant gloriarum stemmatis honor, gazæ immensæ, integra terrarum prouincias æquarura, quicquid in fortunæ bonis venustum; voluisse maritari peregrinæ, incogniti nominis, in sordibus educatæ puellæ, quoniam virtus exibat de illa, & animo excellebat impolluto, à peccatoribus segregato, superis proximo? ratus eam demum veram nobilitatem, non quam vulgus falsis opinionibus commendat; sed, qua homo, per iustitiæ imitationem ad Deum propior accedit, auctorémque magis refert, cuius quantò fuerit expressior imago in creatura, tantò illa sublimior, & supra creata reliqua nobilis, & ingenua.

Sponsæ virtutes nondi- uitias contemplatus Sponsus ipsā adamauit.

Isaiæ 3.

Sap. 8.

19. Quanta maiestas Salomonici templi? quæ dignitas operis? quis Ministrorum splendor? quæ vasorum opulentia? quanta victimarum multitudo? Super hæc omnia Deo vero dicata Basilica. Quidquàmne tali mole nobilius? Cur Deus permisit, Romani vt diruerent, & ciuitatem quoque sanctam, vrbem perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ conculcarent ita, vt non relinquerent lapidem super lapidem, & vtrunque in pomorum custodiam coouerterent? Vbi sunt miracula illa antiqua, Domine, quæ operatus es coram Patribus eorum? cur cessant modò? Vbi zelus domus tuæ, qui comedit te? Tres pueros de fornace ignis liberasti, & de manu Regis iniqui, & non liberabis templum tuum, in quo habitasti? Dicet quispiam, forsan tunc non extitisse nisi reliquias aliquas Salomonici delubri, & templum de nouo ab Herode constructum veteri ædificio gloria & sumptibus impar fuisse: Atqui, Basilicam illam, quæ Christi, & Apostolorum temporibus extitit, & quam ad priscam fabricam Herodes adiunxit, splendore, & opibus vicisse Salomonis opera sacra, qui velit intelligere, legat Riberam ad cap. 2. Aggæi, à num. 46. Placet igitur Ruperti cogitatio lib. 6. de victoria Verbi Dei, cap. 25. meditatur enim ille, cùm Romani obsidione premerent Hierosolymitanos, templum illud nihil solidi cultus, & intemeratæ religionis habuisse: nam legalia à Christi morte cessarunt; atque, vt antiquam obtinerent vim, sacrorum Ministri de nulla re minùs solliciti, quàm de rituum Mosaïcorum obseruantia syncera & absque fuco: Templum itaque tunc si defendisset Deus, videretur in pretio habere, quæ filij huius sæculi tantoperè æstimant, opes, nobilitatem, famam, externam gloriam; nam, quæ tunc in templo amaret Numen, hæc tantùm erant: de virtute enim, & iustitia, nulla remanebat portio: Vt igitur significaret Deus, apud se, probitatisque cultores, forinseca hæc, quæ nationes adorant, non esse in honore; virtutem solam nobilem & locupletem apud eum haberi; permittit ab hostili manu profanari, diripi, expoliari, quoniam religione & cultu vacuum, nihil continebat coram Deo ingens: nam aurum marmora multifaria, Leuitarum numerositas, holocaustomata, byssinæ, & purpureæ Sacerdotum stolæ gemmis intextæ, operis & ingenium & venustas, absente pietate & iustitia, velut peripsema reputat magnus ille, certúsque rerum æstimator: *Planè poterat defendisse* (ait Rupertus loco iam allegato:) *sed erudiendus erat mundus, vt sciret, quod Deus excelsus non pulchris lapidibus, aureisve parietibus templi delectatur; sed fide claritate, & mundis cordibus; & ille est ei optabilis locus.*

Templum ab Herode constructum, quàm augustum!

Ribera. Rupert.

Deus mundi pompam, quàm nihili faciat!

20. Mirum illud; Dauidem, despecto Adonia, diadema & regnum in Salomonem transtulisse. Debebatur honor ille inter multa præterea decoramenta, & singularis priuilegij notas primogenitis: Disputat latè Abulensis ad cap. 25. Gen. quæst. 6. cum Pereira ad prophetiam 13. cap. 49. Gen. num. 14 at maior natu erat Adonias, & defunctis fratribus, qui priùs in lucem prodierant, primogenitus euasit: vnde & ipse Reg. 3. cap. 2. vers. 15. ad Bethsabeam: *Tu*, inquit, *nosti, quia meum erat regnum*: Asseras, non à Dauide, sed Numinis cœlestis significatione delatum Salomoni regnum; nam eodem loco Adonias; *Sed translatum est regnum, & factum est fratris mei: à Domino enim constitutum est ei*: Verùm, vt hæc concedamus, premunt eadem difficilia: Nam Deus rerum naturis se accommodat; quas si aliquando prætergrediatur, pro portento habeatur; quia contra naturam, aut quoad modum, aut quoad substantiam (vt loquuntur Scholæ) agit: Atqui natura ipsa docere videbatur, deferendos præcipuos honores primùm in lucem editis: certè Gentes vniuersæ ferè naturæ velut magisterium sequutæ, in primis quæ cultiores erant prouinciæ, & synderesi parebant magis, perpetuo vsu id sequutæ: Hanc ignur communem Gentium, & nationum doctrinam, quamobrem comparatione Iudaici sceptri, & potestatis Deus inuertere voluit? Equidem apud Deum, viros que secundùm cor Dei, qualis erat Dauid, cætera sordent, si absit prudentia, si magnanimitas, si religio, cæteraque

Cùm Regnandi gloria deberetur primogenitis, cur Salomon Adoniæ prælatus sit? Abul. Pereira. 3 Reg. 2.

cæterique iustitiæ comites: Erat Adonias maior natu, primus inter fratres, Rege satus: rapiebant hæc vulgi oculos, & sententias; & imperij successorem faciebat calculis suis multitudo: *Ex me* (ait ipse) *præposuerat omnis Israel sibi in Regem:* At non hæ apud Numen aptæ dotes gubernaturo: quare, quoniam contemplabatur Salomonem, etsi minorem natu, ætate, iis carentem vitiis, quibus abundabat Adonias, ambitione, scilicet, incredibili, contentione, fastu; transtulit in iuniorem, purpuram, & regiæ dignitatis insignia: arbitratus in Rege spectandum præcipuè, non quàm diues sit, quantos numeret Cæsares inter proauos; sed quàm moderatus, quàm sapiens, quàm ad res arduas gerendas promptus: Non omittamus Lyrensis considerationem ad cap. 48. Genes. *Quia propter maiorem ætatem non est aliquis ponendus in regimine sæculari, vel ecclesiastico, nisi conditiones aliæ ad regendum requisitæ concomitentur: hoc etiam modo David Salomonem Regem instituit, reprobata Adoniæ institutione, 3. Regum cap. 1. eo quòd Salomon sapientior erat:* Quam in normam loquuntur etiam cum elegantia Pineda lib. 2. de rebus Salomonis. cap. 1. num. 5. Salianus tom. 3. ad annum mundi 3019. num. 12.

Virtus sola imperio digna.

Lyrensis.

Pineda. Salian.

21. Dabunt hæc facem verbis Genes. c. 48. Nam Ioseph cùm duos filios, Manassen, & Ephraim, attulisset benedicendos vtique à Iacob nepotes, posuit Ephraïm ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israël: Manassen verò in sinistra sua, ad dexteram, scilicet patris, applicuitque ambos ad eum: *Sic enim posuerat eos Ioseph,* (ait Lyra,) *volens, quòd Manasses, qui erat primogenitus, esset sub manu dextera Iacob, tanquam principalis in illa benedictione:* Quid verò accidit? cui potissimam benedictionem impendit senex? Sanè cancellatis brachiis, & transuersim actis fefellit & spem, & desiderium Ioseph: commutans nanque manus, dexteram posuit super caput Ephraïm iunioris fratris; sinistram autem super caput Manasses, qui maior natu erat: Doluit Ioseph, tulitque vehementiùs: intellexit nanque prælatum in donis & gloria Ephraïm germano natu maximo: nec distulit significare oraculum Iacob: *Et iste quidem erit in populos, & multiplicabitur: sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes:* Videmus præpositum seniori iuniorem fratrem, quantumcunque genitor nisus fuerit in aduersum; quæ causæ singularis differentiæ? quid commisit Manasses? quæ egregia facinora Ephraïm in eum diem? Ambrosio adhæreo qui anteriori fratre Manasse adumbratum putauit semen reprobum & maledictum; adolescentiori germano repræsentatos sanctos & electos Dei filios: Eius verba sunt serm. 14. in Psalm. 118. ad illud: *Voluntaria oris mei beneplacita, &c. Sed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo vtique, quia semen eius multitudo Gentium sit, quæ in hoc sæculo laborem elegit credens in Dominum* IESVM, *vt consolationem haberet futurorum: Manasses semen est populus obliuionis, qui propriam oblitus auctorem, exaltatus ad tempus in hoc sæculo, est datarus in reliquum pœnas graues, qui Deum suum, & Dominum denegauit.* Quæ sic explano. Reprobi figurati per Manassen cupiebant potiora loca, digniorésque sedes occupare. Sed, quibus freti meritis? Nobilitate, robore, diuitiis: nam præter hæc non aliud apud eos, quàm sentina malorum, quàm iniustitia, & delictum: Non sustinuit Numen superbos ausus: excitauit senilem Iacob spiritum,

Gen. 48.

Lyra.

Ambros.

& iuniori deferenda præstantiora decreuit, quem virtutum chorus ambiebat: Itáne arbitrabantur scelerati à viro sancto congerenda meliora in malitiam, & iniquitatem? aut Deum non flocci facere auorum gloriam, corporis speciem, boues eorum crassos, promptuaria eructantia ex hoc in illud, absente æquitate? Discant stulti & infelices damno suo, virtutem solam, bonósque mores apud Deum pretiosa esse: O vos omnes, quorum est primos accubitus distribuere, siue in Ecclesia, & claustris, siue apud sæculum; attendite ad exemplar magnum Iacob Patriarchæ, & discite iudicium, & æquitatem. Ecce filij obliuionis, Luciferi progenies, intentant conscendere latera Aquilonis, sedere ad dexteram in monte Testamenti, esse priores in donis, maiores in imperio. Non est vestrûm date talibus: sinite filios obliuionis, qui foderunt pecuniam Domini, & absconderunt talentum, latere in angulo: ponite super candelabrum semen fertilitatis, filios, nempe, Ephraim; ipsi enim dabunt fructum centesimum: benedixit nanque Dominus coronæ anni illorum, & ideò campi vestri replebuntur vbertate: Sed prosequamur institutum sermonem, & Matthæi lares vnà cum Seruatore intremus.

Officia speciosa bonis danda.

22. Ingressus igitur Christus ædes Matthæi, ex Publicano iam discipuli, *Factum est* (ait Marcus c. 2. v. 15.) *cùm accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores simul discumbebãt cum* IESV: *erant enim multi, qui & sequebantur eum:* Sed non in his nobis mysterium: verùm in explanatione horum verborum Victoris Antiocheni: sic enim meditatur: *At is, qui illum in discipulorum numerum cooptauerat, nihil prorsus cunctatus, aut veritus, statim in domum illius ingreditur: in qua præter vnam patrisfamiliæ pœnitentiam nihil prorsus boni comperit: neque ob id tamen succenset, aut, quod acciderat, probresè obiectat; verùm vna cum cæteris comedit, & bibit, neque oblatam interim benefaciendi occasionem negligit:* In qua Victoris sententia peregrinus, & difficilis illorum verborum sensus: *Domum illius ingreditur, in qua præter vnam patrisfamiliæ pœnitentiam, nihil prorsus boni comperit.* Interrogo enim Victorem, an non fuerint illæ ædes hominis admodum locupletis, atque potentis? Non puto, negauerit, quando constat fuisse Publicani, quod genus hominum substantia, & diuitiis abundasse nemò denegat: Hoc sufficiat nobis: nã sanè in hominis locupletis tecta, conuenientibus præsertim tot conuiuis, paratam opiparã mensam, citra quæstioné est: Porrò, cùm triclinium sternebatur epulaturis, produci solita in apricum, & publici iuris fieri quicquid in supellectile pretiosum, & exquisitum erat; itaque & mensæ, & abacus, & lecti, & aulæa & vniuersa erant ad ostentationem composita: Iam itaque patet difficultas; Quocunque oculos verteret Christus, non poterant non rara quædã & exquisita obiici: si dapes intuebatur, videbat selectas, aëris, nemorum, oceani: si conuiuas, aspiciebat discumbentes in vestitu deaurato, purpura quoque & byssus indumentum eorum: Iam quid refert vnguenta descripsisse: quid vina epulantibus antiquiora? quid testudineos, & eburneos thalamos? quid laquearia ex odorata arbore? Tot igitur, tam superba, ingenua cum intueretur Christus, quo pacto dixerit Victor, nihil *boni* comperisse præter vnius patrisfamiliâs pœnitentiam? Probè loquutus: nam ea omnia, quæ enumera-

Marc. 2.

Vict. Ant.

Bona mundi ante oculos Dei vilescũt. uimus, Christo Iudice, bona non erant: siue quòd tantum apparatum Matthæus rapinis, fraude, malis artibus conquisierat; sic autem coaceruata Christus boni titulis afficere non posset: siue, vt concedamus sine violentia, aut technis comparata; sed ornamenta erant extrinseca, quæ possessores ex se rectos, probósque non faciunt: Quid itaque nobile in oculis Christi, quid bonum & pulchrescens? Sola virtus, & æquitas: Venustè ergo præter iustitiam pænitentis aliud præterea boni nihil contemplatum Redemptorem in domo Matthæi asseruit Victor, cùm tamen vndique cerneret collucere aurum, argentum, purpuram.

23. Sed alia Marci verba expendamus, adiutore eodem Antiocheno Victore: nam docente IESV populos viam salutis, delatum ad eum nuncium, Matrem & Fratres expectare foras: atque ipse, tanquam indignanti similis, *Quæ est* (ait Marc. *Marc 3.* cap 3 vers.33.) *Mater mea, & fratres mei?* Cur Dominus Genitricem, & cognatos nolit agnoscere? an, quia pauperes: (nam, quæ possit esse alia occasio?) Pater, de fabrorum catalogo; quæ peperit, lanificio victitans; consanguinei, Zebedæus, & filij eius, piscatores? Sicne decet euangelicum præconem, qui proclamat à loco alto ad mortales: *Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cælorum*; erubescere, vereri, ne cognoscantur parentes, & coniuncti, siue affinitate, seu sanguine; quoniam nemo illorum est de Consulibus, aut Dynastis? Absit à Seruatore talis cogitatio, qui gloriæ, dum nasceretur, stabulum elegit; ignominiæ, & passioni, locum confertæ multitudinis, metropolim designauit: qui sic vixit, vt non haberet, vbi caput reclinaret: Non itaque pauperes despexit cognatos. *Ioan.7.* Quid igitur eum offendit? Habes sanè Ioannis cap.7.vers.5. Inter rebelles, & incredulos numeratos Christi fratres erant ex his, qui veritati obsecundare renuebant: *Neque enim fratres eius* *Marc.3.* (ait) *credebant in eum*: Habes hoc eodem Marci cap.3. velut insanum, & cerebro vacuum computatum ab illis: *Et cùm audissent sui* (vers.21.) *exierunt tenere eum: dicebant enim; quoniam in* *Virtuosi soli Christi cognati:* *furorem versus est*: Ergo cognationem fide, & iustitia carentem repudiauit: erant quidem consanguinei ex nobilissimo stipite, nempe, de domo David: quid tum? quasi dicat: Nemo mihi obtendat generis canitiem, & deducta stemmata à secundo Iudæorum Monarcha per tot sceptra: non hac ego glorior prosapia: flocci facio: qui fecerit voluntatem Dei, hic frater, & soror *Vict.Ant.* mea, & mater est. Nunc transcribamus Victoris commentum: *Sed & alia quoque data responsionis ratio reddi potest* (ait) *Nam, vt ex Ioanne discimus, fratres illius nec dum in illum credebant: quare etiam, vt paulo antè ex Marco audiuimus, conati sunt illum aliquando comprehendere, vinculísque tanquam mente captum, & furiosum constringere: quia ergo nonnulli, saltem ex illis, eius mentis erant, mirum videri non debet, si Dominus non magnam aliquam illorum, tanquam cognatorum, rationem habendam putarit.*

24. At, vt fuerit culpa quorundam cognatorum, qui restiterunt signis, & prædicationi, & parêre nolebant veritati; quid Genitrix peccauerat, quæ perfectissimè credidit; quæ semper integerrimè obtemperauit? Fortassè parum refert è tali Genitrice ortum esse, quæ illæsa virginitate peperit? Sed quæ par gloria? Quisquámne vnquam mortalium tanti honoris particeps? Non hoc prodigium inauditum à generationibus antiquis? Christus igitur tanta contempserit, nihil fecerit, quando pronunciat, *Quæ est Mater mea?* Fateor quidem Christi ortum ex vtero impolluto, & viralis cõgressus inscio, magnum esse, si quid aliud, & supra natales omnium hominum: nam de hac genitura illud etiam: *Generationem eius quis enarrabit?* At, si per impossibile, quæ sic enixa est, mente intemerata non fuisset: denominationem geniti ex Virgine non sancta Christus nullo in pretio habuisset, apud quem seclusa iustitia & virtutibus cætera iacent sine honore; Puto significare ita Ambrosij discursum *Ambros.* ad cap.8 Lucæ, lib 6. *Nec iniuriosè refutantur parentes* (inquit) *sed religiosiores copula mentium docentur esse quàm corporum.*

Hinc enodare conabimur, quod sacram Historiam cum profana conferentibus nobis, insuetum apparuit: nam Historici gentium his, qui aut in Olympicis, aut in Academicis, aut in naualì, terrestriue pugna excelluêre, Magni cognomenta tribuunt; sacra narratio ab iis abstinet titulis, cùm tamen illa referat, quæ nationum facinora longè superent: Dices, Sanctis quibusdam, & Deo charis tribuere: verùm hinc orta quæstio: quamobrem non magnos nominet alios quoque vitiis seruientes: nam, quòd profana Chronica multos eo honoris vocabulo afficiat, non sanctitudo occasio fuit, sed gestorum gloria, siue inter Palladis, siue inter Bellonæ artes: quare igitur non magnus à diuitiis quispiam in Scripturis, alius ab ingenio, alter à robore? Sanè, si quempiam Deus Magnum scriberet ab auri, argentique congestis aceruis; si à victis prouinciis, & domitis Barbarorum viribus; si à reliquis fortunæ donis, indicaret, hæc apud se ingentia esse: non enim quis Magnum appellauerit alterum ob ea quæ reputat inania, & quisquilias: quò igitur intelligamus, nihil coram Numine magnum præter vnam sanctitudinem, præter sobrietatem, modestiã, cæterásque charites, ideò singulariter Scriptoribus canonicis insinuauit, neminem vt magnum nominarent, nisi de Sanctorũ cohorte: Animaduertit Origenes homil.12.in Leuiticum *Aut ostende mihi in Scripturis*, (ait.) *vbi aliquis peccator, aut parui meriti Magnus appellatus sit? Nusquam, vt opinor, inuenies. Audi verò qui sunt, qui Magni appellantur: De Isaac dicitur: quia proficiebat valdè, vsquequò factus est Magnus valdè: Moyses Magnus dictus est; & Ioannes Baptista, Magnus dictus est: nunc autem IESVS Magnus dictus est: quomodo ergo Magnus est sub peccato positus? Meus autem Sacerdos Magnus IESVS, idcirco magnus est, quia peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius*: Sponsus igitur agrestem puellam, quia virtutibus condecorabatur, satis magnam iudicauit: nec thalamo suo indignam consortem, quæ vera nobilitate, veris afflueret opibus tantis, nempe, animi dotibus.

25. *Regula Magni titulos in Scripturis nõ consueuit nisi Sanctis tribui.* *Origen.*

SECTIO IV.

Gloriosa aggressuris nulli imminent sæuiores inimici domesticis, & parentibus.

RARVM in Principe exemplum aggressurus 26.
sponsus, & quod omnis posteritas summè admiraretur

admiraretur, nempe, coniugem quæsiturus, non quam aurum, & margaritæ, & auorum longa series, & iugera terrarum commendarent solùm; sed, quæ pudica esset, quæ marito obtemperans, quæ ad omnem grauitatem composita; non ab aliis mortalibus acriorem pugnam sustinuit, quàm à consanguineis, & domesticis: ex his filiæ illæ Hierusalem, quæ puellam vellicabant, cùm nigram pronunciarent: quo vocabulo non vnam faciei labem indicabant, quæ nulla erat in virgine tota pulchra, & absque macula; sed significabant vilis ortus ex plebeia genitrice, inter pastorum humiles casas, sordidum vitæ genus; siue, dum hœdos regeret post greges sodalium; siue, dum pro vineis vigilaret: Erat hæc persecutionis vastæ, pariter & crudelis quædam forma: traducebatur namque virtus nominibus virij, & quod ex honestate erat, ex delicto esse asserebant? Nam, quid excelsius, contempsisse diuitias, nobilitatem, amicitiam Optimarum; his antepofuisse vxorem probam, modestiæ specimen, pudicitiæ centrum? Sed hoc ipsum nunquam pro dignitate laudatum facinus domestici aliis tingebant coloribus: affirmabant namque dedecere masculos spiritus ad tam vilia descendere, leuitatem animi, mentisque inconsideratæ temeritatem sæpè appellabant, accusabant immaturos iuuenis annos, & stare oportere contendebant seniorum consiliis, præsertim domesticorum & parentum, quorum erat illa communis causa; ô nunquam non armatos aduersùs grandia consanguineos. O germanitatem magnarum cogitationum nouercam! Vtinam ad Abraham gentis originem attendisset Princeps iste! fortasse inconsultis domesticis & cognatis connubiale fœdus concelebrasset. Sed quid Abraham?

Sponsa appellatur nigra propter vilem ortus ex matre plebeia.

27. Sanè post plurima experimenta athletam prouocauit Deus ad ingens certamen, factúmque in id tempus incognitum, vt filicida esset sine scelere: Iussit igitur dilectissimum Isaac super vnum montium, quem monstraret, victimam offerre, illum senectutis sobolem, lætitiam veteris domus, spem innumerabilium nepotum: paret genitor supernis imperiis: *Et de nocte consurgens* (Genes. cap. 22. vers. 3.) *strauit asinum suum, ducens secum duos iuuenes, & Isaac filium suum.* Verùm quorsum Patriarcha inocti se antelucano, nondum dispergente aurora tenebras nocturnas, committit? Non sciebamus Deum præcepisse, vt per tenebras graderetur, & erat ambulatio discriminis plena: non pareret saltem adolescenti Isaaco, & sineret plenè quiescere? puto voluisse senem, ne domestici sentirent abeuntes, ne mater præsertim iuuenis: At oportebat magis genitricem consciam esse; nec possumus non aliquantùm inhumanum dixisse Abrahamum: an non decebat vltimum vale à matre pignori charissimo datum fuisse? non lauaret filij vultus riuis lachrymarum? non sequeretur oculis recedentem? Sed, quid timebat? ne Sara oraculo non auscultaret, ne obstaret cœlesti monito? Sed suspi ionem hanc veretur, feminæ probitas, in Superos religio, in maritum obseruantia: Sanè, quanta esset vxoris pietas, quanta reuerentia erga Numen immortale, satis perspectum Abrahæ per longa documenta: sciebat feminam sanctam, perfectæ iustitiæ: sed nouerat etiam homo alta sapientia donatus, quaotum à coniunctissimis discrimen res arduas, & per omne æuum

Gen 22.

Cur Abraham filium immolaturus, de nocte itinera se commisit

Sherlogi Antileq. in Cant.

memorabiles, aggressuris: Committam, inquiebat, genitricis auribus facinus, cui nullum simile ab origine sæculorum? Poterit religiosa est: non morabitur discessuram ad mortem prolem: Sed ex coniunctissimis natura est; caro, & sanguis est: quid, si impediat? humanum nihil ab ea alienum: Tutiora eligamus: nihil loquamur matri: & ne sentire quidpiam possit, dum somno indulget, & potentiæ sopiuntur, eamus celeres: nox abscondet fugientes, & silentium opitulabitur conatibus nostris: Opituletur & nostris dictis Abulensis ad cap. 22. Genesis: *Vel fortè* (inquit) *de nocte surrexit, ne vxor, vel serui ab eo quærerent, quò tenderet, & eum impedirent.* Abulensis.

Tot plagis Iob à Dæmone inflictis, dispensante Deo, cur vxor superstes relicta: Fortasse, vt remaneret solatium aliquod inter malorum diluuia? nam femina in adiutorium viro concessa: Sed credet aliquis iam mitem aduersarium commune, inferni Rectorem? Quare trita Patrum, & Interpretum opinatio, ad probationem relictam, nouámque acerbitatem miserandi Regis, nempe, quòd cæteris artibus consequi non poterat, inuictum spiritum vt prosterneret, huius blanditiis, & persuasione consequuturum se non diffidebat Ita Auctor ille sub Origenis titulo lib. 2. in Iob: *Confugiam* inquit) *ad antiqua arma mea, per quæ Adam seductum supplantaui: illic serpentem me induens ad Euam locutus sum deinde per Euam locutus Adam seduxi: habet etiam Iob vxorem, qua me induens, subtiliter per illam eum seducam, atque fraudulenter per eam illi persuadeam.* Gregorius eundem in modum meditatur lib. 3. in Iob, cap. 6. Chrysostomus homil. 3. in Iob: Nazianzenus orat. in laudem Athanasij: Basilius orat. 11. Gaudentius præfat. in tractatum ad varia loca Scripturæ; & alij plures: Hanc ergo sententiam fidelissimam arbitror, & propter summam Doctorum auctoritatem, & propter rerum congruentias; sed aliter interpretandam paulò existimo, ac communè fert iudicium: Patres quippe id insinuare visi cum reliquis Scriptoribus, feminam Satanæ instrumentum esse ad decipiendas animas compositum: quare sexum ipsum in genere respicere videntur, & à quauis muliere strenuissimo cuique athletarum timendum esse: Quòd si his assentimur, non opus erat superstitem relinqui Iobi vxorem, cùm femina quauis viri possit aduersarius ad deceptiones, & alioquin non posse non esse solatio, deiecto & morbido Principi pignus omnium charissimum superesse: Puto igitur quidpiam singulare intentum ab hoste, quod non ex liberis aliquem, sed thori consortem communi strage liberauerit: sic, nempe, philosophatus: Magna & inaccessa penè adoritur Iobus; post superatas inimicæ fortunæ omnes machinas, seipsum vincere tentat; si triumphet, discent mortales, ab homine superari posse quicquid funestum Tartarus euomat, despicient terrores nostros: inuat initiis obstitisse: Sed quibus armis? Non regna amissa, non filiorum inopina mors, non corpus lacerum & hiulcum vndique mouent: iam habeo, quò prosternam: vxor etiamnum salua est: Docuit nos annosa experientia nulla potentiora tela contra Heroës, & maiora audentes domesticorum pugna, hominúmque, quos sanguis coniunxit: volui in hunc scopum, natorum quempiam reseruare; sed noui, vt egregius sicinoribus omnes natura & carne proximi, hostes sunt irati; sic inter cognatos ipsos, quò coniunctior

28.

Origen.

Femina potens instrumentum ad eneruandos iustos.
Gregor.
Chrys.
Nazianz.
Basil.
Gaudent.
Theophan.

M 2

iunctior vnusquisque, eò grauiorem inimicum esse eximiis conatibus: at verò quæ pars vxore vicinior, cùm vxor, atque maritus duo sint in corpore vno, cùm propter thalami sociam, vir patrem, matrémque relinquat? Hanc igitur reseruauit Satan, quoniam coniunctissima erat portio, ac proinde omnium potentissimum aconitum: *Vt hanc haberet pro nouissimo Iob laqueo* (ait Commentarius Origenis nomine lib. 2. in Iob,) *vt postquàm per omnem rem desperaret, tunc per vxorem iustum perderet, sicut ipse arbitrabatur infelix, æstimabat, atque sperabat.*

Origen.

29. In varias allegorias compulit veteres Euangeliorum enarratores sententia illa Matth. cap. 6. vers. 3. *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua:* Nam rectè Eusebius Gallicanus, quem alij Emissenum nuncupant, homilia in hæc verba: *Sed nunquid istud natura corporis sinit? aut intelligentia sensum manuum ministeria sortiuntur?* Quibus oculis pollet læua pars hominis? & vt videat, quæ tam diligens prouidentia cauere possit, ne cernat, quæ socia agit manus? Quid, si vna non possit sustinere dextera, quæ offert pauperi misericors; non succurret compari sinisterior portio, & poterimus tum non scire, quæ contrectauerunt manus nostræ: Sanè Laurentius, Nouariensis Antistes, indicari opinatur, non impediendas esse animæ salutares exercitationes à carne, quæ concupiscit, & bellum ciet aduersùs spiritum: *Nesciat sinistra,* inquit, *quod facit dextera: tale est, quod dicit: Quando bonum aliquod conatur facere dextera, id est, anima; non illam impediat sinistra, quæ est caro: sed, tanquam dormiente sinistra, festinet dextera furtiuo more operari bonum*: Sed, quamobrem, non pedes, non crura, non dorsum, non verticem prohibuit cognoscere, quæ dextera operaretur? Equidem significabat S. Spiritus, agenda, cum sanguine, & carne coniunctis non esse conferenda: at inter hos coniunctiores esse potissimùm vitandos: ideò de viciniori dexteræ membro loquutus, læuam signanter nominauit. Notauit Ambrosius lib. 1. Officiorum, cap. 30. *Nesciat* (inquit) *sinistra tua, quid faciat dextera tua: non de corpore loquitur: sed etiam vnanimis tuus, frater tuus, quod facis, nesciat.* Quorsum prohibentur parentes, ne conscij sint bonorum operum, & inter hos arceantur magis, qui proximiores sunt? nunquid iactantiæ causa, & ne gloriæ feramur aura? Sed, si præcauendum hoc fuerat, celanda potiùs erant peregrinis, & exteris gesta laudatione digna: nam inflat peruagata fama, & exterorum plausus supra domesticum encomium: non magnum quippe est, si domi solùm quempiam cognoscant, & efferant: exiguus rumor est, qui intra patriæ cancellos continetur: Alius igitur Pronunciati illius finis: Sciebat Christus Dominus non alios acerbiores contrarios bonis operibus, quàm domesticos, & sanguine nobis copulatos: horum igitur fugiendas in primis insidias salutem consequi volentibus: inter hos proximiores maximè vitandos: cautio autem omnis à silentio pendet: cum illis igitur haud deliberandum, cum magna aggredimur; tantùm namque distabunt à iuuando, bonúmque fouendo desiderium, vt potiùs duces existant eorum, qui impedire cupiant: & offendiculo esse nobis ad ad insolita properantibus.

Matth. 6.
Euseb.

Quid sit, sinistram manum nescire quod facit dextera?

Laur. Nou

Ambros.

30. Sed comitemur paulisper exploratores missos ab Hebræis in tellurem promissam: *Pergentes igitur vsque ad torrentem botri* (Num. cap. 13. v. 24.) *absciderunt palmitem cum vua sua, quem portauerunt in vecte duo viri, reuersique post quadraginta dies, omni regione circuita, venerunt ad Moysem, & Aaron, detraxerúntque terræ, quam inspexerunt, apud filios Israel, dicentes: Terra, quam lustrauimus, deuorat habitatores suos.* Equidem hæc oratio malitiosè composita ad deterrendos Hebræorum animos, ne velut parta iam præda fruerentur, & optatis potirentur regionibus! nam, quòd assetant tellurem habitatores deglutire, non aliud extitisse refert ex Rabbi Salomone Nicolaus Lyrensis, *quàm vidisse eos in illa terra, in quadam villa homines sepelientes mortuos suos: quod Dominus faciebat ad bonum filiorum Israel, vt pauci remanerent ad pugnandum cum eis: & ipsi exploratores retulerunt ad malum populi Israel:* Itaque inde sumpserunt ansam maledicendi, vnde occasionem sumere oportuerat stimulandi ignauos spiritus, cùm ante visum inimicum Deus prosterneret hostem, & pugnaret pro eis: Sed ne Rabbinicis traditionibus credidisse videamur; concedamus Chananæorum nationes formidandas fuisse; homines ad omnem immanitatem, & sæuitiam natos: at, nónne speculatores pauci numero omnes eorum terminos circuierant quadraginta dierum interuallo, & emensis spatiosis finibus tandem ad suos redierant diuites, cum botro, nempe stupendæ magnitudinis, cum ficis quoque, & malogranatis onusti? Quemadmodum itaque pauci remearunt illæsi, siue illos humana virtus, & robur membrorum protexit; seu præter generalem prouidentiam adstitit eis Numen singulariter; Non poterat hoc ipsum euenire numerosis exercitibus, & plebi propè infinitæ? Quid, quòd promiserat eis Deus certam, facilémque victoriam? Docet Deuteronomij c. 1. aliáque varia Scripturarum oracula: Sed discamus, quibus gentibus orti hi exploratores? Equidem constat ex nominato cap. 13. Numerorum, ex ipsis Israëlitis fuisse; atque adeò florem multitudinis, Principes, nempe, tribuum: Siccine domesticos suos, & consanguineos mittunt exploratum Hebræi; & ab horum sententiis pendebit optatæ telluris ingressus? Iam non miror infortunatos speculationis exitus: quid enim aliud fecissent domestici, & parentes, quàm impedimento esse ad sublimia aspirantibus? Nemo, si Ægyptum deserat, & terram beatam Religionis melle & lacte fluentem ingredi concupiscat, cum his, quibus carne, & sanguine coniunctus est deliberet: facient trepidare, vbi non est timor; & regionem viuentium appellabunt glebam quæ deuorat habitatores suos; auertent cor eius, ne sequatur Deum suum; in loco spatioso ne ponat pedes suos.

Num. 13.

Lyran.

Mali, quæ bona sunt, detorquent in prauum.
Deut. 1.

Quibus artibus tum conatus fuerat humani generis apertus hostis, ne Hebræi pollicitas sedes occuparent, ibique vero Creatori debito eum honore & cultu obedirent; iisdem vsus fraudibus, ne mortalibus per Christum Paradisi valuæ paterent: Singulare, quòd Seruatori è Crucis trabe pendenti non legantur Ethnici insultasse, præsertim in irrisorias illas voces prorupisse, quas à Principibus Sacerdotum cum scommate, à seruis, & senioribus pronunciatas auctor est Matth. cap. 27. vers. 42. *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere: si Rex Israël est, descendat nunc de Cruce, & credimus ei*: Taceo, quàm stulta hæc postulatio: quasi fidem habituri essent lignum relinquenti, qui Lazarum 31.

Matth. 27.
Damon per ora Iudæorū locutus, cùm ipsi insultârunt Christo è Cruce pendenti

quatri

quatriduanum suscitanti fidem non habuerunt? Quare Dæmonem per ora hominum loquutum arbitratur Bernard serm. 1. in die sancto Paschæ:

Bernard.

Christus, inquit, *Rex Israel, descendat de Cruce. O venenata lingua, verbum malitiæ, sermo nequam! hoc planè tuum est: magis autem eius, qui mendax est ab initio:* Sed quid per ista serpens moliebatur? Equidem volebat, non perfici opus redemptionis à Filio Dei: *Hoc est enim, quod doles venenati serpentis astutia*, (prosequitur Bernardus) *exaltatum in deserto serpentem æneum, cuius intuitu sanentur vulnera, quæ inflixit: sera ducitur pœnitentia; & quos instigauit ad crucifigendum, instigat ad suadendum, vt de Cruce descẽdat:* Verùm, nónne potuisset faciliùs Gentibus persuadere, vt hæc à patibulato Redemptore peterent, quoniam Dæmonum imperiis subiiciebantur supra Israëlitas? Non ideò sanè aggressus Israëlitas, quos incitauit ad blasphemiam, potiùs, quàm Gentes, quoniam meliores existimaret Gentium mores; sed quia aptiora instrumenta Hebræi ad præstitutum scopum: intendebat quippe malignitas Tartarea, ne Dei soboles inceptum saluationis humanæ opus absolueret: difficilis admodum hic labor, velle deficere ab inchoatis eum, qui omnia portat verbo virtutis suæ: sed conueniebat fieri subterraneæ potestati: nouerat Israel carne Christo coniunctum; nam semen Abrahæ apprehendit Verbum caro factum: nouerat ad conatus insignes disturbandos, ad impedienda egregia facinora nullam comparandam virtutem cum domesticorum, consanguineorúmque artibus: quoniam igitur Israël Christo carne copulatus erat; propterea, cùm vniuersalem salutem impedire cuperet, non Gentes commouit, sed Hebræos, qui Domino persuaderent delapsum è Cruce: Acutè Bernardus allegato sermone. *Hæc planè serpentis astutia, hæc adinuentio nequitiæ spiritualis: Audierat impius Saluatoris vocem dicentis: Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel; & nouerat, quantũ pro salute illius populi zelum gerere videretur propterea malitiosè nimis linguas erudiens blasphemorũ suggerebat, vt dicerent: Descendat, & credimus, quasi tamnihil posset obstare, quin descenderet, qui eorum credulitatem tantoperè desideraret: Sed, quid machinatur, aut cui mouet insidias versipellis? non mouetur vana pollicitatione, qui nouit omnium corda, eo quippe tendebat malitiosa suasio, non vt ipsi crederẽt; sed nostra quoque, si quæ erat fides in eum, omnimodis deperiret.*

32. Iosephum supra reliquos fratres sublimare Numini placitum: reuelauit puero venturos

Genes. 37.

honores sub ænigmate: *Putabam* (ait) *nos ligare manipulos in agro* (Genes. cap. 37. vers. 7.) *& quasi consurgere manipulum meum:* Terruerant germanos somnia, necémque puero machinantur, tandémque mitiores redditi vendunt negotiatoribus ex Ismaëlitarum genere; vt sic appareret, quid illi somnia profutura essent: hæc enim merita liuoris, somnia mendacia facere: Timebat fortasse Diabolus magna aliqua portendi per ea, quæ à Iosepho inter quiescendum visa: quid, si per illum conuertendæ nationes? quid, si Ægyptus superstitionum genitrix verum cognosceret rerum Auctorem, & Crocodilum & Bouem contemneret? cupiebat de medio tollere, ingentibus obstare euentis: à quibus subsidium peteret? Cognouerat nullum potentius telum domesticis, & sanguine vicinioribus: Hos igitur præ cæteris [illegible] ex consilio aggressus;

Tantus fuit inuidiæ liuor in fratribus Ioseph, vt etiam non obstantibus propriis emolumentis ipsũ de medio vellent tollere.

Sherlogi Antiloq. in Cant.

sic enim certus vincere: Verùm, non dicam, poterunt fratres aduersùs germanum inhumani esse, & efferi, innocuum tam dirè accipere? saltem sibimet ipsis non consulent? Si Ioseph portos euaserit, si magnarum opum, & secundus post Ægyptiorum Regem, fratrum obliuiscetur? Et cui tanta seruauerit nisi domui patris sui? Quis vnquam doluit de germanis quempiam regiis honoribus auctum, ac non magis sperauit, fratre ad excelsa sublimato, sibi non defutura quæcunque mortales in pretio ponunt, honores, Magistratus, populorum adorationem, diuitias, possessionésque amplas? Scitè Chrysostomus homil de vendito Ioseph, tom. 1. germanos alloquens: *Cur innocentem zelas, inimica fraternitas? Cur modestum persequeris? Cur probum non diligis? Serua tibi, serua, inimica fraternitas, virum, quem seruas aliquando placatum: serua incolumẽ, quem necessitatis tempore inuenias prouisorem: multis prouides, si istum distraxeris, tibi nocueris si innocentem animam iugularis:* Ergo in seipsos conuertuntur fratres, si Iosephum de medio tollunt: non erit, qui famescentes saturet; non, qui coram Ægypti Principe gratiosos reddat; non, qui possessionibus ditet: Non mouetur pertinax rabies: fetale, & insuperabile est domesticum odium; & modò valeat consanguineos ab immortali clarissimorum facinorum gloria diuertere, aduersùs propria emolumenta facilè viperina sæuitia armatur.

Chrysost.

33. Clausulam huic discursui ponat idem, à quo exorsi sumus Abraham Patriarcha: *Egredere* (ait illi Dominus Genes. cap. 12. vers. 1.) *de terra tua & de cognatione tua, & de domo patris tui:* Difficillimum fuisse hoc præceptum Augustinus eleganter commonstrat serm 68. de tempore: *Nouum* (ait) *probationis genus, habenti propria, exilia indicere peregrina, ingerere laborem itineris quiescenti, imperare penuriam possidenti, & tantarum facultatum domino necessitatem imponere peregrinandi: libenter tamen fides accepit, quidquid arduum videbatur incredulis: Leue non est cuiquam dimittere propria, & sectari aliena incerta? quis enim propria sine dolore & lacrymis dereliquit?* Supponit autem cum Lyrano, Abrahamum tunc in tyronum & incipientium statu positum; nam hæc initia familiaritatis cum Numine: Stupesco igitur, quòd nouitio etiamnum tam strenua proponeret: his enim, dat, non escas difficiliores porrigendas monet Paulus; sic & Deus ipse populum de Ægypto exeuntem circunduxit priùs per plana, ne territi sub exordio itineris cœlestia contemnerent promissa: Abrahæ itaque tyrocinio nondum absoluto, cur ea imperauerit, quibus vix ferendo sint gigantes: Equidem Deus Patriarcham ad magnifica vocabat: *Faciámque te in gentem magnam,* (ait,) *& benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum:* Hæc tam grandia, si inter domesticos remaneret, consanguinei, vt moris est, impedirent, nam illi capitales hostes sunt magnorum conatuum: Quò igitur cognati Abrahæ impedimento non essent ad excelsa currenti, tyroni adhuc non veritus exilium indicere, & ardua imperata reuelare, aptè Hieronymus epistola 28. ad Lucinum: *Abrahæ dicitur: Egredere de terra tua, & de cognatione, & de domo patris tui, & vade in terram, quam monstrauero tibi. Relinquit Chaldæam, relinquit Mesopotamiam: quærit, quod nescit, ne perdat, quod inuenerat; nec enim arbitratus est simul se habere posse,*

Genes. 12.

August.

Abrahamo exilium à patria indicit Deus, ne ipsius ad superna cursus à consanguineis retardaretur.

Hieron.

&

& patriam, & Deum: Comptè dixit: *Simul habere posse*: Nam anhelantibus ad superna, præcipuus obex, patria, domestici, consanguinei. Expertus summo cum vitæ, & fortunarum discrimine Sponsus, vt vidimus Præloquio antecedenti, Sect. 1. num. 7.

Sectio V.

Formidabili, & acerbum vituperandi genus, ex laudibus, pariter & iniuriis compositum.

34. PERPENDIMVS Sectione elapsa, quanta à domesticis & consanguineis mala sustinuerit Sponsus: parum hoc, si non & in Sponsam contumeliosi extitissent: De Sponsi cognatione filiæ Hierusalem ausæ fuscum obiectare colorem pulcherrimæ inter mulieres: Sed inquis: Laudauerunt pariter: nam formosam dixerunt, sicut pelles Salomonis. O calicem hostilem desoris auratum, intus aconita porrigentem! extollunt, vt vituperent magis: Non est secura laus ab ore inimici: vult per encomia fidem conciliare malitiæ: ingreditur blandè, & in nouissimis mordet sicut coluber: Si acerbè de cunctis pronunciasset, inimicè loquutum suspicio esse posset; nemo inimico cognito credidisset: ergo, quò vehementiùs feriat, & pertingat vsque ad diuisionem animæ, admiscet conuiciis encomia: Et quò tendebat iniquitas adulatorij sermonis? Certè, ne dilectus promissis staret, thalami sociam faceret: En, si formidabilis vituperatio laudibus commixta: Fatemur quidem, dicebant Principi, Sycophantissam illam egregiis cumulatam donis: non tam pulcher est Salomon in omni gloria sua, quàm Chananæa virgo aut saltem tam speciosa ipsa, quàm pelles Salomonis, & tentoria ad opum & magnitudinis ostensionem composita: sed, quemadmodum hæc, rumor, tanquam probata iactitat, sic spargit illud, nigram esse, siue his candorem fæciei minuere velint: siue significent obscuros ortus, & indignas, vulgaresque exercitationes, hædorum magistram vocant, & cucumerarij in vineis custodem: Decerne primum inter Dynastas vilem ducere puellam? Formosa est; sed ex parte tantùm: Ergo laudationis scopus, connubia irrita fecisse;

Sponsam vituperantium simul & laudantium scopus connubia irrita fecisse.

35. Hanc noxiam, atrocémque luem suis coloribus depingit Augustinus, ducta similitudine à duabus auibus, coruo, scilicet, atque columba: Nam, quemadmodum columbæ sibi inuicem blandiuntur, séque deosculantur: ita & corui vt scribit Plinius Aristotelem referens lib. 10. cap. 12. Quòd si illud vnicè commendandum in Veneris aliti, quoniam fidem seruat compari: in cornicibus etiam summam esse inter marem, fœminamque concordiam, & fidem coniugij inuiolatam seruari tradit Ælianus lib. 2. de animalibus, Pierius lib. 20. hieroglyphicorum: Alciatus emblemate 30. Illud quoque in columbis celeberrimum, internuncia esse in rebus magnis, & pedibus annexas epistolas in castra ferre, vt prodit eodem libro 10. cap. 37. Plinius, & ex eo, alijque, Alexander Neapolitanus genialium lib. 1. c. 27. De cornicibus quoque testatur Valerianus hieroglyphicorum citato volumine: & propterea & sepulcri, & columnæ honorem

Coruorum inter se amor, & concordia.

Plin.

Ælian. Pier. Alciat. *Columbæ tabellariæ...* Plin. Alex. Neap.

positum cornici à Marthe Ægyptiorum Rege: cùm igitur & in coruis, & in columbis concordiæ symbola, oscula, fides coniugalis, aliaque; quamobrem columbæ omnium linguis commendantur, coruos nemo non detestetur? Sanè corui ab osculis inchoant: hoc autem pacis, & amicitiæ pignus laniatus & discerptio sequuntur: nihil eiusmodi in columbis, insida igitur sunt oscula coruorum, ob idque auis pessimè audit, quoniam per amicitiæ speciem sæuit crudeliter: Sed, quoniam Augustini esse cogitationem dixi, demus ipsum differentem tom 9. tract. 8. in Ioannem, in principio: *Sic ergo oportebat demonstrari Spiritum sanctum venientem super Dominum, vt intelligat vnusquisque, si habeat Spiritum sanctum, simplicem se esse debere, sicut columbam: habere cum fratribus veram pacem, quam significant oscula columbarum: habent enim oscula & corui: sed in coruis falsa pax, in columbis vera pax. Non omnis ergo, qui dicit, Pax vobiscum, quasi columba audiendus est. Vnde ergo discernuntur oscula coruorum ab osculis columbarum? Osculantur corui, sed laniant; a laniatu innocens est natura columbarum: vbi ergo laniatus, non est vera in osculis pax; Illi habent veram pacem, qui Ecclesiam non laniauerunt: nam corui de morte pascuntur; hoc columba non habet: sunt passeres breuissimi, qui vel muscas occidunt: nihil horum columba; non enim de morte pascitur*; Præclara illa particula: *Vnde ergo discernuntur oscula coruorum ab osculis columbarum?* Quasi afferat: Vultis syncerum laudatorem à versipelli, & hostili distinguere? attendite ad genus osculorum: si basia sequatur laniatus, fugite ocyùs; coruus est, vastator est, Harpya crudelis est ille, qualiscunque est.

Corui deosculantur, sed laniant etiā.

August.

Iacob ex hac mortalitate abiturus quorundam filiorum sceleribus maledixit: nam, quamuis ea Patriarchæ oratio communiter vocetur titulo benedictionum; tamen haud congruere satis nomen, si rigida adhibeatur expositio, docet ex Ambrosio, Ruffino, Theodoreto Pererira præfat ad cap. 49. Genesis, nam ubi precatum fuisse Ruben primogenito, duobúsque aliis ex gnatorum numero, Simeoni, videlicet, & Leui, verba textus indicant manifestè: Verùm, quid est, quòd aduersùs hos acerba pronunciaturus, cùm Ruben perstringit, à laudibus exorditur? *Ruben primogenitus meus: tu fortitudo mea, prior in donis, maior in imperio*: Encomiis autem absolutis subinfert delicti graues pœnas: *Effusus es, sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius*: Contra Simeonem verò, & Leui onerosa dicturus, à commendatione non incipit, sed continuò prorumpit in maledicta: *Simeon, & Leui, vasa iniquitatis bellantia in consilium eorum non veniat anima mea; Maledictus furor eorum, quia pertinax*, &c. Equidem culpa à Ruben commissa, quam genitor reuelaturus erat, excedebat longo interuallo, enormitate, patratum à Simeone, eiúsque socio, facinus: vindicta etiam superabat multùm pœnas, quas duo fratres daturi erant: Quoniam igitur illud vituperationis, maledictique genus omnium acerbissimum est, & in primis formidabile; vt indicaret Iacob seueram animaduersionem sceleris Ruben, eiúsque supplicia, quemadmodum & delictum, atrociora, quoniam pessimè precatus erat Ruben, à commendatione, & præconiis inchoauit: Rectè Origenes homil. 17. in Genesim: *Sed quòd in initiis laudis et aliquid videtur adscribere*

36. *Benedictiones Patriarchæ an sic vocandæ.*

Pererius Genes. 49. 3.

bere, dicens : Tu virtus mea idcirco fit, vt grauius notetur v. . rimine : At hæc iuxta germanum Scripturarum sensum stare non posse dicas, quoniam Moyses Deuteronomij cap. 33. cùm tribu-
Deut. 33. bus benediceret, tribum Simeonis sine benedictione præterit : cuius facti non potuit alia esse occasio, quàm quòd scelere reliquas superasset
Moyses cur tribum Simeonis sine benedictione praterit. Simeonis tribus. Non probè igitur supposuimus, atrociorem fuisse Ruben noxam, ac proinde omnium iniquissima maledictione percussam; ea, videlicet, quæ laudis, & præconij baberet secum partem annexam. Verùm Moyses eò loci ad antiqua crimina non aduertit : alioquin nec Ruben, nec Leui benedixisset. Ob recentem igitur culpam vapulauit tota tribus, nempe, eam, quam Numerorum cap. 25. Zambri Simeoniti-
*Culpa vni
us multis nocet.* cæ tribus Princeps legitur commisisse, ingresso illo Madianitarum lupanar, spectante Moyse, & vniuerso Israël : nocuit itaque vnius offensa
Pereira. multitudini: Sic Pererius ad cap. 49. numero 34.
Salian. Salianus tom. 2. ad annum mundi 2583. num.
Abul. 309. & dixerat ante ipsos Abulensis ad cap. 33. Deuteron quæst. 2.

37. Iam, quid illa ouatio Seruatoris portenderit, cogitemus : cùm Hierosolymam ingressus sedens super asinam, & pullum filium subiugalis, clamantibus victoriale carmen, & quæ præcedebant, & quæ sequebantur, turmis dicentibúsque : *Hosanna filio Dauid: Quid fuit* (scitè di-
Bernard. xit Bernardus serm. 2. in Dominicam Palmarum) *quod processionem habere voluit, qui mox futuram nouerat Passionem?* An, vt significaret, nobis incertę esse huius vitæ gaudiosa, & extrema risus luctum semper occupare? Moralis hæc consideratio apta, vtilisque simul, quam mellifluus
Christi ardor patiendi pro hominibus. Abbas ad longum dilatat : Nunc autem aliquid subtilius eruendum est, eodem adiutore : Volebat Christus propter nimiam charitatem, qua diligebat mortales, pati, non vtcunque, sed acerbissima quæque sustinere : de quo patiendi ardore disertissimè Tertullianus libro de Patientia:
Tertull. *Cùm verè traditur, cùm adducitur vt pecus ad victimam. (sic enim non magis aperuit os, quam agnus sub tondentis potestate,) ille, cui legiones Angelorum, si voluisset, vno dicto de cœlis adfuissent, ne vnius quidem discentis gladium vltorem probauit: patientia Domini in Malcho vulnerata est : itaque & gladij opera maledixit in posterum, & sanitatis restitutione ei, quem non ipse vexauerat, satisfecit per patientiam misericordiæ matrem: Taceo, quod figitur : in hoc enim venerat ; Nunquid tamen subeunda morti etiam contumeliis opus fuerat? Sed saginari voluptate patientia discessurus volebat ; despicitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur.* Pulcherrimè *sagina* vocabulo sitim Seruatoris immensam atrocia perferendi expressit ; Cupiebat igitur dirissima tolerare, & ob hoc triumphum præmisit : nam certè à declarato . & capitali hoste miserandè lacerari, dolorem & lacrymas sæpè etiam strenuissimis elicuit: ab eo autem inhumanè accipi, & barbariè, qui amicitias venditat : exordiri à tripudio, Regem acclamare, frondes præferre, sub gradientis planta vestem ponere, atque ab iisdem, non diu post contumeliis, verberibus, maledictis onerari; nihil supra huiusmodi iniuriam non sufficere humanam patientiam ; diuinâ opus esse substantiâ ad tam immane eunuicium arbitratus Tertullianus loco memorato : *Hinc vel maximè, Pharisæi, Dominum agnoscere debuistis, patientiam huiusmodi nemo hominum perpetraret: talia namque documenta, quorum magnitudo penes nationes quidem detrectatio fidei est ; penes nos verò ratio, & structio, satis apertè non sermonibus modo in præcipiendo, sed etiam passionibus Domini sustinendo probant his, quibus credere datum est, patientiam Dei esse naturam effectam, & præstantiam ingenitæ cuiusdam proprietatis :* Sed quòd triumphum præire patibuli ignominiam voluerit, quò Passio ipsa acerbior extitisset, fecisse discamus à Bernardo serm quem nominauimus 2. in Dominicam Palmarum : *Fortè vt amarior esset Passio* (inquit) *quam processio præcessisset : ab eo enim populo, in eodem loco, & ipso tempore paucissimis diebus interpositis, primo cum tāto triumpho susceptus, postea crucifixus est: O quam dissimile est: Tolle, tolle, crucifige eum, & , Benedictus qui venit in nomine Domini: Hosanna in excelsis : Væ tibi, amaritudo peccatorum nostrorum, propter quæ soluenda tanta amaritudo necessaria est.* Verùm, quid producti discursus isti cum instituto, de quo agimus? Maxima sanè cognatio est : quemadmodum enim inter vindictas, quæ facti nominantur, illæ horrore & acerbitate supremæ censentur, quæ ad populorum applaudentium acclamationes, & tripudialem sonum subsequuntur ; hoc commonstrauimus ex Bernardo, & Tertulliano : sic inter verborum iniurias, vt fuerint omnes toleratu difficiles ; illa tamen vituperandi forma, quæ à laudibus, aut inchoat, aut illis admiscetur; omnium pessima est: Hinc Christus præmitti voluit triumphalem sermonem : *Hosanna filio Dauid: Benedictus, qui venit in nomine Domini.* vt vehementiùs cruciaretur à subsequuturis vocibus liuoris, & iracundiæ: *Tolle, tolle, crucifige.*

Redeamus igitur ad exploratores terræ Cha- 38.
naan, quibuscum versati sumus paucis elapsis paginis, Sectione antecedenti, num. 30 Remensi ad suos post lustratam promissam regionem: *Venimus* (inquiunt Numer. cap. 13. vers 28) *in terram, ad quam misisti nos, quæ reuera fluit lacte, &* Num. 13
melle, vt ex his fructibus cognosci potest: sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes, atque muratas : Stirpem Enac vidimus ibi, &c. Quamobrem ab encomiis exordiuntur, & solum beatum nominant: postea inuehunt in habitatores? Tostatus Tostat.
quæst. 43. in dictum Numer. caput: *Si omnia* (ait) *dicerent contra terram Chanàan, fortasse essent suspecti, quòd odissent : ideo dixerunt aliquid in laudem eius, & hoc fuit principio. vt ea, quæ postea dicerent in odium illius, crederentur :* Suprà autem *Exploratores ab encomiis terræ chanaā exordiuntur vt illam vituperando facilius credantur.*
dixerat : *Quia ista erat maxima detractio:* Dixerat eadem omninò longiori circumlocutione, qui ante Abulensem vixerat, Nicolaüs Lyrensis ad cap. 13 Numerorum : non tamen propterea necesse est transcripsisse Tostatum ex Nicolai Co- Lyra.
dice, quasi impossibile sit, duos consentire super terram in idipsum? siue mutuatus alter ab altero, siue vtrique obiectum, inscia alterius mente : verùm dixêre ambo : & ea est maleuolorum conditio, per laudes sternere viam conuitiis. Hoc tamen loco adhuc nosse desidero, quorsum cùm bis de Chananæorum Prouinciis acerbè loquuti sunt, qui exploratum missi fuerant, versu, nempe, 28. & versu rursus 33. quando primùm habuêre sermonem versu 28 & laudauerunt, & minuerunt pariter : cùm verò secunda haberent verba versu 33 nihil speciosum & commendabile pronunciarunt ; sed quæ odium generare possent, Omnia? Equidem primâ, quâ locuti sunt, vice,

nondum commota erat multitudo, nondum malè affecta erga Chananæorum regiones: secùs postea accidit; Quoniam igitur in principio agendum cum illis erat, qui benè sentirent de Palæstina de qua omnes tam grandia audierant; res subtilissimè tractanda fuerit, atque eiusmodi propinandum virus, quod cùm veneni speciem non præferret; nulla tamen ea nocentior esset cicuta: & quia tale toxicum, vituperationis forma, quæ laudibus miscitur; proptereà tanquam virus cæteris pestilentius, propinauerunt initio illud, vt statim dementarent populum, & melioribus consiliis non acquiescerent: quod totum cõsequuti sunt; non enim Moyses, non Caleb, non Iosue salutaria pronunciatores compescere valuerunt: tanta vis nequissimæ detrectationis.

39. Psalm. 54. Hinc ille magnæ vltionis Deus tam stomachabundus, & indignans Psalmo 54. vers. 14. *Quoniam, si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: tu verò, homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos: veniat mors super illos, & descendant in Infernum viuentes*: In quibus verbis annota illa: *Quoniam, si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, id est, perferrem apertum hostem; amicum & familiarem non sustinerem*, vti Bruno Carthusianus declarat: At, nónne notos quoque, & secretorum conscios pertulisti, Domine? Adamus quondam dilectus, quoniam sustinuisti eum, potuit iram declinare: Dauid, cui incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti, recessit aliquando, & indulsisti misericors lacrymanti: Petrum, quem beatum prædicasti, quoniam caro, & sanguis non reuelauit, sed Pater, qui in cœlis erat; cecidit ad vocem ancillæ, & respexisti clemens, & exiuit foras, & fleuit amarè: Amicos igitur sustines; alioquin meliùs inimicum esse, (quod absit,) si pro hostibus solis est indulgentia; Annoto deinde etiam aliam particulam: *Veniat mors super illos, & descendant in Infernum viuẽtes*: Qua sententia alludi ad infandum Dathan & Abiron exitum (Numerorum cap. 16.) quos terræ hiatus subitò vorauit, arbitratur Augustinus ad hunc Psalmum 54. & plures eum sequuti: denotántque terribiles minæ, Numen non concessurum huiusmodi hominibus pœnitendi spatia; sed abrupturum sine mora, & continuò ac deliquerint, vitæ stamina: Sed nónne hic longanimis ille Creator est, de quo eum insigni eloquentia Tertullianus lib. de Patientia: *Sustinens ingratissimas nationes, ludibria artium, & opera manuum suarum adorantes, nomen, familiam ipsius persequentes, luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatẽ quotidie insolescentem: vt sua sibi patientia detrahat: plures enim Dominum idcirco non credunt; quia sæculo iratum tandiu nesciunt*: Hoc ergo Numen tã placabile, & mansuetum sic excandescere, vt pœnitentiæ spatia longiora non concedat, sed subitò offendentem opprimat, necesse est incitari à facinoribus, quæ communem malitiam malignis superent enormitatibus: Quale igitur hoc scelus sam detestandum? Bruno Carthusiensis: *Quoniam si inimicus meus, Gentilis populus, qui nunquam mentitus est se esse amicum meum, sicut tu; plebs Iudaica, mentiris, dicendo, Magister, scimus, quia verax es, &c. qui Gentilis populus apertè mihi inimicatur non habens mei fidem, maledixisset mihi, vtique sustinuissem, id est, patienter eius pœnam numerò distulissem vsque ad futuras non concederem, vt hic præcipitaretur, sicut de te concedo*: Ecce quos vehemens indignatio comprehendit; illos, nempe, qui sub amicitiæ larua vltionem armant: qui vna manu offam ostentant, altera lapidem iaculantur: qui denique, vt acerbissimè nomen, existimationem, honorem saucient, à laudatione, & encomiis vituperationem inchoant.

Bruno.

Num. 16.

August.

Tertull.

Deus nomini quodãmodo patiẽdo abutuntur peccatores.

Bruno.

40. Ex his venari iuuat causas, quamobrem grauiori anathemate percussus Cain, quàm genitor eius, primúsque virorum: nam maledixerat Adæ Dominus; verùm mediatè solùm, terræ, quam operatus esset, malè precando: *Maledicta* (ait Genes. cap. 3. vers. 17.) *terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ*: Cain autem immediatè, suáque in persona, inquiens: *Nunc igitur maledictus eris super terram*, (Genes. cap. 4. vers. 11.) *quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua*: Fuisse autem atrociorem multò pœnam fratricidæ inditam, animaduertit Chrysostomus homil. 19. in Genesim: *Vides* (ait) *maledictionis diuersitatem, dilecte? Ne igitur inconsideranter hinc transeas, sed ex maledicti magnitudine, flagitij immanitatem expende: nam quantò maius sit hoc peccatũ præuaricatione primigena hominũ, ex maledictionis varietate scire volens, licet. illic enim inquit: Maledicta terra in operibus tuis: & in terrã effusa est maledictio, ostensa sua in hominẽ curã: hic verò, quia res perniciosa, facinus iniquum, & inexpiabile flagitiũ, ipse pœnam luit: Et nunc maledictus, inquit, tu de terra.* Sanè Chrysostomus adsignificasse visus, Caïnam noxã Adæ crimine grauiorem fuisse; Verùm, si circunspicias singula, quo pacto stare valeat sententia? Nam Protoplasto sublimior fuit notitia, & diuinarum rerum, & fœditatis ipsius delicti ad hoc potioribus beneficiis à Deo cumulatus: quid loquar tantum ab eius piaculo nocumentum in omnem posteritatem? At, si culpatior Adam, quamobrem non diriori maledictione, punitus? Sanè Adam peccauit: sed non aliquem decepit, nullo doli genere vsus, nemini mentitus fuit: Quid verò Cain: *Dixitque ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras*: Ad laxandum animum in apricum trahit germanum Cain, proculdubiò, vt decerpant de liliis, de rosarum purpura; violam, narcissúmque iungant; nunc de pomosis arboribus fructus legant; nunc prosilientes è nemore feras exagitent; nunc de ridentibus lymphis bibant; nunc sub odoratis frondibus requiescant, & philomela somnos conciliet erudito gutture: harum gratia voluptatum itur in planitiem suaue halantem, in syluas, in iuga montium: pudet narrasse: ducit in apertum aërem, quasi recreaturum, & vulnerat in loco voluptatis; *Quid facis, ô Cain?* (exclamat Chrysostomus vbi suprà:) *quid noui accidit, quòd nunc fratrem in campum trahis, & amicitiæ occasione, fraternam beneuolentiam prætexendo, hostilia quæque perpetrare deliberas?* Ob hoc igitur tam seuerè mulctatus, quòd germanum decepisset: incitauit ad rus, quasi lætati fraternè vellent, vt occideret tamen: cœpit à iucundis, quò in luctuosa desineret: hæc sunt illa scelera, quæ Numen tam atroci maledictione condemnat; sub amicitiæ imagine iugulum petere, exordiri ab encomiis magnificis, super astra euehere; atque hoc ipsum meditari, quò subsequutura vituperatio lædat vehementius; parùm sauciatura, si incomitata venisset, & sine laudibus: Sponsæ igitur, quoniam, si possent, grauissimè nocere cupiebant cognati & familiares, Principísque animum ab ea amanda distrahere

Genes. 3. & 4.

Chrysost.

Diriori maledictione Cain percellitur quàm Adam, quòd sub prætextu captandæ voluptatis fratrem foras eduxerit, eúque dolosè interemerit.

Chrysost.

here; genus illud vituperationis aggressi, quod cæteras malitia vincebat; sic næuos puellæ considerandos adolescenti proposuerant, vt adderent etiam non pauca, quæ in commendationem virginis facerent.

SECTIO VI.

Deum humaniorem se præstare quodammodo, indulgentiorémque erga peccatores conuersos, quàm erga Sanctos.

41. MVltæ nuptiæ factæ in Israël: sed in multis nuptiis nunquam talis connubiorum pompa, qualis in nostræ sponsæ coniunctione. Vbi talis Hymen cantatus, qui, propterea quòd cætera genialia carmina vinceret, & rerum granditate, & poëseos venustate, Canticum Canticorum diceretur? Mirabile est, puellam alienigenam, despectam, idolorum cultricem, loco, parentibúsque obscuri nominis ortam, iis cumulari honoribus, quibus nulla virgo in Israël donata est aliquando: Sed agnosco Sacramentum: Repræsentabat

Quantis Deus excipiat blandimentis peccatores ad se conuersos.

Sponsa nostra Gentiles, peccatorésque omnes: ipsi plebs contempta, vanitati subdita, quæ abiit in regionem longinquam, & aduenæ, atque peregrini facti sunt, procul positi à Sion super flumina Babylonis, captiui & miseri sub Principe tenebrarum: Hos igitur ex captiuitate redeuntes, & domum seruitutis exosos, cùm in se reuersi pergunt ad Patrem, & præ contritionis magnitudine non audent cœlum intueri; Deus totius consolationis tam mitis excipit, tam blandè alloquitur, tantis delinit obsequiis, momento vt & ad secreta admittat, & dicat magnificè: vt super filias Israël; super eas, quæ non coinquinauerunt vestimenta sua, nec pactum, aut mandatum eius transgressæ sunt, dilexisse videatur: Hoc est ob quod nulli virgini in Israël tale carmen cantatum est, in die desponsationis, & lætitiæ cordis eius, quale Sponsæ nostræ: quoniam ipsa similitudinem portabat conuersi & dolentis peccato-

Luc.15. ris: *Et gaudium erit in calo.* (Luc cap.15.) *coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia.*

42. Sed ego alterum Canticum in Scripturis reperio; Psalmum, nempe, quadragesimumquar-

Psal.44. tum: *Eructauit cor meum verbum bonum,* &c. Salomonis Hymenæo cognatum imprimis, fortasse eiusdem argumenti: Sic non paucos, neque proletarios Scriptores existimare ostendi Præloquio 1. Sect. 9. num.72. Interea mor, pro quorum nuptiis cecinit Dauid manu fortis Epithalamium illud? Sanè titulus Operi inscribitur: *Pro his, qui commutabuntur:* Qui sunt autem illi, qui commutantur, præter rebelles filios, cùm veterem exuentes hominem; nouum; qui in Christo est, induunt, à tenebris translati in lucem, & claritatem? Horum igitur in gratiam modulatum insigne metrum arbitratur Augustinus: nam verba

August. tituli explanans: *Sed vnusquisque nostrûm, Frater,* (ait) *ex veteri homine in nouum mutatur, ex infideli fidelis fit, ex raptore largitor, ex adultero castus, beneficus ex malefico: ergo cantatur nobis pro iis, qui commutabuntur:* Verùm huic interpretationi altera pars tituli obicem ponit: Legitur enim *Canticum esse pro dilecto:* Quomodo autem *dilecti* nuncupatio in peccatorem congruat, quæ Sanctorum appellatio est? Et demus quidem peccatorem per conuersionem ad vltimum finem (loquamur cum Schola) iustificatum esse; poterit sanè gratus Deo, sanctificatus, filius adoptionis nominari; sed dilectus, id est, singulariter charus, & erga quem Domini indulgentior affectio, in recèns erutum è vitiorum gurgite huiusmodi nomen non conuenit, quod ne ij, qui portauerunt pondus diei, & æstus, consequuntur, cùm inter Apostolicum cœtum vnus tantùm fuerit discipulus, quem ita specialiter diligebat IESVS. Porrò dilecti vox in fronte Psalmi, cùm absolutè, & absque addito posita fuerit, amatum per excellentiam denotat: Quare & Hieronymus Hieron.
transfert Canticum amantissimi, seu charissimi: Respondeo tamen, recèns ad Dei castra translatos non tantùm charos ei fieri; sed etiam præ reliquis amari: ita vt inter multos ipsi sint, quibus singulariter dilecti appellatio congruat: Quare optimè inscriptus Psalmus, *& pro iis, qui commutabuntur,* & simul pro dilecto: Sed, quoniam insolens apparebit assertio, quæramus fidem Pronunciato.

Recèns ad pœnitentiam conuersi per excellentiam à Deo diliguntur.

Meminisse igitur oportet, quod Principi 43.
Apostolorum acciderit, cùm nouissimè cœnaret Christus Dominus: nam pronunciante Serua-
tore: *Quia vnus ex vobis tradet me* (Ioan.cap.13. Ioan.13.
vers.22.) *aspiciebant ad inuicem discipuli hæsitantes, de quo diceret: Erat autem recumbens vnus ex discipulis eius in sinu* IESV, *quem diligebat* IESVS: *Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis est, de quo dicit?* Cur Petrus præceptorem nunc alloqui timet, & Ioanne mediatore vtitur? Chry- Chrysost.
sostomus homilia 71. in Ioannem, propterea non ausum percunctari Verticem Apostolorum. Cepham arbitratur; quoniam paulò antea increpitus fuisset à Magistro, cùm pertinaciter diceret: *Non lauabis mihi pedes in æternum:* Subscribit
Chrysostomo Lyranus: At mihi placet, rem illam Lyra.
fuisse, quam Christus difficulter reuelaret: cæterùm quod reliquis negasset, haud celaturum discipulo illi, quem supra cunctos amaret: itaque Petrum adhibuisse Ioannem intercessorem; quoniam ex commilitionibus erat is, qui singulariter adamabatur; specialiter autem dilecto putabat licere ab amante quæque interrogare; non enim huiusmodi clausa aliqua pars cordis: Porrò hanc contextus significationem colligit inde Chrysostomus: quoniam, dum hæc refert Euangelista, sæpè repetit, discipulum illum, cui Petrus innuit, Magistrum vt percunctaretur, fuisse eum, quem amabat IESVS, & qui in sinu eius recumbebat: vt his innueret, Petrum non propterea per internuncium voluisse cognoscere proditorem, quoniam aliquis commilitonum eò maior extitisset: sed, quia alicui maior familiaritas cum filio Dei.

Amicis intimus nihil clausum.

Chrysostomi verba sunt citata homilia ad illa: *Et* Chrysost.
recubuit super pectus IESV, &c. *Ego autem & alia ratione hoc dictum arbitror, ne nimiùm sibi tribuere videretur: cur enim aliàs non dixit, sed cùm Apostolorum Princeps innuit? Ne ergo arbitreris tanquam maiori Petrum innuisse, amoris causam affert:* Maneat igitur, Ioannem ausum, & pro se, & pro aliorum causis intrepidè Christum affari, quoniam erat discipulus singulariter dilectus. Moritur Redemptor hominum; consurgit de tumulo rediuiuus; docet Apostolorum Ducem, qua morte eum clarificaturus esset: & continuò

ille

Ioan 21. ille *conuersus vidit discipulum, quem diligebat* IESVS (Ioan.cap.21.) *qui & recubuit in cœna super pectus eius: hunc ergo cùm vidisset Petrus, dixit* IESV: *Domine hic autem quid?* Quæ hæc mutatio rerum? In cœna veterum Simon pro se interpellare Christum, & nunc pro filio dilectionis postulat? Vide, obsecro, Cepha, ne temerarius, ne audax habeare. Nuper Ducem, & Præceptorem, feminæ voce conterritus, semel, iterùmque negasti; atque vt crimen laueris, præpropere tamen ad tam grandia aspiras. hæc sunt priuilegia perfectorum: hoc illis solùm donatum, quos IESVS super vniuersos diligit: filius prodigus, qui patrem inhonorauit, quemadmodum tu, inter mercenarios panem comedat, non se cœtui nobilium & ingenuorum interserat: Veruntamen Petrus modò cum fiducia Magistrum interpellat quidem, ante Passionem non audebat: quoniam nunc amantissimus Domini factus est, & Ioannis fortitus vices: At, vnde hæc Simoni? Sanè nuper in barathrum perfidiæ lapsus, emersit citò benignitate Præceptoris; & quoniam pauci præterierant dies, versabatur adhuc in primis gemitibus & lamentis: denique erat peccator heri conuersus; recenter autem ad Dominum versos iisdem ille amotis, & dilectionis notis excipit, quibus charissimos quosque: sic vt, qui ad indicia, consolationúmque abundantiam attendat, planè existimet, hos primas sedes occupare: Petrus igitur, vt comprobet, non esse potentiora Ioannis suffragia apud Christi amorem, quàm sua sint postulata, non pro alio, quàm pro Ioanne rogat, vt cùm supplicantem perspexerint pro illo, quem in delicus habet Præceptor, singularissimam eius cum Magistro esse familiaritatem non dubitent: Igitur in cœnaculo, nec pro sua causa audet ad Seruatorem accedere Petrus; quoniam non erat intimus Domini familiaris: post lapsum autem, quia per delictorum contritionem ad penitiorem amicitiam admissus fuerat, etiam alienarum causarum aduocatus fit: An hæc velit Chrysostomus homil. 87. in Ioannem in illa verba cap. 21. *Qui & recubuit in cœna super pectus eius, &c. Qua gratia recubitus illius meminit? Non abs re; sed vt ostendat Petri, post negationem, fiduciam: qui enim tunc non est ausus* IESVM *interrogare, sed id muneris alteri delegarat: hic commissa sibi fratrum cura, non modò alteri vicem suam mandat; sed & ipse Magistrum interrogat: & Ioannes quidem tacet; ipse autem loquitur:* Sed, quoniam clariora sunt Caietani Cardinalis verba, libuit apponere: sic ille ad cap. 21. Ioannis: *Non vanè Ioannes, qui solitus est describere seipsum ab vna conditione, (scilicet quem diligebat* IESVS *familiaribus signis) modò describit seipsum à casu super pectus in cœna, & actu interrogandi de proditore: sed vsus est tot precipuæ beneuolentiæ, familiaritatis, ac fiduciæ indiciis ad significandum, in quadem gradum post Christi negationem Petrus adscitus fuerat, vt, scilicet, ipse Petrus interrogaret pro Ioanne tam dilecto, tam domestico* IESV: *qui Petrus, antequam negaret Christum, interpellabat Ioannem, vt interrogaret* IESVM: *vt intelligamus in magis internam amicitiam Dei adscribi quandoque homines post crimina, quàm anteà habuerant.*

Petrus per delicta contritionem ad intimiorem Christi amicitiam admissus.

Chrys.

Caiet.

44. Quorum si abundantiorem desideramus probationem, suppeditabit genitoris summa humanitas erga filium, *qui perierat, & inuentus est:* nam imperauit citò *proferri stolam primam* (Lucæ cap. 15. vers. 22.) *dari annulum in manu eius, & calceamenta in pedes eius:* Equidem, quòd tunica talari donet, consentaneum id, siue ad honestatem, siue ad necessitatem, ne calor, ne frigida tempestas noceat: quòd pedes protegantur, & vepres, & saxorum duritie, & hyemis asperitas moneat: hoc vtrunque salutare & commodum: quæ ab annulis vtilitas? non digitos à sudoribus, non à frigoribus liberant, non defensant à sordibus, non à vulneribus; si scribas, si ludas, oneri magis sunt, quàm alleuamento: Sed Petrus Rauennas serm. 3. de duobus filiis, dati à genitore annuli eiusmodi causam perhibet: *Paterna* (ait) *pietas contenta non est innocentiam reparare solum, nisi pristinum restituat & honorem:* Fuit itaque ex Rauennatis Antistitis opinione annulus pignus restitutæ veteris gratiæ filio iuniori. Sed, quæ hæc gratia, aut qualiter annulo parta? Sanè ita eueniре consueuit in familia, vt filij natu minores sint, quos parentes præ tota sobole magis diligant, certè erga quos blandioris affectus plura indicia emineant: vnde Genes. cap. 37. *Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios suos, eò quòd in senectute genuisset eum.* Significari autem putat Theodoretus quæst. 93. in Genesim, amatum dulciùs à patre, quoniam soboles recentior esset: quem in modum construas probabiliter verba c. 4. Prouerb. *Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea, &c.* Vnigenitum enim se vocat Salomon, non, quoniam non haberet alios germanos ex Bethsabea, & Dauide: sed, quia mater ita amabat impensè, velut si vnam tantùm prolem haberet: diligebat autem præ cæteris fratribus, quia iunior omnibus; ipse enim vltimo loco numeratur Paralipomenon libro 1. cap. 3. vers. 5. Vide Salianum tom. 3. anno mundi 2989. à num. 3. nec etiam nunc rem rigidè premimus: scio nanque Salazarium nostrum ad cap. 4 Prouerb. rectè contendere, Salomonem inter natos ex Dauide, & Bethsabea primogenitum extitisse: sed, vtcunque accidat, pronunciatum nostrum multa docet experientia; nimirum, adolescentiorem progeniem plùs diligi à Patribus; erga eam indulgentioris affectus plures notas exhiberi: Satis hoc pro declaranda Chrysologi sententia: nam quid ille? Filio (inquit) reuertenti antiquus restituitus honos: sed quis hic honor? nempe, cum esset proles recentior, diligebatur super fratres: Hoc ipsum igitur est, quo pœnitentem donat genitor, vt maioris charitatis signa ostendat erga prodigum adolescentem, postquàm doluit eum, peccasse; quàm erga eum, qui nunquam domum eius destituerat, nunquam mandatum eius (si ipse sufficiens, & fidelis testis in propria causa) prætergressus fuerat: Hæc sunt illa priuilegia lamentantium peccatorum, transire momento in filiorum amantissimos, cæteris præferri dilectionis ostensione: Verùm, quo pacto annuli donatio hæc adstruat? Venustè quidem: nam veteres anulos iis tantùm committere soliti, quibuscum intima familiaritas, quos præ cæteris, & diligebant, & honorabant: Æmilius Probus in Eumenis vita scribit, Alexandro apud Babylonios defuncto, cùm regna inter amicos dispertirentur; summum tamen locum Perdicæ concessum, quòd huic moriens Alexander annulum reliquisset: Adi Marcellum Donatum in Scholiis ad Latinos Historicos ad cap. 75. Suetonij, in Vita Tiberij: Hoc illud, quod Pharao, cùm præ regni Optimatibus vniuersis Iosephum extolleret (Genes. cap. 41. vers. 20.) *Tulit*

Luc. 15.

Chrysol.

Filij natu minores diliguntur magis à primogenitis. Gen. 37.

Prou. 4. 3. Salian. Salazar.

Annulum signatorium dabant Reges amicis summè coniunctis. Æmil. Prob.

Donat.

Gen. 41.

Tulit annulum de manu sua, & dedit eum in manu eius: Hoc, quòd Assuerus annulum ab Aman ablatum Mardochæo tradit, Esther cap. 8. vers. 2. Hoc denique, quòd, cùm amici & domestici nouæ nuptæ dona offerrent; nam filiæ Tyri in muneribus vultum eius deprecabantur: tamen annulum digitis imponere non licebat, nisi quem sponsus misisset, vt docet Hispalensis Isidorus etymolog. lib. 20. & innuit Tertull. Apologetici cap. 6. *Aurum* (inquiens) *nulla norat præter vnico digito, quem sponsus oppignorasset pronubo annulo:* Aliis igitur diuersa offerentibus, mittebat annulum sponsus, vt significaret, amandâ à se deinceps sponsam super omnes mortales: Pater igitur filio pœnitenti, & ex naufragio recens libero annulum porrigens, non velit, colligimus, hunc præ cæteris charum futurum, hunc inter familiares intimum, hunc amoris medullam, & animæ dilectissimum pignus? O Domine, quid est homo, quia sic magnificas eum, & apponis cor tuum erga eum, qui cum meretricibus substantiam consumpsit! Confiteor tibi, Pater cœli, & terræ, quia me annulus iste filij tui iunioris confortat supra modum: respiro suauiter ad conspectum eius, erigor in fiduciam grandem, quoniam non Deus es tu volens mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat.

Esth. 8.

Isid Hisp.

Tertull. *Annulum sponsus ad sponsam mittebat.*

45. Parum est prætulisse peccatorem iniquitatis, & scelerum pertæsum hominibus iustis; nisi etiam Spiritibus beatissimis, in quibus nulla vnquam fuerat noxa, anteponeret: Terram cœlo longè inferiorem nobilitate & officiis, quorsum priùs adornat Verbum? Nam die tertia tellus iussa, *germinare herbam virentem* (Genes. cap. 1. vers. 11.) *& facientem semen, & lignum pomiferum: & factum est ita:* Distulit autem in quartam lucem producere duo luminaria magna in firmamento cœli, vt essent in signa, & tempora, & dies, & annos: An, quia depressa, & humilis terra; cœlum autem eleuatum, & in sublimi positum: Deus verò humiliora respicit, & exornat, alta à longè tantùm cognoscit? Sanè proptereà priori loco processum ad terræ ornamentum arbitratur Anastasius Sinaita, ... ornata ea, quam in incarnando Dei Filius obiecturus esset, præfigaretur: futurum enim erat, vt incarnato Deo antè potirentur homines, quàm Angeli: hoc autem fuit antè decorari terram, quàm Olympum, quoniam Deus homo factus antè habitaret cum creatura soli, quàm cum cœli creatura: Sed verba Anastasij singularia sunt lib. 4. Hexameron: *Ante Deus ornauit terram, quam cælum, tanquam si terra ante cœlum ditata sit Christi mysterio, & aduentu: Proptereà ante cœlum ornatur, quoniam ante Angelos terra, & genus hominis Deum per carnem vidimus: & ante cælestia exornans ille hac inferiora, ea letificauit, & exornauit ante Cherubim, & Seraphim: Magi, & publicani, & latrones, & meretrices, facie ad faciem Deum viderunt; eòque se oblectauerunt: deinde eum sic transmiserunt videndum supernis Virtutibus!* Primùm disquiro, quamobrem, cùm patiendi tempus aduenit, Mater Dei non sit rapta in Paradisum, vt intra empyreas sedes prodiret in natas infans, ibique paululùm commoratus, descenderet ad inferiora deinceps, atque ita noua gloria accederet inclytæ vrbi propter natum in eo hominem Deum? Nam fieri potuisse hoc, Christo manente posteà passibili, eiúsque pariter Genitrice, concedent quicunque aut Virgi-

Gen. 1.

Anast. Sin.

Verè pœnitentes, etiam supra Angelos à Verbo Dei honorantur.

nem ipsam, aut Paulum, Moysem, aliósque existimant beata visione ad tempus donatos, dum in hac vita agerent: Quare igitur potioribus honoribus terra, quæ auctori rebellis extitit, & proptereà maledicta est; quàm regio illa, cuius alatæ Virtutes semper in veritate steterunt, cumulata fuerit, loquor de Angelis beatis? Equidem humani generis noxa licet omnes pertransiit, exceptis CHRISTO, & MARIA, tamen non fuit eiusmodi præuaricatio, aut generalis illa, aut personales plurimorum, quæ delendæ non essent: Vidit igitur Verbum, fore vt, inter homines ingens multitudo lamentis, & pœnitentia commissa delicta abstergerent: hæc vt vidit, decreuit maioribus honoribus afficere: statimque exiliens è solio gloriæ, reliquit nonaginta nouem oues in deserto, id est, Angelorum bonorum legiones in cœlis, & venit quærere vnam, quæ perierat, hominum scilicet genus: quæ est veterum communis sententia: Plures refert Maldonatus ad cap. 12. Matthæi: apponam solius Theophylacti discursum: *Manifestè* (ait) *Parabola hac iustos dicit per oues nonagintanouem, & peccatorem per vnam: dicunt autem nonnulli centum oues omnem creaturam rationalem: vnam autem ouem rationalis naturæ hominem, quem errantem requirat Pastor bonus, relictis nonagintanouem in solitudine, hoc est in superno loco cælesti:* Igitur, quia in homine peccatorem contemplatus est, quem errasse pigeret; hunc amplioribus affectum beneficiis, plùs decorauit, & naturam eius sibi vnicens, & apud eum, non apud Angelos nascens.

Maldon. Theophyl.

Deinde secundò disquiro, quid Sinaita illâ particulâ denotet? *Magi, & publicani, & latrones, & meretrices, facie ad faciem Deum viderunt, eòque se oblectauerunt: postea cum sic transmiserunt videndum supernis Virtutibus:* Profectò sic comparatum est Gentium vsu, vt prima, potioráque his deferantur, qui auctoritate antestant, siue dignioratesfecit ætas, seu sanguis, siue res gestæ cum laude, belli, domiue: Sumamus exemplum ex conuiuiis veterum: Sic Genesis cap. 43. vers. 33. cùm Iosephus ad epulas vocasset fratres, maioribus natu digniora loca detulit, faciens sedere coram eo *primogenitum iuxta primogenita sua, & minimum iuxta ætatem suam:* Quoniam verò iuniorem inter germanos, Benjamino, scilicet, maior pars veneràt: *ita vt quinque partibus excederet, mirabantur nimis reliqui fratres, sumptis partibus, quas ab eo acceperant:* quoniam ordo postulabat maiorem partem tribui senioribus: Sic Esther cap. 1. Assuerus primum fecit sympósion Principibus, & Optimatibus: dein post illos lautissima excepit mensa omnem populum, qui inuentus est in Susan, à maximo vsque ad minimum. Sic denique præstantissimus quisque bibebat primùm de cratere inter epulandum, transmittebat ad proximum dignitate, & sic ad omnes transmittebatur seruata cuiusque auctoritate: ita Latini carminis Princeps de Tyriorum Regina 1. Æneid. cantat: 46.

Pro maiori ætate potiora loca in conuiuiis. Genes. 43.

Esth. 1.

Ad digniores missa primùm in conuiuiis pocula.

Maro.

Primaque libato summo tenus attigit ore:
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
Post alij proceres.

Iam igitur, quòd dicat Sinaita, Deum hominem factum priùs se videndum exhibuisse Magis, & publicanis, & latronibus, & meretricibus; atque postquàm hi se oblectauerunt, deinde transmissum

sum ad Angelos, indicat planè plùs honoratos à Verbo homines, quàm supernas Virtutes, cùm potiora in homines contulerit: Ergo, inquies, humana natura Angelicæ nobilitate præferenda: alioquin, si sublimior creatura Angelus, non ex ordine & methodo fecerit Verbum, digniora conferens in homines; Verùm sit nobilior Angelus; sed charior homo est: dedit namque Iosephus in conuiuio (de quo nuperrimè loquuti sumus) auctiores partes Benjamino, non quoniam ille fratres, aut ætate, aliisve superaret meritis; sed quoniam plùs diligebat illum Iosephus: amabat autem ampliùs; quia vterinus frater eius ex Rachele; quia filius doloris; quia partus illius genitrici grauis fuit: nam vt ille in lucem prodiret, matri luce carendum fuit, eiúsque vita parienti mortem attulit: Verbum itaque supra Angelos hominem honorat, quia vterini fratres, id est, secundùm humanitatem de terra, quemadmodum nos; quia homo filius doloris eius, pro quo redimendo factus est vir dolorum, & non habens speciem, neque decorem; quia denique, vt viueret homo, & non periret in æternum, ipse languores pertulit, & vulneratus est, tandémque inclinato capite spiritum emisit: Putásne iniustè Benjaminum ditat supra reliquos fratres? ac non iniustissimos magis Benjaminus, si non in sæcula meminerit charitatis huius? O bone IESV, si oblitus fuerit tui Benjaminus iste, quem ita dilexisti, ornasti, locupletasti, obliuioni detur dextera eius: adhæreat lingua faucibus eius, si non meminerit tui, si non proposuerit te in principio lætitiæ suæ.

47. Sed plusquàm Ioseph humanus erit, & officiosus erga conuiuas suos meus IESVS: *Amen dico vobis, quod præcinget se.* (Luc. c. 12. verf. 37.) *& faciet illos discumbere, & transiens ministrabit eis:* Quando hæc euenient, & celebrabitur conuiuium istud desiderabile, & exhilarans? Tum profectò *cùm Dominus ad Iudicium venerit*, (affirmat Gregorius Romanus homil. 13. in Euangelia,) *præcinget se, id est, retributionem præparabit, & faciet illos discumbere, id est, æterna quiete refoueri:* Transcribit Gregorij sermones Beda lib. 4. in Lucam, cap. suo 54. ergo tunc homines boni, qui delicta iuuentutis, & ignorantias lacrymis absterserunt, in gaudio erunt, & lætitia magnificata, comedentes, & bibentes cum iucunditate in domo Dei: Angeli verò, & Principatus, quales apparebunt, cùm affulserit signum Filij hominis, & venerit in nubibus cum maiestate congregare Electos à quatuor ventis? Equidem fore, vt tunc commoueantur Virtutes cœlorum testatur Matth. c. 24. v. 29. Quid autem commoueri Virtutes cœlorum? Sanè stupore quodam afficiendas Angelicas mentes, & in horrorem quendam rapiendas prò rerum incredibili turbatione, opinatur Chrysostomus hom. 77. in Matth. Hieronymus apud S. Thom. Euthymius, Glossa interlinearis: Siccine decet Angelos velut trementes, & attonitos stare, & homines in pace, & lætitia esse? Pro quibus territi liςtores, & Iudicij vniuersus apparatus, formidabiles, nisi contra insensatos, & rebelles? Angeli autem semper obedientes extitêre: Quid vultis? Sic placitum fuit Redemptori, honorasse eos, pro quibus stillauerunt manus, pedésque eius myrrham primam, sanguinis immaculati riuos? Amice, non facit iniuriam: venit enim peccatores saluos facere, & recreare: Desiderio desiderauit epulari cum dilectis suis, & illis discumbentibus stare accinctus in morem seruorum, & ministrare eis. Sed ne cui insolens appareat explanatio, oouerit à Philippo Solitario traditam lib. 5. Dioptræ, cap. 3. alludens enim ad verba illa Epistolæ 1. Petri, cap. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere*, &c. inquit: *Dicam, quod maius est: affirmat Christus, cùm venerit in die Iudicij, Virtutes cœlorum commouendas tra timore: iustos autem homines faciet discumbere, & transiens ministrabit illis: Hæc, & similia à Christo data sunt nobis, in qua Angeli prospicere, id est, intrare desiderant:* Hæ itaque causæ sunt, ob quas in sponsæ nostræ tædis tale carmen modulatû est, quale in nullius ex filiabus Israël nuptiis: quoniã ipsa, cùm alienigena esset, & ignotorum quondam cultrix Numinum, repræsentabat eos, qui aliquãdo peccatores fuerant: hos autem vt ad se trahat Christus suauiter, fortitérque simul, honorat supra iustorum choros, eas exhibet externas significationes & lætitiæ, & benignioris cuiusdam clementiæ, vt qui specie rerum ducatur solùm, putet nouiores hos filios plùs diligi.

Luc 12. / Greg Pap. / Beda. / Matt 24. Stupor Angelorum in die Iudicij. / Chrysost. Hieron. S. Thom. Euthym. Glos. interl. / Philip. Solit.

SECTIO VII.

Sponsus erga egregias animas, & robustæ pietatis quasi immitis, & durior: nox, & desolamen sanctarum mentium, descripta.

48. MOnstrauimus ooper peragrata Sectione, quàm iucundus sponsus, quàm dolcis erga nouitias animas: nunc erga Heroum mentes nonnunquã rigidum ostensuri sumus: Quis talia credat, benigniorem dilectum erga tyrones, quàm cum veteranis? Dabit fidem dictis nostris huius Epithalamij sponsa: Quid cum eius hilaritate cõparemus, si duo prima Canticorum capita inspiciamus? Quid cum deliciis, & sponsi erga eam amoribus? Hæc est, quam curribus Pharaonis assimilat; hæc, quam bis pulchram nominat; hæc, quæ sic iudicio mariti specie cæteras vincit feminas, quantum lilia spinas superant: Denique tantis illam beneficiis, talibus prosequutus blanditiis sponsus, vt sui impos reddita, quoniam gaudiorum magnitudinem sufferre non valeret, in deliquium inciderit, & amissionem spiritus; & fulciri floribus petierit, stipari malis! Fuêre quidem hæc exordia: sed quinam progressus? Ah miseram virginem! fugit insperatò sponsus, fugitque non rediturus in plures noctes: Surgit illa de strato, non remoratur nox, non terrent vigiles, qui custodiunt ciuitatem, quærit per vicos & plateas gemitibus inenarrabilibus, & induratur ad pias querelas dilectus: non semel destituit lacrymosam: iterum etiam cùm illa pessulum ostij aperiret, declinauit, atque transierat: En quàm mitis cum anima hac sub spiritalis vitæ tyrociniis; postquàm autem illa adoleuit, & perfecti decoris facta est, seuerus induit vultus, & iracondiam velut simulans, abiit, recessit, cuasit: non suspiria reuocare possunt, non humilis supplicatio, non qoòd tota nocte plorans plorauerit, & fletus adhuc in maxillis eius: Discamus ab Ambrosij eloquentia sponsæ labores lib. 2. de Virginibus, in fine: *Equorum vis (ait) plausa sonitum discit amare ceruicis; ne recuset iugum: denique*

Prius sponsa piu deliniitur blanditiis, vt sic tandem sub Sponsi iugo & laboribus colla mansuescant. / Ambros.

que prius assuescitur verbo lascimia, quàm verbere disciplina: ast vbi colla subdiderit iugo; & habena constringit, & stimulus vrget, & compares trahunt, & iugales mutant: Sic etiam virgo nostra debuit prius amore pio ludere; aurea thori regni cœlestis fulcra mirari; in ipso vestibulo nuptiarum, & postes frondium sertis cernere coronatos, & chori strepentis interiùs haurire delicias, ne se prius dominico iugo tumefacta subduceret, quàm vocata inclinaret: Hic nos magisterium non inuenimus, sed accepimus; Sic instituit mystici carminis doctrina cœlestis: Osculetur me ab osculo oris sui, quia bona vbera tua super vinum, vnguentum exinanitum est nomen tuum: Totus iste deliciarum locus plausum excitat, ludum sonat, amorem prouocat; Ideò, inquit, adolescentulæ dilexerunt te: in odorem vnguentorum tuorum curramus: introduxit me Rex in tabernaculum suum: Ab osculis incepit, vt ad tabernaculum perueniret: atque illa tam patiens duri laboris, exercitatæque virtutis, vt aperiat manu claustra, in agrum exeat, in castellis maneat: in principio tamen rarò in odorem currit vnguenti, mox cùm in tabernaculum venit, vnguentum mutatur à castellis; Denique, quò euadat videte: Si murus, inquit, est, ædificemus super eum turres argenteas; Quæ ludebat osculis, iam turres erigit.

49. Sanasse quondam, Phœbo in occasu pergente, Seruatorem confertam multitudinem ab immundis spiritibus vexatam, scribit Matthæus cap. 8. vers. 16. curauit quoque omnes malè habentes: ob hoc factus populorum concursus ingens: Videns autem IESVS turbas multas circum se, iussit ire trans fretum: & ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius: Cur, præter discentes, nemo de reliqua multitudine comitatur? Sciebat, inquies, concitandos ventos, & fluctibus agitandam nauiculam: nolebat his, quibus benefecerat, sanando ægritudines eorum, illiberalis esse, à recenti sanatione ad imminens naufragium transferendo illos: voluit munus integrum esse, non dimidiatum: Verùm, quamobrem cum domesticis non æquè benignus, atque erga exteros? Potiórne salus vulgi, quàm Apostolorum, quos constituturus sit Principes super omnem terram? Quòd si mergendi periculum non erat, & ad terrorem tantùm Æolus sæuiebat, debebant terreri homines peccatores, quales in tanta turba multi, potiùs quàm discipulorum innocua cohors? Sed accipe arcanam Verbi dispensationem: erat multitudo illa recèns translata è vitiorum lata semita ad virtutis angustos calles: eiecerat enim paulò anteà Satanam, qui corporibus, & mentibus, vt satis probabile est, dominabatur procax: hos igitur, quia teneræ adhuc plantæ, & iustitiæ infantilis etiamnum, miraculis, prodigiisque demulcet; tellure positus, & vbi cuncta pacata, docet: Apostolos autem, quia iam in virum perfectum processerant, tanquam egregias animas, periculis obiectat: armatur Neptunus aduersùs cymbam, & nunquam indignantior verberat latera decumanis procellis: dormitat interim Magister, & in filiorum discrimine pater soporatur in vtranque aurem: ille, ille sæpè à non quærentibus inuentus; ille solitus vltrò offerre salutem non poscentibus; ille, qui, vt vnam ouiculam recuperaret, laborauit Pastor bonus per vepres errantem insequutus, per saxorum fragosa, per nemora condensa, per loca ibicibus vix superanda, in totius gregis periculo dissimulat: Et suscitatus tandem, non blandè consolatur, nun minis effatur, increpitat magis: *Quid timidi estis (ait) modicæ fidei?* O sacramentum ignotæ disciplinæ his, qui ex sanguinibus, & ex voluntate carnis sunt! Sed ita demum est: turba in tuto est, iactantur discipuli irrequietis ventorum flatibus: *Idcirco igitur solos discipulos secum duxit,* (ait Chrysostomus homil. 29. in Matthæum,) *quoniam vbi signa tantummodo demonstrabantur, turbas quoque admittebat: vbi verò timor, ac tremor imminebat, eos solos recipiebat, quos ad prædicationem, & pericula erat missurus.*

Math. 8.

Turbas, velut infantulos, miraculis, prodigiisque Christus demulcet; Solos autem Apostolos, quasi strenuos periculis obiectat.

Chrysost.

50. Animaduertistis, quantæ blanditiæ Iacob Patriarchæ erga filium, quem in senectute genuerat, Iosephum, donec ille puer & tenellus? *Diligebat super omnes filios suos,* (Genes. c. 37. v. 3.) *fecitque ei tunicam polymitam.* Adoleuit Ioseph, veniunt dies luctus patris eius, & Israël omnis carnis viam ingressurus voluit ante discessum iungere sobolem, vt annunciaret, quæ ventura essent in diebus nouissimis: attendamus vigiles, qualem Iosepho benedictionem impertitur, quibus super fratres muneribus auget: *Do tibi* (ait Genes. c. 48. v. 22.) *partem vnam extra fratres tuos, quam tuli, de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo:* Partem hanc Sichimam fuisse, vulgata expositio est; siue eo nomine significata vrbs, in qua Dina violata est; siue ager, vbi fratres Ioseph greges pascere consueuerunt, Genes. cap. 37. nam Sichimam legunt septuagintaduo seniores: *Ego autem do tibi Sichimam præcipuam super fratres tuos, quam cepi de manu Amorrhæorum in gladio meo, & arcu:* Verùm peculiaris est Hieronymi interpretatio in quæstionibus Hebraïcis: *Quia igitur Sichem transfertur in humerum, pulchrè allusit ad nomen dicens: Ego dedi tibi humerum vnum: pro præcipuo enim vnum scribitur in Hebræo:* Sichima igitur donasse Iosephũ, nihil fuit aliud, quàm humerum dedisse illi: Quale autem donatiuum humeri? Legimus quidem Regum 1. c. 9. v. 24. Samuëlem de industria seruasse armũ epulaturo Saüli: cuius si causas venemur, reperiemus, voluisse significare Prophetam, manere Saülem, quoniam ad principatum euehendus fuerat, grauiora pericula, labores maximos; proinde robustissimis oportere esse humeris, qui purpuram, & virgam imperij, sceptrúmque exactoris amant: Annotauit Procopius: *Hanc partem* (inquit) *Saüli apposuit: quandoquidem regnaturus, & maiora pericula, quàm ipse populus, subiturus erat: & propterea testimonium hanc partem appellat:* Igitur, quam supra fratres accipit partem Iosephus, labores sunt, vexamenta, discrimina; Sichimam, nempe, accipit, id est, humerum, laboris symbolum, & pignus: Ita quidem Nilo Abbati visum in Asectico: *Beatus Iacob Deos alienos in Sichimis abscondit: porrò Sichima, quod est humerus significat laborem: quare Iacob partem eximiam dat Ioseph, ipsa Sichima, qua in gladio, & arcu suo se dicit acquisiuisse:* His firmatis, taceo indagare, quale hoc amoris specimen, Iosephum inter afflictationes collocasse? aut quæ noua affectus species, non ad delicias, sed ad detrimenta inuitans? Qualis denique super germanos prælatio, ad onera, non ad honores destinari? Scire tamen cupiam, qui pocro & immaturo blandiebatur; qui fouebat, qui osculabatur; cur ætate, & officiis conspicuum seuerus exagitat? Non in genitorem contumax, non in fratres acerbus, cùm possit esse; nemini iniurius: talisne gratia rependitur probitati, iustitiæ, moribus? Sed teneo iam ænigma. Ioseph cùm pubesceret, cùm

Genes. 37 & 48.

Sichima, quis locus & quid significet

Hieron.

1. Reg. 9.

Principatus, onus graue est.

Procop.

Nil. Abb.

Pars quam supra fratres suos Ioseph accepit, sunt labores & vexamina.

junior, & delicatus esset, virtus illi quidem; sed virtus in herba tantùm, quæ solùm germinabat; blandiebatur delicatæ virtuti Iacob; at vbi per longa experimenta, per aduersa & prospera tentata fuit hominis virtus, & excreuit in vigorem perfectum, conuertit lenocinia in duros agones: O creditu difficiles amores? Ioseph, voluptas patris, filius accrescens, quasi primogeniti tauri pulchritudo eius, cùm proficit, cùm ascendit de virtute in virtutem, genitorem asperiorem experitur, & dum diligit magis pater: & hoc præferre illum cæteris fratribus, melioremque hæredem scribere, si vexet ampliùs. Aperi, Domine, oculos seruorum tuorum, vt intelligamus hanc disciplinam pacis tuæ, quæ Gentibus stultitia est: Quis mihi det, vt norim, te non irasci propter delicta, & scelera mea, quæ commisi nimis; sed iustorum similem esse tentationem, vt per ignem & aquam probatum electum tuum educas in refrigerium?

51. Math. 13.

Seminauit tempore opportuno prouidus agricola bonum semen in agro suo (Matth cap. 13. v. 25) *Cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminauit Zizania in medio tritici:* Latuêre doli, quoad creuit herba, & fructum fecit, tunc apparuerunt & zizania: stupuêre serui fideles, fraudem mirati, loliúmque exurgere, vbi felix semen tantùm iactum ab satore: *Vis,* (inquiunt,) *imus, & colligimus ea?* Prohibuit Paterfamiliâs: *Sinite* (ait) *vtraque crescere vsque ad messem:* Quorsum velit adolescere pessimum germen, & roborari malignitatem? Aut fortasse parcit, quoniam zizania, dum tenera sunt, tritici repræsentationem habent? peccatores autem occultos, & qui à foris iustorum similitudinem præferunt, Deus patienter expectat: vbi denique quod Glossa ex Hieronymo desumpsit: *Sicut inter lolium & triticum, quandiu herba est, parum distat: ita monet Dominus, ne de ambiguis iudicemus; quoniam Dominus in die Iudicij non suspiciosè, sed manifestè damnabit:* Sed potior his omnibus causa, quam textus innuit; prospectum frumenti bono à possessore: *Ne fortè* (ait) *colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum:* Nam, cùm ambigua esset species vtriusque, poterant facilè declinare in extrema, vitiosàque, & præproperâ diligentiâ plùs nocumenti, quàm commodi attulisse: Sed quæro, vtiliórne sit seges, dum spicam tantùm ostendit, & virescit; aut cùm alba est ad messem, & falcem postulat? Nemo dubitauerit, excellere maturam spicam, quantùm cedunt gramina iumentorum esca, panibus qui etiam Regibus delicias præbent: At quàm crudelis agricola aduersùs fruges horreis aptas? Labor à ferro messoris, à boum tritura: sileo pistrinum, & fornacis ardores: Certè Satanæ inuidiam aduersùs Apostolicum contuberniorum satis declarasse visus Redemptor, cùm dixit commilitonum Apici: *Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos,* (Luc cap. 22. vers. 31.) *vt cribraret sicut triticum:* Cur igitur colono tam vigili oculus ad triticum, dum in herba est, ne tangant serui, ne per deceptionem, aut incuriam euellant quidpiam, cuius & gratia sustinet zizania? cùm autem perfectionem assequuta fuerint frumenta, mille modis vexat? Sanè tritico repræsentari iustos atque electos; quemadmodum zizaniis atque palea significantur reprobi, communis apud Patres explanatio est: Quare & maturis frugibus adumbratur iustitia perfecta, & inchoans spica teneram virtutem denotat: Desinite ergo mirari sæuitiam aduersùs prouectas fruges, prouidentiam de immatura segete: nam, si quis est filius prodigus, delicatus adhuc, & nouus miles, hunc suauiatur, pectoribus admouet, annulo & byssina tunica donat, accersitur de armento vitulus opimus, personat aula tripudio, & sub lætitiis est omnis domus: si quis autem Deifer Ignatius est, qui in plenitudinem ætatis Christi processit, & perfectus est, sicut Pater eius, qui in cœlis perfectus est; hunc, sicut triticum, cribrat, pinsit, adurit: Audi ipsum ex Hieronymi lib. de Ecclesiasticis Scriptoribus: *Ignis, crux, bestia, confractio ossium, membrorum diuisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta Diaboli in me veniant: frumentum Christi sum: dentibus bestiarum molar, vt panis mundus inueniar:* Attende ad hanc regulam, Monacho antiquorum dierum, & contemplare, qualis gubernat magnus Paterfamiliâs. Quid obmurmuras? quid claustri quietem perturbas? quid reluctaris ad verbum increpatorium? Scilicet, grandis factus es, euasisti in virum meritis, & auctoritate conspicuum; omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sed considera, quia viros gloriosos in generationibus suis, homines dominantes in potestatibus suis, magnos virtute, & prudentia præditos, asperiùs tractat Deus Sabaoth, qui erga pueros tamen exinaniuit semetipsum, & vt attraheret in funiculis Adam, velut puer efficitur cum illis, ludens coram eis in omni tempore.

Cum peccatoribus non scandalosis Deus dissimulat.

Gloss. Hieron.

Luc 22.

Hieron.

Insidiabatur Seruatoris vitæ Herodes, & vnius ob mortem, mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infrà: Fugit infans ad Nili ostia. Quorsum? Velitne monere, his, qui viuere incipiunt Deo, & ab vberibus vix semoti fuerunt, fugâ muniendam salutem; veteranis licere tantùm inimicum prouocare? At, qui in horto processit vltrò obuiùs venientibus, & ad duas voculas: *Ego sum.* Illi, qui cum gladiis, & fustibus missi fuerant à Principibus Sacerdotum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram; non potuit seruare se inter Matris brachia? Sed esto, noluerit: sanguis tamen ille exigui corporis, redemisset genus humanum, & expoliasset Principatus, delens, quod aduersùs nos erat, chirographum decreti: cur igitur expectauit supra triginta annos? Deinde expendo hæc ipsa euenta comparatione æterni Genitoris: Quantæ curæ de tenera ætate, & penè mammante adhuc pusione? mittit de excelsis cœlorum pennigerum nuncium, & iubet intra Palestinæ terminos non stare, Pelusiacam adeundam regionem, futurum quippe, vt Herodes quæreret puerum ad perdendum eum: *Dauid persequente Saul* (ait Chrysologus serm. 159.) *ad Iudæam confugit, recepit vicinia: domus vnius viduæ, Eliæ sufficit ad latebras: Christo, dum migrat, non vicinæ Gentes, non finitimæ sufficiunt regiones.* Zelat Pater Sobolis incolumitatem; proptereà longa, verùm salutaria, indicit exilia: O prouidum pro Infante Genitorem! venitur tandem ad perfectos annos: ostendit se tanto parente dignam Prolem, opere & sermone potens: testatur de cœlo vox, hunc esse Filium dilectum, atque à Genitoris obedientia ne latum vnguem recedit vsque ad mortem; mortem autem Crucis: Hunc tam morigerum in ipso conflictationis articulo deseruisse visus: *Deus, Deus meus,* (inquit,) *vt quid dereliquisti me?* Verùm his erudiebamur 52.

Christus infans declinat persequutionem, vir autem factus eã sequitur, vt sic incipientes & perfectos doceat in quo ipsum imitari debeant.

Chrysol.

bamur

bamur nos: nam, quamuis Christus intra Matris aluum vir ab initio, proficiebat tamen sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines: repræsentabat itaque, à Genitricis collo pendens prima iustorum crementa, & nouitias exercitationes: in Cruce, postquàm iam cursum consummauit, fidem seruauit, perfectorum statum significabat: Hinc igitur est, quòd Pater in infantia protegit, demulcet, atrocia pati noluit; quoniam virtutis tyrocinia consolatur, & refouet: postquàm autem euacuauit ea, quæ pueri fuerant, accinctúsque gladio super femur, intendit prosperè, & processit, Heroëm, & consummatæ gloriæ athletam in mœrore animi, in plagis supra modum, in sputis, in ludibriis multis exercuit. *Fratres* (inquit Chrysologus serm. 151.) *quòd fugit Christus, fuit mysterij, non timoris; diuina virtutis fuit, non fuit fragilitatis humana: non fugit propter Auctoris mortem; sed fugit propter sæculi vitam: nam, qui mori venerat, quare fugeret mortem? Christus totam causam nostra salutis occiderat, si se paruulam permisisset occidi:* Et quomodo perimeret nostram salutem, si infans occubuisset? Fortasse, quia Euangelium non haberemus, non Apostolos, per quos nationes conuerterentur? Sed poterat hæc omnia de cœlo reparasse: Cæterùm absque dubio cruori sacrato infinitus fuisset valor: poterat autem occidi nostra salus; quoniam, si tam seuerum aduersùs ætatis primitias Numen animaduertissent peccatores, absconderent se ab eo, protoplasti imitatione, optasséntque potiùs in stercore suo computrescere, quàm coram toruo Iudice apparere.

Chrysol.

53. Plorabat ad monumentum Maria Magdalena, & recedentibus discipulis perstabat lacrymosa: nemo illa flebilior, nemo tam fidus custos busti: dabat vires amor, & cupiebat saltem defuncto frui dilecto: Heu! quoties incassum introspexit, & arsit dolore ad vacuum sepulcrale saxum? Quid est, IESV bone, quòd tandiu differs solatium huius peccatricis? Non cogitat nisi de te; non loquitur nisi pro te; nihil nouit nisi IESVM, & hunc crucifixum: hæc omnis oratio: *Tulerunt Dominum meum:* Illa fugientibus Apostolis iuxta Crucem stetit; illa, cùm adhuc tenebræ essent, vna Sabbati ad monumentum venit: illa perstitit, abeunte discipulo, quem diligebat IESVS: Quòd si blandissimum pectus non emolliunt tanta, vincat memoria antiquarum misericordiarum: olim, cùm iustitiæ limina vix tetigisset, Simonem leprosum pro ea corripuisti: non cum sorore Martha, non cum discente, qui de effuso vnguento contristabatur, dissimulasti, & fleuisti cum flente, antequàm Lazarum euocares è spelunca: Quid est, quòd recens valedicentem pompæ, & voluptatibus demulcebas, nunc blanditiarum quasi pertæsus videare? Sed præstat nostræ dictionis horrorem Origenis mellea temperasse eloquentia, homil. de Magdalena, si tamen ille, & non Latinus aliquis Auctor: *O bone* IESV, *tu quoque, cùm vidisti eam lacrymantem lacrymatus es: O quàm piè consolando eam, dixisti: Vbi posuistis eum? Denique pro dilectione eius, qua multum dilexit te, fratrem eius Lazarum suscitasti: O dulcissime Magister, quid post hæc in te peccauit hæc discipula tua, quia sic recedis ab ea? Nos post hæc nullum aliud peccatum de ea audiuimus, nisi quando sepultus fuisti, ante omnes valdè manè venit ad monumentum tuum ferens vnguenta quibus vngeret corpus tuum: si hoc est peccatum, negare non possumus, quin ipsa*

In Magdalena quantum fuerit dilectionis feruor.

Origen.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

hoc faciat: si autem peccatum non est, sed est amor, tui; quare sic recedis ab ea, & abscondis te, qui diligentes te diligis? Tu enim dicis: Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilauerit ad me, inueniet me: ergo mulier ista, quæ valdè manè vigilat ad te, cur non inuenit te? An differebat IESVS præsentiam, vt diu exoptata chariora fierent, & lætior esset fruitio, quam longa desiderantis fastidia præcessissent? Sic Gregorius Papa homil. 25. in Euangelia: *Priùs ergo non inueniendus quæritur, (ait,) vt pòst inuentus strictiùs teneatur: sancta enim desideria dilatione crescunt: si autem dilatione deficiunt, desideria non sunt:* Sed arbitror, Magdalenæ iustitiam, antequàm Christus occumberet, iuuenescentem, & delicatam existimatam: non enim ad certamina adhuc venerat: at, patiente Seruatore, cùm illa Iudæorum neque minis, neque terroribus à Cruce diuelleretur, robusta & virilis facta est virtus: multò magis autem cùm, absente Præceptore, amicitiæ fidem seruaret, plorans semper ad funereum marmor: *Dolénsque ampliùs,* (vt aiebat Augustinus tract. 121. in Ioannem,) *quòd fuerat de monumento sublatus, quàm quod fuerat in ligno occisus, quoniam Magistri tanti, cuius ei vita subtracta fuerat, nec memoria remanebat:* Hinc igitur est, quòd ante passionem officiosus & humanus erga eam appareat. quoniam Iuuenilis erat sanctitas, quæ vt robusta facta est per minas inimicorum, pérque absentiam dilecti, pro more suo toruos induit vultus: & sæpè quæsitus, sæpè inuocatus à femina, quam totam eius amor possederat, non prodit, non responsat; planctum, & suspiria spreuisse diceres: Præcessit in sponsa nostra Magdalenæ vmbra: sequebatur amissum comparem per noctis silentium, per vicos & plateas lacrymabatur, vulnerauerunt illam, qui excubias agebant, tulerunt pallium custodes murorum: quis referat noctis illius clades, & Iliadem malorum? Si tamen miserandæ virgini daretur per infelices casus inuenisse dilectum, beatam diceret, & candidam noctem. O vos, quibus crebræ huiusmodi noctes, gens impolluta, melior Electorum portio, sustinete modicùm: in via estis: de torrente, necesse est, bibatis: vtinam non & tempestas demergat vos, quoties intrauerunt aquæ vsque ad animam, & infixi estis in limo profundi: sed propterea exaltabitis caput, modicùm nunc si oportet tribulari, & lætabimini tandem pro diebus antiquis, quibus humiliauit vos sponsus, quibus abscondit se ab inuocantibus eum in veritate, inuocantibus cum lacrymis, & clamore valido.

Deus præsentiam differt, vt fruitio sit lætior.

Gregor.

August.

SECTIO VIII.

Iustorum vitam ex alterna gaudij, & mœroris vicissitudine componi.

FLeuimus cum sponsa amissi coniugis desiderium: atque in primis doluimus, quòd tam iucundior erga eam appareret, cùm illa in via mandatorum Domini plùs profecisset: sed reperiebat tandem: nam paululùm cùm pertransisset, inuenit, quem diligebat anima eius: & iterum eo elapso, reperit in horto, in quem descenderat ad areolam aro- 54.

matum, vt lilia colligeret: Aliæ quoque aduersi-
Mœrorem Sponsæ, risus consequuntur. tates sponsam conturbarent: filiæ Hierusalem
formæ inuiderunt, fuscam dixére: quadrigæ
Aminadab mœrori fuêre: Sed hæc quoque ri-
dentia continuò subsequuta sunt: Sic igitur do-
lor, & voluptas alterno regnatu mentis arci præ-
ficiebantur: sic illa Ecclesiam Catholicam, cuius
erat exemplar, ad viuum repræsentabat: nam ab
ipsa prima genitura indiuisi comites fuêre labor,
& exultatio: Primùm, sub Iudæorum Senioribus,
& Principibus, Stephano, aliisque multis trucida-
tis, planctus occasio; sed gaudij à multitudine
credentium: Deinde facta est longa concertatio
sub Romanorum ducibus, vastatis Christianis
prouinciis vniuersis: recompensauit luctum pax à
Constantini fide & religione: successêre deinceps
hæreses, bella, schismata, sexcenta malorum gene-
ra, sed toties risit, quoties flere coacta est: Vtrun-
que ergo Canticorum argumentum, & historia-
le, & mysticum docet nos, ne in die bonorum si-
mus immemores miseriarum; sed post tenebras
expectemus lucem, & rursum cùm in die fueri-
mus, sciamus, quia ad vesperam demorabitur fle-
tus, ibúmque semper alternis gradibus iucundi-
tas, & mœror.

55. Quis ille tam nouus dies, quem post absolu-
tam elementorum fabricam operosam producit
Gen. 2. Moyses? *Compleuitque Deus* (ait Gen. cap. 2. v. 2.)
*die septimo opus suum, & requieuit die septimo ab
vniuerso opere, quod patrarat*: Vbi dierum initia, &
fines, mane, atque vespera? Hactenus semper Ha-
giographus: *Et factum est vespere, & mane, dies, siue
tertius, siue quartus, siue alius quispiam. Sabbatum
Petr. Dam. autem* (inquit Damianus lib. 2. epist. 5.) *ad similitu-
nem Melchisedech Sacerdotis introducit; id est,
sine patre, sine matre, sine aurora, & vespera: non
enim adinstar aliorum dierum de creatione Sabbati
aliquid prius dixerat Moyses.* Sed quare hoc? E-
quidem septimam lucem sibi peculiariter appro-
priauerat Deus: benedixit enim ei, & sanctifica-
uit illam: *In isto Sabbato, quasi in sanctuario* (pro-
sequitur S. Damianus Cardinalis) *& Pater omni-
potens requieuit, & nos requiescere præcepit: unde &
Sabbati quando obseruatio indicta? in Leuitico dicit: Sabbata mea custodite, & san-
ctuarium meum metuite*: Non sum oblitus conten-
Tostat. dere multis Tostatum, Sabbati celebrationem le-
Pereira. ge Mosaïca introductam, quem imitatur Pereira
Eugub. lib. 1. in Genesim ad vers. 3. c. 2. Sed placet nunc
Cather. adhærere opinantibus indictam ab initio: Cathe-
Salian. rini ea est existimatio ad cap. 2. Genesis: Eugubini
in Cosmopœia: Saliani tom. 1. anno mundi 1.
die 4. num. 3. Hunc igitur sibi cùm destinauerit
diem Numen omnipotens, ecce, cur neque orien-
tis, neque deficientis Solis mentio: nam debuit sa-
nè inter homines Deique diem non vulgaris esse
differentia: Quare, sicut homo ipse instabilis est,
diuersisque affectibus obnoxius, nunc metuit,
nunc securus est; nunc tristatur, nunc ridet; nunc
corpore valido est, nunc afflicto: sic dies illius vi-
cissitudines sustinere debuit, & nunc à Zephyris
vespertinis, matutinisque temperari; nunc à me-
ridiano sydere conflagrare; nunc sub atra veste
esse; nunc sub splendenti & candido amictu
Phœbum nihil impediente: Deum autem, apud
quem non est transmutatio aliqua, neque vicissi-
tudinis obumbratio, diem sortiri oportuit, quæ
careret lucis, & tenebrarum successionibus:
esset verò semper vnius, eiusdémque vultus:
Chrysost. *Præterea* (vt disserit Chrysostomus homil. 11.
in Genesim) *diem segregauit Creator in opus hu-
mane naturæ, & noctem in requiem, & remissio-
nem laborum; mensurasque, & terminos vtrisque
præfixit, vnde nobis beneficia quædam proueni-
rent: nam & lux diurna operationis est tempus, de
quo audi Dauid dicentem: Egredietur homo ad ope-
rationem suam vsque ad vesperam: Et benè inquit,
vsque ad vesperam: nam, insurgente vespere, lux
abscedit. & succedentes tenebræ humanam natu-
ram sopiunt, & corpus, quod laborauerat, quiescere
faciunt, ac sensus omnes remittunt; ac quasi nu-
trix optima, sensorijs omnibus quietem à laboribus,
fatigationibúsque concedunt*: In hunc igitur sco-
pum, cùm diem, noctémque condiderit, vt à
diurno opere parta saluti dãna repararet noctur-
num otium; cùm Dei quietem nunquam præ-
cedat labor, nunquam sequatur; superuacaneum
foret otio tenebras assignasse, vbi à feriando nul-
la vnquam est cessatio. Augustinus lib. 4. de Ge- August.
nesi ad literam, cap. 15. *Neque enim ab operibus
suis, eis non egendo requieuisset, priusquàm essent,
quibus nec perfectus eguisset, & quia eis nunquam
omnino eguit: nec beatitudo, qua eis non eget, tan-
quam proficienda perficitur: ideò septima die nulla
vespera accessit.*

Iam ad hoc reducamus, quod auctor naturæ 56.
Solem diei præfecerit, noctibus regendis Lunam:
In Sole, nimirum, (vt philosophatur Bernardus Bernard.
serm. 1. de natiuitate Virginis) *& feruor & splen-
dor stabilis: in Luna solus splendor, atque is omninò
mutabilis & incertus, qui nunquam in eodem statu
permanet*: Nam, vt communis Astronomorum, *Astra à Sole splendorem mutuantur.*
Philosophorúmque cogitatio fert apud Clauium Clauius.
nostrum ad cap. 1. Sphæræ Sacrobosci, titulo, *Luna, quare mutabilis.*
De ordine Sphærarum cœlestium; omnes stellæ &
Planetæ, in primis Lunæ sydus, splendorem à
Sole mutuantur: ipse lucis debitor nemini: hinc
necesse est deriuatam à Phœbo claritatem dimi-
nutionem & incrementa pati, variámque esse na-
turam luminis apud cætera astra, cùm ipse sui si-
milis semper pleno fulgeat iubare: *Luna* (inquit
Theophilus Alexandrinus epist. 3. Paschali) *pru-* Theophil. Alex.
*dentissimo Dei artificio condita, & formarum mu-
tans varietates ad plenitudinem tendit, & festinat
ad diminutionem, vt quicquid crescens acquisierat,
perdat, amittátque decrescens, nec stat in eodem sta-
tu*; Fecit igitur Verbum, in quo omnia facta sunt,
Solem in potestatem diei, & Lunam in potesta-
tem noctis: Quid inde? Equidem noctis tenebro-
sa facies, & ille à condensis vmbris horror huius
vitæ repræsentat tempora: dies sempiternam
beatæ stationis claritatem protendit; Quoniam
igitur pro huius exilij spatio alternant vices gau-
dium, & mæror: nunc Ecclesia triumphat &
læta est; nunc luget, & non est, qui consoletur
eam, quia facta est, velut mare, contritio eius:
nunc iusti attracti odore vnguentorum, & in-
troducti in cellam vinariam, abundant nectarea
dulcedine; nunc abeunte dilecto dormitat ani-
ma eorum præ tædio, & tribulantur, ita vt pi-
geat eos viuere: propterea conuenienter noctis
Imperium Lunæ assignatum; quia ipsa est, quæ
modò candida & hilaris apparet; modò atrata
prodit, & funebris: Quoniam verò apud ciues
fortunatæ vrbis semper perpetuum cantatur ce-
leusma à gaudenti populo, & æternum resonat
Alleluia in plateis, & compitis; nullus ibi locus
mœrori, aut lamentis: ideò diei Sol aureus re-
ctor, cuius, nempe, feruor & splendor stabilis, vt
ex Bernardo dicebamus: *Iam Ecclesia Lunæ magis* Bernard.
intelligenda videtur vocabulo (prosequitur melli-
loquus

loquus Abbas) *quòd videlicet,non ex se splendeat, sed ab eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere.*
Ambros. Ambrosius autem lib. 4. Hexameron, c. 8. *Hæc est vera Luna,quæ de fraterni sui luce perpetua, lumen sibi immortalitatis,& gratiæ mutuatur: fulget enim Ecclesia non suo,sed Christi lumine, & splendorem sibi accersit de Sole iustitiæ:* Atque iustos exhortans, vt cùm recesserit dilectus, & tenebræ mentem occupauerint, rursus claritatem expectent longanimes; *Nam,si etiam Luna (ait) cui tantum Dominus commisit ministerium, vt illuminet orbem terrarum,& crescit, & deficit; cur non id moderationis assumimus, vt neque in aduersis abijciamus animum,& rursum non extollamur in prosperis?*

57. *Luna laborantis cum magno sonitu Ethnici succurrebant.* Sed illud non prætereundum obiter, Gentes superstitioni deditas, cùm Lunam inter præcipua Numina haberent, ad eius defectum & tenebras ingenti mœrore affici solitas: quare inconditosonitu cymbalorum, sistrorum clamoribus ad pristinum splendorem reuocare conati, & contra magica incantamenta defendere, quòd putarent è cœlo deduci incantatorum præstigiis; Tacitus lib. 1. cap. 7. *Igitur tubarum sono,eris, cornuúmque concentu strepere vt splendidior, obscuriórve,lætari, mœrere: ac postquàm oborta nubes offecere visui,conditámque creditum tenebris, vt sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes, sibi æternum laborem portendi, sua facinora lamentabantur, Deos aduersari.* Papinius lib. 6 Theb.
Tacitus.
Statius.

Sic cadit attonitis quoties auellitur astris
Solis opaca soror,procul auxiliantia Gentes
Æra crepant, frustráque timent, ac Thessala victrix
Ridet anhelantes audito carmine bigas.

Max.Taur. Contra hunc nationum errorem composuit sermonem doctum S. Maximus Taurinensis Antistes: *Laborat (ait) planè Luna; negare non possum: sed laborat cum cæteris creaturis: non laborat carminibus; sed laborat obsequijs; Benè igitur facitis, quòd diuinitati exhibetis solatium: sed,si vultis hoc plenius facere, cunctis & totis noctibus peruigilare debetis: Nam,quoties putatis, vobis dormientibus, Luna vim passa est; & tamen de cœlo non corruit? Aut,nunquid semper circa vesperam defectum patitur,non aliquando,& circa lucem laborat? Sed apud vos vespertinis tantùm horis laborare consueuit, quando copiosa cœna venter distenditur, quando maioribus poculis caput mouetur: tunc igitur apud vos laborat Luna, quando laborat & vinum,* &c. Quorsum hæc ad quam instituetamus tractationem? Ædepol ex Gentium insipientia salutare aliquod antidotum piorum mentium morbis elicere voluimus: Infirmatur quispiam in nobis, & tristis est anima illius vsque ad mortem, quoniam Sol obscuratus est, & Luna non dat lumen suum; auertit dilectus faciem suam, & factus est conturbatus: imitetur tunc pro laborante Diana Gentilium vociferationes & planctus; arbitretur se hæc iustè pati, quoniam respexit in vanitates, & insanias falsas; clamet in cœlum; deducat quasi torrentem lacrymas per diem, & noctem; neque taceat pupilla oculi eius, donec videat rursus Lunam incedentem clarè, & lætetur cor eius.

58. Exod. 13. Sed hanc variam sanctarum mentium fortunam mirificè delineatam verbis Exodi cap. 13. vers. 21. opinamur: sic habet Moyses: *Dominus autem præcedebat eos ad ostendendum viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis: vt dux esset itineris vtroque tempore:* Nam,

Sherlogi Anteloq in Cant.

vt demus quidem, necessarium fuisse lucidum aliquod corpus per tenebras euntibus, atque ob has causas columna ignea vtilis fuerit, caligine terras occupante: at qualis per diem itineris, & ambagum directrix nubes? quin magis confusionem peperisset: erat enim Solis claritatem impediens; quò & calorem arceret: expandit enim eam omnipotens in protectionem eorum; Non sufficiebat stella, quæ Magos longo tractu ad Bethlehem vsque perduxit? Non congruentior syderis ducatus, quàm nubis, quæ splendorem tegeret, & facem viatoribus subduceret? quàm ignis, qui torreret per Ægypti, & Arabiæ loca immoderatis caloribus fumantia gradientes? Asseramus, voluisse Deum sociasse vbique cum tristibus iucunda, cùm aduersis læta, cum labore voluptatem. Sed quo pacto isthæc associata? Profectò hilaria ostendebat columnæ ignitæ splendor; huic circunfusa nox ad luctum inuitabat: interdiu autem lucis ipsius radij lætitiam pariebant intuentibus; nubis atratum pallium mœstitudinem ingerebat: rursum Solis iubar nocebat sub climate ardenti; temperabat flammas nubes: noctis frigida tempestas vexabat; tepebat ab ignita columna aër; nam protexisse à frigore scribit Iustinus Martyr in Dialogo cum Tryphone Iudæo: Sed has vicissitudines quandiu experti Hebræi? Quovsque nunquam illis plenè micans Olympus, & sine nubilo? Certè, donec optata Chananæorum tellure potiri licuit; dum gradebantur; quoad viatores fuerant, & solitudine consisterant, sub arbitratis, sub candidis pariter fuerant: O istorum expressam ideam, & loquentem similitudinem! In itinere adhuc laboratis, sub elementis huius mundi, in terra deserta: quid ingemiscitis? Quoniam nubes operiunt Solem,cœlúmque: quoniam colomnam flammiuomam circumambit nox: Eia sic itur ad sedes promissas, & regionem amœnam fluentem lacte & melle: cùm ad patriam veneritis, non erunt ampliùs tenebræ, neque nox; quoniam agnus est lucerna eius: Interim dum hîc subsistitis,miscebitur risus fletui, & extrema gaudij luctus possidebit: erunt commixta, & nox,& claritas nam sæpè dilectus longè fiet à vobis, & tunc tenebræ comprehendent vos: sæpe apparebit,& tunc in luce,& exultatione eritis. *Columna ignis in eremo frigora pellebat.* *Iustin.Mart.*

Quid obstupescitis, si pro diebus huius exilij sponsus nunquam in eodem statu permanet; sed modò it, modò redit, modò faciem, modò terga ostendit? Si nobis annunciantibus tanquam paruulis non creditis, consulite Seraphim, & docebunt vos: stare circa solium excelsum, & eleuatum perhibet Esaïas, sex alis prædita: duabus velare faciem, duabus occultare pedes Numinis, duabus volare: Quid est ex parte latere, & abscondi Deitatem? ex parte prominere? Et heu duæ partes subsidunt & merguntur, vna solùm prosilit, quoniam dilecti fugæ & absentiæ soperant præsentiæ tempora: Nam, si visio beata est, & initio Dei perfecta, cur non omnia penetradit cognitio rei, sicuti est in se? Si etiam ille status gloriæ est, atque perennis quietis, quamobrem non sedent Seraphim? Nimiúmne hoc est præsumptuosum, quando hominibus pollicitum; quia ipsi sedebunt iudicantes duodecim tribus Israël? & quoniam multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob? Quare equidem reor, illa ardentium 59.

Esaix 6. Spirituum repræsentatione, Esaiæ cap.6 significatam potiùs iustorum, qui in via sunt, conditionem, quàm eorum, qui ad patriam peruenerunt. Nam, vt scribit Gregor. Papa lib. 1. Moralium, (Gregor.) cap. 26. *Sedere, quiescentis est; assurgere, decertantis.* Bernard. manifestè indicat serm. 5. de verbis (Bernard.) Esaiæ: *Stat Christus pro Patre zelans, Patri gloriam quærens, Zelo Patris adiuuans adoptiuos: sic illum Stephanus stantem vidit, quem habuit adiutorem: sic Propheta in adiutorium eum surgere precabatur: Exurge, inquiens, Domine adiuua nos:* Sic ex verbis legis Exodi cap. 12. vers. 11. colligi satis clarè, Iudæos agnum stantes comedisse, iudicat Maldonatus ad cap. 26. Matthæi, vers. 20. tradit Philo aperte eo libro, cui titulus: *De sacrificio Abel & Cain.* At, quem in finem stantes? Quoniam ad iter accingebantur, & viatores decebat eiusmodi præparatio: Præclarè Chrysostomus homil. 60. ad populum Antiochensem: *Nam, si Iudæi stantes, & calceamenta manibus gestantes, & baculos, agnum cum festinatione comedebant, te multò magis oportet esse solertem: Nam illi quidem in Palæstinam erant prodituri, & propterea viatorum figuram habebant: tu verò debes in cælum migrare, quapropter in omnibus oportet te vigilare:* Iam igitur, cùm standi gestus eos denotet, qui aut parati sunt ad certamen, bellóque expediri; aut habiles, vt viæ se committant, & peregrinatum proficiscantur: conspicuum est, Seraphim stantes coram throno, iustos viatores adhuc, & merendi loco positos indicare: Hinc ergo est, quòd Numen ex parte contemplantur, ex parte ignorant: sanè si sederent, si Beatorum gaudium repræsentarent, viderent totam Domini claritatem: nunc verò, quoniam stant, quia militia, quia incolatus est vita eorum, & peregrinantur, bibunt de calice mixto ex hoc in illud, & veniunt super eos tempora multa, tempus amplexandi, & tempus cessandi ab amplexibus, tempus occidendi, & tempus sanandi, tempus plangendi, & tempus saltandi: O si appendatur in statera (IESV dilecte votorum nostrorum) tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus, quasi arena maris illa grauior apparebit statera, quæ vultus tui absconsionem continuerit! Quàm serò redis, quàm properè abis, nisi fortasse amanti nunquam mora illa longa videatur, qua te potitur: Sed ita gradiendum est: minora sunt, quæ vident Seraphim: duas tantùm alas explicant, quatuor obtegunt pennis: Concinnè Bernardus (Bernard.) serm. 3. de verbis Esaiæ: *Sola sedet Trinitas, quæ sola habet immutabilitatem: sola est, apud quam non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio: Seraphim verò stant, immutabiles quidem; sed suo modo, non eius comparatione:* Quantuncunque Seraphim sis, ita vt ardeas charitate: tamen donec steteris, & peregrinaueris à Domino, necesse est mutationi subiaceas.

Iudæi agnū stantes an comederent? Maldon. Philo. Chrysost.

60\. Seraphim erant discipuli illi duo, qui ibant in Emmaus: nam ardebat cor eorum, dum loquebatur illis in via: Miraris vocasse nos homines Seraphim? Bernardi magisterium sequuti sumus (Bernard.) serm 3. de verbis Esaiæ: *Et ego quidem, Fratres, si licet in hac parte vnicuique abundare in suo sensu, in duobus Seraphim duplicem arbitror intelligi creaturam rationabilem, angelicam, scilicet, & humanam. Nec mireris hominem Seraphim factum: memento, quia & Creator, & Dominus Seraphim factus est homo. Ad contumeliam tuam, ô superbe, qui creatus inter Angelos, inter Angelos stare non meruisti: ecce Rex noster nouos in terra Angelos fabricaturus aduenit, atque vt tabescas amplius, non qualescumque, nec inferioris alicuius ordinis Angelos, sed Seraphim: audi enim, quid ipse loquatur: Ignem, inquit, veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur? Vult ergo Seraphim fabricari, vt ibi stent, vnde tu corruisti:* Seraphim itaque erant discipuli illi, quorum corda eiaculabantur flammas, dum exponeret eis Scripturas incipiens à Moyse & Prophetis: Sed vident & non cognoscunt, in quem prospicere desiderant. Quid mirum? Oculi eorum tenebantur: Nónne tenebantur, cùm duabus velarent faciem pennis? nec sufficit latuisse, increpat insuper: stultos, & tardos corde ad credendum dicit: hæccine, quotum quondam Ioseph præfigurator, cùm fratrum sermones intelligeret, & dissimulans vicario ore loqueretur: *Nesciebant autem, quòd intelligeret Ioseph,* (Genes. cap 42. vers. 23.) *eò quòd per Interpretem loqueretur ad eos:* cùm exploratores appellaret, & custodiæ traderet? Sic existimauit Drogo libro de Sacramento Dominicæ passionis: *Verè tu es ille Ioseph, qui ad fratres tuos, quasi ad alienos duriùs loquebaris, non indignatione, sed miseratione: dum illos duos in via ambulantes, & dolebas, & arguebas: O stulti, & tardi corde ad credendum?* Sed tandem abeunt nubila, & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: at cognouerunt quasi in ictu oculi solùm: nam continuò euanuit: O breue gaudij interuallum! longo itinere latitat, & in ictu tantùm oculi cernitur: O si saltem velatus, & in ignota forma perstaret cum eis! nam & hoc concupierant vehementer: *Mane nobiscum, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies:* Sed neque manifestum, neque occultum tenere valent: Audax sponsa nostri carminis, quæ hunc fugitiuum dilectum, qui nec pretio, nec precibus teneri potest, conata non dimittere, donec introduceret eum in domum matris suæ, & in cubiculum genitricis suæ: Sed nunquid assequuta? Certè excidit ansis: non longè enim postea iterum elapsus quem per incredibiles labores, per plagas, scilicet, & genialis cycladis amissionem inuenit tandem; sed non ausa in posterum polliceri non dimissuram se, quem reperierat: sic & alius dicebat in excessu suo: *Non mouebor in æternum:* Sed didicit angelicam esse hanc perfectionem, & ciuium beatorum: nam, auertente faciem Domino, subitò factus est conturbatus, & paulò minùs habitasset in Inferno anima eius: Sic ambulandum, donec videatur Deus Deorum in Sion.

Discipuli duo euntes in Emmaüs, propter dilectionis feruorem erant duo Seraphim.

Gen 42.

Drog Host.

SECTIO IX.

Eucharistiæ frequentem manducationem, aduersùs carnis petulantiam, efficax in primis esse antidotum.

NVllarum mercium tanta copia in nostri Epithalamij nundinis, quanta conuiuiorum: 61.
Quocunque lumina dirigas, symposium te continuò salutat: in hortis epulæ: inter nemora, non aperta planities, non defossæ valles, non montium surgentia cacumina absque Cerere, & Baccho, elementorúmque lautitiis: superfluum est domestici triclinij meminisse. O rem mirabilem! bibunt

bibunt vncati ad prandia hæc per singulos dies; & bibunt, donec inebrientur: *Comedite, amici,* (hortatur Moderator) *& bibite, & inebriamini, charissimi.* Et tamen nullius læsum cerebrum, nullæ Cyclopum pugnæ, nemo fracta valetudine ad lectum delatus: maxima illa culpa est, si quis parum hauriat, si parum deglutiat, si satis appareat ennuiua, & post interualla epuletur: Nolite obstupescere mensæ huius peregrinos, & insolitos panus: cibi nanque illius, mundi vita sunt, Caro, scilicet, & Sanguis Filij Dei. *Hic calix ille inebrians, & præclarus* simul: Quid enim tam præclarum, quàm inebriari à poculis, & non prosterni? *Manifesta sunt hæc* (ait Theodoretus ad Psalmum 22.) *vs, qui sacris initiati, atque nullius explanatione indigent: mouerit enim ebrietatem potenté quidé, sed non dissoluentem.* Verùm, quid præclarus confert scyphus, discamus à sceptrigero Psalte: *Parasti* (ait) *in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me: impinguasti in oleo caput meum:* Qui sunt isti, qui Dauid tribulauerunt? qui contristauerunt animam eius? Nunquid Saül cum satellitibus suis, qui noluit regnare illum super Israël: & quærit io speluncis, inter syluas, & per montium excelsa diligens venator, vt auferat de terra memoriam eius, si valeat? Nunquid Absalon, filius perditionis, qui conturbat vniuersam gentem, volens ante patris obitum sedere superbus in throno imperij, & dici Rex Iudæorum? Puto his grauiores discordias perpessum Dauid, pro quibus alibi ingemiscens clamat in cœlom: *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum: afflictus, & humiliatus sum nimis:* (Psalmo 37) *rugiebam à gemitu cordis mei.* Contra hos igitur, quos secum dolens portabat inimicos, qui aduersùs spiritum reluctantur, à quibus superatus est, cùm Vriæ Hethæi adamauit vxorem, & occidit in dolo virum innocentem, gaudens deprædeat præstita sibi arma efficacia; non thoracem milicem, non vmbonem, non lanceam, non quidpiam aliud de Vulcani incude: sed craterem plenum musto antiquo; sed escas delicatas; sed vnguenta, quæ descendunt de capite in barbam, & oram vestimenti: nam impinguauerunt in oleo caput eius: id est, (ait Bruno Carthusiensis ad Psal. 22.) *mitem fecisti mentem meam, non rebellem, in gratia sancti Spiritus, qua oleum dicitur:* Ad hoc igitur parauit ei mensam Dominus, vt carnis rebellionem comprimeret pabulo salutari, vt mente tranquilla, & pacata, posset edomitas concupiscentias iucundius frueretur: Sed animaduerte, quæ leges præscriptæ deliderantibus animi quietem, & triomphum de malo fomite: *Parasti* (inquit) *mensam in conspectu meo:* Quid dicis, Propheta? eximiumne hoc aliquid, & singulare, quòd ante ora, vultúsque tuos tripodem posuerit? Vbi voluisses cibos parari, nisi coram te, quasi aut à tergo, aut longè positos gustare potuisses? Et nónne hoc commune vniuersis mortalibus mensam ante oculos, in conspectu suo habere? Quid igitur à te postulat Deus tuus? Certè peculiare quidpiam; nempe, vt nulla te capiat immemoria huius mensæ, quæ datur tibi contra eos, qui tribulant te: crebrò adeas, familiaris tibi fit, & satis cognita: Hæc si obseruare pergas non segnis, procul dubiò actum erit de his, qui tribulant te: quemadmodum fumus deficient, & sicut olus herbarum, quod, priusquàm euellatur exaruit: Hac de causa toties epulatorem in sponsi nostri nuptiis: ob hoc ipse mittit ancillas, vt clamitent in plateis, & ad exitus viarum, & vocent quoscunque ad conuiuium liberale, vbi saturari licet absque argento, & commutatione vlla: quoniam nouit non edomandum appetitum noxium, nisi quis crebrò, & frequenter manducauerit de Pane hoc.

Theod. Psal. 22.

Psal. 22. 5.

Psal. 37. Carnales concupiscentia acerbiores fuere Dauidi hostes quam Saül aut Absalon.

Bruno.

Hierichuntiam vrbem adoriturus Iosuë: quæ ciuitas, si Hebræo credimus Paraphrasti, *Clausa erat foribus ferreis, & obserata vectibus aheneis ante filios Israel,* iubetur nouam obsidionis formam instruere: quippe circunducendam Arcam fœderis septem diebus per circuitus murorum, clangentibus tubis illis, quarum in Iubileo vsus, Sacerdotibus sonum edentibus: De his cùm plurima exquiri valeant, nunc de potissimis edoceri cupieremus: nempe, cùm Dominus Numerorum c. 10. Moysi imperauerit argenteas duas ductiles rub is conficere, quibus quoties dimicandú esset, classicum insonarent; quamobrem Iubilei tubas, quæ corneæ erant, perstrepere iubet? Equidem Iubilei felix annus, quinquagesimus, scilicet, otiú, & quietem afferebat mortalibus: redibat tum homo ad possessionem suam, & vnusquisque ad pristinam familiam: Lege cap. 25. Leuitici. At in Hierichuntina expugnatione omnia ex diametro: nempe, pro tranquillitate ingens tumultus, possessiones auferuntur, noo postliminio visuri dominos; familiæ confunduntur, non ad veterem ordinem redeunt: Quid, quòd ciuitas illa, quam primum aggressi fuerant Hebræi? Debuit igitur circomitio murorum veræ pugnæ speciem præferre: atque hinc discere milites, quid in subsequuturis obsidionibus cauere, quid obseruare oporteret: Sed esto, cornei illi litui quorum in Iubileo vsus, castris quoque seruiant non indecorè, cùm Latinus Poëta accinat Æneid lib 8.

Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu.

de quibus ex Vegetio agit Rosinus lib. 10. Antiquit. Romanar. cap. 5. quorsum necesse fit septies circundare vrbem? Aliquidne virtutis singulare septenario numero ad ferratos vectes, saxáque murorum ingentia confringenda, quod non quinarius, non octonarius perficiat numerus? Sanè Hierichó sic dicta, vt annotauit Masius ad cap. 2. Iosuë versum primum, vel, quòd planities illius, Lunæ nascentis figuram repræsentet; vel à suauissimo halitu florum, aromatúmque, quibus abundat: imprimis balsami ferax est, & laudatissimas rosas profert: Ab vtrisque prouerbiales locutiones; nam de eius opobalsamo sponsa Cantic. 1. *Botrus Cypri in vineis Engaddi:* De rosis Eccli. cap. 24. *Quasi plantatio rosæ in Hiericho:* Ad quæ verba Glossa interlinearis interpretatur Hiericho *Lunam, aut bonum odorem:* Lunam interpretari, vsitatissimum Patribus est: vnde & mundum significari arbitrantur passim ob vicissitudines rerum, perpetuámque instabilitatem: Ego nunc carnem, eiúsque opera indicari cupiam, nec incongruè: nam, si Lunæ inconstantia, gloriæ humanæ volubilitatem denotat; molle illud, & blandulum in floribus, venustulú illud citò marcescens, carnem aptè exprimit: Quid igitur Legionú Dux, Iesvs, meditatus, quo carnis vallum perrumpat? Ab Arca præsidium mutuatur: ipsa est nobilissimú dominici Corporis symbolum; de quo hunc Iosuë locum explanans Philippus Abbas tractatu de silentio Clericorum, c. 19. *Cuiusmodi mortem.* (ait,) *quem Synagoga diuina prisca legis institutio delegauit; Ecclesia tempore gratia à se nó penitus relegauit:*

62. *Hiericho valuas ferreas habens. Paraphrast.*

Anno Iubilei omnia tranquilla & læta.

Leu. 25.

Litui cornei, bellica instrumenta.

Maro.

Rosin.

Hiericho, quare sic nuncupata? Masius.

Cant. 1. Eccli. 24.

Philip. Abb.

sed tubas ductiles, quibus illa in illo tempore personant, illa in figura forma alterius commutant, quæ, cùm habet epulum ad est, cùm in altario Corporis, & Sanguinis Christi conficit Sacramentum, consueuit sole uti iubilo personare: Arcæ igitur adminiculo vincenda carnis propugnacula: Verùm necesse est circunduci septies: Quid autem *septies* circunferte? Quàm frequentissimè id ipsum repetere: id enim septies ex Scripturarũ vsu significare puto, tam clementatem fore neminem, vt ignoret: Sed si quis in apertissimis Patronos amat, consulat Cantapretensem lib. 6 hypotyp. c. 4 Riberam ad c. 5. Michææ, n. 60. Carnem igitur debellare cupientem, necessarium est ad sacram mensam non persunctoriè, & rarum accedere: hoc circunlatæ toties Arcæ mysterium. Sed, quid Iubilei tubæ portendant? Equidem Iubilei optatissimis annis per omnes Chananæorum regiones altissima dominabatur pax otióque gaudebant securissimo, & homines, & animantia, & tellus ipsa: insuper redibat vnusquisque ad auitas possessiones: Indicat itaque fore, vt qui immortalitatis alimoniam sæpiùs comedunt, tanta animi quiete perfruantur, quanta quodammodo, si carne circumamicti non essent: quin dicas reuertisse ad auorum patrimonia, hoc est, similem animi tranquillitatem cum ea sortitos, quam vltimus auorum in loco voluptatis obtinebat ante vetiti pomi esum.

Regula: Septies indefinitè significat pro eo, quod est frequenter.
Cantapret.
Ribera.

63. Caligante Isaac, præferri cupiens, quem magis diligebat, iuniorem filium, Rebecca, armauit ingenioso dolo Iacob & tandem desideratis potita, obtinuit natorum chariori meliorem benedictionem; atque huius forma: *Det tibi* (inquit) *Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini: & seruiant tibi populi, ac tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ* Dura facies horum verborum: quippe præter vnum Esau, Iacob alios fratres non habebat: quæ est ergo illa fratrum multitudo, quorum futurus sit dominus? aut qui filij matris, cùm vnus tantùm reliquus sit ferus & agrestis ille venator Esaü? Quòd si huius comparatione dicta contendas, & in multis vnum significatũ, vti ex Hebræi idiomatis vsu nonnunquam contingit; sed quando adimpleta? cùm potiùs sciamus ex Genesis c. 33 cùm Esaü obuiam factus Iacob, *Vt vidit venientem Esau progrediens adorauit pronus in terrã septies*: At demus ad exitum perducta: certè bello, & prælijs vincendi erant; quemadmodum, Dauide imperante, subiugati sunt Esaü pronepotes Idumæi: Satisne apta connexio rerum? *Det tibi Deus abundantiam frumenti, & vini, & incuruentur ante te filij matris tuæ?* Præcatus quidem fuisset corpus validum, & laboris patiens; spiritus masculos, & ardentes; militiam benè instructam, equorum, & quadrigarum copiam; hæc inimicis terrorem incuterent; hæc Ducem fecissent: at panis, id est, omnium escarum, (sic enim vox illa sæpè in sacra loquutione significat,) & vini saturitas, quid aliud perpetrauerint, quàm ex strenuissimis bellatoribus ignauos & imbelles reddere? *Inuictum enim armis Annibalem* (ait Valerius lib. 9. c. 1.) *Campana luxuria complexa, vincẽdum Romano militi tribuit: illa vigilantissimum Ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore, ad somnum, & delicias euocauit ac tum demum fracta & contusa Punica feritas est.* Quare Spartianus in Pescennino Nigro: *Hic* (ait) *erga milites tanta fuit censura, vt cùm apud Ægyptum ab eo limitanei milites vinum peterent, responderit: Nilum habetis, & vinum quæritis?* Satiùs ipse Iacob, cùm Iudæ castrensem gloriam prædiceret: *Manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui:* Non ciborum excessus optauit; sed leonis, inter animãtia robustissimi, æmulos spiritus: *Catulus leonis Iuda, ad prædam, fili mi ascendisti: requiescens accubuisti, vt leo,* &c. Gen. c. 49. Quamobrem spiritaliter potiùs accipiendam hanc de Iacobo vaticinationem, arbitratur Lyranus, & docuit anteà Augustinus tom. 5. lib. 16. de Ciuitate, cap. 38. & tom. 10. serm. 78. de tempore, vbi ait: *Hæc omnia, Fratres charissimi sicut dicit Apostolus, in figura contingebant illis: scripta autem sunt propter nos: Concepit ergo corporaliter de Beato Isaac Rebecca: quia conceptura erat spiritualiter de Christo Ecclesia: in Esau enim carnales intelliguntur: in Iacob vero spiritales: isti enim duo populi, sicut Beatus Apostolus euidenter assignat, cùm carnales demonstrat, & spiritales insinuat: sic enim ait: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, inimicitia, contentiones, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidia, ebrietates: ecce fructus populi pertinentis ad Esau: Qui autem sunt fructus, qui pertinent ad Iacob, idem Apostolus in consequentibus adiungit, dicens: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas, fides, bonitas, modestia, continentia: ecce opera spiritalium ad Beatum Iacob, id est, ad pium populum pertinentia:* Ergo superare Iacob filios matris suæ, est spiritum, carnis opera subiugare: hæc enim sunt filij matris, de quibus conquesta sponsa nostra Cantic. cap. 1. quoniam pugnauerunt contra eam: *Filij matris meæ pugnauerunt aduersus me: Corporis passiones, carnis illecebræ decolauerunt me: ideò mihi Sol iustitiæ non refulsit*, (ait Ambrosius lib. de Isaac, & anima, cap. 4.) Ad hos igitur edomandos hostes, vide quales ordinet Legiones, qualia disponat castra: *Det tibi* (ait) *abundantiam frumenti, & vini.* Quid hæc? Augustinus lib. 16. de Ciuitate, c. 38. *Eius est multitudo frumenti, & vini; hoc est, multitudo, quam colligit frumentum, & vinum, in Sacramento Corporis, & Sanguinis eius:* Eadem verba transcribit Beda in Genesim, & Isidorus apud Glossam: Manducãdo itaque Corpus Christi, sopiuntur carnis rebelles, & inquieti motus: Sed attende, quibus promissa victoria: bis, nẽpe, apud quos abundat vinum, & frumentum: nam, si rarò ad mensam accedas; si pauci tantùm apud te panes, & modicum vini; si epuleris semel, aut iterum tantùm in anno; non incuruabuntur ante te filij matris tuæ; non superabis carnis tentamenta, quorum triumphus abundantiæ solùm consignatus: Audi Paschasium tractatu de Sacramento Corporis, & sanguinis Christi, cap. 21. ad illud Genes. 27. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni,* &c. *De quo sanè agro* (ait) *Panis vitæ, id est, Caro, & potus Sanguinis credentibus quotidie exuberat, & à fidelibus messuitur: in quo vtique Iacob verus benedicitur, & dominus fratrum suorum constituitur; quia, nimirum, sine isto nulla rerum alia proficit benedictio.*

Gen. 27. 28.
Gen. 33.
Deliciæ fortissimos Duces eneruāt.
Valer. Max.
Spartian.
Genes. 49.
August.
Ambros.
August.
Beda.
Isidor.
Paschas.

Transeamus ab Esaü ad eius posteros, Arabiæ 64.
Petreæ populos, Amalecitas, quibuscum prima prælia gessêre filij Israël, vti Numerorum cap. 17. docemur: Cur in eum diem nullus aduersùs Hebræos hostis insurrexit? nam peragrasse illos diu solitudinem ante hæc gesta scribit Philo lib. 1. de vita Moysis. Iosephus lib. 3. Antiq. c. 2. *Hebræorum fama longè, latéque diuulgata, rumoribúsque de ijs*

Num. 17.
Philo
Ioseph.

per

per omnes gentes circunquaque sparsis, non mediocrẽ metum accolas eius regionis occupasse. Singularem causam ineditatus Adamantius, quòd in eum diem populum dimicare Numen non sustinuerit; nempe, quoniam nondum Olympus manna ad eos miserat, velut ad pugnam absque huius esu inhabiles: *Describitur bellum* (ait ille homil. 11. in
Origen.
Exodum) *cum Amalecitis factum: populus dicitur pugnasse & vicisse: antequam manducaret panem de cælo, non dicitur pugnasse populus: sed dicitur ad eum: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: Est ergo quando Dominus pugnat pro nobis, nec permittit tentari supra id, quod possumus; nec impares viribus sinit ad fortem venire congressum: Tu ergo, cum cœperis manducare manna, Panem cælestem: expecta pugnam, prapara te ad bellum.* Equidem, si historiæ attendamus, haud possumus Adamantio acquiescere: scimus enim victoriam illam, non esitatione cœlestis alimoniæ partam; sed potiùs manuum Legislatoris eleuatione, vti scitè aduer-
Salian.
rit, & ex veterũ senteotia probat Salianus tom. 2. anno mundi 2544. n. 349. Sed in mysticis venustus est Origenis discursus: quippe Amalec carnem, quæ aduersùs spiritum colluctatur, repræ-
Lyran.
sentat, vt tradit Lyranus ad citatum c. 17. Exodi:
Amalec interpretatur, gens bruta, & carnem repræsentat quæ aduersus Spiritum colluctatur.
Per Amalec (ait) *qui interpretatur, gens bruta, significatur caro: quia per eam conuenit homo cum animalibus brutis: ipsa verò pugnat contra spiritum, qui per Israel significatur:* Vis certam victoriæ de Amalec spem concipere? Manduca de vitæ pabulo: Sed animaduertere sollicitus, quid præscribant: non semel, bisve per anni circulum; non ad menses singulos: sed vno Sabbatho excepto, per omnem hebdomadam nouum panem colligere:
Vatabl.
Voluit Deus (ait Vatablus) *dare illis cibos, non per singulos menses, sed per singulos dies: vt nullus transiret dies, in quo Dei erga se beneficium non sentirent, atque ob id Dei memores semper essent:* Sic igitur, si de sursum effuso Pane comederis, vt de recente semper manduces, vt crebrò ad conuiuium salutare accedas, vt assiduus sis in colligendo manna; reportabis de Amalec, & vniuersa carnis potentia memorabilem victoriam: Verùm in-
Origen.
discussa non transeamus Adamantij verba: *Antequàm manducaret panem de cælo, non dicitur pugnasse populus: sed dicitur ad eum: Dominus pugna-*
Deut 32.
bit pro vobis. Declaremus simili ex Deuteronomij c. 32. mutuato; *Sicut aquila* (ait) *prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portauit in hu-*
Aquila vt pullos volare instruant.
meris suis. Quæ hæc aquilarum natura? *Aquila,*
Glossa.
(ait Glossa,) *cùm plumescere pullos suos videt, ad Solem conuertit, & ad volandum prouocat lassósque alis sustentat:* Sanè hoc non tam est volare pullos, quàm à matre sustolli per aëra: at roborabuntur pennæ, & tum soboles perosa alieno sulcare æthera volatu, æmula materniæ gloriæ, fertur nullius indiga ad bella cum alitibus, terrestrique nonnunquam, & marino genere: iam genitricis auxiliares humeros contemnit, quibus portabat mater, vt si venator sagittam iaculetur *priùs ipsa recipiat,* (inquit Lyranus) *quam pulli percutiantur:* Sic igitur humana mens, antequàm de manna comedat, infirma est, & timida, nequit ad bella prodire; opus est Dominus pro ea pugnet: at, postquam cœpit, non vno, sed pluribus diebus donum supernum colligere, frequentare mensam salubrem; sic conualescit aduersùs Amalec, cæterósque hostes, quasi diuino adiutorio quodammodo non egeat: Ipsa iam sibi sufficiens, audet sola & incomitata prouocare inimicas phalangas. Hinc igitur est Adamantij dictum: *Antequam manducaret panem de cælo,* (inquit) *non dicitur pugnasse populus: sed dicitur ad eum: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis,* &c.

65. Quoniam autem fœcundam rerum segetem subministrat hic Exodi locus, sistamos adhuc paululùm, & percunctemur, quamobrẽ hoc 17. Exo- Exod 17.
di capite querulum vulgus, & aduersùs Ductores proteruum, quòd carnes non subministrassent, sustinuit Numen cum patientia, adfuitque desideriis mite & beneficum? eundémque popolum
Ad primos lapsus conniuet Deus: serius ad restoratam noxã.
rursum tumultus commouentem, & ad seditionem promptum, quòd escæ concupitæ non exhiberentur, diro percussit verbere Numerorum c. 11. Voluitne edoceremus, ad primos lapsus conniuere Creatorem, dissimulare; reuertentes ad volutabrum acerrimâ accipere vindictâ? Equidem, cùm primùm carnium œstro abrepti Hebræi Exodi c. 17. nondum illi gustauerant de pane cœlitùs misso, atque cùm ab huius esu imbuti deficerentur aduersùs carnis illecebras, non mirum, si carnis desideriis obtemperauerint: at verò querimoniæ illæ Numerorum c. 11. ortæ post manduca- Num. 11. 6.
tum cibum omne delectamentum in se habentem; quin verò nausea, & fastidium occupauit, quòd tam crebrò manhu de superis laberetur: *Anima nostra* (inquiont) *arida est: nihil respiciunt oculi nostri, nisi Man.* denotabant eos, quos tædet frequenter ad sacram mensam accedere: Carnis igitur lenociniis succumbere illum, qui manhu sæpè saturatus fuerat, qui familiaris & assiduus Christi conuiua extiterat, tam indignum hoc coram Creatore facinus, vt subitò ad vindictam excitetur, & puniat nondum traiectis alimoniis, dum adhuc carnes erant in dentibus eorum; indulgentior erga eos, qui nunquam cum Principe discubuerunt, quàm erga infame vulgus post gustatum Dominum, quàm suauis sit, carnis blanditiis abductum: Animaduertit Cyrillus lib. 3. in Cyrill.
Ioannem, c. 34. *Quòd autem quamuis terrenis viderit cupiditatibus superatos* (inquit,) *non punimit tamen statim in initio, hac, vt mihi quidem videtur, causa est: Nam, quoniam nuper ab Ægypto effugerant, panémque cælestem, qui cor hominis corroborat, nondum receperant, faciliùs poterant in cupiditates carnis incidere: propterea & venia digni visi sunt: Posteà verò quàm Domino fruebantur, vt scribitur, tunc iure. quoniam corporalia spiritualibus preposuerant, acerba dederunt supplicia; & ad supplicia insignem calamitatis memoriam reliquerunt.*

66. Stupenda illa Caïn imbecillitas post occisum
Genes. 4.
fratrem: *Ecce* (ait) *eijcis me hodie à facie terra,* (Gen. c. 4. v. 14.) & *à facie tua abscondar, & ero vagus, & profugus in terra: omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me.* Quid effutis, Caïn? Túne ille vir sanguinum nunc ad leuissima quæque pauescens? Quid,
Peccatum quantam imbecillitatẽ afferat?
si formica, quid si musca inueniant te, fortiores erunt, & fila vitæ abrumpent? *Caïn agnoscens gra-*
Caiet.
uitatem peccati sui (inqoit Caietanus) *ex ipsa grauitate peccati dubitauit, licitum fore cuilibet ipsum occidere: & ad hoc enim tendunt, quæ subiungit: Eijcis me,* &c. At si delicti enormitas tantum pauorem impressit fratricidæ; quamobrem similis
Per dona ipsa Creatoris, quibus abutimur, punimur.
timor protoparentes non inuasit, quorum temeritas, scelúsque fuit acerbissimum? Chrysostomus
Chrysost.
punitum arbitratur iustè roboris, vitiúmque amissione, quoniam his abusus fuerat, germanum impie trucidans: *Quia enim* (ait homil. 19 in Genesim) *abusus es robore corporis, & membrorum viribus;*

viribus; propter hoc, continuum hunc tremorem, & motum tibi infera: vt non solum ipse habeas ingens admonitionem huius nefarij sceleris? sed, vt & omnes, qui te intuebuntur, viso te, quasi clara illis voce denunciaretur, discant, ne talia audeant: Sed quare primitiuorum parentum, & manus, & palatum consimili aliqua pœna non effecta, cùm his aduersùs Dei imperata abusi fuissent? Arbitror igitur ipsum Caïnum suis indicasse verbis, tremoris tanti causas, & pauitantis animi nimios metus: *Ecce* (ait) *eijcis me hodie, & à facie tua abscondar.* Nam diuinæ præsentiæ munimine destitutum, facile erat, vt quiuis superaret. Verùm obiicias, & Adamum latitasse, fugisseque Dei conspectum: Gen. 3. *Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in Paradiso, abscondit se Adam, & vxor eius à facie Domini Dei.* Non tamen ob hoc timor, & tremor venerunt super eos: Respondeo, Adamum, eiúsque comparem latitasse ad breue tantùm temporis interuallum: nam statim, vocante Creatore, comparuêre, neque in posterum latebras petiêre: at Caïno à Dei præsentia & conspectu longi indicta exilia: Sic adsignificasse visus Origenes homil. 12. in Hieremiam: Origen. *Qui sancti sunt,* (ait,) *non se abscondunt à facie Dei: qui autem iniusti, absconduntur à facie eius: Adam post transgressionem absconditur: sanctus hoc non facit: Verum Adam, quamuis peccauerit, tamen vsque ad perfectam malitiam mens eius non corruit, & ideò absconsus est à facie Dei: cùm autem peccauit impijssimus fratricida, animaduertite, quid fecerit: egressus est a facie Dei: Si ad malorum comparationem venias, melius est abscondi à facie Dei, quam fugere: in alio quippe conscientiæ vulnus inflictum, tenebras, & secreta perquirens, leuare non patitur oculos ad cœlum: in alio autem, desperatione nata, contumacia negligit Dominum:* Itaque, quoniam ad modicum Dei conspectu caruêre Adamus, & vxor, viribus destituti non sunt, & potuêre aduersùs hostes non tantùm dimicare, sed vincere: Caïn autem, quoniam per longa spatia Dei amicabilis præsentia negata, robore sic spoliatus, vt contra eum tenuia & debilia quæque auderent. Quid istis tandem significamus? Sanè, vt nihil damnationis his est, qui Deum, quem in Eucharistia præsentem, etsi velatum, habemus, ad modicum non vident ob reuerentiam; sic iis, quos Maiestas latuit per menses, aut annos, contingit omni penè valescentia priuari; sic, vt non dicam, si caro acriter stimulet cedant; sed ad minimas tentationes labascant. *Et a facie tua abscondar:* Cum elegantia paraphrasim adiunxit Salianus Salian. tom. 1. anno mundi 130. num. 15. id est: *Nec audebo sistere me, vt solebam, conspectui tuo, vt sacrificia offeram:* Ergo à sacrificando in posterum abstinebis, Cain? Proh! quantorum tibi hæc occasio malorum? quippe fortitudinem omnem deperdes, eritque, vt in eam incidas imbecillitatem, vt, si fortè cum minutissimis animantibus congrediaris, vincaris ab illis: nam omnis, qui inuenerit, occidet te: tantùm nocet diu à sacrificando, diu ab Altaribus abstinuisse, diu à facie Domini propulsum aberrasse.

Celebres illæ Gabaonitarum technæ Iosuë c. 9. 67.
Iosuë 9. quibus ad deceptionem traxerunt Hebræorum ingenia cum Duce suo: tandem aperta fraus; & quamuis delere potuisset Imperator, quoniam, vt non pauci autumant, iureiurando non adstringebatur; viuere quidem permisit; sed æternæ seruitutis damno puniuit vafritiem: Cur, obsecro, tam atrox in eos latum decretum, quod nobilitate, quod dominatu in perpetuum priuaret? Origenes sanè homil. 5. in Leuiticum, singulariter philosophatus: Origen. *Gabaonitæ perpetuo seruitutis iugo mancipati quòd veteres panes ad Israelitas detulerunt.* *Denique Gabaonitæ* (ait) *propterea condemnantur, & ligni cæsores, vel aquæ gestatores fiunt, quia panes veteres ad Israelitas detulerunt, quibus lex spiritalis iubebat semper vti recentibus, & nouis?* Rectè quidem ille, modò eius sensum ita construamus, vt potiùs ab aridis panibus, quam ab attrito amictu, laceris que calceamentis decepti sint Iudæi, existimantes de longinquo venisse, & procul distantem regionem eorum: nam vestem pannosam induti poterant esse etiam in confinio positi: Cæterùm, vt fuerit piaculum & grande quidem, cum senescentibus apparuisse offis, cur non alia supplicij forma coercitum delictum, quàm ingenuitatis sempiterna amissione, & duraturo seruitutis iugo? Sanè Gabaonitis significari homines carnis mancipia, sicut tradiderunt Origenes homil. 10. in Iosuë: Hugo de S. Victore cap. 6. Allegoriarum in lib. Iosuë: & Lyra ad cap. 9. eius voluminis: Hug. Vict. Lyran. Quid ergo? Brutales isti nunquam erigent verticem, semper demissis in terram vultibus? Nunquam dominabuntur saginæ, & voluptatibus? Heu! nunquam: quippe ex eorum numero sunt, quos veteres panes delectant, qui ratò de ligno vitæ edunt, ad Altare appropinquant: Hos igitur IESVS, magnus Dux, non alia pœna afficit, quàm ne sinat vnquam victores & dominos haberi. sed opprimi patiatur à carne, & subiici eius desideriis: Talia veterum panum stipendia; Non timebit seruitutem sponsus noster, non sponsa eius: quoniam, ne consenescant panes, quotidie instaurant epulas: nolunt hyemem, quoniam omnia arefacit, & telluri, arboribúsque canitiem affert: vere conuiuia celebrant, quando cuncta noua: idcircò propellunt frigora: *Imber* (aiunt) *abijt, & recessit: flores apparuerunt: vox turturis audita est in terra nostra:* Sic igitur, cùm apud illos recentia sint omnia, & iuuentæ flore decora, facile est transire eos in nouum, qui secundùm Christum est, hominem, carnísque rebellionem coërcere, & sub potestate habere appetitum, vt vix hiscere audeat.

EXCVRSVS

EXCVRSVS DIGRESSIVVS SCHOLASTICVS.

QVoniam ſacræ Communionis frequentia abſque debita animi puritate & ſuus eſſe queat abuſus; volo cum indulgentia boni lectoris obuiam in praxi controuerſiam theologico examinare ſtylo, paululùm interrupto Concionum filo.

SECTIO X.

Num expediat mortiferæ corruptelæ non conſcium, ob hoc ſolum, ad ſacrum Euchariſtiæ pabulum quotidie accedere? inſinuati obiter veteres circa dominicum corpus & ſanguinem ritus non pauci: Ducatus Magiſtri ſpiritalis quam neceſſarius ex Patribus demonſtratum.

68. EVCHARISTIÆ frequentem manducationem, & crebram à ſacratiſſimo pabulo alimoniam ſuaſimus in genere: ſequuti in his Beatorum Patrum, ab Apoſtolorum temporibus, dogma: Sancti Thomæ 3. parte queſt. 80. articulo 11. cogitationem; atque in 4. diſtinctione 12. quibus locis omnes & antiqui, & recèns orti Theologi conſensêre in id ipſum: Conſulat longitudinis ſtudioſus, præter aliorum Ordinum Scriptores, ex noſtra Congregatione P. Chriſtophorum Madridium opuſculo docto de hoc argumento: P. Suar. tom. 3. in 3. partem, diſp. 69 ſect 4. P. Valentiam tom. 4. diſp 6 q 8. punct. 4. P. Henriquez tom. 2. lib. 8. cap. 53. & quibus Hiſpani idiomatis peritia eſt, elegantem tractatum P. Ferdinandi Salazar. c 1. Sic docuit œcumenica Tridenti Synodus ſeſſione 13. cap. 8. Mediolanenſe Concilium canone 7. Sed, vt pij omnes nihil magis cuperent, quàm Eccleſiæ filios aſſiduè epulari, illúdque in votis habent, quod Tridentinum ſeſſione 22. c 6, optabat; *Vt in ſingulis Miſſis fideles adſtantes non ſolum ſpiritali affectu, ſed ſacramentali etiam Euchariſtiæ perceptione communicarent, quòd ad eos ſanctiſſimi huius ſacrificij fructus vberior proueniret:* Sic nouerunt vera eſſe illa, quæ à poſterioribus duobus Latinæ Eccleſiæ Doctoribus, Seraphico altero, altero Angelico tradita ſunt: ex quibus S. Thomas q. 80. in 3. part. art. 10. *Circa vſum huius Sacramenti duo poſſunt conſiderari: vnum ex parte ipſius Sacramenti, cuius virtus eſt hominibus ſalutaris; & ideò vtile eſt quotidie ipſum ſumere: alio modo poteſt conſiderari ex parte ſumentis, in quo requiritur, vt cum magna deuotione, & reuerentia ad hoc Sacramentũ accedat: Sed quia multoties in pluribus hominum, multa impedimenta huius deuotionis occurrunt, propter corporis indiſpoſitionẽ, vel animæ, non eſt vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc Sacramentum accedere:* Ecce, vt velit Angelicus Præceptor ob ſolius deuotionis obſtacula abſtinendũ à ſacratiſſimo cibo: & hoc vtile futurum affirmat: Concordat Bonauentura in 4. diſt. 12. part. 2. q. 2. *Si ergo* (ait) *quæritur, vtrùm expediat alicui frequẽtare? dicendum, quòd ſi videat ſe eſſe in ſtatu Eccleſiæ primitiuæ; laudandum eſt quotidie communicare: ſi autem in ſtatu Eccleſiæ finalis, vtpote frigidum, & tardum; laudandum eſt, quòd raro: ſi autem medio modo; medio modo ſe debet habere; & aliquando debet ceſſare, vt addiſcat revereri; aliquando accedere, vt inflammetur amore; quia tali hoſpiti debetur honor, debetur & amor.* Fuit igitur conſentiens Patrum, atque Theologorum in hunc diem vſus, vt probè aduertit P. Salazar tractatu nominato, c. 15. §. 3. ſic exhortari ad continuam diuiniſſimi Sacramenti manducationem Orthodoxos; vt monerent tamen, quò animabus fructuoſus, vtiliſque euaderet creber acceſſus, alia non pauca deſiderari præter vnum mortiferæ noxæ exilium.

Euchariſtia frequens eſſet in genere, ſuadenda ſemper.
S. Thom.

Madrid.
Suarez.
Valentia.
Henriq.

Salazar.
Conc. Trid.
Conc. Med.

Non eſt vtile omnibus hominibus quotidie ad Euchariſtiã accedere.
S. Thom.

S. Bonau.
Præter lethalis culpæ abſentiam alia deſiderantur in quotidiana manducatione Chriſti.

Salazar.

Sed fuêre noſtro æuo pauci quidam Theologi, qui inconſulta antiquitate, derelictíſque Scholæ tritis ſemitis, obſequium ſe præſtare venerandis Altaribus arbitrati ſunt, ſi habenas laxarent, & latum campum aperirent quotidie volentibus participes fieri Dominici Corporis: Dicunt itaque, abſque venialium confeſſione, quamuis præceſſerit pollutio, aut coniugalis copula, etſi voluntariè quiſpiam diſtrahatur, vtiliùs fore, ſi quouis tempore Synaxim frequentent, quam ſi accedere recuſent: Denique non aliud poſtulant, quàm non eſſe conſcium lethalis delicti: auſi etiam dicere, homines de plebe, inconſulto ſcelerum Iudice, eo, nempe, ad cuius genua deponunt piacula, quin & eo renitente, cui conſcientiarum commiſerant regimen, cenſuram ferre poſſe, an digni exiſtant, qui Chriſtum manducent; prætérque huius arbitratum ad Dominicam menſam accumbere. Hæc illi aduersùs copioſam, validiſſimámque Theologorum manum, aduerſúſque communem Eccleſiæ praxim, quemadmodum loquuntur ex noſtratibus Suarez tom. 3. diſput 69. ſect 4. concluſione 3. P. Coninck de Sacramentis, ad art. 10. quæſtionis 80. n. 82. & non leui inurens nota, P. Salazar tractatu Hiſpanico iam dicto; c. 7. §. 1. prope finem: Itaque huius controuerſiæ cardo, atque medulla eſt, an vtilius conuenientiúſque ſit fidelem populum quotidie Pane vitæ nutriri, modò corda nullus verberet lethalis culpæ remorſus, an ſupra hæc deſiderentur alia, quò fructuoſa ſit communionum, ſi primum cum veritate potiùs conſentit, illud in publicis conuentibus, 69.

Laxa nimis Theologorum quorundam conceſſa laxitas, vt ad Chriſti menſam accedat, licentia.

Suarez.
Coninck.

Salazar.

bus. priuatisque magis docere præstat, cùm ea demum sit melior instructio, quæ animarum abundantiori bono prospicit.

70\. Suppono, veriorem multò eorum esse opinationem, qui iudicant recipientem Christi Corpus, quamuis ipso recipiendi actu venialiter delinquat; non tamen ob eiusmodi venialem, leuémque noxam, obicem poni gratiæ, quam Sacramentum vitius ex opere operato collatura erat: sed hanc infundi etiam in receptione delinquenti venialiter: Ita P. Suarez allegato tom. in 3. part. disp. 63. sect. 2. P. Henriq. lib. 8. cap. 52. P. Valentia tom. 4. disp. 6. q. 7. punct. 3. P. Coninck ad articulum 3. quæstionis 79. tertiæ partis: Estque hæc recepta Theologorum existimatio: quamuis non defuerint ex classicis, qui in oppositum declinarent; Hæc itaque vt sint verissima, accipiatque incrementum gratia sanctificans, quoties cù ea Christus sumitur, nihilominùs Pronunciatum nostrum sit, falsum omninò dogma esse, quod vniuersim, & absque delectu præscribit, expedire magis quotidie communicare illos, quibus nullius mortiferæ labis conscientia est. Pro hoc dicto putamus esse vniuersum Theologorum cœtum, exceptis paucis his nuper natis, quorum quanta sit præstantia, & auctoritas, aliorum iudicium esto: De his, qui nobis patrocinantur si quis dubius sit, euoluat per otium eos, qui aut Magistrum in 4. dist. 12. aut S. Thomam 3. part. q. 80. explanauerunt: Suppono præterea, ex his, qui absque lethali crimine ad Sacramentum appropinquant, plures venialibus defectibus sæpè oneratos venire, aut quia hypocrisi, vana gloria, aliòve non decenti fine commacularunt intentionem suam; aut, quoniam ab impuris rerum obscœnarum imaginibus, vel ab aliis superfluis, & inutilibus temporalium curarum cogitationibus distrahuntur nimiùm, & ex voluntate; aut, quia scienter in leues noxas lapsi, iis liberari, cùm facilè possint, contemnunt; aut denique, vt horum nihil adsit, sed negligentia quædam humana, & ex conditionis, & naturæ fragilitate; periculum tamen sit, ne ipsa frequentia tædium, despicientiámque Sacramenti pariat: nam præceptum Ecclesiæ de non communicando sæpiùs in eodem die, præcipuè ob reuerentiam tanti Sacramenti positum, ne, scilicet, ob nimiam frequentiam vilesceret, auctor est P. Suarez, vbi suprà, disp. 69. sect. 4. §. *Dices saltem*, &c. Aduerto denique, accedentem ad Christi mensam cum his, similibúsve næuis, qui venialis noxæ limites non prætergrediuntur, irreuerenter accedere: Primùm: quoniam ad similitudinem mortiferæ labis de non mortifera, & veniali philosophandum sit: at Christi commensalem fieri cum lethali noxa, grauis, immanisque irreuerentia est: igitur & pro mente peccati cum veniali fœditate accessisse, venialis erit irreuerentia, siue talis irreuerentia nouum peccatum veniale in accedente constituat, siue non: de quo non refert nunc disputasse; Secundò: quia Mater Ecclesia non vulgare to existimauit irreuerentiam, si quis ante degustatum Domini aut Panem, aut Calicem, alios cibos, etiam in leui quantitate, in stomachum traiceret; nisi in extremis quibusdam casibus: vt, si homo morte præoccupetur, si immineat periculum à fidei hostibus, ne in eorum potestatem veniat hostia consecrata: Quare, etsi reliquiæ Dominici Corporis antiquitùs pueris consumendæ darentur: sed indicto eis ieiunio, vt probat Cardinalis Bellarminus tom. 2. lib. 4. de Missa, cap. 14. §. *Præter hæc Patrum*: Ad hæc, irreuerentia est venialem culpam generans, inaccensis luminibus celebrasse, non præmissa confessione generali, aliquibúsve orationibus, sine debito ornatu, etiam contemptu & scandalo absente, vt notat P. Suarez disp. 62. sect. 4. Cùm igitur huiusmodi irreuerentiam pariant; non dicemus parere apud interiorem hominem illa, quæ commaculant, quamuis venialiter? Postremò, Anselmus 1. Corinth. cap. 11. ad illud: *Itaque, quicunque manducauerit*, &c. inquit: *Indignè manducat, & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit; & non confitetur ea, priusquàm ad Communionem accedat*: id est, indignè leuiter, qui venialia non confitetur; quemadmodum grauiter indignè, qui lethales noxas non euomit, vt benè annotauit Suarius disp. 68. sect. 1. Augustinus verò tom. 3. lib. de ecclesiasticis dogmatibus, c. 53. *Nam habentem adhuc voluntatem peccandi, grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quàm purificari: sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia peccata non grauant*: Gennadij hunc esse librum dixeris asserere Bellarminum de ecclesiasticis Scriptoribus, & cum eo alios bonæ notæ Scriptores: sed etiam idem Cardinalis sapienter monet, compilata pleraque huius tractatus, ex Augustini scriptis.

Gratia, quæ in Sacramento ex opere operato datur, veniali peccati obicē ponente confertur.
Suarez.
Henriq.
Valent.
Coninck.

Quamuis absque peccatum mortale non expedit in genere, quotidie Eucharistiam sumere.
Magist.
S. Thom.

Communicare sæpius in eodem die cur prohibitum?
Suarez.

Accedere ad Eucharistiam cum veniali labe, irreuerenter accedere.

Pueris data reliquiæ Corporis Christi antiquitùs, sed ieiunis.
Bellarm.

In celebrando, quæ peccatum veniale accrescunt?
Suarez.
Anselm.

August.

Bellarm.

His præiactis basibus, assero in primis: Etsi huiusmodi hominibus, qui cum irreuerentia, non quidem capitali, sed intra supinæ alicuius venialis noxæ ambitum, ad Sacramentum accederent, accrescerent maiora lucra ex gratiæ, quæ ex opere operato confertur incremento; tamen consultius fore, & è rei Christianæ decore, si bis consulant quorum est animas dirigere in viam salutis, moderatam frequentiam, potiùs quàm quotidianam: Probatur: nam infantibus olim dabatur post Baptismum Eucharistia, vt probat ex D. Dionysio noster Franciscus Turrianus tractatu 2. de Eucharistia, c. 20. P. Henriquex lib. 8. cap. 42. P. Suarez disp. 62. sect. 4 Bellarminus lib. 1. de Sacramento Confirmationis, c. 7. qui optimè aduertit lib. 4. de Sacramento Eucharistiæ, c. 26. aliquid Sanguinis Dominici instillari consuetum in ora infantium recèns ablutorum, cùm alterius alimoniæ non essent capaces: ex eodem, numero superiori ostendimus, reliquias viuifici Panis consumendas tradi pueris adultioribus: verùm, qui ad discretionis nondum venerant annos, quemadmodum obseruauit P. Suarez loco ibidem citato: Tum sic: Pueris vsque ad ætatem aptam bonum à malo secernere, si daretur Eucharistia sub hac, aut illa specie, cederet in magnum eorum emolumentum, crescerétque multùm eorum gratia: hæc est receptissima Scholarum sententia, etsi pauci in diuersum abierint: Probant dilucidè Suarez, & Henriquex locis allegatis. P. Valentia disp. 6. quæst. 8. punct. 1. P. Coninck ad quæstionis 80. 3. partis art. 11. dubio vnico, num. 72. & tamen, quæ ex hoc vsu emergebat Sacramenti irreuerentia, correxit posterior Ecclesia veteris praxim prudentissimè, vti omnes iidem Auctores aduertunt; existimans, nempe, præferendam emolumento puerorum Sacramenti decentiam. Eadem Ecclesia prohibuit laïcis Calicis vsum, cùm tamen existimauerint præclari Theologi, de quibus Henriquez nominato lib. 8. cap. 44. §. 5. nouam, diuersámque gratiam conferri ab altera specierum, vini, nempe, idipsúmque tueantur luculenti huius tempestatis Magistri; Potissimam

71\.
Quamuis augeretur gratia in communicantibus cum veniali scelere, præstaret ob reuerentiam abstinere.

Turrianus.
Henriquez.
Suarez.
Bellarm.

Ecclesia visa postulasse Eucharistiæ reuerentiam augmento gratiæ dando per Sacramentum multis in casibus.

Infantibus data Eucharistia olim.

Eucharistia si daretur infantibus baptizatis, cresceret in eis gratia.
Suarez.
Valentia.
Coninck.

Calix, quare laïcis negatus.

mam causam extitisse debitum Sacramento honorem, consentiunt, qui de hac agunt materia aduersùs Sectarios: adi Bellarminum lib. 4. de Eucharistia, cap. 23. proposit. 3. apud quem reperies eodem lib. cap 24 *Quintus ritus*, &c. in pœnam quorundam criminum Clericis olim negatam Calicis copiam, reductósque ad laicorum Communionem; Sed & non raro ob delictorum excessus, vsque in mortis horam negatum omninò Christi corpus: erant illi interim de sceleribus compuncti: poterant, si crebrò manducassent, ab Angelorum Pane roborari; in gratia, donisque prouehi; Quid, si frequenter eodem die Sacerdotibus sacrificare liceret? laicis ministrare escam salutiferam? Denique, si non ita seueræ ieiunij leges, fortasse ex aulicis, & delicatulis plures non tam serò Altaria visitarent: si permitterentur Christiani domum ferre Eucharistiam, quemadmodum Ecclesiæ initio fiebat, vt probat ex Tertulliano Bellarminus lib 4 de Eucharistia, cap. 4. Baronius ex Cypriano tom. 1. anno Christi 57. num. 149. Suarez ex Basilio disp. 46. sect. 6. sumpsissent Dominum multi, qui id amittunt, quoniam extra limina pedem ferre coguntur: Igitur, velut Mater Ecclesia in his tot, tantisque casibus posthabuit gratiæ incrementa Sacramenti gloriæ, reuerentiæ; indicauitque maiorè, præstare per interuallum à communicando abstinere, quàm indecorè accedere: nos tantæ Præceptricis manuducti disciplina, & exemplis, prudenter fecerimus, quoties docere oporteat, satius esse, temperatam, castamque Eucharistiæ frequentiam suadere, quàm vsum quotidianum cum irreuerentia coniunctum: quamuis disputationis causa, concederemus, à crebra illa sumptione augendam gratiam, virtutes, auxilia.

Christiani domum ferebant Eucharistiam.
Tertull.
Bellarm.
Baron.
Basilius.
Suarez.

72. Confirmatur: Quoniam illius, qui Christum recipit cum voluntaria distractione, irreuerentia erga Sacramentum excedere videtur puerorum irreuerentiam: Ostendo ista; nam puerorum ex cogitur esse irreuerentia, quòd incapaces sint iudicare, qualem cibum percipiant, nec sciunt à cæteris escis secernere nobilissimum pabulum: perlustra P. Henriquez lib. 8. cap. 42. Et sanè ob hanc paruulorum insipientiam, gratiæ sacramentalis incapaces fuisse, ex Theologis præstantes aliqui opinati sunt, quos eodem loco inuenies: Sed premamus incepta: illa puerorum fatuitas, & quòd non attenderent, quali vescebantur alimonia, inculpata erat, vti constat. Atqui, quòd voluntariè distractus non consideret, qualem ad mensam accedat, præsentisque honoris, & beneficij prorsus immemor sit, vitio ipsi vertitur; voluntariam enim distractionem supponimus: Igitur cùm ab inconsiderantia oriatur puerorum irreuerentia, cùm hæc eorum incogitantia extra crimen sit, quantum culpa non culpam superat, tantùm prætergreditur puerorum irreuerentiam, illius, qui voluntariè distractus sit, irreuerentia: Ergo, quemadmodum ob illam irreuerentiam, quam emendasse penes pueros non erat, Ecclesia existimauit conuenire, ne Christum sumerent, priusquàm bona à malis seiungere nossent: sic ob eam irreuerentiam, quæ ex voluntaria distractione pullulat; æquum est, a Dominica mensa abstinere, donec corrigatur: At quàm pauci harum distractionum victores inter sæculi curas? Nam, vt diem vnam sepidui, animæ negotiis impendant, atque tum abigant procul operosa, quæ eum tempore pereunt negotia, facient non pauci, quibus melioris vitæ cupiditas: Cæterùm singulis diebus quasi extra mundum ferri, & immemorem fieri terrenorum, vereor, ne exiguus mortalium numerus id consequatur.

Pueris ante vsum rationis cur denegatur Eucharistia?
Henriquez.

73. Dicamus de secundo Pronunciato. Asserimus itaque priori dogmate, non minùs falsum, affirmare à quotidianâ Communione maiora gratiarum incrementa prouenire; sed posse eum, qui octaua quaque luce solùm Christi fit particeps, plures gratiæ eius, quæ ex opere operato confertur, acquirere gradus, quàm is accumulet, qui per vniuersam hebdomadam communicat: Probatur: Nam gratia, quæ in Sacramento ex opere operato infunditur proportionem habet cum dispositione accipientis Sacramentum; ita vt melius dispositio Sacramentum eiusdem rationis maiores gratiæ effectus præstet: Est Angelici Doctoris existimatio, quem producit cum aliis eximiis Scholarum Ducibus, & sectatur P. Suarez tom. 3. in 3. part. disput. 7. sect. 5. & disp. 63. sect. 4 loquens in particulari de suscipientibus Eucharistiam. P. Vasquez tom. 2. in 3. part. disput. 209. constantem Theologorum doctrinam nominans: P. Henriquez lib. 8. cap. 52. num. 3. P. Coninck. ad articulum primum quæstionis 62. 3. partis dubio 3 num. 40. conclus. 2. Atqui accedens octaua quaque luce solùm, aut interpositis Sanctorum celebrationibus, atque hanc vitæ spiritalis normam obseruans; quò cum potiori eius, quam aggreditur, rei consideratione, & reuerentia appropinquet præstituto tempore, interimque se colligens, & conscientiæ latebras excutiens; huiusmodi meliùs multò dispositus accedit, quàm is, qui quotidie properanter manducat, distractus voluntariè, & fortasse peccans venialiter in ipsa receptione Dominici Corporis, quoniam actus ille ex genere suo nobilissimus vitiatur à malò fine vanæ gloriæ, aut alterius praui desiderij; Igitur ita accedens Dominicis, aut profestis tantùm diebus maiora lucra reportat, gratiæ, quæ ratione Sacramenti, & ex opere operato confertur, quàm is, qui quotidie communicat: ac proinde verum non est, supponere, indiscriminatim maiorem gratiam ex opere operato illis conferri, qui quolibet die Christum sumunt: Quare aptè S. Isidorus Hispalensis lib. 1 de Offic. eccles. cap. 18. *Dicunt aliqui, Eucharistiam quotidie accipiendam, & benè dicunt, si hanc cum religione, & deuotione, & humilitate suscipiant. Alioquin* (inquit Bonauentura in 4. distinct. 12. parte 2. art. 1. q. 1.) *si ex quodam tepore, vel ex distractione non se debitè praparet, aut nullam, aut modicam reportat efficaciam, quamuis non incurrat mortalem offensionem:* Bonauenturæ fidus Achates, Angelicus Præceptor, in 4. distinct. 12. quæst. 3. art. 1. quæstiuncula 2. *Vnde, si aliquis* (ait) *experimentaliter cognosceret, ex quotidiana sumptione feruorem amoris augeri, & reuerentiam non minui; talis deberet quotidie communicare: si autem sentiret, per quotidianam frequentationem, reuerentiam minui, & feruorem non multùm augeri; talis deberet interdum abstinere, vt cum maiori reuerentia & deuotione postmodum accederet:* Atque generaliter expedire laicos modicè abstinentes esse, (nam pro Altarium Ministris peculiares sunt causæ, de quibus Sectione sequutura,) quò meliùs præparati conuenientibus diebus Christum hospitio excipiant, docent in 4. distinct. 12.

Gratia ex opere operato maior illis e, qui cum reuerentia ... ad Eucharistiam ... Gratia ... opere operato infunditur maior secundum maiorem dispositionem accipientis Sacramentum.
S. Thom.
Suarez.
Vasquez.
Henriquez.
Coninck.

Isid. Hisp.

Quando expediat quotidie expedire ...

Bonauent.

S. Thom.

* Skirlogi Anteloq. in Cant.

O Albertus

Albert. Richrd. Paludan. Dion. Cart. Argentina. Sanchez. Albertus, Richardus, Paludanus, Dionysius Carthusiensis, Thomas de Argentina, & multi prætereà ex vetustioribus, quos imitati classici quique recentiorum; citat bonam partem Ioanoes Sanchez selectarum disputationum pro foro interiori disput. 22. num. 5. Iuuat Cœnobiorum vsus, & in tanta sanctissimarum Familiarum varietate similis, & perseuerans norma, non initiatis ministrandi sacram alimoniam semel tantùm intra septiduum; aut bis, si intercedat celebritas: Putas autem, Ductores illi maximi spiritalis vitæ non optima quæque docuissent alumnos suos, quorum progressus ardentissimè sitiebant? Putas, non Deus ipse tantis amicis suis charissimis reuelaret, quod præstantius fuisset? Quid, si cum Bonauentura sentiebant? qui lib. 2. de profectu Religiosorum, cap 77. *Vix aliquis* (inquit) *ita religiosus esse videtur, & sanctus, exceptis Sacerdotibus, quin semel in septimana sufficiat ei ex consuetudine communicare, nisi specialis causa quandoque, vel ratio plus suadeat, infirmitas superueniens, vel singulariter festiuitas solennis.*

Religiosorum vsus, nisi interueniat festiuitas, semel in octiduo communicare. Bonauent.

74. Tertium nostrum Pronunciatum esto: Quamuis amplinra gratiarum incrementa afferret quotidiana commnnio: minimè tamen conuenirct, præter Confessariorum arbitratum, (quos spiritalium Magistrorum vices gerere supponimus,) fideles quoslibet suo iudicio ductos, quoties vellent, ad mensam magni conuiuij accumbere; sed conuenire supra modum animarum Ducibus morigeros, & obtemperantes se præbere: Egère de hoc argumento pulcherrimè multi ex nostro Sodalitio, atque in subsidium coacer uatunt, quidquid speciosè ab antiquis dictum: P. Bernardinus Rosignolius lib. 1. de disciplina Christianæ perfectionis, cap. 1. Ecclesiæ, atque Sanctorum iudicium fuisse commonstrans: P. Petrus de Ribadeneira tractatu de Societatis Instituto, c. 25. & cap. 32. P Iacobus Aluarez de Paz tom. 3. de vita spiritali, lib. 5. part. a. cap. 12. P. Platus lib. 1. de bono status religiosi, cap. 24. P. Arias tom. 1 de imitatione Christi, tractatu 5. P. Ludouicus de la Puente tom. 3. de perfectione Christiana, tract. 2. de Sacramento Confirmationis, cap. 9. §. 1. P. Alfonsus Rodriguez tom 3, tractat, 7. de manifestatione conscientiæ: P. Iulius Nigronius Commentatiis asceticis ad Regulas Societatis, agens de regula ex communibus vigesima: & pro Scholarum more P. Salmeron tom. 4. in Euang. tractatu 42. ad calcem: P. Henriquez lib. 8. cap. 53. num. 2. P. Salazar tractatu de consentanea Eucharistiæ frequentatione, cap. 14. Et quoniam hanc nouam in Ecclesia doctrinam opinamur, & quæ rimam aperiat grauioribus incommodis, erit à nobis rogandus Christianus Lector melinrum dogmatum amator, mitis sustineat; si longiores fuerimus in referendis Patrum effatis. Auspicemur quidem à Magno Antonio: Docebat igitur ille, vt perhibet Athanasius in eius vita, *Multas esse vias, quæ videntur hominibus iusta; sed fines earum ad profundum respicere Inferni: sæpè nostra non posse nos intelligere peccata, sæpè falli in ratione gestorū; aliud esse Dei cuncta cernentis iudicium: Necnon dicebat, magnā esse ad virtutem viam, si singuli vniuersas mentium cogitationes Fratribus referrent: non enim posse aliquem peccare, cùm relaturus esset ad alium, quæcunque peccasset:* Succedat Antonio secundus post ipsum Monachnrum Pater, Basilius Cappadox: is Regula 26. ex fusiùs disputatis: *Debet autem vicissim vnusquisque eorum, qui inferiores sunt, si quidem memorabilem aliquam facere progressionem studet, nullum animi sui motum apud semetipsum celatum retinere; sed mentis sua arcanum aperire iis, quibus datum illud negotium sit: hoc enim modo fiet, vt & quod laude dignum sit, in nobis confirmetur, & quod minùs probandum congruo remedio sanetur:* Loquitur eadem in Constitutionibus monasticis cap. 20. & cap. 23. ad cuius finem auream ponit gnomen, inquiens: *Illud firmissimum tenendum, rem omnium esse difficilimam, seipsum cognoscere, & curare: propterea quòd naturaliter seipsum quisque amat, & qualibet propterea quid in seipso propensiores sunt, in veritatis iudicio fallantur: Porro ab alio cognosci, curarique facile est: cùm ii, qui cæteros iudicant, ad discernendam veritatem nequaquam obstet amor sui ipsorum:* Et quoniam Ioannes Cassianus in collationibus, quid prisci Monacharus Præceptores senserint, diligens enarrat, demus proximum Basilio locum: Quàm multa, & egregia ille sola 2. collatione, quæ est de discretione, cap. 10? *Tandiu* (ait) *suggestiones noxia dominantur in nobis, quandiu celantur in corde.* Cap. 11. repetitus à plurimis celebris Aphoritismus: *Nullo namque alio vitio tam præcipitem Diabolus Monachum pertrahit, ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis consiliis Seniorū, in suo iudicio persuaserit ac definitione, doctrināve cōfidere.* Cap. 15. Pauli Apostoli ab alio instrui cupientis prolato exemplo: *Quis ergo* (inquit) *tam præsumptor, & cæcus sit, qui se audeat suo iudicio, ac discretioni committere, cùm Vas electionis indiguisse Coapostolorum se collatione testetur? Vnde manifestè cōprobatur, nulli a Domino viam perfectionis ostendi, qui habens, vnde valeat erudiri, doctrinam Seniorum, vel instituta contempserit; parui pendens illud eloquium, quod oportet diligentissimè custodiri: Interroga patrem tuum, & annūciabit tibi:* (Deuteronomij cap. 32.) *Seniores tuos, & dicent tibi.* Ponat conclusionem Græcorum Patrum testimoniis Dorotheus doctrina 5. *Cauere nos admonet,* (inquit), *ne persuadeamur esse nos satis nobis ad regimen nostrum: opus enim est nobis auxilio præter Deum, opus coadiutoribus: Nihil est miserabilius, nihil, quod citiùs expugnari queat, his, qui nullos duces nullos auctores habent ad viam Dei.*

Nemo sibi bonus Index.

Cassian.

Deut. 32.

Dorotheus.

Transeamus ad Latinos, & inspiciamus in primis, quid Hieronymus epi. 4. Rustico Monacho præscribat: *Mihi quidem places, vt habeas Sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, & absque Doctore ingrediaris viam, quàm nunquam ingressus es, statimque tibi in partem alteram declinandū sit, & errori pateas, plúsque, aut minùs ambules, quàm necesse est; aut currens lasseris, aut moram faciens obdormias: Nulla* (repetit iterum) *ars absque magistro discitur: etiam muta animalia, & ferarum greges ductores sequuntur suos: in apibus principes sunt, grues vnam sequuntur ordine litterato: in naui vnus gubernator, in domo vnus dominus, in quouis grandi exercitu, vnius signum expectatur & ne plura replicando, fastidium legenti faciam, per hac omnia ad illud tendit oratio, vt doceam, te non tuo arbitrio dimittendum:* Hieronymi salutaria monita approbat Gregorius Papa lib. 1, Dialogorum, c. 1. *Sed tamen sunt nonnulli,* (inquit,) *qui ita per magisterium Spiritus, intrinsecus docentur, vt etsi eis exteriùs humani magisterij disciplina desit, Magistri intimi censura non desit: quorum tamen libertas vita ab infirmis in exemplum non est trahenda; ne, dum se quisque similiter sancto Spiritu impletum præsumat*

75. Hieron.

Etiam bruta animantia magisterio vtuntur.

Greg. Papa.

Discipulus esse consentaneus, Magister errore fit.

Nullo modo permittendū, vt seculares sibi duces fini, quando expediat illos ad Eucharistiā accedere.

Rosign.

Ribaden. Aluarez. Platus. Arias. Puente. Rodrig. Nigron. Salmeron. Henriq. Salazar.

Sancti Patres quàm periculosū duxerint, absque Magistri spiritalis regimine, suo fore nunquam iudicio. Athanas. Ant. Mag.

Conscientia reddendara tio quàm sa lutaris. Basil.

mit, discipulum hominis esse despiciat, & magister erroris fiat: mens autem quæ diuino Spiritu impletur, habet euidentissima signa sua, virtutem, scilicet, & humilitatem : Sed quàm diuea salutaris huius pharmaci apotheca, Bernardi calamus? epist. 87. ad Ogerium Canonicum: *Nam, cùm pastorali vinculo solutus, posses tui remanere iuris: in tamen hac potestate tui non vtens, sicut aliis dominari renueras, sic tibi quoque præesse timuisti: quique, vt magister esses aliorum, minùs te iudicabas idoneum; nec te tibi quidem credens, tuus fieri discipulus contempsisti; & meritò: quia, qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit.* Et serm. 77. in Cantica: *Seductori* (ait) *das manum, qui dare dissimulas præceptori* Quo in loco, & tractatu de præcepto, & dispensatione paulò aote medium præclarissimè disputat: Adiiciamus B. Viocentij Ferrerij dignum consideratione assertum, quoniam etiam sapientes comprehendit: Is igitur Opusculo de vita spiritali, cap. 4. *Sciendum est,* (ait) *quòd homo faciliùs, & breuiori tempore posset ad perfectionem pertingere, si haberet instructorem, cuius regimine duceretur, cuius obedientiam in omnibus actibus, paruis, & magnis sequeretur, quàm aliquis posset seipsum perficere, quantuncunque vigeat acumine intellectus, & libros habeat, in quibus videat virtutum omnium structuram exaratam: imò plus dico, quòd nunquam Christus suam gratiā ministrabit, si homo habet, à quo posset instrui, & deduci; & negligit, vel non curat alterius ducatū amplecti, credens sibi sufficere, & per se posse inuestigare, & inuenire, quæ sunt vtilia ad salutem:* Sed exclamat vehemētissimè B. Laurentius Iustinian. de casto connubio Verbi, & animæ, c. 3 *Quis etenim* (inquit) *in hac præsentis vitæ positus peregrinatione, & in huius spiritualis eremi cōstitutus vastitate, vbi errores innumeri, inimicorū sæua genera, & prædonum discurrēs insidiatur exercitus, incedere securus absque directore audeat, quum vix euadere valeat, qui præceptorē habet, & qui spiritualis, expertique Ducis munitur prudentia?* Dictat idem his coosentanea tractatu de obedientia, c. 20. Bibit de limpidissimis antiqoorū fontibus, vt solet omnia sua haurire, Beatissimus Parens noster Ignatius, Regulam 13. ad discernendos motus animæ, Libello illo iocomparabili spiritualium exercitiorum: è quo tot emanaroot vtilitates Ecclesiæ Catholicæ: *Inimicus* (inquit) *noster morem insequitur nequissimi cuiuspiam amatoris, qui puellam honestorum parentum filiam, vel vxorem viri alicuius probi, volens seducere, summoperè procurat, vt verba, & consilia sua occulta sint; nihilque reformidat magis, ac ægrè fert, quàm si puella patri suo, vel vxor marito, illa patefaciat, cùm sciat hoc pacto de votis, ac conatibus suis actum esse: Ad eundē modum obnixè satagit Diabolus, vt anima, quam circumuenire cupit, ac perdere, fraudulentas suas suggestiones teneat secretas: indignatur verò maximè, ac grauissimè cruciatur, si cui, vel confessionem audienti, vel spirituali homini molimina sua detegantur, à quibus ita excidere se funditùs intelligit:* Et ne exaggeratoriè loquuti fuisse Patres dicantur, claudat floridissimum agmen, & ex Scholæ more pronunciet Aogelicus Doctor 1. 2. quæst. 13. art. 5. *Ad tertium dicendum,* (ait,) *quòd hic dicitur, an aliquid sit possibile, subditus non debet suo iudicio definire; sed in vnoquoque Superioris iudicio stare.*

[Margin notes: Bernard. — S. Vinc. Ferr. *Christus suā gratiam non subministrabit non curāti alterius ducatum, cùm possit illo frui.* — S. Laur. Iust. — B. P. Ignat. — S. Thom.]

76. Iam igitur Patres Græci, atque Latini, qui omnem penè vitam in addiscenda spiritus peritia consumpserunt, quorum plerique Monachorum Patres extitêre, sanctissimámque sobolem genuêre, post longum rerū vsum & optimam magistram experientiam pronunciant palàm, io maximo salutis discrimine versati eos, qui absque ducatu, media, quæ ad perfectionem faciunt, pro suo arbitratu sine Medicorum spiritalium consilio applicant; stultos appellant, quibus nunquam Christus suam gratiam ministrabit; seductori dare manus: errorum præceptores; ad perditiooem præcipites ferri; oullam memorabilem progressionem facturos: Atqui inter ea media, quibus animæ mirificè iouantur, potissimum est Eucharistia: hoc enim est illud Sacramentum, in quo *Saluator noster, discessurus ex hoc mundo ad Patrem,* (vt effatot Tridcosinum sessione 13, cap. 2.) *diuitias diuini sui, erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tamquam spiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes vitâ illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me, & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis venialibus præseruemur:* Æquùme igitur, & ea prudentia, vt quibus temporibus, quibus circunstantiis sumendum sit hoc tam diuinum medicamentum, vnicuique iudicare liceat, non expectato spiritalis Ducis oraculo Quando alienæ industriæ adiumentis opus sit, si non in tam magnis?

[Margin notes: *Medium ad profectū spiritalē conducens mirificè, Eucharistia.* Trident.]

Confirmatur primò: Nam non est liberum cuilibet Sacerdoti hoc Sacramentum ministrare; sed ei, qui aut iurisdictionem habet comparatione illius, cui administrat, vel facultatem ab habente iurisdictionem: docet ex recepta omnium sententia P. Suarez tom. 3 in 3. part. disp. 73. sect. 2. Putauit igitur Ecclesia consentaneum, vt non nisi à Pastore suo fideles escam immortalitatis acciperent: Quorsum hoc? Nempe, vt ipse tanquam *fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam,* (Luc. cap. 12.) *daret illis in tempore tritici mensuram.* Quem locum & de rectoribus animarum, & de Sacramentorum pabulo scitè intelligit Cornelius Iansenius, allusúmque putat ad veterem tritici diuisionem, quod non dabatur passim, & sine methodo; sed statis temporibus, aut anni, aut mensium; habebatúrque personarum ratio: pro seruorum enim, clientúmque numero, & pro meritis postulantium plùs, minúsve dabatur: qua de materia Turnebus Aduersariorum lib. 19 cap. 6. Sic igitur inata Pastoris præscriptum, Panis hic salutifer diuidendus, cuius est definire, quoties, quibúsve diebus manducare oportet; vt alia sit ratio eorum, qui perfectorum semitas terunt; alia eorum, qui proficiunt; alia denique tyronum, & incipientium. Confirmatur secundò: Nam hoc genus licentiæ, quod superuacaneum affirmat, Confessariorum, illorúmve, quibus regendas commiserint conscientias, approbationem expectare, velut analogiam quandam habere videtur cum pessimis quibusdam noui Euangelij erroribus: dicebant enim ad Scripturarum auctoritatem minimè attendendum esse, sed considerandum solùm internum spiritum, eiúsque afflatum, sequendúmque; Auctores deliramenti Gaspar Suenckfeldius, & Libertini apud Bellarminum tom 1. lib 1. de verbo Dei, cap. 1. Rursúmque ea Hæreticis, qui verbum Dei scriptum admittunt, tamen pro huius comprehensione non vocandos in subsidium Patres, non Concilia, non Theologos, non

[Margin notes: 77. *Cuicunque Sacerdoti non licet administrare Sacramentum Eucharistiæ.* Suarez. — *Locus ex c. 12. Lucæ expensus.* — Iansen. *Frumēti distributio apud veteres.* — Turneb. — *Hæreticorū pleacam aliquo modo olet, Magistrì spiritalis ducatum respuisse.* — Bellarm.]

vllum genus huminum; sed sufficere sibi vnunquenque: quas deperditi cerebri insanias, & Bellarminus, & cæteri dogmatis Catholici propugnatores in primis detestantur; quòd contra umnium benè sentientium calculos in re grauissima ducatum respuunt; atque Augustini vsurpant verba tom. 3. Prulogo ad libros de doctrina Christiana: *Caueamus tales tentationes superbissimas, & periculosissimas, magisque cogitemus & ipsum Apostolum Paulum, licèt diuina, & cœlesti voce prostratum; tamen missum esse, vt Sacramenta perciperet, atque copularetur Ecclesiæ: & Centurionem Cornelium, quamuis exauditas eius orationes, eleemosynásque respectas, et Angelus nunciauerit; Petro tamen traditum, per quem non solùm Sacramenta perciperet; sed etiam, quid credendum, quid sperandū, quid diligendū esset, audiret.*

August.

SECTIO XI.

Quibus nitantur fulcris, qui manducandum quotidie Christi corpus laicis graui noxa non implicitis persuadent? An olim præceptum de comunione quotidiana? Patrum iudicium, semper, vt Christum manducaturi excepta mortalis noxæ absentia, afferrent animæ quoque ornatum decentem; Christianorum primitiuorum in Missarum sacrificio deuotio, Ioannis verba discussa, Lucæ item; Regula pro frequentatione synaxeos in genere.

78. *An fuerit præceptum de Communione quotidiana initio Eccl.* Act. 2. 42.

ASseuerant primò viguisse apud primitiuos Christianos morem quotidianæ Synaxis: quemadmodū Actorum c. 2. Lucas non indubiè significat: *Erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis Panis, & orationibus:* Quin & præceptum extitisse, contendūt probare ex verbis Anacleti epi. 1. quæ habentur c. *Peracta*. de consec. distinct. 2 io hāc formam. *Peracta consecratione omnes cōmunicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus: sic enim Apostoli statuerūt, & sancta Romana tenet Ecclesia:* Respōdeo, hæc verba, si quid euincūt, indicare, quemadmodum optimè obseruauit Suarez tom. 3. in 3. par. disput. 69 sect. 3 §. *Ad secundum.* eos, qui Missarum solenniis assistebant, obligatos ad communicandum: Hic sensus, quem præ se ferunt; At hoc intellectionis genus falsitate plenum est, cùm nunquam eiusmodi fuerit consuetudo in Ecclesia: assistebant enim vno, eodémque die pluribus Missis Orthodoxi: recepisse autem sæpiùs eodem die Christi corpus nemo pronunciauerit in vsu fuisse: Quare nullum positum fuisse præceptum fidelibus vniuersis sub Ecclesiæ incunabulis, existimat idem Suarez, & de Clericis, qui sacrificanti ministrabant, accipiendū potiùs Anacletum: nam de reliquis Catholicis quid in vsu positum fuisset, declarat Dionys. de ecclesiastica Hierarchia, part. 1. c. 3. *Sacerdos* (ait) *& ipse cōmunicat; & alios, vt communicent, hortatur:* Exhortatio autem consilium, non præceptū denotat Affert pro hac explanatione dictorum Anacleti; P. Suarez ex veteribus Alensem: ex nuperioribus

Suarez.

Dionys.

Si quod præceptū de quotidiana Synaxi in primo sua Ecclesia, obligabat solum ministrantes altari.

Hosium Cardinalem, nostrúmque Franciscum Turrianum: Henriquez lib. 8. c. 53. profert Tapetum, Petrum de Soto, Catechismum Pij V. Bellarminum, Aualam: P. Salazar id ipsum putat libello de Eucharistia frequentanda vtiliter, c. 3. Respondeo præterea, vt viguerit apud infantiam Ecclesiæ norma illa, non vbique terrarū regnasse; sed apud Hierosolymitanos, & Alexandrinos Christicolas: quibus; similes si aduersarij velint esse, quos consentaneum sit quotidie Christum sumere, consentiemus non inuiti, vt dicebamus Sectione præcedenti ex Bonauentura, num. 59. Cæterùm, multiplicata gente deinceps per reliquos orbis angulos, non est multiplicata lætitia; quare tepescere cœpit, & minui fames sacri pastus: quin & Doctores, vitæque spiritalis Magistri cœpêre modum ponere iis, qui absque congruo Sacramenti honore accedere non verebantur: Atque, quemadmodum ex eorum consilio plures alij antiqui ritus finem habuêre, quòd experientia doceret in Sacramenti aliquam contumeliam cedere; quemadmodum, quòd domum ferrent laici; quod in viam secum portarent nonnulli; quod suis manibus ori admouerent communicaturi; quod infantibus recèns è fonte erutis instillaretur sanguis, grandiusculis ante rationis aduentum porrigeretur: de quibus, aliisque vsibus Scriptores, quos commemoraui Sectione elapsa, num. 6. sic licèt aliquando viguerit mos communicandi quotidie, consopitus tandem est, postulante id Sacramenti reuerentia, maiorique fidelium spiritali fructu.

Suarez. Hosius. Turrianus. Henriquez. Tapetus. Soto. Catechism. Rom. Bellarm. Aualo. Salazar.

Mos communicandi quotidie apud Hierosolymitanos, & Alexandrinos Christicolas.

79. Allegant secundò, ad recipiendum quouis tempore Eucharistiam cum fructu, non aliud desiderari, quàm mentem à lethiferis culpis liberam esse: Sic Pauli verba cap. 11. prioris ad Corinthios Epistolæ intellexisse semper vila vniuersa Patrum cohors: Consule nostrum Iustinianum: & expressit Tridentina Synodus sessione 13. cap. 7. *Quare communicare volentis reuocandum est in memoriam eius præceptū: Probet seipsum homo: Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quātumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione, ad sacram Eucharistiam accedere debeat:* Profert, qui ad frequentem sanctissimi Panis sumptionem hortantur, modò graui noxa non vreretur conscientia, Augustinum, Gregorium Romanum, Chrysostomum in primis, cuius illa vehementer dolentis exclamatio homilia 61. ad populum Antiochenum: *O consuetudinem! ô præsumptionem! Sacrificium frustra quotidianum! incassum assistimus altari; nullus, qui communicetur.* Hieronymum, Ambrosium, aliósque P. Salazar tractatu, quem citauimus de Eucharistia, cap. 7 §. 1. Igitur non solùm vtcunque Christum manducare licet, tantùm cordis domus careat grauibus delictis; sed etiam id ipsum frequenter iterasse ex Patrum doctrina conueniens est: Respondeo, à nobis concedi facilè, quicquid aliqui dixerint Theologi, gratiam, quæ in Sacramento confertur ex opere operato, ei conferri, qui lethalis noxæ inscius accedit; quamuis cum venialibus maculis appropinquet, & ipso recipiendi actu venialiter delinquat: de hoc non est litigium: Cæterùm, docere conueniens esse, atque animarum profectibus vtilius, quotidie Christum sumere, alia præparatione exclusa, eàque solùm desiderata, quæ mortiferæ labis conscientiam expungit: huiusmodi

1. Cor. 11.

Iustin. Trident.

Patres quotidianam corporis Christi manducationem num consulant non irretitu peccato lethifero.

Chrysost. Salazar.

huiuſmodi aſſertum definimus, neque veterum exemplis, neque auctoritate poſſe commonſtrari; ſed habere aduerſariam Chriſtianam antiquitatem, cuius fuit conſenſus ſemper, præter graues maculas, abolendos quoque, quoad eius fieri poſſit, leues defectus, excitandam diuiniſſimi pabuli eſuriem piam, ornandum cordis thalamum; atque his munitum præſidiis poſſe crebrò cum Chriſto accumbere, modò aduertat quotidiana manducatione hæc ipſa creſcere, & augere: ſin autem notet diminutioné pati, ſalutare fore conſilium, nonnunquam modicè abſtinere, quò nauſeam abigat, & tædioſæ mentis faſtidia.

Patrum iudicium fuit ſemper, vt manducaturi Chriſtum ſæpius, excepta mortalis noxa abſentia, afferret anima quoque ornatum decentem.

80. Ergo, ſi ad exempla conuertamus aciem, primitiuos continuò reſpiciemus Orthodoxos: de his autem velim, attendant, quid Chryſoſtomus narret homil. 27. in Epiſtolam priorem ad Corinthios, prope finem: *Cogita, quid fecerint Apoſtoli, quando ſacrarum illarum menſarum fuerunt participes: an non conuerſi ſunt ad preces, & hymnos canendos, non ad ſacras vigilias, non ad ſacram illam doctrinam, plenam Philoſophia? Nam audiuiſti, quomodo etiam illa tria millia, quæ perceperant Communionem, perpetuo perſeuerabant in oratione, & doctrina; non in ebrietatibus, & comeſſationibus.* Sed veteris Eccleſiæ vſum diſtinctis coloribus pinxit Iuſtinus Martyr Apolog. ad Anton. *A precibus finitis* (ait) *mutuis nos inuicem oſculis ſalutamus: deinde ei, qui fratribus præeſt, offertur panis, & poculum aquæ, & vini: quibus ille acceptis, laudem & gloriam rerum vniuerſarum Patri per nomen Filij, & Spiritus ſancti offert: & Euchariſtiam, ſiue gratiarum actionem pro eo, quòd nos donis hiſce ſuis dignatus ſit, prolixè exequitur: atque vbi ille preces, ac gratiarum actionem abſoluit: populus, qui adeſt omnis, fauſta approbatione acclamat, dicens, Amen: Amen autem voce Hebræa, fiat, ſignificat. Præſidens verò, poſtquam gratiarum actionem perfecit, & populus vniuerſus à precatione læta eam comprobauit; qui apud nos vocantur Diaconi, atque Miniſtri, diſtribuunt vnicuique præſentium, vt participent eum, in quo gratiæ actæ ſunt, panem, vinum, & aquam, & ad abſentes perferunt.* Verùm tam deuotos ad Dominicam menſam acceſſiſſe illis temporibus, mirum non eſt, cùm penè æqualia obſeruauerint ante communes eſcas: Auctor eſt Tertullianus Apologet. cap. 39. *Non priùs diſcumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur: editur, quantùm eſurientes capiunt: bibitur, quantùm pudicitiæ eſt vtile: ita ſaturantur, vt qui meminerint, etiam poſt noctem adorandum Deum: ita fabulantur, vt qui ſciant, Dominum audire: æquè oratio conuiuium dirimit.* Commendat & illius ſæculi mores, Origenes, homil. 13. in Exodum: *Volo vos admonere religionis veſtræ exemplis: noſtis, qui diuinis myſteriis intereſſe conſueuiſtis, quomodo, cùm ſuſcipitis Corpus Domini, qua cautela, & veneratione ſeruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur: reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat:* Commendat & ſeuera illa Tertulliani cenſura, aduersùs eos, qui ſedere, dum Miſſarum ſolennia peragerentur, audebant: de Oratione, cap. 13. *Siquidem irreuerens eſt aſſidere ſub conſpectu, contráque conſpectum eius, quem cùm maximè reuerearis, ac venereris; quantò magis ſub conſpectu Dei viui, Angelo adhuc orationis adſtante, factum iſtud irreligioſiſſimũ eſt: niſi exprobramus Deo, quòd nos oratio fatigauerit:* Commendat denique diſtincta illa diſciplina, cuius meminit Nilus Monachus ad Anaſtaſium Epiſcopum: refert Turrianus tract. 2. de Euchariſtia, cap. 2 huiuſmodi eius ſententiam: *Hoc ſcribo, vt intelligentes, quanti tremoris ſit diuina Miſſa, ne ipſi timorem Dei remiſſi negligatis: nec vllos alios loqui, aut muſſitare tempore oblationis, neque innuere audacter, aut à ſtatu grauitatis dimoueri, neque huc, aut illuc circumſpicere, aut ignauè, aut diſperſè vagari permittatis:* Transferamus igitur illorum ſæculorum effigiem ad hodierna axiomata: ibi piaculum in loco ſacro muſſitare, laſſitudini ſuccumbere orantes, & paululùm ſedere; menſa, ſermones, geſtus omnes ad ſobrietatem compoſiti ſic, qui quotidie alimenta immortalia edebant. Nunc, ſi Deo placet, accedant in vnunquenque diem fideles cum voluntaria diſtractione, aliiſque næuis: ſic decet conſuluiſſe, ſi animæ prouehuntur?

Primitiui Chriſtiani quali cum diſpoſitione accederent ad ſacram menſam?
Chryſoſt.
Iuſtin. Mart.
Chriſtianorũ primitiuorũ, quàm inſignis ardor & deuotio.
Tertull.
Chriſtianorũ primitiuorũ menſa quàm ſobria?
Origen.
Chriſtianorũ cautela, ne quid Chriſti corporis decideret.
Tertull.
Miſſarũ tẽpore non ſedebant Chriſtiani, nec loquebantur.
Nilus.

Ad Patrum ſententias deſcendamus, ex quibus quid Tertullianus, atque Nilus cùm Origene ſenſiſſent, quid Iuſtinus quoque Martyr doceret, perſpeximus numero elapſo. Auguſtinus 81.
autem tractatu 56. in Ioannem explicans illa cap. 13. *Qui lotus eſt, non habet opus, niſi pedes lauare; ſed eſt mundus totus. Hic moneatur fortaſſe quis, & dicat: Imò, ſi mundus eſt totus, quid opus eſt, vel pedes lauare? Quid, Fratres mei, quid putatis, niſi quia homo in ſancto quidem Baptiſmo totus abluitur, non præter pedes ſed totus omninò: veruntamen cùm in rebus humanis poſtea viuitur, vtique terra calcatur: ipſi igitur humani affectus, ſine quibus in hac mortalitate non viuitur, quaſi pedes ſunt, vbi ex humanis rebus afficimur, & ſic afficimur, vt ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipiamus, & veritas in nobis non eſt.* De venialibus quoque delictis interpretantur Ambroſius lib. de iis, qui myſteriis initiantur, cap 6. & lib. 3. de Sacramentis, cap. 1. Cyprianus, ſiue quis alius eruditus Auctor, tractatu de Cardinalibus Chriſti operibus, §. *De lotione pedum.* Gregorius lib. 9. Epiſtolarum, ſeu Regiſtri, Epiſt. 39. Beda in cap. 13. Euangelij Ioannis, & in cap. 11 Epiſtolæ prioris ad Corinthios: Bernardus ſermone de Cœna Domini: Rupertus lib. 5. de diuinis officiis, cap. 20. Iuo Carnotenſis ſermone in Cœna Domini: Amalarius Fortunatus lib. 1 de eccleſiaſticis Officiis, cap. 12. Gloſſa ordinaria in cap. 13. Iob: Nicolaus de Lyra ibidem. Iam verò hanc pedum lotionem peractam ante Euchariſtiæ inſtitutionem, oſtendunt Ianſenius Concordiæ cap. 130. Baronius tom. ad annum Chriſti 34. num. 38. noſtri Maldonatus ad cap. 13. Ioannis, num. 2. Iuſtinianus ad verba illa: *Similiter & Calicem, poſtquam, &c.* cap. 11. Epiſtolæ 1. ad Corinth: *Quorſum autem cæremonia talis abluendorum veſtigiorum? Quo, ſcilicet, exteriori quodam ſigno doceremur,* (inquit Ianſenius,) *qua munditia requireretur in eo, qui Euchariſtiam dignè eſſet percepturus:* Maldonatus id ipſum voluiſſe inſtruere Chriſtum: *quod ſi poſt datam feciſſet Euchariſtiam,* (ait,) *docere non potuiſſet.* Igitur ex tantorum Patrum exiſtimatione, quamuis vt recipiatur Chriſti Corpus dignè, vtcunque ſufficit mundum eſſe à lethiferis ſceleribus; tamen vt recipiatur cum manducantium cumulato fructu, leues quoque maculæ, quoad fieri queat, abradendæ ſunt; quod huiuſmodi pedum mundities denotat; quæ ideò præceſſit inſtitutionem magni Sacramenti, vt quanta deber-

Veniales noxa expianda à communicantibus.
Auguſt.
Ioãnis ſermo ex c. 13 v. 10. declaratur.
Ambroſ.
Cyprian.
Gregor.
Beda.
Bernard.
Rupert.
Carnotenſ.
Lyran.
Pedum lotio cur facta à Chriſto ante Euchariſtiæ inſtitutionẽ.
Baron.
Maldonat.

Sherlogo Anteloq. in Cant.

Canticorum verba ex c. 5. v. 1. discussa

ret esse epulantium oitela, indicaretur: Locum illum cap 5. Canticorum: *Comedite, amici, & inebriamini, charissimi,* de Altaris Sacrameoto sic explanant

Nyssenus. Ambros. Paschas.

Nyssenus bom. 10. in Cantica: Ambrosius lib 5. de Sacramentis, cap 2. & 3. Paschasius lib de Corpore, & Sanguine Domini, cap. 10.

Absalon Ab. Bereng. Ab. Rupert. Psellus. Philo Carp.

Absalon Abbas sermone 7. de natiuitate Domini: Berengosius Abbas lib. de mysterio Crucis, & duplici loco: Rupertus lib. in Cantica: Psellus, & Philo Carpathiensis ad cap. 5. Canticorum: vt qui inebriari quidem velit, & copiosa emolumenta colligere, hunc oporteat non solùm amicum esse; sed prætereà charissimum: ex his, videlicet, quibus cura est non tantùm mortalia scelera vitasse; sed etiam magno studio leues quosque næuos extinguere.

82. Sed, qui non in vnius loci expositionem conspirauerunt; verùm, prout se offerebat occasio, quid super hac re sentirent, exprumpserunt, ex relatis est Augustinus, imprimis tom. 10 serm. 216. de Christiano nomine, vbi ait:

Orationis, ieiuniorum, castimonia, ratio habenda Christi corpus manducaturis.

August.

Eum bonum Christianum esse, qui quoties sancta solennitates veniunt, vt securiùs communicet, ante pluros dies castitatem cum propria vxore custodit, de syncera, & secura conscientia ad Altare Domini casto corpore, & mundo corde prasumat accedere. Et serm. 252. *Prius* (inquit) *orationibus, ieiunio, vel eleemosynis studet mundare conscientiam suam; & sic Eucharistiam prasumit accipere:*

Chrysost.

Chrysostomus, quem præcipuum titularem aduersaria phalanx iactat homil. 61. ad populum Antiochenum: *Cum enim diceret, Sancta Sanctorum: hoc dicit: Si quis non Sanctus, non accedat: non simpliciter dicit, si à peccatis purus; sed sanctus: non peccatorum tantùm liberatio; verùm & Spiritus præsentia sanctum facit, & bonorum operum diuitia.* Et homil 40. ad eundem populum:

Loquentes orandum, & Missarum solennia, piaculum veteribus.

Video rursum & alios loquentes rectes, dum oratio celebratur: eorum verò leuiores non solùm, dum oratio perficitur, verùm & dum Sacerdos benedicit: O rem horrendam! quando saluis erit: quando Deum placare poterimus? Et homil, 83. in Matthæum: *Quos radios solares non deberet excedere manus illa, qua hanc Carnem perrumpit; os, quod igne impletur spiritali; lingua, qua cruentatur hoc admirabili Sanguine?*

Dionys. Alexand.

Dionysius Alexandrinus epist. ad Basilid. cap 2. *Ad Sancta Sanctorum, qui animo, & corpore purus non est, accedere prohibetur.* Et de feminis menstruatis addit: *Si pie & fideles sint, non debere sic affectas attingere Corpus, & Sanguinem Domini.*

Balsamon. Timoth. Greg. Papa.

Coosulendus Theodorus Balsamon super dictam epistolam Dionysij, & Timotheus Alexandrinus in suis responsioonibus, cap. 7. Gregorius Papa lib. 2. in cap. 1. lib. 1 Regum, ad illa verba: *Repleti priùs pro panibus, &c. Non saturantur ergo nisi famelici qui à vitiis perfectè ieiunantes, diuina Sacramenta percipiunt in plenitudine virtutis: Nam qui quotidie non exhaurit, quod delinquit, etsi minima sint peccata, qua congerit, paulatim anima repletur, atque ei meritò auferunt fructum interna saturitatis:* Totus in hoc argumeoto est Auctor de cardinalibus Christi operibus, inter tractatus Cy-

Cypr.

priani, § *De Cœna Domini.*

Remig.

Ambrosius, vel potiùs Reinigius Lugdunensis, sob titulo Ambrosij, vt placet Maldonato ad cap. 12. Ioannis, num. 32. *Deaoto animo, & cum timore accedendum ad Communionem* (docere Paulum ait illis verbis Epistolæ 1. ad Corinth. cap. 11. *Qui enim manducat, & bibit, &c.*) *vt sciat mens reuerentiam ei se debere, ad cuius Corpus sumendum accedit:*

Hieron.

Hieronymus in eandem Epistolam (aut alius Scriptor, vt doctiores volunt,) ad illa eiusdem cap. 11. *Reus erit Corporis, &c. Sindonem nouam Christi prafigurare Corpus Domini accepturos, tam mundam mentem debere habere, quàm nouam:* Quæ sunt quoque verba Primasij ad eundem textum: Verùm, ne legitimus Hieronymi partus nobis defuisse videatur:

Primas. Hieron.

is contra Iouinianum scribens: *Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem flumine purgant:* Similia proferunt Dionysius Areopagita

Dion Areopag. Isid. Pelus.

cap. de communione: Isidorus Ægyptius epistol. ad Ophelium Grammaticum: dabit sententias horum Turrianus tractat 2. de Eucharistia, cap. 2 & 3.

Turrian. Damasc.

Ioannis autem Damasceni tom. 1. Historiæ de Sanctorum Vitis Aloysius Lippomanus oratione in Sanctissimum Christi Corpus:

Lipom. Theophyl. Iustin.

Theophylacti noster Iustinianus ad illa verba capit. 11. epistolæ 1. ad Corinthios: *Similiter & Calicem, &c.*

Cassian. Gaudent.

Cassianus exquisitam munditiem postulat collatione 22. cap. 7. Gaudentius, Brixiensis Antistes, tract. 2. in Exodum, ad illa cap. 12. *Renes vestros accingetis.*

Bruno.

Bruno, Carthusiæ Patriarcha, Opusculo de Festis Sanctorum serm. io Cœna Domini:

Pet. Dam.

Petrus Damiani epist. 50 ad Archiepiscopum Bysuntinum:

Hug. Vict. Isid. Hisp.

Hugo de Sancto Victore tom. 2. serm. 94 in die sancto Paschæ: Isidorus Hispalensis lib. 1. de Ecclesiasticis Officiis, cap. 18. *Coniugatis autem abstinendum est* (inquit) *à coitu, plurimisque diebus orationi vacare: & sic deinde ad Corpus Christi accedere:*

Rabbanus.

Rabbanus Maurus lib. 1. de institutione Clericorum, cap. 31. suscipiendum Christum

Vvalfrid.

cum religione, & deuotione, & humilitate: Vvalfridus Strabo lib. de rebus ecclesiasticis, cap. 19. *Cum munditia corporis, & cordis, quantum fieri possit, vt à cibis cateris longè distare sciamus:*

Laur. Iust.

Laurentius Iustinianus serm. de Eucharistia, prope medium; de Christi triumphali agone, cap. 4. de disciplina & perfectione, cap. 19. vbi disserit: *Non enim ab omnibus vniformiter communicandum est; sed à quibusdam sapiùs, à quibusdam rariùs, prout vniuscuiusque affectus trahitur, & virtus meretur: potissimum tamen ab iis, qui Deo dicati sunt, sumi debet Sacramentū hoc: Videat autem quilibet, ne cōsuetudine, aut cordis elatione ad perceptionem ducatur tanti mysterij; sed deuotione; sed prauia meditatione:*

Nicol. de Lyra.

Nicolaus de Lyra ad cap. 11. Epistolæ prioris ad Corinthios, ad illa: *Reus erit corporis, &c. Alio modo accipitur indignitas ex parte sumentis ex defectu deuotionis; vtpote, quia distracta mente, ex occupatione temporaliū, accedit ad hoc Sacramentum: habitualiter tamen retinet debitam reuerentiam: & talis indignitas non facit sumentem reū Corporis, & Sanguinis Domini: impedit tamen fructum Sacramenti, saltem ex parte:* Sic Patres, & non aliud Tridentina Synodus sess. 13. cap. 8.

Trident.

Hac sacra mysteria Corporis, & Sanguinis eius ea fide, constantia, & firmitate, ea animi deuotione, ea pietate, & cultu credant, & venerentur, vt Panem illum substantialem frequenter suscipere possint.

Patrum igitur perpetuus vsus fuit, postulare 83.
à recepturis Eucharistiam, satisfactionem, fletúmque pro venialibus excessibus, reuerentiam, famem, auiditatémque, orationis, cæterarúmque virtutum studium: Atqui hoc non petebant, quò Christi Corpus simpliciter, & vtcunque sumi possit: nam ad hoc satis erat à mortifera culpa liberum esse, vt monstrauimus ex Tridentino, numero 70: Flagitabant igitur, vt meliùs

liùs manducaretur, atque cum epulantium cumulationibus lucris: Quis dubitet de istis, inquis? Tum sic: Quotidiana Communio, generaliter loquendo, non conducit ad reuerentiam, ad famem, ad animi spiritalem dulcedinem, & saporem: confert autem ad hæc omnia abstinere aliquando moderatè, & per iusta interualla: Igitur ad Eucharistiæ, quæ melior, & vtilior est, sumptionem, non quotidie accessisse satius est, sed sobriè abstinuisse: Ostendo autem vniuersaliter loquendo, saporem spiritus, famem mentis, reuerentiam, animique munditiem eximiam desiderari in his, qui quotidie communicant.

In paucis reperitur dispositio requisita ad Christi Corpus quotidie manducandum.

S.Thom. S.Thomas quæst.80 in 3.partem, artic. 10. *Ex parte sumentis requiritur, vt cum magna deuotione, & reuerentia ad hoc Sacramentum accedat: sed, quia multoties in pluribus hominum multa impedimenta huius deuotionis occurrunt propter corporis indispositionem, vel animæ, non est vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc Sacramentum accedere:* Articulo autem 8. quæstionis 78 *Dictum est enim,* (ait) *quòd effectus huius Sacramenti non solum est adeptio habitualis gratiæ, vel charitatis; sed etiam quædam actualis refectio spiritalis dulcedinis, quæ quidem impeditur, si aliquis accedat ad hoc Sacramentum per peccata venialia mente distractus:*

Bonauent. Bonauentura in 4. distinct. 12. parte 2. quæst.2. *Omnes ergo rationes* (inquit) *pro frequentia intelliguntur, salua debita præparatione, quæ in paucissimis est, vt semper:* At esse in statu gratiæ non est paucissimorum: Igitur vltra statum gratiæ pro frequentia desiderantur alia, nempe, feruor, puritas singularis, timor, & id genus: Quare ibidem Seraphicus Cardinalis: *Maiorem efficaciam, credo, quòd accipiat homo in vna manducatione cum bona præparatione, quàm in multis, si non se præparet diligenter.*

Alexand. Alexander Alensis 4 part. art. 4. §.1. quæstiuncula 2. *Potest esse in bonis, quòd quotidie communicare generet fastidium, & minorem reuerentiam, & deuotionem: in aliquibus autem ipsa frequentia auget deuotionem, & reuerentiam; & tunc laudabile est quotidie accipere:*

Bern. Sen. S.Bernardinus Senensis tom. 2. serm. 57 artic. 2. cap. 3. quæst.2. *Cùm Sacramenti perceptio debita requirat purgationem peccatorum, & mentalem eleuationem, seu reuerentiam, atque deuotionem; si quis qualibet die paratus sit prædictis modis, & aliud impedimentum non habeat, vtile est ei, hoc Sacramentum frequentare:* Quibus manifestè significat, hæc si desint, non fore vtile quotidie Dominicum Panem mãducare.

Albert. Richard. Anton. Argentin. Abulens. Laur. Iust. Lyra.

Sub eadem verborum formula loquuntur Albertus de Missa, prope finem: Richardus in 4. dist.12. quæst.6. S.Antoninus 3. part. titulo 14 § 5. Thomas de Argentina in 4. distinct 12. quæst.13. artic. 3. Abulensis ad cap. 5. Matthæi, quæst.247. B.Laurentius Iustinianus, & Nicolaüs de Lyra loco numero antecedenti ostenso: Finiamus ab eo, à quo incepimus Angelici Doctoris pronunciato, quoniam, quæ ad communicandum cum abundantiori fructu & emolumento desideratur, & quam Patrum nemo non postulat, dispositio, in pluribus hominum non elucet propter multa impedimenta, à corporis, vel animæ indispositione: *Non esse vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc Sacramentum accedere,*

84. Quorsum ergo, interroges, Augustinus, aliúsve de Ecclesiæ columinibus aliquando dixerit, etiam peccatis venialibus oneratos ad Sacramentum quotidie posse accedere, neque nimiùm curanda esse venialia delicta? Respondeo, vt concedamus ita loquutos, intelligendos respectu dispositionis simpliciter requisitæ, non comparatione melioris apparatus: Potuerunt autem moueri ob duo hominum genera: alterum quidem eorum, qui scrupulis vexantur, & putant delictum committi, quando nihil sceleris perpetratum est: hos igitur animaturi Patres, ne illuderet inimicus, & sub boni falsa imagine suaderet diu abstinendum ab Altaribus, quod periculosum est in primis, dicebant de venialibus nævis non nimiùm sollicitos esse debere, quò hac licentia allecti, conuenienti tempore, Christi Corpus sumerent.

Quorsum Patres aliquando viderentur dicere, venialibus noxis implicitos Eucharistiam frequentare posse.

Alterum genus hominum fortasse extabat, quod quidem ob nauseam, teporem mentis, ignauiam diu abstineret à sacra menta; nolebant autem haberi à cæteris mortalibus, quales reipsa erant, pigri, indeuoti, Sacramentorum osores; quare præseferebant ideò abstinuisse per longa tempora à cœlesti esca, quòd indignos se reputarent, vt qui continuè veniales maculas plures contraherent, à quibus cùm liberari propter fragilitatem non posse cogitarent, abstinebant à Christi corpore: Huic igitur pesti, eò atrociori, quòd à malitia, & tepore spiritus ortum duceret, medelam adhibituri sapientissimi illi Doctores affirmabant, non habendum de venialibus næuis tantum animi angorem; sed cum fiducia, & spe bona accedere eos oportere quotidie, qui à lethiferis culpis per Christi gratiam immunes fuissent: quò hac doctrinæ libertate inescati, si minùs creberrimè, saltem non tatò cum Christo accumberent, déque ipso vescerẽtur: Sed, quemadmodum hæc, atque similia pronunciabant in gratiam eorum, qui serò Dominicum Corpus degustabant, quò ad sufficientem frequentiam traherent: sic eos cohibituri, qui absque conuenienti præparatione quotidie Christum manducabant, asserebant, præter lethalis peccati expunctionem, requiri præterea, si modò cumulata fœnora reponare cuperent, virtutibus ornari animum, mentis excitari œstrum, & famem sanctam, aliísque non paucis instructos esse debere: Itaque scopus orationis erat, vt medium tenerent: neque conuenire diu abstinuisse, neque quotidie accessisse, sed frequentiam quandam sobriam amplectendam ex idonei spiritalis Ducis consilio.

Asserunt tertiò, verba illa orationis Dominicæ: 85.
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c. ex veterum ferè omnium consensu de Christi Corpore esse intelligenda, quemadmodum commonstrat Maldonatus ad cap. 6. Matthæi, num. 11. quando igitur de pane vitæ sermo sit, quid aliud repræsentat contextus, quàm oportere quotidie sumere cuiusque diei alimoniam? Quem sensum cùm omninò legitimum esse cogitarent prisci, aliter Græcam sententiam, *ἄρτον τὸν ἐπιούσιον*, transtulerunt, *supersubstantialem* dicentes, quem vulgatus Interpres quotidianum appellabat:

Eucharistia, num significata pane quotidiano orationis Dominicæ.

Maldon.

Vualfrid. Sed audiamus à Vualfrido Strabone: Is igitur eo, quem diximus, libro de rebus ecclesiasticis, cap. 20. *Alij* (inquit) *omni Dominica, vel omni Sabbato apud Orientem, vel Hispanias, Missas facientes, commemorationem Passionis Christi omni septimana si facerent, sufficere credebant: vnde etiam orationem Dominicam, quæ ab ipsis, vt credimus, Apostolis, ante Communionem, & Panis fractionem dicebatur, illo tantum tempore recitandam crediderunt, quo sacrificia celebrabant: quia Panem illum, qui in eadem oratione petitur, super substantialem intelligi, non quotidianum voluerunt* Ergo, aut

non retinenda lectio illa, quæ præfert *quotidianum*; quam tamen lectionem Biblia correcta retinent Lucæ cap. 11. vers. 3. fidelesque, dum

Luc. c. 11. loco descripto.

recitant communem Orthodoxorum orationem aut ex talis versionis germana significatione, consulenda Ecclesiæ filiis quotidiana Communio: Respondeo, admittere nos, siue dicamus

Math. c. 6.

Panem supersubstantialem, vt Matth. cap. 6. vers. 11. siue *quotidianum*, vti apud Lucam; vtrobique denotari eadem, id est, panem nostræ substantiæ necessarium, qui in dies omnes desideratur: Verùm eo pane non denotari Eucharistiam quasi semper manducandam, aut nullo pacto

Iansen.

designari: quoniam, vt probè aduertit Iansenius Concordiæ cap. 41. cùm hanc à fidelibus orationem fundendam suasit Christus, nondum instituerat Sacramentum Corporis sui: Prætereà, vt

Bellarm.

sapienter annotauit Cardinalis Bellarminus tom. 3. lib 1. de bonis operibus, cap. 6. permittebatur Christi sectatoribus, hanc orationem sæpiùs interdiu, noctùque pronunciare: Igitur, qui semel de Christi pane comederant, deinceps iterantes, *Panem nostrum da nobie hodie*, quid flagitabant? Num eodem die sæpiùs Christi Corpus recipere? At nunquam licitum fuit frequenter eodem die Christi Corpore vesci: Non igitur Christi carnem petebant fideles, si vicies, si quadragesies in die Dominicam precem iterabant: Quare peti malunt, quicquid ad humanam vitam honestè transigendam necessarium, & Iansenius, & Maldonatus; aut vniuersim, quicquid & corpori & animæ conueniens est, putat Bellarminus optandum: Certè Albinus Flaccus lib. de diuinis Officiis, §. *De celebritate Missæ. Panem*

Alb. Flacc.

nostrum (ait) *quotidianum, id est, omnia necessaria ad victum & vestimentum: illud, quod dicitur, hodie, non possumus generaliter referre ad Corpus, & Sanguinem Domini: quia sunt tales, qui non possunt quotidie communicare, aut aliqua discordia contra proximum commaculati, aut nocturnali coinquinati pollutione: homines sunt; non possunt semper esse parati*: Sed exhibeamus significari *panis* vocabulo Christi carnem; adhuc quotidiana sumptio variè accipi valeat: Primùm, vt illud,

Regula Hodie, pro huius vitæ spatio sumitur.
August.
Cyrill.

hodie, non denotet præsentem lucem; sed totum huius vitæ interuallum, vti Augustinus, & Cyrillos sumpsêre apud Bellarminum: qua admissa interpretatione, non vrget quotidianus esus, neque hoc postulatur verbis illis: Deinde, vt de cuiusuis diei sumptione necesse sit construere, spiritalis Communio, non realis intelligatur: aut, si realis; non tamen comparatione particularium, sed respectu Ecclesiæ, in qua non pauci quotidie Christum pectore, & animo admittunt: Postremò sit sermo ad vniuersos fideles: sed videant, modò quotidie Christum esuriant; obseruent, quæ præscribit

Rabban.

Rabbanus Moguntinensis Antistes lib. 1. de Institutione Clericorum, cap. 31. *Dicunt aliqui, nisi aliquo intercedente peccato, Eucharistiam quotidie percipiendam: hunc enim Panem quotidie dari nobis (iubente Domino) postulamus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. quod quidem benè dicunt si cum religione, & deuotione, & humilitate suscipiant*: At, quoniam plerique mortalium hæc negligunt: propterea multi vtiliùs facturi, si abstineant parumper, & plorent interim desidiam, atque ita tandem idonei reperiantur, qui etiam quotidie, si oporteat, de Dominico conuiuio participent.

86. Asserunt quartò, vel ex hoc amplectendam magis eam cogitationem, quæ antefert quotidianam Christi manducationem: quoniam certum terminum rebus præfigit, cùm opposita sententia per incerta vagetur: quoto enim tempore abstinere conueniat, vniuersim signare nequeant. Confirmatur primò: quoniam abstinere per se non conducit: Ponamus quempiam cum voluntaria distractione, aliisve leuioribus maculis solitum accedere quotidie ad Altaria: abstineat huiusmodi per septiduum, nec tamen mores corrigat, sed iisdem fœdatus sordibus appropinquet: sanè nihil tali contulit distulisse, quin potiùs vtilius fuisset quotidie epulari; augeretur enim gratia ex opere operato quotidiana manducatione: Quare celebratur Ambrosij dictum lib. 5. de Sacram. cap. 4. *Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere.* Quæ verba ita interpretor: Vel post annum accedit cum ea, qua par est, corporis, animique nitela; vel ea carens: si purus est, quantùm oportet, accedat quotidie; potest enim sufficienter purus: sin autem desiderata munditia vacuus sit, nec post annum sine hac accessisse decet: quodcunque igitur eligamus, fit, vt ad nihil conduxerit abstinuisse. Confirmatur secundò: nam, si quæ laudabilis est absentia à Dominicis ferculis; illa inprimis, quæ ob Sacramenti reuerentiam, cùm se humana fragilitas indignam cogitat, quæ sæpiùs cum Christo accumbat: At hæc, quæ bona & timorata est absentia, quò maior fuerit, longiorisque interualli, eò potior, excellentiórque: sicut, quoniam communicare frequenter cum debito spiritus apparatu, commendabile est; quò quisque eum in modum frequentiùs communicauerit, laudabiliùs fecerit: Sequitur itaque præstantiùs acturum eum, qui per mensem ex reuerentia abstineat, quàm qui bissenos tantùm dies, qui per plures menses Christi Altaria non salutaret, quàm qui per duos tantùm, aut tres: Volentes itaque quotidianam declinare Synaxim, in alterum extremum prolabemur, vt semel, bisve ad plurimum per anni totam Christus sumendus sit.

Ambros.

87. Respondeo, non mirum, si definiri nequeat scopus indubius, cùm docuerimus num. 73. ex B. Laurentio Iustiniano, *Non esse ab omnibus vniformiter communicandum; sed a quibusdam sæpiùs, à quibusdam rariùs, prout vniuscuiusque affectus trahitur, & virtus meretur. Et istud est rationabile* (inquit Thomas de Argentina datus numer. 74.) *quia, sicut in comestione naturali videmus, quòd vnus homo naturaliter indiget, vt plùs comedat, vel sæpiùs, quàm alter, secundùm quod vnus habet fortiorem virtutem digestiuam, & velociorem; alter verò debiliorem, & tardiorem: sic etiam in comestione spirituali istius benedicti Sacramenti, illos sæpiùs congruit sumere istum cibum spiritualem, qui spiritualiter habent fortiorem virtutem digestiuam: putà, in quibus magis viget amor, & æstuans desiderium ad sumendum istud nobilissimum Sacramentum: in quibus autem è conuerso fieret, illis expedit abstinere, donec magis esuriant; quia tunc sumptio istius cibi ad maiorem ipsis proficit sanitatem*: Nihilominùs tamen sapienter illos loquuturos arbitramur, qui vt plurimùm octauo quoque die Christum sumendum putant. Dixit rectè P. Suarez tom. 3. in 3. part. disput. 69. sect. 4.

Quæ certa regula adhibenda pro frequentia Communionis?
S. Laur. Iust.
Argentina.

Vt plurimùm octauo quoque die communicandum.
Suarez.

sect. 4. Primùm, quoniam in diiudicandis temporibus cibo conuenientibus, Medicorum calculis, præsertim si constet hos arte ipsa excelluisse supra modum, standum sit: At Medicorum, qui intra cœnobia claruerunt, quibus Superiores nulli, hæc semper fuit existimatio: extra claustrum id ipsum peritissimi quique senserunt, vt ibidem aduertit Suarius: deinde hoc tempus sic accommodum est, vt valeant imperfectiores colligere se semel intra octauam, cùm aut non velint, aut non posse se dicant quotidie, quia in rei familiaris dispendium cederet sacra quies, & feriatio: idoneum quoque est perfectioribus; nam neque absentia tam longa est, vt pariat obliuionem dilecti, neque præsentia tam continua est, vt contemptum, aut nauseam generet: Ad primam confirmationem, abstinere secundùm se indifferens esse; ex circumstantiis bonum, aut nociuum censeri: damnosum si nimium: Quare Cabilonensis Concilij

Conc. Cabil.

monitum est: *In perceptione (aut) Corporis, & Sanguinis Domini magna discretio adhibenda est: cauendum est enim, ne si nimium differatur, ad perniciem animæ pertineat*: Si modicè abstineatur, ad excitandam esuriem mentis, pellendum contemptum Sacramenti facere ostendimus numero 74. Ad alia conueniens esse, & venialiter delinquere sæpè non abstinentes, commonstrat Suarez tomo nominato disput. 68. sect. 2. Quid autem Ambrosius intenderet, nobis sic declarasse placuit: Erant, qui præter eam, quam viri spiritales communiter ponunt diligentiam, quoties ad Altaria inclinantur, & Christo vescuntur, exquisitam quandam sanctitudinem postularent: quasi cuperent digni esse, qui Christum sumerent, non quantùm patitur humana fragilitas; sed ex æqualitate & rigore excellentiæ: sciens autem Beatus Antistes, quantumcunque conentur mortales, adhuc longè impares esse hospitando Filio Dei, præsumptuosis istis dicebat: *Qui non meretur quotidie accipere, nec post annum*: id est, si hæc diligentia, quam viri spiritales quotidie exhibent, non sufficiat, incassum vos laboratis: nam nec post annum aliter eritis digni, quàm ex quadam velut congruentia: semper enim, qui admittendus sit, multo superabit interuallo recepturos ipsum: non enim sufficeret gratia habituali, & virtutibus ornatos esse ad tantam maiestatem, nisi ipse clementer intrare casam humilem disposuisset. Porrò extitisse prædictum genus hominum scribis Vualfridus Strabo lib. de rebus ecclesiasticis, cap. 20. & eo antiquior Cassianus collatione 23. cap. 21.

Non abstinens ab Eucharistia, aliquando venialiter peccat, quã uis à lethali noxa liber.

Suarez.

Vualfrid.

Cassianus.

Alioquin nec anniuersaria quidem dignè est præsumenda Communio, vt quidam faciunt, qui in Monasteriis consistentes ita Sacramentorum cælestium dignitatem, & sanctificationem, ac meritum metiuntur, vt æstiment, ea non nisi sanctos, atque immaculatos debere præsumere; qui profectò maiorem arrogantiæ præsumptionem, quam declinare sibi videntur, incurrunt: quia vel tunc cùm ea percipiunt, dignos se eius perceptione diiudicant: multo enim iustius, vt cum hac cordis humilitate, qua credimus, & fatemur, illa sacrosancta mysteria nunquam pro meritis nostris posse contingere: singulis ea Dominicis diebus ob remedium nostrarum ægritudinum præsumamus, quàm vt vana persuasione cordis elati, vel post annum dignos eorum perceptione nos esse credamus: Ad confirmationem secundam, abstinere à Communione propter honorem, & reuerentiam non esse abstinere diu; sed modicè, & congruenter: non enim longa abstinentia esuriem spiritalem causat, aut ne Sacramentum contemnamus, facit; sicut de humanis alimentis, non si quis fastidit cibos, diuturna ieiunia, pluriumque dierum iuuant, potiùs nimia inedia tabem, & consumptionem afferre posset: Qua de re præclarissimè loquitur Cyrillus lib. 4. in Iob cap. 37. *Sciant baptizati omnes, si rariùs in Ecclesiam proficiscantur, & longo temporis spatio propter simulatam religionem mysticè communicare Christo recusent, ab æterna se vita procul depellere: quippe recusatio huiusmodi, quamuis ex religione proficisci videatur, & scandalum facit, & laqueos instruit*: Quamobrem inefficax argumentatio est: parum abstinere prodest, igitur & multùm: velut si dicat quispiam Vini modicum sumere indecorum non est: igitur fœcundos calices haurire, & pleno se ore proluere indecens non est.

Cyrillus.

Lõga à Communione abstinentia, quam periculosa.

88. Asserum quintò, Sacerdotes quotidie communicare: at, quæ aduersùs laïcos militant rationes, contra Altaris etiam Ministros faciunt; accedunt quippe multa pars eorum tepidè, irreuerenter: Respondeo, Sacerdotem esse Mediatorem apud Deum pro vniuersa Ecclesia, pro qua, & omnibus membris eius sacrificium offert: publicam igitur cum personam agat, vt loquitur S. Thomas in 4. distinctione 12. quæst. 3. articul. 1. cùm ab eo bonum commune pendeat, grauiores ob causas abstinere eum ab Altaribus oportet, quàm laicum, qui priuatam agit personam: Quare ob hanc potissimùm rationem grauissimi Scholæ Duces, in quibus est Angelicus Doctor apud Suarez tom. 3. in 3. parte, disput. 80. sect. 1. arbitrantur, obligatos sub mortali Præsbyteros ad sacrificandum aliquoties in anno: deinde, cùm Sacerdos sit specialiter ad hoc obeundum destinatus, ex vi acceptorum Ordinum, peculiare ius habet ad Corporis Christi quotidianam manducationem, subministrátque ad sanctè peragendum iniunctum officij munus Deus singularia auxilia: Denique & de Sacerdotibus asserimus etiam facturos prouidè, si aliquando adipiscendæ deuotionis, & reuerentiæ gratia, à manducando Dominico Corpore abstineant: quemadmodum Sotus aduertit in 4. distinct. 12. art. 1. conclus. 3. P. Suarez allegata disput. sect. 2. Quamobrem Tridentinum sessione 23. cap. 14. Antistites monet: *Curet Episcopus, vt ij saltem diebus Dominicis & Festis solennibus: si autem curam habuerint animarum, tam frequenter vt suo muneri satisfaciant, Missas celebrent*: Hæc autem ipsa est frequentia, ad quam generatim hortati sumus laïcos numero elapso, videlicet, vti octauo quoque die, aut cùm magnæ celebritatis occasio offertur, sacro roborentur pabulo: quæ quidem dicta voluimus de Clericis, quibus specialis nulla incumbit obligatio celebrandi, præter eam, quæ ab ipso Sacerdotio deriuata est: nam de iis, qui ex officio, aliáve causa legitima Missam dicere tenentur, aliter philosophandum, vt Concilium ipsum insinuat, quanquam hos imprimis, vtpote Pastores cæterorum, & Duces, decentissimè præparatos accedere conueniat.

Num à Sacerdotibus ad laïcos valeat argumentum quotidianæ Communionis?

S. Thom.

Sacerdotes teneri aliquoties sacrificare.

Sacerdotes aliquando à sacrificando abstinere conueniens est.

Sotus.

Suarez.

Trident.

* * *

Sectio XII.

Non omnia scientiarum arcana ab antiquis expedita; esse in quibus recentiores desudare valeant: per occasionem declaratus versus ex Psalm. 44. ad litteram.

89. ARgumentum Canticorum iuxta historiam, & secundùm litteræ intelligentiam à veteribus iotactum fuisse, moostrauimos Prælocutione 1. Sect. 5. num. 33. asserete non paucos huius Epithalamij Interpretes. Portò in mysticæ explanationis filo deducendo, sequutos posterioris æui Scriptores diuersas semitas, Commentationisque genus, cuius ad summum lineamenta pinxit antiquitas, ipsi venustatem, puliménque attulere, & tanquam vitam, spiraculúmque addidêre emortuis vmbris, ostendimus proximè lapsa Disceptatione, Sect. 4. Subsectione 3 numeto 132. Sed, quoniam ex his, qoi solùm barba, & pallio tenus Philosophi sunt, non exigua pars, statim suspectum habet quicquid noua Minerua parturit, & ex cariosa apotheca non prodiit, age, probemus ipsos inscientia laborare, & quas excitant tragœdias à sapientibus facilè contemoendas, tantùm vulgi esse territamenta: Dicant igitur nobis imprimis, quid illa adsignificent, de quibus Reuelationum volumine Ioannes cap. 19. vers. 11. *Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis, & verax, & in capite eius diademata multa, & vocabatur nomen eius, Verbum Dei*: Hæreo ad diadematum multiplici corona verticem: Velitne indicare nobis, se plurium regnorum Monarcham? Sic enim legimus de Ptolomæo multiplicatis imperiis, & diademata multiplicasse, Machabæorum 1. cap. 11. vers. 13: *Et intrauit Ptolomæus Antiochiam, & imposuit duo diademata capiti suo Ægypti, & Asiæ*: At non consueuère Reges pro subiectarum nationum numero coronas gestitasse: molestum extitisset onus delicatis capitibus: quid enim ille, qui supra centum, & viginti prouincias imperitabat, si tot coronas portare cogeretur? Appingunt quidem inter insignia cuiusque regionis stemmata: at vertice ferre omnia, labor fuisset intolerandus: Quòd si ob gloriam, & pompam auctas coronas affirmes, quorsum eum vnò tantùm diademate hoc ipso Epithalamio; in die tamen desponsatioois, & lætitiæ cordis illius? Puto equidem hoc Apocalypsis symbolo ad amussim exprimi veritatis triumphum de mendacio: siue, cùm in quarumlibet scientiarum scrutinio vera notitia victrix euadit: siue potissimùm in sacrarum disciplinarum tractatione: ad has enim verbum Dei attinet: seu denique, quoties Catholica definitio hæresim iugulat: nam de veritate sermonem esse, & vehentis bestiæ candor, & equitis titulus, qui *fidelem*, & *veracem* prædicat, denotat manifestè: Quid igitur? Insurrexit Arius, blasphemauit, mentitus est pessimè de Verbo Dei, negans genitori æquale esse: ascendit Verbum quadrigas candidas, Athanasium, videlicet, cæterósque Nicenæ Synodi athletas fortissimos: superauit mendacium, imposuit victor gloriosus capiti diadema: At fortasse aut non erit post Arium, qui deinceps mentiatur: aut post Athanasium qui superet? Vtinam, qui mentiretur, noo esset: sed quoniam oportet hæreses esse, erunt, & qui semper vincant: Abiit, sublatus est Athanasius: successit Augustinus, suppressit falsitatem, coronat de nouo Verbum: Longum est ire per vniuersa: quemadmodum non vnum aliquod sæculum figmenta omnia produxit, sed per singulas sparsit ætates noua mendacia ille qui non stetit in veritate iofelix Spiritus: sic nec qui cuncta refutaret, vnum aliquod æuum parturiuit: extinxit quædam Hieronymus, alia Gregorius: discesserè illi, & pro Patribus nati sunt Ecclesiæ filij, Thomas, Scotus, Bonauentura & post hos turba magna, quam dinumerare nemo possit ex omnibus ferè gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: Verbum igitur, quod toties coronatur, quoties de erroribus triumphum reportant Catholici pugiles, propterea cum multiplici diademate apparet, quoniam oon vni Doctori tribuit, vt vniuersa superaret mendacia; sed huic principatum concessit, cùm de Deo trino, vnóque dubitatio est; illi, si de incarnato Deo agatur; alteri, cùm liberi arbitrij, & gratiæ concordiæ examen est: Sic Genesim quispiam meliùs explicat, alius Psalmorum librum, alter Euangelia: Sed, neque hi omnes simul regnauère: Venêre ad vineam nonnulli hora prima, aliqui hora sexta, non nemo ad occasum penè; & potuit posterior iste coëquari primis à patrefamiliâs; quoniam sic ei placitum fuit honorare nouissimum illum: Percipiamus ab Origene, quæ iuuare possint hunc discursum: *Si enim vnum esset vniuscuiusque generis falsum*, (ait ille tom. 1. in Ioannem,) *quo superato, & victo, contra illud coronam sumpsit Verbum: profectò iure, ac merito corona vna amictum fuisset: Nunc cùm multa falsa sint, quæ veritatem profiteantur, in qua bello gesto Verbum corona donatur; multa sunt diademata, quibus caput Verbi, quod vicit omnia, redimitur.*

Apoc. 19.

Diademata Regibus pro multitudine ditionum.

Machab. 1. 11.

Ex sanctis Doctoribus Vnus vna re, alius alia in re excellit.

Origen.

90. Progrediamur à sponso ad sponsam, & quod illius cidaris coronata nobis expressit, huius declaret amictus gloriosior: *Adstitit* (inquit Propheta Psalmorum Cantor Psalm 44. vers. 10.) *Regina à dextris, in vestitu deaurato, circumdata varietate*: Si circuodata, & vndique cooperta varietate: igitur latebat aurum: Id autem quamobrem? Nempe, abscondisse, quod præ reliquis pretiosum erat: Voluit significasse, quantumcunque foris emicat iustorum virtus, quò glorificent Patrem suum, qui in cœlis est, præstantiora semper esse, quæ latent mortalium oculos: Sed dices, non occultatam inducta desuper alia tunica vestem ex auri filamentis; sed pictas ipso auro varias figuras; sic vt vnum, idémque stamen esset, quod aurum, variúmque colorem repræsentaret: qualis illa purpura, quam Seneca consolatione ad Heluiam depingit, cap. 11. *intextam auro* (dicit) *variisque coloribus distinctam, & artibus*: At erat hæc amictus forma indigna sponsæ, & modestia & pudicitia: scribit enim Alexandrinus Clemens Pædag. libro 2. eiusmodi tunicas variegatas, quæ floridæ nuncupantur, meretricium ornatum fuisse: Lasciuis, effeminatísque tribuit Prudentius scribens aduersùs Marcionitas: sic quippe inquit:

——— Hunc videas lasciuas praepete cursu
Venantem tunicas, auium quoque versicolorum
Indumenta nouis texentem plumea telis.

Psal. 44. locus ad litterā enucleatus.

Præstantiores sunt, quæ latent, iustorū virtutes, quā quæ apparēt.

Tunica florida & variegata, an meretricium amictus?

Clem. Alex.

Prudent.

Quare

Conc. Lat. Quare Concilii Lateranensi 5. sub Leone X. sessione 9. prohibentur Clericis versicolores amictus: Sanctus Paulinus epist. 7. tractans de
S. Paulin. Dempster. Monachorum seuera disciplina: *Non vestibus (ait) pictis superbi; sed horrentibus ciliciis humiles:* Dicere tamen est, in litteræ fauorem, neque aurum fugisse inspicientium oculos, quoniam, quæ superferebatur vestis, subtilis erat, & diaphana: nec floridum, polymitúmque ornatum vbique, & quouis tempore dedecuisse castos animos, quibus fusè probandis alia erit opportunior occasio: gradum moueamus ad mystica sensa; Aurum igitur Scripturarum textus est; varietas, sensuum diuersitas, quorum alij historici, alij tropologiam constituunt, alij ad Anagogen pertinent. Sic Ba-
Basilius. silius Magnus in Psalm. 44. *In vestitu deaurato, hoc est, in dogmatibus spiritualis intelligentiæ subtextis, & variegatis floribus interstinctis, sese grauiter componens, & adornans religiosè: quid enim non vniformia sunt quæque dogmata; sed horum species multiuaria, ac multimoda sunt, vt quæ in se recipiunt sermones, & complectuntur morales, & physicos: ob hoc vestem sponsæ indicat Scriptura varietate pictu-*
August. *ratam:* Breuiter & acuminosè Augustinus ad eundem Psalmum: *In ipsa autem varietate aurum quid est? ipsa sapientia: non diuersum aurum; sed varietas de auro:* Nunquid itaque Augustinus solus hanc tam distinctam, tam diuersicolorem Scripturarum cycladem neuit, contexuit? Nunquid Bibliorum vniuersa arcana absoluit? Nequaquam sanè: *Tanta est enim* (ait scribens ad
Scripturarū consummata notitia quā difficile adipiʼ? Volusianum epist. 3.) *Christianarum profunditas litterarum, vt in eis quotidie proficerem si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere: latet altitudo sapientiæ, vt annosissimus, acutissimus, flagrantissimisque cupiditate discēdi hoc contingat; quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cùm consummauerit homo, tunc incipit.* & epistola 119. ad Ianuarium, cap. 21. *Et miror: quia*
August. *hoc te latet, quòd non solum in aliis innumerabilibus rebus multa me latent; sed etiam in ipsis sanctis Scripturis multò nesciam plura, quàm sciam.* Qui-
Hieron. bus consentientia scribit Hieronymus epistola ad Paulinum. de institutione Monachi; & proœmio ad Ephesios ad Paulam, & Eustochium
Iren. missο: Irenæus lib. 2. contra hæreses, cap. 47.
S. Thom. S. Thomas opusculo 72. quod inchoat, *Pertransibunt plurimi,* &c Multùm igitur assequutus Ter-
Præcedentiū Scriptorum maiestas non debet subsequentes à scribendo deterrere. tullianus, plurimùm præclarissimus Carthaginensis Martyr Cyprianus, innumera Lactantius: *Sed nunquid, aut Tertullianus Beatum Martyrem Cyprianum* (loquitur Hieronymus nominatum prologo ad Ephesios,) *aut Cyprianus Lactantium, aut Lactantius Hilarium deterruit à scribendo?* Nō equidem: quoniam, vt propè infinitis coloribus sponsæ ornatum decorauerit, siue Cyprianus, siue Hilarius, seu alius quispiam de Potentatibus; tamen adhuc supersunt & de peregrinis, & de raris coloribus non pauci, quos sequutura tempora proferent: vt nulla sit ætas, à qua huius Reginæ amictus non vernet, quæ in substratum aurum nouos non congerat splendores, nouis arrideat coloribus: Aurum ergo vnum sit, id est, Scripturæ textus idem & impermutabilis semper: verùm expositio varia, & multiplicis faciei, atque lucis: alia inueniat Chrysostomus, alia Ambrosius, sic intelligat Thomas, ita Scotus & præter horum omnium mentem, etsi nos contra ipsorum omnium sententias, Durandus, aliúsve peritorum: Hæc sunt, quæ Ecclesiæ tunicam venustant.

Antiquo nitori restituisse Isaac puteos, quos 91.
Abraham, genitor eius, quondam foderat, & Palæsthini oppleuerant, legimus Genes. cap. 26. Genes. 26.
vers. 18. Laudo in parentem obsequium: at præter paternos puteos, non paucos alios de nouo à Patriarcha erutos contemplor: Miror tantam aquarum sitim: Dices, fuisse Isaaco pecoris infinitam propè multitudinem: *Nam locupletatus est homo,* (ait Textus diuinus,) *& ibat proficiens, atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est: habuit quoque possessiones ouium, & armentorum, & familiæ plurimum:* Laborabat autem Aqua pretio cōparata in Palæsthina.
Chananæorum gleba aquarum penuria: vnde effectum, vt non minùs, quàm cætera alimenta, pretio comparandæ fuissent lymphæ: Deuteronom. cap 2. vers. 28. *Alimenta pretio vende nobis,* Deut. 2.
vt vescamur: aquam pecunia tribue, & sic bibemus: Quare, cùm numerosis gregibus, & armentis non sufficerent paterni putei; de nouo alios inuestigasse oportuit: At quidem hæc difficultatem patiuntur: Nam Abraham tam diues pecoris fuit, quàm gnatus eius Isaac: *Fuerunt enim ei* (Genes. cap. 12. vers. 16.) *oues, & boues, & asini, & serui, & famulæ, & asinæ & cameli:* Genes. 12. v. 16.
nec poterat terra eos capere, (Abraham, scilicet, & Lot, Genesis cap. 13. vers. 6.) *vt habitarent simul: erat quippe substantia eorum multa, & nequibant habitare communiter:* Igitur, quemadmodum putei illi adaquandis tantis Abrahæ gregibus, cùm prætereà de iis potaret familia numerosa, suffecerant; quamobrem non iidem satis esse poterant Isaaco; Sanè tribuamus inuentas ab Abrahamo profundas scaturigines sufficientes Filij gloria paterna non debent esse contēti: eam ipsi augeant.
fuisse adaquandis & bobus, & camelis; & asinis, & minori pecori filij eius Isaac: noluit tamen gloriæ auidus natus contentus esse his, quæ à genitore parta fuerant: voluit insuper addere incrementa; & non tantùm inuentis addidisse, sed inuenisse & ipsum: Ex his autem quid congruum est nos discere? Sanè his puteis significari viuentes Scripturarum latices, auctores sunt Glossa interlinearis, & Rupertus Gloss.
lib. 7. in Genesim, cap. 11. Has à Iudæorum, Rupert.
Hæreticorúmque corruptela vendicare Catholici Doctoris potissimum munus est: Verùm, quo id pacto? In primis quidem Patrum sectando vestigia, eorum ope: hi sunt putei Abraham: At præter accepta à priscis Magistris, niti debet optimus quisque repertis in eum diem non cognita adiungere; déque duplici puteo, de eo, nempe, quem genitor velut ex hæreditario opere reliquerat, & de eo, quem ipse marte suo in lucem protulerit, bibere: Nemo igitur existimet, quamuis Abraham, pater excelsus, & Deo tam charus extiterit, ab eo consumptas omnium aquarum venas; Commendandus supra modum, quòd primus glaciem fregerit, & inueniendis lymphis viam aperuerit: sed non desperet Isaac, posse & ipsum nouos aquarum riuos de subterraneis latebris eruere, qui fortasse & dulcedine, & claritate cum Abrahæ torrentibus contendant, aut etiamnum superent: tantùm velit impigrè desudare Isaac: Palæsthinæ ager spatiosus est: vt fodiant innumeri, nunquam exsiccabunt; erunt recentes, quæ semper prodeant vndæ; Sed, quoniam hanc de Patriarcharum duorum puteis Allegoriam pulcherrimè tractat Tuitiensis Abbas, vestibulo Commentariorum.

mentariorum in Apocalypsim, dabimus eius, quamuis longiorem, Commentarium: Sic igitur Rupertus disserit: *Sed dicat: Iam satis est, quod alij meliores, & sanctiores, & doctiores vinerunt, atque scripserunt: illicitum est, ac temerarium est adijcere quidpiam ad ea, quæ à nominatis, Catholicisque Patribus dicta sunt, atque ita legentibus fastidium facere, augendo multitudinem Commentariorum: Ad hæc, inquam, nimium spaciarum spatiosus ager Scripturarum omnibus Christi Confessoribus communis est: & tractandi illas nulli iure negari potest licentia, dummodo salua fide, quod sentiat, dicat, aut scribat: Quis namque rectè indignetur, eò quòd in eadem possessione post vnum, aut duos puteos, quos foderunt patres præcedentes, plures fodiant labore filij succedentes? Denique Isaac & alios puteos fodit præter eos, quos foderant serui patris sui Abraham, quos illo mortuo olim obstruxerant Philisthiim: Itaque iuxta hanc regulam nobis quoque concedant, post illos puteos, quos foderunt; id est, post illos tractatus, quos tractauerunt Patres, & priores nostri, & alios fodere puteos proprij vomere ingenij, dummodo viuam & nos aquam reperire possimus, quæ nulli noceat bibenti, nulli scandalum, vel errorem faciat legenti.*

Rupert.

Recẽtes Scriptores debent inuentis maiorũ addere.

92. Hæc ipsa comprobasse Ecclesiasten arbitror sententia illa cap. 1. vers. 4 *Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum stat.* Non moror nunc, an post diem Iudicij mansurum sit terræ elementum hoc ipsum, quo potimur, pro quo adi Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 58. sectione 2. sufficit nobis non defecturum vsque in eum diem magni Examinis; Cernis igitur succedentem per tot annorum myriades nouam & hominum & animantium prolem? Discessêre aui, abiêre Patres, venerunt nepotes, & his pereuntibus emergit rursus recentior soboles: Quid interim terra, quid mare, quid cætera elementa? Præbuit Oceanus his, qui ante quatuor millia annorum vixerunt, piscium innumerabiles formas, margaritas, purpuram: dedit aër passerum genera multa, ex quibus alij palatum recrearent, alij vocali & docto gutture aures demulcerent, alij, venantium deliciæ essent; Terra autem fœcundior genitrix, quanta profudit? Abundant valles frumento; colles olea; viris, & in connexis, & depressis spanis assurgit, & extendit palmites suos vsque ad mare: luxuriat in pratis agniculus, amat syluarum opaca hinnulus: itur & in viscera, & quas Stygiis penè admouerat vmbris, eruuntur auri, & argenti bracteę; nec lapillis parcitur, sub quibus fudere marmorum digiti: Tam diuites, tam beati homines, qui ante quater mille annos vixerunt: Quid subsequutæ progenies? Caruêre eadem gloria? fortasse non tam benignè erga eos elementa? Benigna sanè: quin verò maiora videre incrementa posteriores dies: Quid enim apud antiquitatem, quod certet cum vtriusque noui Orbis prodiga largitate? Tanta aromatum copia, tot margaritæ, ebur, byssus, murrhyna, balsamum ad contemptum ferè; Superuacaneum est meminisse, quantùm auri, argentique Hispanienses classes aduexerint; Hæc igitur gleba, quæ pereuntibus colonis perseuerat semper, Scripturarum ager est; Collegêre de his campis centesimum fructum fecundi illi post Apostolos Ecclesiarum Magistri, Clementes duo, Romanus, atque Alexandrinus; Dionysij duo, alter ab Athenis, alter ab Alexandria: Iustinus, Irenæus, Hippolytus, Tertullianus, Origenes, Victor Pictauiensis, Cyprianus, Methodius, atque illis sublatis similes produxit messes nouis agricolis Ambrosio, Augustino, Gregoriis plurimis, Athanasio, Chrysostomo; sic deinceps Generatio quidem alia, atque alia præterit; quoniam mortalitatis conditio est interitus; at Scripturarum prata, tellurem æmulatura, præter frumenta auorum horreis recondita, vnumque, si libet, centum annorum, recentes semper venturis nepotibus fructus emittunt; & tam lætam hodie segetem cultori rependit campus, quàm ante mille annos; Quid obstupescitis? Diues est, & in omnia hæc sufficit; Docent, exurget qui vomere proscindant, qui seminent, exurget noua spica: reportabunt eadem, quæ primi, fœnora nouissimi; Hanc esse mysticam Ecclesiastis significationem visus iudicasse Olympiodorus Commentatio in eum Salomonis tractatum: *Sacra vero Scriptura* (inquit) *terra nuncupatur: instar enim terra immobilis est, fructus gignit, omnibus patet, ac omnes accipit, veterique ac nouo Testamento subnixa manet in sæculum.*

Suarez.

Noui Orbis mira vbertas.

Olympiod.

At, patefaciamus non tantùm concessa iunioribus aliquando paria cum veteranis stipendia; 93.
sed fuisse nonnunquam inter minores, qui in quibusdam optimos quosque de priscorum classe superasse videri poterant; Nostis venisse ab Oriente Chaldæorum sapientes, micantioris stellæ fulgoribus incitatos, quæsitum, vbi nasceretur Rex Iudæorum? Quid in illo sydere eximium? Leo Magnus excelluisse asserit astrorum cæterorum radios: hoc plurimùm demirantes Assyrios Astrologos: Eius discursus est sermone 3. in solenonitate Epiphaniæ in hanc formam: *Commouet Magos remotiores Orientis habitatores stellæ cæteris stella fulgentior, & demirandi luminis claritate viri ad hæc spectanda non imperij magnitudinem significationis intelligunt: agente hoc sine dubio in eorum cordibus inspiratione diuina, ut eos tantæ visionis mysterium non lateret; & quod oculis ostendebatur insolitum, animis non esset obscurum*: Lucernocentium sydus vniuersam Astrorum gloriam candore, ignibúsque superat; etiam illud, *quod supra Solem ambit ingens astrum* (Plinius lib. 2. cap. 8.) *appellatum Veneris, ipsisque cognominibus æmulum Solis, ac Lunæ: præueniens quippe, & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans. contra ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, vt prorogans lucem: magnitudine extra cuncta alia sydera: claritatis quidem tanta, vt vnius huius stellæ radiis vmbra reddantur*: Potuit antiqui huius tam luminosi syderis honorem obscurasse nata post sæculorum decursus stella: Quid hæc proclament? Sanè stellarum ominibus in sacro idiomate Doctores significari, quorum est de cœlestibus tractatio; Notum illud ex cap. 12. Danielis: *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*: Vide Pererium lib. 15. in Danielem: Docet igitur, fieri posse nonnunquam, vt de nuperis Magistris quispiam vincat sapientia, atque acumine, ex his, qui præcesserunt de potioribus quosdam. Suppressit fortasse, quæ à Magis conspecta, stella astrorum tantùm faces: Vltra Apollinem fulgens extitit; cessit huius syderis luci luminare illud maius, cui regimen diei commissum: astrum illud, quod medium inter errantes, vagásque fertur stellas: *Amplissima magnitudine, ac potestate*, (Plinius vbi suprà cap. 6.) *nec temporum modò, terrarúmque*

Leo Mag.

Stella Magorum clarissima.

Lucifer, quã excellens sydus.

Plinius.

Pererius.

Sol quàm illustris Planeta.

Plinius.

nam hic suum lumen cæteris quoque syderibus fœnerat; præclarus, eximius, omnia intuens: Sed, quomodo superarum ab hac stella Solem probamus? Equidem, quoniam Phœbo micante non enitraxit radios: si autem, aut à Sole mutuata fuisset claritatem, aut Solis lucerna minus fuisset ipsius iubar, non potuisset coram diei præside, mundique oculo radiare: radiasse autem constat, cùm ab eius conspectu interdiu Magorum peregrinatio penderet: Verùm auscultare iuuat, quid Chrysostomus pronunciet homil. 6. in Matth. Chrysost. *Neque enim noctè cernitur; sed lucente prorsus die, ac Sole fulgente: quam lucendi vim non modo stella nulla; sed nec ipsa quidem Luna fortita est, quæ, licèt multò clarius omnibus coruscet astris, continuò tamen ortu Solis absconditur; & quæ prius illustrabat omnia, sub multo clariore sydere vix ipsa conspicitur: Hæc verè stella ipsos etiam Solis radios proprio quodam, præcipuóque fulgore superabat, clariùs illis profectò apparens, atque in tanto eorum lumine magis ipsa resplendens*: Ergo, si stellæ, Doctorum symbola, quid superata à iuniori sydere Solis radiatio indicat, nisi vinci in aliquibus posse à recentioris scholæ Magistris, veteris Lycei etiam Coryphæos? sed ne quis stomachetur, quòd omnium sapientissimos a minoribus in quibusdam discere posse aliquando ausi simus affirmare, Chrysostomi grauissima monita proferamus: Is itaque tom. 3. homilia de ferendis reprehensionibus, & conuersione S. Pauli, ita effatus: Chrysost. *Multa enim sunt, quæ magni, & admirabiles viri ignorant; quæ tamen parui, abiectique scire solent. Nam, postquàm Moyses ex Ægypto exijt, & in solitudinem venit præfuit sexcentorum millium populo, & solus omnium contendentium lites diiudicauerit; quod vidit socer eius; erat autem Iethro homo alioqui barbarus, & insipiens, quique in solitudine vitam egerat, neque vllis communicarat, qui populos legibus rexerat; & ad hoc impius erat, quo non est certius insipientiæ argumentum: nihil enim Gentilibus est insipientius; Veruntamen ille barbarus, ille impius, ille insipiens, vbi vidit Moysem quædam præter dignitatem facere, eum correxit, non curans, quòd sapiens esset, & intelligens, & Dei amicus: & cùm dixisset ei: Quare illis stans coram te? didicissétque causam, inquit: Non rectè hoc fecisti, iunxitque consilio increpationem: & neque sic exasperatus est ille sapiens, ille intelligens, ille tot myriadum Dux: sed considerabat, quòd licèt magna à se, signa fierent; humanæ tamen particeps esset naturæ, quam non rarò multa latent; & sæpè abiectius quispiam, & vilis inuenit, quod magnus & sapiens vir præterit*: Nihil vltra hoc dici valeat: nam, si tantum homini stupido, & imperito concessum; quid iis concessuri simus, quorum ingenium maximum, acumen rarum, labor & eruditio incredibilis?

Verùm proferamus ex Paulinæ ad Ephesios
94. Ephes. 3, 8. Epistolæ cap. 3. maiora exempla: *Mihi omnium Sanctorum minimo* (ait Apostolus) *data est gratia hæc, in Gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creauit, vt innotescat Principatibus, & Potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei, secundùm præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Iesu Domino nostro*: Quem locum disertissimè tractat Chrysost. homil. 7. in Chrysost. hanc Epistolam: Ventilat inprimis, quòd Gentium Magister *minimum* se appellet, non solùm inter commilitones, qui Apostoli erant, & ad quorum sanctitudinem, atque scientiam nemo deinceps accessit; sed comparatione iustificatorum omnium, qui Sancti dicuntur, Sanè, si vocationis tempora pendamus, *minimus*, quoniam post cæteros ad Apostolatum assumptus: si anteactæ vitæ scelera consideremus, *minimus*; quia nemo sodalium Christi Ecclesiam persequutus est, vt tamen in aliis peccatores fuerint: denique *minimus*, si spatia cogitemus, quibus didicit altissima Theosophiæ arcana; non enim Seruatoris scholam sequutus est, dum in humanis ageret, non recubuit in sinu IESV, quemadmodùm Discipulus, quem diligebat Redemptor; non denique excepit ignitam linguam, Paracleto descendente: hic igitur tantas ob causas *minimus*, quorum tandem Doctor, & Institutor factus est? num docuit quempiam de Prophetis? num Psaltem illum, cui incerta, & occulta sapientiæ suæ manifestauit Dominus? num Filium ipsius, cuius eruditio insignis præcedebat sapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum, & erat sapientior cunctis hominibus? Hos si discentes habuisset, erat, quòd vniuersus Orbis miraretur; attamen homines auditores habuisset: nunc autem supra mortales vehitur, & Angelos pertingit, illos, illos Angelos, qui, cùm in Verbo Dei legant, quid non penetrant, qui videntem cuncta intuentur visione, quæ Beatos reddit? At in his non infimum aliquem Ordinem elegit, quem instrueret, *Paulus Angelorum Magister, quo pacto* ausus docere ipsos Principatus, & Potestates: O non visam ab æuorum initiis similem *minimi* Chrysost. huius Cathedram! *Si igitur Principatus, & Potestates*, (ait Chrysologus prologo in Ioannem,) *Cherubimque, & Seraphim hæc per Ecclesiam didicerunt; planè constat, ipsos Angelos summa cum attentione eius se auditores exhibuisse*: Sed aduersùs hæc emergit scrupulus: nam, si quæ de nouo scire oporteat cœlestes spiritus, illuminantur à superioribus inferiores, & Deo immediatos ipse illustrat ex vulgata scholæ disciplina approbamus, quæ Dionysius tradidit, de cœlesti Hierarchia, cap. 7. Deinde Angelorum ministerio consueuit Numen Prophetas instruere, per quos ideò lex lata dicitur, quemadmodum scribit idem Dionysius cap. 4. Secundùm hæc itaque, non Dion Areopagit. Paulum Angelos docere; sed ab Angelis Apostolum erudiri decebat; Denique, si quid magni Spiritus ab homine discerent, maximè Incarnationis dispensationem; at Angelos nouisse non *Angeli qualem de Incarnatione ab initio habuere scientiam?* solùm ab initio beatitudinis sed etiam in via incarnandum Christum, grandium Theologorum opinatio est, pro quibus vide Molinam 1. p. q. 57. Molina. art. 5. disput. 2. Valentiam tom. 1. disp. 4 quæst. 8. Valentia. punct. 4. & ante alios P. Suarez lib. 5. de Angelis, cap. 6. Suarez. Respondeo tamen, vt iidem Theologi, D. Aquinatem sequuti statuunt, latuisse saltem Angelos, etiam beatos, non paucas circunstantias eorum, quæ ad Incarnationem consequutura erant, quæ arcana, non ab Angelis, sed ab ipso Deo didicisse Paulum velit Molina: Quo pacto autem cœlestes Spiritus ab Apostolo docti adstruantur, explicat solidè P. Suarez, ad quem remittimus Lectorem; Sufficit, verum id esse absque improprietate, Angelos Pauli auscultatores fuisse; sic enim habemus *minimo* concessum, nouissimóque sacri Collegij Apostolici, & tanquam abortiuo tributum, non tantùm docere maximos ex hominibus; sed Angelorum præstantissimos: Sed faciamus iam locum aureis Chrysostomi verbis homilia, quam Chrysost.

diximus 7. in epiſtolam ad Epheſior: *Mihi* (inquit) *minimo omninè omnium Sanctorum; non dixit Apoſtolorum: quamobrem eſt illud quoque hoc minus: illic enim dixit: Non ſum dignus vocari Apoſtolus: hic autem ſe etiam dicit omnium Sanctorum minimum; Mihi, inquit, omnium Sanctorum minimo data eſt hæc gratia: Quænam? Euangelizare Gentibus imperueſtigabiles Chriſti diuitias, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio myſterij abſconditi à ſæculis in Deo, vt innoteſcat Principibus, & Poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei: eſto, hominibus non fuit reuelatum, & illuminas Angelos, & Archangeles, & Principatus, & Poteſtates? Certè, inquit: in Deo enim fuit abſconſum: & audes hoc dicere? Et vnde hoc fuit manifeſtum Angelis? Per Eccleſiam? Quid hoc ergo eſt? non norunt Angeli: nam, ſi Principatus non norunt, multò magis nec Angeli nouerint; Quid verò nec Archangeli norunt? nec illi; quamobrem quod eſt admirabile, & ſtupendum; Mihi, inquit, datum eſt, qui ſum minimus: erat autem hoc quoque gratiæ, quod paruæ maiora ſunt credita, vt eſſet eorum Euangeliſta.*

95. Aſſetas, iſtis confici, à veteribus prætermiſſa quæpiam fuiſſe: non enim cuncta dicenda exhaurêre: cæterùm in his, quæ tractauit antiquitas, ſic ab illis, tantáque diligentia explorata vniuerſa, vt horum diſceptationibus, ſi conferantur recentiorum diſcurſus, exangues, & ſemeſi appareant; Sed ego ita exiſtimantibus opponam Vincentium Lyrinenſem Commonitorio 1. aduersùs profanas nouitates, cap. 27. nam, quid poſteriores Scriptores facere iuuet, explanans: *Adyce* (ait) *ſplendorem, gratiam, venuſtatem: per te poſteritas intellecta gratuletur, quod antè vetuſtas non intellectum venerabatur.* & cap. 30. *Fas eſt,* (ait,) *vt priſca illa cœleſtis Philoſophia dogmata proceſſu temporis excurentur, limentur, poliantur:* Quibus concordia habet Melchior Canus proœmio ad locos theologicos: *Atque* (inquit) *hac vna re, quantùm animi mei coniectura colligere poſſum, iuniores, vel pares antiquis, vel etiam ſuperiores reperientur:* Hæc mihi vtcunque denotaſſe viſum portentum illud conuerſarum aquarum, accumbente Chriſto cum nouè nuptis apud Canam Galilææ, in vina falernis iucundiora: ſtupeſco autem, quod ab aquis velut ſuppetias poſtulauerit, quaſi ſine his, & abſque præiacente ſubſtantia, Nectaris, & Ambroſiæ flumina, vt decurrerent, præſtare non poſſet; nam, vt doctè annotat Chryſoſtom. hom. 21. in Ioannem, plùs ſuſpicerent quique, ſi ex nihilo produxiſſet cùm vetus Philoſophia non aliud magis admirata ſit, quàm poſſe aliquid ex nihilo protrahi: tranſcribamus Gaudentij Brixienſis verba ex tract. 8. *Nam vetera* (inquit) *tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua: ſic tamen facta ſunt omnia noua, vt origo maneret ex veteri: cùm non ex nihilo vinum, ſed ex antiquo aquæ gignitur elemento!* Aquam in ſacris Hieroglyphicis doctrinæ ſymbolum eſſe, notiſſimum eſt: recens igitur Scriba eruditus, & politus bibat quidem de veterum ciſternis; verùm tantùm lucis, ſplendoriſque afferat, vt ſi poſteriora hæc cum prioribus illis conferantur, vincant, quantùm ſuperant calicem aquæ frigidæ crateres vini laudatiſſimi; Hoc illud Vincentij præceptum ſuprà memoratum: *Adyce ſplendorem, gratiam, venuſtatem: per te poſteritas intellecta gratuletur, quod antè vetuſtas non intellectum venerabatur:* Hoc, quod Gaudentius ſignificabat inquiens: *Sic fieri noua, vt origo maneat ex veteri:*

Vinc. Lyr.

Melch. Can.

Chryſoſt.

S Gaud.

Quantum ſplendoris debeat nouus Scriptor veterū addere inuentis!

Quibus cognata ſunt, quæ ab Auguſtino tradita tract. 9 in Ioānem: nam de Chriſto traditas nouas Scripturarum interpretationes cum priſcis expoſitionibus Magiſtrorum, quos habuit Synagoga collatas vinum doctiſſimè appellat, cùm illa frigidi aquarum latices extiterint; *Erat Prophetia* (inquit) *antiquis temporibus: ſed illa Prophetia quando in illa Chriſtus non intelligebatur, aqua erat: tollitur velamen, cùm tranſieris ad Dominum, tollitur inſipientia, & quod aqua erat, vinum tibi fit; Lege libros omnes propheticos nō intellecto Chriſto, quid tā inſipidum, & fatuum inuenies? intellige ibi Chriſtum, non ſolùm ſapit, quod legis; ſed etiam inebriat.*

August.

Atque hæc ipſa teſtàtur ſcitiſſimè, quæ Dauid, quæ Salomon diuiſis operibus in templi magnifici ſtructuram contulerint: nam Dauid quidem aream ab Ornan Iebuſæo emit Regum 2. cap. 24. & Paralip. 1. cap. 21. infinitam vim congeſſit metallorum, odoratæ ſyluæ, lapidum exquiſitorum, Paralip. 1. c. 29. denique delineatam tradidit futuræ baſilicæ iconem: *Dedit autem Dauid Salomoni filio ſuo* (Paralip. 1 cap. 28. v. 11.) *deſcriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cænaculi, & cubiculorum, necnon & omnium, quæ cogitauerat atriorum & exedrarum per circuitum,* &c. Duo igitur potiſſimùm à Dauide præſtita: alterum, quòd materiam apparaſſet, etſi magna ex parte indolatam & rudem, præſertim quæ ex lignis, lapidibúſque conſtabat: alterum, quòd vmbram & lineamenta operis, aut tabula, aut marmore, aut charta reliquerit expreſſa, vt poſt Abulenſem notauit Salianus tom. 3. anno mundi 2990. num. 76. Quare rectè Chryſoſtom. tom. 1. in illa Pſal. 131. *Si dedero ſomnum oculis meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob: Non dixit,* (ait:) *Donec ædificauero: hoc enim ei non fuerat permiſſum: ſed, donec inuenero locum Domino, & tabernaculum,* Salomon autem conquiſitis lectiſſimis templorum magiſtris, ipſe cùm eſſet inter paucos nobiliſſimus Architectus, quæ à genitore acceperat, partim indigeſta, partim exemplaria ſolùm, ad pulchritudinis perfectionem perducit tandem, non tamen ſic multorum annorum indefeſſis laboribus; vt quantùm pictæ vrbes & baſilicæ à verarum laudibus differunt, tantùm diſtauerint filij atque parentis opera, At, quorſum placitum fuit Numini, gloriam incomparabilis fabricæ diſcriminare, vt tantùm inchoaret Dauid, conſummaret Salomon? Dices: Imminebant adhuc à Philiſthinis Iſraëli bella: interrumpenda erat incœpti moles ædificij: dedecebat autem operas Deo dicatas non ad amuſſim perfici poſt ſemel iacta fundamenta: Sed, vt ſic oporteret hiatus, & voragines non pati Superis conſecrata, potuit continuationem ſtructionis Salomoni commendaſſe Dauid: nam, etiamſi adhuc adoleſcens; ſapiens tamen erat, eodem approbante Dauide, Reg. 3 cap. 2. verſ. 6. Verùm, vt filio maturam cognitionem rerum concedamus; at vicariæ ſolertiæ reliquiſſe opus Domini non minori vituperatione dignum fuerat, quàm non proſequi inchoatum: quid, quòd Numen palàm ſignificauerit Dauidi, ne pergeret templum erigere? Adi Abulenſ. q. 21. ad cap. 22. lib. 1. Paralipomenon: Non illepidè Procopius ad cap. 7. lib. 2. Regum: *Domum orationis conſtruere Deus Dauid non permiſit, docens humanitatem omnes, quotquot hoc in loco Deum erant inuocaturi, Nam, qui vident Prophetam non concedère Dauidi propter cædes, quantumuis iuſtas, vt Deo ædificet; putas*

96.

Dauid. an Salomō quis plùs contulerit ad templi gloriam?

2 Reg. 24.
1 Paral. 21.
28. & 29.

Abulenſ.
Salian.
Pſal. 131.
Chryſoſt.

Exercitia ſpiritalia nō debent interrumpi

3. Reg. 2.

Sacerdotes in promis ab ira deſiſtere oportet.

Abulenſ.
Procop.

puras manus habere docentur: At, quæ nostro instituto deseruit expositio, insinuata aliquantulùm à Lyrano, dum moraliter interpretatur illud eiusdem 7. cap. *Suscitabo semen tuum*, &c. Nam de discipulis sermonem esse putat sub typo Salomonis, ac retulit primùm ad contemplatiuos discentes, deinde ad litterariam rem, loquiens: *Suscitabo semen, id est, dabo tibi bonos discipulos, qui ædificabunt prote, quia per meritum circa doctrinam ipsorum habebis in patria gaudium altiorem, quàm si statim transires ad gloriam:* Ergo discipulos supra magistrum, & vincent auorum quosdam, nepotes? Ita sanè: Dauide nanque adumbratos existimamus non paucos ex Doctoribus, quibus remotior gloriata est ætas: his autem quid debeant scientiæ? Sanè initia; incrementa autem posterioribus? Quòd si iuniorum curæ & industria in nonnullis conferantur cum priscorum solertia, apparebit veterum labor, lineamenta solùm, & vmbras duxisse; Itaque, & Dauid, & Salomon, ad templi ædificationem concurrunt: sed Dauid, qui senior est, materiam, ignobiliorem compositi subministrat partem: Salomon, qui adolescentior est, formam concreti nobilissimam portionem adhibet; *Certè post priores illos* (ait Cano procemio ad locos theologicos,) *in rerum inuentione tribuere sibi posteriores vix quicquam possunt: ordinem verò, dispositionem, perspicuitatem sibi si assumunt, videntur ea iure suo quodammodo vendicare: quapropter vtrisque legendis efficiet Theologus scholasticam disputationem sine dubio pleniorem: nam ex illis quasi materiam: ex his tanquam formam differtudi mutuatus, potens, nimirùm, erit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.* Ergo argumentum Canticorum iuxta Lyram non paucorũ opinione, vt in præcedentibus ostendimus cùm vetustas aut non attigisset omninò, aut subobscurè, & leuiter tractasset: posteritas vel integrè in lucem protulit, vel ad miracula perfecit iocundissimis coloribus, cuius illi primas tantùm lineas, & elementa pinxerunt: bis autem non offenditur antiquitas, quæ in aliis multis vicit, & excelluit: commendatur verò immensùm Dei virtus, quæ post tantam donorum effusionem etiamnum distribuit perenni abundantia absque acceptatione, aut personarum, aut temporum.

Lyran.

SECTIO XIII.

Ad beneficia præstanda festinandum; ad vindictam malúmve quoduis inferendum, lentis ambulandum passibus.

97. ADproperabat sponsus, & volebat sine mora Virginem sibi tradi; cognati & affines Puellæ differebant cõnubialia pacta, & excusationes commiscebantur, non satis etiamnum adultam adstruentes: *Soror nostra paruula est*, &c. Sed quare festinus ille erat? hi lenti? Nempe sponsus beneficium conferebat; siquidem ex pastrice Reginam faciebat; Parentes verebantur, ne leues fuissent Principis cogitationes, & post satiatam libidinem repudiaret; itaque iniuriam metuebant; rectè igitur, qui beatam reddere proponebat, velox & citus est; qui de damno timebant, deliberant, & segnes procedunt; nam ad commoda festinatio decet, vindictæ melior est cunctatio: Cùm in Gerasenorum regiones Christus venisset: dæmones ex obsessis corporibus vociferabant: *Quid nobis & tibi Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos?* Matth. c. 8. vers. 29. addit Marcus subindignatum IESVM imperasse statim, vti obmutesceret, c. 1. v. 2. Quamobrem contra hunc dæmonem stomachatur Saluator magis, quàm aduersùs alios, quibus silere non iussit? Num propterea, quod ante tempus venisse eum, imputauerit? Sed nónne hoc quàm verum est? nonnè enim Daniel testatur cap. 9. vers. 24. *Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt super populum tuum*, &c. quibus indicari verbis antiquos Patres meruisse accelerationem Incarnationis Theologi docent, vide Suarium tom. 1. in 3. part. q. 2. art. 10 disp. 10. sect. 2. Si ergo abbreuiata sunt tempora, accelerauit IESVS, & venit ante tempus, ac proinde dæmon non est mentitus, quamobrem itaque vt obmutescat præcipit? Sanè Christus festinauit plurimùm, nam venit saliens in montibus, transiliens colles, similis vtique capreæ, hinnuloque ceruorum, sed venit ad benefaciendum, vt genus humanum libertati asseteret; non verò ad puniendum, vt dæmones spargebant aientes, *venisti ante tempus torquere nos*; quia si ad plectendum venisset, spatiosè procederet, & non tanquàm gigas exultaret ad currendum; non igitur dæmonem increpat, quod adstruat quasi ante tempus venisse. nam verum est accelerasse Incarnationem ob iustorum preces; sed quòd dicat ita egisse, vt torqueret eos, nam ad torquẽdum IESVS non properat: Tertullianus lib. 4. contra Marcionem: *Atqui increpuit eum Iesus planè vt inuidiosum, & in ipsa confessione petulantem, vt malè adulantem; quasi hæc esset summa gloria Christi si ad perditionem dæmonum venisset, & non potiùs ad hominum salutem; qui nec discipulos de subiectione spirituum, sed de candida salutis gloriari volebat.*

Math. 8. v. 29.

Daniel 9. v. 24.

Cur indignatus Iesus in dæmonem iussit eum obmutescere?

Tertull.

Mira Creatoris benignitas erga iustos; Dauidis 98.
laudauit carmen Psal. 33. v 16. *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum*; cuius sententiæ explicationem suggeret nobis Saluianus lib. 2. de prouidentia Dei: *Vide* (ait) *qua benignitate agere cum suis Deum scriptura dicit; in hoc siquidem quod ait, oculos Domini super iustos esse, affectus aspicientis ostenditur; in hoc autem, quod aures in precibus paratas, semper exaudientis largitas demonstratur, Quamuis per id quod dicit diuinas aures in precibus semper esse iustorum, non audientia tantùm Dei, sed quadam quasi obedientia Dei designatur*; considerandum hæc vltima particula: *quadam quasi obedientia Dei*, &c. Deum enim pro sũma humanitate seruos ad auscultandũ promptissimos imitari subinnuit; qui enim egregij famuli sunt, oculos perpetuò intentos habent ad gestus, nutúsque Dominorum, aures ad leuissimũ verborum sonum, vt cum vel tãtillum perceperint heri voluntatem, sagitta & vento ocyùs pergant ad obtemperandum; itaque his omnibus metaphoris festinatio quædam ingens Numinis ad exaudiendas iustorum orationes, ad indulgendum demõstratur; sed est quando & Dominus tanquam surdus factus videatur: *Vox* (inquit) *sanguinis fratris tui clamat ad me de terra*. Genes. cap. 4. vers. 10. & c. 18. vers. 20. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est*, &c Si tã perspicax in obaudiẽdo Deus, vt vel tenuẽ sonum percipiat, quid opus vociferatione & clamoribus? at, sicut diximus seruos indicare veloces ad obediendum qui ad exiguum sonũ imperij herilis moueantur, ita asseuerамus morosos & lentos significari famulos, ad quos clamare necessarium sit; igitur Deus ad

Pf. 33 v. 16.

Saluianus.

Sedula Dei obedientia Iustorum votis.

Gen 4 v. 10. Genes. 18. v. 20.

Deus quandóque celeriter audiens, quandóque surdus.

exaudiédas voces iustorú celer atque promptus; ad exaudiédas voces Sodomorum lẽtus & spatiosus, cur hoc? videlicet, iustorú preces ad benefaciendú excitát; clamores Sodomitarú ad vlcifcẽdú; Quoniá igitur Deus ad benefaciẽdú properus & accinctus, ad vindicandú eunctabundus; rectè, quod describatur in preces iustorú, quæ beneficia promerẽtur festinus exauditor, in voces peccatorum, quæ ad iram concitant, tardus & patiens.

99. Cùm hominẽ exceptis paucissimis quibusdam delêre statuisset Deus, *facta est pluuia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus*. Gen. c. 7. v. 12. cur nó paucis horis? cur nó in mométo? & quidẽ breui tempore fabricauit hominẽ. quare non & exiguo destruxit interuallo? animaduertit Caietanus; *creando, si quidem hominẽ*, (inquit) *creauit ipsum in momẽto perfectum; delendo autem hominẽ, non operuit in momento omnẽ terra aquis. faciendo scilicet in momento per seipsum, quod fecit per quadraginta dies, ac noctes per causas secũdas; quod vtique facere potuisset*; sed horum ratio in promptu est; nam hominẽ quando condebat, formabat ad gratiam & beneficia, bestiarú Regem & Paradisi cóstituens possessorem; cùm extinguebat, pœnam inferebat eidem; Quoniá igitur ad gratiam celer est, ad vltionẽ tardus; idcirco, cum exigit & creat, properás est; cum delet, immoratur & pausat: Equidẽ & de fabuloso suo Ioue Pagani referebant, eũ in terras fulmina iacularetur, nonnunquá prius Deorú conuocasse senatú, quibuscum deliberaret antequàm ignibus feriret, nonnunquam & iaculatũ absque interrogatis aliis: quæ huius diuersitatis occasio? Scilicet, dicebát quæ iaculabatur aliis incósultis Deorum summus fulmina, ea salutaria fuisse generi humano, ad opẽ autem ferendá tanquam nó opus esse cósilio aut deliberatione aliqua, sed festinatione magis; atque cursu: Verùm, quæ mittebãtur fulmina post adhibitá cósultationẽ, ad vindictá & terrorem esse contra impios hominum ausus; sed quia Gubernatorẽ cunctabundú & lentú in suppliciis esse oporteat: præcedere ideò sententiá multorum, & tempus deliberando innecti: affabrè imprimis Seneca lib. 2. natural. quæst. c. 43. *Quare ergo id fulmen, quod solus Iupiter mittit, placabile est! perniciosum id, de quo deliberauit, & quod alij quoque dij auctoribus misit? Quia Iouem, id est Regem, prodesse etiam solum oportet: nocere non nisi cum pluribus visum est; discant hoc ij quicunque magnam potentiam inter homines adepti sunt, sine consilio nec fulmen quidem mitti: aduocent, considerent multorum sententias, placita temperent, & hoc sibi proponant vbi aliquid percuti debet, ne Ioui quidem suum satis esse consilium*: & similẽ ob causam visum quibusdam tam diuersæ naturæ animantia quadrigá Christi trahere apud Ezechielem c. 1. v. 10. nempè leonem, hominem, aquilam, bouem: quid enim tam pigrum atque bos? Quid aquilá velocius? Sed & lentum & festinum pariter deceat esse IESVM properum ad beneficia; ad supplicia quasi pigrum & coactum.

Gen. 7. v. 12.

Caietanus. Cur tempore diluuij Deus non deleuit hominem in momento?

Prius consiliatur Iupiter quam fulmen mittat.

Seneca. Regem prodesse, etiam solum, oportet, at nocere non nisi cum pluribus.

In Christi quadriga bos cunctus aquila, cuius rei Symbolum?

100. Cùm Moysem in Ægyptú contra Pharaonem Numen destinaret, inquit: *Sed ego scio, quòd non dimittet vos Rex Ægypti vt eatis, nisi per manum validam*. Exod c. 3 v. 19. Si igitur ante executionẽ creator nouit, quorsum tot impendia miraculorú ad perfringendá duritiam cordis Pharaonis? nónne incassum tantus labor? perimatur itaque scelestissimus Monarcha & excusẽtur Moyses & Aarõne in Ægyptú pergant! Equidem si tunc occideretur Pharao antequàm prodigiis infinitis actu resisteret: ob demerita solú códitionata, Scientiámq; de illis punitus fuisset: non autẽ erat conueniens Deú supplicio afficere ob solá notitiam de futuris sub cũditione delictis: obseruauit optimè Theodoretus in catena Græcorú Patrú; ná interrogat: *Quamobrẽ Deus cum ceruicosum Pharaonẽ prauideret à principio, nõ statim vindicauit?* & respódet: *Quod enim prauiderit, cõstat: noui, inquit, vos nõ esse dimissurũ nisi percussero: attamen qua sua est benignitas, humanitásque, de præcognitione pœnas infligere nõ occupat: finẽ rerũ expectat omnibus demonstrãs iudicij sui æquitatẽ, cum alioqui multò æquius esset vt Pharaonis detegeretur improbitas, quam Deus haberetur immitis*: perpende illa; *de præcognitione pœnas infligere nõ occupat*, & cópara his, quæ de Abrahami cũ Deo colloquutione narrãtur Gen. c. 20. ná detegere volés Patriarchæ euersioné Sodomorú & Gomorrhæ, inquit vers. 18. *Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum*, &c. rectè, quòd secretú amico fidelissimo credat, sed inspiciamus quáobrẽ? (*Scio* addit) *quod præcepturus sit filijs suis, & domui suæ post se vt custodiat viá Domini, & faciat iudiciũ & iustitiam*, &c. igitur propter merita futura certè quæ tũc non existebát, sed extitura erát posteà, Deus ei arcanú consilij latentis detexit: vt scitè aduertit Chrysostom hom. 41, in Gen. *Vide Domini bonitatẽ non solum pro præterita virtute, sed & pro futura remunerat*: tá igitur cum antecedentibus componamus: si Deus noluit castigare Pharaonem ob solá notitiam scelerú, antequàm reipsa existerent, & innotescerent vniuersis: quorsum Abrahamum reuelatione velut præmiat ob futurá bonam nepotú instructionem? Nam si in Pharaone occupare & præuenire videbatur, nónne quoque respectu Abrahæ præueniebat, & præoccupabat: Sed intuere discrimen: equidem Numen ita præueniẽdo, & non expectans existentias rerum, festinabat, properabátque, natiuitatem scilicet, lucémque earú cómunem anticipans; hoc autẽ cóparatione Pharaonis nó expediebat, secùs verò respectu Abrahæ, quare? quoniá Abrahæ quidẽ beneficium præstabat, reuelando obstrusa; Pharaoni damnú attulisset vita priuás: festinare autẽ Numẽ ad gratiam & fauores nihil dedecet, imò laus est; properare verò ad vltionem non tam gloriosú est, clementiæ enim tanquam repugnat: rectè igitur comparatione Abrahæ quasi sola rerum præcognitio sufficit: non autem respectu Pharaonis.

Exod 3 v 19.

Theodoret

Deus præmiat aliquando merita futura, antequàm exsistant.

101. Proficiscebatur in Ægyptum Moyses, & cùm esset in diuersorio *occurrit ei Dominus, & volebat occidere eũ* Exod. c. 4. v. 24. Quænam huius indignationis causa? quid sceleris commisit legatus? Ecce mittebatur à Numine vt Hebræorú gentẽ seruitutis intolerabili quodá liberaret iugo, vt in terrá lacte & melle fluentẽ ductaret: quid hoc mádato lætius afflicto illi populo? itaque splẽdidú omninò beneficiũ nepotibus Abrahæ: fateor, paruit tádem diuinis imperiis Moyses, sed post cunctationes & moras: Quoties deprecatus est ne mitteretur? quoties excusauit ineloquentem se professus? Quia igitur sic retardauit, mors illi proposita est: sed dices, mirú nó esse quòd Propheta cú Numine disputauerit, & remoratus sit aliquádiu: quippe legatio erat discriminis plena: cú vehemẽti nimirú, imò insano prorsus, & furibúdo Tyráno dimicandú erat: esto, sed licet cú vitæ periculo, si quándo nihilominus benefaciendú est præsertim autẽ in publicæ salutis negotio, properandum, festinandúmque est: moriatur itaque penè vates, qui in totius nationis cómodum destinatus pigritat:

Exod. 4. v. 24. Moyses cunctabundus in liberatione populi, mortis periculum incurrit.

Diodotus

Diodorus.

Diodorus in catena Græca Pentarbeuchi ; *illud quidem pro comperto habemus Moysem Pharaonis tyrannidem extimescentem tantùm non detrectasse imperium Dei, & cunctando rem etiamnũ prorogare conantẽ; Deus itaque illi iratus occurrit mortẽ intentans* : Similia & passus Ionas, extinctus penè sub aquis, in bestiæ atrocis ventre, quòd pœnitentiam Niniuitis prædicare recusaret; de quo pulcherrimè

Tertull.

Tertull. lib. de Pudicitia, c. 10. *Non ergo & Ionas idcircò Ethnicis Niniuitis non putabat pœnitentiã necessariam cum cauillaretur in prædicationis officio; an potius misericordiam Dei prouidens etiam in extraneos profusam, quasi destructuram præconium verebatur? atque adeò propter ciuitatem prophanam, nondum Dei compotem, adhuc ignorantia delinquentem penè perijt prophetes* ; Scitè illud; *cum cauillaretur in prædicationis officio*, hoc est, cum tergiuersaretur, & moras poneret, vapulauit *vt penè periret Propheta*.

102. Tertullian.

Sed eodem de Pudicitia lib. c. 21. mysterio grauida altera sententia Tertulliani loquẽtis de Apostolis : *Nam & mortuos suscitarunt, quod Deus solus, & debiles redintegrauerũt, quod nemo nisi Christus, imò & plagas inflixerunt, quod noluit Christus:*

Cur Christus adeò in omnibus fuerit mansuetus, cùm Apostoli nonnũquàm seueri extiterint?

At quamobrem punire Christus renuebat? cur sub clementia omnis disciplinæ ratio? Sanè mentientes Spiritui sancto Ananiam & Sapphiram Princeps Apostolorum Simon morte castigauit subitaneâ: quamobrem non & idem IESVS fecerit cum his qui comprehenderunt eum, & tradiderunt vt crucifigeretur: imò increpauit discipulum qui auriculam Malcho absciderat, & restituit amputatam?

Tertullian.

respondet eodem loco Tertullianus ; *Non enim decebat* (ait) *eum sæuire qui pati venerat* ; aliter pro nostræ dissertationis fine ; omnis Christi vita in festinatione & properantia, quando non ambulare satis, etiam currebat saltans montes ipsos similis capreæ, hinnulóque ceruorum; ob quam causam Ambrosius inquit serm 6. in Psal. 118. *Videamus* (ait) *salientem de cælo in Virginem, de vtero in præsepe, de præsepio in Iordanem, de Iordane in crucem, de cruce in tumulum, in cælum de sepulchro:* Quando igitur vbique saltus, vbique & festinatio: Quomodo igitur si Christus semper festinabat, supplicium inferret, nam & ad hoc properare diceretur? IESVS autem festinat ad beneficia, lentus in vindictam ; sic itaque dissimilis Apostolis, quoniam *illi plagas inflixerunt, quod noluit Christus*.

Ambros.

103. Pauit quinque millia quinque hordaceis multiplicatis panibus, duobúsque piscibus Christus: & cùm ex saturati fuissent, colligere discipulos iussit, quæ superauerunt fragmenta Ioan. c. 6. v. 13. id quem in finem? scilicet, vt denotaret pabulum non auara manu distributum, sed licuisse quibusuis quantum placebat; Theodorus Mopsuastenus catena Græca in Ioannem : *Gratiæ siquidem vbertas in illa ciborum redundantia multitudini apparebat*; Danielis autem c. 5. scribitur in pariete aduersus Balthasarem sententia, & interpretatur *Thecel, appensus es in statera, & inuentus es minùs habens*, v. 17. Quamobrem nunc in pondere mensura, & cum cùm diuiderentur panes, lex nulla posita, nulli præfixi limites? nempe beneficium in panibus dabatur, qui si appenderentur in statera, & examinarentur, diu cunctandum esset in tanta multitudine, gratiam verò mora & procrastinatio beneficio dempsisset, in quo properandũ est; Balthasari clades inferebatur maxima; damnum autem & periculum lentè atque spatiosè inferendum est : Chrysostom. in Psal 95. *Considera*

Theodorus Mopsuast.

Vindictam ad mensurã infert Deus, beneficia autem absque mensura.

Chrysost.

Sherlogs Anteloq. in Cant.

illud admiratione dignum: quomodo declarauit Deũ omnia numero, & mensura facere. librauit vtique ac mensus est, nihil enim ab illo fit absque mensura, nihil sine põdere, nihil sine congruentia; sed iusta mensura vindictã infligit, cúmq; punit, trutina librat victionẽ.

SECTIO XIV.

Iustitiæ, & virtutum studiosis, neque victui, neque honori oportuna subsidia deesse Numen patitur.

DEerant sponsæ opes, deerat familiæ splẽdor, 104.
latebat obscura & despecta in montium angulis; sed quoniam verecundiam, omnísque honestatis, & pudicitiæ adamauit cultum; præter spem atque expectationem gloriâ & diuitiis cumulata est: Quippe Spõsum Puellæ virtus singulariter stimulauit vt præferret Virginibus, quibus & gẽtilitia decora, & possessiones multæ: ô quantum potest iustitia beare! venient simul cum ipsa salus, voluptas, fama, aurúmque & argentum; non enim derelinquet bonos Numen: Mittebat discipulos IESVS prædicare regnũ Dei, & sanare infirmos ; abeuntibúsque intimauit : *nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis*. Luc. c. 9 v. 3 Quid igitur si fame, si nuditate premantur: Quis opitulaturus sit? nihil declarasse opus à quo subueniendũ: Deo laborant Deo acquirunt, sacra est ministerij ratio: sufficiunt ista, de reliquo curâ exonerentur, mira atque multiplici forma Numen prouidebit cælestium amatoribus: Chrysologus serm. 170. *Homo, cum operarios inuitat ad opera : non necessaria victus solùm, sed etiam largo fundit epulas apparatu, vt communium humanitatis effusa, pondus operis superet & laborem : Deum quantum credis inhumanum, qui ad opera eius inuitatus, pera, pane, pretio onustus incedit?* Sanè qui inter homines probi sunt & fideles Domini famulos qui optimè laborarunt debitis compensant stipendiis: Si quem autem seruorum intuentur pigrum, atque otio torpentem : quid si vitia alia superaddat enormia? tantùm abest in hunc benefici existant, vt potiùs diris excrucient & torqueant modis: Non sic Pater supernus & vniuersitatis Rector solem suum oriri facit super bonos & malos, indignis nationibus munera præstat, vsque & in voluptatem subministrat eis: Qui igitur tam humanus, atque officiosus est cum discolis, patietur æqui studiosis deesse quod conueniens sit? Quare omittant discipoli virgæ, pecuniæ, peræ meminisse : satis est apud talem Magistrum famulari, quem inhumanum facit, qui seruorum obliuisci posse arbitratur.

Iustitia homines beatos facit.

Luc. 9. v 3.

Chrysolog.

Deum credit inhumanum qui de eius diffidit prouidentia.

Frequens in Paulinis litteris inscriptio fronte 105.
epistolarum: *Gratia vobis & Pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo*, &c. quorsũ nõ & præmutat gratiæ pacẽ? Num quia post gratiã, qua iustificamur, & Deo recõciliamur, pax quæ trãquillitas cõscientiæ est, intrat? nulla enim quies peccatoribus: ita Hieronymus explanatione in Psal. 89. ad Cyprianum, dum ait; *Vnde & Apostolus dicit, Gratia salui estis facti per fidẽ, & hoc non ex vobis, sed ex dono Dei: & omnes epistolæ eius in salutationis principio non priùs pacem habent, & sic gratiã, sed antè gratiam, & sic pacẽ vt donatis nobis peccatis nostris pacẽ Domini consequamur*: sed alio modo: Nã supponamus quidem id, quod Bibliorum

Hieronym.

multa confirmant exempla, Pacis vocabulo in sacro idiomate indicari quicquid est felicitatis & opulentiæ; genus, honores, opes & cætera mortalibus chara, innuat igitur Apostolus oportere *Gratiam* procedere, hoc est sanctitatem quidem, qua cum virtutes connexæ; Hoc itaque si fuerit Dux, sequetur eam *pax*, id est, possessiones, magistratus, valetudo, & delectabilia vniuersa; pulchrè ergo Doctor gentium *Gratiam* primum occupare semper locum volebat; dnce si non ita consentaneum ab adolescente, qui vocatus ad scholam Christi; cum replicasset, *Domine permitte mihi primùm ire, & sepelire Patrem meum.*
Luc. 9 v. 59 Luc. cap 9 vers. 59. Nec tamen postulationi Christus indulsit. *sine* (ait) *vt mortui sepeliant mortuos suos*; sed quid in petitione absurdi? Nónne pium
Parentes non præferendi Christo. defunctos Parentes busto condere? verùm attende imprudentem vocem: *Domine* (inquit) *permitte mihi primum ire*, &c. Non Genitor, non mater, non cognati primum debebant possidēre. sed
Chrysolog. IESVS: Chrysologus serm. 19. *Hoc es non primum esse debait, sed secundum, terrenus Pater cœlestis postponendus est Patri*; taliter ergo & Paulus, Gratiam pacem præcedere velit, quemadmodum Christus, vt humanum cœlestis præcedat Genitor.

Quam sapiens Dauid, quam bene postulabat?
106. *Vnam* (inquit) *petij à Domino, hanc requiram.* Psalm. 26. vers. 7. nihil ô Rex nisi vnum? &
Psal. 26. v 7. quidnam illud? *vt inhabitem* (subiungit) *in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ*; explicat
Incognitus. Incognitus, *scilicet non gloriam temporalem, non diuitias, & huiusmodi, quæ vnum dici non possunt, quia ex se diuisionem & discordiam generant*; Si ergo
Solius iustitiæ cura est homini necessaria non vitæ temporalis. Propheta à Numine non nisi *vnum*, quod cœleste, sanctúmque est, petit; quid fiet de temporalibus humanæ vitæ subsidiis? quis suggeret esurienti panem, lasso thalamum, sitienti haustum, nudo tegumentum? at peritè nimium Rex sanè; scit ille non opus esse iustos sollicitos esse quomodo aut manducent aut bibant, vestiántque; æquitatem obseruent, rectitudinem diligant, aderunt continuò non tantum necessaria, sed quæ iucunditatem vitæ offerre possent: Quàm dissimilis ferus ille Esau? exclamat ad Patrem, *Num vnam tantùm benedictionem habes?* Genes. c. 27.
Genes. 27. v 38. vers. 38. Quid si ô non nisi vnam quidem? expete hanc & concupisce si vis beatus & perfelix esse; sed erat de perditorum massa homo ille venator & siluestris, & ita *vnius benedictionis* negligens, quæ ad superna spectabat; inhiabat totus in caduca bona; meritò dignus qui primogenituram amiserit vnius benedictionis remissus æstimator: Bernardus ad finem Declamationum
Bernardus. super: *Ecce nos reliquimus omnia*, &c. *Pretiosa si quidem diuina consolatio est, nec omninò tribuitur admittentibus alienam; infelix Tu Esau, qui dixisti; Num vnam tantum benedictionem habes pater? quantò melius erat dicere cum propheta; vnam petij à Domino, hanc requiram; indignus enim benedictione cælesti conuincitur, qui dubio quærit affectu, duplici petit intentione, aliud sibi refugium parans, si fortè eam non obtinere contingat.*

Filius dissipator vt ad Genitoris conspectum
107. reuersus accusator sui factus dicebat; *Pater peccaui in cœlum, & coràm te.* Luc. cap 15. vers. 21.
Luc. 15. v. 21. Ecce remeabat fame consumptus, absque veste inornatus prorsus; & tamen nihil de pallio, nihil de obsonio, nihil de calceamentis, sed omnis oratio in spiritalia dirigitur, videlicet contrà peccatum; statim famulos genitor conuitus; *cito* (inquit) *proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manu eius*, &c. ô Pater considera, quoniam non te serui, sed gnarus alloquutus est, responde filio, & concede hanc misericordiam cum cætera indulgentia; sanè gauisus est suprà modum optimus Genitor cum videret *Affluenter prouidet Deus vitæ necessaria pœnitentibus.* humanorum beneficiorum oblitum nouum Pœnitentem, de spiritalibus & cœlestibus tantummodò sollicitum, ergóne propterea vestimentis carebit, quòd horum anxiam curam abiecerit, & iustitiæ tantùm recordatus sit? eia quærenti ante vniuersa regnum Dei, concedamus & humana affluenter; adesto seruorum manus, aperite capsulas eburneas, reserate thesauros nostros, producite stolam primam, annulum honoris, & *Verè ad Deū conuersus, solius iustitiæ sollicitus est* sandalia nobilium; sic condecorari expediens est, qui coram patre, lacerus quamuis & miser, indumenti non meminit, sed memoratur iustitiæ solius: Gregorius Nyssenus orat. 2. in orationem Nyssenus. Dominicam propterea filio iuniori placabilem redditum genitorem affirmat, quod spreto rerum humanarum desiderio, superna integro animo complexus fuerit: *Quapropter etiam eiusmodi confessionis, aditu facilem ei patrem efficit; adeò vt etiam accurreret ad eum, & osculo collum appeteret, atque etiam stola circumdaret eum*, &c.

Quæ tribui Aser contigit sorte pars ob triti- 108.
cum laudatissima gleba: *Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias Regibus.* Genes. c. 49. vers. 20. Genes. 49. v. 20.
quidnam est *præbebit Regibus?* Nullísne insuper? Equites, Ciues, reliquum vulgus non habebunt vnde emant, & manducent panes? Sed quare non saltem officiosus in pauperes Aser? Sed plùs mirabile cum in summos, mediocres & infimos Aser frumenta diuidat tamen non nisi Regibus concedere; quale hoc imperij genus, quod diuitem simul & pauperem æquè admittat? Sanè virtutis corona & dominatio: *præbet* (aiunt Pro- Procopius.
copius, Eucherius, Rupertus) *delicias sapientiæ gratiæ. virtutum. & verbi Dei Regibus, id est, qui sensus proprios benè regant, qui dominantur vitiorum suorum, qui castigant corpora sua, & animam sua in seruitute subijciunt*; siue igitur quisquam nobilis, seu plebeius, seu locuples, seu egenus, panem & alimoniam non præstabit Aser, quo IESVS figuratur, nisi *Rex*, id est iustitiæ, & virtutum *Iustitiæ & virtutum amator, Rex est.* amator fuerit; quamobrem qui piscatum ierant conquesti dicentes; *Præceptor per totam noctem noctem laborantes nihil cepimus.* Luc. cap. 5. vers. 5. Luc 5 v 5.
At si nox piscationi aduersa quorsum in nocte remigant? sin autem & opportunæ etiam tenebræ? *Peccatū nox.* cur vmbras & caliginem accusant? imò quidem in noctibus maior piscium captura, per lucem namque insidias facilè odorantur, quas noctis opaca velant; verùm mysticè Nox consideranda est, videlicet tempus illud, quo sub peccato eramus: ô densitatem tenebrarum! Tum igitur eisi plurimum collaboratur à nobis; nihil capiebamus, fame & nuditate consumebamur; certè quantùm miserrimus ille qui in longinquam abiit regionem Adolescens laborabat? annon labor maximus porcorum ductare greges, regere, cohibere? & tamen fame enecabatur, cum nec de siliquis satiari licuerit: Quamobrem diuinè Petrus noctis exosus sæuam tyrannidem ne vnum concedentis piscem fatigatis, ad IESVM transit & conuertitur, aiens, *in verbo autem tuo laxabo rete*; mox autem vt in sæculo & peccato

sibus,

tibus spem non collocauit, sed in Christo, regni illius, quod in iustitia, & sanctitate fundatum est, quæsiuot, multitudinem pisciumtam immanem concluserunt, vt oneri imparia disrumpe-tentur retia: ô Christi profusam beneficentiam! ô noctis acerbitatem!

Galfrides. Galfridus ad citatum Lucæ caput in Allegoriis Tilmani: *Nox erat pristina conuersatio vitiorum tenebris obuoluta, mortis operta caligine, in qua plurimum laborantes si diligenter aduertimus, nihil nos cepisse fatebimur; felix qui retia laxat, qui studia applicat in verbo Dei*, &c.

109. Murmuratio erat de Christi discipulis, quod non ieiunarent; respondet pro eis Saluator: *Numquid possunt filij sponsi lugère quamdiu cum eis sponsus est? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.* Matth. cap. 9. vers. 15.

Matth c. 9. vers. 15. Hieronym. Quando autem aufertur sponsus? Hieronymus ad Euangelistæ verba: *Cum sponsus à nobis propter peccatum discesserit tum maximè luctus suscipiendus est, ac ieiunium*; itaque tum præsens nobis sponsus, cùm iustitiam colimus, & Dei gratia ornamur; tum abest, cùm sub Diabolo & peccato captiui; venuste igitur dictum,

Iustitia præsente nulla necessitas, neque luctus.

quod iustitia præsente neque ieiunium hoc est famem, aut necessitatem temporalium, neque luctum ex aduersis casibus sustinerent discipuli; virtuti enim adhærentes ab his damnis vendicare Numini consuetudo est; certè dic mihi, quando esuriuit, quando plorauit improuidus iuuenis, quoad cum sponso, hoc est in Dei & patris domo versatus est? Sed quomodo ibi filius Dilectus famem tolerasset, quando mercenarij panibus abundant? Simul autem ac sponsus eius ab oculis ob luxuriam & alia vitia separatus fuit, egère miserrimè cæpit, nec qui frustrum panis daret, inueniebatur; de quo Titus Bostrensis:

Titus Bostr. *Quomodo enim omnium virtutum cimelio dilapidato talis prodigum fames non inuaderet?* Sed de filiis sponsi Basilius Magnus in Isaiam, cap. 10.

Basilius. *Propterea filij sponsi, dum cum illis sponsus est, ieiunare nequeunt, quia fames eorum, sitisque extinguitur; ne itaque fame pereamus, quæramus cælestem panem; & ne siti tabescamus, quæramus aquam, de qua dixit Dominus, si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.*

110. Putabat aduersarius malus Sathan chariores Iobo opes Dei iustitiâ; & potestatem nactus vt tentaret, quò prosterneret nihil omisit; vbi Athletam suum Numen probauit & fidelem reperit, congeminauit priorem gloriam; adeò ob virtutem nunquam deterior factus est; verùm Basilium proferamus oratione 11. loquentem;

Basilius. *Vita* (inquit) *omnibus bonis cumulata est; & diuitiæ auctæ omni ex parte in domum confluxerunt; ita vt vnam partem quasi nihil vnquam amisisset haberet; alteram verò ob patientiam mercedis loco accepit*; qua in dictione illa profundioris significationis: *& diuitiæ auctæ omni ex parte in domum confluxerunt*; Sanè cum in magnis ædibus singulare aliquod spectaculum; accurrit vulgus cum ciuibus vniuersis, & ob nimium videndi, locáque meliora præoccopandi studium, impellunt se, & remorantur introeuntes communibus portis, tædiúmque perosi multi, & in fenestras, & in tegulas, & in foramina quoque scandunt, ne foras manere euentu aliquo cogantur, itaque domum omni ex parte aggrediuntur; similem in modum tanta properantia & festinatione, diuitiæ, valetudo, formæ, & quodcumque apud homines conspicuum, splendidúmque est ad Iobum concurrebant, vt vices intrandi non expectarent, sed quocumque arrepto aditu, *omni ex parte in domum confluerent*: ô prouidentiam sacrati numinis, ô remunerationem propugnatæ fortiter iustitiæ! vtinam crederent mortales non defuturum sanctis suis Deum cæli! Claudebatur cum leonibus Daniel, & cùm moueri possint ex Babylonis habitatoribus, qui subuenirent, longo viarum tractu sulcat aera motore Angelo Habacuc, & prandio insueto exhilarat: Danielis, cap. 14. vers. 33. nam quod ciues & vicini succurrerent, ordinariæ prouidentiæ modus; opus est iusti intelligant, vt confidant satis, inde venturam opem duris in periculis, vnde minùs humani expectabant discursus;

Inde succurrit nobis Deus vnde minus expectamus.

Cyprianus. Cyprianus in explicatione Dominicæ Orationis; *quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi; Nam cum Dei sint omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit: sic Danieli in leonum lacu iussu Regis incluso prandium diuinitùs procuratur*, &c.

111. Cum redeuntes ex Babylonica captiuitate ad Templi cohortaretur renouationem Prophetarum vocibus Deus, illi autem tardiores se exhiberent quòd sumptus futurus esset ingens, & opes exhauriendæ, quæ nec sufficerent, quò excitet; *Meum est* (inquit per Aggæum cap. 2. vers. 9.) *argentum, & meum est aurum*, tanquam dicat: à vobis non exigo nisi Religionem, pietatem, cultum; suscipite Prouinciam sacræ fabricæ, & iactate cogitatum in me penes quem aurum & argentum, & thesauri omnium diuitiarum: ô si mortales fide pollerent! & ad propheticum hoc oraculum in angustiis positi, antequam aut pudicitiam, aut conscientiam vendant, attenderent, intúsque in cordibus vociferantem creatorem: *meum est argentum & meum est aurum*, custodite mihi spiritum porum, obseruate præcepta mea, ego adero & locupletabo, dabo filios & substantiam, & nomen magnorum in terra, & replebuntur horrea & torcularia vestra; Quod homini arduum, mihi, qui omnia porto verbo virtutis meæ facillimum omnino est: si differo tantisper, probo electos meos, vt gloriosiùs eueham tentatos:

Omnium thesaurorum & diuitiarum possessor Deus eatemque distributor.

Chrysost. Chrysostomus homilia 35. in cap. 13. epistolæ 1. ad Corinth. *Propheta enim Aggæus cùm assiduè Iudæis denunciasset post illum ex Babylone reditum, eadem forma templum exhibiturum, quale prius fuit; & plerique quòd post cineres & ruinam illam instaurari templum impossibile videretur, fidem verbis non haberent; illorum discussurus incredulitatem ex persona Dei in ista verba prorupit, quasi dicat: Quid timetis? quare non creditis? meum est argentum, meum aurum; nec opus habeo aliunde exornare templum*; Non sponsæ ingera ampla terrarum, non monilia preciosa, non auri pondera, non fauor, non auitus honor in claris Ducum imaginibus: his omnibus carenti subsidiis virtus opitulata est, & ob pudicitiæ insignem verecundiam Regina adorari, solióque fulgere meruit.

Ciuitate mea, & sepeliar iuxta sepulchrum Patris mei, & matris meæ, Reg. 2. c. 19. v. 37. Quid si Dauid Regni purpuram obtulisset? desiluisset vel eum aurios ignes, solúmque quòd vagitum nascentis excepit, & innutriuit postea? nónne ierunt ligna vt vngerent super se regem, oliuámque alloquuta detulere principatus insignia? respuit insigne munus, at quam ob causam? fortasse, quod ad gubernandum consilio careret? quod ad regiam maiestatem non satis diuitiarum, ad hostes coërcendos non satis armorum? aut quoniam imperij grauissima est sarcina, & plurimùm inuidiæ obnoxia? nihil istorum allegat: quidnam ergo: *Numquid possum* (respondet Iudic. c. 9. v. 9.) *deserere pinguedinem meam, qua & dij vtuntur & homines, & venire vt inter ligna promouear?* Eo vinculum, en remoram *deserere*, inquit, *pinguedinem meam*, mutare pro externis domestica: honorabile est regium sed non tam sublimi comparandum pretio; ametur corona, sed infra patriam, eoque vnius arboris votum; ficus & vitis in eadem opinione, tecu- sarunt pariter diademari.

Reg. 2. 19. v. 37.

Iud 9. v. 9.

Amatur diguitas Regia sed infra patriam.

116. Qui in Babylonem transliri captiui Hebræi, super eius flumina sedebant & flebant tantúsque mæror animos obsederat, vt cutarum dulce lenimen musicam respuerent nolentes consolari aliquo modo: *in salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.* Psal. 136. v. 2. Sed quamobrem super flumina? nempe quod intra ciuitatem habitare prohiberentur coacti in villis & pagis manere, quod seruilibus addicerentur operibus: igitúrne plorant miseram conditionem mancipiorú, quod ergastulo conclusi verberarentur? quod non cibus, non vestis, non domus eis? at certè non pauci illorum apud Babylonem diuites facti, vt bo recepti, gratiam coram magistratu inuenêre; sub tam læta fortuna adhuc plangunt & discruciantur! quamobrem obsecro? *Sedimus* (inquiunt) *& fleuimus cum recordaremur tui Sion:* Sed quorsum ob memoriam *Sion*, neque ob alios lachrymantur titulos? Numquid maior Babylone Sion, cuius gloriæ flos elanguit? numquid opulentior? numquid ex deliciis iucundior? Babyloonem igitur habentes Sionem quare concupiscunt, profundóque inuocant singultu charum desiderium? nempe *Sion* patria exulantium, ibi generis & stirpis sedes: quos itaque fletus elicere non contumeliæ superbæ Dominorum, non iniuriæ valent, non denegati victus atque vestitus possunt, *Sion* recordatio extrahebat; rectè Bellarminus: *gemunt & plorant non iacturam temporalium rerum, sed captiuitatem suam, dum recordantur dulcissimæ patria, quæ est in sancto monte Sion;* breui sententiâ Origenes hom. 15. in c. 24 Numerorum; *sed non flere amè quidem possunt nisi cum recordati fuerint Sion!* quare non anteà flere queant? annon lugendi occasio sub tantis malis, quanta mancipiorum suffert conditio. Infelix quidem mancipiorum sors, sed animorum grandium generosa constantia lachrymas antequàm prodant suffocat; ad patriæ verò amissæ memoriam cedit robur omne, & luctibus habenæ laxantur.

Bellarmin.

Omne robur mentis cedit patriæ amori.

117. Quàm immani crudelitate prima germanitatis exordia fædauit Cain, iustum & innocuum Abelem mactans per dolum? Sed qualem inflixit pœnam audacissimo Numen? *Cum operatus fueris terram non dabit fructus suos, vagus & profugus eris super terram.* Gen. c. 4 v. 12. doluit sententia, versóque ad Deum sermone: *Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra;* At si conqueri libuit, cur non & altera edicti pars accusata est, quæ pronunciabit postquam terram coleret, fructus eam non præbituram? Num aliquid acerbius quàm laborasse in vanum, & tali quidem fatigatione, qualis agriculturæ? certè hoc potissimum Adæ, à cuius gula tam innumera damna, supplicium: *Maledicta terra in opere tuo; spinas, & tribulos germinabit tibi;* Quamobrem igitur hac tam graui neglectâ mulcta, totum querimoniæ pondus quòd *vagus & profugus futurus sit?* aut certè quidnam est *profugum* esse, quod tam atrox sit? Ambrosius lib. 2. de Cain, & Abel, cap. 10. *Repulit enim eum à facie sua, & à parentibus abdicatum, separatæ habitationis quodam relegauit exilio, eo quod ab humana mansuetudine transisset ad feritatem bestiarum;* nota illud: *& à parentibus abdicatum*, hoc est patria & cognatione propelli, & natiuis interdici aruis? Lippomanus: *Hæc fuit alia pœna, qua damnatus est Cain vt Hebræorum plures volunt, vt procul ab eo loco vbi pater habitabat, secederet, ad plagam scilicet orientalem ipsius Paradisi; & cum nullus eum locum, nec eum quidem teneret, sed vagus vbique extaret:* cerne igitur, quantus sit mortalium in domestica & patriam affectus! duæ promulgantur aduersùs Cainum pœnæ; alterius quisi non meminit; non quia leuem arbitretur; sed quòd tantam eam putet, quæ natalis glebæ habitationem vetat, ex huius acerbitas alterius recordationem tollat, & exiguam faciat esse ob comparationem, cùm reuera maxima sit.

Gen. c 4. v. 12.

Grauissima Cain punitio exulare à parentibus.

Ambrof.

Lippoman.

118. Cæco visum restituere cupiens IESVS, *apprehensa manu eius, eduxit eum extra vicum.* Mar. c. 8. vers. 23. Qua de causa extrà vicum ducitur? ominum vt denotet mysticè, si quis spiritaliter illuminari desiderat, patriam cum domesticis ab eo relinquendam: Chrysologus serm. 176. *Aperiatur iam spiritalis intelligentia, vt quis sit iste cæcus, intelligamus, & quare ducitur manu Christi, & educitur extra vicum, & alibi recipit visum, qui diu apud suos longam sui pertulerat orbitatem?* benè interseruit, *quare ducitur manu Christi?* rectè enim quærit, nam quare Apostoli officiosi erga Magistrum non accurrerunt, vt extra pagum ferrent? Christi námque grauitatem quasi dedecere videbatur, vt ipse discipulos sub se habens foras extraheret: probè ita quidem secundùm humanam considerationem; at in hac latebat arcanum, significabatur enim discessus ex paternis ædibus, solóque natali, vt igitur hoc tantú opus indicetur, ad quod Apostolorum vires tanquam inbecilliores iudicentur; introducitur IESVS qui per seipsum & non alium præster, vt cæcus quamuis & non videns quod agatur extrà patriç tenues angulos adigatur: Quid mirum: Nónne contemplamur sponsam, libanum quàm segnis deserat? & agrestia vrbanis præferat?

Mar 8. v. 23.

Chryfolog.

Vt quis patriæ amore constanter renunciare possit, Dei grandi opus habet.

ANTELO

ANTELOQVIVM V.

Locum, tempus, honestatem connubiorum; sodales nuptiarum; sponsi quanta fuerit potestas? sponsæ Deos, & genus explorat.

HVIVS disceptationis materiam sibi velut iure suo vendicabat tertia Isagoga: sed cùm in multa excreuisset quæstio illa membra, ne ramorum nimia diffusione arbor, inter præludialis huius nemoris syluas, omnium pulcherrima, aut ingrata, aut informis redderetur, visum amputare de nimietate luxuriantium frondium, atque in hanc transferre glebam, nostro, Lectorísque commodo.

SECTIO I.

Sponso ex Hebræorum genere, & secta, an licuerit Chananæam feminam ducere? Maacha Dauidis vxor an Chananæa; duplex Gessur? superatis Chananæis num vitam concedere Hebræi possint? Quid de fœdere cum eis? & num magistratu fungi possint conuersi inter Iudæos? Quæ conditiones nuptiarum cum alienigena? locus ex Regum tertio declaratus; vera Prophetia vt à falsa discriminetur?

1. NON disputo generalem controuersiam, licuerit, nécne, Mosaicos ritus profitenti, paganismi erroribus infectam virginem, quæ sub peregrinis elementis vitales hauserat auras, alienigenarum educata sit regionibus, thalami, & bonorum consortem nominasse, Transeo ad particularia; Esto, inuetitum fuerit Abrahamitico semini cum ethnica femina maritale pactum ferire, & dexteram nubentis more porrigere duas ob causas: Prima, quoniam post S. Thomam classici Scriptores existimarunt, nullo Sacramento obstrictos Iudæos, quominùs cum cæterarum nationum mortalibus, exceptis Chananæorum populis, connubia inire possent. Numerat huius effati Assertores Caietanum, Bellarminum, Azor, Thomam Sanchez, Filliucium, Magister Basilius Legionensis Appendice de matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 4 §. 1. n. 5. Altera causa est, quòd Bibliorum Interpretes, atque ex Theologis copiosa pars intelligat, quamuis iure naturali, & scripto negatum fuisset Israëlitis cum Gentilismo connubialia fœdera celebrare: at litigasse præceptum vtrunque, quoties ex nuptiali amicitia, Hebræo imminebat animæ discrimen, erátque non vulgare periculum bibendi superstitiones vanas:

Cum paganis, excepta Chananæorum gente, potuisse Hebræos connubia inire.

Basil Leg.

semotis autem his timoribus, licuisse ethnicos thalamos: Pro quo themate grauissimos Patronos idem recenset Basilios præfata Appendice, cap. 3. n. 10. Sed nihil istorum iuuare valeat nuptias cum Chananitide: omni igitur patrocinio cùm eiusmodi coniunctio destituta appareat, prorsus illicitam iudicemus, necesse est. Minorem propositionem defendo: Primùm, quia si animæ discrimen perpendamus, perpetuum imminebat à Chananæorum consortio: legimus quippe Regum 3. c. 11. *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas de Gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israël: Neque ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissimè enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos eorum*: Porrò de quibus loquutus est Dominus in lege Exodi, c. 34. v. 15. Deuteron. c. 7. v. 3. Chananæorum gentes sunt: ab his igitur cùm pronunciet is, cuius infallibile testimonium, fore vt certissimè Hebræorum animos conuertant ad sequenda idola, colligitur ex connubiis ipsorum perpetuum, & indeficiens periculum imminere, ac proinde nullo aliquando, aut tempore, aut circumstantia immaculata fuisse. Alterum est, vt concedamus, casibus quibusdam idololatriæ apparens tantùm discrimen extitisse: sed etiam absente animæ periculo inconcessæ erant cum Chananæis nuptiæ: addo, quamuis & ethnica virgo polliceretur superstitiones detestari, veri Numinis adorationem complecti: Nam, vt probatior euincit sententia, interdictum fuerat Hebræis vniuersim cum paganis matrimonio coniungi: Tutatur eruditè noster Pineda lib. 7. de rebus Salomonis, c. 4. citatus Legionensis Basilius Appendicis, c. 4 §. 1. n. 7. Atqui, vt fidem aduertunt, specialis erat prohibitio comparatione Chananæorum: Igitur, cùm nominatim excipiat Scriptura cum Chananæorum viris, mulieribúsque connubialia fœdera, sic vt construamus, subindicare videatur: nempe, cum aliis Gentilismo deditis nationibus nuptias posse inire Iudæos, quoties aut Pagani veteres exuere ritus ad Moysem conuersi; aut, si persistant in antiqua corruptela, ab eorum familiaritate nullum impendat periculum; commoda autem, & lucra deueniunt ad Hebræum, aut maritum, aut vxorem

3. Reg 11. v 1.

Exod. 34. Deut 7.

Probabilior opinio cum nullis ethnicis potuisse Hebræos matrimonio iungi.

Pineda. Basilius.

Specialiter prohibita matrimonia cum Chananæis.

at

at verò etiamsi hæ intercedant conditiones, adhuc Chananæorum connubia illicita habeantur: quid enim aliud præter hoc sit speciatim prohiberi com ipsis thosi societatem? Cur autem placuerit Creatori concessa reliquis mortalibus indulgentia priuare solos Chananæorum terminos?

Chananæi pessimis moribus homines.

Fortasse propterea commissum, quoniam eorum malitia prætergressa fuerat cæterarum Gentium scelus, & præ vniuersitate hominum ipsi ad bonum flecti difficiles: de eis quippe Sapientiæ c. 12. v. 10. *Quoniam nequam est natio, & naturalis malitia ipsorum; & quoniam non poterat mutari cogitatio eorum in perpetuum.* Quid, si & plectebantur minores propter antiquam Chanaam maledictionem, quam ille diluuij triumphator pessimæ soboli imprecatus, cùm vnius delictum quoad pœnam in omnem posteritatem transire nonnunquam velit Angelicus Theologus 1.2. quæst. 105. art. 3. ad 1. Verùm hæc generalior causa, & quam eneruare impigrum non sit.

Sap. 12.

Pœna delicti transiens in posteros.

S. Thom.

2\. *Chananæis matrimonia permissa Hebræis.*

Attamen potuisse Hebræos Chananæorum societatem per matrimonia ambire, quin aut irritum, aut illicitum fuisset coniugium, & multiplex ratio, & exemplorum bona pars, & Scripturum classicorum adsensus credibile faciunt. Exempla suppeditabunt ante legem, Abrabam, qui Ceturam Chananitidem duxit Genes. c. 25. quod nec Abulensi, nec Pereiro num. 14. displicet. Iudas quoque, cuius vxorem Chananæam extitisse manifestè propalat Genes. cap. 48. v. 2. Simeon etiam ex Chananæa femina prolem suscepit, Genes. cap. 46. vers. 10. Sed erit, vt dicant nobis, dum naturæ decreta vigebant, potuisse indiscriminatim cum quarumcunque nationum mortalibus connubialem amicitiam sanciri, quemadmodum velit Sotus in 4 distinct. 39. quæst. vnica, art. 5. Veruntamen semper fidelem cum ethnico matrimonio copulari vetitum fuit, nisi semoto periculo idololatrandi: at erant etiam tam specialiter Chananæi, quorum conuictus, & societas metuebatur magia, aliàs Abraham non adiurasset seruum seniorem domus suæ, Genes. cap. 24. ne Isaaco acciperet vxorem de filiabus Chananæorum: nec officit duxisse ipsum Chananitidem Ceturam; fecit enim post insignes virtutum probationes, cùm esset plusquàm centenarius: duxit quoque illam, quam Agaris in modum domi ancillam habuit longo tempore, secundùm Delrij existimationem ad cap. 25. Genesis: Saliani tom. 5. anno mundi 2179. num. 6. Itaque probabile est iam diu ad veri Creatoris cultum conuersam, præclara duraturæ religionis, & fidei documenta exhibuisse: Denique aliud est, florentem ætate adolescentem Isaacum periculo se obiectare, aliud grandæuum parentem Abrahamum, quem & longa probitas, & frigida senectus armabant, ne succumberet: Verùm transeamus ad scriptam legem: Occurret statim Iosuë sexto Rahab Chananitidis cum Salmone ex Israëlitarum Optimatibus coniugium: deinceps reperiemus Iudic. 14. Samsonem Philisthææ copulari: atque inueniemus, Reg. 2. cap. 3. vers. 3. Dauidem cum Maacha, filia Tholomaï, Regis Gessur, genialia fœdera celebrantem; quos, nempe, & Regem Gessuræum, nationemque falsa Deorum superstitione imbutos fuisse, interpretum vulgata cogitatio est: at Chananæam extitisse, aut ex earum nationum catalogo, quarum maritales nexus singulariter prohibiri à Legislatore Deuteronomij cap. 7. vers. 3. licet visus negasse Abulensis, quæst. 4. ad præfatum cap. 3. lib. 2. Regum: Caietanus palam ibidem: & apertè Salianus tom. 3 anno mundi 2981. n. 5. Torniellus quoque anno mundi 1935. n. 39. at Salianus dicto tomo anno mundi 2979. n. 16. distinguit fortè haud imperitè duplicem Gessuræam regionem, alteram trans Iordanem conterminam Syriæ, proptereàque Gessur Syriæ appellatam pertinentem ad tribum Manasse; quam tamen non possedit: *Noluerunt enim* (ait Scriptura Iosuë c. 13.) *disperdere filij Israel Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel vsque in præsentem diem:* Pro quibus remittit lectorem ad Adrichomium in Manasse 2. num. 57. qui planè hanc collocatam Prouinciam intra ditiones Israëlitis pollicitas astruit; Huius tractus Dynastam fuisse vterque asserit Tholomai, cuius filiam Dauid vxorem duxerat, ex eàque orti Absalon, & Thamar: Altera Gessur extra limites Iudæorum posita prope Amalecitas, de qua prædas agitabat Dauid, vti Regum Historia monstrat lib. 1. c. 27. v. 8. cùm moraretur apud Achis: atque consentientia docuit tomo 5. anno mundi 2589. n. 2. quæ & à Torniello constabilita anno mundi 1979. n. 4. Et sanè Gessur, de qua præfato, c. 13. Iosuë liber ad Chananæos pertinere, & quam Ptolomæus Gentilis Monarcha moderabatur, docet Andreas Masius ibidem: quod indicare septuaginta Seniorum versionem benè aduertit, cùm de suo addunt, τὸ Χαναναῖον; sic enim habet translatio: *Et non exterminauerunt filij Israel ipsum Gessuri, & ipsum Machati, & Chananæum:* Planè quisquis ille Collector est nominum Hebræorum castigator editus à nostro Bonfrerio: *Machati* (ait) *vrbem Amorrhæorum esse supra Iordanem iuxta montem Hermon, de qua exterminare non valuerunt filij Israel Machatæum;* Quibus subscribit Sanchez in lib. 1. Regum, c. 27. n. 3. At erat Amorrhæus ex sectis Chananæorum, quibuscum nuptias, & fœdera prohibuit Dominus, Deuteron c. 7. Gessuram à Chananæis occupatam docet Bonfrerius in v. 2. c. 13. Iosuë; Iosephus Stephanus Oriolanus Antistes libro de vnica Religione, c. 20. Disquiramus etiam de altera illa Gessur, quam deprædabatur Dauid, an fortè ipsa ad Chananæam spectat? Quidni autem? Solidè quippe Nicolaüs de Lyra ad c. 27. lib. 1. Regum, de spoliis Gessuræorum agens: *Nec ipse Dauid peccauit* (ait) *prædictos infideles interficiendo: quia manebant infra terminos terræ promissionis, quorum habitatores fuerunt à Domino condemnati ad mortem, vt dictum est suprà frequenter in libro Iosue & Deuteron. & Num propter quod filij Israel poterant eos licitè occidere, habita opportunitate, & bona eorum occupare:* Sunt autem Chananæi, quos delendos ab Hebræis præceperat expressim Deuteronomij cap. 7. & c. 20. fuitque Abulensis in hanc solutionem propensio q. 6 & 53. c. 27. lib. 1. Regum: quæ dixisse aptius sit, quàm sine testimoniis asserere, speciali oraculo incitatum Dauidem ad deuastandas circumpositas regiones profectum; Si quis aduersùs hæc nodus, ille maximè: quoniam parcendo Gessuritis, atque Machatæis, dux cum exercitu Hebræorum, peccasse videatur, at, quid de his sentiendum, ostendemus num. 4. Siue igitur vnam Gessur sub Palæstinæ circulo locatam meditemur, siue excepta hac alteram: vtranque verosimilius est, Chananæos accolas habuisse, ac proinde Maacham Dauidis contboralem Chananitidem fuisse.

Abulens. Perer. Gen. 25. Gen. 48. Gen. 46. Gen. 24. Sotus.

Cetura ex famula vxor Abrahæ primaria.

Delrius. Salian. Iosuë 6. Iud 14. 2. Reg. 3.

Maacha Dauidis vxor, num Chananæa?

Deut. 7. Abulens. Caiet. Salian.

Duplex Gessur, & ad quas ditiones pertinerent?

Iosuë c. 13. Adrichom. 1. Reg. c. 27. Masius. Septuag. Hieron. Sanchez. Lyra. Deut 7. Abul. Torniel.

Accedamus ad Patronos sententiæ huius: & in primis, quis Rahab, quam de Chanaan fuisse 3.

omnes

omnes admittunt, connubia eum Salmone damnauit? Approbat S.Thomas 1.2. quæst. 105. art. 3. ad 1. & clariùs art. 4. ad 6. Approbat Abulensis quæst. 58. in cap. 6. Iosuë, & q. 10. ad c. 1. Matthæi: Sed his non vtemur propugnaculis, quoniam alibi S.Thomas, videlicet, in 4 dist. 39. quæst. 1. art. 1. ad 1. cogitasse videtur, Chananæorum nuptias nullis circunstantiis extra vitium fuisse, atque Abulensis varius est citatis, aliisque locis: neque ob parem causam Caietanum testem adhibebimus; quorum igitur pro nobis est citra ambages, consensus, sunt; Nicolaus de Lyra ad cap. 3. libri 3. Regum, & ad cap. 1. Matthæi in verba illa: *Naason autem genuit Salmon.* Dionysius Carthusiensis ad cap. 3. lib. 2. Regum, & ad cap. 3. lib. 3. Regum: Serarius quæst. 50. ad cap. 6. Iosuë: Magallanez in idem cap. sect. 2. annot. 4. num. 5. ad cap. 1. Matthæi, in verba illa: *Salmon autem genuit Booz de Rahab.* Maldonatus, Claudius Guilliaudus, Alfonsus de Auendaño, Thomas Beauxamis tom. 1. Harmoniæ euangelicæ: Ioannes Suarez, Episcopus Conimbricensis, tract. 6. in cap. 1. Matthæi: Barradas tom. 1. lib. 5. cap. 8. ad cap. 7. Deuteronomij: Lorinus vers. 3. & 4. Pineda lib. 6. de rebus Salomonis, cap. 4. num. 7. Cornelius in cap. 7. Deut. vers. 3. Salianus tom. 3. anno mundi 3012. num. 118. & anno 3048. num. 5. Gaspar Sanchez ad cap. 3. lib 3 Regum, num. 4. P. Azor. tom. 1. lib. 6. cap. 12. Laiman. tom. 2. tract. 10. part. 6. cap. 16. n. 2. Becanus in Analogia, cap. 20. quæst. 3. Bonfrerius ad vers. 16. cap. 34. Exodi: Basilius de Leon 1. part. variarum, q 4. expositiua, cap. 8. & tomo de Matrimonio Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico; cap. 4. § 1. num. 7.

S Thom. Abulensis. Caietan. Lyra. Carthus. Serarius. Magall. Maldonat. Guillaud. Auendaño. Beaux-amis. Io Suarez. Barradas. Pineda. Sanchez. Azor. Laiman. Becan Bonfrer. Basil. Leg.

4\. *Chananæis quorsum vitam concedere potuerint Hebræi victores.* Deut. 7. 2.

Iam, quæ sint Asserti huius momenta, discutiamus: Primum, eodem cap. 7. Deuteronomij, quo interdicuntur nuptiæ cum Chananæis, seuerè præcipitur victori populo Hebræorum, delendam penitùs gentem inimicam: *Percutiece* (inquit) *vsque ad internecionem, nec misereberis earum, non parcet eis oculus tuus, ne sint in ruinam tui:* Atque hoc tam austero mandato publicato, nihilominùs absque piaculo ex trita opinatione Interpretum Rahab Chananæam, *& domum Patris eius* (Iosuë cap. 6. vers. 25.) *& omnia, quæ habebat fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israel:* Cuius simile facinus aliud Iudicum cap. 1. Nam, cùm Luzam, Palæstinorum vrbem, Israëlitæ obsiderent, hominem de Chanaan, qui introitum ciuitatis præliaturis ostendit, capto oppido, liberum cum omni cognatione dimiserunt citra Numinis indignationem ex communi Explanatorum sententia: At celebris in primis fama indulgentiæ erga Gabaonitas Iosuë cap. 9. Et poterat Dux magnus inuiolato iureiurando fraudibus extortam pacem denegare: poterat in ore gladij consumpsisse vniuersos accolas secundùm Augustinum quæst. 13. in Iosuë: Abulensem quæst. 17. in cap. 9 eiusdem voluminis: Magallanium sectione 2. annot. 3. num. 6. parcitum tamen iisdem meritò, & illæsa religione supernis debita decretis, auctores sunt Augustinus indicata, & sequenti quæstione: Ambrosius lib. 1. de Officiis, cap. 29. & lib. 3. cap. 10. ad cap. 9. Iosuë. Lyra, Caietanus, Andreas Masius, Dionysius Carthusianus artic. 18. Abulensis quæst. 30. & duabus, quæ sequuntur: Serarius quæst. 8. Magallanius vbi suprà: Salianus tom. 2. anno mundi 2584. num. 157. Iosephus Stephanus, Episcopus Oriolanus, libro de vnica religione, cap. 20. Frater Ioannes Marquez in Gubernatore Christiano, libro 2. cap. 23. Basilius de Leon Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 4. §. 1. num. 9. atque in simili proloquutus Torniellus tom. 2. anno mundi 3043. num. 3. Caietano duce de reliquiis Chananæorum montis Libani, quos rebellionem meditatos compressit Salomon, & viuere permisit: Legimus quoque Iosuë cap. 13. vers. 13. *Noluisse disperdere filios Israel Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel:* Quas quidem sedes spectasse ad Amorrhæos Tostatus concesserit ad dictum versiculum, noster quoque Magallanius: sed vterque quò saluent à scelere Moysem tum populorum ducem, quòd impiam nationem non extinxerit, cogitant nescio quas aduentitias gentes terrarum illarum colonos fuisse: quare cùm de Chananæorum stirpe non essent Machatæi, Gessuræique, parcere eis absque noxa potuerunt Hebræi: Verùm quibuscunque orti patribus hi Idololatræ, siue à Chananæis genus deducerent, seu ab aliis, percunctari liber, an contumaces perstiterint in Deorum superstitionibus, an sponte conuersi ad verum Numen, quemadmodum Gabaonitæ? quòd si errorem veterem deponere noluerunt, viuere cum tranquillitate, suóque frui patrimonio haud sinere potuerunt Iudæi impunè, vt contendit fusè Tostatus in cap. 17. libri 1. Regum, à quæst. 16. Exodi, prolato, cap. 17. & Deuteronomij 20. Nam Exodi cap. 34. omnes illarum regionum possessores indiscriminatim complectitur, vers. 12. & 15. & hac causa aduertit Caietanus, cùm Esdras lib. 1. cap. 9. maritos Hebræos à Paganis vxoribus separaret, æquè diuisit Ammonitides, Moabitides, Ægyptias, ac procreatas ex Chananæorum sanguine: quoniam Ammonitæ Ægyptij & Moabitæ illi suas inter Chananæos, domos, & possessiones habebant: Quid quòd Abulensis infinitis locis, & Magallanius sæpè perhibent, negatas amicitias Hebræis cum quarumcunque nationum mortalibus, quales nunc memoramus, nisi magna aliqua causa ostendatur sufferenti gentem abominandā, & quæ scandalo, atque præcipitio esse possit fidelium congregationi? Sin autem concedamus Iudaïsmum complecti voluisse Gessuræos, quidni licitè indultum illis dicamus, quemadmodum Gabaonitis parcitum est? Permittamus igitur Chananæos fuisse, cùm peregrinos extitisse, nullos testes habeamus, & dicamus peccasse quidem Israëlitas, quoniam non deleuerunt, vt Carthusianus planè ad nominatum Iosuë c. 5. asseuerat: Iosephus Stephanus nuncupato libello de vnica religione, cap. 21. Bonfrerius ad c. 16. & 17. Iosuë. Et sanè absque vlla Imperatoris negligentia, vtpote facientis quantum possit, vt de Iosuë in pari omninò materia tradit Abulensis q. 9. ad cap. 2. Iudicum: nam, quæ eo capite recensentur, perpetrata fuisse vsque ad versiculi septimi Acta, dum inter viuos numeraretur Iosuë, autumant Lyra, & Richelius in eum locum: Tostatus q. 1. Aut certè, vt mitiùs agamus, & pro instituto, in quod ferimur, putemus populos istos pacem ab Hebræis postulasse posthabitis Gentilium ritibus, & sic aggregatos fidelium conuentui.

Iosuë 6. Iudic. 1. *Gabaonitas num delere potuerit Iosue?* Iosuë 9. August. Abul. Magal. Ambros. Lyra. Caietan. Masius. Carthus. Abul. Serar. Magal. Salian. Stephanus. Marquez. Basil. Torniel. *Gessuræis & Machathæis Iosue cap 13. cur pepercerint Israëlitæ?* Tostat. Exod. 34. Caietan. 2 Esdr. 9. Dionys. Stephanus. Lyra. Tostat.

5\. *Num Hebræi amicitia cū Ethnicis vti poterant?*

Huius formæ argumentum est, quod à fœdere desumitur: nanque iidem Exodi, & Deuteronomij locis prohibentur Israëlitæ amicitiam, & concordiam

concordiam ſtabilire cum Chananæis: quod tamen ita interpretatum volunt ad verſ. 3. cap. 7. Deuteronomij, Lorinus noſter cum Leonardo Mario, modò illi perſiſtant in falſo religionis cultu; poſſe tamen ad ſocietatem recipi conuerſos ad Iudaïſmum: Sed pacem conceſſim Gabaonitis, quot approbarunt teſtes numero elapſo? Vide Lorinum loco nuper monſtrato: Becanum Analogiæ cap. 17. Salianum tom. 6. anno mundi 3894. num. 28. Claudium Rangolium tom. 2. in lib. 1. Regum, quæſt. 42. ad verſum 10. cap. 21. Æqualis probatio ab illis verbis cap. 23. Deuteronom. verſ. 3. *Ammonites, & Moabites etiam poſt decimam generationem non intrabunt Eccleſiam Dei in æternum*: Quæ verba communiori ſignificatione conſtruuntur de Magiſtratu, & loco honoris inter ciues: & tamen Achior Ammonita, de quo cap. 14 Iudith, principem dignitatem obtinuit inter Bethulienſes, auctoribus Serario quæſt. priori ad citatum 14. cap. Saliano tom. 4. anno mundi 3346. num. 106. Ruth Moabitidis poſteritas ad faſtigium gloriæ aſcendit: nam Obed ex Iudicibus fuit ex Rabbinorum fide: Dauid, eiúſque, & filius, & nepos, imperij habenas rexêre: Denique, vt itaxetint Hebræus ad idololatriam muliebres blanditiæ, & lenocinia (nam hæc potiſſima cauſa Canonis, & ſtatuti huius,) ſed non à ſolis Chananæis virginibus tam peſtilens contagio: decepêre quoque aliarum regionum puellæ; à quibus deprauatum ſcientiſſimi Salomonis cor, cùm iam ſenex eſſet, vt ſequeretur Deos alienos? Equidem ab Ægyptia aliqua, vt multis placet, ab Ammoniticarum, Idumæarum, Moabiticarum femineis illecebris: atque eædem hæ deceptrices apud Eſdram lib. 1. capit. 9 verſ. 1. Quid, quòd præfato Regnorum loco indicatum non leuiter, eſſe has ex gentibus, ſuper quibus dixit Dominus filiis Iſraël: *Non ingrediemini ad eas, neque ingredientur ad veſtras: certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos earum?* Ergo colligentes hactenus diſperſa: ſi, prohibente Deo, ne viuerent Chananæi, ſeruari potuerunt licitè: ſi pacem vetuit, atque amicitiam; abſque piaculo tamen cum iis initum fœdus: ſi Ammonitas, Moabitáſque in ſempiternum è dominatu excluſit; & tamen iure ſummam poteſtatem adepti ſunt: Quamobrem quoque non de connubiis aliqua poſſit eſſe exceptio? præſertim verò cùm oſtenderimus, diuino edicto æquè comprehenſas virgines ex Moab, ex Idumæa, ex Ægypto, ex filiabus Ammon? monſtrauerimus quoque non minùs aptas ad illaqueandas animas mulieres aliarum prouinciarum (cum quibus tamen noſtri thematis aduerſarij connubia permittunt Hebræis,) quàm ſint Chananitides?

Lorinus.
Marius.
Becanus.
Salianus.
Rangolius.
Magiſtratu & honoribus donari an potuerint apud Hebræos Pagani?
Deut. 23.
Iudith 14.
Serar.
Salian.
3. Reg 11.
1. Eſdræ 9.

6\. Sed, quando ſtatuerimus, poſſe connubialia pacta inire Hebræos, pariter atque Chananæos; illud diſquirendum breuiſſimè, quibus tandem conditionibus? Communiſſima Scriptorum opinatio eſt, deſiderari ante pollicitas nuptias infidelis comparis ad Moſaicos ritus conuerſionem: quippe præcepti vetantis coniugia ſcopus eſt, ne ruinam pariat ethnica coniux marito, & ex veri Numinis adoratore, falſorum deorum cultorem faciat: vxore autem ſalutari doctrina imbuta, nullum ſupereſt diſcrimen: Arridet hoc placitum: quin & iungimus, non vtcunque inſtructam debere admitti ad thalami conſortium; ſed probè, ſufficienterque edoctam veram religionem: ne, ſi leuis tantùm inſtitutio ſit, facilè ad priſtina reuertatur, & occupatam amoribus ſocij mentem debili ictu proſternat: Verùm, vt hæc ſit communiter à contrahentibus obſeruanda norma; quibuſdam tamen caſibus contingere poſſe æſtimamus, vt Hebræus Paganam virginem, quin ante nuptias ethniciſmū contempſerit, licitè ducat aut è conuerſo, marito iungatur Iudæa puella, qui nec ante coniugium, nec poſteà, receſſerit à vanis ſuperſtitionibus: Sic Maacham, Regis Geſſur filiam, de qua Regum libr. cap. 3. verſ. 3. de qua nos ſuperiùs numero 2. antequàm deponeret errores Deorum, Dauid vxorem accepit: *Fiducia* (inquit Caietanus) *trahendi eam ad cultum veri Numinis; & quia opus erat illi fauore vicinorum Regum*: Atque hinc fuiſſe Chananæam, ſatis probauimus loco nominato: Sic abſque ſcelere aliquo Euphrataei illi de Bethlehem Iuda, de quibus Ruth cap. 1. Mahalon, ſcilicet, Chelion fratres copulati ſunt vxoribus ex Moabitarum genere, iis vetera dogmata ſemper retinentibus, vti Rupertus, Tuitienſis Abbas, libro 1. in Matthæum adſignificat: clarè teſtantur Abulenſis quæſtione 14 in cap. 1. Ruth: Serarius quæſtiuncula 11. idem caput; Et quidem potiſſimam cauſam faciunt, ne abſque prole diſcederent, quippe cùm redeundi ad patrios lares propter temporum miſeriam, vicina ſpes ablata fuiſſet: Quod etiam Eſther Aſſueri idololatræ amplexibus ſuccubuerit, honeſtas rationes accumulat Salianus tom. 5 anno mundi 3596. numero 44. nempe, ſperabat trahi poſſe Imperatorem ad veri Creatoris agnitionem; potuiſſe ex his nuptiis non mediocria emolumenta deriuari ad fidelem Iudæorum conuentum: At ſine perſonarum expreſſione defendunt pronunciatum, Gaſpar Sanchez in cap. 1 Ruth, numero 11 & multis allatis probationibus Magiſter Baſilius Legionenſis Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 3. numero 10, cap. 6. toto: Itaque, ſi grandis, & eximij alicuius emolumenti affulgeat radius, vrgeátve neceſſitas iuſti, atque æſtimandi ponderis, aderit fideli coniugi propitium Numen: & quemadmodum Saram, Iuditham, Eſtherem tutatus eſt, defendet, virtutis gratiâ, periculis ſe obiectantem: Adſentient nobiſcum, credo, qui ſine peccato contrahere hodierna tempeſtate aſſeuerant Catholicos cum hæretica lue apud Germanos, Gallos, Poloniam, aliaſve gentes prauo dogmate infectas: Recenſet graues noſtri Ordinis viros Baſilius de Leon nominata Appendice cap. 5. num. 2. nam certè, vt peſtilens admodum fuerit Chananæorum toxicum, vix tamen conferendam eorum malitiam cum aſſeclis Caluini, atque Lutheri, cæterorùmque Monſtrorum dicas: Confert vtriuſque ætatis geſta, & mites opinabere Chananæos, cæteróſque Iudæorum hoſtes, præ nouiſſimarum hæreſum inaudita vaſtitate, rapinis, incendiis, ſacrorum iniuriis: vnus Antichriſtus potens vincere malitia ſceleſtiſſimam fæcem.

Quæ deſiderata conditiones, vt Hebræam ethnicam fœminā licitè ducerent?
Potuit Hebræus aliquādo ethnicam ducere, quæ nō abiuraſſet ſuperſtitionē,
2. Reg. 3.
Ruth. 1.
Rupert.
Abulenſ.
Serar.
Salian.
Sanchez.
Baſil. Leg.
Catholici Hæreticam vxorem ducunt.

Supereſt, reſoluamus poſita num. 1. Quòd igitur Scriptura affirmet aſſeueranter Regum 3. cap. 11. v. 2. *Certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos eorum.* Dicimus, obiectum huius clauſulæ ex illis eſſe, ad quæ magna Dei ſcientia fertur, illa, per quam Numen fauſtè guber- 7.

Locus ex Regum 3. c. 11. declaratus

Scientia conditionata Dei prenūtiata subiunctam.

nat, & atingit futura conditionata: Sensus igitur oraculi huios est: Si Chananæas ducant Hebræi non benè doctas vetam religionē, si absque Dei instinctu, si præter vrgentes, grauésque rationes; si reuertentes ad vomitum non dimittant, non interdicant thoro, & societati; positis his cieumstantiis, *certissimè* auertēda ab vxoribus corda vitorum: lapsuros affirmat citra dubium; non tamen, quia necessaria, aut vtilis sit vt hæc infallibiter eueniant, qualitas aliqua, siue physicè, siue moraliter, prædeterminans: voluntas ipsa, sponte sua, & impræmota, manus dabit impietati; fixum hoc, constánsque adiuspleta, quam declarauimus, cōditione: Nam, quæ maior huius propositionis virtus, quàm illius Genes. cap. 11. vers. 6. *Cæperúntque hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant?* At continuò legimus destitisse vers. 8. *Et cessauerunt ædificare ciuitatem*; Fuit igitur prior enunciatio conditionalis, id est, nisi homines illi fanatici diuinitùs immisso obstaculo præpediti fuissent, inchoata ad exitum perduxissent: Sic construxēre ex firma interpretatione Peterius lib. 16. in Genesim, num. 95. in cap. 11. Suarez in Opusculis libro 2. de scientia futurorum contingentium sub conditione, cap. 1. numero 11. Arrubal. tum. 1. in 1. partem, disp. 44 cap. 4. num. 9. Par est momentum vulgatissimi, & minacis effati apud Ionam cap. 3. vers. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur*, Et tamen salua facta est per pœnitentiam vrbs iniquitatis: hic autem subintellectam conditionem. quanti ex veteribus, quota nouorum pars assenetauit? Lege Isagogen nostri Christophori Castrensis ad Prophetas minores lib. 3. de Vaticinio, cap. 9. Cantapretensem lib. 4. hypotyposeon, cap. 1. §. *Sicut duplices*, &c. & lib. 9. regula 3. Explanatores Ionæ, Montanum, Cornelium à Lapide, Sanchez, Castro, Riberam, Abulensem quæst. 7. in cap. 18. Deuteronomij; Fortasse Ionam latebat, placandam iratam diuinitatem, modò doluissent Niniuitæ, Putat omninò Sanchez scribens in Ionam: atque nonnunquam latuisse quædam ex his, quæ prædicerent Vaticinantes, existimarunt Abulensis ad Deuteronomij caput citatum, ibidémque Lorinus ad versum 21. Cornelius proœmio in Prophetas maiores, quæst 2. Augustini suffultus vmbra 7. de Ciuitate, cap. 32. Ambrosij libro 1. de Abraham, c. 8 Gabriel Aluarez tom. 1. in Esaiam, ad versum 5. cap. 38. Martinez hypotypos. lib. 4. cap 1. §. *Quamuis Propheta*, &c Sed nostri parum interest nunc, quid Ionam fugerit; Deum assecutum esse contendimus, non dissipandam Niniuen: erat autem hoc ex futuris contingentibus, sub conditione pœnitentiæ, nempe, & luctus, quamuis prophetæ verba absolutum quidpiam indicarent: ergo sententia illa: *Certissimè auertent*, etsi absque additamentis prolata, conditionem imbibit; denotáque in cōditionalibus modus absolutus loquendi, non minùs certò cognosci à Deo, quæ absolutè futura sint, quàm sub conditione exitura:

Gen. 11.
Regula: Conditio subintellecta in enunciationibus, quæ videntur absoluta.
Pereira.
Suarez.
Arrubal.
Ion. 3.
Castro.
Cantapr.
Montan.
Sanchez.
Ribera.
Prophetas vaticiniorū significatio latebat aliquando.
Abulens.
Lorin.
Cornel.
August.
Ambros.
Aluarez.
Martinez.

8\. *Vera Prophetia, vt à falsa discernatur.*

Verùm ex his subinferri euincas, confundi bonam cum falsa Prophetia, nec superesse notas cæterarum vaticinationum; Ponamus à mendace promissum Niniuiticum occasum; Stante vrbe, si coarguere statuamus, erit, vti satisfaciat, prædictioné accusari non debēre quoniā à conditione, exitus rerum pendebant: quare, nisi interpositus fuisset lugentium dolor, euertendam, præter dubium, ciuitatem: Respondeo, hanc Charybdim nullam scholarum subterfugere posse: nam, quid dicant omnes? Patet aliter Ionam loquutum; aliter Niniuitis accidisse: Trita est S. Thomæ animaduersio 1. part. quæst. 19. art. 7. & 2. 2. quæst. 171. artic. 6. ad 2 de Prophetia *ex præscientia*, quæ sola Dei operatione adimpletur: & vaticinio, *ex iudicio operum*, Quod consueuit mutari quoad verborum sonum, non iuxta intellecta, quemadmodum Ionæ contigit: verùm à præsenti inuolucro non liberat distinctio isthæc, quin hinc arma obiicienti ministrantur; Quando igitur Deus per se ipsum, aut per Ecclesiam non reuelat nobis, quæ sit vera, & indubitabilis Prophetia, coniectatur Abulensis quæst. 7. in cap. 18. Deuteronomij, certam, exploratámque eius fidem haberi non posse; sed præsumptionibus vtendum: nempe, inprimis euentus rerum considerandi, quemadmodum idem sacer Deuteronomij textus versu. 21. admonet: vitæ sanctitudo cogitanda: nam perseuerans donum vix vnquam repertum in mente criminosa: scopus vaticinationum maximè discutiendus, quid hortentur, quid suadeant; spectanda acriùs erga Maiores obedientia, erga omnes modestia, qua popularis auræ cupidine rapiatur; Sed de his ad amussim Gerson 1. parte, tractatu de distinctione verarum visionum à falsis, Cardinalis Turrecremata prologo ad reuelationes S. Birgittæ à cap. 1 frater Ioannes de Castaniza præfatione ad insinuationes diuinæ pietatis S. Gertrudis Moura opusculo 1. de incantationibus sect. 2. cap. 3. num. 35. Ludouicus velluga in vita duorum c. 15. primi præludij; ex nostris P. Christophorus de Castro Isagoga ad minores Prophetas, libro, 3. de Vaticinio, cap. 14. atque ex illo. P. Lorinus ad vers. 71. cap. 18 Deuteronomij, P Ribera libro primo vitæ S. Theresiæ, cap. 2. breuiter, & perspicuè P. Gabriel Aluarez ad v. 5. c. 36. Isaiæ; qui num. 6a. probè monet, diuinæ maiestatis, cuius vice loquuti Prophetæ, interesse, vt populi quoquo modo intelligant, vaticinia prophetalia, quæ absoluta vidēbātur, conditionalia fuisse, ne imperce pta Dei voluntate, legatum illius tanquam vana garrientem, despectui habeant.

S. Thom.
Abulens.
Deut. 18.
Gerson.
Castro.
Lorin.
Ribera.
Aluarez.

Tantùm restat dicamus, eum iuxta veriorem Interpretum speculationé prohibitum fuerit Hebræis thorus nuptialis quaruncunq. prauarum nationum quippe timor idololatrandi ab omnibus, trahendiq. ad sectā impiam, quid supra hæc artulerior specialia præcepta pro Chananæorū nuptiis: Respondeo, ex peculiari interdicto deriuari, plures, potioresq. causas desiderari, si Chananæa ducenda fuisset Hebræo, quàm si aliarū Prouinciarum virgines, atque diutiùs instruēdam, si Iudaïsmum amplecti cupiisset, Chananitidem. Ita Nicolaus ad c. 3. lib. 3. Reg. Velut si dicamus, Hæreticorum omniū detestanda cōnubia, societatem, alloquium; sed præ omnibus Caluini, pessimi vtpote tabulæ, asseclas vitandos: At difficilior hinc emergit quæstio: quamobrem præ cæteris gentibus solis Chananæorum incolis interclusum ostium, ne matrimonio iungantur Israëli? Nam certè, quanta esset Numinis indignatio aduersùs Amalecitas, indicat Exodi liber, cap. 17. vers. 14 & 16. *Delebo enim memoriam Amalec sub cælo, & bellum Domini erit contra Amalec à generatione in generationem.* Et Deuteronom. cap. 25. vers. 17. *Memento, quæ fecerit tibi Amalec in via*, &c. Iam de duobus aliis populis eiusdē Deuteron. c. 23. v. 3.

9\. *Cur specialis prohibitio aduersus nuptias cū Chananæis: quidue obligaret.*
Lyran.
Exod. 17.
Deut. 25. & 23.

Ammonites

Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in æternum. Non facies cum eis pacem (vers.6.) *nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum:* Quin & Idumæi non minùs inhumani fuisse contra Iudæos leguntur Numerorum cap. 20. vers. 18. quàm fuerint Amalecitæ de Ægypto, quantis malis oppresserit Abrahæ progeniem, otiosum est referre: harum igitur Gentium, quarum in Hebræos Vatinianum odium, quamobrê non interdictus Hymeneus sub iisdem sententiis, quibus vetitum Chananæorum coniugium? Dedi sub finem numeri primi aliquas causas: nunc addo ex S. Thoma 1.2.q. 105. art 4. ad 6. & Abulensi quæst 4. in cap. 3. lib. 2. Regum; non Amalecitarum, Idumæorúmve, aut Moabitarum regiones promissas fuisse Iudæis, sed Chananæorum agros: cùm igitur distarent aliæ illæ nationes, Chananitæ autem intra eosdem terminos habitarent, erant instar proximæ occasionis, præsentisque Chananæi, cùm exteræ illæ gentes remotam solùm occasionem facerent; Numen igitur præcauere volens fidelis, & amati popoli lapsum; à viciniori occasione maximè abstinendum præcipit: nam ab hac summum consueuit discrimen pullulare; Declaro isthæc. Deuteronomij cap. 20. bellorum leges præscribuntur: sed alia cum peregrinis nationibus, alia cum Chananæis obseruanda proferuntur: nempe, exteris pacem concedere licuit: contumaces autem delere visum, at seruatis mulieribus, atque infantibus: *De his autem ciuitatibus,* (inquit,) *quæ dabuntur tibi, nullum omninò permittes viuere: sed interficies in ore gladij Hethæum, videlicet, & Amorrhæũ & Chananæum* &c. Quæ huius differentiæ ratio? *Ne fortè* (ait) *doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt Diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum*: Sed nónne aliarũ prouinciarum incolæ poterant scandalo, & ruinæ esse Hebræorum fidei? Poterant quidem: at erat occasio illa remota, hæc proxima; & ante oculos posita; Quid, quòd amor ille vanissimus, quem carnis illecebræ generant, ad præsentia tantùm attentus est: audi eius Mysten Propert. lib. 2. elegia 21.

Num.20.
S.Thom.
Abul.
Occasio in proximo nimium periculosa.
Deut 20.
Propert.

Vnum erat auxilium, mutatis Cynthia terris:
Quantùm oculis, animo tam procul ibit amor.

Procul igitor locatos Ægyptios, Ammonitas, Idumæos facilè obliuisci poterant Hebræi: periculum impendebat à Chananæis, quoniam præ luminibus, & coràm habebant illos: quando itaque licuerint Hebræis iugales tædæ Chananæorum, coniuge præsertim ethnicâ Deorum inania portenta abhorrente, potuit Canticorum sponsus, etsi Hebræus domo, sanguine, religione, puellam ex Libani Chananæis vxorem ducere: quippe cùm virginis sola virtus insignis Principem ad has nuptias contra affinium, cognatorúmque vota adamantinâ quadam vi raptaret; persuasum habebat, eam feminã, quæ ante agnitum plenè Deum verum talibus affulgebat ornamentis, fideliũ, vt pene mores superaret, essétque Iudæis erubescentiæ Gentilis virginis modestia: hanc sanctis imbutam disciplinis, marito non offendiculum futuram, sed stimulum ingentem ad omnem penitùs honestatem, pietatémque.

Suerlogi Anteloq. in Cant.

SECTIO II.

Statutis quæ obsistere valeant, refero & dissoluo: discussa ad longum verba ex Numerorum libro de Hebræorum coniugiis; obiter lux sententiæ Pauli epistolæ ad Hebræos: examinata Canonum synodi Trullanæ auctoritas,

CONFLICTVA igitur nobis primus à verbis Numerorum cap. 36. versu 7. *Omnes enim viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & cuncta feminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus; sed ita maneant, vt à Domino separata sunt:* His quidem sententiis P. Pineda lib. 7. de Salomone, cap. 4. P. Gaspar Sanchez ad cap. 3. lib. 3 Regum, Num. 4. existimant, vetitum Hebræis cum quarumcunque prouinciarum habitatoribus matrimonialia pacta firmare; siquidem nec licebat quosuis etiam Israëlitas ducere; sed eiusdem tribus circulis comprehensos: At dicturus sit Abulensis quæst. 58. in cap. 6. Iosue ad 1. argum quæst. quoque 10. in cap. 1. Matthæi, prohiberi sanè Hebræis coniugia alienarum tribuum: pagani autem & gentes omnes extra Palæstinam locatæ, quemadmodum nullius tribus sunt; ita nec alienæ; quare proposito edicto non contineri nationes ethnicas: Verùm hæ tantùm argutiæ sunt: nam ponamus deuolutam aliquando ad feminas possessionem, & bona auorum: nubant Ægyptio, aut Idumæo; iam illa hæreditas ad nullam tribum spectabit, ad nullam redeunte Iubilei sacro otio, remeabit: siquidem Idumæus, aut Ægypti incola nullius tribus est, quemadmodum prosequitur Abulensis: Quid hinc deriuetur? Equidem non ita manere tribus, *vt à Domino separata*. cùm quando à Domino facta est sortitio, illa agrorum pars ad aliquam spectaret tribum, nunc ad neminem ex tribubus referatur, quod legi à Moyse latæ nominato loco Numerorum planè contradicit: Patet igitur, non potuisse coniugia celebrari inter Gentiles, atque Hebræos; Quòd si affirmaturus sis, verum esse, donec Paganus quisque veteres detestaretur ritus prauæ religionis: his autem depositis, potuisse ad thalamos admitti, vti habet communis Auctorum existimatio, probántque diuersa exempla; Huiusmodi tamen suffugio aduersatur: quoniam ethnico etiam proselyto facto, adhuc eadem sequantur incommoda; etsi enim noua religionis intemeratæ professio, fideli illum populo aggregget spiritaliter, at Hebræum non constituit, neque ad tribum aliquam reducit; Hæreditas igitur ad eum deuoluta ad nullam tribum pertinebit, cùm ipse nullius tribus existat; igitur penes hæc æquales sunt Gentiles, atque proselyti: at hac causâ prohibita cum Ethnicis coniugia monstrauimus, igitur & idipsum de conuersis ad Iudaïsmum, sentiendum fuerit.

10.
Quæ leges matrimoniorum apud Hebræos cõparatione tribuum?
Pineda.
Sanch
Ex Num c. 36. verba enucleata.
Abul

11. Pronuncio tamen, illo Numerorum statuto non prohiberi vniuersim nuptias, aut cum aliena tribu, aut cum profanis nationibus; sed præcipi tantùm, ne feminæ, ad quas delata est hæreditas, alterum maritum ducant, quàm qui sit de tribu sua: Sic Eusebius Gallicanus, alijs Emisse-

Feminæ quibus hæreditas contingit sola prohibetur suam extra tribum nubere.
Eufeb.Gall.

nus, homil. de Natiuitate MARIÆ: Ambrosius lib. 3 Lucæ: plures apud Lorinum, Castrum, Suarez, Tenam statim citandi. Azor lib. 6. cap. 12. Antonius Perezius de authentica Euangelistarum fide, controuersia 1. cap. 23. num. 171 hunc esse finem mandati constat; quoniam plura referuntur exempla ex Scripturis eorum, qui aut alterius tribus vxores acceperunt, aut nullius, quòd ethnicas, & peregrinas ducerent; Lege Abulensem quæstione 8. ad cap. 36. Numerorum: Lorinum ad idem caput, versu 7. Maldonatum ad cap. 1. Matthæi, vers. 16 Serarium quæst. 3. in cap. 21. Iudicum: probant optimè, absque piaculo vllo vtrumque sæpè perpetratum: Causa potissima est: id namque Legislatorem præcipuè mouit, ne tribuum possessiones confunderentur: at non est necesse, horum saluandorum gratia excludi omnes personas, Ostendo istud: nam si hæreditas penes viros est, quamcunque ducant feminam, semper intra eandem tribum hæredum iure acquisita perseuerant, quoniam apud Hebræos impriмis soboles paternam lineam sequitur: notas Abulensis quæst. 58. in cap. 6. Iosuë: Iansenius concord cap 6. Suarez tom. 2. in tertiam partem disput. 2 sect. 3. §. *Secundo dicitur* &c. Tena ad vers. 14. cap 7 Epistolæ ad Hebræos. difficultate 6. sect. 3. Iustinianus, & Ribera ad eundem versum; Atque in huius stabilimen vocans Hebræorum vsum de non computandis feminarum genealogiis, de quo passim multi ad cap. primum Matthæi: Lorinus ad cap. vltimi Numerorum versum 7. Christophorus de Castro tractatu de Deipara, capit. 1 Patris igitur cùm nomenclaturam sequatur hæres, nihil refert, cuius originis fuerit genitrix: De mulieribus autem sermo vt instituatur; ex his quædam sunt, quibus obuenit aliquando vetus possessio auorum masculinæ propaginis defectu: hæ quidem, si extra tribum suam maritos accipiant, cùm paterna appellatio regnet in filiis, confunderetur vxoris patrimonium cum sponsi fundis, nam ad gnatum ex ambobus ortum vtraque confluet possessio, sed solo genitoris titulo sertento; proinde quæ pars erat agrorum ad Ephraim pertinentium, & eam attulit coniux, deinceps Zabulon substantia appellabitur, quia maritus ita vocabatur; in cæteris autem mulieribus horum quidpiam accidere necesse non est, cùm ipsæ hæredes non fuerint, vt supponimus; Concludo igitur, Numerorum Canonem de more, circumstantiis que nuptiarum apud Hebræos, de viris nullo pacto intelligendum; quoniam quacunque ab his ducta virgine, siue extera, siue domestica, nihil aduersùs decreti scopum sequebatur: non enim confundebantur possessiones; femineum verò non omnem sexum complexum fuisse, sed eum, quem hæredem esse contigerat: Sponsa autem Canticorum, cùm de Hebræorum semine non fuisset, hæres esse non poterat; atque vt esse poterit in posterum aliqua via, duxit tamen eam sponsus catentem impedimentis omnibus, tum quando coniuncti sunt.

12. Occurret Abulensis ad cap. postremum Numerorum, asseritque, difficile esse hoc interpretamenti genus: quippe Anna, verbi causa, ex tribu Ephraim nupsit Sadoc ex tribu Zabulon, sanè absque culpa, nam erat minima natu inter multiplicem sobolem; ad hæreditatem remotissimus ille titulus, cùm tot interponerentur vtriusque sexus: at, vt varij sunt humani euentus, ante tempus, & sub ipso ætatis vigore fato succubuere vniuersi; Quis tum auiti iugeris hæres? Certè Anna: At confundi possessiones necesse, cùm alterius tribus maritum habeat, cuius nomen filius sustineat; ergo à duobus alterutrum asserendum, vel quidem Numerorum verbis comprehendi feminas omnes; vel expectandum toto vitæ spatio Hebrææ virgini, an fortè casu aliquo euocti pereant, & nullo superstite, ipsa hæres scribatur; quid autem tam insolens ac postremum istud, præsertim apud populum illum cuius deliciæ, gloria omnis in matrimoniis? nondum enim beata castitatis virtus dominari cœperat; Respondeo, legem prohibere eorum connubia, quæ in spe proxima sunt capiendæ hæreditatis, non quas alit spes semota, & de longinquo tantùm prospectans; nam, quòd multi pereant fratres, & præter opinionem nouissimus fiat primus, sarò id contingit legislator autem non ad insolitos fertur euentus, sed quotidianis præcauet; ac quidem quamuis existimas Tostatus de omni femina Hebræa construendos Numerorum citatos versus; ait tamen quosdam casus pati exceptionem quæst. 8. in cap. 36. Numerorum, vt si Dynastæ cuipiam ducenda sit vxor; & Serarius quæst. 3. in cap. 21. Iudicum, posse accidere, inquit sine scelere aliquo, diuersæ tribus maritum accipiat etiam puella, quæ antecessorum hæres relicta fuerit.

Ar, si constans sit intercludi damnum omne, modò virgines, & ad quas temporum decursu deuecta est hæreditas, non alios sponsos appetant, quàm eiusdem tribus homines; sufficiebat igitur legum conditori mulieribus interdixisse connubia dicenti, *Et cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipiant*; Superflua ergo erit altera decreti pars, quæ viros perstringit; *Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua*: Respondeo, haud rarò in Scripturis duas sententias coniungi eiusdem omninò significationis, aut elegantiatum causa aut exaggerationis, aut energiæ, maioris ve firmitatis gratia, vt loquitur ipse facer Textus Genes. capite 41. versu 31. *Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis indicium est*: Exempla omnium suppeditabunt multa Martinus hypotyposeon libro 5. caput 7. sub initiis; P. Salmeron tom. 1. prolegom. 10. quinquagena 2. canone 23. nonnihilque Galarza euangelicarum institutionum lib. 2. cap. 5. & 6. P. Cornelius regulis ad Prophetas maiores, canone 25. P. Sanctius ad vers. 1. cap. 2. Ioelis; P. Peterius dispu. 2. in cap. 41. Genesis: Ribera Sophoniæ cap. 1. numero 15. Igitur, vt concedamus, id ipsum indicari duabus illis sententiis, nihil alienum à sacri vsu sermonis asseremus; Puto nihilominùs, peculiare quidpiam denotari; equidem si præcepti vis solas feminas complecteretur, sanè viris nullo Sacramento compulsis, fieri poterat, vt nullus de eadem tribu, puellam quæ maritum ambiret, vxorem ducere vellet: ac quanquam difficilis foret huiusmodi casus, præsertim cùm non vacuæ accederent virgines, sed cum hæreditate, & bonis paternis; formam autem, & genus Regina pecunia præstet: attamen, ne contingeret, & feminæ à viris despectæ tabescerent dolore, duo præcepta dedit Legislator; alterum negatiuum, muliebrem sexum conuoluens

Lorinus. Castrus. Suarez. Tena. Azor. Perez.

Abulens. Maldon. Serar.

Regula: Apud Hebræos soboles paternam lineam sequitur.

Abulens. Iansen. Suarez. Tena Iustinian. Ribera. *Regula: Feminarum genealogiæ non contexit Hebræus.* Lorin. Castro.

Abulens.

Femina cum hæreditate aliquando nubere valebat cum externæ tribus viro. Abulens.

Serar.

13.

Regula: Eiusdem sensus sententiæ geminatio, & quare.

Martinez. Salmeron. Galarza. Cornelius.

Sanchez. Pereira. Ribera.

conuoluens : alterum positiuum comparatione virorum; Poterant quidem propinquitatis iure aliis intra eandem cognationem cedere, quemadmodum docemur Ruth cap. 4. versu 7. (Ruth 4.) quanquam pudori habetur, vt Deuteronomij cap. 25. (Deut. 25.) vers. 9. insinuat; at non potuisse vniuersos mares eiusdem tribus subducere se à nuptiis, cauetur prolaris Numerorum clausulis.

14. Asseras, Paulum ad Hebræos scribentem cap. 7. vers. 14. (Hebr. c. 7.) definire; *Manifestum esse, quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de Sacerdotibus Moyses locutus est*: At, si aliquo modo fieri possit, vt diuersarum tribuum mortales coniugia inire queant, nullum superest euidens, manifestumque argumentum, Christum ex regia tribu genitum fuisse: nam, vt concedamus, probari clarè Iosephum Dauide satum esse, sed de Virginis tribu dubitatur, quoniam nullum est certum testimonium probans sponsos ex eadem tribu esse oportere; at Christi verus parens non fuit Iosephus, sed MARIA, sequitur itaque, modò certum argumentum, Christi ortum ex Dauidico stemmate probans, habere cupiamus, vt affirmemus nullis casibus licuisse tribus per matrimonia commisceri; Respondeo, probationem deriuatam ex Seruatoris genealogia, quantùm ad connubia Hebræorum attinet, firmam, & indubitatam fidem non præstare, vti optimè aduertit Abulensis in cap. 1. Matthæi, quæst. 28. Nam certè oportebat strictiùs multò obseruari Canones positos de non ineundis nuptiis cum sponsa, aut marito ethnico; quippe ab his, quemadmodum vbique proclamant Scripturæ, creabatur animabus ingens discrimen; cùm humana tantùm incommoda traherentur ex tribuum alternis matrimoniis, nempe, confundi exigua quædam agrorum spatia, Sed quis inficias ierit, nunquam permissum Hymenæum cum paganis? quod tamen si dixissent omnes, pro altero hoc pronunciato numeratemus non mediocres, nec exiguos testes, subseruitque ratio aperta; quid enim prohibet licere tribuum coniunctionem per maritales nexus quamuis ethnicorum connubia interdicta fuissent? Paulus tamen, manifestum esse asseruit, IESVM ex Iudæ nepotibus esse; quoniam sanè palàm hoc constabat Iudæis illorum temporum, vti obseruarunt Paulini Interpretes ad verba præfata, Cornelius atque Tena difficultate 6. sect. 3. Maldonatus ad cap. 1. Matthæi, numero 16. P. Suarez tom. 2. in tertiam partem, disput. 2. sect. 3. §. *Responsio communis*, &c. Ratio istorum : aut quod Breuiculi generationum in templo asseruarentur, vt primus Esdræ liber, cap. 2. secundúsque liber, cap. 7. indicat, & prosequitur multis Abulensis quæst. 26. in cap. 1. Matthæi, quibus cuiusque lineæ facilè parerent : aut fortasse, quoniam Herodes metu noui Regis, quem natum intra Palæstinam à Chaldæis inaudierat; ipsi ve postea Iudæi rumore sparso hunc esse Messiam, diligentiùs quæsierint de auorum serie, apertúmque ex hac inuestigatione fuisset, Iuda, atque Dauide satum: aut demum quoniam Paulus scribebat ad Hebræos recens conuersos, vt probat Tena præludio 4. in Epistolam illam, sectione 5. Hi autem ex Apostolorum doctrina, aut dono ipsis concesso intelligendarum Scripturarum, cognouerant dilucidè Dei Filium ex Iudæ, atque Dauidis posteritate in lucem prodiisse: atqui sanè

Num Christi genealogia probet eum ex tribu regia Dauidica ortum?

Abulens.

Iudæis palàm constabat, Christum ex Iuda stirpe esse.
Cornelius.
Maldon.
Tena.
Suarez.
Tabula genealogiarum in templo seruata.
1. Esdr. 2.
2. Esdr. 7.
Abulens.

Christi generationem scribebatur prouenire conuersis ex Iudaismo.
Tena.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

hac etiam via syllabus parentum à Matthæo concatenatus validam probationem fecerit; nempe, scribebat Euangelista in gratiam eius portionis suorum contribulium, quæ Christo adhæsit, probat ex veterum relatione Antonius Perez volumine de authentica quatuor Euangelistarum fide, controuersia 1. capit. 15. Abulensis nominata quæstione 28. in primum Matthæi caput; His igitur cùm satis perspecta fuisset Virginis, quæ Deum genuit, admiranda sanctitas, scirent quoque Iosephum insigniter probum fuisse; inferebant, dubio omni semoto, legem Numerorum cap. 36. pro connubiali vinculo positam, ab eis perfectissimè obseruatam; at eius decreti exacta forma postulabat maritandos non tantùm ex eadem esse tribu, sed eiusdem pariter familiæ; nam & Hebræa versio, & septuaginta Seniorum translatio id prædicant : ex Hebræo enim ita construit Maldonatus ad cap. primum Matthæi, numero 16. §. *Itaque restat*; &c. *Omnis filia heres hereditatis ex tribubus Israel, vni ex familia tribus patris sui, erit in vxorem, vt possideant filij Israel vnusquisque hereditatem patrum suorum*; Septuaginta consonant: *Et non circumuertetur hereditas filiis Israel à tribu in tribum : quoniam vnusquisque in hereditate tribus familiæ suæ coniungetur filius Israel*; Legis quoque finis monet : quippe terrarum iugera non solùm inter tribus diuisa, sed inter familias etiam, vt insinuat Iosue cap. 21. atque petebat ordinatæ sortitionis methodus; præcaueri ergo necesse erat, non tam confusionem inter tribuum possessiones, sed etiam inter familiarum terminos; Cùm igitur colligerent ex Matthæi Euangelio, Iosephum de domo Dauidica fuisse, inferebant clarè nupsisse MARIAM viro suæ familiæ; ac proinde, & ipsam, & sobolem ex ea procreatam, Iudam, Dauidémque atauos habere; atque equidem semel definito, virginem perfectissimo more legis decreta coluisse, firmissimum erat hoc argumentum, quamuis præbeamus eam paternarum facultatum hæredem non fuisse scriptam; quoniam eiusmodi etiam feminæ secundùm legem potiùs fecissent, si cum eadem tribu, cum eiusdem familiæ viris matrimonio iungerentur; at super hæc Dei Mater hæres extitit domestici patrimonij, quod genus fœminarum lex extra quæstionem comprehendebat; Porrò mobilem, immobilémque parentum substantiam ad Virginem Ioachimi, atque Annæ vnicam, beatámque prolem, delatam, ex priscorum testimoniis euincunt Christophorus de Castro tractatu de Deipara Maria, cap. 1. Antonius Perez allegato tractatu, controuersia 1. cap 23. numero 172. P. Vincentius Regius euangelicarum dilucidationum lib 1. cap 2. theoria 12. docent Iansenius Concordiæ cap. 6. P. Suarez tom. 2. in 3. part. disputatione 2. sectione 3 § *Responsio communis*, &c. Atque in his quidem paululùm euagati sumus, quo plenè satisfaceremus nodo, quem Numerorum sacer peperit Textus.

Perez.
Abulens.
Num 36.
Maldon.
Matth. 1.
Septuag.
Terra Chanaam diuisa inter familias eiusdē tribus.
Iosuë 21.
Deipara hæres paternorū omnium bonorum.
Castro.
Perez.
Vinc. Reg.
Iansenius.
Suarez.

15. Sed veniamus ad sextæ Synodi suppositities Canones, quos Trullanos dicunt : *Non licere* (asserit) *virum Orthodoxum cum muliere hæretica neque Orthodoxam cum viro hæretico copulari: sed si quid eiusmodi ab vllo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimari, & nefarium coniugium dissolui*: Sanè, quando communi Theolo-

Trullani Conciliabuli Canon perpēsus.

gorum, atqoe iure-peritorum iudicio admissum sit, vt peccet quidem Catholicus, si Hæreticorum matrimoniis consentiat nisi apud certas prouincias, in quibus vsus contrarium obtinuit; tamen cùm validum esse coniugium docent apud Thomam Sanchez lib. 7. de Matrimonio, disput. 72. numero 2. Basilium Poncium Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 1. num 2. alium esse Canonis Trullani sensum existimauêre apud eondem numeto 9. Couarruuias, & noster Reginaldus, ille tom. 2. in epitoma, parte 2. cap. 6. §. 11. num. 4. hic lib. 31. cap. 21. nempe, Hæretici nomen translatè vsurpandum pro infideli; quod tum ex Paulo, tum ex Concilij cæteris verbis, eorúmque cohærentia deducunt: Igitur Synodi si constare velimus sententiam, oporter intelligamus, nuptias inter fideles, infideléſque semper cassas, atque inualidas extitisse; Confirmo hoc: nam Esdræ lib. 1. cap. 9. & 10. atque Nehemiæ 2. cap. 13 cùm multa pars fidelium Hebræorum vxores ex paganismo duxissent, separantur Ethnicæ & infideles sponsæ à fidelibus maritis; Quid si equidem connubia valida fuissent, nequaquam in sempiternum à sponso diuelli poterat coniux infidelis: signum igitur est, eiusmodi connobia irrita ab initio fuisse; Præstat sanè resolutionem à posteriori hoc incboare, quoniam de Trullanis statutis longior erit dissertatio; Sotus in 4. distinct. 39. quæst. vnica, artic. 1 §. *Dubium tamen est*, &c Augustinum sequutus tom. 6. lib. 2. de adulterinis coniugiis ad Pollentium, cap. 18. affirmat dimissos Dei imperio propter idololatriam; Puto ego maritos, Nehemiæ oratione permotos, repudij libellum dedisse vxoribus, quo dato certè licebat nouam docere coniugem, vt pronunciat Axor Institutionum moralium lib. 6. c. 13. quæsito 3. Basilius Legionensis cum aliis lib. 7. de Matrimonin, cap. 50. num. 1. Itaqoe coniugatorum separatio apud Hebræos inter eos contingere poterat, qui non tantùm validè, sed etiam licitè, & absque scelere contraxerant, causa in posterum data repudiis sufficienti.

Sanchez.
Basil. Leg.
Couarr.
Rhegin.
Matrimoniū Catholici cū Hæretica, validum.
1. Esdræ 9. & 10
2. Esdræ. 13.
Hebræi poterant separari ab vxoribus, & nouas ducere.
Sotus.
Axor.
Basil. Leg.

16. Iam largiamur Trullani Conuentus definitionem intelligendam, non de Hæretico; sed de infideli, qui nunquam baptizatus fuerat, (quam tamen violentam, & improptiam explanationem existimat Thomas noster libr. 7. de matrim. disp. 72. num. 1.) quis non facilè animaduertat, haud meminisse Patres illus veterum Mosaicorum decretorum, aut respexisse ad tempora Euangelio anteriora? Quibus sanè ætatibus iure naturæ inualida fuisse eiuscemodi coniugia difficillimum erit comprobare: ostendunt Sanctius allegato libro, disp. 75. numero 7. Bellarminus tom. 2. lib. 2. de Matrimonio, cap. 23. proposit. 2. Basilius Poncius volumine de Matrimonio, lib. 7. cap. 41. numero 2. Sed, nec posse ex veteri depromi testimonia Instrumento, idem optimè notauit; vnicum quippe Esdræ factum quo solo vtuntur subsidio contrariæ factionis Scriptores, fragili adiumento esse & ipse ostendit, & nos commonstrauimos numero præcedenti: igitur nuptiæ illæ, neqoe ex naturæ, neque ex diuino iure cassæ fuêre: quamuis ablatis certis conditionibus, illicitæ haberentur; at post legem nouam cœpere irrita esse matrimonia isthæc; sed nonnisi à quadrigentis annis, vt opinabatur Bellarminus vbi supra, 3. Propositione; & quidem ex consuetudine vim Canonis sortiente: sed Basilius Legionensis indicato loco, num. 5. longiores annos tribuit, atque adeò à primi œcumenici Concilij Nicæni ætate; Thomas Sanctius disp. 71. num. 8. ad Apostolorum sæcula transfert: quibus suppositis, affirmandum, Trullanos Antistites ad præcedentia tempora respexisse, quibus vel florêre Christi discentes, aut Nicænum primum Concilium celebratum sit; Sed illi, quibus credere asperum est, *Hæretici* vocabulo intelligêdum *infidelem*; atque hoc non intellectu, difficiliùs multò opinantur admisisse irrita aliquando existimasse Catholicorum cum hæresi infectis coniugia; Trullana decreta tanquam spuria Græcorum Schismaticis tantùm colenda relinquunt; quare manifestè pronunciant, à sexta Synodo nullus editos Canones; sed ad Christi annum 692. quarto Pontificatus Sergij, eùm iam octo regnasset annis Iustinianus Imperator conuocatos Episcoporum qoosdam Constantinopolitano palatio, cui *Trullum* nomen, absque Romanæ Sedis consensu edidisse copiosam Decretorum summam, nempe tres supra vel vt alij memorant quinque centum Canones, quos neque Sergius, neque subsequuti Pastores voluerint approbare; quamobrem erraticam Synodum, & Romanæ auctoritatis, atque gloriæ acerbissimam mastygem grauissimi, & veteres, & nooi Scriprores dicere non suot veriti.

Sanch.
Fidelis cum infideli à quo tēpore irrita reddita matrimonia?
Bellarm.
Basil. Leg.
Trullani Canones non sūt sextæ Synodi.

Atque equidem definitionibus illis vniuersis patrocinium quærere, nemo arbitror Orthodoxorum conatus est; Cæterum vix adhuc elapso biennio, cùm Bullæ Cruciatæ pergeret expositionem declarare Theologicæ Facultatis Princeps, Antecessor Magister Basilius Legionensis in publica huius Salmanticensis scholæ exedra, apud frequentē auditorem, dictauit sanè Commentationum suarum cap 4. num. 52. Canones Trullani Conciliabuli, exceptis duobus, altero de continentia Clericorū, alio de Primatu Sedis Constantinopolitanæ, cæteros cunctos receptos fuisse, & illis gubernatam Ecclesiam Orientis; Sed, cùm eo tempore actiùs inueheretur in recens emissam opinionem P. Stephani Fagundex ex nostris, quam ille scripsit de lacticiniis, & ouorum esu, spectata solius communis iuris prohibitione lib. 1. de quarto Ecclesiæ præcepto, cap. 5. num. 12. periculosam, si Deo placet sententiam proclamauit, quoniam aduersaretur Canoni ex Trullanis sexto, & quinquagesimo. Sed cogitationi Fagundez quanti subscripsêre ex flore doctrinarum Salmanticæ, apud Eboram, & Conimbricenses? Denique & verendum fidei Tribunal post grauissimum examen, approbaoit cumulatè: cæterùm vehementer edoceri coperemus, quibus fundamentis nixus tàm sapiens vir tantam auctoritatem conciliare erraticæ Synodo æquum, iustúmque duxerit; vt, quæ ab huius institutis diuertisset opinio, meritò à Catholicis viris periculosa censenda esset; Et fortasse poterat quidpiam peregrinum depromere, & præter inuenta hactenus: nam ferebatur in Conciliorum studiis multùm operis, & diligentiæ posuisse: at, quoniam infecto hoc labore, ad meliora nuper vocatus est, experiamur, quid his, quæ nobis manserunt, monumentis sparsa reliquerit: Dicit sanè Appendice sæpiùs memorata de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 5. num. 7. *Apud Græcorum Ecclesias vim legis obtinuisse, & diu seruatos*; Producit testes Photij Numocanonem 17.

Basilij Legionensis in approbandis Trullani cōsultis Decretis opinio excussa:
Fagund.
Basil. Leg.
Photius.
Balsam.

nem, & Balsamonis Theodori in eosdem Commentarium: & pa ia ferè tradiderat lib. 7. de Matrimonio, cap. 47. numero 11. Verùm, quaoti hi testes? Nam de Photio ecclesiasticorum Annalium conditor tomo 10. anno reparationis humanæ 861. scelestissimum, & immanissimum Ecclesiæ persecutorem extitisse prædicat: atque idem Baronius tom. 8. anno Christi 692. Theodorum Schismaticorum Patronum pingit, à suis etiam Græcis notatum mendacem, perfidum, dicacem: & de vtroque Posseuinus totidem: Iam qualis Ecclesia Græcanica tantorum Canonum sedula obseruatrix? Certè Nicolaï Papæ verba sunt illa epistola ad Gallicanos Episcopos, quam Cæsar Cardinalis transcribit tom. 10. ad annum incarnati Dei 867 *Nunquid nos Hæretici aliquando fuimus? Nam, licèt nos peccatores quidem esse non denegemus, quorumlibet tamen errorum fæce pollutos, Deo gratias, minimè recognoscimus, quemadmodum illi, qui nunquam sine schismate, nunquam prorsus ab errore reperiantur extranei:* Et quidem ab his Pseudosynodi temporibus grauiora schismata oppressêre: quemadmodum ab eodem animaduersum allegato tomo 8. anno quoque 692: Sed ooc in Oriente nisi à paucis admissos eos Canones cogitauit disertè ibidem Baronius: quippe auctore Anastasio Bibliothecario epistola nuncupatoria ante 7 Synodum: *Nec* (inquit) *in cæterarum Patriarchalium Sedium, licèt Græca vtantur lingua, reperiuntur archiuis; nimirum, quia nulla earum, cùm ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inuenta est:* Attamen ex eodem Anastasio, eademque præfatione bellum nobis indicit nominatus Magister; probatos nanque ab Ecclesia maxima ex parte bis Anastasij conatur ostendere verbis: *Ergo regulas, quas Græci in sexta Synodo perhibent editas, ita in hac 7. Synodo principalis Sedes admittit, vt nullatenus ex illis illa recipiantur, quæ prioribus Canonibus, vel Decretis Sanctorum Sedis huius Pontificum, aut certè bonis moribus inueniantur aduersa:* Sed Cardinalis Baronius relato tomo octauo, anno Sergij Papæ 4. postquàm sufficienter probauit, à nemine Romanorum Antistitum vnquam confirmatas Trullanas regulas; occurrit ingeniosè, Anastasium significare solùm, quæ vera sunt inter illos Canones, locum habere apud septimam Synodum, ideò solùm quoniam veritas quæuis ab omni legitimo Concilio admittitur; at synodicam auctoritatem habere aliud est, atque verum vtcunque esse; adiungitque aliquando pugnatum contra Græcos à Romano Præsole per horum Canonum quempiam, non quoniam putarent compsratione omnium pondus habere; sed, quia Græci, aduersùs quos dimicabatur, admittebant, suisque iugulandi essent armis, vti Paulus nonnunquam de Gentilium Poëtarum penu Hemistichium producebat, ethnicis persuadere volens; sic etiam noster Coninckus de Sacramento Ordinis, disp. 20. dubio 9. num. 89. Itaque sacra Concilia nunquam, quod verum est, ad bonósque mores facit, respuunt: sed non his omnibus certam, infallibilémque auctoritatem per definitionem tribuunt.

Photius Ecclesiæ immanissimus hostis.

Baron.

Theodorus Balsamon Schismaticorum Patronus.

Posseuin.

Ecclesia Græcanica erroribus fœdata.

Nic. Papa.

Trullani Canones non erá ab orientali Ecclesia admissi.

Anast. Bibl.

Non omnia, quæ Concilia vt vera admittunt, synodica auctoritate stabiliunt.

Baron.

Coninck.

18\. Anastasij tamen iisdem sententiis vtemur contra præfatum scriptorem; asserit quippe nullatenus recipienda, vel quæ prioribus Canonibus, vel quæ Romanorum Decretis Pontificum, vel quæ bonis moribus obuersentur: quæ si comperta sunt, vt esse debeant apud omnes sanæ mentis, cum his quo pacto maritabimus, quæ ipsemet docuerit? nempe, exceptis duabus regulis de Clericorum continentia, & Constantinopolitano primatu, cæteras receptas esse? At expungendum esse Canonem 55. de Sabbatorum ieiuniis, quod Romanæ Ecclesiæ leges præscribere auderet procaciter ipse probè aduertit Appendicis sæpè repetitæ cap. 1. num. 4. delendos quoque esse, ob causas ab Anastasio positas, plures alios Canones euincit singulari eloquentia Baronius tomo 8. anno à natiuitate Seruatoris 692. Canus lib. 5. de locis, cap. vltimo, §. *Quarto loco.* Dominicus Bañez Commentario scholastico breuiori in 2.2. quæst 1. art. 10. dubitatione 5. Franciscus Iouetius in Sanctionibus ecclesiasticis, velitatione de Canonibus sextæ Synodi: Prologus ad Canones sextæ Synodo attributos, tom. 3. Conciliorum, quæ prodierunt ex Vaticano prælo iussu Pauli V. ex nostris P. Franciscus Torrensis libro de sexta, septima. & octaua Synodo: P. Azor tom. 2. lib. 5. cap. 16. At, cùm Basilius præter duos, admissos asserat reliquos, vnum & centum Canones; lubet interrogare, à quibus tandem? Græcisne, an Latinis? Græcos esse noluit; tum, quia & hi aliàs illos errons regulas amplexati; tum, quia ab eorum factis pro Latinorum moribus apta argumentatio non conficitur: Latinos igitur recepisse significauerit: Sed quibus hoc Auctoribus dicat, qua veteris Historiæ probatione, quàm multa & efficaci ratione tot in diuersum vrgentibus? Pro nobis autem quotæ legiones, quantus veterum, & nouorum sæculorum consensus? Atque hi quidem Trullanam congregationem erraticam, & falsam Synodum nominant, aut in Romanæ & Apostolicæ Sedis odium, & apertam inuidiam conspirasse affirmant, regulas autem flocci pendunt: Hæc asserunt apud Baronium, alióque, Beda de sex ætatibus mundi in Iustiniano minore; Paulus Diaconus de gestis Longobard. lib. 6. cap. 11. Anastasius Bibliothecarius præfatione ad 7. Synodum: Ado Viennensis, & Marianus Scotus in Chronicis; qui & addit, puduisse Græcos Historicos mentionem facere horum Decretorum, Cedrenum, Zonaram, Constantinum, Glycam, & alios: Bellarminus tom. 1. lib. 1. de Conciliis, & Ecclesia, cap. 6. refert prætereà Othonem Frigensem lib. 1. cap. 13. Rhegionem lib. 1. Canus citat Theophanis Græci Historiam, & Humbertum Syluæ candidæ Episcopum, Apocrisarium Leonis IX. atque hæc est veteranorum cohors: ex iunioribus dedimus hunc, quem iam nominauimus Canum, Baronium, Iouetium, Bañez, Turrianum, Azor, Bellarminum, qui eadem inculcat lib. 2 de Romano Pontifice. cap. 18. adstruunt Platina in vita Sergij, Surius tertio Conciliorum tomo ad sextam Synodum: ad eandem Seuerinus Binnius tertij tomi parte 2. Iacobus Septimacensis de Catholicis Institutionibus, titulo 40. numero 38. Thomas Bozius de signis Ecclesiæ, tom. 1. lib. 11. signo 48. Dominicus Sotus de iustitia, & iure, lib. 7. quæst. 6. artic. 2. §. *Quo ergo Hac*, &c. P. Valentia tom. 4. disp. 9. quæst. 5. punct. 5. §. 2. ad 6. argum. P. Thomas Sanchez tom. 2. de Matrimonio, lib 7. disp. 28. num. 7. Pater Gretserus tom. 1. defensionis Bellarmini, cap. 1. lib. 1. p 89. P. Seratius tom. 2. Opusculorum, tractatu de coniugio Catholicorum cum Hæreticis § 4. P. Gordonus ad annum Christi 692. P. Gaulterius ad finē sexti sæculi P. Petauius

Ex Synodi Trullana decretis multi expungendi Canones.

Baron. Canus.

Bañez.

Iouet.

Prol. Conc.

Turrian.

Azor.

Beda.

Paul. Diac.

Anast. Bibl.

Ado Vien.

Scotus.

Bellarm.

Otho. Frig.

Rhegio.

Canus.

Theophan.

Platina.

Surius.

Binnius.

Simanc.

Bozius.

Sotus.

Valent.

Sanch.

Gretser.

Serar.

Gordon.

Gaulterius.

Coninck. in Rationario temporum lib,9. cap.3. P. Coninckus de Sacramento Ordinis, disp.20. dubio 9. num. 89. P. Rebellus lib. 3. de obligatione iustitiæ, & iuris, sect. 4. quæst. 9. P. Gaspar. Hurtado disp. 24, de Matrim. difficult. 2.num.5. P. Reginald. Praxis pœnitentialis lib. 31. cap. 21. num. 169. P. Salmeron tom. 12. in Acta apostolica, tractat. 23. §. *Deinde, si obiicias.* P. Lorinus ad vers. 3. cap. 7. Deuteronomij: Ferdinandus de Mendoça lib. 2. de confirmando Concilio Illiberitano ad Canonem 26. c. 52. Petrus de Ochagauia tract. 3. de Matrimonio, quæst. 51. num. 12. Petrus Arcudius Corcyreus eleganter, & neruosè contra Græcos, tomo de Concordia Orientalis, & Occidentalis Ecclesiæ in Sacramentorum administratione, lib. 7 de Matrimonio, cap. 34. 35. & 36. Constat igitur infirmam, atque indoctam argumentationis formam esse, quæ Trullani Conciliabuli decretis munitur.

(Rebell. Hurtado. Reginald. Salmeron. Lorin. Mendoça. Ochagauia. Arcudius.)

Sectio III.

Quos Interlocutores Canticorum Scriptor in scenam mittat? quos iuxta historialem sensum; quos iuxta mysticum? Viri an seorsim, an pariter cũ mulieribus canerẽt? quid de Orthodoxæ Hymnodiæ vsu? ex Zacharia, Regum. 2. Iudicum libro, & Psal. 67.

19. (*Quatuor personarum genera Salomonis introducta dramate.*)

Quales diuinæ huius fabulæ Actores, quæ dialogizantis Epithalamij personæ, cæteris excelsior Interpres Adamantius declarauit prologo quatuor homiliarum, atque etiamnum distinctiùs genuino Opere suo, priori, videlicet, homilia ex duabus per Hieronymum Latino charactere donatis; *Quatuor mihi* (ait) *in his videor inuenisse personas; virum, & sponsam; cum sponsa adolescentulas; cum sponso sodalium greges: alia dicuntur à sponsa; alia à sponso; nonnulla à iuuenculis; quædam à sodalibus sponsi; congruum quippe est, vt in nuptiis adolescentularum sit multitudo cum sponsa, iuuenum turba cum sponso.* Origeni totus Explanatorum chorus accinit: sed expressiùs, & penè ipsius verbis Glossæ vulgatæ collector, Richardus Victorinus. Hugo Carensis prologis in Cantica: Aptè illud animaduersum, nouam nuptam comitari virgines, spõsum viros associari; Tale quidpiam notatum à Papinio in funere Achemori pueri; nam de eius genitoribus loquens, lib. 6. Theb. ait:

(Origen. Glossa. Richar. Vict. Hugo Card. *Sponsum viri comitantur, sponsam feminæ.*)

Statius.

——cinxêre Lycurgum
Lernæi proceres, genitricem mollior ambit
Turba.

Sic & deturbato in profundum Pharaone Hebræorum victorialis exercitus in turmas distributus: *Diuisa* (ait Philo de vita Moysis) *omni gente in duos choros, alterum virorum, & alterum mulierum; Moyses viris carmen præiuit, sororem autem dedit præcentricem feminis; vt illud in parentem omnium conditorẽ Deum alternis canerent versibus, non discrepante à moribus carmine, dum certatim canunt suis vicibus, & carmen miscetur ex sonis acutis, atque grauibus, virorum enim voces graues sunt, acutæ mulierum, vnde temperamentum sit commensurata, suauitérque copiata melodia;* His addit Comestor cap. 31. in Exodum, nescio, ex quibus fontibus hauserit: *Meratum est* (inquit) *Israel iuxta littus maris septem diebus, & cum tympanis, & musicis instrumentis veniebat ad littus, & cantabat Domino Canticum Moysi; viri seorsim, & mulieres seorsim; in cuius rei memoriam septem Paschalibus diebus cantando redimus ad fontes:* Quod & in luctuosis quoque obseruatum, vt diuulsæ à virorum comitatu plangerent feminæ; quem in morem Theodoretus, atque Lyra Zachariam interpretantur cap. 12. vers. 12. *Et planget terra; familiæ, & familiæ seorsum: familia domus Dauid seorsum, & mulieres eorum seorsum: familia domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum;* Quamobrem Musica Hebræorum non solo virorum modulata gutture, sed feminarum quoque dulciori cantu constitisse videatur; proptereà apud Nehemiam lib. 2. cap. 2. vers. 65. æquè recensentur cantatrices cum cantoribus; Salomon quoque cap. 2. Ecclesiastis, vers. 8. inter delicias suas numerat vtrosque: quo voluptatis genere neque iustus Dauid caruit, nam eo inuitante senem Berzellai, Regum 2. cap. 19. vers. 35. ad aulæ festiua, & genialia, respondit octogenarius: *Nunquid vigent sensus mei ad discernendum suaue, aut amarum? aut delectare potest seruum tuum cibus, & potus? vel audire possum vltra vocem cantorum, atque cantatricum?* Apud nationes quoque è duplici sexu chorus modulantium, sed intermixto puellari numero cum masculis; *Non vides, quam multorum vocibus chorus constet?* (inquit Seneca epist. 84.) *vnus tamen ex omnibus sonus redditur: aliqua illic acuta est, aliqua grauis, aliqua media; accedunt viris feminæ, interponuntur tibiæ; singulorum illic latent voces, omnium apparent:* Atque idem epist. 29. *Cæterùm, si te videro celebrem secundis vocibus vulgi; si intrante te, clamor plausus, & pantomimica ornamenta obstrepuerint, si tota ciuitate te feminæ, puerique laudauerint:* Verùm, neque apud Hebræos perpetuum vsum fuisse autumo, vt à viris segregatæ virgines intonarent; nam admixtas nonnunquam, aut cũconfusas sanè Psalm 67. indicat versu 36. *Præuenerunt Principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum;* Ac quanquam Iacobus Boulduc lib. 3. Ecclesiæ ante legem, cap. 15. ad hunc versum, arbitretur allusum ad sororem Moysi cum duplici canentium cœtu, demerso Phariorum Rege: at separatam ibi femineam turbam docuimus; hîc autem in meditullio locatam verba adsignificant, & construxêre sic Iansenius, atque Folengius perspicuo sermone; simul etiam vir, atque femina coniuncti Iudicum cap. 5. vers. 1. *cecinerũtque Debbora, & Barac, filius Abinoem in illo die dicentes,* &c. Sed neque perennis mos fuit, vt simul canerent vtriusque sexus personæ: nam de solo muliebri legimus post abscissum Goliath superbum caput: quippe *egressa fuerunt mulieres* (Reg. lib. 1. cap. 18. vers. 6.) *de vniuersis vrbibus Israel cantantes, chorósque ducentes, in occursum Saul Regis, in tympanis lætitiæ, & in sistris;* Existimo tamen communiori Iudæorum norma, diuisas fuisse præcinentium classes, & separata virorũ à feminarum contubernio loca, quoniam apud illos singulari diligentia prohibebantur virginibus, præsertim virorum aspectus, vt tangam numero 22. Quare concinnè Origen. definit, sodales, & nuptiarum amicos ad sponsum attinere; adolescentulas

(*Chori duo canentium apud veteres alter feminarũ alter virorum.* Philo. Comestor. *Zacharia locus ex c. 12. de planctu in luctuosis.* Theodor. Lyran. 1. Esdr. 2. Eccles. 2. 2. Reg. 19. Seneca. *Intermixti choro virorũ mulieres etiã cantatrices.* Psal. 67. Boulduc. Iansen. Foleng. Iudic. 5. 1. Reg 18.)

adoleſcentulas ad ſponſam. Et quidem ſub initio catholicæ fidei pariter cum viris in Eccleſia feminas cantaſſe docet Iſidorus Peluſiotta lib. 1. epiſt. 90. his verbis: *importunas in Eccleſia loquacitates Domini Apoſtoli comprimere in Eccleſiis ſtudentes, modeſtiaque, atque grauitatis Magiſtros ſeſe nobis præbentes, vt mulieres in ipſis canerent ſapienti conſilio permiſerunt*. Sed quidem diuiſis in templo locis, quod de Eſſenis pro comperto Philo ſtatuit libro de vita contemplatiua, at iuſtas ob cauſas poſtea mulieribus prohibitum, ne publicè in Eccleſiis canerent oſtendit noſter Creſolius Myſtag. lib. 3. cap. 27. ſect. 1. modum vero canendi Eccleſiaſticorum ex Venantio Fortunato & aliis delineat Ioannes Fileſaccus ſelectorum lib. 2. Tractatu de cantu Eccleſiæ. §. 10.

SVBSECTIO I.

Quæ feminarum diuerſitas in hoc Epithalamio? Virgines & funeſta & læta cantibus celebrant apud Hebræos, ſpeciatim connubialia gaudia: Am[illegible] explicatus; ex Reg. 2. locus; Ieremias ſæpè: virgines Iudæorum abſconditæ, quando prodirent? Iudith.æ lux; Pediſſequarum quotus numerus Reginis? virgines, quæ lampades geſtarent in nuptiis an decent? Matthæi parabola diligenter enucleata; venatrices puellæ genialem pompam inſtruunt: Matrina Sponſæ quænam?

20. *Adoleſcentularum vocabulo quid ſignificatur in Cantico Salomonis?*

VErùm attentiùs conſiderati neceſſe eſt, quid, ſiue Origenes, ſiue reliqui Interpretes, adoleſcentularum vocabulo indicare voluerint? Puto equidem omne genus muliebre, quod hoc dramate proloquitur, excepta vna ſponſa; quatuor enim perſonarum formis cùm dicit conſtare vniuerſum Actum, oportet, per adoleſcentulas intelligat mulieres cunctas; aliàs proculdubio ſermocinantium numerus quaternarium prætergredietur; neque his obſtare quidpiam valeat, niſi Critici acerbè ferant, matronas etiam adoleſcentularum nomine comprehendi: Sed Grammaticis relicta vocum contentione, age, expendamus, cuius fortunæ, & conditionis feminæ hoc Epithalamium inſtituant? nam video pauca ab Explanatoribus pro his cogitata: Nolo intra has complecti metas prætereuntium turbas, à quibus acclamationes illæ Canticorum cap. 3. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit, ſicut virgula fumi*, &c. Et cap. 8. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto deliciis affluens*, &c. incertum quippe eſt, an à viris, an à mulieribus profectæ admirationes illæ: atque vt femineas eſſe voces dicamus, præter opinionem fuit, quoniam extra ſpem caſu occurrerunt: de iis igitur argumentaturi, qui ex proprietate aliqua ad genialem pompam ſpectant, in primis Heroinas aliquas, & de procerum ordinibus adfuiſſe reor; fortaſſe hæ ſunt filiæ Hieruſalem, quas ſponſus ſæpè adiurat, ne quieſcenti dilectæ obſtrepere pergant, quæ & formam

Cant. 3 & 8.

Heroinæ nobiliſſimæ ſpõſam Cãticorũ comitatæ.

nouæ nuptæ aliquando in inuidiam vocauerant, ſubfuſcam nominantes: at extitiſſe in comitatu de nobilitate indicat apertè cap. 6. Canticorum, vbi Reginæ, & concubinæ laudantiſte ſponſæ ſingularem gratiam, atque pulchritudinem perhibentur; æquum nanque fuerat, cùm ſponſus metropolita eſſet, déque Optimatum medulla, ipſum vt comitarentur regni Proceres, recentem eius vxorem ambirent Heroïdes: ſic de thalamis filiarum Adraſti Regis, Statij Muſa cantauit Thebaïdos 2.

Interior ſacris calet, & ſonat aula tumultu
Femineo: caſta matres cinxère corona
Argolides: pars virginibus circum undique fuſa Statius.
Fœdera conciliant noua, ſolantúrque timorem.

Arbitror autem pleraſque Dominarum affinitate, aut cognatione ſponſo coniunctas, ſed & locum habuiſſe propinquas ſponſæ; tum, quia verba illa ſignificant, cap 8. Canticorum: *Soror noſtra parua, & vbera non habet*; tum, quia inſolens apparebat excluſis domeſticis vocari peregrinos ad lætitiam ſolennium nuptiarum; tum denique, quoniam conſuetudo gentis ita obtinuit, legimus quippe Machabæorum lib. 1. cap. 9. verſ. 39. *Et eleuauerunt oculos ſuos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus, & ſponſus proceſſit, & amici eius, & fratres eius obuiam illis cum tympanis, & muſicis, & armis multis*; Vbi vides, inter ſocios nominari *fratres*! atque ſanè decebat ita, nuptam in primis cognatione, tanquam pudicitiæ vallo circundari; Quare de honeſtiſſimo Chriſtianorum iugali fœdere Euariſtus Papa epiſtola 1. *Vxor* (inquit) *petatur, & à parentibus, aut propinquioribus ſponſetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter (vt mos eſt) cum precibus, & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à Paranymphis (vt conſuetudo docet) cuſtodita, & conſociata à proximis, tempore congruo petita, legibus detur, & ſolenniter accipiatur*: Concilium Carthaginenſe IV. canone 13. *Sponſus, & ſponſa, cum benedicendi ſunt, à Sacerdote, à parentibus ſuis, vel à paranymphis offerantur*: Lucanus lib. 2. loquens de mœſtis, & infelicibus Martiæ connubiis:

Cant. 8.

Parentes & cognati nouã ſponſam vallant.

1. Mach. 9.

Euariſt. pap.

Concil. IV. Carth.

Lucanus.

Non ſoliti luſère ſales, nec more Sabino
Excepit triſtis conuiuia feſta maritus,
Pignora nulla domus, nulli coiêre propinqui,
Iunguntur taciti:

Atque hæc, de qua hucuſque diximus, inter feminas honoratior portio, vtpote quam matronæ maiori ex parte conſtituant: Videamus etiam, quę ſint iuuencularum munia: nam hæ, quemadmodum innuebamus, cum rigore adoleſcentularum titulis appellandæ.

Erant igitur ex virginibus, vt opinior, quoniam harum ſuauior atque æqualior vox, apud Hebræos pars, quarum officia, & munus, aut læta canere vincentibus turmis, aut potentum conuiuia mulcere, aut defunctos plangere lamentationibus, & epicædiis, aut denique nubentium concelebrare gloriam per Epithalamia, & Hymenæos: Et de prioribus duobus adhibuimus exempla numero 19. Nunc de lugubri, & geniali metro; eſt autem pro funeſto verſu elegans locus Paralip. 2. cap. 35. verſ. 25. nam mortuo Ioſia, optimo Rege: *Vniuerſus Iuda, & Hieruſalem luxerunt eum: Ieremias maximè: cuius omnes cantores, atque cantatrices vſque in præſentem diem lamentationes ſuper Ioſiam replicant, & quaſi lex obtinuit in Iſrael; Ecce ſcriptum fertur in lamentationibus*: Et fuerant quidem non obſcuri

21. *Virgines & funeſta & læta cantibus celebrabant apud Hebræos.*

2. Parr. 35. *Threni Ieremiæ ſuper Ioſiã compoſiti.*

rumoris

rumoris Scriptores qui obitum Iosiæ putarent argumentum Threnorum Ieremiæ, cuius quanta sit sententiæ probabilitas, docebunt præter Threnorum Interpretes Sanchez ad cap. 23. lib. 4. Regum, num. 29. Salianus tom. 4. anno mundi 3425. num. 13.

Sanchez. Salian.

Sed huius moris Auctorem fuisse Davidem metricis doctissimum, forsan haud absurdè pronunciauerimus; quippe cùm næniam Sauli, & Ionathæ interemptis cantaret plorabundus, *Præcepit* (Regum 2. cap. 1. vers. 18.) *vt docerent filios Iudæ arcum*, id est, huiusmodi lamentum, cui titulus, *Arcus*, quæ est elegans, & ingeniosa cogitatio Marianæ, & Sanchez num. 19. vt ea planctus norma vterentur nepotes, quod in sua tempora obseruatum scribit Iosephus lib. 7. Antiq. cap. 1.

David fenebru metrica mentor. 2. Reg. 1. Mariana. Sanchez. Ioseph.

Denique vsum fuisse Iudæis, lamentatores, lamentatricésque habuisse, quos pretio conducerent ad lugendum in acerbis euentibus, prodit Ribera num. 42. in cap. 5. Amos ad illa verba: *Vocabunt agricolam ad luctum, & ad planctum eos, qui sciunt plangere*; Ibidémque subindicat Hieronymus, sed expressiùs ad Hieremiæ cap 9. vers. 17. *Contemplamini, & vocate lamentatrices, & veniant, & ad eas, quæ sapientes sunt, mittite, & properent*; Sequitur Stridonensem Lyranus: Quæ autem huius generis fuerint apud nationes barbaras, & infideles, docebunt noster Pineda ad versum 8. cap. 3. Iob, numero 5, Ioannes Rosinus Antiquit. Rom. lib. 2. cap. 19. & lib. 10. cap. 39.

Lamentationes conducta ad funera mortuorum. Amos 5. 16. Ierem 9. Hieron. Ribera. Lyra. Pineda. Rosinus.

Iam & ab huiuscemodi concelebratam genialem lætitiam præmonstrabit idem Hieremias, qui in his declarandis multus est: *Et quiescere faciam* (inquit cap. 7. vers 34.) *de vrbibus Iuda, & de plateis Hierusalem vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ: in desolationem erit terra*. Repetit cum istis homogenea, cap 16. vers. 9. cap. 25. vers. 10. cap. 33. vers. 11. & Apocalypsis textus consentit cap 18. num. 22.

Nuptiale carmen per plateas cantatum. Ierem. c. 7. cap. 16. c. 25. cap. 33. Apoc. 18.

Atque hæc sunt gaudia illa publica, quæ amissa ingemit idem Vates cap. 5. Threnorum, vers. 14. *Senes defecerunt de portis*: nimirum, cùm transeunte nuptiali apparatu vocarentur ad eum modum, quo hoc Carmine, cap. 3. *Egredimini, & videte, filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius. Iuuenes* (addit, subaudi, defecerunt) *de choro psallentium: defecit gaudium cordis nostri: cecidit corona capitis nostri.* nempe, illa, qua cinguntur ad nuptias vocati;

Thren. 14. Cant. 3.

Sed de hoc more publicę lætitiæ auscultemus Augustinum disserentem ad illa Psalmi 41. *In voce exultationis, & confessionis*, &c. *Festa cùm hîc homines celebrant sua luxuria, consuetudinem habent constituere organa ante domos, aut ponere symphoniam, vel quæcunque musica ad luxuriam seruientia, & illicientia: & vt audita fuerint hæc, quid dicimus, qui transimus? Quid hîc agitur? Et respondetur nobis aliqua esse festa; Natalitia, inquit, celebrantur, nuptiæ hîc sunt. vt non videantur inepta illa Cantica, sed excusetur festiuitate luxuria.*

August. *Organa ante domorum ostia.*

Et quidem posterioribus temporibus abundasse Syriam, & conterminam Ægyptum eo mortalium genere, quod molliora theatri spectacula componit, significat Iulius Capitolinus in Vero, cap. 8. nam de Imperatore inde reduce asserit: *Adduxerat secum & fidicinas, & tibicines, & histriones, scurrásque, mimarios, & præstigiatores, & omnia mancipiorum genera, quorum Syria, & Alexandria pascitur voluptate*; Vnde & antiquus Iuuenalis Scholiastes ad illa Satyræ 2.

Syria fidicinas & histriones plurimos habēs. Capitol. Iuuenal.

Forsitan expectas, vt Gaditana canoro,
Incipiat prurire choro.

Speras (ait) *forsitan, quod incipiant saltare delicata ac pulchra puella Syria, quoniam de Syris, & Afris Gades condita est*; Quando igitur extiterint apud Hebræos, quibus ars, & conditio vitæ fuerit nubentium laudes, & encomia canere, quod ipsum & pagani facere soliti, vt notauit Muretus ad Epithalamium, quod Iuliæ, & Manlio Catullus modulatus est; ipsique Poëtæ versus indicant apertè, cantant enim:

Muret. Catull.

Vos item, simul integræ
Virgines, quibus aduenit
Par dies, agite in modum:
Dicite: ô Hymenaee, Hymen,
Hymen, ô Hymenaee.

Quibus Catulli versibus si adiungas Martiani Capellæ verba; constabit omninò id, de quo loquimur Is libro 2. de nuptiis Mercurij, & Philologiæ: *Ecce* (ait) *ante fores quidam dulcis sonus multifidis suauitatibus suscitatur, quem Musarum conuenientium chorus impendens nuptialibus sacramentis, modulationis docta tinnitibus concinebat: nam nec tibiarum mela, nec ex fidibus sonus, nec hydraularum harmonicarum deerat plenitudo: sed in blandum collata cantum, ac modificato fine compactum voce virginum complementi spatium, ratum facere silentium: ac tunc ille omnis chorus canoris vocibus, dulcique modulatu præuertit omnes organicas suauitates, & cum sacra numeris cantilena hæc dicta fundantur, haud dubium est adolescentularum vocabulo istiusmodi comprehendi puellas*; Et sanè ex his crediderim compactum chorum huius dramatis: atque esse forsan, quæ sponsam mitis afficiant titulis cap. 4. & cap 7. huius Poëseos.

Capell. *Chorus Canticorum ex Virginibus cantatricibus.*

22. Opponas Feminas omnes apud Iudæos virorum conspectus fugere, conclaui, & angulis abscondi, atque virgines potissimùm; argumentum primum ex Hieronymo tritum illud quidem, sed firmissimum à vocis Hebrææ *habalmah*, quæ virginem repræsentat etymo; At qualiter? Ergo *alma* (ait ad c. 7. Isaïæ) *non solùm puella, vel virgo, sed cum ἐπιτάσει virgo abscondita dicitur, & secreta, quæ nunquam virorum patuerit aspectibus, sed magna parentum diligentia custodita sit*; Denotat igitur, nequaquam virginem nũcupandam, quæ virorum obtutibus se permiserit:

Virgines abscondebantur apud Hebræos Hieron. העלמה

Secundum testimonium eiusdem gentis Philo præbebit, qui in Flaccum scribens, atque Alexandrinorum violentam irruptionem in lares Iudæorum enarrans, ait: *Denique, quia mulierculæ inclusæ nunquam è conclaui egredi solitæ, & virgines præ pudore declinantes etiam aspectum familiarium: tunc non solùm ignotis, verùm etiam militari ferocia spectabantur pauida*: Ergo, cùm tam secretæ fuerint Hebræorum puellæ, quo pacto affirmamus, cantatum ab illis nuptialem Hymnum, cùm hunc asseramus modulatum in plateis, publicisque vrbium viis coram multitudine;

Philo.

Ad hæc, genuale carmen, ante nubentium thalamos occini solitum probat Muretus ad Epithalamium Iuliæ, & Manlij apud Catullum Cælius Rhodiginus lib. 18. cap 15. & ionuit ecclesiastica Antiphona, *Ante thorum huius Virginis cantate nobis dulcia cantica dramatis*: Respondeo, Hymenæum variis constare partibus, atque nunc eius articulum aliquem accini inter epulandum, nunc dum cubiculo secederent amantes, nunc dum traduceretur geniali ferculo sponsa; nam his omnibus circunstantiis

Muret. *Hymenæus & ad mensam, & in plateis, & ante thalamum cantatus.*

quis

quis dubitat collaudatus à Musicis nubentes? Amos. 6. Quando enim harmonia usi sub conuiuio? *Qui canitis ad vocem Psalmi* (inquit Amos capit. 6.) *bibentes vinum in phialis*: Tum certè cithara crinitus Iopas personat aurata: *Tum Canticum quod appellabatur σκολιὸν, id est, obliquum* (ait Clemens Clem. Alex. Græcus Pædag. lib 2. cap. 4.) *canebatur distillantibus poculis*: Quid autem de traductionis gloria triumphorum magnorum æmula, necesse sit dicere? Consule prælibata superiùs Proloquio 3. Sect. 3. Subsect. 2. num. 90. Verum itaque fuerit, fortasse cantatum Hymenæum ad thalami fores (quanquam thalamum cubicularem intellexisse non sit opus,) vt monui eodē loco: Nam indecens ante cubiculum aliquos stare; quare modestissimè Augustinus lib. 14 de Ciuit. cap. 28. August. *Quid concubitus coniugalis, qui secundùm matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit causa liberorum? Nonne & ipse, quanquam sit licitus, & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirit? Nónne omnes famulos, atque ipsos etiam paranymphos, & quoscunque ingredi qualibet necessitudo permiserat, antè mittit foras, quàm vel blandiri coniux incipiat?* At de Musica inter conuiuandum dicemus nonnihil inferiùs num 36. Sed non omnis ibi Hymenæus; Verùm, quod ad grauiorē de virginibus litem attinet: primùm affirmare valeamus, cantatrices has ex plebeia multitudine fuisse, histrionicam, & vilem turbam: hoc autem genus rarò secretum obseruat; sed palans, & vagabundum fertur, vbicunque lucri amplior spes affulgeat; Deinde, vt concedamus ex honestarum classe fuisse, earum, quæ diligenter fugissent virorum consortia: at est aliquando, *Virgines Hebræorum in publica lætitia foras prodibant.* infrequenter tamen, cùm hæ quoque posthabeant seria ludo, nempe, cùm aut propinquorum, aut Reipublicæ lætitia est: Sanè Iudith cap. 15. Iudith 15. vers. 15. effusos omnes ordines indicat sacer Textus: *Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, & Virginibus, & iuuenibus, in organis, & citharis*: Iudic. 11. Atque Iudicum cap. 11. *Reuertente Iephte in domum suam occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis, & choris*; Erat autem Virgo, quæ per bimestre spatium fleuit virginitatem suam in montibus; Denique virgines sunt, quanquam Math. 25. dimidia parte stolidæ, quæ Math. cap. 25. vers. 1. accipientes lampades suas, exierunt obuiam sponso, & sponsæ: Et quidèm lucem adductas has virgines, quo canerent nuptialem rithmum, arbitratur Tostatus septima parte in Euangelium Mat- Abul. thæi, quæst. 3. in nominatum cap. 25. Vide Pine- Pined. dam lib. quinto de Salomone, cap 3. num. 7.

23. *Pedissequarum quænam esset numerus Reginis, & Heroidibus?* Alia expositio est, quæ adolescentularum dictione pedissequas, siue ancillas intelligat: quas *ornatrices feminas* Alexandrinus Clemens appellat Pædag. lib. 3. cap. 3. quòd componendis, ornandisque Matronis deseruiant; *Et hæ quidem* (inquit) *speculis; illæ autem vittis; aliæ verò præsunt pectinibus*: Clem. Alex. quarum negligentiam Ceres, nata abrepta, serò arguebat apud Claudianum lib 3. Claud. de Proserpina:

> *Heu! vbi nunc est nata mihi? quò mille ministræ?*
> *Quò Cyane? volucres quæ vis Sirenas abegit?*
> *Hæccine vestra fides? sic fas aliena tueri*
> *Pignora?*

Sed iuuat excerpsisse ex Plutarchi Marco Antonio famulitium Cleopatræ; *Cleopatra blandum satellitium.* Plutarch. *Recumbebat illa sub tabernaculo auro intexto, eleganter exculta, vt pingitur Venus: Pueri pictis cupidinibus assimiles hinc- inde stabant, & ventilationes faciebant; Ancillæ tandem, quæ forma præcellebant, Nereidum, & Gratiarum modo amictæ, partim assistebant gubernaculis, partim rudentibus*: Tribuit præterea Eunuchorum satellitia Pelusiacæ Reginæ Lucanus libro 10.

> *Necnon infelix ferro mollita iuuentus,*
> *Atque exsecta virum; stat contra fortior ætas;* *Eunuchorū famulatus.* Lucan.
> *Vix vlla fuscante tamen lanugine malas.*

Sed quantas habuerit vel ipsa, vel cæteræ Reginæ famulas, difficile est statuere, siue Hebræorum vsum, seu peregrinarum gentium respicias. Latonæ myriadem tribuit Poëta Æneid. 1.

> *Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi* Maro
> *Exercet Diana choros; quam mille sequutæ*
> *Hinc, atque hinc glomerantur Oreades.*

Epulas autem describens, quas naufrago Troianorum Duci opiparas Dido parauerat, præter centum pueros, tres ancillarum quinquagenas dapibus seruiendis, apparandisque adstitisse pingit: Dearum tamen Principi, Iunoni, idem paucas admodum Virgines donauit, bis septem, videlicet, nisi potissimas nominasse tantùm asseras, & delectum multitudinis; Sed Romanorum luxus *Romanorum luxus in familia multitudine.* fidem omnem antestat; *Familia* (inquit Seneca libr. 7. de Benefic. cap. 10.) *bellicosis nationibus maior, & ædificia priuata laxitatem vrbium magnarum vincentia*: Seneca Per Scripturas inuenimus Abigaïl, cùm Dauidis Hymenæos peteret, quinque 1. Reg 25. pedissequis associatam iuisse: Estheri cap. 2. Ester 2. versu 9 septem speciosissimæ puellæ de domo regia assignantur: Illa, quæ Sabæis præerat, *legitur* (Regum 3. cap 10. vers. 2.) Hierusalem in- 3. Reg 10. gressa fuisse *multo cum comitatu, & diuitiis*. Quicunque ille est in hoc nostro Cantico tantarum Cant. 6. vxorum maritos cap. 6. cui sexaginta Reginæ & concubinarum maior copia, certè adolescentulas tot habuisse dicitur, vt earum stabilis numerus iniri non potuerit; videlicet, erant illæ Reginarum, concubinarúmque famulæ: Denique nostrum hoc geniale carmen iuuenculas non rarò nominat; sed quot fuissent, non definit, vti neq; Dauidis nuptiale metrum; nam solùm generaliter cantat Psalm. 44 adducendas Regi virgines Psal 44. post eam, proximas eius afferendas in lætitia, & exultatione: Puto in his nullam certam regulam anxiè quærendam; sed aut auaritiam, aut opes exhaustas modum posuisse famularum, seruorúmque & fastui; & multitudini; sed, cùm Reges etiam feminarum ministeriis vterentur, non quòd thoro deseruirent, & secundariæ vxores essent: sed quòd domi obeunda pleraque munia peragerent: *vnguentaria enim* (Reg. 1. cap. 8. vers. 13.) *focaria,* 1. Reg. 8. *& panifica erant*, puto, quemadmodum Dynastæ satellitibus quandoque vestium certos colores & modos ex donatiuo, & præter stipendia, dispertiunt, Hispana dialecto, *librea*: sic & distribuisse ancillis; atque hoc illud esse ob quod oportere filias Israël Saülis occasum deflere, dicebat Threno suo Dauid Reg. 2. cap 1. vers. 14. 2. Reg. 1. *Filiæ Israel super Saül flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro.*

24. *Virgines, quæ lampades gestarent in nuptiis, quot essent?* Math. 25. Tertia linea adolescentularum illa est, quæ prælucebat in nuptiis, & siue lampades, seu tædas geniales ferebat; de his habemus expressum Euangeliorum textum apud Mathæum cap. 25. vers. 1. *Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas, exierunt obuiam sponso, & sponsæ*: Atque idem Textus dirimisse visus, quæ potuit esse cardinalis, & potissima quæstio de numero tædiferarum istarum:

nam

nam denas fuisse manifeste declarat, visus huic adstipulari sententiæ Papinius lib. 5. Syluarum, Epithalamio Stellæ, & Violantillæ, sic acciuit dulcis & pompofus:

Statius.

——— procul ecce canoro
Demigrauit Helicone Dea. quatiuitque nouena
Lampade solennem thalamis coeuntibus ignem:
Quas inter vultu petulans Elegia propinquat
Celsior assueto, Diuásque hortatur, & ambit
Alternum fultura pedem, decimamque videri
Se cupit, & medias fallit permixta sorores.

Quibus planè & lampadas, & decem virgines nuptijs accommodat; Sed est non minùs insignis, religiosior Oratio Ambrosij ad virginem lapsam, cap. 5. *Nam, si inter decem testes* (inquit) *confectis sponsalibus, nuptiis consummatis, quauis vero femina contumelia mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putes fore, si inter innumerabiles testes Ecclesiæ, coram angelicis exercitibus cœli, facta copula spiritalis per adulterium soluitur?*

Ambr.

Quemadmodum itaque ex vitis recenset Ambrosius decem testes adhibitos fuisse, neque supra hunc numerum: sic fortassè quæ nubentibus prælucebant virgines, connubiorum quoque ipsæ pars, decem solùm extiterant; Sed his obsistere dicas Abigailem ad nuptias progredientem, quinas tantùm secum tulisse puellas: Estheri non ampliùs quàm septem datas, cùm thalamis se præpararet: Adde, si ex virorum multitudine, virginum ineundus sit numerus, Samsoni ludicum cap. 14. vers. 11. signatos triginta sodales, vt essent cum eo, quos nuptiarum amicos fuisse coniectatur Abulensis, docet palàm Serarius quæst. 11. in præfatum caput: Denique qualis sponsus sit, aut cuius mentis, qui virginibus fatuis vtatur, lucifeeris suis? Atque externa etiam repugnant: Festus tribus contentus, altera facem ex spina alba præferente, duabus tenentibus sponsam, dum ad mariti veheretur lares. Plutarchus quinque facit, quos eum sequutus ædiles connubiorum nominat Scaliger poetices lib. 3. cap. 101. Sed vltra decimum quoque numerum processit Theocritus edyllio 18. quod Helenes Epithalamium inscribitur:

Iudic 14.
Tostat.
Serar.

Festus.

Plutarch.

Scaliger.

Theocrit.

—Huc viridi bis sex in veste puellæ
Delecta numero ex omni, quas illa tenebant
Mœnia: progressa festas duxere choreas
Ante recens pictum thalamum, cum filius Atrei
E geminis natu minor, & florentior annis
Tyndaridem sibi dilectam desponsit.

Quid igitur sentiendum in tanta opinationum differentia, existimantibus quibusdam ternarium fuisse, alijs quinarium numerum, his septem astruentibus, illis decem, nonnullo perhibente duodecim admittendas virgines?

25. Ex his duo communiora placita propugnanda, nempe, affirmantia, aut decem, aut quinque; Vt quinarium defendamus numerum, sciendum est, in parabolis, aut etiam ipsis historijs, nonnunquam veris confecta quædam admisceri, quoniam ad scopum mysticè à parabolizante intentum, illa in primis faciunt: Notauit Iansenius Concordiæ cap. 79. in principio: sed multo cum acumine distinctiùs explicat Maldonatus ad cap. 16 Lucæ, num. 13. obseruat enim prudenter, quòd diues in Inferno positus sanctum Abrahamum rogauerit, nequaquam euenire, vt Sanctorum opem postulent damnati: petere quidem aliquid possunt, sed non propriè orare, Consule P. Azor. tom. 1. lib. 9. cap. 29. quæsito 10. & cap. 31. quæsito 2. P. Valentiam tom. 3. disput. 6. quæst. 11. puncto 2. conclusione 2. Sed tamen ad finem præcipuum, quem Christus sibi narratione proposuerat, hoc conducere valdè; quoniam si fieri posset, vt qui flammis tartareis cruciantur, leuamentum per orationes à Beatis sperare valerent, verosimile est obnixè postulaturos; quod deinde pergit probare desumpto robore ab hac ipsa de virginibus parabola, & ab ea, quæ de patrefamiliarum est, qui misit operarios in vineam varijs diei horis; Sic igitur, quamuis concedamus non fuisse admissas ad nuptialem pompam fatuas virgines, vt quæ dedecori potiùs essent, quàm honori: sed tamen, vt perciperent auditores ea, quæ Christus significare cupiebat; nimirum, fidem absque adiunctis bonis operibus ad salutem non sufficere, virgines simulauit stolidas, quæ lampades quidem, id est, fidem, portabant, sed absque oleo, id est, fine virtutum cæterarum adminiculis; quod indicare non posset, si virgines omnes nauas descripsisset, & quæ futurorum prouidæ, lychnos oleo opportuno tempore replessent: atque his vtcunque probabiliter defendi posse appareat, quinque solùm virgines tædas ferre solitas, quoties noua nupta omnibus conspiciendam se offerebat.

Regula: In historia, aut parabola vera fabula admixta.

Iansen.

Maldon.
Damnati nō orant.

Azor.

Valent.

Quinque virgines fatuæ, de quibus Matth. ca. 25. num verè in nuptiis?

26. Iam, si decem extitisse conemur præmonstrare; quanquam, vt benè aduertit Maldonatus ex Patrum doctrina, numerus ille non tam significat definitam aliquam collectionem, quàm fuisse magnam virginum turbam; probemus tamen & potuisse insipientes virgines ad genialem celebritatem admitti; Putabam igitur ego apud me, quemadmodum in defunctorum funeribus mercede conducebantur lamentatrices, quæ nunc tunso pectore, & sparsis capillis omnia eiulatu complerent; nunc dulciùs, & mitiori gutture personarent, vt loquebamur secundùm Hieronymi mentem num. 21. sic vocari consuetas ad nuptialem traductionem puellas, quæ siue tædas, seu lampadas præferrent, & eò magis arbitrabar, quòd hæ ipsæ essent, à quibus Hymen cantabatur; quod docui eodem numero: cui rei fidem aliquam facit, quia iubentur ire ad vendentes, & emere oleæ succum: nam, nisi ex mercede cum illis conuentum fuisset, remisissent potiùs ad sponsi domum, vbi gratis accepissent; tenebantur, nimirum, ratione pacti ipsæ lampadatum nutrimenta quærere, quos sumptus posteà compensabat nubentis Domini Procurator domesticus: istis, si libet, annecte, quibus Mineruа Alcioni filiam increpat apud Homerum Odyss. 6.

Matth. locus ex cap. 25. de decem virginibus enucleatus.

Virgines pretio seductæ, vt lampades ferrēt in nuptiis.

Nausicaa, cur te sic negligentem genuit mater?
Vestes quidem tibi iacent neglectæ admirabiles:
Tibi autem nuptiæ propè sunt: vbi oportet pulchras quidem ipsam
Induisse, alias autem his præbere, qui te ducent;

Vestes data à sponsa nuptiarum amicis.
Homerus.

Sicut igitur viris ducentibus sponsam, præmium laboris, dabantur venustæ tunicæ, & amictus: ita verosimile est virginibus prælucentibus concessum pro mercede quidpiam simile; vocat ergò fatuas virgines, non quod rationis vsu carerent, amentibúsque pares essent, sed quòd oleum & operam infeliciter perdiderint: nam & sumptus fecerunt emendo Mineruæ pinguedinem, & laborauerunt huc, illuc festinanter cursitando, sed quoniam extra prouidentiam omnia fecerant, & alieno tempore; nullam, neque gratiam, neque mercedem retulerunt, quin sponsum ad indignationē concitarunt, vt ne aspicere vellet, quoniam earum

earum incuria defuit nuptiis solennis tædiferarum virginum numerus; nisi fortasse suppletum hoc per alias; quod tamen Euangelista non innuit; sed illæ tamen risui habitæ sunt à populo, vt quæ somno se tradidissent vacuis lychnis, cùm nescirent, quàm longus sopor eas opprimeret, nec suscitandas nisi à clamoribus iam procedentis nuptiarum pompæ, quando vix accendendis lucernis locus, quantò minùs proficiscendi ad tabernam emendi olei gratia?

Iuuenculæ in nuptiis, quæ venationem exercerent, & palæstra ludos. Propert.

27. Quartam seriem iuuencularum mediari valeamus, earum, quæ venatrices essent, & per syluas, atque nemora, mitiora saltem animalia persequerentur; ad quarum contubernium relatas volumus, quæ lucta, cursu, aliisve pugilum exercitationibus, aut in gymnasio, aut ad fluminum ripas excellerent: quales illæ apud Propertium lib. 3. elegia de Laconicis virginibus.

Nunc ligat ad cestum gaudentia brachia loris,
Missile nunc disci pondus in orbe rotat.
Gyrum pulsat equis: niueum latus ense reuincit,
Virgineúmque cano protegit ore caput.
Et modò Laygets crines aspersa pruina,
Sectatur patrios per iuga longa canes.

Cant. 2.

De his feminarum turmis, quibus spiritus militares, saltem venantum animus, intelligi Canticorum verba illa cap. 2. posita, quæ deinceps repetuntur tertio, atque octauo pariter capite: *Adiuro vos, filiæ Hierusalem, per capreas, ceruósque camporum, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam*, fusè de monstro nunc sufficiat monuisse, inter virgines, quæ Epithalamium, & geniales plausus ornant, huiusmodi non vulgarem locum occupasse: nam & has nuptiale admittit Helenes Carmen apud Theocritum, edyllio 18.

Theocrit.

Nos igitur, quibus vna ætas, quas vnus ad vndam
Eurotæ labor exercet iuueniliter vnctas,
Lauriferóque sacra currentes margine ripa,
Sexaginta quater numero sumus, omnibus idẽ est
Virgineus amor, muliebris, & apta iuuentus:
Non tamen è nobis tam forma est vlla beata,
Quæ caruisse nota possit collata venusta
Tyndaridi.

Superest dicamus de paranympha, ea, nempe,

Matrima sponsæ an vna, & qualis?

28. patrona, quæ sponsæ velut præesset, doceréque nubentium ritus, & cæremonias, atque huc illuc deduceret; Equidem triginta sodales Samsoni assignatos per septiduum genialis lætitiæ, vulgatus postremo versu cap. 14. Iudicum, pronubos appellat; atque in hac significatione, non vnam aliquam feminam, sed plures tribuemus sponsæ connubiorum parochas: at si ad vnam restringere velimus, quoniam lata est illa altera acceptio, matrimam eius fuisse dicemus affinium, aut cognatarum aliquam, & fortasse erat genitrix ipsius, quoniam ab hac custodita fuisse videatur, quando & amissum sponsum, ne quis deinceps timor perdendi eum afflictaret miseram, tanquam in firmum propugnaculum introducturam se asserit Cantic. cap. 3. *in domum matris*, &c. *in cubiculum genitricis suæ*; Sed Pausanias, vt referunt Cœlius lib. 28. antiquarum lectionum, cap. 55. Alexander Neapolitanus lib. 2. Genialium. cap. 5. sponsam solitam curru locari attestatur, hinc atque hinc positis sponso, atque aliquo affinitate proximo, quem parochum nuptiarum appellabant; nescio tamen, an apud Hebræos huius formæ viguerit vsus: Si coniecturis meis indulgerem, arbitra-

Iudic. 14. Cant. 3. Rhodig. Alex. ab Alex.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Parochus nuptiarum, an sponsus ipse apud Hebr.

ret sponsum ipsum nuptæ recentis parochum, & auspicem extitisse; Sanè docuimus Prolusione 3. num. 122. post connubiorum sponsionem traditam marito futuro seruandam virginem, quoties ei ante iugalia fœdera in remotas terrarum oras proficisci necessarium non erat: credibile est igitur sub ipso nuptiarum tumultu ab hoc potiùs, quàm ab altero deductam, custoditámque: Hoc non leuiter corroborat Matthæi cap. 25. Nam virgines tædiferæ obuiam processisse narrantur sponso, atque sponsæ: nimirum, veniebant simul; at pompa erat illa, qua tamen excepto sponso alium patrimum non contemplamur; Quid, quòd hoc Cantico, cap. 8. sponsam innixam super dilectum suum intuemur: Debebat autem parocho inniti ex ritu vetusto nuptiarum: Quid, quòd cap. 3. ferculo magnifico, quo traducenda erat noua vxor, non alias legimus sedisse personas præter Salomonem ipsum, qui erat sponsus; & in meditullio positam coniugem; *Media nanque charitate constrauit propter filias Hierusalem*, id est, in vmbilico posuit dilectam, charitatis, seu dilectionis vocabulo significatam; sic enim Septuaginta Cantic. cap. 3. *Si suscitaueris charitatem, quoadusque velit*; Sanctes, & Vatablus *amorem* constituunt, cùm vulgatus dilectam nuncupet, quo pateret nuribus Hierosolymitanis, peregrinam sponsæ contemplari cupiẽtibus pulchritudinem: nisi forsan charitatis synceræ pudica, & honesta imago effigiata esset prope sponsam in pilento illo, docente operis ingenioso artifice per symbola, vnicum coniugalis fidei robur, amorem esse vxoris erga maritum: quare apud Hebræos, quò de his moneant nuptam, non aliam dari virgini matrimam, præter charitatis adiunctam iconem.

Matth 25. Cant. 8. *Cant. cap. 3. verba dyeus, sa, v. 10.* Septuag. Vatabl. Pagnin. *Amoris effigies prope sponsam in curru genitalis.*

29. Atque his pertractandis si æquo prolixiores fuimus, cõdonabit Lector, quoniam intacta fuêre à cæteris; Mysticam significationem suppeditabunt alij, in primis Sotomaior præfatis in Cantica, titulo, *De personis, & interlocutoribus*; Delrio Isagogæ cap. 4. plerunque adolescentularum typo animas imperfectas intelligunt voluminis huius prisci Enarratores; nonnunquam, & proficientium, & perfectorum simulacrum præferre dixêre: cœlestes quoque Hierarchias, & Ecclesiæ varios ordines intellexêre aliquando; sed id cõmune fuit omnibus pro scopo interpretationis sibi præfixæ, personas accommodare, neque aliter cohærentia esse potuit; Sic, qui referunt ad Anagogem, & cœlestia, dicent Angelos esse, aut animas beatas; & qui expositionem texunt tañtùm de Seruatoris gestis, putabunt illorum temporum solos mortales designari; Nos sub adolescentularum vocabulo varios feminarum ordines complectimur; ex quibus sunt, quæ sponsam lædunt, dum aut venustatem illius minuunt, aut quiescenti graues, atque molestæ sunt: hæ Iudæorum, Hæreticorúmque vmbram sustinere possunt; aliæ benè erga nouam nuptam affectæ, fideles denotant; harum multi gradus sunt; nam aliquæ ex prima nobilitate, & de Optimatibus populi repræsentare valent Ecclesiarum aut Præsules, aut masculos, & ardentes animos Heroüm spiritalium; aliæ consanguineæ sunt, & affines, quæ chariores sponsæ animas adsignificant; aliæ pedissequæ, & ancillarum turba, mediocris perfectionis mentes indicant; aliæ denique tædiferæ, & venatrices puellæ, quæ luce, & facibus præcones verbi charitate

Adolescentulæ in Cantico Salomonis, quid mysticè indicent? Sotomaior. Delrius.

pariter, & scientia conspicuos, sagittis, & arcu de hæresi triumphatores loquuntur; Atque hanc tantam varietatem repente est apud nos, non vna aliqua ætate; sed omnibus sæculis à passo Seruatore vsque in extremos mundi fines: quoniam tot, tantáque tempora, atque in iis præclara quæque gesta facinora complectitur noster Commentarius.

SVBSECTIO II.

Qui nuptiarum amici dicerentur, & quales sponso sodales fuerint? De Amicorum vocabulo, numero, ordine, singulariter de conuiuialibus plenior Disquisitio; passim ex Bibliis multa interpretata; nouè & cum industria enodatus Ecclesiasticus; Matt. Lucas, Ioannes.

30\. QVando quidem huius dramatis Explanatores præter iubentes ipsos, duo tantùm alia personarum genera assignant, adolescentulas, videlicet, quæ cum sponsa sint, sodales sponso adhærentes; quemadmodum sanè iuuencularum homine compleai sumus, diuersas, & inæquales feminarum classes; ita necesse est amicorum vocabulo comprehendamus virorum multos ordines; nempè, & quosdam dignitate atque stemmate sponso, aut æquales, aut proximos, quosdam ex medio populo tantùm, quosdam ex cognatorum, & affinium serie, quosdam denique ex satellitio, & famulatu sponsi: At verò pressè vtendo hac dictione, expetiamur, quales amicorum catalogo scribendi sunt? Qua de re singulariter præfatus Rupertus, Tutiensis Abbas, lib. 2. in Ioannem, ad illa cap. 2. *Et dicit eis: Haurite, &c. Architriclinus* (inquit) *dicitur is, qui est sponsi amicus; qui sponso vacante, & feriato à cunctis negotiis, nuptiis praeest, res necessarias prouidet, conuiuantibúsque, ac vniuersæ domui praeminet*; Ac quanquam hæc Ruperti cognatio confundere videatur cum modiperatore, & conuiuiorum Rege amicum sponsi; sed potuisse vtroque munere fungi eundem, quid vetat? Imò ideò amicus sponsi, quia Architriclinus, & symposiarcha: quæ vt clarescant, aduerto, nuptiarum paranymphum, parochum etiam ab eruditis nuncupariũ: Sic Scalig. datus num. 24. Cœlius & Alex. num. 28. Sanè, quod esset parochi in Romanorũ Republica munus, innuit Horat. lib. 1. Satyra 5.

Amici in Salomonis Hymenæo, quinam sint

Rupert.

Nuptiarum parochus, Rex amicus, an idem ne?
Scalig.
Rhodig.
Alex Neap.
Horat.

Proxima Campano, Ponti quæ villula, tectum
Præbuit, & parochi quæ debent ligna, salémque,

sic enim nuncupatos, qui Legatis in vrbem missis, aut claris quibuscunque hospitibus salem, & ligna præberent, docet vetus Flacci Eclogista Acron, nouus Interpres Lambinus; inde forsan nuptiarum auspices parochi vocati, quòd rerum ad epulas necessariarum cura ipsis impenderet; quare & cœnæ pater ab eodem Poëta parochi nomine expressus lib. 2. Satyr. 8.

Acron.
Lambin.

Horat.

Et calices poscit maiores; vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis vt acres
Potores.

Et propterea etiam appellatus fuerit Architriclinus, & epularum Rex; Sed ex his sequi asseras, vnum tantùm fuisse sponsi amicum; nam vnus tantùm erat triclinij Princeps, & epularum magister: at constat aliter accidisse: nam Genes. 29. vers. 22. Laban, *vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias.* Iudic. 14 vers. 20. Samsonis vxor maritum accipit vnum *de amicis eius, & pronubis*, qui versu 11. vocantur *sodales*, & dicuntur fuisse triginta numero: Machab. lib. 1. cap. 9. vers. 39. *Et sponsus processit, & amici eius, & fratres eius*; Matth. cap. 9. vers. 15. *Nunquid possunt filij sponsi lugere*; Clarius Marc. cap. 2. vers. 19. *Filij* (inquit) *nuptiarum*, id est, qui pertinent ad nuptias ex Hebraïsmo, vt Reg. 1. cap. 20. *Quia filius mortis est*, id est, morti destinatus. Matth. cap. 8. vers. 12. *Filij autem regni eiicientur*, &c. id est, qui ad regnum pertinebant: Et eiusdem cap. 23. vers. 15. *Facitis eum filium gehennæ*, id est, Tartaro dignum: Respondeo, planè amicos sponsi multos extitisse, sed inter hos vnus erat Princeps, qui propter eminentiam familiaritatis absolutè, & sine additio, *amicus*, nuncupabatur: non enim hoc inusitatum est: quippe Machab. 1. cap. 11. versu 27. Demetrius Rex legitur fecisse Ionatham, *Principem amicorum*, Erat etiam Daniel (Danielis 14 vers. 1.) *conuiua Regis, & honoratus super omnes amicos eius*; Sed & ipsum hoc, & munus istius inter amicos Coryphæi insigniter delineat Ioannes, dum Christi prodromum Baptistam sic loquentem facit cap. 3. vers. 19. *Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi*; Cuius periodi literalem intellectum esse reor, quem nunc indicaturus sim; Sanè nuptiarum amici cum sponso accumbebant; vocabantur quippe, vt epularentur, quemadmodum citatá Genesis verba cap. 29. manifestè insinuant: Docet hoc Canticum cap. 5. vers. 1. *Comedite, amici, & bibite, & inebriamini, charissimi*; Lucæ monet textus cap. 14. vers. 10. cùm de pluribus ad nuptias conuocatis, vni dicitur: *Amice, ascende superius*, & de natalitio epulo pro parta sobole cecinit Prudent. lib. 1. contra Symmachum:

Genes. 29.
Amici nuptiarum plures, qui & sodales.
Iudic. 14.
1. Mach. 9.
Matth. 9.
Marc. 19.
Regula: Filius non semper significat genitum ex alio.
1. Reg. 20. 31.
Mat. 8. & 23.

Amici, & sodales sponsi multi: sed vnus Princeps; inter eos, qui & conuiuiorum magister.
1. Marc. 11.
Daniel. 14.
Ioannes locus ex c. 3. declaratus.

Gen. 29.
Cant. 5.

Luc. 14.

Prudent.

Iam sponsus, saltente vtero nubentis, amicos
Aduocat, haud sterilem certus fore iam sibi pactã.

Reliquis igitur familiaribus voluptati, & genio vnà cum sponso indulgentibus, sodalium dux, idémque amantissimus, lautitiæ, & obsoniorum curam gerebat: quare recumbentibus cæteris stabat ille quidem, vt notauit benè Maldonatus ad versum octauum cap. 2. Ioannis; quoniam, vt peritè fungi munere possit, sic oportebat, qui & ad conuiuas, & ministrantium ordines simul attentus, & diligens esse debebat; Iam igitur concinnè Baptista: *Amicus* (ait) *sponsi*, singulariter ste dictus, non eorum quispiam est ex iis, qui accumbunt; sed ille, qui *stat*, symposiorúmque curam gerit; qui ad nutus sponsi attendit sollicitus, & vel leuissimum eius susurrum excipit lætissimus, summáque alacritate eius imperio auscultat; aut certè, cantante sponso inter conuiuandum, eiúsve nupta; nam ita à priscis factum probamus ad versum 1. cap. 1. Canticorum: igitur accinente nouo marito, lætantur quidem amici eius, & conniuæ omnes; sed qui *gaudio gaudet*, id est, incredibili oblectamento perfunditur, is demum est qui *stat*; quoniam, vt ille sponsum præ cæteris, & amat, & ab eo diligitur super vniuersos; ita plùs deliciatur perceptis melodis accentibus gutturis eius.

Maldon.

Sponsus, atque nupta canunt inter epulandum.

Nemo autem existimet, quoniam, stare, seruorum proprium esse videatur, & eorum, qui ministrant, hunc, quem dicimus stare sponsi amicum 31.

Amicus Princeps sponsi, qui & symposiarcha, cur staret

cum

cum & triclinij gubernatorem, sedentibus dignitate, aut potentia minorem fuisse: nam quidem stabat; quoniam aliter, neque mensas, neque seruorum ordines aptè disponere posset; Cæterùm stans non solùm ministrantibus, sed recumbentibus quoque præerat; ad cuius imperium, & quisque assignato loco sedebat, & potus, escarúmque certas accipiebat & differentias & mensuras; quæ de re nos ad longum versu 5. cap. 2. Canticorum: *Introduxit me Rex in cellaria sua*: Nunc vnum Ecclesiastici solùm proferemus locum cap. 32. vers. 1. *Rectorem (ait) te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis: curam illorum habe, & sic considera; & omni cura tua explicita recumbe, vt læteris propter illos, & ornamenti gratia accipias coronam, & dignationem consequaris corrogationis*; Quibus sententiis sermonem esse de symposio, & antecedentis capitis pars bona, & subsequentia multa eodem capite indicant palam, vt aduertit noster Maldonatus ad versum octauum cap. 2. Ioannis: Iansenius Commentario in Ecclesiasticum, qui ex Ciceronis libro de Senectute, *Summum poculorum Magistrum nominat*, Potestate igitur supra recumbentes excelluisse patet aduersùs quos ne nimis seuerum & tetricum se præstet, monetur, sed affabilem & humanum, velut si nulla contra, supráve eos, auctoritate donatus fuisset; sed cùm dignitate præemineret, stetisse tamen, donec epulæ absoluerentur, indicant illa: *Et omni cura tua explicita recumbe*; tum sanè si gratiosum se, benignúmque ostendit, accumbebat eodem triclinio, coronatus communi gaudio, & iucunditate hospitum, quòd in eos officiosus & comis extitisset; Sed, vt reuertamur ad Ioannem, & eius verba integre declaremus: sanè quamuis Architriclinus, & Princeps amicus sponsi tantùm cæteris antecellat, sponso ipso tamen semper inferior est; nam eam omnem potestatem, quam in reliquos exercet, à sponso in illum deriuata est; quare propterea parebant omnes, quòd vnam, eandémque esse, & eius, & sponsi iussionem arbitrarentur; putà, tractum eum, qualem Iosepho concessit dominatum Pharao Genes. 41. vers. 40. *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantùm regni solio te præcedam*; Benè igitur probat Baptista, se Christo inferiorem esse; quoniam quidem Christus sponsus erat, ipse autem ad summũ amicus sponsi: cuius eximia gloria fuit, quòd Verbi vox esset: missus, vt perhiberet de illo testimonium; atque quòd sponsum hunc sequerentur plurimi, fierentque ingentes populorum concursus se dimisso, non tulit ægrè verus hic sponsi sodalis: quinimò significabat gaudentibus moltis, se tamen cumulatiori lætitia perfusum; Hæc breuis illius textus dilucidatio: conuertamus deinceps calamum eò, vnde digressi sumus.

Magister conuiuiorum quam potestatem exerceret in hospites?

Ecclesiastici locus ex cap. 32. expenditur.

Maldon.
Iansen.
Cicer.

Gen. 41.

Monarcha Princeps amicus, secundus post ipsum.

32. Non benè igitur declaratos à nobis amicos nuptiarum asseuerabit quispiam, quoniam non alios facimus, quàm qui ad geniale epulum vocati fuissent; hoc autem pacto infinitam Sodalium multitudinem fuisse necessarium est; dicamus; aut potiùs mortales omnes; cùm omne genus hominum ad connubialem mensam nonnunquam; seu precibus; seu vi attractum fuerit: quis autem his acquiescat, & non potiùs certum amicorum numerum designandum iudicet, quemadmodum virginum definitus numerus sponsam sequebatur? Porrò, innumera turba, atque deformi etiam nonnunquam repleram nuptialem aulam euangelicæ narrationes declarant; nam Matth. cap. 22. & Lucæ cap. 14. renuentibus his, qui primùm inuitati fuerant, triclinium ingredi compulsi sunt mali pariter & boni; atque ibi, & claudi, & languentes, & luminibus orbati, & ista pauperior multitudo; Proh dignos regio apparatu hospites! Sanè Augustinus tom. 9. lib. de Pastoribus, cap. 15. *Sodales (ait) dicuntur, tanquam vnius conuiuij; Latina enim lingua sic dicti sunt sodales, quasi simul edales, eo quod simul edant*; Qua significatione quotquot de mensa, & dapibus nuptiarum participant, amici nuncupandi sunt; Atque hinc monebat Seneca cordatos, vt circumspicerent, quos admitterent ad conuictum, quoniam amicum haberent oporteret, si mensa donassent. Sic ille epist. 19. *Antè circumspiciendum est, cum quibus edas, & bibas, nam sine amico, visceratio leonis, & lupi vita est; hoc non continget tibi nisi secesseris, aliquin habebis conuiuas, quos ex turba salutantium nomenclator digesserit, errat autem, qui amicum in atrio quærit, in conuiuio probat*. Quare & cùm quisquis ille est, qui conqueritur de perfidia Psalmo 54. cùm ab amico potissimùm inflictum sibi grauissimum vulnus significare cuperet: *Qui simul* (inquit vers. 15.) *mecum dulces capiebat cibos*: Secundùm hoc Augustini etymon, & ille, qui carceri profundo, & tenebris exterioribus adiudicatus est, quòd absque cœnatoria veste discumbere ausus sit, Matth. cap. 22. amicus nuncupari potuit: at hæc laxa nimis acceptio vocabuli est.

Amicus idẽ, qui conuiuã salu. & epularũ socius.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Matth. 22.
Luc. 14.

August.

Sodalis etymon.

Seneca.

Psal. 54.

Matth. 22.

Quò igitur compertum aliquid, certúmque statuere valeamus, vtile est, supponamus, amicorum varium fuisse discrimen apud priscæ ætatis mortales; Describit Seneca lib. 6. de Beneficiis, c. 33. *Non sunt isti amici, qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas, & secundas admissiones digeruntur*: Atque eodem libro, initio cap. 34. *Apud nos primi omnium Gracchus, & mox Lucius Drusus instituerunt segregare turbam suam: & alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios cum vniuersis; habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos*. Lampridius in Alexandro Seuero, eius modestiam commendans; *Tantæ* (inquit) *moderationis fuit, vt nemo vnquam ab eius latere submoueretur, vt omnibus se blandum, affabilémque præberet: vt amicos non solùm primi, ac secundi loci; sed etiam inferiores ægrotantes viseret*; Atque ex hac differentia ortum, ne cuiusque sortis homines potentum limina terere auderent; sed cum delectu, & honore. Saluianus lib. 3. de Prouidentia: *Intra sanctas (ait) non modo illustrium Potestatum: sed etiam Præsidium, aut Præpositorum non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos, aut Iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit: ita vt si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia, aut existimationis suæ labe mulctetur*: Huc refero illa Machabæorum 1. cap. 10. vers. 65. de Ionatha; *Et magnificauit eum Rex; & scripsit eum inter primos amicos*: Sed eiusdem libri capite sequenti vers. 27. Demetrius eum *Principem amicorum* declarauit; Esdræ lib. 1. ex duobus extra Canonem, cap. 8. vers. 13. *Si qui ergo cupiant tecum* (ait Rex Artaxerxes,) *conueniant, & proficiscantur, sicut placuit mihi, & septem amicis meis consiliariis*: His itaque animaduersis, puto in primis, præsertim cùm Reges aut alij maximarum opum homines connubiale epulum exhibuissent, ostentandæ magnificentiæ

33.

Amicorum varia classes apud priscos Monarchas.

Seneca.

Lampr.

Potentum atria non licebat cuique intrare.

Saluian.

1. Mach. 10.

1 Esdræ non canonico, c. 8.

In Principum nuptijs & epulum fiebat de media plebe hominibus.

Athenæus.

causa ad gaudia vocatos non solùm Dynastas, & Prouinciarum Magistratus; sed etiam de media plebe homines, promiscuúmque vulgus; Nam ex Charetis Historiarum decadibus profert Athenæus Dipnosophist. lib. 12. Alexandrum, cùm sublato Dario, suas, amicorúmque nuptias celebrasset structis nonagintaduobus thalamis; in id conuiuium etiam priuatos hospites admissos, & quotquot in aula versabantur peregrinis: Plinius lib. 10. Epistolarum: *Qui virilem* (inquit) *togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, solent totam bulen, atque è plebe non exiguum numerum vocare: binósque denarios vel singulos dare*; Quibus vides senatorium ordinem cum infimis hominibus iungi; Sed eximium è sacro penu exemplum Estheris cap. 1. quòd si non geniale symposium; sed ad ostentationem tamen & plausum proculdubio compositum, quo in argumento nunc volutamur: iussit ergo Assuerus discumbere ad conuiuium dapsile imprimis & lautitiarum, nullo habito personarum discrimine omnem populum, qui inuentus est in Susan *à maximo vsque ad minimum*: Et quidem arbitratur Lyrensis vno, codemque exceptos epulo & Optimates, & capite censos, proletariámque multitudinem; vt iam non sit difficile intellexisse, quod narrat Matthæus cap. 22. fuisse Monarcham, qui miserit apparitores in exitus viarum, & coëgerit etiam mendicorum turbam, ad cœnaculum amplissimum, atque regifici luxus; sed nec ibi memorata reipsa contigisse incredibile propterea est, quòd pœnas acerbas luere iussus sit absque nuptiali chlamyde inuentus vnus inter myriades; nam, vt concedamus, hunc, qualiscunque extiterit, non habuisse quibus, aut emeret, aut mutuaretur solennem tunicam; at quidem verosimile est repositas in domo sponsi huiusmodi vestes multas in gratiam, aut hospitum peregrè venientium, aut eorum, qui in arca tenere non poterant propter substantiæ detrimenta; Certè vidimus huius Disputationis num. 56. sponsæ incumbere, non solùm vt ipsa ornata prodiret, sed quærendas etiam ab ea sollicitè operosas, subtilésque stolas his, à quibus ducenda esset ipsa: Nouimus quoque ex Athenæo citato iam duodecimo Operum illius libro, Polycratem Samiorum tyrannum, antequàm principatum adiret, sumptuosos lectos faciendos curauisse, ac pocula, quæ vtenda dabat si quis aut per nuptias epularetur, aut maiore apparatu amicos, vel hospites inuitaret: Sed concessa in nuptiis transisse penitùs in iura eorum, quibus donabantur, certiùs existimamus, quoniam distributa in iis munuscula & apophoreta tradidimus Anteloquio 3. numero 120. & nunc monet nos Estheris cap. 2. vers. 18. *Et iussit conuiuium præparari per magnificum cunctis Principibus, & seruis suis pro coniunctione, & nuptijs Esther, & dedit requiem vniuersis prouincijs, ac dona largitus est iuxta magnificentiam principalem*: Quando igitur nebulo ille, gratis accepta diuite tunica locupletari potuerit, quòd in contemptum Principis, & sodalium dedecus voluerit sordidatus apparere, atque cum lacero, maleolentíque pallio, meritò etiam inter nuptiarum blanditias excanduit Rex, & imperauit ministris detruderent quantocyùs scurram inuerecundum in ergastulum omnium obscurissimum: Atque hoc genus amicorum est infimum illud, & cum vniuersis admissum, vt dicebat Seneca numeri huius aditu: cui certè tam

Plinius.

Esther c. 1.

Lyra.

Matthæi parabola ex cap. 22. extra morem declarata.

Vestis nuptialis data à sponsis, qui ad conuiuium vocabantur, alia insuper munera.

Athenæus.

Esther c. 2.

Amici infimi quinam?

communi vulgo, sodalium & amicorum dulces tituli ægrè adaptentur.

34. Ergo, cũ ex eodẽ Annæo Seneca didicerimus, familiarium duas fuisse potissimùm classes: alteram, quasi senatorij, & primi ordinis, eorum, qui Principis semper adhærebãt lateri quibus arcana effundebat: alterum, velut patritiæ, & secundæ dignitatis, illorum quibuscum suauiter quidem cõmunicabat, sed tamen seriùs, & tatenter, quibus nec pandebat omnes animi latebras, sed generales vt cumplurimùm agendorum causas; hos arbitramur sic discriminatos, vt electos illos sodales Monarcha ad quotidiana etiam, & quasi priuata conuiuia admitteret, aut simul, aut vno hodie vocato, altero in crastinum secundi autem amici hospites illius fuissent tantùm in publicis epulis, cùm aut natalis dies, aut regni inauguratio, aut ipsius, gnatorúmve nuptiæ concelebrandæ fuissent: quibus temporibus hæc duo amicorum genera per omnes dies, admistis cognatis, & affinibus suis admittebat ad symposium; vulgus autẽ, & confusam multitudinem, aut vno, aut pluribus excipiebat epulis pro celebritatis modo, atque pompa: Itaque dicimus nuptiarum conuiuas fuisse amicos primæ & secundæ familiaritatis adiunctis consanguineis; ab Optimatibus plebi quoque datas aliquando sportulas: Sumamus probationem ex c. 1. Estheris; nempe, Persarum ille potentissimus Rector, *Vt ostenderet diuitias gloria regni sui, fecit grande conuiuium cunctis Principibus, & pueris suis fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & Præfectis prouinciarum, centum videlicet, & octo, intra diebus*; Cùm igitur per hoc omne spatium singulis diebus nominatos omnes lautissima, & omnifariæ iucunditatis mensa excepisset, septiduo vltimo conuocauit omnis gradus homines, sic enim significant sequentia verba: *Cùmque implerentur dies conuiuij, inuitauit omnem populum, qui inuentus est in Susan, à maximo vsque ad minimum, & iussit septem diebus conuiuium præparari*, &c. vt bene aduertit Salianus tom. 5. anno mundi 3592 n. 4. Ac quanquam Esthere in locum Vasthi substituta geniales epulas præparauit magnificè, à quo populus, & minora capita abfuerunt, quod sciamus: aderant tamẽ amici, & domestici: nam vulgatus quidem Estheris 2. cap. exhibitum conuiuium asserit Principibus, & seruis: Septuaginta, *Et fecit Rex* (inquiunt) *cõuiuium omnibus amicis suis, & virtutibus per dies septem*. Sed excepta huiusmodi publica occasione, quid in more positum fuisset Persarum tyrannis, declarat Athenæi oratio Dipnosophist. lib. 4. *Vt plurimùm* (ait) *Rex solus prandet, ac cœnat: vxor interdum cum eo, & liberorum quidam; aliquando tamen festis diebus in eodem atrio cœnant omnes: Rex quidem in ædificio quodam magno seorsim; qui, si conuiuatur, id, quod facit sæpiusculè, conuiuæ illi sunt maximè duodecim*: Quare & Aman iactabundus cum suis gloriatur cap. 6. Esther, vers. 12. *Regina quoque nullum alium vocauit ad conuiuium cum Rege præter me; apud quam etiam cras cum Rege pransurus sum*; Declaro isthæc à simili: Nam, quemadmodum inter epulandum, aliæ, atque aliæ erant differentiæ, loci, calicis, atque esculentorum pro iure & conditione personarum: *Sunt enim* (inquit Athenæus lib. 1.) *& in conuiuijs sui præstantissimis viris honores, Diomedes & carnibus, & pluribus poculis honoratur, pateris quoque multis, sedili, & carnibus Sarpedonem Regem suum honorificè decorant Lycij*; Sed & lib. 4. tradit; *In secundis mensis*

seuerè

Amici primi ordinis ad quotidianas epulas admittebantur.

Esth 1.

Salianus.

Esther 2.

Septuag.

Athenæus.

Persarũ Reges, quibus faciebant mensa copiam.

Esther 6.

In conuiuijs, & melior locus, meliorísque cibi nobilioribus.

Athenæus.

seuerè obseruatum, quem oportebat primo loco, secundòve accumbere, aut in solla sedere; Cui simile est monitum apud Lucam cap. 14. v. 8. *Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne fortè honoratior te sit inuitatus ab illo; & veniens is, qui te, & illum vocauit dicat tibi: Da huic locū*, &c. Atque Estheris c. 1. populus vestibulo regiorum hortorum, cùm tamen Dynastæ Imperij, Legionū Duces, & Magistratus nationum, ad interiores nemoris delicias admissi, vt acutè tetigit Salianus loco superiùs præmonstrato; Sic igitur credibile est, discrimen fuisse quoque numeri, & multitudinis hospitum, vt alij vocarentur ad quotidianam cœnam paucissimi illi, & de charissimis tantùm; alij in publica lætitia, nimirum & primi, atque secundi amici; alij denique in pompa omnium maxima, nempe, tum & ipsum vulgus.

(Margin: Lyra versus explicatur de cap. 14. — Salianus.)

35. At scio his contentum non futurum scrupulosum Lectorem, nisi pariter exactum, & certi numeri sodalitium sponso signemus: Planè fatemur nostram industriam latere; Nam, quanquam legamus apud Athenæum lib. 12. *Alexandrum orbis domitorem, superato Dario, suas, amicorùmque nuptias celebrasse nonagintaduobus thalamis eodem loco structis*, ai diiudicamus, neque omnium familiarium connobia tunc concelebrata; neque probari posse non licuisse Macedonum Regibus vltra duos, & nonaginta sodales alere. Meminit & idem Auctor lib. 4. Caranī cuiusdam ex Macedonia quoque, quem scribit genialem exhibentem cœnam vigint hospitibus contentum; sed, quòd pluribus locum non concesserit, fortasse parcus & auarus animus in causa fuit; Denique Iudicum c. 14. cùm Philistæam duceret Samson: *Ciues loci illius dederunt ei sodales triginta, vt essent cum eo*, qui versu vigesimo *amici*, & *pronubi* nuncupantur; Sed tantum numerum creuisse vltra communem modum, visus deoorare Lyranus: *Quoniam datos* (inquit) *sub specie quidem societatis, & honoris nuptiarum; re ipsa subdolumnius, vt si Samson vellet aliquid agere contra eos, isti resisterent*; Sequutus in hoc Nicolaūs antiquam Iosephi versionem lib. 5. Antiq. c. 10. nam noua quæ & auctior est, aliod opinari cupidis ansam præbet, nempe, petiisse multò plores socios Samsonē: sed ne aucta nimiùm multitudine rixæ oborirentur, destinatos non ampliùs quàm triginta commensales: *Cum* (inquit) *Thamnitæ omnes essent in epulis nuptiarum; metuentes fortitudinem iuuenis, triginta circa eum pubertate præcellos constituerunt; sermone quidem velut socios futuros; opere verò custodes, ne quid vellet fortè committere, conuiuarum societate crescente*: Neque ab his longè discedit, quanquam omnihil corrigit Iosephum Salianus tom. 2. anno mūdi 2880. n. 25. Illud igitur statuamos, si placet, nullam certam regulam fuisse de commilitonibus, quam omnes sponsi tenerentur alere, sed pro cuiusq; facultatibus, próque parentum & amicorum maiori, minoriue copia, quam haberent variæ conditionis mortales, aut diminutionem, aut incrementa accipere solùum hospitū numerum; Quare apud Monarcham milleoi forsan epulabantur; apud Præfectum vrbanum, vel militarem, quingenti; apud ciuem, centum; apud artificem, quinquaginta. Sanè Plutarchus in Alexandro, iis, quas diximus ex Athenæo, suis, amicorùmque nuptiis, epulo quod celebraoit, genialì, tradit *cuique conuiuarum, quorum fuit numerus nouem millium, auream phialam ad libandum donasse*.

(Margin: 35. Sodalium numerus in nuptiis. — Athenæus. — Ex Iudic. c. 14. v. 11. verba discussa. — Lyra. — Ioseph. — Salianus. — Plutarch.)

Sherlogi Antiloq. in Cant.

SVBSECTIO III.

Quot essent adolescentum, aut puerorum ordines, qui canerent, & tædis anteirent? Pueri symphoniaci in veterum delitijs; ad nuptialem pompam quæsiti; faces multæ in geniali lætitia, portabantur ab adolescentibus simul cum Virginum turmis; lampadarum vsus in Christianorum sacris: Matthæi parabola decem Virginum elucidata: Lucæ detenebrata verba.

TAmetsi verò quotus esset conuiuatum numerus arithmeticè definite non potuimus, & calculis componere; nihilominùs, si fortè ex ephebis, aut iouenibus aliqui, aut cantarent in nuptiis, aut prælucerent face, lychnisve de his eadē censemus, quę de virginibus superiùs ex instituto docuimus à n. 24 nimirum; aut quinque, aut decem fuisse; quanquam satis dubitamus de his quoque, an iisdem regerentur legibus potentiores, atque illi, quorum fortuna honesta tantùm erat; firmiùs existimamus; non prætulisse lampades, non cecinisse geniale metrum solas puellas; sed partem horum pueris, aut adolescentibus concessam; & quidem vsitatissimo Hebræorum more adolescētulas, aut robustiori sexui admistas, aut alternis choris, arbitror me ostendisse Subsectione antecedenti à n. 21. atque ipsa huius Sectionis fronte, n. 19. Neque sanè credendum est. quæ in minori epularum lætitia obseruata sunt, defuisse ea maximis gaodiis, qualia fuerunt apud vniuersas nationes genialis thalami; Sanè Augustum delectari solitum inter cœnam Symphoniacis Toranij Flacci mangonis, atque eos frumento donauisse, prodit Macrobius lib. 3. Saturnal. cap. 4. Valerius optimus Poëta carminibus celebrat Argonaut. lib. 3 peritissimum Lyristem, nempe,

(Margin: 36. — Adolescentes virginibus mixti cantabant in nuptiis. — Pueri Symphoniaci in deliciis veterum. — Macrob.)

—*Insignem cithara, cantúque fluenti*
Dorcea, qui dulci festis assistere mensis
Pectine, Bistoria magnum post ausus alumnum.

(Margin: Valer. Flacc.)

Claudianus Stiliconis philosophicos, & seueros mores commendans, ita pingit lib. 2. de laudibus Stiliconis:

(Margin: Claudian.)

——*Nullo cithare conuiuia cantu*
Non pueri lasciua sonant; quis cernere euris
Te vacuum potuit? quis tota mente remissum,
Aut indulgentem dapibus, ni causa suberet
Lætitiæ?

Sed lusisse voce, atque fidibus adolescentes simul cū virginibus, idē declarat præfatione ad nuptias Honorij, & Mariæ, dum elegiacis pedibus describit quasi cantu Pelei, & Thetidis concelebrassent thalamos Musicorum doctissimi; ait ergo:

Terpsichore facilem lasciuo pollice mouit
Barbiton, & molles duxit in antra choros.
Centauri, Faunique notam, qua flectere Rhecum,
Quæ rigidum poterant plectra mouere Pholū.
Septima lux aderat cœlo, totiésque renatus
Viderat exactos Hesperus igne choros.
Tū Phœbus, quo saxa domas, quo pertrahis ornos
Pectine, tentauit nobiliore lyram.

Atque his quidem euicimus, arbitror, puerorum atque adolescentum melodis artibus oblectatos

Varia Poëmatum genera apud antiquos conuiuas; sed, siue viri, siue canerent feminæ, aut maiorum recensita facta, aut procacia in ipsos discumbentes iaculata dicta, aut laudarent nubentes in epithalamicis, aut benè precatum pusioni, si genethliacum erat Pŏēma, tradunt Marcus Tullius lib. 4. Tusculanarum quæstionum, Au- (Tull. Val Max.) ctore Catone in Originibus; Valerius libro 2. cap. 1. numero 11. Quintilianus oratoriarum (Quintil. Clem. Alex. Arnob. Val. Max.) Institutionum libr. 1. cap. 10. Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. cap. 4. Arnobius lib. 4. aduersùs gentes; quem in vsum allatos ex Ægypto ab Alexandrinis negotiationibus puros, quos inter cætera mercimonia sub hasta venales ponebant, fideiussore Quintiliano asserimus citato volumine, cap. 1. de quibus Papinius lib. 2. Syluarum:

Stat.

Nec mixtus Pharijs venalis mercibus infans,
Compositósque sales, meditatáque verba locutus,
Quæsitis lasciuus herum;

Diximus de his, atque Syris aliquid suprà n. 21. déque argumento pari, cum eruditione & eloquentia nostri Pineda ad versum octauum cap. 2. (Pineda. Zerda.) Ecclesiastis, Ioannes Aloysius de la Zerda ad hemistichium 1. Æneidos:

——Cithara crinitus Iopas
Personat aurata, &c.

Pontan. Nonnihil ibidem Pontanus:

37 Sed, *Quia semper nuptijs amica sunt faces*, (quemadmodum inquiebat Chrysologus sermone 22.) *luminum testimonio celebratur castitas nuptiarum*; Post cantum secundus honor datus tædis iugalibus; Sociauit vtrunque Medeæ carmen ad Iasonem: (*Faces, atque lampades in nuptijs.* Chrysol.)

Ouid.

At subitò nostras, vt Hymen cantatus ad aures
Venit, & accenso lampades igne micant:
Tibiáque effudit socialia carmina vobis, &c.

At prælucebant fulæ virgines, aies; Non crediderim ædepol; quippe absoluta geniali cœna domum redeuntes præibant cum facibus iuuenes; Locupletissimus Auctor Lucas c. 12. vers. 35. (Luc 12. *Adolescentes etiã facibus prælucebant in nuptijs.*) *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, vt cùm venerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei*; Ac quanquam significate solùm visa sententia hæc, expectate cum lucernis ad dominorum valuas famulitium; quis tamen credat, per tenebras gradientem ignibus caruisse, cui tanta cura, ne vestibulum absque facibus appareret? Fortasse abeuntem ex sponsi ædibus comitabantur nubentis serui; hoc vrbanitati debitum, Huic consimile, quod de C. Duilio, M. filio, qui Pœnos primus classe superauit, tradit Romanus Orator in Catone; nempe, à cœna regressum sæpe cum tibicine & funali, *insignem bellica rei successum* (vt ait Valerius libr. 2. cap. 6. n. 4.) *nocturna celebratione testando*, De quo Silus Italicus lib. 6 Punicorum: (*A cœna reuertentes nuptialis Musica & lampades comitabantur.* Tull. Valer. Sil Ital.)

Cui nocturnus honos funalia clara, sacérque
Post epulas tibicen adest.

Refert & Plinius de Viris illustribus scribens: (Plin iun.) Sed de secunda magnifica cœna, quam Antonio Cleopatra præsentauit disserens Athenæus (Athen.) libr. 4. Dipnosophist. enarrat oblatas his, qui dignitate antecellerent ab Ægyptia potentissima femina, cùm finitis epulis ad sua reuerterentur, *lecticas cum lecticarijs baiulis; plurimis datos equos argenteis phaleris decoras; omnibus Æthiopicos pueros, qui facibus prælucerent*; Verùm in ipsa nuptiali pompa admistam cum adolescentibus puellarum turbam, probauerit me Homeri locus ex Iliade 18. (*Munera in conuiuas distributa.*)

——Nuptiaque erant, conuiuiáque solennia:
Sponsas autem ex thalamis tædis subaccensis
Ducebant per vrbem; multúsque Hymenæus excitatus fuerat, (*Iuuenes puellis admixti in pompa nuptiarũ.* Homer.)
Iuuenes autem saltatores in orbem agebant se, intérque hos
Tibia citharaque sonum edebant; sed matronæ
Stantes admirabantur in vestibus singulæ;
Populi autem in concione erant frequentes.

Et quòd matronas ad limina domorum visendæ gratia celebritatis stare dicat, inferiùs Poëta noster simile aliquid dixit cap. 3. Canticorum Sionides alloquens: *Egredimini*, (inquit,) *& videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis*; Sed mox clariori loquutus phrasi, ait:

Virgines autem, & iuuenes innupti pueriliter sapientes, (*Canticorum verba ex c. 3. v. 11. elucidata.*)
Textis in calathis portabant dulcem fructum;
Hos autem inter medios puer cithara sonora
Suauiter citharizabat; chorda autem bellè resonabat
Tenella voce; hi autem pulsantes terram simul
Cantúque, sibiléque, pedibus tripudiantes sequebantur.

Sanè supra decem virgines, alios multos faces portare solitos mihi pro comperto est; quod cùm satis roborauero, tum demum definiam, cuius essent sexus; & an vnus, pluresve gradus, siue virorum, seu feminarum.

Quod ergo luminibus omnia arderent in nuptiis, quanquam noctu fierent, non tam dispellendarum tenebrarum gratia, quàm honoris, & lætitiæ causa, ostendo à similitudine aliarum celebritatum: quippe prima illa & deuota Christianitas, cùm siue Christi nobilissimi Ducis, siue Martyrum fortissimorum Militum immortalem memoriam celebraret, templorum, & valuas, & coronas, & tigna cum laquearibus, infinita lampadarum multitudine ornabant; cecinit elegantissime de sacræ Anastasis peruigilio Prudentius Hymno de cereo Paschali. 38. (*Lampades in nuptijs non tantùm dispellendarum tenebrarum causa, quantùm ob lætitiam, & honorem.*)

Nos festis trahimus per pia gaudia (*Christianorũ mos accendẽdi lampades in Christi, & Sanctorum festiuis diebus.*)
Noctem conciliys, votaque prospera
Certatim vigili congerimus prece:
Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ suffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perspicuo flamma iacit vitro: (Prudent.)
Credas stelligeram desuper aream
Ornatum geminis stare triombus,
Et qua Bosphoreum temo regit iugum
Passim purpureos spargier Hesperos.

Anastasius Bibliothecarius in commendationem Adriani I. *Demique* (inquit) *eius Beatitudo fecit & farum maiorem in eadem B. Petri Ecclesia in typum Crucis, qui pendet ante Presbyterium, habentem candelas mille trecentas, & septuaginta, & constituit, vt quatuor vicibus in anno ipsum farum accendatur, id est in Natiuitate Domini, in Pascha, in Natali Apostolorum, & in Natali Pontificis*; Sanctus autem Paulinus, quali cultu Beatum Felicem Orthodoxi prosequerentur depingens, tertio eius natali cecinit: (Anast. Bibl. S. Paulin.)

Clara coronantur densis altaria lychnis,
Limina ceratis adolentur odora papyris,
Nocte, diéque micant; sic nox, splendórque dies
Fulget, & ipsa dies cælesti illustris honore
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Sed

Sed obgannit Vigilantius (somniculosus mehercle potiùs, aut lethargicus) & martyrum osor: dolet, *propè ritum Gentilium sub prætextu religionis introductum in Ecclesiam; Sole adhuc fulgente molas cereorum accendi*: At doctè Hieronymus: *Illud* (ait) *fiebat idolis, & idcircò detestandum est: hoc fit Martyribus, & idcircò recipiendum est: nam & absque Martyrum reliquiis per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam Sole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras; sed ad signum lætitiæ demonstrandum*: Quidquid de ineptia Vigilantij. Nos inceptæ velitationis cursum sequamur, & pompæ causa accensa lumina cum Hieronymo comprobemus.

Ad lectionem Euangelij accensa lumina.

39. Duobus suademus. Primùm à multitudine; nempe, didicimus ex Prudentio, stellarum æmulas lucernas: ex Anastasio, plùs mille trecentas numeratas: ex Paulino, infinitas penè: sed abigendis vmbris superuacanea tot, tantáque fulgetra; alias itaque magnorum sumptuum quæramus causas, necessarium est; nimirum, celebritatem ipsam: Quam ob causam & apud Homerum Odysseæ 7. in conuiuio Alcyoni Regis, centum depinguntur puerorum aureæ statuæ cum totidem lampadarum ignibus; Sidonius quoque de geniali tripudio lib. 9 epist. 13 pangit: *Numerosus erigatur laquearibus coruscis Camera in superna Lychnus vtero tumente fundant opobalsamum lucerna*: Secundum priori, affinitate coniunctissimum argumentum: quoniam & interdiu accendebantur lampades; docuêre quid Latina & Græca fecisset Ecclesia, Hieronymus, atque Paulinus; Paganarum gentium morem significauit Arrianus in sermonibus Epicteti, lib. 1. cap. 19. *Tribunatum aliquis adeptus est: omnes obuij gratulantur, alius oculos, alius colla osculatur, serui manus; domum venit, inuenit collucentes lucernas*, &c. Panegyricus Theodosio dictus: *Quid portas virentibus sertis coronatas? Quid aulæis vndantes plateas, accensisque funalibus auctum diem referam?* Scripturæ de Syriæ habitatoribus Holofernis non ferendum robur timentibus; *Tantúsque metus* (Iudith cap. 3. vers. 9.) *Prouincijs illis incubuit, vt vniuersarum vrbium habitatores Principes, & honorati simul cum populis exirent obuiam venienti, excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibijs*; Apuleius de Isidis pompa lib. 11. metam. coniungens cum lucernis musicam Adolescentum, ait, *Magnus præterea sexus vtriusque numerus lucernis, tædis, cereis, & alio genere facium, lumine syderum calestium stirpem propitiantes; symphoniæ de hinc suaues, fistulaque modulis dulcissimis personabant: Eas amœnus lectissimæ iuuentutis veste niuea & cataclista prænitens sequebatur chorus, carmen venustum iterantes*, &c. At coram Sole subaccensæ faces quamobrem? proculdubio tripudij & gaudiorum ratione; Hinc iam subinfero apertè præter decem virgines, portatas lampadas ab aliis plurimis; monstrauimus nanque Prælocutione 3. numero 101. lætitiæ præcipuum symbolum nuptias esse; at, quem non moueat, non dico honorem, aut vnluptatem aliquam à decem faculis potuisse deriuari, sed ne illustrandis platearum angulis tam exilem numerum parem fuisse? quid decem cerei cum tot Christianorum lucernis? quid cum ethnico Cæsaris triumpho? Nam de Iulio meminit Suetonius cap. 37. *Ascendisse Capitolium ad luminaria quadraginta, elephantis dextera, atque sinistra lychnuchos gestantibus*; Quid denique cum ipsis nuptiarum ritibus? de quibus Claudianus Epithalamio Honorij, & Mariæ:

Arrian.

Lampadibus interdiu vsi Pagani in magna pompa.

Iudith 3.

Præter decem virgines Mat. cap. 25. alia multa puella tædas ferebant.

Suet.

Claud.

—— alij funalibus ordine longo
Plurima ventura suspendite lumina nocti;

De hoc itaque quoniam constat, à quibus ordinibus prælatas lampadas existimemus, & quorsum Euangelista de virginibus decem solam memoriam fecerit, iam propero declarare pro virili.

40. Atque equidem si dicamus, pro nubentium cumulata laude & gloria cæteros præluxisse non tantùm homines ex vlnmo aut medio Reipublicæ cœtu; sed etiam supremis honoribus functos, erunt quibus confirmemus, exemplorum aliquot; Nuper ex Iudith cap. 3. perspeximus obuiam prodiisse Holoferni cum luminibus Principes, & honoratos simul cum popularibus: Sed in sacro iubilo *cùm omnis domus Israel duceret Arcam testamenti Domini*, (Reg. 2. c. 6. vers. 16.) *in clangore buccinæ, David saltauit totis viribus ante Dominum accinctus Ephod lineo*; Pharaone, & Ægyptiis conculcatis Moyses, & soror eius, duces erant lætitiæ, atque Epinicij, Exod. cap. 15. atque id quidem exigere natura sua genialium temporum iucunditatem, vt etiam censoria grauitas paulò licentior prodeat, nec mores turbæ Toparchæ dedignentur, bellissimè expressit Claudianus Hymenæo Honorij & Mariæ;

In geniali pompa, etiam notabiles, tædas ferebant.

Iudith 3.

2. Reg. 6.

Exod. 15.

Claud.

Laxet terribiles maiestas regia fastus.
Et sociam plebem non indignata potestas
Confundat turba Proceres, soluantur habenis.
Gaudia, nec leges pudeat ridere seueras;

Quòd si nobiles atque ingenuos tædarum iugalium latores cogitare quisquam vereatur, & his officiis destinatos velit mancipiorum greges, dabimus ex seruorum numero sufficientes copias; sed priùs admonitum cupimus famulorum veteribus fuisse ingentem æquè, atque variam multitudinem: de copia ministrantium vnum ex Seneca deprompsimus testimonium suprà num. 23. addimus ex Annalium Taciti lib. 14. c. 13 *Quem numerus seruorum tuebitur* (inquit ibi Cassius) *cum Pedanium secundum quadringenti non protexerint*: Sed mirabilis Athenæi narratio lib 6. *At Romanorum vnus aliquis quantò plures possideat seruos tu nosti, optime Massuri; nam ad decem & viginti millia, imò plures etiam multi habuêre: non tamen vt quæstum ex ijs faciant, sicut Græcorum ditissimus ille Nicias, sed plerique Romani anteambulones eos habent comitésque maxima ex parte.* Porrò Abrahamus, cùm audisset captum Lot fratrem suum (Genes. cap. 14. vers. 14.) *numerauit expeditos vernaculos suos, trecentos decem & octo, & persecutus est vsque Dan*; Verùm non his militibus circunscripta familia eius: reliquit enim plurimam turbam domi, aut pugnæ insufficientem, aut priuatis ministeriis opportunam, vt notat Chrysostom. hom. 35. in Genesim: De Salomonis amplissimo satellitio lege Pinedam lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 9. num. 4. De varietate & differentiis seruorum eloquentissimè Philo de vita contemplatiua; nam de Romanorum luxu disputans: *solitos eos vti* (affirmat) *ministrantibus formosis mancipijs, non tam ad præsens ministerium quæsitis, quàm ad exhilarandos aspectu conuiuarum oculos; ex ijs minores pueri pincernas agunt, grandiores aquam adferunt, loti, & mundi, fucatique, ac*

Ingens seruorum multitudo priscis.

Seneca.

Tacit.

Athen.

Gen. 14.

Chrysost.

Pineda.

Philo

Romanorum luxus magnus.

cincinnati; alunt enim capillitium, vel omninò intonsi, vel à fronte tantum præfectus in orbem crinibus tenuissimas, candidásque præcinctis tunicas, anteriori parte ad genua dimissas, posteriore ad poplites, vtrinque mollibus tanijs adstrictis commissuras tunicæ, propendentibus ad latera fimbus: sic ornati adstant, nutus obseruande quid quisque postulet; adsunt & alij adolescentes prima lanugine malas vestiti curiose edoctis grauioris momenti ministeria, mera ostentatio magnæ opulentia; Sed Cleupatræ epulis adfamulantes inspiciamus, quàm arguto carmine depiogat Lucanus lib. 10.

Ab Eunuchis, & Æthiopibus custodita femina.

Lucanus.

Discolor hos sanguis, alios distinxerat ætas,
Hæc Lybicos pars, tam flauos gerit altera crines
Vt nullus Cæsar Rheni se dicat in aruis
Tam rutilas vidisse comas, pars sanguinis vsti
Torta caput, refugésque gerens à fronte capillos.

Deinde Eunuchos, & primæ lanuginis iuuenes cantat; Dedimus versus numero 23. vidimus numero 37. ex Athenæo, & eandem Reginam Æthiopicos pueros habuisse; nam ab hisce fuscis custoditum feminarum genus cecinit Tibullus lib. 2. eleg. 6.

Tibullus.

Illi sint comites fusci, quos India torret,
Solis & admotis inficit ignis equis,

Tanta igitur cùm fuerit seruientium ministrorum diuersitas, tam numerosa turba, cùm ætatis, nationum, coloris ratio haberetur, atque ab his vniuersis distinguerentur, & in multiplices dissecarentur classes, longam facilè pompam canentium, tædiferntúmque confici potuisse constat; nam erant decem, aut viginti fortasse, & triginta pro familiæ amplitudine ex Alexandrinis pueris; totidem de Æthiopibus, par numerus Syrorum, alij ex Europa, alij ex Græcia; atque inter hos iterum distributio inephebos, in adolescentes, in pueros, in effeminatos: déque istis noua diuisio, quibusdam flauo, quibusdam annulato, aut intonso capillo; quibuscum virginum plurima [illegible] inæqualis sors responderet, ductis differentiis [illegible] ab ætate, aut à climate, aut à forma, quamuis ex qualibet classe non multus esset numerus, sed comparatione omnium maxima emergebat summa.

Puerorũ greges in turmas diuisi.

41. Iam quòd Matthæus cap. 25. decem solùm virgines recenseat, arbitror ad morem communem respexisse; quippe probabam Introductione 3. numero 91. etsi in Heroüm luctu non rarò Hebræi ipsos triginta, aut quinquaginta dies plangendo consumerent; tamen ex vulgaro vsu, & in morte charorum ex media nobilitate, aliorúmque infra hos, tantùm consumptam hebdomodam; déque geniali honore paria monstrauimus; itidem nunc de virginum numero asseuerare non absurdum ducimus: nempe, licuisse Principibus cateruas prælucentium adhibere pompæ iugali; vetitum id cæteris, quibus decem virgines cum totidem adolescentibus satis erant; nam præter cereos ab his gestatos permittebantur lampades aliquæ fenestris, ianuísque suis, atque amicorum, quorum limina prætergrediebantur; Quæ, quanquam moderata pompa, at ciuium & Reipublicæ emolumentis apta; Sanè duodecim tabularum legibus cautum, regula tertia; *Ne sepulcrales sumptus fierent, nisi in decem tibicinibus*; Regula octaua; *Ne pretiosi latices & odorata potio in flammas infunderentur vnà cum cadaueribus*; Canone 10 *Vt plura funera ne vni fierent, néve plures lecti inferantur*: Quorum nihil potentissimi Magistratus, aut militum

Matth. c. 25. cur decẽ solũ virgines introducta, quæ lucerent nuptiis?

Optimates com muneribus decretis excepti.

Leges 12. tabularum.

ductores obseruare soliti, vt probant Rosinus lib. 5. antiquitat. Romanarum, cap. 39. P. Azor tom. 1. lib. 6. cap. 63. fortasse pro ciuibus tantùm composita illa decreta, ne substantiam vanissimè dissiparent, dum senatorio, aut equestri ordini pares esse cuperent; aut etiam quo inter Reipublicæ lumina, & vulgus post mortem, honorum discrimen extaret.

Rosinus.
Azor.

Sed, quamuis supposuerimus ex mancipiorum turba fuisse, qui canerent Hymenæum, qui tædas portarent in nuptiis; affirmamus tamen ex Hierosolymis, cæteraque vniuersa Iudæa conuolasse nobiliores quosque, quòd sponso, aut affinitate, aut stemmate, aut amicitia, & moribus coniunctissimi essent: Quod pronunciatum in simili corroborauimus loquentes de sponsa Subsectione antecedenti, num. 20. ab his varij gymnastici ludi toto nuptiarum tempore instituti: sæpè in syluis pardalem, vrsum, leonem, & ferociora quæque animantia quæsiuêre: Sed, quid in his medij, iosimi, supremi significarent mysticè, & quarum rerum typos gerant: haud arduum est definire ad eorum normam, quæ tradidimus de sponsæ comitatu, num. 19. Finiam vno hoc monito: Cùm in tanta interloquutorum multitudine nemo reperiatur agricola, nemo villicus, nemo de Galaad, aut Carmeli, aliorúmve montium pastoribus: neque enim quidquam est compellens de bobus, aut aratione sermones texere: sequi, Canticum istud Eclogam non esse, aut Georgicum carmen; ducuntur similitudines aliquæ à rustica re; loquuntur de vineis & pomœrio amatores; sed huiusmodi non pauca reperias in Pöemate quouis Heroico, nisi quidem Eclogam dicas, quasi sermocinationem, aut colloquium sumpta verbi huius lata constructione. 42.

Canticorum metrũ non est rurale, aut pastoritium.

Sectio IV.

Ver, temporum & celeberrima, & suauissima portio, Canticorum famulatur castis amplexibus: sub veris articulo coniugalia fœdera apud Hebræos, Titulus Psalmi 44. singulari explanatione illustratus: Verè egregia plerá-que apud Iudæos peracta.

NEmini dubitabile fore præsumimus, facta partium huius Epithalamij collatione, perpensáque totius Operis harmonia, frequentissimè allusum ad tempus aliquod floridum, & amœnum; At poterit esse disceptatio, qua tandem de temperie? Ver enim, æstásque, atque autumnus annorum iucundissimæ partes suis quæque gloriatur diuitiis, quin & deliciis contendere audeant: Quid igitur? Per omnium voluptates itum? & inchoata verno solstitio genialia oblectamenta multiplici, & longo apparatu in autumnale producta æquinoctium? atque supra Assueri superbissimum conuiuium, nostri sponsi gula per nouem mensium symposia? Ego cum pertinaci indagatione (nisi etiam meditati nos fallant discursus) post lustratum Canticum hoc, nihil reperissem, quod suaderet vel in æstatem adultam (nedum vindemiam) prolatam nuptialem 43.

Veris tempestate peractæ nuptiæ, de quibus volumen Canticorum.

lem pompam, securiùs iudicaturum me putaui, si in vernam tranquillitatem referrem; præsertim cùm haberem apertissima verba cap. 2. vers. 10. *Surge, propera, amica mea, & veni: iam enim hyems transijt, imber abijt, & recessit: flores apparuerunt in terra nostra*; Coniecturæ particulares sunt; nam veris amabilem, pulcherrimúmque vultum penitùs exclusisse hæc non patitur periodus, non sinet Interpretum communnis consensus; veri autem si æstatem, atque autumnum associari velimus, dicemus, aut continuatas toto eo tempore nuptias; aut interruptas ab euentu aliquo, & inchoatas verna tempestate: intermissas æstate, autumno demum finitas: at huiusmodi interpolationis nulla sufficiens ratio proferri valeat; epulari autem per tot menses non interruptos, nimij luxus esset, & abhorrentis à Principe modesto in primis, atque sobrio, qualem nobis pingimus in hoc Epithalamio sponsum; Deinde, cùm hospitalibus è longinquo proficiscendum esset, (veniebant enim ab omnibus Iudææ finibus Dynastæ condecoraturi genialem celebritatem,) si per æstatem prouectam, aut vindemiæ tempora itineri se commisissent, passi fuissent incredibilem molestiam, cùm Syriæ plaga ardentissima sit; Dederunt igitur se viæ post fractam hyemis sæuitiam, & redierunt ad lares vnusquisque, antequàm omninò desisset Phœbus mitis esse: At hæc, cùm aut inter nemorum virgulta, & frondes, vel ad loquacem fontis susurrum, aut camporum aperta planitie, vel ad ripam fluminum quandoque cœnandum; exercendæ præterea venationes, ludi, audienda acroamata: decebat anni temperiem dulcem esse, ne agitationi, & motibus eorum, qui exercebantur, superaddita ignea vis intolerabilis à solari globo, lassaret vniuersos supra modum: Postremò, quid nuptiæ (vt cætera gaudiosa nunc omittam) absque floribus? Hi conuiuas ornant, triclinia venustant, pauimento camporum gloriam conciliant, lectum, & cubilia iucundant, fenestras, & domorum limina halare faciunt super pigmentatiorum inuenta: Probamus non semel præsertim secundi capitis Commentario; nunc Catulli versiculos duos ex nuptiis Iuliæ, & Manlij damus:

Cant. 2. — Florum magnus vsus in nuptijs. — Catullus.

Cinge tempora floribus
Suaueolentis amarici:
Flammeum cape, &c.

Nunc ex Claudiani Hymenæo de nuptiis Honorij, & Mariæ gustatorum tantùm:

Claudianus.

Tu festas, Hymenæe, faces, tu, Gratia, flores
Elige, tu geminas Concordia necte coronas;
Hi nostra nitidos postes obducere myrto
Contendant.

Sed venustissimè inferiùs de legionibus: Nam inter militiæ honores, locum floribus datum, quoniam nuptiarum amœnitas sic postulabat, asserit:

Candidus intereà positis exercitus armis
Exultat socerum iuxta, nec signifer vllus,
Nec miles pluuia flores dispergere ritu
Cessat, purpureóque Ducem perfundere nimbo;
Hæc quoque velati lauro, myrtóque canebant:
Diue Parens, &c.

At sanè, vt concedamus aliis anni ætatibus non defuisse flores, quoniam hyems apud Palæstinos breuior est, & indulgentior: sed quis non facilè animaduertat, parem copiam non potuisse esse, qualem ver parturit, cùm hyeme dominentur vtcunque frigora, æstate calores? Ne igitur florum

Ver florum tempus.

egestate laborare possit sponsus, oportebat nuptias in id distulisse tempus, quo flores maximè abundant, quoniam auctore Latini Carminis Coryphæo Georgic. 2.

Et tunc omnis ager, tunc omnis parturit arbos: Virgilius.
Tunc frondent sylvæ, tunc formosissimus annus.

Verùm & ostendamus generales fuisse causas, quarum ad exemplar, & comparationem debuerit sponsus vernam malaciam cæteris anni partibus anteponere.

44. In primis exemplorum aliquid fuit: Nam Salomon cùm Pharaonis Ægyptiorum Monarchæ gener factus fuisset, delegit ex anni circulo vernam specialiter temperiem: quod ex Canticorum sententiis, rati eas alludere ad filiam Pharaonis, probant Pineda lib. 4. de rebus Salomonis, cap. 3. num. 1. Salianus tom. 3. anno mundi 3022. num. 120. Verùm, diuersam esse istius Hymenæi materiam, ostendimus Prælocutione 1. Sectione 10. Sanè cùm annus à verno æquinoctio inchoaretur apud Hebræos, vt firmior habet sententia, de qua Pereira disp. 1. in cap 12. Exodi, num. 2. si vera est Chronographia Pinedæ, lib. 2. de rebus Salomonis, cap. 14. referentis thalamos filiæ Pharaonis in prima initia secundi Monarchiæ Salomonis anni, constat apertè delatam ex paternis laribus sponsam, cùm ver inciperet; Sed, quoniam hoc quoque incertum; si quæ huius rei probatio robustior est, præbet eam nobis Psalmi 44. titulus; eius enim carminis (quod epithalamicum esse Interpretum communissima vox est) materia fortè Salomonis, & Phariæ puellæ coniunctio, quod plures asserere monstrauimus Anteloq. 1. Sectione 9 num. 73. Hæc ergo, quæ decantat Psalmus ille connubialia gaudia vere peracta, titulus adsignificat, de quo Hieronymus epistola 140. ad Principiam Virginem: *Quadragesimum* (ait) *quartum Psalmum legens in titulo reperi: In finem pro his, qui commutabuntur filiorum Core, intelligentia Canticum pro dilecto, ex Hebræo vertimus nos in Latinum; Victori pro lilys filiorum Core, eruditionis Canticum amantissimi; Symmachus more suo manifestius, triumphum pro floribus interpretatus est*: Porrò, eundem fieri sensum, siue dicas, *Pro his, qui commutabuntur*, siue, *Pro lilijs, & floribus*, disertè expressit Hieronymus ibidem, inquiens: *Igitur, Sosanim, vel pro his, qui commutandi sunt, vel in lilia transfertur & flores*; Quod annotauit etiam Magnus Basilius in Psalmum 44. *Quare vnus aliquis Interpretum pulchra, ac sagaci coniectura mihi videtur vsus, dum sententiam Scripturæ eandem, siue sensum, alijs verbis expressit; nam pro eo, quod est: Pro his, qui commutabuntur.* dixit, *Pro lilys*: Ostendit ingeniosè P. Pineda lib. 5. de Salomone, cap. 4. num. 4. *Commutandi* verbum peculiari iure spectare ad nuptias, quòd in iis facta quadā coëmptione permutentur nubentium bona: at ego mallem relatum ad flores, & veris fœcunditatem: sic vt idem sit, Psalmum *Pro commutatione*, aut *commutandis*, inscribi, atque *Pro floribus*, florúmve tempore; Nam certè tum potissimùm natura penè vniuersa immutatur; Neque resurrectionis aptius esse potuit symbolum: vt qui eam significatam cupiat, quemadmodum intellexêre Basilius, atque Hieronymus, veris partubus adumbratam existimet: ab his enim non rarò soliti argumentum depromere Ecclesiæ proceres, cùm pro anastasi aduersùs Gentium Philosophiam certarent: *Quippe etiā terra de cœle disciplina est* (inquit Tertullianus lib de

Salmonis nuptiæ cum filia Pharaonis verna celebrata tempori. — Salian. — Pereira. Pineda. — Psalm. 44. Titulus particulari modo expliditur — Hieron. — Basil. — Pineda. — Ver, resurrectionis argumentum Basilius. Hieron. — Tertull.

lib de resurrectione carnis;) *arbores vestire post spolia, flores denuò colorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem quæ absumpta sint semina, nec prius exhibere, quàm absumpta; Mira ratio: de fraudatrice seruatrix; vt reddat, intercipit; vt custodiat, perdit; vt integret, vitiat; vt etiam ampliet, prius decoquit; siquidem vberiora, & cultiora restituit, quam exterminauit; Totus igitur hic ordo reuolubilis rerum, testatio est resurrectionis mortuorum:* Dicitque eadem pari cum eloquentia Ambrosius oratione de fide resurrectionis.

Ambros.

45. Dicimus ergo Psalmo affigi: *Pro his, qui commutabuntur*, idem esse, ac si proferatur, *Psalmum esse pro veris tempore*; Primum, quoniam Theodoretus planè allusum arbitratur ad verum temperamentum; idipsúmque Nyssenus tract. 2. in Psalmos, c. 4. Deinde, quoniam altera versio *pro floribus* attestatur apertè, cuius versionis sensum eundem esse cum vulgata inscriptione docuimus ex Hieronymo, & Basilio; Tertiò, quoniam de Resurrectione mystica explanatio quadrat mirificè; Neque obfuerit, non *pro floribus*; sed *pro lilijs*, ab Hieronymo, & alijs interpretatum; idem nanque est; fit enim nonnunquam, specificum nomen in genericum transire; Sic illud Canticorum cap. 4. vers. 6. *Vadam ad montem myrrha, & collem thuris*; Vltimam hanc dictionem *thuris* ad omnia aromata, quæ in suffitum cremantur extendit Delrio in literæ explanatione; idémque mystica Interpretatione versus 10. c. 6. *Descendi in hortum nucum*, &c. *Nucu* vocabulum generale facit ad vniuersa, quæ duriori sunt cortice; ita etiam & lilium flores cunctos significauerit: Certè Sotomaior ad illud cap. 2. Cantic. *Sicut lilium inter spinas:* annotauit Græcam vocem κρίνον, pro qua vulgatus conuertit *lilium*, *florem* quoque omnem significare; id, quod Hieronymus satis innuisse visus ad cap. 6. Matthæi, illud enarrans: *Considerate lilia agri*, &c. Chrysostomus hom. 22. Glossæ ordinariæ Compilator; de floribus vniuersim viderit Lector intellexisse eos comparationem; quem etiam de lilijs sensum sequutus Apollonius Argonauticon primo apud Valerianum hieroglyphicorum lib. 55. titulo, *de lilijs*; Nec denique obstat legi ante Psalmum 79 similem inscriptionem: *In finem, pro ijs, qui commutabuntur, testimonium Asaph*; Quoniam huius etiam carminis titulum Hieronymus versione sua, ex Hebræo, *Pro lilijs*, transtulit; & mysticè eadem norma exposuit Athanasius epistol. ad Marcellinum, vbi monet, si quem rudem docere cupiat de resurrectione, Psalmum ei septuagesimumnonum recitet, & declaret.

Theodoret. Nyssenus.

Regula: Specificum nomē pro generico positum. Cant. 4 & 6.

Delrio.

Sotomaior. *Lilium pro omni flore.* Cant. 2. Hieron.

Chrysost. Gloss.

Apollon. Pier. Val. Psalm 79.

Athan.

46. Sed concedamus, Cantilenæ nomen esse, *Pro lilijs*, vt coniectatur Mariana; aut, vt nos, Psalmum dici *florum*, seu *veris*: quorsum eiusmodi nuncupatio? Equidem, vt scribuntur Psalmus octauus, atque octogesimus, nonnullique alij, *Pro torcularibus*; quòd per vindemiam canerentur in gratiarum actionem pro fructibus maturitatem consequutis, vt velint quidam apud Lorinum ad eorum initium Psalmorum, neque ipse abhorret: sic asseuerare poteramus pro anno prosperè inchoato, frugúmque fortunato principio Psalmum 44. accini solitum: quam quidem ego cogitationem libenter amplecterer, nisi conspicerem toto Poëmate nullam memorationem fieri de terræ muneribus, pro quibus haberentur gratiæ; sed nec gratiarum actionem lego: Denique, cùm omnis Interpres recens, atque vetus Hymenæum esse dicat, quale gratitudinis monimentum, quàm insolens, atque inauditum, cecinisse ob tales causas Epithalamium? Quòd si aliquod metrum canendum fuit erumpenti telluris proli, genethliaci pangendi erant versus: quando igitur duo constant, nempe, modum carminis ad thalamos spectantem; ipsum autem blandissima anni temperie modulatum; arbitror medius fidius ad eum morem, quo suprà definitum à nobis Sectione 2. num. 21. à Dauide compositam Saüli, & Ionathæ Næniam, quam præcepit discerent filij Israël, vt ea lugendi forma vterentur in defunctorum exequiis, & parentalibus: ita ab eodem inuentam methodum canendi honestè, & festiuè in nuptiis, quam hoc Psalmo præmonstrauit: & quoniam *Dilecti* epitheto significabatur sponsus apud Hebræos, vt hoc Canticorum Canticum varijs locis innuit; indicaturus Epithalamium esse, & ad nuptias pertinentem Poësim, inscripsit: *Canticum pro dilecto:* Quia autem non alio tempore communissimo vsu, iugali fœdere iungerentur Hebræi, quàm accedente verno æquinoctio; dixit quoque: *Pro his, qui commutantur*, siue, *Pro lilijs, aut floribus*; Quod idem est, ac si pronunciaret, carmen esse vernale, quoniam vere tantùm pangebatur, quòd eo solùm tempore nuptiæ concelebrarentur apud Iudæos ea vsitato vulgariter ritu: Atque hiscum insigniter consonat mysticus de vniuersali anastasi intellectus: tum enim cùm omnis humana creatura resurget, & immutabitur Ecclesia per duraturas in omne æuum nuptias Christo copulabitur, vt dicebamus Isagoga 5. num. 510. quæ in eum diem tantùm desponsata fuerat; Verè igitur adumbrata mortuorum suscitatio, Epithalamio expressum connubium: Quòd si ad Incarnationem Filij Dei Psalmum referre placeat, quæ trita opinatio est apud Patres, quorum indiculum reperies apud Leonem Castrensem Apologetici lib. 10. cap. 40. Pinedam lib. 5. de Salomone, cap. 4. Lorinum ad Psalmum 44. vix aliud tantæ rei emblema, quale à nobis proponitur; florida enim sunt vniuersa, quando Verbum caro fit: nempè, tempus vernans Aprili proximum, quando Puella grauidanda illibato pudore Mater euadit; *Nazareth*, quò destinatur Archangelus, vbi virgo moratur, florem interpretatur Bernardus homil. 1. super *Missus est. In Nazareth ergo nunciatur Christus (inquit) nasciturus quia in flore speratur fructus processurus: Sed prodeunte fructu flos decidit, quia veritate apparente interiit, figura pertransit. Vnde & Nazareth ciuitas Galilæa dicitur, id est, transmigrationis; quia nascente Christo omnia illa transierunt, quæ superiùs enumeraui, quæ, vt ait Apostolus, in figura contingebant illis: Hos ergo flores, & nos, qui iam fructum tenemus, pertransisse videmus; & dum adhuc florere videbantur, transituri prævidebantur*; Igitur, cùm & *florem, & commutationem, & nuptias* adueheret Incarnatio concinnè mysterium eius adumbratur Psalmi titulo, in quo hæc omnia reperisse possibile est: *commutationem* quidem quoniam pro his est, *qui commutabuntur*; flores & plantas suaueolentes, quia victori est *pro lilijs*, siue *floribus*: denique *connubium*, quòd in gratiam dilecti, id est, sponsi compositum fuerit carmen.

Mariana.

Psalmi tempore vindemiæ cantati inscribuntur: Pro torcularibus. Lorin.

Epithalamici carminis inuentor Dauid.

Nuptiæ apud Hebræos verno æquinoctio.

Psalmo 44. Incarnatio Filij Dei celebrata. Leo Castr. Pineda.

Bernard.

Suadet quoque vere nuptias peragere consuetum fuisse, quòd eodem tempore, lætissima, & memoranda pleraque gesta esse reperiamus; nam eo tempore conditum mundum asseuerat 47.

Verio tempore grandia pleraque peracta.

Theodo

Theod.

Theodoretus quæst. 17. in Exodum; *Sub idémque tempus* (inquit) *Deus liberauit populum Israel à seruitute Ægyptiorum; & Gabriel Archangelus sanctæ Virgini* MARIÆ *latum nuncium admirandi partus attulit: eodem quoque tempore Christus Dominus salutarem pertulit passionem:* Ac sanè editum orbem verno solstitio Patrum multò copiosior existimauit pars, quorum dicta ad longum transcribit Ascanius Martinengus Glossæ magnæ pag. 823. Paschatis autem, & Azymorum iucundissimam, maximéque solennem illis diebus peractam celebritatem sufficienter manifestant Exodi cap. 12. & Leuitici 23. multisque ostendit Ribera de templo agens lib. 5. cap. 3. Sed plura alia mensem Nisan, à quo anni, verísque initium, in paucis nominatum fecisse demonstrat Salianus tom. 2. anno mundi 2544. à num. 161. Pererius disp. 1. in cap. 12. Exodi: Burgensis additione 1. ad cap. 12. Exodi. Neque posterior honos floridorum dierum, exorsum esse tunc potentissimum Salomonem fabricam admirandæ basilicæ; sic nanque attestatur Regum liber 3. cap. 6. *Factum est ergo quadringentesimo, & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio* (*ipse est mensis secundus*) *regni Salomonis super Israel, ædificari cæpit domus Domino;* Quo tempore, & à Zorobabele restauratum templum existimat Lyranus ad cap. 2. Haggæi finem, cuius est etiam sententiæ Varablus ibidem; Porrò cùm non nisi post captiuitatem Babylonicam menses propriis nominibus dicti sint inter Hebræus, sed numerali ordine solùm appellati sint, Primus, Secundus, Tertius, &c. quod antè inueniamus hoc Regum loco nuncupatum aliquem *Zio*, epithetum tantùm fuisse temporis proprietatem denotans, vult Pererius disp. prima, in cap. Exodi 12. numero 3. nam, quoniam secundo mense terra sinus aperiret, florésque emitteret, dictus est *Zio*, quasi apertionis mensis, quæ latiùs explicat Pineda libr. 5. de rebus Salomonis. cap. 5. §. 17. & ambobus multò vetustior Paulus de Sancta Maria, loco nuper repræsentato; Equidem Paralipomen. secundus liber cap. 4. hæc eadem enarrans: *Cæpit* (inquit) *ædificare mense secundo regni sui;* Quibus ex verbis clari aliquot Scriptores colligunt (quorum meminit Salianus tom. 3. anno mundi 3023. num. 10.) regnasse Salomonem annos tres, vnúmque mensem; nam altero post inchoatum dominatus quartum annum mense, fundamenta templi posuisse existimant; quæ si stabilia sunt, sequitur manifestè primo anni sacri mense, qui annus à vere auspicabatur, cùm sæcularis ab autumno inceptaret, ad quem proinde mensis Zio referendus, Monarcham declaratum fuisse; siue, quòd tum Dauide sublato, imperij habenas arriperet; siue, quòd inaugurationis pompam ex consilio distulisset in veris amœnitates; idque propterea, quoniam vel vsus inaugurandi Reges ita postulasset ex Hebræorum ritu, vel, vt optima anni temperies inuitaret ex peregrinis, domesticisque ingentes populorum concursus; Sanè cùm volumine Canticorum comprehensa, vere contigisse certior existat sententia: ad coronam regni verbis illis capitis tertij: *Videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua.* respectum arbitrantur nonnulli; Lege eum ad locum Sotomaior, & Delrium, vt non futilis sit omninò coniectura de vncto in Regem cum celebritate, & publica acclamatione, Salomone, non alio tempore, quàm cùm, hieme depulsa, Zephyri spirarent.

Mundi initium vere.

Martineng. Gloss.

Exod. 12.

Leu. 23.

Ribera.

Salian.

Perer.

Salomonici Templi structio vere inchoata.

3. Reg 6. 1.

Lyran.

Varabl.

Menses sine nominibus ante captiuitatem Babylonicam.

Pereira.

Pineda.

Burgens.

Paral 2. 4.

Salian.

Salomon vere exordio Rex coronatus.

Cant 3.

Sotomaior.

Delrius.

Denique, cùm Naturæ æquissimus Rector varia dispertiret anni temporibus ornamenta, fœ- 48.
cunditatem veri in primis tribuit; quare cùm prolis legitima, honestáque susceptio ex matrimonij finibus sit, nuptias peculiari iure sibi vendicat tempestas illa partubus fortunata; Sed lubet Titum Calpurnium audire ecloga quinta accinentem:

Veri fœcunditas specialiter concessa.

Calpurn.

Tunc etenim toto vernanti gramine sylua
Pullat, & æstiuas reparabilis inchoat vmbras:
Tunc florent sylua, viridisque renascitur annus:
Tunc Venus, & calidi scintillat feruor amoris,
Lasciuúmque pecus salientes accipit hircos.

Columell.

Ne omittam Collumellæ versus, qui libro decimo de cultu hortorum fusiis, atque distinctiùs cantauit, inquiens:

Hinc maria, hinc montes, hinc totus denique mundus.
Ver agit: hinc hominum, pecudum, volucrúmque cupido;
Atque amor ignescit menti, sanitque medullis,
Dum satiata Venus fœcundos compleat artus,
Vt generet varias soboles, sempérque frequentet
Prole noua mundum, vacuo ne torpeat æuo.

Tot igitur, tantisque concurrentibus coniecturis, cæteris probabilius axioma videatur, si non alio quàm verno tempore adstruamus Canticorũ modulatum fuisse Epithalamium, sub eandemque periodum gesta, quæ Hymenæo enarrantur.

SVBSECTIO I.

Præfatis obsistentia loca ex Cant. cap. 2. & 5. enucleata; nonnihil de tempore putationis vitis, ficuum, Myrrhæ, Messem triticeam intra veris ambitum in Palestina colligi ex professo declaratũ; Exodi & Numerorum versibus quibusdam facula: anni duplicis Hebræorum examinatio aliqua: Periodus ex versione Pagnini castigata.

EX capite 2. Canticorum, vbi maxima veris
indicia illa: *Iam hyems transiit, imber abiit,* 49.
& recessit, flores apparuerunt, vox turturis audita est, &c. inde nobis manifestior pugna; nam, postquàm dictum de vitibus vtique, *Tempus putationis aduenit,* de iisdem subiunctum citò, *Vineæ florentes dederunt odorem suum:* At repugnant in eadem tempora incidere, vt & sarmenta amputentur, & florem emittant reuirescentes palmites: Eodem quoque capite cùm spiritus, & virium amissionem passa fuisset sponsa, subsidij aliquid postulauit à floribus & malis; sed mala quidem autumnus, ver flores præbet; Denique capite quinto gloriabundus sponsus, *Messui* (ait) *myrrham meam cum aromatibus meis;* Verùm non demetitur myrrha statim à principio anni; sed postquàm adoleuit; Cùm igitur ex his quædam veri congruant, alia ad autumnum spectent, & fortasse ad æstatem quidpiam, satius fuerit docuisse, Salomonis Canticum tria hæc complecti tempore, vt quædam vere peracta sint, alia per æstatem, nonnulla per vindemiam, quàm omnia coniecisse in vnam anni partem:

Canticorum loca ex c. 2. & 5. enucleata.

Ioan. Leon

Sanè Ioannes Leo Africanus descriptionis Africæ libro primo: *Martio* (inquit) *mense summo impetu flant Boreas, atque Zephyri, efficiuntque, vt totæ arbores floribus vestiantur; Aprilis omnibus propemodum fructibus dat formam; medio Maio ficus ex arbore colligunt; medióque Iunio vuas quibusdam locis maturas inuenire licet*: Quòd si hoc

Fructus ocius præcoces & citò in Africa.

Africa propter calidum clima, aut soli vbertatem, cùm & Palæstinos Phœbus vehementer aduat, & præter natiuam glebæ bonitatem, Deus specialem indidisse videatur feracitatem, verosimile est citiùs apud eos prouenisse fructus, quam apud Pœnos; quare mirum non est, si vere non exhausto dicantur vineæ floruisse; Quid? nónne ita, cùm referat, qui propriis luminibus contemplatus est, Brochardus Monachus libro de terra

Brocard.

Palæstina quanta & quàm incli da fertilitas?

sancta, parte 2. cap. 1. *His oculis vidi* (ait) *quanta fertilitate terra benedicta fructificat: frumentum enim terra vix exculta, sine stercore, & fimo mirabiliter crescit, & multiplicatur: agri sunt velut horti, in quibus fœniculum, salnia, ruta, rosa passim crescunt*, Multáque alia huius generis longa oratione enatrat: Atque hæc tellus illa post millesimum à Christi morte annom; nam io deterius abiisse post occisum Seruatorem, alibi præmonstraturi somus; At si vitis (aies) florebat vere aut incipiente, aut progresso, quorsum antputata ita serò? Nam sanè Columella lib 4. de re rustica, cap. 23. eiusmodi præcepta tradit: *Places ergo, si mitis, ac temperata permittit in ea regione, quam colimus, cæli clementia facta vindemia, secundum Idus Octobris auspicari putationem; sin autem cæli status frigidus, & pruinosus hyemis violentiam denunciat, in Idus February hanc curam differemus*;

Putatio vinearum aut cita, aut sera pro regionū diuersitate.

Columella.

Cùm ergo ver à mense Nisan inciperet; hic autem mensis nostro Martio, aut etiam parti Aprilis responderet, vt fert communoir Auctorum existimatio, deducitur vinearum putationem hyeme, & non post primum æquionoctium factam; Aduerto tamen ex eodem Brochardo loco superiùs ouocupato, vites apud Palæstioor triferas esse; *Vinum* (inquit) *terra sanctæ valdè pretiosum est, & suaue, præcipuè circa Betlehem: & non nullibi eadem vitis, ter in anno fert vuas, & maturat omnes suo tempore*; Quod ego stupère desij, cùm legerem apud nostrum Acostam lib. 4. de natura

Vites bifera, & trifera.

Brocardus.

Acosta.

noui Orbis, cap. 32. prope Cuzcum occiduæ Indiæ præcipuum Municipiom, vallem conspici, qua per anoi circulum vnioersum botrum esu amabilem vites producant; Refert & de oostris

Maffæus.

Ioannes Petrus Maffæos ad initium lib. 2. rerum Oriente gestarum per Lusitanos, illatas ad Brasilos ab Europæis vites, biferas, triferásque euasisse, vt minimè fabulosus iudicandus sit Athenæus similia lib. 14. de Samo Insula scribens; Statuo igitur Maio, Iunio, atque autumno eosdem palmites botrum ferre maturum; Equidem vt præbeamus, putationem fieri comparatione primitiuorum fructuum per Idus Ianuarias, at, cùm postea florere incipiunt iidem primi fructus, quod contingit veris ingressu, tunc putatio fiat, siue caudicis, siue surculorum per ordinem ad botrum cæteris posteriorem; Itaque non de iisdem verum sit vnà florere, & inutilia resecari; sed respectu diuersorum, vt quæ vitis ferat primos botros, ea florere dicatur; putationem autem adhibere tum, quando hæc floret viti per autumnum onostæ.

Athen.

50. Affirmare præterea quisquam valeat, non detruncari postquàm vineæ florere cœperunt, aridam illam, & nullis vsibus aptam prolem desiccatorum palmitum solius ignis fomentum, sed nimiùm luxuriantes nouos pampinos demeti; nam, si modum excedat frondescens palmes, hoc quoque torcularibus damnosú est: fortasse enim in vitibus eiusmodi putatio, qualis in ficubus, de quibus Columella libro de arboribus, capit. 21. *Nonnunquam enim cum frondere cœperint arbores, cacumina fici acutissimo ferramento summa amputare prodest sic firmiores arbores, & feraciores fiunt*: Quod documentum Palladius Rutilius tradit quoque in Martio, titulo decimo, loquens de ficu, *Cum folia* (ait) *incipiunt producere fici, vt fructum multum & pinguem ferant, in principio germinis cacumina summa decutimus*, &c. De

Ficuum putatio dempto cacumine.

Columella.

Palladius.

Mirrha surculi odorati.

myrrha autem adstrui queat, vere quidem non fieri corticis incisionem, nec stacten colligi, sed decurti surculos aliquos, quòd his odor, pretiúmque sit etiam vti balsami ramusculis, vt scribit Ioannes Renodæus lib 1. de materia medica, sectione 3. cap. 16. Profectò de nouellis frondibus sertum illud spoosæ fuit, de quo Canticorum 1. cap. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur*; Attamen à Plinio docemur, duplicem esse myrrhæ vindemiam lib. 12. cap. 15. *Inciduntur bis & ipsa, iisdémque temporibus; sed à radice vsque ad ramos, qui valent*; Æquiparat autem thuri myrrhæ naturam quoad varias proprietates, atque in hoc conuenire affirmat, cùm paulò anteà cap. 14 prodidisset, alteram vindemiam vere peragi, *ad eam hyeme corticibus incisis*; alteram, *circa Canis ortum flagrantissimo æstu*: Potuit igitur vere messis, siue vindemia esse myrrhæ; hæ siquidem vocabula aliis præter frumentorum, & vina accomodari à peritis Scriptoribus, docet Sanchez ad cap. 2. Canticorum; nam de mellifico loquens Maro Georgic. 4 messis nomine vsus fuit:

Renodæus.

Cantic. 1.

Myrrhæ duplex vindemia.

Plinius.

Bis grauidos cogunt fœtus duo tempora messis.

Et cùm de vinearum potatione diceret, eadem oec renuit vocabula Georg. 2.

Messis, & vindemia pro iisdem sumpta, & alsi quàm vino & frumentis accommodata.

Sanchez.

Virgil.

——*Primus deuecta cremato*
Sarmenta, & primus vallos sub tecta referto,
Postremus metito,

Sed & Amos cap. 4. cùm messem expressisset vulgatus, inquiens vers. 7. *Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menses superessent vsque ad messem*. Septuaginta vindemiam posuère: *Et ego repressi* (aiunt) *a vobis pluuiam ante tres menses vindemiæ*, &c. Postremò, quòd malis constipari aueat sponsa, eiusmodi poma sont, quæ verna etiam temperies ostendat, nempe, illa quæ selectiori vocabulo nominantur *mala medica*; vulgus, *aurantia* appellat: de quibus agit Guillielmos Rouillius historia generali plantarum ad longum, lib. 3 cap. 2. Renodæus lib. 1. de materia medica, sectione 6. cap. 3. docéntque id, quod experientia passim confirmat, arbores perpetuò virentes esse, perpetuóque pomiferas, quibusdam malorum erumpentibus, aliis crescentibus, nonnullis perfectam ætatem consequutis, putredinem arcere, cor recreare, venenis obsistere, halitum corrigere, denique tam salutares esse fructus, floresque, vt inde potiùs *medica* nuncupata sint poma, quàm quòd origioem ex Medorum regionibus traherent: Hæc igitur languens sponsa desiderauit mala, hos concupiuit flores, quibus afflicto cordi mederetur: nam Palæstinorum glebam istorum fœcundam extitisse matrem declarat Brochardus loco numero antecedenti assignato;

Amos 4.

Septuag.

Rouillius.

Renodæus.

Mali aurei, & medici natura, atq; virtus.

Malum medicum in Palæstina plurimum.

Mali aurei lignum arbor speciosissima dicta. Brocardus. Ribera.

assignato: *Sunt ibi* (inquit) *cedri, citri, limones, anarangi suauissimi, & optimi odoris; sunt & quædam poma citrina ex quibus electuaria pretiosa valdè conficiuntur*; Sed & Hebræos, cùm Scenopegiæ lætissimos agerent dies, portare solitos à ramis pendentia chrysomela, probat Ribera lib. 5. de templo, cap. 13. atque hanc esse speciosissimam illam inter arbusta, de qua Leuitici cap. 23.

Leuit. 23. 40.

Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulásque palmarum, & ramos densarum frondium; Pro quo Prooemento vide etiam apud Lorinum ad præfatum Leuitici locum: nos enim exactum horum examen reiecimus ad c. 2. Canticorum; sanè cùm multifaria fronde conuestita essent omnia ad nuptias pertinentia loca, præ reliquis desiderauit medica pomà deficiens sponsæ anima; quoniam horum, aut potentior esset ad medendum virtus, aut decore superassent cætera.

51. *Cantic. locus ex cap. 7. decorticatus.* Genes. 30.

Alter ex Canticorum volumine, idque potissimus nodus est, quoniam cap. 7. v. 13. *Mandragoræ referuntur dedisse odorem suum*; Sed huiosmodi plantam Gen. c. 30. v. 14. tempore messis triticeæ reperisse legitur Ruben; hoc autem tempus in æstatis fines, autumnique ingressus consueuit incidere: quare tum inuentas à Rubeo mandragoras arbitratur noster Delrius ad citatum Geneseos locum, neque extra autumni initia reperiri potuisse confirmat ex Ramberto Dodonæo; Equidem verno tempore mandragoram, & odorem emittere, & poma ostentare, disertis verbis edocet Gisler ius in c. 7. Canticorum explanatione 1. Genebrardus vernæ amoenitatis pignora esse, notasque; Salianus tom. 1. anno mundi 2287. n. 7. sub finem veris à puero inuentam; quibus exploratis, si messem triticeam in æstatis terga, autumnique priora reiicere opportunum sit, dicemus ex duobus aliquod; nempe, aut vere florere mandragoram, æstate fructus dare, quemadmodum plurimis aliis è terra enascentibus contigit; quare verba Canticorum intelligenda de flore, aut foliis, nam hæc quoque odorifera esse scribit Plinius lib. 25. c. 13. dederat autem genitrici Ruben, non florê, quo gaudere Auctor est Colomella lib. 10. sed poma, quemadmodum tradidêre Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 19. Augustinus lib. 22. contra Faustum, c. 56. aut affirmandum duplices fructus mandragoram ferre: alios paulò post vernum æquinoctium, alios ante autumnale solstitium, vti de hyacintho generalis plantarum Historia loquitur lib. 15. cap. 4. quem duplici partu natura edit; alterum ostendens Aprili; alterum sub anni exitum, quando autumno colliguntur fructus; At, quia incerta hæc omnia esse quispiam contendat, & meras hallucinationes, asserimus tandem id, quod constans esse probabimus, apud Palæstinos messem triticeam veris saltem extrema periodo fieri; Quare quòd inuentæ legantur mandragoræ à Ruben, cùm in messem triticeam falx mitteretur, non euincit intra veris ambitum ab eo non repertas fuisse; quibus probandis si prolixior euasero, conabimur tamen dicendorum varietate, atque in primis commodo, Lectoris mentem fallere, ne si fieri possit, nauseæ succumbat, certè fastidium discendi appetens facilè superet.

Quo tempore mandragora & flores, & poma ostendat? Delrius. Dodonæus. Gislerius. Genebrad. Salian. *Folia mandragoræ odorata.* Plin. Iosephus. August. Hist. plant. *Hyacinthus anno bis nascitur.*

52. *Messis triticea in Palæstina intra veris ambitum.*

Proferam opinionis patronos; Augustinus præcedit quæst. 3. in Iosuê, inquiens de Chananæorum tractu: *Ibi autem, sicut perhibent, qui nouerunt; in initio veris est messis tritici*: Qua sententia vtitur Glossæ ordinariæ Collector, vt, quid ipse iudicet, ostendat; Eandem fuisse Hieronymo mentem præmonstrabo inferiùs num. 55. Cyrillus lib. 2. in Ioannem, Rupertus lib. 4. in eundem, idipsum docuêre: Abulensis in cap. 12. libri 1. Regum, quæst. 15. §. *Dicendum* messem hordeaceam Martio confici adstruit, triticeam Aprili, aut, vt serius, ad Maij introitum: atque anteriùs consententia pronunciauit quæstione 5. in cap. 13. Numerorum; & quæstione 35. in cap. 3. Iosuê: Lippomanus ad versum 22. cap. 34. Exodi mensem nouarum frugum in Palæstina dicit esse Martium, aut inchoatum Aprilem: Sed accuratè discussit argumentum istud ex nostris, P. Serarius quæst. 5. in cap. 3. Iosuê: probat à quæstiuncula 3. ante exitum veris absolui consuetam tritici falcem Ægypti exemplo confirmat, quod apud Syros accideret: quos ante finem Maij spicas omnes deiicere ostendit ex Castrano, Plinio, Ioanne Leone Africano quin & antè extremos Aprilis dies perfici sæpiùs affirmat Rodziuillus Peregrinationis Ierosolymitanæ pag. 159. quibus corrigenda erunt, quæ idem de messe per Iunium, Iuliumque scripserat in c. 5. canonicæ Iacobi Epistolæ: Masius in idem Iosuê c. 3. Lorinus ad versum 21. cap. 3. Numerorum: Gislerius ad versum 3. c. 7. Canticorum: Salianus tom. 1. anno mundi 2287. n. 7. & tom. 2. anno 2584. num. 41. Ribera ad cap. 6. Oseæ, n. 12. ad cap. 10. Zachariæ, num. 1. Torniellus anno mundi 2544. n. 2. & 10. & anno 2584. num. 1. Maldonatus ad versum 35. cap. 4. Ioannis Salmeron tom. 4. in Euangelia, parte 1. tract. 21. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 30. sect. 3. § *Secunda expositio*: Pereira disput. 1. in cap. 12. Exodi, & manifesta declaratione tom. 4. selectarum quæstionum, disput. 9. ad versum 35. c. 4. Ioannis: Iansenius Concordiæ cap. 53. Pineda ad versum 15. cap. 1. Iob, num. 4 Mendoça tom. 1. in lib. 1. Regum, litterali expositione versus primi ex capite sexto: Claudius Raogolius ad versum 17. cap. 12. lib. 1. Regum: Bonfrerius ad vers. 14. c. 30. Geneseos, & ad vers. 31. cap. 9. Exodi: Menochius ad cap. 3. Iosuê: Atque hi sunt, quos hactenus comperimus testes, palàm, & sine ambagibus definientes de messe triticea: Iam quantis moueantur causis, declarare aggrediamur, si priùs pro his, aliisque in posterum resoluendis monuerimus duplicis apud Hebræos anni: alter, sacer & ecclesiasticus dicebatur, quòd iuxta eius computum festa nominarentur: eius ortus sub vernale æquinoctium, & primus Mensis Nisan vocatus, incidens in nostrum Martium, & partem Aprilis communiter, & aliquãdo in partem Maij protensus: alter ciuilis, atque sæcularis appellatus, quòd forensia negotia, nundinationes aliáque id genus regeret: Communissima hæc sunt apud Scripturarum Explanatores: Sed, quoniam omnia perpendere hic non sinit locus, adeat pleniora flumina cupidus apud Nicolaum ad caput Geneseos septimum: ad cap. 12. Exodi: atque ibi doctum Burgensis additamentum; Riberam ad cap. 2. Haggæi, num. 5 & lib. 5. de Templo, cap. 2. Pereiram disp. 1. in c. 12. Exodi: Salianum tom. 2. anno mundi 2544. num. 93. Pinedam in Ecclesiasten ad vers. 2. cap. 11. num. 5. Petauium tom. 2. de doctrina temporum, lib. 9. cap. 6. docet Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 4. *Moyses autem* (inquit) *Nisan, qui est Xanthicus, mensem primum in suos Fastus ordinauit, quòd per hunc Hebræos ex Ægypto eduxisset; eundem etiam omnium, quæ ad rem*

August. Glossa. Hieron. Cyrill. Rupert. Abulen. Lippom. Serarius. *Ægyptij ante finem Maij triticum demetunt.* Masius. Lorinus. Gislerius. Salianus. Ribera. Torniellus. Maldonat. Salmeron. Suarez. Pereira. Iansen. Pineda. Mendoça. Rangol. Bonfrer. Menoch. *Duplex annus apud Hebræos sacer, & profanus, & quando inciperent.* Nicol. Burgensis. Ribera. Pereira. Salianus. Pineda. Petauius. Ioseph.

diuinam pertinerent, exordium fecit: aliòqui, quod
ad nundinationes rerum venalium, reliquamque di-
spensationem anni attinet, nihil de pristino ritu in-
nouauit: Sed potissimum fulcimentum à verbis
Exod. 34. Exodi, cap. 34. vers. 21. *Solennitatem hebdomada-*
rum facies in primitijs frugum messis tuæ triticeæ: &
solennitatem, quando redeunte anni tempore cuncta
conduntur: Translatio septuaginta virorum: *Et*
solennitatem collectionis mediante anno: Signifi-
catur autem celebritas Scenopegiæ, seu Taberna-
culorum, cùm incipit quidem mediare annus in-
choante Septembre, ducto initio à mense Nisan
nostro Martio respondente; Sed hoc ipsum erat
finire annum sæcularem, qui à Septembri auspi-
Exod. 23. cabatur, vnde eiusdem Exodi cap. 23. vers. 16. *In*
exitu anni, (ait,) *quando congregaueris omnes fruges*
Chaldæus. Pagnin. *tuas de agro*; Septuaginta & Chaldæus eodem
more: Pagninus; *Quando egreditur annus*; Esse
autem hunc mensem septimum, qui vocatur
Thisri, & nobis September nuncupatur, expres-
Leu. 23. Deut. 16. sère Leuitici cap. 23. & Deuteronomij 16. vbi,
& qualis esset solemnitas, declaratur; Fit igitur
apertè duos extitisse annos: alterum, cuius ini-
tium esset September, cuius comparatione Au-
gustus exitus anni nunciatur à vulgato: alterum,
cuius centrum esset idem mensis, quoniam à
Martio inciperet: & ideò septuaginta Seniores
vertêre eodem sensu, *Mediante anno*; Ab hac
Perer. regula excipit Pererius lib. 1. in Genesim, disp.
Anni Sabbathici, & Iubilei exordium num autumno, aut vere? *An mundus verè fuerit conditus?* & disput. 1. in
cap. 12. Exodi & antè Burgensis Additione 1. ad
relatú Exodi caput anni septimi, siue Sabbathici
exordium pariter cum Iubilei anno: necessarium
enim esse probant, vt horum initia reiiciantur in
Burgens. autumnum, alioquin fore, vt sexti anni fruges pe-
nitùs intereant; cùm, quod anno post autumnum
seminatum est non possit colligi; incipiebat enim
septimus annus à mense Martio; videlicet, à Ni-
san, quo incepta falx in segetes mitti non pote-
rat; sed neque ante id temporis, si mitteretur pro-
fuisset quoniam spica nondum maturauerat;
Quam rationem vrget luculentissimus Scriptor
Salian. Salianus noster tom. 2. anno mundi 2544. nu-
Riber. mero 682. At, si verum illud est, quod Ribera de-
finit ad cap. 2. Haggæi, à num. 5. sacri Instrumenti
Scriptores, cùm siue de festis agant, siue de pro-
fanis, anni ecclesiastici mensibus vti solùm in
numerando, quæ tamen opinio egregium habe-
re robur videatur; suspicio mihi est, abolitum
veteris anni vsum, qui ab autumno inchoabat;
Annus sæcularis ex vsu Hebræorû abolitus. nam, cùm potissimus finis eius instituendi anni
esset, rerum ciuilium numeratio vt inde ducere-
tur, hoc non obseruato, ad nihilum deseruierit ta-
lis annorum distinctio; Quod autem suprà pro-
ferebamus relato Exodi textu, autumno exitum
anni esse, significatio est: Cùm tempus semen-
Ribera. tis esset September, vt scribit Ribera ad cap. 6.
Serar. Oseæ, num. 11. Serarius in Epistolam Iacobi ad
Salian. cap. 5. Salianus loco nuperrimè citato: ab hoc
tempore in Augustum, quo fruges colligunt, an-
nuum spatium consumi, cuius meta sit Augu-
stus; vel quod tantundem est colligendorum fru-
ctuum tempus: variis enim modis annum in-
telligi solitum inter Hebræos, aduertit Paulus
Burgens. Burgensis additione 1. ad calcem Vaticinij Hag-
gæi Prophetæ, & hanc nostram suspicionem eius
dicta roborant.

53. Quando igitur constat annum à Martio exor-
diri, quo etiam tempore ver inciperet: ecce quid
Exod. 34. Exodi cap. 34 vers. 18. *Septem diebus vesceris azy-*
mis, sicut præcepi tibi in tempore mensis nouorum:
mense enim verni temporis egressus es de Ægypto. *Messem intra veris circulum cadere in Palæstina, varia Scriptura probatum.*
Deuteronomij cap. 16. *Obserua mensem nouarum* Deut. 16.
frugum, & verni primùm temporis, vt facias Phase Ribera.
Domino; Ac quamuis de hordeacea messe hæc
intelligenda, vt vidit Ribera lib. 5. de Templo,
cap. 5. Sed hoc ipsum probat, priusquàm desine-
ret verna iucunditas, triticeam segetem albam
fuisse; nam hordei decussio veris ingressu per-
agebatur, *Septem hebdomadas numerabis tibi*
(Deuterom. cap. 16. vers. 9.) *ab ea die, qua falcem in*
segetem miseris; Quibus peractis; *Solennitatem*
hebdomadarum (id est, Pentecostes) *facies tibi* (in-
quit Exodus cap. 34. vers. 22.) *in primitijs fru-*
gum messis tuæ triticeæ; Deducit autem peritè Ri-
bera lib. 5. de Templo, cap. 7. hæc cadere in
mensem Maium; quippe illa hordeorum obla-
tio contingebat mense primo, qui communiter
nostro Martio, quoad partem eius saltem non
modicam respondebat, atque huius cùm dies ali-
quot vindicaret, deglutito toto Aprili, extra
Maium non ferebatur: his autem contenti eri-
mus, si ante clausum Maium spicæ triturarentur,
quod quidem præfata verba suadere arbitreris:
Iosue versum illum cap. 3. vers. 15. *Iordanis au-* Iosue 3.
tem ripas aluei sui tempore messis impleuerat, multi
de messe triticea declararunt, vide posita exor-
dio numeri antecedentis; nobis sufficiat cum
Abulensi quæst. 15. in cap. 12. lib. 1. Reg. intel- Abul.
lexisse de messe hordeacea; quod versio Septua-
gintaduorum insinuat, *Iordanis* (aiunt) *plenus*
erat per totam crepidinem, sicut dies messis tritici,
indicans similem inundationem, qualis esse so-
leat, cùm triticum demetitur; nam cùm etiam
ante celebratum Pascha ista euenissent, vt deno-
tat versus decimus capitis quinti, infantili adhuc
vere, verosimile in primis est ante consumma-
tum ver adoleuisse segetem triticeam: Iuuat &
Numerorum insigniter locus cap. 13. vers. 21. lo- Num. 13.
quens namque eo de tempore, quo exploratum *Exploratores terram Chanaan verno tempore lustrarunt.*
Chananæorum regiones quidam missi sunt, *Erat*
autem tempus (ait) *quando iam præcoqua vuæ vesci*
possunt: Chaldæus, *Dies autem erant, quando primæ*
vuæ maturescunt; At, quales essent hi dies, mani-
festarunt Septuaginta; *Et dies erant dies veris,*
præcursores vuæ; Quod etiam indicat quadraginta
dies moratos fuisse perlustrando Prouinciam
nondum collectis frugibus; ergo, cùm vere non
exacto botri perfectionem consequuti fuissent,
& palato dulces essent; credi possit, triticum falci
aptum extitisse, cùm etiam apud nos triticeæ se-
getes messorem desiderent cùm botri vesci
queant; His adiungere placet, quæ ex Brochar- Brochard.
do transcripsimus numero 49. *Frumentum terra*
vix culta, sine stercore & fimo mirabiliter crescere,
& multiplicari; Cùm itaque quibus nostræ gle-
bæ indigent adiumentis, solo illo carente, lætæ
enascantur segetes; fiet quoque breuiori inter-
uallo maturare easdem segetes iis locis, quàm
apud nos; ac proinde cùm æstas nobis triticum
præbeat præbere idipsum Syris vernam tempe-
riem: Quid, si his subnectamus peculiarem Nu-
minis beneuolentiam erga Hebræos? Certè pro-
missum illis Leuit. cap. 26. vers. 9. & 10. *Respiciam* Leuit. 26.
vos, & crescere faciam, multiplicabimini, & firmabo *Palæstinæ fertilitas.*
pactum meum vobiscum, comedetis vetustissima ve-
terum, & vetera nouis superuenientibus proycie-
tis; Sanè terrarum nulla Chananitidi fertilita-
te comparanda esse videatur; & tamen aliæ na-
tiones, vt etiam procrastinentur; ad finem Maij
triticum

Plin. — triticum in hortea trudunt; De Ægypto testatur Plinius lib. 18. cap. 7. & 18. qood mirandum non est, cùm eodem cap. 7. dicat, in Hispaniensi Carthagine colligi hordeum Aprili, & sequenti mēse triticum decumbere: Quid apod Africani, apud Samos, in Peruana tegione, inter Brasilos eueniat, perspeximus num. 49. prolatis approbatissimis testibus, præsertim quod ad noui Orbis qualitates attinet.

Quibus regionibus fruges citiò prouaniant?

54. Sed; cùm ad hæc confirmanda duo attulerimus loca: Primum ex c. 34. Exodi, v. 18. vbi vulgatus: *Mense enim verni temporis egressus es de Ægypto*; Secundum ex Deuteronomij cap. 16. vers. 1. *Obserua mensem nouarum frugum, & verni primùm temporis, vt facias Phase:* admiratio cœpit me translationis Sanctis Pagnini; nam priora verba vertit, *Septem diebus comedes infermentata, quemadmodum præcepi tibi tempore mensis Iulij? quia in mense Iulij egressus es de terra Ægypti:* Posteriorem sententiam interpretatur, *Obserua mensem Iulij, & fac Pesach Domine Deo tuo, quia in mense Iulij eduxit te Dominus Deus tuus ex Ægypto nocte*, Sic ille, mensem nouarum frugum, apud vulgatam mensem veris, mensem primum anni. (nam hoc eductus est Hebræorum populus ex Ægypto,) mensem denique Paschatis Iulium constitueos; Quis autem Scripturarum adeò rudis versator, qui ignoret, Paschæ festiuitatem, & Azymorum, mense Nisan concelebrari solitum, qui omnium calculis nostrum saltem Aprilem, & Maij (vt longissimè excurrat) tantillum excedat? Legantur passim in Exodi cap. 12. scribentes, & Euangeliorum Commentarij; conferantur nominati per nos Auctores numero 42. atque illis copulentur quoad hanc specialem litem, Suarez tom. 2 in. 3. part. disp. 30. sect. 5. Azor. tom. 2. lib. 6. cap. 33. Basilius Legionensis prima variarum parte, disp. de Agno typico; Sed, cui dubium est euoluenti eos, qui de climatum natura & conditionibus tradidère certiora, apud Syriam, & Orientales vniuersim, priùs ostendere tellurem diuitias, quam apud nos? Adeò veris initium ad decimumquintum Februarij diem constituere Numidas, scriptum reliquit Ioannes Leo libro primo delineationis Africæ, Quid ergo fruges illæ nouæ Pagnini ad Iulium? Denique, siue annus à primo Hebræorum mense, siue ordiatur à septimo, vtcunque adaptaueris nostros Judæorum mensibus, quæ norma transferendi Pascha in Iulium; quem dierum assignabimus septem hebdomadarum sequuturo festo? & erit vt Pentecosten Septembri celebremus ex nupero vtique Sanctis Kalendario, qood neque vetus, neque noua Ecclesia hactenus agnouit? Quare huiusmodi Pagnini lapsum pudendum sanè in tali viro, meritò censuit noster Ribera ad cap. 2. Haggæi, numero 2. cùm & vulgati Interpretis sensui manifestè repugnet, & falsitatis arguator propter sequuta varia absurda; at in huiusmodi scopulos non rarò impingunt, qui inoffensas vulgati textus semitas declinant.

Pagnini versio notata ad c. 34. Exodi & ad c. 16. Deuteron.

Pascha celebratio nunquam mensem Iulium ingreditur.

Suarez. Azor. Basil. Leg.

Ioan. Leo.

Ribera.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

SVBSECTIO II.

Hieronymi emaculatus Textus; Duplex in Palestina imber, temporaneus & serotinus quando? Amos interpretatus, Lucas, & Marcus; Quo anni tempore fatigatus ex itinere Iesus sedit suprà fontem ex cap. 4. Ioannis: Matthæi de ficu arefacta Narratio excussa; Micheæ sensus decorticatus.

QVoniam Hieronymi in his, quæ ad terræ sanctæ cognitionem spectant, summa est 55.
auctoritas, vt qoi præter absolutam scientiam Scripturarum, illorum locorum longus fuerit incola; placet examinare eius, quæ sunt verba ad illud cap. 4. Amos: *Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menses superessent vsque ad messem.* &c. *Non solum* (inquit Hieronymi Commentarius) *stuporem dedi dentium in cunctis vrbibus vestris, & indigentiam panum in omnibus locis vestris: sed prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc superessent tres menses vsque ad messem, quæ appellatur pluuia serotina, & agris Palestinæ, aruisque sitientibus maximè necessaria est: vt quando herba turgeret in messem & triticum parturiret, nimia siccitate arescerct: significat autem vernum tempus extremi mensis Aprilis, à quo vsque ad messem frumenti tres menses supersunt.* Cùm igitur ex Hieronymi computo ab Aprilis fine ad messis tempora trimestre supersit spatium, fit absque periculo Iulium aruis metendis scopum ponere, idque ad minimum: non itaque vera est nostra cogitatio, qui affirmamus vel triticeam messem Maium non transcendere. Respondeo, Hieronymi textum proculdubio mendosum esse, quod mirum est præterfugisse sollicitam Victorij Reatini Præsulis, in corrigendis Hieronymianis Operibus industriam; sed vidit, & restituit noster Serarius quæst 5. ad cap. 3. Iosuë, nam ibi: *Vt quando herba turgeret in messem, & triticum parturiret, nimia siccitate aresceret*; supplendum, *ne nimia siccitate arescerct*, hoc enim præstaret imber; Deinde illud: *Prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc superessent tres menses vsque ad messem, quæ appellatur pluuia serotina*; *qui* potiùs dicendum, nam relatiuum *imbrem* non *messem* respectat, imber quippe pluuia nominatur, non messis Non esse ipsius Hieronymi textum, sed alicuius glossema ad marginem, quod postea irrepsit textui docet noster Bonfrerius ad cap. 3. Iosue. vers. 15. Sed, quò hæc pateant, aduerto, duplicem à Palæstinis semper omnibus votis desideratam pluuiam; alteram, quam Ribera ad c. 6. Oseæ, num. 11. ad c. 10 Zachariæ num. 1. asserit descendere solitam Octobri iactis in terram seminibus; hæc temporanea, & primitiua dicebatur: alteram, quam æther mittere consueuerat maturis iam aruis sub exitu Aprilis, aut per Maium; nominabatur ista serotina; Sic ferè Prophetarum minorum Interpretes ad ea ipsa loca, atqoe ad hunc, quem discutimus, Amos versum: quibus non leuiter fauere visus Hieronymus ad cap. 6. Oseæ: ibidem Glossæ ordinariæ Acertator, ab

Amos 4.

Hieronymi textus emundatus.

Mar. Vict.

Serar.

Ribera

Duplex in Palæstina imber, temporaneus & serotinus: & quo utrius tempora?

Hieron. Gloss.

Theophy.

eóque relatus Thopbylactus, vt omittam existimasse plures, Hieronymum huius fuisse sententiæ in hæc verba Amos. Coosentio quidem quoad priorem assertionem de matotino, & temporaneo imbre: cæterùm velle alium imbrem Maïo labi solitum, aut extremo Aprili, cùm segetes ad messem albæ fuissent, approbare nequeam. Primùm, quoniam, vt optimè aoimaduertit Hieronymus ad baoc Amos sententiam; in Regum libris pro signo magno, atque portento diebus æstatis, & messis orante Samuële pluuiæ concitatæ fuot: atque equidem prodigij iostar fuisse imperratas à Samuële pluuias, Reg. 1. cap. 12. cùm tritica caderent à falce messorum. docuit ibi Nicolaüs, Abulensis quæst 15. Ribera ad cap. 6. Oseæ, num. 11. Salianos tom. 3. aono muodi 2963. num. 72. qui aduertit concinnè, euenisse miraculum, Israëlitis cum Samuële celebrantibus hebdomadarum, siue Pentecostes festa: dotuimus autem numero 53. huiusmodi solennitatem in Maium incidere: sed & probauimus ibidem latè, atque eo, qui præcesserit, numero, tritici demessionem nunquam superare Maij extrema: nequit igitur verum esse, vt Maio serotinus imber madefaceret; Et sanè apud Salianum loco nuperè memorato Hebræi, quorum recordatur Vatablus, negant pluere à decimoseptimo Martij vsque ad Octobrem. Secundò, quoniam correctissimis Bibliis legimus Zachariæ cap. 10. vers. 1. *Petite à Domino pluuiam in tempore serotino, & Dominus faciet niues, & pluuiam imbris dabit eis:* At ipse Ribera eo loco facilè concedit, Aprili, aut Maïo niues euanescere, cùm & apud nos, qui sub frigidiori cœlo viuimus monstri penè loco sit, niuibus operiri campos post Aprilis dulcissimos Zephyros: non igitur serotinæ pluuiæ tempestas est Aprilis, aut Maïus; Tertiò, quòd boc Canticorum Epitbalamio legamus, cùm primum terra sinus expandit & florum infinita varietate, seu polymita cyclade amicitur, tum depulsam pluuiarum memoriam: *Iam hyems transiit* (Canticorum cap. 2.) *imber abiit, recessit, flores apparuerunt in terra nostra, vox turturis audita est*, &c. At de veris exortu verba intellexêre Explanatores omnes: & quid aliud proclament illa: *Iam hyems transiit?* Sed apud Chanaan etiam ante Martium ver auspicatur, vt statim ostendemo: igitur & ante hoc tempus desiit omninò pluere, alioquin non probè argumentatum à pluuiis non imminere periculum, quoniam flores se ostenderent, imò iuxta hanc senteotiam mense florum, qui Aprilis est, potissimùm imber de supernis veoit.

Neque Aprili, neque Maio imber in Palæstina.

Prodigij instar, quòd pluuia caderent tempore messis in Chanaam.

Lyra.
Abul.
Ribera.
Salian.

Vatabl.

Zach. 10.

Cantic. c. 2. verba declarata.

56. Ergo de conueao labentes serotinas aquas, si in principia Februarij coniiciamus, sapientiùs fortasse senserimus. Probo sofficienter ex Amos cap. 4. *Ego prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menses superessent vsque ad messem:* Cuius Prononciati significatio est: Tribus ante messis collectionem mensibus imber sitientibus aruis maximè necessarios erat, ne, cùm herba turgeret, & triticum parturiret, (vt loquitur Hieronymus,) nimia siccitate arescerer; tunc ego, quo fame vestra scelera compescerem, cohibui, ne stillarent nubes; At mensis Februarius is fuit, nam messis triticea in Pentecosten iocidebat, quemadmodum ostendi num. 53. Pentecôstes autem celebritas, quoniam post festa Paschatis, quinquaginta elapsis diebus, agebatur, cùm Pascha frequentissimè bonam Martis partem sibi vendicaret, fit vt ad Maij vigesimum conderentur in horrea frumentorū aceruis: igitur, vt communiter ad Maij vigesimū numeremus messis triticeæ laborem, oporter auspicemur à Februarij decimoseptimo, à quo tempore incipere apud Africanos ver retulimus num. 54. cùm igitur tribus ante maturas segetes dādus esset serotinus imber mensibus, sequitur vt daretur sub initiis Februarij. Confirmo hoc primò: quoniā duabus tantùm pluuiis gaudebant Palæstinorum sata, vt & Hebræi, & nostri Interpretes supponunt, temporaneo, videlicet, & serotino imbre; ex his, ante prostratas segetes mensibus tribus labebatur aliquis, at non temporaneus, quoniam hunc vniuersi Octobri tribuuot pro nuper iactorum seminum crementis, nemo autem asseruit messem ab Octobri trimestri solùm interuallo distare; igitur serotious: falsum itaque erit dicere tum datas serotinas pluuias, cùm propè matura essent arua, Aprili extremo, aut Maïo inchoato, Confirmo secundò quoniam Zacharias cap. 10. v. 1. nos docet, cum serotioo imbre simul descendere niues; at niuibus opportunum tempus hyemis vltima periodus incidens in Februarij primos dies: Septuaginta quoque eodem loco cadere pluuiam hyemalem dicunt; quod etiam congruum est, quoniam nondum bruma desiit.

Veris initiū apud Chananæos & Africanos ad 17. Februarij diem.

His itaque confirmatis, puto, Hierooymum explanantem Amos verba cap. 4 pari modo loquutum cum Nicolao Lyrensi; nempe prohibitas serotinas aquas tribus ante messem triticeam mensibus, quæ messis incipit quidem colligi sub Aprilis extrema; perficitur autem ad Maij vt plurimùm vigesimum diem: quare verba illa, *Significat autem vernum tempus extremi mensis Aprilis*, integrum sensum faciunt, quæ sequitur autem sententia dcoorans à consummato Aprili numerandum trimestre spatium vsque ad messis inceptionem, Hieronymi opinio non est, sed aliorum, qoi, quòd legerent, apud septuagintaduos Interpretes, *vindemiam*, pro *messe*, substitoi, Augusto putarunt segetem triticeam demeti, quos multis confutat Scripturarum lima Stridonensis; Sic quoque ab eodem maximo Doctore tradita ad cap. 6. Oseæ, de pluuia labente post maturas, dealbatásque spicas, intelligenda velut aliorum nomine prolata; quod neque refellit, nec approbat tamen; quippe id ipsum, quod atteotè inculcat Ribera prolusione in Zachariam, nomero 11. nos allatis non paucis testibus obseruandum monuimus suprà Anteloquio 1. numero 58. Hierooymum requirere vigilem, & accuratum Lectorem; nempe, cùm de more habeat suis intermiscere definitionibus aliorum placita, quæ absurdum contineant, & sæpè errores non ostendat aut, vt patefaciat, difficile sit diiudicare, vbi iocipiat reiicere, opus est cautum esse; & perspicacem qui legat, cui sit expeditum dignoscere, quando alij loquuntur, quando Hieronymus ipse: Atque ex hac regula corrigenda etuor illa tom. 8. ad cap. 16. Prouerbiorum *Et clementia eius quasi imber serotinus.* vbi ioquit: *Imber in Iudæa iam maturis messibus vsque hodie venire consueuit*: Quanquam Commentarios illos Hieronymo tribuendos, neque Marianus Victorius; neque Bellarminus, aut alij volunt.

57.

Lyra.

Ribera.

Hieronymus quorum vigilantem Lectorem postulet?

Mar Vict.
Bellarm.

56.

Ioannis sententia ad lógum examinata ex c. 4.

Verùm præfatis obsistit multùm Ioannis textus cap. 4. narrat nanque *fatigatum IESVM ex itinere sedisse sic supra fontem ad horam sextam:* Cùm autem adeò lassaretur ambulando, vt

quiescendum

quiescendum fuerit diei spatio medio solùm transacto, verosimile est à nimiis caloribus tam citò fractum; quòd si adeò vehemens fuit solare iubar, quis dubitet, non tantùm incepta veris tempora, sed & creuisse etiam non modicum? Tum sic: At eo tempore ad messem quatuor supererant menses, dicit enim palàm Christus vers. 35. *Nónne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menses sunt, & messis venit?* Neminem

Maldon. autem se Scriptorum legisse attestatur Maldonatus, qui non de corporea messe hæc intellexerit verba; ergo, vt concedamus, ver à decimosexto aut septimo Februarij inchoare, Christum autem ista protulisse adulto aliquantulum vere, id, est post Martij exordia, cùm à Martio quatuor intercedant, necesse est dicere, messem triticeam totum Iunium sibi vendicare; falsum erit igitur statuisse extra Maium nunquam va-

Quo anni tempore fatigatus IESVS sedit super fontem. gari: Respondeo, hunc omnem discursum subitò corruere, si contendamus, hyeme lassatum Seruatorem; At sanè Cyrillus lib. 2. in Ioan-

Cyrill. Rupert. nem, in eundémque Rupertus libro 4. autumant, veris ingressu fatigatum, idque Februario mense; atque idem concedere non grauabuntur, qui iudicauerint plagam grandinum,

Exod. 9. Salianus. Abulens. de qua Exodi cap. 9. vers. 24. Februario immissam, cuius opinionis sunt cum Saliano tom. 2. anno mundi 2544. numero 3. Abulensis, &

Cornel. Cornelius noster, quippe narrantur illæsa triticum, & far, quia *serotina erant*, cùm læderentur hordeum, *eò quòd esset virens*; & linum, *quia*

Septuag. *folliculos germinabat*: Septuaginta legunt: *Hordeum autem ad vigorem venerat*; quippe in culmum processerat, & spicam habebat, virentem tamen adhuc, Sed hoc ipsum veris certam

Ribera. esse notam, multis probat doctè Ribera ad cap. 2. Haggæi, à numero 1. Expensa hac Exodi sententia; hordeum itaque per Februarium in spicas surgebat, cùm in herba esset triticum: Asserimus ergo cum Cyrillo, atque Ruperto, lassatum IESVM Februario ex dimidia parte elapso, vere non quidem adulto, sed exordiente: tum verò ex accidenti quodam, & præter annorum, regionísque communem vsum, accensos acriùs solares radios, viatoribus solito grauiores extitisse: aut, si peregrinos calores accersere displicet, asseramus à non vehementi admodum flamma, & quam alij homines tolerassent, fatigatum Christum, eò quòd mortalium delicatissimus esset: Denique alij pronunciauerint, allatam sponte à Christo molestiam illam, quòd præuideret Samaritanæ salutem, modò illic subsisteret; sed debuisse causam idoneam exhibere discipulis, quoniam apud fontem mane-

Matth. 21. re tantisper decreuisset; Sic Matthæi c. 21. quòd summo mane esuriret, & ficus perquireret, excitatam ex industria præter tempus esuriem di-

Maldonat. xêre apud Maldonatum ex Patribus aliqui, dixit Abulensis, dixit ipse, qui & opinatur propter mysterium excitatam mari tempestatem à Domino, somnúmque vocatum, de

Matth. 8. quibus Matth. cap. 8. Iam à dimidiato Februario ver auspicantes, & Christi ponentis quatuor menses, & Hieronymi assignantis tres, computus cohæret; nam Christi sermo absolutam messem, & collecta in cellarium grana respicit; hoc autem contingit sub exitu Maij: Neque obest mensis requiri dimidium; nam à decimosexto Februarij, aut decimoseptimo numeramus, cui adiungimus tres sequentes menses:

notum enim est, quod Augustinus monet tom. 4.

August. lib. 2. quæstionum in Exodum, quæst 47. ex Scripturarum vsu, *Tempora ita numerari, vt quod de summa perfectione numeri paululùm excrescit, aut infra est, non computetur*; Quin & Exodi 12. cùm

Regula: In tempore computando, quod paululùm excreuit, aut deficit, non computatur. Pereira. asseratur, agnum debere esse anniculum, Pereira tamen disputatione 5. in cap. 12. num. 24. peritè aduertit, non desiderari, vt duodecim mensium esset ante sacrificium, sed ab expletis septem diebus potuisse hostiam offerri iuxta Leuitico præsignata c. 22. Ergo inceptus Februarij mensis pro completo habetur, atque ita vsque ad consummatum Maium quatuor existunt menses; Hieronymus autem sermonem instituit, non de collecto tritico, sed de inchoato decuti; id autem agitur per vltimos Aprilis dies; Rectè igitur à Februario ad Aprilem, id est, ad messem non absolutam, sed colligi cœptam, tres sunt menses, eodémque modo ab imbre serotino ad messem in dicto significatu, Restat solùm, affirmaturum quempiam, tribuere nos veri quatuor menses, Februarium, nempe, cum tribus sequentibus hoc autem contra gentium morem est, distribuentium anni circulum in quatuór partes, quarum vnaquæque tribus constet mensibus;

Anni varia distributio apud nationes. Respondeo, non esse similem apud omnes nationes anni diuidendi rationem: nam Ro-

Varro. Seruius. mani à Martio auspicabantur vernam bonitatem, vt scribit Varro lib. 1. de re rustica, cap. 28. Seruius ad illud Georgicorum 2. *Vere nouo.* Africanis initium veris decimus quintus Febru-

Ioan. Leo. Plinius. tij dies, vt docet Ioannes Leo lib. 1. descriptionis Africæ: & de Ægypto æqualia prodit Plinius lib. 18. cap. 7. & 18. de Palæstinis Rupertus, atque Cyrillus supra nominati: Porrò ostendunt iidem non pares omninò dies fuisse omnibus anni partibus; quare his satisfacremus; prætereà tamen asserimus, trimestre spatium non excedere nos; quoniam ver exordimur à decimosexto Februarij, & metam ponimus Festum Pentecostes, sine absolutam triticeam messem; incidebat autem vtrunque vt plurimùm in decimumoctauum, aut vigesimum Maij.

Sed oboritur hinc altera controuersia; nam, 59.
si Fauonius spirare incipit à Februario, eàque est solarium radiorum vis, vt non multis diu horis transactis cogat viatores sedere, & re-

Matthæi sermo de ficu arefacta c. 21. v. 19. elucidatus. quiescere, aut sub vmbrosis, aut prope fontes; quorsum nos doceat Matthæus cap. 21. vers. 19. paulò ante Paschatis Festa, ad vndecimum putà Martij, quæsitas à Christo ficus, & non in-

Marc. 11. uenias, eámque perhibeat causam Marcus pro non repertis cap. 11. *Quoniam* (ait) *non erat tempus ficorum*; Nam, si tum hordeaceæ demetebantur segetes, vt omnes fatentur, & triticeæ, vt plures coniectantur, quamobrem, qui sufficiebat calor ad maturandas segetes, non idem ficubus perfectionem daret? Confirmatur: nam simul ac ver incipit apparere, progermi-

Hieron. nat ficulnea, & florem reuelat; Sic Hieronymus arbitratus ad illud Matthæi, cap. 24. *Ab arbore autem fici discite Parabolam: cùm eius*

Fauonius fructus quando ejus moneit *ramus tener fuerit, & folia nata, scitis, quia propè est æstas. Quando* (inquit) *teneri fuerint in arbore ficus cauliculi, & gemma erumpit in florē corticéxque folia protulerit, intelligitis Fauonij, ac veris introitum.* At flores ficus sunt grossi, qui &

Ambros. Nyssen. Bernard. Luc. 21. fructus sunt, vt docet Ambrosius lib. 7. in Lucam, cap. 13. Nyssenus homilia quinta in Cantica: in eadem Bernardus sermone 59. & 60. hos autem

fructus statim producit, quemadmodum Lucas adsignificat cap. 21. *Videte* (ait) *ficulneam, & alias arbores, cùm producunt iam ex se fructum, scitis, quoniam propè est æstas*; Cur igitur vno mense à percussione ardentium radiorum esui non reddantur idoneæ? Respondeo, eius esse naturæ, vt quanquam celerrimè prodeant, tamen nisi sub finem veris; Maij elapsa multa parte, palato gratæ non sint: Nam, cùm apud Mauritaniam ver quoque Februario incipiat, & æstus maximus sit, non tamen colligi ficus ante decimumquintum Maij adstruit memoratus sæpè

Ioan. Leo.

Ioannes Leo libro 1. descriptionis Africæ; & progerminate quidem statim ad introitum veris, sed nisi eo satis adulto stomacho vtiles esse

Theoph. Plin.

tradiderunt Theophrastus lib. 5. cap. 1. Plinius lib. 13. cap. 7. & lib. 16. cap. 25. quare cùm ante Paschatis solennia ficus quæsiuisset Christus, aptè retulit Euangelista Marcus, ficorum non esse tempus; Deinde intelligere possemus, loquutum illum non comparatione totius Palæstinæ, sed respectu Hierosolymitani tractus, vbi Christus tunc agebat, nimirùm, in Bethania non

Hieron. *Hyerosolymitanus tractus petrriosus, & aquarū indigens.*

longè à metropoli; nam, vt scribit Hieronymus de hac vrbe, in cap. 49. Isaïæ, ad illud: *Et dixit Sion: Dereliquit me, &c. Totius Prouincia desertissima est, & saxosis montibus asperatur, & penuriam patitur sitis, ita vt cælestibus vtatur pluuiis, & raritatem fontiū cisternarum cōstructione soletur*; Porrò ficum, quoniam admodum calida, aquarum fomenta desiderare, rectè notauit homilia 5. in Caotica Nyssenus, quin & commune est id plerisque arborum; Minimè ergo suspiciendum est, cùm Hierosolymitanus tractus, aquarum egestate laboret, non tam citò maturare ibi ficum, atque in aliis Iudææ partibus; Faciunt in huius

Hierosolymitanus tractus frigidior. Serarius.

discursus robur quæ Princeps Radziuillus in Ierosolymitana sua peregrinatione memorat pag. 98. nempe *Fructus* (ait) *omnes, & segetes, Herichunte duabus antè hebdomadis proueniunt, quàm Hierosolymis: Nec mirum: sunt enim hic adeò immensi calores, vt hinc petentibus Hierosolymam, cælum longè frigidius videatur*: Et sanè hanc differen-

Diuersa temperatura regionum sub eodem polo æqualiter positarum. Acosta.

tiam locorum, qui etiam eiusdem Prouinciæ limitibus circunscribuntur, non adeò stupebit, qui animaduerteret prodita à nostro Acosta de regionibus sub eodem polo æqualiter positis; ex quibus asserit lib. 2. de natura noui Orbis, cap. 9. aliquas vno, eodémque tempore summis affligi æstibus; alias frigora occupare maxima; quasdam verò nec multùm frigidas, nec nimiùm calidas esse; vt hinc incredibile nemo putet, cùm nos intra æstuantes regiones Palæstinam annumeremus, Ægyptóque, atque Africæ assimilemus, asseramúsque ibi ver citiùs enasci vix finitis Idibus Februarij; tamen ad decimumquintum Martij, aut infra fortasse, cùm Paschæ instaret celebritas, significet Euangelista frigora

Marci verba illustrantur c. 14.

dominata fuisse; *Petrus autem* (ait eius discipulus Marcus cap. 14. vers. 54.) *à longè secutus est eum vsque intrò in atrium Summi Sacerdotis, & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se*; Nisi arbitremur præter solitos rerum cursus commota ex deliberato à Redemptore hominum elementa, quò acerbior esset passio, quale etiam simile quidpiam operarum fuisse existimemus, qua natus est Decembris nocte, modò persuasum nobis velimus æqualia fuisse nostris frigoribus vt pij communiter contemplantur; alioquin de Ægypto Iudææ contermina, & ferè proprietatum earundem nouimus vix hyemem

Athen. *Ægyptus vix hyemem experitur.*

experiri; Nam Athenæus lib. 5. Dipnosophist. describens Ptolomei Philadelphi tentorium; *Ægyptus* (inquit) *ob circumfusi aeris temperiem, & olitorum industriam, quæ parcius etiam tempore suo alibi proueniunt, copiosissima gignit, & perenni fœcunditate, vt nunquam rosa, viola, aliúsve quiuis flos facilè non suppetat: quamobrem media hyeme, cùm apparatum id conuiuium esset; quæ ad vnius coronã in alia ciuitate vix reperta fuissent, ea largissimè ad conuiuarum singulorum coronas abundabant, atque adeò tam cumulatè effusa tabernaculi solum obtegebant, vt prati cuiusdam diuini prorsus imaginem ostentarent*; Quibus scribit cognata

Ioan. Leo. Philo.

Ioannes Leo lib. 8. descriptionis Africæ & allegatus suprà Radziuillus, Sed maxima auctoritas à Philone lib. 1. de vita Moysis, qui rem dilucidè narrat, cladem grandinis Ægyptiis immissam depingens; Et hac fortasse de causa apud

Luc. versus ex c. 2. declaratus.

Lucam cap. 2. vers. 8. *Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum*; Sub dio enim etiam per Decembrem agebant, alioquin sub tecto manentes non erat, cur somno non indulgerent, saluo grege per tectorum munimenta à luporum insidiis; sed in regione calida hyems erat tolerabilis, & poterant à monte & saltibus non discedere, vt indicauit breuiter Maldonatus ad ci-

Maldon.

tatum Lucæ versum; quæ ex diuinatione tantùm aliqua prolata volumus; nam, quamuis Ægypto coniuncta Syria; alias tamen pati leges poterat, tum propter superiùs de æstuantibus regionibus citata ex Acosta: tum, quia Iacob non

Palæstina frigida. Gen. 31.

minùs de frigoribus conqueritur, quàm de caloris præpotenti vi, Genes. cap. 31. vers. 40. *Die, noctúque æstu vrebar, & gelu; fugiebátque somnus ab oculis meis*: vtpote vigilias agens sub aperto & pruinoso æthere: tum, quòd brumæ temperies, atque serenitas Ægypto singulariter con-

Philo. *Ægyptus inter meridianas sola ignorat hyemem.*

cessa, vt Philo præfato loco adnotat: *Nam Ægyptus* (inquit) *penè sola inter regiones in meridiano tractu sitas vnam ex quatuor anni temporibus ignorat hyemem* Tum denique, quia idem Philo lib. de Abraham, propterea concessisse in Ægyptum asserit Patriarcham (cuius peregrinationis meminit Genes. c. 12.) *quoniam propter nimios imbres vrbes Syriæ continua fame oppressa, deserta fuerant ab habitatoribus, aliis aliò dispersis quærendi victus gratia.*

At, si ferendarum non erat tempus ficuum 60.
quorsum maledixit arbori Christus? quorsum arefacta est? Sanè propositum nobis hactenus institutum his non cogit respondere; sufficit enim monstrasse, tantum ad veris exitum esui habilem esse ficum; Sed tamen in gratiam studiosorum, quoniam semel exponendum suscepimus Matthæi locum, perficiamus interpretamentum; Mysterij igitur solius causa vt velimus factum, significabat; vti de via deflectens ad illam arborem post súsque déque versa folia, quemadmodum laborum nullum solamen reperit, ita à summis cœlorum desilientem, à suis non admissum, sui enim non receperunt, in quibus præter folia & speciem tantùm probitatis non inuenisset aliud, posthabita Synagoga, delerísque legalibus, desponsauit sibi Ecclesiam ex gentibus non habentem rugam, neque maculam, aut eiusmodi aliquid: Hinc & esuriem accessiuit, & summo mane velut manducaturus declinauit à sociis, alioquin virum grauem illa

non

non decuctior; sed optabat appropinquare discentes suos, vt cùm arefactam arborem contemplati fuissent, cuius tamen vindicta culpæ fuisset illa penetrare non valentes, contremiscerent ad diuinorum iudiciorum abyssum obstupefacti; quare & conterritos discipulos notat Euangelista; At, si omissis spiritalibus arcanis historicam aliquam causam inuestigare cupiamus, dicerem ex coniectura, hanc ex infœcundis fuisse ficubus,

Luc. 13. & germanam alteri, de qua apud Lucam quispiam conqueritur cap. 13. vers. 7. *Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergo illam: vt quid etiam terram occupat?* Ignorabant Apostoli hoc, & cùm foliatam viderent ad mortem aliarum arborum, eugitarunt à culpa liberam esse: verùm Christus supereminenti scientia penetrauerat naturam infructiferi ligni, & cùm nollet, quantus à colono labor non profuturo opere positus fuisset, damnauit pestimum germen, non, quia fructus tum esurienti non præstaret, (nam neque fructuosæ id potuissent ficus) sed, quoniam elapsis annis toties stercorata, ingrata semper extitisset, & domini lusisset beneficia.

61. *Michææ dictum ex c. 7. excussum.* Verùm non priùs absoluemus de ficubus tractatum, quàm Michææ dictum expendamus: *Væ mihi* (inquit cap. 7. vers. 1.) *quia factus sum, sicut qui colligit in autumno racemos: non est botrus ad comedendum; præcoquas ficus desiderauit anima mea;* Huius loci tota sententia vindemiam respicit, vt interpretatur Ribera, cæterorúmque commune iudicium est: nam post quæsitos, & non repertos derelinqui à colligentibus solitos botros, conuersum se ad ficus inuestigandas asserit; certè, quæ coaptatio est autumnum cum verna coniungere tempestate? Quæ si vera sunt, ecce argumentor: Si quas daret ver ficus, maximè primitiuas, quæ sunt præcoquæ, id nullus dubitauerit: nam secundas ficus autumnus habet; at Michæas nec etiam primam ficum veri concedit, cùm per vindemiam quæsierit; vere igitur nullæ sunt ficus; ergo Canticorum 2. verba illa: *Ficus protulit grossos suos.* non ad principium anni, sed ad tertiam eius ætatem, cùm torcularibus instat labor, referenda sunt: hoc autem stare nequeat cum pronunciatis hucusque tota hac Sectione, At, vt respondeam: noto, ficus biferas esse, atque alios proferre fructus ante conclusum ver, alios per autumnum; Sic Ambrosius attestatur lib. 7. in Lucam, cap. 13. Hilarius Canone 26. in Matthæum: Theophrastus de causis plantarum, lib. 5. cap. 1. Plinius lib. 13. cap. 7. & lib. 16. cap. 25. Ioannes Leo descriptionis Africæ lib. 1. Rhenodæus lib. 1. de materia medica, sect. 6. cap. 16. Maffæus noster initio lib. 2. historiæ rerum apud Indos Orientis gestarum, etiam triferas ficus refert; quibus approbatis, existimo facilè concessuros omnes præcoquas dicendas proprietate loquutione ficus vere productas; nam, cùm eo vocabulo, quæ primæ in lucem exierunt ficus, indicantur, (aliæ nanque translationes præcoquas vertunt primitiuas,) apertum est vere editas, natiuitate priores extitisse; hæ igitur erunt, siue primitiuæ, siue præcoquæ: Sed, quid moramur, cùm habeamus Patronos, vulgatum, & Septuaginta? Nam de vitibus, aut biferis, aut triferis, (de quibus propterea eadem ratio est, ac de ficubus,) cùm loquatur editio communis Num. cap. 13. vers. 21. *Erat autem tempus, quando iam præcoqua vua vesci possunt:* cùm reddidisset Chaldæa Paraphrasis *vuas primas*, & Pagninus nominasset *primitiuas*; Septuaginta seniores explicarunt: *Et dies erant dies veris præcursoru vuæ:* nimirum, denotans, quas appellat vulgatus præcoquas vuas ante absolutum ver prodire, atque de ficubus erit vt idipsum iudicemus; ratiocinatur equidem Delrius ad vers. 13. cap. 2. Cant. *Ficus protulit grossos suos*; non aliud esse, quàm præcoquas ficus, eos, qui ad maturitatem veniunt grossos; Gislerius idipsum fecit; atque ex his quidem, non dico dulcibus grossis, sed acidis & immaturis, ferè omnes ventorum motu decidunt; Nahum cap. 3. vers. 12. *Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis; si concussæ fuerint, cadent in os comedentis;* Pagninus, *vt ficus cum primitiuis;* quibus tria significantur, & grossos esse idem cum primitiua ficu, & esui idoneos esse, & postremum, de quo actitamus, facilè labi, & decidere; Apoc. cap. 6. vers. 13. *Et stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cùm à vento magno mouetur;* Quare Ambrosius aliàs telatus numero 59 paucos admodum in arbore manere, comparatione eorum, quos ventorum flabris decidere affirmat: Michæas igitur cùm iustorum pusillum nimis ploraret gregem, vt, quàm raros inuenisset, indicaret, à duobus anni temporibus similitudinem mutuatur: nam, quam infrequentes post vindemiam absolutam appareant botri in amplissima vinea: aut, si vere; postquàm ficulnea grossos extulit, iracundior strideat Boreas, quàm pauci relinquuntur grossi post validam quassationem arboris, tam exiguum à se repertum proborum numerum, & qui ex iustitiæ institutis regerentur: Denique, si quis contendat, præcoquas reputandas ficus primum ficulneæ partum, amari cuiusdam atque ingrati saporis, vt concedamus autumno reperiri, verùm nunquam probabit, non etiam cerni sub vero æquinoctio, quando id palam testantur Columella lib. 5. de re rustica, cap. 1. Plinius lib. 15. cap. 19. & lib 16. cap. 25. ex Patribus Nyssenus homil. 5. in Cantica: Hieronymus principio cap. 7. Michææ: Ambros. libro 7. in Luc. ad cap. 13. Chrysologus serm 106.

Margin notes: Ribera. — *Ficus an autumnus solum ostidat.* — Cant. 2. — *Ficus bifera, & trifera.* Ambros. Hilar. — Theophr. Plin. Ioan Leo. Rhenod. Maffæus. — Num. 13. — Paraphr. Pagnin. — Delrius. — Gisler. — Nah. c. 3. — Apoc. c. 6. *Grossi quomodo ventorum flatu decidunt.* — Columell. Plin. Hieron. Ambr. Chrysol.

SVBSECTIO III.

Iordanis cur per messem intumescat? ex Ieremiæ & Paræmiastæ sententia difficultas sublata: De Nilo fusior disceptatio; restagnationis magnorum amnium physicæ vestigatæ causæ.

62. SEd (inquis) si tam feruida est illa plaga, tantúmque adurit Phœbus, quamobrem niuosus semper apparet montium Rex Palæstinorum Libanus? Nota est Hieremiæ quæstio cap. 18. vers. 4. *Nunquid deficiet de petra agri nix Libani? aut euelli possunt aquæ erumpentes frigidæ & defluentes?* Quo loco Declaratores omnes continuas eo monte, perennésque supponunt niues; quin & inde Libanum, id est, candidum à perpetua niuium dealbatione dictum plerique autumant. Tacitum enim colunt, etsi peregrinum testem, & Iudæorum describendis tribubus hallucinantem,

Margin notes: *Libanus nix niuosus, an inde nomen?* Hierem. 18. — Tacit.

cinantem, cùm pronunciat Annalium quinto lib. cap. 2. *Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu tantos inter ardores opacum, fidúmque niuibus*; Si tam igneos regit Sol equos, quorum flamma duplo, quàm apud nos, celeriùs messem, vindemiamque perficit; quamobrem non eadem fornax potens fuerit ad niues liquescendas? Confirmatur: nam, vt constat ex Iosuë cap. 3. Iordanis facer amnis, cùm segetes procumbunt à falce metentium, sic inundat & excrescit, vt ripas longè, latéque prætergrediatur per campos vagatus; at huius exuberantiæ non alia possit esse causa, quàm imbrium præter modum copia: ergo eiusmodi regiones pluuiosæ sunt, potiùs quàm siccæ & arescentes à nimiis æstibus; Respondeo, Palæstina quidem niues cadere; legimus namque Prouerb. vltimo cap. vers. 31. domesticos illius, quæcunque fuit, matrumfamiliâs perfectissima idea, non timuisse à frigoribus niuis, quoniam vestiti erant duplicibus; Nouimus quoque Machabæor. 1. cap. 13. vers. 22. Tryphonis equitatum Galaatidem venire prohibitum, *quia nix erat multa valdè*; Sed puto iis solùm temporibus defluere solitas, quibus matutinus, & serotinus decidebat imber, nempe, per Octobrem, & Februarij initia; Inuenimus apud Zachariam nanque cap. 10. vers. 1. sociatas niues cum serotinis aquis; *Petite* (ait) *à Domino pluuiam in tempore serotino, & Dominus faciet niues, & pluuiam imbris dabit eis.* Isaias quoque cap. 55. vers. 10. *Et quomodo descendit imber, & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam: & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem manducanti*; Atque certè cùm harum niuium scopus glebæ fœcunditas, quando ad hoc niuis descensus maximè vtilis, vt docet Isaias, Plinius adsentit lib. 17. cap. 2. *Alioqui vota arborum, frugúmque communia sunt, niues diutinas sedere; non solùm, quia animam terræ euanescentem exhalatione includunt, & comprimunt, retróque agunt in vires frugum, atque radices; verùm quòd & liquorem sensim præbent, purum præterea, leuissimúmque, quando nix aquarum cælestium spuma est*; oportet cum serotinis, & temporaneis pluuiis vnà delabi niues; Cùm autem ad Aquilonem vergeret Libanus, densior montem hunc occupabat nix: qui cùm vastissimus sit, atque arbustorum condensitate opacus, suprà quàm credi possit; Ezechiel loquens de cedro Libanitica, cap. 31. vers. 3. *Et inter condensas frondes eleuatum est cacumen eius.* vers. 9. *Quoniam speciosum feci eum, & multis, condensisque frondibus* vers. 10. *Et dedit summitatem suam virentem, atque condensam*; Ob has causas non penetrabant solares radij, antepositis velut aheneo muro arborum densissimis cacuminibus; quare nunquam congestarum niuium immensi aceruj liquescebant penitùs, quæ est sententia Lyrani ad cap. 24. Ecclesiastici: Abulensis quæstione 36. & 37. in cap. 3. Iosuë: Serarij ibidem quæst. 5. quæstiuncula 7. Magallanis sect. 2. annot. 8. non ergo probant indeficientes Libani niues, inter calidiores Prouincias minimè numerandam Syriam, sed monent frondium tantam extitisse spissitatem, quæ Phœbi radiis prohibuerit, ne vim exercere possint aduersùs niuium cumulos.

Palæstina niues decidunt.
Pro 31.
1. Mach. 13.
Zach. 10
Isaiæ 55.
Plin.
Nix vtilis ad fœcundandam terram.
Libanus est densam syluam gignit.
Ezech. 31.
Libani cur nunquã defecerint niues?
Lyra.
Abulens.
Serarius.
Magall.

63. At ille Iordanis cataclysmus vnde, & per camporum æquora diffusi vndequaque vortices? Auctores, quos nuper memoraui, atque iis cum Andreas Masius ad cap. 3. Iosuë Bonfrerius ad eiusdem cap. vers. 15. arbitrantur à dissolutis Libani niuibus prouenire: etenim sub huius editissimi montis radicibus ortum ducere amnem prodigiis, & Christi ablutione memorabilem iidem tradidêre Scriptores, quibus duces Iosephus lib. 3. de bello, cap. 18. Brochardus apud Serarium quæst. 3. in cap. 3. Iosuë: Tacitus Annalium lib. 5. cap. 2. Plinius lib. 5. cap. 15. & 20; Non longè namque super Cæsaream ad vastissimi collis primum ascensum duo fontes, quibus nomina *Ior*, & *Dan*, conuenientes, fluuium iustæ magnitudinis procreant; in hos delati aquarum torrentes, dum metendo tritico incumbitur, quoniam tum grauior est æstus (nam etiam cùm hordeorum manipuli colligerentur, Sole nondum explicante ardentiores radios, scimus Iudithæ virum Manassen, quòd instaret super alligantes manipulos in campo mortuum, Iudith 8. vers. 2.) alueum onerant, & superuenientibus aquarum copiis, cùm pro tantis capiendis latebris cauernæ non sint, supergreditur ripas adauctum flumen, & rigat propinquam planitiem omnem: existimo autem hanc quotannis contingere inundationem, quoniam eædem substant perpetuùm causæ; At non esse hoc Nili incrementis æquale diluuium, de quo Ioannes Leo lib. 8. descriptionis Africæ; *Nili* (ait) *inundatio Idibus Iunij incipit, diebus excrescit quadraginta, totidémque decrescit; quo tempore Ægypti ciuitates, & vici Insulas repræsentant, ad quas accedere non licet nisi nauigio*; Nam, si Iordanis illuuione paria contingerent, cùm Scripturæ Iosuë cap. 3. & Ecclesiastici cap. 24. vers. 35. indicent apertè, euenire ipso tempore, quo spicæ resecantur, actum esset de omni agricolarum opere: obruissent enim, computruisséntque segetes aquarum moles: hoc autem, ne Ægypto quidem, pessimarum superstitionum nationi, accidere permittebat Creator: nam sub Aprilis initium (vt idem Leo testatur,) *segetes succidunt, succisas confestim triturant, neque spicam ad vigesimam Maij secandam relinquunt*; Messe autem plenè absoluta, sub Iunij primordiis incipit Nilus tumescere; non igitur minùs propitium Numen erga fidelem Hebræorum populum, vt non sinat eiusmodi Iordanis incrementa, quæ famen afferat vniuersæ Palæstinæ: Moderata igitur erat aquarum protuberantia, & quæ infructuosa solùm agrorum quædam occupabat spatia; Atque de hoc niuali latice intellexerim Prouerb. illud cap. 25. vers. 13. *Sicut frigus niuis in die messis: ita legatus fidelis ei, qui misit eum*; Non enim significatio est, sub messem æthera niues iaculari, cùm proximo subiciat capite, vers. 1. *Quomodo nix in æstate, & pluuia in messe: sic indecens est stulto gloria.* Denique monstrauimus numero 55. neque niues conspici, neque pluuias à Februario in Octobrem; quare non à delapsis cœlo niuibus frigus, sed, cùm Iordanis fluentis commiscerentur de Libani cacuminibus resolutæ in valles vndæ, frigidissimum amnem faciebant, & quoniam id eueniebat, dum messis perageretur, vexabat autem sitis sub ingenti æstu laborantes, nunquam suauior frigida potatio, quàm tum: proinde asserit, fidum internuncium tam fore optabilem, quàm suaue messoribus est de Iordanis bibere lymphis tum quidem, cùm Libani niues dissoluuntur, quoniam eo quidem tempore aquæ, vt sunt frigidissimæ, ita nunquam amabiliores.

Masius.
Iordanis initia ad radices Libani: & cur intumescat amnis?
Ioseph.
Brochard.
Tacitus.
Plinius.
Iudith 8.
Nili inundatio ingens: Iordanis mediocris.
Ioan. Leo.
Iosuë 3.
Eccli 24.
Prouerbiorũ locus exc 25. explanatus.

Neque sopra hæc apud Bibliorum interpretes alia probabiliora de Iordanis excrescentia: nam, 34.

quod

quod aliqui dixerunt, à verno pluuia ortum trahere; aut quidem sentiunt, eiusmodi cadere imbres ante maturas segetes, quæ si asserant, disquirimus, quamobrem non tum statim amplificatur amnis? quasi verò Æolus aliquis, vt Poëta de ventis fabulatur, etiam aquas has subterraneis meatibus claudat, & repagula non anteà laxet, quàm messis peragatur? Sin autem dicant, (quod quidem ipsorum verba denotant,) sub messem cadere; nam tum certè prouinciale hoc diluuium terrefacit mortales, hæc à nobis superiùs confutata sunt num. 55. vbi ostendimus, peculiariter hoc concessum Chananitidi, vt pluuias ignoret, quo tempore grana in hyemem coaceruat, quo spicam deiicit: rectè dixit vnus:

Triste lupus stabulis, maturis frugibus imber.

Columella. Qua de re Columella libro 2. cap. 21. Ergo fuerint regiones illæ beatæ nimis, & campi superexcelsa agrorum, in quos introducturum se Creator polliceatur gentem singulariter dilectam; illa, inquam: infelicia arua, quæ imbres sub messem labentes quoquo depopulantur anno: hæc scilicet, gleba illa incomparabilia à fructu frumenti, vini, & olei abundans, de qua vaticinatum: *Ap-*
Leuit 26. *prehendet messiũ tritura vindemiam* (Leuit. cap. 26. vers. 5.) *& vindemia occupabit sementem, & comedetis panem vestrum in saturitate, comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proiicietis*; Sed hac reiecta de imbribus commentatione, illud quoque de niuium liquefactis globis, offendiculis scatet; Nam, si densitate frondium prohibentur solares radij, quorum in penetrando subtilis est virtus, ne substratas verterent niues, quamobrem non eadem, siue ramorum, siue foliorum condensitas obstiterit, quominùs niues descenderent? Sin autem cedrorum, aliarúmque arborum cacuminibus iacebant niues, cùm Phœbi paterent flammiuomo vultui, debuerant ante messem resolui; Vltra hæc, Isaïæ vaticinatio cum Zachariæ prædictionibus num. 63. productæ significant, simul de cœlo missam cum niuibus pluuiam; eueniebat igitur, vt terram vix attingerent niuea, cùm subitò resoluerentur à sociis pluuiarum guttis; non itaq; in longum concreta perstabat nix, sed quàm citò cadebat, tam citò vanescebat; Supponunt ergo, quod minimè certum est, Libanum perpetuò sub niuibus esse; Neque Hieremiæ verba conuincunt cap. 18.
Hieremiæ verba ex cap. 18 enodata vers. 14. *Nunquid deficiet de petra agri nix Libani?* Primùm quippe obuersantur palam his, quæ ipsi statuunt; supponunt nanque si quæ sunt in aprico niues, & arborum opacitate liberæ ad primos solares radios in aquas fluere; at locutus Prophetæ de camporum niuibus sermocinatur, non de his, quæ nemora, & saltus occludunt; Deinde Vates minimè indicat, toto anno perseuerare niues, sed, ne pluribus quidem hebdomadarum; tantùm velit pronunciare, vt quidem accidat aliquo anno Palæstinæ quædam spatia non operiri niuibus, tamen nunquam euenire, vt Libani arua nullas excipiant niues, quoniam quidem Syriæ aquilonaria pars est, & montium sublimissimus; an verò quæ labuntur niues, in longa aut breuia durent interualla, Propheta non definit: quare & cùm firmum non sit niuibus conuestiri, neque inde candidi nomen deriuatum, vt hoc significet Hebræa vox, *Leuan*, sed
לבן forsan, ab albo lapide, propterea quòd illum subministrasset hic mons templi structuræ; sic enim Regum textus innuere visus lib. 3. cap. 5. à vers. 14. nam cùm de Libano locutus esset, subiungit; *Fuerúntque Salomoni octoginta millia latomorum in monte*, vtique Libano, quem intellexisse *Libanus mõs sic nuncupatus à candido lapide.*
necesse sit, si ad antecedentia referas; sin verò absolutè positum nomen asseras, pro famosiori 3. Reg. 5.
stabit, Libanus autem inter Syriæ montes nobilissimus est; vnde mons montium appellatus, quemadmodum Sotomaior animaduertit ad illud Cantic. 4 *Veni de Libano*, &c ideò templum ipsum Libani vocabolo non infrequenter appellatum in sacro Instrumento; qua de nuncupatione Ribera ad cap. 11. Zachariæ, num. 2. Certè *extructum ad lacunar vsque ex candido lapide*, prodit Iosephus lib. 8. Antiq. cap. 3. Sed à niuibus deriuatam appellationem, quoniam multis ita placet, concedamus; postremo loco id edoceri cupimus, si in perpetuum niuosus est altissimus collis, cur non etiam post messem innauigabilis est fluuius, & vsque ad absolutam vindemiam? nam augentur calores messe perfecta per Maium, Iunio, Iulio, atque Augusto: sunt etiam quæ liquescere possint tum niues.

Sotomaior. *Regula: Templum Hierosolymitanũ Libanus nũcupatur in Scriptura.* Zachar. 11. Ribera. Ioseph.

Nostri sanè Conimbricenses, cùm Nili excessus diligentiùs perscrutati fuissent, dixere 65.
Meteor. tractatu nono cap. 10. ortum eius prioribus incognitum sæculis, & ab ignorantia notissimum, hac nostra ætate compertum ex quodam Africæ lacu in regno Congensi: cùm autem experientia constans sit, tum hyemem regnare ea Africæ parte, cùm Ægyptus torretur Sole æstiuo, euenit maximos cadere imbres ad caput Nili, qui delati in Ægyptum efficiunt flumen tumescere; sic & ex quorundam opinione noster Acosta libro secundo de natura noui Orbis, cap. 4. In Æthiopiam puto Africanam transtulit noster Ioan. Bapt. Scortia lib. 2. de Nili natura & incremento, cap. 17. illustrissimus Dux Nicolaus Radziuillus in peregrinatione Ierosolymitana pagina 159. à montibus lunæ vltrà æquatorem ob maximos ibinet imbres principium ducere asseuerat; quam fuisse Hieronymo Fracastorio opinionem refert Goropius Becanus in Originibus Antuerpianis, quem refutat lib. 3. Niloscopij; sanè Ptolomæo falso adscriptam contendit Iohannes Philoponus lib. 4. de creatione mundi cap. 5. Equidem in hoc discursu multa plausum captantia narrantur, præsertim cùm probatio ducatur ab his qui viderant; tamen mirandum apparet, vt semper decidant pluuiæ Congensi statu definitis anni temporibus; nemo enim puto cum Europæis certis Prouinciis, si pro pluuiis concertatio sit, adustam Africam contulerit, quam rarissimos imbres madefacere Auctor est Ioannes Leo in eius descriptione regionis; at nullibi fixæ leges, vt statis mensibus bruma præter dubium pluuias deferat, sed Decembri, verbi causa, hyemis meditullio frequentiùs humoris plurimum est: nonnunquam tamen etiam aquosis nationibus December serenam ostentat frontem; Quin & eædem alibi causæ & à vaporibus & à sole ad pluuiarum abundantiam, cùm tamen moderatus sæpè humor cadat, quandóque nullus: etiam & à Ianuario in exitum aprilis flere satis idem cælum nuper allegatus Becanus Goropius rectè aduertit, licet tùm Nilus haud quaquam excrescat. Sed præter Nilum alia quoque multa flumina æstate cùm imminui oporteret, & decrescere, exundant, & effractis (si quibus coërcebantur,) repagulis, ripas superant; Enumerat Ecclesiastici Scriptor cap. 24. vers. 25. *Qui implet*

Nili ortus Congensi in regno. Conimbr. Acosta. Scortia. Ioan. Leo.

quasi

Fluuij, qui æstate restagnant.
Eccli. 14.

quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus nouorum, qui adimplet quasi Euphrates sensum; qui multiplicas quasi Jordanis in tempore messis; qui mittit disciplinam, sicut lucem; & assistens quasi Gehon in die vindemiæ: Quibus verbis Iesus Sirach, cùm plenissimam Salomonis scientiam indicare vellet, ab iis fluminibus mutuatus est exemplum, qui, quòd æstate, præ aquarum copia intra claustra contineri nequirent, significantiùs declararent abundantem notitiam, vt probè annotauit Salianus tom. 1. anno mundi 1. die 3. num. 63. & 68. & imprimis Christi supra Apostolos eminentem scientiam, vt loquitur Nicolaüs Lyrensis; quinque igitur habemus amnes huius formæ, Paradisiacos, nempe, quatuor, Gangem, scilicet, Phisonis nomine adumbratum; Gehonem, qui Nilum repræsentat; Euphratem, atque Tigrim cum Iordanis vndis, de quorum tribus, Nilo simul cum Tigri, & Euphrate meminit Plinius lib. 18. cap. 18. confirmátque dicta ab Ecclesiastico, de Euphrate Lucanus lib. 3.

Salian.
Lyran.
Plinius.
Lucanus.

——— *sed sparsus in agros*
Fertilis Euphrates, Pharia vice fungitur vndæ;

Iordanis incrementa omnes diuinorum librorum Interpretes celebrant; Quòd si ea verior est sententia, quam non futili argumentatione suadere nituntur Pererius lib. 3. in Genes. disceptatione de tertio, & quarto flumine Paradisi; Salianus loco nuper memorato, nempe neque Phisonem Gangem esse, neque Gehonem Ægyptiorum fluuium Nilum; sed hæc nomina indicare fluuios duos exortos ex Euphrate, & Tigre, eo, quo admistis vorticibus conueniunt loco, quorum alter currat in terram Heuilath, alter præceps feratur in Æthiopiam, eámque alluat; iam habebimus sex restagnantia flumina; præter quatuor, nimirum, ex loco voluptatis prodeuntes amnes, insuper Nilum, atque Iordanem, quid si etiam Gangem? Nam id supponunt, qui locum Ecclesiastici explanantes Phisonem declarant Gangem esse; Adde & Peruano regno vastissimum, cui ab argento nomen, amnem, de quo æqualia testatur Acosta nominato libro, capite quoque memorato; Quæro igitur tandem, quales afferemus causas, ob quas hæc tot flumina inundationes pariant, atque alia quidem ante veris conclusionem, alia æstate, alia per autumnum? Si imbri, & niuibus tribuamus, iam hæc sunt à nobis confutata numero antecedenti; si ventorum conflictibus, & Etesiæ, siue Subsolano imprimis, quod dixêre Thales, & alij apud Conimbricenses de Nilo, nuncupato iam capite, lib. 1. de vita Moysis, pagina 480. Heliodorus Æthiopicorum lib. 2. Ammianus Marcellinus lib. 22. ex Physicorum sententia commonstrat ipse vanidum esse assertamentum, superest igitur solùm, quod pronunciatum est de Pelusiaco amne, hoc affirmemus de reliquis; nempe, eo, quo incipiunt oriri climate, brumam instare, quando æstas est, quibus ipsi turgent regionibus; at quis nobis hoc adstruentibus, vel leuissimam fidem habiturus sit, quando neque ex Historiis, neque ex Cosmographia, neque ex rerum naturis id depromere valeamus? Quin si hoc propugnare necessum sit, non minores inde salebræ, quàm ex Nili restagnatione, cùm æquè difficile sit demonstrare, quorsum pluuiæ quasi certa & inuiolanda lege statis anni mensibus, statis quin etiam diebus, cadant?

Peterius.
Salianus.
Amnis argẽtei in Peruano regno Nilo similis.
Acosta.
Conimbric.
Philo.

Vt in ancipiti controuersia aliquid tandem statuamus veri saltem lineamenta habens, suppono tria extra quæstionem profectò, quoniam 66.
eius generis sunt, quæ oculis, cæterisque sensibus hauriuntur; Primum, fieri nonnunquam, vt campestria, & montium cauata, dicamus valles, Solis intolerando penè iubare arescant, cùm tamen circumiacentes montium apices, siue à nondum liquefactis niuibus, siue à gelidissimis ventorum flabris hyemem asperimam scandentibus repræsentent; Secundum, calidissimis regionibus, etiam sub ardenti zona, vel tum quando appropinquat Planetarum Rex, magisque incalescit, pruinas cadere, imbres, & quicquid tempestuosum aduehit bruma; Tertium, euenire prouinciis oppositos respicientibus polos, vt vno, eodemque interuallo contraria dominentur anni tempora; nempe, hîc æstas est, cœlúmque sudum, & absque nubilo; ibi apertis Olympi cataractis, hyeme iam regnante, diluuiorum terror accolas occupat; Horum omnium & exempla, quæ ipse contemplatus fuerat, & causas naturales diligens Historicus, idémque doctus Philosophus præbebit noster Acosta lib. 2. de natura noui Orbis, à cap. 3. & ex eo, aliisque testibus Conimbricenses quæst 1. art. 3. ad cap. 14. lib. 2. de cœlo; Quibus animaduersis, asserimus, insueta fluminum incrementa bis emanare ex capitibus; quoniam vel montium soluuntur niues; vel de cœlo importuni imbres cadunt, vel alio distanti climate hybetna sunt tempora, quo intumescentis amnis natiuitas cernitur esse; Si tamen generalem omnibus causam præstat exhibuisse, dicemus, Naturæ Ducem sic dispensare occulta potentia aquarum motus, postulante hoc, & communis fabricæ, & particularium substantiarum exigentia, vt definitis, certisque mensibus sine lege ferantur hæc illáve flumina; & subita irruptione, & deserta, & ab hominibus occupata conuertant in stagna; Declarationis gratia; Ægyptus ne hyeme quidem pluuiarum, imbriúmve aliquid experitur, vt audiebamus ex Philone numero 59. à veris exitu calore vritur intolerando, vt scribit Ioannes Leo octauo descriptionis Africę libro & Radziuillus pagina 155. forsan & aliæ similes existant regiones adhuc inexploratæ; Certè quarundam apud occiduos Indos meminit Acosta cap. 5. quibus per brumam nulli labuntur imbres, Quid his terrarum partibus fecissent mortales, si aduersùs æstum nullum lenimen præberetur? Quid semina, quid fruges vniuersæ absque humectantibus aquis, quæ fœcundant? Exigebat igitur gleba illa, quò parturire possit, vndarum beneficium; si negasset Opifex, fecisset quasi aduersùs naturæ statuta cui debitum, vt Artifex summus ad gignendum necessaria subministret: aqua autem telluri opus est; quam si desursum Creator non mittit, ex subterraneis proferat, oportet Quarè & nuper relatus Dux Radziuillus in peregrinatione Ierosolymitana monet pag. 160. Ægypti locis quos fluuius non irrigat, pluuias ab æthere labi, qui agros competenter ad frugum generationem humectat; Sed & communis opificij venustatem hæc adaugent: nam, quàm pulchra varietas est, hîc temperari æstus ab æthere defluxis pruinis? ibi excrescere amnes, qui leniant immoderatos ardores? illic ventos flare? Solem alibi imbres fugare, alibi procreare? has segetes ab ęstiuis aquis lędi, illas surgere & lætari? Harum primam causam,

Acosta.
Conimbric.
Naturalis causa quamobrẽ flumina æstate exundent.
Philo.
Ioan. Leo.
Acosta.

quæ

quæ hominum, tellurisque solatia respicit, Lucanus attigit lib. 10.

Lucan.

—— Dare iussus iniquo
Temperiem cælo, medijs æstatibus exit,
Sub torrente plaga, ne terras dissipet ignis,
Nilus adest mundo.

Alterum fundamentum vniuersi pulchritudinem complectens Philoni debetur libro 1. de vita Moysis, pag. 480. *Est & alia causa*, (ait,) *cur Ægypto hyems sit superuacanea; nam, quod imbres alibi; hoc restagnationes fluminis efficiunt, arua fœcundantes ad prouentus frugum annuos; natura autem non solet ita in vanum operari, vt pluuias terræ non indigenti largiatur, simúlque gaudet varietate sui artificij, concentum è contrarijs qualitatibus temperans; & ideo alijs supernè è cælo, alijs infernè è fontibus, ac fluuijs præbet aquarum commoda.* Quibus affinia Theodoretus lib. 4. de curatione Græcor. affectuum diuinæ singulariter prouidentiæ adscribens.

Philo.

Sed elucido postremum istud theorema;
67. Quanti stupons, Oceanum fluctibus Olympum verberare, & decumanis excandescere procellis; iras tamen cohibere, & arenarum vile prætergredi vallum non ausum? quid dixerim, & algas reuereri? Demiratur Ieremias cap. 5. vers. 22. *Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit; & commonebuntur, & non poterunt; & intumescent fluctus eius, & non transibunt illud:* Deprædicat sæpè Iobus; portenti instar Patrum non paucis visum, quorum loca notat Pineda ad versum 7. cap. 1. Ecclesiastæ: hoc tamen naturæ opus esse demonstrat Vallesius de sacra Philosophia, c. 52. P. Suarez tractatu de opere sex dierum, lib. 2. cap. 6. At, quomodo natura operatur? Taceo disputare, an mari superior sit terra; suppono eleuationem cum Pererio lib. 1. in Genesim ad opus tertiæ diei; probauerit quidem hoc, non posse naturaliter totam orbis machinam vndis obrui, quemadmodum euincunt Conimbricenses tract. 8 Meteororum, cap. 10 non pro his concertatio; sed pro arenarum fortissimis; si Deo lubet, propugnaculis; vnde illa Ieremiæ, *Posui arenam terminum mari, & intumescent fluctus eius, & non transibunt*; Sane necessarium est, dicamus cum P. Suarez sic ab initio dispositas naturas, vt non nisi harum effractis legibus maria signatos limites transire valeant, postulante hoc opificij vniuersalis conseruatione; igitur, quemadmodum aquis præcepit ab exordio, ne scripto circulo exirent, quod cùm illæ faciunt, naturaliter, & absque miraculo obtemperant; ita iisdem à primordio imperatum, Ægyptum vt alluerent peracta messe, aut alias glebas aquarum rigationibus fœcundandas; quæ dum exequuntur iussa, ex naturæ motibus obediunt, & sine prodigiis: Hæc illa iustissima trutina, quam Parœmiastes laudauit Prouerb cap. 8. vers. 28. *Quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum; quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos;* Tum enim, prout cuiusque exigebat regionis necessitas, quasi ex distributione iustitiæ regulis, seruata proportione diuisit aquarum varia & admiranda officia, & has desuper cadere iussit, illas ab imo prodire, hyeme plerásque defluere; vere, atque æstate rariores; syderibúsque vim impressit. ventísque, qua secretè impellerent vndas, cohiberent etiam: Et, potuit quidem aliter decreuisse; sed, quemadmodum, cùm possit aquis repagula arenarum non ponere; ex suppositione tamen imperij, naturaliter nequeant præfinitos transire cancellos: sic etsi possit statuere, ne hæc, aut illa flumina per æstatem excrescerent, ex suppositione tamen primæ iussionis, quam debitus rerum ordo extorserat, nisi contempta naturæ auctoritate, non possunt eiusmodi amnes determinata anni periodo non restagnare, & in camporum patentia diffundi.

Ierem. 5. *Naturaliter quo pacto accidat, ne aquæ præscriptos à Creatore limites prætergrediantur.* Pineda. Valles. Suarez. Perer. Conimb. Suarez. Prou 8. *Deus quo pacto elementa quasi in statera mensuratum est.*

Sed difficile fore, vt credamus, natura mouente, flumina restagnare, asseres; quoniam, si naturæ is esset motus, cederet in emolumentum creaturæ, magis quàm in destructionem, & nocumentum; at euenit eiusmodi fluminum irreptionibus pessundari omnia, & innumeris affici homines, atque alia animantia, ipsámque tellurem malis; nanque Tigris, cùm effluat & expandatur in diebus nouorum, vt loquitur Ecclesiasticus cap. 24. v. 35. hoc est, cùm hordacea est messis, cùm ver incipit thesauros effundere, quis dubitet ab aquarum impetu prosterni segetes flores, atque olera lædi, pecudes torrentis vi in profundum attrahi? qualia, & damna Iordanis affert, cùm ipse quoque sub messem, siue triticeam, siue hordeorum intumescat; sed Gehon messe quidem absoluta excrescit: Verùm cùm ad decem & octo cubita augeatur nonnunquam, vt scribit Plinius lib. 5. c. 9. (Gehonem quippe Nilum intelligimus) vinitorum labores eludit: sequitur quippe post granum botri collectio: quin & cellariis recondita frumenta aut dissipat effractis valuis, reliquísque munimentis, aut putrescere facit; hæc igitur sunt ab illis diluuiis egregia beneficia: Sanè vel hoc ipsum nobis persuadet, illuuiones, quæ fixo, perennique ordine contingunt, naturæ opera esse, quoniam incredibile pariunt emolumentum: *Nam inter Tigrim, & Euphratem iacentia* (ait Curtius initio libri quinti) *tam vbera, & pingui solo sunt, vt à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat.* Causa fertilitatis est humor: quid autem tam celebre apud antiquitatem, atque Ægypti feracitas, præsertim quoties frumentorum memoratio incidit? Deprædicat Iosephus lib. 2. Antiquit. cap. 8. Philo libro de Abraham: Plinius lib. 18. cap. 10. & clarissimus testis Moyses Genesis cap 41. v. 49. *Tantáque fuit abundantia tritici, vt arena maris coæquaretur, & copia mensuram excederet;* *Porrò Ægyptum* (inquit Nazianzenus oratione 24.) *flumius dicat è terra fluens, ac tempestiuè maris instar exundans*, Refert Pierius ex veterum narratione, lib. 46. de sacris Ægyptiorum characteribus: Plinius & ab Euphrate, & à Tigri paria emanare lucra testatur lib. nominato, cap. 8. Sed. quem in modum hæc conciliabimus? Equidem, de quibus disputamus, aut sobriè tantùm intumescunt flumina, aut modum prætergrediuntur. Prioris generis cataclysmi, vt moderati sunt, & extra crepidines temperatè feruntur, sic vt nocerent, modica intulissent damna, qualem fuisse Iordanis excrescentiam putamus; de qua Iosue cap. 3. *Iordanis* (inquit) *ripas alnei sui tempore messis impleuerat.* Septuaginta: *Iordanis autem plenus erat per totam crepidinem suam, sicut dies messis tritici;* Quibus significatur, vsque ad summitatem euectum tunc amnem, cùm alibi decurreret infra margines: Posterioris formæ diluuia non modicam generant difficultatem; nam maria æmulari Nilum, dixêre ex Patribus Nazianzenus nuper memorata oratione: Basilius lib. 1.

68. Eccl. 24. Plin. *Tigris, & Euphrates gleba quàm benefici.* Curt. *Ægypti in frumentis copia.* Ioseph. Philo. Plin. Gen 41. Nazianz. Pier. Val. Iosue 3. *Nilus, maris instar, cùm inundat.* Nazianz. Basil.

Anast.Sin. Cassian. Ælian. Plin. Ioan.Leo.

lib.1. Hexameci: Anastasius Sinaïta sui quoque Hexameri lib. 1. Cassianus collatione 5. cap. 3. Ex ceteris testantur Scriptores, Ælianus lib. 10. de animal. cap. 43. Plinius lib 5. cap 9. Ioannes Leo Africæ descriptionis lib. 8. Nili autem simiam esse Euphratem prodit Lucanus, allatus suprà num. 64. Pereira lib. 3. in Geoesim, disp. do3. & 4. flumine Paradisi: & vtriusque imitator, argenti apud Peruanos dictus Amnis, quemadmodum eius contemplator noster retulit Acosta lib. 2. noui Orbis, cap 4. & lib. 3. cap. 20. De his igitur omnibus fluminibus idem dictum esto, quod de Nilo.

Lucan. Pereira. Acosta.

69. Incipit autem Ægyptiorum amnis augeri *sensim, modicéque Cancrum Sole transeunte* (ait Plinius lib. 5. cap. 9.) *abundantissimè autem Leonem eodem percurrente*; Anastasius Sinaïta expresiit magis lib. 1. mundani opificij: *Incipit* (inquit) *Nilus fluere mense Iunio, & per eum totum, & post ipsum crescit, nempe, Iulio; in Augusto autem, & toto Septembri instar maris exundans Ægyptum facit nauigabilem, quæ prius erat arabilis; incipit autem decrescere Octobri, & Nouembri; in mense autem Decembri, & toto Ianuario redditur priori alueo*; Ioannes Leo eo, quem nuninauimus, octauo libro, ad Idus Iunij quidem turgere ait; sed dies quadraginta consumere antequàm perfecta assequatur incrementa, totidémque rursus diebus decrescere; quæ à nobis eum in scopum prolata sunt, vt cùm intelligatur Nilum non subitò, & tanquã ex abrupto inundare, facile quoque sit capere, spatium dari terræ habitantibus, vt & animantium, & cæterarum rerum incolumitati prospiciant; Hoc autem multifariam contingit; nam, vt vindemiæ consulant, cuius illud tempus est; (quare de hoc fluuio sub Gehonis titulo, vt communis velit interpretatio, Ecclesiasticus cap. 24. tumescere inquiebat diebus vindemiæ) opinabile est vitibus loca conuexa, & tuta ab vndarum incrementis eligere, montes, scilicet, & in his editissimos tumulos, quando, vt pangit Vates, *Bacchus amat colles*: si quas autem plana nutriunt vites, his suas maritant arbores; quas dum scandunt, sæpè in eam altitudinem feruntur, vt quemadmodum Plinius lib. 14 cap. 1. tradidit, vindemiatorem si de cacumine feratur præcipitiu, interitus & sepulcrum excipiant: Adigunt & in sublimia greges cum armentis, viuúntque ipsi per scopulos: Sed quod Babylonij inuenerunt propter Euphratis restagnationes, vt ex cocto latere, bitumine arenæ pice interstrato (inquit Iustinus de Semiramide lib. 1. exordio) muros insuperabiles redderent aduersùs aquarum violentos impetus, fortasse Ægyptij idipsum mutuati: Quanta verò contra subtilem penetrandi vim in bitumine sit virtus, declarat sufficienter Noëticæ magnæ arcæ fabrica, quæ ne periclitaretur, iussit Numen Genes. cap. 6. vers. 14. *Fac tibi arcam de lignis læuigatis, mansiunculas in arca facies, & bitumine lanies intrinsecùs, & extrinsecùs*; Vide eum in locum Pererium de bituminis potestate, & natura differentem, lib. 10. in Genes num. 12. Porrò tantam murorum firmitatem, quorum & altitudo fuit quingentorum cubitorum, teste Suida; in gratiam publicæ incolumitatis meditatam contra illuuiones, Alphæus narrat apud Eusebium lib. 9. de præparatione euangelica, capite postremo: Cùm autem ab Assyriis digressi sint, qui Niniuen amplissimam vrbem condiderunt, quemadmodum Geneseos affirmat Historia cap. 10. vers. 11. quando hæc Tigri, qui ex fluminibus quæ restagnant, est, imposita fuerit, assertore Plinio lib. 6. cap. 14. quod etiam Tobiæ cap 6. indicat, credibile est ædificata murorum propugnacula parem in modum: sed, quòd ciuitas tanti ambitus fuisset, vt trium dierum itinere vix circumiri potuerit secundùm Hieronymi assèuerationem ad cap. 3. Ionæ, propterea existimari valeat factum, vt si quando vrgeret amnis fortior tempestas, haberet ferè vniuersa Prouincia, quo non solùm habitatores, sed etiam iumenta, & pecora reciperentur; & forsan, quoniam ob hanc causam abundabat animalibus, voluit Monarcha, vt & animalium irrationalium infinitus numerus commune lamentum augeret; *Et operiantur saccis homines* (Ionæ cap. 3.) *& iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine*; Sed præter hæc vrbium, atque oppidorum certissima munimenta, campis quoque prouisum; nam in planitie aggeres in hunc finem à Semiramide constructos refert Herodotus in Clio; quorum etiam meminit Strabo lib. 16. quibus & detinentur aquæ, si quando opus terram satis bibere; & eædem defluere permittebantur apertis *molibus*, (vt inquit Plinius lib. 5. cap. 9. loquens de Nilo,) Fossarum quoque per quas idem amnis deducebatur, vt glebam feraciorem redderet, & per quas in Oceanum decurreret, mentionem facit Suetonius in Augusto, cap. 33. Sed nemo tam distinctè proposuit, quibus modis communi bono consuleretur, atque Diodorus Siculus lib. 1. de fabulosis antiquorum gestis, prope metam narrationis; *Aquas* (ait) *leniter fluente, facilè eam paruis aggeribus arcent, inducuntque pro commodo terra*; Mox addit, *Est Ægyptus plana, & campestris, eiusque vrbes, vici, agricolarum mapalia, aggeribus munita aqua inundationem demitent, tanquam Cyclades apparent aspicientibus: Terrestres belluæ omnes, quæ in campis remanent, suffocantur aqua, quæ euadunt, ad altiora confugiunt loca: pecora inundationis tempore in stabulis reclusa nutriuntur à colonis, ad id anteà præparato pastu: vulgus, remissis operibus rusticis, otiosum epulis indulget, ac voluptati*: At quemadmodum & hodierna etiam tempestate quæ Diodorus refert, Ægyptij obseruant, declarat in Niloscopio Goropius, Becanus, & oculatus testis Dux Radziuillus in Ierosolymitana peregrinatione pag. 156. Verùm redimendis à diluuio corporibus defunctorum quemadmodum Pelusiaca inuigilet natio, delineat Cassiani decima & quinta collatio, cap. 3. *Hunc autem* (dicit) *Ægyptus morem Nili fluminis inuexit alueus, vt quoniam vniuersa illius latitudo terræ instar immensi pelagi non paruo anni tempore, solita aquarum eruptione contegitur, ita vt nulla tunc cuiquam humandi copia humani corporis tribuatur, nisi post transuectionem decursam: corpora mortuorum pigmentis condita redolentibus in editioribus cellulis recondantur*; Taceo à cymbis opitulamen, atque intra nauigiorum compages vrbium pulcherrimas ideas, quod ciuium vniuersa exercerentur munia, nedum priuatarum ædium: atque his fiebat artibus, vt cùm & homines, & animantia, quicquidve aliud in diuitiis numeratur, sarta tecta essent, nullibi terrarum facies iucundior, nullibi plenior, quàm apud has Prouincias.

Nilus quando intumescit, quando decrescit Plin. Sinaïta. Ioan Leo.

Ægyptij, vt sibi, pecoribúsque consulunt Nilo exundante. Eccli. 24.

Vitis quàm altè scandat. Plin.

Bituminis contra aquas robur. Iustin. Gen 6. Pereira. Suidas. Euseb.

Niniue Tygris fluuio superimposita. Plin. Tob. 6. *Niniue cur trium dierum circuitum haberet.* Hieron. Ionæ 3.

Aggeres, & fossæ, vt Nilum, aut flauret, aut decurreret. Herodot. Strabo. Plinius. Sueton. Diod Sic.

Cassian. *Ægyptij vt cadaueribus defunctorum prospiciunt ob diluuia.*

Dicam pro coronide sermonis: neque enim subticere animus est, quando huc vsque deuecti sumus, siue ex genio nostro, siue ex institutæ tractationis necessitate: Mihi equidem acriùs 70.

contuenti,

conuenti, quo pacto Iesus Sirach cap. 24. fluuiorum alluuiones suis secernat temporibus, & Euphratem asserat se maiorem fieri diebus nouorum, id est, veris non absoluta læta temperie: Iordanem excrescere, dum segetes desalcantur; Gehonem inundare peracta messe, cùm torcularia calcantur; quoniam video hæc ab Auctoribus Nilo, atque Euphrati tribui; (nam de Iordanis intumescentia apud Bibliorum Interpretes tantùm reperio;) cogitabam ex hoc Ecclesiastici dicto non segniter corroborari, Nilum ex Paradisi profluentibus vnum esse; nam, qui de situ orbis exactissimam scripsit Geographiam Strabo lib. 18. manifesta sententia affirmat ante clausum ver Euphratis incipere incrementum;

Nilus, vnum de quatuor Paradisi fluminibus.
Strabo.
Plin.
Herodot.
Anast. Sin.
Ioan. Afric.

Nilum verò terminata messe, cui vindemia statim succedit, neque priùs augeri attestatur apertis verbis Plinius lib. 5. cap 9. & lib 18. cap. 18. atque à quo ipse desumpserat Herodotus lib. 2. Anastasius Sinaïta lib. 1. Hexameri, Ioannes Leo octauo de moribus Africanorum libro; Hæc igitur eùm Gehoni ad amussim adaptentur, atque eundem per Æthiopum tractus ferri quemadmodum pronunciauit Moyses Geneseos cap. 2 ita etiam de Nilo veteres & noui Historici declarantur, vt vix sit, qui de Ægyptij amnis natiuitate disputet, qui non probet; quamobrem difficiles erimus, vt arbitremur cum Patrum vniuerso ferè concilio (adi Cornelium, atque Delrium ad cap 2. Genesis) Nilum Gehonem esse, & consequenter ex fluuiorum Paradisi quaternione? Scilicet, arduum est credere, tam dissitas origines habere, si ex vno nascantur capite recensiti à Moyse quatuor amnes; Premunt hoc argumentorum discretè pro more suo Pererius lib 3 in Genesim, tractatione de Paradisi fluminibus: Salianus tom. 1. anno mundi 1. die 3. num. 62 At viderunt hoc, ac considerarunt attentè ingeniorum apices, & per tot sæcula nemo impossibile iudicauit vsque ad Eugubini Cosmopœiam; Dicebant quidem, ex gurgite illo, qui locum voluptatis madefaciebat, nominatos vndarum decursus manare; sed ab arenosa aliqua vastitate excipi, atque mergi subterraneis amplissimis cauernis, exilire tandem remotissimis locis quoniam per varias & disiunctissimas inferorum diriguntur venas; id sic dicam physicè, & absolute absque superatis naturæ legibus euenire potuisse, negat. non posse; moraliter autem an contigerit, omnis quæstio erit: Sed hoc etiam suadibile reddunt omnium plures admirandi casus, quorum magnam partem aut admittere oporteat, aut omnem Historiæ fidem eleuare; Saluta loco præfato Salianum num. 67 Conimbricenses tract 8. & 9. Meteororum: atque inter antiquos diligentissimam narrationem Nicephori lib 9. cap. 19. An non hæc satius docuisse, quàm Phisonem, atque Gehonem duo brachia esse exorientia, quo loco Euphrates, atque Tigris commiscentur, quando de istiusmodi membris neque prisci, neque recentes Cosmographi meminerunt, cùm certè meminisse debuissent saltem propter restagnationem, vt concedamus copiosa non fuisse flumina; quod tamen fateri sine crimine al quo Ecclesiastici non sinat comparatio? Ad hæc, à nouæ opinionis fautoribus si requiramus de protoparentum habitatione, vbi nunc ille deliciarum hortus, & amœni nemoris iucunditas? Respondebunt quidem, aut cum Pererio lib. 3. in Genesim, quæst. 5. de Paradiso non extare omninò, sed generali cataclysmo loca illa altissimè esse demersa, atque eo vsque obruta, vt ne vestigia quidem remanserint; aut cum Saliano die, annoque orbis memoratis, numero 39. manere quidem glebam, at omnibus ornamentis spoliatam, siue id Noëna diluuia effecerint, siue tempus edax rerum, siue Numinis inaccessa cogitatio ob speciales fines: atque equidem indelectum adhuc viridarium, Patrum solemnis fuit existimatio, quemadmodum & Pererius lubens admittit; Facta igitur Paradisi tanta immutatione, atque eam in formam reducto celeberrimo pomœrio, vt ne vmbræ quidem appareant pristini splendoris, quid obstupescimus fluminum inde prodeuntium diuersissimos fuisse vultus posterioribus sæculis à primæua figura?

Cornel. Delrius. Peter. Salian. Eugub. Salian. Conimbric. Niceph.

Paradisus num modo extet?

Peter. Salian.

Sed, inquis, vt tribuant Nili latices ex Para- 71.
diso deriuari, Phisonem nunquam admittent Gangem vocandum, quoniam terra Heuilath, quam alluit, India esse non potest; constat verò Gangem apud Indos esse; concesso autem Gangem Paradisi fluminibus haud ortu & nascentia coniunctum, nihil vetat id ipsum de Nilo asseruisse, quoniam vnius Pronunciati defensores, alterius quoque indiuulsi propugnatores sunt; Sanè, si quod est apud Pererium Ariæ, atque Vatabli iudicium, regionem Heuilath apud occiduos Indos quærendam regnis præsertim Peruanis, speciosa saltem niteretur coniectatione; dixissem Phisonem illum esse argenti nomine clarissimum amnem, cuius sæpè ex Acosta lib. 2. de nouo orbe, cap. 4. in superioribus meminimus; nam, cùm per trimestre spatium exundet, profundissimique gurgitis sit, apte repræsentaret apud Ecclesiasticum cap. 24. Salomonis abundantissimam rerum diuinarum, humanarúmque cognitionem; At, neque ille fluuius ex eorum genere est, qui absque pluuiarum, aut liquescentium niuium adminiculis, velut suapte natura in magnas aquarum moles exurgunt, neque Gangis ei aut nomen, aut cursus, aut proprietates adaptari valeant; Gangem igitur & regionem Heuilath in orientem transferamus, necesse est; Et quidem Nicephorus citatus numero antecedenti ad Tropabanam vsque solum decurrere affirmat; Sed, quæ fuerit hæc regio, & quam occupauerit apud Eoos Indos telluris partem, an Ophiris aurifer tractus Salomonis classe nobilis diffusam, implicitámque postulat discursionem; Erit vt ex professo disputemus ad cap. 5. Canticorum, si Numen indulserit; Interim fruere eleganti Scriptore Pineda nostro lib. 4. de rebus Salomonis, cap. 16. num 9. Nos iam fastidientis metus Lectoris terret, ne longiores simus: si æquo prolixiores fuimus, messis in culpa fuit, cuius gratia tantùm suscepimus operis per tres Subsectiones; nempe, quòd hæc multa, nos operarij pauci & imbecilles; Rogate Dominum messis, & mittet operarios, quibus comparati nos locustæ iudicabimur, qui breui absoluant trituram vniuersam, & studiosum compendio docentes nausea liberent.

Heuilath vtrum apud occiduos an apud orientales Indos?
Montan. Vatablus. Acosta. Pereria. Eccli 24.
Peruanus argenti amnis an Ganges?
Nicephor.
Pineda.

SECTIO V.

Quis Iudæam regebat, cùm hoc contenta Epithalamio gesta sunt? Salomon quàm magnificus, & elegans in ædificationibus, satellitio, lecticis? Turris de qua Cantic. cap. 4. an Dauidis, an Salomonis opus? eiusdem Cantici versus ex cap. 6. & 7. cum labore perpensi; Piscinarum quæ celebriora stagna in Palæstina? Thersa qualis vrbs, & ad quam tribum spectans? Pharaonis filia vbi habitauerit donec ei constructa regia à Salomone?

72.

Salomone Dauidis filio regnante peracta quæ hoc panguntur Hymenæo. Cant. verba ex cap. 1. illustrata.

MVltæ coniectationes sunt, nedicam aperta argumenta, quæ planè edocent huius Epithalamij acta Salomonis, eius. qui Reges cæteros maiestate, opulentia, cognitione superauit, dominatum respicere, Huius nominis sunt illa Cant. 1. v. 4. *Nigra sum, sed formosa, filiæ Hierusalem, sicut pelles Salomonis*, Rectè, vt exquisitam imprimis, & paucissimis feminarum concessam pulchritudinē sponsæ exprimeret, curuli Salomonis gloriæ, atq; pompæ venustatem comparauit; Nam, vt admirsamus, ante Salomonem duos Hebræorum Reges Saülem, atque Dauidem, atque hos qui præcesserunt Iudices quadrigis etiam ad ostentationem inuectos, cùm legamus Reg. 1. & de carrucis memoriam, & luxus non mediocris argumenta; capite quippe octauo de Monarcha prædicit Samuël: *Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, faciétque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas*; Et audiamus de molitudine essedorum eiusdem primi Regum libri c. 13 vers. 5. *Et Philisthim congregati sunt ad præliandum contra Israël, triginta millia curruum, & sex millia equitum*; tamen cùm assiduis bellorum tempestatibus iactata fuerint omnia illa tempora ad obitum pene Dauidis, verosimile est currus illos, equorúmque ornamenta ad robur, & sustinendam armorum vim potiùs composita, quàm ad decorem, & spectaculum; verùm, vt præbeamus politiori opificio elaboratas superioris ætatis shedas, & pilenta, at longissimo interuallo superata omnia vehicula priorum temporum à Salomonis superbissimis lectis plurima attestantur; nempe, in primis constat de eo throno, quem fecisse legitur Salomon Reg. 3. c. 10. v. 18. ex ebore superinducto auro fuluo nimis, non esse factum tale opus in vniuersis regnis; hunc constitisse iudicio assignatis ædibus, de quibus eodem libro, c. 7. v. 7. *Porticum quoque Solij, in qua est tribunal, fecit, & texit lignis cedrinis à pauimento vsque ad summitatem, & domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu simili opere*; Indicat Pineda lib. 6. de Salomone, c. 8. Sanchez ad nominatum c. 10. tertij Regum, Salianus tom. 3. ad annum mundi 3033. n. 12. Certè Iosephus lib. 8. Antiquit. c. 5. Basilicam condidisse Salomonem affirmat magnam, & pulchram multis suffultam columnis ad causas forenses agitandas, & lites decernendas; Cùm igitur ad seria tractanda destinatum locum tanto decorandum pulimento æquum iudicauerit Salomon; quid arbitramur operatum fuisse in his quæ soli pompæ, & iucunditati subseruirent? Sed quali apparatu prodiret in publicum Salomon describere non omisit præfato libro Flauius, capite nanque septimo, postquàm equorum compositionem & formam laudasset, *His* (ait) *decem addebant equites. flos iuuentutis, procera statura, promissóque capillitio conspicui, & tunicas è Sarrana purpura induti, ad hæc ramentis auri capillum quotidie spargebant, vt ad solarium radiorum contactum fulgor à capitibus eorum reflecteretur; Hi armati & pharetris succincti regium currum stipabant, quo sublimis inuectus, & amictus veste candida, manè solebat vrbem egredi*; Tanta cùm esset satellitum elegantia, quibusnam ornatum, seu ingenij, seu naturæ inuentis regium vehiculum æstimabimus? Vt iam illa stupori non sint, quæ huius c. 3. Hymenæi legimus, columnas fuisse argenteas, reclinatorium aureum, aulæa ex meliori purpura. intimum eius (vt loquuntur Septuaginta) lapidibus constratum proculdubio pretiosiorum lectissimis quibusque: probant quoque curruum eximiam fabricam, quòd horum cura non nisi ingenuis commissa; *De filijs enim Israël non constituit Salomon seruire quemquam*: (Regum 3 c 9. v. 22.) *Sed erant viri bellatores, & ministri eius, & Principes, & Duces, & Præfecti curruum, & equorum*. Denique euincit allatas nominatim ex Ægypto quadrigas, ibidē c. 10. v. 29. atque hoc illa tangunt c. 1. Canticor. v. 8. *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te, amica mea*; Qualis verò, & quàm magnificus; siue quadrigarum, seu tabernaculorum ornatus Ægyptiorum consueuit esse Toparcharum, facilè animaduertet, non tamen absque summo stupore, qui Athenæi lector extiterit, præsertim lib. 10. vbi ad longum depingit Ptolomæi Philadelphi tentorium; De multis vnam sententiam transcribendam duximus, quoniam pro Salomonis pellibus facit, & cuius essent voluptatis, pulchritudinísque demonstrat: *Interior* (inquit) *eius stationis pars Phœniceis tapetibus circumuelabatur: interuallo medio, quod hunc locum à tentorio separabat animantium pelles incredibilis varietatis, & magnitudinis pendebant*; Cùm igitur quo tempore hic decantatus est Hymenæus, omnium linguis, & narrationibus commendarentur Salomonis tentoria, rhedæ, equitatus, duxit ab ea re similitudinem sponsa, quæ ob maximam celebritatem nullius cognitionem latere posset.

1. Reg. 13.

Curruum multus vsus Palæstinis.

Thronus Salomonis iudicando destinatus.

3 Reg. 10.

Ioseph.

Pineda. Sanchez. Salian.

Salomonis quàm splendidum satellitium. Ioseph.

Curruū Præfecti ex honoratis & ingenuis. Cant 3.

3 Reg 9.

3. Reg. 10. Cant. 1.

Nobilissima carruca Salomonis.

Athen.

Alterum fundamentum suppeditant verba Cātic. c. 6. v. 3. *Pulchra es amica mea, suauis, & decora, sicut Hierusalem*; Nam, quod aliàs diximus ex Hieronymo ad illud cap. 49. Isaïæ: *Dixit Sion, Dereliquit*, &c modò ex Strabone eadem promimus lib. 16. qui Hierosolymitani soli formam delineans; *Est enim* (ait) *petrosum, circumiacentem regionem sterilem ac siccam habens, & intra sexaginta stadia petrosam*. Hunc ergo tam infaustum sitū ad venustatem reduxisse quanti operis fuerit? Fateor extruso Iebusæo Dauidem edificasse per gyrum à Mello, & intrinsecùs; sed, quod decoris plurimùm conciliare possit, regiā ab eo ex nobilibus constructam lignis, Reg. 2. c. 5. v. 9. At semipolita adhuc ciuitas, cùm & muri rudis essent operis, & plateæ incompositæ, & extra murorum ambitus informia vniuersa, denique diuinis mancipata cultibus adhuc Basilica non cerneretur: Sed per

73.

Cant. versus ex c. 6. declaratus.

Hierosolymitanus tractus horridus. Strabo.

2. Reg 5. Salomō Hierosolymorum vrbem formosam & comptā reddidit.

Salomonem

Salomonem redintegrata hæc omnia, docebit
Ioseph. Iosephi oratio lib. 8 Antiquit. cap. 5. *Cæterùm Rex, cùm videret mœnia Hierosolymorum turribus, & propugnaculis ad securitatem egere, nec ea dignitati vrbis satis respondere, & muros instaurauit, & turres magnas in eis erexit*; Atque septimo capite: *Diuina autem quadam diligentia, ac prouidentia in rebus omnibus vtebatur: & cum esset elegantiarum amator, ne viarum quidem curam prætermisit, sed silice constrauit, tum vt vltro, citróque commeantibus essent faciles, tum ad ostendendam hac quoque parte principatus sui magnificentiam*; Superfluum est referre de templi fabrica, & regiarum ædium, quibus præficiendis operibus cùm ad structionem necessaria, cuncta in promptu essent, ipsos viginti annos consumpsit, sileo hortorum, nemorum, vinearum delicias incomparabiles, quoniam de his abundè tractat ipse ad cap. 2. Ecclesiastæ. Igitur, cùm ante Salomonis imperium, Sion venusta dici non potuerit, aut certè nullatenus summam eam venustatem consequuta sit, quę Virginis speciem exprimeret, cuius forma decentissimos quosque feminarum vultus obnubilaret, sequitur post absoluta Hierosolymitanæ vrbis, quæ audaci mente conceperat opera admiranda Salomoo, hæc de sponsa prolata fuisse. Eiusdem coloris argumentatio ab aliis nominari c. 6. verbis, nempe; *Sexaginta sunt Reginæ, & octoginta concubinæ*, &c. Sed, quoniam de his, aliisque Epithalamij locis, quorum allusio est ad Salomonem, egimus superiùs Anteloquio 5 Sect. 9. num. 69. supersedemus diffusiori probationi.

74. Ex c. 4. Canticorum periodus discussa.
Sed labefactari statuta à nobis per versum 4. cap. 4. Canticorum asseras: *Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*; Nam expulso ab arce Sionis Iebusæo, regni difficilioribus compositis rebus, cùm misisset Tyriorum Dynasta Hiram ad Dauidem, & peritissimos Architectos, & cedrinæ copiam syluæ; regiam extruxit operosa magnificentia, Reg 2. c. 5. variæ,
2. Reg. 5. & ad ostentationem, & ad monimen diuersis basilicæ partibus fabricatæ turres, ex quibus illa, quę armamentario designato ostentabat iucundissimum bellicosis spiritibus pabulum, clypeorum
Armamentarij Salomonici splendida, & venusta fabrica. ingentem multitudinem, quemadmodum & huius filius, diuino profanóque ædificio absoluto; *Ducentas hastas aureas*, Paralip. 2. cap. 9 vers. 15.)
2. Paral. 9. *trecenta quoq; scuta aurea posuit in armamentario, quod erat consitum nemore*, hoc est æde à saltu Libani nomẽ vt autumat Pineda lib. 5. de Salomo-
Pineda. ne, c. 5 n. 5 quam domum inter Salomonis plurima miracula præcipuè obseruasse Sabæorũ Reginam, Auctor est Iosephus lib. 8 Antiq. c. 6. Igi-
Ioseph. tur, cùm ad hoc Dauidis venustissimum opus respiciant Canticorum verba, oportet, concedamus in eius incidisse tempora Epithalamium Respondeo, esto quidem turris eius facta sit mentio quam à fundamentis duxerit ad fastigium Dauid, verùm, cùm describitur à sponsæ laudatoribus, defunctum iampridem fuisse Dauidem; quippe repręsentat nobis hoc Epithalamium Salomonem cum eo quadrigarum apparatu, quem depinximus numero 70 cum sexaginta Reginis, & octoginta concubinis, præter adolescentularum absque numero mandras; denique repræsentat, vt disputabamus numero elapso, Hierosolymam decoris vltima lineamenta consequutam; Vt autem concedamus, etiam superstite Dauide regnasse
Pineda. Salomonem, quod mauult Pineda lib. 2. de Salomone, cap. 10. Salianus tom. 3. anno mundi Salian.
3020. num. 4. at imperij consociatio vix biennium explicauit; quo interuallo adhuc Salomonis tanti factus vix pictura, quem moderata pompa, regia, scilicet, mula vectum, Principatus & consortem & hæredem scimus declaratum Reg. 3. cap. 1. 3. Reg. 1.
vers. 33. sed & viginti annos perficiendo templo, ædibúsque suis extruendis absumptos scribit Io- Ioseph.
sephus lib. 8. Antiquit. cap. 2. denotátque satis Palip. 2. caput octauum, vers. 1. Denique illæ 2. Paral 8.
tot Reginæ, tot secundariæ vxores, tanta iuuencularum caterua, non nisi adulto iam dominatu; alludunt itaque Canticorum verba ad Dauidis sepulti, non autem viuentis opera.

Fortasse etiam turris ista, quamuis à Dauide appellationem mutuaretur, sed eius non erat ta- 75. Turris Dauid, de qua Cant c. 4. Salomonis opus.
men opus; nescimus enim ab homine militari, atque voluptatum osore, tantarum elegantiarum molem aliquam constructam, quæ virginis mulierum pulcherrimæ collum, cuius erant multæ, & subtiles dotes, aptè repræsentaret; At, quibus nixi rationibus hæc coniectamus? Equidem Salomon cùm statim à parentis exitu Pharaonis filiam duxisset, *Adduxit eam in ciuitatem Dauid* (Reg. 3. cap. 3. vers. 1.) *donec compleret ædificans* 3. Reg 3.
domum suam, & domum Domini; Phariæ autem puellæ quo gratum faceret sponsus, quoniam sciebat deliciis enutritam, (Ægyptiorũ enim plurimus est luxus.) regiæ, quam genitor firmiùs magis, quàm excultiùs erigendam curauit, elegantias addidit; eminebat autem inter cæteros ædificij labores turris aliqua, artis præcipuum opus, cuius è fastigiis cùm armati (vt probabile est) penderent clypei, dignum magnificentia Salomonis ostentum, gratiam conciliabant incredibilem, præsertim quoties à solarium radiorum illustratione quasi fulgura emittebant, quod frequens erat sub Palæstino non multùm nubilo cœlo.

Video contra hæc allaturum aliquem id, quod 76.
insinuat Pineda lib. 5. de Salomone, cap 7. n. 2. Pineda.
non habitasse quidem mulierem alienigenam intra ipsius Dauidicæ Basilicæ circulum, quoniam hæc, eò quòd Arcam fœderis recepisset, sanctificata habebatur; constructam nihilominùs Reginæ habitationem intra Sionis ambitum vocatum communiter *Dauidis vrbem*; non enim tota ciuitas sacrata dicebatur, sed regia Principis tantùm, quam Arca intrauerat; Scriptura autem solùm perhibet deletam Pharaonis gnatam in ciuitatem Dauid ex Ægypto, & ex hac traductam ad ædes, quas consummata templi fabrica Princeps sibi, Reginæque erexerat: Sanè mihi tutum hæc omnia admisisse, quod ad præsens attinet institutum; sit ita. dicam equidem huius structuræ partem fuisse illam turrim, quam etsi iusserit Salomon erigi, quoniam tamen ædificauit intra ciuitatem Dauid, vocata est Dauidis, non Salomonis turris: Sed veritas est, nequaquam in arce Sion, præter Dauidis regiam, aliam compositam domum, qua habitaret Pharaonis filia: tum, quoniam huius constructionis labor impedimento fuisset templi fabricæ, à qua velut à potiori opere incepit Monarcha: tum maximè, 2. Paral. 8.
quòd 2. Paral. cap. 8. vers. 11. reperiamus expressum, intra Dauidis penates moratam fuisse Ægyptiam quoadvsque Palatij ingentem architecturam absolurit Salomon: tunc namque *Filiam Pharaonis transtulit de ciuitate Dauid in domum, quam ædificauerat ei; dixit enim Rex: Non habitabit vxor mea in domo Dauid Regis Israel, eo*

Pharaonis filia vbi habitauit, donec ei constructa regia à Salomone.

quòd sanctificata sit; quia ingressa est in eam Arca Domini; Ac quamuis tali loco habitare feminam aliquam interdictum fuisset; aut specialiter prohibitæ mulieres alienigenæ, licèt Iudaismum amplexæ, qualis erat Pharaonis filia; tamen, quia indecorum erat Reginam alio, quàm magnifico vixisse loco; non decebat autem templi constructionem differri, vt humanæ personæ pararetur hospitium, potuit absque noxa in domo sanctificata Dauidis per integros viginti annos habitare, quoniam non erat hæc statio fixa, sed ad tempus solùm, vt probè obseruauit Lyranus ad cap. 9. lib. 3. Regum, cuius moræ iustæ suppetebant causæ; Quem ego articulum vno, alteróve exemplo declaraturus sum, quoniam prætermissum animaduerto ab Interpretibus; Eum quidem ensem, quo Dauid superbi gigantis absciderat verticem tabernaculo ipse suspenderat trophæum victori Deo; ab inde tam sacer ille gladius, & profanis vsibus negatus; postulauit deinceps idem qui dono dederat Dauid Reg. 1. cap. 21. quoniam quidem properanter per fenestram demissus à Michol, arma secum portare nequierat; inermem autem viam capere non decebat; Sed & inhonorum erat, virum nobilem strenuissimúmque Ducem inaccinctum se ostendere; Has ob rationes excusant à leuissimo etiam scelere Abulensis quæst. 21. ad nominatum cap. 21. lib. 2. Regum: Sanchez ibidem: Pineda lib. 1. de Salomone, cap. 3. num. 7. Salianus tom. 3. anno mundi 2973. num. 110. Alterum est; Ethnicis veritum fuerat Hierosolymitarum ingredi templum; nam Actor. cap. 21. vers. 28. Paulo culpæ vertitur, quòd Gentiles induxisset in templum, & sic violasset locum sanctum attamen si ob iustas causas intrare vellent, id est, orandi gratia, poterant quidem, & fortasse in atrium Israëlitarum; sic enim verba illa Reg. 3. cap. 8. vers. 41. indicare dixeris; *Insuper & alienigena, qui non est de populo tuo Israel, cùm venerit de terra longinqua propter nomen tuum, & orauerit in hoc loco; tu exaudies in cælo*, &c. Quod iudicarunt Forerius ad illud Isaiæ cap. 56. vers. 7. *Domus mea, domus orationis vocabitur*, &c. Maldonatus ad versiculum 20. cap. 12. Ioannis. Quemadmodum igitur Ethnicis permittebatur loco consecrato ad tempus subsistere, quin pollueretur hac de causa Dei fanum, quoniam, honestis concitabantur rationibus; & vti poterat Dauid lateri accomodare ensem piis vsibus consignatum, postulante hoc, aut salutis, aut honoris cura; sic poterat per viginti annos Pharaonis filia Dauidis habitare sub tectis, quamuis ab Arcæ ingressu sanctificatis; quoniam alij nulli penates, quibus pro dignitate stare posset: neque vt de nouo construerentur, opportunitas erat vlla.

Pharaonis filia absque noxa habitauit sanctificata domo viginti annis.

Lyran.

Dauid consecrato gladio vtens nō peccauit 1. Reg. 21.

Abul. Sanct. Salian.

Ethnici, quā partem templi ingredi poterant? Act. 21

3. Reg. 8.

Isaiæ 56. Foret. Maldon.

77. At caput septimum Canticorum molestiam nobis plurimam generat: comparantur quippe vers. 4. oculi sponsæ piscinis in Hesebon; Porrò fuit Hesebon metropolis Regum Amorrhæorum, quam quidem illic expulso Moabitarum tyranno occuparunt, & posteà fortè obuenit filiis Gad, & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse, Numerorum cap. 32. vers. 33. at ignoramus, Salomonis ætate huiusmodi extitisse vrbem; Cùm igitur eo tempore congruum est, hanc desumptam à stagnis comparationem, quo lacus ipsi extitissent, (neque enim conueniens est ab his, quæ perierant, desumi parallelum,) necesse est affirmemus, Epithalamij huius ætatem Salomone multò antiquiorem fuisse; Respondeo, forsan dubio verti posse, an Hesebun lacubus, & piscinis abundauerit: situm nanque fuit regnorum hoc caput monte, ac proinde loco stagnis, & profluentibus non nimiùm opportuno: Audiamus super his Commentarij de Hebraicis locis censionem: *Hesebon (ait) ciuitas Sehonis Regis Amorrhæorum in Galaatide; quæ, cùm fuisset anteà Moabitarum, ab Amorrhæis belli iure possessa est; Meminit eius Hieremias, & Isaias in visione contra Moab, Porrò nunc vocatur Esbus, vrbs insignis Arabiæ in montibus, qui sunt contra Hiericho, viginti à Iordane millibus passuum distans*; Et quidem ab aquis hæc non laudat descriptio; & cùm frequentissima in veteri Instrumento Hesebon memoratio reperiatur, aquarum multum est silentium: Legi poterit Numerorum cap. 21. & 32. Deuteron. 2. & 3. Iosuë 9. & 12. Iudic. 11. Isaiæ 15. & 16. Hieremiæ 48. & 49. Quòd si Hesebonem semel statuamus piscinis & lacubus caruisse, oportet meditemur, huiusmodi nomen stagno alicui impositum, quod ipse Salomon, dum reliqua perficeret opera, parietibus clauserit visendæ iucunditatis: nam extructas à se piscinas deprædicat Ecclesiastæ cap. 2. vers. 6. & Iosephus lib. 6. de bello, vestibulo cap 6. stagni Salomonici meminerat: Cùm verò dixerimus Hesebonem principem sedem extitisse Regum Amorrhæorum, si fortè à capitali vrbe (quod non infrequenter euenit) tota prouincia nomen acceperit: sanè cogemur fateri Toparchiam aquis abundasse, nisi nos decipit Iosephus 4. Antiquit. *Situm esse* (inquiens) *regnum Sehonis inter tria flumina, quasi insulam; nam à Meridie cingitur Arnone, à Septemtrione Iabor, & Occidentem ripa Iordanis terminat:* Aquis igitur cùm vndequaque cingeretur, præbebat facilem copiam piscinarum extructionibus, quas veteres Amorrhæorum Dynastæ cùm in præcipuis deliciis haberent, magnis sumptibus, summáque industria id adepti sunt, vt intra Palæstinorum fines, ab aquarum contemplatione nullibi maiores voluptates capi potuissent; Salomon autem cùm se non satis gloriosum arbitraretur, nisi quicquid rarum & eminens intra vniuersam fuisset Iudæam, id operibus suis Hierosolymitanis æmularetur, atque naturam ipsam, quoad fieri posset, artis inuentionibus superaret: quemadmodum hortum sibi composuit quem, eò quòd Libanum ad viuum referret, *saltum Libani* nuncupauit; vti Abulensi, Comestori, Nicolao, & Richelio visum apud Pinedam, lib. 5. de Salomone, cap. 7. num. 2. atque intra hoc nemus tumulos erexit, qui iuga Libani imitarentur, Amanam, Sanir, & Hermon, Iudicibus Delrio, atque Gislerio ad vers. 8. cap. 4. Canticorum: sic quoque fluuios & lacus meditatus est, qui exprimerent pulcherrimos quosque Chanaanitidis amnes, & piscinas: & cùm inter fluenta vniuersa palmam reliquis præriperent Hesebonis stagna, hæc sibi imitanda proposuit: & cùm illorum spirantem ideam assecutum se vidisset, vocauit germanos fontes iisdem nominibus: Si tamen diuinare nos in his omnibus potiùs, quàm solidi quidpiam afferre aliquis conqueratur, pronunciemus ad eum modum, quo Cassiodorus, Beda, Ambrosius, Rupertus, Lyra, quos citat expositione 1. Gislerius, putant verba illa cap. 6. Cantic. *Anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab*, sic intelligenda, vt comparatio fiat inter sponsum, & Aminadab Iudæ

Canticorum sententia ex cap. 7. enucleata. Hesebon vbinam? & an lacubus nobilis? Num. 32.

Traditiones Hebraicæ.

Num. 21. & 32. Deuter. 2. & 3. Ios. 9. & 12. Iud. c. 11. If. 15. & 16. Ier. 48. & 49.

Salomō piscinarum structor. Eccles. 2. Ioseph.

Hesebonis regio aquis abundans.

Ioseph.

Saltus Libani quidnā inter Salomonis opera.

Pineda.

Libani mōtis qualem imitationem finxerit Salomon? Delrius. Gislet.

Gisler. Cant. 6.

Iudæ

Currus Aminabai proverbialis locutio.

Iudæ Patriarchæ abnepotem, vt qua ille velocitate post Moysen primus rubri æquoris vada ingressus sit, eu ferantur alatu sponsi currum trahentes equi; itaque similitudo desumpta sit ex prouerbiali formula ab eo, quod multis præcessisset sæculis; sic cùm alia multa fuissent stagna, quibuscum sponsæ lumina comparari possent; quoniam tamen à vetustissimis temporibus mansit fama piscinarum Hesebonis, quæ laudatissimæ fuerunt, stante Amorrhæorum regno, ab his ductum exemplar & typus; Atque his ostenditur minimè firmum esse, quod obiectio supponebat, nempe, similitudinem non deriuari ab iis, quæ periissent; sed necessariò tum extare, cùm fit comparatio: nam, vt in aliis hæc valeant, tamen in prouerbiali loquutione robur amittunt, quæ perpetuò ferè à præteritis ducuntur.

78\. *Canticorum modus ex cap. 6.*

Restant adhuc nobis illa ipsa verba, ex quibus robur conclusioni nostræ afferre conati sumus; nimirum, cap. 6. Cantic. *Pulchra es, amica mea suauis, & decora sicut Hierusalem*; Nam pro eo, quod vulgatus *suauem* interpretatus est; Hebræa habent, *Thersa*: quod vocabulum Hebraizantes non appellatiuè, sed propriè sumendum esse putant pro vrbe nempe amœna eius nominis, de qua Reg. 3. cap. 14 & 15. qua Reges Israel sedem Imperij collocarunt ante conditam Samariam; at hæc vrbs nullius famæ fuisse videtur dominante Salomone; neque enim celebris eius aliqua inuenitur mentio, nisi elapsis post tribuum defectionem plurimis annis; ergo comparatio cum *Thersa* facta, Salomonis æuum non respicit. Dico primùm Hebræum *Thersa* appellatiuè construendum, quoniam præter Vulgatum (cuius tamen sola auctoritas sufficiens extitisset) ita transtulêre Græcæ editiones Septuaginta virorum Aquilæ, Symmachi, quintæ versionis: nam verbo vtuntur omnes, εὐδοκία, quod aut beneplacentiam, vel suauitatem denotat; Fauet Chaldæa Paraphrasis, & inter Hebræorum Magistros Rabbi Salomon, quemadmodum latiùs explicatur ad vers. 3. cap. 6. Cantic. à Genebrardo, Sotomaior, Delrio, atque Gislerio; quo stabilito, argumenti nulla est virtus: Dico deinceps, concedere nos, vibi nomen esse; quam vrbem Sotomaior loco iam iam nominato asserit ad tribum Iuda pertinuisse; Verùm fieri non potuit, quando ibi decem tribuum Principes aulam per aliquot annos constituerint; remansêre autem cum Roboamo Benjamin, & Iuda suis cum possessionibus; quare Adrichomius 1. Manasse, num. 60. ad huius appellationis tribum spectasse definit: Magallanes tom. 1. in Iosuë cap. 12. annotatione 3. sectione 3. mauult Ephraïm tribuere quam esse veriorem omnino sententiam euincit Bonfrerius in Onomastico verbo *Thersa*, & adspectu cumprimis amœnam vrbem adstruit: cuius fuêre opinationis ad eum Canticorum, quem allegaui, locum Aloysius Legionensis, & Almonacyrius: cuius quidem portionem soli bonitate singulariter donatam euincit Magallanius tom. 2. in Iosuë Epitome Isagogicæ sect. 6. numero 18. quippe in hac, atque Manassæa tribu, vtpote filiis Ioseph adimpleta quæ semper Iacob moribundus prædixit Genes. 49. vers. 25. *Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi iacentis deorsum, benedictionibus vberum & vulue*, sicut annotauit Pererius ad eam Prophetiam; Cùm ergo tam felicem glebam accepissent Manasses & Ephraïm, quando in huius, aut Manasse tribu *Thersam* ponant Interpretes, verosimile est id, quod ad præfatum Canticorum locum Explanatores communiter affirmant, & ad quartum decimum cap. lib. 3. Regum noster Sanchez, iucundo in primis & desiderabili loco sitam hanc vrbem, vt suauissima planè, & benè supra modum placens esset illius habitatio termini; Concedimus igitur, Salomone imperante, quod ad ciuitatis venustatem attineret, quam & ædificia, & plateæ, & murorum affert maiestas, his caruisse ornamentis; sed cùm à natura haberet gleba, vt amœna atque deliciosa esset, his etiam dotibus tunc præditam fuisse; Concinnè itaque quicunque sponsam laudabit, pulchram sanè ad instar Solymorum pronunciabit: sed suauem in modum *Thersa* nimirum, sub id temporis ad vmbilicum perductis à Salomone omnibus domesticis operibus, vrbéque suis numeris absoluta, nihil erat, quod perfectam venustatem meliùs repræsentaret, cùm & elapsis temporibus marcescente ab annis pulchritudine, de ea Hieremias testatus sit Thren. c. 2. v. 15. *Haccine est vrbs perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ?* At *Thersa* cùm penè eremus tunc esset, aut villula ignoti nominis, laus eius vniuersa à floribus à naturæ cumulatis muneribus, quæ vt suauissimi erant & tactus, & odoris, sic ab iis ad sponsæ declarandam suauitatem aptissima depromi potuerunt exempla.

Thersa, quanam ciuitas, & quam ad tribum spectans?
3\. Reg 14.
Septuag.
Aquila.
Symmach.
Paraphrast. Chald.
Rabbi Salomon.
Genebr.
Sotomaior.
Delrius.
Gislerius.
Thersa vrbs iucunda ad tribum Ephraim spectans.
Adrichom.
Magall.
Ephraim, & Manasse sors opulenta & felix.
Genes. 49.
Magall.
Sanchez.
Thren 2.

Sherlogi. Anteloq. in Cant.

SVBSECTIO I.

Libani descriptio: num genialis pompæ locus? ex cap. 3. & 6. Canticorum versuum duorum interpretatio: sub Salomonis imperio quantus optimatum fastus? in Libanum quoties, & quas ob causas profectus? verba ex Paralip. 2. dilucidata: Sponsæ patria Tyrus; duplex eius nomen: Genitor de classe nobilium.

SAnè, quacunque tandem Chananitidis regione genialibus indultum est epulis, cæterisque 79.
nubentium plausibus, id præter dubium est, fuisse situm amœnitate summoperè commendabilem, cùm vbique personent & nemora, & Tempe, & saltus, nunc vallium profunda, nunc montium inaccessi vertices audiantur, iam & perstrepunt viuentium lympharum inter Paradisos malorum punicorum deducti loquaces riuuli, & vineæ conspiciuntur, & detonsarum ouium balatus, & turturis cæterarúmque auium ad aures defertur Musica: Sed apud Solymorum inclytam aulam hæc vniuersa, inquies, cùm huiusmodi nihil à se prætermissum potentissimus declaret Salomon Ecclesiastæ c. 2. Nam & domos æstiuas fabricauit sibi, & hortos fecit, atque pomœria, quæ cuncti generis arboribus conseuit: & extruxit piscinas aquarum, vt irrigaret syluam lignorum germinantium: Obseruo, Libanum inter Syriæ montes celeberrimum ad Palæstinæ Septentrionem surgentem, quique regionem à cæteris nationibus per Aquilonem diuidit, cùm longissimè protendatur, pluráque sub vno colle contineantur iuga, Galaad, Hermon, Sanir, Amana, (fortè & Carmelus aliquis,) in duo tamen membra

Eccles. 2.
Libani diuisio, & vbi eius celeberrima iuga incipiant, desinántque?

potissimùm dissecari; alterum ipsius Libani nomen integrè retinens; alterum Antilibani voce significatum; Libani exortum Plinius libro 5. (Plinius.) cap.20. à tergo Sidonis collocat, in quem excurrere docent Gueuara ad cap.2. Habacuc, n. 317. (Gueuara. Galatza. Strabo.) Galatza euangelicarum Institutionum lib.6. c.a. At meliùs describere Strabonem lib.16. affirmat Masius, quem & sequitur ad vers.4. cap.1. Iosuë: (Masius.) dicit vterque Libanum incipere apud Tripolim eique vicinum suburbium Θεῦ πρόσωπον, id est, Dei faciem vocatum; Antilibanum autem prope Sidonem; Acquiescunt huic Pronunciato ad vers 8. cap.4. Canticorum Sotomaior, Salmeron (Salmeron.) prologo 41. Adrichomius in Aser, num.14. Magallanius tom.2. in Iosuë, sectione 4. annot. vnica (Magall. Adrichom.) hanc sententiam optimè declarat Bonfrerius in Onomastico, verbo Antilibanus, & Annotationibus ad tabulam suam Geographicam: De huius montis dulcissima temperie, vineis, aromatibus, sylua imputribili, & odorata, venationibus, scire cupientem amandamus ad tabulas Adrichomij; legat in tribu Nepthalim num.63. neque (*Libanus antiqua vbertate & gloria nunc denudatus.*) enim intentio est transcribere, quæ apud plurimos reperias, nisi quamùm instituti sermonis necessitas exigat: illud tamen omittere non præstat, quoniam Dei honor est; quanquam si eum antiqua gloria præsentem Libani statum conferas, infelix censendus sit, nimirum & cedrorum copia, & cætera vbertate spoliatum cernas, quemadmodum diligentissimi nobis testantur Scriptores Genebrardus ad annum Christi 71. & mundi (Genebrard. Ribera.) 4160. Ribera in c.7. Amos, num.19. & Dux Radziuillus in Peregrinatione sua Ierosolymitana pag.16. ex tanta Cedrorum copia, hodie solùm viginti superstites affirmat: Sed eo titulo beatissimum esse, quòd inter Mahumetanorum execrandam rabiem, ditáque supplicia Moranitæ eius incolæ Romanæ Sedis fidem profiteantur: qua de re idem Radziuillus pag. eadem, & pag.149. noster Possevinus in Apparatu, verbo, *Maronita*: idémque Bibliothecæ lib.9. in argumento (*Maronita Libani montis incolæ Catholici. Possevin.*) operis quos sub Gregorij XIII. fausto Pontificatu erroribus quibusdam liberatos, deinceps regulas integrè sanas obseruasse memorat.

80. Existimo ergo, locum nuptialibus spectaculis dicatum Libanum fuisse; Primùm, quoniam huius montis quidpiam omnes Epithalamij istius (*Libanus genialis pompa locus.*) anguli perstrepunt; siue Galaad conscendere intuemur caprigenum pecus; seu odoramur iuga aromatum, thuris & myrrhæ colles, aut immurmurant viuentium aquarum fontes, quos impetuose emittit Libanus; Secundò, quia huius effati clarissimos tutelares ex Patrum, recentiorúmque potiori corona dedimus Anteloquio 1. Sectione 7. num. 51. Tertiò, quoniam id manifestè euincunt verba illa cap. 4. Canticor. (Cant.4.) *Veni de Libano, sponsa mea; veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum*: Nam, vt concedamus id, quod non pauci volunt, Libani montis repræsentationem à Salomone exhibitam nemore, quod Libani saltus appellatum, aut intra metropolim, aut prope illam: sed, cùm hæc figura, & symbolum veri Libani tantùm extiterit, Canon ille vocandus in memoriam, quem nos satis stabiliuimus nominata dudum Isagoge 1. sectione 4. num. 26. nempe, sacra Instrumenti verba construenda de eo, quod propriè, & absque translatione significant, modò ex tali Interpretatione non resultet implicantia; at ex eo, quòd intelligamus præfatas Canticorum sententias esse commonitorium, vt veri Libani eremum sponsa deserat, & tuis præferat delicias metropolitanas, velitque vna cum dilecto aulam inuisere, nullum deriuatur inconueniens: igitur in hunc sensum præstat verba illa exposuisse: his autem sic explanatis deducitur facilè, quod proponebamus: nempe, Libano concelebratam genialem pompam: nam certè ibi & sponsus & Hymenæus, cæteráque connubiorum gaudia, vbi sponsa aderat: sponsam autem, cùm hortaretur, vt Libanum non inuita desereret, necesse est ipsam tenuerit tunc Libanus: apud Libanum igitur genialis pompa.

Hæc firma existimari possint, ni obstaret versus 7. cap.3. Canticorum: *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël*: Atque reliqua sequentia de ferculi incomparabili opere, quæ omnia maiora videntur, quàm vt conuenire possint in alium præter Salomonem Dauidici imperij hæredem: 81. (*Ex Cant. c.3. versus discussus ad litum.*) Vt autem semel statuamus Salomoni hæc esse tribuenda, quorsum asseramus, Hierosolymam relinquere voluisse, & optasse insignis triumphi spectatores potius Libani agreste vulgus, quàm nobilitatem Solymitanam? Sed vocantur ad pompam Sionides: *Egredimini (inquit) & videte, filiæ Sion, Regem Salomonem*; Vt omne dubium tollatur, traductum celebri spectaculo Monarcham per Solymitanas plateas, quando ad visendum non aliæ personæ, quàm metropolitanæ inuitantur, siue heroinæ, seu honestæ quæque nurus: Respondeo, hæc sanè grauia esse, & terrere quidem, sed componi tamen; Dicere quippe valeamus, relata, quoquam præstantia & magna, non tamen desiderare summum Monarcham, vt in neminem excepto hoc conueniant: Nam Salomonis tempora, cùm & diuitiis, & maiestate, atque fastu præcedentium sæculorum ætates superassent, mirum non est eiusmodi habuisse sub se Dynastas, quorum saltem pauci aliqui eum gloriæ apicem attigerint, vt & haberent ex robustissimis, qui lecticam obseruarent sexaginta, eserdum quoque auro, purpura, gemmis micantissimum: Plúsne hoc, quàm vt tantus Monarcha filiam daret, non quidem viris de summis Principibus, sed duobus rei frumentariæ præfectis, de quibus Reg.3. cap.4. vers. 11. (*Salomonis filiæ quibus maritis datæ.*) & 15. ex Lyrani, nostrique Sanchez eius loci interpretatione? (3.Reg.4. Lyran. Sanch.) Atque, vt omittam externa, quibus probare valeamus parem cum dominis maiestatem penè assecutos seruos (sic enim leges de pluribus Magni Alexandri amicis apud Plutarchum, (Plutarch. *Optimates, qui Imperatorum fastû attigerint.*) quorum nimium fastum cohibere Imperatori fuerit necessarium, & de Pompeij liberto Demetrio apud eundem, qui etiam domini sui gloriam vicerit) sacra nobis monumenta Iosephum repræsentant, Genes.cap.41. vers.40. quem (Gen.41.) Pharao vno tantùm regni solio antecesserit; in comitatu, in lecticis, in cæteris ornamentis pares; Sed & Amanum cùm super omnes, quos habebat Principes, exaltasset Assuerus Esth.c.3. (Esth.3.) vers. 1. iussit, vt eo transeunte genibus omnes procumberent, quem honorem non nisi imperatoriæ Maiestati exhibendum meritò æstimemus, quando eo maiorem creatura vindicare non possit; Itaque inauditum non est, subditorum aliquos ad regiam pompam proximè accedere: atque Salomon, cùm maiestate anteiret cæteris Dominatoribus, faciebat ad hanc gloriæ ostenta

nstentationem magnopere eos vt sub potestate sua numeraret Optimates, quorum prædia & incredibiles thesauri, domus, supellex, ministrantium cateruæ aliarum prouinciarum summos Monarchas vincerent; Denique verissimè ab illo dictum.

Sub imperio Salomonis quantus Optimatum fastus?

Regis ad exemplum totum componier orbem.

Salomoni autem quadrigarum ingens fuit amor, & æquales amori sumptus, quod ostendimus à num. 70. Sed & elegans, atque copiosum satellitium, cùm inter ea, quæ Sabæorum Regina cum stupore profundo contemplata sit, numerentur

3 Reg. 10.

Reg. 3. cap. 10. vers. 5. habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestésque eorum; eius igitur ad figuram regni proceres & ipsi curribus, quibus & artificium, & pretia exquisita, delectati; atque hos, qui ambirent, alebant valentissimorum maximas turmas; Asseri etiam queat id, quod ingeniosè cogitauit noster Sanchez ad Canticor.

Sanch.

cap. 3. illa verba: *Propter filias Hierusalem* & ad versiculum 24. cap. 1. lib. 2. Regum, morem fuisse Iudæorum Regibus, vt benè meritis de republica

Monarcha Optimatum nuptijs commodabat regiam supellectilem

Athen.

præsertim Monarcha supellectilem ad genialem apparatum necessariam, aut donaret omninò, aut saltem commodaret: cuius in rei stabilimen arbitror facere, quod apud Athenæum legamus Dipnosoph. lib. 12. Alexandrum suas, amicorúmque nuptias post Darij obitum celebrantem, eodem loco, pari etiam magnificentia, qua suas, nuptias quoque sodalium prosequutum fuisse, exceptis solùm aureis fulcris, quibus regis innitebatur thalamus; quo pariter volumine refert, quod aliàs à nobis insinuatum, Polycratem, Samiorum tyrannum, sumptuosos lectos, & pocula affabrè composita habuisse, quæ vtenda dabat, si quis per nuptias epularetur; Concedamus igitur, & lectum, & satellitium, & ferculum ex lignis Libani, cuius de argento columnæ, reclinatorium aureum, pauimentum gemmeum, omnia ad summum Monarcham spectasse: at, cùm sponsus Canticorum de numero illorum esset, qui optimè meriti fuissent, & de Imperatore, & de republica; vtendum huic tribuisse Salomonem, quicquid in regia supellectile optimum, & fulgentissimum habebat: Sed de his redibit iterum sermo Sectione 6.

82. At præbeamus nihil horum accidisse; sed eum, qui lectica vehebatur militiæ flore stipatum Salomonem summum Monarcham fuisse; sed is vt in Libanum peruenerit, cùm nostri sponsi genialis exerceretur celebritas, iam aggredior patefacere; Sanè Eupolemus Auctor est apud Eusebium lib. 9. præparationis euangelicæ, cap. 4. Salomonem, antequàm templi fabricam inchoaret, profectum fuisse cum patriis amicis ad montem Libani, cum Sidoniis & Tyris, ac cæsa priùs iussu patris ligna per mare in Ioppen transtulisse; inde vero terrestri itinere Hierosolymam: hæc autem vt contigisse existimemus cum Pineda lib. 5. de Salomone, cap. 13. num. 3. oportet, referamus in annum tertium Salomonici Imperij, cùm anno quarto posuerit fundamenta operis, vt Regum testatur apertè liber tertius, cap. 6. vers. 1. Sic igitur per Libani deserta pergentem ad Hirami regnum, vbi cædebantur ligna, cùm militari custodia vallatum ex his, qui in sponsæ comitatu erant, contemplati fuissent nonnulli, & cognouissent illicò Regem, sponsam, quæ *ascendebat per eremum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij.* Monent

Salomon Rex num in Libanum profectus, & quando?

Euseb.
Pineda.

quantocyùs de aduentu insperato Monarchæ; *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt,* &c. Atque illa continuò nuncium remisit ad Hierosolymitanas Heroïnas, quæ simul cum sponso ex metropoli venerant, *Egredimini, & videte, filiæ Sion, Regem Salomonem,* &c. Hæ igitur causæ, vt & Salomon apud Libanum videretur, & vt Hierosolymitanæ nurus extra Solymos eum contemplatæ fuissent. Atque hæc iuxta affirmabimus incidisse contenta hoc Epithalamio ad quartum regni Salomonis annum. Verùm Salianus tom. 3. anno mundi 3044. num. 5. dubiam Salian.
satis arbitratur hanc Salomonis peregrinationem: multis enim impeditum negotiis pro componenda reipublicæ pace, cùm & in genitorem, inque ipsum contumaces plectendi essent, & ducenda ex Ægypto vxor, & sine mora inchoandum sacrum ædificium, haud facile est credere, voluisse tum, quasi otio maximo frueretur, voluptatis potiùs, quàm necessitatis gratia, iter suscipere: nam, quæ necessitas, cùm datis ad Hiramum litteris eadem, quæ sua præsentia, perfecisset: Sed nec tum tanta illa diuitiarum copia, vt ferculum tam operosum, quale Canticorum cap. 3. describit, extruxerit; quoniam nondum classis in Ophirinam soluerat regionem, & vt plurimo abundaret auro, vix totum sufficere arbitraretur ingenti, quam animo conceperat, ædificiorum moli. Alia nihilominus sub idem tempus proficiscendi ratio; nimirum vt ascendenti ex Ægypto Pharaonis filiæ obuius progrederetur: Nam & modò etiam ad radices Libani antiqua vestigia magnificentissimi palatij conspici, quod Salomon filiæ Pharaonis sub nuptiarum auspiciis ædificarit, auctor est Nicolaus Radzinillus in Peregrinatione Ierosolymitana, pagina 27. certè gloriosus, si quando vnquam, processit tunc, vtpotè in die lætitiæ cordis sui: Hæc apta prorsus nisi docuissemus Prolegomeno 1. Sectione 8. num. 60. Salomonem, postquàm & Dei domum, suámque pariter absoluit, cecinisse diuinum hunc Hymenæum: probabile autem est ea modulatum esse, quæ tunc acciderant: Numquid & tunc abeundi in Libanum occasio? planè quidem; Nam sub his temporibus, cùm regnasset per aut quinque aut sex, & viginti annos, domesticis omnibus rebus compositis, ad extera animum conuertit; & cùm aduersùs eum Chananæorum scintilla, quæ montem Libani incolebat, absumptis cum tempore reliquis, rebellis extitisset, quemadmodum prodit Iosephus lib. 8. cap. 3. aduersùs eos cum bellica expeditione processit: erant autem hi Emathæi, quos iuxta Libanum in confiniis Damasci collocat Adrichomius in Nephtalim, num. 45. Ziglerus etiam apud Pererium libr. 15. in Genesim, num. 123. de qua belli victoria illa Paralip. 2. cap. 8. vers. 3. *Abyt quoque in Emath Suba, & obtinuit eam* intelligunt Abulensis quæst. 1. in dictum cap. Torniellus anno mundi 3043. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, anno mundi 3150. Magallanius in cap. 19. Iosuë, sect. 5. annot. 2. Pineda, atque Salianus locis anteà memoratis. Bonfrerius in Onomastico, verbo Æmath, quam subiugatam dicit à Salomone: Superatis igitur, qui illius dominatum auersabantur, cùm velut ouans pergeret, vt veterem socium Hiramum, Tyri Toparcham, viseret: fortasse enim tum viginti ciuitates illas, de quibus Reg. 3. cap. 9. vers. 12. in terra Galilææ ei concesserit: quæ quoniam displicuerant, cùm Reg. 9.

Salomon Canticorum nuptijs qua occasione interfuerit?

Ioseph.
Emath vbi sita, & quando à Salomone subiugata?
Adrichom.
Zigler.
Pereira.
2. Paral. 8.
Abul.
Genebr.
Magallan.

Reges soliti diadema sæpe gestare

obuiam habuisset Salomonem, de non benè compensata amicitia sua conquestus; *Haccine* (inquit) *sunt ciuitates, quas dedisti mihi, frater?* Hiramum igitur cùm adiret, diadematus ferculo ostendebatur: siue, quòd moris fuisset. Reges vbique conspici cum coronis, alioqui præliaturus Saül capite deposuisset principatus insigne quod tamen gestaste monet lib. 1. Reg cap. 2. vers. 10. aut quoniam in magna lætitia is extitisset vsus, sic epulans Assuerus, ministrantibus eunuchis, imperauit (Esther cap. 1. vers. 11.) vt introducerent Reginam Vasthi posito super caput eius diademate; Vel demum quòd recens de hostibus reportatus triumphus sic postulasset; vtcunque tum cingebat tempora aut idem, aut simile omninò diademati, quo eum genitrix Bethsabea condecorauerat, quo die lætissimo Pharaonis filiæ coniunctus est: Cùm autem prope Tyrum, vt sequentibus numeris demonstraturi sumus, Canticorum sponsus genialia ageret gaudia sociante eum Solymitanæ nobilitatis iusta parte; cùm præteruéheretur Monarcha, eius intuendi gratia totus se nuptiarum effudit comitatus, atque euenêre quæcunque Canticorum volumen pangit à versu 6. cap. 3. Fortasse & hospes, atque conuiua sponsi fuit Salomon; neque enim hoc eius dedecebat maiestatem, cùm sponsus ex primi regni Dynastis esset: Sed & hæc vniuersa cùm, vt dicebamus, acciderint ab anno, aut vigesimoquinto, aut sexto regni Salomonis; in hunc etiam præstat transcribamus nuptias eas; de quibus toto hoc Epithalamio canitur.

Quo regni Salomonis anno peracta nuptia Canticorum?

83\. Quòd si Salomonis triumphum in hanc incidisse & temporum, & nuptiarum periodum asseramus, erit tum vt affirmemus, rumorem bellorum, de quo Canticorum cap. 6. in verba illa: *Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.* commentitium, inanémque fuisse; nempe, sparserant per vulgus rerum nouarum auidi, superesse adhuc alias Salomoni pugnas, quo nuncio perterrita sponsa, metuens, ne recens maritus castra Principis sequeretur, mœstissimos subitò induit vultus inter geniales Fescenninos: aut certè bellum illud fuit, quod Iromus, Tyriorum, Phœniciæque Toparcha, gessit; cui sponsum non solùm suppetias laturum, missis auxiliaribus copiis, eò quòd Hebræorum socius esset; sed etiam, qua erat animi magnanimitate simul & in amicos inuiolabili fide, oblaturum se Regi comitem, verebatur puellæ afflicta cogitatio: Sanè nomen *Aminadab*, id est, Ducis populi, Iromo quadrat cum proprietate, cùm ipse supremo imperio Phœnices regeret, alteri, quod sciamus nemini tributarius; Itaque erat dux capútque populi, cuius militares quadrigæ sponsam terruerant ob causas, quas nominauimus; Portò Iromum expeditionem aggressum aduersùs Eucheos, quoniam debita tributa non persoluerent, illísque subactis domum victorem reuersum fuisse, tradit ex Menandro Iosephus lib. 8. Antiquit. cap. 5. Quando autem constat, apud Libanum initas nuptias, & peractos connubiales ludos, suspicio multa est, hanc fuisse sponsæ patriam; Coniecturæ fundamenta sunt; quoniam frequentior vsus, quantùm sacra attestatur pagina, vt in sponsæ laribus nuptialia exhiberentur symposia: sic Genes. 19. v. 22. in Labanis domo, qui virginis genitor erat, instruitur conuiuium: sic Iudic. cap. 14 vers. 10. descendit pater Samsonis ad mulierem, & fecit filio suo epulum: quem vt intelligeremus morem fuisse regionis, protinus additur; *Sic enim iuuenes facere consueuerant*; Sic Tobiæ cap. 9. apud Raguelem, qui puellam dabat, mensa sternitur; Verosimile igitur est, hoc & ab huius Cantici sponso obseruatum, alioquin satius fuisset apud Hierosolymam gaudere, quàm apud Libanum; Deinde perquàm similia videntur illa Canticorum verba: *Veni de Libano, sponsa, &c.* alteri sententiæ ex Psalmo 44. vers. 11. *Audi, filia, & vide: obliuiscere populum tuum, & domum patris tui*: Nam vtrobique Epithalamium est, & ad sponsam fit hortatio; Igitur, quemadmodum Psalmi dictione omnes fatentur scopum esse, vt non grauatè ferat sponsa paternos lares deserere, quò sponso fruatur omnibus fortunæ, atque animi dotibus conspicuo: ita & Canticorum verbis suasio est in idipsum collimans, ac proinde Libanus sponsæ patria est, quam patriam vt deserat, hortantur: Vide quæ addimus tom. 2. vestigatione 8. numero 11.

Hiramus supremus Phœniciæ Monarcha.

Ioseph.

Libanus sponsæ natale solum.

Gen. 19.

In sponsæ domo iusta celebrari nuptialis pōpa.

Tob 9.

Psal 44.

Iud. 14.

84\. Verùm, cùm longissimè excurrat Libanus, quam eius certam, definitámque partem sponsæ natale fuisse solum affirmabimus? Equidem difficile est de hoc speciosum quidpiam, nedum solidum pronunciare; si tamen statuamus id, quod optimè annotauit noster Villalpandus ad illud cap. 27. Ezechielis: *Abietibus de Sanir.* & indicauit Gueuara ad cap. 2. Habacuc, num. 317. versum cap. 4. Canticor. eum, *Veni de Libano, sponsa: de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum*; continere quicquid inhospitale & monstruosum reperitur in eo monte, prætermissa multiplici eius iucunditate; atque artificiosè id à sponso factum, quò horroris, & vastitatis plenum locum sponsa lubentiùs desereret; cùm animaduertisset dilectus, contristatam virginem, quòd eius patria tam malè audiret apud Hierosolymitanos Proceres, matronarúmque nobilissimas; sponsus, quò inflictum præter intentionem vulnus, quoad fieri posset, sanaret; cùm intelligeret, auditores de patria sponsæ latissimè sumpta priora accepisse verba, mox eius regionis, quæ singulariter & ex proprietate sponsæ debeat nominari patria, cumulatissimas laudes modulatur inquiens: *Hortus conclusus, soror mea, hortus conclusus, fons signatus, emissiones tuæ Paradisus malorum, &c.* Itaque primus ille sermo est eiusmodi, vt si quis de Italia loquatur, ac solas Alpes in medium afferat, quarum sola descriptione audita, quis non prouinciam, qua alia non beatior, fastidiret? Secundus sermo est, tanquam si Neapolis, aut Florentiæ hortos deliciosos in medium producas; Sponsæ igitur patria cum restrictione *fons hortorum, puteus aquarum viuentium*: sed, vbi hæc lympharum conditoria? Sanè Adrichomius in Aser, num. 67. Magallanius tom. 2. in Iosuë, sectione 4. in cap. 19. annotatione vnica, aiunt, paruo vno milliario à Tyro distare; Wilhelmus Tyrius lib. 13. belli sacri cap. 3. prope Tyrum statuit; & quanquam vnus fons reliquos longè superet, quatuor tamen esse verè fontes, ex quibus puteus ille, qui firmissimis muris ambitur, & cuius aquæ in Tyri planities deriuatæ veris quasi æternam faciem pariunt, nunquam non iuuenescente, nunquam non olitoribus fructuosa gleba; Distat autem Tyrus à Libano per sex mille passus, vt vult Salmeron prolegom. 41. in 5. Syriæ delineatione; *fons* autem *hortorum* ex Libano oritur seno à Tripoli milliario, vt idem Adrichomius tradit in Nephtalim, num. 48. & Magallanius,

Libani qua speciali parte orta sit sponsa?

Villalp.

Gueuara.

Cant. 4.

Cantic. verba ex cap 4. expensa.

Fons hortorū, & puteus aquarum viuentium, vbi sit?

Adrichom.

Magall.

Salmeron.

nius, qui eius legit vestigia sectione 5. in cap. 19 Iosuë, annotatione 2. quanquam in locis externis Adrichomius num. 30. dicat; Tripolim à Libano ter mille passibus distare; quam vrbem Tyrum, & Sidonem respicere asserit, eundémque pati Dominum, cuius campo fons ille eadem beneficia præstat, quæ viuentium aquarum puteus Tyri aruis & pomeriis; Tyriam igitur virginem sponsam fuisse appareat: & propterea toties à columba ducta comparatur, quòd has aleret pulcherrimas Tripolis quæ Tyro affinis &

Psalm 44.

subdita & ideò Psalmo 44 cuius esse carminis idem argumentum cum nostri Epithalamij materia ostendimus ex classicis Præceptoribus Prælusione 1. Sectione 9. num. 72. ac enim Poëta vers. 13. *Et filia Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur: omnes diuites plebis:* nimirum, cùm à tanto Dynasta adamatam cernerent non solùm proletaria multitudo, sed etiam opulentiores ciues suspicerent, donáque offerrent nuptialia, gauisi tanto honore patriam condecorari, vt ex hac quærendam sibi sponsam iudicauerit homo diuinis, amplitudine, ingenio, viribus supra coæraneos, auorum gloria nemini (excepto summo Monarcha) inferior: atque hoc eo tempore, quo maximè florerent Iudæorum res, quo generum optabant quicunque per vniuersam Palæstinam maiori auctoritate, & honore pollebant. Tyriæ verò Prouinciæ singularem designasse ciuitatem, quæ sponsæ antiquam aluerit stirpem difficile est: dubium itaque nam ex Tyri vrbe vel ex coniunctissimis Sidone, aut Sarepta, an etiam de Tripoli: solùm speciosior coniectura, quæ in locum refert Libano situm, aut quàm proximè ad radices.

85. Huius effati duæ aliæ nobis supersunt diuinationes, Prima, quòd diximus huius, quo versamur, Præludij num. 27. hoc dramate inter alias personas introduci virgines venatrices; nimirùm,

Cant. 6. & 7.

illud denotari cap. 6. Canticorum, cùm dicitur sponsa terribilis apparere tanquam castrorum acies: atque cap. 7. vers. 1. cùm pronunciatur in Sulamitide non aliud conspiciendum præter choros castrorum: hæc autem posita sunt, eò quòd sponsa, sociæque puellæ pharetras accinctæ, & spicula protendentes, ex venantium norma belli speciem ostenderent, vt Amazonarum peltatas turmas potiùs indicares, quàm molles nubentium cohortes; apud Tyrum venationibus assuescunt virgines. Scitum est Virgilianum illud Æneid 1.

Virgil.
Tyria puella venationibus assueta.

Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
Purpureóque altè suras vincire cothurno:

Origen.

Quare & Origenes homilia 14 in Iosuë, loquens de Sidone Tyri confœderata vrbe, & eorundem morum: *Sed si interpretationem nominis reddam* (inquit) *quod significat venatricem, vel venatores:* Alia diuinatio est à nomine sponsæ translata: nam, etsi certior appellatio *Sulamitis*: quo-

Sponsa cur aut Sulamitis, aut Sunamitis dicta?

niam correcta Biblia sic legunt Canticorum 6. & 7 capite; quoniam tamen septuaginta Seniorum emendatior textus, nempe, Romana editio *Sunamitem* affert, atque eadem placuit lectio veterum plurimis; huic etiam versioni honor deferendus est, cùm vtroque vocabulo nominari sponsa potuerit, quemadmodum Sunam vrbem ad latus australe Hermonis sitam ex aduerso montis Gelboë, Sulam quoque vocatam esse

Adrichom.

affirmat Adrichomius in Issachar, numero 57. à qua oriundam velit nostri Epithalamij sponsam & propterea Sulamitem, siue Sunamitem nuncupari; quæ est etiam Magallanij cogitatio ad

Magall.

cap. 19. Iosuë, sectione 3 annotatione vnica; equidem & vtrinque modo appellatam Bonfrerius quoque adsentit in Onomastico, verbo Sulem, Verùm, cùm extra Libanum ciuitas hæc locetur, eiúsque Hermon; sponsam ibi natam si concederemus, falsa essent, quæ à numero 81. disputauimus, Tyriam cùm fecerimus: hoc quoque *Sunamitis* verbum probare arbitramur, & fatemur sanè ex sanctis Doctoribus plerósque interpretatos dictionem illam, quæ significaret *captiuam*, atque *despectam*, siue vt Symmachus vertit, ἐσκυλευμένη, id est, *spoliata*; Sed aliqui tamen fuerunt inter posteriores Magistros, qui *coccineam* explicarent, quales quidem

Sunamitis vocabulum quid significet.

Honorius Augustodunensis, Ioannes Halgrinius, Philippus Abbas ad illud cap. 6. *Reuertere Sunamitis*, quorum me paucitas terreret, si deficeret clarissimus Patronus, atque in declarando arcani sermonis etymo præcipuus Hieronymus, qui sanè epistola ad Nepotianum: *Porrò Sunamitis* (inquit) *in lingua nostra coccinea dicitur*; iam de cocco, atque purpura superuacaneum sit agere cùm nemo ignoret, summam laudem præreptam à Tyriis; Lege Plinium lib. 9 cap. 41. Adrichomium in Alter: Commentarios ad vers. 18. cap. . Isaiæ; & vers. 16. cap 27. Ezechielis; Ergo, vt ex Tyro oriundam, saltem quoad genitricem, ibi educatam insinuarent, *Sunamitem*, id est, coccineam vocarunt; Fortasse & esse ex officio innuebant vermiculariam: nam, quòd non purpurariam, sed coccineam dixerint haud mysterio carere dicendum est: quippe purpura conchyliorum opus est, & ad littora maris reperitur, sicut Plinius memorato capite perhibet; coccum autem granum est ilicis, gratissimus fructus, vt idem scribit lib. 16. cap. 8. nec minori impendio quæsitum, quàm purpura, vtpote imperatoriis dicatum paludamentis eodem Auctore lib. 22. cap. 2. sponsa autem nostra in syluis nata, nemora habitauit, proinde cocco, non purpura tingere didicit, aut certè cocci tincturam præstantiùs didicit Cùm autem officium eius quondam fuisse statuerimus, vermiculo vestes, & stragula inficere; non significamus his solùm occupatam semper; nam etsi, quando opus, vineas tuebatur, & caprarum, omnémque genus ad pastum abigebat; verùm prætere hæc etiam complura alia didicit: quoniam ingenio erat, quod multarum artium societatem admitteret, atque in omnibus scite excellere.

Honorius, Halgrin. Philip. Abb.

Hieron.

Tyrus à purpura nobilis.

Plinius. Adrichom. Isai. 23. Ezech. 27.

Purpura & cocci discrimen.

Plinius.

Sponsa ex officio purpuraria.

86. Sed Bedam nobis obiicies ad cap. 6. Canticorum, explanantem illud: *Reuertere, Sunamitis*, &c. *Nomen autem Sunamitis nusquam me alias legisse memini: & quidem videtur esse vocabulum alicuius feminarum nobilium, siue proprium, siue à loco deriuatum. quæ plurima sapientia, vel specie, vel virtutis gloria tempore illo fuerit insignis:* At, si sponsæ officia greges ductare, vermiculo tingere aptam quamque materiam, hæc quonam modo cum nobilitate maritabimus? quin potiùs ista confirmant datam à cæteris Patribus etymologiam, quæ mancipiorum, viliúmque conditionem denotant; quid enim prætereà innuere iudicemus, cùm *despectam*, *captiuam*, *spoliatam* audimus? Respondeo, Bedam satis declarare, quam spectarit nobilitatem; eam quippe, quam sapientia, virtus, pulchritudo generat, quibus dotibus abundè cumulata fuerat sponsa; Taceo

Beda textus enucleatus.

vix

vix credi posse sententiam illam à Bedæ officina profectam esse, cùm eius Auctor profiteatur alibi, à se non lectum Sunamitis nomen; cùm Bedam, neque Abilag Sunamitis latuerit, nec alteraetiam, quæ à Propheta beneficium retulit Sunamitis; Postremò, diuinatio mihi est, nec generis claritate destitutam fuisse sponsam; & hoc altera eius appellatione, qua Sulamitis dicebatur, adumbratum; Sanè ego nunc etiam in ea sum persisteos sententia, quam docui superiùs Anteloquio 1. num, 51. posteà Prælocutione 3. num. 83. nactam sponsam hoc decantatam Epithalamio genitricem inter syluestres mediocrem, deinceps sine gloria aliqua illiberaliter educatam fuisse; verùm genitorem ex primo generosorum cœtu, quoniam & Beda facem præfert; & multi patrem dederint Pharaonem, de quibus 1. Disceptatione, num. 68. alij Hiramum quorum nomina tacet Sotomaior ad illud Cant. cap. 4. *Veni de Libano*, &c. & adigunt cap. 7. illa verba initialia: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis?* Nam ad altû stemma alludere hunc versum comperiet, qui per otiû Patres adire valeat, aduertit, & exposuit in eum modum probè Sotomaior: quis autem hic exstiterit Princeps, incognitum; fortasse ipse Rex Tyri Hiramus; aut etiam Israelitarum aliquis; nam reperies quidem 3. Regum, cap. 4. duos amicorum ordines sub Salomone, alios Principum nomine insignitos, quorum potestas quanta fuisset, declarat Pineda lib. 5. cap. 13. num. 2. alios Præfectorum dictos vocabulo; De Principibus igitur quispiam, aut paris auctoritatis, cùm à Salomone Monarcha in Libanum mitteretur, vt aut Tyri inuiseret Dynastam; aut referret de operariis, qui vel ligna cædebant, vel lapides extrahebant, cùm sponsæ genitricem deperiisset, grauidam reliquit: sed, quòd eius thalamis nimiùm impar esset, despexit in posterum, nulla aut matris, aut prolis cura habita. Sanè spôsæ genitorem Salomonem nuncupatum, (quod nomen Israelitis proprium fuisse, & illius nationis peculiare apparet,) affirmat Math. Cantacuz. ad illud c. 6. Canticorum: *Reuertere, Sulamitis*. Ex semine Abraham ortam dicit Agathius Guidacerius, & probabilia ab eo adstrui iudicat Sotomaior: vterque ad vers. 1. cap. 7. Canticorum; ibidémque ex semine Aaron, & sacerdotali linea deriuat Petrus Nannius; Hæc si ita euenisse concedamus, in promptu est, cur Sulamitis vocetur; nempe, à genitore Salomone; aut certè, vt indicetur Solymitana esse ex parte, quoniam pater illius ex aula Palæstinæ fuerat; Itaque binomia cùm sit, ex appellationibus altera paternum genus demonstrat, cùm *Sulamitis* nuncupatur; altera maternum, cùm vocatur *Sunamitis*.

Sponsa genitor de Optimatibus, & quis fuerit

Sotomaior. Cantic. 7.

3. Reg. 4.

Pineda.

Sponsa genitor Hebræus.

Cantacuz.

Guidac.

Sotomaior.

Nannius.

Sponsa cur Sulamitis dicta

Svbsectio II.

Sponsam cũ cæteris patriæ incolis nimirùm Tyriis, ethnicam fuisse; Chananæi strictè dicti quinam? & eos quamobrem delere omiserint Dauid & Salomon? Biblicis aliquibus nodis auxilium.

87. Sponsam, quam hoc celebrat Epithalamium, Libano ortam, & nutritam, ex solidioribus fundamentis stabiliuimus; coniectabamur etiam natale solùm non longè à Tyro distare: Vtrunque Pronunciatum ethnicam fuisse confirmat: nam certè, quicquid Tyri occupabat Dynasta, falso Deorum cultu contaminatum fuerat; possidebat autem Tyrum, Sidonem, Tripolim, Sareptam, aliàque maritima loca: Libani quoque partem cedrorum fertilem, alioquin sanè, vt quid mitteret (Reg. 2. cap. 5. vers. 11.) ad Dauidem cedrina ligna externus Toparcha, ab eiusque tributis liber, si Dauid cedrini nemoris possessor? Quorsum etiam Salomon Paralip. 2. cap. 2. vers. 8. petisset mitti accurbina, & pinea ex Libano, cùm his non opus fuisset, quando syluæ esset dominus? Postulasset quidem artifices, quoniam his carebat; at non tabulata, quibus non indigebat vasti saltus dominator; cuius sententiæ sunt, nempe, quæ asserit Sidoni, Tyro, & Libano imperasse Hiramum, Tostatus quæstione 10. in caput 5. libri 2. Regum, quæst. 20. in cap. 2. libri 2. Paralip. & in idem cap. quæst. 23. Salmeron tom. 1. prolog. 41. §. *Ex his habemus*, Gaspar Sanctius ad cap. 5. lib. 3. Regum, num. 4 Sed ostendamus, paganos fuisse Tyrios, atque Sidonios; nam Phœnicia, quamuis cùm diuideretur tellus promissa Aseritis destinata fuerit, Scriptoribus plerisque visum, nunquam ab illis expugnatam, vt monet Serarius quæst. 8. in cap. 19. Iosuë: Magallanius sect. 4. annotatione vnica in idem cap. Salmeron nominato prolegom. 41. Pererius lib. 15. in Genes. num. 113. Ribera in cap. Oseæ 9. num. 26. Masius ad illud cap. 19. Iosuë: *Et redibat terminus*, &c. Galarza euangelicarum Institutionum lib. 6. cap. 7. Iacobus Bouldue lib. 2. de Ecclesia ante legem, cap. 10. Denique, à quo omnes hauserunt, Hieronymus in locis Hebraïcis, verbo, *Sidon*; Cùm igitur in Hebræorum potestatem nunquam venerit, probabile est, in antiqua superstitione semper mansisse: Sed, nisi nos decipit Iosephi narratio, id, quod præcipuè coniectamur, constat sub Salomonis imperio Tyrios fana otiosis, euanidisque Numinibus dicasse. Eius oratio de Iromo sic habet Antiq. lib. 8. capit. 5. *Defuncto Abibalo successit in regnum filius Iromus, qui vixit annos quinquagintatres, & regnauit annos trigintaquatuor; Hic aggessit ad Insulam agrum, qui dicitur Amplus, & auream columnam in Iouis delubra dedicauit; & demolitus antiqua templa, Herculi, & Astartæ noua instaurauit, primúsque Herculis statuam erexit mense Peritio*; Sed & coluisse Salomonem, postquàm voluptatibus obscœnis succubuit, Astarten Sidoniorum Deam cognitum est ex vndecimo capite lib. 3. Reg. vt indubium videatur Salomonis temporibus Tyrios, atque Sidonios falsis Diis sacrificasse; Certè, vt si eadem materia huius Epithalamij atque eius Hymenæi, qui Psalmi 44. titulum obtinet, quemadmodum insinuabamus n. 82. planè ethnicas fuisse filias Tyri, de quibus ibi Psalmodus, attestatur Augustinus: *Filia* (inquit) *Tyri, filia gentium*: Quin & pessimè superstitiosi fuisse videntur, cùm Achab singulari vitio vertatur Reg. 3. cap. 16. vers. 31. quòd vxorem duxisset Iezabel, filiam Ethbaal, Regis Sidoniorum: simulauerunt quidem, (vt Hæretici, infidelitatis progenies, sed matre peior soboles, consueuerũt,) amicitias cum Dauide, & eius germine, quòd timerent potentiã; at vbi metuere desierunt, fœdus contempserunt, malorúmque

Tyri, Sidonis, Libani Toparcha Hiramus.

2. Reg. 5.

2. Par. 2.

Tostat.

Salmeron.

Sanctius.

Phœnicia nũquam expugnata à tribu Aser.

Serarius

Magall.

Salmeron.

Pereira.

Ribera.

Masius.

Galarza.

Bouldue.

Hieron.

Tyrij ethnicissimum nũquam vsque ad Christum abscissimus.

Ioseph.

Tyriorũ Dij Herculis & Astarta.

3 Reg 11.

August.

3 Reg. 16.

Iliadem

Amos 1. *Tyrij perti-naces idololatra, Hebrais infestissimi.* Ioel. 3. Isaiæ 23. Ezech. 26. Psal. 82. Iliadem contra Hebræos machinati funtpro quibus granitet conqueritur Amos Propheta cap. 1. vers. 9. *Super tribus sceleribus Tyri, & super quatuor non conuertam eum: eò quòd concluserint captiuitatem perfectam in Idumæa, & non sunt recordati fæderis fratrum:* Dolet quoque, minatur Ioël cap. 3. Isaïas cap 23 Ezechiel ad longum à cap. 26. Vetum & prædixerat Dauidis Lyra Psal. 82. vers. 6. nec alibi in superstitione maior pertinacia; nam Machabæorum sæculo Herculem adorabant, 2. Machabæorum cap. 4. vers. 19 Quare vsque ad Euangelij lucem idololatria occupatos scribunt Adrichomius in Aser, num 84. Magallanius ad cap. 19. Iosuë, sectione 4. annotatione vnica: de Hirami domioatu testatur Abulensis quæst. 6. in cap. 5. lib. 3. Regum: noster Sanctius num 7. ad idem quintum caput: Hieronymus & Maldonatus ad illud cap. 11. Matth. *Væ tibi, Corozain*, &c. de reliquis autem Libani incolis, qui Salomonis imperium recusabant, & bello subactos ostendimus numero 80. meliora opinari non datur, quoniam & perpetuum rebelles extiterant in Israëlem, (nempe de Philisthæorum semine.) vt omnis Regum Historia proclamat; & idcircò pacifico Monarchæ obedire noluerant, vt superstitiones liberiùs exercerent; denique & contra hos non mitiori buccina intonat Amos relato cap 1. quàm aduersùs Tyrios, quòd omnes ex eadem iniquitatis essent massa: ergo demum, siue inter Sydonias, & Tyrias virgines numeremus Canticorum sponsam, seu de alia Libani prouincia faciamus, ethnicam fuisse, oportet, statuamus, Deorúmque eorum cultricem, quos aut Libanus, aut Phœnicia sollicito studio venerabatur.

2 Mach 4.

Adrichom. Magall.

Tostat. Sanct. Hieron. Maldonat.

88. At supponamus id, quod doctissimi Viri obsecutarunt; vt quidem Chananæorum nomine vniuersi Palæstinæ habitatores comprehendan-tur sæpè huius tamen nominis proprietatem maximè spectare ad Phœnices; Probationem suppeditat Numerorum c. 13. vers. 30. *Chananæus verò moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis*; Hi autem re nautica, & mercatura clarissimi Tyrij sunt, atque Sidonij, quorum est Phœnicia, vt probat Masius ex Homero ad cap. 5. Iosuë: Pineda de rebus Salomonis, lib. 4. cap. 14 num 4. vnde & in sacro sermone Chananæus idipsum, quod institor & mercator, vt ostendit Ribera num. 53. ad cap. 14. Zachariæ, Lorinus ad vers. 11. cap. 2. Actuum apostolicorum; Quare & illa sedula negotiatrix Prouerb. cap. vltimo, vers. 24. tradidisse cingulum, atque sindonem Chananæo vendidisse dicitur; Denique huius sententiæ sunt Philo inter Antiquos lib. 1. de vita Moysis: ex nouis Pererius disput. 10. in cap. 3. Exodi, num. 47. Salianus tom. 2. anno mundi 2544. num. 16. Pineda ad vers. 1. cap. 1. Iob, numero 31. Iam ergo, si Phœnices Chananæorum nomine in primis significari constat: vt demus quidem à Iosuë, & tribu Aser, eni regiones illæ distributæ, superari non potuisse, quoniam viribus impares erant; quorsum Dauid, qui alias etiam extra Chananiridem subiugauerat nationes, non in hos gladium euaginauit, quando lege cautum fuerit, (Deuteron. cap. 7. vers. 2.) vt ad internecionem vsque deleret? Quòd si Dauid plurimis impeditus bellis omnia exequi non concessum, quibus Salomonem modis ab omni crimine liberabimus, otio diuitiis, potestate summa fruentem? Erit igitur vt asseramus, (quoniam tales Viros condemnare absonum fuerit,) Phœnicios sponte Iudaïsmum complexos esse, atque ob hoc ad Hebræorum societatem, & fœdera admissos, dum Iudæorum res floruissent sub Dauid, & gnato illius. Atque in hanc incumbit opinionem respectu Chananæorum, quos Salomon coërcuit Reg. 3. cap. 9 vers 20. Dionysius in eum locum; & Nicolaus ibidem non aliter excusat. Conuersis itaque ad veri Numinis obedientiam Tyriis, atque Sidoniis, reliqua etiam Chananæorum multitudine, imprudenter videmur dixisse adhuc perstitisse sponsam in antiquo errore: igitur falsum erit, quod supponimus impiorum Numinum cultibus addictam eam fuisse.

Phœnicij Chananæi strictè dicti, mercatura & nautica famosi. Num. 13.

Masius. Homer. Pineda. *Regula: Chananæus idem quod mercator ex sacro idiomate.* Ribera. Lorin. Philo.

Pereira. Salian. Pineda.

Deut. 7.

Cur Dauid, & Salomon Chananæos non extinxerint?

3. Reg 9. Dionys. Nicol.

Hac de re Abulensis varios sermones habuit; nempe, quæst. 2. ad cap. 5. lib. 3. Reg quæst 13. in cap 9. quæst. 10. in cap. 8 lib. 2. Paralip. quibus locis affirmat, præcepto de coecandis Chananæis non adstrictum Salomonem, (de quo potior est difficultas, quoniam potentia, & opibus valebat supra reliquos,) eò quòd mandati finis, & vt haberent sufficientes possessiones Hebræi, & Chananæorum sic frangerentur vires, ne si maximè euperent, potuissent fidelem populum opprimere, & ad superstitionem, metu vel opulentia cogere; itaque pauci cùm essent regnante Salomone, & præsidiis destituti, poterant facilè coërceri, si quando praua dogmata spargere ausi fuissent, quare in tuto posita erant, quæ lex præcauebat; His subscripsit rationibus Caietanus ad cap. 9. lib. 3. Regum: Torniellus anno mundi 3043. num. 3. Sed etiam quid nos meditati simus, non grauetur patienter audire Lector; munitissimas fuisse Phœnicum vrbes: præsertim postquàm Hiramus imperij habenas capessere cœpit, ostendunt Adrichomius in Aser, numero 84. Magallanius in cap. 19. Iosuë, sectione 4. annotatione vnica; Villalpandus ad cap 27. & 28. Exechielis: Plutarchus in Alexandro: & cùm ad maritimam oram Chananæus staret, vt dicebamus ex Numerorum libro, numero elapso; naual i prælio vincendi erant: Porrò Phœnices cùm armis clarissimi extitissent, (nam & domesticis terminis non contenti in Africam, & Hispaniam colonias transtulerunt: adi Pinedam lib. 4. de Salomone, cap. 14. num. 4. & 5.) mari tamen in primis strenuissimi bellatores euaserant, quemadmodum prodidêre Iustinus lib. 18. Tacitus Annalium volumine 11. cap. 4. Plutarchus in Marco Antonio: adeò Alexandrum orbis Domitorem penè in desperationem adipiscendæ victoriæ adegerunt, vt multis eloquentes enarrat Quintus Curtius lib. 4. Tantæ igitur potentiæ metu perculsi Dauid, atque Salomon, insuper quòd Hebræi maria ignorassent; nam Ophirinæ classi viros nauticos, & æquoris gnaros subministrauit Hiram Reg. 3. cap. 9. vers. 27. maluêre Phœniciæ Tyrannos amicos experiri potiùs, quàm hostes: fieri enim poterat, vt veram religionem propagare nisi importunè, ruinam, aut ingentia peperisset, dispendia: conniuendum igitur erat ad tempus, donec Israëlitæ ab ipsis Phœnicibus naualem pugnam edocti, idololatriam exnere compulissent: nam infideles tolerandos esse, cùm si non fusseras, maiora immineant damna, aut vnà cum zizaniis, & tritica peritura sint, docuère Patres ad vers. 25. cap. 13. Matthæi, dum loliorum parabolam tractant, & ad scholæ normam discussit Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 10. art. 11. in corpore. 89.

Abul.

Caiet. Torniell. *Phœnicia vrbes munitissimæ; terra, marique fortes incolæ.* Adrichom. Magall. Villalp. Plutarch.

Pineda.

Iustin. Hist. Tacit. Plutarch.

Curt.

3. Reg. 9.

Infideles, aut Hæretici quatenus tolerandi

Matth. 13. S. Thom.

Verùm,

90. Verùm, inquis, vt concedamus, iusta extitisse causarum momenta, ob quæ Phœnicios sufferre necessarium fuerit, quoniam maris ostia seruabant, & opibus, & bellica peritia, & finitimarum gentium auxiliis pollebant; at Libani accolas Chananæos his destitutos propugnaculis, quamobrem non extinxerint penitùs? Sanè fortasse Dauidi non licuerat per alia grauiora bella Chananæus Libanum habitantes persequi, aut vt expugnauerit, quemadmodum velit Salianus tom. 3. anno mundi 3043. num. 4. vltra tributi impositionem aliud tunc non poterat, quoniam si extrema experiri coëgisset, desperatione fortiores effecti, nec vectigal pendere voluissent; quinimò aduersùs victorem conuersi, stragem aliquam edidissent insignem; nam Dauidis exercitus non vndequaque munitus erat, quoniam frequentissimæ pugnæ militiæ robur lassauerant: verùm Salomoni cùm omnia adessent, thesauri incomparabiles, Ducum & prouinciarum amicitiæ, miles & copiosus, & valentissimus, quibusdam placuit auaritiæ studio pepercisse eum, vt haberet, vnde fiscus cresceret; Minùs tamen cùm eo agendum, idque affirmandum, quod docuêre Auctores numero antecedenti relati, indulsisse, quia à paucis quibusdam timor non erat idololatricæ contagionis; Addimus nos, & ipsum, & genitorem eius spe adductos trahendi ad fidem clementia, & mansuetudine, Principúmque benignitate allectos Chananæos sponte abiuraturos superstitionem; & hac ex causa posse ad tempus sustinere Christianos Toparchas hæreticam luem, tradidit S. Thomas loco memorato calce præcedentis numeri; Sed, ô videant Principes, ne clementiæ speciosis titulis obpallient, aut ignauiam, aut lucri cupiditatem; vos ô (quoniam inter Principes vix millesimus aliquis huiusmodi Scripturas legit, quibus Rectores mundi huius conscientiarum latebras pandunt, ite per antiquas semitas, & euoluite temporum Historias; cogitate per Deum immortalem, quid datæ profuerint Ariomoræ aliisque Heresiarcharum: Sed præstat ab huius furfuris fortissimo malleo Hieronymo audire, qui in illud 5. ad Galatas, *Modicum fermentum totam massam corrumpit*, &c. *Doctrina* (inquit) *peruersa ab vno incipiens, vix duos, aut tres primum in exordio reperit auditores, sed paulatim vt cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium; Vnius pecudis scabies totum commaculat gregem; Igitur & scintilla statim vbi apparuerit, extinguenda est; & fermentum à massa vicina semouendum: secanda putrida carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat; Arius in Alexandria vna scintilla fuit; sed, quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata*; Nihil posteriori hac clausula venustius; quòd Occidentem, aut potiùs Septentrionem pari iure comprehendat; Heu lentam vindictam aduersùs Lutherum! quanta ab vnius cacucullati vaporibus Ætna? *Vna scintilla fuit; sed, quia non statim oppressa est*, florentissimas Europæ prouincias multas depopulata est: & nisi Deus Sabaoth reliquisset nobis semen, essemus sicut Sodoma & Gomorrha: & iam tunc quidem parcunt delere Chananæos Dauid, & Salomon: atque illi fingunt pacem, & amicitias cum Israël quoniam dominatur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum; Veniet tempus, cùm discissa domus Iacob, & diuisis imperiis non alios grauiores experietur hostes Hebræorum populus: *Verùm, quid mihi, & vobis, Tyrus, & Sidon, & omnis terminus Palæstinorum?* (Ioëlis 3. cap. vers. 4.) *Nunquid vltionem vos reddetis mihi?* Reddent sanè, & cùm cogitauerint vnanimiter, & simul aduersùm te testamentum disposuerint gentes, quæ non nouerunt Deum; ibi erunt alienigenæ, id est, Palæstini cum habitantibus Tyrum. Sed hæc longiorem threnum desiderant, quàm hic patiatur locus.

Salian.

Hæresis continuò opprimenda.

Hieron.

Ioël 3.

Svbsectio III.

Solis & Lunæ nominibus contenti Dij, deæque veterum: Qui superstitionum Auctores? explicata quæ falsa numina essent Baal, Astharte, Beelphegor, Beelzebub, Dagon, Molor; ritus adorandi sacti nonnulli; locis Bibliorum non paucis accessio enodationis; Amos verba longiori donata explanatione.

Sponsam igitur paganam fuisse commonstrauimus, cuius Pronunciati adstipulatores recentes & veteres primo Anteloquiorum produximus num. 51. operæ erit pretium, & Lectori fortasse non iniucundum, qualia inter Deorum myriades adorauerit Numina examinare; interest enim, an spurcum & vile aliquid, qualia multa portenta Ægyptus adorat, cuius & allium Deus; an nobile quidpiam, & excellens coluerit; nam, cùm acerbè ferret Tertullianus, Christianitatis initia Asinaria dici, quòd stolidissimi animantis capiti litare Gentiles finxissent, de Solis tamen reuerentia Apologetici cap. 16. *Alij planè humanius* (inquit) *& verisimilius, Solem credunt Deum nostrum; Denique inde suspicio, quòd innotuerit nos ad Orientis regionem precari æquè si diem Solis lætitiæ indulgemus, alia longè ratione, quam religione Solis*; Sed & sapientiæ Auctor cap. 13. cùm omnes condemnet à veri Creatoris aberrantes notitia, mitiùs agit cum Solis, stellarúmque adoratoribus; *In his* (inquit) *minor est querela, & hi enim fortasse errant, Deum quærentes & volentes inuenire*; Hunc igitur, quem minùs puduit adorasse, si colendus quispiam fuisset, Canticorum sponsa venerata est; quod vt definiamus, oportet de Diis gentium præfari aliquid; Solem igitur nationes colere solitas docet Tertullianus eodem loco; Septima synodus Actione 6. Leo Magnus sermone de Epiphania; Chrysologus sermone 5. de duobus filiis: Arnobius lib. 1. contra Gentes, Sozomenus lib. 2. Historiæ, cap. 8. & 9. & fortè vetustissimi eius adoratores Chaldæi, atque Persæ, quem & in vexillis gestant: *At Persæ si fortè deputabimur* (ait Tertullianus vbi suprà) *licèt Solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipsum vbique in suo clypeo.* Et Darii castra describens Curtius lib. 3. *Super tabernaculum,* (ait,) *vnde ab omnibus conspici posset, imago Solis crystallo inclusa fulgebat:* Ad memoranda

91.

Tertull.

Christiani Asinarij dicti.

Sol inter Deorum farraginem præstantius Numen.

Sap. 13.

Sol plurimarum nationũ Deus.

Tertull.
VII Synod.
Leo Magn.
Chrysol.
Arnob.
Sozom.

in

Persæ Solem Mithra sub vocabulo celebrant. in primis sacra illa Persarum Apollini sub Mi-
thræ nomine dicata in specubus, atque subter-
raneis, de quibus Tertullianus sæpiùs, nempe,
libro de Baptismo; de præscriptionibus ad-
Curt. uersùs Hæreticos, lib. de corona militis, pro-
Tertul. pe finem, lib. 1. contra Marcionem, Luctatius
Luctat. Placidius ad postrema carmina lib. 1. Theb. & ex
Lil. Girald. iuniorum numero Lilius Giraldus libro de Diis
Gentium, syntagm. 7. de Chaldæis acturi sumus
numeris duobus sequuturis, quos Solem vene-
ratos esse Beli nominibus commonstrabimus;
Adeat studiosus Pradum nostrum commentario
Pradus. c. 8. Ezechielis; Ab his didicerint Ægyptij. quos
Solem adorasse scribit Marcus Tullius lib. 3. de
Ægyptij Solis Cultores. natura Deorũ, Seuerianus in catena Græca Pen-
Tull. tatheuci, ad cap. 1. Genes. & indicat Helipoleos
Seuerián. vrbs, id est, Apollini dicata, quemadmodum opi-
nantur plerique explanatorũ ad c. Gen. 41. v 45.
Genes 41. & ad c. 19. Isaïæ, v. 18. vnde Heliogabalo inditum
Isaiæ 19. nomen putat Lampridius, cuius hæc verba sunt,
Lamprid. *Et hic quidem priùs dictus est Varius, post Heliogа-*
Heliogabali nomen vnde derivatum. *balus à sacerdotio Dei Heliogabali, cui templũ Ro-*
mæ in eo loco constituit, in quo priùs ædes Horci
fuit, quem è Syria secum adduxit. ; Porrò, cùm
Ægyptij conditores Tyri, atq; Sidonis Tyri, atque Sidonis, aliarúmque in Phœnicia
vrbium, quemadmodum tradit Abulensis quæst.
Abul. 2. io cap. 5. lib 3. Reg. & exactiùs ex Historico-
rum relatione Adrichomius in Aser, num. 71.
Adrichom. Villalpandus ad cap. 27. Ezechielis, Ægyptij,
Villalp aut conditores, aut amplificatores extiterint ab
Phœnicij Solem adorare ab Ægyptiis didicêre. his credibile est Solis adorationem in nouam
coloniam vnà cum Ægyptiorum ritibus fuisse
translatam, quòd apertè testatur lib. 3. de Græca-
rum affectionum curatione Theodoretus; quo
Theodoret. volumine tamen Ægyptios, non quidem Persas,
aut Assyrios, mortalium primos fuisse affirmat,
qui Solem, Lunámque venerati sint, quibuscùm
Euseb. germana plurima apud Eusebium lib. 1. de præ-
Epiphan. paratione euangel. cap. 6 atque apud Epipha-
nium Anacephaleoseos initio; Sed absoluamus
inceptum de Phœnicibus sermonem; quos sanè
Herodian. fulgentissimi Planetæ veneratores facit Hero-
dianus lib. 5. Apollinem coluisse Tyrios eximia
quadam religione testatur Curtius lib. 4. déque
Curt. Phœnicibus æquè, atque Ægyptiis memorat
Pier. Valer. Valerianus Hieroglyphicorum lib. 44. sed siue à
Pelusiacis, quibuscum diu commorati fuor, siue
Hebræi Solis veneratores. à maritima Chananæa hauserint Israëlitæ, imò
ab vtrisque, vt num. 93 referemus, in eundem
frequenter prolapsi errorem, & monuerat Crea-
Deuter. 17. tor Deuteronom cap. 17 vers. 3. sed spreuerunt
4. Reg 17. iussa Reg 4 cap 17 vers. 16. cap 21. vers 5 c. 23.
21. & 23. vers. 11 Sophoniæ c. 1. vers 5 nequeaud illos su-
Soph. c. 1. perstitionum aliquarum profundiores radices.

92. At, cùm in veteri Instrumento multa recen-
Phœnicum quinam Dij. seantur Deorum nomina, qualis hic tandem Si-
doniorum, Tyriorúmve Deus? Nam, neque Io-
Ioseph. sephus lib. 8. Antiquit. cùm de Numinibus me-
minit, quæ coluerit Iromus, Tyriorum Dynasta
Adrichom. Phæbi memoriam ingerit, nec Adrichomius,
cùm de tribu Aser ageret, quales fuissent Sido-
niorum Dij, refert; Denique & Astarten Phœni-
cibus Deam tantùm fuisse, Salumonis idolola-
3. Reg 11. tria indicat Regum 3. cap. 11. vers. 5. Attamen
etiam Baal à Phœnicibus cultum manifestis ver-
Hieron. bis declarat Iosephus Antiquit. lib 9. cap. 6 Hie-
ronymus in cap. 1. Oseæ, einsdémque octauum
caput ad illud, *Proiectus est vitulus*, &c. quorum
Ribera. sententias quoniam acceruat Ribera ad Oseæ
cap 1. num. 61. omitto referre; Sed quid tandem
Sherlogi Anteloq. in Cant.

Baal, aut Beel, siue iuxta propriorem significa-
tionem Bal, aut Bel, vt demonstrat Ribera ad *Baal an Solẽ denotarit*
cap. 1. Sophoniæ, num. 18. Sanè Bel Solem si-
gnificatum verisimilius reor: etenim plerique
recentiorum Theodoretum sequuti in cap. 32. Theodoret.
Ieremiæ, existimarunt, huiusmodi vocem com- *Baal idem*
munem esse Numinibus omnibus, quoniam *quod Dominus.*
Dominum significat, Vide Serarium q. 1. c. 2. Iu-
dic. Magallanium in Commentario eiusdem ca- Serar.
pitis: Masium ad vers. 15. cap. 13 Iosuë, Bouldue Magall.
lib. 2. de Ecclesia ante legem, cap 11. & 12 Del- Masius.
rium Adagio 54. Sanctium, & Mendoçam ad Bouldue.
versum 3. cap. 7. lib. 1. Regum: Salianum tom. 2. Delrius.
scholio 7. ad annum mundi 2583 sic *Beelze-* Sanct.
bub, & *Beelphegor*, & similes dictiones; At Solis Mendoça.
vocabulo aptissimè quadrat dictio, quæ sola om- Salian.
nium Deorum munia significationis latitudine *Sol vnus omnium Deorum muneribus functus.*
demonstret nam Eusebiũ si consulimus, qui euo- Euseb.
lutis veterũ monumentis doctissimas edidit elu-
cubrationes de gentium Diis, reperiemus lib 1 de
præpar. Solẽ, quem Phœnicia cœli Dominũ arbi-
trabatur, ac proinde *Beelsemen* vocabat, eundem
à Græcis Iouem nuncupatum quem lib. 3. cap. 3.
Plutonem existimatum asserit, quoniam hye-
mis tempore velut absens, regnorum quoque
partem, subterranea lustrat, & quod ignea vi
fructus maturet, Dionysium, hoc est Bacchum
appellatum, Herculem autem dictum, duo-
decim triumphis clarum, quoniam per duodena
signa pertranseat, atque eodem libro cap. 2. pri-
mi quoque libri cap. 6. Osirim ab Ægyptiis nun-
cupari: Porrò eundem cum Mercurio esse adni- Macrob.
titur suadere Macrobius lib. 1. Saturn. c. 19. *Ple-a-*
que (ait) simulacra Mercurij statu quadrato figuran-
tur, quæ figura significat Solem mundi esse caput, &
rerum satorem: Idémq; libro nominato c 21. Ado-
nidem Solẽ exponit, quem cæteri Mythologi se- Pierius.
quuntur, vti affirmat Pierius lib. 9. Hieroglyphi-
corum, pagina 82. Ægyptios vero, Deos omnes
retulisse ad Solem pronuntiat Gueuara ad cap. 1. Gueuara.
Habacuc. num. 164 Sed August maximè legen- August.
dus lib 7. de ciuitate, c. 11. pro hoc argumento at
qunt indueret formas elegátiùs declarát Mariani Mart.
Capel versus de nuptiis Mercurij, & Philologiæ. Capel.

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Osirim,
Dissona sacra Mithram, Ditémque, ferúmque
Typhonem:
Atys pulcher item, curui & puer almus aratri,
Ammon & arentis Lybies, ac Biblius Adon:
Sic vario cunctus te nomine conuocat Orbis.

Quibus & Plutonem eum fuisse memorat, cùm
Ditem faciat, & Iouem, cùm Ammonem dicat; &
Triptolemum, cùm aratrum ei assignat, & charũ
Cybele Diuorum magnæ genitrici adolescentem
Atym nominans, & Adonidem, illum sanè, cui
delubrum in Biblo Phœniciæ vrbe constructum, Adrichom.
vt notat Adrichomius in Aser, numero 6

Causa horum: nam primi inter mortales, qui 93.
à veri Numinis aberrarunt cognitione, non *Sol & Luna*
alio putarunt Deos, quàm Solem, atque Lu- *Deorum antiquissimi.*
nam, cæteràsque sydereas virtutes, quod de
Phœnicibus. Ægyptiis, atque Græcis (à quibus
nenum habuêre superstitiones ex quorundam
opinione, ex Platone, Porphyrio, Philone, Bi- Euseb.
blio, Diodoro, aliisque probat Eusebius lib. 1. de
præparatione, cap 6. & 7 lib. 2. cap. 4 lib 3. cap. 3.
Theodoretus lib. 3. Græcarũ affectionum, Quòd Theodor
si his antiquiores Deorum quæramus inuen- *Quinam gẽtis idololatria inuenerint*
rores Persas, Assyrios, Chaldæos; inueniemus
omnes velut conspirasse in eundem cultum:

Hieron. Salian. Seruius

nam Assyrij (apud quos idololatriæ initia, referente Hieronymo ad illud Oseæ 2. *Et erit in die illa*,&c.) cùm rerum potirentur, ex Nini hortatu parentem ipsius Belum apotheosi donarunt: ac hunc, quem Nemrodum fuisse communis existimatio fert apud Salianum tom. 1. anno mundi 1931. Seruius Honoratus Solem dici testatur ad illud Æneid. 1. *A Belo soliti*, &c. *Primus* (inquit) *Assyriorum Rex, vt suprà diximus: quo constat, Saturnum, quem & Solem dicunt, Iunonémque coluisse, quæ Numina, & apud Afros posteà culta sunt, vnde & lingua Punica Bal dicitur Deus, apud Assyrios autem Bal dicitur quadam sacrorum ratione, & Saturnus, & Sol*; Porrò hunc idem esse Numen, quod diuina Historia Bal, aut Baal nominat, quod & Phœnices venerati sint, Hieronymus commonstrat loco recèns citato; Ergo hi Astrorum contemplatores, cùm miris laudibus Apollinem extollerent, dicerénque id, quod Plinius testatur lib. 2. cap. 6. *Hunc mundi esse totius animum, ac planiùs mentem: hunc principale naturæ regimen: nec temporum modo, terrarúmque, sed syderum etiam ipsorum, cœlique Rectorem*, sanè hunc Deum absolutè constituerunt, & cætera posteà Numina, velut ab eius diuinitate pullulantia attributa; & cùm in fabularum sexcenta monstra prolapsi essent, Rempublicam quandam apud Superos commenti sunt, cuius proceres septem Planetæ, *Horum omniũ Rex, vt plerique vocantur* (ait noster Clauius ad cap. 1. sphæræ Sacroboscianæ.) *Sol; Saturnũ autem ob senectam eius Consiliarius: Iupiter ob magnanimitatem Iudex omnium: Mars dux militiæ: Venus dispensatrix omnium bonorum instar matrisfamiliàs: Mercurius eius Scriba ac Cancellarius: Luna denique nuncij officio fungitur.* Sed cùm in ea essent opinione, vt effectricem cœlestium corporum vim luci adscriberent, vti ex Astrologorum Principibus narrant Conimbricenses ad 2. lib. 2 de cœlo, quæst. 3. art. 1. lucem autem, claritatémque à Sole cætera mutuarentur sydera, quemadmodum vulgata Philosophorum, Astroperitorúmque fert doctrina apud eundem Clauium, certè fiebat, vt reliqua Deorum turba causæ (vt cum scholæ vsu loquar) instrumentalis vice fungerentur, Sol autem principalis esset agens; quare, quemadmodum anima id agere asseritur, quicquid intellectus, quicquid voluntas, aliæque actitant potentiæ: quoniam hæ quidem (nunc attendo ad eorum placitum, qui potentias realiter ab anima separatas volunt) tanquam menti; instrumenta operantur; sic cùm & Mercurius & Iupiter aliæque stellæ effectricem virtutem, lucem vtpote ab Apolline reciperent, quicquid Saturnus, quicquid Venus, aut Mars agunt, Sol eadem efficere opinabatur; ac proinde mirum non est aliquando cum Ioue, nonnunquam cum Saturno, aliisque confundi Numinibus; Omnes igitur Dij, aut Sol ipse, erant sub variis nominibus; & cùm ignes producebat, Volcanus habebatur; cùm messem iuuabat, Triptolemus nuncupabatur; cùm vitibus opitularetur, Bacchus asserebatur; aut, si realiter distincta ab Apolline alia Numina, quemadmodum Planetæ; cùm tamen ab eo in hos etiam Deo virtus deriuaretur, lux, scilicet: meritò etiã quicquid ab his, aut terroris, aut solatij, à Sole id ipsum dimanare persuasum habebant; quod verò Iouem, aut Saturnum Phœbo maiorem fecerit antiquitas, ex ignorantia illud perpetratum, quòd Planetarum naturas satis non penetrarent; aut ex mentiendi nimio œstro? aut denique, quoniam accidisset nonnunquam fanis Saturno, vel Ioui dicatis à Dæmone præstigiatore eludi vulgus prodigiorum laruis quibusdam superantibus ostenta, quæ Apollinis delubro fierent. Cæterum, quem delectat longum, & accuratum huiusce penitus argumenti discursum peruoluere, adeat Macrobij Saturnalia lib. 1. c. 17. Geuatam in c. 1. Habacuc, num. 166. & nos iterum pertractamus tom. 2. Vestigatione 7. primæ explanationis sect. 5.

Plin. *Apollo syderum Rex.* Clauius *Dij prater Solem, ipsius Solis quasi attributa.* Conimb. Macrob.

94. *Omnes Deæ veterum sub Luna comprehensæ.* Conimbric. Arist. *Luna cur Triuia dicta?* Prudent.

Atque hoc, quod de Phœbo statuimus cum Diis assimilato, idipsum de Latona Dearum comparatione definimus siue potius de ipso sole cum Dianæ nomine nã scitè admonent Conimbricenses in cap. 3. lib. 2 de Cœlo, quæst. 2. art 2 Lunã ab Aristotele lib. 4. de generatione animaliũ, capite vltimo, minorem Solem appellatam, quòd eius in orbem nostrum maxima, & Solem penè æmulatura sint beneficia, ex quorum connotatione (sic placet sermocinari) varios sortita fuerit titulos; satis commune est Triuiam nominari Deã, quòd & apud Superos, & in terris, Infernóque etiam haberet dominatum, Vnius Prudentij Musam audisse sufficiat lib. 1. in Symmachum.

Denique cùm Luna est, sublustri splendet amictu:
Cùm succincta iacit calamos, Latonia virgo est:
Cùm subnixa sedet solio, Plutonia coniux.

Seruius. Dempster. Euseb. Serar. Rosin. *Luna specialis domina est in humida.* Basil. Ambr. Sinaita. Conimbr.

Sed Opis cognomento insignitum meminit Seruius ad illud Virgilianum Æneid. 11. *Velocem interea superis in sedibus opim. Opis terra vxor Saturni*, (inquit.) *quam Græci Rheam vocant.* Sanè & hoc nomen ipsius Dianæ fuit; at & Veneris, quæ Murcia dicebatur, appellatione celebratam ostendit Dempsterus Paralipomenis ad c. 19. lib. 2. Antiquit. Roman. Ioan. Rosini: neque iniuria, nam ob pulchritudinem existimatam à quibusdam Venerem esse fulgentissimũ illud sydus, quod Solis antecedit exortum, sequitur occasum, prodit Euseb. lib 3. de præparatione Euang. c. 3. ostendit Serar. q. 2. in c. 2. Iudicum; Quidni Lunã dixissent, cuius splendor Bosphori maior est claritate? Sed cùm Rosin. lib. 2. Antiquit. Roman. cap. 10. referat, cœlo, & die natam, an quippiam valeat esse, quod Lunam præstantiùs denotet quæ diei succedit ab ea quasi progenita, & Olympi sinu recepta: Verùm, quòd Cytherea maris nuncupetur domina, spuma vtpote æquorea satà, Lunam hoc manifestè denunciat, cuius in humida præcipuum imperium est, quemadmodum disertissimè commonstrant Basilius homil. 6. Hexameri Ambrosius lib. 4. cap. 7. Anastasios Sinaita lib. 4. de sex dierum artificio, atque Medicorum calculis deducunt Conimbricenses tractatu 8. in libros Meteororum, cap. 6. Denique existimasse veteres eamdem esse Lunæ, Venerísque commentitiam diuinitatem, enarrat Augustinus lib. 7. de Ciuitate, cap 15. Atque de his Deabus qualia dicta sunt, eadem de Cerere, Theti, Iunone, aliísque intelligenda: omnes enim eadem sunt Luna pro diuersis officiis multipliciter significata.

95. *Baal Phœbus, Astarte Luna.*

Veniamus iam ad Hebræorũ ementita Numina, hunc nanq; sibi præfixit scopum potissimùm noster labor. Dicimus igitur Baal Solẽ esse, Astartes nomine Lunam adumbrari, ita Bouldue lib 2. de Ecclesia ante legem c 11. & 12. Primum, quoniam Baal nomen commune est, Numina velut masculini sexus referẽs, vt docebamus n. 90 atq;

ibidem

ibidem nominati Auctores de Astartis vocabulo patia testantur Deorum præsertim comparatione: quibus adde Pinedam lib. 7. de Salomone, c. 11. n. 2. at probauimus ob eodem loco Solem cum Luna Deos esse, sub quibus cætero omnia, quibus diuinitatis quidpiam insit, continentur; Deinde eosdem Superos colebant Hebræi, quos circumpositæ adorabant nationes, Phœnicij, videlicet, Ægyptij, Assyrij; Constat planè ex Iudic. cap. 2. v. 12. & c. 8. n. 6. Tradit Hieronymus in c. 8. Oseæ; Seuerianus in Catena Græca Pentateuchica, ad c. 1. Genes. monstrauimus autem, exterarum gentium mortales, atque in primis quorum nominauimus prouinciarum homines thura, & victimas Phœbo, eiúsque sorori obtulisse; nunc quidem sub nominibus Solis & Lunæ, id est, supremorum Numinum; nunc sub Herculis, aut Bacchi, aut Saturni vocabulis: Ad hæc potissimo cura Scripturæ interdicendi Solis, astrorúmque latriam, quemadmodum Deuteronomij cap. 17. vers. 3. instroit, quin Deos alienos aliud nihil fuisse, *Vt vadant, & seruiant Dijs alienis, & adorent eos, Solem, & Lunam, & omnem militiam cœli*; Neque prætereà memorat peregrinum Numen aliquod Iudic. 2. v. 12. *Concitauerunt Dominum seruientes Baal & Astaroth*: Et eadem cap 3. vers. 7. & c. 10. vers. 6. Sub æquali verborum formula: Reg. 1. cap. 7. vers. 3. cùm iubentur Deos alienos abiicere, solùm præcipitur, vt Baalim, & Astaroth dimittant, Porrò eodem lib. cap. 12. vers. 10. Reg 4. c. 17 v. 16. *Et adorauerunt vniuersam militiam cœli, seruierúntque Baal*; nempe, cœlestium acierum Imperatori Apollini, cap. 21. vers. 3. *Et erexit aras Baal, & adorauit omnem militiam cœli*, cap. 23. vers. 5. *Et eos, qui adolebant incensum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim signis, & omni militiæ cœli*: Quo in loco arbitror coniunctionem, &, non denotare Solem, aut Lunam, aut Zodiaci stellas esse diuersa Numina; verum construendum, &, pro, *id est*, nempe, Baal idem esse, ac sunt Olympica sydera, ornatúsque polorum reliquus, quo pacto accipi sæpè eiusmodi particulam apud diuinos Scriptores, docebit Cantapretensis hypotyposeon lib. 8. cap 9. § *Interdum*, &c. Isaias cap. 7. vers. 8. *Vt faciant placentas Reginæ cœli, & libent Dijs alienis*. Sophonias c. 1. v. 5. *Disperdam de loco hoc reliquias Baal, & eos, qui adorant super tecta militiam cœli*: Cùm igitur semper ferè coniongantur hæc tria, velut vnum, idémque; Baal, & Astaroth; Dij alieni; militia cœli; argumentum suppeditat efficax opinandi, & Deos peregrinos, & Baal cum Astaroth, & Solem cum astris præside, astrorúmque clarissimis legionibus non distingui.

Piqeda. — Hebræi vicinorum nationum Deos coluerunt. — Iudic. 2. Hieron. Seuer. — Scriptura Solis cultum specialiter interdixit. Deut. 17. — Iud 2. & 3. & 10. — 1 Reg. 7. & 10. — 4. Reg. 17. — 4 Reg. 21. — Regula: &, pro, id est, positum. — Cantapr. Isaiæ 7. — Sophon. 1.

Nec postrema fides huic sententiæ, quòd Bi-
96. bliorum effata non inuenustè concilier; hine enim factum Reg. 3. c. 18. v. 26. vt decertantibus iniquissimis Mystis pro vera religione cum Elia, cùm è supernis mittendi fuissent ignes, non alium deprecati sunt auxiliatorem, quàm Phœbum, Baal, nempe, quòd hic cœlestis custos sit flammæ, quam & in terras iaculatur definitis temporibus, & torret omnia; verùm quòd Baalis Sacerdotes vers. 28. dicantur *incidere se cultris & lanceolis iuxta ritum suum, donec perfunderentur sanguine*: Quanquam Lactantius lib. 1. Instit. cap. 21. asseret, Bellonæ esse Sacerdotes, qui *exertis gladijs humeros vulnerant, & suo litant cruore*; Puto etiam æqualia sustinere Mithræ, id est, Soli initiatos, vt erubescendum Christiano militi, quid Dæmonum Martyres sufferrent, meritò dixerit Tertullianus ad calcem voluminis de corona militis, atque breuiori comprehendit periodo lib. de præscript. aduersùs Hæreticos: *A Diabolo*, (inquit,) *qui ipsas quoque res Sacramentorum diuinorum in idolorum mysterijs æmulatur; tingit & ipse quosdam, vtique credentes, & fideles suos: expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic adhuc initiat Mithra: signat illic in frontibus milites suos, celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam*: Ad hos Mithræ Velites alludere Paulum arbitror potiùs c. 6. ad Galatas v. 18. *Ego enim stigmata Domini* IESV *in corpore meo porto*, quàm ad castrensem cohortem; Sed cùm occiduos Indiæ habitatores, Solem, cœlíque dispositos turmas præcipuo honore coluisse noster refert Acosta lib. 5. qui moralem Indorum complectitur Historiam, cap. 4. tum, vt hæc ipsa facere soliti fuissent, quæ Baalis Flamines agerent, commonstrat c. 14. & 17. Hoc prætereà illud Reg. 4. c. 23. v. 11. quòd Iosias pientissimus Rex, & Catholicorum Principium subillustre exemplar, *abstulit equos, quos dederunt Reges Iuda Soli in introitu templi Domini, currus autem Solis combussit igni*. Nam, cùm scirent Eliam igneo curru raptum ad æthera, inde occasionem sumpsêre Soli rensam fingendi, quoniam ignes apud eum esse, ignibus ambiri semper, animo conceperant; Nam & primum enascentis vagitum, ignem fuisse pulcherrimè cecinit Claudianus initio lib. 2. de raptu:

3. Reg. 18. — Phœbi sacerdotes, cultris se vulnerât. — Tertull. — Pauli verba ex cap. 6. ad Galatas, enodata. — Acosta. — 4. Reg. 23. — Fabula de Solis curru ex raptu Eliæ conflata. — Claud.

Inualidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce grauem, nec pubescentibus altè
Cristatum radijs, primo clementior æuo
Fingitur: & tenerum vagitu despuit ignem.

Probant ex Chrysostomo, & Beda ab Eliæ theda desumptam superstitionem Iosephus Stephanus ad c. 4. lib. 1. Machab. n. 48. noster Roa singularium lib. 5. cap 6. vt credibile sit, quod disputabamus à Sole postulatum ignem per Sacerdotes Baal, quando ignis ei thronus, & vehiculum. Iam illo Reg. lib 3. c. 19. v. 18. *Et derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os, quod non adorauit eum osculans manus?* Sed hæc palmæ ad os admotio modum adorationis complectitur, quo gentes Phœbum salutabant, quemadmodum Interpretibus communiter persuasum est ad v. 26. Iobi, c. 31. *Si vidi Solem, cùm fulgeret & Lunam incedentem clarè, & lætatum est in abscondito cor meum & osculatus sum manum meam ore meo*: Atque Ezechielis cap. 8. vers. 16. *Et introduxit me in atrium domus Domini interius: & ecce in ostio templi Domini inter vestibulum, & altare quasi vigintiquinque viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad orientem, & adorabant ad ortum Solis*: Quo capite agi de Baalis cultu, omnes fermè Interpretes consentiunt. Hieronymus, Nicolaus, & apud eum Hebræi, Piatus, Maldonatus, Pradus, Sanchez, Cornelius. Neque obstat Reg. 4. cap. 17. vers. 17. inhumana fuisse sacrificia colentium Baal, nempe, consecrantium filios suos, & filias suas per ignem, nam mactatos Apollini non vno loco pueros Eusebius assertor est lib 4. de præparatione euangelica, c 7. docet ex Porphyrio similia Iosephus Stephanus Opere de vnica religione, c. 15. de Peruanis, Mexicanísque Acosta lib. anteà relato, c. 20. Aperiebant autem Indorum Sacrificuli primo vulnere pectus humanæ victimæ, & palpitante adhuc corde eruto, eo latissimi

Chrysost. Beda. Stephan. Roa. — Solem Gentes manu deosculata, & ori admota salutabant. — 3 Reg. 19. — Iob 31. — Ezech. 8. — Hieron. Lyra. Rabbin. Pini. Maldon. Prad. Sanch. Cornel. — Apollini humana victima mactata. — 4. Reg. 17. Eufeb. Stephan. Acosta.

consalutabant Solem, quòd eius in honorem caderet hostia.

Transcamus ad vnum, alterúmve ex Baal compositum nomen;
97. atque illud in primis Numerorum cap. 25. vers. 3. dicitur enim initiatus fuisse Israel *Beelphegor*, quod idolum Priapum existimauêre Masius ad vers. 15 cap 13. Iosuë Delrius Adagio 54. & passim omnes, inquit Salianus tom. 2. anno mundi 2585. num. 87 nec operosum est inuestigare rationem nominis; *Puçor* quippe, vel *Pu-gor* פער detectum, apertúmque denotat: sufficiat nunc Tibulli distichon, qui de hoc Deo lib 1. elegia 4.

Beelphegor quidnam Numen? Num. 25. Masius. Delrio. Salian.

Nudus & hyberna producis frigora bruma,
Nudus & æstiuis tempora sicca Canis.

Priapus cur nudus pingeretur? Tibull.

Verùm ego contentus fuero, vt hortorum Patronus, siue Priapus, siue *Beelphegor*, idest, apertionis vocetur Deus, dummodo non aliquod ab Apolline distinctum faciamus Numen, sed ex multis illius cognominibus hoc vnum esse: Porrò apertionis Deum Phœbum dicere valeamus ob duas potissimùm causas; alteram quidem, eò quòd Persæ Solis præstantissimi cultores sine fanis loco manifesto eum adorassent, qui irruptione in Græciam facta, omnes Diuorum Basilicas destruxerint, quemadmodum ex variis Scriptorum monumentis ostendit Dempsterus Paralipomenis ad lib. 2. Antiquit. Ioannis Rusini, cap. 2. meminit & Delrius vbi suprà, Apollinem à Romanis olim Apertam nuncupatum; Sed potior vocis altera, quam nunc subiiciam, ratio: ostendimus quippe numero ex antecedentibus 47. secundum inter Hebræorum menses Ziu vocatum, quasi apertionis mensem, quoniam tum abeunte hyeme telluris aperiuntur sinus, & florum varietate beat campos. hanc autem glebæ apertionem, qua & horti & pomœria ditantur, cùm à Solis accessu proueniat, idémque & incrementa & perfectionem posteà tribuat, propterea non iniuenustè apertionis est appellatus Deus: quare & plurimo cum acumine aduertit Caietanus ad Numerorum cap. 25. singulare supplicij genus, quo plecti iussit verus Creator Beelphegoris capitales adoratores: mandauit, nempe, tolli cunctos Principes, atque vt contra Solem suspenderentur, scilicet, vt ad ignominiam falsi Dei, quem venerati fuerant, eius coram oculis perfidiæ meritas darent pœnas: Coniungamus cum *Beelphegor* alium ex compositis vocibus nimirum *Beelzebub*, de quo Regum 4. cap. 1. Matth. cap. 10. vers. 25. atque Lucæ cap. 11. vbi nuncupatur *Princeps Dæmoniorum*; communissimum dictionis etymon, *Dominum muscarum*, interpretati; Dicamus vtriusque nominationis fundamenta: Sanè ostendimus numero 90. præter cæteras Solis appellationes, Plutonem etiam vocatum, huius autem ex multis titulus vnus erat, quo *Summanus* audiebatur, id est, Manium Summus. quemadmodum interpretatur Rosinus lib. 2. Antiquit. cap. 15. hoc autem aliud non est, quàm supremam inter subterraneos spiritus, qui sunt Manes, obtinere auctoritatem, ad quam omninò normam *Beelzebub* quid significet explanat Porphyrius apud Eusebium lib 4. de præparat. euangelica, cap. 12. Quoniam verò mortis & sepulcri arbiter habebatur *Pluton*, ideò ad eius fanum in Accaron ægrotans Ochozias misit Reg 4. cap. 1. vers. 2. ne tam citò ad Inferos admitteret: certè mortis prohiberet spicula, cui præerat, quando sub Tartaro habitaret; Difficilius ostendisse, cur muscarum Deus? equidem non absurdè, quia figura idoli, quæ muscam referebat; nam & Babylonios scimus Draconi tribuisse diuinitatem ex Danielis cap. 14. Ægyptios Crocodilo, Hebræos vitulino capiti, Romanos Epidaurico angui, teste Valerio lib. 1. cap. 8. *Persæ autem* (vt inquit Luctatius ad vltimum versum lib. 1. Theb.) *in speleis Solem colunt, & hic Sol proprio nomine vocatur Mithra, est autem ipso Sol leonis vultu cum tiara Persico habitu, & vtrisque manibus bouis cornua comprimens*; A quo & Mystæ ipsius leones nuncupati apud Tertullianum lib. 1. contra Marcionem, *Sicut* (inquit) *aridæ, & ardentis naturæ sacramenta, leones Mithræ philosophantur*, Quando igitur & Flamines à monstri imagine nominantur, quid mirum sit, figmentum ipsum cognosci, aut à muscæ, aut à leonis delineatione, vt Deus muscarum habeatur, quem artifex in muscæ similitudinem effinxit? Libet tamen subtilius quidpiam si modò valeamus, comminisci, Sanè consideranti Danielis cap. 14. narrationem de Chaldæorum Belo (quem eundem cum nostro Beel docuimus à num. 90.) patebit, cùm idolo quotidie escarum ingens apponeretur copia, (quippe, quantùm saturandis septuaginta Sacerdotibus sufficiebat, excepta feminarum, puerorúmque non exigua turba,) nihil tamen ab ipsa muta effigie deuorandum, ni Flamines furti ingeniosum inuenissent modum: *Et ait Daniel* (inquit Textus) *arridens; Ne erres, Rex iste est enim intrinsecus luteus, & forinsecus æreus, neque comedit aliquando*: Cùm igitur appositos cibos non consumeret Belus, & non vbique Sacerdotum technis daretur satis opportuna occasio, vt omnia consumerent, fiebat, vt edulia computrescerent ex illis autem iam tabidis, & malè olentibus enascebantur muscæ, quarum generationi accommoda est putrefactio: Hæc igitur fortasse causa, ob quam Belus, qui & Baal, & Phœbus est, muscarum nominetur Deus; Sed & Belo initiati, vt dolum tegerent præter ossa, si quando displicebant quæ apponerentur, semesa relinquebant, & Diuum tutelarem exosum ingratos cibos asserebant; ergo aut ex relictis obsoniorum frustulis generabantur muscæ, quemadmodum ex iuuencorum examinato corpore apes reparantur, vt ex Marone recenset Plin. lib. 11. cap. 20. ex equorum cadaueribus vespæ, atque crabrones, ab asinis scarabæi: aut conuolabant ad loca esculentorum, & compotationis, vt euenire quotidie facilè comperimus.

Sol Aperta, seu apertionis Deus cur nuncupatus? Dempst. Delrius. *Cur Principes Israelitarum contra Solem suspendi iussit Deus?* Num. 25. Caiet. *Beelzebub, cur Princeps Dæmoniorum, & Deus muscarum dicitur?* 4 Reg 1. Math. 10. Luc. 11. *Pluto idem qui Beelzebub.* Rosin. Euseb. *Beelzebub cur pro morte deprecatus Ochozias.* 4 Reg. 1. Daniel. 14. *Sub animalium figuris Deos venerati ethnici.* Valer. Max. Luctat. Tertull. *Solis Sacerdotes leones nuncupati.* Plin.

Sed vocat nos iam Astarta Dea; atque huius
98. memoriam ingerit Scriptura, cùm Sidoniorum Numina refert, Baalis suppressa fama; non quòd Phœnices Solem impensè non colerent, sed quoniam potior apud eos Lunæ, seu Veneris marinæ Deæ auctoritas; quippe Tyrij, atque Sidonij, omnisque ad Oceani littora adiacens Chananæa spem vniuersam, quæstúmque in nauigationibus posuêre, vnde Tyrus apud Isaïam cap. 23. *filia maris nuncupatur*; Porrò ventorum, hyemisque sæuitia sub Lunæ imperio, Phœbus æstati dominatur, vti cum elegantia memorat Anastasius Sinaïta lib. 4. Hexameri: *Dicunt enim, qui res Solis, atque Lunæ diligenter inuenerunt,* (inquit) *quòd ab his duobus luminaribus administratur, & gubernatur, ac dependet vniuersa, quæ est sub cœlis creatura, tam animatorum, quàm inanimatorũ corporum. Sole quidem dominante æstate, vt qui sit elementum siccum, Luna vero habente gubernationem, & administrationem auctoritatis aquæ,*

Phœnices Lunã præcipuè colebant, & quare? Isaiæ 23. Anast. Sin.

aquæ, quòd autem Luna à Deo acceperit aquæ potestatem, & gubernationem & ipsi quidem huius rei plurimam habemus experientiam, & testantur omnes, qui in mare descendunt in nauibus; Ad hæc regio illa frumenti parum ferax, vt optimè probat noster Sanchez ad cap. 17. lib 3 Regum, num. 28. aut certe agricolandi artem contempletat, quoniam minora allatura fuisset lucra; Sed credo, glebæ culpam fuisse, neque enim opulentis defuissent seruitia, quæ terram vomere proscinderent; Sanè Itomus; cùm Salmoni excultos præbuisset opifices lapidum, gnarósque lignorum fabros, non pecuniam postulauit, sed frumenta & oleum, Regum 3. cap. 5. vers. 11. Putabant igitur, Apollinem parum in eos beneuolum hæc denegasse, quare animum ad naualia conuerterunt, cùm verò per mercaturam, aut magis piraticam violentiam in immensum creuissent eorum opes, acceptam referebant secundam fortunam marium dominatrici Latonæ; Phœbum igitur quamuis colerent, quia tamen erga Lunam excellens eorum adntatio, & huius sano præstantiora donaria naufragantium; ideò Astartæ potissima memoratio, cùm de Sidoniorum Numinibus sermo est.

Tyrus, & Sidon tritici indigentes. Sanchez. 3 Reg. 5.

99\. Verùm, quæ huic forma Deæ? Sanè hominis, pariterque referre piscis imaginem, adeóque Numen illud esse, quod Dagon nominat liber primus Regum cap. 5. vers. 2. quódque adorauerint Azotij; autumant eum quidem in locum Sanctius num. 5. Mendoça num. 6. eruditissimè noster Serarius quæst. 23. in cap. 16. Iudicum, Gueuara ad cap. 1. Habacuc, num. 165. qui probat *Dercetem* ab externis appellatam Scriptoribus, & more, quo diximus, effigiatam fuisse; sed & apud Syros in gratiam Veneris pisces, quemadmodum & columbas, mactos, denique & ג *Dag*, à quo Dagon, piscem significat; Verùm; cùm Dagonem, aut Daganem frumentarium Deum nobis exhibeat Eusebius lib. 1. de præparatione euangelica, cap. 7. & Hebræa vox hanc etiam interpretationem non respuat, vt probat ex Aria, & Marino Mendoça num. 9. admittit Serarius loco præfato, putarem Dagone non inconuenienter significari Solem sub Osiris, aut Triptolemi titulis, alteriúsve qui aratrum inuenit; sed Osirim esse in primis augurot; quæ vt stare valeat assertio, moneo ex Suida apud Luysium Viuem ad cap. 5. lib. 18. Augustini de ciuitate, hunc Deum à quibusdam existimatum Nilum esse propter modium, quod in capite habet, & cubitum, aquæ videlicet, mensuram; ab aliis verò Iosephum; At Ruffinus lib. 1. Historiæ eccles. cap. 23. *Serapidem* (inquit) *cuius capiti modius superimpositus, quidam in honorem nostri Ioseph formatum perhibent simulacrum, ob dimensionem frumenti, qui tempore famis subuenit Ægyptijs*: quam etiam dimensionem modio significari affirmat Iulius Firmicus Maternus libro de errore profanarum religionum; Iam verò docuimus ex Martiani Philologia, num 90. Osirim & Serapidem Apollinis esse nomina, monstrauimusque non alios Ægyptum coluisse Deos; insuper ostendimus num. 93. ab Ægyptiis mutuatos fuisse Numina Syros, atque Phœnicios; sed & probauimus num. 66. cùm supra omnes ferè prouincias Pelusiaca gens frumento abundet, acceptam tamen referre soli Nilo diuitias tantas; Cùm igitur Iosephus, cuius beneficio famem depulerant, amœna, atque insigni esset facie, quippe *filius accrescens, & decorus aspectu*. Genes. cap. 49. vers. 22. huic vtpote intellectuali creaturæ, superiorem statuæ partem tribuêre, vultum, membráque effingentes, quæ florentes annos repræsentarent; Nili quoque memoriam cùm celebrare cuperent vno, eodémque simulacro, infernas iconis partes piscis in similitudinem depinxêre, quoniam amnem significaturi erant; Hæ causæ de formis compositionis; quanquam longè ante Iosephi ætatem haud dubium est, coluisse varios Deos Nili populum, quorum superstitio ad Syros & Phœnicas translata; Nam primos in orbe Deos extitisse Solem, & Lunam, aduertit Theodoretus lib. 3 de Græcorum affectionibus; deinde posterioribus temporibus translata diuinitas ac homines, qui pace, aut bello rerúmque præstanti aliqua inuentione excelluissent; Quare iucundioris æui illa simulacri facies Phœbum repræsentabat, quem veteres simul cum Baccho adolescentem, & vix cum prima lanugine effingere consueuissent, cuius exquisitam formam cùm Iosephi dignissima species ad vnum æmulata fuisset, apud nepotes veteris traditionis parum tenaces, in dubium vocari cœpium, an Apollinis, an Iosephi esset illa statua; quanquam autem Nili beneficia solis Ægypti incolis prosunt, retinuerunt tamen aliæ nationes eandem idoli figuram; quemadmodum Romani eosdem ritus obseruarunt in Isidis Deæ sacris, vt refert Apuleius lib. vlt. Milesiar. quanquam ipsa proprium Alexandrinorum Numen, teste Macrobio lib. 1. Saturnal. cap. 20 fuisset.

Astarte, cuius formæ fuit Dea? & num idem quod Dagon? Sanctius. Mendoça. Serarius. Gueuara.

Dagon frumentarium Deum, quisnam? Euseb. Montan. Marinus.

Suidas. Viues.

Iosephi, & Nili vnum simulacrum. Ruffin.

Firmicus.

Gen. 49.

Theodoret.

Apuleius.

Macrob.

At, vt cupiamus Dagone quoque Astarten, Venerem nempe, aut Lunam adumbrari, oportet adnotasse, apud Gentes aliquando ex masculis atque femellis Diis vnam eandémque compingi statuam; exempli causa, eodem coniungebantur simulacro eloquentiæ Patroni, Mercurius, atque Minerua, quod genus iconis propterea *Hermathenam* appellabant, ac si vocares Mercurio Mineruam, quemadmodum post Turnebum lib 8. Aduersar. cap 14. Thomas admonuit Dempsterus sua ad Rosini lib. 2. cap 9. Monitissa; Cùm autem tanquam dispertitis imperiis Phœbe pluuias sibi vendicet, Apollo calefacientem virtutem, vt ostendebamus num 96. ex Sinaïta Anastasio horum verò opitulamentis indigeant fruges, & frumenta imprimis conjunxêre in vnum duo Numina, quorum benignam indulgentiam agricolarum maximè respiciunt vota atque preces: Atque ab hac statuarum forma produsse opinor, vt eadem Numina nunc masculina, nunc terminatione feminina efferantur, tum apud sacri Auctores sermonis, tum apud exteros: ita & Sol nonnunquam sub Deæ nuncupatione, Venus autem cum Dei nomine audiunt, quorum suppeditabunt exempla Ribera ad cap. 2. Oseæ, num. 65. Gueuara ad cap. 1. Abacuc, num. 164. Sanchez ad cap. 5. lib. 1. Regum, num. 3. qui ex Horo, atque Ammonio aduertit, inter priscorum Deos extitisse, qui de vtroque participarent sexu, id est, qui credebantur simul esse viri, atque mulieres. Sanè Macrobius Saturnaliorum sæpius indicato primo volumine, non solùm Deos, sed etiam Diuas eadem esse cum Apolline Numina edocet: de Iside quidem & Salute, cap. 20. de Telluris diuinitate, c. 21. de Nemesi, cap. 25. Augustini autem sunt illa effata lib. 7. de Ciuitate, cap 11. *Cogito enim posse responderi, & ipsam Iunonem*

100\. *Idem simulacrum et mare aliter & femina.*

Turneb.

Dempster.

Regula: Dij sub femina nomine actione, Deæ sub masculina leguntur.

Ribera. Gueuara. Horus. Ammon.

Non tantùm Dij, sed etiã Deæ, indistincta à Sole Numina. Macrob. August.

nihil aliud esse, quàm Iouem, secundum illos Valerij Sorani versus, vbi dictum est.

Iuppiter omnipotens Regum, rerúmque, Deúmque
Progenitor, progenitrixque Deûm.

Quare ergo dictus est Ruminus, cùm diligentiùs fortasse quærentibus, ipse inueniatur esse etiam illa Diua Rumina? Quemadmodum igitur si fingeremus duas naturas, equi, videlicet, & leænæ eadem terminari subsistentia, (dixi fictionem, quoniam certiùs opinamur, neque de absoluta Dei potestate creatam subsistentiam duas posse afficere naturas, eò quòd essentialiter modus sit, & non res;) tunc sanè de eo complexo verum fuisset, & equum, & leænam nominari posse; ita cùm permiscerent Deorum naturas priscarum fabularum architecti, & quasi vnam personam ex duarum essentiarum glutino conflarent; absque incommodo nonnunquam Diuæ, aliquando & Diui vocibus exprimebatur quicquid illud erat.

101. *Amos locus elucidatus ex cap. 5.* Hæc nobis aperuêre spem, vt Amos posse nos assequi sensum arbitraremur, qui cap. 5. vers. 26. *Et portastis* (ait) *tabernaculum Moloc vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sydus Dei vestri quæ fecistis vobis*; Quam & repetit sententiam Martyrum Antesignanus Actorum cap. 7. vers. 42. *Actor. c. 7. Moloc num idem cũ Sole Numen?* Quamuis igitur communi æstimatione idolo Moloc Saturnus censeatur adumbratus, de quo vide Pinedam de rebus Salomonis, lib. 7. cap. 11. num. 3. cogitamus tamen meliora esse, quæ noster Sanchez variis sparsit suorum Operum locis; *Sanchez.* nimirum, ad præfatas Amos, & Actorum sententias, ad cap. 21. lib. 3. Regum; nempe Solem esse; Nam, quòd passim Scripturæ dicant huic simulacro, & nationes, & Israëlitas solitos immolare filios suos; hoc etiam in Solem quadrare commonstrat Sanchez & nos ostendimus n. 94. id autem, quod doctè comprobat Ribera ad c. 5. *Ribera. Pineda. Salian.* Amos, numero 68 Sanchez, & Pineda citatis locis, Salianus exactissimè demonstrat tom. 3. anno mundi 3999. à nom 34 Moloc, siue Melchon (quæ sunt eadem nomina) Regem significare: ita vt idolum hoc sibi appropriaret appellatiuum, & commune verbum, quo Regem denotamus, velut qui per excellentiam, & absolutè Rex dici mereatur; Quare & Septuaginta ἄρχοντα, id est, *Septuag.* regnantem; & ipse Vulgatus cùm Paralip. 1. *1 Paral. 20.* cap. 20. vers. 2. Melchon retinuisset. Reg 2. c. 12. *2. Reg 12.* vers. 30. Regem transtulit, ab Hebræo, nempe, Malac מָלַךְ quod est regnare; hic (inquam) tam *Phœbus Rex Planetarum.* magnificus titulus Solem indicat; nimirum Planetarum quempiam fuisse omnes admittunt; Saturnus à plerisque habitus. Iouem, aut Mercurium aliqui putauere; at inter Planetas, intérque omnia astra Phœbus facilè Princeps, atque Dynasta; Diximus aliquid ex Plinio numero 91. probat summus Astronomos noster Clauius ad cap. 1. *Clauius.* sphæræ Sacrobosci; sed disertissimè ex Patribus, Theologis, Astrologiæ ducibus Conimbricenses *Conimbr.* nostri ad cap. 5. lib. 2. de cœlo, quæst. 2. artic. 2. quare & in quarta sphæra residet, vt inde quasi è regni meditullio vim suam quaquauersum diffundat; & quanquam orbes ipsi, quò altiores sunt, eò nobiliores censeantur: tamen quarta sphæra cæteris præstantior est quoniam eam sibi vendicat syderum Monarcha Phœbus; quamobrem & de hoc Moloc simulacro, quoniam Apollinem referebat, legimus ornatissimo diademate (ex auro, nempe, vt flauum repræsentaret Numen, & micantibus lapillis, quo radiaret magis) insignitum Reg. nominato lib. 2. capite 12. vers 30. quemadmodum validè probat Salianus vbi suprà: Quòd si fabularum constructores imitemur, & syderibus placeat regiam concessisse dignitatem, quòd iubar emittant, coronam repræsentans; cùm à Sole habeant, vt coruscent, & fulgeant, vti monstrauimus num. 91. eius quoque beneficio acceperunt, vt Reges viderentur: ipse igitur Regum Rex, à quo in cæteros manauit regia, vel similitudo, vel potestas: Hunc igitur, qui, cùm Rex absolutè profertur, concipitur, operoso vehiculo tabernaculi in similitudinem expolito, solenni pompa traducebant vanissimi cultores: *Processus vanorum Numinum in publicum.* nam diuinorum mysteriorum æmulatores cùm fuisse Cacodæmonas audierimus ex Tertulliano num. 94 publicos, solennésque processus, quemadmodum habet intaminata religio, habebat quoque præuaricatrix: mutuati Israëlitæ ab Ægyptiis, de quibus Claudian. lib. 4. *Claud.* de consulatu Honorij:

——Sic Numina Memphis
In vulgus proferre solet, penetralibus exit
Effigies, breuis illa quidem, sed plurimus infrà,
Liniger, imposita suspirans veste Sacerdos
Testatur sudore Deum, Nilotica sistris
Ripa sonat, variósque modos Ægyptia ducit
Tibia, submissis admugit cornibus Apis.

Describit eleganter longa oratione lib. 5. rerum Indicarum noster Acosta cap. 23. At Macrobij *Acosta. Macrob.* sententiam præteriisse non conuenit, qui Saturnal. 1. cap 23. de Solis statua: *Vehitur* (inquit) *simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circensium Deorum simulacra, & subeunt plerunque prouinciæ Proceres, raso capite, longi temporis castimonia puri*; Fortassè ne hos Phœbi baiulos imitati fuisse viderentur veræ religionis alumni, Ezechielis *Ezech. 44.* cap. 44. vers 20. & alibi sæpè præceptum, ne caput raderent: Sic igitur coronatus, & tabernaculo (velut geniali lectica traducuntur nubentes cum nuptiarum diademate) vehebatur Solis statua: ad quæ fortè alluserit Psalmodus carmine 18 *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo*, & ferebat secum comparem, Lunam nempe: Hoc *Versus ex Ps. 18 declaratus.* equidem *sydus Dei vestri*, De quo in antecedentibus Amos, & cuius enarrandi gratia susceptus à nobis de Molocho sermo.

102. *Melcho Phœbi simulacro quanã adiuncta stella?* Atque equidem sydus hoc stellam matutinam, Luciferum videlicet, explanat Hieronymus ad cap. 5. Amos, in quam conspirauêre sententiam ad cap. 7. Actorum, Beda, interlinearis *Hieron. Beda. Interlin. Nicol. Glossa. Euseb.* Glossa, Nicolaüs Lyrensis: eadémque interlinearis Glossa cum altera maiori ordinaria Glossa in dicta Amos verba: verùm hoc Luciferi astrum Venerem esse Hieronymus in vita Hilarionis planè declarat: Augustinus asserit lib. 7. de Ciuit. cap. 15. Eusebius lib. 3. de præparatione euangelica, cap. 3. Beda in cap. 7 apostolicorum Actuum: quemadmodum igitur dicebamus, consociatos vno, eodémque simulacro, cùm loqueremur de Dagone numero 97. Apollinem, atque Venerem, seu Lunam: sic nunc dicimus, copulatos statua Molochi, aut Melchi titulum præferente: quare Amos quasi appositiuè loquutus de Melcho: *Et imaginem* (inquit) *idolorum vestrorum, sydus Dei vestri*, id est, simulacrum, quod & Moloc, Apollo scilicet & simul Lucifer Venus nempe, est: vbi verò stella repræsentans Venerem sub Luciferi typo fixa esset, dubium, Probabile est corona

sedulis,

sedisse, & gemmas esse pretiosissimas, quas Mo-
2.Paral. 20 lochi diadema habuisse confirmat liber 1. Paralip. cap. 20. in Hebræo, & Græco dicitur corona illa lapidem pretiosum ostendisse, vt notauit Salianus tom. 3. Scholio 6. ad annum mundi 2999. quasi vna tantùm fuerit gemma; innuit etiam Iosephus lib. 7. Antiq cap. 7. Sed credo vnam ex multis lapillulis constatam magnam gemmam, quæ lucidissimi syderis fulgores satis declararet; Certè Plinius lib. 37. cap. 10. dum per alphabetum gemmas distribuit, cuiusdam meminit, cui Beli oculus nomen; *Hæc* (inquit) *propter suam speciem sacratissimo Assyriorum Deo dicatur*: Belum autem Assyriorum Numen Solem fuisse monstrauimus num 90 Sed & posteà Solis gemmam proponit; *Quæ candida est*, (ait,) *& ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios, verùm & Salonitem ex candido transflucere* (inquit) *melleo fulgore, imaginem Lunæ continentem*; Huius igitur generis lapillo aliquo exprimebatur, seu Venus, seu Diana; & supra verticem, id est, nobilissimo, optimóque oportebat loco, vt quanto eam honore, quæ Olympi Regina dicebatur, & sceptri consors, prosequeretur, testatum omnibus fieret. quemadmodum summus Hebræorum Pontifex augustissimum & ineffabile Dei nomen lamina gestabat à mitra pendente, non humero, non pectore ferebat Exodi cap. 39. vers. 29 Atque hæc fuit compositio, ex virili, femineóque sexu, quam referebat Molocho dicata statua.

Salian. Ioseph. Plin. Gemma Beli oculus dicta. Exod. 39.

SVBSECTIO IV.

Sponsa Phœbi adoratrix, sub qua forma? Canticorum ex cap. 1. Duorum versuum interpretatio varior: celebris nodus ex Psalmi 67. vers. 14. Si dormiatis inter medios cleros, &c. Triplici via dissolutus; diuinatio ex somnijs: Gehennæ vnde nuncupatus ignis? Paulus declaratus: Vestalium focus perennis: Priapi in sacris an Magistra extiterit sponsa?

103. EX antecedenti articulo disputatis facile est definire, non alia venerari potuisse sponsam Numina, quàm aut Solem, & Lunam; sed cùm his etiam Diis insani idololatræ pudendas sæpè formas dederint, aut ob horrorem difficiles, aut contemnendas propter abiectam materiam; explorare iuuat, quo superstitionum genere delectata sit sponsa; Docebit nos cumulatè Sionidum erga nouam nuptam malignus liuor, dum enim dolebant virginem ex peregrinis allatam regionibus, cuius fama in id temporis extra patrios fines obscura, sibi præferri; quibus possunt, vellicant modis, & Paganismum in primis obiectant; Audiamus ab ipsius sponsæ veraci lingua, quid effutiuerint, *Nigra sum sed formosa filiæ Hierusalem* (Cantic. 1. vers 4.) *sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis; nolite me considerare, quòd fusca sim, quia decolorauit me Sol*; Hanc quidem fuscitatem metaphoricè capiendam, de

Canticorum verba: c. 1. enucleata.

Gentilitate, scilicet, reliquæ Epithalamij sententiæ cogunt; Nam certè prædicatur velut lilium candor illius esse cap. 2. vers. 2. cuius cum albedine cæteræ virgines si audeant contendere, terrugineæ apparebunt spinarum in morem; collum quandoque margaritis, quandoque eboris comparatur nitori, vt mirum sit iuxta faciem tenebrosam positum euasisse albidum; Nec iuuat dixisse per meridiem cum pastoribus vagatam esse, quo diei articulo Sol maximè torret; nam velata prodibat in saltum & campos, vulnerauit enim amantem in vno oculorum, in vno crine, quoniam cætera, & honestatis & formæ diligentia celauerant. Denique *tota pulchra*, & absque *macula* omni asseritur cap. 4. quare & sic maximi Interpretes exposuère; Adamantius inprimis homil. 1. ex quatuor affirmans, sponsam tale aliquid passam, quale Sephora Moysis sustinuit vxor, cùm Æthiopissa nominaretur à Legislatoris sorore, id est, superstitionum, & illegitimarum cæremoniarum obseruatrix, vt probè declarat Salianus tom. 2 anno mundi 2545 numero 184. Athanasij existimata Synopsis, Trium Patrum Commentarius, & cæteris distinctius Theodoretus, Hieronymus ad cap 9. Amos, capitque 2. Sophoniæ Augustinus, Anastasius Sinaita, Petrus Damianus præludio 1. dati num. 51. estque hoc metaphoræ genus consanguineum Scripturarum verbis quibus solenne est per Æthiopas, eò quòd atratos supponant: illos significare Auctore Hieronymo in verba ea cap. 2. Sophoniæ, *Sed & vos Æthiopes & qui pentius in vitia sunt demersi secundum illud, quod in Hieremia legimus: Si mutabit Æthiops pellem suam*: Sed fuscitie ethnicismum in primis adumbrari, duce eodem Hieronymo, euincit noster Ribera ad cap. 9. Amos num. 18 & cap. 2 Sophoniæ, num 60. Nigram igitur & vmbrosam cùm sponsam nominant, non oris, & faciei gratiam diminuunt; sed animum perstringunt, qui fit vanorum Numinum irretitus superstitione turpi, atque indigna.

Sponsa Cantic. orum pagana.

Origen. Salian. Athan. 3. Pat. Com. Theod. Hieron. Regula: Æthiopes pro peccatoribus, & specialiter pro ethnicis in Scriptura.

Ribera.

Illa quidem admittit, verum esse, quod affirmant, sed dum suum extenuat crimen, eas ingeniosè pungit; Fateor (ait) me commune Numen, Solem, nimirum, adorasse: indecens quidem hoc, & vituperabile: sed ferendus vicunque, vestra si cum insania conferatur, meus error: quid enim coluistis? Certè vitulinum occiputatque præceptores habuistis in paucis clarissimos, quibus excelsum & immortale Numen arcana aperuerat, quotidie ante ora vestra stupendi casus, insolita ostenta, præpositis Dominatori potentissimo Ægyptiorum infandas, spurcásque Deitates: & qualia tandem idola? (Iuuenalis Satyr. 15.) 104.

——— *Crocodilon adorat*

Pars hæc, illa pauet saturam serpentibus Ibin.

Quæ hæc religionis derisio est? Nònne scurrilitati mimica magis, quàm diuinæ consonant dignitati. (Augusti. 6. de Ciuit. cap 9.) *Hæccine sunt Numina salubria vrbium, magis ridenda quem ludibria Poëtarum, & theatrorum?* Ego autem inter Pædagogos quidem multos: sed, qui omnes cæcutirent, & infaustos docerent ritus: non talpas, aut vesper iliones, non reptilia, aut vile allium adoraui: sed Phœbum suo in decore, nempe, sydus illud Astrorum ornamentum Mundi neutrum, Planetarum Regem temporum meratorem: Quòd si vobis inhonorum non est fuisse aliquando tenebras, quoniam modò translati estis

Quàm ridenda gentilium Numina. Iuuen. August.

Sponsa ad lumen conuersa.

ad lumen incomparabile, & filius non portabit iniquitatem patris sui; *Ego quoque lacertis quondam*

Theodoret.

obsita pannis (Theodoretus in illud cap. 1. Cant. *Nigra sum.*) *nunc in vestitu deaurato, regiam obtineo dignitatem; Æthiopissa quidem fui; sed oblita sum populum meum, & domum patris mei; itaque concupiuit Rex decorem meum*; Denique nigra sicut tabernacula Cedar; formosa, velut pelles Salomonis.

Ps. 67. versus singulos ad logū caudati.

105. Sed, nisi vani augures sumus, hæc sponsæ oratio Psalmum 67. tangit; ea nanque oda cùm per Deum collata ingentia beneficia in Hebræorum nationem cecinisset Vates, celebrauit altiori Musa beneficentiæ apicem, nempe, quòd idololatriæ horrendam abstersisset lepram, & denigratos super carbonem, lacte candidiores, & super ebur, atque sapphirum nitidos reddidisset; *Rex virtutum* (inquit) *dilecti, dilecti*; hoc est, Deus ille populi sui amantissimus, vt speciosam exhiberet sibi, & non habentem maculam gentem acquisitionis, ciues sectatores bonorum, *spolia diuisit*; idola, nimirum, superauit, & quicquid Ægypti superstitio labis aspersit, purgauit: quidni enim fecisset, cuius ob hoc numen: *Accelera spolia detrahere*; (Isaiæ cap 8. vers. 3.) *festina prædari*: Sed

Isaiæ 8.

iuuat percepisse, quanta extiterit hæc medela: non enim leuiter deformatos emendauit; sed amissam penitùs speciem superbissimis auxit incrementis; *Si dormiatis* (ait) *inter medios cleros, penna columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri*: Quem quidem versum cum sequenti, *Dum discernit cælestis Reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon*, putat noster Sanctius prolegom. 6 in Cantica, num. 26. eadem significare, quæ verba Canticorum, quorum inuestigationi insudamus; sed ille ad agrestia opera retulit, fuscatámque sponsam arbitratus est, dum ruris exercitationes sequitur: Nobis aliter explicasse necesse, nempe de superstitionibus gentium, quod vt persoluamus sufficienter, non pauca sunt, quo fieri possit compendio, annotanda.

Allusio ad librum Canticorū Ps. 67.
Dauid eo.
Sanchez.

Hebræi in Ægypto Gentilium superstitionis di dicêre.
Salian.
Iosuë 24.

Primùm, Hebræos, cùm apud Ægyptios commorarentur, falsorum Deorum cultu oblectatos fuisse; Probat egregiè Salianus tom. 1. anno mundi 2451. num. 3. indicat apertè illud Iosuë c. 24. num. 14 *Auferte Deos, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, & seruite Domino*: Tradunt communiter Explanatores ad initium cap. 23 Ezechielis, Hieronymum, Theodoretum, vtranque Glossam cum Nicolao, sequentes; Secundum, inter *medios cleros* idem habeti, atque inter medias sortes Augustino Ocdipode, quem innumerabiles sequuti, quoniam Græcum κλῆρος, Latinis *sors* est; Porrò vaticinia & diuinationes sortium vocabulo exprimi à bonis Scriptoribus: Liuius 5. Decadum, lib. 1. *Delphos ad maximè inclytum in terris oraculum mittere statuit, neque responsa sortium vlli alteri committere ausus*; Prudentius in Apotheosi:

Ezech. 23.
Hieron.
Theod.
Gloss.
Nicol.
August.

Liuius.

Prudent.
Vaticinia sortium vocabulo significata.

—— Ex quo hominis Deus induit artus,
Delphica damnatis tacuerunt sortibus antra,
Non tripodes cortina tegit, non spumat anhelus
Fata Sibyllinus fanaticus edita libris.

Tertium, futurarum rerum prædictiones per somnia sæpè oblatas; Cornutus, si tamen verus ad 2. Persij Satyram: *Acron* (inquit) *tradit, quod in porticu Apollinis Palatini fuerunt Danaidum effigies: & contra eas sub Diuo totidem equestres filiorum Ægysthi, ex ijs autem statuæ quædam dicebantur postulantibus per somnum dare oracula:*

Cornut.
Vaticinationes per somnia.

Immittebantur hæc ab Inferis, sed diuersis itineribus vera, quàm falsa, quoniam & ex ianuis dissimilibus, quas Latinus Poëta lib. 8. Æneid. descripserat, inquiens:

Bona & mala vaticinia diuersis ostijs emissa.
Virgil.

Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Hac falsa ad superos mittunt insomnia manes.

Notauit autem scitè Macrobius cap. 3. in lib. 1. somnij Scipionis, abiectioris materiæ, corneam, videlicet tribui portam veris somniis, quoniam cornu subfuscum, & obscurum est; Cacodæmones autem, Dij gentium, nempe, ne propter mendacia contemnerentur, inuolucris ambagibúsque vtebantur, vt cùm euenisset, alios fuisse exitus quàm pollicebatur vaticinium, non Deo tribueretur crimen, sed hominibus oraculum penetrare non valentibus; Quare Chrysippus apud Romanum Demosthenem lib. 2. de diuinitate, *flexiloqua, & obscura vocat Oracula*. Lucan. lib. 6. cantat:

Macrob.
Ethnicorum vaticinia ambigua.
Tull.
Lucan.

—Tripodes, fortésque Deorum
Sors obscura tenet.

Verùm, quòd Dæmones per somniorum præsagia mortales decipere in more haberent, fidelissimus testis Gregorius Papa affirmat lib. 8. Moralium, lib. 13. *Nisi enim somnia* (inquit) *plerunque ab occulto hoste per illusionem fierent: nequaquam Scriptura dixisset Ecclesiast. 34. Multos errare fecerunt somnia, & illusiones vanæ: vel certè in Leuitico cap. 19. non esset scriptum: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia: cuius verbis, cuius sint detestationis, ostenditur, quæ augurijs coniunguntur.* Quo loco pergit declarare, & æternum æque indubitabile Numen per somnia reuelasse Abrahamo, Iacob, Iosepho, Salomoni, aliísque: vnde Regum 1. cap. 28. vers. 6. de Saüle dictum: *Consuluitque Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas:* Quamuis autem cubationis peculiaris aliqua forma superstitiosis somniatoribus, vti Maro innuit lib. 7. Æneid.

Vera etiam prædictiones in somnijs.
Greg. Papa.
1. Reg. 28.

—— Huc dona Sacerdos
Contulit, & cæsarum ouium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis, somnósque petiuit.

Virgil.

At quouis modo sopore vincente, id est, siue extra stratum, aut in thalamo loquebatur cum suis verum Numen; Iobi autem liber lecti sæpiùs meminit, quoniam ad quiescendum, thorum conscendere visus est cap. 7. vers. 13. *Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in strato meo, terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties*: Cap. 33. vers. 15. *Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo.* Sed de sacrorum arcanis somniorum scite desiderans, adeat Iacobum Boulduc lib. 3 Ecclesiæ ante legem, cap. 13. & 14. & ex nostris Pererium lib. 2. in Danielem, disputatione de somniis; Castrium tractatu Isagogico de Vaticiniis ante minorum Prophetarum explanationem, lib. 2. cap. 10. Antonium Fernandez prælud. 7. in veteris Instrumenti visiones Theophilum Raynaudum Theologiæ naturalis dist. 4. n. 44. Ludouicum Vellugam de vita duorum præludio 1. cap. 10. & 11.

Iob 7. & 33.
Boulduc.
Pereira.
Castro.
Fernand.

Ergo his statutis: Dauidica verba respicere affirmauerimus eam, quæ per somnia est, diuinationem; aut potiùs dixerimus idololatriæ speciem vnam pro multis, seu etiam vniuersis poni, vt sensus euadat: Quamuis in medio clerorum 106.

(ita

Iansen.

Regula: Mediam pro eo quod summum est adsumptum, & quod profundissimum

Prouerb.20.

Caiet.

(ita construit Iansenius) accumbatis, hoc est, in summam idololatriam excesseritis, medio nanque id significatur, velot mediis tenebris tenebrarum profundissima, vt Prouerb cap 20. v.20. *Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris*, Signauter *medias*, dixit, quo innueret, Auctore Caietano, quod obscurissimum est, & lucis fulgoribus maximè indigens; ex hac igitur tam enormi scelerum voragine, & spurcitie turpissima etiam ad tantam nitelam, vt si vestita cum pulchritudine, & elegantia certare audeant columbarum speciosissimæ, illæ scilicet tam niueæ, quæ argenti splendorem æmulentur, quibus ad maiorem gratiam demorientis auri ad dorsi meras fulgetta aut vincantur aut quidem superiores non euadant; At hæ quæ fuerint columbæ, quoniam pro dignitate tractauit Gueuara ad c. 1. Habacuc, n.154 dicere supersedeo; sed his non fieri satis proposito à nobis institutum decertabit curiosus Lector: Nam, cùm sponsam à nigredine ad candorem translitam asseramus, oportebat attulisse quidpiam extrema hæc complectens; præfatis autem quamuis columbarum appareat argentum, sed aliud quod fuscum esset, atque vmbrosum non produximus; verùm ad hæc etiam accingamur.

Gueuara.

107. Suppono igitur id, quod in huius explanatione Psalmi aduertit Iansenius, Gueuara loco nuperrimè indicato, Boulduc vbi suprà ad calcem numeri 103. petendum horum verborum sensum ex simillimis aliis Genes. c.49. v.14 *Issachar asinus fortis, accubans inter terminos*, Græca tenent, *ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων*, hoc est, *in medio clerorum*; cuius versionis septuaginta Virorum meminit Hieronymus in Hebraicis traditionibus; significant autem huiusmodi limites, & termini cancellos eos, quibus agri, possessionésque diuiduntur; Porrò monuisse conuenit, maleficas incantationibus suis eligere hortos, agrorúmque loca munita, quæ terminis circunscribuntur; quoniam autem manes Pythonissæ consulere, cùm in has se conferunt partes, consueuerunt, funesta, atque atrata sunt vniuersa, & victima, & coniurantis amictus, & apparatus reliquus: audiamus parumper hortorum tutelare Numen Priapum apud Horatium lib. 1. Sermonum, Satyra 8. quibus coloribus sagas depingat dolens, quod vellet nollet pomœrium ingressæ fuissent:

Gen.49.

Hieron.

Venefica in hortis incantationes exercens.

Horat.

Incantantiū habitus funestus. & atrox.

Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam, pedibus nudis, passóque capillo,
Cum Sagana maiore vlulantem (pallor vtrasque
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cæperunt, cruor in fossam confusus; vt inde
Manes elicerent animas responsa daturas.

Sed quoniam à Seneca, quod est nigredinis, dum euocantur ab imo spiritus, proponitur, non omittam illius versus ex Oedipu proferre:

Seneca.

Tunc fossa tellus, & super raptis rogis
Iaciuntur ignes, ipse funesto integit
Vates amictu corpus, & frontem quatit
Lugubris imos palla perfundit pedes,
Mortifera canam taxus adstringit comam.
Nigro bidentes vellere, atque atræ boues
Retro trahuntur, flamma prædatur dapes,
Viuúmque trepidat igne ferali pecus,
Vocat inde manes:

Magia idololatria seminarium.

Pereira.

Magicis autem artibus excelluisse Ægyptios, atque fuisse pessimum inuentum idololatriæ seminarium, ostendit Pererius disp. 2. in c.7. Exodi; Ab his itaque nigredinis sumere exempla operosum non esset, quippe Hebræi Ægyptiorum imitati mores, in quos relapsi Saule regnante Reg. 1. c.28. cùm euocare vellent ab Infern animas, accubabant inter terminos, id est, intra hortorum septa, ibique & victima, & Sacerdos, totáque inuocationis præparatio mœsta erant, vtpote Tartaro, & æternæ nocti dicata omnia.

108. Sed, quoniam etiam celebris est illa huius sententiæ translatio, quæ cacabos, ollásque culinarias fuligine, & atrore tinctas meditatur; huius quoque in fauorem versionis laboremus; fortasse autem allusin est ad infandum sacrificij genus, quo mortales in extremam prolapsi amentiam, charissima pignora, filios, gnatásque Dæmoni immolabant, & Israëlitæ Molochi simulacro; Non potero, quantumcunque stomachetur breuitatem amans Lector, quin Lactantij transcribam verba lib. 1. diuinarum Institutionum, cap. 21 *Tam barbaros*, (inquit,) *tam immanes fuisse homines, vt parricidium suum, id est, tetrum atque execrabile humano generi facinus, sacrificium vocarent: cùm teneras, atque innocentes animas, quæ maximè est ætas parentibus dulcior, sine vllo respectu pietatis extinguerent, immanitatémque omnium bestiarum, quæ tamen fœtus suos amant, feritate superarent: O dementiam insanabilem! quid illis isti Dij amplius facere possent, si essent iratissimi, quàm faciunt propitij? cum suos cultores parricidijs inquinant, orbitatibus mactant, humanis sensibus spoliant.* Qua de re scribit noster Acosta lib. 5. Historiarum noui Orbis, cap. 22. occiduæ habitatores Indiæ tam detestandam auersatos Dæmonum tyrannidem, priusquàm Euangelij affulsisset lux consilia iniisse, si quo pacto mitiora inuenissent Numina, quæ adorarent; Forsan, & proptereà Moysi vera apparuit Diuinitas flammam repræsentans Exodi cap. 3. vt cùm ne spinas quidem læsisset, mitissimi Numinis suauissimis delectati imperiis Israëlitæ facilè valedixissent tam atroci idolorum Deo, qui auulsos à matrum vberibus dulcissimam voraret infantiam; sed Iudæus supra Barbarorum immanissimos efferus, supra Indos stolidus, cùm eam nactus fuisset diuinitatem, *quæ circunduxit eum, & docuit* (Deuteronom. cap. 32. vers. 10.) *& custodiuit quasi pupillam oculi sui, expandit alas sicut aquila, & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis*, maluit tamen Molocho infantes teneros cremare, durus ad pusionis lacrymulas, ad iniecta collo brachiola, ad imperfectas balbutientis, sed quas genitor, si pietas vlla, facilè intellexisset, preces: ergo inter cacabos, & culinarij armamentarij præclarissima instrumenta scelus peragebatur Thyesthæa atrocius mensa; Describit ad longum noster Castro ad Hieremiæ cap. 44. Pineda lib. 7. de Salomone, cap 11. num. 3. vbi perhibet, Sacerdotes infamis statuæ *Chomerim* vocatos, aut à nigris vestibus, vel quod certius fuerit, à fumo, à combustarum vapore carnium, à chytropodum, caldariorúmque attritu; ab his igitur impurissimis hostiis, quæ & mentem, mentúmque pariter fuliginant translatos fuisse Hebræos gloriatur Psalmographus ad veræ religionis tam puros ritus, támque mites, columbarum vt & nitelam, & mansuetudinem æquent.

Dæmonum immanitas cogentiū homines, filios sacrificare.

Lactant.

Indi occidui Dæmonum sæuitiam auersati.

Acosta.

Cur rubo apparuerit Deus, Exod. cap. 3.

Deuter. 32.

Castro.

Pineda.

109. Verùm, quo id fuerit modo perpetratum, sequenti hemistichio declarat, *Dum discernit cœlestis Reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon*; nempe, Sacerdotium instituit, & discreuit sibi

Leuitas,

Num. 3. *Regula: Sacerdos pro Principe ponitur.* 2. Reg. 8. Sanchez. Pereira. Salian. Septuag. *Selmon mons opacus.* *Cedareni fusci.* Riccard.

Leuitas, quos à multitudine separauit; *Statues Leuitas in conspectu Aaron* (Numer. c. 3.) *& consecrabis oblatos Domino, ac separabis de medio filiorum Israel, vt sint mei;* Hi Reges sunt, quos cœlestis Rex segregat; neque enim Regis titulus à sacerdotio alienus; nempe Regum 2. c. 8. percipimus v. 18. filios Dauid Sacerdotes esse cùm Principes solùm essent, eo quemadmodum loco benè aduertit noster Sanchez, Pereira disput. 12. in c. 2. Exodi, n. 65. Salianus tom. 2. anno mundi 2504. n. 9. erant quippe de tribu Iuda, quæ tamen lineam sacerdotalem non dabat, sed Leuitica; quare Septuaginta αὐλάρχας vocarunt, id est, Principes aulæ, eò quòd sacerdotalis auctoritas Palatinæ comparabilis sit; hoc autem dum præstaret, contigit, vt quorum nigredo, atrórque Selmonis obscurissimi montis vincebat tenebras, horum candor niues excederet: Iam vt sponsæ applicemus; demus quidem Cedarenos nigros fuisse; sic enim velit Vincentius Riccardus ad húc, de quo tractamus versum: *Nigra sum,* &c. atque ob hanc causam, quo præteritam repræsentet fuscitiem, à Cedarenis exempla desumere sponsam, fuerit illa sortilega, fuerit præstigiatrix, denique & ex Molochi infando satellitio, quid, nónne eodem quódam volutabro demersus Hebræorum populus? Sed exsurrexit beneficio clementissimi Numinis, euasitque lucidus quale argentum, quale nix; ex desormi tam decoram vertit, cuius inæstimabilis pulchritudo Salomonis exsoperet tentoria, pelles illas, quibus ad perfectam ambitionem nihil defuisset; sibi igitur iniuriæ sint, suáque condemnent, necesse est, sponsam si despicere pergant.

Gehenna vnde dicta. Iansen. Maldonat. Aluarez. Iosuë 18. *Gehennon vallis amœna.* Hieron. Hierem. 19. Castro. Pineda.

Sed quoniam Molocho qui initiati essent, 110 quàm subtristis & fuliginosa esset plebs, ostendimus, placet monuisse ab huius ignibus *gehennæ* nomen desumptum: obseruarunt id Iansenius Concordiæ cap. 40. ad illud: *Ego autem dico,* &c. Maldonatus ad Matthæi cap. 5. vers. 22. Gabriel Aluarez ad Isaiæ c. 30 vers. 33. Dicebatur autem Gehennon, id est, vallis Ennon, Iosuë 18. vers. 16. *Descenditque in Gehennon,* (id est, *vallem Ennon*) *iuxta latus Iebusæi ad Austrum:* Locum ipsum quidem amœnum satis fuisse, vtpote quem ex Siloë fontibus deriuati latices irrigarent, scribit Hieronymus ad cap. 7 Hieremiæ, vers. 31 *Ædificauerunt excelsa Topheth,* &c. prope Hierosolymam extitisse eiusdem Hieremiæ verba illa c. 19. vers. 2. denotans: *Egredere ad vallem filij Ennon, quæ est iuxta introitum portæ fictilis; in suburbanis, nempe Hierusalem,* vt idem asserit Doctor Topheth describens in locis Hebraicis; Puerò hîc immolatos ab Israëlitis pueros simulacro Moloch constat apertè ex nominato Hieremiæ c. 7. atque ex Regum quarto volumine, cap. 23. consentiunt autem præfati Auctores, & dati n. 106. Castrius, atque Pineda tympana pulsata dum cremarentur pusiones, ne audito infantium vlulatu parentum commouerentur viscera, & ab hoc nomen loco Topheth, quoniam tympanum Hebraïcè, *Toph* תף, nominatur; ego tria coniungo; Primum, Sacerdotum pullos, atque funestos amictus, squalida membra, faciem à vaporibus, & fumo turpiter denigratam; Secundum, tympanorum inconditum sonum, quem verosimile est matrum à clamoribus auctum; vix enim credibile est, miserabiles non dedisse voces; at quàm feralis musica? Tertium, ignem hunc inextinctum fuisse, & qui perpetuò ardeter; hæc autem tria quis non facilè contempletur ad viuum exprimere Tartaream confusionem, Chaósque illud immane, & formidandum? Atque de primis duobus conspirant nobiscum, quos citauimus Patroni: perennium verò ignium illi quidem non meminêre, nos autem coniectura ducimur: eò quòd Vestæ Numen in hunc finem commenti sint, quibus Deos mentiri libuit; Sanè ab ipsis idololatriæ primordiis statim cæptus à Persis & Chaldæis venerari ignis, qui perpetuis asseruatur excubiis, vt tradit Clemens Romanus 4. recognit. Socrates lib. 7. c. 8. transiit ad Ægyptios superstitio, qui hoc ritu Isidem, Vestam nimirum seu Tellurem auctore Macrobio lib. 1. Satur. cap. 20. & Seruio ad 8 Æneid. ab his deriuata ad Phœnicios & Hebræos, deinceps ad Græcos & Romanos tractat eruditè Fortunatus Scacchus sacror. Eelochrysm. Myroth. 1. cap. 8. & 9. Cùm igitur tot nationum portenta Hebræi adorauerint, verisimile, neque hanc ab illis prætermissam superstitionem, & mandatum de loco perenni Leuit. c. 6. vers. 12. Vitiasse paganismo: nam, si ignes peculiari non coluissent ritu, quid opus fuisset illa traducendi per flammas cæremonia, qua vsus Achaz Reg. lib 4. cap. 16. v. 3. qui fuisse dicitur gentium vsus: idèmque cap. 21. vers. 6. de Manasse; sufficiebat vtcunque immolasse, si victima solùm requirebatur: Sed illud suspicionem potissimùm generat, quòd Vesta cum tympano efformetur, quod manu teneat, vt tradidêre Augustinus lib. 7 de ciuit. c 24. Rhodigin. lib. 15 c. 14. cui affine est, quòd Isis, quam Vestam meritò censeri diximus, cum sistro depingatur. Pseudocornutus ad illud Satyræ 5. Persij, *cum sistro lusca Sacerdos & Sistrum* (ait) *Sacerdotes Isidis portant; lusca autem ideò, quod nobiles deformes cum maritos non inuenerint ad ministeria Deorum se conferant; forma eius oualis, & manubriata:* Dextra gestari à Dea asserit Seruius ad 8. Æneid. ac quanquam lætitiæ deseruierit, quemadmodum & tympanum, Reg. 2. c. 6. v 4. *Dauid autem, & omnis Israel ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, & cytharis, & lyris, & tympanis, & sistris & cymbalis:* Luctui tamen accommodat Lucani libro octauo carmen:

Semideósque canes, & sistra iubentia luctus;

Ergo Vestæ, aut tympanum, aut sistrum, quod & ipsa, & eius portant Sacerdotes, illud fuerit, quod crepitat, atque personat, dum pueri per flammas traducuntur; Denique & in huius rei confirmationem profecerit vallem Topheth sitam esse prope fictilem vrbis Hierosolymitanæ portam, vt dicebamus huius initio Numeri ex cap. 19. Hieremiæ nempe, vbi testacea efformarentur vasa, vt ait Lyrensis; nanque mentem fuisse ignem illum, quem aliquando extingui piaculum erat eiusmodi figulinis asseruari lagunculis indicant verba illa Valerij lib 4. cap. 4 num. 13. *Nanque per Romuli casam, pérque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos vestæ focos fictilibus etiamnum vasis contentos iuro, nullas diuitias talium virorum paupertati posse præferri,* Erat igitur iuxta Vestæ fanum officina figulorum, vt in procinctu, & ad manum haberent id vasorum genus, quo solùm asseruari focos Deæ licitum erat; Atque in hunc Valerij locum cùm incidissem, legerémque apud Liuium Decad. 1. lib. 5. huius ignis vigili conseruatione Reipublicæ quasi sitam esse salutem: *Quid de æternis Vestæ ignibus, signóque, quod imperij pignus, custodia eius templi*

4 Reg. 16. *Vesta, quo & Isis & Tellus, effigiata cum tympano.* Cornut. Persius. *Sistrum & flatus, & lætitiæ instrumentum.* Seru. 2. Reg. 6. Lucan. *Ignis perennis figulinis vasis seruatus.* Lyr. Val. Max. *Ignis perennis alimentu sita Reip. salus.* Liuius. Dion. Hal.

templi tenetur? Ac quacunque de causa ignem extingui contigisset, id formidolosissimum Romanis fuisse, vtpote ciuitati ruinam certam portendens; Auctor est Halicarnassæus Dionysius lib. 2. Antiquit. Romanarum. qui & grauissima supplicia virgini inflicta asserit, cuius id incuria euenisset; Putabam sanè Pauli sententiam Corinth. 2. cap. 4. vers. 7 proculdubio ad hæc alludere; nam, cùm de luce sermonem instituisset, quam Christus nostris in cordibus accendent; *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus*, (inquit,) vt hinc moneamur, quàm diligentes nos esse oporteat, quando frangi lucis inclusorium facillimum sit, quo omne incolumitatis nostræ præsidium gestamus; ac sanè thesauri etiam nomine ignes Tertullianus affecit lib. de Pœnit. ad finem; *Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus, cùm fumariola quædam eius, tales flammarum ictus suscitent, vt proximæ vrbes, aut iam nullæ extent, aut idem sibi de die sperent?* Vt hoc posito nihil ad cumulatam Pauli intelligentiam deesse videatur.

Pauli Hemistichium ex cap. 4. 2. Corinth. peculiariter declaratum.

Tertull.

111. Sed prosequamur sponsæ superstitionem, & exploremus, an, cùm Solem sub ea forma coluerit, qua se æthere ostendit fulgentem, & aurificomum, etiam sub diuersa imagine venerata sit? Arbitror ergo, etsi versus, qui hactenus à nobis discussos immediatè sequuntur, nimirum, *Filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui*; probabiliter explanentur de fratrum acerba inhumanitate, qui, cùm ipsi viri essent proindéque aptiores vineam defendere, coëgerint sororculam, quam domi latuisse & formæ & pudicitiæ vtilius foret, vigilem agere; attamen his Priapeia sacra innui; Priapum nanque hortorum, agrorúmque Deum fuisse nouerint elementarij Grammatici; Horatij Satyra 8. ex primo libro Sermonum:

Canticorum versus ex c. 1 Illustratus.

——— Deus inde ego furum, auiúmque
Maxima formido; nam fures dextra coercet?
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetátque nouis considere in hortis.

Priapus hortorum custos. Horat.

Hunc autem Beelphegorem esse demonstrauimus superiùs num. 95. cuius Sacerdotissas fuisse virgines, aut cuiuscunque generis feminas cap. 25. libri Numerorum, indicare visum, quando ab his pertractos Israëlitas docet, vt de sacrificatis Priapo escis comederent, deinceps & colerent; Verùm clarissimè prodit Reg. 3. liber, cap. 15. vers. 13. dum memorat, Asam Regem Maacham matrem suam amouisse, ne esset Princeps in sacris Priapi, & in luco eius, quem consecrauerat; *subuertitque specum eius, & confregit simulacrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron.* Atque Adonidis, quem Priapi genitorem, & hortorum nemorúmque Præsidem depingit Natalis Mythologiæ lib. 5. cap. 16. planctum, quem mulieres fecissent, nouimus ex Ezechiele cap 8. vers. 14. hunc autem luctum Phœnicios primùm inuenisse, assertor est Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 21. & de eo quantùm sufficit, nostri Sanchez, atque Cornelius, Pradus in Commentario; Cùm igitur iuxta Sareptam (quæ inter Sidonem, & Tyrum posita est ciuitas) luci conspicerentur, quin & iuxtà sylua, à qua nomen vrbi datum, vult Adrichomius in Aser num 71. Vineæ quoque essent laudatissimæ: Fulgentius nanque lib 2. Mytholog. Sareptanum vinum esse affirmat, *cuius tanta virtus sit, quo vix quilibet ebriosus sextarium toto mense bibat*, Corippus quoque Africanus lib. 3. dum generosa recenset vina, Tyrum, & Sareptam commendat, inquiens:

Priapi Sacerdotissa femina. Num. 25.

3. Reg. 15.

Nat. Com. *Adonidis planctus.* Ezech. 8.

Macrob. Sanch. Cornel. Prad.

Adrichom. Fulgent.

——— Dulcia Bacchi
Munera quæ Sarepta ferax, quæ Gaza crearat,
Ascalon, & lætis dederat quæ Græca colonis,
Quæve antiqua Tyros, quæ fertilis Africa mittit.

Corrip. *Tyrus, & Sarepta vinum ferunt generosum.*

Euehit & à Bacchi liquoribus Adrichomius memorato loco, Magallanius in cap. 19. Iosuë, sect. 4. annotatione vnica, His itaque in vineis, atque nemoribus sponsa sacrorum, quæ Priapæia dicebantur, Præses constituta; hoc enim aliquando significat custodis nomen, vt cùm Genes. cap. 2. vers. 15. dicitur Protoplastus positus fuisse in loco voluptatis, *vt custodiret eum*, id est, dominaretur in illo, capútque, & Antistes esset; quæ dum imprudens virgo peragit, *vineam suam*, id est, mentem, animúmque non custodiuit; solet enim Scriptura vno, eodémque vocabulo, & in propria, atque etiam allegorica significatione, antequàm absoluat periodum, vti, quale illud Ioan. cap. 4. *Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum.* Lymphæ hic propriè considerantur, Sed in sequentibus per metaphoram, nempè. *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Vide hypotyposeon Martini lib. 5. cap 7.5. *Solent verba*, &c. Riberam in cap. 4. Michææ, num 28, & in Zachariæ cap. 2. num. 16. ita hic vineæ clausulæ initio propriè significant, sub finem ex translatione pro sponsæ anima, pro qua illa segniter vigilauerat; non enim debuerat fratribus auscultasse; attenuat tamen crimen, quòd non femina aduersùs feminam, sed vir, non vnus, sed plures, non exteri, sed coniunctissimi, fratres, videlicet, pugnauerint, atque non nisi per vim, & concertationem Priapi mysteriis operata sit; Quid faceret; Genitor, quem ex Hebræorum semine fuisse diximus num. 84 & qui veram docere possit religionem, obliuioni commisit gnatam: mansit sub potestate matris Phœniciæ, quæ idola semper impensè colunt; fratres, qui non ex eodem sati genitore, sed ex viro idololatra, tacti superstitionum zelo, cùm timerent, ne pater abripere vellet, postquàm creuisset, & Mosaicis imbueret dogmatis, properarunt inficere sectarum suarum venenis, neque discipulam esse contenti, fecerunt, vt Magistra euaderet pessimarum disciplinarum, atque cùm prope Sareptam habitarent, voluerunt, vt non longè ab vrbe sua scholam Priapi soror regeret; In vineis igitur custodem posuerant eam filij matris eius.

Magallan.

Genes. 2. *Sponsa Canticorum in sacris Priapi Antistes.*

Regula: Custodire, idem quod dominari.

Regula: Scriptura ante periodi absolutionē, & propria, & metaphorica eodem vtitur vocabulo

Cantapt. Ribera. Ioan 4.

Sed aduersùs hoc ratiocinium quod diuinationem esse tantùm volumus, & quia futura sit vtilis ad repræsentandam Ecclesiam ex gentibus, antequam Christo desponderetur, subiecti non debuerit duo facere videntur. Primum quoniam, cùm turpissimum esset Priapi simulacrum, oportet, existimemus, non nimiùm castas fuisse, tale, quæ Numen coluissent, feminas; nam propter obscœni magnitudinem adorasse Auctor est Hieronymus ad illud Oseæ cap. 4. *Super capita montium*, &c. Quin & meretrices, scortáque fuisse Propheta eodem loco memorat *Quoniam* (ait) *ipsi cum meretricibus conuersabantur, & cum effeminatis sacrificabant.* vt præter Hieronymum, ex Cyrillo, & Theophylacto exponit Ribera num. 26. Regum, c. 23. abundè confirmat, vti quibusdam visum existimātibus lupanaria fuisse domunculas luci, quas mulieres texebant, de quibus versu. 7. Ergo prostibulum faciamus sponsam necesse est, 112.

si

Priapi sacra turpissima.

Hieron. Oseæ 4.

Cyrill. Theophil. Ribera.

sit Priapi cultricem extitisse concedamus; hanccine autem publicis libidinibus fœdatam duxerit Princeps Israëlita, quem toties statuimus ob modestiam, grauitatem, pudicitiam, virginem alienigenam patriis anteposuisse puellis? Secundus nodus à verbis Canticorum; nam custodem, vineariúmque Præsidem factam illam significant; vineæ autem non ad Priapi curam, sed ad Liberum Patrem spectant; quare apud eum & vitis, & cantharus, quidquidve ebrietatem iuuat; hæc insignia Numinis, his à Deorum turba discriminatur notis; Rectè delineauit Sidonius Apollinaris Carmine quinto,

Bacchus vinearum Præses.

Sidon. Apol.

——— Sagittiferas Euan populatus Erythras
Vite capistratas cogebat ad essedа tygres
Cantharus, & thyrsus dextra, lænaque feruntur.

Non itaque Priapum, sed Bacchum venerabatur puella; Sed neque cùm eius sacra etiam scortis ipsis, & prostitutis indigna extiterint, vt loquitur grauissimè August. lib. 7. de Ciuitate, cap. 21.

August.

113. Ad priorem inter duas has obiectiones respondemus, veræ, sempiternæque Deitatis speciali permissione factum, quò mortales, quale esset idololatriæ monstrum, facilè discerent, vt hominum sapientissimi (eorum dico, qui naturæ, rationísque ducatu agebantur solius absque fidei splendoribus) in ea prolapsi sint absurda, quæ stuporem maximum considerantibus pariant; quid enim populo Romano maius, siue belli, siue pacis artes consideremus? quid eius sapientia, quid consilio, quid grauitate præstantius? Et tamen hæc illa tanta Respublica Lupercalia approbauit, quorum tempore festorum, *Nobiles iuuenes frequentes* (inquit in Caio Cæsare Plutarchus,) *& Magistratus nudi per vrbem discurrunt, hirsutis scuticis obuios per ludum, & iocum cædentes; multa quoque Principes feminæ ex composito se offerunt illis, ac manus ferientibus, sicut in ludo litterario efferunt; credúntque id ad facile puerperium pregnantibus, & infœcundis proficere ad conceptum*; Quæ possit hanc amentiam vincere insania, cùm non scurræ, sed Consules, & Senatores turpissimo ludibrio fuerint? Meritò irrisit amplissimam Patriciorum ordinis auctoritatem Aurelius Prudentius in Romano Martyre:

Ex Paganis etiam sapientissimi in quantam prolapsi amentiam.

Plutarch. Lupercaliorū festa indecora.

Prudent.

Quid illa turpis pompa? nempe, ignobiles
Vos esse monstrat, cùm Luperci curritis;
Quem seruulorum non rear vilissimum,
Nudus plateas si per omnes cursitans,
Pulset puellas verbere ictas ludicro?

Iam verò cum Ægyptiorum encyclopedica cognitione quæ possit certare gens, aut natio? à quibus manauit quidquid doctissimæ tulêre Athenæ, vniuersáque Græcia, vt ostendunt Pererius disputatione 7. & 8. in cap. 2. Exodi, Salianus tom. 2. anno mundi 2470. num. 23. Tuffus in Prologum Ecclesiastici, ad illud, *Perueni in Ægyptum*, &c. Hæ illæ scientiæ, quibus imbutum Moysem deprædicat Martyrum Princeps Actorum cap. 7. hæ illæ, quibuscum Salomonis comparatur insignis notitia Regum 3. cap. 4 vers. 30. & tamen, Deum immortalem! qualia portenta tam sapiens protulit Schola, quæ coleret? Audiamus ex eodem Prudentio libro secundo contra Symmachum:

Ægyptus doctissima.

Pererius. Salian. Tuffus.

Act. 7.

3. Reg. 4.

Prudent.

Ægyptus quam vilia Numina coleret?

Illa Niliacis venerantur holuscula in hortis,
Porrum, & cæpe Deos imponere nubibus ausi,
Alliaque, & Serapin cœli super astra locare.

Sed & septima Synodus Actione 6. §. *Palam dicendum est*, &c. *Nouerunt historicorum librorum peritissimi*, (inquit,) *quia Ægyptij olim boues colebant, & alia quadrupedia, & volatilia diuersa, & muscas, & crabronum habitacula, & viliora istis animantia*; *Colebant igitur* (ait Lactantius lib. 1. Institutionum, cap. 20) *thure, ac summis digitis, quæ sensibus intimis horrere debuerunt; qui error omnis ex illius principalis, ac summi boni ignoratione descendit*; Verè euenit, quod Paulus memorat ad Romanos cap. 1. vers. 21. *Quia, cùm cognouerunt Deum, & non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se sapientes esse, stulti facti sunt*; Quid enim tam stolidum, ac quod à nobis commemoratum est? Verùm, quemadmodum etsi absurdi plenissimum videbatur, aut Ægyptiorum Academicos allium colere, aut Romanorum grauissimum Magistratum per compita nudum, intectúmque ferri; non tamen ob hoc statuemus, aut non doctos, vel non prudentes fuisse, quippe exceptis huiuscemodi actis, cætera & scientiam, & prudentiam ostendebant; sic, quamuis sponsæ à turpibus alienissimum animum maculare videatur Antistitem fuisse impurissimorum sacrorum, nihilominùs & hæc facere poterat, & esse tamen pudica; temporum enim vitium erat, vt fœdissimis institutis etiam castissimæ matronæ subseruirent; non enim meretrices solæ intererant Priapæis, sed illæ quoque, quibus omni honestate nihil erat antiquius; Sed operæpretium est Augustini verba percepisse, ex 7. de Ciuitate cap. 21. *In oppido autem Lauinio vnus Libero totus mensis tribuebatur, cuius diebus omnes verbis flagitiosissimis vtebantur; cui matremfamiliâs honestissimam palàm coronam necesse erat imponere. Sic, videlicet, Liber Deus placandus fuerat pro euentibus seminum, vt matrona hæc facere cogeretur in publico quod nec meretrici, si matronæ spectarent, permitti debuit in theatro*; Sic Augustinus; Nec dedimus locum syncerum atque integrum, quoniam eius quædam satius est apud Augustinum, quàm apud nos legisse, quòd tanti Doctoris auctoritas in omnia sufficiens sit. Quibus æmula scribit lib. 6. cap. 9. Quando igitur matronarum gemmæ, quibus ætas sufficiens, consilium, probitas, cogebantur morem gerere sacris, ac belluino cœtu dignis; quid mirum fecisse id ipsum teneram virginem, præsertim cùm qui reuocare debuerant fratres, potissimùm impulerint?

VII. Syn.

Lactant.

August.

114. Verùm obiectionis secunda pars confundi à nobis Bacchi, atque Priapi Numina asserit; Sed rectè fecimus, nam ex Augustino recentissimè citato palàm deriuatur iisdem cæremoniis vtrunque à priscis veneratum; Legant Firmianum lib. 1. diuinarum Institutionum, cap. 21. Natalem Comitem Mythologum lib. 5. cap. 15. Accedit, Deum Chamos, quem plerique Bacchum autumant, eò quòd deriuari putent à Græco, κῶμος, significante comessationem, compotationémque, Hieronymus manifestè Priapum esse affirmet ad illud Isaïæ cap. 25. *Et dicent in illa die*; Neque iniuria; nam per ebrietatem, & conuiuia illecti Hebræi Numerorum cap. 25. hunc adorauerunt Deum; Sed Chamos, inquis, Liberum repræsentans, à radice *Camas* כמש, dimanat, quod *occultum, & latitans* denotat; quoniam Bromij sacra noctu, & per tenebras fierent; at verò Priapum suprà num. 91. *Deum apertionis*, nominati asseruimus,

Bacchus, & Priapus iidem met Dij.

August. Lactant. Nat. comes. Hieron.

Num. 25.

Bacchus abſque veſtibus quare pictus? Roſin. ruimus, eò quòd reuelatus, intectúſque pingatur; Sed dicimus & Bacchum etiam ſine veſtibus præmonſtrari, neque abſque arcano, cùm vinum ſecretiſſima manifeſtet, vti aduertit Roſinus lib. 2. Antiquitatum, capite 11. Quemadmodum verò quædam Liberi ſacra cum tenebris, & quaſi clanculùm fiebant; ſic & Priapum veneratores illius in ſpecubus adorabant; Quare Regum 3. cap. 15. verſ. 13. Aſa ſpecum, antrúmque illius ſubuertiſſe narrauit, *3. Reg. 15.* Regúmque 4. cap. 23. Ioſias domunculas, *4. Reg. 23.* quibus ſcortationes ſuas mulierculæ abſque teſtibus exercebant, deſtruxit; Fortaſſe etiam hæ latebroſæ abominationes, de quibus Ezechielis cap. 8. verſ. 12. *Et dixit ad me: Certè vides, fili hominis, quæ Seniores domus Iſraël faciunt in tenebris, vnuſquiſque in abſcondito cubiculi ſui*; *Ezech. 8.* Denique, ſiue Priapum, ſiue Bacchum coluiſſe ſponſa dicatur, parùm refert; Solem quippe ſub ea colebat figura.

115. *Phœnices Bacchum, & Priapum venerati.* Sed neſcimus, inquies, an Phœnicij eiuſmodi habuerint, quæ colerent, Numina, Bacchum, videlicet, aut Priapum; Reſpondeo, demonſtraſſe me ſuperiùs numero 89. Phœnices cum Ægyptiis Deorum potiſſimos inuentores extitiſſe, à quibus ad Græcos, aliáſque nationes tot Numinum plauſtra deriuata ſunt; Veroſimile igitur eſt, coluiſſe ipſos ea, quæ alias gentes, vt adorarent, docuiſſent: cùm autem nemo dubitet inter multarum nationum tutelares Deos numeratos eſſe Bacchum, atque Priapum, par eſt exiſtimaſſe Phœnicios etiam thura eis obtuliſſe; Accedit, oſtendiſſe nos Sarepranum vinum inter laudatiſſima recenſeri: monſtrauimus numero 104. atque ibi productus Fulgentius Sareptanæ, Meroëticæque vitis lacryma primùm inebriatos mortales aſſerit; Sareptam autem intra Phœniciam eſſe, eodem probauimus loco; Adonidem verò fuiſſe Priapi genitorem, ſtabiliuimus ibidem, & eius ſacris dedit am Phœniciam; probabile eſt autem patrem cùm adorauerint, filium quoque honore proſequutos fuiſſe; Demum, neque obſiſtit Regum 3. cap. 11. verſ. 7. Chamos appellari *3. Reg. 11.* Moabitarum Patronum: hoc enim (vt eo nomine Priapum, Bacchúmve intelligamus) tantùm ſuadet, ſpeciali quodam titulo, aut exquiſita, multáque pompa adoraſſe Numen Moabitas; non tamen inde legitimè inferas alibi, neque altaria, nec ſtatuam Chamo erectam; nam Iſis Ægyptiorum notiſſima fuit Dea; & tamen eam *Iſis Ægyptiorum Dea.* Romani etiam venerati ſunt, vt modulatur Lucanus lib. 8. *Lucan.*

Nos in templa tuam Romana recepimus Iſim,
Semidéóſque canes.

Quemadmodum & eodem Regum loco Moloc Ammonitarum fuiſſe idolum declaratur; cui etiam Moabitas ſacrificaſſe Ribera demonſtrat in cap. 5. Hamos, num. 71. Sic igitur & *Ribera.* Chamos Moab præcipua quadam religione colebat, Phœnicij etiam adorabant, etſi minori cum pompa atque gloria; quoniam apud eos principem inter tutelares Deos ſedem non obtinebat.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

SVBSECTIO V.

Quo Nubentium vitæ articulo celebratæ nuptiæ? pubertatis anni connubijs ſignati, & quinam in viro, fœminâque? ſponſus nouæ nuptæ quaſi Pater effectus quamobrem? Ruth, Prouerbiorum, Eccleſiaſtici, Ezechielis, Ioëlis ſenſus patefactus; puberis ætatis quænam argumenta? Pauli declarata ſententia; quo tempore filij robuſtiores generentur? Canticorum verſus ex c. 8. intellectio.

HAnc vt definiamus expeditè controuerſiam, 116. adnoto primùm, pubertatis ætati finem in *Pubertatis in viro, in fœmina, quinam anni?* virginibus in plurimum duodecimo circunſcribi anno: in maſculis quarto, & decimo, Sic Philoſophorum Princeps Ariſtoteles lib. 7. de hiſtoria *Ariſtot.* animalium, cap. 1. Medicinæ oracula Hippocrates, tertio Aphoriſmorum: Galenus Commentario 27. in eum locum: idémque ſexto de tuenda *Hippocr. Galen.* valetudine, quos ſequuti ex ſchola Æſculapiana Franciſcus Valeſius controuerſiarum Medicarum *Valeſius.* lib. 1. cap. 8 Petrus de Vega in 2. lib. Prognoſticorum Hippocratis. Prognoſtico 33. Petrus Garcia in *Vega. Garcia.* ſent. 1. Auicennæ, lib 1. doctrin. 3. cap. 4. diſp. 16. c. 3. Ioannes autem Fernelius de Temperamentis, lib. 3. c. 10. Iacobus quoque Holerius Com- *Fernel. Holerius.* mentario 3 ad Aphoriſ. Hippocratis 27. à decimo anno pubertatem inchoant, Verùm communem opinionem Medicorum decimi, & quarti in viris, in fœmina duodecimi, extra eam ſcholam præferunt Macrobius lib. 1 in ſomnum Scipionis, *Macrob.* c 6. non longè à fine, & Saturnaliorum lib. 7 c 7. Tiraquellus lib. 6. connub. n. 38. Briſſonius libro *Tiraq. Briſſon.* ſingulari de connubiorum iure: Maldonatus ad *Maldon.* cap. 16 Ezechielis, atque Theologorum, Canoniſtarúmque vulgare placitum quoties de conuenienti nuptiarum agunt tempore. qui cum peritioribus Medicæ Philoſophiæ Inſtitutoribus ſentiunt, aliquando ob frigiditatis prædominium pubertatem ſeriùs venire aſſerunt: plenæ, abſolutæque pubertatis notas fore certas in fœmina ſub annum quartum ſupra decimum, in viro octauo & decimo ætatis anno: Lege vtriuſque Facultatis multos apud Thomam Sanchez *Sanch.* lib. 7. de Matrimonio diſp. 104. n. 18. Videndi locis indicatis nuperè, Galeni quos nouimus ſequaces, qui in annum octodecimum pubertatis terminos proferunt, equidem virilis: nam mulieres, ſicut à pariendo multò anteà deſinunt, quàm *Fœmina citiùs pubeſcit viris, generatione ab anno quinquageſimo inepta.* viri à generando: nempe, partubus fœminarum metam ponit annus quinquageſimus, vt velit Ariſtoteles Politicor lib 7. c. 16. cùm vir generet vſque ad ſeptuageſimum annum: ſic & ante viros aptæ ſunt parere: quoniam generandi virtus, *Ariſtot.* quæ fortior eſt, vt diutiùs perſeuerat, ſic vt perficiatur, longiores moras poſtulat: quæ fragiliora ſunt, maturitionem pariter, & interitum citiùs conſequuntur.

117. *Pubertatis tempora matrimoniis ſignata.* Adnoto ſecundò: Etſi ſolius naturæ conſiderato iure ante puberes annos, qui ratione, & iudicio præſtant, matrimonia validè contrahe-

X tent;

rent; per ciuiles tamen & ecclesiasticos Canones pubertatis tempora nuptiis præstituta fuisse; adeundi, quos numero antecedenti protuli, Macrobius, Tiraquellus, Brissonius, Sanctius, illisque copulandus Basilius Legionensis lib. 7. de

Legion.
Ruth 1.

Matrimonio, cap. 45. hoc illud Ruth, cap. 1. vers. 13. *Etiamsi possem hac nocte concipere, & parere filios, si expectare velitis, donec crescant, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ, quàm nubatis*: nempe, quoniam ante pubertatis annos connubia inire, aut non liceret, aut non expediret; Hoc Ioëlis cap. 1. vers. 8. *Plange quasi vir-*

Ioël. 1.

go accincta sacco super virum pubertatis suæ; Se-

Septuag.

ptuaginta; *Super virum suum virgineum*; Vocant enim παρθένιον, id est, qui virgineam eius soluit zonam, qui florem pudoris rapuit; Huius autem fletum pro insigni luctu prouerbialiter Vates posuit, quoniam sanè, cùm ad pubertatem venerunt, nubilésque euadunt, tunc amare inci-

Ezech. 16. 7

piunt adolescentulæ, quare Ezechielis cap. 16. *Et grandis effecta es, & peruenisti ad mundum muliebrem: & ecce tempus tuum tempus amantium*; vbi sermonem institui de pubertatis articulo ustendam venturo numero: Amor igitur ille, quemadmodum primus est, & inexpertus, sic ardentissimus, dulcissimúsque pariter est; Quamobrem

Prou. 2.

Prouerbiorum cap. 2. vers. 17. exaggeratio maxima est contra adulteram feminam, quoniam *pubertatis ducem reliquerit*, id est, tam effrænatu libidinis œstro correpta fuerit, vt etiam primos

Sponsus nouæ nuptæ quasi pater.
Versus ex Hieremia cap. 3. declaratus.

amores exosos habuerit; Sed elegans est in primis Hieremiæ sententia cap. 3. vers. 4. *Ergo saltem amodo voca me; Pater meus Dux virginitatis meæ tu es*: Nam nouæ nuptæ quasi in familiam mariti transibant, eum loco parentum sortitæ, monet nanque eas Hymenæus; *Obliuiscere populum*

Psalm 44.
Euripides.
Stobæus.

tuum, (Psalm. 44.) *& domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum*. Monet & Euripides in Danaë apud Stobæum sermone 71.

Mulier enim egressa paternam domum,
Non amplius parentum est, sed mariti,

Lypsius.
Seruius.

Quare Lypsius ad illud lib. 4. Annalium Taciti: *Patricios confarreatis parentibus genitos*, &c. refert ex Seruij fragmento, *nuptijs, quæ per coemptionem fiunt, vxorem in filiæ locum, maritum in patris succedere*; Patrem igitur virginitatis suæ appellat sponsum, quòd quæ in eum diem pater commodare solitus fuisset, victum, ornatum aliáque, in posterum sponsus daturus sit omnia; sed ob specialem præterea causam, nempe ad genitorem pertinebat, vt quàm honestissima esset de filia-

Eccli. 42. & 7.

rum pudore fama, docente Ecclesiastico cap. 42. vers. 9. *Filia patris abscondita est vigilia, & sollicitudo eius aufert somnum, ne fortè in adolescentia sua adulta efficiatur, & cum viro commorata odibilis fiat*, Et alibi suaserat idem c. 7. v. 27. *Trade filiam, & grande opus feceris*; Ob hæc igitur genitor pubertatis certæ, & quasi indubitatæ tempora sollicitè obseruabat, qua adimpleta, filiam quàm citò foras mittebat, nimirum, despondebat viro, sub cuius manebat cura in nuptiarum diem, quemadmodum prodit Bernardus serm. 2. super

Sponsis sponsa custodienda tradita.
Bernard.

Missus est. Mos siquidem Iudæorum erat (inquit) *vt à die desponsationis suæ vsque ad tempus nuptiarum sponsis sponsæ traderentur custodiendæ, quatenus earum ipsi eò sibi pudicitiam curiosius seruarent, quò sibi ipsi fideliores existerent*; Sponso itaque cùm incumberet de puellæ illibato honore in posterum labor, probè pater, & dux virginitatis nuncupatur.

Adnoto postremùm, signa esse quosdámque à natura effectus, quibus puberes cognoscantur anni; Hippocrates lib. de pueri natura, 118.

Virilis, femineaque pubertatis, quænam indicia

quòd excepta verticis coma, alibi etiam pili enascantur; lanuginem prodire Iacobus asserit Holerius datus num. 114. sed Macrobius lib. 1. in somnium Scipionis, cap. 6. mentum post ter septem annos vestiri sentit; Philo Hebræus id ipsum tradit libro de mundi fabrica: quæ tamen incerta regula est, experientia Magistra.

Hippocr.
Holerius.
Macrob.
Philo.

Aristoteles lib. 7. de Historia animalium, cap. 1. notas virilis pubertatis dicit, si mammæ excrescant, si vocis asperetur metallum; in femineo sexu, cùm turgent vbera, & in duos exurgunt digitos, gracilior ille puellarum sonus mutationem admittit, & menstrua erumpunt, Videndus

Arist.

Thomas Sanchez lib. 7. de matrimonio, disput. 104. cùm Auctoribus, quos refert num. 34. His

Sanchez.

verò, quæ ex Philosophorum depromsimus penu, consentientia profert Ezechielis cap. 16. Nam illa vers. 7. *Grandis effecta & ingressa es, & peruenisti ad mundum muliebrem: vbera tua intumuerunt, & pilus tuus germinauit*; honestè significare pubertatem in femina pronunciauit Hieronymus eum in locum, & posteriores Interpretes, Lyranus, Pintus, Pradus, Maldonatus, Sanchez, Cornelius; atque id, quod de vberum excrescentia diximus, confirmat D. Ambrosius serm. 22. in Psalm. 118. & huius Cantici plerique Explanatores ad illud cap. 8. *Soror nostra parua, & vbera non habet*, &c. Iam ergo, quantùm Textus indicat Canticorum, sponsa, cùm Epithalamium sonaret, perfectam assequuta fuisse pubertatem videtur, annum vtique decimumquintum ingressa; sponsus decem & octo numerabat annos; aut forsan quatuor lustra exegerat; De sponsa probatio est, quoniam vberum intumescentia multoties significatur, nempe, cap. 4. vers. 5. & cap. 7. vers. etiam 5. comparantur hinnulorum gemellis; & vers. 8. eiusdem 7. capitis, assimilantur botris vuæ, Staturæ quoque granditas commendatur, cùm velut erecta palma, & quæ in Olympum fertur, esse perhibetur; corporis autem magnitudinem, pariter atque vbera turgentia pubertatis certa indicia iudicari monstrauimus ex Ezechiele; Porrò validam pubertatem feminarum in annum quartum & decimum excurrere ostendimus num. 114. Fit itaque post expectata pubertatis integra tempora traditam marito virginem, id est, anno à natiuitate quinto, & decimo, quam fuisse, vt diutiùs producerentur nuptiæ, legitimam, solemnémque connubiorum periodum definiuimus num. 114. & 115. In viris autem consummatam pubertatem, eam, nempe, quæ decimumoctauum indicat annum, aut, vt Philoni, & Macrobio iam relatis placet, vigesimum, aliquidque ampliùs barbæ primus flos: Porrò sponsi mentum barba incepisse operiri docent ex illis Canticorum verbis cap. 5. vers. 13. *Genæ illius sicut areola aromatum consita à pigmentarijs*, Petrus, Nannius, Gislerius, atque optimè Sotomaior cum nostro Sanchez: Corporis quoque proceritas in adolescentibus pubertatis esse consueuit argumentum, qua præditum sponsum nonnulli deriuant ex vers. 16. eiusdem cap. *Species eius vt Libani, electus vt cedri*, id est, inquiunt, procerus, quemadmodum cedri: nam Reg. 1. cap. 9. vers. 2. vbi noster: *Et erat ei filius, vocabulo Saul, electus, & bonus*. Septuaginta transtulêre; *Nomen ei Saul, procerus, vir bonus*,

Ezech. 16.
Lyran.
Pint.
Pradus.
Maldonat.
Sanch.
Cornel.
Cant. 8.
Ambr.
Cant. 4. & 7.
Cant. 5.
Nannius.
Gisler.
Sotomaior.
Sanch.
1. Reg. 9.
Septuag.

bonus, Cedros autem altissimas fuisse, & in subli-
Ezech. 31. me protractas Ezechielis docet vaticinatio c. 31.
vers. 3. commendant quoque corporis iustam
æquè magnitudinem, ac firmitatem illa eiusdem
cap. 5. *Crura illius columna marmorea.*

119. *Iudæi filias viris tradebant simul ac pubertatis annos attingebant.* Sed hac potissimùm ætate, nimirum, cùm ad
integram pubertatem venère amantes, concele-
bratam genialem pompam, non pauca sunt, quæ
insinuant; Primum, quoniam is fuisse Iudæo-
rum mos appareat, vt exacta pubertate virgines
domo pellerentur, quòd in virorum transirent
potestatem; Persuadent non leuiter, quæ num.
114. & 115. ex Ezechiele protulimus: nam ibi
cùm pubertatis tempora clarè distinxisset, sub-
intulit, *Tempus amantium esse, & ad mundum
muliebrem venisse*, id est, exornasse se nuptiarum
& amoris honesti gratia; quemadmodum se-
Hieron. quuti Hieronymum cæteri declarant Commen-
tatores; Illud etiam commonet, quod apud He-
bræos publicum fiebat experimentum, an quæ
marito tradebatur, virgo fuisset; quippe serua-
batur linteum, quo primùm concubuisset puella
Experimentum de rupto virginali claustro apud Hebræos. ab eius parentibus, quòd in hoc cruor flueret,
corruptionem virginis denotans; quo delato to-
tam populi Senioribus, arguebatur improbus
maritus, si quando dimittere cogitasset, quòd
pro virgine tradidissent, cuius pudor læsus fuis-
Deuter. 22. set: Lege Deuteronomij capit 22. vers. 14 & si
Vallef. placet eius facti causas philosophicas apud Val-
lesij sacram Philosophiam, cap. 25. Atque ob
hunc finem, vti docebamus num. 115. genitor
filiæ castimoniæ vigili & indefesso labore atten-
debat; erat enim turpissima labes familiæ, cùm à
marito accusabatur puella ad eum modum, quo
Deuteronomij citatus perhibet locus; Quare pro-
perabant viro tradere statim, atque intelligebant
thoro aptam esse; neque vel in diem nuptia-
rum apud se retinebant, sed sponsaliorum per-
Pauli verba declarata ex c. 7. 1. Cor. actis ritibus adolescenti ipsi custodiendam da-
bant continuò; ad quæ Paulus fortasse allufe-
rit. 1. Corinth cap 7. vers. 36. *Si quis autem tur-
pem se videri existimat super virgine sua, quòd sit
superadulta, quod vult faciat, non peccat, si nubat*;
nempe, si quando intuerentur post ephebiam ad-
huc domi seruatam virginem, metus incesserat
procorum turbam, si fortè puellæ violasset clau-
stra quispiam, abstinebántque à connubiis, atque
parentibus e longinquo arcessendus erat gener
populo ignotus; verùm & hoc inter vicinos de-
decus, & suspicionum fomes atque nutrimen-
tum; quare Ecclesiasticus cap. 42. vers. 9. satis
Eccli 42. aperit, quantùm cauerent patres, ne gnata adul-
ta appareret, priusquam viro commissa fuisset: *Fi-
lia* (inquit) *patris abscondita est vigilia, & solicitu-
do eius aufert somnum, ne fortè in adolescentia sua
adulta efficiatur*; Igitur priùs quàm cresceret, ab-
soluta pubertate sine interposita mora maritum
quærebant filiabus; Neque solus Iudææ ille
vsus, quem Græcos obseruasse Sophoclis indi-
cant versus:

Vbi ad pubertatem hilares peruenimus,
Sophocl. *Pellimur foras, atque diuendimur*
Procul à Diis patriis, & parentibus.

Diuendi asserit, quoniam per coëmptionem fie-
Qua ætate B. Virgo templo extracta bant nuptiæ; marito autem vendebatur sponsa,
quam ille redimebat Confirmo isthæc, Nam Vir-
go beata ideò templi aditis extracta quarto su-
pra decimum ætatis anno, & Iosepho desponsa-
ta, quoniam per id temporis maturam puberta-
tem assequuta fuisse iudicabatur, & Hebræorum

a *Sherlegi Anteloq. in Cant.*

consuetudo fuisset matrimonio locare statim, at-
que eum annorum attigissent articulum; docet
noster Castro Marianæ Historiæ capit. 4. testes Castro
Pronunciari adhibens Germanum Constantino- Ger. Const.
pulitanum Archiepiscopum, Euodium, Cedre- Euod. Cedren.
num & Auctorem (quisquis ille sit,) ortus MA- Hieron.
RIÆ inter Hieronymi monumenta; Commu- Suarez.
nem sententiam nominauit Suarez tom. 2. in 3. Vasquez.
partem, disp. 7. sect. 3. P. Vasquez tom. 2. in 3.
partem, disp. 125. cap. 15. num. 121.

Non leuis coniectura statim inita connubia, 120.
simul ac parturire feminæ poterant, viri genera- *Polygamia cur Hebræis permissa*
re; quoniam multus amor prolis in illa natione
Sanè quòd polygamia illis licuerit temporibus,
ex diuina quidem dispensatione secundùm cō-
mune Scholarum placitum, sobolis causa factum August.
velit planè Augustinus lib. 3. de doctrina Chri-
stiana, cap. 12. lib. 16. de Ciuit. c. 38 lib 22. con-
tra Faustum, cap. 47. Ambrosius lib. 1. de Abra- Ambr.
ham, cap. 4. quos Bellarminus producit tom. 1. Bellarm.
lib. 1. de Matrimonio, cap. 11. atque alij prætereà
apud Pererium ad cap. 25. Genesis: Mendoçam Pereira.
tom. 1. in cap. 1. lib. 1. annotat, 5 circa litteram 2. Mendoça.
versus, sect. 2. Cùm igitur tanta posteritatis cu-
piditas regnaret, atque huius stabiliendæ causa,
multiplicarentur vxores, adhibitis etiam concu-
binis; verosimile est quamprimùm duxisse spon-
sas; nam, vt multa habuisse simul coniugia lau-
dabile erat; sic nec in longum distulisse matri-
monium commendabatur; Vltra isthæc, inter
connubiorum fines ille numeratur, si quis in
medelam concupiscentiæ, atque ne in fornica-
tionem incidat, vxorem ducat, Auctore Aposto-
lo priori ad Corinthios Epist. cap 7. vers. 2. *Pro-* 1. Cor. 7.
*pter fornicationem autem vnusquisque suam vxorē
habeat, & vnaquæque suum virum*; Ac sanè quan-
quam huius solius scopi gratia matrimonio con-
iungi nonnulli veniale delictum faciant; ab om-
ni tamen noxa liberat Basilius Legionensis libr. Legion.
1. de Matrimonio, cap. 21. num. 4. cum plurimis
aliis doctissimis Theologis; quòd si id tam illæ-
sum post Euangelij doctrinam, quid putamus,
quando nondum se homines propter regnum
cœlorum castrauissent? At verò, si quod totius
vitæ periodo à fornicatione iustum periculum
est, certè id consummata pubertate, tunc nanque
amantium tempus est, vt inquit Ezechiel cap. Ezech. 16.
16. tunc hircire incipiunt adolescentes, vt loqui-
tur Iacobus Hollerius Commentario 3. ad Holler.
Aphorismum Hippocratis 27. tum igitur dece-
bat maximè matrimonio copulari lasciuientem
ætatem; Denique, cùm ad prolis donum condu-
cat summoperè valetudo corporis, eiúsque opti-
mum temperamentum; certè vtrumque adole-
scentiæ dos est, vt monstrauero inferiùs num.
121. proxima autem pubertati adolescentia ex
omnium calculis, qui vtranque ætatem separant:
hoc igitur vitæ interuallum generationi ante re-
liquum spatium, commodum est: fit igitur nu-
ptiarum tempestiuam occasionem esse, cùm de
pubertate constat; hæc autem in femina ad quar-
tumdecimum annum, etiam cùm serior, venit;
vnde apud Stobæum serm. 69. Hesiodus: *Virgo* Hesiod.
*autem pubescens anno decimoquarto, nubat decimo-
quinto*; In viro etiam tardanti pubertati finem
ponit octauus plusquàm decimus annus; Atque
hoc tam vtili connubiis articulo, dicimus modu-
latum, quod cecinit Salomon Cantici Cantico-
rum Epithalamium.

Sed cum his quæ definiuimus, bellum gerunt 121.

Cant.8.

paribus muniti armis; decertant nanque primùm ex Canticorum volumine capit. 8. verſ. 8. *Soror noſtra parua,& vbera non habet; quid faciemus ſorori noſtræ in die,quando alloquenda eſt?* Qua ſententia communiſſima exiſtimatio eſt Explanatorum ſignificari nondum virginem ad ephebiam perueniſſe,proinde nuptiis adbuc ineptam,quando puberes non attigerit annos; iacta igitur à nobis ex eodem Epithalamio probationis ſemina,aut nullius ſunt ponderis, aut apertam contradictionem textus inuoluit. Secundò, ex Philoſophia dimicant producta Stagiritæ auctoritate, Politicorum lib.7. capit. 16. quo loco ſtatuit, non ante duos de viginti annos tradendas viro puellas; iuuenes autem vxores accipere monet ſeptem & triginta conſumptis annis, aut paulò antè; Argumenta Ariſtotelica non pauca: Primùm, ait, liberi parentibus nec multò poſteriores ætate debent eſſe, quoniam eueniet, vt ſenectam adoleſcentes contemnant, & ipſa ſenectus, laboribus, nempe,impar,filiis ſubuenire nequeat teneris adhuc, & victum ſibi quærere inſciis: verùm neque penè eorum annos, à quibus geniti fuerunt, æquare præſtat; vix enim verecundi ſatis extiterint erga illos, quibus pares videantur: igitur hæc vitate extrema cupientibus medium iter capeſſendum; nimirum, oportet coniugia iniiſſe ætate nec nimiùm propera, nec ſera tamen. Secundò, ex iunioribus nuptiis tria enaſcuntur incommoda conſideratione digna: nimirum virgines tenellæ vehementiori cum dolore pariunt, pluréſque vitam finiunt; deinde editi in lucem nati parua, & non benè abſoluta ſortiuntur corpora: poſtremò (id, quod de Animalium Hiſtoria lib.4. cap.2. tradit pariter,) nouella & ſeneſcens ætas femineam ſobolem vt plurimùm offert; ergo ſiue filiorum, ſiue parentum attendamus emolumenta, neceſſarium eſt condemnemus matrimonia, quæ ab ephebis fiunt: In hanc ſententiam declinat Rhodiginus lib. 28. cap. 20. Reſpondeo, Canticorum propoſitum verſum à plurimis de quadam ſponſæ germana conſtrui, quam iis verſibus ſignificant nondum attigiſſe annos nuptiis ſufficientes: cætera verò Epithalamij carmina, quæ puellam thalamis aptam denotant, de ſponſa loquuntur: Sed quoniam nobis opinio eſt, & ea quoque Patronis non ſit deſtituta, ſponſam ipſam nominatis comprehendi phraſibus; dicimus quidem veritos fuiſſe cognatos, ſi fortè partubus competentem ætatem vberum magnitudo ſatis promitteret: fieri enim poterat, (vt non ratò accidit,) ſi ante tempus maritalia gaudia experiretur, non modicam inde læſionem vuluæ traheret fœcunditas, atque vt tandem mater diceretur ſed per annos tamen aliquot ſterilis appareret; Princeps autem infructuoſum exoſus ventrem, de repudio cogitaret: Hæc igitur damna vt anteuerterent, volebant aliquandiu expectare ſponſum, donec virgo ea eſſet corporis iuſta granditate,quæ prolis minimè anxiam ſpem polliceretur; itaque vbera non habere puellam affines & conſanguinei dicebant, non quòd illis careret; ſed quoniam ſuperabundans erga adoleſcentulam amor,& ab hoc amore enatus de repudio nimius timor,faſcinaret oculos cognatorum, ne admitterent, verum id eſſe, quod cæteri mortales indubitatũ affirmabant; Nulla itaque in textu contradictio; quoniam ex timida ſolùm & falſa parentũ exiſtimatione vbera negantur ſponſæ.

Quæ iuſta matrimonii ætas ſecundũ Ariſtotelem?

Ariſtotelica effata longiorem deſiderant orationem: Nam, quod attinet, vt liberi morem gerant parentibus, & erga illos verecundi ſint, hoc proba & conueniens diſciplina præſtiterit; oportet igitur, pueritiam ad omnem honeſtatem efformari; deinde exultantis nimiùm ephebiæ motus comprimi; quæ ſi fiant, quamuis gnatorum ætatem non longè ſuperent parentum anni, gaudebit genitor aula tanquilla atque iucunda, ſobole ad paterna ſigna, nutúſque auſcultante promptè, atque diligenter; ſin autem de pædagogia tenuis cura, & poſt trigeſimum patris annum edita proles, bipedum nequiſſima euadat; Quòd verò adoleſcentulæ dicantur acerbiores in pariendo cruciatus tolerare, fœtum emittere imperfectiorem; fortaſſe id veriſſimum fuerit in virginibus, quæ ante pubertatem integram virum cognouère: de illa autem, quæ inter ephebas non numeratur, ſed iam adoleſcentiam ingreſſa fuerit, quòd huiuſmodi in puerperiis torqueatur, feminam magis, quàm puerum concipiat, & vtero geſtet, proléſque deterior ſit quoad ſtaturam & lineamenta; difficile erit vt credamus; quoniam ſanè cùm minimè aduerſetur experientia, fauet medicina; Nam Galenus planè docet lib.3. Aphoriſm. cap.158. ætatum omnium optimam eſſe adoleſcentiam; & ſexto de tuenda valetudine, corpus per adoleſcentiam optimam nanciſci temperiem; Subſcribit Valleſius lib. 1. Controuerſiarum medicarum, cap.8. At vulgata, Medicorum opinatio eſt apud Petrum Garciam in Fen.1. lib. 1. Auicennæ, doctr. 3. cap diſput. 10. cap. 1 corpus temperatum habere omnes actiones collectiuè perfectiores; atque 2. cap. confirmat eandem ob cauſam, corpus temperatum reſiſtere magis, collectiuè omnibus cauſis inducentibus ægritudines; Hæc igitur cùm ſint adoleſcentiæ inſignia beneficia, quamobrem non hanc potiſſimùm ætatem perfectiſſimæ generationi arbitrabimur conuenientem; Si enim natura ita comparatum eſt cauſam vt referant effectus; generantiúmque & nobilitatem, & diſpoſitionum excellentiam teſtetur producto termino impreſſa ſimilitudo; rectè nanque Lyricus Vates in Druſi laudem, libr. 4. Oda 4. 122.

Educationis puerorum ſumma cura habenda.

Ætatum optima adoleſcentia.
Galen.
Valleſ.
Pet.Garçia.

Fortes creantur fortibus, & bonis.
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Horat.

quorum contendemus eo vitæ articulo homines ad generandum non eſſe ſatis idoneos, quo egregiè temperati ſunt, quæque ætas reliqua vitæ interualla ſuperat? Quare, ſi quando ſub his annis contingat ex enumeratis incommodis aliquod, non temporis vitium eſt, ſed ab accidenti aliquo prouenit damnum, fortuitum vtpote; Ac ſanè Iacob cùm diſcedens ab hominibus, filiis ventura prædiceret, Geneſ. cap.49. verſ.3. Ruben primogenitum fortitudinem, & robur ſuum dixit; qua, arbitror, phraſi ſignificauit, primos fœtus validiores cenſendos, alioquin octogenarios ſuperabat tunc Iacob, vt docet Pererius ad 1. inter patriarchales benedictiones, num 11. Salianus tom. 1. Scholiis ad annum mundi 2283. neque enim placet Pererij commentatio vocantis illam Iacobi ætatem florentem, comparatione videlicet reliquæ vitæ, cùm totum peregrinationis ſpatium ſupra centum quadraginta ſeptem annos complectatur; nam quidem natus illi eſt Ruben, cùm quinque & octoginta annos

Filij, qui in adoleſcentia generantur, fortiores.
Geneſ.49.

Pereira.
Salian.

agere

ageret; Iosephũ genuit anno nonagesimo primo ex Saliani computo ibidem, atque anno mundi a 289. Sed Iosephum in senectute editum testatur Moyses cap. 37. vers. 3. Verùm inter Ruben, (Gen. 37.) atque hunc non plùs sexennio; non igitur ea locutio annos respicit vigentes, & floridos, significat autem primam sobolem cæteris robustiorem euadere, quoniam potens est tunc generandi virtus, quæ posteà lassatur: ergo pubertatem subsequuta ætas in viris decimo saltem & octauo anno, cùm generationem auspicatur, non immaturam, languidámque prolem subministrat, sed valentiorem reliqua sobole; foris autem cùm sit illa ætas, pariterque calida, aptissima fuerit ad masculinum concipiendum fœtum; nam eas esse causas, cur potiùs mas, quàm femina concipiatur, docet Hippocrates lib. de Genitura; Fernelius lib. 7. de hominis procreatione, cap. 12. Petrus Garçia in Fen. 1. Auicennæ, lib. 1. doctor. 7. sum. 1. cap. 2. disp. 3. cap. 1. 5. *Ex quo fundamento*, &c. Ergo non adolescentiæ finis in virgine, iuuentutis in viro, matrimoniis conuenientior est ætas, quemadmodum tradebat Aristoteles; sed in vtroque ingressus adolescentiæ, qui pubertatem proximè consequitur.

Mas cur potiùs quàm femina generetur. Hippocr. Fernel. Garçia.

SECTIO VI.

Canticorum sponsus regia num excelluerit potestate? quod illi nomen? quos habuerit maiores? qua editus vrbe? Regiam maiestatem an mechanica omnis dedecet exercitatio? Agriculturæ studium in honore olim: Salomon num alios ex Hebræis sub se reges habuerit? quam florens eius regnatus: allusio ad Salomonem Ecclesiastici c. 24. an inter sobolem filia quoque? Canticorum sponsi auus de quo Reg. 3. cap. 4. cuius splendoris? Sponsus Ierosolymæ editus: num binæ appellationis; Canticorum verba ex cap. 6.

123. SANE tandem quicunque ille fuerit, cuius nuptias Salomonis concelebrauerit plectrum, ad magnã euectum fortunam, eximiáque, atque præstanti functum auctoritate, carmẽ non segniter variis indicat locis: nam quantus ille comitatus est cap. 1. in curribus Pharaonis, allatis ex Ægypto quadrigis, quorum gloria curruum, cæterarum prouinciarum esseda, atque tenuas vincebat? qualis ædium maiestas eodem capite, ex suauecolenti materia fabricatis lacunaribus, cedrino nempe, cypressinóque lignis inconsumptibilibus? Iam illæ Principum excubiæ capite 3. robustissimorum flore lecticam circumagente, ad bella doctissimo propter timores nocturnos; atque ferculum, quòd ornarent, quæcunque pretium commendant, lapilli, coccinum; & melior argento associatus auri fulgor: Sed quàm diuitem nobis sponsa depingit cap. 5. nempe, totum verticem aurum abscondit, hyacinthi digitos occultant, thorax sapphiris distinctus emicat, crura byssinis contegit, pedum ex auro ornamenta; Similiq; fastu, procedit etiam noua nupta; nam & margaritæ adsunt plurimæ, & vnguenta exquisitissima, & murænulæ ex auro stigmatibus argenti & in pedibus sandalia eiusmodi, quæ Principis esse filiam intuentibus persuadeãt, deniq; tantus à gẽmarũ luce, diuersitate, multitudine splendor, intermixta auri, atq; argẽti vibratione vt stupefactæ Reginæ, adiuncta concubinarũ admiratione, non feminã se contemplari putarent; sed translatas in eam pulcherrimorum syderum faces omnes arbitrarentur, cùm peregrinum canerent encomium cap. 6. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol?* (Cant. 6.) Super hæc & agrorum ampli sunt termini, & colles suo cum nemore, & horti cultissimi, & vinearum diffusa spatia, & caprarum, ouiúmque greges, & seruorum, ancillarúmque ingens numerus; hæc omnia diuitias, & potentiam spondent, hæc sceptra, & purpura dignam auctoritatem insinuant; Adde ipsum Regis vocabulũ sæpè resonare Epithalamio; Denique vix est inter Explanatores, qui regios honores sponso neget, cùm & non pauci Salomonem augustissimum Monarcham esse credant, de quibus egimus Anteloquio 1. Sect. 1. atque 9. quanquam aliquibus placuit velari plerunque sub pastoris luxu à Poeta regium fastum, quemadmodum eodem Proloquio, Sect. 3 n. 21. obseruauimus.

Obiectant, inualidam esse hanc narrationem, 124.
quoniam non pauca leguntur, regiam quæ dedecent maiestatem; nam Canticorum primo capite, dum vbi cubat, vbi in meridie pascitur dilectus? sponsa interrogat, ad caulas & pastorum tabernacula mittitur, scilicet, Rege planè, & sceptris dignam stationem; cap. 2. ad columbaria & vineas nouam defert nuptam; cap. 5. ipse myrrham demetit, & opiparum quidem, delicatarúmve imprimis escarum apparat conuiuium, cibis, nempe, agrestibus, melle, atque lacte mensas onerat; cap. 6. descendit ad arenlam aromatum, vt lilia colligat, quasi pomœrij non sit alius præter ipsummet custos; demùm cap. 7. nondum expleta geniali pompa miseram puellam statum summo mane deserere cogit, quò pergant ad vineas, & videant, *Si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica*; ergo tam proletariis occupatum officiis non est quòd asseramus inter Reges numerandum, sed ne quidem inter honestos ciues. His respondere possimus, vti faciunt clarissimæ famæ Interpretes, de quibus memini, vt nuper dicebam Anteloquio 1. Sect. 3. num. 21. Sponsum aulæ semper intentum deliciis, & iocis, nunquam rusticanas exercuisse functiones aliquas; sed Carminis Auctorem, cùm ænigmata scriberet, Regem non infrequenter abscondisse, variásque sacra Comœdia tribuisse ei formas, iam gregibus præponere, iam vineis, iam hortulanum facere; itaq; eorum verè ne minimũ aliquid cõtigit; vmbræ tantùm sunt, & figuræ; At quoniam, nostra opinione, nimis impedita & cõtorta est huiusmodi Allegoriis innixa explanatio, & hæc propter à nobis alibi reiecta ideò alias ingrediamur oportet semitas. Dicimus ergo per hæc significari, non quidem sponsũ ipsum ex instituto & vitæ conditione pecorũ, vinearum, aut pomœrij curam habuisse; solitũ tamen aliquando pastorum tuguria inuisere, vineas, hortósque

Canticorum sponsus diues & potens.

adire, vt quid villici facerent, ipse lustraret; his autem exercitationibus ob voluptatem, otiúmque abigendum ità deditum, vt ne intermitteret quidem omninò etiam per geniales nuptiarum dies, quin & agratia re ita peritum, vt doceret sæpè nauos opifices, ipse quoque nonnunquam trabea deposita, & imperatorio paludamento terram foderet, arborem amputaret, florem corrigeret, non siluestria colloquia despiceret, non munera, qualia lac, fauúsque messeus ei oblatus aromatum hortos petenti, à simplici Principem amanti turba, de qua re initio capitis quinti Canticorum; itaque hæc omnia regiam posse sufferre maiestatem statuimus, & nunc properamus ostendere.

Regiam maiestate quæ [illegible] *non dedecent officia.*

125. Ac primo loco, vt ab exteris sumamus exempla; (sic autem alios præter Iudæorum Dynastas appellamus,) audiendus Seneca de nobilissimorum veterum inter Romanos Ducum frugalitate & modestia, qui consolatione ad Heluiam; *Scilicet, minùs beatè viuebat Dictator noster, qui Samnii Legatos audiit, cùm vilissimũ cibum in foro ipse manu sua versaret; illa, qua iam sæpè hostem, percusserat, lanceámque in Capitolini Iouis gremio reposuerat; scilicet, maiores nostri, quorum virtus etiam vitia nostra nunc sustentat, infelices erant, qui sibi manu sua parabant cibum, quorum templa nondum gemmis renitebant; itaque tunc per fideles Deos religiosè iurabatur; qui per illos iurauerat, ad hostes, morituri, ne fallerent, redibant.* Nec Columellæ oporteat orationẽ quamuis longiorem, prætermittere. Is Præfat. in lib. 1. de rustica materia; *Verùm cùm pluribus monumentis Scriptorũ moneat, apud antiquos nostros fuisse gloria curã rusticationis ex qua Quintius Cincinnatus obsessi Cõsul. & exercitus liberator ab aratro vocatus ad dictaturã venerit; ac rursus fascibus depositis, quos festinantius victor reddiderat, quam sumpserat Imperator, ad eosdẽ iuuencos, & quatuor iugerum auitum hærediolum. redierit: itémque C. Fabricius, & Curius Dentatus, alter Pyrro finibus Italiis pulso, domitis alter Sabinis, accepta, quæ viritim diuidebantur captiui agri septem iugera, non minùs industriè coluerit, quam fortiter armis quæsierat: at mehercle vera illa Romuli proles, assiduis venatibus, nec minùs agrestibus operibus exercitata, firmissimis præualuit corporibus, ac militia belli, cùm res postulauit, facilè sustinuit duratã pacis laboribus; sempérque rusticanam plebem præposuit vrbanæ;* Nec minor facundia apud Musam egregij Poëtæ Silij igitur Italici lib. 1. tale est carmen de Romano Senatu:

Seneca.

Romanorum Ducum frugalitas.

Columell.

Agricultura [illegible] *in honore apud priscos.*

Sil. Ital.

Concilium vocat Augustum, castáque beatos
Paupertate Patres, ac nomina parta triumphis
Consul, & æquantem superis virtute Senatum.
Facta animosa viros & recti sacra cupido
Attollunt, hirtaque coma, neglectáque mensa:
Dexteráque à curuis capulo non segnis aratro,
Exiguo faciles, & opum non indiga corda
Ad paruos curru remeabant sæpè Penates.

Sed in his depingẽdis multus est Claudianus, cuius duo promã solùm loca. Ergo, dũ Honorij pergit celebrare Cõsulatũ lib. 4. intonat grãd. inquiũ:

Claud.

Pauper erat Curius, Reges cùm vinceret armis;
Pauper Fabricius, Pyrrhi cùm sperneret aurum;
Sordida Serranus flexit Dictator aratra,
Lustrata lictore casa, fascésque salignis
Postibus affixi, collecta Consule messes,
Et sulcata diu trabeato rura colono.

Verùm eiusdem non alij iucundiores versus carminibus illis, quibus Mallium Theodorum Consulatus supremam auctoritatem sedulò delinare voluisse pingit:

——— Nunquam mihi cura tot annis
Altera, quam duros sulcis mollire nouales,
Nosse soli vires, nemori quæ commoda rupes,
Quis felix oleæ tractus, quæ gleba faueret
Frugibus, aut quales tegeret vindemia colles,
Terribiles rursum lituos veteranus adibo?

Atque vt erant hæ exercitationes illorum, qui Reipublicæ lumina censebantur; sic quoque matronarum primi ordinis cura, fusum gestare, lanas secernere, vestem suis ipsas manibus marito, filiis, domesticis texere, ab ancillis pensum diurnum, nocturnúmque exigere, vt notauit Lipsius Electorum lib. 1. cap. 17. Lipsius.

Neque hinc sibi gloriam omnem tantùm prima rapuerunt sæcula; nam ille, quem diximus ex Claudiano, Mallius Consul posteriori vixit ætate; De Alexandro Seuero quanius didicisset artes Lampridius enarrans: *Geometriam* (inquit) *fecit, pinxit mirè, cantauit nobiliter, vitas Principum bonorum versibus scripsit, tibia, organo cecinit, tuba etiam. Palæstres primus fuit*; Iulius Capitolinus laudat Antonium Pium Imperatorem, quòd *diligens agricultor extitisset*, eundémque & piscatione, & venatu oblectatum asserit; atque hic ipse Historicus Marcum Imperatorem, Philosophum nuncupatum celebrat, quòd operam pingendo sub Magistro Diogneto dedisset, qui pugillarum amauit, luctamina, & cursum, & aucupatus; pila luserit optimè; Sed & Dio Adrianum commẽdat *pingere venustissimè scientem, qui etiam effigies è cera, & creta formaret: gloriaretúrque præterea, se nihil eorum ignorare, quæ aut in pace, vel in bello, siue ad legem, siue ad priuatum pertinerent*; Nec apud solos Romanos hæc viguêre. *Quippe Eropus Macedo* (ait Plutarchus in Demetrio) *subtiles mensulas, ac lucernulas, vbi vacabat, fabricando, tempus traducebat; Attalus Philometer herbas venenosas colebat, non tantùm hyoscyamum, & helleborum, sed & cicutam, aconitum, dorycnion ipse in hortis regiis seminans; liquorésque & semina, & fructus eorum elaborabat cognoscere, ac suo quoque tempore colligere; Parthorum Reges telorum cuspidibus ipsi formandis, vel acuendis distenti*, Atque idem de Philopœmene Achæorum dicit: *Prima luce* (inquit) *ad opus surgebat cum vinitoribus, aut aratoribus; inde remeabat ad vrbem, & negotia publica cum amicis, & Magistratibus tractabat*; Ponet finem Clementis Alexandrini vtile præceptum, qui lib. 3. de Pædag. cap. 10 *Quòd si etiam ligonem* (dicit) *tractauerint, non est hæc illiberalis & sordida mercatura œconomica ad agricolam pertinentis exercitij: cæterùm oblitus sum propemodum dicere, quod Pittacus ille Rex Mytelenæorum noluit, eo efficaci vtens exercitio; Pulchrum est autem, aquam etiam per se haurire, & ligna scindere, quibus sis vsurus; Iacob autem pascebat oues Laban, regale habens signum virgam styracinam:* Atque hi profanorum gentium mores fuêre; exploremus, quid etiam sacra Iudæorum natio facere non abnuerit.

126.

Lamprid.

Iul. Capitol.

Dio Cass.

Plutarch.

Clem. Alex.

Atque, vt à minoribus auspicemur: Manasses Iudithæ in matrimonio socius, vir tantus apud Bethulienses, an non mortuus, eò quòd venisset æstus super caput illius, cùm instaret super alligantes manipulos in diebus messis hordeaceæ? Booz, quem non nemo de Iudicibus Israël fuisse existimauit: ipse messores visere, ipse hortari 127.

ad

ad opus, ipse area cubare non dedignatus: Nabalis pecuarij, aut agricolæ sponsam Abigailem ducere David non contempsit; Absalon superbissimus mortalium, cùm tonderentur oues eius, fecit conuiuium quasi conuiuium Regis; Sed ad coronâ illustres veniamus; Iobi, cùm esset vir magnus inter orientales, illiusque supra multos insignis potentia, diuitiæ omnes, & armenta, & cameli, asinæque; De Saüle prædixit Samuël Reg. 1. capit. 8. vers. 11. quoniam Iudæorum tolleret filios, & constitueret sibi *aratores agrorum suorum, & messores segetum*; At Paralipom. lib. 1. cap. 27. à num. 16. longa texitur syllabus eorum, qui Dauide regnante, aut vineis præerant, aut oliuetis, aut bobus, aut asinis, aut terræ aratoribus; Salomon quoque delicatus Monarcha, exquisitarúmque amator voluptatum, cùm in infinitum excrescerent opes illius; lucrum tamen, quod & subacta tellus afferret, & armenta, ingentésque ouium greges, non spreuit; testatur diffusè Eccles. cap. 2. Verùm & mercaturam exercuisse, nonnullos suspicio tenuit: neque enim alias ob causas classem instruxisse, quæ Ophirinam peteret regionem; Denique Ozias, Rex bello, & pace clarus Paralip. 2. cap. 26. vers. 10. homo agriculturæ deditus laudatur, qui & in campestribus, & in eremo vinitores, & opiliones plurimos aleret; Ornan Iebusæus terit in area cum filiis triticum, Paralip. 1 capit. 21. vers. 20. quem Regem fuisse Emmanuel Sà, Serarius, & alij dixêre apud Salianum tom 3 anno mundi 3017. numer. 35. Iromus, Tyriorum Monarcha, litteris, quas ad Salomonem dedit Paralip. 2. cap. 2. vers 13. loquens de Hiram artifice ærario: *Misi ergo tibi* (inquit) *virum prudentem, & scientissimum Hiram, patrem meum*; Vocat autem *patrem*, ex nostra coniectura; quoniam in addiscenda eadem arte præceptorem habuisset: vti Genes. cap. 4. vers. 21. Iubal vocatur pater canentium cithara, & organo: id est, huius peritiæ primus Magister; Verùm & Assuerus, cuius imperij fines amplissimi, regnauit vtpote super centum viginti Prouincias, conuiuium populare præparari mandauit in vestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu, & manu consitum erat, Esth. c. 1. vers 5 id est, quod ipse suo marte tam capax Monarcha ad eā pulchritudinis ideam composuisset. Sed & Patriarcharum antiquissimos, Abrahamum, Iacob. Iudam, regia functos esse potestate velit Bellarminus lib. 1. de Romano Pontifice, capit. 2. nec abnuit Gretserus, eum dum Cardinalis locum propugnat tom. 2. defensionum; quos tamen cum nepotibus agricolandi constat exercuisse artem, & imprimis sedulos pecorum custodes extitisse. Denique hæc illa disciplina est, qua Adamum otium fugere ab ipso rerum exordio, placuit Creatori; quippe cùm nobilissimo loco condidisset, Principem non vnius alicuius turbæ fecisset, sed quem caput, auctorémque mortales vniuersi colerent, is pariter adiecisset quicquid non solùm necessitatibus opportunum esset futurum, sed quod oblectamentu, voluptatique deseruiret; collocatum tamen inter amœnissima septa adstruit Moyses *Vt operaretur, & custodiret ea*, id est, agricolationem imitaretur, vt diximus superiùs Anteloquio 2. Sectione 8. numero 51. probántque largè Pererius libro 3. in Genes. pag. 433. Salianus tom. 1. anno mundi 1. die 6. num. 88. Tufus ad vers. 16. cap. 7. Ecclesiastici: *Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab Altissimo*; vbi probè expendit, cùm aliarum artium humani referantur inuentores; huius tamen antesignanum Deum ipsum nominari, quam inter plurimas exercitationes delegit, quam charissimæ fabricæ suæ Adamo commendaret; At Patrum effata, quæ præfati Auctores transcribunt, facilè monent, résque ipsa suadet, recreationis, plusquàm alicuius emolumenti gratia, & Adamum, & eius imitatos exemplar, seu meliori rationis ductu inspiratos Optimatum plurimos, pecuatium, agrorumque scientiam amasse; Non igitur, modò ad iustam trutinam reuocemus, propterea iudicabimus, Canticorum sponsum regia minimùm gauisum esse auctoritate, quòd ad vineas exeat, pastorum requiescat specubus.

1. Reg. 8.
2. Par. 17.
Eccles. 2.
2 Par. 26.
1 Par. 21.
Sà.
Serarius.
Salianus.
2 Paral 2.
Regula: Pater, idē quòd præceptor.
Gen. 4.
Esth. c. 1.
Abrahā Patriarcha Rex censendus.
Bellarm.
Gretserus.
Adam Protoplastus agricola etiā in Paradiso.
Perer.
Salian.
Tufus.

Hoc tamen sublato nodo, alio nos scrupulo molestant: nescimus quippe, Salomone imperante, fuisse sub ipso tributarios Dynastas cum purpura, & diademate; atque, vt concedamus ex Gentilismo extitisse aliquos, quos genitor eius David vectigal pendere coëgerit, sed Hebræi nominis aliquem, neque Biblia produnt, neque insignioris famæ Scriptor quisquam; at verò rem tanti momenti, & quæ Salomonis gloriam multùm eueheret, qui Salomonem nobis multa cum diligentia delinearunt, non occultassent; quòd si Regem fuisse concedamus, quamobrem genialem sponsæ traductionem Hierosolyma potiùs celebrandam maluerit, quàm apud sua regna? nam media ferculi traductorij charitate, constrauit propter filias Hierusalem, Respondeo, cùm Regem nominamus sponsum, Dynastam nos significare, qui ad imperatoriam auctoritatem propè accedat, quòd & purpuram gerere possit, & stipatores habeat, atque ciuitati prouinciæque alicui ius dicat; Nam huiusmodi fuisse plerosque veteris Monarchiæ Toparchas scribit Genebrardus in illud Psal. 134. *Qui percussit gentes multas*, &c. atque eo significatu Iosue cap. 12 producum, superatos fuisse Reges vnum & triginta, nam si imperij fines distenti essent, quo pacto tot sceptris Chananæorum sufficerent spatia non ad modum ampla? Quare & annotauit idipsum ad præfatum Iosuë caput noster Serarius quæst 1. probátque Plinij auctoritate lib. 6. cap. 9. Strabonis lib 16. Masius ad 5. Iosuë. Gaspar Sanchez Proleg. 4. in Iob. Maldonatus ad illud cap. 2. Matth. *Magi ab Oriente venerunt*; Igitur, quamuis eiusmodi nulli fuissent Principes, Salomone dominante, ex Israëlitarum genere, qui eius potestate omninò absoluerentur; tamen feudatarios quosdam extitisse, creditu impossibile non est; nam super Reges habuisse imperium, planè testatur Regum 3. volumen, cap 4. vers. 24. Paral. 2. cap. 9. vers. 26. at dixerint plerique, paganorum gentium Rectores fuisse hos: verùm Hebræorum inter illos computari neminem, arduum fuerit probare: verisimiliora dicturi, qui asserant, ex Iudæis patem aliis cum Regibus fastum prætulisse aliquos, sed Regum non insignitos vocabulo; nam, qui apud Romanos Consules nominantur, eosdem Carthaginensium Respublica Reges dicebat, quemadmodum retulit Æmilius Probus in Vita Annibalis: Sic Herodem Matthæus cap. 14. vers. 1. & Lucas cap. 9. versic. 7. Tetrarcham nuncupant, quem Marcus cap. 6. versic. 14. Regem appellat: Genes. etiam cap. 36. Esaui posteri nunc Ducum, nunc Regum titulis vocantur: Iudicum cap. 3. qui præerant

128.
Reges antiquitus, qui vni, vel alteri vrbi præessent.
Eccl. 7.
Genebrard.
Serarius.
Plin.
Strabo.
Masius.
Sanch.
Maldon.
3 Reg 4.
2. Paral 9.
Salomon Imperator fuit multos sub se Reges habēs.
Æmil Prob.
Reges, Duces, Consules & Tetrarchæ dicti.

Matth 14. Luc 9. Genes. 36. Iudith 3. 2. Reg. 6. Zachar. 9. Pineda.

quinque celebrarissimis vrbibus Philisthæorum, quas numerat Regum lib. 1. cap. 6. vers. 17. sæpè dicuntur Sattapæ: Iudicúmque cap. 16. Principes; at Zachariæ cap. 9. vers. 5. Gazæ dominator Rex effertu; Sic igitur fortasse illi, quos Salomonis historia, aut Principes, aut Duces primos, similibúsve titulis exprimit, Reges extitère. Accedit ex Pinedæ nostri diuinatione Palæstinos solitos Monarcham singularem habere, qui auctoritate emineret supra reliquos imperatoria potestate fungentes, qui inferiorū Regum, & ius defenderet, & insolentiam comprimeret, si quando res postulasset, & publicum emolumentum; qualis sanè his temporibus gubernationis idea apud Iaponiorum insulas; sic ille n. 17. ad vers. 1. c. 1. Iob; coniectatur autem venustè ob hanc causam, Melchisedecum cap. 7. ad Hebræos vers. 2. interpretatum à Paulo *Regem iustitiæ*, quoniam is fuisset, qui minores Toparchias componeret, quoties in factiones distrahebantur; quo de argumento pulcherrimè tractat ad frontem cap. 10. Iosue Montanus, Andreas Masius; nostri, Serarius quæst. 2. in eum locum; Magallanius in Commentario; qualem fuisse Adonisedec Hierosolymorum Regem, de quo ibi memoria, existimant, ac pro suprema, qua fungebatur, auctoritate, conuocasse feudatarios Toparchas bello ingruente; Porrò huius tanti Imperatoris aulam superbam, ipsam extitisse metropolim Solymorum fortissimam arcem, quam etiam habitasse Melchisedecum multi grauissimi testes pronunciarunt apud Tenam difficult. 2. in cap. 7. ad Hebræos, propterea hinc diei ab Isa. cap. 1. vers. 21. *Ciuitatem iustitia* de quo vrbis nomine citati paulò antea Scriptores affabrè, præsertim Arias, atque Masius; quo incomparabili titulo, tum demum condecoratā vrbem noster ad dictum Isaiæ locum opinatur Gabriel Aluarez, cùm subactis hostibus Dauid de Republica ordinanda sedulò cogitauit; cum quippe adimpleta illa, quæ de Sapientia prædicat Ecclesiasticus c. 24. vers. 15. *Et sic in Sion firmata sum, & in ciuitate sanctificata similiter requieui, & in Hierusalem potestas mea; & radicaui in populo honorificato*; Sed mallem isthæc ad Salomonis referri æuum; nam Dauidi quidem per bellorum irrequietos motus non licuit (vt demus sanè incepisse) firmare, quæ ad iustitiæ, & pacis stabilimē facerent; id verò Salomon, & ob acceptam desuper sapientiam, qua Rempublicam grauiter administraret, & propter longam regnorum malaciam potuit conuenientissimè actitare; ergo illo, si quouis vnquam sæculo, iustitia, atque pax se inuicem exosculatæ sunt, altissimásque iecisse radices videbantur, cùm certè Sabæorum Regina exclamauerit Paralip. 2. cap. 9. vers. 7. *Quia diligit Deus Israel, & vult seruare eum in æternum: idcircò posuit te super eum Regem, vt facias iudicia atque iustitiam*; Iustitiæ igitur Rex Salomon, vti Melchisedech; quam non solùm in ciues priuatósque homines exercuit; sed etiam tanquam supremus Monarcha in Reges, prouinciarúmque Dynastas; auferens quidem acquisita possessoribus iniquis, profusus atque largitor erga optimè meritos, quibus purpuræ honorem facilè concedebat: vt de eius sapientia in rerum publicarum ordinatione apta, iustitiáque incorrupta ipse protulerit Prouerb. cap. 8 vers. 15. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam:* Ad hunc quippe Prouerbiorum locum alludere

Palæstinis supremus Monarcha super alios Reges, qui Rex iustitiæ dicebatur. Heb. 7.

Montanus. Masius. Serarius. Magall.

Hierosolyma Imperatoris Palæstinorū sedes. Tena.

Isa. 1.

Hierosolyma vrbs iustitiæ quare dictat. Aluarez.

Eccles. 24. *Verba elucidata.*

Pax & iustitia temporibus Salomonis. 2. Paral. 9.

Prou. 8.

Ecclesiasticum verbis antecedenter relatis arbitratur Iansenius; & cum relatione ad diuinam Sapientiam de creata posse construi monuit Aluarez in memoratum Isaïæ locum, & quidem vt Salomon proximiùs Christi referret dominationem, (est autem Seruatoris perfectissima imago, si qua alia inter veteris Instrumenti hieroglyphica,) debuit quemadmodum & generis nostri reparator esse Rex Regum, atque Dominus Dominantium: habuit itaque sub se regnorum Præsides multos non tantùm exterarum gentium, sed Hebrææ pariter nationis.

Iansen. Aluarez.

Iam, quòd non huius (si tantus extitit Prin- 129.
ceps) mentio facta regnorum voluminibus, aut istorum Paralipomenis, causas assignauimus superiùs Prælocutione 3. Sect. 3. Subsect. 1. num. 84. nonnullam tamen lucem mutuari conabimur ex Regum tertio libro capit. 4. versibus 11. & 15 illis nanque duæ Salomonis filiæ traditæ feruntur annonæ Præfectis; Taphet, videlicet, vxor fuit Benabinadab; Basameth autem sponsa nuncupatur Achimæ: ac sanè Interpretes meritò iudicarunt, Salomonem hunc clarissimum inter Israëlitas habitum proindéque notata speciatim horum coniugia Præfectorum, quoniam non indigni tanto socero visi; Et quidem eum fuisse Salomonem, qui Dauidici imperij successor extitit, qui non spreuit generum annonæ Præfectum, opinantur ad citatum 4. cap. Lyranus, Abulensis quæst. 6. Serrarius, Gaspar Sanctius, & leuiter indicat Pineda lib. 7. de Salomone, cap. 11. num. 3. Sed omisso, quoniam vt has componant nuptias, coactos esse asserere nominatos Auctores, per anticipationem loqui eum, qui Regum disposuit historiam; certè Præfectos illos ab initio dominatus habuit Salomon; non enim aulæ compositionem, quam tantoperè demirata est Sabæorum Regina in vltimam dimisit ætatem; verùm à principio exorsus statim venustissimum Reipublicæ exemplar exhibuit; credibile equidem est officia distributa viris, quos præter rerum exactam notitiam ætas prætereà commendabat, vt non nimiùm exhausta, & viribus destituta, sed propior tamen senectæ, quàm floridioribus annis tales autem cùm sub imperij Salomonici prologo extiterint, quatuordecim prætereà expectauerint annos, quo filiæ nubiles euaderent (vt concedamus natas Monarchiæ limine) fit albenti fuisse capite & barba, cùm virgunculas ducerent; At hoc molestum videtur, & alienum à prudentissimi Regis sapientia, tam dispares ætate coniunxisse? Insuper, peregrinum apparet, quemadmodum de Michol Saülis filia crebra est memoria, déque Dauidis gnata Thamare, non paginas etiam implere Salomonis feminea pignora; Sed illud penitùs mirandum, cùm Paralip. lib. 1. cap. 3. quam reliquerit stirpem Dauid, quàm Salomon, aliique Reges, ex professo declaretur, insertis etiam sororibus, nullam legi Salomonis prolem, excepto vno Roboamo; Quare hæc nos coëgerunt, vt coniectaremur, potiùs alium, quàm Dauidis hæredem fuisse Salomonem eum, cuius duas filias rei frumentariæ acceperint Præfecti: & quoniam eius multa fuisset auctoritas, ob viri claritudinem, mentionem factam ab Historien; sed nudum ipsius nomen, & prætereà nihil, aut de maioribus, aut de loco, quem in Republica occuparet, positum; quoniam ob familiæ, potestatis, rerúmque gestarum claritudinem notissimus

3. Reg. 4.

An Salomon filios habuerit

Lyra. Tostat. Serarius. Sanct. Pineda.

1. Paral. 3.

riſſimus erat, quem ne lippi ignorarent, de quali Scripturarum vſu perlegendus Ribera Præludio 4. ante minorum Prophetarum Commentaria, numero 9. Porò hunc Salomonem noſtri Sponſi auum augurimur; tempus, noménque ſuadent: nam, vt probauimus Sect. 5. Subſect. 1. num. 80. Epithalamij huius argumentum incidit ad Salomonici regnatus annum vigeſimumquintum, vel circiter; tum autem ſponſum perueniſſe monſtrauimus ad integram pubertatem Subſect. 6. at verò Præfecti annonæ, cùm regere inchoaſſet Salomon, habuêre vxores Taphet, & Beſameth. Fuêre igitur illæ ſorores eius. quem noſtri ſponſi genitorem meditamur; qui grandiuſculus factus auo eo adhuc ſolùm progerminante Salomonis æuo, quemadmodum germanæ viros, ipſe lectiſſimæ coniunctus ſponſæ recenti etiam Monarchę imperio, maſculam ex ea tulit ſobolem, cui aui nomen impoſuit: Nam Hebręorum is fuerit vſus, vt exoticos contemnerent titulos, ſemper verò intra cognationem quærerent, vnde nuncuparent; quare Lucæ cap. 1. cùm Ioannem appellari Præcurſorem mater ſignificaſſet, monuêre ex cognatorum ſerie neminem extare, qui talis diceretur; niſi quidam inſoliti euentus aliter coëgiſſent, vt frequenter in Heroüm genitura contingebat; patris tamen, auorúmque memoriam conſeruare præſtantior cura apud eos; nam ex genitoris appellatione Ioannem nominare conati ſunt, & id frequentiſſimum veteri Inſtrumento, nouóque non rarum, cognomenti loco patris ſupplere nomen, vt Iacobus Zebedæi, & Alexander Philippi, Iudas Machabæus, & ſimilia; aui autem vocabulum prodit Scriptor Eccleſiaſtici, nam, cùm ipſe Ieſus Sirach diceretur, Proluſione autem ſuum Ieſum etiam nuncupatum affirmat. Scio Octauianum noſtrum doctè contendere, alium eſſe Prologi loquutorem à libri ipſius parente; ſed etiam hunc ipſe nepotem Ieſu Sirach facit, & ab auo appellatum adſtruit; Sic igitur ſponſus ab auo Salomone vocatus etiam Salomon, qua nominatione an gauderet pariter genitor illius, incognitum nobis.

Ribera.

Sal mō auus ſpō ſi Canticorum de quo Reg 3. cap. 4.

Luc. 1. Hebræi cognatorum vocabula filiis imponebant, & in primis, genitoris & aui nomen.

130. An autem principali diceretur appellatione Salomon, an fuiſſet agnomen tantùm illius, facillimum non eſt ſtatuiſſe; Sanè haud ineptè docuiſſe eos, qui verba illa Cantic. ſexto capite, verſ. 11. *Neſciui; anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab*, in ſponſum referunt, ſi quis exiſtimauerit, alterum vt tribuant nomen præter Salomonis titulum, oportuerit; dicunt illi morem ſuæ gerentes explanationi, cùm iam geniales epulæ cum cæteris nuptiarum ſpectaculis in occaſum tenderent, proximam fuiſſe traductionem ſponſæ, cùm finita connubiorum pompa, reſtabat ſolùm glorioſa cataſtrophe, nempe, vt ex Liban. vaſtitate in domum mariti tranſmigraret, vecta ad ouationis & triumphi, eiuſque ſuperbiſſimi æmulationem per Hieroſolymitanas plateas, vicóſque publicos; huius apparatus gratia venêre multis ex partibus, præſertim de metropoli, quadrigarum ingentia miniſteria; concitati ſunt populi ad inſolitam equitatus multitudinem; rumore tandem ad Sponſam perlato citò relinquendam ab illa patriam, quam dulciter amabat: quanquam ipſam ſupra mortales omnes lætari conueniens fuiſſet, quoniam eius cauſa tanta inſtaurabatur celebritas: non potuit tamen non deiici femineus ſpiritus, ſed neque doloris acerbitatem occludere valens, latentem ægritudinem prodidit, planè confeſſa, turbatam ſe, cùm gaudêre debuiſſet, *propter quadrigas Aminadab*, id eſt, ſponſi, cuius illud erat nomen: fortaſſe autem Salomon propria illius erat appellatio, quam, dum circumcideretur, parentes impoſuerunt: *Aminadab* verò deinceps à fortuito aliquo vocatus eſt caſu: aut è diuerſo nomen ipſum primęuum Aminabad fuit? Salomonis autem vocabulum agnominis vice adiunctum, quoniam patet, auúſque ſic nuncupati, vt integra appellatio extiterit, Aminabad Salomonis: id eſt, Aminabad filius, nepóſve Salomonis: Hinc & cap. 7. initio, cùm Septuaginta, multique ex Græcia Patres efferant, *Specioſi facti ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Nadab*; Hieronymus autem lib. 1. contra Iouinianum, Ambroſius de obitu Valentiniani, & de Inſtitut. virginis, cap. 14. ſermone quoque 17. in Pſalmum 118. Caſſiodorus, atque Matthæus Cantacuzenus ad memoratum 7. Canticorum caput, *Aminadab* legunt, quam non deſpicit lectionem Beda, cùm attendat ex Hieronymi officina depromptum eſſe; certè Vincentius Riccardus Noris ad Cantacuzenum, coniectatur, fortaſſe è manu Librarij excidiſſe, *Ami*: ſed puto repoſuiſſet correctus Sixto V. Pontifice textus, ſi Librariorum incuriam iudicaſſent doctiſſimi Emendatores; An illud ſpecioſius? nomina compoſita apud Hebræos nonnunquam integra, nonnunquam dimidiata efferri ſub eodem ſignificatu? Exempli cauſa, *Ieruſalem*, compoſitum verbum, ex *Iebus*, vrbis habitatore, & *ſalem*, vt non nemo exiſtimauit; aut, ſaniori ducta etymologia, à *ſchalom*, ſiue *ſalem*, pro pace, & *iereth* viſionem indicante, Auctoribus Maſio ad verſ. 1. cap. 10. Ioſuë; Salmerone tom. 1. Prolog. 42. §. *Similem aliam*. variiſque ad cap. 7. Pauli ad Hebræos: & tamen ſola vox, *ſalem*, quæ vltima pars eſt copulatæ dictionis pro tota ciuitate pronunciatur, vt cùm Pſalm. 75. cantat Rex: *Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion*; Conſpirant Pſalmorum declaratores in Hebræis, *ſalem* ſcriptum, pro qua vulgatus more non inaſſueto ſuo ſignificationem omiſſo nomine proprio vertit *pacem*, explicans, quod & Maſius aduertit loco adnotato, & multi ex nuperioribus ad verſum 1. cap. 7. ad Hebræos; quo verſu etiam *ſalem* iterum apparet, quam Hieroſolymam intelligendam plerique veterum, iuniorúmque maluêre; adi Iuſtinianum, atque Tenam: ſic igitur & *Nadab* portenderit idem, quod integrum verbum, *Aminadab*: ergo iterum (inquiunt) emicat ſponſi nomen: quippe maritum vxoris nominari patrem oſtendimus Sectionis præcedentis membro 6. num. 115. ſponſam itaque dici filiam Nadab, ſeu Aminadab; hoc eſt, eam vocari vxorem Aminadab: appellabatur proinde vir eius Aminadab, ſiue hæc fuerit principalis ei nomenclatura, ſeu ab euentu poſita vox, ſeu alia forma. Nec tamen in his nos voluptuamur, quoniam ſatis fortia non iudicamus.

Sponſus Canticorum num vno ſolùm nomine titulatus? Ex Cant. c. 6. verſus enucleatus, & q. 7. capite.

Aminadab dictus ſponſus Canticorum.

Hieron. Ambro. C

Caſſiod. Cantacuz.

Beda.

Regula: Nomina compoſita apud Hebræos etiam diuiſa idem ſignificant. Riccard.

Ieruſalem nominis etymologia. Maſius Salmeron.

Iuſtin. Tena.

Supereſt ex nodis vna tantùm particula: cur Hieroſolymam delata ex Libano ſponſa, & non potiùs in regiam mariti, eámque vrbem, quam ipſe gubernaret? Reſpondeo, cùm apud Hieroſolymitanas nurus fama inualuiſſet, ſponſam nigram, atque ſubfuſcam eſſe, vapularétque ob hoc ſponſi honor, quoniam non contentus duxiſſe ignobilem, accepiſſet quoque informem, operæpretium exiſtimaſſe amicos, vt diſcerent 131.

Traductio ſponſæ cur Hieroſolym à facta.

Sionides,

Sionides, quàm mendax spargeretur rumor; arrisit adolescenti prudens consilium, decreuítque omnium aspectibus sponsam subiicere, vt cùm luminibus suis contemplatæ fuissent Heroïdes virginis stupendam pulchritudinem, desinerent aures faciles spisso commento præbêre; Hoc autem impossibile fieri, cùm iam nuptialis prætermisset celebritas, nisi per traductionis gloriam; quippe exceptis hisce duobus casibus Hebræorum feminæ nunquam se palam conspiciendas offerunt, claustro & Gynæcinde omnem ferè ætatem consumunt; ergo propter filias Hierusalem ferculum fecit sibi Rex Salomon ex lignis Libani, cuius argentea fulcra, reclinatorium aureum, ascensus ex meliori purpura: sed, cùm auus eius, genitórque ex primis supremi Monarchæ amicis, consiliariisque essent, Hierosolyma eos stabiles tenuit, eùm interim regnum per vicariam potestatem gubernarent, aliquando & inuiserent; Hic verisimilius est natum, educatùmque Epithalamij huius sponsum, vt propterea Hierosolymitanum statuerimus, ac sanè cùm in lucem editus paulò post adeptas à Salomone Imperij habenas, fortasse ex adolescentibus fuit, quos vnà cum Roboamo Salomonis vnigenito enutritos Regum declarat tertia Historia, c. 12. 8. his enim regna diuidere summis Imperatoribus mos fuerat, sic enim de Alexandro testatur Machabæorum primus cap. 1. vers. 7. *Et vocauit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à iuuentute, & diuisit illis regnum suum, cùm adhuc viueret*; supremi igitur Monarchæ cùm à latere tarò discederet sponsus, commorabatur perpetuò ferè inter Hierosolymitanos; traducturus igitur sponsam in mariti ædes, in has maximè transferre oportebat, cùm hæc permansura & indeclinabilis statio futura esset; Denique traductionis cùm diceretur esse magnificus supra vsum apparatus, paucisque vel de Regum classe permissus, postulabat iure suo tanta pompa dignissimum theatrum, & talem planè circum, quale nouum opus platearum metropolis, quas post absolutas maiores fabricas mirando concentu, & proportione adaptauit Salomō; sed nec tantis sūptibus pares alij præter metropolitas spectatores.

Sponsus Canticorū Hierosolyma natus, & educatus, cum Roboamo Salomonis filio nutritus.

3. Reg. 12.

1. Mach 1.

Sectio VII.

Quæ possederit loca sponsus? quos rexerit populos? qua tribu prognatus fuerit? Dimensio agrorum an æqualiter facta omnibus Israëlitis? quotuplex terræ Chanaan partitio? Quæ stabilia bona in perpetuum coëmere Hebræi poterant? Num vna tribus in alterius sorte possessiones habêre valuerit? Decem tribus ex captiuitate rediisse quomodò intelligendum? Ierusalem cum templo an ad tribū Benjamin, an Iudæ spectaret?

532. Quando autem extra capitalem Imperij vrbem dixerimus sponsum regna sua habere, amplámque in multos populos exercêre potestatem, quæ tandem hæc terrarum regio, inquis? aut certè quod intra Palæstinam spatium? In primis habuisse insignem vineam non longè à suburbio Hierosolymorum, præstantior Interpretū cohors deducit ex Cantic. cap. 8. vers. 11. *Vinea fuit Pacifico in ea, quæ habet populos tradidit eam custodibus*, &c. Septuaginta pro *Pacifico*, legêre, *Salomoni*; & appellatiuam vocem loco proprij nominis posuisse vulgatum omnes fatentur neoterici; Porrò & alterum in Hebræo contextu agnoscunt verbum, quod aut vrbis, aut certè alicuius agrorum partis titulus sit, nempe *Baa'amon*, quā dictionem seniores etiam retinuêre, & noster Interpres construxit: *In ea, quæ habet populos*: strictissimè; *in Domino, seu possessore multitudinis*: Baal enim dominum, seu possidentē indicat; Putant verò ea, seu paraphrasi, seu composito verbo intelligendam, aut Hebræorum metropolim Hierosolymam, aut sanè glebam aliquam vberem, atque felicem prope Sinnem, cuius angulum aliquem propter soli bonitatē cùm omnes penè ambirent, fuit vt innumeris seruiret possessoribus; hic igitur prope Hierosolymam insignem sponso contigisse portionem, qua amplissimam plantauerat vineam, auctores sunt Sotomaior Commentario integro, Notisque simul posterioribus Gislerius, Genebrardus Hebræos citans, Delrius Paraphrasten Chaldæum referens, Almonacirius, Mariana, Hortulanus hereditariam sponsi vineam fuisse dicens; Publius Nigidius, quam genitor illius tenuerit; atque certè tam vastam fuisse hanc sponsi possessionem, multi qui Epithalamium illustrauêre, existimarunt, vt dicerent, comparationem proponi citatis Canticorum versibus cum supremi vineis Monarchæ, itaque initio sententiæ describi vineam sapientissimi Regis; Ab illis autem verbis; *Vinea mea coram me est, mille tui pacifici, & ducenti his, qui custodiunt fructus eius*, Sponsi, quæ eam superasse videatur, depingi vineam; nempe, ille, quemadmodum gloria & potestate eminebat post Imperatorem; sic illius vineta ad supremi Monarchæ vineam proximè accedebant; sed præter Hierosolymitanum fundum habuisse quoque in Libano voluptati, emolumentisque dicatos agros, subindicat frequenter Canticum; quippe secundo capite, vers. 12. *Flores* (inquit) *apparuerunt in terra nostra; vox turturis audita est in terra nostra*; Dicebantur verò hæc apud Libanum, quam sponsæ patriam docuimus Sectione 5. Subsect. 1. Sed sponsus *suam* quamobrem vocat *terram*? Sanè quia iugera multa possideret ibi; quibusdam locis constructo pomœrio cum hortis suis, aliis consita vinea; erant, & columbaria, & caprarum, ouiúmque greges; dabant aluearia fauum distillantem, dabat myrrham odorifer collis; neque enim horum aliquid secum sponsa vexerat, cùm sæpè monstrauimus in paupertate natam, enutritámque; vineæ autem fuerunt illæ, de quibus eodem secundo capite, vers. 15. *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas; nam vinea nostra floruit*: Rursum septimo capite, vers. 12. *Manè surgamus ad vineas: videamus, si floruit vinea*: Columbarij meminit item secundum caput, vers. 14. *Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ*, Cap. 5. vers. 12. *Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluenta plenissima*: De hortis idem testatur cap. vers. 1. *Veniat dilectus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum, Veni in hortum meum, soror mea*. Cap. 6. vers. 1. *Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum*;

Vinea excellens sponso Canticorum prope Hierosolymam.

Cantic. c. 8.

Sotomaior.

Gisler.

Genebr.

Chald.

Almanac.

Mariana.

Hortulan.

Nigid.

Sponso in Libano monte plures possessiones.

Cant. 2.

Arque

Atque eius fortasse viridarium aliud, cap. 4. v. 13. cuius emissiones narrantur; *Paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus: Cypri cum nardo, nardus, & crocus, fistula & cinnamomum cum vniuersis lignis Libani*; Greges ouium, atque capitarum quibus sponsæ capilli assimilantur cap. 4. vers. 1. & 2. lac horum cum fauo cap. 5. vers. 1. ibidem myrrha cum aromatibus, quam suis ipse manibus demeist sponsus; atque huius septi fragrantibus furculis comparauit dilectum sponsa, Cantic. 1. v. 17. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter vbera mea commorabitur*; Nam, quæ sibi euenissent bona per matrimonium cum Principe, gloriabunda deprædicat virgo; futuram, nempe, deinceps aromatiferi prædij dominam, quando & myrrhæ montem, & colles thuris habitura sit; quin & balsami enpiam præbituros Engaddi palmites, quippe & Hierichuntini tractus partem occupare maritum illius; certè ita Sanchez noster cogitauit dotalem sponsæ vineam, quam viri dono acceperit, sitam valle Achot, quam Engaddi putat ad illud Cantic. 1. *Vineam meam non custodiui*, & non aliud quàm duo hæc Baalamon, ad ea cap. 8. verba: *Vinea fuit Pacifico in ea, quæ habet populos*, &c.

Hierichuntino tractu prædia spōs. Canticorum.

Sanch.

133. Opponas; Vt hæc omnia sponsum concedamus obtinuisse, impossibile fuisse regia vt fulgeret auctoritate; quippe terrarum spatia æqua metatione diuidebantur inter Hebræos Ezechiele comprobante cap. 47. vers. 13. *Hæc dicit Dominus Deus: Hic est terminus, in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israel: possidebitis autem eam singuli æquè vt frater suus*; Quæ est expositio Maldonati Cornelij, Sanctij vnum Monarcham excipientis; Pares igitur cùm essent vniuersi, aut omnes, aut nemo Rex; nam quo poterat crescere quorundam potentia, emendo ab aliis in perpetuum, illicitum venditionis talis genus; anno quippe Iubilæi postliminio ad veterem dominum reuertebatur oppignorata hæreditas, ne tribus ob possessionum indistinctionem confunderentur. Leuitici cap. 25. & eiusdem Ezechielis cap. 26. vers. 18. Cùm igitur Canticorum sponsus pares cum reliqua multitudine fundos numeraret, absonum fuerit, dixisse regia eum excelluisse auctoritate. His satisfacio primùm, eam quidem sortitionem, de qua Ezechiel, factam absoluta captiuitate, dimissisque ab Assyria Hebræis, cuius æqualem fuisse partitionem, vt nullus altero ditior euaderet excepto totius populi Duce si contulerimus, prætensem disputationem non impedit; modò enim sub Salomonis regno versamur; tum verò perstabat adhuc terrarum distributio sub Iosuè facta: hanc autem disparem extitisse, ita vt maiori inter tribus amplior cederet, aut certè potior regionis dimensio, probat Salianus tom. 2. anno mundi 2590. à n. 14. producitque ex Numerorum c. 26. versum 54. *Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem*: fortasse quemadmodum copiosioris multitudinis ratio habita fuit, ita alia fuit lex nobiliorum, alia vulgi, vt illi plusquàm isti reciperent; Certè Hebron accepit solus Caleb, Iosuè c. 14. v. 13. ipse dux Iesus, Thamath Sarai in monte Ephraim donatus est, & ædificauit ciuitatem, habitauitque in ea cap. 19. v. 50. Potuêre igitur maiores sponsi, quòd strenuè in bello se gessissent, essentque ex primi ordinis hominibus, eam nancisci terræ portionem, quæ ad regium pro dignitate tuendum honorem sufficeret; Altera resolutio est, vt præbeamus, quamuis

Dimensio agrorum an æqualis fuerit omnibus Israelitis?
Ezech. 47.

Maldon. Cornel. Sanch.

Leu. 25. Ezech. 26.

Duplex partitio terræ Chanaā inter Iudæos.

Salian. Num. 26.

Iosuè 14. & 19.

illæ tribus, in quibus grandior numerus portiones ampliores recepissent; tamen has ipsas glebæ partes æqualiter distributas esse; ita, licèt diuersitas prædiorum extitisset, comparatis ad inuicem tribubus; sed nulla varietas collatis inter se eiusdem tribus hominibus; adhuc tamen potuisse vnum opulentia alterum excelluisse: Aesi de mobili, inercitaque substantia sermo fiat, nemini dubium apparebit: nam camelis, asinis, bobus, capratum, ouiúmque & præstantia, atque copia: ad hæc ancillarum, mancipiorúmque numero sic potuit quispiam aliis præcellere (omitto exquisitam Gazam pretiosarum mercium, vt meritò Rex censeri valeat: Verùm & adhibita immobilis substantiæ collatione idipsum facilè constabit: nam primogenitis duplicia adiudicantur vt docet Abulensis q. 9. in c. 25. Leuitici: insuper canon ille positus memorato nunc Leuitici capite de possessionum ad antiquos dominos reditu, intelligendus de solis promissæ regionis terminis; extra hanc si quis emptione, aliòve modo iusto atque legitimo agros adquisiuit, manebant perpetuò illi ipsi, vt aduertit noster Cornelius ad eiusdem Leuitici caput: Præterea de vrbana domo edictum excipitur; quippe tenor. *Qui vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus: si non redemerit, & anni circulus fuerit euolutus, emptor possidebit eam, & posteri eius in perpetuum, & redimi non poterit etiam in Iubilæo*: Porrò vrbium nominibus concipit Tostatus q. 21. in c. 25. Leuitici, loca quæuis muTata, siue ista, siue exiguæ grandiatis, vt hac voce oppida quoque, & villas complectatur: Potuit ergo inter locupletes aliquis multis & ciuitatibus & pagis dominari: hæc verò Dynastam faciebant, quin & vnius magni oppidi imperium, vt velit Serarius q. 2. in c. 12. Iosuè: Quid interim, si his adnumerimus intra familiam eandem multas esse personas, quarum tandem tempus omnia absumens memoriam delet, deficiente posteritate, & plurium agri vnius fundi angustias explicant deuoluta peremtium hæreditate ad cognationem proximiorem? Denique & emulatæ eruditionis, atque iudicij Annalistæ duo affirmare non sunt veriti, minimè obseruata ab Hebræis, quæ de restituendis anno Iubilæi oppignoratis bonis tradita sunt præcepta, sanè ante captiuitatem Babylonicam, siue ob auaritiam potentiorum, seu propter sacrarum legum despectum: quam ego insolentiam difficillimè crediderim passos fuisse Regum decora Dauidem, atque Salomonem, donec inculpatè rexit: habet tamen Patronos sententia isthæc Torniellum anno mundi 2584. n. 2. Salianum tom. 2. anno post conditum orbem 2544. n. 703. Quòd si hæc tam firma nis licentia, & retinebat quisque semper illa, pro quibus semel pretium soluit: in promptu est existimare, quàm diuites esse potuerint, qui multa emere possent, & regale potuisse attingere fastigium.

Quo pacto in terra Israelitica vnus altero ditior euadere poterat

Abul.
Quænam stabilia bona in perpetuum emere poterant Hebræi

Leuit. 25. Cornel.

Tostat.

Serar.

Hebræi præcepta de restituendis oppignoratis bonis anno Iubilæi non obseruabant.

Torniell. Salian

Verùm hac amputata hydria, altera pullulat: Nam ab suburbana Hierosolymorum plantata vinea, quam tantopere laudamus, ad tribum Iudæ spectabat, siue Benjamiticam: notum quippe est, metropolim inter has diuisam tribus, cuius partem vnaquæque obtinebat. Vide cæterorum (quorum non rara cohors) coaceruantem essata Tenam, Episcopum Dertusensem, lib. 3. Isagoge sacræ Scripturæ, difficultate 17 sect. 6 hanc igitur communem opinationem modò controuersiæ 134.

tantùm

rantùm gratia sectantes, necessarium est affirmemus intra alterius duarum tribuum limites habuisse sponsum possessiones suas; at, cùm idem, quemadmodũ euicimus num. 131. Libano multa prædia obtinuerit, oportet, dicamus, hos agros ad diuersam à Benjamitica, Iudæve tribu, spectare; nempe, si de mõtis eo iugo, quod cõmunc Libani vocabulum habet appropriatum, sermo sit, ad Nephthali; si de Antelibano, ad Asseritas; si de Galaad, ad Manassen, vt docebuot scire cupientẽ Adrichomij tabulæ; Iam ex his deriuatur manifestè vnum, eundémq; apud duas tribus possessiooes habuisse: sed hoc absurdi plenum; nempe, memorato frequeoter Leuitici c. 25. & Ezechielis c. 46. abalienare in perpetuũ agros negatum fuit, propterea ne confusis cuiusque tribus limitibus, confunderentur tribus ipsæ: eandémque ob causam verita connubia inter diuersarum tribuũ familias, ne delapsa vnius tribus hereditare ad alterius tribus hominẽ, indistinctio ipsarum tribuum inde sequeretur; Porrò tam cauta obseruatio, ne tribus permiscerentur, præter cõmoda humanæ Reipublicæ, quam ordo, rerúmque separatio mirificè cõmendat, in Christum Seruatorem præcipuè dirigebatur, nempe, vt eius certa genealogia constaret, & ambagibus liberarẽtur vaticinia, quæ ex tribu Iuda, Dauidisq; semine oriundũ annunciabant: At hæc quoque enodabimus multiplici aperto tramite; Primum, si contendamus, recreationes eas, quas Libani, seu iucunda planities, seu erecti surgentiũ terrarum deliciosi apices sponso commodabãt, ad tẽpus vendidisse aliarum tribuũ mortales, donec Iubilæi pacatissimus annus veterano possessori restitueret: nam, vt hoc asseramus, nihil demimus gloriæ spõsi, cùm his amissis prædiis obtineret alibi, quæ regium fastum decerent, vrbium, nimirũ, villarúmque plurium dominus; Quoniam autem æstiua habitatio Libaoi, præter amœnitatem, salubrior quoque: nam ad Septentrionem positus mons Aquilonis flatibus temperabat nimios Phœbi ignes; & magna sub niuibus semper pars, vt plerique attestãtur; proinde Optimates multi huc conuolare soliti post vernum solstitium; quem in scopum loca voluptatibus apta emebant in definitos, moriturósque annos, aut quidem vt in longiora tempora, vsque in remissioois, & Iubilæi optata sæcula: Sic igitur faciebat sponsus de more aliorũ Principum, & hæc vocandi illam glebam *suam* ratio, vtque possideret vineas cum pomœriis; nam perpetuus quanuis non esset dominus, habebat tamen ex consensu possessoris vendentis in aliquot lustra.

Leu. 25.
Ezech. 46.

Optimates Hebræorum domos recreationis in Libano ædificabant.

135. Si tamen perpetuò dominatum fuisse, velimus stamisse, erit vt defendere possimus: nam sanè ex Chananæis, qui Libani incolebãt iuga, multi rebelles extiterãt vsque in Salomoois æuum, cõtra quos progressum fuisse illũ, quos & attriuerat à nobis superiùs edoctũ, Sect. 5. Subsect. 1. n. 80. Putat verò Salian. tom. 3 anno mũdi 3044. n. 4. deuictos hos anteà à Dauide, tributariósq; factos: cùm autem cerneret impeditum templi fabrica, regiarúmque ædiũ operibus Salomonẽ, cogitarẽtque non intermissurum, quod cœperat vectigaliũ recuperandorũ gratia, eius se imperiis subtraxerũt: ac ille quidẽ dissimulauit aliquantùm; postquàm autem finẽ ædificiis imposuit, debitas luere pœnas coëgit refractarios; Hæc equidẽ esto pars, Chananitidis iure distributionis ad Nephthalim pertinuerit, Adricbomio, aliisque testibus; sed recuperare, aut noluerunt belli discrimina experiri timẽtes victi à pusillanimitate, socordiáve: aut, quod æquius iudicare par sit, non potuerunt, quòd superiores extitissent per multa sæcula Chananæorum vires: cesserunt igitur iure suo tribui Iudæ, quæ duce Dauide, súbque vexillis Salomonis, cùm potita fuisset debita patribus gleba, diuisit optimis militibus liberalis Imperator captiua iugera, inter quos cùm sponsi genitor, aoúsque; forsan & ipse regnante Salomune contra hostes streouissimè dimicassent, cessit pro tanta virtute ipsis, glebæ fortunata pars; Porrò potuisse de licentia tribus Nephthali, verbi causa, tribum Iudæ occupata indebitè à Chananæis arua vindicare, & veteri iniusto possessore extruso, victrici cohorti distribuere; potuisse etiam, quoties in desperationem ventum fuisset, vt superare inimicum valerent Nephthalim, quancunque aliam tribum pugnam cum hostibus committere, de quibus si triumphabant, vendicata oppida cum adiacentibus agris, cæteráque præda, non habenti titulum sortitionis, sed tribui cedebaot, quæ eiecerat, fortunarúmque, & vitæ ob hoc periculum subierat; Vtrunque equidem Abulensis docuit quæst. 10. in cap. 18. Iosuë Magallanius ad versum 28. eiusdem capitis, sectione 2. annotat. 2. Quòd si opponas, Regibus non licuisse abalienare fundos in perpetuum, si filiis non donassent, quippe Ezechielis cap. 46. vers. 16. scriptum: *Hæc dicit Dominus Deus: Si dederit Princeps donum alicui de filiis suis; hereditas eius filiorum suorum erit, possidebunt eam hæreditariè: si autem dederit legatum de hæreditate sua vni seruorum suorum, erit illius vsque ad annum remissionis, & reuertetur ad Principem:* Respondeo, hoc impositum Monarchæ onus post eam Palæstinæ sortitionem, quæ excusso Assyriorum iugo, liberatóque Hebræorum populo, & reuerso ad patrios lares, facta est, vt & Textus illius capitis palam adsignificat, & eius Enucleatores passim testantur: nunc autem ea versamur tempestate, quæ Babylonicam captiuitatem longè antecessit; nam Salomonis dominatum respiciunt; Deinde aliud est, sermonem instituisse de patrimonio Regis, iis, scilicet, prouinciis, quæ à maioribus transmissæ fuẽre: aliud de his, quæ marte suo acquisiuit Princeps; iustum quippe est, ne paulatim labatur Imperatoria auctoritas per indiscretam munificentiam, ne de antiqua possessione abalienet quidpiam, & in exteros profundat; Quas autem de nouo acquisiuit regiones, gentium semper mos fuit, vt reseruata suprema rerum omnium potestate Monarchis, iisdémque longè amplissima adiudicata parte duces quoque, & audacissimi quique milites præmia reciperent, distributis inter illos agrorum partibus etiã, vrbibus quoque cum portubus, & villis; hoc pariter licuisse Palæstinorum Imperatoribus; de quibus sponsi progenitores, cùm optimè meriti fuissent, receperunt egregia præmia, honores, agrorúmque iugera plurima.

Salian.

Pars vni tribui assignata promissæ telluris, qua de causa poterat in alterius tribus potestatem transire?

Abul.
Magall.

Principi Hebræorũ quatenus abalienare fundos licitum?
Ezech. 46.

Sed id, quod obiectio explotatissimum sup- 136.
ponebat, non potuisse, videlicet, Hebræos, nisi inter suæ tribus viros, stabilem, duraturámque mansionem figere, non esse adeò certum, sunt quæ probent, legimus nanque Paralip. 2. cap. 11. post diuisum regnum Israël, cùm apud Solymitanos vigeret indubitata religio, non tantùm ex Sacerdotum geoere multos, sed de laïcorum turba plurimos decem tribuum confugisse ad Roboamum, quocum tribus Iudæ, & Benjamitica;

Potuisse tribum aliquã sedes fixas habere in possessionibus alterius tribus.
2. Par. 11. 16.

tica; Sacræ paginæ verba sunt: *Sed & de cunctis tribubus Israel, quicunque dederant cor suum, vt quærerent Dominum Deum Israel, venerunt in Ierusalem, ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum, & roborauerunt regnum Iuda, & confirmauerunt Roboam filium Salomonis per tres annos*; Porrò mansisse hos in perpetuum inter Iudæ, & Benjamiticæ tribus homines, nec vltrà reuersos ad pristinas, quas veri cultus gratia destituerant sedes, proptereaque in magnam potentiam creuisse Roboami dominatum, opinatur Abulensis quæst. 17. in dictum Paralipomenorum caput: Caietanus, atque Serarius ad cap. 12 lib. 3. Regum: Ribera in cap. 1. Oseæ, num. 100. Salianus tom. 4. anno mundi 3062. num. 1. atque decem tribuum aliqui, cùm dicuntur, Babyloniorum euasisse captiuitatem, patriámque vidisse tandem vnà cum duabus Iudæ, & Benjamin tribubus, quibus reuertendi potestas facta est; hos solùm intelligendos; quemadmodum à Roboami temporibus ante Assyriorum irruptionem, duabus tribubus commixti sunt, & eandem pugnæ aleam experti sub victoris hastam missi; ita reduce vtraque tribu illi quoque exoptatæ libertatis participes extitère: sic Ribera loco iam indicato; Sanctius, atque Cornelius ad versum 12. cap. 8. Zachariæ; & quidem promiscuè iisdem habitasse vrbibus Iudæ atque Benjamin tribum sensère Mariana in cap. 11. lib. 3 Regum: Masius ad vers 15. cap 18. Iosuë; Magallanius ad versum 28 cap. 18 Iosuë, sect. 2 annot. 3. ecce igitur tot annuentibus classicis Scriptoribus, potuisse Hebræos apud alienam tribum fixas habere sedes, proindéque sponsus, quamuis ex Iudæ tribu poterat intra Nephthalinorum terminos prædia obtinêre, voluptatique destinata arua.

Abul. Caiet. Serar. Ribera Salian.

Decē tribus, quo pacto ex captiuitate rediisse intelligantur?

Sanch. Cornel.

Iuda & Benjamin promiscua habitatio.

Mariana. Masius. Magall.

137. At, inquis, hæc si dicantur, sequitur apertè, confundi tribuum nomina; non enim aliæ certiores notæ, quibus quæque discernatur, quàm ab auita hæreditate, atque ob hæc interdictum matrimonium inter feminam, cui vetus possessio obuenisset, maritúmque exteræ tribus; cùm enim viri nomen sectaretur posteritas, confundendæ erant possessiones. qua de re diximus plurimùm Anteloquij huius Sect. 1. atque 2. Fateor, grauem hunc esse nodum sed quem soluere debeant memorati omnes Auctores, certè & Interpretum vniuersus chorus; nam, si ea opinio, quæ decem tribus nunquam remeasse defendit, sententia omnium ferè Expositorum, tam Hebræorum, quàm nostrorum sit iudicio Riberæ in nominatum Oseæ 1. caput, num. 96. rogatos cuperem tantos Assertores, quibus modis tribuum distinctio apud eos conseruata sit, cùm agros non haberent, quos nisi eiusdem tribus mortales, alij colere non possent? Sed vt fuerit captiuitas annorum quorundam solùm, & finem tandem aliquando acceperit, quibus modis tum apud exules discretæ tribus? Iam verò peregrinatione emensa diuersa extitit sortitionis facies captiuitate absoluta, atque priusquàm subiugasent Hebræos Assyrij; nam vetus dimensio, vt docebamus num. 132. inæqualis fuit pro maiori, pauciorive tribuum multitudine; quæ captiuitatem secuta est partitio æqualia omnibus terrarum attulit spatia; Certè confuso antiquo limitum, agrorúmque ordine, vnde, obsecro, cognoscebantur tribus quæ fuissent, quando pristini deleti fuissent termini? Taceo extitisse sæpenumerò scelestissimos homines, qui cùm Tartaro capita, animásque vouissent, præsertim postquàm miscendam Idololatria religioni stragem intulit, quas semel emerant à tenuioribus possessiones, noluerunt Iubilæi annis restituere, imò ne Iubilæum aliquod apud apostatas, variorúmque Deorum adoratores; Sanè his, vt erant non nimiùs superbi, quàm illiberales, tribus conseruandæ memoriæ diligentissima cura, quòd aliæ tribus aliis se præstare arbitrarentur; at tribuum signa indubitata agrorum limites esse non poterant, nam, vt dixi, infidelitate omnia diuina iura violante, Mosaici contemnebantur Canones, confundebantur passim fundi, siue à rapina, seu ab auaritia; alias igitur oportet omnino reperiamus notas præter agrorum distinctiones, quibus tribus separare valeamus, cùm inter legis sanctæ desertores, regularum, quas, auctore Moyse, Deus tulerat, nulla esset æstimatio; Sanè huius initio Isagogæ Sect. 2 num. 14. templi adytis asseruari diximus apud Hebræos generationum Indiculos quosdam; hos consulere vsus erat, quoties de tribu, aut familia cuiusuis inciderat dubia & obscura quæstio; addebatur & traditio maiorum, quæ plurimùm valebat; erant & Annalium multi conditores: qui Optimatum præsertim, & præclariora gesta, & stirpis originem simul cum incrementis vendicabant à temporum iniuriis.

Ribera.

Tribuum diuersitas non ex possessionibus elicienda.

Tribus, quibus discernebantur modis apud Hebræos.

Ex hactenus autem disputatis subducere præstat, cuius fuerit tribus Salomonici carminis sponsus; ac quidem nisi Iudææ Metropolis Ierosolyma ex plurium sententia spectasset ad Benjamin, facilè potuissemus definire, cùm monstrauerimus amplissimas obtinuisse possessiones prope suburbia principis vrbis: Mihi verò primùm credibile admodum est id, quod Tostatus asseruit quæst. 10. in cap. 18. Iosuë, nostérque affirmauit Magallanius eodem loco, sect. 2. annot. 2. iure quidem distributionis, sortiúmque pertinuisse ad Benjamin; sed iure prælij ad Iudam; cui nonnihil fauère coniectationi visus Scholasticæ Magister Historiæ, capit. 13. in Iosuë, Carthusianus ad cap. 15. eiusdem voluminis; Nam certè tribus Benjamin ad eam paucitatem virorum peruenit, vt supra sexcentos homines non numerauerit, Iudicum cap. 20. vers. 47. & eadem, antequàm principatum iniret Saül minima tribus Israël. Reg. 1. c 9. vers 21. Probabile est igitur, hanc inter tribus infimam non, fuisse ausam Hierosolymorum vrbem oppugnare; erat enim hæc ciuitas cæterarum in Palæstina caput, vt monet Iosuë cap. 10. & monstrauimus superiùs num. 127. Igitur metropolim Iudæ tribus, quæ & multitudine, & viribus, bellandique eminebat arte, aggressa occupauit immunita loca: alioquin nisi hæc pars in Hebræorum potestatem redacta fuisset, Dauid Philisthæi caput in Hierusalem non tulisset, Reg. 1. cap. 17. vers 54. temeritas enim extitisset per iuratos hostes ingredi: at, cùm Iudæ tribus omnibus belli præsidiis suffulta esset, non potuit tamen illa tempestate arce Iebusæum expellere; quid fecisset exigua Benjamitarum tribus? Deinde procedentibus annis Dauidis fortitudine capta est tandem & Sionis arx, Reg. 2. cap. 5. Atque in hunc modum conciliare expeditum est Scripturarum verba, quæ Hierusalem nunc Beniamino tribuunt, nunc Iudæ Iosuë cap. 15. cap. 18 & Iudic. cap. 1. vt, scilicet, ad vnam tribum sortium ratione

138.

Ierusalem, an ad tribum Benjamin, an potius Iuda pertineret?

Abulens.

Magall.

Comestor. Carthusian.

Iudic. 20.

Benjamin minima tribuum.

1 Reg. 9.

Iosuë 10.

1. Reg. 17.

2. Reg. 5.

Iosuë 15. Iud. 1.

Ierusalem opera tribus Iuda vindicata. spectauerit, ad alteram ex victoria; Sanè fortasse quoque ab initio, quemadmodum Iudas suppetias à Simeone postulasse legitur, Iudicú c. 1. v. 3. ita Benjamino auxiliares copias misit Iudas, quibus Hierosolymæ partem cùm superasset, sociis militibus concessit triúphatæ vrbis habitationem, atque integrè cùm non subiugassent, de vtrisque affirmatum, quòd Iebusæú expellere non valuissent; at posteà imminuta Benjamitica tribu ad deletioné ferè, cessit vrbis adepta portio tota Iudæ, qui absque consorte in posterú dominatus est; ad Iudam verò cùm Hierosolymorú pertinere vrbs, prope hanc autem Ianiá possideret glebam sponsus; insuper & ad Iudam spectarent Engaddi colles, vbi idem balsami haberet prouentus, denique & receptæ in Libano Chananæis regiones, vbi æstiuas recreationes teneret, sub Iudæ essent potestate; fit planè, vt cùm omnia, quæ possideret sponsus, ad Iudæ attinerent tribum, ipsum proculdubiò ex regia hac fuisse tribu. *Sponsus Christus ex regia tribu Iuda.*

139 Et sanè, vt demus habitasse Benjamitas ciuitatis portionem aliquá, cuius Domini extitissent, puto hanc tam exiguam, despectámq; fuisse, si compararetur cum his quæ Iudæ obtinuisset tribus, vt meritò sola Iudæ tribus vrbis amplissimæ Domina nuncuparetur; quemadmodum certè collatis vtriusque tribus viribus simul cum potentia, sola Iudę tribus sæpè memoratur, vt aduertit non indoctè noster Sanchez ad c. 1. Michææ n. 25. ita Reg. 3. cap. 11. vers. 32. *Porrò vna tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid*, cùm tamen ex sequenti cap. 12. constet Benjamin præterà mansisse tribum; quo tamen duodecimo capite, vers. 20. rursum iteratur idipsum: *Nec secutus est quisquam* (inquit) *domum Dauid præter tribum Iuda solum*; Declarat optimè idem Sanchez ad cap. 11. lib. 3. Regum, num. 23. nempe, Benjamitas, qui Iudæ se adiunxerant, & eius patrocinium exoptarunt, sic attritos fuisse, in eámque paucitatem redactos, vt non tam tribus aliqua videretur, quàm membrum Iudaicæ tribus, neque illud quidem ex grandioribus; fauent interpretamento Caietanus in cap. 12. lib. 3. Regum, Salianus tom. 4. anno mundi 3060. n. 29. *Tribus Benjamin sub nomine tribus Iuda comprehensa.* *Sanchez. 3. Reg. 1. 5* *Caietanus. Salian.*

Iudas igitur optima quæque possidebat, & intra Hierosolymitanum vallum, & extra muros, ac proinde spatium illud iam fertile *Baalamon* vocatum, vbi sponsus vtilissimam vineam colebat, omnisque populus angulum aliqué tenere summoperè ob soli pinguedinem ambiebat, de quo nos egimus num. 131. ad Iudam spectabat; Nam, quòd eruditi multi statuerint egregium ciuitatis ornamentum, templum, videlicet, Benjamino adscriptum, Deuteron. cap. 33 vers. 12. probauerint certè tantùm dimensionis, & sortium iure ad eum spectasse; cæterùm iustissimis posteà causis in Iudam translatum; loquor de area (nam quis ignorat, fabricam minimè adorsos fuisse Benjamitas?) Porrò locum structioni destinatum emit Dauid Rex, non à Benjamiticæ tribus duce, priuatorúmque hominum aliquo; sed ab Aretina Iebusæo Reg. lib. 2. cap. 24. vers. 16. & fortè hanc partem nunquam occuparunt Benjamitæ; nam capta iam Sionis arce, vrbéque tota ab Hebræis superata, antiqua arua retinebat Iebusæorum, qui fuerat Toparcha, Aretina, aliàs. Ornan, lib. 1. Paralip. cap. 21. quoniam & Iudaismum amplecti, & vectigalia pendere voluit. Vide Salianum tom. 3. anno mundi 3017. num. 33. hic igitur in monte Moria potissima sacris altaribus sedes Paralip 2. cap. 3. vers. 1. locus alter, à quo templo nonnunquam nomen, quemadmodum Machabæorum 1. cap. 4. vers. 37. Sion, Non disputo modò, an totum sibi vendicauerit montem; docebit Villalpandus tom. 3. parte 1. de vrbe, lib. 1. cap. 8. Sane Iebusæis non alius, quàm Dauid ex tribu Iudæ eripuit: tantò igitur præstantiùs Iudæ templum adscribitur, quantùm eius & pecunia, & sanguine redempti montes duo Moriæ, atque Sionis: quare Psalmodus oda 77. vers. 68. pangit: *Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit: & ædificauit sicut vnicornium sanctificium suum in terra, quam fundauit in sæcula.* Quorum verborum communis enodatio, templum ad Iudæ pertinuisse tribum; ergo ex nobilissima, & imperatoria tribu decebat, sponsum casti Hymenęi fuisse, quòd ad amussim Christú IESVM, qui in diebus carnis suę ex eadem prodiit tribu, referret. *Templum Hierosolymitanum quo more ad tribum Iuda spectare dicatur?* *Deut. 33.* *2. Reg. 24.* *1. Paral. 21.* *Salian.* *2 Paral 3.* *1. Machab 4.* *Villalp.* *Psalm. 77.*

ANTELOQVIVM VI.

Præcedenti Isagoga tractata ethicis condecorantur excursibus.

NONDVM nobis finita messis, quanquam in superioribus metendo operam dedimus non perfunctoriá, neque sudoribus liberá; sed fuit illa seges ingenij tantùm, & ingrata ob ardentioris diei pondus, atq; æstum; nunc voluntatis, & affectuum mitior inuitat labor; duplicem producunt spicá arua nostra, & bis grauida fruimur gleba; litteræ falcem absoluimus; vicimus grauiora; accingamur ad iucundum, quod superest, mysticæ frumentationis opus, & auspicemur, (quemadmodum hactenus fecimus) ab ea, quæ Panem vitæ dedit sæculis, cuius venter, nullo quamuis aratro proscissus vnquam, *aceruus tritici vallatus liliis.*

SECTIO I.

MARIA *ob hospitium, & quòd se Dei Filium* IESVS *probaret, animâ, & corpore in cælum translata.*

I. MVLTÆ *filiæ congregauerunt diuitias, sed tu supergressa es vniuersas*, ô Sponsa; vicisti planè felicitate magna, & incomparanda feminas omnes; quippe cæteræ virgines, cùm in maritorú potestatem transeunt, animú non mutant, vt concedamus nonnunquam fortunam, eoúsque permutare; quoties, scilicet, quæ pauper & obscura extitit ditiori coniuncta est; Quòd si aliquando contingat, & religionem, moréque reformare; sed tunc neque opum, neque nobilitatis pariter incrementa venêre; tibi accessêre coniunctim, & corporis, & animæ bona, neque ea mediocria quidem; Qualia ante huius sponsi thalamos æternum colendos tibi memoria dulcissima? Stemmate ex media plebe, substantia *Prou. 31.*

Lri

lii sotor, officio iudis, & abiecta; mente autem denigrata, sicut tabernacula Cedar, adorabas quippe militiam ætheris cum ducibus, Sole, & Luna, etásque deformis, Antistes in sacris Priapi; Docuimus hæc vniuersa antecedentis controuersiæ Sectione 5. per eius plurimos articulos: Nunc oblitteratæ pristinæ sordes, & ne vestigia remansere vulnerum: abstersit familiæ dedecus sponsus, qui præclaram fecit matronarum sociam, honore, substantia, voluptatibus fruentem; Tu animæ næuos abstulisti, cùm damnata impiorum Numinum superstitione, Deum Israël elegisti, cui seruires in sanctitate, & iustitia. Ergo quando, & corpore, & spiritu triumphatrix, supérque omnes euecta sponsas, Reginæ nostræ gloriam referre poteris; Sed eò beatior MARIA Deipara, quam non ex luto fæcis extraxit dilectus; sed præseruauit misericors, ne vel leuissimè, aut anima, aut carne contaminaretur: Igitur, & spiritus nunquam vidit corruptionem aliquam, qui ipso primo instanti quo creatus est, supra Angelorum, hominúmque iustorum speciem pulcher enituit; Caro autem, quanquam in sepulcrum descendit, quemadmodum & filio contigit etiam; ibi tamen refloruit magis, atque animam cùm citò recuperasset, decorauit eam tanquam vestitu deaurato, copulatísque, & mente, & corpore, cùm tota sic refulgeret, vt in stuporem conuerteret Angelorum cohortes, delata est ad solium interminandæ gloriæ, iussaque adstare à dexteris eius, quem amauit circumamicta varietatibus cum summa potestate.

Spiritus Mariæ quàm purus à primo instanti suæ creationis.

2\. Atque equidem MARIÆ honores sponsa repræsentauit, cùm & spiritu & corpore ipsa locupletata, sed, quoniam fœda extitit, antequàm detergeretur, mutuemur à Susanna pudica aptiorem ideam: quid enim inimica intentauit vis? num vnam vt subiret mortem? Certè & menti, & corpori laqueum tetendit hostis efferus; quippe animam commaculare primùm aggressus, cùm adulterio supra feminam meliori robore restitisset, & lasciua senectus strenuè repelleretur, conuertuntur iræ in ipsum, quod deperierat, corpus: verùm excitauit prouidus rerum gubernator Deus spiritum pueri iunioris, Danielis, scilicet, qui à faucibus mortis eripuit longissima dignam vita mulierem. Itaque non è morte quidem ad vitam reuocata illa; sed ne periret prouisum; non damnum, aut corpore, aut spiritu admisit aliquando; sed ne reciperet cautum; Sed audiamus Cypriani encomium libro de bono Pudicitiæ: *Bis victrix* (inquit) *& in periculo suo tam funestè totiens concepta, & libidinem euasit, & mortem.* Venustè appellauit: *bis triumphatricem*; quæ, nimirum, ex duplici aduersario spolia reportauit; corporis subiugauit hostes, pariter & mentis, antequàm læderetur; Ad hunc modum, & ipsa ouans progreditur cœlestis Regina, innixa super dilectum, ornata monilibus, quam circundant sicut dies verni flores rosarum, & lilia conuallium; nempe, putauit Satan, hanc esse tanquam vnam de stultis virginibus, & gauisus est, quoniam cùm conciperetur, animam culpæ mors, quæ transiit ab Adam, occuparet; atque ita exultaret in posterum MARIAM quoque sibi aliquando subditam: sed deceptus est nequissimus scurra, quoniam non pro hac virgine lex illa lata fuit, quæ Adamum cum nepotibus comprehendit; Hac igitur spe destitutus Tartarus, cùm animæ arcem expugnare nequiret, neque tantillum inficere, consolabatur super carnis corruptione, & conflabat legiones ex verme & putredine; in hoc quoque delusus est: Ergo MARIA, quasi altera Susanna, *bis triumphatrix*; quoniam, & anima peccatum vicit, & caro immortalitatem induta est, quam debebat honori suo Filius, debebat matris hospitio.

Cypr. Susanna propter eminenti pudicitiam vera Mariæ Idea.

Sibi quidem debebat Gnatus, ne si caro MARIÆ corruptionem passa fuisset, non crederetur Christus Domini, Altissimi Filius esse; aut certè de hoc suspicio oboriretur; Bis amisit vxorem Abraham, & vtrobique dominata tyrannis ob nimiam Saræ pulchritudinem: sustulit primùm Pharao Ægypti Dynasta, Genes. cap. 12. deinde Abimelech, Rex Geraræ; atque illa semper quoniam sub protectione Dei cœli morabatur, incontaminata euasit, profuitque marito, quod contumeliam, & dolorem allaturum videbatur; Sed id permouit legentem, quòd sacro Historico curæ fuerit aduertisse, ab Abimelecho minimè læsam fuisse: *Abimelech verò* (ait cap. 20. vers. 4.) *non tetigerat eam*, cùm de Pharaone simile nihil protulerit: atqui potiùs monendum apparebat, modò eiusmodi aduertentia Saræ honori consultum volebat: tum, quòd Ægyptij cumplurimis vitiis impliciti, libidinibus dediti fuerant supra alias nationes; tum, quòd Sara eo tempore adolescentior esset, ac formæ maior venustas plùs stimularet: Dabo quod Theodoretus responderit quæstione 62. in Genesim: *Sara* (affirmat) *tunc erat paritura Isaac: ne igitur semen Abrahæ suspectum esset, manifestè declarauit Scriptura diuina, quod Abimelech illam non tetigerat*: Igitur, quòd Saram à Principe non fuisse violatam testatur, non tam ipsius causa pronunciatum, (alioquin & de Pharaone idipsum dici oportebat,) quàm nasciture prolis gratia: videlicet, ne suspicandi non esse ex Abrahamo prognatam, ansa daretur: Verùm, vt id contingeret, nónne illustris satis Isaaco genitor, Rex nempe, Abrahamo multò potentior, qui Geraræ iura dabat Abimelech? Sanè Isaac Christi typum gestabat, eúmque perfectum, si quis alius in toto Fœdere antiquo: vt igitur significaret, quàm liberam à corruptione Genitricem volebat esse? ne cogitari quidem, vel de ea matre quæ tantùm typum, imaginémque eius gestura esset, sustinuit: ratus, si opinarentur virginem ab omni corruptione non fuisse præseruatam, siue animæ, seu corporis, venturos in suspicionem, non Abrahæ, id est, Dei Filium fuisse quem peperit: sed communem cum cæteris mortalibus sobolem: Filij itaque omninò interest, ne MARIÆ carnem expertam esse corruptionem existimetur.

3,

Genes. 20.

Theodoret. Cur Saram potius ab Abimelech quàm à Pharaone intactam Scriptura meminerit?

4\. Atque, qualis Moysi cura, vt sollicitè aduerteret, nihil iniuriatum Saræ corpori ab Abimelecho illatum: talis in Matthæo diligentia, ne ventura sæcula intelligerent aliud, quàm nouum fuisse Seruatoris bustum: *Et accepto corpore Ioseph, posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra.* Math. cap. 27. vers. 59. Alij Euangelistæ, Lucas, & Ioannes, præterea addiderunt: *In quo nondum quisquam positus erat*; intueor planè hæc ordinari vniuersa, vt conciperemus sepulcrale marmor, quod crucifixum exceperat Redemptorem, virgineum extitisse, & purum, vndequaque nitens, & à verminum, putredinis, omnisque corruptelæ suspicione liberum; Quorsum de his tam accurata animaduersio? Quid si inter putrescentia cadauera locare

Math. 27.

tur Dominica caro? Plúsne hoc, quàm quod idem Seruator cum latronibus, & sceleratis connumeratus sit, & in cruce pependerit liuidus totus? qui sic neglexit carnem, dum viueret, cur mortuus de eadem tam solicitus, & in primis, quę corruptionem afferre valeant, omnia studiosè vitat? propterea nec monumenti nouitate contentus, posuit in corde Iosephi nobilis Decurionis, vti sindone munda inuolueret defunctum corpus; posuit & in corde Nicodemi, vt ferret mixturam myrrhæ, & aloës quasi libras centum: Sanè lapis ille sepeliendo Christo dicatus Genitricem eiusdem eximiè imitabatur; dico manifestiùs, futurum erat bustum illud quasi secunda mater Christi; nónne enim visceribus clausum habuit, quemadmodum & Virgo intemerata? Nónne vitæ restituit, sicut ipsa in auras protulit? Si nimius vobis videor, quòd vtero MARIÆ audeam comparare, intuemini Ambrosium, & præferentem quoque sermone 48. de sepulchro Domini: *Gloriosior ista est* (inquit) *quàm illa natiuitas; illa enim corpus mortale genuit; hæc edidit immortalem; post illam natiuitatem ad Inferos descendit; post hanc remeatur ad cælos. Religiosior planè ista est, quam illa natiuitas; illa enim totius mundi Dominum nouem mensibus in vtero clausum tenuit; hoc autem triduo tantùm tumuli gremio custodiuit; illa cunctorum spem tardius protulit; hoc omnium salutem citiùs suscitauit*: Ergo, si Christo tanta, tam ingens cura pro sepulcri incorruptela, atque vt in eo nihil non nouum, non iuuenescens & vetustatem, defectúmque abhorrens eluceret, idque quia Genitricem æmulabatur; eam proximiori similitudine referebat; non arbitramur, & veræ, atque indubitatę Parentis zelasse iuuentam, incorruptionem? multus in figura præseruanda, & permiserit, veritatem ipsam, Matrem, quam sepulcrum adumbrabat, vermium fore pabulum, putredini obnoxiam esse? Igitur; qui in cæteris despiciebat corporis curam, de cadaueris loculo admodum studiosus, vt incorruptus esset, quoniam secunda ei Mater futurus; videretúrque non satis se Dei Filium probare, aut ansam malignę suspicioni exhibere, si quæ diceretur quouis modo Genitrix illius, ea corruptionem, & defectum passa fuisse cogitaretur.

Christi sepulcrum velut secunda ipsius Mater, nouum & quasi virgineum esse debuit.

Ambr.

5. Gnatum imitata Mater, & ipsa sollicita, quis defunctæ cadauer exciperet locus; Vide, quæ fuerunt morituræ verba apud Damascenum de dormitione Deiparæ: *In manus tuas, fili,* (ait) *commendo spiritum meum, suscipe tibi charam animam, quam conseruasti alienam ab omni reprehensione: meum corpus tibi trado, & non terræ: custodi saluum, quod tibi placuit habitare*; Ac, quanquam in hac oratione illud mirandum, quod præter communem ordinem Virgo noluerit corpus telluri commendare; placet tamen potiùs examinasse, quando sic maluit terram respuisse, quæ susciperet frigida, & exanguia membra; quamobrem non filiem Apostolis, qui obeuntem circundabant è terrarum finibus delati, non charo Ioanni suo sepulturæ laborem imposuit? quid memoro laborem? dulcissimum solatium magis? Quòd si mortalium nemo tanto ministerio sufficiens, ne ipsi quidem Principes Ecclesiarum Christi discipulatus, obsequuti fuissent lubentissimis animis, hilaritate maxima Angelorum præcipui; quid est, quod omnes excusat, & de filio solùm confidit? Equidem discessuri ex hac vita in mansionem æternitatis, quodcunque illud est pignus, quod vnicè dilexerunt, amicissimis delegant; & de quibus diligentissimam habere curam optant, iisdem onera imponunt; MARIÆ autem nihil vnquam fuit tam antiquum, atque Filij, & honor, & fama; in Filio verò id præstantissimum, Deo, scilicet, esse genitum; ad hanc conseruandam gloriam proficiebat summoperè patère vniuersis, ex ea Genitrice editum fuisse, quæ nullam corruptelam, aut corpore, aut spiritu admiserit, (non enim de puro homine simile quipiam à sæculorum initiis pronunciatum.) Huius incorruptionis restabat vltima periodus, (nam cætera adimpleta fuerant) nimirum, vt cadauer à putredine, & vermibus saluaretur; hanc ergo periodum, à qua reliquorum pendebat cōsummatio, Filio singulariter commendat; neque ideò, quòd de Apostolorum erga se fide, aut de Angelorum obseruantia dubitaret; sed, quoniam ab hac periodo, nempe, à corporis immortaliuare, qui rebus omnibus charior erat Filij honos, dependens; Tuum interest, ô Gnate, meum vt incorruptionem induat corpus; sic probabere Deo genitus, cùm ideò à corruptione seruaueris Matrem, quòd ex ea desumpta sit caro, quæ Diuinitati vnita fuerit indissolubili nexu; hoc mihi nihil iucundius accidere queat, quàm vt omnis lingua confiteatur, te Deum verum esse de Deo vero; Quando igitur res tanti momenti sit, non Apostolorum cuiquam, non ex sanctorum Spirituum cœtu alicui, sed tibi ipsi commendare æquum iudicaui.

Damascen.

Maria quàm sollicite corpus suum ab incorruptione seruandū filio commendarit.

6. Debuit igitur Filius sibi, vt Mater corpore simul, animóque ad immortalitatem resurgeret; debuit pariter & Genitrici, cuius hospes fuit per nouem menses; vendicat sibi hospitalitas iure quodam tantum præmij; neque id, quod omnium est, qui ad hospitium admittunt, conueniens fuerat Genitrici negari; Ostendamus breuiter, hospitio concessum istud; tunc demum patebit, & Virgini Deum enixæ tribuendum: Hospitabatur, quoties per Sunam transiret, apud Sunamitidem Eliseus Propheta; neque absque religiosæ feminæ commodo; nam & tandem, quod votis omnibus desiderabat, eius precibus mascula sobole potita; sed breue fuit gaudium miseræ; nam ante absolutam pueritiam discessit: Lacrymabatur super defuncti vultus inconsolabili planctu, miscebátque amaram singultibus querimoniam, & lassata demum, *Ascendit, & collocauit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium*; Quamobrem in Vatis thalamos signanter mortuum infert? Non in suum cubile potiùs mitteret, non in nutricis, aut domesticorum? Verùm sapienter femina; inspirabat menti enthea aliqua vis, hospitalitatis mercedem vitam esse, déque morte triumphum: ergo cubili hospitibus dicato prudenti cōsilio reposuit, arbitrata fore, vt hospitalitatis beneficio ad halitū reuocarentur frigentia mēbra: neque decepit fiducia; animam hospes Eliseus ad artus secundò traxerat. Theodoretus quæst. 16. in 4. Regum, cap. 4. *Quia experientia didicisset, per Propheta virtutem sperauit etiam fore, vt puerum mortuum suscitaret; nam, cùm in Propheta lecto collocasset mortuum, clauso ostio ad eum profecta est*, &c. Hoc autem cuiusque hospitio vniuersim quasi annexum monstrauimus, probemus specialiter illis debitum, quorum IESVS hospitium aliquando intrauit.

4. Reg. 4. 21.

Hospitalitatis merces, vita.

Theodor.

7. Occurrit verò in primis, cur eo, quod celebre est à Christi hospitio Luc. capit. 10. Euangelio,

cùm

cùm recenseantur sorores duæ, Mattha, atque *Nulla mētio peccatorum, vbi sermo est de B. Virgine.* Maria, non etiam germani aliqua fit memoratio, Lazari, oimirum? Ac dicunt vulgatitet præclarè quidem, cùm Lazarus peccatorem repræsentet, neque tantùm vt nominaretur æquum fuisse, vbi MARIÆ nomen resonat, quæ omni tempore, à quouis delictorum genere imotunis: Citatur Bernard. Bernardus sermone 2. de Assumptione; nam immissa eadem quæstione respondet: *Arbitror sanè, ne id quidem à proposita similitudine dissidere: virginalem etenim domum ingredi volens Spiritus, siluit non incongruè pœnitentiam, quæ malum vtique comminatur; absit enim vt proprij quicquam inquinamenti demus hæc aliquando habuisse dicatur, vt inea proinde scopa Lazari quæreretur*, Ego verò putauerim, & in hospitij quoque gratiam aliquid dici posse; nimirum, Lazarum, cùm in monumento ad quartam lucem iam fœteret, resolutionem humanæ compagis eam, quæ sepolchro accidit, indicare: cùm autem, quibus IESV hospite frui concessum sit, eos immortalitas maneat, atque incorruptio, noluit Euangelista sermone, qui Christo factum declarabat hospitium, illius mentionem obtrudere, qui corruptioni obnoxius extitisset; adeò, non res ipsa tantùm, sed vsque vel verba de hospitio corruptelam abigunt, vt sola regnet immortalitas, vbi IESVS admittitur ad conuictum.

8. Atque hinc aliqua illius quæsiti enodatio, cur, scilicet, magister inter cæteros discentes vni Simoni *Petra* imposuerit nomen? Neque indagatio est, quòd de suis vocabulis huic tantùm concesserit (quanquam hic eximius honor fuit:) verùm ita oportebat ex Præceptoris nomine appellari, qui substituebat pro Magistro; sed, cùm multis modis vocetetur Christus, quamobrem inter nominum aceruos delegit specialiter dictionem, quæ firmitatem indicaret? atque tam solidam, contra quam nec portæ Inferi præualerent? Sanè ad Petrum diuertere solitum Redemptorem, seu mari, seu terra positum, Euangelia testantur: nam, cùm in oppidis versaretur, *Surgens de Synagoga introiuit in domū Simonis*, Lucæ Luc. 4. cap. 4. vers. 38 Et ad maritima progressus, *ascendit in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauitque eum, à terra reducere pusillum*, eodem narratore Luca cap. 5. vers. 3. Iam & petra incorruptionis symbolum refert, idcircò cùm rogaret Isaïas mitti Seruatorem sæculorum, cuius Genitrix in partu illæsa atque incorrupta maneret petiuit emitti ex petra deserti Agnum dominatorem terræ; *Nomē incorruptionis Petro impositū ob Christi hospitium.* & Christo, cuius cadauer sanctum non erat visurum corruptionem, in petra excauatum sepulcrum; Quando igitur eorum incorruptio merces, qui IESVM ad sua admiserunt tecta, Petrus verò, & solo, salóque habuerit hospitem, donandus erat eiusmodi præmio, quod secum quandam immortalitatem allaturum esset; proinde cùm de nominibus suis conferre aliquod statuisset, delegit ex pluribus illud maximè, quod durationem, æuúmque magnum denotaret, inde & *Petram* appellauit: *Tu es*, inquiens, *Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ Inferi non præualebunt*, &c.

9. Multis fletibus prosequutæ extinctum Lazarum fratrem Martha, atque Magdalena: quòd si tam ardens in defunctum amor, cur non statim ac earum limina tetigit IESVS ad eius genua prouolutæ, eiulatu, & singultibus pro germani resurrectione supplicant? Pudétne Martiam, quoniam Hierosolymitanæ nurus circondant, ne vltra decorum prudiisse asseratur? Sed dilectio sincera aulæ non irretitur superstitionibus; neque, vt amori placeat, cæteris displicere curat; fuit, cùm illa impigrè amoris æstuaret incendio, & tum oblita, quid homines garrirent, ipsas inter epulas Præceptorem interpellare non destitit, soluit & crinales vittas, subiecitque optimum capitis ornamentum vestigiis Sotêris: ... debat planè tunc; nunc tam altum in germ... nece silentium demiratus Bernardus de gr... bus humilitatis gradu 12. ad vtranque soror... *O sanctæ mulieres* (inquit) *si fratrem amatis; cur Christi misericordiā non flagitatis?* Ac sanè Mar... fatetur palam, *Scire se, quia quæcunque poposcerit à Deo dabit illi*, Ioan. cap. 11. vers. 22. Si igitur hoc nouit, cur non obtestatur, vt Patrem roget, Lazarúmque è monumento extrahat? Fortasse quidem omissa à sororibus huiusmodi postulatio quasi superuacanea: nouerat Christi illud esse hospitium, IESVM verò nihil intra sui hospitij cancellos permittere, quod corruptioni affine sit; rogandus itaque Redemptor fuit, vt hospitium intraret quidem, propterea que miserunt ad eum nuncium; sed eo semel intra limina recepto, non erat dubium, procul omnem corruptelam abigendam, ac ob id pro fratris suscitatione à sororibus non est postulatum.

Sed, quid mirum, si verus IESVS à morte, I & corruptela eximit, quando eius sola repræsentatio idipsum præstat? Hiericuntem expugnaturus Iosuë, seuerè edicit militibus, ne quæ corda tangat miseratio, sed aduersùs vniuersos sæuiat victor gladius, vna excepta, neque ea honestissima femina, meretrice, nimirum, Rahab: *Sitque hæc ciuitas* (ait) *anathema, & omnia, quæ in ea sunt, Domino, sola Rahab meretrix viuat*, Iosuë Iosue cap. 6. Nihilne in opulenta copiosáque vrbe Ducis clementia dignum præter mulierem scortatam? Vide Imperator, ne si hanc libidinibus infectam serues, dicaris, superasse quidem inimicos, sed à venere edomitum! puderet Ethnicum talia spolia Ducem retulisse, nedum Hebræorum casta; religiosaque schola educatum; Sed viuet tamen Rahab, eiúsque omnis domus iure optimo saluabitur ipsa nanque IESV similitudinem, Iosuë, scilicet in exploratoribus hospitio excepit. *Disce, Christiane*, (inquit Ambros. in Psalm. 37.) Ambros. *quomodo verum* IESVM *sequi debeas. quando femina contempsit omnia sua, &* IESVM *in figura, & propter similitudinē nominis est sequuta* Ergo quoniam IESVM, quamuis in imagine solùm, & figura, intra penates misit; quamuis cruentus, & ferociens gladius omnia deuastet, omnibus lu... em hanc eripiat, saluabitur Rahab, & neque luctus, neque dolor, neque mors ad eam appropinquabit; quòd si ob IESV vmbram tam magna hæc adepta est mulier, quæ & corpore incolumis, & animæ quoque nitelá ad Deum verum conuersa, derelictis idolis, consequuta est; quæ in MARIAM quàm stupenda fuisse cumulata arbitrabimur? *Felix planè*, (inquit Bernardus sermone secundo de Assumptione,) Bernard. *quæ iam non exploratores Hiericho, non legatos Iesu, filij Naue; sed ipsum magis suscipere meruit* IESVM *Filium Dei*.

Ecce Ionas fugitiuus Vates miriora repetit 11. ceti præcordia, quàm nauis profunda; nam ex monstruoso piscis aluo in aridam traiectus: Sed, cur ad fauces vastissimæ belluæ allisus non in-

periit? atque, vt absque vulnere receptus lateribus, cur non stomachi fœtore exanimatus? non æstuantium viscerum tanto Vulcano resolutus? Puto mortem triduo illo arcum, sagittas fregisse, & vt ad ceti fauces peruenit, vetitam vlteriùs progredi, substitisse iratam in limine; Sed, à quo audax, & macilenta furia prohibita est? quid rabiem refrænauit? Equidem intuebatur ventrem ingentis piscis hospitium factum IESV in figura tamen solùm, & similitudine: etenim Ionas ex notissimis Seruatoris typis, quo ipse, & sepulturam, & anastasim Iudæis intimauit; sciebat igitur, vel ab eo hospitio, quod solùm in figura recepisset IESVM arceri se, aduersarique & vmbrati IESV diuersorium putredini, atque morti; Accipe Hilarium confirmantem Canone 16. in Matthæum; *Nanque Ionas ventis sæuientibus, proiectus è naui est, & deuoratus à ceto, post triduum viuus emissus; non retentus à monstro, non cibi conditione confectus; sed contra humanam corporis naturam, integer, & illæsus in auras superas, virtute Dominicæ præfigurationis, euadit*; Scitè dixit Hilarius; *Virtute Dominicæ præfigurationis*; nam id profuerat, quòd nimirum IESVM præfiguraret.

Ionas virtute Dominicæ præfigurationis è ventre piscis euasit illæsus.

Hilar.

12. Fuit & Abiathar Sacerdoti quidpiam huiuscemodi vtilissimum; nam ipse filius mortis, eò quòd Adoniæ faueret contra Salomonem; atque Regum cùm esse consueuerit impotens & acerba ira in eos, qui principatui obstiterunt, leniuit bilem Salomon, & exilio contentus, vitam condonauit; quamobrem, cùm eiusdem coniurationis reos de medio tolli iusserit, huic indulsit; *Equidem vir mortis es* (inquit Reg. 3. cap. 2. vers. 26.) *sed hodie te non interficiam, quia portasti Arcam Domini Dei coram Dauid, patre meo.* Verùm, quantum est hoc quoniam Arcam baiulauerit? Nónne longo tempore Ioab militiæ paternæ Præfectus oppida & prouincias genitori acquisiuit, hostem profligauit, restitit denique inimicis vsque ad sanguinem, & vulnera; & tamen moritur, cùm neque Asylo gratia haberetur? Fortasse cum Ioabo comparandus Abiathar, qui in otio sedit semper atque pace? Aduerte tamen, quid Abiathar supportauerit, Arcam scilicet Domini Dei: quid autem Arca illa portendebat? Christum equidem loquebatur variis modis, siue sacram humanitatem quoad se intellectam, seu eandem, qua Corpus & Sanguinē refert, velatam in sacro conuiuio sub vini & panis integumentis, atque accidentibus: Cùm ergo tributum sit eis, quibus IESVS vel in figura atque ænigmate insedit, apud quos demoratus est, à morte redimi, aduersus quos neque Lachesis, neque sepulchrum iura habet; area autem IESV homanitatem indicauerit, religiosè ob hoc Salomon Abiatharo vitam & halitum permisit: *Hodie* (ait) *non te interficiam, quia portasti Arcam Domini Dei coram Dauid patre meo*; Quòd si hoc Abiatharo scelerato, & infido concessum: quid tibi, ô benedicta inter mulieres, ô Domina? Scande, felicissima, montes aromatum: abi tota, abito integra corpore pariter & anima, in stationem amœnam æternùm duraturæ quietis: gradere in hac die lætitiæ cordis tui festiua, & mitis: atque interim, dum ascendenti Filius blanditur, beatæ applaudunt Mentes, sydera, & Olympus procumbunt, conuerte ad nos aliquando lumina, tu, salutis nostræ singularis fiducia; & cùm ad thronum gloriæ perueneris, *Sit pietatis tuæ ipsam, quam apud Deum gratiam inueneris, notam facere mundo: reis veniam, medelam ægris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adiutorium, & liberationem sanctis tuis precibus obtinendo.*

3 Reg. 2.

Quare sacerdoti Abiathar vitam donauerit Salomon?

Bern. serm. 4. de Assumpt.

SECTIO II.

Apostolici viri libentiùs abiectorum culturæ incumbunt: laudati, qui Indorum salutem prouehunt.

13. CHananæam duxisse sponsum ostendimus sæpè, probauimus latiùs anterioris Isagogæ Sectione 1. Quàm inhonora natio Salomone clauum imperij tenente? Omnis in seruitute populus, totus venalis, & sub hasta; quippe de eius interregno Iosephus Antiquit. lib. 8. cap. 6. *Hebræorum enim nemo ad seruiles operas adigebatur; sed omnes arma, & currus, atque equos, & rem militarem tractare malebant: Chananæos verò, quos ad seruitutem abduxit, sexcentos Præfectos præposuit, qui Procuratores essent regij, & sua cuique opera, atque negotia præscriberent*; Sed inter hos, cùm tamen vniuersi abiectissima capita essent, sponsa præ cunctis vilior; non fixa domus, & certi lares, non armenta, non terrarum spatia, non supellex aliqua; Omnibus igitur destitutam ornamentis, nullis commendabilem fortunæ præsidiis, quamobrem adolescens potentissimus tantoperè dilexit, vt auertere oculos rogaret, quoniam euolare fecissent, vel, quemadmodum alij transtulêre, excordassent illum? Cùm supplicarent Iudææ omnes Toparchæ, & allicerent nobilissimarum cateruæ virginum, quibus stemma, educatio politior, Crœsi diuitiæ, forma Tyndaridis; bis peculisse sanum existimauerit, & neque sua aut prudentia, aut indignum auctoritate, eam, quæ hædos in pastum duxerit? Quid est ergo, IESV bone, quod hæc nobis velamenta insinuant? Debere quidem nos animarum omnium medelam ardentissimè sitire; sed dulciorem erga pauperes oportere esse prouidentiam nostram; Suspecta est iustitia, quæ semper ambulat super pennas ventorum, nunquam ad ima deprimitur; Optimatum limina perpetuò terit, ad inopum tuguria vix aliquando deflectit; Non tales, qui nihil nouerunt præter IESVM, & hunc crucifixum: horum voluptas, humilis, & abiecta plebs, quæ habitat in vmbra mortis; super pauperem, & egenum requiescunt, vt liberent eum in die mala, & faciant sectatorem bonorum operum; Hoc didicêre à sponso; hoc à magno animarum Pastore Christo; Vultis intueri planè?

Chananæi sub seruitute temporibus Salomonis.

Ioseph.

Excitate duarum Parabolarum mentibus imaginem, quoniam dulcis est recordatio earum nobis, quotquot fuimus aliquando tenebræ, & peccato subseruiuimus; altera ouem exhibet, quam sequutus magister gregis in terra deserta, inuia & inaquosa, post longam fatigationem reperit tandem, & gaudens humeris reportauit ad caulas: altera filium præsentat, qui abiit in regionem longinquam, & ipsa vexatione graui nimiùm admonitus reuertit in se, patrísque fisus benignitate adiit animosus relictam aulam, si fortè in posterum, vel inter mercenarios locus detur; Quorsum igitur, aut vnius ouiculæ tabescit desiderio pecoris custos? aut in quærenda sobole genitor, tam supinus, tam negligens exi- 14

stit?

Filij iunioris atque ouicula dispar conditio, vtriusque Parabolæ discrimen sensum ostendit.

stit? habet ille centum oues, & boum quoque fortasse armenta, & asinas, atque camelos plurimos, & caprarum multitudinem; & tamen vnius absentia supra mortem vexatur, non dat palpebris dormitationem, neque requiem temporibus, donec inueniat; hic exigui numeri pater duplici tantùm superstite masculina prole, velut si quinquaginta alat natos, non abeuntem remoratur, non discessurum exorat, non longè positum arcessit; Atque animaduerte pastoris summam diligentiam, in pastore amoris summam maximam: habet diues opilio seruitia puerorum, ancillarúmque: subsunt minores bubulci, caprarij; non mandat horum aliquem, ipse interim domi residens: aut certè si tempestas arrisit, sub frondosa arbore auena lusitans, chorum philomela perficit, & arreotum nemus, lenibus etiam foliis silentium imperat: surgit de gramineo strato, ferim incomitatus cùm tamen, quò pergendum esset, hoc, etiam per difficillimum aggressurum lateret; At verò genitorem, vt domesticæ non sinant curæ vrbe exire, magnus vtique Gubernator publicæ non se possit administrationi subducere: quamobrem seniorem fratrem non misit exploratum? cur, si huius præsentia carere arduum sit, non ex vernaculis quempiam, ex frequentissima clientela, in terrarum vel vltimos fines, si opus iam acri inuestigatione, non destinauit? Notauit vtriusque

Hieron.

Parabolæ discrimen acutè Hieronymus epistola 146. *Hæc inter parabolas supradictas ratio discretionis est* (inquit) *secundum personas, vel mentes enarrantium: vt pater filium non requirat peregrinantem: sed recipiat pœnitentem: pastor verò ouem errantem, & non sapientem reuertere requirat, & humeris suis ferat*: Equidem idem & pastor, & genitor, Christus, nempe, sed dispar conditio filij, atque ouiculæ: nanque adolescens prodigus, cùm ratione polleat, nobilissimum Dei opificium est, Triados idea, Angelorum contubernalis: itaque non immeritò mortalium potentissimos, & conspicuos quosque repræsentat: ouicula autem simplex, & stolidum animal, abiectiorem hominum partem adumbrat: Significaturus igitur Redemptor apostolicum virum debere quidem omnes ad pœnitentiam suauissimè admittere, ab vtraque Parabola terroris speciem minimam amouit: sed, quoniam indulgentiores volebat Euangelij ministros erga ope destitutos, pastorem efformat, qui ignobiliora sollicitè exploret, nullúmque non moueat lapidem: genitorem in quærendo filio segniorem effingit: Atque ob hoc ipsum quoque, soboli inimicæ, quàuis & hostili gratiorem se exhibet, quàm sponsæ, quæ non offenderat: nam saltem reuertenti filio occurrit, & osculatus est miserum iuuenem, & vestiuit discoloribus, & calceauit hyacinthis: sponsam autem per vicos & plateas eiulantem post eum, quem diligebat anima eius, audiuit, & non respondit: Verùm sponsæ comparatione filius ignobilitatis typum portabat: quippe illa in amictu deaurato adstabat ad dexteram Principis: hic fame enectus, pannosus atque indigens ad mercenariorum tantùm classem adspirat, satísque se beatum putat, si tanto donetur honore: ergo illum ouis respectione potentem, & nobilem, non per se, non per ministros pater è latebris eruere laborauit: sed quoniam relatus ad sponsam ita apparebat, mitiori excipit vultu quàm thalami consortem: Adnotauit Gillebertus Abbas sermo-

Filio à scelere reuertenti mitiorem se exhibet Pater quàm sponsæ innocenti.

Gillebert.

ne 3. in Cantica: *Vide, si non in præsenti hæc possit obseruari distinctio, quoniam patris exposita est, & parata cunctis indulgentia: deliciæ verò & fugaces, & reconditæ, & latibulis gaudentes: ideo ille dicit: Surgam, & vadam, illa verò: Surgam, & quæram. Denique & pater occurrit pœnitenti: sponsus se subducit diligenti.* Sic igitur, quæ contemptibiliora, sunt maiori in pretio coram Deo.

Sed feramur paululùm ad mundi incunabula Formaturus hominem Deus, non nisi de limo terræ finxit, quemadmodum Moyses testatur Genes. cap. 2. Porrò Hebræum עפר, *gasphar*, terræ puluerem minutissimum denotat, qui ventorum flabris rúsque déque rapitur, nullisque agricolarum vsibus proficit: quare vilissimam glebæ portionem nominare non dubitauit Chrysostomus homilia 12. in Genesim: *Quid dicis? Accepto de terra puluere formauit hominem? etiam, inquit, & non simpliciter, nec quamuis fortuito terram dicit, sed puluerem: quasi si quis dicat, tenuissimum & vilissimum, quod est in terra*: Quæ fuit sententia Procopij Gazensis: *Puluerem* (ait) *nominat terræ partem puluulentam, & in superficie terræ volitantem: elicitur itaque ex præsenti loco, Deum non collegisse optimam terræ partem, ex qua formaret hominem, sed superfluam, & quasi inutilem*; Cur igitur plastem suum, & mundani opificij fastigium ex despecta & inhonora formauit materia? An ne quòd ad egregia quæque facinora diuinitas abiectiora eligere consueuit instrumenta? An autem docere maluit, priorem ignobilitatem, & obscura atque lenta initia, neque virtuti, neque gloriæ, præpedire viam? Anne illud magis, debere quidem nos pulcherrimam fabricam meditari, si oporteat struere, verùm citra aliorum iniuriam: itaque vilem glebæ portionem dissipare voluit, vt ex huius ruina rationalis consurgeret creaturæ corporea moles: ingratum est lucrum, quod alterius dispendio constitit: fuerint quidem hæ non idoneæ causæ effictori: sed quidpiam præterea, quod præsens iuuet institutum, innuere voluisse arbitror, nempe, hominem producturus erat, qui diuinam referret naturam, ad imaginem quippe, & similitudinem suam formauerat eum: quid autem apostolici viri conantur, quoties pro animarum salute lassantur, & maria sæpè tranant, & longa sibi indicunt exilia? equidem id in primis nituntur, vt deturpatam in homine Numinis admirandam similitudinem peccatorum violentia redintegrent, & antiquo restituant honori: ergo, quò nouerint in hac eximia procuratione pauperum despectorúmque habendam maximam curam; ideò protohominem Deus, quoniam suo donaturus erat charactere, ex vilissima effinxerat materia, ne si ex pompatica & æstimanda creasset materia, Euangelij Mystæ suspicarentur potiùs adamatos à Deo nobiles, & præpotentes, quàm vilem, & contemptam plebem. 15.

Genes. 2.

Chrysost.

Procop.

Gloria à nobis per alterius ruinam non quærenda.

Verùm absoluta hominis fabrica, quæ finem attulit Dei operibus, requieuisse eum Scriptura asserit die septimo, quam & sanctificauit lucem; at cùm, vti Augustinus prodit lib. 4. de Genesi ad litteram, *Deus nec creando defessus, nec cessando refectus sit*, cur septimam lucem feriationibus potissimùm destinauit? Quòd si quidem in operando fastidia pertulisset Creator, & lasso quærenda fuissent solatia, vtique dies à laboribus vacuus opportunior extitisset; at fatigationem inexperto quæcunque sufficiebant tempora. Puro 16.

August.

quidem reliquas septidui luces habuisse, à quibus famam, & nobilitatem acciperent, opera nanque ipsa cuiusque diei: itaque hæc gloriabatur de efformata Solis pulcherrima tota: illa iactabat terram condecoratam esse; alia firmamenti exornationem præferebat: maria sibi cum toto Neptuni imperio vendicabat quædam: atque principatum sibi debitum contendebat aeriter facta lux, quòd ea conditus Homo. Solus dies septimus gloria omni vacuus, ignotas, & pauperes voluebat horas; Quid igitur superat, vt faceret Creator animitum, sanctificaret diem aliquem; Hanc igitur gratiam in Sabbathum contulit; Quorsum? Equidem, quoniam cæteris vilior, & contemptior fuisset dies, Chrysostomus homilia 10. in Genesim, *Ne videatur aliquid minus habere dies ille, eò quòd in eo nihil factum, benedictione ipsum dignatus est, & benedixit (inquit) diem septimum, & sanctificauit illum*, Sic igitur, cùm de sancta formanda luce Numen deliberat, non gloriosos & superbos dies elegit, non diuitiis, quas elementa suppeditant varias, & innumerabiles, locupletes; contemptioribus delectatus est magis, animarum consolaturus venatores, cùm rusticam ad iustitiam erudiunt multitudinem, cùm mancipiorum quisquilias, tunc gaudium est in cœlo magis, quàm cùm Optimatum frequentant aulas, ad proceres, ad nitidam, & benè curatam vrbinæ munditiei coronam verba de sublimi proloquuntur emunctula, & tersa, & quæ exceptis eruditis auribus, cæteræ fastidiunt.

Septimam diem aliàs ignobilē, sua benedictione Deus nobilitauit.

Chrysost.

17. Sed iam animus noster, dum hanc suauissimam eructat memoriam, & vestri recordatione saginatur, ô quibus illuxēre beatiora sydera: vos Angeli veloces, qui emensis Oceani spatiis, Indorum salute attracti, contempsistis quicquid in mortalium vita formidabile, & inaccessum est: atque superato profundo maris, tellure multùm exoptata potiti, tum demum curritis sed non quasi in incertum; at per iuga montium quidem, per inhospitales Caucasos, per ferarum antra, per stagna, & paludes, per nemora, quæ spinas, & tribulos progerminant, per arenas Lybicis plùs immites; quid ista vastra tam anhela cursitatio? quid neglecta cutis, & puluere atque sudoribus turpata facies? quid vepribus laceratæ plantæ, & ante hostilem pugnam exundantes sanguineæ stillæ? scilicet, per tam duros cruciatus Indus à vobis quæritur, & hæc sufficiens tantorum laborum merces, si conuertatur ad Dominum, & vias suas malas relinquat: non opibus clarescit, non vultu, non ingenio, factus est iumentis insipientibus similis, & sæpè arcum & sagittam intendit, vt Medicum interficiat, & sagittet immaculatum; & tamen nulla à vobis audita querela, quoniam incolatus vester prolongatus cum habitantibus Cedar: Pergite, Apostolorum rediuiua effigies, orthodoxæ militiæ robora, Matris Ecclesiæ solatium; stragis quam hæresis intulit recompensatores duplicatis incrementis, successoris Petri gaudium, & corona; & tu, IESV Societas, qua cæpisti virtute, perge festina prædari, accelera spolia detrahere, donec auferatur fortitudo Damasci, & filiæ Tyri in muneribus vultum Christi Redemptoris deprecentur; Memento mei, quoniam caro, & sanguis tuus sum, in abundantia consolationum tuarum, in pressura, & ærumnis; cùm sederis ad mensam Principis, suggeras illi, ne ignauum, & torpentem militem proiiciat in æternom; Sed age, quando difficillimam aggressi estis prouinciam, prosequamur è Scripturarum pratis fomenta aliqua depromere, quæ lassos recreare valeant.

Quantis laboribus Indorū salutē exquisierint viri Apostoli.

18. Contemplamini igitur magnum Eliseum, & proponite vobis eius ideam; Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, vir magnus apud Dominum suum, & honoratus, cùm lepra affligeretur, sanitatem à Propheta recepturus, venit cum equis, & curribus, & stetit ad ostium domus Elisei, misitque ad eum Eliseus nuncium, dicens: *Vade, & lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua.* Reg. 4. cap. 5. v. 9. Occurrit subitò hac audita narratione. Quamobrem Vates Dynastæ Ethnico obuius non processit; nam & humilitatis id fuisset specimen, & benignitate fortè, piáque indulgentia quadam Gentilem ad veri Numinis agnitionem perduxisset: at vt cella pedem extrahere, religio prohibuerit, & austerior eremi disciplina, cur saltem ad ostium pulsantem non aspexit, non salutauit; sed per internunciam & vicariam linguam omnia geruntur? Sed concedamus quidem, primitiuos Carmeli incolas eam viuendi normam obseruasse, quæ hominum, & ora, & colloquia fugeret; atque ob hoc, videndum se Naamani negasse Prophetam; cur idem met feminæ permisit, pedibus illius vt obuolueretur, eósque tangeret? quid, quòd cùm eam Giezi amouere tentaret, *ait homo Dei Dimitte illam*, (Reg. 4. cap. 4 vers. 27.) *anima enim eius in amaritudine est*: Sanè Christus etiam, postquàm resurrexit, etiam impassibilis factus, vetuit ex peccatrice iam sanctam mulierem, ne vestigiis adhæreret, ne plantas brachis illaquearet. Animaduertit Gregorius Papa, & demiratus est, lib. 7. Moral. cap. 23. *Quomodo* (inquit) *Eliseus videre Naaman ex elatione noluit, qui non solùm se conspici, sed teneri etiam à muliere permisit, de qua scriptum est: Cùm venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes?* Arbitror quidem, Eliseum hoc facinore Prophetarum filios discipulos suos, atque in eis vniuersim quotquot animarum salutem procurant, docere voluisse, qua differentia proximorum spiritali saluti incumberent; nempe, omnium hominum medelam ardentissimè expeterent, & qua possint industria, procurarent. At, si aliquando ob iustas causas immitiùs agendum esset; in diuites tamen seueritatem exercerent; pauperes, & abiectos blandissimè exciperent. Itaque erga hos indulgentiores esse desiderabat: ac proinde, qui auro, & gemmis onustum Optimatem excepit austeros, cum femina egenti, & misera conuersatus est hilariter.

4. Reg. 5.

Pauperes & abiectos blandissimè excipienat.

4. Reg 4.

Gregor.

19. Quòd si Elisei exemplo potiora desideratis, Christi explorate gesta; Accessit ad eum ex Principum classe Regulus, cuius filius infirmabatur Caphamaüm; rogabat eniaè, vt & filium malè habentem sanaret, simúlque, vt descenderet, & tecta intraret; alterum indulsit gnato, nempe, amissas vires restituit; alterum denegauit, nam lares subire recusauit: At Centurio quispiam, cùm pro ægrotante seruulo postularet, non solùm decumbentis angores profligauit; sed etiam Penates se inuisurum pollicitus est, ne id vel infimante quidem Centuriæ Præfecto; Quare ab vnius liminibus Redemptor abstinet, alterius petit culmina; Scilicet, paganismo infectus Regulus, nec licebat Hebræis Ethnicorum tecta frequentare; Verùm, & Centurio etiam Gentilis

tilis erat; An significare maluit, subditi non esse, partes Medico, aut Anetisiti modos præscribere, quibus opitulentur ægroto? quare Regulum ausum normam sanandi Christo ostendere nempe vt descenderet, languentem inuiseret. & consolaretur, fastidiuit Redemptor, & hospitium eius contempsit; Centurionem autem, quoniam totum se obedientiæ subiectauerat, & præsentia sua pariter, & sanitate pueri donauit; Opinor verò id, quod hactenus prosequuti sumus, & hoc Seruatoris gesto confirmari; omnium quidem à nobis salus exoptanda, sed cautè cum diuitibus agendum, lentè, opportunè, ne si festinanter, & veloces accuramus, non tam spiritalis lucri ferri nos œstro, æque raptari quispiam autumet, quàm locupleris substantiæ; ad pauperum autem neglectas, & inornatas cauernas, si nocte feramur intempesta, si per ardentem Solem, sub pruinis, nemo non in meliorem formam interpretabitur, cùm videat nihil esse in desolato antro, quod nos allicere valeat præter animarum sitim; Hoc nobis Christum innuere existimauit incertus Chrisost. hom. 22. in Matthæum; *Propterea quodam loco* (ait) *Regulo rogante, noluit ire: hic autem non rogatus promisit ire, vt nos doceret, non magnos colere, & Medios contemnere; sed pauperes, & diuites simul honorare.*

Subditi non est, regulas præscribere Superiori.

Chrysost.

20\. At non solùm ab his, quæ Seruator in carne passibili gessit, documenta capiamus; videamus, & quid à tumulo resurgens perpetrauerit; ait enim Marci Euangelium cap. 16. vers. 1. Magdalenam cum Maria Iacobi, & Salome emisse aromatà, vt venientes vngerent IESVM: & quanquam magna diligentia, summo mane stratum reliquerant; tamen properantes fefellit spes: nam introëuntes in monumentum, viderunt iuuenem coopertum stola candida, qui admonuit frustrà quærere defunctum IESVM, quippe rediuiuum iterum frui vita immortali, & gloriosa. Sed, quamobrem non expectauit aliquantulum, qui probè nouerat venturas cum vnguentis, & Arabia? Ergóne, vt Scripturæ adimplerentur, quæ tertia die suscitandum prædixerant? aut ne corpus eiusmodi existimaretur, quale cæterorum mortalium medicamentis, & suffituum ope indigens, ne fœtore accedentes repelleret? Sanè pauperum id gratia commissum, vt in hos aromatum pretia effunderentur, cùm iis IESVS opus non haberet, significauit Bernardus hom. 12. in Cantica: *Emunt* (ait) *non vnguenta, sed aromata: nec ad vngendum tantùm aliquam corporis partem, verbi gratia, pedes, aut caput: sed, sicut scriptum est, vt venientes vngerent IESVM, quod est totius complexio, non partis distinctio: tu quoque si induas viscera misericordiæ, non tantùm parentibus, siue cognatis tuis, aut quos tibi, vel benefactores tenes, vel benefacturos speras, nam & Ethnici hoc faciunt; sed iuxta Pauli consilium, studeas operari bonum ad omnes, & fortè prouidè ob hoc Dominus IESVS paratam sibi confectionem expendi noluit in suo corpore mortuo; mulierum deuotionem non elusit, sed instruxit, renuit vngi, sed parcens, non spargens*

Marc. 16.

Christus resurgens, etiã beneficentiæ in pauperes documentũ præbet.

Bernard.

21\. Verùm, si tanta de pauperibus Christo prouidentia, cur hanc eandem Magdalenam, antequàm pateretur, non prohibuit, cùm effudit super caput eius recumbentis alabastrum vnguenti pretiosi? Annon potuit istud venundari, & dari pauperibus, vti inquiebat Iscariotes? Equidem his adumbrates, & aromatibus, & vnguentis reor non tantùm corporis alimoniam, qua subuenitur stomacho indigentium; sed multò potiùs suauissimas illas artes, quibus Euangelij peritus Architectus peccatorum Orci faucibus eripit. Adsentit Bernardus vbi suprà: *Renuit* (ait) *vngi, sed parcens, non spargens: non recusans obsequium, sed reseruans proficuum: proficuum dico, non huius materialis, atque corporalis vnguenti, sed planè spiritualis.* Christus igitur, antequàm ex mortuis remearet triumphator, pauper erat, homo, scilicet, passibilis, vir dolorum, & non habens vbi caput reclinaret: tanquam igitur de egenis, & miserandis vnus non respuit Magdalenæ deuotionem, & obsequia; at postquàm mortem superauit, & formosus apparuit in stola humanitatis, abierúntque tristia vniuersa, tunc data est ei omnis potestas in cœlo, & in terra. Diues igitur erat, & fortunatus, excelsiórque omni dominatu factus; hoc igitur maiestatis apice constitutus, opubalsama, & stacten reiicit; quoniam non iam mendico & egenti offerebantur, sed copioso, & diuiti; ergo, quia carne, quæ mori potuerat, redimitus numerabatur inter afflictos, & infimę notæ mortales, (vermis enim erat, & opprobrium hominum,) vngi se non est passus; postquàm autem transiit ad purpuram, & regiam ambitionem, pauperes se potiores habuit, vt cùm sibi etiam quodammodo præferri elegerit, qualem nos de eis curam habere oporteret, insinuaret.

Bernard.

Christus in carne adhuc passibilis, tãquam vnus de egenis, Magdalenæ obsequia non respuit.

22\. Neque hoc tam eximio fauore minor ille, cùm scriptus proferetur liber, & vocabuntur omnes filij Adæ ad vallem Iosaphat: tum certè æquissimus Iudex his, quos inextinctus ignis voraturus sit, dicet iratus, & terribilis, *Discedite à me, maledicti; esuriui enim, & non dedistis mihi manducare;* (*Matth cap. 25. vers. 42.*) *hospes eram, & non collegistis me*, &c. Quando verò Christus sceleratis coram orbe toto crimina obiectat, cur non Caïnum obiurgat, quòd iustum Abel impiè occiderit; Pharaonem accusat, quod Moysi restiterit; Herodem pungit magni Baptistæ decollatorem; Neronem perstringit, quòd in Apostolorum præcipuos eius sæuierit gladius? Annon de his tractare decebat in maxima frequentia Angelorum, hominúmque magis, quàm de inerudita, & despicabili turba? Atque vt de spiritali pabulo loquutum concipiamus, nulláne eos manet pœna, qui potentum tacuêre vitia, & tyrannidem reprehendere veriti sunt? Celantes itaque Regibus veritatem, cur non taxat? De reliquis silet, vt Catholicus demum intelligat Instructor, de rudium, imperitorúmque catechesi præcipuam esse Numini voluptatem: quin verò timeant plurimùm, quibus animarum incumbit valetudo, quando de minimorum eruditione quæstio ante omnia est. Scitè Chrysologus serm. 14. in Psal. 40. *Quod Abel passus sit, quod seruauit mundum Noë, quod Abraham fidem suscepit, quòd Moyses legem tulit, quod Petrus crucem resupinus ascendit, Deus tacet; & hoc clamat solùm, quod comedit pauper: erogatio pauperis prima diuinis scribitur in diurnis.*

Matth 25.

De rudium instructione specialis Deo voluptas.

Chrysol.

23\. Iam hoc & illud est egregium signum, quo dignoscenda erat lectissima sponsa, quam Dominus præparauerat Isaaco Patriarchæ: *Igitur puella, cui ego dixero:* (Genes. 24. vers. 14.) *Inclina hydriam tuam vt bibam, & illa responderit: Bibe; quin & camelis dabo potum, ipsa est, quam præparasti seruo tuo Isaac*, &c. Imò verò Isaaci thalamis inidonea, quæ talis est, virgo; ostendimus quippe

Genes. 24.

quippe Anteloquio præterito, Sectione 6. n. 126. Abrahamum regia functum auctoritate tam amplum et famulatum, tam diues possessio: regale igitur stratum conscendet puella, quæ camelis potum dare non spernat? Id quidem nulla egerit femina, nisi quæ ex ancillarum ordine sit: Mancipium itaque ad thorum admiserit Isaacus? At certè Abraham, qui puerum dirigebat, vt acciperet vxorem filio suo, (inquit August. serm. 75. de tempore) typum habet Dei Patris, puer autem, eius Verbum designabat: Quæsiturus ergo Deus Pater Isaaco, id est, Christo suo sponsam, eam deligi virginem imperat, quæ cùm sit pulcherrima feminarum, ingenio, stemmate, diuitiis præstet tamen & deforme animal, quale camelus, potare non dedignetur; nimirum, animas eas arctissimo sibi fœdere deuincit, quæ cùm in Ecclesia summum locum obtineant, à sua tamen neque multiplici scientia, neque eximia auctoritate alienum arbitrantur, rusticam instituere plebem, verùm & cum his libentiùs, dulciúsque immorantur, hoc est, camelorum quoque sitim extinguere, quemadmodum præmeditatur Gregorius, quem Glossa citat ad cap. 24. Genesis: *Nec solum hominibus comitibus eius; sed & camelis potum præbet: quia Verbum vitæ non solum prudentibus, sed etiam stultis prædicatur. Romanorum primo, Sapientibus, & insipientibus debitor sum:* Quemadmodum itaque eam non despexit virginem Isaac, quæ vilia exercebat ministeria, & mancipiorum adinstar cum hydria ad fontem ipsa pergebat latices haustura; ita nec huius epithalamij sponsus illam contempsit adolescentulam, quæ vineam custodierat, quæ hœdos, agniculósque ad pastum abigere consueuerat, quæ Chananæorum ignobili orta populo, neque auorum gloria, neque opibus, aliísve fortunæ clarebat ornamentis; vtroque autem typo adumbratum, Numen quidem omnipotens animas adamare cunctas, earum summoperè velle salutem, nimirum, pro quibus Filium suum dilectissimum manibus tradidit nocentium, at verò erga rudem, & simplicem turbam velut affici magis, & quasi gratiora esse, quæ in hoc genus hominum conferuntur laborum & pietatis officia.

August.

Cameli ad quan- *fant* *vnl* *i in* *struendi.*

Gregor.

Sectio III.

Deus sceleratissimis condonans peccatoribus, præstare, vt de clementia optimè sperent imperfecti, indicat.

54. VErum, quòd ex ea natione vxorem sumere placuerit sponso, quæ malnia & detestanda impietate reliquas vicisset gentes, bellúmque habuerit capitale & indeficiens cum omni honestate, nempe, Chananæorum populo. quod cùm eam virginem sibi despondere possit, quæ satis imbuta disciplinis ab incunabulis, vnà cum lacte ebiberit veri Numinis scientiam, atauósque sortita fuerit insignes Dei Prophetas, quibuscum familiariter conuersatus sit omnipotens; vanissimis deditam ab infantia superstitionibus, quæ & Baal & Astarteo coluerit, Bacchúmque, atque Priapum, egregias mehercle Diuinitates, venerata sit, antepo-suerit; quem non stupore ingenti afficiat, præsertim si norit ab eo hæc perpetrata, qui prudentia, consilio, grauitate, moribus emaculatissimis excellat? Sed omnem superat admirationem, quòd hanc non concubinæ loco possederit; inter primarias autem numerauerit vxores: iam & primatiam quoque cùm fecerit, hoc tantùm non contentus honore, primipilam dixerit, & cæterarum ducem: *Sexaginta* (ait cap. 6.) *sunt Reginæ: vna tamen est columba mea:* Ad tantum igitur, & amicitiæ, & gratiarum fastigium cùm perditissimas animas euexerit Creatoris indulgentia, latroni empyreas valuas aperuerit, Magdalenam amauerit, Paulum conuerterit, ex his à quibus patibulo confixus est, intimos, & familiares habuerit multos, populos ingratissimos quotidie sustineat patiens, atque in Sion ciuitate sancta inter beatos habitatores, *Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic*, quid est, quòd Christianus scelerum oppressus multitudine, quantuncunque, etiam supes capillos capitis, super arenas maris, & guttas pluuiæ excrescant noxæ, de venia desperet? Quasi verò misericordiarum eius sit finis, aut non sit ipse, qui per Ieremiam loquutus sit dicens: *Si conuerteris, conuertam te* (cap. 15. vers. 19) *& ante faciem meam stabis, quasi os meum eris, & liberabo te de manu pessimorum, & redimam te de manu fortium?* Quòd si tam benignus, & præstabilis super summa, & excelsa malitia; imperfecti, qui non dereliquerunt timorem Domini, quid vereantur? Audiant Augustinum ad verba illa Psalm. 138. *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. Imperfectum* (ait) *Petrum pollicentem, & negantem, præsumentem, & deficientem; viderunt tamen oculi tui: nam ille imperfectus, titubans in Domini passione proculdubio periret; sed viderunt eum oculi tui, non solum ipsum, sed omnes, qui imperfecti fuerunt: & in libro tuo omnes scribentur, non solum perfecti, sed etiam imperfecti: non timeant imperfecti, tantùm proficiant, nec quia dixi; non timeant, ament imperfectionem, & ibi remaneant, vbi inuenti sunt, tantùm proficiant, quantùm in ipsis est*; Properemus hunc fulcire discursum, quoniam miserorum suauissimum refugium est.

Diuina misericordia in peccatores maximos excessus.

Ierem. 15.

August.

Et quoniam in hoc genere præcipuum à latrone beato deriuatur solatium: primùm igitur exploremus, quamobrem Seruator ad vnicum 25.
eius verbum Paradisum reserauit continuò? Chananæam verò longa oratione interpellantem pro vexata à Dæmone filia, ne alloqui dignatus sit? quin, vt eam dimitteret, Apostolos rogantes (Matth. cap. 15.) immitior excepit inquiens, *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel*, tandémque liberauit ægrotam, sed post contentionem, & moras; At certè nescimus, an hæc femina, eius, qui ob delicta & scelera propria à ligno pependit, iniustitiam malitia vicerit; Erga latronem igitur non minùs seuerum oportebat se gerere Iudicem; Quòd si ea fuit in Syrophœnissa culpa, quoniam non animam, sed corpus redimi supplicabat; Christus verò his tantùm properus, & velox subueniat, quæ spiritalem sanitatem adiuuant, obiiciemus Samaritanam: hanc enim etiam, postquàm corporea transcendit, & caduca, iámque vitæ sitiebat fontem, prolixa sermocinatione instruxit, cùm docere possit compendio, & momento illuminare, quemadmodum latroni celer, & quasi in ictu oculi affulsit. Sanè latro iste eorum imaginem portabat, qui peccatorum correctionem in vltimam

Matth. 15.

Ad vnicum latronis verbum cur Paradisum Seruator reserauerit?

mam vitæ periodum differunt, cùm lectulo doloris affixi Lachesis stamina vrget, & spatia mortalitatis properanter abbreuiat: periculosissimus autem est hic status, si quisquam alius; hic insistit vehementissimè inimicus, & ad desperationem incitat, cùm non tam dereliquisse peccator noxas videatur, qui in tam longum distulit fletus, quàm ab ipsis derelinqui: ne igitur formident huiusmodi, & occlusos miserendi tramites autument, latronem protinùs absoluit, cum Phœnicia, atque Samaritana moras trahit, vt cùm suam causam cæteris præferri cernant, erigantur ad spem egregiam, & de Creatoris benignitate sibi optima quæque polliceantur: hoc illa sententia insinuauerit Auctoris de operibus cardinalibus Christi inter Cypriani tractatus; nam de Cœna Domini agens: *Ipse Dominus noster* (ait) *derelictorum personam gerens in cruce, se queritur derelictum: & ne desperarent etiam in vltimis constituti, festinans in adiutorium, illicò adest, & re in arcto posita non differt beneficium: sed repentè indulgentia celeris documentum, eiusdem statuit & exemplum, latroni inquiens: Hodie mecum eris in Paradiso*; Igitur, qui tardus Samaritanæ, & Chananitidi respondit, latroni citissimus occurrit, *ne desperarent etiam in vltimis constituti, festinus illicò adest, non differt beneficium.*

Cypt.

26. Atque sanè latroni acceptum referre debere nos, quod Paradisi valuæ adapertæ fuerint, Hesychius Hierosolymitanus Presbyter homilia 2. de Sancta Maria asserit: *Aperiebat etenim Paradisum, quoniam latronem introducturus erat in eum.* Atque Epiphanius sermone de Deipara: *Paradisum clausum aperuit, & per latronem rursum Adamum complantauit*; Verùm, cur non Ioannem Baptistam, non Moysem, aut aliquem ex Prophetis Olympi reserasse ostia potiùs dixerint Hesychius, atque Epiphanius: Equidem, si Baptistæ, aut Iobo, similibúsve solùm patere empyrea limina audissent mortales, quasi clausas in perpetuum ianuas opinarentur; quæ enim rarò valuæ recloduntur, pro non apertis censentur; rarò autem aperirentur, si magnos tantùm Heroës admitterent; nunc verò cùm homicidiis, rapina, seditionibus insignem, & qui per omnia iuerit vitia loco æternæ pacis, & solatij collocari videant, ingressuros vniuersos spondent; ianuam autem, quæ tam frequentes hospites recipiat, meritò apertam nuncupandam, proinde latroni potiori titulo, quàm Præcursori, aut Patriarcharum, Prophetarúmve cuipiam tribuendum, quod cœli portæ adapertæ sint: Fortasse & ad isthæc alluserit Psalmus 23. cùm ascendente Seruatore clamatum à Spiritibus ad ianitores; *Attollite portas, Principes, vestras; & eleuamini, portæ æternales:* Mirum nanque est, vti non postulent reserari ostia, sed dimoueri penitùs, & vectibus extrudi, quò pateant ampliora intrantibus spatia: Scio Nazianzeni cogitationem non paucos habere fautores; meditatur nanque cardinibus deturbari valuas, quoniam aliter Christum è prælio crucis reuertentem, capere non possent; quippe passione, & ignominia se ipso maior factus, quæ emiserant spatia, angusta erant remeanti; *Portis* (ait oratione de passione) *vt attollantur, ac sublimiores fiant, impera, quò Christum à passione sublimem capiant*; Scholium autem Nicetæ, *Non dicunt* (inquit) *Aperite sed, Tollite, ac proinde in summam sublimitatem prouectus, sublimiores quoque portas fieri postulat ad ipsius exceptionem*; Est qui veterum triumphis morem geri arbitrentur, cùm aut ob portarum diducta nimiùm latera, vel portæ ipsæ amouebantur, vel murorum icta pars cadebat, quæ turbas inoffensè amplecteretur: ego autem dicere cupiã; mox vt in comitatu scandentis Seruatoris, quæ ministrabant angelicæ Mentes, conspexerant vnum de facinorosis, atque intellexerant hunc sub ipsa morte venia donatum, collegisse, fore vt in posterum innumerabilis multitudo ex omni lingua, & populo, tribu & natione recumberet cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno Dei Patris, quis enim ad salutis pollicitationem non excitaretur, cùm nullo ferè labore patibularius cœlum raperet, è cruce in Paradisum exiguo compendio translatus? A tanta igitur caterua cùm deinceps terenda essent Olympi limina, ne velut comprimeretur nimia multitudo, oportebat laxari valuas, ac proinde cardinibus amoueri: ideò non inquiunt, Aperite ostium, sed, *Attollite portas, Principes, vestras; & eleuamini, portæ æternales, & introibit Rex gloriæ*; Sic igitur latro probè dictus est, qui iter ad cœlestia præparauit, qui Olympum patere fecerit.

Hesych.

Epiph.

Psal. 23.7.

Christus se ipso maior quodammodo per passionem factus.

Nazianz.

Cùm fugeret à facie Esaü, & paternam linqueret domum Iacob, sub dio cubantem adolescentem nobilem consolaturus Deus, *Ego* (ait) *sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac*: (Genes. cap. 28 vers. 13.) *terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo*: At, quas ob causas Abrahami se *Deum, ac Dominum* nuncupet, cùm Isaac *Deum* tantùm se dicat? Nunquid non Isaac quoque possessor est? Neque minùs insolens illud, quoniam Abrahamum vocet *patrem* Iacob, qui Isaac genitorem nactus est, Abraham auum sortitus? Oraculum in his latere aduertit Philo libro de somnis: *Caue autem putes temerè dictum* (inquit) *Abraham Dominum, Deúmque; Isaac verò Deum tantummodò.* Sanè adiunctione nominum Domini, atque Dei, maiestatem indicari Ambrosius significauit libro 1. de fide, cap. 1. *Deus enim, & Dominus* (ait) *nomen magnificentiæ, nomen est potestatis, sicut ipse dicit: Dominus nomen mihi est, & sicut alibi Propheta asserit. Dominus omnipotens nomen est ei.* Verùm, cur majestatis cognomine Abrahamum insigniuerit, ecce fortasse occasionem: equidem Isaac vitam beatã egit, cùm pecore, agris, familia abundaret, insuper immolesta habuit tempora; Abrahamus iussus patria discedere, famem, exilia, ærumnásque alias pertulit; ergo, vt Iacob afflictus, & egens animum attolleret, feliciorémque nosset pauperum conditionem, majestatis & pompæ vocabulum producturus, eo Abrahamum solùm honorat, vt eùm grandiori affectum titulo cernat exulem, & famescentem, locupleti, & opimo inuidere facillimè desinat; imò & hunc se patrem habere in primis iactet, quem Numen magis præferat, & sublimet: propterea Abraham pater eius appellatur, non Isaac; *Quia videbat* (loquitur Chrysostomus homil. 54. in Genes.) *iuxta consilium matris propter timorem fratris suscepturum peregrinationem, & quasi erronem quendam viam facere, & solum, ac ab aliis abstractum, nullámque habentem consolationem vllo ex loco: statim in ipso initio volens confirmare alacritatem eius apparet, ac dicit: Ego Dominus Deus Abraham patris tui.* Sed propiùs ad rem nostram Iacobum claudicantem peccatorum typum sustinere meditemur, quæ & fuit opinatio Isidori apud Glossam; *Plures quippe à fide patrum degenerantes,*

27.

Genes. 28.

Philo.

Deus signanter Abrahami se Deum dicit.

Chrysost.

Isidor.

& a

& à preceptis sui Auctoris deviantes, in erroris sui semitis claudicant, vnde Psalmus 17. Et claudicauerunt a semitis suis. Quin & hac peregrinatione sua filium aliquem prodigum denotare valeat; nam etiam rem bonam mali portare imaginem aliquando ostendimus Anteloquio 1. Sectione 2. num. 14. Abraham verò atque Isaac, illa fuit differentia; nam Isaac iustitiam ab infantia coluit, veræ deitatis semper eximius adorator; Abrahamum autem seruientem aliquo tempore idolis, Masius, Serarius, Magallanez, & alij agnoscunt apud Salianum tom. 1. anno mundi 2052. n. 2. ob hæc iustos repræsentare Isaacum, eósque fortunatissimos, qui non abierunt in viam peccatorum, nec steterunt in cathedra pestilentiæ, affirmabimus; Abrahamo adumbrari eos, qui vanitatis abrepti studio Dæmoni militarunt; igitur Iacobum confortaturus Creator, peccatorē vtique stare nescientem, & claudum, adolescentem, qui à patris conspectu abierit in regionem longinquam pulcherrimè non se *Deum, Dominúmque*, Isaac nuncupat, vt qui iustorum tantùm quasi protector sit, sed Abrahæ Numen; non enim respirabit culparum pondere oppressus, cùm videat gloriantē eum, non quòd innoxij Isaac; sed quòd idololatræ Abrahami *Dominus* appelletur? Quid nimio mœrore confectus, fatuus inimico succumbis desperamen ingerenti? Si Isaac patrem amisisti, quoniam innocuum non es imitatus; sed habes potiorem genitorem Abrahamum ter maximum; idolis infanda obtulisti thura, & ille quoque; & tamen ille Mystes idolorum est, cuius se esse Dominum Creator iactat.

Abraham aliquando idolis seruiens

Masius. Serar. Magall. Salian.

28. Quòd si parum hoc, & desperatio potentiora antidota expostulet, ascende locum Caluariæ, vbi crucifixus est sæculorum Rector, & attende clamantem ad eum, qui ante omne æuum genuit: *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Quorum verborum accipe eruditam, suauissimamque expositionem ab Arnoldo Carnotensi; nam, cùm eam supplicationem fundi pro obstinatissimis peccatoribus docuisset, subiecit: *Pro his igitur ad Patrem conuertitur, & inauditum dicendi genus nouus Orator assumit, & inimicorum in causa allegans, ipsis inuitis atque negligentibus, parti cōtraria suffragatur, & vtrum plus possit peccatum, quàm iustitia, Deo Patri quæstionem proponit: subtracta sibi agonum suorū stipendia Christus queritur, protestans non esse quæstuosos tanti discriminis sudores, si hi quibus tanti laboris opera impensa est, sic relinquantur* Sed demus ob Redemptoris petitionem seruatos iustos, & imperfectorum ingentem multitudinem, regnóque extrusos solùm cōtumaces, nimiúmque rebelles: nónne iustitiæ, quæ fuisset Christi aduersùs Deum Patrem, fieret satis? Fateor pactum legi apud Isaiam cap. 53. vers. 10. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum*, Hæc verò adimpletur promissio saluis iis, quos nominauimus; ipsi namque sunt *semen longæuum*; Cur igitur sceleratissimi quique Christo debita ex æquitate merces vocantur, vt si hos perire contingat, *subtracta sibi agonum stipendia queratur, protestans non esse quæstuosos tanti discriminis sudores; & plus potuisse peccatum, quàm iustitiam, Deo Patri proponens:* Memini quidem, cùm bona inter gnatos distribueret Abraham, Genes. cap. 25. vers. 5. scriptum: *Deditque Abraham cuncta, quæ possederat, Isaac; filiis autem concubinarum largitus est munera, & separauit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc viueret:* At, nónne & donatiuū fuit, munerisque species, quibus Isaac locupleratus est, neque enim à maioribus Abraham acceperat? Si non minus istud, quid tandem? Sed video admirandi senis amorem summum erga dilectissimum Isaac; hunc vt præferat genitis ex concubina, quibus cum cumulat bona, *iustitiæ* titulo acquisita significat, cùm in alios diuisa filios liberalitati solùm debeantur; His secernitur Isaac à reliqua subole; quoniam hæreditas ad eum ex iustitia transmittitur, ad illos ex gratia; In eum modum & humani generis restitutor Christus Patri Sanctorum prædestinationē acceptam refert; sed tanquam si munera solùm recipiat, Genitorem alloquutus Ioan. cap. 17. vers. 11. *Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: cùm essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo: quos dedisti mihi, custodiui*; Vbi, cùm de Apostolis sermonem habeat, parentem obtestatur, sua dona protegat, atque tueatur, eorúmque glorificationem quasi datam, non autem emptam, & iustitiæ rigore acquisitam innuere videatur; verùm pro transgressoribus rogaturus, quoniā hæc ei velut charior portio erat, tanquam oblitus misericordiam & liberalitatem, ex iustitia, & æquitate agit, *protestans non esse quæstuosos tanti discriminis sudores, si hi quibus tanti laboris opera impensa est, sic relinquantur*, Vultisne explanem vobis altero simili? Seruierat pro Rachele Iacob septem annis, Superfluum est enumerare, quantis, atque quàm magnis incommodis, *Die, noctúque* (ait ipse Genes. cap. 31. vers. 40.) *æstu vrebar, & gelu, fugiebátque somnus ab oculis meis.* Gen. 31. & 29.
tandémque ad nuptias ventum; sed vespere Laban pro Rachele aliam filiam suam introduxit ad eum; quam cùm manè vidisset, indoluit, deceptum se à socero, & in vanum consumptos septennij labores; *Quid est* (inquit socero Genes. cap. 29. vers. 25.) *quod facere voluisti? nónne pro Rachel seruiui tibi? quare imposuisti mihi?* At, quorsum ingemiscit pastor? nónne, si germanam amisit, altera sorore donatus est, atque ea quidem, quæ copiosiorem sobolem datura sit? Verùm amabat ardentissimè Rachelem; quare hac quoad frui non liceat, nihil assequutum se arbitratur, incompensatos adhuc sudores affirmans: Et quidem illius non vana omninò querela, substituebatur nanque pro virginum pulcherrima, deformis & denigrata iuuencula; Nunc verò cùm Redemptor speciosissimas accipiat legiones eorum, qui non coinquinauerunt animas suas, lacrymatur, & suspirat pro mortalium fæce abominanda, nempe, vitiorum antesignanis, facinorum auctoribus & ducibus, scilicet, hos si lucretur, cumulatissimam accepisse se mercedem existimet; iustos autem illos & immaculatos recipiens fraudari se adhuc stipendiis opinetur, & Deo Patri quæstionem propositurus sit, *vtrum plus possit peccatum, quàm iustitia, & ita sanguis Filij in conspectu Genitoris vilescat, vt non omnia postulata obtineat*; Quid agis, progenies Adæ? Hæc contemplaris, & non emolliris, non vinceris à tanta misericordia? Quamobrem consumeris velut à putredine, aut tinea, ab inordinata tristitia? Confide, non accedet ad te malum nec appropinquabit flagellum tabernaculo tuo, cùm habeas Christum Iesum in protectorem, & locum refugij ipse aduocabit pro te super Sanctos suos, atque de manibus eius si

Arnold. Carnot.

Isai 53.

Sceleratissimi. Christo debita ex æquitate merces vocantur

Genes. 25.

Amans, nisi dilecto fruatur, cætera in pretio non habet.

te

te rapere reotent, arguet, *ſubtracta ſibi agonum ſuorum ſtipendia, & vileſcere ſanguinem Filij in conſpectu parentis*; Quàm libens hîc diutiùs commotarer, ô anima mea! locus hic plenus ſuauiſſimæ conſolatioois eſt; at ſubſeruiamus Lectori, & progrediamur ad alia.

Atque ſanè Chriſtum in Ægyptum profici-
29. ſcentem ſequamur tantiſper; Verùm tam lnnga quid opus peregrioatione, Herodis vt decliner cultrum? Nónne potuit io Iudæa latitare, quio inueniſſent miniſtri efferæ crudelitatis, per quem Martyres ante inſequentium lumina ſæpè poſiti, reperti non ſunt ab inueſtigantibus, à quærentibus ſedulò? Sed extra Palæſtinæ terminos ferri quoniam placuerat, annon aliæ finitimæ regiones Ægypto potiores? oam aduersùs Abrahæ ſemen nulla gens ſic armata eſt, ſic contriuit miſeros Hebræos; *Ad amaritudinem perducebant*
Exod. 1. *vitam eorum* (Exod. cap. 1. verſ. 14.) *operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu*. Ad hæc voloptaribus dedicata Ægyptus plurimis ſcelerum inquinamentis fœdata eſt; Deorum autem porteota adorans, qoæ nullus prætereà populus, atque magia, & præſtigiarotibus celebris; Sed con-
Chriſtus infans in Ægyptum fugiens, miram erga Ægyptios clementiā oſtendit. iector ideò elegiſſe hoc exilij genus Chriſtum infantulum, quoniam & Ægyptij omniom mortalium peſſimi habebantur, & populo, de quo IESVS carnem ſumpſerat, ioſenſus vltrà menſuram; nanque certè viſus eſt ſuper terram Filius Dei, vt hominem repararet, & ſpem veniæ peccatorum voragine merſis aperiret; metuebat etiam populus ſanctus à vultu Domioi exercituum, & ſtupor omnes inuaſerat, quoniam & ante faciem eius contremiſcont columnæ cœli. Itaque, cùm vix ſaluandus videretur iuſtus, qoid agerent vaſa furoris, & indignationis? Pro borum igitur omoium medela Ægyptum intrat, ſic apud ſe ratiocinatus; Putant homines, quòd auſterus ſim nimiùm, & colligam, vbi oon meſſui; hunc vt demam pauidis panicum timorem, Phariam adibo tellurem; nam, cùm hanc, quam maximè horrere debueram, regionem tanto à me proſequutam fauore conſpexerint, plaoè cogitabunt fore, vt cæteras prouincias benignus, & mitis admittam ad oſcula & reconciliationem; nam, ſi iræ locus dandus fuiſſet, certè iocolas reliquis iniqoiores grauiori anathemate ferire oportet; Quando igitur nequitiarum medollæ parcitum adſpiciant, quis de indulgentia deſperaturus ſit? Quid timeant imperfecti, cùm ne vecors, & facinoroſus condemnatur? Huius ſententiæ Auctor incerti Commeotarij ſuper Mat-
Chryſ. dub. thæū poſt Chryſoſtomi ioterpretationem: homil. igitur 2. *Et quare vadit in Ægyptum? nunquid alia terra defuit? ſemper enim aduerſus populum eius Ægyptus extitit inimica; Sed etiam recordatus Dominus, qui non in finem iraſcitur, neque in æternum indignatur, quanta mala fecerit ſuper Ægyptum; ideò mittit Filium ſuum in eam, & dat illi magnæ reconciliationis ſignum, & perpetuæ amicitiæ pignus. vt decem plagas Ægypti vna medicina ſanaret; O commutatio dexteræ Excelſi! vt populus, qui antè fuerat perſequutor populi primogeniti, poſteà fieret cuſtos vnigeniti Filij Dei; Vides ergo, quòd ideò deſcendit in Ægyptum, non mortem fugiens, ſed vt mortifera idola diſſiparet*; Ægyptum itaque cùm ſanitati reſtitutam, & Numini charam factam intuemini, omnes gentes, plaodite manibus, & iubilate Deo; quoniam bonus, quoniam miſericors eſt; & qui Ægyptios admiſit, neminem, quaotuncunque imperfectum, repellet.

Hoc & indicaſſe viſionem illam magnam, 30.
quam contemplari æſtuabat Moyſes, mihi cogitatio eſt; nimirum, quamobrem rubus non comburereur, cùm flammas euomeret? Sed cùm Dominus Legiſlatori inter ignis iaculationes appareret, vt propreteà locus ſanctificatus dictus ſit ille (ſic enim ex Patribus aliqui apud noſtrum Fernandez viſione 6. ſectione 1. num. 6. Deum ipſum apparuiſſe arbitrantur) cur alteri præſtantiori ligno non inſedit? Et vbi cedrus, atque cypreſſus, vbi laurus, atque palma, vbi quæ balſamum, & ſtacten ſudant trunci? Sanè propitiatorij, vnde reſponſa dabat, & diues, & ingenioſus labor; Iſaias ſuper ſoliom excelſum, & eleuatum aſpexit; Dauid ſedentem in Cherubim; elegantiarum igitur tantus amator, cur nunc ſyluæ indecora eligit? Et quidem, vt in fauillas redigere ſtatuiſſet, cremenda erant primo luco ſenticoſa, & infructifera; verùm operaturus prodigium memorabile, & ingens beneficium præſtiturus ſtipiti, non detrimenta, *nam à fulgore rami* (vt ait Nyſſenus in vita Moyſis) *continua quaſi irrigatione vireſcebant*; quare antepoſuit nobiliſſimis frondibus pungentem, & aculeatum rubum? Communis reſolutio eſt, in ſolamen afflictæ Hebræorum plebis huiuſmodi excogitatum ſymbolum; inſtruebantur nanque, fore, vt ex ærumnis, atque preſſuris lucidiores proſilirent, quemadmodum ex aurificis tortura micantius prodit aurom, quippe quantuncunque Pharao opprimere aggreſſus, taorùm non deuaſtaoit, imò cùm Ægypto diſcederet, Creator, *eduxit eos cum argento, & auro*, (Pſalm. 104 verſ. 32.) *& non erat in tribubus eorum infirmus*; Ego etiam ad ſolamen Iudæorum referam ænigma, verùm animæ, non corporum medelam intuebor; Dixi quidem elapſo Anteloquio 5. Sectione 6. num. 126. Ægyptiorum deteſtanda Numina, fœdáſque ſuperſtitiones, poſthabito vero Deo, amplexatos Hebræos; Erat hæc grauiſſima idolomania, quoniam ab iis commiſſa, quos peculiari fœdere, exquiſitáque clementia ſibi deuinxerat Creator; mittebatur legatus Moyſes, qui veniam ſponderet; ſed criminum magnitudine, & coofcientia deiecti animi, nudis ſermonibus fidem non erant adhibituri; potentis igitur ſociandus erat ſermo: ergo, ne credere deſinant, rubum iocombuſtum proferat, & ſimul reuelet Sacrameota, nam ſpinis adumbrari commiſſa delicta, operoſum non eſt intelligere. Nouiſſimam itaque inter nemora arborem cùm animaduertant illuſtrari fulgoribus, & lambi dulciter ab ignibus, Creatorem ſciant ignis ſignificatum charactere, qui in extrema malorum delapſos non conſumat, ſed adſtringat, & foueat, non in cineres redigat, ſed claritate illuminet; atque talis tam benignus cùm erga rubum exiſtat, quàm indulgentem futurum opinabimur erga excelſiora arbuſta? Toti ſyluæ oppignerauit miſericordiam, cùm etiam in rubum bonitatis theſauros largiter effudit; Hæc fortaſſe Ambroſius intenderit lib. 5. de Spiritu ſancto, cap. 16, Ambroſ.
Vrebatur enim rubus, & non exurebatur, eo quòd illo myſterio Dominus figuraret, quia illuminaturus ſpinas noſtri corporis adueniret, nec conſumpturus ærumnoſos, ſed mitigaturus ærumnas, qui baptizaret in Spiritu ſancto, & igne, vt gratiam tribueret, peccata cōſumeret; atque hoc ex noſtri ſpōſi nuptiis tam ſalutare, tam efficax docomentum; nam, qui

Rubo potius quàm ſpecioſa arbore inſedit Deus: cuius rei ſymbolum? — Fernandez — Nyſſenus. — *Iuſti ex fornace laboris lucidiores prodeunt.* — Pſalm. 104.

Chananæam multas ob causas abominabilem ad lecti, & regnorum consortium admisit, quem reiiciet?

31. Eia, properate, accedite, venite, omnes, qui laboratis, & onerati estis; Quid remoramini? quid segnes accurritis ad veniam? timetis peccatorum onera, & pauescitis delicta vestra; sed ecce, qui inuitat, amore languet, tabescit, sitit vestri desiderio penè consumptus: sed credite, *Quoniam delicta non videt vis amoris*, (Chrysologus sermone 3. de duobus filiis,) *& ideò pater peccata filij redemit osculo, clausit, ne nudaret pater filij crimina, pater ne fœdaret*: Perturbat vos scelerum memoria: sed attendite, quoniam non vult peccatoris mortem, qui in momenta singula in peccatorem tam munificus, & benefaciens est: *Tibi infusa lux circunfusas remouet tenebras*, (Chrysologus serm. 148. de Incarnationis Sacramento,) *tibi est temperata nox, tibi demensus est dies, tibi cælum, Solis, Lunæ, stellarum vario fulgore radiatum est: tibi terra floribus, nemoribus, fructibus est depicta: tibi creata est in aere, in campis, in aqua speciosa continens, mirabilis animantium multitudo, ne gaudium noui sæculi tristis solitudo confunderet: Audite rogantem Dominum.* (idem Chrysologus sermone 108. in verba Apostoli: *Obsecro vos*, &c.) *Tota die*, inquit, *expandi manus meas. Nonne, qui expandit manus, ipso habitu rogat? Expandi manus meas: Ad quem? ad populum: Et quem populum? non tantum non credentem, sed contradicentem: expandi manus meas: Distendit membra, dilatat viscera, pectus porrigit, offert sinum, gremium pandit, vt Patrem se tantæ obsecrationis demonstret affectu: Videte, videte in me corpus vestrum, membra vestra, vestra viscera, ossa vestra, vestrum sanguinem: & si quod Dei est, timetis, quare vel quod vestrum est, non amatis? Si Dominum fugitis, quare non recurritis ad Parentem? Sed fortè vos passionis meæ, quam fecistis, magnitudo confundit: nolite: claui isti non mihi infigunt dolorem: sed vestram mihi infigunt altiùs charitatem: vulnera hæc non educunt gemitus meos: sed magis vos meis visceribus introducunt: extensio corporis mei vos dilatat in gremium, non meam crescit in pœnam: Venite ergo, redite, & vel sic probate Patrem, quem videtis pro malis bona, pro iniuriis amorem, pro vulneribus tantis tantam reddere charitatem.*

Chrysol.

Tanta est Diuini amoris vis, vt reuertentiū ad se delicta nō aduertat.

Sectio IV.

Nemo se stare posse confidat, si à peccandi occasione non procul abeat.

32. Sed quam insinuauimus causam præteritæ Isagogæ vestibulo, Sectione prima numero nono, nunc fusiùs aduriamur, de vetitis specialiter Hebræorum thalamis cum populis Chananæorum, etiam ad Iudaïsmum conuersis, cùm tamen aliarum nationum non prohiberentur connubia, modò Ethnicismum abiurarent: Equidem monuimus, Chananæos illos, qui superstites relicti fuerant, habitasse in medio Iudæorum; itaque hi in vicinia erant, cùm aliarum Prouinciarum incolæ procul distassent: Quoniam igitur ab occasione remota non magnum impendebat discrimen; summum verò periculum est à proxima labendi ansa, propterea seueriori edicto compressa nubendi licentia cum Chananæis, quàm aliis nationibus: vtpote Chananæi Hebræis intermisti proxima & appropinquans erat occasio; Huius igitur ad peruertendum potentissimam vim considerans Numen, vt gentem suis deditam cultibus satis armaret, damnúmque à propinquitate imminens auerteret, restrinxit nubendi cum Paganis facultatem, & inconcessa Hebræis omni tempore matrimonia cum Chananæorum stirpe declarauit: Video Eliam proiicientem se, & obdormientem in vmbra iuniperi, (Reg. 3. cap. 19.) *Et ecce Angelus Domini tetigit eum, reuersúsque est Angelus Domini secundò, & tetigit eum, dixítque illi: Surge, & comede, grandis enim tibi restat via.* Video Ionam descendentem ad interiora nauis, (Ionæ cap. 1. vers. 5.) & dormientem sopore graui, & neque semel, neque iterum fit aliqua Angelorum appasitio quiescenti: Fateor quidem, armatur contra Eliam mulier irarum impotens, sæua & homicidalis Regina: sed Æolus, & vniuersæ Oceani Erynnes coniurant aduersùs Ionam, eleuauerunt flumina fluctus suos à vocibus aquarum multarum; Sed à Spiritibus supernis inobediens Vates consolari non merebatur: nam descendit, vt iret in Tharsis, fugiens à facie Domini: Verùm, nónne & de timore nimio arguamus Eliam, qui feminæ vereatur minas? & ille ignitus, ille impauidus, ille exsufflans tonitruum in Achab, terga vertit mulieri? Quòd si cum imbecilliori sexu congressus metuendus erat, quoniam facilè stomachantur, sed ad blanditias subitò rursus conuertuntur; at procul ierat à Reginæ conspectu Propheta; nam *perrexit in desertum viam vnius diei*; Satis amotus est? quorsum illa quadraginta dierum peregrinatio? Sanè Ionam nemo insectabatur, qui animæ laqueos tenderet, qui spiritui insidias pararet, ipse sibi malorum auctor solus, præterea nullus; non cato alliciebat, non forma obuersabatur, non tyranni excandescebant; vacuum igitur periculis à cœlesti nuncio opus non erat moneri: Eliæ autem bellum dixerat femina, quæ stibio, & pigmentis se componere solita fuerat, stemmate, diuitiis, auctoritate suprema pollebat; sciebat decepisse Adamum, Iobum subuertere conatam, Salomoni, eiúsque parenti offendiculo fuisse; etsi ergo fortis, & adamantinus vsque in eum diem, & nec ipsis Regibus cedens; at cùm peccandi vehemens vrget occasio, qualis mulierum, siue iræ, siue lenocinia; cogitas nulla tutiora esse præsidia, quàm quæ subministrat fuga, abiit quocunque eum ferebat voluntas, & perrexit in desertum viam vnius diei; cùm verò hîc requiescere meditaretur, satis à Reginæ ore abstractum se putans, docuit Angelus pro tanto discrimine modicam esse fugam, & mulierem vitandam, toto orbe velut interposito; quare adhuc restare quadraginta dierum iter; Scitè Ambrosius epistol. 33. ad Marcellinam, *Non mediocris igitur ista tentatio; namque asperiores tentationes has esse cognouimus, quæ fiunt per mulieres; denique per Euam etiam Adam supplantatus est, eóque factum est, vt à mandatis cælestibus deuiaret; quid dicam, quòd etiam Eliam Iezabel cruenta persecuta est?* Benè quoque Rabbanus: *Elias, qui mortuos suscitabat, ventura præuidebat, alia quoque præclara faciebat, cùm tot virtutibus processisset, Iezabel postmodum, quamuis Reginam, tamen mulierculam fugit*; Nam sanè, quòd non

Quare seueriori edicto compressa nubendi Licentiā cū Chananæis quàm cū aliis nationibus?

3. Reg. 19. 7.

Ionæ 1.

Feminarum consortia fugienda.

Ambr.

non mortem, sed femineas illecebras veritus sit; non persequutorem oderit; sed persequentis sexum, innuit, ab ipso exoptata nex; verùm à Domini manu, non à muliebri dextera: *Sufficit mihi, Domine,* (inquit:) *tolle animam meam.* Præclarè namque Chrysostomus epistola ad Olympiam; (Chrysost.) *Si patriam & populum, ne mortem incurreret, reliquit, & fugit; quomodo mortem, quam tunc fugerat, non requirit?* Non igitur mortis formidine procul à patria exulauit; sed mulier peregrinare fecerat.

33. Expendamus & alteram Dauidis fugam, de qua titulus Psalmi tertij: (Psalm 3.) *Psalmus* (inquit) *Dauid, cùm fugeret à facie Absalon filij sui.* Quid? pauétne veteranus iam, qui tyro, & incipiens miles non dubitauit gigantem lacessere puer leonum rugitus, & vngues despiciebat? Vbi constans ille animus aduersùs Saülis potentiam? Nunc Rex & Monarcha priuatum hominem timet, qui priuatus Regem contemnebat: Quòd si non fuga hac corporis agitur causa; sed mentis incolumitati prouisum sit, nempe, vitabat gnati aspectum genitor, ne efferata ingratitudine victus, iræ succumberet, animum fœdaret vindicta iustitiæ prætergressa limites, iisdem argumentabimur modis: nam potuit iunior Saülis tentorium ingredi, eúmque interimere valeret, & hortaretur Abisaï inquiens, *Conclusit Deus inimicum* (1 Reg 26.) *tuum hodie in manus tuas,* (Reg. 1. cap 26.) *nunc ergo perfodiam eum lancea in terra;* non sustinuit, contentus abstulisse hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saül: Ergo, qui in adolescentia tam insigniter patiens fuit, & iniquissimum Principem ne in minimo læserat; nunc prouectus, paria saltem virtutum specimina non exhibebit? (*Ira passio nimium indomabilis.*) Quòd si vt vincatur ira, superentur odia, inimicum fugisse oporteat, sitque hoc malum ex illorum vitiorum classe, quibus fuga remedium præstat, quoniam cum ira congredi velle, periculosissimum, & difficile certamen est, cur iuuenis tanto se discrimini obtulit Dauid? nec enim temerarius, & præcipitabundus egerat. Equidem irascendi non futiles omninò, neque paucas verò causas præbuit Saülis ingratitudo: sed tamen erant odiorum illæ remotiores ansæ, quippe multa erant, quæ factorum leniebant acerbitatem; nam, neque sanguine coniunctus erat Saül, nec multa intercesserat familiaritas, & regnum possidebat, quod ad Dauidem potiùs, quàm ad Ionatham transire dutissimè patiebatur; mirúmne si inuidebat eius capiti, quem æmulum imperij non dubitabat, & nulla sibi necessitudine deuinctum? Ad hæc tympanistriæ illæ cantabant, Dauid decem millia, cùm Sauli mille solùm tribuerent; ferunt autem Optimates grauatè, & tabescunt, sibi quenquam anteponi, etiam ex Dynastis; quantò magis hominem nouum, & qui de post fœtantes oues assumptus est? Sed in Absalone omnia è diametro contingebant; nihil malitiæ opitulabitur, cùm plurima augerent: filius, & cui genitor Amnonis necem condonauerat, quem diuitem, gloriosum, maximum facere proposuerat, atque vt regnandi tanto œstro rapiebatur, expectaret saltem parentis obitum; neque enim iam viuendi multa esse poterant spatia: Tantis igitur confluentibus circunstantiis, eueniebat vehementissimam excandescendi occasionem offerendam ad præsentiam Absalonis, & dubium sibi spondere potuisse triumphum de vindicta, atque odio Dauidem; Noluit igitur prudens Rex tanto, támque aperto discrimini committere animam, fuga proinde sibi consuluit; & qui Saülem in iuuentute adire non est veritus, déque ira ouans emersit, grandæuus Absalonis se dare conspectui timuit. Rectè Lyrensis ad cap. 15. lib. 2. Regum: *Sciendum, quòd cùm Dauid esset in bello expertus, & audacissimus, & esset in loco forti, & haberet secum plures, & fortissimos bellatores, non recessit de ciuitate timore ipsius Absalonis principaliter, sed timore Dei.* (Lyra. *Non timore Absalonis, sed timore Dei Dauid recessit è ciuitate.*)

Transeamus ad Christi acta; Stabat ad monumentum flebilis Magdalena, & asportatum Magistri corpus è sepulcrali marmore inconsolabili prosequebatur luxu; aspexit miseram tandem, & quamuis statim non aperuit vultus, reuelauit postremò, & illa gaudiosa volebat plantas beatissima complecti arctiùs; frustratur pio desiderio, & audit increpantem; *Noli me tangere:* (Ioan. cap. 20.) *nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Quænam hæc oratio, eiúsve sensus? Fortasse veretur femineos tactus mulieris præsertim in paucis speciosæ? Verùm, vt omittamus nunquam peccare valuisse hominem Deo coniunctum: at, cùm hæc euenerunt, iam impassibili, iam immortali fruebatur statu: aliunde Magdalenæ & in viuentem, & in defunctum mirandus amor, vt ad familiaritatem admitteret, promeritus fuerat; At hæc omnia abiecimus: meditemur Seruatorem tanquam vnum de nobis, nónne hanc eandem feminam retroactis diebus, cùm in domo Simonis pranderet, sustinuit, vt & pedes oscularetur, & vnguento vngeret, & lacrymis rigaret, & capillis capitis sui tergeret Lucæ septimo? Nónne & eadem accessit habens alabastrum vnguenti pretiosi, (Matth. cap. 26 vers. 7.) & effudit super caput ipsius recumbentis? Nunquid modò repellit, quoniam absque vnguentis accesserat? Sed hæc etiam attulerat ad tumulum demortui, comitantibus Maria Iacobi, & Maria Salome, Marci cap. 16. Hæc autem vt enodemus, notasse iuuat aliter cunuersatum fuisse cum Magdalena Redemptorem ante obitum, aliter post anastasim, & è tumba suscitationem, nam, cùm lamentabatur excessus adolescentiæ, & quibus Numinis promeruit iram luxuriæ incitamenta plurima, & tergendis Medici plantis flauum de vertice crinem gratissima lineamenta soluit, aderant è conuiuentium numero domestici testes multi: quando etiam effracto alabastrite perfudit verticem vnguento, coram discipulorum cœtu id perpetratum est: quoniam igitur mulierum deuotio præsente multitudine suspecta non est, non repulit feminæ aut tactum, aut obsequia Christus, priusquàm pateretur: at, cùm in horto plorantì apparuit, nulli aderant testes: sola cum femina vir solus; quare tum induit seueres, ac tetricos vultus: nam, cùm eximiè periculosum sit, loco à turbis sequestrato mulierem ad colloquia admittere: quid si his lenocinia adiungantur, & vltra sermonis blanditias, à gestibus quoque familiaritas? Docuit igitur Ecclesiæ ministros quantuncunque obarmatos, siue longa virtutum exercitatione, seu ipsa ætate in occasum declinante adiutos, aut certè feminarum contubernium, absente multitudine fugere ocyùs; aut, vt necessitas, iussæve causæ ad solitariam confabulationem, rarò tamen, adigant, ea actionum omnium sancta,

(Margin notes, right column: 34. [beside "Transeamus ad Christi acta"]; Ioan 20.17. [beside "(Ioan. cap. 20.)"]; Matth. 26. [beside "(Matth. cap. 26 vers. 7.)"]; *Feminarum conuictus omnimodo fugiendus.* [beside "Hæc autem vt enodemus"])

& honestissima grauitate polleant, quæ ipsa sit fida vtriusque custos; alioquin, si tam manifesto discrimini his destitutum propugnaculis audax se offerat quispiam, temeritatis debitas luet pœnas, quando, & ipse Christus iam impassibilis, iam de morte triumphator, vix satis tutum se arbitratur; Suffulcit hanc cogitationem

Chrysost. Chrysostomus homil. 85. in Ioannem; *Mihi videtur, velle eam adhuc cum eo versari, vt solebat, & ex lætitia nihil de eo magnum cogitasse; siquidem longè melior factus erat secundum carnem; quare hac eam sententia abducens, & vt reuerenter se alloquatur admonens, eius mentem erigit, vt reuerentius adeat.*

35. Chrysost. *Prodigium ingens trium puerorum à fornace liberatis.* At eiusdem Chrysostomi indiscussam non prætereamus singularem de Babylonicis pueris assertionem: *Nescio,* (inquit homil. 4. ad Populum Antiochensem,) *quomodo dicam; miraculum omnem verborum narrationem transcendit:* Verùm, quid nobis innuere hac tanta verborum exaggeratione cupiat auteæ eloquentiæ Doctor? qua enim alia dictionis formula prodigium ingens, & omni ætate stupendum denotare posset? Sed inter portenta maxima non apparet Babylonicam scribi debere iuuenum incombustionem: quid enim peregrinum si Numine fulminalente concursum flammæ non læserint? Sed ecce tamen duo memoratione digna; nam & ministros scelerum qui procul aberant, erumpens Vulcanus consumpsit, atque in cineres vertit; pueros autem incendio circonuolutos, *non tetigit omninò ignis, neque contristauit, nec quidquam molestiæ intulit,* quemadmodum Daniel testatur cap. 3. Hoc igitur est, quod Chrysostomum exclamare facit, *O rem admirabilem! Vinctos soluit flamma, & ipsa de reliquo à vinctis vincta est: & quod mirabile, & stupendum est, non in vinculis tantum corporibus hoc factum est, sed in vestimentis ipsorum, & calceamentis: Vidisti, quanta propinquitas? Nescio, quomodo dicam miraculum omnem verborum narrationem transcendit:* Affabrum illud, *Vidisti, quanta propinquitas?* hoc enim ecstasim, & stuporem generat; nempe, periisse illos, qui distabant; eos qui propè aderant, non fuisse extinctos; amasse periculum, & non fuisse absorptum.

36. Periculo autem & occasione implicitum, cùm emergere arduum crederet Eliseus, propterea venienti ad se Naamano Principi militiæ Syriæ, neque obuius processit, nec ad cubiculi ostia adstantem vidit, non ianuam aperuit, non alloquutus est; Cur erga Optimatem tam parum humanus, & officiosus Propheta? ánne vel aspicere gentiles, vel eis se intuendum præbere lex vetabat? Nequaquam sanè; Quæ igitur dusiriei causa? Equidem veniebat cum donario, & muneribus ethnicus Dynasta; indignum verò existimabat Vates, gratiam sanandi sine pretio à Creatore acceptam remunerationi subiecisse; At poterat oblata respuere, Principémque docere, veri Dei Prophetas, & excellentes ministros non auaritiæ studio benè facere; sed à Numine gratis infusa gratis distribuere? Poterat quidem Eliseus eum in modum, verùm, cùm alta mente præditus esset, sciebat aliter longè mouere ea, quæ fama solùm, atque auditu excipiuntur, quàm illa incitent, quæ visu atque luminibus contemplamur: illa quidem etiam operantur, atque titillant, sed languida atque remota violentia: eo-

Munera quantum obcecat. tam posita acriùs stimulant, atque vrgent; denique illa remota, atque distans occasio est, hæc præsens atque proxima: quantuncunque igitur eremo enutritus, & diuturna palæstra exercitatus Eliseus, etsi miraculorum gloria clarus, noluit tantùm præsumere, vt occasioni præsenti atque proximæ se committeret, securius existimauit fuga salutem quærere; proinde subtraxit se aspectibus Principis, ne & cum Principe simul munera intueri cogeretur. Annotauit Nilus Abbas in Ascetico: *Venit quondam* (inquit) *ad Eliseum Dux Naaman Syrus, multáque munera secum attulit: quid igitur? Propheta num illi obuiam processit? statimne illi occurrit? an per puerum causam, propter quam venit, aperuit? Ne ad præsentiam quidem suam illum admisit, ne muneribus, quæ attulerat, eum curasse videretur.* Nil. Abb.

Rebeccæ consilium demiror ablegantis à se eum quem vnicè amabat filium mitem Iacob, idque eo potissimùm tempore, quo maternis artibus seniori germano prælatus est; *Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam,* (Gen. cap. 27. vers. 43.) *& consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran;* Certè genitrix tum potissimùm gnato lætatur, cùm hic iam vir factus, aut Magistratus in republica, aut alios honores assequutus est; nam, donec hæc contingant, cætera matri continuos labores, vatiásque, & curas, & sumptus afferunt; at nihil maius paterna benedictione Iacob consequi potuerat: Cur igitur amantissimum gnatum, ô Rebecca, in longinquas regiones mittis? nunc præsertim, cùm eius præsidio, adiumentóque plus indigeas? nam ecce caligat Isaacus senio grauis; Esaü odio te habet, quòd iuniorem fratrem ei prætuleris: quem habebis consolatorem in vidua domo, amandato ad exteros hoc solatio tuo? Quid, cùm audieris auunculi in adolescentem, & fraudes, & conuitia? durúmque illud viuendi genus pastoritium, vbi insomnes noctes, cibi agrestium, furum, fæuiorúmque animantium continuus terror: quoties lugubrem illam næniam flebiliter cantabis? *Heu, heu, fili mi,* (Tobiæ cap. 10. vers. 4.) *vt quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ, spem posteritatis nostræ: omnia simul in te vno habentes, te non debuimus dimittere à nobis:* At video quid prospexerit sagax femina; nempe, sciebat indignatione plenum Esaü pectus, vt nec potuerit intus flammam comprimere, quin foras euagaretur, & diceret, *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob, fratrem meum:* Quamuis igitur de absentia gnati tristaretur plurimùm; sed nouerat magnam esse Esaü rabiem; Optabat igitur diutiùs viuere, quanquam exularet, quàm eius fruentem aspectu breui interuallo, extinctum tandem videre; Verùm, nónne potuit Esaü abeuntem persequi, imò ita celare variis modis fratricidium? Frænabat sæuitiam illius genitoris præsentia; nunc sciet oues pascere, & cùm de medio sustulerit, contendet à fera pessima deuoratum esse. Matris tamen commendanda prudentia: nouerat quouis modo capiti atque saluti Iacob maxima imminere pericula: sed minora esse, quæ absentia otiulisset: quippe & ipso exilio satisfactum Esaü dolori, & regnabat iam solus in aula: at palàm habere, & ante oculos, qui primogenitura cum dolo spoliauerit, qui maiori astutia benedictionem eripuerit, quanta hæc rixarum occasio, homini præsertim effero, & truculento? Non cohibuisset diu paterna reuerentia, & ante obitum senis cruentasset gladium fraterno sanguine: Fugam

37. Genes. 27.

Tobiæ 10.

Ira incitamentum quàm prudenter Rebecca suspicaretur à filio suo Esaü.

Fugam igitur tam vehementi contagio singulare amuletum quæsiuit genitrix; nec enim alia medendi via superest, cùm vehemens & terribilis instat necessio; Ita visum Ambrosio epist 81. ad Ambrof. Vercellensem Ecclesiam; *Imitare Patriarcham, qui de consilio matris longinqua petijt; amabat mater, contra affectum pij amoris dimisit filium; maluit eum sibi eum exulare, quàm Deo.* Florentet Ambrosius, *sibi* (ait) *exulare potius, quàm Deo*; nam, quanquam Iacob semper optima fuit indole, & ab infantia meliora doctus, atque in sanctitudinis schola profecerat insigniter; timor tamen erat, ne audiens vitæ ipsius ab Esaü parari insidias excandesceret plùs, quàm Dei ordinatio sustineret, atque noxa mortali eius pura mens commacularetur; Rebecca autem vera in primis mater optabat magis filij dulcissimo aspectu carere ad longum, imò antè corpus animatione priuari, quàm fœdaretur spiritus; Hoc igitur illud est, *Sibi potius exulare, quàm Deo*, Atque, vt & Iacob, & Esaü omnem discordiarum fomitem subducerer, adolescentem hortatus est, quàm citò ad auunculum proficisceretur.

38. Luc.1. Illud Lucæ ventilemus cap. 1. vers. 56. *Mansit autem* MARIA *cum illa, quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam:* Quibus verbis significari putant nonnulli, iidemque optimæ notæ Auctores, Deiparam non interfuisse partui, cùm Præcursor ederetur in lucem: Sed concedamus Maldonato acriter contendenti non ante natiuitatem Ioannis discessisse; at certè paulò pòst abeundi veniam postulauit: quippe sub finem noni mensis prodiit in auras Infans; sed nono postquàm grauida facta est Elizabetha mense, domo se proripuit Virgo; nam sextus erat mensis illi, quæ vocatur sterilis, cùm Angelus salutauit Christiferam, quibus si copulentur tres alij menses commorationis sub tecto cognatæ, explent nouem menses; quamobrem itaque tum penates amicos reliquit, cùm eius præsentia maximè salutaris fuerat; neque enim iostabant tempora, vt ipsa sæculorum delicias pareret? Sanè, cùm in Baptistæ natiuitate non pauca ex admirandis operaturus esset Deus, diuulgatis iis per montana Iudææ, incredibilis populorum concursus fiebat, vt nullus non Zachariæ lares, nullus non limina terere optasset; igitur cùm pudicitiæ tanta cultrix nosset quantum à virorum congressibus immineret discrimen, horum vt declinaret aspectus, nedum sermones, & colloquutiones, quàm subitò animaduertit aduentare multitudinem, cognatam dereliquit; Ita censuit Victor Antiochenus ad nominata Lucæ verba; *Redire autem* (inquit) *quia circa Elizabethæ partum magna hominum multitudo ad Zacharia ædes confluxura erat; Virgo autem sanctissima virgineo quodam pudore hominum conspectum declinabat:* At consentimus quidem, adolescentulas virorum ora fugere debere, & coërcendam à matribus inpigrè, si quam videant licentiæ: sed hanc exposcunt disciplinam illæ puellæ, aduersùs quas concupiscentiæ fomes iras exercet, Æstnam incendit, quibúsque non ingratum est formosulis placere; nihil autem horum arcem animæ Marianæ oppugnabat, quippe sub eam appetitus, & dominabatur illi; quidni enim, quæ caput Draconis confregerat, quam gratia repleuerat, cum qua Dominus erat, & quam denique virtus Altissimi obumbrauit? Concedamus & hoc desolatam munimine; sed Hebræis mos fuerat, se-

Virginum quanta esse debet verecundia.

Vict. Ant.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

parata à viris habitatione feminas includere, & virginibus ne quidem masculorum intuitus concedebatur; Diximus de hoc aliquid superiùs Anteloquio 5. Sectione 3. Subsectione 1. num. 12. Poterat igitur Deipara pro gentis consuetudine penetralibus latere, vbi neminem virorum conspexisset; ob hanc itaque causam discedendum ei non fuerat: sic peragi posse apparebat, ni lubrica admodum esset occasio virginei pudoris, viris domum circumcursantibus; itaque in tanto discrimine parum efficax MARIÆ videbatur intra penetrale absconsio; & quoniam eiusmodi causa erat, vt puella virum fugere debuisset, non satis est gratia plenam esse, non sufficit ventre Deum portare, exiguum est genyetidis defendi muris, & ostio semper obserato, abit per montana iterum, vnius atque alterius diei itinere, instructuta volentes cauere, sic demum vincenda esse pericula vehementia, & quæ impetu ad lapsum inuitant.

Petamus & ab Abrahamo sacrificante eximium specimen; Iam eliuum ascenderat obedientissimus senex, iam altaribus lignorum fasces imposuerat, & admouit flammam fragilibus virgis, iam victimam composuerat, & aptata ceruice perituri adolescentis stringebatur parricidalis machæra; Sustulit dexteram vibraturus, cùm ecce de sublimi intonat vox: *Abraham, Abraham non extendas manum tuam super puerum*, (Genes. cap. 22. vers. 12.) *neque facias illi quidquam*, &c. Sed, cur victimantis nomen Angelus ingeminat? quippe Abraham virtutibus omnibus clarissimus; obedientia tamen excellentior, eiúsque spirans imago: at perfectus obediens ad vnam præcipientis voculam respondat, quin & nutibus obtemperat: igitur aut superfluum in loquendo cœlestem nuncium dicturi simus, aut Patriarcham in obediendo non satis properum; Verùm animaduertere circumstantias sacrificij: non hæc contigerunt initio, non sub medium, in exitu penè, & ipsa tragœdiæ catastropha: ergo, cùm sic progressus fuisset Abraham, & victimandi tam apertis se tradidisset periculis, vt elatum iam haberet sanguineum ensem, non perficere incepta tali occasione, saluom emergere, nec filium iugulasse, qui, vt occideret, manifesto se discrimini obiecerat, hoc etiam in Abrahamo difficillimum cœlestis arbitratur Legatus, ac quamuis obedientissimum nosset: sed rei tamen magnitudine commotus, quasi diffisus vna voce reuocandum, conduplicauit nomen: Percipiamus suffragantem Ambrosium lib. 1. de Abraham, cap. 8. *Et dixit Angelus Abraham, Abraham, tenuit quodammodo manum eius diuina vox, & ictum vibrantis occupauit dexteræ; Non semel vocauit, ne aut non plenè audiret, aut fortuitam vocem putaret; repetiuit vocem, tanquam veritus, ne præueniretur studio deuotionis, & vna vox imperium ferientis reuocare non posset: Non iniicias*, inquit, *manum in puerum, neque facias ei quicquam:* Luculenter Zeno Veronensis cogitauit, gladium ipsum stupore affectum, vt potuerit non parricida vocari, qui nati victimationem animo hauserat, & verè consumpsit; Eius verba sunt sermone de Patientia: *Medius stupet gladius, nullo impedimento suspensus, mactatione terribilis gloriam se præstitisse, non crimen:* At quorsum beatos Martyr dixerit, *nullo impedimento suspensum*, cùm de Olympis angelicus clamor festinantem coërcuerit machæram? Sanè intellexerit, nulla obstacula ab ipso Abrahamo

39.

Genes.22.

Abraham cur geminata voce ab Angelo sistitur?

Ambros.

Zeo. Veron.

posita, immissam forinsecus moram, hoc autem vel inanimatum ensem demiratum, cùm sic properaret ad filij internecionem Patriarcha, vt nihil retardaret citissimè, & tota mente curreret; potuisse tamen non absoluere parricidium; Tam difficilè igitur cùm sit labendi proxima, atque impellenti occasione constitutum non fœdari, non cadere; quoniam sciebat Creator, fore, vt Palæstina edomita, adhuc Chananæorum non exiguæ reliquiæ in medio populi fidelis remansuræ erant; ab his autem, quod in proximo agerent, Hebræis idololatriæ maximum impenderet periculum; nam admotis vniuersis machinamentis adnisuri erant, vt Deos alienos sequerentur; iussit in medelam, ne societatem cum eis inirent, ne matrimonia necterent, etiam post abiuratas ab illis superstitiones; percallebat enim cùm maxima sit amicitiæ vis, & potestas ad decipiendos animos, sed tamen coniugiorum arctissima esse vincula, thalamos maximè prohibuit, ac quoniam & Iudæi per se proni erant in vanorum adorationem Numinum, & Chananæorum summa diligentia in alliciendo ad impiam religionem, cohibiturus perfectè, non solùm cum Paganis vetuit nuptialia fœdera; sed quoque cum proselytis, & Moysi aggregatis.

Gladius Abrahæ stupore affectus.

Sectio V.

Gloriosior, fortiórque in robusta ætate virtus, cuius in pueritia iacta fuêre semina.

40. Vix pubertatem prætergressos sponsos, & statim matrimonio copulatos ostendimus elapsæ Isagogæ Sectione 5. Subsect. 5. num. 114. Quid coniugij vincula tam citò iuuat subiisset quis amor curarum tam subitus, & familia præpediri, & liberorum educatione vexari? Sed & in tempore quoque fastiditur senectus, quiequidve iuuentam excedit, propterea pubescente anno, cùm aperire sinus terra incipit, & diuitiarum ostentamenta emittit solum, celebratam genialem pompam monstrauimus eadem Prolusione, Sectione 4. Diximus autem nominata Subsectione 5. ideò festinatum ad nuptias, ob plurima, nempe emolumenta; quod, & mascula atque validior proles nasceretur; quòd firmior succedentium ætatum valetudo appareret; quòd denique, & vitæ ipsa vltima spatia constantiora fierent: Eia, transiliamus corporeum istud, & consideratione feramur ad spiritales amantium nexus; habet & suum anima coniugium, cùm abdicaris illecebris supra se exurgit memor nobilitatis antiquæ, & cum Dei Verbo, cum donis sanctissimi Flaminis, cum virtute, atque honestate omni, indissolubili fœdere coniungitur; verùm quæ ita Christo se despondere statuit beata Mens, exurgat in principio dierum antelucano œstro; Bonum est viro, cùm portauerit iugum ab adolescentia, quippe leuabit se super se, ipsóque se, quod mirum est, grandior fiet; transferet in sequentes annos vigorem quendam entheum, & cœlestem planè, quem cum rationis vsu cœpit germinare virtus: Agedum, videamus, confirmemus. Abiturus iam iam ad Patrem Redemptor, Petro, Apostolicæ coronæ apici, significare placuit, qua morte eum clarificaturus esset, & benignè quidem atque peramanter; indigebat, nimirùm, tanta consolatione Simon, quæ non tam necessaria commilitonibus; negauerat, nempe, Magistrum fœda admodum leuitate, scilicet ad puellæ contremefactus vocem, vixque poterant conscientiæ territamenta ob tam insigne delictum aliter satis leniri, nisi concepta beatæ in Domino mortis certa fiducia: Sed percipiamus interemptionis formam, *Amen, amen dico tibi*, (Ioan. cap. 21. vers. 18.) *cùm esses iunior, cingebas te, & ambulabas, vbi volebas, cùm autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quò tu non vis*: Et quidem cruce moriendum insinuabat Christus, quæ communis est expositio; Sed Chrysostomi Commentarius aliquam facessit remotam homil. 87. in Ioannem: *Cur superioris vitæ meminit? Sed, cùm aduenerit senectus, tum fortior eris, atque præstantior*; Noster Maldonatus clarissimè; *Solent iuuenes fortiores esse etiam animo, quàm senes; significat autem Christus, fore, vt è contrario Petrus fortior sit, cùm senuerit, quàm cùm erat iuuenis*; Verùm, obsecro, quæ huius explanationis commendatio cum Euangelij dictione? nam oppositum omninò Christi sermo indicare videatur, fuisse, videlicet, Simonem in iuuentute robustum, in seris annis debilem atque infirmum; quippe cùm vigeret prima ætas, nullius egens adminiculis, ipse iter capessiturus cingebat se, fluxámque vestem colligebat; senior autem, & tantùm non decrepitus, præter scipionem, etiam ministrorum implorabat opem, qui, ne caderet, sustinerent: Sic igitur conciliare libet: cingendi quidem vocabulo præstat, intelligamus adumbrari mortificationem: Docet Gregorius Papa homil. 33. in Euangelia, ídque vulgariter recipiunt omnes: verùm laboriosior multò est illa pœna, quæ ab extrinseco venit: nam & vnusquisque non ita operosè suo quidem marte, propriόque, atque instinctu apud se nato, aut ieiunabit, aut cilicio flagellatione, aliáve forma corpus in seruitutem rediget: quæ si reluctantem peragere cogat externa vis, ingemiscet, & dolebit supra modum: itaque concinnè indicat Seruator, valentiorem fore in Petro extremi curriculi mortificationem, quàm fuerit primæ ætatis: quòd, scilicet, iuuenis, ipse sibi violentiam inferret: senex ab aliis dura pateretur: *Cùm autem senueris, alius te cinget, & ducet, quò tu non vis*; Non illepida hæc: iam ad nostri propositi institutum: Puto ergo ostendere voluisse Christum, quamobrem senescentis Apostoli mortificatio robustior euasisset: nimirum, quòd adolescens etiam passionibus domandis inuigilasset, velut si pronunciet: Quoniam tu, cùm iunior esses cingebas te, exorsus ab ipsa adolescentia mortificationis studia, hoc inde consequêris, vt cùm grandæuus fueris, mortificationis summum fastigium attingas: Itaque crescet in dies vigor mentis, & longè excellentior quidem apparebit senectutis virtus; sed ideò hæc tam excellens, & valida, quod initia hauserit à viridi æuo: scilicet, etiam tum, cùm esses iunior, cingebas te, & crucifigebas carnem cum concupiscentiis, inde ad extremam periodum transfusum robur: Hoc igitur est, quod Chrysostomi mouebat oratio: *Sed cùm aduenerit senectus* (ait) *tum fortior eris, atque præstantior.*

Coniugium animæ cum Dei Verbo.

Chrysost.

Maldon.

Perfectissima mortificatio est ab aliis pati.

41. Atque percipiemus ex his, quamobrem Iosuë clarior prodierit Præceptore eius Moyse; nam

vt

Ambr.

vt excelluerit, docet Ambrosius Officiorum lib. 2. cap. 20. *Merito vir huiusmodi euasit, vt sisteret fluminum cursus, diceret, Stet Sol, & staret Sol; quasi eius spectator victoriæ, noctem differret, diem produceret? Quod quidem Moysi negatum est, solus eligeretur, vt populum introduceret in terram repromissionis: magnus vir fidei miraculis, magnus triumphis: vterque igitur diuina subuectus gratia vltra humanam processit conditionem, ille mari hic cælo imperauit:*

Supra Magistrum aliquando, discipulus.

Itaque Moyse potior discipulus eius, & quòd optata tellure gauisus, & quòd in nobiliori plaga operatus admiranda, in Olympo, nempe; sed vnde gloriosior factus? equidem vtriusque incunabula, aut certè pueritiam, si reperamus, inueniemus sanè Moysem aulæ delicijs coutritum, ipsúsque quadraginta annos versatum inter Ægyptios; nam demum hoc tam longo exactu interuallo secessit in eremum contemplationi nauaturus operam, de quibus Salianus tom. 2. anno mundi 2503. Antonius Fernandez

Salian. Ferand.

Præfatione visionis 6. numero 7. quo profectò tempore honestatem omnem ipse sequutus sit, & digna futuris incrementis iecerit semina, id tamen negare non possumus, vixisse loco lubrico, nempe, iuxta aulæ proteruiam, & insanas libidines, interque mortalium nequissimus Ægyptios: at verò à Iosuë non solùm benè transacta adolescentia, sed etiam cum bonis; nempe à puero Moysi additus, ab eius non discedebat latere, eius bibebat auidus instructionem, sectabatur exempla, & habitabat in medio populi fidelis, scilicet, Iudæorum: ergo cùm iuuentutis gloriæ in euectæ ætatis limites excurrat, quemadmodum Iosuë pueritia clarior extitit Moysis educatione, nempe, eò quòd non sibi solùm probè; & honestè vixerit, sed apud eos etiam, qui honestatem, modestiámque diligerent, sic & eius senectus fulgentior emersit, hæc igitur occasio, cur & Moysem superauerit; Opus autem est, corroboret Ambrosij auctoritas indicato iam

Ambr.

loco: *Inde tantus Iesus Naue, quem cum non solùm erudiuit ad legis scientiam Moysi copula, verùm etiam sanctificauit ad gratiam, cùm columna nubis descenderet, & loqueretur cum Moyse, quasi fidus adstabat Minister: nec exibat de tabernaculo iuuenis, cùm seniores longè positi diuina trepidarent miracula: vbique igitur inter admiranda opera, & reuerenda secreta Sancto Moysi indiuiduus adhærebat: meritò vir huiusmodi euasit, vt sisteret fluminum cursus,* &c.

42. Libet & hinc quoque enodationem inuestigare celebri admodum ænigmati, de purificatis duorum Prophetarum labiis, Isaiæ, videlicet, atque Ieremiæ: quippe euangelici Vatis caput vt consulamus sextum, inueniemus sanè faucium purgamen non perfunctorium, sed acre in primis, atque pungens; nam & certè *volauit ad eum*

Is. 6.

Seraphin, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os eius: Porrò fuisse calculum hunc prunam non emortuam sanè, & semiardentem, sed ignitam vndique atque accensam, commune iudicium est, quod firmate nixus noster Aluarez ad vers. 6. nominati capitis Isaiæ; at verò ad Ieremiam directus non ex Ministris quispiam, voluit Deus ipse emaculandi fungi officio, & mitiori castigatione, manu solùm os tetigit; Quæ tanta discriminis ansa? Fortasse ætatis differentia? Nempe, quòd virum se nominet Isaias: *Vir pollutus labijs ego sum*; Ieremias

Ierem. 1

autem puerum se dicat, & dixi, *A, a, a, Domine* (cap. 1.) *ecce nescio loqui, quia puer ego sum*; Verùm sanè, & Ieremias iustam sortitus ætatem,

Regula: Puer, non ætatem, sed ministerium designat.

eam absque dubio, qua peccato, & noxæ subiacere poterat, cùm vaticinari aggressus; neque pueri vocabulum quidpiam euincit; nam & iuuenes nuncupatos homines vsque ad quadragesimum annum apud Romanos, prodit Gellius

Gell.

lib. 10. cap. 18. atque Exodi cap. 33. vers. 11. Iosuë puerum nominatum aduertit Augustinus,

August.

cùm tamen annum ageret 43. quemadmodum idem censet lib. 18. de Ciuitate, cap. 11. Solet verò puer non ætatem, sed ministerium designare, vt idem intelligatur atque seruus; qua de re pulchra est dissertatio Ambrosij lib. 1. de Abra-

Ambr.

ham, cap. 9. ad illud, *Et vocauit puerum seniorem domus suæ. Disce hinc* (ait) *quod etiam senioris ætatis seruuli, pueri dicantur à dominis, vel quibuscunque potioribus: vnde & quidam Poeta (Maronem puta ecloga 1.) hoc sequendum putauit: siue in eorum vsum, qui sibi docti, & sapientes videntur, ipse hoc reperit: siue de nostris ipse transtulit: siue translatum inuenit:*

Pascite, vt antè boues, pueri submitte tauros.

Vnde & pueros dicimus, quando seruulos significamus non ætatem exprimentes, sed conditionem:

Hieremias quo ætatis suæ anno prophetiam adorsus.

Acquiescamus tamen communi Patrum, atque recentiorum placito, arbitrantium Ieremiam decimoquarto, aut tribus exactis lustris prophetiam adorsum; Legatur noster Christophorus à Castro, ac concedamus Hieronymo, ob ætatis infantiam caruisse næuis, quæ validiorem purgationem desiderarent, sic enim ille in cap. 1. Ie-

Castro. Hieron.

remiæ; *Ibi enim* (intelligit de Isaïa) *quia solida, & perfectæ ætatis erat, & ipse simpliciter confitetur, quòd immunda labia habeat, mittitur vnus de Seraphim, qui non manu, sed forcipe, & carbone tangat os eius, & iniquitates auferat: hîc autem ipsius Dei manus mittitur, per quem cuncta operatus est, vt non peccata auferat, quæ per pueritiam non multa fecerat: sed vt loquendi gratiam tribuat*; Id tamen scire præstat, vnde puero tanta labiorum innocentia? Nam sanè, si æqui Iudices esse velimus comperiemus, faciliùs iuuentutem, atque pueritiam in verborum ineptias effluere, quàm perfecti æui viros; debuerant igitur abstergi potiùs Ieremiæ pueri fauces, quàm adulti Isaiæ; Verùm meminisse oporteat Ieremiam anteà sanctificatum, quàm in lucem missum; itaque à matris aluo impollutus; Cùm igitur, qui ad virtutem à rationis exordio adspirant, id consequuntur, virtus vt ipsa crescat in dies magis, magisque, innocentia cùm donatus ante annos Ieremias, hanc cumulari oportebat; quare etsi illa ad futiles sermones procliuis ætas, vicit tamen pueritiæ impetum conualescens innocentia, ac proinde nec ipsa Dei manus, quod mundaret, inuenit: *Non enim vt peccata auferat*, (inquit Hieronymus) *sed vt loquendi gratiam tribuat*; tantùm Ieremiæ profuit ab vtero sanctitatem assequutum esse.

Feramur ad Christi Seruatoris acta: Vocatus ad genialé epulum, cùm in Cana Galilææ nuptiæ fierent, deficiente falerno Genitrix insinuat, atque ille velut subiracundus: *Quid mihi, & tibi est, mulier? nondum venit hora mea.* Ioannis cap. 3. vers. 4. Matrem Gnatus quamobrem increpare visus? aut quæ hora faciendo miraculo præstituta, nec possit quibuscunque momentis operari stupenda in cœlo pariter atque in terris? Iansenius Concordiæ cap. 18. ad illud, *Et dixit ei* 43.

Ioan. 3.

 IESVS,

IESV, &c opinatur, nondum aduentasse tempus, passim, ac publicè edendi miracula; quod tempus cœpit ab incarceratione Ioannis, propterea à Filio pronunciatum: *Nondum venit hora mea*; Sed huius dicti firmam vellemus causam. Statuamus quidem, hæc sub initio prædicationis Christi contigisse; Ita sanè Euangeliorum Interpretes, & Ioannis Textus insinuat sufficienter, qui non multò anteà aggregatos ad Christi scholam Discentes memorat; erat verò, in quo Christus se imitari optaret præcipuè, non miraculorum splendor, qui facilè allicit; sed humilitas sancta à paucis concupita; Declarat optimè Augustinus in illud Matth. 11. *Discite à me, quia mitis sum, & humilis*, &c. tom. 10. sermone 10. de verbis Domini; *Non mundum fabricare, non cuncta visibilia, & inuisibilia creare, non in ipso mundo mirabilia facere, & mortuos suscitare; sed, quoniam mitis sum, & humilis corde*; Hac igitur virtute principaliter excellere Christum ipsum decebat, cùm ad eius vocaret imitationem ante omnia; neque certè alterius virtutis, aut crebriora documenta, aut potiora exhibuit; Cùm itaque hæc esset futura virtus, quæ prædicatione fulgeret singulariter; quò virtus ipsa suis absoluta numeris euaderet, ab ea auspicari prædicationem conueniens fuerat; sic enim comparatum est, vt quæ progrediente tempore in robur, & firmitudinem conualescunt virtutes, eæ ab ipsius temporis exordiis initia hauserint: Hæc igitur ratio, quòd à miraculis atque portentis ordiri prædicationem renuit Dominus, quoniam magnifica illa, in quæ hominum oculi, & admiratio conuertuntur, non tam iuuare humilitatē videantur, quàm applausum, & gloriam; Hæc forsan indicare voluerit Nyssenus oratione in illud Apostoli: *Quando sibi subiecerit omnia, tunc ipse quoque*, &c. *Cur enim* (inquit) *in humana versans natura, in puerili ipse progressus ætate, ad matris potestatem non amplius aspicit? illa enim ipsum hortante in Cana Galilææ, vt suam ostenderet potentiam in nuptiali epulo, & vsum vini largiretur conuiuio, maternum consilium, vt quod minimè adhiberetur in tempore, reiecit dicens: Quid mihi & tibi mulier? Visne vacante ætatem præesse ac imperare? Nondum mea venit hora quæ præbet ætati, vt imperet, & sit sui iuris*; Tanquam dicat, Hæc prædicationis meæ prima elementa, & velut rudis quædam infantia; oportet autem ab initio assuetum esse, non dominationi quidem & imperiis; sed parentiæ, atque subiectioni, ne si à teneris vnguiculis humilitatem non sequamur, marcida illa atque imbellis appareat.

Quando cœperit Christus publicè miracula facere.

August.

Nyssenus

Prius voluit Christus parêre quàm imperare.

44. Sed aduersùs Christum mamantem cur Herodem tanta sæuitia armauerit communis inimicus, expendamus; Ferociebat bestia illa cruenta, & inaudita tyrannidis fabrica per millenos planctus vnius pusionis quærebatur excidium; nónne satius immanissimo hosti explere sanguinariam cupidinem, & post infinita opprobria affigi patibulo eum, quem detestabatur cane peius, & angue? Hæc plena vltio, & non data vnum per vulnus fugenti mors; Sanè peruigil aduersarius intuebatur ab ipsis præsepibus inchoatum à Christo opus, in quod veneratur nempe, vt illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum; Itaque, & Israëlis primitias abstulit, cùm eum pastores inuiserant, qui in regione illa super gregibus vigilabant, & gentium exordia attraxit, Magis ab oriente vocatis; Denique id, quod Isaïas magnificè cantat cap. 4. auferebatur à puero, antequam sciret vocare patrem suum, & matrem suam, fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum; Sic igitur argumentabatur nequam: quæ ab infantia discuntur, ea progrediente tempore magis, magisque roborantur; fiet ergo, vt, cùm à maternis vberibus hic infans, & Iudæorum & Paganorum conuersionem exorditus sit, eadem conuersio maiora deinceps capiat incrementa; destruetur itaque nostrum regnum, idola taccebunt, nationes renunciabunt imperiis meis; Eia agite, Furiarum maximæ Herodem stimulare, abrumpat lactentis fila militaris gladius, & cadat intempestiuus velociter, ne si adolescat, vltimam ruinam nobis afferat, Hæc Chrysologus aperta oratione serm. 150. de fuga Christi in Ægyptum: *Christus si vinctus pannis, si sub matris vberibus occupatus, si tacens lingua, si latens opere, si gressu nullus, Diaboli signiferos, hoc est, Magos in Duces fidelissimos commutauit, perfectæ ætatis Christus, quid possit facere, Diabolus iam videbat; & ideò mouebat Iudæos, instigabat Herodem, vt Christi suspectam sibi præueniret infantiam, vt futura virtutis eius anticiparet insignia. Sentiebat Diabolus, sentiebat quod Christus doctrinis, virtutibus vitam mox repararet, & mundum totum, qui adhuc vagiens ipsum quod erat mundani verticis occuparet, iuxta illud Prophetæ; Priusquam sciat puer vocare patrem, & matrem, accipiet & virtutem Damasci, & spolia Samariæ*, &c.

Chrysol.

Prodigia Christi ab incunabulis.

Atque hoc ipsum Patris Verbum, quod tandem vera cum carne atque passibili visum est in terris, longè anteà à rerum initio apparebat, siue id quidem coaptando sibi corpus aliquod, vti velit Antonius Fernandez visionis sextæ Commentario 5. sectione 1. numero 8. seu Angelus Verbi formam repræsentabat, quod placet Pererio disputatione 6. in cap. 3. Exodi, num. 25. Certè sententiam amplexatus Irenæus lib. 4. aduersùs hæreses, cap. 16. *Ab initio* (inquit) *assuetum Verbum Dei ascendere, & descendere propter salutem eorum, qui malè haberent*; Interrogamus, cur nominatim asserat, *ab initio assuetum descendere*, id est, ab ipso creationis exordio? Nam, si, vt facilè, atque expeditè descenderet, placebat, anteriùs descensus experimentum facere; sed ad hoc sufficiebat, præsertim peritissimo artifici, per centum annos documenta capere, & non etiam ante diluuium inchoasse descensiones? Fortasse indicare optabat, quantùm amaret præcipuum inter opera sua hominem, quem diluculo quærebat: sic enim vsu venit, vt quæ diligimus plurimùm, vt hæc inuestigemus, & quietem abrumpimus, & lecto primo mane consurgimus; Non illaudabile hoc; mihi tamen alia coniectura; Volebat sanè Verbum, vt descensus celeritate, & eminentia descensus omnes vinceret; itaque optabat perfectissimum esse: cùm autem sciret, quo artis exercitatio solida atque robusta euadat, necessum fore, vt ea ars ab infantia ebibatur; ideò, quò, descendendi vsu superaret cunctos, statuit à mundi incunabulis sese descendendo exercere; Hæc igitur fuit occasio, quamobrem docuerit Irenæus, *Verbum Dei ab initio assuetum descendere propter salutem eorum, qui malè haberent*; Neque ædepol fefellit eum spes: nam quidem ferebatur tam celeri planta, vt gigantes excelluisse Dauid monuerit Psalmo 18. *Exultauit vt gigas ad currendam viam suam, à summo cælo egressio eius*; Salomon

45.

Fernandez.

Pereira.

Iren.

Verbum Dei ab ipso Creationis exordio, propter hominum salutem descendere assuetum.

Psalm. 18.

autem

autem & hinnulorum æquatit pennatis vestigiis, *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles* (Canticor. 2. cap.) *Similis est dilectus meus capreæ, hinnulóque ceruorum*; Quòd verò currendo, descendendóque tantùm profecerit, talisque, & cursor, & descensor euaserit, factum propterea, quòd ab initio, atque primordiis rerum didicerit; Verùm, & Irenæi dictione clarior est eloquutio Tertulliani libro aduersùs Praxeam: *Ipse enim & ad humana semper colloquia descendit; ab Adam vsque ad Patriarchas, & Prophetas, in visione, in somno, in speculo, in ænigmate ordinem suum præstruens ab initio semper; quæ erat persequuturus infinita, semper ediscebat, & Deus in terris cum hominibus conuersari, non alius, quàm sermo, qui caro erat futurus; ediscebat autem, vt nobis fidem sterneret, vt faciliùs crederemus Filium Dei descendisse in cælum, si & retrò tale quid gestam cognosceremus*; Significat igitur Tertullianus difficilem nos adhibituros fidem descensui ab excelsis Filij Dei, *nisi & retrò tale quid ab eodem gestum cognosceremus*: Tanta enim est connexio posterioris virtutis, & eius sanè, quæ non vtcunque exercita, sed ab initio, id est, à rudimentis, & infantia, vt nisi hæc processerint, prodigij instar sit, quempiam velut ex inopinato virtutibus conspicuum emicare.

Cantic. 2.

Tertull.

46. Vide ex istis, quàm scitè philosophetur Dauid. Prouocabat Philisthæus gigas ad singulare certamen Hebræorum ex legionibus fortissimum quenque, neque inueniebatur in omnibus castris, qui auderet congredi cum Goliatho; Obtulit se Dauid tanto discrimini, & primùm acriter à fratre increpitus, deinde à Rege Saüle despectus, *Non vales* (ait Reg. 1. cap. 17.) *resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersùs eum, quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua*; Sed repulit festiuè Dauid Regis argumentum, inquiens: *Pascebat seruus tuus gregem patris sui, & veniebat leo, vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam, eruebámque de ore eorum; erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus, quasi vnus ex eis*: Porrò Theodoretus quæstione 40. in lib. 1. Regum, cogitat, Dauidem vix pubertate egressum, quatuordecim, aut quindecim annorum tantùm; Augustinus planè libro 50. homiliarum, sermone 31. puerum fuisse existimat; Quæ si comperta arbitremur, operæpretium est dicamus, minorem hac ætate, quando cum bestiarum efferis, & robustissimis congrediebatur: Eius igitur generis certamina inierat, priusquàm ephebiam absolueret; Proinde à tenero æuo edoctus subire ingentia pericula, non timere ardua quæque; Itaque Saülis animo vti metum omnem demat incertæ victoriæ: Scias (ait) ô Rex, concessum eis, qui à pueritia difficilibus assuescunt, atque ingentia moliuntur, maiores vt eùm ad annos venerint, nihil sit tam inaccessum, quod non superent; valentior namque fit in dies virtus; Ego igitur si puer, & tenellus, neque leones animantium superbissimos tyrannos veritus sum; neque vrsos sæuos in primis, atque audaces timui: quid nunc pubertate transacta, quando, & animi constantiæ, & corporis robori incrementa addita? Ne dubites, cadet à nostro vulnere monstrum illud horrendum, ingens, licèt alno procerius. Quid? irruebamus in fortissima bruta, idque ob tam leues causas, ne de numeroso grege ouicula vna periret; nunc cùm patriæ honor instat, cùm Principis gloria stimulat, cùm potentissimi, æternique Numinis causa vrget, atque incitat, segniores erimus? Et non ideò ludebamus in exiguis tanto discrimine, quò in maximis absque formidine auderemus? Vincet proculdubiò adolescens Philisthæum, qui puer leonem, simúlque vrsum superabat, vt consequentia sit ab illa in hanc victoriam, quemadmodum Chrysostomus meditatur tom. 1. homil. de Dauid, & Goliath: *Ego* (ait) *contra illum exeam, ego pugnam contra eum instituam, & superbiam Deo mitigante consternam: nam, cùm pascerem gregem in campo, ouem mihi à leone, & vrso abreptam, his belluis interemptis, prædam excussi, nocentes bestias interfeci; hoc exemplo etiam istam immanem belluam prouocem bello, pugna congrediar: Dei populum & ipsum vt nocentissimam belluam Dei virtute percutiam*: Sed in hoc, quod sectamur, propositum commoda ea Saülis verba de Goliatho: *Non vales resistere Philisthæo isti: hic vir bellator est ab adolescentia*: Nec enim sine aliquo arcano, quod non à virili ætate bellandi eruditum disciplina asserat, verùm à iuuentute: significans ob hoc tanquam insuperabilem, cùm id consequantur, qui ab adolescentia artibus incumbunt, vt cùm prouectiores fiunt, in eam transeant firmitatem, & adamantinam vim, quam superari impossibile sit.

1. Reg. 17. 33.

Dauid inde se insuperabilem ostendit quòd à pueritia pugnare assueuit

Theodor.

August.

Chrysost.

Goliath à iuuentute, militari disciplina imbutus.

47. Dauidi autem pulcherrimo iuueni iungamus alterum decorum nimis aspectu, Iosephum, nempe huic cùm Moyses optimè imprecatetur Deut. cap. 33. vers. 17. *Quasi primogeniti* (inquit) *tauri pulchritudo eius: cornua rhinocerotis, cornua illius, in ipsis ventilabit gentes vsque ad terminos terræ*: Verùm qualis hæc delineatio? Nam, si oris figura commendatur, non apta similitudo est, quę à tauro desumitur, hic enim toruus magis, quàm speciosus, vti & monoceros; sin autem robur sub ænigmate depingitur, non hoc Iosepho effulsit; sed prudentia & consilium: quare togæ quidem, & rostris aptior, quàm militari sago. Dicunt sanè Lyrensis in allegatum Deuteronomij caput, idémque Tostatus quæst. 5. non ipsius Iosephi vires laudari, sed in eo venturos nepotes, tribum, scilicet Ephraïm, quæ (vt ait Nicolaus) fortis extitit, & bellicosa, præsertim post diuisum Israëlem; nam cessit imperij maior pars Ieroboamo ex Ephraïmiticis: at, si posteritatis gloriam extollere Moysi scopus fuit, Iudam potiùs his titulis afficere debuit, cùm qui ex illo descenderant, reliquos castrensi fama vicerint; Placebit igitur ad reconditum transferre sensum; & mentis vigorem, altámque cordis arcem in Iosepho monstrari; itaque inconcussam animi virtutem eùm indicaret Legislator, ab animalibus desumpsit metaphoram, quorum est notissima firmitudo: at de tauro quidem apud vniuersos exploratum; de rhinocerote Abulensis ea, quam nominauimus, quæstione, de quo memorat, & leones ipsius insectari, quem bestiæ omnes fugiant; Quando autem tam validus Iosephus? Sanè cùm & venditionem expertus, & carcerem: sed super omnia, athletam probauit impolluta castitas, & reiectæ femineæ illecebræ! Superest indagemus, vnde Iosepho inter fratres omnes tam firmata virtus, tam ingentes spiritus, qui masculis quibusque animantibus comparentur? Equidem, si prima vitæ exorsa repetamus, inueniemus sobrium pudicum, honesti impigrum amatorem ab initio ætatis; nam certè Genes. cap. 37. Iacob genitor hunc præ filiis omnibus dilexisse narratur, eo

Deut. 33.

Lyran.

Abul.

Rhinoceros, animal forte.

Genes. 37.

quòd

quòd in senectute genuisset; cuius sanè phrasis interpretatio apta ad mores potiùs, quàm ad natiuitatem transferenda, quippe, si materialis genituræ ratio habeatur, amandus fuisset ante vniuersos Benjamin annis Iosepho minor, vti probè animaduersum à Procopio; ergo senectutis filius (sic enim ex Hebræo apud Abulensem) nominatur Iosephus; quia, vt idem Tostatus in præfatum Geneseos caput, asserit; *In principio ætatis suæ fuit prudens, & industrius valdè*; Quare & ob hanc causam idem Episcopus citata in Deuteronomij cap. 33. quæst. 5. arbitratur, vocatum Nazaræum, id est, sanctum, & religiosum; alioquin nondum institutus Nazaræatus, qui sub Moysem Iosepho nouiorem emersit; Igitur, cùm Iosephus ab annorum & vitæ principio modestiam, probitatémque impensè coluerit, consequutus antelucano hoc virtutis æstro, vti grandior effectus, robustissima esset mente, & animo in meliora æuo, atque indomabili; vt validissimis quibusque animantibus dignam quæ assimilaretur tantam firmitatem, æstimauerit Legislator: Hæc igitur tam salubria monita, tam fructuosa, veloces, & properæ huius Epithalamij nuptiæ suppeditant, quod vere, atque anni limine insonat Hymenæus quod sponsi dexteras tradant statim post consummatam pubertatem. quòd vniuersa iouenescant, nihilque antiquatum appareat, summo mane, cùm auroræ exortu inuestigandam sapientiam hortantur; non differendos castos pietatis amplexus; vt in aliis cunctatio non mala existimetur, in his perniciosam esse; quippe nisi ab infantia optimis assuescamus moribus dum testa recens est, quæ seruatur iusta ætate virtus gracilis, atque marcta erit semper, ac proinde quæ irruente quauis procella, facilè cedat fluctibus, in profundum mergatur, & peteat miserando naufragio.

Procop.
Abul.
Deut. 33.
Regula: Nazaræum idem, quod sanctum.
Summo mane pietatis amplexus concupiscēdi.

Sectio VI.

Societatem Iesv *ob Filij Dei participatum nomen Deus ad maximam gloriam euexit.*

48. INsinuauimus quidem, dum elapsi Præludij discuteremus litteram Sect. 5. Subsectione tertium 84. idque aliàs docuimus, sponsam beneficiorum magnitudine victam, cùm non haberet, quibus soluendo esset, nec parem dilecto gratiarum actionem referre valeret, vt tamen qualicunque nota animum exponeret, post connubia deinceps appellari voluisse mariti nomine, proindéque Sulamitem, seu Salomoniam dictam à Salomone compare: nam, cùm ipsa secum nihil attulisset, non stemma, non aurum, non villas, & terrarum iugera omnia verò donata fuissent cumulatè Principis largitate; optauerat hoc nuncupatione publicare, vt quoties appellationis ratio postularetur, promptum fuisset respondere, mariti se vocabulo insigniri; quoniam, quæ haberet, vniuersa sponsus dedisset: ac proptereà cùm & vestis, & gemmæ, & ornatus tota pompa à Salomone, noluisse suum quidpiam affirmare; sed Sulamitis, id est, Salomoniticæ ea esse, hoc est. Salomonis quidem femineo articulo inflexi; Puto ego seminalem hanc extitisse causam, quòd tam sedulò virginem adamauerit Princeps, vt in vno crine colli eius vulneratum se diffiteri non renuerit, vt Reginis, concubinarúmque mandris prætulerit; *Vna est columba mea, perfecta mea*: Vt demum, cùm gaza locupletauerit plurima, & abundanti, contempserit quasi exigua munera sua; *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.* O verè sagacem, beatámque puellam! Iure talem prædicauerant Reginæ, & concubinæ; vir eius & laudauit eam: Ingens hæc proculdubiò femina; Tecum si tamen, ò alma Genitrix, sancta Iesv Societas, conferre velimus, multùm eius de encomiis decrescet; nam illa quidem, quamuis sponsi titulos assumpsit; sed vetera nomina omninò non deleuerat, quemadmodum allegato superiùs monstrauimus loco; Sunamitis, seu coccinea etiam post nuptias vocata, idque ad ostentationem quidem, vti apud Romanos, & Lentuli, & Pisones, & Cicero cognomenta hæc, quorum primordia inhonora, retinuerunt, arbitrati non leuis esse gloriæ, plebeia vocabula inter Senatorum recenseri augustos titulos; in te verò nihil relucet præter Iesvm, eius tota insignita charactere: abolitum penitùs quicquid tuum videbatur. obliterata Ignatij, Sociorúmque memoria: nisi fortè aliquid hoc sit, quòd *Minima* dici elegisti, ac non magis commendat modestiam tuam: Sanè placuit Altissimo hæc submissionis tuæ grata testatio, atque ob hanc tantam humilitatem, fecit in te magna, qui potens est, sit sanctum nomen eius. Quidni enim faceret, quando sic ab antiquis consueuit? Quibus, nempe, aut nomen suum, aut partem nominis indulsit, hos ad grandia, atque insolita euexit perpetuò, quin & maiora per eos, quàm per seipsum operati nonnunquam dignatus est? Age, Mater diuina, leua oculos tuos in circuitu, & contemplare, quæ sperare valeas à benignissimo Iesv, exemplo magnorum, qui in nouo, veterique fulserunt Instrumento.

Cognomina inhonora quorsum retinuerint ad Consulatum euecti Romani.

Quanta in vnum Abrahamum Creatoris effusio? *Faciámque te* (ait) *in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum* (Gen c. 12.) *erísque benedictus atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ*: Et c. 15. *Eduxítque eum foras, & ait illi: Suspice cælum, & numera stellas si potes: & dixit ei: Sic erit semen tuum.* Denique & ille est, de quo Ecclesiasticus c. 44. v. 20. *Abraham magnus Pater multitudinis gentium, & non est inuentus similis illi in gloria*: Quæ ratio huius tam copiosæ largitatis? nam, si fide summus extitit Abraham, Iob patientia effulsit, commendatur in Moyse clementia in Tobia laudatur charitas, nec tamen præmiis tam amplis effecti, quòd si filium Isaacum lætus obtulit, quoniam superna vrgebant iussa; amissos natos, natásque omnes miseranda strage Iob alacris pertulit: ergo habuerit singulare quidpiam Abrahamus? Ita sanè: nempe, mutauerat ei nomen Deus: *Nec vltrà vocabitur nomen tuum Abram* (Genes. 17. v. 5.) *Sed appellaberis Abraham, quia Patrem multarum gentium constitui, &c.* Verùm hæc quid referant? Nónne & Iacob inuersum nomen, atque Israël in futurum dictus Gen 32. v. 28. nec ad Abrahæ peruenit honores? Audiamus quid Hieronymus narret quæstionibus Hebraïcis in Genesim; *Dicunt* (inquit) *Hebræi, quòd ex nomine suo Deus, quod apud illos tetragrammaton est,* ה *He Abrahæ, & Sara addiderit: dicebatur enim primùm Abraham Abram, quod interpretatur Pater excelsus: & postea vocatus Abraham, quod transfertur Pater multarum:*

49.
Gen. 12. 2
Eccli. 44.
Genes. 17.
Genes. 32.
Hieron.
Deus ex litteris nominis sui Abrahæ nomini communicauit.

nam

nam, quod sequitur, gentium, non habetur in nomine; sed subauditur: Nec mirandū, quare, cùm apud nos, & Græcos A littera videatur addita, nos ה He, litteram Hebræam additam dixerimus; idioma enim linguæ illius est, per ה He quidem scribere, sed per A legere: sicut è contrario, A litteram sæpè per He pronunciant; Ergo ex participata vna littera diuinissimi, atque ineffabilis nomenclaturæ, tam sublimia consequutus Abraham, quid integra nominis Iehouah communicatio; Nam & hoc cum IESV vocabulo idem esse, quàm probabili fundamento propugnari valeat, legendum apud Alphonsum Mendoçam quæst. 10. expositiua, num. 9. Certè quadrat in hanc Familiam effectus transmutati nominis Abrahæ mirificè, dictus exinde Pater multarum gentium quàm pulchrè. Quam enim sibi metam præfixit hæc Societas, nisi peragrare vniuersa orbis loca, & docere omnes gentes? Quæ in terris regio non plena tam fructuosi laboris? Ergo illa cunctarum genitrix nationum: sic enim oportebat, quando totum nomen tetragrammaton hauserat: Sed & illud pariter adepta, quod Abrahæ tributum, *Vt fieret in gentem magnam*: Scitè autem Rupertus Abbas: *Non dixit, gentem multam? sed, magnam: & verè magna gens, de qua magnos Patriarchas, atque Prophetas, vel Scribas peritos, ac diuersorum meritorum magnos viros habemus, per quos veram Dei magnitudinem cognouit mundus*: Neque enim huic Sodalitio in numero gloria, sed in delectu: Atque sanè cùm neque anni adhuc plurimi transierint, neque copiosæ legiones, deque iis ipsis non modica pars sæpiùs abire iussa; tamen per Numinis misericordiam nemo non piorum stupescit, quantos hic palmes produxerit ramos felices, quot ex eo prodierunt Heroës, seu martyrij inclyti laurea, seu portentis, & quæ omnem naturam vincunt signis admirabiles, seu Hæreticorum & gentilismi triumphis clarissimi, seu conscriptis propè infinitis voluminibus apud omnem posteritatem commendatissimi futuri: denique tales, *per quos veram Dei magnitudinem orbis manifestè cognouit*, quantuncunque latè patet.

Reg. Linguæ Hebrææ, quod per He scribit legit per A.

Mendoça.

Societas IESV in Abrahamo pulchrè delineata.

Rupert.

50. Miror Iosuë nunquam mediocribus contentum, semper excelsiora occupantem: Mittit legatos exploratum Chananæorum regiones Moyses, & ordinatur Iosuë Dux atque Princeps, nam præfectum reliquis docet Abulensis quæst. 37. in cap. 13. Numerorum: Verùm & ipsi Moysi antepositum ostendimus antecedenti Sectione, num. 40. nam & promissa arua tandem Imperator populorum ingressus, quod Legislatori inconcessum: atque cùm in terris, marique Moyses stupenda patrarit, nobiliori plaga scilicet Olympo Phœbum ad occasum properantem stare coëgit Iosuë: parum hæc, si non & æterno, incomparandóque Numine maior quodammodo appareret: *Obediente Deo* (inquit sacer Textus Iosuë 10. vers. 14.) *voci hominis*: At, qui obedit, inferior est; admiranda hæc tam ingentia in maximis quibusque, Verùm in homine militari potiori etiamnum digna consideratione: quæ seges tantarum laudum? quòd virgo fuerit, vti scribit B. Ignatius ad Philadelphios? Sed casti quoque extiterunt. Elisæus, Daniel, Ieremias: Quòd inter arma religiosus apparuerit? Sed talis pariter Dauid: Quòd promissam glebam attigerit? Sed hanc alij multi simul possedêre: Quid igitur? Equidem, Deo inspirante Moyses nomen illius inuerterat, atque veteri appellatione Osee cùm diceretur, deinceps Iosuë audiuit: Cæterùm in hac vocum transuersione contigit fortunatè, litteram *Iod*, vnam ex earum serie, quæ nomen Dei tetragrammaton componunt, nomini adiungi: quemadmodum itaque anteriori numero affirmabamus, Abrahamum insignibus auctum beneficiis, quòd ex Dei appellatione vnam accepisset litteram; sic & de Iosuë argumentari liceat ad præclarissima sublimatum ob æquales causas; Dabunt interpretationi pondus Tostati effata indicata quæst. 37. *Littera addita nomini antiquo Iosue* (ait) *est prima in nomine Domini tetragrammaton, id est, quatuor litterarum: nam prima istarum est Iod: addit ergo Moyses: istam litteram, vt esset idem principium nominis Dei, & nominis Iosue: innuens per hoc, quòd Deus daret ipsi Iosue de magnis bonis suis, cùm daret ei primam litteram nominis sui*: Ac sanè applicauerint de principatu inter Exploratores Viris Societatis alij iuxta libitum: mihi autem duo præterire religio sit, quando Commilitonibus ea solatio futura; Primum, quòd speciatim inter plurimos vni Iosuë Moyses nomen mutauerit, Legislatorem hoc tanquam pignore declarasse singularem in hunc affectum, animique dulciorem propensionem. Percipiamus ab eodem Magistro: *causa* (inquit) *additionis nominis huius putatur fuisse beneuolentia Moysi ad Iosue, secundum quam cupiebat illi bona: erat enim familiarissimus ei, ita vt vocaretur puer eius Exod 33. & 34. Et licèt multos alios, vel familiares, vel Ministros haberet Moyses, iste dicebatur electus ex millibus suprà cap. 11. ideo nullius de Exploratoribus mutauit nomē Moyses, nisi ipsius Iosue, quia nullum alium æqualiter diligebat*: Ergo, quòd particulari in hanc Societatem rapiatur amore Christus IESVS, suo de nomine appellari voluit: Certè Ioachimus Abbas in cap. 3. Apocal. de Angelo Philadelphiæ loquens eóque præfiguratum hunc cœtum adstruens, *ordinem nuncupat præ multis aliis, qui præcesserunt eum, Deo amabilem, & præclarum*: Alterū ex illis, quæ animaduertere placuit, id, quod significata quæstione obseruat Tostatus; scilicet, cùm monuisset IESV vocabulo denotari salutem: *Ideò* (inquit) *Iosue fuit per Moysem datum istud nomen, ex desiderio salutis significatæ: & hoc competit, quia mittebat eum Moyses in terrā hostilem, vbi poterant accidere multa pericula: cupiebat autem Moyses, quòd ab omnibus illis saluus esset Iosue, ideo imposuit ei nomen salutis: quod ita fuit: nam in reditu mortui sunt decem Exploratores: solus autem Iosue cum Caleph vixerunt, vt patet sequenti capite* Iam intueor planè, cur huic minimæ Familiæ Verbū Patris Iesu indiderit nomen: Nouerat, iuxta instituti formā, tranandos sæpè Oceani inquietos fluxus, adeundas nationes sæuitia inhumanas, per Lybiæ arenas, per ferarum spelæa quærendas barbarorum animas, Mahumetanorum gentilium, Sectariorum vincendas pessimorum minas: Vah difficultatum aggeres! ite, currite veloces, ne terreamini, Sociorum fida manus: irrumpite in Angliam, in Hollandiam, in Daniam, & vbicunque etiamnum dominatur sæuior Erynnis, Hæresis: erit vobiscum IESVS, reducet victores, atque incolumes: Arment sagittas, atque arcus Indorum syluestris plebs, cadent à latere mille; ad te autem non appropinquabit quoniam IESVS à dextris est tibi. ne commouearis; & in hoc nomine superabis facilè, quicquid terribile, & metuendum est O sacrum amuletum! ô sospitatis arrhabonem! defecit in salutare

Abul.

Ios. 10.

Iosuë virgo.

Ignat. Mart.

Tostat.

Iosuë nomini addita littera ex Dei vocabulo.

Nominis communicatio, singularis affectus pignus.

Ioachim. Abb.

Societas nomine IESV tuta in periculis.

lutaretuum anima mea; quia oon est aliud nomeu sub cœlo, in quo opotreat saluum fieri.

51. Lego Regum 4. cap. 2. percussas Eliæ melota aquas Iordaois, inoffensum subitò præbuisse tramitem Vati, eiúsque discipulo Eliseo; fertur deinde super astra Magister flammiuoma rheda, sed dum ascendit, pallium amittit; sustulit optatum pigous gaudens Eliseus, Iordanémque transiturus, percussit aquas Præceptorem imitatus delapso pallio, & non sunt diuisæ: reiterat verbera, inuocato Eliæ Deo, statimque aperuêre semitam fluctus: Sed, quamobrem remorantur vndæ ad primum ictum? defecit fortasse virtus Eliseo? At in eo conduplicata Eliæ gratia: *Item patet* (ait Abulensis quæst. 28. in nuninatum Regum locum,) *quia in alsis miraculis velocius operabatur Eliseus, quàm Elias: nam ad suscitandum filium Sareptanæ viduæ ter orauit Elias, & ter incuruauit se super eum precedenti lib. cap. 17. Eliseus autem ad suscitandum paruulum solùm bis orauit, & se incuruauit super eum, infrà cap.* 4. An fuerit id, quod eodem loco Tostatus indicat: nimirum, prætermisit Numen exorare Elias prima vice: voluit autem significare Omnipotens oratione quæque adipiscenda esse, neque prætereundam hanc etiam ab Eliæ duplici spiritu præditis, vtpote, penes quem claues sint diuinorum beneficiorum: ego tamen opinor, quanuis ore atque labiis tacuerit Elias, mente vocalem extitisse; neque enim grandium meritorum veri, magníque Heroës, ex quibus Elias, quæ naturam superant opera aggredi consueuêre absque precum adminiculis; sed mente perfectiùs rogant, & videt Pater cœlestis in abscondito supplicantes; At verò, inquies, quæstionem hæc maximè augent; nam, si & auxilium implorauit supernum, cur distulit Numen adesse inuocanti? num, si continuò responderet, facilis illa, atque prompta indulgentia contemptum pareter: fastidimus enim citò, quæ sine labore adquiruntur quidquid illud extitit, & siue abstrusior aliqua ratio mortales latitans, inuenit properè Vates, quibus & Deum ipsum expugnaret: *Vbi est* (inquit) *Deus Eliæ etiam nunc*? Sed, quæ hæc formula præcandi, vt Deum Eliæ restringat, quasi huius solius moderatorem; Nónne satius generalibus vsum esse vocabulis, & infinitum, æuiternum, rerum principium, cui subsint vniuersa, aut saltem Deum Israël, & non Prophetæ vnius dicere; Sciebat equidem, cùm Dei nomina creaturis adaptantur, in his potentiorem se quodammodo ostendere diuinitatem: coniunxerat verò titulos suos Prophetæ nomini: itáque Eliæ vocabulo alligatum erat Dei nomen; Cùm igitur meminisset discipulus communicatum Magistro quouis more Dei nomenclaturam, non dubitauit simul, ac Præceptorem citaret, exaudiendas preces absque mora, cùm quod se inuocato Numen denegare videatur, hoc velociter concedat eorum facta memoratione, quibus nomen suum tribuere speciali ordine dignatur; Igitur, qui priùs, cùm Deum suis ex prædicatis mente nuncupauerat, repulsam sustinuit; secunda postulatione inuocato eo, cui Numen ex suis appellationibus donauerat, consequutus est absque tergiuersatione, quæ desiderio conceperat, omnia: *Postquam autem non obedijt natura aquarum* (ait Theodoretus quæst. 8. in 4. Regum.) *vocauit Deum Magistri sui, qui non cadit sub aspectum hominum*: Securus audito Eliæ nomine mollien-

4. Reg. 2.

Abul.

Media oratione Deus munera largitur.

Deus nō respōdet statim postulantibus, ne vilescant dona apud eos.

Theodor.

dam laticis duritiem; cùm ob Eliæ nominationem Deus, eò quòd illi suum concesserat nomen, maiora facere clementer voluisset, quàm propter diuinitatis nuda vocabula; Te appello huius condescendentiæ clarissimum testem, te Auctorem generis nostri, sanctissime Loyola: nam, cùm prodigiis, & caro tua, & vestis, & ossa, & imago, & alia multa axem impleuerint vtrunque; tamen stupendum planè est, quot per nominis tui suauissimam memoriam inaudita fideles receperint beneficia. Sed, quid demiramur insolitos honores, cùm re susceperit Christus IESVS præclectum suum, in quo poneret nomen super omne nomen. vt portares illud coram Regibus, & gentibus, & filiis Israël?

52. Vultis ex nouo fœdere probemus non indecorè? Transiturus ab hoc mundo Christus, & patiendo proximus, quod in optatis semper habuit, voce aperta demonstrauit, Ioan. cap. 12. vers. 28. *Pater* (inquit) *clarifica nomen tuum.* Hæc optimo Filio vel sub mortem omnis cura, hoc desiderium si Genitorem cuncti extollant: *Declarat autem se explicando affectum suum* (ait Caietanus) *non tendere ad gloriam propriam, sed ad gloriam Dei: hoc enim significat petitio ista*: Ergo sui oblitus Redemptor, totus in Genitorem tendit: Et intuere amoris flagrantissimum æstum; crucem subiturus, & dirissima quæque, tamen in Patrem conferri tantis laboribus debita honorum culmina mauult, nec sibi quidquam reseruat: O erga parentem raram obseruantiam! ô dilectionem, quæ fidem, ingenium, cogitationem vincit! Sed, quid de supernis vox Patris responderit, attendamus! *Et clarificaui, & iterum clarificabo*: Quem? seipsum, an Filium? Filium profectò; Percipe ab Augustino tom. 9. tract. 52. in Ioannem: *Quid est ergo aliud, nisi vt Pater clarificet Filium? Clarificauit, cum de Virgine natus est, cùm virtutes operatus est, cùm cœlo indice per stellam à Magis adoratus est, cùm in monte transfiguratus, cùm miracula multa fecit, cùm de paucissimis panibus tantam multitudinem pauit, cùm ventis, & fluctibus imperauit, cùm mortuos suscitauit: & iterum clarificabo, cùm resurget à mortuis, cùm mors ei vltrà non dominabitur, cùm exaltabitur supra cœlos Deus, & super omnem terram gloria eius*: Verùm, cùm paternum clarere nomen desiderauerit Christus, quid est, quòd non hoc respondeat Genitor, nempe, suum clarificandum nomen, & ita Filij postularis indulgeat? Nunc autem concedat id quod subterfugisse Nati oratio sollicitè videbatur? Sed bellè omnia habent: Christus duo sortitus numina; vnum, cum Genitore commune, quo *Deus* appellabatur; alterum, ab assumptis corpore, & anima, quo homo nuncupabatur, & huius nihil cum Patre diuisum; Velle itaque eum apparebat, quæ ad humanitatis nomen spectabant ea occultari, ne distracta gloria minor iudicaretur; igitur omnem honorem in Deum solum congeri, Dei tantùm affectari famam; concelebrationem, laudes, cætera coosopiri: at Pater, vel ob hanc tam inclytam gnati liberalitatem è diuerso commissurum se affirmat, euenturúmque vt Filij etiam in quantum hominis, nomen super astra efferatur, terreni adorent, Dæmones contremiscant, omnis denique lingua confiteatur: ergo non contentum antiquis ornamentis, effecturum vt deinceps cumulatior accederet splendor; Verùm illud, *Et iterum clarificabo* eximiè à nostro Maldonato illustratum;

Ioan. 12.

Christus, in gloriam Patris totus intendebat.

Caiet.

August.

Deus glorificantes se glorificat.

Maldon.

tum; id est(ait)si ante non clarificassem; tamenmodò, quia maximè opus est, clarificarem, aut iterum, atque iterum, etiam, atque etiam clarificabo: Tanquam sensus sit: Si à me, ô Fili, in hunc diem nullis honoribus affectus esses; tamen sic me delectauit hodierna oratio, qua tuum obscurari nomen libenter velle significasti, vt in me omnia confluerent præconia, vt in posterum abstinere non possem, quin de te modis omnibus condecorando sedulò cogitarem; Quando igitur hæc tibi prima cura est, meum vt efferatur nomen, & ad Dei maiorem gloriam cuncta ordinas, meæ erunt partes, vt de tui nominis fama celebriori nulla conticescat ætas, in omnem terram exibit sonus eius, & in fines orbis terræ vsque ad extremum maris, & vsque ad longinquas insulas: Gaude, & exulta plurimùm, tu Cantaber meus inuicte, tu Pater, & Dominus: abscondisti nomen tuum, Ignati, à sapientibus, æquè & insipientibus, & ab omni homine; sed Pater, qui in cœlis est, reuelauit illud, & certè clarificauit te, atque Societatem tuam, quantum orbis totus attonitus suspicit! verùm pars hæc tantùm decorum, quæ tibi, tuisque præparata sunt ab initio, & ante sæcula; *& iterum clarificabo:* quid si grandior adhuc superest portio? qualis illa futura? quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, IESVS bone, cum hac Societate tua! verè multùm complacuisti tibi in seruo tuo Ignatio, quem sic clarificasti.

53. *Deus si quando tardius, plenius tamē postmodum omnia largitur.*

Sed penè obliti sumus, quod insequebamur, atque Eliæ nobis suggessit inuocatio; nimirum, Deum, si quando velut difficilem, atque morosum ad postulata, statim tamen omnia plenissimè largientem, simul atque nominis, quod quispiam participauerat, interponitur auctoritas? Nec libet extra proposita Ioannis eugari effata: *Pater*(ait) *saluifica me ex hac hora:* Aliquidne respondit Genitor ad hæc verba? Nihil ædepol: verùm tota Parentis ad eam, quæ statim subiuncta est, petitionem, directa oratio, scilicet; *Pater, clarifica nomen tuum*; Adnotauit Caietanus; *Duas petitiones* (inquit) *porrexit: ad primam nihil respondit cælestis vox, sed ad secundam*; Quorsum igitur ad secundas preces flectitur anteà quasi alienior, & inexorabilis? Sanè nomen, quod clarere optabat Filius, Dei erat, quemadmodum idem explicat Cardinalis, vnáque Patris nuncupatio; *Non dicit* (ait) *glorifica te, sed nomen tuum, quo cognosceris, & nominaris tam Deus, quàm Pater*; Genitoris autem vox, atque notio etsi in Filium quadrare non valeat; ei tamen Dei nomen communicatum cum diuinitate; Filius igitur participabat de Generantis nominibus; itaque, cùm ob nomen, quod communicauerat Pater, rogaretur; continuò indulsit votis, affuit desiderio postulantis; ergo Deus, quantumcunque tardus, & difficilis es citari ad supplicationes opem implorantium, continuò tamen ac resonat in eius auribus nomen, quod creaturæ communicauit, laxat misericordiæ habenas, depositóque supercilio omni vultus induit placidissimos.

Caiet.

54. Imitatur Parentem Gnatus; quibúsque ipse suis de nominibus concessit, supra se etiam euehit, maiórque famulis, quàm Domino gloria contingit; Expendamus, quæ de Ioanne Euangelista S. Damianus Cardinalis pronunciet sermone 1. *Quid autem mirum, si Ioannem D. Petro præferimus, cùm illud Euangelij sui singulare principium, ipsa etiam Dominica verba, si dici liceat, excedere videatur; nec iniuria fit Redemptori, si dicatur aliquid ipse sublimius depromere per discipulum, quàm per semetipsum.* &c. Sed vnde Ioanni, quòd non solùm reliquos Euangeliorum scriptores, verùm eum, à quo, vt dicerent, acceperunt, sermonum profunditate quodammodo vinceret? An quòd Virginis Matris indiuiduus extiterit comes? Placuit Ambrosio lib. 1. de institutione Virginis, c. 7. *Eadémque postea*(ait) *Ioanni Euangelistæ est tradita coniugium nesciente; Vnde non miror præ cæteris loquutum mysteria diuina, cui præstò erat aula cælestium Sacramentorum.* Verùm, vt hæc sufficiens habeatur causa, quòd Euangelistas reliquos supergressus sit; Christum tamen, quòd superauerit aliqua fuerit abstrusior ratio; Sanè cùm in ligno penderet Seruator, iámque penè absoluerentur vitæ stamina, ne Genitricem penitùs orbatam relinqueret, substituit pro se, quem amauerat, discipulum; *Mulier* (inquit Ioan. cap. 19. vers. 26.) *ecce filius tuus?* Quid hoc tam incomparabili beneficio consequutus Ioannes? Equidem de nominibus Christi vnum, idque speciale, MARIÆ vt diceretur in futurum *Gnatus*; Cùm igitur Christus eos, quos nomine aliquo suo donauit singulariter, ad tantum honoris fastigium attollat, quòd nec ipsi contigerit; hinc est, quòd per Ioannem grandiora arcana reuelauerit, quàm per seipsum.

Petr. Dam.

Ioāni maior scientia communicata ob Virginis societatem.

Ambr.

Ioan. c. 19.

Atque hæc lumen præbebunt ad denoctandas eius quæsiti tenebras; nimirum, cùm Apostoli nationes ad fidem conuerterent, quamobrem, quos instruxerat discipulos Paulus, non de suo nomine Paulianos appellauit, Iacobus Iacobitas vocauit, Thadæus Thadæitas dixit? An, ne gentium imitarentur mores, apud quos alij Platonici, alij Socratici, Aristotelici? vel potiùs illud? quòd nossent lege decretum, vt qui defuncto suscitarent fratri semen, eius quoque nomen in filios transferrent: ipsi autem pro Christo, qui eos fratres in Euangelio nuncupauit, semen excitabant? Ita concinnè in primis Augustinus ad illud Psal. 44. *A domibus eburneis. Ad hoc Sacramentum* (ait) *pertinet, quod scriptum est in lege: Si mortuus fuerit frater* (Deut. cap. 25.) *accipiat vxorem frater eius & suscitet semen fratris sui. Non sibi, sed fratri suo: dixit Christus, Dic fratribus meis,* (Matth. 28.) *Dixit & in alio Psalmo; Narrabo nomen tuū fratribus meis: Mortuus est Christus, resurrexit, ascendit, absentauit se corpore: susceperunt fratres eius vxorem eius prædicatione Euangelij generaturi filios, non per semetipsos, sed per Euangeliū propter nomen fratris itaque suscitantes propter nomen fratris semen fratri suo, quotquot genuerunt, non Paulianos, aut Petrianos, sed Christianos nominauerunt: ideò ipsos quos suscitauit fratri suo Paulus cùm videret currere ad nomen suū, exclamauit: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? quid enim ait lex: Et habeat natus nomen defuncti: defuncto nascatur, defuncti nomine appelletur: seruat hoc legitimum Paulus, volentes appellari à nomine suo reuocat*; Pulcherrimus discursus, & Augustino dignus partus; B. autem Parenti Ignatio ex miraculo accommodus: nam certè cùm apostolicæ vitæ spirantem ideam redintegrare voluerit instituto, quod professus est; sanè Apostolorum in morem à Deo prædestinatus est ad fratris sui Christi IESV excitandum semen; proinde oportebat, non de suo, sed de fratris nomine, quos aggregauerat, nominare discipulos; idque venustum, quòd à Paulo fuerit pronunciatum, nempe, cùm videret currere auditores suum ad nomen,

55. *Apostolorum discipuli ipsorum nomine non sunt appellati.*

August.

Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis; quasi crucifixo hæc debeatur gloria, eius vt de vocabulo dicantur fideles; ac proinde cùm indicaretur B. Parenti Ignatio, quem nascituræ familiæ titulum affigeret, apparuit hominum Redemptor sub crucis vexillo, tanquam innuens Fundatori Ordinis debere vt eius de nomine qui pro illa crucifixus est appellaret eam; Verùm hæc missa faciamus, & illam, quæ nobis oblata est, producamus coniecturam; Sanè, qui primùm ex Paganismo ad fidem vocati fuêre, cùm futuri essent exemplaria, ad quorum effigiem nepotes suos componerent mores, oportebat maximis virtutibus, & gratiarũ donis ornatos esse; Hoc summè, qui Ecclesiam sanguine suo fundauerunt, optarunt Apostoli; quibus id modis, quod in votis præcipuum erat, consectarentur? meminêre quidem eos, quibus accidit, Dei, aut Christi nomina accipere, ad altissimos erigi honores, à Numine inter delicias haberi, donis cumulari cœlestibus ad effusionem penè & nimietatem; Hoc igitur cùm nossent, quò spiritu & mente locupletes euaderent fidelium primitiæ: ex Seruatoris nomine Christianos appellare statuerunt; Hæc itaque ratio, quòd neque Paulianos, neque Petrianos vocarunt: atq; B. Ignatio, Parenti sancto, non dissimilis scopus; quò enim Olympus abundantissimo imbre saturaret hanc vineam; non Ignatij cohortem, sed IESV militiam nominari ab initio semper apud eum fixum.

Qui Dei aut Christi nomina accipiunt ad supremos honores extolluntur.

56. Neque virum hunc Beatissimum decepit spes; Nam vix quidem in aliqua vnquam congregatione post Christi discipulatum, præstantius quidpiã solidæ enituit laudis, quod non in hoc confluxisse sodalitium, grauissima probent testimonia: atque vt emittam tanquam domesticam supellectilem nostrorum Annalium volumina, quibus sæpe leguntur, summorum opiniones Pontificum de rebus Societatis, Imperatorum, Regum, Cardinalium, Academiarum, Vrbium, quibus nihil cumularius; scriptis à se libris idipsum fusè, magnóque verborum pondere significarũt Wilhelmus Alanus Cardinalis S. R. E. Apologia, quam exarauit pro Societatis IESV & seminariorum Presbyteris contra Elizabethæ Reginæ edictum, c. 6. Diegus Paiua de Andrade lib. 1. Orthodoxarum Explicationum; Martinus Azpilcueta Nauarrus Conciliorum lib. 5. consil. 2. de Pœnitentiis & remissionibus, & tom. 3. Miscellaneo 69 de oratione, Ioãnes Molanus Notis ad Martyrologium Vsuardi ad diem vltimum Iulij: Franciscus Montanus in Apologia Iesuitica Stanislaus Rescius, Spongia, qua abstergit equitis Poloni conuitia aduersùs Societatem IESV: Laurentius Surius in Epitoma Historiarum sui temporis, ad annum 1540. Nicolaus Sanderus in Anglicano Schismate lib. 2. Prudentius de Sandoual Pampilonensis Episcopus Historiæ gestorum Caroli 5. tom. 2. lib. 24. §. 25. Abrahamus Zouius de Rom. Pontifice c. 24. Dominicus Grauina in voce Turturis, c. 30. qui prædictiones S. Vincentij Ferrerij, & B. Theresiæ, à IESV, nostro cætui accõmodat; id quod de B. Vincentij prophetia, aliquibúsque Ioachimi Abbatis locis aduerterat olim Rutilius Benzonius Lauretanus Antistes tractatu de Iubilæo; & quidẽ orbi patêre toti vera esse Ioachimi oracula aliqua non dubitauit asserere Antonius Zara Episcopus Petinensis in Anatomia ingeniorum sect. 2. membr. 2. Frater Antonius Caluus ex ordine Prædicatorum defensorio sacrarum Religionum c. 14. frater Hieronymus Romanus Augustinianus tom. 1. Reipublicæ Mundi, lib 6. c. 33. ex eadem familia Magister Ioan Marquez in Gubernatore Christiano lib. 2 c. 24. Emanuel Rodericus tom. 1. quæst. Regular. q. 2. art. 9. Frater Brunus Lnlict Carthusianus epistola Dedicatoria ante opera Henrici Harphij. Thomas Bozius de signis Ecclesiæ tom. 1. lib 5. c. 3. lib. 6. c. item 3. lib. 7. c. 1. Christophorus Giarda Clericus Regularis in Api Religiosa; aliique planè innumeri, quos ob breuitatis sileo causam; contentus præstantiores indicasse; At cæteris omnibus palmam duo præripuerunt, scilicet Eminentissimus Cardinalis Ludouicus Ludouisij honoratissimo de B. Parente Ignatio, eiúsque sodalitate Panegyrico: & Florimundus Remundus libro 5. de ortu, & progressu Hæresum nostri temporis lib. 5. cap. 2. & 3.

Rescius.

SECTIO VII.

Humanæ felicitatis inconstantia, breuitas, mendacium.

VEris iucundissima tempestate peractam nuptiarum pompam monstrauimus: O veris 57.
multiplices diuitias sub miti Zephyro! qualis ille agrorum tunc vultus à variegato pauimento, cùm ostentabunda natura gazam vniuersam explicat, & purpuram, atque oues vincit rosa, atque lilijs? sed mox atque æstus incubuit, ò diram sortem! exsiccatus est flos, emarcuit, & ad nihilum valet vltrà, nisi vt conculcetur ab hominibus. Hæccine illa tam formosa species tam citò lassata, tam citò moriens, & possessorem deludens? quàm citò putaueris! Disce à magno Basilio homil. de Paradiso; *Nondum enim ab illorum collectione domum reuersi sumus, & ecce in ipsis adhuc manibus nostris constituti marcescunt*; Quinam hi flores, quæ veris tempestas mendax, nisi mundi euanescens gloria? illa, quæ perpetuitatem spondet, & continuò abit: illa, quæ firmamentum pollicetur, & lubrica est atque fragilis: illa, quæ beatum facere promittit, & miserum facit: O filij Adæ, quæ hæc est tam profunda stupiditas, tantùm inhiare perituris, tantùm amare decipientem, in momenta omnia, honorem, voluptatem, thesaurum? Siccine in æternum luminibus cassi, nec creditis saltem experientiæ, his, quæ manus vestræ contrectauerunt, illæ, quibus sæpè sponsum vix vnius noctis, Regem mensis vnius, paucorum dierum Pontificem sepelistis? O sanè indurati filij Adam!

Verni temporis breuitas humanæ felicitatis symbolum.

Basil.

Ductus est in Assyriam captiuus populus, & 58.
vbi consederat? *Super flumina Babylonis*, inquit, *illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui, Sion*, Psalm. 136. Proh raram cathedram! nequidem volatilia cœli, aligerum & leue genus super aquis sedere valent; Petrus in mari gressus ponere tentauit, & submergebatur, iretque in profundum sine dubio, ni Præceptor Christus eius misertus fuisset; illine fortasse Simone meliores, gens peccatrix atque iniqua? Cur ergo fluentibus insident vndis? O vereor, ne quid aliud facere valeant, quæsierunt de solidis & immotis, vbi considere possent, non montes repererunt, non colles, non planitiem, non valles, non ædificia, non muros! O Babylon, vbi nihil stabile & fixum est; sed totum decurrentes riui! necessitate coguntur infelices aquis sedere: nec mirare in posterum,

Psal. 136. 1.

Flumina Babylonis inconstantiæ symbolum.

posterum, si flere audias, & organa suspendere; quomodo enim cantarent canticum in tantis periculis constituti, cùm tam debili niterentur fulcro? Sed quænam Babylon, nisi mundus iste? quæve illius flumina, nisi cadentia & peritura bona? Vides, vt nihil in eo sit validum & permanens, omnia fluunt & dilabuntur: & tamen in his sedere & quiescere est qui cupiat, est qui audeat: *Super flumina Babylonis*, inquit, *sedimus*; Auscultemus Augustino; *Tamen attendite, charissimi, flumina Babylonis: flumina Babylonis sunt omnia, quæ hic amantur, & transeunt: O sancta Sion, vbi totum stat, & nihil fluit, quis nos in ista præcipitauit?*

August.

59. De regno Samariæ, vbi decem tribus, Oseas c.10. vers.7. *Transire* (inquit) *fecit Samaria Regem suum, quasi spumam super faciem aquæ*: Commentatius Hieronymi initio libri tertij in Oseam: *Pro spuma, quod Septuaginta, & Theodotion φρύγανον, id est, cremium, transtulerunt, aridas herbas, siccáque virgulta, quæ camino, & incendio præparantur: Symmachus posuit ἐπίζεμα, volens ostendere feruentis ollæ superiores aquas, quas Græci πομφόλυγας vocant; Sicut igitur spuma, quæ super aquam est, citò dissoluitur; sic regnum decem tribuum velociter finietur*; Ac sanè rerum humanarum properum interitum Septuaginta, atque Theodotionis satis demonstrauit translatio; non enim voluêre plantis atque virgultis quibusdam felicibus componere, quæ siue cultoris industria, seu ingenita nobilitate, æuum protrahunt ad dies, ad menses aliquot: longum est hoc mortali voluptati; qualis illa? qualia sanè cremium, & arista, quale fœnum, quod mane virescit, sub lucis exitum arescit, & vitam saltem non sponte sua, verùm à demetente ante tempus. Sed ecce, priusquàm euellatur, exaruit. Communia sunt ista, & à multis sæpè considerata; feramur ad aquas; At, nónne satis spuma cuiuscunque breuis vitæ momentaneam iucunditatem ostendit? Vt quid vocat nos Symmachus ad feruentis ollæ ebullientem spumam? equidem, quæ vel mari, vel flumine, vel stagnis consurgit spuma, si mitior arrisit æther, si nulli ventorum flatus, nemo concitans vndas; sub placido, atque tranquillo Oceano durat ad interuallum aliquod; fateor, rapida est, quanquam Halcyoniis diebus securissima malacia, ætas illa; sed tamen saltem in ictu oculi, in puncto non abit: at, quæ de calenti olla, præsertim cùm efferuescit, & in sonitu multo est, ascendunt spumæ, vix conspiciuntur, quando euanescunt; ipsæ sibi inimicæ, bellum acte gerunt, & omnis in hoc contentio, vt nulla duret: quàm subitò ascendêre, tam properè à venientibus aliis dissoluuntur; Hæc igitur est spuma, quæ regnum Samariæ demonstrat; O sceptrorum desperata conditio, quibus saltem id non contingit, vt tantùm perseuerent, quantùm spuma, aut maris, aut stagnorum! sed in aspectione oculi, in memento transeunt, qualiter periêre feruentis ollæ spumæ.

Osee. 10. Hieron.

Feruentis ollæ spuma vanitatis mundanæ figura.

60. Neciam mirum, vt mare inuehatur in diuites, in locupletes. *Erubesce, Sidon, ait enim mare: fortitudo maris, dicens Non parturiui, & non peperi, & non enutriui iuuenes, nec ad incrementum perduxi virgines*; Vox est Oceani ad pulcherrimæ vrbis institores: Sed quid sugillat, quid obiectat? quorsum vt rubore perfundantur, si mica aliqua verecundiæ sit, monet: quoniam certè ipso mari inconstantior sit gloria Sidonis: & intuere, vti inter elementa omnia, quod magè labile est, Sidoni insultat: Quid verò Oceani pace incertius?

Is. 23. 4.

Mari instabilior mundi gloria.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Quid tam fallax, atque eius amicitiæ? Canunt celeusma piscatores, atque nautæ, & ludo vacauêre interdum benigniore Æolo confisi: sed vix musica incepta, vix ludi exordia, cùm tempestas ingruit valida, & momento decimo fluctu verberantur nauis costæ: O infida maria! sed tamen fida Sidoni comparata: Non semper Boreas strider, non mouentur perpetuùm vndæ: est, quando & de malacia nauclerus conqueritur, & optauit non rarò ventorum flatus, vrgeri, propelli onerariam desiderio desiderans: sola Sidon, vbi diuitiæ, vbi voluptates, vbi honor & ambitio in rotatu est continuo, ne vno subsistens momento, hos deserens, ad illos vadens, vt priusquàm accedat, ad alios transeat: Singulariter Ambrosius libro de Elia, & ieiunio, cap. 19. *Tanquam fatigati elementi vox ista dicentis est: Erubesce, Sidon: hoc est, meos fluctus negotiator arguis, cùm sis ipse fluctibus inquietior: verecundiores venti sunt, quàm vestræ cupiditates: illi habent otia sua, nunquam vestra quærendi studia feriantur, & cùm otiosa tempestas est, nunquam vestra otiosa sunt nauigia*: Egregiè: *Meos fluctus negotiator arguis, cùm sis ipse fluctibus inquietior*, nam vndę fluctibus nonnunquam caruêre, estque in volubili elemento qualis qualis constantia, tantùm Sidonis opes & deliciæ, non puncto, non momento aliquo durauêre quiescentes; Atque hic remotior verborum Isaiæ, & qui Tropologiam iouet, litteræ ipse sensus & documentum præbet: nam, siue simul ex Dialogismo conquerantur Sidon, & Tyrus, seu vnius threnus sit vrbis: *Non parturiui, non peperi, & non enutriui*, quo more vera sententia? Certè Tyrus non tantùm ciuibus abundans, sed & multitudinis nimiæ impatiens, coacta proinde examina effundere, quæ alienas sedes quærerent: De ea Plinius lib. 5. cap. 19. *Tyrus olim partu clara vrbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida Carthagine, & Gadibus extra orbem conditis*: Ergo illa vrbium genitrix ciuitas, quomodo neque parturiisse, neque filios peperisse se dicit? Equidem aliquando contingit videri à nobis de magnis, & egregiis quidpiam, sed fuit speculatio momentanea: nam properabat, siue Rex, siue Imperator, siue triumphans: Quærunt à nobis, qui interfuimus, illi, qui non sunt contemplati, qualis processerit, aut Monarcha, aut Victor, quanta cum maiestate, quibus cum diuitiis? Respondemus autem, à nobis minimè visos. At nónne intuebamur? Proculdubio quidem: sed quoniam fuit momentanea præsentia, nec licuit discernere, qualis progrederetur aut ouans, aut Dynasta, quasi non vidisse arbitramur: Sic itaque Tyri vniuersa gloria, quoniam breuis fuit, atque transiens, velut non fuisse existimatur, & idcirco, illa tam populosa & excrescens: *Non parturiui*, (asserit,) *non peperi, non enutriui*: Beoè ad Varis clausulam Leo Castriensis: *Respondebit Tyrus insula, quæ olim erat fortitudo maris, insularum potentissima: respondebit, inquam: Somnia erant illa, quæ de nobis cogitabamus, de potentia, de honore, de gloria, de multitudine ciuium somniabamus: nam nos neque parturiuimus, neque genuimus filios, aut filias: an non vides, vastas esse nos miseras? neque virgines eduximus, quæ parerent filios, neque adolescentes.*

Ambr.

Plin. Tyrus populosa, & mater vrbium.

Leo Castr.

Sæculi pompa somnium.

Solet Deus ad prodigalitatem ferè munificus esse, ad voluptatem famulis suis prouidet: parum est necessaria tribuisse solùm: denique ille est, qui tam largè præbet, vt Psalmodus accinat od. 35. 61.

Psal. 35.

verſ. 9. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos:* Ille, de quo Euangeliſta Lucas cap. 6. verſ. 38. *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum,* Si tam profuſus, vt quod manna tribuens Iſraëlitis, quantùm neceſſitati opus eſt, ſolùm tribuit, & in cuiuſque diei eſcam ſufficientia tantùm colligi præſcribit? *Colligat vnuſquiſque ex eo quantum ſufficit ad veſcendum: nullus relinquat ex eo in mane.* Exod. cap. 16. verſ. 16. Equidem Numinis donum fuit ille cœlorum panis: ſed Moyſi, vt diſtribueret, commiſſum: Siccine ab homine diuidendum manna? Non eſt, quod amplum quidpiam ſperare poſſimus: quod ab homine eſt, humanum fuerit, hoc eſt, breue, exiguum, puſillum; miror potiùs, vt vel neceſſitati prouiderit homo: nam & memini, iuniorem filium homini famulantem, cupiiſſe implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat; Diuinè Baſilius Seleucienſis orat. 33. *De cœlo manna quondam Iſraelitis dabatur: ſed, quia miraculi adminiſter ſeruus erat, neceſſitati quoque donum ſeruiebat;* Quid obſtupeſcimus breuia eſſe, & vana humana quæque, quando etiam diuina beneficia modò ab homine prodeant, ſibi ipſis diſſimilia fiant, & humanam, quam tetigerant, piceam ſapientia, exilia appareant, diducta, minuta?

Luc. 6. — *Exod. 16.* — *Baſil Seleuc. Dei & creaturarũ beneficia, quàm longè diuerſa.*

62. Lucem illam, quæ mundi primo reſplenduit triduo, tenebras & occaſum ignoraſſe, ſeu Iunilij Africani, ſeu Bedæ verioris Auctoris, Hexameron prodit; Dabo verba ex Lipomano ad cap. 1. Geneſeos: *Nam totum illud triduum ſuperius indiſcreti curſus ſui proceſſa tranſierat, nullam habens penitus dimenſionem horarum, vtpote, quia lumine primario adhuc aliter omnia replente, nullúmque caput habente, quod nunc de Sole accepit, nuſquam radij ardentiores illuxerant, & nulla ſub caute, vel arbore aquis remotior vmbra vigilat:* Nec diſplicuiſſe viſa Auguſtino opinio, qui libro 1. ſuper Geneſim ad litteram cap. 11. ait: *Non eſt credendum primam illam lucem fuiſſe extinctam, vt nocturna tenebra ſuccederent, & rurſus accenſam, vt mane fieret, antequàm hoc Solis officio gereretur, quod à quarto die cœpiſſe fieri, eadem Scriptura teſtatur.* Et cap. 16. rurſum ſimilia repetit: De cuius opinionis firmitudine amando ad Hexameriſtas; Sed fuerit ita vt ſenſerint Auguſtinus, & eius ſectator Beda, quamobrem, quæ formata eſt quarto die lux, non etiam tenebrarum neſcia, vmbrarum continua fugatrix, mori & occumbere ignara? Sanè lux illa prima Deum auctorem habuit; quæ verò à Deo ſunt, non deficiunt, neque marceſcunt, primæuum iucunditatis florem retinent ad longum: Secunda autem lux è creatura prodiit, à Sole, nimirum, propterea inſtabilis facta eſt, & quotidie moritur: quid enim creatura communicaret emanans à ſe niſi breues, paucáſque viuendi horas? O à te, Pater ſuperne, ſi quidquam, tu da miſericors, & benignus: nam, quid ab homine expectemus, niſi quæ apprehendentem deludant, antequàm tangantur, euaneſcant.

Prima mũdi lux tenebris non cedens. — Beda. — Auguſt.

63. Reuertebatur Iacob in paternam domum Labanis fraudes pertæſus; & ecce dum pergit, in arenam deſcendere coactus, & ſub obſcuro quidem, nam tota nocte luctabatur cum eo vir, Geneſ. cap. 32. verſ. 23. à quo & tandem benedictionem extorſit, atque eam cumulatam ſanè: nam quaſi pignus fuiſſe omnium, quæ ei factæ ſunt, pollicitationum, qua indicabatur quoque fratre præpollentiorem futurum, arbitratur. Toſtatus quæſt. 5. in præfatum caput. Sed non abſque dolore tanta ſalus; nam tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit, claudúſque inceſſit deinceps nequando inflictæ plagæ memoria excideret; Quid iſta ſignificarant? Cogitat Theodoretus admiſſum gaudio luctum, ne ob ſecundas res ſuperbiret Patriarcha; Sic quæſt. 71. in Geneſ. Verùm aliud, ídque peregrinum ædepol inſinuat idem quæſt. 91. *Cum verò expergefactus eſſet, femur remanſit ſtupidum: claudicabat, ne putaret id, quod videret, eſſe imaginationem nudam; ſed exactius noſſet myſterij veritatem.* Sed quomodo poſſet Iacob concipere ſomnium fuiſſe, meréque ſomnium? nam id *nuda imaginatio* denotat, quando ne oculos, vel ad breue interuallum totius noctis ſpatio clauſerit? Ah! quàm iucundè quieſcebat, qui in agone contendebat, cuius latera tundebantur, qui lucta & pugilatu exercebatur! Hæccine, ille ludibria nocturna ſoporantis animi exiſtimaret? Verùm attende: quanquam ſanè labor palæſtræ ingens fuit; ſed habuit aſſociatam proſperitatem ſibi, nempe, & victoriam de ſtrenuiſſimo Athleta, & inſuper confertam benedictionem; quanquam igitur à lucta non ſpernenda duci valeant argumenta, quæ ſuaderent ſomnium minimè fuiſſe; vim tamen probationes amiſêre propter adiunctam ſecundæ fortunæ dulcem illecebram; Niſi igitur manerent euidentes notæ ex manifeſta claudicatione timor equidem fuiſſet, ne *nudam imaginationem* putaſſet Iacob; non enim proſperis viſis rebus ſentire potuiſſet aliud fuiſſe, quàm imaginem & ſomniationem; talis, nimirum, eſt omnis humana ambitio, talis gloria vniuerſa: Sed monueris, Deum extitiſſe, qui benedixit Iacob: nam dictũ ei; *Quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra hominem praualebis?* Dei autem beneficia ſtabilia ſunt, permanſura, ſolida, & quæ omnem ſomni, atque deceptionis ſpeciẽ fugiũt: non erat igitur, quorſum Iacob ſomniom & nudam imaginationem arbitraretur: Fateor, Dei talia eſſe dona: ſed, quando à Deo emanant, non cùm ab homine proficiſcuntur: nam, vt in hominũ peruenêre manus, quaſi infecta contagione quadam, à veteri nobilitate degenerant, qui autem cum Iacob palæſtrabatur, humanam induit formam, homo apparebat: ab homine igitur videns deriuari benedictionem, metueret pro humano dono, & iudicaret, quòd ab homine prodiiſſet, ſubſtantiæ nihil habere potuiſſe, neque æui longinqui; verùm abitura ſubitò, quemadmodum per ſoporem obiecta euaneſcunt bona.

Geneſ. 32. — Toſtat. — Theodor. — *Victoria Iacob non nuda imaginatio ſed veritas.*

Negabat ex Hæreticis Apelles Marcionis vomitus, Chriſti humanam atque paſſibilem eſſe Carnem, volebat de ſyderibus ortam, & Olympo genitam, proinde cœleſtem nominandam; inſurgit debellaturus Sophiſtam indoctum Tertullianus libro de Carne Chriſti, cap. 9 *Quid dicis* (ait) *cœleſtem Carnem, quam, vnde cœleſtem intelligas, non habes? Quid terrenam negas, quam, vnde terrenam agnoſcas, habes? Eſurit ſub Diabolo, ſitit ſub Samaritide, lacrymatur ſuper Lazarum, trepidat ad mortem: Caro enim,* inquit, *infirma: Hæc ſunt, opinor, ſigna cœleſtia:* Tanquam ſi affirmet: quod cœleſte, & entheum eſt, ſui ſimile eſt ſemper, ſibi in longum æquale, non tranſit in diuerſa leuiter: Humanæ imbecillitatis eſt citò mori, aut mortis imitatione deficere ab inceptis; heri iucundus, hodie ſubtriſtis; manè ſatur, veſperi eſurieos; 64.

Tertull. — *Cœleſtia æqualia, & cõſtantia ſunt, humana mutabilia.*

esuriens; modò sine lassitudine, statim fatigandus; Diuinum & cœlesténe voces hoc, Appelles? Vereeundabuntur superna ad tantam inconstantiam: Concede humanis, quod fluidum, & instabile est; Nónne vides, vt cuncta in motu continuo sint? æstati bruma succedit, diei splendoribus nox lurida, tripudiis mœsta; noluit non homo videri, qui nostræ reparationis gratia carnem induit, atque induit passibilem sanè, proinde varietatibus obnoxiam, vt haberent suas vices saturitas, esuries, lassitudo, quies; Christi igitur, quæ hæc patiebatur, caro non cœlestis fuit, sed humana & passibilis,

65. Quamobrem tantam cùm viderent rerum humanarum mutabilitatem, viri quique altiori Philosophia præditi, nullam ex caduca iucunditate lætitiam capiebant, vt à quibus deludi magis, quàm recreari scirent; ex hac schola Magnus aliquis Abraham, de quo Ioannis cap. 8. vers. 56.

Ioan. 8.

Abraham, pater vester, exultauit, vt videret diem meum; vidit, & gauisus est; Et puto, innuerit Textus quasi tum primùm, túmque solùm integrè atque sincerè gauisum Abrahamum, cùm diem Verbi contemplatus; atque sanè fortunam in multis placabilem expertus; nam & de inimicis triumphauit, à quibus & lethum recuperauit, & gratiam inuenit coram Rege Ægyptiorum; & filium optimum in senectute nactus; & diuitiis, possessionibúsque abundans; nónne hæc mentem reficere, gaudium arcessere poterant? & quæ solatia mortalibus istis sublatis? Renuit tamen consolari anima prudentis Abrahæ super his, vtpote euanidis, & citò possessores relicturis; Origenes initio hom. 10. in Genes.: *Isaac*, inquit Scriptura, *crescebat, & confortabatur, id est, gaudium crescebat Abraha respicientis non ad ea, quæ videntur, sed quæ non videntur: non enim gaudebat de præsentibus Abraham, neque de diuitiis mundi, & actibus sæculi: sed vis audire, Abraham vnde gauderet? Audi Dominum ad Iudæos dicentem: Abraham, pater vester desiderauit, vt videret diem meam: & vidit, & gauisus est*: Sed quis est ille dies, quem suum peculiariter nominat Christus: *Vt videret*, inquit, *diem meam*? Sanè dies indeficiens, serenus perpetuò, & luminosus; dies nanque æternitatis, cui nulla succedunt vmbrosa; Ita innuere visus Origenes: *Respiciens (ait) non ad ea, quæ videntur; sed quæ non videntur*. Augustinus tract. 43. in Ioannem appellat diem Domini, qui nescit ortú, nescit occasum: In hoc igitur contemplando die gauisus est Abraham, ratus dies hominú, qui breui finiuntur cum lætitia sua, non posse sapienti voluptatem afferre.

Origenes.

Magni viri nullam de prosperitate sæculi voluptatem caperunt.

August.

66. Heu, quàm breui finiuntur, quàm properè abeunt, quàm citò mentiuntur! Epulabatur in deserto populus coturnicibus saginandus, & concupiuit auidè cibum illum: factus desiderij compos; ô infidum nutrimentum! *Adhuc esca eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit* Psalm. 77. vers. 31. liber Numerorum cap. 11. vers. 33. *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis*; Abi, infelix Epicure, confide in deliciis mensæ tuæ, ede, bibe; quandiu, opinaris, & durabunt ista, & tecum permanebũt? Vide, quantum interuallum transeat, ex quo manus à patinis ad labia ascenderit, tam longa est voluptatum tuarum ætas; non traiecerant in guttur, non stomachus sepeliuit, non calor aliquid concoxerat, sub ipsa deliciarum infantia, cùm adhuc carnes essent in dentibus eorum, ascendit furor Domini; Floridissimè Salianus, Massiliensis Antistes, lib. 1. de Prouid. Dei; *Et quia quotidie manna edent, explere ex illecebris ventris cupit ingluuiem, optata quidem cupiditate saturatur, & in ipsa tamen saturitate torquetur: adhuc enim*, inquit Scriptura, *esca erat in ore ipsorum, & ira Dei ascendit in eos*. Quàm venustum illud: *Et in ipsa tamen saturitate torquetur*; Ne putes à fame, ab egentia lædi mortales solùm, *ipsa saturitas tormentum est*; Et vides ista tu, fili hominis, atque etiamnum dormitas! quid appetis voluptates tam festinè abituras! & tolerandum, si discedere satis fuisset, vah & furorem Domini secum afferunt, & Optimates gentium occidunt.

Psalm. 77.
Numer. 11.

Escarum nõ solùm breuis voluptas, sed & tormentis coniuncta.

67. Sed quid illud est tam nouum, quod cùm Israëlitæ recentis Dei ex vitulino capite natalitia cum tripudio concelebrarent, & hymnos atque metra pangerent; tamen Iosuë putarit esse inconditas voces hortantium ad cladem, atque bella; *Audiens autem Iosue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysem; Vlulatus pugnæ auditur in castris; Qui respondit: Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem cantantium ego audio*; Et certè Iosuë adolescentior erat Moyse, proinde & acutiori auditu oportebat esse, atque vnà gradiebantur, vt non locorum distantiam existimes: quid est igitur, quòd de pugna concipit Iosuë, quando nunquam lætiora Israëlitarum castra? Equidem Philo libro de temulentia, ante medium, lugubrem fuisse, qui edebatur, sonum, cogitauit. Eius verba: *Etiam præuaricari ausus, vt corpus Deum sibi fingeret, & Typhum Ægyptiorum more coleret, cuius signum erat iuuencus aureus: circa quem choreas ducendo insani, carmen concinunt: non suaue, quale in comessationibus epulis festisque compotationibus: sed reuera lugubre, funestúmque, tanquam temulenti, multóque Lyæo laxatis neruos animæ. narratur enim, quod Iesus audito tumultu populi, dixit ad Moysem, Clamor pugnantium auditur in castris*. Quod si sanè luctuosæ fuère voces, non est mirum, existimasse Iosuë, clamores fuisse eorum, qui ex pugna fugerent, vel in bello trucidati caderent; & considera, vt etiam tum, quando in omnem effundi lætitiam cupiant mortales; tamen lamentum dispellere non valeant; *Funestus*, ait Philo *videbatur cantus*, non hilaris, & qualis festorum dierum: fac nouisse Iosuë castra vacare musicæ & risui, omnia gaudiosa esse; sed credere non valet protrahi lætitiam potuisse, mors nunquam à voluptate longùm abest; adhuc escæ in ore eorum, vt nuperrimè loquebamur, nondum masticauerant tota edulia, cùm adfuit lethum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum: benè igitur Iosuë ex diuinatione imbecillitatis humanæ iucunditatis, pugnam & internecionem continuò meditatur, ac proinde afferit: *Vlulatus pugnæ auditur in castris*.

Exod. 23. 17.

Philo Hebr.

Quam funestus fuerit ex temulentiâ Israëlitarũ cantus.

68. Sed, quoniam in nuptiarum allegoria noster omnis versatur sermo, eam quam à tempore connubijs destinato, verna, scilicet, iucunditate subitò marcida, & computrescente duximus salubrem de humanarum rerum inconstantia æthologiam, claudamus similitudine à matrimoniorum lætitia petita; ergo quidem primis illis noui sodalitij mensibus (nescio tamen an menses concessisse iuuer, fortasse & paucorum dierum amicabilis pax est) & blanditiæ, & musica & conuiuium frequens, margaritæ, torques, vestes pre-

tiosæ: oboritur de improuiso tempestas, non qualia fuêre lenocinia in dies paucos, sed in molta anoorum lustra. O pacem fugientem, & belli tarda discrimina! sic voluptati semper coniunctus interitus; Putas, quonam more? qualis in Principis ense capulus, quem & argenti, & auri cælatura, & plurimus Erythræus lapis venustat; Proh molle exordium! educ paululùm de vagina macharam, & inuenies ad breuem capulum longum sequi chalybem ex vtraque parte acutum, qui cruorem bibat, qui ad sepulchrum mittat; Igitur, si quid diuturnum, dolor tantùm est, seu quod dolorem aduehat; gaudiosa cuncta momentanea sunt Nyssenus de Virginitate, c. 13.

Nyssenus.

Nam, vt gladij capulus, politus ille quidem, tactu facilis. & ornatu vndique accinctus apparet, reliquum verò ferrum, mortis instrumentum est; hoc in genere nuptiæ sunt, quæ quasi capulum aliquem artificioso opere illustratum, politam quandam voluptatis speciem gustui, contrectationique nostræ præ se ferunt; cùm verò in manibus eius sunt, qui illas attigerit, luctus, miseriarùmque ipsa mortalibus effectrices existunt.

Gladij capulo similis nuptiarum voluptas.

Sectio VIII.

Amicitia sincerissima ea, quæ absente sodali fidem seruat, quæ excrescit.

69. SIc comparatum est, vt quamprimùm abiêre imbres, oubes fugêre, Sol totam faciem ostendit, & equos vrget, sub æstiuis radiis terra ingemiscat, rimas gleba aperiat, fluuij abscondantur, aquarum venæ depereant, omnes eò reuertantur, vnde orti sunt; ergo tum sanè miseram destituunt tellurem, quando solatio potissimùm egeat: per brumam etsi non restagnarent flumina, satis ad vniuersi irrigationem, quæ de cœlo labuntur copiosæ pluuiæ. O mendaces vndas, tum abituras, cùm maximè adesse oporteret, Phœbo atua torrente, quando imbrium longa absentia est, & terram deseruêre stillicidia! Non de his facet amnis Iordanis, tum maximè intumescit, quando ardentissima æstas est, & ripas etiam supergressa, non tantum mestoribus gratus præbet latices, & recreat onus diei ferentes; verùm & in planitiem diffusus, restituit breui antiquum virorem gramini, herbis, floribus, & efficitur circuniacens ager tanquam Paradisus Dei; Hic vtique fidelis amnis, atque amicitiæ symbolum, qui, cùm deseruêre cæteri commilitonum, subuenit, & in desolata fortuna pleno auxiliatur sinu: Si per hyemem exundaret, modica fuisset gratia; hoc enim & omnium ingratissimi præstant fluuij: Iordanis tum exuberat, quando aquæ cauernas petunt, & occultantur; quando sodalium est absentia, nullę: quæ rigare cupiant, appareant vndæ: hoc est amicum esse, absenti subseruire, absentem ardere; tum crescere flammam, cùm defectura videbatur.

Iordanis Æstate maxime intumescens sinceram amicitiam denotat.

70. Quàm frequens Regum Historia in celebrando Ionathæ affectu erga Dauidem, vt nullum præstantius videri possit esse fœdus! Quid asserat? *Anima Ionathæ conglutinata est animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quasi animam suam.* Reg. 1. cap. 18. vers. 1. Sed parum splendida hęc, dicas: vbi enim blanditiæ, vbi munera, vbi (quod maximè amicum probat) effusus pro sodali cruor? Nihil istorum: sed aliquid tamen hæc superans

1 Reg. 18.

omnia; *Dilexit eum*, inquit, *quasi animam suam*; Equidem, dum in hac moramur vita, mens latet, & velut post parietem est, corporis interiacente materia; nemo mortalium vidit, nullus ad eius præsentiam admissus, ne de præstantissimis Philosophis, qui eam speculari ardentissimis optauerint votis; Huius igitur, quæ sic à nobis peregrinatur, in morem dum Ionathas à se amatum Dauidem affirmat, amasse absentem innuit, ac proinde & summè dilexisse, quando dilectionis apex sit in remotos opere, desiderio ferri. Gregorius Thaumaturgus orat. ad Orig. *Non simpliciter conglutinatus est Ionathas Dauid; sed illa ipsa, quæ principem locum tenent, anima, quæ ne seiunctis iis, quæ appareant, & conficiuntur in homine, separari tamen ipsa vi vlla cogantur;* Dicamus insuper; nullus timor Ionathæ de suo erga Dauidem amore, donec in hoc æuo perstaret vterque; Sed, quo pacto diligeret alterutro ex ambobus sublato, & neque etiam mors, quæ fœdera dissoluit, vincula abrumperet, cogitabat sedulò Princeps: ergo meditatus, vt per amorem quasi vna fieret substantia, amborum animæ, hoc enim firmato, impossibile fore, vt dissolueret etiam mors iura concordiæ tantæ; Tostatus quæst. 1. in nominatum Regum caput: *Tangitur autem in hoc propria radix amicitiæ; quia, quando aliqui veri amici sunt, tanta est in eis colligatio, quod iam non sunt vt duo homines, sed vt vnus per vnitatem affectionis; quia vera amicitia est idem velle, ac nolle, vt ait Tullius in libro de Amicitia; & in tantum est ista identitas volitionis, quòd id prædicatur identitas substantiæ: ita vt non dicatur, quod duo amici sint duo homines; sed idem homo. Sic Arist. 9. Ethic. scilicet, quia amicus est alter ipse; & hoc non solùm est in amicitia humana; sed etiam in diuina.* Tantùm ex Abulensi, quo & glutinum fœderis Ionathæ cum Dauid ostenderemus, & semel declararemus, quonam more ex duobus vnum faciat dilectio; Neque illud prætereundum, quod non dixerit Textus, amasse Ionatham Dauidem quasi animam ipsius Dauid; sed *quasi animam suam*; hoc est ipsiusmet Ionathæ: nam considera, supposuisse nos, amicitiam, quò magis fertur ad remotiora, eò præstantiorem esse; remotior est autem comparatione Dauidis anima Ionathæ, quam anima ipsius; nam, vt cedamus, per fœdus idem factas, ad modum, quo declarauimus; verùm anteà diuisæ fuerant, & proxima semper Dauid anima eius: Igitur, cùm amicitiæ præstantiam ex absentia desumeret, maluit absentiori animæ respectu eius, qui diligebatur, (nam hic est, quem absentiæ circumstantia tangit,) conferre: absentior autem collata ad Dauidem erat Ionathæ anima.

Greg. Th.

Abul.

Amici vt vnum esse dicantur.

Tull.

Arist.

Expendo Tertulliani singulare effatum libro de Carne Christi, cap. 4. nam de homine redempto per Dei Filium loquens; *Propter eum*, inquit, *descendit propter eum prædicauit, propter eum omni se humilitate deiecit, vsque ad mortem, & mortem Crucis: Amauit vtique, quem magno pretio redemit: si Christus Creator eius est, suum meritò amauit: si ab alio Deo est, magis adamauit, quando alienum redemit*: Verùm, concedamus, controuertendi gratia, hominem non à Verbo formatum, sed ab alio Numine, & hunc quidem Verbi comparatione extraneum, atque alienum fuisse: at quo pacto stare valeat, vt alienum redimendo Christus ardentioris amoris notas exhibuisset, cum charitas secundùm conuenientem regulam à semetipso exorditur, atque vt magis sibi fauere debeat, 70.

Tertull.

beat, ita & cæteris paribus, his qui coniunctiores sint: non ergo verbum subleuando creaturam, quando ab eo remotior fuisset, maiores amoris excitasset flammas: Egregiè tamen loquutus Tertullianus: nam significat, quòd homines plùs venerantur, & suspiciunt, quod apud eos insolens & rarum apparet: non igitur stupescunt, cùm vident mortales iis subuenire, quibus ob præcellentem aliquem titulum obstricti sunt, putà, cognationis, affinitatis, beneficiorum causa; nam & hoc naturæ instinctu barbarorũ immanissimi faciunt, agunt & bruta camporum pecora: si quis extraneo, quem nec de vultu norit, opituletur, hoc demum omni commendatione dignissimum est; Ad hanc igitur normam Tertullianus plùs extollit, quòd Verbum alienæ gratia creaturę è Patris sinu in terrã delapsum, carne & ossibus vestitum sit, & post diuturnos labores trigintatrium annorum tandem & mori voluerit: Verùm, ecce & aliud prætereà: Deus creaturę suę multis modis semper adest: per præsentiam, essentiam, potentiam, intimè ei inhæret, & omnia eius peruadit, vniuersa scrutatur diu, noctúque: si tamen eius non esset opus, neque ab illo velut à causa prima dependeret, longè esset ab vnoquoque nostrûm tunc, quandoquidem nec ipsius genus essemus, nec in ipso viueremus & moueremur: igitur, quòd is, à quo nos absentes essemus, tanta per discrimina nobis succurret, omnem amorem superat, ac proinde Tertullianus concinnè: *Magis adamauit, quando alienum redemit*, nimirum, quia redemit non suos, & absentes.

Maius est amoris indicium alienis subuenire, quàm consanguineis aut affinitate deuinctis.

72. Chrysol. Atque secundùm hanc regulam Chrysologus pronunciauit serm. 164. in illud: *Ignem veni mittere, &c. Nanque Synagoga mater, vbi Ecclesiam nurum vidit ex gentibus aduenisse, occidit scelesta, filium, nurus consortium ne videret; si vel sic amorem nurus furibunda valeret extinguere; sed ex morte totum in Ecclesia coniugium resurrexit Christus, vt probaret charitatem non separari morte, sed crescere*: Hãc vltimam particulam considerandam sumo, & disquiro, quonam modo Christus probauit morte charitatem non separari, sed incrementa accipere? Nam certè, tum quando Christus defunctus est, euangelicarum institutionum obseruatores, pusillus & timens erat grex: indigebant ergo per id temporis potissimùm Ducis, atque Pastoris ope, quin & ipse scierat, & prædixit, ablato opilione dispergendas oues: quæ itaque fuit charitas tunc destituere miseros? multò minùs verum sit, creuisse eo articulo potissimùm dilectionem: Aduerte id, quod docuimus in superioribus Anteloquio 3. num. 112. per Christi mortem, deletam Synagogam, extinctúmque cum ea matrimonium; hoc autem Christus viuens facere potuisset, & cassas reddere legis cæremonias, fuisset hoc quidem eximiæ charitatis, nempe omnem affectum in vnam deriuare Ecclesiã Catholicam: sed non fuisset tam pretiosus amor, quoniam dum esset in conspectu discipulorum, in quibus creata est Ecclesia, perpetrasset: ergo ab oculis eorum recedat, atque iam absens, nempe, ex latere in cruce dormientis, per mortis quietem sanguinem, & aquam effundat, de qua prodeat Ecclesia sic itaque per mortem non est separata charitas, sed creuit magis; quoniam tum, quando propter absentiam videretur ex communi hominum vsu, oblitioni commisisse eam, quam viuens depereibat, dilexit ampliùs, aliam non habiturus deinceps vxorem, sed in eam solùm omnem collaturus amorem: & ob hanc causam, dum moraretur in terris, obscura, & exigua quodammodo eius fuêre dona: in cœlum translatus continuò emisit super discipulos ignitas linguas, iussit aperiri nationibus ostium, magnificauit Vicarium suum data ei imperij Sede Romana vrbe: sic vtique excellens amator probari voluit, quando non tantùm absens: sed felicissimus quoque ad Patris dextram residens, quam dilexerat olim, haud vnquam despexit, sed conduplicatus est in dies affectus, innumera in eam beneficia, perenni atque inexhausta donorum largitate, conferens dulcissimus sponsus.

Quomodo probarit Christus morte charitatẽ non separari.

Ex Christi morte, eius charitas incremẽta accepit.

Consilio inito ab Hebræorum Sacerdotibus, 73. quid de argenteis facerent, quos Iudas inutili ductus pœnitentia, in templum proiecerat, statuerunt, vti emeretur ager figuli in sepulturam peregrinorum, Matth. cap. 27. vers. 7. Quæ hæc Matth. 27. deliberatio Senatus pontificij? Non templo reparando, non publicis ædificiis, non fisco, aut crumenæ suæ addicerent? Iam, vt eos pauperum causa mouerit, quamobrem non Hierosolymitanorum meminerint potiùs, quàm exulum: nam in copiosissima vrbe pauperes extitisse plusquàm verisimile est, & conquerebatur Iudas non erogari pauperibus trecentorum denariorum vnguentum. Sed animaduerte superna prouidentia compulsos: erat nanque pretium Sanguinis Christi: At videbatur cruori non satis decorum, nisi, quòd in amore supereminens est, ostenderet: amor verò tum in primis clarescit, cùm posthabita domesticorum cura, in absentes potiùs se effundit, suorum piè negligens, quò ignotis subueniat: commendat enim amorem potissimùm, eius, in quem beneficium confertur, absentia: absentes autem maximè sunt, qui exultant, qui perigrinantur; Quando igitur Sanguinis Christi pretio defunctis cineribus, in quo ad longum requiescant, locus emendus sit, absentes enimuerò tanta comprehendat largitas, quò sic ardens Christi affectio respondeat magis: Sermo inter Ambrosianos 51. *Peregrinis, inquam, qui erant sine domo, sine patria, & toto orbe exules iactabantur, requies Christi sanguine prouidetur*: Neque abhorret Anselmi Commentarius, qui significat eo facto delineatum, posthabendos Israelitas, qui erant domestici, & vocandos ad requiem Domini gentilium populos, qui in eum diem erant velut extranei, absque Numinis vera cognitione.

Ambr. *Peregrinis requies, Christi sanguine prouisa* Anselm.

De cæteris prodigiis sub patiente Seruatore, 74. vnum illud, dèque cardinalibus, nimirum, operuisse tenebras faciem vniuersæ terræ, Matth. Matth 27. cap. 27. vers. 45. Quando hoc? Leo Magnus serm. Leo Mag. 2. de Passione: *Emittente spiritum Christo, omnia elementa tremuerunt: densis tenebris splendor Solis obductus extraordinaria nocti subdidit diem*; Verùm, cur non antequàm emitteret spiritum, caligo incubuit mundo? Equidem solatium est afflictis, inuenisse, qui collacrymentur, & parem mœstitiæ vultum induant; ideò & amici Iob Iob. 2. *sederunt cum eo in terra septem diebus, & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum*, Iob cap. 2. vers. 13. Igitur, donec Christus pateretur, lugubri pallio cooperiri orbem expediebat: Sed quidem elementa, quàm syncerè talem, tam beneficum Creatorem diligerent, probare voluerunt: ergo lugerent eo viuente? Exiguum hoc: quis enim de seruis non faciat, quoad inter mortales est dominus eorum? Suspectus est fletus, quem heri intuentur lumina, non ab amore, sed ex aua-

Quo instanti Passionis Christi tenebræ factæ sint per vniuersũ orbem.

ritia, quò dominum moueant, vt testamentu effusus sit in plorantes: Igitur germani, & absque omni fuco gemitus illi, qui extinctum, à vultibúsque sublatum prosequuntur; quid enim vlteriùs ab amisso expectes? Solus amor tunc vrgere potest; sed non nisi magnus impellet amor. Quò igitur elementa subindicent, synceram fuisse erga Creatorem pietatem, cohibent erumpentem noctem, donec spiritus auolet, mœstitiam ostensura, tum cùm herus abest. O miserandam humanæ voluntatis cladem! ô brutorum mitem amentiam tali comparatam insaniæ! Solus inter creaturas, pro quo solo redemptionis œconomia, neque viuenti, neque defuncto Creatori congemiscit: non nouit amare, & ideò non lacrymatur.

75. Videamus lachrymas IESV, & lachrymas ab amore quidem. Profectus vt Lazarum suscitaret, germanas Marthã, atque Mariam percũctatur: *Vbi posuistis eũ? Eisque respondentibus: Domine, veni, & vide. Lachrymatus est* IESVS, inquit Ioan. c. 11. v. 35. Quæ fletus occasio? Num, vt feminineo sexui compareretur, aut in defunctum amicum dulciora viscera commonstraret? Admitto quasi veriores causas has, & secundùm litteræ sensum: sed non & alia dici: nam quidam asseruêre, fleuisse propterea, quòd quem diligebat Lazarum, cogeretur iterum ex quiete ad huius vitæ turbidam stationem reuocare: quam explanationem Isidoro Pelusiotæ Maldonatus adscribit; Chrysologi multiplex est sententia serm. 64. nam ad tristitiam referens, doluisse putat, *quia adhuc solum Lazarum, & nõ iam omnes mortuos suscitabat*; Tantus ardor in Christo suscitandi iustos ad vitam indeficientem; mœret, eò quòd in promptu hora illa non sit, quanquam ad eam per lethum ad vulnera transeundum; aut certè, vt idem cupiat Antistes, gaudij, non consternationis erant lacrymæ, quoniam in Lazaro mysticè intuebatur, peccatorem scelera pertæsum, & Patrem exorantem suppliciter, vti vel inter mercenariorum turbam admittat? tam dulcis est hic regressus, vt fletum suauissimum cohibere dulcissimus Parens nequeat; qui verò sic recipit, existimas erga peccatorem redire cupientem, immitem se præbebit? *Quis ergo ex humana infirmitate existimet hic fleuisse Christum* (effatur Chrysologus) *cùm cælestis Pater luxuriosum filium, non quandiu abiit, sed quãdo recepit, tunc deplorat? Christus recipiens fleuit Lazarum, non amittens*; Et multæ aliæ recenseri valeant explanationes fortasse piæ magis, quàm solidæ; nos & ex tropologica licentia audeamus quidpiam: ergo certè dolebat de sororum tepido amore in fratrem; debuerant enim defunctum & absentem, quibus poterant officiis prosequi: quale autem est, vt tam subitò à conspectu suo in speluncam detruserant? Cur non solantur antiquos amores, defuncti corporis contemplatione? Sed fœtebat: At poterant vnguentis & floribus tabem arcêre. Quid, quòd amor delicatus non sit? Sterquilinium Alcinoi hortos cogitabit, modò ibi dilectum reperisse contingat; Igitur in amando germano charissimo tam segnes Christus lacrymis submordicat, vt qui doleat de humanæ dilectionis hypocrisi, atque mendacio: nimirum, multa est falsa illa charitas, quoad viget, atque in prosperis est, quem amare simulat; quàm citò abiit, atque recessit, obliuiosa est, atque indiligens.

Maldon.
Isid. Pel.
Chrysol.

Christi gaudiũ super cõuerso peccatore.

76. Cuius maior erga Christum affectio, an Iosephi nobilis Decurionis marmore nouo suo Christi corpus condentis, an MARIÆ de substantia carnis suæ Verbo præbentis, & vtero nouem mensibus gestantis: Sed quis non statim pro MARIA calculum ferat? Nam, quæ frigidi lapidis comparatio ad vterum impollutum? Dedit Iosephus ex gaza aliquid: verùm, quale illud? extrinsecum solùm, quod & donasset facilè etiam mortali creaturæ; Deipara contulit de internis, contulítque amoris flammis vehementibus incensa, cuius si comparetur ignibus Iosephi ardor, tantùm excessura sit, quantùm lucernam exiguam totus Phœbi vincat globus; Verùm Iosepho patrocinatur Ambrosius, & considera, quã inuenerit viam; Sanè, inquit, MARIÆ vulua Christum excepit; sed animatum habuit, datura genitrici paruulum speciosum supra omnem infantiam, quem sinu ferret, manibus gestaret, vultui & labiis admoueret, in quem deliciaretur nunquam lassanda contemplatione: quis non tã dulce pignus optaret? Sed qualis erat IESVS, cùm Iosepho concessus est? absens atque defunctus, mutum illud os mellitum & deliniens, clausi oculi Sole fulgentiores, obseratæ aures, pallida facies, exanime corpus: quoniã igitur MARIÆ affectus in viuidum, præsentémque ferebatur, Iosephi in amissum, atque femorum; putauit Ambrosius tanti esse faciendum amorem in absentem amicum, atque eius esse dilectionis tantam eminentiam, vt non veritus sit Iosephi affectum, MARIÆ æquare affectui: Ille igitur serm. 57. *At ego dico, non minorem Ioseph affectum fuisse, quàm* MARIÆ: *siquidem illa Saluatori membrorum suorum secretum præstitit; hic secretum sui corporis non negauit: illa Dominum pannis inuoluit, cùm natus; hic linteis, cùm recessit*. Ecce, quamobrem asserat non minorem Ioseph affectum fuisse; nimirum, quia, cùm *recessit*, id est, cùm absens per mortem factus est, & ab amici vultibus abstractus, linteis inuoluit?

Iosephi ab Arimathia insignis in Christũ affectio.

Ambros.

Baptista, dum ergastulo clauderetur, misit ex discentibus binos, qui Christum interrogarent, 77.
num ipse esset, quem venturum sperabant; quibus cùm satisfecisset, mox vt discesserunt, prolixè de Præcursoris encomiis coram multitudine disseruit: *Illis autem abeuntibus*, inquit Matth. cap. 11. vers. 7. *cœpit* IESVS *dicere ad turbas de Ioanne*. Quare singulariter illis abeuntibus; & non in eorum conspectu? Metuebat fortasse, ne Prodromus gloriæ vanæ aura tangeretur ob laudum præconia? Sed abfuerat Ioannes tunc, quem retinebat carcer. Equidem Christus se fidelem Baptistæ amicum ostendere volebat. Quanquam igitur, qui euehebatur, præsens non aderat, sed vicarij eius discipuli erant: putauit itaque si laudaret coram illis, qui de schola Præcursoris erant, adulationi tribuendum Panegyricum: optabat igitur, vt Ioannes omninò absens fuisset, hoc est, neque ipse, neque de iis, qui ex illius gymnasio essent, aliquis adstaret; hoc concesso, tum demum existimauit, dilectioni solùm tribui potuisse, quòd integrè absentem honore affecisset; neque enim erga absentes fides, nisi cùm magnus dominatur amor. Bellè Imperfectus Chrysost. homil. 27. in Matth. *Quàm benè recedentibus discipulis cœpit laudare Ioannem. Non sicut quidam blandiores homines, qui libenter hominem in facie laudant: aut quando vident amicos eius fideles, aut domesticos, quos credunt, quia nunciaturi sunt illis, quicquid audierint.*

Matth. 11.

Quàm sincerè Christus Ioannẽ Baptistam laudauerit.

Chrysost.

Proficientibus Hebræis ex Ægypto, & asportantibus multas diuitias, quas incolis eripuerunt 78.
callidè,

Exod. 13.

callidè, de Moyse Exodi cap. 13. vers. 19. *Tulit quoque Moyses ossa Joseph secum, eò quòd adiurasset filios Israel dicens, Visitabit vos Deus: efferte ossa mea hinc vobiscum*; At, cùm hæc Patriarchæ adiuratio vniuersos adstringeret, cur speciatim Moysem fuisse vrnæ latorem aduertitur? Num certè, quoniam in Ducem electus fuisset, vt crebra ossium memoria cogitaret, qualis, quantúsque gubernator extiterit Iosephus, & eius ad exemplar suos cōponeret mores? Verùm, quamobrem non & aliquid de spoliis Ægyptiorum, de argento, veste, auro à Moyse sublatum asseuerat? An, quia is, qui ob Numinis reuerentiam aulam Pharaonis contempsit, & eius filiæ gnatus vocari respuit, indignum æstimarit iam virum & maturum, ad nescio quas diuitiarum quisquilias descendere, & Cœnobitis præsertim salutare documentum præbuerit, ne postquàm ob Christi amorem amplas possessiones despexerint, intra Monasteriorum septa futilibus implicentur illecebris, quas difficillimè relinquant? Sanè tale quidquam significarit Græca apud Lipmanum Glossa; *Iudæi*, inquit, *vtpote infantibus similes aurum, atque argentum secum detulerunt; Moyses vero intemerati animi vir Ioseph ossa deportauit*: Sed iungamus istis pro nostri discursus metâ; quanquam sanè Israëlitæ multis nominibus debitores erant Ioseph, cuius in illos cumulata extitère beneficia; tamen, quoniam iam diu aberat, vtpote defunctus ante annos non paucos, de absentis solatio nulla erat illis cura; nimirum, amici solùm regnantis fortunæ; Vt igitur innueret, quantùm Moyses excederet reliquæ multitudini, asserit eiusmodi fuisse, qui neque absentis, atque defuncti Iosephi memoriam gratam abiecerit; sed cùm cæteri coaceruando auro, argento, vestibus solliciti incumberent; intentum Moysem deferendis Patriarchæ ossibus; nimirum, hunc solum in tanta hominum copia repertum, qui nosset amicus esse fidelis, cuius dilectionis ardores, neque sepulchrum, neque absentia minuisset.

Religiosos indignū est triciis impediri.

Gloss. Græc.

Promamus aliquid sigillatim spectans ad no-
79. strum Salomonis Epithalamium; in quo perspicias, nouam nuptam, etiam post connubiorum viucula, nunquam vxoris vocabulo dici, sed sponsam appellari. Quamobrem? Bern. libro de Passione Domini, c. 3. *Vel quare sponsa, & non vxor, cùm quotidie, vel Ecclesia, siue qualibet fidelis anima sponso suo Christo bonorum operum sobolem debeat generare? Paucis dico. Solent sponsæ nondum alligatæ coniugali vinculo amari ardentiùs, quàm posteà: tempore enim procedente amor ipse componitur: Sponsus ergo noster, vt magnitudinem sui insinuet amoris, qui tempore non decrescit, amicam suam sponsam appellat, eò quòd illius amor semper nouus sit*: Sed vnde hauriat sanctus Abbas feruentiorem esse erga sponsam amorem? an, quia primitias dilectionis sibi rapiant sponsalia, & dulce bellum inexpertis? Profectò, quæ sponsæ tantùm sunt, nondum totæ ad maritum transierunt, & asseruantur, vel apud cognatas, vel sub genitrice in nuptiarum lucem; itáque sponsa quidem absens est, vxor, apud maritum, nempe, præsens: scitè ergo in sponsam ardentiorem affectum nominat: nam is demum ardentissimus affectus est, germanúsque syncerae dilectionis qui erga absentes fidem præstat.

Bernard.

Sponsi Canticorū in sponsam amore, semper nouus.

O nunquam apud sæculum fidem aliquam!
80. nunquam de intacta amicitia quidpiam: si quæ deferuntur obsequia, metus, aut cupiditas cogère; Vultísne nosse à diuite belluone? Descripserat Lucas pauperis Lazari funus, ac magnificè ab Angelis in Abrahæ sinum deportatum narrauerat cap. 16. vers. 22. ac statim de locuplete acturus, ne verbum de sepulcrali pompa: *Mortuus est autem & diues, & sepultus in Inferno*: Cur siler busti pompam, vbi tibicines, vbi lucernæ, vbi pulla vestis, vbi sarcophagum Optimatum humeris elatum, vbi tota in mœrore ciuitas extincto purpurato, & byssino Dynasta? Quid! Nullus exequiarum apparatus? Et vbi tot clientes, tot famulorum greges, tot parasiti, qui viuenti dexteras dederant, & fidem duraturam spoponderant? Siccine incomitatus vadit, cuius satellitio angustæ plateæ? O accedite, mortales, contemplamini, videte attentiùs: protinus vt clausit in æternam noctem lumina miserrimus, non fuit ex omnibus charis eius, qui consolaretur illum: sed vniuersorum cura, quæ possint deglutire & surripere, omnémque deuorare supellectilem; Hoc mundi fœdus; Quis vestrûm non sæpè talia intuitus? cui noua ista exempla? Et tamen ferrea vos ligatos tenet conscientia Vsquequò, Domine, tam grande malum, vt confidant in hominibus, in quibus non est salus? Maledictus planè, qui confidit homine: quanta eum opprimet egestas in tempore iniquo: Verùm sic placet ambulare filiis Adæ in desideriis suis, donec in profundum laci descendant, & Tartarus absumat eos cum diuite voraci, cuius Deus ingluuies fuit. Chrysost. hom. 7. in Lucam: *Siquidem ex tam frequenti famulitio nudus abductus est. & solus; nihil ex tanta beneficentia secum ferre valens, sed desertus, infensus, ac neglectus, nullus eorum, qui prius auxiliabantur, aderat, erepturus à pœna & supplicio: sed ab illis omnibus diuulsus, solus in se recepit*; Non mendacium amicorum typus sacer Iordanis amnis, quando eo rum maximè tempore Palæstinæ arua recrearet aquarum excrescentia, cùm solatium negassent alij & fluuij, & stagna; cùm & cœlum & terra vndas suas cohibuissent, maiori quàm vnquam anteà vbertate & homines, & bruta, & agros reficiebat.

Luc. 16.

Apud sæculū nulla sincera amicitia.

Chrysost.

SECTIO IX.

Diuinæ acerbitatis indignatio, tum maximè comprehendit peccatores, cùm aut iucundiùs agunt, aut nouissimorum magis obliuiscuntur.

QVis putaret, Iordanem tum ripis vix conti- 81.
neri posse ob aquarum excrescentiam, quando & flumina, & riui vbique ferè terrarum præ siccitate absconderentur? cùm æstas in limine fuisset, quæ securos esse iuberet mortales à cataclysmo, & fluuiorum inopinata restagnatione? Timuerit agricola sub pluuioso Decembri, & pecus in altissimos ducat montes, ipséque ascendat simul rustica cum plebe: sed ad Aprilis exitum, vel Maij exordia, quærat magis vbi frigora captet, vbi longior atque diffusior vmbra & agros, & pastorem fistulâ bonam anni temperiem salutaturum, protegat. Tales hominum discursus, ac propterea omni depulso metu liberè vagantur per agros, seu flores collecturi, siue epulis, seu choreis indulgeant,

delectátque

delectâtque in primis ipse Iordanis fimbria assedisse: Ducunt ita in bonis dies suos, cùm ecce accurrens monticola vociferatur, aquarum rapidissimos torrentes eum impetu de Libano fluere, momento adimplendum Iordanem, hominibus, pecori, domibus ruinam instare: Quanta tunc mortalium trepidatio! quaotus in ore pallor, cùm delusas animaduertunt spes suas, & diluuione opprimi tum, cùm longissimè abesset à cogitatione timor excrescentium vndarum? Sic itaque terribilis in consiliis suis, sed & iustus nimis Deus Sabbaoth super filiis hominum, quos aut raptat in iuuentæ flore, aut ex hoc diuersorio abire mandat, cùm lux charissima fuit, cùm fortuna magis blandiretur: O dura exilia homini habenti pacem in substantia sua! ô nimiùm felices iustos, qui quâcunque hora præoccupati fuerint, in refrigerio erunt!

Secretū Diuinæ Iustitiæ cùm intuentuois flore homines moriuntur.

82. Quales ducebant annos ante orbem submersum homines? Matth. cap. 24. vers. 38. *Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, & nubentes, & nuptui tradentes vsque in eam diem, quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes:* Ecce, quàm hilarem vitam traducebant! vt genio & voluptati omnes laxabant habenas! Sed, quidni facerent? erant nanque dies illi, quibus contigit submersio, vernæ iucunditatis, tempora viique nuptiarum destinata festiuæ pompæ, quemadmodum in anterioribus præmonstrauimus; tempora, quibus & aër, & mare, & tellus sponte suâ ad læta inuitant; non coronarent se floribus vernante omni prato tunc, non perfunderent comam nardo, non cythara ad conuiuium personaret? Sed, quare non ineunte bruma cataractæ cœlorum apertæ, & diluuij præcursores imbres ex Olympo missi? Nam sic vrgere libeat. Equidem sub mundi primordiis creatæ arbores maturæ, & cum fructibus suis, vineæ maturos afferebant botros, oleæ bacchas suas: quoniam verò hæc natura non nisi per autumnum ostentat, propterea existimatum à clarissimis Theologis, mundum non vere, sed autumno conditum esse, siquidem autumno colligi soliti fructus, cùm id possit, decens erat, vt autumno produceret Creator, & hoc velut naturæ legibus magè consentaneum; Igitur in eundem modum, cùm, siue vrbium siue prouinciarum diluuia per hyemem contingere soleant, sitque hoc à natura assignatum tempus, in quo maria & flumina excrescant, quamobrem non in huiusmodi tempus, potiùs quàm in vernam temperiem incidit Noënum diluuium? Sanè speciali Numinis deliberatione id factum, quò timeret audax hominum genus, & nunquam à metu vacuum esset, cùm exemplis doceretur, subitam, & inopinatam esse Numinis vindictam, atque tum repentinò opprimere, cùm distare videretur; Ambrosius de Noë, & Arca, cap. 14. *Est etiam illa non perfunctoria consideratio, quòd sexcentesimo anno Noe, vigesima & septima mensis fit diluuium: secundum mensem verni esse temporis non ambigitur, quando augentur nascentia, ager parturit, terrarum pariter, atque animantium fœtura se fundit; Tunc ergo fecit diluuium, quando dolor eorum maior foret, qui in sua abundantia puniebantur, tunc vltio terribilior:* Sic itaque mundus deletus est, cùm prospera se haberent vniuersa, & de interitu nulla esset cogitatio.

Matth. 24.

Verno tēpore accidit Noënum diluuium.

Ambr.

83. Multis cladibus afflictatus Iobus, sed filiorum amissione nulla vehementior; sed expende, quemadmodum perierint: *Filiis tuis, & filiabus vescentibus, & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repentè ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt.* Iob cap. 1. vers. 18. At non potuit alia diei hora concitari tempestas, quàm tum, cùm epulis accumberent? Nonne aduotas, vt moneat sedulò Textus, repentinam, & præter omnem spem fuisse ventorum indignationem? *Repentè* (inquit) *ventus vehemens irruit.* Subitaneus autem interitus quando comprehenderet, nisi cùm in maxima iucunditate essent comedentes & bibentes? tum potissimùm insidiatur hostis. Quis adolescentia, quis indole, quis opibus, quis pulchritudine, quis robore fidat? Ecce Iobi gnatis nihil istorum deerat: sed & filij erant sanctissimi parentis, & validis muniti parietibus, & cœlum placabile quando inceptum symposium, & aderant stipatores ex militiæ flore, qui defenderent? tantis vallati præsidiis, corruêre tamen, & deformatus momento vno faciei decor, amissæ opes, interrupti anni, diuulsæ amicitiæ. O inanes mortalium cogitationes! ô labilem humanam gloriam, quæ tum fragilior, quando firmior esse videbatur! Origeni adscriptus Commentarius lib. 1. in Iob post medium: *Hoc scientes sancti, atque horum memores, quòd ipso meridiano tempore, hora prandij ruina occupati sunt filij Iob, atque mortui, orauerunt ad Deum, conseruari à Dæmonio meridiano.* Quoniam verò Origenis monet interpretatio, fuisse illud prandendi tempus, ac proinde meridiem, quando filij Iob oppressi sunt, licet adhuc vlteriùs considerare: nam certè, si quando pacatiores venti sunt, maximè quo interuallo Phœbus medium iter emetitur, & axem ascendit, adeò per æstatem cùm flatus rariores sunt, vt vespere, aut exoriente Sole consueuerit esse aliquis, qui refrigeret; tunc consopitur omnis, quemadmodum tradit Stagirita in Problematis sect. 25. quæst. 4. cui assentitur Plinius lib. 2. cap. 47. sub finem, asserens: *Sol, & auget, & comprimit flatus; auget exoriens, occidénsque; comprimit meridianus æstiuis temporibus: itaque medio dies, aut noctis plerunque sopiuntur, quia aut nimio frigore, aut æstu soluuntur;* Igitur certè, si quod tempus ventorum nimis liberum, meridianum illud est; at verò sic contigit, vt eo potissimùm tempore venti irruerent, quo minimè sæuire consueuerant, & cladem inimicus, quam minùs timebant, inferret; ita in humanis nihil constans & securum est, sed vniuersa in discrimine semper posita sunt.

Iob. 1.

Origen.

Venti ad meridiem non perflant.

Arist.

Plin.

Atque huic filiorum Iob casui affine est, quod primogenitis Ægyptiorum euenit: *Media nocte* (ait Dominus Exod. cap. 11. vers. 5.) *egrediar in Ægyptum, & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, à primogenito Pharaonis, vsque ad primogenitum ancillæ:* Sed, cur nocte internecio ista? Timéne administer Angelus, præsertim quoniam & Regum aulas ingredi quoque iussus sit, in qua solent esse sexaginta ex fortissimis Prouinciæ propter timores nocturnos, omnes habentes gladios super femur, & ad bella doctissimi? Sed quid Angelo vel sexaginta mille virorum, quos vnus interficere possit? aut fortasse pudor est bono Genio, cùm deputatus sit, vt homines custodiat, de medio illos tollere, ac proinde noctis integumento vtatur, ne conspici valeat? 84.

Exod. 11.

Cur nocte primogenitorū Ægypti internecio facta.

si modò

si modò tamen bonos Genius ille, de quo Abulensis quæst. 48. in nominatum Exodi locum; Verùm certè nullus, siue in bono, siue in deformi Angelo metus, qui humanum robur nihili faciunt; Cacodæmon veritatis osor semper tenebras amat, sed non ideò per obscurum nunc fertur; verùm Numine impellente, vti ex morte primogenitorum alij discerent mortales; cùm enim altum dormirent, & sopor vrgeret profundior, ad mediam scilicet noctem; cùm lasciuirent stratis eburneis Principum filij delicijs contriti, cùm omnia quietem spondèrent, cùm ætas virescens promitteret longam vitam; tunc ad Inferos detrusi, non irruente in eos regni aliquo hoste, non domestico insidiatore, non morbo ætatis venustatem depopulante; absque his omnibus nocumentis, (quæ solùm vereri poterant) periêre. O & qui audet lethalis noxæ conscius strato incumbere, somnos captare graues, nec timet percussoris Angeli dexteram saluantis Hebræos, impios tantùm Ægyptios occidentis! Verùm, & loquatur parumper Rupertus lib. 2. Commentariorum in Exodum, cap. 17. *Poterat media die, cunctis vigilantibus, nihilominus fieri cædes primogenitorum: cur ego potiùs media nocte, dormientes placuit interfici? videlicet, vt historicum etiam exemplum dormitantibus proficeret, atque ad vigilandum eos percelleret, scientes, quia quisquis exemplo Ægyptiorum thesaurizabit sibi iram Dei, nihilominus exemplo eorum improuisam accipiet vindictam? sic enim & vniuersale Iudicium, duris corde, atque impœnitentibus, ex improuiso superueniet, tanquam laqueus, & quasi fur: Quocirca Dominus aduentum suum, quo perdendi sunt impij, media nocti comparauit; Media, inquit, nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei;* Illud in hac Tragœdia non silendum, sanguine linitus fuisse superliminaria Hebræorum, vnáque postes domorum, quò illæsi transirent occumbentibus Ægyptiis; Igitur cruor certè incolumitatis pignus; At docuero sanguinis aspersionem cædis, & vastationis signum fuisse ex nationum vsu, Anteloquio 8. Sectione vltima; cur igitur intacti Hebræi, quorum in valuis sanguis effulget? Exod. cap. 12. vers. 22. Equidem ita videbatur, Israëlitas occi designatos fuisse; atque huius monimentum cruorem fuisse: sed ecce & in his decipitur humana cogitatio: qui casurus videbatur, stat; qui non casurus, labitur: sic vniuersa dubia perpetuùm, atque ancipitis aleæ sunt, quò cum tremore operemur salutem nostram.

Abul.

Rupert.

Vniuersale Iudiciũ duris corde ex improuiso superueniet.

Exod. 12.

85. Coniungamus & tertiam de filiorum interitu Historiam; iique supremi Hebræorum Antistitis, Aaronis gnati, Nadab, & Abiu, qui *arreptis thuribulis, posuerunt ignem, & incensum desuper, afferentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat, egressúsque ignis à Domino, deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino.* Leuit. cap. 10. vers. 1. Iam si expendamus, quanta fuerit hæc eorum temeritas, reperiemus graues Theologos asserere venialem noxam fuisse solùm, ac proinde bono fine quieuisse, de quibus videris apud Salianum tom. 1. anno mundi 2545. num. 39. Sed demos immaniter peccasse; at culpam tenuare poterat, quòd adolescentes essent, & in primis, quoniam nunquam anteà ministrassent altaribus: quæ ab initio statim Magister euasit Humanæ ineptiæ indulgendum fuerat; addita & his circumstantia altera, quòd lætissima fuerit ea lux Israëlitis, quoniam post septem consecrationis dies, tum summus Pontifex Aaron cœpit sacerdotio fungi hostias offerendo; Non erant igitur turbanda gaudia fidelis populi luctuoso exitu filiorum ante ora miseri parentis, & tam festinè transeundum à domo conuiuij ad domum lacrymarum; Quis his expensis non totis quatiatur artubus, cùm nec festi sacerdotalis sacræ pompæ, nec parentis meritis quidpiam defertur, neque ætas, nec ignorantia, neque commissi officij nouitas excusat? Ita rapiuntur planè, cùm nemo morituros opinaretur, quippe annis valentes, sacerdotio nuper donati, locupletes, primarij, & genialem diem agentes: Hæc abyssus iudiciorum Dei, talis ab antiquo, talis & nunc quoque: Eloquenter, quemadmodum assolet, Saluianus lib. 1. de Prouid. *In quibus non iudicium tantum, sed præsens Deus ostendere voluit, imminénsque iudicium, quid enim aliud, quàm extentam super nos dexteram suam, & imminentem iugiter gladium ostendere voluit, qui errorem supradictorum statim in ipso opere puniuit: nec penè prius peractum est facinus, quàm vlcisceretur pœna peccatum?*

Leu. 10.

Salian.

Saluian.

Imminet super capiti nostro Diuina Iustitia gladius.

Processerat aduersùs Christum militaris cohors cum laternis & facibus, & armis, & ad eius duo verba tantùm, quæ sine terrore, absque minis abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, 86.
Ioan. cap. 18. vers. 6. considerent alij cum Gregorio, quanta futura sit iudicantis, quam non toleranda maiestas, qui, cùm iudicaretur, ita perterrefecit: ego modò disquisierim, quamobrem vt confundere placuerit, & significare eum, qui sic prostrauerit, quando illi armati & multi, ipse vnus, atque immunitus, voluntariè ad passionem duci, non humana eogente potestate, non hoc egerit potiùs, cùm flagellaretur, cùm spinea plecteretur corona, cùm in ligno penderet? Potuit & tum quidem; sed non fuisset tam inopinatus cadentium lapsus: non enim adhuc iniuriis affecerant, quanquam animo sanè; nam, vt comprehenderent, profecti sunt, ac proinde neque vltionis aperta occasio: illi quoque sub primo belli conflictu nondum lassati, valentiores erant, & nemo ad aspectum inimici tantùm non animosus adhuc, & benè sperans, præsertim cùm paribus certatur adminiculis: Igitur, quoniam initio impiæ legiones remotiores à periculo omni videbantur, deiecit in terram, quò discant homines, instare sæpenumerò ruinam tum magis, cùm longiùs abesse videatur; Atque illi, quemadmodum collapsi sunt, cùm minimè cadere posse suspicarentur; ita Christus, quando maximè comprehendi debuerit, non est comprehensus, adeò semper dubia luditur alea: nam ij quid exploratum venerant cum scelestissimo antesignano Iuda? Sanè quærebant IESVM Nazaræum, & venerat in comitatu ob hoc potissimùm latro Iscariotes, vt designaret, quisnam Christus esset: sed obuiam processit ille dicens: *Ego sum*; Cur hoc audito nuncio non tenuerunt suo se ore manifestantem? Pulchrè Maldonatus noster: *Voluit, vt ipso illo verbo, quo ratio postulare videbatur, vt illum comprehenderent, ita impedirentur, vt non solùm apprehendere, sed ne stare quidem coram illo possent: qui enim non potuisset, fore, vt simul atque respondisset, Ego sum, manus in illum non iniecerent? Atqui illo responso, quo incitari ad comprehendendum videbantur, disiecti sunt*; Sic tutus Christus, quando

Ioan. 18.

Maldon.

Milites tunc prostrati cùm Christũ firmiùs tenere debuerant.

quando in sommo versari discrimine videretur; sic cadentes inimici; cùm firmos atque securos esse appareret.

87. Sed quàm magnos fructus elicere soleat diuina prouidentia, cùm momento omnem sæculi pompam quasi fumum euanescere facit, Dauid

Psal. 47.

præclarè Psalm 47. vers. 7. & 8. accinit: quis enim non vehementissimè compungatur, & vias suas malas ocyùs deserat, cùm intueatur peccatores, qui velut cedrus Libani exaltabantur, inopinatò prosterni, & gloriam eorum omnem ad Tartarum descendere cùm dies æternitatis, & felix, atque beatum æuum sibi homines insensati promitterent? verùm, quid Psalmodus? *Tremor* (ait) *apprehendit eos*; Sed, Deus bone, qualis tremor? *Ibi dolores vt parturientis*; Satis dixit, cùm feminæ laboribus comparauit; Sed, quæ profundissimi mœroris causa? *In spiritu vehementi* (ait) *conteres naues Tharsis*: Hieronymus, *In vento vrente confringes naues Tharsis*; Symmachus, *Per ventum violentum confringes*: Augustinus per

Hieron. Symmach. August.

Tharsis Carthaginenses naues intelligit, subditque mox; *Manifestum est autem ita floruisse, vt inter cæteras gentes excellerent nauigationibus*: Siue

Carthaginenses nauigationibus excellentes.

verò de classe illa, quæ in Orientis Indiam proficiscebatur, aurum, ligna odorata, gemmas allatura; illud certum, inter onerarias excelluisse, robore, in primis, vt quæ longum emensuræ essent iter difficiliores Oceani sulcaturæ vias, asportaturæ quod pretiosissimum est apud mortales; demiratur igitur vento afflante violento fore, vt exiguæ euadant cymbæ, periclitentur naues Tharsis; Siccine illæ, quarum insuperanda videbatur firmitas in magna tempestate periclitantur, & ante submersionem fractæ atque collisæ, nempe, contritæ? Quid rerum, si naues Carthaginenses in profundum abeunt? Sed quæ istæ naues, nisi Consules & Senatores terræ, atque, vt Psalmistæ phrasi loquamur, viri diuitiarum? sorbentur momento, exorto repentino turbine, & nihil illis superest nisi sepulcrum, & vermis. Talia igitur contemplantes peccatores, & quia nihil in vita est firmum, quoniámque mors de improuiso obrepit, atque naues Tharsis in frusta comminuit, tremor apprehendit eos, & ingemiscunt, sicut mulier contristatur, cùm pariendi adproperat tempus.

Quid verò mirum, vt peccatores inconsolabi-
88. li mœrore tabescant, quando etiam iustos vix quisquam consolari possit? Attende, quid sanctissimus Antistes Chrysostomus dicat homil. 77. in

Chrysost.

cap. 24. Matthæi: *Nam me quidem, cùm hæc in mentem veniunt, horror inuadit terribilis, & amarissimè perstens ex profundo corde ingemisco: nam, quamuis nihil horum ad me spectes: illa tamen, quæ mox ad virgines, & ad seruum nequam, qui quod acceperat talentum, suffodit, quæ dicentur, vehementiùs me perturbant, propterea lacrymis confundor.* Ac primùm quidem terrent religiosissimum Doctorem virgines insipientes: eam nanque, quæ de illis est, parabolam cogitans, perspicit excitari eo potissimùm articulo, quo neminem eas ad vigilandum fuisse vocaturum, neque imprudenter existimari queat: medium enim noctis est, quo omnia silentium habent, & nox iter in suo cursu tranquilla peragit atque, vt ille aiebat, quiescunt voces hominúmque, canúmque; quis igitur arbitraretur, excitandas miseras tunc? Sed illo tempore vocantur, & heu imparatas inuenit sponsus, in malúmque abire iussit. Altera parabola seruorum fortasse illorum est, de quibus apud Lucam c. 12. vers. 38. *Et si in secunda vigilia venerit, & si in* Luc. 12.
tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi: Quorsum autem omisit dicere de prima & quarta vigilia? nam in tot diuidebant prisci noctem: saltem poterit seruus sub illis requiescere, quoniam in eas paratum esse herus non monet? Verum quatuor illæ vigiliæ hominis totidem ætates designant pueritiam, nimirum, adolescentiam, viriles annos, senectam; ex his pueritia, atque senium, cùm fragiles sint & despectæ, variisque conflictatæ morbis frequentiùs, noluit earum meminisse, vt significaret, venturum Dominum ea ætate, quæ floridior, atque iucundior est; cùm homo robustior videbatur, vitáque illi charior erat, quod contigit secunda & tertia ætate, tunc aderit Dominus rationem villicationis ab eo expostolaturus.

Secunda & tertia vigilia denotant floridiorem ætatem.

Hoc ostendit mihi Dominus Deus, (inquit 89.
Amos cap. 8. vers. 1.) *& ecce vncinus pomorum, &* Amos 8.
dixit: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Vncinum pomorum: Transfert visionem noster Ribera numero 8. ad spiritalem sensum, & vncino significatam mortem arbitratur; poma vitam nostram designare, quibus apud Iob ex cap. 9. vers. 26. comparatur: *Dies mei pertransierunt quasi naues poma portantes*: At, quare vncinus mors? nimirum, propterea à cultore in pomœrium defertur vncinus, quemadmodum à Lyrano scitè animaduersum, vt quos manu attingere fructus colligena nequeat, eos vncino attrahat; O vncinum non quibuscunque destinatum pomis, sed altissimis illis, quæ in ramorum summitatibus, quæ in arborum capitibus; ibi candida illa & rubicunda electa ex millibus quasi secura gloriabantur in pulchritudine suâ: nam custos hortorum ascendere non poterat, quoniam altissimum posuerunt refugium suum, in cacuminibus, scilicet; ibi supergressa reliquos fructus ab humero sursum, quasi Reges se æstimabant; sed venit vncus, & detracta est superbia eorum ad infimam terræ: O vncum! ô mortem semper aduersùs potentes terribilem, eos rapientem, qui in tuto collocari videbantur, & raptantem sanè, cùm plùs florerent, cùm diem occisos sui longissimè abesse putarent: Sed & alij loco pomorum, æstatem vertunt, atque *vncinum æstatis* nominant; Præclarè & in mortem istud etiam epitheton quadrarit: non enim illa insidiatur hominum vitæ, quando hyems est, & domus in tribulatione, atque luctu est; sed, cùm æstas aduenit, quando Sole lætiùs fulgente prospera renidet fortuna; Nónne quidem per æstatem iudicium, & mors instant? *Ab arbore autem fici* (monuit Seruator Matth. c. 24. Matth. 14.
vers. 32.) *discite parabolam: cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis, quia propè est æstas; ita & vos, cùm videritis hæc omnia, scitote, quia propè est in ianuis.* Denique pro vncino pomorum alia legit translatio, *vas aucupis*, seu decipulam, aut laqueum; atque hoc etiam mortis emblema; nam, postquàm philomela à pastu redit, laudatura Creatorem, quoniam dat escam omni carni, & neque passer in obliuione apud eum est; conscendit frondosam arborem, distendit guttur, alas expandit, salutat ætherem, & in primis auricomum Apollinem, quòd splendidior exierit, & nemori ridens illuceat: ad eius canoram vocem siluêre venti, tacuêre feræ, compressêre murmora arbores, ipsi torrentes per saxa & scopulos cautiùs descendere: solus in

Ribera. Iob 9.

Vncino pomorum mors significata.

Vas aucupis, mortis emblema.

crudelitate

crudelitate pertinax auceps laqueum meditatur pedibus eius, & incidit tandem in muscipulam infelix volucris, ô tum profectò, quando nunquam iucundior, cùm omnis sylua applauderet, cùm benè pasta & tam sublimis musica vel hostes conciliatura videretur: at sic vicinus pomorum, sic mors agere consueuit.

90. Iob. 9. Verùm & de pomis aliud quoque Iobus nuper allegatus cap. 9 vers. 25. *Dies mei velociores fuerunt cursore, (ait) fugerunt, & non viderunt bonum: pertransierunt quasi naues poma portantes.* Ex Hebræo, pro pomis, vel fructibus aliqui pitas vertunt; quoniam in originalibus est, אבה *ebeh*, quod variè significat, & cùm rapidissimum aliquid ex communi etymo denotet, ad prædonum classem refertur, eo quòd soleant velocissimo esse cursu; in hoc autem genere nauium duo consideranda: Primum, quòd per hyemem rarò maria infestant, ad stationes se tum recipiunt Oceani indignatione coacti; sed vbi læta tempora aspirant, & Zephyri brumam abigunt, portu soluunt, atque insidiantur: Secundò, quod valeant, speculatores adhibent, quando littora mercatorum classis relinquat, quam aduehat supellectilem; quòd si norint, aurum, gemmas, purpuram, aromata portare, quò feliciorem iudicant, eò plùs inhiant: ne de manibus elabatur, tum omnem diligentiam adhibent, pericula quoque contemnunt: ergo, cùm piraticæ artis sit, & tempore amœnissimo prædari, & vasa infectari magis, in quibus pretiosior thesaurus, perbellè à Iobo vita nostra comparata eiusmodi nauibus; sic enim illudit nobis vitæ cursus, vt non hyeme, sed æstate, quando secunda est fortuna, iucunditatem abrumpat; in eos feratur acriori odio, qui in laboribus hominum non sunt, qui arietem de armento pinguem deuorant, & medullam tritici comedunt; in hos cùm expansis velis, quasi naues institorum ditissimæ supellectilis, prospero fluente Noto, ferrentur per mites fluctus, edentes, atque bibentes in lætitia, & celeusma cantantes ob aspectam tellurem nauigationis metam, insilit mors quasi piraticus hostis: O amissam ante ora dominorum die festo, atque placabili nauem superbam, & tantorum sumptuum elusas spes vno puncto, atque tum sanè? cùm Scyllam, atque Charybdim euasisse videbatur! Non celabo Tertulliani ab hoc proposito non abhorrentem sententiam; connectit autem alteri sermoni, quo miserum fuisse eorum exitum concinnè opinatur, qui præ nimiate gaudiorum, spiritum exhalarunt, quando eis mors obrepserit tum potissimum, quo vita frui, si vnquam aliàs, desiderabile esset, nimirum, cùm in iucunditate essent: sic igitur libro de Anima, titulo, Nihil animæ in corpore subtemanete, *Nam, etsi præ gaudio quis spiritum exhalet, vt Chilon Spartanus, dum victorem Olympia filium amplectitur; etsi præ gloria, vt Clydemus Athenensis, dum ab Historicis diu præstantium auro coronatur; etsi per somnum, vt Plato: etsi per risum, vt P. Crassus; multò violentior mors, quæ per aliena grassatur, quæ animam per commoda expellit, quæ tunc mors affert, cùm iucundius ver est inexultatione, in honore, in requie, in voluptate. Vis est & illa naufragij, cùm longè à Capareis saxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata decumanis, labente cursu, adulante flatu, latante comitatu, intestino repentè perculsu, cum tot a securitate desidunt: non secus naufragia sunt vitæ, etiam tranquillæ mortis euentus;*

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Vita nauibus piraticis comparata.

Tertull.

nihilo refert, integram abire corporis nauem, an dissipatam, dum animæ nauigatio euertatur. Atque hæc suppeditauit documenta excrescentis Iordanis illuuium tum sanè, cùm aquarum penuria magis esset laborandum, & nihil minùs timerent homines.

SECTIO X.

Sub prospera fortuna, difficile, temperatum esse, & bonos mores obseruare.

Sed quòd Iordanis intumescat, atque exigatur, sorte non contemnius sua, & ruinam crudelis afferat, siue pecori, seu spicæ, aliisve agrorum fructibus, tum quando felicissima anni temperies est per Aprilem, monere nos debeat, secundam fortunam plerunque vitia secum afferre, elationem, tyrannidem, & alia id generis monstra; obcæcat nanque mentem ambitio, Creatoris despectum nutrit, atque hoc contempto, reliquum est, vt per omnia vitia feratur mens audax; Dum venatione impeditur Esau, surripuit adiutus Rebeccæ matris ingenio benedictionem caligantis Isaac minor filius Iacob. Sed quàm copiosa tum precatiua illa? *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini, & seruiant tibi populi, & adorent te tribus; esto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tua.* Genes. cap. 27. vers. 28. Quid potentius Iacob, quem nationes venerentur, ante quem fratres procumbant, & cui locupletando, & Olympus, & terra studeant coniunctis viribus: Eia, Iacob, dormi postbac securus, & in vtranque requiesce autem, nullus te beatior, cui nemo aduersatius, cui promptuaria abundant frumento & vino, in quem Isaac effudit opes omnes, vt quod in Esau conferat, vix reliquum sit; Verùm certè Iacob continuò vix accingitur, & peregrinationem cogitat in Mesopotamiam Syriæ, in domum Bathuel: pergit verò inermitatus, absque equis & curribus, sic destitutus, vt sub dio manendum fuerit, humus stratum subministraret, lapis puluinar. O Rebecca, vt quid non saltem discedenti, tuis deliciis, adulescenti præclarissimæ indolis, argenteos dedisti aliquos, quò in diuersorium admitteretur? Puto ego sanè spontaneam hanc fuisse Iacob philosophiam, & cùm posset equo, vel carruca vehi, multa stipari caterua famulantium, splendidè epulari, dormire lecto eburneo tapetibus instrato, valedixisse omnibus, paupertatem vltroneam experiri cupientem; Quid eum ad hæc commouit, atque vt tandiu Labani durissimo seruitutis genere obsequeretur? Sanè, vt vidimus, ad magnum clarus fuerat per Isaac benedictionem rerum secundarum apicem, vix et quid maius fortuna, quod impetiretur, haberet: iuuenis igitur, qui Dei timorem ab infantia bibit, & nollet peccare metuebat, ne fortè prosperitas de mentis optimo, & composito statu deturbaret: maluit igitur amplecti exilia, seruitutem duram, egestatem, & cum his Dei amicitiam conseruare, quàm superbæ fortunæ discrimen experiri; maluit pauper esse virtute socia, quàm diues tumore atque fastu comite: ob hoc igitur & charam genitricem dereliquit, & paterna domo cessit, & bonis se spoliauit. Eusebius catena Græcorum in Pentateuchum ad Genesis

91.

Quanam vitorii monstra prosperitas secum adducat.

Genes. 27.

Excellens Spontanea paupertatis philosophia.

Eusebius.

Bb citatum

eitatum capot: *At Jacob, tot, tantisque benedictionibus instructus, quamobrem fratris conspectum declinauit fugiens ad Gentiles omnium rerum egenus? Euidentior in iis extat, quæ calamitates videntur, prouidentia Dei? qui enim diuturna tranquillitate fruuntur, sua plerunque bona non videntur agnoscere*; Ne igitur Iacob contingeret immemoria beneficiorum Dei; hoc enim est, *bona non agnoscere*; paupertatem, atque exilia sponte amplexatus est.

92. Creuit verò Iacob sub auunculo Laban, & diues factus est, cùmque meditaretur regressum ad antiquos lares, & Iordani appropinquaret, veteris memor penuriæ: *Jn baculo meo* (inquit) *transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior*. Genes. 32. Genes.cap.32. vers.10. Si gloriari de bona fortuna liceat, neque ob hoc insipiens futurus Iacob, cur non magis de paterna hæreditate, quàm de adquisita domo Labanis substantia gloriatur? *Labore propris acquisita, chariora.* Num, quia nobis chariora, quæ nostro marte adquisiuimus, quàm quæ aliena largitate adipiscimur? Sed, neque modò dissertatio est, quòd in diuitiis glorietur Patriarcha; verùm, quia pristinam egestatem propalat: nam, qui ex humili loco ad grandia vocantur, id omni modo conantur, vt quibus possint artibus, veterem ignominiam, & obscura exordia consepeliant, ne quis exprobret antiquas sordes; cur non idem & Iacob faciat? Timebat sanè, ne animum prosperitas corrumperet, aut luxu, vel crudelitate, & in primis iactantia; Quo igitur superbiæ erumpentes motus comprimeret, ob oculos antiquas sordes, & extremam rerum indigentiam ponit, vt quantùm præsentia elationis, tantùm prisca moderamenti afferant: Ita Guillelmus de Cailloe apud Tilmanni allegoricam catenam: De Cailloë. *Patriarcha Jacob propaginis & pecuniæ iucunditate suffultus, inter lenocinia diuitiarum, & blandimenta fortunæ, dulcem habet & tenuitatis antiquæ memoriam. nec præsentium copia statum obliterauit præteritæ paupertatis. Non videtur mihi, fratres, vir iste desipere, nec plusquàm oportet sapere; sed sapere ad sobrietatem, qui prosperitatis illecebras aduersitatis commemoratione declinans, læta tristibus, & tristia lætis conferendo temporibus, ipsa temperauit; & unde poterat impius superbire, pius incēditur.*

93. Sed, quàm arduum sit inter prospera virtutem colere, vitiorum non prolui gurgite, primi Matth. 20. illi apud Matthæum cap. 20. conducti operarij significant, nimisque id quidem: nam qualiter conqueruntur; *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei, & æstus?* vers.12. Ac sanè cum imperfecto Chrysostomo supponamus, his adumbratos primos mundi colonos; putat enim diuersis operariorum classibus diuersas significari ætates labentis sæculi; quæ & aliorum multorum Patrum opinio est, & Gregorij præsertim homilia decimanona in Euangelia; Sed, quale isti portarunt onus, qui orbem florescentem nacti, imò in deliciis fuête? Quòd si de animi cultura sermo est, neque adeò laboriosum tunc iustitiam diligere, cùm nondum creuisset malitia in hominibus. Vana igitur atque mendax est querimonia operariorum. Equidem ita verum est, cùm primi hi de vineæ merceonariis viuerent, orbem in adolescentia fuisse, proinde iucundum, vernantem, comptum, habitatoribus placidum, & liberalem; lætabatur à bis fœtis ouibus, à bis grauida spica agricola, venti mitiores erant institoribus; aurum, atque argentum præ copia absque honore ferè: igitur tanta rerum affluentia circundati; egestatem proinde obliti, virtutem vt conseruarent honestatis amatores, incredibilis erat vexationis; sudabant prosperitatis onere oppressi, & vix tantæ subeundæ prouinciæ pares, quanquam niterentur fortissimè; Quò igitur innuant, quàm difficile fuerit inter prospera vitiis non succumbere, dicunt, solos se fuisse, qui portauerint pondus diei, & æstus, adeò sanè bona fortuna pietatis cultoribus non alleuamentum est, sed Ætna grauius pondus: *Secunda fortuna est pondus diei & æstus.* *Tunc ergo mundus* (loquitur incertus Chrysostomus homil. 34. in Matthæum) *in iuuentute constitutus, omnibus bonis prosperabatur, & felix erat: nunc autem mundus senescens, omnibus aduersitatibus premitur, & ideo concupiscibilis non est; qui ergo tunc fuerunt homines, cùm maiori difficultate iustitiam seruarunt, quia ipsa felicitas mundialium rerum, satis impedimentum est animæ ad iustitiam faciendam.* Imperfectus

Discessurus ex hac vita Seruator, cùm longam habuisset orationem ad charos discipulos, inter 94.
cætera illud Ioan cap.14. vers.30. *Iam non loquar multa vobiscum; venit enim Princeps mundi huius, & in me non habet quidquam*: Quam sententiam, Ioan. 14. eò quòd Ambrosius, cuius verba posteà daturi sumus, lib.4. in Lucam, ad cap.4. eiusdem Euangelistæ, ad Christi summam paupertatem refert, vt qui in hoc sæculo vixerit, non habens vbi caput absconderet, facit nos opinari, alludere Christum hîc ad aliquam ex iis, quas in deserto passus est, tentationibus nempe, id fuisse temporis, cùm Princeps huius mundi ad eum venerat; At, quæ aduentus causa? scilicet, assumpsit eum Diabolus in montem excelsum valdè, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.* Matth. cap.4. vers.8. Gaudet igitur nunc, & exultat morti proximus, quòd velut à prosperitate Matth. 4. deiectus non sit, quòd in summa indigentia perpetuò vixerit; *Christus exultat morti proximus quòd in summa paupertate perpetuò vixerit.* Equidem ex piis viris aliqui, Deo impulsore, cùm ad peregrinationis metam deuenêre, si aliquo insigni periculo liberati sint, solent speciales gratiarum actiones ergastulum corporis relicturi, pro tam cumulato beneficio, referre: sic aliquis dicit, speciales Deo se gratias habere, quòd ex naufragis sæculi vndis ad stationem securam religiosi status vocauerit: alius benedicit, quoniam honori, & ambitionibus viam præcluserit: alter, quòd illibatum corporis florem seruauerit. In hunc igitur morem, velut Patri speciales gratias Christus agit, quòd à prosperantis fortunæ lenociniis defenderit. O Genitor, quales, quantásque tibi gratias acturus, quòd Princeps huius mundi nihil apud me inuenerit, non possessiones, non auri talenta, non gemmas! Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar in sepulchrum: Itaque diuitiarum tantum discrimen Christus opinatus est, vt singulari tulerit beneficio, quòd his carere Pater concesserit, vt qui aliquo modo quasi metuere videretur, si locuples extitisset, cùm tamen vi vnionis hypostaticæ peccare non valeret: sed equidem, si per impossibile vllo pacto casurus, maximè ob prosperitatem.

Potest quoque aliter explanari ex piorum virorum sub extrema hora vsu; quæ enim toto vitæ decursu celauerant specialem in eos Dei indulgentiam, abituri ad patriam beatam, amicorum fidelissimis patefaciunt: vt, quòd hæc, vel 95.

illa

illa reuelata sint eis, aut Regina cœlorum MARIA, aut Christus eos visitauerint, aut ex vehementi aliqua pugna triumphatores euaserint: Iam verò, dum Seruator in deserto per quadraginta dies, atque noctes ieiunaret, cùm solus ageret, nesciebant Apostoli, (quanquam in eius discipulatu tunc fuissent,) quid contigisset; nunc igitur fato vicinus reuelat singularem Patris fauorem Discentibus suis; nimirum, vt cùm Dæmon temerarius accesserit, & imperia mundi cum omni eorum fastu obtulerit, nihil tamen in eo inuenerit, id est, ne affectum solum, aut propensionem aliquam ad tam honora; sic, quibus modis cunque exponamus, reperitur semper Christus inter prima beneficia numerasse, quòd opes non possederit, non regna habuerit, non clientelam, non alium aeternæ gloriæ apparatum; Verùm, ne differamus vlteriùs Ambrosij exhibere, quam polliciti sumus, orationem: confert autem eò loci Christum cum lobo: *Non vnum telum Diabolus habet,* (inquit) *frequentat spicula, vt aut pramio vincat, aut tadio: auaritia damno diues vrgetur, pater dispendio filiorum, homo doloribus, quanta hac tela? Vnde Dominus habere noluit, quod perderet, & ideò pauper huc venit, ne haberet Diabolus, quod auferret; Vis scire, quàm verum sit: audi ipsum Dominum dicentem; Venit huius mundi Princeps, & in me inuenit nihil.*

Inter prima beneficia paupertas à Christo semper numerata.

Ambr.

96. Neque Dauidem latuit, quantùm in prosperitate discrimen, Psalm. 15. vers. 8. *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear;* Verùm, quare tota prouidentia pro dexteræ incolumitate? Cur non etiam læua protegatur, præsertim, cùm hæc infirmior portio existat? Nempe, sinistra paupertatem, miseriam, egentiam denotat; hæc sibi sufficienti præsidio sunt, non egent adminiculis: dextera autem ridentem fortunam & prosperam indicat; hic verò tantùm periculi est, vt non de Prophetis aliquem, non de Apostolis, non de Angelorum Hierarchiis sibi assistere contentus sit; quasi parum tutus, si alius, quàm Deus ipse, patrocinetur; tanta est periculi magnitudo: *Ideò prouidebam Deum in conspectu meo.* Bernard. serm. 7. in Psalmum 90. *Tondeatur interim, & tondatur latus sinistrum, pulsetur iniurijs, vellicetur opprobrys, libens illud expono, dum à te custodiar, dummodò sis ipse protectio mea super dexteram meam.* Sed, postquàm arbitratus est dexteram satis communitam, annectit, *ne commouear;* Concedamus autem exemptam esse ab omni periculo, quod prosperitas afferre valeat, itane ob hoc certus nō commotum iri deinceps? Nonne sunt alij, qui insidientur hostes præter bonam fortunam? Quid gula, quid luxuria, quid ambitio, quid pecuniarum amor, & excandescentia? Nonne isti omnes formidabiles inimici, qui & commouêre, & loco disturbare valeant? Verùm certè tam leue discrimen ab aliis vitiis impendere cogitat, si prosperitati conferantur, vt qui ab huius spiculis tutus sit, cæterorum inimicorum iras nihili faciat; tantùm à prosperitate liberetur, cum reliquis in arenam descendere non vereatur.

Psalm. 15.

Bernard.

97. Cùm in æthera subleuandus esset Elias, qui comitabatur Magistrum Eliseus, obtestabatur supplex, vt fieret in eo spiritus Præceptoris duplex, Reg. 4. cap. 2. vers. 9. ac primùm sequamur eam expositionem, quæ pro duplici, magnum, fortem, validum intelligit spiritum; sic enim ea vox significare nonnunquam consueuit, vt probat noster Sanchez eum ad locum Regum, n. 7. Difficilem ab eo postulatam rem Elias respondit attamen subnectit: *Si videris me, quando tollar à te, erit tibi, quod petisti: si autem non videris, non erit;* Præfato capite, vers. 10 Sed quamobrem ob attentá contemplationem ascensus Eliæ, communicandus spiritus strenuus atque robustus dependeat? Nimirum, cùm raperetur in aëra, pallium relicturus erat, quod & cepit posteà Eliseus; hoc igitur externo indicio vt intelligeret discipulus, volebat, ei, qui ad perfectionis apicem anhelet, & cupiat forti atque streono esse spiritu, inprimis curandum, vt pallium, hoc est, carnis omnem voluptatem contemnat; temporalia verò bona, & Mammonam iniquitatis ante cætera deserat; sic enim continget, vt cùm nudus omninò appareat, à prosperitatis Scylla atque scopulis nullum imminere periculum illi valeat: hoc autem semel liber discrimine, reliqua in tuto esse, atque spiritum, cùm obstacula non habeat, in dies magis, magisque augendum, donec euadat duplex, id est, robustus atque valens; Porrò nonnunc pallij mysticè adumbratam huius vitæ iucunditatem, atque vanam carnis pompam Ambrosius docebit libro de Isaac. cap. 6. & serm. 7. in Psalm. 118 ad vers. 7. Pro tractatu præsenti Laurentius Iustinianus libro de disciplina, & perfectione monasticæ conuersationis, cap. 4 *Sic Elias Prophetarum eximius cum esset cum Eliseo, & incedentes sermocinarentur, vellétque eum Dominus per turbinem eleuare in cœlum, antequàm igneum ascenderet currum, pallium suum Domino permittente reiecit: voluit tunc sub figuris Spiritus sanctus posteros admonere, ne ad perfectionis statum auderent accedere, antequàm carnales affectus de cordis habitatione expellerent.*

4. Reg. 2.

Regula: Duplex pro forti in Scriptura.

Sanch.

Ambr.

Laur. Iust.

Verùm & in eius gratiam expositionis, quæ coniectatur, ab Eliseo petitum, vt eius spiritus duplo maior fieret supra Magistri spiritum, mutuemur ab Auctore de mirabilibus sacræ Scripturæ singularem declarationem; Is igitur collata vita vnius cum alterius gestis, comperit Eliam rarissimè in oppidis agentem, solitudinis impigrum amatorem, aulæ in primis fugisse aspectum, & eorum familiaritatem, qui in domibus Regum sunt; è diuerso autem coactum Eliseum iustas ob causas, vrbes adire, Curiam terere, cum Monarchis atque Optimatibus sermones miscere: Quoniam igitur ad hoc adigendus erat Eliseus, superno instinctu duplicem Eliæ spiritum concedi rogauit sibi, vt qui timebit, ne simplex Magistri spiritus insufficiens fuisset Regum intra ianuas ituro, Palatinum conspecturo fastum; Ibi, ibi spiritus multiplex necessarius, vbi prosperitas. O regnorum miseram sortem! ô aulæ pericula, aduersùs quæ tam validè opus sit communiri Eliseum! Vtinam Reges terræ, quando ita expediens sit, vt de Monasteriis extrahant, qui aulam ingrediantur, siue ad hæc, siue ad illa ministeria, saltem concederent hanc gratiam Cœnobiis, quæ amant, quæ honorant, vt viros ad tantum sustinendum onus eligerent, in quibus spiritus dupleat! O quantùm à talibus emolumentum Regibus, Religioni bonus odor, Ecclesiæ incomparanda vtilitas! Verùm proferamus eius, quem nominauimus Auctoris verba ex libro 2. cap. 26. *Sed potius hoc duplicem gratiam Elia esse in Eliseo pronunciat, quòd Eliseus imperando, qua Elias orando, & postulando impetrabat; siue, vt cæteri dicunt, quòd Eliseus cum* 98.

Regum aulas adituro duplex Elia Spiritus quā sit necessarius.

Auctor de mirab. sacræ Scripturæ.

magno honore, & seculi dignitate, virtutum & prophetiæ donum habuit; quod Elias profugus & persequutus in montibus, & speluncis degens, electus ab hominibus retinebat.

99. Stupescis, tanto spiritu opus fuisse Eliseo aduersùs blandam, & splendentem fortunam, contra aulæ venenum; ego potiùs demiror; vt etiam talibus fulti præsidiis non sint penè moti pedes eius pacem peccatorum videntis; Cupis intueri quempiam duplici spiritu vallatum; & tamen festinè labentem? non recordaris eius, qui generis nostri caput, Adami; quanto spiritu, obsecro, donatus? Certè duplici proculdubio, & eximio satis vtroque; voco autem spiritum geminatum gratiam internam, atque externam: internam quidem donorum, quæ animam venustant: quid non ex his sublime in Adamo? externam diuinæ protectionis, qua arcebantur inimici, Dæmonum, scilicet, mille nocendi artes: sed qui affluebat deliciis, & voluptate, nullisque affligebatur malis, non stetit diu in veritate: At femina eum decepit, asserueris; nullæ tam robustæ vires, quæ à femineis non superentur illecebris; sed quoque & feminam nactus Iob, quæ ad malum prouocaret: at, quoniam in sterquilinio iacentem aggressa sit, post defunctos natos, amissas opes, dispersos sodales, non potuit validum Athletam à proposito dimouere: ergo Iobus mille petitus telis, Tartaro vniuerso infestante, paupertati quasi inconcussæ anchoræ adhærens, repulit facilè hostium ardentes saginas cum carbonibus desolatoriis; Adamus, cùm vniuersa subsidia essent, loco voluptatis constitutus, à despicabili, & puerili vitio, gula nempe, superatus est: Est summè florida in hunc scopum Arnoldi Carnotensis oratio, tract. de opere sex dierum, parte 2. tom. 12. Bibliothecæ Patrum: *Ibi* (sermo est illi de Paradiso) *potuit Diabolus, & tentare, & vincere hominem; & multò robustiorem postea expertus est Iob scatentem vermibus sedentem in stercore, quàm illum Adam in loco voluptatis constitutum, manente integra & substantia, & persona: nec deerat Iob lingua feminea stimulus; sed vrisit mens solida nugas vxorias, & modestissima increpatione præsumptionem muliebrem virili dignitate coercuit; non erubescebat Iob, nec ad veculandam plagam suam, diuersorium quærebat: quia in arce virtutum sedens pro tribunali, de turbis labentibus iudicabat: Adam longè aliter se habuit in Paradiso, vbi omnia prosperè cooperabantur; ipse nec percussus, nec attritus defecit.*

Adam victus in prosperis, Iob ab aduersis minimè læsus.

Arnold Carnot.

100. Præ virtutibus omnibus commendata à Christo discipulis humilitas, Matthæi cap. 11. vers. 29. *Discite à me (ait) quia mitis sum, & humilis corde.* Solent eximij Concionatores interdum ex multis articulis, de quibus disserunt, vnum singulari nisu plebi Christianæ inculcare, & vt tenaciùs animo mandent, dicunt, sibi satis esse, si ex toto Sermone, quo alloquntur sibi circumfusam multitudinem, vnum illud pectori infigant; nimirum, quòd tale sit vnum illud, à quo potissimum salus æterna dependeat; quoque obseruato cætera etiam colenda sint proculdubio; In hunc igitur velut morem Christus discipulis suis de humilitate punctum iterum, atque iterum, quàm obnixè potest, commendat, velut dictorum eius medullam Bernard. sic intellexit epist. 42. ad Senonensem Archiepiscopum Henricum: *Quid deinde Auctor, & dator virtutum Christus, in quo omnes*

Math. 11.

Præ cæteris virtutibus commendata à Christo discipulis humilitas.

thesauri sapientiæ sunt absconditi? nonne tamen & ipse de humilitate tanquam summa suæ doctrinæ, suarúmque virtutum gloriatus est? Discite (ait) à me, non quod sobrius, aut castus, aut prudens, aut aliquid eiusmodi; sed quia mitis sum, & humilis corde. Et de prudentia quidem, de castimonia, de temperantia concionem habuit; sed contentus, vt de humilitate solum punctum altiùs biberent. Vt quid tantæ monitiones de abiectione ad Apostolos? Vtique, si verba haberet ad Curiales, ad Senatores, ad Principes, cùm diuitiis, simúlque deliciis omnibus affluerent, salubre fuisset documentum, ne forte animo, aut superbiam, aut Dei obliuionem, aut alia vitiorum senticeta fecundæ res generassent: sed Discipuli tenuis erant fortunæ, atque ignobilis ciuium portio, in reti & cymbula omnis substantia, insuper & hoc, quàm exile erat, pro Christo reliquerant: Qualis igitur necessitas istis humilitatis affectum toties ingerere, quorum in abiectione tota professio, qui à pompa, & ambitiosa adoratione longissimè aberant? Verùm & animo sua est prosperitas, quantóque subtilior hæc, spiritalis nempè, tantò difficilior vinci: assumebantur itaque homines prorsus obscuri, & neque doctrinæ, neque castrensis gloriæ, neque opum insignibus clari, vt essent Ecclesiæ fundamentales petræ, erántque ista lineamenta solùm venturi honoris, cùm spiritu diuino afflarentur, cùm prodigiis fulgerent, cùm ad nationes proficiscerentur, & Philosophorum scholas, Magnates gentium Euangelio subiugarent: Tanto igitur ditandi mysteriis, cùm nullum maius periculum sit, quàm vt in superbiam efferantur, humilitate agere plurimùm quis non continuò animaduertat, & præ omnibus hanc eis necessariam virtutem? Idcircò Christus tam efficax, tam crebet in commendanda humilitate est, quoniam nisi hæc altissimas radices egerit, etiam Apostolos prosperitas sit deiectura; Hildebertus Cenomanensis Episcopus epist. 71. *Vide & discipulis suis Dominus ait: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Iam Petrus, & Andreas retia demiserant: iam Ioannes Euangelista virginitatis obtulerat holocaustum: iam telonium Matthæus deposuerat: iam cæteri dixerant Apostoli: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Attende, cur ad humilitatem inuitantur curnis hostes, & mundi; Attende, quo egebant ad perfectionis plenitudinem iam sequuti Christum, relictis omnibus propter Christum: Magnus thesaurus magna eget custodia: erat Apostolis pretiosus, & inæstimabilis thesaurus, ipsa Redemptoris gratia, & diuinum eius colloquium: erat eis thesaurus sacræ mensæ communicatio, & spiritalis alimenti veritas: erat eis thesaurus in amorem cælestium quotidie eius miraculis proficere, & exemplis: huius thesauri custodem oportuit esse humilitatem, & eius excubiis accessum superbia amoueri.*

Hildebert.

Inæstimabilis thesaurus ipsa Redemptoris gratia.

Laxauit Thaboris in vertice Seruator mentis inexhaustæ gloriæ, qua Deum beatificè intuebatur, habenas, & continuò emanauêre in corpus fulgores; nam *resplenduit facies eius sicut Sol: vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix.* Matth. cap. 17. vers. 2. Fuit incomparandæ iucunditatis lux illa, adeò Petrus subitò omnibus valedicens, dummodo in monte illo æternùm perstare daretur; adfuêre socij glorioso Seruatori Moyses, atque Elias: Sed quorsum acciti? Expectiamur, quid dicant; nam fortasse loquela eorum manifestos eos faciet; Lucas 101.

Math. 17.

sermones

sermones miscuisse affirmat de morte Redemptoris, & Crucis extrema ignominia; *Et dicebant excessum eius, quem completurus erat in Ierusalem*, cap. 9. vers. 31. Sed, quis finis, in loco nimiùm gaudioso, Crucis, & ludibriorum Passionis meminisse? Equidem fuit priscorum vsus, eidem, qua triumphatores veherentur, superbissimæ tensæ, monitorem adiungere, qui subinde auribus insonaret, ne excideret hominem esse, quo mortali concepta fragilitate tumentes spiritus comprimeret, & moderationem in tanta rerum prosperitate seruaret: Hieronymus epist. 25. ad Paulam de obitu Blesillæ, enarrans ex posteriori ad Corinthios, cap. 12. verba illa: *Datus est mihi stimulus carnis meæ: Angelus Satanæ, qui me colaphizet*, &c. *Hic monitor* (ait) *Paulo datus est ad premendam superbiam: vt in curru triumphali, triumphanti datur monitor, suggerens; Hominem te esse memento:* Quando igitur Christus in Thaboris excelso, velut de morte triumphat, (nam qui Beatorum dotibus fruuntur, triumphatores mortis, & omnium passibilitatum sunt;) rectè, quòd adiungantur tanquam monitores Elias, atque Moyses, qui de excessu, hoc est, de morte sermocinentur, vt hoc quasi antidoto muniatur triumphans aduersùs elationem, quam victoria, & felicior euentus generare possit; At dices, Christo nihil opus fuisse talibus medicamentis; nam delinquere non poterat, nec prosperitatis succumbere malis partubus; sed, quanquam vnione hypostatica careret; tamen visione beata munitus corrumpi nequierat à secunda fortuna; non enim prosperitas patriæ, sed viæ est, quæ noceat. Respondeo, sic euenire quidem: at Christus homines commonefacere voluit, & docere, quantum esset in prosperis rebus discrimen: Erant sanè beatæ visionis effectus, & vestimentorum, & faciei splendor, neque illa prosperitas dubiis casibus, aut vitio obnoxia; sed tamen quanquam reipsa patriæ est gloria illa, vtpote dimanans ab intuitiua Dei cognitione; tamen, quia in hoc sæculo demonstratur, velut timet quodammodo, ne satis secura sit prosperitas, nihilque habens venenatum: tam noxia est felicitas extra cœlum, vt etiam beatè triumphans dummodo tamen in hoc ærumnarum exilio; tanquam metuere videatur, neque vno contentus monitore, duos adhibeat, qui mortem, & Crucis dedecus menti suggerant; O mores hominum! cùm pericula, quibus valeant artibus, fugiant, nihilque sublimi gradu periculosius sit, inhiant ad opes, ad honores, ad magna nomina. O semper virtuti difficilem lætam sortem! Quis ille inter mille vnus, qui cum Dauide gloriari non fictè valeat? *Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei; neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.* Psalm. 130. vers. 1. cùm tamen de post fœtantes oues assumptus sit, qui solus regnaret in Israël, non tantùm opibus abundans, sed & sapientiæ laude, & militari robore cùm paucissimis æquandus! Non talis Iordanis amnis; nam simul ac vernæ iucunditatis læta affulsêre tempora, distendit se, & intumuit, incrassatus, dilatatus est; nam ripas aluei sui, dum falx in segetes mitteretur, impleuit, Iosuë cap. 3. vers. 16.

Luc. 9.

Monitor in curru triumphantium quorsum?
Hieron.
2. Cor. 12.

Omnis felicitas extra cœlum, suspecta.

Psalm. 130.

Iosuë 3.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

SECTIO XI.

Mortis recordationem, saluberrimum esse incitamentum ad spernendam sæculi pompam, ad vitam emaculandam.

QVoniam cum Iordanis restagnatione Nili 102.
quoque excrescentiam coniunximus, probemus si quam ex hac doctrinam animabus cómodam elicere valeamus; ac sanè tam magnum, idque continua, atque perenni indeficientia, quale sit Ægypti diluuium, nullibi terrarum scimus cótingere, cùm omnis regionis, quæ ampla & spatiosa est, planitiem vndæ intumescentes occupét, adeò quotannis Noëna iterum redire tempora, & nouum instare cataclysmum vereatis; Quorsum id huic vni regno concessum? Equidem Ægyptij ob soli vbertatem, ôbque pinguedinem glebæ, cùm affluerent iis omnibus voluptatibus, quæ vitam hominum iucundam faciunt, malè vsi prodiga diuinæ beneficentiæ largitate, omnibus se tradiderant corruptelis, vt vix esset sub cœlo natio, quæ impietate cum illis contendere valeret: Igitur Numen, vti laxis sceleribus frænum imponeret, ideam antiquæ illuuionis, qua orbis ob peccata deletus est, ante oculos collocare statuit, atque id latini reuertétis anni tempore; ratus nullam futuram tam proiectam audaciam delinquétium, quam nó mortis timor coërcere possit, cùm intuerétur plana vniuersa ab vndis superata, multos ab aquis præpeditos, ne in altum conscenderent, & loco hominum priuatos, eadem facilitate, qua campos operuerint vndæ, posse & colles, modò conniuere Rector magnus vniuersitatis huius vellet, vincere, id si eueniat, actum esse momento de Ægypti incolis, & in eremum conuertendam florentissimá prouinciam, quando nemo vita opes redimere cuperet; In hunc sensum Anast. Sinaïta lib. 3. Hexameri; *Soli enim Ægypto ex omnibus mundi regionibus Deus ad pietatis admonitionem donauit exemplum, & monumentum indelebile; nam instar vniuscuiusque ex illis aquis, quæ aliquando tegebant vniuersam faciem terræ, per fluuium Gehon terra Ægypti tegitur*; Atque sanè ita accidit, nullum reperiri potentius remedium, siue ad mores corrigendos, siue ad despiciendum quicquid est in humana vita splendidum & inescans, quàm de morte cogitatio, quàm de ea pauor, atque formido non vana.

Annua Nili inundatio in recordationē Noëni diluuij Ægyptijs proposita.

Anast. Sin.

Dormientem in tentorio Saülem cum reperisset Dauid, & somno graui oppressos Duces, 103.
atque Centuriones, qui auxilia perlelitaturo ferre possent, leni atque exigua admodum præda contentus, hastam sustulit, atque scyphum aquæ, qui erat ad caput quiescentis, Reg. 1. cap. 26. vers. 12. Cur tam modestus Dauid erga ferocem hostem, & perpetuò insidiantem homini innocto, à quo egregiis affectus sit beneficiis? Quamobrem non de medio tollit, cùm facilè valeat, dirum & implacabilem inimicum? Sed quoniam vita donasse voluptas est, vt quid non saltē regiis spoliauerit ornamentis? Cur paludamentum, cur armillas, cur verticis coronam non demit? nam hanc etiam præliaturi gestabant, diademate & in acie conspicui, Reg. 2. cap. 1. vers. 10. Equidem putarim, Dauidem, vt vidit Imperatorem somno

1. Reg. 26.

vinctum, excitatum ad mortis considerandam viuam ideam, itaque apud se philosophatus qualis esset tandem regnorum exitus, quis potentiæ, quis diuitiarum, quis voluptatum finis, nimirum, omnia sepulcrum deuorare, in cinerem abire tandem; despexit igitur continuò vanam regnorum gloriam, proinde neque purpuream, neque gemmas, neque aurum abstulit: Vt quid hæc citò moriturus æstimauerit? Hastam abripuit, vt qui considerarit, malitiam esse vitam hominis super terram; scypho aquæ oblectatus, vt qui breue viuendi interuallum à Deo concessum ad peccata fletibus, & aquarum, quas oculi deduxerunt, riuis emaculanda, considerauerit: Hæc spolia digna Christiano, cuius in æternitate est mansio; habeant alia illa fucata & pereuntia, qui in huius vitæ oblectamentis spem suam posuerunt: Ad hæc allusisse videatur Chrysostom. homil. 1. de Dauide, & Saüle, (quanquam fateor, verborum partem respicere cap. 24. lib. 1. Reg. sed ibi nequaquam Saul dormiebat, qui ventrem soluebat;) *Hanc igitur Historiam in suo quisque corde sibi depingat, contemplatione veluti manu assiduè proponens oculis, ipsum Saulem intus dormientem, somnóque perinde vt catena vinctum, eúmque qui grauissimè læserat, dextera subiectum, Dauid imminentem dormienti, præsentes milites, & ad cædem adhortantes: hæc, inquam, non solum animo depingamus; verùm etiam in consessibus apud nos assiduè loquamur, huiusmodi commemorationes maximam adferunt vtilitatem; impossibile est enim, impossibile, inquam, animum in hoc genus, Historijs versantem, à cupiditatibus superari.*

In Saüle dormiente, mortis viuã imaginem, contemplatum Dauid.

Chrysost.

104. Sanauit apud Probaticam Piscinam Seruator virum, triginta & octo annos habentem in infirmitate sua, & roborauit in posterum aduersùs tentamenta salutari monito; *Ecce sanus factus es,* (inquit) *iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Ioan. cap. 5. vers. 14. idémque hominum Redemptor vidualium lacrymarum commiseratus, adolescentem, qui defunctus ferebatur extra portas ciuitatis Naïm, vitæ restituit; sed tantùm ibi, *Adolescens, tibi dico surge.* Luc. cap. 7 vers. 14. Cur non & hîc documenta aliqua? Et erant ad peccandum maiora incitamenta, quàm in ægroto Probatici stagni; nimirum, viduæ opulentæ vnica proles, reuocabatur ad domum vberem, ad florem ætatis, ad vetera incitamenta: quanta in his offendendi Numen occasio? cur non de humanarum instabilitate rerum admonet? cur non fugitiuam eius esse gloriam inculcat? cur non marcescere breui pulchritudinem, consumi diuitias, fallere amicos docet? Equidem redibat iuuenis iste ex sepulcro ad lucem mortalium, expertus fuerat mortis pharetram & sagittas; fuit autem tam potens magistra hæc mortis experientia, eius tam efficax doctrina, vt quanquam breui apud eam commoratus sit iuuenis, tam peritus euaserit, quem instruere Christo opus non fuerit; Non sic ille morbis afflictatus: nam, quanquam fracta valetudine per triginta & octo annos, sed non tantùm didicerat tam longo annorum cursu, quantùm adolescens non multis horis sub mortis potestate, & ferula; proinde ille nouis à Seruatore consilijs communitus, iuuenis nullis armatus documentis.

Ioan. 5.

Luc. 7.

Quàm citò doctus quispiam euadis ex mortis recordatione.

105. Discedentibus ex Ægypto Hebræis, eos quoque & incolarum ingens multitudo comitata est, abierunt quoque cum eis pecora eorum; *Sed & vulgus promiscuum* (ait Exodus c. 12. vers. 38.) *innumerabile ascendit cum eis, oues, & armenta, & iumentia diuersi generis multa nimis:* Cur hos discedere, in quibus mancipia, domini permiserint eorum? cur regni custodes non impedierint, vt ad eius limites peruentum? cur Israëlitas, auri, & argenti, & vestium multùm asportantes non sunt insequuti possessores? Equidem viderant paulò anteà sublatos filios primogenitos facto insperato; tantúmque illud immaturi discessus spectaculum mentes perculit, vt opum facilè cordibus generauerit despicientiam, proinde quasi iam diuitiarum contemptores effecti sponte permittebant abire & Hebræos cum auro, & argento, & Pelusiacum vulgus promiscuum cum pecoribus; *Respondetur* (ait Tostatus quæst. 53. in cap. 12. Exodi) *quòd illi, qui custodiebant portas regni, tanta primogenitorum suorum, quos sepeliebant, angustia tenebantur, vt non inquirerent quis de Ægypto exiret; sic enim dicitur Numerorum cap. 33. quia Israëlitæ exierunt de Ægypto, videntibus Ægyptijs, & sepelientibus mortuos suos:* Atque similem ferè in modum alterum ænigma dissoluit idemmet Abulensis; nam miratus, quòd erga exploratores à Moyse destinatos Chananæi adeò fuerint humani, vt ne leue aliquod damnum intulerint; permiserint autem regionem suam obire omnem viros peregrinæ nationis: an non vident actum esse de opibus, de regno vniuerso, de charissimis quibusque pignoribus, si hos incolumes dimittant? Sanè grassabatur tunc mors in terra Chanaan, vbique aperta sepulcra, vt vix satis esset terrarum humandis corporibus; tantam igitur edente stragem lethi salce, de agris, de substantia, de thesauris nulla fuerat eis cura: nam hæc non fastidiosè contemnuntur etiam ab ardentissimis amatoribus, simul atque mors ad ostium pulsat: Nominatus iam Auctor quæst. 40. in cap. 13. Numerorum; *Dicunt enim quidam Iudæi, quòd tanta erat occupatio indigenarum terræ illius circa funera propinquorum, & amicorum: quòd licèt viderent exploratores in terra sua, non curarent: sicut dictum est de Ægyptijs, qui tanto defunctorum primogenitorum tenebantur dolore, quòd videntes Hebræos recedere, non petebant ab eis vasa aurea, & argentea, quæ commodauerant.*

Exod. 12.

Incolæ Ægypti vnde diuitiarũ contemptum didicerint.

Tostat.

Num. 33.

Primum Adæ post creationem describitur opus, quòd nomina cunctis animantibus terræ, 106.
& vniuersis volatilibus cœli imposuerit, Genes. cap. 2. vers. 19. & post hæc, excipit illum somnus. Vt quid tam citò quieti indulgens? Fortasse lassauerat nimiùm vocabulorum, aut multitudo, aut distinctio; sed non erat ille status, qui fatigationem Magistro nominum afferret: quare nec laborasse quidem Tertullianus asserit; verùm & tanta properantia sopori traditum, vt nec cibos gustauerit adhuc; sed neque loquutum fuisse velit; quanquam id difficile, nisi per anticipationem narratum supponat, quòd nomina indiderit; At eius sententia est libro de anima, cap. 43. *Antè dormiit, quàm laborauit, imò quàm edit, imò quàm profatus est.* Verùm, quæ huius in dormiendo festinantiæ occasio, vt non edat, non recreetur, non sermones babeat priùs? Profectò sic nonnunquam contingit, vt qui grauis alicuius negotij causa peregrè veniunt, quanquam amici importunè vrgeant, nolint tamen aut sedere, aut confabulari, aut escarum minimum quidpiam sumere, donec perficiant, quæ in mandatis

Genes. 2.

Cur Adam priùs dormierit quàm quid aliud fecerit.

babuêtes

habuêre: Talis planè David, cùm de se testatur Psal. 131. Psalm. 131. nempe. vouisse votum Deo Iacob; *Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis; donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob:* Qui autem vident circunstantes tantam adhibere festinationem, tam celerem diligentiam, inde planè colligunt, rem esse summi ponderis, quando ne punctum temporis, vel alimoniæ, vel quieti, vel amicis conceditur; Necesse est igitur, vt magnum aliquid portendat dormitio Adæ, quando in hanc statim incumbitur, postposito & sermone, & outrimento, & voluptate: Quale tandem sacramentum? Fuit quidem somnus ille mortis repræsentatio; nam vox Hebræa, quæ ab Interprete sopor translata est, *Tardemah*, תרדמה vltra simplicem somnum denotat, pro qua vertisse Aquilam καταφοραν, Symmachum κάρον testatur Hieronymus in Hebraïcis quæstionibus, quibus dictionibus intelligitur somnus quidam profundus, grauis, & in lethargi similitudinem, vt nihil planè à mortuo distare sopitus videatur; Denique & Tertullianus vbi suprà: *Inde deducimur, mortis imaginem etiam iam tunc eum recensere*; Sed quare mortui imaginem expressam quoad fieri potuit tanta festinatione Adam induit? Equidem, vt vidimus, (nam ante soporem accidisse omninò arbitramur) Adam in æcherea, terrestriàque animantia principatum nactus imponendo eis nomina; dominorum enim hoc proprium est vocabula indere mancipiis, vt benè animaduersum à Peterio Peretio. libro quinto in Genesim, ad versum 20. cap. 2. idem & futurus in Paradiso Rex, hominúmque vniuersorum caput; ad hæc internis donis singularibus affectus: ne igitur tanta bonorum co- *Sopore, velut mortis similitudine, in prosperis communitus Adam.* pia, aut superbum, aut ingratum, aut contumacem redderet, mortis similitudine communiendus fuerat; nihil enim, quod sic frænet atque lethi cogitatio; nihil, quod abundantis fortunæ impetum ita coërceat, proinde, vt quàm charum haberet hominem Creator demonstraret, ipso statim felicitatis exordio, ne qua ex mora obreperet superbioris ardoris scintilla, tam salutari amuleto roborauit.

107. Extractum de Sodoma iustum Lot Angelus propitiator hortabatur, vt in montem pergeret, ibi nullum incendiorum periculum, ibi in tuto habitare posse: difficilis visa ei hæc peregrinatio, proinde obtestatus, vt in paruam ex vicinis vrbibus ciuitatem vnam proficisci sineret; concessum ab Angelo, & direxit cursum in Segor Lot; At quare oppidum dilexit magis, quando aduersùs vrbes laxati diuinum furorem cerneret? Arbitror quidem exosum montis vastitatem atque eremum, in quo & necessaria ad victum, saltem ad commodam, placidámque vitam defutura essent; in ciuitate autem & colloquia, & amici, & domus benè instructa, & cupediæ, atque voluptates: indulsit igitur carnis blandimentis aliquid iustus ille, atque ideircò apud Angelum importunus, ne in montem ablegaret, quanquam specioso incolumitatis titulo latentem sui amorem obuelauit; dicens, propterea se postulare, quòd opportunior ad defensionem locus esset ciuitas: quo in facto mihi ex Cœnobitis imperfecti aliqui adumbrati videantur, qui cùm ex iis haberi cupiant, qui maximè nosse desiderent per Prælatos, quæ sit Dei voluntas; callidis tamen quibusdam integumentis ad id pertrahant Superiorem, quod ipsis in voto est; Sed falsò sibi blandiuntur de obedientium nomine: nam, quid tergiuersit Lot montem conscendere, quando Ange- *Obedientia ad sua vota pertrahens Superiorem, suspecta.* lus de cœlo ita expedire nunciet? Verùm tandem & Lot expertus Angeli potiora fuisse monita; nam Segore derelicta, collis excelsa petiit: Quæ mutandi propositi occasio? Certè viderat flammis consumi circumiacentes vrbes, appropinquare mortem; Itáne, ait, lethum in foribus est? Non est bonum nos hîc esse, in Segor nempe, scilicet loco delicioso & voluptatum; eamus ad secessum, qui pœnitentiæ sedes est, vbi Anachoretæ philosophantur; Igitur mortis terror continuò egit, vt voluptati, & blandioris vitæ commodis nuncium remitteret, & ad eremum transiret; Insigniter Ioachimus Abbas lib. 5. Concordiæ noui, Ioachim. Abb. & veteris Testamenti, cap 43. *Sed Lot saluatus in Segor, videns seueritatem iudicij omnipotentis Dei: licet extorserit potius, quàm obtinuerit à Domino prece sua, vt permitteretur manere in Segor, timuit tamen manere ibi: Sed, sicut priùs Angeli præceperant, ascendit in montem: quia, quod modò homines durum putant, attendentes delicias Sodomæ, & Gomorrhæ, quibus nutriti sunt, & abhorrentes asperitates montium, vbi desunt delicia Sodomorum: in hora illa videntes omnia esse turbata, inuenire sibi locis quietis quamuis horrida, pro magnis delicijs computabunt.*

Libet & alium iustum deserti interiora petentem proferre; Vidit Elias Iezabelis iniustas iras, & 108.
dedignatus regnorum superbiam, quæ excandescit vel contra innocentes, noluit vlteriùs homines habere socios; elongauit igitur se, & mansit in solitudine; verùm perrexit tantùm iter vnius diei, Reg. 3. cap. 19. vers. 4. Visitauit mœrentem An- 3. Reg. 19. gelus Domini, & pane, atque aquæ frigidæ calice consolatus est; bibit ille, & comedit, *& ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Horeb:* Cur tam longa peregrinatio? Vt quid eremo iam profundè absconditur? Puto, velit mundum penitùs deserere: nam certè, vt omnes, qui solitudinem petunt piè victuri, sæculum reliquisse intelligantur illi maximè tamen, qui homines longiùs fugerunt: Talis decebat Eliam fuga, quæ ab hominibus ferè diuelleret; non enim perfunctoriè Anachoreta dici volebat. Sed, cur non ab initio, & priusquàm Angelus alloqutus fuisset, exilia tam longa capessebat? Equidem ad primum solitudinis amorem incitauit infida Regum amicitia, quæ citò in iras conuertitur: stimulus sanè; verùm, qui ad sobriam eremi affectionem impulit; contenta nanque Propheta vnius diei itinere à populorum frequentia abesse: Ad secundum vitæ solitariæ *Subcinericius panis Eliæ datus mortis fuit repræsentatio.* propositum mouit subcinericius panis; vt vidit puluerem, mortis cogitatio animum altiùs perfodit: Siccine omnia tandem abitura sint? bustum atque cinis excipiet vniuersos? talis pompæ exitus? Gradere longiùs, Elia, parum adhuc discessisti à sæculo; valete opes; valete fastus; valete deliciæ: eamus, vbi nos ampliùs visus hominis non adspiciat, condamur spelunca; mitis excipiet nos mors, si de sæculo nihil apud nos reperit; ergo mortis certè consideratio Eliæ celeres plantas dedit, sæculum vt integrè contemneret, egit; Sanè de morte interpretatus panem illum, in cuius vigore ambulauit, Stepha- Steph. Angl. nus Anglicus apud Tilmannum: *Hic est* (inquit)

panis subcineritius, qui datus est Elia, nostra, scilicet abiectionis memoria.

109. Stupescis tam efficacem fuisse de morte conceptum? Audi Iobum cap. 34. vers. 15. *Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur.* Quid est deficere omnem carnem, nisi hominem velut spiritalem omninò fieri; ita vt in eo nihil de carne & sanguine dominetur? Gregorius libro 24. Moral. cap. 12. taliter exponit; *Simul enim omnis caro deficit, quando iam nullus suis motibus seruit; quia præsidens spiritus cuncta eius fluxa restringit, & quodam districtionis suæ gladio omne, quod in illa malè viuebat, interficit.* O perfectionis supremum apicem, quando iam caro quodammodo nihil concupiscit aduersùs spiritum! Sed est quod summè demiremur, hanc tam ratam perfectionis gloriam quasi vno momento adquiri. *Deficiet*, ait, *omnis caro simul*; hoc est, omnia carnalia vitia vno, eodémque tempore deficient; id enim est vnà, simúlque deficere: At qui id fieri valeat? Quodnam est tam propè diuinum pharmacum, quod variis animæ morbis vnà mederi valeat? Magnum antidotum castitas; sed luxuriam tollit: magnam largitas; sed auaritiam vincit: magnum abstinentia; sed gulam frangit: ita quæque virtus suum contenta superare hostem; Verùm neque hoc ipsum multis mensibus, non annis etiam peragitur, tantùm abest puncto & momento fiat extinctis simul omnibus concupiscentiis: quomodo igitur Iobus adstruat defecisse simul omnem carnem? Nónne intueris, quid statim aduocat? *Et homo in cinerem reuertetur: Et reuertantur in cinerem* (ait Gregorius vbi suprà) *id est, humilientur ex infirma conditione propter hunc puluerem, ad cuius memoriam qui seipsos considerant, reuocantur*: Ergo sanè vrnæ & cineris consideratio tam efficax est, vt quod aliarum virtutum exercitamenta longo perficiant interuallo, & succedentibus sibi triumphis, nunc vincente mansuetudine, mox continentia, deinceps paupertate, aut obedientia; illa breuissimo interuallo ad exitum pertrahat: Sic ambulabat paulatim, vt nuper videbamus, Elias; nimirum itinere vnius diei tantùm, donec in pane subcineritio sepulcri puluerem considerauit; tum certè graditur diebus quadraginta, totidémque noctibus. O veloces mortis stimulos! quàm pigrum animal, si talis aculei punctiones non sentiat!

Iob 34.

Gregor.

Mortis meditatio omnium virtutum in se compendium includit.

110. Putásne & bruta ipsa morte non corrigantur? Cur in Noënam arcam bina tantùm ex omni animantium genere ingressa, masculus, & femina? Genes. cap. 7. vers. 14. Num monogamia irrationalibus præscripta? Si plures habere vxores (ita loquamur) innoxium est, quod nunc est odium thori, & concubitus pastui deditis viuentibus, quibus nihil æternum præparatum est? Sed vident sæuire mortem, extingui & ferarum & hominum naturam, in occasum vergere vniuersa: Ad tantum funus non pauescerent vel Armeni tigres, vel Africani leones, non libidini frænum ponerent contenti femina, quæ sufficeret, speciem conseruare? Tum quando per saltus & montes liberè vagabantur, hinnirent quidem bruto more ad omnem feminam adspectam: at nunc, cùm interitus omnia vastat, opus est modestiæ specimen dare, & parcè vxorios esse: sic & pecudes etiam quasi mors coërcet quidem. Tertullianus de monogamia, cap. 4. *Ex omnibus*, inquit, *bestijs, ex omni carne, duo induces in Arcam, vt viuant tecum: masculus & femina erunt: De animalibus volatilibus secundum genus, & de omnibus serpentibus terræ secundum genus ipsorum, duo ex omnibus introibunt ad te, masculus, & femina: eadem forma & septena ex binis adlegi mandat, ex masculo, & femina, vno & vna: Quid ampliùs dicam? Immundis quoque alitibus, cum binis feminis introire non licuit.*

Genes 7.

Etiam bruta mortis intuitu corriguntur.

Tertull.

111. Iturus ad pugnam Christus, quibus instruerentur armis, qui certaminis futuri essent socij, docuit Matth. cap. 16. vers. 24. *Si quis* (inquit) *vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me:* Nouum castrorum genus; nemo Imperatorum taliter ad congressum instructus: Chrysostomus oratione de adoratione sanctæ Crucis, ad finem tomi tertij: *Vides, quemadmodum eum militem, qui ipsum sequitur, Rex cælorum armauit? non scutum dedit, non galeam, non sagittam, non thoracem, non ocreas, non quidpiam aliud eiusdem generis: sed quod his omnibus est fortius præsidium, quod à Cruce proficiscitur: signum victoriæ quæ contra Dæmonia parta est.* Sed, quamobrem vocat crucem, quod nec ferro, nec cuspide munitur præsidium fortius omnibus illis, quæ recensuerat armis? Equidem periti bellatoris est, iis legionem roborare adminiculis, quæ maximè superandis hostibus, vsui futura sint: At verò quibuscum dimicaturus Christus, atque eius centuriæ? Sanè aduersùs potestates tenebrarum harum, contra Rectores mundi huius, quæ sunt spiritales nequitiæ: Dicebat sæpè relinquendam esse mammonam iniquitatis, deserendas opes, contemnendos filios, sodales, germanos, patrem insuper, atque matrem: hæc, quæ in vita chariora sunt, vti mortales despicerent, crucem suam sublevare mandat; nimirum, quoties in ferale signum respicerent, quod humeros grauaret, toties mors oculis obiectaretur: crux enim ad quid nisi ad suspendium? quotidie igitur crucifigendi, quotidie morituri. Quòd si saepè quotidie in mortis contemplationem intendant, facilè consequentur, vt non tantùm humana omnia quantumcunque speciosa & allicientia despiciant; verùm & seipsos quoque abnegent. Chrysostomus vbi suprà: *Quid autem vult sibi hoc verbum: Tollat crucem suam, & me sequatur? An, vt lignum vnusquisque nostrûm ferat? Certè non: quæ enim hæc est virtus? Sed, vt ad pericula instructi simus, & sanguinem in animis nostris circumferentes, ad cædem, & mortem quotidie parati, ita omnia faciamus, vt si ad vesperam nos victuros esse non speraremus, quasi planè morientes, id, quod etiam Apostolus Paulus dicebat: Quotidie morior.* Ergo è cælis delapsus Seruator, vt persuaderet hominibus relinquendum esse sæculum, calcandas voluptates, abnegandam præter extrinseca illa, & propriam quoque voluntatem, spem omnem tam difficilis victoriæ in vna cruce quasi posuisse visus; nempe, in mortis, exitúsque nostri consideratione.

Matth. 16.

Chrysost.

Sic viuere debemus quasi quotidie morituri.

112. Adolescens ille porcorum vigil ad genitorem reuersus: *Fac me* (inquit) *sicut vnum de mercenarijs tuis.* Luc. cap. 15. vers. 19. Cur non aut in filiorum, aut saltem in clientum numerum adscribi tentat? Ædepol, filij in domo paterna stabiles & permansuri sunt; quare & senex in hac ipsa parabola ad maiorem natu ex duobus: *Fili tu semper mecum es:* Serui etiam, præsertim qui ex clientela, & honestiori famulitio sunt, ad

Luc. 15.

longum

longum durant, & in omnem sanè vitam, nisi fortè oboriatur aliqua tempestas magnæ dominorum iræ: Ac mercenarij, in diem, in hebdomadam, in mensem, &, vt velis producere, in annum conducuntur: Chrysol. Chrysologus serm. 2. de duobus filiis, causam tangens, ob quam mercenarius fieri vellet iuuenis pœnitens, *Vt locatione annua (ait) seruitus innouetur*: Ergóne certè gnatus ad annum solùm apud genitorem permanere destinet? *Filij iunioris de numero mercenariorum esse optantis, mirabilis solertia.* Considera adolescentis mirabilem solertiam: perpendit tragœdiarum tantarum, quas perpessus sit, & deplorati animæ status, occasionem fuisse paternæ opulentiæ vbertatem: sed quòd his pessimè abusus sit, incitamentum fuisse, quoniam securus ne quando à genitore domo propelleretur, gnatus siquidem, & viscera parentis: hæc igitur in præcipitium miserunt: iam itaque altus longè ab antiquo illo diuersus futurus, quando regressum meditatur, vias cogitat, quibus prosperitas nocere in posterum non valeat: placuit mercenarium esse, quamobrem? nempe, vt resolutionis suæ tempus ante oculos semper haberet; nam, si mercenarius, ad annum tantùm apud genitorem futurus; *Nam locatione annua seruitus innouatur*, vt dicebat Chrysologus; igitur in annum vt differatur mansionis spatium perseueraturus solùm, num voluptati indulgebit? num per libidines ittus sit? Apage a viro sensato tam supinam amentiam! Pulchre igitur non nisi mercenarius esse voluit, breuis seruitutis memoria calcaturus indifficulter sæculi pompam, quæ tam fugitiua sit, quæ tam volucris.

113. Aberat Moyses, & interim populus Israël vitulini capitis factus est adorator: descendit è monte Legislator, & stomacharus perfidiam enormem vulgi dementis, proiecit ad radicem montis, quas ferebat, tabulas; *Arripiénsque vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filijs Israel.* Exod. cap. 32. vers. 20. Exod. 32. Quid agit Moyses? sibine omninò constans? nam, quid magis optent idololatræ, quàm Deum suum, aut manducare, aut bibere? nam certè apud Iobum famuliorum summum amoris affectum testantium vox illa est cap. 31. vers. 31. Iob 31. *Quis det de carnibus eius vt saturemur?* Quæ ad Chrysost. verba Chrysostomus Græca catena: *Ardentis enim illius amore flagrabant, ijs significationibus, quæ ipsis ab illo dabantur, excitati: sic, inquit, à me ipsi apti erant, atque pendebant: sic me auidè complectebantur: ita mihi dediti erant, & affixi, ita me oculis ferebant, vt vel carnibus meis expleri cuperent, ipsos meos artus absorbere, ac deuorare praoptantes; tanto erga me studio, atque amore erant incensi:* Cùm igitur amantes nihil magis optent, quàm in sua viscera conuertere dilectum, idololatris rem gratissimam fecerit Moyses, dum liquant eum, quem ardenter depereunt, vitulinum Deum: an non meliùs, si in maris profundum, in voraginem aliquam, & terræ immanem hiatum coniecisset? Verùm pro Moyse Augustinus in August. Psalm. 73. *O ira prophetica, & animus non turbatus, sed illuminatus! Quid egit? Misit in ignem, vt forma ipsa prius confundatur; minutatim comminue; vt paulatim consumatur:* Equidem homines miseri in taurum aliquando & opes, & voluptates dilexêre, vt non sint veriti diuinos illis honores tribuere, è quorum numero, de quibus Paulus Philip. cap. 3. vers. 19. *Quorum Deus venter est.* *Nihil diuinū in rebus quarum exitus puluis & cinis.* Philip. 3. De qua etiam turba hi stupidissimi Israëlitæ, qui armillis & inauribus suis genua quasi Numini flexerint: quonam igitur modo tam enormi ignorantia liberaturus sit Moyses? quomodo persuasurus diuinum nihil inesse massæ auri, quæ de fornace prodiit? Equidem, in puluerem conuertat; nam statim vt conspexerint in cineres abire, mortis subiacere imperiis, deponent continuò errorem, & verecundabuntur coluisse tam fragilem Diuinitatem. O hinc, adoratores voluptatum, opum, honorum! credite diuinum nihil inesse rebus, quarum exitus puluis, quæ in cinerem redeunt. Piè igitur Creator, vt Ægyptiorum mores sanaret, ne luxu & voluptatibus diffluerent, lethi quotannis metu perculit, dum Nilus excrescit, & mortem habitatoribus intentat illuuione sua.

SECTIO XII.

Peccando, hominem quasi in brutum degenerare; antiqua lineamenta velut amittere.

PErspeximus, quantâ Deorum farciosâ Gentilitas oppressa fuerit, vt vix quidpiam esset in natura, sitim quod non specialem genium sortiretur eò dementiæ processum est, vt Numinibus, 114. quæ solis atriorum valuis præsiderent, vix numerus circumscribi possit: nam & aliud limen, & aliud postes, & aliud cardines, & aliud tabulata: Grauiter pronunciatum à Lactantio lib. 1. de falsa religione. c. 18. Lactantius. *Equidem statuere non possum, dolendúmne potiùs, an ridendum putem, cùm videam, & graues, & doctos, & (vt sibi videntur) sapientes viros, in tam miserandis errorum fluctibus volutari:* Sed fuerit ita, vt Heroës in Deorum Senatum retulerint, à quibus maxima bona acceperit genus humanum, vt putà, ob monstra edomita Herculem, ob fruges inuentas Cererem, ob repertam medicinam Æsculapium, atque ob multarum artium initia plurimos alios: quid est, quòd hos Diuos suos sub deformi bestiarū vultu adorauerint, *Dij gentium cur sub bestiarū vultu honorati?* cùm hunc leo repræsentaret, illum serpens, istum caper, alterum piscis, nonnullum scarabæus, aut musca? Equidem vt erant hominea vitiis immersi, in Olympum peccatores transuexêre, detrusis ad Inferos, qui temperati & modesti habebantur; ita Tartarum occupât Socrates, Diogenes, Aristides, Plato, Demosthenes; cœlum possidet scortarius Iupiter, ebrius Dionysius, mœcha Venus, & his similia portenta. Quid ad hoc impulerit? Latens fortasse Numinis prouidentia, vt significaret non solùm Deorum nominibus indignos, sed nec vt homines dicerentur promeritos, quando peccando Dei characterem, ad cuius imaginem conditi sint, sic deformauerint, vt in bestias transiisse viderentur: est enim peccati effectus, penè abolere rationis vestigia, & homines quodammodo in pecora lugenda metamorphosi transmutare.

Antequàm ad Patrem ascenderet Christus, 115. discipulis amplam copiam fecit, vt nationibus, quæ in vmbra mortis peccati erant, verbum vitæ annunciarent; atque vt constaret, quo id iure faceret; *Data est mihi (inquit) omnis potestas in cælo, & in terra, Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Matth. 18.

Matth. cap. 18. vers. 19. Sed quam potestatem accepit Christus post anastasim, quam non haberet, priusquàm surgeret à mortuis? Siue enim in quantum Deus habens auctoritatem; siue in quantum homo propter vnionem cum diuinitate; hæc omnia longè anteà præcellerant. Sanè bina dominiorum genera in Deo considerare valeamus: vnum quasi independens à creatura; & hoc exercet in agentia, quæ ex ingenita conditione necessariò operantur, qualia insensibilia, & irrationalia omnia; his tanquam mancipiis, & in quibus nec ingenuitatis, aut nobilioris eminentiæ quidpiam, imperat absolutus, & despoticus Rector: alterum, cum dependentia à creatura, qualis est oblatio spontanea per vota, per consilia euangelica, per religiosum nexum, per fidei Christianæ, & mysteriorum eius amplexum; nam, quanquam cor hominis in manu Dei sit, & quocunque velit illud flectere possit, dando auxilia congrua, quibuscum videat infallibiliter esse operaturum; sed tamen sic consentit homo, vt dissentire valeat, nihilque est ex parte actus primi naturæ prioritatem constituentis, quod ad vnum, vel physicè, vel moraliter determinet; Itaque homo se liberè, & vltroneè Deo subdit, & ratione spontaneæ humanæ oblationis Deus nouum potestatis titulum adquirit contra hominem, qui deinceps obligatur, quod per votum pollicitus est, adimplere; quanquam vt voueret, liberè omittere potuit: Hæc autem potestatis ratio solam rationalem creaturam comprehendit, quoniam hæc sola arbitrij vsu fungitur. Quando igitur Christus asserit, sibi nouam datam potestatem, de secunda hac loquitur, quam vtique accepturus erat properè (nam id quod citò fit, velut iam factum reputatur nonnunquam in Scriptura, de quo Sanctius ad cap. 9. Amos, num. 5.) per gentilitatis conuersionem, vti per Dauidem Genitor promisit Psal. 2. vers. 8. *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam; & possessionem tuam, terminos terræ:* Igitur, inquis, antequàm Christo subiicerentur nationes per Apostolorum prædicationem, non habebat eam potestatem, quæ ad rationalem creaturam singulariter spectare videatur? Sed hoc quamobrem verum censeatur? nam tunc etiam mundus plenus hominibus erat, atque inter hos Philosophi & sapientes multi, quorum cùm esset Christus, siue quà Deus præcisè, siue quà homo Deus quoque ob vnionem hypostaticam Dominus, rationalium vtique Monarcha erat. Fateor quidem homines tunc extitisse: sed quæ lineamenta haberent, non homines spiritaliter essent: nam, cùm peccatorum sordibus fœdati essent, in brutorum numerum transierunt ob morum improbitatem. Quasi igitur bruta æstimauit ventri, & concupiscentiæ omninò deditos ferarum in normam, ac proinde tunc solùm accepisse in eos potestatem asserit, quando per fidem conuersi sunt ad veritatis agnitionem; quoniam tunc derelictâ brutorum vitâ, inceperunt rationales videri, id est, sobrij, modesti, continentes: Anselmi Commentarius in præfata Matthæi verba; *Constat, quia hoc non de coæterna Patri diuinitate, sed de assumpta humanitate loquitur, in qua minor Angelis primùm, resurgendo à mortuis, superpositus est omnibus creaturis: & nota, quia angelicæ virtutes, priusquàm etiam à morte resurgeret Christus, hominem, quem à suo Conditore specialiter assumptum esse videbatur, semper subditas cognouerant: sed in terra cæci cæteri homines, eius virtutem etiam in miraculis intelligere contemnebant: Volens ergo sicut in cælo, ita & in terra notam fieri potentiam suam, ait; Data est mihi omnis potestas,* &c.

Auxilij efficacis modus.

Regula: Citò faciendum pro facto reputatur.

Sanchez.

Anselmus.

Postquàm Adam è Paradiso eiectus est, leo, 116.
vrsus, tigris, panthera, cæteráque ferarum genera continuò amicitias negarunt, cùm anteà multa familiaritas extitisset, & ad leuem vocis sonitum prompta obsequerentur, nulli capitaliores hostes in posterum, ita vt perpetuas excubias Adamum agere oporteret: Vnde hoc? Dicam libens: Vidisti aliquando domesticum molossum ferocientem aduersùs peregrè venientes, plenum terroris atque formidinis sæuæ animal? simul ac tamen herus accedit, deponit iras, blanditur, atque agno mitior est; Contigit ob causam aliquam dominum faciem larua abscondere, ementitos induere vultus, exuit & vestem notam, fitque alius prorsus; in hunc excandescit non minùs, quàm in alienos molossus vulnera inflicturus, si non ablata larua proderent antiqua lineamenta: non cani indignatur herus, non verberibus, non conuitiis afficit, plùs amaturus deinceps, vt qui videat tam atrocem in exteros, qui ne domino ipsi parcat sub peregrina similitudine: Igitur, quoniam Protoplastus delinquendo amisit antiquas faciei notas, in bestiam conuersus, factus nempe iumentis insipientibus similis, idcircò animantia quasi in extraneum, quémque ignorabant, insultabant: reuerebantur, donec imaginem Dei, secundùm quam conditus est, retinebat; oderant mox, vt in iumentorum transire sortem viderant: Grauis oratione Chrysostomus tom. 1. enarratione in Psalmum tertium: *Vide enim Adam, cùm nondum peccasset bestias tanquam seruos, & obedientes habentem, & eis tanquam seruis, nomina imponentem: postquàm autem aspectum peccato commaculauit, & tunc bestiæ eum non cognoscebant, & quæ serue erant, ei hostes euaserant; & quemadmodum canis, qui in domo est, ei seruit, qui eum alit, & eum timet, ac reueretur; sed si eum repentè viderit vultu fuligine atrato, vel personatum, aggreditur tanquam alienum, & cogitat dilacerare: ita etiam Adam, quandiu purum seruauit vultum ad imaginem Dei, bestiæ ei tanquam serue parebant, quando autem vultum fœdauit inobedientia, non agnoscentes dominum, tanquam alienum eum odio habebant.*

In hominem peccato maculatum insurgunt bestiæ quia tam eum agnoscebant.

Chrysost.

Atque hinc intellecturus sis, quorsum Deus 117.
non contentus iis, quæ sibi confecerant vestimenta primi homines de foliis ficulneæ, emendauit habitus formam, pelliceas subministrans tunicas, Genes. cap. 3. vers. 21. nam æstimabat Creator ab antiquo Triadis sigillo degenerasse, & in bestiarum transiisse peccando sortem: quoniam igitur bruta per delictum facta fuissent, æquum arbitratus est, ne nouam creationem dissimularent, sed ferrent insignia eius, quam dilexerant, naturæ belluinæ; atque cùm animantia pellibus muniantur, præcepit, vt homo in feram commutatus, pellibus quoque tegeretur: Venustissimè Arnoldus Carnotensis tractatu de opere sex dierum, Adam pelliceum contemplatus: *Pro Diuinitatis amictu* (inquit) *morticiniorum spoliis inuolutus, in illius paludamenti gestamine, intelligebat pellem suam pelli belluinæ consimilem, imò pellibus nudo corpori superinductis, homo bestia videbatur; & omninò conuenientissimè aptatum est extrà hominibus, quod intùs erat in moribus:* Verùm obiicias, docuisse nos nuperrimè, feras proptereà aduersùs

Genes. 3.

Adam per peccatum in feram mutatus pellibus tegitur.

Arnold. Carnot.

sùs

sùs huminem consurrexisse, quoniam sub peregrinis lineamentis contuebantur: at, si brutales vultus induerat, non erat extranea bestiis talis figura; neque erat, cur persequerentur, imò potiùs gaudere debuerant, nouam speciem ad suum aggregari genus: Sed sanè hoc mirabile est, vt cùm suum augeri numerum quæque creatura optare videatur, tamen malè ferant bruta hominem ab auitâ degeneratum gloria. O homo, contuere, quoniam non Deus, non Angeli solùm tibi aduersantur propter belluinos mores; sed illæ ipsæ saltuum & camporum feræ, quæ lætitia affici quodammodo debuerant ob auctam naturam suam, ægrè ferunt, & calcibus, atque morsu abigunt! O rem mirabilem! bruta pædagogi hominis fiunt, & vapulat ob belluinos mores in schola irrationali! homo tolerat in republica intellectuali, ad quæ animantia, quæ obscœnitatis cœno volutantur, indignantur!

118. Fratricida ille, postquàm odium & dolorem concepit, quoniam respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, vultum cœlo dimouit, proinde ad eum Dominus: *Quare iratus es, & cur concidit facies tua?* Genes. cap. 4 vers. 6. Verùm, quamobrem in terram defixus Caïn, ad Olympum non prospectans? num ob nimiam tristitiam, quòd iunior prælatus fuisset germanus? aut certè indignatione erga Creatorem, qui prætulisset, vt qui non ab ipso solùm vultus auerteret, quasi à declarato hoste? sed à loco, quem spetialiter inhabitaret? Mœrori tribuit Caietanus, cuius effectus est à cœlo retrahere, ad terram conuertere hominem; *In demissione vultus* (ait) *tanquam non audentis respicere in cœlum, tristitia significatur.* Æstimo aliud insinuari: brutorum nanque proprium est, oculos, vultúmque omnem in terram defixos habere: hominis principis animantis est, lumina ad ætherem attollere; Notissimi sunt Poëtæ versus ex primo Metamorph.

Genes. 4.

Caiet.

Cain vt fera bellua, vultū in terrā deprimit, & in deserta relegatur.

Ouid.

Pronáque cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlúmque videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

119. Quoniam igitur per iracundiæ, atque liuoris peccatum Caïn ex homine in brutum transierat, idcircò deinceps, quod brutorum proprium erat, os, atque lumina ad terram conuertebat: Est & altera huiusce rei confirmatio eodem Geneseos 4. capite: nam maledictionis incussæ pars vers. 12. *Vagus, & profugus eris super terram.* atque vers. 16. *Egressúsque Caïn à facie Domini habitauit profugus in terra ad orientalem plagam.* Cur deserti incola factus? Velitne anachoreticam vitam ducere, crudelitatis pœnitentiam facturus? Vtinam talis mens fuisset obduratæ crudelitatis. An hominum consortio indignus iudicatus consumptor generis humani? Num verò potiùs, quoniam per scelera multa brutis peior factus sit, deinceps ablegatus in nemora & saltus, vt ferarum more viueret in spelæis, in vastitate, atque eremo? Sic innuisse visus Ambrosius lib. 2. de Caïn, & Abel, cap. 10. *Repulit enim eum à facie, & à parentibus abdicatum, separata habitationis quodam relegauit exilio, eò quòd ab humana mansuetudine transisset ad fæuitiam bestiarum.*

Genes. 4.

Ambr.

120. Pollicitus Isaïas exordio Vaticinij narrare, quæ viderit super Iudam, & Ierusalem, & statim quasi spiritus impetu ad longè diuersa raptatus, omisso Israële, atque Iuda, elementa duo cœlum, atque terram alloquitur: *Audite* (inquit) *cœli, atque auribus percipe, terra: quoniam Dominus locutus est.* cap. 1. vers. 2. Sanè ad ingratos diuinæ legis præuaricatores dirigebatur sermo prophetalis: animaduertit autem Vates, homines iniquos, quos alloqui volebat, rationalem imaginem exuisse, & brutis, quin & rebus inanimatis insensibiliores factos, ipsis elementis stupidiores euasisse: quando igitur cum aliquibus loquendum esset, déque insensatis, putauit hominibus minùs rudes auditores cœlum, & terram; adeò omnem sensum ingenij, peccatum quasi obliterasse visum: Fauet apertè Chrysostomus tom. 5. homil. 3. de Pœnitentia: *Procedat igitur in medium eximius ille spectator Seraphin Isaias: quid hic dicat, percunctemur? Visio, quam vidit Isaias aduersùs Iudæam, & aduersùs Ierusalem: Dic visionem, quam vidisti: mihi eam edissere? Audi cœlum, & auribus percipe terra: quia Dominus locutus est. Alia denunciasti, & alia dicis. Quænam denunciani alia? Exorsus sermonem dixisti: Visio aduersùs Iudæam, & aduersùs Hierusalem, & omissis Iudæa, & Ierusalem verbum conferis cum cœlo, & ad terram deflexo sermone, homines posthabuisti rationis alioqui participes, disserens cum elementis nulla ratione præditis, quandoquidem homines brutis ipsis ratione vacantibus minùs vtebantur ductu rationis.*

Isaiæ 1.

Homines impij elementis stupidiores.

Chrysost.

Delicta hominum puniturus Deus generali vltione, quamobrem maria superinduxit orbi, & non magis aut fame, aut ignibus, aut morbis deleuit genus mortale: Cur verò saltem excelsorum montium non aquæ effugerunt vim cacumina, quò vestigia aliqua manerent telluris antiquæ? Fallor, si non intenderit Numen, vt figuram veterem terra penitùs amitteret, alioquin haud tanto studio laborasset, vt nihil fuisset, quod non operirent vndæ. Sed quare vultus mutatura sit gleba? Sanè omnium ferè prouinciarum vsu sancitum, vt si quis crimine læsæ maiestatis notatus reperiatur; nempe, qui in Monarchæ caput coniurauit; non solum ipse de medio, mortis atrocissimo genere, tollatur; sed & ruinam atque interitum patiatur domus antiqua auorum, in qua & ipse, & progenitores in lucem editi sint, quæ proinde stirpis totius quasi parens communis sit: náque & in lares auitos transit vltio: Iam verò inter omnia elementa, tellus vna est, quæ sit mater antiqua hominum, quæ nascentes excipit, quæ fouet, atque nutrit: Igitur & quam merebatur homo pœnam, quòd in diuinam maiestatem peccando iniurius extitisset, in hanc transitura erat: At verò homini contigit ob delictum pristina spoliari imagine: nam, cùm in honore esset, vt aliàs monuimus, scilicet, diuinæ Triadis signaculum, comparatus est iumentis insipientibus, & factus eis similis; terræ ergo accidere debuit, vt & ipsa mutaret figuram: fuit itaque ista occasio consumendi genus humanum, non fame, non ignibus, non contagio, sed vorticibus; quò tellus his omni ex parte absorpta, lineamenta genuina perderet, ob domini, videlicet, hominis perfidiam erga Creatorem. Rupertus lib. 4. in Gen. c. 28. *Nam propter homines diluuium induxit super terram, & illa, quia repleta est iniquitate eorum, penè fuit cum ipsis deleta, suámque amisit formam, dum aqua obtinuerunt eam: at illa nihil peccauerat.* Benè positum à Ruperto: *Suámque amisit formam, dum aqua obtinuerunt eam.* nam hac pœna afflictata est, quoniam etsi non deliquerat ipsa, erat tamen domus auita hominis, qui offenderat. 121.

Rupert.

Terra propter perfidiā hominis suā formā per diluuiū amisit.

Filij iunioris dum reditum ad genitorem describit 122.

Luc. 15. ſcribit Lucas: *In ſe (ait) reuerſus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus?* cap. 15. verſ. 17. Profectò, qui in ſe reuerſus, & abierat à ſe: Sed quo more? Fortaſſe tanta iniquitatum ſuarum pœnitentia ductus, vt præ magnitudine doloris in animi conſternationem, & deliquium abierit; Reuerſus igitur in ſe, quando ſpiritum iterum recuperauit? Nunquid iſtud ſignificatur Patris ſermo aſſerentis: *Quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit; perierat, & inuentus eſt.* verſ. 32. O ſanctum à ſemetipſo diſceſſum! Quis mihi tribuat, vt ſic moriar tecum, feliciſſime adoleſcens? Non miror, qui ſe conuertitur, quòd pater excipiat eum lætus, deoſculans, quòd nullam imponat rigidiorem ſatisfactionem; verè dimiſſa ſunt huic iuueni peccata multa, quoniam dilexit multùm: An tamen in ſe reuerſus, quoniam dolendo recuperauit formam, quam peccata abſtulerant? Ergo quaſi alter Nabuchodonoſor in feram conuerſus eſt vir iſte? Sed, qualis beſtia euaſit? Porcus, nimirum, qui cupiebat ventrem ſuum implere de ſiliquis? hoc nanque porcinum eſt: Verùm, quam velitis, beſtiam faciatis: tantummodo ſtatuatis, humanam exuiſſe formam, & inter irrationalia recenſitum, donec à patre aberat? Si nimiùm dixiſſe videamur, præſtabit fidem

Chryſol. Chryſologus ſerm. 2. de duobus filiis; *In ſe antè redit, vt rediret ad patrem; qui à ſe antea receſſerat, cùm receſſit à patre: à ſe migrat, & ab homine totus tranſit in beſtiam, paternæ pietatis immemor:* Et animaduerte vt nemo à patre recedat, quin à ſe quoque abeat, ſaltem amor proprius manere apud patrem cogat, quando ſi non apud patrem maneat, nec apud ſeipſum manere valeat.

Qui à Deo recedit, à ſe ipſo excedit.

Iuſſus Abraham de terra, & cognatione ſua

123. egredi, dêque paterno atrio, *tulit Sarai vxorem ſuam, & Lot filium fratris ſui, vniuerſámque ſubſtantiam, quam poſſederant, & animas, quas fecerant in Haran.* Genef. cap. 12. verſ. 5. At, quæ animæ ſunt iſtæ? Sed & eas quomodo facere potuiſſent, quæ virtute creatiua, Dei propria, producuntur? Percipiamus, quid Abulenſis de controuerſia ſentiat quæſt. 22. ad finem; *Vel dicuntur animæ, quas fecerunt, id eſt, homines, quos ad cultum veri Dei in Haran conuerterunt: quia docentes, vel conuertentes alios, facere eos dicuntur, & gignere eos: ſic enim dicit Apoſtolus ad Galat. cap. 4. Filioli mei, quos ego parturio, donec formetur in vobis Chriſtus; Et fortè iſta ſententia eſt melior; ſcilicet, quod illi, quos conuerterant in Haran, ſecuti ſunt eos venientes in terram Chanaan, vt magis ab eis erudirentur, & ne in terra illa idololatrarum manentes, rurſus ad idololatriam verterentur:* Solet ex arcani ſermonis vſu, (nec reſpuit idipſum profana litteratura) is, qui aliquid, aut diutum reſtaurauit, aut tenuiter & obſcurè inceptum amplificauit, auctor eius abſolutè vocari, & conditor nominari: Abraham verò animas illas antiquo nitori, quem ſi non homo lapſus fuiſſet, per gratiam habituræ erant, reſtituit; idcircò animas illas creaſſe dicitur: At, quando, inquias, veterem, genuinámque formam deperdiderunt? Nempe, cùm peccarunt, & Numen ſceleribus ad iracundiam concitauerunt: per Abraham autem conuerſi, quemadmodum filius prodigus, de quo paulò antè, in ſe reuerſi, & priſtina donati ſuot pulchritudine: ille igitur ſic reædificans, quod collapſum erat, Auctor animarum, & earum Creator ſimpliciter dictus eſt,

Genef. 12.

Abul.

Animas feciſſe dicitur Abraham, quòd eas ad imaginem Dei reſtituerit.

cùm tamen ſolùm redintegrauerit oblitterarum characterem numiſmatis Dei, adeóque Trinitatis totius forma inſcripti.

Iriſit patri, venerando Noë, filius indiſciplinatus; euigilans ſenex maledixit inuerecundæ proli aſſerens: *Maledictus Chanaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis.* Genef. cap. 9 verſ. 25. Sed, cur non alio vulnere afflixit, breuis vitæ, pauperis, morbis concuſſæ, potiùs quàm ſeruitutis? Conſidera ante hoc, homini aduerſùs eiuſdem naturæ creaturas, pariſque dignitatis ſecundùm creationem, alios videlicet homines, non fuiſſe conceſſam poteſtatem: itaque brutorum ſolùm erat famulari intellectuali creaturæ, quare Adamo dictum ab exordio: *Vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis, omnique reptili, quod mouetur in terra.* Genef. cap. 1. verſ. 26. atque poſt diluuium iis, qui ſecundi orbis propagatores futuri erant: *Et terror veſter, ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, cum vniuerſis, quæ mouentur ſuper terram, omnes piſces maris manus veſtræ traditi ſunt.* Genef. cap. 9. v. 2. vbi nihil de auctoritate in hominem, vt qui ſeruus futurus eſſet; Quæ verba expendens Gregorius Romanus lib. 21. Moral. cap. 11. *Terror* (inquit) *ac tremor veſter ſit ſuper cuncta animalia. Non ait, ſit ſuper homines, qui futuri ſunt? ſed ſuper cuncta animalia terræ; homo quippe animalibus, non autem cæteris hominibus natura prælatus eſt.* Quando igitur ſeruituti bruta animantia addicebantur, & hoc eorum proprium; ſignificaturus Noë, qualiter peccando filius eius in brutorum ordinem tranſierat, & hominis dignitatem, quanquam manerent externæ oris notæ, amiſiſſet, ſeruum eum denunciauit; neque certè vtcunque mancipium, ſed viliſſimum omnium? nam id conduplicatio vocabuli, *ſerui ſeruorum*, denotat; ſicut & Canticum Canticorum, eſt quod in metris ſuperexcellit reliquis; quo percipiamus, hominem ſi ſemel in brutum tranſeat, non qualitercunque beſtiam euadere, ſed ſtupidiſſimis rudiorem etiamnum, ſic enim contingit, vt qui ex eminenti gradu lapſi ſunt, omnium ſceleſtiſſimi, teterrimi euadant, & fiat in vitiis Coryphæus, qui erat in bono Anteſignanus: Verùm, vt propter peccatum veteri humanæ naturæ conceſſa nobilitate ſpoliatus Chanaan, atque ideò inter bruta, quibus id genuinum erat, relatus, audiamus Chryſoſtomum confirmantem hom. 29. ſic nanque illum interpretor, cùm planè reſtetur, ſeruitutis inchoamentum tunc fuiſſe, vt quæ in eum diem brutis conuenerit tantùm; Sed eius oratio talis: *Ecce enim fratrem, eadem natum puerpera, eodem egreſſum vtero, vt ſibi vindicauit peccatum, ſeruum fecit, & ablata libertate, ſubiectionem illi iniunxit; vnde poſteà ſeruitus ſumpſit originem: neque enim ſolebant ita molliter agere, deliciari, & aliorum miniſteriis indigere, ſed ſibipſis miniſtrabant quique: erátque par omnium honor. & ablata è medio omnis honorum diuerſitas; peccatum autem vbi intrauit, libertatem perdidit, & corrupit poteſtatem natura datam, ſeruitutémque introduxit, vt continua ſit doctrix, & admonitrix humana natura, vt fugiamus ſeruitutem peccati, & ad virtutis libertatem redeamus; Cogitet itaque ſeruus, ideò ſeruitutem incepiſſe, quia Cham in tantam peruenerat temeritatem; & dominus quoque cogitet, quòd non aliunde ſubiectio, & ſeruitus cœperint, quàm, quòd ille peruerſam habuerit voluntatem.*

124.

Genef. 9.

Seruitus, quãdo in mundo inceperit.

Genef. 1.

Genef. 9.

Greg. Papa.

Chryſoſt.

Cùm

125. Cùm nemo reperitetur, qui singulari certamine cum Goliath dimicare veller, prosiliit animosus pastor, filius Isaï Dauid, bellique discrimen amplexus ridenti vultu exhilarauit Monarcham Saulem, verùm longam Philisthæi in pugnando, multámque considerans peritiam, subitò demortua est lætitia; inquiebátque Dauid *Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum, quia puer es; hic autē vir bellator est ab adolescentia sua* Reg.1.c.17.v.33. At Regi vt metum excuteret, & quam de victoria dubiam conceperat spem, narrat quas habuerit, cùm ephebiam vix reliquisset, cum ferocioribus bestiis frequentes pugnas, in quibus semper triumphator euasit; *Nam & leonem* (ait) *& vrsum interfeci ego seruus tuus; erit igitur & Philisthæus hic incircuncisus, quasi vnus ex eis:* Verùm, an satis firma hæc argumentatio? nam, vt cum bestiis incundum esset prælium, benè quidem; sed cum homine certandum est, in quo præter robur, ars quoque eminet; solet autem ad victoriam multò plùs conducere ars, atque stratagema, quàm corporis vigor; non igitur benè infert, quoniam superauerit bruta, quæ duce natura, non ex artis regulis dimicant, vincendum quoque in hominem, in quo metuenda sit disciplina potiùs, quàm corpus quantumcunque validum; Equidem reor, Dauidem, Goliathum contemplantem, idololatria nimirum, & aliis vitiorum capitibus coinquinatum, bestiam se videre, non hominem, cogitasse, cùm impietas in ferinam conditionem transmutet rationale animal; quando igitur bestiam esse æstimauerit, rectè qui bestiarum immanissimas vincere solitus esset, leonem & vrsum; asserit futurum, vt Goliath quoque superet, qui & ipse brutum sit maximum ob scelera & nequitiam; Chrysostomus tom.1. hom de Dauid, & Goliath; *Nam cùm pascerem gregem in campo, ouem mihi à leone, & vrso abreptam, his belluis interemptis, ouem eripui, nocentes bestias interfeci: Hoc exemplo etiam istam immanem belluam prouocem bello, pugna congrediar, Dei populum de eius manu eripiam, & ipsum, vt nocentissimam belluam Dei virtute percutiam.* Cerne quoties Goliath Chrysostomus belluam appellat!

Goliath pro bellua à Dauide habitus.

1.Reg. 17.

Chrysost.

SECTIO XIII.

Non esse in longum differendam vitæ correctionem; difficilem esse veniam spatiosæ, & contumacis malitiæ.

126. QVòd huius Epithalamij nubentes, quandoquidem castos amauerint amplexus, ipso ætatis flore coniuncti sint, eam esse matrimoniorū optimam legem ostendimus: oportet enim, si nuptiæ diligendæ sunt, prolem habere maturæ ætatis, quæ fractis parentum annis solatium adferat, & substituat patrifamiliâs, quem senectus grauat; hanc autem voluptatem non consequuntur, nisi, qui multò ante canos, albentésque annos prolem susceperint; Sed spiritaliter ista monent, bonorum operum partus non esse in vltima vitæ spatia reiectandos; sicut enim iuxta naturæ vsus contingit, vt rarò homo senex, & effœtæ virtutis (quanquam femina sit apta concipere) prolem suscipiat; ita & in mysticis euenit, vt videamus, paucos esse mortalium, qui si reliquā vitam in omni consumpserint immunditia, egregium quidquam meditentur, cùm vitæ inclinatur dies, & vespera incumbit. O supremam mortalium negligentiam reseruantium temporis iniquiorem partem iis, à quibus pendet æternitas, negotiis! O homo, si cognouisses in hac die, quæ nunc tibi est ad pacem, qualis erit horæ illius timor, atque tremor, cùm derelinquetur filia Siō, vt vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas, quæ vastatur, in qua lapis non relinquatur super lapidē! O tu, qui euangelizas huic miserabili Sion, exalta vocem sicut tuba, clama in fortitudine, vt cōuertatur in tempore opportuno, antequàm veniat indignatio, & ira furoris Domini: Dic ei cum Augustino hom.41. ex quinquagena homiliarum: *Vis te dubio liberare? vis, quod incertum est, euadere? age pœnitentiam, dum sanus es: si sic agis, securus es: Quare securus es? quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti: si autem vis agere pœnitentiam ipsam tunc, quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.*

Quanta securitas cito pœnitentiam agere.

August.

127. Aquarum in falerna conuersionis rarum prodigium sic visus extenuare Augustinus, vt putauerit, quotidie in vitibus similia contingere, quæ nisi vsu vilescerent, non minoris portenti fuissent, vt taceantur alia naturæ miranda plurima; sic verò disserat tom.9. in Ioan tract.8. *Maior virtus est in creatione, & gubernatione cæli, & terræ, & quòd quotidie pluuia aqua per vites in vinum vertitur, & quòd ex paruo seminario fruges creantur: sed, quia hæc naturaliter fiunt, iam ex vsu viluerunt:* Verùm assertio ista, nisi Augustinum Patronum haberet, difficilis appareret; nam, quòd in Cana Galilææ latices in vina transmutarit, inter præcipuas Seruatoris operationes numeranda videatur: *Hoc enim fecit initium signorum* IESVS *in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.* Ioan 2. vers. 11. In qua attestatione Euangelistæ non pauca sunt, quæ, quod à nobis asseritur, corroborant: Nam sanè egregij artifices, cùm prima edunt specimina ingenij, omnem conatum ponunt, vt quàm perfecta ea quæ in publicum daturi sunt, tunc speciatim prodant; dependet enim ab exordio illo omnis sequuturæ famæ splendor; cùm igitur inter signa à Christo edenda, hoc de aquarum conuersione primum extitisset, oportebat fuisse ex quasi præcipuis Omnipotentiæ laboribus; Tum etiam illud iuuat, quod Ioannes aduerterit, patratum idem miraculum à Christo, *vt manifestaret gloriam suam*; At Monarchæ gloria non ostenditur, nisi per ea, quæ in thesauris principem sedem obtinent; quin & cùm gloriæ ostensionem affectant, rara quædam meditantur, & de singulariter exquisitis; sic Assuerus, cùm monstrare optasset iactantiam potentiæ suæ, inauditum symposij modum concepit, nimirum, durantis centum, videlicet, & octoginta diebus: Denique nemo ignorat, quòd propè accedat ista conuersio ad eucharisticam, quæ certè non tantùm miraculum est ingens; sed stupor quoque miraculorum, vtpote memoria, & recapitulatio mirabilium diuinorum: necesse est igitur, istud portentum longè excedere naturæ operibus, quanquam illa consuetudine non vilescerent apud homines: Sed in quibus naturæ industriam vincat ista conuersio? nam sanè Augustini strenuum videatur esse argumentum: quid enim hîc eximium? aquam nimirum in vinum transire? verùm

August.

Ioan. 2.

Fama splendor ab initijs pendet

ista quotannis, ait sanctus Doctor contingunt; *nam aqua pluuia per vites in vinum vertitur:* Arbitror sanè, Christi factum commendari à celeritate; igitur, quod natura longo & fastidioso labore sæpiùs ægrè ad exitum perducit, hoc Seruator momento peregerat: est autem hoc tam rarum, atque admirabile, vt non aliud elegerit signum, quo aut gloriam manifestare, aut à quo stupendorum operum exordium ducere, æquum, conueniénsque iudicauerit: & quidni certè de apicibus miraculorum istud? Nam sanè conuersione

Aqua in vinum conuersio animorū mutationem significat.

illa significatam animorum mutationem, cùm à Dæmonis seruitute in libertatem filiorum Dei adsciscuntur, Augustinus, & Beda in Ioannem, multis declarant; ostendit Bernardus serm. 1. in Dominicam 1. post octauam Epiphaniæ; *Sed diuina virtute* (inquit) *aqua mutatur in vinum, quando perfecta charitas foras mittit timorem;*

August. Beda. Bernard.

Solet autem huiuscemodi conuersionis duplex esse modus: nam alij ab exordio ætatis pugnam contra vitia inchoant, qui sub vitæ exitu suauissimos fructus continuati certaminis colligunt; in quo desudauerunt quidem, & non tantùm æstum diei, sed & frigus tolerauerunt; verùm fuit suauis labor, quoniam non præproperus & vrgens; sed cum mora, atque pedetentim; hos adumbrat aquæ pluuialis per vites in vinum conuersio, quæ ab anni principio agere inceprat, & paulatim procedit, donec post tolerata & hyemis, & æstatis iniqua, generoso Lyæo possessoris diligentiam compensat: Alter conuersionis modus est, cùm inopinatò magnus in ciuitate peccator septem Dæmonia euomit, & ex lebete fit vas honoris in templo Dei: huius figura conuersio aquarum subitanea in nuptiis Canæ Galilææ: Vtraque conuersio mirabilis: sed certè festina hæc conuersio signum magnum est, & rarò apparet: O vide peccator, quoniam non nisi semel legitur Christus Iesvs fecisse hoc tam stupendum prodigium; & vide, vt conetante eum Maria benedicta, cui nihil denegare consuerit dulcissimus filius; tamen subirasci videatur intemeratæ Genitrici, quòd talem rem postulauerit, tam arduam: *Quid mihi, & tibi est* (inquit) *mulier? nondum venit hora mea!* Noli, obsecro, æternæ spem incolumitatis sic affligere, vt non nisi tam ingenti prodigio saluandus sis, quale illud fuit, quo aquæ in Canæ epulis conuersæ sunt in vinum: Si sapis, ama quotidianam aquæ per vitem in vinum conuersionem: nam frustrabere, si expectas aliam eam, & erit sors tua cum hypocritis in Inferno.

Eduxit spiritus Domini Ezechielem, *Et dimi-*
128. *sit in medio campi, qui erat plenus ossibus, atque illa multa valdè super faciem campi, siccáque vehementer,* cap. 37. Ezechielis, vers. 1. & 2. Dum horum

Ezech 37.

contemplatione stupefactus Vates, huc, illúcque prospectat, cernit à quatuor ventis delatum spiritum insufflasse super interfectos istos, & reuixisse; *Vt quomodo* (asserit in eum locum Hieron.)

Hieron.

in prima conditione hominis insufflauit Deus in faciem eius, & factus est in animam viuentem; sic & secunda conditio, id est, resurrectio mortuorum, insufflante spiritu viuificetur: Igitur idem fuit spiritus, qui vigorem ossibus his arentibus restituit, ac qui hominem initio vegetauit; ita quidem: At, cùm idem met vtrobique, cur hîc nunc à quatuor mundi partibus allatus, secùs atque in prima molitione? Sanè illa, de qua Adam plasmatus est, terra, infantilis erat, & recèns formata, proinde mollis & apta quancunque recipere formam sine multo labore; cæterùm ossa illa vehementer sicca erant, vtpote de gleba exhausta & senescente, proinde quasi vnus non sufficeret spiritus ad tam arida vegetanda ossa, ab omnibus orbis angulis vocandus fuit: O difficilem aridorum ossium conditionem, quorum animatio tanto spirituum adminiculo indigeat! Sed, quæ hæc multæ vetustatis inhumecta ossa, nisi peccatores in vitiis senescentes? quàm ardua & impedita horum

Ossa arida, peccatores in vitiis senescentes.

conuersio? opus est, vt mundus conspiret vniuersus, non sufficit ab Occidente flare spiritum, non à meridie, non ab Arcturo, simul coëant necesse est, graue onus est, cunctorúmque vires desiderans. Non sic Adam ille felix, quoniam non in senectute infundebatur ei vita, sufficiebat ex vna orbis plaga vocatus spiritus: Certè bonum est viro, cùm ab adolescentia portauerit iugum Domini, vt non opus sit tantis ventis, qui nauem propellant: infrequenter enim contingit, posse associari simul omnium climatum ventos: at si non emittantur isti, quid fiet de ossibus aridis, nisi vt in ignem mittantur?

Christum in ligno sacro pendentem clamasse 129.
voce magna dicentem: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* testatur Matthæus c. 27. vers. 46. Math 27.
Monet autem ita vociferatum circa horam nonam: huius autem clamosi sonitus scopum fuisse affirmat Drogo Hostiensis Episcopus, ne tene- Drogo.
bræ quæ ab hora sexta in nonam perseuerauerant, ad decimam transirent: Verùm, quid si in decimam, & vlteriùs producerentur, num sufficiens causa ista, vt filius palàm asseruerit, se à Genitore tanquam derelictum? Sed audi, & concipe tenebrarum nomine mentis peccatricis noctem; est verò decima hora diei, quæ huius vitæ extremum cursum denotat; itaque optabat Filius Dei, ne error atque malitia vltimam nostri æui periodum occuparet: Quamobrem verò? Quoniam certè intuebatur tam difficilem esse malorum pœnitentiam, vt rari inuenirentur qui cùm omnem ætatem in libidinibus prauis consumpsissent, sub exitu vitæ seriò conuerterentur: hæc autem si contingeret, frustrari in his pretium sanguinis sui, ac proinde se derelinqui, vti exponit mira cum dulcedine Arnoldus Carnotensis tractatu de septem verbis Domini in Cruce, ad hæc ipsa verba inquiens, *Pro his igitur* (nempe, summis peccatoribus) *ad Patrem conuertitur, & inauditum dicendi genus nouus Orator assumit; & inimicorum in causa allegans, ipsis inuitis, atque negligentibus parti contrariæ suffragatur, & vtrum plus possit peccatum, quàm iustitia, Deo Patri quæstionem proponit:* Ergo validè clamat Seruator, ne tenebræ in horam decimam procedant, quoniam si tam densa nox peccatorem comprehendat, derelinquetur iusto Dei iudicio in pœnam longæ præuaricationis, & eùm ei auxilia efficacia negentur, peribit in æternum: Sed iam percipiamus de hora nona floridè disserentem Drogonem Episcopum libello de Sacramento Passionis Dominicæ; *Ecce iam hora orationis nona est, inclinata est dies, prope est nox; hora, inquam, orationis nona est; orasti hac hora pendens in Cruce, orasti inclinato capite, clamans voce magna, & exspirasti; orasti inclinato capite in spiritu humilitatis, & clamans voce magna, altissimo, & sacratissimo affectu paterno, & nostræ charitatis: erat autem hora orationis nona: Et quare nona orationis erat hora? quia tenebræ factæ sunt vsque in horam nonam, repellendus erat horror tenebrarum, quæ vniuersa*

Pauci sunt qui sub extra vita seriò conuertuntur.

Arnold. Carnot.

Drog Host.

operuerant

operuerant terram; expellenda caligo populorum, quæ ex tunc cœperat abundare.

130. Discedente Elia, postulatum ab eius discipulo Eliseo, vt fieret in eo spiritus eius duplex, Reg. 4. cap. 2. vers. 9. ac docuimus aliàs hac phrasi significatum, vti superaret discentis spiritus præceptoris spiritum; sed penes quæ geminatus in Eliseo spiritus? Refert opinionem Auctor de mirabilibus sacræ Scripturæ, qui ad miraculorum gratiam traduxit: eius sermo lib. 2. cap. 26. *Interea post mortem Elisei, cùm quadam die familiares eius mortuum quendam portantes, latrunculos videntes pertimuissent, in sepulcrum Elisei, quod propè erat, mortuum proiecerunt; quod dum tangeret ossa Elisei, reuixerat, & ambulauit: vnde quidam præscriptum sermonem in hoc signo impletum fuisse dicunt, hoc est: Spiritus, qui in te est, fiat duplex in me. Quod necessariò impleri debuit: Elias ergo in vita sua, priusquam reciperetur, mortuum resuscitasse vnum scribitur: quod similiter & Eliseum fecisse iam cernitur: sed & alium, id est, istum post mortem suam, videlicet, in sepulcro reuiuificasse videtur:* At sententiam hanc quasi infirma innitentem basi idem continuò refutat Auctor; *Sed etiam hoc duplex gratia facta esse non apparet: quippe, quod enim Elias semel fecerat; bis, ac ter, si necesse esset, iterare posset:* Verùm non malam eam interpretationem iudico, dummodo ad spiritualem sensum referatur: nam certè Elias defunctum suscitauerat; sed eum, qui nondum busto commissus esset, in quo sanè figurabatur peccator: et, cuius in delinquendo malitia non fuisset pertinax, ex humana tantùm fragilitate prolapsus; Eliseus autem corpus mortuum sepulturæ traditum vitæ restituens, eum adumbrat peccatorem, qui in malis perseuerans sit, & in foueam, atque voraginem iniquitatis ceciderit; Præclarè igitur ad extrahendum huiusmodi peccatorem, qui induratus sit in impietatibus suis, duplicem spiritum Eliæ postulat Eliseus; quanquam enim excellens Eliæ spiritus; sed ad opus tam difficile non sufficiens, nisi geminetur.

Duplex Eliæ spiritus ad obstinati peccatoris conuersionem necessarius.

131. Monebat discipulos Christus, vt parati essent in quancunque horam, eò quòd exitus momentum incertum esset; cúmque à vigilantibus famulis similitudinem mutuaretur: *Et si* (inquit) *venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, beati sunt serui illi.* Luc. c. 12. vers. 38. Ac sanè, quòd primam omiserit vigiliam, non demiror; cùm enim hac designetur vsu rationis carens ætas, vti in ea ætate homo peccare nequit ob libertatis defectum, sic nec dormire potest, (somnum enim modò peccatum intelligimus) quare necesse non fuit eius meminisse ætatis, in qua sopor nequeat obrepere; certum enim est, quod ad noxam actualem, personalémque spectat, quòd obdormitio est, de qua modò sermo, non reperiri in primis vigiliis: At, quòd transierit quartam vigiliam, stuporem generat: nam, si quo vnquam tempore probrosum fuisset, tum in primis, & quia sapientiores homines sub extrema vitæ periodo, & quia ipsius vitæ marcescens splendor, monet non longè abesse occasum; Sanè, quando senectutem quarta repræsentat vigilia, quid dicemus? non inueniri tunc, qui vigilet, & somnum excutiat ac proinde, quemadmodum primæ vigiliæ memoria prætermissa est, eò quòd nemo tum dormiat, sic quartæ relictam mentionem, eò quòd rarus tunc vigilet? O & in hanc ætatem differs, miser homo, pœnitentiam, in qua lethargus & apoplexia dominantur? Quid facies tanta sensuum grauedine oppressus? Nonne vides, ve dominus quodammodo desperet, posse tunc vigilantes inueniri famulos, ac propterea tacet beatos nominare in quarta vigilia expergefactos? non quòd non tum quoque inueniantur, quorum palpebræ non sunt clausæ, & in quos non irruit sopor: sed vt subinnuat rarò contingere vt qui in senectam dormitauerunt tunc vigilare sciant; *Venis in secunda, & tertia vigilia,* (ait Drogo Hostiensis libello de Sacramento Dominicæ Passionis:) *sed beatus ille seruus, quem tunc inueneris vigilantem: Iam primæ, & quartæ vigiliæ nulla mentio fit; quia nec primæua ætas sensum recipit vigilandi, nec vltima spem prolixi dormiendi.*

Luc. 12.

In quarta vigilia, id est, in senectute vitæ quisquam dormit inuersione (?) ... (?)

Drog. Host.

132. Veniente Christo in regionem Gerasenorum, *occurrerunt ei duo habentes Dæmonia de monumentis exeuntes, & clamauerunt dicentes: Quid nobis, & tibi,* IESV *Fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos.* Matth. cap. 8. vers. 29. Cerne, quàm temerariè mentiatur Satan. Effluxêre quater mille anni, ex quo sub peccato vinctus tenebatur homo, & cùm post tot sæcula adfuisset Redemptor, præproperè venisse queritur: O crudelem impiissimi hostis sitim, cui tot annorum myriades breue videbantur spatium! Qualis quisque in se est, tales arbitratur alios: cum sancto sanctus eris, cum peruerso peruerteris: nam sancti etiam malos, bonos putant; & improbi innocentiam sceleris traduxêre: quoniam Diabolo ipse sepulturæ ante mortem condemnans consueuit tempora præcidere, iudicabat venisse idipsum Filium quoque Omnipotentis; atque vt in culpa fuisset IESVS, nemo tamen minùs corrigere, nemo sugillare debuisset quàm Diabolus, vt qui in eadem existeret damnatione: Sapienter increpat Chrysologus serm. 16. *Auctori temporum tempus opponunt, de tempore sic queruntur: Tempus abscindit, præuenit mortem, sepelit viuos crudelitas immatura, & de tempore queritur, de tempore causatur nequitia sæculis indurata.*

Matth.

Dæmones torquentur cùm spes salutis affulget hominibus.

Chrysol.

133. Sed tamen intueamur, num esse possit ansa querelæ: dicunt quidem venisse Christum, eos ad torquendum: Porrò Dæmones tunc potissimùm torquentur quando spes salutis affulget hominibus: nihil enim tam molestè tulêre, atque peccatorum ad Numen regressum: Venit autem Christus in hunc mundum sub virili eius ætate (neque enim senectus est, donec vltima adfuerint tempora) quoniam igitur ante senectam orbis venerit, asserunt venisse ante tempus; nam venisse illis ante tempus, est, venisse, quando torqueri possint: Ponamus autem venisse Christum, postquàm mundus senuerat, nónne etiam tunc Dæmones torquerentur, & ita quandocunque venisset, conquererentur ante tempus adproperasse? Sanè, vt diximus, malorum Angelorum vexatio est, quòd homines è viis prauis ad Deum conuertantur: cernunt autem tam paucos esse, qui cùm peccata in vitæ limitem transtulerint, tum conuertantur, vt putarint hac experientia edocti, mundum à Christo non conuertendum, si Christus sub mundi senecta venisset: orbe autem non conuerso ipsi nec torquerentur, quia igitur Christus venit ante mundi senectutem, tempore nimirum conuersioni idoneo: deflent quòd citò venerit, quódque descenderit è Patris sinu ad ipsos torquendos: nam festinus illis aduentus est quicunque ante senectam est.

Queruntur Dæmones quòd Christus venerit ante mundi senectam, quare?

134. Post viginti seruitutis annos discessit ex Labanis

domo Iacob, & conquestus socer, quòd tacitam fugam arripuisset; *Cur ignorante me* (inquit) *fugere voluisti, nec indicare mihi, vt prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & cytharis?*

Genes. 31.

Genes. cap. 31. vers. 27. Omitto historicum silentis fugæ Iacob sensum; mysticè autem Laban, vel mundum, vel potiùs Dæmonem significat, quæ est Patrum non paucorum opinatio; Iacob autem hominem fidelem denotat, sed qui in miseram peccatorum seruitutem ipsis viginti annis, per quos significatur tempus longum, incidit. Hic igitur prolixi famulitij, imò captiuitatis quidem vir, & qui sedit in cathedra pestilentiæ multùm passos in via iniquitatis, si quando cupiat Dæmonis tyrannidi se subducere, clàm ei fugiendum fit: ô fugam mille periculis obnoxiam! Sanè illorum est clanculariam fugam meditari, qui custodia detinentur, quorum vita in lubrico est: Deum immortalem! quibus fluctuat mens procellis, dum de eiusmodi fuga cogitat! angustiæ sunt vndique: nisi enim fugiat, mors est; atque si fugiat quoque, propter vigilum solertiam, mors etiam terret: O qualem in labyrinthum intrauit ob viginti annorum seruitutem! Iam verò, quàm pauci sunt, quibus ita concessum clàm fugere! vnus inter mille felix, plerisque maius damnum extitit fuga ipsa, & mortem accelerauit mortis euitandæ remedium: ergo hoc est seruitutis longæ damnum irreparabile, vt quando etiam fugere teneret, quæ tota salutis anchora, non possit nisi clàm discedere, id est, summo cum discrimine; ita occluditur omnis incolumitati via: O ter beati qui nunquam Labani seruierunt! sed, quando seruiisse contigit, felices, qui diu apud eum permanere respuerunt, non enim his necessaria fuga occulta, quæ millenis subiacet periculis, qua si quispiam liberetur, sors totum id est: Et certè prudenter Iacob latentem fugam meditatus, ne Labani innotesceret; si enim cognouisset abitum, nullum non moueret lapidem, quò maneret; nam considera, quàm erga generum inhumanus vsque in hunc discessum, *Die, noctúque, æstu vrebar, & gelu, fugiebátque somnus ab oculis meis, sicque per viginti annos in domo tua seruiui tibi:* Quid istis immitius esse valeat? & nunc, vt apud se retineat, ne seruitute liberetur, tympana spondet, & gaudium, & cantica. Benè Oleaster: *Impij nunquam meminerunt bona facere, nisi, cùm non est tempus faciendi.*

Quàm sit difficile à Diaboli captiuitate exire.

Oleaster.

Noluerunt toties vocanti Numini respondere,
135. re, & deserere prauas illecebras; veniet tempus, quando implorabunt, & non exaudientur: negabitur illis auxilium congruum in pœnam spatiosæ præuaricationis, & quòd conuerti distulerint in finem dierum; Fecit quidem homo Rex nuptias filio suo, & accersitis è viarum biuiis hospitibus, quoniam aut familiares, aut cognati se excusauerant, *tandem impletæ sunt nuptiæ discumbentium*, Matth. cap. 22. vers. 10 Stomachatus autem symposiarcha, quòd homo absque cœnatoria veste epulis se immiscuisset, iussit ligari pedes, manúsque, atque ita vinctum mitti in tenebras exteriores: Neque sanè stupeo, quòd ergastulo intruserit, verùm, quamobrem & pedes, & manus innectit? neque enim aut fugere valeat, aut cædem machinari mœnibus, & ferrata Tulliani ianua præpeditus; sed attende, humanissimum Principem homuncioni isti, cùm aulam conuiuij ingrederetur, diuitem obtulisse vestem, qua gloriosus appareret in loco festiuo: (sic enim vetetem vsum fuisse probauimus elapsi Anteloquij num. 33.) quin & rogarat suppliciter, ne liberalitatem contemneret; ergo, qui noluit supplicis Monarchæ vocibus obsequi, iustum est, vt quando velit, non possit, proinde ne in nuptiale theatrum aliquando ingredi valeat, pedes vinciantur, ne delicatis escis pompæ genialis vesci possit, quanquam apponerentur, manus impediantur, & ne quod vel ab aspectu solatium proueniat, densissimis tenebris amandetur eæ sunt, nimirum exteriores illæ: Galfridus apud Tilman. ad c. 22. Matt. *Sed, quæ sunt vincula, quibus ligantur manus, & pedes?. Sanè funiculis peccatorum suorum vnusquisque constringitur:* O putas & in illa hora bona pauperibus distribuere, viduam & pupillam consolari: sed ligabuntur palmæ, neque extendentur ad pauperem; sed ad domesticos & cognatos, qui lusu, & voluptatibus consument; Putas, quòd mouebuntur gressus tui, ne ampliùs ambulent in semitis malitiæ? at erunt compedes, quæ te detineant, ne loco mouearis; Putas scientiæ & ingenij acumine fisus, quod affulgebit tibi lumen, quo mundi vanitatem cognoscas, atque despicias, æternos pertimescas cruciatus, sanguinem pro te à Crucifixo effusum, quanquam serò, æstimes? verùm certè caligo operiet te, & nox comprehendet obscurissima: Sic, sic magnus ille Deus, qui toties ad pœnitentiam inuitauit, reddet vltionem terribilem superbis in illa die, negando eis auxilia efficacia, sine quibus certissimè peribunt.

Galfridus.

Peccatorum vincula coercent animam à piis operibus.

Certè, in illa die Sol obscurabitur, & Luna 136.
non dabit lumen suum; astra quoque cœli faciem abscondent: Quidni quidem? Nam, quid ab initio præceptum eis? *Fiant luminaria in firmamento cœli, vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram.* Genes. cap. 1. vers. 14. statimque de stellis iterum, *Et posuit eas in firmamento cœli, vt lucerent super terram:* ut semper terra, & nunquam maria? Periculosior est via maris: quid facient absque luminibus? imò quidem omnis nauigatio ab Helice, & Cynosura pendet: Stella est, quæ nauigantes dirigit, quæ incautis liberat scopulis, quæ in portum ducit: igitur astra potiùs condita, vt mari illucescant, quàm vt terræ. Sanè, si quis in terram prolabatur, facilè adiicitur, vt iterum resurgat; habent namque firmamentum sub se, & pedes, & manus eius: non sic, qui præcipitatur in mare, velut plumbum demergitur, & rarus est, qui supernatat: etiam Petrus ipse cernens ventum validum, metuebat: igitur terra quidem peccatores denotat; verùm quos fragilitas humana impellit, ruunt, at non diu iacent, assumunt fortitudinem, & iterum ambulant sicut anteà: mare autem præuaricatores significat, qui, cùm semel irretiuntur, delicta delictis accumulant, & fiunt nouissima semper peiora prioribus abutentes Dei patientia & longanimitate; horum maria receptacula sunt, & ideò, qui in porcorum gregem missi sunt Dæmones, statim eos in profundum gurgitis detulerunt, Matth. cap. 8. vers. 32. illic enim porcis, qui in cœno, atque immunditiis volutantur, locus est: propterea & Ezech. cap. 29. vers. 3. Pharao Rex Ægypti, qui draco magnus appellatur, eò quòd Dæmoniorum Principis figura sit, in medio fluminum cubare dicitur, ibi potestas, & imperium eius: igitur, cùm mare homines repræsentet, qui longum peccatorum funem trahunt, qui computruerunt in sordibus suis, qui addiderunt malum facere in conspectu Domini omnibus

Genes. 1.

Matth. 8.

Ezech. 29.

Mare eos repræsentat qui in profund. peccatorum demergũtur.

Matth. 22.

omuibus diebus vitæ ſuæ; quid nobis indicetur aliud.quàm,cùm veocrit hora mortis, deſtituendos lumine veritatis, & fauorabili Sanctorum patrocinio? O quid faciet inter decumanos fluctus cymbula, nauclero vociferante ſtellam abſcondi, ſine cuius iubare omnis peritia in vanum ſit? Ibit imploratum MARIÆ clementiſſimæ opem, & beatorum ciuium ſuffragia obteſtabitur? at reſpondebunt, mandatum eſſe ſyderibus, vti luceant terræ, & uon mari: Quàm vellent nuuquam in mare deſcendiſſe! & vtinam boc vel tuuc, prout oportet ad ſalutem, vellent! ſed ore tantùm volunt ob inſtantem metum, cor autem eorum longè eſt ab eo; Sic filia maris vadit in æternum luitura, illa inſenſata, quæ dicebat; Non moriar, & Inferous uon me deuorabit; Verùm, percipiamus huius cogitationis baſim ab
Anaſt. Sin. Anaſtaſio Sinaïta lib. 4. Hexameri; *Ad terræ ergo illuminationem facta ſunt luminaria, non etiam ad illuminationem eorum, quæ ſunt in mari: quoniam in abyſſum à Chriſto miſſi Dæmones ſunt, expertes cœleſtis luminis illuminationis, & ab eo alieni: quòd ſi de aſtris ſenſibilibus dixit Deus ſolùm: Fiant luminaria, an non dixiſſet, ad illuminationem terræ, & maris?* Non igitur in ſenectutem ſpiritales animæ differendæ ſuut nuptiæ: filij enim ſenectutis imbecilles ſunt, ſponſi carminis huius exempla imitando, qui caſtos amplexus amores, deſpondit ſe lectiſſimæ virgini ſub ipſo ætatis viridanti flore.

SECTIO XIV.

Æqualem eſſe debere & Superioris, & ſubiectorum fortunam, paria onera, ſimilem voluptatem.

137. Ecclì. 31. BEne, atque œconomicè Siracides c. 32. v. 1. *Rectorem te poſuerunt; noli extolli, eſto in illis quaſi vnus ex ipſis.* Spernit miles Aquilonem, & imbres, cùm videt Imperatorem aperto vertice Boream inimicum excipere, lætóſque ferre vultus, etiam ſub pluuioſo æthere: ſtiuam vrget gaudens arator, ſi villicum primo mane de ſtrato conſurgere intueatur in agros iturum ſeminare ſemen ſuum: ergo noſtri ſponſus Epithalamij, bonus omninò familię gubernator antelucanâ diligentiâ pergit ad vineas, pomœria inuiſit, myrrham demetit, & a purpuræ faſtu paululùm declinans, ſeruorum gregibus ſe interſerit, magni æmulator Principis, illius vtique, qui cùm fecerit cœlum, & terram, atque omnia portet verbo virtutis ſuæ; non dedignatur tamen præcingere ſe, & miniſtrare famulis ſuis in regno patris ſui, quos & de torrente voluptatis potat. Fugiebat irati fratris minas crudeles Iacob Rebecca hortatrice: & ecce ſubdiali ſtrato recubanti obiecta ſcala inſigni longitudine, contemplatus nauque *ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum; Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, &*
Geneſ. 28. *Dominum innixum ſcalæ.* Geneſ. cap. 28 verſ. 12.

Quàm diligens œconomus fuerit Canticorum Sponſus.

138. Alcaz. Ac ſanè modò placeat Alcazarij noſtri exiſtimatio notatione 5. ad cap. 4. Apocalypſis, cogitantis Deum non ad ſcalæ faſtigia accumbere, ſed ad imos gradus, qui telluri inſiſtat, & exporrecto brachio ſcalam, ne quis ruinæ ſit metus, teneat; At, quorſum opus Dominum cœli, &

terræ hoc tam plebeio fuugi munere? Nam certè poterat ſurſum, deorſúmque ita firmari ſcala, vt nullus labendi timor extitiſſet, quanquam nemo manibus prehenderet; quòd ſi opus adiutrice dextera, verùm ſufficiebat Angelorum robur: nonne, qui & cœlorum motores, ij ſcalam tenere poſſent, validare, ne corrueret? Poterat quidem abſque Creatoris ſpeciali adminiculo ſtare ſcala, quæ nec caſura fuiſſet, ſed vide laborantium Angelorum ſuperiorem fuiſſe, qui ſcalam fulciebat; Putáſne, tam irrequieta diligentia & aſcenderent, & reuerterentur famuli, Domino quieſcente, otia captante? Igitur optimus Magiſter & ipſe ſupponit humeros oneri; Angeli autem intuentes Principem laborum ſubire partem, magnámque illam quidem, vt qui ſolus altiſſimam ſcalam ſuſtineat, tanta alacritate opus aggrediuntur, vt ne momento vno ferientur, nullus ſubſiſtit, nullus ſtat, nemo laſſatur, aut aſcendunt, aut deſcendunt continuò vniuerſi;

Subditi, ſi videãt Prælatum vnà laborare, facilè quæcunque onera tolerant.

Hieronymus ſubinnuit epiſtola conſolatoria ad Hieron.
Iulianum: *Iacob vidit ſcalam de terra vſque ad cœlum, & aſcendentes per eam Angelos, & deſcendentes, & deſuper innitentem Dominum, vt laſſis manum porrigeret, vt aſcendentes ſuo ad laborem prouocaret aſpectu:* Egregia vltima hæc clauſula; idcircò nanque ſcalę tolerabat pondus, vt ſuo recrearet exemplo ſubditos, vt fatigationis comparticipatione ſtimularentur, in eúmque verſos, *ſuo,* vt loquebatur Hieronymus, *ad laborem prouocaret aſpectu.*

Vidit Daniel antiquum dierum, Patrem vtique: 139.
Veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda. cap 7. verſ. 9. Vidit & Dan. 7.
Ioannes gnatum, ſimilem vtique filio hominis, cuius & ipſius caput, *& capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquam nix* cap. 1. verſ. 14. Apoc. 1.
Sed, quorſum filium, quem adoleſcentem pingere decens apparebat, adultæ ſenectutis virum Ioannes delineat? num ſignificaturus Patri coæuum Filium æternitatis eſſe, illum, quem intelligendo genitor produxit, infinitum & diuinitate præditum? Ita Rupertus lib. 1. in Apocal. *Nam huius, atque illius capilli capitis æquè candidi ſunt, vterque per candorem capitis ſenex oſtenditur nulla diſtantia; quia, videlicet, nec anno, nec menſe, nec die, nec hora, nec momento, nec puncto, filius iſte iunior eſt illo tam ſene Patre ſuo:* Atque fuerit iſte litteræ congruus ſenſus, nos allegoriam ita meditamur: nimirum, genitor & antiquus dierum, quem Daniel intuitus ſit, patremfamiliâs ſignificet auctoritate & prudentia minorum: Quid ille? num filiis, Pater quanquam, diſſimilis, & eius glorioſus ornatus, gnatorum mediocris? num aliter ipſe incedit, vtique pompoſus, & in deaurata trabea, filij groſſioribus vtantur? Nequaquã ſanè: qualis ſtirps, talis progenies: eius capilli candidi quaſi nix, aut lana alba; & huius quoque; O pulchram familiam, in qua & vſque ad capillos, pares & herus, & domeſtici! audeam affirmare eiuſmodi parentis voluntati nunquam contradixiſſe filium quem certè & obedientem vſque ad mortem, mortem verò crucis expertus ſit; non ille Patrem omnibus modis reuereretur, quem à Filio excepta Patris notione nihil diſtingueret?

Filius diuinus Patri coæuus
Rupert.

Atque ab his diſce, quàm decorè pater filium corrigat, Luc. cap. 15. Reuertebatur ad charum 140.
genitorem, miſer, qui in longinquas oras abierat Luc. 15. 19.
iuuenis & domus tripudio perſtrepebat vniuerſa, ſolus in mœrore germanus, qui & dolorem

celare non valens dixit patri suo; *Ecce tot annos*
seruio tibi, & nunquam dedisti mihi hædum, vt cum
amicis meis epularer, Pater verò quidnam ad sa-
tellitia? *Et adducite vitulum saginatum, & occidite,*
& manducemus, & epulemur; Quidnam est, quod
pater, *epulemur* dicit, filius, *epularer*? Et sanè goa-
tus exteros ad sympoſium vocat, sodales, nempe?
genitor non nisi domesticis conuiuia distribuit:
At certè filios domus curam non habebat, non
præerat, quamobrem eius esse potuit alius, quàm
aut famulorum, aut patris victus, alia obsonia:
pater verò, eò quòd anctoritate fungatur, cæteris-
que emineat, non potest non iisdem cibis, quibus
Idem debet esse & Superiorũ & subditorũ cibus. reliqua vti familia: nam, cogitas, patieotet tulissent
clientes ad domini triclinium vitulum deportari
saginatum, cùm interim illi vix baberent de tau-
rorum carnibus, quibus vescerentur? Edant simul,
siue cum lætitia, seu cum parcitate & Prælatus, &
subditi, edántque similia: si quis est filius senior,
inuidiæ morbo, aliisque vitiis laboraos, habeat si-
bi, suisque commilitonibus peculiares escas: Non
sic vir grauis familiæ præses; non sustinebit alias,
quàm famulorum sibi ponendas escas: ideò pru-
dens atque maturus senex; *Manducemus, epule-*
Hieron. *mur*: Hieronymus epistola ad Damasum de filio
prodigo, & frugi; *Erras, Israel; dic potius, vt te-*
cum epularer; aut potest tibi esse aliqua iucundi-
tas, nisi Patre tecum celebrante conuiuium? Saltem
exemplo doce: e præsenti: reuerso filio iumore, & pa-
ter lætatur, & pueri: Manducemus, ait, & epulemur,
non, Manducate, & epulamini.

Duos nobis viros Matthæus repræsentat; al-
141. Matth. 20. & 22. terum ex honestis ciuibus, qoi conducere opter
mercenarios in vineam suam, cap. 20. alterum,
regia fulgentem maiestate, qui opiparum tricli-
nium instrauit, tauros & altilia occidit, misitque
seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, cap. 22.
Verùm experire prodigij instar rem!, personat
aula Principis dulcissima musica, nitent aulæis
atque ostro parietes, splendent laquearia ab au-
so putiore, & onerantur mensæ dapsilibus; ne-
mo tamen est, qoi limina terat, omnis est io ex-
cusaodo populus, atqoe abierunt, *alius in villam*
suam, alius ad negotiationem suam: Inuitat pater-
familiâs ad durum exactoris onus; nempe, vt sub
ardenti Phœbo effodiant, amputent, alligent in
manipolos sarmenta, atque vna, aliáque hora
pergit quæsitutus, nec vnquam defuit, qui per-
geret in vineam; etiam ad vndecimam horam iê-
re, qoi tota die in foro steterant otiosi, stupen-
dúmque bos saltem otio addictos non respuisse
prouinciam absque solatio; Quid est igitur, quòd
aut Regem ad voluptuosa, blandáque prooo-
cantem deserunt cuncti, aut patremfamiliâs tan-
to nisu sectantur imperatutum difficillima? Equi-
dem Toparcha ille, qui filij nuptiis geniale epo-
lum præparauit, quod seruis iusserat, ipse nulla
ex parte exercuit: illorum fuit tota cura, siue
proxime morantes ad Hymenæi gaodia coouo-
care; seu longè dissitos, pérque viarum biuia
dispersos ad regiam cogere: è diuerso autem vi-
neæ possessor famulorum quieti prospiciens, exiit
ipse *primo mane conducere operarios in vineam*
suam; Ergo tanta vis est Prælati exemplo eadem
Prælati exemplo præeuntis quantùm moueantur subditi. facieotis, quæ aut subditi præstant, aut facere
debuissent, vt, qoanquam mortales intelligant,
se ad dura, atque insuauia allici, adeóque ad vi-
neæ culturam sub calentissimo sydere; ocyùs
tamen pergant, & fori gaudia spernant; iidem
verò, vbi sciant dominum seruorum exercita-
menta contemnere, renuant obtemperare licèt
spondeat quæ mortalibus iucundissima sont,
conuiuia & hilares noctes; leuet Præsul simul,
quæ subditis ardua mandat, nec iugo ceruicem
subtrahat; nihil iussurus sit tam graue, quod non
lubentes & aggrediantur, & perficiant

Hinc illa Centurionis ad Christum oratio sa- 142.
piens Matth. 8. cap. vers. 9. *Nam & ego homo sum* Matth. 8.
sub potestate constitutus, habens sub me milites, &
dico huic; Vade, & vadit, & alij; Veni, & venit; &
seruo meo; Fac hoc, & facit, Sed inuersus modus
loquendi iste videatur; oportebat enim dicere;
Nam & ego homo sum potestatem habens, at-
que ideò his, illisque agenda præscribo; Sin au-
tem & ipse quoque sub alterius virga sit, quàm-
obrem imperia in alios exercet? aut certè, vt ha-
beat, qui obediant quoque tamen istud significa-
turus non debuit præmittere; *Nam & ego homo*
sum sub potestate constitutus; ea hoc enim nullo
pacto legitimè sequatur, posse eum iubere his,
aut illis, imò verba oppositom denotant: Sed pe-
ritè Centurio tamen; nam habebat militiam
promptissimam, & ad eius nutus celerem; stupo-
rem autem generare possit tam exacta obedien-
tia, in viris præsertim castrensibus, qui ferocio-
res suot, & difficiles iugum subire, colla inflecte-
re; At non esse demirandum istud, monet Dux *Centurio exacta obedientia exemplar subditis sibi militibus.*
centenarius; Nam & ego, inquit, etiam sub Chi-
liarchi & Imperatoris potestate sum; atque sæ-
pè hæc, illáque maodat, nec mora vlla in exe-
quendo, statim vt vocat, respoodeo; Ecce adsum,
mitte me: Quooiam igitur, quæ sub me est tur-
ma, intuetur quotidie à Duce suo eadem fieri, ea
expeditè perficit, quæ ipsis Dux præscribit; cùm
vident caput sub iisdem laborare, quæ membra
tolerant, ad prima vocis oracula obtemperant
veloces, Superiori coosimili obedientia eos sti-
mulante ad implexa quæque vioeenda: Iam ve-
rò ad Christum, cui persuadere volebat, rela-
tos sermo; Quòd si ego quidem nondum alienis
imperiis absolutos, qui tam longè absum à su-
premi moderatoris excellentibus officiis; neque
enim vel legionarius esse adhuc merui, quantò
minùs castrorum Promachus tamen in qualicun-
qoe potestate constitutus eos habeo ministros,
qoi obsequantur cum omni diligentia; tu, qui
Rex Regum & Dominos dominantium, cuius
voluntati non est qui possit resistere; cùm sic te
demiseris, vt Iosephi, & MARIÆ legibus pareas
incunctanter, eadémque opereris, quæ illi tui spi-
ritos administratorij; talis, atque tam benignus
Dominus cùm sis, seruorum paria officia ample-
ctens, an non habiturus sis famulos, qui statim
atque emiseris vnicum verbum, instar folguris
continuò proficiscantur, & iossa adimpleant? His
igitur manda, vt puero sanitatem restituant, quo-
niam non sum dignos, vt ipse intres sub tectum
meum; Anselmus: *Quia, si mihi subiecti obediunt* Anselm.
mihi, tunc omnia tibi subiecta tibi obedient; & hoc
est: Nam & ego sum purus homo, tu Deus; ego sub
potestate Domini, tu Deus omnium; habens sub me
milites; tu Angelos, vel omnia.

Orante ad Patrem Seruatore, postulantéque, 143.
vti ab eo transiret calix, inuisit sobinde discipu- Matth. 26.
los, qons secum tulerat, à quibúsque auulsos est,
quantùm iactus lapidis; & cùm sopore obrutos *Superior ipse redarguit subditos ab eo recedentes onere, quod ille portat.*
inuenisset, increpatoria voce inquit: *Sic? non po-*
tuistis vna hora vigilare mecum? Matth. cap. 26.
vers. 40. O Domine, vide, quoniam præ mœrore
dormiunt; amor autem tuus tristitiæ occasio, vt
quid

quid miſeros vexas, & vulneribus vulnera addis? Certè diſcipulus tuus, ille, quem diligebas, teſtatur, quoniam cùm perpetuum amauiſſes eos, in finem tamen ſingulariter dilexiſti; nunc finis eſt, & vitæ occaſus: oſtende ſpecialis amoris notas, & diſſimula culpas: intuere, quoniam & putabunt, quòd præ vehementia anguſtiarum ſudorem elicientium cruoriferum, inſuauior factus ſis: æſtimo, ſi aliud noxæ genus fuiſſet, tacuiſſet fortaſſe Magiſter; ſed vinci eo temporis articulo, & ſuccubuiſſe propter triſtitiam ſomno, ferre non valuit; nempe, ſanè, abundantiori cùm mœrore premeretur ipſe, atque adeò ſanguinis guttæ ſtillarent è ſacra cute; tamen non dedit ſomnum palpebris ſuis, neque requiem temporibus ſuis: hoc faciebat ille Dominus, & Præſes, & ſubditorum ob gratiam agebat; Honeſtúmne, vt vigilante hero famuli ſtrato incumbant? Hoc igitur ne in mortis limine celare velit Chriſtus; nam, quemadmodum æquum eſt, Ducem, atque Imperatorem primum eſſe in laboribus, & anteire militibus; ſic intolerandum eſt, Anteſignano dolente, ſubditos otio atque quiete torpere; Concinnè Maldonatus noſter: *Incredibilem hæc dictio vim habet ad purgendos animos* (Maldon.) *diſcipulorum; quaſi dicat, Me non ſolùm vigilante, ſed etiam orante, ſudante, pugnante cum morte, vos, qui me dormiente pugnare debebatis, ne vigilare quidem momento temporis potuiſtis?* Sed Marcus obſeruat, ad Petrum ſingulariter directam Chriſti increpationem (Marcus.); *Simon dormis? non potuiſti vna hora vigilare?* At, quare aduersùs hunc præcipuè obiurgatio? Num vt innuat, quàm labilis ſit humanæ pollicitationis fides? (*Humanæ pollicitationis infirma conſtantia*) Promiſerat antea Thraſonianè, quanquam vniuerſi ſcandalum paterentur, tamen ſe non paſſurum; & qui tam magnifica ſpopondit, ne vna, hora vigilare cum Præceptore audet; Vt igitur rubore ſuffunderet, nominauit ſpeciatim inter tres; Euthymius, *Pudore nanque affecit eum; atque etiam alij dormiebant, ſed hunc vehementiùs obiurgauit tanquam magis temerarium, dicens; Mecum mori promiſiſti, & non potuiſtis vna hora vigilare mecum?* (Euthym.) Arbitror tamen conſideraſſe Chriſtum, ſubditos Prælatorum exemplis, ſiue ad bonum, ſiue ad prauum flecti indifficulter; ſi impigrum videant, fortem, voluptatis oſorem; excitantur ad ſtrenua: ſi intueantur enervem, deliciis fractum, indulgent ſibi, & ipſi quoque; Petrus autem Apoſtolorùm vertex à Chriſto conſtitutus fuerat; hunc (*Prælatus pro ſubditorum culpis luit.*) cùm laſſari, & ſoporem diligere ſubditi contemplati fuiſſent, Paſtoris veſtigia ſequuti ſunt: quaſi igitur totius ſocordiæ cauſam omnem Simonem perſtringit Seruator: neque enim obſtupeſcit eo quieſcente, qui caput ſit aliorum, cæteros quoque dormire.

144. Verùm, vti Superiori iuſtiſſima eſt querela, cùm eo ſe ad laborioſa, aut viliora inclinante miniſteria, detrectant ſubditi, quod vel oneroſum, vel abiectum eſt; ſic & perſuaſum habeat, niſi ad eadem ſe demittat, quæ inferioribus præcipit, niſi in iiſdem exerceatur, nequaquam, qualem oportet, aut rempublicam, aut domum, faciem habituram; Nunciauit ſterili genitrici pariendum Samſonem Angelus, & è veſtigio mandat; *Caue, ne vinum bibas, ne ſiceram, ne aliquo veſcaris immundo.* Iudic. cap. 13. verſ. 7. Quorſum hæc documenta? (Iudic. 13.) An de Hippocratis ſchola? Videlicet, puerperiis nocent & vinum, & ſicera, & quicquid eſt immundum? Sed, quæ his aſſueſcunt matres, feliciter pariunt. Quid igitur? *Erit enim puer* (inquit) *Nazaræus Dei ab infantia ſua, ex vtero matris ſuæ vſque ad diem mortis ſuæ:* At verò Nazaræorum lex erat, ne de relatis quidquam probarent; Verùm, nónne id Samſon obſeruare potuiſſet, quanquam mater non obſeruaſſet? Difficile quidem; ſic enim comparatum eſt, vt qualis (*Qualis Superior, tales euadunt ſubditi.*) Superior, tales euadant, qui ſubiiciuntur; parentem nati imitantur, diſcipuli magiſtrum; Ne igitur, ſi vinolenta genitrix, & naſciturus puer Bacchum amet, matrem Angelus feſtinè admonet; Noſter Serarius luculenter q. 28. in cap. 13. Iudicum. n. 6. (Serar.) *Vt ſanctum, ac Nazaræum educeret Samſonis mater, eum vtero dum geſtauit, ſancta, ac Nazaræa eſſe, Angelo monente, debuit: & nos, ſi ſanctos in Chriſto per conciones, prælectiones, ſcriptiones (addo ego & per prælationem) generare volumus: ſi ad Nazaræatum, ebrietatis fugam, vitius temperantiam, verámque perfectionem adducere; ipſi ſanè ſancti, ac Nazaræi, ſobrij, ac temperantes, perfecti, aut perfectionis amantes, ac ſtudioſi oportet ſimus;* Sed obiicio iſtis: nam, quorumcunque Superiorum, ſeu bona, ſeu deprauata exempla, tum demum aut iuuare ſubditos, aut iis nocere valeant, cùm ſubiectorum luminibus, & viſui occurrunt; quæ verò abſconduntur, neque nocumentum, neque vtilitatem afferunt; at mater Samſonis ad Nazaræorum cæremonias obſtringebatur ſolùm vſque ad partus articulum, vt factum innuere Textum conie̅ctatur Abulenſis q. 10. in (Abul.) nominatū ex Iudicibus caput, tum verò Samſon ad matris exempla attendere non potuit: non igitur obfuiſſet infanti, quanquam genitrix, aut de vino, aut de ſicera probaſſet; nihilominùs ſapiens tamen Angeli animaduerſio; eſt enim latens quidam atque ſubtilis influxus à Superioribus ad ſubiectos deſcendens, cuius tanta vis eſt in vtrumque, ſiue prauum, ſeu decorum, vt etiam tum, cùm ne ſentiendo idonei videátur eſſe ſubditi, aut proficiat, aut detrimenta afferat; quanquam igitur ad matrem ventre abſtruſus Samſon attendere non valeat; tamen vt genitricis exemplo lædi poſſit, vetetur Angelus, & interdicit Nazaræatui contraria.

De Spiritu ſancto conceptum fuiſſe Dei Filium, notum eſt; cur non ex viro, cur non ex humano parente? Num propter edendæ prolis teneritatem? 145. Abſque dubio quidem, & hæc potiſſima cauſa: ſed animaduerte, quid nobis inſuper ſubminiſtrauerit Tertulliani ingenium; Equidem aduentus Filij Dei in hunc mundum occaſio, vt renouaret Plaſtem ſuum à peccato deformatum, & reſtitueret antiquam numiſmati Creatoris imaginem; Sed Ioannes enarrat, quo more cap. 1. verſ. 13. *Quotquot autem receperunt eum,* (Ioan 1.) *dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt;* Sed, quis hic nouus gignendi ordo vbi non ſolùm viri cooperatio excluditur; ſed neque de viro, aut deſiderium, aut voluntas permittitur? *Neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt?* Planè ſimilis hæc forma naſcentiæ Filij Dei, nam & ibi Deus, Spiritus videlicet ſanctus ſuperueniens & obumbrans, ſpiritaliter, & ſanctè, incorruptè perfecit, quod vir carnaliter facturus erat; ſed neque, aut cogitatio, aut voluntas aliqua de viro in paritura Deipara; Scitè Chryſoſtomus (Chryſoſt.) homil. 49. in Geneſim; *Et quomodo fiet iſtud, inquit, quoniam virum non cognoſco? Sanè propter hoc*

fies, quoniam virum non cognoscis; nam si cognosceres virum, non fuisses habita digna, vt huic ministerio seruires: Ergóne nouum Incarnationis mysterium operaturus in terris in his, qui non ex volunrate viri, sed ex Deo nati sunt, Dei filius aduenit? Sanè quoad eius fieri posset conatus, vt quàm proxime ad suam conceptionem, natiuitatémque iustorum natiuitas accederet: quippe dedit eum Pater in Magistrum & Pædagogum mortalibus; quos etiam regeret, quibus leges, & normam disciplinæ daret; Igitur Dux, præceptor, rector futurus debuit subditis assimilari, & esse quasi vnus ex illis: quomodo verò vnus atque par reliquis, si alia Magistri, alia discipulorum natiuitas? Ergo & ille, qui Præsul, non ex voluntate viri, sed ex Deo nascatur; & isti, qui subditi suo quoque modo ex Deo, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri nascantur; sic assimilabuntur & Dominus & seruus, eritque felix subditorum moderatio sub Præsule, quem paribus insigniri notis intueantur, & famulis quemadmodum onerosa distribuere, sic etiam & eorum, quæ gloriosa sunt, ex Deo nimirum oriri, non ex voluntate viri, partem concedere: *Nouè nasci debebat,* ait Tertullianus libro de Carne Christi, cap. 17. *noua natiuitatis dedicator, de qua signum daturus Dominus ab Isaia prædicabatur: Quod ergo istud signum? Ecce Virgo concipiet in vtero, & pariet Filium: Hæc est natiuitas noua, dum homo nascitur in Deo.*

Præsul & subditi non ex voluntate viri sed ex Deo nascantur.

Tertull.

146. Vulgata Scholarum sententia rerum effectorem Deum affirmat sub exordio fabricæ cuncta perfecta & ætate, & mensurâ, condidisse; itaque & homo continuò virilium annorum sortitus incrementa, iustámque corporis magnitudinem, & animantia robusta apparuêre, & segetes maturæ, & arbusta cum fructibus: Vt quid tam prodiga liberalitas? Honoraret vtique hominem, cui manus ipse admouit, sigillum suum, tanta prærogatiua; fecisset quoque, vt arbores aliquæ paucæ subministrarent escas; satis istud, neque opus vagari munificentiam per vniuersa; At nosce hominem Principem designatum & terrestrium, & aquatilium, & volatilis generis; *Faciamus* (ait) *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, vt præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs, vniuersæque terræ:* Genes. c. 1. vers. 26. Igitur potestatem habiturus talis esse debuit Monarcha: quales subditi; vna, eadémque amborum sors: sic enim postulat Monarchæ disciplina; Verùm sanè hominem in perfecta creari ætate, decens omninò erat, vt qui Paradisum & regeret, & custodiret; sed creato homine cum iusta proceritate, Principem subditi imitaturi fuerant; Creantur igitur ad eundem morem reliqua omnia, quò & Prælati, & inferiorum eadem sit conditio; talem oportuit esse Paradisi Rempublicam, in qua vna esset facies & Antistitum & seruorum: nam quale monstrum Gubernator benè curatus & pinguis: subditus exanguis & vix ossibus hærens? eius ad luxum & gloriam vestes; huius, quæ ne frigora arcere valeant? Absit à Paradiso tam deforme spectaculum! Adam floribus corpulentus, procerus? animantia cætera infantilia, pusilla, inertia: Iunilius, Africanus Episcopus, si eius tamen Opus, quod extat in Genesim, ad illud: *Germinet terra herbam virentem,* &c. *Simúlque notandum, quòd non prima herbarum, arborúmque germina de semine, sed prodiêre de terra: nam ad vnam Conditoris iussionem terra, quæ arida apparebat, repentè herbis compta, & nemoribus est vestita florentibus: atque hæc continuò sui quæque generis poma ex se, ac semina produxêre: oportebat enim, vt forma quæque rerum ad Domini imperium primò perfecta procederet, quomodo & homo in se, propter quem omnia facta sunt, in terra perfecta, hoc est, iuuenilis ætatis plasmatus esse credendus est.*

Genes. 1.

Qualis fuerit Paradisi terrestris Respublica.

Iunil.

Mirum illud Origenis effatum hom. 2. in diuersos: *Audi* (inquit) *diuinum, & ineffabile paradoxum, irreserabile secretum, inuisibile profundum: per non factum, sed genitum, omnia facta, sed non genita:* Verùm, quid in hoc stuporis, imò si per aliū quàm per ingenitum & Patris Verbum creaturæ vniuersæ fierent, hoc omnibus modis suspiciendum: nam, quis potens Angelos, quis animam rationalem condere, nisi solus Deus, quando ne diuinitùs posse fieri, vt instrumentum aliquod actionis creatiuæ reperiatur, præclarissimorum Theologorum iudicium existat? Origenem subinnuere velle puto, debere inter principium & effectum similitudinem elucere: nam causa superior est, & Antistitis vices repræsentat: effectus subditorum typum gerit: debet verò Superior quam impressurus sit formam subdito, eandem in se retinere: alioquin, si cùm licentiosus sit Præsul, disciplinatum esse cupiat subditum, incassum laboraturus sit: Iam igitur Dei natus quatenus à Patre emanat, non est factus, sed genitus: nam, quod factum est, causam sui agnoscit: repugnat verò Filio diuino esse à Patre velut a causa, quando eiusdem cum Patre naturæ, atque essentiæ: cùm igitur Filius in se non habeat hoc, quod est factū esse, & alioqui creaturarum Dominus atque Monarcha sit, stupescit Origenes, vt potuerit creaturis, videlicet, famulis eius, atque subditis, eam imprimere formam, quæ in ipso non splenderet: & quanquam Verbi, cuius est infinita potestas, cuiúsque ars incredibiliter excellit, tam insigne opus, miratur tamen plurimùm Origenes, & appellat *ineffabile paradoxum, irreserabile secretum, inuisibile profundum:* Ergo nostri Hymenæi sponsus, cùm sciret optimi Rectoris partes, esse inter subditos quasi vnum de ipsis, deponebat interdum imperatorium fastum, & relicta vrbis pompa, in villam pergebat: ibi suis manibus serere, ibi demetere, ibi ad columbarium, ad ouium caulas, & pastorum mapalia proficisci, neque aliquid contemnere, quæ honesti villici agere consueuissent. 147.

Origen.

Quā subditis imprimere velit formā, in se habeat Prælatus.

Sectio XV.

Humilitatem non dedecêre Optimates; quin notam esse principatus, & dominationis.

DIximus nupertimè, Principem, de quo Salomonis carmen, ad vilia atque proletaria descendere solitum, neque ea respuisse, in quibus agrestes, & exiguæ exercentur animæ: sed Toparcham dedecent isthæc: & vel diuitiis nimiùm hiantem, vt qui earum gratia ad seruilia inclinet, subinnuunt: vel plebeia ortum linea, ac proinde amet indigna, affectu à sanguine deriuato: Verùm ego ob hanc præcipuè causam regio prognatum stemmate assererem, certè dignum imperio, quanquam priuatus extitisset homo, præclarè quippe mihi dixisse visus Cassiodorus lib. 5. epist. 44. 148.

Sponsus ob nobiliorem se ostendit quò ad viliora opera se demittit.

Cassiod.

epist. 44 *Sic est in Principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse iactantia:* Sed probemus arcani sermonis oraculis, atque initium ducamus à Triade sacrosancta;
Tertull. Tertullianus libro de resurrectione carnis, cap. 6 *Recogita totum illi Deum occupatum, ac dedicatum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia & ipsa in primis affectione, quæ lineamenta ducebat:* Vbi in primis aduerto, cùm asserat totum Deum *illis occupatum & dedicatum*, nempe, in formando homine, communi Patrum iudicio existimare tres diuinas personas singulariter adstitisse creando Adæ, quod ex illis verbis pluralis soni Genes. 1. vers. 26 *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. deriuant; Secundò adnoto, cùm dicit, *lineamenta* significare eum, qui tunc producebatur, hominem, fuisse vmbram, atque typum nasciturí aliquando ex Virgine Filij Dei; Quamobrem subdit Tertullianus: *Quodcunque enim limo exprimebatur Christus cogitabatur homo futurus, quod & limus, & caro; ita limus ille iam tum imaginem induens Christi futuri in carne, non tantùm Dei opus erat, sed & pignus:* Atque hæc quidem tam multa in typi & figuræ plastice; quid verò, quando qui exprimebatur imagine Christus, procreatus est? *Spiritus sanctus*, inquit Gabriel puellæ intactæ, *superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideóque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Luc. cap. 1. vers. 35. Nihilne
Luc. 1. de Patre? nihil de Verbo? Siccine ad lineamenta ducenda tota Trinitas apertè progressa, & cùm quòd perfectum est creatur, solum Flamen memoratur? Nunc atre potiori iure opus, cùm quod excellentissimum est, producendum sit; lineamenta mediocris opifex scripserit, tudem nanque laborem? Equidem homines ita arbitrantur, nobilitatis insigne esse quodcunque gloriosum & pompaticum est, cùm hæc à mortalibus auidissima cupiditate ambiri cernant; Vt igitur Trinitas doceat, Principatus veram contentionem de humilibus esse debere, humilitatem esse dominationis & maiestatis pignus & arrham; idcircò velut subducit se, atque colligit, cùm quod speciosum & magnificum est, operandum sit, in Filij Dei nempe conceptione; atque agenda vni committit personæ: cùm verò, quod abiectum, & inhonorum est, faciendum sit; nimirum, lutum contrectare, & lineamenta solùm ducere, ibi se manifestat, ibi partem operarum sibi omninò vendicat; Neque illud otiosè prætereundum est, quanto studio for-
Quanto studio formando homini tota Trinitas adstiterit. mando homini adstiterit Trinitas, *manu*, ait, *sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipsa in primis affectione*; Vah! vt nihil reliquerit, quod ad hominis creationem iuuare possit, tam amans, quod humile est operis, tam eius æstimatrix.

149. Monuimus aliàs limum illum terræ, de quo
Genes. 2. formatus homo perhibetur Genes. cap. 2. vers. 7. fuisse puluerem non qualencunque, sed eum, qui *tenuissimus & vilissimus sit*; quæ sunt verba
Chrysost. Chrysostomi hom duodecima in Genesim: Itaque, cùm & non pauca de terræ gleba produxerit Creator, affectasse visus vt lutum, quod Adæ plasmando subseruiret, minoris pretij fuisset: Vt quid istud? Num, vt potentiæ atque artis magnitudinem commendaret, quæ sciret ex tam vili adiumento tam pulchra erigere? Sic Chrysostomus: Et considera, vt cùm iussa sit terra germinare herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, Genes. cap. 1. vers. 11. ibi non legitur adfuisse Trinitas; nimirum, quia non erat de vilibus, & abiectioribus puluis ille; nunc verò, cùm, quod inhonorum est, telluris coaceruatur ad hominis fabricam, sollicita, idque supra modum adest; *manu*, nimirum, *sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipso in primis amore, atque affectione*; vt cuius essent deliciæ, structio illa: Audi Bernardi monitum de Verbi ad homines descensu, *Christus enim* (ait ille serm 2. de Ascensione) *cùm per naturam Diuinitatis non haberet, quò cresceret, vel ascenderet, quia vltra Deum nihil est; per descensum quomodo cresceret, inuenit; veniens incarnari, pati, mori*; Ergo certè humili-
Deum per humilitatem quodammodo maior. Bernard.
tate dominatus crescit, Monarchia extenditur, ipsa etiam Diuinitas se quodammodo maior fit atque potentior; adeò humilitas maiestati non obest, vt magis augeat, atque dilatet: Trinitas igitur, cùm per Diuinitatis naturam non haberet, quò cresceret; per humilitatem vt amplificaretur quodammodo inuenit: ideò igitur ad hominem formandum vigil descendit, vt quoniam puluis, de quo hic construebatur, omnium abiectissimus esset, quod vilissimum erat exercendo, humilitate principatum distenderet; Sed neque illud aspernandum: Creandus erat homo, non vtcunque, verùm in Principem & rationalium eiusdem naturæ, & animantium cæterorum, est verò principatus nota humilitas, quóque maior, ampliórque est humilitatis & affectio, & exercitatio, eò augustior est dominatio; quò igitur constaret hominem eum esse, qui inter creaturas, quæ sub cœlo sunt, supremam obtineret dignitatem; hunc Creator plùs humiliauit, vilissimam terræ portionem sumens, vnde consurgeret homo; itaque non inde despiciendus homo, vel à planta, vel ab arbore, vel ab irrationali, quoniam ex viliori figula compactus sit; sed magis propterea tanquam Ducem, & Monarcham reuerebuntur submissi; alioquin ægrè laturi, vt principatu fungeretur, his si careret insignibus, quæ magis Principem faciunt, quàm aut purpura, aut virga imperij, aut diadema capitis.

Ibat ad mortem gaudens Filius Dei, ibat ad 150.
feralis ligni supplicium, atque ad Genitorem conuersus, Ioan. cap. 17. vers. 1. *Pater*, inquit, Ioan. 17.
venit hora, clarifica Filium tuum, vt Filius tuus clarificet te: Quæ in verba Ioannes Chrysostomus Chrysost.
hom. 5. de Patientia Iob, ad finem; *Si enim Dominus meus miseros, & ærumnosos amans, gloriosam rem vocat, etiam id patrio throno magis adiicit gloriæ; multò ipse magis hæc gloriam existimare debeo* Quo in sermone expendo: *etiam id patrio throno magis adiicit gloriæ*; Quibus verbis innuere Chrysostomus videatur, dum Christus superiùs apud Ioannem pollicitus sit, se Patrem clarificaturum, subinnuisse amplificandos in posterum ex filij industria paterni throni splendores: At, quomodo Patris gloria incrementum admittere valeat? Ibi felix illa, & immensa plenitudo, quæ exsuperat omnem sensum; cui, sicut nihil deest ad cumulum, ita nihil adiici valeat; denique ibi est Diuinitas inexhausta atque infinita, quid adiecturus sit Filius tantis diuitiis, quanquam maxime cupiat? Certè vrgebat tempus, quo Filius Virginis, quod humilitatis difficillimum est, fortiter aggressurus erat, nimirum, mortem ligno passurus inter homicidales latrunculos, ille, qui fabricator cœlorum, ille, qui Dæmonum formido,
Humilitate Christi quasi exigua quodammodo ipsa Diuinitatis gloria.

do ille, qui in splendoribus Sanctorum ex vtero aote Luciferum genitus; Tam immania igitur humilitatis documenta præbiturus, amplificati dominatus spatia quasi postulat, tanquam si exiguum etiam Diuinitatis regnum tantæ humiliationi; *Pater*, inquit, *clarifica me*; ego quoque te glorificabo: Instemus vterque operi, angustus est thronus honoris, adiiciamus illi; Vides humiliandum vsque ad mortem, mortem autem Crucis? humilitati debetur principatus; Scio apud te infinitum, diuinúmque esse regnum, sed vereor, vt tam grandi etiam imperio tam magna, tam ioaudita humilitas contenta sit; Hoc igitur innuit, quòd filius, vt inquiebat Chrysostomus, *patrio throno magis adiicit gloriæ.*

151. Apoc. 1. Qui sic humiliatur, benè loquutus apod Ioannem Apoc. cap. 1. vers. 8. *Ego sum Alpha, & Omega, principium, & finis*; Equidem finis, & vltimus sanè; nam & despectum, & nouissimum virorum declarat Isaias cap. 53. vers. 3. Sed, quomodo si tam despectus, audet primos accubitus tenere, & Alpha se nominare? nam sanè, si primus & Ductor reliquorum, quonam more sub omnibus, atque postremis inhærens? Equidem præclarè vtrunque ab Euangelista coniunctum: nam certè humilitati principatum iure quodam debitum firmauimus hactenus, & quò profundior est humilitatis, eò imperij gloria altior, atque sublimior; Igitur inter abiectos humillimo debetur, quod in regnis præcellentissimum est; Bellè itaque, si Christus *Omega* sit, id est, in ordine litterarum vltimus, vt idem & *Alpha* nominetur, qui principem occupet sedem, eóque more humillimus sublimissimus pariter euadat: Tertullianus libro de Monogamia, cap. 5. *Sic & duas litteras Græcia, summam, & vltimam, sibi induit Dominus, initij, & finis concurrentium in se figuras; vti, quemadmodum Alpha ad Omega vsque voluitur, & rursus Omega ad Alpha replicatur; ita, vt ostenderet in se esse initij decursum ad finem, & finis recursum ad initium; & ideò in Christo omnia reuocantur ad initium.* O beata humilitas, quæ dum principatum fugis, attrahis potenter; atque tum propiùs accedis, cùm longiùs abire videare! O nouissimum & primum Christum IESVM! Quis tam distantia maritare potens, nisi sedula atque perita artifex humilitas? Humiliauit se factus obediens vsque ad patibulum; sed propter hoc, exaltatum est nomen eius super omne nomen; Verè Alpha & Omega, principium & finis.

Isai. 53. *Humiles, quò plus se depriment, magis exaltantur.*

Tertull.

152. Verùm, si tam humilis Christus, quamobrem Satanæ hortanti, vt de templi fastigio delaberetur, Matth. cap. 4. vers. 6. non est obsequutus? est enim descensui amica humilitas, quæ sublimia studiosè auersatur; Puto, exiguæ humilitatis specimen arbitratus est, tantùm de templi vertice in terras descendere: proinde quasi principatu suo non satis dignam notam respuit: Sanè Christi dominatui non qualiscunque descensus conuenit, sed qui spectabilis, egregius, stuporem generans: sic à summo cœlo in terras pelle & carnibus circundandus descendit: sic & à sepulcro in Limbum abiturus, itáque, neque superbiæ, neque tumoris est, quòd non descendat; sed vt Satanam doceat, mediocri humilitate nequaquam contentum, vt quæ non satis manifestet, quanta eius dominatus & potestatis amplitudo sit: Chrysologus serm. 13. *Non tentabis Dominum Deum tuum. Sic vtique Dominum, se vtique Deum intelligi voluit, hoc dicendo: quia non de pinna templi tantum se dedit ad terram; sed è cœlis se ad Inferos vsque iactauit, vt non cadentium forma, sed esset resurrectio mortuorum.* Benè, *Se vtique Deum intelligi*: Deo igitur dignum descensum optabat, qualis ad Inferns delapsus, non qualis è templi apicibus: renuit igitur quasi non Deo idoneum ob pusillitatem, quem Diabolus suadebat, descensum.

Matth. 4.

Christo nõ est digna nisi magna humilitas.

Chrysol.

Sed pingit Isaias venturum Messiam singulari more cap. 9. vers. 6. *Paruulus*, inquit, *natus est*, 153.
nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius, Admirabilis, Consiliarius, &c. Quod verò principatus signum istud humeros decoraturum? Augustinus serm. 75. de Tempore: *Tunc enim Christus principatum super humeros eius habuit, quando Crucem suam admirabili humilitate portauit*, Eáque est Patrum vulgata opinio; Verùm demiratur plurimùm, atque meritò sanè Tertullianus aduersùs Iudæos scribens; *Quis omninò Regum insigne potestatis suæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut in manu sceptrum, aut aliquam propriæ vestis notam? Sed solus nouus Rex sæculorum Christus* IESVS *nouæ gloriæ & potestatem, & sublimitatem suam in humeros extulit, Crucem, scilicet, vt secundum superiorem prophetiam, exinde Dominus regnaret à ligno*; Aduerte, ante Christi aduentum sub multa ignorantia latuisse mundum; nam paupertas in opprobrio erat; sterilitas, vitium; iniuriarum patientia, ignauæ mentis socordia dicebatur: honorum despectus, insipientia: venit hæc vniuersa correcturus Seruator; Sed inter errores & eum reperit apud vulgus mortalium, vt Regem tantùm nominarent, quem, aut corona, aut trabea ornatum conspicerent; Quemadmodum igitur de præfatis, quam biberant opinionem, vt dediscerent, fecit, & nossent deinde pauperes, spadones propter regnum cœlorum, opum contemptores omnibus encomiis dignos esse; ita nossent vera principatus insignia, humilitatem esse, & quò quisque se magis demitteret, eò plùs dominaturum: debere idcircò, quæ principatum significarent, non esse de pomposis & de turgentibus, sed potiùs de abiectis: quando autem ex vilibus & contemptis aliquod desumendum signum fuisset, Cruce nihil magè idoneum, vt quòd mortales summè despicerent; igitur præclarè ad principatus significationem patibulari ligno humeros onerauit Rex nouæ disciplinæ, ac de eo ab Isaïa cantatum: *Et factus est principatus super humerum*, non in capite, aut veste, vti alij Toparchæ.

Isaiæ 9.

August. *Crux, vnica principatus nota.*

Tertull.

Ac certè idemmet nouus Rex transiturus ab hoc mundo ad Patrem, *surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cùm accepisset linteum, præcinxit se, deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.* Ioan. cap. 13. vers. 4. Sanè Apostolorum seruus Magister factus est, dum conuiuium pinguium medullatorum celebrat; nam mancipiorum est præcingere se, & à deambulando contractas sordes diluere: Præstabit fidem Alexandrinus Dionysius epistola contra Paulum Samosatenum: *Dominus, & Deus Apostolorum cùm accepisset formam serui, cœna mystica facta surgit à cœna Deus Apostolorum* IESVS, *& ponit vestimenta sua, & cùm accepisset linteum, præcinxit se: hæc est forma serui*: Quæ huius tam abiectæ, & despicandæ formæ ratio? An gratia Sacramenti? Sed in instituendis aliis Sacramentis nunquam talis 154.

Ioan 13. *Eucharistia inter Sacramenta sola principatum habens.*

Dion. Alex. *Seruorũ est, præcingi.*

talis visus Seruator: Equidem inter Ecclesiæ septem pignora, Eucharistia potissimum obtinet locum; Sacramentorum Rex est, quemadmodum Phœbus septem inter Planetas: quoniam verò Dominatus & Monarchiæ indicium humilitas est, tum filius Dei se maximè demisit, cùm Princeps Sacramentum constituit, vt ex ipso instituentis habitu diuerso quàm in aliorum institutione Sacramentorum; qui totus spiraret humilitatem, colligerent facilè Discipuli, quantùm præcelleret aliis Sacramentis, illud in quo instituendo Seruator tantùm se exinaniret; Igitur, quòd in Eucharistia fundanda humilis apparet Dei gnatus, Principatus indicandi causa accidit.

155\. Iam à Christo ad MARIAM: ille serui formam induit, hæc ancillæ: venit ab empyreis Archangelus, & nunciauit in Dei matrem electam; exemplis Elizabethæ firmauit: qualem pictura gnatum viuis coloribus depinxit: & post stupores Virgo: *Ecce ancilla Domini*, inquit: *fiat mihi*

Luc. 1. 38.

secundum verbum tuum. Sed, quid Deo refert MARIA his verbis pro omnibus, quæ retribuit illi? Nónne ratione creationis ancilla Domini facta, vt sileam alios multos titulos? Nunc igitur, quorsom idem ingerit, velut magnum aliquid & speciale offerat? Sanè ancillæ vocabulo vsa est humilitatis causa, videlicet, ne inter tam fortunata obreperet gloriæ vana, leuisque aura: aut potiùs, rear, pro nostri instituti scopo: audierat nominari se à Legato MARIAM, hoc est, Dominam, regnatricem, imperia habentem; id enim vox denotat: igitur vt compellari se Dominam audiit, accurrit ad dominatus insignia: his enim fulgere oportebat: nouerat autem Monarchiæ indicem, humilitatem esse, humilitatis pignus seruilia ministeria: Quò itaque Domina videatur, humilitatem appetit: quò humilis, ancillam se nuncupat. Chrysologus serm. 142. *Quæ vocatur ab Angelo, ipsa se cognoscit & confitetur ancillam: quia deuotio animi infulis beneficiorum crescit ad obsequium, augetur ad gratiam, non ad arrogantiam prosilit, non ad superbiam pertumescit.* Monuerat initio concionis, quo pacto Domina nuncupata sit ab Angelo: *Nam* MARIA, inquit, *Hebræo sermone, Latinè Domina nuncupatur, vocat ergo Angelus Dominam.*

MARIA idem quòd Domina.

Chrysol.

156\. *Mihi autem absit gloriari* (inquit Paulus ad Galat. c. 6. vers. 14.) *nisi in Cruce Domini nostri* IESV *Christi*: Quem locũ Augustinus explanans serm. 20. de verbis Apost. *Poterat*, inquit, *Apostolus gloriari in sapientia Christi: & verum diceret: poterat in maiestate, poterat in potestate, & verum diceret: sed dixit, in Cruce; vbi mundi Philosophus erubuit, ibi Apostolus thesaurum reperit, vt qui gloriatur, in Domino glorietur; Quo Domino? Christo crucifixo, vbi humilitas, ibi maiestas: vbi infirmitas, ibi potestas*: Sed, quare Paulus relictis cæteris attributis, in eo, quod infirmum, & humile est, solùm velit gloriari? nunquid vt Magistrum Christum ad viuum imitetur? Christus autem præ choro gratiarum, humilitatem singulariter dilexit, proinde hortabatur asserens: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*, nempe, vt specia-tim humilitati addicerentur: Sanè alibi idem discipulus, nimirum, ad Corinthios posteriori epist. cap. 12. vers. 9. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.* Vocat autem virtutem Christi antonomasticè humilitatem, quam à se acceptam iri desiderat, quoniam amator verus IESV eidem per omnia assimi-

Galat. 6.

August.

2. Cor. 12.

Humilitas specialiter illa virtus Christi dicta.

lari optabat: Bernardus in fine tractatus de gradibus humilitatis, expendens illa Paulina: *Nam virtus in infirmitate perficitur: Qua virtus? (ait) Ipse Apostolus respondeat: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi: Sed nondum forsitan intelligis, de qua specialiter dixerit: quia Christus omnes virtutes habuit, sed cùm omnes habuerit, præ omnibus tamen vnam, id est, humilitatem in se nobis commendauit, cùm ait: Discite à me: quia mitis sum, & humilis corde;* Non malè istud, sed longiùs à nostro proposito: Pro themate nostro aduerto, Paulum, ex quo in Apostolorum numerum transiit, Principem Ecclesiarum constitutum, iuxta quod vaticinans prædixerit Dauid Psalm. 44. vers. 17. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos Principes super omnem terram*: Quando igitur Paulus in Principem delectus sit, humilitatem præcipuè insectatus est, vtpote imperij notam: Ac sanè, quorum vita priuata est, glorientur, siue in virginitate, siue in diuitiarum contemptu, seu in fortitudine: aut timore sancto, aliisve Dei donis; Paulus, quoniam Princeps constitutus est, non nisi in Cruce Domini gloriaturus, quoniam per hanc humilitas, per humilitatem verò principatus & regnum, & propterea splendidè Augustinus in superioribus; *Vbi humilitas*, inquit, *ibi maiestas: vbi infirmitas, ibi potestas.*

Bernard. Perfectus amator in omnibus dilecto assimilari conatur.

Psalm. 44.

At & Pauli commilito, Apostolorum Petrus apex humilitatem, quibus potuit studiis, comprehendere nisus; ductus ad patibulum crucifigendus, nec patitur vt sursum caput eleuetur, quo more Præceptor illius defunctus sit: ordine inuerso ad sydera pedes vertit, ad tellurem caput: Theodoretus oratione de charitate: *Rogauit carnifices, ne similiter atque Dominus affigeretur, sed contrario modo, extremum enim eligere non in honore solùm, sed & in ignominia didicimus*: Sed cur Simon vnus inter Apostolos ignominia crucis non contentus, quod tamen ad mirandam humilitatem satis fuisset: inuenit etiam in ipsa cruce, quò ampliùs descenderet: nempe, vt inuerso ordine crucifigeretur? non sic Andreas, non alij condiscipuli, cùm tamen votis omnibus pro Christo, & eo crucifixo mori desiderassent? Ecce humilitatem principatus indicem monstrauimus; nos & diximus Apostolos Ecclesiarum Principes factos: sed aliter Andreas, siue alius de crucifixis sodalibus, aliter Simon, nempe Andreas Ecclesiarum vnius, aut prouinciæ, aut regni Princeps; Petrus omnium Ecclesiarum Pastor, & Princeps Pastorum quoque: Quòd si igitur, quæ per crucifixionem humilitas est, principatus lingua & indicium sit, quonam modo Andrea maiorem cognosceremus Principem esse Petrum, nisi in Petro maior eluceret humilitas? Igitur, quemadmodum Princeps est constitutus super omnes Apostolos, & eius humilitas Apostolorum vincat humilitatem, oporteat; ac proinde aliter quàm Apostolorum quisquam, hoc est maiori cum dedecore, capite, scilicet, ad terram deflexo crucifigatur.

157\.

Theodor. Inter ipsa vilia quod vilissimum est, eligere debemus.

Accessit ad IESVM *mater filiorum Zebedæi cum filijs suis adorans & petens aliquid ab eo.* Matth. cap. 20. vers. 20. & cùm, quod postularet, significasset, nimirum, vt ex gnatis in loco regnandi vnus sinistram occuparet, alter dextram; quasi excanduit Seruator, & non nisi per egregios, difficilésque labores adipisci posse innuit, dicens: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum* 158.

Matth. 20.

Humilitas ad cœlũ facilis & plana via.

P.oh!

Proh! quantùm fucabant fratres, si de eodem poculo haurirent, de quo Christus, bibens quidem de torrente in via, & bibens in cruce fel atque amaritudinem? Sed hunc eundem, qui tam ardua cognatis suis, Zebedæi natis proponit, video mi-

Luc 12. tiorem factum apud Lucam cap. 12. vers. 32. Nescio in quos incidit, paucos quosdam atque despectos, & timidæ mentis consolatur exemplò: *Nolite*, inquit, *timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*: Nónne hoc ipsum, quod vltrò istis offert, auebat tantoperè proli mater filiorum Zebedæi? Et vbi calix ille plenus tyrannici furoris, atque minarum, de quo num bibere valerent, interrogauit? Cur non & modò ad exiguum gregem? Non est meum dare vobis regnum. O vide, quantùm proficiat humilitas! vt ad regna viam facilem sternat! quoniam in filiis Zebedæi non elucebat humilitas, sed magis tenuis aliquis ambitionis odor, non nisi per torturam, per equuleos & vngulas capessere posse cœlorum regna edisserit; quia verò pusillus grex totus in humilitate & submissione, quanquam non absque meritis, & agone Olympum adituri sed breue & tolerabile compendium eorum, cùm per anfractus, & scrupulosa subeundum illis sit, quos excellens quædam humilitas non ductat, adeò semper humilitati coniunctum regnum, atque principatus.

159. *Filius vnius anni* perhibetur fuisse Saul Reg. 1.

1. Reg. 13. cap. 13. vers. 1. cùm regnare cœpisset, duobus autem annis regnasse super Israel; vtrunque æquè difficile: nam constat, adultum, & proceræ magnitudinis fuisse, cùm imperij habenas capesseret; sed & quadraginta annis regnasse super Israël perhibetur, Actor. cap. 13. vers. 21. Quonam

Acto. 13. igitur more, aut vnius anni sub dominationis exordio, aut duobus solùm regens annis populum? Equidem, cùm puer vnius anni dicitur Saul, magna eius simplicitas atque humilitas commendatur: huius enim character & symbolum aptissimum pueritia: at verò dominationis & imperij custos, atque pignus humilitas est: quoniam ergo, quæ imperij indiuidua comes est humilitas, duobus tantùm annis mansit cum Saul, ideò duobus solùm annis Rex fuisse declaratur, quoniam Regem esse absque humilitate non minùs impossibile sit, quàm absque sceptro & diademate; non minùs est hæc imperij insigne, quàm illa sint: Gregorius Romanus lib. 5. expositionis in 1. Reg. ad præfata verba, cap. 13. *Nam ad litteram, vnius anni quomodo filius esse potuit, qui vniuerso populo ab humero, & sursum eminebat? Quod ergo secundum litteram intelligi non potest, intelligi per internæ intelligentiæ rationem debet; vnius nanque anni Rex esse describitur, vt donum pueritiæ in persona Regis, innocentiæ bonum signet; de Rege ergo, qui prius bonus, postea malus extitit, dicitur: quia vnius anni fuit, cum cœpit regnare, & duobus annis regnauit; licèt enim multis annis regnauerit, illis solis regnare dicitur, in quibus humilis & innocens fuisse perhibetur.*

Saul propter summam humilitatem filius vnius anni dicitur.

Greg. Pap.

Reprobato Saûle, de Isai filiis vnus in Mo-

160. narcham iussus vngi per Samüelem; prodiit ante omnes primogenitus Eliab, de quo cùm Dominum consuluisset Vates, *Ne respicias*, inquit, *vultum eius, neque altitudinem staturæ eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico*,

1. Reg. 16. Reg. 1. cap. 16 vers. 7. Equidem homines, quem videbant pulchro esse corpore, & iusta statura, regno dignum iudicabant, quare & prouerbialis inde apud veteres loquutio; *Prima species digna imperio*, vt docet Porphyrius in Isagoga, monet Nazianzenus 2. Inuectiua in Iulianum, & consuluisse visus Plato lib. 7. de Republica: hæ igitur erant notæ eius, qui ad regendum idoneus extitisset apud mortales; At Numen æternum; *Nec iuxta intuitum hominis (ait) ego iudico, homo enim videt ea, quæ parent; Dominus autem intuetur cor*; Quid est intuetur cor? nempe, ad imperandum spretis externis indiciis, explorat, num quisquam verè, id est, corde, & animo humilis sit, quasi videat præditum virtute, imperio conuenientem iudicat, quoniam humilitati potestas annexa; erat autem mente elatus Isai maior natu filius, ac proinde à dominatione repulit; Abulensis quæst. 25. in cap. 16. lib. 1. Reg. *Quæret aliquis, quare Dominus abiecit Eliab? Respondet Nicolaus, & Hebræi, quòd hoc factum est, quia Eliab erat superbus corde, & iracundus; quod patet ex eo, quod dicitur sequenti capite, quia iratus est contra Dauid, & increpuit eum durè dicens: Ego cognoui superbiam tuam, & duritiam cordis tui, quia, vt videres prælium, descendisti.* Quando igitur humilitas principatus atque imperij nota sit, potuit Canticorum sponsus, quanquam magnus Princeps, rusticanis, humilibúsque laboribus aliquando delectari,

Pulchritudo & statura imperio digna ex veterum sententia.

Porphir.

Nazianz.

Plato.

Abulens.

Sectio XVI.

Non ignominiæ, sed gloriæ seminarium Crux, atque Passio.

Reuertamur tandem ad alterum sponsæ nomen; nam Sunamitem, hoc est, *coccineam*, 161.
quòd, scilicet, cocco lanas tingere didicisset, appellatam ostendimus præteriti Anteloquij Sect. 5. Subsect. 1. n 83. Proh! quantam in lucem, eámq; clarissimam, & quæ vel multùm fortunatis inuidiam parere posset, nomen hoc, quod mechanicum, & abiectum apparebat, euasit? Certè eam, quæ his afficiebatur titulis tantùm non despicere Reginæ, & concubinæ ausæ, vt beatissimam potiùs dixerint; Auroræ, Lunæ, Phœbo splendorem micantissimum comparauerint, filiæ Tyri eam muneribus adorauerint, omnes diuites plebis vultum illius deprecati: Quòd si tantæ magnitudinis apicem, ea, quæ ob conuicium appellabarit *coccinea*, conscendit; quid infame quondam lignum, & vilissimis homuncionibus dicatam crucem, nunc in frontibus Regum fulgere demiramur? nam & ipsa coccinea, postquàm Seruatoris respersa cruore; O patibuli radios septemplici Sole lucidiores! ô gloriam, vereor, ne & ipsi Christo difficilem propter summam illius amplitudinem! Nam, quid ipse inclamat Psalm. 21. Psalm 21.
vers. 22. *Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornis humilitatem meam*; Opportunè quidem à rugientis leonis sæuissimis faucibus liberari anhelauerit, sed cornua vnicornium cur refugit? quid in his atrox, quæ magis venena dispellunt? Non, si immania fuissent, Iosepho viro etiam cum hostibus miti, atque largifluo, Moyses tribuisset Deuteron. cap. 33. vers. 17. *Cornua rhinocerotis (ait) cornua illius, in ipsis ventilabit gentes vsque ad terminos terræ*, Quæ igitur cornua, à quibus expediri desiderat? fortasse crucis brachia? Ita sanè, Genebrardo expositore: *A cornibus vnicornium* Genebrard.

Cornua vnicornium venena dispellunt.

Deut. 33.

cornium(inquit)*id est , à cruce , nam cornu vnicor-*
nis, crucis solius figuram refert: Est & vetustissima
interpretatio ? nimirum , Tertull. lib. 3. aduersùs
Marcionem. *Saluum* , inquit, *fac me ex ore leonis*
vtique mortis ; & de cornibus vnicornis humilita-
tem, de apicibus , scilicet , crucis, vt suprà ostendi:
Ostenderat , videlicet , paulò antè cùm allegata
Deuteronomij verba tractaret; *Nam & antenna*
(ait)*qua crucis pars est, extremitates, cornua vocan-*
tur : vnicornis autem media stipitis palus; hac dem-
que virtute crucis , & hoc more cornutus vniuersas
gentes, & nunc ventilat per fidem, auferens à terra
in cælum ; Atque hac quidem admissa declaratio-
ne , ecce, quanta insurgat quæstio : nam à cruce
vindicari humilitatem quorsum postulat , tan-
quam humilitati nocere valeat patibulum? Quòd
si ea trita spiritalium Magistrorum doctrina est,
conducere plurimùm ad humilitatis perfectam
acquisitionem , in iis exerceri libenter , quæ vi-
liora sunt; quid cruce abiectius ? Hanc exoptasse
Christum decebat , non fugam ab illa quærere:
Ita quidem verum est , humilitatem confortari
amore eorum , quæcunque contemptum gene-
rant ; quemadmodum ex opposito , & fastus, &
gloria, atque pompa omnis illam eneruant; Chri-
stus itaque , cùm præsagiret , quantum honorem
allatura esset crucis perpessio , ne non esset suf-
ferendæ tantæ maiestati eius, quanquam humili-
tas , velut timebat ; Gloriæ igitur Oceanum in-
gressurus , ne humilitas naufragium patiatur,
exorat ; ideò ab apicibus crucis liberari humili-
tatem suam æstuat ; quandoquidem nihil est,
quod sic aduersetur humilitati , quemadmodum
gloria atque spleodoris aura.

Dicat & plura nobis Dauid de Christo filio
162. eius: *Singulariter* (ait in persona Seruatoris Psal.
140.vers.10.)*sum ego , donec transeam* ; id est, in-
Psal 140. comitatus quidem , absque satellitibus , absque
ministrantibus donec ex hac vita ad Patrem
transferat , Augustinus in eum Psalmum , *Quid*
est ergo, donec transeam, nisi de hoc mundo ad Pa-
August. *trem ? Donec ergo transeam , singularis sum , cùm*
transiero , multiplicabor ; post Pascha iam non ero
singularis ; post transitum non ero singularis; multi
imitabuntur , multi sequentur : Verùm , quid est,
quod absque sociis extitisse dicat , antequàm ex
hoc mundo abiret ? Nónne discipulorum ca-
terua munitus semper ? Certè & Angeli assiste-
bant , neque exilis cohors ; nam & Simoni lo-
quutus Matth 26. vers. 53. *An putas , quia non*
possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi mo-
Matth.26. *do plusquam duodecim legiones Angelorum*? Quis
vnquam Principum terræ tam egregia multitu-
dine cinctus ? Verè hic solus Dominus fortis &
potens , cui militia tam ingens , cuius fortitudo
& decor indumentū eius; Quî igitur solitarius &
agminibus destitutus ? Sed attende, quid prædi-
xerat ; destitutum se nanque , donec pateretur,
donec transiret ; Non igitur omni carere se in-
nuit satellitio ; verùm adeò exiguam multitudi-
Quanta clientum gloria Christo ex Passione accreuerit. nem comitantium ante passionem, vt si cum tur-
mis ministrantium post superatam mortem com-
parentur , quasi incomitatus fuisse videatur ; Ita-
que ob crucis passionem tantam consequutus
gloriam, tam magnificam clientelam, vt cum hic
collati primi honores , nullius appareant splen-
doris; At declaremus exemplo aliquo quod for-
tunæ volubilitas , & humana inconstantia non-
nunquam suppeditare consueuit : Sit quispiam
potens , & beatus , prouinciarum amplissimus

Monarcha; millia millium obsecundent, & clien-
telæ eius oon sit numerus : stupescat orbis , plu-
res in eius vnius reperiri aula mortales , quàm in
aliorum regnis ; tandem aut ciuili tumultu , aut
maiori superueniente hoste , victoris arbitrio
supponatur : ille autem induperatoriam maiesta-
tem in particularis Dynastæ moderatam pom-
pam commutet : itaque nunc Marchio, qui fue-
rat aliquando Rex diues & abundans : satellites
quoque habet , pueros & ancillarum greges, fa-
stus etiam non contemnendam omninò simili-
tudinem, gemit tamen præteritorum saucius me-
moria ; demirantur exteri, quòd tristior incedat,
auditáque luctus ratione, quoniam de solitudine
& egestate querela est , stupescunt magis : Quin
viuis (inquiunt) felix & iucundus , cui tot villæ,
tot fundi , tantum pecus in montibus, & in cam-
pestri loco , habes mancipia & clientes. Ille ta-
men semper ingeminat lamentum : *Singularis*
sum ego, sine domo , absque possessionibus , ser-
uorum atque ornatus vacuus ; Quid verò est,
singularem esse eum modò, nisi, quoniam, si po-
steriores gloriæ cum prioribus assimilentur, sub-
seruientium numerus penè nullus computan-
dus sit ? Sic igitur Christus, antequàm patiatur,
singularem , desolatúmque se vocat quod equi-
dem duodecim legionibus Angelorum etsi val-
latus , tantæ tamen pompæ magnitudo cum ea,
quæ Passionem subsequutura sit collata, solitudo
magis, quàm frequētia digna sit, quæ nūcupetur.

Video sanè Petrum in reliquis voluisse Ma- 163.
gistrum imitari , nisi cùm ad patibulum ven-
tum est : hic diuersam in crucifigendo formam
rogat suppliciter , & impetrat ; itaque plantæ
summitatem ligni attingebant ; caput deorsum
tendebat vice versa atque Præceptor illius: Quid
hoc , Simon ? Nónne ad crucis æmulationem
tam bonus hortator semper incitabat ? *Qui vult*
(ait) *venire post me , tollat crucem suam* : Quin & Ioan 21.
Apostolorum Coryphæo singulariter Ioan. c. 21.
vers. 18. pronunciatum , clarificaturum illum
Deum hoc mortis genere ? Percipiamus igitur ex
Ambrosio , quamobrem hac vna in re Ducem Ambros.
æmulari Petrus desierit , *Non fuit* (ait serm. 20 in
Psalm. 118. ad illa : *Pax multa diligentibus legem,*
&c.) *opprobrio Petro crux Christi, qua tamen et*
gloria dedit, vt vniuersis Christū honoraret vestigiis, *Cur Petrus diuersam à Christo crucifigendi formā elegerit.*
metuēs, ne si ea specie crucifixus esset, qua Dominus,
affectasse Domini gloriam videretur: Crux ergo op-
probrium perfido ; fideli autem gratia, &c. Sed qui-
dem difficilis hæc Ambrosiana thesis: *Ne* (inquit)
Domini affectasse gloriā. si ea specie, qua Dominus,
crucifixus; Quam amabo, gloriam, sancte, atque
doctissime Antistes? eum vocas honorem , quo
pessimus quisque in republica expiat delictorum
atrocitatem ? Præclaram sanè laudem , & spolia
ampla Christo IESV tribuis , quem decentiori
vocabulo Isaias , nouissimum virorum appella-
uerit : egregiè tamen Ambrosius *gloriam* voca-
uit ; Et sanè Petrus , cùm Præceptor conscenso
Thaboris vertice, aduocatisque Moyse cum Elia,
reuelauit ex beata visione promicantes radios,
non est veritus supplicare tantorum gaudiorum
participem fieri, idque ad longum; *Bonum est* (ait)
nos hic esse ; faciamus tabernacula : moremur in
colle amœnissimo , in loco voluptatis : præstat
hic æuum traducere : nunc autem , quòd videat
crucis tantam esse gloriam quæ solo Dei Filio
quodammodo digna sit, eique velut speciali iure
debita , ad tantum culmen suspirare non audet:

Ne si ea specie crucifixus esset, affectasse Domini gloriam videretur.

164. Verùm hæc Dominici affectatio honoris arcanum quidpiam subtegere videatur: Sanè fuit quondam, cùm de Spiritibus superbiret vnus, multísque donatus fulgoribus, cuius nempe, operimentum omnis lapis pretiosus, temerarius soli Creatori concessa fastigia superare tentauit: Isa. 14. *Sedebo* (inquit Isaiæ 14. vers. 14.) *in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Non tibi, ô Lucifer, conueniens sedere: hoc sibi incomprehensibile Numen reseruauit; te cum sociis stare in circuitu throni sufficiens est, & æterni Salomonis ambire lectum gladio super femore posito propter timores nocturnos; At loquatur Bernardus serm. 3. de verbis Isaiæ: Bernard. *Stant planè Seraphim, stant attoniti & suspensi in contemplatione sedentis in throno: tu sedere tentasti, ô impie, propterea tui moti sunt pedes, & effusi gressus tui: filius est, qui sedet in throno, Dominus Sabbaoth cũ tranquillitate iudicans omnia: sola sedet Trinitas, quæ sola habet immutabilitatem: Seraphim verò stant,* &c. Ergo, quemadmodum intra cœlorum valuas alius est locus gloriosus Regi sæculorum immortali, alius angelicæ naturæ, cæterísque fortunatis seruis: sic in terris quasi valeamus meditari alteram esse Christi gloriam, quam nemo de ministrantibus participet; alteram Sanctorum, Petri, Stephani, Laurentij, cæterorúmque: *Crux solium maiestatis.* Christo verò quæ possit alia maiestatis esse sedes, quàm trabs, in qua pependit, cùm super humerum factum esse principatum illius Isaias narret? Igitur Simon, ne renouasse videatur in terris Luciferi elatos animos, cùm velut cogitasset tantam esse crucis gloriam, cuius pura creatura quodammodo capax non esset, aliter crucifigi orauit, & adeptus est, ne si eodem more, quo Christus affixus est, ligno ipse quoque suspenderetur, Præceptori tantùm debitam gloriam, Luciferi adinstar, affectasse videretur.

165. Expendamus autem Augustini peregrinum dictum serm. 130. de tempore, de cruce, & latrone ad feriam 6 in Parasceue: August. *Et quidem nemo Regum aliquando passus est, latronem hominem, aut quenquam alium eiusdem naturæ conseruum secum assumens ita in ciuitatem introducere: sed Christus hoc fecit, qui mortis, & Diaboli victor: & sacratissimam ingrediens patriam, secum latronem introducit, non conculcans Paradisum istius pietatis opere, sed honorans, neque confundens latronis introitu, sed illustrans:* *Duo simul triumphantes [illegible] spe[illegible]ium.* Quibus in verbis illud occurrit in primis mirandum, quod triumphi socium quempiam admiserit Seruator, cùm victoribus in morem fuerit solos ferri; Quare, & quòd simul Vespasianus, Titúsque, genitor nempe cum filio superatis Iudæis triumphum iunxerit, stupendum apparuit Romanis: Proferamus Orosium narrantem lib. 7. cap. 9. Oros. *Vespasianus & Titus Imperatores, magnificum agentes de Iudæis triumphum, vrbem ingressi sunt: pulchrum, & ignotũ cunctis antea mortalibus inter trecentos viginti triumphos, qui à conditione vrbis, vsque ad id tempus acti erant, hoc spectaculum fuit:* Anne igitur latrone comitatus Redemptor, quò fuisset ouatio singularis magis, atque memorabilis? Deinde, vt ad latus, vtrinque adhiberet aliquem: ex filiorum numero debuerat extitisse, aut certè sponsa, de qua tamen Vates cùm præclarissima caneret, id potissimùm modulatus est: astitit regina à dextris in vestitu deaurato, Psalm. 44. Et quidẽ vxor Psal. 44. tantam gratiam sortita sit: rectè: non furcifer, & bipedum nequissimus? itáne Angeli pacis præcedunt aliqui, sequitur maxima pars? & vtraque hæc functio seruorum: ad latus fertur in pompa omnium, quæ vnquam fuerunt, amplissima, homicida, & raptor? Sic tamen Augustino iudice: nec futili argumento; quippe cùm spectaculum illud fieret Deo, Angelis, & hominibus, voluit vniuersitati probare Redemptor, quanta esset crucifixorum gloria, quidvè in posterum sperare illos oporteret. Id itaque vt confirmaret, placuit eum, qui secum passus fuerat, æquali quodammodo honore donatum apparere: Cruci igitur debuit latro, quòd supra modum condecoratus fuisset; Verùm superest, quæ discutiatur illa particula, *Non conculcans* (ait) *Paradisum istius pietatis opere, sed honorans: neque confundens latronis introitu, sed illustrans:* Sed quid illustrauerat? *Cœlestis ciuitas ex introitu latronis illustrata.* diem, scilicet, illum æternitatis, cuius lucerna est Agnus, diem clarescentem mirabiliter à montibus æternis, quæ noctem ignorat? Possitne quidpiam superaddi gloriæ beatorum, quæ est mensura conferta, & supereffluens? nihilominùs gloria latronis, quoniam de cruce ea est participata gloria, tantos ex se fulgores emittit, vt non angulum aliquem, vel loca non vsquequaque lucida, sed ipsum etiam Olympum splendere magis fecerit; Hoc illud, *Neque confundens latronis introitu, sed illustrans:* O leues crucifixorum agones ad tantam celsitudinem, cùm Mater nostra Hierusalem, quæ sursum est, in omni suo ornatu non sit quasi vnus de patibularis, sed eius, qui furabatur, iam vibrans, & radiosa sit facies, quæ valeat nouam pulchritudinem afferre vrbi perfectissimi decoris, illi cuius portæ nitent margaritis, & plateæ illius ex auro mundo.

Quod si quidem splendidior reddita est aula cœlestis ab ingredientis crucifixi triumpho, non mirum, si stupefacta angelica cohors interrogat, ascendente Seruatore, & Domino, Isaiæ cap. 63. vers. 1. Isaiæ 63. 166. *Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ?* Ac suspiciunt omninò decorem summum victoris, luménque perstringens, & beatos oculos: nec sanè ignorabant, quis fuisset triumphator: nam edoctos à commilitonibus Dauid Psalm. 23. retulit, cùm audierunt Psalm. 23. Regem esse gloriæ, Dominum fortem, & potentem in prælio: Quid igitur hærent in ancipiti? Equidem comparabant vicissim, & quos Diuinitas emittebat radios, & quos mortalitatis stola sanguine aspersa, & mirabantur patientis tantùm posse lumen; reddidit hoc attonitos: Sic Nazianzenus orat. 42. Nazianz. *Stola corporis pulchritudinem ex aduerso profert, quod per passionem exornatum, ac per Deitatem, qua nec amabilius quidquam, nec pulchrius illustratum est.* Nicetas in Scholio: *Formosa est stola ipsius: hoc est, corpus ipsius, quod passum est: partim ob Passionem, per quam glorificata est: partim ob Diuinitatem, per quam illustrata est quippe qua nihil pulchrius:* Assueta erat Angelica cohors in circumscriptum videre lumen, & circumfundi Diuinitatis claritate: hæc cùm inexhausti esset splendoris, arbitrabatur impossibilem esse lucem, quæ cum ea quasi contendere niteretur: nunc cùm videant à Passione redeuntem Christum insolito fulgore verberare oculorum aciem, & ciuitatem impermutabilis Dei perfundi magis, candorem augeri, admiratione defixi interrogant:

interrogant: *Quis est iste*, &c. tanquam asserant: Non hæc à Diuinitate oboritur tam ingens, nouaque claritas, quippe præsentem eam habemos semper, inuelatámque, & quo pacto semel affulsit, eodem modo perseuerat in æuum immutata visionis essentia: restat, vt ab humanitatis cruentata stola deriuetur iubar illustre: Sed, quæ fides, potuisse crucifixi gloriam tantùm euehi? Itáne lacera illa caro, & despecta, & quasi leprosa tam splendescens; Contemplantur igitur Angeli, & dum perpendunt, totos occupat stupor, adeò non oppressam crucis opprobrio Christi gloriam, vt sublimior multò reddita sit, cuius ipsa cum Diuinitate certare videatur splendor, & claritas.

Christi ex Cruce gloria cū ipsa Diuinitate certare videtur.

167. Atque equidem certare gloriam illam, quæ per crucem acquisita fuit, cum ipsa Diuinitatis gloria, vel etiamnum quodam more vincere, ex Ioanne fortasse discemus cap. 12. vers. 32. *Et ego* (ait Christus) *si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*; Quæ verò est hæc exaltatio; nimirum, ligno indignè suspendi, & deputari cum latronibus? Augustinus tract. 52. in Ioannem; *Hoc refertur* (inquit) *ad illud, quod superius ait: Si autem mortuum fuerit granum, multum fructum affert: nam exaltationem suam quid aliud dixit, quam in Cruce Passionem? Quod & ipse Euangelista non tacuit: subiunxit etenim, & ait: Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.* Sed, quare post obitum cogendos homines asserat? nempe, qui compellendi, qui trahendi sint? An immitior post mortem conculcatam redditus, vt vim in posterum inferre velit, qui amore & suauitate anteà alliciebat? Dicebat nanque ad afflictum; *Vis sanus fieri?* Vt humanum omninò appareret beneficium, quod spontaneum quoque extitisset; Quòd si, aut Diuinitate, aut passibili natura attrahendi sint, vtrunque in diebus carnis suæ Dei Filius sortitus; Quamobrem non trahebat post se reluctantes Iudæorum animos? Puto quidem his delineari quàm dispar fuerit humanitatis Christi gloria, dum in viuis ageret, atque post obitum eius: nempe, priusquàm pateretur, gloriosus quoque fuit vultus eius: *Igneum enim quiddam, atque sydereum radiabat ex oculis eius* (vti ait Hieronymus ad cap. 21. Matthæi) *& Diuinitatis maiestas lucebat in facie*: Verùm hic omnis splendor fidei lumen imitabatur, quod quidem excellens est: sed tamen ita repræsentat obiecti bonitatem, vt non voluntas necessariò rapiatur post illud: at gloria, quam morte in ligno passa adeptus est, patriæ instar claræ erat visionis, proinde, quemadmodum illa, quas in Deo referebat perfectiones, sic ostendebat, vt arbitrium sui esse iuris non sineret propter magnitudinem bonorum; sic & humanitatis crucifixæ ita ignominia patibuli adaucta gloria, vt eius granditatem cùm ferre non valeret humana mens, duceretur post illam impotens ipsa se cohibere: Vultis his maiora pronunciemus, & potuisse quasi supra Diuinitatē, diuitias gloriæ humanitatis? Perpendite, quid Ioánes pronunciet: *Omnia* (inquit) *ad me ipsum traham*: *Non autem dicit* (innuit Augustinus tract. 52. in Ioannem) *omnes*; *sed, omnia*: itaque præter humanum genus alia quoque animantia, stipites, & mōtes, cuncta demum elementa, vt nihil intra fabricam visibilis mundi sit, quod non rapiat; Sanè Augustinus: *Non itaque hoc ad vniuersitatem hominum retulit, sed ad creaturæ integritatem, id est, spiritum, & animam, & corpus; & illud, quo intelligimus, & illud, quo viuimus, & illud, quo visibiles, & contrectabiles sumus; qui enim dixit, Capillus capitis vestri nō peribit, omnia trahit post se*; At visio beata Creatoris non aliquid præter rationale rapit post se: nam, quibus est intelligentiæ defectus à naturæ impossibilitate, quemadmodum videre nequeant, & vitaliter moueri; sic neque à visione rapi, ergo potentior vis gloriæ humanitatis passæ quodammodo, quàm Deitatis ipsius; quando rationalia solùm trahit Diuinitas, idque tantummodò si clarè, & intuitiuè repræsentetur; Christus autem post mortem exaltatus, omnia ad se rapiat, id est, non homines, aut Angelos, sed præter ipsos alia quoque, quicquid, scilicet, intra ambitum naturæ versatur; hoc nanque est, omnia trahere.

Ioan. 12.

August.

Igneum & cœlest. quiddam lucebat in vultu Christi.

Hieron.

August.

168. Æstuabat Moyses desiderio beatæ, diuinæque visionis, & ausus rogare Numen: *Ostende mihi* (ait Exod. c. 33. vers. 18.) *gloriam tuam*: Sed inter ciues fortunatos Moyses censeri non posset, antequàm mortalitatis exueret fragiles amictus, oportebat autem adhuc apud viuos remanere: ne tamen fideli seruo omninò denegasse, quod peteret, videretur Deus, respondet, contingere non posse, vt vultus intueatur: *Non enim* (inquit) *videbit me homo, & viuet*, facturum se tamen, vt aliud contempletur æqualis quodammodo cum ipsa clara patriæ visione, gloriæ; nempe, ostensurum se ei in spiritu, manuum, vestigiorúmque foramina, quibus plagatus sit in domo Dei: hoc illa denotant, quòd in petræ cauerna eum locaturus sit, quòd conspecturus sit posteriora illius, id est, sacram humanitatem vulneribus confossam; Lyranus, *Ponā te in foramine, id est, retinebo te in contemplatione Christi passi*: Augustinus quæst. 154. in Exodum: *Stabis, scilicet, supra petram, putà post transitum Christi id est, passionem, & resurrectionem*, At, nónne cruentati & laceri sacratissimi corporis intuitus, mœrorem potiùs, & largos singultus Moysi allaturus sit, quàm gaudium & consolationem? quis enim ad tam indignam crudelitatem fletus cohibere valeat, Myrmidonum etiam Dolopúmve, aut duri miles Vlyssis? Verùm non tam ipsam crucis tragœdiam reuelaturum se Legislatori promittit, quàm hanc consequutos triumphos: *Ponam te* (ait) *in foramine petræ*: id est, cicatrices tibi monstrabo, *& protegam manu mea, donec transeam*; hoc est, abscondam ab oculis tuis, quæ luctuosa sunt, & aperiam gaudentia, eritque, vt ab huius delectatione victoriæ quasi tantùm in te dulcedinis deriuetur, quantùm si ab ipso voluptatis torrente inebriatus, biberes de æterni & incommutabilis vultus clarissimo lumine: Facie igitur ad faciem me non videbis, quoniam populo meo adhuc es necessarius: huius tamen inexhaustæ consolationis recompensabo absentiam, detecta tibi ea, quæ per crucem, & tormenta adipiscenda sit gloria: hanc tolerabis etiam inter viuos perstans: ea cùm fruêris, donabere æquali quodammodo cum ea, quæ beatorum est, gloria: atque ita simul, neque postulata omninò accipies neque iis tamen fraudabere.

Exod. 33.

Lyran.

Cauerna petræ est contēplatio Christi passi.

August.

169. Sed, antequàm à Moyse recedamus, duo eius cum Verbo colloquia exploremus, Exodi cap. 33. verticem montis occupare iussus, cùm per longum quadraginta dierum interuallum cum Deo versatus, quocum sermocinabatur, tandem ad suos reuersus de claritate Numinis participauit quidem, sed diminutè solùm, vultus solùm lumine circundante: at idem non per multas horas in Thaboris apicibus moratos cum Seruatore, paulisper confabulatus, totus inclaruit, & faciem,

Exod. 33.

Cur gloriosior in Thaboris vertice apparuerit Moyses, quàm in cacumine Sinai.

& manus, & vestigia, vniuersùmque hominem perfundente luce excelsa, & gloriosa; Sed referat nobis Origenes homil. 12. in Exodum: *Nihil ergo aliud in lege gloriosum habet Moyses nisi solam faciem; in Euangelio autem totus glorificatur ex integro; audi enim, quid dicatur in Euangelio; Cùm ascendisset* IESVS *in montem excelsum, assumens secum Petrum, & Ioannem, & Iacobum, transformatus est ibi coram ipsis, & ecce apparuerunt, inquit, Moyses, & Elias in gloria, colloquentes cum eo; Hic non refertur, quia glorificatus est vultus eius, sed, quia totus apparuit in gloria colloquens cum* IESV: Quorsum igitur tam ingens claritas deriuata est in Moysem? Sanè, quoniam longè dispar fuit sermonum materia: nam in monte Sinai discursus fuête de ordinanda Hebræorum republica, vt ambularet in viis Domini, in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus: in fastigio autem Thabor, quemadmodum Lucas Euangelista perhibet cap. 9 dicebant *excessum eius, quem completurus erat in Hierusalem*: Hoc est, interprete Nicolao, *Passionem eius futuram, quam sustinuit ex maxima charitate, quæ dicitur excessus, non, quia excesserit modum virtutis; sed, quia excellentissimum eius gradum attingebat*: Igitur ex illis tractatibus, quoniam à Deo erant, gloriam quidem participauit Moyses; deeet enim, vt eos, quibuscum sermocinatur, Numen glorificet: sed, quoniam non à Deo citò crucifigendo fiebant verba, aut certè non de Passione, quamuis distaret tunc, miscebantur alloquia; proptereà parua dimanatione communicati honores, faciem solùm condecorarunt; nunc autem in Thaboris culmine, quoniam præmonstrantur vibices, & colaphi, & sputa, ex horum tantùm memoria, splendidissimę, & incomparandæ lucis ea oboritur copia, quæ noctem omnem dispellat, & Moysis non vultum solùm, sed corpus omne radiosum faciat.

Origen. · *Luc. 9.* · *Lyran.*

170. *B. Franciscus sub forma Seraphi crucifixus apparuit.* An nos & de his quoque instruat Seraphicus ille, qui humili maximóque Francisco cruci affixus apparuit? quid enim hanc formam sumpserit potius, quàm Cherubim, Dominationum, alteriúsve ordinis? Misit fortasse Deus ex potissimis ministris aliquem, vt, quàm sibi placeret inaudita Viri humilitas, significaret? Aut, quia humilitati coniunctior amoris Angelus Seraph, quã Spiritus, in quo est plenitudo scientiæ, Cherub? quippe scientia inflat, charitas patiens, humilis, atque mansueta est? Sanè, quantùm ex Scripturis indagare valeamus, Seraphini solius gloriæ Cõditoris ministri sunt, cùm thronum excelsum & eleuatum circunstent semper, neque inde ad alia transferantur: nam ad Isaiam vnus quidem missus, qui labia purgaret Vatis; at id in conspectu solij gloriæ, quin in longinquum abiret, Cherubim autem & ipsi vident faciem Patris, qui in cœlis est, & canticum, *Sanctus*, intonant proculdubio: sed nobis repræsentantur, qui & alio funguntur munere, neque vno tamen: excubant, nimirum, ad Paradisi valuas, Propitiatorium obumbrant, Dei aurigatores, & carrucæ pariter sunt, cùm ambular super pennas ventorũ, aliáque non pauca apud Ezechielem exercent: Igitur ad Cherubim etiam negotiosa spectant; vultisne & laboriosa nominare? Ad Seraphim gaudiosa rantùm, cùm à gaudio Domini, quæ gloria est, non recedant: Ob hanc officiorum differentiam non fuisse depicta in Salomonis têplo Seraphim, quibusdam opinio extitit apud Abulensem quæst. 19.

Abul.

in cap. 25. Exodi: *Quidam (inquit) respondere voluerunt aliter: scilicet, quòd Cherubim sunt ad ministerium Dei, vt alis suis velarent sedem Dei: Seraphim autem sunt ad gloriam: quod patet, quia Isaia c. 6. dicitur: Et clamabant alter ad alterum, & dicebant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus exercituum, plena est omnis terra gloria eius: In præsenti autem vita non est nobiscum gloria Dei: ergo non debebat fabricari Seraphim super propitiatoriũ, sed Cherubim*: Iam ergo & illud attende, Oratorum, qui mittuntur delectum quendam esse apud Creatorem: nempe, vt quale sit perficiendum opus, talis sit Legatus, & cognationem cum gerendis vocabulo ipso præferat: Moneat Greg. hom. 34. in Euang. *Hinc enim est,* (ait,) *quod ad* MARIAM *Virginem non quilibet Angelus; sed Gabriel Archangelus mittitur: ad hoc quippe ministerium summum Angelum venire dignum fuerat, qui Summum omnium nunciabat; qui idcirco etiam priuatis nominibus censentur, vt signetur per vocabula, etiam in operatione quid valeant*: Quod deinde ad longum expendit atque probat, comparato ministerio cum vniuscuiusque appellatione. Igitur, quando ostendimus, in cruce summam esse gloriam, qua vix alia potentior esse valeat: gloriæ, & decoris Francisco impressurus notas, gloriæ is debuit esse minister: alioqu n angelica operatio vocabulo non responderet, quod Gregorius minimè sufferat Pontifex. quoniam itaque gloriæ erat illa functio, non Cherub, non Dominationes aut Potestates legationem exercent; sed, ad quem esse pertinebat gloriæ ministrum, Seraphim: O vile quondam, & plebeium Sunamitis nomen, post huius sponsæ nuptias ter beatum, ipsísque Reginis suspiciendum! O & hoc adumbratum nominè dulce lignum, in quo salus mundi pependit! tu quondam nemoris vniuersi virium, horror populorum: nunc tam diuina arbor post Redemptoris mei charos amplexus, qualem nulla profert sylua: Vtinam dulcescat tandem palato meo fructus tuus: & rigida hæc, atque ignaua anima totis te circundet vlnis! Egredere in salutem miseri huius cum Christo tuo, vt fugiant à facie tua, qui oderunt nos: vósque filiæ Sion quæ Salomonem in omni gloria sua intueri tantopetè desiderastis, egredimini, & videte eum cum diademate, quo coronauit eum Mater eius Synagoga, in die, quo clamauit sæpiùs; *Crucifige, crucifige, illum.*

Qualia ministeria Angelorũ, talia & nomina.

SECTIO XVII.

Reipublicæ, familiarúmque moderatores munia quæque nosse, quandoque & exercere præstat.

DOcuimus proximè elapsa Isagoge, sectione 6. fuisse, quibus arduum apparebar, sponsum Canticorum, aut regia, aut excel- 171.
lentiori aliqua dignitate functum esse, eò quòd inspexissent proletatiis quandoque occupatum ministeriis; purà, ipse columbarium lustrabat: vinitoribus præerat, quos ad laborandum incitabar: myrrham cum aromatibus demetebat: inuisebar & Pastores, & hortorum custodes: Sed à nobis præmonstratum eodem loco, Principem haud dedecere eiusmodi exercitamenta e quio absque controuersia breuissimo interuallo Reipublicæ

Sponsus Cãticorũ in omnibus exercitatus.

Reipublicæ ad felicitatis culmen peruenissent, si talibus donatæ Topbarebis, atque gubernatoribus essent, quibus honor, voluptásque extitisset, eruditos esse omni politica, atque œconomica scientia; Itaque, seu mari gerendæ res, quæ ad commune spectarent emolumentum, seu terra, siue pacis, seu belli tractanda ars; ipse, qui cęterorum Dux, omniū esse peritissimus; ipse nauem conscendere nonnunquam, sub pellibus agere, Iudicum subsellia tenere, & integritatem, doctrinam, diligentiam Ministrorum obseruare; Hæ Dynastarum verissimæ notæ; non autem productæ in longam noctem compotationes, & ludi; non calamistratus capillus, aut suffumigaus vestis; atque illa tota muliebris inertis aulæ facies; & si quando discursus acuantur post rubiginem multam, & ingenij scintilla affulget, nulla de amplificandis imperij finibus; sed ne de conseruando veteri patrimonio cógitatio, non legiones, non rostra, non Academiæ reformantur; sed nouas oppressiones, noua subditorum onera consultatio parturit.

Callidus ille Satan exploraturus, num Chri-
172. stus, Dei Filius esset, ac inde & supremus Monarcha; nempe, cui Pater omnia tradidisset: *Dic,* (ait) *vt lapides isti panes fiant.* Matth. cap 4. At, si Regem esse indagare volebat inimicus, eúmque, qui maxima niteret auctoritate, nónne potiùs supplicare oportebat, vti Angelis mandaret, lapides in panem conuerteret? hoc enim tantam potestatem decebat, per alios, quæ agenda essent, perficere; non ipsam ad minuta ea descendere? Sed tamen astutissimus ille meminerat, cùm Orbis conderetur fabrica, Patrem non commisisse Angelis rerum molitionem; verùm in Filio, pérque Verbum omnia operatum esse, atque resonasse crebrò tum dictionem, *Fiat*, quemadmodum Geneseos attestantur exordia; itaque ab eo tempore didicit, apud diuinos Reges, Monarchásque illos, quorum potentia insuperabilis est, in more positum esse, vt ipsi suis manibus quæque attrectent; neque tantùm ad capitales spectabilésque causas inclinent, verùm & leuibus etiam intersint: quare & hominem, & formicam pariter idem artifex construxit, hoc dedecere minimè ratus Diuinitatem, quin magis Deum æstimari; propterea quòd vniuersa ædificauerit; Igitur, cùm sciret à creationis initio Dei Filium, quæ facienda essent, sua perfecisse opera, atque in difficiliori hominis opificio, non à creatura aliqua, & quopiam de seruorum turma mutuatum auxilium, sed conuocatas alias diuinas personas, indicauit, si modò is, quem aggrediebatur, ore suo pronunciaret, *Fiat* panis, neque id vicario Angelorum iuuamine, non posse non Dei Filium censeri, vtpote cui id antiquissimum fuerit, & qui optimo imperio dignum putauerit à Rege ipsomet singula peragi, eum cuncta scire, imò Principis scientiam supra modum vincere omnem subditorum artem; Scitè Paschasius Abbas in Matthæum; *Noueras cacus scripturarum inspector, Deum in principio dixisse, Fiat, & sic omnia fecisse ex nihilo; nec tamen intellexeras, quòd hic esset illud Verbum, per quod Pater cuncta crearat: quod volens formidolosus explorare, persuasit eo tenore dicendo, vt lapides panes fierent, quo didicerat, Moysem litteris mandasse, Deum vniuersa creasse*; Hæc ergo Verbi institutio eximiis quibusque Gubernatoribus imitanda: si cœli, astrorúmque disponendæ legiones admirandæ pulchritudinis, ipse agat Rector prouinciarum, aut certè facere sciat, & inferiores Duces corrigere, quoties opus desideret: si maria, fontésque per suos diuidenda meatus, si telluris cultura vrgeat, si rationis capax, & quod in cætera dominatur, effigiandum animal, ipse in labore primus, ipse, à quo reliqui discant. Quàm sub tali Imperatore gloriosum regnum! quàm ciuibus iucundum! quàm hostibus formidabile!

Matth. 4.

Vnde coniicere voluerit Satan an Christus esset summus mūdi Monarcha?

Pasch. Abb.

Atque ob hanc rationem arbitror prisci æui mortales Apollini inter Planetas regia tribuisse 173. ornamenta. Diximus hoc de argumento superioris Præludij Sect. 5. Subsect. 3. num. 91. & 99. nam, vt eodem loco affirmabamus, cæteræ constellationes à Phœbo claritatem, virésque, quibus subiectis orbibus vtilitatem afferunt, accipiunt: proinde & ipsum adinstar causæ vniuersalis concepimus, quæ agat cum minoribus aliis, particularibúsque causis: ergo certè cum Marte bella exercet, cum Mercurio scientias docet, cum Ioue fulminat & terret, cum Venere placidior est: ita in omnem gubernatum solus sufficit. Nec mitor iam per millena annorum curricula stabiles temporum vices, inconcussam rempublicam, & suo adhuc flore vigentem sub tali rectore: quid enim non timeat Mars, quemadmodum acies disponat, inimicum adoriatur, cùm armorum spectatorem habeat eum, quo nemo peritior; qui si fortiter agentem videat, gloria & muneribus cumulet; sin ignauum, aut indoctum animaduertat, seuerè puniat? Quàm lætus suggestum Mercurius conscendat coram Principe, cui non sit necesse ex alienorum fide indicium ferre de Oratore; sed ipsa ad nectareum loquentis flumen stupescat attonitus & defixus, & inter primos regni arbitros connumeret os aureum, ad Magistratus euehat? Sic igitur quando & Principem, & Ministros idem rapit ardor, Respublica efflorescit, & compendio ad magnitudinis apicem peruenitur. Nunquid hoc instruat Iosuë illud præceptum ad mundi egregia lumina? *Sol, contra Gabaon ne mouearis* (Iosuë cap. 10. vers. 12.) *& Luna, contra vallem Aialon, Steterúntque Sol, & Luna, donec vlcisceretur se gens de inimicis*: Verùm, quamobrem ad Lunam quoque directus sermo? non enim Diana poterat regnare, & noctem terris attulisse, nisi fratre eius cedente, Phœbóque in occasum properante; Sufficiebat itaque, vt Sol stare iuberetur; nam eo stante Lunam quoque stare necessarium fuisset: Ac sanè, quod ad strictàm attinet significationem, puto repetitionem esse vnius eiusdémque materiæ, à qua sacra non abhorret pagina; Dabit exempla Ribera ad cap. 1. Sophoniæ, num. 5. & n. 26. Sed in subsidium præsentis scopi vtemur opinione Auctoris de mirabilibus sacrę Scripturę, tom. 3. Operum Augustini, lib. 2. cap 4. *Non enim,* (inquit,) *quia ad belli illuminationem Luna tunc in præsentia Solis proficeret, stare imperatur; sed, ne quid incongruè luminarium meatu, per vnius quietem, & alterius cursum destrueretur; Nam, si vnum luminare curreret, dum alterum interim requiesceret, dierum, & mensium, & annorum assuetum cursum conturbaret*: Itaque Sole, aut immoto, aut currente, astrorum nanque Rege, cætera vel properant sydera, vel quiescunt: id tandem quid denotat? Scilicet, non posse alios esse Reipublicæ mores, quàm sint Principū: nam ab eo lumē mutuatur velut à Sole Latona: Quare, si torpor Monarcham occupat, & otio indulget iners, languescent status,

Phœbus cur Rex astrorū nūcupatur?

Iosuë. 10. 12.

Regula: Repetitio eiusdem sententia in Scriptura.

Ribera.

Auct. de mirab. s. Script.

ex quibus constantur prouinciæ; si raptor, si tyrannus, si indoctus; producet momento similes sibi innumeros: sin autem exurgat, & properet, & tanquam gigas exoltet ad currendum, saliens in montibus; id est, nunc castra & militarem disciplinam exploret; nunc Proconsules, Tribunos plebis, & Magistratuum ordines videat atque scrutetur, in primisque de Iudicum sapientia & æquitate diligentem quæstionem moueat; sciat, & quales habeant publicæ Scholæ Præceptores; fiet, vt cùm ipse omnia peruadat, intueatur, penetret, tanto incitati exemplo subditi non solùm post eum currant; sed festinandi studio assumant pennas vt aquilæ ad volandum: alioquin sanè, si dominorum, eorúmque, quorum obedire est, heterogenea placita, atque vno quiescente, alter in oppositum declinet, & moueri cupiat, turbabuntur omnia: *Si enim vnum luminare curreret, & alterum interim requiesceret, dierum, & mensium, & annorum cursum conturbaret.*

174. David moriturus hæredi purpuræ Salomoni indicauit, ne inultum abire fineret Ioab: *Tu quoque nosti* (inquit Reg. 3. cap. 2. vers. 5.) *quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus Principibus exercitus Israel, Abner, filio Ner, & Amasæ, filio Iether, quos occidit, & effudit sanguinem belli in pace*, &c. Iustissima quidem hæc vindicta, dignúmque ad nouum Regem Dauide monitum; Verùm, cùm propterea animaduerti in Ioab præceperit, quoniam is necem intulisset viris innoxiis, à quibusque læsus non fuisset, cùm idemmet Ioab in causa fuerit, vt de medio tolleretur Vrias Hethæus, quemadmodum Regum liber 2. cap. 11. enarrat, fuerit autem Vrias ab omni crimine liber; quamobrem non & huius interemptionis memoriam fecerat Dauid, & saltem hanc gratiam erga defunctum ostenderet? Sanè Vrias succubuit Rege sciente, imò eius decreto; Abnerem, atque Amasam inconsulto Principe Ioabus priuata auctoritate superbus occiderat: Fuit autem hæc potissima occasio interimendi Ioab; sic enim Salomon Reg. 3. c. 2. vers. 32. *Et reddet Dominus sanguinem eius super caput eius; quia interfecit duos viros iustos, melioresque se, & occidit eos gladio, patre meo Dauid ignorante.* At, nónne Regi multò commodius fuisset, vt etiam eo inscio caderet in bello Vrias? si enim omninò illum latuisset, crudelitatis vitio non verteretur illi, nec supra adulterum, homicida pariter extitisset? Cur igitur tantùm aggrauat Salomon, quòd præter genitoris opinionem occisi fuissent Abner, & Amasa? Equidem hîc edocemur, sic Principem ad vniuersa, quæ intra Reipublicæ ambitum perpetrantur, attendere debere, vt non leuem regiæ Maiestati iniuriam inferri arbitremur, si quidpiam dignum agatur, eius quod fugiat prouidentiam; tam vigilem ad omnia Regum esse oporteat animum: Condecoremus hæc Tostati Commentario, quæstione 39. in cap. 2. lib. 3. Regum: *Patre meo Dauid ignorante, quasi dicat: Si pater meus sciuisset ei, quanquam malum esset, ipse aliqualiter excusaretur: sicut fuit in occisione Vriæ, quia fecit illum mori in bello de præcepto Dauid; & tunc pater meus culparetur.* Ergo præcipuum Ioabi crimen, quòd Rege ignorante ausus sit quodpiam aggredi. Heu! si & nunc idipsum Principes, atque Ministri intelligerent, hoc esse, quod supremos Dominos maximè vexaret; si inconsultis ipsis aliquid definirent! Vix quibusdam Dynastis præter nomen aliud relictum: ex amicorum nutu omnia geruntur; & solus cuncta ignorat, qui solus omnia nouisse debuerat. Sed erit, cùm pro omnibus Rex Regum, qui lucem habitat inaccessibilem, rationem exigat, quando iam ampliùs non liceat villicare.

Reg. 3. c. 2.

Reg. 3. c. 2.

Nihil inscio Rege gerendum.

Tostat.

Stupeo Angelum in somnis apparere semper Iosepho, Virginis intemeratæ sponso, & cùm in Ægyptum itur, & cùm in Iudæam postliminio redeunt Mater cum puero, Matth. cap. 2 quippe sub veteri Fœdere non ita; nam expergefacto Iosuè oblatus Angelus Iosuè c. 5. vers. 15 & Tobiam peregrinantem alter ex Spiritibus Raphael comitatus: Verùm hoc præstantius apparitionis genus, quando mens sui capax integrè; decuit autem excellentiori visione donari homines sub lege gratiæ, & post Christum: quid, quòd speciali quodam iure ob præclarissima merita debitum Iosepho, quòd excelleret magis? Sanè, dum vetus persisteret Instrumentum, absens erat quodammodo Princeps: nam Verbum erat apud Deum; quare tum quidem permittebatur ministris palàm atque manifestè se in luce ostendere, & quæ gerenda essent, ordinare, quemadmodum Proregibus licet ob Principum distantiam: illucescente autem gratia aderat Imperator, humanos nanque induerat artus Dei Filius, & spectabatur in forma visibili: cùm verò diuinus hic Induperator assuescat ipsum se in his, quæ peraganda sint, exercere, Ministri autem norint, ab illis, nisi clam & latenter, non esse faciendum aliquid, quoties adest Princeps: proptereà Angelus Iosephum non audet palam alloqui, sed cùm sopor homines opprimit eius se menti infudit: Rupertus ad illud cap. 2. Matthæi: *Ecce Magi, &c. Ante manifestationem talis Filij manifestè visos fuisse Angelos legimus hominibus, seruis, & ancillis Domini; interim autem dum minor est, non manifestè, sed in somnis:* Grata igitur, & iucunda post Euangelium inter Christum, Angelosque exorta contentio: nam, quoniam Angeli administratorij Spiritus sunt in hominum salutem destinati, vellent opus perficere, ad quod missi fuère; non audent tamen præsente Domino, quòd hunc delectari norint, si ipse adimplenda operetur per se, & absque substituto: Quando itaque in publicum verentur prodire, & tamen ministrare desiderant, ne officij inanis sit titulus, dormientibus saltem adiunguntur, & hos velut furtiuè instruunt.

175.

Matth. 2.

Iosuè 5.

Rupert.

Grata inter Christum & Angelos contentio.

176. Isaïæ labia cùm purgare oporteret, *Volauit ad eum vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os illius.* Isaïæ cap. 6. vers. 6 Ieremiæ tamen cùm lingua quoque emaculanda esset, non ex hierarchica Spirituum classe quispiam mandauit, sed Deus ipse misit manum suam, & tetigit os, Ieremiæ cap. 1. vers. 9. Quæ differentiæ occasio? an quòd lueret Isaïas delictorum pœnas: gratia verò potiùs fiebat Ieremiæ? sic enim Hieronymi in cap. 6. Isaïæ interpretatio denotat: *Ibi enim* (ait) *mittitur vnus de Seraphim, qui non manu, sed forcipe, & carbone tangat os eius, & iniquitates auferat, & mundet peccata; hic autem ipsius Dei manus mittitur, non vt peccata auferat, quæ per pueritiam multa non fecerat; sed vt loquendi gratiam tribuat:* Decet verò supremam bonitatem per se ipsam beneficia præstare; quæ autem mœrorem afferunt, & cruciant, per alios exequi: Alia nobis cogitatio. Cùm Isaïæ abstergitur palatum, solius ipsius Vatis

Isaïæ 6.

Deus per se beneficia exequitur, per alios seuera.

Hieron.

Vatis causa agitur; nempe, punitur, in quibus offendit; scilicet, quoniam fauces non aperuerit, & Numen vnà cum Seraphim non extulerit, quemadmodum Chrysologus putauerit sermone 57. in Symbolum Apostolorum; *Superhumano (ait) percellitur hic dolore; quia, quod de Deo sentit, & videt, loqui non valet, annunciare non potest:* Hæc igitur, quia neque latè patet causa, neque magnum scelus fuit, moderatum examen desiderat solùm; quasi sufficiens est ex Regis præscripto destinari Ministros, vti hic contigit: nam pro eo, quòd Vulgatus; *Et volauit ad me vnus de Seraphim:* Septuaginta transtulêre; *Et missus est ad me vnus de Seraphim,* & coram Principis oculis modum castigationis perfici: Quòd autem Ieremiæ deterguntur labia, quoniam purificandi occasio non paucos aliquos comprehendit; sed orbem penè complectitur, propereà grauissima est causa; quippe mittitur Legatos seuerus admodum & formidandus ad vniuersas penè nationes: Quid autem facere iubetur? *Ecce ego constitui te hodie super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & edifices, & plantes:* O horridum prouinciis nuncium! qualem tam ampla potestas desiderat Iudicem? Quanta in eo modestia, ne Regibus maior factus superbiat? quanta aduersùs contumaces magnanimitas? quæ erga miseros clementia? & prudentiæ quàm magna vbique necessitas, ne aut præpropera, aut lenta sit vindicta? Tot igitur cùm in Ieremia requirantur, non arbitratus est Monarcha expedire, vt de tam graui causa Ministri iudicarent; oportet nanque, quamuis sapientissimis abundet Consiliariis Princeps & Aristides numeret plurimos; tamen, quoties grauiora vrgent & expediuntur edicta, quibus non mediocria aliqua continentur, verùm de possessionibus, de existimatione, de capite agitur, & quæcunque mortalibus charissima existunt, ea in discrimen vocantur, oportet sanè tunc à Reipublicæ Duce expendi, & commata, & apices, ipsum cogitare de cunctis, & à Senatoribus discere quidem, eorúmque in primis, & experientia & doctrina iuuari; sed non ipsi vt vniuersa agant, dissimulare. Ob hæc itaque Deus ipse manu sua os Ieremiæ tetigit, simúlque & in Legati, & in populorum solatium; lætantur enim plusquàm credibile sit, cùm animaduertunt subditi Principem sedulò incumbere in publici commodi incrementa, & disquirere ipsum, & perpendere capitalia omnia, eiúsque prouidentiam nihil altiori cogitatione dignum fugere; atque tum quidem Ministrorum reprehensiones ferunt mansuetè, quòd sciant, vnam, eandémque esse, & Magistratus, & supremi Rectoris sententiam.

177. Quòd si aliter eueniat, & Ministrorum vicaria diligentia contenti Antistites subtrahunt se, ipsique nihil agant; sed omnem in alios potestatem congerant, timor est ingens, ne vnquam subditi salutem, robúrque consequantur. Accessit ad Eliseum Sunamitis deiecta, & tristis: erat nanquè anima eius in amaritudine, eò quòd filium, quem Vatis beneficio receperat, amisisset: indoluit Propheta, misitque puerum Giezi cum baculo suo, quem poneret super faciem eius, qui mortuus fuerat: paret imperatis Giezi: dat se continuò in viam: & vt peruenit ad ædes orbatæ genitricis, posuit quidem baculum super faciem pueri; sed incassum planè: *Nam neque erat vox, neque sensus,* (Reg. 4. cap. 4. vers. 31.) Quare reuersus in occursum Præceptoris, nunciat laborasse in vanum; non enim (inquit) *surrexit puer;* Itáne rediret defuncti spiritus tali antidoto, tam duro, atque acerbo? Erras, Giezi, si baculo animandos putas mortuos: foue, blandire, imprime labiis oscula, iniice in colla brachia, profer stolam primam, resonet in aula cytharista doctior, macta vitulum opimum & saginatum: sic pater misecors inuenit filium, qui perierat; sic reuocantur in vitam peccatores defuncti; vide, quid ipse Magister tuus agar, baculum abscondit, & ad oscula conuertitur, quippe *posuit os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius:* Disce igitur in posterum, non baculo sanare peccatorem; sed visceribus misericordiæ, longanimitate, dulcedine: Atque equidem hæc sufficiens causa, ne halitum recuperaret, qui excesserat; sed non potissima hæc tamen, verùm quòd Eliseus Vicario tantum opus commiserit; quid enim Vicarius facturus esset, ad quem de ouibus cura non pertinet? Certè non vitam daturus illis, abrepturus magis, quando neque lana, neque lacte contentus, pellem quoque miseræ ouiculæ detrahat. præclarum sanè Medicum! Verùm percipiamus à Bernardo sermone 2. in Cantica; *Probet veridicos nuncios suos Deus si tamen nuncij eius sunt, & sequatur eos ipse, vt sæpius promiserunt: quia sine ipso nihil possunt facere; misit puerum tulit baculum, & necdum est vox, neque vita. Non surgo, non suscitor, non excutior de puluere, non respiro in spem, si non Propheta ipse descendat, & osculetur me osculo oris sui:* Et potuisset quidem Giezi rursus vitam in antiquos artus reducere, cùm vix Eliseus ille tam magnus & potens, qui duplici Eliæ spiritu donatus, potuerit? Certè non absque conatu maximo: quantus enim labor, & os ori admouere, & oculos luminibus coniungere, manibus aptare manus, quodque difficillimum, incuruare se, & puerum iterum fieri? Nouerint igitur populorum Antesignani & Duces, modò eos desiderium aliquod stimulat, vt aut Respublica conseruetur, aut iuxta pristinos dies, cùm gloriosè florebat, iterum ambulet; necessum esse, vt ipsi incuruentur, ipsi super puerum incumbant; nam, si virgam imperij indicem alteri tradant, non suscitabitur in æternum puer, non respirabit quidem in spem vitæ, donec Propheta ipse veniat, & osculetur cum osculo oris sui; ab eius, non ab alterius halitu frigida mouebuntur membra.

Pugnatum à Iosue contra Amalec, & interim Moyses stabat in vertice collis; *Cúmque leuaret Moyses manus* (Exod. cap. 17. vers. 11.) *vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec:* Atque equidem conueniens fuerit, Moysem, interim dum à militibus dimicatur, orationibus vacare, hoc victoriæ ingens subsidium: Verùm, quæ necessitas tollendi in altum manus? Præbeamus & hoc ab eo reuerentiæ gratia perpetratum; sed poterat dimittere, cùm grauari inceperant, neque tam operosum quærere adminiculum, quod Hur, & Aaron tantùm accresceret laboris: Peruagata sanè expositio est adumbratum typo illo Crucis vexillum, in quo significabatur vincendos inimicos: at, cùm hanc etiam virga referret, quam manu portabat Moyses sufficiebat tantùm virgam prætendere, nisi fortasse puderet Moysem, qui cæterorum Dux existeret, otiosum quietúmque esse laborante subditorum multitudine; tamen si verecundabatur legislator, quòd nihil ageret in tanto omnium tumultu, poterat 178.

Chrysol.

Prælati non debent Vicarijs totum committere: sed ipsi quoque pertractare causas.

4 Reg 4.

Cum peccatoribus blandè, & suauiter agendũ.

Bernard.

Exod. 17.

Pudet, Ducẽ otiosum esse, laborantibus militibus.

discursare per acies, hortari ad triumphum; sin minùs ipse scutú, atque gladium arripeterɂ Quòd si orandi modum docere scopus fuit, meliùs genibus positus orasset, quam sedens; id, quod à Tertulliano adnotatum libro aduersùs Iudæos, & lib. 3. contra Marcionem: *Iam verò Moyses* (ait) *quòd vtique tunc tantùm cùm Iesus aduersus Amalec prœliabatur, extensis manibus orabat residens, quando in rebus tam attonitis, magis vtique genibus positus, & manibus cadentibus pectus, & facie humi volutata orationem commendare debuisset*, &c. Facti hanc rationem meditati sumus, gubernatorem in partem operum descendere præstat; itaque & ab eo fieri, quæ subditi agant: nam, si alienæ curæ totum commendet, operam & oleum consumet infructuosè: neque, si oneret ministros, ipse autem iucunda, beataque fruatur vita, patienter laturi sint: Iam igitur Hebræi Moysis subditi, cùm toto fatigarentur corpore, neque vlla requies daretur; manus tamen præcipuè lassabantur; nam penes has omnis ferè exercitatio; illæ ferire hostem, illæ defendere amicum, illæ protegere bellatorem: Quando itaque in pugnam mediasque acies intrare Legislatori negatum; puderet autem, Dux cùm esset reliquorum, non eadem experiri mala, quæ sustinerent subditi; manus in altum sustulit ad fatigationem vsque, vti liceret & Promacho gloriari, eandem ab eo versatam molam, tatus hoc Imperatoris postulare titulum; neque tanto nomine dignum, qui non ipse quandoque saltem eadem exerceat, quæ inferiores: Ac quidem tanto hæc à Moyse commodo perpetrata, qui si aliud egisset, Amalecitam non fudissent milites? quid enim refert sacer Textus? *Cùmque leuaret Moyses manus, vincebat Israël; sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec:* Quibus in verbis consideranda particula; *Sin autem paululùm remisisset*; Quippe, si Ducis ardor, non dicam penitùs frigeat, sed tepescat modicùm, inimici continuò extolluntur, & præualent; superabat nanque Amalec, cùm vel paululùm remittebat.

Tertull.

179. Ergo Imperatoris summus honor, Reipublicæ vtilitas; maximè si eodem, & Præfectus, & miles agone contendant, neque contemni auctoritatem arbitrentur exercitio communium officiorum; Diximus exordio penè huius Sectionis, à Iosuë imperatum Soli, contra Gabaon ne moueretur; subditque Historia sancta; *Stetit itaque Sol in medio cæli: & non festinauit occumbere spatio vnius diei: Non fuit antea, nec posteà, tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israel.* Iosuë cap. 10. Qua in sententia peculiare visum, quòd Deus hominis voci obedisse dicatur: Cur amabo homini? neque enim præter Iosuë alius apparetɂ At Iosuë Creatorem alloquutus non est, Solem, Lunámque adiurauit tantùm: ergo hæc Numinis quò spectauerit obedientiaɂ Sanè volebat Creator, vti cœlestes faces bellantis Ministri iussis obtemperarent; cùm verò nosset optimum quéque Ducem eadem facere oportere, quæ subditis præcipiat, atque hac humanitate subiectorũ animos, plusquàm dici valeat, excitari, obediuit ipse vt cùm Antistitem quoque parêre humanis imperiis viderent duo fulgentissima Olympi Lumina, sine mora obsecundarent, quod & ab eis factum; & hoc, quòd Dominus hominis voci attendisse narratur: Parémque in scopum collimant illa; *Et pugnante pro Israel:* nempe, eodem Domino; scilicet, cùm intueretur ætherem obarmatum magnos grandinis iaculari lapides, de quibus recensitum vers. 11. plures illis obtritos, quàm gladius peremerit; ne segnis haberetur spectator, prælio se immiscuit & dimicauit pariter.

Ex communium officiorum exercitio auctoritas non redditur contemptibilis.

Iosuë 10.

180. Denique, si qualem esse deceat Principem, scire voluptas est, paucis docebit Ecclesiasticus cap. 32. vers. 1. *Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis*, Nimirum, si vestium cohibendus luxus, si gulæ ponenda meta, si ad pauciores redigenda clientela; sit quasi ex subditis vnus Toparcha, & ab eius exemplo aulæ, ad reliquas potentum diuitúmque regula prodeat; Consulitur de nauali, de pedestri certamine, & qui Duces, qui scribendi milites, quæ optima bellandi ratio, quę vtiles machinæ, quando ineunda pugna, quo loco, quibus circumstantiis; sit quasi vnus ex illis; videlicet, quibuscum ea de materia tractandum, vt nemo sit inter peritissimos leginnarios, qui supremo Monarcha aptiùs loquatur, subtilius vniuersa describat; sin autem de togæ, pacisque causis sermo incidat, & de ærario, de vectigalibus, de vrbium, arciúmque munitionibus disputetur, aut fori negotia immisceantur; sedeat & ipse in porta cum Senatoribus terræ; quasi vnus ex ipsis depromat, quæ doctum ostendant, mirentúrque Consiliarij longas studiorum suorum noctes vinci à deliciis enutrito; Quanta est oblectatio vel scribendo talem fingere Principem! Sed, cùm in his omnibus excellere summoperè optemus, tum ante omnia, vt modestia, grauitate, religione non solùm euadat qualis vnus ex ipsis, verùm vniuersos superet; Percipiamus à Bernardo epist. 42. ad Henricum, Senonensem Archiepiscopum; *Principem* (inquit) *te constituerunt; esto inter illos tanquam vnus ex illis: Quomodo, tanquam vnus ex illis? Manens inter humiles superbus, inter subditos rebellis, immitis inter mansuetos? Vt te putemus tanquam vnum ex illis, videamus tam exhibere paratum, quàm exigere obedientiam: videamus tam libenter Præpositis obtemperare subiectum, quàm imperare subiectis:* Huiusmodi sanè Princeps Canticorum sponsus; nam quocunque te vertas toto Epithalamio, semper inueneris quasi vnum ex ipsis nimirum, subditis: si enim bella vocant, electum ex millibus, seu, vt alij, vexilliferum inter mille reperias; si Capitolium, & Senatores interpellant, labia eius lilia distillantia myrrham primam, guttur illius suauissimum: & qualis in publico, talis intra penates; adit pastores, confabulatur cum vinitoribus, in hortum ad areolam aromatum descendit, vt colligat lilia: atque ita omnibus omnia factus Dynasta humanissimus, omnium amor est, omnium admiratio, vt non immeritò, quæ eius dilecta est, appellarit illum *totum desiderabilem*; Quid enim in tam sancto ac diuino Principe displiceatɂ

Eccli. 32.

Modestia, grauitate & Religione Princeps vniuersos superet.

Bernard.

SECTIO XVIII.

Eucharistiæ epulum conuiuas ex prima nobilitate desiderare, qui & Principes sint.

181. DVm antiquum conuiuiorum morem prosequeremur anteactæ Præfationis Sect. 3. probauimus Subsect. 2. n. 13. quoties solennissima, & in paucis conspecta ab Optimatibus ageretur pompa, vocatos ad symposium, genialémque

lætitiam

lætitism laceros etiam & abiectos, & infima quæque Reipublicæ membra, quanquam non nisi benè compositi, & cœnatoriam induti vestem aulam ingrederentur, locúmve epulis destinatum; sed tamen hæc quamuis acciderent; nequaquam tamen vulgus hoc promiscuum vnquam ad Principis admissum triclinium; verùm ex procerum delectos turma tantùm cum Monarcha accumbere solitos: itaque ad mensam eam, quæ Regis splendebat persona, nemo sedere ausus, qui non ex flore nobilitatis, putà, Magistratuum præcipuos, castrorum, & militiæ lumina, aut pacis ipso cum Monarcha auctoritatis; scilicet, purpura quoque, & imperio claros. O sacras conuiuiorum leges, & æternùm venerandas! quàm pulchrum magni artificis inuentum, Principes esse oportere, qui cum Principe recumbant! Quid, si illud conuiuium omne delectamentum in se haberet? Quid, si panis de cœlo esset, vinum germinans virgines, & caro Deitati coniuncta! Ad hoc epulorum genus, iustè Optimates, iustè Principes requiruntur: si quis Princeps non est, ei panis iste iucunditatem non afferet, quoniam panis hic pinguis tantùm Regibus delicias præbebit; edant rustici, & saturentur de aliis mensis, in quibus est ebrietas & luxuria; ad hanc mensam ingenuus solùm accedat: mensa hæc nobilium, & Dynastarum tantùm, in qua Deus ipse sumitur.

182. Vultis intelligere, non nisi Principes de sacri Corporis Sanguine participare? Num excidit vobis, quo loco Redemptor crucifixus? *Et venerunt* (inquit Matth. cap. 27. vers. 33.) *in locum qui dicitur Golgotha, qui dicitur Caluariæ locus*; Ac equidem Caluariam, id est, Cranium, appellatum spatium illud, nempe, quod in eo repertum sit primi hominis, Adæ videlicet, caput, qui ibi sepultus, Origenis, Athanasij, Augustini, Chrysostomi, Ambrosij, aliorúmque Patrum, quos numerat Maldonatus, & vetus & nobilis cogitatio fuit; Sed, quorsum hunc passioni locum specialiter destinauit Christus, & in quo Crucis exaltaretur vexillum? Num, vt tam diuino liquore madefacta ossa arentia certam spem resurrectionis conciperent? nam hic de fructibus cœlestis huius alimoniæ: atque id significare visum Tertulliani carmen:

Math. 27.
Caluariæ loco num sepultus primus homo Adam.
Orig.
Athanas.
August.
Chrysost.
Ambros.
Eucharistia immortalitatē præstat.
Tertull.

Golgotha locus est capitis Caluaria quondam:
Hic patitur Christus, pia Sãguine terra madesit:
Puluis Adæ vt possit veteris cũ Sanguine Christi
Commixtus, stillantis aquæ virtute lauari.

Sanè nullus vnquam inter humanos Monarchas extitit, cuius imperium & potestas Adæ dominatui conferri valeat: quippe orbi integrè præpositus, & animalia quoque nutus obseruabant; super his Paradisi moderator; Principum ergo ille Archiprinceps: ad hunc itaque confluebant de alto cadentes Sanguinis stillæ, vt cùm à Regum maximo excipi cruorem immaculatum animaduerterent mortales, colligerent, quales esse deberent, quibus Christi Sanguis creditus sit; nempe, Reges, & quidem qualis Protoplastus, qui animalibus imperent, quibus inferior sensitiua obtemperet portio, Super hos exurgit gloriosè Crucis victoriale ferculum, & solatur inter cruciatus, & vulnera Redemptor, dummodò similes inueniat, à quibus bibantur decurrentes è sacro vertice riui.

183. Cùm fugeret persequentem Saülem David, diuertit ad Achimelech Sacerdotem, atque fame vexatus; *Nunc ergo* (inquit) *si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quicquid inueneris.* Reg. 1. cap. 21. vers. 4. *Respondens Sacerdos ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum; si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus, manducent*; Atque equidem fuisse panem hunc Dominici Corporis symbolum testatur Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Ambros. lib. 5. in Lucam, ad cap. 6. Euangelistæ. Procopius in allegatum hîc ex Regibus locum, Lyranus ibidem explanatione morali, Abulensis quæst. 13. Verùm, cur à mulieribus præcipuè desiderat purificatos esse? an quòd hoc malum plusquàm reliqua vitia mensa illa abhorreat infiniti nitoris? Sic Tostatus, vbi nuperè allegauimus: *Maximè ait à mulieribus, id est, ad comedendum de pane sancto requiritur omnis mundicia, & maximè mundicia à mulieribus: quasi dicat: Etiamsi non essent mundi quantum ad alia; dum tamen essent mundi à mulieribus, poterant comedere de sanctificato pane.* Sed, quæ litem potiorem excitat, altera est horum verborum translatio, quæ pro mulieribus *vxores* legit: placuit Hieronymo 1. contra Iouinianum libro: *Panes enim propositionis* (inquit) *quasi Corpus Christi de vxorum cubilibus consurgentes edere non poterant: ideo dictum est ad David fugientem: Si mundi sunt pueri ab vxoribus.* At quam poterat labem aspergere accessus coniugalis, sub veteri præsertim Fœdere? nam tum in honore matrimonia? Scio quidem animaduersum à Tostato piè, atque sapienter, quæst. nominatæ 13. *Honestum esse obseruare in coitu coniugali, vt, scilicet, qui Eucharistiam suscepturus sit, caueat coniugalem accessum per aliquot dies saltem per tres; nam, quanquam* (ait) *Ecclesia non obliget sub pœna peccati mortalis suscepturos Eucharistiam ab vxoribus abstinere per aliquem diem; tamen per modum consilij, & honestatis dixit, quòd per tres dies ante susceptionem Eucharistiæ ab amplexibus coniuges abstinerent*; Salubre hoc monitum sanè: verùm quod satis fuerit in gratiam veri Panis atque viuifici obseruari, non in fauorem ænigmatis. Dicemus igitur, loquutum in parabola Achimelech, & respexisse ad Panem sanctum nouæ legis, cùm, vtrùm ab vxoribus puri essent, interrogauit? Nempe, differunt, qui matrimonio iuncti sunt, ab iis, qui soluti, quòd regiam quandam potestatem repræsentant coniugiis liberi; nimirum, sui integrè iuris sunt: at, postquàm vir vxori alligatus est, iam non suus omninò; sed vxoris quoque, quæ in mariti corpus ius habet. Igitur significat ab vxoribus liberos esse debere, quòd sic quidem Reges facti, tum demum idonei existant, qui Dominico vescantur Corpore: quoniam comedentes postulat, qui Principes habeantur, qui regia eniteant auctoritate; ideò signatè interrogat, num ab vxoribus mundi sint.

1. Reg. 21.
Ambros.
Procop.
Lyran.
Abulens.
Eucharistia mensa luxuriam specialiter detestatur.
Hieron.
Suscepturi Eucharistiā per tres dies soliti ab actio coniugali abstinere.
Tostat.

Implexus Isaiæ versus quintus cap. 21. *Pone* 184.
mensam, contemplare in specula comedentes, & bibentes: surgite Principes, arripite clypeum: Ac sanè, quoniam hac non vacat data occasione expendere pro dignitate, acquiescamus communiori placito, nempe ad Balthasaris epulum respexisse Prophetam, quando scribentes in pariete digiti monuerunt, affuturum velociter hostem, & relinquendos scyphos, arripienda arma. O labiles nimiùm mortalium choreas, & gaudia ab ipso statim initio fugientia! Vix ad mensam accumbitur, & cùm deberet plectrum resonare, intonat Bellona

Isa. 21.
Humanum gaudium instabile.

Bellona classicum, & irroratur sanguine pauimentum quod paulò anteà vina odorata madefecerant! Fruatur amodò infelicibus epulis gens absque consilio: veniat super illos interitus, quoniam intelligere noluerunt, & vasa magna Dei profanarunt; eamus nos ad sapientiæ domum excisam columnis septem, & ipsa immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam; De ea, in qua Christi manducatur Caro, vel

Hieron. Glossa.

Hieronymus, atque Glossa Isaiam interpretati, Stridonensis sanctus in illud, *Coruus, cùm audierem, &c. Vnde Propheta præcipitur, vt vescens in mensa Domini, & illius saturatus cibò, diligentiùs contempletur, quæ ventura sunt mundo: dicitúrque per eum ad omnes credentes, vt comedentes, & bibentes Corpus, & Sanguinem Domini, vertantur in Principes Ecclesiæ, & cum Apostolis audiant: Surgite; arripiántque clypeum fidei de armatura Apostoli Pauli, in quo possint ignita Diaboli iacula extinguere*: Sed, quare Principes surgere iubentur, & à iucunditate ad labores transferuntur? Quare clypeo obtegi, arma assumere? Nónne seruis potiùs id præcipiendum fuerat? Videlicet, vt quiescentibus dominis, séque oblectantibus illi dimicarent? Sic, nimirum, quotidie accidit: ducunt in bonis dies suos Reges, atque Toparchæ; interim decertant subditi: Sanè arbitror, Prophetam sic iussurum, si quempiam contemplatus fuisset seruilis, inferiorisque naturæ: at vniuersum cùm lustrasset triclinium, neminem intuitus, qui non esset de Principibus; quare nisi ad Principes non potuit esse adhortatio; Sed, quorsum in ea cœna nullus, qui non ex Proceribus? Scilicet, erat conuiuium eucharisticum, quod alios quàm Optimates non admittit ad accubitum; Atque attende, vt huius mensæ hospites speciatim ad bella excitantur; sunt quippe firmamentum & robur matris Ecclesiæ: Nónne

S. Thomæ Aquinatis laus.

obstupescitis, qualis euaserit Aquinas hoc potatus calice, hoc saginatus pabulo? Princeps vtrique diuinioris scientiæ: quanta vnus edomuit monstra, quot vicit hæreses, qualem subiugauit impietatem?

Dicamus de altero Principe, quem hæc dedit
185. mensa, cùm adhuc in imagine, & sub lineamentis esset; *Humiliatúsque est Israël valdè in conspectu Madian, & clamauit ad Dominum, postulans auxilium contra Madianitas.* Iudic. cap. 6 vers. 6.

Iudic. 6.

Misertus Creator populi sui, misit de conuexo in solamen Angelum; habuerat autem in mandatis supernus Minister, vt Ducem, Principémque multitudini nominaret, cuius fortitudine, atque industria de hoste triumpharent; *Cúmque Gedeon excuteret, atque purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian, apparuit ei Angelus Domini, & ait; Dominus tecum, virorum fortissime: vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian:* Obsecro, quæ hactenus documenta præbuerit Gedeon roboris, atque magnarum virium? Num vrsum, aut leonem interfecit, quemadmodum Dauidi vix pubertatem egresso contigit sequuturis temporibus? aut paucis associatus de conferto exercitu victoriam reduxit? Nouimus hactenus solùm hominem agricolam esse, doctum purgare triticum in cellario; sed alia est agricolandi disciplina, alia castrorum scientia: Prouidè tamen Angelus ex omni populo maluit, Gedeonem Imperatorem declarare, idque quòd aspiceret inter frumenta versantem: quid enim illud frumentum sub emblemate, nisi Christi Corpus? Atque Synagogæ vexatio, Catholicæ Ecclesiæ labores repræsentabat: Quis igitur idoneus ad liberandam Matrem Ecclesiam, ad confringenda inimicorum capita? Quis dux, quis Princeps in exercitu! Sanè qui tritici ingrediuntur torcularia, qui edunt de Corpore Domini, déque illius bibunt calice salutari: hi aduersùs Madian procedunt impigrè, quibus & ipse panis gladius est; sic enim per somnium Gedeoni oblatum; & quamuis ad hostiles acies comparati numero paucissimi sint, vincunt tamen facilè: nam fortissimi virorum sunt, quemadmodum & Gedeon, à quo ducantur, tales, qui triticum purgant, qui Dominicæ assuescunt mensæ, Ambrósius videbitur fortasse aliquantum insinuasse Procœmio in libro 1. de Spiritu sancto: *Hierobaal* (inquit) *cùm sub arbore, vt legimus, quercu, tritici messem virga cæderet, accepit oraculum, vt à potestate alienigenarum in libertatem Dei populum vindicaret: nec mirum, si est electus ad gratiam, cùm sub vmbra iam tum sacræ Crucis, feracis segetis sensibilia de latibulis frumenta produceret.*

Ambr.

Duæ mortalium classes Christum in præsepi vagientem & viderunt, & submissis coluère 186.
votis; Reges ab Oriente syderis tracti fulgoribus; Pastores ex vicinia angelico impulsi hortatu: verùm non satis apta hæc apparet coniunctio; neque Verbi subseruiens finibus, quos sibi præfixerat: quippe, si humilitatem ab exordio docere voluit, id, quod & iumenta, & stabulum indicant, quid vilem domum subintrant Reges, aurum, myrrha, suffitus? & Arabum circundatur multitudine, replentur dromedariis circuniacta spatia? Itáne humilitatem persuadeat, si Reges vestigia lambant? Quid supra hæc Orbis Monarchæ? Imò nemini tantùm gloriæ aliquando concessum: Quòd si vnus quasi de Principibus terræ haberi voluit, quorsum ad oscula abiectissimam ruris plebem admittat, & fœno recumbit genitrix? Hoc quidem est, neque humilitatem, neque maiestatem profiteri; Veruntamen sic fecisse oportebat: Venerat Seruator, vt ab eo homines discerent submissionem, paupertatem, despectum: horum gratia & accersiuit pastores, humile vulgus, & cum animantium stultioribus versatus ab exordio, præsepis angustias quoque non abhorruit: sed cùm in Bethlehem, quæ panis domus explicatur, nasceretur, indicabat, & venisse se, vt Corpus aliquando sub panis, Sanguinem sub vini speciebus præberet hominibus in salutis pignora; nam rectè Gregorius ex homiliis in Euangelia 7. *Qui benè etiam in Bethlehem nascitur: Bethlehem quippe domus panis interpretatur: ipse nanque est, qui ait: Ego sum Panis viuus, qui de cœlo descendi: Factus homo, fœnum nostrum vertit in frumentum, qui de semetipso ait; Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: Vnde & natus in præsepio reclinatur, vt fideles omnes, videlicet, sancta animalia carnis suæ frumento reficeret: ne ab æterna intelligentia pabulo ieiuna remanerent:* Quemadmodum igitur, eò quòd humilitatem docere venerat, quales esse futuri discipuli, quos ad huius gymnasia virtutis admitteret, pastorum accitu indicauit; sic, cùm in domum panis descendisset, quales futuri essent, qui eo ex Pane vescerentur, Regum demunstrauit exemplo, vt pote Monarchas, & Principes esse oportere: ac proinde congruè pariter, &

Quæ Regum & Pastorum ad Christi præsepe venientium cōnexio.

Greg. Pap.

& Optimates, & pauperes ad nati infantis venêre mapalia.

187. *Isaiæ 6.* Verùm materiam hanc singulariter exprimit Seraph ille ad Isaïam missus cap. 6. qui & calculo purificauit eius labia; suppono autem inter nouem Angelorum discrimina supremam arcem contingere Seraphicis; itaque apicem tenent, quemadmodum probat P. Molina ad quæst. 108. 1. partis, disp. vnica, § *Porrò inter Angelos*, &c. Leo Castrensis ad illud Isaiæ, cap. 6. *Seraphim stabant*; Iam verò & alia eodemmet loco probatur doctrina ex Dionysio de cœlesti Hierarchia, c. 13. à Leone, eámque scholæ venustiùs accommodat noster Gabriel Aluarez ad vers. 7. *Et tetigit os meum*, &c. nempe, ex supremo ordine haudquaquam mitti Spiritus; sed committi, quæ gerenda sint, inferioribus. Quomodo igitur nunc missus fuisse doceatur Seraph, ad ministerium præsertim non speciosum, neque lucidum abstergendi scilicet prophetale labium? Sanè illius doctrinæ ea suauior fuerit interpretatio, si communitet ita contingere arbitremur; verùm aliquando, in magnis nimirum causis, secùs euenire, quod Aluarex planè sentit, & Molina piè opinatus est de suprema classe missam ad Deiparam, quod meo iudicio certum est penè, cùm, etiamsi regula fuisset, quæ vetaret mitti ex eleuatissimo ordine, MARIA communibus soleat eximi legibus; Et certè Leo Castrensis prætermissum esse hunc ordinem, & Isaiæ dignitati tributum affirmat, vt ad eum mitteretur Seraph; cuius sententiæ Patronos allegat Gregorium Theologum, atque Chrysostomum, ex quorum verbis non absurdè colligatur: ego autem putauerim, non tam gratia Isaïæ immediatè factum, quàm mysterij, quod repræsentabatur; Igitur apud eundem Castrensem Theodoretus calculo illo, quem Seraph de altari subleuauit, Christi Domini sanctissimum Corpus adumbratum autumat, quod quidem intermedia forcipe Angelus arripuit, quoniam ne angelicæ palmæ, earúmque sane mentium, quæ ab amoris fornace nomen meruerunt, satis dignæ sint, quæ tam sublimem escam attingant; Verba apud Castrensem sunt; *Sunt supremi omnium Angelorum Seraphini, neque manu tamen diuinum Corpus attingunt, rem sanctiorem quærunt, forcipe accipiunt*: Quando igitur Eucharistiæ symbolum illud extitit, & quales esse debeant, præsertim, qui administrant, porrigente Seraphino indicatum, vide facilè arcanum omne patefactum; equidem ordo communis hierarchicæ gubernationis postulabat, vti mitterentur de inferioribus nunciis: at ordo Sacramento Corporis Christi conueniens exigebat, exerceri grandem functionem ab aliquo Principum; Iam verò monstrauimus, Seraphinos Principes esse, vtpote, quibus subiiciantur reliqui Spiritus; Cùm itaque aut vnus, aliérve ordo seruari non posset, præualuit, vt maior, scilicet, potiórque ordo Eucharistiæ ministrandæ congruens, ne alius quàm Princeps daret tritici mensuram in tempore suo, ac proinde de Principibus vnus amandatus, Seraph, videlicet; Exponamus vulgari philosophantium exemplo: dicunt quidem, aquam, sua nimirum grauem natura, deorsum ferri: quorsum itaque per tubos & canales sursum attollitur? num Creator se naturis rerum accommodat? Decreuêre assurgere, ne vacuum detur; Itaque, cùm à natura vtrunque sit; & ne aqua in altum subleuetur; & ne vacuum exhibeatur; præstantiori tamen iure, vtiliorique exigit vniuersitas creaturarum, ne vacuo relinquatur locus: cedit igitur, quod minus est, excellentiori. Ad hunc modum, vt ex paruis summa declaremus, cedit illa hierarchicæ gubernationis lex alteri legi exigenti, vt Minister Dominici Corporis Princeps sit, quoniam hæc de Christi corpore excellentior regula est.

Seraphim, supremus Angelorum ordo.

Molina.

Leo Castr.

Ex supremo Angelorum ordine num mittantur aliqui?

Aluarez.

Molina.

Leo Castr.

Nazianz.

Chrysost.

Theodor.

Sed videamus, quali officiorum genere Abrahamum è pugna reuertentem cum gloria Melchisedechus excipiat; *At verò Melchisedech Rex Salem* (Genes. cap. 14. vers. 18.) *proferens panem, & vinum (erat enim Sacerdos Dei altissimi,) benedixit ei, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso*, &c. Verùm, quæ noua hæc atque nimiùm insolita excipiendi ex certamine cum triumpho venientes forma? vbi laurus, quæ cingat victricem frontem? vbi palmæ in manibus? vbi catenati ante Duces, & Pæan canentium numerus, & vulgi confusus strepitus lætantis? Ergo redierit Abraham fame propè enectus, & solatium attulerit Melchisedech esurienti; Sic quidem Rabbini fabulantur, quos Nicolaus optimè confutat asserens; *Dictum est enim suprà, quòd illi quatuor Reges, quos debellauerat Abraham, asportauerant de Sodomis vniuersa, quæ ad cibos pertinent, nec poterant adhuc omnia consumpsisse; nec fugiendo poterant secum portasse; & ideo Abraham ibi inuenit satis de victualibus, pro se, & pro populo suo; & hoc etiam patet per litteram sequentem*, &c. Deinde etiam illud mouet, cur hoc potissimùm tempore, his circunstantiis, & neque anteà vnquam hoc obsequij genus à Melchisedecho præstitum? Denique & animaduersu non indignum, quoniam, exceptis vino, & pane, alia non adiunxerit, neque ex Oceano, neque ex syluis, montibúsve petita. Verùm exploratum est, hoc hieroglyphico Christi præfiguratum sacerdotium; pane, atque vino indicatam Eucharistiam: Non profero testes in re notissima: abundant apud huius capitis Geneseos Scholiastas, & apud Paulinos Interpretes ad caput septimum epist. ad Hebræos: Ergo ante hoc tempus non patebat quidem, Abrahamum Regem esse; nunc verò eius dominationis non obscura argumenta; quòd regia pollentem auctoritate iure coniectari possimus, qui tot debellaret Toparchas, & æqualis potentiæ cum iis, quos subiugauerat; Regio igitur fulgentem splendore cùm Melchisedech animaduerteret, ratus hoc insignium honore idoneum esse, cui Dominici Corporis committeretur alimonia, cùm Sacerdotes sub gratiæ lege ipse præferret, Abrahamo panem & vinum obtulit: sed, cùm animo statuisset Melchisedech, panis, atque vini oblatione Abrahæ triumphum cumulatiorem reddere, quamobrem non per seruorum, clientúmve aliquos donum misit victori? at ipse portitor fuit, præsertim cùm docuerimus eo, quod præcessit Anteloquio, Sectione 6. num. 127. Melchisedechum supremum Palæstinorum Monarcham extitisse, qui sub imperiis plures haberet Reges? Sanè vel ob hoc, munus alteri non credidit: ipse nanque Sacerdotem, Ministrúmque inclyti sacrificij repræsentabat; Quare innuebat tota illa actio, vt debeant quidem Reges esse, quotquot ad hanc mensam accedant; eius tamen, qui Minister, tantam esse oportere excellentiam, vt Regem dici non sufficiat, nisi Archiprinceps sit, & Regum Rex, dominantium Dominus. 188.

Genes. 14.

Lyra.

Melchisedech panem & vinum Abrahamo obtulit non per seruos aut clientes, sed per seipsum. cur?

Vbicunque

189\. *Vbicunque fuerit corpus* (inquit Seruator apud Matthæom cap. 24. vers. 28) *illic congregabuntur & aquilæ*; Sed, quare non dixit, & coruos, *qui & de morte pascuntur*, de cadaueribus, scilicet, vt loquitur Aug tom, 9. in Ioan. tract. 6. atque hanc ob causam, quòd mersorum cadauerum delectatetur sagina, nō fuisse reuersum, quem Noe Gen. 8. v. 7. emiserat coruum, idem sanctus Pater arbitratus ex quæstionibus in Gen. 13. Chrysostomus manifestè hom. 26. in Gen. *Quare* (inquit) *non redyt coruus? Fortasse, cùm sit auis immunda, incidens in cadauera hominum, & brutorum illis, tanquam iumento sibi congruo cibo, insedit*: Quod est igitur corpus, ad quod aquilis conuolare tantùm concessum? Profectò aquila volucrum Regina, quemadmodum Plinius scribit lib. 10. c. 3. atque in omnium labiis fertur: est itaque Corpus, de quo non nisi, aut Reges, aut Reginæ vescuntur, sacratissima Redemptoris Caro: de hoc verum, quoniam neque coruo, neque immundis alitibus appropinquare liceat, nisi velint iudicium sibi manducare, non diiudicantes Corpus Domini; Aquilarum esca est, quoniam illæ Reginæ; O concessas aquilis incomparandas dotes? Solem apertis, defixisque luminibus contemplantur; ipsum æthera volatus penè attingunt altitudine; celeritate Euros imitantur, si quando senio fatigantur, iuuenescunt iterum facilè; nil tam generosum inter pennata: robore, nobilitate acumine vincunt: quidni, quorum cibus manna omnem saporem suauitatis in se habens? Inuideo vestram fortunam super omnibus thesauris, super omni iucundo & delectabili, genus electum & regale, volucres sanctæ, vos aquilæ magnarum alarum, quæ de medulla cedri vescimini; Haurite à Chrysostomo de aquilis istis hom. 34. in illud cap. 10. epist. ad Corinthios prioris: *Omnia mihi licent*, &c. *Accedamus, & aquilæ in hac vita facti ad ipsum cœlum, vel potiùs supra cœlum; vbi enim cadauer, inquit, illic & aquilæ: cadauer, Domini Corpus propter mortem; aquilas autem appellat, vt ostendat ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc Corpus accedit, & nihil cum terra debere esse ei commune; neque ad inferiora trahi, & repere; sed ad superiora semper volare, & in Solem iustitiæ intueri, mentisque oculum acutissimum habere; aquilarum enim, non graculorum hæc mensa est.* Nos certè coruos abegimus, quòd immunda sit auis, & tyrannica: verùm neque graculos accedere Chrysostomus sufferat. Heu! quanti excludendi, si nec graculorum mensa sit!

Matth 24.
August.
Genes 8.
Chrysost.
Coruus cadaueribus oblectatur.
Plin.
Chrysost.

190\. Atque ab his tu disce, cur ille perditi genitor adolescentis, cùm deberet pascere, vestit magis; neque quidem indigentiæ succurrit tantùm, sed in componendo, in ornando, tanquam si de thalamo processurus sit, & sponsæ obuiam progrediatur, & ipse, & seruorum occupatur multitudo: Vide Pater sancte, quoniam puer hic pane magis indiget, quàm panno: panem, non amictum desiderabat, quando nec siliquæ dabantur, atque vel mercenariorum quidem panem: Quòd si etiam necessaria vestis, quoniam & frignre penè enectus, da nunc potiùs, quibus calefiat, & spiritum recuperet; non quæ ad pompam & ornatum solùm deseruiant, annulum, stolam primam sandalia? Verùm genitor iste porriget quidem libenter panem, & non mercenariorum, sed angelicum; dabit epulum plenum, & inebriabitur ab vbertate domus eius: sed, quoniam in gratiam illius statuit vitulum saginatum occidere, id est, dare illi Corpus suum; hoc enim vitulus ille significabat, vt interpretatur Hieronymus epistola ad Damasum de duobus filiis, Lyra in cap. 15. Lucæ: *Et adducite vitulum* (ait) *id est, Sacramentum Eucharistia, in quo immolatur Christus, qui est vitulus saginatus propter gratia pinguedinem*; non poterat ad tam grande conuiuium accedere, nisi tanquam vnus de filiis Principum, aut Consulum; *Perdiderat enim dignitatem* (ait Glossa) *& nudis pedibus Pascha celebrare non poterat*; Sed & alius in tenebras exteriores amandatus, quoniam ad cœnam intrauit non habens symposialem vestem, proinde vt in regio decore appareat, genitor imperat stolam primam ex capsula proferri: erat autem hæc, quæ ad talos descendebat, vestis communis, & virginibus, & pueris; nam eandem & indutus legitur Ioseph, cui Israël polymitam tunicam fecit, Genes. 37. vers. 3. & Thamar Reg. 2. cap. 13. vers. 18. cum polymita etiam tunica, ex Pagnini, atque Vatabli translatione; vulgatus nominat talarem amictum, quo vsas asserit virgines Regum filias: De annulis diximus aliquid Anteloquio 4. Sect. 6. num. 44. Calceamentis verò diuisos à pauperibus locupletes, nobiliores à mediocribus; fuisse quoque Regibus peculiares calceorum formas, quibus innotesceret imperialis maiestas, ostendit Dempsterus Paralipomenis ad cap. 36. lib 5. Antiquit. Romanarum Ioannis Rosini: His adornatum insignibus, quæ regium componebant fastum, ad epulas introduci parens volebat; quoniam sic postulabat tanti conuiuij auctoritas, quod, nisi regio fulgentes splendore, hospites non admittit; vtpote, in quo non tauri pingues, non altilia, aut de mari extracti offeruntur pisces; sed manducatur Caro, & bibitur Sanguis Agni, qui occisus est ab origine mundi, qui eius venit tollere peccata: propterea & vt hoc ipsum nostrum repræsentaret Epithalamium, quamuis ad nuptiale prandium atque cœnam admissi plurimi mortales, atque ex omni hominum gradu, tamen vnà cum sponso, & eius dilecta recumbere non nisi, aut Optimatibus indultum, aut Heroïnis: Qui igitur desiderat gustare, quàm suauis est Dominus in sua dulcedinis mensa, relinquat vulgi mores, & peccatis obscuratam, quam conditionis exordio accepit à Deo regiam imaginem, redintegrare studeat: sic condecorato fiet pabulum istud in vitam æternam.

Hieron.
Glossa.
Stola, vestis nobilium.
Gen. 37.
Pagnin.
Vatabl.
Calceamētis diuisi nobiles à plebeis.
Dempster.

SECTIO XIX.

Toleramus sine fastidio, & cum voluptate aggredimur, quæ nostræ propensioni, & studiis cognata sunt.

191\. SÆpissimè demirati sumus, quid sponsum impulerit, vt derelictis patriis Virginibus, quarum maximus splendor ob generis vetustatem, ob possessiones & diuitias incomparabiles, ob ingenij acumen, & dulcia faciei lineamenta; ei fœderatus sit Puellæ, cui stirpis exordia vilia, & inhonora, quem semper paupertas comitata est; sed rectè admodum singulari iudicio præditus iuuenis: quippè huius etsi rusticanæ Puellæ & tenuioris census mores omnino similes, nam animus ad verecundiam, honestatémque formatus Adolescentis configurabatur menti;

Quoniam

Quoniam igitur Matrimonij onerosum sciebat iugum, vt quàm possit leniter sustineret, elegit spiritu sibi parem Sponsam, nec vultus gratia discrepantem; sub tantæ similitudiois affinitate nihil tam graue, aut inauspicatum, quod non cùm delectatione tolerari possit; cum tamen si Marito diametra vxor extitisset perpetuis in iurgiis vita traduceretur; ita enim comparatum est in humana natura vt quibus quisque assueuit, eas benignè amplexetur artes, & quod asperum videbatur, propensio moderetur, nauseamque similitudo facilè repellat; peregrina & insolita horrorem pariunt; scilicet hanc ob causam mitissimus IESVS cum in noua lege Sacramenta plura institueret ad æternæ salutis compendium, voluit materiam esse, quam homines libenter adamassent quòd communibus vsibus mortalium cognata esset; talia panis, vinum, aqua, oleum, id quod perquambellè Ioannes aduertit Damascenus lib. 4. de Fide orthodoxa, cap. 14. *assueto igitur condescensu vsus, per consueta natura ea facit quæ sunt super naturam, & quemadmodum in Baptismate quia consuetudo est hominibus lauari, & oleo vngi, coniunxit oleo, & aqua gratiam spiritus sancti, & fecit illud lauacrum regenerationis hunc in modum; quia mos hominibus est panem manducare, & vinum & aquam bibere, coniunxit his ipsis suam Diuinitatem & fecit hæc suum Corpus & Sanguinem; vt per assueta, & quæ sunt secundum naturam, in iis quæ super naturam collocemur.*

Cur Christus voluit materiam Sacramentorum esse res maximè nobis communes, & consuetas? Damascen.

192. Formaturus mulierem Deus inquit: *Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.* Genes. cap. 2. vers. 18. disquirere placet quamobrem cætera dum moliretur animalia, non dixit eadem cum phrasi, Homini se *adiutorium* producere? imò quidem memorato nuperrimè capite postquam Moyses retulit, allata animantia cum volucribus coram Adamo, vt nomina imponeret illis, subiunctum continuò; *Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius:* Quid ergò? non ad hominis subsidium leo & vrsus & panthera, qui si inimicos haberet, pro eo decertassent? nonnè ad voluptatem, quæ & ipsa opitulamentum est tam varia in auibus pictura, tam dulcis, & multiplex sonus? quorsum itaque de muliere tantùm, *faciamus ei adiutorium?* profectò & cooperabantur homini, & pro cuiusque instinctu adiuuabant cæli, terræque animantium genus, itaque non adiutorium desiderabat Adam, sed adiutorium simile sibi, eiusdem sigilli, & imaginis, proinde cum mysterio superiùs cum de animantibus Sermo, adiectum: *Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius;* scilicet non deerat absolutè qui adiuuaret; sed inopia tantùm Adiutoris similis ipsi: Verùm, quid si non similis dummodo Adiutor tamen? ô certè mirum in modum prodest Adiutorium simile esse; Nam perpende singularem penitus rem: circumseptus erat Protoplastus infinitis pulcherrimorum animantium turmis, quæ ad nutum obtemperabant; cùm tamen egregiam auxiliatem haberet manum tristatur adhuc quasi solus vniuersitatis pondus sustinere cogatur; producitur vna solùm femina quæ adiuuat, atque ob vnam sociam tripudiat & exultat potitus laborum comite; Ar quomodo ante hoc millia millium habens, quibuscum sarcinam diuidat, mæstus sit etiamnum? & vnius feminæ adiunctio tantam adferat hilaritatem? num robustior tot animantibus Eua delicata Virgo? haud quaquam, sed percipe vim cognati & similis Adiutorij; modò sit Adiutorium simile, licèt vnius tantum & imbecillis feminæ audebit Protoplastus orbem totum gubernare alacriter & festiuè: si tamen dissimiles tribuantur socij quanquam in millesimum excrescant numerum, mœrebit & ingemiscet quasi nimio oppressus onere, Basilius Seleuciæ orat. a. in Adamum; *Verum in tanta bonorum omnium affluentia agens Adamus, carens voluptate sua consorte, imperfectiori lætitia sensu capiebatur; Non enim* (loquit) *inueniebatur similis eius; cùm enim alterius generis haberet seruitia, à congeneri natura solatium in vniuerso non videbat; errabundus erat hospes, Dominus in medio Paradisi palabundus desolatione paris societatis afflictabatur.*

Gen. c. 2. v. 18.

Quantũ alacritatis & facilitatis accedat in opere ex similis consortio.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Basil. Seleuc.

Cum duobus filiis Genitor substantiam diuisit; profectus adolescentior in regionem longinquam domi manente seniore Luc. cap. 15. vers. 11. Duo hi fratres mysticè quosnam designent? Alij maiore natu indicatum affirmant populum Hebræorum; minori nationem ex gentibus: Alij potiùs adumbrari vtramque intellectualem creaturam, sed priùs conditam seniori filio præsignari Angelicam naturam: Huic sententiæ refragatur omninò Cyrillus: Nam animaduertit optimè cùm ex duobus germanis senior molestè comprimis tulerit gratiam Parentis erga adolescentem conuersum ad pœnitentiam, nportuisse allegoriam de iis componi, qui doleant super peccatorum lachrymis & fletu, cupiántque à Numine non indulgeri illis: huiusmodi autem affectus Angelis nullo pacto quadret: sed qua de causa tristari Angelos ob pœnitentiam & luctum noxas detestantium, indecens fuerit, aut verò impossibile quidem? Nempe, Angeli *administratorij spiritus sunt* (vt loquitur Paulus ad Hebr. cap. 1. vers. 14.) *in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis;* huc igitur delectabile munus ipsorum, cui à primordio conditionis assueuerunt; Quisquam ne igitur credat permolestum & graue illis in quod tantopere propendent? Si quidem ab eorum officio alienum, propositisque ipsorum violentum cooperari vt saluentur qui aberrarunt, suspicio esset acerbè laturos vt ad reditum filij iunioris in lætitiam tota effunderetur domus; Nunc autem cùm hoc maximè appetunt, & ea se forma exercuerint ab initio, cogitare nequeamus vt lugeant; quamobrem eorum rectissimè Cyrillus opinionem amouit, qui fratre seniori Angelicam Naturam indicari putauerint; illius verba in Græca catena: *Si enim Angelis senioris filij personam tribuamus, reperiemus ipsum non fuisse vsum sermone sanctis Angelis conueniente, neque sic affectum, vt illi erga peccatorum ad pœnitentiam conuersionem; cum ipsemet Dominus, & saluator omnium dicat, gaudium esse coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.* 193.

Hebr. 1. vers. 14. *Delectabile est Angelis, hominum saluti inseruire.*

Cyrill.

Vexatur locuples Auarus ob horreorum angusta latera, & fabricare laxiora meditatur: *destruam horrea mea & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea.* Luc. cap. 12. vers. 18. Sed quamobrem si & frumentorum copiam admittere cellaria nequeant, egenis & miseris non distribuit? at nihil mage exosum illi: de eo & similibus benè 194.

Luc. 12. vers. 18.

Magous Basilius sermone 12 in Auaros; *occursus pauperum vitas, ne fortè aliquid vel modicum è manibus coactò exeat; vnam tantùm nosti vocem, non habeo, non dabo*; opponamus huic locupleti alterum fortunatum diuitem, inter Patriarchas eximium Abrahamum, cum moreretur Lazarus; *factum est vt portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.* Luc. cap. 16. vers. 22. discamus

Chrysolog.

caulas à Chrysologo, quem citant Allegoriæ Tilmanni ad præfata verba. *Sed cur Abraham sic ambit pauperem, diuitem sic refugit & refutat? nónne & ipse diues fuit? verè diues fuit, sed pauperi, non sibi, & opes non habère sed erogare gestiuit, magísque in sinu pauperis, quàm in horreis recondere suas studuit facultates, sicut toto vitæ eius ordine perdocetur; vnde & nunc parum se beatum credidit, si in ipsa superna gloria ab hospitalitatis pio cessaret officio, & solus donis frueretur diuinis, qui hic crudelem se credidit si humana bona vnquam cuiquam negaret.* insistamus parumper illis verbis: *Vnde & nunc parum Beatum se credidit si in ipsa superna gloria ab hospitalitatis pio cessaret officio,* &c. loquitur non

Etiam in superna gloria hospitalitatis affectum retinuit Abraham.

de exacta Beatitudine, quæ in Dei visione intuitiua, qua non fruebatur Patriarcha in limbo, sed de loci illius quiete, & pace; sub tantæ iucunditatis placidissima malacia si modo hospitalitatis visu careret, parum se felicem arbitraretur; vide in quantam processit ei delectationem hospitalitas, cui tam altæ pacis voluptas sine hospitalitate quasi non perplaceret? Quamobrem igitur aut Diuiti horreorum destructori tam inuisa pauperum cura? vel Abrahamo tam grata? nempe prior ille miserorum hostis assuetus sibi tantùm cupere omnia, ad se traducere vniuersa; ne quidem amicis aut cognatis distribuebat, quantò minus pauperibus? sed in animam suam congerebat cuncta: *Anima, habes bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare,* &c. Patriarchæ verò mos ab adolescentia cum egentibus diuidere; quoniam itaque malus Diues contrariæ erat propensionis, nihil mage arduum videbatur, quàm vt subueniret egentibus: quia autem ad hospitalitatem summopere inclinabatur Abraham tam dulce illi est ope destitutis succurrere vt nisi hæc coniungatur voluptas, in limbo parum se beatum agnoscat; Vnde suauissimè Christus, vt diuitibus persuaderet contemptionem opum humanarum sacculos non defuturos

Lucæ c. 12. vers. 33.

spopondit ad spiritalia transeuntibus lucra: *facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis:* Lucæ c. 12. v. 33. tanquam veritus ne refugerent locupletes nisi de sacculis spes maneret; at verò si per sacculos quærendum regnum cælorum, hilares aggrederentur difficilia quæcumque. quoniam notas calcaturi erant similes, & antiquis germanas, nimirum in sacculis, quæ vetus exercitatio: luculentè in præfata Tilmanni catena ad dictum Lucæ caput Chrysologus: *Ecce docet auaritiam, qui cœperat suadere contemptum; & qui temporaliter thesaurizantes arguebat, ad totum cupiditatis fomitem iubet sacculos sine fine perquiri; Christe quò te pertrahit amor tuorum? vt auarum tibi lucrifacias, facis eum quod desiderat, non quod oporteat audire; sacculos imperas æternos, thesauros qui non deficiant vis parari, vt auarus dum consueta percurrit ad lucra; aut virtutem capiat, aut à virtute capiatur.*

Chrysol. Christus thesaurizare iubet, vt auaros ad se alliciat.

195\. Verbum, cùm dictione & imperio reliqua mundana processisset, limum de quo fabricandus homo digitis contrectare non aspernabatur: ceci-nit egregiè, hominisque delatum peculiarem honorem adoertit Prudentius in Apotheosi.

Prudentius.

Tantus amor terræ, tanta est dilectio nostri,
Dignatur propinquus humi comprehendere mollẽ
Diuinus globum digitus, nec sordida sensit
Hærentis massæ contagia: insserat vt lux
Conficeret, facta est vt iusserat, omnia iussis
Imperanto nouas traxerunt edita formas;
Solus homo meruit Dominum formabile dextrâ
Os capere, & flabro Deitatis figmine nasci.

Quantâ dignatione hominẽ Creauit Deus.

Quin & nutricis, gerulæque in morem huc illuc charum sibi pignus supportasse Irenæus

Irenæus.

memorat lib. 5. contra Hæreses, cap. 5. *assueta enim erant in Adam manus Dei coaptare, & tenere, & baiulare suum plasma, & ferre & ponere vbi ipsæ vellent*; At quamobrem Numen in aliarum creaturarum molitione, quæ de limo fabricatæ, non manus, digitósque massæ adiunxit? Num propter summæ Maiestatis reuerentiam, quam tam vilia & abiecta dedecerent? Atqui si minùs oportet & vsque in limi ipsius conglutinationem descendere, cur Homo excipiatur? Equidem Homo verbo affinis, & coniunctus ob duos potissimum titulos; primùm quod animæ impressa quædam diuinitatis imago, quippe Dei conditus ad similitudinem: Secundò, quia & de eadem, quam tunc figulabatur carnem, paria futuris temporibus indumenta Verbum ipsum sumeret quare dicto loco Prudentius.

Deus in hominis creatione manus massæ adiũxit, non autẽ in Creatione aliarum rerum.

Decrerat quoniam Christus Deus incorrupto
Admiscere solo, sanctus quod fingere vellet
Dignum habuit digitis, & charũ condere pignus.

Quanquam igitur ardui & perplexi laboris humana cogitatione in tam abiectum opus insignem descendere maiestatem, sed nullus labor vbi similitudo & paritatis quædam ratio; omnia emollit affinitas siue naturæ, seu morum, cunctásque subaufert difficultates; Quoniam itaque Verbo coniuncta humana Natura ob præfatas causas; idcirceò irrationalem creaturam quanquam dicto produxerit, & tanquam contempserit manibus suis tangere plastricem materiam; Hominis aliter omninò se gesserat in molitione.

Latro ille Beatus, quàm callidus orator! in ex- 196.
trema vitæ periodo saluationem consequi volens, dicebat ad IESVM: *Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.* Luc. cap 23. vers. 42. certè rem difficilem postulauit, scilicet vsque in vltimum penè halitum iniquus, & velit purgari atque absolui propter duo tantùm verba; Quid? nónne hac commoti indulgentia peccatores longum requiescent in prauis voluptatum delectationibus, neque excitabuntur quoad nouissima hora sit? omninò periculosum opus velle in peccatis iacere torpentes vsque in finem; & considera quomodo dicat vt persuadeat, neque enim latebat arduum esse quod flagitabatur; *memento*, inquit, *mei*, hoc est naturæ, non delictorum; si enim iniquitates obseruaueris quis sustinebit? at ego quanquam peruersus, Homo tamen sum, proinde tibi similis & affinis, moueat te naturæ similitudo & cognatio! ô vehementem eloquentiam! difficillimum quidem erat tam seræ pœnitentiæ indulgère, sed vbi similitudinis ratio intercessit, & luminibus proposita est domesticæ naturæ conditio, superata est protinus difficultas, & Paradiso facta est sponsio: Cyrillus Ierosolymitanus Catheches. 13. *Non dico vt operum meorum memineris,*

Luc. 23. v. 42. *Propter duo tantum verba absoluitur latro in cruce & in extremis positus.*

Cyrill. Ierosol.

vis, hac enim metuo; mei autem memineris: Omnis enim Homo afficitur benè cantitis suo; simul tecum eo ad mortem, memineris comitis tui; At si veteris meminisse socij oporteat in secunda fortuna, quamobrem Pincerna ille Pharaonis Domini restitutus gratiæ, Iosephi oblitus fuerit? Gen. c. 40. v. 23. equidem vel ob hoc ille maximè inhumanus iudicandus, qui pristinam amicitiam contempsit, veruntamen causa aliqua; Nam moribus dissimiles Ioseph, & Pincerna; alter veri Numinis cultor, alter euientiti; alter virtutum pulcherrimarum ornamentis suauissimis conspicuus, alter vitiorū plurimis formis turpatus; quomodo igitur Pincerna in sibi contrarium propenderet, vel eius causa laborem quemcumque subiret, vt Regi placeret? Bernard. serm. 5. in festo omnium Sanctorum; *Absit, absit à vobis animæ sanctæ Ægyptia illa crudelitas pincernæ Pharaonis, qui in gradum pristinum restitutus, statim oblitus est Iosephi sancti, qui in carcere tenebatur; Non enim erant vnius capitis membra, nec aliqua pars fideli cum infideli, aut vlla societas Israelita ad Ægyptium, non plus quàm luci ad tenebras: Non sic noster* IESVS *crucifixi secum latronis potuit obliuisci; factum est vtique quod promissum est, ipso die quo cōpassus est, conregnauit.*

Cur Pincerna Pharaonis oblitus fuerit Ioseph.

Bernard.

197. Balaam impius de Christo tamen eximia imprimis vaticinatione prophetat; *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel,* &c. Numerorum c. 24. v. 17. cur ab ore peccantis laus Domini? nempè, quia Gentilis erat & Idololatra? imo potiùs vel ob hanc potissimùm prædictionis gratia negari ei debuit; nam donum sublimè est, quod nō nisi præstantissimis quibusdam Amicorum Numini communicare visus sit; fatè concedamus Balaam Paganum & idololatriam extitisse, vt ex testimoniis multorum ostendimus Anteloquio sequenti n. 70. Scitè quidem quod de venturo Seruatore eius per os vaticinetur Deus; quippè prædictio illa de nascitura ex Iacob stella singulariter ordinabatur, vt per eam Magi qui de Ethnicorum numero, crederent, cum insolito fulgore radiaret interdiu sidus micantissimum, proditurum ex Virginali claustro Puellæ, quæ maritum ignorauerit, Seruatorem orbis, statimque magna cum gloria editi infantis pergerent longo viarum tractu vt adorarent; quare Patrum vulgata opinio est, Magos illos tres qui incunabula Christi humilibus venerati fuère obsequiis, posteros, vel successores fuisse huius Balaam, eiúsque hoc vaticinio impulsos, vt Bethlem peterent: Quoniam igitur sciebat Creator cedere nos faciliùs his, quæ nobis congenita & affinia sunt, quàm peregrinis, vt suauius Prophetiæ amplexarentur oraculum, voluit ex Gentilitate prædicentem esse, vt similitudo alliceret, & domesticis caperentur; Origenes hom. 16. in librum Numerorum: *adest autem non sacrificijs, sed in occursum venienti, & ibi dat verbum suum, atque ibi mysteria futura prænunciat vbi maximè fides, & admiratio Gentilium pendet, vt qui nostris nolunt credere Prophetis, credant Diuinis & Vatibus suis.*

Num. c. 24. v. 17.

Origenes.

SECTIO XX.

Peccatores Deum laudant & magnificant quando beneficia præstat: iusti autem etiàm quando calamitates immittit.

198. DEmonstrauimus veneratas Gentium nationes Solem, Lunam cum cæteris astrorum

ignibus, Niloque flumini aras extruxisse; tanti cultus fundamentum beneficiorum grata recordatio; sed nescio quàm grata, certè quàm syncera, vbi non largitor diligitur, sed amatur donum tantùm; nam si aduersi quidpiam intulissent, facilè Deos esse negassent in vindictam armatos: Hæc est Gentilium, hæc est peccatorum Religio, superis dum indulgent plaudere solùm, auersari reluctantes; alia sublimior disciplina filiorum Dei; colunt sanè benefacientem, at si castigare & affligere incipiat, nec minori prosequuntur studio, imò tripudiant magis, quoniam veram dilectionem probant aduersitates; audi electorum iucundas voces, audi gaudentium in patria iubilationem excellentiorem! *lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti; annis quibus vidimus mala.* Psalm. 89. v. 15. Quomodo non & receperunt bona quoque in vita sua? Nónne ditatus est Abraham? Nónne Iobo possessiones multæ? Non regnauit Dauid? quare igitur dierum eorum recordantur solùm, in quibus angustiati? nempe vt se veros Dei seruos ostendant, nam & gaudere pro felicitate, Numinique benedicere hoc & peccatores sciunt; verum eius loci proferenda commentatio ex Bernardo serm. 68 in Cantica; *Tu putas Deum nostrum totam habiturum suæ gloriæ laudem donec veniant qui in conspectu Angelorum psallant sibi; lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala? Hoc genus lætitiæ cæli nescierunt nisi per Ecclesiæ filios;* exponit Bernardum Incognitus ad Præfatam Psalmi dictionem inquiens; *Non habebit Deus noster perfectam gloriæ suæ laudem, donec de puluere suscitetur qui in conspectu Angelorum hoc carmen victoriæ ei cantet: lætati sumus,* &c. Igitúrne ante reseratum generi humano Olympum per Seruatorem, imperfecta erat laus, quæ cantabatur Deo ab Angelis, qui non cessabant intonare inenarrabili cum harmonia sanctus, sanctus, sanctus, &c. Attende sacramentum; dulcis illa musica sed Angeli non sciebant nisi beneficia cantare, mala enim nunquam experti sunt; verùm Deo solum iubilare propter munera quanti sit? Quis enim non rependat gratiarum actionem pro donis eximiis? maiora Dei encomium vndequaque nobile exposcit, etiam vt laudetur cùm irascitur & verberat; Quia ergo homines patiebantur, & in tribulatione extollebant: ideò antequàm horum adiungerentur voces, chorus canentium ex solis spiritibus qui mali nihil sustinuerant, quasi imperfectus apparebat.

Ps. 89. v. 15.

Bernard.

Tribulationes iustorum perficiunt cœlestem musicam.

199. Daturus Moysi legem Creator formidabilis descendit, *nam cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & timuit populus qui erat in castris.* Numeror. c. 19. v. 16. Qua de causa tam metuendus? Nam in natalitiis magis pax & lætitia est, quàm horror & trepidatio: sin autem & tunc quasi despondebatur Verbo Synagoga, accipiebat enim leges & præcepta quæ obseruare oportebat nouam nuptam, vt in ea consideret cor viri sui: sed in geniali gaudio festina voluptas, & securum gaudium, non autem quod extimescere compellat: Equidem deduxit in mirabilibus quasi pupillam oculi sui Numen plebem Hebræorum: beneficus erga illam in vrbibus Ægypti, beneficus in mari rubro, beneficus in eremo: ipsi gratiam referre cupientes cantarunt ei, gloriosè nimis, quoniam equū & ascensorem deiecit in mare Exod. c. 15. v. 1. non malè hoc: sed puto & Ægyptij collaudassent pariter si benignitatem tantummodò experti fuissét: Quo igitur norint, modò filij Dei,

Num. 19. v. 17

Accipiendo legem despondebatur verbo Dei Synagoga.

& sancti esse mereantur, aliud erit sibi modulandum Canticum, nempe quo gratias etiam verberati, & contriti referant, qui hactenus mitis esse solum visus est minas & terrorē adiungit, vt aliam esse iustorum normam intelligant, quàm hominū de sæculo, quòd posteriores isti superos in secundis rebus tantùm adorent, priores in calamitati-
Theodoret. bus fidentiores inueniantur; Theodoretus ex Catena Græca in Pentateuchum; *Sed neque aliam ob causam clangores, tonitrua, nimbus, ignis, fumúsque verticem montis occupauerunt, quàm vt lapidea illorum corda emollirentur; Nam cum induruissent in*
Electos terret Deus ne in socordiam dilabantur. *Ægypto, & à calamitatibus postremo Ægyptiorum liberi penitus euasissent; ne securi omnino ex parte dilaberentur in socordiam, tanquam filios perterrefacit; vt amare Deum beneficia doceant: supplicia simul & terrores cogant timere.*

200. Cùm varias clades Iobo nuncij retulissent, vnus inquit; *ignis Dei cecidit è cælo, & tactas oues, pue-*
Iob. 1. v. 16. *rósque consumpsit*, c. 1. v. 16. quorsum de cælo flammæ? quare non ea terræ visceribus erumperet, aut è domestico hominum foco? volebat Aduersarius Iobum intelligere specialem plagæ Auctorem Deum extitisse, proinde malediceret ei tanquàm in seruos acerbiori, qui virum summa cum iustitia famulantem talibus recompensarit modis;
Chrysost. probè Chrysostomus epistola ad Olympiam, *hanc enim ob causam etiam Iobum bonis spoliauit, non vt eum pauperem redderet, sed vt maledicum aduersus Deum aliquod verbum efferre cogeret:* Quid si blasphemasset Iobus? tum quidem arguisset Satan inter Numinis sinceros famulos haudquaquam cōputandum, quia horum ab infidelibus seruis differentia, quod infideles ij collaudant solùm remunerantem continuò; subodoratus malitiam versipellis strenuus Athleta, Numini mirificum hymnum decantauit, *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est. sit nomen*
Iob, Orator peritissimus. *Domini benedictum*; hoc est, siue Numen diuitias concedat, seu depauperare iuuat: sub omni fortuna à me perpetuò honorandus Gerson tract. 6. in
Gerson. Magnificat: *Propterea Iob afflictus, & orator peritissimus post tot aduersantis Satanæ crudeles iniurias & persecutiones, oraturus iudicem Deum pro liberatione sua, conuertit totam Aduersarij machinationem in Deum iudicem suum per humilem confessionem: Dominus inquit dedit: Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.*

201. Postquam Angeli vociferatione congeminatā prohibitus Abraham ne filium mactaret, inquit idem qui coërcuit festinantem ad vulnus: *Nunc cognoui quod times Deum, & non pepercisti vnigenito filio tuo.* Genes. c. 22. vers. 12. Sed quomodo
Gen. 22. v. 12. nunc certè cognouit tanquàm hactenus latuerit
Cur Abrahā tribulatione probatus, ille peritissimum cognitus à Deo dicatur. Numinis eximium cultorem esse Patriarcham? & quò tot annorum virtus insignis? quò pietas? quò Pauperum remedia? quò exilia & peregrinationes tenderint, nisi vt demonstrarent in diuina summè religiosum? Sed aduerte hucusque bonis cumulatum Abrahamum; accepit à Rege boues & oues & asinas & ancillas; bis concupita Sara toties inuiolata restituta fuit, progressos ad bellum superauit hostes, denique votorum summam vnicam consequutus filium nimium in senectute; quamobrem quòd in retroactis Numini morem gesserit, & cælestia, æternáque veneratus sit impensiori conatu, fecit cum pluribus mortalium, qui mites & benignos superos adorant libenter: At modo exercebatur validissimè, cùm pignoris charissimi homicida esse iubetur; Num contristabatur cliuum ascensurus? num conuitiabatur aduersus Numen? num recusabat imperium tanquàm crudele; certe vt Christus ipse pro famulo testetur: *Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est.* Ioan. c. 8. v. 56. Ioā. 8. v. 56.
quando tripudiabat Abraham? quando gestiens lætabatur? Sane tum cùm Isaacum victimare optabat; Chrysostomos Catena Græca in Ioannem; Chrysost.
Diem autem suum hic Crucem mihi videtur significare, quam in ariete, & Isaaci oblatione præfigurauit; ergo certè cùm sic probaretur Abrahā, quòd exultauerit & lætatus sit, rectè quòd tunc velut primùm Deum timuisse agnitus sit: Nam quòd consolatus sit in anterioribus mirum non est; cui enim tam prospera lætitiam non generassent? modò autem non dimittere vultum, non corrugare frontem, Deo hilarem se præbēre, qui tam dura præceperit, quidnam excelsius esse valeat? meritò ergo de timore & reuerentia Domini collaudatus, qui festiuior sub tentatione, quàm sub prosperitate.

Quàm suaue melos in auribus Creatoris, vox gemētiū in tribulatione! *Dominus de cælo in terrā* 202.
aspexit, vt audiret gemitus cōpeditorum, vt solueret filios interemptorum. Psalm. 101. v. 20. At quinam Psal. 101. v. 20.
vincti? quinam compediti? Gregorius Papa in di- Gregor.
ctum Psalmum: *Sancti viri non incongruè compeditis dicuntur, quia ligati vinculis disciplinæ Dei, nequaquam ad ea, quæ exteriora sunt, vagantur: filij interemptorum sunt imitatores Martyrum, qui scilicet carnem suam cum vitijs & concupiscentijs crucifixerunt:* *Quinā vincti & compediti dicantur in Scriptura?* æquúmne autem vt gemant & suspirent qui sancti sunt? nonne gaudere oportebat vt iustos se probarent? piorum enim est lætari in aduersitatibus: sed considera non expostulantium querimonias & singultus, verùm vt doceant non quasi insensibiles pati, sed cum dolorem perferant, libenter pro Deo tolerare: iam igitur has mortificatorum voces vt audiret Numen, quorsum de cælo prospexit? Scilicet id factum priusquam aperirentur superna hominibus Christo introducto, tum itaque nemine illuc mortalium adhuc admisso soli Angeli cantabant Deo: at nondum perfecta & suis numeris absoluta Musica: quamobrem nempe Angeli norunt cantare solum canticum pacis, & gratiarum actionis pro multitudine beneficiorum Dei innumerabili: at incompletus sonus quoad accessissent pariter qui iubilarent pro diebus antiquis, quibus humiliauit eos, quibus mala viderunt, vt ostēdebamus superius num. 198. ex Bernardo: Quia igitur intra Paradisum non inueniebantur qui scirent canere eo quod tribulati fuerint, & mortificati tota die: prospexit de cælo Dominus in terram, vt oblectaretur incognita olympo musica, & audiret gemitus compeditorum.

Ecce, de quibus impios arguit idem Rex 203.
Psal. 52. v. 6. *Deum non inuocauerunt: illic trepidauerunt vbi non erat timor:* Quomodo & scelesti Psal. 52. v. 6.
Numini non supplicant? non rogant, non adorant? planè & venerantur externè saltem; at tum cùm fortuna beatior arridet, dum conniuet & mulcet: si affligere incipiat, deserunt facilè & blasphemant: illi ergo Deum inuocare, hoc est laudare non censentur, qui solum extollunt quoad beneficus & indulgens est: Augustinus in memora- August.
tum Psalmum: *Nónne quotidie tales rogant Deū? Non rogant Deum: Attendite, si hoc possimus dicere adiuuante ipso Deo: Deus gratis se vult coli, gratis se vult diligi, hoc est, castè amari: non propterea se*
amari

amari quia det aliquid præter se, sed quia dat se: qui inuocat ergo Deum vt diues fiat, Deum non inuocat: Quo igitur pacto inuocandus Deus, aut quãdo sanè? intelligamus ab eodem Vate; *in noctibus*
Ps. 133. v. 2. (inquit Psal. 133. v. 2.) *extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum:* Quare non in diebus quoque? ergóne absque precibus vacuæ transibunt luces? Non vetat, non repellit in diebus Creatorem benedici, sed vult potiùs in nocte laudari, quia nobilior laus in tenebris; Quidnam est Diesque Nox? res secũdæ & prosperæ, Die significantur; aduersitatum caliginem Nox repræsentet; itaque cùm prosperatur Homo in viis, Deum Benefactorem extollat; Verùm ne iudicetur laudare solùm ob munera, quod ignobilius encomium sit, laudet & quando tribulatur; iterum san-

Dies & nox prosperitatē & aduersitatem significant.

August. ctus Doctor Augustinus in versiculum allegatæ Dauidicæ Odæ; *Facilè est benedicere in diebus: quid est in diebus? in rebus prosperis: nox enim tristis res est; dies res est læta: quando tibi benè est, benedicis Dominum*, venustè prononciauit: *facilè est benedicere in diebus*; nam in læta fortuna & Pagani, & latrones benedicunt; iustorum est in nocte, scilicet in persecutione collaudare.

204. Daniel cum libertate frueretur, nollisque pressus ærumnis, *trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedit, & caro, & vinum non*
Dan 10. v. 3 *introierunt in os eius*, c. 10. vers. 3. detruditur cum leonibus, cúmque obturasset rabidas famescentium animalium Numen fauces, & à laniatu atque morsibus abstinere fecerit, noluit tamen Vatem diutiùs esurire, operosóque ministerio delatus in Babylonem Habacuc ad prandium inuitat c. 14. v. 36. quid opus est vt manducet quem feræ non deuorant? Qui vno in miraculo liberalis Creator, alterum & perpetret, virésque sine ali-
Zen. Veron. mentis stabiliat: Zeno Veronensis serm. de Timore: *leonibus obiectus Daniel, & in periculo constitutus prandet, qui solet extra periculum ieiunare:* Sanè veteres illi Anachoretæ cùm ieiunando abstinerent summo rigore vsque in vesperam; tamen Resurrectionis Dominicæ festiuâ aduentante lætitiâ, remittebant de seueritate, hilarioríque gestu prandebant sobriè; idipsum & aliis paschalibus diebus obseruatum ostendo volumine 2. Vestigatione 8. n. 17. Sed quare ita faciendum putabant exactissimæ disciplinæ homines? equidem ad significandam sacratissimi temporis iucunditatem; ad lætandum in lætitia cordis sui, innuendámque externis signis mente conceptam alacritatem; hunc igitur in morem & de Propheta auguremur; quia sanctus erat, ieiunabat multùm domi residens, periculóque exemptus; at tum extraordinariè non prandebat, sed cùm apud leones mors in horas singulas expectabatur: quamobrem? nempe singulare prandium lætitiam quandã excellentem denotabat: quando igitur lætari mirificè Danielem expediebat? scilicet, cùm à Persarum Monarcha honoratus torque & purpura donatus fuisset, cùm sui iuris, & nullo premente felix haberetur? Sed quis non ita faciat? norunt mali, norunt peccatores tum exultare; sed Daniel prospera subridente fortuna ieiunat, & maceratur; Quia autem scit filiorum Dei gloriam esse exhilarari cùm ab ipso torquentur & vapulant quasi ab optimo Parente, quòd lætitiâ eâ probent acceptam esse disciplinæ virgam; idcirco maximo versatus in discrimine prandet Daniel, vt gaudium esse leonibus, propter Numen, circumobsessum esse insinuet; ita igitur contra

Cur Leonibus obiectus Daniel prãdeat, aliàs extra periculum ieiunet.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

sæculi penitùs vsum ieiunabat extra periculum constitutus; in periculo manducabat; erudiens siue in lætis, seu in tristibus rebus Deum esse summo à nobis colendum studio, sed maiori tamen deuotione quoties aduersis conflictamur, quod sincerus in Deum amor plus multò elucear cùm exercemur ab ipsomet, & derelinquimur.

SECTIO XXI.

Animi singularis puritas desiderata ad Sacrorum Bibliorum intelligentiam, speciatim ad Canticum Canticorum Salomonis.

NOnnunquam exteriorem solùm considerãtibus verborum sonum, 205.
in diuinis voluminibus eiusmodi occurrunt, quæ prophanam magis sapere musam, quam entheum & cæleste Numen videantur; id, quod cum alibi eueniat, tum frequentissimè maximo in hoc Epithalamio; *No-*
Gregor. *temus* (inquit B. Gregorius Prologo in Cantica) *quàm mirabiliter, quam misericorditer nobiscum operatur Deus, qui vt nos ad amplexus sui amoris accendat, vsque ad turpis Amoris nostri verba inclinat*; Ac licèt turpem esse amorem à nobis denegetur semper, quem matrimonialem & honestum asserimus, humanum tamen esse infitiari nequeamus, omnémque humanæ explanationis normã connubiis mortalium aptari vulgaribus, & intra carnis versari oblectamentum; Quidnam igitur opus sit? hæc scilicet vniuersa transcendere cogitatione sublimi, & defæcata; Quamobrem nominatus Pontifex continuò subaddit: *Hic etiam solerter intuendum est, ne cum exteriora audimus, ad exteriora sentienda remaneamus; & machina quæ ponitur vt leuet, ipsa magis apprimat, & aggrauet; debemus in sensibus exterioribus corporeis quicquid interius est quærere, & loquendo de corpore extra corpus fieri:* Vide puritatem; *extra corpus fieri*, videlicet in spiritalem transire virum domitis & mortificatis omnibus concupiscentiis; si enim tales euaserimus, sciemus in cortice Scripturarum nucleum latere admirabilem, quem Deo illucescente cordibus purificatis infinita cum dulcedine eruemus, & erit quasi mel in faucibus nostris; aliter terræ affixis continget carnaliter quæ diuina & spiritalia sunt concipere, & in errorem pertrahi, atque insipientiam.

Sub Cortice scripturarũ latet sensus admirabilis.

Dum vagatur in eremo Moyses, & huc illuc 206.
gregem adpascendos deducit; *Videbat quòd rubus arderet, & non combureretur.* Exod. c. 3. v. 2. planè
Exod. c. 3. v. 2. inaudita res; flammam aduersus rubum confligere, & non consumere, ne quidem virore despoliasse; itaque cupido ingens stimulauit Moysem propiùs accedendi vt intueretur; sed voce admonitus ne tentaret priusquàm calceamenta deposuisset: At quidnam mysticè rubus spinosus? nempè difficilis, pungénsque Scripturarum nodus aliquis; & quidni difficilis? Num carnem sonare videtur, & non nisi spiritus est, hoc est comburere & non vri? Quis enim dum Hymenæum percurrit, & oscula, vnguenta, vestes delicatas, conuiuia, dulciáque amantium colloquia haurit, non de carne suspicatur, non comburi timeat? non tamen flamma vorax est, sed ignium malorum consopitoria, pudicitiæ tutela ac castatum

meditationum generatrix; At quare vt Rubum hunc inspiciat, iubetur Moyses calceamenta exuere? nimirum calceamenta fiunt ex mortuorum pellibus; Quicquid igitur ad mortē spectat, & peccatum, quo mors introducta est, sapit, remouere præceptum est, peccatis autem superatis, mens deiformis & pura euadit; cùm igitur animus purificari cœperit, ad Sacramentum rubi appropinquare poterit, & intelligere, quomodo in osculis Canticorum flamma est, non quæ cruciat, & depascit viscera sed quæ ignibus noxiis medetur, & incendia peruersa temperat quasi lenis auræ sibilo; Hugo de S. Victore mirabili eloquentia apud Tilmannum in Allegoriis ad c. 3. Exodi; *Vnde & Moyses cùm adhuc Æthiopissam haberet, non nouerat ignem consumentem, & ideò mirabatur, quòd rubus arderet & non combureretur: quamdiu enim animus, infimis, & carnali concupiscentia vinctus nondum ad amplexus peruenit sapientiæ, in igne consumente est, & deuorante vsque ad perditionem; flamma enim libidinis, & amor carnis eos, quos accendit, consumit; amor veræ sapientiæ lumen habet, sed non consumptionem, quia etsi accendit frigidos, ardentes tamen non comburit; propterea Moyses mirabatur quomodo arderet rubus & non combureretur, & currere cœpit in concupiscentiam suauiorem, & obliuisci Æthiopissæ amorem, quia nigra erat, neque similis ad istam Sunamitem, quæ senes calefacit, & iuuenes non vrit; huius enim Sunamitis, id est sapientiæ amorem significauit ignis ille, quo rubus ardebat & non comburebatur, propterea soluit calceamentum, libenter iam carnalibus concupiscentiis abrenuntians degustata illius dulcedine, & agnita suauitate.*

Hugo de S. Victore.

Gustata dulcedine Scripturarum, facilè quis renũciat carnali dulcedini.

207. De Euangelij prædicatione, & notitia legis diuulgatæ Psalmorum Cantor; *in omnem terram exiuit sonus eorum; & in fines orbis terræ verba eorum*, Psal. 18. v. 5. quare in terram sonus tantùm prodiit, & non formatæ erupêre dictiones? aut cur *Terræ* continentes limites, finésque eius potiores? *Terræ* nomine homines, qui terrestria norunt indicantur, qui carnales adhuc & imperfecti; finis, quæ consummatio, rerúmque vltima meta est, perfectionis apicem repræsentat, qui enim ad summum, vltimúmque peruenit, is demum perfectus censetur, & ideò *in finem Victori* tot Dauidici intitulantur psalmi; dum igitur quisque terrenus etiamnum, & infantilis spiritu est, carni adhærens Verbum Dei intelligere & penetrare nequit, sonum percipit confusum, nihilque amplius; at si ad finem perueniat, ea quæ sunt paruuli euacuans, & vir factus in plenitudinem ætatis Christi, consequetur tanto perfectionis studio, vt quæ purificata est anima, non sonum quod exiguum, sed verba diuinorum oraculorum subaudiat, id est mysteriorum intima arcana scrutetur; Origenes lib. 8. epistolæ ad Romanos præfatum exponens versum; *Quod ita intelligi potest* (inquit) *quia terram imperitos quosque & indocibiles homines dicat, ad quos non verba, quibus ratio Fidei continetur, & explanatio sapientiæ, sed sonus fidei communis, & simplici prædicatione peruenerit; finem verò orbis terrarum eruditiores quosque, & prudentiores appellauerit, finis enim perfectionem indicat rerum; ad hos igitur tales non sonum vocis, sed verba & rationem peruenisse pronunciat; quia vtrique auditores sermonum fidei, etiã scrutari possunt, & perquirere Scripturas diuinas, vt cognoscant eorum verborum, quæ eis per Apostolos nunciata sunt, veritatem.*

Psal. 18. v. 5.

Qui adhuc Carnales sunt, Scripturam confusè tantùm percipiunt.

Origenes.

Perdiderat drachmam femina, quam vt inueniret, lucernam accendit, & domum euerrit, quà tam opportunâ diligentiâ, reperit & gauisa est. Luc. c. 15. v. 8. ergo domum mundauit vt Drachma restitueretur! Drachma hæc intimus & sacer Bibliorum intellectus, absconditus est à nobis ob ignorantiæ vulnus, quod per Adam accepimus; quónam recuperabimus modo? scilicet lucernam accendamus Spiritus sancti, qui cordium lumen est, gratiam inuocantes vt propitietur & manifestet incerta & occulta; num hæ sufficiant preces? Superest vt habitaculum euerramus, Cor purgemus; itaque puritati sedulò incumbendum est, detergenda quæque vt immaculati appareamus; cum sic nitidiores lacte Numen conspexerit, aperiet caliginem, & quæ occultabatur drachma emerget de obscuro: Macarius homil. 2. *Illic enim vidua, quæ drachmam perdiderat lucernam primùm accendit, deinde domum emundauit, atque ita drachma reperta est sordibus & impurâ terrâ obruta: & etiamnum anima proprias à se ipsa cogitationes inuestigare, eásve discernere non valet; sed vbi diuina lucerna accensa fuerit, illuminat domum tenebris obsitam, & tum cogitationes sordibus, squaloréque permixtas incipit reuocare:* Vbi autem cogitationes abegerit prauas, quæ animum inquinabant, limpido reddito, drachma hoc est Bibliorum intellectio occurrit: Quamobrem Paulus cùm arcana à se percepta verba, quæ non licet homini loqui narrasset 2. ad Corinth. cap. 12. vers. 4 adiungendum omninò putauit hoc tantum sibi gratiam factam ante annos quatuordecim; Quod ab eo propterea admonitum Angelicus existimauit Doctor lect. 1. in relatum caput, vt insinuaret nuperrimè ad Dominum conuersum euectum ad secreta maxima intelligenda, & quidem Diuo Aquinate Auctore *in triduo, quo post suam prostrationem à Domino stetit neque videns, neque manducans.* Actor. cap. 9. eius sententiæ alij Patroni apud Lorinum ad nominatum de Actis Apostolicis caput: At quid si recenter conuersus? equidem in magnis singulariter peccatoribus non statim ab initio praui repurgantur affectus, neque momento dealbata anima omnibus liberatur næuis; gloriatur itaque præter cæterorum pœnitentium morem, ipso conuersionis exordio detersas veterum malorum reliquias in tantum, vt dignus inuentus fuerit, cui abstrusorum oraculorum adyta repanderentur, quæ non nisi corde mundissimis recluduntur. 208.

Sacra Scriptura Intellectus est drachma.

Macarius.

S. Thom.

Paulus ipso conuersionis exordio à peccatorũ reliquiis statim expurgatus.

Heû barbaram impietatem crudelium Agricolarum, quibus bonus paterfamilias vineam suam pulchram in cornu olei locauit; intolerando ausu seruos qui fructus reciperent missos postquam interemerunt, speciosissimum Adolescentem Possessoris hæredem extra vineam proiectum occiderunt Matthæi, cap. 21. vers. 18. in limine statim de homicidis Allegoria: nónne quidem Iudæi, qui IESVM crucifixerunt? hi itaque arguuntur, quod Hero ex vinea fructus nullos retulissent, spondétque daturum se aliis Agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis, nempe Christianis; verùm quare apud priores illos Domino inutilis vinea? erant Iudæi carnales ea quæ sunt spiritus ignorantes ob malitiam; vinea autem sanctæ Scripturæ intelliguntur; Quomodo autem ex hac Patrisfamiliâs dignos mensâ fructus collegissent, qui vel vsque in hodiernum diem velamen habent in oculis, 209.

&

& litteram non transcendunt externam? oportebat itaque alios quæri Agricolas, qui adorarent Patrem in spiritu & veritate, nempe iuniores Ecclesiæ filios; Hi ergo quoniam in spiritu & eum intellectu Scripturas perpendunt ad sonum verborum cùm littera sola occidere videtur non attendentes, Christum in medulla vestigant terra & carne sublimiores facti, atque ita vberrimos fructus reportant; Theophylactus, *Intellige item per vineam diuinas Scripturas, in quibus sepes quidem littera est, torcular autem defossum profundus spiritus; turris autem Theologia, quæ summa est, & diuina: has itaque Scripturas habebant prius mali agricolæ, Pharisæi; locauit autem nobis Deus easbene excolentibus; illi enim Dominum occiderunt*, &c

Theophyl. Scriptura est vinea, & torcular est ipse spiritus eius Scripturarum sensus.

210. Extra Paradisi ambitum relegato Adamo, collocauit Numen Cherubin, *& flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ*. Genes cap. 3. vers. 24. Quid hæ iam vigiles excubiæ indicarent percipiamus ex Bacchiario epistola ad Ianuarium de lapsis recipiendis: *ideò primi peccatores temporariè sub typo mœroris, tribulationisque damnati sunt, vt malagmate pœnitentia sanarentur; & eo vsque de ligno vitæ, id est Christi participatione exules fierent, donec ad eum per romphaam flammeam, id est, ignitam martyrij passionem, aut per Cherubin Domini, qui interpretatur multitudo scientiæ remearent*; intelligo quidem facile vt amissa Paradisi voluptas martyrio recuperari valeat, proinde & gladio, quoniam olympi ingressum peccata obstruunt, nihil enim coinquinatum illuc introibit; at martyrio omnes abstergunttur sordes delictorum: Verum quonam pacto ad hoc *Cherubin*, id est plenitudo scientiæ conducat? nam vbi altissima notitiæ profunditas est, subintrare consueuit tumor, fastúsque, scientia enim inflat; magis itaque cognitio præpedit, quàm adiuuet; At quidem non de omni vicumque scientia intelligere valeamus, sed de ea, quæ est sacra & diuina, nempe Bibliorum & legis Domini, hæc est enim quæ propriori iure ad Paradisum Dei & sanctorum spectat; Quidnam igitur hæc sapientia in sui studiosis desiderat? equidem cordis & animi puritatem eximiam, non enim in maleuolum introibit, sed hanc munditiem Nemo adipiscitur nisi abraso vitiorum squalore, oporteat itaque noxa liberum esse quaque quoad fieri possit; iam verò si Scripturarum notitia sic purgat vt animam limpidam & indefæcatam reddat, quasi martyrij æmula euaserit, quando vtraque mundent, benè itaque Bibliorum qualis decet notitia martyrio tanquàm associatur ad viam Paradisi aperiendam; Quoniam sicut Martyrium Olympo testium, eò quòd veterum malorum characteres omnes deleat, & auferat iniquitatem; ita quodammodo & scientia Scripturarum cùm præsupponat animæ munditiem, ipsa quoque euertit & abstergit noxia quæque.

Gen. 3. v. 24.

Bacchiarius.

Notitia Scripturarũ animã purgat, & Martyrio associatur ad viam Paradisi aperiendam.

Non passus Creator rerum tenebras, quæ 211.
erant super faciem abyssi mundum occultare vultum, priusquàm Solem & Lunam formaret, lucem quandam produxit; at quibus splendor ille fulgurabat? num mari? vel terræ? an ambobus? equidem in solis aquarum vorticibus, nam tellurem vniuersam tunc cooperiebant; verùm quamobrem glebæ vndis consepultæ? cur non proditent quemadmodum aquarum elementa? scilicet, erat terra adhuc *inanis & vacua*, seu vt alij legunt *incomposita*; inornatam proinde ab aquis tergi & ablui conueniebat, quò nitens & abstersa lucis micantes radios exciperet; Anastasius Sinaïta lib. 5. Hexamer. *Prima ergo vita viuentium ex aquis; ex eis est cognitus primus aduentus Spiritus, nam super eas ferebatur; ante omnia aquæ in principio acceperunt lucis illuminationem, vt quæ ferentur super terram, & eam alluerent, ac tingerent*; Sed quorsum terris iubar lux subtrahat, propterea quòd inculta & squallens appareret? nónne sterquiliniis, & cloacis, & sordidis quibusque angulis imminet, plenâque face irradiat? Verùm alia est conditio materialis & sensibilis lucis; alia internæ, qua intellectus perficitur, & arcana reuelantur Scriptorarum vaticinationibus inclusa; humana illa & quæ sub aspectum cadit nullo discrimine æque venusta atque informia illuminat; palatij, & graueolentis mapalis nulla est distinctio; sed lux illa beata, quæ ab æternitate fulgurat, quæ Bibliorum abstrusa pandit, & libri signati volumen aperit, non nisi puris animabus resplendet, in quibus non est ruga aut macula quoad fieri queat; hoc vt perciperemus sub exordio creandorum, non prius terræ, quæ erat inornata refulsit, quam per aquas ablutа mundaretur.

Sinaïta.

Diuersa conditio lucis materialis & intellectualis.

ANTELOQVIVM VII.

Canticorum Auctor disquisitus ; an canone sacrorum Voluminum reponendus liber?

TANDEM è geniali aula paululùm discedamus, nec totum studium rapiant nuptiæ: Hactenus fructibus depasti: sed arborem quæ protulit tam dulcia poma, ingrati fuerimus, si penitùs obliuioni committamus: Abstinuimus, ne à pompa ad luctus transiret calamus, & inspiceremus tanti Hymenæi conditorem, cùm portum ferè occuparet nauis triumphans, mergi penè ad littus, & meretriciis irretiri amoribus in ipsa senecta: verùm progrediamur, & hanc etiam magnam visionem videamus: tum, quòd ita egerunt ante nos Sotomaior, atque Delrio: tum in primis, quòd disputationis natura sic postulatura sit.

Sotomaior. Delrio.

SECTIO I.

An nosse intersit canonicæ Scripturæ artificem immediatum? Deus Canonico Scriptori an sensum rerum tantùm, an verba quoque suggerat; Conciliorum definitiones quam similitudinem cum sacris habeant scripturis? Ioannis vnus, & alter locus detenebratus: naturæ gratia quemadmodum se accommodat in Prophetis? modus citandi scripturas Apostolorum, & Septuaginta; Vaticinationes quo pacto liberæ & meritoriæ prophetantibus?

1\. NE inutiliter interrogasse videamur de libri huius opifice, placuit examinasse, num quidpiam conferat ad sacram loquelam humana industria? Neque sensus huius disquisitionis est, an habitus aliquis supernaturalis quoad substantiam tota agendi ratio existat comparatione actuum, qui eiusmodi habituum concursum postulaturi sint: suppono enim, & naturam partialiter cum gratia concurrere, seu voluntas, siue intellectus operetur, seu ad aliud obedientialiter eleuetur: sed an, excepto hoc, quidpiam natura ipsa faciat, ei quod solùm attribuatur? Qua de re esse valeant duæ sententiæ: vna quidem asserit, ita canonicum Scribam dirigi à Spiritu sancto, vt quoad res, sensúmque, eius sic gubernet mentem, errori vti nullus relinquatur locus: cæterùm, quibus reuelanda verbis declarare conueniens sit, ipsi relinquere: quare gratiæ partes esse sensum, résque ipsas; ad naturam, ingeniúmque proloquentis spectare, qualis euadat oratio; atque hinc sanè fieri, vt non sit prætermittendus Auctor sacri Codicis humanus, & immediatus, cùm & hic ex suo penu conferat, & sint de quibus laudari valeant, quotquot perfectam narrationem conflant; Huiusmodi opinionis meminit Azorius tom. 1. Institut. moral. lib. 8. cap. 1. vndecima quæstione; nullos tamen eius Patronos manifestat: Quanquam verò neque etiam probationes eo loco afferat, posse tamen firmari in hunc modum appareat: quippe eam Spiritus sancti sufficit assistentiam Scriptori assignasse, quæ satis est, vt scriptio ipsa, aut ea, quæ loquitur verba, Dei sermo existimetur: si enim Dei loquutio est, erit canonica Scriptura: sed ad Dei Verbum, atque certam Scripturam nihil prætereà requiritur, quàm vt errores omnes rerum, quæ vel ad fidem, vel mores attinent, præcaueantur; hoc autem fieri valet, etsi Deus verba non suggerat; igitur necesse non est præter sensum, verba etiam Deum inspirare: Ostendo assumptum. Vulgata Bibliorum editio est verbum Dei, vt sacra & canonica Scriptura; De hoc, postquàm id declarauit Tridentina Synodus sessione 4. nulla inter Orthodoxos controuersia; quin verò recentiores prudentissimè aduertunt post hanc Concilij declarationem, si quando dubium exoriretur de vero atque germano Dei verbo, ad hunc à Tridentinis Patribus, & Ecclesia approbatum Textum recurrendum, & non ad Hebræos, neque Græcos fontes; hic enim Textuum omnium Rex, & Princeps est eorum, qui extant; Annuunt huic pronunciato Pineda præfatione in Iobum, cap. 10. num. 6. Pereira tom. 2. in Genesim, lib. 13. num. 43. Valentia tom. 3. disp. 1. quæst. 1 punct. 7. § 43. Bellarminus lib. 2. de verbo Dei, cap. 11. & eius defensores Gretserus tom. 1. in defensione, cap. 9. lib. 2. Bellarminiani de verbo Dei: Christophorus Sacroboscus in defensione Tridentini Decreti, & eiusdem Bellarmini sententiæ de auctoritate Vulgatæ: Tannerus in 2. 2. disput 1. de fide, quæstione 5. dub. 2 assert. 1. Lodouicus Torrensis in eandem 2. 2. disp. 2. 2. dub 4. Acosta lib. 2 de Christo reuelato, c. 16. Azor. tom Institut moral. lib 8. cap 3. quæst. 3. Præter hos nostræ Familiæ Viros, Canus lib 2.

Habitus non est tota ratio agendi.

Deus canonico Scriptori an sensum verba tantùm, an verba suggerat

Azor.

Trident.

Vulgatus Bibliorum Textus omnium corypheus, ad quē in dubijs præcipuè recurrendum.

Pineda. Pereira. Valent. Bellarm. Gretser. Sacrobosc. Tanner. Luys. Torr. Acosta. Azor. ibi. Canus.

Basil Leg. Tena.

lib. 2. de locis, cap. 13. Basilius Legionensis quæst. 4. expositiua, cap. 10. Ludouicus de Tena lib. 1. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 6. sect. 3. §. *Meritò ergo.* Nicolaus Ramos in assert. veteris Vulgatæ, pag. 18. Petrus Lopez de Montoïa de concordia sacrarum editionum, lib. 2. quæst. 4. Galarza euangelicarum Institutionum lib. 1. cap. 10. in fine. Placuit verò tanta auctoritate, etsi obiter solùm, oblata occasione, stabiliisse, quòd plurimi momenti æstimem persuasum esse debere catholicè sapientibus, hanc sacrosanctam vulgatam editionem regulam esse, ad quam cæteræ componantur editiones, vt quæ à Concilio, & Pontificibus declarata sit authentica, & synceta esse Scriptura; atqui ad huius integritatem Scripturæ non desideratur, vt in verbis non intelligatur aliqua esse corruptela, aut vt concipiantur verba esse, quæ Spiritu sancto suggerente prolata fuêre. Sed, vt abesse cogitetur error omnis, aut ad fidem, aut ad bonos mores pertinens; ergo neque cùm primùm etiam condita fuit Scriptura, præter hoc exigebatur aliud; Minorem huius argumentationis amplexantur grauissimi huius æui Doctores, Vega, Lindanus, Sixtus Senensis, Payua, Sanderus, Catherinus, Driedo, atque alij apud Azor, & Torres, vbi suprà, apúdque Tenam allegata ibi difficultate sect. 1. & de nostris Bellarminus, cum Gretsero indicatis ibidem locis Marianæ tractatu de editione vulgata, cap. 13. Seranius Prolegomenis Biblicis, cap 19 quæst. 11.

Ramos. Montoïa. Galarza.

Ad Scripturã canonicã an sufficiat abesse omnem errorem ad fidem, & bonos mores spectantem?

Vega. Lindan. Sixt. Senens. Payua. Sander. Catherin. Driedo. Serar.

2. Hieron. Ribera.

Insuper illud obseruandum, quod ex Hieronymi Opusculo ad Pammachium de optimo genere interpretandi, hausit Ribera ad Malach. cap. 3. num. 8. & ad cap. 1. Habacuc, num. 14. solitos Apostolos, & Euangelistas in citando veteri Instrumento non obseruare morosè verba, sed sensum, quem interdum paucioribus, interdum pluribus vocibus exprimunt; septuagintà autem Interpretes non adeò ad verba attentos, vt in plerisque paraphrasim magis, aut Commentarij formam, quàm versionem exhibuerint, refert Leo Castrensis disputatione de translationibus, cap. 9. atque in plurimis Interpretem ordinarium non tam verba sequutum, quàm sensum, putat noster Lodouicus Torrensis in 2. 2. disp. 21. dub. 4. §. *Sed nonnulli*, &c. Hoc igitur cùm & Apostoli, & Interpretum Coryphæi præstiterint; fit sanè rerum atque sensus, non autem verborum habendam rationem; ac proinde, quamuis canonico Scriptori Deus verba non suggerat, sed sensum, coalescere suis absolutam numeris diuinam Scripturam, nec esse, quod ad perfectionem desit quidquam, neque ad integrum Dei Verbum; Denique & hoc pacto non est operosum intellexisse, quemadmodum Isaïas aulicè, venustè, floridè loquatur; Amos subdutior, atque horridior videatur; Ioannes inter Euangelistas sermone excellat; Pauli eloquentia delectet magis, atque supra se ad Hebræos scribens ipse exurgat? nimirum, verba ipsis relinquebat diuina, quæ regebat eos, vis; atque prout quisque à natura donatus erat maiori vocum elegantia eius oratio comptior apparebat; Atque hoc fortasse indicauerit noster Maldonatus ad initium cap. 1. Ioannis, docens: *Seruit enim gratia naturæ (ait) & Sanctorum lingua, qua Spiritus sancti, tanquam scribæ velociter scribentis, calamus est, etsi omnem ab eodem Spiritu motum habet; tamen & ipsa aliquid facit, plurimique refert, quali vtatur calamo etiam optimus quisque scribendi Magister*; Eiusmodi aliud significat quoque noster Antonius Fernandez in visiones Testamenti veteris, præfat. in visionem decimam Isaïæ, num. 5. dum inquit, *Diuinum Spiritum suspsim illapsum coaptare ad conditionem Prophetæ, vt in eloquentibus suapte natura appareat eloquens, in vrbanis vrbanus, in rusticanis rusticanus, sicut tibicen in tibijs subtilibus subtiliter sonat, in crassioribus crassius*; Quod eius effatum placuit nostro Cornelio, dum argumentum texeret Isaïcæ vaticinationis: at, si gratiæ effectu præter sensum essent verba pariter, nihil istorum contingeret; nam & rusticus æquè politè loqueretur, atque inter ciues enutritus; neque referret, an optimus, an mediocris fuisset calamus; quemadmodum, quia visio beata, supernaturalis gloriæ luminis opus est, eiusdem speciei, eiusdémque naturæ secundùm vulgare Scholarum placitum est visio beata procedens ab intellectu hominis, atque ab intellectu angelico; quamuis spectata vtriusque intellectus essentia longè præcedat humanum angelicus.

Leo Castr. Luys. Torr.

Septuaginta seniorũ versio sæpè paraphrasis.

Regula: Apostolis in citando veteri Instrumento, sensum, non verba referunt.

Quare Prophetarum vnus loquatur aulicè, alter quasi hispidè?

Maldon.

Fernandez.

A Lapide.

3.

Salomõ aptus Cant. eorum Scriptor.

Verùm, etsi hæc eiusmodi sint, quæ & momentum, & pondus habere arbitretur quisquam, amplexatáque opinione expeditum foret nobis docuisse, quorsum dilectus Salomon ad hoc scriptionis genus? nempe, cùm vniuersus sermo de opobalsamo, stacte, liliis, atque rosis, vbique conuiuia, oblectationes, & quicquid in vita iucundum est; quis de his omnibus caneret aptiùs, quàm ille, qui nihil, quod desiderauerunt oculi, negauit eis? nec prohibuit cordi, quin omni voluptate frueretur? Iam, si & varij in carmine exquisito tropi, figuræ plurimæ, & congesta in vnum Hymenæum cuncta Poëticæ ornamenta, atque illa tam abstrusa, tam varia, tam perpetua allegoria vindicabat sibi ingeniorum, & sapientiæ phœnicem, atque corculum aliquod, quem Salomoni comparabilem antiqua habuit Synagoga? Allicere poterant ista, vt subscriberemus sententiæ: nec tamen potuimus amare, quoniam fragili arbitramur innitentem basi; quare affirmamus quidem, Spiritum sanctum, qui loquutus est per Prophetas, etiam vsque ad verba eis subministrare, nec docere sensum tantùm, & res; omnium igitur causa principalis, & eleuans ipse, instrumentum illi; Sic æstimasse visus Canus lib. 2. de locis, cap. 18. in principio, & lib. 5. c. 5. P. Azor tom 1. Institut. moral lib. 8. cap. 1. quæsito 11. vbi putat, contrariam sententiam tutò non posse defendi: P. Suarez de fide, disput. 5. sect. 3. num. 4. Petrus Lopez de Montoïa de concordia sacrarum editionum, lib. 1 controuersia 3. Ferdinandus Escalante in suo clypeo, lib. 1. de proprietate sacræ Scripturæ, c. 4. conclus. 1. P. Valentia tom. 3. quæst. 1 puncto 7. §. 43. in principio; Ludouicus de Tena lib. 1. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 1. sect. 3. Atque idem à fortiori dicturi sint, qui arbitrantur, editionem vulgatam, etiam quoad singula verba, authenticam esse, quæ est sententia modò nominatorum, & insuper Ludouici Torrensis, & Nicolai Ramos locis præmonstratis num. 1. duxit & Basilius Legionensis 1. parte variarum, quæst. 4. expositiua, cap 12. qui eiusdem quæstionis 1. cap. eam, quam nunc tuemur, assertionem probauit vnà cum Sebastiano Perez, Oxomensi Episcopo, in regulis sacræ Scripturæ, regula 2.

Spiritus sanctus Prophetas & res, & verba docebat.

Canus. Azor. Suarez. Montoïa. Escalante. Valentia. Tena.

Vulgata editio etiam quoad singula verba authentica.

Luys. Torr. Ramos. Basil. Leg. Perez.

4. Probant communiter, idque potissimùm, omnes hi Auctores; quoniam alioquin, & Ecclesiæ, &

Quæ differētia inter definitiones Conciliorum, & sacræ Scripturæ Textū.

& sacrorum Conciliorum definitiones atque decreta, Scriptura censeri valeant; cùm sic propitium habeant sanctum Spiritum, vt in his, quæ ad fidem, atque bonos mores spectant, errare non patiatur: In quo igitur vincunt Bibliorum Codices? Nimirùm, quòd in his sermones quoque condiderit diuinus Spiritus; secùs in Conciliorum Decretis: Sed ego quidem cum P. Valentia loco numero antecedenti allegato existimo, & Scripturam, & Ecclesiam, quoad asserendi infallibilitatem & certitudinem, paris esse auctoritatis; Ergo Scripturæ attingunt excellentiam? Quoad hoc sanè fateor; absolutè autem minimè ædepol; Discamus à B. Thoma 1. p. quæstione 1. art. 10. quæ huius scientiæ specialis dignitas; nempe, ait in corpore; *Cùm in omnibus scientiis voces significent, hoc habet proprium ista scientia, quod ipsa res significata per voces etiam significant aliquid.* Hausit ex Gregorio, vt ipse fatetur, 15. Moralium inquiente. *Sacra Scriptura omnes scientias ipso locutionis suæ more transcendit; qui vno, eodémque sermone, dum narrat gestum, prodit mysterium.* Atque huic subscribunt placito Interpretes eo loco, Itaque ponamus, & ab Ecclesia doctos nos, & ab Euangelista ex aperto Seruatoris latere profluxisse sanguinem, & aquam, hoc quod ab Euangelista prolatum, Scriptura est; quod ab Ecclesia, definitio; quoniam quidem præter infallibilitatem, & certitudinem, quæ Euangelistæ cummunis est cum Ecclesia, Spiritus sanctus, cùm per os Euangelistæ promeret verba illa, ordinauit rem per illa significatam ad mysterium, videlicet, aut ad vnionem populi cum Christo repræsentandam, aut ad Sacramenta demonstranda, aliáve, quæ illis adumbrata fuisse Doctores perhibent: cùm autem per Ecclesiæ labia loqueretur, vocum significatione contentus, non est progressus vlteriùs ad imponendam rei per voces intellectæ alteram significationem: proinde, quamuis Spiritus sanctus, aut Conciliis verba quoque subministraret, aut canonico Scriptori non suppeditaret, adhuc superessent aliæ notæ, quibus & Scriptura, & Conciliorum definitio possint distingui; & præter hanc à nobis adhibitam alias multas cumulat Cardinalis Bellarminus lib. 2. de Conciliorum auctoritate, cap. 12. vbi defendit in Scripturis non tantùm sententias, sed etiam verba omnia, & singula ad fidem pertinere.

S. Thom.

S. Greg.

Proprium sacræ Scripturæ, vt eius verba, & res sint futurorum signa certissima.

Bellarm.

5. Producit Tena Commentarium Hieronymi in cap. 5. Epistolæ ad Ephesios, vbi inter cætera illud; *Singuli sermones, syllabæ, apices, puncta, in diuinis Scripturis plena sunt sensibus,* &c Potuisset & illud eiusdem scribentis ad Paulinum coniungere; *In singulis verbis Apocalypseos D. Ioannis latere multiplices intelligentias*; Dedimus & nos his simile effatum ex Chrysostomo superiùs Anteloquio 3. Sectione 2. Subsectione 8. num. 76. ex quibus argumentantur, & ille, atque Montoia ab homine non posse esse verba, quæ Sacramenti atque arcanorum tantum contineant; & cùm vniuersim id in verbis omnibus contingat, verba omnia prodiisse à Spiritu sancto; Sed memorato à nobis nuper loco ostendimus, ex conferta, & veterum, & iuniorum auctoritate, non nimiùm vrgendam allegoriam in Parabolarum præsertim interpretamentis; nam immisceri à sacro Scriptore nonnulla, quæ emblemata censeantur solùm, & ornatus gratia potiùs, quàm mysterij causa apposita; Quòd si exceptis his sententiis in reliqua locutione sensus, & oracula inueniantur, non id quidem prouenit à vocibus ipsis, sed occasione illorum, quæ voces repræsentant. Postremò, neque ea, quæ ex Euangeliis depromunt, vrgent; nimirum, Ioan. cap. 14. vers. 26. *Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.* Nam ibi pollicitatio non est de condenda Scriptura, cùm ad omnes Apostolos dirigatur sermo, & omnes nequaquam Euangelia exarauerint: si verò de alio eorum sermone concipiatur, scilicet, de concionibus ad populos; non, puto, dixerint, in his sic gubernatos à diuiniori Spiritu, vt præter rerum momenta, & causas, dictionem pariter suppeditaret; Lucæ & illud cap. 21. vers. 14. *Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari, quemadmodum respondeatis; ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt contradicere omnes aduersarij vestri:* saluatur si repentinò à Numine, atque in ipsa quæstionis hora subintimatas affirmemus rationes tam efficaces, quæ fidei hostes obmutescere cogerent, quamuis ipsorum inuentio sermo extitisset: credo & in hoc quoad expeditionem, & copiam adiutos etiam, vt inimici confunderentur, & fides vinceret Christiana, sub illis præsertim temporum initiis.

Hieron.

Chrysost.

Ioannis locus ex cap. 14. denodatus.

Luc. 21.

Suppono itaque ex communissima Scholarum opinione, vnius, eiusdémque Scripturarum sententiæ multiplicem, variúmque esse litteralem sensum, & fortè nonnunquam penè cœlo toto diuersas res indicari. Pro hoc placito numeraui suprà triginta testes Anteloquio 5. Sectione 4. num. 24 Exempli causa, illud Genesis 1. cap. *In principio creauit Deus cœlum, & terram,* &c. quinque, aut sex historica significata admittit, vti eo loco citati Doctores ostendunt; atque in eundem modum plures alij Bibliorum versus, quos ad longum expendunt. Quis igitur impulit, vt hæc tam varia & dissita iisdem verbis exprimeret Moyses? Quis tam insolitus narrandi ordo, vt in vna periodo complectatur materias plures; quantum onus hoc, si non humana industria per gratiam adiuuetur? Igitur non solùm rem, quam verba repræsentabant, reuelauit Deus Moysi; sed ipsa quoque verba suggessit. Declaro hæc. In illis verbis Ioann cap. 11. vers. 50. *Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*; duplex est significatio: altera ab impositione humana, iuxta quam Caïphas intellexit, oportere ob reipublicæ bonum, Christum de medio tolli; altera ex vaticinio, & impositione diuina, qua Deus intelligebat, expedire, vt Christus lignum ascenderet propter salutem humani generis. Hanc vocum illarum intelligentiam ignorabat Caïphas, vtpote à Numine proficiscentem, ac proinde Euangelista subintulit, *Hoc autem à semetipso non dixit; sed, cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd IESVS moriturus erat pro gente.* Quemadmodum igitur hic quod diceret, ipse nesciebat, quoniam non humana, sed diuina erat verborum impositio ad repræsentandum; sic etiam Moyses ignorare potuit, quid sententia illa portenderet: *In principio creauit Deus*, &c. atque fortasse aliquos eorum verborum litterales sensus ignorauit, de quibus loquens Augustinus lib. 12. Confessionum, cap. 32. *Nunquid, Domine Deus, & Spiritum tuum bonum, qui deduces me in terram rectam, latere potuit, quicquid erat in eis verbis? Tu ipse reuelaturus*

6.

Locus Ioannis ex c. 11. libratus.

Regula: Propheta non omnia, de quibus vaticinantur, intelligunt.

legentibus

Regula: Propheta nō omnia, de quibus vaticinantur, intelligunt.

legentibus posteris, etiamsi ille, per quem dicta sunt, vnam fortassis ex multis veris sententiam cogitauit; Quòd si ita est, sit igitur illa, quam cogitauit, cæteris excellentior; nobis autem, Domine, aut ipsam demonstra, aut quam placet alteram veram, vt siue nobis hoc, quod etiam illi homini tuo, siue aliud ex eorum verborum occasione patefacias, tu tamen pascas nos, non error illudat: Atque vt vniuersim latere vaticinantes possit intellectio prophetiæ, ostendimus breuiter, qui autument, Antcloquio 5. Sect. 1. num. 7. Igitur oportet à Numine discere impositiooem ab ipso manantem, qua decreuit, vt verba hæc, aut illud repræsentarent; alioquin nudas solùm voces proferet, quemadmodum Caïphæ accidit; sed accipere sermonem à Deo, nihil aliud est, quàm ab eo instrui de impositione vocum, seu ad quid significandum illæ fuerint impositæ voces, sicut acceptum referre Latinum sermonem Præceptori, est doceri ab eo, quid voces illæ ex placito, & repræsentatione enuncient; Igitur Propheta accipiens à Creatore notitiam impositionis, ab eodem accipit sermonem; ac propterea sermo, quem loquitur, non est à Vate, sed à Deo, proindéque non sensum tantùm, verum & verba quoque canooico Scriptóri suggerit.

7. Confirmatur: Quoniam translatio septuaginta Virorum miraculosa fuit, Spiritúsque sancti peculiariter opus; Probat Leo Castrensis disputatione de translationibus sacræ Scripturæ, cap. 6. & ad longum cap. 11. Certè ea fuit trita veterum Antistitum Ecclesiæ cogitatio; Videndus Tena lib. 1. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 5. Sectione 3. atque cùm nouam noo condiderint Scripturam oportuit, vt prioris sensum retinerent, quod ab eis præstitum, exceptis paucis quibusdam in locis Numine aliud tum volente ob iustas causas; Igitur, cùm Spiritus sanctus nouum non reuelauerit sensum; quid demùm concessit? verba quidem; nam præter sensus, & verba, aliud noo fuit, quo indigerent; at verò Spiritus sanctus quamobrem verba dictauit? nempe, quia futura erat versio illa Scriptura authentica, vt docet eodem loco Tena Sectione 4. Ergo de ratione authenticæ Scripturæ est, vt Spiritus sanctus non solùm sensum; sed verba quoque inspiret; Atque ob hanc causam eorum placet iudicium, qui existimant, vulgatæ editionis Interpretem etiam diuino Spiritu adiutum. Defendit Serarius prolegomenis bibliacis, cap. 19. quæstiuncula 8. Tena eodem suæ Isagogæ lib. 1. difficultate 6. sectione 3. Potuit quidem Deus Vati quatuor, aut quinque dictiones synonymas reuelare, & præscribere, vt quam vellet ex eis eligeret; tunc in potestate prædicentis fuisset, hoc, aut illud desumere vocabulum; verùm non de his controuersia, quoniam hoc more etiam Deus semper strictè loquitur, cùm non alia verba Propheta loquatur, quàm quæ nominatim Dues illi significauit; est autem disceptatio, vtrùm liceat Prophetæ iure quodam suo his, aut illis pro arbitratu vti vocabulis, & declarandorum à Deo accipiat sensus tantùm, non autem circa distinctiones vocabulorum regulas quoque? Verba insuper accipere dicimus, quoniam aliter nec Deus cum rigore in Scripturis loqueretur, nec sacræ paginæ dictiones de fide essent.

Versio septuaginta Seniorum miraculosa. Leo Castr. Tena.

Interpret vulgatus à spiritu sācto specialiter adiutus. Serar. Tena.

8. Ad obiectiones initio positas: Quod de editione vulgata post Tridentinum affirmatum, aduersùs nos inutile est, cùm putemus, idipsum de hac translatione dicendum; in ea, etiam vsque ad singula verba, quæque esse de fide; verùm concedamus, quæ ibi prolata fuêre; discrimen amborum accipe: alio quippe modo se gerit Deus in prima Scripturarum molitione, alio in earundem conseruatione: nam in primo illarum opificio, cùm ipse ordinauerit ad gloriam sui nominis, ad fidelium salutem, atque emolumentum; quemadmodum eius ab ore nihil prodiit, quod non vel ad fidem, vel ad bonos mores conduceret; ita nihil quoque dimanauit superuacaneum, aut impertinens, minúsve saltem vtile; at verò in conseruatione diuinorum Codicum, quemadmodum permisit hominibus, (quippe in quorum manu bonum, & malum positum erat,) vt Sacramentis, diuinissimóque etiam beatissimi Corporis, contumeliam non rarò inferrent; ita sustinuit lædi Scripturas: sed, quanquam permiserit, vt Corpus ipsius graui afficeretur iniuria à nequissimis; non tamen sustinuit aliquando, vt grauis error vniuersos Bibliorum Codices peruaderet; Causa fuit: ex eo enim, quòd ingratissimas nationes Corpori blasphemiam inferentes pateretur, laudi id fuit, non vituperio; quoniam commeodabat infinitam Numinis, & bonitatem, & patientiam: si autem omnes vbique Codices apparerent corrupti, suspicio oriretur, an Deus in loquendo summè verax esset, quando eius verbum, eiúsque eloquium mendacium atque errorem contineret; Permisit igitur Librariorum, exscribentiúmve incuria, leuiora aliqua damna, quæ neque probatis moribus, neque fidei officerent, à quibus non fuisse liberum vulgatum sacrorum Voluminum Textum, etiam post Tridentini Consessus declarationem, existimarunt viri illi sapientes: sed, puto, hoc arbitrati sunt, antequàm corrigeretur, nunc verò post Sixti, atque Clementis castigationem, audax fuerit eiusmodi pronunciatum, præsertim cùm Bibliorum admoneat Præfatio, adhibitam esse humanam diligentiam, quanta esse potuerit; & ego existimauerim diuinis subsidiis Correctores singulariter adiutos, cùm id aggressi fuerint, quod Ecclesiæ maximè optandum erat, vt haberet sanctorum Voluminum omninò repurgatum Textum; Quare vtiliùs multò facturi sint, qui in hoc dilucidando, explanandóque textu oleum consumpserint, quàm in nouarum castigationum interpreti cōmuni quasi ex affectatione & libidine aduersantium infructuoso labore, ne dicam superbo magis, quàm Christiano, cùm Cardinales, quibus, Concilij, quæ fuerit mens, vt exprimant, commissum, dixerint; *Nec solam periodum, solam clausulam, vel solam dictionem, aut syllabam, iotáve vnum admitti posse, quod repugnet huic vulgatæ editioni Latinæ*; Adi Suarium disp. 5. de fide, Sect. 3. num. 10 qui affirmat, ab his ipsis grauissimis Cardinalibus reprehensum seuerè Andream Vegam, quòd lib. 15. in Tridentium, cap. 9. maiori cum licentia hac in parte loquutus fuerit.

Deus, quare nunquam permiserit, vt grauis errore Biblia inficerentur?

Post Clementis castigationem audax asserere, etiā quoad verba, errorem latere in Bibliorum Textu.

Nouarum versionum infructuosus labor. Sualez. *Andreas Vega notatus.*

Apostolos, & Septuaginta non verba, sed reddidisse sæpiùs sensum admittimus, & multis probat Martinez lib. 6. Hypotypos. pag. 429. § *Aduertendum citationibus.* Leo Castrius disput. de translationibus, cap. 6. num. 7. & Euangelistas, cùm eandem narrent Historiam, non iisdem vsos verbis, aduertit Maldonatus ad vers. 2. cap. 22. Matth. hoc autem minimè egerunt, propterea quód opinarentur, exiguam verborum debere esse reuerentiam; alioquin cùm ipsi nobis propositi 9.

Apostoli versus allegātes instrumentū, quamobrem sensum reddūt & non verba quoque. Martin. Leo Castr. Maldon.

tui:

sint Duces, & Magistri, quos imitemur liceret & nobis ad eorum exemplum tantundem: id verò quis concessurus sit? cùm ne Sanctorum quidem Patrum dicta inuertisse in publicis prælectionibus, & ad populum suasionibus liceat; Atque iure optimo, cùm necesse sit mutatis vocabulis, sæpè & sensum alium repræsentari; quanta enim in Gymnasiis sæpè, & pro Augustini, & pro Angelici Thomæ mente concertatio? atque hoc & ipsorum productis fideliter vocibus? quid, si permitteretur aliter eitasse, quàm pronunciauerint? Id igitur perpetratum, quemadmodum effatur Aug. lib. 3. de consensu Euangelistarum, cap. 3. *Secretiore consilio prouidentia Dei, qua mentes Euangelistarum sunt gubernatæ;* Itaque licuit id Apostolis, & septuaginta Senioribus; quoniam non hoc ipsi dictabant; sed Spiritus sanctus, cui liberum & conueniens est, aliter atque aliter suum declarare sensum; atque ob hanc causam illæ omnes diuersæ phrases, Dei verbum, atque loquutio sunt; sed Apostoli aliter protulerunt, sensa retinentes, vt innuerent, eundem fuisse conditorem vtriusque, & Hebrææ editionis, quæ originaria est, & Græcæ, quam Septuaginta transtulêre, quemadmodum ex multis Augustini, & Hieron. verbis demonstrat Leo Castr. memoratis nuper capitibus: Quod verò quibusdam in locis paraphrasim magis, aut Commentariorum imitationem aliquam Septuaginta texuerunt, ex Spiritus sancti inspiratione commissum, qui iis in locis Christum, & Euangelium expressiùs prænunciauit, vt esset, quò manifestè redargueretur Iudæorum contumacia; Notauit idem Leo in disput. de translationibus, cap. 9. & ad illud Isaïæ, cap. 43. *Cùm transieris per aquas,* &c. vti & quòd subtraxerunt quædam, ne Gentilibus mysteria paterent, Auctore Hieronymo prologo in Genesim, quando eis noto idiomate Scripturæ proferebantur, eò quòd arcanorum cognitio idololatriæ occasio tunc magis, quàm salutis futura, donec illucesceret Christus.

August. — *Septuaginta cur quædam aut asserunt, aut deminunt?* — *Leo Castr.*

10. Quòd autem asserant, gratiam naturæ se accommodare, & huius non excludere opem, sed perficere; ac propterea Isaïæ floridiorem esse stylum, quòd is, siue naturæ, seu artis industria eloquens esset, inurbanam dictionem Amos, quoniam ruri educatus, aliter profari non didicerat; hoc a me sic intelligitur, vt quemadmodum Christus Dominus idem obiectum naturale, quod scientia experimentali mediis speciebus acquisitis attingit, cognoscit quoque per species, siue per accidens, siue per se infusas; sic eadem verba, quæ prodirent ex conceptu naturali, quem species ordinis naturæ producerent, excitari à conceptu, quem species per se, vel saltem per accidens infusæ supernaturaliter causant; V. g. *Expedit, vt vnus moriatur homo pro populo,* si simpliciter intelligantur, oportere, vt Christus de medio tolleretur, verba tum oriantur ex conceptu naturali, & quoad modum, & quoad substantiam; sed eadem phrasis, quatenus prophetia est, & Dei loquutio, nascetur ex conceptu, aut secundùm substantiam, aut quoad modum, vt minimùm supernaturali; Sic igitur, cùm Isaïas suis verbis vtatur, id est, quæ ex naturali conceptu proficisci valeant: non tamen ea solius Isaïæ sunt verba, cùm prophetat, sed Dei principaliter; quoniam tum generantur ex speciali motione, superna producente gratia conceptum naturæ vires excedente; atque Deum naturæ in hanc formam se accommodare, vt dixerint, non grauatè consentiemus; id est, excitare mediis speciebus apprehensionem supernaturalem verborum; qua posita apprehensione voluntas supernaturaliter stimulatur ad imperandam prolationem extrinsecam vocum, quæ significant ex diuina impositione, repræsentántque hoc, aut illud; Dixi voluntatem imperantem supernaturalem, eò quòd voluntas, quæ per se supponit cognitionem naturæ vires transcendentem, eiusmodi sit, cuius generis ea est volitio; nam exigit apprehensionem; aut iudicium Dei in verbis impositionem repræsentantem; nequit autem cognitio hæc assequi naturali industria, cùm impositio illa ad ordinem naturæ non spectet; sed ad fidem, & reuelata; Neque tamen puto ad naturæ dotes, maiorémque in dicente elegantiam attentum eum, qui in publicando Euangelio Rhetorum, & philosophantium adminicula respuit: sed loquutum in Amos simpliciùs, in Isaïa politè, quoniam sic placitum fuit; fortasse & per Isaïam sublimiùs intonasse, vt Euangelij, in quo prædicando totus versatur, maiorem gratiam, atque splendorem significaret; atque ob id, quòd spiritus distribuebat singulis, prout volebat, ex Euangelistis alium in humanitate Christi describenda, eiúsque in carne gestis distentum; alium sublimiùs attolli, & pertingere vsque ad Verbum Patris; alium depingere Magorum aduentum; alium Archangeli cum MARIA colloquium; quæ omnia tamen vnusquisque potuisset enarrare, nisi Spiritus ad diuersa impelleret.

Natura quo pacto se accommodat gratia? — *Quare ex Prophetis vnus politè, alter velut incultè loquatur?* — *Euangelistæ, cur non omnes eadem narrant?*

11. Denique ex hoc fonte manauit, vt cùm proptissime, aptissiméque omnia loquutus sit Deus per Prophetas, & Euangelistas, cæterósque Bibliorum Structores; non tamen eo sententiarum nitore, aut luce, vt non potuerint & venustiùs, atque maiori cum claritate efferri; Quare Psalmus ille, qui Reg. 2. cap. 22. legitur & orditur; *Dominus, petra mea, & robur meum;* limatior est in volumine Psalmorum, qui ordine decimus septimus cernitur, vti probè animaduersum à nostro Sanchez ad nominatum Regum locum; & septuaginta Senes pluribus in locis dilucidiùs effati, vt probat sæpè Leo Castrensis disputatione de Translationibus, atque idem ad illud cap. 28. Isaïæ: *In loquela labij,* &c. canonem ex Origene tom. 7. in Ioannem, promit, quo monet, solere Apostolos mutare voces obscuras in planiores, & dilucidiores; atque ipsum hoc Vulgato contigit Interpreti, qui cum Spiritus sancti directione verteret in Latinum sermonem, aut Hebræa, aut Græca, dictione expresserit, quam delicatæ aures fastidierint; verùm, si debita religione, atque obseruantia præditi fuissent, animaduertere debuerant superna id actum dispensatione, nolente ob latentia causarum, grauissimáque momenta, aliter loqui, per calamum suum velociter scribentem Numine: Quamobrem, quòd ob huius generis aliqua, tanquam menda fuissent, Interpretem perstringere non sit veritus Sixtus Senensis, & glorietur à suis emaculatum commilitonibus, mihi neque aptè, aut pronunciasse, aut gloriatum esse visum: sed eius verba sunt lib 8. Bibliothecæ sanctæ, hæresi 13. de Translationibus sacræ Scripturæ, § *De vtraque tandem,* &c. *Ingenuè fatemur, & nos in hac nostra noua editione nonnullas inuenire mendas, solœcismos, barbarismos, hyperbata,*

Scriptores canonici melius loqui poterant, quàm sint loquuti. — *Sanchez. Psal. 17.* — *Leo Castr.* — *Regula: Apostoli solent mutare voces obscuras in clariores.* — *Sixti Senensis displicet effatum.* — *Quid de vulgato Interprete increpatoribus sentiendum?*

hyperbata, & multa parum accomodatè verſa, & minùs Latinè expreſſa, obſcurè, & ambiguè interpretata; itémque nonnulla ſuperaddita, aliqua omiſſa, quædam tranſpoſita, ac vitio Scriptorum immutata, quæ Sanctes Pagninus, Thomas, Caietanus, Franciſcus Forerius, & Hieronymus Oleaſtrius, Viri ex Dominicano Ordine eruditiſſimi, interpretationibus, & explanationibus ſuis indicarunt: Sed, quàm iniuſtè hæc adſtruxerit Sixtus, atque non minùs deceptus ſit in vulgato Interprete vituperando, quàm in ſociorum efferendis verſionibus; quoniam acerba ſunt, quæ dicuntur, malo ad Auctorum volumina remittere Lectorem; adeat cupidus ſcire, quid de quaque verſione autumandum Canum lib. 2. de locis, cap. 13. §. *Ad hæc.* & §. *Quo quidem.* & cap. 11. § *Sextam verò*, &c. Genebrardum Prœmio in opere Origenis, Leonem Caſtrium diſput. de Tranſlationibus, cap. 2. §. *Ait Sixtus*, &c. & in illud cap. 28. Iſaiæ: *Quia manda, remanda*, &c. Baſilium Legionenſem quæſtione 4. expoſitiua, cap. 10. § *Deinde aſſerendum.* P. Salmeron tom. 1. in Pauli Epiſtolas, lib. primo, part. 1. diſput. 10. atque à fundamentis expendentem ſingula P. Gretſerum tom. 1. defenſionis Bellarminianæ, ad cap. 14. lib. 2. Bellarmini de verbo Dei, §. *Quod Vvittakerus*. &c. & in primis diſput. de nouis Tranſlationibus, cap. 2.

Sixt. Senenſ. Canus. Genebrard. Leo. Caſtr. Baſil. Leg. Salmeron. Gretſerus.

12. *Propheta, nū liberè & meritoriè vaticinantur?* At, ſi Deus is eſt, qui loquitur, ſi eius, & non Prophetæ etiam verba; igitur Vates liberè prædictiones non fundebant; non enim, quod ſuum erat, proferebant: quare & mereri nihil adquirebant: hoc autem quis credat? imò hanc eſſe præcipuam inter notas, quibus veri Prophetæ à dæmoniacis ſecernebantur, vtpote quos extra ſe in amentiam rapiebat malignior Spiritus, tradit S. Thomas 2. 2. quæſtione 173. art. 3 Quare Alphonſus Curiel libro 2. controuerſiarum, controuerſia 1. in illud ad Hebræos, cap. 1. *Multifariam, multiſque modis.* artic. 2. à num. 5. probat, vaticinantes non fuiſſe paſſos eiuſmodi ecſtaſim, quâ perturbarentur, ſic vt, quæ proferrent, non intelligerent: & P. Vaſquez tom. 1. in 1. part. diſputat. 17. cap. 3. *Alioquin* (ait) *Scriptor fuiſſet irrationale quoddam inſtrumentum verbi diuini, quod abſurdum*; Reſpondeo, quemadmodum docui Anteloquio 1. Sectione 6. num. 44. ſi prophetia ſecundùm ſe conſideretur, atque vt eſt Dei ſermo annunciantis abſentia & ignota poſſe optimè ſtare, quin liberè à prædicente eliceretur; nam quemadmodum Deus Caiphæ Pontifici immiſit prophetiā quam ignorabat, ſic poſſit comparatione aliorum quoque facere; quare Caïphas quidem verba illa, *Expedit, vt homo moriatur*, liberè quidem pronunciauit; ſed non ſub formalitate vaticinij, niſi materialiter, & identicè cùm non cognoſceret prophetiam eſſe; nihil autem volitum, quod non præſciatur: tunc quidem Deus non loquebatur Caiphæ, cùm non perciperet verba illius, & locutio ad intelligentem dirigatur: loquebatur verò alij cuicunque penetranti illius ſermonis vim; tunc etiam Caiphàs per illa verba propheticè non loquebatur, quia loqui non eſt incognitum effutire, quod pſitaci agunt; tunc denique nec Propheta eſſet, niſi materialiter, & impropriè, quia Propheta ſtrictè non eſt, niſi qui vaticinium comprehendit, vt oſtendimus ex Auguſt. memorato 1. Anteloquio, & oſtendit Martinez lib. 4. Hypot. cap. 1. § *Et dubium.* &c. Sed Deus, etſi hoc ſe gerere pacto valeat; tamen de facto, vti eodem loco monſtrauimus, aperiebat Vatibus, ſi non omnem prophetiæ ſenſum, aliquem ſaltem, præſtantiorem, videlicet vt de Moyſe aſſerebat Auguſtinus ſuprà num. 6. Quare, cùm illi, quam penetrabant, externam, & vocalem prædictionem ita fundebant, vt reticere, & occultare poſſent; ac proinde & vaticinabantur, & id liberè, atque meritoriè, & loquente Deo ipſi pariter loquebantur, cùm, quæ intelligerent, proferrent verba, vt etiam ab aliis ea caperentur.

Prophetia ſancta, & dæmoniaca ſignum. S. Thomas. Curiel. Vaſquez. *Propheta ſtrictè quiſnam*

13. *Prophetæ, quo pacto materialiter omninò ſe habeant comparatione vaticiniorum?* Ex his autem conſtat, vt Deus abſolutè loquatur, non eſſe neceſſarium liberum hominis conſenſum, quando euenire poſſit; vt eſſe Dei ſermonem, penitùs rationalem creaturam lateret, ſicuti in Caïpha accidit, cui nec liberum, nec voluntarium fuit; quòd prophetaret niſi identicè ſolùm atque materialiter, cùm ignoraret vaticinium aliquod à ſe enunciari: & hinc eximiè à B. Petro poſitum epiſt. 2. cap. 1. verſ. 21. *Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.* Atque hoc denotauit omninò celebre illud ſancti Gregorij pronunciatum præfatione in Iobum, c. 1. *Sed quis hæc ſcripſerit, valdè ſuperuacuè quæritur, cùm tamen auctor libri Spiritus ſanctus fideliter credatur. Ipſe igitur hæc ſcripſit, qui hæc ſcribēda dictauit; ipſe ſcripſit, qui & illius operis inſpirator extitit, & per ſcribētis vocem imitāda ad nos eius facta tranſmiſit; Si magni cuiuſdā Viri ſuſceptis epiſtolis legeremus verba, tamen quo calamo fuiſſent ſcripta, quæreremus, ridiculum profectò eſſet, ſi non epiſtolarū & Auctorem ſcire, ſenſúmque cognoſcere; ſed quali calamo earum verba impreſſa fuerint, indagare ſtuderemus.*

2. Petr. 1. Gregor. Pap.

14. *Scriptorē canonicum in particulari noſſe, vtile eſt.* Quòd ſi (aies) Dei totum opus eſt. & Gregorius aſſerat, ſuperuacuè quæri, quis ſcripſerit, quamobrem de Auctore moueatur quæſtio? Sanè nihil prodeſt, ad hoc vt intelligamus, Dei eſſe verbum, niſi fortaſſe neceſſe ſit cognoſcere, probum fuiſſe, cùm Deus regulariter optimis ſolùm prophetiam cōmunicet: *Sanctos* enim appellat Dei Vates Petrus Apoſtolus, vt ab eo nuperrimè audiebamus, atq; hæc Gregorius Pōtifex voluit indicare: Cæterùm de auctore cohueniens eſt ſcire in particulari quoniam vel hoc ipſo magnus cenſendus, quòd à Deo ad tam excellens miniſterium delectus, atque ſi quid rarum tam præclaris Eccleſiarum luminibus accidit, quemadmodum Salomoni contigit ſub annorum termino, digna ea ſunt, atque fidelibus commoda, quæ celebrentur multorum calamis, quò plures ſciant, & pertimeſcant. Denique Scripturarum Chronologia haud vnquam firma eſſe valeat, ſi quo tempore quiſquam canonicus Scriptor floruit, ignoretur, cùm aut quæ ipſi referant, ab hoc omninò dependeant, aut quæ aliis Bibliorum Voluminibus leguntur: Quare ſic à Caietano opinatum eſt; vtilem eſſe notitiam de codicis Auctore: *Niſi enim* (ait ad Prouerbiorum initium) *laudabile eſſet, Auctorē libri in principio manifeſtare, non fuiſſent Salomonem imitati Prophetæ poſteriores, Iſaias, Ieremias, Ezechiel, incipientes ſuos libros à ſuis nominibus propriis: confert ſiquidem hoc ad auctoritatem libri, in cuius ſignum libri carentes certo Auctore ſupputantur ab Eccleſia inter apocrypha.*

Caiet.

SECTIO II.

Breuiarum vitæ, & factorum Salomonis potissima quæque cum ordine proponens.

15. *Pineda opus de Salomone præuio eximium.*

QVanquam Salomonis Acta satis declarata Regum Historia, huiúsque prætermissis, atque ab ipso editis sacris Codicibus; eadémque rerum copia, & varietate à nostro Pineda iusto volumine plurimo cum ingenio, atque eleganti mirificè illustrata; ne tamen Interpretis officio defuisse aliqua ex parte videamur, dabimus breuem gestorum eius recapitulationem, quæ magis probabiliora apparebunt delibantes ex iis, qui de argumento maiori cum doctrina tractarunt; Ergo post occisum in pugna Vriam Hethæum, eam, quę illius fuerat, Bethsabeam, patria Hebræam, domo Hierosolymitanam, filiam *Ammiel*, Dauid ad legitimos thoros admisit, intérque Reginas, scilicet primarias eius vxores numerauit; quin & potissimùm dilexit: accepit autem, cùm nondum Vriæ peperisset sobolem, & cùm ob admirandam pulchritudinem omnium oculis esset summè gratiosa, sustulit ex ea præter innominatum infantem, quem citò amiserat, masculos quatuor; quippe *in Hierusalem nati sunt ei filij Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon de Bethsabee, filia Ammiel*; Sed, cùm innominati infantis, quem primum ediderat, partum subsecuta sit Salomonis natiuitas; nam de eius immaturo discessu subtristem Bethsabeam *consolatus est Dauid, ingressúsque ad eam dormiuit cum ea, quæ genuit filium, & vocauit nomen eius Salomonem*, fuit planè inter superstites fratres primogenitus, maiórque ætate, Prodiit igitur (cùm & vaticinia præcessissent, ne quid gloriæ defuisset, quæ annunciabant futurum virum quietissimum, eúmque ob causam Pacificum appellandum, & Domino ædificaturum augustam basilicam) in auras metropoli in vrbe post decimestrem gestationem, anno ab Vniuersitatis molitione ter millesimo, cùm Dauid qoatuor in regnando exegisset lustra; Maternum dein cùm per triennium sugeret pectus ob nimium Reginæ in pignus amorem, ab vberibus depulsus tandem, firmiórque redditus, celebrauit ablactationē genitor ingenti lætitia. cùm ante hęc octauo ab ortu die. quando circuncisus est, duplici insigniretur nomine; nam & mater vocauit eum Salomonem, *misitque Deus in manu Nathan Propheta, & vocauit nomen eius, Amabilis Domino, eò quòd diligeret eum Dominus*; Atque quemadmodum eum genitrix magnis curis nutriebat; ita cùm *videret puerum ingeniosum, sortitum bonam animam in corpore incoinquinato*, Pædagogo commisit præcellenti, sub quo optimos mores disceret, videlicet, Nathan Prophetæ; atque tantùm cùm haberet Præceptorem, ipsa tamen mulier fortis sollicitè instruebat; *Et docebat me*, (inquit ipse) *atque docebat; Custodi præcepta mea, & viues; suscipiat verba mea cor tuum*; delectabatúrque hoc solo puero tantùm, vt cùm alios quoque natos haberet, hunc tamen sic deperiret, quasi neminem præterea haberet: quare & ipse se matris vnigenitum hanc ob causam nominauit; atque fuerunt huiusmodi Salomonis rudimenta.

Marginalia: 2. Reg. 11. 3. & 1. Paral. 3. 5. — *Bethsabea pulcherrima Dauidis vxor primaria.* — 1. Par. 3. 5. — *Dauidis filij quot?* — 2. Reg. 12. — *Salomō maior natu inter gnatos Dauid ex Bethsabea* — 1. Paral. 22. 8. — *Salomon à matre lactatus, quæ eius nominatque Pædagogus?* — 2. Reg. 12. — Sap. 8. 19. — Prou. 41. — *Salomon à genitrice edoctus, vnigenitus quomodo?*

Cùm modestissimo Principe dignam absoluisset pueritiam adolescens factus, tenuit præclarissimam viuendi regulam, decémque & octo supergressus annos, vxori coniunctus est, cui Naama vocabulum, quæ ex Ammonitis originem duxerat, & patrias ante matrimonium damnauerat superstitiones; Ex ea Roboamus tantæ domus tota spes, & posteritas, Genitor cùm animaduerteret, Salomonem esse, in quem imperij maiestatem transferri superna indicassent oracula, posthabito seniori Adonia, regni successorem declarauit, habuitque consortem biennio, quo superuixit, cùm sanè ita moderatus fuisset iuuenis, vt neque matrem, neque antiquum Pædagogum Nathan incitauerit, qui Dauidi persuaderent, quod ab eo præter multorum opinionem perpetratum est; iussit igitur continuò inungi, regiæque impositum mulæ circunduci præcinente buccina, acclamantibúsque, qui eum honore gradientem stipabant: *Viuat Rex Salomon*. Perstrepebat lætitia ingenti tota ciuitas, vagáque breui per vniuersas plateas de nouo Principe fama perterruit Adoniam purpuræ iam pridem à popularibus destinatum. & socios, *qui inuitati fuerant ab eo: iuit vnusquisque in viam suam* Et quamuis æger, & exhausta valetudine, quòd fortè præsentisceret instare resolutionis tempus, indixit comitia senex Dauid, vocatisque Hierosolymam ex omni Iudæa præstantissimis quibusque, habuit ad conuentum procerum, cæteræque multitudinis, religiosum, seriúmque sermonem; atque cùm docuisset electum Salomonem diuinitùs ad fasces imperij. vtque Deo omnipotenti templum materia, simúlque opere stupendum fabricaret, recensuit militiam; ædis sacræ descriptionem, & lineamenta Salomoni tradidit; insuper coaceruatos eum in scopum diuitiarum thesauros maximos, atque ad consimilem munificentiam hortatus Optimates, quando prima Salomonis inunctio cum schismate aliquo, neque nimia cum pompa acta fuerit, nunc congregatis vniuersis ordinibus secundò consecratur, spondéntque, & fidem, & obedientiam omnes: nam *vniuersi Principes, & potentes, & cuncti filij Regis Dauid dederunt manū, & subiecti fuerunt Salomoni Regi*: Et cùm gauderent cuncti, conuiuio & iocis vacatum est, *& comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grādi lætitia*; Consolabatur super his Dauid, & iam dimitti in pace optabat, quando & Princeps regnando iustam haberet ætatem, & omnium votis exceptus fuisset, & esset excellenti indole, atque consilio: Itaque allatum ad se filium postquàm salubribus quibusdam præceptis communiuit, iniunxit, vt de facinorosis quibusdam (quoniam ei ob graues rationes facere non licuit) debitas sumeret pœnas, neque inultos abire sineret; & dormiuit cum patribus suis, *mortuus in senectute bona, plenus dierum, & diuitiis, & gloria, & sepultus est in ciuitate Dauid*, nempe, in regia Solymorum vrbe, prosequente funus gnato cum lacrymis, & omnimoda pompa.

Marginalia: 19. *Naamam quādo duxit Salomon?* — 2. Paral. 2. 12. — *Salomon nihil ambitiosus.* — 3. Reg. 1. 34. — *Salomonis prima inunctio.* — *Secunda inauguratio Salomonis.* — 1. Paral. 29. — 3. Reg. 2.

Ergo cùm tertium, & vigesimum ætatis annum inchoaret Salomon, aut circiter, capessit 17
solus Monarchiæ habenas, quas antè cum genitore diuisas biennio rexerat; & cùm paternis imperiis nihil antiquius haberet, orditur à maleuolorum suppliciis, datáque qoibusdam nece, aliis exilio inflicto. quam habuit in votis à principio, & sine qua rempublicam ritè gubernari impossibile

Marginalia: *Quando Salomon solus regnare cœpit*

impoſſibile arbitraretur, ſapientiam à Patre luminum enixè poſtulare aggreſſus eſt; *Abijt itaque in Gabaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat excelſum maximum*; factáque inſigni hoſtiarum victimatione, cùm pro adipiſcenda ſapientia continuò deprecaretur, *apparuit ei Dominus per ſomnium nocte, dicens: Poſtula quod vis, vt dem tibi*: Cúmque non aliud, quàm ſapientiæ amplexus deſideratos à ſe ſignificaret, *placuit ſermo coram Domino, quòd Salomon poſtulaſſet huiuſcemodi rem*, & indulſit orationi abundanter; quippe Rex prudens, ſatiſque tum ſobrius, cùm non vano aliquo ſciendi raperetur œſtro, puto non vniuerſam ſapientiæ encyclopediam amaſſe; ſed partem regendis populis neceſſariam: Deum verò pro ſua liberalitate, & diſciplinarum totum circulum conceſſiſſe. Itaque nullum doctrinarum genus extitit hominibus ſalutare, in quo non ad miraculum excultus prodiit, quæ eò illuſtrior fuit, quò nobiliores eius cauſæ, habitus, ſcilicet, non acquiſiti; ſed aut per accidens, aut per ſe infuſi: quanquam & progrediente tempore, cùm didicit ab his, quæ expertus eſt, ſpecies de nouo acquiſiuit; & quidem ſcientia Chriſto, & Virgine incontaminata longe inferior; Adamum an ſuperauerit, an ipſe ab Apoſtolis, atque inter Prophetas inſigniori aliquo victus ſit, ſub opinionibus iacet; Neque longum intercesſit ſpatium, cùm oblata occaſio, quæ ſpecimen incomparabilis doctrinæ extorſit, quippe pro filio contendentibus duabus meretricibus, cùm difficillimum appareret veritati ſemitam aperire, reſtituit veræ matri prolem excellens Principis induſtria, *audiuitque omnis Iſraël iudicium, quod iudicaſſet Rex, & timuerunt Regem*; Atque cùm ciuiles tumultus conſopiti eſſent, ne pacem externus inimicus auderet perturbare, fœdera cum Ægyptiorum Monarcha iniit, ratus hoc præſidio firmatum terrori futurum circumpoſitis Dynaſtis; & quò diuturnior eſſet amicitia, affinitati coniunctus eſt Pharaoni, neque opinione fruſtratus; nam, cùm Gazereni tumultum mouiſſent, *Aſcendit Pharao Rex Ægypti, & cepit Gazer, & ſuccendit eam igni, & Chananæum, qui habitabat in ciuitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiæ ſuæ vxori Salomonis*; Hoc facto, ſic territi Chananæi, vt in poſterum per multos annos ſedatè egerint, quoad abſoluit omnem fabricam Salomon; poſtquàm autem Virgo Moſaïcos bibit ritus, & amplexata eſt, perſtrepuit Hymenæus nunquam lætior; atque poſt multos dies ſilere tandem iuſſus poſt geniale tripudium conuertit animum ad varia & Reipublicæ totius, & regiarum ædium officia, quæ diſtribuit inter viros gnaros de Optimatum numero; erat autem totius ditionis admiranda, inuidendaque facies; habitabat nanque Iuda, & Iſraël abſque timore vllo vnuſquiſque ſub vite ſua, & ſub ficu ſua.

3. Reg. 3. 4.

Salomoni quanta ſapientia, qualiſque conceſſa?

3. Reg. 3.

Salomonis connubium, & quam peoperit dotis

3 Reg. 9.

Cùm itaque viderent vniuerſa, eſſétque alta
18. intus, atque foris tranquillitas; templi quamprimùm aggreſſuros fabricam, occaſione legationis, qua nouo Principi congratulatus eſt vetus Dauidis amicus Tyri, & Phœniciæ Toparcha Hyramus, ſcripſit ad eum Salomon litteras, quibus parari ab eo materiem templo ædificando opportunam rogabat; poſtulabat & Magiſtros operum eximios, quales Phœnicia perducebat multos; & quò celeritas in agendo quammaxima eſſet (ardebat enim erga cœleſtia tum pietate magna) *fuerunt ſeptuaginta millia eorum, qui onera portabant; & octoginta millia latomorum in monte, abſque Præpoſitis, qui præerant ſingulis operibus numero trium millium trecentorum*, Paralipomena ſexcentos faciunt: comprehendunt, nimirum, qui ſuper ipſos Præfectos auctoritatem obtinebant: *Elegit quoque operarios de omni Iſraël, & erat indictio triginta millia virorum, mittebátque eos in Libanum, decem millia per menſes ſingulos; ita vt duobus menſibus eſſent in domibus ſuis*: Ipſe interim Hieroſolymis ſemper moratus, quæ intra vrbem fieri oportebat, ſollicita peruigebat diligentia: tandémque Regis incomparabili gaudio iacta ſunt fundamenta, & ædificari cœpta domus in omne æuum memoranda, Numini oblata, quadringenteſimo, & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſraël de terra Ægypti: ab orbe fabricato ter milleſimo quinto, & vigeſimo, cùm iam Salomon quartum in regnando ageret annum, menſe Zio: ſiue is Aprilis, quod certius eſt: ſeu magis placet noſtro reſpondiſſe Maio: Locus autem, in quo cœpit ædificare Salomon domum Domini in Hieruſalem, mons Moria fuit, qui demonſtratus erat Dauid patri eius in area Ornan Iebuſæi, quem collem tribui Iudæ melioribus titulis adſcribi oſtendimus aliàs: Erant verò inter ſumptuoſiſſimæ ſtructionis præcipua admiranda tria atria: primum quidem gentium, quò orandi gratia omnium nationum pagani homines confluebant: ac veriſimile, cùm ab initio Salomonici imperij ex remotiſſimis mundi angulis, eius, qui tum patebat, variarum prouinciarum mortales Regis fama exciti concurrerent, illorum cauſa de fabricando hoc atrio Monarcham cogitaſſe, ſi fortè hoc aucupio ad ſempiterni Numinis adorationem poſſit allicere; Et hoc in atrio firmior coniectura eſt extitiſſe celebrem illam, quæ à Salomone nomen mutuata eſt, porticum, in qua Seruator deambulare ſolitus, è qua & vendentes flagellatos expulit: quamuis enim Ethnicis dicatus locus: ſed in quo orationes funderentur, non qui profanis nummulariorum deſeruiret vſibus: Secundum atrium Iſraëlitarum dicebatur: hoc & vniuerſam domum, & atrium interius ambiebat, & capacitatis erat penè immenſæ, quòd ibi ter in anno congregarentur Iſraëliticæ profeſſionis qui erant: in quo & feminæ à viris ſeparatæ, & mundi ab immundis: Tertium erat atrium, quod & templum cingebat, quod interius vocabatur, Sacerdotum, Leuitarúmque vſibus aſſignatum: In his omnibus, præter ſubdiales areas, etiam porticus in circuitu exedræ: quibus fortè ſignificentur ſedilia, ſeu thalami aliqui, & cellulæ pro confluentium maiori commodo: atque in primis, vt orationi cum pace, & ſine teſtibus vacarent, de quibus cellis nunquid Seruator Matth. 6. verſ. 6. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito?* Ad hæc ſubterranea plurima loca, culinæ, gazophylacia, promptuaria diuerſi generis tam ampla, quæ caperent primitias, & decimas totius Iſraël, ſuis diſtribuendas temporibus infinitæ Sacerdotum, Leuitarúmque multitudini: Fuit quoque & eximium opus periboli, ſeu loricæ, quæ extrema ædificij coronabat: Porrò ipſius templi tria membra: extima pars, veſtibuli nomen habens, porticus formam referens, longum cubitos viginti, latum duodecim, ſuperimpoſita ingentis altitudinis turri: media pars, *templi* nomen abſolutè vindicans, quod etiam *Sanctum* nuncupabatur;

3 Reg. 5. 15.

2. Par. 2.

3. Reg. 5.

Templi fundamenta quando iacta?

2. Par. 3. 1.

Quot fuerint atria Templi Salomonici?

Matth. locus ex c. 6. enodatus.

Templum in tres partes diuiſum.

tur; tertia pars, quæ muro quodam separata à templo, variè insignita; nempe & *oraculum* dicta, & *Sanctum Sanctorum*, & *domus propitiationis*, & *Sanctuarium*, propter summam religionem; nimirum, ad quod vel Summo etiam Antistiti sacrorum, nisi semel in anno patebat introitus; clausum vndique, & fenestris carens, à valuis apertis lumen recipiebat tantùm, quæ & ipsæ velo obtegebantur.

19. Atque hæ quidem ædificij diuisiones aliquæ; materia autem quam diues, ingeniúmque quantum! Nam, quod ad ligna attinet,
3. Reg. 6. 18. *Cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, habens tornaturas, & iuncturas suas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis vestiebantur*; Quod ad lapides:
2. Par. 3. 6. *Strauit pauimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo*: Neque sanè minori elegantia constructos parietes haud dubium est, quàm fuerint regiarum ædium, de quibus illud:
3. Reg. 7. 9. *Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quandam, atque mensuram, tam intrinsecùs, quam extrinsecùs serrati erant à fundamentis vsque ad summitatem parietum, & extrinsecùs vsque ad atrium maius*;
Materia fabricarum Salomonis. Quod ad metalla, aurum in primis cæteris præstantius: *Porrò oraculum vestiuit auro purissimo; domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis; nihilque erat in templo, quod non auro tegeretur, sed & totũ altare oraculi texit auro*: Denique summarim, tam de hoc sacro ædificio, quàm de profano, sibi, Reginæque constructo à Salomone Ioseph. lib. 8. Antiq. cap. 2. *In summa totum ædificium è marmore candido, & cedro, & auro, atque argento constabat, dispositis per parietes, & laquearia variis lapillis auro inclusis, quemadmodum & in ornatu templi factum fuerat*; Verùm, tria omni consideratione dignissima haudquaquam sunt prætereunda silentio; Primum
3. Reg. 6. 7. *Domus cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis, atque perfectis ædificata est, & malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo, cùm ædificaretur*; Secundum, quòd cùm supernæ molis, quę nobilior regio est, fuerit tam stupescenda facies; tamen, quæ abiectiora apparebant, non minorem attulerint admirationem, si quæ fides Iosepho 8.
Ioseph. *Tria in templi ædificatione potissima consideratione digna.* Antiq. cap. 2. *Fecit Rex in altissimam terræ profunditatem fundamenta templi è saxis validissimis, quæ contra omnium temporum iniurias resistere possent & propter inconcussam soliditatem facilè molem ædificij cum paratu ornamentorum sumptuosissimo perferrent, non minorem admirationem habitura, quàm quæ supernè ad amplitudinem, pulchritudinem, & magnificentiam operis per artifices elaborata sunt*; Tertium, quòd tam operosa structio absoluta fuerit septennio: nam anno quarto Monarchiæ Salomonis incepta, vndecimo perfecta est, Regum 3. cap. 6. vers. 38. qua de re Iosephus memorato loco; *His tam magnis, ac pulchris operibus & donariis septennio perfectis, non ad opulentiæ modò, sed & celeritatis ostentationem: quæ enim ætatem integram hominis poscere videbantur, tam breui, si ad magnitudinem conferantur, tempore erant absoluta*; Ac dixi quidem septem annos, quoniam quo anni mense regnare inchoauerit Salomon, sub dubio est; Fuit & Dedicationis pompa, quæ tantam fabricam deceret;
2. Par. 7. 8. *Pompa Dedicationis templi.* *Fecit ergo Salomon solennitatem in tempore illo septem diebus, & omnis Israël cum eo, Ecclesia magna valdè, ab introitu Emath vsque ad torrentem Ægypti.* Ac sanè incepta sacra genialia mense septimo, qui apud illos Tisri, apud nos September, quanquam & aliquando in Octobrem excurrit; ac eùm bis septem diebus celebrasse, præter collectam, quæ facta est die octauo Dedicationis, lætitiam dicant nuper relata Paralipomena, dimissúmque populum die vigesimo tertio, octauus eius mensis dies initium choreis tulit:
Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus, longè sonitus audiebatur, ita vt cùm Dominum laudare cœpissent, & dicere: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius, impleretur domus Dei nube, nec possent Sacerdotes stare, & ministrare propter caliginem; compleuerat enim gloria Domini domum Dei: 2. Par. 5. 13. Habuit & Salomon eo die longè dignissimam concionem ad populum, additque Iosephus Antiq lib 8. cap. 2. *Libaminibus* (inquit) *& multo hostiarum sanguine viam perfundentes, infinitam vim odoramentorum adolebant, vt circumquaque totus aer suauitate repletus, etiam longè remotis sentiretur, constanti omni opinione aduentare Deum ad inhabitandum recèns extructum, ac dedicatum sibi locum: nam neque hymnos canentibus, neque choreas ducentibus lassitudo est oborta, dum ad templum peruenirent.* Ioseph.

Facta autem Deo habitatione, magnificas sibi, atque Reginæ construxit ædes, & quidem in monte Sionis, commodo ad sacras, vrbanásque functiones loco; Diuisum ædificium in tria, potissima nomina? nam & Regis basilica vna dicebatur pars, & Reginæ domus altera, tertia Libani saltus vocata, quòd eo collis iugo posita, quod nemorosum erat, adiunctis, & syluis, & montium imitatione, quæ verum Libanum ad miraculum referrent. 20. *Ædificij externi Salomonis diuisio, & mansio.* Huius sanè aulæ contemplatione in primis stupefactam Sabæorum Reginam, narrator est Iosephus 8. Antiq. cap. 2. Fuit & memorabile opus, si quod aliud, Prætorij fabrica, quod ad lites decernendas, & fori causas condidit, cùm præsertim throno sederet, de quo Reg. lib 3. cap. 10. vers. 20. *Non esse factum tale opus in vniuersis regnis.* Sed audiamus Iosephum summatim describentem; neque enim ad singula descendere vacat, neque suffert promissa breuitas: *Difficile est* (ait allegato aliàs volumine) *enumerare amplitudinem, ac varietatem aularum, tam maiorum, quàm mediocrium; tam, quæ sub terra latebant, quæve in aerem elegantissimè attollebantur: Erant & cubicula ad voluptatem facta, & porticus ad ornatũ regia longissima, in quibus splendidissima triclinia referta auro, vt quæ aurea supellectilis ad omne regij conuiuij ministerium erant instructissima; In summa totum ædificium è marmore cādido, & cedro, & auro, atque argento constabat, dispositis per parietes, & laquearia variis lapillis auro inclusis.* Ioseph. Quæ quidē etsi eiusmodi sint, quibus grandiora vix concipi valeant, nedū opere exequi, quamuísque in hoc opificio duplum ferè tempus consumptum: fuit tamen longè ardentior Salomonis in perficiendo templo industria: Dicamus ab eodem Flauio *Absoluta autem templi fabrica,* (inquit,) *quæ septennio, vt dictum est, durauit, regia structuram est aggressus, quam vix tertio decimo anno consummauit: neque enim tantam curam huic operi, quantam ædificando templo impendit: sed illud quidem, amplum licèt, & plusquàm credi posset celebre, cooperante Deo, intra dictum tempus perfectum est; regia verò tametsi multùm magnificentia cederet quòd neque materia eius tātò antè præparata esset*

&

21. *& Regi, non Deo strueretur domicilium, eò tardiùs ad finem est perducta.*

Interim, dum per ipsos viginti annos tantus architectus Salomon, (nam rapuerat tam longum interuallum. vtriusque domus, sacræ, atque prosanæ constructio,) & alia non pauca exercuit ad multa integer animus; iámque ab initio operum, siue Phœnicum nauigationibus edoctus, seu diuino aliquo monito eruditus, siue in genij acumine eximio intellexit, alias esse regiones præter in eum diem notas: *Classem fecit in Asiongaber, quæ est iuxta Ailath in littore maris rubri in terra Idumea:* Hanc acceptis ab Hiramo, Tyriorum Dynasta, viris nauticis, & æquore gnaris, mittebat in orientis Solis regiones aurifeas, Ophir, & Tharsis; inde, præter auri præstantissima pondera, afferebantur quoque *argentum, & ebur, & simia, & ligna thyina multa nimis, & gemma pratiosa:* quibus omnibus diuitiis abundat tractus ille; *Ibant autem naues Regis in Tharsis cum seruis Hiram semel in annis tribus:* Quod factum opinamur, non quia marium rudis erat tunc scientia, aut quòd magnetis ignoraretur potestas, quam Salomonem indicasse verisimile est, & obliteratam posteà memoriam, vti multis in rebus contigit sæpè; Legatur Carthaginensium admiratio de ariete, belli machina ab ipsis excogitata, apud Tertullianum libro de Pallio; Sed quidem cùm mitteret ex Israelitis plurimos Rex, qui præessent, qui vrgerent opera; quemadmodum ita mittebat ex eis quosdam in Libanum, vt duobus mensibus essent in domo sua Reg. 3. cap. 5. 14. & tertio quoque illuc irent: sic & retentis domi per duos annos, qui nauigabant, tertio tantùm quoque anno soluere cogebat; Fortasse quoque, ne nimiùm auarus audiret, si quolibet anno misisset; nam erat tunc & moderatus & pius Princeps, & sciebat Deuteronomij cap. 17. vers. 17. Regi Hebræorum commendatum, ne babeat auri, & argenti immensa põdera; Quare neque necessarium fuit, vt Tharsim Bæticam, aut quam Bracarensi regione ex bona Dextri fide excogitauit Ophir nuper vir doctus, peterent onerariæ Salomonis, quando otiens thesauros ministrabat ad satietatem, vt prætereamus modò alia incommoda Hispanicæ negotiationis; Quid quòd augebantur gazæ aliis artibus? *Erat nanque pondus auri, quod afferebātur Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri, excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant, & negotiatores, vniuersique scruta vendentes, & omnes Reges Arabia, Ducésque terra;* Infinitum esset percurrere, quanta, aut in veste gloria, aut in triclinio luxus, aut in satellitio pompa, & amplitudo; Certè habebat qradraginta millia præsepia equorum curtilium, & duodecim millia equestrium; Fuit & hoc tempus, cùm paulatim Reginarum, concubinarúmque in tantam multitudinem excreuit numerus, qualem Epithalamium ab eodem cantatum memorat cap. 6. videlicet, ex illis sexaginta, ex istis octoginta: nam posteà laxauit nimiùm habenas; Tum ab eo physicæ illæ editæ disputationes: *Super lignis à cedro, quæ est in Libano, vsque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete, & de iumentis, & volucribus, & reptilibus & piscibus;* fortasse occasione syluæ, quam plantauerat in domo saltus Libani, vinearúmque, & pomærij, areolarúmque ex lectis quibusdam floribus, modulabatur & sacras quandoque odas, hymnos, psalmósque: Tum & veniebant ab vniuersis Regibus terræ, & de cunctis populis ad audiendam sapientiam illius; Denique eum felicitatis conscendit apicem, vt *magnificatus fuerit super omnes Reges terra diuitiis, & sapientia.*

3 Reg. 9. à 6. Quam in regionē mittebat classem Salomon, & quid asportabat

An tribus annis contineretur nauigatio Tharsica, & Ophirica?

Franc. Viuarius in Flauiū Dextrū, ad annum Christi 66. Com. 3. 3. Reg. 10. 14.

Mora à Salomone composita.

3 Reg. 4. 33

Sherlogi Anteloq. in Cant.

22. Quis non animaduertat, qualem hæc tam grandis, tam superba vnum in hominem collata beneficia requirant animi constantiam, ne pessundent secunda, & Creatori terga vertere faciant, aut elatione tumidum, aut voluptatibus fractum? Ergo, quoniam Salomon erat amabilis Domino (hoc enim illi nomen) sollicitus Omnipotens de eius, quem diligebat, salute, monebat, alloquebatur crebrò; Et quidem suauiter bis; primùm, cùm sapientiæ concessit dona, 3. Reg. 3. 14. Secundò, dum hæc persequitur opera, & quidem in templi versantem fabrica, 3. Regum 6 cap. 12. *Factus est sermo Domini ad Salomonem dicens: Domus hec, quam adificas,* &c. Nunc autem, postquàm vtranque absoluit structuram, & vndequaque gloriosus videbatur, tertiò cum eo confabulatur; verùm admistis terroribus, quoniam forsan iam sub hanc temporum periodum recalcitrare aliquo modo, quamuis leuiter, cœperat, & sibi interiùs adscribere, quæ in Deum liberalissimum benefactorem refundere debuerat; Continentur ex minæ, 3. Reg. 9. vers. 6. Templo, atque regia perfectis construxerat muros Hierosolymitanos eodem 9. cap. vers. 19. Annectit Iosephus lib. 8. Antiq. cap 2. *Cùm esset elegantiarum amator, ne viarum quidem curam prætermisisse; sed has silice constrauisse, tum vt vltrò, citróque commeantibus essent faciles, tum ad ostendendam hac quoque in parte principatus sui magnificentiam;* Dedit & Hiramo Tyriorum Regi, vel mercedis, vel gratitudinis causa, viginti oppida in terra Galilææ, quòd eius ope plurimùm adiutus fuisset, & in præparanda ædificiorum materia, & in classe aptanda; que tamen Hiramo displicuerunt ob soli malignitatem; atque progressus vltra metropolim, alias quoque ciuitates partim redintegrauit, partim à fundamentis excitauit; *Ædificauit,* nempe, *Gazer, & Bethoron inferiorem, & Baalath, & Palmiram in terra solitudinis, & omnes vicos, qui ad se pertinebant, & erant absque muro, muniuit, & ciuitates curruum, & ciuitates equitū, & quodcunque ei placuit, vt adificaret in Ierusalem, & in Libano, & in omni terra potestatis sue;* Atque autumo sanè, amœnissimis Libani collibus domus voluptatis non paucas, hortos, vineas, piscinas, bestiarum viuaria, & quidquid lautissimum Principem iucundare posset, in eremo ab eo constructum; Sanè, cùm reliquiæ Chananæorum, eum quæ montem colebant, eius imperia detrectarent, cùm mittere posset aduersùs contumaces è Ducum numero, ipse processit, aulæque deliciis tantisper omissis, sonum excepêre classicum dulcioribus instrumentis assueræ aures; vicit infidam multitudinem, atque ita & belli quoque laudem aliquam retulit; hoc illud apud Paralipomena 2. cap. 8. vers. 3. cùm *abiit quoque in Emath Suba, & obtinuit eam:* Atque hac occasione & decorauit mirificè eius sponsi nuptias, quem ipse Canticorum delineat Cantico hospes, atque conuiua illius: quem cum incredibili gradientem pompa cùm viderent ex matronis & virginibus quædam, Siouides nurus ad spectaculum vocarunt:

Varia exercitationes Salomonis post absoluta adificia.

Ioseph.

3 Reg. 9. 17.

Nuptiis sponsi Canticorū interfuit Salomon.

Cant. 3. 11.

Egredimini, (aiebant, (*& videte, filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius*; Et quoniam iam otio gaudebat, ne Oceanum ignorasse videretur, vt qui hactenus mente solùm adiisset, oculis quoque intueri cupido habuit eum; quare ad maritima, classem vt cerneret, profectus, nimirum, in Asiongaber, & in Ailath ad oram maris rubri, quæ est in terra Edom: inde vt filiæ Pharaonis, quam vnicè adamabat, placeret, forsan traiecto Arabico sinu in Ægyptum vadit socerum visurus, salutatu-rúsque. [3.Reg 8.18.]

23. Ex hac quamprimùm rediit peregrinatione, regnatus aut sexto, vel septimo supra vigesimum anno, docere cœpit Hierosolymis, in sapientiæ, quod extruxit, delubro septem columnarum viribus suffulto; ille autem florentissimam auditorum nactus coronam; *Nam vniuersa terra desiderabat vultum illius, vt audiret sapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius*: [3.Reg. 10. 24.] Confluxerant verò nunc ab omnibus mundi partibus, quòd scirent tradendas ab eo disciplinas ex professo, & publico in gymnasio, quando ædificationes, quæ remorabantur hactenus absolutæ essent; [*Academia à Salomone extructa.*] Dictauit igitur tunc Parœmias, Ecclesiasten, & ingentibus grauidum sacramentis Canticorum volumen; hoc enim est, quòd non *scripsisse refertur, sed locutus esse tria millia Parabolas, & fuisse carmina eius quinque & mille*; [3.Reg 4.32.] Ac sanè ideò per os eius hoc potissimùm tempore cecinisse magnum Hymenæum Spiritum sanctum diximus alibi, vt ad vitia & scelera incautè festinantem eius retardaret intellectio: cùm penetrato interiori illius sensu, tanquam in tabula anteactam vitam depictam cerneret, simúlque intueretur, quàm terribilis sit Deus Sabbaoth super filios hominum, qui eius contempsêre profusam indulgentiam; Nec despexit in tanta clarissimorum discipulorum gloria paruulorum eruditionem, quam sciret reipublicę stabiliendæ summoperè commodam: quamobrem vocari ad arcem, & paruulos, & insipientes, id est, omnium ignaros iussit; classis autem, quę non multò antequàm hæc agerentur ex Asiongaber soluit in Ophit, cùm Arabiæ felicis littora percurreret (nempe, Ophit, & Tharsis, non longè inde distant sub iisdem quidem Regibus, de quibus Psalmodus vtrique: *Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent.*) [*Sabæorum ad Reginam quomodo perlata Salomonis fama.* Psal. 71.10.] Reginæ tum ibi Sabæis imperanti nuncium de aperiendis citò scholis detulit, ipso inclyto Monarcha Doctore, ac confluere è remotissimis prouinciis mortalium plurimos audiendi studio, nihilque ab eis tam arcanum proponi, quod non tantus Magister facilè enodaret; Excita hoc rumore præstantissima Regina, venit, vt tentaret eum in ænigmatibus in Hierusalem cum magnis opibus, & camelis, qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmásque pretiosas; ac cùm vniuersa attentè contemplata fuisset, diuitias, maiestatem, harmoniam, concentúmque mirificum, & aulæ, & templi, prorupit in voces illas: [2. Par. 9.6.] *Verus est sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus, & sapientia tua, Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, & vidissent oculi mei, & probassem, vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam: vicisti famam virtutibus tuis*: Denique tanta fuit admiratio in femina, vt præ stupore non esset vltrà in ea spiritus; Tandem, cùm à Salomone recepisset cuncta, quæ voluit, & quæ postulauit, & multò plura, quàm attulerat ad eum, reuersa abiit in terram suam cum seruis suis.

24. O limpidum hucusque Salomonis diem! ô clarum iubar! Heu muliebre aconitum! vitit in vno omnia, formam, ingenium, eloquentiam, mores, prudentiam, maiestatem, diuitias, denique & ipsum amabilem Domino; Cecidit, cecidit Salomon, qui manè oriebatur; audiui, & conturbatus est venter meus, contremuerunt omnia ossa mea, dum considero, *Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus Principem Sion, proiecit de cælo in terram inclytum Israel, & non est recordatus Amabilis sui in die furoris sui?* [Thren. 2. 1.] Igitur vigesimo octauo postquàm Rex coronatus est anno, vndique ridente fortuna, plaudente orbe toto, cùm, quibus efferrent dignis encomiis, etiam eloquentissimi verborum sufficientem non haberent suppellectilem, eleuatum est cor eius: [*Salomon libidinibus seruit.*] rúmque in dies superbiret magis, tandem factus contumax suum in lucem edidit genuinum partum, scilicet, luxuriam; Proinde insequenti anno, postquàm mandris feminarum repleuerat aulam, cœpit deperire eas, quæ maximè prohibitæ fuerant, nempe, *adamauit mulieres alienigenas multas, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Hethæas de Gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad eas: certissimè enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos earum*; [3.Reg. 11.] Quod vaticinium in Salomone adimpletum est anno regni trigesimo, vitę quinquagesimo, post declaratam luxuriam proximo: nam, cùm esset senex, deprauatum est cor eius, vt sequeretur Deos alienos, quibus & fana ædificauit; quod planè stupendum est ab eo perpetratum, qui tam sapiens fuerat; Sed tu, Domine, iustissimè auertisti faciem, quoniam homo vanissimus ambulans in mirabilibus super se, confregit iugum tuum, rupit vincula tua, dixit, Non seruiam; idcircò similis factus est iumentis insipientibus, & adorauit stultus opera manuum hominum, quæ os habent, & non loquuntur; oculos habent, & non vident.

25. In hoc volutabatur immunditiarum cœno Princeps infaustus vsque ad expletum septimum, & trigesimum Monarchiæ annum: vitæ autem & dierum septimum supra quinquagesimum: dormiebátque in vtranque aurem, quin suscitare possent, aut monita amica, singultúsque bonorum, non rerum præteritarum memoria, non templi, quod erexerat, sancta religio, non Israëlis scandalum, non orbis attoniti stupor: [*Salomon à Deo correptus.*] Sed non despexit prolem ingratam Pater misericordiarum, & quem blanditiæ in obsequio continere non valuerunt, terroribus, & malis aggreditur: Quare irarum plenus ei apparuit: fuitque hæc secunda visio earum, quæ minas afferebant: *Quia* (inquit) *non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo*, [3.Reg 11.11.] Denique concitauit in eum aduersarios tres: externos duos, nempe, *Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom; & Razon, filium Eliada, qui fugerat Adarezer, Regem Soba, dominum suum; & congregauit contra eum viros, & factus est Princeps latronum*: Tertium ex domesticis, *Ieroboam, filium Nabath, Euphratæum, de Sareda, seruum Salomonis, qui leuauit manum suam contra Regem*: His quasi stimulis punctum, tandem è graui lethargo expergefactum, reliquos duos annos pœnitendo absumptos,

sumptos, cùm insaniam ex animo lugeret, & detestaretur, sunt inter ecclesiasticos Doctores, qui putent: Ea de quæstione nos quamprimùm iustam texemus controuersiam: Atque, vt optimè ei precemur, déque illo meliora sentiamus; tamen lamentabile, nimiúmque dolendum est, tot extare Scriptores, déque clarissimis multos, qui affirment, persistentem in libidinibus, & idololatria, diem extremum clausisse: Sed, vt aliter contigerit, quid tamen illa tam flebili gestorum consequutus fimbria, nisi gloriæ æternam maculam? Igitur abierunt omnia, eo de medio sublato, ætatis sexagesimo anno, imperij quadragesimo, & sepultus est in ciuitate Dauid patris sui, regnauitque Roboam, filius eius, pro eo: Hoc Salomon, hoc speciosus præ filiis hominum, hoc Regum, hoc Sapientum Maximus: & totum hoc nihil, si æternùm perit.

Exitus Salomonis inhonorus & lacrymabilis.

SECTIO III.

Quis Canticorum Auctor? Num Abbreuiator, aut collector sacrorum oraculorum Auctoris titulo dignus? & spectatum de Baruc: An Metrorum Cantici Canticorum, Regum tertio libro memoria? à quibus sacrorum librorum tituli conscripti?

26. DE instrumentali causa disquisitio est: nam causam simpliciter, & principalem Deum esse, satis prima Sectione demonstratum est respondet Canticorum Interpres sub nomine Angelici Præceptoris Thomæ: *De causa* (ait in præfatione) *instrumentali non sit nobis cura: quia huiusmodi causæ se habent respectu doctrinæ, sicut instrumenta, sicut penna iuxta illud Psalmi: Lingua mea, calamus scribæ. Sicut ergo superstitiosum esset, cum quæreret de Auctore alicuius libri, quærere, cum qua penna scripsisset: sic quodammodo superstitiosum videtur, quod aliquis sit multùm sollicitus inquirere causas instrumentales Scripturæ sacræ: nam, si constat de veritate, quòd liber sit à Spiritu sancto, non est magna cura adhibenda ad inueniendum Auctorem alium:* Verùm sub eius Sectionis calcem docuimus, & commoda adferre, si causæ minùs nobiles cognoscantur: quare subnectit idem continuò; *Quod si tamen aliter videatur, dicimus, quòd Salomon sit talis causa huius libri:* Quæ & nostra thesis; nimirum, Salomon ille Dauidis sanctissimi Regis, & Prophetæ filius, & in regnando successor, de quo, quantùm postulat nostri officij ratio, diximus Sectione, quæ hanc præcedit: Vnde autem probamus? Sanè ex omnibus, quorum in hoc Epithalamium extant lucubrationes, quos recensere supersedimus, quòd primam aperienti paginam Lectori occurrent statim eorum iudicia hac de materia: Ac quidem Franciscus Titelmannus præfatione in Cantica, animaduertit, hoc tanta concordia ab vniuersis admissum, vt nemo extiterit, aut inter Hebræorum Rabbinos, aut de Latinorum numero Doctorum, qui aliquando in dubium vocauerit: quod & pronunciauit etiam Sotomaior præfatorum pag. 9. Recensebimus ex Patronis aliquos, qui, etsi in Canticorum volumen explanationes non vulgauerint; tamen, quem putauerint fuisse libri Scriptorem, oblata disserendi occasione, declarantur: est autem in primis grauissima attestatio Conciliorum, atque Pontificum, qui cùm ederent sacrorum Librorum eclogam, meminêre Salomonis apponere nomen, Canticorum facta memoratione.

De causa instrumentali sacrorũ Librorũ, an sit inquirendũ?

Salomonem esse Canticorum Auctorẽ nullus dubitauit.

Titelman.

Sotomaior.

Huius autem generis sunt Concilium Laodicenum canone 59. Concilium Carthaginense tertium canone 47. Tridentinum sessione 4. Decreto de canonicis Scripturis; ex Pontificibus Innocentius I. epist. ad Exuperium, Tolosanum Episcopum: Gelasius Papa Concilio Romæ habito anno 494 & Apostolorum Canones idipsum canone 84. ex Patribus autem Hieronymus ad cap. 5. Ecclesiæ: Basilius in principium Prouerbiorum: Nazianzenus in carmine: Athanasius, seu potiùs Eusebius in Synopsi: Augustinus lib. 7. de Ciuitate Dei, cap. 20. Ambrosius lib. de Isaac, & anima, cap. 4. Epiphanius hæresi 67. Eusebius Cæsariensis, ecclesiasticæ Historiæ lib. 3. cap. 10. item 24. & 25. Nicephorus Historia simili lib. 5. cap. 16. Theophilus Antiochenus lib. 2. de fide ad Autolycum: duo Poëtæ Christiani Drepanius Florus, & Theodulphus Episcopus Aurelianensis: Olympiodorus prologo in Ecclesiasten: Hugo de Sancto Victore homil. 1. in eundem Ecclesiasten: S. Antoninus 1. parte Historiæ, titulo 3. cap. 4. Abulensis tom. 1. in Genesin, Commentario in Prologum S. Hieronymi ad illud: *Salomon pacificus & amabilis*; Paulus Burgensis 1. parte Scrutinij Scripturarum, distinctione 10. cap. 4. Denique vix est, aut antiquus, aut recens Interpres aliquis Bibliorum, sed nec inter Scholasticos quispiam, quem testem citare non valeamus, siquidem arduum sit quempiam inter illos inuenire, qui non ex hoc Epithalamio versus producat, allegato Salomone quasi eorum Auctore: denique nec Hæretici ipsi, qui expungi voluerunt Hymenæum, negarunt à Salomone editum: Itaque nihil pronunciato euidentius, in quod omnes conspirarunt; nec sit, qui in aduersum deflectat. 27.

Concil. Laodic. Carthag. Trident. Innoc. I Gelas. Can. Apost. Hieron. Basil. Nazianz. Athan. August. Ambr. Epiphan. Euseb. Niceph. Theophil. Drepan. Theodulp. Olympiod. Hugo. Antonin. Tostat. Burgens.

Verùm experiamur, an sint, quæ hanc tam manifestam veritatem eneruare possint: Illud igitur sciendum, fuisse non spernendos Scriptores, qui assererent, Salomonis eos, quos habemus, libros, vt ab illo fuerint compositi, non tamen ab eodem, aut Scripturæ traditos, aut in ordinem redactos, sed ab Isaia Propheta: Huius Assertionis memorat defensores Eugubinum, & Driedonem Melchior Canus lib. 2. de locis, cap. 11. §. *Denique vt has.* refert, quamuis Auctores occultet, Sixtus lib. 2. Bibliothecæ, sectione 5. titulo, *Libros tres Salomonis:* noster Pineda præfatione in Iob, cap. 3. num. 2. Atqui, si hoc admittatur, sequitur, vt minimè dicendus sit Auctor Salomon librorum, quæ alij aut collegerint, aut disposuerint: Probo istud effatum: nam quidem coniuncta cum Ieremiæ vaticiniis minor Prophetia non ipsi, sed Baruch tribuitur, eiúsque titulum, & nomen præfert: & tamen ea vaticinia non sunt reuelata à diuiniore Spiritu Baruch, sed eius Præceptori Ieremiæ, vt Canus ostendit capite nuper indicato, §. *Nam ad 1. argumentum*: Bellarminus lib. 1. de Verbo Dei, cap. 8. Et hoc quidem, eò solùm, quòd Baruch Ieremiæ Amanuensis, & Notarius partem ex prædictionibus eius diuulsam, & dissipatam reliquis annexerit. Igitur, 28.

An Salomonis Opera ab aliis in ordinẽ redacta?

Eugub. Driedo. Canus. Sixt. Sen. Pineda. Bellarm.

tur, si Carmina Salomonis dispersa ab aliis aggregata sunt, & redacta in normam atque ordinem ab Isaia, non erit dicendus Auctor ipse Salomon, sed Isaias, qui collegerat; Est & aliud huiusce rei exemplum: quippe Euangelium Marci epitoma est Historiæ, quam Matthæus scripserat, vt notatum est ab Augustino de consensu quatuor Euangelistarum: putat & Maldonatus ad initium Commentariorum in eum: Hieronymus autem in Catalogo Scriptorum planè asserit, Marcum discipulum, & interpretem Petri, *iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatum Romæ à fratribus breue scripsisse Euangelium:* Et tamen cùm de suo Marcus nihil contulisse videatur præter verba (nam à Petro sensus acceperat) cúmque à Matthæo elaborata in breuiorem normam solùm retulerit; neque Petrus, neque Matthæus Auctores habentur, sed Marcus, qui minora præstitit. Denique & de Luca Euangelista simile dixerimus, quando ipse quidem in vestibulo asserat, rerum se texere narrationem, *sicut tradiderunt, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis*; Et quidem à Virgine Beata potissimùm accepisse aduertit Maldonatus: quanquam probetur quibusdam Pauli fuisse Interpretem, vti Marcus fuerat Petri: atque hoc esse, quod suum Euangelium nominat Apostolus ad Rom. cap. 2. vers. 16.

August. Maldon.

Hieron.

Lucas à Virgine Beata didicit, de quibus scripsit.

Rom. 2.

29. Verùm hæc obiectio id confirmat, de quo præstantissima quæstio esse possit; nimirum, ille quis extiterit, cui Spiritus sanctus Hymenæum dictauerit? Fatetur sponte Salomonem esse, & litis medulla est, an, cùm ita acciderit, tamen dicendúsne sit ipse magis Auctor, quàm illi, qui ab eius ore exceperunt, membranísque mandarunt, aut exaratas ab ipso schedas temporum iniuria diuulsas, ordinéque amotas in normam redegère? Controuersia sanè omninò de nomine, vt dici consueuit; sed non contemnenda: quoniam in re seria in primis: talis enim, quæcunque est materia ad sacros Tractatus quouis modo spectans; Salomon igitur absolutè, & semper dicendus Auctor secundùm hunc significatum. Primùm, quoniam certè Esdras Scripturas prisci Fœderis reparauit, saltem dispersa congregando, colligendóque, *& ordinando Scripturas* (inquit Bellarminus lib. 2. de verbo Dei, cap. 1.) *in vnum corpus, quarum partes variis in locis inuenerat, & emendando, si quæ deprauata erant negligentia Scribarum*: Pro quo themate adduximus graues multos testes Anteloquio 1. Sect. 5. n. 39. & tamen Esdras haudquaquam Auctor nominatur omnium veteris Instrumenti librorum: Secundò, quoniam non paucos recenset Alphonsus Curiel libro 1. controuersiarum in expositione historica, cap. 1. Prouerbiorum, qui asserant, quas habemus Parabolas, analecta esse earum, quas Salomon profatus: quæ fragmenta collegerint in primis Ezechiæ Regis Notarij, & in qualem qualem ordinem redegerint; & tamen hoc ipse cùm annotaret num. 2. pronunciauit, de fide tenendum, Auctorem libri esse ipsum Salomonem propter Conciliorum declarationes, & commune Ecclesiæ iudicium ita testantis, quoties librorum, qui in Canone sunt, syllabum demonstrat: Tertiò, eò quòd apocryphum sit, quo nititur obiectio; nempe, aut non ipsum scripsisse Salomonem, quæ habemus illius Opera; aut in aliud idioma, ab Ezechiæ seruis conuersa; aut denique ab eis dissipatas schedas, perturbatásque ordinis restitutas veteri, & splendori, & nexui, atque vinculo. Sic quidem Curiel ibidem adstruit Iansenium, & Baynum sequutus: docet solidè Tena lib. 2. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 7. sectione 4. & plurimo cum acumine P. Salazarius ad cap. 25. Prouerbiorum: Ac sanè, vt in Parœmiis huiusmodi quidpiam contigisse concederemus, non video, qua ratione etiam ad sacrum Epithalamium transferri debeat; nimirum, compulsi sunt aliqui sic cogitasse, eò quòd intuerentur in Parabolis nihil cohærentiarum obseruari, plerosque versus nouam afferre tractationem cum antecedentibus dissimilem: at in Hymenæo omnia concatenata esse ostendimus nos sufficienter Anteloquio 3. & decipi eos, qui imbituminata Prouerbia, & quasi scopas dissolutas arbitrantur, commonstrat & firmis argumentis Salazarius propylæo suorum in Prouerbia Salomonis Commentariorum.

Auctor libri non est, qui aut colligit, aut abbreuiat.

Scriptura ab Esdra collecta, & ordinata.
Bellarm.

Curiel.

Prouerbia Salomonis nemo in ordinē redegit.

Curiel. Iansenius. Baynus. Tena.

Salazar.

Salazarius.

Quid autem dicemus Barucho, quid Marco, quid Lucæ? Equidem, vt exempla ab eis petita vrgerent; sed non par est ratio in Cantico Canticorum, cùm hoc Canticum nemo abbreuiauerit, nemo interpretatus sit eum in modum, nemo eius partes disiunctas collegerit: ad singula tamen vt descendamus, & quæ sint veriora declaremus, loquamur claritatis ergo de Baruch: Duobus modis potuit scripsisse, quæ Ieremiæ fuerant: vno, cùm ea auribus trita & humana forma hausisset, vti & reliqui Auditores, & posteà retulerit in Codices: à quo labore cùm separetur peculiaris Spiritus sancti assistentia, qualem adipiscuntur Prophetæ, ob hanc solam rationem nequaquam Baruch vllo pacto vocandus sit Auctor sacri, & diuini sermonis: cùm enim Auctorem vaticinij alicuius nominari percipimus, intelligimùs statim illum, cui Spiritus sanctus mentem, & verba inspirauerit: Altero modo contingere potuit, vt Deus Bibliorum pronunciator reuelauerit Baruch eadem, quæ aliquando Ieremiæ intimauerat; siue quidem immutatione aliqua facta comparatione prioris vaticinationis; seu iisdem penitùs seruatis, & tunc erunt eiusdem Prophetiæ Auctores æquè & Ieremias, & Baruch: non equidem ideò, quòd Baruch, Ieremiæ extiterit Amanuensis; sed quoniam idem qui aperuit Ieremiæ, Baruch quoque reuelauit; Quemadmodum in prisco Instrumento recensent sæpè eadem in Pentateucho Moyses, in Psalmis Dauid: in nouo Matthæus, Lucas, Ioannes: & tamen omnes eodem iure sunt Auctores, licèt alius alio vetustior fuerit, à quo desumere posset; nimirum, quòd omnibus idemmet Spiritus reuelauerit. Atque hanc ob causam reor indistinctè multos ex antiquis Patribus, & Doctoribus, quæ hodie in correctis Bibliis Baruch nomen præferunt vaticinia, nunc sub Ieremiæ, nunc sub Baruch nomine citasse, quòd existimarent vtrique fuisse reuelata: Cæterùm Baruchum propriè eo modo, quo cæteri Prophetæ suarum vaticinationum dicuntur Auctores, nominandum esse Scriptorem eorum capitum, quæ cum Ieremiæ prædictionibus coniuncta sunt eius cum titulo, euincit optimè Ludouicus de Tena lib. 2. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 11. sectione 3. Euangelistas autem, quamuis ea narrauerint, quæ aut ex aliorum fide exceperint, vel quorum testes ipsi fuerint, atque adeò & viderint, & contrectauerint; tamen cùm ad eam se tenendam historiam accommo 30.

Prophetia Baruch quis Auctor.

Duo eadem omninò narrātes: ut possint esse canonici Scriptores.

Tena.

commodauerint, quæ Dei verbum habenda erat, ipsiúsque diuioi oris sermo; priusquàm hoc aggrederentur, edo[...]s fuisse per reuelationem Spiritus sancti, pro[...]uimus Anteloquio 1. Sect. 6. num. 47. alioquin, nisi Deus ipse suggessisset non rantum dicendorum substantiam, sed etiam minuta quæque verba, Deus per eos loqui non diceretur strictè & propriè, vti ostendimus eodem loco, & huius disput. 1. membro; Atque

Nemo Canonici libri Auctor, quē non docuerit Spiritus sanctus speciali reuelatione.

hoc etiam pacto conciliari valeat, quòd Salomon Canticorum Auctor appelletur; cùm tamen eiusdem argumenti sit, quem modulauerit Hymenæus, cum materia Psalmi 44. *Eructauit cor meum*, &c. Quam fuisse non paucorum æstimationem diximus oominato 1. Anteloquio, Sectione 9. num. 72. Ergo ea regula generalis est, neminem canonici alicuius libri perhiberi Auctorem, cui non suggesserit Spiritus sanctus eo comprehensa volumine, atque hanc solùm ob causam nominari Auctores talium Scripturarum, non quòd collegerint, aut transcripserint, aut Scribarum menda eluerint, aut in compendia redegerint, quæ omnia humana sunt opera, ad quæ sufficiant naturæ vnius vires adiuncto concursu Dei communi eidem debito.

An de Cāticorum volumine mentio in aliis Scripturis?

31. Obiicias etiamnum, si tantus, talísque liber, qualis Canticorum à Salomone conscriptus fuisset, de eo meminissent, aut Paralipomena, aut Regum sacri Annales; plùs enim gloriæ Regi attulisset huius scriptionis ad posteros transmissa memoria, quàm alia multa, quæ iis voluminibus recensentur: Præclarè quippe animaduersum ab Hierooymo ep. 140. ad Principiam: *Ruth* (ait) *Esther, & Iudith tante gloria sunt, vt sacris Voluminibus nomina indiderint.* At & nomina indunt, qui scribunt: nam, quemadmodum Ruth liber citatur: ita & Salomoois, & Esdræ, & Isaiæ, aliorúmque Auctorum: at Canticorum non est mentio in relatis Codicibus: si quæ enim fuisset, maximè illis verbis comprehenderetur Reg. 3. cap. 4. vers. 32. *Loquutus est Salomon tria millia Parabolas, & fuerunt Carmina eius quinque & mille*: Porrò sub hac phrasi non contentum Canticorum metrum, Abulensis palàm testatur quæst. 8. in cap. 4. lib. 3. Reg. Igitur à Salomone non est decantatus Hymenæus iste: Dico primùm ad hunc nodum, potuisse omitti à regiæ Historiæ conditore omnem de sacratissimis Canticis memoriam, quemadmodum Euangelistæ plura Seruatoris, & verba, & gesta referre omiserunt, vt annotarunt Maldonatus ad initium cap. 7. Matthæi: Canus lib. 3. de locis, cap. 3. tertio fundamento: hinc tamen nullum argumentum scopi prætensi ab obiiciente: nam reliquit nobis idem, qui Scripturas dictauit, cui incerta & occulta sapientiæ suæ reseraret nimirum, sanctam Ecclesiam: ab hac didicimus, Salomonem esse magni Carminis Vatem; atque illa quamuis taceret, sufficeret vnaoimis Patrum, atque Theologorum concordia: nam & quòd frequentissima horum pars Salomonem agnoscit voluminis Sapientiæ Auctorem, propterea trita opinio est ab illo conscriptum, de quo Consaluus Ceruantes Isagoga in eum librum, qu. 1. etsi huius Codicis multum silentium in Regum Historia: Quorsum autem indeclaratum reliquerit Scriptura, causa esse potuit, vt ab Ecclesia, absente sponso, in dubiis postularemus subsidium, nosceremúsque, Iudicem esse controuersiarum in terris: alia quoque, vti Deum potissimùm loquutum esse intelligeremus, quæ in sacro Canone leguntur, humanum proinde subiicere Instrumentum, quemadmodum & ob hos fines ipsi se quandoque occultant sacri Auctores, nempe, sub tertiæ personæ nomine de se loquuntur, quò innuant Spiritum sanctum esse vnicum, & singularem arcani sermonis Pronunciatorem; vidit benè noster Pineda præfatione in Iobum, cap. 3 num. 7. atque ad longum ostendit Martinez lib. 9. hypotyposeon, regula 29.

Hieron.

3. Reg. 4.

Euangelistæ plura Seruatoris gesta tacuerunt.

Abul.

Maldon.

Canus.

Mul·a indeclarata reliquit Deus, vt ad Ecclesiā eudicū confugeremus.

Ceruantes.

Regula: Canonici Scriptores de se loquuntur in tertia persona.

Pineda.

Martinez.

De Canticorū metro fit mentio tertio Reg 3. c. 4.

32. Dico secundò, productis ex Regum 3. cap. 4. verbis, claudi & Salomonis Canticum sub metrorum generali memoria: itaque partem aliquam tantorum, quæ extat, Carminum, hanc esse nuptialem Poëseon: Hæc est vulgatissima opinio, & ad citatum ex Historia Regum caput significarunt Nicolaüs de Lyra, Caietanus, Serarius, Gaspar Sanctius num. 31. ad Ecclesiastici c. 47. Hugo Cardinalis, Iansenius, Glossa Interlinearis, Palacios, Sixtus Senensis lib. 2. Bibliothecæ, verbo, *Salomon.* Torniellus ad annum mundi 3043. Tena lib. 2. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 7. sect. 2. P. Salmeron tom. 1. prolog. 9. canone 4. primæ quinquagenæ, §. *Deinde constat.* P. Pineda lib. 3. de rebus Salomonis, cap. 29. num. 2. P. Salazarius in cap. 1. Prouerbiorum, n 45. P. Ludouicus Ballester 2. parte Onomatographiæ, verbo, *Salomon.* Gislerius præfatione in Cantica, cap 1. ad finem. Itaque, quemadmodum alia quædam digna scitu complexus est sub communibus vocabulis, qui Regum Historiam concinnauit, sic & metrica generaliter numerare satis habuit: verbi causa, Regum 3. cap 9. vers. 19. dixit, constructum ab eo, *quodcunque ei placuit, vt ædificaret in Ierusalem, & Libano, in omni terra potestatis sua*: Et tamen cùm verisimile sit, in amœnissimo & odorifero monte ad rusticationes erecta ab eo & castella, & domos pulcherrimas, & hortorum varia genera, & quicquid magnæ deliciæ parturiunt, qualia aut Tempe, aut Alcinoi septa, aut Hesperidum fragrans ager, subticentur particularia: quanquam, si ex alia Scriptura nobis reuelatum fuisset hoc, aut illud speciale, quod in Libano fabricasset Salomon; non dubitaremus asserere, ea communi ædificiorum ruralium delineatione cōtineri: Eiusdem formæ & aliud est eodem volumine cap. 10. vers. 24. *Et vniuersa terra desiderabat vultum Salomonis, vt audiret sapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius*; Sed, quæ hæ fuerint explicitè gentes, inenunciatum manet: ita ergo carminum species, videlicet, quæ essent genethliaca, quæ epinecia, quæ nuptialia, omisit dicere; contentus aduertisse, Poëtica exercitarum, neque perfunctoriè quidem, nempe modulatum versus quinque & mille, cùm esset Monarcha variis impeditus curis.

Lyranus.

Caietanus.

Serar.

Sanct.

Hugo.

Iansen.

Gloss Interl

Palac.

Sixt. Sen.

Torniel.

Tena.

Salmeron

Pineda.

Salazar.

Ballester.

Gislet.

Reg 3. c. 9. & 10.

Cur liber Cāticorū sub proprio nomine aliis Bibliorum locis nō expressus.

33. Sed inquis: Quando Hymenæus iste, & ob materiæ, de qua agit, præstantiam, & ob Musæ altitudinem, vocatus sit Canticum Canticorum; quamobrem hoc tam pompatico nomine suppresso confudit cum reliquo metro Scriptor Historiæ Regum? Huic vt faciamus satis disquisitioni, sciendum in sacris Bibliorum voluminibus duo reperiri scriptionum genera: alterum, quando tituli subintrant partem ipsius libri, & ab eis inchoat caput Operis, aut primum, aut vnicum: vt illud in Isaiæ vaticinatione: *Visio Isaiæ, filij Amos, quam vidit super Iudam, & Ierusalem*, &c. & in

Prouer

Prouerbiorum Salomonis codice illa: *Parabola Salomonis, filij Dauid, Regis Israel*, &c. alterũ, quod ponitur extra ambitum, & cancellos tractatus, vt in Ieremiæ Threnis illud: *Threni, id est, lamentationes Ieremiæ Prophetæ*, & in sancto hoc Epithalamio verba ea: *Canticum Canticorum Salomonis*. Quauis, igitur vtraque tituli forma genuina Scriptura sit, & Dei verbum, quemadmodum forsan probaturi sumus Anteloquio 9. tamen inter duos hos inscriptionum modos, sic distinguunt viri graues & eruditi, vt quidem assentiant, priores illos titulos, qui ipso cum Opere continuantur, & capitibus librorum intersetuntur, ab ipsis Prophetis, qui libros concinnarunt, inuentos fuisse: alios autem titulos, qui vagantur extra circulum voluminis, non à Prædictionum Auctoribus appositos fuisse, sed progredientibus sæculis ab alio quopiam, ex Spiritus sancti tamen instigatu, siue qui sic fecerit, aut Esdras extitetit, aut septuaginta duo Seniores, vel alter, quem Deus ad hoc mouerit: Sic quidem Maldonatus ad initium Euangelij Matthæi: Rutil. Benzon. Lauretanus Antistes lib. 5. in Cant. *Magnificat*. c. 29 insinuat Azor tom. 1. Institut. moral. cap. 5. quæsito 9. & dilucidè explanat Ioannes Alphonsus Cutiel lib. 5. controuersiarum in expositione litterali, cap. 1. Prouerbiorum, num. 5. ibi & docet ab aliquo conflatam Canticorum inscriptionem, facta duarum partium compositione, nempe, ex natura Operis, & Auctoris vocabulo; propterea Salomonis Canticum Canticorum dictum, cùm tamen in aliis argumentum tractandorum aperiatur solùm, vt Pentateuchi limine, *Liber Genesis*, omissa Scriptoris memoria. Quanquam & Cutiel omnes titulorum species complecti visus, quæ ab aliis potiùs, quàm ab Auctore affixæ sint: Verùm nunc sufficit, titulos illos, qui extra Sectiones, & capita voluminum leguntur, ut ab aliis annexos esse: id igitur cùm Salomonis Epithalamio contigerit, mirum non est, prætermissam eiusmodi inscriptionem ab eo, qui Regum acta texuit, quando ei propositum teferre, quæ Salomon gesserit, imò neque illius fortasse ætate eiusmodi titulatio appatebat in fronte casti Hymenæi: Quòd autem neque eorundem nominum meminerit Iesus Sirach, in Ecclesiastici cap. 47 stupendum non est: nam & varia notatu digna siluit, quòd breuitati studeret, & pauca quædam attingeret.

Titulorũ sacra Scriptura. alij ab Auctoribus propriis cõpositi, alij à diuersis.

Maldon. Benzon. Azor. Cutiel.

34. Postremò in hac disceptatione obseruandum sedulò; quamuis concederemus quidem, Regum diuinis Annalibus conscriptum expressa dictione, Salomonem Canticorum Cantici Poëtam fuisse, à Spiritu sancto excitatum ad pangendas Ecclesiæ nuptias sub integumentis; hoc nihilominùs indulto, suboriri easdem salebras: nam, quæso, si quispiam interroget, vnde probaueri mus eius Historiæ conditorem tradere, quæ infallibiliter certa agnoscantur? ac, vt semel dicam, verba illa esse canonicæ auctoritatis? Samè dicturi simus propterea vera esse, atque indubitanda, quoniam Ecclesia declarauit Dei esse sermonem: ad hanc enim spectat definite, quinam sint libri canonici, & quæ eorum singulæ partes: quemadmodum Canus ostendit lib. 2. de locis, cap. 7. tertia propositione: Bellarminus lib. 4. de Notis Ecclesiæ, cap. 2. §. *Idem ratione*, &c. Maldonatus ad principium Euangelij Matthæi, atque propterea ab Augustino contra epistolam Fundamenti, cap. 5. prolatum: *Euangelio non crederem, nisi me Auctoritas Ecclesiæ commoueret*: Ergo, si Ecclesiæ talis est auctoritas, qua manuducti credimus infallibiliter constantia, veraque esse, quæ Auctor Regum Historiæ de Salomonis gestis prodiderit; cur non eidem Ecclesiæ immediatè, & per se ipsam affirmanti, Salomonem cecinisse Canticum Canticorum, fidem habituri simus? Si enim alteri propter eam credimus, cur non & ipsi? Itaque, licèt in Bibliorum textu, ne verbum haberemus de composito à Salomone Epithalamio, sufficeret, Ecclesiam hoc docere per Concilia, & Pontifices: inualida proinde argumentatio est, asserens: à Scripturis non declaratur: nam satis est ab Ecclesia declarari, cùm quòd hæc declarat, sanctissimam habeat auctoritatem.

Ad Ecclesiã spectat declarare quinã sint libri canonici. Canus. Bellarm. Maldon. August.

Sectio IV.

Canticorum volumen esse canonicum, id, qui Hæretici, quàm friuolè, quàm malitiosè negent? De Theodori Mopsuasteni sceleratissimis moribus: de ridiculis Bibliorum castigationibus per Sectarios: Caluini & Bezæ fœdissimi amores?

35. Duos ordines sacrorum Librorum excogitauit Sixtus lib. 1. Bibliothecæ, sectione 1. Protocanonicos, nempe, & Deuterocanonicos; hoc est, primæ & secundæ classis Scripturas; ac in 1. censum refert, de quorum plena auctoritate nulla aliquando fuit altercatio, aut in Græca, aut in Latina Ecclesia inter homines Catholicos: in 2. congerit illos, qui, tametsi verè apostolici & prophetici sint; de iis tamen aliquo æuo fuit dubia inter Doctores ecclesiasticos sententia, quòd eorum auctoritas non satis explorata videretur: Ac sanè Canticorum mettum ex priori illa serie fuit; nempe, cuius fidem in controuersiam nunquam adduxerit vir aliquis Catholicus, prout testatur Senensis loco jamjam allegato: Bellarminus lib. 1. de verbo Dei, cap. 4. Suarez de fide, disp. 5. sectione 3. num. 9. Azor tom. 1. Institut. moral. lib. 8. à principio: Tena lib. 1. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 8. sectione 4. ac omnes, qui biblica Prolegomena scribunt: & in præfatis ad Canticum Canticorum multi, præsertim Sotomaior ad longum initio ferè Prolusionis. Constat autem Pronunciatum ex Conciliis, & Pontificibus, quos retulimus Sectione antecedenti, num. 27. atque ex omnium Orthodoxorum vnanimi conspiratione Scriptorum. Et quoniam alij hæc fusè tradiderunt, idque passim, quos Lector propterea offendere possit facilè, non erimus in hoc prosequendo argumento prolixiores; tractabimus tamen ab aliis omissum, aut leuiter indicatum, quos ex Hæreticis liber hic aduersarios passus fuerit.

Duo ordines sacrorũ Librorum. Sixt. Sen.

De auctoritate Cantici Canticorum nunquam à Catholicis dubitatum. Bellarm. Suarez. Azor. Tena. Sotomaior.

36. Omissis igitur innominatis quibusdam, qui propter famæ obscuritatem, quales appellarentur, observare cura non fuit, quos propterea anonymos appellat Philastrius hæresi 83. antiquissimus huius dogmatis faber extitit Theodorus, domo Antiochenus, Episcopatu Mopsuestenus,

Theodori Mopsuesteni blasphemia de Canticorũ libro. Philastr.

nus, qui & nouissima quarti sæculi, & prima quinti assequutus.: is itaque quemadmodum quintæ Synodi Acta collatione 4. apud Binium, tom. 1. Conciliorum, asserunt, proteruè, atque impiè ausus reiicere sacrum Carmen, nempe, iudicio hominis admodum impudentis à Salomone constructum *in gratiam filia Pharaonis, nihilque aliud, quàm excusationem quandam perpetuam vituperationis de nigredine sponsa; nocturnorum enim (inquit) hoc est, subfuscorum, Ægyptus genitrix:* Denique suis conuestit epithetis, appellans *æmulationis nuptialis Codicem, mensale Canticum, sicut & de amore postea Conuiuium Plato conscripsit:* Sed præstat Leontium Byzantinum lib. 3 contra Nestorianos, & Eutychianos de his disserentem intelligere: Ille igitur de Theodoro isto: *Imò & Sanctorum Sanctissimum, Cantica Canticorum, ab omnibus diuinarum rerum peritis, & ab omnibus Christianis laudatum, omnibus Ecclesiis cunctis orbis notum, & à Iudæis inimicis Crucis Christi in admiratione habitum, libidinosè pro sua, & mente, lingua meretricia interpretans, sua supra modum incredibili audacia ex libris sacris excidit;* Itaque, quod ne à sceleratissimis ipsis Iudæis proiectæ temeritatis hominibus patratum est, hoc sua dignum insania facinus Theodorus existimauit. Sed, quid mirum, cùm nequissimos quosque illius superauerint abominationes, de quo est Iustiniani testimonium Imperatoris in Edicto, fidei confessionem habente cum Actis nominatæ Synodi: *Iste autem (inquit) vsque ad mortem in sua permanens impietate, ab omni Ecclesia eiectus est: Itaque & omnis plenitudo, Mopsuastena Ecclesia, in qua Episcopus dicitur fuisse, cum inuenisset, quòd Paganis, & Iudæis, & Sodomitanis à Sanctis Patribus annumeratus est, deleuerunt ipsi à sacris Ecclesia Dipthycis eius nomen:* Quanquam & hanc tam insignem impietatem communem esse velit omnibus Hæreticis Hieronymus in cap. 10 Ezechielis prope extrema: *Secundum Anagogen (ait) omnes Hæreticos peiores esse prioribus, id est, idolo Zeli, pictisque in pariete figuris animantium, & planctu Adonidis, per qua idololatria, voluptásque monstrantur.*

Bian.
V. Synod.

Leont.

Theodorus Mopsuastenus, quàm impius?
Iustin. Imp.

Hæretici scelestissima fæx.
Hieron.

37. Verùm, cùm tanta fuerit Hæreticorum malitia; sic tamen vel tam pessimè affectis displicuit Theodori inuentum, vt probro duxerit quispiam, eorum ducem eum habere per mille & centum annos: At, cùm ab initiis sexti, & decimi sæculi, quicquid anteriora tempora monstruosum, & deforme paulatim ediderunt, sub Lutheri, Caluinique signis vnà prodierint, emersit simul, & hoc tam execrabile, tam detestandum Mopsuestensis pronunciatum: amplexi autem sunt Anabaptistæ, & Sebastianus Castalio Ludimagister Geneuensis, qui, cùm Biblia verteret, hanc, quam profanam cantilenam dicebat, transtulit etiam: sed qualiter, si placet à *Paraphrasim* (inquit noster Gretserus tom. 1. pro Bellarmini scriptis, tractatu de nouis translationibus, cap. 10.) *alicuius elegia Propertiana, aut Tibulliana te legere credas, non Cantica omnium sanctissima; transtulit, nimirum, conuenienter suo sensui, qui nimio erga amicam suam amore incensus erat:* Visa hæc Castalionis petulantia non ferenda, vel eiusdem Geneuensis spelæi egregiæ bestiæ Theodoro Bezæ; qui, cùm eius versionem totam plurimis diris insectetur, & Grammaticellum, idiotam passim vocet, reprehendit maximè, *quod arrogantissimè* (sic enim profatur apud Gretserum, vbi suprà cap. 6.) *diceret, Canticum Canticorum inter profanas cantiones numerandum:* Ita impurum Bezæ os rarissimè pro veritate censuit: dixisse tamen arbitror, non quod animo sentiret; sed ob Castalionis odium; neque enim Schismaticis cura quid proferant, dummodo libidinem & inuidiam expleant: nam certè hæretica inconstantia Theodorus incidit in eadem, quæ in Sebastiano damnauerat, nempe, id potissimùm in Castalione offendit, quòd Canticum Canticorum ita transtulerit, vt non dicam de Cypriæ Deæ Mystis quisquam tam lasciuè & infractè pangere, ne ipsa quidem Venus possit: Sed fecit Castalio iuuenis: Beza verò, cùm iam senex esset, lusit in idem Epithalamium Trochaico pede, nihilo castiori metro; nimirum, *Sponsam descripsit* (inquit Genebrardus epistola ad Ministros Geneuenses ante Canticorum explanationem) *verbis è media amandi arte, & lasciua impudicorum Poëtarum licentia sumptis, ac in Amasiam Palatinam transformauit:* Quòd cùm fecerit, satis indicauit, se de Hymenæo eadem sentire, quæ Castalio publicè effutire non erubuit; alioquin si quid entheum & cœleste inesse credidisset, nunquam tam impurè vertisset supra Nasonem salax Poëta: Quare, & Castalioni, aliisque associat noster Delrio Isagogæ in Cantica capite 1. sectione prima.

Anabaptistæ, & Castalio Canticorum librum repudiarunt.
Gretser.
Hæreticorum versiones impudicæ.

Theodorus Beza Cantica Salomonis hostis.

Genebrard.

Delrio.

38. Sed quid displicuit hominibus vtique seueræ, atque exactæ disciplinæ in nuptiali Carmine? *Legentes* (inquit Theodoretus prologo in Cantica) *hoc volumen, animaduertentésque in eo vnguenta, oscula, & femora, & ventrem, & vmbilicum, & genas, & oculos, & lilia, & mala, & nardum, & stacten, & myrrham, & his similia, cùm propriam diuina Scriptura consuetudinem ignorarent, noluerunt ingredi, & littera velum transgredi, atque intus Spiritum intueri: sed, quæ dicta sunt, carnaliter intelligentes, in hanc blasphemiam prolapsi sunt.* Ac sanè eum de Theodoro Antiocheno Mopsuestiæ Præsule, & si quos habuit asseclas, loquutum esse suspicio nobis est: nam in Theodoreti incidit sæculum. Verùm, etsi ex Scripturis putidè intellectis in hanc inciderint amentiam Sectarij noui, veterésque; quis tamen, cùm audiat illos librum respuentes ob repetita crebriùs oscula, ob intermistas coniugum blanditias, ob molliora colloquia, non statim arbitretur, qui hæc interdicunt, atque Codicem propterea ex sacrorum voluminum expungunt canone, eos esse Pythagoreos, & si quid in Philosophia est defæcatissimum? proculdubio virginitatem colere, delicias abhorrere, casta omnia impensè diligere; denique, ne quæ sit occasio, quæ huius tam diuinæ virtutis studium eneruet, neque ipsis Scripturis eos parcere, è quibus demant, quæ videantur puras aures offendere quoquo modo: Sed tu paulisper sustine, Lector, dum quàm sint casti Hæretici, patefacimus: Erit, vt cùm stupendam eorum luxuriam contemplere manifestè, agnoscas palam, non bono aliquo genio, aut castitatis incensos studio, voluisse reformare canonem sacrorum Tractatuum; sed cùm libidinosi, æquè & stulti essent, voluisse imponere miseris populis; atque hinc colligere licebit quoque, quid sentiendum de aliis Scripturarum castigationibus, quibus miserandum in modum Biblia reformarunt.

Reformatio omnis Hæreticorum, est detestanda hypocrisis.

39. Theodorum Mopsuastenum vidimus num. 36. comparari

Theodori Mopsuesteni luxuria, & apostasia. Proclus

comparari à Iustiniano Imperatore Paganis, Iudæis, & Sodomitanis: De illo in Actis Synodi ibi memoratæ ex libellis Proclo Constantinopolitano Episcopo oblatis: *Fuit* (asserunt) *aliquis pestifer homo, magis autem fera hominis habens formam diabolicam, immeritò nomine Theodorus, qui schema, & nomen Episcopi habebat in Mopsuesteno secunda Cilicia vili oppido*: Ex fragmento autem

Hesych.

Historiæ Hesychij Hierosolymitani Presbyteri: *Photinum* (inquit) *Theodorus præcipuè imitatus est; malitiosus quidem loquendi, & lingua paratissimus; & ipse tamen instabilis voluntate, qui huc illuc inclinans ferebatur; Clericatus omni Antiocheno à prima ætate connumeratus, & benè conuersari pollicitus ad sæculares libidines reuersus iterum delectabatur*. Et quidem Baronius Cardinalis tom. 5. anno Christi 428. num. 34. & 35. fuisse declarat impiissimi Nestorij Præceptorem, qui blasphemias execrandas aduersùs Christum, eiúsque Genitricem MARIAM instillauerit: insuper & Monachismi desertorem extitisse, & luxuriæ sordibus non inquinatum tantùm, sed etiam obrutum, vt non valuerit ex eo cœno per Sanctum Ioannem Chrysostomum erui: Docet & similia noster Pineda lib. 6. de rebus Salomonis, cap. 19. Iam, quàm petulcus fuerit Sebastianus Castalio, satis indicat obscœna eius, & meretricia Paraphrasis Canticorum, de qua in superioribus loquuti sumus. De Anabaptistis Gaulterius noster ex fide grauium Scriptorum, collatione Hæresum sæculi 16. cap. 3. errore 4. *Homines esse* (inquit) *sic stupidos & brutos, vt putent, quamlibet feminam obligari eius, qui se concupierit, voluntati seruire; & vicissim virum quemlibet teneri illius, quæ se rogauerit, libidines admittere.*

Baron.

Anabaptistæ homines turpissimi Gaulter.

40. Quàm detestatus sit omnem carnis pruritum Theodorus Beza, existimare possimus, quòd partem cap. 8. Euangelij Ioannis de muliere in adulterio deprehensa reiecerit, quòd IESVM solum in templo cum femina relictum narret: vt mirum non sit, suspicatos nos ab eodem despectum Salomonis Hymenæum, quando eius adeò rigida schola, quæ ne ipsum Christum absque testibus, salutis æternæ tractantem negotia patiatur. Et quidem ipsa eius verba citat Maldonatus ad initium cap. 8. Ioannis. Eleganter Gretserus, & ventilat tom. 1. Defensorij ad cap. 16 lib 1. Bellarmini. Sed quò de eius insigni continentia nemo dubius existat, proferamus Virum eximiè catholicum, & doctum Bezæ synchronum, Gilbertum Genebrardum: is admonitione ad Ministros Geneuenses, quam Scholiis in Canticum Salomonis præfixit, §. *Decimotertiò dolemus*, suis ad viuum coloribus depingit: *Se* (inquit) *labe simoniaca aliquoties polluit: se, suámque valetudinem stupris plurimis læsit: amores fœdos Candidæ, & Audaberti cecinit, & publicauit etiam post ministerium verbi assumptum: factionibus, motibus, bellis cuncta in sua patria miscuit: ad externos in patriam incendium pertrahendos se legatum vltrò constituit: Passenentiis, & famosis libellis Reges, Principes, Antistites, Nobiles, Magistratus omnium ordinum, probos, & quietos quosque traduxit: antiquos, & approbatos Auctores contumeliis affecit: disciplinam fœdam de matrimoniis, ac aliis ad religionis politiam pertinentibus libris Spenceis de continentia oppositam tradidit*: Ecce quàm probus homuncio: quem cum Aurelio Audaberto, qui posteà Lambertus Danæus, lasciuienti Musa celebratum confirmat noster

Maldon. Gretser.

Beza insigniter libidinosus: puerorum amator Genebr.

Andreas Eudæmon Ioannis in castigationibus eorum, quæ aduersùs Bellarminum debacchatus est Danæus cap. 1. Hic igitur tam nimiùm castus, tam & feminarum, & puerorum osor, audire non valet absque stomacho, Christum cum muliere, vel in sacro loco; nimirum, in templo incomitatum derelinqui, non longos trahentem sermones, apocrypham arbitratur Scripturam, Dei nullo modo verbum, quæ tantam licentiam Christo tribuerit; & tamen hic idem Præceptorem habuit suum Ioannem Caluinum, cuius infaustæ lucubrationes bis mille blasphemiis scatent: nam & Deum peccati auctorem facit, & Christum plurima labe aspergit, MARIAMque Deiparam; quem in desperationem prolapsum asserit, & damnatorum pœnas expertum; quæ omnia ex eius monumentis eruta noster Gaulterius in Chronologia ad finem decimisexti obtulit sæculi, cap. 15. vbi & illud eius præclarissimum Theorema: *Statum Monachorum aduersari Scripturæ, & Christianismo, damnanda esse vota religiosa, & præcipiendum cuilibet, vt ea violet.* Hunc, qui inter cinædos, & scortarios palmam retulit, quem nulla medicina liberare potuit à morbo Sodomitico, teste Iacobo Langæo Scoto in eius Vita, cap. 11. cuius ebrietates & crapulæ modum omnem superarunt, eodem narratore cap. 14. Theodorus Beza in Historia rerum ab eo gestarum, *Verum Prophetam nominat, os Domini, maximum totius vniuersi lumen.* Ergo Caluino Spiritus sanctus aurem aperuit, sicut loquutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt, Prophetarum eius; Salomonis Canticum profanum est; Ioannis Scriptura supposititia: ô enormitatem audaciæ!

Eudæmon.

Hæreticorum friuola & larnata virtus.

Caluini scripta plena spissis erroribus: eius spurca luxuria. Gaulter.

Langæus.

Duo tamen in his consideranda sunt: Primum, imbecillitas ingenij: nam & aliis Scripturarum locis, & basiationes, & amplexus, & vnguenta, & quicquid delicatas mentes offendere valeat, leguntur, quemadmodum ostendi Anteloquio 1. Sectione 2. num. 13. Cur igitur eadem alibi arrident, alibi displicent? Cur Salomonem, & Ioannem spongia delet, & non Ezechielis cap. 6. non Genesis, non Deuteronomij, non Prophetarum multas sententias? Dicam equidem. Isti non ad Ecclesiæ Lydium lapidem, quæ veræ sint Scripturæ, expendunt; non ad Patrum, aut Theologorum calculum: sed aiunt intus vnicuique Spiritum suggerere; cùm autem Spiritus, vbi vult, spirat, voluit inspirare à canone sacrorum Voluminum expungenda, non alia, quàm Canticorum oscula: Quid vultis? Anabaptistarum, aut Castalionis non est hoc inuentum, sed Spiritus, qui eructauit illis verbum bonum: Sed heus vos, præclari Reformatores noui, veterísque Instrumenti, non animaduertitis conclamare socios vestros, Sectariorum turbam maximam, eruditos se à Spiritu fuisse, ne expungeretur Salomonis Epithalamium: quibus credemus? tribúsne, aut quatuor, præ tanta nube testium, etiam ex schismate? Puto dicturos hos, Spiritum vertiginis fuisse, qui paucioribus illis reuelauit, eò quòd scribendum se, post salutatos impigrè fœcundos senioris falerni calices, contuitissent, sicut mos est Delphico Hæreticorum oraculo: nos sobria vocant, & inuitat Theodoreti in Cantica Præfatio, qui pareum in modum coarguit inscitiam. *Quidnam dicent ij* (inquit) *qui Cantici Canticorum scripta carpunt, & tanquam impudica interpretari minimè verentur, cùm in veteri instrumento* 41.

Hæretici pro libito Scripturas aut condemnant, aut approbant.

mento

mento non dissimilia dici de gente Iudæorum inuenerit? Ecce enim & hic vbera, & vmbilicum, & pedes, & manus, & os, & aures, & complexum, & coniunctionem inuenimus, eáque dicta à Deo omnipotente, neque tamen, vt legimus, sic intelligimus, neque occidenti adhæremus litteræ; sed interius penetrantes, Spiritus sensum inuestigamus, eiúsque lumine illustrati, quæ spiritalia sunt, spiritaliter intelligimus. Hæc aduertisse oportebat Hæreticos si Canticorum genuinam medullam penetrare cupido aliqua illis syncera fuisset.

42. Alterum, quod infinitam parit admirationem, tantam potuisse esse vnius, alteriúsve vilissimi scurræ temeritatem, vt suum non sit veritus præponere iudicium optimis omnium ætatum Magistris, & repudiare insolenter, quod vtraque Ecclesia Græca, atque Latina summo approbauit consensu: Verùm, nisi in hoc præcipitium delapsi essent, nisi omnem penitùs verecundiam exuentes sibi plùs, quàm vniuersis sæculis elapsis tribuissent, Hæretici vix essent, certè difficulter suos agnouissent Sectarij. Audiamus de Nouatoribus ex Leonis X Bulla apostolica contra Lutheri errores: *Exurgat denique* (ait) *omnis Sanctorum chorus, ac reliqua vniuersalis Ecclesia, cuius vera sacrarum litterarum interpretatione posthabita, quidam, quorum mentem pater mendacij excæcauit ex veteri Hæreticorum instituto, apud semetipsos sapientes, Scripturas easdem aliter, quàm Spiritus sanctus flagitet proprio duntaxat sensu, ambitionis, auræque popularis causa, teste Apostolo, interpretantur: imò verò torquent & adulterant, ita vt iuxta Hieronymum iam non sit Euangelium Christi, sed hominis, aut, quod peius est, Diaboli:* Verùm supra aurum nunc pretiosa verba Adriani VI. Pontificis Breui ad Fredericum Saxoniæ Ducem misso contra Lutherum, in quo diuina quadam eloquentia deplorat tanta inuolutum caligine nobilissimæ domus vituperium, Dynastam illum, vt non animaduertat superbiam Apostatæ, qui præcedentibus omnibus Doctoribus suam anteferat sententiam, sacrosancta despiciat Concilia, Ecclesiæ auctoritatem ne flocci æstimet: *Isáne stultus es* (inquit) *ac sine corde, vt in eis maximè rebus, in quibus damnari est, vni homuncioni cooperto peccatis, quàm tot sanctissimis ab initio Patribus, qui in lege Dei meditati sunt die ac nocte; & quàm tot vniuersalibus Conciliis, aduersùs quæ impudens os illud, velut sepulcrum patens, se aperire non erubescit? Sancta denique & Catholica Ecclesia, cuius ritum, consuetudinem, & decreta à temporibus Apostolorum ad nos vsque inuiolabiliter obseruata, vnus iste sacrilega temeritate damnare præsumit, plùs credere potueris? O cæcam dementiam, ac plusquàm Iudaicam cæcitatem!* Et paulò inferiùs: *Vni carnali homuncioni semper eructanti crapulam, & potum, quàm reliquo orbi vniuerso, quam tot spiritalibus Patribus, quorum voluntas semper fuit in lege Domini qui vita sanctimonia, ostensione Spiritus, ac virtute, glorioso denique martyrio suam doctrinam comprobauerunt, in Scripturarum intelligentia plus te fidei habere potuisse? O cæcitatem nouam & inauditam! vnus Apostata tibi potuerit persuadere, fefellisse priores vniuersos, errare posteros, & in solum se, & quos decepit, peruenisse regnum Dei, peruenisse totas miserationum Dei diuitias, & gratiam vniuersitatis?* Sic Adrianus, cuius orario nostro egregiè deseruit scopo, quando & hi, cum quibus digladiamur, ipsi etiam sibi magis credi vellent, quàm vniuersæ Ecclesiæ, quæ Canticum Canticorum inter Canonicos perpetuò numerauit libros.

Hæreticorū incredibilis impudentia contradicentium omniū sæculorum, præclarissimis Doctoribus

Leo X.

Adrian. VI.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

SECTIO V.

Canticorum idoneus quisnam lector? librum cur Sectarij oderint? Hæreseon initia ex libidinibus, & superbia.

OPeræ pretium est ex Patribus mutuemur, quæ in auditore Canticorum desiderentur, vt ex illius auscultatione emolumentum potiùs, quàm vitium referat: his enim perspectis, cùm iis destituti præsidiis Hæreticos apparuerit, facile fuerit opinari, quamobrem volumen tanto persequantur odio. Ac præeat cæteris vetustior Adamantius. Is igitur prologo 4. homiliarū: *Sed primò scire nos oportet, quoniam, sicut puerilis ætas non mouetur ad amorem passibilem: ita nec ad capiendum quidem verba hæc paruula, & infantilis, interioris hominis ætas admittitur; illorum, scilicet, qui lacte in Christo aluntur, non cibo forti: in verbis enim Cantici Canticorum ille cibus est, de quo dicit Apostolus: Perfectorum autem est solidus cibus, & tales requirit auditores, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali.* Atque infrà paululùm: *Si verò aliquis accesserit, qui secundum carnem tantummodo vir est; huic tali, non parum ex hac Scriptura discriminis, periculique nasceretur: audire enim purè, & castis auribus amoris nomina nesciens, ab interiori homine ad exteriorem, & carnalem virum, omnem deflectet auditum, & à spiritu conuertetur ad carnem, nutriétque in semetipso concupiscentias carnales, & occasione diuina Scriptura commoueri, & incitari videbitur ad libidinem carnis: ob hoc ergo consilium do omni, qui nondum carnis, & sanguinis molestiis caret, neque ab affectu naturæ materialis abscedit, vt à lectione libelli huius penitus temperet.* 43.

Quàm egregia virtute præditos Lectores postulet Salomonis Canticū.

Orig.

Theodoretus Præfatione ad Ioannem Episcopum: *Ad quem* (nempe, librum Canticorum, ait) *non posse perueniri, nisi moribus priùs compositis in Prouerbiis, & mundo calcato in Ecclesiaste, tunc demum locum esse amplexibus sponsi.* Gregorius Nyssenus homil. 1. in Cantica: *Nemo ergo perturbationibus animi obnoxius, & carnalis veteris hominis mortuum adhuc olens fœtorem, ad belluinas trahat operationes diuinitùs inspiratarum sententiarum, ac verborum significationes: sed vnusquisque ipse à seipso excedens, cùm fuerit extra mundum materialem, & per impatibilitatem quodammodo redierit in Paradisum, & per puritatem Deo similis euaserit, ita procedat ad aditum mysteriorum, quæ in hoc apparent libro: Quod si ad hæc audienda sit aliquibus imparatus animus, audiat Moysem lege cauentem, ne ad montem spiritualem audeamus ascendere, priusquam cordium nostrorum lauerimus vestimenta, & conuenientibus cogitationum aspersionibus animas expiauerimus: quauis autem rationis expers mentis conceptio, si in hoc monte visa fuerit, rigidioribus cogitationibus, veluti quibusdam lapidibus occideretur.* Et alia huius generis multa Nyssenus.

Theodor.

Greg. Nyss.

Imitati sunt omninò Nyssenum Gregorium, aut potiùs ab eo exarata breuiori stylo perstrin- 44.

xerunt suis in Prolusionibus, vti aliàs monui, Gregorius Romanus, & Richardus de S. Victore, proinde ab eorum recensendis dictis abstinemus; Cæterùm, aut leuitet, aut ex instituto vis est inter Explanatores quispiam non hoc genus argumenti tractans vestibulo Interpretationis, inter recentiores cumulatius tractarunt Titelmanus in Prologo, Sotomaior in Præfat. pag. 49. Gaspar Sanctius prolog. 12. atque omissa Ruperti, Glossæque admonitione salubri, repræsentabat solius Bernardi voces aliquas hom. 1. in Cantica, postquàm de amore vano mundi fusque disseruit: *Duobus ergo malis (ait) duorum lectione librorum depulsis (nempe, Prouerbiorum eiusdem Salomonis, & Ecclesiastæ) competenter iam acceditur ad hunc sacrum, theoricumque sermonem, qui, cùm sit amborum fructus, non nisi sobriis mentibus, & auribus omnino credendus est: alioquin ante carnem disciplina studiis edomitam, & mancipatam spiritui, ante spretam, & abiectam sæculi pompam & sarcinam, indignè ab impuris lectio sancta præsumitur: quomodo nanque lux in cassum circunfundit oculos cæcos, vel elansos; ita animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: quippe Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, quod est vita incontinens.* Et infrà: *Obserua in primis Pacifici nomen, quod est Salomon, conuenire principio libri, qui incipit à signo Pacis, id est, ab osculo, simulque aduerte, huiuscemodi principiis solas ad hanc intelligendam Scripturam mentes inuitari pacificas, quæ sese iam à vitiorum vendicare perturbationibus, & curarum tumultibus præualent.* Denique & ad sermonis calcem: *Cæterùm, non est illud cantare, seu audire, animæ puerilis, & neophytæ adhuc, & recenter conuersæ de sæculo, sed prouectæ, iam, & eruditæ mentis,* &c.

45. Ex his Patrum effatis satis constat, ad hunc terendum vtiliter Codicem, oportere accedentem sobrium esse, religiosum, castùmque & mente & corpore: alioquin, si libidinibus irretitus, mersúsque voluptatum gurgite ad legendum se confesat, argumentum intemperantiæ arbitrabitur, & exosos habebit qui in Scripturarum canone reponere non dubitârunt: Nam cùm omnis diuinus sermo id requirat, vt disceotis animus ab omni prauo affectu expeditus sit; peculiari quodam iure sibi hic vendicat Liber, eò quòd aliter longè vniuersa construenda sint, quàm vocum superficies ostendat: *Nominantur enim in hoc libro* (vt singulariter aduertit Richardi Victorini Prologus) *oscula, nominantur vbera, nominantur genæ, nominantur femora, in quibus verbis non est irridenda sacra Scriptura; sed amplior Dei misericordia consideranda est: quia, dum membra corporis nominat; sic ad amorem vocat: Notandum est, quàm mirabiliter nobiscum est, & misericorditer operatur, qui vt cor nostrum ad instigationem sacri amoris accenderet, vsque ad turpis amoris nostri verba descendit*: Itaque, vel in hoc ipso, quòd sermonibus vtatur Deus, qui carnem, & sanguinem videatur sapere, resplendet eius supra modum charitas erga mortales; quoniam verò tam diuinus, atque eminens ignis velatur alterius amoris integumentis, carnalis quidem etsi honesti, nempe, matrimonialis proborum coniugum, necesse est ad hæc intelligenda arcana peritum esse artificem, & in cœlestis amoris schola, à qua omnis exulat impudicitia, omnis ebrietas, & luxus, cum laude fuisse versatum; quippe eius Lycei præclarissimus Antecessor Bernardus homil. 79. monet iterum, atque iterum: *Quoniam in Epithalamio hoc non verba pensanda sunt, sed affectus Cur ita? nisi quòd amor sanctus, quem totius huius voluminis vnam constat esse materiam, non verbo sit æstimandus, aut lingua; sed opere & veritate. Amor vbique loquitur, & si quis horum quæ leguntur, cupit adipisci notitiam, amet; alioquin frustra ad audiendum, legendùmve amoris Carmen, qui non amat, accedit: quoniam omninò non potest capere ignitū eloquium frigidum pectus: quomodo enim Græcè loquentem non intelligit, qui Græcum non nouit; nec Latinè loquentem, qui Latinus non est; & ita de cæteris: sic lingua amoris et, qui non amat, barbara erit, sicut æs sonans, aut cymbalū tinniens:* Si igitur ostenderimus, omnem Hæresim casta semper detestatam cubilia, alumnos illius stupris, & scortationibus sacrilegis contaminatos, ventri & indecoris voluptatibus insigniter traditos; erit, vt facilè percipiat sanæ mentis Lector, non potuisse eos Canticorum subtiles, & absconditos penetrare amplexus, ac proinde in blasphemiam, summàmque temeritatem prolapsos, vocare ausos Hymenæum sæcularem planè, impuros exhalantem ardores: sed & colliget vniuersim, ex luxuriæ turpissima officina nihil impollutum, & inclytum potuisse prodire.

Ac de nuperis Sectis penè superuacaneum sit aliquid dicere, adeò res ipsa omnium luminibus exposita: Duo Promachi, Lutherus, atque Caluinus, quales moribus, quales calamo, & verbo? Martinus Catharinam Boræam Christo dicatam virginem ex Monasterio Mynicæ abreptam, ante ora, vultúsque mortalium vxorem compellare non erubuit: Quidni, cùm polygamiam licitam esse diceret, inhibendum cœlibatum, virginitatem Dei præceptis aduersari, impossibilem obseruatu Ioannes, vt vidimus anteriori Sectione, à Sodomica lue nunquam conualuit, Monasteria cœnobitica. lib. 4. Institutionum cap. 13. vocauit, *Lupanaria scelratorum, vel conuenticula Schismaticorum*: Iam & Anabaptistæ etiam germanis sororibus fœdo, & abominando coitu iunguntur, & post sermonem fit exhortatio, vt crescant & multiplicentur, taléque vniuersi, quales hœdi salaces, à quibus ductantur: vt non insciitè dixerit noster Maldonatus ad vers. 12. cap. 19. Matthæi, Hactenus inauditum monstrum, quòd Lutheranus, aut Caluinista quispiam virginitatem perpetuam seruauerit: Et quid? nónne id proclamat odium incensum in vota religiosa? atque omnium ordinum apud ipsos coniugia? Legatur in primis Ioannes Coclæus, testis oculatus, & maximæ fidei, dum Lutheri acta memorat: Florimundus Ræmundus tomis duobus de origine Hæresum: noster Gaulterius in sua Chronologia collatione Hæresum post sæculum 16. Ego vnius testimonio, eiúsque ipsis addictissimi, vt qui matrimonium virginitati prætulerit in colloquio proci, & puellæ contentus ero: Erasmus igitur subdolus, & vafer pessimorum fautor dogmatum, epistola, quam scripsit ad Vulturium Neocomum, anno 1529. sic de Nouatoribus sermocinatur *Circunspice (inquit) populum istum euangelicum, & obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciant ij, quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico*

Greg. Rom. Victorinus. Titelman. Sotomaior. Sanchez. Rupertus. Glossa. Bernard.

Castitate præstare oportet Canticorum. Lectorem.

Victor.

Bernard.

Amare oportet ad intelligendū amoris Carmen.

46. Hæreses à libidinibus exortæ.

Lutherus, & Caluinus sæ. dissimus amoribus. cōtaminati.

Monstro simile inueniri apud sectarios virginitatis cultorē. Maldon. Coclæus.

Ræmond. Gaulter.

Erasm.

maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum: ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores.

47. *Antiqui Hæretici salaces & petulci, sicut noui.* Sed fuerunt pudentiores antiqui Sectarij? abstinueruot à scortationibus, & crapula? Minimè gentium. Deligam autem, qui hæc persuadeat, ex copiosa veterum Magistrorum segete vnum Hieronymum, quòd in eruendis Hæreticorum moribus, & disciplina operam insignem posuisse videatur, quando & ab eo erudiri Schismaticorum malleus exoptatit magnus Augustinus ep. 9. ad finem illius. *August. Hieron.* Stridonensis ergo in illud cap. 7. Oseæ: *Væ illis quoniam*, &c. *Super Hæreticis facilis est interpretatio, quòd væ habeant sempiternũ, quia recesserunt à Deo. Istiusmodi non possunt dicere: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo: Sed voluuntur in sordibus libidinum; vacant stupris, & quicquid loquuntur, & putauerint se in laudem Dei dicere, vlulatus luporum, & vaccarum insanientium sonitus est. Rarò Hæreticus diligit castitatem: & quicunque amare pudicitiam se simulant, vt Manichæus, & Marcion, & Arrius, & Tatianus, & instauratores veteris hæreseos, venenato ore mella promittunt: Cæterùm, iuxta Apostolum, quæ secretè agunt, turpe est dicere.* Atque in illud c. 9 eiusdem Prophetæ: *Sicut vuam in deserto*, &c. *Difficile est Hæreticorum reperire quempiam, qui diligat castitatem, non quòd eam præferre desistat in labiis; sed, quòd non seruet in conscientia, aliud loquens, & aliud faciens.* Et in Ieremiæ cap. 3. ea verba: *Et dixit Dominus ad me*, &c. *Omnis autem Hæreticus habitat in Aquilone, & calorem fidei perdidit, nec audire potest illud Apostoli, spiritu feruentes: & quia se voluptatibus tradidit, recessit à Domino, & dispersit vias suas alienis dogmatibus, & voluptatem secutus est: nulla enim hæresis, nisi propter gulam, ventrémque construitur, vt seducat mulierculas oneratas peccatis.*

48. Verùm idem ad Ctesiphontem aduersùs Pelagianos: *Simon Magus hæresim condidit Helenæ meretricis adiutus auxilio: Nicolaus Antiochenus omnium immunditiarum repertor, choros duxit femineos: Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos præpararet: Apelles Philomenen suarum comitem habuit doctrinarum: Montanus immundi Spiritus prædicator multas Ecclesias per Priscam, & Maximillam, nobiles & opulentas feminas, primùm auro corrupit, deinde hæresi polluit. Dimittam vetera, ad viciniora transcendam. Arrius, vt orbem deciperet, sororem Principis antè decepit: Donatus per Africam, vt infelices quosque pollueret aquis, Lucillæ opibus adiutus est: Agape Elpidium, mulier virum, cæcum cæca duxit in foueam, successorémque sui Priscillianum habuit, Zoroastris magi studiosissimum, & ex Mago, Episcopum, cui iuncta Galla, non gente, sed nomine, germanam huc illúcque currentem alterius, & vicinæ hæreseos reliquit heredem.* Ad Eustochium autem de custodia virginitatis scribens: *Cæterùm virgines (ait) quales apud diuersas hæreses, & quales apud impurissimum Manichæum esse dicuntur, scorta sunt existimanda, non virgines. Sed quia sciunt virginale vocabulum gloriosum, sub ouium pellibus lupos tegunt, Christum mentitur Antichristus, & turpitudinem vitæ falsò nominis honore conuestiunt:* Sed facundus in primis Hieronymus aduersùs Iouinianum ad finem libri 2. quem eius sermonem eò libentiùs transcribam, quòd ad viuum delineet, & qui nostra penè ætate fuerunt, hæresum Architectos, & qui horum patrocinium subierunt: *Egregia sanè vox, & quam audiat sponsa Christi. Rarò ieiunate, crebrius nubite: non enim potestis implere opera nuptiarum, nisi mulsum, & carnes, & nucleum sumpseritis: viribus opus est ad libidinem, citò caro consumpta marcescit: nolite timere fornicationem: qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: His consiliis subulci tui, pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt, & qui insanientes in feminas facti sunt, statim vt mulieres viderint, adhinniunt, & impatientiam suam (proh nefas!) Scripturarum solantur exemplis: Sed & ipsa mulierculæ miseræ, & non solum miserabiles præceptoris sui verba cantantes: quid enim nisi semen requirit Deus? non solum pudicitiam, sed etiam verecundiam perdiderunt, maiorique procacitate defendunt libidinem, quàm exercent: Habes præterea in exercitu tuo plures succenturiatos; habes scurras, & velites in præsidiis, crassos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis, calcibúsque defendant: tibi cedunt de via nobiles, tibi osculantur diuites caput: nisi enim tu venisses, ebrij atque ructantes Paradisum intrare non poterant.*

49. *Hæreses en superbia progtata.* Quid autem est, quod ex luxuria ortas hæreses dixerimus, cùm potiùs superbia iam enorme monstrum parturierit, vt scribit Augustinus libro de salutaribus documentis, cap. 19 & libro de vtilitate credendi ad Honoratum, cap. 17. *August.* Ipse Hieronymus in Oseam ad illud cap. 9. *Da eis, Domine*, &c. *Hieron.* Gregorius Papa lib. 3 Moralium, cap. 15. *Greg.* *Hæreticorum (ait) locus, ipsa superbia est: quia nisi prius in corde intumescerent, ad praua Assertionis certamina non conuenirent:* Atque multis demonstrat Bellarminus lib. 4. de Ecclesia, qui est de eius Notis, cap. 13. *Bellarm.* Sanè ideò potissimùm affirmauimus, ex libidinibus & omni voluptate obscœna enasci hæreses, quoniam ex superbia oriuntur: est enim indiuisa superbiæ proles, corporis abusio, vt docet Gregorius lib. 32. Moral. cap. 11. *Sed, cur cùm Behemoth istum fœnum comedere innuit, prima deceptionis eius argumenta, luxuriæ damna subiunxit, nisi quod liquidò omnibus patet, quia postquam semel hominis spiritum superbia ceperit, mox se ad corruptionem carnis extendit; Quod in ipsis quoque hominibus primis agnoscimus, qui dum post perpetratam superbiam, pudenda membra contegunt, patenter indicarunt; quia, postquàm apud semetipsos intus arripere alta conati sunt, mox in carne foris erubescenda pertulerunt. Behemoth itaque iste insatiabiliter saniens, & deuorare totum hominem simul quærens, modò in superbiam mentem erigit, modò carnem luxuriæ voluptate corrumpit.* Hæresim igitur, & ambitio, & laxæ vitæ, spurcorúmque amplexuum desideria generant: hoc stemma, hæc linea generosæ sobolis.

50. Mirum tamen cuipiam apparebit, cùm à nobis ostensum fuerit, Hæreticos crapula, & stupris sine verecundia commaculari, vt putauerint sanè Epithalamium Salomonis libidinis esse Carmen, quorsum illud ex Scripturarum canone dempserint? Debuerant potiùs pro aris, & focis defendere prophetiam esse, & à Deo inspiratam Musam: sic nanque haberent, quibus possent armis suam protegere lasciuiam, quando & Deus ipse non contempserit versus pangere sanè procaces. Verùm, eius rei non vnam causam accipiat Lector. Primùm, Hæretici burdones, & stupidi sunt, ne fauilla illis, aut ingenij, aut acuminis: quare eorum scripta mille contradicen- *Hæreticorum nullo ingenij acumine in apertissimis.*

tus referta sunt, nec Proteus tantas mutauit formas. Sed de eorum tenebris, & crasso lippitudine

Hieron. Hieronymus in illud cap. 13. Ezechielis: *Vae Prophetis, &c. Haeretici Dei spiritum relinquentes, sequuntur spiritum suum, quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident: quis autem Haereticorum, qui sequitur spiritum suum, non impingat in tenebris vt caecus caecos ducat in foueam? Vnde, licet sibi in mysteriis, imo orgiis suis plura ecclesiasticis Doctoribus videre videantur, tamen nihil omnino vident, quia Solem Iustitiae perdiderunt.* Fas siet Hieronymo socium da-

Maldonati commendatio. re, & quidem simillimum nostrum Maldonatum, qui ad caput 1. Euangelij Ioannis: *Hoc vnum* (inquit) *obiter indicemus, vt Lector intelligat, adeo obcaecari à Deo solere Haereticorum ingenium, vt, quia, quae certa, atque perspicua sunt, credere nolunt, quae absurdissima sunt, credant. Palpant, vt ait Isaias, sicut caeci parietem, impingunt meridie quasi in tenebris, cap. 59.* Ergo, cùm spissa laborent caligine, nulla ab eis consequentiarum petenda ratio, nec attendendum, quàm absona sint, quae loquantur. Altera autem causa est, quòd in speciem castis patrocinari videantur moribus; non quòd ament pura cubilia; sed, quia sciunt (vt inquiebat Hie-

Haereticorũ simulatio. ronymus suprà num. 48.) *Virginale vocabulum gloriosum, sub ouium pellibus lupos tegunt & turpitudinem vitae falso nominis honore connestiunt.* Itaque, cùm foetidè viuunt; honesti tamen audiri volunt; non, quòd in virtutem proni sunt aliquo modo; sed, quoniam ex his etiam artibus ambitio alitur: Gloriam autem vt consequantur apud homines, simulant diligere se illa, quae maximè oderunt. Tertia denique ratio est, quoniam, vt decipiant incautam plebem, & inexpertum, eudéque vulgus, bona aliqua, vel quae speciem probitatis, rectique habere videantur, pessimis admiscent, quòd non audeant puram propinare

Haereticorũ astutia in propinando veneno. cicutam: igitur quandoque virginitatem, & pudicitiam extollere arbitretis: agitur autem istud ab eis, vt talibus velata pigmentis amara deglutiantur absque horrore: *Habent quippe hoc Haeretici proprium* (ait Gregorius lib. 5. Moralium, cap. 10. *vt malis bona permisceant, quatenus facilè sensui audientis illudant: si enim semper praua dicerent, citiùs in sua prauitate cogniti, quod vellent, minimè persuaderent. Rursum, si semper recta sentirent, profectò Haeretici non essent: sed dum fallendi arte ad vtraque seruiunt, & ex malis bona inficiunt; & ex bonis mala, vt recipiantur, abscondunt: sicut, qui veneni poculum porrigit, ora poculi, dulcedine mellis tangit, dúmque hoc, quod dulce est, primo attactu delibatur, etiam illud, quod est mortiferum, indubitanter absorbetur: Itaque Haeretici permiscent recta peruersis, vt ostendendo bona, auditores ad se trahant; & exhibendo mala latenti eos peste corrumpant.*

51. Ergo, qui Canticorum genuinos sensus penetrare desiderat, necesse est oculos auertat à castis

E. Hurus Biblia cũ vtilitate, litera cortice ĩbi haereat. licèt humanorum coniugum amplexibus, quibus tanquam inuolucris occultantur sacrosancta arcana: sic monent Patres sectionis limine dari, alioquin si tam crassum est lumen, vt extima solùm aduertat; & in omni Scriptura, quod offendat, inueniet. Quippe, vt sapienter aduertit Theodoretus ad cap. 1. Oseae: *Huiusmodi mille alia in Scriptura sacrosancta inuenire licet, quorum scopum, & propositum si quis ignorauerit, propheticâ virtute haec indigna ducet: qui autem Dei studium, & amorem in homines planè sciunt, vtque omnia ad hominum salutem administrat; inde, vnde alij contemnunt, Dei laudationem occasiones arripiunt.* Sed Hieronymus longiori oratione, & Charybdim, & scopulos ostendit, & quomodo adnauigari absque discrimine valeant, modum, ordinémque praescribit. Libro igitur tertio Commentariorum in Epistolam ad Galatas, ad illa cap. 5. *Vtinam, &c. Quis enim non docebitur seruire luxuriae, & fornicationem habere pro nihilo, cum Iudam ad meretricem legeris ingredientem, & Patriarchas habuisse multas pariter vxores? Quomodo non ad idololatriã prouocabitur, qui sanguinem taurorum, & caeteras Leuitici victimas, non plus, quam quod littera sonat, putauerit indicare? Quod autem immicitias in aperto positus Scripturae sermo doceat, & ex hoc loco probatur: Filia Babylonis misera: beatus, qui retribuit tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis: Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram, & caetera his similia, de contentionibus, videlicet, aemulatione, ira, rixis, dissensionibus, ad quae, si non altius aliquid sentiamus, prouocant nos magis Historiae exempla, quàm prohibent: Haereses quoque magis de carnali Scripturae intelligentia, quàm de opere carnis nostrae, vt plurimi aestimant, subsisterunt: Necnon immundum, & ebrietates per legis litteram discimus: inebriatur Noe post diluuium, & Patriarcha apud fratrem Ioseph in Aegypto: sed & comessationes in Regnorum libro scripta sunt, saltante Dauid, & concrepante tympano coram Arca Testamenti Dei, & his similia: Multorum ergo malorum occasio est, si quis in Scriptura carne permaneat, quae, qui fecerint, regnum Dei non consequentur. Quamobrem spiritum Scripturae, fructúsque quaeramus, qui non dicuntur esse manifesti: multo quippe labore, & sudore, & digna cultura in Scripturis fructus Spiritus inuenitur. Quod si velitatis typis ad veritatem Scripturae transeamus, & Spiritum, statim nobis prima charitas panditur, & ad gaudium inde gradientes peruenimus ad pacem, per quam consequimur patientiam.* Hanc Hieronymi aduertentiam nisi Haeretici praesumptuosè fastidirent, nequaquam tam brutè, & omninò secundùm carnem de Scripturis, Deique purissimo verbo loquuti essent.

Sectio VI.

Theodori Mopsuesteni tria argumenta aduersùs Canticum Salomonis: aetas legendi Cantica: notata in Iudaeis spurcities; in Haereticis maleuolentia in explananda Scriptura & Patribus: an Dei nomen in hoc Epithalamio?

Primum obiectat Theodorus: *Vnde* (ait) *nec nobis, nec Iudaeis publica lectio vnquam* 52.

Apud Iudaeos non patebat Canticorum lectio, nisi elapsis triginta annis. *Cantici Canticorum facta est, tanquam domesticus, & nuptialis Salomonis conuiuiis cantus, opprobria sponsa sonans:* Fuit quidem Hebraeorum praeceptio, ne quis ante expletum trigesimum annum, Canticorum lectioni, studiísque vacaret; quemadmodum ex veterum Antistitum, atque Doctorum traditione ad nos manauit: Sic Origenes prooemio 4. homiliarum: Na- Orig.

zianzenus in Apologetico: Hieronymus saepè, Nazianz.

sed expressiùs Prooemio in Ezechielem, & Epi- Hieron.

stola

stola ad Paulinum de Bibliorum Codicibus: Hoc autem non est prohiberi omnimudè librum illum, & mortalium aspectibus interdici, vti Mopsuastensis innuit: sed occultari ad tempus solùm: Puto autem in Ecclesia Catholica nunquam vetitam eius auditionem, & studium, cùm & femineæ parcerit imbecillitati: quippe Hieronymus, qui multò ante Theodorum vixerat. ep. 7. ad Lætam, de filiæ institutione: *Mandet memoriæ* (inquit) *Prophetas, Pentateuchum, & legum, & Paralipomenon libros: Esdræ quoque, & Esther volumina: ad vltimum sine periculo discat: Canticum Canticorum, ne si in exordia legerit, sub carnalibus verbis, spiritualium nuptiarum Epithalamium non intelligens vulneretur*: Quare coniectamur, cùm dicit: *Nec Iudæis, nec nobis*, &c. significare posteriori dictione non Orthodoxorum cœtum, verùm Schismaticorum cum Iudæis analogos conuentus: fuit nanque in expositione Psalmorum præsertim, Mopsuastensis, Hebraicæ perfidiæ audax æmulator: negabat quippe de Christo vaticinatum fuisse Psalmodum, vti scribunt, & Leontius Bizantinus lib. 3. contra Nestorianos, & Eutychianos, & fragmentum ex Hesychij Hierosolymitani Presbyteri narratione inter quintæ Synodi Acta, collatione 5. Vide Seuerinum Binnium tom. 2. Conciliorum: nostrum Turrianum lib. 1. in Clemen. A Iudæis igitur mutuatus plurima, hoc etiam accepit cum discentibus suis, ne Canticorum volumen perlegerent ante annos triginta: Quòd si de Catholicis pronunciauit, ab aperto mendacio exorditus est defensionem inuerecundè, ex Hæreticorum more: nempe, Ecclesia noua, & posterior, quam Christus supra petram fundauit, cùm attenderet satis annorum esse in adolescentibus, si vita immaculata; & senectutem venerabilem non ex annorum numero computandam; ad hæc gratiam sub Euangelio abundare, nullam certam annorum periodum statuit, quæ definiret tempora idoneæ lectionis Canticorum: aduertit autem, quacunque ætate perlegatur Codex, opus esse cordis nitela, morum conspicua quadam eminentia. Sic Patres sub initio antecedentis Sectionis producti, de recentioribus Delrius cap. 4. Isagogæ in Cantica: Sanctius prolegom. 12. Placidus Nigidius ad finem 1. prologi.

Ecclesia Catholica certã annorum periodũ nõ statuit lectioni Canticorum.

Theodorus Mopsuastenus Iudaizans.

Leont.

Hesych.

Binn.

Turrian.

Delrios.

Sanct.

Nigid.

53. Cæterùm, quamuis Ecclesia iunior ex Apostolorum semine, nullam à legendis Canticis ætatem prohibuerit, (quanquam innuat, quales exoptat fore, cùm ad euoluendum eum Hymenæum se conferunt;) seniores tamen Hebræorum, consideratis temporum circumstantiis, probè atque sapienter egerunt: nam alta donati prudentia, animaduertebant ad luxuriam pronum vulgus, & in femineo sexu amissam reuerentiam muliebris conditionis: quippe singularis est illa animaduersio Galatini lib. 7. de Arcanis catholicæ veritatis, c. 14 nam de Rabbinorum quadam traditione sermocinatus: *Ex hac* (ait) *traditione manifestè datur intelligi, quòd causa, quare Messias non magis accelerauit aduentus sui tempus, fuit Iudaicarum virginum corruptio, quæ omnes, vel per cõiuges, vel per alios deflorari cupiebant*: Atque huius vestigium aliquod apud Isaiam cap. 3. quòd puellæ viros ambiant: & quidem septem apprehendunt vnum, neque aliud ab eo postulant, quàm vt maritus, aut amator nominetur. Verùm, vt Hieronymus ad Algasiam quæstione decima: *Quantæ traditiones* (ait) *Pharisæorum sint, quas hodie vocant δευτερώσεις, & quàm aniles fabulæ, euoluere nequeo: neque enim libri patitur magnitudo, & pleraque tam turpia sunt, vt erubescam dicere; dicam tamen vnum in ignominiam gentis inimicæ.* Atque sanè illud vnum eiusmodi est, quod satis declaret spurcitiem Iudaïcam: Videat Lector apud Hieronymum: Nescio, an ab Ægyptiis hæc ad eos deriuata lues, sicut & idololatria, à qua nunquam purgare se potuerunt satis: nam supra alias nationes libidinibus deditos Ægyptios scribit Hieronymus lib. 1. in Ieremiam, ad illud c. 2. *Filij quoque Mempheos*: Fortasse & quod ex eorum deliramentis Alcoranum Mahumetes concinnarit, vt carneam faciliùs deluderet plebem, beatitudinem futuræ vitæ constituit in cibo & potu, & vxorum multitudine apud Bellarminum lib. 4. de Ecclesiæ Notis, cap. 11. His illud iungendum, quòd cùm ad immunditiam tam essent procliues Hebræi, Scripturas secundùm litteram intelligentes solùm, quemadmodum sonabat dictio; ita accipiebant crassè nimis, ad corpus omnia penè referentes. Ostendit latè disp. de translationibus sacræ Scripturæ, à cap. 46. Leo Castrensis; & nos insinuauimus Anteloquio 1. Sect. 9 num. 75. Ergo Viri, & iudicio, & moribus excellentes in Synagoga, cùm animaduerterent ciuium suorum indolem malam, arbitrabantur, sic affectos, quandoquidem verba tantùm Epithalamij attenderent, capessituros ex eius lectione detrimentum magis, quàm commodum, si ante maturam ætatem legerent: ac proptereà eius seueré interdixerunt iuuenibus, & immaturis studium.

Hebræorum vulgus ad luxuriam pronum.

Galatin.

Isaiæ 3.

Iudæi idolis addicti.

Ægypty supra alias nationes libidinosi.

Hieron.

Bellarm.

Iudæi Scripturas secũdum litteræ superficiem construunt.

Leo Castr.

Cur negata iunioribus Canticorum lectio apud Iudæos?

Hoc autem Codicis vitium non fuit, sed discentium: quemadmodum in diuinissimo Sacramento Corporis Christi, quòd indignis mors sit, atque venenum, sumentium culpa est: Sed declaremus vno, alteróve exemplo. Nam peruulgata apud Hexameri Tractatores quæstio est, quando ea firma, certáque sit opinio, quæ Angelos simul cum hoc corporato mundo creatos fuisse adstruit, quamobrem Moyses prætermisit de Angelis memoriam aliquam inferre? Ac respondent communiter equidem, ob nationis ruditatem fecisse: nam, cùm stupida esset gens, atque aliàs Ethnicismi amans, si quos intelligeret esse supramundanos Spiritus, pro Diis haberet. Sic Chrysostomus, Theodoretus, & alij apud Pererium lib. 1. in Genesim, disput. *Cur Moyses creationem Angelorum non exposuerit?* Quemadmodum igitur, quòd Legislator Iudæis occultauerit angelicæ molitionis ordinem, nemo sapiens deduxerit, fecisse propter eius naturæ, aut turpitudinem, aut ignobilitatem, imò potiùs ob nimiam præstantiam, damnaueritque solùm tarda Hebræorum ingenia, quorum captum vincant tanta mysteria, & maculæ verterit propensionem in superstitiones Gentilitij; Ita quidem, quòd Epithalamium suppresserint in Synagoga prudentes, commendat Hymenæi excellentiam; sed vituperio est Iudæis, quoniam & eorum luxuriam insinuat, & quàm crassè Scripturas enodarent, subindicat: Valet ad exponendam hanc rem, & similitudo desumpta à translationibus Bibliorum: nam, quæ fiunt cuiusque prouinciæ, aut regni idiomate, eæ prohibentur ab Ecclesia, ne passim terantur; imò ne ab eruditis quidem propria auctoritate, sed ex facultate superiorum: Verùm in eo interdicto, popularium vtilitati præcipuè consultum: *Quippe si populus rudis,* (in-

54.

Iudæi stupedi.

Angelorum creationem cur Moyses celauerit?

Pereira.

Biblia cur vulgari idiomate non leguntur?

Bellarm. quit Bellarminus lib. 2 de verbo Dei, cap. 15.) *audiret lingua sua vulgata ex Canticis Canticorum: Osculetur me osculo oris sui, &c. Laeua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & illud Oseæ: Vade, & fac tibi filios fornicationum, necnon adulteria Dauid, incestum Thamar, mendacia Judith, & quemadmodum Ioseph fratres suos inebriauit: Sara, Lia, Rachel dederunt ancillas viris suis in concubinas, & multa alia eorum, quæ in Scripturis magna cum laude commemorantur; vel prouocaretur ad huiusmodi imitanda, vel contemneret sanctos Patriarchas, vt olim Manichæi, vel putaret mendacia esse in Scripturis: & cùm tam multas apparentes contradictiones in Scripturis esse videret, & soluere non posset, periculum esset, ne tandem nihil crederet.* Condemnet igitur Mopsuastenus, aut alius Sycophanta vniuersalem Ecclesiam, simulque asserat, omnes Scripturas pessimas habendas, quòd à vulgi lumioibus arceantur: ac non potiùs dixerit, si quid ei mentis, aut cerebri, non librorum sanctissimorum hoc esse mendum, sed imperitæ multitudinis ruditati consultum fuisse maxima cum prouidentia.

55. *Sanct. Canticorum lectio ob difficultatẽ vetita.*

Verùm rectè noster Sanctius prolegom. 12. in Cantica, cogitauit iunioribus prohibitam Canticorum lectionem, non ob intemperantiæ discrimina; sed propter Carminis summam arduitatem, quando & eisdem præclusæ viæ ad Geneseos exordium: Ezechielis autem initia, & fines: in quibus sanè alia, quàm illecebræ, causa inuestiganda est, cùm nullas verborum blanditias complectantur. Quod & sensère ante illum Salmeron tom. 1. prolog. 2. cuius verba dabimus
Roger. Anteloquio 9. Sect. 4. Iulius Rogerius Opusculo 1. cap. 1. Sanè eius traditionis narrator Hie-
Hieron. ronymus id planè innuere visus proœmio in Ezechielem: *Aggreditur* (inquit) *Ezechiel Prophetam, cuius difficultatem Hebræorum probat traditio: nam, nisi quis apud eos ætatẽ sacerdotalis ministerij, id est, tricesimum annum impleuerit, nec principia Geneseos, nec Canticum Canticorum, nec huius voluminis exordium, & finem legere permittitur: Vt ad perfectam scientiam, & mysticos intellectus plenum humanæ naturæ tempus accedat:* Sed, quis tam egregio non testi fidat? Conciliat autem volumini non modicam auctoritatem: Quemadmodum enim templi augustissimi locus ille, ad quem nemini patebat ingressus, nisi summo Antistiti, atque huic per anni circulum semel tantùm, erat cæteris religiosior portio, maioris quoque amplitudinis & gloriæ: sic istud metrum, præcipua quadam dignitate eminet inter veteris Instrumenti Tractatus, vel ob hoc in primis, quòd eius lectio non pateret cuilibet: Verùm, ne excessisse videamur, quod Sancto Sanctorum conferre ausi fuerimus, audiendus erit Gregorius Nicænus homil. 1. in Cantica: *Iam ergo ingrediamur* (inquit) *Sanctum Sanctorum, quod est quidem Canticum Canticorum: quomodo enim in Sancto Sanctorum docemur quandam abundantiam, & intensionem sanctitatis, per hanc vocem superlatiuam: ita etiam per Canticum Canticorum, mysteria mysteriorum nos docere profitetur sublimis oratio: Nam, cùm multa sint diuinitùs inspirata, doctrina Canticorum, per quæ à magno Dauid, & Isaia, & Moyse, & multis alijs docemur magnas de Deo intelligentias, hoc discimus ab hac inscriptione, quòd quantum à Canticis externa sapientia distant Cantica Canticorum, tantùm superat Canticum Sanctorum mysterium, quod est in Cantica Canticorum: quo quid amplius ad mentis comprehensionem, nec inuenire, nec capere potest auris humana, nec natura.* Quæ Nicæni verba declarant, quicquid in huius Epithalamij cumulatissimam laudem proferri valeat.

Nunc Hæreticorum ingenia, qui ignorant, 56.
discant palàm; quibus solenne est, vt in vituperium conuertant, quæ ad encomium destinata sunt: nam, cùm ex eo, quòd ab omni ætate liber non esset terendus, colligere debuissent, singulariter diuinum esse Codicem, maluerunt in oppositum sensum detorquere, & interdictum asserere; ne, quoniam profana esset cantilena, noceret: Notauit Auctor Commentariorum in

Dicta Scriptura, & Patrum malitiosè explanant Hæretici.

Epist. ad Romanos, inter Opera Ambrosij ad il- Ambr.
lud: *Primùm quidem gratias ago Deo, &c. Quid est* (inquit) *quòd cùm scriptis illos corrigat, & à carnali sensu abstrahat, præsentiam suam necessariam dicit, vt gratiam illis spiritalem ministraret, cùm, quæ scribit, spiritualia sint: nisi quia aliter dicta ad aliud solent rapi, sicut ab Hæreticis fit:* Et aduersùs ipsum Creatorem ausi: *Nam disciplinam eius, &, vt ita dicam, medicinam* (ait Hieronymus ad illud cap. Hieron.
3. Amos: *Percussi vos, &c.*) *crudelitatem interpretatur.* Qua propter hos eleganti nomine iidem Patres caupones improbos vocarunt, qui vinum in aquas conuertunt; id est, optima ad malos deflectunt sensus, & quod saluare, laudaréque oportebat, condemnent. *Hæretici* (inquit Hieronymus ad illud cap. 1. Isaiæ: *Argentum tuum, &c.*) *euangelicam veritatem corrumpunt praua intelligentia, & sunt caupones pessimi, facientes de vino aquam: cùm è contrario Dominus noster aquas in vinum verterit, & tale vinum, quod miretur architriclinus: quale & Regina Saba in Salomonis est mirata conuiuio, pincernas eius & ministros vini, sua voce collaudans.* Atque Ambrosius sermone 11. in Psalmum 118. ad illud: *Narrauerunt mihi, &c. Multi enim fures sunt, qui verbum Dei, non ad veritatem suam furantur, & rapiunt, sed ad fraudem; & patrimonium quoddam cælestium Scripturarum in sua furta detorquent, adulterina sibi compendia colligentes dolo magis, quàm veritate quæsita. Sed hi sunt, qui miscent aquam vino, tanquam caupones pessimi adulterantes sermonem Dei, & insyncerum proferentes, quicquid perfido, & tanquam ebrio ore deprompserint; & ideò aliena loquuntur à lege, &c.*

Hæretici caupones pessimi Euãgelij synceritatem peruertentes.

Alia Theodori Mopsuasteni criminatio est: *Si enim propheticam gratiam meruisset,* (ait,) *mentionem alicubi Dei fecisset: in nulla enim prophetica Scriptura Deus non memoratur.* Verùm probare debuisset futilis Theologus, desiderari, vt Dei nomen ponatur, neque aliter Scripturæ constari nomen: nam & sanè Estheris volumine omissos Deo adscribi solitos titulos, Genebrardus, etiam Genebr.
in hanc incideret querelam, aduertit ad initium explanationis cap. 1. Canticorum; nec hunc, quod sciamus, librum reiecit è canone Mopsuestensis; quippe Scripturam constituens potissimùm prædicatum est, vt Dei loquutio sit: potest autem Deus multa effari, quin sui nominis intermisceat memoriam: Sed optimè à Ludouico So- Sotomaior.
tomaior animaduersum in præfatis, pagina 19. falsum esse, quod argumentum dicat: nam, quemadmodum, aut Ecclesiam, aut animam, sponsã, eique attributa verba, vt cùm appellatur columba, soror, amica, denotant; ita sponsus, & varia illius epitheta, Deum significant: & quando in toto Epithalamio constans, perpetuaque seruatur Metaphora, debuit & sub hieroglyphico

57. *Dei nomen an in Cãtico Canticorũ?*

Hieron.

glyphico Deus quoque latere. Agit ædepol Hieronymus scribens ad Marcellam epistola 136. de Creatoris appellationibus, quarum fuit inter Iudæos celebris rumor; quòd si ob id ex canone sacrorum Voluminum putauerat delendum, quòd harum speciatim dictionum nulla inueniretur in Salomonico Hymenæo; operæpretium fecisset, si tam insolentis pronunciati caussas manifestasset. Dicemus nos aliquam, neque, vt opinor, contemnendam.

58. *Ex decem nominibus Dei cur nullum in Cantico Canticorũ?*

Primùm igitur aduerto, decem illa nomina maiestatem, aut terrorem repræsentare. Videatur citata Hieronymi epistola, & Sixtus Senensis libro octauo Bibliothecæ hæresi 8. Deinde hoc, cùm sit amatorium carmen, atque Filij Dei incarnationem, legísque euangelicæ præfigurans tempora; nihil acerbum, horridum, metuendum complecti, neque fastuosum quidem, & tumidum, cùm dixerit ex ethnicis Vatibus vnus, maiestatem & amorem simul commorari non posse: Quare Eusebius Pamphilus procemio in Cantica: *Alij quidem sacræ Scripturæ libri,* (ait,) *eò quòd in illis futura nouissima significentur, verbis indignationis, & iræ, ac formidabilibus minis referti sũt: hic verò liber, quia nihil aliud quam Dei solum aduentum exprimit; iucunditatis tantùm, lætitiæ, ac gaudij sermones habet: præsente namque sponso lætos omnes adfore par est, nec quenquam lugentem, vt ipse Dominus,* Igitur, cùm hic liber, eò quòd Christi, & Ecclesiæ Catholicæ, pangeret nuptias, omnem insuauem respueret sermocinationem, & quæ gaudentibus offensam pareret, quando ex Dei nominibus pletaque formidinem audienti incutiant, necessum erat, vt ea Vates præteriret; reliqua vocabula, eò quòd maiestatem indicarent, admitti non poterant ab amoris carmine: Præclarè Bernardus sermone 59. in Cantica ad illud cap. 2. *In terra nostra,* &c. *Non planè principatum sonat vox ista, sed consortium, sed familiaritatem, tanquam sponsus hoc dicit, non tanquam Dominus. Quid? Conditor est, & consortem se reputat? Amor loquitur, qui Dominum nescit; Carmen, nimirum, amoris est, nec aliis hæc, quàm amatoris fulciri oportuit.* In hanc ferè normam præter Canticorum Interpretes respondent, Sixtus Senensis citato superiùs libro: Cardinalis Bellarminus libro 1. de Verbo Dei, cap. 5. Pereira disput. 1. in cap. 6. Exodi: Tena lib. 2. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 8. sect. 4. Rogerius Opusculo de libris canonicis, cap. 24.

Nulla terroris vox in Cantico Canticorum.
Euseb.
Bernard.
Sixt. Sen.
Bellarm.
Pereira.
Tena.
Roger.

59. Tertium Mopsuesteni argumentum: *Quoniam neque secundum propheticam speciem exposita sunt Cantica; neque secundum Historiarum traditionem, sicut Scriptura Regũ; neque demonstratiua admonitione studij vtuntur.* Igitur displicet liber Canticorum, propterea quòd eius stylus, neque similis videatur Prophetarum maiorum, minorúmve sermonibus; neque talis appareat, qualis Historia Regum; nec denique moralia aliqua documenta complectatur, vti Pentateuchum, Moysis, Salomonis Prouerbia, & Concionator, Euangelistarum narrationes. Sed vnde probat ineptulus, oportere verbum Dei ad hæc tria genera alligari, neque posse vlteriùs euagari? nam certè Paulus artifex Scripturarum peritissimus ad Hebræos cap. 1. *Multifariam* (inquit) *multísque modis Deus olim loquens patribus in Prophetis,* &c. Igitur quemadmodum maiestatem diuinorum eloquiorum commendat, quòd Deus eodem sermone, vel octo, vel decem obiecta repræsentet, exempli caussa, illud, *In principio creauit Deus cælum, & terram,* &c. Genesis cap. 1. decem, aut viginti fortasse sensus litterales admittit differentes: sic & eandem Dei eloquutionem plurimùm extollit, si idemmet obiectum non vno modo repræsentet; sed quinque & octo formis: Itaque aliter Christum futurum prædicit in Historiis biblicis; aliter in morali, aut Prouerbiorũ, aut Sapiẽtiæ discursu; aliter in Prophetis; aliter in Canticis, & futura Ecclesiæ euenta aliter, quàm in his vniuersis, repræsentat in Apocalypsi Ioannis. Igitur Creatoris gloriam minuit Hæreticus, dum prophetiam vniuersam tribus vaticinandi normis circunscribit: adde & amenter dicere, cùm probationem nullam afferat: atque, si quidquam oratione impertinenti euincit, probabit delendam & ex Bibliorum ordine Apocalypsim. Verùm & in omnibus errat: nam Regum Historias imitatur satis Epithalamium istud, quãdo & rerum gestarum narrationem posse non inuenustè appellari docuerimus Anteloquio 1. Sectione 7. Est quoque & moralis disciplinæ nonnihil intermixtum geniali tripudio: habet nanque, quod in sponso imitetur gnauus quisque paterfamiliâs, & in sponsa matresfamiliarum: quippe consurgunt manè ad vineas, hortos & pomœria adeunt, neque columbarium despiciunt, & qualiter se virgo, qualiter noua nupta gerere debeat, cap. 8. Canticorum declaratur cum amplificatione ab illis verbis: *Soror nostra parua, & vbera non habet,* &c. Denique & in Prophetis eadem reperiuntur, quæ in hoc Epithalamio: nam in oculteris plurima teguntur sæpè, præsertim in Ezechiele, & Daniele, Vatibus; & metaphoram de nubentibus ad longum prosequitur Ezechiel cap. 16. Dauid autem Psalm. 44. *Eructauit,* &c. cuius Odæ idem esse argumentum cum huius materia Hymenæi, existimare non paucos, neque abiectæ famæ Auctores monstrauimus Anteloquio 1. Sectione 9. Cùm igitur in aliis Scripturarum voluminibus eadem eniteant, quæ in hoc Cantico, quemadmodum illa sint Dei syncerum verbum, ita & hoc etiam Opus.

Hebr. 1.
Genes. 1.
Canticorum Codice resplẽdet, quod optimum est in aliis Scripturæ libris.

SECTIO VII.

An non canonicus liber hic, quoniam eius aliqua pars amissa sit? Num vniuersim Scripturæ quidquam deperdi valeat? Henoch an librum canonicum scripserit? Matthæi verba discussa.

CArmina illa quinque, & mille, de quibus Reg. 3. c. 4. v. 32. quæque Salomonis edidit Musa, non extare modò omnia, Interpretum vulgata semper opinio fuit: an autẽ ex tanto numero aliquid superesset, saltem hoc Epithalmium, quãuis Abulensis nihil reliquum manere putauerit, communi tamen sententia adstrui, partem illorũ metrorum hunc esse Hymenæum, ostendimus Sectione 3. num. 31. Hoc igitur stabilito placito, à quo, nisi rarus quispiam, nemò discedit, efformo argumentationem: Canticorum volumen pars quædam est eorum versuum, de quibus liber Regum indicatus memorat: at versus illi non fuerunt Scriptura canonica: igitur neque 60.

3. Reg. 4.
Abul.

Salomonis genialis Musa, quæ eorum pars est, ac proinde eiusdem cum illis naturæ. Minor defenditur propositio: Quicquid aliquando canonicam, & sacram habuit auctoritatem, deperdi non poterat. *Non enim permitteret Spiritus sanctus* (inquit Salmeron tom. 1. Prolegom. 9. quinquagena 1. canone 4.) *qui est Ecclesiæ custos, atque protector, tam graue detrimentum illam pati, atque esset iactura canonici Voluminis: sicut grauissimum esset incommodum, si Ecclesia vel vnius tantùm Sacramenti ex septem, quæ habet, iacturam faceret:* Sed illorum carminum deperiit magna pars: igitur illa in Scripturarum canonem nunquam relata sunt, & consequenter neque eorum altera pars, videlicet, Canticum Canticorum, quod extat eiusdem Salomonis. Salmeron.

61. At hic discursus subdolus est: supponit enim omnium, quæ Salomon condiderat Metrorum, vnam, eandémque fuisse materiam, nempe, de horum nubentium geniali pompa egisse tantùm, atque Epithalamij nobis relicta analecta solùm, & fragmenta quædam: hoc autem, cùm sit discursus firmamentum, probasse validè oportebat: nam, qui à nobis allegati sunt Auctores, cùm vocant hanc Poësim, membrum ex illis, ita loquuntur, quemadmodum si nos diceremus, Georgica partem esse versuum, quos Maro composuerat: sic enim pronunciantes loqueremur propriè satis: verùm irrideremus, si quis inde collegisset, huius Musæ idem fuisse argumentum atque Æneidos: Salomon igitur diuersa cecinit Poëmata, quibus varium & inconiunctum extitit argumentum: ex his pars, id est, vnum, fuit Hymenæus ab eo modulatus. Hoc autem, quæ veritas est, considerato, dicimus quidem ea, quæ perierunt, haud fuisse canonica; Ratio horum: nam alia pingebat Salomon excitante eum Spiritu sancto, sensúsque & verba ministrante, vt essent ænigmata futurorum: alia verò (fuitque hoc crebertimum) ex humani ingenij industria: Priora illa auctoritatem canonicam sortiuntur, quæ postrema carent: Certè ita potuisse accidere, nullus, vt arbitror, negauerit: nam, quo fundamento asseratur, Spiritum sanctum dictasse Salomoni, aut Dauidi, alterive Prophetarum, vniuersa, quæ, aut ligata, aut soluta componebant oratione? Nunquámne acumen naturale exercebant, & ad hoc gratia sublevabantur, vt naturâ otio perpetuo sordesceret? Lis ergo possit esse, an de facto ita contigerit, cùm euenisse potuerit; nempe, vt disperdita illa solius humanæ diligentiæ labor fuerint? Sed constat fuisse, quando Deo prouidentia sit, vt Salmeron aiebat, ne quæ suggerente Spiritu sancto prodierunt, euanescant: hæc igitur cùm desierint, à posteriori arguitur, ea Spiritum sanctum non dictasse, & humani tantùm ingenij opera extitisse: Sic Abulensis clarè quæst. 8. in cap. 4. lib. 3. Reg. Salazarius ad cap. 1. Prouerb. num. 45. & quibus mens, nequaquam deperditam aliquandu Scripturam canonicam, Salmeron, videlicet, iam dictus, & Thomas Staplentonius lib. 2. contra Wittakerum, cap. 1. Scio docuisse nos in antecedentibus, Prolusione 4. Sect. 4. Subsectione 2. num. 131. desiderari alteram partem in hoc Carmine, nempe, quæ traductionem sponsæ in mariti domum pingebat; & sanè fuisse hanc Cantici Canticorum celebriorem Poësim: quis autem neget, hoc fuisse diuinum metrum? violentum quippe est affirmare, Hymenæum ex centonibus fuisse compactum, quorum alios composuerit Salomon ingenij virtute, alios Spiritu sancto afflatus: Igitur hoc admisso, resurgit argumentatio superiùs posita: Verùm eodem nec loco monuimus, probabilius esse, nunquam incitatum Salomonem, vt eam pompæ clausulam versibus, aliòve orationis exprimeret genere. Huius suspicionis coniecturæ ibi declaratæ à nobis.

Salomon multa com ponebat quæ non erāt canonica auctoritatis: huius generis, quæ perierunt, illius Opera.

Abul. Salazar.

Salmeron. Stapleton.

Sed admittamus, carmina illa quinque, & mille, quæ Salomonis Musa concepit, fuisse eiusdem conditionis, atque sunt epithalamici Canticorum versus, quid inde sequatur? nempe, vt dicantur fuisse etiam à Spiritu sancto inspirata, & habuisse canonicam auctoritatem: At perierunt, inquies, quod Scripturæ repugnat? Minimè equidem: nam & canonicum etiam volumen funditùs deuastari potest, interiréque. Hæc melior sententia, quam & ratio cumulatior, & multò plures defendunt testes: Ac sanè periisse aliquando totum Scripturarum corpus, rursúmque ab Esdra memoriæ redditum, ex singulari adiutorio diuini Flaminis, omnis penè vetustas existimauit: qua de re superiùs nos Anteloquio 1. Sect. 5. num. 39 testatur & Lipomani catena in decem primos Psalmos Dauidicos ad initium primæ Odæ: Becanus in analogia, quæstione 4. capitis primi: Ego simpliciter perire Scripturam nihil vetat: sed & ita abradi atque deglutiri, vt in posterum nullus redintegret, neque iterum in vitam consurgat, docuêre Bellarminus tom. 1. lib. 4. de verbo Dei scripto, cap. 4. §. *At neque*, &c. Serarius prolegomenis bibliacis, cap. 8. 14. & 15. Torniellus tom. 1. anno mundi 258 . num. 13. Iansenius cap 40. Concordiæ, ad illud: *Amen dico vobis*, &c. Gaspar Sanchez lib. 1. Reg. cap. 10. num. 59 & ad cap. 22. Reg 4. num. 3. Pineda libro 1. de Salomone, cap. 1. num. 13. Mendoça tom. 1. in lib. Regum, annot 2. proœmiali, sectione 2. num. 51. Quiros ad versum 4. Epistol. B. Iudæ: Andreas Masius ad verba illa cap. 10. Iosuë. *Et moratus est Sol*, &c. Leonardus Marius tom. 1. in Biblia, prolegomenorum in Scripturam quæst. 4. sect. 6. inter vetustiores: Abulensis q. 23. in cap. 21. Numerorum: citatur à Bellarmino Chrysostom. homil. 9. in Matthæum, & à Pineda, atque Serariu Eucherius in 3. Regum. 62.

Scripturæ canonica perire omninò potest.

Lipom.

Becanus.

Bellarm. Serar.

Torniell. Iansenius. Sanchez. Pineda. Mendoça.

Quiros. Masius.

Marius.

Abul.

Chrysost. Euchar.

Probo Assertum: Nam, si ob aliquam causam dedeceret affirmasse, aliquando periisse librum canonicum, eiúsve partem, maximè quoniam maiestate tanti eloquij indignum fuisset, perire; aut quòd Ecclesia insignem pateretur iacturam, cùm tam pretiosa spoliaretur gemma: sed horum nihil impedit; Hoc demonstro: Verba Christi Seruatoris eiusdem, & maiestatis, & emolumenti fuêre, cuius Scripturarum dictio vniuersa: nanque procedebant ab ore Dei hominis, & immediatè quidem, etántque vitæ sermones: at ex his multa perierunt, quæ tamen Euangelistæ scriptis commendare poterant, & ad mortalium transferre scientiam: quis tamen id Euangelistis culpæ vertat, quasi parum religiosis, & de Ecclesiæ bono sollicitis? Sed ne quidem ab eis hoc profectum; sed à Deo ipso, qui, quæ scribenda, quæ omittenda fuissent, insinuabat Notariis suis: quemadmodum igitur, neque maiestate sua indignum, neque Ecclesiæ emolumentis contrarium iudicauit Christus, si ab eius ore prolatæ sacratissimæ euanescerent, & peri- 63.

rent

rent sententiæ, neque de iis in futuras generationes vlla superesset memoria: sic etiam eidem si placeret, vti Scripturæ aliqua portio aboliretur, neque diuinæ maiestatis gloriam, neque Ecclesiæ lucra hoc læsisset. Porrò de Christi verbis, atque sententiis consopita multa, aperta Angelici Doctoris cogitatio fuit in tertiam partem, quæst. 42. art. 3. ad 2. *Dicendum* (ait) *quod Dominus non omnia profunda sapientiæ suæ doctrina sua manifestauit, non solùm turbis, sed nec etiam discipulis, quibus dixit* Ioan. 16. *Adhuc habeo multa vobis dicere, quæ non potestis portare modò.* Adsentiunt Canus lib. 3. de locis, cap. 3. fundamento tertio: Maldonatus ad initium cap. 7. Matthæi, quos dedimus sectione 3. ac Ioannes cap. 21. vers. 25. confirmat validè inquiens: *Sunt & alia multa, quæ fecit* IESVS, *quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros*: At quanquam de miraculis videatur esse sermocinatio, cùm non quæ dixerit, sed quæ fecerit, memoret; sed hoc & dicta non leuiter fulcit: quippe, si prolixior de prodigiis texeretur narratio, caperent vtique fideles inde consolationem, & robur, Dei quoque maiestas, & potentia commendaretur: sed hæc non impulêre tamen, vt Ioanni, aliisve Euangelistis inspiraret, longiorem vti Historiam meditarentur: in eundem itaque morem de sermone asserendum, siue labiis solùm articulato, seu membranis, & schedulis propter succedentes ætates commisso.

Christi sententia amissa plures ab Euangelistis. S. Thom.
Canus. Maldon. Ioan. 21.

64. Alteram probationem vaticinia Henochi præstiterint: nam sanè prædixisse futura, Iudæ Apostoli litteræ palàm indicant: *Prophetauit autem & de his* (inquit vers. 14) *septimus ab Adam Henoch dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis*, &c. Porrò diuinam fuisse hanc vaticinationem, atque adeò de Christo IESV, ac propterea Iudæis inuisam, tradidêre Tertullianus, & Augustinus: atque ille libro de habitu mulierum, cap. 3. *Sed cum Henoch eadem Scriptura etiam de Domino prædicarit, à nobis quidem nihil omninò reijciendum est, quod pertinet ad nos, & legimus omnem Scripturam ædificationi habilem diuinitus inspirari, à Iudæis posteà iam videri propterea reiectam, sicut & cætera ferè, quæ Christum sonant. Nec vtique mirum hoc, si Scripturas aliquas non receperunt de Deo locutas, quem & ipsum coram loquentem non erant recepturi.* Augustinus autem lib. 15. de Ciuitate Dei, cap 13. *Scripsisse nonnulla diuina Henoch, illum septimum ab Adamo, negare non possumus, cùm hoc in Epistola canonica Iudas indicat*: Itaque, cùm de Christo, & Euangelij temporibus nonnulla diuina, vt loquitur Augustinus, id est, prophetica, ab Henocho prolata sint; cùm hoc vaticinationis genus præstantissimum sit; sanè modò constet, hæc ab eo prædictiones litteris commissas esse, nescio quid in Scriptore canonico desiderari valeat, quod in illo non reperiamus: libris igitur mandasse eiusmodi vaticinia, certum apparêre opinatur Salianus tom. 1. anno mundi 987. n. 14. *Quia id* (inquit) *plurimi grauissimique Patres affirmant*; quibus recensendis supersedeo, quoniam apud eundem legi poterunt, aliósque neotericos, quos nominabo, ne veterum fuisse eam sententiam solùm, quis existimet; Ita ergo in Iudæ epistolam Feuardentius, nostri Seratius, Iustinianus, Cornelius, Lorinus, Quiros, alibi Bellarm. lib. 1. de verbo Dei, cap. 18. § *Respondeo cum Augustino.* Pereira tom. 1. in Genes. lib 7. quæst. 6 Galarza lib. 4 euangelicarum Institutionum, cap. 7. Iacobus Boulduc lib 1. Ecclesiæ ante legem, cap. 14. Tena lib. 3. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 15. sectione 3. Quòd si opponas sanctos Patres apocryphum vocare librum Henoch, eiúsque proinde parui facere auctoritatem; respondeo hoc quidem probare solùm, eum, qui ab Henocho conscriptus fuit, librum Iudæorum aut perfidia, vel Hæreticorum fraude vitiatum esse, quod annotarunt Tertullianus, vbi suprà, aliique sancti Doctores, apud Salianum: Raderus noster animaduersione 3. ad Chronicon Alexandrinum.

Henoch liber fuit canonicus, qui deperditus est.
Iudæ Epist. v. 14. Tertull. August.
August.
Salian.
Feuardent. Seratius. Iustin. Cornelius. Lorin. Quiros. Bellarm. Pereira.
Galarza. Boulduc. Tena
Tertull. Raderus.

Ex his tandem disputo: Henoch liber fuit canonicus: atqui periit eiusmodi scriptum: ergo nullum inconueniens est asserere, posse perire Codicem biblicum, eiúsve partem aliquam: Quando autem deperditus sit, nostrum non interest; sufficit quippe, firmum esse ab eo tale quidpiam esse confectum atque modò, non extare ne quidem apocryphum exemplar; Puto autem Iudæ Apostoli ætate iam absumptum: neque enim, vt extaret, necessium erat, quò ab eo citaretur: nam Spiritus, qui suggerebat, in promptu habebat: Ac sanè vt diluuij vastationem superauerit, posteà tamen tantis fabellis resperfa sunt authentica, vt propter multitudinem incertorum posteri totum volumen despexerint, & ita sensim omninò abierit: Audiamus Augustinum suprà allegatum: *Sed non frustrà* (inquit) *non sunt in eo canone Scripturarum, qui seruabatur in templo Hebræi populi, succedentium diligentia Sacerdotum. Cur autem hoc? nisi quia ob antiquitatem suspectæ fidei iudicata sunt: nec vtrum hæc essent, quæ ille scripsisset, poterat inueniri, non talibus proferentibus, qui ea per seriem successionis reperirentur ritè seruasse: vnde illa, quæ sub eius nomine proferuntur, & continent istas de gigantibus fabulas, quod non habuerint homines patres, rectè à prudentibus iudicantur non ipsius esse credenda: sicut multa sub nominibus & aliorum Prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab Hæreticis proferuntur, quæ omnia sub nomine apocryphorum, ab auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt.* Quibus cognata asserit lib. 18 de Ciuitate cap 38. Possem ex veteri Instrumento non pauca ex his, quæ interciderunt recensere volumina, atque Auctores producere, qui canonica fuisse dixerint, præsertim librum Bellorum Domini, cap. 21. Numerorum vers. 14. & ex nouo Fœdere Epistolam ad Laodicenses, cuius meminit Paulus ad calcem litterarum ad Colossenses: Verùm, quoniam dubiam fidem generare possent tantùm, quæ de his statueremus, maluimus præterire, contenti id afferre, quod veterum, iuniorúmque plerique amplexantur de Henochi sacro, diuinóque codice. 65.

Henoch liber quando perierit?
August.
Num. 21.

Quid verò dicemus Salmeroni affirmanti insigni iactura afficiendam Ecclesiam, si Bibliorum pars aliqua intercidisset; quemadmodum insignem recepisset cladem, si de Sacramentis aliquod tolleretur? Respondeo, Deum compensaturum damnum illud: Synagogam destruxit; sed aliam substituit infinities meliorem Ecclesiam; & in diebus penè nostris; Atque adeò in his quoque quantos amisit per Germaniam, Sarmatiam, Belgium, Galliam, Angliam, Scotiam Mater Ecclesia, qui fuerunt eius membra? Sed compensanit optimus Parens Deus funestam stragem Martyrum, Doctorum copia, atque non paucorum 66.

fidelium

fidelium constantia admirabili, virtute, & moribus commendatissimus, & in primis gentium, quæ non nouerunt Deum conuersione, qua oriens, qua occiduus distenditur Phœbus: Quid quòd etiamsi Numen pro deperdita aliqua Scripturæ parte nihil supponeret; tamen haberet Ecclesia satis armorum aduersùs omnium genus inimicorum? Nam, quid prohibebat, vt Paulus plures scriberet Epistolas, atque omnes Apostoli quasdam? Dicemúsne iniquiorem erga Christi sponsam fuisse Spiritum sanctum, quòd tantis Epistolis carere illam voluerit? aut quòd Euangelistæ tot Seruatoris & monita & gesta in Historiam non redegerint? Prudenter Cornelius Iansenius Concordiæ vltimo capite ad calcem illius: *Scripserunt autem* (inquit) *ea maximè Euangelistæ, quæ ad religionem ac fidem, & mores vtiliora erãt, magisque necessaria, quibus qui non credit, neque pluribus fidem habiturus esset; qui vero credit, ei alia non sunt necessaria:* Ac sanè nouo Instrumento primi omnium Christianorum caruêre aliquandiu: nam, qui citissimè scripsit Matthæus, non nisi octo annis post ascensionem Domini fecit, quemadmodum Maldonatus Præfationis in Euangelia c.4. ostendit: Marcus decimo ab assumpto Christo: Lucas decimoquinto anno. At, cùm Ioannis Euangelium reliquis sublimius habeatur, tamen elapsos à Seruatoris morte sexaginta fuisse annos, antequàm narrationem concinnaret, probati referunt testes, de quibus Baronius tom. 1. ad annum reparationis 99. & tamen qualis extitit illius Ecclesiæ facies, quanquam absque thesauro hoc incomparabili? Omitto & de multis voluminibus, quæ hodie sunt in canone Scripturarum, olim addubitatum fuisse: Difficile est igitur definire, quæ tanta sit illa Scripturarum portio, cui si quidquam demeretur, Ecclesia egregium detrimentum passura fuisset.

Si Scriptura pars aliqua deperderetur, num ab aliis partibus suppleretur?

Iansen.

Euangelistæ quando scripserunt?

Baron.

67 Sed vrgent nos Matthæi verba cap. 5. vers. 18. *Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum, & terra, iota vnum, aut apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Sensus est ne apicem sacræ Scripturæ interiturum, quantò minùs, aut partem Codicis, aut Volumen, & Tractatum integrum? Respondeo, si enim in modum hic construendus esset locus probaret solùm de lege ordinaria, non posse Scripturam canonicam deperdi, scilicet, quòd Christus hanc gratiam, postquàm Euangelium ortum est concesserit: itaque ex ordinatione particulari Redemptoris, de Bibliorum corpore à Christi temporibus nihil mortuum: At de his non est controuersia. verùm de Scriptura secundùm se, & comparatione cuiusque ætatis, an, videlicet, Dei verbum quodam iure sibi vendicet, ex hoc præcisè, quòd Dei verbum, ne eius aliquid interlabatur? ita vt si aliter disponeret Numen, permitteretque excidere Scripturarum partem; eiusmodi Bibliorum interitio, aut partis eorum, miraculosa fuisset, nempe, contra prouidentiam debitam naturæ, & essentiæ diuini sermonis: Deinde, si de permansuris Bibliis oratio est, probabit quidem, Instrumentum, quod Christo viuente extitit, Hebræorum vtique & septuaginta Seniorum, ne vel quoad commata immutationem aliquam recepturum: at omisso, quòd posteà addita sint puncta à recentioribus Hebræis, quæ lectionem mirum in modum variant, tantùm abest, vt ne vocula, aut dictio aliqua non sit transposita, vt etiam in rebus seriis de vtriusque versionis incorruptione Viri eruditi vacillent, quos enumerat Tena lib. 1. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 3. sectione 2. & difficultate 5. sect. 5. Quare ob eam in primis causam docuimus sectione 1. huius disceptationis, num. 1. communem sententiam affirmare, si de Bibliorum syncero Textu oboriatur dissidium, litigantes oportere ad vulgatam recurrere editionem, antequàm ad Hebræos, Græcósve fontes: Igitur ea verba Sixtus Senensis lib. 2. dictione, *Iota*, interpretatur, nempe, *Vt Christus voluerit his verbis vehementer exprimere perfectam totius legis obseruationem in seipso vsque ad minima, & leuissima præcepta implendam:* Explanatio facilior ea videtur, quam Iansenius cap. 40. Concordiæ indicat. Serarius allegatus suprà num. 62. sensa legis permansura, etiam post cœlorum, tellurísque alterationem in nouissimis diebus: nam & Beati tunc exercebunt actus plurimarum virtutum, ad quos lex incitat: Denique & animaduertendum à Iansenio affirmatum legis vocabulo non intelligi omne vetus Instrumentum hoc loco; sed Moysis Pentateuchum, vt hinc quoque appareat, quàm insufficiens testimonium sit ad stabiliendum, non posse vsquequaque Bibliorum quidquam perire. Quare, cùm ex his omnibus elucescat sacri sermonis, aut Tractatum, aut partem illius posse intercidere; constat etiam, etsi admittamus ex Carmine Salomonis nuptiali amissos fuisse versus multos; tamen hinc capi non posse argumentum, vt asseramus, relictum Metrum non esse canonicum, si quidem ex canonico Poëmate alia pars remanere valeat, alia deperdi.

Matth. verba ex c. 5. v. 18 enucleata.

Hebræa, & Septuaginta an variationem aliquã passit

Tena.

Sixt. Sen.

Iansen.
Serar.

Legis nomine quid significetur?

Sectio VIII.

Salomon num in peccatis, cùm cecinit Epithalamium? An à malis vera possint edi oracula? Actus prophetiæ à quo habitu eliciatur! & num extrinsecè vitiari queat ab actu malo imperante?

Salomonis qui adlatrant Hymenæo, putant mulicercularum meretricum blandimentis, intemperantiæ barathro absorptum, ac imprimis filiæ Pharaonis deperditum amoribus, cùm hæc tam lepida, & turpiter iocosa pangeret: fortasse & meditantur Idololatriæ succubuisse quoque, & auaritiæ tactum pestilenti aura, aliísque oneratum vitiis: atque in hanc cùm incidissent insanam cogitationem, præclarè quidem philosophati, animo hauserunt, sæculare tantùm esse Carmen, quod Cythereæ egregius Mystes fuisset modulatus: si enim sapientia maleuolam non ingreditur animam, existimabimus voluisse Spiritum sanctum vti Instrumento mente fœdissimis coinquinata maculis: Formant igitur breuiter argumentum: Deus per impiorum ora non vaticinatur, neque eis secreta pandit; sed amicis tantùm: atqui euidens est, Salomonem fuisse insigniter abominabilem; nam *Deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos.* Reg. 3. cap. 11. vers. 4. Igitur per eum Deus non prophetauit; ergo, si ab illo conscriptus fuit Hymenæus iste; asserendum est, vaticinium non esse, sed profanum, & Spiritus expers Metrum; Quo in 68.

3. Reg. 11.

discursu

discursu illud fulcimento indiget, nempe, an & per malos Deus prophetet? id autem non solitum facere Numen, ostenditur variè. Primum, quia ad Scripturarum studium Patres eximiam animi munditiam desiderant, atque puris tantùm reuelari Bibliorum abditissima affirmant; Docet noster Cornelius encomio sacræ Scripturæ, ante Commentarios in Pentateuchum, ad calcem Sectionis 2. & nos docuimus comparatione huius Voluminis Epithalamici, exordio Sectionis 5. Secundò, quoniam inter notas veræ Ecclesiæ, cœtúsque fidelium reponit Bellarminus lumen propheticum tom. 1. lib. 4. de Notis Ecclesiæ, cap. 15. at si etiam peruersi vaticinarentur, non distingueretur hoc indicio Ecclesia Catholica à Satanica Hæreticorum Synagoga; Tertiò, quoniam disiunctè, & absque ambagibus veteres Doctores ita prodiderunt; Libet à nostro Christophoro Castrensi eorum aliqua effata mutuari, quæ conglomerat Isagoga de Vaticiniis ante explanationem minorum Prophetarum, lib. 3. cap. 11.

Ad Scripturam animi munditia requisita. Cornel.

Ecclesiæ vera nota, lumen propheticum. Bellarm.

Donum vaticinandi puris mentibus concessum. Christoph. Castr.

69. Igitur Philo tractatu, *Quis rerum diuinarum hæres. Omnibus* (inquit) *probis viris Scriptura prophetiam tribuit: nam Propheta nihil ex se loquitur; sed omnia submonente alio: malum autem virum non est fas esse Interpretem Numinis: ergo nemo malus propriè correptus furore diuino dicitur, sed in solum sapientem hoc competit*, &c. Origenes homil. 6. in Numeros. *Sed videmus, quid est, quod ait in consequentibus: Et requieuit, inquit, super eos Spiritus, & prophetauerunt omnes. Requiescere Spiritum, non in quibuscunque hominibus legimus; sed in Sanctis & Beatis: requiescit enim Spiritus Dei in ijs, qui mundo sunt corde, & in ijs, qui purificant animas suas à peccato: sicut è contrario non inhabitat in corpore subdito peccatis; non enim potest Spiritus sanctus consortium pati & societatem Spiritus mali: certum est omni peccati tempore adesse in corde vniuscuiusque Spiritum malum, & agere partes suas, cui vtique cum locus datur, & recipitur à nobis, per cogitationes malas, & concupiscentias pessimas contristatus & (vt ita dicam) coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus, propter quod & Apostolus sciens hæc ita accidere, monebat dicens: Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redemptionis. Igitur peccantes contristamus Spiritum sanctum; iustè verò agentes, & sanctè, requiem ei paramus in nobis. Vnde, & quod nunc ait de septuaginta Presbyteris, quia requieuit in eis Spiritus, laudem vitæ eorum, & virtutes exposuit; denique, quia pro puritate cordis eorum, & synceritate mentis, atque intelligentiæ capacitate requieuit Spiritus sanctus, continuò & operatur in eis, nec otium patitur, vbi operandi materia digna suppeditat: ait enim Scriptura: Et requieuit in eis Spiritus, & prophetauerunt.* Basilius Magnus Proœmio in Isaiam: *Itaque necesse est, vt qui sit prophetaturus, huius animus anteà sit idoneus redditus sedatis affectuum, qui in nobis sunt commotionibus, vti verbum illud, quod est in omnibus magis compositos diligens animos, in quibus nec exiguus affectuum motus dissonat. cum ratione iuxta portionem præcedentis aptitudinis diuini Spiritus induat efficaciam. Neque verò solum requiritur affectuum sedatio ad dignè suscipiendum Spiritum: verùm etiam moderatus fidei habitus, vtriúsque, tum huius, qui gratiam accipit; tum illorum, qui in tempore audiunt, aut eorum etiam, ad quos in posterum prophetia vtilitas sit peruentura.*

Philo. Origen. Basil.

Et paulò infrà: *Quemadmodum prophetarunt puræ ac pellucidæ animæ, veluti specula facta diuinæ operationis, imaginem integram, & inconfusum, nulláque ex parte turbatam carnis affectionibus repræsentabant.* Atque in eundem modum loquuntur Augustinus lib. 12. de Genesi ad literam, cap. 16. Hieronymus in cap. 23. Ieremiæ, & alij Patres ab eodem Castro citati: atque hinc est, quod cùm Prophetarum in genere fit memoria in Scripturis, iidem Sancti nominantur, nempe, quoniam talibus conuenit vaticinari, Luc. cap. 1. vers. 70. *Sicut locutus est per os Sanctorum; qui à sæculo sunt, Prophetarum eius.* Et maximè Petri 2. epistola, cap. 1. vers. 21. *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Ergo, cùm sanctitas ad vaticinationem requiratur, Salomon, qui sanctus non erat, nec verus Propheta fuit.

August. Hieron. *Propheta cur Sanctis appellatur.* Luc. 1. 2. Petr. 1.

Pronunciamus tamen ad prædictiones sacras in se, & quarum Auctor Deus, non postulari necessariò, & simpliciter animi munditiam, correctionem morum; sed posse eum, qui non vna lethifera noxa commaculatus sit, Spiritus sancti organum esse ad prophetandum: ita ex senioribus, nouitíque Magistris quamplurimi: Augustinus tractatu 49. in Ioannem, & ex eo Beda in cap. 11. eiusdem Euangelistæ: Chrysostomus homil. 25. in Matthæum, & in Matthæi caput 7. Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, Lyra, Abulensis quæstione 32. 33. & 34. Maldonatus ibidem, atque Iansenius: sed Concordiæ cap 43. ad illud: *Quod autem vocatis*, &c. Gregorius Romanus lib. 27. Moral. cap. 1. asserens, Heliu, amicum Iob, cùm vir arrogans esset, prophetia donatum; Saulem quoque Principem iniquum: Eucherius quæstionibus in nouū, & vetus Instrumentum q 41. S. Maximus homil. 3. de Epiphania: B. Cyprianus de vnitate Ecclesiæ: S. Petrus Damianus libro 8. Epistolarum ad ciues Florentinos, epistola 11. Rhemigius Lugdunensis, siue alius Auctor explanationis in Paulum inter Opera Ambrosij ad cap. 13. Epistolæ prioris ad Corinthios, in idémque caput Anselmus. Hugo de S. Victore tom. 2. sermone 80. in festo quorumlibet Sanctorum S. Thomas in 2. 2. quæstione 172. art. 4. toto, & art. 6. ad 1. atque ibi Caietanus, & ad cap. 7. Matthæi: Durandus in Prologum Sententiarum, ad numeri 38. illa verba: *Nunc restat inquirere*, numero suo 47. atque ex eodem Prædicatorum Ordine antiquus Theologus Bartholomæus Sibyllæ, Speculo peregrinarum quæstionum, cap. 3. Decadis primæ: inter nuperos Bellarminus tom. 1. lib. 4. de Notis Ecclesiæ, cap. 14. Suarez, quanquam de miraculis veris solùm loquatur (sed idem hoc est atque illud) de fide, disputatione 4. sect. 3. num. 10. Christophorus de Castro Isagoga ad Prophetas minores libro 3. cap. 11. Tannerus de fide, disput. 1. quæst. 7. dub. 6 num. 129. Salmeron. tom. 2. in Euang. tractat. 19. §. sexto, &c. Delrius Isagoga in Cantica, cap. 1. sect. 3. §. *Demum pro* &c Lorinus prolegom. in Ecclesiasten, cap. 2. Bonfrerius ad versum 5. c. 22. Numerorum: Ludouicus Tena lib. 2. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 8. sectione 3. ad quintum argum. Sotomaior Præfatis in Cantica, pag. 19. §. *Ad quem quidem* &c. Rodericus Dosma Delgarus lib. 3. de auctoritate sacræ Scripturæ, cap. 5.

70. *Prophetia an cum peccato lethifero.* August. Beda Chrysost. Hieron. Euthym. Theophyl. Lyrao. Abul. Iansen. Maldon. Greg Pap. Eucher. Maxim. Cypr. Damian. Rhemig. Anselm. Hug Vict. S. Thom. Durand. Caiet. Barthol. Bellarm. Suarez Castr. Tanner. Salmeron. Delrius Lorin. Bonfrer. Tena. Sotomaior Dosma.

Probant

71. Matth. 7. *Miraculorū patratores damnati.*

· Probant à posteriori primùm innominatorum exemplis, de quibos Christus Dominus Matthæi cap.7.vers.22. *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.* Atque sane cùm hæc à Christo eum in finem prolata sint, vt fideles cautos redderet, atque de salute diligentes summè; oportet equidem de veris prodigiis, & signis intellexisse, deque certa atque firma vaticinatione, vt probè

Caiet.

à Cajetano animaduersum; neque enim stuporem aliquem iniicit damnatos præstigiatores & falsorum oraculorum artifices; illud terrorem incutit Sanctissimis quibusque obscuratum esse aurum optimum, amplexatos esse stercora, qui nutriebantur in croceis: denique in ignem sempiternum proiectos, qui vsque ad patranda miracula vsque ad vaticinandum ascenderant: Atque hi sanè anonymi: sed etiam cognitos insuper referunt, qui, etsi moribus improbi, & prædictionibus, & ostensis fulserunt, quales Heliu inter Iobi familiares, Saul Rex, Pharao, Nabuchodonosor quoque Monarchæ; Balaam imprimis vaticinans, & post Christum editum Iudas, atque Caïphas, atque à corruptæ conscientiæ Christianis militibus eiusmodi non pauca admi-

Milites corrupta vita prodigia operati apud Indos. Acosta.

randa fuisse patrata, cùm primùm cœpit euangelica lux occiduis innotescere Indis, memorat noster Iosephus de Acosta de natura noui Orbis, lib.7. de Historia morali Indiarum, cap. 27. Ratio à priori: quia prophetia neque immediatè, neque mediatè saltem opponitur cum malitia & peccato: Igitur recepto peccato in animam, non debet propterea expelli: Probatur antecedens, non quidem opponitur immediatè, & ratione sui præcisè; quoniam hoc est proprium gratiæ sanctificantis, quæ est diuinæ participatio naturæ: nec etiam mediatè, & causa alterius; quia sic opponuntur habitus infusi, qui connectuntur cum gratia gratum faciente, & eam sequuntur, qui cùm sint velut passiones essentiæ in ordine supernaturali, quæ est gratia iustificans, ablata essentia auferuntur, etiam exceptis habitibus fidei, & spei, ob peculiares causas: at prophetia non est ex habitibus, qui simul

Prophetia gratia gratis data, & non connexa cum forma sanctificante.

cum gratia infunduntur; sed est gratia gratis data, vt omnes Theologi fatentur, eiusmodi gratia non est connexa cum gratia gratum reddente, vt iidem tradunt: Igitur prophetia neque immediatè, neque mediatè peccato opponitur, ac proinde peccato animam occupante, ratione illius non demitur prophetia.

Exprimo hæc: Nam prophetia integrè sum-
72. pta solùm dicit & actum primum, scilicet, habitum, aut lumen, quod est principium illius; & actum secundum, videlicet, intellectionem, qua aut clarè, aut obscurè attingit verbum Dei ad se factum Vates: sed ex his nihil cum peccato dimicat: Probo minorem: Nam, quemadmodum homo in peccato existens, quamuis careat

Prophetia neque quoad actum primum, neque quoad secundum, aduersatur peccato.

habitibus infusis, potest medio auxilio Dei extrinseco actus virtutum elicere misericordiæ, nempe, temperantiæ, & eiusmodi alios: sic & potest actus ad intellectum pertinentes prudentiæ, vaticinationis, & similes edere: ergo, quemadmodum illi actus à voluntate eliciti possunt in sensu composito peccati recipi in anima: ita & isti alij actus ad intellectum spectantes: Igitur actus secundus in prophetia ab impio elici potest, ac esse in illo simul cum graui macula. Ostendo posse quoque copulari actum primum; nam hic actus, quatenus habet rationem qualitatis, & habitus, aut distinguitur ab habitu fidei, vel est vnum, idémque: si vnum cum fide, igitur vti fidei habitus, & spei manent in peccatore, etiam ablatis cæteris habitibus, sic quoque manebit habitus propheticus, cùm sit idem: Quòd si distinctio est inter hos, quoniam habitus prophetalis inclinat ad actum euidentem, & clarum; habitus fidei ad certum, & obscurum: hic tamen habitus, ratione demeriti, quod est in peccato, non destruitur: quoniam destructa gratia ob peccatum, illi solùm destruuntur habitus (exceptis habitibus fidei, & spei) qui sunt velut passiones ipsius gratiæ, & habent connexionem cum illa; de horum autem numero non sunt gratiæ gratis datæ: Cùm igitur propheticum lumen sit ex gratiis gratis datis, etsi peccatum cordis arcem occupet, non destruetur: manebit igitur simul cum peccato; ac propterea, quicquid est in prophetia, simul esse cum peccato valeat.

73. *Habitus fidei influit in actum propheticum.* Suarez.

Ac sanè, cùm ea probabilior mihi visa sit doctrina, quam tradit P. Suarez de fide, disput.8. sect 5. nempe, assensum propheticum circa reuelata à Deo esse obscurum, & certum, liberúmque, ac denique in omnibus essentialiter similem actui fidei, ac propterea elicitum ab habitu fidei, & præsupponens voluntatem mouentem ad assentiendum, vt docet sectione 6. num.4. quemadmodum certè voluntas credendi comparatione actus fidei ex fine aliquo malo, verbi causa, ex intentione vanæ gloriæ, possit mala reddi; ita & voluntas antecedens assensum propheticum: Itaque, sicut voluntas credendi imperata à praua voluntate vanæ gloriæ redditur extrinsecè mala, atque ipse fidei actus talis quoque denominatur: & neque aut voluntas fidei, aut ipse actus fidei aliquod tunc habent meritum, quandoquidem vitiati fuerunt ab actu imperante ex fine vanæ gloriæ: sic & in assensu supernaturali prophetico, & voluntate supernaturali illum antecedente, & inclinante intellectum ad captiuandum se, possit etiam contingere, nempe, vt vterque actus extrinsecè reddatur malus à voluntate vanæ gloriæ, quæ actum supernaturalem ad assensum propheticum inclinantem efficaciter imperauit; & dempto eius merito, atque libertate, ipsius quoque assensus prophetici, & libertatem, & meritum sustulit: ac postea ita commaculati ab extrinseco fine actum quoad substantiam supernaturalem, docet apud Suarium de fide, disp.6. sect.7. n.10. Caietanus 2. 2. quæst. 5. art. 2. & 1. 2. q. 55. art. 4. Medina ead. 1. 2. q 56. art. 3. apud Patrem Salas; Sotus lib. 1. de natura, & gratia, cap 22. corol. 2. quem ipse sequitur tom. 1, in 1. 2. tract. 7. disp. 3. sect. 12. conclus. 2. num. 169. & tom 2. quæst. 56. tract. 11. disput. 2. sect. 3. num. 55. tenet P. Granad 1. 2. controuers. 2 tract 9. disput. 3. num. 2. & in schola nunc etiam ex optimè eruditis non pauci amplexantur: Neque obstat, non nisi media gratia eiusmodi actus elici posse, quæ gratia per Christum sit data, & quam morte, sicut alia dona promeruit; nam quidem Christus in beneficium, & salutem eam gratiam contulit; abusus eius à sola voluntate creata est, quæ, cùm possit, & debuerit benè vti, in malum vsum conuertit: atque ita sanè

Actum supernaturalis quoad substantiam potest extrinsecè vitiari, & esse malus.

Suarez. Caietanus. Medina. Salas. Sotus. Granados.

vitiata

viriata fuisse Creatoris dona ab iis, de quibus egimus num. 71. ex Matth. cap. 7. & addictos monstrauimus flammis æternis, arbitror ædepol, propterea̓que lapsos in alia multa facinora, quòd tantam gratiam prauè ad fines indebitos ordinassent.

74. Ergo, vt ad Salomonem veniamus, cuius causa hoc de prophetia qualecunque susceptum est examen; equidem pro comperto habemus, cùm Epithalamium sacrum modulatus est, Principem fuisse moderatum, iustum, religiosum; neque aduersariis suppetere quidquam, quo contraria ostendant, eósque sola calumniandi libidine asserere (aut, quoniam secundùm mores & luxuriam suam inueteratam de Salomone iudicant) ab eo compositum Hymenæum tunc, cùm mulierculatum dementaretur amoribus, & sub cupidinis mereretur vexillo: Firmauimus istud suo luco, cùm de tempore ageremus, & vitæ periodo, quo à Salomone conscriptum est Canticum Canticorum: Vide Anteloquio 1. Sectione 8. num. 62. & hoc, quo versamur, Anteloquio, Sectione 2. num. 13. probat eruditè Sotomaior in præfatis, pag. 19. Gislerius in præfat. cap. 2. omnésque Explanatores catholici affirmant, quemadmodum aduertit Philippus Abbas de damnatione Salomonis, §. *Neque enim audeo*, &c. Demus tamen, tum cecinisse Epithalamium, cùm egregiè sceleratus haberetur: concedamus, longo spatio, & ab exordio annorum, in vitæ occasum turpitudine obrutum: Sed patefecimus, à nequissimis etiam vaticinia pronunciari posse; signa, quæ naturam vincunt, edi posse; imò non solùm posse impium esse subiectum, in quod prophetia recipiatur, sed etiam ipsum vaticinationis supernaturalem assensum, quo Propheta Dei loquutionem cognitione obscura, verùm infallibili, & certa penetrat, & assentit reuelatis propter diuinam auctoritatem, posse esse malum ab extrinseco prauæ voluntatis imperio vanæ gloriæ, aut alterum finem illicitum sibi præfigente: Nihil igitur iuuat argumentum à malitia sumptum aduersùs auctoritatem Canticorum.

Salomon moderatus, iustus, cùm scripsit Cantica.

Sotomaior.

Gisler.

Philip. Abb.

75. Quid igitur dicemus ad posita Sectionis ingressu? nimirum, & vaticinia, & admiranda opera, veræ fidei, atque Ecclesiæ Notas esse? Quid ad Patrum effata, cordis munditiam in prophetaturis requirentium? Respondemus quidem, miraculorum, aut vaticinationum duo esse genera: nam alia sunt, quæ eius tantùm personæ, aut alterius commodum particulare respiciunt; vt si ipsi aut alteri conferatur salus morbo amissa, aut ipsum, aliósve per eum Deus moueat de futuris euentibus, qui in ipsorum vtilitatem priuatam tantùm referantur; alia vero sunt, quorum finis, atque scopus sit, veri dogmatis confirmatio, non priuatum emolumentum: Quando igitur miraculum fit sine respectu ad veritatem aliquam, & doctrinam fidelibus vtilem per illud stabiliendam, patrari posse etiam ab impiis, licèt rarò contingat fieri, arbitratur P. Suarez de fide, disputatione 4. sectione 3. num. 10. Verùm in falsorum dogmatum robur haud vnquam editum eiusmodi quidquam, alioquin Deus cooperaretur mendacio, cùm pro illo testificaretur: At sanè difficile est admodum, fieri signa aliqua, aut vaticinia pronunciari, quæ non cuiusque sectæ mortales, religionis, quam profitentur, virtuti tribuant, & argumententur veram esse Ecclesiam, in qua reperiantur, quæ omnem naturæ vincant potestatem: Quare sic opinor quidem, vix vnquam apud Gentiles, perfidos Iudæos, Hæreticos, Mahumetanos, aut huiusmodi fæces, factum verum miraculum, nempe, ne suis tribuerent erroribus; quòd si aliquod patratum est, gratia catholicæ Ecclesiæ illud operati sunt; nimirum, concurrentibus iis circunstantiis, quæ planè declararent in confusionem Sectarum, in fidei stabilimentum editum esse prodigium: Adi Bellarminum tom. 2. lib 4. de Notis Ecclesiæ, cap. 14. & 15. Valentiam 2. 2. disput. 1. quæst. 1. punct. 4. argumento quinto: Hoc autem in vaticiniis multò clarius apparet: nam, quò faciliùs Ethnici iugo Euangelij colla submitterent, voluit Deus, vt eorum Vates Christum venturum prædicerent percipiamus ab Angelico Doctore 2. 2. quæstione 172. art. 6. ad 1. *Dicendum, quòd Prophetæ Dæmonum, non semper loquuntur ex Dæmonum reuelatione, sed interdum ex inspiratione diuina, sicut manifestè legitur de Balaam, cui dicitur Dominus esse locutus, Numerorum 22. licèt esset Propheta Dæmonum: quia Deus etiam vtitur malis ad vtilitatem bonorum; vnde & per Prophetas Dæmonum aliqua vera pronunciat, tum, vt credibilior fiat veritas, quæ etiam ex aduersarijs testimonium habet; tum etiam, quia, cùm homines talia credunt, per eorum dicta magis ad veritatem inducuntur: Vnde etiam Sibyllæ multa vera prædixerunt de Christo.* Atque idem S. Doctor ead. 2. 2. quæst. 2. art 7. ad 3. *Dicendum, quòd multis Gentilium facta fuit reuelatio de Christo, vt patet per ea, quæ prædixerunt: Nam Iob 19. dicitur: Scio, quòd Redemptor meus viuit. Sibylla etiam prænunciauit quædam de Christo*, &c. An autem omnes Sibyllæ, vel earum minor numerus Dæmonum cultrices fuerint, & quàm de hominum Redemptore illustre testimonium perhibuerint, cernere poterunt curiosi apud Sixtum Senensem libro 2. Bibliothecæ sanctæ, verbo, *Sibylla*, & plurima cum eruditione apud nostrum Salmeronem tom. 2. in Euangelia tract. 19. Igitur, si quando Pagani de futuris prænunciarunt, hoc ab illis in catholicæ fidei fauorem Deo peculiariter dirigente actum est.

Quibus circunstantijs Deus consueuerit miracula edere per malos, aut vaticinari?

Suarez.

Bellarm.

Valent.

S. Thom.

Balaam, & Sibylla verè prophetârunt, saltè aliqua.

Sixt. Sen.

Salmeron.

Veniamus ad Catholicos: Sanè inter hos nonnunquam impij operibus excellunt, quæ naturam transgrediuntur: vaticin 76.
terdum; sed hoc, atque illud fidei postulante causa, & pro Euangelij amplificatione, vt vidimus accidisse apud Indos Americos suprà ex Acosta num. 71. Itaque vno verbo, quæcunque mali exercent, humanam conditionem quæ superent, ea omnia orthodoxam fidem roborant: In hunc scopum talibus vtitur instrumentis Creator: Quare iure inter Notas, quibus vera Ecclesia à falsa seiungitur, potissimum locum miracula sortiuntur: Quid, quòd apud Catholicos crebra & inaudita prodigia fiunt; alibi rarissimum, aut nullum signum? Et nullum quidem, nisi pro Christi sponsa: Quòd autem Patres eximiam animi munditiem desiderant in Prophetis, optimè quidem postulauêre: rarò enim tam præstans beneficium in alios confertur, quàm qui sanctitudine excellunt: Aliquando ob speciales diuinæ prouidentiæ fines & peccatores vaticinantur: sed hoc fit rarenter, & tum parcè, atque ad modicum interuallum; Sancti autem Doctores loquuntur de eo, quod in vsu est, atque frequenter accidit.

SECTIO IX.

Salomon an peccata fleuerit, & æternam consequutus fuerit salutem? ea super quæstione de sanctorum Patrum suffragiis indagatio.

77. SAlomonis omnem vitam contemplati multi, atque in eum quàm fuerit indulgens Deus Optimus Maximus, quibúsque locupletauerit donis, vix credere possunt, vt tam charum sibi caput in æternum proiecerit Dominator omnipotens: sed, cùm ad Epithalamium conuertunt oculos, eiúsque Carminis celsitudinem introspiciunt, videntque in breui Poëmate comprehendi catholicæ Ecclesiæ vniuersa admiranda, grauidam Sacramentis omnem penè syllabam; stomachantur vehementer aduersùs eos, qui Salomonis pœnitentiam in dubium vocare, qui de fausto illius exitu scrupulum mouere, neque horrent, neque verecundantur: Concedunt quidem non illibenter, vaticinatos aliquando improbos, vti à nobis probatum elapsa Sectione: verùm in huiusmodi nemine prophetia est, quæ ad vmbilicum peruenerit; tantùm fragmenta quædam præsagiorum: Sed librum canonicum integrum scripsisse, eúmque certè, cui similem alium vetus Instrumentum non habeat, quòd arcana innumera occultet; atque sempiternæ noctis addictum squaloribus illum, per quem talia Spiritus sanctus publicarit; nisi magna aliqua atque euidenti auctoritate innotescat, admitti non posse. Sed mihi irreparabilem Luciferi casum consideranti hæc leuia apparuerunt; quanquam non inutiles ad declamandum threni fiot. Nam, vt concedamus in Salomonem collata beneficia, quæ vincant omnem fidem humanam: sed non minori refulsit gloria Angelus superbiens. Taceo Iudæ Apostolatum, in Dæmones imperium, in elementa, in morbos potestatem: Quare patem cum vtroque exitum habere potuit Salomon, quanquam Domini Amabilis, templi fabricator, sacrorum voluminum amplissimus Scriptor, & diu constans, atque religiosus Monarcha: Alia igitur tentanda via est, quæ Salomonis pœnitentiæ meliora subsidia afferat.

Canonici libri Scriptor an æternùm damnatus?

78. Ac sanè, cùm & veterum recentiorum, qui hoc de argumento quaque oblata occasione tractarunt, nomina dilgentissimè collegerit noster Pineda, & cum iudicio, atque industria expenderit lib. 8. de rebus Salomonis, cap. 1. sect. 1. & sequentibus, abstinebo ab hoc labote: addam verò ex antiquioribus omissos paucos quosdam; ex nuperis, qui post ipsum emersêre, non multos tamen; Vtrunque antequàm exequar, iudicium ferre oportebit de nonnullis ex his, quos allegat, Patribus licet enim eius in hoc pertractando argumento nihil studio diligentius: sed Patrum in controuersia grauissima tanti facienda est auctoritas quam iterum & sæpius premere, atque vrgêre iustum sit: Et sanè pro omnium clarissimis Ducibus altercatio. Ab Augustino principium? annumerauit sectione 2. iis, qui vel ambiguam, vel instabilem, aut certè obscuram de Salomonis exitu sententiam tulêre: sed planè niger fuit Augustini calculus; neque vspiam effato huiuscemodi aduersarius, tom. 5. lib. 17. de Ciuitate, cap. 19. *Post hunc regnauit eidem populo vniuerso Salomon, eius filius, qui, vt supra dictum est, patre suo viuente cœpit regnare: hic bonis initiis malos exitûs habuit: quippe secundæ res, quæ sapientium animos fatigant, magis huic obfuerunt, quàm profuit ipsa sapientia.* Quod autem eludere vim conati sint aliqui, asseuerantes intelligi hac gnome, solùm fuisse senectam ingloriam, cùm vitæ auspicia dignissima extiterint; displicet plurimùm: nam eò loci nulla ab Augustino adolescentiæ facta comparatio cum ætate graui, vt saltem verborum circunstantiæ fauerent interpretationi: absolutè autem enunciata propositio, & sine coërcentibus malè sonat, atque vitæ finem, clausulámque infandam indicat: alioqui de Martyrum, aut Beatorum Confessorum quopiam liceat simpliciter dicere, malum exitum habuisse; quoniam etsi morte obiit iustorum, sed peccauit in senecta; Neque desunt exempla, vt Iacobi Anachoretæ, apud Laurentium in Vitis Sanctorum, tom. 1. ad diem 28. Ianuarij. & aliorum: Deinde, qui hæc adstruunt, ij (neque alij) reprehendunt, quòd, cùm Ambrosius, & de Patribus duo, trésve, Salomonem *Sanctum* nominent, ab aliquibus adhibita sit explicatio, nempe, Sanctum fuisse, antequàm meretriciis succumberet blandimentis: non enim (inquiunt) propositio absolutè edita debeat restringi: sic nanque & Iudas Iscariotes Sanctus appellari valeat; fuit enim aliquando talis: Igitur, quemadmodum quæ de Salomonis sanctitudine est propositio, nolunt, vt restringatur: sic & Augustini effatum de infelici exitu coërcere, & circuncidere non debent.

Pineda.

Nam Augustinus de Salomonis impœnitentia ambigua mens?

S. Iacobus Anachoreta in vltima senecta lapsus.

Surius.

Sed, vt fuisset Augustini, aut ambiguum, aut obscurum pronunciatum alibi, quid significaret, satis demonstrauit tom. 6. lib. 22. contra Faustum Manichæum, capite 88 *Iam de Salomone quid dicam? quem vehementer arguit sancta Scriptura, atque condemnat, nihilque de Pœnitentia eius vel in eum indulgentia Dei omninò commemorat: Nec mihi prorsus occurrit, quid, saltem in allegoria, boni significet hæc eius flenda subuersio, nisi fortè quis dicat, mulieres alienigenas, quarum amore exarserat, significare Ecclesias electas de gentibus: Quod igitur in illo diuersis temporibus extitit, prius bonum, & posterius malum; hoc in Ecclesia in isto adhuc sæculo simul vno tempore ostenditur:* Quibus verbis duo insinuat: Primum, quod ad Scripturas attinet, excepta reiectione Salomonis æterna, nihil colligi posse: Secundũ, neque absolutè etiam & sine Scripturis: Et quoniam neque ipsa allegoria (quæ ampla est) quod in bonum vertat, aliquid inuenire potuit; & potissimùm, quia omnem vitæ lineam in bonum, malúmque dissecuerit; videlicet, vt quemadmodum priora fuerunt integrè bona sine malitiæ intermixtu: ita extrema in solidum iniqua extiterint: Idem verò Prologo in Psalmum 126. *Nam ipse Salomon mulierum amator fuit, & reprobatus est à Deo, & vsque adeò laqueus illi fuit illa cupiditas, vt à mulieribus etiam idolis sacrificare cogeretur, sicut de illo Scriptura testis est: sed si illo cadẽte, quæ per illũ dicta sunt, delerentur, iudicaretur, quia ipse dixerat, non quia per illum dicta erant: optimè igitur etiam hoc egit misericordia Dei. & Spiritus eius, vt quicquid boni per Salomonem dictum est, Deo tribueretur: peccatum autem hominis homini:* At, qui post scelerum naufragia 79.

fragia pœnitentiæ seruatur tabula, quemadmodum reprobi minimè censendi sunt; ita neque à Deo reprobari quispiam prudens dixerit: Salomon igitur vti reprobatus, sic & reprobus; Simul pulchrè innuit Augustinus, quorsum scripta interitum non sint passa; ne, scilicet, humanum opus existimaretur, quod homine cadente periit; vti quidem de his, quæ interciderunt Salomonis voluminibus arbitrantur aliqui, de quibus consulendus Tostatus in cap. 4. lib. 3. Reg. quæst. 8. Tostat.

80. Atqui sanè hanc fuisse Augustini cogitationem, coniectura est, quoniam & eandem biberant mentem eius intimi discipuli, alter, qui viuentem coluit; alter, qui mortuum: Prior Sanctus Prosper manifestè loquutus, etiam Pinedæ Prosper. iudicio, parte 2 de Prædict. cap. 27. *Salomon elatus in senio, fornicatus mente, & corpore, Domino ipsum deserente, malè obiit*: Secundus Beda Venerabilis Beda. tractatu quæstionum triginta in libros Regum, quæstione 29. *Vbi hoc quoque* (ait) *palàm ostenditur, quod vtinam non ostenderetur; quia, videlicet, Salomon de admissa idololatria scelere nunquam perfectè pœnituit: nam, si fructus pœnitentiæ dignos faceret, satageret ante omnia, vt idola, quæ ædificauerat, de ciuitate sancta tollerentur, & non in scandalum stultorum, quæ ipse, cùm fuisset sapientissimus, erronea fecerat, quasi sapienter, ac rectè facta relinqueret*: Verùm asserunt, D. Thomam, cùm Augu- S. Thom. stini omnes penè syllabas deuorauerit, alia opinatum, & fauere Salomonis pœnitentiæ lib. 3. *An eius liber codex de regimine Princip.?* de regimine Principum, cap. 8. Respondeo, incertum esse, an germanus sit Angelici Doctoris: certè assuta esse nonnulla, quæ suspectum reddant Opus illud eruditis probat cum fundamento Cardinalis Bellarminus de Scriptoribus eccle- Bellarm. siasticis, ab anno Domini 1200. vsque ad 1300. Iacobus Cuiacius lib. 1. de feud. tit. 1. & Barclaius senior lib. 6. contra Monarch. cap. 20. deliriis abundare non erubuerunt scribere; sed tam audax effatum Theologiæ ignorantia peperit; Qualiscunque tamen libri conditio reputetur, demus connumerari inter genuinos fœtus Angelici Doctoris, quidnam ibi ex Augustino? nè syllaba vna: Hieronymus solùm testis citatur traditionis Hebræorum asserentium librum Ecclesiastis luctum esse pœnitentis Salomonis, quam traditionem neque refutat, neque approbat: alioquin idem Beatus Præceptor lib. 5. de eruditione Principum cap. 33. allegans Gregorium Papam in Pastorali aientem: *funditus desertum à sapientia increata Salomonem*, neque repugnans dicto illius, damnationi suffragatus existimabatur: quo & eodem pacto cum Præfationibus in Ecclesiasten referant ex eadem traditione nec fulciant, codicem esse fletus Salomonici Bonauentura, Dyonisius Carthusianus, Hugo Cardinalis, non est quòd Salomonis adstruere compunctionem defendamus: Nam Hugo Carensis posteà discussa exactiùs Controuersia in illud cap. 2. Isaïæ. *Peremere terram*, &c. Si mentem declarasset fauentem Salomoni Prologo Ecclesiastis, haud quaquam subdidisset inquiens: *Ego autem neminem iudico sed credo si pœnituit, saluus erit*, &c.

81. *Chrysostomi excussa opinio de Salomonis fletu.* Chrysostomum ingenuè fatetur Salomonis aduersarium pœnitentiæ: sed aliquando ab eo recessisse placito probat ex sermone de Pœnitentia tom. 5. pag. 1188. *Quis Deo dignior, quàm Dauid? & tamen deliquit: qui cecidisset de culmine, si nō fuisset compunctus: Quis sceleratior Manasse? & hunc pœnitentia renocauit: Pœnituit Deum, quòd Saulem Regem elegerit: quapropter, nisi quia idem pœnitentiam ignorauerit? Quis sapientior Salomone? Sed nesciens pœnitentiam, perdidit gratiam; & ob hoc dictum est; Concepit dolorem, & peperit iniquitatem: Concipit peccator uelicti dolorem; & si non pœnituerit, parit sibi mortem.* Atque hic sistit apud eum ex Chrysostomo mutuata probatio: nam reliqua hallucinationes tantùm sunt: Sed experiamur, an tales: Afferam ex ipso vnum; alterum nostro conquisitum marte: Ac ipse citat homil. 23. in cap. 11. Epistulæ ad Corinthios posterioris: verba in nostro exemplari paulò aliter: *Sed tamen hoc vitio vsque adeò captus est, vt lethale etiam vulnus acceperit: ac pater quidem surrexit, acceptúmque damnum sarcivit, & rursum coronam adeptus est: hic autem nihil tale ostendit*: Quid verò est, quod non ostenderit? Nempe, tale, quale genitor, vt iterum staret, & ad pugnam conuerteretur. Verùm iacuit æternùm semel prostratus. Quid his manifestius? Atque Arbitror metaphoram à re militari esse petitam, vt Dauid similis extiterit prælиaturis, qui graui accepta plaga, animantur nihilominùs, & palæstram repetunt: Salomon eos imitatus fuerit, qui sauciati præ animi defectione arenam repetere non audent; sed moriuntur ignauè, & sine honore. Demus nostri laboris inuentum huic æmulum. Ergo Chrysostomus tom. 5. Chrysost. Parænesi 2. ad Theodorum lapsum, prope initium: est verò Theodorus ille Mopsuastensis, de quo non pauca nos exordio huiusce Isagogæ: hunc ex Monachatu ad libidines conuersum, vt in viam renocaret, & pœnitentiam ei suaderet, Salomonis, atque Dauidis exempla proponit: *Beatus quoque ille Dauid, vir electus in ordine Regum, electus in numero Prophetarum posteaquam in plurimis Deo dignus apparuit, hominem se esse monstrauit, & in amorem quendam alienæ vxoris exarsit; nec hoc solo contentus fuit, sed adulterium ex cupiditate commisit, & homicidium propter adulterium perpetrauit: sed non ideò, quia duplex vulnus accepit, etiam tertiò seipsum percussit: verùm mox ad medicinam conuolauit, & diuersa medicamina plagis festinus apposuit, ieiunia, lacrymas, luctus, preces & indefessam peccatorum confessionem, & sic per ista placato veniam à Deo meruit, & ad priorem dignitatem rediit.* Deinde progressus ad stirpem illius: *Filius eius*, (inquit,) *cui nomen Salomon erat, iisdem, quibus pater vitiis inuolutus ob muliebrem gratiam, à paterno recedere ausus est Deo. Hunc ipsum ergo Salomonem, qui omni penitus spoliari imperio dignissimus erat paternorum contemplatione meritorum, sextam regni portionem Dominus habere permisit.* Sed, cur hîc nihil de fletibus, de exomologesi delictorum, de recuperata Creatoris gratia? Equidem, quòd in Salomone eiusmodi Chrysostomus nihil agnosceret, neque aliam misericordiam consequutum arbitraretur, quàm temporalem regnorum, atque hoc ob Dauidis meritum, quod repetit homil. 27. in cap. Matthæi octauum: *Salomonem etiam*, (ait) *qui nefaria crimina commisit, charitate patris placatus Deus à fastigio regni non deiecit.* Hactenus Chrysostomus Salomonis pœnitentiæ contrarius: videamus, an alicubi huius ipsum existimationis pœnituit, & vetera retractauit.

Igitur tom. 5 tractatu aduersus eos, qui subintroductas habent, aliàs contra concubinarios, 82. cap. 12. *Etenim & Salomon* (inquit) *cùm sæcularium* Chrysost.

rerum concupiscentia teneretur, magnas eas & admirandas putabat, multùmque in eis laboris, & sollicitudinis insumebat, magnificas ædificando domos, copiosum coacervando aurum, congregando cantorum choros, varia genera ministrorum mensæ & popinæ quærendo, animæ suæ voluptatem ab hortorum, & corporum formosorum gratia, & omnem, vt ita dicam, oblectationis & refrigerij viam sectando. At, vbi inde ad se reuersus, & quasi ex vmbrosa quadam abysso ad lumen veræ sapientiæ respicere valuit, tunc sublimem illam, & cælis dignam emisit vocem: Vanitas vanitatum, (dicens,) & omnia vanitas. Sed, obsecro, quod in his seuera castigatione dignum elucet? Quæ recensentur stupra? quæ ebriosæ compotationes? quæ innocentium victimæ, & bonorum expoliationes? Princeps destinatus à Numine, vt Monarchas & diuitiis, & aulæ gloria vinceret, non iucundaretur, & deliciis quibusque filiorum hominum afflueret? Quare & continuò excusat eodem loco Chrysostomus: *Quamuis autem à Salomone sæculis superioribus non tam multa sapientia exigebatur diligentia; neque enim delicias lex vetus prohibebat, neque alijs frui voluptatibus superuacuum ducebat, & vanum, attamen, & sic se habentibus rebus in ipsis conتueri potuit, quàm inutiles & vanitati obnoxia res essent: Nos verò ad maiorem vocati vitam, & ad excellentius fastigium ascendimus, & in maioribus exercemur palæstris*, Apertè satis indicauit, ex illorum temporum norma oblectatum Salomonem, neque commisisse aliquid veteri legi grauiter repugnans: etsi autem ex his Salomon lethaliter non peccarit; voluptates tamen, quæ initio beatum aliquid videbantur complecti, experientia in fatigationem plurimam, & vexamen animi magnum cestarunt, & hebetabant quidem doctissimi Principis cerebrum, flaccescebátque ingenium paulatim, & sine sensu: Igitur Ecclesiastem, seu in schola prælegerat, seu concionibus ad populum habitis vulgauit, cùm ordiretur, *Vanitas vanitatum*, inquit, &c. móxque adhibiturus exempla, quæ probarent, à seipso desumpsit: vt, cùm animaduerterent mortales, etiam eas voluptates, quæ peccati acerbissimis caruêre punctionibus, nequidem ipsis parcere Philosophis; sed tædium & afflictionem cumulare, desinerent ipsi saltem impuras delicias tantoperè deperire: Ac sanè infrà ostensuri sumus num. 98. Ecclesiastem à Salomone publicatum, antequàm inhonestissima macula superiorem vitæ gloriam fœdaret. Nulla ergo sententiarum in Chrysostomo varietas, vt nunc hoc, nunc illud lubricè asseuerauerit: sed quam cogitauit veriorem de Salomonis impœnitentia opinionem, eam data occasione semper insinuauit.

83. Quod tamen de Chrysostomo dixit pro vtroque disputasse quæstionis membro, & nunc has, nunc illas sequutum partes, pro circunstantiarum opportunitate, concionatoria licentia; fortasse aptiùs de Hieronymo pronunciasset: nam ab hoc non abhorrere vsu in aliis concedij nominata 2. sectione, num. 10 Nihilominùs in asseuerandа Salomonis salute æqualem fuisse semper declarat sectione 5. & ducem eius sententiæ facit:

Patres concionatorè quandoque loquuntur Hieronymi existimatio de Salomonis salute

Philip. Abb. Mihi autem suggessit Philippus Abbas Opusculo de damnatione Salomonis, §. *Ibi verò idem*, &c. aliter de Hieronymi mente statui posse; ac produco ex epistola ad Rusticum, eadem eius verba, quæ Philippus transcripsit. In vestibulo statim ita ratiocinatur: *Quid Salomone sapientius? Attamen infatuatur amoribus mulierum: Bonum est sal, nullùmque sacrificium absque huius dispersione suscipitur; vnde & Apostolus præcipit: Sermo vester semper in gratia sale sit conditus; quod si infatuatur, foras proijcitur, in tantúmque perdit nominis dignitatem, vt ne in sterquilinium quidem vtile sit quo solent credentium arua condiri, & sterile animarum solum pinguescere:* Ac sanè, quòd infatuato sali comparauerit, corruisse penitùs iudicauit, neque postliminio spiritali vitæ, quæ à gratia sanctificante est, restitutum, in malo annos clausisse. Proloquatur allegatus Bonæ Spei Abbas, Philippus, Bernardo Cisterciensis nobilissimæ Familiæ Conditori coætaneus, *Quid sit autem infatuari, ne quis impropriè præsumeret interpretari, verbis sequentibus idem Hieronymus demonstrat, dum illud de Euangelio ad medium reuocauit: Bonum est, inquit, sal: quòd si infatuatur, foras proijcitur, in tantúmque perdit nominis dignitatẽ, vt nec in sterquilinio quidem vtile sit: Dicens ergo Hieronymus, Salomonem infatuatum, & adiungẽs, quod infatuatum sal foras proijcitur, nec vltrà vtile est, satis liquidò Salomonem asserit reprobatum, id est, nunquam ad saporem pœnitentiæ reuocatũ; constat enim, quòd sal infatuatum irreparabiliter exinanitur, perditóque genuino sapore iterum non salitur; sed vbique, & semper inutile penitus inuenitur, dum vel ipsum per aliud, vel per ipsum quicquam aliud non conditur.* Ac sanè Hieronymus, quem instruebat Rusticum ad perseuerandum hortabatur: *Hæc dicimus (ait) vt prima te, fili Rustice, fronte doceamus, magna cœpisse, & excelsa sectari, & adolescentiæ, imò pubertatis incentiua calcantem perfectè quidem gradum scandere; sed lubricum iter esse, per quod ingrederis, nec tantum sequi gloriam post victoriam, quantùm ignominiam post ruinam:* Optat igitur, ne fiant nouissima eius qualis Salomonis, qui, cùm egregiè, & cœpisset, & diu ambulasset, miseranda catastrophe vitam terminauit.

Dicunt, Salomonem ab Hieronymo annumeratum inter eos, qui scelerum veniam consequuti fuêre: nam ad frontem lib. 2. in Iouinianum, horum texens catalogum cum Dauide, Manasse, & similibus collocat: quod verò & hæc etiam excedit, Sanctis associat ad illud cap. 11. Danielis: *Et stabit in loco eius despectus*, &c. 84.
Sicut igitur Saluator (inquit) habet & Salomonem, & cæteros Sanctos in typũ aduentus sui: sic & Antichristus pessimum Regem Antiochum, qui Sanctos persequutus est, &c. Verùm, si his locis coniungit eum iustis, atque cum illis, de quorum pœnitentia constat, alibi copulat cum nefariis, quique omnium calculatione pessimũ habuêre exitum, nimirum, cum Achaz, cuius & vicisse malitiam Salomonis impietatem innuit: Sic igitur epistula ad Vitalem disserit: *Simúlque consideremus; quòd occultè Scriptura, & Salomonem, & Achaz voluptatis, & impietatis accuset: vterque enim, cùm esset de stirpe Dauid, recessit à Domino: & alter idolatriam sequutus est libidinẽ, vt septuaginta habuerit vxores, & trecentas concubinas, & adolescentulas, & scorta passim, quorum non erat numerus, neglectóque Deo patrum suorum, extruxerit idola gentium plurimarum, & fuerit, non vt prius Iedidiah, id est, Amabilis Domini, sed amator mulierum.* Iam & commonstremus, vti allata non prosunt: Nam certè eo de Iouiniano volumine, cùm cæterorum, & delicta, & fletum pœnitentialem referat, Salomonis lapsum tantùm memorauit, omisit contritionem, & lacrymas: quam-

obruit,

obrem, nisi quia non doluisse illum opinatus sit? Danielis autem cùm pertractaret verba, dixit apertè, non omnia, quæ de Christo vaticinati sunt Prophetæ, adimpleta fuisse, quasi in imagine, in Salomone: *Ex parte autem*, (inquit) *& quasi in vmbra veritatis in Salomone præmissa sunt, vt in Domino Saluatore perfectius implerentur:* Ergo, quemadmodum non omnia, quæ Christus operatus est, ad Salomonem, quasi ad typum, relata fuêre; sic neque in omnibus vitæ gestis Salomon Christum repræsentabat; quod & aliis, qui etiam beatè diem clauserunt, commune fuisse, vt non in singulis facinoribus, sed in aliquibus Dominum præsignarent, scripsit epistola ad Euagrium: *Quomodo autem Noe inebriatus in domo sua, & nudatus, atque derisus à mediano filio, typum Saluatoris præbuit, Samson quoque amator meretricis, & pauperis Dalila multò plures hostium mortuus quàm viuus occidit, vt Christi exprimeret passionem, omnésque penè Sancti, & Patriarchæ, & Prophetæ, in aliqua re figuram expresserunt Saluatoris:* Denotat igitur, Salomonem, cùm Sanctus fuerat, atque in his, quæ cum laude gesserat, (fuerunt autem illa plurima,) Seruatoris emblema sustinuisse: Ac denique Hieronymi scopus est, non nisi à præclaris, & sanctis actionibus Christum adumbrari potuisse, ac ideò aut integrè Sanctos, aut ex parte: hos verò secundùm sanam vitæ periodum Christum solùm præfigurasse; quanquam, neque perpetua, & inuariabilis eius opinio hæc fuit, vti à nobis commonstratum est Anteloquio 1 Sect.2.num.4.

Regula: Sancti veluti Instrumenti non in omnibus gestis Christum adumbrant.

Hieron.

85. Superest difficillimus modus, quippe sine velamentis testatur de Salomonis compunctione: nam lib. 13. in Ezechielem ad illud cap. 43. *Tu autem, fili hominis*, &c. *Vt non solùm cultores eius* (loquitur de templo) *& aditus; sed & ipse fabricator eius Salomon peccauerit, & offenderit Deum: licèt postea egerit pœnitentiam, scribens Prouerbia, in quibus ait; Nouissimè egi pœnitentiam, & respexi, vt eligerem disciplinam. Prouerb. 24.* Sed, vt præbeamus, suffragari hæc manifestè Salomonis saluti: at ostendimus alibi contraria tradi; fuit autem hæc disceptationis princeps meta, non fuisse ab Hieronymo vnicè traditam, & sine diuersitate aliqua sententiam, quæ absoluit Regem sapientissimum; absolutè tamen pronunciamus, si hoc columen sit eorum, qui Hieronymum pro Salomone stare tiuuntur, infirmum esse fulcrum: Atque sanè sofficienter ij loquuntur, à quibus asseueratum est Hieronymum, non iuxta cogitationem sui animi dixisse; sed ex aliorum placito: nempe, Hebræorum traditione de quibus ad illud cap. 1. Ecclesiastæ: *Ego Ecclesiastes fui Rex* &c. *Aiunt Hebræi* (inquit) *hunc librum Salomonis esse pœnitentiam agentis, quòd in sapientia, diuitiisque confisus per mulieres offenderit Deum:* Neque obstat, quòd Ezechielem interpretans subticuerit omnem de Rabbinis memoriam: nam aliàs monuimus, sequuti Riberam præludio in Zachariam, num. 12. Hieronymum interdum ita subtiliter sub aliorum persona disputare, vt requirat Lectorem attentum in primis, atque vigilem: nobis autem reiiciendi ansa, quod infrà declaraturi sumus, ni fallimur, ex Patrum doctrina statui oportere, Prouerbia, & Ecclesiastem ante lapsum scripta fuisse, ac proinde Rabbinico commento æquale, quòd Salomonis nominetur luctus, & pœnitentia.

Hieronymi mos in exlandis opinionibus.

Ribera.

86. Cyprianum Pineda sect.4.num.12. Antesignanum constituit eorum, qui Salomonis aduersantur pœnitentiæ, eò quòd libro de vnitate Ecclesiæ, non longè ante finem dicat, amisisse coronam iustitiæ; Porrò corona ea gloria esse videatur, quæ prædestinatorum sit, & quæ tribuitur illis, qui Dei gratia, atque amicitia diem clauserunt: nam huiusmodi in Scripturis promittitur, Apoc. 2. vers. 10. *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* 1. Pet. 5. 3. *Pascite, qui in vobis est gregem Dei; & cùm apparuerit Princeps Pastorũ, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam*, Salomon igitur, cùm huiusmodi gloriam perdiderit ex Cypriani iudicio, damnatorum numero aggregandus est: Verùm Salianus hæc non patiatur tom. 3. anno mundi 3058. num. 5. quippe contendit, allegatis Doctoris Angelici verbis, & coronam eam posse vocari gloriam, quam de condigno iustorum quisque mereatur, etsi posteà grado excidat, & in peccatis moriatur; quare, cùm iuxta hanc coronæ significationem Cypriani verba intelligi valeant, non esse, quòd concipiamus Salomonis pœnitentiæ aduersari: Sed transcribamus B. Aquinatis periodum; Inquit prima parte, quæst. 23. art. 6. ad 1. *Dicendum quòd corona dicitur esse alicuius dupliciter vno modo ex prædestinatione diuina; sic nullus coronam suam amittit alio modo ex merito gratiæ; quod enim meremur quodammodo nostrũ est; & sic suam coronam aliquis amittere potest per peccatũ mortale sequens; alius autem illam coronã amissam accipit, in quantum loco eius subrogatur: non enim permittit Deus aliques cadere, quin alios erigat:* Ac sanè Cyprianus coronam priori modo accepit; nempe, pro gratia, non qualicunque, sed ea, quæ finalis est, & propria Prædestinatorum: Inspiciamus; testetur ipse ex iis, quæ immediatè subiicit post amissam à Salomone coronam, *Confessio* (inquit) *exordium gloriæ est, non meritum iam coronæ; nec perficit laudem, sed initiat dignitatem: cùmque scriptum sit; Qui perseuerauerit vsque ad finem, hic saluus erit, quicquid ante finem fuerit, gradus est, quo ad fastigium salutis ascenditur; non terminus quo iam culminum summa teneatur:* Ecce, vt omnis sermo de termino, & meta viæ, huiúsque vitæ sit, & vt confessionem nominis Christi, non meritum coronæ, aut triumphum appellet; sed inchoationem quandam: Atque in hoc ipso scopus totus est epistolæ ad Rogatianum, & cæteros Confessores, qua Salomonis exitum cum Saülis fine comparat: Quare rectè à Pineda Cyprianus inter eos collatus, qui Salomonem absque compunctione discessisse autumant.

Cyprian.
Pineda.

Corona nomine quid secundum scriptura vsum denotet?

Apoc. 2.10.
1.Pet.5.3.

Salian.

S.Thom.

Cyprian.

Rectè inter eosdem, & Gregorium Papam numerauit: nam, cùm ad initium cap. 2. lib. 2. Moralium statuisset, à qualitate temporis finem exprimi actionis, & noctem damnationi, victoriæ lucem distribuisset; Iobi quidem pugnam triumphis destinatam asseruit, quòd in die tentatus esset; Salomonem autem quoniam ad extremum casurus erat non reparando lapsu noctu sapientia cumulatum fuisse: Sed debuit Gregorio Rupertum copulare; quem tamen inter ambiguos posuit sectione 2. num. 6. nam sententiam Magni Gregorij sequutus est, etiam mutuatis ab eo verbis, lib. 5. de operibus Trinitatis, c. 2. loquitur nanque eodem penitùs modo: *Quòd sapientiam* (ait) *in nocte, & per somnium non perseueraturus accepit.* Debuit & Ioseph Flauium adiungere: eius testimonium lib 8. c. 2. prope calcem ex Geleuij castigatione: *Cùmque domesticam haberet* 87.

Regula: A qualitate temporis, finis exprimitur actionis.

Greg Pap.

Rupertus.

Ioseph.

exemplum pulcherrimum, parentis virtutem, & gloriam, quam propter pietatem ad posteros reliquerat, discedens ab eius imitatione, idque bis in somnis monitus sequi paterna vestigia, mortem inglorius oppetys; Quòd si certè Salomon fleuisset priora delicta, & religionem pristino nitori integre restituisset, denique moriens damnasset crimina sua, hoc agendo, & genitorem, qui similia fecit, imi-
Bernard. tatus esset, & cum fama occubuisset: Bernardum itidem in eorum classe, qui Salomonis pœnitentiam taxant, poneret: nam ille ad finem lib 2. ad Eugenium, de consideratione: *Sapiens Dauid, sapiens Salomon fuit: sed blandientibus nimis secundis rebus, alter ex parte, alter ex toto desipuit*: Id est, postquàm Dauid cecidit, reliquum vitæ eius non in peccatis fuit; sed in his consumpta parte aliqua, cætera iustitiæ data sunt: Salomon autem, postquàm semel lapsus est, nunquam deinceps sanitati restitutos, scilicet *ex toto desipuit*.

Ambrosius fauisse Salomonis luctui, & do-
88. lori constanter asserit: sed qua de causa? Nempe, quòd Apologia 2. pro Dauide, cum eo, atque cum Paulo iungit: Verùm id facit, non quòd pœnituisse significet; sed, vt commoneat, quanto timore percelli infirmiores oporteat, quando & robusti ceciderint: *Si Danid* (inquit) *infirmus,*
Ambrosij iudicium de Salomonis exitu. *tu fortis es? Si Salomon lapsus estu immobilis? Si Paulus primus peccatorum, tu potes esse primus Sanctorum?* Deinde fertur oratio ad aliam materiam: *Ergo, si errauerunt, errauerunt tanquam homines; sed peccatum suum tanquam iusti agnouerunt*: Cuius pronunciati nulla adhibet exempla; si exhibuisset, quemadmodum Iudam excepisset, ita fortè & Salomonem: Quidni enim, cùm eius in offendendo duritiem alibi innuat? Nam Apologia 1. pro Dauide, cap. 3. *Quid* (ait) *de Salomone sancto loquar, cuius posteriora cùm grauis errore non careant; vulgus tamen Iudaicum, ipsum æstimat venisse pro Christo? & quàm multos grauis erroris offensa reuocanit?* Cùm igitur dicat, posteriora grauiter vitiosa extitisse, atque adeò infanda, vt reuocarit ex stopidissima plebe ad bonum sensum, multos sanè; videatur intellexisse absque delictorum planctu abiisse; alioquin, si consurrexit, si priora reprehendit, non essent posteriora illius tanto horrore, & anathemate digna, cùm humanum sit labi, & in malis persistere omnium maximum sit scelus: Sed idem Ambrosius lib. 3. in Lucam prope exordium, verba illa Regum 2. c. 7. *Et misericordiam meam non dispergam ab eo*, &c. contendit ad Christum referri oportere, ad Salomonem nullo pacto, idque ob commissas ab eo noxas; *Si erraust* (inquit) *si offendit, vides, quoniam promissi series Christum spopendit*: At non ignorabat Ambrosius, eam misericordiam, de qua ad Dauidem facta pollicitatio, non defuturum ex eius semine, qui inter Iudæos regnaret, adimpletam esse in Salomonis posteris: Igitur, cùm negat ei misericordiam, hoc intelligi debeat de peccatorum condonatione; nempe, quòd ea auxilia, quæ efficacia essent, & quibus de facto conuerteretur, non suppeditauerit Creator Salomoni, sed tantùm gratiam sufficientem, & ita perierit in culpis suis.

Affirmant, Ambrosium sæpè vocare Salomo-
89. nem sanctum, allegant citatum à nobis elapso
Regula Scripturæ antiqua vocabula retinet post translatum vsum eorū. numero primæ pro Dauidæ Apologiæ cap. 3. & alia loca: Fatemur quidem, & probare solùm dicimus, Salomonem aliquando fuisse, & postquam lapsus est, adiunctúique peccatoribus, eodem adhuc nomine appellatum sine improprietate: neque enim in Patrum effatis inconueniens æstimandum id, quod in arcano sermone contingit; at Scripturis vsitatum est, antiqua vocabula retinere, postquam vsus eorum transiit:
Suggeret duo exempla Hieronymus: Primum Hieron.
ad illud Matth. 26. *In domo Simonis leprosi*, &c. *Non quòd leprosus & illo tempore* (inquit) *permaneret: sed, qui anteà leprosus, posteà à Saluatore mundatus est, nomine pristino permanente, vt virtus curantis appareat: nam in catalogo Apostolorum, cum pristino vitio, & officio Matthæus publicanus appellatur, qui certè publicanus esse desierat*: Secundum, in consimili prorsus materia ad illud Matth. 27. *Venerunt in sanctam ciuitatem*, &c. *Sanctam autem ciuitatem* (ait) *in qua visi sunt resurgentes, aut Hierosolymam cœlestem intelligamus, aut hanc terrenam, quæ antea sancta fuerat: sicut & Matthæus appellatur publicanus, non quòd & Apostolus adhuc permaneat publicanus, sed quòd pristinum vocabulum teneat*: Igitur, quemadmodum Euangelista eam vrbem, quæ Christi iniustissima morte contaminata sit, nuncupat sanctam ob priora merita: ita & Ambrosius, aliique Patres *Sanctum* dicunt Salomonem: Huiuscemodi est
obiectionis enodatio apud Philippum Abbatem Philip. Ab.
de damnatione Salomonis, § *Item in.* qui subministrabit alia exempla: & varia legi poterunt apud
Riberam ad c. 1. Ioëlis, n. 23. & ad cap. 18. Apo Ribera.
calypsis, n. 11. apud Sanchez ad c. 19. lib 4. Re- Sanch.
gum, n. 12. & plura quàm cæteri colligit Martinez Martinez.
libro 9 hypotyposeon, regula 11. vbi aduertit. &
eo dicendi genere vsos externos Auctores: Teren- Terent.
tius nanque in Eunucho Act 4. scena 3. vitiatam, & oppressam, virginem etiamnum vocat; *Virgo* (inquit) *lacrumat*: neque nisi in antiquum statum nomen quadrare valeat.

Atque huc vsque à nobis concertatum pro in- 90.
Philip. Abbas de Salomonis impœnitentia egregiè dissertauit. uestigatione genuinæ Patrum multorum sententiæ in causa Salomonis; eorum equidem, quos nuperi communiter citant, atque subtiliori studio Pineda examinauit; nunc producamus alios paucos, quos acceptos referimus Philippo Abbati; qui disputauit hoc de argumento singulari cum acrimonia, atque exquisita muniuit eruditione Salomonis impœnitentiam quingentis abhinc
annis, prodeátque ante cæteros vetustissimus Ori- Origen.
genes: Eum Philippus citat ex homil. 27. in Lucam: sed est homil. 28. de genealogia Saluatoris; *Quia enim Dominus noster* (inquit) *atque Saluator ad hoc venerat, vt peccata hominum susciperet, proptereà descendens in mundum, assumpsit peccatorum hominum, vitiosorúmque personam, & nasci voluit de stirpe Salomonis; cuius peccata conscripta, & Roboam, cuius delicta feruntur & de cæteris, è quibus multi fecerunt malum in conspectu Dei: quando verò de lauacro conscendit, non per Salomonem; sed per Nathan nascitur, qui eius arguit patrem super Vriæ morte, ortúque Salomonis.*

Ex his, quid inferat Philippus Abbas, attenda- 91.
Lucas cur Salomonis & Roboam memoriam in genealogia Christi omisit? mus: *In istis* (inquit) *verbis satis manifestè Salomonem, quemadmodū & Roboam. Origenes accusat. & nulla eum pœnitentia assertione excusat: Matthæus quidem, cuius propositū fuit à superioribus ad inferiora descendendo, natiuitatis Christi seriem texere, eidem generationi voluit vitiosorum hominum personas inserere, vt eum ostenderet de peccatoribus natum, qui in carne venerat damnare peccatum: ideò Salomonem, & Roboam nominauit, quorum, vt ait Origenes, peccata conscripta sunt: Lucas verò ab inferioribus*

feritribus ad superiora conscendens, Christū non descendentem in mundum, sed de lauacro Baptismi ascendentem describit, & seriem generationis a Ioseph inchoans, ad ipsum vsque Deum perducit: In hoc igitur catalogo, cuius Deum finem, vel limitem ponere voluit Salomonē & Roboā Lucas ponere noluit, ne vestis, quæ tam sancto fine consummatur, Salomonis, cuius peccata conscripta sūt in sermone turparetur. Sed, cur Salomonem, & Roboamum quasi egregios quosdam peccatores singulariter nominat Origenes? Sanè hi duo Monarchæ, cùm amplissimum dominatum recepissent à Numine, insuper de religione ad amussim instructi fuerant, atque educationem præclarissimam nacti. De Salomone quid refert dicere? At certè ei cùm genitus esset Roboam ante regnum initium, cùm triginta circiter annis optimè imperasset, eo tempore nihil antiquius habuit, quàm vt Roboamus ad omnem efformaretur pietatem: Ab hoc igitur tanto honestatis culmine, cùm vterque sic lapsus esset, vt malis, quæ summa fuerunt, etiam impœnitentiam adderent, nihil esse potuit, quod sic Creatorē moueret, atque huiusmodi peccatum, ne inter auos, & parentes numeratos vellet: nam ob similes noxas Saulis deleuit memoriam: Vt igitur diuinæ bonitatis magnitudinem insinuaret Origenes, Salomonem, & Roboamum speciatim in medium produxit.

92. *Fulgentij desiderantur aliqua Opera.* Pergit Philippus, & allegat D. Fulgentium, Ruspensem Episcopum, notæ vetustatis ex libro quidem octauo: Sed, quod fuerit eorum librorum argumentum, aut ad quem illi scripti, non memorat; neque sanè in aucto nuper Fulgentio inuenire potui; tantùm ad calcem ponuntur fragmenta quædam pauca ex libris contra Fabianum aliquem, & nominantur ad decem vsque libri. Fortasse lacinia hæc Philippi ex horum octauo volumine decerpta fuerit; nam sanè periisse ex Operibus Fulgentij quædam asserit Bellarminus in Fulgentio, ab anno 500. ad 600. Verùm locuples testis est Philippus, qui videre potuit ante quingentos ferè annos, quæ modò latitant: sic ergo loquentem exhibet: *Deus meus quid sibi vult tam secreta tui iudicij dispensatio? Cur maculosi criminis soboles successu paternæ fruitur regni? Nunquid non oportuerat, vt Salomon adulterina vulua contagione turpatus, aut ædificandi templi meritum caperet, aut sapientiæ thesauros indagaret, aut paterni successor, ac potentior fieret? Sed vide, quia criminis filius crimen incurrit, adulterinum germen non bono termino consummauit:* Qua in sententia duo sunt, vt scitè animaduertit Philippus, quæ Salomonem condemnant; nempe, quod *criminis* vocetur filius: non enim ita appellari consueuerunt, qui commissa fleuerunt; sed qui in sceleribus indurauerunt: & quòd asseratur, non bono termino clausisse vitam, quo nihil apertiùs affirmari poterat; est & aliud argumentum ex sequentibus verbis: *Licèt* (inquit) *ab hyssopo vsque ad cedros Libani disputet; licèt Austri Reginam suam sapientiam admirantem expectet quamuis templum ineffabile construat, spiritibus iubeat, prudentia confluat, iudiciis calleat, diuitiis fulgeat, auro rutilet, gemmis ardescat, tamen cauteriauit in vita, quicquid traxerat de natura: & quod omnibus deterius est, Gentilium Deorum in senectute iā non prædictissimus, sed impudens cultor.* Quod igitur *cauteriandi* vocabulo vtitur Fulgentius, significat pertinaciam in malis non vincendam: tali nanque & Paulus dictione vsus, cùm obstinatas animas pingeret, 1. ad Timotheum 4. *Cauteriatam habentium suam conscientiam:* Vbi Cōmentarius Ambrosio adscitus: *Quia, sicut cauterium immutari non potest; ita nec eorum animus emendari:* Theophylactus: *Propterea conscientia eorum indelebiles habet inustas notas sordida vita.* Nicolaus Lyrensis: *Et cauteriatam, id est, obstinatam in ardore sua malitiæ, & concupiscentiæ: est enim cauterium ferrum ignitum, quo vritur caro; & per duritiam ferri intelligitur obstinatio in malo; & per eius igneitatem, ardor malignitatis & concupiscentiæ.* Tali igitur phrasi, & Fulgentius in scelere perseuerantiam denotauit Salomonis venustè, simúlque ardorem libidinis nimium in fine.

Bellarm. — *Criminis filius quis?* — *Cauteriandi vocabulum quid denotet?* — Ambr. — Theophyl. — Lyran.

Sequitur S. Isidorus Hispalensis tom. 2. Opere, quod intitulauit, *Mysticorum Expositiones Sacramentorū, seu, In vetus Testamentum quæstiones,* quæstionibus in lib. 3. Regum, cap. 6. suo? *Iam porro de cæteris Salomonis quid dicam operibus, quem vehementer arguit sancta Scriptura, atque condemnat, & nihil de pœnitentia eius, vel in eū indulgentia Dei omnino commemorat; nec prorsus occurrit, quid saltem in allegoria boni significet eius flenda submersio. Quod igitur in illo diuersis temporibus extitit, prius bonum, & posteriùs malum, hoc in Ecclesia, in isto adhuc sæculo simul vno tempore ostenditur:* Desumpsit ad syllabas vsque, ad apices, ex B. Augustino lib. 22. contra Faustum, cap. 88. Et quoniam superiùs expendimus, nunc supersedemus facere. Legatur numerus 79. Sed contemnunt aliqui, quoniam non quæ sua fuerit cogitatio, ostendit; sed alieno scribit calamo: Verùm ego vel ex hoc robustius desumi argumentum opinor: Ac scio quidem simile accidisse Eucherij, Rabbani, Angelomi interpretationibus; nam ad Reg. 4. cap. 23. eadem reperiunt, quæ Bedam affirmare monstrauimus in anteactis, n. 80. Dixi quidem ex Beda mutuata, quoniam non Eucherij eas esse lucubrationes, sed Auctoris ætate iunioris, eruditi existimant: Ergo huiusmodi Sancti Patres, cùm multa ex sua inuentione dicere possent, maluerunt præcedentium Doctorum flores legere, & eorum iudiciis, quoad verba ipsa, plerunque stare; sed hoc sanè faciebant cum delectu, & post vigilias maximas ea demum in suas schedulas referebant effata, quæ solidiora esse opinarentur: Isidorus igitur, Beda, Angelomus, Rabbanus, & Commentariorum sub nomine Eucherij Concinnator, in veterum laboribus versatissimi, cùm animaduerterent, eam, quæ de Salomonis damnatione est, doctrinam à quatuor Latinis Doctoribus, & ex Græcorum præstantissimis ab Origene, Chrysostomo, à Basilio epistola ad Chilonem, non leuiter insinuari, à Theodoreto ad cap. 11. Epistolæ ad Romanos, à Iosepho traditam quasi à Patribus frequentiùs vsurpatam, validiùs fulcitam, potiori iure amplexari sunt. Neque obstat, si alicubi Sanctum appellasse Isidorus asseratur: nam, quid ea loquutio valeat, cuiusque sit momenti, ostendimus abundè num. 89.

93. Isid. Hisp. — August. — *Eucherij nū Commentarius in Reg. libros?* — Euchet. Rabban. Angelom. — Basil. — Theodor.

94. *Paschasius Ecclesiæ Romanæ Diac. conm.* Greg. Transeamus ad Paschasium, & hunc quidem Philippus Ecclesiæ Romanæ Diaconum facit; cuius memoriam, asserit inueniri, & eruditionis atque sanctitudinis argumenta apud Gregorium Pontificem lib. 4. Dialogorum: Verum quidem est, huius meminisse Paschasij Gregorium libro præfato, & multa eum laude cap. 40. cuius & extant libri de Spiritu sancto, Bibliotheca vete-

tum Patrum, de quibus ibi Gregorius; fuisse & Romanæ Ecclesiæ Cardinalem Diaconum refert Bellarminus ad finem quarti sæculi: Bellarm. sed non fuit, qui de Salomonis exitu loquutus, verùm eo quadringentis annis minor; sed doctissimus pariter Paschasius Rathbertus ex Ordine Sancti Pasch. Benedicti, Abbas Corbeiensis, qui integer prodiit paucis abhinc annis studio nostri Iacobi Sirmundi, quem mortuum affirmat anno 851. Ille igitur lib. 1. in Matthæum, ad illud cap 1. *Filij Dauid, filij Abraham*, &c. ex occasione verba exponens Psalmi 88. *Et thronus eius, sicut Sol, in conspectu meo: & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis*, &c. *Ergo* (inquit) *qui volunt hoc de Salomone dictum accipere, cogitent, quomodo thronus eius, sicut Sol, in conspectu Patris fuerit, cùm Scriptura sancta dicat, quòd auersum sit cor eius propter concupiscentias feminarum, & adorauerit Astaroth, & Chamos Deum Sidoniorum, ac reliqua portenta Gentium: vnde ad vltimum infert, quòd non erat Deus cum Salomone: si ergo non erat Deus cum Salomone, quomodo thronus eius, sicut Sol, in conspectu Dei Patris fulgebat? præsertim cùm & fœdatus dicatur omni immunditia libidinis, & propter idololatriam sit condemnatus? aut quomodo, sicut Luna, perfectus sit in æternum, cùm subitò, velut flagitiosus, corruerit in ruinam? Quinimò, si perfectus esset, quomodo testis in cœlo fidelis foret, qui nunquam penetrauerat cœlos?* Ita Paschasij Codex, qui, cùm affirmet, & condemnatum, & nunquam penetrasse cœlos, planè ex Salomonis accusatoribus Philip. Abb. est: Hæc suppeditauit Philippi diligentia, quæ à nobis solùm integritati sunt restituta, & ipsius velut Colophonem pauca adiungamus verba: *Quia igitur* (inquit) *de præmisso capitulo vtcunque dixi* (nempe, probauit ex Scripturis damnationem Salomonis) *nunc æstimo demonstrandum quibus testimoniis, quod dixi, muniatur, ne fortè saluti Salomonis videar inuidere, & ob hoc ad voluntatem meam præsumptuosè magis, quàm veraciter Scripturas detorquere: scio enim quosdam grauiter ferre, si Salomon pœnituisse negatur, procliuiores ad credendum, quod famam loquacem Iudæis garrientibus audiunt ventilare, quàm quod ecclesiastici Doctores inueniuntur in suis litteris affirmare.* Subnectamus à Phillippo emendicatis Doctoribus, quos secundæ inuenerunt curæ, nempe Gregentium Archiepiscopum Tephrensem disputat cum Herbano Iudæo tom. 5. Biblioth. magnæ PP. parte. 1. non longè ab initio de Salomone loquutus *malum* (ait) *coram Deo operatus, nullum pœnitentia vestigium demonstrare potuit:* & inferiùs paulò; *quomodo Salomonis nomen erit benedictum, qui in peccatis vitam suam finiuit?* scio Gregentium innuere opinionem absurdam penitùs vt animaduertit in simili Bellarminus lib 2. de Purgatorio cap. 8. nempe Christum ad inferos descendentem prædicasse nonnullis, qui conuersi pœnitentiam egerunt, de quibus Salomon; at hoc ipsum manifestè declarat sensisse illum, absque peccatorum dolore Salomonem ex hac vita migrasse: docuit & sanctus Nilus Græcus Monachus, quem Baronius plurimum laudat; is interrogatus de Salomonis exitu, respondit vt idem Cardinalis memorat tom. 10. anno Christi 976. num. 4. *De Salomone* (inquit) *nihil vsquam reperimus in sacra scriptura, quod pœnitentiam egerit post peccatum sicut de Manasse; quis igitur de illo dicere poterit quod saluus sit?* alius est hic Nilus ab Asceticorum Scriptore quanquam doctrinæ & sanctitudine vix vllo modo inferior; Denique & Carthusiensium Patriarcha sanctus Bruno in illud Psalmi 75. *terribilis & ei, qui aufert spiritum principum*, &c. *Qui spiritum rectum aufert à quibusdam principibus propter aliqua eorum mala merita: sicut legitur à Salomone abstulisse quoniam idolis caput inclinauit; & à Iuda, quoniam eum tradidit qui prius miracula fecisse legitur*, &c. visus parem extitisse amborum finem significare cùm simul coniunxerit ad metum.

95. Ex his indifferens Lector facilè iudicabit, quam leuiter illi pronuncient, qui asserunt, subobscurè proloquutos veteres quidpiam contra Salomonem, cum tamen eum clarè plerique absoluerint: nam certè, si quidquam est, quod prisci manifestè docuerint, & in quam maior, atque nobilior factio consenserit, hæc Salomonis impœnitentia est; & vt ad plenam, absolutámque auctoritatem nihil deesset, antiquorum vestigia legerunt recentiores dignissimæ famæ, quales Nicolaüs de Lyra Lyra. ad c. 3. Prouerbiorum, Abulensis 2. Reg. 7. quæ- Abul. stione 15. Ioannes Capistranus libro de auctori- Capistr. tate Papæ: Andreas Vega lib. 12. in Trident. Vega. cap. 2. Cardinalis Bellarminus tom. 1. de verbo Bellarm. Dei, cap. 6. Benedictus Pererius disputatione Pereira 27. in cap. 8. Epistolæ ad Romanos: Maldonatus Maldon. ad illud Matthæi, cap. 1. *Ioram autẽ genuit Oziam*, &c. Sed, ecce promissis excidimus de non repetendis eis, quos alij collegerint; Annectamus igitur citatis à Pineda exiguum ex recentioribus manipulum. Et quidem sunt ex illis, qui neutram in partem declinare voluerunt, nec certi aliquid significare. Gaspar Sanchez in 3. Reg. cap. 11. num. Sanch. 44. Mendoça tom. 1. in lib. 1. Reg. annotatione 3. Mendoça. prœmiali, sectione 7. num. 16. Cornelius in vers. 21. cap. 47. Ecclesiastici Menochius vers. 43. cap. 11. Reg. 3. Gordunus Præfat. in Ecclesiasten. Estius Notationibus in Scripturam ad cap. 11. 3. Regum. Ex iis, qui fauent Salomonis retractationi, quíque pro ea ex professo disputarunt, Ludouicus de Tena Isagogæ sacræ Scripturæ lib. 2. Tena. difficultate 8. sectione 7. nostri tres, Serarius ad Serar. cap. 11. lib. 3. Regum, & tom. 1. Opusculorum, tractatione de pœnitentia Salomonis: Lo- Lorin. rinus prolegomenia in Ecclesiasten, cap. 2. Sa- Salian. lianus tom. 3. anno mundi 3058. à numero 3. Iacobus Tirinus vers. 7. c. 11. Reg. 3. Denique ex ea classe, quæ contra Salomonem væ, & damnationem inclamat, Gregorius Ederus in Oeco- Ederus. nomia Bibliorum, lib. a parte veteris Testamenti 4 pag. 185. Gretserus tom. 1. Bellarminiani Pro- Gretser. pugnaculi, ad defensionem cap. 5. libri primi: Ioannes de la Hay concordiæ Euangelicæ cap. 4. Not. 8. vers. 11. Pætauius in Rationario temporum lib. 3. cap. 1. Tornielli anno mundi 3059. num. 2. sub finem, de eius salure magis timendum, quàm sperandum. Ludouicus Ballester Ballest. Onomatographiæ secunda parte, verbo, *Salomon*. Ioannes Fernando Dominicanus Com- Fernand. mentario in Ecclesiasten, ad versum 1. c. 1. Arnoldus Cathius introductione Cathi. præuia ad Canticum Canticorum, c. 1. Andreas Hoius Brugen- Hoius. sis tom. 1. Historiæ sacræ & profanæ ad annum mundi 2980.

* * *

SECTIO X.

Inualida ea esse, quæ Salomonis compunctionem suadere videantur; Ecclesiastis liber num planctus Salomonis, & quando conscriptus? an peccando scientiam amiserit? num posteà recuperarit? ex 2. Regum locus declaratus.

96. ORdiamur ab ipso Achille, quem si prosternere cum aliquali laude contingat, procedemus alacres ad cætera vincenda: Appello autē robur, eam, quæ ab Ecclesiastis volumine est, probationem: quippe hunc Codicem, Salomonis esse pœnitentiam, apertum est, Primùm, ob testium, & numerum, & auctoritatem, videndus Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, c. 1. sect. 5. num. 44. sect. 6. n. 61. & præfat. in Ecclesiastem, c. 3. & 4. Salianus tom. 3. anno mundi 3058. num. 18. Deinde ob fundamenta grauia, nempe, Prouerb. cap. 24. vers. 30. & duobus sequentibus, vbi noster vulgatus: *Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrtica, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat: quod cum vidissē posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam:* Pro vltima hac clausula septuaginta Seniores transtulêre; *Nouissimè ego egi pœnitentiam, respexi, vt eligerem disciplinam:* Adstruit igitur palàm Salomon, defleuisse se priorem amentiam, cùm pœnituisse dicat: Ac sanè fuit hæc compunctio expressa libro Ecclesiastæ, quem ante Parabolas, vt ij volunt Auctores, edidit; quid enim Codice illo, nisi luxus, & malarum voluptatum recensio, atque planctus? Ad hoc ergo volumen allusum, cùm actæ pœnitentiæ memoratio facta est: Indicant & idipsum alia verba cap. 30. Prouerb. vers. 2. *Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum; non didici sapientiam, & non noui scientiam Sanctorum.* Nam & bis declarat, quanta eius fuerit vecordia, & vt mente penitùs exciderit, cùm vanissimas delicias belluina amentia, & effræni libidine sequutus fuerit.

Pineda. — *Salian.* — *Prou. c. 24. & cap. 30.*

97. Vt singula confringamus, de auctoritate primò monendum, hanc tantam esse, quæ exceptis seniore Cyrillo, & Hieronymo inter Patres vix alium nacta sit tutelarem; neque Cyrillus ea 2. Catechesi affirmat threnum Salomonis lugentis fuisse Ecclesiastem, sed allegat ex Prouerbiorum cap. 24. septuaginta Seniorum verba illa: *Posteà ego pœnitentiam egi:* De Hieronymo diximus elapsa Sectione, num 85. ex Hebræorum fide loquutum. quod fortasse Cyrillo accidit quoque: Cæteri alio argumentandi genere vtuntur; aut sine probatione indicant simplici quadam loquutione ad se rediisse Salomonem; At certè non fuisse Ecclesiastæ volumen planctum condolentis Regis, necessarium est dicant vniuersi, quotquot damnarum asseuerant, cùm nullo modo pœnituisse sentiant. Est verò hæc, vt copiosa, ita & grauissima auctoritas; quare in hoc certamine longè inæqualis est vtriusque partis conditio: Nam, qui absoluunt Salomonem, non est opus vnà doceant, Ecclesiastem illius pœnitentiam esse, cùm aliter dolere potuerit: quare neque huiusmodi placito subsidiantur ex vi principalis thematis: Qui verò accusant infelicem Principem, hoc ipso necessum est, discedant ab eis, qui pœnitentiam eius in Ecclesiaste subincludi affirmant: Atque ab auctoritate desumpti roboris cùm tanta sit infirmitas, neque minor est alterius fulcimenti: Nam verba illa ex Parœmiarum libro tum demum eximie explanantur, si quàm simillimus exprimatur eorum cum Vulgata sensus; sic autem declarata Salomonis pœnitentiam non commendant; ostendi Anteloquio 1. Sect 8. num 64. Quare Vir doctus, Ludouicus de Sotomaior, cùm Salomonis causæ impensè faueret; hoc tamen niti scipione renuit omninò: Præstabit ab eius excepisse labiis; *Quamuis ergo* (inquit prælusione ad Cantica pag. 28.) *vt dicam in summa, mihi probetur & placeat, (est enim valdè probabilis, & verisimilis sententia D. Hieronymi de pœnitentia peccatorū Salomonis ante mortem;) tamen illa eius probatio, quam ex libro Prouerbiorum iuxta translationem Septuaginta adhibet ad fidem faciendam, persuadendámque suam sententiam, parum placet; quia parùm, vel nihil probat, parúmque solida est, si diligenter examinetur; quamuis in specie nonnihil fauorabilis esse videatur, si quidem tota in æquiuoco videatur laborare, vt modo dicebam, & iam ostendi:* Alteram ex Parabolis sententiam capitis trigesimi exordialem, qui ad Salomonis contritionem traducant, in multis deficere ait Lyranus eò loci, & probat ad longum: Quòd autem stultissimum se nominaret Salomon illo potissimùm tempore, quo scientiarum, omnisque perfectæ eruditionis apicem conscenderat, ad modestiæ eius summam laudem facere optimè aduertit noster Salazarius, atque sanè propriè, simúlque verecundè loquutum; quippe Salomonis scientia omnis penè de sursum fuit à Patre luminum speciali beneficio concessa, nempe, infusa, & per accidens, & per se, iuxta obiectorum, & ipsarum notitiarum exigentiam, quemadmodum adnotat Lyrensis ad illud cap. 6. Sapientiæ: *Quid est autem sapientia?* Cùm igitur studio, & labore in litteris progressus non fecisset, neque suo marte acquisiuisset quidpiam ferè, ingenuè fatetur, si quispiam mortalium sit, cui indecorum sit de scientiæ honore gloriari, ipsum hunc esse: nam, si quæ meæ industriæ fuerint partes, exploremus, nónne ego rudissimus. Itaque si quis doctus sit à natura, habet, quod & suis corratibus acceptum referat; sed munere alieno scientem omninò euasisse, quæ demum superbiendi ratio, cùm stupidissimus quisque ita argutus, & lynceus esse valeat? Indicant, & alium nucleum ea, quæ coniunguntur: *Non didici sapientiam, & non noui scientiam Sanctorum:* Nimirum, Salomon in eum diem licèt grauiora declinauerit piacula; tamen inter voluptates positus, & aulæ opulentiam, in teporem aliqualem lapsus, vitæ spiritalis difficiliores semitas non calcabat. Ait igitur: Quid mihi hæ intellectus diuitiæ prosunt? Ea demum cumulata scientia est, qua voluntas componitur: ego, qui Sanctorum cognitione careo, vt alia noscam; tamen vera spoliatus sapientia, stultioribus annumerandus sim.

Cyrill. — *Hieron.* — *Ecclesiastes an lamentū Salomonis?* — *Prouerbiorū locus ex c. 24 inutilis ad firmandā Salomonis pœnitentiā.* — *Sotomaior.* — *Prouerbiorū versus ex c. 30. elucidatus.* — *Lyranus.* — *Salazar.*

Sed tamen vno, eodémque ictu vniuersa, si 98.
fieri valeat, deiiciamus: Salomon post lapsum, neque Parabolarum ænigmata, nec Ecclesiastæ hortatoria, neque Epithalamium, aut dictauit, aut scripserat; igitur his comprehensæ voluminibus sententiæ, pœnitentis lamentationes non fuēre

Salomon post lapsū in peccata nefaria, à Deo acceptā deperdidit sapientiā.

fuêre, nisi priùs fleuisse, quàm deliquisset, arbitremur: Vt antecedens muniam, suppono id, quod mihi libenter concessuri sint egregij Salomonis Patroni, Salianus atque Pineda; nempe, per idololatriæ, & libidinum scelera consequutum Salomonem, vt scientiam, quam acceperat, deperderet; intelligo autem non habitus, quos ipse labore, & studio acquisiuisset: sed dona indebita naturæ, qualis scientia per se infusa, gratiæ gratis datæ, & eius generis alia; Ostendit Pineda lib. 7. de rebus Salomonis, cap. 19. num. 3.

Pineda. August.

ex Augustino lib. 3. de doctrina Christiana, c. 21. *Cuius tamen initia* (loquebatur de Salomone) *desiderio sapientia flagrauerant, quam cum amore spiritali acceptus esset, amore carnali amisit*;

Ambrof.

Ambrosius Apologia 2. pro Dauid, aliquaotùm à principio: *Salomon enim sapientiam nec principio sui habuit, nec in fine possedit: neque enim habere se credidit, quod poposcit: & postea auersus a Dei cultu, nō quasi sapiens, sed quasi insipiens lapsus est vt offenderet; offendit in tantum, vt etiam, quod meruerat, amitteret:*

Gregor.

Gregorius in pastorali, tertia parte, in fine admonitionis 27. *Sed concessa sapientia funditus cor deseruit, quod nulla, vel minima tribulationis disciplina custodiuit*; Hæc eadem verba cum aliis Gregorianus Commentarius sub nomine

Euchei.

Eucherij in 3. Regum exhibet, ex quo similibúsque indiciis planum est, eum Commentarium Eucherij non esse, qui Gregorio senior fuit, sed à iuniore Scriptore, aut integrè conflatum, vel Eucherij lucubrationibus adiuncta fuisse aliqua ex recentiori officina;

Hieron.

Hieronymus hoc ipsum innuit, cùm ad Rusticum scribens ait, *Salomonem infatuatum à mulieribus*; Eosdem allegat Salianus tom 3 anno mundi 3053. num. 27. & vterque alios paucos, quos non refero, quoniam obscurior est eorum censio; Demus & nos nbolum, si placet, duos saltem;

Anast. Sin.

Anastasium, nempe, Sinaitam libro vndecimo Hexameri: *Quis autem inter homines à Deo tanta fuit ornatus sapientia, quanta Salomon? & tota eius sapientia fuit deuorata a mulieribus:*

Philip. Abb. Pineda Salian.

Philippum Abbatem tractatu de silentio Clericorum, cap. 38 *Hanc etiam acceperant sibilantes Dei permissionem, cùm paterno sublimem solio eruditum imperium Salomonem, cuius sapientiam fatuam, & fortitudinem elumbem effecerunt*: Huius & sententiæ ex nuperioribus

Bonfrer. Sandæus.

Bonfretius Appendice ad finem Pentateuchi ad c. 7. Præloquiorum, sect. 9. Maximilianus Sandæus prima parte Theologiæ suæ, Commentatione 12. exercit. 5 à num. 4.

99. *Salomonis lapsus grauissimus ob multas circunstantias.*

Iam cum bis coniungamus Salomonici lapsus circunstantias aliquas; Primam, venisse in profundum malorum: His ipsis terminis vsus

August. Chrysost.

Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 81. *Ad profundum idololatria lapsus & demersus est*: Chrysostomus hom 68. in Matthæum: *Quis Salomone felicior? Sed cùm negligentia dormitasset, decidit in profundum*: Et hom. 66. ad popolum Antiochensem, *delapsum in vitiorum barathrum*:

Bernard,

Affirmat Bernardus lib 2. ad Eugenium ad finem, ex toto desipuisse; Secundam, perseuerasse in tanta enormium scelerum colluuie ad longum:

Salianus Pineda. August.

Salianus, atque Pineda septem, aut octo annos tribuunt: Sed speciosè Augustinus numerato nuper de doctrina Christiana lib. 3. cap. 21. *In Dauide* (ait) *immoderata libidinis non permansio, sed transitus fuit; propterea etiam ab arguente Propheta ille illicitus appetitus hospes vocatus est; at verò in eius filio Salomone non quasi hospes transitum habuit sed regnum ista libido possedit*: Hinc

Tertull.

Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, cap. 23. *Reiicitur Salomon: sed iam à mulieribus possessus, & idolis Moabitarum, & Sidoniorum mancipatus*: Illud *possidendi* verbum in facinoribus pertinaciam indicat:

Fulgent.

Fulgentius Sect. antecedenti, num. 92. ob eandem causam vsus *cauteriandi* metaphora, quemadmodum ibi monstrauimus: Tertiam, quòd fuerit inter Monarchas primus, qui extulit classicum idololatriæ, Fuit autem hoc grauissimum peccatum, neque aliud in veteri Instrumento, quod cauendum frequentiùs Numen moneat, quare, quamuis Dauid offenderit, propterea de illo pronunciatum, quòd in corde perfecto ambulauerit, quoniam paganarum superstitionum egregius euersor fuit; affirmat

Abul.

Abulensis quæst. 4 in cap. 15. 3. Regum: at fuit illud acerbissimum quoque, neminem extitisse, qui suo exemplo plures inficere valeret, quàm Salomon; adeò in illo ornamenta vniuersa in summo gradu.

100. *Salomon post lapsum nihil propheticum meditatus est.*

His igitur consideratis, affirmo quidem constanter, cùm ea, quæ in tribus Salomonis protocanonicis libris, Prouerbiorum Codice, Ecclesiasta, Cantico Canticorum resplendet prophetia, nullis prisci Fœderis vaticinationibus cedat honore & eminentia; haudquaquam tam egregia beneficia in Salomonem post tam immanem lapsum collata fuisse; at hoc quidem dico, etsi admittamus vtcunque pœnituisse; Ratio horum vna: nam Deus comminatus est Salomoni vitæ breuitatem, si delinqueret, Reg. 3. cap. 3. vers. 14. regni quoque diuisionem prænunciauit Reg. 3. cap. 11. vers. 29. At quam-

3. Reg. 3 & 11.

uis Salomon pœnituerit, horum suppliciorum nullam indulgentiam consequutus est: nam obiit sexagenarius, biennio post luctum, (si modò fuit aliquis,) quæ non longa ætas, præsertim

Psalm 83.

illis temporibus, in quibus octoginta anni in potentatibus iuxta Dauidis Odam 89. imperium quoque in Roboamo scissum, & diminutum est: Igitur, quemadmodum hæ, quæ ob malignitatem inflictæ sunt pœnæ, neque sublatæ sunt penitùs, neque imminutæ quidem: sic, cùm ob scelerum vindictam scientia spoliatus fuerit, & prophetico maximè lumine, vtpote gratia gratis data; neque eandem, aut scientiam, aut vaticinationem posteà recuperauit; sanè, qui restitutam vtcunque affirmant, obsecro, vnde hauserint? neque enim, aut Biblia, aut Patres dixêre, & res grauis est, quæ multo cum fundamento adstrui debeat, Secunda & potissima causa quoniam ex lege ordinaria prophetiæ donum, & eiusmodi alia rara beneficia, notissimæ præsertim temeritatis, & audaciæ peccatoribus, non nisi post iteratam multorum annorum pœnitentiam conferri vsus est,

Grauiter lapsos non nisi iterato ad insignem familiaritatē & stupenda opera, Numen admittit.

Afferam exempla pauca: Iacobus Eremita post actam diu sanctissimam vitam, demum homicidium stupro associauit: sed qualis eius posteà satisfactio! quàm longa! Nempe, ipsos decem annos sepulcrali delituit spelæo; cibus, quos circuniecta tumulo ferebat tellus, caudices agrestium herbarum; consolatio perennes lacrymæ: vide ex Metaphrasto apud Surium tom. 1. ad diem 28. Ianuarij: sic eluta veteri macula, rediit in pristinam cum Domino gratiam, & prodigiorum deinceps operator fuit. Huic similis Genobaldus, Laudunensis Antistes, quem à luxuria superatum, Rhemigius admirandus Pontifex carceri mancipauit: hoc septem annis inclusus, in ieiuniis, contemplatione

Pœnitentiā egregia exēpla

Metaphr. Surius.

plitione, & luctibus, meruit de condonatis of-
fensis ab Angelo admoneri: scribit Hincmarus
in Rhemigij Actis apud eundem Surium allega-
to volumine, pag. 298 §. *Et vt erat doctissimus*, &c.
Spectat in hunc scopum, quòd Maria Ægyptiaca
non nisi post decem, & septem annorum acer-
bissimam pugnam, inter eremi inhospita, animi
tranquillitate, & pace filiorum Dei donata est:
Sophron. refert Sophronius, Hierosolymitanus Hierarcha,
apud Laurentium Carthusiensem tom. 2. ad diem
octauum Aprilis: Denique Martinus ille post
Apostolos tam magnum nomen, quòd ad horam
cum Ithacianæ partis Episcopis communicasset,
Cùm posteà (inquit Sulpitius in eius gestis) *quos-
dam ex energumenis tardius, quàm solebat, & gra-
tia minore curaret; subinde cum lacrymis fatebatur,
se propter communionis illius malum, cui seipsum
vel puncto temporis, necessitate, non spiritu miscuis-
se, detrimentum sentire virtutis:* Sic igitur, cùm
eueniat, vt lapsos etiam eximiè compunctos, non
statim ad amplexus, & familiaritatem admittat
Numen, neque aut miraculorum gratiam, aut
prophetiæ lumen continuò infundat, cùm Sa-
lomon omnes penè mortales criminum vicerit
immanitate; biennio autem solùm doluerit, vti
Pineda. Pineda lib. 8. de eius rebus, cap. 4. tradit; Salia-
Salian. nus allegato tom. 3. anno mundi 3058. atque
inexploratum sit, qualis fuerit lugentis habitus,
an acrior, an languidus, & communis; quorsum
affirmabimus, neque Bibliorum, neque Patrum
prælucente nobis pharo, sic à Creatore adama-
tum, cui incerta & occulta sapientiæ panderet, &
reuelaret in tribus Canonicis Voluminibus Ec-
clesiæ Catholicæ amplificationem, progressúsque
vniuersos?

Neque mihi occurrant affirmantes, Dauidem
101. post commaculatum alienum thalamum & Vriæ
Hethæi infandam necem, prophetia claruisse;
redditum quoque Samsoni antiquum vigorem
Iud. 16. Iudicum cap. 16. vers. 22. Nam Dauid nouem, de-
Cur Dauidi restituta prophetia post lapsum, & non Salomoni? cémve mensibus solùm peccator, atque malignus
fuit; Salomon tot ferè annis, quot genitor mensi-
bus omnem exercuit spurcitiem: Dauid quoad se
impius; quoad rempublicam, quoad religionem,
& pietatem in Deum publicam validus athleta; &
celabat, quoad poterat, animi stragem; Salomon
superis bellum apertum dixit, & Numinum va-
nissimorum simulacris fana ædificauit; non exte-
rorum, non ciuium scandala nihili faciebat; Dauid,
quàm citò admonitus resipuit continuò; *Ille Rex
Ambr. tantus, ac potens* (ait Ambrosius Apologia 2. pro
Dauide) *nec exiguo quidem momento manere penes
se delicti passus est conscientiam*; Salomon bis, ite-
rúmque admonitus lethargo nunquam excitaba-
tur; Denique in toto Salomonis Ecclesiaste nulla
Libri Ecclesiastæ nulla de peccatis Salomonis mentio. peccatorum memoria, neque in genere, neque in
specie; nam, quæ secundo leguntur capite de vo-
luptatibus, & deliciis, malum non afferunt, quan-
do in his excessum grauem non innuunt: neque
enim aut diuitias coaceruasse, aut vxores plures
habuisse, aut mensam opiparam, culpa magna
fuit, si hæc nimia, & supra mensuram non fuere;
Tostat. Docebit Tostatus quæstione 11. & 12. in cap. 10.
3. Reg. & quæstione 3. in cap. 11. eiusdem volu-
minis. Nulla rigidioris pœnitentiæ mentio; igno-
rantur saccus, panis cum lacrymis, cilicia, noctur-
næ vigiliæ, humi cubationes; Cæterùm his reso-
nant Dauidici Psalmi, præsertim septem illæ lu-
gentis miserabiles Odæ; Longum ergo discrimen
est inter Dauidem, & filium eius; Sed & minimè
redditum fuisse postliminio antiquum robur
Samsoni, verum ad breue tantùm interuallum,
indicat Iudicum textus cap. 16. vers. 28. *At ille in-* Iud. 16.
*uocato Domino ait: Domine Deus memento mei, &
redde mihi nunc fortitudinem pristinam, Deus
meus, vt vlciscar me de hostibus meis*, &c. Ea igitur
carens petebat ad instans, quo de Philisthæis vin-
dictam caperet; & concessit Numen hunc ob fi-
nem potiùs, quàm solius gratia Samsonis; Signi- *Samsoni num redintegratæ vires post lapsum?*
ficat autem hoc plurimùm septuaginta Senio-
rum versio, quam sequitur Ambrosius lib. 9. epi-
stolarum, epistola 70. ad Vigilium; nam pro eo, Ambr.
quod Vulgatus; *Redde mihi nunc fortitudinem;
conforta me adhuc vice hac:* Pagninus; *Fortifica me,
obsecro, tantùm vice hac, Deus*; Vatablus iisdem
omninò verbis: Subinnuunt itaque, quamuis ca-
pilli cœpissent progerminare, vt eiusdem capitis
versus 22. repræsentat; non tamen vnà cum verti-
cis coma restitutas vires; quod cùm Samson ani-
maduerteret, neque se præstare robore, orauit, vt
ad horam saltem pristini vigoris copia fieret; Non
ergo iuuat à Samsone desumptum exemplum:
Atque sanè, vt indulgeremus recepisse antiquam
roboris gloriam, Salomonis causæ non opitulare-
tur, quoniam & delicti, & pœnitentiæ vtriusque
multa fuit differentia, vt affirmabamus de Da-
uide.

Alterum huius factionis argumentum, & quod 102.
de capitalibus videatur depromptum ex Regno- *Regum ex secundo libro c. 7. sententia expensa.*
rum secundo volumine, cap. 7. vers. 14. *Ego ero ei
in patrem, & ipse erit mihi in filium: qui si inique
aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, &
in plagis hominum; misericordiam autem meam non
auferam ab eo, sicut abstuli à Saul, quem amoui à
facie mea:* Scilicet hinc deriuant nihil acerbius,
quàm temporariam castigationem, quæ *virga vi-
rorum* significetur, comminatum esse Salomoni, si
fortè ab amore eius recessisset: at verò, cùm Saü-
lem damnatum fuisse vulgatissima existimatio
sit; promiserit autem Creator, non ablaturum esse
misericordiam à Salomone, quemadmodum à
Saüle abstulerit, planè significatio est, facturum
Deum, vti Salomon ex peccatorum fæce emer-
geret, daturúmque ei auxilia efficacia, quibus
pœniteret; alioquin sanè, quæ tandem illa miseri-
cordia est æternùm amisso Salomone? Quid enim
homini prodest, si vniuersum mundum lucretur;
animæ verò suæ detrimentum patiatur? Produ-
cunt autem in subsidium veteris Donatistæ Ti- Tichon.
chonij effatum, qui libello de septem Scriptura- Donat.
rum documentis, regula 3. *Quidenim prodest Da-
uid, (inquit,) si propter eum filius eius regnum terræ
consequeretur, cæleste perditurus? Quo manifestum
est, cum Deo esse Salomonem, cui regnum quidem
terræ ablatum non est propter Dauid*, Verùm, quàm
multi extiterint ex clarissimo Patrum Senatu, qui
asseuerauerint, nullam esse in prædicta oratione
voculam, quæ Salomonem respiciat, sed omnia
de Christo explananda, commonstrauit eruditè
Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, cap. 1. sect. 6. Pineda.
§ 4. num. 55. atque ex deliberato lib. 6. c. 19. n. 2.
Gaspar Sanctius ad cap. 7. lib. Regum 2. num. 25. Sanch.
Ribera, Cornelius, Iustinianus ad cap. 1. Epistolæ Ribera.
Hebrææ: Tena in eiusdem Epistolæ cap. 1. diffi- Cornel.
cultate vndecima, sect. 1. Quos & celebris famæ Iustin.
nuperi sequuti sunt; Quæ tanta in aduersum au- Tena.
ctoritas facit, vt huius argumentationis leuissi-
mum sit pondus: sed ex iis ipsis, qui de præfatis
verbis posse quædam in Salomonem transferri
asserunt; illam, quæ de misericordia non tollenda
est

est sententia, Salomonis posteritati, & nepotum lineæ, non pœnitentiæ accommodant: Sic Philippus Abbas citato de Salomonis damnatione Opusculo, §. *Sequitur in foliolis verba*, &c.

Philip. Abb.

Abulensis in eum 2. Reg. cap. 7. locum, quæstione 9. ad 4. rationem; Lyra ibidem, *Nec ex hoc loco* (inquit) *potest efficaciter argui de misericordia Dei circa eum, nisi quantum ad temporale regnum, quod non fuit ab eo, neque à filijs eius totaliter ablatum, sicut fuit à Saule; ideò subditur, sicut abstuli à Saul, quem amoui, scilicet, ne regnaret posteritas sua* Gaspar Sanctius ibidem, num. 20. Iansenius ad illud cap. 47. Ecclesiastici: *Deus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet à stirpe nepotes electi sui*; ibidem Cornelius à Lapide & Bonartius: Quæ verba quemadmodum planè misericordiam referunt ad posteros Dauidis, atque Salomonis; ita etiam abundè elucidant, qui sensus sit verborum ex Regum libro 2. cap. 7. vti etiam faciunt versus illi Psalmi 88. *Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo*, &c. Quid, quòd alibi apertè doceat, proiecturum se illum in æternum, si deliquerit Paralip. 1. cap 28. versu nono? Neque illa obstant, quæ de *virga virorum*, qua corripiendus Salomon, & progenies illius; nam exploratum est id, quod ipsi affirmant, indicari mala, quæ transeunt, bella, seditiones, & eius generis; Sic Interpretes penè omnes Hieronymum in Traditionibus Hebræis ita enarrantem sequuti; At intellectus non est, his solùm malis puniendos, qui deliquissent; sed immissurum Numen istiusmodi si fortè illis vexati ad cor redire vellent; si autem sceleratè agere pergerent, præter damna hæc citò transeuntia, æternis castigandos supplicijs; Neque Tichonij consideratio vrget; nam, quamuis eius proles Salomon ob flagitiorum enormitatem, & magnitudinem Tartaro addictus fuerit: tamen quòd simul familia deleta non sit, & regia potestas ad alios translata, insignis erga Dauid beneficentia extitit; sic enim perpetratum, vt ex radice Iesse Emmanuel oriretur, & in capite libri scriberetur, Christum Dauidis esse filium.

Abul. Lyran. Iansen. Eccli 47. Psal. 88. 1. Par. 28. *Virgâ virorũ quid significatum?* Hieron.

Minutiora sunt, quæ restant; allegaot Bac-
103. chiarij annotamentum ex epistola ad Ianuarium: *Veniam autem ex hoc consequutum esse agnoscimus*, (inquit.) *quia, cùm solutus esset à corpore, sepultum illum inter Regum Israelitarum corpora Scriptura commemorat; quod tamen alibi peccatoribus Regibus negatum esse cognoscimus, qui vsque in finem vitæ suæ in propositi peruersitate manserunt, & ideò, quia inter Reges iustos meruit sepeliri, non fuit alienus à venia; veniam autem ipsam non potuit promereri sine pœnitentia*; Confirmant: fuit quippe & nobilissimus Scriptor canonicus, & inter Christi Seruatoris typos in paucis eximius; absurdum autem videatur eiusmodi præditum ornamentis Inferno demersum fuisse: neque sanè, quod persuadeat, aliquod suppetit exemplum: At Bacchiario multa opponimus: Primùm, illi, cum quibus altercamur, respuunt hanc argumentationis formam: non legitur pœnituisse Salomon; igitur absolutè non pœnituit; quoniam, *Etsi non scripta fuerit in publicis Legibus*, (ait Bacchiarius memorata epistola,) *fortasse ideo acceptabilior iudicatur, qui non ad faciem populi, sed in secreto conscientiæ, Deo teste, pœnituit*; Ergo in similem modum reiectare licuerit; non legitur aliquis sepultus fuisse cum Sanctis; igitur simpliciter cum iis non est sepultus; Secundò, si ex illa phrasi, 3. Reg. 11. 43. *Dormiuitque Salomon cum patribus suis, & sepultus est in ciuitate Dauid patris sui*: Beatum eius finem satis probatum existimant, dabimus aliam phrasim, quæ infaustum exitum declaret, nempe, eodem libro, capite allegato, vers. 4 *Nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius*: Quæ expendens verba Philippus Abbas tractatu de Salomonis damnatione, §. *Videtis, quia nullus*, &c. *Si enim catalogus Regum Iuda* (ait) *à Dauid vsque ad Salomonem, qui vltimus Regum fuit, recenseatur; nullus eorum, sicut bene consideraui, perfectum cor, sicut Dauid, cum Deo suo habuisse negatur, nisi vt paulò antè dixi, cuius vita reproba indicatur; nullus verò perfectum cor habuisse cum Deo, sicut Dauid, vel in vijs Dauid legitur ambulasse, nisi quem constat bonam vitam optimè consummasse: Miror igitur, si fortè de solo Salomone inaniter dicitur, quod alijs Regibus ad testimonium damnationis adscribitur, vt, videlicet, in eo solo non habeat effectum, quòd legitur cum Deo suo, sicut Dauid, non habuisse cor perfectum*; Tertiò, id, quod Bacchiarius adstruit solidum non est: probat ibidem Philippus §. *Ad Scripturam canonicam*, &c. & prolatis multis impiorum Regum exemplis, qui eodem cœmeterio iacuerunt, quo probi Monarchæ dormissent; tandem subdit; *Sepeliri enim inter Reges non est argumentum æternæ sanctitatis, sed perfunctoriæ cuiusdam cumulus dignitatis: excludi verò ab eis, non est æternæ damnationis indicium: sed subiectæ plebis perseuerans in Regem demonstrat odium: Denique, Scriptura diuina, nec apertè dicit, nec latenter vspiam innuit, quòd iustus debeat iudicari, qui cum iustis inuentus est tumulari: cùm Saul, & Ionathas in Iabes Galaad subter quercum legantur sepulti: quorum Saul iniustus, Ionathas verò asseritur iustus*; Quod confirmatio adstruebat, pium est, non efficax; nam eadem suaserint, non decuisse, vt Numen sineret tanta malorum voragine, tàmque enormi Salomonem volutari; Deinde eadem, aut maior difficultas est de Luciferi irreparabili damno, quem omnis lapis pretiosus vestiebat, qui erat diuinæ similitudinis perfectum signaculum; De Iuda Stygiæ paludi mancipato, miraculis & prophetandi munere claro, qui Christi dux & notus fuit, & cum eo simul comedebat panem; saltem Redemptor auspiciis legis gratiæ concederet, vt gratiam obtineret à Deo Patre, qua infelix Apostolus conuerteretur: sed eum rapuit Infernus, latronem Paradisus: Quid ad hæc dicemus, donec ingrediamur in Sanctuarium, & videamus Deum Deorum in Sion, nisi interim cum Paulo in magna animi consternatione; *O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius!*

Bacchiar. 3 Reg. 11. *Cor, sicut Dauid, habere, de quibus Regibus dictum?* Philip. Abb. *Inter Reges iustos an sepelirentur aliqui iniusti ex vsu Hebræorum?*

SECT. XI.

SECTIO XI.

Salomonis impœnitentiam quæ insinuant, esse grauioris ponderis, & vrgere magis. Salomon ob indestructa idola repudiatus à Deo: Reges Hebræorum quomodo sine culpa omiserint fana vanorum diruere Numinum? Manassis pœnitentiæ quæ certitudo? mons offensionis quare dictus?

104. DEligam ex omni argumentorũ molitudine, quibus Salomonem non resipuisse probari vsus est, vnum, neque ampliùs quidquam; nimirum, de cæteris idē indicamus quid elapsa nuperrima Sectione opinati fuimus de his, quæ congeruntur in adminiculum Salomonicæ confessionis, & luctus; scilicet, habere roboris, aut nihil, aut soli tantillum: quæ certè cùm ostenderimus, quando à nobis quoque Sectione nona commonstratum est, quatuor Latinos Doctores aduersus Salomonem stare, atque alij ex primis subsellijs Patres, Græci, atque Latini idipsum asseuerent, & recentiores accedant ex his, quos Schola maximè veneratur, si que numerus maior, quàm eorum, qui fauère Salomoni; fit planè, hanc esse partē firmiorem, atque validioribus innitentem fulcris: erit autem, quod à reliquis separauimus argumentum; nempe, quòd fana, quæ Salomon ædificauerit pellicum suarum improbissimis Diis, Deabúsque, ea, cùm possit, non destruxerit, manserintque post ipsius obitum. At hæc impœnitentiæ manifesta nota est: non enim inuestigare valeamus finē aliquem, à quo eiusmodi actio honestari queat, neque occurrit quidpiam, Salomonem quod satis excusare possit, Ergo Salomon io scelere, atque impietate sua hac ex vita discessit: Stabiliamus igitur primò delubra Satanæ non fuisse à Salomone diruta: nam hoc semel confirmato, reliqua sine molestia graui patebunt: Primùm itaque ex Regum 3. cap. 15 vers. 11. *Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut Dauid pater eius, purgauitque vniuersas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius:* Intelligit autem patentum vocabulo Abiam genitorem, Roboamum auum, Salomonem atauum, quemadmodum explanant Abulensis quæst. 9. noster Sanchez num. 9. nam hi omnes idololatriæ rutelares: Igitur, sicut ex his verbis liceat inferre sub Asæ principatus exordio mansisse reliquias ethnicarum superstitionum, quas aut Abias, aut Roboam inuexère: & ita de Salomonico coinquinamento relictum nonnihil: Secundò, atque potissimùm ex Reg. 4. cap. 23. vers. 13. vbi inter alia memoranda facinora Iosiæ, Principis religiosissimi, illud: *Excelsa quoque, quæ erant in Hierusalem, ad dexteram partem montis Offensionis, quæ ædificauerat Salomō Rex Israel Astaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offensioni Moab, & Melchon abominationi filiorum Ammon, polluit Rex;* Atque fanè, cùm diuinus sermo tam enucleatè, atque distinctè omnia recenseat, & constructa à Salomone affirmet, quid supersit, nisi vt manifestè concipiamus indiruta perseuerasse, etiam deleto Salomone, quæ viuens impietatis monumenta fabricauerat?

Salomon fana Deorum nō est demolitus, & ideò damnatus. 3. Reg 15.

Abul. Sanchez.

4 Reg 23.

105. Sed contendunt, qui zelant pœnitentiam Salomonis, Monarcham, antequàm hanc reliquisset auram demolitum fuisse ædes malorum Numinum, penè etiam fundamentis effossis: at ex improbis Regibus aliquos studio renouandæ pristinæ superstitionis redintegrasse, quæ à Salomone quassata fuère: vocasse autem recens ædificium ex nomine primi artificij; Hoc suadere nituntur duobus exemplis, altero Manassis, altero Ezechiæ: nam allegato nuper 23. capite ex Regum 4. dicitur idem Princeps Iosias vers. 12. *destruxisse altaria, quæ fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini:* Sed cùm de Manassis pœnitentia constet ex Paralipom. 2. cap. 33. à versu duodecimo, & Patrum, atque Interpretum sit stabilis opinio, quæ sancta obiisse morte asserat; fanè haud fuerit incredibile, ab ipso derelictas impias aras: Verùm, cùm abolitas ab ipso infandas cæremonias resuscitasset gnatus, & in regno successor Amon, vt ex eodem cap. 33. Paralip. à versu 22. patet; appellauit filius aliaria genitoris ex vocabulo atque hic est Explanatorum vulgaris conceptus: Itidem de Salomone iudicare æquum fuerit, neque damnasse, quod excusare possibile; Iam de Ezechia paria cantant: quippe Regum 4. cap. 18. vers. 4. *Ipse* (inquit) *dissipauit Excelsa, & contriuit statuas, & succidit lucos,* &c. Quod si ab eo sic perpetratum, quamobrem eiusdem voluminis cap. 23. vers. 13. Iosiæ laudi tribuitur ab illo destructa fuisse. *Excelsa, quæ erant in Hierusalē ad dexteram partem montis Offensionis, quæ ædificauerat Salomon Rex Israel?* &c. nempe, postquàm eas abominationes Ezechias contriuit, alij postea scelerum atque impietatis ministri reædificarunt: Igitur modò velimus, vt decet, piè de Salomone sensisse, facillimum fuerit percepisse, nomine tenus Salomonis ea esse fana, quæ Iosias euerterit, solo complanauerit: quando ea quidem delubra, quæ Salomon, cùm post meretrices hinniret eum sumptu ereaerat, idem flebilis, & sibi restitutus diui eò vsque coëgerit, donec lapis non relinqueretur super lapidem: Quòd si alij prolabentibus sæculis instaurauerint, & Salomonis titulum apposuerint, non est, quòd Salomoni quispiam id vitio vertat.

4. Reg. 23.

2. Par. 33.

4 Reg 18.

106. Sed, vt ab inualidiori exordiar probatione, quæ ab Ezechia desumpta est; equidem, si quid argumentum suaserit, planè docuerit, stetisse à Salomone condita templa post eius fatum, vsque ad Ezechiæ principatum, alioquin friuola extiterit syllogizandi forma: quippe velit ostendisse, ab Ezechia diruta idolorum Salomonica fana: hoc autem vt concesserint, adeptus continuò triumphos: nam, siue demolierit Ezechias, seu potiùs Iosias, nihili refert tantùm non Salomon destruxerit: in hoc enim disputatio iocumbit omnis, vt Salomon deiicere omiserit: Cæterùm vera declaratio est, alia fuisse Excelsa diuersa ab iis, quæ Salomonis opus fuère, in quorum laborauerit ruina Ezechias, quemadmodum commonstrat Tostatus in cap. 18 Reg 4. à quæstione octaua ad decimam: fuerunt enim Excelsorum multa genera, vti passim Regnorum volumina, tertium, & quartum innuont, & ex Paralipomenis secundus codex; In Manasse longè dispar ratio est, quàm in in Salomone: nam eius pœnitentiam luculenter exponit Paralipomenorum prolatus à nobis Textus antecedenti numero: consentiunt Patres, atque Bibliorum Interpretes: Ab ea igitur cùm recessisse opinione piaculum fuerit, vtpote contradixisse apertis ferè

Excelsorum diuersa genera.

Tostat.

Manassis pœnitentiā egit.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Scripturis, & Auctorem communi iudicio, operæpretium est, dicamus,ab alio fabricata altaria, in quibus à Manasse nomen solum; Atque vt hæc non vana coniectemur, fundamentum plurimum est in eodem Textu: quippe statim Historicus narrat, quo pacto Manassis hæres Amoo, quæ genitor scelera exosus, & pœnitens diruit, restaurauit: Parentis igitur detestandas fabricas cùm restituisset gnarus, altaria, quæ io duobus templi atriis erant,ex nomine primi Structoris vocauit: Verùm Salomonis pœnitentiam, neque Bibliorum effata, neque Patrum conspiratio induhiam reddunt, vt in superioribus monstrauimus: imò, quæcunque afferuntur, ieiuna sunt, atque marcida,præsertim à Scripturis destituta admicula sicut recte Torniellus monet anno mundi 3059. num. 20. quod inter Manassis & Salomonis pœnitentiam discrimen probè considerarum superius à Nilo Monacho ad finem num. 94. ergo cùm nihil sit, quod Scripturæ verba ab metaphoricos sensus transferre cogat, eo pacto construenda fuerint, quo iusta primam impositionem sonant: sic autem intellecta indicant Iosiæ temporibus extitisse eadem fana, quæ Salomon variis Diis Gentium ædificauerit.

107. Atque certè eam esse genuinam sermonis interpretationem, mihi plurima suspicio fuit semper, ex quo attentiùs considerasi, grauissimos quosque ex illis, qui Regum volumina declarare tentarunt, huius fuisse existimationis: Dicunt igitur constantissimè ob allatum à nobis ex Reg.

Qui senserint Salomonè ob indestructa idola, repudiatum à Deo? 4. cap. 23. Textum, absque pœnitentia, & scelerum odio migrasse Salomonem; neque, si ille ingenuè lamentasset priora delicta, commissurum vnquam, vt starent Dæmonum aræ, & abominationibus dicati lares: Huius antiquissimus testis

Eucher. Eucherius (si modò incorruptum eius habeamus Commentarium) ad nominatum ex Regum Historia locum:

Raban. Rabbanus ibidem: Angelomus, & Hugo Cardinalis, multæque senectutis B. da Venerabilis libro quæstionum triginta ad Nothelmum quæst. 29. Glossæ concinnator eundem sequutus ad illud Isaiæ cap. 2. *Et idola penitus conterentur*, &c.

Angelomus. HugoCard. Beda. Glossa. Philip. Abb. Philippus Abbas Opusculo de damnatione Salomonis, §. *Tunc ædificauit Salomon*, &c.

Lyra. Nicolaüs de Lyra ad principium cap. 30. Prouerbiorum, §. *Hac expositio*, &c.

Tostatus. Tostatus in lib. 2. Reg. cap. 7. quæst. 21. vbi marginalium additamentorū opifex fortissimam rationem appellat, & idem Abulensis in 4. Reg cap. 18. quæst. 9. & cap. 23. quæst. 23. inter recentiores idipsum Christianus Massæus lib. 6. Chronicorum,

Massæus. Adrichom. Pereira. Sanchez. Adrichomius in Hierusalem, num. 191. de nostris Benedictus Pererius dispu. 47. in c. 8. Epistolæ ad Romanos, n. 130 Gaspar Sanctius in 3. Reg. cap. 15. n. 52. Quòd si quispiam contenderit, Manassis salutem in opinione positam, neque firmiorem habere basim, quàm ea habet, quæ de Salomonis contritione est assertio: ac proinde non cogi nos comparatione Manassis, potiùs quàm Salomonis cum metaphora explicasse Scripturas; dicam ego tunc de Manasse id, quod de Salomone; eius impœnitentiam, & in scelere duritiem ideò maximè probari, quòd nefanda altaria, cùm potuerit, non destruxerit: Denique Amadæus Franciscanus, qui Beati titulo citatur, quem ex Menesiorum Familia, quæ nobilissima est inter Lusitanos, fuisse Possevinus affirmat, cùm super hac re Angelum sibi familiarem percunctatus esset, Manuscriptum Vati-

B. Amadæus Franciscanus quæ fuerit? Possevinus.

canum respondisse affirmat ob mulierum importunitatem, in quarum gratiam fana ædificauerat, permisisse Salomonem, vt starent: Sic Lorinus Lorin. prolegom. in Ecclesiasten, cap. 2. & subindicare visus Pineda lib 8. de rebus Salomonis, cap. 8. ad Pineda. finem Chronologiæ.

Esto, inquiunt, Salomon Deorum Basilicas non 108. fit demolitus; sed in hoc non peccauit, neque inde argumentū damnationis: quippe hoc commune fuit illi cum optimis Regibus; nam eiusmodi fuerint aliqui Principes, antequàm Iosias imperij habenas arriperet, præsertim ob multas causas inclytus Ezechias, sanctus Monarcha: Asam quoque laudare consueuère Scriptores. Demum & Roboam Paralip. 2. cap. vndecimo, 2. Paral. 11. vers. 17. dicitur ambulasse in viis Dauidis, & Salomonis annis tribus; quibus tamen neque ipse domos nefarias à Salomone constructas diruit: His tamen non acquiescimus: nihil enim fuit, quod Salomonem à demoliendis fanis retardaret, nisi studium placendi meretricibus, quàm lacrymulæ et chariores Dei honore: Neque verebor concedere exemplum profanati Regis sequutos ex Optimatibus quosdam; vulgi partem aliquam insuper; sed tam stupenda fuerat Salomonis potentia, tam ingentes diuitiarum thesauri, ipse belli apparatus tam magnificus, vt qui habuerit quadraginta millia præsepia equorum curriilium (Reg. 3. cap. 4. vers. 26.) & duodecim millia equestrium, & indiuisum adhuc imperium; populus quinque ob recens templum religiosior; vt his armatus præsidiis potuerit facilè seditiosos quoscunque comprimere, quemadmodum Nicolaüs, & Abulensis adnotarunt locis, quæ allegaui: In reliquis Monarchis alia fuit rerum facies, & virium, & imperij minor gloria: Roboamus quippe in ipso principatus limine amisit decem partes roboris, & adhæsère in Hierusalem duæ solùm tribus, Iudæ & Benjamitica: ipse autem primo dominatus triennio totus occupatus fuerat in muniendis vrbibus, comparando bellico omni instrumento, vti secundus Paralipomenorum liber indicat, cap. 11. à vers. 6. 2. Paral 11. *Faciebat ita* (inquit Abulensis quæst. 8.) *quo aduersus Jeroboamū, & decem tribubus maiorem multitudinem satis instructus esset:* Ob hanc igitur causam distulit tantisper religionis negotium, quò, videlicet, robore pollens tutiùs, atque viribus agere posset, ne si imbecillis adhuc, & tumultuante omni republica conaretur, spe, atque labore frustraretur, imò maiora oborta fuissent damna: Verùm, vt est inconstans humanus animus, exacto triennio Roboamus milite, & opibus abundans, cùm debuisset gladium aduersùs idololatriam stringere, & Paganismi, quæ manserant, delere vestigia; è diuerso fecit *peccare Iudā super omnibus, quæ fecerant patres eorum, fecerintque omnes abominationes gentium, quas attriuit Dominus, ante faciem filiorum Israel.* Reg. 3. cap. 14. 3. Reg 14. vers. 24. Asām à deturbandis Excelsis abstinuisse propterea verisimile est, quòd cùm non pauci elapsi fuissent anni, ex quo Roboamus genilissimum induxisset, altas egerit radices planta malignior, neque ad extirpandum vires sufficientes: contentus igitur aliquid fecisse Asa, distulit in meliora sempora eorum remedium, pro quibus idololatræ acriùs dimicaturi fuissent: Quam sententiam noster innuit Sanctius in cap. 15. Reg. 3. Sanct. num. 12. Quanquam sciam Marianam, & Sa ad Mariana. eum locum monere Hieronymo displicuisse

Salomonis magna potentia. 3. Reg. 4. Lyra. Tostatus. *Reges Hebræorū quonam modo absque culpa omiserint fana Deorū euertere.*

Asām,

Asam, quem culpat ob hoc, atque errasse affirmat lib. 2 contra Pelagium; De Ezechia Abulensis 4. Reg cap. 18. quæst. 9. *Dicendum* (inquit) *quòd non destruxit illa, primò, propter populum repugnantem: nam ante Ezechiam nullus destruxerat altaria, quæ erant in vrbibus; Cùm ergo faceret ipse nunc aliquid nouum, populus molestè ferret; & si vellet omnia vsque ad vnguem destruere, fortè populus repugnaret; Voluit ergo aliquid facere in cultum Dei consentiente populo, quàm inuito eo nihil agere; De Iosia autem non fuit sic; quia iam ante eum Ezechias destruxerat omnia Excelsa; quando ergo ipse vellet ea nunc destruere, non erat aggredi aliquid nouum, ideò poterat omnia vsque ad vnguem delere, & sic destruere templa, quæ fecerat Salomon.* (Abul.)

109. Aliomodo Ezechiam à crimine absoluit Tostatus dicta quæstione, & sequenti; *Secunda* (ait) *causa & potissima, propter quam motus fuit Ezechias ad non destruendum templa illa, quæ fecerat Salomon, fuit, quia non præiudicabant cultui diuino: nam ipse ideò destruxit omnia Excelsa, & lucos, & statuas, quia erant contra cultum Dei; scilicet, quia Israëlitæ afferebant ibi sacrificia, quod erat contra legem: & tamen in templis illis, quæ fecerat Salomon pro vxoribus suis, non offerebant Israëlitæ aliqua sacrificia, nec volebant offerre, etiamsi nullus eos prohiberet; ideò non erant scandalosa illa templa, nec in præiudicium cultus Dei:* Denique pergit ostendere, quamobrem Israëlitæ ea non adirent fana; nempe, quòd dicata fuissent Diis peregrinarum gentium, scilicet, Moabitarum, Sidoniorum, Ammonitarum Numinibus: Hebræi autem ea solùm colebant, quæ Chananæorum populus quem subiugauerat; atque ob has ipsas causas idem Auctor quæstione 14. & 15. Asam excusat: Iosiam autem propterea Salomonis vanorum Deorum ædes euertisse asserit, quoniam aut Iosiæ quidem ætate delubra illa cœperant scandalo esse; aut certè quòd cùm Iosias egregiè pius esset, *destruxit templa illa* (inquit Abulensis) *non ex necessitate sed ex supererogatione: sicut boni viri interdum faciunt quædam opera bona, quæ etiamsi omitterent, non peccarent: & tamen faciunt illa ad magis merendum*: Sed. quorsum tandem hæc tam multa, quæ ex Abulensi deprompsimus? Nimirum, vt obiiceremus nobis, quemadmodum præfati Reges absque crimine stare permiserint, quæ à Salomone constructæ fuerunt, basilicas; ita & potuisse idipsum à Salomone absque vitio fieri: quidni enim? Nam Salomon ob hoc eatenus damnandus, quantùm ædes offendiculo, & scandalo fuissent Hebræis: at Israëlitis inde nullum scandalum, neque lapsus occasio; alioqui pessimè egissent, & Asa, & Ezechias, quos Abulensis liberat: ergo infirma ea est probatio, quæ à non demolitis Excelsis, quæ Salomon fabricauerat, desumitur. (Abul.)

Displicet ob multa Abulensis discursus: Pri-
110. mùm, insolens apparet, vt dicatur, absque Hebræorum præiudicio, & corruptela quotidie in Dæmonum fanis victimas offerri; præsertim cùm gens illa ad ethnicismum singulariter esset procliuis. Deinde, quemadmodum non licebat Israëlitis cum pagana femina thalamo maritali coniungi; quamuis sciret, ex morali quadam constantia, fidei ab eius societate non imminere discrimen, nisi insuper graues aliæ causæ accessissent, de quibus egimus Anteloquio 5. Sectione 1. & 2. ita minùs licuisset in medio nationis permisisse Dæmonum sacrificulos, etsi ab eis (quod credi vix queat) nullum suboriretur damnum religioni veræ, & incontaminatæ, nisi excepto hoc, alia, quibus momentum & pondus insigne, vrgerent. Tertiò, ostendimus memorato Anteloquio, Sectione 5. Subsectione 3. numero 89. ab Hebræis præter Chananæorum ementita Numina, veneratos etiam aliarum prouinciarum tutelares Deos: igitur firmum non est fundamentum Tostati, nimirum, quòd Israëlitæ sola Chananæorum adorauerint Numina: Denique id, quod huius controuersiæ cardo est, num fana illa, ruinæ, scandali, improperij occasio exstiterint, nomen monti Oliuarum eorum causa positum locupletè admonet: nam collis Reg. 4. c. 23. *Mons Offensionis appellatur*. Quamobrem opinabere? Beda citatus nonnunquam anteà libro triginta quæstionum, quæstione 29. *Montem autem Offensionis montem idoli dicit: quia, nimirum, consuetudinis est Scripturarum, offensionem idola nuncupare, quia vel in his offenditur Deus vel offensionem & ruinam suis adferunt cultoribus*; Eadem Rabbanus, Nicolaus de Lyra, noster Gaspar Sanctius in allegatum nuperè Regum caput: Philippus Abbas Opusculo de damnatione Salomonis, §. *Tunc ædificauit Salomon*, &c. *Mons verò, in quo Salomon fanum Chamos ædificauit, dictus est rectè mons Offensionis: quia & in eo offenditur Deus, & cultores diuinæ religionis*: Sed nemo ita atque is, cum quo altercamur, Abulensium Antistes in dictum cap. 23. libri Regum 4. quæstione 21. *Dicendum tamen magis est, quòd vocabatur mons Offensionis, id est, scandali; quia scandalizabantur nimis Iudæi videntes illa templa, quæ fecerat ibi Salomon: & multi eorum inclinabantur ad colendum idola*: Quòd si equidem tam infaustus mons Tostati iudicio, quid est, quòd idem asserat nulli contumeliæ fuisse Deo, aut hominibus? Abulensem sectantur Pineda, qui libro 7. de rebus Salomonis, cap. 10 §. 4. quo consueuit acumine atque facundia huius montis summam iniquitatem ad longum ventilat, & inter alia: *Quanquam nescio* (ait) *quid peculiare illud Offensionis nomen afferat, videlicet, rem, in quam populus frequentissimè offendebat, & quæ diuinis oculis, quasi ex suo templo prospicientibus, offensioni & molestiæ grauissimæ erat.* Ostenditque, vt omnes, qui per portam orientalem templi Hierosolymitani egrediebantur, in illam Offensionem montis sibi obiecti incurrebant: *Quæ proculdubio* (affirmat) *pijs offensioni, & molestiæ grauissimæ: infirmis verò, & in fide nutantibus scandalo, & irritamento erat: vt propterea Hebræi Doctores existimauerint, dictum montem Offensionis, quòd ex ipso Hierosolymitano templo, quasi euocarentur, & allicerentur ad idololatriam ipso montis Oliuarum conspectu*: Salianus his cognata tom. 3 anno mundi 3053. num. 19. Adrichomius in Ierusalem, num. 193. *montem Scandali* appellat: Sà, atque Mariana ad cap. 23. libri Reg. 4. ex Hebræo nominari aduertunt *montem Destructionis*, idque ob idololatriam, quòd hæc ruina, atque vastatio esset veri cultus, atque religionis, cùm multi ab ea deficerent, Paganorum incitati exemplis; & sectæ, quæ amplam peccandi licentiam subministrabat, amore.

(*Mons Offensionis quare dictus?* — Beda. — Rabban. Nicol. Sanct. Philip. Abb — Tostat. — Pineda. — Salian. Adrichom. Sà. Mariana.)

Sed asserunt tandem, à Salomone inanimatorum Numinum subuersas statuas, idola tem- 111.
plis eiecta, & proculcata; amotos Flamines, nihil relictum præter ædificij molem: tecta autem,

atque parietes dimisisse, ne illorum ruinæ vrbi tunc vniuersitatis oculo, propter summam pulchritudinem dedecori essent: Itaque ex prudentum votis, quò consuleret metropolis ornamento, manus continuisse à destruendis fanis: in hoc autem non peccauerat, quoniam ablatis victimis, atque simulacris nullum impendebat discrimen religioni: Verùm obiestor, vnde hauserint, à Salomone ita perpetratum? quæ eiusce facti testimonia promunt? Sanè ex Amadæi Minoritæ reuelationibus suprà edocti fuimus n. 107. in muliercularum gratiam indulsisse, vt starent ædificata templa, Salomonem; reliquit & statuas idolorum, eodem teste: innuit & Reg. 3 cap. 15. v. 12. nam dicitur *Asa purgasse vniuersas idolorum sordes, quæ fecerant patres eius*, id est, Abias, Roboam, Salomon: quemadmodum n. 104. à nobis commonstratum, & eodem Reg. volumine, c. 23. vers. 13. & 14. Iosias non solùm templa, quæ fecerat Salomon, subuertisse narratur, sed insuper Deorum simulacra; Id verba continuò subiuncta innuunt: *Et contriuit statuas, & succidit lucos, repleuitque loca eorum ossibus mortuorum: Scilicet* (inquit Tostatus quæstione 21.) *statuas omnium istorum idolorum*, (nempe Chamos, Melchom, Astaroth,) *quæ vsque tunc manebant in templis illis*: Ad hæc Deuteronomij canon est, cap. 13. si quando contigisset, ausos esse de ethnicis quoscunque Diis mendaciorum thura offerre, altaria, aut basilicas fabricare, delendam esse paganam vrbem, *ac omnia, quæ in illa sunt vsque ad pecora: quicquid etiam supellectilis fuerit* (inquit Creator) *congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus: non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui*; Quòd si volens Salomon pro delictis satisfacere, & Numen iustissimè concitatum placare, quamobrem non omnem memoriam prioris abominationis deleuit; Sic enim auerteretur furor Domini, vti Deuteronomium insinuat; Quæ tandem illa tam luctuosa & acerba pœnitentia est, quæ de vrbis venustate sollicitior est, quàm de præceptis Deuteronomij ad vnguem, ad iota seruandis? Quasi verò Salomon tam peritus artifex, tam potens & artifex Monarcha, non facilè loco eorum Pantheonis (tale enim fuisse delubrum aliqui putarunt) substituisset basilicam paris, & materiæ, & ingenij? Sed medius fidius quale tandem ornamentum eius ciuitatis, quæ sola inter vrbes sancta nominabatur, monumentum, quod præter idololatriam, nihil aliud testabatur?

Amad.

3 Reg. 15.

Tostat.

Deut 13.

Paganorum ad superstitionē reuertentium vrbes delenda.

Dicunt vltimùm, his probari quidem, Salo-
112. monem, donec integra fruebatur valetudine, in malitia perstitisse, (neque enim, cùm posset, in idola ab eo sæuitum est) at lectulo decumbentem, cùm accepisset à Medicis abrumpendam citò vitæ telam, conuersum ad parietem fleuisse amarè delicta senectutis, postulasse veniam cum valido lamento, & exauditum; tum imperasse ministris, vt fana diruerent, idipsum Roboamo commendasse iterum atque iterum, testamento scripsisse, neque exceptis his aliud grauiter ægrotantem facere potuisse; Quòd manserint posteà Numinum impiæ sedes, Roboamo culpam tribuendam, & quibus Salomon, vt demolirent iusserat: Hoc vt affirment, coactos se à nuperè inuentis Granatensibus plumbeis libris: nam istiusmodi voluminum auctoritas ab ipsis fidei crepundiis nobilitata, atque adeò perexcellens; nempe, sub terræ meatibus, atque cauernis reposuerunt Iacobus sanctissimus Apostolus, Cæcilius, Ctesiphon, aliique ex primis Hispaniensis Ecclesiæ Luminibus Magni Iacobi discentes: Sed planè asserunt, compunctum Salomonem. Demus, ex nostri Pinedæ lib. 8. de rebus Salomonis cap. 1. n. 73. verba ipsa: *Et fleuit* (aiunt) *scelus suum fletu vehementi, & condonatum est illi, & obijt fidelis, & securus*; Respondeo, postquam satis constiterit de Granatensium plumbeorum Scriptorum auctoritate, & maiores colenda proposuerint; id imprimis considerandum, an Iacobus Beatissimus Apostolus, dixerit: an Sanctorum quispiam; nam, si a Zebedæi filio, Hispanorum vindice, prolata fuisse ostenderint eruditi, Salomonis pœnitentiam absque mora laudabimus, & plurima cum animi voluptate: nam diu, quibus defendere possemus modis, cogitauimus, & incassum abiit meditatio, non sine mœrore: sin autem opinioni genitorem assignent de numero sanctorum discipulorum aliquem; fuerit examinandum, num ex propria sententia loquatur, an secundùm Hebræorum traditionem; hoc enim facere solitos nonnunquam, atque indistinctè quidem, vt difficile sit æstimasse, an alius, an ipsi proferant, ostendimus Anteloquio 1. Sectione 8. num. 57. Nam, si ex Hebræorum fide disserant, cùm hanc non approbent, respuenda erit: sin verò ipsi id, quod sentiant affirment, & seriò agant; augebunt sanè classem Sanctorum eorum, quibus placuit Salomonem in se reuersum pœnitentia abstersisse veterem maculam; Verùm, quod hoc armorum generi opponamus, habemus æqualis & doctrinæ, & sanctitudinis clarissimam turmam, vt ampliùs nihil asseram, quàm exhibuimus superiùs tota Sectione nona; Itaque Granatenses laminæ, nisi Auctor earum Iacobus probetur Apostolus, vt ab hactenus communita opinione recedamus, non coëgerint.

Pineda.

Granatenses plūbei libri.

Sancti iuxta Hebræorum traditionem visi nonnunquam loqui.

Sectio XII.

An huius Codicis stylus castas offendens aures, & ideò Spiritus sancti indignus penicillo?

De his egero, non vt hæreticam confundam impudentiam; nam opinor satis retusam 113.
in anterioribus: verùm ob Catholicorum quorundam ineptum aliquando supercilium: quippe librum à Spiritu sancto dictatum esse, cùm ore & loquela fateantur, fronte, & gestibus negare arbitreris: sic enim expauescunt ad phrasim, quasi anguis lateat sub herba, & velut, aut Lesbiæ, aut Cynthiæ amores quispiam Cypridis Assecla decantet: Qua in re si piè illos agere contenderit aliquis, noscat, & stultè, atque insipienter facere: Et quæ religio atque obseruantia, quam hebes inscitia commaculat? Abeant igitur eiusmodi cogitationes, neque sanctæ, neque doctæ: Huius itaque voluminis dum corticem rodunt, humanum se quidpiam legere intelligant: amores haurire, sed coniugales, sed omni cum honestate coniunctos: At, inquis, perstrepūt vbique voluptatis incentiua: audiuntur oscula, commendantur vnguenta, laudantur genæ, vbera, venter:

hæc

hæc omnis obiectio : At de osculis, & suffimentis, omnique fragrantiori oleo supersedemus hoc loco disputare, ne tractatio nimiùm excrescat, acturi ad caput primum Canticorum : de corporis, quæ delineantur ab Hymenæographo partibus, inferiùs gustamentum saltem : nunc labor erit ostendisse, veteris, in quæ hæc inciderint tempora Instrumenti, eiusmodi fuisse, quæ, etiamsi laxior esset stylus, licentiam præbuerint. Itaque in illam coniectare ætatem lumina prudens quisque debeat, si fortè de metri candore aliqua in animo exoriatur suspicio : nam simul ac direxerit oculos in legis ruditatem, desinet mirari continuò, quòd in deliciis omnis penè versatur Musa.

SVBSECTIO I.

Sub veteri fœdere à paucis adamata virginitas, opes contemptæ, vtrumque ex Patrum & Scholasticorum dictis fusè comprobatum Matrimonij num tunc præceptum?

114. ANtiquis Scholæ Theologis, atque de horum classe nobilissimę famę quibusque existimatio fuit, donec viguit scripta lex prælatum virginitati coniugium etiam & in præcepto fuisse matrimonia à nonnullis cogitatum: Prætulit facem sanctus Aquinas in 4. distinct. 30. q. 2. art. 1. in corpore: *Virginitas* (ait) *quamuis in se optima; tamen pro tempore illo ei matrimonium præferebatur propter expectationem benedicti seminis per viam generationis venturi.* Et ibidem votum B. Virginis sapuisse nouam legem, in quantum virginitatem vouit; & veterem, in quantum conditionem apposuit, nimirum, quæ coniugium respiciebat: Et distinct. 33 quæst. 1. art. 2. ad 4 *Ante Christi aduentum* (inquit) *cultus Dei propagatione carnali multiplicabatur, & conseruabatur*: Fuitque in eodem iudicio semper: nam, quem volunt esse ex Thomistis nonnulli postremum partum, Summam Theologicã, in hac quoque repetit, quod in Sententiario tradiderat, nempe 3. parte, quæstione 28. art. 4 in corpore; *Quia tempore legis* (inquit) *oportebat generationi insistere tam mulieres, quam viros: quia secundum carnis originem cultus Dei propagabatur, antequam in illo populo Christus nasceretur*: Quæ sunt verba nuper ex Commentariis in Magistrum relata. Et ibid. ad 1. *Quia videbatur* (ait) *lege prohibitũ, non dare operam ad relinquendum semen super terram.* Quam eius mentem toties declaratam, obscuram fuisse, recentiores affirmant, eò quòd in 4 distinct. 33. qu. 3. art. 2. ad 2. pronunciauerit, licuisse virginitatẽ colere in lege, aut naturæ, aut scripta, post sufficientem Israëliticæ nationis propagationem: Ita Sotus in 4 distinct. 30. quæst. 1. art. 1. §. *At verò*, &c. Suarius tom. 2. in 3. part. disp. 6. sect. 1. §. *Dicendum vero*, &c. Verùm ita fuerit; at nunquam satis multiplicatus fuit ille populus, donec Verbum caro factum est; Hoc autem inde colligimus, quoniam vsque ad plenitudinem Euangelij permittebatur Hebræis vxorum pluralitas, si autem amplificati fuissent satis, & in numerum idoneum excreuissent Iudæi, polygamiæ vsus fuisset sublatus; cùm in eum scopum multæ permitterentur vxores, vt populus fidelis ad iustam magnitudinem proueheretur, quæ est opinio communis Scholasticorum in 4. dist. 33. & aduertit Sotus ibid. quæst. 2. art. 2. § *Secundò, ad id*, &c. affirmans, causam legitimam diuinæ dispensationis aliam nullam extitisse, quàm vt gens illa ad Dei cultum multiplicaretur: ergo, cùm Angelicus asserat Doctor, præceptum de connubiis viguisse vsque ad sufficientem Hebræorum propagationem, sequitur protensum, donec Euangelij oborta est lux.

Sub lege scripta prælatũ virginitati coniugium

S. Thomas.

Sotus.

Suarez.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Sotus. *Polygamia cur Hebræis permissa?*

115. Beati Thomæ approbauit iudicium Bonauentura in 4. distinct. 33. quæst. 2. *Secundum tempus legis* (inquit) *status continentiæ coniugalis omnino præfertur, & status virginitatis prohibetur, & sterilis maledicitur, & in contumelia habetur: secundum statum gratiæ, vbi nõ requiritur fœcunditas ventris, sed sanctitas & incorruptio, puritas mentis, & virginitas præfertur continentiæ coniugali.* Atque pari verborum euidentia Richardus de media Villa in eandem distinctionem, quæst. 2. Thomas ab Argentina art. 4. conclus. 1. Petrus de Palude qu. 2. ad 6. articulum, conclus. 1. Durandus quæst. 4. num 7. Supplementum Gabrielis quæst 3. ad art. 2. conclus. 7 Henricus à Gandauo quodlib. 6. qu. 13. S. Antoninus 4. parte Summæ, tit 4. c 8. §. 1. Scio displicere communiter hanc veteris Academiæ sententiam nuperis Theologis: putant enim gratis traditam ab Auctoribus, cùm è Bibliorum corpore nulla profetant loca: Sed, quorsum despexerint illud de Exodi volumine. c. 23. vers. 26. *Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua?* Septuaginta explicatiùs: *Non erit, qui non generet, neque sterilis super terram tuam:* Asserunt, promissoria esse verba, non præcipientia; nempe, pollicetur fœcunditatem Numen rectè agentibus Israëlitis: Verùm ego puto quidem, si ad voces solùm attendamus, idipsum de aliis multis Scripturarum effatis dici posse; quæ tamen ex vulgata existimatione præcepta nominantur nam secundùm se, & verborum tenorem prohibitionem sonant: Vnde autem præcepta esse nouimus? Nimirum, quoniam aut Patres aut Theologi ita intellexerunt: optima namque legum interpretatio sapientum eius de scopo iudicium: at prisci Theologi Exodi allatam phrasim præceptum esse adstruxère: igitur his obsecundasse oportet magis, quàm recentibus Magistris negantibus præceptionem esse: Neque incommodum est, quòd subiiciantur pollicitationes de producenda vita: *Numerum dierum tuorum implebo*: nam & idem in notissimo præcepto de colendis genitoribus factum Deuter. cap. 5. vers. 16. *Honora patrem tuum, & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè tibi sit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi*: Difficiliora sunt alia eiusdem sensus verba Deut. cap. 7. vers. 14. *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus; tam in hominibus, quam in gregibus tuis*: Neque enim (inquiunt) præceptum esse valeat, quando etiam rationis expertia comprehendat: Sed nosse oporteat, vniuersales in Scriptura loquutiones restringi oportere ad ea, quæ eius, quod adstruitur, capacia sunt, Genes. cap. 3. vers. 20. *Et vocauit Adam nomen vxoris suæ, Heua: eò quòd mater esset cunctorum viuentium*: vtique hominum tantùm, non bestiarum quoque, aut plantarum (si fortè & ipsæ viuunt.) Marci capite vltimo, vers. 15. *Et dixit eis: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ*: homini, videlicet, non

An matrimonia præcepta in lege veteri?

Bonauent.

Richard.

Argentina.

Paludanus.

Durand.

Gabriel.

Gãdauensis.

Anton.

Exod. 23.

Verba præceptiua signis aliis in Scriptura vt dignoscuntur?

Deut. cap 5. &c. 7.

Regula: Generales loquutiones Scripturæ restringi debent ad ea, quæ sunt capacia earũ.

Genes. 3.

Hieron. Psalm.64.

piscibus etiam, & volucribus; Præclarè Hieronymus ad finem cap. 2. Zachariæ interpretatur illud Psal.64. *Ad te omnis caro veniet: Quod autem omnis caro non absolutè hominum & bestiarum, & volatilium, & piscium; sed specialiter hominum, accipiatur, illa Scriptura significat; Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet; Neque enim ad Dominum omnis caro irrationabilium est ventura animantium; sed illa, quæ donum sancti Spiritus susceptura est, & de qua dicitur, Effundam de Spiritu meo super omnem carnem* (Ioëlis 2.) *& prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ*; In hunc modum superius præceptum aduersùs sterilitatem, hoc est, abstinentiam à coniugiis, & liberam à generando, voluntariámque cessationem de hominibus interpretandam, non de brutis; quamuis & verba etiam ratione carentia, alloqui videantur.

116. *Consilium de connubiis in lege Mosaica.*

Esto tamen nullum demonstretur præceptum in lege Mosaïca; fuit tamen consilium, & insinuatio diuini beneplaciti; nempe, intellexit populus ille, Creatorem voluisse tunc, vt generationi vacarent, & matrimoniis, etsi virginitas secundùm se esset matrimonio excellentior; Itaque ob hoc meliores fuerunt illo tempore nuptiæ; quia Deus tunc non virginitatem, sed maritalia fœdera consulebat, & hæc erat voluntas eius, donec in terras ipse descendit; Sic ex relatis elapso numero Paludanus, S. Antoninus, & in primis Gabriel: Porrò innotuisse Deum sibi magis placere, vt coniugali vacarent continentiæ Hebræi, inde elicio; quoniam volebat omninò Numen, populum illum augeri & crescere; Et sanè ita multiplicatum asserit Philo scribens in Flaccum, vt propter numerum, cùm Iudææ limites capere non possent, plurimas, ac fortunatissimas vrbes in Europæ, Asiæque prouinciis, ac insulis coluerint; at sic volentem ad coniugia hortari decebat (hoc enim medium eiusmodi congruum fini) igitur tunc matrimonia eis consulebant; Voluisse autem Creatorem, specialiter amplificari Hebræorum gentem, plurima sunt, quæ indicant, Primum ob hoc dispensatum ab eo super multis vxoribus, ostendi cum Soto numero elapso; Deinde & hoc ipsum, quòd vxores repudiare poterant, & alias subintroducere: fiebat autem hoc potissimùm causa sterilis vuluæ, atque vt dimissæ locum fœcunda coniux obtineret, quemadmodum Scholastici monent in 4. distinctione 33. Albertus art. 23. S. Thomas quæst. 2. art. 3. & cæteri idipsum communiter; Tertiò, quoniam & horum gratia, neque Sacerdotium, neque Monachatus (ea, qua erat forma) coniugia vetabat; *In veteri enim Testamento* (inquit Abulensis qu.4. in caput Numerorum trigesimum) *quantumcunque aliquis applicaretur Deo, non impediebatur ab actu matrimonij. omnes enim tam Sacerdotes, quàm Leuitæ, & Sacerdos Magnus, etiā Sanctissimi Prophetæ vxores habebant; In nouo Testamento non sic; quia si aliquis totaliter se voueat Deo, ad colendum ipsum debet se transferre ad habitum monachalem, vel ad aliquam religionem omnes autē istæ professiones repugnant matrimonio*; Quartò, eò quòd infœcundas esse: opprobrium & dedecus reputauerint etiam fœminæ bonæ & sanctæ; Declarat Rachelis & mœror, antequàm pareret, & gaudium de subole, Genes. 30. vers. 1. & 22. Annæ pares affectus, Reg. 1. cap. 1. Et Elizabeth Baptista donata, lætatur ablatum à se opprobrium, Luc. 1. vers. 25. Atque hinc fortasse orta illa quasi prouerbialis locutio, cuius meminere Augustinus lib. 4, contra Faustum, cap. 13. Hieronymus epistola ad Eustochium de custodia virginitatis, & in cap. 56, Isaiæ, atque alij Patres *Maledictus omnis, qui non suscitauerit semen in Israel*, Quanquam verba ipsa in sacris non leguntur codicibus, nisi intellexerint Patres, idem esse cum his, quæ ex Deuteronomio, & Exodo suprà depromsimus; nam in lege scriptum esse, cùm allegant, asserunt: Cæterùm, quòd infœcundi maledicti censerentur, ideò puto, quoniam prisci illi, vt loquitur Augustinus de bono coniugali, cap. 22. *de suis nuptiis filios propter Christum quærebant*; Ac quanquam peritioribus innotuisset, nascendum ex semine Dauid Messiam; tamen, si stirps eorum perseuerarет, vnum è duobus spectabant, vt aut casu aliquo connubiis iungerentur cum tribu Iuda, aut certè de eorum nepotibus quispiam superesset Christo edito; hoc enim Sanctus ille Tobias auebat cap. 13. vers. 20. *Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndam claritatem Ierusalem*; Igitur, si quàm videbant feminam, quæ non pareret, arbitrabantur maledictam à Deo, vel ob sua, parentúmve scelera; alioqui vterum non indignum reputasset Numen, ex quo fructus prodiisset, qui vel lineam auorum Christi intrasset, vel Christum ipsum in posteris vidisset.

Hebræorū populus quam multiplicatus.

Paludan. Anton. Gabriel.

Phil Hebr.

Repudiū cur permissum Israëlitis?

Albert. S.Thom.

Neque Sacerdotiū, neque Monachatus prisci Fœderis, coniugia excludebat.

Abulens.

Sterilitas probrosa Iudæis.

Genes. 30. 1.Reg.1.

Luc.1.

August. Hieron.

Cur steriles maledictis annumerati apud Iudæos?

August.

Tob.13.

117. *Patres cœlibatum ab Euangelio incepisse docent.*

Accedunt tantis probationibus sacrorum Orthodoxæ disciplinæ Antistitum iudicia, qui tam paucos fuisse sub illis temporibus virginitatis cultores docent, vt nuptiarum planè extitisse illam affirment ætatem, & ab Euangelio incepisse cœlibum turmas; August. tom. 6. libro vno de bono coniugali, cap. 15. *Non est enim nunc propagandi necessitas, quæ tunc fuit*, Cap. 17. *Nunc quippe nullus pietate perfectus filios habere, nisi spiritaliter quærit; tunc verò ipsius pietatis erat operatio, etiam carnaliter filios propagare, quia illius populi generatio nuncia futurorum erat, & ad dispensationē propheticam pertinebat*, Cap. 22. *Illo itaque tēpore, cùm & lex, dies Patriarcharum subsequens maledictum dixit, qui non excitaret semen Israel*: Et de Abrahamo ibidem: *Esse autem castus sine coniugio potuit; sed tunc non oportuit*: Hieronymus ad Eustochium de custodia virginitatis; *Alia fuit in veteri lege felicitas; Beatus qui habet semen in Sion, & domesticos in Hierusalem: & maledicta sterilis, quæ non pariebat; & filij tui, sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tuæ; & repromissio diuitiarum, & non erit infirmus in tribubus tuis: nunc dicitur, ne lignum arbitreris aridum, habes locum pro filiis, & filiabus in cœlestibus sempiternum; nunc benedicuntur pauperes, & Lazarus diuiti præfertur in purpura: nunc qui infirmior est, fortior est*. Libro 1. contra Iouinianum; *Opera legis & nuptiæ sunt, vnde & maledicuntur in ea, quæ non habent filios*: Et infrà: *Neque enim poterant veteris Testamenti lege retineri quæ virginitatis fulserant claritate*: Magnus Basilius de vera virginitate post medium: *Nempe enim in lege, quam per Moysem dedit, liberorum procreatio benedictione quoque digna censebatur: posteà verò quàm suis vbique fructibus floruit mundus, tantáque multitudine referta est terra, vt neque nascentium iam numerum capiat, adéstque illud quod in aduentu Domini fore prædictum est, cùm hi, scilicet, qui eius montis prudenter obtemperant concidunt gladios suos in aratra, & lanceas in falces; iustissima ratione virginitas integritatem germinat*. Athanasius de incarnatione Verbi Dei, ad me-

Augus.

Hieron.

Basil.

Athanas.

dium

dium: *Quis igitur hominum, vel post mortem, vel in vita auctor seruanda virginitatis fuit? Ac non contrà arbitratus est eam virtutem præstari non posse? Attamen noster Saluator, & omnium Rex Christus tantùm valuit in huiusmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum disciplinis virginita-* Nazianz. *tem, quæ supra leges est, profiteantur*; Nazianzenus in Carmine de laude virginitatis:

Sic quoque virginitas, magni pars inclyta Christi,
Ante quidem vmbroso in paucis splendore micabat,
Dum lex iura daret terris, & in orbe vigeret;
At postquàm Christus per casta viscera Matris
Absque patre, & tædis vita progressus in auras,
Gratiáque in medium venit: tum denique nostro
Virginitas generi præclaro lumine fulsit,
Connubium tantum exuperans, & vincula vitæ.

Nempe, tum incepit virginitas matrimonio præstare, quando Christus prodiit; non quia cæteris paribus non fuit melior in sua natura; sed ob Creatoris, aut præceptum, aut consilium, modo superiùs declarato.

118. Verùm nondum absoluimus Christianos re-
Chrysost. ferre proceres, ex quibus Chrysostomus homilia 12. in Epistolam ad Romanos: *Quo nomine* (inquit) *sicubi quis prisco illo sæculo visus esset virginitatem colere, vehementer admiratione digna res erat; nunc autem vbique terrarum disseminata eadem res*
Andr. Cæs. *est*: Andreas, Archiepiscopus Cæsareæ Cappadociæ, cap. 39. Commentariorum in Apocalypsim, ad illud, *Et vidi, & ecce stabat Agnus*, &c. *Aut certè millia hæc noui Testamenti Virgines secundùm vtrunque hominem significant; Nam apud veteres virginitatis decus parùm admodum receptum erat*:
Ambr. Ambrosius lib. 1. de Virginibus paulò ab exordio: *Quis igitur neget, hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facilè inuenimus in terris, nisi postquam Deus in hæc terreni corporis membra descendit?*
Paulin. S. Paulinus Nolanus Poëmate de Ioanne Baptista.

Sed quod in opprobrio matrum posuêre priores,
Prole carens, sterilem ducebat mæsta senectam

Seuer. Intellexit Elizabetham; Seuerus catena Græca in Pentatheuchum ad cap. 27. Numerorum: *Tanto enim studio tunc temporis homines sobolem curabant, vt qui sine spe propagationis decederet, haberetur*
Bernard. *quasi execratus à Deo*: S. Bernardus homil. 4 super *Missus est*, &c. *O virgo prudens, ô virgo deuota, quis te docuit Deo placere virginitatem? Quæ lex, quæ iustitia quæ pagina veteris Testamenti, vel præcipit, vel consulit, vel hortatur, in carne non carnaliter viuere, & in terris angelicam ducere vitam? Vbi legeris, laudatos esse, qui se castrauerunt propter re-*
Victor. *gnum cælorum?* Hugo de S. Victore tom. 3. tractatu de MARIÆ virginitate perpetua, cap. 1. ad finem: *Quando ab vno tantùm populo agnitus est Deus, per legem maledicta est sterilitas, vt multiplicarentur fideles? postremò, quando instabat tempus, in quo nunc ab omnibus gentibus Deus colitur, bene-*
Philip. Abb. *dicta est virginitas*: Philippus Abbas de silentio Clericorum, cap. 22. *Denique in lege veteri Moyses ei, qui non inuentus fuerit dare fructum, districtiùs incurit maledictum: Vnde & filia Iephte, virgo nubilis, sed innupta, plangit, quòd diutiùs iusto pudorem tenuerit, virginalem, & maturo tempore ad copulam non transierit maritalem*: Richardus à S. Lauren-
Richard. à S. Laur. tio lib. 3. de laudibus MARIÆ: *Erat enim tempore legis opprobriosa virginitas propter adiunctum, id est, sterelitatem: nam opprobrium, & vilitas mu-*

lieri erat sua sterilitas; Guillelmus Paruus ad Paruus.
Delrium ad versum 6. cap. tertij Canticorum, in mixta explanatione: *Et quidem nulla sanctarum feminarum legitur virginitatem amplexa, dum ratio temporis, officium propagationis exposceret: Porro aliqui sanctorum Virorum, paucissimi tamen, virginitatem eo tempore seruasse creduntur; sed iussam magis, quàm sponte oblatam: non ergo tunc virginitas quasi res consilij excellebat*: Nicolaus de Lyra Lyran.
ad illud Iudicum, cap. 11. de filia Iephte: *Plangam virginitatem meam*, &c. *Quia tunc temporis* (inquit) *opprobrium erat mori sine prole*: Abulensis Abul.
de iisdem verbis, quæstione 50. in nominatum cap. 11. Iudicum: *Flebat virginitatem suam, id est, infœcunditatem: omnes enim virgines sunt infœcundæ*, (nisi Domina nostra) *& quia in veteri Testamento reputabantur infelices mulieres infœcundæ, flebat puella ista, non quòd moreretur, sed, quia moriebatur infelix sine liberis*: Verùm pulchrè idem hoc sæculi illius ruditati tribuit.

Sed non minori studio diuitias amasse Iudæos, 119.
quàm matrimonia dilexerint, oportet, ostendamus: Neque mirum, si paupertatem oderint, quo- *Iudæi diuitiarum cupidissimi amatores.*
rum omnis gloria in sobolis multitudine: Hieronymus igitur lib 17. in Isaiam ad prima verba cap. 60. *Surge, & illuminare, Hierusalem Iudæi* (inquit) Hieron.
& nostri Semi-Iudæi, qui auream, atque gemmatam de cælo expectant Hierusalem, hæc in mille annorum regno futura contendunt: Hæc illi dicunt, qui terrenas desiderant voluptates, & vxorum quærunt pulchritudinem, ac numerum liberorum, & quorum Deus venter est: quorum qui sequitur errorem sub nomine Christiano Iudæorum se similem confitetur: Alij autem asserunt, hæc omnia Iudæis carnaliter *Victima cur permissa Hebræis.*
repromissa, si recepissent eum, qui dicit in Euangelio: Ego sum lux mundi: Vt quomodo victima concessa sunt populo Israel, non quod per se bona essent, sed ne Dæmonibus offerrentur; ita & gulosis Iudæis, nihilque aliud quærentibus, nisi corporum voluptates, ista Dominus pollicetur; vt saltem pro carnalibus desideriis, & opum abundantia, Filium Dei susciperent: quem quia non susceperunt, repromissiones quoque irritas fieri: Augustinus enarratione in Psalmum August.
91. ad initium: *Ecce & hodiernus dies Sabbati est: hunc in præsenti tempore, otio quodam corporaliter languido, & fluxo, & luxurioso celebrant Iudæi: vacant enim ad nugas*: Theophylactus ad cap. 16. Theophyl.
Lucæ. *Lex benedictiones in diuitiis dabat, & Prophetæ bona terræ promittebant: ita adiutorium infirmitate postulante*, Chrysostomus in illud cap. 7. ad Chrysost.
Hebræos, *introductio verò melioris spei*, &c homil. 13. *Nam illa quoque* (veterem intelligit legem) *spem habebant, sed non talem; sperabant enim, si Deo placuissent, se terram habituros, & nihil graue passuros; hîc autem speramus, si Deo placuerimus, nos non terram possessuros, sed cælum potiùs* Primasius in eadem verba: *Habuit quidem lex spem; sed* Primas.
non talem, qualem gratia præstitit; spectabant enim beneplacentes, legémque custodientes possidere terrã, iuxta illud: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis, nihil ærumnosum pati prosperè viuere: Hic autem speramus, quia plangentes, & euangelica præcepta custodientes, non terram possidebimus, sed cælum: His iisdem verbis vtitur Auctor Commentariorum in Epistolam ad Hebræos inter Ambrosij Opera; Anselmus in idem caput; *Illa* Anselm. Ambr.
enim (de lege antiqua disserit) *promittebat temporalia: hæc* (scilicet, euangelica) *pollicetur æterna, non copiam temporalium diuitiarum, non multitudinem filiorum; sed potiùs vitam æternam*; In illud

cap 4 ad Galatas, *Sub elementis mundi eramus,* &c. de Mosaicæ legis obseruantiis loquutus: *Quæ* (inquit) *elementa dicuntur mundi, quia data sunt amatoribus mundi, qui nesciebant appetere æterna, & inuisibilia; sed temporalia & visibilia, ideóque terroribus corporalium pœnarum, & promissionibus temporalium bonorum, pueriliter, siue serui inter compellendi erant ad Dei cultum. Elementa ergo mundi, lex Moysi, & omne vetus Instrumentum.* &c. His

Gloss ord. Bruno. cognata breuiter ad eadem verba Glossa ordinaria, atque Bruno Carthusianus: *Eramus sub elementis mundi* (ait) *id est, quæ lex, & mundana promittebat, & carnalia docet*; Et ex nostra Ibernia

Sedul. Venerabilis Sedulius in allegatum ad Hebræos caput 7. meliorem Pauli spem explanat, scilicet, illam, *qua vita æterna speratur, potius quàm illa, qua bona terræ expectantur.*

120. Tertull. Verùm exceptis Pauli enarratoribus Tertullianus lib. 3. contra Marcionem, cap. 24. *Cæterum de Esau promittit benedictionem terrenam, & subijcit cælestem; De optimatibus terræ (dicens) erit inhabitatio tua, & à rore cæli, Iudæorum enim dispositio in Esau priorum natu, & posteriorum affectu filiorum a terrenis bonis imbuta per legem: posteà ad cælestia per Euangelium credendo deducitur:*

Cyrill. Cyrillus Alexandrinus in illud cap. 3 Amos: *Si cadit auis in terram,* &c. *Erant autem Israelitæ mundanis inuoluti negotiis, & tantummodo fluxa, & caduca*

Procop. *Iudæorum, quia hebes & crassus populus.* *persequebantur:* Procopius in illud Isaiæ, cap. 1. *Si volueritis, & audieritis me,* &c. *Vbi Iudæos* (inquit) *crasso & pingui ingenio præditos, vel addito rerum corporearum præmio adhortatur:* Sed facundissimè

Bernard. Bernardus sermone 60. in Cantica: *Verè ficus est populus fragilis carne paruulus sensu, animo humilis eius primi fructus (vt interim nomini alludamus) grossi vtique, & terreni.* Imprimis verò declamatione 1 in illud: *Ecce nos reliquimus omnia,* &c. *Denique, quidni terrenas palam diuitias possiderent sancti, & perfecti viri, cum sola adhuc terrena palam promitterentur à Deo? Sicut enim sacrificiis illis, sic & diuitiis, carnalibus adhuc populis dispensatio diuina morem gerebat: nimirum vt tanquam paruuli paulatim à Gentilium secederent ritu, eadem quæ Gentes Dæmoniis, Domino immolantes; eadémque & illi, sed à Domino, non a Dæmoniis expectantes:* Et paulò inferiùs: *Nimirum, longè aliud est, in luto aquarum multarum dimisi fundo maris iter capere, terena ilicèt possidendo; aliud, ipsam quoque nouis gressibus vndam calcare, omnia relinquendo: Sed tempori gratia, prærogatiua hæc debebatur: Antiquorum sanè Patrum diebus, donec in terris videretur, & conuersaretur in homines Dominus maiestatis, non erat euangelica forma perfectionis; sed spiritum Domini solo interim spiritu sequebatur; at vbi Verbum caro factum est, & habitauit in nobis; iam nobis in eo tradita est imago vitæ, & conuersationis exemplar, quod oporteat etiam corporaliter imitari, vt vtroque sequentes vestigio non vlteriùs cum Patriarcha Iacob altero femore claudicemus: vbi enim audiuimus, quia dictum sit antiquis: Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus?* &c.

Damian. Et iuxta hunc sensum B. Damianus Cardinalis sermone 2. de Natiuitate MARIÆ, qui secundùm ordinem homiliarum 45. *Sed enim per Paulum dicitur, Nihil ad perfectum adduxit lex: quia enim rudis adhuc ille populus, superbus & rigidus erat, ad portandum perfectæ legis iugum, ceruicem cordis humiliare non poterat: danda ergo illi fuerat huiusmodi lex, quæ nec omninò à diuinis obsequiis liberum ire permitteret; nec tamen præcipiendo summa, & grauia deterreret,* &c.

Patrum effata viri consueuêre imitari Scholastici, ex quibus Sanctus Aquinas lect. 3. in c. 7. ad Hebræos: *In maiori ergo sunt duo, quorum vnum pertinet ad vetus Testamentũ, scilicet, quod est mandatum carnale, & hoc, quia habet quasdam obseruantias carnales, sicut circumcisionem, & purificationes carnales. Item, quia promittebat pœnas, & præmia carnalia, Isaia 1. Si volueritis, & audieritis:* Idem verò bellissimè 1. 2. quæstione 91. art. 5. in corpore: *Primò enim ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum commune, sicut ad finem; quod quidem potest esse duplex: scilicet, bonum sensibile, & terrenũ, & ad tale bonum ordinabat lex vetus: vnde statim Exodi 3. in principio legis inuitatur populus ad regnum terrenum Chananæorum: & iterum bonum intelligibile, & cæleste, & ad hoc ordinatur lex noua: vnde statim Christus ad regnum cælorum suæ prædicationis principio inuitauit dicens: Pœnitentiam agite appropinquauit enim regnum cælorum. Matth. 4. Et ideò Augustinus dicit in quarto contra Faustum, quòd temporalium rerum promissiones in Testamento veteri continẽtur, & ideò vetus appellatur: sed æternæ vitæ promissio ad nouum pertinet Testamentum.* Iterat hæc rursum breuiter quæstione 114. art. 10. ad 1. Causam horum describit quæst. 99. art. 6. in corpore: *Vnde, sicut oportet ordinatè in scientiis procedere, vt ex notioribus disciplinis incipiat; ita etiam oportet, eum, qui vult inducere hominem ad obseruantiam præceptorum, vt ex illis eum mouere incipiat, quæ sunt in eius affectu, sicut pueri prouocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munusculis: dictum est autem supra, quòd lex vetus disponebat ad Christum, sicut imperfectum ad perfectum. vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionem, quæ erat futura per Christum, & ideò populus ille cõparatur puero sub pædagogo existenti, vt patet Galat. 3. perfectio autẽ hominis est, vt contemptis temporalibus, spiritualibus inhæreat: imperfectorum autem est, quòd temporalia bona desiderent in ordine tamen ad Deum: Vnde in lege veteri conueniebat, vt per temporalia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum mandaret homines ad Deum:* Atque his cognata quæst. 98. art. 2. ad 1. quibus etiam similia Alexander Alensis 3. parte, quæst. 56. præsertim toto articulo secundo; Scotus & breuiter innuit in 4. distinct. 33. Albertus in eandem distinctionem, articulo 23. Gabrielis Supplementum ad distinctionem 30. quæst. 2. conclusione 4. *Tunc temporum* (inquit) *paupertas pro maledictione, & diuitiarum abundantia pro benedictione erat: Hoc innuit Propheta dicens: Beatum dixerunt, cui hæc sunt. Psalmo* 143. Quare Abulensis tom. 1. in Matth. quæst. 43. in caput illius primum, in litteræ explanatione: *Iudæi* (inquit) *putabant, quod Messias redimeret eos à temporali seruitute, & deduxisset regnum Israel ad prosperitatem maiorem temporalem, quàm fuerat sub Dauid, & Salomone, & cæteris Regibus: propter quod plurimi Iudæorum non receperunt* IESVM *in Messiam quia non liberauit aliquid de temporali regno; & ista erat quasi communis intentio omnium Iudæorum, tempore Christi:* Quæ repetit quinta parte in Matthæum. quæst. 9. in cap. 18. Euangelistæ: *Quam habebant* (ait) *velut communem conceptionem, saltem quantum ad vulgus.*

[Right margin notes:] 121. S. Thom. *Terrena pollicitationes ad vetus Instrumentũ, æterna ad nouum spectant.* — *Iudæi pueris similes.* — Alexand. — Scot. — Albert. — *Paupertas pro maledictione Iudæis.* — Scot. — Gabriel. — *Iudæorum existimatio de Messiæ aduentu.* — Psal. 143. — Abul.

SECTIO.

SVBSECTIO II.

Canticorum phrasim, omnem impudicam venerem respuere; quid secundùm eam vbera, venter, crura, vmbilicus, & similia? Quænam consideranda in veteris instrumenti dictione? quæ in coniugatis amplioris licentiæ causa?

122. QVando igitur ex hactenus præfatis manifestè constat, amplissimam concessam deliciandi licentiam hominibus sub Moyse viuentibus, & exceptis paucis quibusdam de Heroum genere, quos viris noui Instrumenti aggregandos potiùs Nazianzenus censuit oratione de Machabæis, quòd à legis seruita defecissent euangelicam ante tempus institutionem æmulati, cæteros mortales opes, & connubiorum gaudia impensè sequutos; quis inter prudentes demirabitur, si videat Epithalamio resonare passim oscula, flores, vnguenta, blanditias? Imò quidem hæc si abfuissent, vix antiqui dixissemus temporis Hymenæum; Quapropter Chrysostomus sapienter admodum, cùm quas enumerat Salomon voluptates Ecclesiastæ cap. 2. consideraret, atque adeò nihil neque oculis, neque cordi affirmet à se negatum; noluit tamen cordatissimus homo continuò accusare delicatum Regem, sed cùm in sæculi illius mores lumina coniecisset, absoluit lubenter tractatu aduersùs concubinarios, tom. 5. *Quamuis autem* (inquit) *à Salomone sæculis superioribus non tam multa sapientia exigebatur diligentia, neque delicias lex vetus prohibebat, neque alijs fruis superuacais dicebat vanitas; attamen sic se habentibus rebus, in ipsis contueri licebit, quam viles, & vanitati obnoxia sunt; nos verò ad maiorem vocati vitam, & ad excellentius fastigium ascendimus*, &c. Quare prouidum vnumquemque, & cupidum non labi in terra absurda meminisse oportet sæpiùs, eius quam hausimus, doctrinæ ex Patrum, atque Theologorum officina de temporum illorum imbecillitate, quibus viri centum annorum moribus pueri erant, & Creator lacte quasi infantulos nutriebat: In hanc si mentis aciem intendat, fuisse quidem illius ætatis continentiam infirmam, atque imperfectam arbitrabitur iure; malam nullo pacto, cùm Legislator supremus dispensaret in plurimis, & toleraret infantiam, atque imbecillitatem eorum, qui terrena omni nisu appetebant.

Nazian.
Non mirum sub lege veteri, homines non fuisse adeò perfectos.

Chrysost.

Quòd si hæc parui facere quispiam infelicior tentet, & despecta temporum consideratione, suo iudicio præceps feratur, rerúmque elementa, & superficiem solùm perpendat; dicat nobis, quæ probatus sit, si Canticorum oscula respuat? Ac fortasse minùs imprudens sit vxorum caterua thalamos impleuisse? repudiasse ob non nimiùm graues causas eam quæ displicuerat? & quale tandem illud est, quod Deuteronomij 24. vers. 5. *Cum acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quidpiam necessitatis iniungetur publicæ; sed vacabit absque culpa domi suæ, vt vno anno lætetur cum vxore sua?* Et quæ illa virginitas, de qua ad seniores vrbis in porta idem Deuteronomium præcepit deferendum cap. 22. vers. 15. & Ezechielis cap. 16. nónne totum in amoribus? Iam & Oseæ fornicationis vxor, & Iudith ornatus ad capiendum Holofernem, atque Estheris per menses plurimos apparatus, & formæ perpolitio, vt sileam à Iacobo Patriarcha despectam Liam, prælatam venustam Rachelem? Itaque hæc cùm cœperit detestari, incidet facilè in amentiam Manichæi, & veteris Instrumenti aboleri multa egregius Scripturarum Reformator optabit; Sed, quoniam huiusmodi deliramenta libris, quos aduersùs Faustum scripserat Augustinus, confutauerat, & irrisit; exhibeamus tanti Doctoris sermones aliquot; Libro igitur 22. contra hunc Manichæum, cap. 25. *Si autem isti in quibusdam factis, à quorum altitudine longè sunt, reprehendunt, tanquam libidinem Prophetarum; similes autem sunt, qui ea magnus ista reprehendunt, pueris imperitis in schola, qui cùm pro magno didicerint, nomini numeri singularis verbum numeri singularis esse reddendum, reprehendunt Latinæ linguæ doctissimum Auctorem, quia dixit; Pars in frusta secant;* (Æneid. 1.) *debuit enim, inquiunt, dicere secat; & quia norunt religionem dici, culpant eum, qui geminata littera dixit, Relligione Patrum, Vnde non absurdè fortasse dicatur in genere suo, quantùm distant schemata, & metaplasmi Doctorum à solœcismis, & barbarismis imperitorum, tantum distare figurata facta Prophetarum à libidinosis peccatis iniquorum.*

123.
Qui Canticorum phrasim despexerit, necesse est, vt multã Scripturæ partem contemnat?
Deut. 24.

Manichæi, & alij Hæretici, similes pueris imperitis.
August.

Verùm, quòd ad blanditias coniugum, quibus scatet Epithalamium, spectat, idem nominato libro cap. 46. simile versans argumentum, nimirum, quod Genesis cap. 26. vers. 8. dicitur Abimelech Rex Palæstinorum prospiciens per fenestram, vidisse Isaac iocantem cum Rebecca vxore sua (hos lusus, oscula & amplexus fuisse apud Lyranum, quibusdam opinio est) quodcunque, illi tantæ familiaritatis indicia fuêre, quæ conthoralem, non exteram fuisse demonstrarent, quæ nempe licerent maritatis solùm; Sed de iis purissimè Augustinus: *Quod cum sanctè coniugati faciunt, non inaniter faciunt, sed prudenter descendunt enim quodammodo ad fœminei sexus infirmitatem, vt aliquid blanda hilaritate, vel dicant, vel faciant, non eneruantes, sed temperantes virilem rigorem; quod tamen ei, qui vxor non est, qui dixerit, aut fecerit, turpe est; Verùm hoc, quod ad mores humanitatis pertinet, dixerim, ne quisquam durus, & sine affectu ipsum pro crimine obijciat sanctò viro, quòd cum coniuge sua luserit; tales enim homines inhumani, si aliquem virum grauem, ludicrum, aliquid garrientem cum pueris etiam paruulis viderint, quo eorum lacteum sensum affabili, & nutritoria facilitate permulceat, tanquam delirantem reprehendunt; obliti vnde creuerint, aut ingrati, quòd creuerint:* Et cap. 48. de multitudine vxorum, quas Patriarchæ habebant; *Proinde isti, si volunt, non falsa, atque adumbrata, sed vera, ac solida pudicitiæ capere sanitatem, diuina Scriptura tanquam libris medicinalibus credant; non frustrà tam magnum honorem sanctitatis tributum quibusdam viris etiam plures vxores habentibus, nisi quia fieri potest, vt Imperator carnis animus tanta temperantia potestate præpolleat, vt genitalis delectationis motum insitum natura mortalium ex prouidentia generandi leges impositas non permittat excedere; alioquin possunt isti maledici, potiùs calumniatores, quàm veri Iudices etiam sanctos Apostolos accusare, quòd non voluntate generandi filios vitæ æternæ, sed cupiditate laudis humanæ populis tam multis Euange*

124.
Genes. 26.
Lyran.
Non omnia iocosa in viro etiam seuerò statim taxanda.
August.
Coniugia veterũ Patriarcharum honestissima, probant casta esse omnia in Salomonis Cantico.

Euangelium prædicauerint; Capite denique 49. *Hanc profectò modestiam, hanc concupiscentiæ coërcitionem, & in commixtione corporum coniugalium solum appetitum posteritatis humanæ, vt erat acutus Faustus in illis litteris, & intelligeret, & laudaret, nisi eius ingenium detestabili secta deprauatum, & quid reprehenderet, quæreret, & vnam nuptialis conuentionis honestatem, qua mores, & feminæ liberorum procreandorum causa copulantur, crimen maximum deputaret.*

125. Atque in huius Epithalamij gestis multa consideranda sunt, quæ extenuare valeant delicatorum indoctam offensionem; Primum, quòd inter coniugatos res agitur, quorum licentia multò amplior est; nam & de ipso coïtu Augustinus libro de bono coniugali, cap. 6. *Coniugalis enim concubitus* (inquit) *generandi gratia non habet culpam; concupiscentiæ verò satianda, sed tamen cum coniuge propter fidem thori, venialem habet culpam*; Secundum, quòd hæc ipsa coniugatorum facultas laxior sit, dum nuptiæ concelebrantur; tempus enim illud maiorem gaudiorum licentiam iure quodam sibi vendicat; Tertium, quòd oscula & amplexus (quæ potissima scandali occasio sunt in sacro Hymenæo) multos ob fines honestati valeant, si ob amicitiam, patriæ consuetudinem, & eiusmodi alios scopos fiant, atque hoc inter solutos etiam à matrimonio; vnde sanctus Thomas 2. 2. quæst. 154. art 4. in corpore; *Dicendum, quod aliquid dicitur esse peccatum mortale dupliciter; vno modo secundum speciem suam; & hoc modo osculum, & amplexus, vel tactus secundùm suam rationem non nominant peccatum mortale; possunt enim hæc absque libidine fieri, vel propter consuetudinem patriæ, vel propter aliquam necessitatem aut rationabilem causam*; Videndus noster Salas tom. 2. in 1. 2. quæst 74. tract. 13. disputatione 6. sectione 20. num. 131. Quartum, idque principale, & ante omnia considerandum, vt in his vitiosum quidpiam sit, & indecorum; sed aliter Moyses suos instruebat, aliter Christus: ibi pædagogia, & qui informabantur de puerorum cœtibus; hic discentes in virum maturum, & in plenitudinem ætatis Christi procedunt: ibi futurorum vmbræ, & lineamenta; hic veritas: ibi cato & sanguis in diuitiis, & coniugio præcellebant; hic spiritalia, & æternatura bona; Quemadmodum ergo in viro Monasticen professo, & qui omni pompæ, atque lautitiæ valedixit, intoleranda enormitas fuisset vestis pretiosa & circunquaque odorem à myrrha, casia, balsamo diffundens, capillus amomo delibutus, & calamistro in annulos formatus, ad hæc infracta vox, gressus compositus ad ostentationem lingua petulantior; in aulicis tamen, & qui Regum versantur in domibus, istiusmodi neque scandalo, neque offensioni sunt prudentibus; scilicet, quoniam voluptati dicata est aula, & vt Numini sempiterno debitam obseruantiam grauiter non lædant, minutiora si colere omittant, ipsa vitæ institutio parit indulgentiam; sic cùm tanta sit inter Euangelium, & Synagogam distantia, nemini insolens apparebit, locum habere apud legem, quæ sub Euangelio stipendiantes abhorreant, atque ibi carnis aliqua opera in honore vtcunque, hic planè despici; Visúmque mihi ad hæc ostendenda non inconcinnum exemplum Ioannis Præcursoris suppeditare gesta apud Lucam cap. 3o. nam ad eum confluente ex omni hominum genere multitudine; cùm turbæ, & vulgus imperfectum interrogaret, *Quid faciemus?* misericordiam solùm commendauit: *Qui habet duas tunicas,* (inquit) *det non habenti; & qui habet escas, similiter faciat*: Quibus verbis superflua tantùm abdicanda ab eo suasum Interpretes animaduertunt; Sed egregiè à Iansenio admonitum cap. 131. Concordiæ; *Ioannes autem neque ieiunia exigit, quemadmodum à suis discipulis: nec graues carnis afflictiones, vt quæ non omnibus conuenirent: nec ab omnibus facilè suscipi possent: sed ad charitatis omnia perficientis officia vocat.* Atque etiamnum his leuiora onera & publicanis, & militibus imposuit; nam ad priores tantum, *Nihil* (ait) *amplius, quàm quod constitutum est vobis, faciatis*; Ad milites autem; *Neminem* (inquit) *concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris*; Iterum Iansenij elegans Commentarius; *Ab his autem neque exigit beneficentiam in proximum, quam à turba exegerat: sed tantùm vt à malis abstineant, & aliena non raperent, si nondum sua largiri possent: satis enim magnum profectus gradum in ipsis esse duxit, si se temperarent à malefaciendo: Itaque vtrosque admonet ab his abstinere malis, quibus verè solent esse obnoxij, attemperans suam admonitionem necessitati, & capacitati*; Itaque Eremita beatissimus, qui venit neque manducans, neque bibens, cùm discipulos suos ad maxima quæque hortaretur, & ieiunia præscriberet, vigilias, secessum, nuditatem; cum publicanis atque legionariis mitiùs egit, ad multa conniuens; nimirum idcircò, quòd eius scholæ & imitationi traditi, consummatam viuendi arripuerant normam; vectigalium exactores, & castra sequuti homines per humum reptabant, terrena sectabantur, & eam calcarent semitam, quæ animam plurimùm uexaret, atque distraheret; Sic ergo cùm sub antiquo fœdere mortales diuitiarum, & generationis nimiùm occuparet amor, spiritum ad sublime ægrè attollebant: quare non pauca eis concedebantur, quæ Euangelium prorsus detestatur: *Nam multas imperfectiones licitas sub Moyse* (inquit Scotus in 4. dist. 33. quæst. 3.) *euacuauit Christus reducendo ea, quæ erant permansura ad perfectionem in lege sua.*

Redeamus iterum parumper ad Augustinum, 126.
docebit temporum esse in primis habendam rationem, & quid licuerit, quaque ætate: Itaque tertio de doctrina Christiana libro, cap. 13. commonet: *Quid igitur locis, & temporibus, personisque conueniat, diligenter attendendum est, ne flagitia reprehendamus*: Et cap. 22. *Ergo quanquam omnia, vel penè omnia, quæ in veteris Testamenti libris gesta continentur, non solum propriè, sed etiam figuratè accipienda sunt: tamen etiam illa, quæ propriè Lector accipit, si laudati sunt illi, qui ea fecerunt: sed ea tamen abhorrent à consuetudine bonorum, qui post aduentum Domini diuina præcepta custodiunt: figuram ad intelligentiam referat, factum verò ipsum ad mores non transferat: Multa enim sunt* (& hoc Augustini documentum aureum) *quæ illo tempore officiosè facta sunt, quæ modò nisi libidinosè fieri non possunt*: Facessant igitur impudicitiam castissimo obiectate Hymenæo, auertant longissimè oculos ab omni libidinosa suspicione, dum sacrum peruoluunt Epithalamium: alioquin erit vt iustissima, eadémque seuera Augustini eos reprehensio excipiat eodem volumine, cap. 19. *Sed quia effrænata libidine* (ait) *vel per multa stupra diffluentes euagantur,*

vel

In coniugatis benè la plura, quæ in solutis fœda essent.

Oscula, & amplexus inter solutos orta sæpè honestissima

S. Thomas.

Salas.

Statuum delectus habendus, & diuersa perfectio consulenda pro vitæ cuiusque munere.

Ioannes Baptista, quàm excellens magister, & concionator.

Iansen. Luc. 3.

Ætatũ, temporum, locorum, personarum ratio habenda, antequàm feramus iudiciũ de rebus.

August.

Hæretici, quia libidinosissimi, impure iudicãt de Canticorum libro.

August.

vel in ipsa coniuge non solum excedunt ad liberorum procreationem pertinentem modum, sed etiam calumniatoris vi temperantiæ sordes inuerecunda omnino licentia seruilis cuiusque libertatis accumulant; non credunt fieri potuisse, vt temper. inter multas feminis antiqui vterentur viri, nihil seruantes in vsu illo nisi congruum tempori propaganda prolis officium; & quod ipsi laquéis libidinis obstricti, vel in vna non faciunt, nullo modo in multis fieri posse arbitrantur.

127. *Venter, vmbilicus, & similia nomina vestem, non corporis partem denotant.* Verùm inquiunt; Vt cætera excusationem habeant, quid illud, vbera, ventrem, vmbilicum, describi, commendari femora, crura, & quodcunque natura abdiderat? Hæccine impollutum Hymenæum significant? Respondeo eiusmodi verba in hoc Epithalamio non partes corporis velari solitas innuere, sed quibus ea membra obteguntur, amictus: itaque, aut thoracem, aut cingulum, aut gemmam rarioris pretij, aut de vestitu aliud referunt; pertinebat enim ad Poëtam nuptialem pompam extollere, & hoc de præcipuis officium vnum; at genialis spectaculi insignior dos ornatus nouorum coniugum; Et quanquam non ignorem aliquando idem nomen, & vesti, & corporis alicui aptatum parti; sic enim & *buccula* cum diminutione *os*, seu *bucca* vocatur; & appellatur quoque *buccula* cassidis pars, per quam spiritus emittitur; sinus nuncupatur pars corporis iotra pectoris, brachiorùmque complexum; & etiam vestis, quod ante pectus natat; reperietis exemplorum copiam apud Thesauri linguæ Latinæ Collectorem; apùdque nostrum Sanchez, qui ex sacris depromit quoque testimonium prolegom. 9. & 10. in Cantica: atque idem notat Alcazarius ad illud cap. 5. Canticorum: *Venter eius eburneus, &c.* Arbitror nihilominùs, quæ hic sumuntur vocabula, translatè accipi; neque enim niemini ex primæua vocum impositione thoracem ventris significatum verbo, aut caligas fermora, seu crura appellata: ita venter nominatur à Salomone, vel propter similitudinem, quam habet cum ventre thorax; est enim quædam delineatio & imago illius; vel, quòd sub thorace contineatur venter; vtrunque metaphoræ genus frequens, & apud Scriptores profanos, & apud canonicos; in eum modum à Latino vsurpatum Vate neque semel quidem pro contento continens, scilicet aquam vocauit poculum in Eclogis,

Thesaur. ling. Lat. Sanch.

Alcazar.

Tertiò frequens vsus in Cantico Canticorum.

Regula: Continens pro contento positum in Scriptura. Virg.

——timida venient ad pocula Dama.

Et in Georgicorum primo Volumine:

Poculáque inuentis Acheloia miscuit vuis.

Ita & alibi Æneidos 1. Cererem fruges dixerat, quoniam Ceres inuentrix:

Tum Cererem corruptam vndis.

Sed quòd Atlas mons à longè intuentibus hominis gerere effigiem videretur, non dubitauit hominem nominare, & depingere. Æneid. 4.

Atlantis cinctum assiduè cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulsatur, & imbri:
Nix humeros infusa tegit, tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.

Turneb. Notatum à Turnebo lib. 1. Aduersar. cap. 1. vinum pro vua à Planto dictum; *Tune vinum* (ait) *priusquàm coctum est, pendet putidum*; quæ de racemis probè construas, non de Bacchi liquoribus; Transeamus ad Biblicam mensam; quid enim Maro continens pro contentis vsurpauit, & nonne talia Matth 20. vers. 22. *Potestis bibere*

Matth. 20. & 21.

calicem, quem ego bibiturus sum? Vbi calix pro liquido: & eiusdem Euangelistæ cap. 2. *Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo*: vbi Hierosolyma pro ciuibus, quos Metropolis continebat; & Ægyptus pro incolis Psalm. 104. vers. 38. *Lætata est Ægyptus in profectione eorum*: & Galaad pro montis habitatoribus. Ps. 59. vers. 9. *Meus est Galaad, meus est Manasses, Ephraim fortitudo capitis mei*: At, quòd ea, quæ similitudinem gerunt, iisdem nominibus afficiantur, (nam hoc præcipuè instituto deseruit, quando thorax, ventrem referat,) ea Scripturarum vsu docuit productis multis exemplis Augustinus tom. 4. lib. 2. ad Simplicianum, quæst. 3. *Quanquam in hoc facto* (ait) *potest esse alius facilior intellectus, & expeditior exitus, vt non verè spiritum Samuelis excitatum à requie sua credamus; sed aliquod phantasma, & imaginariam illusionem Diaboli imaginationibus factam, quam propterea Scriptura nomine Samuelis appellat, quia solent imagines rerum earum nominibus appellari, quarum imagines sunt, sicut omnia quæ pinguntur atque finguntur ex aliqua parte materia metalli, aut ligni, vel cuiuscunque rei apta ad opera huiusmodi, quæque etiam videantur in somnis, & omnes ferè imagines earum rerum, quarum imagines sunt, appellari nominibus solent*: Plura tibi sapientissimus Doctor; Martinez Hypotyp. lib. 9. regula 21. Ribera in Apocal. ad illud cap. 1. *Primus & nouissimus*, &c. Cornelius ad initium Isaiæ canone 21.

Psalm. 104.

Psalm 59.

August. *Regula: imagines rerum solent earum rerum, quarū imagines sūt, nominibus vocari.*

Martinez. Ribera. Cornel.

Obstrepis, syncerum Scripturarum interpretamentum illud esse, quod verba, quemadmodum sonant, explanat, atque suspectam esse metaphora fundatam declarationem: Respondeo, ex vero esse hoc, quoties verba nudè suscepta implicantiam, vel absurdum non generant; istiusmodi aliquid cùm sequitur, ad metaphoras confugiendum: quis aliter pronunciabit? Nos autem contendit Aduersarius, indecorum esse, strictè accepisse vocabula illa, ac proinde affirmamus, translata esse; Porrò, ne quem metaphora offenderet quasi nimiùm peregrina, atque insolens, exhibuimus æmulas translationes, quibus & exteroi crebò vtuntur Scriptores, & quas diuinior pagina frequenter vsurpat; ac quanquam hoc abundauerit Lectori nisi vehementer proteruus fuerit, dabimus tamen operam (si magno Numini placuerit) vt cùm ad exponenda singula pertinerimus, eam quoque adiungamus interpretationem, quæ & verba declaret iuxta corticem, sonúmque absque metaphoræ supplemento; & tamen ostendat eadem, summa cum honestate, atque verecundia copulata esse, qualem oportet eum esse sermonem, quem non homo licentiæ & cupidinibus obnoxius, loquutus sit, scripserit, dictauerit; sed Spiritus ille sceleris, atque cuiuscunque inquinamenti à natura, & essentialiter purus; Interim, quemadmodum constans sit, neque in Salomonis Epithalamio, neque in sacrorum Voluminum Codice aliquo inueniri voculam quampiam, quæ actionem turpem, & infandam designet, confule, & reperies cumulatè adstruentem nostrum Mendoçam tom. 1. in lib. 1. Regum, in expositione litteræ, vers. 19. c. 1. num suo 6.

128. *Quando à metaphorica explicati ne abstinendū, quando ad eā confugiendū.*

Mendoça.

SVBSECT. III.

SVBSECTIO III.

Obiectio à monachatu antiqui Fœderis; qualis hic fuerit? num feminæ aliquæ Virginitatem colentes? Isaiæ, Macchabæorum, Matthæi illustratio.

129. MIrum videbitur à nobis tanta contentione asseueratum, virginitatis encomia obscura fuisse, & quæ mortales institutis Mosaïcis addicti non colerent; cùm Patres ex illo hominum cœtu virgines passim exhibeant; nimirum quales extitêre secundùm nonnullos Melchisedech, & Iosuë; iuxta plurimos Daniel cum tribus pueris; atque ex omnium penè sententia, Elias, Elisæus, Ieremias, Baptista Christi anteambulo: Quid? Num hi id elegerint, quod Deus præcepto vetuerit, quod consilio dehortatus sit? Respondeo, non abiegatum à nobis omnem cœlibatum à veteri lege; sed conatos ostendere id, quod verissimum arbitramur, rarissimos fuisse, qui sine vxoribus, & liberis decesserint, & ne vnum quidem inter millium plurima: quanquam vt erat virtus ipsa in se pulcherrima, adamatam ab optimis, at desiderio, non opere, quoniam tempura ita exigebant, assertore Augustino libro 4. contra Faustum. cap 2. *Intelligebant enim, reuelante sibi Spiritu Dei, quod tempori illi congrueret, & quibus modis Deus per illas omnes res gestas, & dictas, futura figuranda, & praenuncianda decerneret: magisque desiderium eorum de nouo Testamento erat: sed præsens functio corporalis ad significanda noua ventura pollicitationibus veteribus prabebatur*, &c. Et manifestiùs lib 3 de doctrina Christiana, cap. 18. *Itaque, si eos in hac vita inuenisset Domini aduentus, cum iam non mittendi: sed colligendi lapides tempus esset, statim seipsos castrarent propter regnum cœlorum.* Et de bono coniugali, cap. 22. loquens de Abrahamo Patriarcha: *Esse autem castus sine coniugio potuit; sed tunc non oportuit:* Ergo præceptum violauit Elias, & pusillus virginitatis grex? Minimè quidem; nam à Creatore dispensatum cum illis; & mandatum accepêre internum saltem, vt cœlibes agerent; Quare diuino monito impulsos specialiter ab eo, qui legem soluere posset, affirmarunt Gabriel supplemento in 4. sentent. distinctione 30. quæstione 2. conclusione 4. Paludanus in eiusdem libri distinctionem 33. quæstione 2. ad sextum articulum: S. Antoninus 4. part. summæ, titulo 4. cap. 8. §. 1. Ergo, quemadmodum nouimus quidem legem fuisse latam, ne Hebræorum aliquis cum ethnica femina nuptialia iniisse fœdera possit; cum virgine autem Chananæa neque etiam postquàm deposuit patrias superstitiones, & Iudaïsmum amauit; cùm tamen Dauidem intuemur ex paganismo vxores deligentem, aut Salmonem copulatum Rahab Hierichuntinæ, aut Salomonem Pharaonis gnatam ad thalami, & regnorum consortia admittentem: non diuini præcepti confractores nominamus: sed cum illis dispensatum asserimus, & peculiari instinctu ad ea peragenda stimulatos opinamur, vti probauimus Anteloquio 5 Sectione 1. & 2. Sic, cùm videmus Eliam, Ieremiam, ac quempiam de Prophetarum numero virginitatem colentem, intelligimus Deum super his dispensasse, & voluisse vt pauci aliqui insuetam viuendi normam tentarent; quo, videlicet, & euangelici cœlibatus quædam anteiret prælibatio quanquam rudis, & imperfecta nimirum absque voto perpetuùm adstringente: sicut & cæteræ similitudines aliarum etiam rerum imperfecta quædam erant initia, atque solùm elementa.

August.

Deus cum Elia, & similibus dispensauit, vt virginitatem colerent.

Gabriel. Paludan. Antonin.

Matrimonia Hebræorum cum Ethnicis ex diuina dispensatione.

130. At ferre non possunt aliqui tam raras virgines apud Moysem: nam Græcos, & Latinos Patres dum consulunt, Monachos veteris Fœderis ab illis plurimùm concelebrari legunt: Vnus instar multorum sit Hieronymus epistola ad Paulinum, de institutione Monachi: *Et vt ad Scripturarum* (inquit) *auctoritatem redeam, noster Princeps Elias, noster Elisæus, nostri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis; de his sunt & illi filij Rechab, qui vinum, & siceram non bibebant, qui morabantur in tentorijs, qui Dei per Ieremiam voce laudantur, & promittitur eis, quod non deficiat de stirpe eorum vir stans coram Domino:* Atque in eundem morem scripsêre magna pars, quos congestant Thomas à Iesv in Regulam primitiuam Fratrum B. MARIÆ à monte Carmelo, parte 5. cap. 1. Ioannes de Carthagena tom. 3. homil. Catholica 3. lib 16. Quare Eliæ institutum cùm ante visum in carne Deum totam peruagauerit Palæstinam, & fuerint virorum atque mulierum Cœnobia plurima, in quibus religio floruerit: non est, quòd virgines prisci Fœderis ad tam exiguum manipulum reducamus, vt vix octo, aut decem recenseantur, qui castitatem per omne vitæ curriculum seruauerint: obstátque Isaiæ præclarissima commendatio, cap. 56. vers. 4. *Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum, quia hæc Dominus Eunuchis, qui custodierint Sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs, & filiabus, nomen sempiternum dabo eis:* Quos enim hæc tam sublimis oratio complectitur, nisi virgineas turmas, quas consolatur euangelicus Isaïas? ad quas & Sapientiæ verba, cap. 3. vers. 13. *Quoniam felix est sterilis, & incoinquinata, quæ nesciuit thorum in delicto: habebit fructum in respectione animarum sanctarum; & spado, qui non est operatus per manus suas iniquitatem, nec cogitauit aduersus Deum nequissima: dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima.* Huc quoque spectant illæ, de quibus Machabeorum 2. cap 3. vers. 19. *Sed & virgines, quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam:* Denique & Redemptori Christo sermo est de Eunuchis, capite 19. Matthæi, atque iis sanè, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, qui locus respexerit aliquid in Hebræorum republica fieri vsitatum, quod perficere aduentu suo Verbum sategerit, vt taceam eos, à quibus Essenorum decantata sit virginitas, quos & Iudæos fuisse probant.

Monachi stricti, id est, cum triam votorum nexibus, nõ ante Christum. Hieron.

Th. à Iesu.

Carthag.

Isai. 56.

Sap. 3.

2. Mach 3.

Matth 19.

131. Verum est Hieronymum duces suos appellare filios Prophetarum; sed quidem hoc insigniti nomine coniugiis indulsêre, quippe ea voce intelliguntur potissimùm qui ore, instrumentisque diuinas laudes peritiùs canerent, vnde Paralip. 1. cap. 15. vers. 22. dicitur *Chonenias princeps leuitarum prophetia præesse ad præcinendam melodiam:* eius sententiæ Theodoretus cum Rabbinis nonnullis & Chaldæo, quos

Paral. 1. c. 15. v. 22.

quos allegat & sectatur ad cap. 10. libro primo Regum Serarius; ibidem Comestor, Hugo Cardinalis, Nicolaus, Dionysius, Caietanus, Sanctius, Rangolius, Abulensis quæstione 5. Torniellus anno mundi 2545. numero 14. Salianus tom. 3. anno mundi 2962. num. 100. cuius & opinionis Auctor institutionis Monachorum cum præfixu Ioannis Ierosolymitani titulo capite 11. atquin isti liberos generabant, quare 1. Paralip. cap. 25. vers. 3. *recensentur filij Idithum, Godolias, Sori, Iesaias, & Hasabias, & Mathathias sex sub manu patris sui Idithum, qui in cithara prophetabat super confitentes, & laudantes Dominum*; Regum quoque 4. capite quarto, vers. 1. *mulier quædam de vxoribus Prophetarum clamabat ad Elisæum*, &c. vxores itaque habebant; quin & Giezi de eorum schola; nam eodem functum ministerio

Reg. 4. c. 4. c. 4. Giezi citharista fungebatur officio apud Elisæum.

apud Elisæum, quo subseruiebat cum Helia ipsemet Helisæus, prophetalis nimirum discipulatus, memorat Tostatus quæstione 59. ad cap. 4. libr. 4. Regum; sed hic cum posteritate, alioquin nec maledictio contra nepotes Reg. 4. cap. 5. vers. 27. *Sed & lepra Naaman adhærebit tibi & semini tuo vsque in sempiternum*; Denique prophetantium eiusmodi cunctorum prima origo à Samuele, vt præfati nuper iisdem locis adstruunt Doctores, quibus accedunt Thomas Waldensis tom. 1. Doctrinalis fidei lib. 2. art. 3. cap. 4. qui Lyram sequutus definit, *primum inter Iudæos Samuelem Prophetam Religiosum fuisse claustralem*; Genebrardus eadem lib. 1. Chronolog. anno 2066. at Samuel filios reliquit sicut & illius discipuli vt aduertit Ægidius Camartus de rebus gestis Heliæ sectione 8. cap. 6. qui eodem tract. cap. 1. sectione 5. demonstrat ea Prophetis strictè dictis, quod miraculis & futurum certissimis prædictionibus eminerent; nonnullos matrimoniis copulatos prolem suscepisse: iam vt ad Rechabitas veniamus; nónne palam Ieremiæ contestatur oraculum connubia haud quaquàm aduersatos? *Ita vt non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos & mulieres nostræ, filij & filiæ nostræ*, cap. 35. vers. 8. neque aliud omnes interpretes; sed & Monachorum Parentes à Nazianzeno, Ambrosio, Hieronymo, sancto Thoma dicuntur Nazaræi, citant Lorinus argumento cap. 6. Numerorum, Becanus Analogiæ cap. 9. num 7. quin verò Monastica nullam insigniorem figuram sub prisca lege iidem ostendunt vt & Cornelius ad vers. 9 cap. 6. Numerorum. Barradas tom. 1. Harmoniæ Euangelistarum lib. 10. cap. 11. Viegas in Apoc. cap. 9. Comment. 2. sectione 11. Serarius quæstione 9. in cap. 13. Iudicum, Plattus lib. 2. cap 19. & tamen Nazaræi vxores ducebant, etiam qui perpetuo se obstringebant nexu, quales Samson & Samuel; appellati sunt igitur *Monachi, & primipili Religiosorum*, non quod cælibatum obseruauerint, *sed quia* vt inquit Waldensis tom. 1. doctrinalis fidei, art. 1. cap. 1. *singulariter præ suis ciuibus diuino cultui se dederunt*; qua propè forma P. Suarius tom. 4. de Religione, libro 1. de instituto Societatis, numero 6. Monachi igitur tum non trium substantialium votorum cultores, quos Christus introduxit, sed qui vitam actitabant in Collegiis, vel eremo asperioris regulæ, quam plebs mortalium cætera, & quadam sua institione ad sacratiora ordinatum in typum al-

Reg. 4. c. 5. v. 7. Prophetantiũ cunctorũ origo à Samuele.

Vvaldensis.

Ierem. 35. v. 8.

Vvaldensis.

Monachi nomine quid intellexerint sæpe Patres?

quem perfectionis admirabilis cœnobitarum sub Euangelio.

Quorsum autem Isaias, vel sapientiæ Auctor de antiqui instrumenti Religiosis intelligantur? num veterum, aut recentiorum interpretum vnquam aliquis subindicarit explanationem? Quippe infelix prorsus spadonum conditio Hebræorum in Republica, quare Deuteronom. cap. 23. vers. 1. *Non intrabit Eunuchus attritis, vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, Ecclesiam Dei*, hoc est à speciosis quibusque excludentur officiis, vt Abulensis declarat quæstione 1. & hoc loco Arias Montanus optimè perpendit; in communi autem damnatos maledictione steriles, & à prole tollenda abstinentes, nisi in paucis quibusdam speciali instinctu diuinitatis exemptos, monstrauimus subsectione 1. quare ad euangelicum cælibatum & Patres & iuniores vnanimiter referunt, id quod Bellarminus demonstrat lib. 2. de Monachis, cap. 9. Leo Castrius in Isaiam, atque aliter sensisse Iudaïcum quidpiam sapere Forerius ibidem non metuit asserere; de sapientiæ verbis paria edocent Lorinus, atque Zeiuantes; Nam quidem Isaias qui suis vaticinationibus Euangelium perpetuò collustrat quasi visus illius statum Mosaicis opponere ritibus; quippè sub lege omnis sacra, atque prophana auctoritas penes vxoratos; Prophetæ, Sacerdotes, Pontifex summus coniugia amabant; cum autem superuenturum sit quod perfectum est, Euangeliique innotuerit gratia, è diuerso contingent singula; nempe ministri sacratissimorum altarium, qui *in domo Dei*, id est Ecclesia occupaturi sunt locum casti erunt voluntario & incoacto cælibatu; cæterùm quanto honorum sit decoraturus cumulo spontaneos hos Eunuchos & liberos spadones Romani Pontificatus delineatione significat: nam sanè quod sub cælo est sublimissimum dignitatis fastigium Christi Vicariatus non alij quàm continentes obtinebunt: hæc illa *in Dei templo acceptissima sors*, nam suprà Petri sedem nihil in terris: *hoc fidei donum electum*, nam pro huius Rectore cathedræ supplicatum ab eo, qui propter reuerentiam suam exauditus, ne deficeret, & vt confirmaret fratres suos: *huius est nomen sempiternum, quod non peribit*, quoniam portæ inferi non præualebunt aduersùs Ecclesiam Beatam: denique huiusmodi voluntarij cælibes, *habebunt fructum in respectione animarum sanctarum*, id est speciali aliquo donabuntur ornamento, quo aliis sanctis animabus frui non detur: Nam quemadmodum Matth. 19. voluntariæ nuditatis amatoribus, qui reliquerant omnia vt Christum lucrifacerent permissa est iudiciaria auctoritas, singularis videlicet cum iudice Christo consessio, vt docet Beatus Thomas & alij apud Suarez tom. 2. in 3. part. disputatione 57. sectione 4. sic existimandum est filium hominis remuneraturum peculiaris honoris titulo aliquo voluntariæ professores castitatis.

Deut. 23. v. 1. Eunuchi, apud Hebræos, ad honores nõ admittebãtur.

132.

Admitto verba ex Machabæorum codice 133.
de Virginibus loqui, quæ de Religionis quadam gratia Templi Ierosolymitani adytis includebantur virorum consortio prohibitæ, ita Iosephus indicat. 6. de Bello. cap 6. cum de secundo tractans atrio subdit: *necessario namque proprius locus Religionis causa mulieribus destinatus, muro secernebatur*; quo de Puellarum

Ioseph.

ſeceſſu ex aliis Bibliorum ſententiis de Patrum atteſtatione Caniſius libro 1. de Deipara, cap. 12. Suarius tom. 2. in 3. part. diſputatione 7. ſectione 3. Vaſquez tom. item 2. 3. part. diſputatione 125. cap. 11. Baronius in Apparatu Annalium Eccleſiaſticorum, num. 53. Torniellus anno mundi 4032. numero 16. Chriſtophorus de Caſtro Hiſtoriæ Marianæ, cap. 4. Cornelius ad initium, cap. 38. Exodi 5. ſed iidem prudentiſſimè aduertunt aſſeruatas cuſtodia vſque ad nubiles tantùm annos, nam pubertatem aſſequutæ maritis tradebantur; Quid enim ſacratius illa habuerunt recluſoria virorum in numero Samuele, inter feminas autem Beatiſſima Dei Genitrice? & tamen Samuel vxorem duxit, & ſobolem habuit; Maria quatuordecim integrè expletis annis Ioſephum coniugem accepit; Quare ita ſentiunt grauiſſimi ſcriptores, licet quidem exploratum ſit inter maſculum ſexum paucos aliquos emicuiſſe apud Hebræos, de quorum perpetua Virginitate conſtans ſit opinio, non ita de feminabus; propterea Ioannes Ieroſolymitanus tractatu de inſtitutione Monachorum, aut alius quiſque Auctor illius cap. 34. de Beata Virgine ait; *Quæ præputium impudicitiæ ſemet a ſe penitùs circumcidere, dum elegit prima feminarum propter dominum Virginitate perpetua viuere*, Guilhelmus Paruus apud Delrium ad verſ. 6. cap. 3. Canticorum: *& quidem nulla fœminarum legitur Virginitatem amplexa dum ratio temporis officium propagationis expoſceret; porrò aliqui ſanctorum virorum pauciſſimi tamen Virginitatem eo tempore ſeruaſſe creduntur:* Abulenſis quæſtione 12. ad cap. 30. Numerorum: *in veteri teſtamento in mulieribus non reperitur obſeruatio virginitatis cum voto, aut ſine voto, ſed omnes accipiebant viros; de viris autem magis reperitur*, & quibus & cognata quæſtione 205. io cap. 5. Matth. & Paradoxa 1. cap. 20. Petrus Galatinus lib. 7. de arcanis Cathol. cap. 14. ex traditione Rabbinorum: *Ex hac* (ait) *traditione manifeſtè datur intelligi quid cauſa quare Meſſias non magis accelerauit aduentus ſui tempus, fuit Iudaicarum Virginum corruptio, quæ omnes ferè vel per coniuges, vel per alios deflorari cupiebant*, &c. germana his, expendentes de quibuſque in particulari, quæ cælibes fuiſſe putantur Dominicus Sotus in 4. diſtinctione 30. quæſtione 2. art. 1. Baſilius Legionenſis lib. 1. de Matrim. cap. 19. num. 3. Suarez tom. 2. in 3. part. diſputatione 6. ſectione 3. Vaſquez tomo quoque 2. in eandem tertiam, part. diſputatione 124. cap. 5. num. 86. conſtat igitur prolatum teſtimonium ex Machabæorum volumine longam & perpetuam caſtitatem non docêre, qualis noſtrarum ſanctimonialium poſt euangelium, imò vt aliquid tum virginitatis præfulſerit, gloriam tribuendam raris quibuſdam virorum excellentium, non autem muliebri naturæ quoad Maria benedicta edita eſt.

Apud Hebræos pauci quidam viri emicuerunt perpetuâ virginitate; at femina non niſi ad tempus.

Quòd autem Matthæi alludere Textum diſ- 134.
ferunt in aliquid eo tempore Hebræis frequenter notum, & à multis vſitatum; ſine Hiſtoriæ, abſque Patrum, & interpretum doctrina gratis prorſus adſtruunt; Quin verò & littera Euangeliſtæ repugnat; Nam poſtquam à Chriſto narratum, Eunuchos eſſe, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum, id eſt, voto ſe obſtrinxerunt perpetuùm duraturæ caſtitatis, ſubiecit continuo: *Qui poteſt capere capiat*, rem communis arduam denotans, & quam non aggredi paſſim omnes cuperent, ſed qui animoſiores eſſent, & propterea neminem cogeret, nec præceptum, ſed conſilium daret; Maldonatus *capere* idem quod *intelligere* exponit, neque cunctorum eſſe percipere quantum ſit coniugio & thalamis in vitæ finem abſtinere præſertim apud eos, qui maledictos cenſebant infœcundos vteros; itaque vſitatum non erat, quod ſubtiliores noſſent tantùm; Veriſimile quidem eſt iam hoc ſub puncto Apoſtolorum Collegium, alióſque diſcipulorum Chriſti continentiam, aut Virginitatem ipſam nonnullos profeſſos, ſed breuior erat manipulus, quàm qui famæ communi ſufficeret: Alij putauerint Eſſenorum plurima millia per Iudeæ ciuitates & oppida diſperſa, atque ideò nota vulgo & rudioribus, qui tria Religioſorum ſubſtantialia vota, omnémque cœnobiticam perfectionem admirabili ſtudio obſeruarent: verùm quibuſdam ſtupendum apparet ſi tam ingens, tamque felix Eſſenorum multitudo, quamobrem Euangeliſtæ, qui ſectarū meminêre ex quibus aut Phariſæi, aut Saducæi apud Lucam in Actis, Eſſenos tacuerint: Nos ſanè oſtendimus volum. 1. Veſtigatione 12. num. 22. Chriſtum cœnobitici inſtituti ſtrictè concepti, id eſt tribus eum votis Auctorem extitiſſe: probamúſque eodem tomo. Veſtigatione 24. num. 12. Eſſenos nunquam ad Synagogam pertinuiſſe, ſed poſt amplificatam in Ægypto per Marcum Catholicam fidem Alexandriæ potiſſimùm fulgêre cœpiſſe Eſſenorum viuendi normam.

ANTELO

ANTELOQVIVM VIII.

Sacri Epithalamij enodatus Auctor quam tropologiam subministrat?

STERILEM ad præstandos mysticos sensus venam superioris Præludij argumentum, quis non subitò putauerit? scilicet Auctor est Salomon opúsque Canonicum? Quid inde ad mores? aut certè quid peculiare, quod non pariter in omnem sacrum quadret Codicem? Sed idem gratiarum effusor Spiritus, qui actæ controuersiæ materiam paucis absolutam verbis etiam ab his, qui longos struxêre Commentarios, vt locupletaremus suppeditauit: nunc & multiplicabit arcanam significationem.

SECTIO I.

MARIA *sugendo vbera, præbendo vbera, plùs meruit, quàm Martyres riuos sanguinis fundendo.*

1. DIXIMVS præteritæ Isagogæ sectione 1. Deum sacræ eloquentiæ Auctorem Prophetis, in quibus multifariam, multísque modis olim profatus est, non tantùm sensus, sed voces quoque ipsas instillare; hinc Scripturarum supra omnem sermonem incomparanda gloria; nempe, aliarum scientiarum organa, seu doctissimus Plato, seu lynceus Aristoteles, seu alius ex iis, qui gigantizant, ad fastigium peruenêre quidem tandem, sed post exhaustos infinitos labores, post annorum curricula, post diu, noctúque versatos libros: at illi per quos Numen vaticinatur, momento peritissimi euadunt; Itaque piscator Ioannes, opilio Amos, telonista Matthæus ad fundendas Scripturas destinati, sesquihora didicêre, quod nunquam coaceruatis vigiliis Græcorum Academiæ, & ille Sapientum decantatus numerus, assequi potuêre; Transfero hoc Scripturarum insigne ornamentum ad MARIAM Deiparam; quidni enim Virginem Beatam repræsentent Scripturæ? Infusa est purissimæ animæ à primo exordio tanta gratia, quantam nemo Sanctorum vitæ longissimo spatio vnquam adeptus; hanc duplicabat quocunque opere; & dormiens, & vigil nundinabatur semper, nunquam à felici lucro cessans; Etiamne à genitricis collo pendens, sinui admota, balbutienti labio mammam implorans tunc illa Martyrum agones vincebat? fortiórque eius charitas, ardentior flamma, cùm ob Dei encomium, ex amore æterni Numinis sugebat maternum pectus, ludebat cum gerula, infantiam exercebat, seu cùm ipsa mammam porrigebat tenerrimo suo vagitus solatura; quàm Laurentij memoranda passio toto exusto latere, Bartholomæi cruenta nex, Pauli Neronianus ensis? Ita sanè;

Maria quocunque opere acceptā gratiam duplicabat.

quoniam & ipse charitatis actus, quo hæc crepundialia offerebat Omnipotenti supra modum intensior eo, quo exustam costam Deo Laurentius saciabat; & imprimis gratia, quæ significabat munus vtriusque, in Virgine excellebat, quantùm distat immensum à pusillo; & de lacte quod MARIA à Spiritu sancto fœcundata, gnato Altissimi Filio præbebat, Halgrinius Cardinalis manifestè pronunciauit ad verba illa Canticorum septimi capitis: *Statura tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris. Vbera quoque botris assimilata sunt, (ait.) in quo mirabilis prærogatiuæ merendi demonstratur in Virgine, quæ non minùs meruit sumendo lac de vberibus suis ad nutrimentum filij, quàm Martyres, qui per botros figurantur, meruerunt fundendo sanguinem suum in martyrio: omnium enim operum merces secundùm radicem charitatis pensatur*; Venustè hoc postremum Halgrinius, quo theologicam basim potioris meriti aperuit.

Halgrin.

Bonorū operum merces secundùm radicem charitatis pensatur.

Anne huius symbolum nubes illa quasi vestigium hominis, quam de mari conscendere puer ab Elia missus septies, tandem contemplatus est? Regum 3. cap. 18. vers. 44. Equidem ea adumbratam nubecula Dei Genitricem MARIAM Auctor Tractatus de Institutione Monachorum, sub nomine Ioannis Hierosolymitani, existimauit, c. 32. Et quòd vestigium hominis referret, declarat inquiens: *Quia MARIA in hoc suo spirituali ascensu, non feminam, quam imitaretur, sed hominem habuit exemplum*; Ergo; cùm MARIÆ specimen fuerit nubecula, videamus quid portenderit, aut quæ in facto illo consideratione digna? Atque illud aduertisse maximè oporteat, exiguam fuisse, quæ de mari suscitata est, nubem; nam proptereà & diminutiuo vocabulo vsus textus, nubeculam vocans, & hominis vestigio ob eundem comparata scopum, vt perspexit Abulensis q. 35. Quorsum igitur tam pusilla nubes in tā magnos imbres subitò effusa, vt opus fuerit Achabo cum maxima celeritate essedum conscendisse, ne pluuiæ occuparent, si tantillum segnis fuisset? Anne hoc à natura opus? Quis asserat? neque enim ab elementis tanta inundatio, nisi post conglomeratas multas, spissásque nubes; Quare supra naturam retulit quæstione 36. Tostatus: At, si miraculum fuit, quæ vtilitas nubis 2.

3. Reg. 18.

Ioan Hier.

Maria specimen fuit nubecula ascēdēs de mari.

de Oceano extractæ? Quid puerum fatigat Elias, & totics mittit, vt contra mare prospiciat? Ecce, vt dicebamus ex Hierosolymitorum Episcopo Ioanne, nubes illa, MARIA erat: igitur, cùm pusilla, & breuis extitisset, & non maior hominis planta; tamen aquarum talia emisit diluuia, qualia vix possent ingentes, & diu concretæ nubes; Itaque mirandum videbatur, tantum potuisse infantulam nubem, quantum non valerent grandes, & opacæ: Hæc MARIAM deprædicant, hoc eius encomium. Ferebatur inter Matris brachia, ambulare impotens; alebatur lacte, fandi nescia; nubecula planè: at, quanto fluminis impetu lætificans ciuitatem Dei in tanta imbecillitate? Non, si Martyres producantur, non si Prophetæ, & Apostoli tales daturi imbres, quales infantula vna balbutiens adhuc, & ad vbera anhelans: hoc igitur est, quod visa à puero nubecula, tanquam si multæ, spissæque apparuissent nubes, Elias prænunciauit, vndarum quasi cataclysmum futurum; nimirum, quoniam in nubecula MARIAM contemplabatur, quæ in vitæ inchoamento superauit gloriam veteranæ militiæ, & epoto lacte, Martyrum cruentas vicit pugnas.

Parúmne hoc laudis arbitramini? Perpendite
3. tantisper, quod in Præcursore Ioanne summum est: Quid illud? Nempe, de eo Seruator: *Non surrexit* (inquit) *inter natos mulierum Baptista maior:* Quis huius eloquij sensus, aut quorsum mortalibus vniuersis (excipiuntur Mater, & Filius Christus) anteponitur Ioannes? An ob vitæ seueram disciplinam? ob prædicationem? ob secessum? ob decollationem? Sed reperiuntur omnia ista in aliis quoque: Vide peculiare Cæsarij Nazianzeni fratris dictum tertio Dialogo; *Maior enim omnibus* inquit) *inter natos mulierum Ioannes, quod cùm adhuc in vtero materno esset, nostrámque vitam nondum attigisset, vaticinatus sit, instrumento materno lingua vtens:* Itaque ob id reliquis præstantior Baptista, quoniam adhuc genitricis aluo ergastulatus vaticinari inceperit; Verùm, hoc quemadmodum tam stupendum? Hauriemus ex Gregor. hom. 2. in Ezechielem, ad prima ea verba: *Et factum est in tricesimo anno,* &c. *Hoc autem quod dicitur* (ait,) *quia tricesimo anno spiritum prophetiæ acceperit, indicat aliquid nobis considerandum, videlicet, quia iuxta rationis vsum doctrinæ sermo non suppetit, nisi in ætate perfecta: vnde & ipse Dominus anno duodecimo ætatis suæ in medio Doctorum in templo sedens, non docens, sed interrogans voluit inueniri: vt enim non auderent homines in infirma ætate prædicare, ille anno duodecimo ætatis suæ interrogare homines est dignatus in terra, qui per Diuinitatem suam semper Angelos docet in cælo:* Nec moror, an hæc Gregorij expositio genuinam Historiæ medullam expresserit, de quo doctè B. Hieronymus ad exordium Ezechielis; tantùm illud aduertimus, prophetiæ tempora, vt monet sanctus Pontifex, secundùm rationis normam, ætatem esse perfectam: ergo hoc est, quod in Præcursore stupescit, & demiratur Cæsarius; ob hæc cæteris prælatum hominibus asserit; quoniam, scilicet Baptista id assequutus, cùm nondum natus, esset ante annos & lucis vsuram, quod alij Prophetæ non nisi tricesimo ætatis anno; qualis post multa lustra Ezechiel, talis in matris vtero Præcursor, & potuit viros nondum mammans æquasse; ideò eiusmodi, quo non surrexit maior inter natos mulierum; Si tantus igitur Ioannes, quoniam in genitricis claustro vaticinans; qualis, quantáque MARIA, quæ matris amplexa ceruicem, plùs lac attrahendo meruit, quàm Ioannes ipse, cùm grandior factus diu, noctúque sub aperto cœlo tolerabat inimicum imbrem, æstus, pruinam, socius bestiarum, inuestis, neque comedens, nec bibens: Ergo, si tanta Ioannis gloria, quoniam visceribus affixus, id assequutus est, quod Ezechiel tricesimo vitæ anno; quàm egregius MARIÆ honor, quæ mammando plùs Creatorem rapuit, maiorem acquisiuit gratiam, quàm Ioannes, cùm percussori lætus obtulit iugulum, & purpurauit squalorem carceris innocentis victimæ cruor virgineus? Igitur supra omnem puram creaturam MARIA, quæ quando minor, etiam Ioanne, cùm maximus extitit, maior fuit.

Cæsar.

Prophetia quæ ætas idonea? Gregor.

Ioannis Baptista in vaticinãdo gloria.

Ac sanè Isaïas, cùm de venturo Messia stupenda prædicere vellet, teneræ gesta ætatis, quo po- 4.
tuit verborum cothurno describere aggressus; *Quia antea quàm sciat puer,* (inquit c. 8. v. 4.) *vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.* Quam orationem ipso mirabilem sono Athanasius dum ventilat apud Leonem de Castro ex lib. 1. de Incarnatione Verbi, exclamat: *Quis vnquam genitus Rex, priusquam patrem, aut matrem vocare posset, regnauit, & accepit hostium spolia? Nónne Dauid, cùm triginta esset annorum, suscepit regnum? Salomon adultus regnauit? Ioas annos natus septem? Iosias item septem annorum? Sed hi omnes patrem, & matrem vocare poterant: quis est ergo, qui fermè antequàm nascitur, regnat, & hostium spolia diripit? Quis huiusmodi fuerit Rex Iuda, aut Israel, dicant Iudæi?* Igitur, antequàm militem conscriberet, vexillum eleuaret, cornua atque lituri raucum streperent, fasciatus & mammans Magos è longinquo vocauit vagientem adoraturos, Herodem, & Hierosolymam conturbauit, idola fecit obmutescere; Hoc ab Isaïa nunquam satis laudatum, potuisse, antequàm nosset vocare patrem aut matrem, dum vbera epotat, quod potentissimi Monarchæ legionibus, & omnibus belli præsidiis instructi non valeant: Sed pauca verba melioris styli à Tertulliano percipite, qui aduersùs Iudæos: *Scilicet, vagitu ad arma esset conuocaturus infans, & signum belli non tuba, sed crepitaculo daturus; neque ex equo, vel de muro, sed de nutricis & gerulæ suæ dorso, siue collo, hostem designaturus, atque Damascum, & Samariam pro mammis subacturus:* Ergo, vt filio & mater assimilaretur, ipsa quoque, dum lacte genitricis alitur, spolia refert: quàm ampla, quàm magnifica arbitramini? Supra optimos quosque Imperatores, non tantùm lapidatus Stephanus, non decollatus Iacobus, non crucifixus Petrus: gloriosa Martyrum præmia, inclytæ laurus; sed donec cum MARIA sugente non conferantur; vicit Christus infans Damasci robur, superauit Assyriorum Regem; vicit MARIA infantula Martyrum brauia; & lacte potuit, quod sanguine abundanter stillato illi non potuêre.

Isai. 8.

Athanas. Leo Castr.

Tertull.

Vt Christus infans hostili abstulit spolia, sic & MARIA.

Sic de Filio loquutus Isaï. quæ Matri accom- 5.
modauimus: hanc autem sub virgæ nomine significauit, cap. 11. v. 1. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet:* nam MARIAM esse virgam Tertullianus docet lib. 5. contra Marcionem, cap. 8. August. lib. 3 de symbolo ad Catechum. c. 4. Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto, c. 5. & alij sæpè: Sed, quæ noua forma erum-

Isai. 11. MARIA, virga Iesse. Tertull. August.

pendi

pendi in flore ? de radice qois viditaalterius orbis fortasse arbor: nam apud nos expanditur in ramos truncus, & Fauonio aspirante, parturiunt ligna syluarum primùm foliorum tapetia, deinde flores: latent arcana, & Spiritus in his inuestigandus, non litteraAlita quidem: ergo florum emblemate, & virtutes, & Sanctorum egregia exempla

Beda. intelligere valeamus cum Beda Venerabili sic construente ad illud Cantic.c. 2. *Fulcite me floribus*, &c. Radicem verò arbusti initia prima, Marianæ vitæ exordia non incongruè dixerimus: Quid ergo in vitæ limine, cùm egeret lactis alimento, cùm matri pusilla blandiretur, virtutibus fulsit? Hæc verò oónne ætatem postulant, reqoirunt annos, quando etiam in iuuenibus rara virtus? At hoc priuilegium, hoc MARIÆ ornamentum: ante annos, atque ante corpus claruisse virtutibus: de huius virgæ etiam radice progerminant flores, & cùm rationis expers videretur, intus cum Deo agebat, quid quidve Sancti post longam exercitationem adepti, hoc illa infinito penè superauit interuallo, tom, cùm mammaret, cùm balbutiret.

6. Aliquidne horum mysteriorum in throno illo, quod tanto ingenio cōstruxit Salomon, tanta fabricauit arte, *vt non sit factum tale opus in vniuersis regnis?* Regum lib. 3. cap. 10. vers. 20 Et quidem MARIAM significasse receptissima sen-

3 Reg 10.

Guarric. tentia: Dabo vnum Guarricum Abbatem sermone 1. in Annunciatione Virginis; *Quàm nitidum ebur illud, quod oculis tanto, támque diutis Regis placuit: in cuius diebus argentum nullius est pretij? quàm frigidum, quod nec in conceptu incaluit? quàm solidum, qued nec partus violauit? quàm candidum simul, & rubicundum, quod candor lucis æternæ, ignísque Spiritus sancti vniuersa sui plenitudine repleuit:* MARIA *siquidem & ipsa candidior niue, rubicundior ebore antiquo*, &c. Ac sane in ebore intermistam candore purpuram Latinus Poëta docuit; nam de Laoinia. lib. 11.

Virgil.

In ebore intermistus cãdor rubore.

——— cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ossa cucurrit:
Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Si quis ebur, vel mista rubent vbi lilia multa
Alba rosa.

At, quomodo rubicunda MARIA, quæ passa non est? (nam cedamus, ob virginitatem candidam nominari) ideóne, quoniam corde vulnerata, cuius nimirum, animam pertransiuit gladius? Sic Goarricus citata homilia: *Cui, scilicet*, (inquit) *incomparabilem castitas candorem, & charitas, seu martyrium rutilantem præ antiquis electis noscitur contulisse ruborem: nam & suam ipsius animam pertransiuit gladius, vt Mater Summi Virginis, & Martyris esset & Virgo ipsa, & Martyr, candida, & rubicunda, quemadmodum dilectus eius candidus, & rubicundus.* Sed ebur, quod imum in throno occupabat, erátque superstructorum basis & fundamentum, ego ad Marianæ vitæ primordia referam: ergo initia illa, quibus superiacta reliqua, ebur in throno est: Verùm, quo pacto tunc infantula, & mammans candida & rubiconda? Egregiè ædepol, scilicet, à lacte, quod potabat, haustus illi fugentis & candidi, atque purpurei: à lacte candidi, cuius natura albor; à martyrio sanguinei, non quod pateretur, quæ vix sanguioem præ teneritodine habebat, qui fundi possit; sed, quoniam mammando Martyrum gloriam vincebat: ergo illi lac, quod Martyri sanguis, ac proinde à lacte cruorifero, & candida simul, & rubicunda: ebur denique, in quo associantur rutilum cum albo.

Duriúsne vobis appareat? Attendite ad Goarrici effata: *Vt Mater* (ait) *Summi Virginis, & Martyris, esset & ipsa candida, & rubicunda, quemadmodum dilectus eius candidus, & rubicundus.* Igitur ad similitudinem dilecti candidam, & rufam simul esse velit Guarricus; atqui dilectus eius à lacte sanguineo purpureus, atque vnà rubicundus: Lubéne intueri? Discite à Ioanne: *Hi sunt* (inquit Apoc. 7. vers. 14.) *qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni:* Sed quidem lauerint, nam & sanguis etiam liquor est; Verùm, quomore dealbauerunt? Nónne sanguis tingit, & inficit potiùs, quàm mundat & dealbat: nisi peculiare hoc sit Agni cruori, dealbare cùm hircorum, arietum, & cæterorum animalium sanguis inficiat, & deturpet? aot certè opinabimur, huius immaculati Agoi sanguinem, cùm cruor esse non desinat, simul de lactis participare natura? ac proinde ad lactis normam candida reddere, quæ perfundat? Non respuerit Bernardus sermone 1. in die sancto Paschæ: *Ani certè* (inquit) *candidæ in sanguine Agni nouelli, sanguine lacteo, candido & rubicundo: sicut habes in Cantico Canticorum: Dilectus meus, ait Sponsa, candidus & rubicundus, electus ex millibus.* Igitur, quemadmodum Filij cruor, & sanguis est, pariter & lac: sic quem bibit Mater infantula laticem, & lac est, pariter & sanguis: ergo, sicut ille à sanguine lacteo candidus simul & rutilans: sic ista à lacte sanguineo candida erit vnà, & rubescens, vt sic ad Guarrici mentem, quemadmodum dilectus est candidus, & rubicundus, dilecta iam sit candida, & rubicunda.

7.

Apoc. 7.

Stola Sanctorum quomodo in sanguine Agni dealbata?

Bernard.

Expendamus iam Arnoldi Carnotensis breue & arcanum dictum tractatu de septem verbis Domini, ad verba illa: *Mulier, ecce Filius tuus*, &c. *Filius* (inquit) *ad pectus Matris, & vbera; Pater ad Filij Crucem, & vulnera respiciebat: Et quid inter hæc tanta pignora non mouerent?* Ac quidem sine multo labore capio, Genitor quamobrem Filij vibices contemplatus sit, nempe, vt indignationem, & iram furoris deponeret, quam aduersùs mortales, ingratum, & perfidum genus, conceperat iustè; nam mox vt in faciem Christi sui lumina conuerterit, placabitur super delictis hominum: Benè ita de Patre; Sed Filius cur ad Matris vbera aspectat? an significare volens nimiam charitatem, qua semen Abrahæ dilexit? pro cuius amore, quanta cum voluptate infans paucorum dierum lactis suxerat fontes, tanta sanguinem profudit; ergo non minùs dulce pro homine vulnerari, & cruorem per multa eiaculari ostia, quàm de Genitricis pectore, infantili auiditate lac haurire, proinde in Matris vbera fixus? Num illud tamen, quoniam Pater sanguinis delectatus aspectu, pretiom oblatum à Filio indicabat, & redemptam Adæ captiuam stirpem? Sed Gnatus subitò in Matrem intuens, translatam in eam innuebat redemptioois gazam; proinde, si quid vellent in posterum mortales ad Matrem confugerent, cui thesauri dispensatio credita: Hoccine illud apud Bernardum sermone 2. de Natiuitate MARIÆ: *Intuere ô homo, consilium Dei: agnosce consilium sapientiæ, consilium pietatis: cælesti rore aream rigaturus, totum vellus prius infudit; redempturus humanum genus, pretium vniuersum contulit in* MARIAM: An denique id manifestasse de-

8.

Arnold.

Thesauri Christi in manibus positi MARIÆ

MARIA parata pro hominibus mori.

fideratierit, MARIAM se spiritalem hostiam obtulisse pro salute mundi, & paratam mori, si puræ creaturæ meritis chirographum delicti ab rumpi posset? Sane Filium ad Matris angustias, quas iuxta Crucem sustinuit, attendere, hominum cùm miseraturus esset: verùm si Genitricis acerbitatem contemplatur, non potiùs ad singultus & lacrymas, quas profuderit, respexerit, quàm ad mammas? En quid cogitauerimus de istis.

9. Quemadmodum Genitori reconciliauit obstinatos Gnatus; ita Filio reconciliauit Genitrix: Filius intercessor coram Patre; Virgo Mediatrix apud Filium, dicit Ephrem oratione ad Virginem, *Per te reconciliati sumus* (inquit) *Christo Deo meo, Filio tuo; tu captiuorum redemptio, & omnium salus. aue, Mediatrix gloriosissima. Aue, vniuersi terrarum orbis conciliatrix.* Quo autem pacto theologicè, atque secundùm ipsam proprietatem eiusmodi nomina, quibus Deiparam compellant frequenter Patres, redemptricem, auctricem meriti, reconciliatricem vocantes, intelligenda sint, ostendit Suarius tom. 2. in 3. part. disputatione 23. sect. 1. nunc largè vtamur, prout illis mos; Intuere ergo Sacramenti nucleum: quod in oculis Patris, Filij sanguis est; hoc ante conspectum Filij, lac atque vbera Genitricis; Non differunt, & lac, & sanguis: quoniam & sanguis instar lactis dealbat stolas eorum, qui venerunt ex magna tribulatione, sanguis, nempe, Filij; & lac Matris instar sanguinis purpurat, reconcilians Filio peccatores; Huc ergo est, quod cùm Pater ad vulnera Filij respectat, Filius ad Matrem oculos vertit, in vbera, & lactis fontes defixus: vt significet, quod apud Genitorem Gnati cruor valet, hoc apud Filium cum analogia quadam Matris valere lac.

Ephrem.

MARIA redemptrix quomodo?

Suarez.

MARIÆ vbera coram Filio, quantum possint.

10. Igitur Filius per sanguinem, Mater per lac reconciliat, & sanguis enecat hostem, expolians potestates, & principatus; & lacte etiam moritur inimicus: Quantus aduersarius Sisara? quibus populum fidelem modis afflictauit? Sed in manu feminæ cecidit tandem superbus, & crudelis draco, & lacte consoporauit in necem: nostis Historiam: Sisara fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Haber Cinæi, qui lympham cùm peteret, aperuit illa vtrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum; Sed, quare pro aqua lac porrectum? Scilicet, vt interficeret; Egregia imprimis femina, quæ lacte sæuum bellatorem prostrauit; Cerne quibus encomiis Debbora, & Barac euexère? *Benedicta inter mulieres* (Iudic. cap. quinto. versiculo 24.) *Iahel, vxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo suo, aquam petenti lac dedit, & in phiala Principum obtulit butyrum:* Sed tu, cùm inter mulieres benedictam percipis, non statim de Matre Domini cogitaueris: Ergo illa Iahel; illa, quæ lacte aduersarium extinxerit. At, quem deleuit inimicum? *Sic ergo intelligendum est* (inquit Adamantius homil. 5. in Iudicum c. 4.) *& Sisaram istam animalem hominem, & vitiorum Principem extinctum: sed vnaquaque anima satis agat lacte isto euangelico atque apostolico sopire in semetipso, & extinguere Sisaram: si enim per hæc edoctus, quis mortificauerit membra sua, quæ sunt super terram, auaritiam, fornicationem, & cætera, quæ Sanctus Apostolus enumerat, Sisaram in semetipso videbitur peremisse:* Igitur, quemadmodum Sanguis Christi emundat nos à concupiscentiis, quæ militant in carne nostra, & vites suppeditat, quibus edomantur passiones; sic Virginis beatæ lacte, atque vberibus (nempe, ob maternæ lactationis meritum) filius ea congruo largitur, quibus vincatur Sisara, animæ hostes omnes perimantur.

Iudic 5.

Nunc intelligite, quid Præco Isaias inclamitet, cap. 55. vers. 1. *Omnes sitientes, venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, & emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum, & lac:* Et sanè vinum Christi significauerit Sanguinem, vt in hæc verba intelleait Procopius; nam & de hoc vino senex Iacob Genes. 49. 11. *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum:* eò, nimirum, quòd sanguine indumentum humanitatis respersum est; Vocantur igitur nationes (vt animaduertit Lyra) ad hauriendum de fontibus Saluatoris, vt bibant de nectare effusi in ligno sacratissimi cruoris, & inebrientur, & deponant mœrorem antiquum, quem Adæ infelix gula attulerat; Sed, quid de lacte? num, quia & sanguis etiam lac est, & dealbat in lactis morem, vt in superioribus dicebamus? An simul & ad Filij vulnera, & ad Matris vbera inuitati, vt lactentur ab vbere, pascantur à vulnere? At, nunquid MARIA pro hominibus crucifixa est? Neutiquam: Quomodo igitur vbera proderunt, quando sanguis requiritur? Profuerint in omnem modum, quoniam virtus sanguinis in vbera translata est per misericordiam & indulgentiam Filij; *Altiùs, ergo intuemini* (suauissimè Bernardus sermone de Aquæductu,) *quanto deuotionis affectu à nobis eam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in* MARIA, *vt proinde si quid spei nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare; quia sic voluntas eius est, qui totum nos habere voluit per* MARIAM; Præclarè igitur Isaias, & vulnera, & vbera coniunxit, vt in quibus sit eadem salus à vulneribus ex condignitate, & meritum proprium à Verbi infinita sanctitate; in vberibus propter Filij ordinationem, & beneplacitum; *quia sic* (ait Bernardus) *voluntas eius est, qui totum nos habere voluit per* MARIAM; Et contemplare admirabilem prouidentiam: Vinum forte, atque austerum erat: verebantur paruuli, gustare: miscuit ergo lacte: Declarabo similitudine: Christus ignis consumens erat, metuebat accedere peccator: MARIÆ vestimentum factus est: nam vidit Ioannes mulierem amictam Sole, Apoc. 12. apposita est ergo MARIA tanquam nubes Soli, quò possint ægri mortales vehementis syderis perferre violentiam, vt multis declarat Claræuallis Abbas sermone 1. de Natiuitate Virginis: Igitur, quemadmodum Solem suum temperauit Christus; adiuncto de MARIA indumento: sic, vt vinum eius pusilli bibere possent, & sanari, miscuit ex hoc in illud MARIÆ lacte admoto; Pulchrè itaque Isaïas, omnes properate iubet, neminem deterreri: Qui magnus, & robustus est, vinum habet: cui neque dentes, neque stomachus, à lacte fomenta accipiet: Igitur, quòd Scripturæ sacræ Auctores momento docti euadunt, & compendio acquirant, pro quibus si laborent alij, nec plurimo sudore adipiscantur: quòd his leue, quæ cæteris onerosa, Reginæ cœlorum prærogatiuam insinuant: scilicet, illa gratia plena ab initio, dum matris aleretur pectore, & placidè sugeret deliciosam lactis venam: dum ipsa sacro fœtui mammam cum infinita voluptate extraheret,

11.

Isai. 55.

Gen. 49.

Procop. Lyra.

Bernard.

MARIA Christi rigorem, & iustitiam temperat.

Ad MARIAM omnibus patet accessus.

heret, tantùm eucurrit, quantùm non de purpurea Martyrum legione, non dicam valentissimus; sed vniuersi, simulque, & iunctis viribus: Quid retuli Martyres? Et Filio similis virgo hæc candida & rubicunda, sicut ipse candidus, & rubicundus, electus ex millibus.

SECTIO II.

Magistratus, præmia, speciosiora quæque, melioribus deferenda.

12. QVoniam Salomonis vitam in vestibulati anteactę quæstionis breuiario conclusimus; ea autem copiosam segetem ethicis discursibus subministrat; libet ex tam fœcundo aruo sibi restituere, quæ reliquæ desunt glebæ. Ergo primom illud occurrit, quamobrem Adoniam, filium natu maiorem Salomoni ætate iuniori posthabuit & sanctus & prudens Dauid, nec putauit seniori committendas imperij habenas? Cur gentium vsum violat, quæ primigenito deferunt trabeam, & fasces? Equipem regnandi nimiùm auidus vel per iniuriam, & seditionem Adonias occupare tentauerat diadema; atque hoc, cùm ad danda populis iura prorsus fuisset inidoneus, homo neque ingenio, neque consiliis munitus, natura immitis, tumultuantium liberaliter patronus; at in Salomone omnia, quæ bonum Principem præsagire valerent, animus in pulchro corpore excellens, ratio viuida, mores tranquilli, erga parentes obsequentia, erga inferiores modestia: Dauid igitur, cùm sciret, virtutibus, & non ætati committenda gubernacula, quando & à supernis quoque acceperat monitum de purpuræ hærede, Adoniam imperio exclusit, Salomonem elegit, qui post illum regnaret. Hoc tantùm, vt discursui occasionem præbeamus nam latè prosequuti sumus Anteloq. 4. sect. 3. num. 20.

13. Vide, si non magnæ eius Philosophiæ apud volucrum genus non obscura vestigia; Quid illa pennatorum Regina, aquila magnarum alarum? Cùm plumescere incipiunt noui fœtus, educit in apricum sub ardentiori Phœbo, obiectat syderi cùm pleno iubare micat: quòd si indefesso intuitu aspiciat, & ad fulgores non labascant oculi, suspicit, deosculatur, nempe dignam auem quæ volucribus imperet, cuius tam generosa virtus, quà non Sol ipse fatiget: sin lumine hebetata, aciem claudit; spuriam contemnit sobolem, atque in aues regna exercere vetat, quæ supra alias aues non vehementiùs contemplatur: Hauriamus à S. Cardinali Damiano ad alterum scribente Cardinalem Desiderium; sic itaque epist. 58. secundi libri: *Aquila, quæ Regina dicitur auium, pullos suos coruscantibus Solis radiis obiicit, atque in aëris vastitate libratos, pro teneros vngue suspendit; quisquis autem illorum intrepidam oculorum aciem inoffenso tuendi vigore conseruat hunc mater ad propagandum regij decus generis idoneum iudicat: Si quis autem lumina sua Solis radio perstrictus inflexerit; velut degener, & indignus tam excellenti nobilitate, proiicitur, atque tanquam exhæredatus, ac spurius, inter filios non habetur.* Quæ inter verba elegantior dictio: *Hunc mater ad propagandum regij atque generis idoneum iudicat:* O præclaram in

Aquilarum de pullis ad Solem, experimentum.

S. Damian.

volucre instinctum, quando non ætas attenditur, sed mores probantur; nec defertur imperium naturæ, sed oculorum præstantiæ: Pudeat à vulture superatum hominem: Circumspiciat Consul, Patritius, Eques, & animaduertat inter gnatorum multitudinem, quis ille, quem maiorum facinora egregia sollicitant; qui æmulari cupiat auorum gloriam, etiam & vincere cogitet, pacis & belli virtutibus excellat, hunc in deliciis habeat, hunc euehat, hunc scribat hæredem: ignauum pecus, quid si contumax, efferum, lasciuiens, in ipsos genitores superbum? non solùm substantia, & honoribus priuet; sed tanquam suppositiuium fœtum, aquilarum more, è nido exturbet, & potior sit ei ethnicus, atque publicanus, quàm talis filius. Nimia hæc crudelitas? & lex immorigerum lapidibus obrui præcipit, atque ab ipsis parentibus mandat sisti Iudicibus, Deuteronomij cap. 21. vers. 18.

Lex Mosaica in filiū clementior quàm seuera.

Deut. 21.

14. Verùm reuertamur ad sacra: Deus maria, & terras cùm strueret, quin & ipsum cùm fabricaret Olympum, & suis quæque condecoraret ornamentis, neminem ad rantæ molis opus, qui suppetias ferret laboranti, aduocauit; sed neque necessaria adminicula, quando verbo condidit vniuersa: *Ipse enim dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt:* Ventum ad hominis machinamentum, imploratum continuò auxilium, & non ab Angelorum Hierarchiis; tota Trinitas excitatur: *Faciamus (ait) hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Gen. 1. 26. Ergo lassatum Verbum à tantis producendis creaturis, postulabat leuamentum à socio Artifice Genitore, atque Flamine? Sed nónne operabatur absque grauamine, imò cum voluptate maxima? *Cum eo* (inquit) *eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum.* Prou. c. 8. vers. 30. Non itaque vexabatur, qui lusum, & iucunditatem reputabat. Ergo quid? Sanè volebat hominem, charum sibi pignus egregio afficere honore, vt quem non sermone, sed manibus quoque fabricasset, cuius tanquam ingentis operis, non vnus structor, Opifices diuinæ omnes Personæ: Suscipe loquentem Magnum Basilium hom. 10. Hexameri, in illa: *Faciamus hominem ad imaginem nostram, &c. De nullo enim opificiorum, quæ ante eius condiderat, vox ista in Litteras transmissa est: Lux facta est, idque simplici mandato: feræ itidem, iumenta, volucrum genus omne, dixit Deus, vt essent; & ecce facta sunt: Erudire hinc, ô homo, ac edisce, quanti vnus tu æstimandus veneris: neque enim generationem tuam, seu abiectitiam, aut pretij vulgaris, communi creaturarum mandato censuit attexendam: in Deo consultatio prægreditur, quo pacto id animantis, quod tanti fueras æstimandum, prouehi deberet ad vitam: Faciamus, ait: En consultat sapiens, & quid secum instituerit Artifex, propone decernendum: Quid enim? Artis suæ exacta cognitione destituitur tamen Artifex? Absit: per hoc sanè, quod curam eam condendo homini interserit Scriptura innuit, Deum voluisse edere quidpiam operis, quod eximiæ suæ artis specimen esset, numeris omnibus absolutum, perfectum solertique artificio elaboratū, & perpolitum:* Agnosco planè hominē incomparanda gloria affectum: sed quorsum tam munificus erga eum Creator? Quid promeruerat hactenus? Quin & Monarcham inferioris mundi cum con-

Gen. 1.

Prou. 8.

Basil.

Hominis præstantia super alias creaturas.

Genes. 1.

ftituerat; *Vt praesset nanque piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs, vniuersæque terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra.* Genes. 1. 26. Sanè homo solus futurus erat ex tanta creaturarum multitudine, qui Maiorum Acta, (Dei, scilicet, à quo initium acceperant,) referre sciret; Itaque in eo paterna attributa ad miraculum relucebant, intellectus, voluntas, iustitia, consilium, pax: quamobrem & de eo solùm, *Faciamus ad imaginem nostram*; Vt qui solus Diuinitatis viuidum extitisset exemplar: Igitur etsi aliæ creaturæ maiores natu essent, & tempore priores homine, nemini tamen sublunaris Cosmi gubernacula commissa; quoniam inter genita à Deo, non in ea congeruntur honores, non regali decorantur eminentia, quæ priùs natiuitatem sortita; sed in quibus paterna effulget similitudo; ob hoc mundi concessa homini sceptra, ob hoc eius præstantior fabrica, & totius Trinitatis adinuento memorabilis.

Deus nō ætati, sed virtuti defert.

15\. Num. 13. Misit, qui terram Chanaan lustrarent exploratores duodecim Moyses, Numeror. cap. 13. vers. 13. ex omni Tribu Israël delectos Principes: præfecit reliquis Iosuè, & Caleb: commisit autem Iosuè supremum dominatum; atque proptereà mutauit ei nomen, ex Osea, Iesum, hoc est, Saluatorem appellans; vt, quando Rectorem instituisset, intelligeret, non ad fastum, aut tyrannidem præposuisse commilitonibus; sed, vt de eorum salute, de bono, de emolumentis in posterum sedulò cogitaret: Ecce Tostati verba q. 37. in relatum Numerorum caput; *Tertiò* (inquit) *potest hoc accipi factum, ad significandum, quod Moyses præficiebat istum Iosue alijs vndecim exploratoribus; ideò vocauit eum Saluatorem; id est, quòd haberet curam de salute aliorum, & bona dispositione illorum in via; quod multi tenent, & satis rationabile est; quia antea hoc in bello contra Amalecitas constituerat Moyses ipsum Iosue Ducem omnium bellatorum* Exod. 17. *A fortiori ergo constituerat eum nunc Principem vndecim exploratorum:* At quamobrem hos duos exploratorum Antesignanos nominauit, cùm ex alijs Tribubus electi seniores essent, atque & genere, & opibus, & alijs titulis clariores? Ita quidem; sed in his adolescentibus ad res magnas audentior animus, spiritus valentiores, quemadmodum & legationis demonstrauit exitus; *Nam in reditu* (vt eadem quæstione memorat Abulensis) *mortui sunt decem exploratores; solus Iosue cum Caleb vixerunt*: Noluit ergo prudens legislator plenum discrimine opus ætati conferre, sed robori; plùs apud eum fortitudo, virtus, publici boni commodum, quàm aut anni, aut stemmata antiqua, aut diuitiarum thesauri, cuiúsque ordinis alia decora, quæ sors, & ignauis, & improbis quoque non rarò detulit, cùm de profligandis hostibus, de amplificando imperio oboritur quæstio; Videat Princeps, quis ducta aciem, quis regere militem aptior; hunc, qui legionibus præsit, assignet, quanquam ille nec auos Consules numeret, neque prædijs diues sit: Præclarè Ambrosius de hoc Moysis facto in Psalm. 118. serm. 2. ad illud *In quo corrigit adolescentior viam suam*, &c. *Liquet igitur ex his,* (inquit,) *quòd non senectutis longæuitas eligitur, sed custodia verborum Dei; Denique ipse Moyses Iesum Naue, & Caleb iuuenes præ cæteris approbabat, quorum consilium in terræ electione magis, quàm multorum seniorum, & ipse sequutus est, & Deus prætulit.*

Prælati munus, non dominatio, sed cura de salute subditorum.

Tostat.

Ambros.

16\. Atque sanè in Moyse hoc laudatissimum fuit, quòd ætati atque opibus strenuum militem prætulerit: verùm omne superat encomium, quod moriens, neque carnis, neque sanguinis memoriā aliquam habuerit, non filios viscera sua respexerit, ignotum antepofuerit domesticis: quem reliquit, cui populus obediret, qui in promissa arua intromitteret, qui distribueret? Num filios suos? Nequaquam sanè: Et habebat tamen: elucebant autem in peregrino homine Iosuè, quę perfectum Ducem constituunt; his carebant ornamentis gnarorum turba; maluit autem sanctissimus Legislator Rempublicam optimo fruentem Imperatore florere, quàm filios suos ad Magistratum euehi, cui impares essent: Aduertit concinnè Hieron. ad verba illa c. 1 Epistolæ ad Titum. *Et constituas per ciuitates Presbyteros*, &c. *Moyses amicus Dei*, inquit, *cui facie ad faciem locutus est, potuit vtique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem; sed extraneus de alia Tribu eligitur Iosue, vt sciremus, principatum in populos, non sanguini deferendum esse sed vitæ*: O si hæc attendant Orbis Principes! ô si Ecclesiarum, & Cœnobiorum Antistites! vt non amicitiæ obsecundent, non splendidiori fortunæ, non cognationi, & vinculo sanguinis; sed integritati, iustitiæ, meritis! quàm subitò regna vigerent, Ecclesiæ recuperarent antiquam pulchritudinem, Claustra sicut Paradisos Dei splendescerent! verent, ne & quæ sequitur Hieronymi querimonia, in hoc sæculum potissimè quadret; *Nunc cernimus* (inquit) *plurimos hanc rem beneficium facere, vt non quærant eos qui possint Ecclesiæ plus prodesse, & in Ecclesia erigere columnas sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequijs deliniti, vel pro quibus Maiorum quispiam rogauerit: &, vt deteriora taceam, qui vt Clerici fierent, muneribus impetrarunt*: Sic diuinè Hieronymus, ô vtinam non nimiùm verè & fuisset vnius sæculi pestis.

Exteri & peregrini debēt etiam filijs præponi, si meliores ad regendum.

Hieron.

17\. Didicitne à Iacob Patriarcha Moyses aliquid? Quàm singularis venerandi senis erga Iosephum affectus, nemo Geneseos capita legens ignorat: ille senectutis filius: ille, cui discolorem tunicam fecerat; ille, cuius mors genitorem quoque ad Infernum deductura fuerat: denique Israël diligebat Ioseph super omnes filios suos, Genes. 37. vers 7. Quid plura desideratis? Atqui discessurus ex hoc exilio, cùm benediceret filiis, non optima parte donauit Iosephum, quem tam vehementer deperierat: quid enim optimum in Israël, quid præstantissimum? Nónne procuIdubio virga, & purpura Regum? Hæc autem ad Iudam delata fuère: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium* Genes 49. vers. 10. Cur non ex Iosepho nascituros Reges prædixit? Cur non hac cumulatissima benedictione ditauerat, quem tantopere amabat? Equidem Regum potissimæ dotes, fortitudo, atque consilium: robore defenduntur Respublicæ, amplificantur deuictis hostibus, prudentia reguntur populi: alterum ad bella necessarium, alterum ad pacem: Atque eminebat sanè in Iosepho consilij miranda vis: testis Ægyptus, quæ eius prouidentiâ fame liberata est: verùm, vt inter germanos ille consilijs pollens, sic Iudas robore fratrum omnium strenuissimus emersit, vt annotauit Tostatus ad quæst. 34. in cap. 1. lib 3. Regum: Cæterùm, cùm Hebræorum Reges ad pugnam procedere oporteret, quò regiones pollicitas ab iniustis domi-

Genes. 37

Genes. 49.

Regū potissima dotes.

Abul.

nus

nis vindicarent; maior roboris, & armorum necessitas, quàm consiliorum; Cùm igitur bellandi scientiæ Iudas, & eius posteri eminerent, essétque hæc Monarchatus pars Hebræorum fortunæ vtilior, prætulit amori Iacob communis boni emolumentum, & Regem pronunciauit non Iosephum, quem vnicè diligebat, sed eum, in quo splendebant, quæ surgenti Reipublicæ necessaria magis erant, nempe, militaris exercitatio, & membrorum fortitudo.

18. *Regum falsi amici quàm Reipublicæ exitiales.*

Sic quidem Iacob, Moyses, & quisquis eorum similis: quid verò improbitas? quid Regum non boni amici? illi, quibus nonnunquam Orbis Monarchæ arcana pandunt, quibuscum agunt familiariter, sed Harpyæ tamen sunt? Deligunt in Consiliarios, non doctissimos, non rerum gerendarum peritos; sed qui vel ad nutum ipsis obsequantur: Locupletant, non qui nauali, non qui terrestri certamine palmam retulêre; sed qui latus cinxêre nocturnum, dum alienum thorum violarent, dum in multam noctem aleæ, comessationibúsque indulgerent; hi primi Duces; hi primi Magistratus, hi in sacris Hierarchæ. O miserum sub tali Pædagogo Regem! miserrimam Prouinciam! A quo mutuabimur deplorandæ infelicitatis speculum? Puto ab ethnicismo, à pagana impietate. Quos in Deorum numerum retulerunt iniquissimi arbitri? Num Aristidem aliquem? num Socratem? num Diogenem? num Platonem, aut seuerioris disciplinæ Philosophum aliquem? Nequaquam sanè: non digna hæc turba Deorum censu; sed Iupiter quispiam iratus, in parentem contumax, in pueros, in virgines æstuans; Mars furibundus, & tumultuans, & in adulterio palàm deprehensus; Venus prostibulo famosa; Quorsum attisit tam maculata Diuinitas? Nimirum, Diuos odio habuêre, à quibus eorum flagitia corripi possent; dilexêre in vitiis pares: Ergo ad horum insignium Magistrorum imitationem ij, quos nominauimus, cùm honestati, & bonis moribus valedixissent, & Principum amicitia abuterentur, sacra humanáque omnia profanant, in eos distribuunt præfecturas rostra, legiones. non qui in his tractandis laude aliqua excelluerunt; sed, qui ad stupra, ad rapinas, ad insultus ad eorum vitia omnia conniueant; Placet ex Tertulliani Apologetico transcripsisse de cap. 11 pauca: *Deos facitis* (alloquitur ethnicam Romam) *criminosissimos quosque, vt placeatis Dijs vestris; illorum est honor consecratio æqualium; Sed, vt omittam huius indignitatis retractatum, probi, & integri, & boni fuerint; quot tamen potiores viros apud Inferos reliquistis? Aliquem de sapientia Socratem, de iustitia Aristidem, de militia Themistoclem: quis ex illis Dijs vestris grauior, & sapientior Catone? iustior, & militarior Scipione? quis sublimior Pompeio? felicior Sylla? copiosior Crasso? Tullio eloquentior? Quanto dignius istos Deos ille assumendos expectasset, præscius vtique potiorum? Properauit, opinor, & cœlum semel clausit, & nunc vtique melioribus apud Inferos mussitantibus erubescit:* Qualis itaque Iupiter Deus, qui sub Inferno iacere sinat, iustitia, fortitudine, grauitate, eloquentia conspicuos Heroas; in Olympum transcribat luxuriam, seditiones, auaritiam? Tales, aut Monarcha, aut penes quos Principum cor sa, qui æquitatis obliti, Reipublicæ dedecora honore, muneribus afficiunt, & probos in angulo latitare, egestate tabescere, despici, conculcari permittunt.

Ethnicorum in Dijs fingendis minista existimatio.

Tertull.

19.

An ex horum vecordium Principum classe Achis ille, ad quem Dauid confugerat? & indixit peregrinationem tandem, aula exulare iussit; Quid commisit Dauid in Dynastam? quid in aulæ Proceres? quid in subditos regni? An latro, an stuprator, an violentus? Disce ab ipsomet Achis Reg. 1. cap. 29. vers. 6. *Vocauit ergo Achis Dauid, & ait ei: Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris, & non inueni in te quidquam mali ex die, qua venisti ad me vsque in diem hanc: sed Satrapis non places: Reuertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos Satraparum Philisthym:* O Rex, si probus, si honestus, si næuo carens Dauid; cur non apud te retines? cur non reliquis amicis præfers? Nempe, displicet Satrapis: Quorsum vero? quid mali egit? ánne ideò, quoniam vis optimus? Proh Satrapas iniquos, & aulæ flebilem conditionem! Vt viderint hominem seuerum, disciplinatum, moribus, & virtute insignem, sufferre non possunt, tristantur, donec procul abeat, pellatur, è regio discedas limine, non ille locus innocentiæ; quisquis apud Satrapas gratus esse cupiat, & auræ frui deliciis, malitia præstet, necesse est; Ecce Dauid indicuntur exilia, cùm tamen Rege ipso iudice rectus & bonus perpetuò fuerit: Non omittam Carthusiani notulam ad præfatum Regum caput; *Sic frequenter contingit (ait) in domibus Principum, quòd aliqui boni, & strenui, Principibúsque placentes, aliorum per hoc displicentiam, odiúmque incurrant, à quibus & mendaciter accusantur, qui aures Principum simplices callida fraude decipiunt:* Ac sanè, quanquam Achis reluctanter Dauidem videatur dimittere, atque ideò tantùm, ne Satrapas offenderet; tamen in Rege & culpa fuit, concessisse Satrapis, vt virum bonum, & integræ famæ ob eorum causam à se amandaret; neque enim tam ignauum deceat esse Monarcham, cuius animum de Optimatibus quispiam sic occupet, vt in eius solatium non verecundetur Iustitiam opprimere, innocentiam etiam sibi notam satis delinquentium calamitatibus afficere.

1. Reg. 29.

Aulâ, & Regum palatio exturbantur boni.

20.

Comitemur paulisper Abrahamum in Ægyptum descendentem, & intueamur quàm erga eum munificus Pharao; quæramus, & quanta sit largitatis iustitia; *Abraham* (inquit Geneseos Auctor cap. 12 Vers. 16.) *benè vsi sunt propter illam: fuerúntque ei oues, & boues, & asini & serui, & famulæ, & asinæ, & cameli;* Sed quid egerat Patriarcha tantis diuitiis dignum? num Ægypti hostes dimicans profligauit? num pro Regis capite vitam obtulit? num aduersùs eum coniurationem molientes detexit? num orauit eloquenter, & Monarcham dulcissima lingua encomiis in cœlum sublimauit? Nihil istorum omnium; Quid vero? Quoniam secum pulcherrimam adduxit feminam quæ laudata à Principibus, Dynastæ placuit, & sublata est continuò in domum Pharaonis; *Abraham vero benè vsi sunt propter illam;* Ecce præclara merita! en puluerem, & sudores! *Propter illam;* Interim miles infelix, cui vix sanguis ob vulnerum multitudinem, panem non habet, non pallium, non calceamentum, Philosophus post Atticarum noctium vigilias, stipem mendicat, nec est, qui consideret, vt egestate pereat vterque; atque Abraham, quòd feminam in paucis iucundam & bellam exhibuerit aulicis videndam, Crassi substantiam post biduum quàm intrauit Ægyptum, propè

Gen. 12.

Principes munera in eos, qui nihil volunt alibus deferunt: illiberales erga strenuos.

Oleaster. propè æquat: Concinnè Hieronymus Oleaster in explanatione morali eius, quod nominauimus Geneseos capitis; *Quàm benè* (ait) *Principes operas soluunt illis, qui eis in suis cupiditatibus deseruierunt: & melius, quam ijs, qui Communitati in bello, aut in alijs, quæ sunt Communitatis, seruiêre.*

21. Ergo non infrequens Rectoribus mundi huius, vacuos, & subtristes dimittere, qui strenuam, aut in bello, aut in pacis artibus operam nauarunt; replere eorum crumenas, qui nihil vnquam arduum, & immortale aggressi sunt, quorum vniuersa laus, Principum ministrasse vitiis, & iniustæ concupiscentiæ; Non ita apud Christum IESVM, Regum Regem; Satis vobis exploratum, quid filij Zebedæi tentauerint; nempe ambitione aliqua tacti cùm repulsam metuerent, submiserunt matrem, quæ postularet, vt sederent cum Domino Seruatore, vnus ad dexteram eius, & vnus ad sinistram; Verùm neque matris superatus precibus respondit Christus, *Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo*, Math. cap. 20. vers. 23. In quibus verbis illud difficile, Math. 20. quod asseuerat, *Non est meum dare vobis*: Cujus igitur? An Patris? *Sed omnia dedit ei Pater in manus*. Ioan. 13. vers. 3. Si igitur potestatem, vt Ioan. 13. faciat, habet Genitor, & Gnatus; cùm omnia, quæ sunt Patris, eadem Filij sint, dedit enim ea Parens in manus illius; quamobrem ergo dixerit: *Non est meum dare* cui vniuersa possibilia nosentur? Accipe significationem: Petebat genitrix filiis præmia magna ante tentamenta, & labores: imò & nihil perpessos anteponi auebat his, qui cruentam cum hoste pugnam commisceant: itaque otiosos coronari, pugiles meritis frustrari bonoribus optabat: *Non est meum hoc*, (inquit Dominus:) Non apud me tam iniqua distributio; Sic Reges nationum diuidunt spolia: honorant ignauam plebem, sceleratos euehunt in altum, optimè de Republica meritos spe, & muneribus deludunt: alienum à nobis, cum quibus moratur æquitas, & iudicium, tam vile opus: ergo *non est meum* hoc absque epoto laborum calice, scilicet, consessum gloriæ præstare: Principum, qui in terra improbi sunt, istud fuerit: Breui dictione Basil. Sel. Basil. Seleuciensis orat. 24. *Thronus, laborum præmium est, non ambitionis donum gratuitum; ex rectè gestis thronus comparatur; nullam postulationem datio non sequitur.*

22. Et quemadmodum aliis regnandi in superis potestatem, antequàm magna fatigatione promeriti fuissent, concedere respuit; ita nec ipse oblatum sibi admittere voluit; Tentauit Cacodæmon post quadraginta dierum inediam, & cùm artes aliæ in vanum cessissent, *Assumpsit eum Diabolus in montem excelsum valdè, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia dabo tibi, si cadens adoraueris me*, Math. 4. vers. 9. Cur respuit Seruator Math. 4. insigne donum? An, quoniam Satanæ liberalitatem esse nouerat? Sed, quare Satanæ munus? Primùm, quoniam, vt vnum locupletaret, omnes vniuerso orbe subditos extremæ subiicere miseriæ non est veritus; spoliabat nanque possessionibus cunctis, cùm omnia se daturum Christo spondebat: non potuit igitur non esse tartareus Princeps, qui tam immanis erga subiectam plebem, cui vnus, quàm multitudo, charior; Secundò, cogitabat Inferni Præpositum

Omnia in vnum conferens, Dæmoni similis.

esse, qui absque meritis totam Monarchiam concesserit: quod enim meriti genus, vt genua quispiam flexerit? Sicut ergo matri filiorum Zebedæi sedilia à dextero, atque sinistro latere negauerat, eò quòd sine laboribus præcederet debitam fatigationi pacem: ita nunc & sua indignum auctoritate arbitratur id regnorum genus admisisse, quod ante lassitudinem offerebatur: Dæmoniorum eiuscemodi est munificentia, quæ possessoribus demit parta sudore, vt in eum congerat, qui nihil fatigationis sustinuerit: Suppeditauit interpretamentum posterius Origenes homil. 30. in Lucam: *Dicit ergo ad Dominum Diabolus: Verùm est, quod precor, procidens adora me, & accipe regnum omne, quod teneo; Verùm Dominus noster atque Saluator vult quidem regnare; sed vult regnare quasi iustitia, & non vult absque labore subiectus Diabolo coronari, nec sic regnare cæteris*: Ergo Christi disciplina, vt regnum præcedat labor; & diadema accipiat, qui meruit, qui populos in officio continere valeat ob prudentiam, animi magnitudinem, pacis, atque armorum scientiam: qui norit seuerus esse, atque placidus, quando vsus postulet: quem subditi ament, & reuereantur, hostes formident: hæc Regum ornamenta, hæc, quæ purpura dignum reddunt: Quas in Adonia dotes, longùm desideratas, cùm non reperisset Dauid, & senectus vigeret, essetque nominandus hæres regnorum, antequàm ipse viuentes esse desineret, ne eo sublato Adoniæ fautores tumultus excitassent, Salomonem præclarissimam ad regna indolem monstrantem, successorem declarauit, præposuitque seniori germano, virtutem ætati anteferens.

Vilis dominatus absque laboribus acquisitus.

Origen.

SECTIO III.

Inclytum, proprias iniurias remisisse; in Dei causa vlciscenda, in alieno vindicando conuitio seuerum extitisse.

Vix genitore sublato throno regio Salomon consederat, & sanguine fundendo exordium imperij: Itáne Pacifici titulo sublimis; & tam citò cruentus? At consueuêre etiam tyranni, & ad cædem, vastationémque nati, sub initiis lenimen fingere, ne subita crudelitate conteriti [illegible] exeutiant iugum, in seditionem armentur, quemadmodum Roboamo Salomonis proli contigit; Quæ igitur sapientia, ab internecione, & luctibus inchoasse, quando etiam ne fratri Adoniæ pareitur? Sed iussit Dauid moriens, vt faceret; debebat parentum monitis auscultasse obtemperans filius: At, cur non ipse Dauid supplicium malefacientibus intulit? Erant in eius personam commissa scelera, Arbitrabatur indecorum esse, de propria iniuria sumpsisse pœnas; ne tamen æquitati defuisse videretur, & dum patiens, mitisque apparere velit, iniustus haberetur, abiturus ex hoc ergastulo, Salomoni commendauit, quod conueniens fuisset, actitaret; & ille, quando non suam iniuriam, sed in genitorem contumelias castigaret, non distulit in sequentia tempora; sed continuò mactationem aggressus, ratus nemi- 23.

nem

nem futurum, qui inimicum arbitraretur, quando aduersum se patrata crimina, aut condonaret, aut leuiter plecteret, quæ puniret delicta, ea esse, quæ ad alienam pertineret famam, eamque opprimi parentis; Verùm, quæ Salomonis clementia in sibi hostiles? Placétne, vt referam. Considerate, qualis in Ioabum militiæ Ducem; qualis in Abiathar Sacerdotem; nempe, Ioabum, etiam ad asyla confugientem, pericquutus, nec tabernaculi religio defendit, succubuit Bananiæ
3. Reg. 1. gladio, Reg. 3. cap. 1. vers. 34. Abiathar vita donatus, & leui exilio tantum oppressus: Quid, nónne Abiathar aduersùs Salomonem conspirauerat, & de eorum factione, qui eripere sceptrum, atque trabeam tentauerant, & in Adoniam transferre? Sed non tam graue scelus Ioabi, nullum enim cum læsæ Maiestatis crimine (quale fuit Abiathar) conferendum delictum. Cur igitur, qui minùs peccauit, acerbiùs luit? Qualis in hoc iustitiæ ordo? Verùm fuerat Abiatharis insultus contra Regis auctoritatem; Ioabus in externos deliquerat: quoniam igitur generosum est erga proprias iniurias blandum, atque mansuetum extitisse; neque minùs inclytum, alienam iniuriam inpunitam non destinuisse; ob hæc parcitum Abiathari fœdiora committenti; Ioabus, qui in minoribus exorbitauerat gladio trucidatus;
Tostatus. beratus; *Abiathar* (inquit Tostatus quæst. 39. in cap 2. lib. Reg. 3.) *non fecerat alia peccata, nisi quod læserat Maiestatem regiam conspirando contra Salomonem; & quia ista iniuria erat personalis, poterat ipse remittere eam; Ioab autem fecerat alia peccata; scilicet, quia occiderat Amasam, Abner, & Absalon; ideò, licèt posset Salomon remittere ei, quod contra ipsum fecerat; tamen non poterat remittere peccata facta contra alios.*

24. *Arborem fici habebat quidam* (ait Lucas c. 13.
Luc. 13. vers. 6.) *plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa & non inuenit;* Sin machatus ad tantam malignitatem infrugiferi ligni, (nam per tres annos nihil attulerat,) connectus ad vineæ cultorem, strinxit dirum anathema; *Succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat?* Doluit ad tam acerbam sententiam vincti custos, & exorauit terribilem possessorem, & in vnom saltem annum relinqueret; At, nónne iquersa parabolæ huius narratio? quem enim excandescere, concitari, furoribus agitari oportebat? nónne hortulanum? Planè: nam, si quæ arboris noxa, in hunc quidem; ipse nanque in sudore vultus sui circumfoderat, fimum & stercoramenta admouerat, amputauerat luxuriantia cacumina; hyeme, vere, autumno visitauerat sæpiùs: interim pomœrij dominus hilares traducebat dies; nempe, domi iucundus latebat, si pruinæ, si ventorum flatus, si grauis imber: æstate spatiabatur per camporum amœna, per maris deambulabat littora, semper in deliciis: Quando igitur ab infœcundo stipite delusi vinitoris labores, cur non potiore causa hic tonitrua mittit, & exscindi, atque in ignes proiici expetit? Sed vide egregium ficeti possessorem, meliorem tamen eiusdem vigilem; nempe, hortulanus, quoniam aduersùs eum condonari iniuriam exposcit, agit apud magistrum sollicito studio ligni causam: verùm dominus, quia non eius, sed aliena iniuria illa est, temittere nullo pacto velit: O pulchrum duellum procuratoris, & domini! quando & is, qui offenditur, misericordiam pro iniuriante flagitat: & ille, qui læsus non fuerat, non sinat alienam iniuriam inultam transire. Atque ideò certè non finit, quoniam is, qui læsus fuerat, vindictam sumere respuit: si enim lacessiti Domino vindictam relinquimus, ipse proculdubio retribuet. Afferamus Nysseni Gregorij verba quædam, si fortè Nyssen. nostram iuuant considerationem, atque ex oratione in eos, qui alios acerbiùs iudicant: *Tam alienus autem à cædendi acerbitate* (inquit) *Sacerdos esse debet, tam promptus, & paratus ad excolendam humanitatem, vt etiamsi Dominus aliquem, vt plantam inutilem, exscindere iubeat; ipse, tanquam institor, debeat supplicare, vt ignoscat parumper, & sententiam differat: sic enim monet oratio illa de ficu, quam vt sterilem, cùm dominus vellet concidere, orat agricola, vt illi paulisper parcat, & moram aliquam interponat, aliquid enim bona spei in diligentia sua reliquum esse.*

Innocuum Abelem sceleratissimus Caïn occiderat, & connnuò affuit in homicidam laturus 25. sententiam Creator; Aduentus significaturus causam, *Quid fecisti?* (ait.) *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Genes. 4. vers. 10. Sed, cur Gen. 4. non Abelem postulare vindictam asserit? cur non præstantiores materiæ partes, cor, cerebrum, oculos, aut huiusmodi quæpiam? Verùm anno Sanguis quomodo pars humana corporis tasse expediens fuerit, & Philosophorum, Theologorúmque boni nominis opinionem haberi, neque Aristotelis, neque Angelici Præceptoris auctoritate destitutam, sanguinem haud esse partem humani corporis, neque rationali ab anima informari: at obtinere notinam alimenti, quod postquam per nutritionem in hominis substantiam conuertitur, atque incipit informari anima humana, tum incipit esse pars hominis: Vide Suarium tom. 1. in 3 part. disput. 15. sect. 6. Si igitur Suarez. sanguis non est pars corporis Abel, quid attinet ad sanguinem de iniuria in Abelem commissa? Cur ipse non ingemiscit, & loquitur? Ideò quidem non complorat Abel, neque Iudicem interpellat quoniam iniuria propria erat Abelis; sanguis autem, quia non de Abelis corpore pars, sed quasi alienæ natura, propterea alienam vindicare causam postulat clamore vehementi: Hoc igitur est, quod non Abel, sed sanguis vociferatur. Habent & illa emphasim: *Vox sanguinis de terra,* id est, cruoris, postquàm in terram decidit: nam, quamuis admittamus, sanguinem, dum intra corpus est, à rationali anima informari; tamen simul atque separatur, aliam induit formam; quod etiam fuerit verum, etsi dùm intra hominem est, asseramus, propriam aliquam, & peculiarem formam sortiri; nam conseruatio huius formæ à dispositionibus, quæ intra corpus sunt, dependet; Itaque non iam *simpliciter* idem sanguis est, sed *secundum quid*: sicut corpus hominis defuncti non idem est *simpliciter*, sed *secundum quid* (excepto Sanguis viui & defuncti an idem? Christo ob specialem rationem, vt docet S. Thomas 3. p. quæst. 50. art 5. ad 1.) quamuis, quia S. Thom. eadem est materia, idémque color, consueuerit nominari idem sanguis viui, & mortui: Pulchrè igitur sanguis, qui vindictam exposcit, sanguis *de terra est*, non sanguis inter venas Abelis diffluens: sanguis, nempe, velut ignotus iam alteri formæ coniunctus: Eiusmodi itaque peregrinum sanguinem pro vindicta clamitare decebat, non sanguinem in corpore Abelis manentem, ne fortè dum intra venas clausus, si pro vindicta os aperiat, Abel propriæ iniuriæ vindictam petisse videatur: longum hoc à patiente Abele: At, si ille in propria causa tacet, vociferetur sanguis in terra.

terram proiectus; poterit nanque absque rubore; quoniam eiusmodi cruor, cùm non sit de sanguinibus Abelis, non propriæ, sed alienæ iniuriæ vindictam petiisse iudicabitur; Hoc antem decorum est, ad propriam siluisse iniuriam, ad alienam intensa vociferatione clamasse: Atque secundùm huiusmodi expositionem scripsisse videatur Ambrosius lib. 2. de Caïn, & Abel, cap. 9. Ambr.
Et benè (inquit) *ait: Vox sanguinis fratris tui clamat, non frater clamat: Hoc innocentia, & gratia germanitatis, etiam in ipsa morte seruat; non accusat frater, ne videatur parricida; non accusat vox ipsius, non anima eius, sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti; Tuum te ergo facinus, non frater accusat:* Et his insinuat Mediolanensium B. Patronus primum nostræ cogitationis membrum, cùm affirmabamus, sanguinem etiam intra venas alia affici forma, quàm sit rationalis; ac propterea non Abelem esse, qui vindictam imploret; sed alterum ab Abele; *Vox sanguinis fratris tui* (inquit) *clamat: non frater clamat, non accusat frater:* Cæterùm & aliud membrum de cruore in terram profuso, & inde vociferante ex eiusdem loci Ambrosianis verbis confirmari valeat: subdit nanque statim: *Et bene ait: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra; non dixit, De fratris clamauit corpore; sed, de terra clamat; Etsi frater parcit, terra non parcit: si frater tacet, terra condemnat: ipsa est in te & testis, & Iudex.* Sic igitur nunquam Abel pro vindicta clamans, mitis post mortem, sicut donec viueret; verùm illo obmutescente, neque sanguis tacet, neque silet tellus; pro aliena iniuria fortiter clamant.

26. Et fuit quidem scelus Caïn, mors iustissimi fratris: Sed quam extorsit vindictam, sanguinis de terra clamor? *Nunc igitur* (intimauit Creator Genes. 4 vers. 11.) Gene. 3 & 4. *maledictus eris super terram, qua aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua:* Vt video, tristior hæc pœna est, quàm illa, quæ Protoplasto inflicta est; neque enim maledictioni suppositus ipse, sed gleba, ne agricolantis responderet desiderio; *Quia audisti* (inquit Genes. 3. vers. 17.) *vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo:* An maius peccatum Caïn, quòd vnum læserat quàm Adæ, cuius delictum in omnes pertransiit, excepto Messiâ, & eius Genitrice? *Per quæ quis peccat per ea torquetur.* Quòd si Adæ vehementior noxa, cur non & maledictionis forma? Nam ideò homo in Caïn maledictus, quoniam aduersùs hominem deliquerat, vt in quo peccauerat, in hoc quoque penderet mulctam; & ob similem causam, eò quòd in amandis fructibus terræ primus inter mortales recesserat à iustitia, propterea iussa tellus, ne etiam laboranti gratum suppeditasset pastum? Arrisit Oleastro Oleast. in 2. expositione c. 3 Geneseos: *Aduerte* (ait) *hominem in cibo punitum, quia in cibo peccauerat: vt vera sit illa sententia, Per quæ quis peccat, per hæc torquetur:* Verùm non est disquisitio de suppliciorum differentia; sed, quare mitior videatur fuisse incussa Adæ maledictio, vt aduertit Chrysostom. hom 19. in Genesim? Chrysost. Sanè præuaricatio Adæ contra solum Deum fuit; neque enim mortalium cuipiam damnum intulit, (non loquor de originariæ transfusione noxæ,) nempe, vt corpus vulnerarit, possessiones abstulerit, aut eius generis; affectabat esse sicut Deus, bonum, atque malum sciens; Caïn autem in alium, quàm Deum peccauerat, quoniam fratri vitam eripuit Numen ergo, quoniam ab Adamo illata offensa, propria ipsius erat iniuria, cum Protoplasto leniùs agere visus: quia autem à Caino perpetratum scelus, aliena erat iniuria, acriter castigauit, ipsi maledicens homicidæ, & personam simul cum aruo feriens.

Igitur in sua repetenda iniuria Numen remissum, in vindicanda aliena formidabile; An non 27.
homo factus sustinuit à nequissimis alapas, & sputa, opprobriis exsaturatus? Quem de offensoribus læsit? cui vitam, robur, salutem impedierat? Sanauit continuò Pontificis seruo amputatam auriculam; & aduertit Discenti, paratas ad munimen plusquàm duodecim Angelorum legiones; sed non esse illud tempus vexandi; Et fuit tempus sanè, cùm Ieroboamus extendit manum suam imperans ministris, vt de Prophetis vnum apprehenderent: *Et exaruit manus eius, quam extenderat contra eum, nec valuit retrahere eam ad se.* 3. Reg. cap. 13. vers. 4. 3. Reg. 13. Planè, quòd Vatem teneri iusserit Rex, acerbiùsne, quàm quòd Virginis Filium sceleratissimi sic deturpauerint, vultum illum beatum, in quem desiderant Angeli prospicere, vt non esset illi species, neque decor? Cur igitur non vecordes milites pari saltem affecit supplicio, & quando in profundissimum inferni, terra eos sorbente, detrudere noluerit, brachia ad minimum non sunt arefacta, vti Ieroboamo contigit? Sed, siue ante carnem assumptam, seu illa circundatus, idem perpetuò, & sibi æqualis Deus; Peccabant in Verbum hominem factum satellites Pilati, atque Iudæorum: noluit pœnas exoluerent, ne si aduersùs contumaces stomacharetur, propriam vltum fuisse iniuriam diceretur: nam propria fuit illa iniuria: sed alienam dissimulare iniuriam, & in seruos conuitia, id nequaquam patiatur: ob hæc itaque vix extenta in Prophetam dextera iniqui Principis, & absque mora exaruit: ipse toties verberatus, percussoribus malum non rependit: Dicat cum eloquentia os aureum Chrysostomi homil. de Phoca Hieromartyre: Chrysost. *Vide* (ait) *benignitatem: quo pacto, quæ seruorum sunt, vendicet: quæ verò sua sunt, prætermittit: Propheta quondam fuit quispiam,* (Reg. 3. cap 13.) *qui Regem impiè agentem redarguebat: & cùm accessisset, dixit: Altare, altare. & subitò ruptum est altare: Et vide, quid accidit: extendit manum suam Rex, vt Prophetam apprehenderet, & continuò manus eius exaruit: quando seruus iniuriam passurus erat, Regem puniuit: quando alapis ipse cædebatur, nihil mali ei, qui alapas impingebat, inferebat.*

Atque hic tam mansuetus ille homo Rex est, 28.
quem Math. cap. 22. narrat fecisse nuptias filio suo, Math. 22. & inuitauit multos ad geniale symposium, quò maior esset pompa ab hospitum multo numero: ex iis quidam Principis contempserunt liberalitatem, & gratiam, ob villæ culturam: alij propter negotiationem: sed improbissima quædam turba in summam prolapsi dementiam, tenuerunt seruos eius, & contumeliis affectos occiderunt: vt Principi innotuit, ira exarsit, atque missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit, Quos homicidas vastauit? Nimirum, qui iniustissimam necem seruis intulerant, Fateor quidem nulla esse tormenta, quæ horum immanissimæ crudelitati paria censeantur: sed cur impuniti

impuniti abennt illi primi, qui ob vilissima opera, Regis despexêre conuiuium? Scio apud
Luc. 14. Lucam comminatum patremfamiliâs, cap. 14.
Quòd nemo virorum illorum, qui vocati fuerant, gustarent cœnam eius: Sed hæc læuis afflictio est, imò ne afflictio quidem stolidissimis hisce: nam maluêre potiùs quinque iugis boum molestissimo labore terram frangere, quàm ad eius instructissimam mensam sedere; tanta est homunciorum vecordia: Cur igitur tam insanum genus non in patibulum agit, aut in tenebras exteriores mittit? Equidem hi, qui & à coniugiis, & à villa, & ab aratione excusationes fraudulentas mutuarunt, in conuiuij dominum tantùm procaces fuerunt; ministris nullam intulêre iniuriam, neque verbere, aut verbo ab eis malè excepti: aliter secundi inter bipedes nequissimi, non contenti Satrapam contempsisse, seruos non tolerando aliquo malo affecerunt, sed omnium grauissimo, morte videlicet: quoniam igitur iniuria illata à prioribus erat solius Regis iniuria, & eius propria, propterea aduersùs hos nullam exercuit violentiam, quàm quòd cœnâ prohibuerit, qua excludi & ipsi optauerant: secundi autem, eò quòd in ministris sæui extitissent, aliena iam erat hæc iniuria, proinde cum his nulla fuit commiseratio, sed horrenda perpessi sunt, ipsis interfectioni datis, & eorum in fauillas redacta vrbe.

29. Cùm igitur Deus aduersùm se delinquentibus facilè remittat, ministris illata conuitia vehementer persequatur, docet & seruos vicem rependere, atque ipsis allata nocumenta sine tædio condonare; in Dei vindicando honore, in vlciscendis blasphemiis, terribiles esse; Quid
Deus quàm sit velox ad vlciscendum in eos qui seruis suis detrahunt. Deus cum Moyse fideli cliente? quàm velox ad puniendos illos, qui Moysi detrahebant, quàm lentus ad domandos sibi rebelles, imò quàm erga illos beneficus? *Patres nostri* (inquit Psalmodus Oda 105.)
Psal. 105. *in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ*: Sed in quibus impegerunt? Nempe, *irritauerunt ascendentes in mare mare rubrum*: videlicet, cùm ad Erythræa littora tenderent, insequentium Ægyptiorum metu conterriti, de Numinis potestate malè sentientes, regressum ad
Exod. 14. veterem seruitutem meditabantur, Exod. c. 14. vers. 12. At qualiter propter diffidentiam enormem vapulauerunt? Scilicet, *Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est, & saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici*: Hoc liberati discrimine, solitudine recepti, iterant querimonias, & de alimentis murmur, Exodi c. 16. Num indignè querulantes despexit Creator, & neque exaudiuit? *Et dedit eis petitionem ipsorum, & misit saturitatem in animas eorum*: Talis Omnipotens cum iis, qui ipsum offenderant, *qui non crediderunt verbis eius, citò obliti sunt operum eius, & non sustinuerunt consilium eius*: Sed, cùm in Moysem insurrexêre de filiis Core, Abiron, &
Num. 16. Dathan, Numer c. 16. nunquid iram continuit rerum Gubernator? nunquid patiens fuit, aut leni increpatos virga dimisit? Equidem *aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abiron. & exarsit ignis in Synagoga eorum; flamma combussit peccatores*: Percipe iam
Chrysost. Chrysostomi effata, ea posteriori in Psalmos explanatione, ad allegatam Odam Dauidicam: *Nec cùm Deum* (inquit) *in mari rubro ad iracundiam prouocassent, nec cùm eundem in deserto tentassent,*

Scerlogi Anteloq. in Cant.

is, qui peccata dissimulat, de ipsis supplicium sumpsit: imo vero cupiditates ipsorum expleuit: At, cùm Dathan, & Abiron Moysem ira commouissent, dicentes: Nunquid Moysi duntaxat locutus est Deus, ac non etiam nobis? Eos cum vniuersa familia dehiscenti terræ tradidit; neque enim Deus seruos suos contemni, & pro nihilo haberi vult.

Sic igitur pro famulo zelatus est Dominus, 30.
quasi eius honorem proprio chariorem habeat; sic iniuriarum contra se obliuiscitur quodammodo, de iniuria contra alios, graues repetit
pœnas; annon acturus quidpiam Moyses pro *Moysi Zelus in vindicanda Numinis iniuria.*
Domino? Attende, qualem stragem ediderit: peccauit Israël vitulum faciens in Horeb, & adorauit sculptibile populus crassus & insipiens; vidit abominationem Legislator, postquàm de monte descenderat, & incredibili efferuescens bile, armari gladios imperat continuò, stringi aduersùs idololatras; cecideruntque in die illa quasi
viginti tria millia hominum, Exod. c. 32. vers. Exod. 32.
29. Proh cruentum Legislatorem! quid maius aliquid Sylla? Non inscitè Sephora coniux, sponsum sanguinis appellauit; sed heus cem optimam & iucundam! hunc tam à cædibus, & vulnere abhorrentem alibi sacer Textus, *virum mitissimum super omnes homines, qui morabantur*
in terra, nominat c. 12. Numeror. vers. 3. Noui Num. 12.
quidem tolerasse patienter sæpiùs iniustas subditorum contumelias, atque allegato nunc loco præclarum sustinentiæ exemplum, quando acerbum nihil meditatus est contra Mariam, & Aaron, qui Æthiopissæ obiectabant matrimonium; sed fuissent hæc memoranda in omne æuum, si tantam non attexuisset crudelitatem: quando igitur eius gladius sic debacchatus est, quo pacto æstimabimus iure vocatum hominem mitissimum? At, intuendum, ob quos fines tam seuerè à Moyse animaduersum in cultores vituli; num de propria aliqua iniuria excanduit? Nemo tam dulcis cum hostibus atque ille, pro quibus & frequenter cum lacrymis Numini supplicauit; fuit autem intolerabilis in Deum & contemptus, & ingratitudo, simulacrum vanissimum fabricasse, & tantorum prodigiorum effectori prætulisse? Hoc admirandum Moysem vexauerat; hoc adegit, vt tantam carnificinam ante vnam consumptam lucem exerceret: Igitur, si trux, atque acerbus videatur Legislator, sed nihil irarum in eo, cùm de propriis agit iniuriis: in aliena causa, & Omnipotentis præsertim, formidandus, verùm non ideò immitis cogitandus: nam ea demum mansuetudo certa est, quæ ad sua tacet opprobria cùm in Dei vlciscenda iniuria, Ætnam totam euomit: quare Moyses egre-
gia iustáque laude mitissimus virorum: Abulen- Abul.
sis quæst. 12. in c. Numeror. 12. *Proprias iniurias patienter tolerabat, sed non iniurias Dei: ideò in fabricatione, & adoratione vituli viginti tria millia hominum interfecit, Exod. cap 23. nam mansuetus medius est inter iracundum, qui irascitur, quando non oportet; & insensibilem, qui in nullo irascitur; Moyses autem irascebatur aliquando, & fortissimè circa iniurias Dei, sed circa suas, nequaquam, ideò tenebat medium.*

Aspice, quàm grata Numini huiusmodi leni- 31.
tudinis, atque irarum admixtio, quæ & suas di- *Hierem. 15. Vnde tam efficaces Moysis & Samuëlis apud Deum orationes?*
mittat iniurias, & Dei vlciscatur: Cùm nullis se mouendum precibus significaret, ecce quid per Hieremiæ os locutus c. 15. vers. 1. *Si steterit Moyses, & Samuël, coram me, non est anima mea ad populum.*

pulum, id est, quamuis interpellent ij, quorum maximè succumberent orationibus; Sed cur duos hos antiqui fœderis reliquis anteponit Ducibus? Quid si Abraham nbrestetur? quid, si Iobus? quid, si Dauidis lingua? Quamobrem ex hac fulgentissima classe non aliquem publicauit? Sanè & nominati Patriarchæ, aliique etiam omnibus condecorati ornamentis, sed excelluêre Moyses, atque Samuël in sufferendis sibi illatis malis, qui plurimi fuêre in castiganda aduersùs Deum temeritate; Hac igitur iniuriarum distributione sic delectatum Numen, vt cùm de remittenda offensa sermocinaretur, quò summè terrefaceret, elegit ex omni Patriarchatu veteri Moysem, & Samuëlem, quorum ne supplicationibus inclinandus sit; Percipiamus à Gregor. Romano homil. 77. in Euang. *Certè, cùm Iudaa (inquit) Conditoris sui iustitiam culpis exigentibus offendisset, Prophetam suum Dominus ab oratione prohibet, dicens; Si Moyses, & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum; Quid est, quòd intermissis, relictisque tot Patribus, soli Moyses, & Samuel ad medium deducuntur, quorum mira obtinendi virtus ostenditur, nisi quod hi duo tantummodo in cunctis Testamenti veteris serie, etiam pro inimicis suis leguntur exorasse? Vnus à populo lapidibus impetitur, & tamen pro lapidatoribus suis Dominum deprecatur: alter ex principatu eijcitur, & tamen petitus, vt exoraret, fatetur dicens; Absit à me hoc peccatum in Domino, quominùs cessem orare pro vobis.*

Greg.

32. Psal. 58. Ecce contradicentia in vno, eodémque Psalmo 58 Orat Propheta vers. 6. *Non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.* & paululum progressus vers. 12 inclinat, *Ne occidas eos*, Augustinum obstupefecit diuersitas sententiarum: *Quid est* (ait Psalmum explanans,) *Ne miserearis omnium, qui operantur iniquitatem: & Ne occidas eos, nequando obliuiscantur legis tuæ? quomodo non miseretur omnium, qui operantur iniquitatem? & quomodo non occidis eos, ne obliuiscantur legis sue? Sed hic de inimicis suis dixit rogat pro inimicis suis, impiis praecipuum*: Verùm ego concesserim Augustino, cum Psalmographus obsecrat, ne mortitradantur, rogare quidem pro salute hostium: at cùm expetit, vt à quibusdam auferatur misericordia, quinam illi sunt? An, cùm primùm loquetetur Dauid *Ne miserearis* &c. iustam expostulebat vindictam à Creatore & huius etiam cùm pœniteret deinde in posterioribus supplicauit, ne affligeret illos; Equidem puto & vindictam postulasse, & aucti supplicium quoque orasse; nimirum, cùm pro indulgentia deprecabatur, ad suas attendebat iniurias, has obliuioni tradi optabat, propterea dicebat ex clementiæ affectu, *Ne occidas eos*; cùm verò amoueri misericordiam, itam effundi desiderabat, illúdque: *Ne miserearis*, &c. vsurpabat, ferebatur ad alienas iniurias, & in sceleratos contra Deum præcipuè; O vindica, Domine, causam tuam, apprehende scutum, & arma, & interfice rebelles filios meæ consopiantur iniuriæ; ne occidas eos, qui exprobrauerunt seruo tuo, qui tem iniustam fecerunt in me tota die ac nocte; his vt quæ parce, sed non violantibus nomen sanctum tuum.

August.

Christus illata sibi remittit mala, quæ alia vindicari exoptat.

33. August. Hæc in Dauidis gymnasio prælectio, decuius exedra potens discipulus Stephanus; Intuere, qualem pingat August. serm. 237. de tempore. *Loquebatur (inquit) Iudais, sauiebat, & diligebat; Vtrunque ostendere debeo: quia dixi, sauiebat: dixi, & diligebat; vtrunque debeo demonstrare, & sauientem, & diligentem; Audi sauientem; Dura ceruice, (verba sunt sancti Stephani, quando loquebatur Iudæis:) Dura ceruice, & incircuncisi corde, & auribus, vos semper restitistis Spiritui sancto quem Prophetarum non occiderunt Patres vestri? Audisti sauientem? alterum debeo, audi & diligentem; Irati illi facti, & gramis stridentes, Dei famulum lapidare cœperunt; Hic proba, S Stephane, dilectionem tuam; sauiebas aduersus tacentes, videamus, si diligis sauientes: Primò, B. Stephanus stans orauit pro se, & ait: Domine IESV, accipe Spiritum meum: Deinde positis genibus pro lapidatoribus orans: Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatum: Hoc dicto obdormiuit in Domino: O felix somnus, & requies vera! ecce, quid requiescere, pro inimicis orare!* At, si Stephanus sub finem tam mitis, cur sub exordio Passionis excanduit in Iudæos, & homicidia obiectauit, mortésque Prophetarum? Cur nunc implacatus, & asper, nunc blandus, atque humanus? Equidem cùm Protomartyr orationem haberet ad coronam Iudæorum, subiit animum neglectus ab eis diuini nominis honos; non potuit itaque sufferre Spiritu sancto, & zelo plenus Deitatis iniuriam, atque protupit in sanctam inuectiuam; at, cùm iacerentur in eum lapides torrentis, agebatur ipsius causa, & de Heroum more ad propriam iniuriam nihil mordicans protulit; imò in similitudinem Præceptoris sui Christi rogauit obnixè pro illis, qui mortem afferebant, & Saülum Ecclesiæ peperit; Quando igitur erga propriam iniuriam facilem, & benignum esse præstat; aduersùs Deum autem, & proximos iniusta facta vlcisci decet; propterea commissa in ipsum scelera Dauid punire omisit; at verò Salomon, quoniam ea, de qua pœnæ repetendæ fuerant, aliena esset iniuria, & noxæ, quæ genitorem tangerent; noluit differre supplicia, sed statim ac regni throno sedit, Adoniam quinquam fratrem Ioabum, aliósque malefactores, promerita affici morte imperauit.

Stephanus aduersus tacentes Iudæos sauiebat, quos sauientes diligebat. Cur?

SECTIO IV.

Ad sapientiam adipiscendam, breuis & præclara via, sanctæ orationis studium.

VErùm, ob nulla ornamenta tam memorandus Salomon, vel æuo suo, vel to sequuta tempora, atque ob sapientiæ laudem; Sed, quibus modis tantam adeptus cognitionem? quem habuit Pædagogum? Credo equidem, Danidem optimum Parentem à teneris annis Magistros adhibuisse excellentes, qui efformarent; at, cùm longæ in discendo trahetentur moræ, nec tam tædiosa spatia ferret amator animus, volens breui cursum consummare, ad orationis præsidia confugit; *Abyt itaque in Gabaon* (locum ex sacris, & postulationibus dicatum,) *vt immolaret ibi.* Reg 3. cap 3. vers. 4. *Hic optauit, & datus est ei sensus* (Sap. cap. 7. vers. 7.) *inuocauit, & venit in eum Spiritus sapientia & praeposui eum regnis, & sedibus, & diuitias nihil esse duxit in comparatione illius*; Sed, quantùm putas notitiæ hoc compendio consequutum esse? Quantum nullum vnquam mortalium 34.

Quibus modis Salomon tantā adeptus sit sapientiam.

3 Reg 3. Sap. 7.

lium ingenij viribus, etsi ille maximo acumine præditus, summos nactus antecessores, librorum omnium copia instructus, & his abundans adminiculis, præterea summam adhibuerit diligentiam: quæ eius cum Salomone vel leuis æmulatio? Quippe, qui impletus fuerit, quasi flumen, sapientia; Ecclesiast. cap. 47. vers. 16. *Et*

Eccli 47. *præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum; & erat sapientior cunctis hominibus.* Reg. 3. cap. 4. vers. 30 O mirum sanctæ orationis emphasim, quæ momento eruditissimos facit! Omnes sitientes, venite ad aquas, has; emite absque argento, & vlla commutatione vinum & lac; vinum fortioris sapientiæ, lac minoris doctrinæ; gustate, & videte, quàm suauis est Dominus exardescat, in meditatione ignis veller, & Pater luminum continuò quasi imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ.

Significaturus Ioannes Euangelij vestibulo
35. illuminatos fuisse à Verbo homines, ab eo claritatem, & scientiam accepisse, præfatus est in eodem illos vitam fuisse; *Quod factum est* (ait
Ioan 1. cap. 1. vers. 3.) *in ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*; Quid hoc est, creaturas, & quæ facta sunt, in ipso vitam fuisse? Mihi quidem declarasse Angelicus Doctor egregiè visus, vt innuerit Ioannes, ante tempora extitisse creanda in mente diuina quasi exemplari causa; & cùm vita esset diuina cognitio, quæ factibilitatem possibilium repræsentabat, vitam etiam tum fuisse agenda in Numine, in quo quæ sibi mortua sunt, viuebant exemplariter; Præstat autem
Vita Dei, intellectio verba sancti Doctoris transcripsisse ex 1. parte,
S. Thom. quæstione 18. artic. 4. in corpore; *Respondeo, dicendum, quod viuere Dei, est eius intelligere; in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius; vnde, quicquid est in Deo vt intellectum, est ipsum viuere, vel vita eius; vnde, cùm omnia, quæ facta sunt à Deo, sint in ipso vt intellecta, sequitur, quod omnia in ipso sunt vita diuina*; Itaque, secundùm beatum Aquinatem idem est asseruisse Euangelistam, creaturas fuisse vitam in Deo, ac fuisse intelligere Dei; Sed, quorsum opus fuerit hæc præmisisse, vt subinferret protinùs illuminatos à Verbo homines esse ab ignorantia erutos; Nónne accidisse hoc poterat, quamuis aut omnipotentiam, aut æternitatem, aut de attributis aliud fuisse affirmasset? Sed attende subtilem Ioannis scopum; Narraturus erat donatos scientia mortales; *Erat lux vera* (ait,) *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; Atqui, vt docti euaderent, contemplatiuos priùs fuisse oportebat; Iam verò contemplatio ad operationem intellectus spectat, vt idem S. Doctor 1. 2. quæstione 3. artic. 5. in corpore; Porrò, quia Verbum cognitione exemplariter creaturas demonstrat, & quæ earum idea est, hæc quoque contemplatio est diuinæ essentiæ: sic igitur creaturæ quo pacto viuunt in Deo, & contemplantur Deum; Quan-
Contemplatio ad intellectũ spectat. do igitur constans sit, creaturam Deum contemplati; scientia autem contemplationi adiuncta sit iure quodam; præclarè subintulit, illuminatas à Verbo, quæ erant doctrinæ capaces omnes creaturas, scilicet, omnem hominem venientem in hunc mundum, vnde sic illustratas, vt ob eminentiam claritatis non tam splendescere affirmates, quàm ipsos esse splendores; *In*

Sberlogi Anteloq. in Cant.

vita erat lux hominum; Sed tam radiosum fuisse iubar, quod nec vmbrifera annubilarent: *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eum non comprehenderunt*; Ad hoc forsan allusit Origenes tom. 1. Orig.
in Ioannem: *Præponit enim* (ait) *hominum luci vitam, eis idem est vita, & lux hominum; subesse enim vitam oportet, vt is, qui viuit illustretur; non erat autem hoc consentaneum, vt is illuminatus esset, qui nondum intelligitur viuere*: Ergo secundum Adamantij mentem, illuminationem vita præcedere debuit, id est, contemplatio, ad eum, quo exposuimus morem.

Vidit Isaias Dominum sedentem super so- 36.
lium excelsum, & eleuatum, & audiuit cla- Isai. 6.
mantes alterum ad alterum, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum.* Isaiæ 6. vers. 3. Cur non ad Angelorum imitationem & ipse laudauit Numen? An, quia non erat guttur illi, quo dulciter caneret, & noluit strepere anser inter olores? Ita quidem, & linguæ ruditatem statim significauit pennigeris Ministris; *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum*; Sic enim Chrysologus explanat sermone 57. Chrysol.
Percellitur superhumano hic dolore, quia quod de Deo sentit, & videt, annunciare non potest: Dolet igitur Propheta, quòd ad loquendum peritia deesset: miseratus illius vnus de Seraphim tentauit palato laxare habenas, & infantiam labiorum tollere: Sed intuere diligentiùs, quibus vtis: *Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum*: Atque suppono quidem ex communi interpretatione calculum hunc fuisse carbonem succensum, & ignitum, quem de altari holocausti sustulit supernus nuncius: Verùm, quæ hæc medicina ad labia solidanda, ad loquendum promptè? Nónne potiùs admotæ prunæ etiam solutam linguam impediissent, læderent nimirùm atque comburerent? exustæ autem fauces quomodo politè verba formassent? Deinde, quamobrem de altari signatum, carbonem sumpserit? & si ad thuribulum, vt incenderet sacrorum Præfectus, sustinendum esset: nunc autem quasi ad profanam emendationem, ad labia castiganda, quale decorum est? Mihi igitur suspicio spiritalem dicendam prunam hanc; tum, quòd de loco sacrificij, & orationis, altari videlicet desumptus; tum, quia materialis carbo magis impediret linguæ vsum, & obstaret eloquentiæ; Vbi igitur inueniendus *In oratione*
carbo flammescens, accensus, igneus? In ora- *calculus succensus & igni-*
tione quidem: ita monet Psaltes Oda 38. *Con- tus quo purga-*
caluit cor meum intra me, & in meditatione mea tur labia,
exardescit ignis; Quæ in verba Commentarius *inuenitur.*
sub nomine Hieronymi; *Quid*, inquit, *meditabaris? Illud, nempe, qualiter ignem illud reperire* Hieron.
possem, qui peccata consumeret, mentem illuminaret, qui est Spiritus sanctus, de quo Cleophas, & qui cum eo erat, dicebant: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis cum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas? Ergo cum carbone, cóque incenso fieri admonet Seraphim, vt labia erudita euadant, & quæ tantam consequantur scientiam, vt simul cum Angelis canere valeant: eiusmodi autem prunæ in meditatione exardescant, & non nisi in altari, loco orationis inueniantur; Planè insinuat, si quem habet ardor eloquentiæ, si quis flagrat desiderio scientiarum, meditationi sedulus incumbat, oret, contemplatur multùm: euadet tam peritus artifex, vt so-

cium in pangendis diuinis encomiis Seraphim noo aspernentur.

37. Amisit sponsum dilecta; quæsiuit per vicos, & plateas, & non inuenit; Amisit filium duodennem Virgo intemerata: lustrauit inter cognatos, & notos, existimans illum esse in comitatu, & non reperit amantissimum solatium; Tandem oblatus sponsæ, quem diligebat anima eius; & arbitror prope muros ciuitatis; nam paululùm eùm pertransisset Vigiles, tenuit eum, non dimissura in posterum; erant autem Vigiles, aut portarum, aut murorum vrbis; Tandem & MARIÆ, atque Iosepho reuelatus Christus, quem post triduum inuenerunt in templo, sedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos,

Luc. 2. Luc. cap. 2. vers. 46. Sed, cur non prope metropolis portas puerum IESVM reperêre parentes, vti sponsum dilecta inuenit? quippe iuxta ciuitatum ostia apud Hebræos forum, subsellia Iudicum, ac proinde & frequentissimus populorum concursus; solent autem pueri in foro ludere, atque ibi aggregari, vbi spissior multitudo: apud portas igitur versaretur, aut certè in campo; nam templa non amauit minor ætas: Sed perpende, quamobrem apud Solymos manserit Pusio sanctus; nimirum, vt disceret à veteribus Magistris, & ipse quoque doceret Præceptores antiquos; Itaque omnis Christi actio, siue interroget, siue percunctantibus satisfaciat in doctrinis, atque eruditione; Vt igitur innuat scientiarum præclarissimam scholam eam esse, in qua crebræ ad Deum preces funduntur, eleuetur animus ad superna, & incalescat à sacræ considerationis fornace; denique locum, qui domus orationis est, non aliam delegit magnæ vrbis partem, in qua parentes inuenissent, in medio Doctorum audientem illos, & interrogantem eos; Origenes homilia 18 in Lucam; *Non enim inter cognatos, & carnis propinquos inuenitur* IESVS; *in multorum comitatu* IESVS *meus non potest inueniri; Disce, vbi eum quærentes reperiant; Et inuenerunt* (inquit) *eum in templo: Non vbicunque in alio loco, sed in templo simpliciter; sed in medio Doctorum; Et tu ergo quære* IESVM *in templo, quære in Ecclesia, quære eum apud Magistros, qui in templo sunt, & non egrediuntur ex eo: si enim ita quæsieris, inuenies eum.*

In templo voluit Christus inueniri quasi in præclarissima scientiarũ schola

Orig.

38. Cùm tabernaculum sibi fabricari præcepisset Numen, iussit & Propitiatorium ædificari: duos quoque Cherubim aureos & productiles ex vtraque parte oraculi, Exodi capite 25. vers. 18. Quare ex hierarchicis ordinibus hoc genus spirituum elegerat? Nam sanè Propitiatorium Dei sedes erat: Meliùs igitur ex Thronorum classe vocaret, super quibus sederet; atque hos cùm respuit, quamobrem non aut Potestates, aut Dominationes, aut Seraphim? Erat locus ille orationi, & supplicationibus dicatus, quemadmodum Abulensis ostendit quæstione 1. in cap. 37 Exodi, atque demonstrat Leuitici cap. 16. ibi enim Sacerdos, & pro se, & pro reliqua multitudine supplicabat; iam verò rationali creaturæ nihil sic insitum, atque scientiarum auiditas, in hoc fertur passis habenis animus quoties sui compos, quoties antiquæ memor nobilitatis; Voluit igitur Deus significare, vnde petendæ essent scientiæ, ac proinde Cherubim super Propitiatorium delineari præcepit, Declarauero hoc: Solent quidem tituli, & inscriptiones rerum vænalium, aut quæcunque alia indicantia signa, quoad fieri valeat eiusmodi esse, quæ analogiam habeant cum rebus ipsis, & proximam similitudinem: ita, si venundantur arma, quidpiam de bellico apparatu suspenditur: si libri, codex in foribus eminet: quù itaque innueret Creator venam, vnde scientiæ hauriantur, orationi esse destinata loca, iussit vt Propitiatorio, quod precibus consecratum, Cherubim, quod scientiæ plenitudo interpretatur, supereminerer, non Throni, aut Dominationes, aut alia Hierarchia; non enim eiusmodi Mentes signa idonea fuissent ad ea præmonstranda, quæ locus ille suppeditabat, nimirum sapientiæ donum: Subinnuit Beda lib. 1. de Tabernaculo, & vasis eius, cap. 5. Beda.

Exod. 25.

Abul. Leuit. 16.

Quibus, (inquit, scilicet, Cherubim) *nomen scientiæ multitudinis, vel scientia multiplicata conuenit, quod, videlicet, Scriptura sacra spiritali, ac diuina scientia plena est, eadémque scientia, ex quo Scriptura sp a condi cœpit, augeri semper, ac multiplicari non desinit; Rectè Cherubim gloriæ Propitiatorium obumbrare dicuntur; quia testamento crescente per tempus, & multiplicata scientia propitiationem nobis Domini Saluatoris prædicant*; Sed inquis: Cherub puerum denotat, vt ex Rabbinorum sententia monet Oleaster in 1. expositione, cap. 25 Exodi; non ergo apta nota, qua exprimantur doctrinæ? imò puer ignorantiæ symbolum: Respondeo, esto significet ita: verùm & cognationis multitudinem denotare quoque, quam etymologiam Patres frequentissimè amplexantur: est verò vtriusque significationis venustum Sacramentum; Quamuis quidem sic existat rudis quispiam, vt puero nihil doctior sit, & vix prima teneat elementa: hunc tamen si meditationis, contemplationisque assuescat studiis, breui tam locupletem euasurum, vt consummatus Magister vocetur: tempe, in quo non vna aliqua scientia, sed doctrinarum resplendeat plenitudo.

Cherub & puerum, & Magistrum denotat. Oleast.

.Inuitat nos Iobi de aquilarum natura elegans oratio: *Nunquid* (ait cap. 39. vers. 29.) *ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum? In petris manet, in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus, vnde contemplatur escam, & de longè oculi eius prospiciunt*: Videatur autem hic sermo innuere aquilam, vt prædam videat editissima loca scandere, & quæ longùm ab esca ipsa distent: Sed, obsecro, an hoc prudenter volucris faciat? Cur Iobus commendat, cùm potiùs vituperare, & stultitiæ arguisse debuit? Fatuum nanque est ad contuendum certò obiectum, recessisse multùm: nam ad absentia difficiliùs fertur intuitus, iuxtà posita discernuntur plenè: Voluitne indicasse tantam esse aquilini luminis perspicaciam, vt cùm cætera animantia non nisi propè loca attingant oculorum acie, illa spiritalem, & intelligibilem imitata vim feratur ad dissita, & meliùs intueatur peregrina, atque amota? Verùm Gregorio subscribo hæc ad contemplatiuos referenti lib. 31. Moralium, cap. 19. Quid igitur meditationibus dediti consequantur? Sanè videndi stupendam vim, acumen mirabile, scientiam incomparandam: Itaque alij mortales studio, & vigiliis adipiscuntur, vt lumine præditi esse intelligantur, vt Rabbi & Magistri vocentur, primáque in

39. Iob 39.

Gregor.

Lyceo occupent cathedras; sed hi tamen post tot exantlatos labores contemplantur solùm circumposita; si remoueas obiectum, hebescit statim oculorum vigor, & nescio quid indistinctum tantùm, atque confusum hauriunt; at verò contemplatiui distantia penetrant, in petris, in præruptis silicibus commorantur, inde contemplantur escam, vbi cæteris impossibile, vt videant; & de longè oculi eorum prospiciunt: hæc meditantium priuilegia, hoc ornamentum, sic orationis amor intellectum acuminat, suósque cultores aquilarum in morem supervolare facit, & omnem pennatorum gloriam vincere. Dixi nimiùm fortasse; sed Gregorius Angelis æquat, loco, quem memoraui: *Sed quisquis ita contemplatione rapitur,* (ait,) *vt per diuinam gratiam sublenatus, intentionem suam iam Angelorum choris interserat, & fixus in sublimibus, ab omni se infima actione suspendat, non ei sufficit gloriam angelica claritatis aspicere, nisi eum etiam, qui est super Angelos valeat videre; Consideremus, quàm sublimis fuit aquila Paulus, qui vsque ad tertium cœlum volauit,* &c.

Contemplatio intellectū acuit.

40. Aaronicum contemplatus sacerdotium, stupui ad tam vocalem Mystam; nam totus deorsum vestimenti limbus sonorus malogranati pomis & tintinnabulis oneratur; Cur tot linguæ, quando Sacerdoris ornamentum insigne taciturnitas? Resoluit Hieronymus epistola ad Fabiolam; *Tanta debet esse scientia* (inquit) *& eruditio Pontifica, vt & gressus eius, & motus, vniuersa vocalia sint; veritatem mente concipiat, & toto eam habitu resonet, & ornatu;* At, quare sacrorum Antistitem oporteat tam eruditum esse, vt nihil in eo appareat, quod non scientiam olfaciat? Ideò, quòd tunicam totam de hyacintho vestiret, Exod. 39 vers. 20. Quid hyacinthus de aëreo colore, nisi perpetuam rerum supernarum meditationem indicat, & vt iuxta Paulum. Flaminis tota sit conuersatio cœlestis? Audies lubentiùs ab Arnoldo Carnotensi tom. 12. Bibliothecæ Patrum magnæ, parte 2. *Hoc est enim summum Sacerdotium, ad hunc apicem sanctitatis attingere, vt totam se vir iustus cœlestem exhibeat, moresque supernos, & diuinam exprimat formam, soliqae Creatori mente infixa indiuidua conuersatione inhæreat, hoc totum complectens tunica hyacinthini coloris insinuat;* Cùm igitur tunica eiusmodi esset, quæ perennem diuinorum contemplationem postularet, hominémque perpetuis intentum meditationibus, ad tantam cœlestium materiarum considerationem, necessum erat subsequi illustrationem mentis parem contemplationi: quare, sicut meditatio totum possidebat Antistitem, vt nihil, ne in motu, ne in incessu appareret, quod non entheum fuisset, & de conuexo; ita decuit, talem esse scientiam, quæ totum sibi vendicaret; Ac proinde egregiè Hieronymus; *Tanta esse debet scientia, & eruditio Pontificis,* (inquiebat,) *vt & gressus, & motus, vniuersa vocalia sint, nihilque in eo sit, quod non scientia peruadat.*

Hieron.

Pontificis quanta debeat esse scientia.

Exod 39.

Arnold.

41. Cùm reuerteretur Iacob in patriam, postquàm nox rebus incubuit, obuius ei factus de fortissimis vnus, *& ecce vir ille luctabatur cum eo vsque mane,* Genes 32. vers. 24. Quale tempus agonis, atque palæstræ, tenebris omnia confundentibus? Quid videlicet agonotheta quam feret sententiam? cui palmam daturus sit? quam spectatores voluptatem cœperint? Sed & ipsi palæstritæ quo pacto sciuerint, num in certantibus omnia paria sint? an fraudem alter alteri struat, & occultent vmbræ dolum, aliquem? Apage nocturnam luctam, aut saltem produc faces, & lampades, quæ noctem in diem vertant; quemadmodum nubentes fecêre? Sed nolit is, qui Iacob prouocauit; nam, vt exorientem Auroram conspexit, dimitti continuo flagitauit; At nosce, contemplatiuorum hanc esse luctam, quando scilicet iustus media nocte surgit ad confitendum Domino, & adsunt frequentes spectatores de Angelorum contubernio, & vident sine facibus, videt absque tædis & diuinus certaminis Præses, dicat autem Gregorius modum pugnæ homil. 14. in Euangelia; *Significat ergo Angelus* (inquit) *Deum; & Iacob, qui cum eo contendit, contemplatiui viri animam exprimit; qua cùm Deum contemplari nititur, velut in certamine modo quasi superat, quia intelligendo, & sentiendo de incircumspecto lumine aliquid gustat: quasi ergo vincitur Angelus, quando humano intellectu intimo apprehenditur Deus.* Sed, quæ finis palæstræ? nempe, vt Iacob in alium deinceps hominem variato nomine mutetur: *Nequaquam* (ait) *Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel;* Quid verò Israël? nempe videns Deum, Hoc igitur retulit ex contemplatiua lucta Iacob, vt deinceps inter Deum videntes connumeraretur; ipsi autem sunt, quos scientiarum Regina Theosophia alumnos agnoscit, ipsi, qui Deum speculantur, qui in diuina obtutum perenniter figunt; Cerne igitur, quid contemplatio Iacob attulerit, nimirum, vt litterarum rudis, doctrinarum apicem Theologiam vnius noctis pugilatu comprehenderet.

Genes. 32.

Greg.

Per contemplationem vocis noctis, [illegible] ad doctrinarum apicem peruenit.

42. Sic itur per compendia ad sapientiæ culmen. Quid agitis, filij hominum? Cur per tot ambages à vobis quæsitæ artes, quas didicisse exiguo interuallo expeditum sit, ad vestigia, ad plantas sacras IESV, & huios crucifixi? Sic in virum perfectum euasit Bonauentura, sic Thomas orbi inclaruit, & neque modò abbreuiata dextera manus Domini; Aquarum penuria laborante exercitu cum ducibus, Elisæus Vates fossas aperiri mandat, Reg 4 cap. 3. vers. 16. & de exsiccato torrentis gremio subiungit; *Hæc enim dicit Dominus; Non videbitis ventum, neque pluuiam, & alueus iste replebitur aquis & bibetis vos, & familia vestra & iumenta vestra?* Quid spondet Propheta? ecce tellus neque puteis, neque fonte, neque amne aliquo abundat; si igitur ex ventorum concitatione nubes non mittant imbres, quis dabit sitientibus optatus latices? Sed hæc Elisæi potestas est vt sine iis adminiculis pluuias accipiat: quorum tamen præsidio reliqui homines accipere consueuêre; in hoc magnus Elisæus: Verùm, qui imbres isti nisi doctrinarum eloquia? Non nouum istud, cùm Moyses optans, *Concrescat* (ait Deuteron. 32. vers. 2.) *vt pluuia doctrina mea; fluat vt ros eloquium meum; quasi imber super herbam, & quasi stilla super gramina;* Igitur apud iustos eiusmodi pluuia absque iis omnibus quodammodo, quæ eruditos facere valeant, imò absque ipsis pluuiis replentur alueus torrentis: non illis Bibliotheca, non Magistri, non Academica exercitamenta: & tamen qualis euasit Magister Bernardus inter fagos, & nemorum secreta? scilicet; petebat, & inueniebat: pulsabat, & accipiebat: orabat, & dabatur illi mensura superefluens: hauriebat de fontibus Saluatoris, cùm in manuum, pedúmque aperturas defixus altissima

4 Reg 3.

Deut 32.

Sancti absque cōflictu disputationū & doctrina pluuia, per oratione à Deo erudiuntur.
Steph. apud Tilm.

sima ecstasi gloriabatur se IESVM scire, & hunc ob plagas multas non habentem decorem, cùm tamen sic vulneratus esset speciosus coram Deo præ hominum, Angelorúmque pulcherrimis: Stephanus apud Tilmannum in Allegoriis Biblicis, ad nominatum Regum Textum: *Non videbis ventum, id est, conflictus disputationis, neque pluuiam doctrinæ, & alueus replebitur aquis scientiæ; Hoc sæpè videtur in claustralibus, qui Scholas non intrant, nec disputationibus intendunt, & scientiam habent per gratiam: Vnde Ioannes, Non necesse habetis, vt aliquis vos doceat, sed vnctio eius docebit vos in omnibus.*

43. Ioan. 21. Postquàm de mortuis Seruator euigilauit, ad Tiberiadis algas discipuli retia trahebant: mane autem facto stetit IESVS in littore non tamen cognouerunt discipuli quòd IESVS est, Ioan. c. 21. vers. 4. Sed ecce, dum cæteri caligant, prorumpit Euangelista, quem diligebat Magister, *Et dicit Petro, Dominus est*: Verùm, cur non indicat ante Ioannem Simon Apostolorum Vertex? Nónne enim hic est, qui sciscitante Christo, quem dicerent homines esse Filium hominis, inter absurdas multitudinis opiniones edidit memorandum testimonium, Filium Dei viui pronuncians? Qui igitur ad Diuinitatem vsque penetrauerat iunior adhuc in Schola Redemptoris, cur nunc adultus Discens humanitatem ignorat? An ideò Ioannes plùs videt, quoniam ardentiùs amat? Sic putauerit Chrysologus sermone 78. *Primus, qui diligitur* (inquit) *videt, quia semper amoris oculus acutius intuetur; & semper viuaciùs, qui diligitur sentit*: At non plùs amasse Ioannem, quàm Petrum Augustinus contenderit tract. 124. in Ioannem: *Porrò quod Apostolus Petrus* (ait) *plùs aliis dilexerit Christum, possunt quidem documenta multa proferri: sed, vt longè in alia non eamus, in ipsius tertia manifestationis Domini paulò superiore lectione, quæ istam præcedit euidenter satis appareat, vbi interrogans eum dixit: Diligis me plùs his?* Quæ fusiùs pergit ostendere: Quando igitur non fuerit vehementior Ioannis amor, quàm Petri, non ideò potiùs vidit, quoniam plùs amaret: Quare ergo? Sanè, vt idem sanctus Doctor asserit eodem tractatu. *Duas sibi vitas diuinitus prædicatas, & commendatas nouit Ecclesia, quarum vna in labore, altera in requie; vna in opere actionis, altera in mercede contemplationis*: Porrò, ex his duabus vitis, eam quæ in actione est, Petro adumbratam; illam, quæ theoriæ vacat, Ioanne repræsentatam affirmat; Cui subscripsisse videatur Arnoldus Carnotensis tractatu de septem verbis Domini, ad verbum *Mulier, ecce filius*, &c. *Petro* (inquit) *commendatur Ecclesia; tibi* MARIA: *illi tumultuosa negotia; tibi pacifica: illi atria, & vestibulum, & altaria sanguinum; tibi commendatur altare incensi, & Sancta Sanctorum. Ad culmen mysterij tui nullus tecum admittitur*: Ergo, si Ioannes vitam speculatiuam, Petrus actionem designat; cùm acumen in videndo, atque scientia perspicacior contemplationi annexa sit: quid mirabile, si quod alij intueri non valeant, Ioannes discernat? & caligantibus eorum luminibus Ioannes indicauerit eum, qui in littore stetisset IESVM Præceptorem fuisse?

Amor acuit intellectum.
Chrysol.

August.
Petrus an plùs amauerit Christum, an Ioannes Euangelista.

Arnold.

44. Totus in Rachele Iacob, pro Rachele septem anni, atque illis emensis iterum septem, atque omnes pauci videbantur nimiùm æstuanti: Nihilne pro Lia, ô sancte Patriarcha; Non annus vnus, non mensis saltem, aut dies, aut hora? Quæ hæc tam formosa, quæ sic illaquear, sic vendicat sibi totum, vt sorori nihil relinquat; Dicet vrbis egregia eloquentia Richardus Victorinus in Benjamin minori, lib. 1. cap. 1. *Sed iam, quæ sint istæ duæ vxores Iacob? Rachel, doctrina veritatis; Lia, disciplina virtutis: Rachel, studium sapientiæ; Lia, desiderium iustitiæ. Sed scimus Iacob septem annis pro Rachel seruisse; & tamen videbantur ei pauci præ amoris magnitudine: Quid miraris? Secundùm magnitudinem pulchritudinis erat magnitudo dilectionis: Certè, si in laudem sapientiæ aliquid tentare voluero, minùs erit, quantumcunque dixero; quid enim sapientia ardentiùs diligitur, dulciùs possidetur? Eius decor super omnem pulchritudinem, eius decor omnem excedit suauitatem: Quid ergo mirum, si Iacob in huiusmodi sponsæ amore flagrabat, & si tales ignes, si tantæ dilectionis flammas temperare non poterat? O quantum amabat! qualiter eius dilectione flagrabat!* Igitur Rachelis cùm arderet amplexus Iacob, mancipium Labanis vltronè factus est; Sed, in quibus seruiuit? Nempe, in pascendis gregibus: oues ducebat in saltum, ad pratum, ad fontes, hæ exercitationes, syluæ comites, & eternus desiderium: At, cur non in aliis tentauit Laban? Frumenta sereret, amputaret vineam, oleum sub autumno exprimeret, rem domesticam procuraret? Cui potiùs, quàm cognato, credidisset familiam? Tam rudis Iacob, vt nihil præterea sciat? Oues solùm nouerit ad pastum mittere, ad caulas reuocare? Verùm prudenter Iacob non aliam quàm pastoritiam artem velit tractare, quippe ambiebat vehemens procus Rachelis, id est sapientiæ nuptias: Has autem vt consequeretur, contemplatiuum esse oportebat: non enim cum sapientia inire connubia, nisi speculantibus concessum: in horum illa amplexus atque oscula ruit hilaris: Sed, quemadmodum contemplari didicisset Iacob, nisi apud eremum, vbi nulli tumultus, qui assurgentem suopte ingenio animum inquietent? Sic quondam factus magnus contemplator, & citharœdus insignis Dauid: Athanasius homil de semente: *Dauid, cum in solitudine pastorali ageret, nec esset cum quibus loqueretur, citharam compinxit, ex cuius concentu duo in primis consequebatur; quod & inde solitudinem suam mitigaret, & Psalmos caneret, & modulationis fructum perciperet, & pietatem adiuuaret: psallebat quoque multifaria miracula Dei*: Ita igitur & Iacob, vt psalleret, vt ore, & mente in diuina encomia prorumperet, pastorum dilexit ministeria, pastorum moratus tabernaculis: Quidni enim? Sapientiæ coniungi optabat; hæc autem contemplantium sponsa est: Igitur pastor, ideò vt contemplaretur; contemplabatur autem sapientiam meditando consequuturus; & quoniam orationis, speculationúmque labore adipiscitur sapientia ab his, qui pro ea suspirant; proptereà Salomon, cùm præ omni solatio ambiret sapientiæ thalamos, hanc vt adipisceretur, ipso Monarchiæ exordio in Gabaon profectus est, orationi vacaturus: fuítque cogitatio felix: nam bibit de sapientiæ plenissimis fontibus vsque ad satietatem.

Rich. Vict.

Solitudo contemplationi deseruit.

Athan.
Dauid Psalmodia solitudinis leniebat mœrores.

***

SECTIO

SECTIO V.

Quale vnicuique nomen, tales debeant esse & mores; turpe ementiri fictis decoros titulos.

45. SAlomon, Pacificus nomine, imperiu concori: Vis scire multitudinem pacis, cùm rogaret? *Habitabátque Iuda, & Israel absque timore vllo, vnusquisque sub vite sua, & sub ficu sua, à Dan vsque Bersabee cunctis diebus Salomonis*: Dignus planè tam ingenti principatu, qui, quod nomine spondebat, opere exequutus: Vtinam habiturus gloriæ multos commilitones: Sed itur in aduersum à mortalium plurimis: Atque ille quidem tuto gestu Philosophus: hoc & neglectus capillus, & in mento diffusa barba, & pallium leuidense, déque rudi tinctura, & contempta obsonia, deiecti oculi significauêre. Punge tantisper, obsiste ambitiosæ mentis superbis cogitationibus; experieris continuò solam Philosophiæ vmbram: nullus tam biliosus sermo, tam mordax calamus: atque in his (quod mitere supra modum) obsequium, & Ecclesiæ, & Superis præstari audax contendit: Alter quispiam superciliis & fronte Cato, toga Aristides, verbis nouus Socrates; quantum Reipublicæ columen facie tenus? Insidiatur in occulto furcifer, & callida fraude pauperum rapinis deuastat tabernas, locupletúmque tuttes Harpyia erudelis: Vbi timor, vbi sensus, vbi verecundia? Aliud apud vulgus ostendisse, aliud in operto, & in cubilibus? Proh Sanctis inuisam nationem, & Christo exosam! ne cum his dissimulet, quod vel amicos habiturus sit.

46. Dum transiret Seruator, præcurrens Zachæus Publicanorum Princeps ascendit arborem sycomorum, vt videret eum. Luc. cap. 19. vers. 4. *Suspiciens autem IESVS vidit illum, & dixit ad eum: Zachæe, festinans descende*: Verùm occurrit Chrysologus sermone 54. & interrogans: *Si benè* (ait) *ascenderat, quare ei dicitur, descende*? Porrò optimè ascendisse appareat: nam scandit lignum, vt auctorem vitæ intueretur, probauitque rerum melior exitus fortunatam extitisse scansionem: igitur, si bonus ascensus, quorsum imperat Redemptor, vt descendat? Nimirum arbor illa Crucem Domini repræsentabat, atque in stipite sublimis Zachæus, Crucifixorum vnus videbitur. *Antè Zachæus* (subnectit Chrysologus) *ascendit arborem, quàm Crucem Dominator ascenderet: hinc est, quòd dicitur ei, Festinans descende*: At, nónne Christo gratissimum, Zachæum de Crucifixorum purpurata militia esse? Quid ipse inclamat, quid Euangelio intonat, nisi vt Crucem baiulent, qui velint eius imitatores esse? Quorsum igitur displiceat Zachæus, quoniam de Crucifixorum notis glorietur? Animaduerte diligentiùs, Zachæum tum, cùm inter Crucifixos numerari auebat nondum valedixisse malè partæ substantiæ, quam multam possidebat: Desiderabat igitur Publicanus Crucifixorum titulis nobilitari? (erat nanque hoc eximiè gloriosum, & apud Deum, & apud homines:) at Crucifixorum mores respuebat omninò: nam interim domus omni lautitia abundans, abaci, tapetia, famulorum greges, mensa ad lenocia, & gulam instructa, & totum istud de spoliis pauperum: Quoniam igitur Christo videbitur indignum, vt Crucifixi nomen haberet, ab onere, & moribus abhorrens, præcepit, vt è vestigio descenderet: *Descende ergo* (loquitur Chrysologus) *vt deponas tanta fraudis onera, pondera cupiditatis, vsurarum molem, magisterium publicani, exactionis crudelissimæ principatum: expeditus intres pauperis Scholam, discipulatum misericordiæ, pietatis vsum, patientiæ disciplinam, studia virtutum, scientiam Diuinitatis, tolerantiam passionum, Philosophiam mortis, atque inter vitalis ligni ardua tam perfectus ascendas*: Scilicet, cùm huiusmodi fuerit Zachæus, qui nihil de hoc mundo habeat, qui omnia tanquam stercora despiciat, vt Christum lucretur, tum poterit inter Crucifixos censeri: O vos, quibus cùm diuinior fuit cogitatio, sub Crucifixi vexillis placuit dies paucos, & breues huius vitæ traducere; attendite & videte, si nominibus mores consimiles: Quorsum apud Crucifixum tam varia, tam diues supellex, & illa in picturis tanta laus, in mensa, in reclinatorio, in thalami vniuersa facie? Vereor, ne & hos descendere iubeat, cùm apparuerit signum Filij hominis, & venerit cum potestate magna: Aderunt dies illi, & non elongabuntur. O si non Crucifixi, sed potiùs crucifigentes multi inueniantur, qui de Cruce tamen sibi speciosè plaudunt!

Zachæus ex arbore iubetur descendere, ne de Crucifixi titulis gloriaretur qui adhuc Crucifixi mores abhorrebat.

Tabescebat longa fame vniuersus Israël, & iusto Domini Eliæ non deerant alimenta: non si abundasset à fructibus terra Chanaan fuisset lautior mensa Prophetæ: Cura est Numini de Sanctis suis; atque Regum aulæ inediam patiuntur, iusti autem saturabuntur, & comedent in lætitia: Igitur sedenti torrente Carith, qui est contra Iordanem corui deferebant ei panem, & carnes mane; similiter panem, & carnes vesperi, & bibebat de torrente. Reg. 3. cap. 17. vers. 6 Abiêre famis tempora, & Iezabel, impotens femina, persequi Eliam aggressa: Nec sustinuit mulieris iram contra viros robustus Propheta: Igitur eremum petens, cùm viuere tæderet, obdormiuit in vmbra iuniperi: Excitauit soporatum Angelus, & iussit, vt comederet, quoniam grandis ei restabat via: Vah! quàm grandis, cùm & ipsos quadraginta dies ambulare oporteret! Experiamur quos attulerit cibos supernus Legatus tantæ peregrinationi? Nimirum, subcineritium panem, & vas aquæ. Regum 3. cap. 19. vers. 6. Quid verò hoc? Cùm sederet quietus in herba prope torrentis hilares cursus, afferebantur carnes, tum, quando, neque labor, neque fatigatio: modò, cùm ad iter quadraginta dierum accingitur, minor est esca, & demumne carnes, præcipuum robur allaturæ? Sed intuere: Cùm in torrente Carith sederet Elias, omnia in pace erant; pace autem vigente omnia iucunda sunt; quare & iucunda decens tempora, lautior Vati exhibetur esca, de carnibus, nimirum: cùm verò insaniret Iezabel, persequutio regnabat, eius autem, qui sub persequutione est, tristis & deiectus est habitus: Vt igitur mores nominibus coaptarentur, quando Elias de iis, in quos persequutio desæuiebat; bonum autem, sicut vile est nomen; ita & cibi & vestis, & reliquus ornatus; voluit Angelus eos tantùm afferre cibos, qui afflictorum proprij; panis autem esca lugentium; carnes in hilaritate positos decuêre: atque ideò cùm à vultu Iezabelis fugeret 47.

3 Reg. 17. & 19.

Persecutionis tempore ieiunandum.

Vates, panis ei solùm datus. atque panis subcinericius quidem: Terullianus libro aduersùs Psychicos, de ieiunio, c. 9. *Reuertor* (ait) *ad Eliam. Cum corui illum pane, & carne saturare consueuissent, cur postmodum apud Bersabee Iudaæ excitato et de somno quidam ille Angelus sine dubie, panem solum, & aquam obtulit? Defecerant corui, qui eum liberalius pascerent? An difficile Angelo fuerat, aliquem aliunde de conuiuio Regis ministrum cum instructissimo ferculo raptum ad Eliam transferre, sicut Daniels in lacum leonum esurienti prandium metentium exhibitum est? Sed constitui oportebat exemplum, docens, in tempore pressura, & persequutionis, xerographiis esse viuendum:* Benè addidit; *In tempore pressura, & persequutionis:* Postulabat enim ipsum temporis nomen, quod à pressura, vt alimoniæ nihil de lauto, lætóve haberent, alioqui non essent conuenientes luctibus & pressuræ dapes; & diuersa fuissent, quàm titulus, significara.

Tertull.

48. Nudus paribulum ascendit Christus, & cùm baberet amictus imperij indices, spoliari voluit, priusquàm ascenderet; Cape ab Ambrusio lib. 10. in Lucam, ad c. 23. *Pulchrè autem ascensurus Crucem, regalia vestimenta deposuit: vt scias, quasi hominem passum esse, non quasi Deum Regem, etsi vtrunque Christus: quasi hominem tamen, non quasi Deum Cruci esse suffixum; iudicio quasi victor assistit, ad passionem tamen quasi reus humilis venit.* Sed. quare tunc purpuram reiecit, qui verè Rex erat, & Princeps Pastorum? Nempe, vt præclarè aduertit Ambrosius, tunc, & Diuinitas, & Maiestas abscondita, & inspicientium oculis innotuit solùm homo in labore, & ærumnis positus: itaque erat ipse status in primis miserabilis, & supplicium infame, atque vsque in eum diem homuncionum tantùm, & qui de vilissima plebe erant; absurdum igitur putauit Redemptor, vt homo in calamitate positus, & factus omnium peripsema, regiam affectaret maiestatem: Gaudeant purpuræ ambitione, & fastum præferant, qui in domibus Regum sunt, & ducunt in bonis dies suos. quoniam & in momento ad Inferos descendent: Crucifixum talia non decent, sed patientia, longanimitas, mansuetudo, contemptus sui: Quid tumidè de Crucifixi Scholare esse iactas, & glorians cum Pharisæo superbè te non esse sicut alij homines sunt, qui vigiliis carent, ieiunia ignorant, vestem horridam nescierunt: & tamen vsque ad cœlos pertingit eleuatio cordis, & adorari tanquam Deus velis? Si non in omnibus Prælatus obsecundet, si quisquam increpatorio sermone læsit, insanis, & exilis, & cum Lucifero seditionem, turbásque moliris; scilicet, te non esse quasi vnum de populo, consilio, nobilitate, doctrina fulgere: Fateor: habes vestimenta regalia: sed memento te esse de Crucifixis; & quoniam Crucifixorum Antesignanus, arborem conscensurus regalia vestimenta deposuit: At portauit etiam in Cruce diadema: nam coronatus apparuit, inquis: Ita quidem: sed neque in hoc latum vnguem à Crucifixo recessit: nam, quod honoris est, abdicauit, chlamydem, videlicet, quia ex purpura erat; diadema autem, quoniam punctiones, & opprobrium (de spinis, nempe frontem laceraturis) magis, quàm adorationem erat allaturum lubens vertici induit; talis, qui per Crucem nos redemit, semper attendens, vt qualis fuisset habitus, quale nomen, similes extitissent & mores; nihilque esset in verbis, nihil in gestis, quod à Crucifixi submissa patientia abhorreret.

Ambr.

Quare purpuram tunc reiecit Christus cùm in Crucem ascendit.

Præcessit in Dauide specimen: Saltabat totis 49.
viribus ante Arcam Domini, ephod lineo accinctus. Reg. 2. cap. 6. vers. 14. Quem cùm Michol vxor eius, filia Principis, per fenestram prospectans vidisset, despexit in corde suo; tolerabile, sit non & in verba prorumpere ausa mulier: *Quam gloriosus* (inquit) *fuit hodie Rex Israel, discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur vnus de scurris?* Verùm, quare non acriùs obiurgauit procacem feminam sanctus Dauid? an non debuerit, cùm de sacris ageretur, & Deus magis, quàm homo contemneretur; Certè, non sic leniter Iob respondit, cùm & ipsius exorbitaret coniux, & de Numinis paterna castigatione non rectè sentiret: *Quasi vna de stultis mulieribus locuta es,* (inquiebat cap. 2. vers. 10.) At non minor stultitia Micholis, quæ ludibrio habuit Deo factum obsequium. Quare igitur non & Iobum æmulatus Dauid; Sanè, quamuis Dauid Rex esset, & ipsius Michol caput & Dominus, & ob hanc causam iustè reprehendere posset: sed tamen, quia ephod induit, & de minori Leuitarũ ordine fieri voluit, decuit, vt verbis & opere Sacerdotem esse semet ostenderet; oportet autem Sacerdotem loquela modestum apparere: oportet quoque eum, qui de Leuitarum infima sit classe, vt non audeat Reginam obiurgare: hoc aut ad Summum Antistitem, aut ad Leuitarum proceres attinet, quos etiam & cum seueritate dicere conuenit: Ne igitur Dauid ab en, quem portabat, habitu, moribus discrepasse videtur, & vltra mensuram ephod gestantis progredi Reginam increpando, dissimulauit iniuriam: non verbum protulit, quod non minores Leuitæ pronunciare valuissent: Hinc Petrus Damianus Apologetico de contemptu sæculi, cap. 18. *Cùm Dauid Michol filia Saul obiurgaret, dicens: Quàm gloriosus fuit hodie Rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorũ suorum? vt ostenderet, quia eadem humilitas vigebat in mente, quæ parebat in corpore; non iratus efferbuit, non elatus verba respondit, sed humiliter dixit: Ante Dominum, qui elegit me, vilior fiam plus quàm factus sum, & ero humilis in oculis meis: Nonnulli enim, quò se deformiùs in exteriori compositione deiciunt, eò de se intrinsecùs maiora decernunt:* Itaque, quoniam humilis erat status, quem tunc referebat Dauid, Leuitæ scilicet minoris; excelsa autem fortuna Michol, taxare noluit: arrogans enim haberetur sic agens, cùm superbum sit ab humilis conditionis viro sublimes homines reprehendi: hoc enim est velle inopem locupleti parem fieri: At verò cùm Iobus omni pompa spoliatus fuisset, aula, satellitio, amicis, destitutus, quam ille patiebatur egestatem, eandem sustinebat & vxor illius: quare coniugem obiurgans fortunæ cancellos non prætergrediebatur; neque enim humilis excelsum, pauper diuitem increpabat, nihilque committebat Iobus, quod esset præter decorum, aut nominis, aut officij, aut status, ac proinde, & Iobus benè egerat, quoniam vxorem diuinæ Prouidentiæ immemorem acriori inuectiua perstrinxit: Dauid quoque rectè fecerat coniugem sustinendo, & ab increpatione, pro illis rerum circunstantiis, temperans.

2. Reg. 6.

Iob 2.

Quanta debeat esse Sacerdotis in loquendo modestia.

S. Petr. Dam.

Postquàm ex hominibus primi Numinis man- 50.
datum transgressi de vetito fructu gustarunt nuditatem erubescentes, consuerunt folia ficus, & fecerunt

Gen. 3. fecetuot sibi perizomata. Genes. cap. 3. vers. 7. Quamobrem de ficu magis, quàm de alterius ligni foliis; Scilicet, quoniam luctibus, & pœnitentiæ aptiores illius frondes: nam dolebant super commissis, & satisfacturi elegerant de ficubus, quòd horridiora essent folia, & pungerent magis,

Ficus folia aspera. Iren. Disce ab Irenzo lib. 3. c. 39. *Per succinctorium, quod sibi Adamus circundedit, ipso facto ostendit suam pœnitentiam, foliis ficulneis semetipsum contegens, existentibus & aliis foliis multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit conterritus timore Dei, & retundens petulantem carnis impetum; quoniam indolem, & puerilem amiserat sensum, & in cogitationem peiorem venerat, frænum continentiæ sibi, & vxori suæ circundedit, timens Deum, & aduentum eius expectans, & velut tale quid significans: Quoniam, quam habui à Spiritu sanctitatis stolam amisi per inobedientiam: & nunc cognosco, quoniam sim dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat; mordet autem, & pungit corpus:* Qua oratione planè significat Irenæus Paradisi primos incolas ad fletum, & satisfactionem post commissam noxam citò conuersos: Sed, ecce adest subitò Creator iratum plenus, & increpans rebelles: hoc enim illud eodem capite, *Vocauitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: Vbi es?* Quam interrogationem Am-

Ambr. brosius expendens libro de Paradiso, c. 14. *Quid est ergo? Adam, vbi es? id est, non in quo, sed in quibus es? Non ergo interrogatio est: sed increpatio: De quibus, inquit, bonis, de qua beatitudine, de qua gratia, in quam miseriam incidisti? Dereliquisti vitam æternam, & attumulatus es morti, consopitus errori. Vbi est illa tua benè sibi conscia confidentia? Timor iste culpam fatetur, latebra præuaricationem: Vbi ergo es? hoc est, non in quo loco, quæro, sed, in quo statu? Quò te deduxerunt peccata tua, vt fugias Deum tuum, quem antè quærebas?* At, quomodo verus fuerit Ambrosij sermo? Si enim, antequàm Numen ad auram post meridiem deambulasset, Adam commissa scelera detestatus, cilicium induit ex pungentibus foliis, cur non sic dolentem Creator blandè excipit, ad amplexus, ad basia vocat, stolam primam & annulum proferri imperat, vitulum saginatum occidi iubet? Nónne enim consueuit ita facere? Nónne de longinqua regione venientem filium iuniorem his deliniuit obsequiis? Sed intuere primi hominis peruersam malitiam: Peccatorum quidem est abscondi à facie Omnipotentis, nolle confiteri delicta, latere in iniquitate sua: pœnitentium est operiri obscuro & cruciante amictu: igitur volebat Adam apparere cum insignibus dolentium, & habere nomen, famámque compunctorum;

Sub pœnitentia amictu à Deo increpātur primi parētes, quòd nundinaria tantùm esset eorum pœnitentia. verùm, cum honore isto simul coniungere peccantium opera, & sicut ipsi faciunt, celare delicta sua: ob hoc igitur Deus increpat, hoc malè habet Numen, quòd alter haberi, alter voluerit esse Adamus; videri quidem pœnitens, esse tamen peccator: Verum igitur est, & quod Irenæus adstruit sub pœnitentium ornatu occurrisse Deo primos homines; veráque etiam Ambrosij sententia aientis, voces Creatoris ad Adamum, increpatorias fuisse; quoniam, scilicet, nundinaria tantùm illa erat pœnitentia, & gloriæ aucupium.

Stupenda vsus patientia Christus ab exordio
51. passionis, duos quidem, & hos leniter tamen, reprehendit; nempe, discipulum infidum Iudam, cùm ab eo traderetur, inquiens: *Iuda, osculo Filium hominis tradis?* Luc. 22. vers. 48. & brutum Luc. 22.

illud caput, atque immane, à quo alapa sæuissima impacta, dicens: *Si malè loquutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem benè, quid me cædis?* Ioan. c. 18. vers. 23. At Iudas nondum omnem Ioan. 18.

exuit verecundiæ sensum, de more apostolicæ institutionis osculo, non contumelia Præceptorem excipit; adnotauit Hieronymus lib. 4. in Hieron.

Matthæum, ad illud c. 26. *Et confestim accedens, &c. Tamen adhuc* (inquit) *aliquid habet de verecundia discipuli, cùm non enim palam tradit persecutoribus, sed per signum osculi:* Cur igitur eodem modo perstringit, quo illum impudentissimum, qui omnem bestiarum vicerat immanitatem? Idémne maxillam blando attigisse osculo, atque ferrea, & impatienti manu luridam reddidisse? Verùm considera, quid tentauerit Iudas: amici nomen possidere, opus habere inimici: Ambro- Ambr.

sius lib. 3. de Spiritu sancto, c. 18. *Si multi se nominent Christianos, nomen vsurpant, non omnes mercedem habent: Iudas accepit osculum, sed audiuit: Iuda, osculo Filium hominis tradis? hoc est, amoris pignore scelus imples, & pacis instrumento odia seris, & charitatis officio mortem irrogas?* Igitur, quòd Iudas socij nomen, & famam occupare vellet, renunciaret autem amicitiæ sanctissimis operibus, dicam, grauius tulit Redemptor, quàm si in faciem verberaretur palàm: Ita quidem existimauit Leo Papa sermone 1. de pas- Leo Pap.

sione, c. 3. *Impius Iudas vim sceleris per speciem pacis incipiens, signum traditionis seueriore telis omnibus osculo præbuit:* Cùm itaque Leo Magnus *Iudæ proditoris osculum telorum omnium violētia peius.*

asserat, telorum omnium violentia peius extitisse basium illud, vicit & impactæ alapæ crudelitatem; ac proinde non mirum, si quemadmodum Christus eum, à quo in maxilla dira impietate cæsus sit reprehenderit, Iudam quoque increpauerit.

Hebræorum peccata dum enumerat Psalmo- 52.
graphus Stropha 105. vers. 14. illud habet: *Et* Psal. 105.

concupierunt concupiscentiam in deserto, & tentauerunt Deum in inaquoso: nimirum, de alimentis conquesti, & pro esca gementes: Sed, quamobrem Vates eremi memoriam intulit? num ad gulæ exaggerationem? At, si qua te excusantur, hac quidem voice: quippe si iuxta vrbem viuerent, vbi forum vænale, & pecuniæ obediunt omnia, vltione digni extitissent, quoniam argento comparare poterant, & ad vendentes ire debuissent in remotissima autem, & à villis, & ab oppidis regione quis suppeditaret, nisi ille solùm, qui dat escam omni animæ, etiam pullis coruorum inuocantibus; Non igitur ideò delinquentes, quoniam in deserto & loco vastæ solitudinis concupierunt concupiscentiam: Verùm præclarè Spiritus per Dauidis Musicam ob hoc redarguit: nam certè cùm in ciuitate lenocinia, & gulæ irritamenta ad manum sint, non admodum stupendum, qui oppidanam vitam profitentur, si in eiusmodi labantur vitia: neque enim ipse status ab his omninò abhorret: Sed, qui desertis vrbibus, nemora, & saltus amarunt, eremicolæ sunt, & Monachorum instituta æmulantur: debent igitur in eremo versantes eremi colere ritus, obseruantias sustinere: at verò *Eremita paucis contēti esse debent.*

turpissimum in Monacho, & solitudinis amatore, sollicitum esse, quid manducet, & bibat, hæc enim gentes inquirunt: Soliuago satis est, de torrente in via bibere, arborum poma decerpere.

Concinnè

Concinnè igitur Dauid obiurgat, quoniam cùm in deserto habitarent, non sicut eremi cultores, aggressi esse eminenti fuerunt; sed oppidanos imitati, lautitias optarunt: debuerant, quoad in deserto erant, mores ad deserti vsum formare; Scitè Chrysostomus tom. 1. in allegatum Psalmi versum: *Duo autem peccata commisit: vnum, quod in deserto, vbi philosophari, atque ab omni cupiditate abstinere oportebat, carnium concupiscentia tenebantur: alterum, quòd cùm aquæ inopia laborarent, non eam peterent, sed Deum tentauerunt:* Dixit eximiè Chrysostomus, desertum ad Philosophiam ordinatum, non ad seruiendum gulæ.

Chrysost.

53\. Cùm eleuatum esset cor Oziæ, & neglexisset Dominum, sacra prosanis copulare aggressus, adolere voluit incensum super altare thymiamatis, Paralipom. 2. c. 26. vers. 16. Sed restitit Azarias Sacerdos, & cum eo alij Flamines octoginta, Viri fortissimi: Fuère autem Azariæ verba, *Non est tui officij, Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium:* O vtinam tales Antistites haberet Ecclesia, qui regiam non formidarent potestatem: sed liberè monerent errantes, præsertim cùm in sacra auctoritatem, indebitam sæculi Rectoribus, vendicant ipsi nonnunquam præcipui aulæ parasiti: Quid Regem facere prohibituri sint, qui Regis gratiam modis omnibus ambiunt? Non de horum censu animosus Azarias: Sed tamen miror, cur non Regem appellauerit, verùm omissa principatus memoria, tanquam priuatum alloquutus hominem, *Oziam*, absque alijs titulis, simpliciter nuncupauit: Quid? An ob iram, & furorem despexit? Minimè quidem: alia fuit causa, quippe aliter vulgus nomina, aliter Sancti imponunt: apud plebem quicunque purpura & diademate splendet, & in alios dominatum exercet, Rex habetur; Sancti autem, & Viri summi non ita: opera, mores, sermonem penetrant: hæc si titulis digna sint, nomen adhibent: sin verò nomen diuersum à moribus, delent continuò; Cùm igitur Azarias nihil intueretur in Ozia, quod Regis appellatione dignum esset; sed facta omnia tam grandi vocabulo aduersarentur; noluit Regem appellare, indecorum arbitratus nomen habere opere & meritis vacuum: Chrysostomus tom. 1. hom. 5. in verba Isaiæ: *Vidi Dominum, &c. Non appellauit Regem, neque titulo principatus appellauit, propterea quòd ipse præueniens sese dignitate deiecerat.*

2\. Par. 26.

Cur Azarias sacerdos Oziam increpans, regem non appellauerit?

Chrysost.

54\. Huiusmodi aliud apud Moysem, dum texit de cataclysmo historiam, Genes. c. 6. vers. 12. *Cùmque vidisset Deus terram esse corruptam, (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram,) dixit ad Noe, &c.* Sed, quinam corruperant viam suam? nónne homines tantùm? quippe peccati solùm rationalis capax est creatura, cùm ea solùm libertate prædita sit quando igitur ab homine omnis corruptela, & offensio, quamobrem appellat carnem, & terram, occultato genuino rationali substantiæ vocabulo? Resoluit sapienter quæstionem Chrysostomus homil. 23. in Genesim: *Tunc enim homo est, (inquit,) quando virtutem colit: neque enim specimen habere hominis, & oculos, & nares, & os, & genas, & cætera membra, hominem esse ostendunt; hæc enim membra sunt corporis: hominem illum dicimus, qui imaginem hominis saluam retinet: quæ autem est imago hominis? rationalem esse. Quid ergo? anne & illi fuerunt rationales? Verum non hoc solum fuerit hominem esse, sed & virtutibus esse deditum, & vitia fugere:* Quoniam igitur eius sæculi mortales humanæ nobilitatis obliti, in brutæ atque carneæ naturæ mores declinarunt: non putauit diuinus Scriptor alio afficiendos vocabulo, quàm mores promeruerant hi, quando carnem, & terram sapiebant; & carnem, & terram eos vocauit. Subaddit Chrysostomus: *Vidisti, quomodo ob malitiam, carnem eos vocat, & non homines? Et iterum, vbi processerimus, statim audiemus, terram eos nominari a diuina Scriptura, eo quod terrenis cogitationibus absumantur; dicit enim, Corrupta erat terra coram Deo; non de terra sensibili loquitur; sed inhabitatores terram vocat.*

Gen. 6.

Homo apud quos:

Chrysost.

55\. Atque hinc illud est in Angelis nobilissimis Mentibus commendatissimum, quòd ipsa legatio, & ministerium nomen illis accommodat, idque semper egerunt, quod tituli præmonstrant: itaque, si Archangelus MARIAM salutans, Gabriel, id est, *fortitudo Dei*, appellatur; exequutus & ipse fuit nomine comprehensum; scilicet, annunciaui mysterium, in quo Dei virtus præcipuo quodam iure elucebat: Et Iacob quidem Angeli, quocum luctabatur, nomen scire desiderans, rogauit panderet, quis diceretur? Genes. c. 32. vers. 29. At ille certum nihil retulit. Quamobrem? Acutè Lyran. ad præfatum caput: *Cur quæris nomen meum? Ac si dicat: Frustra quæris quia & ego, & alij Angeli in ministerium missi, non habemus fixa, & stabilia nomina; sed diuersa sortimur nomina secundum legationes, ad quas mittimur.* Igitur, si Angelus discordes conciliat, à pace nomen imponitur: si docet, à scientia: si propugnat, à robore: O præclaram beatissimorum Spirituum Rempublicam! in qua merita probantur ante collata nomina, atque titulos; nullum ibi in vocabulis mendacium, nulla deceptio: quem scientem denotat cognomen, is sapientissimus est: quem demonstrat fortem, is strenuissimus; quem locupletem indicat, ditissimus est: ita veritas vbique regnat apud ciues patriæ illius admirandæ, & cum nominis claritate, atque fama certant opera: Salomon ergo, vt & ipse summæ huius laudis gloriam aliquam consectaretur, nomen intuitus suum, quod pacem, atque tranquillitatem subditis pollicebatur, nempe *Pacifici* vocabulum; studuit, vt & mores, atque dominatus nomini responderent: quare tumultus, atque bella declinauit, adscitis in amicitiam finitimarum gentium Toparchis, alijsque prudentiæ artibus: & cùm regnorum maximam quietem deprædicarent aliæ nationes, simulque stupescerent; omnes *Pacifici* titulum approbare, omnes dicere tam speciosò epitheto iustissimè donatum fuisse.

Nomina Angelis accommodata ex ipsorum ministerio.

Gen. 32.

Lyran

SECTIO VI.

Homines erga Deum negligentes plerumque, & illiberales; erga profana diligentes, atque profusi.

Svb Principe Salomone floruisse Palæstinam pace, diuitiis, bonorum omnium copia gauden 56.

Vnde tanta prosperitas in Palæstina regnante Salomone?

gaudentem, vidimus nupera Sectione: Vnde rerum tam secundi cursus? Nimirum, primus Regis labor templum admirabile Deo fabricare, sacra disponere, religionem promouere: & quanquam ille in pluribus ædificiis gloriosus extitit, quæ in Hierusalem, atque in Libano construxerat, vicerítque omnium Gentium pompam; tamen profanis dicata vsibus splendore & magnificentia à diuinis superata: Ergo, cùm Salomon Deo meliora semper detulerit, retribuit & Salomoni Numen, optima in illum conferens, cui inuidere poterat vniuersus Orbis: O si mortales saperent, & primùm quærerent regnum Dei, pótiora Superis obtulissent; quomodo statim hæc, quæ tantùm dilexerunt, caduca, & euanescentia adiicerentur eis! Non discent exemplo Salomonis, & Deo præcipua tradiderint, saltem vt reuertantur cum fœnore? O & in amata locra segnem populum! Sed vecors natio est, gens absque consilio, & intelligentia: alea, comessationibus, scortatione dissipauerint patrimonium amplum; pauperi negauerint, quas & canibus non veruerint micas de mensis dominorum cadentes: Ad Circi spectacula, ad histrionum acroamata, & fabulas prompti & alacres; non hyems, non ventus, non pluuiæ retardauerint: ad verbum salutis audiendum pigri, & oscitantes: Ad suas vlciscendas iniurias; ad Dæmonum exequenda mandata veloces: ad Numinis repetendum honorem, ad eius obtemperandum præceptis tardi, & imparati: Verùm experiamur, an gratis à nobis hæc dicantur; an Scripturæ asserere cogant.

57. Pugnaturus aduersùm Philisthiim Saul, nouus Monarcha, adiurauit populum dicens, *Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar de inimicis meis* Reg. 1. c. 14 vers. 24. Ionathas regnorum hæres de paterna adiuratione ignorans, extendit summitatem virgæ quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suum: excanduit infinitùm Saul, neque mediocri aliquo placatus supplicio, mortem Ionathæ dare, si non omnis obstitisset populus, & grauem metueret tumultum, destinauit omninò: tantùm in eo iratum, ob violatum mandatum, vel etiam à filio, quem tamen strenuè amabat: huic & altero die in certamen aduersùm Amalec, quid autem facturus esset Saül victor futurus, Legatus Domini Samuël indicauit asserens, Reg. eodem volumine, cap. 15. vers. 3 *Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum, atque lactantem, bouem, & ouem, camelum, & asinum:* Committitur pugna, superatus Amalec; quid triumpho potitus egerit? Mactationem exercuit, & trucidauit à maximo ad infimum vniuersos, etiam irrationalia, armenta boum, & greges ouium, atque caprarum, & cum asinis camelos? Certè occidit, & sanguine ensem tinxerat: at vulgus interfecit in ore gladij; pepercit autem his, quæ potissimùm delenda fuerant, nempe Agag Principi Amalecitarum, optimis gregibus ouium, & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis, quæ pulchra erant: At ignorabat præceptum esse à Domino, ne quid illæsum maneret; sed in homines, & omne instrumentum ferociret gladius victoris? Sciebat manifestè: Cur igitur nunc tam supinus in exequendis mandatis, qui contra Ionatham ita nimius, &

Mortales diuinis imperiis segniter obtemperant suas autem leges ne in minimis offendi permittunt.

pene superstitiosus? An, quoniam ad nostra delicta cæcutimus, & ne trabem quidem in nostris animaduertimus oculis, in proximis & festucam videmus, imò & festucam arbitramur horrendum scelus quod nisi morte, aliòve supplicio expiari non valeat? Sed intuere præceptorum differentiam: nimirum, quod transgressus fuerat Ionathas imperium, Saülis erat: *Iureiurando enim constrinxit pater, dicens, Maledictus vir, qui comederit panem hodie:* At Saulem ipsum obligans diuina extiterat iussio: ergo, quoniam mortales diuinis imperiis segniter obtemperant; suas autem leges ne in minimis offendi permittunt, ideò Saul, & Amalecitarum Optimatibus, & meliori prædæ indulget, & aduersùs Ionatham vsque ad furorem excandescit: Innuit Theodoretus quæst. 33. & 34. in 1. Regum, *Quomodo* (inquit) *pepercit Amalec, & pecoribus eius, quæ iussit occidi? Ipse quidem, cum anathemate sanxisset, vt nemo sumeret cibum, aut potum, illum quidem, qui ex ignorantia decretum erat transgressus, voluit interimere: cum Deus autem vniuersorum Amalec subiecisset anathemati, non pauca, ac parua aliqua; sed plurima accepit ex anathemate: Infelix, cùm Deus iussisset punire, misertus est; & cum Deus morte damnasset, ipse, vt existimauit, vitam tribuit: Non fuit ergo paruum eius peccatum, sed maximum.*

Ad nostra delicta cæcutimus.

Theodor.

Tandem reluctans Propheta (Ionam statim intellexeris,) in Niniuem delatus, seuerus Vates: nam continuò spatiosæ, atque opulentæ vrbi vastationem, extremámque annunciauit ruinam, *Adhuc* (inquit) *quadraginta dies, & Niniue subuertetur*, Compunguntur ad ferale nuncium vniuersi, dolent cum Rege suo in sacco & cinere; & miseratus Creator veniam peccatrici concessit ciuitati: Quid nónne ad stupendam misericordiam lætatus est Ionas super omnibus diebus vitæ suæ? Quod enim gaudium his, qui annunciant Euangelium pacis? Nónne & vnius amissæ recuperatio ouiculæ, de qua & Angeli lætantur, & tripudium est in cœlestibus? Ecce habes vrbem, & terrarum ambitu, & ciuium multitudine nationi parem, de malitia gementem, de eluentem antiquas ignominias; non tympanum, Iona, sumis & ducis choros canentium in voce robusta, quoniam bonus Dominus, quoniam in sæculum misericordia eius? Sed intuere iacet mœrore confectus Vates, tristatur vsque ad mortem, neque aliud solamen magnitudini infandi vulneris, quam si hanc relinquere auram tribuatur misero: *Et nunc, Domine, tolle, quæso, animam meam à me, quia melior est mihi mors, quàm vita.* Iõnæ cap. 4. vers. 3. Quis te morbus occupat, Iona? quæ tormentorum ansæ? Aspicis vnà, Deo honorem, proximis emolumentum crescere; extracta ciuitas magna, quæ paulò minùs habitabat in Inferno, è profundo lacu: refulsit, si quo vnquam tempore, ab initiis rerum, Dei clementia: quem exhilarescere oporteat, si Vates mœrore consumantur? At contemplare in his nescio quod detrimentulũ famæ prophetalis: scilicet, oraculi vim non percipientes, Ionam mendacem vaticinantem dicturi sint, quoniam vtrique euentus alienus à cortice verborum: O deflendam humanæ mentis imbecillitatem! Plùs concitare valeat ad tristitiam inconsolabilem vana quædam suspicio læsæ propriæ famæ, quàm tot argumenta, & à proximorum salute, & à Dei encomiis mutuata, ad reficiendum

58.

Ionæ 4

Mœrore afficiebatur Ionas quia periculum erat ne mendax putaretur.

dum animum; charior nobis stilla vna proprij honoris quàm Oceanus diuinarum laudum: *Mœrore afficitur Ionas*, (ait Theophylactus,) *non tanquā seruatis inuidens; neque tanquam in terminationibus hominum voluptatem capiens: cæterum, quia periculum erat, ne ipse etiam mendax putaretur, quique seu præstigiator aliquis frustrà turbauerit, non ex ore Domini loquutus*: Ergo ob leuem auram maculandæ famæ absorbetur tristitiæ barathro Ionas; ob Dei, ob proximorum commoda non eriguntur tantillùm spiritus.

Theophyl.

59. Sed vadit extra vrbem Propheta; eamus comitatum? extendit venas hedera, creuêre folia, cancellantur; & gauisus naturæ opificio de tentorio hilaris Ionas, spernebat feruentis Phœbi rotam: sedit itaque sub vmbra illius, quam desiderauerat: Fuit breuis consolatio: parauit Deus vermen ascensu diluculo in crastinum, & percussit hederam, & exaruit; en secundò renouata lamenta, & mortem iterum inuocat; tantùm doloris attulit vnius hederæ marcescentis occasus; nec potuit sufferre vlteriùs Numen iniustam querelam, *Tu* (inquit) *doles super hedera, in qua non laborasti, neque fecisti, vt cresceret, quæ sub vna nocte nata est, & sub vna nocte periit; & ego non parcam Niniue ciuitati magna, in qua sunt plusquàm centum viginti millia hominum, qui nesciunt, quid sit inter dexteram, & sinistram suam, & iumenta multa*? Itáne, Iona, hoc æquum, hoc conueniens est, pro infructuosæ plantæ ruina sic tristari, & ad proximorum irreparabile damnum siccos habuisse oculos? Saltem meæ existimationis non te aliquis tangit affectus? Quid de mea patientia, quid de inexhausta bonitate dicturi mortales, si ad tantas miserorum voces, inexorabilem intueantur? Neque emphasi carens illud, *Tu*; videlicet, qui Propheta sis, quem ego à morte, à maris, à ceti periculis liberaui; qui in lege eruditus, qui missus ad prædicandum Gentibus: ob hos omnes titulos charior tibi esse debuit vnius animæ recuperamen, meæ vel cum vno delinquente bonitatis specimen, quàm quicquid inter peritura exquisitum, rarúmque est: nunc autem contingit, de hedera, obscura, & ignobili planta, plùs doluisse, quàm de vastissimæ vrbis calamitate. Hæccine decent? Benè Theodoretus: *Te*, inquit, *vrar Iudice: Considera, an æquum sit, te ex cucurbita dolere, quam non coluisti: an non æquum sit, me tantæ vrbi non ignoscere, quæ à me creata est, in qua habitant plusquàm duodecim myriades virorū, qui ignorant dexteram, & sinistram*? Scitè quoque Basilius Seleuciensis orat. 12. *Flosculi misereris, ego ciuitati non parcam? Esto peccatores damnes, quid habes, quo recens natos incuses?*

Theodor.

Basil. Seleuc.

60. Neque omittenda Lyrani tropologia, quoniam plurimùm deseruit nostro instituto, interpretatur enim carnis oblectamenta, hederæ vmbraculum: *Et fecit sibi* (ait) *vmbraculum in delectatione temporalium: & idem significatur per hederam citò productam, & citò arefactam: nam huius mundi delectationes sunt valdè breues, propter quod de subtractione earum, sapientibus non est dolendum.* Quid igitur Ionas ad proximorum emolumenta, ad Dei amplificandam gloriam pigritans, & hærens, atque idem vltra modum tristis, quia hedera marcuerat, designat, nisi filios sæculi, tepidos orthodoxos? Nempe, si dicatur spectaculis dies, si taurorum agitationi, si theatrali fabulæ, si ludicræ pugnæ, tenebrosus illuxit; & vicêre Apollinem atræ nubes, tonitrua, atque imbres pariturae, lugent quasi in morte primogeniti, & concitantur aduersum Superos; & vtinam non aliquando blasphemiam execrabilem euomant: at verò, vt hoc ipsum contingat per Quadragesimæ feriam aliquam, quando euangelizantes in Sion, quasi tubam exaltant vocem suam, & sanctificatur ieiunium; tantùm absit, vt doluerint, quin magis lætantur plurimùm oblatam occasionem, qua citra populi murmur, concioni deesse valeant; nempe, ad diuina ignaui, atque socordes; ad stulta, atque profana alacres, & seduli.

Mundi delectationes breues. Lyran.

De hac maleolenti sentina Iudas Iscariotes, latro; & detractor, Nostis, quæ effutiuerit, quando Maria Magdalena caput, atque pedes Iesv vnxerit fracto alabastrite nardi pistici: *Quare* (inquit) *hoc vnguentum non vaniit trecentis denariis, & datum est egenis?* Matth. 26. vers. 6. Ioan. 12. vers. 3. At, quamobrem, quando eadem in domo Simonis attulit alabastrum vnguenti, & pedes Iesv eo perfudit, Luc. 7. vers. 46. Euangelista neminem exhibuerit, qui malè exceperit? Murmurauit tunc Pharisæus sed non ob myrrhæ, aut nardi dispendia; verùm, quia Seruator, cùm Propheta, & vir sanctus esset, permitteret vel pedum vestigia à peccatrice tangi: Sanè Maria, cùm in Pharisæi ædibus erga Redemptorem officiosa, & liberalis extitit, peccatrix habebatur; & Simonis oratio satis indicat, ab hospitibus existimatum non gratia sanitatis accessisse feminam ad Christum; verùm muliebri leuitate, atque audacia, cùm ne symposium interpellare verita fuerit: Itaque vnguentorum prodigam effusionem quasi à profanæ feminæ arbitrabantur emanasse insania; quando autem in Bethania, & caput, simúlque plantas largiori irroratione madefecit, cùm sub hæc tempora pœnitentiæ, & sanctitatis increbuisset fama, sciebant sacro ductam scopo, etsi non necessario, vt ipsi iudicabant; Quoniam igitur prior vnguentorum distributio in Pharisæi triclinio sæcularis, & profana habebatur, de hac nemo extitit, qui acerbè sentiret: quæ enim vanitati deseruiunt, quæ âlea, ebrietas, scortum rapiunt, nullus est, qui reprehendat: quæ autem in ornandis Ecclesiis, in sustentandis Monachis, in orphanorum, & viduarum subsidiis consumpseris, hæc dilapidatio substantiæ est, hæc bonorum deflenda amissio: Et animaduerte iterum; caput Christi, Diuinitas est; itaque adumbrat vertex, quæ sacratiora reputamus: pedes externa & sæcularia repræsentant, contemptibile enim membrum corporis est, & puluere turpatur: prima igitur Mariæ vnctio, quando solis plantis dicata fuerit, ea innuit, quæ sæculum, & voluptas integrè sibi vendicant; posterior vnctio, quæ ascendit ad caput, & barbam, (quamuis & pedes quoque complexa,) illa, quæ in Dei honorem, saltem ex parte geruntur, insinuat: Quia igitur primam vnctionem totam sibi mundus raptare videbatur; non fuit qui in eam inueheret: in vltima verò, quia diuina partem aliquam sortiebantur, & non omnis Iudæ relinquitur nardi odoratus succus: est, qui tumultuetur, Christum obiurget procaci lingua, & in cœlum os temerarium ponat: Orig. tract. 25. in cap. 26. Matthæi: *Et super vnguentum quidem peccatricis vngentis Domini pedes, & non effundentis, neque indignati sunt discipuli, neque*

61.

Matth. 26. Ioan. 12.

Quæ vanitati inseruiunt non reprehendunt sæculares, sed quæ Ecclesiis.

que doluerunt, neque dixit Iudas; Quare vnguentum hoc non est venundatum, & datum pauperibus? Super mulierem autem apud Mathaeum, & Marcum indignati sunt discipuli, & doluerunt perditionem vnguenti, quod decurrebat à capite eius vsque ad caeterum corpus: Ita, cùm saeculo omnia tribuant gaudeotes, ne frustulum Numini dare velint.

62. Attende mihi nunc stupendum quidpiam, & quod belluinam vincat stoliditatem narrauit; *Homo quidā Rex fecit nuptias filio suo, & misit seruos dicere inuitatis; Ecce prandium meum paraui, tauri, & altilia occisa sunt:* Ita Euangelista Matthaeus cap. 22. & quidem lautae epulae, posteriorisque aeui, quae & altilia praebet: nam antiqui Heroës tauris & robustioribus vesci consueuerunt: sed amabat eos plurimùm symposiarcha, ideò & delicias prouidit: Quid? statim aduolarunt ad locum epulis destinatom? placuit illis genialis & festiua dies? egerunt gratias quàm maximas liberalitati Principis, quoniam inter amicos nuptiarum scriberet? Sanè inaudita feritate, contra omnem Gentium morem, ex legatis alios tenuerunt, alios contumeliis affectos occiderunt: At, quorsum lucem cantibus, & laetitiae destinatam contemnunt? Meliora fortasse, certè iucundiora immorantur? Audi ab ipsorum quodam: *Iuga boum* (ait) *emi quinque, & eo probare illa.* Ergo propter arationem conuiuium deseritur; O insipientiam filiorum Adae! vocat Christos ad epulum solenne, ad mensam gaudiosam, ad omne genus voluptatum, & non est qoi velit esse hospes illius: inuitat Daemon ad laboriosissimum arationis, & culturae opus, vt frumentum serat homo in sudore vultus sui, & ad vnum sibilum accurrunt innumeri! Iam verò si impostor malignus iugo illos donasset, tolerandum vtcunque; emnnt infelices tormenta sua, iugum pretio comparasse coguntur; *Emi* (inquit) *quinque iuga boum*; Despetandum mercaturae genus, indicant Bernardus exordio Declamationis in illud: *Ecce nos reliquimus omnia, &c. An vero comparatum iumentis insipientibus quis dubitet hominem, qui sibi iuga emerit iumentorum? nisi, quia eò sanè ipsis iumentis quoque conuincitur stolidior & bestialior bestiis comprobatur, qui iuga necessitatis earum, propria ipse subeat voluntate? Sed, quid eum iuga subiisse causamur? arguamus magis emisse? illud enim stoliditatis miserandae; istud extrema dementia est:* Quid igitur mirum, si de sua nolint substantia Deo largiri, cùm & largientis Dei munera respuunt? Quantùm est orationis, sacrificij, poenitentiae loca fugisse, quando pertinaci, atque temerario odio, & triclinio, & instructis mensis omnifaria cupidine, valedicunt amentes? Sic iis semper Christus inuisus, atque grauis, etiamsi ad hilaria inuitet; saeculari grata sunt, imo diabolica; licèt glebam findendam, opus incomparandae fatigationis, imperent.

Matth. 22.

Veterum Heroum cibi robusti.

Bernard.

Maxima stoliditas & amentia peccatorum, qui iugum Diaboli, tormenta sibi pretio comparat.

63. Fuit quidem hoc escarum conuiuium: aliud potationis repraesentare vestris oculis placitum est; & quidem latices tres in vsu mortalium frequentiores, aqoa, lac, vinum; Omnes Deus per vaticinantem Isaïam Gentibus obtulit, ne quis extitisset, qui diceret, exhiberi stomacho aduersantia; ne quam infantes excusationem obtendere valeant, lac habent, quod sugant, si Baccho, & aqois insufficientes; At tabernae pretium ingens est, & supra pauperum censum? Minimè professò: Credite vel Isaïae, in quo spiritus Domini loquitur; *Omnes sitientes* (inquit cap. 55) *Venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate; venite, emite absque argento, & cōmutatione vinum, & lac:* His effatis si Nazianzeni Commentarium adiungamus, nihil vltrà optari valeat; Ille igitur orat. 40. in sanctum Baptisma, *O ingentem benignitatis celeritatem!* (exclamat:) *ô facilem contrahendi rationem! hoc bonum sola voluntate venale tibi proponitur; cupiditatem ipsam Deus ingentis pretij loco habet; sitit sitiri; bibere cupientibus potum prabet; cùm ab eo beneficium petitur, beneficio afficitur:* Atque fuit hic calix Domini tam praeclarus, tam facilis adipisci, nemo tamen de illo potasse legitur; non est, qui ad Domini liquores anhelet, & currat; Est & calix Daemoniorum quoque plenus absynthio; quis bibat de amaritudine? Biberunt quidem vsque ad ebrietatem: Testatur Hieremias cap. 3. vers. 15. *Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absynthio:* Hoc igitur est in stuporem rapiens, in ecstasim penè, quòd de absynthio non timidè bibunt; sed tota exhausta amphora ad ebrietatem vsque: pro Deo ne stillam probare velint: quid asseram, vt de absynthio probent, quando ne lac, ne vina falerna degustare cupiant. Gregor. lib. 20 in Iob, c. 15. *Ebrius quisque* (inquit) *quod patitur, nescit: humanum igitur genus recto Dei iudicio in voluptatibus suis sibi dimissum, atque per easdē voluptates spontaneis tribulationibus traditum, absynthio est ebriū: quia & amara sunt, qua pro huius vita amore tolerat; & tamen eandem amaritudinem caecitate cupiditatis, quasi insensibilitate ebrietatis ignorat.*

Isai. 55

Nazianz.

Deus sola voluntate venalis proponitur.

Hier. 3.

Greg Pap.

64. De hoc absynthio potauit Naaman ille, Princeps militiae Regis Syriae: pro foeda lue cùm medicinam ab Elisaeo postularet, retulit Vates, *Vade, & lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis.* Reg. 4. c. 5. vers. 10. Renuit antidotum, & iratus patriam repetebat denuò: Quae haec est sapientia, ô Naamao, Chirurgi monitis restitisse? Fortasse seuera, & perpessu dura imperat? Sed per vstiones, & vulnera redintegratur amissa valetudo: Times aquarum vortices, & aut submergi metuis, aut congelari? Sed reminiscere pristinae gloriae, quoties pro Rege Syriae rigentia flumina transisti impauidus, risisti Boreae flatus, & attollentem fluctus Neptunum? Cur haeres bellorum ductor? Nec tamen res haec ardua est, aspice, quid amici occinant: *Pater etsi rem grandem dixisset tibi Propheta, certè facere debueras: quantò magis, quia nunc dixit tibi: Lauare, & mundaberis?* Puto, si nō Propheta Dei excelsi iussisset, citò Naaman obsequutus fuisset: Ergo pro Syriae Monarcha, & telis se obiectat, & sanguinem vertit, & congelatos amnes superat: haec omnia corruptibilis ob gratiam coronae: pro Deo vero per os Prophetarum loquente, & amoena praescribente, non vult Iordanis vndis tingi, nec vt lepram deponat: Et considera, quae Sacrificulis suis onera imponant detestanda Numina: *Incidebant se iuxta ritum suum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur sanguine.* Reg. 3. c. 18. vers. 28. Haec pro Daemone mortales: & ne sacra lympha aspergi pro vero Creatore sustineant! Grauiter Tertullianus ad finem Operis de corona militis: *Erubescite Romani Commilitones eius, iam non ab ipso iudicandi, sed ab aliquo Mithra milite, qui cùm initiatur in spelaeo, in castris verè tenebrarum, coronam interposito gladio sibi oblatam, quasi mimum martyrij, dehinc capiti suo accommo*

4. Reg. 5.

Quanta onera Sacrificulis suis imponerent falsa Numina.

Tertull.

commodatam. monetur bina manu, capite depellere, & in humerum, si fortè transferre, dicens, Mithram esse coronam suam : Agnoscamus ingenia Diaboli, idcircò quædam de diuinis affectantis, vt nos de suorum fide confundat, & iudicet.

65. Præbebit grandiorem ideam Matthæi narratio, cap. 21. *Ite* (inquit IESVS discipulis) *in castellum, quod contra vos est; inuenietis asinam colligatam, & pullum cum ea; soluite, & adducite mihi.* Porrò, quia ad rem nostram plurimùm duo ab aliis Euangelistis obseruata faciunt, nequaquam omittenda sunt: Primùm, vt habet Marcus cap. 11. inuenerunt pullum ligatum ante ianuam, foris in biuio: Secundum, non vnum fuisse pulli dominum: nam *Soluentibus illis pullum*, inquit Lucas cap. 19. *dixerunt domini eius ad illos: Quid soluitis pullum?* Iam quis ignoret, iumentorum nomine designari homines peccatores? *Homo enim cùm in honore esset* (Psalm. 48.) *non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Atqui horum domini qui sint, nisi Dæmones? Contemplare autem horum, atque Christi dominium; *Alieni alligant, vt possideant; Christus soluit, vt teneat*, inquit Ambros. lib. 9. in Lucam ad principium, cuius & illa pauca sunt: *Non præsepe, non alimenta, non stabulum: misera seruitus, cui vagum ius est: plures enim dominos habet, qui vnum non habet.* Sed nemo sublimiùs de hoc pullo loquutus est S. Athanasio serm. in illud: *Profecti in pagum, qui ex aduerso est, &c. Nullus eorum negotia obit, nemo eorum abscedit, imò nullum aliud opus illis in manibus: omnes pariter, non in aliud occupati sunt, quam vt asellum in biuio alligent: asinus interim diuersorium non habet, præsepe non habet; non est, qui in forum descendat: id tantummodo agitur, vt pullus in biuio vinciatur, & omnes domini eius seruandi causa, proximo assident.* Consideras, vt inuigilant domini isti super pullum: quàm de eo custodiendo sollicitì? multùm debet pullus tam vigilantibus dominis: nam. vt ipsi attendant, ne aliquando per vim, aut fraudem auferatur; non comedunt, non voluptati, non rei familiari incumbunt, squalet ager cultore indigens; sed placet, vt squaleat, priusquàm pullum deserant: non est, qui mercaturam exerceat; non est, qui causas dicat in foro; non est, qui pugnet contra hostem; sed omnia iacere malunt, & ruinam pati, quàm pullum destituere: & sufficiebat ex multis dominis vnus aliquis, qui asinum seruasset, interim aliis, aut otio, aut negotio attendentibus: an non est aliud negotium mortalibus nisi pulli huius custodia, vt omnes domini huic solùm procurationi incumbant? O pulle satis custodite, vtinam ad salutem! Sed, heu casum lacrymabilem! Agunt excubias domini plures, & agunt in hoc tantùm, vt tu pereas: non habes, miselle, diuersorium, non præsepe, non fœnum, non hordea, sub dio agis, biuio nimirum, pluuiis, frigore, inedia confectus, cute vix ossibus hærente, & cùm præ macie ambulare non possis, vinciris, ne diffugias: non sufficit capistro alligasse collum, quæruntur & pedibus nexus: *Vnusquisque enim eorum*, (inquit Athanasius) *vincula vinculis congeminauit, & omnibus modis vt ipsis in tuto esset, omnem curam adhibuerunt; &, vt ego existimo, pedes quoque eius concatenarunt.* Hæc pulli sub Dæmone sors.

Matth. 21.

Marc. 11.

Luc. 19.

Psal. 48.

Ambr.

Vaga & misera peccatorū seruitus.

Athan.

Dæmones maxima sollicitudine hominū perditioni inuigilant.

66. Examinemus nunc, quid Christus cum hoc pullo facere statuat: *Cæterùm Dominus*, (prosequitur allegatus Athanasij codex,) *qui ideo iter susceperat, vt prædicaret captiuis remissionem, & cæcis recuperationem visus; emendat discipulos suos, vt dissoluant asinum: cui cùm ita solutum haberet, præsepe ædificat, & pabulum apparat: id enim Propheta cùm indicare vellet: Dominus, ait, pascit me, & nihil mihi deerit: in loco herbido, ibi me collocauit: super aquam refectionis educauit me:* Itaque Christus vult pulli liberationem, sui vt iuris sit, campo fruatur; & si quando montes pastum non suppeditant, stabulum habeat, vbi fœno, quod æstate cecidit, & exsiccatum est, aut palea iumentorum esca vescatur: hæ Christi artes, & pulli commoda propria reputas: *Dicite*, inquit, *quia Dominus opus habet*: Nónne tu ille, IESV bone, de quo Psalmodus attestatur: *Quia bonorum meorum non eges?* Monarcha potentissimus cuius sunt omnes bestiæ, & feræ syluarum; apud quem est pulchritudo agri; qui appendis terram tribus digitis: in cuius conspectu gentes omnes sunt tanquam situla; & iumento eges? Potiùs tui asinus indiget: irretitur enim, & non est, qui soluat vincula captiui colli, nisi tu redimas in manu forti, & virtute multa: & tamen opus habere te iumento asseris, quasi parum beatus futurus, huius si consortio careas. Inspexisti certamen Christi, & Dæmonum super pullo; & tamen stupidi animantis tanta est insipientia, vt potiùs eligat apud Dæmones manere, quàm apud Seruatorem: Non furit; non pedum nexus disrumpit, & comminuit; non colli restem mordet, dissolui cupiens, & esse cum Christo, apud quem & stabulum, & pastus, & equorum, quin & iumentorum nutritores; non veniet nisi reluctanti similis, nisi tractatus, nisi compulsus ab Apostolis; Tam segnis etiam ad lucra sua asellus infelix: Tam verò gratum illi, & tam volupe est Tartareo tenebrarum Duci obsequi, vt propterea multorum dominorum seruus factus sit: quando fortè aliquis manumiserit, alius sit, qui retineat, neque vnquam à captiuitate omninò liber sit: tanquam ad vincula, ad onera, ad verbera (neque enim aliud est studium possessorum asini) vnus non fuisset sufficiens dominus: Hæc igitur est humanæ infirmitatis calamitas, erga iuratos hostes, mundum, Dæmonem, carnis blandimenta, suauem esse, prodigum, diligentem: erga Deum perpetuum benefacientem, socordem, ingratum, illiberalem: Didicêre à primo auorum protaplaste nepotes: nam, cùm perspectum haberet, imminere infinita incommoda, vtriusque Paradisi exilium proponi, ad vnam coniugis vocem, de vetito fructu gustauit: Deum tot collicentem dona, si inter copiosi nemoris innumeras escas, de vnius arboris pomis abstineret, contempsit infidus, nimiúmque audax: inde in ipsum, illiúsque progeniem tanta mala, quantis numerandis nullus sit æqualis sermo: Fortunatus Salomon, qui Deo prima obtulit, anteposuit & tempore, & maiestate, & diuitiis cæteris ædificiis templi sanctissimi fabricam, quam dum continuauit pietatem, & Deo morem gessit, in tantam amplitudinem eius excreuit imperium, vt Regum nullus inuentus sit, qui gloria cum eo contendere possit.

Christi artes in alliciendis ad se peccatoribus.

Sectio.

SECTIO VII.

Indecorum, paritérque miserandum, seruatæ ab adolescentia iustitiæ, in senectute iacturam fecisse.

67. *Salomonis miseranda senectus.*

PRoh Salomonis deplorandos exitus, & indignam tanta sapientia catastrophen! tum ad meretricia conuersus irritamenta, idola colere, ludere, epulari, quando & audaciter scelesti vitia relinquunt; *Cùm esset senex, deprauatum est cor illius:* Solent mortales plerique in iuuenture laxare cupiditatibus habenas; nullum pratum, quod non pertranseat luxuria eorum; nihil oculis, nibil cordi ab eis negatum; sed quamprimùm canescere incipiunt, & ætas ipsa lethi memoriam ingerit, condemnant priora, lacrymas amauêre, atque secessum, si quo modo valeant, extrema saltem pœnitentia Iudicem placare: Salomoo, qui puetitiam eum laude transegerat; adolescentiæ effrænato restitit incendio, viriles annos temperauerat; nunc pudibunda inconstantia retractat vetera, & cùm ad ianuam propè mors, init cum Inferno pactum, vagatus per omnem spurcitiem, & libidinem; Sed, quid reprehendimus Salomonem? Scilicet, antiquus dierum est, rexit per longum tempus imperij clauum: ipsos triginta annos: iam rude donandus, neque deinceps emeritum curis grauare expediens; patiamur, quieri indulgeat, arcum remittat, otio fruatur; alia est conditio tyrocinij, alia veteranorum; num de gregaria caterua Salomon, quem fama, eruditio, proaui, officia, consilium nobilitant, vt non eximendus à vulgi regulis, liceátque ipsi, quod cæteris denegatum? Eximatur profectò Salomon, ob quos velitis titulos: separetur à multitudine, & habeat prærogatiuam, modò non & à iustorum cœtu in æternum separetur: Certè, vt ipse aiebat Prouerb. 4. vers. 18. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem.* (Prouerb. 4.) Si igitur iustorum est, quotidie augeri, locupletari, distendi; cur ipse in senecture retrogreditur, & minuitur; cur otio & voluptatibus succumbit fortis in eum diem, & exercitatus miles? Vereor, ne vnquam in eo solida extiterit virtus, quæ labascit sub finem.

68. *Vestales virgines post triginta annos viris iuncta.*

Habuêre & Pagani virginum collegia, Vestæ dicatos cœtus: nefas à quopiam virorum transcendi limina ad venerem, & pruritum: asseruabantur sartæ tectæ puellæ; quibus tamen datum triginta superasse annos, quibus Vestæ obsequutæ fuerint, his concessum post tam longum famulitium ad nuptias transire: ergo, postquàm consenuêre, maritos ambiunt, & pigmentis, quas grandioris ætatis rugæ lacunas fecerant, abscondunt, coaceruantur gemmæ, & vestium pretiosa in supplementum formæ, quam tempus, & Vestæ ripuêre seruitia: Pudet tam serò pro thalamis suspirare: præstat latuisse, vbi hactenus viris denegaras: cœlibis iuuentutis non bona comes lasciuiens senectus: Do comptum Ambrosij stylum lib. 1. de Virginibus: (Ambros.) *Quas mihi prætendit Vestæ virgines & Palladis Sacerdotes? Qualis ista est non morum pudicitia, sed annorum, quæ non perpetuitate, sed ætate præscribitur? Petulantior est talis integritas, cuius corruptela seniori seruatur ætati: ipsi docent virgines suas non debere perseuerare, nec posse, qui virginitati finem dederunt: qualis autem est illa religio, vbi pudicæ adolescentes iubentur esse, impudicæ anus?* Sic igitur Mediolanensis Antistes Paganorum subsannat ridendis virginibus: *Nam qualis* (inquit diuinè) *est illa religio, vbi pudicæ adolescentes iubentur esse, impudicæ anus?* Præclara quidem instructio: fugiant à virorum aspectibus adolescentulæ, compescant lumina, dominentur appetitui, componantur ad omnem honestatem: verùm omnis ista paratura ad tempus, donec & officiis, & annis præsteot: tum effringantur cancelli vniuersi, diruantur repagula & munitiones; viros non solùm intueri, alloqui liberum sit, sed & in amplexus ruere, & thalamo coniungi: Apage horridam vitæ pudicæ fimbriam! Non hæc religio est, monet Ambrosius: vbi vigor disciplinæ ibi melior adolescentiâ senectus, iuuenibus grandæui præunt, nihil sibi indulget virgo, & quæ respuebat in flore annorum virum intueri, in senecta vel de eo cogitare renuit: ita se ipso maior quotidie, & potestas non detrimentum affert, sed ad potiora stimulat: vt progredi in dies videatur, & in nubibus cacumen velle ponere felix existimetur planta.

Tardi ad credendum semper Iudæi, cùm in ligno pendentem clauísque affixum viderent Seruatorem, si tamen descenderet ex alto alligatus, credituros ei spondebant: *Si Rex Israel est,* (inquiunt Matth. cap. 27. vers. 42.) *descendat nunc de Cruce, & credimus ei*: O Domine, fac secundùm verbum populi huius! cum nanque vt redimeres cum genere humano ascendisti in arborem, eius tibi salus tantorum occasio laborum, nunc ecce ansa reconciliationis: quid moraris? non tibi difficile est sed nemini insuaue Crucem deseruisse? Verùm non decebat Christum, quod postulabatur: *Descendat* (inquiunt) *nunc de Cruce*: Quid est, *nunc*? videlicet, quando passio ipsa ad extremum vergit, cùm penè finita est, dicam suo verbo: in senecture & vltima ætate passionis; Itáne ille, cuius anima tristata vsque ad mortem in Gethsemani: de cuius emanarunt corpore sanguinum riui: ille flagellatus: ille vinctus, quem alapa, quem sputa deformarunt, post terebratam spinis sacram frontem, & foraminatos pedes, manúsque, nunc quando breuis mora superest, crucem destituet? si patibulo liberari optabat, & præambula carnificina fugisset cùm ad verbum illius ceciderunt retrorsum, qui comprehensuri venerant: modò id turpe, & inhonorum: quid facturi adolescentes, qui crucem baiulare cœperunt, quando veteranum Crucifixum, à quo iuuentutem discere conuenit, videant abiicere lignum, & consolationem amare? Sanè, si in hoc tempore descendat, non robotabitur fides Israël, sed magis destruetur: Bernardus sermone 1. in die Paschæ, *Descendat*, inquiunt, *si Rex est Israel: imò verò, quia Rex est Israel, titulum regni non deserat, virgam imperij non deponat; cuius, nimirum, imperium super humerum eius, sicut prædixit Isaias: si descenderit, neminem saluum faciet. Cùm enim saluus esse non possit, nisi qui perseuerauerit vsque in finem, quanto minus poterit esse Saluator?* Certè si aliquo modo saluos faciat cre- 69.

Matth. 27. — *Non decebat, Christum à Cruce descendere, etsi spōderent Iudæi se in eum credituros.* — *Bernardus.*

dere volentes, & æmulari exempla sua cupiat sublato vexillo post eum, id quidem non nisi manendo in Cruce; cùm enim iuniores viderint veteranum Crucifixum omnia reiicientem solatia, nónne verecundabuntur ipsi de mortificatione, de cruce conqueri? Alioquin iudicabunt abdicationis studium non tam virtutis amore arreptum, quàm ad famam comparandam; & vilescet in oculis eorum, quod intuentur à sapientioribus, nempe senibus, in quibus est intellectus, despici.

69. Sed, quis docuit, vt à Christo descensum iidem postularent, qui toties insinuarunt, *Tolle, tolle, crucifige?* Vultis, vt Leo Papa interroget

Leo Papa.

sermone 4. de Passione Domini, cap. 2. in illud: *Si Rex Israel, &c. De quo erroris fonte, Iudæi, de quo inuidiæ lacu talium blasphemiarum venena potastis? Quis vobis Magister tradidit, quæ doctrina persuasit, quòd illum Regem Israel, illum Dei Filiũ credere deberetis, qui se crucifigi non fineret, aut à confixione clauorum liberum excuteret? Non hoc vobis legis mysteria, non paschalis obseruantia Sacramenta, nec vlla vnquam Prophetarum ora cecinerunt:* Pulchrè Leo ponderat, cùm lex illa verus tam fuerit imperfecta; nihil tamen tam dissolutum tradidisse, atque vt Crucifixus sub extremũ interuallum à tormentis eximi potuisset: non cadit suscepti itineris remissio in Crucifixum, qui de horum numero sunt, vsque ad vltimum halitum pendere debent: singularitas est de Cruce, nisi ad sepulcrum, descendere; non amat Christus singularitatem, nolit priuilegia, quæ Crucis gloriam minnant; Quare certè hortamentum suadens, ne incœptos Crucis labores consummaret Redemptor, sed quasi in fine, & in nouissima luctæ hora communem patibulariorum prætergressus vsum, de prærogatiua gauderet, & quiesceret vltima periodo, à Dæmone excogitatum, qui & suis instillauerit assectis, Bernardus palàm testatur memorato sermone 1. in die Paschæ: *Quid enim consequentiæ* (ait) *videtur habere, si descendat, si Rex Israel est, & non magis ascendat? Sic non meministi, serpens antique quàm confusus abscesseris olim, cùm dicere præsumpsisses Mitte te deorsum; & hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me:* Ecce quanta auctoritas doctrinæ, quæ crucifixis insinuet vti singularia affectent, sub agonis & stadij exitum patibulo liberati desiderent; nimirum, quæ non alium habeat Præceptorem, quàm Inferni, & tenebrarum Rectorem.

Singularitates, & exemptiones viri spiritales abhorrent.

Bernard.

70. At, quid mirum, si Lucifer tam dira venena in corda, animúmque iniecerit? Quid enim apud illum aliud, quàm singularitas, & priuilegia, & communis vsus, ordinisque despectus? *Sedebo* (inquit) *in monte Testamenti.* Isaiæ 14. Sed, quare tu sedens in conspectu Dei altissimi, quando exercitus Angelorum coram eo stet pauidus, & contremiscens? non sunt enim stellæ mundæ ante faciem eius: Nimirum, ego sum de suprema Mentium diuinarum hierarchia: æquum est ob maiorem naturæ, donorúmque excellentiam, sublimiorem possidere locum, & non confundi cum omnibus Spirituum turmis: Verum est hoc; nónne tamen Seraphim de eleuatissima classe? Planè ipsi in cacumine: & tamen stant: Vidit Propheta solium excelsum, & eleuatum Seraphim stabant, alter ad alterum clamantes *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* Si ergo Seraphim stant, cur tentas sedere? quæ

Isaï 14.

hæc tua superbia est? Dei est sedere: Seraphim stare sufficit: Cur Numini similis esse præsumis? Quæ tam audax temeritas? Egregie Bernardus cum hoc tumidissimo Angelo loquutus, de gradibus superbiæ disserens: *Millia millium ministrant ei,* (Dan. 7.) *& decies centena millia assistunt ei: vbi nemo sedere perhibetur, nisi solus is, qui sedet super Cherubim: & tu nescio quæ præ cæteris perspiciendo differentiùs, curiosiùs inquirendo, irreuerentiùs persuadendo, sedem tibi collocas in cælo, vt sis similis Altissimo:* O intuere, qui in castris Dei viuentis, & videntis omnia habitas, & respice ad illos tuæ militiæ primos duces, quanta in eis generis, & auorum claritas? quanta sapientiæ profunditas? quàm aureum eloquentiæ flumen? Et tamen Beati illi noluerunt, sicut Deus esse: sed tanquam homines stare, & accingi ad prælium, dura pati, singularibus abstinere, immunitates odisse: vti eadem mensa, indumento, descendere ad omne ministerium. Audi rursum Bernardi increpationem serm. 3. in Isaïam, *Stant planè Seraphim, stant attoniti, & suspensi in contemplatione sedentis in throno; tu sedere tentasti, ô impie; propterea tui moti sunt pedes, & effusi sunt gressus tui: Filius est, qui sedet in throno; Dominus Sabaoth cum tranquillitate iudicans omnia; sola sedet Trinitas, quæ sola habet immutabilitatem; Seraphim verò stant:* Relinque igitur Altissimo, vt sedeat in lateribus Aquilonis: tu sta, sicut cæteri, quoniam & ipsi Seraphim, quemadmodum & tu; alioquin si pro singularitate contendere pergas, & exemptiones ambitiosus affectare; vel illæ tam dispositæ hierarchiæ tumultuabuntur: Michaël, & Angeli eius præliabuntur, & dicerur apud nationes cum dedecore; quoniam inter administratorios Spiritus quoque rixæ inueniuntur, imò quales nec in Gentibus: O vtinam Lucifero Olympum turbare sufficeret! inde pulsus aduersùm nos instruxit machinas: vidit, quoniam Omnipotens magnificauit hominem, & apposuit erga eum cor suum, & deliciæ eius esse cum illo: tulit acerbè sibi antiquiori adolescentiorem Plastem anteponi, & meditatus est apud se vltionem terribilem nimis, antiquitatis diminutos, aut pessundatos honores vindicaturus: Basilius in aliquot Scripturæ locos hom. *Diabolus* (inquit) *postquam vidit hominem, paruum quidem animal, supra omnem creaturam honoratum, cum esset antiquior homine, hunc ei honorem inuidit.*

Bernard.

In cælo sola Trinitas sedet, Seraphim verò stant.

Basil.

Ingressus aliquando domum Simonis Christus, socrum eius febricitantem liberauit; *Et continuò surgens* (inquit Luc. cap. 4. vers. 40.) *ministrabat illis:* At demiratus grandæuæ feminæ obsequia Chrysolog. serm. 18. *Et Christus* (ait) *mulieris indigebat obsequio, & mulieris prouectæ ætatis, senectutis summa filiis aggrauatæ; sic in domo Petri non erat vernula, non minister, non familiaris, non propinquus, certè non vxor, quæ matris obsequium præueniret? & ad summum Petrus ipse causas suæ verecundiæ non videbat, vt hoc anus, hoc socrus faceret Magistro, discipulus quod debebat?* Anne ab illa factum ad ostensionem prodigij, quæ non sanitatem adepta qualencunque, sed consummatam valetudinem, nempe, ad ministeria robustam: Verùm, cur Dominus permisit, vt in familia princeps mulier, cui deferre cæteros par erat, quam & auctoritas, atque ætas excusabant, obiret, quæ ab ancillis fieri oportebat 71.

Luc. 4.

Chrysol.

Cur Sorrut simonis sæuitam ac fanatæ fan, à Christo permissa sit ministrare?

tebat? Erat Christo optatissimum spectaculum, & in quòd attentiùs defigi Apostolorum animos cupiebat summoperè: videbant feminam, quam omnis colebat domus, post rugas frontis, post debilia genua ob annorum incrementa, ea exercentem ministeria, quæ ancillæ & pedissequæ, cùm vetulæ fiunt, prætermittere consueuerunt: O mulierem, cuius senectus iuuentutem æmulata est! Et qualem habuit prima dies, talem & vltima adspexit: nec peior exordio finis: O tectum spatio angustum, censu tenue, virtutibus amplissimum, in quo nulla præsumptio; sed quales famulæ, tales & domina; nemo contemnit abiecta, nemo despicit communia, vbi nemo feriatur, otio vacat, ne in ipsa quidem senectute, quando & vires franguntur!

72\. Discessurus ex hoc mundo Redemptor, vt transeat ad Patrem, *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia a Deo exiuit, & ad Deum vadit, misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.* Ioan. cap. 13. vers. 3. & 5. Quid est, quòd generis claritatem insinuat Euangelista, vt qui à Deo prognatus sit, & potestatem quoque aduertit, cui is, qui omnia habeat, vniuersa tradiderit, scientiam, regna, pulchritudinem, attributa cuncta? Nempe, quò magis commendaretur Scholæ illius humilitas, in qua nemo à contemptiori ministerio liber, ne Caput ipsum cæterorum, atque tale Caput, quod in infinitum vincat disciplinæ socios: Euthymius: *Sciens* IESVS, *quòd omnia dederit ipsi Pater in manus, tanquam Filio legitimo, & vnigenito: sciens seipsum omnipotentem, & Dei Filium: licèt tanta esset potestatis, talisque dignitatis, ad extremam tamen descendit humilitatem; tum dilectionem erga discipulos suos ostendens; tum eos animi modestiam edocens:* Nemo igitur cum IESV militans, quando iniunguntur quæ minùs gloriosa & pompatica, excusaturus obtendat, aut auorũ cum imaginibus atria, aut Magistratus & Præfecturas eorum, qui genuerunt, aut possessiones, & substantiam multam; aut, quod his omnibus excelsius, diuini ingenij partus; *Sciens* IESVS, *quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia a Deo exiuit, cœpit lauare pedes discipulorum*: Huius sodalitij documentum: *Qui maior est fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut ministrator*; Luc. c. 22. vers. 26. Verùm ego expendo illa, quoniam faciunt ad præsens institutum; *Sciens* IESVS, *quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo*: Velitne significare Euangelista, mortis timore perculsum Christum, humilitatis admirandum specimen exhibuisse? Nequaquam sanè: quid enim metueret, quod desiderio desiderauit; qui & coarctari se dicebat, donec Baptismo sanguinis proluеretur? Arbitror equidem apposita hæc etiam ad humilitatis commendationem: nam erant illa vitæ vltima spatia, solent autem remittere de veteri conatu homines sub finem dierum: & quò magis excrescit ætas, sicut maior auctoritas; ita minor affectus ad inhonora; nempe, tyronum exercitamenta sunt, domum vertere, pedes hospitibus lauare, & eius formæ alia; Christus igitur vt innuat apud suos sectatores nullam excipi ætatem neque, ab externis submissionis profitendis operibus immune esse tempus quodcunque, cum definitum viuendi curriculum in occasum properaret, tum in contemptioribus exercendis lubentiùs versatus; Scio Petrum opinari, non competere maiestati Christi tam vilibus occupari, minui auctoritatem à sordido ministerio, non esse hominum prouectorum functiones, & qui ad vitæ exitum peruenêre: rudimenta, nimirum, illa sunt spiritalis disciplinæ; Verùm egregiè Cyprianus, aut alius Auctor eius de cardinalibus Christi operibus Tractatus, de ablutione pedum, c. 2. *Habebat in excusatione sua Zelum Dei Petrus; sed non secundùm scientiam*; Bona est auctoritas, & sæpè necessaria sed non contemptu humilium exercitationum augescit: si quis aliud existimet, errore laborat; zelo, non scientia ducitur.

Ioan. 13. — Euthym. — Luc. 22. — Cypr.

In Christi schola nulla ætas ab exercitio humilitatis excipitur.

Cùm ab Abrahæ tabernaculum, quod erat in conualle Mambre tres hospites diuertissent, Genes. c. 18. ecce festinauit Patriarcha ad Saram, dixitque ei: *Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes: Ipse verò ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum*: Nullúsne Abrahæ seruus, qui ad armentum properet? nulla Saræ famula, cui subcinericius committendus panis, vt ipsos omnia domus officia obire necessarium sit? At certè lego Genes. cap. 12. vers. 16. quoniam Abrahæ fuerunt, *& asini, & serui, & famulæ, & asinæ, & cameli*: Atque idem, vt captum recuperaret Lot, quos in prælium mitteret, numerauit expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo, & persequutus est vsque Dan, Genes. 14. vers. 14. at oportebat abundantissimam extitisse familiam, de qua prodierunt bellatorum cohortes: Cùm igitur tanta esset Abrahæ clientela, tot afflueret ancillis, atque ministris domus: quamobrem ipse cogitur ad armentum procedere? Sara commiscere similam? Et sanè tanta magnitudo familiæ indicat regia præditum auctoritate, & Monarchis parem: Docuimus nos in antelapsis: Nónne autem indecorum tali fungentem maiestate, ipsum de agricolarum more, ex vsu & consuetudine pastorum, ad stabulum currere? Bubulcorum id est, nempe, vitulum arcessere: non eius, qui trabea, & diademate fulgeret: Saltem non respiceret ætatem conthoralis suæ? Erat nonaginta annorum Sara tunc: parceret itaque vetulæ, quæ robur amiserat, & laborem ex mandris puellarum alicui commendaret? Equidem Abraham, & vxor illius ab adolescentia excelluêre hospitalitatis gratiâ: & quoniam non tam homines in tecta admittere, quàm Deum ipsum arbitrabantur, cùm seruitio ædes plenæ essent, ipsi suis manibus omnia agere, nec vile iudicare ministerium, quod ob gloriam Creatoris exercebant: In hac igitur misericordia, quoniam & iuuentam, & robustam ætatem consumpserant summa cum laude, ne iam senescentes viderentur ab antiquo recessisse honore, manibus suis conuiuio necessaria apparant: Bonus adolescens Abraham, nec peior senex; Alij vetustate sua, & multa potentia indignum reputent, quod mancipiorum est, per se & pedes venientium peregrè lauare, & cibos coquere hospitibus: Abrahamus inter decora & encomia numerabit: noluit vitæ nouissimam periodum dissimilem prioribus annis: ætas quantùm vigoris eripuerat corpori, menti adiunxerat: Scribamus de Chrysostomi textu, qui homil. 41. in Genesin: *Quare enim, dic mihi, nulli famularum hoc præcepit? sed mulieri tam prouectæ ætatis? nonaginta enim annorum erat: non rebellat*

73\. — Gen. 18. & 12 & 14.

Abraham senex & regia insignitus maiestate, abstersit a hospitalitatis officia non contempsit.

Chrysost.

mandato Sara; sed parem alacritatem etiam ipsa affert: audiant viri, audiant mulieres: viri quidem, vt sic suas contubernales erudiant, vt si quando spirituale lucrum incidat, ne per famulos hoc perficiatur, sed per seipsos faciant omnia: mulieres autem vt festinent iuuare viros in tam bonis operibus, & non erubescant, aliquos excipiendo hospites propter Christum, illis congruum præbere ministerium, & per seipsas afferre: sed imitentur sacram vetulam, in tanta senectute libenter suscipientem, & absque famularum opera perficientem.

74. Tertull. Cætera cùm Deus verbo produxisset; nam, *Dixit, & facta sunt*, hominem manibus formauit suis: *Persequar itaque propositum*, (ait Tertullianus de resurrectione carnis, prope initium) *si tamen tantum possim carni vindicare, quantum contulit ille, qui eam fecit, iam tunc gloriantem, quòd illa pusillitas, limus, in manu Dei, quæcunque sunt, peruenit, satis beatus, etsi solummodo contactus: itaque toties honoratur, quoties manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur: recogita totum illic occupatum, ad dedicatum manu; sensu, opere, consilio, sapientia prouidentia, & ipsa in primis affectione, quæ lineamenta ducebat;* Verùm, cur nunc sexto die plùs laboratum à Numine, & ipse omnia agit, cùm habeat millia millium ministrantium ei, & decies centena millium assistentium throno glorioso? Et poterant quidem Angeli corporis ædificationi subseruire; imò iam feriari decebat; satis enim laboratum est per quinque dies integros; otio fruatur qui tam multa, tam pulchra & admiranda construxit: itáne omnia facturum Verbum, & in eum tota operis tam vasti moles incumbet? Animaduerte & alteram causam, quamobrem Verbo indigna sit huius diei sextæ fabrica; nimitum, homo de limo terræ consolidatus; Quid putas fuerit limus ille? Equidem glebæ abiectissima portio. Chrysostomus
Chrysost. homil. 12. in Genesim: *Formauit Deus*, inquit, *hominem, puluerem accipiens de terra: Quid dicis? acceptóne de terra puluere formauit hominem? Etiam*, inquit; *& non simpliciter nec quamuis fortuitò terram dicit; sed puluerem: quasi si quis dicat; tenuissimum, & vilissimum, quod est in terra:* Igitur, quando de contemptissima terra formanda sit testa, cur hoc sibi in primis adsumit opificium, quod ignobilius est? Disce, ô homo, tu
Verbi diuini, in opificio hominis, singularis modestia. qui figmentum, & cinis, à Verbo modestiam, & perseuerantiam: operatus per dies quinque, & innumera, magnáque perfecit lustra quicquid præter hominem continent, & conuexa, & depressa omnia, pro tantis laborauit; nec tamen rudem ambit, inter emeritos referri supplicat: ardens spiritus non priùs otio vocaturus, donec absoluat, quæcunque facienda supersunt: At, saltem vile ministerium omisisset post tam magnifica patrata opera? Erras, si de Verbo ita concipis; non ea conditio Verbi, non mores; quantùm crescit tempore potentia, celebritate, (dico apud homines, atque ex eorum iudicio, qui ex humanis diuina metiuntur,) tantùm submissione; augetur in Verbo, eiúsque germano quoque imitatore cum honoribus modestia: quare, qui initio mundanæ fabricæ, quando non ita famosus erat, (sic loquamur;) neque enim innotuerant opera, quæ erant allatura splendorem nemini, velut respuebat suis manibus formanda aptare, & tangere, & imperio passim vtebatur, dicens, *Fiat lux*, Firmamentum, Oceanus; post edita potentiæ suæ clarissima documenta, quando seipso quodammodo maior, tunc humilior apparere; & cùm terræ abiectissima pars in vitam animanda esset, non Angelos, non aliam creaturam ad ministerium adhibere; sed per suas manus vniuersa exequi; tanta quidem hilaritate ac si in id temporis nihil laborasset, tanto conamine, vt vocauerit ad participium diligentiæ, vti inquiebat Tertullianus, *manus, sensus, consilium, sapientiam, prouidentiam.*

Imò potiùs in hac corporis humani molitione quasi non satis patiens onerum Verbum asseuerabis; nam quòd sibi relictum videret omnem 75.
laborem, atque alias diuinas Personas otio fruentes, cùm ad hominem effingendum ab eo ventum, excitauit & alias Personas, dicens, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. putà, tanquam pronuntiauerit: Vt quid mihi vniuersæ incumbunt operæ? Eritis vos spectatrices tantùm agendorum? Quando à reliquo abstinueritis labore, iuuate hominis constructionem: Si enim non huiusmodi quidpiam indicarit Verbum, quorsum à duabus Personis suppetias postulauerit? Arbitror quidem ab altiori illa & infinita Mente præuisum, exiturum homuncionem Arium, qui effutiret Filium Patre minorem, neque defuturos etiam, qui in Spiritum sanctum blasphemarent; Sed, quæ conuinij occasio? nempe, intuebantur non æquè progredientes ad opera diuinas Personas: Spiritus enim contentus superferri aquis; hac prælibatione laborum sibi vendicata solùm, reliquit difficilia secundæ Personæ: Pater autem & ipse operabatur, & vsque modò operatur, sed in magnis tantùm occupatus, & quæ plausum, atque honorem afferebant maximum: nimirum, in gignendo infinitæ scientiæ, atque potentiæ Filio, quasi ad terrestria & abiecta descendere contemneret: ne igitur existimaretur diuina illa Respublica talis esse, in qua ex Personis quædam operibus tantùm distentæ, quæ & voluptatem & encomium coniuncta haberent, & nunquam despectis ministeriis se exercerent; magis autem appareret, omnium Personarum eandem esse conditionem, nullam esse ob quoscunque titulos exemptionem, cuncta paria esse; non Patrem aliquid arrogare, quòd ab eo Gnatus procedat; non vtrunque, quòd ab illis Flamen spiretur; omnes ad hominis ædificationem confluunt: Illud igitur, *Faciamus hominem*, diuinarum Personarum inter se colloquentium exhortatio, & quasi contentio quædam; nimirum, quia opus contemptum apparebat, de argilla scilicet abiecta & vili testam conficere, omnes certare, omnes despectiora sibi vendicare; Quantùm, putas, antequàm fierent hæc, præcesserat? Certè non anni Mathusalis, non sæcula Nestoris; sed absque initio ætas æterna; Satisne antiqua Persona? & desunt fortasse ornamenta, quibus nobilitantur clarissima quæque? Tamen neque infinitam auctoritatem dedecere arbitrantur, limum attrectare, componere, conglutinare. *Videtisne, fratres dilectissimi*, (conclamat Zeno Veronensis serm. 3. in Genes.) *quia* Zeno Ver.
nullus exactè hoc alteri iubet? (nempe, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c.) *in opere nullus otiosus est? O sancta æqualitas, ac sibi soli dignissima indiuidua Trinitatis.* Eximiè illud: *O sancta æqualitas!* Si magna perpetranda sint, omnes de magno participant: si leuia exercenda sunt, nemo à minutis excusatur: quocunque modo, quòd Pater *Mirabilis diuinarum Personarum æqualitas.*

ad

ad extra, siue ingens, siue mediocre, hoc Filius, hoc Spiritus sanctus.

76. Huiusmodi sibi vxorem desponsit Numen apud Salomonem Prouerb. 5. vers. 16. *Letare (ait) cum muliere adolescentia tuæ; ceruæ charissima, & gratissimus hinnulus, vbera eius inebrient te omni tempore:* Sequar mysticam explanationem: cur sponsa ceruæ, hinnuloque assimilis? Aug. tom. 4. lib. octoginta quæstionum, quæst 71. *Scim enim de ceruis nonnulli aliarum cognitionum studiosi scripserunt; cum fretum ad insulam transeunt pascuorum gratia, sic se ordinare, vt onera capitum suorum, quæ gestant in cornibus, super inuicem ponant; ita vt posterior super anteriorem ceruice proiecta caput collocet; & quia necesse est, vnum esse, qui cæteros præcedens, non ante se habeat, cui caput inclinet, vicibus id agere dicuntur; vt lassatus sui capitis onere ille, qui præcedit, post omnes redeat, & ei succedat, cuius ferebat caput: ita inuicem onera sua portantes, fretum transeant donec veniunt ad terræ stabilitatem: Istam fortasse ceruorum naturam intenderat Salomon, cum dixit: Ceruus amicitiæ & pullus gratiarum tuarum colloquantur tecum.* Atque paria in illud Psalm. 129. *Propter legem tuam sustinui te:* &c. At, nónne debuerant multorum annorum cerui à portando eximi? nónne ætati, & anteactis laboribus oportet deferri quidpiam; nullúmne discrimen inter heri natos, & cana seniorum tempora? Nulla apud ceruos differentia; tyronis, & veterani eadem est sors atque fortuna: quales in flore vitæ, tales in occasu; ab oneribus nunquam liberi, sola quiescendi spes post mortem; hic semper dolor, & exercitatio: & ideò certè, quia talis ceruorum natura, ipsi securè æquora tranant; cùm tamen alia animantia multa naufragium patiuntur, ipsi serpentes deuorant, & dracones exterminant: quidni? apud quos tanta æqualitas, & omnis ætas similis, omnis alterius onera supportans? Vbi tanta charitas? O si imitatus ceruos Salomon, senectuti non parcens, neque otio & libidinibus succubuisset! O si qualis fuit ætas prima, talis & vltima extitisset, & semper aduersùs carnem, & voluptates seuerus! Nunquam fane tot expertus naufragia esset, in barathrum lapsus immunditiæ, & ex mulierum amatore idololatra factus.

August.

Ceruorū ars, cum freta transnatant.

SECTIO VIII.

Qui fuere quondam optimi, si à rectitudine deflectant, omnium iniquissimi euadunt.

77. TÆdet meminisse, in quantam amentiam prolapsus Salomon; quàm hebes ad diuina, ad homana monita; prætereo infandam lasciuiam, & nunquam satiatam protiginem; taceo gulam, & comessationes; non arguo auaritiam; illa, illa demiror altaria non vni fabricata idolo, & offerentem thura ementitis Diis non subulcum aliquem, non terræ filium, & vix à trunco distantem hominem; sed ingenij medullam, doctrinarum apicem, Oraculum orbis, denique eruditum à Domino; & super his, eum, in quo excellens pietas, summa religio, mores incontaminati; neque ista ad momentum, ad horam vnam, per annos quinquaginta ferè. O nihil stabile in humana vita! Sed non stupesco mutatum quamuis tot pollentem adminiculis: nam & auertit faciem suam à Dauid quoque Dominus, & conturbatus est, & cecidit: hæreo contremiscens, quòd aut tot, tamque mala adiunxerit, aut perstiterit in dolo, & iniquitate surdus ad internam turbam, ad externa exempla, consilia plurima; Sed iustè irasceris tu Deus Sabaoth peccatis nostris, quoniam impiè fecimus in conspectu tuo, abusi sumus beneficiis multis, & magnis; supra iniquitatem Sodomorum, & Gomorrhæ scelus nostrum, aduersùs hanc viperinam generationem insultabunt in iudicio Niniuitæ, & melius erit Bethsaidæ, & Corozain: Attendite ad lapsum huius Viri spiritualium diuitiarum: operamini salutem vestram cum timore, & diligentia: quoniam si labi contingat, vereor, ne æternùm submergamini: Perpendite, quoniam montes transferuntur in cor maris, & occupat eos tempestas valida, meliúsque fuisset proditori Apostolo, si nunquam natus esset: illi hoc melius, qui dux & notus Christi extiterat, qui simul comedebat panem cum eo, qui Spiritus de obsessis expellebat, qui miraculis refulsit.

Salomon in quantam amentiã prolapsus sit.

Auspicemur à meretricio adolescente, qui abiit in regionem longinquam, & consumptis bonis omnibus adhæsit vni ciuium illorum, & misit illum in villam pascere porcos, Luc. cap. 15. vers. 15. Sed, quare tam egregiam adamauit artem? Nempe, facta est fames valida in regione illa, & ipse cœpit egere; cùm autem nobiliora seruitia respuerent plerique propter inopiam panis, coactus est setigerum genus custodire, ne saltem esurienti siliquæ deessent; & ne hæ quidem ad saturitatem dabantur: Neque mirum, regnabat enim fames ingens: Verùm, quamobrem famem validam nuncupauit, quæ hunc oppresserat iuuenem? Aut certè cur à Numine permissum vt incideret, non in qualencunque famem, & tolerabilem aliquo modo sed in eam, quæ fortis, robusta, vrgens extitisset? Circumspice quidem: reliquerat domum alimentis affluentem, in qua obsoniorum copia: nam vel & mercenariis (quod est ministrantium genus gregarium) erat in abundantia panis: *Quanti (ait) mercenarij in domo patris mei abundant panibus:* Qui igitur deseruerat ædes felices, in quibus omnisatiæ escæ ad amussim, iusta Creatoris, & punitione, & prouidentia translatus est in ea loca, in quibus tegnaret fames prorsus non ferenda, qua vix alia posset esse vehementior: Bernardus sermone de conuersione ad Clericos, cap. 13. *Meritò siliquas esurije, & non accepit, qui porcos pascere maluit, quàm paternis epulis satiari;* Sed spiritaliter hæc explicanda, vt nostro prosint instituto: nam, quæ illa tam beata & sufficiens domus, in qua etiam mercenarij, id est, qui abiectissimi sunt, non hordeo vescuntur, sed pane, qui etiam Regibus delicias præbet: nisi certè cœnobialis aliqua excelsens Congregatio, vbi etiam imperfectiores lautè pascuntur ab vbertate diuinarum consolationum? Quid, si proletariæ id contingit multitudini, quid de filio opinabimur, eóque iuniore, quem plùs à genitore diligi vsus? O si de hoc voluptatis torrente bibere fastidiat imprudens iuuenis, & de cisternis dissipatis potare anhelet! si manna de cœlo præstitum contemnere audeat; sciat, cùm de hoc venerando cœtu exierit, quoniam bonorum operum famem experietur super his,

78.

Luc. 15.

Filius prodigus eò miserior factus quò prius fuerat nobilior.

his, qui nunquam intrauerunt patris domum; vincet impietate sceleratissimos, & eruot, si cum eo comparentur, publicani atque ethnici moderati, tanti est à magna iustitia recessisse: Splendidè Chrysostomus apud S. Thomam in catena, (Chrysost.) *Signanter autem subdit*, (inquit) *Ego autem hic fame pereo; Ego, non alienus; sed filius boni patris, & frater filij obsequentis ego liber, & generosus factus sum miserior mercenarijs; à summa celsitudine primæ nobilitatis ad infimam humilitatem delapsus;* Ita sanè; nam talis solet esse casus, nempe, qui in extremam paupertatem descendunt, ij sunt qui olim ditissimi fuêre, & superabundat delictum, vbi fuit non remissa, sed nobilis, & capax iustitia.

79. Vultis audire etiam, & ex puellarum numero de virgine dissipatrice? nam hactenus apud vos semper adolescens prodigus; Ezechielem vobis (Ezech. 16.) profero cap. 16. vers. 10. *Et vestiui te discoloribus, & calceaui te ianthino, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus, & ornata es auro, & argento, & vestita es bysso, & polymito, & multicoloribus & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum, & dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo;* Satisne gloriosa Virgo hæc? Quid ampliùs ei facere potuerit sponsus? Sed oportet Theodoreto (Theodor.) auscultasse; *Vnumquodque horum* (inquit) *moraliter decet intelligere; armillas manibus impositas, eam virtutem, qua ad agendum nos excitat; monile collo circumdatum, legis iugum; inaurem naso iniectam, a vitijs dehortationem; inaures verò auribus adhibitas bonam significat doctrinam; coronam super caput impositam, eam gloriam, quæ à pietate, & cultu legis, atque adeo ex omnibus bonis comparata sit;* Sed tu considera huius feminæ euectiorem apicem; quod summo Sacrorum Antistiti pro tunica est, hoc illi pro calceamentis, nempe ianthinum, *Disertissimus Philo* (ait Hieronymus in præfata Ezechielis verba (Hieron.) *hyacinthum in vestibus Pontificis aëri comparat, in quo cœlestia significari putat;* Igitúrne in pedibus quidem, vbi cæteri terrenum aliquid de luto, & puluere calcant fundamenti nisi cœleste, purum, indefæcatum habet? tanta est mulieris vndequaque nitela, à planta vsque ad verticem, nihil in ea sordidum & in amictu cuncta de pretiosioribus; verùm terga vertit tandem Creatori illa tam splendescens, & formosa, & habens fiduciam in pulchritudine sua, eleuatum est cor illius, & sequuta est amatores falsos; At in qualem putas voraginem delapsa sit miserabilis, quantisque opplera abominationibus? *Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnes via,* (allegato iam capite vers. 31.) *& excelsum tuum fecisti in omni platea; nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium; sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos; omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis, vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum;* Vbi Gentium, vbi terrarum talis, qualis hæc fornicatio? Hæccine illa tam cœlestis, tam vallata, tam diues gratiæ atque virtutum, & nunc omnem immunditiam vincens, quæ mercede conducit libidinosos? Denique & textus asserit: *Quia fornicata est, sicut non factum est, neque futurum est;* O terribilem ruinam! à quanto nitoris fastigio in quam densam caliginem & spurcitiem? Sic confundentur Domine recedentes à te in superbia & abusione,

Anima excellens Iustitia ornata terribiliter ruina.

& obliti misericordiarum, quas fecisti illis in multitudine dulcedinis tuæ, Et quoniam, coniunximus hanc infaustam virginem cum adolescente prodigo, mutuemur auctoritatem ab Hieron. epist. 146. ad Damasum de duobus filiis, (Hieron.) *Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis porcorum, & nemo illi dabat: Id, quod in Ezechiele cum increpatione dicitur ad Hierusalem: Et factum est in te peruersum vltra mulieres, quæ ante fornicationem tuam, & post te sunt fornicatæ, in eo, quod dedisti mercedes, & mercedes tibi non sunt datæ; Videmus in filio minore completum, Substantiam suam in regione Principis perdidit, & post perditas facultates, missus ad porcos egestate contabuit: Dæmonum cibus est ebrietas, luxuria, fornicatio, & vniuersa vitia: & Satanas, cùm aliquem sua arte deceperit, & ei proprium imposuerit iugum, vltra abundantiam vitiorum non procurat, sciens esse iam mortuum: sicuti multos idololatras videmus pannis miseria, & egestate confectos: hi sunt, in quibus propheticus sermo completur: Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedem omnibus amatoribus tuis, & non accepisti mercedes.*

Est inter miracula Christi, mortuorum ad vitam reuersio; iussit sepulcrale linteum exuere, & fuit leue imperium, velox obedientia eorum, qui dormierant: Archisynagogi filiæ loquitur: *Puella, tibi dico, surge, Et confestim surrexit, & ambulabat.* Marc cap. 5. vers. 42. Viduæ gnato: *Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui.* Luc. cap. 7. vers. 15. Moritur Lazarus, Marthæ & sororis frater, tum & infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & eleuatis sursum oculis Patrem obtestatus est, & voce magna clamauit: *Lazare, veni foras.* Ioan. cap. 11. vers. 43. Stupescit Hieronymus tract. de vera circuncisione: *Infremuit,* inquit Euangelista, *spiritu, & turbatus est, & ait: Vbi eum posuistis? Quid est hoc? Quæ confusionis causa? quæ formidinis? Quid autem erubescit, aut metuit, cum & virtus sit peractura miraculum, & Deitas non sit subiecta terrori? Quæ sepulcri tam inconsulta requisitio, vt omninò credas de turbato, confusóque profectam? Ille Deus noster, qui discipulis constanter dixerat de absente, Lazarus mortuus est, qui sororibus eius confidenter promiserat de mortuo, Resurrecturus est, sub nescio qua confusione sepulcrum quærit, quasi hoc solum, qui omnia nosset, & præstare poterat, ignoraret: Non planè hoc est, nam alius intellectus occulitur:* Quando igitur arcanum latere Hieronymo visum, scrutemur quódnam illud sit? Lazarum quidem nouimus amicum Christi fuisse, quod ipse palàm testatur nominato Ioannis capite, vers. 11. *Lazarus amicus noster dormit:* Alios autem ignoramus, an eius amici extiterint: nam de inito fœdere silentium apud Euangelistas: ergo alij defuncti adumbrauêre animas liberas, & concupiscentiam voluptatésque sequutas, de IESV familiaritate nihilum curantes: Lazarus autem mentes repræsentat, quæ sanctitudinem dilexêre, quæ Verbi sodales fuêre: sed gratis tandem exciderant in vitia prolapsæ: Ita intelligere visus Origenes tom. 28. in Ioan (Orig.) *Sed notemus,* (inquit) *necesse est aliquos etiamnum Lazaros esse, qui post contractam cum IESV amicitiam infirmati sunt, & perière: qui etiam in monumento, & in mortuorum loco manserunt cum mortuis mortui, posteà oratione IESV qui illos e monumento ad prodeundum foras voce sua magna vocauit, viuificati:*

Indicat

Margin notes (right column): 80. — Marc. 5. — Luc 7. — Ioan 11. — Hieron.

Indicat igitur difficilius esse, à mortuis suscitare eos, qui fuerunt amici IESV, quàm qui non fuerunt; At, quamobrem? nam è diuerso contingere opus fuisset: nónne enim laboriosius, sanitati restituisse eum, in quo inueterata pestis malignitas, quàm qui optima visus valetudine ad tempus decubuerit solùm? Cur igitur tam multa fatigatio, vt Lazarus euigilet? O intuere! quoniam, sicut ad excellentem gratiam, & amicitiam Lazarus quondam admissus; ita, postquam datam fidem, atque dexteram fregit, nemo illo impudentior, nullus tam palmatis scurra, (loquor de mystico Lazaro) de quo enim mortuorum legistis, quòd & quatriduanus sit, & fœteat? *Credo iam* (ait Bernard. serm. 4. in Assumpt. B. MARIÆ) *multorum ingenia praeualent, vt intelligant, quem velim dicere Lazarum; eum sine dubio, qui nuper peccato mortuus fodit sibi parietem, vt videat abominationes multas, & malas praus, & inscrutabilis cordis sui*; Vt igitur innuat Christus eos, qui veritatem aliquando cognouerunt, si Deo dorsa vertere cœperunt, peiores fieri iis, qui lucis semper expertes fuêre, & malorum coryphæos euadere; ideò, eùm de tumba illos, qui amici non extitêre, excitat, nullum pæe se fert animi cruciamentum, non vociferatur, non superos testes aduocat; tantùm in Lazari funere, qui sodalis fuerat, hæc ostentamenta; quo repræsentaret, huius quàm difficilis fuerit redintegratio.

> *Difficilius est à mortuis suscitare eos qui fuerunt amici Iesu, quàm qui nō fuerunt.*

> Bernard.

81. Coniungamus & altarius Lazari gesta; Plurima in hac vita perpessus à lue, ab inedia; sed excepit afflictam ætatem mors gloriosa, & hilaris, tandémque Abrahæ læto sinu receptus secundùm dolorem fuit & consolatio, hunc ad se mitti postular diues purpuratus, & bonarum escarum vorator; In quantum arbitramini solarium? Scilicet, vt intingat extremum digiti sui in aquam, ad linguæ refrigerium à flammis adustæ Luc. 16. vers. 7. Puto à tormentorum immanitate sibi excidit miser iste; quid enim attulerit commodi gutta vna, quam digiti summa pars stillare valeat? Crescit à stillicidiis Vulcanus; Cupiàtne augeri Ætnam suam? Verùm, ne contemne petitionem; nam ad tantam redigi inopiam oportebat, nimirum, cùm aula, & deliciis frueretur, cibi fuête, & stomachi irritamenta vltra mensuram; nisi enim abundassent cellaria, atque penus, quotidie epulari, idque splendidè, non posset; ergo, qui copia affluenti exciderat, non in vulgare aliquod miseriarum chaos prolapsus, sed durissima experiri coactus; Verùm, quid hac repræsentatione spiritaliter adumbratum? Videlicet, locuples ille typum sustinebat Iudaici populi vt memorat Gregor. Papa homil. 40. in Euangelia inquiens: *Quem, Fratres charissimi, quem diues iste, qui induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendidè, nisi Iudæum populum designat?* Et similia Augustinus lib. 2. quæstionum euangelicarum, capite 38. quantæ opes illi nationi, quantæ escæ ad opiparè vescendum, quæ voluminà Scripturarum possidebant, apud quos tot sancti Vates, atque Patriarchæ, iustorum tam fertilis messis? Certè ille populus, apud quem singulariter habitabat Omnipotens; Vis scire de beneficiorum multitudine partem aliquam? *Circunduxit eam, & docuit, & custodiuit quasi pupillam oculi sui; sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, assumpsit eum, atque portauit in humeris suis; constituit eum super excelsam terram, vt comederet fructus agrorum, vt sugeret mel de petra, oleúmque de saxo durissimo*; Planè non erat sub cœlo alia gens sient ista ante Euangelium; Incrassatus recalcitauit; Sed, quibus non est deturpatus maculis? Leues Gentilium noxæ quodammodo, si cum Hebræorum comparentur sceleribus; neapud Hæreticos tam graue malum; Videndus Hieronymus in cap. 1. Isaiæ, ad illud: *Cognouit bos possessorem suum*, &c. ad finem c. 3. Oleæ; hoc est igitur, ab abundantissimis ferculis, à poculis faletno despumantibus venisse ad tantam egestatem, vt ne aquæ vna guttula relicta sit illis.

> Luc. 16.

> Greg.

> August.

> *Populus Hebræorum in quantâ felicitate fuerit, quantam enormitatem delapsus.*

> Hieron.

82. Mirabilem Hierosolymæ statum sub Romanis ducibus prædicens Christus, Luc. 19. vers. 44. *Quia venient dies* (inquit) *in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & ad terram prosternent te, & non relinquent lapidem super lapidem*; Atque ostendentibus illi templum Apostolis de eodem totidem Matth. cap. 14. vers. 2. *Videtis hæc omnia. Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur*; Cur tam fatalem ruinam, & vrbi, & templo sacro vaticinatur? aut cur certè ipse, qui Deus pariter cum homine est ciuitatem Sion, de qua gloriosa dicta sunt, quæ gaudium vniuersi Orbis nuncupata, vrbs pulchritudinis dicta, tam immani strage affici patiatur? Deliquit, scilicet: Verùm & alia peccauerunt oppida, nec tamen in illa ita sæuiit inimicus; etiam crudelitati satis est præclara quæque demolini; vt quid & in mutorum lapides excandescat? Verùm tu animaduerte vrbium, oppidorúmque differentias: qualis ciuitas, talis & destructio: ignobilis oppidi obscuri sunt casus: si Hierusalem aliquam, & prouinciarum oculum destrui contingat, non leui subiiciuntur eladi: vt fuit, cùm staret, & polleret decor admirabilis: ita cùm oppugnatur, eùm incipit venustate spoliari, in eam transit ignominiam quæ ne vestigia antiquæ gloriæ manere sinat: *Et hæc corporaliter dicta sint* (ait Origenes tractatu 24. in Matthæum). *moraliter autem hoc modo: Sicut illud templum non insimul est dirutum, sed paulatim tempore procedente: ita & omnis homo, qui suscipit in se verbum Dei, templum est: & si quidem post peccatum, non ad plenum decidit à verbo Dei, sed adhuc seruat ex parte vestigia fidei, & religionis in se mandatorum Dei: templum est ex parte destructum, & ex parte consistens; qui autem, postquam peccauerit, curam sui non habet, sed semper à fide decurrit, & à vita, quæ est secundùm Euangelium paulatim minuitur, donec ad plenum recedat à Deo viuenti; hic est templum, in quo non relinquatur lapis dogmatis super lapidem mandatorum Dei, qui non destruatur; non ergo prospicere nobis debeamus, vt omnis ædificatio pietatis in nobis integra perseueret, vt & lapidibus salutarium dogmatum adornari, & donis bonorum operum decorari, capiamus in nobis Dei virtutem, & gloriam, & Christum qui est Verbum, & Sapientia Dei*; Igitur Hierusalem florentes animas denotat, quæ ad eximiam sanctitudinem prouectæ fulsêre admirandis virtutibus: atque alias quidem animas, quarum non tam probata rectitudo, si labi contingat: sed non feruntur præcipites in ima vitiorum, mediocris est impietas, sicut & fuit religio: si verò Hierusalem, alti nimirùm, & sublimes spiritus rimam aperuêre hosti: Sic deuastat omnia Satan, vt ne lapidem super lapidem, id est vel lineamenta quædam antiquæ probitatis in cis relinquat:

> Luc. 19.

> Matth. 24.

> Orig.

> *Qui à fide decidit, hic est in quo nō relinquitur lapis dogmatis super lapidem mandatorū Dei.*

relinquat; ita lapsus optimorum periculosior esse consueuit.

83. Reuertamur iterum ad filium iuniorem; Cùm profectus esset in regionem longinquam; *Adhasit vni ciuium regionis illius, & misit illum in villam suam, vt pasceret porcos.* Luc. cap. 15. vers. 7. Quis hic ciuis, & sub grege porcorum quæ abscondun-tur? Chrysologus serm. 2. *Et sic nos primario regionis illius, hoc est desperationis auctori Diabolo iam tradamur, & ille nos mittat in villam suam, hoc est, ad huius sæculi illecebrosas conualles mittat ad pascendos porcos; eos, videlicet, qui proni semper in terram viuunt ventri, & æstu carnis in volutabro luti temperant, in cœno premunt, refrigerant in gurgite vitiorum;* Sed Hieronymus epist. 146. ad Damasum de duobus fratribus, de paganismo construit inquiens; *Talis est Dæmonum multitudo, qua per idola manufacta, cruore pecudum, & victimis pascitur, & nouissimè saginatiore quadam hostia, ipsius hominis morte saturatur;* At, quo pacto in eam desperationem peruenit, insaniens iuuenis, vt post amatas ingluuiem, venerem, intemperantiam vniuersam, Deum Creatorem negauerit, & inter gentes connumeratus sit? Excipe: Domus, in qua educatus, imò aula magni Principis tam sancta extitit, vt ne vnum mandatum genitoris filij moderatissimi aliquando transgressi fuerint; fas enim credidisse huic adolescentiori donec apud patrem versatus, accidisse, de quibus senior germanus gloriatus sit; *Ecce tot annis seruio tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui;* Cùm igitur à tantæ innocentiæ schola diuetterit volens, sciénsque ex iusta Numinis vindicta, atque permissu vitiorum cœno vsque adeò demersus, vt & fidem tandem abiecerit & idolis litauerit, quemadmodum Salomon; Verùm, ne otiosè pertransieris annotatiunculam; contemplare, vt hic magister porcorum euaserit, ille signifer, ille ductor, Atque sanè alij porci quidem sunt, nempe abdomini, & lasciuiæ indulgent, hic autem, qui eximiè iustus extiterit, nihil fecerit, si cum aliis comparetur tantùm, nisi & vincat longo interuallo facinorosorū Antesignanus, & Primipilus: Aduertit Chrysolog. memorato sermone; *Quod autem mercenarios suos mittat ad porcos, facit hoc infatiata crudelitas qua contenta non est homines criminosos fieri, nisi eos vitiorum duces, criminum faciat & magistros;* Vah miserandam conuersionem! ex duce, atque virtutis face, non impium tantùm fieri, sed pessimorum Coryphæum, atque Principem.

Luc 15. | Chrysol. | Hieron. | *Dæmon mercenarios suos non tantum criminosos facit sed etiā criminum magistros.*

84. Conduxerat Balaam non bonum Prophetam Balac Moabitarum Rex, vt malediceret castris Hebræorum; *Veni, inquit, & maledic Iacob; propera, & detestare Israel.* Numer. c. 23. vers. 7. Translatio autem Septuaginta Seniorum paulò aliter; *Veni, maledic mihi Iacob; & veni, supermaledic mihi Israel;* Quare acerbiori anathemate feriendus Israël, quàm Iacob? Nónne idem vterque populus? Idem quidem, diuersorum tamen meritorum secundùm differentiam nominum: nam Iacob, qui luctator actiuam denotat vitam, & obscurioris iustitiæ homines: Israël, qui videns Deum, contemplatiuos repræsentat, qui Deum quodammodo facie ad faciem intuentur, vt loquebatur Patriarcha, & salua sit anima illorum: in hos igitur debacchatur crudelis mortalium aduersarius Satan: sed mitiori bello contra Iacob, contra imperfectorum Rempublicam; si verò de Israël, id est, egregiis theoreticis, & contemplantibus aliquem prosternere concessum sit, ibi ille rabiem omnem effundit, & supercongerit maledicta: Quid verò est, supermaledici Israël, nisi alio, atque alio scelere contaminari, donec mergatur abysso impietatis? Quemadmodum Israël in domo Domini sors melior est, atque nobilior Iacob: ita, si propelli è templo sancto contingat, grauior multò esse consueuit ruina Israël, quem non simplex aliqua sed congeminata excipit maledictio: Referat Origenes homil. 15. in Numeros: *Potest ergo dici, Veni, maledic mihi Iacob; & veni, supermaledic mihi Israel: Per quod ostenditur idcirco sermo repetitus, vt ampliore vi, maiore intentione maledictionem in Israël, quàm in Iacob Balac videretur exposcere: donec enim quis tantum Iacob est, hoc est, in actibus solis, & operibus positus, inferioribus maledictionibus impugnatur: vbi autem profecerit, & interiorem hominem ad videndum Deum reuelato mentis oculo exacuerit, tunc non solùm maledictis ab inimico, sed & supermaledictis, hoc est vehementioribus maledictorum iaculis impugnabitur.* Orig.

Num 23. Septuag. | *Vehementioribus maledictis Israël à Balaā persequitur quā Iacob.*

Dum moras traheret Moyses, Deos sibi fieri populus contendit, & obsecundat Aaron, & vitulum ædificat: Cur tam vile figmentum? Nónne meliora Numina Phœbus & soror eius, Zodiacus cum signis suis? Cur despecta tellus, contempta maria, atque inter animantia, seu quæ tranant æ-ta, seu quæ syluas, & montes incolunt, an non insigniora multa, leo, rhinoceros, aquila, vultures? Equidem petiere Numen, quod præcederet, viámque eremi abstrusam doceret, Exod. cap. 32. Sed inter bruta non aliud tam stolidum, quàm vitulus, & bos; deinde & nuperè efficto idolo, quæ eius formationem præcesserant, attribuunt, videlicet, quòd eius præsidiis de Pharaonis ergastulo liberati sint, plaudentes enim dicebant: *Hi sunt Dy tui, Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti;* Benè Lippomanus tantam intuitus amentiam: *Vidisti, obsecro* (inquit) *insaniorem insipientiam! audisti verba magis hominum sensu carentium: ac stupidæ mentis indicia, velle quod homo quispiam Deum faciat? & in animum sibi inducere, vt credant hos Deos fabricandos, eduxisse ipsos de terra Ægypti, cùm eo tempore, quo liberati sunt, Dy ipsi nondum formati essent;* Credo, neque apud Poëtas mendaciorum peritissimos fabros, quidpiam inueniri quod his absurdius existimetur; quare igitur in tantum furorem versi, in tam indecora prolapsi? Erat hic populus tunc præ omni natione præclatus, seu consideremus mentis integritatem, seu de superis & æternaturis scientiam: sed voluit sponte cadere, à Creatore sancto verósque recedere impudenter: O Israël, quale tibi præcipitium! quemadmodum hactenus fuit præstantior gloria claritatis tuæ: ita & in futurum qui vituperio similis tibi sit, nemo reperietur: Nimirum; si quando eueniat labi qui cæteris iustiores fuerant, euadunt frequenter sceleratiores vniuersis: & adorant sanè aliæ prouinciæ ementita Numina, habent tamen aliquam solatij vmbram, scilicet, decepti sunt ab Apollinis, & Lunæ pulchritudine, ab astrorum radiis, ab elementorum perpetuis beneficiis in genus humanum: tu fatua gens supergressa es stoliditate nationes cunctas: vbi enim tam indoctum Numen? *Et quod valdè mirandum est* (inquit Rupertus libro 4. in Exod. capite 24.) *talem, tantamque gloriam mutauerunt in similitudinem vituli comedentis fœnum:* Valdè quidem mirandum, 85.

Lippom. | *Israëlitarum incomparabilis amētia.* | Rupert.

mirandum, & tamen iuſta pœna nimiæ ingratitudinis.

86. Efformato autem vitulo, quoniam de ſacris ad Aaroo pertinebat; *Ædificauit altare coram eo, & praconis voce clamauit dicens: Cras ſolennitas Domini eſt: Surgentéſque manè, obtulerunt holocauſta, & hoſtias pacificas*; Et quidem aliquod Aaroni velamen, quòd vitulum conflauerit de in auribus multitudinis; nam tomultuabatur aduerſùs eum vulgus; at verò vt erigeret altaria, vt elato ſono conuocaret ad ſacrificandum, nullus impulit: quocirca Pontificis & numero plura, & ex circunſtantiis grauiora fuère delicta: Sublentit Caietanus; *Non meretur* (inquit) *tanta blaſphemia Aaron excuſationem: inſaniuit enim & ipſe multò magis, quàm alij: nam alij, vt ex Hebræo conſtat, nomina communia Dei idolo attribuerunt; ipſe autem incommunicabile, & ineffabile nomen Tetragrammaton attribuit idolo, nullo ad hoc inſtigante, & quod peius eſt, voce publica*; Itaque Aaroo prauitate ſuperauit, quidni enim? ſic nanque comparatum eſſe aſſeruimus, vt quò quiſque melior eſt, ſi malus fieri incipiat, peſſimus omnium euadat; erat autem Aaron multis nominibus vulgo excellentior: ille interpres legum, atque ipſius etiam Moyſis apud Pharaonem, ille intercesſor apud Deum, ille in ſacris Princeps; ergo vt fuit in virtutibus ſummus: ita & cùm ſceleri ſe commiſit, nequiſſimus apparuit; *Inſaniuit enim ipſe* (vt aiebat Caietanus) *multò magis quàm alij:* Nemo confiſus præteritis ſecorus agat in hac labili vita; qui pluſquàm Aaron, qui Dominum conſulere ſolitus? qui pluſquàm Salomon, in quo eruditio, forma poteſtas, conſilium, & omnibus melior pietas erga Deum emicuit ingens? ſortitus animam bonam, excoluit eam & cuſtodiuit à iuuentute, vir iuſtus & metuens Deum per quinquaginta ferè annos; O ſi & in quarta noctis vigilia, cùm iam eſſet ſenex, non dormiiſſet! obſcuratum eſt cor inſipiens illud!, proh dolor! & fuit certè ruinæ ſtupendus caſus: nam quaſi aut tæduerit anteactæ probitatis, aut doluerit ad vitium ſupereſſe breuia viuendi ſpatia; ita ſordes amauit, vt nullum eſſet tam capitale malum, in quo peritus artifex non euaſerit; etiam peior, quàm fuiſſet anteà bonus; & vt quondam optimus, ſic poſteà nequiſſimus.

Caiet. *Aaronis Pontificis peccata grauiora fuère quàm cæterorum idolatrarum.*

SECTIO IX.

Luxuriæ timendam, formidabilémque eſſe vim etiam ſtrenuiſſimis bellatoribus.

87. NEmo, qui diligentiùs peruoluit Salomonis Acta, non ecſtaſim & ſtuporem paſtus, dum eum prioribus vitæ ſpatiis vltima comparat: quis enim inſtructior vnquam contra vitium? quid præſidij non defuit: non pietas, non conſilium, non ſcientia, & his fortius quidquam, nimirum conſeruata in annos multos ſtola innocentiæ; quàm egregia propugnacula; Itaque hæc dum contemplantur ſedulò, plurima eos occupat admiratio, vt patuerit inimici ictibus tam vallatus; Sed cogitaſſe debueraot aduersùs Salomonem armaſſe cohortem luxuriam: ſæua nimis beſtia, & in Sanctos quoque audax; hæc cum præclariſſimis congreſſa militibus Protoplaſte, Sanſone, Dauide, vexauit ſuperbè tantos viros; ſed nulli ſic dominata, atque Salomoni: illa infatuauit, illa dilapidare ſubſtantiam cum meretricibus impulit, illa fana condere peregrinarum gentium Diis ſuaſit, illa in tranſuerſum egit omnibus modis; Fugite à fornicatione quicunque portatis vaſa Dei: non ætas, non vigiliæ, non macerationes, non retroacti ſuperati agones vos negligentes, & incautos faciant: ab hac furia victi, qui de omnibus penè triumpharunt: & probauero ſi non fallar.

Salomonis exitium ex luxuria.

88. Heroüm ſuorum, Vatum, atque Patriarcharum inconcuſſum robur ſignificaturus Creator, adamanti ſæpè comparauit; aduertit Hieronymus epiſt. ad Pammachium ſuper obitu Paulinæ vxoris; *Tale quid & Dominus loquitur ad Prophetas, quòd poſuerit faciem eorum, quaſi vrbem æneam, & lapidem adamantinum, & columnam ferream, ne pauerent ad iniurias populi: ſed impudentiam ſubſannantium frontis rigore contererent*; Iam & percipiamus eundem Hieronymum de natura adamantis diſſertantem ad c.7. Amos, in illud, *Hæc oſtendit mihi*, &c. *Adamas* (inquit) *ſui nominis lapis eſt, quem Latinè indomitum poſſumus appellare, eò quòd nulli cedat materiæ, nec ferro quidem: nam, ſi ponatur ſuper incudem, & graui ictu feriatur mallei, antea incus, & malleus vulnus accipiunt, quam adamas conteratur: cùmque ignis omnia domet, vniuerſa metalla conſumat, reddit adamantem duriorem: vt ne paruulum in eo angulum vis nimij ardoris obtundat; Vidi & in auro adamantem magnitudine mily: cùmque vicinum conſumatur aurum longo vſu, ac nimia vetuſtate, ſolus adamas non atteritur, & nulla lima minui poteſt, ſed è contrario limam terit, & quicquid attigerit, lineis ſulcat:* Verùm iſta myſticè interpretantem eundem ſubaudiamus; atque de vaticinantibus loquentem ſuperiùs perſpeximus; hoc autem Amos loco inquit; *Hic ſtat ſupra murum adamantinum id eſt, ſupra ſanctos, & Apoſtolos ſuos, quibus donauit, vt & ipſi adamantes vocarentur, & à nullo ſuperati dicerent: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?* Et iterum: *Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro:* O quid hoc robore fortius eſſe queat? Nihil aut in ſuperis, aut in infernis relictum, quod non vicerit hic miles! Dormi beate pugil, placidus, atque intimidus: quis enim tecum congredi, quis ad pugnam laceſſere audeat? Sed, ô non dormias adhuc, quoad vſque videas Deum Deorum in Sion: nam, quos non auaritia, non ingluuies, non ſuperbia, non odium deiecère: hos vetitus, & blanda, atque laſciuiens voluptas proſtrauit: Ecce rurſus de adamante Hieronymum, *Hic lapis duriſſimus, & indomabilis, ſolo hircorum cruore diſſoluitur, & miſſus in calidum ſanguinem, perdit fortitudinem ſuam:* Quid hoc eſt; ab hirci petulantis & laſciui animalculi edomari cruore, niſi à muliebri ſpecie decipi, quem ſubiugare alia non potuère? Ergo, quem non malleus, non ſecuris, non limæ, non vetuſtas, non ignis omnia deuorans, conſumpsère, ſanguis hircinus fregit, disiunxit, contriuit: *Et in tantum robuſtus eſt*, (proſequi

Hieron.

Adamantis duriſſima natura.

(prosequitur Hieronymus,) nempe, Dei Athleta, *vt dicatur ad eum; Si transieris per ignem, flamma non comburet te; quantóque magis tentationibus caditur, tanto fortior fit, & pro nomine Saluatoris inter flagella lætatur; cúmque à nullo superari queat, solo mortifera libidinis calore dissoluitur; hæc enim sanguinis hircorum, & ipsius hirci dicitur esse natura, vt sit ad libidinem calidissimus; & quod ignis edomare nequeat, solus illius dissoluat cruor;* Notanda admodum sententia viris magnis; *Cúmque a nullo superari queat, solo mortifera libidinis calore dissoluitur;* Non igitur stupendum, quamuis in lungum tempus, multísque certaminibus egregium se bellatorem probauerit Salomon, deuictum tamen à libidine etiam in vitæ termino; quoniam incauté egerat, & de elapsis plùs æquo confisus triumphis, hostem despexerat.

Adamantinas mentes etiam libido domat.

89. Certè si quisquam inter maximos Heroës adamas, vt fuerunt innumeri, Iobus de primis; quid enim in eo non gloriosum? quibus vnquam succubuerit tentamentis illecebris? Dimicatum aduersùs illum per incendia rapinas, regni, & filiorum despoliationem, & post omnia fortunæ ludibria sæuitum in corpus eius; vsus omni stratagemate Inferous, & de omnibus semper ouans & triumphator: restabat mulier, quæ opponeretur; ecce ad classicum auditum trepidare continuò Athleta, colorem amittere, terga vertere; *Pepigi* (inquit) *fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine; quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem Omnipotens de excelsis?* cap. 31. vers. 1. & 2. Sed esto, cohibuerit oculos, quoniam ipsi fenestræ, per quas mors intrat, quid etiam circuncidit cogitationem? Nimia formido hæc est in tam strenuo duce! At sciebat Iobus, omnium monstrorum domitores à libidine vinci, proinde in fuga, in occludendis sensuum ostiis omnem salutis spem esse positam; parum est aspectus, colloquia, munuscula declinasse, alligandæ & intus latentes cogitationes: Depinxit rem hanc luculentè Chrysost. serm. 1. de continentia Ioseph: *Eosdem sermones nobis loqui, & magnus Iob potest, qui non solum diligens continentia fuit exercitator; sed & legem oculis suis posuit, ne in virginis videret faciem, ne fortè mentem illius irradians raperet pulchritudo; Quis non admiretur, & obstupescat, videns virum hunc cum Diabolo quidem viriliter certare, & omnes malignas machinas vincere; virginis autem faciem fugere, & à formosæ puellæ aspectu oculos subducere? Diabolum quidem videns accedentem, non fugit; sed mansit sicut leo viribus fidens: virgine autem visa non stetit, censebat nimirum, in prælio contra Dæmones, virili & audaci animo opus esse; in continentia autem præparatione, victoriam concedi, non virginem consuetudine; sed secessu*

Iob 31.

Chrysost.

Iob Diabolū videns accedentem non fugit virgine autem visa non stetit.

90. Oblata Danieli dum esset prope Tigrim fluuium magnum, species viri; *Et renes eius accincti auro*, cap. 10 vers. 5. Vidit & Ioannes similem Filio hominis, *præcinctum tamẽ ad mamillas zona aurea.* Apoc. 1. vers. 13. Cur non ad renes vtrique baltheus? scilicet, vberum in medio cordis locus est, vt annotauit Rupertus in citatum Apocalypseos caput: *Et talis præcinctura* (inquit) *cordis statum naturæ vitalis, vel vitam continentiæ significat;* Porrò visio Ioannis nouum fœdus indicat, quemadmodum & illa Danielis vetus; vt igitur innuat postquàm Christus natus est, & Euangelium illuxit, tantam debere esse castitatis eminentiam, quæ ne repræsentationem admittat indecoram, cor de qua prodeunt cogitationes, zona alligat; Anselmus ad notatum Ioannis locum, *Vidit* (inquit) *Daniel eundem Angelum scilicet in persona Christi, præcinctum renes in veteri Testamento, Danielis cap. 10. quia ibi carnalia opera constringuntur: hic mamillas perstringit, quia Euangelio etiam cogitationes iudicantur, ex quo significatur nostris, vt nos cogitationes perstringamus;* Richardus Victorinus idipsum, *Quia nunc* (ait) *etiam cogitationes illicita refrænantur;* Verùm, nónne abundantior gratia post Euangelium? Nónne robustior creatura rationalis aduersùm inimici hostilia spicula? Ergo sub antiquo Instrumento desiderabantur munitiones potiùs, & non solùm renes cingendi, sed etiam pectora? An quoniam sub Christo, quemadmodum prælian-tium vires adauctæ, ita hosti concessa maior licentia tentandi electos, & fortiora nunc multò certamina, quàm apud Moysem? Sed mihi cogitanti occurrit, inter luxuriam & alia crimina singularem apparere differentiam; quippe hoc habet libido, vt robustissimis præcipuo terrori sit; nónne perspeximus paulò anteà in Iobo? Diaboli minas, & conatus despexit, de virgine ne cogitare ausus! Alia igitur vitia infirmi timent, & qui destituti præsidiis: venerem & lacertosi metuunt: Creuit itaque sub Euangelio fortitudo mentis, gigantæus iste populus, si bona sua nosset: At ob hoc ipsum, quoniam nimirum potentiores viribus, plùs aduersùs luxuriam muniendi: Itaque non opera tantùm, sed etiam cohibeatur apprehensio: nouerint cum pessimo inimico luctam esse, cuius tanta insolentia est vt putet, quòd Iordanis influat in os eius, & nulla sint tam vallata castra, quæ non expugnare possit: igitur contra alias sordes sufficit lumbos constringi; ad luxuriam depellendam oportet & mamillas vincire: & quò quisque robustior euadit, eò magis contra hoc Dæmoniorum genus importunum, & temerarium armari oporteat, cunctísque accingi modis.

Dan. 10.

Apoc. 1.

Rupert.

Anselm.

Rich. Vict.

Quò quisque sanctior, eo magis contra luxuriam armari debet.

Mittebat ad bella Psalmodus adolescentem speciosum præ filiis hominum, eundémque ex strenuissimis; nam & decorem, & fortitudinem induit, & præcinxit se virtute: Hortatur ad prælium, *Intende*, inquit, *prosperè procede, & regna; sagitta tua in corda inimicorum:* Sed intelligamus, quo armorum genere donat: *Accingere* (ait) *gladio super femur tuum, potentissime*, Psalm 44. Nihil de Martis penu præter ensem? Tantùm de robore fisus, vt contemnat clypeum, loricam, galeam, & vniuersum, quod defendere valeat Palladis munus? Anne aliqua temeritas, & iuuenilis ardor? nam vel ipsi gigantes cùm in pugnam descendunt, obteguntur, certè Philisthæo illi, qui exprobrabat Hebræorum castris, & ad duellum prouocabat, *Cassis ærea super caput eius, & lorica squammata induebatur, & ocreas æreas habebat in cruribus, & clypeus æreus tegebat humeros eius.* Reg. 1. cap 17. vers. 5. Iam quando animus non nisi vnam corporis partem munire, cur omittuntur nobiliora, frons, oculi, genæ, pectora? Totus in defendendo femore adolescens, quamobrem? Nempe, spiritalia sunt hæc certamina: femur autem seminalis & genitiuæ sedes virtutis, proinde & carnis opera significans, & quidquid lasciuiam nutrit: ergo tam valens hic pugnator, qui & inermis hostes superaturus, scilicet, potentissimus; at, cùm omnia subiugauerit monstra, 91.

Psalm 44.

1. Reg 17.

monstra, & eius terror super omnibus animalibus, vna est luxuria, quæ curas afferre possit: ideò ô tu, in cuius labiis diffusa est gratia, licèt Hercule præstantior, quamuis ad cerebri, ad oculorum, ad cordis defensionem, neque vmbonis, neque scuti, aut thoracis necessarius vsus, tamen vide etiam atque etiam, vt femur munias; nunquam imparatum luxuria inueniat, nunquam à femore discedat excubialis gladius: sæuus est hostis femur, cùm & gigantes & potentissimos cogat perpetuò accingi.

92. Gen. 39. Reliquit dominæ apprehensum pallium Ioseph, Gen. cap. 39. vers. 12. tam imbecillis, qui feminæ resistere non possit, iuuenis præsertim, & flore ætatis vigens? Quin & laciniam, extremáque pallij mulier tenuit, neque ardua diuulsio, cùm vltima possideret solùm: Suspicor, arbitratum ab illo, femineum venenum tam mortiferum, atque pestilens, quod vnn, eóque leui tactu virus infundat, cui neque adolescentis firma valetudo resistendo par sit; Abiecit igitur pallium, ne si assumpsisset, laciniæ tabe correptus inficeretur, infirmaretúrque statim ad mortem: Mecum Ambrosius lib. de Ioseph Patriarcha, cap. 5. *Reliquit tanquam non sua, quæ adultera suis manibus detinebat, & aliena indicauit, quæ tactu impudica potuerunt comprehendi; Sed. quare tanquam non sua deseruit? Contagium enim indicauit* (subdit Ambrosius) *si diutius moraretur, ne per manus adulteræ libidinis incentiua transirent*: Tu mihi compara morborum species: Sit, qui febri laboret, neque malum supra vulgare; tandem cedit calori virtus, & abit ad patres suos, qui languebat: post elatum cadauer, quæ decumbenti ministrauerant tegumenta, asportantur in apricum, atque per dies aliquot sole, ventisque purgata, recluduntur iterum loculis, quibus extracta fuerunt: Sit verò tabes lethalis aliqua, qualis & Italiæ, & Franciæ egregias vrbes multas his depopulata diebus, neque adhuc parcens, videas & pretiosa quandoque in sterquilinium projici, & spectant possessores non tantùm siccis luminibus, sed læta quoque fronte: Vt quid perditio hæc? Nimirum lues hæc secunda dira est, atque immedicabilis. & potior est iactura exuuiarum, quàm vitæ; Tunc igitur id, quod Ambrosius asserebat, contingit, scilicet ob contagium *relinquunt tanquam. non sua*: Quoniam itaque laciniæ non qualiscunque tabes; sed de his, quæ etiam valentissimos momento prosternunt, & quarum est intolerabile aconitum; propterea Iosephus prudens adolescens, quod à lasciuienti femina contractum fuerat indumentum quanquam leuiter, ob contagij sæuitiam, *tanquam non suum*, apud heram reliquit.

Luxuria pessima contagio.

Ambros.

Ausus de filiis Israël vnus in oculis castrorum intrare ad scortum Madianitidem, prospectante Moyse, & omni multitudine Numeror. c. 25. non sustinuit effrænatam impudentiam Phinees filius Eleazari: *Surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingressus est post virum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet, & mulierem*: Cur priuata auctoritate, Moyse inconsulto, non postulata à Iudicibus facultate? Bonus quidem zelus: verùm qui secundùm scientiam: Vt quid Magistratus, si quisque lictor ex arbitrio? Dices, inspiratum à Numine, vt significat Textus vers. 11. *Quia Zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel in Zelo meo*: Verùm, quamobtem à Deo talis instinctus, qui Iudicibus deferre honorem præcipiat in lege sæpiùs? An, quoniam, si expectanda Magistratus sententia, moræ traherentur: expediebat autem continuò suffocari malum? Sic coniector: At, quæ huius celeritatis necessitas? Nempe, luxuriæ contagium erat: hæc autem tam dira pestis est, quæ nisi statim præoccupetur, stragem sit allatura infinitam, quæ & robustissimos momento prosternit: itaque alia morborum genera modestiora sunt, paulatim dominantur, hoc subitò irrumpit, & in mora ob toxici potestatem egregium periculum est, proinde continuò exsurrexit Phinees, trucidauit fornicarios insalutatis Iudicibus: Origenis tropologiam exhibeo ad finem homil. 20. in librum Numerorum, *Tibi autem, qui à Christo redemptus, & cui de manibus gladius corporalis ablatus est, & datus est gladius Spiritus arripe hunc gladium. & si vides Israeliticum sensum cum Madianiticis scorta item meretricibus; id est, cum diabolicis se cogitationibus volutantem; nolo parcas, nolo dissimules; sed statim percute, statim perime: ipsam quoque vuluam, id est, secreta naturæ discutiens, & penetrans illum ipsum peccandi fomitem deseca, ne vltrà concipiat, & maledicta peccatorum soboles Israelitica castra contaminet.*

Num. 25.

Luxuria citum absque mora extinguendum.

Orig.

Demiratus sum plurimùm protoparentem vxori fuisse tam obsequentem; *Et tulit de fructu illius, & comedit, dedítque viro suo qui comedit*; Genes. c. 3. vers. 6. Vbi terrores; vbi minæ robustum deiecturæ? Vbi saltem blanditiæ, & pollicitationes, aut subtristior mulieris vultus, quoniam maritus illicita respueba? Non diceret aliquid comiti suæ tanta amissurus ob vnius pomi gustationem? Certè Eua fragilior sexus non nisi post colloquia à serpente decepta, imò post amplissimam spem: spondebat nanque aperiendos coniugatorum oculos, futurósque sicut Deos scientes bonum, & malum: O si non femina porrexisset Adamo, & hactenus fortasse tutus! Porrexit mulier, detulit contagium esca infandum: & quamuis Adamus innumeris munitus præsidiis aduersùs omnem violentiam, sed docta strenuissimos vincere libido facilè prostrauit: non opus feminæ eloquentia, non suasionibus: sufficit mulierem esse, vt & Adam indiscusso munere ad nutus solùm vincatur: Venustè Augustinus à nobis in antecedentibus citatus; *Vxorem igitur, quæ iam seducta manducauerat, delicias suas noluit Adam contristare, quam credebat à se alienatam tabescere, & sine solatio interire, non quidem carnis concupiscentia, sed amicabili beneuolentia, quasi sæpè Deus offenditur*: Atque eadem Lyranus in allegatum Genesis locum: Verùm, si tam potens ad subuertendum femina instrumentum, cur non eadem passus Lot quæ vxor illius? Quamobtem non & ille coniugi indulsit, atque morem gerens illi, non & respexit ipse post se, & conuersus est in statuam salis: Genes. 19 vers. 27. Premam ex Auito, Viennensium Archiepiscopo singularem cogitationem: Putat fæminæ præceptum tempus, vt marito significaret, aut voce aut nutu eadem facienda: itaque mox vt vultum ad Sodomam conuertit, subsequota est vindicta: Quòd si spatium concessum fuisset alloquendi virum, & hic quoque fortasse succubuisset; Sume ex metro de peccato originali pauca de libro 2.

93.

Gen. 3.

August.

Lyran.

Vxori Lot præceptū tempus quo marito suaderet vt post se intendisset Sodomam respiceret.

Gen. 19.

Auitus.

Hoc tamen hic mirum est, quòd Lot non flectitur, ipsam

Nec sociam sequitur, primo constantior Adam:

Quanquã id credo magis factum, quia visa referre
Iam nequit elinguis: quæ si comperta referret,
Forsan & in similes ausus temeraria traxit,
Credulo vt imposuit virgo primæua marito.

Fortunata Loti vxio, quæ feminæ spatia loquendi subtraxit: nam si datum, vt ad decipiendum labia componeret, tanta est potentia muliebris philtri vt etiam ignes & incendia spectans, & non vanum Inferni simulacrum, Loti blandimentis, & suadelæ eius quam deperibat, consensisset fortasse.

94. Sed quoniam esse luxuriam de pestiferis morbis asserimus, aduersùs quos neque robur, neque Æsculapiana pharmaca sufficiant, de Loti gestis probare non omittamus: *Salua animam tuam* (aiunt Angeli Genes. c. 19. vers. 17.) *noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione; sed in montem saluum te fac, ne & tu simul pereas:* Quæ verba interpretatus Ambrosius lib. 1. de Abraham, c. 6. *Fuge ergo Sodomam,* (inquit,) *relinque ocyùs, desere elementa huius mundi, ne te imminentia inuoluant pericula: non resistas fugiens, nec in tota vitiorum regione immoreris:* Nicolaùs de Lyra: *Quia periculum erat viro iusto manere prope locum peccatorum, ne patiatur in anima, vel in corpore propter vicinitatem eorum:* Sed, quare tam ingens discrimen capiti Lot à Sodomitica Ætna incumbat, vt non sufficiat prouinciæ remotiora petiisse, sed omni exeundum sit tractu, omnis deserenda regio? At in mentem veniat dixisse nos, Sodomiticam luem contagium esse, & de crudelissimis: Quid igitur viri nobiles, quibúsque chara est salus, tabe pestilente ingruente? Equidem sunt lubenter vrbanas relinquunt delicias, & eremum petunt, montésque in primis, quoniam purior ibi ventorum flatus: & quoniam malum eiusmodi est, quod longè etiam recedentes sequatur, nó suburbana, non proxima villis loca habitando diligunt, abeunt in distantissima; nonnunquam & regna permutant: cogit enim contagij malignitas, quæ cætera præter fugam adminicula contemnit. Quoniam itaque ex hoc contagiorum genere, quæ & valentissimos prosternunt luxuria est, ideò loca, in quibus dominatur pessimum vitium omninò vitare iubetur Lot, & in circumiacentibus non stare; sed ocyùs montium cacomina scandere.

Gen. 19.

Ambr.

Sodomorũ regionem quasi pestiferã iubetur Lot penitùs deserere.

95. Salubre Angelorum monitum: nam, quamuis lapideus, & penè insensibilis extitisset, tamen nisi à Sodomis procul abiisset, si in proximo mansisset, & inficeret aura pestilens libidinosæ nationis: Dabo ex lapidum naturali Historia insolitum quidpiam, auctore Petro Damiano, lib. 2. epistolarum, literis ad Desiderium Cardinalem, quæ ordine 18. *In quodam, nempe, monte Orientis* (loquit) *lapides sunt igniferi, qui masculus, & femina nuncupantur, & dicuntur Pyriboli; qui, mirum cùm à se inuicem procul sunt, non accenduntur: si verò femina appropinquauerit masculo, protinus ex eis ignis egredietur: ita vt omnia, quæ circa montem sunt, flammis vaporantibus exurantur: Ab ipsis ergo lapidibus edocemur, vt si consumi libidinis incendio nolumus, muliebris aspectus speciem declinemus:* Præclarè Damianus: quid enim lapide frigidius? quid tam insensibile? ideò & virginitatis symbolum, scilicet, & Christus petra, & Genitrix quoque, atque tum præcipuè quando Filium e[x]ira quoniam absque detrimento claustri virginei in lucem producebat: propterea & vaticinatus de Prophetis vnus, orabatque simul, vt emitteretur Agnus dominator terræ de petra deserti: si tamen his tam frigidis, tam insensibilibus admoueatur femina, concipiunt ignes, qui magnum nemus, & montem omnem in cinerem, in fauillas vertant: O noli inueterate dierum, aut præsumptuosus, aut negligens esse; quoniam cum senectute frigora intrauerunt, & recessit à membris vigor pristinos: nam, si propiùs accedas, ossa illa arida vaporabunt iterum. 96.

Lapis Pyriboli natura.

S. Pet. Dam.

Quòd si non Loto data monita, non lapidum Vulcanus persuaserint fugiendum esse; saltem Christi exempla compulerint, & stupenda quidem: Pollicitus sæpè Creator Abrahæ sobolem, per quam & nationibus benedictio aduentaret; Cur distulit in seros annos partum, tum cùm vxori muliebria deficerent? Sciùe mater ipsa Genes. c. 21. vers. 7. *Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei iam seni?* Equidem Isaac singulariter Christi typus fuit: quare & Paulus ad Hebræos c. 11. vers. 20. *Vnde eum & in parabolam accepit*, id est, vt exponit Anselmus, *in similitudinem Christi:* Quoniam igitur Christus impensè fugit, quæ aliquam cognationis vmbram habent cum lasciuiente prurito, noluit vt vel typus, & imago ipsius Isaac nasceretur etiam ex licitis amplexibus tum, quando natura vigorosa est, cùm spiritus geniales ardent, & ebulliunt: expectauit autem sedata tempora, cùm omnis voluptas recessit, & consopiuntur ignes: Hoc Auctor de mirabilibus sacræ Scripturæ, lib. 1. c. 12. nam de Sara, & Isaaco tractans: *Sed hoc valdè conueniebat* (ait) *vt, quoniam filius, quem parturiebat, ipsam figuram Christi, qui ex sola Virgine, sine aliqua humana voluptatis cupidine, nasceretur, pertulit, illum non ætate, qua solent feminæ parere; sed contra illius consuetudinis metas, parturiret.* Proh sanctam vigilantiam tanti Principis, qui cùm peccare non valeret, neque Patri vnquam displicere; sic tamen aduersùm luxuriam cautus, vt, non dicam, in se aliquid sustinuerit de veneris prurigine; sed neque in vmbra, & imagine sua passus tum in auras prodiret, cùm natura etiamnom efferuesceret, & suus in corporibus ignis esset. 97.

Cur Isaac in senectute Parentum natus.

Gen. 21.

Anselm.

Auct. mir. sacr. Scrip.

Iussus Saül contra Amalec pugnare, & post victoriam ferocire: Quantùm putaueris? *Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius: sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum, atque lactantem, bouem, & ouem, camelum, & asinum.* Reg. 1. c. 15. vers. 4 Nónne satis homines de medio sustulisse? Vt quid & armenta, & pecora trucidantur? Et aliàs quidem præceptum viros delere, vt qui certare possent, & tumultus mouere, mulieribus percitum: nunc & nè vnius diei infans à miseratione vacuus? Proculdubio infestint omnibus inimicis Israëli Amalec, quando ita in eius vniuersa sæuitum est, & de cœlo eius sublata memoria: O nunquam tutus Israël, si vel vngula de Amalec superstes sit! abole, eradica funditùs, vmbram quoque persequere ita omninò conueniens est: Ac sanè Israël perfectorum imaginem repræsentant: De Amalec Gregorios lib. 6. expositionis in 1. Regum. c. 1. *Superius* (inquit) *Amalec luxuria vitium designare diximus, quæ velut lambit, dum voluptatem blandiendo suggerit:* Igitur Israëlem, hoc est, perfectionis studiosum aduersùs omne vitium crudelem esse, pium, laudabile, salutare est: cæterùm contra luxuriam immortale esse præstat odium, æternum furorem; nihil hic temperatum,

1 Reg. 15.

Greg.

Amalec luxuria vitiũ designat.

tum, nihil remissum, delenda cuncta vsque ad lactantem, & bouem; Immanis serpens est; & quamuis non sit alia natio tam fortis, atque munita sicut Israël, & quæ Deum ita propinquantem sibi habeat; tamen nisi vniuersa Amalec demoliatur, si quidquam viuat, satis contra tantum robur; vnus de Amalec fugabit decem mille ex Israël, tam dirus hostis est; Crede Gregorio loco allegato, ad illud. *Non parcas ei, & non concupiscas ipsius aliquid, &c. Quis est hic, qui parcit Amalec, nisi qui, aut in cogitatione, aut in ore, aut in carne lasciuia aliquid retinet? Nam plerique turpitudinis opera non exercent; sed linguam à turpi locutione non cohibent; plerique per opus luxuriam vitant, per cogitationem non vitant; quidam nihil turpe agunt, sed quod actu refugiunt, corde concupiscunt. Parcit ergo Amalec, qui blandimenta lasciuiæ, aut in locutione, aut per intentionem, aut per cogitationem tenet. Dicit itaque: Non parcas ei, quia de tam nequissimo vitio nihil accendi debet in mente, nihil permitti ardere in opere. Dicit ergo, Non parcas ei, vt omnes libidinosi motus, omnes obscœnæ locutiones prorsus perimantur in corpore. Dicit ergo: Non concupiscas aliquid ipsius, vt penitùs eradicetur à cogitatione. Quid est ergo? Non parcas ei, & non concupiscas aliquid ipsius? nisi, quia luxuria omnis in carne perfectè domanda est, & à mente radicitus extirpanda?* Sic Gregorius de Scripturis exponens, quàm indefessam esse oporteat iustorum contra luxuriam vigilantiam, vt quæ fortissimis quoque Athletis timenda sit. Quem dabis inter innumeros, qui Salomoni æqualis sit? Quibus enim fidunt superbi? quoniam iudicio, scientia, pietate excellunt? a Salomone hæc omnia extitêre summa: quia tamen remissus fuit in continentiæ studiis, aut de suis meritis nimiùm præsumpsit, didicit experimento à libidine cuncta pessundari; & neque ætatem, neque alia ornamenta sufficere, nisi manus Domini protegat.

Luxuria in carne perfectè domanda, & à mente radicitus extirpanda.

SECTIO X.

Non esse fulminandam in reos sententiam, nisi postquàm Iudici satis compertum pro illorum innocentia non superesse alleganda.

98. DIximus probabiliorem opinionem, & Scripturarum, Patrúmque meliori suffultam robore, quę Salomonem sub æterna gemere nocte, & damnatorum experiri cruciatus arbitratur! O magna supplicia, & iusta nimis! Siccine voluptas breuis, & momento vanescens æterni laboris pondus operatur? Sed, quàm lentè ad vindictam processit Creator? Expectauit decem annos ad pœnitentiam: hos ille in offendendo consumpsit, postquàm deprauatum est cor eius, vt adamaret mulieres alienigenas, & sequeretur Gentium simulacra; tandiu obuiauerunt sibi iustitia, & miserationes in Deo, cùm Themis vltionem postularet. Clementia differri mortem peccatoris rogaret; Quoties interim admonitos à Numine ingratus reus? Legatur superioris præludij sect. 2. enarrata; O Principes! ô Rerumpublicarum administri, vt quid illa tam præceps, tam inconsiderata reorum proscriptio? Cogitate, quoniam volat irreuocabile verbum, & denoctatam semel innocentis famam, quæ poterit dies rursum antiquæ restituisse nitelæ? Libet vobis proponere, quem feliciter imitari possitis, debeatis.

99. Ergo animaduertite, Creatorem, nunc languidè, & remissè gradientem; nunc mouentem passus, & supra hinnulos, supra gigantes velocem. Descenderat in hortum voluptatis, non properans, non accurrens, non ambulans super pennas ventorum, sed ad auram post meridiem, lentè, segniter, vt qui recreationem affectant, & zephyros captant morosè; Hug. Vict. homil. 8. in Ecclesiast. *Non ambulauit* (inquit) *sed deambulauit. Quid est deambulauit? Huc, & illuc quasi errabundus, & vagus in directum non vadens, sed pergens quocunque, hoc est, deambulauit; deambulabat tamen, & non discedebat, neque abiit in directum elongans quasi irreuocabilis, sed propè gyrans, & iuxta deambulans; abiit, & non abiit, modo vadens, modò rediens, & magno quodam incerto æstuans; quasi nolens sedem suam deserere, nec valens pollutam mansionem sustinere.* Hæc igitur ambages Verbi in Paradiso; sed apud Dauidem quàm festinans Psalm. 18. *Exultauit vt gigas ad currendam viam; à summo cælo egressio eius.* Apud Salomonis Hymenæum volans penè cap. 2. vers. 8. *Ecce iste venit, saliens in montibus, transiliens colles; similis est dilectus meus capreæ, hinnulóque ceruorum.* Quæ diuersitas ista? Nempe, cùm ab exordio rerum Orientis beatum pomœrium ingrederetur, vltionem de transgressoribus sumpturum descendebat Verbum: Dauidis autem cithara, & Salomonis plectrum cecinêre aduentum Dei in carne, cùm redimere Plasten cogitaret, & vinculis quibus tenebatur apud Stygium Principem, exoluere. Quando igitur Numine dignum sit, ad vindictam quasi reluctanter, & inuitum procedere; ad benefaciendum apparere alatum; propterea iturus ad Paradisum, moras nectit: hominem liberaturus, præ celeritate venit saliens in montibus, transiliens colles, exultans sicut gigas.

Hugo de S. Vict.

Deus quàm procedat inuitus ad vindictam.

Psalm. 18.

Cant. 2.

100. Verùm his difficile vt subscribamus; nam pone ita esse; debebat ad vindictam properare, in beneficia cunctabundum esse. Primùm, quando humana repræsentabat, ex more hominum data quaque opportunitate comprehêdere latronem, ne fuga saluti prospectans elaberetur:, conueniens erat: Secundò, atque præcipuè, quoniam vitiorum initia statim præoccupanda sunt; salubre enim consilium est, mala sic ac pullulant, antequàm roborentur, exting e: cùm igitur esset illud malorum caput, continuò plectendum fuerat: Denique & vltionis pars magna, ipsa est celeritas; & in primos transgressores exercendæ erant sine mora vindictæ, quò cæteris incuteretur vtilis metus. Atque vti hæc suadent, vltionem festinam esse debuisse, sic & beneficentiam tardam esse debuisse significat, quoniam absque labore acquisita; facilè contemnuntur; chariora nobis, in quibus fastidia passi sumus. Fateor, non euanida hæc esse argumenta; sed puto Creator voluit reorum prospicere emolumentis: Erat inter homines prima illa noxa; ad huius forensis causæ exemplar aliæ in posterum componendæ erant; vt igitur Iudices attenderent, moderatè procedendum esse, & consultationem adhibendam; ideò velut qui præmeditatur post meridiem ad auram Verbum deambulabat; & quoniam in rei fauorem ista peragebantur omnia, & commêdabatur potissimùm, vt de crimine

Iudicibus quid attendendum, & quàm moderatè procedendum in reorum causis.

accusato autem præberent arbitri absque tædio; ideò, quamuis satis cognitum Numini scelus omne cum circunstantibus, reos spatiosè alloquitur, & ab eis, quæ dicere possint, vniuersa expromit; neque antea condemnat, quàm quę allegari possint, nouisset singula; Iam ex Tilmanni catena allegoriarum percipe Galfridum ad cap. 3. Genes. in illa vers. 8. *Et cùm audissent vocem Domini deambulantis*, &c. *Non sic posteà venit a sponsum; Ecce (inquit) venit hic saliens in montibus: Nunc verò deambulare dicitur, quærens latentem inter facies peccatorum; retardabatur, & lentus gressibus incedebat, vtpote qui veniebat tristem mortalibus inferre sententiam; ad sponsam verò veniens festinat, & latis admodum saltibus adsolat, æterna reparationis afferens medicinam: nobis autem, vt ex his morale aliquid sumamus, sicut in saltibus istis vigor charitatis innuitur; sic in deambulatione illa fraternæ correptionis grauitas commendatur: vt discamus ex istis cuilibet indigēti cum festinatione, & alacritate succurrere: ex illa verò cunctabūdi offensa vindictam cum multa deliberatione pōdere tractare: absit enim, vt similes eorum simus, qui cum petuntur suffragari, dissimulando deambulant; & cùm sitiunt vindicari, saliunt, & festinant.* Sed quoniam, de qua agimus materiam luculenter tractauit Lucifer Calaritanus Episcopus exordio libri primi ad Constantium Imperatorem pro sancto Athanasio, dabo eius ardentem orationem: *Cogis nos, Constanti, (inquit) absentem damnare Consacerdotem nostrum, religiosum Athanasium, sed diuino id facere prohibemur lege: Impellis auctoritate latius regali Domini Sacerdotes ad effundendum cruorem, ignorans iura iustitiæ tradita nobis diuinitus te conatum ex nostris auferre mentibus: an diuinitus poteris afferere permissum, absentem, inauditum, & quod est maximum, innocentem damnari? Quomodo enim arbitraris diuinitus permissum, puniri inauditos, quando videas Adam, & Euam Principes nostri generis auditos, sententia percussos Dei: Et vocauit Deus Adam, & dixit ei: Adam vbi es? Et dixit, Vocem tuam audiui, Domine in Paradiso, & timui; quia nudus sum, & abscondi me: Et dixit Deus: Quis tibi indicauit, &c. Cum igitur huiusmodi formam iudicandi dedisse Deum aduertas cum à latebris euocatis, cōfessisque Deum sententiam de ipsis de sacris Scripturarum collegeris fontibus cuius fuisti, atque es impudentia, iudicandi Dei sernos cam dare formam, qua non fuisset de lege veniens Domini?*

101. Successit genitori pessimus Cain, ausos barbara feritate mansuetum [illegible] belem per violentiam de medio tollere: Sparsus continuò facinoris inhumani rumor, & tantùm diuagatus, vt & cœlos penetraret: Cur non ab alto fulmina mittit Omnipotens ad tam vocalem, atque sonotam famam? *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra* Genes. 4. vers 10 Si clamat, ò magne Arbiter, exsurge, & vindica sanguinem Sanctorum tuorum, qui effusus est: At putauit egregiè Chrysologus indignum tanti Iudicis integritate, famæ solius quantumcunque clamosis rumoribus incitari, & reum condemnare nb audita ab alieno ore. *Ergo ille fama credidit?* (ait serm. 125.) *fama nuntiante cognouit? Absit: Vox sanguinis fratris tui clamat de terra: Clamabat terra, clamabat calum, dolebant Angeli, quando iam tota saculi fama loquebatur:* Quid igitur superest tot proclamantibus testibus? Nimirum; vt audiatur ipse reus, vt ipse, si quid habeat, quo impietatem, aut delere, aut extenuare valeat, alleget: quare & colloquiū initur post publicam etiam famam cum iudicando: *Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: Dixitque ad eum, Quid fecisti*, &c? Sed proferamus iterum nominatum Calaritanum Antistitem Luciferum, cuius multa est, vetustas; is memorato lib. 1 pro S. Athanasio: *Dedisti præcepta damnandum esse inauditum absentem, negandūmque audientiam; Abel interficitur iustus, & interrogatus Cain sententiam subuit; & tu Domini inauditum vis puniri Sacerdotem? Nunquid non licuerat Deo, priusquàm Cain conuocaret, atque interrogaret, punire? Sed noluit; dans formam quo genere incipieremus iudicare commissos nobis, Damnate, inquis, eum quem ignoratis deliquisse. Cur ne nempe, ad hoc, vt iam non Episcopi, sed mererenur nuncupari vesani, atque carnifices.* Cognata est & Ambrosij expositio lib. 2. de Cain, & Abel, cap. 10. *Vbi peccatum obrepsit, statim & lex diuina mansuetudinis prorogari debuit; ne si continuò vindicatum esset virtum, homines quoque in iudicando nullam patientiam, modum, rationémque seruarent, sed statim reos supplicio darent; diuina autem sententia prouidentia huiusmodi est, vt magnanimitatem, & patientiam doceret Iudices, ne quis præproperè raperetur studio vindictæ, & ipsa deliberationis immaturitate puniret innoxium.* Caietanus propriis ad institutum nostrum expendens, cur post clamores sanguinis è terra resonantis, adhuc Numē Cainum ipsum sciscitatur de nece fratris: *Inquirit ad docendum (ait) Iudices hominum, vt citent reum, quantumcunque certum antequam iudicent.* Verùm præclarissimè Tostatus quæst. 6. in cap 4. Genes. *Dominus clarè videbat peccatum Cain; sed noluit eum punire, donec eum de peccato manifestè conuinceret; vt non conqueratur Cain, quòd iniustè punitur, cùm eum patuerit pro magno scelere puniri; & vt detur forma procedendi Iudicibus, vt non antè sententient, quàm partes interrogent, & merita causarum discutiant.*

Mirabile artificium Rationalis in pontificio Aaronis amictu; sed illud inprimis celebre, quòd insculpta in Logio illo duo nomina, nimirum, *Veritas, & doctrina*: Exod. 28. vers. 30. vbi translatio septuaginta Seniorum, *Demonstratio & veritas*, alij *Splendor, illuminatio, & veritas.* Sed, cur singulariter mandantur, *Veritas, atque illuminatio*? Dicunt Hebræi, quoties Tribuum Israël lites iudicandæ essent, huius Rationalis opitulamine vsos Antistites, vnde responsa peterent, de quibus consule Tostatum latè qu. 15. & Oleastrum ad nominatum Exodi caput; Quicquid de his tamen, certè exploratum rostri, & subsellio rum scopum esse veritatis indagationem; nam, si de possessione altercatio, comperto vero domino, sopiuntur discordiæ: si de fama, si de rapina, aut incendio, vniuersa in eam metam collimant, vt quid indefæcatum, atque syncerum sit, aperiatur. At, quomodo eru nda veritas? Per *doctrinam, per illuminationem, & splendores.* Dimittantur tenebræ, pateant cuncta; postquàm Iudex accusatoribus aurem præbuerit, alteram reo, eiúsque Patronis suppeditet, sic eùm omnia manifesta fuerint, & quæ accusator aduersùs nocentem producere valeat; & quæ criminosus pro se afferre queat, expeditum erit Magistratui suboleste vbi veritas effulgeat. Hinc igitur in Logio, seu Rationali copulantur *veritas*, & *doctrina*, seu *illuminatio*, quoniam nisi omnia clarescant, quæ & accusans, & de crimine notatus expromere

Margin notes: Galfrid. — Lucif. Calar. — Nō licet reos punire inauditos. — Gen 4. — Chrysol. — Lucif. Cal. — Interrogatus Cain, & auditus, sententiā percussus est. — Ambros. — Caiet. — Abul. — 102. — Exod 28. Septuag. — Ex Rationali num veteres responsa Sacerdotes Hebræi rum? Tostatus. Oleast.

mete poſſint, manca erit iudicij ratio, & latebit oppreſſa veritas; Philo ad hoc Aaronicæ veſtis membrum alludens libro de Iudice, *Quid enim in vita* (inquit) *æquè pretioſum, ac veritas? quam Vates ſapiens inſcripſit loco ſacratiſſimo, ea parte veſtis pontificiæ, vbi eſt principalis vis animæ, vt Sacerdotem per hoc ornamentum auguſtiorem faceret; veritati autem adiunxit cognatam virtutem, declarationem vt vocant, vt eſſent, ſeu imagines orationis quæ vel animo concipitur, vel profertur etiam; nam hac declaratione opus per quam aperiatur alijs quicquid latet in animo:* Venuſtè Philo *declarationem* nominauit, quam nos *doctrinam*, & *ſplendorem* appellabamus; ſcilicet, per declarationes partium, vt dicere conſueuerunt, emicat verum; quòd ſi actor ſolus admittitur, & reo negantur aures, quemadmodum manca fuerit declaratio, ita & imperfecta erit veritas.

Phil. Iud.

103. Grauabatur Moyſes à nimiæ multitudinis onere, & volebat in regendo ſocios; *Non poſſum* (inquit Numerorum cap. 11. verſ. 14.) *ſolus ſuſtinere omnem hunc populum*; O monſtrum in Principe, velle conſortem poteſtatis habere! *Et dixit Dominus ad Moyſem; Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti, quòd ſenes populi ſint, ac Magiſtri, & auferam de ſpiritu tuo, tradámque eis, vt ſuſtentent onus populi, & non tu ſolus graueris:* Verùm, qui fuit hic Legiſlatoris ſpiritus, quem nouis Magiſtratibus infundere vellet Numen? Equidem prophetiæ donum: *Cúmque requieuiſſet in eis ſpiritus prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt*; At quamobrem Vates conſtituit eos, qui Rempublicam adminiſtraturi ſunt, qui iudicium, & iuſtitiam facturi populis? Equidem vaticinia ad contemplationem ſpectant, ſoléntque videntium mentes eleuati ſupra ſe, cùm Omnipotens eis arcana pandit; theoriis autem contraria ſunt negotioſa, & actiua, in quibus eſt omnis vita illius, qui prouinciæ clauum tenet; quorſum ergo homines curis diſtractos in horas ſingulas in Prophetas deſtinat, cùm ſpeculationi, & otio deditos eligere præſtaret? Abulenſis quæſtione 54. in cap. 11. Numerorum; *Dicendum, quòd ſpiritus propheticus datus eſt eis vt benè explere poſſint iniunctum officium; quia committebantur eis cauſæ arduæ, quæ ſine prophetia non poterant expediri; potiſſimè illa, quæ ad Deum pertinent*; Anne igitur innuere voluit Numen tam circumſpectos in ferendis ſententiis debere eſſe Iudices, præſertim cùm definienda ex magnis, abſconditiſque ſunt, vt ſi fieri poſſit, non anteà de criminoſis reſoluerent, quàm Angelus de cœlo euangelizaret, quid tutum fuiſſet? Ac ſanè Hieronymus ab Oleaſtro non inſcitè aduertit, propterea vaticinali luce donatos ad regimen aſſumptos; quoniam ſicut prophetiæ munus præſtantiſſimum eſt, ſubſequutura penetrare; ita gubernationis excellentior portio mala præpedire imminentia; Verùm ad ſcopum noſtræ diſceptationis: equidem, quamuis in vaticinio præcipuus actus id cognitionis genus, quod futura proſpicit: tamen & habitus prophetici, veri propriique actus ſunt, quæ aut præterita attingunt, aut præſentia arcana, atque ſubebroſa peruadunt: Conſule Gregor. Romanum homil. 1. in Ezechielem, Toſtatum nominata modò quæſtione, P. Suarez de fide, diſput. 8. ſect. 3. Itaque ampliſſimum eſt prophetici luminis dominium omnes temporum articulos coaceruans: quid enim ſubterfugiat intuentem & anterita, & præſentia, &

Num. 11.

Iudicibus quàm ſit arduum de abſconditis ferre ſententiã.

Prophetia quos actus quos præſtãtes?
Gregor.
Toſtat.
Suarez.

naſcitura? Talis igitur debeat eſſe idoneus Arbiter, & cauſarum Iudex, cuius exactiſſima comprehenſio æmuletur vaticinij capacem ſinum, qui vniuerſa percurrat, & euoluat antelapſas rerum circumſtantias, coràm poſitas ſcrutetur, & de futuris diuinet, nihil indiſcuſſum prætereuolet; Sed hæc quo pacto ille peregerit qui ſemiplenam narrationem hauſit? & in reum difficilis, omnem auditum ſolis calumniatoribus præſtet? Quin certè Vatibus peculiare eſt, vt non conceptus ſuos, ſed alienos referant: id enim enunciant, quod à Deo loquente perceperunt; Deus nanque ſermocinatur, illi auſcultant, & inſtillata proferunt: *Loquens* (ait Paulus ad Hebr. cap. 1.) *Patribus in Prophetis:* Fons igitur, radixque vaticiniorum, auditio eſt: Quando itaque in prophetia cæterorum origo & caput auditio ſit: Iudices Deus Prophetas conſtituens, auditiuos eſſe cupiat, & hanc præſtantiſſimam officij dotem: Audiet ergo partes ſingulas: excipiet cum patientia non moroſus quæ criminator referat: deinde & officioſas, & hilares aures reo præbeat cupiens ex animo vt ea producat quæ diluere valeant accuſantium obiectiones: Talis Iudex proculdubio mercedem Prophetæ accipiet, cùm & ipſe integrè audierit, & ſecundùm allegata pronunciauerit.

Hebr. 1.
Auditio vaticinationũ radix.

Sed dolor eſt Iudices multos optare magis Pilatum imitari, quàm Prophetas: nam intuere, 104.
quid Ioannes recenſeat cap. 18. verſ. 38 *Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas? Et cùm hoc dixiſſet, iterum exiuit ad Iudæos:* En alterum Ariſtidem! & quàm præclarè fungatur munere ſuo Iudex integerrimus! nempe tota die præbuit aures promptas populo contradicenti Filio Dei, & à quo accuſabatur: nunc ſimul ac reum percunctatus eſt, antequàm ab eo de interrogatis quidpiam diſcat, abiit, exceſſit: ſcilicet, volebat Cæſari, & Hebræorum plebi morem gerere, & vtriuſque beneuolentiam conciliare: neceſſarium autem Chriſtum de medio tollere modò his gratus futurus: at, ſi innocentem damnaſſe videretur, atque illum, qui obiecta ab aduerſariis egregiè confutaſſet, infamiam ſubiret: igitur, quò gloriari liceat interrogatum à ſe reum nihil replicaſſe, & de veritate quæſitum, obmutuiſſe, Chriſto quæſtionem facit, & ne reſpondere poſſit, diſcedit continuò: Nemo vnquam Pilato infelicior Magiſtratus, cui Filium Dei morti tradidiſſe contigit: Verùm, quid obſtupeſcimus, cùm de Iudicum numero extiterit, qui rei defenſionem audire reſpuunt? nihil enim tam horrendum, quod ab eiuſmodi patratum iri mirabile ſit: Lyranus in morali explanatione: *Per hoc autem, quod non expectauit Chriſti reſponſum, ſignificata fuit eius inſtabilitas: quia timore Cæſaris, & fauore Iudæorum, à veritate declinauit, dando ſententiam contra Chriſtum & ſic hodie faciunt multi Iudices, timore, vel fauore à veritate iudicij declinantes.*

Ioan. 18.

Lyran.

Graphicè admodum Pſalmodus Metro 81. 105.
Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat: Euthymius, *Stans in medio eorum diiudicabit, hoc eſt, redarguet, Principes, ſcilicet, & Iudices populi:* Et quidem Deorum nomine Iudices adumbratos Auctor etiam Theodoretus, Commentarius ſub Hieronymi nomine, Lyra, qui de vocabuli metaphora ex c. 22. Exodi: Quid verò in his Iudicibus diſplicuit? *Vſquequo* (inquit) *iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis?* Eripite pauperem, & egenum de manu pecca-

Pſal 81.
Regula: Deorum vocabulo iudices ſignificati in Scriptura.
Euthym.
Theod.
Hieron.
Lyran.

toris liberate: Reprehendit igitur, quòd in potentum gratiam omnia facerent; neque criminum naturam attenderent, sed *facies peccatorum*, id est, externam fortunam, & locum eorum, qui exorbitauerant: si diues, absque censura remittebant; si inops, ergastulo, & vinculis amandabant. Sed, vnde emanauit tanta in Iudicibus audacia? Videlicet, *Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant*; Inde tam spissa temeritas, quòd imperiti essent, scientia destituti; Verùm, nónne ipsi legis Doctores, de Scribarum classe, Magistri in Israël? Sanè ita, neque mentis tenebræ ab ingenij vitio, sed à malitia voluntatis: Notauit prudenter Lyranus: *Scilicet, talia facere non propter ignorantiam legis, sed propter errorem electionis, quam ignorat omnis malus, vt habetur tertio Ethicorum*: Quamobrem ignorabant data opera, eò quòd audita criminatione pauperis, & egeni iniusta, nollent accommodare aures his, quæ infirmiores pro tutela sui allegabant: hinc tanta peruersitas, & ob hoc cùm Academiæ miracula essent, & sapientum Promachi, dicuntur nescire, non intelligere, ambulare in tenebris: Neque omittendus profectò Commentarius Hieronymo adscriptus in illa verba, *Et facies peccatorum sumitis, &c. Caterùm est & alia interpretatio sacratior; solet in theatris vnus homo frequenter diuersas habere personas, nunc ingreditur in mulierem, nunc in virum, nunc in Regem; & qui in Regem processerat, rursum in seruo procedit: Dixi exemplum, vt de carnali venire possemus ad spirituale*: Ergo quemadmodum in Circo, qui prodit diademate, & ostro insignis, non is Monarcha est; sed gregarius homuncio, tantùmque faciem, & locum Regis sustinet: ita, qui *in tenebris ambulant*, id est, reorum patrocinia, & defensionem supprimunt, neque alteri ex partibus aures præstant; non Iudices aliquo modo sunt illi, sed lineamenta solùm, & falsa iudicantium imago.

Hieronym. incertus.

106. De hac iustitiæ cathedra conquestus voce innocuorum apud Dauidem quidam Psalm. 118. vers. 161. *Principes persequuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidauit cor meum*: Quid est gratis, ô Martyr? Nónne de multis, iisque infortunibus accusant sceleribus? Scilicet, & quòd in Deos, & in Augustum blasphemus, & contumax extiteris? quòd coniuratus imperij hostis dicaris? quòd Magiam, & incantamenta exercueris? Talia quidem in Martyrem congeruntur; sed cùm luce meridiana clariùs demonstrate possit falsa esse, obturauêre aures Iudices, & noluêre Apologetico auscultare: Hoc igitur est, quod affirmat, gratis persequutos fuisse; *Benè hoc Martyr dicit* (inquit Ambrosius serm. 21. in hunc Psalmum,) *quod iniustè persecutionum tormenta sustineat, qui nihil rapuerit, nullius thorum putauerit esse violandum; qui nihil legibus debeat, & grauiora latronum sustinere cogatur supplicia; qui loquatur iustè, & non audiatur; qui loquatur plena salutis, & impugnetur, vt possit dicere, Cum loquebar illis, impugnabant me gratis*: Splendidissimè illud ab Ambrosio: *Qui loquatur iustè, & non audiatur*: Hóc vexamentum, hæc persequutio, & hinc quòd gratis opprimitur innocens: quoniam non est, qui auscultare velit pro iustitia decertare paratum, ifque à veritate armatum præsidiis, quibus triumphum de iniqua criminatione proculdubio reportasset: Subuectit inclytus agonista ad Christum conuersus: *Et à verbis tuis formidauit cor meum*: Qui non timuit crucem, equuleos, vngulas, & omnia

Psal. 118.

Tyrannorum artes in persequendis Martyribus. Ambr.

tormenta Diaboli; à sono vocis Christi trepidat: neque enim viri fortes, & magnanimi mortem timuêre, sed infamiam: itaque id singulariter metuunt, ne postquàm Magistratus omnia discusserit, examinauerit, ipsis ad longum patientes aures præbuerit, inueniantur comperta esse, quæ actor opposuerit; & quoniam Christus viuentium, mortuorúmque à Deo Patre constitutus Arbiter, nunquam anathema pronunciat, nisi postquàm vel ipse reus suo se ore condemnat, & intuetur manifestè à se patrata delicta, ideò sapienter: *Et à verbis tuis formidauit cor meum*: Quasi affirmet: Tu solus metuendus: nam, quæ tu dixeris scelera, talia fuerint omninò; teum enim clarissimè vincis: Non sic homines: imponunt, quæ non valeant probare: eùm purgare se reus aggreditur, obaudire renuunt: Augustinus in nominatum Psalmum loquutus de tortoribus: *Habuerunt quidem & illi verba minacia: Expello, proscribo, occido, vngulis torqueo, ignibus torreo, bestiis subigo, membra dilanio, sed tua me potius verba terruerunt: Noli timere eos, qui corpus occidunt, & postea non habent, quod faciant: sed eum timete, qui habet potestatem, & corpus, & animam perdere in gehennam: Ab his verbis tuis formidauit cor meum.*

Sonus vocis Christi super omnia timendus.

August.

Vidimos planè & nos, qui persequerentur gratis, cùm per Angliam, & Insulam nostram di catas facinorosis subterraneas speluncas, ergastula, in quibus horror, & vmbra mortis, replerent Sanctorum examina, & cupiebant vel de hordeaceo implere ventrem & nemo dabat illis: O quid fecistis Elizabethæ Reginæ immoderatæ atque sæuienti vos, qui non estis de hoc mundo? quibus viuere Christus, & mori lucrum? Scilicet, decere negastis feminam Anglicanæ, Hybernicæ, Scoticæ Ecclesiæ Caput esse; Damnastis Lutheri impudentiam; Caluini detexistis fabulas, & mendacia; Principis Apostolorum Sedem defendistis omni nisu: Ergône ob hæc eum latronibus & sceleratis pars vestra? Verè persequuti estis Heroas (ô Anglicani Iudices) *gratis*: quidni enim sic vos alloquar? nam mecum Ambrosius: *Verè frustrà impugnatur* (inquit) *qui apud impios, & infidos gratia impietatis accersitur, cum fides sit Magister?* Certè fidei Magister Campianus Briantus, Garnetus, & Episcoporum, Monachorum, Sacerdotum sexcenti nouo crudelitatis genere apud vos extincti: Expostulabo parumper Arnobij senioris verbis initio libri 2. *Si nullam esse ducitis contumeliam, respondere aliquid interrogatos, edissertate nobis, & dicite, quid rei, quid causa est, quòd tam grauibus insectamini bellis* Viros omnibus modis conspicuos, Roffensem, Morum, Hurleum, Chregium, Campianum, Collinum, Ogilbeum; Et quoniam vestris iudiciis Campianus Iesuita hipedum nequissimus (puto ob rescriptum Oxomiense incurrit tantum odiũ) hic, qui in verecundia omnes superauit, edisere, *quas eius contineris offensas, vt ad eius nominis mentionem rabidorum pectorum efferuescatis ardoribus? Nunquid regiam sibi vendicans potestatem, terrarum orbem*, aut quidem vestræ possessionis angulum, *legionibus infestissimis occupauit? Et pacatas ab exordio nationes, alias deleuit, ac sustulit, alias sibi parere ceruicibus compulit submgatis? Nunquid ardoribus auaritia flagrans vniuersas opes illas, quibus se genus humanum studiosè contendit impleri, possessionis sua mancipio vindicauit? Nunquid libidinum cupiditatibus gestiẽs, pudicitiæ repagula vi fregit, aut alienis*

107. *Anglicana persequutionis acerbitas.*

Ambr.

Arnob. sen. lib. 2. contra Gentes.

alienis furtum insidiatus est matrimoniis? Nunquid arrogantiæ supercilio tumidus, iniurias, & contumelias passim sine ullas personæ discriminibus irrogauit, ut non omnium virtutum amore in cunctis, & lumen prætexerit vita, & periculum ignorationis amouerit? qui si dignus non esset, cui auscultare deberetis, & credere; vel hoc ipso fueras non aspernandus à vobis, quòd salutaria vobis ostenderet, quòd vias vobis ad cœlum, & vota immortalitatis optaret: At enim odio dignus est, inquitis, quòd introductam à Sectariis religionis pulchriorem faciem obliterare tentauerit: *Ergóne ille religionis extinctor, & impietatis auctor arguitur*, qui *veram* in Angliam *religionem inducere* voluit? *qui hominibus cæcis, & reuera in impietate degentibus, pietatis aperuit ianuas, & cui se submitterent, indicauit*? nempe, Christi in terris Legato, Romano Pontifici, qui Ecclesiarum omnium supremum Caput? Sed, quò me rapuit desiderij feruor? quo calamum zeli æstus? non enim cum vobis institueram sermonem: Catholicos arguebam, in quorú aliquibus quandoque etsi non vestra scelera, sed tamen imitatio tantæ prauitatis; non potui tamen oblata occasione non cordis intrinsecum dolorem testari, & hac qualicunque parænesi excitare, ne fortè veniat super vos, & super filios vestros omnis sanguis, qui effusus est à sanguine iusti Roffensis vsque in præsentem diem, & occupet vos calamitas maxima! O si Carolo Monarchæ serenissimo reseruatum, vt Anglia refloreat iterum Scotia, atque Hybernia mea ambulent iuxta dies pristinos, cùm pendérent incoactum vectigal Romanis Pontificibus! Baron. tom. 12. anno Christi 1159. holocaustum dixerim ab Hybernia oblatum, quæ tota sub Petri, & apostolicæ Sedis dominatu! Verùm erit de his tractandi opportunior locus, nunc pergamus incepta prosequi.

SECTIO XI.

Ante lapsa Sectione oratoriè versata, seriò probantur ex Pontificum, Conciliorum, Patrum effatis.

108. PVtauerit quispiam, supecuacaneum esse, de hoc argumenti genere disceptationem instruere, cùm natura ipsa doceat consentaneum fore vt rei defensionem Iudex obaudiat; præsertim si in accusationis diem, qui de crimine arguitur, bonum habuerit nomen, optimè in multis de Republica meritus fuerit, & non ad contumaciam panoplia vtatur, sed paratus Maiorum dictis obtemperare, postquàm de veritate edocuerint: Fauebit his largè Athanasius Apologia Athan. 2. *Sed tamen ea* (inquit) *quæ inaudita altera parte fiunt, nihil habere roboris, nemo mortalium ignorauerit: hoc enim & lex diuina præcipit: hoc quoque, cùm insidias pateretur B. Apostolus, & reus esset, postulabat: Oportebat, inquiens, Iudæos ex Asia coram te adesse, & accusare si quid haberent: Quo tempore & Festus conantibus Iudæis contra Paulum insidias, quales nunc patior, loquutus est ita: Non est meris Romani gratia aduersariorum donare hominem reum, qui nondum accusatores ante oculos suos habeat, aut respondendi locum de crimine adeptus*: Sic Festus Actorum cap. 25 versic. 16. morem vel ethnici fori innuens: Sed maior Athanasio, & tempore, & officio Clemens Romanus lib. 2. apostolicarum Constitutionum, c. 51. Clem.Rom *Diximus verò* (scribit) *non esse æquum, altera tantùm parte audita, iudicare: etenim si alterum audiatis, cùm alter abest, & cum nihil ad illatum crimen responderit, sententiam de damnatione eius tuleritis, rei de cæde illius, & eadem cum ille calumniatore mensura commensi esse apud Deum iustum Iudicem reperiamini*: Vera quidem hæc: sed tamen, quia est humana conditio obnoxia deceptionibus, cùm inuidiæ, & maleuolentiæ intolerabiles sunt stimuli, falluntur interdum & egregij viri, dum parasitis nimiùm obsecundant, aut imponunt nulli, quos credidêre oues esse, cùm intus sint lupi rapaces; Huic contagio mederi admonitione isthac cupimus: at qui in muscipulam inciderint exhibeamus Principum aliqua exempla.

109. Atque occurrit omnibus ornamentis gloriosus Monarcha Dauid, qui inexplorata causa Miphiboseth, Sibæ accusatori præcipiti inconsiderantia auscultauit, & innocuum damnauit. Reg. 2. cap. 16. ad quem locum Tostatus quæst. 6. *Secundò peccauit Dauid, quia condemnauit eum inauditum, indefensum: nam etiam dato quod verum fuisset peccatum obiectum Miphiboseth: condemnando eum non vocatum, & indefensum, peccatum esset: quia etiam in notoriis delictis citatio requiritur, vt veniat reus ad audiendam sententiam, & allegandas aliquas excusationes, si quas habet: nam, licet notorius sit actus, non est notorium, an iniustè egit, & ad hoc vocandus est, ne innocens condemnetur*. Nicolaus de Lyra: *Quod fuit malè, & præcipitanter, & iniustè dictum; tum, quia iste Siba dixerat falsum; tum, quia, dato, quòd verum dixisset, tamen Miphiboseth dominus suus non erat condemnandus, antequàm audiretur, vel antequam veritas alio modo sufficienter declararetur*: Dionysius: *Dauid grauiter peccauit tam inordinatè proferendo iudicium, vtpete sine accusati auditione, sine accusationis examine, sine debita mora, seu deliberatione*. Caietanus: *Iniqua, temerariaque sententia fuit hæc, inaudita parte*: Quibus subscribit Salianus tom. 3. anno mundi 3009. num. 39. Dauidi simile quidpiam Magno Constantino accidit, qui Athanasium per improborum calumnias illectus, exilio multauit; in cuius tanti Imperatoris defensionem Theodoretus ecclesiasticæ Historiæ lib. 1. c. 33. *Neque mirum videri debet, tantis illum Viros per errorem exilio multasse: credidit enim Pontificibus celantibus quidem improbitatem, sibique se fidem imponentibus specie, & claritate sua: non autem fugit eos, qui diuinos libros versant planè deceptum Prophetam Dauid; deceptum autem non à Pontifice, sed seruo vernaculo, & mastigia, Siba inquam, qui de Miphibosetha mendacia Regi dixerat, quibus ereptum agrum illius obtinuit; quod non ita accipi dictum velim, quasi Propheta à me accusetur: sed defensionem parare regi falli, & ostendere imbecillitatem humanæ naturæ, ac docere nunquam accusatoribus tantùm quamuis fide dignis credendum: sed alteram reseruandam esse reo aurem*: Ac est quidem insigne hoc postremum Theodoreti monitum, ne sanè etiam quando fide accusatores digni sunt, eis ecquiescendum, priusquàm rei, aut confessio, aut expostulatio adhibeatur.

110. Iam & vt ad Petri cathedram proficiscamur: animaduertite, quid talis tantúsque Vir, qualis & sanctitudine, & doctrina fulgentissimus Cardinalis Petrus Damianus passus sit: is libro 1. epistolari, epist. 4. ad Leonem IX Pontificem

Marginal notes: Dauid an peccauerit Siba credendo? — 2. Reg. 16. Abul. — In notoriis delictis citatio requiritur. — Lyra. — Dionys. — Caiet. Salien. — Theodor. Accusatoribus etsi fide dignis, non est soli credendum. — S. Petr. Dam.

Nn 4 Maxi

Maximum; *Antiquus nanque hostis (ait) timens, ne ego possem vobis suggerendo destruere, quod ille in istis partibus non desinit quotidie nouis inuentionibus fabricare; malignantium aduersus me linguas exacuit, complices suos ad componenda mendacia, quoddam sibi velut organum fecit, per vascula sua crepuit, & malitia sua virus sacris altaribus instillauit; Et quid mirum, si Domino meo tantis oppresso negotijs versuta calliditas hominum obrepere potuit? cum & Dauid, qui prophetico plenus erat spiritu, dum Sibæ inconsultius credidit, innocentem protinus Miphiboseth sententia proscriptionis addixit? tantùmque apud eum falsæ accusationis sermo præualuit, vt plectibilem seruum in hæreditatis consortium hæreditatis asciscerent, & infidelitatis reum libertatis dignum præmio iudicaret? Veruntamen, si Creatoris nostri facta vigilanter attendimus, ad credenda cuiuslibet mala fidem adhibere facilè non debemus; ipse enim cuius oculis nuda, & aperta sunt omnia, non dedignatus est dicere; Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, descendam, & videbo, vtrùm clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ita vt sciam; Quod profectò ad nihil aliud dictum videtur, nisi vt humana doceatur ignorantia, sine experimentis audita non credere, incognita non leuiter adiudicare, nec antè sententiam promere, quàm rem dubiam testimonijs approbarit; Quam profectò cautelam cùm vos prudenter in alijs habere liquido nouimus, quia nobis obseruata non est, non vobis adscribimus, sed nostris proculdubio meritis imputamus*; Sic Damianus omnia, quæ dicenda forent complexus, & Papam inter Pontificem multis distentum curis excusans; & quod est vitij, atque malitiæ prauis adscribens ministris, à quibus & Dynastæ & Antistites circumueniuntur.

111\. Quoniam igitur scopulus est, in quo & Dauid, & Constantinos, aliique egregij Magistratus nonnunquam offenderint, neque adhuc cessat inimicus fallere, perpendamus, quid Romani Antistites consulant; Euaristus Papa tom. 1. Conciliorum, epist. 2. *Deus autem omnipotens, vt nos à præcipitante sententiæ prolatione compesceret, cùm omnia nuda, & aperta sint oculis eius; mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, priusquàm manifestè cognosceret, quæ dicerentur*; Eodem volumine Telesphorus Papa epistola decretali; *Et accusatori omninò non credi decernimus, qui absente aduersario causam suggerit, ante vtriusque partis iustam discussionem*; Ibidem ex epistol. 2. Calixti I. ad Galliarum Episcopos, *Quia per scripturam nullus accusare, vel accusari potest, sed propria voce, & præsente eo, quem accusare voluerit, quisque agat accusationem, nec absente eo, quem accusare voluerit, cuicunque accusatori credatur.* Ex epist. 2. Fabiani Papæ ad Orientales Episcopos; *Nec vllus vnquam præsumat accusator esse simul & iudex, vel testis, quoniam in omni iudicio, quatuor personas necesse est semper adesse, id est, Iudices electos, & accusatores, ac defensores atque testes*; Atque hoc ipsum Stephanus Pontifex epistol. 2. decretali de accusatoribus Sacerdotum; Iulius verò Romanæ Sedis Antistes epist. ad Orientales in causa Athanasij, quæ & habetur 2. Athanasij Apologia, & nominato tomo 1. Conciliorum, (sequor autem modò editionem quinque voluminum sub Sixto V.) *Oportebat autem, dilectissimi, si quidem synceriter illud iudicium agebatur, non solùm accusatorem, sed & reum præsentem sisti, & vt Tyri Macarius aderat reus, & Ischyrus accusator, vbi nihil criminum docere potuit: ita quoque in Mareoten, non solùm oportuit accusatorem, sed reum quoque vnà proficisci, vt, vel præsens conuinceretur, vel si victus non esset appareret eum calumnijs petitum fuisse*: Ex Damasi Papæ epist. 3. *Habetur quoque in decretis sanctorum Patrum sancitum, non fore canonicum, quenquam Sacerdotem iudicare, vel damnare, antequàm accusatores canonicè examinatos præsentes habeat, locùmque defendendi accipiat, id est, inducias ecclesiasticas*: Atque eadem repetit in epist. 6. Tomo autem 3. ex rescriptis Nicolaï Papæ I. num. 8 *Reuerà iustus mediator non est, qui vno litigante, & altero absente, amborum emergentes lites decidere non formidat.*

Euarist. Pap.

Telesph.

Calixt. I.

Iulius I.
Fab. Papa.

Stephanus.

His consona in sacrorum Conciliorum Actis; Triburiense c. 22. *Deus omnipotens, cùm omnia nuda, & aperta sint oculis eius* (vt in epistol. Euaristi Papæ scriptum legimus) *quò nos à dubijs, & incognitis sententiam proferre compesceret, mala Sodomæ noluit audita iudicare, priusquàm manifestè agnosceret, quæ dicebantur: vnde ipse ait, Descendam, & videbo, vtrùm clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non est ita, vt sciam: Quo exemplo monuit, ne ad proferendam sententiam vnquam præcipites simus, aut temerè, indiligentérque indiscussa quæque quoquo modo iudicemus: sed exemplo Domini descendamus, videamus, & iusto examine criminosos diligenter perscrutemur, sicut ipse Sodomam*; Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 8. verba relata ex c. 18. Geneseos de Sodomitico iudicio eodem more explanat, atque paulò pòst subnectit; *Debet igitur esse præsens is contrà quem facienda est inquisitio, nisi se per contumeliam absentauerit, & exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, vt facultatem habeat defendendi seipsum*: Neque ab istis diuellenda, quæ habentur tertio volumine Conciliorum inter capitula, quæ per Adrianum Pontificem ex Synodis, & Canonibus diuersis collecta fuêre; *Iudicantem* (aiunt) *oporteat cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, interrogandi, ac proponendi, adijciendique patientia præbita ab eo, vt ibi actio partium limitata sit plenior: nec priùs litigantibus sua velit sententia obuiare, nisi quando ipsi peractis omnibus, tam nihil ampliùs habuerint in quæstione, quod proponant.* Ex Cleri Alexandrini litteris in 2. Athanasij Apologia; *Ita enim iudicia constitui debent secundùm sacram Scripturam, vt reus, & accusator simul appareant.* 112.

Conc. Trib.

Côc. Later.

Adrian. Pôt.

Athanas.

Verùm in gratiam huius thesis lubet omninò celebrem Geneseos Textum amplissimis Patrum, & bonorum Interpretum suffragiis communire: ac quanquam fortasse tædio alicui fuerit, vt verba auctorum ad longum recenseamus; quoniam tamen in re admodum graui versamur, maluimus Lectoris aliquam reprehensionem subire, quàm celando Scriptorum effata, diminuere nostræ probationis vim: At, cuinam id poterit molestum esse atque ingratum? Nam, quis libet ab inuidia, præsertim si magnus ille sit, atque excellens? Omnium causam actitamus, cùm nullus à malitiæ iaculis securus: Quòd si semel poterimus suadere, vt à reo parata defensio cum alacritate excipiatur, spes optima poterit esse Viris egregiis: nam cùm apud eos abundet antiqua simplicitas, tantùm audiantur, triumphabit breui veritas: Age itaque, premamus verba illa ex cap. 18. vers. 20. & 21. *Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum, & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis: descendam,* 113.

Locus ex Geneseos c. 18 ad longum discussus.

dam, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non est ita, vt sciam: Ac dedimus quidem in antè traditis locupletissimos testes quatuor Euaristum Papam, cuius tanta est antiquitas, Concilium Lateranense, vnà cum Triburiensi, & sanctum Petrum Damianum; Phil. Hebr. quibus associate placet Philonem Hebræum ita disserentem opere de confusione linguarum: allegata igitur dicta Moysis historiantis sententia: Optimus testis, qui vidit. *Vt doceamur moneamurque (inquit) ne quis homo de absentibus rebus, & incertis putet se posse certam coniecturam facere; sed propius introspecte negotio, diligenter cuncta perlustret: visus enim certus, potius quàm fallax auditus, testis adhibendus est: quapropter in optima constituta Republica lege cautum est, ne quis audita dicat pro testimonio quia iudicium auditus naturaliter facile est corruptoribus: apud Moysem quoque inter vetita legitur: Non admittes auditionem vanum.*

114. Chrysost. Atque, vt post Philonem à Græcis exordiamur, Chrysostomus eximiè hom. 41 in Genesim: *Quid sibi vult, quòd sermonem suum ita attemperat? Cum descenderim, inquit, videbo; Nunquid de loco in locum transit vniuersorum Dominus? Absit: non hoc dicit sed vt dixi per verbum crassius docere nos vult, quòd opus sit magna diligentia, & non auditu sole peccatores condemnandi sint, neque sententia ferenda, nisi comprobatio præcedat; Audiamus hæc omnes: non enim solum ij, qui pro tribunali sedent, obseruare hanc legem debent; sed & nullus vnquam ob nudam accusationem proximum condemnet:* Et idem tom. 5. orat. 4. de facto, & prouidentia, in Dei quàm iusta in reos sententia. borum verborum declaratione: *Quid tam humano, ac miti Deo par cogitari potest? nos enim, cùm aliquem punimus, vix dignamur sæpè causas dicere: ille verè nisi prius ee docuerit, nisi tibi prius persuaserit, nisi tuum ipsius ceperit suffragium illum iustè supplicium inferre non putauit eos, qui iam diu supplicio, atque animaduersione digni erant; & rationem sæpè reddere paratus est, seipsumque disceptat, & in iudicium venire non grauatur: Vides Prophetas istorum plenos sermonum, vbique controuersia Dei cum hominibus, & sæpè ipsos inuitos sed, vt causam diudicene, aduocat; sæpè creaturam ad suffragium ferendum collocat, iudiciorum suorum splendorem demonstrans, cum neque aduersarium suum, neque res sensus expertes repudiet Deus ad iudicandam rem vocare:* Ambrosius Græcorum studiosus æmu-Ambr. lator lib. 1. de Abraham. cap. 6. *Non ignorabat Deus peccata Sodomorum: sed propter te instruendum verba huiusmodi loquebatur, vt tu propius scruteris eorum commissa, en quos vindicandum arbitraris: Descendam (inquit) vt videam; hoc est, etiam tu descendere cura: deinde indaginis studio, ne quid fit, quod fallat, aut lateat absentem, vt oculis facinus deprehendas communis posita multa nescire possunt:* Hilarius lib. 9. de Trinitate, non longè à fi-Hilar. ne: *Nam, cùm peccata magna valdè fatetur esse, & rursum descendit, vt videat, an consumm ita sint; & si nondum consummata sunt, vt sciat, intelligimus eum, non ea tunc scire, quia priùs nesciat, sed tunc scire, quia tempus ad agendum sit:* Gregorius Romanus lib. 19 Moral. cap. 14. in illud Iob 29. *Et causam, quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam, &c. Qua in re notandum vides, ne ad profe-*Greg. Papa. *rendam sententiam vnquam præcipites esse debeamus, ne temerè discussa iudicemus, ne qualibet mala audita nos moueant, ne passim dicta sine probatione credamus: quod profectò perpetrare pertimescimus, si Auctoris nostri subtiliùs facta pensamus: ipse quippe,*

vt nos à præcipitata sententiæ prolatione compesceret, cùm omnia nuda, & aperta sint oculis eius: mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, qui ait; Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, &c Albinus Flaccus interrogationibus in Ge-Albin. Flac. nesim, interrogatione 179. *Quod autem dixit: Descendam & videbo, & huiusmodi: omnipotens Dominus, & omnia sciens, cur ante probationem quasi dubitat, nisi vt grauitatis nobis exemplum proponat? ne mala hominum antè præsumamus credere, quàm probare?* Rupertus, Tutiensis Abbas lib. 4. in Rupert. Genesim, c. 41. de simili loquutione Numinis descendentis ad immanis turris structores: *Et sic loqui debuit Scriptura, vt nihil temerè esse credendum ensinuaret: si enim is, qui omnia scit, descendere hic dicitur, vt videat: & alibi dicit, Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est: descendam, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint: Quantò magis homo, qui falli potest, antequam sententiam proferat rem diligenter inuestigare debet?* Philippus Abbas bonæ spei, de Philip. Abb. silentio Clericorum, c. 98 *Clamor, inquit, Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est: descendam, & videbo, &c. Vult æquus Iudex sceleratorum vitia sic punire vt aduersus eum nullus possit iusta querimonia vel mutire, vt antequam inuentatur illorum perditio definiri, eorum pessis malitiam, quasi præsentialiter, experiri:* Glossa interlinearis: *Vt à* Interlin. *præcipitatione iudicij compesceret: mala Sodomæ prius voluit probare, quàm iudicare:* Loquuntur & in eundem modum Hugo Cardinalis: postilla in Hug. Card. Genesim sub nomine S. Thomæ, quæ allegat In-S. Thom. nocentij III. decretale: Nicolaus de Lyra, Abulen-Nicol. sis, Carthusianus, Lippomanus, Caietanus, Olea-Abul. ster, in secunda expositione morali, Honcala, Dionys. Guillelmus Hammerus, Pereira tom. 2. lib. 16. in Lippom. Genesim, n. 62 & tom 3. ad versum 21. cap 18. Caiet. Delrio Bonfrerius, Cornelius à Lapide, & nemo Oleaster. non hoc ex illis, quos euoluere potuimus: Est & Honcal. huiusce rei (vt aliæ multæ imitationes) vestigium Pereira. aliquod in fabula de Lycaone apud Nasonem: Delr. nam Deorum Summum ita loquentem facit Me-Bonfr. tamorphoseos lib. 1. fictione 8. Cornel.

Contigerat nostras infamia temporis aures, Ouid.
Quam cupiens falsam summo delabor Olympo,
Et Deus humana lustro sub imagine terras:
Longa mora est, quantum noxæ sit vbique repertum
Enumerare, minor fuit ipsa infamia vero.

Adeò malesanus Pater Iupiter, & prouidentiæ satis negligens, tamen ne in tam enormem amentiam delapsus, vt antequàm ipse vidisset, antequàm expertus fuisset, reum præcipiti vindictà condemnasse, idoneum existimaret.

Sed colligamus etiam nonnulla ex his, quæ 115. sparsim Patres tradidère, quibus monent, cautos nosesse debere in iudicando, & in primis accusato præstandas aures; atque iterum inceptemus à Philone Hebræo, qui libro de Iudice: *Ergo* Philo. *ante omnia lex præcepit Iudici, ne vanam narrationem auribus accipiat: nam oculi rebus ipsis interueniunt, & contrectant quo... modo negotia totáque percipiunt adiuuante luce per quam illustrantur, deprehenduntque omnia: aures autem, sicut rectè* Græcorū Legislatores ex Moyse sumpserunt præcepta quædā. *quidam è veteribus, minus fidei habent, quam oculi: vt quibus non cum rebus ipsis sit commercium, sed cum sermonibus rerum interpretibus, non semper veritatem sectantibus: quod legis caput mihi videntur quidam è Græcis Legislatoribus desumpsisse è sacris Moysis tabulis, interdixisseque, ne ex auditu ferarur testimo*

testimonium : quòd quæ quis videt, certa iudicanda sint, quæ vero audiuit, non perinde firmæ fidei: Orig. Orig. lib. 2 in cap. 2. Epistolæ ad Rom. prope medium: *Rectum iudicium Dei, quis dubitet esse, vbi accusatores, & defensores adhibentur, & testes? Et quidem de hoc iusto iudicio Dei nos homines exemplum capiamus, ne putemus vnquam sine accusante, & defendente, & testibus iustum haberi posse iudicium:* Iust. Mart. Sanctus Iustinus Martyr initio 2. Apologiæ pro Christianis: *Iam si quis eorum, qui accusantur,* (loquitur de Orthodoxis,) *verbo non neget, eum absoluitis, quasi nullum eius crimen docere possitis: si quid autem concesserint, propter confessionem, de eo supplicium sumitis, cùm oporteat & eius, qui fatetur crimen, & eius, qui negat, vitam exquiri, vt ex factis, qualis quisque sit, appareat:* Et paulò pòst: *Non iudicia exercetis, & animi motu, qui à ratione auersus est indicta causa sine cura alios supplicio afficitis.* Athenag. Anathenagoras Philosophus Atheniẽsis Christianus exordio legationis pro iisdem: *Examinetur vita eorum,* (sermo est de Catholicis,) *noménue culpetur: Porrò nunc ab initio instituta orationis mea obsecro vos summi Imperatores, æquis, & benignis animis auscultare vt dignemini; neque vos communis, & nulla ratione vigentis famæ præiudicio occupari, & ad illius veluti impetum rapi patiamini: quin illud vestrum sapientiæ, & veritatis auidissimum studium mea quoque oratio, vt sentiat, finite: sic fiet, vt neque vos per ignorantiam delinquatis, & nos depulsis, confutatisque iis, quæ temerè in nos vulgus hominum effutit, quietiores agamus:* Symmach. Pap. Symmachus Apologetico contra Anastasium Imperatorem: *Verùm tu si Romanus Imperator es, etiam gentium barbararum legationes debes clementer admittere: si Christianus Princeps es, qualiscunque Præsulis apostolicè debes vocem patienter audire:* Iterum Lucif. Cal. Lucifer Calaritanus Antistes, qui superiore bis datus fuit Sectione, in causa Athanasij ad Constantium Imperatorem lib. 1. *Sed iam redeamus ad illud, quod nos facere præcipiebas: Dixisti: Damnate Athanasium: Quid interuenerat, vt non facie ad faciem illum vidissemus? Quid factum fuerat, vt non omnem cardinem rei fuissem perscrutatus? Cur idoneis testibus non es passus eundem superari? Nunquid vel hos sanctissimus Daniel, quinimò per Danielem Spiritus sanctus, inauditos damnauit? legimus enim gloriosum Danielem dixisse ad populum: Separate eos ab alterutro: Et vocaui vnum ex illis, & dixit ad illum: Inueterate dierum malorum,* &c. Danielis c. 13. *Quid respondere, Constanti, imprudentia tua potest ad hæc? Conspicisne reos tanti sceleris passim damnatos nisi omnibus diligentissimè discussis?* Sed ab hac fama Cõstantium liberare visus ipse Athan. Athanasius Apologia ad eundem Imperatorem: *Ideòque in absentem* (ait) *deblaterant, sperantes se, ita pietati tuæ obrepere posse, sed frustra: non enim ita eis aurem præbuisti, vt sperabant; sed pro tua mansuetudine dedisti & nobis locum, vicémque respondendi: te enim non statim commotum fuisse, nec è vestigio supplicium postulasse, signum fuit euidentissimum, vt iustum Imperatorem decet, nihil æquè te expectare quàm delati hominis defensionem.*

116. Ambros. Prodeat secundò in arenam Ambrosius serm. 20. in Psalmum 118. in illud: *Miserationes tuæ multæ nimis,* &c. *Ergo & hic personam Iudicis, Præpositique suscepit, dicens: Non possum à me facere quicquam: Bonus enim Iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domestica proposito voluntatis, sed iuxta leges, & iura pronunciat: scitis viris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratũ & meditatũ domo defert: sed sicut audit, ita iudicat; & sicut se habet negotij natura, decernit: obsequitur legibus, non aduersatur: examinat causæ merita, non mutat: Discite, Iudices sæculi, quẽ in iudicando tenere debeatis affectum, quam sobrietatem, quam synceritatem: Dominus omnium dixit: Non possum ego à me facere quicquam:* Rursum quoque & Chrysost. homil. 30. in Genesim. ad illud: *Et descendit Dominus Deus, vt videret ciuitatem,* &c. *Vide, quomodo humano modo Scriptura loquitur: Et descendit,* inquit, *Dominus: non, vt humano modo intelligamus, sed vt per hoc erudiamur, nunquam temerè fratres condemnandos, neque auditu solo iudicandum, nisi pluribus argumentis priùs certi reddamur:* Chrysost. Saluianus lib. 1. de Saluian. gubernatione, & iusto Dei iudicio, probat scitè, Deum optimum Magistratum vel indè, quòd ipsi Gentium Philosophi animam vniuersi esse dicant, & cuncta perlustrare, nec quasi rumore, & auditione duci antequam ipse cuncta pertentet: *Vnde etiam illud mystica auctoritatis exemplum* (inquit) *quo se non minus Philosophum Maro probare voluit, quàm Poëtam, dicens: Deum namque ire per omnes, Terrásque, tractúsque maris, cœlúmque profundum: Ab eo igitur mundum regi necesse est:* Laurentius Iustinianus de triumphali Christi agone, c. 12. *Decet prorsus Iudicem, omni postposita cordis feritate, audire diligenter, & ad interogata respondere:* Abulensis quæst. 1. in c. 23. Exodi, ad illud: Laur. Iust. *Non suscipies vocem mendacij,* &c. *Id est, non audies vnam partem volentem litigare alia non præsente: quia illa tunc vocem mendacij habebit; scilicet,* Verba c. 23. Exodi declarata, v. 1. Abul. *quia loquitur mendacia multa: nam, cum vna pars sola auditur, multa mendacia contingit dici, & causa valdè inutiliter tractatur:* Eandémque particulam secundùm aliam translationem, quæ asserit: *Non accipies vocem vanitatis.* expendens: *Nam audire partes* (inquit) *est ad dirimendum litigia per sententiam diffinitiuam: sed audiendo vnam partem, nunquam poterunt dirimi litigia: quia ex illo auditu non potest ferri sententia diffinitiua nec aliqua alia, cùm nondum sit iudicium inchoatum; ideò cum venerit alia pars, oportet incipere iudicium: vanum ergo fuit audire vnam partem solam:* Nicolaus de Lyra in Lyra. eundem c. 23. Exodi 1. versum: *Hic* (inquit) *ordinatur rationale, quantum ad Iudices: & primò erga partes quæ debent in iudicio aliquid proponere, vt non audiatur vna pars sine alia: quia quando vna auditur in absentia alterius, solent multa mendacia immiscere ad iustificationem suæ causæ: & hoc est, quod dicitur: Non suscipies vocem mendacij,* &c. Paulus Burgensis ibidem prima additione ad Burgens. Postillam Lyrensis: *Nam rectus Iudex non inclinabitur ad assentiendum donec audiat aliam partem, & hoc communiter fit in multis iudiciis, scilicet, quod vna pars in absentia alterius proponit multa mendacia: sed postquàm auditur pars aduersa, negotio discusso deuenitur ad rectitudinem iustitiæ.*

Quando igitur euenit plerũnque omnia ad 117. falsitatem compingi, absente altero ex controuersistis, & negatis reo auribus, incassum sententiæ proferantur, significantiùs dixerim, impiè; ideò instruximus aciem pulcherrimam ex Conciliis, Pontificibus, sacris Doctoribus, vt videant in posterum talia agentes, à quantis proscribantur, à quàm fulgentibus; atque vt fuerit omni tempore necessarium huius naturæ antidotum, & nostro idem sæculo perutile, in quo bonorum virorum fructuosis Ecclesiæ laboribus homines otiosi, & peruersi insidias substernunt:

Finiam

Oleast. Finiam Olcastri verbis ad memoratam nuper de Exod c. 23. sententiam: *Nihil in iudicus (inquit) mendacus perniciosius: ideo maximè cauendum ab eis docet dum Iudices instruxit: sed hoc tempore nihil mendacio licentiosius: Expende, quaso temporum nostrorum malitiam, quando tam audè mendacia audiuntur, & veritas cunctis exosa est, & omnibus fastidio, maximè Magnatibus.*

SECTIO XII.

Peccatum hebetare ingenia, etiam peritissimos ad maximam ruditatem trahere.

118. INfatuatum Salomonem per libidines, aliàque vitiorum inquinamenta, & diuino illo altioris sapientiæ munere spoliatum, ostendimus anterioris Controuersiæ Sectione 10. ex Patribus: ô vtinam regna, antequàm doctrinam, amisisset! Quid enim mens infelix absque tanto nauclero? quos non experta scopulos? quanta sustinuit naufragia puppis animæ caligantis? Ergo, si non fuisset obscuratum cor insipiens, obtulisset ille thura Numinibus insanis, adorasset opera manuum hominum, & non vni mendacio fana ædificasset? Sed deteliquit animans informem scientia, pura atque illibata diligeos: Iam improuidus adolescens pertæsus ciuem, cui adhæserat in regione longinqua, (nam erat auara herilis dextera, quæ nec siliquas ad satietatem suppeditabat,) reuertebatur in patriam: *Cum autem adhuc longè esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius.*
Luc. 15. Luc. cap. 15. vers. 20. Sed, cur non magis visum à puero genitorem Eoangelista aduertit? oónne potius adolescentem attentum, & vigilem esse oportebat, & quærentem sedulò per vicos, & plateas, vbi inueniretur genitor, quando sine eo pater beatus esse possit? ille absque genitore nisi pauper, & miserabilis esse non valeret? Equidem arbitror iuuenem in votis habuisse paternos contueri vultus, & conatum vidisse: sed erat infirma oculorum acies, nec poterat à longè reuelare: quippe peccando amisit lumen, & ingenij gloriam: & dudum qoidem detestatus scelera, meditabatur virtuti coniungi per castos amplexus: sed, quoniam tyro nondum recuperauerat antiquum acuminis robur: Quoniam igitur visom hebetauerant delicta, non ille genitorem, sed eum pater à longè intuitus est: Apertè nobis fauet Chrysologus sermone de duobus filiis tertio, ad ill.: *Vidit illum pater suus,* &c. *Pater vidit illum, vt & ille patrem possit attendere: patris visus illustrauit filij venientis aspectum, vt tota fugaretur obscuritas, qua circumfusa fuerat de reatu: non sunt tales tenebra noctis, quales illa sunt, qua de confusione veniunt peccatorum: Audi Prophetam dicentem, Comprehenderunt me iniquitates mea, & non potui videre: Et alibi Iniquitates mea grauata sunt super me, & post: Et lumen oculorum meorum non est mecum. Nox sepelit hesternum lumen, peccata sensum.* Chrysol.

119. Quem referes inter puros homines Adamo scientia comparabilem? Disquisitus à Creatore, vbi esset, ait: *Vocem tuam audiui in Paradiso, & timui, eo quod nudus essem; & abscondi me.* Genes. cap. 3. vers. 10. Gen. 3 At, quorsum abdebatur criminosus? Ne Iudex latitantem inuenire valeat? Sed, quæ opinatio, ô sapientissime? Quæ enim natio tam barbara ignoret Deum ire per omnia, & nihil ab æternùm noo dormituro oculo posse subtrahi? Si hæc prima doctrinarum rudimeota, cur Adam tam stupidus, qui vel elementa nesciat? Nonne hic ille tam clarus, ad quem delata cuncta animantia terræ, & omnia volatilia cœli, *Vt videret, quid vocaret ea: omne enim, quod vocauit Adam anima viuentis, ipsum est nomen eius.* Gen. Gen. 2. cap. 2. vers. 19. Qui igitur vocabula naturam cuiusque significantia terrestribus, & aligeris imposuerit, cur tam spisso errore laboret, vt innuat hominem à Deo abscondi posse? Sed peccauerat Adam, & amisit ingenij lumen, comparatus iumentis insipientibus, & similis factus illis: quoniam, cùm in honore esset, non intellexit: Chrysostomus homil. 17. in Genesim: Chrysost. *Nihil peccato peius, dilecte: ipsum enim simul vt introierit, non solùm confusione totos nos replet; sed & insipientes facit eos, qui anteà intellectu, & sapientia multa prediti fuerant: Ammaduerte, obsecro, quàm insipienter agit nunc, qui anteà tanta pollebat sapientia; qui reipsa traditam sibi sapientiam nobis declarabat; qui talia prophetabat: Audita voce Dei deambulantis in horto ad meridiem, occultauit se, tam ipse, quàm vxor illius, à facie Domini Dei in medio ligni Paradisi: Quanta hoc est insipientia, quòd à Deo, qui vbique prasens est, qui ex nihilo res vt essent produxit, qui absconditâ scit, qui finxit sigillatim corda hominum, & nouit omnia opera eorum, qui scrutatur corda, & renes, qui etiam ipsos cordis motus cognoscit, abscondere se tentant?*

Ecce & in alia absurdissima statim prolapsus 120. Adam: Notum est, homines, si io statu innocentiæ ab eis perseueratum esset, mortem haudquaquam subituros: sed contra vetustatem à ligno vitæ roboratos transituros præstituto tempore lethum inexpertos ad videndum Deum beatificè: *Homo in statu innocentia mortis expers.* Consule Molinam de opere sex dierum, disp. 28. Molina. Fuit autem instabilis Adam: transgressus est pactum Creatoris, & peccati stipendium subsequuta mors: *Quia puluis es,* (inquit), *& in puluerem reuerteris.* Genes. cap. 3. vers. 19. Genes. 3. Quid protoplastus audita graui hac senteotia corruptelam intimante; *Et vocauit Adam nomen vxoris sua, Heua, eo quod mater esset cunctorum viuentiũ:* Quæ hæc nomiois impositio est? Loquitur Dominus: Quia puluis es, & in cinerem resolueris: quoniam per delictum mors in omnes pertransiit: & tum viuentiom genitricem appellas, quando debuisses magis periture stirpis matrem vocare? Bonus hic titulus donec innocentiæ persistebat status: modò videnda nomina sunt, cùm mors latè dominetur, & neque ipse Filius Dei ab interitu liber: Sed misereamini infelicis Adæ: non enim sibi constat intellectus, non qualis olim cogitatio; postquàm deliquerat, coofusa est à peccato memoria; & quasi vertigine laborans, nescit, quid dicat: propterea ex diametra significatione, quam debuerat morientium appellare genitricem, *viuentium* nuncupauit: Probè Rupertus libro primo in Genesim: Rupert. *Quid enim insanius, quam in tali articulo Euam dicere eam, qua non habet vitam? Eua nanque transfertur in vitam: dixerat nanque Deus: In quocunque die comederis, morte morieris: Et nunc in præsentiarum dicebat, Puluis es, &*

es, & in puluerem reuerteris: Quid ergo insanius, quam in illo talis causa illam nuncupare Euam, id est, vitam? dicere matrem cunctorum viuentium, eam, quæ potius est mater cunctorum morientium?

121. Excepit hospitio tres viros Abraham, & prandio finito, cùm accingerentur ad eundum, surgentes *Direxerunt oculos suos contra Sodomam, & Abraham simul gradiebatur deducens eos*: Genes. cap. 18. vers. 16 Vt quid Angelos comitatur Patriarcha? Num, vt integrè officiosus appareat, qui non solùm hospitibus mensam, & thalamum præparauerit, sed etiam in viam se dederit cum illis? Sanè & horum gratia: nam & vrbanitas cum vera sanctitudine coniuncta; rusticitas, & erga peregrinos supercilium, latentis naturæ vitium est, non est bonitatis argumentum: Placet Oleastri aduertentia: *Abraham* (inquit) *ibat cum eis: Sancti viri, non solum sancti sunt, sed etiam vrbanitatem norunt: abhorret Dominus à sanctis incivilibus*: Verùm Abulensis opinatur, Abrahamum Angelorum socium factum, quòd putaret eos tramitem ignorare, qui Sodomam ferret? *Abraham* (ait) *simul gradiebatur deducens eos, id est, demonstrans iter quasi ipsi ignorarent*: Quod etiam Caietanus, & Aloysius in catena: Sed excusemus Abrahamum Angelos docere, quoniam latebat eum de spiritibus esse, cum sub forma humana intueretur: cur ipsi Angeli permiserunt, vt de via instrueret Patriarcha? cur non sibi notas semitas significarunt? anne & fuit aliqua ignoratio in mentibus beatis? tam abstrusi calles, qui Sodomam ducerent, vt etiam apud Angelos errandi periculum? imò verò patentes semitæ, quales esse consuêuere, per quas itur in magna oppida: Nónne hi iidem Angeli absque duce peruenêre in loca, vbi Abrahæ tabernaculum; cùm tamen absconderetur? nam in valle Mambre latebat, & fortasse circum erant nemora, atque syluæ occultantes prospectum? Qui igitur absque præuiante magistro deuenêre in loca arcana, potuêre faciliùs in Sodomam deferri: nam in aperto posita vrbs populosa; Arbitror quidem Angelos dissimulasse ignorantiam: sed, quem in scopum? Nempe, ex plurimis damnis, quæ peccatum consequuntur, de præcipuis, quòd menti caliginem, & tenebras offundat: Atque sibi vt noceret solùm peccator, tolerandum esset, coguntur & alij malum experiri: Itaque tam densæ illæ tenebræ sunt, quæ non solùm nocte demergant impios, sed appropinquantes quoque cæcutiant: Angeli igitur vt significent [illegible] & ipsos à tanto inquinamento vacuos quodammodo, Sodomam perrecturi, ducem v[illegible] adsciscunt; innuentes, tantam esse caliginem peruersorum, quæ & semitas confuderit in tantum, vt ne ipsi Angeli satis discernere, quò ambulandum esset absque discrimine; valerent: Quare Abrahæ tecta, etsi vallibus latentia, quoniam tamen ibi nihil de peccati vmbra horridiotis, sine præceptore ipsi marte suo reuelauerant: Sodomam autem, quanuis in aprico sitam, quoniam & libidinis efferatæ, & aliorum vitiorum caligo semitas ab oculis subduxerant, nisi iuuante comite, & præmonstrante rectos tramites, petere ausi non sunt.

122. *Locupletatus est Isaac, & ibat proficiens, atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est*, Genes. cap. 26. vers. 13. Inuidit fortunato Abimelech Rex Getatæ, dixitque ad Isaac: *Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valdè*: O nunquam sine formidine tiaram! Si quis extollitur, si quis locupletatur, timor, & tremor venerunt super eum, qui sedet in regni throno superbus, ne veniat aduersus illum cum viginti millibus, quando ipse cum decem millibus tantùm occurrere possit, Quid dicam trepidare Reges ad famam maioris potentiæ, quando & puero nato turbatur Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo: Sed relinquamus hæc, & intueamur, quid insuper egerit Abimelech: Sanè & Palæstini, quos foderant serui Abraham puteos & ad Isaac spectabant, obstruxerunt implentes humo: At, elapsis diebus aliquot amicitias inire cum Isaaco visum Regi; & alloquutus suo, fœderatorúmque nomine, *Sit iuramentum* (ait) *inter nos, & ineamus fœdus, vt non facias nobis quidquam mali; sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te læderet: sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini*: Expende nunc horum verborum ordinem, & concentum, & reperies, Dynastam mente penè amotum: nam certè, nónne à subditis eius iniuriam recepit Isaac, qui puteos oppleuerant immunditiis? Nónne coactus subitò sedes permutare non sine armentorum, & pecoris detrimento, neque absque numerosæ familiæ incommodo, cùm non fuit expeditum continuò reperire vbi tot, & homines, & animalia inuenirent quæ ad victum & voluptatem desiderabantur? Quomodo igitur hos affectum nocumentis, illæsum abiisse affirmat? *Sicut* (ait) *& nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te læderet*: Deinde & imprudens, atque stulta fuit prior oratio: *Recede* (inquit) *à nobis, quoniam potentior nobis factus es valdè*: Verùm, si multò potentior, quæ polita est, robustiorem prouocare, indicendo exilia & peregrinationem? Quid, si propterea excandescat fortior armatus, bella moueat, & non recessisse contentus, eripiat ciuitates, & agros? Chrysostomus hom 52. in Genesim: *Sit*, inquit, *iuramentum inter nos, & inter te. Deinde dicunt, & tale iuramentum fieri volunt: Et ineamus fœdus tecum, ne feceris nobis malum, sicut nos non fuimus te abominati: Vide, quomodo pugnantia inter se præ mentis angore, & turbatione loquuntur*: Talia igitur sunt peccatorum ratiocinia, sine glutino, & cohærentia, quæ mentem cardine amotam innuunt: Sic loquitur quisquis est velut Rex Getatæ, Abimelech; id est, tyrannus, atque oppressus, libidinis mancipium, simulacrorum superstitiosus cultor.

Latitabat in spelunca Elias, & de fugæ causa interrogatus: *Zelo zelatus sum* (inquit) *pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Israel: altaria tua destruxerunt, Prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus*, &c. 123.
Reg 3. c. 19. vers. 14. Proh solitudinem Ecclesiæ Israëliticæ, vastationem inauditam, cùm de veri Numinis adoratoribus vnus tantùm superstes relictus! Non est diuinæ gubernationis vsus, tantam iustorum orbitatem permittere: neque opinor etiam Iezabele sæuiente, ad tam paucos reuocatum piorum numerum in Israël: Habeo meliorem Eliæ testem Deum ipsum: *Et derelinquam mihi* (inquit) *in Israël septem millia virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal*: Si igitur fidelium tam copiosa messis in Israël, quamobrem affirmat Elias, relictum se tantummodo? Scilicet ignorabat adhuc & tantam multitudinem Deo vero relictam? Sed, quomodo latere ista poterant eum, qui velut communis Prouinciæ

Marginalia: Gen. 18. — Vrbanitas cum vera sanctitate coniuncta. — Oleast. — Abul. — Caiet. — Lippom. — Genes 26. — Chrysost. — 3 Reg 19.

ciæ paren, habebatur, currus, nimitum, & auriga Israël? Deinde & Propheta eximius erat, cui & Nunc statum Ecclesiæ aperiret: Timeo quidem, Eliam aliquid humanum passum, & inter speluncæ angusta lateta pompæ, illecebrarum, gulæ victorem, superbiæ aura afflatum: Difficile pertinax supprimere vitium, quod de ipso pallore, atque macie quandoque oritur: Itaque in præclaris facinoribus sibi complacens, elationi succubuit; superbiam autem ignorantia sequuta; & ille, qui quondam incerta & occulta diuinæ mentis penetrabat, nunc cùm septem millia sint in Israël, qui ante Baal genua non inclinauerint, putat Elias se solum derelictum, qui pro Domino exercituum zelet: O quanta est hallucinatio mortalium! atque illi putant sibi solis traditam doctrinæ clauem, extra suas exedras reliqua adulterina esse, & neoterica; isti apud se tantùm reperiri veterum Monachorum gloriam, vigilias, ieiunia, cilicia, cæterásque macerationes: Nunquid vos meliores Elia? & tamen cum arbitraretur se absque sociis derelictum, quando non mediocris aliquis hominum numerus, sed inueniebantur septem millia virorum ab ethnicismo immones? Audiamus Rabbanum apud Glossam auctiorem in præfata ex Regum Historiis verba: *Tanto* (inquit) *Propheta quid difficile fuit cognoscere, in hoc mundo famulos remansisse Deo? Sed, qui humilis etiam occulta Dei nouerat, elatus & aperta nesciebat: vnde certum est, quòd humilitatis radio se illuminat, qui aliorum bona subtiliter pensat: quia, dum ea, quæ ipse fecerit facta foris & ab aliis conspicit; eum, qui de singularitate intus erumpere nititur, superbiæ tumorem premit: Hinc est, quòd voce Dei ad Eliam solum se æstimantem, dicitur: Reliqui mihi septem millia virorum, vt dum non solum se remansisse cognosceret, elationis gloriam, quæ ei de singularitate surgebat, inclinaret*: Annectam Petri Damiani sententiam serm. 2. de sancto Vitali: *Propheta erat Elias. & sæpè mysteria superna cognouerat: Quid ergo difficile fuit agnoscere in mundo fideles Deo famulos remansisse? Sed hinc soletter intuendum est, oculum cordis elatio quàm nequiter claudat.*

Rabban.

Petr. Dam.

Lenibant, absente Domino mœrorem piscando Apostoli, & inopinatò apparuit ad marginem
124. Tiberiadis Præceptor: hærebant Discipulorum lumina, neque agnoscebant, cùm Ioannes prorumpit, & dicit Simoni Petro, *Dominus est* Ioan. cap. 21. vers. 7. Sed, cur non Petrus ante omnes animaduertit? Nónne enim his, atque illis incerta opinantibus, & dicentibus quibusdam Eliam, nonnullis Ieremiam, aut vnum de Prophetis; cùm & Apostolorum schola interrogata, Petrus vnus inter commilitones gloriosa confessione enituit, affirmans Filium esse Dei viui? Cur nunc hebetior solito, & in humanitate cognoscenda lentus? Chrysolog. serm. 78. de septima Christi manifestatione: *Quæ res illam Petri sic tardauerat mentem, vt ab alio audiret Dominum, qui cæteris consueuerat nunciare? Vbi est illud ipsius singulare: Tu es Christus, Filius Dei viui? Vbi est? In domo aufugerat Caipha Principis Iudæorum; tardiùs suum Dominum videbat, qui vocem facilè ancillæ susurrantis audiuit*: Itaque Chrysologus autumat, diminutum in Petro acumen ob peccata, quæ commiserat, Seruatorem negando: at, nónne hoc crimen Simoni condonatum fuerat, simul ac fleuit amarè? Quid igitur lumen auertat, & hebetet? Nempe, vt quanta ea sit caligo, intelligamus, quam peccatum affert, quæ ne delicto sublato recedit; sed manent antiquæ malitiæ vestigia: ideò Petrus, qui ante passionem, priusquàm offenderet, etiam de Diuinitate Ioanne obmutescente testimonium exhibuit: post negatum Redemptorem, ne humanitatem agnoscit, antequàm à socio edoceatur.

Ioan. 21.

Chrysol.

Animaduerte Apud Matthæum, singularem loquendi vsum, c. 8. vers. 11. *Dico autem vobis,* 125.
quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium: Dixi singularem in loquendo vsum, quòd tenebras exteriores appellet, cùm magis intrinsecas dicere oportebat? nam ibi caligo, atque nox, vbi lucis nullum iubar nulli radij: lux autem à foris est, clausa tenebræ occupant, extra cælum, & aëris ambitus, ac proinde aut Solis rota interdiu, aut Lunæ, atque stellarum ignes post vesperam: hæc autem omnia splendorem afferunt: Nequeunt igitur vmbræ exteriùs dominari: Quid itaque tenebræ exteriores, vbi fletus, & stridor dentium? Fateor quidem, vbi Olympus apertus est, lucem regnare; sed non ibi tamen omnibus claritas, nisi illis in quorum cordibus, & ore non est inuentum mendacium, atque prauitas & corruptela: peccatores autem quoniam cæcutiunt, vbique noctem offendunt, & intra penates, & exteriùs quoque, etiam in medio foro, vbi nulla Phœbi, aut sydêrum obstacula: Sed acerbiores illis, & toleratu difficiliores exterioris caliginis vmbræ; quippe grauiter tulêre communi beneficio spoliatos iri, & ibi negatum lumen, vbi concessum vniuersis: Amandat igitur in tenebras exteriores Iudex, quò magis affligat nox: Concinnè Hieronymus in relatum Matthæi caput: *Tenebræ semper interiores sunt.* (inquit,) *non exteriores*: sed, quoniam qui à Domino foras expelluntur lumen relinquunt, idcircò *exteriores tenebræ nominatæ sunt.*

Matth. 8.

Hieron.

Apud Dauidem aliquis de impedita semita 126.
conquestus: *In via hac,* (ait,) *qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi, considerabam ad dexteram, & videbam.* Psalm. 141. vers. 4. Sed, quid prospexerat in tramite? Laqueum, nempe, & muscipulam: & hoc, inquit, quoniam *ad dexteram considerabam*? Quid, si ad sinistram d. flecteret lumina? non quoque laqueos animaduertisset? Puto, sicut manus duas sortitus homo, ita & oculos duos, vt quæ à læua ponantur, intueri valeat non minùs, quàm iuxta dexteram locata: Quod ergo sacramentum innuat, cùm asserat, propterea vidisse, quoniam à dexteris considerauit? Meminisse oportet, quæ Iudex in tempore magni Examinis statuet à dextris, quæ à sinistris: nempe, dexterum latus muniet piorum religiosa turma: à sinistris stabunt vinculis tradendi æternis cum Satana, & Angelis eius omnes in peccato morientes: Ergo dum affirmat, vt videret, vt aperirentur oculi, ad dexteram ennuersum se: significat iustitiam sequutum: alioquin, si amasset à læua positos, eósque æmulatus & nequitiam ipse dilexisset, sanè luminibus illicò captus non videret, ac proinde in laqueum incideret, qui iuxta viam positus erat: Fugiat sinistram, peccata detestetur, quisquis videre cupiat: Augustinus præclarè in dictos Psalmi versos: *In*

Psal. 142.

August.

dexteram (inquit) *confiderabat,& videbat; in finistrum qui considerat, excacutur: Quid est in dexteram considerare? Ubi erunt illi, quibus dicetur, Venite,benedicti Patris mei,possidete regnum:* 'Erant enim quidam in finistra,quibus dicetur: *Ite in ignem aeternum,qui paratus est Diabolo,& Angelis eius: Fremente ergo toto mundo, & minante persequutionibus, crebrescentibus undique insultationibus hominum, atque terroribus; ille contemnens praesentia, respiciebat in futura, attendebat in dexteram, vbi futurus est, vbi esse meditabatur; illuc attendebat, & videbat, & ideo omnia ferebat: illi autem, qui persequebantur,non videbant.*

127. Sed miratis, videte eos, qui ad dexteram considerant, caecutire ad laeuam flectentes lumina; vide & simile discrimen in Paradiso: Postquàm homo deliquerat, descendit Creator in Paradisum,& deambulabat ad auram post meridiem, Gen. c. 3. vers. 8. At legunt Septuaginta, deambulasse *ad vesperam*. Verùm, si paulò post meridiem vt vulgatus innuit, eo scilicet tempore, quo qui post matutinas epulas dormierunt, de strato consurgunt, & refrigerantur à leui susurro blandioris venti, cur inclinato die ex Septuagipta Seniorum translatione? altera hora lucida est, & splendens; altera caligans, & noctis praenuncia; An igitur constans vtraque narratio? Ita sanè: quippe Deo fulgens tempus erat; Adae autem, & feminae insidiatrici sociae,vmbrosum; Itaque Deus qui ad dexteram considerabat, videbat, & in splendoribus erat; protoplasti, qui ad finistram cum peccatoribus per transgressionem legis, deflexerant, caecutiebant, & illis vespera, atque obscuritas incubabat. Colligo ex Ambrosio lib. de Paradiso,cap. 14. *Ergo cùm legit peccator has Scripturas diuinas, audit vocem Dei quasi deambulantis ad vesperam; Quid est ad vesperam, nisi quia culpam suam sero cognoscit? & serò venit, quidam erroris prioris verecundia, quae errorem praeuenire debuerat?* Verùm eandem sequutus translationem in Psalm 39. ad illud *In capite libri*, &c. clariùs pronunciauit: *Denique in Paradiso, vbi semper matutinus erat dies, vesper est factus; quoniam omnis peccata tenebrosa sunt.*

128. Sed demus,(quae solida interpretatio est,) vulgati editorem à septuaginta Senioribus non discrepare, & idem per ambas versiones significatum nempe,finientis diei exitum, quando de montium altissimis apicibus maiores cadunt vmbrae, & Phoebus properat sorori locum dare; quare ad decimam horam ex antiqua horarum distributione referunt Procopius, Strabus, Abulensis,Nicolaus: cur non sub plena luce hortum voluptatis ingressus? Certè,quàdo in caeteris imitatus hominè, quamobrem non & in istis? nam, quibus ponaetium inuisere gratum, id potissimùm auent, florum varietatem, & pulchritudinem ad amussim contemplari, areolas, & in his mille topiarij artes, & scientiam cum natura iucundè decertantem perfectè intueri; Ergo cùm in speculatione horti deliciae, quorum tempus elegerat tenebrosum, quando nox iter suum peragens incipiebat omnia velare, & latebant ruris beati vniuersa ornamenta? Accipe singularem à Gregorio Romano traditam regulam lib. 2.Moral.c. 2. *Intueri libet,* (inquit) *quomodo sacra eloquia in exordiis narrationum exprimant,terminosque causarum: aliquando namque à positione loci, aliquando à positione corporis, aliquando à qualitate aeris, aliquando à qualitate temporis signant, quid de ventura actione subiiciant:* Quorum omnium deinceps suppeditat exempla, Sumam nunc de tempore solùm: *A qualitate quoque temporis, (ait) sinus exprimuntur actionis, Sicut non redìturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Iudas exiisse perhibetur, cùm egrediente illo ab Euangelista dicitur: Erat autem nox, hinc & diuiti dicitur: Hac nocte repetent animam tuam abs te; Anima quippe, quae ad tenebras ducitur, non in die repetitur, sed in nocte memoratur:* Ex hoc igitur canone habe quaesiti facilem enodationem: nempe,à temporis circumstantia animorum status colligendus erat: quoniam ergo per delictum in corda intrauerat ignorantiae nox, densaeque tenebrae mentis arcem occupauerant; hoc significaturus Creator, non manè, non Phoebo ad altitudinem deuecto, viridarium ingressus, sed ad vesperam, cùm vmbrae, & caligo instarent: Innuit alibi Gregorius libro videlicet Moral.18 cap.2 *Quid est enim, quod post peccatum hominis in Paradiso, Dominus iam non stat, sed deambulat,nisi quòd irruente culpa, se à corde hominis motum demonstrat? Quid est,quòd ad auram post meridiem, nisi quod lux feruentior veritatis abscesserat, & peccatricem animam culpae sua frigora constringebant?*

Reuertamur iterum ad diuisam à caligine lucem: *Vox Dom. ascanit Psalm.28) intercidentis flammam ignis*; Equidem subtilem,& acutam in primis oportuit esse vocem, quae ignis incendia valeat separare: Verùm,quid non Domini sermo possit,gladio ancipiti penetrabilior; At, quae illa sunt in flammis disiungenda? Arbitror,vim illuminandi, imque exurendi: Et de peccatoribus loquutus Dauid,relinquetur illis ad tormentum, quod in ignibus crudele, & exosum est, vt torreat,depascat viscera sine fine,torqueat infelices: auferetur quod luminosum & fulgens est. Quare: Quoniam omnis peccator in tenebris in nocte est. Egregiè Basilius Magnus in nuncupatum Psalmum: *Longè est admirabilius, ignis naturam intercidi, quàm mare rubrum in partes diuidi; Attamen Domini vox, ignis sibi continenter cohaerescentem, atque vnitum naturam intercidit:quamquam igitur indiuisibilis, & insecabilis humanis sensibus videatur ignis: veruntamen ad praeceptum Domini interciditur,ac diuiditur: existimo autem, quod ignis ad supplicium Diabolo, & Angelis eius paratus, Domini voce interciditur; quoniam duo sunt in igne potissimum: vstiua vis, & illustratoria: vis prior ignis, acerrima quidem ad poenas irrogandas, reposita est iis,qui vstione sunt digni altera nempe, splendisius sui luminis essusina, velut fortitò succedet iis,qui claritate perfruntur sum gaudiý perennis: Vox itaque Domini intercidentis flammam ignis, ac diuidentis: ita vt obscurus quidem sit ignis supplicij,vt verò comburendi careat lux illa refocillationis;* Ergo Salomon, quondam mortalium sapientissimus,mox vt conspurcauit animam suam, coeno omnis immunditiae volutatus; amisit pulcherrimam animae gemmam, repetente Numine ab indigno, atque ingrato,quam scientiam morigero concesserat. 129.

Gen. 3. Septuag.

Ambros.

Procop. Strab. Abul. Nicol.

Greg.Pap.

Psal. 28.

Basil.

SECTIO

SECTIO XIII.

Ab exprompta Bacchanaliorum diebus Eucharistia, suis armis confossus, & iugulatus Diabolus.

130. Greg Rom. PLacet valdè consideratio Gregorij Papæ Cãticorum Prologo; *Hinc est* (ait) *quòd in libro hoc, qui Canticum Canticorum inscribitur, amoris quasi corporei verba ponuntur: vt per verba amoris, qui infra est, excitemur ad amorem, qui suprà est. Notemus quidem, quàm mirabiliter, quàm misericorditer nobiscum operatur, qui, vt nos ad amplexus sacri amoris accendat, vsque ad turpis amoris nostri verba se inclinat*; Itaque Gregorio id in hoc Epithalamio stupéndum, dignúmque, quod omnes admiratione celebrent visum; nempe, quando scopus sit, animam Deo per ardentissimæ charitatis nexus coniungere; eo tamen vtatur adminiculo, quod fini potissimùm aduersari videbatur, scilicet, amoris corporei lingua & phrasibus; nónne enim ad libidinem hæc potiùs incitent? nónne extinctura (si quæ mansit) diuini incendij materiam? Verùm hæ magni Numinis artes eximiæ, ea ad salutem ordinantis, quæ læsura iudicabantur, & de toxico facientis antidotum saluberrimum? Quibus hæc accommodabimus? Eucharistiæ nobilissimo triumpho de Bacchanaliorum insolentia; Vidit nostra Societas quoniam omnis ferè caro corruperat viam suam; vidit ex plebe Christiana partem haud modicam, non intra penates non in vrbium angulo aliquo, sed palam, & vbi confertissima multitudo, ea exercentem, quæ vix Ethnici per Lupercalia olim patrauerint, dominabatur ingluuies passim; sedit populus orthodoxus manducare & bibere, & surrexerunt ludere: ergo, impulsore Christo, instituit vt in Domibus huius minimi Sodalitij per quadraginta horarum interuallum, quo fieri posset ornatu, atque pompa, (Orlandin. Hist. Societ. lib. 16. n. 10.) præpararetur mensa aduersùs eos, qui tribulabant pacem animarum; quanto id fructu, boni omnes nouerunt: Verùm, quæ ars, aut prudentia ad carnis extinguenda opera, Carnem, & Sanguinem exhibere? vino & dapibus, gulæ fregisse ardores? Nónne magis talibus fomentis inualescet voluptas comessandi? Sed Verbi debuit esse talis victoria, tam inclyta, atque superba quæ Carne carnem extruderet, iísque gulam suffocaret, quæ incrementum allatura videbantur: Si poculo & mensa pugnat Diabolus; & calice, & mensa superandus à Filio Dei.

131. Gen. 21. Tandem optata sobole donatus Abraham, lactauit genitrix ipsa magna cura: & cùm ab vberibus dimouere tempus, fecit pater *grande conuiuiũ in die ablactationis eius*. Gen. c. 21. v. 8. Quid agis, Patriarcha? aut quod hoc tuum consilium est? Vélis ne, deinceps puer mammosus sit? vt solidioribus assuescat? & hoc consequuturus, lautum, atque opiparum triclinium instruis: Benè ista, si delicatum euadere infantem cupido est: notũ quippe testam recentem primum odorem conseruare diu: Si igitur, quæ porriguntur primitiuæ escæ de suauioribus sint, ad has etiam grandior factus anhelabit Isaac; amoue à puero splendidum epularum apparatum: præbe de amaris absynthium, aut eius naturæ aliud, si lactea, & voluptuosa odisse desideres: Atque sanè Augustino tam difficile visum, vt hoc genere medicamenti à lacteis depellere Abrahamus conatus sit, vt propterea huius loci non posse historicum capi sensum dixerit (August.) tom. 4 lib. 1. quæstionum in Genesim, q. 50. *Meritò quæritur* (ait) *cur Abraham, nec die, quo natus est ei filius, nec die, quo circuncisus est, sed die quo ablactatus est, epulum fecerit? quod nisi ad aliquam spiritalem significationem referatur, nulla solutio quæstionis est: Tunc, scilicet, esse debere magnum gaudiũ spiritalis ætatis, quando fuerit factus homo nouus spiritalis, id est, non talis, qualibus dixit Apostolus: Lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis; sed nec adhuc potestis, adhuc enim estis carnales:* Suggessit Rupertus lib. 6. in Genesim, c. 19. (Rupert.) aliquid ad præsens institutum floridè accommodum; *Illic profectò grande conuiuium est* (inquit) *cùm destitutis lacteis, id est, infantilibus ritibus, verbi gratia, brutorum animalium sacrificijs; traducit suos ad vnicum, & verum sacrificium Corporis, & Sanguinis sui; Igitur, si quidem simplicem sequamur litteram, leuia sunt hæc: si autem interiorem sensus spiritum multum attinet ad rem narrare: quia creuit puer, & ablactatus est, & quia fecit Abraham grande conuiuium in die ablactationis eius*; Innuit igitur Rupertus, per viuifici Corporis institutionem, abolendam veteris populi ingluuiem: nam omnis eorum voluptas in manducando, & bibendo, & sine his neque victimæ, neque solennitates apud illos: Præclarè itaque hoc adumbrauerat Abraham, non de amaris aliquo, non contrario vsus est antidoto facturus vt Isaac mollia, & delicata contemneret: sed ex omni dapsili mensam instruxit: significaturus nimirùm venturi Seruatoris gesta, qui vt à carnalibus, & Hebræos, & Ethnicos auocaret, & posterioribus sæculis nationem Christianorum, Carnem suam dedit illis in escam, & Sanguinem in potum: videlicet, per homogenea de Satana triumphans, & confodicans inimicum suis telis.

Præbeat & eius fortitudinis specimen Iuditha supra virorum strenuissimos robusta femina: Illa 132. patriæ miserata cladem, processit inter armatos constans Holofernem alloquutura militiæ Ducem: Quæ pepulêre mulierem? Cur ad Assyrios transiit? B. Fulgentius epist. 2. c. 14 *Egreditur* (ait) (Fulgent.) *castitas oppugnatura lasciuiam*: Hic matronæ finis, Cupidinis sagittas, & arcum frangere; Sed qualis ad tantum facinus accingitur? Percipe ab August. (August.) serm. 119. de tempore, qui in Appendice 67. *Aqua corpus abluit, pendulas aureas diuitias suspendit, fluentes sinus purpurea vestis geminato colligit pectore, casto vultu priùs dimicatura, quàm ferro: Monilium tela semper pudoris aduersa, hostem ferire didicerunt:* Vide elegantem ornamentorum descriptionem Iudith cap. 10. vers. 2. Sed, nun- (Iudith 10.) quid his debellanda modis Cytherea? Ergo illa oderit & dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & sandalia, & myri optimi vnguenta, & mitram, & vestimenta iucunditatis? Si matri Amorum indicendæ inimicitiæ, atque ita præstat, vbi cilicinus amictus, cutis maceratio, & pia carnis tormenta? His itur ad continentiam: non autem in comessationibus, & ebrietatibus cum Holoferne: non in cyclade, quæ benè olet à stacte, casia, balsamo, & pretiosis quibúsque mixturis: Verùm tantæ mulieris excellenti gloriæ non satis vicisse luxuriam, nisi & nobilissimo triumphi genere superauerit: est autem omnium cumulatissima victoria, quæ aduersarium suis tru-

cidat armis; ergo luxuriam Iuditha prosternat; sed iis, quæ opem veneri allatura iudicabantur; non ieiuniis sed cibo: non silentio, sed confabulatione: non horrido & contempto amictu, sed stola byssina à primis vnguentis fragranti: Venustè Augustinus, aut quisquis alius nominati sermonis Auctor: *Monilium tela semper pudori aduersu, hostem ferire didicerunt:* Ergo auxiliata sunt pudori; luxuriæ contradicentia fuêre ea ipsa, quibus vsos castitatem oppugnare, libidinem pro aris & focis tueri; Igitur, qualis processit Iuditha Holoferni necem datura, talis procedit Mater Ecclesia Diabolum superatura in huius Sodalitij nominis IESVS templis per Bacchanaliorum dies; mensam apparat omne delectamentum suauitatis in se habentem, vt gulam, & delicias frangat: calicem propinat ebrietatem domitura; & inimico quondam auxiliantia, in eius perniciem conuertit: Denique & Iudithæ quàm felix stratagema, exitus declarauit, abscissum Holofernis caput, & inconsolabilis Assyriorum planctus: Atque hoc propè diuinum supplicationis quadraginta horarum inuentum auctorem habuisse Spiritum sanctum, vberes commonstrant in dies fructus.

Sub Iudæ in primis typo de Christo præclarissima 133. vaticinatus Iacob Patriarcha, cùm iret sub vmbras: Illud refero ad Eucharistiam: *Lauabit (inquit) in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum* Genes. cap. 49. vers. 11. Ac sanè Genes. 49. vltima particula quæ de cruore est, innui mustum rubrum dicunt Tostatus quæst. 4. in allegatum caput. Tostatus. Oleast. Oleaster in citata à nobis verba, & significat non leuiter Chaldæus Paraphrastes Chald. inquiens: *Purpura optima erit vestimentum illius: operimentum eius erit sericum tinctum cocco:* Ergo, si liquor de rubicundo Baccho, vt quid in his amictum tinxerit? ad pulchritudinem, an ad sordes? Sanè ad ornatum; nam hoc indutus ferebatur cùm exclamauit Isaïas cap. 63. vers. 1. *Quis* Isaï 63. *est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ:* At, quo pacto vinum rubrum indumenta iucundiora fecerit, cùm detorpare potiùs soleat? Verùm hæc est Christi magna potestas; vt quæ commaculare videbantur, illa abstergant, & mundent, & nitidiora reddant ut vestimenta ab illis, à quibus infici metus erat: De Christi Corpore, & Sanguine posse religiosè hæc accipi verba monuit Diodorus in catena Græca: Diod. *Vestimenta vino maculari solent, (ait) sed quemadmodum luto oculos sanauit, atque aperuit, & morte sua non morti vim addidit, sed mortem extinxit; ita vino vestimenta lauabit: Si quis verò sanguinem vuæ ad Seruatoris mysticum Sanguinem, & stolam ad dominicam Carnem referret: illius sensus tanquam pius non aspernandus esset;* Certè vestis Christi Ecclesia est, quæ beato Petro Alexandrinorum Episcopo, quasi ab Arrio hæresum Patriarcha conscissa per visum ostensa fuit: Hæc quondam fulgens, & splendida, tanquam nix, quando credentium cor vnum erat, paulatim negligentia Catholicorum sordidior reddita est; ergo pristinæ claritati restituturus Saluator, vino, eóque rubro, nempe, sacratissimo Sanguine suo, lauit: & timebant scioli, ne fœdaret magis; tantùm absuit à commaculando, vt reddiderit ad miraculum pulchram, atque placentam; Sed inquis: Calix iste inebriauit mentem, de quo & conuiuij rector superbè gloriatur apud Dauidem Psalmo 22. *Et calix meus inebrians quàm præclarus est!* Quomodo igitur Ecclesiam puram, & sine labe reddidit per vinum, & ebrietatem? Reddidit quidem, neque aliud fortius remedium ebrietate eius: O sanctam, optandámque ebrietatem, de qua P. Augustinus in præfata Psalmi verba: *O* August. *poculum tuum (ait) obliuionem præstans priorum vanarum delectationum, quàm præclarum est!* Ad hoc inebriauit IESVS meus, vt ipsam ebrietatem nesciremus: vt in posterum videremur, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati: Ad hoc mittit viros Societatis suæ, qui de alto clamitant per dies Bacchanaliorum, *Et vocent ad arcem, & mœnia ciuitatis: Si quis est paruulus, veniat ad me, &* Prouerb. 9. *insipientibus: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Prou. 9. 4.

Ac mihi quidem in his contigisse tale aliquid 134. videatur, quale in arborum insitione accidere soleat; Non erit indigna comparatio, quando & ea Paulus vtatur Epistulæ ad Romanos, cap. 11. Sacramento autem Corporis Christi accommodat egregiè Areopagita Dionysius de ecclesiastica Hierarchia, cap. 3. *Per hanc (inquit)* *Insitio arborum vt fiat. Rom. 11.* *beneficam clementiam ad participationem sui, suorúmque bonorum inuitat genus humanum: si igitur ipsius sacratissimæ inseramur vitæ, ipsam, quantum fas æstimando veraciter consortes Dei, diuinorúmque participes efficimur:* Sic Dionysius eo loci, quo de Communione, & Synaxi tractat, vbi vt Christo inseramur, hortatur. Est autem potissimùm considerandum, ramum generosum ignobili trunco immitti, atque tum ex radice contempta inclytam procreari sobolem; Quare Maro Georgicorum 2.

Inseritur vero ex fœtu nucis arbutus horrida, Virgil.
Et platani steriles malos gessêre valentes,
Castaneæ fagos, ornúsque incanuit albo
Flore pyri, glandémque sues fregêre sub vlmis.

Lege apud Plinium lib. 15. cap. 15. & lib. 17. Plin. cap. 14. Quamobrem, quod Apostolus ad Romanos scribens, cap. 11. vers. 17. magis significat, radicis naturam potiùs sapere insertam arborem inquiens: *Quod si aliqui ex ramis fracti sunt; tu autem, cùm oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es;* ad mysterium, plusquàm ad rem rusticam attendisse, Origenes scitè aduertit lib. 8. in eam epistolam: Orig. *Sed ne hoc quidem lateat nos in hoc loco, quod, non eo ordine Apostolus oliuæ, & oleastri similitudinem posuit, quo apud agricolas habetur; illi enim magis oliuam oleastro inserere, & non oliuæ oleastrum solent; Paulus verò apostolica auctoritate ordine commutato, res magis causis, quàm causas rebus aptauit:* Et Glossæ Auctor breuiter; *Bona enim arbor in* Gloss. *non bonam inseri solet: hic non bona in bonum:* Et contemplare sedulò naturæ stupenda opera; quis enim cogitauit, ab oleastro enasciturum oliuam dulcem, atque suauem? platanum sterilem laturum malos valentes? Nónne quando & virtus, & vita à radice, oportebat ramum de trunci natura participare, & non conuerti in stolonis naturam totum stipitem? Nunc, quid per Societatis homines facere dignatus Seruator, considera; In anni sylua vniuersa, nulla peior arbor Bacchanaliorum diebus, Deum immortalem! quàm abominandos fructus producebat lignum detestabile! luxuriam, gulam, comporationem, aleam, iracundiam, omnia de Gentilismo: Miseratus Redemptor tam immanem aduersariorum

persariorum stragem, instituit istis diebus supplicationem quadraginta horarum: Et certè videbatur, cùm mensam, & pocula conduplicaret, dapibus nouas adiungeret escas, quoniam à tali infusione congeminanda fuisset Bacchanaliorum insania; verùm cessit industria feliciter; nam non illi dies Christum in se conuerterunt, sed illi in Christum conuersi sunt; & vbi dominabatur quondam furor, & omnis vana libido, nunc verecundia regnat, & Sacramentorum amor, Poenitentiæ, atque diuini Pabuli omnes occupat, ita vt mihi de his diebus (tanta est mutatio dexteræ Excelsi) non iniustè liceat prædicare, quod de hebdomadæ poenosæ temporibus Bernardus sermone in feriam 4. eius hebdomadis: *Vniuersi siquidem Christiani* (inquit) *sacra hac septimana,*
Bernard *aut præ solito, aut præter solitum, pietatem colunt; modestiam exhibent, humilitatem sectantur, induunt grauitatem: Quis enim tam irreligiosus, qui non compungatur? quis tam insolens, vt non humilietur? quis tam iracundus, vt non indulgeat? quis tam delicatus, vt non abstineat? quis tam flagitiosus, vt non contineat? quis tam malitiosus, vt non poeniteat his diebus?* Præclarè Maro vbi suprà insitionis miracula prosequutus:

——— *nec longum tempus, & ingens*
Exiit ad cælum ramis felicibus arbor:
Miraturque nouas frondes, & non sua poma.

Sic ego crediderim euenisse Bacchanaliorum amentiæ: nunc enim stupescit de peregrino ramorum fructu, & miratur alias frondes, *& non sua poma*; quippe eius poma, fornicatio; & ingluuies, atque ebrietas; & omne genus luxus; nunc alia conspiciuntur poma, & quidem aurea illa, puto & de ipso vitæ ligno; quando nemo istis diebus, qui non proiectæ temeritatis, & faciei tenus solùm Christianus non temperantiam profiteatur, non animi sordes eluat, & de mensâ sacra comedat.

135. Aspice, vt Corinthios Gentium Doctor reprehendat prioribus ad eos literis, cap. 11. vers. 20.
1. Cor. 11. *Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est dominicam Coenam manducare; vnusquisque enim suam coenam præsumit ad manducandum; & alius quidem esurit, alius ebrius est.* Sed, quamobrem Paulus dixerit, non fuisse eam Domini, quam manducarent, Coenam? Nónne Christi porrigebatur illis Corpus? Proculdubio. Quid igitur Domini Coena, nisi ipsius Corpus? Declarat Apostolus totâ eâ Epistola: Ecce, quid ex nostra Hybernia conspicuus Doctor Sedulius in eum
Sedul. Corinthiorum locum aduertat: *Apud Corinthios*
Mos antiquus sumendi cibos ante Eucharistiã. (inquit) *quondam, vt alij asserunt, praua inualuit consuetudo, Ecclesias passim dehonestare conuiuiis, in quibus vescebatur ante dominicam Oblationem, quam coenam noctibus adoriebantur; cùmque diuites ebrij ad Eucharistiam venirent, vexabantur fame inopes; mos verò iste, vt referunt, de gentili adhuc superstitione veniebat; vnde etiam in quibusdam locis per Ægypti, vel Syriæ loca, die Sabbati, nocte post coenam dicitur ad Ecclesiam conueniri: Aut Ecclesiam Dei contemnitis facientes eam triclinium epularum?* Itaque certè apud Corinthios Bacchanalia vigebant, apud quos abdomen, & compotatio, & inuerecundis Ethnicorum mensis paria symposia; Pulchrè igitur, & disertè subintulit Apostolus, non esse dominicam Coenam, non Christi sacratissimum Corpus; quòd heluones manducarent, quippe hoc virtutis, atque efficaciæ beatissimæ, quæ cum Diuinitate coniun-

cta est escæ, vt Bacchanalia continuò supprimat, ebrietatem, impudicitiam, ventris curam ablegat; inducat autem sobrietatem, & temperantiam; Quoniam igitur Paulus animaduertebat, perstare apud Corinthios Bacchanalia, & carnicos voluptatibus immergi, quamuis frequentare Ecclesias sciret, & ore recipere immaculatam Hostiam, dixit tamen non esse illam dominicam Coenam; hoc est, efficere illos moribus suis, ne crederetur Christi Corpus, quoniam impossibile apparebat quodammodo, vt si verum illi Seruatoris Carnem manducarent, non obuiolarent, traderent Gentilium ritus; & erubescerent de profanis epulis populus acquisitionis; gens spiritalibus pasta deliciis, & de pane vitæ saturata; O Sacerdotes, si qui vos estis, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: *Qui comeditis agnum de grege,* (Amos c. 6.) *& vitulos de*
medio armenti, qui canitis ad vocẽ psalterij, bibẽtes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti! Si non hæc deponatis, continentiam, & sobrietatem amplexi, putida erit de sacerdotio gloriatio vestra; quoniam ita conuenientibus vobis in vnum, non est dominicam Coenam manducare. Amos 6.

Bis ventri addictus ille Hebræorum populus, & nullo quiescẽs pabulo pro alimentis conquestus, Exod. c. 16. & Numerorum c. 11. Obtinuit vtraque vice coturnices; sed magna cum strage secundæ petitioni indulsit Numen; *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus in populum percussit eum plaga magna nimis;* Cur non ad primam querimoniam inflicta quoq; supplicia? Cyrillus li. 4. in Ioan. c. 14. *Dices; Quare conquestos & murmurantes non puniuit, sicut postea, vt dicitur Numeror. c. 11. Hæc vt mihi videtur, causa est: nam, quoniam nuper ab Ægypto effugerunt, panémque cælestem, qui cor hominis corroborat, adhuc non receperunt, faciliùs poterant in cupiditates carnis incidere, propterea & venia digni sunt: postea verò quùm Domino fruebantur, vt scribitur; tunc iure, quoniam corporalia spiritualibus præposuerant, acerba dederunt supplicia, & ad supplicia insignem calumniatis memoriam reliquerunt;* Itaque Cyrillus indicat, ante subministratũ illis manna, indulgẽtia dignos extitisse; post probatas de coelo missas escas, etiamnum malè futuros, & ad foedida Ægyptiorum triclinia inhiantes, omni vexamento afficiendos fuisse: quæ horum tam iusta consequentia; Sic enim natura, vsúque comparatum, vt qui delicatioribus vescuntur, ij gulæ plùs obediant; Quando igitur Creator Hebræis suppeditauerit panem omne delectamentum suauitatis in se habentem, non est mirandum ab esu talis alimenti gulosiores factos: minor igitur culpa fuit post expertum manna cibos expetiisse, quàm anteà; ac proinde tunc potiùs excandescere Numen oportebat. Verùm de Olympo ille cadens pastus, Eucharistiæ typum sustentabat, atque in illo huius Sacramenti velati effectus; Celebrent quidem Bacchanalia, quicunque illi extra Ecclesiam positi, & Indus, & Mahumetanus, ventris diligentiam summum bonum opinentur, & calices in lætitia hauriant vsque ad profundam ebrietatem: silebit Numen, expectabit cum patientia, si fortè vel serò tandem conuertantur. At si de sacratissima Mensa edentes impiorum belluinos mores imitari velint, neque simul ac de Christi Corpore nutriantur, Bacchanalia & ingluuiem deserant, stringet furoris gladium Dominus, nec sustinebit, vt
136.
Exod. 16.
Num. 11

Oo 5 qui

qui de eius Corpore manducant, inter bacchan-
tes numerentur.

137. Sed vrgeamus superiùs statuta; nempe, vt sta-
bilierit Sacramentum per ea quę inimico opem
subministratura videbantur, & exitium ipsum
in salutem conuerterit: Excepit Hebræorum
clancularios hospitio Hierichuntina stabularia
Rahab; promisêre incolumitatem capta vrbe:
Verùm inquiunt, *Innoxij erimus à iuramento hoc,*
Iosue 2. *quo adiurasti nos, si ingredientibus nobis terram,*
signum fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris
eum in fenestra per quam demisisti nos. Iosue c. 2.
vers. 17. Sed, quid purpureus restis designauerit?
Pacem, videlicet, & bonam fortunam domui
cauponariæ cum inhabitantibus eam? Ita planè:
Suffragatur Ambrosius lib 5. de fide, c. 5. *Vidit*
hoc meretrix & quæ in excidio ciuitatis remedia de-
Ambros. *speraret salutis; quia fides vicerat, signa fidei, atque*
vexilla dominicæ Passionis attollens, coccum in fe-
nestra ligauit, vt species cruoris mystici, quæ foret
mundum redemptura, vernaret. Ita ferus IESV
nomen fuit præliantibus ad victoriam, intus species
dominicæ Passionis periclitantibus ad salutem; vn-
de, quia intellexit Rahab cæleste mysterium, dicit
Dominus in Psalmo: Memor ero Rahab, & Baby-
Psal 86. *lonis scientibus me.* Est verò Psalmus 86 vbi &
August. Augustinus simili stylo arcanum coccineæ vittæ
exponit: At mihi difficile, quòd fœderis pignus
sanguineus restis; quippe cædis, & cruoris fun-
dendi consueuêre in castris esse rubentia signa,
Roa. de quibus vide nostrum Roam singularium lo-
corum 1. lib. cap. 1. Sanè & belli pacta etiam per
sanguinem inita, Minutius Felix in Octauio.
Rubentia si- *Ipsum credo docuisse* (loquitur de Saturno,) *san-*
gna, belli no- *guinis fœdere coniurare Catilinam; & Bellonam*
ta. *sacrum suum haustu humani cruoris imbuere;* Quin
& Redemptor hominum incitaturus milites ad-
Coniuratorū uersùs Principes tenebrarum harum, vt decerta-
pacta haustu rent cum idololatria fidenter, potauit de san-
humani san- guine suo; *Hic est calix* (loquit) *nouum Testa-*
guine *mentum in Sanguine meo, qui pro vobis fundetur.*
Min. Felix.
Luc. 22. Luc. cap. 22. vers. 20. Quomodo igitur purpurea
redimicula in sponsionem salutis? Sed latebat in
purpura mysterium dominici Cruoris: proinde
oportebat conuerti naturas rerum, & quæ ad bel-
lum ordinata fuerant, paci subseruire; ideò quæ
stragem afferre videbantur domui Rahab, inco-
lumitatem attulêre. Ecce & Bacchanaliorum
quoque portenta! nam audientes Christum
epulas instruere superbas, mensam ponere, tau-
ros, & altilia exhibere, inuitare sodales, vt bibe-
rent, & inebriarentur, nónne putabatis, & Bac-
chanaliorum licentiam corroborare voluisse?
nónne vobis timor incussus, ne non & ipse bel-
la spiritui indiceret, aduersùs quem caro concu-
piscit? Sed non illi mens talia facere: verùm,
cùm per alia vincere posset, elegit potiùs de carne
per Carnem triumphare, de ebrietate per vinum
& calicem. Ita gloriosissima eius ouatio ferien-
tis hostem suismet spiculis, & transmutantis na-
turas in contrarios vsus, vt quæ ad pacem esse
apparebant pugnæ fierent instrumenta: rursúm-
que certamini parata, oleæ & pacis vsibus obse-
cundarent.

138. Postremum hoc de inuerso rerum ordine cō-
firmabimus venustè, comparatis duobus Christi
de pane multiplicato prodigiis; nam oblatis se-
ptem panibus saturauit ex his, qui triduo eum
sustinuerant, quatuor millia hominum; & post-
quàm vniuersi famem extinxerant, de his, quæ
restabant fragmentis, repletæ septem sportæ,
Matth. c. 15. vers. 37. Pauit & alias quinque mil- Matth. 15.
lia virorum; atque absolutis epulis collegerunt
discipuli, & impleuerunt duodecim cophinos
fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis,
quæ superfuerant his, qui manducauerant, Ioan. Ioann. 6.
cap 6 vers. 13. At, quare de analectis plura colli-
guntur, cùm fuit discumbentium auctior nume- *Eleemosynæ*
rus, minórque diuisi panis? Anne diuites mone- *vtilitas.*
re placitum, ne parca & auara manu distribue-
rent, quando plùs superest, vbi pluribus impen-
ditur? Equidem, si causas naturales, earúmque
attendamus vim, cùm discubuerunt quatuor
mille homines, & panum extitit incrementum,
potiores debuerunt esse reliquiæ: sin verò ad mi-
racula intueamur, quemadmodum Seruator ita
quinque panes multiplicauit, vt superessent duo-
decim cophini, potuit & septem quoque panes
distendere, vt & totidem sportis omissa suffice-
rent. Excitauit Ambrosius controuersiam lib. 7.
in Luc. ad c. 9. *Cur autem quinque millibus homi-* Ambros.
num plùs redundat, quatuor millibus minùs? Quia
quatuor millia ista triduo cum Christo fuerunt; &
ideo ampliorem cælestis pabuli alimoniam recepe-
runt. Arbitror autem hoc ipsius panis naturæ tri-
buendum, significn autem non materialem illum
panem, sed eo adumbratam Hostiam salutarem
Corporis Christi Domini. Accidit igitur huic
pani contra spem, vt in pluribus abundaret, in
paucioribus deficeret: talis illius vsus, cogitatio-
nem fallere solitus: Cui non iudicium, per saturi-
tatem panis, per vini redundantiam, bacchantium
ministeria incrementum capessura? & cùm de
gula destruenda sermo innotuit, quis non per ie-
iunia extinguendam meditatus est? Elusit opi-
niones Christi mira ars; & Carne carnem domuit,
vino concupiscentias suppressit: Quidni, quando
& virgines germinans vinum eius sit?

Ab ortu ei qui non videtat, restiturus Chri- 139.
stus lucis iucundissimum vsum, *expuit in terram,*
& fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super ocu-
los eius. Ioan. c. 9 vers. 6 Stupet ad nouam mede- Ioann. 6.
læ formam Ambrosius epist. 75. lib. 9. *Quid sibi* Ambros.
vult, (inquit) *quòd is, qui vitam refundebat impe-*
rio, salutem præcepto dabat, dicens mortuo: Exi
foras, & egressus est Lazarus de sepulcro, Dicens
Paralytico; Surge, tolle grabatum tuum, & surrexit
paralyticus, & cepit grabatum ipse portare, in quo
solutus membris omnibus portabatur? Quid, in-
quam, sibi vult, quòd expuit, & fecit lutum, & su-
perunxit oculos cæci? Quæ ista ratio est? Magna,
ni fallor; plùs enim videt, quem IESVS *tangit;*
Certè, nónne perspicuè videntis acumen offen-
disset luti grauior moles? Nociturâne apponit
vt sanet? Sanè Augustinus tract. 44. in Ioann. cæ- August.
ci huius nocte repræsentari asserit tenebras, qui-
bus offuscatum est genus humanum, ex quo
mortalium primus deliquerat, quarum causa re-
cessit à Domino, vitiorum sectatus blandimenta,
& illecebras; luto autem diuina coagulatio sali-
na exprimi incarnatum Verbum: *Venit Dominus,*
(ait) *quid fecit? Magnum mysterium commendauit;*
expuit in terram; de saliua sua lutum fecit, quia
Verbum caro factum est, & inunxit oculos cæci:
inunctus erat, & nondum videbat. Igitur, quòd ad-
uersante medicina redintegrauit visum, signifi-
cabat Carne sua, quæ luto figurabatur purgan-
das vitiorum sordes, & eluendas hominum men-
tes. Verùm id, quo pacto? Equidem per contra-
ria ipsi medicinæ; scilicet extirpare indignos
Baccha

Bacchanaliorum vsus mens erat; at non, vt existimabatur, ingluuiem abstinentia aggressus, sed Cerere, & falerno profligauit: O nouam medicandi scientiam, & dignam magno Numine, quando lutum oculis auxiliatur, Caro edomat voluptatem, refrænat gulam, comessationes, luxuriam.

140. Nunc vltimùm ad te conuertar Mater mea, Societas inclyta! Tibi de Psalmo 86 liceat decantare; *Gloriosa dicta sunt de te*; Sed, quare gloriosa? Quoniam per te in ciuitate Dei, & Rahab, & Babylon, & alienigenæ, & inhabitantes Tyrum; *Meritò gloriosa dicta sunt de te* (inquit Augustinus,) *vos non solum est ille populus Iudaeorum natus ex carne Abraha; sed ibi omnes gentes, quarum quadam nominata sunt, vt omnes intelligantur:* Igitur antequàm tu supplicationem quadraginta horarum institueres, populus fidelis moribus similis erat Ægyptiis, aut Babyloniis, aut habitatoribus Tyri; nam & eorum Deus venter, quemadmodum & horum: erat corpore in monte Sion, in ciuitate Dei; mente exulabat ab ea: nunc omnes isti in ciuitate Dei sunt quoad animam quoque; culpas enim coram Iudice conscientiarū in fletu, & compunctione eluunt, de Corpore Christi vescuntur, sobrietatem, & continentiam diligunt, Christi & esse & nominari Sectatores amant: per te hoc, tu ad ciuitatem Dei potenter traxisti, tu in virtute IESV tui; Dicam iterum cum Augustino; *Si ergo ibi Rahab, & Babylon, quia ibi & alienigena, ibi Tyrus, ibi populus Æthiopum, meritò gloriosissima dicta sunt de te.*

Psal. 86.

August.

SECTIO XIV.

De Scriptore excellens opinio singulariter ob morum integritatem doctrinæ mirificam conciliat auctoritatem.

141. VErum est rigidè loquendo in Canonicis scripturis parum referre quis immediatus Auctor fuerit propheticæ Vaticinationis, ideo quippè assentimur infallibilia esse quæ pronunciantur, quòd à Deo proficiscantur, cuius instrumentum solùm à quo nos accepimus; quare & per malorum hominum ora interdum vt Balaam, & Caïphas prædixisse de futuris, iisque eximiis materiis affirmabamus; Cæterùm in aliis narrationibus, quas fide credere non oporteat, sed liberum sit de illis opinari, absque dubio certa fama de nobiliori sanctitudine eorum qui docent, incredibilem affectum in legentium, audientiúmque cordibus generat; quo fit vt sibi facilè persuadeant eiusmodi hominibus speciali gubernationis prouidentia sanctum adstitisse spiritum, & mortalibus ingenij discursibus maiora instillasse dogmata; quamobrem velut olympo delapsa hortamenta venerantur, & animo commouentur, & virtutis studio inardescunt, & in ea quæ præcipit adquiescunt; qua de causa Magnus Basilius homil. 1. de opificio Mundano; *licet altitudinem cordis Historici non valeamus attingere propter imbecillitatem nostri intellectus, attamen prærogatiua loquentis inspecta, vltrò ad consentiendum his, quæ dicta sunt adducimur*; idémque homilia 1. in exordium Prouerbiorum; *auctoritas enim Doctoris acceptum sermonem facit, ac discentes attentiores reddit,*

Basilius.

Docentis auctoritas gratiam addit sermoni & auditores attentiores reddit.

142. Templum introgressi duo homines vt orarent vnus Pharisæus alter Publicanus, tandem Pharisæi preces displicent, & descendit Publicanus iustificatus ab illò Luc. cap. 18. vers. 14. Quomodo facta est misero Pharisæo oratio eius in peccatum? Commune iudicium est superbiisse, dum præ se reliquum genus humanum contemnit, quamobrem ob immodicas, iniustásque laudes Numini inuisas fuisse supplicationes: At certè nónne Iobus frequenter rerum suarum encomiastes? nam & pedem se fuisse claudo, & oculum cæco deprædicat, nec in vitæ curriculo ab anima se aliquando reprehensum: Quamobrem absoluitur, & Pharisæus condemnatur? Isidorus Pelusiota causam suggerit, ob quam Pharisæus reiectatus sit, quia nulla compulsus necessitate suis in laudibus versatus fuerit, secùs atque Iobo contigit: *Si mireris* (inquit libro 3. epist. 278.) *quamobrem Pharisaus ob verborum iactantiam apud Deum offenderit; Iob autem qui plura & sublimiora dixerit, gloriam assequutus sit; audi breuiter: Pharisaus ille, quia nemine cogitante, ac stimulante magnifica de se prædicabat, altiúsque quàm vniuersus terrarum orbis de se sentiebat, meritò in Dei offensionem incidit, siquidem superbia morbo laborabat: frigidum enim atque insulsum vt est, ita etiam videtur, laudes suas prædicare cùm nulla vrget necessitas*: Sed obsecro, quæ B. Iobo necessitas, qua excusatus intelligatur? Volebat Numen historiam vtriusque Iobi fortunæ perstare in venturæ posteritatis solatium, ad constantiæ imitationem: Quia igitur sciebat auditorca plurimùm suspicere verba, & compungi mente, cum dicentis vita loquutioni simillima est: stimulauit patientissimum seruum, vt reliquis gestis suarum virtutum pariter memoriam intexeret; Iobo itaque regentium vtilitas sufficiens extitit causa deprædicandarum laudum.

Pelusiota.

143. Baptizatur Christus, & deinceps euangelizat: quare non prædicare aggressus priúsquā lymphis tingeretur? equidem famosus non erat ante Baptismum, sed Baptismum sociantibus prodigiis celeberrimus redditus est; quid enim illustrius quàm vt cæli aperirentur, & Spiritus sanctus columbæ sub forma descenderet, & vox de supernis audiretur Genitoris testantis; *Hic est filius meus Dilectus, in quo mihi complacui.* Matth c. 3. vers. 17. licet enim semper ab exordio conceptionis Spiritu sancto plenissimus, at volebat vt sensibiliter constaret Amori æterno charissimum pignus, denique supra hominem esse, quem Deus gnatum proclamaret sonoro strepitu: sed quò tendebant ista omnia? nempe aduenerat hora, qua euangelizaret Iudæis, verbique sementem spargeret: quò igitur feliciori gustu exciperent, voluit admirandam quandam de ipsomet opinionem prius conciperent; hac enim imbutæ mentes non posse non salutaria esse, quæ talis tantúsque præscriberet, crederent, nefásque arbitrarentur reluctari iubentis imperio; hunc ergo ob finem non ante docêre voluit, quam baptizaretur, eo quod Baptismus insignem & mirabilem redditurus fuisset, qualem esse oportebat, vt cum gratia & affectu doctrina admitteretur: Cyrillus Ierosolymitanus Cathech. 5. Illuminatorum; *Ab eo tempore cœpit* IESVS *prædicare cùm descendit in*

Christus prius baptizatur quàm euangelizet.

Matth 3. v. 17.

Voluit Christus vt auditores prius de ipso opinionē conciperent.

Cyrillus Ierosolym.

illum Spiritus sanctus corporaliter in specie columba; non vt tum primum IESVS *viderit, videbat etiam antequam corporaliter veniret; sed vt Ioannes baptizans illum cerneret*; Benè, vt *Ioannes* non vt Christus *cerneret*; Ioannes quippe intuens Spiritum sanctum supervolitare, & agnoscens quantus præ ipsomet Seruator, multitudini declaraturus erat, vt & fecit, se comparatione Redemptoris ne dignum esse qui corrigiam calceamenti eius solueret; audiens verò populus huiusmodi ab ore eius, quo non surrexit maior inter natos mulierum, quàm sublimia de Christo conciperet? habens autem de eo præclaram existimationem, dictis illius officiosè cederet.

144. Sed ab eodem Cyrillo hauriamus, quamobrem Paulus gentium Magister in tertium vsque subuectus cælum? certè quorsum illic non mansit perpetuò, verum ad humanam fragilitatem rursum transmissus sit? *Descendit autem Paulus iterum* (ait Catech. 14.) *non quod dignus non esset conuersatione tertij Cæli; sed vt gustatis cælestibus, & honoratus, descendens Christum prædicaret*. Cōsidera dictionem, *vt Honoratus*; ergo honorabilem & præfulgidum esse conueniat qui Christum annunciaturus sit? Verùm si expediat, quamobrem non Consules, non Dynastas, non Philosophos, vel Oratores elegit, per quos orbis conuerteretur? Sin autem ex consilio & industria quadam piscatores assumpsit despectos, & infima mundi vt fortia confunderet quare Paulus *honoratus* futurus ideircò speciatim vt Christum prædicet? At nosse iuuat, aliud esse apud sæculum honoratum censeri; aliud penes virtutem & spiritum: fastidiuit IESVS pompam mundi, & noluit ex potentatibus euangelizantes nominare, ne fortè suis tribuerent viribus, & non crucis efficaciæ orbis immutationem spretis Deorum cultibus, Paulus verò ascensu in Paradisum spiritaliter magnus, & honorabilis euasit; conducebat autem plurimùm ita fieri ad Religionis Christianæ amplificationem; scientes namque ad quos prædicatio dirigebatur, tanti meriti, qui antequàm vita excesserit, Angelorum contubernio dignus habitus sit, & inaccessum Olympi penetrauerit limen, quo timore, qua reuerentia sermones eius exciperent? quomodo non obtemperare metuerent? itaque rectè penitùs, quòd *honoratus* intelligatur, qui nationum Doctor futurus; sed credo pariter & sic condecoratum, quòd Scriptor egregius exiturus epistolarum, in quibus altissima Theosophiæ fundamenta, & omnes regulæ Christianarum actionum, quas vt studiosè complecterent, & fouerent illi, ad quos mittebantur, vtile admodum erat, suspiciendum esse, colendissimùmque ob sanctitudinis clariorem famam eius, qui scribebat; quare quod Hebræis infensior esset Pauli recordatio, ne ob eius nomen, quod iouidiosum erat Iudæis & detestabantur, monita contemnerentur, subtieuit Epistolæ ingressu exordiri more consueto, *Paulus Apostolus* IESV CHRISTI, &c. Veritus, ne propter odium Scriptoris, malásque de illo formatas cogitationes ad doctrinam quoque inimicitiæ transirent, nec commodum dictio faceret, quæ ob parentem inuisa fuisset; ita ex Clemente Alexandrino retulit Eusebius, lib. 6. Histor. Ecclesiast. cap. 11. *Atque hanc inscriptionem Paulum Apostolum non sine causa in epistolæ principio fuisse prætermissum; Nam cum Paulus ad Hebræos epistolam scriberet, qui illi præiudicatam animis sententiam, & suspectam opinionem contra eum, eiúsque doctrinam conbiberant, nomen consultò admodum non inscripsisse; ne in ipso exordio animos illorum prorsus ab epistola lectione auerteret.*

Cyrillus Ierosolym. *Paulus antè in cælum raptus vt post à Christo honoratus prædicaret.*

Eusebius.

Producta est lux, sed quomodo? imperante Deo vt emergeret: *Fiat lux & facta est*. Genes. cap. 1. vers. 3. statimque approbatam à Numine Moyses aduertit; *& vidit Deus lucem, quod esset bona*; fabricatis elementis cum irrationali creatura postremò ad hominem deuenitur, & effigiatur à Deo totius opificij maior honos: quàm validum, quàm capax animal? deinceps solus in tanta molitione conditus ad supremi Imperatoris imaginem, atque similitudinem; huius tamen absoluto labore non subnectitur, contemplantem artificem vidisse quòd bonus esset; Quamobrem lux bona reputatur, non autem Homo, ob quem lux ipsa procreata, cui esset famulatura? aut si vterque bonus, quorsum non collaudantur pariter rationalis creatura? Num quod superuacaneum Hominis encomium vt qui sua creationis magnitudine satis gloriosus absque externo præconio? at & lux quoque formosissima est; Sanè lucem cum faceret Creator, licèt ipsius verbo prosilierit, visus tamen dictionis sono aliis imperasse vt producerent *fiat*, inquit, *lux*? Quid est *fiat*, nisi vt alius non autem ipse agat? Quamobrem dubitatiu esse possit de Auctore lucis, locutionis norma externa solùm considerata; an Deus scilicet, an inferior alius progenerauerit; non sic in homine; expressè namque Verbum introducitur cum Trinitatis aliis personis colloquens, & aiens: *Faciamus hominem*; itaque Deum ipsum suis effinxisse manibus Hominem dubio vacat; Quia igitur de Hominis tam insigni plasmatore constat, opus ipsum commendari superfluum est; si enim Auctorem eximium esse contingat, huius præstantia in id quod effectum est, tantum refundit decoris, vt genus hominum vix induci possit, quin optimum esse iudicet, quod à maximo Artifice dimanarit; Encomij igitur subsidium lux, de cuius Parente controuersiæ aliqua suspicio, accipiat; non Homo, quem Deum moliorem fuisse fortitum constat; catena Græca Pentateuchi in cap. 1. Genes. ex Theodoreto; *in rebus, quas fecit ex imperio Deus, vtitur hac velut approbatione & vidit quod esset bonum; ideircò in Adam quem suis veluti manibus conformauit, nihil opus fuit his verbis*.

145. Gen. 1. v. 3.

Cur cætera valdè bona dicantur, hominis verò dignitas, & excellentia taceatur?

Theodoret.

Quàm potens in verbis & sermone ille, quem floridiori stilo depingit Dauid Psalm. 44. vers. 6. *Sagitta tua acuta, populi sub te cadent, in corda inimicorum Regis*: describitur autem prædicationis insignis vigor, cùm diuinæ eloquentiæ stimulis, quibus nulla resisteret duritiès vel spiritaum iniquitatum: *Sagitta tua* (exponit Incognitus) *id est verba tua ò Christe, & sacra Scriptura quæ corda hominum penetrant, & velociter quò vult spiritus peruenmunt, & longè diriguntur; & sic incomprehensibilis potentia Christi hic ostenditur; vnde populi isti sagittis vulnerati sub te cadent, vt scilicet de inimicis fiant amici; sicut Saulus prius erectus contra Christum cælitus emissa sagitta percussus est, & cecidit per humiliatem dicens*, Domine quid me vis facere? Sed vndenam vt verbis ita cessérint homines gurgite vitiorum submersi, & idolatria dementes? inspiciamus quantus sit eloquentiæ huius Auctor! *Speciosus* (inquit) *præ filiis hominum*! quare formosior omnibus? nempe in eius

146. Ps. 44. v. 6.

Incognitus. *Quàm potēs verbis Christus.*

eius ore nunquam inuentus est dolus; nominatus modo Michaël Aygnanus; *Speciosus forma, &c. Hoc ideo, quia immunis à peccato, quod de nullo alio dici potest, quin peccatum actuale vel originale contraxerit formaliter, vel causaliter; quamobrem & mox Vates de illo testatur: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ præ consortibus tuis:* Qui igitur tam sanctus, tam à labe omni immunis: quid si his addamus Deo ipso cretum esse? oam eructauit corpaternum secundum diuinam generationem; quomodo non eius sermones ab Auditorte quodcumque cupiant extorserint? Cùm enim qui auscultant de eminentia dicentis cogitant, & perpendunt maiorem humano Oratorem, concipiunt altissimè de sermone, & obsecundant facilè arduis etiam præceptis; probè itaque vt sagittarum, id est vulnerantis acriter, spiritúque medullam traijcientis eloquentiæ, potentiam demonstraret; præmisit de sagittario maximum encomium formæ, cui alia non comparabilis.

Verba Christi sagitta medullam Spiritus traycientes.

147. Recensurus Matthæus Christi lineam per auorum plurimorum seriem Abrahamum Dauidi postposuit, inquiens: *Liber generationis* IESV CHRISTI *filij Dauid, filij Abraham*, cap. 1. vers. 1. Quando equidem ab his duobus signatim intitulare Genealogiam Seruatoris placuit, quare non senior Dauide Abraham primum & antiquiorem locum occupat? Theophylactus in Euangelium Matthæi; *Quare ipsum Dauid Abrahæ præposuit? quia apud Iudæos celebrior erat Dauid, regnoque clarior?* At quomodo celebrior, cùm in ore Hebræorum nihil frequentius, nec quo magis gloriarentur, quàm quòd semen Abraham essent? vbique etiam Pater noster Abraham; deoique stipis truncum & originem summè venerandam? Sed neque Salomonis imperio Dauidis clarior regnatus: Quare Rupertus idcircò prælatum existimauit, quod Psalmos egregios scripserit; atqui & Salomon gnaos eius conscriptis quoque voluminibus famam in paucis admirandam adeptus: Quænam igitur Euangelistæ ratio? nempe vrgebatur à Spiritu sancto; Siquidem quòd dictabat æternum Numen prænidebat exorientis primitiuæ Ecclesiæ, lætitiam singularem in Psalmis Dauidicis canendis hymnodia Ecclesiastica instituta; Quo igitur metro dulcissimo cæleste inesse quidpiam, excelsum, inuestigabile putarent, Auctorem honorare insolita forma meditatus est; quia igitur Abraham Patriarchæ memoria nihil ingentius, huic quod supremum fastigium apud Iudæos, præposuit, auspicatus à Dauide Christi lineam inscriptionis fronte.

Matt. 1. v. 1.

Theophyl.

148. Misit ad prædicandum discipulos IESVS, & iussit *non possidere aurum, neque argentum, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque Virgam.* Matth. cap. 10. vers. 9. quem ob finem calceamenta negantur itinera aggressuris? Animaduerte pulchritudinem euangelizantium vestigiis plantaque sitam imprimis; ideò Prophera exclamat; *Quam pulchri super montes pedes annunciantis, & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem:* Isaiæ cap. 52. vers. 7. Quia igitur ibi formæ præstantioris decor, IESVS vult omnes intueri, & propterea calceamentis operiri vetat; Origenes lib. 8. in epist. ad Rom. ad c. 10. *Speciosi sunt ergo pedes euangelizantium bona; de istis puto etiam pedibus in Cantico Canticorum Sponsa dicit ad verbum Dei; laus pedes tuos, quomodo inquinabo illos? & de ipsis nihilominus dicitur, tibia tua sicut columna marmorea cum basibus argenteis: & fortassis, quia hac pulchritudo est in pedibus Euangelistarum propterea noluit eos Dominus* IESVS *calceamentis operiri, & occultare speciem pulchram, sed præcepit neque calceamentum haberent in via:* Sed esto venustas in pedibus eniteat, verùm ob hoc calceamenta necessaria, nisi enim protegantur ab operimento, puluere & cæno deturpabuntur vestigia, & formæ gratiam amittent; sin autem non de corporea specie sermo intelligatur, quæ ad nihilum valet prædicatoribus, sed de animæ ornamentis eximiis quibusdam; nónne omninò præstat thesaurum, abscondi, ne fur insidietur? At quidem in aliis vt sic conueniat, sed non in eis, quorum munus docere populos, & orbem illuminare; nisi enim in his inita quædam pulchritudinis ratio affulgeat, quã mortales suspiciant, prædicatio videlicet apud auditores; restat enim vt cuius vita despicitur, illius & contemnantur exhortationes seu ore proferantur, seu chartis mandentur; calceamenta ergo alij portent, sed non qui euangelizant.

Matth. 10. v. 9.

Isaiæ 52. v. 7.

Origen.

Cur IESVS prohibuerit pedes euangelizantium calceamentis operiri.

SECTIO XV.

Veritas lucem, & cognitionem hominum nunquam erubescit; malitia est quæ absconditur.

Scripsimus Theodorum Mopsuastiensem, & eum sequutos Nouatorum quosdam, tanquam Ecclesiæ Christi summa indignum modestia ex Bibliorum Canone Salomonis expunxisse Epithalamium, quòd lasciuienti pangeret carmine amantem impurum; Quanta huius cogitationis temeritas, quàm audax esset demonstrauimus. At dicimus ab amore carnali mutuata verba, quando Ecclesiam non lateret egregias ob causas Spiritum sanctum voluisse vt & tali sub charactere Hymenæus conscriberetur, quamobrem occultare tentaret verum esse sciens? absit; angulos Hæresis quærat, & latère exoptet, cui nihil synecerum est, Mater orthodoxa, nec si propuderet humanæ alicuius infirmitatis & lapsus, tamen denegasset, magis cupiens vera haberi, quàm absque næuo computari; quamobrem eas adorat, & veneratur Scripturas, quæ Dauidis, Salomonis, Petri vulnera proponit; neque summo apud se in pretio esse Epithalamium erubescit, quod humani coniugij legitimas blanditias subministrat; à Christo didicit veritatem manifestis gaudere, fugere latebras, quas tortuosi serpentis malitiosa calliditas diligit; Quamobrem idem Seruator cùm venturum se in nouissimis diebus prædiceret, admonuit ne errore deciperentur mortales, aiens, *Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere;* Sed quare non putent in solitudinibus posse inueniri? quare non sub domorum culminibus? Quoniam scilicet & eremus & tectum anguli sunt terrarum solum, & recessus ad integendum; Christus veritas est: huius autem natura publicum exoptasse, vniuersis apparere, non concludi latibulis quare subdit continuò *sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret vsque in occidentem; ita erit & aduentus filij hominis.* Matth. cap. 24. v. 25. Quid tam patens atque fulgur, 149.

Matth. 24 v. 25.

fulgur, quod ab vno in alterum orbis extremum peretrat? vt quotquot vbique habitant, intueri valeant cunctis expositum? eiusmodi igitur quicunque verus Christus, nam qui certus mortalium Redemptor, Deique intemeratus filius, idem verum est; veritas autem sub aperto esse dispulsis vmbris postulat; Theophanes in Græca Corderij Catena ad vers. 23. c. 17. Lucæ: *Propterea, inquit, cum dixerint, ecce hic, & ecce illic, non egrediamini, neque sequamini; nam impossibile est eum, qui semel in terra visus est, iterum in angulis terra conuersari; si itaque aliquis hic, aut illic celebretur, ne egrediamini, neque credatis qua dicuntur de illo; alius enim quispiam erit ille & non verus Christus, non enim apparebit super terram ambulans sicut quidam Homo communis. sed vniuersaliter nostra irradiabit, ostendens cunctis iubar propria Deitatis, & existens lux vera, qua illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum; in hunc igitur modum docet se expectandum esse.*

Teophanes.

150. Magi postquàm recèns editi infantis vultus adorauerunt, admoniti supernis iussionibus aliis in patriam redière semitis, quàm stella ostenderat. Non igitur vt priùs Ierosolymam ingressi de nouo Rege apertis testati vocibus, non Herodem, non lege eruditos conuenerunt, propè fugæ similis abitio; at inspiciamus hoc iter consulentem Angelum quemadmodum clementer sustinuisse Imperfectus meditetur sub Chrysostomi nomine homil. 2. in Matth. *O fides Magorum, non contradixerunt Angelo admonenti, dicentes, venientes antè, multitudinem ciuitatum non metuimus, Regem terribilem non expauimus; sed stetimus, & fiducialiter qui natus fuerat Regem prædicauimus: & quasi seruos latenter nunc iubes fugere?* At quare cælesti eum nuntio tanquam expostulant, quod etiam discedere, & per ignotos anfractus iubeat? nónne sic præcipiendo eorum incolumitati prospicit? nam si per antiquas vias pergant, Herodis & Iudæorum in manibus incidant, qui vita & gaza despolient; non igitur de Angelo conquerendum sed gratiæ illi, per quem necem euaserint habendæ, sciebant quidem Magi velatæ & absconditæ profectionis modum conuenire, sed animi generositatem ostendunt & nouæ doctrinæ, quam ad Seruatoris crepundia hauserunt, non oblitos se demonstrant; quippè Christus cum veritas esset, secundum veritatem edocebat eos publicum non declinare, secreta non petere. Angelo igitur piè ingemiscunt, quod quasi Præceptoris dissimiles esse cogantur, si per deserta & inuia transeant in Persidem, aut Chaldæam redituri; hoc illa; *Fiducialiter Regem, qui natus fuerat prædicauimus: & tanquàm seruos latenter nunc iubes fugere.*

Imperfect.

151. Negauerat Magistrum Petrus, & obstinatior hærebat delicto, nam superaddidit bis, térque inficiari Dominum direxit tandem mitissima in eũ lumina IESVS, & sibi continuò restitutus est. Origenes, aut multò potior Cyrillus lib. 16 in Leuit. *Vis vidêre si respiciat Dominus ad hominem, quanta sit salus? Petrus aliquando penè perierat, sed vbi respexit ad eum* IESVS *tantùm, vbi ad eum placidi vultus ora conuertit, statim reuersus in semetipsum, & prolapsum de præcipitio reuocans pedem, fleuit inquit amarissimè: itaque ita respectus à Deo, locum suum flendo recepit, quem negando perdiderat;* Sed quid illa dulcissima aciem conuersio operata est? Vt plangeret tantùm, & lachrymis genas humectaret? non puto in ista solum directos oculos, verùm & tacitè docuisse foras vt prodiret, vnde & statim atrio Pontificali detestato, *egressus foras fleuit amare:* amiserat veritatem Petrus, mendax quippè factus est ancillæ ad interrogationem, lugebat igitur vt quem perdiderat recuperaret; sed vbi veritatis locus nisi in publico, nisi in manifesto? foras in plateis, non in palatiorum secretis veritas perambulat, vbi eam omnes conspiciant, vbi nullius occursum vereatur: Quid enim illa metuat, quæ iniquitatis & malitiæ expers candida nitet anima? exeat ergo Simon, & aperta diligat, vt secundas cum veritate amicitias componat indissolubiles futuras.

Cyrill. Alex.

Veritatis locus in publico, non in palatiorum secretis.

152. Asinâ vectus quasi triumphalem in modum Ierosolymam Christus perrexit, & per mediam vrbem ingressus; Nónne quidem tanquam ouãs, cui pallia, cui frondes substernuntur in via, cui acclamatum Hosanna Matth. c. 21. v. 9. At quare in hanc pompã delecta asina, quæ sublimem ostenderet? cur equi bellatoris neglectæ phaleræ cum ostro & torquibus? cur despectæ quadrigæ? cur baiulorum humeri? Triumphum huiusmodi ornant, asina ludibrio est & contemptui; Theophylactus idcircò fecisse Christum asserit, tantùm vt vera antiqua Prophetarum oracula demonstraret, qui in asina triumphaturum præsignificarunt; itaque veritatis compulit ad humiliora amor; *Sedit super asinam* (inquit) *non in vllum alium vsum, quam vt impleretur Prophetia, & vt ostenderet quomodo oporteat viliter vehi, non enim equo, sed asello vili vectus est: implet igitur Prophetiam, & iuxtà historiam, & iuxtà anagogen:* At si tam magnus zelus veritatis, & zelat tantopere fidem oraculorum, quamobrem non villam, non pagum, aut vt summum de oppidulis aliquod delegerit, quod intrauerit subequitans rudi in animaleulo? cur Ierosolyma vrbibus præfertur cæteris? Scilicet vt dicebamus veritatis adimplendæ tractabatur ratio; si in pagum aut villam, & obscuri nominis quemcumque locum diuertisset, angulum & latebras petisse veritas argueretur, tanquam pudefacta vultum ostendere & cognosci: Quoniam ergo indecens erat veritatem quoquo modo lucem & publicum erubescere; idcircò Metropolim, quo omnium Prouinciarum incolæ soliti confluere, ouationi velut opportuniorem destinauit locum.

Theophyl.

Maximus veritatis adimplendæ zelus in Christo.

153. In hominem collecta quæ amplissimam hanc fabricam elementa componunt, & ideò minor ipsemet orbis nuncupatus: quem id in scopum Philo declarat libro de opificio Mundi inquiens: *est enim contemperatus ex iisdem elementis aqua, aere, igne, singulis portionem suam conferentibus ad supplementum materiæ sufficientissimè: propterea in omnibus dictis regionibus tanquam in domesticis, cognatisque versatur, locum loco mutans, & alia aliis conferens, vt propriè dicere liceat, Hominem esse omnia, terreum aquaticum, volucrem, cælestem,* &c. Sed quare conglomerantur in hominem mũdi omnes columnæ, vnáque adsunt, è quibus tam vastæ, tam dissitæ plagæ resultant? augurer propterea, quò actionum suarum testem habeat quasi orbem vniuersum, vt publicam contemplationem nihil eius latêre valeat: At hoc ipsum quamobrem? Vide qualem hominem Auctor ab initio plasmauerit? *Solummodo hoc inueni* (ait Ecclesiastes cap. 7. v. 30.) *quòd fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus:* quid est hominem *rectum* esse? iustitiæ & veritatis nimirùm amantem, sine plicatura, absque dolo, sceleris purum: Qui ergo cum veritate conditus benè quòd orbis totius versetur in conspectu, quia nullius censuram

Philo.

Cur homo compositus ex quatuor elementis

Eccl 7 v. 30

furam

furam veritas metuit; & quia localibus spatiis ita contingere non posset, neque omni adesse climati; transferatur compendio in ipsum orbis, vt domesticum & continuò assidentem habeat, in ore & luminibus cunctorum versetur! ô morulam illam beatam! ô felix intervallum, quoad Adam cum vxore in veritate stetere, tunc nudi licet per omnes amoeni viridarij spatiebantur metas absque confusione aliqua: At quare nudi, nisi quia veri atque sinceri? operimentum veritas non sustinet, alioquin tegi quid vetabat? nec Creatori amictus deerat Adamo & coniugi digni; sed nulla tam pretiosa ornamenta ac nuditas, quæ veritatem indicabat. Quantò gloriosior tunc Protoplastus, quam postea nudi atem verecundatus, & seu perizomate, seu pellibus insignitus? P. Damianus ep. 89. *Ante vocem serpentis, ait Scriptura, erat vterque nudus, Adam scilicet & vxor eius, & non erubescebant: At postquam eis venenata consilia Draconis instillauit astutia, protinus scriptum est: cùmque cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus. & fecerunt sibi perizomata.*

Nulla tam pretiosa ornamenta quam Adami nuditas.

Damianus.

154. Non Iudæorum perfidia, non Paganorum ruditas adquiescebat vt crederet Dei extitisse filium, qui in ligno patiebatur, fabulosam igitur non veram Narrationem asserebat, quæ tali super re componebatur; disserit contra eos Cyrillus Ierosolymitanus Catech. 13. videamus quo argumentorum quam digno pondere! *Passio itaque vera itaque; verè enim crucifixus est: si enim nunc negarem, argueret me lignum Crucis, quod per particulas ex hoc loco per vniuersum mundum sparsum est*, Sed quid si in varias orbis terrarū partes distractum lignum, num ideò veritas in passione? acutè subintulit Cyrillus: Quippè veritatis natura est angulos & latebrosa declinare, vbique optasse cerni, omnibus cognitam esse, nullius pavere obtutus, nisi igitur verus fuisset qui patiebatur, delitescere Crucē voluisset, & penitiori loco aliquo abscondisset, sic enim mendaces faciunt, qui tenebras diligunt; ergò Cruce quaquà versum perferri indulgens, atque vt in eam omnium conuertantur lumina, non esse verus non posset; iterum alia forma Cyrillus, *Si quis non credat, virtuti Crucifixi percunctetur dæmones; multi per orbem crucifixi sunt, sed nullum exhorrebant dæmones, quoniam illi quidem propter sua peccata mortui sunt, hic autem pro alienis; peccatum enim ipse non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius:* Sanè propterea dæmones conducere valeant, quod à sancti ligni particulis torquebantur: At dæmonum cruciatus cum obsessorum corporibus pellerentur potentiam indicabat, magna enim vitis erat quæ superbos spiritus affligebat, non autem veritatem adorandi stipitis, & passionis quæ toleratā est in eo, Animaduerte comparari lignum hoc cum iis, in quibus facinorosi crucifixi sunt; tanquam dicat, cruces illæ dæmones torquère non audent, neque possunt, hoc autem vexat; nempe si velut ex impossibili supponeremus malefactorum crucibus vim inesse ad dæmones affligendos, tamen vererentur facere: quamobrem? ideo quod cum peccata haberent, metuerent nè à malignis spiritibus publicarentur, fraus enim omnis atque dolus reuelari erubescit; sed Christus quia veritas, nihil metuit quicquid Tartarea fæx conetur, nam veritas nihilum formidat, omnia sua parête exoptat; benè igitur ex tortura dæmonum sigillatim ob virtutem crucis dominicæ, veritas passionis Servatoris probatur.

Cyrillus Ierosolym.

Particula Crucis Christi per varias orbis partes distracta veritatem Passionis ostendunt.

155. Panes propositionis super mensam poni iubentur, vt sint semper in conspectu Domini Exod. c. 25. v. 30. Quare patentes semper, & loco manifesto? cur non recluduntur penore, vel arca, & quandoque appareant, quandoque latitant? Perpende hos à septuaginta, quorum versioni Hebræus fauet Textus appellari ἄρτους ἐνωπίους hoc est *panes faciarum*; sic dicti nimirum ex quorundam traditione vt memorant Lyra, atque Abulēsis, quoniam vtriusque superficiei æqualis nitor; Non enim sicut apud nos altera pars candida, altera subfusca & torrida, sed paris albedinis inferiora cum superioribus; itaque nihil ibi maculosum, nihil difforme, sed absque nævo sisque, deque; Quamobrem veritatis egregia symbola panes illimes; apud veritatem quippe intum candor occupat, nihil ibi fuliginosum, sed vniuersa in luce patescunt; Si igitur panes veritatem repræsentant, iaceant optimè semper in propatulo, nunquam angulis, nunquam penetralibus abscondantur: & ideò quanquàm alia in templo nunc prodant, nunc recludantur, at panes propositionis semper in conspectu Domini.

Panes propositionis dicti Panes faciarum.

SECTIO XVI.

Absurdi res plena est, scrupulosum esse in exiguis negligentem in magnis.

156. QVid stultius Hæretico? quàm hebes ficti zeli amentia? quam ridenda virtutis simulatio? scilicet Bibliorum corpore Salomonis expungatur Hymenæus, quod in castarum mentium præiudicium intulerit nescio quis: confunditur mores, verecundiæ exitium præparatur nisi scripturarum deleatur ex Canone: interimi liceat his ipsis Bezæ, Castalioni & aliis nullius Mariti parcere thalamis, Deo consecratas stuprare Virgines, puerorum hinnire in amores! ô monstrum quod nisi tàm fœdæ non peperissent sectæ! vt demi Salomonis Canticum ob dictionis pruritum iuuaret (quod præter impiissimos homines nullus dixerit) An non multò mage necessarium fuerit prohiberi scortationem, incestum, & naturæ summam iniuriam einsdos adolescentum amplexus? Sed mos vetus Hæresis est in paruis scrupulosos esse, exiguis impediri difficultatibus, grandibus autem renuntiare, & quæ verè observanda essent nihili ducere: Marcion olim, cum Lucæ Euangelium maximo coleret studio, absque inscriptione inuentū non ausus est titulo donare, quod religionem haberet Euangelistæ quidpiam addidisse: & tamen hic tam modestus in titulum, ab Euangelij corpore quod voluit abstulit, quod libuit adiecit: quin & idem cum suis integra repudiarunt Euangelia: nam reiecerunt penitus Matthæum, Marcū, Ioannem solo admisso Luca: Hiccine ille tam timidus, tam cauti animi, qui piaculum arbitratus nouam Lucæ, paucorum verborum inscriptionē cudere, & oune votator est insignis trium Euangeliorum? ipsummet Lucā toties mutilarit, toties resarciuerit? rectè, nè priuata cuiuspiam auctoritas vel in titulum audeat: sed si nihil violandum fit, minus multo lacerandum corpus, quam frōtis publicatio: igitur vel ab omnium conuitio protsus abstineat: vel religiosum haberi se non præsumat, cùm grauia despiciens, quæ momenti non sunt ridicula superstitione colit: Tertullian. lib. 4. contra

Hæretici in exiguis scrupulosi, in maximis verò impudentes & temerary.

Tertull.

contrà Marcionem: *Marcion* (inquit) *Euangelio scilicet suo nullum adscribit Auctorem, quasi non licuerit illi titulum quoque affingere cum nefas non fuit corpus ipsum euertere*; venustè quidem Hæreticos illudit tanquam insipientes: quæ enim crassior stultitia, putare liberum esse corpus Euangelij truncare, destruere, titulum præterire tanquam sacratum & inuiolandum? Nam quis ita lippiat, vt non cernat præstare titulo Euangeliorum substantiam?

157. Quanta in Adamo diuinæ maiestatis reuerentia? erubescit malè compositus diuinis occurrere luminibus! *Vocem tuam* (inquit) *audiui in Paradiso, & timui eo quòd nudus essem, & abscondi me.* Gen. c. 3. v. 10. Proh nefas ingens, Dei aspectibus offerri absque indumentis? quasi & eius oculi absconditam nuditatem non fuerint contemplati, cuius vniuersa diiudicet & penetret? Verùm si istud criminosum est, quantò scelestius mandatum violasse creatoris, interdictis pastum esse fructibus? Quamobrem non tunc contra muliebres blanditias horror? cur non disputauit saltem cum femina? cur non aliquid restitit? iam verò & modò etiam furtiuus & occultus non demissis in terram vultibus, non magnis lachrymarum imbribus pæniteret aiens; celor ô Domine, & lucem auersor eò quòd peccaui in cælum & contra te, hanc ob causam tenebris & ergastulo mancipaui me, indulge ô mitissime secundum magnam misericordiam tuam; Non ita, heu non ob culpam dolet, sed propter vestem! Sic pessundás vniuersa luget super his, quæ fletum non expostulant, plãgenda autem omittit, de quibus non tristatur, Rupertus lib. 3. in Genes. c. 14. *Notandum, quod culpam suam tacuit, & nudum se esse questus est; non enim dixit, timui eò quod præceptum tuum præuaricatus sum, sed eo quod nudus*; Deinceps & peruersum eiusmodi timorem appellat, nam licet timore Domini nihil salubrius, sed timor ordinatus esse debeat, qui sciat formidare vbi metuere oporteat; diabolica tentatio est conscientiam facere de minutis, & immania non fugere: Et animaduerte vt adhuc Adam stultescit, nam de transgressione examinatus, *Mulier* (ait) *quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno & comedi*; ecce ipse sui accusator & iudex est; Nam quæso decebat feminæ gratiam Deo prætulisse? Quæ ratio, quæ lex suadebat coniugi obtemperasse? hoc tamen non agere intolerandum visum Protoplasto, cui Numinis despexisse minas facile: Chrysost. hom. 17. in Genesim; *Videntur quidem defensionem quandam præ se ferre, sed prorsus venia carent; qua enim venia dignus es, qui mea præcepta oblitus sceris, & qui mulieris dictum meis verbis præferendum putas? an non cernis excusationes non vos liberare, sed noxios relinquere?* Imò in Deum quasi transfert omne damnum, *Mulier* (loquit) *quam dedisti mihi*; velut sub indicans in laqueum & ruinam datã, non ad subsidium; itaque malorum Auctorem Deum facere non veretur, & solùm metuit nudum coram illo cerni: August. lib. 9. de Genes. ad litteram: *Aduertamus, quo modo superbia laborent homines hodie, non nisi in Creatorem conantes referre si quid mali egerint, cùm sibi velint tribui si quid egerint boni: mulier ait, quam dedisti mihi, vt esset mecum, hæc mihi dedit à ligno, & edi: quasi ad hoc data esset, vt non ipsa potius obediret viro, & ambo Deo*: ita ergo Adamus friuolis in rebus timens, & velut subpauens, aduersum magna præcepta nititur sine trepidatione.

Gen. 3. v. 10. *Scrupulus Adami exploditur.*

Rupertus.

Chrysost.

August.

En de quibus Pharisæos & Scribas reprehendit, & corrigit Christus; *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: si fuissemus in diebus Patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine Prophetarum*: Matth. c. 23. v. 30. At nónne optimè faciunt, cùm auorum detestantur tyrannidem & feritatem contrà sanctos Numinis Vates? Quamobrem igitur ob hoc sugillantur? Num quia ventosa & inanis sit pollicitatio eorum, & cum progenitoribus sæuiores multò ipsimet, iusti & mites reputari affectẽt? Sed quorsum ventosa promissio? Scilicet, omni arte studebant Christum IESVM de medio tollere, & ligno affigere, spondent tamen vatibus se parciturós fuisse: Quisquámne ex omni Prophetarum serie Seruatori comparabilis seu indole, seu benignitate, seu eloquentia, seu forma, seu miraculorum aut numero, aut granditate? Hunc igitur qui benefecit vniuersis; qui tantæ indulgentiæ, vt linum fumigans non extinxerit, quem Pater vnxit præ participibus, tolerare non valuerunt: & Prophetas seueros reprehensores contaminatæ Reipublicæ sustinuissent; ergo aut spissè mentiuntur, aut ingens stultitiæ præcipitatio est, timuisse Prophetas offendere: nec veritos tamen in caput Prophetarum Christum IESVM irruere: bene itaque corriguntur: Theophylactus in Matthæum: *Miseros dicit illos, non quòd sepulchra ædificant Prophetarum, hoc enim Deo gratum: sed quia ita simulabant, & patres suos condemnabant deteriores illis existentes, malitiáque illos excellentes mentiebantur manifestè. quia si fuissent in diebus patrum suorum, grauiora quàm illi commisissent, ipsum enim Prophetarum Dominum rabidi occidere cupiebant.* 158.

Matth. 23. v. 30.

Theophyl.

Etiam agricolandi præcepta Numen tradit Deuteron. c. 22. v. 10. *Non arabis in boue simul & asino*: Ratio in promptu statim: Nam vires amborum impares. bos fortis & constans in labore: asinus tenuis & imbecillis: lassabitur itaque breui asinus, deficiet; en autem sublato cum solus bos in arationem non sufficiat, cessabit opus, gleba non proscinderetur, nec arua sementem dabunt; explicauit Philo, quem sequuntur interpretes, lib. de creatione Principis: *Proinde sacra lex hic quoque rationem habet iustitiæ, adeò vt ne arationem quidem fieri permittit iumentis imparibus robore, vetans sub eodem iugo agi iuuencum & asinum: ne forsè dum contendit cum robustiore infirmior, lassus succumbat operi, & in labore deficiat*: Mysticè, in agricultura spiritali, summa imparitas est, velle in fortibus deficere, in fragilibus stare, despicere magna, colere exigua. Quæ spes salutis sub tam immani differentia? Quæ fascinatio? Quis error sensuũ nisi istamet, putare leuium quarundam cæremoniarum liberare posse & opitulari obseruantiam grandibus mandatis conculcatis? necessum igitur est arare cum similibus robore, & quidem minuta in precio habere, sed ampliùs infinitum quæ maiora sunt, ex vtriusque complexione fieri, vt nobis serentibus debita forma copiosa respondeat messis. 159.

Deut. 22. v. 10.

Philo.

Leuiũ quarundam cæremoniarum obseruantia saluare nos non potest si mandata spernamus.

Ardentioris iubaris fatigatus incendio Ionas dum æstuat, præparatur à Domino hedera, à qua protegeretur: *Et lætatus est Ionas super hedera lætitia magna*, c. 4. v. 6 Sed fuit gaudij breue interuallum nam corrosit inimica vermis, elanguit & exsiccata est momento hedera: proh quanta doloris acerbitate conuulneratus Prophetæ spiritus! Denique viuere diutius tædebat, quare & petiuit 160.

Ioan 4. v. 6.

animæ

animæ suæ vt moreretur! ô charam vati stirpem non gloriosam licèt, pro qua tantùm singultat, & ingemiscit! Conuertebatur Niniue, & lugebat in sacco & cinere: num tripudiabat Ionas? *Imo afflictus est afflictione magna & iratus est*, c. 4. v. 1. Qui sic tristabatur ob recuperatam vrbem, putas si destrui vidisset, commoueretur ad lachrymas? Sed ô Vates, quæ hæc est compassio? hederam extinctam tanto prosequi mœrore, & in Ciuitatis ruinam silice duriorem esse? Si nubilum mentis, si hebetudo sensuum, si imu deducta ex pectore suspiria cuiusquam debetur fato, nónne deflendus magis nobilissimæ vrbis casus, quàm fragilis hederæ mœror? Sed ita tamen est, & mirabile satis, deplorat consumptam hederam, qui Ciuitatis non commiseretur: Gregorius Nyssenus oratione in eos, qui alios acerbiùs iudicant, &c.

Nyssenus.

At ille, qui vbique cùm verbis, tùm factis indicat, quanta homines beneuolentia complectatur, fecit, vt cucurbita nasceretur, qua caput eius ab iniuria solis defenderet; sub vmbra autem ipsius eo dormiente exaruit; qui cùm experrectus ægrè ferret, reprehenditur, quod cum ipse virgultum exaruisse indignetur, nolit Deum propinquo tantæ ciuitatis interitu commoueri.

161. Peccabat cum Madianitide ex filiis Israël vnus; zelo stimulatus Phinees, *Perfodit ambos simul, virum scilicet, & mulierem*, Numer. cap. 25. v. 8. Narrat posteà Moyses eum qui interfectus sit ducem fuisse cuius & nomen memorat, prostibulam autem principis nobilissimi Moabitarum gratam extitisse; quomodo etiam diceretur, recenset; sed quare tam fusa recordatio stirpis & nominum? Nam quidem Scripturæ mos est supprimere malorum famam, quam ob causam tacere consueuit quo appellarentur more, & idcireò ex vulgata sententia Interpretum Luc. 16. diuitis purpurati, licet splendidus esset, nomen obliuioni traditum; quamobrẽ igitur præter vsum hìc tam narratio distincta lineæ, & vocabulorum, quibus insigniebantur? Saoè vt subinnueret Textus non contra plebeium aliquod & vile multitudinis caput fortiter ausum Phineen, sed aduersùs nobilitatem, taxans subtiliter Magistratus remissos, qui dissimulatis maiorum vitiis, contrà vulgus tantùm excandescunt! ô quoties intuearis vtriusque potestatis Rectores cursitare, discurrere cum lictorum ingenti caterua, & ecce tumultus omnis circa vnum de pauperibus, cùm interea potentes securè lasciuiant? Quòd si pro misero quisquam intercedat, inexorabiles fiunt, & si Deo placet, conscientiam obtendunt, qua se vrgeri proclamant, nec posse non seueritatem demonstrare si consultum velint Reipublicæ; mox

Num. 25. v. 8

Scriptura mos est tacere malorum famam.

Magistratus arguuntur qui dissimulatis maiori vitiis, in vulgus tantùm excandescunt.

autem qui in exiguis tam constantes, ad nimias optimatum trepidant, & quantum velint licentiæ præbent; audiamus hos obiurgantem S. Petrum Damianum lib. 1. ep. 6. ad Nicolaum secundum; *Parra autem nos contra diuina mandata personarum acceptores, in minoribus quidem Sacerdotibus luxuriæ inquinamenta persequimur; in Episcopis autem quod nimis absurdum est, per silantiy toleranitiam veneramur; sed ecce hic Phinees diuini spiritus Zelo succensus, cùm totus penè Israëlitarum populus cum filiabus Moab fornicando corrueras; non in despectos quosque, vel infimos diuinæ legis propugnator insiliit, sed excellentiores, & clariores in populo, quos ad terrendam cæteros trucidaret, elegit.*

Damianus.

Contra Personarum acceptores.

Recusabat Petrus lauari sibi à nobilissimo Magistro pedes; tandem vbi Præceptoris indignantior auctoritas interposita est, cessit; at venustè admodum vestigiorum ablutioni coniunxit; *Domine, non tantùm pedes meos, sed & manus, & caput*, Io. cap. 13. vers. 9. Quamobrem omnis tergendus homo? nempè sordes illæ, quæ plantas inquinant, veniabiles atque leues noxas designant; manus, & caput imprimis grauiora crimina repræsentant; igitúrne Petro fuerit cura solùm, scrupulísque delendarum venialium culparum, & in lethiferis requiescat vt tollantur nihil laborans? apage; *Non tantùm*, ait, *pedes, sed manus & caput*; neque hanc eius cogitationem fastidiuit IESVS, sed approbans illam respondit; *Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus*; id est, primum omnium necessarium est mortalia submouere delicta; sed discipulis meis, videlicet, hominibus qui ad omnem perfectionem conantur tam vulgaria non sufficiant; oporteat, cùm loti & mundi fuerint, etiamnum & leuiusculum puluerem, næuos minutos demere, quos pedes ambulando colligunt; tantùm igitur abest vt Christus subinnuerit pedibus contersis posse in manibus & vertice sordes dissimulari, quin potius extra controuersiam supponat caput ab vniuersis fidelibus mundandum, at spiritales viros debere prætereà & atomales labes subtollere; S. Petrus Damianus serm. in Cœna Domini, *in quibus vtique verbis B. Apostolus opera nostra, simul & cogitationes vt à Domino purificentur, atque mundentur, indigere significauit, siquidem manibus operamur, cogitationes autem ex mente, quæ caput est interioris hominis, proferuntur; Vera ergo atque perfecta purgatio est, cùm Deus omnipotens non solùm opera nostra munda & immaculata custodit, sed etiam prauas cogitationes à cordibus nostris sancti Spiritus infusione repellit.* 162.

Io. c. 13. v. 9.

Opera simul & cogitationes purificentur.

ANTELOQVIVM IX.

Epithalamij titulus, & inscriptio enucleati.

PINATVRVS quispiam, debuisse hanc Tractationem reiici in sequens volumen, eò quòd inscriptio cum Textu soleat esse coniuncta: neque diuelli fidos comites æquum sit: Nos tamen facti rationes attendimus: Vnam, quoniam Salomonis non fuit partus fortasse nomen Operi impositum quemadmodum insinuamus Anteloquio 7. Sect. 3. num. 33. & hac Isagoga latiùs probaturi simus Sect. 6 separauimus igitur adscititium fœtum à reliqua Poësi, quanquam sacram, & canonicam Hymenæi partem: Alteram, quoniam in hoc primo lucubrationum studio nostrarum Salomonici cantus porpylæum & vestibulum adornamus: pertinent autem titulo comprehensa ad porticum, & atria, vti disputanda facilè ostensura sint: est verò omnis tituli breuis periodus: *Canticum Canticorum Salomonis*: Aggrediamur tria verba ingentium sacramentorum pro virili distendere, atque amplificare.

SECTIO I.

Quodnam Cantici etymon, quæ vis, & natura? Num in Scripturis carmina? an de illis Salomonis hoc metrum? Musicæ commoda & voluptas.

1. *Poësis, nū & soluta oratio vocari possit.* Auctor Delrius.

SINGVLARIS fuit illa nostri Delrij cogitatio cap. 1. prolusionem ad tragœdias Senecæ; *Meliorum* (inquit) *iudicium sequutus contra vulgi sententiam arbitror, Poëseos vim, & , vt vocant, essentiam, non in metro, sed in imitatione ponendam; & illum abundè Poëtæ nomen mereri, quicunque aliquid scriptione repræsentat, vel fingit licèt soluta oratione, vt Lucianus, Heliodorus, Martianus Capella; nec aliter sensisse reor Aristotelem, qui Poët. cap. 7. Poëtam ab Historico, non carmine, vel prosa oratione; sed veritate, aut falsitate discerni fatetur*; Et in hanc mentem inclinat quoque alius ex nostris Politicorum egregius Scriptor Adamus Contzen lib. 4. §. 2. Atque ista quidem vt vera sint, sequatur etiam, de Canticorum non esse ratione, vt numeris constent; & vt, aut pedum, aut syllabarum mensuras obseruent; Illud autem obseruandum fuerit, vt eum modulatione pangatur quidpiam, seu gutturis tantùm adminiculo, seu iuuante de plurimis instrumentis aliquo; nam simul atque hoc, nihil prætereà ad Canticum desideraretur, quando de versu nulla sit cura: At in definienda Poësi mehercule à communi vsu nulla vrgente causa receditur; quid enim obstat vulgato conceptui per versus distinguenti Poësim ab oratoria arte? Et ita sanè minùs confusionis oboritur; ita feliciùs discriminantur sermonis variæ formæ: nam concedamus rem non fictam, versibus enarratam: obsecro, cùm & tempora obseruentur, & syllabarum quantitas, & pedum ratio habeatur, an non dicemus à Poëta compositum illud quale tandem fuerit? Quod si certè ea vox pondus aliquod habet, quæ monet loquendum esse cum multis; certè omnium nationum vsus perpetuus fuit, id genus narrationis, quodcunque esset, tempora, & syllabas obseruans cum omni rigore Poësim dicere; Puto, & Sedulium, & Iuuencum, & Aurelium Prudentium, & Venantium Fortunatum, & alios Christianos Vates, qui tamen fabulosum nihil comminiscuntur, nullus non distinxerit ab Oratoribus, & Historicis, & vt saperet, Poëtas vocauerit, & syllabum si variarum facultatum conficiat, eodem ordine collocet! Sed deseramus ista, quoniam minuta sunt, quanquam & de Poëtica strictè sumpta fortasse intelligi valeant non ineptè; tamen inter doctiores solùm: Videamus, quibus modis Patres aut describant, aut definiant Canticum.

Adam. Contzen.

Ergo solennis est apud eos Canticum inter & Psalmum differentia, quòd Canticum quidem id sit, quod ore, gutture melodo præstantes accinunt; Psalmus autem id habeatur, quod absque vocis ministerio digiti percrepant ex musici instrumenti harmonia. Si verò plectrum oris gratia iuuet, tunc neque Canticum, neque Psalmus solitariè, sed *Canticum Psalmi*, vt Tragicomœdia, quòd de Comœdiæ vsu, pariter atque Tragœdiæ natura participet; At exhibeamus Euthymium loquentem præfatione in Psalmos; *Psalmus propriè* (ait) *est illud carmen, quod simul cum Psalterij instrumento, suaui voce profertur. Oda, seu Canticum vox quadam est musica, cum harmonia solo ore prolata; quanquam etiam impropriè ipsum etiam Canticum sæpenumero Psalmus dicitur*; Verùm Hilarij in Psalmos prologus omnia ad amussim complexus; *Psalmus* (inquit) *est, cùm cessante voce, pulsus tantùm organi continentis auditur; Canticum est, cùm cantantium chorus libertate vtens,* 2.

Cantici, & Psalmi differentia. *Quid Canticum Psalmi.* Euthym. Hilar.

vtens, neque in consonum organi adstrictus obsequium, Hymno canore tantum vocis exultat; Canticum autem Psalmi est, cum organo pracinente subsequens & amula organo vox chori cantantis auditur, Psalterium modulis vocis imitata; Psalmus verò Cantici est, cum choro antè canente humana cantationis hymno, ars organi consonantis aptatur, vocisque pracinentis modulis pari psalterium suauitate modulatur: Et his omninò similia apud Ma-

Basil.
Chrysost.
Hieron.

gnum Basilium ad initium enarrationis in Psal. 29. apud Chrysost. tom. 1. procemio a. in Psalmos: talia Hieronymus in Prothematis Psalmorum apud Glossam auctam: Cassiodorus Procemio in Psalm. cap. 5. 6. & 7. Haymo Halberstatensis Episcopus in Psalm. 1. Hilarium imitatus in omnibus: Eusebius apud Lorinum in titulum Psalm. 44 Bruno Carthusiēsium Pater, ad inscriptionē Psal. 4 & ad c. 5. Epistolæ ad Ephesios: S. Thomas præfatione in Psalmos, & ad initium Psalm. 4. Ludolphus Carthusianus Prologo in Psalmos: Iacobus de Valentia prolusionis in Psalmos tractatu 5. Isidorus Hispalensis lib. 1. de ecclesiasticis Officiis, cap. 4. Rabbanus Maurus de institutione Clericorum lib. 2. cap. 47 Rhemigius Episcopus Rhemensis in cap. 5. Epistolæ ad Ephesios, ad illud, *In Hymnis, & Canticis spiritualibus*: Vide in eundem locum ex nuperis Enucleatoribus; & iunge Michaëlem Aignanum celebriorem ab Incogniti vocabulo procemio in Psalmos: Ludouicum de Tena Episc. Dertusens. lib. 2. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficult. 6. sect. 1.

Cassiod.
Haymo.
Euseb.
Bruno.
S. Thom.
Lud. Carth.
Valent.
Isid. Hisp.
Rabban.
Rhemig.
Incognitus
Tena.

3.
Psalmi an proprium, vt cum musica instrumento pangerentur?
Isid.
Rabban.
Euthym.
Exod. 15.

At, quanquam hæc tam peruagata omnio Patrum Schola, scrupulo tamen non caret: nam sanè Canticum Psalmo antiquius esse tradunt Isidorus, & Rabbanus locis suprà allegatis, & disertè Euthymius: *Est antè Canticum* (ait) *Psalmo antiquius; Moyses quippe Cantici Auctor fuit;* Verùm, quod cecinisse Exodi cap. 15. Pharaone submerso carmen Moyses legitur, idem vt intonaret Maria, tympanum in manu sumpsit, quod & virgines sociæ quoque egerunt; nec potuit metrum illud Canticum Psalmi nuncupari, quasi ex voce pariter, & instrumento, quoniam Psalmorum nondum vsus erat: & in Euangeliis quidem tibiæ cōiunguntur Canticis, Luc 7. vers. 32.

Luc 7.
Plin. iun.

Cantauimus vobis tibiis, & non saltastis, Sed Plin. iunior epistolarum 2. libro, ep. 4. quasi mancum fuisse Canticum absque musico instrumento significare visus, aiens; *Psalmus tantùm, ac potius sola cymbala & tympana illis Cātici desunt*; At & Epithalamij carmen, quod præter dubium Canticum est, quemadmodum hic Salomonis demonstrat Hymenæus, quodam iure plectrum, & Instrumentum musicorum sibi vendicat; quare Psalmi 44. qui nuptialis est trita sententia veterum, & nouorum inscriptio, secundùm Hebræa, eiuscemodi apud Hieronym. epist. 140. ad Principium, *Victori pro liliis filiorum Core*, nec displicet Lyrano; At sanè lilia fuisse Musicæ instrumenta quædam, arbitratur Caietanus, & alij, quorum copia apud Lorinum, videlicet, vt quo luderent instrumento Epithalamium pangentes, titulus statim indicaret: & ad lyram cantasse Pelei, & Thetidos nuptias (quod fuisse primum nuptiale carmen prisci fingunt) Claudianus innuit præfatione in conoubia Honorij, & Mariæ eius versus:

Epithalamiū an fidibus cantaretur?
Psalm. 44.
Caiet.
Lorin.
Hieron.
Lilium instrumentum musicum ex nuptialibus.
Claudian.

Septima lux aderat cælo, totiésque renatus
Viderat exactos Hesperus igne choros,
Tum Phœbus, quo saxa domat, quo pertrahit ornos,
Pectine tentauit nobiliore lyram,
Sherlogi Anteloq. in Cant.

Non igitur videatur esse contra naturam Cantici, quòd Musici, & voce, & instrumento simul vtantur; Sed quodcunque illud est, quod canitur, hoc Canticum est; fuerit autem Cantici, siue hæc, siue illa ratio, vtcunque nostrum Epithalamium semper Canticum: nam & aliquando illud sola voce cātauerat Monarcha, dū prophetali adiutus lumine arcana penetrabat, & lætus spiritus de incomparāda Ecclesiæ Catholicæ gloria, pro Messiæ triumphis, acuebat suauissimi gutturis melodiam, nonnunquam & fidibus eadem luserat ad maiorē iucunditatem; Cecinerant & vtroque modo, propter varietatem, comprehensa Hymenæo, Musici, qui ad nuptias celebrandas conducti fuerant.

4.
Cāticum vitam contemplatiuā ostēdit, Psalmus actiuam.

Experiamur & alia Cantici attributa, atque omnia perfectissimo Epithalamio accommodemus; Monent igitur Patres, Canticum ad theoricam vitam spectare, Psalmum ad practicam: scilicet, à Psalmo nihil dicitur, sed omnis voluptas & concentus in actionē est; nam tacentibus labiis soli digiti operantur; & omnis sonus ab instrumento est, citharista interim compescente labia: silet os, quiescit guttur, & tantùm manus laborat, quæ plectri chordas mouet: in Cantico autem abest labor, & quiescente manu lingua admittitur: De hoc placito Hieronymus in Epistola ad Ephesios libro 3. in illud: *Loquentes vobismetipsis, &c. ex cap. 5. Psalmi autem propriè ad ethicum locum pertinent, vt per organum corporis, quid faciendum, & quid vitandum sit, nouerimus; qui verò de superioribus disputat, & concentum mundi, omniúmque creaturarum ordinem, atque concordiam subtilis disputator edisserit, iste spiritnale Canticum canit: vel certè, vt propter simpliciores manifestiùs, quod volumus, eloquamur, Psalmus ad corpus, Canticum refertur ad mentem:* Sequitur neque verbis alienus noster Hybernus, venerabilis Sedulius, Cassiodorus ad titulum Psalmi 107. Eucherius quæstionibus in vetus, & nouum Testamentum, interrogatione 113. *Psalmus ergo* (ait) *ad actualem, id est, practicam; Canticum ad theoriam, id est contemplatiuam refertur.* Ludolphus Carthusianus ad finem Psal. 20. Quare Christopolitanus in illud Psalmi 106. *Paratum cor meum, Deus, &c. Et nota,* (ait) *quòd communiter Doctores ponunt differentiam inter cantare, & psallere; nam cantare pertinet ad vitam contemplatiuam; psallere ad actiuam,* Sanè hoc & mirificè quadrat in istud Salomonis Opus: nam docuimus Anteloquio 1. Sect. 8. num. 64. ex Patrum auctoritate, Prouerbia, Ecclesiasten, & Canticum Canticorum ita distribui, vt cùm duo priora spectent ad incipiētes, & proficientes Epithalamium coniungat animam Verbi amplexibus, & ad sacræ contemplationis beatas delicias rapiat: Quando igitur & Canticum ad vitam contemplatiuam attineat, & Hymenæi scopus quoque abditissima sit speculatio, meritò Epithalamium, Canticum fuerit appellatum.

Hieron.
Sedul.
Cassiod.
Eucher.
Lud. Carth.
Valent.
Cantici Cāticorum ex scopo vita contemplatiua.

5.
Canticum, exultationis & lætitiæ metrum.

Augustinus Canticum ad exultationem refert: nam titulum Psalmi 4. expendens; *Vtrum autem omne Canticum,* (ait) *Psalmus sit, an potius omnis Psalmus Canticum an sint quadam Cātica qua non possint dici Psalmi; & quadam Psalmi, qui non possint dici Cantica, quæri potest: sed animaduertēda Scriptura sunt, ne fortè Canticum lætitiam indicet; Psalmi autem dicuntur, qui cantantur ad*

Augnst. Haymo. *psalterium*; Quod sub dubitatione Augustinus pronunciauit, apertè Haymo dixerat ad initium Psalm. 44. *Psalmus iste vocatur Canticum*, (inquit) *quia Propheta connubitionem Christi, & Ecclesia futuram, eam in hoc Psalmo cum magna exultatione pronunciat*; Atque idem similia quoque ad Rhem. Ant. Isid. Hisp. exordium Psalm. 4. vti & Rhemigius Antisiodorensis: Isidorus lib. 6. Orig. c. 19. *Canticum* (inquit) *est vox cantantis in lætitiam*; quę vocis expressio in nullum genus carminis conueniat, si non in Musam nuptialem, quando in connubiis, cùm celebrantur, nihil subtriste aut impatiens vti monstraoimus Isagoga 3. Sect. 3. Subsect. 4. Et vindicat sibi peculiare quidpiam hoc Salomonis Poëma: nam, quàm diuersa sit eius facies ab aliis voluEuseb. Paph. minibus prisci Fœderis, disce ab Eusebio Pamphilo; *Alij quidem sacra Scriptura libri*, (inquit eius in Cantica Procemium) *eò quod in illis futura nouissima significentur, verbis indignationis, & iræ, ac formidabilibus minus referti sunt: hic vero liber, quia nihil aliud, quàm Dei solum aduentum exprimit, iucunditatis tantùm, lætitiæ, ac gaudij sermones habet: præsente nanque sponso, latos omnes adfore par est, nec quenquam lugentem, vt ipse Dominus* Bernard. *dixit*; Quare & Bernardus, dum Gerardi fratris prosequeretur funus, Cantica velut detestatus, *Quid mihi* (ait sermone 26.) *& Cantico huic, qui in amaritudine sum?* Quoniam itaque cuncta festiua sunt, rectè Canticum nuncupatum est; Sed & Halgrinius Cardinalis venustè Prologo in Cantica, *Igitur, cùm Canticum dicatur mentis exultatio, Canticum istud pro excellentia personarum ad se inuicem exultantium in eodem, Canticum Canticorum meritò nominatur.*

6. *Canticum strictè, versus ad lasciuam soma sit.* Calepin. Thes. ling. Lat. Senec. Canticum propriè acceptum elegantem & lasciuum sermonem nuncupandum Ambrosius Calepinus locupletatus, & Thesauri linguæ Latinę æstimauit Auctor; Fauet Seneca ep. 114. *Quare quibusdam temporibus prouenerit corrupti generis oratio, & quomodo in quadam vitia inclinatio ingeniorum facta sit, vt aliquando inflata explicatio vigeret, aliquando infracta, & in morem Cantici ducta*; Quòd appellet *infractam* ad similitudinem Cantici, denotat orationem mollis, & feminei animi, cuius robur eneruarint muliebres illeceQuintil. bræ; Expressè Quintilianus Institutionum oratoriarum lib. 1. c. 8. *Sit autem Poetarum in primis lectio virilis, & cum suauitate quadam grauis; non quidem Prosa similis, quia carmen est, & se Poeta canere testantur: non tamen in Canticum dissoluta, nec plasmate, vt nunc à plerisque fit, effeminata.* Quare & ad theatra, vbi omnis lasciuia exercebaHieron. tur inter Paganos, amandat Hieronymus Cantica allegato superiùs lib. 3. in cap. 5. epist. ad Ephesios, *Audiant hac adolescentuli audiant hi, quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce, sed corde cantandum: nec in Tragædorum modum guttur, & fauces dulci medicamine collinendas, vt in Ecclesia theatrales moduli audiantur Cantica*; Denique hæc sunt illa Cantica, aduersùs quæ vehementissimè stomachatur & inuehit Chrysostomus Chrysost. hom. 12. in cap. 4. Epistolæ ad Corinthios prioris; *Quid dixeris* (inquit) *de ipsis Canticis, quæ sunt plena omni impudicitia, & amores prauos, & concubitus illegitimos, ac nefarios, & domorũ euersiones, & tragœdias inducunt innumerabiles? & frequens habent nomen amici, & amantis, & amica, & dilecta; &, quod est omnium grauissimum, eis adsunt virgines omni exuto pudore, ad sponsa honorem. vel potius ignominiam, inter impudicos adolescentes, incompositè lasciuientes, indecorè se gerentes, cantilenis verbisque turpibus, & satanica consonantia*: Et paulò antea dixerat: *Interim tamen Dæmoni illa verba sufficiunt, & improba illa Cantica*: Igitur, quando de conceptu Cantici strictè sumpti sit, vt lasciua, quin & turpia complectatur, cùm Hymenæus iste castissimus sit, & summè nitidus: nequaquam erit propriè nominandum Canticum: sed lato more solùm.

Arbitror equidem quando Canticum nuncupatur sermo elegans, & lasciuus: non significari *lasciuia* vocabulo, quod turpe, & indecorum est, & offendens graues aures; hæc enim vitia homini sunt: qui Epithalamij legibus abutuntur: rem enim sactam in se, & à Deo institutam commendat, & celebrat Hymenæus, quæ, vti oscula & amplexus admittit coniugalia, & honesta tantùm: ita & in eiusmodi debet versari nuptiale carmen: itaque metrum amoris effectus exprimens, perfectum inter nubentes, hæc propriè, & verè Canticum: nam in eo molle blandulum, & infractum aliquid: sed quale sufferat virtus, nimirum continentiæ maritalis: & secundùm huiusmodi etymon Salomonis Epithalamium plenè Canticum est; quia & amoris versus: quod nominis ab Augustino adeptum est Canticum sermone 256. de tempore, in illud Dauidicum: *Cantate Domino Canticum nouum: Quid ibi dixit Canticum nouum, hoc Dominus dixit mandatum nouum: quid enim habet Canticum nouum, nisi amoris nouum? Cantare amantis est; vox huius cantoris feruor est sancti amoris.* Traductam autem Canticum nominationem ad amplexus castos, neque Scripturæ, neque Sancti dedignantur: quare & Paulus memorato sæpiùs capite 5. ad Ephesios hortatur ad Cantica & Hymnos: & Augustinus etiam tum, cùm maximè auersetur immundum omne, atque spurcum, delectatum se Canticis affirmat. Confessionum lib 9. c. 6. *Quantum fleui in Hymnis & Canticis tuis suaue sonantis Ecclesia tua vocibus commotus acriter? Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ: & benè mihi erat cum eis*; Porrò, si idem est Canticum, quod amoris Ode, certè de huius voluminis nominibus celebre est, quod ab amore datum est, nempe, vt ex quadam excellẽtia amoris Carmen vocetur; quem in modum appellant Dionysius Areopagita de ecclesiastica Hierarchia, c. 3. Origenes non semel prologo quatuor homiliarum, vbi ad longum de amoris natura & proprietatibus disputat: Augustinus lib. de Pastoribus, cap 15. Nyssenus homil 1. in Cantica. Beda lib. 2. in Cantica, statim in exordio Bernardus sermone 59. in Cantica: Gregorius Romanus Anselmus, Rupertus, S. Thomas, Richardus Victorinus, omnes in præfatis suis ad Opus Canticorum: nemóque non idem aliis verbis, cùm dicant vniuersi, non aliud quàm nubentium affectus, & amores describi in libro.

7. *Canticũ Salomonis an strictè Canticum?*

Cantare ad amantis spectat.

Ephes. 5. August.

Canticum Canticorum amoris oda.

Dio. Areop. Orig. August. Nyssen. Beda. Bernard. Greg. Pap. Anselm. Rupert. Aquinas. Rich. Vict.

8. *Canticum vigidè, idem quod carmẽ* Sunt, qui Canticum ad Poësim referunt: nam, etsi non recusent dici Canticum posse quidquid pronunciatur ex Musicæ regula, imò quodcunque ex melodo gutture in aures penetrat: tamen latam esse huiusmodi significationem opinantur: strictam eam esse, atque genuinam, quæ ad metrum coarctat: itaque ea esse solùm propriè Cantica, in quibus elucet, aut temporum, aut syllabarum, aut pedum ratio, aut rhythmicum aliquid: *Sanè Poeta se canere testantur*, vt loquitur Institu

Quintil. Amalar.

Inſtiturionum lib. 1. c. 8. Quintilianus; & quemadmodum aduertit Amalarius Fortunatus lib. 1. de eccleſiaſticis Officiis, c. 22. id, à quo Eccleſia Cantici nomen mutuata eſt in Sacerdorum penſa, carmen fuit; nimirum, & noui Fœderis, & veteris multiplex Canticum; & Pſalmi Dauidici, nunc Cantica, nunc Carmina multoties intitulantur: idque vncatur à Pagnino non rarò Canticum ſecundùm Hebræam tranſlarionem, quod vulgata Editio Carmen nuncupaucrat: Sit verò hæc vocabuli propria declaratio, eſt & Carmen longè nobiliſſimum Salomonis Epithalamium. Agnoſcit Hieronymus præfatione in Iobum allegans conſentientes Philonem, Ioſephum, Origenem, Euſebium; Item Areopagita de eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 3. *diuinorum amorum dulcia carmina vocans*; Nazianzenus in metris ſuis, inquiens:

Canticum Canticorum propriè carmen. Pagnin.

Philo. Ioſeph. Orig. Euſeb. Hieron. Areopag. Nazianz.

Quinque metris conſtant, Iob. Dauid, tres Salomonis,
Concio, & inſignes Cantus, Prouerbia ſacra.

Baſil. Damaſcen. Bernard.

Baſilius in c. 5. Iſaiæ, ad illud *Cantabo dilecto meo,* &c. Damaſcenus lib. 4. de fide, c. 18. Origenes homil. 1. ex duabus; Bernardus ſermone 1. in Cantica, & paſſim antiqui, recentéſque Interpretes, textum aut drama, aut comœdiam, aut verſum dicunt: Auctorem, Poëtam, ſæpiùs appellant; Sed qui aſſerant; iſtum Hymenæum, partem eſſe de carminibus, quæ compoſuerit Salomon, & quorum recordatio Regum tertio, capite quarto, exhibuimus multos, eóſque graues teſtes Prælùdio ſeptimo, Sectione tertia, numero trigeſimo ſecundo.

3. Reg 4.

9. *Num aliquid carmine in Bibliis ſcriptum?*

Dixeris, nulla eſſe in Scripturis vniuerſim carmina, ac proinde neque hoc Opus metricum eſſe; Porrò argumentum eſſe, Scripturam à verſibus abhorruiſſe, quòd eam non reddiderint Interpretes aliquo carminum genere; cur enim, ſi vtile carmen in primitiuo idiomate, non etiam in verſionibus: Equidem ſcio exiſtimare in Hebræis verſatiſſimos quoſdam viros celebres. latere nunc qualis fuerit Hebræorum antiqua Proſodia; de his Genebrardus prologo in Canticum Canticorum, ad calcem; Andreas Maſius ad illud cap. 10. Ioſuë: *Tunc loquebatur Dominus Ioſue,* &c. Noſtri, Gaſpar Sanctius prolegom. 8. in Iob: Magallanius in Canticum Moyſis, & de benedictionibus Patriarcharum Proluſione iſagogica 7. numero 107. Bellarminus inſtitutionis linguę ſanctæ, cap. 5. At, qui negauerit Hebræam dialectum eſſe verſibus inidoneam, aut penitùs de Bibliis ſuſtulerit omnem formam metri, non legi hactenus, exceptis Hæreticis, de quibus meminit Sixtus libro octauo Bibliothecæ ſanctæ, hæreſi 2. *De veteri inſtrumento in genere*: Affirmant autem diſertè ex Patribus recenſiti numero præcedenti, & ſufficeret vnius Hieronymi effatum, quo doctior nemo in Hebræis, neque tum cùm Iudæorum Scholæ optimè florerent: Clemens Rom. lib. 1. apoſtolicarum Conſtitutionum, c. 6. Iunilius Africanus Epiſcopus, libro ſecundo de partibus legis, cap. 19. ſi eius, & non Bedæ Opus illud: Caſſiodorus ad titulum Pſalmi 53. Iſidorus lib. 1. de eccleſiaſticis Officiis, cap. 4 Walfridus Strabo de rebus eccleſiaſticis. cap. 25. Amalarius Fortunatus de eccleſiaſticis Officiis, cap. 22. Toſtatus explanatione in epiſtolam beati Hieronymi ad Paulinum, cap. 7. quæſt. 15 Ex recentioribus denſum agmen, præter iam citatos aſſeuerantes, aut ignorari modum veterum Hebræorum in componendis verſibus, aut fuiſſe aliam carminis naturam, quàm ſit apud nos: Eugubinus præfatione in Iob, & in Pſalmos: Alphonſus de Mendoça quæſt. 5. expoſitiua ex profeſſo: Rutilius Benzonius lib. 1. in Canticum: *Magnificat* c. 1. Ludouicus à ſancto Franciſco lib. 9. globi & Canonum linguæ ſanctæ, cap. 1. Gueuara cap. 1. Habacuc, n. 18 Iacobus de Valentia præfatione in Cantica: Giſlerius præfationis ſuæ, cap 4 num. 9. Almonacitus in titulum Canticorum: Pererius diſp. 1. in cap. 15. Exodi, n. 3. Martinez hypotypoſeon lib. 3. cap. 3 Lorinus tom. 1. in Pſalmos, præfationis cap. 7. Pineda proœmio in Iobum, cap. 3. Adamus Contzen Politicorum libro 4. §. 2. Franciſcus Fernandez de Cordoua in Didaſcalia multiplici ſua, cap. 19. Poſſeuinus in Bibliothecæ lib. 2. cap 76. Magallanez lib. 2. in Canticum Moyſis, ſect. 1. annotat. 1. Claudius Rangolius, & noſter Mendoça ad verſum 1. c 2. libri primi Regum: Bonfrerius ad initium, cap. 15. Exodi: Cornelius à Lapide ad Canticum Moyſis breuius Exodi cap. 15. & Proœmio in idem Canticum Baltaſar Paëz. denique Marinus ad verſum 21. c. 4. Geneſeos, quæſtione de vi Muſicæ, articulo octauo, vbi commonſtrat aduersùs Scaligerum, verſus noſtris ſimiles pati Hebræorum idioma, quæ fuit ſententia Hieronymi præfatione in Iob.

Gaſp Sanct. Magallan. Bellarm. Sixt. Sen. Hieron. Clem. Rom. Iunil. Caſſiod. Iſid. Hiſp. Vualfrid. Amal. Fort. Abul. Eugub. Alph. de Mendoça. Lud à S Fr. Benzon. Gueuara. Valent. Giſler. Almonac. Pereira. Lorin. Pineda. Adam. Cōt. Fernand. Poſſeuin. Magall. Rangol. Franc. de Mendoça. Cornel. Bonfr. Balt. Paëz. Marin. Hieron.

Sherlogs Anteloq in Cant.

Quòd verò omiſerit Interpres carmina reddere, quod metro ſcriptum reperit in originario Textu, dignum ſuo ingenio cauſam protulit Auguſtinus ad Memorium Epiſcopum ſcribens epiſtola 131. *Quibus numeris conſtent verſus Dauidici* (inquit) *non ſcripſi: quia neſcio: neque enim ex Hebræa lingua, quam ignoro, potuit etiam numeros Interpres exprimere, ne metri neceſſitate, ab interpretandi veritate amplius quàm ratio ſententiarum ſinebat, digredi cogeretur: certis tamen conſtare numeris, credo illis, qui eam linguam probè callent.* Et tamen, cùm hanc tantam curam in vertendo poſuerit Tranſlator, eſt adhuc qui obgarriat: Sed quiſpiam obiiciat fortaſſe, ex communi Patrum atque recentiorum iudicio adſtrui, Acta Iob ab ipſomet primùm Arabicè conſcripta deinde à Moyſe Hebræorum donata Idiomate; at retentos ab eo verſus, quibus liber conſtat, vt docet Hieronymus præfatione in eū. Reſpondeo, de vulgatæ Editionis Interprete duas ferri opiniones, de quibus Serarius in prolegomenis bibliacis, c. 19. quæſtione 8 alteram, quæ abſque prophetico lumine vertiſſe Biblia affirmat, & iuxta hanc dicemus humana quanta fieri potuit diligentia, elaboraſſe illum, vt ſyncera prodiret tranſlatio; & cùm hoc iuuari arbitraretur ſoluta oratione potiùs quàm metro; ideircò abſtinuiſſe à verſibus: Alteram, quæ prophetica ſuffultum luce contendit, & ſecundùm hanc affirmabimus ad eodem, à qua regebatur, à qua directus eſt Moyſes, vtrunque monitum: alius vt carmine verteret, alius vt proſa: ſicut ob ſimilem cauſam diximus Prælùdio ſeptimo, Sectione prima, aliter Hebræa nonnunquam repræſentare quidpiam; aliter ſeptuaginta Seniores; aliter Apoſtolos, & Euangeliſtas: Verùm iſta ſatis fuerint in gratiam eius ſignificationis, qua adſtruitur Canticum propriè idem eſſe, quod carmen: omnis tamen diſputatio in nomine ſolùm eſt: nam, neque ipſum carminis vocabulum perpetuò excludere orationem ſolutam, ſed accipi nonnunquam pro ſermone à

10. *Vulgatus Interpres, quãobrem carmine non reddiderit quaſdam Scripturæ partes?*

Serar.

Carminis vocabulum ad Proſam relatum. Ze. ēa.

numeris libero, nititur probare Luysius noster ad illud Eclogæ 5. Maronianæ:

Tale tuum carmen nobis, diuine Poeta, &c.

Atque in Aduersariis sacris cap. 106. numero septimo.

11. *Carminum, & cantus encomia.* Sed quàm probè Salomon, quod & cantu, & carmine insignierit Epithalamium? quid enim his iucundius? quid aut vtilius, aut præstantius? Et omitto portentosa illa, quòd Orpheum syluæ insequutæ sint, flumina cursum sisterent, feræ indomitæ iras deposuerint: Consule Alphonsum de Mendoça quæstione 3. expositiua: Marinum Mersennum ad versum 21. c. 4. Genesis: nostrum Zerdam ad exordium Eclogæ octauæ Virgilianæ: Cœlium libro 7 lectionum antiquarum, c. 4. Polydorum libro 1. de rerum inuentoribus, c. 8. Petrum Gregorium lib 17. de Republica, c. 5. Franciscum Floridum Sabinum lectionum subcesiuarum lib. 3. c. 7. ego de prætermissis ab eis paucula: adest Philo libro de victimis offerendis: *Cantus* (inquit) *verbáque, sanitatem, & salutem afferunt: cantus quidem excantando passiones animi, vt quicquid in nobis, in concentum quendam redigendo, reprimendóque immodicos affectus, certis modulis componat*: Dabo longiorem Chrysostomi orationem de expositione in Psalmum 42. prope initium, quoniam & de Canticis est, atque eximiè declarat, quamobrem & Bibliorum sacratissimis effatis interseri voluerit Numen: nam Anabaptistæ, & alij de Sectariorum eloaca homines apprimè casti, dedecere existimarunt verbum Dei: sic verò Ioannes: *Quanam verò de causa cum Cantico maximè hac dicatur prophetia, audi: Cùm Deus vidisset, multos homines esse socordiores, nec ad legenda spiritualia libenter accedere, nec, qui in eo capitur, laborem tolerare; volens gratiorem laborem efficere, eiúsque sensum præscindere, admiscuit prophetiam melodiæ, vt omnes, versus Cantici numero delectati, cum magna animi alacritate ac promptitudine, sacros ei Hymnos emittant: nihil enim animam æquè erigit, & alatam quodammodo efficit, & a terra liberat corporis, & amore sapientiæ afficit, & vt res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat, perficit, vt versus modulatus, & diuinum Canticum numero compositum: Nostra certè natura vsque adeo delectatur Canticis, & carminibus, & tantam cum eis habet necessitudinem, & conuenientiam, vt vel infantes ab vberibus pendentes, si fleant, & affligentur, ea ratione sopiantur: nutrices quidem certè, quæ eos gestant in vlnis, sæpè abeuntes, & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes, supercilia eorum ita sopiunt: quo circa sæpè quoque viatores meridie agentes iugalia animalia, hoc faciunt canentes, itineris molestiam illis Canticis consolantes: nec solùm viatores, sed etiam agricolæ vuas in torculari calcantes, vindemiantes, & vites colentes, & quodcunque aliud opus facientes, sæpè cantant: Nautæ quoque remos impellentes, hoc faciunt: Iam verò mulieres quoque texentes, & confusa stamina radio discernentes, sæpè quidem, & per se singulæ; sæpè enim omnes concorditer, vnam quandam melodiam concinunt: hoc autem faciunt & mulieres, & viatores, & agricolæ, & nautæ, qui ex opere faciendo suscipitur laborem cantu consolari volentes, vtpote, quòd anima, si carmina & Cantica audierit, molestia, & difficilia sit faciliùs toleratura: quoniam ergo hoc genus delectationis est nostra anima valdè cognatum & familiare; ne Dæmones lasciua, & meretricia Cantica introducentes, omnia euerterent; Psalmos Deus opposuit, vt ex eâ re simul caperetur voluptas, & vtilitas*: Chrysostomi dulcissimæ eloquentiæ alterum os aureum cognata protulit: is Petrus Rauennas sermone decimo, qui est de Psalmo 28. *Omnes* (inquit) *qui arduas operum sublenant, & solantur angustias, probant ad solatium laboris datam nobis naturaliter cantilenam: hinc nautæ cantu superant maxima discrimina: hinc viantes colles arduos facit transcendere vox sonora: hinc præliantes ipsos præcedens cantus subire concitat amara bellorum: ac ne multis, omne, quod durum est operis, quod laboris, dulcis vincit, & efficit cantilena.* Chrysol.

Sed, quid optandum magis iis, quæ deprædicat Hieronymus epist 17. ad Marcellum? *In Christi villula tota rusticitas, & extra Psalmos silentium est: quocunque te verteris, arator stiuam tenens Allelúia decantat: sudans messor Psalmis se auocat; & curua attondens vitem falce vinitor, aliquid Dauidicum canit: Hæc sunt in Prouincia carmina: hæ, vt vulgò dicitur, amatoriæ cantiones, hic pastorum sibilus, hæc arma cultura.* Hieron.

Annectam de profana eruditione, & præibit Naso, ne & cantus, & carmen desit, à quibus ipsa celebrentur. Lib. 4. Tristium, elegia 1. sic intonat: 12.

Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor, Ouid.
Indocili numero cùm graue mollit onus,
Cantat & innitens limosa pronus arena,
Aduerso tardam qui vehit amne ratem,
Fessus vt incubuit baculo, saxóque resedit
Pastor, arundineo carmine mulcet oues,
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
Fallitur ancilla, decipitúrque labor.

Nasonis Musicæ succedat grauis Senecæ stylus epistola 108. *Nam* (vt dicebat Cleanthes) *quemadmodum spiritus noster clariorem sonum reddit, cùm illum tuba per longi canalis angustias tractum, patentiore nouissimè exitu effudit: sic sensus nostros clariores carminis arcta necessitas efficit: eadem negligentiùs audiuntur, minúsque percutiunt, quandiu soluta oratione dicuntur: vbi accessêre numeri, & egregium sensum adstrixêre certi pedes; eadem illa sententia, velut lacerto excussa, torquetur.* Senec.

Sectio. II.

Epithalamium an ob antiquitatem Canticum Canticorum vocatum? Scientiæ, à quibus deriuatæ ad gentes? Poëtæ ethnici plurima quemadmodum & Philosophi ex sacris Auctoribus suffurati; An Moyses litteratorum Dux? Quas scholas Hierosolymis condiderit Salomon, & num ipse publicè docuerit? Virgilij de Musæo versus Æne. 6. an de Moyse interpretandi?

Exploratum est apud omnes Hymenæi Interpretes Canticum dici Canticorum ob singularem metri eminentiam atque eò quòd reliqua etiam Bibliorum Cantica non leui superet interuallo: Sed, à quibus fontibus hic 13.

bic perendus exceſſus, vniuerſa controoerſia eſt, Ac primùm quidem meditari valeamus, ita nuncupatum ob vetuſtatem, quoniam, videlicet, iouentor Poeſeos Salomon extitit, quem cæteri poſteà quicunque metrica claruerunt laude, ſequuti ſunt; At hoc impoſſibile eſſe, aſſeuctauerit quicunque; liquet enim & Moyſeo Cantica modulatum, imò hunc antiquiſſimum Præceotorem Chyſoſtomus facit in Pſalmum 95. aiens; *Primum omniúmque vetuſtiſſimum Canticum ad mare rubrum decantatum eſt, quo tempore admirandus ille Moyſes virtute diuina tranſiit mare rubrum, ac pelagus vertit in terram & Canticum reſonans dicebat; Cantemus Domino: glorioſè enim glorificatus eſt*, &c. Atque eadem eſt opinio Euthymij præfatione in Pſalmos; Quòd ſi certè verum eſt, Iobi geſta ab ipſo primùm conſcripta Arabicè, poſteà à Moyſe Hebræorum donata ſono, quod ferè optimi omnes Auctores ſequuntur, quos memorant, quibúſque aſſentiunt Bellarminus de Scriptoribus eccleſiaſticis, Poſſeuinus in Apparatu ſacro; Pineda præfationis in Iob cap. 3. Gaſpar Sanctius in eundem prolog. 2. Salianus tom. 1. anoo mundi 2319. oum. 3. Certè hunc Moyſe antiquiorem Vatem faciamus, neceſſarium eſt: niſi comminiſcamur, Iobum ſoluta oratione ſcripſiſſe, Moyſem ligata: At quæ huiuſce effati probatio? Equidem Suidas Iobum Poëtam opioatur: *Habes* (inquit) *huius Philoſophi librũ, multò & Homerica, & Platonica luſcinia cauillantẽ argutiis*; Quare, & præluxiſſe Iobum, atque Moyſem vniuerſis Poëtis, cunctiſque ſeniores habendos velit noſter Pineda præludiorum cap. 4. num. 5. Sed optimè à Sanctio noſtro animaduerſum, Iobum ipſum inſtruere, eo aotiquiores fuiſſe Vates: ſignificant verba illa cap. 36. verſ. 24. *Memento, quod ignores opus eius, de quo cecinerunt viri*: Putat enim antiquiſſimum eſſe inuentum carminis, vt qui ducẽ babeat cum mundo penè ipſo natum, certè huius aſſequutum inſaniam Iubalem, de quo Gen 4. verſ. 25. *Et nomen fratris eius Iubal ipſe fuit pater canentium cithara, & organo*; Qua de re latè io eum locum Marinus Merſennus: Gerſon tertia parte, tract. 1. de Canticis: Tanta igitur carminum quando ſit ætas atque ſenectus, non potuit metricorum Coryphæus eſſe Salomon, ac proinde ob hanc cauſam eius Poëma minimè dictum Canticum Canticorum.

Moyſes primus Cantici modulator. Chryſoſt. Euthym. *Iobus Poëta, eius acta ab ipſo primùm conſcripta.* Bellarm. Pineda. Poſſeuin. Sanct. Salian. Suidas. *Iubal metrorum inuentor.* Iob 38. Gen. 4. Mar. Merſ. Gerſon.

14\. Aſſeraot, diſtinguendum eſſe inter Canticum vagè ſumptum pro quouis genere verſuum: & inter ſignificatiooem nomiois arctam, pro verſu amores loquente, atque adeò nubentium deſcribente affectus, qui eſt Hymenæus: Priori norma accepto metro, nequaquam Salomon Heliconis fuerat Antiſtes, ſed Iubal: quin neque aut ſecundas tenuerit partes, aut tertias, quando & Moyſes, & Dauid præceſſerint iuxta ſecundam declarationem, Salomonem Epithalamij repertorem dicendum, à quo Theocritus, & alij Poëtæ hauſerint: quare dici quidem ſecundùm hanc intelligentiam probè Canticum Canticorum: quòd, ſcilicet, primum carmen ſit, quo connubiorum gaudia celebrantur: Habet ſententia iſta adſtipulatorem Orig. homil. 1. ex duabus Hieronymianis: *Hæ quippe in hoc libro, fabula pariter* (inquit) *& Epithalamio ſunt perſonæ, ex quo & Gentiles ſibi Epithalamium vendicarunt, & iſtius generis carmen aſſumptum eſt*: Adamantij cogitationem amplexati, Philippus Abbas procemio 2. in Cantica: *Quod, nimirum, ſcribendi genus ante illũ non nouit antiquitas; ſed ab illo (vt videtur) longè infra ſumpſit poſteritas; dum poſt ſequentes Græcorum Scholæ, quid, de quibus myſtico ſcriberet, quia non ſatis capere potuerunt, ipſum ſaltem ſcribendi modum ad ſuas vanitates & ineptias tranſtulerunt*. Cyprianus Ciſtercienſis præfatione in Cantica, Delrius Iſagogæ cap. 4. Gaſpar Sanctius prolog. 5. Sed neque iſta ſtare ſatis poſſuot; nam certè apud Dauidem Pſalm. 44. *Eructauit cor meum*, &c. nuptialis eſt ex trito Patrum, & Interpretum arbitrio, qui paſſim Epithalamium vocant: Docebit Pineda de rebus Salomonis lib. 6. c. 17. Lorinus in titulum Pſalmi: quin & nos Anteloq. 1. Sect. 9. num. 78. multos graues teſtes produximus, qui affirmarent, eandem eſſe materiam, idem argumentum, & eius Pſalmi, & huius Cantici Canticorum: Quòd ſi quidem eadem vtrobique materia, & carmen vtrumque ſimile fuerit; Dauid igitur antiquior Epithalamij ſcriptor, quàm filius eius Salomon: quin & oſtendimus Anteloquio 3. Sect 3. Subſect. 2. ex Geneſi, & Iudicum Actis, ſeptiduo cum epulis & alacritate à priſcis Hebræis celebratas ouptias, in quibus neque metrum, neque cantus defuerint; erat autem Hymenæus quodcunque in nubentium gratiam caneretur.

Salomõ Epithalamiorũ primus ſtructor, à quo ethnici hauſerunt. Orig. Phil. Abb. Cypr. Ciſt. Delr. Sanct. Pineda. Lorin.

Sed tamen, cùm eiuſmodi hæc ſint, Origenes noo ſolùm Epithalamij formam mutuatos eſſe Gentium Poëtas à Salomone æſtimat, ſed etiam philoſophicas diſciplinas & reconditas quaſque ſcientias; nam prologo quatuor homiliarum, poſtquàm de Phyſica, de Ethica, de ſpeculatiua cognitione diſſeruit, ſubnectit: *Hæc ergo, vt mihi videtur, ſapientes quique Græcorum ſumpta à Salomone, vtpote, qui ætate, & tempore longè ante ipſos prior ea per Dei Spiritum didiciſſet, tanquã propria inuenta protulerunt, & inſtitutionum ſuarum voluminibus comprehenſa, poſteris tradenda reliquêre: Sed hæc, vt diximus, Salomon ante omnes inuenit, & docuit per ſapientiam, quam accepit à Deo. ſicut ſcriptum eſt: Et dedit Deus prudentiam Salomoni, & ſapientiam multam valdè, & multiplicata eſt in eo ſapientia ſuper omnes filios antiquos hominũ, & ſuper omnes ſapientes Ægypti*: Quòd ſi certè roborare poterimus, Salomonem eum eſſe, à quo dimanarint ſcientiarum notitiæ ad reliquas gentes, expeditum fuerit intuliſſe, & eius lucubrationes fuiſſe omnium vetuſtiſſimas, à quibus oimitum, cæteri deſumpſêre mortales: Atque antequàm hanc aggrediamur prouinciam, neceſſum fuerit omninò ſtatoiſſe, ab Hebræis deriuata fuiſſe artium & diſciplinarum lumina ad profanas nationes: ex quibus & Chaldæi, & Phœnices, & Ægyptij, tota Græcia ſuffurata ſit taotam & in verſibus, & in eloquutione, & in Dialecticis, cæteriſque Facultatibus, in quibus eruditio cernitur, ſupellectilem: Sunt autem huius pronunciati abundantiſſimi vindices, Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 1. Origenes lib. 4 contra Celſum: Cyrillus lib. 1. contra Iulianum: Ioſephus aduersùs Appionem: Euſebius de præparatione euangelica lib. 9. cap. 3. Nyſſenus in vita Moyſis: Tertullianus Apologetici cap. 19. & 47. Theodoretus lib 2. de principiis Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana, c. 28. & lib 18. de Ciuitate, cap. 37. Ambroſius libro de bono mortis. c. 5. & ſerm. 18. in Pſalm. 118. Nicephorus lib. 4. c. 4. quorum verba ad longum referunt hoc de argumento tractantes, Pererios 15.

Orig. *A Salomone Philoſophi Gẽtium ſuffurati plurima.* *Ab Hebræis deriuata ſcientia ad reliquas nationes.* Clem Alex. Ioſeph. Cyril. Alex. Euſeb. Nyſſen. Tertull. Theodor. Auguſt. Ambroſ. Niceph. Pererius.

Serar. Posseuin. dispu. 7. & 8. in c. 2. Exodi: Serarius prolegomenis bibliacis, cap. 16. quæst. 2. Posseuinus Bibliothecæ lib. 2. c. 4. & lib. 12. tractat. 2. cap. 2.
Mendoça. Mendoça tom. 1. in 1. Regum, sect. procemiali 2.
Salian. num. 12. Salianus tom. 2. anno mundi 1470. n. 5.
Tuffus. Tuffus Prologo Ecclesiastici, ad illud: *perueni in Ægyptum*, &c. Iacubus Pontanus Philocaliæ
Pontan. Chrysol. lib. 1. cap. 1. Ludouicus Chrysolius Mystagogi
Sand. lib. 2. cap. 14. sect. 1. Maximilianus Sandæus in suo Grammatico profano, commentatione secunda: & præter hos nostros Rutilius Benzo-
Benzon. nius lib. 1. in *Magnificat*, cap. 3 Leo Castrensis ad
Leo Casts. illud cap. 40. Isaiæ: *Quoniam completa est malitia*, &c. Ioannes Goropius Becanus Gallicorum lib. 4.
Gorop. Bec. Fernandez. & Hispanicorum libro 5. Franciscus Fernandez de Cordoua in Didascalia multiplici, c. 19.

16. *Ex Moysis voluminibus transtulerũt multa gentiũ sapientes: an ille scientiarum Antesignanus? Eufeb.* Sed, quid ex his in fauorem Salomonis? Imò contra eum omnia: nam vt ad Hebræos referenda sit gloria literaturæ, & inuentio disciplinarum, penes Moysem erit honor, non apud Salomonem, Sanè Eusebius lib 9. de præparatione euangelica, c. 4. *Nunc Eupolemon de Moyse audiamus* (inquit,) *ait enim, sapientissimum hominem Moysem fuisse, & litteras Iudæis primum tradidisse, & à Iudæis Phœnices accepisse; Græcos verò à Phœnicibus. Artabanus autem Merin Cenephri Regis Ægyptiorum filiam ait, puerum, quoniam ipsa non pareret Iudæum adoptasse, quem Iudæi Moysem, inquit, Græci Musæum appellant, cuius doctrina multa Orpheus didicit:* Et lib. 10. c. 3. ad longum probat, Moysem cæteris antiquiorem, à quo scientias depromserint: *Ita notabilia gesta* (ait) *mirabiliáque Græcorum, siue vera, siue falsa, post Moysem fuisse comperiuntur*, Et deinde: *Quare omnibus Diis, ac Heroibus Græcorum multo vetustior Moyses inuenitur, & oportet seniori à quo iuniores hauserunt, multo magis credere: non enim Homero solummodò Moyses superior verumetiã omnibus qui aliquid apud Græcos scripsére*; Et de Demonstratione euangelica lib 5. in præfatione; *Neque igitur illa Prophetis Hebræorum comparare fas est, quoniam primus imitator ac Theologus extitit Moyses*. Loquutus autem fuerat per comparationem de Gentium Sa-
Clem Alex. pientibus: Clemens Stromateus libro 1. Stromatum eadem ex Eupolemo recenset quæ Eu-
Iustin. sebium attulisse ostendimus: Iustinus Apologia 2 pro Christianis: *Enimuerò & à nostris Doctoribus Platonem accepisse intelligatis, quod dixit, Deum materia informi versa mundum creasse. Verba ipsa, prout concepta sunt, primi, vt diximus, Propheta, & omnibus Græcis Scriptoribus vetustioris*
Cyrill. *Mosa, audite.* Cyrillus lib. 1. contra Iulianum, prope initium, cùm demonstret Moysem omnibus externis Philosophis, & Poëtis antiquiorem, subdit: *Multa ex illius libris furatos esse, & suis*
Theod. *inseruisse*; Theodoretus lib. 2. de principiis: *Cur non, quæso, his omnibus relictis, ad Moysem, Oceanum Theologia, transimus, à quo, vt poeticè dicam, fluuij omnes, & maria omnia deriuantur? Illinc enim & Anaxagoras, & Pythagoras, Platóque post eos, parua quadam veritatis lumina, quadámque initia desumpserunt: Socrates quoque, qui Archelao, Anaxagoraque conuixit, ab eis didicit, quacunque*
Theoph. *de Deo aliis ipse tradidit:* Theophilus Patriarcha
Antioch. Antiochenus libro 3. prope finem: *Apparet quoque* (inquit) *non solam Moysem, sed & reliquos Prophetas vetustiores esse omnibus profanis Scripto-*
Tassian Assyr. *ribus*; Tassianus Assyrius tom 4. Bibliothecæ 3. editionis, oratione contra Græcos, iuxta calcem: *Sic iam apparet ex prædictis, quòd Moyses priscis Heroibus antiquior sit, & ex bellorum temporibus, quòd Gentilium etiam Dæmonum ætatem præcesserit: & æquum est, vt ætati maiori fides habeatur potius quam Græcis, qui illius dogmata non rectè intellecta è fonte hauserunt: multi nanque Græcorum Sophistæ curiositate quadam inducti, quæcunque à Moyse, & similibus ei sapientibus viris didicerunt, deprauare, & secus efferre conantur: partim, vt ipsi proprium aliquid promere videantur: partim, vt ea, quæ non intelligunt ficta quadam sermonis compositione velantes, veritatem suis commentis vitient:* Denique concipiamus & ab aliis Prophetis nonnulla accepisse Gentes: sed & ipsi
Prophetæ à Moyse receperunt: Quare Magnus Ant. Mag
Antonius epistol. 5. ad Fratres Arsenoitas: *Adhuc insuper* (ait) *& omnis Prophetarum chorus ædificauerunt supra fundamentum Moysis*: Moyses igitur, quando fundamentum; & primus, & antiquissimus est, cui debentur vniuersa, ac proinde scientiarum Patriarcham agnouisse opoteat.

Eiusce rei non obscura indicia, quòd quæ le- 17.
gantur apud ethnicam Musam proportionem habentia cum sacris mysteriis, ea potissimum ex
Moysis Historia decerpta fuerint: Videre poterit Hammer.
lector non pauca quæ Guillelmus Hammerus *Noe plura gesta ad Bacchuș translata à Poetis.*
explanationi in Genesim admiscuit, suppeditátque Naso bonam partem 1. Metamorphoseon. Sed legendus erit in primis Fulgentius Mythologus; nunc contenti erimus vno, aut altero
Ouidiano carmine, qui de Baccho tertio Fasto- Ouid.
rum:

Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,
Liber, & in gelidis herba reperta focis,
Te memorant Gange, totóque Oriente subacto
Primitias magno supposuisse Ioui,
Cinnama tu primus, captiuaque thura dedisti,
Déque triumphato viscera tosta boue.

Putat igitur Goropius Becanus lib. 4. Gallicorum his versibus alludi ad sacrificium à Noë
oblatum post cataclysmum Genes. c. 8. vers. 20. Gen. 8.
Ædificauit autem Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis, obtulit holocaustum super altare, odoratúsque est Dominus
odorem suauitatis: Sanè & Natalis Comes My- Nat. Com.
thologiæ libro 5. c. 13. eodem metro probare nixus, Bacchum primum fuisse, qui altaria struxerit; neque nouum est diluuiorum victori compara-
tum esse ob vineæ plantationem, vt monet La- Lactant.
ctantius diuinarum Institutionum libro. 2. c. 14. Equidem & ad Ianum transferri eadem valeant: nam hoc adumbratur Noë ex iudicio erudito-
rum aduertit Rosinus lib. 2. Antiquit. Romana- Rosin.
rum, c. 3. atque istud significari, cùm biceps pingitur; vt qui & præterita, & ventura aspicere meruit; scilicet, fuit duorum sæculorum colonus, & eius quod inundantiam antecessit, & sub-
sequuti: Vidit Bolduc, & annotauit lib. 2. de Ec- Bolduc.
clesia ante legem, c. 7. Vini etiam repertor, & qui
aras primus fabricauit vti Quintus Fabius pictor Quin. Fab.
memorat lib. 1. de aureo sæculo: *Et ob id* (inquit) *& in omni sacrificio perpetua præfatio præmittitur, fárque illi, ac vinum primò prælibatur:* Sed pergit
Becanus lib. 6. Hispanicorum plures ex Nasone Gorop Bec.
versus depromere: sic autem rursum cantat in
primo de Arte: Ouid.

Dicitur Ægyptus caruisse iuuantibus arua
Imbribus, atque annos sicca fuisse nouem,
Cùm Thrasius Busiren adit, monstrátque piari
Hospitis effuso sanguine posse Iouem.

Illi Busiris: Fies Iouis hostia primus,
Inquit, & Ægypto tu dabis hospes aquam.

Allusio ad Iosephi apud Ægyptum gesta, ex fabula Busiris.

Ethnici Bibliorū narrationes cōmētis aspergebant.

Ac quanquam non omnia quadrent in Iosephi Historiam; neque enim fuêre nouem sterilitatis anni: at docuimus n. 16. ex Patribus, in more extitisse Ethnicis, vt commentis quibusdam respergerent Bibliorum narrationes: Sanè quemadmodum ea, quæ de siccitate pars est metri ad famem valeat referri, quæ per septennium vexauit: sic reliqua interpretari possint de Pharaonis tyrannide, & sæuitia in populum Hebræorum, qui velut hospes in Ægypto ad tempus solùm permansurus, abiturus tandem in promissam tellurem fluentem lacte & melle, & fuit adinstar Herculis Moyses, à quo Busiris Pharao nempe deuictus fuit, deturbante Numine propter seruum suum, in profundum, equum, & ascensorem: Atque his alia plura æqualia sunt, de quibus idem Goropius libris originum Antuerpianarum, quos Chronia intitulauit, quarto præsertim volumine: inde & Elysia prata semper amœna apud Poëtas, & Deucalionis imbres, de quibus noster Roa lib. 5. singularium, c. 6 7 8. Mehercule de cataclysmo pulchrum illud in Plutarcho, Opere de solertia animalium, ad medium: *Sanè, qui fabulas narrant, ij columbam aiu t ex arca emissam, Deucalioni certum indicium detulisse tempestatis, cùm rursus ingrederetur; serenitatis, cùm auolasset*; Quæ nemo non continuò inspiciat, quantam habeant cognationem cum iis, quæ Geneseos liber repræsentat: Atque, quòd aut nectar, & ambrosiam finxerint Hesiodus, & alij, & nescio quam herbam Moly, qua Deorum iuuentus immarcessibilis conseruaretur, Pererius arbitratur ad lignum vitæ respexisse lib. 3. in Genesim quæstione 5 n. 79. qui, & an in Deorum numerum relatus sit Noë ob præstita mortalibus beneficia, ex Beroso Anniano transcribit libro 14. in Genesim, n. 206. quod actitat etiam Bolduc loco eodem paulò anteà recensito.

Gorop. — Roa. — Plutarch — *Elisi-nos de Paradiso. de colūba Noë. de ligno vitæ.* — Peter. — *Moly herba qualis?* — Berof. — Bolduc.

18. Vides igitur, quanta ex Mosaico penu suffurati sint Gentilium Sapientes; nimirum, quòd huius doctrinam & summam eruditionem præ omnium hominum ingenio, & scientia colerent: & ne inter ipsos Hebræos quisquam haberetur, qui illorum iudicio ad tam consummatam peritiam ascendisset: Quare vereor sanè, ne & hic sit, quem Latinus Vates Æneidos 6. tantùm celebret, & vniuerso Doctorum cœtui apud iucundam patriam anteferat, inquiens:

Moyses significatus Æn. sexto libro.

Musæum ante omnes: medium nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris extantē suspicit altis.

Quem ad locum demirantor nostri Zerda, atque Pontanus, quamobrem Homerum suppresserit Maro; nam huic concessum, vt in maiore pretio eius haberentur carmina, quàm aut Musæi, aut Lini, aut Orphei, aut cuiusquam alterius Græcorum Poëtarum: Assertor est Pausanias libro 9. pag. 305. nam de Orpheo testatus: *At enim Orpheus carminis concinnitate omnes qui ante ipsum fuerant, longo superauit interuallo*: Præcedentibus ex arte quadam comparauit, quòd Homero inferiorem arbitraretur, vt mox significauit de hymnis Orphei tractaturus: *sunt illi (inquit) carminis quidem elegantia, & ornatu primi secundùm Homeri hymnos: at hoc illis sanè diuinitus obtigit, vt in maiore quàm illi honore ac pretio habeantur*: Quare & ab aliquibus suspectus de liuore, notatusque, vt qui ob inuidentiam egerit, Virgilius: quanquam Iulius Scaliger ob Musæi præstantiam factum indicare videatur Poët. lib. 5. c. 2. eò quòd opinetur, inter Græcorum Vates palmam præripuisse: Verùm, quæ supponit Scaliger, cum iis stare nequeunt depromptis nuperè ex Pausaniæ monumentis, quibus Orpheo prima deferuntur: Atque, vt tacuisset Pausanias, ipse de Orpheo veterum fabulationes argumentum suppeditassent: nam, quòd in eius versibus excelsum quidpiam atque stupendum demirati fuissent supra Poëtarum totum chorum, propterea non de Lino, aut Musæo, sed de ipso commenti sunt cantu ornos & saxa trahere, feras domare, fluminibus moram imponere: iam neque propterea Latinus Vates Musæo detulit, quia etsi non carmine præstantior, sed antiquitate tamen: nam senior illo Orpheus, quem Magistrum habuit, vt memorat Eusebius libro 10. de præparatione Euangelij, cap. 3. Tassianus Assyrius oratione contra Græcos, aut etiam & præceptorem simul & parentem: quod innuit Cassiodorus libro 2. epistola 40. & aliqui apud Salianum tom. 2. anno mundi 2786. n. 1. Quòd si & inuidit Maro, & Homerum obscurare tentauit: at incruditus minor extitisset, cùm, vt aliquem præponeret, Orpheum debuerit magis anteferre ob causas allegatas: Quamobrem id fortasse verissimum fuerit, cùm acciperet Moysem Poëtarum vetustissimum fuisse, quem & summoperè eueherent ipsi Pagani Scriptores, vti aduertit Cyrillus libro 1. contra Iulianum, prope initium; in hunc, ex cuius fontibus cæteri ora proluerant, principatum transtulit; Atque sanè ostendimus ex Eusebio ad exordium numeri 16. Moysem à Græcis Musæum nuncupatum fuisse.

Zerda. — Pontan. — Pausan. — *Orpheus melior Poeta iis qui ipsum præcesserunt. Homerus Poetarum Orpheus: Maronis erga eū liuor.* — Scalig. — *Orpheus Homeri Magister.* — Euseb. — Tassian. Assyr. — Cassiod. — Salian. — Cyrill. — *Moyses à Græcis Musæus nuncupatus.* — Euseb.

19. Tot igitur confluentibus non spernendis argumentis, quis in dubium vertat, Moysem potiùs, quàm Salomonem scientiarum Antistitem vocandum? Verùm liberales simus, & Moysem excludamus: adhuc suppetunt multa, quæ impediant, vt Salomon Coryphæus existimetur: nam, si anteriora respiciamus tempora, ea, scilicet, quæ Moysis ortum præcesserunt, inueniemus plures eximios antecessores, quales Iosephus, Abraham, Noë, Seth, Enoch; & fundamentum ipsum Adamum de quibus Iacobus Bolduc toto Opere de Ecclesia ante legem: nostri, Tufus ad prologum Ecclesiastici: Magallanius tomo 2. in Iosuë ad caput 15. annot. 1. sectionis 2. & cum elegantia is, à quo alij hauserunt, Pineda libro 3. de rebus Salomonis, cap. 17. Atque ex his postremi duo, non solùm in priscis illis viguisse profundam quandam eruditionem; sed etiam translatam ad subsequutos nepotes parem scientiarum gloriam ostendunt. Itaque descensum facientes, & posteriorum temporum facta collatione cum vetustissimis illis, vagantur per Moysen iuniora sæcula; Et monet Pineda quidem, Moysem instituisse Concilium Sanedrio septuaginta duorum seniorum, quibus tradidit arcana Theologiæ, & Philosophiæ: floruisse & cum doctrinæ magno nomine sub Iosua Othonielem, propterea & expugnasse, & donatum Cariath. Sepher, id est, ciuitate litterarum, Iosuë c. 15. vers. 16. denique & Dauidem meditantur non ita belli strepitu totum distentum, vt non & aliquando Præceptoris sapientissimi vice functus sit, cùm Regum 2. c. 23. vers. 8. hauriamus: *Hæc nomina fortium Dauid. Sedens in cathedra sapientissi*

Viri, qui doctrinarū fama ante Salomonē apud Iudæos excelluerunt. — Bolduc. — Tufus. — Magallan. — Pineda. — *Concilium Sanedrin doctorum virorum.* — *Otheniel, & Dauid Magistri in Academiis.* — Iosuë 15. — 3. Reg. 23.

pientissimus Princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno; Tot igitur tamque diuini Magistri, cùm Salomone priores fuerint, quid est quòd ipsum scientiarum caput facere conemur, quasi sub ignorantia ante ipsum latuerit orbis tantis clarus luminibus?

20. Fateor egn quidem ex Moysis voluminibus expiscatos Philosophos, & Poëtas Gentium quæcunque Indæorum arcana apud eos redolere videantur: Sed, quòd ista hauserint, Salomoni acceptum referendum: Fuerunt quidem semper in populo illo viri omni doctrina instructissimi: Sed, cùm vsque ad tempora Salomonis pacem exiguam nacta esset eorum Respublica, & aut in Ægypto, aut in desertis, aut sub tumultibus (Philisthæis eos afflictantibus) semper extitissent: non fuit opportunitas Scholas condendi; aut, si quas ædificarunt, illæ, neque fama egregiæ, neque auditoribus: Salmon autem requie non minùs, quàm gaza, & sapientia gloriosus, cùm vrbem conderet artis miraculum, quem lateat & Academiam fabricasse: alioquin imperfecta nimiùm eius extitissent ingenij opera: quid enim sine Lyceo Metropolis, aut quod pulchrum eius? Imò plura fuisse gymnasia inuuit, & septem quidem, (vt non vanè dixerint, qui accommodarint septem columnas, de quibus Prouerb. cap. 9. vers. 1. quasi gymnasia septem Academiæ fulcra,) Optatus Mileuitanus lib. 3. ad Parmenianum, prope initium: *Denique non an in Sion, (inquit;) sed in vna eius valle sunt celebrata: non in illo monte Sion, quem in Syria Palæstina à muris Hierusalem paruus distermina rinus; in cuius vertice est non magna planities, in qua septem Synagogæ, vbi populus conueniens legem per Moysem datam discere potuisset; vbi nulla lis audita est, nec ab aliquo celebratum iudicium, nec aliqua est illic ab vllo Iudice lata sententia; quia locus erat doctrina, non controuersia; post doctrinam, si quid agendum erat, intra muros Hierusalem agebatur, inde scriptum est in Isaia propheta: Ex Sion prodiet lex, & verbum Domini de Hierusalem*: Quibus verbis luculentè distinguit à loco forensi, & iudiciorum litterariam palæstram, & quidem extra muros, quoniam Musæ secessum diligunt: prodest & ingeniis liberior aura, & syluæ, & camporum gratior aspectus: Quare, quod de Abraham memorat Genes. cap. 21. vers. 33. *Abraham verò plantauit nemus in Bersabee, & inuocauit ibi nomen Domini Dei æterni*; Quanquam & Nicolaus, & Abulensis perpetratum existiment in hospitum peregrè venientium gratiam, vt haberent quibus magis oblectarentur; sed Targum in catena Lippomani ob Academiam quoque.

Salomoni accepta referenda, quæ Gentiles ex sacra religionis arcanis hauserant.

Schola cum fama inter Iudæos à Salomone primum condita.

Prou. 9.
Opt. Mil.

Academia Hierosolymitana extra muros.

Genes. 21.
Schola in valle Mambre.
Abulens.
Lyra.
Targum.
Lippom.

21. In hoc igitur loco Salomon non tantùm studiosorum fautor & Mecœnas amplissimus; sed ipse quoque antecessor præclarissimus, & docens, cuius incomparabilis scientiæ fama per orbem diuulgata. Veniebant, vt Regum tertius liber testatur, cap. 4 vers. 34. de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, & ab vniuersis Regibus terræ, qui audiebant sapientiam eius; quæ cùm animaduerteret Optatus Mileuitanus, non inuenustè accommodauit Scholis Hierosolymitanis sermonem Isaiæ c. 2. vers. 3. *Et fluent ad eum omnes Gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius; quia de Sion exibit lex, & Verbum Domini de Hierusalem*: Nec moror, an accommodatiùs sit huius loci sensus relati ad Salomonem; quanquam enim principaliter secundùm Historiam ad Euangelium referatur, sed possit quoque historicè Salomonem respectare, futuro pro præterito posito, vt nonnunquam contingit ex Hebræorum vsu; sanè comprehensis similia acciderunt docente Salomone: nam ad eum fluebant omnes gentes, & ibant populi multi, cùm, vt vidimus ex Regum libris, veniebatur de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis: Et quid inde sequutum? Equidem, vt *prodiret lex de Sion, & Verbum Domini de Hierusalem*; cùm, scilicet, Monarcha exponente legis Mosaïcæ sensus, perciperetur ab exteris, & in nationibus cognosceretur Deus Israël, paterêntque gentium sapientibus arcana Hebræorum: quare & post Salomonem floruerunt omnia doctrinarum portenta Pythagoras, Homerus, Socrates, Hesiodus, Plato, Aristoteles, septem Græcorum prudentes, & quicquid eximius demirata est vetustas, atque ante eum extinctum nati & Homerus, & Hesiodus: Sanè & de Canticis mutuatum Platonem symposij normá Origenes Prologo 4. homiliarum insinuat, Ambrosius autem de anima, quæ in hoc Epithalamio describitur, libro de bono mortis, c. 5. *Ideóque hæc anima habens gratiam suorum vberum ingreditur in hortos, & inueniens illic sponsum, edentem, & disputantem cum amicis, ait: Qui sedes in hortis, vocem tuam insinua mihi: Hinc hortum illum Plato sibi composuit, quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit: Iouem enim, & Deum, & mentem totius mundi dixit: in hunc introisse animam, quam Venerem nuncupat, vt sese abundantia, & diuitiis horti repleret, in quo repletus potu iaceret, purum qui nectar effunderet: Hoc igitur ex libro Canticorum composuit, eò quòd anima Deo adhærens, in hortum mentis ingressa sit, in quo esset abundantia diuersarum virtutum, florésque sermonum*: Ab eóque suffuratum Theocritum Epithalamica præsertim, adnotarunt Franciscus Moncæus lib. 2. lucubrationum in Cantica, lucubrat. 1. noster Sanctius prolegom. 5. in Cantica: Ergo Salomon is fuit, qui primus Academiæ perfectam ideam composuit; qui tradita scientiarum initia, aut ab Abrahamo, aut à Moyse, aut à Dauide auxit mirificè, supra modum distendit & amplificauit; primus, quem de aureo throno explanantem Deuteronomia, cæremonias, ritus, parœmias, Cantica tradentem, non solùm domestici auditores attento corde auscultauêre, sed exteri quoque ab vltimis terræ finibus accersiti; qui ad lares reuersi antiquos, docuêre contribules de iisdem, & gymnasij modum imitati sunt: Atque ista, quæ de Salomone à nobis asseuerata sunt, quoad enarratorum substantiam, & animam, placuêre anteà Pinedæ, & Magallano locis superiùs num. 19. commonstratis placuítque nostro Chrysolio Mystagogi aliàs citato lib. 2. c. 14. sect. 1.

Salomon ipse docebat in Lyceo Hierosolymitano.

1. Reg. 4.
Isai. 2.

Regula: Futurū pro præterito.

A Salomone Plato, Theocritus & alij normā sumpserunt operum suorū.

Orig.
Ambr.

Salomon quo pacto Doctorū antiquissimus, & gymnasiorū, primus fundator?

Moncæus.
Sanch.

Pined.
Magall.
Chrysol.

Iam, si cum his coniungamus Scripturarum vsum esse, profanæ quoque litteraturæ, initia rectum non tam illis accommodasse qui vtcunque cœperint, quàm iis qui adornauerint insigni & egregio incremento; erit, vt saluare valeamus id, in quod tendit omnis nostra hæc disputatio; nimirum, Salomonem doctrinarum Principem habendum, & à quo cæteri hauserint; ac proinde 22.

Regula: Auctor non tam dicitur is, qui cœpit, quàm qui amplificauit.

Epithala

Epithalamium ritè nuncupatum Canticum Canticorum; ideò, quoniam primum carmen sit, & exemplar, à quo deriuata sunt magna vniuersa, & æstimanda in cæterorum Poëtarum monumentis, quin & sanctioribus Philosophorum adytis, quando & Plato, quem illi diuinissimum appellare non sunt veriti, hinc deprompserit Theologiæ suæ medullam; huiusmodi illa Genes. capite 4. vers. 26. de Enos; *iste cœpit inuocare nomen Domini*; non quòd primus omninò sanctioris cultus Auctor, cum pij extiterint & sacrificiis, aliisque modis Adamus & Abel Deum venerati sint, sed quoniam amplificarit eximiè; quam etiam in formam interpretantur nonnulli ex eodem libro capite 9. vers. 20. *Cœpitque Noe vir agricola exercère terram & plantare vineam*, quod arbitrantur & ante diluuium vineas orbi datas; ita & Reg. 2. Ierusalem multoties vocatur *Ciuitas Dauid*, cuius non ille primus conditor, sed restaurator singularis; & Machab. capite 1. vers. 1. Alexander Philippi Macedo dicitur *primus* regnasse in Græcia, cum antè illum Genitor eius regnarit vt obseruarunt Sanchez & Iosephus Stephanus; talis & profani sermonis vsus: nunc sufficiat; illud Virgilianum,

Tunc Rex Euander Romanæ conditor arcis.

Quid autem tam vulgare, quàm Romam à Romulo erectam esse, à quo & nomen acceperit? Sed quidem Euander, qui ante Romulum vixit, fundamenta oppidi iecit: quia verò Romulus posteà amplificauit, ac perpoliuit, singularémque gloriam accreuit priori fabricæ rudi, & imperfectæ, ideò hic absolutè Auctor nominari meruit: Sed, quid peregrina venamur exempla, cùm ante oculos iaceant, & Homerus, & Virgilius, & Aristoteles, & Cicero, & alij similes? Nam ante hos omnes mundus & Poëtas vidit, & Dialecticos, & Oratores: & tamen illi vocantur ore pleno talium scientiarum organa celebratissima, à quibus reliquos discere præster, ad quorum imaginem efformandos sit quisquis excellere desideret: Quamobrem vetustioribus palmam præripuerint? nisi quoniam quæ ab illis anguste inchoata sunt, hi ad iustam pulchritudinem attulêre? Quare, cùm Salomon fuerit, qui Scholas, & gymnasia aptè dispofuerit, qui scientias cum ordine, & methodo tradiderit, qui discentes habuit omnium nationum incolas, à quo proseminata sunt quicquid in publicum extraxêre Philosophi, & Poëtæ orbis celeberrimi; is præ vniuersis doctrinarum Antesignanus nominandus, & hoc eius Canticum; Opus omnium absolutissimum; Eo igitur modo, quo Salomon primus, & antiquior in disciplinis inueniendis, & eius Epithalamium primum, antiquissimúmque carmen; nam, quantùm ipse reliquos scientiarum inuentores superat, tantum eius Canticum vincit cætera omnia Cantica.

SECTIO III.

An Canticum Canticorum ob vaticinij excellentiam? eius scriptionis præstantia quantos ob titulos? & num alijs Bibliorum voluminibus præferenda? Num inter veteris Instrumenti Prophetas maximus Salomon? Habitus fidei an in actum Prophetiæ influat.

FAtentur quidem omnes ex conduplicatione vocabuli, altero in recto posito, altero in gignendi casu, secundùm Hebræorum vsum, eximium quidpiam præsignificari: Hieronymos ad cap. 27. Ezechielis, in illud: *Byssus varia de Ægypto*, &c. *Quomodo* (inquit) *dicitur Canticum Canticorum, & sæculum sæculorum, & opera operum; vt Canticum maius alijs Canticis; sic & sæculum prolixius alijs sæculis, opúsque cæteris operibus vtilius*; Suppeditabunt exemplorum copiam Martinez hypotyposeon libro 5. cap. 7. Ribera in cap. 1. Oseæ, num. 28. & Hymenæi Explanatores communiter in Prolusionibus; Sic interpretatus olim Matthæus Cantacuzenos, Græcorum Rex ad vers. 1. cap. 1. Canticorum, inquiens: *Canticum Canticorum eximius est ac præstans Deo dictus Hymnus, qui cæteros exsuperat*: Philippus Abbas in titulum Canticorum: *Sicut enim, & Sancta Sanctorum, & Sabbatha Sabbathorum, super sancta & Sabbatha eminentius efferuntur, & sæcula sæculorum dignitate, & gloria sæculis præferuntur, ita cum sit in veterum Scripturis multa commendatio Canticorum; amplius quid, & longè sacratius spondent, & continent Cantica Canticorum*: Abulensis q. 19. in cap. 4. Numerorum: *Et dicuntur Sancta Sanctorum ad notandum sanctitatis excellentiam sicut dicimus Cantica Canticorum: vel flos florum*: Verùm, cùm apud omnes constans sit, eminentiam aliquam eo dicendi more significatam: sed aliter tamen hi, atque illi explanant: quibusdam enim visum, comparationem fieri cum iis carminibus solùm, ipse quæ Salomon composuerit: alij amplificant, & dilatant ad omnia quæcunque in prisco Fœdere leguntur Cantica: neque his contenti terminis, vt qui angusti videantur, nonnulli ad totum corpus antiqui Instrumenti extendunt: & hi certè & vetustate, & doctrina, & auctoritatis, atque sanctitudinis notis, reliquis præstant: Neque sanè priores illi horum iudicium refutant: obiter solùm loquuntur indiscussæ controuersiæ animo: Et quoniam ea nobis sententia ad commendationem Hymenæi (pro qua decertare æquum est) perquàm necessaria, quæ biblicis omnibus antefert libris veteris Scripturæ, producamus de grauissimis Patribus, & optimorum Interpretum fideiussores aliquos.

23. *Regula: Geminatio vocabuli singulare aliquid denotans.* Hieron. Martin. Ribera. Cantacuz. Phil. Abb. Tostat.

Ducatu fruatur Origenes Prologo quatuor homiliarum: *Videntur enim* (asserit) *cætera Cantica paruula adhuc sponsa, & quæ nondum vestibula maturæ ætatis ingressa sit; hoc verò Canticum adulta, etiam valdè robusta, & quæ capax sit iam virilis potentiæ, perfectique mysterij decantari videtur, secundùm quod dicitur de ipsa, quia vna sit perfecta* columba

24. *Canticum Canticorum præstantius omnibus libris veteris Instrumenti.* Orig.

columba: quæ si perfecta ergo & perfecti viri sponsa perfecta suscepit verba doctrinæ: Quibus planè verbis Origenes innuit, tantùm vincere hoc Canticum reliqua quantùm superant quæ à viris adcitauimus omnibus absolutæ numeris disciplinæ, Grammaticæ crepundia, quæ pueri repetunt: Sed altissima sunt, quæ Eusebius Pamphili subministrat prooemio in Cantica, quæ & leguntur in Athanasiana Synopsi: *Alij verò futura prædicunt, vt Moyses, cùm dicit: Prophetam suscitabit vobis Dominus. & Isaias: Ecce Virgo in vtero habebit, & alius futura alia prædicit pro Spiritus gratia; & hæc ipsa dicentibus promissus adhuc ille expectabatur Dominus: at vbi venit, desierunt Prophetæ: Et hæc quidem omnia, ac cætera Cantica fuêre, quæ de futuro cecinerunt Saluatorem, at Canticum illud Canticorum non Prophetarum more decantatum est, neque prænunciat quidquam: sed quem alij venturum prænunciabant, hunc iam velut præsentem, & carne iam indutum digito præmonstrat:* Et infrà: *Rursus, quemadmodum demonstrante Ioanne Agnum, lex & Prophetæ vsque ad Ioannem fuêre: ita quæ in hoc Cantico Canticorum adnotantur, finis sunt omnium quæ in vniuersa Scriptura significantur:* Ac certè quando Præcursori Baptistæ comparauerit: vt quemadmodum illi concessum non solùm de Christo prædicere, sed eum intueri, & coram habere, ac proinde vocatus sit Matthæi cap. 11. plusquàm Propheta, vt interpretantur Augustinus, Hieronymus, Hilarius, & alij apud Suarez tom. 2. in tertiam partem, disputatione 24. sect. 5. ita cùm & Salomon velut præsentem habuerit Seruatorem ex mente Eusebij, ipse quoque instar Ioannis plusquàm Propheta nominari valeat: Neque nostra hæc cogitatio, sed Canticorum recentis egregij Interpretis Cosmæ Damiani Hortulani, qui Isagogæ in Cantica initio post relatum Eusebij testimonium: *Quibus ego rectè mihi videor posse addere* (inquit,) *quia, sicut Ioannes dictus est à Christo plusquàm Propheta, & ab eodem tanquam Prophetarum summus est commendatus; propterea quod, cùm reliqui omnes Prophetæ venturum prædixissent, ille præsentem demonstrauit: sic & hoc plusquàm Canticum sit, hoc est, præstantissimum omnium Canticorum; quòd quem reliqua etiam Cantica venturum cecinerunt, hoc iam venisse canat, præsentem mundo celebret, atque ideò dictum sit Canticum Canticorum:* Si tamen, seu Eusebij, siue Athanasij dictum ex Scholarum rigore premere cupiamus, cùm Salomon Christum intellectualiter præsentem haberet; neque vt Ioannes, quia nondum carnem assumpserat; puto quidem indicare propheticæ cognitionis præstantiam; vt, nimirum, futura non sit contemplatus obscurè ad morem aliorum vaticinantium Salomon; sed notitia clara, & euidenti, quando prophetiæ naturæ eiusmodi non repugnet splendor, vt docet P. Suarez de fide, disput. 8. sect. 5. num. 5.

Euseb.

Salomon ad modũ Ioannis Baptistæ plusquàm Propheta. Matth. 11. August. Hieron. Suarez. Cosm. Dam.

Salomonis de Christo prophetia euidens.

Suarez.

25. *Regula: Caro, & corpus pro humanitate tota.*

Pergit Eusebius: *Et alij quidem Scripturæ libri de Saluatore verba faciunt: verùm interdum alia quædam aliis denunciant: liber autem hic vnum coniugium verbi canit, & corporis:* Significat per corpus humanitatem, vt & Ioannes loquitur exordio Euangelij: *Et Verbum caro factum est*, quod & præter materiam vniuit animam insuper sibimet: Neque modica hæc laudatio, vt cùm alia vaticinia de Hebræorum Republica tractent, de bellis, de matrimoniis, de suppliciis; Salomon totus euangelicus, nihil pertractet, nisi de homine cum Deitate, & catholicæ Ecclesiæ spirituali decore: Itaque certè obiectum illius longè nobilius, quoniam omnino orthodoxa attingit temporalia; illa & in Synagogam feruntur: sicut nobilior habitus mentis est, qui in Deum solum, & adæquatè velut in formalem terminum dirigitur, quam qui in Deũ simul & creaturam, vtroq; constituente obiectum formale partiale: Illud quoque ab eodem egregiè pronunciatum: *Quia ea, quæ in hoc Cantico significantur, eadem ipsa, tum in Prophetis, tũ in cæteris Scripturis, sparsim & intrinsecè, probata deprehenduntur.* Est igitur Canticum Canticorum Breuiarium, & collectio eorum omnium, quæ in cæteris Scripturarum partibus disperguntur, ac proinde excellentissima Bibliorum portio: vt, quemadmodum Numinis perfectionem commendat singulariter, quoniam in plurimis creaturarum diuisa, adunata habeat: sic in multis sacrorum voluminum disseminata, colligat Epithalamium Salomonis: Itaque aliæ Instrumenti partes ex obiecto ipsæ se vincunt, quòd hæc de Christi ortu narret, illa de passione, ista de triumpho & anastasi; quemadmodum in Theologia, alia de incarnato Deo, alia de creante, alia de eo quoad se & intrinsecas perfectiones disputatio: verùm Canticorum liber omnium diuitias & gloriam vnus possidet: quo quid esse valeat sublimius? At intuere etiamnum grandiora: nam, vt concedamus, in Psalmis Dauidicis, aut Isaia comprehendi omnes Ecclesiæ Catholicæ euentus; sed non in his filium continuè deductum: apparent citò hiatus, & intermiscentur de Hebræorum Republica multa: verùm in hoc admirando Carmine nihil eiusmodi; totum sibi vendicat iunior Ecclesia; & neque perturbatur ordo, sed omnia sibi aptè & respondent, & succedunt: ostendimus Anteloquio 3. ad longum, Sectione 2. & tertia Subsectione Sectionis 4. Afferamus huius encomij alios præter Eusebium testes: Aponius lib. 1. in Cantica: *Quæ in aliis Prophetis Spiritus sanctus dispersè de hac coniunctione* (Christi, nempe, & Ecclesiæ) *locutus est; nunc in hoc Cantico ore sapientissimi Salomonis, euidenter composuisse docetur.* Dionysius Carthusianus Prooemio in Cantica, vocari Canticum Canticorum affirmat, *propter eminentiam suæ compendiositatis*: nimirum, quòd talis Epitoma sit, tam excellens, qualem nos depinximus Iacobus de Valentia præfatione in Cantica: *Et ideò iste libellus redditur difficilior ad intelligendum, eò quod omnia, quæ scripta sunt in vtroque Testamento de Christo, & Ecclesia, & omnia, quæ Dauid cantauit in centum & quinquaginta Psalmis, voluit Salomon complecti in hoc libello sub metaphora:* Cosmas Damianus Hortulanus: *Materiam præterea subindicauimus esse mutuum amorem Sponsi, & Sponsæ, nempe Christi, & Ecclesiæ, legitimámque coniunctionem, & vniuersa denique mysteria, quæ apertius in Euangelio, Actis Apostolorum, Epistolis apostolicis, & Ioannis Apocalypsi de hoc Sacramento reuelata sunt, in veteri Testamento adumbrata, quem codicem vtriusque Testamenti Epitomen esse existimamus.*

Obiectum Cantici Canticorũ nobilius obiecto aliorũ librorum veteris Fœderis.

Canticum Canticorum Breuiarium, & collectio eorum omnium, quæ in toto veteri dispersa Instrumento.

Cantici Canticorũ filum continuatũ, & de sola Catholica Ecclesia; secus atque in aliis priscæ legis vaticinationibus.

Apon.

Carthus.

Valentia.

Cosm. Dam.

Canticum Canticorum vtriusque Fœderis epitoma.

Verùm, inexpensam præterire non est æquum illam Eusebij gnomen: *Ita, quæ in hoc Cantico Canticorum adnotantur, finis sunt omnium, quæ in vniuersa diuina Scriptura significantur:* Quibus cognata apud Theodoretum in versum 1. Canticorum: *Hac de causa* (ait) *Canticum Canticorum hic liber inscribitur; quoniam reliqua Cantica propter* 26.

Canticum Canticorum subiectum attributionis veteris Scripturæ.

Theodor.

hoc

hoc Canticum facta sunt, & ad hoc illa perducunt; Equidem in vnaquaque scientia cum multa reperiantur obiecta, quæ illa formaliter, & propter se (vt dicunt) respiciat; tum vnum consueuit esse obiectum præstantius: est autem eiusmodi, quod *attributionis* vocant; tanquam scopus & finis, in quem cætera collimant, eò quòd, sint, aut partes ipsum componentes, aut causæ, aut effectus, & proprietates, qualem putant esse in dialecticis multi demonstrationem, & in theologicis est Deus; ita igitur pars Scripturarum, quæ est velut subiectum attributionis, (significo autem vetus Instrumentum,) liber Canticorum est; quoniam, vt dicebat Theodoretus, *Reliqua Cantica propter hoc facta sunt, & ad hoc illa perducunt* & vt dicebat Eusebius; *Finis sunt omnium, quæ in vniuersa Scriptura significantur*; Huiusmodi autem sunt conditiones, ex quibus attributionis obiectum formari consueuit: Quod si cui nimium id videatur, audiat rursum loquentem Aponium lib 1. in Cantica, & stupescat: *Quod Canticum* (inquit) *ita intelligitur omnibus præcellere Canticis, sicut Dominus noster assumptus homo Apostolos, Patriarchas, vel Prophetas, aut quæcunque illa sunt cælestium potestates; vt sicut Rex Regum, & Dominus dominantium est Christus; ita & Canticum Canticorum super omnia Cantica, quæ à Prophetis cantata sunt, intituletur*: Ad quæ eadem alludere visus Bernardus sermone 1. in Cantica, dicens: *Igitur pro sui excellentia reor nuptiale hoc carmen huiusmodi titulo præsignitum, vt merito Cantica Canticorum singulariter appelletur; sicut is quoque, cui canitur, singulariter est dictus Rex Regum, & Dominus dominantium*: Sed, cùm hæc nimia esse videantur, vt tantùm reliqua vincant Cantica, quātùm superat Christus Apostolos, Patriarchas, vel Prophetas; tamen & vltrà progressus quodammodo Nyssenus: quidni enim vltrà, cùm & Isaiā, & Dauidem, quibus Euangelium ob oculos tantùm, excedere affirmat, quantùm penè profana Cantica; Eius verba, quæ piè tamen constituenda, ex homil. 1. sunt, *Quomodo enim in Sancto Sanctorum docemur quandam abundantiam per hanc vocem superlatiuam; ita etiam per Canticum Canticorum, mysteria mysteriorum nos docere profitetur sublimis oratio; nam, cùm multa sit diuinitus inspirata doctrina Canticorum, per quæ à magno Dauid, & Isaia, & Moyse, & multis alijs, docemur magnas de Deo intelligentias; hoc discimus ab hac inscriptione, quòd quantùm à Canticis externa sapientia distant Cantica Canticorum, tantùm superat Canticum Sanctorum mysterium, quod est in Cantica Canticorum*.

Apon.

Bernard.

Nyssen. *Canticum Canticorum, quantū viacat alias prophetias.*

27. Nec verò contemnenda vllo modo sunt, quæ aut Nazianzenus Gregorius sensit de nostro Hymenæo, aut Philo, Carpathiorum Antistes, & Prologus, vel Diui Gregorij Papæ, vel Richardi Victorini; ex quibus Nazianzenus oratione quadragesima in sanctum Baptisma, ad initium: *Vt enim quadam Sancta Sanctorum vocantur, & Cantica Canticorū, quòd scilicet, latius pateant, ac plura complectantur, præcipuamque dignitatem habeant*; Animaduertis; quàm floridè dixit Theologus, quanquam mole, & versuum numeris breuis, atque exigua cantilena Salomonis; tamen latiùs patere, ac plura complecti: nempe, quod ex legis gratiæ arcana comprehendat, alios quæ latuerint vaticinantes; Subiiciamus Philonem Carpathium ad exordium Canticorum: *Nam, vt olim Sancta Sanctorum, maiora quadam cæteris & sacratiora mysteria, occultum quendam honorem præ se ferebant; hæc enim summo Sacerdoti semel in anno ingredi licebat sic & Canticum Canticorū spiritalem, & profundissimum ex omnibus sacramētu, abditissimumque sensum totius sacræ paginæ cōtinere videtur: & vt Sabbatha Sabbathorum, maiorē quidē futuræ felicitatis lætitiam, quàm ex præsentibus bonis esse potest, mysticè declarant; ita & hæc Cantica Canticorum ad maiorem quandam, atque penitiorem spiritalem intelligentiam præ cæteris sacræ Scripturæ omnibus interpretates accessuros admonet*; Neque sanè hac maiorem laudem Canticorum studiosissimus exoptare valeat; quid enim desiderandum præterea, si profundissimus, abditissimusque totius Scripturæ sensus, is, qui lateat in Salomonis nuptiali metro? Et quoniam Philonis iudicio similis est opinatio Prologi, aut Gregorij Romani, aut Richardi Victorini, vt qui dicant Epithalamio isto abscondi, quod maxi gē secretum est, quod præ reliquis abstrusum, & sacratius, Ponamus ipsorum sententiam; *Sicut enim in veteri Testamento alia sunt sancta, alia Sancta Sanctorum, alia Sabbatha Sabbathorum: ita in Scriptura alia sunt Cantica, alia Cantica Canticorum: Sancta erant, quæ in templo exteriùs agebantur: Sabbatha erant, quæ in singulis hebdomadis celebrabantur; sed Sancta Sanctorum secretiori quadam veneratione suscipiebantur; & Sabbatha Sabbathorum non nisi in summis Festiuitatibus colebantur: ita Cantica Canticorum secretiùs & quodam solenne intellectum est, quod secretum in oculis intelligentiis penetratur*; Adiungamus duos ex tecentioribus, Cyprianum Cisterciensem, qui præfatione in Cantica ait, *Plenum illud & graue carmen Canticum Canticorum appellari; quoniam & rerum magnitudine, sublimitate, tum etiam figura dicēdi & selectione verborum cæteris esset carminibus præferendum*: Hieronymum Almonacyrium Procemio in Cant, *Dicitur*, inquit, *Canticum Cāticorum; quia cætera Cantica præcedit, siue spectes materiæ celsitudinem, siue styli figuram, siue verborum elegantiam*.

Naziānz.

Phil. Carp.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Greg. Pap.

Cypr. Cist.

Almonac.

28. Atque sanè comparatis iis, attentéque perspectis, quæ hactenus à nobis producta fuêre, facile erit diiudicare principem locum inter veteris Instrumenti codices, hunc obtinere librum: Omitto quidem plerosque dixisse plura, maioráque continere arcana, quàm aliud contineat volumen; desino, quæ probauerint subiectum attributionis esse, ac proinde caput, verticémque cæterorum; taceo, quòd excedere reliqua, idque longo interuallo, manifestè affirment: ponamus eadem complecti Hymenæum, quæ alia claudant; sed tamen diuersitas ingens est, quoniam dispersa in aliis, & inter multas vaticinationes diuisa, hæc vna prophetia collecta habeat: Sed sint omnia ea apud vnū aliquem ex Vatibus: at non continua serie, & ordine didūcta; verùm hiatibus admissis ob crebros saltus, & digressiones: Quid, si & hucusque memorata cuncta patia extitissent? Vincit tamen styli amplitudine, verborum concinnitate, & delectu: Quòd si certè inter vaticinia prisci Fœderis præcipuum sibi vendicant locum Cantica Canticorum; erit vt teneamur quoque asseuerare, inter Prophetas ducem, & Coryphæum nominandum Salomonem: nam talis quisque inter vaticinantes est, qualis eius prophetia: sicut talis quisque inter Philosophos, aut Theologos, qualis eius peritia in Physicis, & diuinis; Cùm igitur fuerint præstantiora vaticinia Salomonis

ob causas, quas exhibuimus; fit, vt ipse cæteris excellentior Propheta existimandus sit: quæ eximiè hunc librum, eiúsque Scriptorem euehunt; nimirum, quód Vatum, qui ante Christum floruerunt, maximus extiterit: Nominaui Salomonem Prophetam, quoniam ita multi ex Patribus vocant apud Sotomaior. in præfatis, prope initium §. *De Auctore quoque*, &c. Scio quidem ex multorum partitione eius Opera constitui inter hagiographa, non inter vaticinalia, de quo genere sectionis agit latè Sixtus exordio libri primi Bibliothecæ sanctæ: verùm Prophetæ appellatio non sumitur à nobis pro eo, qui à Deo missus est legatus ad carpenda populi vitia, quales Isaias, Ieremias, Oseas, Ionas, & cæteris sed pro illo, quocum Deus loquitur de futurorum temporum arcanis, quæ naturæ cognitionem vincunt, aut clarè, aut per symbola: quæ est germana vaticinationis acceptio.

Salomon vere Propheta.

Sotomaior.

Canticum Canticorum inter hagiographa locatum.

Sixt. Sen.

29. Parò tamen malè laturus sit Iacobus de Valentia anteponi filium genitori, Salomonem Dauidi, viro secùndum cor Dei, cui incerta & occulta reuelauit sapientiæ, qui & super senes intellexit, id est, plùs etiam quàm Moyses, aut quisque Prophetarum antecedentium, vt exponit Gregorius homil. 17. in Ezechielem, & Beda libro de Tabernaculo, & vasis eius, capite quinto; Percipiamus ab eo, Prologo in Cantica: *Licèt etiam istud Canticum Salomonis* (ait) *excedat omnia Cantica Moysis, & aliorum Prophetarum in sublimitate, & profunditate prophetiæ: tamen non excedit Cantica Dauid, cùm probatum sit in Prologo Psalmorum Dauid fuisse eximium omnium Prophetarum in profunditate prophetiæ, de Christo & Ecclesia: & ideò ille genitiuus pluralis* (nempe, *Canticum Canticorum*) *non denotat altitudinis Prophetiæ excellentiam in Salomone: sed dicit excellentiam in comprehensione multitudinis sententiæ sub breuitate sermonis: eò quòd Salomon comprehendit in isto paruo decem Canticis* (distribuit enim Christopolitanus librum in decem Cantica) *superficialiter omnia Cantica Dauid patris sui, & omnia Cantica Moysis, & aliorum; & sic dicitur Canticum Canticorum: id est, continens omnia alia Cantica: quia, licèt Dauid in centum & quinquaginta Psalmis comprehenderit totam legem, & Prophetas, & totum nouum Testamentum; tamen Salomon in breuiori sermone fuit abbreuiator sententiæ principalis ipsorum Psalmorum Dauid: & sic hoc Opus dicitur Canticum quasi abbreuiatorium Psalmorum & Canticorum Dauid*: Hæc Valentiæ pondera, quæ ita rursum declaro: Minus est esse abbreuiatorem: at Salomon tantùm Compendista, & Abbreuiator fuit: ergo eius vaticinationis obscurior est honos: Patet maior propositio: nam, qui abbreuiat non est principalis Scriptor, ac proinde nec præcipua fruiturus laude: deinde abbreuians quo epitomam valeat conficere, plurima omittit ex eis, quæ primarius Scriptor congesserat: postremò, quis asserat Florum: qui Romanorum historiam breuissimè complexus est, & Liuium syncopauit, ipso Liuio potiorem esse, qui gesta ad longum recenset, & suis condecorat ornamentis? ergo de abbreuiantium classe cùm fuerit Salomon, præferendus erit, aut Moyses, aut Dauid, quorum prædictiones ille in summarium redegit.

Salomon an maior Propheta Moyse, & Dauid? Valentia.

Greg.
Beda.

Nobis cum Valentia consentire non licet: Primùm, negamus Salomonem abbreuiatorem fuisse Dauidicorum Canticorum; nam sanè epitomista non est vocandus aliquis, eò quòd de iisdem tractat, de quibus alius: alioquin & hoc nomine præter vnum cæteri appellandi, qui Scripturas pertractant, qui Canones qui Medicinam, & quamlibet Facultatem: est autem summariolum illud, quod & præcipui scribentis, cùm mentem retineat, ordinem quoque librorum, & modum in narrando imitetur, omnisque differentia sit penes longitudinem, aut breuitatem: At Salomon in nullis penè genitorem imitatur, excepto, quòd versentur circa eadem obiecta fortasse: stylus diuersus est, metaphoræ, figuræ, dispositio: quid, quòd & ampliùs pateat Canticum Salomonis, & quædam à Dauide, reliquísque prætermissa ingerat, vt perspeximus ex Nazianzeno, & aliis? Certè si quam Odam inter Dauidicas æmulatus est eius gnatus, Hymnus fuit 44. *Eructauit cor meum*, &c. atqui, vt hunc transcripserit, amplificauit potiùs, quàm contraxerit, vt docent testes, quos allegaui Anteloq. 1. Sect. 9. nullo igitur pacto summariolum aliquod aliorum vaticinationū à Salomone confectū est: Secundò, negamus, (gratis quidem concedentes à Salomone collecta, quæ alij priùs dixerint, & tradiderint,) inde legitimum constari argumentum, præstantiora esse quæ Dauid, aut cæteri Prophetæ enunciauerint: quid enim est illa, qua nunc potimur tam exculta Theologia, aut quid illius Principes egerunt post longas vigilias, & sudores plurimos? Cape à Martino Martini hypotyposeon libro sexto in ipso limine: *Et quid aliud fecisse putas Alexandrum Halensem, S. Thomam Aquinatem, & Bonauenturam, & huiusce ordinis viros, (quorum institutum fuit, quæ sancti Patres sparsim tradiderint, in locos communes conicere,) nisi Augustini, & Aristotelis, & Dionysij Areopagitæ vomitum pulcherrimum, quodam in vase concludere?* Si ergo ante B. Thomam in Ecclesia Theologi extitère multi, atque clarissimi, & ipse non de suo fabricanit cerebro; sed quæ apud venerandos sacrarum litterarum Antistites reperit, præsertim Augustinum, in sua deriuauit prata, quamobrem Theologorum sydus & Coryphæus nominari meruit? Equidem propterea, quòd apud alios dispersa & segregata & aut inuolucris obscura, aut longitudine tædiosa, adornarit, perpoliuerit, digesserit mirificè: Igitur eundem in modum, si apud vetustiores separata, diffusa, conuulsa Salomon ordini & methodo gratiori restituit, Prophetarum eam ob causam Antesignanus appellari valeat.

Salomon, num abbreuiator Dauidis?

Martin.
Theologi Scholastici Patrum sententias collegerunt, & abbreuiarūt.

Sed præbeamus, inquiunt, deuinctum à Salomonico calamo Dauidis sacrum ingenium, superest Moyses, qui plus est quàm Dauid, aut Salomon, aut alius quispiam, donec surrexerit Baptista Ioannes, quo nemo maior inter natos mulierum: Suffragatur euidens Deuteronomij sententia c. vltim. vers. 10. *Et non surrexit vltrà Propheta in Israel, sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem, in omnibus signis, atque portentis, quæ misit per eum, vt faceret in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus seruis eius*, &c. Quæ verba, vt exponit Burgensis additionibus ad præfationem Lyræ in Psalmos, de Moyse subsequutis temporibus exponenda sunt, vsque ad Euangelium, nimirum: quare & cùm posterior fuerit Salomon, eò maiorem Vatem fuisse Moysem indicant: cuius opinationis sunt Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 174. art. 4. Abulensis in cap. 12. Numerorum, quæst. 28. Dionysius Carthusianus 31.

Deut. 34.

S. Thom.
Abul.
Carth.

præfa

Glossa. Burgens. præfatione in Psalmos : Glossa ordinaria in caput
postremum Deuteronomij : Paulus Burgensis vbi
paulò anteà citatus : Demus quidem Deuterono-
mij verba relata ferri ad sequentia tempora, quod
tamen vt dicatur non esse necessarium, animad-
Lorin. Abul. uertit noster Lorinus in citatum caput : ac singu-
lariter vidit Tostatus, vtcunque construatur
Deuteronomium, non probari Moysem superio-
rem esse choro Prophetarum : *Tamen nbi ex hoc
textu patet*, (inquit) *quia hic dicitur: Sicut Moyses.
& est sensus : Quia Moyses habuit quandam excel-
lentiam in faciendo opera mirabilia, & cognoscendo
Deum facie ad faciem ; quæ non fuit tamen commu-
nicata alicui aliorum Prophetarum in eodem gradu:
sed non tollitur, quòd non alteri Prophetæ plura, &
maiora mysteria reuelata fuerint:* Quo pacto inter-
Olcast. Cornel. pretantur quoque Oleaster, & noster à Lapide.
Verùm & qui affirmatè pronuncient non omni-
bus excellentiorem vaticinantem extitisse Moy-
sem, sed eò celsiorem Dauid, sunt quidem Lyra-
nus prooemio in Psalmos, & eius propugnator
Thoring. Valentia. Lorin. Thoringus : Iacobus de Valentia præfatione in
Psalmos, tract. 2. art. 4. Lorinus prologo in eos-
dem, cap. 3. allegans Ambrosium, Chrysosto-
mum, Gregorium Romanum, Adrianum Pa-
pam I. & alios.

Quod igitur illi adstruunt de Dauide, nos af-
32. firmamus de Salomone ; fuisse, nempe, præstan-
tiorem Moyse Vatem : Conclusionis fulcrum :
nam omnis vaticiniorum nobilitas & perfectio
desumitur, vel ab obiecto, vel à modo tendendi
cognitionis propheticæ, vel ab habitu, & lumi-
ne producente illam : sed in his omnibus potiora
contigêre Salomoni Primum de termino & ob-
iecto : quis nesciat, digniora ea esse, quæ in Eccle-
sia catholica fulserunt, quàm quibus adornata
est Synagoga? At Salomonis vaticinium integrè
respexit potiorem Ecclesiam, cùm Moyses
profusus sit in delineanda antiqua : insuper &
complectitur Epithalamium memoranda quæ-
que & illustria gesta Christiani cœtus, vt confir-
maui Anteloquio 1. Sect. 4. Subsect. 3 Videa-
mus, vt quisquam probet, eadem contemplatum
fuisse Moysem? Secundum, de modo tendentiæ:
nam, vt concedamus, in Moysis Scriptura eadem
reperiri : verùm proculdubio disiuncta sunt, &
inglutinata : apud nostrum Hymenæographum
vniuersa catenata sunt, & hiatus, & digressoria
respuunt : Moyses sub allegorico sensu intueba-
tur, aut in rubo, aut in Patriarcharum factis, aut
in mari Erythreo, & solitudine : Salomon sub li-
terali, & historico, imò præcipuus in Canticis ille
est, qui Christum & Ecclesiam, & Ecclesiæ casus
multiplices respicit, vt traditum Anteloquio 1.
Sect. 4. vt omittam interim abstrusos loquendi
modos, tropos, emblemata, & vbique floridam
Salomonis dictionem : Denique Canticum Can-
ticorum quoniam cætera Scripturæ Cantica ex-
cedit, etiam Moysaica, vt passim affirmant Expla-
natores : taceo : quod & euidenter multa futu-
Qui Vates cognitione futurorum euidenti præditi? torum intuitus sit vi scientiæ infusæ : Dices &
Moysem sublatum ad videndum clarè & intui-
tiuè beatam Dei essentiam : verùm istud sub lite
est, neque pauci neque aliquo modo obscuri, qui
inficiantur : concedo tamen, & ipsum, & Daui-
dem nonnunquam ventura mysteria euidenti
face intuitos esse : hos enim maximè intelligo
post Salomonem, atque pariter Isaiam, quibus
eiusmodi prærogatiua concessa, adstipulante
Suarez. Suario disp. 8. de fide, sect. 5. num. 6. Sed aliter &
excelsiùs Salomon, quam illi : loquor de principij
cognitionem vatidicam elicientis honore, quod
fuit tertium ex promissis membrum : illis quidem
si quando aperiebantur mentis oculi, vt loqu-
tionem diuinam euidenter penetrarent, id fiebat
beneficio auxilij extrinseci supplentis vicem qua-
litatis : (adiuuinus scilicet, vt quæ produci
impossibilis sit ab aliquibus adinuentam quali-
tatem fluidam, & pertranseuntem :) Salomon
autem habebat principium connaturale & in-
trinsecum, nimirum habitum & lumen per se
infusum scientiæ supernaturalis. & per se infusæ
nam, tùm à principio regnatus acceperit à Nu-
mine Salomon donum intelligentiæ : hoc quo- *Salomon futura habitu luminis per se infusi penetrabat.*
que tanto locupletatus est munere, quo religio-
nis nostræ arcana imperuia videbat clarè, quem-
admodum credidêre Pineda libro 3. de rebus
Salomonis, cap. 16. num. 6 Salianus tom. 1. anno Pineda.
mundi 3012. num. 99. neque stupescendum, Salian.
cùm & Adamo sapientiorem fuisse arbitratus sit
Abulensis quæst. 7. in cap. 3. lib. 3. Regum : Hoc Abul.
igitur lumen eùm in eiusmodi actus influere pos-
sit, vti monstrat Suarius tom. 2. in 3. part. disp. 29. Suarius.
sect. 3. ab eo elicitos fuisse æquum est, asseramus :
Porrò actus ipsos, quamuis essent clari & eui-
dentes, cùm tamen ferebantur ad dissita, & suc-
cessiua, veram atque rigorosam prophetiæ deno-
minationem meruisse ostendit eodem tomo, disp.
21 sect. 1.

Asserueris & Suarium de fide, disput. 8. sect. 6. 33.
num. 4. concedere actum prophetiæ, qui obscu-
rus est, & imitatur proximè fidei actum, elici ab
habitu fidei : quid si & alius vaticinationis actus
etiam ab habitu per se infuso elicitur, sequitur
vt omnis prophetici actus principium constans
detur, & permanens : Hoc autem affirmare in-
conueniens est, primùm, quoniam Auctorum,
qui ex Patribus hauserunt, vulgatum effatum
est, prophetiam non tribui per modum alicuius
fixi & durantis ; sed præteruolare citò donum :
Secundò, quoniam si admodum habitus prin-
cipium actus prophetalis : igitur, sicut liberum
est elicere actum fidei, quoties velit, tenenti fi-
dei habitum ; sic & expeditum fuerit actum va-
ticinandi producere : erunt ergo fideles omnes
fidei possidentes habitum, strictè Prophetæ &
noscentes futura : quin & illud sequetur, vt,
quemadmodum fidei habitus ex gratiæ iustifi-
cantis proprietatibus est, & infunditur vnà cum
eadem gratia in baptismo ; sic & lumen vatidi-
cum erit gratiæ sanctificantis quoque proprie-
tas, atque passio, ac proinde eiusmodi lumen non
erit numerandum inter gratias gratis datas, quæ
non infunduntur vnà cum gratia iustificante.
Respondeo, donum prophetiæ per modum actus *Prophetia quo pacto donum stabile vocari possit*
primi, & habitus, de quo nunc est sermo, spectari
posse dupliciter ; nempe, aut quasi potentiam
proximam, aut velut remotam ; intellectus cum
solo habitu fidei, aut lumine scientiæ per se infu-
sæ tantùm est potentia remota & distans, quo-
niam deest comprincipium, scilicet species im-
pressa ; & in primis abest conditio omninò ne-
cessaria, & sine qua non, nempe Dei loquutio :
his duobus positis fit intellectus proximè capax,
& diuinam penetrat loquelam, quæ discussa for-
mat continuò vaticinationem : Patres igitur, cùm
asserunt prophetiam esse gratiam gratis datam,
neque in hominis esse libito vt quando velit de
futuris, quæ à Dei reuelatione pendent, enun-
ciet loquuntur de prophetia, nō remotè accepta,

sed proximè; sic enim omninò verum est, humani arbitrij non esse vaticinationem, cùm necessaria conditio sit Dei loquutio; Deus autem loquatur, quibus placitum est ei, & quando voluptas est. Vide Suarium ab his non multùm dissentientem de fide, disp 8. sect. 6. n. 9. P. Hurtado tom. 1. in 2. 2. disp. 28. sect. 5.

Suarez. Hurtado.

34. At difficile apparet, fidei habitu instructum intellectum esse remotè potentem; nam, si eiusmodi remota potentia est in omnibus fidei habitu præditis, quamobrem non redditur illa potentia aliquando proximè operatiua? nam ad hoc Deus subministrat potentiam remotam, vt in aliquibus saltem circunstantiis compleat; aliàs si nunquam redigitur ad actum secundum, (quod tamen nequeat fieri, nisi complendo eam in ratione potentiæ proximæ) superuacanea omninò fuerit & prorsus otiosa eiusmodi potestas remota; Respondeo ad hoc, vt habitus non censeatur superfluus, & frustrà infusus; sufficit posse aliquos ab eo elici actus, licèt quidam etiam sint actus pro tempore & statu, qui repugnent produci? quare, cùm habitus ille fidei possit elicere actus fidei, qui sunt præcipuæ eius operationes, quamuis per totum vitæ curriculum nunquam prophetet, non erit existimandus superuacaneus, & absque vtili concessus hominibus, Exemplum simile adhibeamus alterius virtutis theologicæ, nempe, spei: manet habitus in Beatis, quemadmodum defendunt P. Suarez disp. 1. de spe. sect. 8. n. 5, P. Hurtado tom. 2. in 2. 2. disp. 108. sect. 4. & tamen, vt iidem concedunt, & omnes agnoscere oportet, principalis sperandi actus, qui est desiderium beatitudinis, in patria exerceri non valet, cùm desiderium ad absentia, & quibus caremus, tendat; fruuntur autem tunc Beati clara & intuitiua Dei visione; Verùm dicunt, quamuis hic actus produci nequeat, alios tamen elici à fortunatis ciuibus; nempe, amorem strictum beatitudinis directum ad eam secundùm se, quatenus & ab absentia, & à possessione abstrahit, & gaudium de eiusdem beatitudinis existentia; neque enim ad nihilum deseruit habitus, cùm hæc duo actuum genera elicere potens sit: quod illi de spe, nos de fide, imò & illi ferè nobiscum: licèt quidem actus, qui sunt vaticinia & prædictiones, non eliciantur ab habitu; tamen non vanum infundi eiusmodi habitum, cùm alios nobilissimos actus frequenter eliciat, scilicet illos, quibus credimus, & symbola religionis veneramur, quoniam Deus reuelauit.

An potentia remota ad prophetandū sit omnibus fidelibus.

Spei habitus datur in Beatis.

Suarez. Hurtado.

35. Ergo ex Patrum initio Sectionis dispositis effatis tandem deducimus, inter veteris Instrumenti Prophetas Salomonem principatum obtinere. Et certè vnus hic inter prisci Fœderis Heroës legitur, monente Domino, Reg. 2. cap. 12. vers. 4. à Nathan. Iedid Iah, id est, *Amabilis Domino*, siue *dilectus Dei* vocatus; quemadmodum ergo contigit in nouo Testamento, vt discipulus ille, qui nuncupabatur *dilectus* Christi, altiùs volaret, quàm cæteri Euangelistæ, vt perhibent Augustinus, Chrysostomus, Rupertus, Lyra prologo in Ioannem, Hilarius 2. de Trinitate, inde & Euangelistarum maximum appellat Tostatus Commentatio in Epistolam Hieronymi ante Genesim, cap. 7. quæst. 17. sic & veteri Scripturæ accidit, vt Iedid-Iah, id est, *charissimus Domino*, vinceret, cæteros Prophetas, & Canonicos Scriptores: Ac sanè ob hoc reor ab Epiphanio hæresi 67. nuncupatum, Prophetarum beatissimum, nempe, vt qui in vaticinando cunctorum felicitatem superauerit; neque enim meritis & sanctitate cum aliis comparandus; præsertim, qui exitus pessimos, & multâ infamiâ graues habuerit: Sanè cùm S. Thomas palmam Moysi deferit, quæstione à nobis allegata, num 31. noluit posthaberi, aut Dauidem, aut Salomonem, considerata propria & genuina vaticinationis conditione, vt Textum perpendenti facilè patuerit; sed, quoniam neque Deum viderint, vti Moyses in hac vita, neque stupenda opera perpetrauerint, vti ille miraculis fulgentissimus; hæc verò extra prophetiæ naturam sunt, vt probè expendit Lyranus Præfatione in Psalmos,

Parallelum Salomonis, & Ioannis Euangelistæ

August. Chrysost. Rupert. Lyran. Hilar. Tostat. Epiphan.

Sectio IV.

Canticorum quanta difficultas? Num etiam idoneè Canticum Canticorum propter inaccessam mysteriorum profunditatem.

SAne nihil tam frequens Patribus, & omni penè huius Epithalamij Interpreti, quàm vt Sácto Sanctorum, & intimo templi loco cōpareat, 36.
cùm declarant, quamobrem Canticum Canticorum nominatum fuerit: An ista dicta velint, vt quanta sit carminis obscuritas, quàm densa caligo inter perpetuæ metaphoræ hieroglyphica intelligamus? Certè locus ille sacratior, neque fenestram neque candelabrum habebat, vt expendit Abulensis quæst. 4. in c. 1. Leuitici, & quæst. 36. in cap. 13. libri 2. Paralip. quantáque fuerit cura Nuonni, ne quid perspicuè videres, qui vel semel in anno ingrediebatur Sacerdos, declarat venustè Salianus tom. 3. anno mundi 3024. num. 24. Igitur quemadmodum locus ille nebulosus & inlucidus: ita & hoc, quod illi assimilatur, Canticum Canticorum absconditum & vmbrosum: Huius comparationis aliquos Auctores enumeramos initio præteriti articuli: Sed nónne scoticon & tenebrosum esse vitium potius metri quàm commendatio? Sanè cùm oboritur nox, & insuperabilis ferè labor in inuestigando ob mysteriorum naturam, quòd talia sint, quæ capitum vincant, laus summa existit: Talis ipsa Diuinitas, quæ posuit tenebras latibulum suum; talia & sacratiora quæque arcana apud Ægyptiorum magistros; quibus solenne reconditas materias hieroglyphicorum inuolucris tegere. Atque equidem cùm plurimas calluerint scientias, essentque Mathematicæ disciplinæ illis temporibus egregio in honore & pretio; tamen Reginam artium eam fuisse, quæ de hieroglyphicis tractabat, & aduertit benè, veterúmque stabiliuit auctoritate Salianus tom 2. anno mundi 2470 n. 6. Ioannes Pierius Valerianus nonnihil epistola ad Cosmum Medicæum; Claudius Minos ad emblemata Alciatana: Sed theologicè, & ad nostrum scopum vtiliter domestici, Salmeron tom 7. in Euangelia, tractatu 1, & secundo; Pererius disp 8. in c. 2. Exodi: Pineda libro 3. de rebus Salomonis, c 15. & 16 Salazarius Isagoge in Prouerbia eiusdem: Apud hos licebit studioso per otium inspicere, quanta fuerit æstimatio, & dignitas eius scientiæ, quæ in velamentis, & hieroglyphicis; nobis instar plurimorum vnius Areopagitæ Dionysij effatum

Sanctū Sanctorum fenestris carens.

Abul.

Salian.

Hieroglyphicorum prima scientia apud Ægyptios.

Salian. Pier. Minos.

Salmeron.

Pineda.

Salazar.

Areopag.

effatum epist. 9 ad Titum: *Operæpretium est* (inquit) *aduertere, duplicem esse Theologorum traditionem, arcanam alteram, ac mysticam: alteram verò manifestam, atque notiorem; & alteram quidem significatiuam, ac perficientem: alteram verò sapientiæ studiosam, ac demonstratiuam*: Ex his notum est, eam, quæ abstrusior est præstantiorem esse Theosophiam: quemadmodum modò & apud nos, non ea de diuinis altior est notitia, quam ne multùm ingeniosi etiam facilè percipiunt; sed quam vel annosi magistri, & multo præditi acumine, optimisque instructi adminiculis, ne exhauriunt quidem: Ita igitur eùm in aliis Scripturæ partibus quædam tradatur Theologia aperta, & ad captum; hoc Canticorum volumine, quod abditissimum est, celatur; & Regis planè Sacramentum integitur: ob hæc itaque tam abstrusa seosa Epithalamium vocatum Canticum Canticorum.

37. Cantici Canticorū summa difficultas. Verùm, quàm difficilem prouinciam aggressi sumus, Deum immortalem! Gemunt profectò Gigantes sub aquis, & nemo non exhorret, & contremiscit totis artubus! Prodeat ante omnes nuper memoratus Dionysius, Pauli discipulus qui ipsa ea ad Titum epist. 9. cùm eius, de qua loquebatur secretioris Theologiæ exempla edere vellet, Canticorum volumen quàm citò in medium produxit: *Absurditatem profectò* (ait) *maximam imperitis, ac rudibus animis imprimunt arcanæ illius sapientiæ Patres, cùm per obscura quædam ænigmata diuinam illam, plenámque mysteriis, ac profanis inaccessam veritatem enunciant: Quid memorem Canticorum carnales, atque amatorios quamplurimos affectus, & quæque alia sacra, & visibilia signa occultis obducta, & in multitudine excrescentia, quæ diuina sictio sacris audaciis inseruit, atque effinxit? quorum profectò si quis intueri possit intimum, secretúmque decorem, mystica esse omnia, & diuina mirabitur, atque ingenti Theologiæ lumine plena: neque enim putandum est visibilia signa sui causa fuisse confecta: verum arcano illius, plurimisque inuisibilis scientia, idcircò velata, ne profanis fierent peruia, quæ sacratissima sunt, solisque veris ac legitimis Diuinitatis amatoribus aperta paterent*: Quæ cùm animaduerteret Origenes, putauit consummatos viros esse debere, qui ad legendum Epithalamium accederent, nedum ad enucleandum illud: sic autem disserat initio Prologi quatuor homiliarum: *Sed primò scire nos oportet, quoniam sicut puerilis ætas non mouetur ad amorem passibilium; ita nec ad capiendum quidem verba hæc paruula & infantilis interioris hominis ætas admittitur, illorum scilicet qui lacte in Christo aluntur, non cibo forti, & qui nunc primùm rationabile, & sine dolo lac concupiscunt: in verbis enim Cantici Canticorum ille cibus est, de quo dicit Apostolus: Perfectorum autem est solidus cibus:* Vtrique assonat oratio Augustini libro de Pastoribus, c. 15. *Etenim Cantica Canticorum ænigmata sunt, paucis intelligentibus nota sunt, paucis pulsantibus aperiuntur*: Nyssenus homil. 1. in Cantica: *Liber hic per arcana philosophatur, conteEturam faciens cuiusdam imaginis eorum, quæ iucunda sunt ad constituenda dogmata: imago autem est quidam apparatus nuptialis*: Theodoretus epistola ad Ioannem Episcopum, quæ præfationis vice est, *vasto se pelago commisisse, & ea, quæ vires superant, aggressum affirmat*: Cassiodorus prologo in Cantica: *Est autem in hoc obscurior illo*

Areopag.

Orig.

August.

Nyssen.

Theodor.

Cassiod.

libellus: quia nulla ibi commemorantur personæ, & quasi comico stylo compositus est: Philo Carpathiorum Antistites exordio explanationis: *Quod etsi difficillimum opus esse intelligo, nostrisque viribus longè impar; quis enim tam profunda mysteria satis feliciter audeat?* Aponius prologo ad Armenium Presbyterum: *Sed me acerrima iussione vltra vires sub grauissimi ponderis cogis mole succumbere, vt tibi Opuscula in Cantica Canticorum sapientissimi Salomonis, Christo dictante, exponendo scribam: bonum quidem opus, sed plenum præsumptione iniungis.* Matthæus Cantacuzenus præfatione in Cantica: *Quæ enim sub inuolucro mirorum, amantium contexit Cantionum, & obscuris omninò protulit verbis, ii, cui, Deo teste, omnibus contigit hominibus fore sapientiorem? quonam pacto os suum quispiam ad ea explicanda poterit aperire?* Phil.Carp. Apon. Cantacuz.

Neque minor formido Bernardi incomparabilis Interpretis: nam sermone 1. in Cantica, post assimilatum panibus codicem, subiungit: *Sed quis franget? Adest paterfamiliâs: cognoscite Dominum in fractione panis: quis enim aliter idoneus? Non equidem ego mihi istud temerè arrogauerim*: Atque idemmet sermone 16. *Quanquam & præter spem quoque meam diu nos discussio detinuit sacramentorum: Putaui, fateor, vnum ad hoc sermonem sufficere; sylnámque istam vmbrosam, Latebrosámque allegoriarum pertransire nos citò, & ad planitiem moralium sensuum itinere diei quasi vnius peruenire; sed secus contigit: biduum quippe iam in eo expendimus, & adhuc restat via*: Philippus Abbas bonæ Spei Bernardo coæuus prologo in Cantica: *Opus graue, & arduum, & meis impar viribus postulatis: & nimirum Poeta inuenitur Auditores suos monuisse diligenter, vt qui scribunt, non sint præcipites quiuis gemina temerè præsumendo; sed magis circonspecti, materiam sui æquam viribus assumendo: in ignem itaque velut prudens & conscius manum mitto, vel per alta maris discrimina cymba fragili me committo, in eo solum fidens, qui bonus & misericors, de ipso loquentibus, pro ipso laborantibus dicit: Adsum*: Rupertus Tuitiensis procemio in Cantica & ipse quoque tantus Atlas metuit: *Non ignoro*, (inquit.) *quantum, vel quale susceperim negotium, scilicet historia siue res gesta aliquod ponere fundamentum, & super illud magnum, quod sub istis vocibus continetur, super ædificare mysterium: labor magnus, & difficilis: sed exinde spes solotium est, quia sermo diei talis est, qui secundùm similitudinem viri suprà memorati, qui luctabatur cum Iacob, posse vinci, si colluctator, id est, inquisitor eius legitimè luctari nouerit*: Nicolaus de Lyra initio expositionis in Cantica, ad illud: *Osculetur me*, &c. *Totus iste liber procedit parabolicè; nec tamen apparet lucidè, quibus personis determinatè Parabola secundum sensum litteralem sine applicanda: & hoc cum prædictis difficultatem ingerit in libro.* Thomas Cistercienis præfatione in Cantica: *Vehementer obstupesco, & vltrà quàm dici potest, admirari non desino, quod tam sublimis tam paruum, tam desertus tam imperitum, tam spiritalis tam irreligiosum, ad exprimendam de Canticis Canticorum spiritalem dulcedinem, non tam blandimentis inuitaueris, quàm flagello facto de funiculis charitatis coegeris: Itaque angustia mihi sunt vndique: coarctor enim, & è duobus quid eligam, ignoro, si enim hoc egero, timeo confusionem insufficientiæ, si autem non egero, non effugiam suitam inobedientiæ*, &c. Denique Ioannes Picus Carthusianus prologo in hoc Epithalamium, 38. Bernard. Philip.Abb. Rupert. Lyra. Picus. Thom Cist.

mium, loquens de Scriptore; *Altus est*, (inquit,) *& quis apprehendet eum?*

39. Valentia.

Veniamus ad proximiorem nobis ætatem: quanquam Iacobus de Valentia, Christopolitanus Hierarcha centum annis maior est, qui epistola ad Alphonsum de Aragonia ante Hymenæi Commentationem asserit, talia esse, *quæ intellectu difficillima, & verè inextricabilia sunt, & habentur*; Atque omnia ferè capita, è quibus salebræ, & implexitas, idem prolusione comprehensus, ait:

Quamobrem difficillimus explicatu liber Canticorum?

Veruntamen valdè mihi difficile videtur, Opus tam arduum aggredi velle tentare: tam propter formam tractandi huius libri, quia procedit modo metaphorico, & multiplici, scilicet, epithalamico, & bucolico, & georgico; tum propter defectum humani auxilij: nam omnes sacri Doctores antiqui relicto sensu prophetico, & literali, pro maiori parte exposuerunt istum librum tantum quoad sensum moralem, & anagogicum: tum propter difficultatem materiæ, quia de rebus altissimis, & ineffabilibus mysterije, scilicet incarnationis, & redemptionis: tum propter latitudinem materiæ: quia de toto discursu Ecclesiæ ab Adam vsque ad Iudicium, &c.

Genebr. Cosm Dam.

Genebrardus introductione in Cantica: *perpetuam allegoriam vocat*: Cosmas Damianus Isagoge in Cantica, ipsum, quod Genebrardus, addit non interruptam allegoriam, eandem *obscuram esse, vt communum ænigma videri posset: Augeat præterea obscuritatem hanc* (inquit) *& difficultatem frequentes catachreses, hyperbolæ, aliaque id genus figuræ: tum abruptum dramatis initium, & quæ passim occurrit, personæ, numerique, ac temporis subita mutatio. ad hæc vasti, & sine vlla parasceue, aut transitione inter dramatis partes, hiatus, altissimaque voragines: intermissi quoque sermonis post aliarum personarum, & colloquatorum interpositionem, resumptio*. Atque ob has omninò causas libri indomabiles penè tenebras, & fugientes sensus etiam post multum olei, & operæ exaggerat Prosper Rossetus præfatione in Cantica, lectione prima; Petrus Nannius Alcmarianus epistola, quæ simul prolusio est, *velasse dicit Salomonem, sub typo amoris Christi in Ecclesiam, charitatem; vti Philosophi præcepta, nunc sub ænigmatibus, nunc sub obscurissimis symbolis tradiderunt*: Ludouicus de Sotomaior censet de libro hoc scribens ad lectorem, *quòd non minùs obscurus, arduus, & difficilis existat ad intelligendum, quàm breuis, atque conscissus sit paucitate verborum: quippe, cùm totus sit mysticus, allegoricus, & parabolicus, vel potiùs perpetua quædam allegoria, seu Parabola*: Continuum quoque tropum appellat Deltius Isagogæ, cap. 4. Gisletius præfationis cap. 7. num. 16. *tam dulcissimam, quàm difficillimum librum nuncupat*: Hieronymus Osorius iunior procemio in Canticorum paraphrasim: *De futuris enim rebus* (ait) *tractatio est difficultatibus obstructa, & obscuritatibus plurimis inuoluta*: Placidus Nigidius vestibulo dedicantis epistolæ; *Ludouicum de Torres Cardinalem amplissimum, & Montis regalis Archiepiscopum, eundémque in omni genere disciplinarum versatissimum. dicere solitum, vt qui ab eo audierit, affirmat, Canticorum drama expositionem adhuc desiderare, cùm tamen Expositores ad ducentos habeat*. Horum, qui carmen ipsum enodarunt, iudiciis consensêre Salianus tom. 2. anno mundi 2470. numero 13. iocer hieroglyphica, & ænigmata referens; Alcazarius notatione 18. in Apocalypsim, reliquis veteris Instrumenti libris difficiliorem codicem affirmans; Basilius Legionensis quæstione 2. expositiua, dicens, *continere abditissimum totius sacræ paginæ sensum, & inexhausto scatere difficultatibus*; Elapsa penè è calamo duo egregia nomina, Venerandus Pater Ludouicus de la Puente, qui tomo 1. in Cantica, præfatione, Bernardum homil. 16. in Salomonis Hymenæum sequutus, *vocat vmbrosam, latebrosámque metaphorarum, & similitudinum syluam*; P. Gaspar Sanctius & ipse quoque maior ob pietatem, tantus cùm in doctrinis esset, præfatione ad Lectorem, *densam syluam, implexamque valdè asseuerat*.

(Margin: Rosset. Nannius. Deltius. Gisler. Osor. iun. Plac. Nig. Salian. Alcazar. Basil. Leg. Lud Pont. Gasp. Sanct.)

Atque hi sunt non pauci de omnium sæculorum illustribus Viris, qui hanc Spartam robustissimis etiam formidandam & terribilem censuerunt; Experiamur, an panicus fuerit hic metus, & ignaui velitis; an iis nixus momentis, quòd proptereà & tam egregios affici timore duces, probrosum non fuerit; Ac vidimus sanè frequenter nominatum volumen, ænigma, abditam, & occultam dictionem; verùm, an istud solùm ad terrorem sufficiens, percipiamus ab Athanasio in Synopsi, *Ænigmata verò, & obscuri sermones, ita quidem cautè sunt positi, vt mœrore afficiant, si quis in illos incidat; propterea quod nihil manifesti habent, & ne suspicionem quidem aliquam sensus præbent: vbi verò diligenter inquisiti fuerint, sensum, quem habent, indicant*; Atque sanè ob hanc potissimùm rationem Catholici Doctores aduersis sectatores concertantes, qui facilem esse Scripturarum intelligentiam, vane effutiuerunt, probant difficillimam esse Bibliorum enodationem, & quæ scientiarum Oracula fatigare valeat; Videndus Salmeron. tom. 1. in Euangelia prolegom. 2. Bellarminus tom. 1. libro 3. de Verbi Dei interpretat cap. 1. Martinez hypoyposeon lib. 1. cap 1. Tena præfatiuncula Isagogæ in sacram Scripturam; Iulius Rugerius Abbas Lamularum Opusculo 1. à cap. 1. & passim biblici Prolegomenistæ, atque Hæresis Strangulatores, nullibi autem tanti vepres, tam continua, & indiuulsa spineta, atque apud Salomonem: neque aliter contingere possibile erat, quando assumpta perenni metaphora, tot tam magna, & stupescentia tam breui oecluderet Poëmate. 40.

(Margin: *Canticorum liber ob ænigmata ferè insuperabilis.* Athanas. *Scripturam ænigmata difficilem faciunt.* Salmeron. Bellarm. Martinez. Tena. Roger.)

Alia causa tenebrarum, quod idem sit huius carminis argumentum atque Apocalypsis, modúsque velandarum rerum similis: Iam verò, quis ignoret, quàm spissis contegantur tenebris, quæ reuelatione Ioannis comprehenduntur? Instar multarum Hieronymi trita sententia epistola ad Paulinum: *Apocalypsis Ioannis tot habet sacramenta quot verba; Parum dixi, & pro merito voluminis laus omnis inferior est: in verbis singulis multiplices latent intelligentiæ*; Plura cupientem scire Alcazar satiabit notatione 5. procemiali in Apocalypsim; cuius ea, quam diximus de pari in duobus voluminibus materia, cogitatio est notatione 18. & 23. prologali, ac proinde ex diligenti Apocalypsis studio, ipsi contigisse, vt facilè Epithalamium Salomonis perrumperet, Iudicauit & ante Alcazarium Cosmas Damianus Isagoga in Cantica Canticorum; quòd verò & cognatus sit stylus, indicant illæ tam peregrinæ similitudines, quibus sponsæ, aut dilectæ eximia pulchritudo adumbratur; *Qua ratione* (ait Bellarminus lib. 1. de verbo Dei, cap. 5.) *factum esse credimus, vt cùm Sponsa forma commendatur, & quasi coloribus suis* 41.

(Margin: *Apocalypsis modo similis.* Hieron. *Canticorum par difficultas atq; Apocalypseos.* Alcazar. Bellarm.)

depingi

Canticorum ingentes species à similitudinibus.

depingitur, ea dicantur, quæ feminam dedecorare potius, quàm ornare possint? Quæ namque esset species eius mulieris, cuius caput esset vastum, vt Carmelus? nasus, vt turris? oculi, vt piscinæ? dentes, vt greges ouium detonsarum? ipsa vero tota nigra, vt tabernacula Cedar? Neque dispar oratio Sixti

Sixt. Sen.

Senensis lib. 8. Bibliothecæ, Hæresi 8. *Quid enim potest dici, aut fingi ineptius, quàm quod hic de Sponsa refertur? videlicet, quòd habeat amplum caput instar montis Carmeli: oculos persimiles piscinis magnis, quæ sunt in Esebon? nasum præ se ferentem magnitudine sua turrim, quæ respicit contra Damascum? dentes sicut greges ouium? collum, sicut arcem Sion, ex qua clypei mille dependent? manus tanquam sphæras aureas? crura, sicut columnas marmoreas suprabases aureas erectas: quòd sit pulchra sicut locus Tirza; decora, vt Hierusalem; terribilis, vt castrorum acies ordinata? Quæ omnia, si vel de filia Pharaonis, vel Salamitis intelligantur; adeo sunt rudia, incondita, & agrestia, vt longè politiora, & elegantiora sint illa, quæ rudis ille Cyclops apud Poetas in Galatheam suam ineptissimè canere fingatur;* Vide, qui & Bellarmino, & Sixto subscribant, alios non paucos enumeratos Anteloquio 1. Sectione 1. & quàm acerbè loquuntur: & tamen hæc, quæ tam clari Viri minimè in humanam aliquam creaturam conuenire dixerint, oportet à nobis monstrari ad miraculum aptari à Salomone; neque meliori symbolo exprimi potuisse raram Sponsæ Canticorum venustatem; Consideras, quantus sit labor interpretis Canticorum? certè eius, qualem nos profitemur, qui relata vniuersa similitudines esse existimet, quibus elegantiores nunquam, aut Homerus, aut Maro cecinerunt, cùm aut Tyndaridem, aut Lauiniam, aut de formosioribus aliam pingerent; Profectò æquè inaccessum istud, atque explanare, quid vel equus rufus, aut draco, aut alia emblemata repræsentent in Apocalypsi; Equidem apud Ioannem in plerisque ænigmata ipsa tam deformia sunt, vt statim ad spiritalem sensum mittant sponte sua legentem; nempe, cùm occurrit vicisse leonem de tribu Iuda, continuò venit in mentem Christus; In Cantico Salomonis duplicis metaphoræ onus incumbit; nam principio aptanda sunt omnia terrenis nuptiis, deinceps & diuinis; & vtrunque secundùm Historiam, quæ intolerabilis prouincia est; Ad hæc, quamuis nebulosus sit Apocalypseos Textus vt plurimùm; sed vultus interdum emittit Sol iustitiæ, de quo ibi sermo, illæque afferunt coruscationes non modicum flumen ad denoctanda opaca, vti probè aduertit noster Pererius disputatione 10. procemiali in Apocalypsim, numero 54. ibi nonnihil exemplorum apud eum; at verò in Cantico Canticorum, nihil vnquam declaratur sensus præsertim mystici, qui in Seruatorem, & Ecclesiam dirigitur; quin etsi quando se reuelant personæ, de quibus secundùm hominem sensus; plus inde caliginis; oboritur enim statim dissidium, si Rex & Regina, vti quædam indicant, quo pacto statim pastores, columbarum nutritij, vinitores? Quare medius fidius nulla Scripturæ esse videtur portio, quæ ad huius metri labyrinthum inextricabilem, & flexuosos Meandros, accedat.

Canticum Canticorum etiam Apocalypsi obscurius.

Pererius.

Quòd si statuendum, vti iustum est omninò

42. existimasse, cohærentia esse & ligata quæcunque Salomonis complectitur Hymenæus, & probauimus nos Anteloquio 2. Sectione 10. num. 79. tum quales apparent Syrtes? Sanè totum voluminis horrorem, illúmque immensum in hoc vno situm offendiculo aduertit luculentè Alcazar notatione 18 procemiali in Apocalypsim: & mouit Patrem optimum, vt in ea connectenda reuelatione totam vitæ periodum consumeret; O benè transactos annos! conati nos in Salomone concatenando vtcunque, & à longè sequi vestigia tanti Herois; Quid enim putatis? Actum nos agere: Nondum satis agglutinatus etiam post Interpretum legiones, cum & maior pars & è Gigantibus fuerit, nondum compactus ad amussim nuptialis Salomon; Promam de Explanatoribus duos, trésve testes; Gislerius ad initium capitis 3. Canticorum in expositione literæ; *Interea, quæ in hoc libro difficultatem Expositoribus ingerunt, illud præcipuum esse nemo est qui dubitet, quomodo singula queant connecti; ita vt antecedentia congruant consequentibus, & consequentia antecedentibus: atque tanta est in hac re difficultas, vt ex ingenti Doctorum numero, qui librum istum interpretandum suscepère, pars maior prætermissa connexione, vel singulas sententias per se exponat, vel ea tantùm connectat, quorum manifesta apparet connexio; existimantes atque etiam pro certo asserentes, ea, quæ hic dicuntur, cùm ex amoris vi prolata sint, vel nullam, vel ferè nullam habere connexionem; veruntamen id mihi nullo pacto probandum videtur: nam, cùm hoc Canticum sit à Spiritu sancto dictatum*, &c. Ita Michaël, & vltra eum noster Sanctius aliquid prolegom. 7. in Cantica, num. 3. *Laborare hic video* (inquit) *plerósque Interpretum in inuestiganda, tenendáque ordine, ac filo huius Epithalamij, quod cùm passim rumpi existiment, neque facilè adstringi posse, abijciunt cum spe ipsam quoque curam connectendi cum superioribus consequentia; Et sanè difficile negotium; neque, quod ego viderim, satis à quoquam expeditum; neque ego id mihi assumo, vt fieri à me posse sperem, quod alij, vt ipsi fatentur, ingenuè consequuti non sunt; aliquid tamen conandum in re ardua, in qua aliquid inuenisse, si modò id contingat magnum est:* Alcazarius tom. 2. locorum in Apocalypsim spectantium, lib. 3. prolusione in Cantica; *Si huius admirabilis libri qui Canticum Canticorum appellatur, euoluimus Interpretes, qui in eo ad finem producant sermonis filum, seriémque dictorum contineant, perquàm pauci illi sunt, & hi quidem id conati nec satisfaciunt omnibus, nec sibimetipsis interdum;* Sic illi, & sanè de aliquali solùm ligamento; Quid si vidissent ab Interprete seueras exigi leges, & molestissimam prouinciam? nimirum, vt nubentium proderet auorum lineam, patriam, nomina, exercitationes, ætatem, studia, & quid quæque geniali die ante absoluta gaudia connubialia patratum? Deinde superædificaret infinitam magnorum euentuum copiam, & comprehenderet quicquid vnquam mirificum Ecclesiæ Catholicæ accidit? O tu, qui de stercore erigis pauperem, & inspirasti puerulo tuo ausum ingentem, emitte lucem tuam, & veritatem tuam, vt mecum sit, & laboret, atque aperiat arcanum ad gloriam nominis tui!

Salomonis Cantici filum nondum satis connexum.

Alcazar egregius in primis Apocalypseos enodator.

Gisler.

Sanct.

Neque illud vile argumentum, quòd tot nactus sit, eósque præstantissimos maxima ex parte Explanatores liber; nam nisi fuisset abundantissima mysteriorum seges, & bullirent sacramenta, nequaquam ad messem conuolassent tanta Scriptorum examina, præsertim cùm hi fuerint doctrinarum lumina in Dei Ecclesia, & neque 43.

Canticorum liber magnū Expositorum numerum nactus.
Gisler.
Carth. s.
Phil. Abb.

suo, aut ingenio, aut prudentia dignum æstimarent eandem molam versare, & quæ priores dixissent, denuò solùm repetere; Sanè Gisletius præfat. in Cantica, cap. 7. num. 16. liberè, & cordate asseruit, *Nullum omninò sacris in Literis librum reperiri, quem plures enodare, & commentari studiose laborarint, quàm libellum istum*; Vidimus num. 39. quid Ludouicus Torrensis Cardinalis sanctæ Ecclesiæ, & Archiepiscopus Montis regalis dixerit, nempe, post ducentos, quos hic libet sortitus sit ex bona fortuna Oedipodas, adhuc Interpretem requirere; illud mirandum, quod penè elapsis ducentis annis cùm scriberet Dionysius Richel tot essent huius voluminis Commentaria, quibus legendis vitæ curriculum non esset sufficiens; *Præterea* (ait ille Prologo suo) *quoniam super hac Cantica Canticorum, tot ac tanta sapientissimis viris conscripta sunt, vt vix alicui vacet legere vniuersa, non intendo in expositione tam sententiosi voluminis nimium immorari*, &c. At iuuenis Cathusianus, si comparetur cum Philippo bonæ Spei Abbate quingentorum annorum locuplete Auctore, is primo in Cantica procemio; *Denique tam moderni, quam antiqui, tot inueniuntur Tractatores, vt nesciam si quid vltra poterint addere tardiores, & cùm plurima super hoc Canticum illorum sunt Commenta, serius quisque videatur, non tam noua cudere, quàm furari præinuenta*; Sed quisnam de proceribus non in hoc stadio cucurrit? Origenes, Methodius, Victorinus Pictauiensis, Ambrosius, Gregorius Romanus, Theodoretus, Gregorius Nyssenus, Ildephonsus Toletanos, Hugo Victorinus, Bernardus, Rupertus, S. Thomas, Bonauentura, Ægidius Romanus, & innumeri, de quibus syllabum texuit Posseuinus Bibliothecæ selectæ tomo 1. lib. 2. cap. 79.

Auctores qui in Cantic. m Salomonis scripserunt, ex doctissimis Ecclesiæ Magistris

44 *Canticorum lectio in traditione Hebræ vsque ad annum trigesimum*

Iuuat & considerasse, prohibuisse Synagogæ Rectores adolescentiori ætati Canticorum lectionem; neque enim id fas ante expletos quinque & vigioti annos, aut, vt alij tradunt, nisi consummato trigesimo anno; diximus de his Anteloquio 7 Sectione 6. oum. 55 modò addimus Nazianzenum Oratione 1. quæ Apologetica est, atque ibi eius Illustratorem Eliam Cretensem, qui Gregorium vniuersaliter loquutum de Canticis exponit, Theodoretum epistola ad Ioannem Episcopum; Tostatum Commentario in epistolam Hieronymi ad Paulinum, cap. 7. quæst. 11. ac quanquam hoc interdicto continentiæ quidam velint esse consultum, probauimus magis loco relato quod nunc quoque potiùs arridet, ob difficultatem voluminis factum; Sanè Maldonatus noster in cap. 3. Math prope initium ex Hebræorum traditione narrat in populo illo nemini licuisse Doctoris fungi munere, nisi qui expleuisset triginta annos, certè Leuitæ ea ætate assumuntur ad templi officia vt constat ex Numerorum c. 4. & Paralipom. 1. cap. 3. vers. 13. quoniam quidem ante hæc tempora, neque corpore, neque mente satis idonei ad tantum ministerium, vt docet benè Lyra ad caput allegatum ex Numerorum codice, eundémque in locum Abulensis quæst. 2. & ad citatum ex Paralipomenis caput quæst. 9. Oleaster autem ad cap. 7. Numerorum 1. expositione notauit disertè in iis, qui castris destinantur, viginti annorum spatium postulatum Numeror. cap. 1. vers. 3. cur non desiderata prouectior ætas; quàm ad Leuitica exercitamenta? *Exigit autem* (respondet ille) *Dominus ministros triginta annorum ad opus tabernaculi, & viginti ad pugnandum contra hostes; quoniam maior discretio, & sapientia exigitur ad ministerium Dei, quàm ad pugnam aduersus hostes, & fortè maius robur corporis*; Igitur tricesimus annus apud Hebræos, qui difficillimis etiam negotiis aptus; tum, qui scientiis vacabant, lauream adipisci consueuerant, & Doctores renuntiari; tum & dabatur facultas peruolutandi Salomonis Epithalamium, quoniam propter multa arcana eiusmodi lectores vindicabat; stat nobiscum Salmeron tom. 1. prolegom. 2. iuxta exordium; nam, cùm Hebræorum statutum retulisset de non perscrutandis Canticis ante triginta annos: *Quòd certè* (inquit) *non ob aliud ab illis cautum fuit, nisi quòd tum omnes, tum illos præcipuè libros innumeris difficultatibus, & perobscuris mysteriis refertos cernerent*. & alios fautores exhibuimus Anteloquio 7. Sectione 6. num. 55.

Nazianz.
Elias Cret.
Theodor.
Tostat.
Nemo neque Doctor, neque Leuita apud Iudæos ante annos triginta.
Maldon.
Tostat.
Lyra.
Oleast.
Num. 4.
1 Paral. 23.
Salmer.

Super his omnibus id incommodissimè accidit, vt sancti Patres, qui soliti gelu semper frangere, & viam in obscurissimis semitis præmonstrare; moderante eorum calamos ipso, qui ad scribendum incitabat diuiniore Spiritu ob occultas Numini causas, Historiæ sensum, aut, vt alij velint nuncupare grammaticalem penè obliuioni tradiderint, & omne atramentum consumpserint in excogitandis allegoriis, quæ cùm destitutæ fuissent literæ basi, impossibile fuit historicam meditantibus explanationem, aut suppetias ad literæ enodationem postulare, aut ipsos eorum mysticos discursus plenè sectari? Qua de re diximus ad longum ex Doctorum testimoniis Anteloquio 1. Sectione 5. num. 34 Quo eodem præludio aliud à nobis quoque & animaduersum, & stabilitum Sectione 8. num. 64. nimirum esse non paucos, qui existimarint traditam à Salomone quidem ethicam seu moralem disciplinam in Prouerbiis, in Ecclesiaste Physiologiam, at in Cantico Canticorum eam, quæ & subtilitate, & nodis reliquas vincit scientias, Metaphysicam; adeo huic Epithalamio germanum semper quicquid est spinosum includere; quorum altera confirmatio est eodem à nobis loco tradita ex Patrum auctoritate: nam, cùm scopum fuisse Salomoni arbitrarentur, vt militem spiritalem validè instrueret, suum cuique statui volumen formauit: videlicet incipientibus Prouerbia accommodauit: proficientibus Ecclesiasten: at his, qui ad sacram mentis vnionem per contemplationes aspirant, Canticum Canticorum dolauit, vbi mysticæ Theologiæ abditissima quæque Sacramenta, & mente excedit dilecta, & animi patitur alienationem, & tota transit in sponsum. 45.

Tres singulares causæ arduitatis Canticorum.

Verùm in aliis Scripturarum voluminibus inquies, sunt quæ requirant in enodante humanæ, diuinæque literaturæ plurimam notitiam, antiquitatis cognitionem, rituum, locorum, hominum perspicaciam, & indaginem: Equidem & hæc vniuersa quoque perquàm necessaria sunt, modò Canticorum dignus Interpres quis futurus sit, annotauit noster Sanctius prolegom. 12. in Cantica, eiúsque eruditissimus commentarius fidem præbet. Quare Petrus Nannius Alcmarianus cùm de hoc elucidando metro cogitasset, quæ essent Commentatoris idonei partes significauit præfatione sua: *Mihi in animo erat*, (loquitur,) *litteram fideliter interpretari, & verbis litteræ allegoriam temperare, difficiliora vocabula exponere, allusiones Historiarum, rerúmque naturalium annotare*, 46.

Quanta eruditio necessaria Canticorum explanatori?
Sanct.
Nann.
Beda.

annotare, antiquitatis obseruationes adscribere; Beda Venerabilis ad finem libri 1. in Cantica, sibi necessarium fuisse testatur, de herbarum, & aromatum natura sedulò inquirere ad hunc intelligendum codicem: imò verò, quæ non scientia, aut necessaria, aut vtilis ad istud pertractandum Opus? Prouincias, vrbes, oppida habes, quæ Geographiam flagitent; quæ Historiam naturalem multa de ceruis, de capreis, de ouibus, de terra inclusis thesauris, auro, argento, gemmis; de odoriferis, nardo, cinnamis, balsamo, myrrha, cum vniuersis vnguentis Libani; de re hortensi, & rustica crebrò, nam itur ad vineam, ad columbas, ad areolas, & pomœria; sunt quæ & Policitam, & Ethicam quandoque requirant; Iam quanta mestis Criticis, cùm abundè disputandum ab eis de nuptiarum ritu, de conuiuiorum vsu, de re vestiaria, de vnguentis, de osculis, de capillis, de ædificiis, de militia? Atque hic tantus apparatus considerato solùm verborum cortice. Quòd si feramur ad carminis animam, & illa humanis intecta velamentis sacratissima mysteria à Christo patiente vsque ad ipsum magni Iudicij diem; quantus hîc campus aperitur, quàm spatiosus, & latè patens? Quem si quisquam colere tentet, oportet in omni Theologia non mediocriter versatum eum esse: nam erit, quando cum Hæretico manus conserere iubeatur, quando morales casus expendere, cùm de theoricæ vitæ anagogia disputare, cùm de omni nouo, veterique Fœdere multa promere, cùm ad scholas pergere, & ex earum norma de Sacramentis, de Verbi incarnatione, de Theologicis habitibus, de vitiis, & virtutibus, de Deo trino, & vno disserere; neque profanæ Historiæ parcendum; ecclesiasticam autem non prolixè discutere omninò impossibile.

47. Sed, quis tantis exsoluendis par etiam inter eximios? Nos, qui talibus comparati vix locustæ fuerimus, quid ausi simus? Planè cùm hæc recordaretur, dormitauit anima præ tædio, & volebat organa suspendere in salicibus, moritura in ignauia sua; quomodo enim Canticum Canticorum modularetur nouissimus virorum, & despectus, & cui neque mica, aut pietatis, aut solidæ eruditionis? Desperabam nisi tu monuisses, Virgo Beata bono esse animo, & docuisses in infirmitate perfici virtutem! si enim Dominus magnus voluerit, etiam rudem, & saucium, spiritu intelligentiæ replebit, & ipse diriget consilium eius, & disciplinam; volet autem si vox orationis tuæ resonet in auribus eius: O roga, piissima, & fac mecum hanc misericordiam! Ad te leuaui oculos meos a principio Operis huius; ad te, vnde venit auxilium, quoties tribularer, & circunfulsit mihi claritas tua ambulanti in tenebris, & vmbris ignorantiæ! ecce in altitudinem maris Scripturarum ascendi, in corde eius; quid dicam? Confitebor tibi, Regina, delictum meum; præsumpsi vltra vires, coniurauerunt in me fluctus abyssi; en mergor, da dexteram, & fer auxilium, potentissima Oceani Rectrix! ecce monet deuotissimus Bernardus vt

Bernard.

ad te vnicè confugiamus inter procellas immanes tumentium aquarum; *Si insurgant venti*, (inquit homil. 2. super *Missus est*, ad finem,) *si incurras scopulos, respice stellam, voca* MARIAM: *in periculis, in angustijs, in rebus dubijs*, MARIAM *cogita*, MARIAM *inuoca*; *non recedat ab ore, non recedat à corde; ipsam sequens, non deuias; ipsam rogans, non desperas; ipsam cogitans, non erras; ipsa tenente, non corruis; ipsa protegente, non metuis; ipsa duce, non fatigaris; ipsa propitia, peruenis.* His stimulati, eia erigamur!

SECTIO V.

Quæ melior inscriptio libri, Cantica Canticorum? an potiùs Canticum Canticorum? Ezechielis, Lucæ, Pauli verba cum oppositis fœderata.

COmmunissima, atque satis vulgata loquutio, nuncupasse Epithalamium istud plurali dictione, *Canticorum Cantica*; Concionatorum vsus ille frequentissimus; Sed parum hoc, si non & Latinorum omnium ferè Patrum; Perlegat difficilis ad credendum in primo vestibulo Commentariorum Gregorij Papæ, Cassiodori, Aponij, Bedæ, Bernardi, Philippi Abbatis, Ruperti, Anselmi, Richardi à sancto Victore, Glossæ ordinariæ, S. Thomæ, Lyræ, Carthusiani, Halgrinij Cardinalis, Thomæ Cisterciensis, Ioannis Pici; reperiet vera esse, quæ asseueramus, atque iidem sæpiusculè decursu explanationis: in quo quidem loquendi more cautiores fuêre Græci, apud quos rarò plurali numero legitur titulus, imò & Auctor ille (quem non primùs Origenis indignum spiritu aliàs contestati sumus) quatuor Homiliarum, ad calcem præfationis reprehendit non pronunciantes singulariter, *Canticum Canticorum*; nihilominùs & Dionysius Areopagita de ecclesiastica Hierarchia, capite 3. pluraliter, *Carmina* vocat diuinorum amorum: & Nyssenus homil. 1. *Cantica Canticorum*, appellat; &, quod mirere, inter Latinos vigilantissimi duo Hieronymus, atque Augustinus non respuere *Cantica* dicere, ex quibus prior, dum præfatur in Ecclesiasten: *Ad extremum* (ait) *iam consummatum virum, & calcato sæculo præparatum in Canticis Canticorum Sponsæ iungit amplexibus*; Posterior autem tom. 9. libro de Pastoribus, c. 15. *In Canticis Canticorum* (inquit) *loquitur sponsa ad sponsum, Ecclesia ad Christum*: *nouimus Cantica Canticorum sancta, Cantica amatoria, Cantica sancti amoris* &c. Itaque negari non potest, quin illa, qualis tandem sit phrasis, grauissimis Patronis suffulta sit: vt nemo fastidiosè, atque inscienter imperitiæ arguat, cùm vel è loco publico verbi sacri buccinatores audit iis, & crebrò quidem vtentes nominibus aut in doctorum lucubrationibus eadem occurrunt: Sed feramus nostram de controuersia opinionem atque censuram.

48. *Qui pluraliter Cantica Canticorum appellant.*

Greg. Cassiod. Apon. Beda. Bernard. Philip. Rupert. Anselm. Richard. Glossa. S. Thom. Lyra. Carthus. Halgrin. Thom. Cist. Picus. Orig. Areopag. Nyssen. Hieron. August.

Dico primùm: veram, atque legitimam inscriptionem esse, quæ singulari verbo pronunciat, *Canticum Canticorum*; Pater: nam ea syncera titulatio est, quam aut omnes habent translationes, aut saltem correctissimæ: atqui huius generis versiones cunctæ *Canticum* in singulari amplexatæ sunt: adeat Lector Hebræum, Vulgatam, Vatabli, Sanctis editiones, & comperiet. Ac sanè, vt discreparent illæ omnes, sola auctoritas Latinorum Bibliorum post Tridentinam animaduersionem, & castigationem iussu Sixti, atque Clementis Pontificum, sufficeret: nam ad hanc attendendum

49. *Vera Canticorum inscriptio in singulari.*

dum ante vniuersas translationes, & eius sequenda regula vt monuimus Anteloquio 7. Sectione 1 num. 1. Confirmo istud; nam sanè, cùm tot fuerint Odæ à Dauide compositæ, quæ excreuerint in grandem numerum, nempe in centum, & quinquaginta Psalmos; potuerunt facilè in aliquos libros diuidi, quemadmodum diuisa est, & Regum, & Machabæorum Historia; fuisset enim non spernendus codex quinquagenam Psalmorum claudens; Quid, quòd, vt quidam arbitrati sunt, fuère eorum hymnorum diuersi fabricatores? Nónne præstaret diuersos Auctorum tractatus separare, & sua cuique tribuere, neque multos sub promiscuo titulo confudisse? Sed concedamus tritæ sententiæ, à Dauidis Musa prodiisse omnes; nullus tamen hactenus arbitror docuit, in vnum, eundémque scopum eunctos tendere & vinculo quodam inter se nexos; sed magis dissolutos, & varium esse argumentum: cuius differentiæ gratia, operæpretium videbatur in varios diuidere Tomos; & tot quidem causæ multiplicandi libros in Psalmis, atque vt plurali numero intitularetur Opus, *Libri Psalmorum*; Nihilominùs vera eius, atque germana inscriptio, quæ singulariter effert, *librum Psalmorum*; Atque ita sanè appellant ferè sancti omnes Patres; quódque maximum affert pondus, Oratio Principis Apostolorum Actorum cap. 1. vers. 10. *Scriptum est enim* (ait) *in libro Psalmorum; Fiat commoratio eorum deserta*, &c. Vide ex professo de lite concertantes Martinez hypotyposeon lib. 3. cap. 3. Lorinum ad vers. 20. cap. 1. Actorum; Tenam lib. 2. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 6. sectione 1. & 2. Ergo, cùm in Cantico Salomonis omnia ab vno, simplicique Auctore exorta sint; neque de hoc dubium: aut iudiciorum varietas: insuper argumentum vnum & indissolubile, cuius partes inter se cohæreant; potiori iure singolari numero titulabitur *Canticum Canticorum*: atque hæc erit genuina & natiua inscriptio.

Liber Psalmorum, an libri pluraliter, dicendus

Actor. 1.

Martinez.
Lorin.
Tena.

50. Confirmo altero exemplo; Nam, si ob aliqualem rationem nuncupandum esset pluraliter *Cantica Canticorum*; ideò in primis, quoniam diuersa claudit partialia Cantica, quæ vnum posteà completum faciunt Canticum; neque enim aliud, excepto hoc, nominis valeat esse fundamentum: atqui istud non est sufficiens, vt plurali phrasi nominetur *Cantica Canticorum*: Probo minorem propositionem. Equidem in Eucharistiæ Sacramento hominum exquisitè eruditorum arbitratio est, duo esse panialia Sacramenta; alterum, quod cibus; alterum, quod potus constituat; quæ heterogenea esse, & specie incompleta differre asseront: atque hinc fieri, vt maior gratia conferatur sub vtraque specie communicanti; quæ est veterum, eorúmque grauium Theologorum cogitatio apud Suarez tom. 3. in tertiam partem, disputatione 63. sectione 6 § *Ex dictis in primi*, & tamen vsus ecclesiasticus in loquendo plurale verbum deuitat, non Sacramenta appellans, sed in singulari *Sacramentum* quemadmodum probat eodem volumine Suarius disputatione 1. sectione 3. Vnde Catechismus Pij IV. pagina 507. *Licèt autem duo sint elementa* (inquit) *panis, scilicet, & vinum, ex quibus integrum Eucharistia Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta; sed vnum tantùm esse, Ecclesiæ auctoritate docti confitemur: alster enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque à Concilijs Lateranensi, Florentino, & Tridentino decretum est, constare non poterit*, Igitur in similem modum, etsi plura sint partialia Cantica in Salomonis Hymenæo; tamen absolutè non erit nominandum *Cantica Canticorum* plurali voce; sed *Canticum* in singulari, atque si vtendum fuerit plurali verbo, cum additio id fieri debeat vocando *incompleta Cantica*, ne si nomen simpliciter proferatur, oboriatur æquiuocatio, & plura iusta Cantica modulatum fuisse Salomonem existimetur; Sunt & alia passim multa, eáque triuialia exempla, suasora hoc ipsum: nam oratio Marci Tullij pro Milone plures orationes partiales comprehendit; & tamen sub vno singulari vocabulo exprimitur; neque aliquis intellexit plusquàm vnam Ciceronis orationem pro Tito Annio extare; itidem & in diuitis cuiusuis habitatione, aulæ sunt, & cubilia, quæ tenuiorum ædes non tantùm honore & pretio vincant, sed etiam ipso spatio: vna tamen domus vocatur, in quâ diues commoratur.

In Eucharistia duo Sacramenta partialia.

Suarez.

Catechism. Rom.

Dico tamen iterum: si attendamus ad sensa magis, quàm vocabula, & quæ loquens intendat significare, consideremus, probè dici plurali loquutione *Cantica* esse *Canticorum*. Constat istud: nam ita dicentes volunt solùm intelligi, plura esse particularia Cantica; hoc autem nullus inficiari valeat: vocatur enim, & ab antiquis, & à nuperis vulgata phrasi comœdia, fabula, drama, actio, metrum hoc: monstrauimus 1. disput. sect. 5 n. 30. & 41. constat autem comœdia variis & particularibus membris, quæ scenæ & actuum nominibus exprimuntur; & in actus quidem multiplices iuniores ferè diuidunt Epithalamium, aliquando & in Cantica: sic Iacobus de Valentia, Gregorius Ederus, & nonnulli prætereà: qua de re & nostrum tulimus iudicium Anteloquio 3. Sect 3. Subsect. 2. Cùm igitur plura habeat Cantica particularia Hymenæus, & ab illis vocari poterit numero plurali *Cantica Canticorum*; nisi fortè quis dicturus honoris causa plurale loco singularis efferri, vt apud Hebræos, cap. 11. Apostolus *obturauerunt ora leonum*, cùm de solo Daniele id legamus? *secti sunt*, cùm Isaïas tantùm eiusmodi passus; *circuierunt in melotis*, cùm Elias ita incesserit, quanquam nec certa regula est ex Scripturarum vsu ob honorem plurale pro singulari locatum esse: probant multa exempla apud Martinez hypotyposeon lib. 6. cap. 2. annotat. in Origenis verba, §. *Verba libri Iudicum*, &c. Et rursum eodem lib. 6 cap. 3. §. *Postquàm de numeris*, &c. Quicquid id est, fauet pronuntiato nostro Hugo Cardinalis prologo in Cantica: *Quod autem liber iste* (inquit) *quandoque singulariter Canticum Canticorum, quandoque pluraliter Cantica Canticorum nominatur, inde est, quia & vnum est, & multa? vnum, propter vnitatem cantus: quia quicquid hic canitur, amor est: multa propter diuersitates personarum canentium, quæ sunt quatuor, vt dictum est:* Iacobus de Valentia in prologo suo: *Nam nostra translatio* (ait) *sonat multa Cantica contineri in hoc libro, & littera Hebraica sonat, esse vnum tantùm Canticum: sed in hoc nulla difficultas: quia totus iste liber potest dici vnum Canticum vniuersale, & multa particularia, prout patebit in diuisione, & prosequutione libri:* Vbi monet etiam Christopolitanus id quod verum est, in multis antiquorum Bibliorum lectum pluraliter *Cantica Canticorum*: Adsentit

51. *In Salomonis metro varia Cãtica particularia.*

Regula: Plurale pro singulari honoris gratia positum.

Mart.

Hug. Card.

Inscriptio Canticorum pluraliter in Bibliis vetustis.
Valentia.

Titel

Titelman. Titelmannus ante expositionem versiculi 1. capitis primi Canticorum; *Titulus* (dicit) *huius libri in vulgatis Latinorum codicibus plurali numero legitur Cantica Canticorum; in Hebræis autem libris singulariter dicitur, Sirhasirim; Item & in Græcis, ᾆσμα ᾀσμάτων, id est, Canticum Canticorum; atque ita etiam in nonnullis habetur vetustioribus, & emendatoribus Latinis libris. Quod ad rem attinet, parum refert, vtro numero dicatur, cùm liber iste vnum sit Canticum, & multa: vnum quidem totum, & integrum, ex multis constans partialibus Canticis.* Ita illi nobiscum omnimodè.

52. *Nilus an vnus, an plures fluuij.* Exod. 7. Psalm. 77.

Nunc verò promamus de Scripturis non pauca, neque futilia exempla, quæ thesim stabiliant. Primum Exodi cap. 7. vers. 19. iubetur Moyses manum extendere *super aquas Ægypti, & super fluuios eorum*; Dauid quoque non vnum amnem in sanguinem conuersum indicat plurali vsus Psalm. 77. *Conuertit* (inquit) *in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum ne biberent*; Et tamen Exodi assignato loco postcà de vno tantùm fluuio memoria semper, versu 20. *Et eleuans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone*, versu 21. sæpiùs: *Et pisces, qui erant in flumine mortui sunt, computruitque fluuius, & non poterant Ægypty bibere aquam fluminis*; Philo etiam lib. 1. de vita Moysis singulari vsus: *Moysis fratre* (inquit) *percutiente virga fluuium, continuò in sanguinem vertitur*; Iosephus etiam libro 2. antiquitatum; *Primo* (ait) *amnis sanguinis fluentis prolabens, ad potus inopiam eos redegit, cùm prater aquam fluminis nullum fontem habeant*: Quas io speciem oppositas, & contradicentes sententias componimus indifficulter, duo si statuamus: Vnum, de Nilo Ægypti amne hîc esse sermonem, de quo nullus Interpretum dubitauit; Alterum, hunc amplissimum fluuium septem ostia habuisse, ex quibus totidem emittebat flumina; inde Maro Georgicorum libro 4.

Nilus septem ostia habens Virgil.

Namque Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnantem flumine Nilum.
Et circum pictis vehitur sua rura phaselis,
Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,
Et diuersa ruens septem discurrit in ora,
Vsque coloratis amnis deuexus ab Indis.

Plin. Mela. Strabo.

Tradunt Plinius libro 5. cap. 9. Mela lib. 1. de situ orbis, capite itidem 9. Non silebo tamen Strabonis verba ex lib. 17. qui & breuiùs loquutus libro 1. *Duo itaque sunt* (ait) *Nili ostia; alterum Pelusiacum: alterum Canopicum, & Heracleoticum: inter quæ alia quinque ostia sunt mentione digna: alia verò tenuiora permulta.*

His confirmatis, dicimus quidem, aut Dauidem,
53. aut Moysem, cùm plura memorant flumina, loquutos de septem Niliacis ostiis, à quibus multi deriuantur amnes: cùm autem vnum extitisse fluuium solùm indicare videantur, non de partialibus fluminibus quasi diuersis, & seorsim acceptis sermonem instituere; sed de iisdem, vt habent compositi rationem, & vnum conflant amnem, quoniam vnius ipsa membra sunt solùm: atque in hunc modum & explanatur Ezechiel,

Ezechielis verba explanata c. 29.

cap 29. vers. 3 *Ecce ego ad te Pharao Rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus est fluuius, & ego feci memetipsum*: Vides, vt vno, eodémque versu, & flumina in plurali, & fluuium in singulari appellat? At eodem modo concilianda hæc dictio, quo altera de Exodo exprompta; scilicet, & quòd fuerint plures particulares, & omnes ex vno magno prodierint flumine, eiúsque partes, atque membra sint: ergo, cùm in Salomonis Epithalamio multa inueniantur Cantica, quæ aut numericè, aut specificè differant incompletè, atque partialiter; poterit metrum propriè, & absque violentia, quandoque nuncupari singulari numero *Canticum Canticorum*: quandoque plurali *Cantica Canticorum*: vti ob similem causam Nilus in Scripturis nonnunquam singulari voce dicitur *fluuius*: nonnunquam & plurali *flumina*.

Alterum exemplum est, quod à voce *Sabbatum*, vel *Sabbata* desumi valeat; significat enim 54.
vtraque dictio promiscuè, idque non rarò, totam hebdomadam: vt Luc cap. 18. *Ieiuno bis in Sabbato*, id est, per septiduum: & Marci cap. 16. *Et valdè mane vna Sabbatorum veniunt ad monumentum*, id est, prima hebdomadis die. Hoc diffuse monstrat Pater Ribera libro 5. de templo, cap. 1. Maldonatus ad versum 1. cap. 28. Matthæi, & ad versum 21. cap. 1. Marci, Lorinus ad versum 14. cap. 13 Actorum; & in idem caput Gaspar Sanctius num. 14. Sicut igitur hebdomas nunc plurali nomine dicitur Sabbata, nunc singulari verbo nuncupatur Sabbatum, & sensus vtrobique idem est, atque inuariatus: sic poterit Epithalamium Salomonis duobus modis exprimi, nimirum, vt & Canticum in singulari, & Cantica in plurali vocetur: Tertium denique exemplum subministrant Pauli verba, cap 9 ad Hebræos comparata alteri sententiæ ex libro 1. Machabæorum cap. 1. vers. 23 *Et intrauit ad sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vasa eius*, &c. Apostolus autem loco assignato, vers. 2. *Tabernaculum enim factum est* (inquit) *primum, in quo erant candelabra & mensa, & propositio panum*, &c. Perspicis, vt Machabæus vnam fuisse lucernam innuat, cùm Paulus multas fuisse lampadas significet? Atque aliquis diceret, nullum esse mysterium quoad significata, sed tantùm vt aliàs in Scripturis contigit, vnum numerum pro altero substitui, quo pacto simili oblata occasione respondet Tostatus quæstione 37 in cap. 13. 2. Paralipom. aut ad nescio quæ alia candelabra, excepto Mosaïco, alludi, vt putat Iosephus Stephanus Episcopus Oriolanus, ad cap. 1. lib. 1. Machabæorum; At meminisse necessarium est, candelabrum Mosaïcum sic compactum, vt ex hastili eius procederent sex calami cum scyphis, seu lychnuchis suis, constat de Exodi c. 25. vers. 32. Erant igitur septem lampades vna basi, & trunco innixæ; Hinc igitur est, quòd Paulus multitudinis numero candelabra appellat, videlicet, ob particulares lucernas: quia verò omnes istæ coniungebantur velut totius alicuius partes solùm, propterea Machabæorum liber singulari verbo *candelabrum* dixit; Hanc deosculantur explanationem Ribera in c. 9. Epistolæ ad Hebræos, & ibidem Tena difficultate 5. Pari igitur more, consideratione particularium Canticorum metrum Salomonis plurali voce appellabitur *Cantica Canticorum*: respectu autem eorundem, quatenus tantùm sunt membra, ex quibus totum aliquod resultat, prout sub toto comprehensa, exprimentur singulari dictione *Cantica Canticorum*; quando igitur tot suppeditent exempla Scripturæ, quibus idem nomen nunc cum singulari articulatione, nunc cum plurali accipiatur inuariato sensu; non est, quòd quisquam superciliosè contemnat, quos audiant

Sabbati, & Sabbatorum, quæ significatio in Scriptura? Luc. 18. Marc. 16. Ribera. Maldon. Lorin. Sanct. Hebr. 9. 1. Mach. 1. *Candelabrum in templo, an vnum, an multa?* Abul. Ioseph Step. Exod 25. Ribera. Tena.

nuncu

nuncupantes numero multitudinis *Cantica Canticorum.*

Canticum Canticorum quàm aptè in sex partes distribuimus?

55. Sed quot fuerint Cantica particularia, quisquam scire desideret? At horum vna aliqua eàque fixa & communis regula tribui nequeat; cùm enim Auctor Epithalamii scriptis declaratum non reliquit, coniecturis duci Interpretes necessarium fuit, atque ita pro cuiusque ingenio, atque intelligentia, aut plura, aut pauciora euasère membra Hymenæi: Nos Anteloquio 3. Sectione 1. diuisimus in sex partes, in quibus duas Epilogus, atque procemium, altera portio complectebatur, ante nuptiale conuiuium; tribus reliquis membris delineatæ epulæ, quæ celebratæ post inceptam connubiorum pompam; Hanc autem sectionem nos amauimus, proptereà quòd analogiam habere arbitraremur cum hexamero, & primo mundi opificio; analogiam sanè quoad partitionem dierum, non quoad fabrefacta; Atque iam sæpè ostendi, designatum hunc codicem singulariter ad reparationis humanæ mysterium cum suis omnibus coloribus perfectissimè delineandum;

Analogia Canticorum, mundi cum opificio.

Quemadmodum igitur Deus in creando orbe sex dies consumpsit ob arcanas proculdubio, & latentes causas, cùm possit breuissimo interuallo vniuersa condere; septimam autem lucem dicauit feriationi, in qua tanquam lassata Diuinitas requiesceret, & triumphatori opifici applauderent elementa, humana & angelica creatura eucharisticum modularetur hymnum; sic idem per Salomonis eruditam linguam omnem admirandæ redemptionis œconomiam graphicè depicturus, voluit vt in totidem metra diuideretur redemptionis opus, in quot distributa est creatio dies: & velut septimo diei, quod excellentius erat, reseruauit, nempe ipsam Diuinitatis pacem, & gaudiosam iucunditatem; sic & in sepomum reposuit Canticum Salomon, quod præ cæteris luculentum, alacre, pomposum fuerat, scilicet, sponsæ traductionem in domum sponsi, Ecclesiæ vtique post generalia Comitia in valle Iosaphat, ex militia, & puluere, ad ouationem & voluptatem sine termino parasceuem; qood tamen postremum carmen, an mente solùm, an ore quoque, & calamo modulatus fuerit Salomon, dubium esse indicauimus alibi, certè ad posteros non venisse; At taceo sanè, quòd si benè numerentur, non inueniantur Cantica prisci Fœderis plura esse, quàm septem, vti monet Origenes Prologo quatuor Homiliarum; Wolbero Abbas sancti Pantaleonis intra coloniam Ordinis Benedictini, prologo in Cantica; Quamobrem vnus hic Hymenæus id assequutus sit, vt tot solus ipse Cantica haberet, quot omnis Scriptura antiqua: Cæterùm omittere non debeo septenarium numerum, quo insignitus est, ex illis fuisse numeris, quos vetustas potissima religione coluit; quo de argumento legendus noster Pererius lib. 1. in Genesim ad vers. 3 cap. 2. Geneseos, pag. 176.

Cãtica prisci Fœderis septem.

Origen.

Vvolbero.

Septenarius numerus sacer apud antiquos.

Pererius.

56. Dices, huiusmodi partitionem, & computum, qua quicquid orbi aliquando, aut euenerit, aut in posterum continget, in certas temporum classes distribuitur, exosam esse doctis: nam, quid grauius si Patronos consideremus opinione millenariorum mundi durationem in sex ætates secantium, quarum quælibet mille annorum spatium clauderet quibus exactis, orbis finiendus esset; Sanè eam cogitationem non illibenter hauserunt ex Patribus antiquis multi, ob quam tamen nullam consequuti sunt laudem apud nepotes; quin potiùs eruditi quique contempsère sententiam vtpote nullis adiutam præsidiis, quæ aut ratio, aut Scriptura suppeditaret; Docebit Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 3. §. *Denique fuit semper*, &c. Suarius tom. 2. in tertiam partem, disputatione 53. Sectione 4. conclus. 3. Thomas de Maluenda libro 1. de Antichristo, cap. 30. Igitur etiam suspecta erit nostra distributio, cùm sub Canticis, aut sex, aut septem, comprehendamus omnes Ecclesiæ euentus, etiam ipsum Iudicij vniuersalis tempus. Respondeo, proptereà laceratam eam millenariorum opinionem, quoniam absque fundamento doceret, exacto certo & determinato annorum spatio, mundo exitium imminere, cùm magis illud interuallum lateat, & incertum sit; quippe in Diuinitatis arbitrio, quæ adhuc de fixa, & constanti periodo nihil reuelauit; quin & eorum, qui sic iudicabant, aliquos deceptos fuisse, experientia probauit, nam iuxta eam, quam sequebantur Chronologiam expleti fuère anni sex mille, vti allegati Auctores benè annotarunt; At ex diuisione Salomonici nuptialis carminis in sex, aut septem minores hymnos, quamuis hi claudant in confuso tempus omne, quo stabit orbis; nihil tamen definitum sequitur, aut quod in stabilem cognitionem venire faciat, quando orbi ruina immineat; non enim certam præfigunt metam: sed temporum illorum gesta, de quibus notitia est, ex Bibliorum, Ecclesiæ, Patrum effatis, secundùm se delineant, abstrahendo à statuto, & certo termino, quo illa euenient.

Millenariorũ opinio, eorumque error.

Bel.arm.

Suarez.

Maluenda.

57. At saltem, inquies, deforme erit Epithalamium, si in eiuscemodi Cantica diuidatur: nam aliud erit Canticum enanum, & pusillæ staturæ, aliud vastæ molis, & propè giganteæ: nempe, qualia vnumquodque de Canticis claudat, tale ipsum euaserit: at hæc improportionata sunt: nam initiale Canticum breue spatium complectitur, videlicet ab anastasi Saluatoris tantùm vsque in Spiritus sancti descensum: huic alter succedit hymnus trecentorum annorum materiam continens: alia oda octingentos per annos vagatur: aliqua etiam à nostro æuo in diem Iudicij protenditur, quod quàm longum sit futurum tempus, quis nouit? Sic ergo, cùm inæqualia sint subiecta Canticorum, & ipsa quoque deformia esse necessum est: quæ enim maior in composito deformitas, quàm partium inæqualitas ipsis adinuicem inter se comparatis? inde enim monstruosa produnt: Respondeo, quidem in corpore, aut humano, aut belluino absurdum futurum, vt manus cùm essent ad cubitum longæ, pedes quatuor, aut sex cubitos longi essent: at verò in aliis compositis, iis in primis, ex quibus non resultat ens aliquod per se, & physicum: sed magis totum artificiale & per accidens, non solùm posse vnam partem esse multò maiorem: sed hoc ad pulchritudinem velut lege quadam exigi: at videmus in naui, & domibus quædam specie esse laxa, atque amplissima, alia coangustata, & diducta: sic in scientiis, siue quæ de natura, seu quæ de Creatore tractant, alia disputatio concisa est, & circunscripta, alia protenditur & euagatur: Certè in Genesi Moyses triplo plus annorum, temporúmque absumit, quàm in reliquis Pentateuchi quatuor libris: nihil igitur distortum in Salomonis Epithalamio, proptereà quòd in varia Cantica diuidatur, quorum aliud alio longiora

Entis per se, & per accidens differentia.

ſpatia complectatur; quid quòd Salomonis diuinum ingenium ita omnia commenſurat, & ordinat, vt paria videantur omnia Cantica: nouit enim longus eſſe in breuibus cum gratia & iucunditate; in longis, & protenſis materiis breuis eſſe, abſque confuſione tamen, & ſine vllis tenebris propter compendium.

SECTIO VI.

Num Salomonici Epithalamij titulus canonica pollere auctoritate cenſendus ſit? Biblicarum inſcriptionum quinam Auctores cenſendi? & quæ illarum vtilitas? Eſtheris ſeptem vltima capita num authentica? chronologicorum numerorum partitio in ſacro inſtrumento an de fide? ex Regum. 3. celebris verſatus locus.

58. NOn ſatis clarum, atque expeditū eſſe videatur, inſcriptionem ſacri Hymenæi canonica dignam eſſe reuerentia, & quòd Spiritus ſanctus effuderit verbum; Primò, Salomonis ingenium eam non peperit: ſi verò alius, excepto Cantici Auctore, titulum fabricauit, vnde manifeſtū, Prophetam illum fuiſſe, qui ita operatus ſit? Sin autem Vates non fuit & cuius linguam, calamúmque acuerit Spiritus cœleſtis Scripturarum Doctor, ſermo Dei non fuerit, ac proinde nec canonica oratio; At videamus (quod cæterorum cardo eſt) num Salomon fuerit, qui volumen ſuum intitulauerit? Non fuiſſe autem, plurima innuunt; pater enim illius Dauid, cùm multas compoſuerit odas; tamen inter omnes conuenire, vel ab Eſdra, vel ab alio quopiam appoſitos eſſe Pſalmis titulos, affirmat Rutilius Benzonius libro 1. in *Magnificat*, cap. 29. Igitur ad eundem morem, nec filius Salomon inſcriptionem ſuorum voluminum confecerit; Inſuper docuimus Anteloquio 1. Sect. 3. Subſect. 3. & verſiculorum, & capitum partitionem in Scripturis introductam longo poſt eas conditas tempore: ergo, quemadmodum abſque his extitêre ab initio; ſic & titulis carêre, qui poſteà adiecti fuerint; Proptereà de Salomonis voluminibus peculiaris ratio eſt: nam, ſi inſcriptionum Auctor ipſe, eodem modo intitulaſſet omnes à ſe ſcriptos libros; Loquor de parte inſcriptionis, quæ codicis editorem innuit; quemadmodum, etſi alia ſit Epiſtola ad Romanos, alia ad Hebræos, alia ad Corinthios; tamen idem Paulus in fronte & veſtibulo omnium; At non ita apud Salomonem: exordio enim Parabolarum vocat ſe *filium Dauid, Regem Iſrael*; initio Eccleſiaſtæ appellat ſe *filium Dauid, Regem Ieruſalem*; Canticorum ingreſſu, neque Dauide ſatum, neque aut Iſraëlis, aut Hieroſolymæ ſe Monarcham nominat, ſed tantùm Salomonem; Igitur, cùm tam varia trium librorum feratur intitulatio, cogitare valeamus; ab alio, quàm Salomone, aſſutas fuiſſe inſcriptiones illas; Denique, cùm magnificum Cantici Canticorum vocabulum eam indicet Scripturam, quæ & difficultate, & gloria, vetuſtatis & imprimis materiæ & carminis præſtantia vincat omnes priſci Fœderis codices; non eſt credibile, voluiſſe Salomonem tam arrogans, & ſuperbum nomen ſuo affigere Epithalamio; eſſet enim hoc præter modeſtiā tanti Principis ſapientiæ debitā. Igitur illud poſuêre Synagogæ Salomonem ſubſequuti Magiſtri, eò quòd meritillius introſpecta natura, arbitrarentur, nihil ei comparandum in veterum Prophetarum ſerie reperiri.

Salomon nū inſcriptionis Canticorum Auctor?

Benzon.

59. At, quid mirum ſi quiſquam Canticorum titulum ad Scripturam canonicam pertinere inficietur? nam & vir doctus Sixtus Senenſis, etiam poſt Tridentinam de authenticis Scripturis declarationem non veretur ex albo ſacrorum codicum ſeptem poſtrema Eſtheris capita delere & inter apocrypha referre: ita quidem libro octauo, hæreſi vndecima, lib. 1. ſect. 2. & attento animo ſectione 3. Quippe, inquit, Tridentini Patres ſeſſione 4. cùm dicunt, recipiendos omnes libros integros cum ſuis partibus prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata editione habentur, intelligendi ſunt, *de veris, ac germanis partibus, quæ ad librorum integritatem ſpectant: non autem de laceris quibuſdam appendicibus, & pannoſis addutamentis, à quouis incognito Auctore temerè appoſitis, & vtcunque inſutis, qualia ſunt huiuſmodi vltima capitula:* Quòd ſi equidem tot verſus ex libro Eſtheris Scripturæ partem non conſtant; ſed inter analecta & fragmentaria numeranda ſint: quod fuerit piaculum idem aſſeruiſſe de Canticorum titulo, & conſequenter etiam hunc de canone Bibliorum extrudere? Accedit, quòd Melchior Canus in difficillimum nodum incidens de elapſis annis ab egreſſu Hebræorum ex Ægypto ad Salomonei templi vſque iacta fundamenta, cùm pauca fuiſſe tempora exiſtimaret, quæ regnorum liber tertius recenſet c. 6. verſ. 1. nempe quadringentos & octoginta annos, & qui ad hoc reducere interuallum tentant, eos Scripturæ violentiam manifeſtam afferre cogitaret, aſſeruit tandem lib. 11. de locis, c. 5. §. *Primum autem,* exiſtimare ſe, *neque aut fidei, aut religionis quæſtionem eſſe, num quadringentorum octoginta iſte annorum numerus, qui in codicibus peruulgatis reperitur; Librariorum vitio ſcriptus ſit; an potius idem ab Auctore ſacro in ſuo exemplari poſitus: Oſtendimus,* (inquit) *multas cauſas eſſe, cur huic de quo agimus quadringentorum octoginta annorum numerus, corruptè eſſe inductus videatur: non igitur, ſi quiſpiam dicat, ab egreſſione filiorum Iſrael de Ægypto ad templum inceptum, quingentos annos, & eò amplius interfluxiſſe, protinus refellendus eſt, quaſi ea res ad fidem religionémve pertineat:* Igitur, ſi ad fidem non ſpectat, an in Bibliorum Chronologia hic magis, quàm ille numerus amplexandus, cùm tamen à certa annorum diſtributione pendere videatur Scripturarum, & ordo, & concentus; neque etiam ad fidei quæſtionem ſpectauerit, an Canticorum liber hoc, aut illo modo intitulandus ſit: Alia etiam præſidia idem ſubminiſtrat Canus lib. 2. de locis, c. 11. §. *Quòd ſi obiicias.* Vbi affirmat, de interpretatione Hebræorum nominum, quam non rarò apponit Latinus Bibliorum Tranſlator, non eſſe perhorreſcendum, ſi aliquis tueatur Scripturæ particulas non eſſe: igitur nec erit pertimeſcendum, tria vocabula, quæ Epithalamij inſcriptionem conficiunt, dixiſſe quidem ad verbum Dei non ſpectare, neque à Flamine diuino inſpirata fuiſſe: ſed à perito aliquo adiuncta ex humani ingenij ſolo labore, atque induſtria.

Eſtheris vltima ſeptem capita an canonica? Sixt. Sen.

Canus. Numeri annorum in Scripturis an de fide?

3. Reg. 6.

Canus. Interpretationes Hebræorū nominū in Biblijs, an Scripturæ partes?

60. Resoluo de his primò: titulos, siue Psalmorum, seu hujus Cantici, seu alterius Scripturarum membri, quamuis à particularibus, & immediatis Scriptoribus, putà Dauide, Salomone, & eius generis, compositi non fuissent, potuisse Canonica infallibilitate donari: Clarum hoc est: nam Deus, qui princeps Auctor Scripturarum est, potuit alium excitare Prophetam, qui prætermissos titulos à primo voluminis artifice suppleret; atque per huius os cùm loqueretur Deus in earum inscriptionum conditione, sicut loquutus est per os, qui à sæculo extiterunt Prophetarum eius, esset istud quoque Dei sermo, & inconcussi roboris, atque auctoritatis canonicæ: Confirmo; nam septuaginta Seniores in translatione sua primitiua illa, & à næuis libera multa adiecerunt, non pauca variarunt ab his, quæ in Hebræa cernebantur origine: Consule Leonem de Castro disputatione de translationibus sacræ Scripturæ, cap. 16. Tenam lib. 1. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 5. sectione 5. & tamen hoc, quod ab illis annexum est, sacrum atque authenticum fuit, nempe, ex Spiritus sancti impulsu, vt docet egregiè Augustinus libro 18. de Ciuitate Dei, ad finem capitis 43. *Igitur, vt oportet, nihil aliud intueamur in Scripturis illis, nisi quid per homines dixerit Dei Spiritus; quicquid est in Hebræis codicibus, & non est apud Interpretes Septuaginta, noluit hoc per istos, sed per illos Prophetas Dei Spiritus dicere: quicquid verò est apud Septuaginta, in Hebræis autem codicibus non est, per istos maluit, quàm per illos idem Spiritus dicere, sic ostendens vtrosque fuisse Prophetas: isto enim modo alia per Isaiam, alia per Hieremiam, alia per alium, atque alium Prophetam, vel aliter eadem per hunc, atque illum dixit, vt voluit; quicquid porrò apud vtrosque inuenitur, per vtrosque dicere voluit vnus, atque idem Spiritus; sed ita, vt illi præcederent prophetando; isti sequerentur prophetice illos interpretando: quia, sicut in illis vera, & concordantia dicentibus vnus pacis Spiritus fuit; sic & in istis non secum conferentibus, & tamen tanquam vno ore cuncta interpretantibus, idem Spiritus vnus apparuit:* Sic Augustinus commonstrans, etsi Septuaginta ad Hebræo comprehensa Textu nonnulla adiecerint; illa tamen Canonica fuisse, & Dei loquelam: igitur, quamuis iidem, aut alius junior Interpres titulos operum à primis Auctoribus derelictos apponerent; eiusmodi tituli Canonicam, & inuiolabilem auctoritatem haberent: Confirmo iterum: nam probauimus Anteloquio 3. Sectione 3. num. 84. ipsos Bibliorum primæuos conditores non omnia retulisse, sed ex Dauide, exempli causa, didicisse nos quidpiam, aut de Ægypti plagis, aut de iis, quæ in eremo contigerunt, quorum Moyses in Exodo non meminit; & tamen eiusdem fidei sunt, quæ Psalmista addidit cum iis, quæ Moyses recensuit: igitur etiam tituli à quibusdam omissi, ab aliis appositi, Canonici, & authentici extitissent.

Septuaginta ex Spiritus sancti auctoritate non nulla in translatione sua addiderunt.
Leo Castr.
Tena.
August.

61. Resoluo secundò, nobis verisimile apparere sacrorum voluminum inscriptiones ab Auctoribus libris affixas: putamus enim generaliter verum esse, quòd de Psalmis scribens proœmio in in hoc edisserit Hieronymus: *Nam per titulum* (inquit) *intelligitur vniuscuiusque Psalmi intellectus: Quid est titulus, nisi clauis vt ita dixerim? in domum non ingreditur nisi per clauim: ita & vniuscuiusque Psalmi intellectus per clauem, hoc est, per titulum intelligitur, in cuius persona cantatur:* Atque Augustinus exordio enarrationis Psal. 58. *Sicut solet Scriptura* (inquit) *Psalmorum mysteria in titulis ponere, & frontem Psalmi sublimitate sacramenti decorare, vt sciamus, qui intraturi sumus, cum, tanquam super postem, quid intus agatur, legerimus, vel cuius domus sit, vel quisnam sit illius prædij possessor: ita & in hoc Psalmo scriptus est titulus de titulo,* &c. Habemus ex horum Patrum effatis, in titulo, quasi in epitoma claudi Psalmi, aut alterius sacri tractatus medullam: quare oportebat certè inscriptionis structorem priùs exactè comprehendisse scopum, aut Cantici, aut Odæ: deinde vocabulum idoneum imponere naturæ hymni; At quis ad hoc ita sufficiens, atque Operis artifex? Quis enim eum in modum lustrauit pertentauitque Prophetiam, atque vaticinij ipsius parens? Hos igitur nomina, & titulos imposuisse conueniens est affirmare: nam, cur obsecro non inscripserint editos à se libros diuini Auctores? Quæ lex, quod præceptum? quis vsus prohibuit? Vnde haustum cum fundamento non ita ab eis peractum? Esto quidem temporum malitia, & iniuriis contigerit amissos penitùs fuisse titulos, & ab Esdra, aut septuaginta viris resuscitatos: verùm nunquam ab Auctoribus mediatos, quonam modo persuaserint? Equidem Theodoretus præfatione in Psalmos, & initio explanationis in Psalmum 1. cum spiritu & vehementia defendit à Dauide cõcinnatos titulos, & septuaginta senes eos vertisse, quos in Hebræo repererint, neque illis debitum, excepta interpretatione, aliud.

Auctores sacrorũ voluminũ titulos consecerunt.

Tituli sacrorum librorũ, ad quid deseruiant?
Hieron.
August.
Theodor.

62. Resoluo tertiò: siue ipsi primi Bibliorum molitores inscriptiones adinuenerint, seu aliorum conatus, & laboris fuerit, quocunque acciderit more, censendum diuina & canonica auctoritate præcellere, & Spiritum sanctum fuisse, eos qui dictauerit: Fauet nuperrimè allegatus Theodoretus prologo in Psalmos inquiens: *Rem quidem nimiæ temeritatis, & confidentiæ plenam arbitror, falsas illas existimare* (loquitur de inscriptionibus) *& nostras rationes vt Spiritus sancti sapientiores iudicare:* Fauet Leontius Byzantinus lib. 3. contra Nestorianos, & Eutychianos, vbi resumens Theodori Mopsoastensis errores, inter eos scribit, quoniam delendos existimauerit Canticorum, Hymnorum, atque Psalmorum titulos: Duxit in hanc cogitationem Patrum consensio in dissoluendis titulorum sacramentis: non enim vnus, alterve, sed omnes hanc exercuêre prouinciam sedulò; & nemo sanè, qui Salomonis Epithalamium explanauit, non idem diligenter inscriptionem excussit, & multis grauidam arcanis ostendit: quid autem conati sunt tam exacta inuestigatione? Equidem intus latentem Spiritus sancti diuiniorem sensum, tanquam nucleum, eruere fractis inuolucris: Intellexerunt igitur, à Spiritu sancto dictatum fuisse, alioquin Viri tam prudentes, quorsum in his ventilandis eandem curam ponerent, quàm in ipso Dei certissimo aperiendo verbo? Duxit cogitationem præcipuè nupera Bibliorum correptio; ait enim Præfatio ad Lectorem: *Porrò in hac editione nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum apponere, visum est: atque ea causa fuit, cur liber tertius, & quartus Esdræ inscripti, quos inter canonicos libros sacra Tridentina Synodus non annumerauit; ipsa*

Tituli Bibliorũ cãdẽ sacra auctoritatis.
Theodor.
Leont.

etiam

etiam Manasse Regis oratio, quæ neque Hebraicè, neque Græcè quidem extat, neque in manuscriptis antiquioribus inuenitur, neque pars est vllius canonici libri, extra canonicæ scripturæ seriem posita sint. Cùm igitur etiam castigatissima Biblia explosis vniuersis, de quibus dubium esse possit, an verbum Dei censerentur, (*nihil enim non canonicum, nihil extraneum apponere visum est*,) adhuc retinuerint sacrorum codicum inscriptiones, & titulos, fit, vt hi non possent non esse canonici, & authenticæ Scripturæ membra: At dicet quispiam, epistolam illam non esse Romani Pontificis nomine editam, proinde firmum non præstare argumentum: esto quidem verum hoc sit; tamen earum litterarum testimonium grauissimum est cùm proculdubio illæ apostolicæ Sedis iussu prodierint, & in ea contenta ad Papam relata fuerint, antequàm typis subijcerentur, monent autem conuocatos ex amplissimo Cardinalium ordine, adiunctis viris doctissimis, & ab his *veterem, ac vulgatam sacræ Scripturæ Editionem, quanta fieri potuit diligentia castigatam:* At quis solertiæ in corrigendo scopus? Equidem vt prodiret omninò authentica, & nihil quoad eius fieri possit, non canonicum habens: ad hæc ab illis collata & manuscripta, & exemplaria propriè infinita, & euoluti Patres, & Theologorum classici, tandémque his omnibus expensis statuerunt & purissimo Textui voluminum inscriptiones associare, scilicet, quòd intelligerent, omnem vetustatem existimasse, eos canonicos esse, atque hoc commune esse Ecclesiæ iudicium: Quare absque temeritate dici nequeat, Bibliorum titulos haud esse canonicos, de quo aliquid Delrius ad initium Commentariorum in Threnos Ieremiæ.

Quæ, authoritas Præfationis ad Sixti & Clementin Biblia.

Delrius.

63. Existimo etiam & Tridentinum sess. 4. suppeditare efficax argumentum: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueuerunt*, &c. Atqui tituli & inscriptiones de integritate sunt librorum, quippe claues, vt inquiebat Hieronymus suprà num. 61. & frontes voluminum, vt ibidem sermocinabatur Augustinus: absque fronte autem, & clauibus, quid non mancum? Igitur, cùm ad integritatem spectent sacrorum codicum, & authentica esse, quæ integram reddunt Scripturam Tridentinum dicat; fit, vt tituli canonici, atque authentici sint; sed & partes etiam sunt Scripturæ: quid enim vetat esse? an, quia breues sunt, & subitò absoluuntur? Verùm hoc non demit, quominus aliquid canonicum esse valeat: nam assumamus de primo capite Isaiæ solùm tria verba, quibus non plura in titulo Canticorum; Equidem nullus inficias ierit, ea canonica esse, etsi sacræ Scripturæ laciniam; ac sanè conijctor Tridentinum non sine causa dixisse, *Cum omnibus suis partibus*; Voluisse, nempe indicare, inter ipsas partes varietatem elucere: alias esse partes grandiores, & maiusculas, quales capita voluminum, quæ semper ferè plurimis constant versibus; alias partes minores, & contractas, quales tituli & inscriptiones, qui vno constant versu frequenter: vtrunque igitur partium genus comprehendit Tridentinum, quando, *cum omnibus partibus*, recipiendos libros monuit: profectò à partis nomenclatura nequaquam ob exiguam molem (sic dicamus) excludendi tituli, modò arcanis grauidi sint, & sacramenta habeant multa, vt habere ostendimus num. 61.

Tridént.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

quemadmodum oculi in homine, licèt quantitate pusilli, pars nobilissima sunt ob excellentiam operationum; Quòd si velint cauillare, & asserere partem eam existimandam tantùm, sine qua sensus tractatus, aut voluminis cōstare nequeat, & quoniam absque titulis integra manerent sensa diuinorum librorum, ideò eos non esse partes; infirmo scipione nituntur; nam parentheses Scripturarum tales sunt, quibus demptis maneret integra significatio: est enim parenthesis natura, vt neque sensum principalem, vel auferat vel ponat, at parentheses in Biblijs, Dei loquutio sunt, & ad Scripturam attinent: Deinde & in Genesi, & in Euangelijs, & in multis alijs voluminibus canonicis alia ab alijs capitibus non dependent: ergò etiamsi absque inscriptionibus constaret sensus, quod tamen difficillimum esse monstrauimus citato sæpè numero 61. non inde sequeretur, non esse partes Scripturæ; quòd si quidem partes sunt, necessum est ad authenticam Scripturam pertinere ex Tridentini regula.

Nunc ad opposita exordio disputationis. Habent quidem, ab initio non extitisse eam Bibliorum partitionem, quæ modò apparet per capitulorum diuisiones: at non inde deducitur, & absurde titulos, nam modò etiam videmus amare quosdam in suis Annalibus continuam vnius anni narrationem absque intermistis capitibus; alios capita, sectiones, aut articulos interserere, prout cuique voluptas est; Equidem id imprimis in Scripturis animaduertendum, vt punctationes eiusmodi sint, quæ sanum sensum generent, interrogationis nota, conuenienti loco & tempore adhibeatur; item commata, parentheses, & eius formæ alia: ex horum enim inaccuratione, & negligentia magni & perniciosi errores pullulare valeant; Atque istud ab Hieronymo allusum, epist. 117. ad Paulam, *Quod in Demosthene* (ait) *ex Tullio solet fieri, vt per cola scribantur, & commata, qui vtique prosa, non versibus scripserunt; nos quoque interpretationem nouam, nouo scribendi genere distinximus*: Atque hoc sanè, quod in vera, ordinatáque Scriptura tantoperè desideratur, haudquaquam omissum fuit ab aliquo diuino Auctore. Cæterùm diuisio per capitula, articulos, quæstiones adinuenta est, non vt scribenda incorrupta euaderent: nam ad hoc sufficiebant punctationes; quam vt ne legentes nimia versuum non interruptorum longitudine fatigarentur, atque vt memoria aliquaorùm iuuaretur, prout citato num. 58. loco patefecimus, & innuit Hieronymus epistola ad Damasum; *Quos iam pridem mihi dederas* (inquit) *Lactantij libros, ideò non libenter lego, quia & plurimæ Epistolæ in eis vsque ad mille versuum spatia tenduntur*: Igitur, cùm ex prætermissis capitibus nullum sequeretur mendum in textu, & aliunde illorum temporum vsus, sectiones partitionésque ignoraret, quibus iunior ætas assueuit; sæculo suo Vates se accommodarunt: verùm nullius æui, nisi admodum crassi & hebetis mos erat, librorum titulos subijcere, cùm illi mirum in modum conducunt ad sensus volumine contenti inuestigationem; sunt enim & lucerna, & clauis dicendorum: Quare æquum non est cogitasse sacros Auctores obliuioni tradidisse inscriptiones Bibliorum: & videmus quidem Patres cum Theologis, vt monebam anteà, eadem diligentia titulos enodare, quo ipsum Scripturarum corpus: cùm tamen parum considerent capitum, aut numerum, aut 64.

Capitum, & sectionū vsus quare introductus.

Hieron.

Punctationes diuersa ad Scripturæ veritatem omninò necessaria.

Hieron.

distributionem: vt facilè appareat, longè aliam fuisse de titulis, quàm de capitibus existimationem.

65. Quod verò afferebatur speciale comparatione librorum Salomonis, meo iudicio confirmat omninò, quæ à nobis tradita fuêre: nam, quòd non simpliciter tres eius præcipuè codices, Parœmiæ, Concionator, & Hymenæus Salomonis vocabulum præferunt cum voluminis nomenclatura; sed alia adiunguntur, quorum fortassè non simile aliquod exemplum, vt quòd nonnunquam Rex Israël, nonnunquam Hierusalem vocetur, aliquando Dauidis soboles, aliquando Salomon tantùm, arcanum indicare videatur, & multo cum Sacramento excogitatos fuisse eius generis titulos; nec sanè ab alio, quàm à scriptionis parente, qui particulari impulsu motus fuerit à Spiritu sancto, vt modò regium nomen extraheret in apertum, modò potiùs celaret: neque enim in his leue aliquod abscondi mysterium, aut quod perfunctoria diligentia erui possit, arbitratus est Origenes prologo quatuor Homi-

Orig.

liarum, aiens: *Et quamuis difficile mihi videatur, aut perscrutari, aut pertingere posse horum differentias, aut vtcunque inuestigatas palam proferre, & chartulis credere: tamen in quantum capere, vel sensus noster, vel auditus legentium potest, pauca aperire tentabimus:* Iam quòd Salomon velut modestiæ limites prætergredi visus, dum Epithalamium magnificis titulis afficit, *Canticum* vocans *Canticorum*, non hoc superbia est, aut tumentis animi fastus; sed iusta quædam, & penè necessaria laus, ea quidem, ob quam stimulatus, vt ingressu Prouerbiorum, & Ecclesiastæ se Regem Israëlis, & Solymorum diceret, se filium Dauidis nominaret: Audi nunc ista considerantem Basilium

Basil.

hom. 12. in principium Prouerbiorum: *Apposuit autem & Auctoris nomen* (inquit) *vt personæ splendore, & amplitudine auditorem facilius traheret: auctoritas enim Doctoris acceptum sermonem facit, ac discentes attentiores reddit:* Verùm dilucidiùs Olympiodorus in sua catena in Prouerbia: *Posteaquam* (ait) *Salomon Scripturæ huius qualitatem, & scopum, Auctorisque nomen, & ortum exposuit: nunc eximiam eius Auctoris præeminentiam, & dignitatē proponit: facit hoc autem, non vt arrogans, aut superbus quispiam ostentator; verùm qui Operi huic fidem, & auctoritatem comparet: nam, vt alia omittantur, confert hoc non parum ad submouendam omnem de germano huius scripti parente dubitationem. Denique ad demonstrandum & persuadendum doctrinam, quæ hic traditur, grauem, veram & solidam esse, plurimi valet Auctorem illius regia auctoritate, & dignitate excelluisse:* Atque his sanè defenderetur cum abundantia Salomon, quamuis ex genio suo, aut opus, aut scribentem encomiis euexisset sed tamen in primis considerandum Spiritum, vti sui cæterorum Doctor; ita & titulum inspirasse. ille Vatis animum tetigit, vt Hymenæum specioso Cantici Canticorum vocabulo afficeret: quamobrem verò spiritus diuinissimus ille sic nuncupare voluerit, docuimus prolixè in antecedentibus per tres Sectiones.

Auctoris nomen plurimi interest, vt scripto praferant

Olympiod.

66. Transeamus ad illa septem posteriora Estheris capita, quæ, si Deo placet, inter apocrypha referenda sint: Sed palàm Sixtum refutet Bellarminus, vide lib. 1. de Verbo Dei, cap. 7. §. *Accedit postremò*, & quidem omne eius fulcrum, quoniam septem illa capita non tam sunt germanæ Bibliorum partes, quàm additamenta quædam, & astuta. at si tantùm detur licentiæ spectato Estheris volumine, nónne promptum fuerit expungere in aliis codicibus non pauca, & asserere fragmenta esse, non partes, maximè in his de quibus aliquando dubitatio extitit, an de genuinis essent Scripturis? quid aliud Tridentinum mouit, vt ordinem sacrorum librorum distinctè proponeret, quàm vt petulantia ingenia coërceret? quæ nisi in meridiana claritate offendere vellent, errore abduci, & caligare aliter non poterant: certè impegisse in multo lumine Sixtum nostro visum Gretsero tom. 1. defensionis Bellarmini, Appendice 1. ad librum 1. Illustrissimi Cardinalis, §. *De his tamen*, &c. §. altero, *Nam quòd Sixtus*. Bonfrerius præloquiis in Scripturam cap. 4. sect. 3. nullo modo videri tutum in fide post Tridentinum affirmat: Consulendi Serarius prolegom. 4. in Estherem, & in idem volumen Sanctius prolegomeno quoque quarto, à quo notatus, quod liberè nimiùm pronunciauerit.

Sixtus Senēsis perstrictus quòd septem vltima capita Estheris resecerit.

Bellarm.

Gretser.

Bonfrer.

Serarius.

Sanct.

Grauis admodum est difficultas ex Regum c. 6. libri tertij de elapsis annis ab egressione Israëlitica ex Ægypto vsque ad cœptū construi templū Salomonicum. Verùm, cùm Iudicum 3. vers. 11. asseritur: *Quieuitque terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez*, non sic enumerandi sunt anni, de quibus eo loco memoria, vt præter aliquod interuallum, quo fortasse malè agentes exspectauit Dominus ad pœnitentiā, antequàm excitaret Chusan Rasathaim Regem vt vindictam de perfidis sumeret, illósque vexaret, præterque octo annos, quibus nominato tyranno seruierunt, tempúsque conficiendæ pugnæ, adhuc supersint quadraginta anni, quos in pace sub Othoniele consumpserit populus: At constructio est à Iosue ad Othonielem, fluxisse tantùm quadraginta annos, quoniam eò quòd maior portio cum tranquillitate acta sit, à maiori parte datum nomen toti spatio ex consuetudine Scripturæ, cui mos, vt aduertit Eucherius, siue Beda, aut alius eius Operis artifex, lib. 1. in Genesin: nomine totius maximam partem plerunque significare: sic denso, nobilique testium agmine instructus Salianus, vt potamus, docere visus tom. 2. anno mundi 2601. n. 1. & 2. Aliter quoque adhibita regula, cuius meminit Cantapretensis hypotyposeon libro sexto c. 4. § *Hebræi vtuntur*, &c. nimirum, ex vsu sancti idiomatis Cardinales numeros poni pro ordinalibus, vt Genesis c. 1. *Factúmque est vespere, & manè dies vnus*, id est, primus. Leuitici c. 25. vers. 10 *Sanctificabísque annum quinquagesimum.* ex Hebræo: *Annum quinquaginta.* Et in nouo etiam Instrumento nonnunquam, Matthæi c. 13. vers. 23. *Qui vero in terram bonam seminatus est, hic est, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò trigesimum.* Græca habent, ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. apud nos; id est, *hoc quidem centum, hoc autem sexaginta, hoc verò triginta*: Ad hanc normam cùm dicitur terra quieuisse quadraginta annis erit, asseuerasse, terræ concessam pacem quadragesimo anno, quo, scilicet ad æternitatem abiit Othoniel; non quòd anteà tranquillitate caruisset; sed quia tunc plena malacia potita fuerit, quam subsequuti citò tumultus: cui fauere cogitationi Riberam apertè videas libro 1. de templo, c. 1. n. 11. neque subobscurè Tursclinum epitoma Historiarum, c. quæst 6. & vtrunque probè existimasse à Saliano admissum tomo 3. anno mundi

67.

Locus ex 3. Reg. c. 6. de num annorū vsq; ad acceptum fabricari templū, concilatus.

Iudic. 3.

Regula: A maiori parte datum nomē in annorum supputatione.

Salian.

Regula: Cardinales numeri pone solent pro ordinalibus.

Cantap.

Gen. 1

Leu. 25.

Matth. 13.

Ribe.

Tursel.

Salian.

mundi 3023. num. 8. iſtóque adhibito Adriadnæo filo non erit difficile labyrintho emergere, vt non ſit neceſſe audacter pronunciare, vitiatos eſſe Bibliorum Textus; neque prætereundum illud, quod Maldonatus aduertit ad c. 10. Lucæ prope initium, ex Auguſtino libro 2. quæſtionum in Exodum, quæſtione 47 in ſacra pagina cardinalem, quem appellant, numerum exprimi, etiamſi aliquid deſit, aut ſuperſit: vt filij Iſraël quadringintos annos in Ægypto verſati ſeferuntur, cùm longiori aliquantum ſpatio demorati ſint, Exodo probante c. 12. verſ. 40. & ob hoc Septuaginta Seniores dici vulgariter Bibliorum Interpretes, cùm duo ex iis extiterint: Exemplorum vberiorem copiam ſuppeditauit Cantapetrenſis loco nuper monſtrato; ex quo canone diſcere oporteat, etiamſi ſupra quadringentos & octoginta annos aliqui conficerentur, benè à ſcriptore poſitam eam ſummam annorum, vt qui attenderit ad numeros cardinales.

Regula: Numerus cardinalis exprimitur, etiamſi aliquid deſit, aut ſuperſit.
Maldon.
Auguſt.
Exod. 12.
Cantap.

Quanquam, licèt his viis expediri non poſſit Regum Textus, ſatius fuiſſet tamen humanæ imperitiæ agnoſcere vulnus, quàm Bibliorum ſententiis vitium adſcribere; quod amplexatus eſt noſter Sanctius ad cap. 6. libri tertij Regum, num. 2. At verò Canus is eſt, qui confidenter aſſentit, numerum eum annorum, qui quadringentos & octaginta annos perficit, *non modo omnibus exemplaribus, ſed vniuerſis Auctoribus, Latinis, Græcis, Hebræis conſpirantibus confirmari:* Quæ ſanè vt vera ſunt ipſum plurimum redarguunt auſum dicere, non eſſe quæſtionem ex pertinentibus ad fidem, an ſyncerus fuiſſet numerus ille, & qui Auctorem haberet Spiritum ſanctum, nécne; fuitque eo maius peccatum quòd poſt Tridentini de ſacris libris, eorúmque partibus omnibus declarationem, ita ſtatuiſſe non ſit verius: nam, quid armorum relinquatur nobis ad ſacrarum litterarum præſidium, ſi mendum numerationis poſſit eſſe, quam tanquam germanam omnia exemplaria innuant, vniuerſi Auctores Latini, Græci, Hebræi agnoſcant? Accedit ad præfata omnia, quòd etiam Biblia per Sixtum, & Clementem caſtigata eandem lectionem numeri annorum quadringentorum, & octoginta ſeruauerint, de quibus vidimus ſuperiùs numero 62. pronunciari, *nihil non Canonicum, nihil adſcititium, aut extraneum habere.* Canonicum itaque aliquid eſt numeratio illa, ac proinde ad fidem ſpectans, quali verò cenſura perſtringendum arbitretur Baſilius Legionenſis, qui per Clementem correcta Biblia vitio aliquo ſcatere, audeat affirmare, videat Lector apud ipſum, 1. parte variarum, quæſt. 4. expoſitiua, c. 12. adeat quoque Tenam libro 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 6. ſect. 4. §. *Cautè tamen legendus*, &c. Sed & idem Baſilius Legionenſis memorato opere diſput. de Agoo typico pag. 4. col. 1. in relatum annorum ſcrupulum incidens poſt examinatam Cani opinionem, adiecit, Regum textum correptum eſſe à nemine aſſeri poſſe abſque temeritatis nota; & ob ſimile effatum Eugubinus Cano vehementer diſplicuit lib. 2. de locis, cap. 18. §. *ad illud verò*, &c.

Melchior Canus taxatus, quòd numeros chronologicos Scripturæ ad fidem ſpectare non arbitratur.
Baſil. Leg.
Tena.

70\. Supeſeſt ex eodem Cano, quod aſſeruerit non eſſe perhorreſcendum, ſi quiſquam exiſtimaſſet, & docuiſſet interpretationes Hebraicorum nominum, quæ in ſacra occurrunt pagina, non eſſe particulas Scripturæ: At putamus & hoc ſatis falſum eſſe: militant enim harum comparatione omnia penè, quæ de titulis Bibliorum in antecedentibus diſputauimus num. 62. habent & peculiare fulcimentum eiuſmodi interpretationes: nam ſuffragante Hieronymo lib. 2. in Epiſtolam ad Galatas, in illud cap. 4. *Quoniam autem eſtis filij Dei*, &c. *Et hanc conſuetudinem* (inquit) *in pluribus locis Scriptura conſeruat, vt Hebraicum verbum cum interpretatione ſua ponat; Bartimeus, Filius Timei, Aſer, diuitiæ; Tabitha, Dorcas; & in Geneſi Meſech, vernaculus, & cætera his ſimilia:* Vbi conſideraſſe operæpretium eſt dicere ab ipſa Scriptura hoc fieri, id eſt, à primo, præcipuóque eius Auctore, non autem ab Interprete aliquo: quod verò à Scriptura fit ad Scripturam ſanè attinet, & eſt Scripturæ portio: neque ſolos vſus coniungi interpretationem cum dictione originis; ſed inſuper non rarò ponitur interpretatio nuda abſque vocabulo proprio idiomatis, quandoque & nomen proprium vice interpretamenti, & verbi appellatiui, communiſque ſignificationis: Suppeditabunt vberem exemplorum ſegetem Ribera in c. 2. Sophoniæ, num. 18. Cantapetrenſis lib. 2. hypotypoſeon, c. 1. §. *Poſtremò annotabis*, &c. Pineda in primis ad verſum 14. c. 42. Iobi: Cornelius regulis ad initium Iſaïæ, canone 31. Sanctius in c. 6. Canticorum, num 8. & in Pſalmum 67. num. 39. quis verò credat eiuſmodi, & tam diuerſa abſque ſecreto Numine fieri? cùm & Hieronymus de huiuſmodi quibuſdam lib. 2. in Epiſtolam ad Ephesios in illud capitis tertij: *Et aliis generationibus*, &c. *Sed quia ita habent in Græco, & ſinguli ſermones, ſyllabæ, apices, puncta, & in diuinis Scripturis plena ſunt ſenſibus; propterea magis volumus in compoſitione, ſtructuraque verborum, quàm intelligentia periclitari:* Et denominationibus, de quibus nunc tractatio eſt, idem in quæſtionibus Hebraïcis in Paralipomenon: *Sciendum ſanè* (ait) *quia crebræ appellationes perſonarum, & immutationes nominum, & repetitiones ad magnum myſterium pertinent:* Cui verò fiant eiuſmodi nominum explicationes, declarat libro quarto in Hieremiam: *Ex verbis autem & interpretatione nominum, ſæpè res oſtenduntur; vt Abraham, Sara, & Petri, & filiorum Zebedæi vocabula commutata, ſignificant rerum mutationem; & in hoc eodem Propheta, Phaſhur dicitur pauor, ſiue tranſlatio, & colonus, ſiue peregrinus:* Cauſas etiam adhibet nonnullas Ribera, vbi ſuprà: Denique & ipſe Canus eodem loco tales interpretationes Scripturam eſſe Hieronymi teſtimonio conuictus fatetur, & addit peritè ex ſuo ingenio: *Nam particula, quæ ad ſeruandam, vel congruitatem, vel intelligentiam ſacrarum litterarum interpretatione additur, non cenſetur à ſacris litteris aliena:* Quid igitur in eo increpamus, ſi nobiſcum ſentit, & Scripturam eſſe aſſeuerat? nimirum, quòd & oppoſitum etiam ſuſtineri dixerit: ſcilicet non eſſe Scripturam; quod exiſtimaſſe abſurdum arbitramus, & penitùs reſpuendum.

Hieron.
Regula: Mos Scripturæ Hebraïcum verbū cū interpretatione ponere.
Regula: Nomen propriū abſque ſignificatione, & è diuerſo poſitum ſæpè.
Ribera.
Cantap.
Pineda.
Cornel.
Sanct.
Interpretationes nominū Scripturæ partes ſunt, & quamobrē ponantur.
Hieron.
Ribera.
Canus.

Sectio VII.

Cur in hac Epithalamij inscriptione Salomon nudè positus, cùm alibi & filius Dauid, & Rex nucupetur? Verbis initialibus Prouerbiorum & Ecclesiastis lux data; Tributa num antè lapsum exegerit Salomon? An inter tribum Iudæ & alias tribus ciuilia quædam fuère odia?

69. *Orig.* EXcitauit quæstionem non inconcinnam vetustissimus Interpres Origenes Prologo quatuor Homiliarum, ad finem: *Adhuc autem possumus & hac inquirere, priusquam ad ipsum corpus libelli veniamus, cur Salomon, qui videtur obtemperare in his tribus libellis voluntati Spiritus sancti, in Prouerbiis quidem dicatur Salomon, filius David, qui regnauit in Israel: in secundo verò libello non Salomon scribitur, sed Verba, inquit, Ecclesiastæ, filij Dauid, Regis Israel in Hierusalem, & filium quidem se esse Dauid, similiter vt in primo, & Regem Israel scribit; sed ibi Prouerbia, hic verba ponit; & se ipsum, quem ibi Salomonem, hic Ecclesiasten nominat: & cùm ibi gentem solam, in qua regnauerat, posuisset: hic gentem posuit & locum regni Hierusalem designat: In Cantico Canticorum vero, neque gentis nomen, neque locum, in quo regnet, neque omninò quòd Rex sit, neque quòd Dauid Patrem habeat, scribit; sed tantummodo Canticum* (ait) *Canticorum, quod est ipsi Salomoni.* Erit igitur disquisitio circa tituli partem, quæ nomen Auctoris comprehendit, quamobrem aliter in his, aliter in illis disceptationibus legatur? consueuêre enim Scriptores non suum mutare vocabulum, sed codicis, quoniam diuersa materia ita exigebat: quòd si præclara quidem epitheta adiungenda erant, vindicabat sibi magis tantum honorem Canticorum liber, vt qui alios præstantia longè superet. Scio quidem nostrum indicare Pinedam Commentario in Ecclesiasten ad versum 1. cap. 1. num. 1. non esse titulos dicendos exordialia Prouerbiorum, & Koëleth verba, sed existimanda partem Operis: at quemadmodum ipse ibidem suggerit, opposita sententia vulgata est: & nobis lis est, siue inscriptio prima verba nuncupentur, seu alio modo: quamobrem Auctor in quorundam vestibulo Operum Regem se affirmat, atque Dauidis filium: in aliorum ianua subticet maiestatem, & tantùm appellatur Salomon?

Honorifici tituli an librorum initiis ponendi?

Verba initialia Prouerbiorum & Ecclesiastæ, an tituli, an pars contextus? Pineda.

70. Primum igitur dici valeat id, quod ex Magno Basilio adiuncto Olympiodoro deprompsimus elapso articulo, numero 65. nempe, ad conciliandum splendorem, atque pretium apud mortales Operi, vti & nunc fieri videmus à multis; nam librorum valuis affigunt pomposa nomina ad voluminis grauitatem & pondus: sunt enim quidam ad personæ dignitatem magis attendentes, quàm ad ingenium; opus est etiam & vulgi considerationem aliquam habere: Sed, cur non istud etiam in Canticis perpetratum? nimirum, quia Epithalamij tanta fuerit gloria, quæ externis adminiculis non egeret; ac proinde superuacaneum ibi regiæ potestatis meminisse, cùm hoc ipso, quòd Hymenæum talem composuisset, quisquis extitisset, non possit non eximiè inclytus censeri: Non displicet hæc enodatio, neque historico sensu indigna apparet; quemadmodum, neque alia, quam tradit Hieronymus ad versum 1.c.1. Ecclesiastis, & habet Alcuini Commentarius: *Sicut enim Prouerbia* (inquit) *quasi rudis institutio ad duodecim tribus, & ad totum pertinent Israel, & quomodo contemptus mundi, non nisi metropolitis conuenit, hoc est habitatoribus Hierusalem: ita Canticum Canticorum ad eos propriè facit mentionem, qui tantùm superna desiderant:* Igitur, quoniam in Parabolis ea tradebatur doctrina, quæ pertineret tam ad vrbanos, & oppidis habitantes, quàm ruri dispersos; ideò totius Prouinciæ incolas eius complectitur inscriptio; quia autem Concionator de aula, & voluptatibus dissertat multa ex parte, oportebat sermonem dirigere ad proximos aulæ, & Regum deliciis, quales erant Metropolis ciues: sed quòd Epithalamij ob perpetuum, spissúmque hieroglophycum tanta obscuritas esset, quam, excepto eius conditore, alius non penetraret integrè, etiam de Regum numero, qui vetustis temporibus ob sapientiæ laudem ad Reipublicæ gubernaculum vocabantur; ideò ante Hymenæi ingressum neque Monarchatus, nec subditorum memoria aliqua; & ob similem causam cùm in Concionibus, & Parœmiis se filium Dauid nominasset, id est, non tantùm natiuitate sobolem, sed etiam doctrina; (nam filius in arcano idiomate nonnunquam pro discente sumitur, quo pacto intelligunt aliqui, cùm dicuntur in Regum voluminibus filij Prophetarum, hoc est, discipuli, & ex schola prophetica) innuit Prouerbiorum, & Ecclesiastæ tam simplicem esse stylum, vt si ea opera cum Lucubrationibus Dauidicis comparentur, discipuli partus videatur Salomonis labor, cùm Magistri gloria dignæ essent Dauidis Odæ: Verùm, cùm ad Epithalamium peruentum est, iam fastiditur discipuli nomen, cùm quæ apud Dauidem abstrusissima sunt, eius Codicis vincant nebulæ: igitur in Cantico Canticorum non discipulus alicuius Salomon, sed cunctorum Præceptor.

Cantici Canticorũ nobilitas ab inscriptione illius. Hieron. Alcuin.

Regula: Filius pro discipulo ex vsu Scripturæ.

Ostendit aliam viam (nec enim impigrè sequitur) Pineda ad verba illa capitis primi Ecclesiastis, *Regis Hierusalem*, &c. num. 59. Vtpote Salomon Prouerbia in iuuentute composuit cùm pleno imperio frueretur, & dominatum exerceret in vniuersas tribus, neque esset distinctio Iudæ adhuc per discussionem, & Israël; proinde omnes ordines complexus inscriptioni affixit se Regem esse Israël: at verò Ecclesiasten composuit, postquàm accepit nuncium de imperio diuidendo, Reg. 3. cap 11. vers. 13. fuit nanque pœnitentia illius, quæ subsequuta est prolatam à Deo sententiam de Monarchiæ imminutione: Igitur regni discerptionem quasi iam præsentem ob prædictionis certitudinem habens, Ecclesiasten ad eos, qui cum posteris eius permansuri erant, nempe Metropolis habitatores, direxit: Sic ille non inuenustè: sed quibus nec ex parte obtemperare in superioribus præiacta fundamenta verant; docuimus enim haudquaquam ab adolescente Salomone elaboratas fuisse parabolas, verùm post exactos quadraginta, & eò ampliùs annos aliquos: monstrauimus pariter, neque lamentum Salomonis existimandum Ecclesiasten; 71.

Ex libris Salomonis quãdo quisque compositus? Pineda.

3 Reg 11.

sed

sed tamen ita meditari valeamus : equidem notum est Salomonem vectigalia imposuisse populis, quæ modum excederent, propterea eo defuncto ad Roboamum successorem eius Israëlitæ, *Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis*, Reg. 3. cap. 12. vers. 4. Cùm igitur nimiam triburorum molem ferre non valerent, fortasse etiamnum viuente Salomone, tam oppidani, quàm agricolationibus dediti, turbas ciere, & coniurationem intentare cœperant ; quorum vt sedaret mentes Rex, exhortationes, & monita dedit seorsim; Alia ad dispersos per omnem Iudæam variis in locis, qui nomine Israëlis intelliguntur, vocauitque Parabolas, quoniam eiusmodi sermonum vsus fuisset apud promiscuam turbam ; nam, vti adnotat Hieron. lib. 3. in Matthæum, ad illud c. 18. *Ideò assimilatum est regnum*, &c. *Familiara est Syris, & maximè Palæstinis ad omnem sermonem suum Parabolas iungere : vt quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem, exemplúque teneatur* ; Alia ad politiorem multitudinem, quæ ante ora Imperatoris quotidie principe in vrbe versabatur : vocat autem se vtrobique Dauidis filium, vt saltem optimi parentis fidissimæ memoriæ concederent, ne ab eo translatos fasces contemnerent ; ne tantum iniuriæ, libertatis, qua fruebantur, vindici facerent, vt ab eius familia regiam maiestatem abducerent.

An per seditionis occasionem compositi parœmia, & Ecclesiastes
3. Reg. 12.

Regula: Palæstinorum vsus ad omnem sermonē Parabolas addere.
Hieron.

72\. *Tributa nū ante lapsum exegerit Salomon?*

At in hoc discursu illud arduum est: quoniam à nobis præmonstratum hos ednos à Salomone codices quo tempore sanctus & moderatus Princeps erat : imò quis non hoc sentiat? neque enim inter libidines mansit cum eo prophetia, & quæ tam enthea promeret facundiæ spiritalis vis potens atque cœlestis : vectigalium autem vltra mensuram excessus tum quidem, postquàm Deo, & religioni terga vertit, quæ est iudicatio Abulensis quæst. 3. in cap. 12. lib. 3. Regum, & Sanctij in idem caput, num. 3. Pinedæ libro octauo de rebus Salomonis, cap vlt. Saliani tom. 3. anno mundi 3052. num. 1. non igitur ad sopiendos tumultus ob tributorum nimia pondera Salomon, aut Prouerbia, aut Ecclesiastem composuit : verùm Glossæ vulgaris Auctor, & Nicolaüs in alia sunt opinione, vt hæc onera illa fuerint, de quibus Reg. 3. cap. 4. vers. 7. *Habebat autem Salomon duodecim Præfectos super omnem Israel, qui præbebant annonam Regi, & domui eius ; per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant*, Apponam Lyrensis verba ad vers. 4. cap. 12. libri tertij Regum, quoniam clariora: *Pater tuus durissimum*, &c. *Hoc videtur esse contra illud, quod suprà dictum est : de filiis autem Israel non constituit Salomon seruire quenquam 9. capite. Ad quod dicendum, quòd verum est in operibus vtilibus : tamen ministrabant expensas Salomoni singulis mensibus per duodecim Præfectos super populum positos, & hoc reputabat populus iugum graue; quia expensæ Salomonis erant valdè magna.* Puto autem, vt hæc vera sit Nicolaï sententia : non tamen accidisse, vt initio regnatus Salomonici rebellionis imaginem aliquam meditati subditi fuerint: nam tunc cùm thesauros omnes in ædificanda Deo Basilica profunderet excellens Monarcha, iustum erat, populos regiæ mensæ necessaria subministrare ; verùm, cùm perfectis operibus diuinæ suæque domus, postquàm ex Ophirina, Tharsicáque regionibus classes infinitam auri, argentique vim attulissent ; cùm adhuc auari ministri, inscio Monarcha, non desinerent populo graues esse, & de pristinis oneribus nihil relaxarent ; commota est plebs, & in furorem versa ; Salomon re explorata, vt quam excitauerat scintillam discordiarum ministrorum insatiata cupiditas, extingueret antequàm incendium parturiret, habuit ad conuocatos grauissimas exhortationes ; hæ autem sic distributa, cùm inciderent in vnum, alterúmve annum post absoluta omnia ædificia ad vigesimumsextum, aut septimum dominatus Salomonici; contigerunt iisdem, & quando ille probus, religiosúsque Monarcha; & quando in superioribus à nobis asseueratum est, ab eo concinnata eius quæ habemus volumina.

Abulens.
Pined.
Salian.

Glossa.
Nicolaüs.
3. Reg. 4.

Dicamus & ex Hebræorum traditione nonnihil ; eius meminêre Agathius Guiddàcerius ad exordium in Cantica explanationis; Cosmas Damianus Hortulanus initio Isagogæ in eadem Cantica : Dicunt hi, nomine Israëlis intelligendas decem tribus; nomine Hierusalem alias duas, Iudam, & Benjamin; & hoc non malè postquàm discissio facta est : Aiunt itaque, inter decem tribus, & duas significatas, inueteratas irarum causas, & odia extitisse antiqua, siue ob gloriæ inuidentiam, seu ob receptas iniurias, siue ob alios fines; Salomonem igitur de fide Benjamin, & Iudæ ergà se securum, conatum quibus posset blanditiis, & adulationibus conciliare gratiam, & beneuolam mentem cæterarum tribuum : quare sub iusum tegui habuisse eos, qui in Prouerbiorum codice leguntur sermones, atque vt benè mereretur de tribus decem, nuncupasse se tantùm Regem Israël eo temporis ; progrediente autem regnorum mole, cùm vndique vallatus esset, & neque ab externis, neque à domesticis hostile quidpiam metueret, iam larua abiecta ostendisse, cui factioni potiùs adhæreret, & habita concione in metropolitana vrbe, omisso Israële, nuncupatione Regis Hierusalem se potissimùm gloriari insinuasse : in Epithalamio autem, quoniam *Salomonis*, & *Pacifici* vocabulum non terrenum aliquem Monarcham indicabat ; sed eum, in cuius femore scriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium ; propterea omisisse ibi quicquid humanam redoleret pompam, nudo Salomonis adscripto nomine; equidem considerata Iudæorum natura prona ad liuorem, & æmulationem, cùm alicui potiora deferebantur (nam & Iosepho etiam germani ob hoc inuidebant, Genesis cap. 37. scilicet, eò quòd à patre plùs cunctis filiis amaretur,) crediderim potuisse reliquas tribus odium aduersùs Iudam concipere (excipio Benjamiticam saltem posterioribus temporibus cum qua arctum vinculum, adeò vt vna eadémque tribus nonnunquam censeretur cum Iuda) nam multis præferebatur tribus Iudæ cæteris tribubus, de quibus videri possit Tostatus quæst. 28. in cap. 18. libri primi Regum, & quæst. 19. in caput 21. libri primi Paralipomenon, atque in 2. libri cap. vndecimum, quæst. 5. Verùm, displicet multùm in hac opinione, quòd propter ciuilia tribuum odia defectionem ab Imperatoris obedientia insinuat ; quorsum enim Monarcha luat pro domestica atque priuata subditorum inter se ira ? Si ipse vexasset, si tyrannus, si inexorabilis, hoc quidem : at non solet priuatus liuor imperio ruinam, atque exitium parere : Omitto & nostras non pati cogitationes, quòd aut in adolescentia composuerit Salomon Prouerbia, aut Pacifici

73\. *An inter decem tribus & Iudam inueterata odia ante diuisionem?*
Agathius.
Hortulan.

Genes. 37.

Iuda tribus cæteris prælata : eius cum Benjamitica vinculum.
Tostat.

Rr 4 nomen

nomen mysticè solùm interpretandum sit in Cantico Canticorum.

74. *Ciuiles familiarum discordia Republica exitiosa.* Sabell.

Sed quidem, in Republica contingere aliquando, vt nobilissimæ familiæ odiis distrahantur acerbissimis cum incredibili prouinciarum dispendio, qualis fuit illa nobilissima factio vtrinque Guelphorum, & Gibellinorum, de qua libet mutuare pauca aliqua verba ex Sabellico, tom. a Æneid. 9. libro sexto; *Erat per id tempus* (inquit) *Federicus Imperator Pisis, qui, cum non satis exploratum haberet, qui homines suis fauerent partibus, omnes Italiæ ciuitates velut in duas diuisit factiones, vt qui Pontifici fauerent, Guelphi nuncuparentur; qui Imperatoris partibus, Gibellini, nomina ad Italiæ exitium reperta: quanquam & alias gemina illa partes attigerint; apud Pistorienses in Hetruria primum res orta est; Enimuerò cum Cancellarij Pynzancos ex ea vrbe deiecissent, factum est, vt duo germani sanguinis fratres, quorum hic Guelphi nomen ferret; ille verò Gibel, in diuersas factiones suum fauorem inclinarent, noménque vterque suum dederit his, vnde steteit partibus, Pynzati Gibellini dicti, diuersæ factionis Guelphi: inuasit id malum velut ex proximo Florentinorum ciuitatem, vnde sunt confestim nobiles eiecti, quia Gibellina non essent partium, contrà Guelphi à Senensibus, & Aretinis extorres facti; serpsit inde latius pestis, breuique vniuersam corripuit Italiam: hinc bella non tantùm inter ciues orta; sed inter propinquos & fratres.* Ita Pius II.

Guelphorũ, & Gibellinorum factio.

Si igitur inter Israëliticas tribus huiusmodi monstrum aliquod exortum, cùm Monarchia Salomonis ab alta pace commendationem summam accepisset, putauit gloriosissimum sibi futurum, si & inueterata odia extingueret, & amicitias inter tribus faceret. Cùm igitur occasione dedicationis templi magnifici à se constructi confluxissent ex omni Iudæa gentes infinitæ, cùm videret compunctos ob noui templi religionem populos, occasionem ratus optimam deponendi antiquas iras, habuit ad decem tribus sermones Prouerbiorum libro contentos: ad Iudam, quæ Ecclesiastes hortatoria includit; Ac sanè in hunc modum adaptata Hebræorum sententia verisimilitudinis aliquem colorem habere quispiam opinabitur.

75. *Salomon ob Iudæorũ gratiã prælegebat in Scholis.*

Dicamus, & quod nostrum concepit ingenium. Puto igitur, cùm Salomon post absolutas ædificiorum fabricas, Scholas Hierosolymis aperuerit, in quibus antecessoris ipse purpura fulgens munere non dedignatus fungi; quemadmodum indicauimus huius Isagogæ Sectione 1. n. 20. tum auditoribus prælectos ab eo, quos habemus illius libros, Prouerbia, Concionatorem, & Hymenæum; Conuolabant autem in Lyceum & de Ethnicis plurimi: nam veniebant à finibus terrarum ad audiendam sapientiam eius; ne autem Hebræi existimarent in gratiam Paganorum docendi munus ab eo assumptum, & ob hoc, aut mœrore aut inuidia læderentur, nuncupat se Regem Israël in Parabolis, Hierosolymæ in Ecclesiaste, velut innuens, ob horum commodum & vtile Academiam instituisse, hos apud se in pretio & bonore esse discipulus solitum; iis satis beatum futurum etiamsi exterorum nemo gymnasij limina tereret; quare, vti Seruator quondam Matth. cap. 15. vers. 24. Syrophœnissæ respondit, *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel*; id est, ad Hebræos tantùm, quasi ex instituto & principaliter destinatus, vti declarat Abulensis

Matth. 15.

Abul.

variis modis quæst. 70. in nominatum Euangelistæ caput; ita & nunc Salomon, verba se facere; & prælegere in Scholis ob amorem in Israëlitas, & Metropolitanos, hos sibi charos auditores, ea occasione solùm, & Gentilibus propinare doctrinarum latices; enodare, quæ proponant ænigmata; soluere quæstiones; Sed animaduertendum est, sub nuncupatione Israëlis omnes tribus comprehendi, omnémque statum Iudaici populi; quoniam, sicut per omnem vitam Salomonis nullum extitit schisma, & diuisio inter tribus; ita opus non fuit, vt nomen Israelis ad partem illarum solùm restringeretur; Igitur Prouerbiorum liber vniuerso dicatus est regno, & comprehendit æquè intra Sionis muros viuentes, atque positos extra, & diffusos per omnem Palæstinam; non sic autem liber Ecclesiastis; nam fuit consecratus tantùm habitatoribus Hierusalem: at hinc oboritur statim cupido sciendi, quamobrem Salomon non contentus Metropolitas cum reliqua subditorum multitudine confudisse, dum Parabolas inchoaret, voluit posteà distinctè & separatim nuncupare aliquid Solymitanis, sic vt duplici honore affecerit; altero, cùm in parœmiarum limine sub regni generali vocabulo comprehendit: altero, cùm in Ecclesiaste à reliquis secreuit?

Sub Israelis vocabulo omnes tribus comprehensæ.

At sanè, quòd Salomon duplicia in Hierosolymitanos contulerit, fecit primùm eò quòd esset ciuitas quasi primogenita, & caput inter omnes alias vrbes, & adaptauit legem primogenitorum, quibus debebatur vltra fratres secunda portio, vti constat ex Deut. cap. 21. vers. 17. *Sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de his, quæ habuerit, cuncta duplicia; iste est enim principium liberorum eius*; Et propterea Iacob de Rubene, Genes. cap 49. vers. 3. *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea; prior in donis, maior in imperio.* Qua de materia sæpè Tostatus, nimirum, ad Genesis cap. 13. quæst. 9. in Leuitici cap. 21. quæst. 19. & præcipuè in cap. 11. lib. 3. Regum, quæst. 34. fiebat & hoc ipsum aliquando ob dulcioris affectus incentiuum: ita Ioseph in conuiuio maiori parte chariorem ex fratribus Benjaminum donauit Genesis cap. 43. vers. 34. erat verò incomparabiliter Salomoni iucundior, chariórque Hierosolymorum ciuitas, quàm alia aliqua totius imperij; propterea quasi nihil præter eam possederit, dum gloriæ suæ & maiestatis causas enumerat, Ecclesiastæ cap. 1. vers. 12. *Ego* (ait) *Ecclesiastes fui Rex in Hierusalem*, nónne & in Palæstina, & à mari vsque ad mare etiam dominabatur? Sed vna Hierusalem diligenti instar reliquorum omnium; Fuit & alia singularis ratio: nam Hierosolymam pertinuisse ore pleno, & absolutè, vt dici consueuit, ad tribum Iuda, docuimus Anteloquio 5. Sect. 7. num. 138. Porrò huic tribui concessum ob eius præstantiam, vt in numeratione Hebraïcarum tribuum, seorsim ipsa propter honorem poneretur, & non confunderetur cum multis; percipe à Tostato ad cap. 21. lib. 1. Paralipomenon quæst. 19. *Dicendum est, quod tribus Iuda pars erat populi Israel: cœpit tamen per se computari tanquam alius Israel, & hoc fuit propter duo: primò, propter multitudinem; secundò, propter dignitatem*; Quæ pergit deinde probare Abulensis; Iure igitur Salomon distinxit Hierusalem, id est, Iudæ sortem, & possessionem à reliquis tribubus, & dicauit ei separatim librum.

76. *Salomonis erga Hierosolymitanos singularis amor. Primogenitis duplex portio dabatur.* Deut. 21.

Genes. 49.

Tostat.

Gen 43.

Eccles. 1.

Tribus Iuda seorsim numerabatur ob excellentiam

Abul.

Quòd

77. Quòd autem in Cantico Canticorum neque Israelis, neque Solymorum meminit; ideò est, vel quia Epithalamij integra materia est Ecclesia Catholica, vt docuimus Prælusio 3. Sectione 3. Subsectione 1. ac proinde cùm Synagogæ acta non pertractet, superuacaneum erat aut Israëlem, aut Solymos nominasse: vel quoniam Ecclesiastis, & Prouerbiorum scopus fuit docere populum: at in Canticis singulariter instruebatur Salomon ipse, & quasi in tabula depictam contemplabatur omnem vitam suam, & quid in posterum fugere debuisset, ostendebatur: monstrauimus nos istud in superioribus Anteloquio 1. Sectione 8. numero 63. Quales igitur personæ, quarum in gratiam scribuntur libri; tales sine præfatiuncula, seu titulus reuelare solet: cùm ergo ad omnem populum Prouerbia dirigantur, omnes indicat sub Israëlis vocabulo: quia autem Ecclesiastes spectat ad Metropolitas, hos eius initium aperit: quia verò in Hymenæo instruebatur peculiariter Monarcha, prætermissa Israelis & Hierosolymorum recordatione, Salomon nudus, incomitatus profertur; Sed cur non saltem in Cantico *filium Dauid* se appellauit vti in aliis duobus codicibus? Nimirum, facit Scriptores, vt firmat Ribera præludio 4. in Prophetas minores, vel patrum, à quibus geniti sunt vocabula referunt, aut subticent; & vtrunque ob splendorem & gloriam: nempe, si producunt, vt facit Isaias vaticinationis limine; commendari ob hoc librum volunt, & cuius artifex etiam à maioribus famam habeat, quorum non degener ipse filius; si occultant, velut Daniel agit, & hoc quoque magnum encomium est, quoniam tam notus sit Propheta, qui maiorum recensione non egeat ad famæ præconia; Salomon itaque primis duobus ingenij partubus patris, nimirum, Dauidis affixit verbum, ad conciliandam scriptis auctoritatem, & pondus, vt vidimus in anterioribus ex Basilio, & Olympiodoro: sed cùm per vulgationem horum librorum iam suis cognitus esset, & volitaret in omnium ore de eo grandior æstimatio, omisit in tertia lucubratione Canticorum tanquam non necessarium aliquo pacto: neque displicet annotatum aliàs, cùm in Parabolis, & Concionibus filium Dauidis se vocat, innuere conatum se legere parentis vestigia in eorum compositione tractatuum, assequutum solùm imperfectam imitationem, vt si discipulus comparetur Magistro: in Cantico autem Canticorum longè supergressum Dauidis penicillum, proinde ibi à sermonibus abstinere, quæ genitore inferiorem significare valeant, cùm nihil genitor dulcissimo plectro modulatus sit, quod ad laudem tanti carminis accederet: de quo huius Prolusionis Sectione 3. nos disputauimus ex deliberato.

Ribera.
Propheta, cur exordio vatis maternũ. Maiorũ aut nomina referant, aut sileant.

78. Aliæ afferuntur explicationes; nimirum, quoniam Canticorum liber perfectorum statum repræsentat; quare ibi nihil de regio terrore, aut maiestate, nihil de imperij virga quæ ad coërcendum portatur; quoniam sponte, & absque coactione ad leuissimum Prælati nutum, qui verè spiritales sunt, obsecundant: quod innuere visus Hieronymus ad versum 1. cap. 1. Ecclesiastæ; *Ad perfectos verò, vbi non timore eruditur discipulus, sed amore filius, proprium nomen sufficit, & æqualis Magister est, & nescit se esse Regem;* ita planè euenit in loco sancto; boni subditi cum Pastore conuersantur non velut cum domino, & metuendo; sed quasi cum amico familiari, atque intimo; Quibusdam placet, nobilissimos amoris actus in hoc describi carmine, & eum, qui dilectionis summus gradus est; quoniam verò si amor purissimus est, & syncerum pertingens, amicorum omnia communia sunt, & fastiditur quidquid aut maiestatem, aut seueritatem redolet, proptereà suppressis titulis, quæ aut maiorem nobilitatem, aut officij rationem innuant, tantùm Salomon pronunciatur; scilicet, priuata omninò persona, & nihil supra dilectum gerens; istud fortasse Origenes ad finem Prologi quatuor Homiliarum; *At adhuc, quod in Cantico Canticorum, vbi iam perfectio ostenditur, neque filius Dauid, neque Rex scribitur, potest etiam hoc dici: quia, cum factus fuerit seruus, sicut dominus, & discipulus, sicut Magister, videtur iam neque seruus esse seruus, factus videlicet sicut dominus, neque discipulus esse discipulus, quippe qui sicut Magister factus est; sed fuisse quidem aliquando discipulus; nunc verò esse sicut Magister, & fuisse quidem seruus aliquando, nunc verò esse sicut dominus;* Ex quibus Origenis verbis, & illud colligi potest, quod nuperrimè dicebamus in calce præcedentis numeri, scilicet qui in aliis duobus operibus se profitebatur Dauidis filium, id est, discipulum, in hoc Cantico euasisse parem Magistro, aut etiamnum eo superiorem, ac proinde omisisse vocabula ad Ecclesiastæ, & Prouerbiorum initium præfixa; sed additas duas cogitationes; nempe, quòd amor & suauitas omnia regant, & virga atque terror dispellantur, quódque præceptor supra discentes non efferatur, quidam ad Euangelium referunt, in quo iubentur discipuli Seruatoris absque virga iter capessere, & datur monitum, vt cui ministratur, sit quasi is, qui ministrat; rectè autem ista per hoc exprimi Canticum, eò quòd euangelica tempora in eo repræsententur, & Christum plenè respiciat relicta Synagogæ memoria aliis voluminibus: sunt, quibus arridet in Cantico Canticorum religiosæ vitæ ideam proponi; certè Hieronymus dicto iam in Ecclesiasten loco; *Ad extremum (ait) iam consummatum virum, & calcato sæculo præparatum in Cantico Canticorum sponsi iungit amplexibus;* Propter hoc igitur arbitrantur ad ingressum eius Poëmatis, neque regnorum, neque populi, neque sancti genitoris Dauidis fieri mentionem; quoniam eum decet qui sæculo valedixit, omni pompæ, omnibúsque voluptatibus renunciasse, & neque aut cognatorum, aut parentum meminisse, vt qui iam soli Deo seruiat, & ob eius amorem vniuersa lætus deseruerit: itaque quidquid carnem & sanguinem sapiat, quantocyùs exuere debeat; vnde Origenes nominato iam proœmio; *Competenter ergo in hoc libello, qui de amore sponsi & sponsa erat scribendus, etiam pro hoc neque filius Dauid, neque Rex, neque aliud horum, quod ad corporeum pertinere possit intellectum, scribitur; vt meritò de eo perfecta iam sponsa dicat; quia, etsi aliquando cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus: ne quis putet, eam corporeum aliquid amare, aut in carne positum, & macula aliqua amori eius credatur inducta: proptereà Canticum Canticorum Salomonis tantummodo est, & neque filio Dauid, neque Regi Israel, neque aliqua in hoc prorsus miscetur carnalis nominis intelligentia.*

Viri perfecti spiritales ob terrorem non mouentur.

Amor maxi-stans inæqualitatem excludit.

Orig.

Hieron. Orig.

Religiosus omni carnis, & sanguinis memoriam exuere debet.

Verùm huius generis explanationes nos magni non fecimus, quoniam mysticæ sunt, & tropologicæ 79.

pologicæ intentionis: inuestigabamus enim, quæ secundùm historiam indicaret inscriptionum varietas in Salomonis voluminibus; Quare & eum ethicis his considerationibus arbitramur connectendum, quod ab aliquibus tentatum; quamobrem hoc loco in principio Adagiorum, & Ecclesiastæ Regem se nominat Salomon; Matthæus autem cap. 1. in Seruatoris genealogia regiam ei dare auctoritatem respuerit? Nimirum ipse cùm Parabolas conderet, & Concionalia, sanctus erat, temperans, religiosus Princeps; quare & Monarchæ titulo dignissimus: is enim demum verus Rex, atque Monarcha, non qui auro, & purpura resplendet, & fertur per medios populos sublimis in curribus, & equis, cuiúsque nutui Prouinciæ obediunt; sed, qui sciat iram frænare, luxuriam coërcere, passiones omnes moderare: eiusdem normæ. & quod aduertunt, Regem se dicere initio concinnis, Pastores monens, vt & ipsi non infrequenter, verba habeant ad creditum gregem, neque vniuersos sermones committant vicariis, alienisque labiis, quæ sæpè palpant, & perfunctoriè agunt; nimirum, ad quos non attinet cura; imprimuntur altiùs, quæ ab animarum vigili dicuntur, cuius sunt oues; Verùm ethologiarum satis fuerint ista: neque enim hæc genuina sedes, quando litteram sedulò inuestigare tota mens est.

Rex solus, qui virtutem colet.

Episcopi ipsi per se, debent verba habere ad gregem suum.

SECTIO VIII.

An liber Canticorum respondeat nominibus Ididæ, *atque* Pacifici, *quibus Salomon vocatus est? Num Auctor libri sapientia?*

80\. Video celebrasse multùm antiquos interpretes, quòd Salomon trinomius fuerit, & iuxta vocabulorum numerum libros quoque ediderit tres; Audiamus Hieronymum vetustissimum huius pronunciati Fabrum, aduersum primum Ecclesiastæ; *Tribus nominibus vocatum fuisse Salomonem Scriptura manifestissimè docent: Pacificum, id est, Salomonem: Idida, hoc est, dilectum Domini: & quod nunc dicitur, Koeleth, id est, Ecclesiasten, quem nos nuncupare possumus Concionatorem:* Sequuti sunt, quin aliud adderent, Salonius Viennensis Episcopus ad initium mysticæ expositionis in Ecclesiasten; Alcuinus in eundem librum, qui integras clausulas transcripsit; Theodulphus Aurelianensis Pontifex, cuius distichon;

Salomonis tria famosiora nomina. Hieron.

Salon. Alcuin. Theodul.

Protinus Idida resident tres ordine libri,
Cui nomen Salomon, cuique Koeleth inest.

Strabus Glossæ ordinariæ Auctor præfatione in Cantica; Hugo de sancto Victore homil. 1. in Ecclesiasten; Honorius Augustodunensis in Prouerbia; Abulensis volumine in Genesim, commentatio in epistolam Hieronymi ad Paulinum, cap. 7. quæstione 16. Iacobus de Valentia præfatione in Cantica; Atque id sanè tantùm referunt nomina, quibus intitulatus fuerit Salomon, adiungúntque, vt fuit appellatio triplex, ita fuisse triplicem ingenij fœtum; sed quibus quæque conueniant, nimirum, cui libro adaptetur hoc, aut illud nomen, omiserunt declarare.

Strab. Hug Vict. Honor. August. Abul. Valentia.

At hunc laborem alii suppleuerunt: verùm non fuit eadem cunctorum sententia; nam Prologus expositionis in Cantica Anselmi, siue Cantuariensis, seu Laudunensis; *Dicitur* (ait) *Salomon secundùm hos tres libros, quos fecit, tria habuisse vocabula: secundùm Parabolas vocatur Idida, id est, dilectus; Ecclesiastes nomen est libri, & Auctoris, & interpretatur Concionator; secundùm hunc librum* (nempe, Canticorum, quem declarabat) *dicitur Salomon, id est, Pacificus.* Diuo autem Thomæ ad scripta Commentatio procemio in Cantica; *Salomon* (ait) *secundùm quod Glossa tangit, fuit trinomius, & secundùm numerum nominum tres edidit libros; dictus enim fuit Salomon, id est, Pacificus secundum quod edidit librum Prouerbiorum: Idida, id est, dilectus, secundum quod edidit librum Canticorum: Ecclesiastes, id est, Concionator, secundùm quod edidit librum Ecclesiasten;* Itaque in Ecclesiastis vocabulo consentientes, differunt in reliquis Anselmus, & Sanctus Thomas: nam, quod vnus accommodat Prouerbiorum Codici, hoc alter Canticorum libro, Angelico Doctori adhærent Hugo Cardinalis, & Carthusianus Richelius, vterque Prolusione in Parabolas Salomonis: Sed antequàm ad horum examen veniamus, adnotandum, omnes loqui de Salomonis, quæ nunc extant monumentis; nam alia concepisse multa, quæ exciderint, caput 4. libri 3. Regum manifestè innuit; docebitque & quas ob causas posteris denegatum ea videre Abulensis Commentatio in prologum Scripturæ ex Hieronymi ad Paulinum epistola, cap. 7 quæst. 13. ad finem, & ad cap. 4. lib 3. Reg. quæst. 8. 81.

Anselm. S. Thom. Hug. Card. Carthus. Abul. 3. Reg 4.

Iam prima emergit difficultas, an constans id sit quod asseueratur à nominatis Doctoribus; nimirum, Salomonem tribus solùm præditum vocabulis? At verò & octo appellatum mundis noster commonstrat Pineda libro 1. de rebus Salomonis, cap. 10. iterúmque ad versum 1. cap. 1 Ecclesiastæ § 5. numero 27. si autem octo fuerunt nomina, quamobrem dicitur secundùm tria speciatim tres composuisse libros? Et dicet fortasse aliquis, eas de quibus facta est memoratio voces solas, propria nomina fuisse; reliquas appellatiua tantùm; ac iuxta digniora nomina editos à Rege tractatus; Id quidem de vocibus Ididæ, & Salomonis concedit Salianus tom. 3. anno mundi 300. num. 6. cætera, quæ tribuuntur Salomoni nomina, appellatiua esse, nec tam conuenientia personis, quàm significationes rerum personis conuenientium; quin & nomen Ididæ, quod à Nathan Propheta impositum fuerat, Reg. 2 c. 12. non fuisse proprium, insinuare visus Abulensis, quæstione 27. in dictum nunc ex Regibus locum; *Sciendum autem,* (asserit,) *quòd Nathan non venit propriè ad ponendum nomen Salomoni; sed ad reuelandum aliquid futurum de eo. scilicet, quod Deus diligeret eum, & ad hoc imposuit ei nomen: quia tamen istud non fuit impositum directè. vt nomen suum esset: non vocatus fuit posteà Ididah, id est, amabilis Domino: sed Salomon;* At fuerint nomina illa seu propria siue vulgata & appellatiua, id fixum est maximè nota fuisse, & inter omnia Salomonis vocabula, celebratissima, vel quidem ob imponentium variam differentiam: nam mater *Salomonis* nomen imposuit, Nathan Propheta *Idida*, Salomon ipse *Ecclesiastes*, vti animaduertit scitè Iacobus de Valentia præfatione in Cantica: quod igitur Patres significare voluerunt 82.

An tria sola nomina Salomonis. Pineda. Salian. *Quæ, Salomonis nomina propria, quæ appellatiua?* 2 Reg 12. Abul. *Salomonis, qui dedit nomina.* Valent.

runt id eſt; Salomonem nimirum ſecundùm potiſſima nomina ſua, tres egregios compoſuiſſe codices; & ſicut inter appellationes illa excelluerunt, ſic inter ingenij partus iſti.

Secunda dubitatio eſt, quamobrem affirment, tria volumina compoſuiſſe? nónne etiam & codicem fabricauit, cui titulus Sapientia? Ego ſanè reor, & prædictos & omnes ad vnum antiquos, qui in Salomonem ſcripſerunt, in ea fuiſſe opinione, vt arbitrarentur de his, quæ extant ſapientialibus, vt vocant, tria ſolum peperiſſe Salomonis mentem, nempe Prouerbia, Eccleſiaſtem, & Canticum Canticorum; nihil enim tam frequens apud eos, quàm aſſeuerare, Salomonem tribus Operibus complexum Ethicam ſcilicet, in Prouerbiis; Phyſicam in Eccleſiaſte; Theoriam in Canticis; itidem in Parabolis efformari incipientes; in Concionatore proficientes: in Hymenæo perfectorum depingi mores, denique in parœmiis Salomonem nominari, in exhortationibus Koëleth, in nuptiali Muſa Ididam; at verò quid in Prouerbiis, aut Eccleſiaſtica, quod non reſplendeat quoque in Sapientia? Nónne ibi pulcherrimæ gnomæ, quibus omne genus hominum vitam & ſtudia componere valeat? Nónne quæ ad proficientium, inchoantiúmque deteriùs inſtructionem? Nónne, quæ aut in *Ididam*, aut *Pacificum* quadrent? Cur igitur eo de volumine profundiſſima obliuio, vt neque de nominibus Salomonis, ei aliquod adſcripſerint; neque Ethicam, aut naturalem ſcientiam complecti aſſerant, neque ſtuiuatte, aut nouitios ſpiritus, aut conualeſcentes? Is autem eùm aſſocientur multi, qui expreſsè denegant Salomoni, quos enumerat Pineda præfatione in Eccleſiaſtem, cap. 2. num. 10. eorus placiti ex vetuſtioribus fuerint Hugo Cardinalis, Abulenſis in Prologum galeatum, quæſtione 15. de nuperis Driedo lib. 1. de Catalogo Scripturarum, capite 3. parte 2. Canus lib. 2. de locis, cap. 11. in ſolutione quinti argumenti: Pamelius annotationibus ad librum Cypriani de mortalitate, numero 43. Michaël de Medina lib 6. de recta in Deum fide, cap. 12. Ianſenius Procemio in Prouerbia; Couarruuias lib. 4. variarum, cap. 14. vtpote appellans ſententiam; Curiel controuerſia 8. in librum Sapientiæ concluſione 1. Pineda ipſemet allegato loco, & anteà in præfatione ad Salomonem præuium; Lorinus procemio in Sapientiam, cap. 2. Bonfrerius præloquiis in Scripturam, cap. 7. ſectione 3. mirum eſt, quod attigerit cæſtrum Conſaluum Zernantes; quæſt. 1. Iſagogæ in Sapientiam, aſſertione 4. vt quaſi acris vindex, & zelator antiquæ doctrinæ, ſeriò proteſtaretur, ſe non audere abſque formidine temeritatis errori proximæ in oppoſitam ſententiam inclinare: nollem quiſquam opinaretur de iis hominibus eſſe: qui cùm tumultuaria diligentia coacervauerint hinc inde raptata aliquot Patrum dicta, & confuſa eruditione paginas in præiudicium rudis Lectoris oppleuerint: quieſcere non poſſunt, niſi cenſoriam ſibi poteſtatem aſſumpſerint; ſed rident, atque contemnunt docti imperita eorum vocabula; An non animaduertere oportebat, hoc eſſe, quod tam præſtantes viri inficiantur, nimirum Eccleſiæ Magiſtros aſſerere à Salomone eſſe compoſitum codicem? Verùm, inquies, crebrò citant cum nomine Salomonis? Sed, quinam hi? Nunquid maior pars? Eſto ita ſit: altera tamen pars, quamuis minor

Sapientiæ liber non Salomonis partus

Hugo. Abul. Driedo. Canus. Pamel. Medina. Ianſenius. Couarr. Curiel. Pineda. Lorin. Bonfrer.

Conſalui Zernantes cenſura de libri Sapientiæ Auctore, reprehenſa.

Eccleſiaſtici Siracidis Opus.

fortaſſe meliori ſuffulcitur robore; qui vt careat, ſequitur ſolùm probabiliorem eam eſſe ſententiam, pro qua & firmior ratio, & grandior numerus ſtat: At ne his quidem gaudere licet: nam tot ferè de Patribus etiam Ieſum Sirach, eiúſque Eccleſiaſtici verſus ſub titulo allegant Salomonis: & tamen idem met Auctor, §. *Appendices autem eſt*, &c. dicit ita exponendos Patres, vt innuerint Siracidem imitari vbique ferè Salomonis ſtylum, quin & ex illo tranſcripſiſſe aliqua: Quorſum non de Sapientiæ Auctore eadem aſſeruiſſe liceat?

Verùm, fuerit ita vt Salomon tribus ſolùm nominibus inſignitus iuxta vocabulorum multitudinem tria quoque volumina publicauerit, adhuc nominum ad codices adaptatio impropria videatur: ſiue enim ei adhæreamus ſententiæ, quæ *Salomonis* vocem Prouerbiis adſcribit: ſiue, quæ *Ididæ*, hoc eſt adamati à Numine, vtrunque illegitimè accommodatum, certè ſecundùm ab iiſdem Doctoribus præiacta fundamenta; nam hoc ſolenne ipſis eſt, vt in Parabolis dicant effingi paruulum, & qui recèns à malorum voragine extractus ſit, qui purgatiuæ vitæ triſtibus lamentis incumbat, & totus ſit in horrore, atque metu diuinorum iudiciorum; ſed huiuſmodi nondum pacem acquiſierunt, quæ non inuenitur niſi poſt longam cum malignitate concertationem, poſt edomitas egregia cum victoria paſſiones, neque amant niſi formidoloſè, qui in via ſanctì timoris adhuc verſantur, & ſi quando mens ad altiora conſurgit, atque ſopiuntur motus rebelles, exigua eſt mora illa: Diſce ab Auguſtino de ſe nuperè conuerſo lib. 7. Confeſſionum, cap. 17. affirmante: *Et mirabar (ait) quod iam te amabam, & inſiſtebam frui Deo meo; ſed rapiebar à decore tuo, móxque diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in iſta cum gemitu, & pondus hoc conſuetudo carnalis:* Et infrà: *Aciem figere non valui, & repercuſſa infirmitate redditus ſolitis, non mecum ferebam niſi amantem memoriam, & quaſi olfacta deſiderantem, quæ comedere nondum poſſem?* Operæpretium quoque eſt & referre, quæ Bernard. ſcripſerit ſermone 10. in Cant. *Eſt vnguentum contritionis, & eſt vnguentum deuotionis, & eſt vnguentum pietatis; primum pungitiuum, dolorem faciens: ſecundum temperatiuum, dolorem leniens: tertium ſanatiuum, etiam morbum expellens; Nunc de ſingulis latius diſſeramus. Eſt ergo vnguentum, quod ſibi conficit anima multis irretita criminibus, ſi cùm incipit cogitare vias ſuas, colligat, conferat, conteratque in mortariolo multas, ac varias ſpecies peccatorum ſuorum, & intra æſtuantis pectoris ollam ſimul omnia coquat igne quodam pænitentiæ & doloris: ecce hoc eſt vnum vnguentum, quo anima peccatrix ſuæ conuerſionis primordia condire debet, plagiſque ſuis recentibus adhibere;* Deinde proſequitur oſtendere, non eſſe nouitiæ mentis guſtare quàm ſuauis ſit Dominus, niſi ad modicum atque tenenter, *Quoniam non poteſt (ait) videre lucem; donec tenebras intuetur; nempe, in amaritudine eſt, occupáque memoriam triſtis recordatio peccatorum; nec libet lætum quippiam ſimul admittere?* Huiuſmodi igitur cùm ſint exercitamenta animæ illius, quæ à Parœmiaſte inſtituitur, in qua neque pax, ne que amoris iucundiſſimæ deliciæ, ſit ſanè, vt eiuſmodi codici neque *Salomonis*, hoc eſt, *Pacifici*; neque *Ididæ*, id eſt, ſingulariter dilecti inſcriptio

84.

Pacifici vocabulum non quadrat in volumē Prouerbiorum, neque Ididæ.

August.

Pax animæ non acquiritur, niſi poſt longam mortificationem.

Bernard.

ioscriptio eum proprietate aliqua adaptari valeat

87. E diuerso autem vtrunque epitheton Canticorum tractatui mirificè quadrat; nam de Salomonis voce Bernard. serm. 1. in Cantica; *Titulus talis est: Incipiunt Cantica Canticorum Salomonis; Obserua in primis Pacifici nomen, quod est Salomon, conuenire principio libri, qui incipit à signo pacis, id est, ab osculo; simúlque aduerte, huiuscemodi principijs solas ad hanc intelligendam Scripturam mentes inuitari pacificas; quæ sese iam à vitiorum vindicare perturbationibus, & curarum tumultibus præualent*; Atque de hoc argumento, nimirum, esse debere animum, io quo cato & sanguis dominatum non habent quoad ex humana fragilitate accidere possit, oos multa in præteritis Anteloquio 7. Sectione 5. Porrò, quod ad *Idide* nomen, quod amorem spirat, attinet, satis illa confirmant, quibus ostendimus huius Prolusionis Sectione 1. num. 7. vocari speciali nomine Epithalamium istud à Patribus *Canticum Amoris*; quoniam eius scopus sit de charitate disserere; Iam & ratio manifesta est: nam, vt Doctores ecclesiastici perhibent, Canticorum volumen ad contemplatiuam vitam spectat; *Ad extremum* (inquit Hieronymus ad initium Ecclesiastis) *iam consummatum virum, & calcato sæculo præparatum, in Cantico Canticorum sponsi iungit amplexibus*; Et Cassianus collatione 5. cap. 6. *Canticum Canticorum, in quo mens visibilia cuncta transcendens, verbo iam Dei cælestium rerum contemplatione coniungitur*; At verò contemplatio secum duo affert; nempe, pacem ex subiugatis passionibus, & continuam, feruidámque animi ad Numen anhelantis dilectionem; nam cùm certè vehementia passionum speculationi impedimento sit, vt perhibet S. Thom. 2. 2. quæstione 80. art. 2. oportet has sopiri, & in modum redigi; Vnde Bernard. sermone 52. in Cantica: *Moriatur anima mea morte etiam, si dici potest, Angelorum, vt præsentium memoria excedens, rerum se inferiorum, corporearúmque non modò cupiditatibus; sed & similitudinibus exuat, sitque ei pura cum illis conuersatio, cum quibus est puritatis similitudo; talis, vt opinor, excessus. aut tantùm, aut maximè contemplatio dicitur*; In tantum verò contemplantium proprium est amare, vt ecstasim pariat: atque, vt loquitur Dionysius libro de diuinis nominibus, c. 4. *Amatores sui iuris esse non sinat: sed in ea, quæ amant, penitùs transferat: idcircò & Paulus ille Magnus, cùm diuino amore flagraret, excessiuæ illius virtutis particeps factus: Viuo, inquit, iam non ego: viuit verò in me Christus, tanquam verus amator mentis excessum patiens*: Legendus Richardus de sancto Victore tractatu de quatuor gradibus violentæ charitatis: reperiet sic à flabris altissimæ contemplationis accendi fornacem animæ, *Vt quicquid agat, quicquid sibi fiat, desiderium ardentis animæ non satiet: sitit & bibit: bibendo tamen sitim suam non extinguit, sed quò amplius bibit, eò amplius & sitit: hic est ille gradus, qui defectum adducit, qui de remedio iam desperare facit: & sic desperatus æger, qui quasi præmortuis membris iacet, vltimum iam spiritum tradit: & quid circa se agatur, vel quid sibi fiat, nec attendit, nec aduertit: in hoc gradu verum est illud fortis, vt mors dilectio.* &c. Vides igitur, à Cantico Canticorum ob materiam in qua versatur pertractandam expleri perfectè oomioa Ididæ, atque Salomonis.

Salomonis, & dilecti vocabula conueniunt libro Canticorum.
Bernard.
Canticorum finis vita contemplatiua.
Hieron.
Cassian.
Contemplationi necessaria pax animi, & dilectio
S. Thom.
Bernard.
Contemplatio vt ecstasim pariat, & amantem transferat in amatum.
Areop.
Rich. Vict.

88. Quare affirmamus quidem, inspectis quibuscunque syncetis constructionibus nominum Salomonis, hoc est, *Pacifici*, vt interpretatur Hieron. epist. ad Marcellam & sanè Pacificum vocandum clarè expressum 1. Paral. cap. 28. vers. 9. atque Ididæ, seu ex norma Hebræorum ידידיה *Iedidjah*, scilicet, amabilis Deo, seu dilecti, vt omnes explanant; conuenire eiuscemodi dictiones plenè, abundanter, legitimè Canticorum Hymenæo: Prouerbiorum similitudinibus diminutè solùm, atque angustè; Nam quidem ei conuenit nomen, aut splendidè, aut imperfectè, cui vocis significatio, aut coarctè, aut cum amplitudine quadrat: At, quod istæ voces denotant ad librum Parabolarum cum violentia detorquentur: sponte sua & natiua inclinatione in Canticum Canticorum incidunt, quemadmodum duobus proximè elapsis numeris ostensum est; igitur eiusmodi nomina simpliciter & absolutè volumini Canticorum adaptanda, Prouerbiis cum addito solùm: huiusmodi additum esse possit comparatione nominis, *Ididah*, id est, amabilis Domino, si intelligamus Numinis dilectionem ferri in animam ratione gratiæ iustificantis, vt subindicat Tostat. ad c. 11. lib 2. Reg q. 26. nam, quamuis Prouerbiorum liber de vitæ purgatiuæ studiosis solùm tractet; at hi iam sarcinam peccatorum abiecerunt, & sancti sunt, quamuis in sanctitate adhuc pusilli, & teneri: sed quidem *amabilis* dictionem donorum affluentiam, & dulcem quandam, atque recreantem familiaritatem subolere eidem visum Abulensi, & optimis quibusque Interpretibus magis placuit: talis verò amicorum prouectorum consueuit esse, non inchoantium; Sustinere etiam fortasse illud possit, de quo monet noster Salazar. ad vers. 1. cap. 1. Prouerb. num. 53. *amabilem* vocari, quòd in Parabolis, capite præsertim 4. matris indulgentior erga eum affectus præmonstretur: Sed notasse oporteat *Idida* explicari *amabilem* Domino, quod fuit à Nathan impositum vocabulum recèns edito Reg. 2. cap 12. vers. 25. quin & causa, ob quam ita fuerit appellatus, subditur continuò: *Eo quòd diligeret eum Dominus*: Non igitur ad rem pertinet, quòd à matre suauiùs adamatus, quoniam *Idida* non is est, qui à genitrice diligitur sed quem Dominus amat: Atque hoc quidem in fauorem vocis *Idida*: Cæterùm, qui alterum nomen *Salomonis*, hoc est, *Pacifici*, Prouerbiorum adagiis adaptare cupiat: fatebitur quidem ab iis de quibus liber tractat, nempe noua militia spiritali, non esse adeptam eam pacem, quæ in passionum edomatione consistit, qua animus velut ad antiquam Paradisi felicitatem reuocatus in malacia quadam beata est: nihilominùs illud est initium pacis, siue quia prima gratia tum infusa: seu quoniam tum primùm stabilem benè, inculpatéque viuendi telam orditur: Possit autem prima illa pax simpliciter, & absolutè pax vocari: quemadmodum in Matthæi genealogia, cùm multi recenseantur, qui purpuram & coronam induerint, solus tamen Dauid Rex nuncupatur, quia primus Rex fuit, cui perpetuitatis in imperio facta est fixa pollicitatio, & euentibus maior: ita quidem vtcunque Salomonis, & Ididæ vocabula conuenerint Prouerbiorum libro: at germana adaptatio ea est, quæ Canticorum volumini maritat.

Salomon pacificum, Idida amabilem sonant.
Hieron.
1. Paral. 28.
Idida, hoc est, amabilis nomen, quod propriè adsignificet
Abul.
Prou. 1.
Salazar.
2. Reg. 12.
Dauid cur solus Rex nuncupatus in genealogia Seruatoris.

SECT. IX.

SECTIO IX.

Hebræa, & Græca translatio tituli Canticorum explanata, & eius cum vulgato Interprete conciliatio. Stilus Canticorum an Dramaticus? De quo Salomone tanquam sponso agatur?

89. *Salomon in dandi casu, cur Canticorum inscriptione positus?* Sotom.

SAlomonis nomen, quod in Epithalamij inscriptione Latinus Interpres genitiuo expressit, qui Hebræis, & Græcis fontibus tenacius adhæreot in datiuum vertēre: expendunt satis Ludouicus de Sotomaior primis verbis Præfatorum: Gislerius ad titulum Canticorum, numero 9. eàque est & Vatabli, & Sanctis translatio, quódque ampliorem reuerentiam parit, ita septuaginta legunt Seniores etiam correcti, ᾆσμα ᾀσμάτων, ὅ ἐστι τῷ Σαλωμών, id est, *Canticum Canticorum, quod est Salomoni*; eundem esse vtrobique sensum benè aduertit Gislerius (Gisler.) quòd Hebræis in more sit datiuum pro genitiuo apponere; id quod optimè aduertit Genebrardus (Genebr.) ad initium Psalmi tertij; *Nempe*, inquit, *datiui casus lamed quidem apud Hebræos cum nominibus proprijs, & in possessionibus indicat genitiuum casum*; Vbi notat Septuaginta semper Dauidis nomen in titulis Psalmorum gignendi casu locare; certè & ijdem masculino articulo pro feminino nonnunquam vtuntur, vt probat Ribera (Ribera. *Regula: Articulus masculinus pro feminino.*) in Oseæ cap. 10. num. 14. & Imperatiuum loco futuri substituunt temporis, vt demonstrat ibidem numero 36. Quidni & vnum pro altero casum transuertant? Atque in præsentem quod vnicè facit scopum, vtuntur, vice primæ aut secundæ personæ non rarò tertia; (*Regula: Tertia persona pro secunda, aut prima.*) Idem subministrat exempla Sophoniæ cap. 2. num. 47 Neque inuenustum est de Psalmo 131. (Psalm. 131.) versu 1, *Memento, Domine, Dauid, & omnis mansuetudinis eius*; de se loquutus Vates quasi tertia fuisset persona: In eundem igitur modum Hebræi, & Septuaginta *Canticum Salomoni* tanquam alteri à sapientissimo Monarcha distinctæ personæ, & ab eo tertiæ, cum ipse tamen sit: nisi (*Regula: Datiuus pro genitiuo, honoris causa.*) placeat honoris gratia perpetratum, & variatum titulum aliter quàm Auctor in egregiam tamen eius commendationem; sic enim & ferebat vsus idiomatis apud Iudæos, vt honoris & cultus gratia datiuo vterentur pro genitiuis; declarat allegatus Ribera (Ribera.) in cap. 6. Amos, num. 5. quibus sanè constat eundem esse omnium translationum scopum.

90. *Versiones, quæ æstimandæ & proficua.*

Præbeamus tamen non solùm in verbis differentiam, sed etiam in significatis; quia tamen post delatum potissimum locum vulgato quoties huic non contrariantur aliæ versiones, aut rationi, vel fidei, ipsæ quoque æstimandæ sunt, de quo Tena (Tena.) libro 1. Isagogæ sacræ Scripturæ, difficultate 6. sectione 3. éstque eruditorum omnium placitum; singulariter verò sacra Septuaginta Seniorum translatio in pretio habenda; Age, experiamur aliquos conuenientes sensus eruere ex datiuo illo, Ac sanè Agathius Guidacerius ad exordium Commentariorum in hunc codicem ex Hebræorum doctrina profert, Salomonis vocabulum neque in titulo, (*h 10. m, nomen appellatiuum in Cantico Canticorum.*) neque in corpore voluminis indicare Hierosolymorum Regem, filium Dauidis; quare appellatiuum, non proprium nomen, videlicet ex communibus multis, quæ habuerit Messias; dictus namque est ab Isaia cap. 9. vers. 6. *Princeps pacis*; (Isaiæ 9.) hoc & ipsum quoque Canticum Canticorum *Salomoni* inscriptum, id est, *Pacifico*, videlicet Messiæ, qui *Princeps pacis* dicendus erat; At certè hanc Rabbinorum traditionem, qui Messiam sub vocabulo Salomonis intelligebant, non illibenter sequutos fuisse optimos etiam Catholicos, affirmat Genebrardus (Genebr.) ad principium explanationis in Cantica, & nimbus testium à nobis productus Anteloquio 1. Sect. 1. atque 10. quoniam Messiæ inscribebatur excellens metrum; idcircò Salomonis in datiuo nomen; Verùm non sic ista concipienda, vt sensus sit, dicatam tantùm Messiæ fuisse musam nuptialem, velut si Augusto, aut Tiberio Imperatoribus dicaretur Æneis Maroniana (nam sic præter nuncupationem, cætera codicis in aliud dirigi poterant;) at seorsum esse de Messiæ gestis vniuersam tractationem; itaque idem est, *Canticum Salomoni*; ac Canticum de Salomone, hoc est, de eo agens: quemadmodum cùm Psalmodus accinit Oda 44. *Dico ego opera mea Regi*; Hebræi, recensente Genebrardo, exponunt, id est, *Dico opera de Rege*; & illud Psalmi tertij, in vers. 2. *Multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius*, Iansenius in annotationibus Hebraismum esse pronunciat, cùm scribi oporteret: *dicunt de anima mea*: (*Regula: Datiuus pro ablatiuo cū præpositione.* Genebr. Psal. 44. Psal. 3. Iansen.) Equidem & nos libenter amplexamur expositionem, quæ adstruit, de Messiæ immortali laude, & gestis integrè compositum Epithalamium, modò eius opinionis non sit finis alium ablegasse sensum de humano connubio sponsorum honestissimorum: deosculanda vtraque interpretatio, & litteralis atque iuxta Historiam æstimanda, vt docuimus t. Isagoga, Sect. 5. sed inter duas, nobilissima, & plurimùm excedens illa, quæ de Messia est expositio.

91. *Poëta & Auctor nihil loquitur in Cantico Canticorum.*

Si autem à Messia transire libeat ad alium sponsum, qui humanus atque terrestris est: tum quidem Poëtæ animus fuerit significasse, consumptum omne carmen in nubentis encomio, Auctorem Metrorum nihil in tota fabula sibi vindicare: & obseruandum quidem est, in Prouerbiis, & Ecclesiaste Salomonem aliorum nomine sæpè loqui: sanè in Parœmiis multùm, iidémque frequenter: sed ita alios introducit sermocinantes, vt ipse pariter in scenam multoties prodeat, & suas referat cogitationes: in Cantico autem Canticorum ne verbum aliquod Artifex Poëmatis, sed totum loquuntur, aut sponsus, aut sponsa, vel istius amicæ, illius sodales: Rectè igitur in titulo *Salomonem*, non vtique scriptorem, sed maritum nouæ nuptæ in datiuo posuit, quasi innuens, quicquid esset in Hymenæo, hoc rapere sponsum, & parentem Epithalamij nihil profari: non quòd sponsus solus omnia loquatur, sed illi tribuit velut nobiliori sacri lusus materiæ: Seruius (Seruius.) ad tertiam Virgilianam Eclogam tria dicendi obseruauit apud Vates genera, δραματικόν, ἐξηγητικόν, μικτόν, in quibus (*Tria apud Poëtas dicendi genera.*) exegeticum omnia ad Poëtam transfert, vt sit vnus ipse qui loquatur: dramaticum omnem confabulationem relinquit personis, quæ aut veræ, aut effictæ: mixtum, aliquando Poëtam, aliquando alias personas differentes exhibet:

Mnnstrauimus autem t. Disceptatiune, Sectione 5. numeto 30. Pattes vocare Epithalamium Salomonis vsitato nomine drama: quando igitur ea dramatis notma sit, totum concedere personis, quæ in theatrum exeunt; id in boc versu, qui dramaricus est, religiosè obseruari decebat: qood vt significer inscriptio fuille peractum, Salomonem in datiuo vsurpauit; innuens, alterum à Poëta esse, qui vniuersa dicat, atque proloquatur.

92. *Cantic: Cãticorum stylus, an exegeticus. an dramaticus?*

Hæc autem constate non posse dixeris; ideò, quòd is, qui Carminis huius artifex est, idem sit & sponsus: nam sponsos proculdubiu Salomon est, quem autem nouimus alium Salomonem, excepto Dauidis filio? Cùm igitur de Salomone omnis penè sit sermo, & ille metrum composuerit, necesse est adstruamus Poëtam crebrò loqui atque proptereà eaegericum potiùs, quàm dramaticum esse versus modum; Respondeo à nobis satis probatum Anteloquio t. Sect. to. imò toto ferè deinceps volumine Salomonem quidem esse sponsum nuptiarum; sed alius hic Salomon longè diuersus à Dauidis sobole ob eausas suis exhibitas locis; Certè Nyssenus hom. t. in Cantica; *Num me putas* (ait) *dicere Salomonem, qui natus est ex Bersabee, qui in monte obtulit mille bone, qui Sidoniæ mulieris consilio vsus est ad peccatum?* Atque Hebræorum Magistri quibus vsus omnia secundùm litteræ superficiem intellexisse & transfetre ad Salomonis, Dauidis, & alinrum Regum acta in Christi inuidiam, vt de eo pronunciasse nihil Vates appareat; tamen io hoc connubiali metro Pacifici, seu Salomonis vocabulum, non ad eum, qui in Hierusulymis regnauerit; sed ad Messiam retulêre; Verum quidem est ea nostru iudicio, qui propter spiritalem de Christo intelligentiam, aliam asseueramus, qua humanum matrimonium depingitur; intromitti fnisse aliquando sermonem (quanquam non omninò necessarium sit istud) de Salomone Dauide prognato, qui & diuitiatum & sapientiæ gloria, omnibus excelluit, vti cap. 2. cùm & lectica, & pompæ destinatum ferculum exprimuntur; & cap 6. quandu enumerantur Principis vxores seaaginta Reginæ, & octoginta concubinæ, & iuuencularum absque lege & numero multitudo; capite etiam octauo, vers. 13. cùm vineæ còmparantur vtriusque Salomonis; sed, quia hæc fiunt obiter solùm ex compendio; non quia gerat personam interloquutorum; verùm similitudinis gratia tantùm, quo pacto & adducitur in medium Carmelus, & Galaad, & Libanus, & Hierosolyma, & castrorum acies ordinata; ideò dramatis naturam non perturbant quæ de Salomone metri Archirecto narrantur; præsertim cùm sic intrnductus Salomon verbum nullum loquatur, quod potissimùm requirebatur: & vt loqueretur sanè, tamen sermones funderet, non quoniam Poëta; sed, quia Rex, & Monarcha: dramati autem tantùm officii, vt quisquam proptereà verba ingerat, qoia Poëra, & Auctor sit ipsius dramatis.

Nyssen.

De Rege Salomone aliqua in Canticorum volumine.

93. Contendes, apud Ecclesiæ Patres non alium tepetiri Salomonem, qui Christi extiterit figura, quem ipsi passim celebrent, & in ore ferant ad omnem pene dictionem, quàm Dauide satum; quòd si quidem & extitisset, præsertim qualem nos effigiamus in hoc Epithalamio, regia augustum potentia, iuuentæ pulchritudine rara, opibus florentem, robore strenuum, pacis clarum artibus, eloquio suauem, animi conspicuum ornamentis, deoique qualem nominat Hymeneographus, totum desiderabilem, electum ex millibus; cur ni hunc tot admirandum dotibus inter præcipuas Christi imagines retulerint? quæ immemoriæ causa apud homines planè lynceos, in Scripturis versatissimus, vt qui dies, noctésque in Dei meditanda lege consumpserint? Ab hoc nodo facilè liberabunt nos multi huius codicis clarissimi Interpretes, quorum iudicia transcripsimus Prolegomeno 1. Sect. 5. nam absque tergiuersatione aliqua adstruunt veteres Canticorum Explanatores, litteralem & historicum omisisse sensum: siue quòd æstimarent non esse historicè explicandum; seu quòd eum reiecerint laborem, quasi spiritui insipidum, & ad mysticam intelligentiam conuolarint, quo animos reficerent: seu ex Numinis secreta quadam prouidentia, quæ, vti posterioribus istis sæculis reseruauit tractus terrarum immensos, qua latè patet America, & apud Eoum Solem regna amplissima cognoscenda à nobis, quæ auorum industriam latuerant, cùm tamen fidei distendendæ studiosissimi essent; ita reseruasse, quæ in Scripturis arcana deregerent, grauia etiam illa, & multiplici sylua impedita; quòd si quidem antiquos latuit historicus Epithalamij sensus, & ignorarunt, qualis fuisset sponsus secundùm literam, quod illi genus? quæ officia? qualis nomenclatura? non est, quòd stuporem generet talia nescientibus, vt sponsum in Christi melioribus typis non numerauerint, Hanc ego temperaui opinionem allegato nuper Anteloquio: non enim patienter audire potui literalem intelligentiam omninò neglectam à Patribus; sed cùm duplicem sensum cogitarem vtrunque historicum: dixi tamen alterum merè historicum esse, quia humana solùm tractat, nimirum agit de nubentium forma, ætate, blanditiis, sodalibus, omni nuptiali apparatu, neque ad celsiora ascendit: alterum verò litteralem quoque sed de mysticis participantem; quia ea, de quibus agit, cuncta spiritalia, & diuiniora sunt: scilicet, repræsentat Christum, & sponsum eius Ecclesiam Catholicam cum omnibus memorandis euentibus à Seruatoris morte vsque ad Comitia generalia, in quibus filij Adæ reddituri sunt rationem, prout benè, aut malè gesserunt in corpore, dum super terram viuerent: Ex his asserebam, posttemum hunc Patres assequutos; sed, cùm prior ille sit, qui ad typos efformandos idoneus est, (fundant enim supra merè historicum optimè typus) cùm in eo non fuissent versati Deo ita dispnnente; proptereà secundùm historiam vnum solùm cognouerunt Salomonem, eum, de quibus Regnorum codices: atque in hunc effusi omnes, vt qui frequentissimè occurreret, in quo multa obiiciebantur consideranda, quæ in Messiam ferrent, de eo tantùm loquuti sunt, eum celebrauêre secundo quoque verbo.

Cur Patres de sponso Canticorum humano non meminerint

Quamprimùm verò tempus adfuit, vt à Spiritu Scripturarum conditore recentiora ingenia excitarentur, quæ inuestigarent sensum eum, qui merè historicus est; tam citò ab eis inchoatum separare vnum ab altero Salomonem, & distinguere à Poëta & Artifice huius carminis sponsum, de quo agit Hymenæus; Horum catalogum exhibuimus Anteloquio 1. Sectione 7. n. 52. Neque ea veteribus omnes penitùs latuit, quemadmodum eodem locu demonstrauimus: 94.

Salomonis nomen exordio Prouerbiorum quare ...

Puto

Proueib. 1.

Regula: cùm pater, vel auus refertur initio Prophetiæ, ſignum ipſos fuiſſe Prophetas, an vera?

Ribera. Pineda. Cornel. Aluarez.

Puto & aliqualem huiuſce materiæ probationem deſumi poſſe ab inſcriptione Prouerbiorum; *Parabolæ* (inquit) *Salomonis, filij Dauid* v. 1. cap. 1. Vt quid neceſſe erat, filium Dauidis ſe nominare? Anne vt ſignificet, & genitorem quoque vaticinationis dono claruiſſe? ſic enim fert Hebræica traditio, cùm pater, aut auus recenſentur exordio Prophetiæ, aut in librorum titulis, indicari & ipſos à Deo illuminatos futura prænunciaſſe; ſed reiectant quaſi commentum, eò quòd nulla ſint pronunciati fulcra, Ribera Prælud:o 4. in Prophetas minores, num. 1. Pineda ad verſ. 1. cap. 1. Eccleſiaſtæ, num. 40. Cornelius ad verſ. 1. cap. 1. Iſaiæ, Gabriel Aluarez tom. 1. in Iſaiam, in Vita eius, num. 2. Arbitror meliora eſſe, quæ inſinuat Ribera vbi iam iam, num. 7. adiungere parentum nomina vaticinantes, velut cognomenti loco; ſanè vt diſtinguantur ab aliis, quibuſcum appellatio communis; Ita Machabæorum lib. 1. cap. 1. verſ. 1. appellatur Alexander Philippi; ſiue, vt ex Græco transferunt aliqui, Alexander Philippi filius, vt diſtingueretur ab aliis ducibus, qui & Alexandri vocabulo inſigniti fuerant; Sic igitur Salomon veſtibulo Parabolarum Dauidis prolem ſe nuncupat, vt eſſet, quo diſcriminaretur ab aliis Dynaſtis, qui & *Pacifici* dicti, & in primis ab huius Epithalamij ſponſo, cuius cùm eſſet celebertima ob multas cauſas fama; oportebat, ne eius atque ſupremi Monarchæ nomina, cùm vterque Salomon diceretur, confunderentur.

Regula: Loco cognomenti Patrum nomina ponūtur.

1. Mach. 1.

95.

Salomoni dicatum à Spiritu ſancto Canticum Canticorum.

Etſi tamen Salomon qui ſcripſit volumen, is non ſit, de quo tractat Epithalamium, cuiúſque thoros celebrat; tamen huic dicatum fuiſſe librum concipere valeamus, ac proinde eius poſitum in dante caſu nomen; Canticum igitur Canticorum Salomoni, ſubaudi, conſecratum; Verùm à quonam? Ab ipsóne Salomone? At, quis ſibi etiam in ſcripturientibus ille eſt tam audax, qui lucubrationes dicet? Anne omnium Rector Deus, qui hac velut miſſa parænesi ſalutat principalis Scriptor inſtrumentum ſuum, calamum ſuum, ſecundum atque minorem Scriptorem? Proh! quanta dignatio? De hoc egimus iam ſemel, atque iterum; Cum retrouerti incepiſſet Salomon, & Dei, qui ad faſtigium opum, voluptatis, gloriæ ſublimauit, obliuiſci; mouiſſe eum Numen ad hoc pangendum Epithalamium, in quo tanquam in limpidiſſimo ſpeculo intueri poſſit, quid recepiſſet beneficiorum; ad quantam fuiſſet pompam euectus; quid optare, quid ſperare, quid timere deberet: Ob hoc itaque Salomoni dicatus Hymenæus, ne cùm eum repentina occupaſſet calamitas, & deſperatus malorum aceruus, ſaltem obtendere poſſet ſe non fuiſſe admonitum; At cùm omnes penè mortales ab hoc Cantico erudiri poſſent, ſcilicet ne quando benefacientis Dei memoriam deponant, quamobrem Salomoni ſpeciatim dicatus eſt liber? Sanè dici in primis valeat, idem eſſe, quod Salomoni nuncupetur volumen, ac ſi ad vniuerſos dirigatur; quemadmodum Apocalypſis cap. 1. quamuis miſſa à Ioanne epiſtola ſolas Aſianas Eccleſias exprimat, cùm dicat verſ. 4. *Ioannes ſeptem Eccleſiis, quæ ſunt in Aſia; gratia vobis, & pax,* &c. tamen ſub illa Eccleſiarum velut ſpecie, aut parte contineri mundi cunctas Eccleſias affirmant ex veteribus multi apud Viegas Commentario 1. in cap. 1. Apocalypſis, ſect. 5. Ribera autem num. 16. atque Pererius diſput. 6. in cap. 1. num. 23. exiſtimant, quanuis ex occaſione ſcriptæ quouis modo epiſtolæ, doceri poſſent omnes Chriſtianæ Eccleſiæ; tamen ex mittentis ſcopo, animóque ſingulariter directam ad Aſiæ Eccleſias, eò quòd aut fundaſſet, aut curam illarum geſſiſſet Euangeliſta; pari modo, quanuis à Cantico Canticorum omnes inſtrui valeant, & ſecundùm hunc titulum ad vniuerſos ſpectet; tamen peculiariter dicatum Salomoni, vel quoniam Auctor eius extiterit, vel quia ſupra reliquos mortales donis locupletatus, aut quòd in eum potiùs quadrarent ſub hoc ænigmate latentes ethologiæ.

Regula: Nomen ſpecificū pro generico.

Apoc. 1.

Viegas. Ribera. Peretius.

Illud denique adnotandum, quanuis rectè illi faciant, qui ſeptuaginta Interpretes ſequuti Salomonis nomen inflectunt, & ex Latinorum vſu datiuum efferentes, *Salomoni*, legunt, & ſignificatio perpetuò datiuum ſapiat, iuxta quam transtulêre Biblium Complutenſe, & Regium; tamen eadem Biblia cum Vaticano codice nomen abſque inflexione oſtendere: neque enim ſcribunt, τῷ Σολομῶνι, vel Σολομῶντι, ſed Σαλωμών. Et Latina ſeptuaginta Seniorum editio ex imperio Sixti V. *Canticum Canticorum quod eſt Salomon*; Quo more etiam Pagninus, atque Vatablus: At, cur non inflectunt hoc in loco, frangúntque Septuaginta, cùm alibi non infrequenter agant? Vincentius Ricchardus Notis ad Commentarium Matthæi Cantacuzeni in Cantica, ad verſ. 1. cap. 1. opinatur, quoties non inflectitur nomen *Salomonis*, aut *Pacifici* vocabulum non eſſe referendum ad Dauidis filium, ſed ad Chriſtum; Sed cùm nihil ſpecimen afferat, quo probet, credere non poſſumus; oſtendat ſignificatum per Salomon inflexum non conuenire Salomoni, humano ſolùm Regi: fiet, vt nec vox quadret eidem: quoad litteram nihil myſterij: nam, quoniam dictio vtrunque ſuffert, nimirum, vt abſque orationis næuo, & cum inflexione, & ſine illa pronuntiari valeat, ſcribíque: ideò modò inflexum legitur, modò abſque inflexione: poterit tamen deſeruire tropologiæ: nempe, vt ij, quibus hoc canitur Epithalamium, qui ſunt fideles animæ, cogitent, debere ſe fortitudinem induere, & neque vel ad blanditias, vel ad territamenta vlla inflecti, vt ab incepta probitatis ſemita declinent.

96. *Salomonis nomen cur Græca editio non inflectat Canticorum titulo?*

Septuag. Cōplutenſe. Regium.

Pagnin. Vatabl. Vinc. Ricc.

A virtutis tramite nullatenus declinandum.

ANTELOQVIVM X.

Tituli, & inscriptionis Canticorum moralis sensus declaratus.

BREVEM esse titulum Canticorum, & non vltra tria verba monuimus, cùm historicam explanationem aggressi sumus: sed multis tumentem mysteriis: & coacti sumus vela differtationis expandere: Quòd si tanta vbertas eius, qui strictior est sensus, & diffundi non soleat, litteræ nempe: quid arbitramur de tropologia, quæ laxior est, & facilè excrescit? Vniuersa persequi impossibile fuerit: seligemus aptiora: auspicemur à Deipara.

SECTIO I.

Virgineis legionibus, quæ prima fuerit Ductrix?

1. NON fuit Salomon primus, qui cecinit carmen; ante illum Moyses ad Erythrea vada, & posteà oloris instar suauissimè cùm ascenderet in montem Nebo, vt moreretur; ante illum Debbora, & Anna Samuëlis mater; Sed, licêt illi priùs Canticum aliquod; hic tamen primus, quia Canticum Canticorum modulatus est; & ideò primus absolutè in Canticia pangendis, Princépsque canentium omnium: meruit superbum titulum felicior Musa supra omnem antiquam Poëtarum venam; Cui symbolum accommodabimus? Nec difficile hoc tamen; Vidésne cultores virginitatis ante MARIAM, Iosuë, Eliam, Eliseum, Danielem, Præcursorem Domini? Et tamen illa sola Virgo Virginum: quia etsi alij virginitatem dilexerunt anteà; sed nemo talem, qualem ista, scilicet cum voto perpetuùm duraturo; Sic igitur responsant sibi, & Canticorum Canticum, & Virgo Virginum, gloriosum vnunque nomen: illud de potissimis Salomonis encomiis; hoc de singularibus MARIÆ laudibus; Inspiciamus, olfaciamus; nam florea sunt, flores certè vbicunque virginitas; Sed, quoniam de primis floribus tam gratiosam coronam Reginæ nostræ vertici, est qui demere tentet; armemur in defensionem; nooc floridè; erit, cùm neruosè ipsa suggerente: & quò eniteat magis Sectionis argumentum, subdiuidamus illam in membra aliqua pauca tom. 2. Vestigatione 20. explanatiooe Mystica, Sect. 2.

Nemo ante MARIAM *votum perpetuæ virginitatis emisit.*

§. I.

MARIA *castitatis perpetuæ vexillum extulit.*

2. LEgo quidem, nec stupere desino Abraham Patriarcharum Verticem, vxoris subdi imperiis, Genes. cap. 21. vers. 12. *Omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem eius*; Amplissima mandati lex est, quæ præcipienti nullos circumscribit terminos; Quid si veterano iam homini, & post innumeras peregrinationes lasso rursùm noua imponat exilia Sara, & ad terrarum vltimas nationes mittat? Quid, si domestica mancipiorum indigna & abiecta ministeria præcipiat summæ auctoritatis viro? Quid, si probare tentet, & audeat insinuare, vt aduersùs dilectissimum non appareat genitor? Erit, vt obtemperet sine exceptione, & vniuersa perficiat? Quidni? nam in omnibus vt audiat vocem illius, iussio est Creatoris: Sed nónne maritus familiæ, atque mulieris caput, & gentium vsu, & Pauli instructione priori ad Corinthios cap. 11. vers. 3. Quænam est ergo hæc rerum inuersio & histeron proteron, vt Sara dominetur? Scilicet, Abrahamus iam propè centenarius est, delirat senex venerandus, domui tegendæ non est: At, nónne etiam Sara nonaginta annos superans? Citiùs in femina, quàm in viro marcescit & corporis, & mentis vigor; sed tamen ideò prælata est sponso, quoniam nonagenaria; hoc autem qua acciderit forma docebit nos Auctor de mirabilibus sacræ Scripturæ, lib. 1. c. 22. *Sara sterilis vxor filium Isaac nomine iam nonagenaria peperit; sed hoc valdè conueniebat, vt quoniam filius, quem parturiebat, ipsam figuram Christi, qui ex sola Virgine sine aliqua humana voluptatis cupiditate nasceretur, pertulit; illum non ætate, qua solent feminæ parere, id est, à duodecimo anno vsque ad quadragesimumnonum annum; sed contra illius consuetudinis metas parturiret: vt, scilicet, ille infans non solùm vltra quinquagesimum annum desinente scilicet partus officio, sed etiam nonagesimo anno nasceretur, desinente voluptatis desiderio*, Itaque Isaacum, non multò antequàm eius nuribus subiiceretur Abrahamus enixa fuerat Sara, quemadmodum ex memorato Geneseos loco colligitur; filius autem in lucem editus veri Christi typum sustinuit, quoniam eo maternæ vitæ curriculo in auras prodiit, quo natura partubus finem posuerat, imò & voluptati ipsi, Venerisque tintigini; sic genitrix Virginis immaculatæ imaginem portauit, quando & ipsa in pariendo aduersùs naturam dimicauit, delicias coniugiorum non experta; Erat

Gen. 21.

1. Cor. 11.

Auct demirab. sac. Scr

quoque

quoque & Abrahamus ob pares causas virginitatis repræsentatio: nam genuerat, qua ætate in viris deficit potestas, & putà Iosephi vmbram tolisse, qui & ipse castissimus; ergo, cùm ad eos peruenissent annos vterque coniux, vt in virginum quasi transirent classem, potiora fuerunt Saræ referenda: quia, etsi vmbratilis tantùm esset virginitas; sed in his vmbris referebat Virginum Caput & Ductricem MARIAM Sara; Hæc itaque ratio, quamobrem sub extremis potissimùm temporibus Sara præesse cœperat, quoniam in Virginum contubernia tum transiit; in hoc autem contubernio feminæ, id est, MARIÆ principatus adscribendus sit, quod ipsa viam colendæ perpetuæ virginitatis præmonstrauerit; Fauet Hieronymi exquisito interpretamento epistola 140. ad Principium; *Defecerunt Saræ muliebria, & ideò Abraham ei subijcitur, & dicitur ad eum; Omnia, quæ dicit tibi Sara, audi vocem eius: Sexus deuoratur à Virgine; Christum portat in corpore*; Venustè illud, *Sexus deuoratur à Virgine*; Vt propterea quasi deglutitam à Sara mariti dominationem intelligeremus; quoniam ex quo muliebria defecerant, in Virginem id est in MARIAM transformata est. Hieron.

3. Isaiæ 11. Bernard. Veniat, & nobiscum accinat præstantissimus Musicus Isaias; *Egredietur* (ait cap. 11. vers. 1.) *virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet*; Sequamur mysticam interpretationem, ac concedamus Bernardo sermone 2. de Annunciatione, radice adombratam Virginem immaculatam; bellè continuò insinuat mellitus Abbas: *Illud sanè diligenter attende* (inquit) *quod florem hunc de radice, non de virga dixerit ascensurum*; Verùm hæc stuporem ingerunt: nam, esto quidem in radicem demum referantur vniuersa, quoniam inde reliqua succum attrahunt; sed quæ tamen regio arbores producit, quarum frondes, stolonésque floribus destinantur? truncus, & non rami, florem emittat? Horrida, & incultior pars caudex esse consueuit; amant conuexa, & editiora loca lasciuientes surculi, & erecti in sublime cùm vere nouo Phœbus lætiores ostendit vultus, expandunt primùm foliorum aulæa, deinde flores explicant; hæc naturæ disciplina, hic syluarum ordo; Cur rerum statura Isaiæ inuertit sermo? quam incompertam hactenus fabricat plantationem? Asseras hæc transcendere corporea, & spiritaliter solùm esse intelligenda; nempè vt sit MARIA radix, Christus Virga, flos virginitas: nam de eodem loquutus Seruatore Bernardus alibi, & quantùm amaret virginitatem delineans sermone 2. de Aduentu inquit; *Vnde & ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit; & ad suaueolentem perpetuæ virginitatis florem aduenit, illi insedit, illi adhæsit*; Hanc quidem expositionem non inuiti recipimus; vulgatissimum quippe est floribus castitatem significatam: sed quo pacto adsentiemus non quidem è virga qui IESVS est prodire florem, virginitatem nempe? sed ex radice, Deipara scilicet, cùm potissimum caput virginei honoris Christus sit, MARIA secundas post eum obtineat partes? sequitur enim & ipsa Agnum, quocunque ierit, cæteros omnes quamuis præcedat: Verum quidem est MARIÆ pudicitiam longissimo superari interuallo à Filij virginitate: quoniam illa solùm pura creatura: hic & Deus, & homo pariter: at non primus fuit Christus, qui virginitatis signa extulit, qui inuitauit ad cœlibes thoros innuptas legiones; hoc, antequàm nasceretur qui orbem redempturus fuerat, MARIA præstitit: ipsa namque Angelo progeniem spondenti retulit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quippe à multis diebus, fortassè quidem cum primo rationis vsu, antequàm materno egrederetur carcere, statuit in corde suo maritales nunquam admittere amplexus: Quoniam igitur hoc ab illa perpetratum antequàm Verbum in carne appareret, vt ducem Virginitatis indicaret Isaias, dixit luculenter, florem, id est, virginitatem non à virga, sed à radice deriuatam; *Dixisse poterat* (ait idem Bernardus libro 5. ad Eugenium) *& flos de virga; sed maluit de radice; vt vnde virgam, inde florem dixisse originem demonstraret*; id est, quemadmodum ex radice MARIA videlicet, virga, nimirum Christus exortus: sic ab eadem radice non tantùm Christus, sed etiam flos virginitas vtpotè, initium duxit. Bernard.

Christi igitur virginitas dignitate prior est; 4.
MARIÆ tempore: præit Filio Bellatrix insignis: Vultisne egregium specimen contemplari? Pugnatum contra Sisaram pro Israële à Debbora, atque Barac, Iudicum 4. Ductor quidem cohortium Barac, nempe cui præcepit Dominus Deus Israël cum decem millibus pugnatorum de filiis Nephtali, & de filiis Zabulon Thaboris conscendere cacumina: Sic ille sanè legionum Princeps instructor: at quæ vocauit ad prælium, quæ inuitauit, Debbora fuit: Audiamus mulieris laudes ab Ambrosij stilo libro de viduis: *Hæc enim docuit non solùm viri auxilio viduas non egere, verum etiam viris posse esse subsidio, quæ nec sexus infirmitate reuocata, munia virorum obeunda suscepit, & suscepta cumulauit*; Ergo pugnæ dignior cora in Baracum translata: sed ad bellum prior excitauit Debbora: ille potestate antecessit, ista tempore: Scribunt nouos milites Christus atque MARIA, vocant pudica agmina, itur in certamen laboriosum: nec tamen castitas trepidat secura sub tanto Imperatore: dixitque ad eam Barac; *Si venis mecum, vadam; si nolueris venire mecum, non pergam:* Quid est, quòd triumphi sociam velit Debboram Baracus, si vincat? discriminis, si pereat? Si timor est Martis dubiam experiri aleam, & comite solatur metus, eligat de virorum turbis Scipionem aliquem, aut Annibalem: mulierum est domos custodire, prædam famulis, & cibaria ancillis distribuere, lana operari, atque lino consilio manuum suarum: maritus belli, pacisque negotia tractet: Sed agnosco Christi artes! non vult sine Genitrice tantis potiri laudibus: iuuat quidem orbi copias ostendisse virgineas, iuuat castitatis vexillum in excelsum erigere; Verùm cum matre tanta patritur inopia: ille dignitate præstantior, eius nobilior virginitas; hæc tempore præcessit: ille primus inter viros casta vota exhibuit; hæc prima & inter viros, & inter feminas; Igitur cùm & ille primus, & illa prima; venustè Filius ad Genitricem; *Si veneris mecum, vadam; si nolueris venire mecum, non pergam.* Iudic. 4. Ambr.

Virginitatis Marianæ delineatio excellens Salomonis thronus, quem de ebore fecit grandem, 5.
& vestiuit auro fuluo nimis, Regum 3. cap. 10. vers. 18. Verùm à Damiano sermone 1. de Virginis natiuitate, scitè quæsitum; *Quid est, quod aurum, & argentum, & lapides pretiosi, & omnis denique pretiosioris materia prætermittitur gloria?* 3 Reg 10. Petr Dam.

Sola eboris substantia capax est tantæ compositionis, & fabricatur in ea, quod omnibus operibus præferatur: Nam, si operi prodigioso æternitatem conciliare cupido fuit Principi, cedrus aptior fuerat; sin verò exquisita rerum pretia commendare debuerant, cur omiserat argenti puriores venas: aut quas Oriens abscondit gemmas, seu maris profundo, siue in telluris gremio, seu bestiarum nonnunquam visceribus? Anne eam prudens delegit materiam, quæ syncerius MARIÆ declaret virginitatem? Vel Numen ad hoc impulerat magis præsciunt futurorum? Sic visum B. Damiano loco memorato; *Ebur enim* (inquit) *& mirabili candore relucet, & multa præeminet fortitudine, frigidiorisque naturæ sortitur auspicium: & quid candidius illa virginitate, quæ singularis aspectus sui gratia supercælestem Curiam allicit ad videndum? Quid fortius illa fortitudine, per quam Domini fortitudo vasa diripuit fortioris? Quid frigidius illa substantia, quam obumbrauit virtus Altissimi?* Quid verò mirabilius in hoc throno? Certè illud: *Quoniam non est factum tale opus in vniuersis regnis?* quippe & alij Dynastæ diuitias multas congregauerunt, aurum, purpuram, lapillos, vt & sibi thronos regia dignos amplitudine facerent; sed vniuersa opera Salomonis supergressa est industria: Attamen, cùm & Deo fanum insigne, & sibi magnificas domos construxerit Salomon, atque in his extiterint plurima singulari arte composita; quamobrem inter exquisitas fabricas tot, tantásque, de nulla prolatum; *Quoniam non est factum tale opus in vniuersis regnis?* Est etiam, quod notemus, comparatiuinem fieri cum superioribus solùm temporibus, non cum venturis nepotibus: quippe præteriti verbum, *factum est*: à MARIA virginitatis duci initia hæc omnia distinctè exprimunt: Nam certè alias eius virtutes si contemplemur, qui similitudinem earum habuerint, inueniemus: nimirum & præcedentia tulerunt sæcula qui ieiunarent, qui misericordes fuissent, qui silentij, modestiæ, orationis studiis florerent; virginitatem perpetuam cum voto qui amarent, & MARIAM referent, nemo vi'us ante ipsam; post illam pudicarum examina prodierunt; Egregiè igitur de throno MARIÆ castitatem adumbraturo dictum, *Quoniam non est factum tale opus in vniuersis regnis.*

---

§. II.

MARIA, *quia prima Virginum, Virgo antonomastice dicta.*

6\. SIc namque salutat Christianus Orbis Dei Matrem, VIRGINEM excellenter appellans; cuius & iucundi, & magnifici encomij elegans similitudo, certè quæ aptè exprimit narratio Exodi cap. 3. Moysem namque cùm destinaret in Ægyptum Creator; *Si dixerint mihi*, ait, *quod est nomen eius*, qui misit; *quid dicam eis? Dixit Deus ad Moysem: Ego sum qui sum; Sic dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos*: Verùm, quales hæ notæ, quæve nomina, quibus innotescat Deus, & Moysis legationi concilietur auctoritas? Quippe Hieronymus concinnè addubitauit in cap. 3. ad Galatas, *Nunquid solus Deus erat* (inquit) *& cætera non erant? Vtique cælum, & terra, vel maria, & ipse Moyses, cui Dominus loquebatur; & Israel, & Ægyptij, ad quos mittebatur, erant?* Tot igitur cùm extarent, viuerent, haberent vt essent, cuiusnam arbitrabimur vices gerere Moysem, putabunt Hebræi? nam, si illius se tantùm fungi asserat, qui est; equidem & Indus est, & Armenus, & Geta, & Ponti Euxini habitator, & Nomades sunt, & Asiæ populi, & omnis rerum facies: Attamen scientissimè Numen cum Moyse sermocinatur; Habent quidem, vt sint creaturæ; habétque Omnipotens, & incomprehensa Diuinitas: Creator autem existit, quin hoc cupiam debeat; at receperunt à Creatore reliqua, vt essent: Ergo ipse fons, cætera scaturigines: ipse inuentor, & princeps; ob hoc quamuis cætera habeant, vt sint, viuántque & moueantur: Deo tamen, vtpote auctori, vocabula singulariter accommodantur; Quamobrem, *qui est*, absolutè pronunciatum, Deum indicare intelligimus, *illa, vt diximus, causa* (subdit Hieronymus) *quia cætera, vt sint, Dei sumpsère beneficio*; Iam igitur, quòd virgineum honorem intactum, illibatúmque seruent in omne æuum tot pueri, tot puellarum incontaminati greges, à quo hauserunt exempla? Certè ab illa, quæ prima inter mortales statuit æterno proposito votum non cognoscere: nam, vt fuerint apud nationes infidelium ante ipsam Vestales feminæ, verùm audiemus ab Ambrosio lib. 1. de Virginibus: *Quis mihi prætendit Vestæ virgines, & Palladis Sacerdotes? Qualis ista est, non morum pudicitia: sed annorum, quæ non perpetuitate, sed ætate præscribitur? Petulantior est talis integritas, cuius corruptela senioribus seruatur ætati; ipsi docent virgines suas non debere perseuerare, nec posse, qui virginitati finem dederunt: qualis autem est illa religio, vbi pudicæ adolescentes iubentur esse, impudicæ anus?* Nulla itaque ante Deiparam syncera, duraturáque virginitas: & quoniam ipsa tanti, rámque difficilis, & impediti operis prima artifex à qua desumpserunt aliæ: quemadmodum Deus, *qui est*, absolutè nominatur, quamuis creaturis etiam, vt sint, non denegatum; sic illa Virgo excellenter nuncupatur: etsi præter ipsam innumeræ quoque sint virgines.

7\. Verùm experiamur, an aptiora nobis fortasse suppeditet Matthæi Euangelium exempla c. 23. *Et veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare*; Quorsum non & Zachariam *iusti* condecorauit titulo, quemadmodum Abelem? Nam, si magnum est sacerdotio insignitum fuisse: si hoc etiam amplius, sanguinem profudisse, & victrici Martyrum lauro cinxisse triumphalem verticem; neque his destitutus ornamentis Zacharias: *Iustum* igitur eur nominare tardat? Sanè *iustus* vterque, Zacharias, & Abel, quippe purpureo latice dealbauerant stolas suas, candidiores redditi à cruento flumine: Verùm Abel pulcherrimi sacrificij prima victima: ipse duri certaminis Antesignanus: primus ipse vocauit ad castrenses aquilas rubicundam cohortem: quoniam igitur ille Dux & Antecessor, singulari donatur gloria, vt cùm iustum absolutè pronunciari audimus, non Zachariam,

Exod. 3. Galat. 3. Hieron. Ambr. Matth. 23.

chariam, non alium quempiam fortissimorum Athletarum intelligamus; sed Abelem; *iusti* quippe vocabulum sic vendicat solus, quasi nullus extiterit excepto eo qui iustitiæ fulserit laude: Sed auscultemus Auctorem de mirabilibus sacræ Scripturæ, inter Augustini Opera, tom. 3. Capite igitur tertio; *In eo enim* (inquit) *quod dicit:*
Auct. mirab. sac. Script. *A sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ, & non addit iusti; ostendit, quia Abel in iustitia hominum primatum tenuit, eò quod primus Martyrum iustus fieri meruit:* Ergo, si Abel in iustitia hominum primatum obtinuit, quoniam viam Martyribus aperuit, quoniam ante eum nemo per vulnera meliorem quæsiuit salutem; non dicemus MARIÆ inter Virgines primatum debitum, cùm prima cœlibes annos duxerit, prima Veneris gaudia contempserit? Quòd si eandem ob causam Abel promeruit, *iustus* vt diceretur absolutè, excellentérque; MARIAM ob paria virginitatis decora, non tantùm Virginum Virginem; sed Virginem quoque absolutè, & absque addito, quasi ipsa sola sit Virgo, quæ sociabus careat, nuncupabimus.

8. Anne illud venustius, idem quod Matthæus
Matth. 1. libro generationis IESV Christi insinuat? nanque Dauidem cùm allegaret bis, *Regem* perpetuò nominauit. Salomonis cùm faceret mentionem, *Regem* dicere omisit. vti animaduersum citato nuperrimè capite tertio ab Auctore Scripturæ de mirabilibus arcani sermonis; *Cui non additur, Regem,* (ait.) *cùm patris regno teneret maius imperium.* Sed Monarcham cur vocare dubitet Euangelista, quem Epithalamium hoc cum
Rex tantùm, qui virtute præditus. diademate pingit, cap. 3. *In die desponsationis, & lætitiæ cordis eius?* Forsasse regnatorem appellare noluit, quoniam libidinibus quondam seruierat, ex libero & dominatore vitiorum mancipium? Verùm & Dauidis adulterium publicum fuit: Dicam, quod ad institutum nostrum conducit;
Auct. mirab. sac. Script. Dauid primus inter Hebræos imperij rexit habénas, idcircò honoris quodam velut priuilegio Rex specialiter nuncupatus, & appropriatum illi nomen plurimis commune; Sed hæc stare non posse affirmes: nanque Saülem purpura indutum priusquàm solio Dauid sederet, notissimum est; falsò igitur supponimus, Dauidem primum inter Monarchas extitisse, qui Iudæorum Rempublicã gubernauerint; Verùm opus est inter duos regnatus distinguamus; quippe Saül Rex quidem fuit, sed breui quasi interuallo; non enim ad posteros eius deriuatus est principatus; At verò Dauid imperio duraturo in longa sæcula, & dominationi quasi non defecturæ vnquam, exordium dedit; quippe Paralip. 1. c. 28 vers. 4 ipsemet testimo-
1. Paral. 28. nium perhibet: *Sed elegit Dominus Deus Israel me de vniuersa domo patris mei, vt essem Rex super Israel in sempiternum;* Alibi etiam legimus: *Quoniam non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius,* &c. Quoniam itaque Dauid primus fuit, qui perseueraturo, & stabili sedit throno: idcircò Matthæus, cùm plures referret, qui Hebræorum populis iura dedissent, neminem excepto vno Dauide Regem appellauit: debetur enim Regis nomen per excellentiam, & appropriationem primo indeficientis, & permansuri regni auctori: Ergo ante Puellam intactam Verbi Genitricem extitêre quidem virgines; sed quæ ad tempus castitatem spondeteut solùm, quemadmodum ex Ambrosio ostendimus num. 2. Deipara autem MARIA non ad certam aliquam annorum periodum Deo promisit illibatam, putámque se exhibere virginem: sed donec halitus superesset, donec vita comes fuisset: Perpetuæ itaque inuentrix castimoniæ cùm extiterit meritò Virgo nuncupata est singulariter, quasi nulla præter ipsam virgo.

---

§. III.

MARIA, eò quòd sit prima Virgo, æternam Verbi quasi generationem æmulata, dum concipit, ac parit.

NEc tantùm Dei progenitrici concessum Virgo vt dicatur absolutè: maiora supersunt, 9.
& quibus vix humana par sit mortalitas: proferamus difficillimam, siue Augustini, seu Fulgentij, vel, vt nonnullus maluerit, Seueriani sententiam: Sermone igitur inter Augustini homil. 15. de tempore, & in Appendice 24 *Angelus* (inquit) August.
sermonem iecit, Virgo concepit: coniunctio hæc sine sordibus facta est, in qua & maritus fuit sermo, & vxor auricula. Rursúmque in eadem Appendice, serm. 21. qui fuit de tempore decimus: *Expauit in partu suo Mater: Deus per Angelum loquebatur; & Virgo auribus impregnabatur:* Nónne de Spiritu sancto conceptus est Christus? Nónne Puellæ intactæ formatus aluo? Quis hic partus, cuius auctores verbum, atque auricula? Nescio, quid hæc subolent arcani grandioris, & ad Triados ineffabile prouocant Sacramentum. Sanè Nazianzenus Gregorius *Virginem* non dubitauit Trinitas, prima Virgo. Nazianz.
appellare sacro sanctam Trinitatem: quin & *primam Virginem* ipsius enim genus sunt reliquæ virgines; Sed audiamus ex carmine de virginitate:

Prima Trias Virgo est, siquidè Patre natus anarcho
Filius est; nec enim Pater ortum traxit ab vllo,
Vtpote principium rerum, & vitalis origo,
More nec humano generauit sanguine Natum,

Est verò hæc prima virgo fœcunda: At quibus modis? Nempe spiritalis est vtraque processio: nihil ibi corporeum, nihil humanum, & fragile: intellectus dominatur, voluntas agit, subtilissima est omnis operatio, & intentionalis. Sic decebat primam Virginem fœcundari: sic Filium genuisse: sic Spiritum gratiarum datorem produxisse: éstque ibi, qui sermocinetur: est, qui audiat: nam de tertia inter eas Personas Ioannes cap. 16 *Non* Ioan. 16.
enim loquetur à semetipso: sed quæcunque audiet, loquetur: id est, quæ à Patre, Filióque accipiat. Cùm igitur Augustinus sciret, quæ à prima Virgine procederent, immortales esse emanationes, in quibus Genito Pater intellectionem infinitam communicaret, Spiritus ab vtroque audiret: videns MARIAM *Virginem primam* esse, subintulit disertè, eam quoque per sermonem, per auriculam genuisse, ac proinde scripsit: *Coniunctio hæc sine sordibus facta est, in qua & maritus fuit sermo, & vxor auricula:* Huic fauent cogitationi Patrum multæ sententiæ ad illud Luc. cap. 11. *Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei:* Quibus frequenter innuunt MARIAM spiritu atque mente priùs genuisse Christum, quàm corpore.

Iam & alterum Augustini effatum expenda- 10.

Ioannis supra alios Euangelistas præcellentia. August.

mus lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 4. *Tres* (inquit) *Euangelistæ in his rebus maximè diuersati sunt, quas Christus per humanam carnem temporaliter gessit: porrò autem Ioannes ipsam maximè Diuinitatem Domini, qua Patri est æqualis, intendit, eámque præcipuè suo Euangelio quantùm inter homines sufficere credidit, commendare curauit; Itaque longè à tribus istis superiùs fertur; ita vt hos videas quodammodo in terra cum Christo homine cõuersari: illum autem transcendisse nebulam, & peruenisse ad liquidũ cœlum, vnde acie mentis acutissima, atque firmissima videret, in principio Verbum Deum apud Deum:* Sic Augustinus, & veterum maior factio; Sed, quamobrem non alium partum edidit nobis Ioannis calamus, quàm de increato Verbo notitiam? Nam si à Virgine beata discere oportebat, potuerunt ex eodem haurire fonte commilitones: sin autem caro, & sanguis non reuelauit, id est, à mortali non excepêre creatura; sed pater, qui in cœlis est, reuelauit paruulis suis; de hoc inquisitio est, cur nun & cæteros impulit, ineffabilem declarare generationem? Sciamus, quid Petri Damiani oratio de Ioanne prodat sermone primo eius de laudibus;

Virginitatis Ioannis Euangelistæ, encomium.

Quamuis enim in omnibus Sanctis (inquit) *semper sit angelica munditia contubernalis, & cognata virginitas: beatus tamen Ioannes tantò reliquas virgines superat, quantò virginitati B.* MARIÆ *per sedulitatis: ac perpetua custodia meritum appropinquat, à qua sola præceditur:* Ioannis igitur castitas Marianæ pudicitiæ simillima fuit, & ad eam proximè accessit, assertore Damiano; Quemadmodum itaque MARIÆ concessum ob castitatis singularem gratiam, vt æternam Verbi generationem imitaretur, & marinus fuisset sermo, vxor auricula: sic cùm Ioannis virginitas Marianam referret pudicitiam eique appropinquaret & quam germana esset decebat, vt de inexhausta Vnigeniti, qui est in sinu Patris, tractaret generatione, & de eius fluentis biberet Ecclesia magnorum arcanorum latices.

11. *MARIA specialiter Dei soror.* Nyssen.

Notum autem, Induperatricem nostram sæpiùs hoc Epithalamio sororem sponsi nuncupatam: & quidem Nyssenus hom. 4. hoc præstare aliis nominibus vocabulum docuit ad illud cap. 2. *Sicut rosa inter spinas, sic soror mea inter filias. Quantùm videmus* (ait) *ascensum in altum, tantùm videmus esse animæ profectum: primus ascensus est assimilari equis, qui copias perdiderunt, ac destruxerunt: secundus ascensus est, quod ea facta sit propinqua, & quòd fecerit oculos columbæ: tertius est ascensus, quòd non ampliùs propinqua, sed soror sit nominata:* Sed, cùm sponsi, id est, ipsius Dei sororem dicamus MARIAM, experiamur huius germanitatis caussas, eodem interprete Gregorio: *Postquam ergo facta est flos;* (subiungit) *neque à spinosis læsa fuit tentationibus, quominùs esset lilium; oblita populi, & domus patris, & matris suæ, aspexit ad verum Patrem: & ideò vocatur soror Domini;* Igitur hæc nobis manifestant dicta, propterea Dei sororem appellatam, quòd populum, larêsque paternos obliuioni commiserit; At, nónne hæc potiùs Sponsi instam promeruissent iram? ipse nanque in progenitores pietatem, obseruantiámque omnem commendat; feret verò, vt immemores simus? Sanè patriæ gentis tunc mores, puellas viris tradere, connubia amare, prolem optasse; hoc eam & genitoris aula docebat: ergo istos si velit vsus contempsisse, nouásque tentare semitas, Domini fore vt euadat soror, spondent: Verùm, vt hæc operetur, quo pacto continuò Deo germana? Equidem fiet, vt prima virginitatem colat, cùm cæteræ feminæ in eum vsque diem viros ambirent, & aliquando septem mulieres virum vnum apprehenderent (Isaïæ cap. 4.) obnixè rogantes opprobrium eis auferret: Prima igitur Virgo euadet: quid inde sequatur? Profectò, vt sacrosanctæ Triados, quæ prima Virgo, Deique ad instar spiritaliter Verbum producat, fructus absque floris laceramento ostendat: hoc post Deum MARIÆ tantùm concessum, vt Verbi consubstantialiter infiniti Mater vocetur: hoc solùm prima Virgo Trinitas: hoc solùm prima Virgo MARIA; proinde aptissimè soror Dei Regina intemerata: nempe, tanta naturarum, officiorúmque similitudo; non nisi inter fratrem, sororémque reperiri valeat: quamobrem æqualiter nobiles vtranque Verbi generationem non dubitauit Ambrosius affirmare sermone 16. de Natali Domini: *Vt cui prior natiuitas gloriosa extitit,* (inquit,) *eius secunda contumeliosa non fieret: hoc est, vt quemadmodum Virgo Diuinitas ediderat, ita eum Virgo, & Virgo* MARIA *generaret:* Quid nisi enim par vbique quodammodo nobilitas, cùm ex sorore altera natiuitas, ex fratre altera? Ambr.

12. Vultisne à Propheta discere? *Generationem* (ait) *eius quis enarrabit?* Quo loco, vt doctè colligit noster Gabriel Aluarez, ex antecedentibus claritudinem generis describere Vati mens est. Porrò, quemadmodum idem, cæterique ferè adnotant Explanatores, nunc de sempiterna, nunc de temporanea, aliquando & de vtraque simul generatione declarant prisci, recentésque Interpretes: Citat ille multos primæ classis: Verùm vnde claritudo tam immanis, cuius præstantiam verbis significare impossibile sit? *Quia* (inquit) *abscissus est de terra viuentium:* At nónne filij omnes abscissi de terra viuentium? quid enim filius, nisi *origo viuentis à viuente coniuncto in similitudinem naturæ?* Non tamen omnes filij natiuitate eximij; sed qui auos, genitorésque sortiuntur illustres: quòd si indicata verbis illis emanatio per intellectum, vitalem nempe, potentiam; sed hoc tam arduum non est, vt capi non valeat, cùm & Philosophi, & Theologi passim reuelent: Libet Ruperti Abbatis super hac re audire sententiam, qui libro 2. in Isaïam, cap. 19. inquit: *Sed vtramlibet generationem quis enarrabit? nam vtraque mirabilis, & vtraque ineffabilis est: nam ineffabile est, quod de diuina generatione Pater in Psalmo: Eructauit, inquit, cor meum Verbum bonum: Ineffabile itidem est, quod de carnis generatione rectè hic dictum intelligitur; quia abscissus est de terra viuentium; de terra, inquam, non morientium, siue mortuorum morte peccati, qua omnes in Adam mortui sunt; sed de terra viuentium; id est, de terra virginea per sanctum viuificata Spiritum, abscissus est:* Duæ igitur fuerunt glebæ; altera viuens, & benedicta, Paradisi scilicet spatia, antequàm offenderet protoplastus; altera Creatoris anathemate percussa, ob delictum, ac proinde tribulos solùm cum spinis, mortis opera, cultori restituens: anterior illa gleba duobus prætereà nominibus memoranda; nam & virgo erat, cùm vomere non indigeret, Erat etiam prima virgo: hanc enim nulla antecessit: ergo abscindi de terra viuentium, est abscindi

Isai 53. Aluarez. Rupert.

Christus abscissus est de terra viuentium, idest de terra virginea per Sanctum Spiritum viuificata.

ſcindi de terra, quæ ſit prima virgo: Hinc itaque generatio clariſſima, hinc ineffabilis; quia eius Auctores, & æternus in Cœlo Genitor, & in terris cum tempore Mater, primæ virgines fuerunt.

SECTIO II.

Ne in mortalia labamur, à venialibus cauendum: quò præcepta tutò adimpleamus, conſilia etiam ſeruanda.

13. ADuertimus ex principio Commentariorum Hieronymi in Eccleſiaſten, Epithalamij huius ſtructorem nominis affectaſſe paupertatem huius in libri fronte: neque enim, vti aliis in codicibus, aut generis claritatem nunciat, vt qui ſit prognatus ex nobiliſſima tribu Iudæ, Dauidem Auctorem habens Regem in paucis & ſanctitate & doctrina & belli ornamentis illuſtrem; aut ſceptri & opum potentiam, vt qui dominetur in Iſraël; habitet autem in Sion vrbe perfecti decoris, de qua glorioſa dicta ſunt: quam Deus cœli præ aliis ciuitatibus ſingulariter dilexit: Quæ hæc deſpicientia vniuerſæ pompæ, atque in eo quidem metro, quod totum gaudioſum eſt, & lætificans? Nimirum, optabat ſignificare nobis Verbi diuini amplexibus hoc iungi Hymenæo animam, quæ ſæculo valedixit, &, vt loquitur ſanctus Doctor: *Verum conſummatum, & calcato ſæculo preparatum*: Sed quorſum iſtiuſmodi philoſophantium genus, diuitias, honores, voluptates contemnant? Nunquid non & his pollentes Sancti ſuêre, æternam adepti ſunt repromiſſionem, quibus dignus non erat mundus? An ſoli pauperes, aut qui deliciis terga verterunt, in Olympum transferendi? Nónne & iuſtus ſepties in die, id eſt multoties venialiter cadit: nec tamen ideò Tartaro deuotum caput, beatæ patriæ ciuis potiùs futurus? Subſcribimus iſtis: ſed tamen locupletes ægrè cœli limen intrant, quoniam auguſtæ ſunt valuæ, & illi, quia Crœſi, craſſi nimis: Venialiter offendens quoque ſub Numinis amicitia eſt: at ſi leuia iſta deſpiciat, modica ſupinè ſpernens, facilè in magna decidet, & mittetur in gehennam ignis: ergo tantum carpere iter volens, adiungat præceptorum amori conſiliorum obſeruantiam, tanquam vallum; & ne lethali cedat noxæ, à venialibus temperet: hoc faciens viuet.

Verbi diuini amplexibus iungitur anima quæ ſæculo valedixit.

14. Vocauit ad ſe in montem Sina Creator Moyſem; cui legum tabulas eſſet daturus; vetuit autem conſcendere quempiam de populo vna: Sed non faceſſunt hæc ſtuporem: demiror tamen, quòd tantus ſit, tam ſedulus, ne quiſquam vel fimbriam montis tangat: *Ne tangatis* (inquit) *fines illius: omnis, qui tetigerit montem, morte morietur*, Exod. c. 19. verſ. 12. Vt quid tanta religio erga montem? Iuſſit quidem, ne aſcenderent; quo verò de aſcenſione nullum eſſet periculum, præcepit, ne tangerent: At huius mandati quænam vtilitas? licèt enim populus tetigiſſet montem, quænam inde irreuerentia? Animaduerte, vt tum de condendis legibus, quas Hebræi obſeruarent, tractatum à Creatore: nam digito ſuo Decalogum ſcripſit, quem Moyſi vulgo intimandum tradidit: Voluit igitur, intelligerent, quo pacto præcepta, quæ obligant, ſeruari poſſint? nempe, per eorum, quæ remotiora ſunt, & quorum non eſt obligatio, cultum: vt, quemadmodum is à monte vtcunque plurimùm diſtat, qui ne tangere radices, & baſim audeat: ita, qui timidus eſt in eorum transgreſſione, quæ animæ mortem non afferunt; difficillimè mandata violabit, per quorum confractionem Dei amicitia, quæ animæ ſalus eſt, deperditur; Nihil ad legum conſeruationem magè idoneum præſcribi potuit: Notauit prudenter Oleaſter in præfati capitis tropologia: *Etiam hic pulchram* (inquit) *habent admonitionem Prælati, vt cùm velint præcepta ſua à ſubditis ſeruari, prohibeant initia transgreſſionum; ob hanc cauſam fortè Dominus Euæ prohibuit* (ea teſte) *arboris interdictæ contactum, ne contingeret eam venire ad eſum: quare & hic Dominus non ſolum prohibet montis aſcenſum, ſed contactum: ideò enim prohibet tangi, ne contingeret aſcendere: Optimum eſt, ſi quid præcepto prohibes, ſepem, aut murum addere; quoniam, vt apud Prouerbium eſt, in area aperta etiam iuſtus peccat. Vbi ſimul diſce, quàm ſit cauendum, peccati ad terminos accedere, ſi vis non peccare.*

Exod. 19.

Oleaſt.

Profectus ad Eliſeum Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, ægrè tulit quòd eum neque tetigiſſet, neque vidiſſet Propheta: *Putabam* (inquit) *quòd egrederetur ad me, & ſtans inuocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me.* Reg. 4. cap. 5. verſ. 11. Sanè rectè, quòd legis exactus fidiſſimúſque cuſtos Eliſeus leproſum minimè tangit: nam id Hebræis illicitum, Leuit. c. 13. & 14. Verùm, cur non obuiam procedit, non ſalutat, quando id non prohibitum, & officij atque humanitatis extitiſſet? Sanè viri ſancti, & timorati, vt ea, quæ per legem tenentur facere, indifficulter præſtent, ab iis abſtinent, ad quæ lex & prohibitio non extenduntur: fuit enim virorum ſpiritalium talis perpetuus, & ſalutaris vſus: Vt igitur Eliſeus, quod per legem facere iuſſus eſſet, nempe ne leproſum contingeret, ſine onere, aut faſtidio obſeruaret; id etiam exequutus eſt, ad quæ lex non adigebat, ſcilicet vt nè videret quidem lepra infectum: Quis enim nouit, ſi fortè colloquia cum Principe miſcuiſſet Vates, non aut eius precibus, aut blanditiis, aut muneribus ſuperandum? Bonum eſt cellæ parietibus muniri, ne intuearis, quod illicitè concupiſcas: Sed nunc, vbi Eliſeus quiſquam? Etiam non vocati Principes adeunt, intrudunt ſe Optimatum aulis, cùm tamen Propheta ſpondeat, quoniam, *qui portauerit iugum ab adoleſcentia ſua, ſedebit ſolitarius, & tacebit: quia leuauit ſe ſupra ſe; ponet in puluere os ſuum:* At iſti cineris obliti in purpuram os poſuerunt: Vereor, vt vnquam lepræ mederi poſſint: *Putabam* (inquit fatuus Dynaſta) *quòd egrederetur ad me, & tangeret manu ſua*: Erras Naaman: Monachi non diſcurrendo per Regum atria, lepram auertunt; ſed orantes in cubili ianuis clauſis coram Patre, qui in cœlis eſt. Verùm pro capitali noſtro ſcopo benè ex Sodalibus Nicolaüs Serarius in allegatum caput: *Itiner'ergo ſeſe ad Prophetam accingit Naaman: ſed ad eum ille domo egreſſus non eſt: cauſam cenſent Procopius, & Theodoretus quæſt. 19. quòd legis adeò ſtudioſus eſſet Eliſeus, vt ne immundi quidem*

15.

4. Reg. 5.

Leuit. 13

Thren. 3.

Serar.

dem hominis aspectum, multò minùs contactum ferre vellet: vt, scilicet intelligeremus, quàm eorum mores, & consuetudinem defugere oporteat, quos grauiorum scelerum, infidelitatis, ac hæreseos leprà inquinat. Tostat. Tostatus breuiter tom. 3. in Matth. quæst. 12. in c. 8. *Eliseus autem obseruans legis diligentiam, non exiuit, & tetigit Naaman; sed misit nuncium ad eum, quòd iret in Iordanem, & lauaretur.*

16. Isaiæ 6. Eleuatus in spiritu Isaias vidit solium gloriæ magnificæ, & circum adstantis Seraphim: *Sex alæ vni, (inquit,) & sex alæ alteri.* cap. 6: vers. 2. Bernard. Præclarè Bernardus serm. 5. de verbis exordialibus huius capitis: *At quid multiplicitas ista pennarum?* An non duæ sufficiebant, præsertim Spiritibus, qui pondere carent? Num forsan ob pompam & maiestatem? nam & Principes huius mundi propter gloriæ splendorem, magna eos stipante caterua incedunt, cùm ad seruitia centesima abundaret pars? Ita arbitremur, cum alis representari multis, vt principem in Hierarchia locum obtinere credamus, qui tantis affluunt pennis: aut fortasse Luciferi casu perculsi de pennis tam diligens prouidentia est, eò quòd ille propter alarum inopiam ceciderit: tentauit enim vna tantùm cum ala volitare, eodem assertore mellifluo Abbate: *Superbus ille Lucifer lucem praferens, non ignem habens, alteri tantùm innixus alæ, casum facere potuit, non volatum:* Sed Angeli fastuosi ruina vt duabus armarentur pennis, suadere potuit: quando istæ sufficientes in altum attollere, à præcipitio seruare; quorsum etiam sex alæ? Sanè id, quod ad volitandum per se necessarium est, & sine quo non, duæ sunt alæ, vt docet natura auium penè omnium exemplo: itaque sine his volucres quocunque optent se librare nequeant: Vt igitur hoc, quod per se requisitum est, sartum tectum maneat, addunt insuper de non necessariis: nam certè habentes duas alas, à lapsu tuti sunt quoad bis præstant: sed tamen in periculo versantur; quia, si vna deficiat ala, in sublime ferri nequeant: Iam verò sex habentes pennas, impossibile est, vt aliquando pennarum inopia laborent: O Angelorum diligentiam! ô nostram amentiam! illi, qui præ amoris Ætna euomunt flammas cubitorum quadraginta nouem; in quibus, non dicam aliquid tepidum, aut obscurum existat, sed nihil non summè ardens & lucidum, pennas multiplicari vehementiùs optant, & non duæ, non tres, non quatuor alæ sufficiunt: nobis satis mandatorum custodia, à lethalibus iniuriis abstinere, & præclarè cum nostra salute actum putamus! Sed heu, quoniam antemurale despeximus, & murus noster dissipatur: quidni enim in præcipitia laberemur vna solùm contenti ala, quasi nos Lucifero robustiores futuri, quem vna innitentem ala casus irreparabilis excepit; æternùm relegatus, ne videat gloriam Domini? si vis mandata seruare, & vltrà etiam cole, alioquin decipietur spes vna tua: nemo mergitur, quoad fluminis ripa cubat; sed pauci ita dormientes non in gurgitem ceciderunt, qui & eos velut plumbum absorpsit.

Proinde Dauid sapienter rogabat Psalmo 63.
17. Psal. 63. vers. 1. *Exaudi, Deus orationem meam, cùm deprecor: à timore inimici eripe animam meam:* Quid opus est, ò Rex, vt etiam ab hostium formidine libereris? Absint, qui nocere cupiunt, timor malum afferre nequeat: imò verò vtilis fuerit metus aliquis: nam cautum reddet, & vigilare faciet, ne quando aduersarius, velut fur dormienti, & securo obrepat: At sanè, cùm hostis aduentat, præcursor eius formido est, quæ aut oppida, aut nationes terret; tunc pauent vrbes, omnis tabescit & mœret sexus, clamant cum senibus & virgines & pueri: quis nos liberabit à timore superuenientis iræ? Quid vociferamini, ciues? Petite ab hostili liberari gladio: panicus iste metus quodnam damnum allaturus sit? Sed tamen non aliud ingeminant, nisi à formidine, & furoris expectatione eximi: Pulchrè quidem: nam benè norunt, si timendi nullum sit fundamentum, securos esse posse de inimicorum aduentu: Noli, anima, expectare hostis congressum: dubia est salus, quæ pugnæ exitu stat: propelle, quæ hostem antecedunt: præclude tentationum vias: sic præcauendo remotiora, incolumis eris: illa imprimis detestanda sunt, quę metuere, & vacillare faciunt; illa, quæ scrupulosam conscientiam generant; quando anxius hæres num legis terminos prætergrediaris, an non: auerte lumina quantocyùs ab istis, alioquin vide quoniam hostis timores istos proximus subsequitur, & non remorabitur ingredi vrbem, quam desolatam faciet: Concinnè Hilarius in Hilar. eum Psalmi versum: *Ait enim: A timore inimici eripe animam meam: Deus enim non tantùm orandus est, cùm, quæ timentur, ingruerint; sed timenda ea sunt, quæ, cùm cœperint adesse, dominantur, & semper, atque indefessis precibus orandus est, vt nos à timore eorum, quorum dominatum timemus, eripiat: Propheta ergo ad omnem timorem inimici sollicitus, Deum orat.*

Sed, quemadmodum essent præcepta Dei colenda sollicitè Parœmiastes eleganter repræsentauit Prouerb. cap. 7. vers. 2. *Fili, serua mandata mea, & viues, & legem meam quasi pupillam oculi tui:* Quare singulariter pupillæ ad instar, & non sicut, aut manum, aut pedem, aut frontem, aut genas seruamus? Sanè inter corporis partes luminibus natura munimen prouidit, quo proteguntur quasi aggeribus & muro: Disce ex Ambrosio lib. 6. Hexameri, c. 9. *In quorum medio* (de oculis est sermo) *pupillæ sunt, quæ videndi munus operantur; hæ, ne qua incidentis iniuriæ offensione ne lædantur, pilis hinc inde consertis, velut quodam vallo, per circuitum muniuntur:* Non hoc in facie, non in manibus, non in plantis, quæ nuda destituit natiuitas, si non ars de vestium generibus propugnacula attulisset: Quando igitur velut pupillam oculi custodienda mandata ordinat, vallo & obsidione cingenda insinuat: At quodnam erit vallum præceptis? Equidem consiliorum, quæ non obligant, reuerentia; sollicitum studium vitandi leues noxas; Nónne ita quidem? Nam, vt quid putas datæ sunt luminibus palpebræ, quæ occulent? pili, qui defendant? Certè ad puluerem, ad festucam arcendam: neque enim contra fortiores hostes tueantur: Sed percipiamus ab eodem Ambrosio: *Vnde tutum auxilium postulans Propheta ait: Custodi me Domine vt pupillam oculi: vt protectionis diuina fieret ei tam sollicita & tuta custodia, quam pupillam oculi tutissimo quodam naturæ vallo munire dignatus est: simul, quia innocentia, & integritas leui sorde adspersa violatur, & gratia sua munus amittit; & ideò prospiciendum, ne quis eam puluis erroris oblimet, aut vlla vexet festuca peccati:* Itaque pro puluere & festuca defensio est oculis ab Auctore rerum; ac proinde quando

Marginalia: 18. Prou. 7. Ambros. Ambros. Psal. 16.

quando idem Auctor legem seruandam monet quasi pupillam oculi, ab iis cauendum innuit quæ mysticè sunt puluis, atque festuca; quid autem ista nisi venialia delicta? Vita leuia ista, & securè mandata custodies, legem adimplebis.

19. Sed culpæ istæ quarum non est pondus, dices, haudquaquam mortem animæ afferunt, proinde neque præiudicare eidem poterunt: quare de tam minutis non est, quòd anxij simus, facilè nanque eluuntur; facilis est medicina, quando per illa spiritus non ægrotat vsque ad mortem: robur aliquantùm minuunt, sed restauratur absque vexamento: At tu, qui hæc affirmas, considera mihi, vitam hanc stadij, & agonis instar esse: Scis Paulum ita monere Corinth. priori cap. 9. vers. 25. *Sed qui in agone contendit* (inquit,) *ab omnibus se abstinet*, id est, amictum vniuersum proiicit, vt non inuenustè exposuit noster Pineda ad vers. 20. cap. 1. Iob, num. 9. & illud tritum de Gregorianis ex hom. Euangeliorum 82. affert: *Nudi ergo cum nudis luctare debemus: nam si vestitus quisquam cum nudo luctatur, citiùs ad terram deiicitur, quia habet, vnde teneatur*: Certè in gymnasiis ethnicorum, vbi variæ exercitationes, & imprimis colluctatio, etiam & virgines sine indumento aliquo pro illorum temporũ barbara impuritate: quare Propertij Musa lib. 3. de ludis Lacon.

1. Cor. 9.

Pineda.

Ad luctam nudi procedebant pugiles, & oleo delibuti.

Propert.

Multa tuæ, Sparte, miramur iura palæstræ;
Sed magè virginei tot bona gymnasij,
Quòd non infames exercet corpore ludos
Inter luctantes nuda puella viros.

Itaque, vti innuebat Gregorius, ne haberet, quod prehenderet aduersarius, palæstrita vestem cunctam exuebat: insuper & oleo corpus vngebat, quo tenentis manibus elabi posset, & eludere spem aggressoris: Chrysostomus enarratione 2. in Psalm. 40. *Quemadmodum enim oleum efficit, vt athletæ elabantur è manibus aduersariorum*, &c. Taléque nonnihil Dionysius de ecclesiastica Hierarchia, cap. 7 p. 3. Ambrosius præfatione in Lucam: Nonne certè his præmunitum subsidiis gymnicum, satis arduum vti prosternat athleta, nudum scilicet & proper vnguenta è brachiis, & amplexibus fluentem, ceu limosus piscis è manibus capientis absque sensu labitur? Quid faciat coronandus? Equidem sumit ex pulueribus, & proiicit in hostem: non fugit ab oleo cinis, induratur magis & concrescit, talique stratagemate adiutus qui colluctatur, reperit vnde stare cogat deinceps quoad in terram deiiciat, & superet, Io clamantibus victori inspectoribus: Proh & exigui pulueris iacto confusum pugilem valentissimum! Et erit, qui puluerum nocumenta contemnat? Attendite, robustissimi, & videte, quoniam sæuior hostis est, quam vt vos arbitramini, qui à vento rapitur puluis! minutæ illæ culpæ, quæ puluis sunt, afferent excidium strenuissimis ducibus, quoniam silenter fortitudinem eius comederit quasi vermiculus tenerrimus trabes demolitur, quæ æternùm duraturæ videbantur: Sed quoniam ad terrendum audaces istos, qui ob leue pondus, ob corpus breue puluerem despiciunt, venialia sicut aquam bibunt, oratio nostra frigida, & ineloquens est, proferamus nonnulla, quæ Nili Abbatis suppeditauit Asceticum: *Nudum* (inquit,) *imò verò vnctum oportet certare: nuditas enim facit, vt ab aduersario luctator apprehendi non possit: vnctio autem, vt si quando fuerit apprehensus, elabatur: proptereà luctatores puluerem aduersariis conantur aspergere, vt olei leuitatem iniectu pulueris exasperent, atque ita faciliùs eos apprehendere valeant: iam quod illic est puluis, id in nostro certamine est in terrenis rebus occupatio; & quod illic est oleum, hic est quietis studium ab omni sollicitudine vacuum: & quemadmodum illic, qui vnctus est, facilè vitat, quas ipsi vocant apprehensiones: si puluerem admiserit, ægrè colluctantis declinat manum: ita hic, qui nulla de re sollicitus est, difficilè capitur à Diabolo: quod si occupatus est, & sollicitudine tanquam puluerem mentis exasperat tranquillitatem; ex illius manu haud facilè effugit.*

Dion. Areop.

Ambros.

Puluis cur à luctantibus aspergeretur aduersario?

Nil. Abb.

At, vt noueritis, quo pacto inanes istæ arenæ grandes demergunt onerarias, cinis gigantes prosternit, depromam ex Augustino, quonam more Catholicus in Manichæismum prolapsus sit: is tractat. 1. in Ioannem, ad illa cap. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*, ita enarrat: *Nam, nescio quis tædium patiebatur à muscis: inuenit illum Manichæus tædio affectum; & cùm diceret, se non posse pati muscas, & odisse vehementer illas, statim ille: Quis fecit has, inquit? Et quia tædio affectus est, & quia oderat illas, nõ ausus est dicere: Deus illas fecit: Erat autem Catholicus: Ille statim subiecit: Si Deus illas non fecit, quis illas fecit? Planè, ait ille, ego credo, quia Diabolus fecit muscas: Et ille statim: Si muscas Diabolus fecit, sicut te video confiteri; quia prudenter intelligis, apem quis fecit, quæ paulo amplior est musca? Non ausus ille est dicere, quia Deus fecit apẽ, & muscam non fecit, quia res erat proxima: ab ape duxit ad locustam, à locusta ad lacertam, à lacerta ad auem, ab aue ad pecus, inde ad bouem, inde ad elephantem, postremo ad hominem, & persuasit homini quia non à Deo factus est homo: Ita ille miser, cùm tædium passus est à muscis, musca factus est, quẽ Diabolus possideret: Beelzebub quippe interpretatum dicitur Princeps muscarum: de quibus scriptum est: Muscæ morientes exterminant oleum suauitatis*: Videtisne, vt propter muscam, hominem negauit, quem Deus creasset? Quid magè obscurũ musca? Quid homine clarius? A muscæ negatione ventum est, vt homo negaretur manibus Dei plasmatus fuisse, quem apertè Scriptura testatur à Deo conditum ad imaginem & similitudinem ipsius? Leue tædium est, ob quod eorum recitationem pertransis, quæ sine onere, ex deuotione tantùm piæ mentis, quotidie ad Virginem beatam, aut de Cœli incolis tutelarem aliquam pronuncias: ab hoc fastidio pergitur ad quidpiam omittendum quod conscientiæ & noxarum Iudex plurimùm commendauit; sed tamen alligare noluit: itur ab istis ad tertium, fit veniale piaculum ecclesiastici pensi aliquid reliquendo ob materiæ paruitatem: tandem aut Officium integrum, aut magna eius pars contemnitur, lethale perpetratur crimen; sic eius, quæ videbatur scintilla, incendium est exitus. 20.

August.

Nonne vides, quàm immanes sordes pulueres neglecti alunt? Egrediebatur de Ægypto phalanx Hebræa per deserti abitura viam, & iussa est vestigiis integumenta quærere: *Renes* (inquit) *vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus*. Exodi cap. 12. vers. 11. At, cur non faciem magis, non caput, non manus vel pectus abscondi imperat? Volebat profectò cauendum esse à puluere: pedes autem sunt, quibus maximum à luto, & puluere imminet discrimen, quoniam totius corporis à pedum venustate dependet pulchritudo: idcircò apud Hieremiam de vrbium formosissima mœrens conqueritur: *Et egressus est à filia Sion omnis decor eius*. Thren. cap. 1. vers. 6. 21.

Exod. 12.

Thren. 1.

Quo

Quomodo amissus, atque deturpatus omnis vultus sui decor? *Sordes* (inquit) *eius in pedibus eius*: Nihilne de fronte, nihil de oculis, nihil de genis candidis & rubicundis olim, nihil de lactea ceruice, nihil de vberibus, nihil de manu? de pedibus tantùm, *Sordes in pedibus eius*, & tamen omnem speciem defunctam, & emortuam asserit? Odiram à pulueribus, & neglecto luto plagam? Benè igitur, quod de Ægypto exituros, calceatos procedere iubeat; Verùm, quamobrem non legimus, dum sub Pharaone populus habitator esset apud iniquam gentem, à Numine imperatum, vti calceamenta portarent; sed nunc, cùm abire tentant? Intellige medius fidius, Ægyptus mundi typus est, ibi quoniam frequentes occasiones labendi in mortales, grauioresque noxas, populus fidelis & sanctus sua sponte ab istis cauetet, neque opus monitore, cùm serpentes, & vepres crebrò occurrerent, quæ lacerarent pedes: itaque peccatum lethiferum pius quisque facilè deuitat, ingerente horrorem sceleris immanitate: desertum autem Religiosorum vita atque status est; hic rarò aliquid de serpentibus, de spinetis, aut aculeatis silicibus, quæ plantas vulnerent; quare locus iste quidem inuitabat ad deponenda calceamenta: quid enim istis opus, quando nihil in via, quod graue nocumentum afferat? Ergo, vt & hic calceos non abiiciant, Creator admonet: quoniam, etsi non à morsibus serpentum, non ab aculeis metus sit ob soli reuerentiam: tamen à puluere egregium periculum est, ne fortè quasi minutos aduersarios Israëlitæ despiciant viles cinerum atomos; contingat autem ex horum contemptu, serpenti & vepribus locum dari, & pungant sanè vsque ad mortem.

22. At & locum Hieremiæ ex Thren. cap. 1. vers. 8. expendamus magis: *Sordes eius* (ait) *in pedibus eius*: Adnotat verò doctè noster Sanctius, Hebræam voculam בְשׁוּלֶיהָ *besuleh*, pro qua vulgatus transtulit *in pedibus*, significare præterea partes illas vestimentorum, quæ extremæ sunt, atque pedes lambunt, quas fimbrias appellamus, igitur querela est idcircò, quòd hæ vestis partes sordidæ appareant; Sed, vt ego concedam, istud sua dignum esse reprehensione: nam certè in tam speciosa virgine, qualis erat Sion, cui nulla similis tum sub cœlo omnia & polita, & nitida debeant conspici tamen quantum est hoc, vt dicatur, *Egressus est à filia Sion omnis decor eius?* quasi verò cum deformi limbo non possint alia affabrè venusta coniungi? Nisi fortè contendas ex Psal. 44. vers. 14. in ora cycladis positum omnem splendorem, nam ibi de extima parte, *Omnis gloria eius, filia Regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus*; Cùm igitur vestis totus honor in limbo, non mirum, si hoc deturpato affirmet, amissam firmitatem vniuersam; Quis credat à fimbria pendere totam amictus gratiam? Illa, quæ tibi nouissima apparent, & contemptibiliora, caue, ne puluere infici sinas: vallum reliquæ telæ, fimbria est, circundat & protegit illam; hoc amisso Palladio ruet Ilium, & ingens gloria Dardanidum; exteriorem hominem fateor repræsentat limbus, qui deforis est: agnosco etiam virtutem præcipuè ab intus manare; sed crede, nisi exterus gestus cum omni modestia, cura habeatur, deficiet interiùs vigor: denique meminisse semper oportet Sioni inclytæ vrbi obiectas in vestigiis sordes, vtque formidandæ stragis causa extiterint.

Thren. 1. Sanct.

Psal. 44.

Quantis à Deo locupleratus donis primus homo? Quàm fœlici in statu creatus? Sed miror, cui delitiosam vitam, & locum voluptatis præparauerat, cur agriculturam exercere velit, *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in Paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum.* Genes. cap. 2. vers. 15. Ad quidnam vtilis labor iste: nam neque ciborum exigit necessitas, non morbus aliquis sobriam exercitationem postulat, non lucri causa suscipitur; Basilius Seleuciensis orat. 2. *Exundans bonitatis diuina opulentia, mox vt creata res fuerunt, mouit ad operationem, fecitque creaturam suæ bonitatis instrumentum; propterea hominum manibus terram excoli fecit*: Expendo, vt *exundantem* appellet diuinam bonitatem, & subiungat, fecisse creaturam instrumentum huiusce suæ bonitatis: Quid patrauit? Nimirum, impulit hominem, vt quanquam satis tutus videbatur cum adminiculis cœlestium donorum; tamen ad abundantiam præsidiorum, ostium præcluderet socordiæ, terram colendo; hoc fuit exundans bonitas: Sed, quid opus fuit tanta munitione, vtque adderetur nouum sepimentum? Multa saoè necessitas: Nam, quoniam maritum Eua non imitabatur, otiosis vacauit colloquiis non solers femina, & ab hoste callido decepta est; Auctor Rupertus lib. 3. de Trinitate, & operibus eius, c. 2. *Mulier corpore, & oculis vaga dum incontinenter deambulat, fortè prospectans, qualis extra Paradisum mundus esset: & dum serpens, tempore aslutus, dulcedini terræ illius propius, & ambitiosius inhiat, locus Diabolo datus est, & occasio breuiter porrecta vnde tentaret Euam*; Certis, vt non frustrà Numen monuerit, ab otio cauere: glebam aperire, & findere! Nihil tam securum, ne etiam ipse Paradisus, cui non sit opus munimine, quando adhuc relictus sit homo, qui aut delinquere possit, aut in bono permanere: nunquam obfuit antemurus.

23. Gen. 2. Basil. Seleuc. Rupert.

Sectio III.

Contemplationis deliciis frui cupientem, oportet omnibus sæculi curis valedicere.

Mirati sumus, quamobrem Salomon, qui in vestibulo aliorum librorum se, & filium Dauidis, & Regem Israël nuncuparit, huius in limine Cantici titulos externos omiserit, nuda Salomonis contentus nuncupatione: Ac placuit cum cæteris causis illa: nempe, quòd codex iste mentem castis sponsi sui amplexibus per sacrum contemplationis fœdus iungat: Quoniam igitur metri finis sit, diuinarum cogitatio rerum, Salomon indicaturus expeditam debere esse animam, & terrenis purgatam affectibus, quæ supergressa sit mundum, & strepitum compescuerit tumultuantium curarum: omisit, quicquid, aut ad carnis molestam procurationem, aut ad negotia ex inuncta Monarchia, spectare poterat: proinde non Dauidis soboles, non regnator in Sione potentissima vrbe: sed nudè Salomon! O cenè regnorum pondus! nisi enim sarcina fuisset imperium, & corona, nequaquam prudens Rex, mox vt volare instituit, contemplationis adiutus alis, & empy- 24.

tea transcendere, sceptri memoriam deposuisset; Salomon tantùm, postquàm euasit contemplans, ne si etiam Rex, præpediretur à volando? Noo stupeo, imperante Salomone florentissimam visam Monarchiæ ideam, si quæ vnquam sub Principe aliquo visa est; quando ille innuerit contemplationi interdum vacare, consopita ad interuallum regnorum memoria: Verùm assumpto insistamus themati.

25. Magnanimum pusioné nobis describit Isaias, qui pene mammans audeat cum draconibus pugnare, *Et delectabitur infans* (ait) *ab vbere super foramine aspidis & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet*, Isaiæ c. 11. vers. 8. Porrò sic aduertendum est, ex specubus, atque antris olim data oracula. Lucan. lib. 5.

Isaia cap. 11 verba de Baptista.
Lucan.
Oracula ex specubus emissa olim

——*Sacris se condidit antris.*

Incubuitque adytis Vates ibi factus Apollo.

De omnium celeberrimo Delphico oraculo Strabo libro 9. *Oraculum idipsum* (aiunt) *esse specum altissimè depressum, aditu non admodum lato:* Quo ex specu draconem responsa dedisse Lucianus de Astrolog. significat, ὑπὸ τρίποδι δράκων φθέγγεται; *loquitur draco sub tripode.* Igitur putatim Isaiæ verba de Ioanne, Christi Prodromo, non inscitè construi posse: vix enim fasciis solutum, in eremum profectum, vbi in spelunca prope Iordanis fluenta delituerit, nobiles tradidere Historici. quos nominat Suarius tom. 2. in 3. partem, disp. 23. sect. 2. §. *Quartò paulò post*, &c. Hunc igitur a mammis derelictis in deserta euntem draconem, nempe Satanam, ex specubus, & cauernis eiecisse, quò loca, in quibus dominabatur Inferni Rector, & dubiis vaticinationibus imponebat generi humano, deinceps conuerterentur in Sanctorum Anachoretarum habitationem vbi sequestres à rerum humanarum tumultibus iugiter contemplationi vocarent, Sed quid miror de Ioanne explicasse Prophetæ sententiam, cùm Hieronymus incitet, qui aduersùs Luciferianos non longè ab initio de Baptista? *Planè Angelum*, (inquit,) *qui post materni ventris hospitium eremi deserta sectatus paruulus de serpentibus lusit:* Sed cur paruulo creditum aduersùs serpentem certamen? Nam serpens quidem astutum animal est, quin & omnibus callidior animantibus: pueri, ex diametro simplices nimirum, & faciles decipi; debebat igitur crescere in eam vsque ætatem, quæ sapientes reddit homines, vt paribus videlicet, armis dimicaret, id est, sapientia contra prudentem: Verùm erat contentio super specus possessione: Volebat eiicere draconem Præcursor: At, quem in finem? Nempe, quò contemplationi insisteret; Sed contemplationem diligentem, puerum esse oportebat; quippe ætas illa omnium curarum vacua est, non de vestitu, non de cibo, non de calceamentis prouidet, nihil in crastinum coaceruat, nec tristia deprimunt, neque læta erigunt, in hoc mundo tanquam si non esset de mundo: Cùm igitur contemplatio studiosos suos eiusmodi optet, quos terrena nulla vexet, aut perturbet sollicitudo, egregiè pro spelunca, id est, contemplationis sede pugnaturus cum aspide Ioannes, ea potissimùm ætate certamen iniit, in qua contemplationi singulariter idoneus, liber sanè à negotiis, & omni huius vitæ affectu.

Ioannes Baptista ex cauernis Dæmonem eiecit
Suarez.
Hieron.
Diuitiæ & sæculum contemplationi impedimento sunt.

26. Formauerat Adamum Creator, visumque adiutorium ei addere sociam feminam, ex qua propagarentur orbis incolæ, vixque bis recensitis Moyses continuò addit, immisisse soporem in Adam, Genes. cap. 2. vers. 21. Cur tam properè dormit? Sanè, quanquam Rupertus Abbas lib. 2. explanationum in Genes. c. 39 hominem summæ ingratitudinis arguat, quòd simul ac conditus est, in Numinis benefacientis laudes non proruperit: difficile tamen est, vt id credam; neque enim satis validum argumentum est, quòd Geneseos Textus sileat) quin iudicauerim, à Iobo declaratum cap. 38. vers. 7 *Cùm me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Porrò astrorum vocabulo irrationalia indicata, filiorum Dei nominibus intellectualem vtranque creaturam, angelicam, & humanam: Adamus igitur considerandæ diuinæ munificentiæ altissimè intentus, ferebatur extra se à grandiori contemplatione; sed mulierem formaturus Deus, noluit, vt sensus vigilarent: Quamobrem? Nempe, si intueretur se vxori alligandum, cùm qui vxori alligatus sit, de iis sollicitetur, quæ ad vxorem, & familiam pertinent, horum cogitatione aliqualiter Adami distraheretur mens, ne tota se colligeret, & tota effunderetur in diuina: ergo, vti contemplationis interruptæ dulcedine frueretur, sopiantur potentiæ; verùm oculis corporis succumbentibus quieti, cor intùs vigilet, & Dei encomia continuet: nam ecstasim passum, & à Spiritu sancto illustratum prophetice Patrum vox, quos promit Salianus tom. 1. anno mundi 1. die 6 num. 105. At sciamus ex Ambrosio, quemadmodum feminæ consociatio, impedimento esse potuerit, ne satis tranquilla, atque stabilis esset contemplatio. Libro de Paradiso, cap. 11. *Quis est iste sopor,* (ait) *nisi quia paulisper ad coniugium copulandum cùm intendimus animum, velut intentos oculos ad Dei regnum, inclinare, atque inflectere videmur ad quendam somnum istius mundi, & paulisper obdormire diuinis, dum in sæcularibus, mundanisque requiescimus?*

Gen. 2.
Rupert.
Iob. 38 7.
Salian.
Ambr.

Statum Seruator Thaboris in apicibus gloriosus apparere in conspectu charorum specialiter Discentium; & inquit Euangelista: *Post dies sex assumpsit* IESVS *Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos.* Matth. cap. 17 vers. 1. At, quamobrem post sex dies? aut qui sunt isti sex dies. Sanè Exodi cap. 10. vers. 9. præceptum accepit Israël: *Sex diebus* (inquit *operaberis, & facies omnia opera tua: septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est; non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum & aduena, qui est intra portas tuas:* Igitur, si post dies sex assumpsit, Sabbatho quidem tolit eos: Verùm, quare hæc lux arrisit magis? Sanè propterea in montem subduxit, vt stillicidiis quibusdam perennis Beatorum gloriæ recrearet, vt discerent quàm magna esset dulcedo inexhaustæ cõtemplationis Deum facie ad faciem intuentis ex splendoribus transmutati vultus: ipsi verò & mente quoque excesseruut in profundissimam rapti theoriam: ergo vt nossent, speculationi vacaturos, debere omnem sæculi memoriam deponere. curas obliuisci vniuersas; noluit iis diebus, quibus genus humanum operibus incumbit, ad gloriam videndam transferre: sed feriandi luce, Sabbatho, nempe, quando negotiorum omnis cessat tumultus. Aut certè dicemus, sex diebus condi- 27.

Matth. 17.
Exod. 20.

tam omnem creaturam, in quorum singulos ius aliquod habeant; septimum extra potestatem creaturarum esse, quem sibi Numen integrè vindicet; itáque volentem contemplari hic vniuersam creaturam transcendere debere, vt nihil in otio eius sibi vindicet, ibi solùm moretur Deus, cætera abeant cuncta, quoad fas humanæ imbecillitati: Nunc locum suum Origenis accipiat oratio tract. 3. in c. 17. Matthæi: *Quoniam enim in sex diebus perfecti numeri totus factus est visibilis mundus, ideò arbitror eum, qui transcendit omnes mundi res, considerans iam non quæ videntur, temporalia enim sunt: sed quæ non videntur, quoniam sunt æterna, ille potest ascendere super montem excelsum Christo se præcedente: ille potest & gloriam aspicere Verbi Dei: Si ergo quis nostrum cupit Christo se assumente ascendere super montem excelsum, & videre secretè transfigurationem eius, transcendat opera sex dierum, non aspiciens quæ videntur, neque diligens mundum, nec ea quæ sunt in mundo, nec concupiscat aliquam concupiscentiam mundialem, quæ est concupiscentia corporum, & corporalium diuitiarum, & gloriæ corporalis; nec omnia, quæcunque solent auellere, & trahere à melioribus, & diuinis, & ad inferiora deponere: cùm autem transcenderit sex (secundùm quod diximus) dies, nouum Sabbathum sabbathizat, exultans in monte excelso, in eo quod videt transfiguratum* IESVM *ante oculos cordis sui.*

Orig.

28. Duas classes nouam nuptam colentium describit Psaltes hymno 44. primùm filias Tyri, & omnes diuites plebis, de quibus asserit, muneribus esse deprecaturas vultum eius: Deinde virgines & proximas, adolescentulas, videlicet intra puellarum quidem numerum, quanquam non tanti splendoris: de his pronunciat, adducendas esse in templum Regis: Quid in his præstantius, aut faciem Reginæ contueri, aut in eius sacrarium introgredi? Sanè postremum istud; nam liberum est omni vulgo Principum ora intueri: cùm illi in publicum vt ab omnibus conspiciantur nonnunquam prodeant: paucorum est ad penetrale admitti; hoc enim est templo intromitti: quamobrem & alij vertunt: *Penetrabunt vsque in intimum palatium*, nam vox originalis, היכל *hechal*, & delubrum, & regiam denotat: Quid est verò: in penitiora loca intrare, nisi familiarem ad Reginam habere recursum & sublimiori orationis dono excellere? denique & in domum orationis, quod templum est, recipi? quam non esse modicam prærogatiuam, qua virgines filiabus Tyri antecellunt, magnus velit Basilius ad finem homiliæ in Psalmum 44. *Hæ demum* (inquit) *adducentur Regi, & adducentur, non in vnum plebeium locum, & vulgarem; sed in templum Regis: vasa nanque sacerdotalia, quæ humanus vsus non commaculauit, in Sancta Sanctorum adducentur: Quanta sit prærogatiua in templum Regis adduci, Propheta pro seipso orans ostendit: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, & visitem templum sanctum eius:* Sed, quænam est hæc Regina tam noua & insolita, quæ ab intima regia filias Tyri, quarum tanta fuit potentia terra, marique, quarum opes in immensum creuêre, quæ locupletes arceat? Non sic equidem Reges mundi huius; imò, qui mollibus vestiuntur in domibus Regum sunt; pauperes despiciunt; ad familiaritatem & colloquium Optimates, & viros diuitiarum tantùm admittunt: Ecce vim secreti; Profectò sponsæ nostræ familiaritas cum amicis per dona orationis, & sacræ theoriæ diuinarum rerum est: petunt autem huiusmodi sermocinationes quietem, atque silentium maximum: filiæ Tyri, cùm ex mercatura viuunt, in negotiis & tumultibus perpetuò sunt; diuites quoque nunquam feriantur, quos augendæ substantiæ labor, de vxore, de filiis cura, dies noctésque sollicitat: ab his vniuersis vacua est Virgo, quæ Deo, sibique attendit solùm: ob hoc igitur virgines, & proximæ, quæ sunt etiam puellæ, tantùm adducuntur in templum Regis.

Psalm. 4.
Basil.

Cur aduersùs Ananiam, & Sapphiram tam seuerus vindex Apostolorum Caput Petrus? Scilicet, negarunt de agri venditi pretio, quando mutilarunt illud: At, nónne & Simon Præceptorem suum negauit, & ad vocem quidem ancillæ? Quamobrem igitur in similis naturæ condonanda noxa non mitior; quin verò & superauit multùm Petri delictum: Certè quondam homo Rex cùm poneret rationem cum seruis suis, oblato ei vno, qui debebat ei decem millia talenta, ad supplicationem dimisit ei debitum: sed, cùm hic idem inhumanior extitisset aduersùs conseruum, & tenens suffocaret eum ob centum denarios, stomachatus Rex quòd misericordiam non didicisset, atque veniam consequutus, in simili non fuisset benignus, *tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum.* Matth. c. 18. à versu 23. Quare igitur Petrus, quem se negantem IESVS sustinuit clemens, & expectauit ad pœnitentiam, non etiam erga negantes Ananiam, & Sapphiram lenior existat? Vide stupescentem, & penè increpantem Cæsarium, Nazianzeni fratrem, Dialogo 5. *Quamobrem ergo tam enormiter lapsus sanctus ille vir Petrus, & veniam consequutus, ipse quoque veniam non dedit Ananiæ, & Sapphiræ, sed in vna hora vtrosque occidit verbo? Licet nullus esset lapsus respectu illius abnegationis, aurum absconderat proprium, non alienum: vel etiamsi alienum fuisset, non est par peccatum priuatarum rerum parũ quid abscondisse & abnegasse* IESVM; *Non dementia est, primarij illius aduersus sontes terror; sed præscia disciplina, plurima mortalium sanantis vitia:* Sanè Christianitatis exordia in Eucharistiæ, & orationis pabulo; *Erant nanque perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis Panis, & orationibus.* Actor. c. 2. vers. 42. quò autem liberiùs orationi vacarent, exonerabant se diuitiis, vt quæ curas afferunt animum angentes: quare quotquot erant possessores agrorum, aut domorum, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum, Actor. cap. 4. vers. 35. volebat autem Ananias & substantiæ partem retinere: & tamen orantibus se adiungere: arbitratus rem difficilem Apostolorum Coryphæus, & quòd in perniciem nouellæ, sed florentis tamen, vineæ cederet, putauit acriori medicamine esse vtendum, vt supplicij immanitate compesceret pullulantem licentiam, & contineret in officio recèns conuersos; propterea quamuis ipsi pepercisset Christus, quem vehementer negauit; non iudicauit parcendum esse cogitantibus diuitias contemplationis studio impedimenta non afferre: ne si lenior fuisset, crepundialis adhuc Ecclesia de vigore semitteret: & antè penè tepida, quàm nata fuisset: nihil dissimulandum sub initiis rerum, quæ fortia esse necesse est. 29.

Matth. 18.

Cæsar.

Act. 2. & 4.

Sub initio disciplina seuera esse debet custodia.

Obtulê

30. Obtulêre ſacrificium duo primi fratres Caïn, & Abel: *Reſpexit vero Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain verò, & ad munera illius non reſpexit.* Gen. 4. Geneſ. cap. 4. verſ. 4. Quniſnam verò ad iunioris oblationem potiùs reſpexerit: Ædepol, quia melior ſacrificans ille: Percipiamus a Cyrillo Cyrill. lib. 2. in Geneſim: *Ergo ſacer, ac ſapientiſſimus Abel, qua in grege ſuo præſtantiſſima erant, quæque æquiſſimo animo delecta fuêre, Deo optimo offerebat, modúmque ſacrificandi haud ignorans, adipes quoque apponebat: At Cain, non eo modo ſed eo ira magna cum negligentia offerebat: quæ enim ex tempeſtiuis frugibus, excellentiores eſſent, ſuis delicijs reſeruabat: quæ verò deteriores haberentur, Deo maximo offerre non erubeſcebat:* Denique Paulus vndecimo ad Hebræos capite aſſerit, verſ. 4. Hebr. 11. *Fide plurimam hoſtiam Abel, quàm Cain obtulit Deo,* id eſt, vberiorem, præſtantiorémque, vt Græcum πλείονα denotat; nempe viuax fidei ardor mouebat, vti per orationis ſtudium de æternitatis ſedulò cogitaret: ab oratione autem inflammatus animus, quod optimum erat, meditabatur: Sed, quæ fuerunt adiumenta Abeli, vt per contemplationis ſtudium, fidem acueret? quæve Caino obſtacula ad ipſum id? Nempe, fuit quidem Abel paſtor ouium, & Caïn agricola eodem Geneſ. c. 4. verſ. 2. quamobrem Caïni ſanè mentem terrenæ diſtrahebant curæ: nam opibus inhiabat, quò amplam familiam, quò vxorem, & filios ſuſtentaret: Abel, quem matrimonia coluiſſe incertum eſt, in montibus & ſyluis paſtor vtique verſabatur, vbi quietus animus ab omni tumultu liber, facilè in diuina aſſurgere poterat: ergo ipſæ viuendi artes, alterum vt contemplationi operosè vacaret, iuuerant: quid enim magè idoneum ſolitaria vita theoriæ amatoribus? alterum, quin remiſsè ageret, occaſio fuit, cùm hyeme, æſtate, vere, autumno nunquam ceſſarent negotia, ſiue arandi, ſiue ſementem colligendi, ſeu aliæ ruſticationes: orandi verò ſtudio conſopito, non eſt mirandum à Caino tepidè, & indecorè ſacrificatum eſſe Deo: Fauet cogitationi noſtræ Ioſephus Flauius lib. 1. Antiq. cap. 3. Ioſeph. *Hi fratres ſuis quiſque ſtudiis intenti erant: Abel iuſtitiam colebat, & omnibus actionibus ſuis Deum præſentem ratus, virtuti operam dabat, paſtoralis autem eius erat vita: Cain vero, cùm alioquin etiam peſſimus eſſet, lucrúmque ſolùm ſpectaret, terram quoque arare primus excogitauit:* Quibus ſignificat Abelem iugi fruentem Dei præſentia, qui altiſſimæ orationis effectus, id tamen conſequutum, eò quòd eius vita paſtoritia eſſet: qua alter caruerit gratia frater; tum, quòd vitioſæ indolis eſſet; tum maximè, quòd lucro, & terrenis ſollicitudinibus occuparetur: Neque diſpar ſententia Ruperti Rupert. Tuitienſis Abbatis lib. 4. in Geneſim, cap. 2. *Nam Cain, cùm Deo offerret ſua, ſeipſum ſibi retinuerat, repoſitum habens in cupiditate terrena: huiuſmodi portionem Deus non accipit: ſed, Præbe, inquit, fili, cor tuum mihi: At Cain cor ſuum retinuit ſibi, & fructus terræ obtulit Deo: Abel autem primò cor ſuum, deinde rem ſuam offerendo, plurimam hoſtiam per fidem obtulit.* Igitur ad ſacrificia, orationem, aliósque religionis actus aptiora Abelis ſtudia, quæ libera à cupiditatibus, & à tumultibus, quos ſecum aducunt terrena lucra.

31. Benedixit tribubus Iſraël Moyſes, & Benjamin alloquutus: *Amantiſſimus (ait) Domini* Deut. 33. *habitabit confidenter in eo; quaſi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requieſcet:* Sherlogi Anteloq. in Cant.

Quæ quidem verba ſecundùm communem explanationem indicant, cecidiſſe in ſortem tribus Benjaminiticæ locum, in quo exædificatum ſit templum Hieroſolymitanum: hîc amor Numinis, hic ſuauiter requieſcit, proinde & poſſeſſor amantiſſimus eius, & ſedes ipſa quaſi thalamus illi: Verùm, quamobrem in hanc tribum collata tam grandia? num ob fundatoris præſtantiam? Sed melior Ioſeph, dignior Iudas! Sanè deſcendente in Ægyptum reliqua Iacob ſobole, vnus Benjamin manſit apud genitorem: ibi domi reſidens conſolabatur grauem parentis ætatem, & tranquilla fruebatur pace, Geneſ. cap. 42. verſ. 4. Gen. 42. At quid Ægyptus ſpiritaliter? Mundus vtique cum irrequieta pompa ſua: S. Damian ſerm. 61. in Vigiliam Natiuitatis Domini: Ægyptus mundi typus. *Per Ægyptum figuraliter exprimi mundum iſtum, diuinorum eloquiorum ſcrutatores affirmant:* Petr. Dam. Ergo certè Benjaminus, qui mundi tumultibus liber, qui Ægypto abſens eſt, vnicè dignus, cui templum aſſignetur, locus, nempe, orationis: quis enim talis cuſtos loci, niſi qui ſerietur, & otium ſanctum colat, quale nullum in Ægypto, mundo ſcilicet? Dices, & Benjamin perlatum in Ægytum, ex Geneſ. cap. 43. fateor! verùm poſt multas hinc inde altercationes deſcendit, neque ſponte, ſed vi quadam, non frumentorum gratia, aliuſve humani lucri; ſed ne fratrum periclitaretur vita: qui autem in mundū deſcedunt fraternæ ſalutis cauſa, quos hic ſolùm ſcopus incitat, nequaquam ſtrepitu mundano offenduntur: ſed egrediuntur, & ingrediuntur, & paſcua inueniunt, quin & abundantiùs nonnunquam torrente ſpiritalium dulcedinum potat eos Numen: Gloſſa apud Lippomanum Græca ad Gloſſ. Græc. cap. 43. Geneſeos, *Idcirco affirmat ceſſiſſe Benjamino templum, quòd Ioſephum cum decem fratribus non adorauerit, vt monet idem caput verſ. 7.* Verùm idem hoc eſt, quod à nobis pronunciatum: nam proptereà Ioſephum non adorauit, quia in comitatu reliquorum fratrum non erat, domi ſcilicet, relictus: At Gloſſæ verba ſunt: *Notandum vero, quod Benjamin, neque Ioſeph, quemadmodum rel. qui fratres adorauit: ideo in partes Benjamin ceſſit tēplū.*

De Moyſe Exodi cap. 33 verſ. 7. ſcriptum, tuliſſe *tabernaculum, quod tetendit extra caſtra procul, vocauitque nomen eius, tabernaculum fœderis:* 32. Exod. 33. At certè, cùm populum numeroſum regeret, mirum, quòd non eò loci tabernaculum conſtituerit, quò facilè multitudo recurrere poſſit: neque enim Magiſtratus ſolitudinem petere debeat, vt quem grex frequenter deſideret, atque vt caſtris egredi placuerit, ſed procul non erat eundum: verùm idem Textus paulò inferiùs, verſ. 11. loqui ſolitum Dominum ad Moyſem, affirmat, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum: innuit autem oraſſe Moyſem, & excelſiori contemplatione donatum: Præclarè itaque tabernaculum, in quo preces fundebat, vbi mente excedere conſueuerat, procul à caſtris, in quibus à multitudine ſtrepitus, collocarat, quando ... oporteat eum, qui orationis ſtudio eminere aueat, negotioſa, & inquieta omnia declinare: Ambroſ. Ambr. epiſt. 82. ad Vercellenſem Eccleſiam: *Moyſes ſolus, qui Deum videbat, extra caſtra habebat tabernaculum, quando loquebatur cum Deo.* Nilus Abbas in Aſcetico: Nil. Abb. *Moyſes item extra caſtra figens tabernaculum, oſtendit à tumultu bellico quàm longiſſimè abeſſe Magiſtrum oportere, & qui ad pacificum & quietum ducit vitæ genus, debere à caſtris*

cruentis esse remotissimum: Ibi & aliud non despiciendæ considerationis tangit Nilus; nempe, disquirit, quamobrem à Salomone potiùs, quàm ab eius genitore Dauide voluerit Numen, templum ædificari, cùm certè Dauidis menti cogitationem iniecisset de fano moliendo, atque is materiam plurimam, aurique, & argenti pondera eum io finem coacetuasset? Verùm Dauid omnem vitam inter castrenses strepitus consumpsit; vix nouit, quid otium fuisset; semper in procinctu aduersùs hostes: Salomon autem tranquillos annos duxit, & secessu fruebatur inturbido: Voluit igitur Numen, vt cùm fundatorem operis sacrificiis, & orationibus destinati respuisset, quem curæ perpetuùm sollicitarent; discerent aduentantes precum gratia, quietam affectandam esse mentem, & in qua nulli bullirent tumultus: *Quòd si quis nondum cupiditates superauit,* [Nil. Abb.] (prosequitur Nilus) *sed adhuc in pugna, & sanguine versatur, & tamen Dei templum ex animis humanis molitur; is, nimirum, audies à Deo: Tu mihi templum non ædificabis, quoniam vir sanguinum es:* [2. Paral. 22.] (1. Paralip. cap. 22. vers. 8) *pacificum enim requirit statum diuini templi constructio.*

33. Sunamitis luctu compunctus pius hospes Eliseus, desertum tantisper reliquit, & oppido receptus, domúmque plorabundæ matris ingressus, clausit puerum suscitaturus ostium cubiculi, [4. Reg. 4.] quo iacebat defunctus super se, Reg. 4. cap. 4. vers. 34. Sed, quare dnmus secreto non contentus, etiam voluit cubiculum obserari? An non meliùs in platea ciuitatis coram multitudine vniuersa, puerum suscitare, quò daret glntiam Deo populus? Sed considera, quoniam per orationem vita restituenda fuerat: *Ingressúsque clausit ostium super se, & super puerum, & orauit ad Dominum:* Quòd si quidem Eliseo orandum sit, necesse est, vt procul à turbis puerum viuificet: neque enim precario tumultum sustinet: O bonum præceptorem Eliseum! Vtinam in congregatione Antistites imitentur! si quando infirmatur, & dormitat aliquis languens Lazarus, immitant in cubile, & claudant à foris ianuam per dies non paucos, hoc est, exercitiis mentalibus vacare faciant; videbunt, quàm properè matrem, quæ in Christo genuit, consolaturus sit, nouæ vitæ incenso ardore: Non meum est consilium istud: didici à Gilleberto serm. 16. [Gilleberr.] *Mortuus* (inquit) *est, qui vel tædij, vel desperationis mole obruitur, in quo nihil est viuida deuotionis, feruidi spiritus? bonus huius lectuli vsus, qui breui hora in tempora sequentia vitalem alacritatem transfundit: bonus lectulus, in quo nullus languor est, nisi fortè languor amoris, qui non versatur in infirmitate, sed in iucunditate:* Ac sanè, cùm tam cautus extiterit Eliseus, ne quam sedato mentis statui vrbis tumultus distractionem peperissent, atque domus intimis se penetralibus occultauerit, & ob tam iustas causas, Carmeli secessum ad breue reliquerit interuallum; eius tamen factum eremi cultoribus admirabile potius quàm imitandum censuit Petrus Cardinalis Damianus, adeò si quæ [Petr. Dam.] vita est contemplationi per integrum addicta, ne ob sancta etiam negotia ad vrbes conuolare debeat: *Quod autem Eliseus* (loquitur Apol. c. 28. *ad resuscitandum Sunamitis filium de montana remotione descendit; huius temporis Monachis potiùs est venerationi habendum, quàm imitandum: liceat sanè Monacho ad sæculum ex voluntate recurrere, quoties mortuum hominem ad vitam potuerit suscitare:* Quasi subinnuens, non nisi tam grandis prodigij occasione deserendam esse speluncam: atque erit sanè ita, vt paucissimi eremo pedem extrahant, cùm rarissimis concessum mortuos ad vitam reuocare: Benè igitur Salomon, eo, quem de vita contemplatiua scripsit libro, omnem sæculi, atque curarum memoriam aboleuit; neque Dauidis filium se nuncupans, nec Hierosolymorùm Regem: sed nudo Salominis vsus vocabulo codicis fronte.

SECTIO IV.

Scientiæ, spiritus feruorem esse maritandum, quo sapientiæ vtilis euadat.

DVo nomina præstantissima sortitum Epi- 34.
thalamium istud subindicauimus; alterum ob carminis & ingenium, & summam elegantiam, nempe Cantici Canticorum, quòd inter metra vniuersa excelleret; alterum, propter affectus nobilitatem, nimirum Canticum amoris vocatum, quòd hic amor omnem suam potentiam effunderet: O singulare vinculum! Certè verè Hymenæus, cuius lampades tam ignitæ sunt, tam splendentes! Equidem scientia absque ardore spiritus, Deo stultitia est: charitas absque ingenio vtilis est verùm, vt Paulino scribens Hieronymus effatur: [Hieron.] *Sancta rusticitas sibi solùm prodest: & quantùm ædificat ex vita merito Ecclesiam Christi; tantùm nocet, si destruentibus non resistat:* Palmam vtriusque fœdus retulit: *Daniel* (inquit eodem loco Stridonensis) *in fine sacratissimæ visionis, ait* (scilicet, c. 12. vers. 3.) *iustos fulgere sicut stellas; & intelligentes, id est, doctos sicut firmamentum: vides, quantùm inter se distent, iusta rusticitas, & docta iustitia? Alij stellis, alij cælo comparantur:* Et luculentè quidem doctam iustitiam firmamentum appellauit: nam verè in his Ecclesiæ catholicæ robur; nanque doctissimi ad omne genus pugnæ: si enim exemplis agendum sit, & hæc potentior armorum forma aduersùs indurata nequitiem, vita fulgent emaculata: siu Hereticus, aut Iudæus, aut Gentilis ratione, atque dissertatione edomandus sit, promunt quasi Scribæ docti de thesauro suo noua, & vetera.

Tales monet esse Aaronicus ille Sacerdos: 35.
nam ad oram vestimenti deorsum pendentis, mala punica intexta ferebat, *ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta; & tintinnabula de auro purissimo inter malogranata in extrema parte tunicæ per gyrum.* Exod. c. 39. vers. 23. Ac sanè, [Exod. 39.] facilè cesserim tintinnabulis sapientiam, quæ vocalis, & in platea, & viarum semitis, clamitat, indicari; pudórque Leuitæ nomen portare eum, in quo non sit cognitio, cùm & infimum sacerdotalem gradum egregiè doctum requirat Aaronica vestis, propterea nanque ad extima dependent tintinnabula: Sed, cur associauerit fructus tintinnabulis? Certè cur ex vniuersa pomorum sylua elegerit malogranata, cùm aliarum arborum nobiliores essent fœtus? Anne, vt regiam in sacerdotio innueret potestatem? nam pomum diadematum prodit? Sanè rubentia sunt mala punica; & quæ in Palæstina nascuntur, singulariter rubent: ergo euomit ignes fructus;

ardoris

ardoris proculdubio inſigne hieroglyphicum eſt; Docet igitur veſtis inferior limbus, vocalem & ſapientem oportere eſſe Sacerdotem : at & à charitatis incendio ardentem eundem ; non ſeorſim tintinnabula, ſed inter malogranata, vt amicitiam innuat inter ſapientiam & charitatem, quas ligari, vnáque ferri conueniens ſit; iſta verò cùm in omni ſacro Myſta deſiderentur, ſed in primis in iis, qui euangelizant, quorum idcircò ſpecioſi noſcantur pedes, & proptereà ad pedes Aaronis illa ſymbola : niſi enim ardeat Orator Chriſtianus, atque Ætnam emittat contra peccatores, compta poterit eſſe eius eloquentia; ſed animabus tenuiter vtilis: Bluxit vtrumque in vltima Seruatoris concione ; quam diſceſſurus ex hoc mundo habuit ad Apoſtolos.
Rupert Notatum id à Ruperto Abbate exordio libri 13. in Ioannem; *Qui ſunt* (ait) *fines tunicæ ſacerdotalis, niſi extrema, de quibus nunc loquimur, vitæ Domini noſtri? quæ ſunt malu punicu valdè rubentia, niſi eius, qua maiora nemo habet, charitatis opera? tintinnabula verò clariſſima ſunt dilectionis eius verba quibus & eos in prædicta cœna inſtituit; & mixtis tintinnabulis doctrina, & operum eius malis punicis, nihil viſu pulchrius, nihil auditu dulcius, nihil experimento delectabilius.*

36\. Populum cùm ex Ægypto educeret Numen, dedit itineris duces, Moyſem, & Aaron, alterum ciuilem Magiſtratum, alterum ſacrorum Præſidem.
Pſal.76. *Deduxiſti ſicut oues* (canit Dauid Pſalm.76. verſ.21.) *populum tuum, in manu Moyſi, & Aaron* ; Quem Pſalmi locum quemadmodum in-
Orig. terpretetur Origenes homil. 27. in Numerorum librum, operæpretium eſt, videamus; *Exierunt autem in manu Moyſi, & Aaron: ad exeundum de Ægypto non ſufficit vna manus Moyſi, quæritur & manus Aaron*; Moyſes indicat ſcientiam legis; Aaron ſacrificandi Deo, & immolandi peritiam. Sanè ad Moyſem liber, & volumen legis pertinebat, proinde & ſapientiæ ſcrinium, atque conditorium; ad Aaron ſpectabant ignes, quibus victimæ & holocauſta cremabantur; idcircò & ad eum ardor, quæ charitas eſt, referendus : Gaudete ſub talibus Imperatoribus ſecura, cohors Hebræa : nam, quanquam ouium in morem procedas, ac proinde in medio luporum, qui lacerare tentent, ibis in lætitia, nec erit in tribubus tuis infirmus : nam pro te fœderantur ſcientia, & ardor; quando verò duo iſta amicitias ineunt, omnia in tuto ſunt : Scis, quantùm fœderantur? Sanè, quaſi vnum ſint ; neque enim in manibus Moyſi, & Aaron deductam plebem aſſerit; ſed *in manu*, tanquam ſit vna vtriuſque manus, Iterùm Adamantius: *In manu enim Moyſi, & Aaron eduxit eos Dominus, & non in manibus Moyſi, & Aaron: vnum enim opus vtriuſque manus eſt, atque vna perfectionis expletio.*

37\. Per coniunctas ſcientiam, & charitatis inflammationem, in terram Chanaan itum per Iſraëlitas ; per has in Paradiſum transferendus Chriſtianus : ſiquidem collocatus eſt ante Paradiſum voluptatis Cherub, & flammeus gladius, atque verſatilis ad cuſtodiendam viam
Gen. 3. ligni vitæ, Geneſ c. 3. verſ. 24. Sed inſolens mucronis forma; quis talis macheræ vſus? quo pacto leues, & comprehendi neſcias flammas arripiet bellator? vaneſcet inter digitus, atque eludet fallax enſis: At non in Paradiſum ingreſſus, niſi talem per enſem : Sanè Paulus gladio adumbrari verbum, ex quo ſermo ſapientiæ eſt, innuit c. 4. ad Hebræos, verſ. 12. *Viuus eſt enim ſermo Dei*, inquit, *& efficax, & penetrabilior omni gladio* : Sed inutilis ad Paradiſum ſcala abſente ardore charitatis, ſcientia; igitur ardentem eſſe neceſſarium eſt gladium, qui verbum eſt: quomodo autem poſſit ardere niſi à flammis? Benè itaque flammeus enſis, qui lignum vitæ defendit, vt ſimul & ardeat, & illuminet: Bruno apud Tilmannum in Allegoriis *Cherubin plenitudo ſcientiæ interpretatur, Eccleſiaque Doctores ſignificat, in quibus ſcientiæ, & ſapientiæ theſauri ſunt reconditi: cùm autem quis de Paradiſo, id eſt, de ſancta Eccleſia propter peccatum ſuum eijcitur : ne ad lignũ vitæ, id eſt, ad carnem Chriſti participandam accedere præſumat, ab his interdicitur : eſt autem iſte gladius lucens, & flammeus, ſplendidus, & ſine rubigine: quo qui percuſſus fuerit, aut illuminatur, aut exuritur* : Benè coniunxit in gladio illuminationem, atque exuſtionem, vt ſcientiæ illuſtratio reſponderet, ardori combuſtio. Hebræos. Bruno.

38\. Ibant, poſt ſuſcitatum è mortuis Chriſtum in caſtellum Emaüs ex diſcipulis duo : *Et factum eſt, dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe* IESVS *appropinquans ibat cum illis*. Luc. c. 24. Luc.24.
verſ. 15. *nec cognoſcebant eum* : Ergo incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipſo erant; nec ſic aperiebantur oculi eorum: ô rudes nimiùm auditores, quando nec Chriſto præceptore aliquid penetrant! Venitur in caſtellum, diſcumbitur, panis diuiditur, & vt fractus eſt, aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum; Quod nouum genus collyrij iſtud? Panis cæcitatem diſpellit, quam Chriſti magiſterium tollere non valuit? Verùm perpende ſcientiam à Chriſto communicandam nolle abſque ſodali charitate eſſe; tum autem diſcipulorum enituit charitas, quando coëgerunt peregrinum vt maneret apud eos, eò quòd nox properaret, & timerent, ne ſub dio manendum fuiſſet illi; tum eidem adoleuit charitas, cùm ad menſam ſedere fecerunt : Igitur ſcientia, quæ docente Chriſto, vim ſuam efficaciter non exercuit, vt vidit charitatem, exiliit, & tenebras diſpulit potenti robore:
Gregorius Romanus homil. 23. in Euangelia: Greg.
Sed eſſe extranei à charitate non poterant hi, cùm quibus Veritas gradiebatur, cùm ad hoſpitium quaſi peregrinum vocant : Menſam igitur ponunt, panes, cibóſque offerunt : & Deum, quem in Scripturæ ſacræ expoſitione non cognouerant, in panis fractione cognoſcunt; Nempe, quia panem eſurienti frangentes, charitatis exercebant opus, qua viſa, lux ſapientiæ, quæ frigidi recuſat ſinum pectoris, oborta eſt caligine rectis : ſic nan-
que vt accideret, vaticinatus eſt Iſaias c.58. verſ. Iſaiæ.58.
7. & 8. *Frange eſurienti* (inquit) *panem tuum, & egenos, vagóſque duc in domum tuam*: quod vtrunque Emauntini perfecêre diſcipuli; *Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum* : Laurentius Iuſtinia- Lau Iuſt.
nus ad normam Gregorianæ expoſitionis, de triumphali Chriſti agone, c. 25. *In panis* (inquit) *fractione potiùs, quàm in prædicatione, agnoſcere meruèrunt: quatenus ſicut egeni miſerti ſunt, ita miſericordiam repererent.*

Transfigurato Chriſto vox de cœlo intonuit, 39.
dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè
complacui: ipſum audite* : Matth. c 17. verſ. 5. Te- Matth.17.
ſtatus & pro Gnato Pater, cùm baptizatus de aqua aſcendit : verùm tunc ſolùm proclamatum ab eo, filium eius eſſe dilectum, in quo ſibi com-

placuerit; sed non præceptum spectantibus ablutionem, vti audirent, Matth. c. 3. vers. 17. Cur non vtrobique, vt exauditetur, imperatum? Sanè ibi de regeneratione actum, qua peccatum ab Adamo deriuatum destruitur: conueoit autem & hoc iis, qui obaudire nequeunt, etiam infanti vnius noctis: in Thabore verò præscribebatur Apostolis, ex quibus aderant tantùm, forma doctrinæ euangelicæ, & vt esset seminandum vtiliter in cordibus mortalium verbum Dei: Aduertit Caietanus ad c. 17. Matthæi: [Caiet.] *In Baptismo*, inquit, *paterna vox non dixit: Ipsum audite: Sed modò hoc addidit propter mysterium: tunc enim regeneratio, modò doctrina significatur: & propterea tunc satis fuit testificari, quod est filius: modò oportuit testificari etiam, quòd est Doctor audiendus a mundo:* At certè, quando vocis paternæ scopus, vt à Filio normam prædicandi nationibus, acciperent: quamobrem non eis Seruator Christianæ Rhethoricæ leges aliquas dederat absoluta transfigurationis gloria? Aliquid de Eliæ quidem aduentu; sed excepto hoc non aliud: arbitror tamen documenta præbuisse, signis ædepol, non voce, nempe, ad hoc attulerat Moysem, atque Eliam delectos ex omni Patriarcharum cœtu: *Potest & alia a: de causa* (inquit Euthymius) [Euthym.] *quod hos propter discipulos adduxit, vt ad eorum imitationem excitarentur:* Igitur per hos: quos ideò socios voluit, loquutus Apostolis, tacitè indicauit, quales verbi prædicatores, eos cuperet: quæ autem ex Moysis, & Eliæ coniunctione instructio? Sanè propterea vocatos, alterum ex loco, in quem translatus sit; alterum ex mortis sinu, nominatus modò Auctor putauit, vt mortis, vitæque Dominus cognosceretur Christus: [*Operarij euangelici scopus & partes*] Moyses enim mortuus erat, Elias viuus; nempe, intelligerent animarum venatores, duo eis ex muneris ratione incumbere; alterum, vt peccati morte defunctos gratiæ vitæ restituerent; alterum, vt per gratiam viuentes, à morte per grauem noxam, præseruarent: Verùm, præter ista, aliud insuper: Moyses sanè doctissimus fuerat; vtique à Martyrum corona Stephano laudatus, *quòd eruditus esset omni sapientia Ægyptiarum, & potens in verbis.* Actor. cap. 7. vers. 22 [Act. 7.] Tantus autem Eliæ Vulcanus, vt quasi *ignem surrexisse, & verbum eius quasi faculam arsisse* Siracides affirmet. Ecclesiastici cap. 48 vers. 1. [Eccli 48.] Optabat itaque, discerent Apostoli, quando eos Ecclesiarum Principes designaturus esset, qualem deceret esse euangelicum Antistitem; nempe, cuius exculta eruditio Moysis enucleatam, vberémque sapientiam imitaretur; cuius ardor in exhortando Eliæ scintillas, atque flammam referret: Non miror, IESV bone, quòd talibus cinctus athletis gloriosus, & splendescens appareas! O Petre, ne dicas, quoniam in monte tria figere tabernacula expediat: non ad hoc Moyses, non ad hoc Elias spiritalis, vt eremum incolant & propriæ saluti incumbant: docti, ardentésque sunt: operæpretium est itaque in omnem terram exire sonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: sine, inde proficiscantur: mandatum habent, *Vt doceant omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti:* Certè mandatum tu, atque commilitones simul atque Moysi & Eliæ similes fueritis, postquàm resurrexerit à mortuis Filius hominis, in quod tempus hanc manifestare visionem non liceat.

Vehebatur stupenda illa Ezechielis quadriga similitudinem quasi aspectus hominis habens: eius quæ supra lumbos corporis lineamenta, electri imaginem referebant; quæ à lumbis deorsum erant, ignita apparebant: Ezechielis cap. 1. vers. 27. [Ezech. 1.] Quis tam densi ænigmatis sensus? Sanè, quadriga illa quatuor Euangelia sunt. Gregorius homil. 2. in Ezechielem: [Greg. Pap.] *Quatuor hæc animalia, sancti scilicet, Euangelistæ:* Res est præter controuersiam, & in omnium ore: & quidem aurigator idoneè interpretari valeat diuini sermonis quisque Præco: eorum enim est, hoc vectari curru, & circuire omnes mundi plagas Christum annunciando: Puto igitur illa sedentis in throno (qui thedæ intra ambitum) species denotarit, qualem deceat esse Euangelij buccinatorem: [*Electrum ex auro & argento mixtura.*] nam quidem electrum ex auri, argentique admixtione nascitur Plinio Auctore lib. 33. c. 4. [Plin.] Gregorius nuper memorata homilia: [Greg.] *Electrum quippe ex auro, & argento est: in electro, dum aurum, argentúmque miscetur, argentum ad claritatem crescit; aurum verò à fulgore pallescit:* Iam verò notum est secundùm mysticam significationem, argento eloquium, atque scientiam repræsentari, aurum charitatem figurare, spiritus ardorem, tantúmque profectò, vt fornace aduersitatum probetur, splendescátque magis: Igitur Euangelij Legatum oporteat ingenio, atque eruditione lucere: [*Euangelicus minister quibus excellere dotibus debeat?*] verum cum qua ardor inflammatæ mentis, charitatísque incensæ, coniunctus sit; hoc est de electro compoui: Vt quid igitur, dicas, si electro ista sufficienter declarantur, adiuncti sunt ignes? *Et à lumbis eius vsque deorsum* (ait Vates) *vidi, quasi speciem ignis splendentis in circuitu:* An, quoniam electri natura mitis est? quamuis enim splendeat, non comburit: Oporteat autem Viros apostolicos non tantùm lenes esse, sed frequenter & seueros? An quia ad alia domanda vitia sufficiant medicamina suauia, ad luxuriam, quæ in lumbis regnat, [*Luxuria vitium difficilè vinci.*] incendio & vastatione opus sit, adeò contumax malum? Subinnuit Hieronymus: [Hieron.] *A lumbis verò, & deorsum, ignis erat resplendens in circuitu: vt ostenderet ea, quæ supra lumbos sunt, vbi sensus versatur, & ratio, non indigere igne, nec flammis, sed pretiosissimo metallo, ac purissima: ea verò, quæ a lumbis deorsum, vbi caurus, vbi generatio, vbi incentiua vitiorum, purgatione indigere flammarum:* Supra lumbos rationis, & iudicij sedes, atque vt labantur aliquando; tamen, qui rationi cedunt, iiscum blandè agendum: si quis ratione gubernari contemnat, vt nolunt Hæretici, flammis tradatur: [*Hæretici flammis tradendi.*] Sed iuxta institutam à nobis disputationem: equidem iucundissimus est splendor electri; & hæc eius præcipua dos: at frigidus est: non enim torret, aut calefacit: Ne igitur quisquam opinaretur, sufficere euangelico Concionatori lucere tantùm, apponuntur incendia; ideò associantur electrum, atque ignis: *Quid verò iste ignis* (proloquitur iam nominatus Gregorius Papa hom. 9. in Ezechielem) [Gregor.] *designat, nisi ardorem sancti Spiritus, qui corda, quæ replenerit, incendit? de quo ipsa Veritas dicit: Ignem veni mittere in terram:* Hic igitur sacri Spiritus ardor scientiarum fulgentissimo iubari copulandus erat, vt euangelicæ quadrigæ dignus Auriga throno veheretur.

Plorabat apocalypticus Euangelista, quoniam 41.
librum quem viderat in dextera sedentis in throno, scriptum intus, & foris, signatum sigillis septem, *Nemo neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram, qui aperiret, dignus inueniebatur.* Apoc. cap. 5.

Apoc. 5.

cap. 5. vers. 1. Non fuit diuturnus mœror; nam accessit, & volumen reserauit Agnus, cui subitò victoriale carmen quatuor animalia, & viginti quatuor seniores panxerunt; *Dignus es, Domine,* (cantabant,) *accipere librum, & aperire signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in Sanguine tuo:* Perpende causalis vim; *Quoniam occisus es;* Nam, cùm mortuus non fuisset, an non possit aliis egregiis facinoribus promereri, vt librum aperiret? Atque occumbens, an non poterat alio, præter libri intelligentiam, præmio donari? Quare itaque librum ideò reuelans, eò quòd iugulatus sit? Sanè mentis ardor nullo potiori testimonio probari valeat, quàm sanguinis effusione; satis enim, eximiéque ardens pectus est, quod vsque ad sanguinem resistit; Tritum quoque illud est de Saluatoris ore, maiorem charitatem neminem habere, quàm vt etiam pro amicis animam ponat; ergo in occiso mansuetudinis Agno & ardor summus, & charitas superexcedens. Iam fortasse mirabere, quòd librum aperuerit? Nam, cui danda clauis scientiæ, nisi illi, cuius tam insignis ardor, cuius tam vehemens charitas? Erat liber ille signatus, sermo vtique Dei labiis prolatus per ora Prophetarum; hunc si quispiam penetrare optet, charitate in feruore spiritus ardeat; alioquin pulsantibus ad ostium, *Nescio vos,* respondebitur. O tanti ardoris potestatem magnam! Quod nemo, neque in cœlo, nec in terra, nec subtus terram agere potuit, vicit flamma charitatis; Rupertus libro 4. in Apocalypsim; *Ergo, quod dicunt es, qui iam aperueras; Dignus es accipere; idem est, ac si dicant; Dignus es, & potens sensum legentibus aperire, & intelligentiam Scripturarum dare; Vnde hæc, Domine, dignitas tibi? Quoniam occisus es, inquiunt, & redemisti nos Deo in Sanguine tuo; nisi occisus fuisses, nequaquam liber aperiri potuisset; quoniam ergo occisus es, in eo ipso aperuisti librum, & implesti veritatem Scripturarum.*

Scientia feruore spiritus acquiritur.

Rupert.

42. Sed & in hac Ioannis narratione aduertere æquum est, mortales ex omnibus orbis partibus Agno volumen reseranti applaudere; *Et redemisti nos Deo* (inquiunt) *in Sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & Sacerdotes,* allegato cap. 5. vers. 9. Verùm, quo pacto tot cultores nactus Agnus? Nam in Iudæa solùm notus Deus; & si quid de gentibus, tanquam nihilum illud; quid enim tres Reges, & ij in regionem suam per aliam viam statim reuertentes? Proh! quantùm est librum aperiri, quia occisus est Agnus! Antequàm duceretur ad victimam, liber etiam apertus fuerat; nam, *Traditus est illi liber Isaiæ Prophetæ, & vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi scriptum erat; Spiritus Domini super me,* &c. Luc. cap. 4. vers. 17. Et tamen tunc ex Israël etiam non magna pars sequebatur eum; de Gentibus non quasi erat vir cum illo; simul ac dedit cruorem in pretium pro populo contradicente ei tota die, ac sic ostendit charitatem suam erga genus humanum, omnis eum natio supplex adorauit: O quàm efficax est sermo cum charitate non ficta! Sanè vsque ad animi compages pertingens, & plures conuertens vna hora, quàm linguæ disertissimorum absque spiritus incendio felici per multos annos: Præclarè Rupertus dicto iam lib. 4. in Apoc. *Antequàm aperuisset Agnus librum, antequam per passionem suam adimplesset veritatem Scripturarum, præter paucissimos, præter tres Magos ab Oriente venientes, & præter illum illuminatum a natiuitate cæcum; ferè nullus inuenitur procidendo adorasse Agnum, Christum, Dei Filium; sed, postquàm aperuit, postquam obedientiam consummauit, omne genu curuatur, cælestium, terrestrium & infernorum; Nec verò solummodo genuflectitur; sed adoratio plena procidendo perficitur, sicut & in Psalmo scriptum est: Coram illo procident Æthiopes, & adorabunt eum omnes Reges terræ.*

Luc 4.

Feruor ad peccatores conuertendos eloquentia potior.

Rupert.

43. Quantùm deperibat Iacob formosam Rachelem, pro qua septem annis duram seruiuit seruitutem, & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine? Quantùm horrebat idem Liæ nuptias? contempserat enim illam, & socero conquestus est; *Nonne pro Rachel seruiui tibi? quare imposuisti mihi?* Genes. cap. 29. vers. 25. Liam, videlicet, supponens sororis loco? *Quærendum itaque est* (ait Richardus de S. Victore libro 1. de præparatione animi ad contemplationem, cap. 1.) *cur ferè omnes coniugia Liæ tantoperè abhorreant, qui in amplexus Rachelis tantùm suspirant?* Sed idem cum reliquis Patribus sentiens, Rachele studium sapientiæ, & contemplationis designari; Lia, operosam virtutis, iustitiæque feruida exercitamenta; *Quid* (inquit) *dulcius, quid iucundius esse potest, quam oculum mentis ad summæ sapientiæ contemplationem erigere? perfecta iustitia iubet inimicos diligere, illata mala patienter ferre, oblatam gloriam vbique declinare, quo ab huius mundi amatoribus quid stultius, quid laboriosius reputatur?* Inde igitur est, vt Liæ connubia despiciantur, Rachel ardenter ametur: atque ob hoc Gentilium Philosophi multi erant in rerum speculatione assidui; erat enim res gloriam & iucunditatem afferens; sed iustitiæ operationem, & animi nitelam, & quæ ordinata charitas præscribit, vtpote laboriosa, fugiebant? Nunquid & Iacob, qui Christianum sapientem præfigurat, idipsum permitteret, vt sola Rachele delectetur, Liæ consortium horreat? Nequaquam profectò: Audiet à prudenti socero; *Non est in loco nostro consuetudo,* (apud Christianam nimirum Philosophiam,) *vt minores anteà tradamus ad nuptias:* Non dabitur vllo modo Rachel nisi Lia etiam admittatur; & si quæ præferenda, si quæ primo loco nubenda, Lia erit, quæ virtutem, spiritúsque denotat feruorem; non Rachel, quæ sapientiam, & cognitionem designat; Periculosa res est, velle in solius Rachelis amplexus ire.

Gen. 29.

Rich. Vict.

44. Cupisne hoc intueri? Disce à Ioanne Apocalypsis cap. 1. vers. 16. nempe, ille, quem, in medio septem candelabrorum aureorum similem Filio hominis vidit, *habebat in dextera sua stellas septem;* Sed, cur non potiùs Solem astrorum decus? Nempe, Sol qui & lucet, & ardens calefacit, eos adumbrat, qui cum scientiarum studio charitatem, ardorémque piæ mentis coniungunt; hi per se stare possunt, vtpote validi athletæ, non egent fulcris quasi imbecilles; stellæ autem fulgorem emittentes, qui non comburit, qui flammas non excitat, doctos adumbrat frigidi cordis, in quibus ignis salutaris non ebullit, vitia & imperfectum omne consumens, proximorum quoque mentes accendens; his non satis læua manu sustentari: exiguum est firmamentum tanto periculo; extendatur dextera, in qua robur & fortitudo est, &

Apoc. 1.

vtinam vel ſic à præcipitio, & ruina ſecuri: Audiamus Rupertum pulchrè exaggerantem diſcriminis magnitudinem initio lib. 2. in Apocalypſim; *Septem ſtellæ, Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum, vt prædictum eſt; iam iſto dicto ſtellas eiuſmodi ſalubris timor conſtringit; quia, videlicet ſic ſtellæ iſtæ in cælo ſunt, vt eas teneri oporteat, ne cadant in terram: nam de cælo ſtellæ plurimæ ceciderunt, & de ſtellis facti ſunt Principes tenebrarum. Dicendo itaque; Qui tenet ſeptem ſtellas in dextera ſua ſimul terribiliter innuit, vt qui ſe exiſtimat ſtare, videat, ne cadat; non enim ſtat ſua virtute, ſed dextera Domini continente.*

45. Statim ipſo creationis exordio Spiritum ſanctum introducit Moyſes, qui ſuperferebatur aquis, Geneſ. cap. 1. verſ. 2. Cauſam illius delapſus Toſtatus ſuggerit; *Spiritus Dei, ſcilicet ſua voluntas, & intellectus ferebantur, ſcilicet, indicando quid fieret illis aquis:* Sed quare de hoc elemento ſingulariter diuinum ſollicitetur Flamen? Cui Verbo relinquit, quæ aut æther, aut terra productura ſint? Saltem cur non ignem ſui characterem viſitat, & de eius molitione cum filio conſilium init? Profectò ex aquis non ſolùm piſces, ſed etiam volucrum ſpecies exortæ; ea communis Patrum ſententia; Vnum promemus Claudium Marium Victorem ligato pede 1. in Geneſim libro, effantem;

Geneſ. 1. Toſtat.

Volucres de aquis exortæ. Claud. Mar.

Hinc volucres quoque molle genus traxêre vigorem:
Nam liquidas dum format aquas, immiſſáque pontum
Vita ſubit, feruent multo tumida æquora partu;
Nec ſatis eſt piſces, genus omne, exurgere, quódque
Squamea turba ſalo ſummas euadit in vndas;
Ne volitans in aqua ſenſim natet æthere puro,
Æthereos volucris continget docta receſſus.
Ergo materies auibúſque, & piſcibus vna eſt.

Sed, qui volantes iſti, & aligeri, niſi ſapientes, qui ingenij pennis ad conuexa in ſublime feruntur? ergo elementum, vnde prodibunt Doctores, neceſſum eſt Spiritus ſanctus ſuis imbuat affectibus priùs; Præclarè Tertullianus de Baptiſmo; *Ab eo qui ſuperferebatur, id, quod ferebat, ſanctitatem mutuabat; quoniam ſubiecta quæque materia eius, quæ deſuper imminet, qualitatem rapiat, neceſſum eſt;* Vndis igitur imprimebatur Flaminis conditio; ardor, ſcilicet, atque inflammatio; Quamobrem & Hieronymus in Hebraïcis quæſtionibus de Geneſi, Hebræam vocem *Merachepheth* מרחפת, pro qua Latinus Interpres, *ferebatur*, propriè ſignificare ait, velut calore vitali fouentem in ſimilitudinem volucris calore oua animantis, quibus incubat: At quæ tanta cura latices calefaciendi? nimirum, vt gignenda ſoboles originis ſaperet naturam, & volucres vnà cum acumine doctrinæ, ardorem ferrent etiam; Deníque ab eo, *qui ſuperferebatur, id, quod ferebat, ſanctitatem mutuabat*, vt Tertullianus dicebat; Igitur ſcopus, vti Doctores vnà cum eruditione, mentis excellerent & feruore, & munditie, alioquin ſi tantùm luce intellectus contenti, metus, ne ſicut Angelus, qui mane oriebatur, & ipſi caderent.

Tertull.

* *

Sectio V.

Amanti animæ, ſi dilectus abſit, omnia ſordent; eius illi præſentia rebus omnibus charior.

Reuertamur iterum ad nudum Salomonis vocabulum, quod Epithalamij veſtibulo præfixum aſſeruimus aliter, quàm in aliorum codicum frontibus; nihil igitur hîc de regio ſtemmate, nihil de imperio in Iſraël, quemadmodum Prouerbiorum initio; nihil de potentiſſima Sionis arce, velut exordio Eccleſiaſtæ; tantùm Salomon: Et venuſtè quidem; ſcribebat nanque metrum, in quo amantes ſemper adſtant; ſi quæ eſt abſentia, per ſomnia ſolùm abit dilectus; Quando igitur amantibus conceditur, alterutrùm gaudioſa frui præſentia, nulla de honoribus, nulla de voluptatibus, nulla de regno cura; ſufficit diligenti, eum, quem amat coram ſe habere; pro iſto vno ſolatio, valedixerit facilè cæteris, ſiue oblectamentis, ſeu commodis; nihil apud eum charum, dummodo, quem deperit, illo redimendus ſit; Luctabatur Iacob tota nocte, & puto, luctabatur, ne abiret quem brachiis conſtrinxerat, dilectus vtique; nam Angelus erat magni conſilij; *Dimitte me*, (inquit ei) *iam enim aſcendit aurora*, Geneſ. cap. 32. verſ. 26. Quid fecit Iacob? Equidem pro benedictione dimiſit; O tepidum amatorem! An non benedictione potior dilectus? Laudo, quòd non pro diuitiis, pro voluptatibus, pro honore dimiſerit; ſed nec etiam pro benedictione, quanquam illa valdè bona, dimittere oportebat; Iure neruum femoris eius tetigit, & in poſterum claudus apparuit; nam ſanè vno amoris pede ambulabat, qui dilectum pro re quauis etſi etiam benedicta, reliquit: Arbitror, qui integrè dilectum amet, non reperietur, niſi in hoc noſtro Salomonis Hymenæo; *Tenui eum* (inquit Sponſa Cantic. cap. 3. verſ. 4.) *nec dimittam*; Etiamſi regna offerantur, etiamſi deliciæ filiorum hominum, atque auri, & argenti pondera multa? Nec ſic profectò: quid enim iſta ſunt amanti, animæ deſideranti? Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam: At benedicet Sponſæ benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus vberũ & vuluæ? Nec ita tamen dimiſſura ſit eum, quem deperit cor eius; Dilectus eius illi donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ; non erit, quòd ab eo ſeparare valeat; Certè, neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque creatura alia poterit ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto IESV Domino noſtro: O verè amantem Sponſam, quæ nec ad horam dilectum, nec ob terrores, neque propter blanditias relinquere velit! Iure metrum, quod de tali ſponſa pangitur, Canticum Amoris cum excellentia dictum eſt; neque enim vltrà tendere amor poteſt: Bernard. ſermone 79. in Cantica: *Tenui eum, nec dimittam; Et ſanctus Patriarcha: Non te, inquit, dimittam, niſi benedixeris mihi: Ita iſta non vult eum dimittere, & fortè magis, quàm Patriarcha id non vult;*

46.

Gen 32.

Deus ſuper omnia re æſtimandus.

Cant 3.

Bernard.

vult; quia nec pro benedictione quidem: siquidem ille benedictione accepta dimisit eum; hac autem non sic; Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te: Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.

47. Reuersurus ad genitorem prodigus adolescens, orabat supplex inter mercenarios admitti; renuit pater, & stolam primam citiùs educi iubet, dari annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius, Luc. cap. 15. vers. 22. Cur non consolatur gnatum, & primæ orationis vota exaudit? nam audiuit Pater cœlestis, cùm ita oraret, quanquam à longè esset: Quamobrem non permittit ad tempus saltem cum mercenariorum abiecta turba habitare, quò plùs æstimet filiorum, quàm amiserat nobilissimam sortem? Sanè ille, quo donatus est iuuenis, cultus, nobilium seruorum erat: Porrò eiusmodi pueri, Optimatum nimirum, gnati, ante ora Dynastæ (qualis & fuit iste pater) semper assistebant, cùm mercenarij vix vnquam ad eius familiaritatem, ne etiam conspectum, admitterentur; Hi sunt illi ministrantes, quorum ornatum demirata est Sabæorum Regina vestes, scilicet, de quibus ad Salomonem; *Beati viri tui, & beati serui tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam.*
3 Reg. 10. Reg. 3. cap. 10. vers. 8 Hi, de quibus Danielis c. 1.
Daniel. 1. vers. 3 & 4. *De semine regio, & tyrannorum pueri, in quibus nulla esset macula, decori forma, & eruditi in sapientia, vt starent in conspectu Regis*; Iam verò genitor iste ardenter amabat remigrantem adulescentem; Annon amabat, qui, cùm adhùc à longè esset, accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum? Verè, nisi amor validus fuisset, non ita recepisset eum, qui dissipauit substantiam suam viuendo luxuriosè; Cùm itaque diligeret supra modum, charitatis autem omne solatium est dilecti præsentia, sineret ille mercenariis adiungi, quem ibi morantem aut rarò, aut nunquam cerneret? Mandauit igitur aut ad filiorum normam cooperiri, aut certè eorum de more famulorum, qui semper coram Principe assistunt, ac proinde illorum præsentia semper fruuntur; Atque eandem ob causam fortasse an-
Amatorum imagines insculptas ferebant veteres annulis. nulum dedit in manum eius: fuit enim veteris æui mos, vt quem quisque impensiùs amaret, eius iconem annuli pala insculptum ferret, quò semper præsentem haberet; Eius ritus crebra in Bibliis memoratio; docebat noster Sanchez ad
Sanchez. cap. 44. Isaiæ, num. 17. ad Ierem. cap. 22. num. 59.
Nouarin. Nouarin. lib. 3. sacrorum Electorum, capite 17.
Sponsus solum annulum ad sponsam mittebat. num. 123. Hinc, nimirum, vt mittentibus cognatis, atque amicis ad nouam nuptam muneribus variis, soli sponso permissum, annulum dare, & iure bono, cùm sponsa nullius præter mariti effigiem, deinceps contueri deberet; verùm & huius iugem recordationem habere, vt qui esset omnis eius amor: qua de pronubiali consuetudine noster Bullingerus tom. 2. opuscul. lib. 1. de ve-
Bulling. stibus pont. episcop. & sacerdot. cap. 33. sed aptè
Hect. Pint. Hector Pintus in vers. 16. cap 49. Isaiæ; *In manibus meis descripsi te*, &c. *Qui domi* (ait) *alicuius persona, quam diligit, habet in tabula imaginem pictam memor est eius, q*[illegible]*dia eam vides: sed, cum discedit a loco, vbi est imag*[illegible] *obliuiscitur: At, si eam habeat in manibus descriptam, nunquam illi excidet eius memoria*, Ergo, quoniam reuertens iuuenis spondebat charitatem, & dilectionem genitori in futurum, sciens pater, quoniam qui amat, nihil vehementiùs optat, quàm habere semper præsentem eum, quem diligit; ne quando nouus iste amator mœrore tabesceret, ob genitoris quem diligebat, absentiam; annulum tradidit, in quo ferret cælatum illum, in quem tam sapienter exarserat, Igitur pater filio stolam primam dedit, ne quando à patris conspectu filius discederet; gnatus annulum admisit, quò genitor semper adesset, quem digito portabat; sic vterque, dum incensè diligit, alter alterius præsentiam sollicitè procurat.

Video chariores quosque, quales Martha & Maria, & inprimis sacrum Apostolorum chorum, 48.
cùm Seruatorem alloquuntur, Domini eum nominibus appelantes potiùs quàm Magistri, aut Institutoris; quòd si quando & Præceptorem nominant, cura est & tum quoque Domini vocabulum annectere; *Vos* (inquit) *vocatis me, Magister, & Domine: & benè dicitis sum etenim.* Ioan. cap. 13. vers. 13. Scio quidem Apostolos adhortatum fuisse, ne Pharisaïco more cuperent ab hominibus vocari Rabbi, quod interpretatur Magister, Matth cap. 23. vers. 9. at se ita Ioan. 13.
dici non prohibuit, imò sibi solùm conuenire nomen innuit: *Quia Magister vester, vnus est Christus*: & idoneè ab eo pronunciatum: nam certè ideò in hunc mundum, vaticinante Isaïa cap 55. Is. 55. & 30
versu 4. missus: *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus.* & alibi cap. 30. vers. 20. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post tergum monentis: Hæc est via, ambulate in ea*: Respon- *Domini vocabulum, nomen amoris.*
deo, non ideò omissum à discipulis Magistri nomen, quòd mala esset nuncupatio, sed *Domini* vocabulum frequentiùs vsurpatum ob amorem erga Seruatorem: nam sanè amor vt dicebamus, ante cætera id admittit vnum, nempe vt dilectus, quoad fieri valeat, præsens existat: est verò discrimen inter eos, qui dominum potiùs, quàm Magistrum habent, quòd qui sub domino sunt, apud eum semper manent, eius namque possessio sunt: itaque, non die, non nocte ab eius atriis discedunt: discipuli coram præceptore ad tempus solùm, dum è cathedra prælegit; sed nec hæc ipsa qualiscunque ad longum coniunctio, abeunt post menses aliquot non rarò haud vnquam reuersuri iterum: quoniam igitur plùs absentiæ est in Magistri vocabulo relato ad discentes, nolunt qui amant, & propterea dilecti quoad valeant præsentiam modis omnibus intendunt, dictione vti alia quàm illa, quæ præsentiam magis denotat: hoc autem est domini verbum: Festiuè Rupertus in cap. 7. Rupert.
Matth. ad illa verba: *Magister sequar te, quocunque ieris*, &c. *Primùm, ipsa appellatio insuauis est, cùm dicit, Magister, & non dicit, Domine: Insuauis, inquam, & sine dilectione: nam, si ritè recolis, eorum appellatio, qui cum dilectione appellauerunt, talis erat, vt dicerent, Domine: exempli gratia, vt appellatio Petri dicentis? Domine, si tu es, iube me venire ad te: Talis appellatio. Magister, siue Rabbi, Pharisaica extitit, quibus delectabile erat vocare, & vocari ab hominibus Rabbi: Et quidem bonum est, & suaue vtrunque dicere simul, Magister, & Domine; vnde & dicit ipse: Vos vocatis me, Magister, & Domine: & benè dicitis, sum etenim: Sed solum hoc dicere, Magister siue Rabbi, & non dicere, Domine, cordis est longinqui, id est longe remoti à familiaritate dilectionis.*

Amauit

49. Amauit impatienter Dinam Sichem filius Hemor Heuæi, cùmque timeret, ne charo despoliaretur pignore à fratribus puellæ, misit legatum genitorem suum amicitias obtestatum & connubia, Genes. cap. 34. vers. 8. Sed non requiescebat æstuans adolescentis animus, & veritus, ne segnis orator extitisset pater illius, ipse fit causæ suæ Aduocatus, atque Iacob & filios alloquutus; *Inueniam* (inquit) *gratiam coram vobis, & quæcunque statueritis dabo*; Quid dicis, miserande Princeps? etiamsi dimidium regnorum petant? Etiamsi omnia; Quid igitur tum tu sceptro viduatus pauper, & inglorius? Satis illi modò fruatur præsentia sponsæ, quam diligebat, cui ob excessum amoris conglutinata est anima eius; Oleastri moralis expositio in illud; *Dixit Sichem ad patrem eius*, &c. *Commune est, vt ille, cuius negotium proprium est, diligentiùs, & ardentiùs curet illud; Vbi simul aduerte hominis aliquid vehementer cupientis animum, vt nihil neget, nihil differat, vt consequatur quod aliquando improbè cupit*; Pudet me considerantem huius principis vehementiam, & ob amorem prodigam munificentiam; *Quæcunque statueritis*, ait, *dabo: tantùm date mihi puellam hanc vxorem*: Heu! heu! promptiores sunt in generatione sua filij sæculi, quàm filij lucis, quasi stercora arbitratur vniuersa demens iste Princeps, quo votorum suorum desideriis potiatur; & nos pro fruendo æternitatis dilecto, illo formoso super Sole, & Luna; illo, in quo thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei; illo, in cuius femore insculptum, Dominus dominantium; qui beare potest sine fine; vix calicem aquæ frigidæ porrigimus? Certè, quemadmodum Sabæorum Regina surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam; quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis; cùm generatio praua, & adultera nollet audire illum, qui plusquàm Salomon esset, quem in plateis & ad ianuas quotidie habebat: sic coniector, & adducendum hunc, siue alium similem insensatum Principem in iudicio cum eadem generatione, vt accuset, quoniam ille vnius puellæ gratia, eiúsque peregrinæ, & incognitæ, à qua nulla recepisset beneficia, totam substantiam velut pro nihilo reputauerit; cùm tamen illi pro eius dilectione, qui posuit animam suam pro eis, & ductus est ad crucifigendum, non cibum esurienti, non vestem intecto, non arido potum qualencunque dederint: O quale erit spectaculum illud! quanti pudoris, & verecundiæ!

50. Absit tamen, vt non Deus iste sanctus aliquos seruos fideles habeat, quorum amor castus obscœnæ dilectionis quæcunque ostentamenta, quascunque affectus probationes longo superet interuallo: vbi sub vexillo Cypridis talis amator, qualis Dauid Rex? *Ne auertas faciem tuam: ne declines in ira à seruo tuo*; Psalm. 26. vers. 9. Quid dixisti, Propheta? cernis iratum Numen omnipotens, in cuius manus tremendum sit incidere, & rogas, *ne declinet à te*? Ergo vis, vt appropinquet? Sed ignis comburens est, & conuertet in cineres, atque fauillam; Imò postula sapienter, vt paululùm recedat, donec pertranseat indignatio eius? Nónne intueris, si quando paterfamiliâs excandescit, vt fugam meditetur vxor, & abscondantur filij, charissima pignora? nam, quanquam aduersùs eos non est furor; metuunt tamen vel ab aliena ira? O magnum amatorem Iessæum Dauid! ne dilecti præsentia vel ad momentum careat, nec etiam ab irato discedere placet! Amor ex eius, quem diligit, præsentia viuit: tolerabilius ei est iræ perferre tormenta, quàm sine amato esse: tundat, laceret, vexet iratus amor, tantùm non abscedat: *Ne declines* (inquit) *etiam vel in ira à seruo tuo*; Nemo vnquam amatorum sæculi tam silenter, tam robustè loquutus; Comites sunt ridentis fortunæ: si dilectis irascatur, continuò in tempore tentationis recedunt; Solus IESVS meus amatores habet, qui cum eo in tentationibus permanserunt, nihil est quod eos à charitate, quæ est in Christo IESV diuellere possit, Pro me Augustinus enarratione 2. in Psalmum 26. ad citata verba; *Magnificè; nihil dici diuinius potest; sentiunt hoc, qui verè amant; Domine, ne declines in ira à seruo tuo? Posset illi fortè responderi hoc modo; Quid times, ne declinet à te in ira? magis si à te declinauerit in ira, non in te vindicabit; si incurras in illum iratum, vindicabit in te; opta ergo potius, vt declinet à te in ira, non accedat*: Verùm statim pro amante anima egregiè respondet idem Beatus Pater Augustinus; *Nolo: quicquid mihi præter illum est, dulce non est; quicquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, & se mihi det.*

Amor Sanctorum erga Deum quàm insignis.

51. Expendamus eiusdem Augustini de Magdalena ad ostium monumenti plorante dictum in mo 9. tract. 121. in cap. 20. *Maria autem stabat ad monumentum foris plorans, & oculi, qui Dominum quæsierant, & non inuenerant, lacrymis iam vacabant ampliùs dolentes, quòd fuerat de monumento sublatus, quàm quòd fuerat in ligno occisus*; At qui fieri poterat, vt plùs de ablato Christi corpore, quàm de eodem extincto Maria doleret; Nónne potior luctus in morte causa? poterat enim & ab hominibus restitui corpus ablatum, non poterat nisi à Deo reuocari vita; Imò, vt cur plangat super ablato corpore? Nónne enim cogitare poterat per discipulos distractum, ne in manus odientium veniret hostium, proinde in tuto iacere, de quo magis gaudere par erat? Sed, quam velis consolationem amanti, quæ omnibus modis dilectum amisit? Vulneratum est cor Mariæ Lazari sororis suprà quàm credi possit, cùm vidit inclinato capite emittere spiritum, illum, pro cuius desiderio æstuabat accensa amoris flammis; sed deliniebat hunc amorem suum antiqui hominis lineamentis conspectis; excitabat veteris gloriæ ingem memoriam muta imago, & tandem vtcunque præsentem habebat; nunc autem & viui, & defuncti societate destituta, quid faciat, nisi vt plorans ploret in nocte, & in die etiam; Non habet, qua se vertat amor eius: si lignum inspiciat, ibi non est: si bustum lustret, non apparet; si Angelos interroget, non respondent; hoc igitur est, quamobrem ampliùs dolet, quia fuerat de monumento sublatus, quàm quòd fuerat in ligno occisus; quoniam sic omnibus modis eo carere cogatur: quare & subiungit allegatis verbis Augustinus; *Quoniam*, inquit, *Magistri tanti, cuius eis vita sublata fuerat, nec memoria remanebat.*

Gen 34.

Oleast.

August.

August.

52. Iussus Abraham sacrificare Deo vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam, Genes. cap. 15. vers. 9. *Tollens vniuersa hæc, diuisit ea per medium, & vtrasque partes contra se altrinsecus posuit; aues autem non diuisit*: Quamobrem? Num, quia columba, & turtur secandæ volucres? Ita coniector quidem. Sed, quid portenderit

Gen 15.

tenderit actio? Equidem hæc duo pennatæ aues sunt amoris hieroglyphicæ; tum, quòd Veneri sacræ: tum, quòd ad concubitum ardent; tum, quòd fidem sibi maximam seruant, & turtur amisso compare viduos annos transit, nam de turture idem quod de columba, cùm esse co-

Columba amoris sacri, & profani symbolum. Sanch. Delrius. Pineda. Pier. Valer. Rupert.

lumbarum speciem multi arbitrentur, de quo noster Sanchez ad versum 10. cap. 2. Canticor. *Surge, propera, amica mea, columba mea*, &c. vbi autem esse amoris symbolum docet, ibidem & Delrius, Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 5. ad versum 17. Psalm 44 num. 1. & in primis Valerianus Pierius Hieroglyphicorum libro 12. prope initium, qui duo Propertiana illa adducunt ex lib 2. elegiarum, vbi de voluptatibos suis actitat;

Exempla iuncta sic sint in honore columba,
Masculus, & totum femina coniugium.

Sed his quæ satis vulgata sunt, iungamus aliquid Christianæ eruditionis: Fuit igitur antiquus fidelium mos, vt crucibus Seruatoris columbas insidentes adpingerent; Meminit prisci vsus sanctus Paulinus Nolanus epistola duodecima ad Seuerum, post medium aliquantò:

Super Cruci cur antiquitus columba depictat Paulin.

Ardua florifera Crux cingitur orbe corona,
Et Domini fuso tincta cruore rubet.
Quæque super signum resident cæleste columbæ,
Simplicibus produnt regna patere Dei.

Video sanè Paulinianos versus indicare adiunctam columbam simplicitatis, atque innocentiæ fuisse emblema; sed æstimo & significasse amorem Christi erga genus humanum, quem tam acerba morte excellentissimè testatus. certè Ioannes cap. 3. Euangelij, vers. 16. cùm Numinis sempiterni erga mortales inexhaustam dilectionem innueret; *Sic enim Deus dilexit mundum* (inquit) *vt Filium suum vnigenitum daret*; Quæ in verba Chrysostom homil. 26. *Etenim singula verba magnam vim habent: nam illud; Sic dilexit, & illud; Deus mundum, immensam amoris significat vehementiam*: Et sanè, quandoque coronam Crucis circundabant columbæ, quandoque ipsas corona ambiebat, vti probat noster Rosvveidos Notis ad citatam Paulini epistolam, in illa verba: *Quorum figura est*, &c. Siue, quia vehiculi huius superiorem locum charitas triomphans occupat, seu quòd eadem charitas genitrix fuerit, quæ Pacificum nostrum in die desponsationis, & lætitiæ cordis sui diademate tanto honoris cinxit, cùm Ecclesiam sibi coniunxit; Sed mouet me vetus Longobardorum ritus, de quo Paulus Diacon. lib. 5. eorum Historiæ, cap. 34. Ad *perticas* autem locus ipse dicitur; quia ibi olim, perticæ, id est, trabes erectæ erant, quæ ob hanc causam iuxta morem Longobardorum poni solebant: *Si quis enim in aliquam partem, aut in bello, aut quomodocunque extinctus fuisset, consanguinei eius intra sepulcra sua perticam figebant, in cuius summitate columbam ex ligno factam ponebant, vbi eorum dilectus obijsset; faciebant scilicet, vt sciri possit in qua parte is, qui defunctus fuerat, quiesceret*; Scitissimè illud: *Vbi eorum dilectus obijsset*: nam ideò sanè speciatim inter volucres omnes columba suspendebatur, vt dilecti esse tumulum innueret, eò quòd sit amoris index ales, alioquin ad demonstrandam busti sedem, quæcunque alia sufficeret auis. Denique hoc etiam, quod Spiritus sanctus sub columbæ specie à Christianis repræsentabatur, qua de re idem Rosvveidus in eandem epistolam ad illa; *Et per columbam*, &c. nempe,

Ioan 3. Chrysost. Rosvvid. Paul. Diac.

Columba perticæ suspensa super defunctorũ sepulcris.

quia amor sit cœlestis spiritus; Sed iam tandem in viam reuertamur, vnde digressi sumus, constánsque maneat columba, atque turturibus amorem figuratum: quòd si illis amor præmonstratus, pulchrè sanè, quòd non diuidantur: nanque vti disserit Ambrosius sermone 11. in Psalm. 118. in illa: Ambr.
Defecit in salutari tuo, &c. *Sanctus, & timens Deum, nescit aliud desiderare, nisi salutare Dei, quod est Christus* IESVS; *illum concupiscit, illum desiderat, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi se aperit, & effundit; & hoc solum veretur, ne illum possit amittere*: Quòd si igitur omnis amantis timor est, ne à dilecto separetur, ne eius suauissima careat præsentia, vt quid diuideret Abraham amoris aues turturem, atque columbam? Tostatus ad contemplatiuam refert Tostat.
vitam: *Alia* (inquit) *ratio est mystica, quia animalia quadrupedia designant vitam actiuam, quia in plura necessariò diuiditur, iuxta sententiam Saluatoris*. Luc. cap. 10. *Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima; porrò vnum est necessarium: Vita autem contemplatiua, quæ per aues designatur, non diuiditur; quia in se collecta, in Deum tota mente consurgit*; Verùm hæc à nostro scopo non dissentiunt; vita enim contemplatiua, est vita ardenter sanctè amantium, qui in conspectu dilecti iugiter ambulant, omnisque eorum conatus est, ne quando elabatur: Venustè igitur, quòd aues, quæ hanc, quæ in amore est, vitam innuunt, non diuiduntur; quia diuelli à suo dilecto contemplatio, quoad fieri valeat, non patitur: & in patria, vbi perfectissima summi boni contemplatio est, nunquam erit diuisio aliqua.

Hominem quendam peregrè profectum, qui 53.
cùm discederet, tradidit seruis bona sua, narrat Matthæus cap. 25. vers. 14. Quisnam homo ille? Matth. 25.
Christus sanè Et quando peregrinatus? Cùm ex hac vita ad Patrem transiit, ascendens in altum, captiuam ducens captiuitatem: Ita Hieronymus, Beda Adamantius, & in primis citandus festinè incertus Chrysostomus: Verùm, quo pacto istud peregrinationis, & quasi exilij genus? Nunquid non mundus iste ploratos, & lacrymarum vallis est? nunquid non absentiæ & peregrinationis mœstissimus locus? Certè ita nominauit prudens senex Iacob: *Dies peregrinationis meæ* (inquit) *centum triginta annorum parui & mali*. Genes. cap. 47. vers. 9 Nunquid non mater nostra Hierusalem beata sursum est, terra lacte & melle fluens, vbi non est mors, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà? Ad hanc igitur amœnam stationem iturus Christus, & præsertim ad dulcissimum Genitorem post trigintatres annos reuertens, quo pacto asserit, peregrè se profisci, & velut exilia sibi indicit? Sed considera, habuisse Christum in terris pusillum quanquam gregem, at quem blandissimè amabat, & deliciæ eius esse cum istis filiis hominum; cùm itaque nullum syncero amori maius tormentum, quàm diuelli ab eo, quem vehementer deperit, eius despoliari præsentia, alloquio, conuictu, significaturus IESVS quàm impensè diligeret Apostolos, ad Olympum quanquam pergat: cariturus tamen eorum consortio, peregrè se proficisci affirmat: Nunc, quem promisimus, Imperfectus hom. 51. in Matthæum: *Commendat autem Christus dilectionem suam, quam habet in Sanctis; ad regna enim cœlestia ascensurus, & ad Patrem suum iturus, vnde descenderat, peregrè se iturum dicit*,

Hieron. Beda. Orig. Genes. 47.

Christi erga homines amor in ascensione eximiè demonstratus.

Imperf. Chrysost.

dicit, propter charitatem Sanctorum, quos relinquebat in terris; cùm magis peregrè esset in mundo, sicut ipse testatur, dicens: Incola ego sum in terra apud te.

54. Hinc fortè colligere valeamus, cur dignatus sit Creator, hominem impium; tyrannúmque sæuum Nabuchodonosor in somniis alloqui; Monet Danielis Textus de visione bis,

Dan. 2. & 4. Pereira. capite nimirum, 4. & 2. & non prodiisse à naturalibus causis ostendit Pereira libro 2. in Danielem, ad illud; *Tu, Rex, cogitare cœpisti,* &c. Sanè amator hominum Deus, quibuscunque modis adesse creaturæ suæ tentat; diligit enim ea, quæ fecit, & vult omnes homines saluos fieri: Itaque tum etiam, cùm aduersùs eum mortales iniquitatibus pugnant, à benefaciendo non desistit, cogitationes sanctas immittit, & ad sui memoriam excitat; sed gens peruersa, atque ingratissima natio propellit à se dulce Numen, quantúmque ipsum studet, vt se oculis hominum ingerat, tantùm illi laborant, ne quando illius meminisse possint? quare saoè dum vigilant, & sui compotes sunt, sic distrahuntur nunc curis, nunc voluptatibus, vt ne ad instans de cœlestibus de Deo cogitent; Videns igitur Creator interdiu vias sibi intercludi ob malitiam hominum, nocte aggreditur; quasi furtiuè, & in oeculto se immiscet creaturæ sensibus, quando palàm nolit illa; Sic egregius amator coniungi oititur iis, quos tantoperè dilexerit, vt dederit pretiosam vitam suam pro illis: Tertullianus de

Tertull. anima, titulo de somniis; *A Deo autem pollicito, scilicet, & gratiam Spiritus sancti in omnem carnem, & sicut prophetaturos, ita & somnaturos seruos suos, & ancillas suas; ea deputabuntur, quæ ipsi gratiæ comparabuntur, si quæ honesta, sancta, prophetica, reuelatoria, ædificatoria, vocatoria, quorum liberalitas soleat & in profanos distillare, imbres etiam & Soles suos peræquante Deo iustis & iniustis; siquidem & Nabuchodonosor diuinitus somniat, & maior penè vis hominum ex visionibus Deum discunt; Sicut ergo dignatio Dei & in ethnicos; ita & tentatio Mali in Sanctos, à quibus nec interdiu absistit, vt vel dormientibus obrepat, qua potest, si vigilantibus non potest:* O Numinis diligentiam! Tota die stat per fenestras nostrorum sensuum prospiciens, si quam videat aperiri rimam, vt se intromittat; sed nec tam longa statione lassatus, non imptimis nostra duritie; de nocte etiam clamat: *Aperi, soror mea, sponsa mea*; & interim perferebat ætheris fastidia aperto vertice; certè caput eius plenum rore, & cincinni eius guttis noctium; non tamen illi tædiosa, aut nox, aut dies, præ magnitudine amoris: *O amor præceps vehemens*, (Bernardus sermone 79.

Bernard. in Cantica,) *flagrans, impetuosè, qui præter te aliud cogitare non sinis, fastidis cætera, contemnis omnia præter te, te contentus*; Ita quidem Salomon in hoc amoris Cantico, reliqua despiciens, quæ vel flamma, vel opes, aut potentiam commendant, nudum Salomonis titulum præfixit.

***

Sectio VI.

Grati animi esse, beneficij se splendoribus abdicare, eósque in doni auctorem refundere.

IVxta translationem septuaginta Seniorum ostendimus, Canticorum inscriptione Salomonis vocabulum dandi casu efferri, sic vt titulus legeretur; *Canticum Canticorum Salomoni*; 55.

Qua dictione innui iudicauimus dedicatoriam phrasim Auctoris Epithalamij offerentis illud vero Salomoni Christo, cuius meritis acceperit inter alia supernaturalia dona, & prophetiam, & sapientiam per se infusam; itaque in mare iterum reuertuntur flumina, & quod accepit pius Metricus, Deo cum gratiarum actione restituit; O animum summè fidelem! ô pulchrum Dei, & creaturæ certamen! Ille effundit, hæc remittit: & non citiùs ab eius manibus in creaturæ sinum, quàm ab hac excussum munus ad Numen reuertens; Lusúsne iste, & fortasse pilæ similis lusus aliquis? Sanè lusisse Verbum, dum creanda ordinaret, cùm ad extra Diuinitas benefaciendo omni enti progressa est, Parœmiastes asserit

Prouerb.cap.8.vers.30. *Cùm eo eram, cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum*; Prouerb. 8.

Neque absimilem pilæ lusum extitisse putauit

Lyrensis; Sed quanquam ille ad volubilem fortunæ rotatum transfert, quæ modò ad hos, modò ad illos transit, & quò ditet quosdam, alios depauperat; nos tamen ad reciprocam beneficiorum pugnam; Nam sicut pilam recipiens non detinet; sed in eundem, qua potest festinatione, retorquet, à quo euolauerit; ita gratus animus iteratò, quæ admiserit possessori restituit: nouu enim à Philosopho dictum, Lyran.

(Seneca libro 4. de beneficiis;) *Ingratum est beneficium, quod diu inter manus dantis hæsit.* Et eundem asserere epistol. 83. *Errat, si quis beneficium accipit libentius quàm reddit: hilarior esse debet, qui soluit, quàm qui mutuat; & lætior esse debet, qui ære alieno accepti beneficij exoneratur, quàm qui obligatur.* Sed deseramus trita ista, ne vulgati affectum se beneficio cultior legens conqueratur. Senec.

56. Clausit apud Ægyptum diem Iacob, & antequàm fato cederet extremo, adiurauit filium suum Ioseph, vti cadauer defuncti in Chanaan sepeliendum transferret, Genes.cap.47. vers.30. Genes 47.

Verùm, cur tam sollicitus de extincti animæ exuuio Patriarcha? Quid referat, viro præsertim sapienti, quacunque orbis parte cineres taceant? Habeat in pretio superstitiosa Gentilitas, cui nulla resurgendi spes, & fabulas putat Auernum, atque Paradisum; altior debet esse Iacob cogitatio, vt qui Deum facie ad faciem viderit, & salua facta sit anima eius: Equidem patriæ amore allectum

Caietan. & Oleast. arbitrati sunt; posterioris ea verba; *Dulcis patriæ amor est, vt non solum viui eam desideremus, dum absumus; sed non nisi in ea mortui nos requiescere putemus.* Ego sic interpretor; Nimirum terra Chanaan, quæ eduxit in lucem Iacob, quæ natiua ei gleba, hæc aluit, hæc enutriuit, hæc succum, & medullam præstitit; Caiet. Oleast. *Patriæ amor intimus hominibus.*

debuit

debuit igitur corpus terræ Chanaan, quando hæc subministrauit escas, quæ in sanguinem, in carnem, in solidiores quoque partes conuersæ sunt; Quando ergo ab hac terra acceperit, per quæ materia sustentata est, quò gratum se ostenderet, oportebat benefacienti solo iterum restituisse, ab illa quæ mutuatus esset; accepit autem corpus, hoc ergo ferri in terram Chanaan præcepit, quo ad hancetellurem, quod eius fuisset, beneficium reuerteretur; Aliquid de hac grati animi testificatione innuere visus Rupertus lib. 9. in Genesim, cap. 11. *Quid autem (dicit) Patriarcha tantus, cuius cœli, cui viuenti totus mundus exilium fuit, tantopere de corpore suo curauit, & serio scire voluit, quo loco puluis suus in puluerem, & cinis reuertetur in cinerem? Videlicet, quia terra repromissionis Domini Dei erat dicentis; Terram, in qua dormis, dabo tibi, & semini tuo, & his similia. quæ promisit: Donum autem Dei, qualecunque est, siue magnum, siue paruum, cœleste, siue terrenum pro honore, vel charitate dantis, pretiosum est, & esse debet in oculis sapientis.*

Rupert.

57. Aliud quoque meditatus sum singulare illud fortasse; Cùm ex Labanis domo in patriam reuerteretur Iacob, misit Verbum administratorios Spiritus suos, qui obuiam procederent, & quasi victorem lætis plausibus cum triumpho in natales deducerent sedes; Adstitêre magno pugili tanquam præsidiaria cohors Pæana canentes, quos cùm vidisset cum militiæ forma, ait; *Castra Dei sunt hæc: Et appellauit nomen loci illius, Mahanaim id est, Castra*, Genes. cap. 32. vers. 2. Sed lubet floridam Ruperti orationem adtexere lib. 8. in Genesim, cap. 2 *Non dictum est*, (inquit) *quia apparuit Angelus, vel apparuerunt Angeli ei, quod & multis accidit: sed dictum est, quia fuerunt ei obuiã Angeli Dei, quod insigne sonat victoris & emeriti, cui pro gloria triumphi pompa cœlestis obuiam procedens, festina exceptione lætum obsequium præbuerit:* Sic itaque ob Verbi imperia Iacob famulati sunt angelici Spiritus, & eius condecorarunt triumphum; Cupiebat Patriarcha par referre benefactori, & donum transferre in Auctorem; sed quis modus exæquandi ista? Vidit prophetico lumine Verbum hominem factum; sciuit in Chanaan nasciturum, ibidémque & morti, & sepulcro tradendum; At vlteriùs contemplatus est tertia die resuscitandum eum gloria immarcessibili, quò verò speciosior esset anastasis, & resurgentis dignior pompa, consurrectura & alia multa corpora Sanctorum, quæ dormiebant in monumentis; affulsit illicò spes obsequendi Verbo eiúsque augendi triumphum: Igitur, quò famulari resurgenti cum carne Verbo posset, atque ita compensare famulatum Angelorum, cùm ex Verbi iussione ouantem eum castrensi more deduxerunt, mandauit deferri corpus suum in terram Chanaan: ergo quod impendit Iacob beneficium per ministeria cœlestium spirituum Verbum, hoc rursum eidem Verbo carne circũdato restituit obsequium Patriarchæ, dum resurgeret ministrans per seipsum, & comitatus splendorem augens: Abulensis ad cap 47. Genesis. *Causa autem, quare volebat in sepulcro illo sepeliri erat: quia Iacob in spiritu videbat, quòd Messias in terra illa conuersari debebat, & mori, & resurgere: Credidit ergo, quòd sicut multa corpora Sanctorum cum ipso Christo resurrectura erant, vt patet Matthæi cap. 27. ita ipse posset cum eis resurgere: & sic tenetur ab omnibus Catholicis factum fuisse*, scilicet, quòd Iacob cum Christo surrexit: quanquam hoc postremum non ita certum, vt apud omnes Orthodoxos fixum sit, vt benè adnotaunt Salianus tom. 1. anno mundi 2345. num 3.

Gen. 32.

Abul.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Salian.

58. Proficiscens in Mesopotamiam Iacob simul atque sopor irruit, *Vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlũ? Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eã*. Gen. c. 28. v. 12. Sed cuius scala ista symbolũ, declarat egregiè Theodoretus quæst. 82. in Genesim: *Prouidentia (inquit) diuina manifestius declaratur in rebus, quæ videntur aduersa: idcircò Iacob fugit, & solus peregrinatur, vt locupletissimus redient experiatur, quanta sit Dei omnium prouidẽtia, & alios doceat hanc Dei sollicitudinem: id, quod apparitione sua confestim Deus declarauit, ostendẽs ei scalam ad cœlum vsque pertingentem, & sanctos Angelos ascendentes & descendentes, ipse verò Dominus sursum consistens confirmabat eum, ac metum expellebat: quorum vnumquodque poterat securum reddere Patriarcham docetur enim nihil negligenter à Deo administrari: sed ipsum omnia dispensare sanctorum Angelorum ministeria*: Igitur, quando scala illa diuinæ prouidentia: hæc autem est, per quam beneficia tot, tantáque ad homines deriuentur: boni autem Genij instrumenta sunt, quibus mortales beans prouidentia variis donis, vtitur; optimè quidem scribuntur descendere penniger Spiritus, in auxilium, nempe, rationalis creaturæ; Sed, quorsum iidem sine mora ascendere dicantur? Nunquid & Deum etiam filij hominum locupletare valeant? Sanè Dauid, cùm satis potens extitisset: tamen bonorum illius non egere Numen fassus est apertè: quid igitur remeant in cœlum continuò Deo non profuturi? Puto, nomine proborum hominum reuertuntur, eorum sanè, apud quos grata cœlestium beneficiorum memoria viget: Hi igitur, vti animi synceritatem erga benefacientem significent, restituunt per manus Angelorum, quæ per easdem receperunt; sed & Numen gratitudine hominibus non cessurum, quàm subitò dona ab ipso missa retulêre, tam citò vt ad homines maiora iterum deferant, præcipit: Hoc est igitur illa Dei scalæ incumbentis, & bonorum bonorum altercatio contendentium, apud quem mansura sint beneficia, hæc irrequieti motus Angelorum occasio: Hoc ostento stimulabatur Iacob, nempe, modò ille gratus extitisset, nullam timendam aduersæ fortunæ iram: daret Numini libenter, quæ ab eodem recepisset: sic enim contingeret, inexhausta emanatione à supernis ditandum, quando nunquam cessarent Angeli à descensu: descenderent autem munera ferentes, ex quibus secundum Diuinitatis morem posteriora meliora essent prioribus, in iis præsertim, qui beneficiis vti probè sciuissent. Chrysostomus homil. 54. in Genesim: *Statim in ipso initio volens confirmare alacritatem eius, apparet, ac dicit; Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac patris tui: ego & Patriarcham, & patrem tuum in tantam gloriam crescere feci: Ne igitur timeas: sed crede, quod ego, qui impleui illis suas promissiones, & te mea cura, & prouidentia dignabor: Ne timeas, sed confide, & omni timore depulso, crede his, quæ à me dicuntur.*

Gen. 28.

Theodor.

Chrysoſt.

59. Loquebatur cum Samaritide puella Seruator, atque, vt melioris laticis desiderium inferat, inquit: *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei,*

 fiet

Ioan. 4.

fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Ioan. cap. 4. vers. 14. Sanè aquæ vocabulo Spiritus sancti dona intelligit Christus, explanatore

Chrysost.

Chrysostomo homil. 31. in Ioannem: *Spiritus sancti gratiam nunc aquam Scriptura appellat, vt non substantia, sed & operationis has intelligentias esse demonstret.* Verùm, quam ob causam asserat, hunc fontem missurum aquas suas in vitam æternam, hoc est, in cœlestia? Cur non potiùs irriget humana, vbi maior necessitas, imò in patria illa serena, & beata nihil deest? Cur non saltem mare aliquid participet, quando omnia flumina eunt in mare? Ad hæc, aquarũ naturæ contrariũ est, in sublime ascendere; grauior nanque est, atque propterea subsidit: Sed vide, vt diximus, hos latices dona esse sancti Spiritus: eiusmodi autem gratiæ è supernis veniunt, quemadmodum Iacobi canonica monet cap. 1. vers.

Iacob. 1.

17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum:* Quando igitur ex Olympo ea munera delapsa fuerint, iustus, qui accepit, animi gratitudinem monstraturus, vnde exorta sunt, illuc secundò restituit, ac proinde in sedes empyreas, vbi, qui beati, & felices sunt, vitam habent, habéntque abundantem, & æternam: O puram iustorum amicitiam! In Deo requiescunt solùm: Deus illis omnia; & quò ostendant charitatem non esse mercenariam, dona non spernunt quidem; ablegant tamen piè à se: saltem id testatum cupiunt, Deo, non sibi cupere munera: Huiusmodi fortis amator Ignatius meus, Pater & Dux tesseræ meæ, nihil sibi adscribi permisit, IESV vocari Sodalitium, à IESV nominari vniuersa, & concupiuit & obtinuit: Verùm de loco Ioannis allegato Ruticij, Episcopi Lemouiceni, expositionem prætermisisse non iuuat, lib. 2. epist. 35. *Hanc aquam* (inquit) *si quis fidelis, non gustu tantùm summo tenus ore libauerit; sed totis animæ visceribus appetens continua sorbuerit: protinus in laudem Domini omnipotentis erumpet, & hoc incipet eructare, quod biberit:* Satis propriè Ruricius dixit: *Hoc incipit eructare*, nam Hebræa, pro quibus vulgatus *eructare* transfert, erumpere etiam tanquam ex vinente vena, & manare velut ex scaturiente fonte denotant, quemadmodum Lorinus probat ad versum 1. Psalm. 44. *Eructauit cor meum*, &c. Ructus etiam secundùm Æsculapianam Scholam denotat ciborum quidpiam, quod ex debili pectoris calore à stomacho in os iterum reuertatur: nempe, ad eundem beneficia regrediantur, à quo deriuata sint, hoc est ructus, hoc fons aquæ salientis in vitam æternam.

Rutic.

Lorin.

60. Sed aliquid de ructu ex Psalm. 18. versu 3. *Dies diei* (inquit) *eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam:* quæ sic explano, vt quidem vnus dies alteri quasi monitor; & pædagogus sit; nox quoque alteri nocti magistra sit: Sed quid aut dies, aut nox docturi sint? Nempe, dies, vt nocti gratus sit; nox, vt diei grata sit: In quibus? Sanè post vernale æquinoctium dies longiores fiunt: nox contrahitur, vt illi crescant; augentur, sed ob tenebrarum diminutionem, sic benefacit diei nox: verùm ille recompensat iterum autumni transacto æquinoctio; tum enim lux exinanitur, vmbræ productiores fiunt, scilicet quas commodauit nox horas diei per æstatem, restituit ille bruma ineunte, & accepta dona retribuit: Theophilus Alexandrinus epist. 3. paschali: *Dies* (ait) *ordine, & circulo suo de noctis temporibus mutuatur & rursum nox recipit, quod largita est: dúmque vicissim & tribuunt, accipiunt, & orbe quodam, quod paulatim amiserant decrescentes, sensim crescentes recipiunt: Creatoris Dei interpretantur sapientiam:* His Vltimis Theophili verbis fortasse allusum ad Psalmi, quem nominauimus, decimioctaui exordium: *Cœli enarrant gloriam Dei*; est enim tanti Gubernatoris incredibilis honor, talibus vti famulantibus, qui nihil recipiant; aut, si vt admittant quidpiam, iterum possessoribus restituunt: O Regum familiares, ô Iudices Prouinciarum, discite à nocte, discite à luce nihil recipere! Hinc Moyses Deuteronomij cap. 32. vers. 1. ingratos allocuturus, cœlum & terram testes aduersùs illos citat, idémque Isaias cap. 1. vers. 2. *Audite* (inquit) *cæli, & auribus percipe, terra*: Olympum quidem allegat, quoniam dies, & nox tam gratæ sint: terram autem, quòd & granum frumenti sulco consepultum agriculæ cum fœnore multiplicatum nempe, restituat; Israël autem Dominum non cognouit, cui prætulit idolum in similitudinem vituli comedentis fœnum.

Psal. 18.

Theophil. Alex.

Ministri Principum non debent munera admittere.

Deut. 32.

Isaiæ 1.

61. Modum, quo ad Apostolatum assumpti sunt Iacobus, & Ioannes, fratres, describens Matthæus cap. 4. vers. 21. *Et procedens inde* (Christus, videlicet) *vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, in naui cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua, & vocauit eos:* Cur memorat in genitoris comitatu fuisse, cùm Seruatoris voci auscultarunt: Num, vt commendet obedientiæ nobilitatem, quæ IESVM parenti antehabuit? Nam certè & alius ab eodem vocatus rogauit, vti sineret priùs genitorem defunctum terræ commendare: Sed cur tunc potissimùm alloquutus, quando magis debuerit in solatium grandeuæ ætatis ei, qui procreauit, qui aluerat, reliquisse? Animaduertit sanè hominum Redemptor, germanos istos paternæ educationis apprimè memores: quippe donec pueri fuerant, & victum sibi conquirerere ignorarent, genitor prouidebat: nunc quando vix parens laborando sit, alienóque egeat ministerio, quo & panem, & vestem adipiscatur, filij beneficio pari afficiunt; atque vt ille cum otio viuat, ipsi sudant: Arbitratus est igitur Christus, homines in quibus tanta animi gratitudo vigeret, discipulatui suo opprimè aptos, proinde tum singulariter vocauit, quando genitori succurrentes videtat, & patri similia obsequia restituentes nec enim hæc vulgaria probatæ indolis documenta fuerant erga genitorem nempe, tam piè gratos fuisse, vt loquitur Chrysostomus homil. 14. in Matthæum: *Nec sanè parua hæc sunt documenta virtutis, facilè omnem tolerare pauperiem; de iustis laboribus viuere, mutua sibi charitate connecti, secum habere inopem patrem, atque in eius obsequio laborare.*

Matth. 4.

Chrysost.

62. Cùm Ægypti fluuium in sanguinem conuertere ob Pharaonis duritiem vellet Numen, Moysi præcepit: *Dic* (inquit) *ad Aaron: tolle virgam tuã, & extende manum tuam super aquas Ægypti, & super fluuios eorum, vt vertantur in sanguinem.* Exod. cap. 7. vers. 19. Verùm, nónne Moyses ipse hoc facere posset? Imò debebat quidem: primùm, quoniam Aarone natu minor erat, & seniorem germanũ adolescentiori imperare decentius erat: secundò, idque præcipuè, eò quòd Moyses ex infantibus Hebræis extitisset, quos sub aquis perire Pharao iussisset, quem exitio proximum, de

Exod. 7.

de alueo tyranni gnatæ extraxit: Quemadmodum igitur Numen aquas in ſanguineos verti idcircò permiſerit, vt quibus offenderant impij, iiſdem torquerentur: nam benè Oleaſter ad citatum à nobis ſeptimum caput: *Aduerte etiam, quomodo per ea, quæ quis peccat, torquetur: peccauerat Ægyptij, aquis fluminis ſuffocando & ſubmergendo filios piorum; & ideo voluit Dominus, quòd ab aquis punirentur bibendo ſanguinem pro aqua:* ſic idem ſinerer, vt ſupplicij inſtrumentum is eſſet, quem extinguere cupiebant: eſt enim malis pœna cruenta nimis, ab iis opprimi, quos aliquando odêre, quos contempsêre: eſt & Sanctis gaudij non modica occaſio: lætabitur enim iuſtus, cùm viderit vindictam, & lauabit manus ſuas in ſanguine peccatorum: Ob has itaque cauſas Moyſem potiùs, quàm Aaronem virgam ſumere conueniens erat: Ita quidem, ni alia fuiſſent obſtacula: Debebat Moyſes flumini incolumitatem quodammodo, debebat vitam, quòd tunc placidior cucurriſſet, quòd fluctibus non intumeſceret, quòd non excreuiſſet more ſuo, & infantem diluuia præcipitaſſent in vada ſcopuloſa, aut cautibus alliſiſſent: Igitur, quando ad Pharaonis domandam ſuperbiam expediens ſis in cruorem vndas conuerti, ſaltem hoc concedatur, ne Moyſes id faciendo mortalium ingratiſſimus habeatur: nam, quanquam apud Sapientes iuſſa ſuperna excuſarent (Deo nanque præcipiente & per calcatum patrem, & per calcatam matrem pergendum) ſed vulgus indoctum crudelem, beneficiorúmque immemorem appellaret, vt qui inuiſas reddidiſſet vndas, & immani affeciſſet plaga, à quibus olim crepundialis & mammans adhuc tam blandè, tam humanè exceptus fuiſſet: Famæ igitur Legiſlatoris proſpiciens Deus, iuſſit virgam Aaroni tradi, quando flumina in ſanguinem vertenda erant: Secundùm hæc Abulenſis quæſt. 7 in c. 7. Exodi: *Alia cauſa eſt* (inquit) *quia Moyſes fuerat liberatus de aquis, vt patet ſupra cap. 2. ideò non erat rationabile, quòd percuteret aquas*

Per quæ quis peccat, punitur.

Abul.

63. Duo ſomnia viderat Ioſeph: alterum de manipulis, qui conſurgentem vnum manipulum colebant, quibus ſignificabatur adorandum à fratribus, quod & ipſos non deliruit: *Nunquid* (inquiunt) *Rex noſter eris? aut ſubiiciemur ditioni tuæ?* Geneſ. cap. 37. verſ. 8. Alterum, quo & Solem, & Lunam, & ſtellas vndecim ſupplices venerari intuitus ſit: quo adumbratum, & genitorem, & matrem adoraturos eum fuiſſe: Sed hac audita viſione, ait Textus eodem capite, verſ. 10. *Increpauit eum pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium, quod vidiſti? Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram?* Sed, quare non & primo narrato ſomnio genitor in eum inuectus eſt? Nam perueniſſe de eo rumorem ad aures parentis veroſimile eſt, quando fratres ſciuerint, & indignè tulerint, & patri nunciarent, vt quàm procax eſſet puerulus, quem adeò diligebat, noſſet, minúſque amaret in poſterum: Sed reſcito vtroque ſomnio, quamobrem exarſerit homo maturus? neque enim fieri poſſet, vt gnatum pater adoraret, niſi hoc ad Reipublicæ gubernacula ſubuecto: quòd ſi Magiſtratum filius geſſiſſet, non abſonum tunc, vt definit ex Tauri Philoſophi opinatione Gellius Atticarum noctium lib. 2. cap. 2. *In publicis locis, atque muneribus, atque actionibus, patrum iura, cum filiorum, qui in Magiſtratu ſunt, poteſtatibus collata interquieſcere paululum, & conniuere:* Atque, vt leges

Gen. 37.

Parentē meliorē filio locum cedere, qua occaſione decorum. Gell.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

aliquæ infringendæ eſſent; ſed facilis diſpenſatio, cùm genitor ob filii principatum cederet; quis autem non gnato imperium comparaſſet, ſi tam facili acquirendum pretio, tantùm vt pater ante filium procumberet? Sed animaduerte, quoniam aliud ſit, patrem velle ob Magiſtratus, aut publicæ functionis honorem filio cedere; aliud, filium hanc genitoris ſubiectionem admittere: in patre virtus atque laus eſt; filius, ſi potuit declinare genitoris adorationem, nec fecit, ſuperbus atque ingratus eſt, quippe gnatus poſt Deum parenti acceptum referre debet, quod eſt, & cùm à patre acceperit eſſe, in eundem referre velut in caput & radicem oportet omnem præcellentiam: Vno verbo, cùm caput in membra fluat, membra vt capiti grata ſint, capiti reſtituere debēt, ſi quid in eis, aut gloriæ, aut vigoris eſt: pater verò filij caput eſt, cuius ille ramus, pars, membrum: Igitur Ioſephum cùm pater impensè diligeret, & de puero grandia ſibi ſponderet: videns, adorationem ſibi à capite præſtari velle, cùm è diuerſo parentem gnatus adorare debuiſſet, timuit, ne ingratus euaderet, ingratum autem ſciebat pectus nunquam ad ſublimia anhelare, proinde increpuit, vt quem ab ineunte ætate gratitudine in primis addictum optaret, vt quæ ſit virtus facilè reliquas virtutes in anima generans: Philo Hebræus libro de Ioſeph, prope initium: Phil. Hebr. *Grauiter autem obiurgabat filium, timens, ne quid ille peccaret: Poteſtne, inquit, fieri, vt ego, materque, & fratres adoremus te? Nam per Solem, patrem: per Lunam, matrem: per vndecim ſtellas, fratres ſignificare videris: quod caue vnquam in mentem tibi, mi puer, veniat: trade potiùs obliuioni viſiones iſtas nefarias:* Appellat autem viſiones nefarias, eò quòd ingratitudinis ſpecies ſit, caput ſubiici membris, patrem adorare filium.

Abſalon ille parricidalis, neque pugna interemptus, neque à ſaltu abſorptus, cùm plures ille conſumeret, quàm quos gladius vorauerat, neque à Dauidis, qui occurrerunt, ſatellitibus confoſſus, non ſcopulo illiſus, non mulo deiectus: omnia pepercerant: Num, quia pius genitor ſic optauerat? eius enim vnicum votum: *Seruate mihi puerum Abſalonem.* Reg. 2. cap 18. num. 5. 64. 2. Reg 18.

Verùm conniuentibus reliquis, non arbor, non Ioab pepercit: Dicamus primùm de quercu, quæ bellatoris crines implicuit; cur huius rami ſpeciatim vindicant, & vlciſcuntur? Equidem nonnunquam accidit, ex nobilitate quempiam dedecoroſo facinore turpari: triſtatur familia, quoniam vnius noxa in omnes redondat, vniuerſos grauat: Tandem; ſiue ob amicitias, ſiue ob pecunias condonat Magiſtratus, placantur ciues: ſed nunquam conſanguinei conquieſcunt: manet alto corde affixa labes, non aliter quàm morſe pianda, atque vltimò necem inferunt: Ecce, qui præ cunctis parcere debuiſſent, præ reliquis ſæuiunt? Ne ſtupeſcite: vehemens eos dolor incitat: & niſi ſublato impio capite haud putant iniuſtum ſtigma deleri poſſe: Iam quò tendat oratio, ſuſpicamini: Erat Abſalon ramus, truncus Dauid: vicit immanitate barbariem omnem iniquiſſima ſoboles: delicias, ſplendorem, vitam eripere conabatur ei, à quo progenitus, à quo enutritus in pompa & voluptate multa; dolebant rami ſuper infami germine, & quoniam genus ſuum macula horrenda aſperſerat, vltionem pollicentur: Infelix Abſalon, dira nimis ramorum eſt ira, parcant Dauidis ſerui, conniueat ſaltus,

indulgeant scopuli, nullus adiuuet, Olympus fulmina contineat, nun mare excipiat, non terra debilcat; postquàm omnia quieuerint, frondes armabuntur, & quàm inauditæ ingratitudinis forma ramis attulisti iniuriam, vindicabunt vertice illaqueato; lictores erunt, qui Ioabo interfectori sistant; sic iustè non nisi à ramis patitur, qui rami nomine abusus, aduersùs radicem ingratus extitit; Sic non pede non manibus; sed capite irretitur, qui non contemnere caput, non destruere veritus: Chrysost. tom. 1. enarrat. in Psal. 3. *In arbore sublimi suspensus est, qui aduersus patrē gerebatur; & à planta detinebatur, qui cum radice pugnabat; & vinctus erat à ramo ramus, qui erat à paterna affectione abruptus; & capite tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat; & tanquā fructus pendebat ab arbore, qui naturæ agricolam volebat exscindere;* Et similia multa eodem tom. 1. hom. de Absalon persequente patrem Dauid, vbi illud; *Te non contempserunt exercitus,* (cū Dauide sermo est,) *non duces, quibus parce scelesto, mandasti: sed illa arbor, illa te primum vlta est, illa lasi patris iniuriam, quæ te nō audierat, vindicauit:* Ad Ioabum feramur; Cur iste singulariter iugulat, cùm abstineret totus exercitus, Dauidici memor imperij, qui puerum liberandum præceperat enixè? Equidem, si quis alius in Dauidis militia gratissimi cordis, Ioab in primis; Testatus planè, cùm obsessa vrbe Rabbath, eàm caperetur, Regem aduocari iussit, vti honus victoriæ potiùs Monarchæ, quàm sibi adscriberetur, Reg. 2. cap. 12. vers. 28. Quanta fidi cordis sinceritas, quæ magis cuperet Regi, quàm sibi gloriam, & à se lucem triumphi alienaret, vt in eum, à quo beneficia recepisset, transferret? Quoniam igitur bonus ordo postulabat, vt de ingratitudine supplicium gratitudo sumeret, (huius enim virtutis est, sibi oppositum vitium extinguere,) de ingratissimo Absalone æquum erat, vt non alius magis, quàm is, qui gratitudine eximiè fulgeret, vindictam caperet; hic autem erat Ioab, ac proinde ab huius dextera periit viperina proles: Dissimilis Absaloni germanus eius, Canticorum Scriptor; memor beneficiorum, quæ à Deo accepit, Deo reddidit; atque vt significaret, titulum præfixit dedicationem, quæ innueret, inquiens; *Canticum Canticorum Salomoni.*

In quibus quis peccat, in iisdem plectitur. Chrysost.

1. Reg 12.

Sectio VII.

Verus obediens, neque præcipientis conditionem, neque mandatorum qualitatem (tantùm honesta sint) discernere debet; Deus solus attendendus.

65. STatuimus, nihil interesse, siue Canticorum inscriptio Salomonici imperij partus extitisset, seu eam septuaginta Seniores adinuenerint, siue Esdras, aut alius quispiam, dummodo afflatu Dei; docuimus nanque in vaticiniis, simpliciter loquendo, haud anxiè esse disquirendum de immediato loquutore, quando prophetantes instrumentum solùm sint Dei effantis, qui certè, quemadmodum per Moysem doctissimum virum, vtpote omni Ægyptiorum sapientia eruditum, loquutus sit; ita & per rusticum Amos etiam prophetauit: Itaque Deus est, quem in prædicente attendere debeamus, cùm eius sermo ille sit, & materialiter se habeat, quòd per huius os, scilicet, aut Regis, qualis Dauid: aut docti, qualis Salomon: aut pastoris, & abiecti, qualis Amos, profatus sit; Quo symbolo egregiè delineari obedientiæ naturam existimem, nam, qui huius scopum virtutis attingere desiderat, personam imperantis respicere non debet: sed, siue Angelus de cœlo: seu homo super terram, atque inter homines; siue Pharisæus à cathedra doceat, cuius vita sermonibus dissonat: seu Moyses ipse sanctissimus Legislator: seu Consul, siue plebeius imperet, æquè obtemperare oporteat: Neque etiam disquirendum, an hæc, an illa potiùs præcipere iustum fuisset, modò Dei legibus non aduersentur, similiter vniuersa amplexanda sunt, & pari mentis alacritate: Verùm percipiamus ex diuina B. Parentis nostri Ignatij epistola hac de virtute documentum admirabile: *Siquidem superiori* (inquit) *nec si prudentia, bonitate, cæterisve quibuslibet donis ornatus, instructúsque sit, propterea obtemperandum est; sed ob id solum, quod vices gerat Dei, eiusdémque auctoritate fungatur, qui dicit: Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit: Nec è contra sine consilio, aut prudentia minus valeat, quidquam idcirco de obedientia remittendum, quatenus ille Superior est, quando illius personam refert, cuius sapientia falli non potest, supplebitque ipse, quicquid ministro defuerit, siue probitate, aliisque ornamentis careat.* Sic beatus Pater! probemus ista.

S. Ignat. de Loyola.

Restituit vitæ Seruator defunctum Lazarum; sed ecce qualis prodeat? nempe, ligatus pedes, & manus institis, & facies illius sudario erat ligata, Ioan. cap. 11. vers. 44. Vt quid in hunc morem; neque enim taliter alij, quos vita donauit, cùm tamen iidem sepeliendi ritus fuissent: & debuit sanè hospitibus eam gratiam fecisse, sororibus dico, quas summoperè diligebat, vt fraternos vultus nimiùm optatos quamprimùm intuerentur: Equidem Lazarus eos homines repræsentabat, qui cùm diu in peccatis iacuissent: & penè in his computruissent, tandem benignioris Numinis clementia ex peccatorum cœno emerserunt: hi autem pristinis vitiis renunciantes, dum spiritalis vitæ structuram meditantur, de basi in primis cogitant, quæ est obedientia: *Est enim hæc vna virtus* (vt loquitur Gregorius in Moralibus lib. 35. capitis decimi initio,) *quæ cæteras virtutes mentis inserit, insertásq; custodit:* Igitur, vti eiusmodi, quorum typum sustinebat, obedientiæ genuinam formam præmonstraret Lazarus, sic irretitus prodiit: nam certè oculi propterea obuelati, ne sciret, quisnam ille fuisset qui de morte suscitaret, num obscurus, an nobilis: diues, an pauper: illiteratus an doctus: si enim Christum vocantem conspexisset, amicitiæ antiquæ quòd obsecundaret, detulisse existimari posset, vel personæ, quæ maiestate, scientia, pulchritudine, morum integritate excelleret: cùm tamen alterum etiam hiscarentem dotibus, Dei tamen Legatum, auscultare debuisset: pedes vinctos habet, vt qui propria virtute in hunc potiùs, quàm illum, digredi non valeret locum, nec optaret fixas aliquas sedes: tantùm vellet superiorum ductu ferri: O felix impedimentum! Nunquam liberior Marthæ frater, atque Mariæ quam dum sic implicitus, vt nihil aliud caperet, quàm quod Prælatus desiderasset. Eleganter Ambrosius libro de fide

66.

Ioan. 11.

Obedientia, basis virtutum. Gregor. Pap.

Ambros.

fide resurrectionis, prope medium: *Audiuit ergo defunctus, & exiuit foras de monumento, ligatus pedes & manus institis, ac facies eius orarie ligata erat: Comprehende, si potes quemadmodum clausis oculis iter carpit, vinctis pedibus gradum dirigit: manebunt vincula, nec tenebant; tegebantur oculi, sed videbant: virtute enim diuini præceptionis operante natura suum non requirebat officium: Si miraris hoc, disce qui imperauerit; tum mirari desines*: Quàm speciosum est illud, quod Ambrosius asserit! *Tegebantur oculi, sed videbant*: Nunquam enim melius cernimus, quàm cum non intuemur: cæco, nimirum quodam impetu voluntatis parendi cupidæ, ducti; nec metus est, vt labatur pes, quanquam illaqueatus: gradietur inoffensè vsque ad ciuitatem sanctam Sion.

67. Contemplor etiam Lazari vinculis simile quidpiam in supernis, & prope ipsum Deum; quippe eius throno adstantes Seraphim, *Sex alæ vni, & sex alæ alteri, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius.* Isaïæ cap. 6. vers. 2. (Isaiæ 6.) Sed, cuius & vultum, atque vestigia? an Dei, an ipsorum Spirituum? Equidem suos Patronos vtraque habet opinatio: sed veterum recentiúmque maior pars, Angelorum ora, plantásque velatas arbitratur: Quare & Symmachum vertisse: *Velabant faciem suam.* Procopius asseuerat: vide nostros Sanctium, & Aluarez: (Procop. Sanct. Aluarez.) Ergo & aliud in his Lazari mysterium: nam lumina absconduntur, pedésque alarum innectuntur pennis: Num ob parem causam? Planè: quippe administratorij Spiritus sunt, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis; atque, vt effatur Bernardus serm. 2. in vigilia Natalis Domini, (Bernard.) *Discurrunt medij inter nos, & Deum, fidelissimè portantes ad eũ gemitus nostros, & ipsius nobis gratiam deuotissimè reportantes*; Quãdo itaque Creatoris imperia obseruant, & exequuntur; benè si faciem tegant, vt, quod ad eos attinet, nolint scire, quisnam ille sit, qui præcipiat; num Deus in sua maiestate, an alius nomine ipsius etiam, quãquam minor Angelis, & neque id paulò quidem, promptissimè obsequerentur, ac si immediatè Numen intimasset: pedes quoque irretitos ostendunt, vt nullam sibi propensionem esse, ad hæc itinera potiùs quàm illa, significent; verùm id placere solùm, quod Superiori visum fuerit imperare, neque alacres magis ad Regum aulas, quàm ad pauperum tabernas: sola voluptas, paruisse: Fauet huic explanationi non obscurè noster Sanctius num. 14. (Sanct.) *At religiosæ* (inquit) *obedientiæ habes hic, si vnquam, præclarum symbolum; quam humilem esse debere, alacrem, & cæcam, docet spiritualium Patrum, & omnium penè Ordinum religiosorum disciplina: ecce hic habes excussas alas, & ad volandum expeditas, cum oculis tamen, si non cæcis, certè velatis: habes pedes tectos, in quibus affectus significari constat: vt discas, non tam tuis affectibus, atque voluntati seruiendum, quàm parendum alienæ.*

68. Volebat Creator Moysem in Ægyptum destinare ad Pharaonem, vt educeret populum eius de captiuitate, & iugo ferreo: at Propheta semel, iterúmque supplicat, ne mittatur: nunc quidem velut imbecillitatis suæ conscius: *Quis sum ego* (inquit) *vt vadam ad Pharaonem*, &c. Exod. cap. 3. vers. 11. (Exod. 3. & 4) nunc linguæ infantiam proponit: *Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri, & nudiustertius.* Exod. cap. 4 vers. 10. Nuper idem Numen apud Isaïam deliberabat eo; (Isaiæ 6.) quod citauimus, cap. 6. vers. 8. *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Statimque prosilijt Vates, & amoto omni impedimento: *Ecce ego, (ait,) mitte me*: Quamobrem, aut non promptum se Moyses continuò exhibet: aut non etiam tergiuersatur Isaïas? (Vix obedientia, quæ de rebus fit nobis placentibus.) Num, quia ad liberandos conciues mittebatur Legislator, quod illi optatissimum erat? & arbitrabatur vix obedientiæ nomine dignam patentiam, cùm ea quispiam ex Superioris iussu exequitur, quæ ab eo præcipi maximè cuperet? Non dissentit Magnus Basilius in cap. 6. Isaïæ. (Basil.) *Quia illic quidem mittebatur Moyses pro bono, ac beneficio in populum conferendo: & nos homines sic natura comparati sumus, vt quæ semel volentes exequenda proposito elegerimus, quamlibet molesta fuerint, tamen eam operosam molestiam deuoramus, ac perpetimur.* (Superiori proponere quando liceat.) An ideò Moyses detrectat, quoniam ambitiosa erat legatio, & plurimi honoris, & quanquam Superiori parere opus perfectum quidem; sed tamen cùm ad pompam quisquam vocatur, humilitatis est cum sobrietate renuti, suàmque habet laudem? Ita Basilius eodem loco, & multò clariùs Gregorius Romanus lib. 35. Moralium, (Greg. Pap.) cap. 10. *Moyses namque* (ait) *cum in deserto oues pasceret, Domino per Angelum in igne loquente vocatus est, vt eripiendæ omni Israelitarum multitudini præesset: sed, quia apud semente humilis extitit oblatam protinus tanti regiminis gloriam expauit, móxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: Obsecro, Domine, non sum eloquens*, &c. Fateor quidem, commendabilem esse affectum renitentis cum indifferentia, quando Prælatus ad sublimia euehit; sed tamen obedientiæ purissima lex est, nihil proprij velle retinere; æquis vlnis amplecti, siue quod excelsum est, seu quod abiectum: Cùm igitur vidisset Isaïas Seraphim vultum, pedésque alarum vmbraculo protegentes, didicit ab eis, obedientiæ præclarissimam normam esse, cùm iudicium voluntásque subditi cum iudicio, voluntatéque Antistitis, siue in grandibus, seu in paruis consentit; hoc enim illo ostento diximus, numero elapso repræsentatum; Itaque Isaïas totus à Superioris dependens placito, *Ecce ego*, inquit, *mitte me*. Nec dicit sanè: *Ego ibo*, cùm tamen quæsitum fuisset, *Quis ibit?* quoniam eiusmodi asseueratio quidpiam propriæ voluntatis adsinnare videatur: sed, *Mitte me*: penes te sint vniuersa: tu impelle, siue ad magna, seu ad exilia: Basilius vbi suprà: (Basil.) *Quare Moyses quidem propter splendidum & illustre genus, accitus est ad tanti populi præfecturam, quam deprecatus est: Quis sum, vt pergam ad Pharaonem Regem? Rursus: Obsecro, Domine insufficiens, nec satis idoneus sum! Isaïas autem tale aliquid cùm nihil audisset, sed solùm edoctus necessitatem mittendæ legationis, nihil sciuitus seipsum permisit Deo, pérque exuperantem charitatem se iniecit medium subeundis periculis, nihil secum reputans eorum, quæ sibi irroganda essent à populo mala.*

Expendamus Zenonis Veronensis ex tertio, 69.
(Zen. Ver.) de Abraham sermone, gnomen: *Lætatus est puer* (inquit) *patre fideli, ipse quoque fidelior; nec recusabat mortem, quam Deus, qui vitam dederat, imperabat.* Quo in axiomate, illud peregrinum, quod *patre fideli* puerum *fideliorem* nominet: Verùm, nónne Abraham, pater credentium? Quo more igitur eo *fidelior* Isaac? (Virtus in adolescentibus rara.) An, quoniam in adolescente virtutem plùs demiramur, quàm in senibus? vel, quia filius ibi orditur, vbi desinit parens, quando vltima penè Abrahæ tentatio sit primus

calix Isaac? Equidem Abraham, quemadmodum Gen. 22. Genesis caput 22. insinuat, ab ipso Deo immediatè edoctus est, vti filium vnigenitum holocaustum offerret super vno montium, quem ostenderet illi: Isaac autem non à Deo ipso immediatè, sed ab homine, genitore nimirum, percepit, velle Numen quam illi commodauerat vitam, repetere ab eo: maioris autem obedientiæ est parere Deo, cuius voluntas non nisi per hominem innotescit, qui vanitati & mendacio subiectus est, quàm Deo se palam manifestanti: Vt igitur innuat, quàm alta virtus sit, Deum in Prælato agnoscere, eidémque non secùs parere per alios loquenti, quàm si ipse vultum aperiret: puerum genitore *fideliorem* appellare non est veritus; Sed progrediamur cum Zenone: *O qui seruum Domini ita se esse meminerat, vt patrem se esse nescires: Quid est, pater? Ecce sub oculis iacet filius vinculis adstrictus vbi sunt lacrymæ? vbi dolor, qui in humanis sensibus versari consueuit? In tantis*

Veri obedientiæ quanta mentis indifferentia. *filij casibus lætatur, & gaudet:* Sed, quare se patrem esse ignorabat? Nimirum, quia sic ad illam victimam offerendam accesserat, quasi filium non sacrificaret: itaque mentis tam alta erat pax, vt idem fuerit illi natum mactare, ac si aliud quidpiam occidere iussus esset: non enim, quid sacrificaret, considerabat; sed num sacrificando pareret: Idem illi, siue filius, siue aries procumberet: non enim rem, sed mandatum intuebatur: Idem rursus beatus Martyr: *A filio ad agnum transtulit dexteram, semper lætatus, & gaudens; nec mutatus est vultus eius, cùm esset victima mutata: cum tanta lætitia arietem obtulit, cum quanta obtulerat & filium: vbi enim fides fuit, non erat dolor*: Verùm quamobrem in vtroque euentu sibi semper æqualis sacrificans? Scilicet, *Seruum Domini* (vti aiebat Zeno) *ita se esse meminerat, vt patrem se esse nesciret*: ideò oblitus paterni nominis, quoniam oculis obuersabatur, seruum se esse: quòd si seruus certè id omnibus modis considerare debet, quid herus exoptet: si agrum colere iubeat, hoc eadem animi alacritate aggredi oporteat, ac si in aula viuere, in deliciis imperet: imo, quid faciat, expendere præstat; sed, quid possessor illius magis desideret: Verùm, vbinam inueniendus seruus tam bonus, & fidelis, qui non magis velit in Regum domibus habitare, quàm in rustica casa? Quis ille Cœnobita, qui non magis amet cathedram, & vocari Magister, quàm culinæ occupari sordido & ignoto ministerio? Quid dixi de culina? Vtinam vel ad confessiones audiendas, vel psallendum cum Fratribus, vel rudem plebem instruendam descendant nonnulli! Veniet hora, cùm nouissimum obtinuisse locum cuperent; sanè cùm prement nouissima. O Abraham, quomodo sic potuisti obliuisci te esse parentem, & tanta lætitia filium iugulare, quanta & arietem!

70. Cæsar. Quæsitum à nobis aliàs, Auctore Cæsario, Nazianzeni fratre Dialogo quinto, quamobrem Princeps Apostolorum Simon, sic exarserit aduersùs Ananiam, & Sapphiram, vt vita despoliauerit, Act. 5. Actorum cap. 5. Diximus horum piaculum extitisse, quòd celauerint de pretio agri venditi: quæ absconsio negationis quoddam fuerit genus, cùm integrum pretium negauerint, vt os tacuerit, factis tamen: At istud Petrum magis ad clementiam mouere debuerit: nam ita comparatum, vt quarum commisimus noxarum, si veniam consequamur, misereamur faciliùs earundem: Simon autem negauerat semel atque iterum, iterúmque Præceptorem, & ad puellæ vocem inficiatus est: cur itur non lenis erga simile delictum? Equidem erat illa Ecclesiæ infantia, quam obedientia egregiè fundari oportebat: erat verò Petrus non solum regularium, sed etiam omnium Christianorum Hierarcha *Aduersùs inobedientiam seueri debent esse Prælati.* Christi vice fungens in terris: Ananias autem, & Sapphira non considerabant in Petro, nisi hominem, proinde decipi posse, & fraudari agri pretio aliqua ex parte cogitabant: sic enim innuere videntur ea verba: *Non es mentitus hominibus, sed Deo*: ac affirmet: Non me contempsistis: quid enim ego sum, nisi piscator, & idiota? sed Deum: Igitur, ne quis deinceps auderet Superiorem quasi hominem infirmitatibus obnoxium considerare, sed vellet Deum intelligeret quod superior iubeat, cuius nomine imperat; diminutè obedientes morte abripi subitanea passus est.

71. Nec miteris, Petrum tam seuerum aduersùs inobedientes: didicit à Magistro suo Christo IESV; nam certè vt surrexit de cœna, misit aquam in peluem, & cœpit lauare pedes discipulorum, vt autem venit ad Simonem Petrum, cùm se indignum æstimaret, cui Dominus pedum sordes ablueret, & amore, & humilitate percitus inquit: *Non lauabis mihi pedes in æternum.* Ioan. cap. 13 vers. 8 Tulit acerbè Redem- Ioan 13. ptor hominum, continuóque subiunxit: *Si non lauero te, non habebis partem mecum*: Quid est, non habebis partem mecum? Quasi verò à Christi aut amicitia, aut regno excludendus? Sed, nónne potiùs gratiam promereri debuit? quanquam enim & renititur; sed pietas, quæ operit delicta, est in contumacia: sed tamen Redemptori non placet indiscreta pietas; vtique, si alia minoris auctoritatis persona, Apostolorum Coryphæo pedes abluisset, haud tulisset grauatè: verùm sustinere non potest, vt eius ad vestigia procumbat Christus: hoc autem est, quod Seruatori displicet: vult enim subditum incontentiosum esse, & alieno regimine penitùs manuduci; itaque eius nullatenus esse partes, disquirere, qualis sit persona imperans: num aut summa, vel mediocris; aut plebeia: tantùm nouerit Dei fungi legatione; & cùm ob eius amorem alienæ se voluntati subiecerit, ad diuinam spectare prouidentiam Antistiti insinuare, quæ auscultaturo conueniant: Et puto tam minaciter Simonem alloquutum, vt quoniam cæterorum Caput futurus esset, qualem ab illis exigeret obedientiam, nosset; scilicet, nihil perniciosius esse subdito, quàm cùm spreto Maiorum iudicio suum anteferet sensum, quanquam certè in rebus spiritalibus & piis, in quibus sanè maius periculum est: Verùm de hoc Christi facto vt opinetur Ba- Basil. silius Magnus in Regulis Breuioribus, responsione 233. intelligamus: *Petrus, cùm ei talium, ac tantorum rectè factorum testimonium à Domino fuisset datum, atque eo modo appellatus, & Beatus laudatus: vbi vna tantùm in re ab obedientia visus est discedere, atque hoc ipsum non ex negligentia, superbiáve; sed ex reuerentia, honoréque aduersùs Dominum suum, propter hoc ipsum tantùm ei dicitur: Nisi lauero te, non habebis partem mecum.*

72. Psal 118. Creatoris potentiam & gloriam significaturus Dauid Psalmo 118. vers. 91. *Ordinatione tua* (inquit) *perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi*: Commendat autem Numen ob promptam lucis obedientiam; honor enim dominorum est,

habere

habere famulos, qui alacriter, ad nutum, constanter obtemperent, Verùm, cur non ab alia creatura potiùs desumpsit encomij materiam? Nam, vt reuereantur omnia opera manuum Dei factori suo parere; specialiùs tamen lux, vt quæ potiora dona receperit: ipsa nanque est prima rerum condita à verbo, quæ ab eodem approbata est, Genes. cap. 1. vers. 4. *Et vidit Deus lucem, quòd esset bona*; ipsa, cuius genitor, Sol nempe, cum imperio creatus: *Fecitque Deus luminare maius, vt præesset diei.* eodem cap. 1. vers. 16. Quis verò non in æternum, si posset, certè ad longissimum æuum, non permanere Monarchiam vellet? Itaque mirum non est, quòd lux per tot sæcula indefessa obedientia perseueret; Sed perpende, lucis, aliarúmque rerum à Deo factarum discrimen; Coguntur quidem & maria, & tellus, & ignis, etiam ingratis nationibus ministrare; Fateor, *ingemiscit creatura*, vt Paulus monet; vtique videns se ad hoc obligatam; nam vellet Numinis iniuriam aduersùs impios mortales vlcisci; Itaque, cùm onus sit, sub quo suspirat, quòd per tam multas ætates non succumbat, nec tentatur iniquæ seruire nationi hominum, obedientiæ specimen est omnem vincens eloquentiam; Ast sanè istiusmodi elementis quale quale nonnunquam solamen: quippe non rarò arua cultori fructus denegant suos, & eludunt agricolæ spem; mare nauigantes absorbet; ignis vrbes aliquando integras depopulatur; Creator permittit; & quoniam iusta est retributio, lætantur cernentes peccatorum vindictam, neque semper prosperari viam impiorum; Cæterùm luci nulla talis consolatio; *Oritur enim Sol, & occidit quotidie, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, lustrans vniuersa.* Ecclesiastæ cap. 1. vers. 5. Bene quidem, *lustrans vniuersa*; id est, barbaris simul, & cultis gentibus lucis vsuram præbens, Ethnicum, Mahumetanum, Hæreticum non minori benignitate iubaris, quàm Catholicum perfundens, atque inter hos, & peccatorem, & iustum illustrans: vnde filius ille dissipator; *Pater, peccaui in cœlum & coram te*, non autem, peccaui in terram, dixit Luc. cap. 15. vers. 18. quoniam quidem à terra genitæ arbores esurienti, neque de siliquis, quantùm sat fuisset, subministrabant, cùm Olympus splendores nunquam occultasset: O auricomi syderis deprædicandam obedientiam! Meritò Psalmodus obstupescit, & euehit: si enim iustis fulgere, si templa, si Regum basilicas, si montes aromatum, si conclusos hortos, si reuerberare peccatores ad modicum interuallum Creator iussisset, toleranda fuisset seruitus; at pari alacritate immundissimis splendescere, oriri super iustos pariter & iniustos, nunquam vacare à benefaciendo ingratissimis prouinciis; sanè mirabilis famulatus est, & vix inter irrationalia, quod plus enarret Dei gloriam, quàm quòd ordinatione eius perseueret dies: O homo! & non erubescis, non confunderis, quoties planetam istum intueris! quoties & naturam vniuersam perpetuò obsequentem illi, à quo condita est, etiam tum, quando tibi nouerca videtur, cùm ab ea vapulas, & fame, incendio, illuuione castigat! neque enim vel ista, nisi iussa perficit, adeò nunquam nisi ex alieno optatu regi velit, quod scitè perpendit Aurelius Prudentius libro posteriori contra Symmachum;

Obedientia honoranda non tantis facienda.

Gen. 1.

Rom. 8.

Eccles. 1.

Luc. 15.

Terra auara & liberalis, secus cœlum.

Prudent.

Ergo capax vtriusque rei natura creandis
Se præbet populis, nec habet discernere dispar
Viuentiũ meritum, quos tantùm pascere iussa est;
Seruit enim mundus, non iudicat: hoc sibi summus
Naturæ Dominus præscripta in tempora seruat.

Eximiè pronunciauit: *Seruit enim mundus, non iudicat:* Nam, si mundus iudiciaria potestate fungeretur, secerneret lolium à tritico, & in fasciculos colligatum, ignibus traderet; quoniam autem seruit, iubentis imperantis mandata obseruat: siue ille iusserit, vt fructus subministret bonis: siue, vt malis producat, ad eam non spectat nisi parere iussionibus: & hoc idem Psaltes loco memorato Psalmi, *Ordinatione* (inquit) *tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi*: id est, propterea, & ingratis, & benè meritis obsecundant, quoniam seruitute tibi obstricta.

73\. Sed ex eodem Psalmographo Oda 104. v. 22. vbi, memoratur Iosephus à Pharaone tantis honoribus affectus: *Vt erudiret* (inquit) *Principes eius sicut semetipsum & senes eius prudentiam doceret*: nimirum, vt ad eam normam instrueret, ad quam formatus est ipse Ioseph: Sed cur de Principibus ita dictum, & senibus, non verò de adolescentibus? Arbitror sanè iuniores aulicos, qui postea capessituri erant Reipublicæ habenas, Principum vocabulo significari: Iuuat nostram cogitationem Brunonis Carthusiani Commentarius: *Et non solum iuuenes Principes*, (ait ille,) *qui non erant adeò sapientes: sed & senes eius, qui erant sapientes, maiorem prudentiam doceret: quod quidem mirabile fuit, doceri scilicet, senes à iuuene:* Hos igitur, qui futuri erant Magistratus, & Præfecti prouinciarum, oportebat Iosephum non aliter, quàm sui ad similitudinem effingere: Quid hæc commonefaciant? Equidem is optimus Antistes euadit, qui nouit optimus esse subditus; optimus verò subditus is est, qui Prælato cuius indifferenter paret, siue is nobilis sit & diues, seu pauper & obscurus: indicat enim hæc agens, se non ad personam mandantis attendere, sed ad illum, cuius vicarius sit: Quid verò contigit? Profectò Iacob parenti obsequens fuit, donec apud eum permansit: sed pari etiam alacritate Putiphari seruitute oppressus obtemperauerit: quin & carceris vigili, dum clausus teneretur: vbique Ioseph humilis, & obediens: quoniam non hominem perpendebat, sed Deum, à quo omnis dimanat potestas: & quoniam iam bonus subditus nouerat esse, Magistratuum specimen euasit, cui non dubitauit Pharao vniuersam regnorum administrationem credere: Quò igitur iunior nobilitas sufficiens cum tempore extitisset, quæ regere ad imitationem Ioseph posset, & floreret imperium sub tali præfectura, voluit vti eos velut semetipsum erudiret: hoc est, dum in minoribus essent, faceret, vt cuiuis Magistratui obedirent: neque eam sibi licentiam vendicarent, quam nonnulli Optimates ad perniciem Reipublicæ assumunt, qui indignum putant inferioribus obedire Prætoribus: Pagnini habet translatio: *Vt alligaret Principes:* Et omnes vulgatiter consentiunt Interpretes, Hebræa permittere, vti aut *vinciret*, aut *alligaret*, ex bona versione promatur: neque ineuenustè pro scopo nostro: Nam asseruimus voluisse primùm bonos subditos facere nobilitatis iuuentutem, quò dignè in Magistratum posteà crescerent: ad hoc autem vinciebat, eósque alligabat, id est, propria & voluntate, & iudicio despoliabat, vt nihil cuperent, nihil sentirent aliter, quàm Prælatus vel optasset, vel sensisset: qui tales sub

Psal. 104.

Bruno

Optimus Prælatus qui bonus fuit subditus.

Pagnin.

aliena extitissent ferula, posse summo cum regnorum commodo ad capessenda prouinciarum gubernacula assumi; Atque nos, vt hanc in subditis indifferentiam significaremus, comparauimus prophetali obedientiæ; quam Vates de suo non loquitur, non diiudicat: verùm ea solùm pandit, quæ alloquens Numen inspirat; ad eius nutum omnes animi affectus componit, ipse instrumentum tanti operis.

S E C T I O VIII.

Post Christi Incarnationem, & Natiuitatem, Deum quasi mitem factum; qui sub lege vlciscens, qui seuerus habebatur.

74. TAntùm *Salomon*, id est, *Pacificus* nominatur Auctor huius libri vestibulo; non filius *Dauid*, quemadmodum alibi; quia Dauid vir sanguinum, & bellator à iuuentute sua; non Rex *Ierusalem*, quia ibi turris Dauid, ex qua pendent mille clypei, omnis armatura fortium; Igitur ablegatum ab hoc volumine, quidquid ad pugnam, aut fundendum cruorem spectat; Quamobrem? Sane huius libri scopus est de Incarnatione Filij Dei agere, quemadmodum non semel
Athanas.
docuimus ex Athanasiana Synopsi, siue ex Opere Eusebij Pamphili in hunc Codicem, qui notant, in aliis veteris Instrumenti voluminibus sermones iræ, atque indignationis reperiri; in Cantico Canticorum lætitiæ, & gaudij sola verba; *Propterea*, inquiunt, *quòd liber præsens nihil aliud, quàm Verbi aduentum significat*; Ac sanè à diebus aduentus eius cessauit omnis pauor, atque trepidatio; misericordia, & veritas obuiauerunt sibi, iustitia, & pax in oscula, inque amplexus ruerunt; non iam vltrà metuentis vulgi funesta vox; *Non loquatur nobis Dominus*; imò verò, sonet vox tua in auribus meis: nam vox tua dulcis est, equidem & super mel & fauum; verba enim vitæ habes: Loquere, Domine, quia audit seruus tuus; clama, ne cesses; non fugiemus ampliùs à voce tua, quemadmodum se abscondit præuaricator Adam; paruulus datus est nobis; & quem terrere poterit sonus vagientis? Benè igitur, quòd carminis, in quo allata humano generi Numinis placati benignitas demonstratur, inscriptio de pace tota sit; nam exinde pacificum Verbum, ex quo carnem assumpsit.

75. Ingressus est Israël mare rubrum, timuêre gurgites, & retrogressi, quasi mutum à dextra, leuáque fecerunt: Quid miramini? Audiuit vocem increpantis Numinis, & fugit à vultu iræ furoris eius, nam quidem obiurgantis sermo ille, de quo Psalmorum Cantor Hymno 105. vers. 9. *Et in-*
Psal. 105.
crepuit mare rubrum, & exsiccatum est, Percipia-
Cæs. Arelat.
mus amplios à Cæsario Arelatensi homilia 4. de Pasch. *Nec immeritò eos hostis non attigit, lux præcessit, fluctus expauit; Sic Propheta testatur; Et increpuit mare rubrum; & recessit, & iterum, Mare vidit, & fugit; Quid vidit? Sinè dubio illud terribile profundum assistentis inhorruit maiestatem, & ad præsentiam sui cessit Auctoris*; Puto his secūdi maris procellis indicauerit Iordanis vndas, quæ defecerunt ante Arcam fœderis Domini, cùm transiret eum Iosuë, cap. 4. vers. 7. de qua trepidatione Psalm. 113. vers. 5. *Quid est tibi, mare,* Iosuë 4.
quod fugisti: & tu, Iordanis, quia conuersus es retrorsum: Elapsis multis sæculis descendit in Iordanem baptizandus à Ioanne Præcursore Auctor humanæ salutis; astitit tota Trinitas, Pater emissa voce asserente; *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Matth. cap. 3. vers. 17. Spiritus san- Matth. 3.
ctus sub columbæ forma; Verbum in homine neque tamen abditur, neque retrocedit Iordanis; quæ hæc est animi fortitudo sustinentis totam Triadem? Illa fluenta, quæ à conspectu Arcæ trepidabant, nunc omnes diuinas Personas perferunt! Ergóne Arcæ vehementior Maiestas, quàm Domini exercituum? Verùm, quid tergiuersamur enodare? Tunc sanè, quando fugiebant vndæ, Patres sub lege erant, quæ nihil ad perfectum duxit, tunc Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, nondum humanum amictum induerat; Igitur ante Incarnationem vel muta pauebant elementa, & à conspectu Dei fugêre vel audaces vndæ; post hominem assumptum, vniuersa in pace sunt, non est quòd Iordanis timeat, etiamsi tota delabatur Trinitas; atque ob hoc amor eum comitatur, Spiritus sub pacatæ volucris imagine; Genitor, qui timeri poterat, intra nubes latitat; O mitem Incarnationis œconomiam! Meritò à cœlesti militia cantatum! *Et pax hominibus bonæ voluntatis*; Accinat & nobis Chrysologus; nam eius Musicæ instat vbicun- Chrysol.
que oratio; *Hodie Deus maiestate intonuit* (ait sermone 160) *etsi Pater de cœlo intonat, si filius Iordanis insistit fluentis, si Spiritus sanctus corporaliter apparet de supernis: quid est, quòd Iordanis, qui fugit ad præsentiam legalis Arcæ, ad totius Trinitatis præsentiam non refugit? Quid est? Quia pietati obsequitur, incipit non esse timori; Hic Trinitas exercet gratiam totam, totam secum loquitur charitatem; ibi elementa corripit, vt seruulos instituat ad timorem.*

Duos filios sustulit Abraham, Ismaëlem, & 76.
Isaac: sed, quàm diuersa vtriusque exordia? Ismaël vix conceptus, & mater in exilium propellitur: sed & genitrix ex seruili genere: & ipse prænunciatus, qui ferus homo euaderet, Genes. cap. 16. Gen. 16.
vers. 12. Quid non in tanta serie horridum & exasperans? Nascitur Isaac, & tota domus in lætitia est: agnouit mater, dixitque: *Risum fecit mihi Dominus: quicunque audierit, corridebit mihi.* Gen. cap. 21. vers. 6. Nec multi processerant dies, quan- Gen. 21.
tùm enim est ablactationis tempus? & lætatus genitor, mactauit allatum de armento vitulum saginatum, tauros quoque, & alnlia occidit, & inuitatis amicorum plurimis, fecit grande conuiuium in die ablactationis eius: Sed, cur tam dispar natiuitatis vtriusque conditio, & non magis congaudet in filij maioris natu, seu natalitio, seu ablactatione Abraham? Nimirum, senior ex duobus Ismaël populum Hebræorum denotat, Expositoribus Rabbano, & Tuitiensi Abbate, Ruperto? ibi Rabban.
verò seruitus, ibi ignobilitas, ibi exilium, & plan- Rupert.
ctus: denique ibi homo planè ferus, cuius manus contra omnes, atque omnium contra eum, bella & inimicitiæ perpetuæ: At nato Isaac, qui Christum præmonstrabat, abiit mœror, abiêre pugnæ: epulari tunc oportebat, & gaudere: quia natus erat Saluator in ciuitate Dauid: O diu optatos Isaac natales! Sed multitudine pacis compensauit desideriorum tædia: si tamen quenquam tædebat expectantem desiderium collium

æternorum,

æternorum, pro quo nulla tam longa vota, quæ non breuis viderentur moræ; *Sara* (inquit Rupertus) *vxor tua pariet tibi filium; & quia tu risisti, Isaac vocabitur nomen eius; quia reuera ridebis in nouissimo generositas tua; quo nomine rectè femina Abraha, ynde est Christus, felix natiuitas significatur, qui v interfit Sanctis, quorum ex carne vera caro, & veras homo est ipse, sempiterni risus, & interminabilis gaudij causa est.*

77. Isai 11. Sed huius pacis admirandum; idémque dulcissimum carmen apud Isaiam cap. 11. verſ. 6. *Habitabit* (inquit) *lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit; vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur.* Sanè ante hoc tempus ne frater à germano tutus; nam Abelem impius occidit Cain, Iosephum fratres vendiderant, Absalon ex eodem patre natum interemit; nunc verò habitabit lupus cum agno; Nec dixit fanè, vti non inscitè

Hug. Carē. animaduertit ab Hugone Carensi, *Agnus cum lupo habitabit.* Sed è diuerso; debuerat enim imbellis agniculus quibuſcunque poſſit modis, lupi voracis gratiam ambire; ſed tanta eſt concordiæ poſt natum Emmanuëlem cupido, vt non agnus lupum; ſed ex oppoſito lupus agnum pro fœdere ſollicitet; Conſueuit eſſe indomitorum animantium pro ſpelæo & cauerna crudelis pugna, vindicante ſibi tutiora loca quicunque robore præſtat, & nolentes ſocium antri admittere; nunc autem ſub iiſdem penatibus, eodémque thalamo, & vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur; Bellè

Natiuitas Christi omnia pacificauit.

Tertull. Tertullianus in Hermogenem, cap. 11. *Cum restituta innocentia, & integritate conditionis pecora condixerint bestiis, & paruuli de serpentibus luserint;* Condictura pecora floridè pronunciauit; nam verbum eſt indicans diem conuiuio præſcribi, nam, quid reſtat, niſi vt ſimul epulentur, & comedant feræ: quando ſimul morantur, & accubant? Viſne & de ſympoſio audire? *Benjamin* (ait) *lupus rapax, mane comedet prædam, & vespere diuidet spolia.* Geneſ. cap. 49. verſ. 27 Sed,

Gen 49. cur veſpere capta diſtribuit? Num, quia à prandio maturino ſatur? Verùm luporum maior consueuit eſſe fames ad occaſum: *Leuiores pardis equi eius* (inquit Habacuc cap. 1. verſ. 8.) *& velociores lupis vespertinis:* Videndus Gueuara in nominatum caput num 86. Ribera num. 19. Sanchez num. 42. & certè mirum eſt, quòd ab animanti, ſi quod aliud eſt, inexplebilis auiditatis, eſcas abiiciendas eſſe, quas donet commilitonibus, affirmet: Sed conſidera, vt non hæc mane, ſed ad veſperam agat; Cur non mane? Nempe, quia fuit tempus legis, atque Synagogæ illud: tum rapere, dilaniare, vaſtare omnia: quantum tormentum ſub tam duro iugo, neceſſarium tamen tam graue onus indomitis ceruicibus contumacis, & ingratæ nationis: ſed vt inclinata eſt dies, & gratiæ vmbra refrigerauit, tantùm non tapere famelicum lupum, vt de acquiſitis diuidat, humanus, & placabilis factus: Eucherius apud

Luporum sub vesperam fames maior.

Gueuara. Ribera. Sanch.

Eucher. in Lipp cat. Veronenſem Epiſcopum in catena allegati capitis Geneſeos. conſtruens de populo Hebræorum: *Mane* (ait) *illud tempus creditur intelligi, quo legem accepit; tunc enim primò quadam illuminatio scientiæ mundo data est: vespere erit illud tempus nouissimum, quo conuertetur: quia ergo iam per gratiam Domini illuminatus incipit legis spiritalia à carnalibus diuidere: ideo dicitur, ad vesperam diuidet spolia, siue escam id, quod tota die in lege meditans antè non fecit:* O intuere, Chriſtiane, quoniam vel luporum feritas mane tantùm eſt, & ſub lucis infantia! Sufficiant tibi delicta iuuentutis tuæ; vt quid etiam vſque in ſenium protrahis delicta? Saltem nunc ſub vitæ occaſu benè operare, & diuide ſpolia! Etiámne poſt Chriſtum incarnatum, poſt noui Teſtamenti conceptum, audes ſæuire, rapere, plagiari; & non metuis beſtiarum immaniſſimis crudelior videri? Túque, puſillanimis, homo, inquam boni deſiderij, quanquam imperfectus adhuc, cur non de Numinis vberi clementia melius concipis? Vt quid contriſtatus luges tota die? fortaſſe tu commiſeris atrociora, quàm quæ aut lupus, aut pardus, & leo patrauerint in ſyluis & montibus? & tamen iſti, qui inter peccatores Anteſignani, ſimul cum agno atque oue, quæ innocentia claruerunt inoffenſæ vitæ, accubant?

Post Christi Incarnationē turpe vitiis esse deditum.

Dum in Synagoga Iudæorum doceret Chriſtus, Spiritus immundus concitauit ad loquendum quem poſſederat hominem: *Quid nobis, & tibi, IESV Nazarene? venisti perdere nos? Scio, qui sis, Sanctus Dei;* Pulchra ſanè confeſſio, niſi fortè illaudata: quia ab ore impuro? At non placuère Seruatori encomia; quamobrem comminatus eſt ei IESVS, dicens: *Obmutesce, & exi de homine.* Marci cap. 1. verſ. 25. Sed, cur aduerſùs hunc laudes proclamantem tam ſeuerus, qui aliàs erga blaſphemantes etiam ſatis manſuetus? Verùm contrarius erat: ſed potiora, quæ ab aduerſariis teſtimonia: An, quia Dæmones, vel cùm dicunt, quæ probata ſunt, tum maximè cauendi ſunt, quoniam aliquid de ſynceris propinant, vt venenum latens faciliùs hauriatur, quæ ſolennis eſt Hæreticorum conſuetudo, quorum Satan principium, & caput? Euthymius eum hac ſententia: *Deinde docuit nos,* (ait,) *ne Dæmonibus vnquam credamus, etiam vera dicentibus: cùm enim ament mendacium, atque nobis inimicissimi, nunquam vera loquuntur, nisi ad fallendum: veritate quasi esca quadam vtuntur:* Tertulliani tamen modò amœſeto iudicium: ita enim meditatur ille, quaſi peſſimus Spiritus inſinuauerit, finem aduentus Chriſti, & in terras delapſus fuiſſe, vti Dæmones torqueret, & ignibus addiceret tartareis: nam quod Marcus hîc, & Lucas cap 4. verſ. 34. ἀπολέσαι, nempe, *perdere:* Matthæus cap. 8. verſ. 9. βασανίσαι, id eſt, torquere effert: Chriſti autem hic primus per Incarnationem aduentus non fuit niſi propter ſalutem hominum: iterum venturus eſt iudicare, viuos & mortuos, tum & Dæmones, & ſceleſtos de mortalibus in ſtagnum & puteum abyſſi mittet æternùm cruciandos? Quamobrem nec patienter omninò modò ſuſtinet, vt Apoſtoli de conculcato Dæmone glorientur: *Veruntamen* (inquit) *in hoc nolite gaudere, quia Spiritus vobis subijciuntur: gaudete autem, quòd nomina vestra scripta sunt in cælis.* Luc. cap. 10. verſ. 20. Adeò nunc & in fauorem Dæmonum aliquatenus: nam vult omnia ad pacem, & iucunditatem eſſe quoniam nuptiæ ſunt Agni, per Incarnationem nempe, & hominem ſubaſſumptum: Igitur aduerſùs Spiritum immundum commotus, proptereà quòd torturæ, & vexationi deſtinaſſet primi aduentus pacatiſſima tempora: Tertullianus lib. 4. contra Marcionem: *Adeò Iudicis, & vltoris, & ut ita dixerim sæui Dei Filium agnouerat: IESVM, non optimi illius, & perdere, & punire nescientis: Atqui increpuit eum Iesus, planè vt inuidiosum, & in ipsa confessione petulantem, vt malè adulantem: quasi hæc esset summa* gloria

78. Marc. 1.

Dæmoni, vt nec Hæretico in nulla re credendum.

Euthym.

Luc. 10.

Tertull.

gloria Christi, si ad perditionem Dæmonum venisset, & non potius ad hominum salutem; qui nec discipulos de subactione Spirituum sed de candida salutis gloriari volebat.

79. Totus ignifer, & comburens Deus, apud naturam, & legem; Ascendit clamor Sodomorum ad cœlum; & descendit ignis, atque sulphur ab alto; quod in fauillas conuertit vrbes pulcherrimas; Peccant Aaronis filij, ignem alienum offerentes coram Domino; & ab ignibus vorantur. Eliæ precibus ignis ab æthere delabitur, & duos Pentecontarchos quinquaginta militum rectores absumit; Denique, siue legem daturus in Sinaï apparet, seu liberaturus populum, Legatos ad Pharaonem mittens, rubo insidet; nunquam tamen sine ignibus, & fumariolo: talis, támque formidabilis, antequàm butyrum & mel comederet; vir factus Samaritanorum vrbem ingressurus, admittere respuerunt; & irati duo fratres filij Boanerges; *Domine* (inquiunt,) *vis, dicimus, vt ignis descendat de cœlo, & consumat illos?* Luc. cap. 9. vers. 54. Fortasse annuit postulatis? Imò increpauit magis; Verùm iniustane futura vltio? Nequaquam sanè; nam promeriti fuerant talia viri impij & inhospitales; quin & in his specialis noxæ forma: nam, quos Elias Regum 4. cap. 1. vers. 10. igni flagrandos addixerat, Samaritæ quoque fuerant vti benè à Maldonato ad citatum Lucæ caput animaduersum: præstabat autem ab antiquo exemplo didicisse, & cautos reddi; atque solet Numen inexorabile quodammodo esse erga illos, qui aliorum supplicio non coërcentur: tot igitur exigentibus causis debitam vindictam, cur discipulorum votis non acquiescit? Nempe, postquàm Deus homo apparuit natus ex muliere, cuius impollura viscera; aurea, quæ diu à terris pulsa fuêre sæcula, iterum rediêre; quemadmodum summa cum eloquentiæ copia declarat Firmianus Lactantius diuinarum Institutionum libri quinti cap. 4. 5. 6. *Sed Deus,* (ait,) *vt parens diligentissimus, appropinquante vltimo tempore, nuncium misit; qui vetus illud sæculum, fugatámque iustitiam reduceret; ne genus humanum maximis & perpetuis agitaretur erroribus; Redijt ergo species illius aurei temporis,* &c. Quando igitur sub Deo incarnato aurea renascitur postliminio ætas, nunquid ille ad vindictam processurus sit? Ferreo illa permissa fuerint sæcula, & trepidauerint homines, & occultauerint se in fissuris petrarum, donec pertransiret tu Domine; donec pertransiret furor tuus: nunc in amore, in gaudio, in pace viuendum est; *Nescitis,* (respondet Discentibus,) *cuius spiritus estis; Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare:* Ecce nunc tempus acceptabile, ô homo peccator; tantùm ingemisce ex toto corde, & auferet à te omne inquinamentum IESVS, quia aurei sæculi dies sunt, quoniam non venit animas perdere, sed saluare: Nónne vides, vt lacrymatur Magdala, & continuò mundatur! flet Petrus amarè, & condonatur illi; latro Paradisum rapit? denique Samaritæ offendunt, & ignis prohibetur è cœlo dimitti ob gratiam Euangelij, & melioris æui sub Deo cum carne inter homines viso? Nimiùm fortasse alicui videbor his immorari, & magis conceptus dici, quàm affectibus indulsisse oportet; sed parcat maturus Lector; nam planè locus deliciarum est iste, quando ab vberibus Matris IESVS pendeat balbutiens & lusitans; atque non in spem, & solatium erigetur peccator, cui pro venia cum infantulo certamen futurum sit? Cæterùm, qui ab ore Hieronymi luculentissimi Doctoris, quæ à nobis prolata sunt, confirmari desideret, legat quæstionem eius epistolæ, quam ad Algasiam scripsit, quintam: Non tamen floridum Tertulliani stylum patiemur latere, qui 4. aduersùs Marcionem libro: *Repræsentat* (inquit) *Creator ignium plagam, Elia postulante in illo Pseudopropheta; è contrario Christi eandem animaduersionem destinantes discipulos super illum viculum Samaritanorum; agnoscat & Hæreticus ab eodem seuerissimo Iudice promitti hanc Christi lenitatem; Non contendet,* (inquit,) *nec vox eius in platea audietur; arundinem quassatam non comminuet, & linum fumigans non extinguet: talis vtique multò magis homines non erat crematurus:* Et inferiùs eodem libro; *Qui Sodomam, & Gomorrham nimbo igneo exussit: cui cantatum est; Ignis ante ipsum præcedet, & cremabit inimicos eius; Qui de rubo quoque ardenti vocem suam emisit; Discipulos, ne ignem postulauerint inhumanissimo viculo, coercuerat.*

Luc. 9. — *Maldon.* — *Aurea sæcula. Christi reduxit Natiuitas.* — *Lactant.* — *Hieron.* — *Tertull.*

Dedit Numen primò legem in monte Sinaï: 80.
& ecce quantus terror: nam *cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangórque buccinæ vehementius perstrepebat* Exodi cap. 19. vers. 16. Fractæ tabulæ istæ à Moyse propter vehementiam doloris ob populi idololatriam: Renouantur iterum canones antiqui, sed absque metu & horrorem incutientibus, Exodi cap. 34. cur in principio terribilis Creator, deinceps blandus? Vide: Primæ tabulæ solius Dei adiutorio confectæ: nam & dictauit tantùm ipse & scripsit pariter Exodi c. 31. v. 18. Secundæ tabulæ à Numine quidem dictatæ, sed à Moyse scriptæ. Exodi cap. 34. vers. 28. Igitur ibi Deus solus: hic & Deus simul & homo: Quid est Deus pariter, & homo, nisi Dei incarnati symbolum? Ergo, donec Creator & habitu inuentus est vt homo, omnia terrifica, aspera, formidanda, tonitru & fulgur: postquam factus est quasi vnus ex nobis, cessit tempestas & horror: proinde, quia primæ tabulæ veteris Instrumenti significabant tempora, benè quod panorem incutiant, trepidare faciant: quia autem posteriori Decalogo Euangelium & gratia adumbratur, tranquillitas est, & malacia: Sic Augustinus quæst. 166 in Exodum: *Certè ergo repetitio legis nouum Testamentum significat: illud autem vetus significabat, vnde confractum, & abolitum est: maximè quia cùm secundò lex datur, nullo terrore datur, sicut illa in tanto strepitu ignium, nubium, & tubarum, vnde tremefactus populus dixit: Non loquatur Deus ad nos, ne moriamur: vnde significatur timor esse in veteri Testamento: in nouo dilectio.*

Exod. 19. & 34. — *August.*

De luce vera, quæ in hunc mundum venit 81.
omnem illuminatura hominem, Ioannes Euangelij limine affirmat, à quibusdam admissam, ab aliis non receptam: *Quotquot autem receperunt eum,* (inquit,) *dedit eis potestatem filios Dei fieri.* cap. 1. vers. 12. Egregium proculdubio hospitij stipendium! At quibus affecti suppliciis, qui abiecerunt? Nihil de pœnis, quas luerunt sed tantùm: *In propria* (ait) *venit, & sui eum non receperunt:* Sed cur non è regione collocat & vindictam, & præmia? Eo nimirum pacto, quo alius Euangelista, postquàm ostendit, vti ad regnum euecti sunt, qui esurientem refocillarunt, narrat etiam flammis addictos, qui famelico panem negarunt, sitienti potum, Matth. cap. 25. vers. 34.

Ioan. 1. — *Matth. 25.*

Num

Num silentio innuit, sufficienti vltione castigatos, eò quòd sancti, & filij Dei esse nolucrint; ipsum enim vitium miseria est infinita, & calamitas insuperabilis, vt desint aliæ tortura; In hanc mentem procliuior Chrysostomus homilia 9. in Ioannem; *Cur non dicis nobis, Ioannes, eorum etiam supplicium, qui eum non receperunt? Sed tantùm, quod sui erant, & in propria veniens minimè receptus est? Quanam igitur gratia id subtexuisti? & quodnam maius supplicium esse posset, quam si in eorum penatur arbitrio, filios Dei fieri, & nolunt? Sed sponte sua tanta se nobilitate, tanto honore indignos efficiant?* Ego aliud paulò diuersum autumem; Equidem Matthæus loco memorato Iudicem pingebat; huius autem munus, bonis mercedem dare, prauis tormentum; idcircò vtrunque proponi debuerat; Ioannis autem eò potissimùm tendebat oratio; vt monstraret de cœlo in virginis vterum, ex aluo in mundum prosiluisse Dei Filium; deoique apertè inclamat; *Et Verbum caro factum est*; Quoniam itaque Incarnationis meminerat, abscindendus erat omnis sermo infauis, quo vel minæ, vel supplicia intentaotur; quoniam, ex quo Deus homo factus est, apparuit etiam humanitas & benignitas Saluatoris nostri; vbi autem totum possidet humanitas, vltioni nequit esse locus; propterea abstinuit à pœna, quam promeriti fuerant non recipientes lucem veram.

Peccatū per seipsum magna tortura est.

Chrysost.

Induci æquè decet, & præmia dare, & castigare.

82. Orabat io Gethsemani pomœtio factus in agonia Seruator; *Et factus est sudor eius* (inquit Luc. cap. 22. vers. 44.) *sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram*; Quamobrem aduertit vsque in terram defluxisse cruorem? Sanè vt clamaret, vt vociferaretur; Aduersùs quos? Non contra crucifigentes (a?) Equidem pro illis magis tale, quale aridæ posteà fauces pendentis à stipite; *Pater, ignosce illis*: Vis nosse, an talis fuerit loquentis clamor? Disce ab Apostolo Gentium; *Et Testamenti noui Mediatorem IESVM, & sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel.* Hebr. cap. 12. vers. 24. *Et ideò melius* (inquit Aoselmus) *loquitur, quàm sanguis Abel; quia sanguis Abel mortem parricidæ fratris petijt; sanguis autem Christi vitam persecutoribus impetrauit; sanguis Abel expetijt vindictam; sanguis Christi misericordiam*; Quæ & Patrum, & Expositorum vulgata interpretatio; Sed, cur non sanguis Abel, quod melius est, postulauerat? Quoniam tempora ante Christum in furore, atque vindicta, sufficit illis modò bonam vltionem petant; at retribuere bonum pro malo, & auferenti pallium, & tunicam dare auteo Incarnationis sæculo reseruatum; hoc Emmanuel, hoc Christus attulit: Ideò igitur vsque ad terram decurrebat riuus sacer, vt terram erudiret, deinceps meliora loqui, quàm à Magistro Abele didicerat; & sciat, ad plenitudinem, quæ facta est per Incarnationem reconciliationis, & pacis, non sufficere à mala vindicta abstinere, nisi & bona imprecentur hostibus: Drogo Cardinalis venustè libello de Sacramento dominicæ Passionis; *Sed vtinam gutta sanguinis, quæ de agone tuo sudat, vsque ad terram decurrat, & aperiat terra os suum, & bibat illum, & clamet ad te, & tecum ad Patrem, melius quam sanguis Abel*; Quando igitur per Incarnationem pax abundans reddita est orbi, & omnis terror relegatus, speciosè quidem metri Poëta titulum appositurus eius, qui cecinit Salomonis,

Luc. 22.

Hebr. 12. Anselm.

D. og Host.

id est, Pacifici vocabulum affixit, quando Epithalamium de alia re non agar, quàm de Verbi in hunc orbem aduentu, déque subsequutis inde variis Ecclesiæ casibus.

SECTIO IX.

Eucharistiam reliquis eminere Sacramentis: esse, in quo & diuina largitas, & potentia magis resplendeant.

SEd experiamur, quid iterum nobis insinuet, Hymenæum dictum esse Canticum Canticorum? At non operosum est intelligere, quid innuat; velatum nempe Christi Corpus inter septem data Ecclesiæ à Sponso sacratissima pignora, excellere, & apicem tenere; quid enim tam ad viuum exprimat Epithalamij hieroglyphicum, quàm huius mysterij præstantiam? Nam si propterea istud metrum nominetur Canticum Canticorum, eò quòd omne genus carminis longè vincat, & superet, & hoc etiam reliquis præeminet Sacramentis, quamobrem & Areopagita Dionysius cap. 3. de ecclesiastica Hierarchia, *consummationem, ac perfectionem Sacramentorum omnium* vocat; & Zacharias retrò à sæculis cum admiratione proclamauit cap. 9. vers. 17. *Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Vis intelligere, quamobrem maius omnibus aliis Sacramentis? Subeat inter Salomonis fabricas memoria Templi; fuêre stupendi operis, & ingenij quicquid ædificauit, siue io Hierusalem, seu in Libano, atque in omni ditione sua; verùm Deo sacratæ ædes laborum apex fuêre; cur ita? scilicet, propterea opus tam grande; *Neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo.* Paralip. 1. cap. 29. versic. 1. In eandémque sententiam Iosephus Antiquit. lib. 8. cap. 5. *Regia verò tametsi multùm magnificentia templi cederet, quod neque materia eius tam ò antè præparata fuisset, & Regi, non Deo strueretur domicilium, eò tardiùs ad finem est perducta*: Alia Sacramenta velut homini solùm præparata sunt: nam, quamuis & Deum auctorem habeant, & homines in Deum referant, quatenus aut mundant à peccato, vel iustitiam augent; tamen cùm hominis vtilitas in istis consideratur, pro homine sunt; At verò Eucharistiæ Sacramentum Deo singulariter præparatum est, quandoquidem ibi sit Corpus & Sanguis Christi vnà cum anima, & Diuinitate, vt docent Trident. sessione 13. cap. 8. canone 1. cùm igitur in Eucharistia Diuinitas speciali more existat, & ob id Sacramentum sit Deo præparatum specialiter, hinc est, quòd cætera vincat Sacramenta: Sed, quo id pacto, examinemus.

83.

Areop.

Zach 9.

1. Paral 29

Ioseph.

Conc. Trid.

Sanè ille centum, & viginti Prouinciarum Rector potentissimus Assuerus, vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ suæ, *tertio anno imperij sui, fecit grande conuiuium cunctis Principibus, & pueris suis.* Esthetis cap. 1. Atque interpretantur tertium annum de lege gratiæ, quæ successit legi naturæ & scriptæ, Strabus atque Nicolaüs; apponam Lyræ verba, quoniam clariora; *Per tertium annum* 84.

Esth. 1.

Strab Lyran

annum(inquit)*conuenienter intelligitur tempus tertium, quod est tempus gratiæ; quia successit tempori naturæ, & tempori legis Mosaicæ; fecerat grande conuiuium, quia tunc instituit Eucharistiæ Sacramentum cunctis Principibus, id est, Apostolis, de quibus dicitur Psalm. 44. Constitues eos Principes super omnem terram, & fidelibus alys in diuersis Ecclesiæ gradibus constitutis;* Quibus verbis fieri satis arbitror disquirentibus quamobrem epulas solennes Imperator parauit Dynastis regni tertio potiùs, quàm aut secundo, aut primo anno? Nempe, præsignificabatur donum singulariter excellens dominici Corporis, atq; Sanguinis; oportebat autem in legem gratiæ conferri munus pulcherrimum; hanc autem excepimus à Nicolao tertium interpretari, & secundum constituere legem Moysis, primùm naturæ insitam regulam; At me non ista stimulant; mouet autem, quod cùm Monarchæ scopus fuerit, diuersarum prouinciarum hominibus ostendere, quanta fuisset diuitiarum pompa, & quàm sublimis, quantæ potentiæ magnitudo, in hunc finem delegerit præ aliis symposium? Quamobrem non aut turrim aliquam ædificauit, cuius vsque ad Olympum cacumen pertingeret, aut Mausolea, aut obeliscos, aut colossum exstruit, aut templum, aut vrbem fabricauit, quorum tanta essent miracula, vt humanas propè excedere vires putarentur, & delati ab vltimis terrarum finibus mortales, cùm intuiti fuissent, præ stuporis granditate, neque animum, neque verba haberent? aut certè vt architecturam despiceret, à militia famam deriuaret, & oppleret tanto milite faciem orbis; quorum neque siti flumina plenissima responderent, neque voracitati sufficerent oues, & boues, & vniuersa pecora campi? Sanè ex mysterio faciebat Assuerus, licèt ipse ignoraret, quantùm lateret arcanum; Quanuis igitur Rectores mundi huius, cuius omnis caro fœnum, quò aut diuitiarum, aut potentiæ experimentum edant; aliis vti possent, quæ magis deseruirent, quàm epularum apparatus, luxúsque magnificus; non ita tamen apud Regem cœli Christum IESVM: in conuiuio diuitiæ eius vniuersæ, quando & ipse totus; in conuiuio deliciæ; quin &, quod mirère, robur, atque fortitudo illius; ibi enim & sacra Diuinitas, ad cuius nutum contremiscunt cœli columnæ. Benè itaque, quatenus hæc repræsentaturus Assuerus, vt diuitias gloriæ regni sui patefaceret, atque magnitudinem potentiæ suæ, symposium & Optimatibus, & mediis, infimísque adornauit.

Eucharistia donum legis gratiæ.

85. Amissum iuniorem filium cùm Pater recuperat, & effunditur in lætitiam tota domus, indoluit, quem ante omnem familiam gaudere oportebat, antiquior germanus; Sed audi liuoris causas; *Postquam*(inquit Lucæ cap. 15. vers. 30.)*filius tuus hic, qui deuorauerat substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum;* Ergo certè vitulus ad inuidendum concitauit. Verùm, quæ tam stulta inuidia ista? Ecce profertur stola prima, ex bysso vtique, forsitan ex auro intexta; aptantur pedibus calcei, & ingenio & diuitiis nobiles; onerantur digiti annulo; ille sordidatus & squallens iam totus in vestitu circumamicto varietatibus; tacétque liuor pretiosa, & omnis conquestus de amicotis, de vitulo solùm est? Certè æmulatio inuidens sublimiora quæque tangere, & venenato dente lacerare consueuit; quæ nunc est rerum inuersio excelsa deserens?

Luc. 15.

Inuidia meliora lacessit.

Sed credo quidem, & modò in optima fert etiam liuoris infandam rabiem; Mecum autem supponite primùm, quod præmonstrauère Augustinus lib. 2. quæstionum euangelicarum, c. 33. Isidorus Hispalensis libro allegoriarum; Hieronymus epist. 146. ad Damasum de filio prodigo: Ambrosius lib 7. in Lucam, duobus fratribus adumbratas nationes duas; alteram Iudæorum, penes quam Synagoga, & omnes à Moyse præscripti ritus; alteram Gentilium; sed, quæ derelictis vanis Numinibus Christi iugum admisit, & vocata est Ecclesia noua atque catholica, quæ vt tempore posterior extitit, sic adolescentiori filio significata est; Deinde adsentite, vitulo illo saginato expressam eucharisticam mensam; Hieronymus paulò anteà citatus; *Vitulus saginatus, qui ad pœnitentia immolatur salutem, ipse Saluator est, cuius quotidie carne pascimur, cruore potamur:* Chrysostomus homil. de patre & duobus filiis; *Quem vitulum nominat, propter hostiam Corporis immaculati; saginatum autem verè dixit, quia pinguis, & opimus in tantum est, vt pro totius mundi salute sufficiens sit ad odorem suauitatis;* Itaque Parabolæ reuelatio est, populum Iudæorum inuidisse Christianæ Ecclesiæ epulas dominicas; At quorsum istud singulariter, & non tot alia decora eiusdem Ecclesiæ, siue reliquis consideratis Sacramentis, seu aliis dotibus, inuidit populus Hebræorum? Nimirum inuidia perpetuum, quæ meliora sunt, acriùs insectatur; tonitrui in morem excelsa & resistentia quassat, & in fauillas redigit: Quia igitur inter omnia dona, quibus Ecclesia catholica locupletata est, supremum fastigium Eucharistia occupauit: ideò non furiis agitatur ob stolam primam, id est, Baptismum, non ob calceamenta, id est, prædicationis gratiam, non denique ob annulum, hoc est, propter ipsam fidem; sed ob conuiuium omne delectamentum in se continens.

August.

Isid Hisp.

Hieron.

Ambros.

Chrysost.

Iudæi Eucharistiam inuidēt præcipuè Ecclesiæ catholicæ.

Vocati ad nuptias IESVS, & discipuli eius; & erat etiam ibi Mater IESV, Ioannis cap. 2. Vt sensit Genitrix falerna deficere, dicit ad Filium: *Vinum non habent: Et dicit ei IESVS; Quid mihi, & tibi est, mulier? nondum venit hora mea;* Quamobrem Nato quasi ingrata Matris postulatio? An, quoniam nimiùm præpropera & festina? sic enim verba Redemptoris indicare videantur: nam, cùm nondum præstitutam adesse horam innuat, ante tempus rogasse docet? Ita visum Irenæo libro 3. aduersùs hæreses, cap. 18. *Nihil enim incomptum, atque intempestiuum ad eum; quomodo nec incongruens est apud Patrem; præcognita enim sunt hæc omnia à Patre; perficiuntur autem à Filio, sicut congruum, & consequens est apto tempore; Propter hoc, properante MARIA ad admirabile vini signum, & ante tempus volente participare compendij poculo, Dominus repellens eius intempestiuam festinationem, dixit; Quid mihi, & tibi est, mulier? nondum venit hora mea expectans eam horā quæ est à Patre præcognita:* Verùm, quænam hîc elucet properantia? nam, si aliquando conuertendi aquarum latices in vitis succum, certè tum, cùm epulantibus deficeret Bacchus: at Mater deficiente iam vino, suggessit Filio: non igitur fuit in orando festina nimiùm: Sed animaduertite; inter Eucharistiæ plurima miracula, ipsa vnius substantiæ in aliam cōuersio, ex primis stupescendis: quòd si in nuptiis apud Canam Galilææ adigebatur Christus, vt vnam substantiam in alteram conuerteret, iam antequàm in limine esset, vt ex hoc mundo ad

86. *Ioan. 2.*

Postulatio tempore accommodāda.

Iren.

Patrem

Patrem transiret, cogebatur præmittere aliquid magni eius Sacramenti, & typum saltem futuræ in Eucharistia conuersionis exhibere; hoc verò renuebat, atque propterea ab Irenæo pronunciatum: *Properante* MARIA *ad admirabile vini signum, & ante tempus volente participare compendij poculo*, id est, quasi volente dominici Sanguj-nis mysterium in figura porrigi. Sed cur Redemptor exhorreat vel rudimenta prælibare eucharistici doni, antequàm patiendo proximus videatur? Nempe, vsus amicorum est, in sibi charos munera dispertiri, agúntque frequenter; sed tamen, quæ pretiosiora sunt, in finem reseruant, quando aut longam peregrinationem meditantur, aut vocantur ex hac communi luce ad diem sine occasu æternitatis; tum nobilissima dona congerunt in fidos sodales, & vltimùm valedicunt: Hunc morem obseruaturus Dei Filius, quoniam ex spoliis ab eo conferendis Eucharistia ditissimum erat; noluit, antequàm discessui vicinus esset, signum patrare, quod Eucharistiæ æmulum esset; ne fortè cùm non integrè reseruaret fini dierum omnia, quæ eo in Sacramento admirabilia essent, suspicio aliquem occuparet, non esse inter dona à Christo distributa, Eucharistiam nobilissimum munus, cùm vsus sit, quæ meliora existunt, ea non nisi sub discessum promere.

Amor sub finem magis elucet semper.

87\. Quid tam frequens in omnium ore, quám, vt per manna designetur Eucharistia? Et dicent quidem ob grauem fieri causam; quippe nuncupatur missus de cœlo Panis; panis autem, & in primis cœlestis, si quidquam, Eucharistiam bellè repræsentat; Sed nunquid solùm panis, manna? nonne etiam & piscis, & volatile, & de quadrupedibus? postremò omnia, quæ comedentibus placuère; nempe, *deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat?* Sapientiæ cap. 16. vers. 21. Nec refert, an malis, æquè ac bonis, omnibus omnia esset: satis est probis, & Deum ritè obseruantibus instar omnium edulíorum fuisse: Cùm igitur manna in eiusmodi nutrimēta transformaretur, quæ non dicam Eucharistiæ valeant accommodari, sed ei apertè repugnent; cur talis, tantúsque Sacramenti euasit typus, quo alius solennior nullus? Consulamus Dauidem Psalmo 110. forsitan ab eo discemus nominis aptas causas: *Memoriam* (ait vers. 4.) *fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus: escam dedit timentibus se.* Quænam est hæc esca, quam Numen sigillatim timentibus se præparauit: Nam sanè, quemadmodum Solem suum oriri facit super bonos, & malos: sic & iisdem indifferenter distribuit alimenta, quæcunque aut maria, aut tellus, aut aër suppeditant: cæterùm, quamuis & manna etiam quorundam opinione improbis Israëlitis concessit; tamen, vt multi clari Scriptores autumant, & hoc Dauidicum persuadet carmen, iustis solùm indulsit, vt deseruiret vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, vt paulò anteà ex sapientiæ volumine ducebamus: Manna igitur cùm cibus fuerit, quem timentibus se largitus est in hunc modum, fuit certè & esca, in qua fecit memoriam mirabilium suorum, in qua & virtutem operum suorum, id est, medullam prodigiorum annunciauit populo suo; Iam emicat, quorsum manna tam celebris Eucharistiæ typus habeatur: nempe, quemadmodum illud in veteri lege, epitoma quædam fuit stupendorum operū diuinæ potentiæ, in quo & diuinæ; & fortitudo pariter, vísque excelsi brachij resplenduit: sic & in noua, iunioríque Ecclesia, Eucharistiæ Sacramentum illud est, in quo & diuinæ largitatis thesauri, & potestas infinitæ virtutis maximè relucet: Quare venustè Lyranus ad citata ex Psalmo verba; *Hic ponitur* (inquit) *ratio diuinæ laudis ex beneficio Eucharistiæ specialiter; Memoriam fecit mirabilium suorum: escam dedit timentibus se: Scilicet, Corpus suum in Sacramento Eucharistiæ, per quod reducuntur ad memoriam mirabilia Dei; quæ fecit filiis Israel in māna;* Verò Eucharistia nostra & super ipsum manna, mirabilium diuinorum mnemosynon: nam & ipsum manna tandem vsu, & frequentia inoleuit: nauseam, & fastidium peperit Hebræis: cætera quoque portenta consuetudine viluère apud homines; tantùm istud Sacramentum semper nouum est: & quò plus considerant mortales, stupescunt magis: illi concessum, vt neque tempora, neque vsus admirationem imminuant; propterea & apicem inter stupescenda vendicat: Dicat Augustinus in memoratam Dauidicam Odam: *Tot per vniuersam terram creat arbores, & nemo miratur: arefecit verbo vnam, & stupefacta sunt corda mortalium: sed memoriam fecit mirabilium suorum: hoc enim miraculum maximè attentis cordibus inhærebit, quod assiduitas non vilefecerit.*

Psal. 110.

Manna in plura condimenta deseruiens.

Sap. 16.

Lyran.

Eucharistia miraculum semper nouū.

88\. Christi atauos cùm recenseret Matthæus vestibulo euangelicæ narrationis, quamobrem Phares, & Zaram germanos cùm nominauerit, non etiam Isaacu Ismaëlem, & alios fratres coniunxit, Iacobo etiam Esau, quin & ex Iudæ natos; alios præter Pharem, & Zaram recensuit? Vetus quæstio est, quæ & Ambrosium non latuit lib. 3. in Lucam, non longè ab initio: *Generauit enim mulier Phares, & Zaram filios, generauit geminos, vnde non otiosè Matthæus vtrunque signauit, cum Phares tantummodo commemorationē causa deposceret. Cur autem, cùm Isaac duos generauerit, Iacob plures, singulorum tantummodo, quas successionis dominica causa poscebat, fecit Scriptura seriei mentionem? horum autem vtrunque memorauit, nisi quia hic in vtroque mysterium est?* Et planè, vt insinuat Ambrosius, mysterium aliquod esse oporteat, cùm genealogiæ ratio desideraret solùm, vti maiores nuncuparentur; de Christi autem Maioribus vnus Phares eoius lineam traxit; Sed, quod istud arcanum? Nunquid Euangelistæ innuere placitum, coram Deo optimos conatus eandem laudem mereri, quàm euentus, & facta ipsa promereantur? Quare eò quòd Zaram manum produxerit, & ante Phares vulua progredi tentarit, animus egregius, quo Christi progenitorem esse, summoperè enixus est, pro facto, instárque illius reputatus, ac ideò eandem cum Phare memoriam consequutus, vt insereretur Christi atauis; His dixerim fauere Maldonatum, cùm asserit: *Contendere enim tam tum in vtero gemelli infantes videbantur, vter primogenitus, & Christi parens futurus esset, vt dubium fuisse videatur, vter primogenitus habendus esset; itáque voluit Euangelista honorem illis quodammodo partiri, ita Phares in Christi genealogia numerans, vt Zaram non penitùs excluderet; sed summi illi, quod habuisse videbatur ius, quo vno poterat modo, declarando reseruaret: magna enim laus fuit, quin parens esset Christi, tam parum abfuisse.* Ingeniosa quidem hæc consideratio; sed scopo præsenti non plurimùm deseruiens.

Ambros.

Voluntas & egregius conatus pro facto reputatur.

89\. Dico igitur ipse: Sanè apud Hebræos feminarum genealogia non scribebatur, sed virorum

Regula: Fœminarū genealogia non scribebatur apud Iudæos.

tantùm, vt monet Tostatus quæst. 28. in cap. 1. Matthæi excipiebatur tamen communi hoc visu, si quæ mulier rarum aliquod facinus, & omnium ætatum stupore dignum perpetrasset, qualis sancta, strenuáque Iuditha, cuius proinde genealogia texitur Iudith capite octauo: quin nec interserebantur virorum genealogijs feminæ. Ruth tamen Matthæi catalogo recensetur ob singulare erga eam Dei beneficium, qui & ab idulolatria vocauit, & fecit, vt pareret filium, à quo Christus descenderet, vti expendit Abulensis quæst. 13 in c. 1. Matthæi: Quemadmodum igitur feminæ aliquando intexuntur ob singulares, raràsque, causas; ita & viri, quamuis non de eorum numero, qui lineam generationis conficiunt: Sed, quæ tam magna fuit illa occasio Zaram immiscendi quippe mox vt manum extrà porrexit, obstetrix ligauit coccino, Genes. cap. 38. vers. 27. Ille tanto lætus munere, subintrauit continuò, & primogenituram fratri concessit: At quorsum despexit Hebræis charum primogeniti honorem? nimirum accepit in coccino rubeo de Sãguinis dominici thesauro: *Quid sibi vult*, (effatur Ambrosius libro nominato tertio in Lucam,) *quòd coccum in manu eius ligauit, nisi quia typus eius erat, qui Crucis indicio sue, & sanguinis fusione actum illustrauit humanum?* Diues igitur supra modum à tanto pignore redditus, contempsit quasi vulgaria primogenituram: vt, si quis ad principatum euehatur, subitò vilipenderit, quæ magni ducebat cùm in priuata versaretur fortuna, & locum inter ciues honestum occuparet: Habe tibi, ô Phares, primogenita; succede Iudæ: possìde agros, lares, pecora, seruos, ancillas, & quicquid à parente in natu maiorem filium deriuatur: vno coccino donatus Zaram, quoniam & istud dominici Cruoris pignus, desinet tibi inuidere, beatum se reputabit & affluentem supra omnes mortales, quando in Sanguinis sui poculum Seruator contulit, quicquid apud illum, aut opulentum, aut pulchrum, quin & robustum, strenuúmque est: Non igitur absque præclarissima causa Redemptoris genealogiæ insertus est Zaram.

Gen. 38.

Ambr.

90. Cùm ad Paradisi ornamentum Creator de humo produxisset omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue, arborem vitæ in medio horti voluptatis constituit, Genes. cap. 2. vers. 9. Cur non secus decursus aquarum tam felicem stipitem? Certè decebat saltem loco aliquo patenti, & manifesto exurgere vnde statim intuentium oculos ad se raperet, & non abscondi opaco spatio, vbi à condensis frondibus tegeretur: ánne propterea occultauit Numen nemoris fortunati abditissimo tramite, ne aut visu vilesceret, aut cùm supra modum formosum esset arbustum, si crebrò videretur, tentamentum esset Protoplastis; & haberent malitiæ defensionem quãpiam? Non alienus ab hac coniectura Procopius: *Hoc lignum vitæ* (ait) *posuit in medio Paradisi, ne dum frequenter eam arborem in conspectu cernerent, quasi quibusdam irritamentis illecti, in datam legem committerent*: Verùm nunc arridet magis nostri Pererij existimatio lib. 3. in Genesim, exordio disputationis de arbore vitæ, opinantis in medio Paradisi locatum arbustum, vt significet Moyses eo genere dicendi, *illius arboris dignitatem, & excellentiam, inter omnes Paradysi arbores principatum obtinentis*: Sanè, quicquid ea de controuersia sit, de qua ad illud Cantic. 1. vers. 6. *Læua eius sub capite*, &c. nos, num, scilicet, ad dexteram stare, aut considere potioris honoris sit, quàm ad sinistram: id tamen apud omnes in confesso est, medium locum semper fuisse digniorem; quin & medium cor possidet, quod nobilissima hominis portio est, vitæque depositarium: in meditullio igitur posita arbor, necesse est, vt reliqua sylua præstantior habeatur? Sed, quæ hæc tam clara arbos, quæ vniuerso beato supereminet luco? Equidem Christus sub accidentibus coopertus in Eucharistia: ita ad longum Paschasius Abbas tom. 6. Bibliothecæ tertiæ editionis, libro de Corpore, & Sanguine Domini, cap. 7. tandémque subinfert: *Vnde & lignum vitæ iure dicitur quia sicut illud immortalitatem corporis sumptum præstitisset, ita istud, vnè solidius vitam præstat cum obseruatione mandatorum Dei in æternum*: Quoniam igitur hoc est, quod antecellit inter omnia Sacramenta, quoniam inter dona Ecclesiæ concessa potissimum est; ideò & arbor, per quam significabatur, meliores Paradisi sedes occupabat; in medio, nimirum, perpetuò virentis nemoris plantata.

Gen. 2.

Visu nobilissima quæque vilescunt.

Tentamenti occasio vitāda sedulò.

Procop.

Pereira.

Medius locus nobilior.

Pasch. Abb.

91. Intuere, qualem regulam Pascha celebraturis Legislator intimat Deuteronom. cap. 16. vers. 5. *Non poteris immolare: nase in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt inhabitet nomen eius ibi*: At quis locus ille, in quo nomen Domini inhabitet? nempe, metropolis, Solymorum præclarissima ciuitas, & nulli terrarum concessura, vbi & Sanctuarium, & templum, ad quod ascendere Palestinæ incolas oportebat ad Pascha celebrandum: Verùm, cùm Iudæa multas numeraret ciuitates, easque amplissimas: quamobrem nulla earum idonea reperta celebrando Paschæ, excepta imperij arce? Lyranus ad citatum Deuteronomij caput: *Hoc præcipiebatur, vt cum maiori reuerentia fieret ista immolatio in ciuitate electa ad diuinum cultum, & hoc est, quod dicitur: Sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, &c. & accipitur hic locus pro tota ciuitate Hierusalem, quæ fuit electa à Deo ad cultum diuinum*: Esto quidem, alij ritus quibusvis in ciuitatibus, & oppidis perfici valeant, sed Phase non nisi in aula Regis, in Palæstinæ emporio, Hierosolymorum vrbe: Quamobrem ita? Scilicet, quemadmodum ipsa Sionis ciuitas caput erat imperij, & reliquis antecellebat vrbibus ob multas causas: ita & Phase, cùm Eucharistiæ symbolum esset, reliquas vincebat plurimo interuallo legis obseruantias: Decebat igitur, figuram principis inter Sacramenta Eucharistiæ, principem Monarchiæ locum sibi vendicare; ita vt non nisi apud metropolim Phase celebrare liceret: Quando igitur & inter Sacramenta, & inter Ecclesiæ à Deo distributas gratias, præstantissimum honorem Eucharistia vendicet, rectè quidem Epithalamio eo adumbratam putauimus, quod inter carmina omnia, siue diuinæ Musæ, seu humanæ excellit, atque vincit.

Deut 16.

Pascha celebrabatur Hierosolymis.

***

SECT.

SECTIO X.

Earundem rerum bonus vsus Salutem operatur æternam, malus condemnationem perpetuam.

92. CArmina non abnuere sacram Scripturam probauimus, neque metrorum vana genera: sed dices Musas bonos corrumpere mores, credo, si ad mores impuros & Venerem lasciuam referantur: At si in Dei laudem componantur, quid ad mentem eleuandam aptius sacratis Hymnis? quid Psalmis & Canticis spiritalibus: quæ pangenda Paulus suadet ad colloss. c. 3. vers. 16. laborat hoc errore generis humani condensa portio vt statum vitæ, & occupationem crebrò incusent, & modò nuptias detestantur, modò nauticam, modò nundinationem, interdùm & ipsa litterarum studia, nec intuentur aut coniugium aut Philosophiam in culpa non esse, sed quòd ipsi se regere ignorent, neque vitam iuxta Christiana Documenta instituere, & ad honestatē, rectúmque formare: quod tamen alij non pauci agentes sanctitatis eximiam famam consequuti sunt neque matrimoniis derelictis, neque Academia exosa: officia & status obsunt: Nos damni tota origo, qui cupiditates nō frænamus: accepto Calice benedicto inquit Apostolis Christus: *Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* Matth. c. 26. v. 28.

Matth. 26. v. 28. Quidnam est *pro multis* effundetur? an non pro vniuersis quidē? nā pro omnibus hominibus vulneratus est Iesus: equidē pro omnibus mortalibus sanguinē Christus profudit, sed non fuit omniū idem vsus preciosi thesauri: conuerterunt in bonū qui pœnitentiam habuerunt scelerum, qui noxas suas defleuerunt; iudicium & condemnatio fuit illis, qui vitam in iniquitatibus clauserunt: Quoniam itaque ob ipsorum malitiā aliquibus non profuit: non distillasse pro vniuersis Christus asseritur: sanctus Thomas lect. 6. in c. 11. ep. ad Cor. prioris *effusus est sanguis in remissionē peccatorū non solùm pro multis, sed etiam pro omnibus secundùm illud. 1. Ioh. 2. ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed pro totius mundi: sed quia quidam se reddunt indignos ad recipiendum talem effectum, quantùm ad efficaciam dicitur esse effusus pro multis, in quibus habet effectum Passio Christi.*

Effusus est sanguis Christi non solùm pro multis, sed etiam pro omnibus S. Thom.

93. Quæ nobilior virtutis schola domo Genitoris duorum filiorum: *quanti mercenarij* (inquit) *in domo patris mei abundant panibus?* Luc. cap. 15. vers. 17. quisnam panis nisi doctrinæ spiritalis pabulum ad saturandam animam? tales itaque penates in quibus & vltima sors rudiū & imperfectorum instructione & præceptionibus affluunt ad benè, beatéque agendum: quòd si famulorū nouissimi sic replentur panibus, quid de charissimis gnatorū pignoribus, in quibus stirpis spes arbitrabimur? tanta igitur copia salutarium dogmatū malè vtendo adolescētior filius pessimus euasit, adeò vt porcorum, hoc est luxuriosorū custos & dux factus sit; senior verò rectè vsus paternæ disciplinæ admonitionibus, in tantam processit modestiæ indolem, vt non veritus sit pronunciasse Genitoris nunquam se mandata transgressum: Ac epigraphus in catena Græca super Lucā: *vnus est Pater duorum fratrum iustorum scilicet & peccatorum*: certè nónne vnus Pater amborū filiorum? nónne vna eadémque educatio? nónne paria ad iustitiam subsidia? nihilominus alius iustus: alius præuaricator: *Et diuisit illis substantiam*: quamnā substantiam nisi creaturam huius mundi, vt inuisibilia Dei per ea quę facta sunt intellecta conspiciantur? quid fecit senior ex fratribus? laudauit Creatorē ob pulchritudinem Solis, ob Lunæ speciē gratiosam ob astrorū lucidos ignes, ob æquoris vastitatē, ob terrarum ambitum, facta est igitur ei creatura scala vt pertingeret ad altissimū, & ad cæli cælorum culmen: quid autem iunior? Solem & Latonam Deos constituit, & ad veræ diuinitatis iniuriam superstitionibus repleuit orbem: ecce eiusdem substantiæ quàm differens modus! alteri Dei fauorem conciliauit, alteri exitium peperit; pulchrè Chrysostomus eadem catena: *Vna quidem erat possessio, atque eadem paterna substantia, sed ille quidem benè illa vtebatur, ex pulchritudine creaturæ Creatorem cognoscens, & illam quidem admirabatur, sed adorationem Creatori reseruabat: impius verò creaturas vidit, vtrisque adhæsit, & illas pro dijs habuit: Solem accepit in suum vsum, & donum vt Deum adorauit: accepit fontes ad delicias, & munus Deum reputauit: ipsémet munerarius ignorabatur, atque eius dona colebantur.*

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Iusti vtuntur creatura in laudem Creatoris,

Chrysost.

94. Luc. 17. v. 34. Fiduciæ æquè ac metus plena Christi sententia Luc. c. 17. vers. 34. *Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & alter relinquetur, & duæ erunt molentes in vnum, vna assumetur, & altera relinquetur*: Quoniam lecti fruentes deliciis, & placido sopore? Opulenti omnium significantur, quibus in solatio & requie vita: ecce igitur fiduciæ spem: non omnis diues excluditur Olympo, sed luxuriando partam substantiam dilapidauerit, is relinquetur, vt infernus eum deuoret: qui miserorum compatiens fuerit, atque dispersit, & dederit egentibus is assumetur in aëra vt obuiam procedat Christo, & sit in gloria: qui autem pistrino laborant, pauperes & viles intelliguntur: ecce metus occasionem! licet enim destituti & infelices, nisi tamen in paupertate Religiosos se gesserint & deuotos, & à furto, alijsque malis abstineant relinquentur & ipsi, vt in sempiternam vadant gehennam, assumptis iis tantùm qui in paupertate castis vixerunt mentibus: Theophilactus ex communi Patrum expositione: *Dicit igitur, quòd ex diuitibus qui in lecto quiescunt alij quidem saluabuntur, alij autem non: Nam quia dixit, quod difficilè diuites saluantur, ostendit nunc quod neque in pereunt, neque pauperes omnes saluantur, sed ex diuitibus vnus assumitur in occursum Domini: & alius relinquetur infrà vt condemnatus. & ex pauperibus similiter, quos per molentes significauit (quoniam per pistrinum laboriosam pauperum vitam insinuat) vnus quidem saluabitur, alius autem non?* At certè molentium figura non ordinarios tantùm significatos pauperes, qui ex necessitate tales & vellent si quomodo possint diuites fieri? sed qui sponte sua renunciarunt sæculo, & vitæ seueras quasdam profitentur rationes, carnique & sanguini compressis arduas, putauit Isidorus Pelusiota lib. 1. ep. 283. & 285. *Per duas autem molentes vitarum in vitare, ac classe discrimina puta in Religiosa exercitatione, aut virginitate, aut continentia, aut pudicitia, à multis quidem culta & præstita, at non ab*

Non omnis diues cœlo excluditur.

Theophyl.

Pellus.

omnibus eadem mente, ac voluntate; Vide igitur ne hos omnes tutos esse; ô attendite qui laboratis & onerati estis! quid tam lachrymabile quàm molentes à pistrino ad infernum transire! ita nihil ex omni parte securum in hoc mortalitatis stadio nisi cauti & diligentes fuerimus, & benè vtamur concessis à Deo muneribus: atque hoc quidem loco (vt obiter insinuemus) mihi præstantium quorundam Theologorum opinio confirmari videatus arbitrantium cum iisdem enitatiuè auxiliis alterum conuerti, alterum dissentire; quin & fortasse ex molentibus istis nonnulli qui reprobati, enitatiuè robustioribus donati auxiliis ab aliis, qui cum remissiori vocatione salui facti sunt.

Vita Religiosa propositum non ab omnibus eadem mente seruatur: vnde nec omnes de sua salute securos reddit.

95. Gloriosus Iacob, qui etiam cum Angelo luctasi non timuit, sed beatior multò quòd & superauit; at ille quòd vincere non possit cernens, *tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit* Gen. c. 32. v. 26. igitur Victoriæ pensio vt claudicaret deinceps, altero rectus pede, altero infirmus: Quamobrem istud? erat futurum semen Iacob populus benedictus à Domino, origo ille tribuum, & nationis sanctæ, Ne igitur remissè agerent satis propterea securos se arbitrantes, quòd Iacob ducem haberent, & de gente essent specialiter à Deo adamata, ex parte claudus ex parte validus Iacob; scilicet eò quòd tantis donis abusuri multi fuissent, & idcircò in tenebras æternas cum damnatorum colluuie eiiciendi, claudus penes hos describitur; quia autem & plurimi beneficia Dei æstimantes saluandi fuissent, ob istos potens & fortis narratur; Iacob igitur solùm prognatum esse, illiúsque connumerati in sobole ad felicitatem non sufficit, nisi tanto muneri bonus accedat vsus; Augustinus ex quæstionibus in Genes. quæstione 104. *Vnus ergo atque idem Iacob & claudus, & benedictus; claudus in latitudine femoris tanquam in multitudine generis, de quibus dictum est; & claudicauerunt à semitis suis; benedictus autem in eis de quibus dictum est, reliquiæ per electionem gratiæ salua facta sunt.*

Genes. 32. v. 26.

Quare Iacob ex parte fuerit claudus, & ex parte validus?

August.

96. Iterùm cum Iacob; vidit in somnis scalam, cuius summitas Olympum tangebat, *Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam* Gen. cap. 28. vers. 12. Quid scala hæc mysticè? nimirum persecutio; & quoniam sub hac alij labuntur, alij vincunt, idcircò ex Angelis quidam descendere, quidem ascendere perhibentur; ô certè quid horribilius sæuientis persequutionis rabie esse valeat? & tamen ne tum desperandum, nam scalæ apicem multi occupant; quò tamen Christianè timidè simus, & de nostris non præsumamus viribus, neque temerè aggrediamur tam forte certamen, opus est meminisse & Angelos describi, qui cadant, ruinámque patiantur; Tertullianus de persequutione, cap. 1. *Hæc pala illa, quæ & nunc Dominicam aream purgat Ecclesiam scilicet, confusum aceruum fidelium euentilans, & discernens frumentum Martyrum, & paleas negatorum; hæc enim, scala quas somniat Iacob alijs ascensum in superiora, alijs descensum ad inferiora demonstrantes*; Ad Genealogiam Saluatoris sunt qui referant scalam Iacob, nam & diuersæ generationes gradus referunt, & à Matthæo descenditur; Lucas ascendit: sed quid æstimabilius, quid pretiosius, quàm de Christi esse progenitoribus? ô nobilitatis honorem maximum! ô suprà terrenam omnem felicitatem! Sed heû & ibi numerantur qui ceciderunt Reges impij, Monarchæ detestandi; itaque de linea Christi auorum fuisse non profuit illis, qui virtutem & æquitatem contempserunt; nihil iam sacrosanctum & excelsum, quod abutendo damnationem non pariat; Anselmus enarrationibus in Euangelium ad cap. 3. Lucæ; *Hæc enim Genealogia, quæ à Iesu baptizato ad Deum tendit, videtur nobis esse scala illa de qua legimus, quia Iacob lapidem supposuit capiti suo, dormiuit, & vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen eius tangens cœlum, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam, & Dominum innixum scalæ; lapis enim capiti suppositus, & velut fundamentum scalæ factus Christus: & per hanc genealogiæ scalam alij ascendunt, & alij descendunt; ascendunt qui proficiunt, descendunt qui deficiunt.*

Genes. 28. v. 12

Scala Iacob mysticè Persecutionem designat.

Tertull.

Christi Genealogia est scala in qua Reges impij ceciderunt.

Anselm.

Interrogatus Christus à Pharisæis vbi regnum Dei quærendum esset, atque inueniendum? respondit; *Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Luc. cap. 17. vers. 21. torquentur sæpè mortalium non pauci, quod peregrina & inaccessa sit Regi cœlorum consectatio, quamobrem Anachoretis sortem inuident, & officio vitæ subindignantur quasi distractionum omnium causæ iniquiori! ô vtinam saperent & intelligerent? Nam viderent quanquàm in abstracto sæculi curis statu potiora adiumenta incomparandè ad pacem adipiscendam internam, sed posse & hanc ipsos quoque cum Dei gratia consequi modò paululùm vigilent, & solliciti sint: Nam si lucra iniusta omitterent, si Deo paululùm vacarent, si filios & seruos probè instruerent, si quam possint miseris opem ferrent, si concordiæ studiosi fuissent, visitaret eos Pater luminum in benedictionibus, & experirentur inter negotiosa sæculi Deum reperiri posse ab hominibus bonæ voluntatis: Quare desinant friuolas accusationes variorum graduum & officiorum in Republica, quæ ad politiam, & orbis terrarum aptam gubernationem Dei instinctu inuenta sunt: Regnum Dei intrà ipsos est, procul vestigasse superuacaneum est; vtantur benè rebus, illæ non remorabuntur, sed propellant & incitabunt, vt Deo appropient: Gregorius Nyssenus de Virginitate, c. 12. *Eiusmodi igitur præceptum docère Dominum arbitror, cum dicit ad eos, qui sapientiam in mysterio loquentem audire possunt, Regnum Dei intrà vos est: Significat enim, non esse diuinum bonum à natura nostra remotum, neque ab ijs, qui id quærere instituunt procul dissitam, sed semper in singulis inesse, ignotum tamen atque obscurum, cùm quidem vita curis atque voluptatibus suffocatur:* Beatus quoque Athanasius in vita sancti Antonij: *Nolite itaque virtutis tanquam impossibile nomen pauere, nec peregrinum vobis, aut procul positum videatur hoc studium, quod ex nostro Dei gratia præcedente pendet arbitrio: huius operis homini insita natura est, & eiusmodi res est, quæ nostram tantummodò expectat voluntatem: Græci studia transmarina sectentur, & in alieno orbe constitutos inanium litterarum quærant Magistros: nobis verò nulla proficiscendi, nulla transfretandi fluctus necessitas imminet: in omni sede terrarum constituta sunt regna cœlorum: vnde Dominus in Euangelio ait: Regnum Dei intra vos est.* 97.

Luc. 17. v. 21.

Inter negotia sæculi Deus reperiri potest ab hominibus bonæ voluntatis.

Athanas.

SECTIO XI.

Quæ sola ætate absque rerum gestarum gloria comite fundatur auctoritas, inanis reputanda.

98. ANtiquiora fuisse Moysis & aliorum Cantica hoc Salomonis Epithalamio concessimus, quod verum omninò sit; & tamen non delatus eis sublimior titulus Cantici Canticorū, hoc est inter omnia præstantissimi, sed huic: quāobrem? nimirum illa quanquam ætate præcesserint, sed mentis inferiora, quippe & materia & stylus ignobilior: licèt igitur consentaneum sit annis deferre, seniumque venerari, & canis aspersa capita honore prosequi, at non in præiudicium virtutis, vt eo solum nomine quispiam colatur, quòd plura numeret transacta quanquam inutiliter lustra; accipiat à præclarè gestis vetustas per quod orietur, & tum cedant vniuersa emeritis diebus: verùm si de æuo solùm gloriatio est, vana habeatur; de iuuene flore annorum morte quasi intempestiua sublato Auctor sapientiæ c. 4. vers. 13. *consummatus in breui expleuit tempora multa, placita enim erat Deo anima illius:* igitur apud Deum annorum æstimatio, & preciū singulare: cùm quod ex abrupto, & breue sit multi arbitretur temporis: sed quomodo si pauci anni longitudo dierum sunt Creatori, de eo Psalmus testetur, 89. vers. 4. *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna quæ præterijt:* & quasi pœniteret Vatem diei vnius spatium concessisse mille annorum curriculo, vt egregiè à Hieronymo obseruatum, tanquam se corrigit adiungens, non esse nisi nocturnæ vigiliæ trium scilicet horarum spatium: *& custodia in nocte:* verùm & hoc indulgens nimium tribuit: quamobrem annectit, *quæ pro nihilo habentur, eorū anni erunt*, id est, vt ea Hebræo quidam inferunt, *quasi somnium*, momentaneum videlicet & puncti instar: Quomodo igitur qui mille annis vixerat, tāquam non ortus iudicatur, vt qui desijerit penè cum apparuisset? nempe hic tanto reuerendus senio, & antiquitate grauissimus nihil pretereà admiratione dignum præmonstrabat, non bello, nō litteratura, non moribus, quotum apud Deum potissima commendatio, alijsue clarus ornamentis; solam vetustatem crepabat tumidus: quo igitur huius vnius futilem esse iactantiam Propheta denunciat, affirmat annorum miriadem somniorum leuissimis gaudiis quorum breuissimum solatium, Deo iudice, comparari.

Sap 4 v. 13.

Psal 89. v. 4.

Qui nihil admiratione dignum in vita præstitit, apud Deū non censetur vixisse.

99. Creata à Deo luce, formosissimo quidem opere, & radiante tanquam delicianrem in pulcherrimo fœtu Artificem velut introducit Moyses nam subiungit, *vidit Deus lucem quod esset bona*, Genes. c. 1. vers. 4. Sed numquid non ante lucē producti cæli, terra quoque formata est? testatur siquidē idemmet asserens, *in principio creauit Deus cælum, & terram?* quam ob causam bis procreatis nō subiecit de diuina approbatione, & bonitatis encomio? Ecce, nondum prodierant Firmamentū, non Phœbus, non soror eius, non astrorum faces cælū adornabant, inhonorus illi adhuc vultus; nec melior glebę sors, absque floribus, sine gramine, plantis & arboribus vacua, deerāt & animantium turmæ, deerat homo, omnia eremus & vastitas occupabant: Quid infelicius? in quibus ergo sub tanta rerum iucundissimarum orbitate gloriari poterant cælum & terra? sanè in natiuitatis, ortûsque antiquitate, ante lucem enim, & ante cætera visibilia prognata sunt: igitur non habentia ornatum & cultum aliquem nomini pulchritudine viduata ob senectutis titulum solum laudanda putasset Numen? Haudquaquam: propterea itaque etsi luce maiora natu commendare omisit, ne sine ornamentis antiquitatem approbasse iudicaretur etiam antè solis antiquorum globum ligna & fænum edita; numquid ideò cum sole de principatu fænum contenderit? scitè Ambrosius lib. 4. in Hexameron. c. 1. *Ergo cum vides solem, attende terram quæ ante fundata est, attende herba fæni, quæ præstat ordinis priuilegio, attende ligna, quæ plaudunt quod priora luminibus cæli esse cœperunt: Nunquid meritis sunt maiora quam Solis? aut nunquid prior ligni prærogatiua? absit vt insensibilia tanti muneris præferamus ministro.*

Gen. c. 1. v. 4

Ambros.

Qui ad vineam conducti primo mane cum sub vesperam intuerentur pari mercede cumulatos qui hora vndecima laborare cœperunt, quorum proinde breuis interualli sudores, animi impatientia demonstrata conquesti tanquam de iniuria aiebant: *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus?* Matth cap. 20. vers. 12. An non iustus illorum dolor, siquidem & verum fuit miseros sole tota die fatigatos, quamobrem itaque non & Pater familias illorum causæ fauerit? sanè qui hora vndecima vineam ingressi tanta alacritate vineā excolere adorsi, tantâque constantia & tam indefessa eam hilaritatem continuarunt, vt nobilior eorum fuerit industria, quàm antecedentium omnium, quarè & his adumbratum Apostolorū Domini præclarissimam manum Patrum nonnulli existimarunt, singulariter de Paulo Apostolo quidam interpretati: quamobrem venustè admodum sanctus Gregorius Papa hom. 29 in Euangelia de hac Parabola: *plerunque & qui post nos venire cernitur, per agilitatem nos boni operis antecedit, & vix eum cras sequimur, quem hodiè præire videbamur: Ecce cùm Stephanus pro fide moreretur Saulus lapidantium vestimenta seruabat: omnium ergò lapidantium manibus ipse lapidabat, qui ad lapidandum omnes expeditos reddebat: & tamen eundem ipsum in sancta Ecclesia laboribus antecessit, quem persequendo Martyrem fecit:* Non igitur mentis, & rerum gestarum honore sub diei exordium inuitati illos superauerunt quos hora vndecima subministrauit: quonam igitur titulo præferri cæteris optabant? Nónne eo solum nomine, quod antiquiores essent? quid enim aliud suggerere poterant? ergóne tam bonus Pater familias ob solius antiquitatis iactantiam ampliorem contulisset mercedem? noluit in vinea sua eiusmodi ob titulos præmia distribui, proinde & murmura & quærimonias despexit. 100.

Mat c. 20. v. 12.

Tardius ad Deum conuersi nonnūquàm alios in virtute præcedunt. Gregor.

Matthæus dum Christi lineam enumeratis Genitoribus, & auorum serie proponere statueret, inscripsit, librū appellas Generationis Iesu Christi, *filij Dauid, filij Abraham*, c. 1. vers. 1. admirati communiter interpretes nominatum antea Dauidem quā Abraham, cum multis sæculis illo posterior fuerit: verùm & primo eminēte loco honor est: quare hic Dauidi potiùs quàm Abrahæ concessus? equidem Chrysostomus, quem de more abbreuiant Theophil. & Euthymius celebriori 101.

Matth. 1. v. 1

præditum fama inter Iudæos Danidem memorant, proinde tanquam insigniorem Genealogiæ inscriprione melioribus donatum: Theophylacti sententia est; *Quia apud Iudæos* (inquit) *celebrior erat Dauid, regnóque clarior: Nam inter Reges ipse primus Deo placuit, & promissionem accepit à Deo, quòd ex semine suo surrecturus esset Christus, eà propter omnes Christum filium Dauid dicebant:* Si igitur David celebrior Abraham, quam ob caosam potiora conferenda essent in Patriarcham? nonne ob solam vetustatis reuerentiam, quoniam plurimis antiquior extiterit? At si paria vtriusque merita; rectè quòd longinquioris ætatis haberetur ratio: cùm verò famosior putatus sit, digniora eius facta obseurari & vinci ab annorum copiosiori numero æquum non erat; præpositus est itaque Dauid, nè si anteponeretur Abraham, nudæ antiquitati delatum esse suspicaremur.

Theophyl.

102. Adolescentes ad virtutis studium Ieremias hortatur spe celsioris laudis Threnor. cap. 4. vers. 27. *Bonum est viro, cùm portauerit iugum ab adolescentia sua:* At quam bonum hoc illi ô Vates! quid consequetur honoris? qualem compensationem? *sedebit* (inquit) *solitarius & tacebit, quia leuauit super se?* vbi sedebit; & quando? & quibus eum sociis? Bernardus interpretabatur de nouissimi iudicij magno & formidabili apparatu, tunc igitur huiusmodi Adolescentem, qui sub iuuentute vixerit modestè & beatè ex iudicibus futurum, per quos mortalium examinentur causæ: ingens dignitas, sed quam Theologi spondent Religiosis, de quibus speciatim Ieremiam plerique exponunt: *Non dixit sedet* (ait Bernardus serm. 1. de sancto Petro & Paulo) *sed sedebit solitarius cùm habuerit honorem singularitatis illius, videlicet iudiciariæ potestatis insigne, quod sancti in terra sua possidebunt cum lætitia sempiterna: sed quare hoc, quia leuauit se super se, idest cùm adolescens erat, & ætatis adhuc lubricæ sentiret ardores, senem induit, relinquens quod erat, & assumens quod non erat:* Sed obsecro, quales futuri sint ij, quos ad iudicandum socios assumere Christus dignatus fuerit? nónne prouectæ ætatis atque idcircò seniores nominantur? *nam in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, Seniores sedentes circumamicti vestimentis albis,* Apoc. 4 vers. 4. de quibus, eorúmque officio audiendus Richardus de sancto Victore lib. 2. in Apoc. cap. 1. *Viginti quatuor seniores sunt omnes veteris & noui Testamenti sancti & perfecti Doctores, qui pariter rectè sub tali numero comprehenduntur propter duodecim Patriarcharum prærogatiuam, & propter auctoritatem Apostolicam: qui nimirum perfecti singulariter sedere dicuntur: quia & in præsenti Ecclesia quamdiu præsens vita agitur, & vltimo iudicio secundùm sua merita sedem iudicandi cum ipso Iudice sortiuntur:* Si igitur senes, & ob canitiem venerandos esse oporteat iudices orbis terrarum sub fine temporum, quomodo è iudicibus vnum statuerimus, quem Adolescentem, & in exordio ætatis Ieremias nobis depinxerit? Verùm est alia Senectus morum, iustitiæ nimirum & sanctitatis plenitudo: alia temporis, per quam capilli immutantur: Quò igitur insinuet morum vnicam & præstantissimam habendam considerationem, iudicibus fidenter Adolescentem adlegit: nihil veritus annorum multa deesse lustra, cui suppetebat Christi gratia, & quem maturum virtutes fecerant.

Thren. 4. v. 27.

Adolescentes modesti habebunt honorem iudiciariæ potestatis in extremo Iudicio.

Bernard.

Adolescentes virtute præditi computantur inter 24. seniores.

Apoc. 4. v. 4.

Rich. Vict.

Alia senectus morum est iustitia, alia temporis.

Et vt noueris hanc esse veram senectutem, & non alteram eam longeuitatis mensium atque annorum, certe qua phrasi Abrahæ exitum vltimum Scriptura delineet? *Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.* Genes. c. 15. vers. 15. Quidnam est in *senectute bona*? num post liberos & nepotes multos? an post diuitias & voluptates maximas? an certè id quod in senectutem magis quadrat post vegetam & robustam exactam ætatem, quam tristitiæ, quam morbi, quam sensuum defectus non lassauerint? sed nihil horum *senectus bona*, cùm & talibus impij sæpè fruantur: at *bona* reputatur, quam virtutes perfectissimæ adornant; Ambros. lib. 2. de Abraham, cap. 9. *Nam insipiens in bello nutritur, & in discordia: iustus in senectute bona: Non dixit longa, sed bona, quia iustus benè senescit, iniustorũ autẽ nemo quamuis cornicibus diuturniore vita vixerit: nam diu viuere cõmune sapientibus, atque insipientibus est: benè autem viuere speciale sapientis est, cuius senectus venerabilis, & ætas senectutis vita immaculata: non diuturnitate inquit, neque numero annorum computata, nec capillis capitis in carne, sed sensibus: ille ergo benè senescit, qui benè senserit;* quare ab Origene obseruatum est peccatores ex Bibliorum idiomate senes non appellatos, neque eis plenitudinam adscribi dierum, quod mysticè temporalis succedentia annorum exiguo in precio sit absente honestate & præclaris facinoribus: *Presbyteri* (inquit hom. 16. in Iosue) *& Seniores non pro longæua vita dicuntur sed pro maturitate sensus, & grauitate vitæ veneranda: Vnde Abraham, qui minus vixit quàm prædecessores patres, primus in Scriptura Presbyter & senior appellatur: obserua autem sicubi inueniens peccatorem aliquem vocari seniorem & plenum dierum, quia peccator non est prouectus dierum, sed deficiens, non enim se extendit ad anteriora, sed semper retrò conuertitur.* 103.

Senectus morum sola vera senectus.

Gen. 15. v. 15.

Quid sit vità fungi in senectute bona.

Ambros.

Origen.

Sectio XII.

Quò quisque proximior Deo, aut Christo, eò felicior & dignior.

SAlomonis hoc carmen eam ob rationem aliis omnibus Scripturarum metris prælatum tanquam nobilius & mage Beatum statuimus, siue quia Deum propiùs attingeret, quod subtilissimæ Theologiæ in modũ profundiora diuinitatis arcana perlustraret siue quoniam incarnati Verbi in mysteriis versaretur familiarius, & Christo proximiùs accederet: iure ob hos titulos reputatum Canticorum omnium excellentissimum: quid enim præstantissius? quid optatius coniunctione intima cum Deo & Christo eius: arduum illud Seruatoris pronunciatum Lucæ cap. 15. vers. 7. *Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agẽte, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia:* igitúrne potior iustitia, quæ semper stetit, illa, quæ contrita est, & lapsum passa? Animaduerte, quomodo hoc intelligitur acutè: Solent iusti ordinarium prosequentes cursum vitæ, quæ cũ Dei timore est, interdũ remissè agere: Quamuis enim mortales noxas declinent, sed leuiũ vitandarũ culparum neglectio apud eos, quamobrẽ 104.

Luc. 15. v. 7.

tepidè

tepidè ſanè cõuerſantur in domo Domini;in pœnã tantæ ſocordiæ Numẽ aliquando permittit fœdis deturpari criminibus, quorum ex confuſione talis enaſcitur pudor, qui in delictorum pœnitentiam ſtimulat ad ſeueræ diſciplinæ arctiſſimas leges; quare deinceps celeritate feruntur admirabili, vt breui nonaginta nouem iuſtorum cœtum qui primam gratiam non amiſerat, ſpatiosè tamen ob teporem ſpiritus ambulant, currendo vincant; itaque peccator iſte conuerſus quoniam incredibiliter in horas proficit, gratia poſt lapſum parta omnium illorum nonaginta nouem iuſtorum ſanctitatem prætergreſſus, Deo, Chriſtóque propior fit, nam quò ſanctior quiſquam eſt, quantóque maiori gratia ditior, eo fit propinquior Deo & Chriſto; ſed Angeli plus gaudent, quò ad Deum quis propiùs accedat; benè igitur quod vberior ſit lætitia de illo, qui pœnitendo affinior Deo & Chriſto euaſerit, quam de nonaginta nouem iuſtis, qui à longiùs ſtant: S. Gregorius homilia 34. in Euangelia; *Plus autem de conuerſis peccatoribus, quam de ſtantibus iuſtis in cœlo gaudium eſſe fatetur; quia plerumque hi, qui nullis ſe oppreſſos peccatorum molibus ſciunt, ſtant quidem in via iuſtitiæ; ſed tamen ad cœleſtem patriam anxiè non anhelant, & plerumque pigri remanent ad exercenda bona præcipua, quia ſecuri ſibi ſunt, quod nulla commiſerint mala grauiora: At contra nonnunquam hi, qui ſe aliqua illicita egiſſe meminerunt, ex ipſo ſuo dolore compuncti ad amorem Dei inardeſcant; & quia erraſſe ſe à Deo conſiderant, damna præcedentia lucris ſequentibus compenſant; maius ergo gaudium fit in cœlo*, &c.

In pœnã ſua ſocordia iuſte in crimẽ labuntur vt celerius & animoſius relevantur, & propius ad Deum accedant.

Greg.

Hoc Angelorum gaudium ſuper vno pecca-
105. tore pœnitentiam agente domeſtica parabola Chriſtus belliſſimè expreſſit, drachmæ nimirum, quam mulier amiſit, & diligenter perquiſitam tandem inuenit; nec ſe continere valuit, quin ſociabus & vicinis conuocatis poſtularit, vt congratularentur ob recuperatam drachmam Luc. c. 15. v. 9. & quoniam monetæ genus drachma, monetæ verò Regis inſculpitur imago, vulgaris ſententia rationalem intelligi animam, quæ ad Dei ſimilitudinem formata eſt, peccando autem nobiliſſimam hanc ſculpturã miſerrimè fœdauit, adeò vt iumentis inſipientibus ſimilem factam Vates affirmauerit! ô mutationẽ enormem & plangendã nimis! ſimilẽ Deo comparatam eſſe iumentis ſtolidiſſimis; Tandem abſterſis peccatorum ſordibus quæ formoſam inquinauerunt imaginem, redditus eſt nummus antiquo honori, aduocauitque continuò Anima vicinas, & amicas ſuas, hoc eſt potentias, vt diem feſtum agerent, & tripudiarent inſigni cum hilaritate, vt exponit S. Gregorius Nyſſenus de Virginitate, cap. 12. *Reuera enim* (ait) *omnes contubernales animi potentiæ, quas nunc vicinas nominat, vbi detecta fuerit, ac reluxerit imago hæc magni Regis (quam inde ab exordio drachmæ noſtræ inſeruit, qui corda noſtra ad vnum finxit) ſe ad ſacrum illud gaudium, lætitiámque conuertent in inexplicabilem rei inuentæ pulchritudinem intentæ*. Sed quæ huius tam inauditæ iubilationis occaſio? magna prorſus & ineffabilis; creatura quippe appropinquãdo Creatori ſuo fit omninò beata, fit nobiliſſima, & quò propius accedit, eo fit ſublimior & fortunatior: Quidnam autem ex inuentione drachmæ conſequitur? nempè vt à ſtatu iumentorum, quibus aſſimilatus erat Homo per peccatum tranſierit ad ſtatum filiorum Dei per gratiam, per quam & proximus Deo redditus eſt, quid enim propinquius Deo filiis ipſius? nam ſi filij & hæredes quoque; cernentes igitur potentiæ Animam cui famulantur Deo, Chriſtóque propinquam, atque ob hoc omni alia ſublunari creatura præſtantiorem, non poſſunt aliquo modo lætitiam diſſimulare.

Luc c. 15. v. 9.

Nyſſen.

Imago magni Regis relucet in anima inexplicabili pulchritudine.

Moriebatur Iacob, & filium adiurabat chariſſi- 106.
mum Ioſeph, ne in terra Ægyptiorum oſſa eius relinqueret, ſed faceret vt in Chanaan aſportarentur Geneſ. c. 47. v. 30. eodem pacto & ipſe Ioſephus diſceſſurus ex hoc mundo ſuos obſtrinxit Geneſ. c. 50. v. 25. Quid referebat oſſa conſepulta eſſe magis in regione promiſſa, quam Ægyptiorum in glebis? nonne & reſuſcitare poſſit Deus iacentia in Ægypto cadauera? perſpice; Sancti illi à Deo illuminati nouerunt ſequuturis temporibus ex Virgine Hebræa in terra Chanaan proditurum in lucem Chriſtum; & quoniam in vita frui non poterant; optabant poſt fatum illi proximos eſſe, quoniam intelligebant nihil ſublimius, nihil mage deſiderandam contingere poſſe quam Chriſto coniungi, ei appropinquare; ob hanc igitur cauſam, ne longiùs à Chriſto deſtaret quod ſupereſſet cadauerum, anxiè flagitabant baiulari ex Ægypto in Paleſtinam oſſa ipſorum: P. Damianus ſermone de tranſlatione ſancti Hilarij: *Quid eſt ergo quod ſancti Patriarchæ, qui ſe puluerem, & cinerem eſſe perſpicuè perhibent? qui certè corpora, & corporalia quæque cœleſtium contemplatione deſpiciunt in Chananæorum terra corpora ſua quieſcere tanto deſiderio concupiſcant? illius ergo terræ finibus beati viri iam inhiabant, quam per Spiritum iam cernebant Saluatoris veſtigijs atteri, quam interioribus oculis iam videbant pretioſo Dominici corporis ſanguine purpurari, vt illic eorum corpora ſuam expectarent reſurrectionem, vbi reſurrecturum eſſe cognoſcebant ipſum beatæ Reſurrectionis Auctorem.*

Gen c. 47. v. 30

Cur Iacob voluerit poſt mortem aſportari ex Ægypto in terram Chanaan?

Damian.

Dum paulatim mundi omnes Numen partes 107.
ornabat, & modo gramine, herbis, ligno fructifero amiciebatur tellus, modo luminaribus magnis, & ſtellarum candentibus radijs fulgebat cœlum, modo æquora piſcibus replebantur, adiungit quoque conſummato opere molitionis primordialis narrator Moyſes, *& vidit Deus quod eſſet bonum*, deerat vltimum munus, nimirum rationalis humana quæ concederetur Creatura, editus eſt tandem Adam, & hoc effigiato, de quibus toties ſeorſim pronunciauit Hiſtoria, ſubnectit de collectione vniuerſorum, *viditque Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona*. Gen. cap 1. v. 31. Quam ob rationem poſt viſum in terris Protoplaſtum creſcit encomium, & eximiè *bona* reputantur quæ antea quaſi mediocriter ſolùm *bona* indicabantur? Scilicet, antequàm homo fabricaretur non erat in mundo iſtum et inferiori creatura aliqua Deo affinis & tanquam cognata, in nulla enim relucebat ipſius Dei effigies & ſimilitudo, ſed nec quæ Chriſto olim venturo ad redimendum compararetur creatura aliqua, eiuſdémque cum ipſo naturæ & ſpeciei; Homine itaque procreato iam redditus eſt orbis propter habitatorem ſuum, imò propter compendiatum in homine ipſomet orbem, qui proinde microcoſmus, Deo, Chriſtóque affinis, & cognatus: At verò probauimus, quo quiſpiam Deo, Chriſtóque propinquior euadit, eo & nobiliorem, beatiorémque ſimul euadere: auctus eſt igitur poſt conditum hominem ob nouam cum Deo, Chriſtóque cognationẽ, mundo honor, aucta fœlicitas, ideóque

Creato iam homine, orbis terrarũ redditus eſt affinis Deo, & velut ſeipſo melior effectus.

velut se ipso melior redditus; Si igitur incrementum orbis accepit post formatum Adamum, benè quod & maior sit laus posteà melioris vtique: atque idcireò quamuis ante hominem emolitum non dicebatur de mundi partubus, nisi quod boni essent qui producebantur fœtus, deinceps tamen iidem *valdè boni* referantur Augu-

Augustinus. stinus lib. 3. de Genes. ad litteram, cap. 24. *Non sigillatim vt in cæteris etiam de humana creatura dixit, & vidit Deus quia bonum est, sed post hominem factum subintulit de omnibus, & vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce valdè bona; prætermisit hoc dicere vt illud potius diceret quod futurum aliquid prænunciaret, moderatum est vtique vt diceretur & quod in præsenti verum esset, & præsentiam significaret futuri nempè humanum per peccatum lapsus, eiúsque per Christum reparationis; Quod igitur dictum est, vidit Deus cuncta quæ fecerat, &c. tum ad præsentem bonitatem refertur, quia vniuersum adeò conditum sapienter ac pulchrè dispositum, seu ordinatum, & in vno homine microcosmo eleganti summa collectum est; tum etiam ad futuram, quæ sexta similiter die erant omnia in homine quasi collecta per Christum Deum, & hominem instauranda.*

108. Absolutis mundi operibus requieuit Creator in die septimo, *& benedixit diei septimo, & sanctificauit illum.* Genes. cap. 2. vers. 3. nobilissimus

Gen. 2. v. 3. Nobilissimus dies septimus. planè dies iste, & cæterorum vincens honorem, de cuius laudibus mellifluè Rupertus Abbas lib. 2. in Genes. cap. 16. & 17. De hoc die in typum Resurrectionis Christi Dauid Psalm. 117.

Psal. 117. v. 23. vers. 23. *Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea*; Quidnam est quod de luce ista quasi in mysterium prædicat, diem extitisse quem *fecerit* Dominus? Nónne Auctor sex dierum qui præcesserunt, in quibus editæ creaturæ sunt, Deus? nónne ipse, & non alius extrà eum Deus procreauit? qua igitur de causa de Sabbatho putemus singulariter scriptum, diem esse quem *fecerit* Dominus, nisi quia dies dierum iste, atque eminens inter dies vniuersos: At vndenam huic diei tanta celsitudo? nam potiùs videatur aliis ignobilior diebus, cùm habeant illi de quorum natiuitate glorientur aut fruges terræ, aut animantia, vel planetas, vel

Habent sex hebdomadæ dies quòd de aliquarum rerum natiuitate glorientur. aquatilia, aut denique hominem? dies autem iste vacuus sit, proinde ex otio illaudabilis? Respondeo feriationem extitisse in hac quidem luce Sabbathi, sed ab operibus sæculi, non ab operibus Dei; vnde Origenes benè tract. 29.

Origen. in Matthæum; *requieuit ab operibus mundi, quæ facere cœpit, opera autem iustitiæ semper & sine initio operabatur, & operabitur sine fine; vt sicut ille requieuit in Sabbatho ab operibus mundi, non autem requieuit ab operibus iustitiæ; sic & nos per ipsum Sabbathisemus ab operibus mundialibus & carnalibus, & nociuis, opera autem iustitiæ semper exerceamus*; hinc igitur meritò nobilissima huius lucis dignitas super omnem alium dierum cursum; Nam vt demonstrabamus hactenus, illud in vnoquoque genere sublimius, quod propiùs ad Deum accedit, eique affinius sit; cæteri itaque dies cùm in illis mundi intexantur opera, distrahunt, & mentem sollicitudinibus & curis à Deo separant; Sabbathum *Septimus dies Sponsi diuini amplexibus mentem arctè coniungit.* autem ad vacandum Deo integrè destinatum est, proinde Sponsi diuini amplexibus mentem arctè coniungit, quò fit vt longè proximior Deo sit dies ista met quam cæteri omnes, ac proinde nobilior & celsior lux hæc, quàm reliquæ.

Quid illustrius olim, quàm de populo Circumcisionis fuisse ex semine Abrahæ, de stirpe 109.
Hebræa? cæteræ nationes tanquam viles habebantur, quoniam populus ille erat populus segregatus & electus; iam verò extrà Iudæam inter aliarum Prouinciarum multitudinem, quid honorarius Ciue Romano? vtroque potitus Doctor Gentium; perspice tamen quid dicat; *Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei; propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam*, ad Philip. cap. 3. vers. 8. qua in sententia pre- Phil. 3. v. 8.
mendum verbum illud, *vt lucrifaciam*; igitur lucrum & prouentus fuit antiquæ nobilitatis perdidisse ob Christum tanquam in ipso restaurata sit cum fœnore; sed quonam pacto aucta sub Christo nobilitas, cuius discipuli vilis plebs reputata? nempe Paulus idcircò renunciabat titulis seu Iudaicæ, seu Romanæ ingenuitatis, vt Christo propiùs adlegeretur; Cùm igitur licèt id humana consideratio non intelligat, spiritaliter tamen & verè, eò generosior & nobilior, vnusquisque, quò magis Christo appropinquat; rectè Apostolus detrimentum faciens mundani honoris, vt Christo familiariùs vniretur, lucrum se fecisse memorat; Tertullianus Tertull.
lib. 5. contrà Marcionem; *Quæ autem retrò lucri duxerat gloriam carnis, notam Circumcisionis, generis Hebræi ex Hebræo censum, pharisææ candidæ dignitatem: Hæc ut si stercora deputat præ comparatione agnitionis Christi.*

ANTELO

ANTELOQVIVM XI.

De meliori ſacras Scripturas interpretandi genere.

VOLEBAM in præfatione ad benignum Lectorem occurrere his, qui diſplicere poterant in noſtro Commentariorum more, quoniam autem vna, alteráve pagina coërcere dicenda impoſſibile videbatur; malui in has potiùs ſedes transferre, quàm longa proluſione remorari, quem ſtatim remittere neceſſarium fuerit, non ad aliud quidem, quàm ad Prolegomena, & librorum ſalutationes: nam in his totus hic primus lucubrationum noſtrarum fœtus conteritur: Verùm ſtadium ingrediamur.

SECTIO I.

Num illaudati frequentes excurſus in variarum diſciplinarum materias? & quæ vituperanda longitudo Commentariorum?

1. VARIVM, atque difficile eſt humanum ingenium; nec puto, aliquem vnquam tantùm aut beneuolentiæ, aut laudis conſequutum, vt placeret ſingulis; quin & infelicem iudicarunt multi, quem liuor intactum abire permiſit, quippe magnorum conatuum ſemper hoſtis; Quem dicendi characterem amaueris? Longus videri cupias? ibis in offenſionem breuiaria diligentium: Compendio gaudes? deſpicient qui pleno flumine natare optant: Medium tenes? neque apud hos, neque apud illos gratiam conſequeris: Eruditus, atque copioſus es? odêre tantas diuitias: ieiunus, & macer? hoc quoque vitio adſcripsêre; Ita per omnes ſemitas faſtidium dominatur, & vetus equidem morbus, de quo Lyricus in Arte poëtica ante plurima ſæcula conqueſtus;

Nemo omnib. gratiam conciliat.

Hora.

Maxima pars Vatum, pater, & iuuenes patre digni,
Decipimur ſpecie recti; breuis eſſe laboro,
Obſcurus fio; ſectantem leuia, nerui
Deficiunt, animique; profeſſus grandia turget:
Serpit humi, tutus nimium timidúſque procellæ;

Sed quid demiramur in Scriptoribus omnia contemni à nauſeantibus animis, quando & in ſacratiſſimis, maximéque neceſſariis myſteriis cuncta exhorruêre? *Venit enim Ioannes Baptiſta* (Luc. cap. 7. verſ. 33.) *neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, Dæmonium habet: Venit Filius hominis manducans, & bibens; & dicitis: Ecce homo deuorator, & bibens vinum, & amicus publicanorum, & peccatorum.* Pleríque ſuo indulgent genio, & quem ab hoc alieniorem ſentiunt, ſubitò condemnant: *Noſtis,* (inquit Philippus, Bonæ-Spei Abbas, epiſtola 10. ad Bernardum,) *quantùm veteres Monachi, qui nigro habitu veſtiuntur, qui iuxta præcedentium Patrum inſtituta tritam Religionis ſemitam gradiuntur, de auſtera nouitate Ciſtercienſium conqueruntur: augmento quorum, ipſi vt æſtimant, & fama, & numero minuuntur: Noſtis, quantùm ipſi Ciſtercienſes iſtorum teneritudinem, & molles delicias reprehendunt, & ad Monachos nullatenus pertinere contendunt: qui, quoniam parcioris victus, & habitus faſtigium apprehendunt, non ſatis, vt dicitur, aliorum infirmitatibus condeſcendunt: Ab vtriſque autem Clerici regulares nonnullas, (vt aiunt) moleſtias patiuntur: qui tamen Deo vtcunque ſeruire moliuntur: & qui vellent, & deberent à Monachis collaborantibus adiuuari, conqueruntur plurimùm ab eis reſiſtentibus ſe grauari:* Ita igitur quocunque te vertas, quodcunque eligas, arduum eſt, ſanè propè impoſſibile, vt, qui vexent, & reprehendant, effugias; Cùm ergo omnia impedita ſint, & thamnis, vepribúſque circumſepta, atque eſſet propugnandum, quodcunque eligeretur; nobis arriſit ſpatioſior, vberiórque methodus eorum, qui oblata occaſione varias, grauéſque quæſtiones diſſitarum cauſarum mouent, eáſque non ſtrictim, & quaſi in tranſcurſu ventilant; at multa cum eruditione, cum ſucco, & viribus, vt Lectori ſit, vnde ad ſatietatem hauriat; & Scriptores, qui ob anguſtias mortalis vitæ de omnibus ſcientiis tractare nequeant, dum ex vnius Operis anſa per multa vagantur argumenta, ſpecimen exhibeant, quid in vniuerſis labore, & induſtria conſequuti ſunt; à quibus illuſtrandis non ignoratio, aut deterruit, aut reuocauit; ſed properantis Lacheſis nimia feſtinatio, quando & in Potentatibus octoginta anni, & ſi quid ampliùs, hoc tantùm labor, & dolor? Quæramus patrocinia optioni huic noſtræ.

Vnuſquiſque præter ſua vita ſtudia, contemnit cætera. Luc 7.

Philip. Abb.

Longa Commentaria encomio & honore digna.

Verùm, quis nobis iure valeat ſuccenſere, quando habuiſſe contigit fulgentiſſimum tutelarem Gregorium Romanum epiſtola ad Leandrum Hiſpalenſem ante Commentarios in beatum Iobum, cap. 2. *Sacri enim Tractator eloquij (ait) morem fluminis debet imitari: flumen quippe, dum per alueum defluit, ſi valles concauas ex latere contingit, in eas protinus ſui impetus curſum diuertit: cúmque illas ſufficienter impleuerit, repentè ſe in alueum refundit: ſic nimirum ſic diuini verbi eſſe Tractator debet: vt, cùm de qualibet re diſſerit; ſi fortè iuxtà poſitam occaſionem congruæ ædificationis* 2.

Digreſſiones licitæ ſcriptoribus. Gregor.

ædificationis inuenerit, quasi ad vicinam vallem lingua vndas intorqueat; & cùm subiectæ instructionis campum sufficienter infuderit, ad sermonis propositi alueum recurrat: Atque hanc certè, quam aliis colendam regulam Magnus intimauit Pontifex, ipse diligentissimè obseruauit: Sed quali tandem in opere? Certè explanatione in Iobum, de quo propè diuino volumine noster Ribera prooemio in Malachiam, num. 10. *Equidem ita audeo, cùm de libris moralis expositionis in Iob sermo incidit; nullum habere librum Ecclesiam præter eos, qui diuinitus inspirati sunt, alios doctiores, aut vtiliores; per eius libros inoffenso pede currere licet, nihil timendum, nihil habet non catholicum; nihil non eruditum: quid relinquit in Scripturis, quod non verset, quod non elucidet? quid excogitari summo ingenio potest, quod non inueniat? quid vtile esse potest ad probandum, quod illum fugiat?* Si igitur post Bibliorum religiosissima effata, nullus sit codex, neque vtilior, neque doctior Gregorij in Iobum elucubrationibus, certè hunc potissimùm librum imitari iuuat præstantissimos quosque sacrarum litterarum Interpretes; atqui Gregorianum volumen totum vtilissimis, iucundissimisque abundat digressionibus, quibus seu historicum, seu mysticum sensum discutiat, excurrit per vniuersa Scripturarum prata, & in horrea sua coaceruat vnus, quæ plurimos locupletare valeant; Exhibeamus abundantissimum testem Sixtum Senensem; & quoniam in argumento versamur, cui delicati breuitatis amatores difficilem sint adhibituri fidem, operæpretium est integram Senensis periodum etsi longiorem transcribere; nam & animum nostrum plenè declarat, & excepto Gregorio, aliorum quoque subministrat exempla aliqua.

Gregorij opus Morale in Iob quàm eximium.
Ribera.

3\. Itaque lib. 3. Bibliothecæ, Methodo 21. *Secundus coaceruationis modus in testimoniorum aggregatione positus est, qui ad enodationem, & confirmationem propositi loci varia Scripturarum testimonia, authoritates, & locos ex diuinis litteris similes in vnum contractos adducit; & hos rursum, præsertim, si obscuri fuerint, & implicati, superaddita noua expositionis interpositione, particulariter edisseris: quò fit, vt, dum Expositor per singula prolata Scripturæ testimonia exponendo progreditur, explanationis corpus quodammodo in immensum excrescat, vixque finem inueniat: Desudarunt in hoc exponendi genere inter Scholasticos Henricus Langesteinius, qui consumptis multis annis in publica enarratione Geneseos, vix ad quartum eius libri caput post quatuor integros annos peruenire potuit; edidit super his quatuor magnis voluminibus, in quibus omnes ferè vtriusque testamenti libres interpretatus est; Hunc longè prolixiore Opere superauit Thomas Hasselbachius, qui cùm vno & viginti annorum spatio nondum peruenisset ad finem primi capitis Isaiæ, quem continuè enarrauerat, demum reliquit enarrationis suæ in primum Isaiæ caput libros vigintiquatuor. Ex Patribus verò maiori cum laude in hoc labore versatus est D. Gregorius, qui in omnibus scriptis suis, præcipuè autem in quinque, ac triginta libris Commentariorum in Iob, tot diuinorum eloquiorum sententias, fragmentáque congessit, & congesta exposuit, vt ex his, velut ex ditissimo promptuario, multi non ignobiles Expositores integras omnium ferè Scripturæ sanctæ voluminum expositiones acceperint; quales sunt Patherius D. Gregorij Notarius; Claudius Classitanus Abbas; Beda, Presbyter: Alulphus Monachus; Guernerus Parisiensis; ac plerique alij Gregorianæ lectionis studiosi, qui ex Gregorij sententijs in vtrumque Testamentum explanationes hauserunt;* Ac sanè, quod de Gregorio Sixtus asseruit, ex eius collegisse voluminibus Bedam vtriusque ferè Instrumenti explanationem, idem pari iure de Augustini vigiliis affirmare valeat, quemadmodum vbique testantur Commentaria non solius Bedæ, sed etiam Eucherij, atque Rabani, & Hispalensis Isidori, aliorúmque multorum; Quanta igitur vtilitas est, in vnum, alterúmve Bibliorum codicem eiusmodi interpretationem congessisse, ex qua eruditus, diligénsque Lector facem accipere possit ad vniuersas Scripturas intelligendas? Quantùm eminet arcani sermonis vinculum cum reliquis partibus, quando absque illis non leuiter, neque perfunctoriè enucleatis, nè vnius alicuius tractatus membrum pro sufficientia, & dignitate enarrari valeat à Bibliorum Interprete consummato.

Longos, qui perpoliere Commentarios amauerint.
Sixt. Senens.
Henric. Langest.
Hasselbach.
Greg. Pap.
Ex Gregorij labore in Iob Scripturæ Commentarium integer conflatus.
Ex Augustino Beda totã Scripturam ferè declarauit.

Quòd si grandium virorum exempla sint, quæ corroborare valeant, & multùm persuadere, quæ in commentando optima sit æstimanda forma, profectò non vnus aliquis ex Patrum Senatu, eum, quem diximus in scribendo ordinem sequutus est, sed omnes; vt nemo sit, quem excipere debeamus; Etenim id exploratum est apud doctos Theologiam in veterum Ecclesiæ Præceptorum monumentis dispersam, primùm colligi cœptam in Oriente ante octingentos annos à Ioanne Damasceno, deinde & subsequutis aliquot sæculis post mille, & centum annos à reparato genere humano excellenti compendio distributam à Petro Lombardo, qui id conatus est vt ipse testatur prologo ad librum 1. *Vt breui volumine complicaret Patrum sententias;* Quamobrem & Magister Sententiarum audiri meruit; Qui igitur eos, qui antecesserunt, facere soliti Doctores? Sanè, cùm vtriusque explanarent Instrumenti volumina, subinde oblata occasione varias inserebant quæstiones; & nunc de prædestinatione Sanctorum; nunc de gratiæ viribus, & præstantia; nunc de incarnato Verbo; nunc de vno, & trino Deo sermonem instituebant; sed vix quidpiam deducto, & continuato filo; at sparsim, & in rotis modum, qui hac illac diffundatur; alioquin sanè apud ipsos si controuersiæ Scholarum separatis locis, & tractatibus inuenirentur, vt quid fuisset opus laborare, aut Damascenum, aut Petrum Lombardum in Summis theologicis conficiendis? & qui ad fastigium scientiarum Reginam euexère duo Principes scholastici certaminis, sanctus Aquinas, & Ioannes Dunsius Scotus; omnes illi in hoc vnum incubuêre, vt diu, noctúque Patres terendo, & in primis perscrutando Dionysium Areopagitam; & beati Augustini lucubrationes, apud eos seiuncta, & diuisa in locos communes cogerent, & sibi inuicem compararent, quæ apud voluminum diuersas regiones, aut de Creatore, aut de Angelis, aut de vitiis, atque virtutibus, plenum de quaque materia, & suis absolutum numeris formarent tractatum; Neque æstimet aliquis diuagatos Patres, cùm ita à præcipuo scopo diuerterent, & velut ad peregrina excurrerent, per sacra tantùm, & de Bibliorum penu hausta; quippe, *Omnes* (vt præclarè adnotatum ab Hieronymo epistola ad Magnum Oratorem Romanum) *vt tantum Philosophorum doctrinas, atque sententijs suos refarciunt libros, vt nescias quid in illis primùm admirari*

4.
Patres omnes digressorea scriptionis amatores.
Theologiam scholastico more, qui disposuerint primi.
Damasc.
Petr. Lomb.
Patres in Philosophorum, Oratorúmque lectione plurimùm versati.
Hieron.

admirari

admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam Scripturarum.

5.

Ordo & dispositio melior iuniorũ Doctorũ, quàm fuerit antiquorum.
Canus.

Sed Melchior Canus prooemio ad locos theologicos velit antiquos inuentione excelluisse; *Ordinem verò* (inquit) *dispositionem, perspicuitatem sibi si assumant iuniores, videntur ea iure suo quodam vendicare; Quapropter vtrisque legendis efficiet Theologus scholasticam disputationem sine dubio pleniorem, nam ex illis, quasi materiam; ex his tanquam formam differendi mutuatus, potens erit nimirum exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere.* Sic Canus, quæ an comperta sint aliorum crisis esto; difficile est enim putasse, rectiorem methodum in commentando à Patribus omissam esse; Sed modò præbeamus, certè & iuniorum exempla abundè confirmant à nobis hactenus præiacta fundamenta. Quòd si sanè inter recentiores iubeat numerare quosdam ante nos aliquot sæculis florescentes, erit plurimorum instar vnus Alphonsus Tostatus, de quo noster Ribera præfatione in Zachariam,

Ribera Alphõsi Tostati laus.

num. 10. *Vbicunque Commentarij eius extiterint* (ait) *audè legendus est; suppeditat enim rerum copiam mirabilem, quærit plura quàm vllus vnquam quæsierit, colligit dicta multorum, optimè eligit, copiosè tam aliena confutat, quàm sua confirmat; grauis, pius, & capacissimi iudicij, vt mirer vehementer eum tam mirabilem, tàmque raram eruditionem comparare potuisse, cum eius ætate tanta esset in Hispania paucitas eruditorum, tam rara bonarum cognitio litterarum*; Quem alter ex nostris nunquam satis laudatus Annalista, Alphonso in his, quibus præcipuè excellit, similimus; stylo, linguarum peritia, & temporum exacta ednotatione superior, *Magistrum* appellat quemadmodum à Martyre Cypriano vocari solitus Tertullianus, atque is est optimus Pater Iacobus Salianus tomo 3. anno mundi 2963. num. 17.

Saliani commendatio.
Abul.

Iam verò Abulensis quantùm ingenij, & memoriæ vela diffundit? Septem nobis in Matthæum iusta volumina reliquit, nec Euangelistam absoluit; ad caput illius vigesimumquintum ferè octoginta dubia mouet: in vnius breui capituli enucleatione, vt aduertit Sixtus lib. 4. Bibliothecæ,

Sixt. Sen.

centum & septuaginta scholasticas exciiat quæstiones; & meruit ob tantam exuberantiam, quódque per omnia disciplinarum genera feratur, nihilque indiscussum prætermittat, *Stupor Mundi* appellari; planè Miraculum orbis homo tantus; Ioannes Hagen, dictus de Indagine, Teutonicus ex Carthusiensi Familia, cùm omnem Scripturam quadruplici expositione declarasset; Canticum tamen Salomonis octo interpretationibus illustrauit; vigebat ad annum 1460. Amauit & multa explanationum genera Dionysius Richelius ex eodem Cœtu; & quidem geminauit Commentarium super his nuptiis; Quid mirum, cùm & Origenes, qui facem cæteris Enarratoribus prætulit, vt recenset Hieronymus scribens Damaso, *decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti vsque versuum millia penè perueniunt, primùm septuaginta Interpretes; deinde Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem: & ad extremum quintam editionem, quam in Actio littore inuenisse se scribit, ita apertè, magnificéque differuit, vt inde mihi videatur, in eo completum esse, quod dicitur; Introduxit me Rex in cubiculum suum.* Bernardus verò Claravallensis Abbas, cùm in eruendo Canticorum sensu sibi excessetit ipsi, in vnius verbi examine sæpè multas homilias absumit: sanè vix

Canticum Canticorum quinam ad longum explanauêre.
Ioan Hag. Carthus.
Orig.
Bernard.

septem tractatibus absoluit illa solùm, *Osculetur me osculo oris sui*: Quem Gillebertus, vt in reliquis, sic in hoc etiam feliciter imitatur: atque Thomas quoque Cisterciensis Monachus duodecim libris suam Commentationem in Epithalamium clausit; quos & nuperi, & in his doctissimi sequuti Interpretes magnis voluminibus Ludouicus de Sotomaior, & Michaël Gislerius Prosper Rosettus Ludouicus de la Puente.

Gillebert.
Sotom.
Gisler.
De la Puẽte.
Thom Cist.

Age verò: hæc omnia quæ antiquiora fuêre, vitio non caruêre aliquo, & emendauit seniores ætatis nouos postremum hoc nasurum sæculum; sed vbi ditior seges illorũ, quibus voluptas fuit infinita disquirere, in omnes disciplinas crebrò excurrere, immorari, vniuersa plenè discutere? Alphonsi Tostati longitudinem in nouo Instrumento superauit noster Alphonsus Salmeron: quid autem in eo viro diuinæ, humanæque eruditionis non elucet? Certè succincta illa, & compendiaria respuit, cùm tamen otio nequaquam frueretur, sed præter diurna tempora noctem etiam surriperet animarum cura: at qui Deo, Ecclesiæque laborant, quid non possunt? Sebastianus Barradas non nisi quatuor voluminibus Euangelia absoluit: Alcazarius ne vno vastóque eo libro Apocalypsim clausit; nuper accepimus & alterum fœtum: in Acta Apostolorum diffusus satis, insigniterque eruditus Ioannes Lorinus: Iustinianus nequaquam breuis est, siuè Paulum, seu canonicas declaret Epistolas; & nuper Ioannes Antonius Velazquez in vnam ad Philippenses Epistolam duo extauit volumina emunctæ lucubrationis: Didacus de Baëza, cùm moralem Euangeliorum explanationem solam complexus esset, quatuor edidit tomos, quibus in eo tractationis genere non aliquid vidit præsens ætas magè splendidum: Viegas super Ioannis Apocalypsi quantis abundat nouis quæstionibus? quàm elegans vbique? Iam & in veteri illustrando Fœdere, quanta affluunt & maiestate, & copia, quàm multa in apricum referunt? In Genesim vterque Benedictus Pererius, atque Fernandez? in Exodum Barradas, atque Pereira? in reliquum Pentateuchum Lorinus? in Iudices, & Iosuë Serarius, atque Magallanius? In Regum librum 1. Franciscus de Mendoça; ille nimiùm citò raptus, qui non tam libros, quàm Bibliothecam moliebatur in Historiam Samuëlis; & potuit omnibus ad amussim instructus præsidiis, quæ in Scripturarum perfecto interprete desiderantur: In Iobum, & Salomonis Ecclesiasten, & vitam Pineda? in Parabolas Salazarius? in Ezechielem Prado, atque Villalpandus, homines exquisitæ eloquentiæ, incomparandæ lectionis? Quid referam de Saliano, quem Historiæ leges etsi coërcerent: tamen nihil intentatum in omni veteri Fœdere reliquit, vt necesse fuerit Annales in sex volumina distribuere: atque certè hoc illi maximam laudem peperit.

6.
Recentiores Scriptores, qui vberes Cõmentarios produxerunt.
Salmeron.
Barradas.
Alcazar.
Lorin.
Iustin.
Velazq.
Baëza.
Pere.
Fernand.
Serar.
Magallan.
Mendoça.
Pineda.
Salazar.
Prado.
Villalpand.

Præter hos nostri Sodalitij homines, multi prætereà sunt ex huius æui optimis Scriptoribus, quibus similis Commentariorum modus placuit: Ascanius Martinengus in duo, triáve Geneseos capita duos magnos tomos edidit: Rutilius Benzonius, Lauretanus Antistes, in Canticum, *Magnificat*, volumen vnum iustum: Claudius Rangolius ex Minimorum Ordine, in librum 1. Regum duos amplos libros: vnum in pauca quædam Geneseos capita ex eodem Cœtu Marinus Mersennus: Fabianus Iustinianus, Episcopus Adriacensis,

7.
Martineng.
Benzon.
Rangol.
Mersen.
Iustinian.

Fernand. Nodin. Broud.

Adriacensis, in librum Tobiæ: Ioannes Fernando ex Prædicatorum Cœtu in Ecclesiasten: Ioannes Nodin Minorita in Exodum, Ioannes de la Hay in Genesim, Antiochus Brondus ex ordine Mercenariorum in Apocalypsim; Atque in Theologicis elucidandis id ipsum obseruarunt in controuersiis Cardinalis Bellarminus, Canisius, Valentia, Gretserus: in scholastica palæstra Suarius, Vasquezius, Salas, Albertinus, Bubalus, Didacus Ruicius, Fassolus; Præceptor noster Petrus Hurtado de Mendoça nupertimè edita secunda secundæ; in morali Theosophia Ludouicus de Molina, & Thomas Sanctius: in mystica Iacobus Aluarez de Paz; in Philosophicis Conimbricenses, & Paulus Vallius; in Humanioribus Zerda. Raderus, atque Pontanus; Scripsit etiam satis affluenter, pariterque eruditè Thomas de Maluenda ex Ordine Prædicatorum, de Paradiso & Antichristo; Illustrissimus Baronius in Ecclesiæ præclarissimis Annalibus non solùm casus, variósque rerum euentus patefacit; sed de Conciliis, de omni antiquitatis vsu digressiones vtilissimas inserit, multáque noui Instrumenti loca primo tomo summo cum iudicio explanat; prolixum esset de vniuersis memorationem facere, & non nimiùm necessarium, cùm præ oculis, præque manibus docti passim habeant; Igitur siue ad anteriora tempora, seu ad proxima conuertamur, in vtroque qui scientiarum maiorem famam consequuti sunt, amarunt genus Commentariorum, quod multa esset refertum varietate, & data occasione, aut eruditionis, aut ingenij demonstrandi, per omnes quæstiones & honestas, & vtiles iret.

Bellarm. Canis. Valentia. Gretser. Suarius. Vasquez. Salas. Albert. Bubal. Ruic. Fassol. Hurtado. Molina. Sanch. Aluarez. Conimbr. Vallius. Zerda. Rader. Pontan. Maluend. Baron.

Verùm, quidni facerent, edocti ab optimo Magistro, Spiritu gratiarum, qui per Siracidis os cap. 39. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, narrationem virorum nominatorum conseruabit, & in versutias parabolarum simul introibit; in terram alienigenarum gentium pertransiet; bona enim, & mala in hominibus tentabit*, Vt quid verò tantùm industriæ, vt necesse sit, eum, qui sapientiæ nomine florere cupiat, in omnem vetustatem ingredi, classicos quosque Auctores deuorare, abditissima, & recondita vniuersa penetrare, & insuper longa sibi exilia, peregrinationem in vltimas terrarum oras indicere, vt memorat Hieronymus epistola ad Paulinum? *Legimus in veteribus Historys*, (ait,) *quosdam lustrasse prouincias, nouos adiisse populos, maria transisse, vt eos, quos ex libris nouerant, coram quoque viderent*. Quem in sensum illud; *In terram alienigenarum gentium transiet*. exponunt Nicolaüs, Dionysius, Palacios; Quid hoc tanto sumptu opus, nisi vt doctus Scriba proferat de thesauro suo noua & vetera, & conquisitis diuitiis edenda à se monumenta illustret, ex grano sinapis arborem creans pulcherrimam, in qua & aues cœli nidulentur? Equidem plurima opus esse supellectili Commentatori, nec posse stricto sermone muneri satisfecisse Hieronymus non semel intimauit; nam libr. 1. Apologetici aduersùs Ruffinum; *Commentarij* (ait) *quid operis habeant? Alterius dicta edisserunt, quæ obscurè scripta sunt plano sermone manifestant, multorum sententias replicant, & dicunt: hunc locum quidam sic edisserunt: alij sic interpretantur; illi sensum suum, & intelligentiam his testimonys, & hac nituntur ratione firmare, vt prudens Lector, cùm diuersas explanationes legerit, & multorum vel probanda, vel improbanda didicerit, iudicet, quid verius sit, & quasi bonus trapezita, adulterina monetæ peccatum reprobet*; Et procemio in libro 2. epist. ad Galatas; *Officij mei est obscura disserere, manifesta perstringere, in dubiis immorari; vnde & à plerisque Commentariorum Opus explanatio nominatur*: Similiàque prologo ad librum 1. interpretationis Hieremiæ; Facile autem est colligere, haudquaquam ista perfici posse, nisi se distendat, qui explanationem aggressus sit: At verò quantam amplificationem, qualésve excursus id requirat, de quo idem monet præludio in Danielem? *Ad intelligendas autem extremas partes Danielis, multiplex Græcorum historia necessaria est: Suctorij videlicet, Callinici, Diodori, Hieronymi, Polybij, Possidonij, Claudij Theonis, & Andronici cognomento Alypij, quos & Porphyrius esse secutum se dicit: Iosephi quoque & eorum, quos ponit Iosephus, præcipuéque nostri Liuij, & Pompeij Trogi, atque Iustini, qui omnem extremæ visionis narrant Historiam: & post Alexandrum vsque ad Cæsarem Augustum Syriæ, & Ægypti, id est, Seleuci, & Antiochi, & Ptolomæi bella describunt*: Verùm sanè hac de lite tractat doctè Ioan. Maine, quæstione 1. in prologum libri 4. Sententiarum conclusione 2. *Non illaudabile est* (inquit) *extraneas scientias ad Theologiam nullo modo necessarias, sed ad decorem Theologiæ conducentes introducere: Probatur: facta venerabilium Patrum, & bassium Theologiæ sunt imitanda: sed sic est, quod B. Hieronymus, Augustinus, & alij Doctores, Platonis, Marci Tullij, Virgilij, & aliorum Philosophorum, Oratorum, & Poetarum introduxerunt scripta, vt patet legenti: ergo illud nobis licet*, &c.

Nicol. Dion. Palacios.

Hieron. Commentary scopus.

9. At hinc continuò ingens enasci malum inclamitant; nempe ex tanta rerum coaceruatione scripta in immensum crescere, confundi, atque onerari Lectoris animum, & desperatione fractum valedicere sapientiæ, atque Musis; quapropter de emendatione styli cogitans Hieronymus allegato nuper in Danielem procemio; *Verùm iam tempus est*, (inquit,) *vt ipsius Prophetæ verba texamus, non iuxta consuetudinem nostram, proponentes omnia, & omnia disserentes, vt in duodecim Prophetas fecimus; sed breuiter & per interualla, ea tantùm quæ obscura sunt, explanantes, ne librorum innumerabilium magnitudo Lectori fastidium faciat*: Et prologo in Ionam quid in aliis Commentatoribus displicuerit, enarrans; *Scio* (ait) *veteres Ecclesiasticos, tam Græcos, quàm Latinos super hoc libro multa dixisse, & tantis quæstionibus non tam aperuisse, quàm obscurasse sententias, vt ipsa interpretatio eorum opus habeat interpretatione, & multò incertior Lector recedat, quàm fuerat, antequàm legeret: Nec hoc dico, quò magnis ingenys detraham, & alios mea laude sugillem: sed, quòd Commentatoris officium sit, vt quæ obscura sunt, breuiter, apertéque dilucidet: & non tam disertitudinem ostentet suam, quàm sensum eius, quem exponit, edisserat*: Respondeo, longitudinem duplici ex radice posse consurgere; primùm, quòd in verbis sit inepta quædam repetitio, & per ambages, multúmque circumeundo ea proferantur, quæ exigua periodo comprehendi poterant; deinde in rebus ipsis, quoniam aut eadem sæpiùs ingerantur auribus, aut non necessaria scribantur, aut vulgaria pro raris producantur: vel denique, vt non sint contemnenda, quæ dicantur; ad rem tamen nihil spectent: Huiusmodi in commentando amplificationes non libenter damnamus, atque

Hieron.

Longitudo in cõmentando quæ vituperanda, quæ approbandat

Quintil. atque horum partem reprehendit Quintilianus lib. 8 Instit cap. 2. *Est etiam in quibusdam turba inanium verborum, qui dum communem loquendi morem reformidant, ducti specie n tors, circumeunt omnia copiosa loquacitate, qua dicere volunt: ipsam deinde illam seriem cum alia simili iungentes, miscentésque, vltra quam solus spiritus durare possit, extendunt*: Neque sanè minus onerosum hoc, quàm quod idem contingere compendia affectantibus statim subinnuit: *Alij breuitatis amnili, necessaria quoque orationi subtrahunt verba; & velut satis sit scire ipsos, qua dicere velint, quantùm ad alios pertineat, nihil putant*: Erit igitur quoad sermonis aut breuitatem, aut longitudinem id sedulò aduertendum, de quo idem monet lib 4. c. 2. *Nos autem breuitatem in hoc ponimus, non vt minùs, sed ne plùs dicatur, quàm oporteat: non minus autem cauenda erit, que nimiùm corripientes omnia sequitur obscuritas, satiúsq; est aliquid narrationi superesse, quàm deesse: nam superuacanea cum tedio dicuntur, necessaria cum periculo subtrahu*... Secundò, oritur longitudo non causa alicuius ex prænotatis vitiis; sed quoniam ingenij ager felix est, & magno lumine præditus intellectus intuetur multa, quæ alios eum vsque in diem latuerant: Itaque cùm & verbis circuncisio adhibeatur, & in rebus ipsis nequidquam superuacuum afferatur: tamen arcanorum tam cumulata est seges, quam necesse sit glebæ magnam occupare partem: Quorũ igitur volumina ob huiuscemodi rationes crescunt, nequaquam ob longitudinem vituperanda sunt: verùm gratiæ illis habendæ maximæ, quòd abstrusas à mortalium cognitione veritates publici iuris fecerint: non enim aut longum, aut fastidiosum id esse valeat, quod ignorasse pœniteat, sciuisse delectet.

Breuitas quæ vitiosa.

10. Quanquam autem secundùm morem hactenus declaratum, in quocunque scribendi genere commendabile appareat digredi non raró, & in varias materias excurrere; tamen hanc qualencunque licentiam potiori sibi iure vendicat Tropologia: quippe cùm Hieronymus adnotet in illud Habacuc c. 1. *Quia ecce ego suscitabo Chaldaos*, &c. inquiens: *Historia stricta est, & euagandi non habet facultatem: Tropologia libera, & his tantùm legibus circunscripta. vt pietatem sequatur intelligentia, sermonisque contextum; nec in rebus multùm inter se contrariis violēta sit copulandis*: Cuius memoriam canonis cùm nos haberemus, in anterioribus conati sumus, dum Historiam pertractaremus, ferri ad diuersa parcè solùm, atque timidè: quamobrem longiores peregrinarum materiarum discursus reiecimus in præludia ethica, quæ ad Tropologiam spectant: Sed nec ibi nimium exspatiati sumus, quando in iustæ molis opere vix tres excursus: Neque sanè hoc ipsum perpetrauimus, quin allegoria fundamentum ab Historia mutuaretur: Et quidem ita vt fiat, conueniens, oportunúmque sit: nam quidem disciplinarum Principi Theosophiæ reliquas ancillari scientias, artésque omnes in confesso est: quo autem pacto ministerium suum impleant, & heræ obsecundent, nisi peritus artifex occasionem venetur aperiendæ rimæ vniuersis, vel saltem decentibus, vtilioribúsque? Hoc autem contigit, diuertendo sobriè nunc ad has, nunc ad illas notitias.

Regula: Tropologia euagandi facultatem habet: secus Historia Hieron.

* * *

Sherlogi Anteloq. in Cant.

SECTIO II.

Quantum vitium in Scriptore quasi sua facere velle, quæ ab aliis adinuenta, elaborata sunt?

HOmines otiosi, qui à limine tantùm Musas salutarunt, qui voluptatibus & inertia fracti, in vmbra continuò sedent, nunquam ausi in apertum se effundere, & bono communi insudare: hi statim vt doctorum virorum lucubrationes prælum destituêre, & venales fiunt, peruolutant sedulò vniuersa; & si quid reperêre consimile his, quæ priores ediderunt, actum esse de genere humano arbitrantur; nempe quod patienter sustineat audaces plagiarios: Neque ego sanè negauerim aliquos esse tam proiectæ temeritatis, aduersùs quos omnis ira, & excandescentia lenis sit: nam, cùm ingenio, & literatura eguêre, inuerecundè suffurantur: quo verò & ipsorum credatur alienus partus, deformant miserè pulcherrimas eruditorum vigilias, inuertunt ordinem, mutant vocabula, adimunt perfecta, súsque déque vertentes omnia, monstrum tandem educunt: eum sanè in modum, quo olim Gentium Philosophi, & Vates, cùm in Hebræorum arcana inciderent, aut quòd sibi attribui inuentionis gloriam cuperent, aut quòd non satis perciperent, fabulas pro veris narrationibus emiserunt: id, quod à Tatiano Assyrio tom. 4. Bibliothecæ 3. editionis annotatum est oratione contra Græcos: *Multi namque Græcorum* (inquit) *Sophista curiositate quadam inducti, quecunque à Moyse, & similibus eius sapientibus viris didicerunt, deprauatè, & secùs efferre conantur; partim vt ipsi proprium aliquid promere videantur; partim, vt ea, quæ intelligunt, facta quadam sermonis compositione velantes, veritatem suis commentis vitient*: Itaque huiusmodi fucos, qui mella deuorant, & alienis laboribus insidiantur, cùm ipsi egregium nihil præstare valeant, & odisse iuuat, & ab humano cœtu exterminare, quoad fieri possit: Verùm non horum persequutores nos insectamur; sed genus quoddam virorum delicatum, loquacitate potens solùm, quod nunquam aut sudauit, aut alsit in doctrinarum acquisitione: vt repetit autem istiusmodi fex easdem ex Patribus sententias aliquot, eadem vel Scripturarum, vel Conciliorum loca in diuersis Auctoribus, statim blatterant, & crambem bis coctam apponi vociferantur, ex rapina, & spoliis præcedentium Doctorũ conflari volumina, non esse dignos aut Bibliotheca, aut nummis labores; agunt verò hæc omnia, vt inertiæ suæ patrocinium aliquod inueniant; nempe, intelligant à scribendo propterea abstinere, quòd nisi iterent eadem, nihil relictum sit à veteribus indiscussum; se autem adeò ingenuos, vt malint inglorios annos traducere, quàm in aliena monumenta irruere, & proponere rursus cum fastidio, quæ anteà dicta fuerint. At certè prudentiam ista desiderant, scientiámque arguit felix censura: nam oporteat cogitasse, quem optimi quique Præceptores vsum obseruarint. 11.

Doctorũ hominũ vigilias ineptè suffurantes, quibus similes?

Ethnici sacra Scripturæ arcana fabulis accõmodabant. Tatian. Aff.

Quinam in libros, quę produnt, imperitè blatterare soleant?

Nam, quotusquisque inter doctissimos est, qui si eas materias pertractet, quæ eruditionem postulent, & auctoritate, siue Bibliorum, seu 12.

Conciliorum, vel Patrum fulciendæ sunt, non eadem repetat quæ alij transcripserint? nè ab hac immunes, quæ nulla tamen culpa est, illi, quos appellant Criticos. qui omnia ad libram vocant, nihilque ipsorum vana opinatione nõ selectum, & nouum afferunt; Comparet Lector vel Coryphæos inter se, vix ex cardinalibus vnam reperiat quæstionem; agatur de quocunque veterum ritu atque obseruantia, in qua non aliqua reluceant, & frequenter multa quidem, à singulis coacervata; quæ tamen ab aliis non sunt mutuati, sed propria diligentia inuenerunt; quidni sanè, cùm eosdem Auctores peruoluerint, atque eundem in scopum? Verùm ad Criticos alij attenderint, nunc de Theologis oboritur lis: Apponam egregium Cardinalis Bellarmini effatum tom. 1. controuersiarum præfat. ad Lectorem; *Ariana hæresi quondam grassante scripserunt accuratè, & copiosè tum Græci, tum Latini propemodum infiniti, Athanasius, Basilius, Epiphanius, Didymus, vterque Gregorius, vterque Cyrillus, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Bæticus, Idacius, Clarius, Phagadius, Fulgentius, & alij: ita verò conueniunt inter se, & quasi conspirant, siue testimonia Scripturæ pro Catholica fide adducant, siue ad Hæreticorum argumenta respondeant: vt eadem omnes repetere, atque inculcare, & omnes etiam ab vno aliquo accepisse videantur: neque id illis vitio verti solet, aut potest; nam, quòd multi scriberent, causa erat ardor fidei, & zelus religionis, quem in eorum pectoribus Spiritus sanctus accenderat: quòd eadem scriberent inde fiebat, quod antidotum veneni eiusdem ex eodem fonte, eodem spiritu hauserant: & ex iisdem præsidiis aduersus hostes eosdem, de possessione eadem, eodem Auctore, ac duce Deo, pugnabant.*

Easdē auctoritates sæpè transcribunt eximij quiq; Doctores.

Bellarm.

Sed non in hæresi tantùm profliganda iisdem
13. vsos armis operæ pretium est, ostendamus: at & in sacrorum voluminum expositione, & planè mutuatos fuisse à prioribus non pauca aliqua, neque obscuri nominis Magistros, verùm fulgentissima Ecclesiæ lumina, & omnium disciplinarum genere instructos viros: Proferamus autem eiusmodi testem, quem ne inuidia ipsa contemnere audeat: & sanè ille est Hieronymus, qui exordio libri 1. contra Ruffinum, *Si auctoritatem suo Operi præstruebas, volens quos sequeretur, ostendere, habuis in promptu Hilarium Confessorem, qui quadraginta fermè millia versuũ Origenis in Iob, & Psalmos transtulit: habuis Ambrosium, cuius penè omnes libri huius sermonibus pleni sunt, & Marium Victorinum:* Atque ad Augustinũ scribens de seipso; *Præsertim, cùm liberè in præfatione confessus sim, Origenis Cõmentarios me esse sequutum, & vel mea, vel aliena dictasse:* Meminit autem Prologi lib. 1 Commentar. ad Galatas: sed apertè loquutus secundo in Michæam, procemiu: *Nam, quod dicunt Origenis me volumina compilare, & cõtaminari non decere veterum scripta, quod illi maledictum vehemens esse existimant, eandem laudem ego maximam duco, cùm illum imitari volo, quem cunctis prudentibus, & vobis placere non dubito: si enim criminis est Græcorum benè dicta transferre, accusetur Ennius, & Maro, Plautus, Cæcilius, & Terentius, Tullius quoque, & cæteri eloquentes viri, qui non solùm versus ad multa capita, & longissimos libros, ac fabulas integras transtulerunt; sed & Hilarius noster furti reus sit, qui in Psalmos quadraginta fermè millia versuum supradicti Origenis ad sensum verterit: quorum omnium æmulari exopto negligentiam potius, quam istorum obscuram diligentiam:* Tantorum virorum abundè vestigia legerunt Cassiodorus in explanatione Psalmorum Augustinum abbreuians, in omnibus sacrorum voluminum Commentariis Beda eundem: cum aliis Patribus siue Græcis seu Latinis, Eucherius, Haymo, Strabus, Rabanus, Sedulius, Euthymius, Petrus Lombardus. Isidorus Hispal. Victor Antioch. Titus Bostrensis: Chrysostomum Theophylactus decurtat; Theodoretus deflorat: Theodoretum Procopius: Lyra ex Hieronymo desumpsit non pauca, ex vtroque vniuersa penè Dionysius Carthusianus: suntque de horum classe Oecumenius, atque Incognitus in Psalmos, & plures, quos & Auctorũ inter se collatio suppeditabit, & docebunt frequenter Sixtus Senensis lib 4 Bibliothecæ, Posseuinus in apparatu sacro: Ribera prologo in Malachiam: Cantapetrensis procemio in librum sextum hypotyposeon: Sanè de sui Ordinis præclarissimis duabus facibus, S. Antonino, Florentinorum Archiepiscopo, & Vincentio, Bellouacensi Præsule, Melchior Canus lib. 11. de locis cap 6 §. *Lex vero secunda, &c. De Vincentio* (ait) *Valuacensi, & D. Antonino liberiùs iudico, quorum vterque non tam dedit operam, vt res veras, certásque describeret, quàm ne, nihil omninò præteriret, quod scriptum in schedulis quibusque reperiret.*

Ambrosius, & Hieronymus ex Origene trãscripserunt.

Hilar.

Virgilius, & Tullius ab aliis plura mutuati.

Hieron.

Aliorũ scripta abbreuiantes.

Beda. Eucher. Haymo. Strabus. Raban. Sedul. Euthym. Lombard. Isid. Vict. Ant. Titus. Theophyl. Theodor. Procop. Lyran. Carthus. Sixt. Senens. Incognit. Posseuin. Ribera

Canus de scriptis S. Antonini, & Valuacensis iudicium.

Iam & Scholastici Theologi, inquit Martinez 14.
allegato nuper procemio in sextum hypotyposeon: *Thomas siquidē, Bonauentura, Alensis & eius generis cæteri: quorum institutũ fuit, quæ sancti Patres sparsim tradiderunt, in locos cõmunes conijcere quid aliud fecerũt, nisi Augustini, Dionysij Areopagitæ, & Aristotelis pulcherrimum venenum vno vase concludere?* Profectò stupendũ id est, vt animaduertit Bellarminus de ecclesiasticis Scriptoribus ab anno Domini 1200. *quod magna pars primæ secundæ, & secundæ secũdæ S. Thomæ inueniatur iisdē verbis in primo, & tertio libro Speculi Moralis Vincentij Bellouacẽsis:* Ac quanquam sanè ex Prædicatorũ Ordine vnus, qui correxit Angelici Doctoris Opera, Frater Franciscus Garcia, in Vniuersitate Tarraconẽsi publicus Professor, ad finẽ partium, asseueret, *apertissimum esse, S Thomam mutuasse ex Vincentio fermè õnia, quæ in duobus codicibus de vitiis, & virtutibus scripta reliquit: præcessit enim (inquid) iste Vincentius D. Thomam 34. annis, cũ Thomas obierit anno Domini 1274 & Vincentius anno 1240 ac proinde. cùm eadē ab vtroque prorsus scripta reperiuntur, quamuis multo elegantiori methodo disponantur à S. Thoma, quàm à Vincentio fuerint tradita: verosimilius, Thomam à Vincentio hausisse doctrinam, non contrà Vincentium à Thoma.* Tamẽ Bellarmino Cardinali (quanquam eũ non lateret, quod ex Hieronymo ostendimus, egregios fuisse Scriptores, qui ab aliis longos tractatus mutuati sunt,) durum, iniquúmque apparuit, vt Angelicus Præceptor hauriret Summæ suæ nobilissimũ mẽbrum ex peregrina lucubratione: quare nescio quẽ alium iuniorẽ Vincentium meditari coactus, quẽ planè obscuri fuisse nominis oporteat, de quo vtpote omnes tacuerint Auctores, quẽ ne ipse, qualis fuerit, dicere potuit: Equidem, si in extrema ætate B. Thomas Summam Theologicam elaborauit, satis arduum est capessere, vt non deriuarit ex fontibus Vincentianis: Quamobrẽ in nupera editione Operũ Bellouacẽsis, quæ studio Theologorũ Vedastini Collegij Duacensis S. Benedicti prodiit, itũ est, in eã sententiã, quæ à iuuene B. Aquinate

Martin.

Bellarm.

Nam Summa Doctoris Angelici pars translata ex Vincentio Valuacensi.

Garcia.

Bellarm.

Summam Theologiæ S. Thomas adolescens scripsit.

nate cõpositam esse Summã autumat: cuius opinationis aliquod esse valeat fulcimentũ, quòd B. Doctor, quam in tertia parte, qu. 27. art. 2. sustinuit cogitationẽ de læsa Dei Genitrice à peccato originali, maturiori iudicio senior retractauit in 1. Senteotiarum, qu. 1. dist. 44. art. 3. ad 3. *Et talis* (inquit) *fuit puritas beatæ Virginis, quæ peccato originali, & actuali immunis fuit*: Quod amplexatur ex animo Catherinus lib. 2. pro immaculata cõceptione §. *Quàm variè*, &c. vbi ait: *Etiam qui insignes Thomistæ habentur, Capreolus, & Caietanus, fatentur ingenuè in nonnullis eum variè scripsisse; & posterius, quæ anteà scripserat retractasse.*

Opinionem asserentium, Deiparam, originali labe maculatam, retractauit S. Thomas.

15\. At, siue B. Thomas ex Vinceotio desumpserit, id, quod egregiis Viris nonnunquam contigisse monstrauimus; seu, quod certius nonnullis visum est, Vincentius à B. Thoma mutuatus sit, quando in studiorũ exordio Summam confecerit; id etiã atque etiam attendendum est, nihil ab exemplis tantorum Virorum patrocinij conciliari adulterinis fœtibus rudium, malorúmque ingeniorum: etenim io Scriptore, qui aliorum diuitiis sua locupletat monumenta, considerandum, quid ipse marte suo polleat cùm telam de ingenij venis absque externis adminiculis orditur; si enim illa, quæ sibi relictus fabricat, talia existãt, quæ exquisitum acumen, eruditionem singularem, venustatem, nitelam, ordinem sapiant, atque in his aliquando longus sit; indicium manifestum est, quòd de aliorum voluminibus transcripserit quædam, ob reuerentiam erga Maiores fecisse, ob animi demissionem, quòd suis non crederet laboribus propter multam humilitatem: Quam in normam credo Sanctum Bonauenturam de Magistro Sententiarum loquutum; id, quod multis accommodari valeat, quæst. 4 in Prologum lib. 1. Sententiarum: ad secundum respondens inquit: *Et quòd sunt ibi multa dicta aliorum, hoc non tollit Magistri auctoritatem; sed potius eius auctoritatem, & humilitatem commendat*: Aut equidem eò quòd inornata essent, quæ prisci tradiderint, stylo nempe, atque methodo incompta; res autem ipsæ pretiosæ essent, & iudicauerint in bonum commune plùs cedere, si ingenium exerceant in iis excolendis, & splendori restitueodis; quàm si ex propriæ inuentionis quidpiam visceribus in lucem darent: atque de hoc amplissimo Senatu omnes illi quorum in antecedentibus syllabum texuimus: sin verò vbi suis volitare pennis Scriptores cœperint, monstra pariant, humi repant, nihil scintillans & viuidum, nihil animarum proferant; suspicio incidit vehemens continuò gloriæ popularis aura captos voluisse cornicularum more in lucem Academiarum alienis coloribus vestitos prodire: Sed luunt meritas pœnas: nam, vt paululùm ex rudibus aliquos decipiant: & per ora currant ineptorum, vt in eruditorum se conspectum dedêre sibilis & cachinnis exploduntur cœtu Doctorum; mox & ad horum exempla ipsi semiscientes despiciunt, & vt cum blattis & tineis longùm contendant, amandant.

Quando vi-rorum repetere, & mutuare ex aliis?

16\. Illud nonnullos vexat, quòd videant à dicentibus è suggesto, Patrum aliquando verba detruncari, omitti medium sermonem, & colligi orationis extrema solùm: Verùm hæc adhibito antidoto sufferri possunt: duæ autem cautelæ obseruandæ: Prima, vt integer maneat sensus, & ne ex verborum transpositione, noua oriatur rerum figura: aliter si contingat, cogitur Auctor pro iis testimonium ferre, quæ nunquam fortasse in mentem venerunt: Secunda, vt fiat cum moderatione, & in Auditorum gratiam raro, ne longa non intellecti idiomatis periodo grauentur: nam sanè & Apostoli in citando veteri Instrumento aliquando media intersecant; & quod amplius est, ex duobus, pluribúsve diuersis locis, vnum conflant: pro quibus videri poterunt Leo Castrensis in illud cap. 8. Isaïæ: *Et erit vobis in satisfactionem*, &c. & ad illa c. 9. *Primo tempore alleuiata est terra Zabulon*, &c. Ribera in cap. 13. Oseæ, num. 33. Aliqui verò audaci allegatione citant ex Patribus multos versus, quos nullo pacto diuidunt, & intersecant; sed examinati nihil eorum claudunt, pro quibus adhibentur: scilicet, vt tempori magis deseruiant, quàm quòd priscos Doctores honoratos cupiant, nihil absque Patrum fulcimento ore cadere gloriantur; & cùm non semper in promptu habeantur genina loca, adulterant & distorquent: Sanissimum profectò consilium est, & Christiano Ecclesiastæ dignissimum, vt quoad eius fieri valeat, nihil de Scripturis proferat, quod non Patres corroborent: sonat enim dulcissimè piis in auribus Maiorum, in quibus præter doctrinam sanctitudo effulsit, auctoritas: sed non vniuersa Patres dixère, vt nos latè monstrauimus Anteloquio 4. Sect. 13. Quapropter cura debeat esse perito Oratori, vt Ethologiæ graues fiant historico fundatæ sensu, vtilitati animarum accommodæ: hæ vbi reluxerint conditiones, quamuis de Patribus nemo sit qui suffragetur, satis erit, vt contrarios eos non habeat proferendus sensus, & excipietur cum plausu à docto & maturo Auditore: quem certè morem in concionibus Patres ipsi obseruarunt, & optimi de recentiorum numero Interpretes.

Patrum verba detruncata vt sustineri debeant.

Regula: Apostoli, in citando veteri In-strumento, media intersecant, ex locis diuersis vnum faciunt.

Leo Castr.

Ribera.

An semper loca scriptura Patrum dicta fulcienda in concione?

SECTIO III.

Explanatio Bibliorum mixta ex historica & ethologica, omnium & præstantissima, & vtilissima; Historicus Scripturarum sensus quanti faciendus? mystici sensus quam magna Ecclesiæ Patribus æstimatio? conceptuum studium optimis ingeniis dignum: loci communes morales non spernendi.

QVi in eruendo literali Scripturarum sensu operam & oleum vniuersum consumpserunt, dum incidunt in longos morales excursus, quibus sacri idiomatis sententiæ aliquæ moribus accommodantur, homiliis repleri volumina affirmant, locis communibus resarciri in detrimentum, & temporis, & Lectoris: itaque fastidiunt multùm genus tractationis; quoniam & ingenij parum requirit, & Bibliorum intelligentiæ modicum deseruit: quippe in Psalmos congestæ Tropologiæ, & Iobo, & Prophetis, & historialibus eædem facilè adaptari valeant: Rursum, qui spreto literæ difficiliori studio per allegoriarum iucunda prata diuagantes ætatem contriuerunt, literæ enucleationem despiciunt, vt quæ sit arida, insipida, animum 17.

Literæ nimiùm inhibentes tropologicos despiciunt, & è contra.

nequaquam reficiens: Ego sanè arbitror vsque pari dignos esse reprehensione: cùm enim sapientes esse non desinant, vtpote in Patrum aut lectione versati, aut bonorum Interpretum; dissimulant tamen scientiam, & vituperant id sanè, quo possit esse Scripturarum integra aliqua explanatio: Quid enim tam peruagatum, frequénsque apud Doctores veteres, nouósque, quàm mysticam considerationem animam appellare, granum, ædificij tectum, & coronam: litteram vocare corpus, paleam, basim substruendorum? At quemadmodum nulla possit esse suis absoluta numeris Philosophia de anima solùm tractans, & ruituram subitò ædificationem conueniat esse fundamento carentem: ita certè manca fuerit omninò expositio, quæ ex duobus sensibus, quibus innititur Scriptura, alterum amplexatur, alterum reiectat: Verùm ita contingit; vt, cùm illi, qui literæ tantùm incubuerunt, parum fortunati sint in disponenda Tropologia, ignorantiæ suæ patrocinium à mysticorum sensuum dedecoratione petunt: itidémque rursum euenit illis, qui contempserunt Historiam Bibliorum colere: Sed qualem mereatur censuram vna, atque alia pars, volo ab aliis percipiatis.

Germana Scriptura interpretatio, quæ mixta est.

18. Sixtus igitur lib. 3. Bibliothecæ sanctæ, titulo, De vsu, & vtilitate historicæ, & mysticæ expositionis: *Nam sicut minimè* (inquit) *probandi sunt quidam nostri sæculi Expositores, qui spretis mysticis sensibus tanquam fortuitis cogitationibus, & ad arbitrium excogitatis, dormitanti literæ perpetuò assident, & solùm mortuis syllabis, & dictionibus incumbunt, frigidi, sine spiritu, exangues, & exanimes: ita grauiter damnandi sunt inepti quidam nostrorum temporum Expositores, qui reiecta prorsus literali expositione tanquam re leuissimi momenti, & Grammaticis, vt aiunt, potiùs, quàm Theologis digna, in singulis Scripturæ locis coactas quasdam, & insulsas allegorias protrahunt, vim inferentes diuinæ Scripturæ, & destructa Historiæ veritate, ridiculas cogitationes suas venditant, tanquam magna, & arcana Ecclesiæ Sacramenta: hos ego amantissimè obsecro, & obtestor, vt considerent literalem expositionem non esse rem vsque adeò vulgatam, sed esse expositionem omnium difficillimam, ac maximè operosam, propter inusitatas & abstrusas sanctæ linguæ proprietates, & propter copiam rerum difficillimarum, artium videlicet, scientiarum, & disciplinarum omnium, quæ sub historico sensu comprehenduntur*: Et Sixto vetustior ex eadem Familia Sanctes Pagninus epist. dedicatoria Isagogæ: *Alij farinæ non dissimiles Scripturarum duntaxat historiis oblectantur; mysticos verò sensus, vt arbitrarios aut flocci faciunt, aut fastidiunt; nec apostolicæ recordantur sententiæ, quæ ait: Omnia in figuris contingebant illis: Historia tanquam palea est: mysticus verò sensus triticum: illa iumenta, hoc est simplices homines; hic doctos alit, historia est tanquam folium; mysticus verò sensus tanquam fructus*: Inuehitur & Cantapretensis acriter lib. 7. hypotyposeon primùm quidem in illos, qui præter sensus mysticos, cætera spernunt, ac Iudaïsmum sapere vociferantur: deinde & in eos, qui literæ solùm addicti sunt, & excepta huius inuestigatione, reliquum omnem laborem inutilem esse deprædicant: *Atque hi* (suggerit) *stupidiùs errarunt, vt sunt ferè omnes ætatis nostræ Scriptores, præcipuè Caietanus, qui cùm post Euangelij prædicationem, & ablationem velaminis, quod tegebat faciem Moysis, cœperunt Deo per Spiritum adhærere, nunc demum carne consummantur; & cùm liceat illis, postquàm fruges repertæ sunt, panem illum de cælo venientem comedere; malunt cùm grillo illo Homerico, glande vesci*: Sed de his initio huius voluminis sermonem instituimus, & Anteloquio 1. Sect. 9. à num. 73. non pauca attulimus ex Patribus, & optimis Scriptoribus, quæ hîc repetere minimè necessarium sit.

Sixt. Sen.

Pagnin.

Cantep.

19. Assero primùm: historicam Bibliorum considerationem dignissimam esse materiam, quam viri consummatissimi, & præstantissima excolant ingenia: Nam certè, quid post Apostolos, & Euangelistas sublimius vidit Ecclesia Catholica Augustino, & Hieronymo, quorum alter Phœnix scholasticæ palæstræ, alter positiuæ? at Hipponensis retractationum primo lib. c. 18. *Cùm de Genesi* (ait) *duos libros contra Manichæos condidissem, quoniam secundùm allegoricam significationem Scripturæ verba tractaueram, non ausus naturalium rerum tanta secreta ad literam exponere, hoc est, quemadmodum possent secundum historicam proprietatem quæ ibi dicta sunt, accipi; volui experiri in hoc quoque negotiosissimo, ac difficillimo opere, quid valerem; sed in Scripturis exponendis tyrocinium meum sub tantæ sarcinæ mole succubuit: & nondum perfecto vno libro, ab eo, quem sustinere non poteram, labore conquieui*: Vides, vt Atlas Augustinus sub tam graui pondere gemat, quin & cedat labori: vno absoluto Commentario præ lassitudine quiescendo spatia optet: Verùm Hieronymus, etsi non fatigatus quidem, sed quam adolescens explanationem formauit allegoricam super vaticinio Abdiæ, senecturis historico partui comparatam, leuidense opus vocat, & de paruulorum rudi scrinio: *Infans eram,* (inquit prooemio in Abdiam ad Pammachium,) *nec dum scribere noueram: titubabat manus, tremebant articuli: nunc vt nihil aliud profecerim, saltem Socraticũ illud habeo: Scio quod nescio: Dicit & Tullius tuus, adolescentulo sibi inchoata quædam, & rudia excidisse: si hoc ille tam de libris ad Herennium, quàm de Rhetoricis, quos ego vel perfectissimos puto ad comparationem senilis pueritiæ dicere potuit; quantò magis ego liberè profitebor, & illud fuisse pueriles ingenij, & hoc maturæ senectutis*: Et Hieronymi in exponendis Bibliis spiritum egregiè consequutus Alphonsus Tostatus cùm plùs quàm vnquam aliquis se distenderet in veteri enucleando Instrumento, tamen vix vnquam ad tropologiã digreditur: *Quoniam* (ait quæst. 1. in cap. Exodi 28.) *moraliter exponere cuilibet literæ veritatem cognoscenti facile est*: Quòd si quidem & Historiæ interpretationem planam ille, atque apertam diiudicaret, aut certè non multùm necessariam, nequaquam sanè nè vir insigniter prudens inter negotiorum plurimos tumultus in non longa ætate, tantùm sibi oneris imposuisset; cùm vix non succo legendis eius voluminibus vita nihil breuis sufficere videatur.

Historicus Scripturæ sensus magnorum ingeniorum dignus laboribus.
August.

Hieronymus quanti faceret historicũ sensum

Abul.

20. Sed quid moramur historici sensus commendare emolumenta, cùm qui eius subsidijs indigeat, maximè vna sit allegoria? quid enim firmum in ea valeat esse, nisi literæ præiactis robustis fundamentis? Nonne hoc commune documentum, & quod omnes deosculantur: Opúsne & stabilire? August. tom 3. lib. 8. de Genesi ad literam, c. 7. *At nunc cùm primitùs propriè res ipsas intelligere ratio nulla prohibeat, cur non potius authoritatem Scripturæ simpliciter sequimur in narratione rerum gestarum, res verè gestas prius intelligentes,*

Historia fundamento eget omnis bona allegoria.

August.

gentes, tum demum quicquid aliud significant, perscrutantes: Hieronymus, è quo Scripturarum Canones haurire præstat sæpissimè, præfatione nempe ante librum 1. in Isaïam: *Vnde post Historiæ veritatem spiritaliter accipienda sunt omnia.* Et lib. 5. in Isaiam ad illud cap. 13. *Sed fugitiae paruulos,* &c. *Hæc dicimus, non quòd tropologicam intelligentiam condemnemus: sed quod spiritualis interpretatio sequi debent ordinem Historiæ, quod plerique ignorantes lymphatico in Scripturis vagantur errore:* Similiáque lib. 13. in Ezechielem ad illud cap. 42. *Et dixit ad me: Gazophylacia,* &c. Atque in Abdiam ad illud: *Ecce paruulum dedi te,* &c. *Interpretatione prophetica debemus morem nostrum sequi: vt primum Historiæ fundamenta iaciamus: deinde, si possimus, excelsas turres, & tectorum culmina subrigamus:* S. Gregorius prologo 1. in Iobum, cap. 3. *Nam primum quidem fundamenta Historiæ ponimus: deinde per significationem typicam, in arcem fidei fabricam mentis erigimus:* Anastasius Sinaita lib. 7. Hexameron: *Quamobrem iure quoque Origenem synodica deponent sententia reiecit: oportebat enim primum admittere Historiam, quæ conuenit literæ, deinde procedere ad anagogias.* Moyses Barcepha parte 1. Commentariorum de Paradiso, c. 4. comparat historicum sensum ædium fundamentis; mysticum parietibus, & tecto domus, cæteróque ornatui: Paulus Burgensis additionibus ad prologum 1. Lyræ in sacrum Instrumentum: *Nam spiritualis expositio semper debet habere fulcimentum ab aliqua literali expositione:* Abulensis tomo 4. in Matth. quæst. 29. in cap. 16. *Ratio differentiæ est: quia sensus mysticus semper supponit sensum literalem: necesse est enim, quòd qualibet Scriptura habeat vnum sensum literalem, qui est verus sensus illius, & super illum possunt fundari mystici:* Sequuti hos Sixtus Senensis lib 3. Bibliothecæ, titulo, *De vtilitate mystica, & historica expositionis:* Iansenius præfatione in Psalmos: Hieronymus Lauretus Procemio in Syluam allegoriarum: Martinez lib. 1. hypotyposeon: Ribera præludio 1. in omnes Prophetas minores, & speciali prologo in Zachariam; & ex Scholasticis quosdam allegans Christophorus Gillius tom. 1. in 1. p. lib. 1. tract. 7. cap. 3. n. 2.

[Margin: Hieron. — Greg. Pap. — Anast. Sin. — Moyses Barcepha. — Burgens. — Tostat. — Sixt. Senens. — Iansenius. — Lauret. — Ribera. — Gill.]

21\. *Historicus sensus deseruiens singulariter ad argumentandum.* Insuper & historicæ significationis non leue encomium est, quòd ipsa suppeditet robur ad probandas theologicas conclusiones, & fidei articulos stabiliendos aduersùs Paganos quosque, & Hæreticos: vnde S. Aquinas 1. partis, quæst. 1. art. 10. ad 1. *Et ita etiam* (inquit) *nulla confusio sequitur in sacra Scriptura, cùm omnes sensus fundentur supra vnum literalem, ex quo solo potest trahi argumentum: non autem ex iis, quæ secundùm allegoriam dicuntur, vt dicit Augustinus in epistola contra Vicentium Donatistam:* Ac quanquam hoc Angelici Præceptoris effatum non ita intelligendum sit, vt significet nullum prorsus ex mysticis sensibus suppeditare disputaturis efficax argumentum; (nam, cùm à Spiritu sancto & ipse sit, commodus quoque est ad arguendum, cùm de eo, qui legitimus sit, constat) attamen id verum est, plùs multò vtilem esse literalem sensum ad contumaces debellandos: imò & de mysticis ille maximè potens est, qui Historiæ coniungitur, ab eiúsque visceribus manat, de quibus peritè noster Gillius loco paulò anteà præmonstrato: quamobrem à viro erudito longissimè abesse debeat, vt historicum Bibliorum sensum quoquo modo despiciat, vt qui vel intellectu facilis sit, vel parum afferat emolumenti.

22\. *Mysticorum sensuum inuestigatio summis Interpretibus digna.* Assero deinceps; mysticorum sensuum disquisitionem opus esse grauissimum, & summo Scripturarum Interprete dignum: nam certè eiusmodi in arcano esse sermone, qui per se, & propriè ad eum spectet, certissimum est, & sanè fide sanctum, vt docet Molina in 1. p. quæst. 1. art. 10. disp. 4. Valentia tom. 1. disp. 1. quæst. 1. punct. 5. §. 3. & reliqui vulgatiter: quòd si equidem is *per se* Scripturæ sensus sit; & eundem à Spiritu sancto intentum fuisse operæpretium est, asseramus: nam sicut ille Bibliorum, & diuinæ sermocinationis Auctor est: ita eius sensus principium, qui Scripturam perficit, in ipsáque includitur ex vi institutionis eius; à Spiritu sancto autem originem cùm ducat, vbi de eo constiterit, aut ex Apostolorum reuelatione, aut ex Conciliorum definitionibus, aut ex Patrum & Theologorum consensu; non erit minùs efficax ad argumentandum, quàm sit historicus sensus: si quidem & inde illi robur vniuersum, quòd à Spiritu sancto intentus; Atque sanè in hoc dogma conspirant florentissimi Theologi, artisitque plurimùm iunioti in primis Scholæ eius tutelares modò nominati duo, & cum eis P. Vasquez tomo 1. in 1. p. disput. 16. cap. 4 num. 13. & cap. 5. P. Gillius in eadem 1. p. tomo 1. lib. 1. tract. 7. cap. 5. num. 4. P. Fassolus tom. item 1. in 1. part. dubitat. 6. ad artic. 10. quæst. 1. Ribera in Epistolam ad Hebræos in illud cap. 1. *Et ego ero illi in Patrem,* &c. &. præludio 1. in omnes Prophetas minores, à n. 18. Pereira tomo 4. in Genesim, disput. 7. P. Augustinus Quiros Commentariis exegeticis disput. de sensibus sacræ Scripturæ, sect. 5. & extra nostram Familiam Alphonsus de Castro aduersùs hæreses, lib. 1. cap. 3. Ludouicus de Tena præludio 4. in Epist. ad Hebræos: Antonius Perez in Pentateucho fidei, volum. 3. dub. 12. cap. 5. num. 56. Cùm igitur ex duobus sensibus, ex quibus omnis consurgit Scriptura, & quos Spiritus sanctus sibi præfixit, alter sit, qui spiritalis, & mysticus nominatur; atque hic non solùm conducat ad morum instructionem, ad animam componendam; sed etiam vtilis, qui in aciem proferatur ad debellandas hæreses, ad confundendos paganos: quomodo non mancus censendus sit Bibliorum Explanator, qui in vno tantùm enucleando sensu vires omnes, & ingenium consumit; alio vel derelicto penitùs, vel leuiter examinato?

[Margin: Molina. — Valent. — *Mysticus sensus à Spiritu sancto intentus, & efficax ad argumentandum.* — Vasquez. — Gill. — Fassolus. — Ribera. — Pereira. — Quiros. — Castro. — Tena. — Perez.]

23\. *Mysticus sensus præstantior sæpissimè historico.* Accedit his, quòd vbi Christus, & cœlestia Ecclesiæ Catholicæ decora, sensu historico non exprimuntur; sed Iudæorum aut bella, aut captiuitates, aut regna & nuptiæ, quibus refertum est vetus Instrumentum; tum mysticus sensus cui hæc obiiciuntur, ad quæ ille perpetuò fertur, (nam legis finis Christus est, & quæ ad eum spectant,) nobilior longè est, atque præstantior: itaque excellit è duobus: propterea & animæ comparatur à priscis Magistris, Historia corpori, vt quantùm materiam forma dignitate vincat, tantùm excedat mystica intelligentia literali: quo exemplo vsos primos Christianorum Monachos narrator est Philo Hebræus de vita contemplatiua: Eusebius Cæsariensis lib. 2. Historiæ ecclesiasticæ, cap. 16. Andreas, Archiepiscopus Cæsareæ in Cappadocia initio Commentarij in Apocalypsim: Prologus sancti Gregorij, & Richardi Victorini in Cantica, gra-

[Margin: Philo. — Euseb. Cæs. — Andr. Cæs. — Gregor.]

num, atque frumentum vocat mysterium, Historiam paleas, illud rationalium escam esse, hanc iumentorum: alios non paucos superiùs audiuimus comparantes spiritalem sensum pulchriori domus parti, litteram deformiori. Porrò digniorem esse mysticam explanationem Historia ij omnes sentiunt, quos allegauimus numero antecedenti: quibus iungendus Gueuara

Gueuara. Pined.

præfatione in Habacuc; Pineda ad versum 6. cap. 12. Ecclesiastæ, numero trigesimo: Non celabo Peretij verba tom. 4. in Genesim, disp. 7. num. 52.

Pereira.

Sedenim (inquit) *nobilitate, atque vtilitate sensus mysticus vsque eò præstat Historiæ, vt præ huius dignitate perexiguum ille momentum habeat: quin etiam quasi pro nihilo æstimari videatur: equidem cunctanter hoc, & timidè dicerem, nisi haberem Auctorem huius sententiæ, Doctorémque Paulum capite 9. Epistolæ prioris ad Corinthios.* Atque post discussam Apostoli sententiam subiungit:

Sācti Patres diligentes in tractādo mystico sensu.

Non igitur abs re sancti Patres in exponendo sacras Scripturas, atque in erudiendis fidelibus, tam diligentes, tam accurati, quam copiosi in peruestigandis, eruendis, explicandísque sensibus mysticis fuēre, vt quos scirent à Spiritu sancto principaliter intentos, & ad illustrandam noui Testamenti doctrinam, spiritualésque fidelium vtilitates promouendas maximè accommodatos: Si igitur mystica significatio illa est, quæ principatum, & imperium vendicat, apparet, quàm egregiè muneri Scripturarum Interpretis is satisfacturus sit, qui dignissimum inter Biblicorum sensus omittit.

24.

Litera nudū sensum Patres despicere iussi.

Sed parum est, vt tantis euehant encomiis arcana, atque mystica: stupendum magis, quod literam spiritu vacuam despiciant, neque leuibus quidem onerent conuitiis: Augustinus tomo 10. serm. 65. de tempore:

August.

Denique infelices Iudæi, & plus infelices Heretici, dum solum literæ respiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine viuificante spiritu remanserunt: nos audiamus Apostolum dicentem: Quia hæc omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem propter nos: Hieronymus lib. 7. in Isaiam,

Hieron.

ad illud cap. 22. *Hæc dicit Dominus*, &c. indignam asserit, quæ domus, aut tabernaculi vocetur nomine, sepulchrum potiùs esse appellandam. Et libro 1. in Oseam, ad illud cap. 3. *Dies multos expectabitis me*, &c. *Et quia virum non habet, non vescitur cibo hominum, frumento, & legumine; sed hordeo irrationabilium iumentorum, ruminans vilitatem literæ, quæ interficit, & non habet spiritum viuificantem:* Atque epistola ad Nepotianum, post relatam Historiam de Abisac Sunamite, quæ Dauidem calefaciebat: *Nónne tibi videtur* (ait) *si occidentem sequaris literam, vel figmentum esse de Mimo, vel Attellanarum ludicro?* Beda prologo in librum 1. Samuëlis:

Beda.

Nam si vetera tantummodo de thesauro Scripturarum proferre, hoc est, solas literæ figuras sequi Iudaico more curamus: quid inter quotidiana peccata correptionis, inter crebrescentes ærumnas sæculi consolationis, inter innumeros vitæ huius errores spiritualis doctrinæ legentes, vel audientes requirimus: dum aperto libro, verbi gratia beati Samuelis, Elcanam virum vnum, duas vxores habere reperimus? nos maximè, quibus ecclesiastica vita consuetudine longè fieri ab vxoris complexu, & cælibes manere propositum est: si non etiam de his, & huiusmodi dictis allegoricum nouerimus exculpere sensum, qui vinaciter interius castigando, erudiendo, consolando reficit? Ioachimus Abbas lib. 1. concordiæ noui, ac

Ioach. Abb.

veteris Testamenti, c. 1. *Quatenus primò secundùm literam pia instruatur infantia: ac deinde, quod senum est, sequatur mysticus intellectus:* Cassianus collat. 3. cap. 3. *Quædam autem si allegorica explanatione extenuata non fuerint, & spiritalis ignis examinatione mollita, nullo modo ad salutarem hominis cibum sine corruptionis labe peruenient:* Sanctus Damianus lib. 2. epist. 12. ad Desiderium

Damian.

Cardinalem: *Hinc est, quòd in Genesi legitur: Ille est, inquit, Ona, qui inuenit aquas calidas, dum pasceret asinas patris sui Sebeon; Hoc planè, quantum ad literam, vanum videtur, ac friuolum: quid enim ad sacram Scripturam pertinet, vt referat quia custos asinarum aquas reperit in deserto?*

25.

Commentationes in Historiā veterū Instrumētī, quæ mystica deserunt, quales censenda?

Atque mehercle, si corticem non transcendamus, nihil aut bellorum, aut aliorum ciuilium euentuum elucidatio distare iudicetur à Liuij, aut Salustij, aut aliorum de profanis, vel Scholiis, vel Annotationibus: Sed producamus iterum præcedentibus vehementiores testes. Nyssenus homil. 1. in Ecclesiasten:

Nyssen.

Quid enim curæ est Ecclesiæ exactè, & accuratè discere bellorum calamitates, aut quinam fuerunt gentium Principes, & vrbium conditores, & quinam à quibusdam deducti sunt in colonias, & quanam regna deinceps sunt exoritura, & quæcunque matrimonia, liberorúmque procreationes sunt literarum monumentis diligenter mandata: & quæcunque doceri possunt in qualibet Scriptura, quid ad scopum pietatis Ecclesiæ magnoperè contulerint? Et idem proœmio in Cantica: *Quid enim ad virtutem audituro profuerit, quod Propheta sit procreatus ex fornicatione? & Isaias ingrediatur ad Prophetissam, si non vltra literæ dictionem procedat id, quod dicitur? Aut quid ad vitam ex virtute degendam conferunt, quæ de Dauide sunt narrationes, cùm adulterium, & cædes in vnum concurrerint nefarium facinus?* Anastasius Sinaïta

Anast. Sin.

libro 4. Hexameron, loquens de luminaribus diei, ac noctis, de quibus Genesis cap. 1. versicul. 14. *Quid autem etiam iuuatur creatura, quod attinet ad literam, ex instauratione, & defectu Lunæ? Quid autem lucrifaciat Ecclesia videns eam, quæ dicitur vrsa? Quid etiam Pleiadem vnanimiter ducentem chorum sex stellarum? Alia quoque sunt innumerabiles figuræ, & nomina in astris Firmamenti, ex quibus Ecclesia nihil docetur spirituale ex corporali eorum positura, & motu: si quis autem vim rectè cognoscendi, ac diiudicandi habeat*, &c. Annectamus tantæ vetustatis Patribus vnum de nuperis Sixtum

Sixt. Senens.

Senensem memoratum aliàs libro 3. Bibliothecæ sanctæ, titulo, De mystica, & historica expositione: *Paucula quoque inueniemus* (ait) *in veteribus Historiis, quæ animum oblectent spiritualiter, & mentem pascant, si mysticas expositiones negligimus: sed videbuntur nobis omnia insipida, agrestia, insana, & prorsus diuina maiestate indigna esse, quæ Deus præcipit de agno, de ariete, boue, de vacca rufa, de hirco, adipe, armo dextro, iecore, pectore, ventre, cæterísque brutorum intestinis: nihilque grande, nihil sublime, nihil dignum Deo Deus ipso iubere videbitur, nisi huiusmodi sacrificia, quæ vilia, humilia, & à sapientibus huius mundi contemnenda videntur, ad sacrificium Christi retuleris: in carnalibus ergo huiusmodi sacrificiis, nisi mysticum sensum &*

explana-

explanationem recipiamus, videbuntur magis rationabiles Gentilium leges, vel Atheniensium, vel Lacedæmoniorum : sed neque ad mores formandos in vniuersum prodesse poterunt veteres Historiæ, si eas iuxta nudam literam consideremus ; quid enim ad salutem iuuat scire antiquorum Iudæorum bella, & seditiones, si in eis nihil aliud, quàm struges, & effusiones sanguinis intelligamus? Quid refert ad pietatem consequendam nosse iuxta literam, quòd Abraham duas vxores, & filios habuit, Ismael, & Isaac? quòd à lacte depulsus sit puer Isaac, quòd luserit cum Ismaele? Considerent ergo, qui vetus præsertim Instrumentum exponendum sumpsêre, quàm insigniter de re Christiana promereantur, eò quòd se ab omni allegoriarum genere subtrahant, & in solius Historiæ enodationem rocumbant.

26\. *Christus, Apostoli, eorúmque discipuli mystico vsi sensu.* Sixt. Sen. Ribera.

Verùm fortasse hoc genus exponendi sacrosanctam Paginam ex summis ducibus paucos, vel nullos habuit fautores? Imò certè & ipsum sæculorum Redemptorem, & Ecclesiæ fundamenta Apostolos, qui eo frequenter vsi sunt, vti monstrant Sixtus ad initium lib. 3. Bibliothecæ sanctæ, Ribera præludio 1. ex communibus in Prophetas, num. 18. & 22. Sanè illi, qui primitias spiritus ebiberunt, quos Marcus Euangelista Monasticen docuit, qui à discipulis Christi hauserant, quod optimum esset, quos denique Philo de vita contemplatiua sub Essenorum vocabulo depingit, hi equidem allegoriis inueniendis omninò vacarunt; nempe, quas & animam legis, & medullam appellarent; *Apud illos* (inquit Eusebius lib. 2. Historiæ ecclesiasticæ, cap. 16.) *sacrarum literarum interpretationes sublimi quodam, & allegorico sensu fiunt; nam vniuersam legis Mosaicæ descriptionem viri illi similem arbitrantur animali, cuius corpus verba nuda, & elata extrinsecus continere; animam verò diuinum quendam sensum ipsis verbis inclusum (qui sub oculorum aspectum minimè cadit) in se complecti dicunt;* Quantùm autem Doctores Ecclesiæ allegoricos adamauerint sensus, facilè perspiciet qui vel primis labris de eorum fontibus hauserit, & prosequuntur fusè Godefridus Tilmannus Carthusiensis præfatione ad collectas ab eo ex triginta Patribus allegorias; Leo Castrensis disputatione de translationibus sacræ Scripturæ, à cap 46. in tantúmque ab aliquibus processum ex Catholicorum numero Auctoribus, vt non dubitarent affirmare, omissam ferè à veteribus historici sensus enodationem, eò quòd se penitùs spirituali, & mystico sensui addicerent, vt qui animum suauiter recrearet. Sed eo de pronunciato quidnam sentiremus, aperuimus Anteloquio 1. Sectione 6. num. 34.

Philo. Euseb. Tilman. Leo Castr.

27\. *Anteceptus, & loci communes formare liceat Scripturarũ Interpreti?* Ribera.

Noster Ribera his quidem non aduersabitur, quæ magis ab eo probari neque vno loco demonstrauimus; suggerit tamen aliquid proœmio in Ioëlem, cui respondere necessarium sit; *Ne ergo quærant in hoc libro* (inquit) *quos iam vulgato nomine conceptus vocant, ex verbis singulis sparsim extractos, & secum mutuò non cohærentes, nec vllam verborum propheticorum connexionem, consequentiámque seruantes, prout se se scribentibus efferunt, & populi auribus plausibiles fore existimantur; etenim hoc scribendi genus nouum planè, & Patribus nostris insitatum fuisse arbitror, qui vel historicum sensum persequuntur: vel si ille apertior sit, modò ad allegoricum, modò ad moralem excurrunt; sed ita vt locos communes conficere negligant: ea dicant, quæ illo Historiæ velo contecta, siue de Christi mysteriis, siue de morum confirmatione Spiritum sanctum reliquisse iudicant: seruata tamen rerum omnium inter se, & similitudine, & connexione: Hoc Origenem in homilys in vetus Testamentum, Hieronymum in Commentarys Prophetarum, Ambrosium in omnibus quæ scripsit, Gregorium in pulcherrimis illis libris moralis expositionis: hoc cæteros Patres, Scripturæque tractatores fecisse planè animaduertimus:* Præfatione autem in Habacuc; *Nemo itaque populares conciones à me requirat in Prophetarum enarratione, nemo locos communes:* Prologo demum in Zachariam, can. 7. *Multi librum aliquem Scripturæ exponendum assumunt, non tam vt exponant, nihil enim ferè dicunt, nisi quod vbique inuenias: quàm vt Conciones sine nomine Concionum venditent:* Hæc optimus Pater, in cuius animaduersionibus duo arrident; Primum, quòd illos vexent, qui quas per multa tempora ad plebem Christianam habuerunt Conciones, cùm seorsim multa & cum laude, & cum audientium fructu edere possint, malunt assuere alicui ex sacris voluminibus, vbi, cùm nihil afferant, quod ad historicum aperiendum sensum conducat, post breuissimum literæ examen, illúdque ipsum mutuatum ab aliis, & in compendia indiligenti cura redactum, euomunt longissimas exhortationes, vt quid enim Bibliorum se declarationi ingerunt, si laborare non est animus, & parem in literæ eruendis arcanis industriam ponere cum mysticorum sensuum studio? Operæpretium est, assimiletur vtraque expositio, & sibi mutuò respondeat, quò Lector intelligat, scribentem vtranque suggerere explanationem, non vt apud populares laudem captet; sed vt placeat eruditis, qui mancum norunt interpretationis genus, quòd non vtrunque sensum æquali cum honore, certè adhibita ab Auctore omni diligentia, tractet: Secundò, quòd taxet eos, qui & ordinem rerum, & cohærentiam negligunt, & œstro quodam impatienti paginas adimplendi coaceruant vulgaria quæque absque delectu, & methodo; Cæterùm his amputatis vitiis, aut Conciones, aut locos communes (quando ita placeat nominare) disponere; neque consuetudini, quam Patres Ecclesiæ obseruarunt repugnat; neque labor est aliquo modo triuialis, sed qui egregiam supellectilem omnifariæ doctrinæ postulet, insuper & acumen ingenij plurimum.

Historica & mystica expositio debet esse pari conatu elaborata.

Ordinis, & methodi cura habenda multa.

Nam certè nos locos communes, aut homilias vocamus, iuxta quod prosequimur institutum, cùm post impigrè discussum Historiæ sensum, ex mysticis sensibus iis, qui de literæ atuo pullulant, assumitur thesis aliqua, atque hæc multo cum vinculo, atque ordine, probatur aliis consimilibus Scripturarum locis aggregatis, vocatis & in testimonium Patribus, sumpto argumento à versionum diuersitate, allatis nonnunquam, quæ apud Ethnicos grauiora sunt: denique producta expositione viuida, spiranti, à vulgi conceptibus remotissima: quem non eruditorum hæc deceant? Sanè hominem esse plurimæ, atque exquisitæ lectionis oporteat, in omni Scriptorum genere non mediocriter versatum, qui hæc pro sufficientia præstat; atque tantas post comparatas diuitias, & memoria polleat valenti necesse est, & discursu acri: Quare opus esse infinitæ penè molestiæ, & quòd otium, vitéque desideret, ingenuè idem admisit Ribera præfatione in Haba- 28.

Conceptuum studium decet eruditissimos quosque.

Ribera.

eue, & experientia satis quotidiana edocet; nam & præclarissima torquentur ingenia, si modò ad eas, quas significauimus, attendant conditiones; Sed, quæ hæc est nostra amentia despicientium Christianas disciplinas? Nam, vt taceam incredibilem vtilitatem, quam huiusmodi lucubrationes Ecclesiæ afferunt (suppeditant enim Oratoribus catholicis materiam, vt è loco publico, de vitiis, & virtutibus, de æternaturis suppliciis, de gaudio perenni, de Christi maiestate, de Sanctorum triumphis disserant) quamobrem tanti facimus, si Criticorum aliquis notas ad Liuium, Salustium, Tacitum, edat? vel Maronem, Senecam Tragœdum, Statium, Martialem animaduersionibus locupletet? & aliquando fusiùs excurrat in veterum ritus, siue de ludis agat, aut Græcorum, vel Romanorum, aut de militiâ, vel Reipublicæ forma? & non tantis saltem encomiis afficimus, qui varia themata ex Bibliorum visceribus deprompta omni etiam eruditione illustrant? Nam, quid aliud priores illi faciunt, quàm si de victoria exempli causâ agant, hinc inde conglomerate ex veteri historia, quibus id, quod confirmandum assumpserunt, stabiliant? Et quoniam apud Polybium, Xenophontem, Thucydidem dispersa in vnum collegerunt, laudibus vsque in cœlum euehuntur; At patia, & in suo genere ecclesiastici, siue Oratores, seu Interpretes præstant quaque; nam & deuotio toto Bibliorum corpore, exhaustis summo cum labore Patribus, euolutis ipsis illis Gentium, & Philosophis, & Historiæ conditoribus, & Poëtis, ex vniuersis demum probationem constant, qua nihil iucundius, si rerum varietas consideretur; nihil difficilius, si multitudo lectionis perpendatur; nihil sublimius, si quorum gesta celebrentur, examinemus; nihil denique vtilius, si hominum dignius, si quem in finem suscepta diligentia tendat, auscultemus.

Conceptuum vtilitas magna.

29. Tantùm illud superest de scrupulis; Ecclesiæ priscos Doctores, à quibus æquum est hauriri, qualis esse debeat germana Scripturarum explanatio, huiusmodi locis communibus non fuisse vsos; Concedo quidem istud; nihil tamen fecisse primos eorum locorum Auctores affirmo, quod vel Patribus aduersaretur aliquo modo, vel displicere eorum amantibus vsquequaquam possit: Nam certè, vt dicebamus Sectione 1. Theologicas difficultates non seorsim discusserunt Patres, sed oblata occasione interserebant, aut de incarnatione, aut de Trinitate, aut de gratia, vel Angelis sermones, & multoties breuiter solùm; Verùm hæc apud illos dissita, & incompaginata subsequentes Doctores Petrus Lombardus, Alensis, Bonauentura, Scotus, Aquinas in locos communes redegerunt, in ordinem, formámque stabilem, vt cuique deinceps expeditum fuerit, quæ ad vnam materiam spectabant, ea collecta reperire; At num ista agendo à Patribus recesserunt? Imò verò pergratum aliquid ipsis Ecclesiæ luminaribus fecisse, nepotibus perutile cuncti iudicarunt; In similem igitur modum quamuis Patres, aut Alphabetis non vterentur, aut non vnum aliquod Theorema sibi proponerent, quod vndique accersitis variis probationibus locupletarent; iuniores, si quod ab eis omissum fuerat peragant, haudquaquam existimandi sint Doctoribus antiquis contradicere, quin potiùs id præstare, quod ex mente Doctorum esse facilè præsumatur; Quamobrem encomio digni sunt, eam qui prouinciam susceperunt, ex quibus plerique de nostris; Viegas, Barradas, Magallanius, Salazarius, Mendoça, Ioannes Antonius Velasquez, Benedictus Fernandez; nam hi post absolutam affabrè historicam explanationem, diffundunt se non minori cum eruditione ad tropologicas considerationes.

Loci communes morales, an à Patribus vsitati?

30. At eiusmodi subtiles discursus animas non mouent; gloriam scopum habent, non lacrymas deflentium peccata; Et quî possit vulgus percipere, quæ non tardò bona quoque ingenia fugêre? Respódeo, periti Ecclesiastę munus esse, ex duris, solidisque cibis mollem escam facere; certè arduis plana intermisceat, vt omnis auditor habeat, vnde pascatur; nam, quorsum audeant asserere conceptibus non esse vtendum, nec tenelanda mystica Bibliorum arcana? Vt quid enim illa Spiritus sanctus Scripturis inclusit, nisi in commoda fidelium? quo autem pacto fidelibus salutaria esse valeant, nisi exponantur ab Oratore Christiano? Studeat, laboret, meditetur Ecclesiastes, & inueniet ditissimam sacrarum rerum supellectilem, quæ cùm sapiant acumen; ab Auctore tamen vtpote gnauo Architecto eam receperint lucem, vt videant & qui non lyncei sunt; In primis verò curam adhibeat maximam, vti post roborata ethica documenta duobus tribúsve Scripturæ exemplis ad suadendum pergat, & exclamet validè aduersùs iniquitatem, atque malitiam; hîc totus inardescat zelans pro Domino exercituum; terreantur ad sonitum vocis eius muti quodammodo parietes, arescentibus hominibus præ timore iræ, quæ ventura est, & quam tam feruidè denunciat; Ita certè Concionatorum decus, & speculum egregium Chrysostomus, nam primùm orditur ab explanatione diuinæ paginæ; hanc postquàm iuxta historicum, & mysticum sensum, & nouiter, & ingeniosè illustrauit; tum more rapidissimi fluminis cùm impetu decurrit, atque æstuat in peccatores; Sic in homiliis ad populum Antiochensem, atque singulariter dum Paulum interpretatur; vt non sit operosum, credere de Apostoli spiritu epotasse; neque ab eo discrepant cæteri Patres, quorum exhortationes semper acutæ sunt.

Conceptuum qualis debeat esse vsus Oratori Christiano?

SECTIO IV.

Exaggerationes Concionatorum; distortæ, & impropriæ expositiones; nonnihil de accommodatio sensu Scripturarum; à Spiritu sancto?

31. Dilati sunt, qui mysticorum sensuum videntur osores, stomachati se, non contra eos, qui aut tropologiam, vel allegoriam sectantur moderatam, & grauem, & in primis Historia fulcitam; sed aduersùs temeritatem quorundam licentiam, qui pro arcano, & mystico sensu venditant imposturas, & ignoranti imponunt turbæ, nescio quibusnam vanissimis exaggerationibus, aut violentia, contemptáque locorum interpretatione, planè in despectum sacræ nostræ religionis, Bibliorum ludibrium, vt cogantur viri solidè docti,

docti, iidemque zelo maiestatis diuinæ paginæ incensi, cum audiunt, suspiria ex imo pectore ducere; Equidem hanc tam iniustam querelam audiens penè moti sunt pedes mei, vt & in illorum transirem factionem, nisi perpenderem hæc vitia esse personatum, nihilque esse tam immaculatum, quod non sordibus mali adspergant. Huius labis origo, quòd illotis manibus ad Scripturas euoluendas pergunt, quoniam aut Theologiæ nihil, vel libarunt sanè, aut vt in schulastica palæstra aliquandiu, exigua tamen cum laude versati sint nullam in discutiendo Bibliorum historico sensu diligentiam posuerunt; & cùm fundamento careat allegoria, fit, vt elumbis, vana, difficilis prodeat; Vtinam non & cum hac tam enormi inscitia iactantiam incredibilem copularent! Certè illi, quoties volumen quodcumque in publicum exit, primi Aristarchi; illi, à quibus oracula expectantur; quorum iudicio aut stat, aut labitur eruditorum nomen: At cui vnquam pepercit virulenta lingua? quem omiserunt proscribere & damnare? Omnis apud eos in corruptela liber; Dicam certè ob hoc felices clarorum virorum lucubrationes, quæ si talibus non displicerent, eruditæ haud esse possint; Denique illi sunt, de quibus Hieronymus ad Paulinum scribens; *Alij adducto supercilio grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris Literis philosophantur; Alij discunt, proh pudor! à fœminis, quod viros doceant, & ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, imò audacia edisserunt alijs, quod ipsi non intelligunt; Taceo, qui si fortè ad Scripturas sanctas post sæculares literas venerint, & sermone composito aures populi mulserint; quicquid dixerint, hoc legem Dei putant, nec scire dignantur, quid Prophetæ, quid Apostoli senserint; sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia; quasi grande sit, & non vitiosissimum docendi genus, deprauare sententias, & ad voluntatem suam Scripturam trahere repugnantem*; Sanè, quoniam & istiusmodi hominum genus, quod gloriæ, quia indignissimum est, supra modum auidum, nonnunquam scribendo memoriam sui, & ad longinquas nationes, & ad posteros transmittere audet; iuuaret multùm, vt quibus id incumbit oneris, diligentissimè examinarent publicanda; eóque magis, quòd tatò Latino charactere donant cogitationes; nam hoc velatæ saltem à vulgi absconderentur oculis, neque essent tanto offendiculu, cùm paucorum tererentur manibus.

Vnde contingat, vt nonnulli mystico sensu abutantur?

Censorum iudicium & pessimum genus

Hieron.

32. Verùm, sicut nimia licentia iustè reprehendenda est, cùm aut exaggerationes sobrietatis, & temperantiæ prætergrediuntur limites, aut expositiones sacrorum verborum ridiculæ, impropriæ, extortæ apparent; sic non omnis libertas taxanda est in Concionatoribus; Id ægrum fuerit persuadere viris, qui omnem ætatem in Scholarum pressis disputationibus consumpserunt; vellent enim singula rigidè, & ad vnguem discuti, & odêre laxam doctrinam; Sed in hoc labuntur vitium illi tantùm, qui non satis in Patrum lectione versati sunt; nam si hos euoluerent cum delectu, animaduerterent facile alio, eóque diuerso vti stylo, quando vel cum Iudæis, vel cum Hæreticis, aut Gentium Philosophis manus conserunt, atque cùm ad plebem catholicam verba faciunt, vel in detestationem vitiorum, aut in virtutis fauorem; nam apud fidei inimicos vtuntur semper vel historico sensu, vel mystico eo, qui ad arguendum commodus est, atque literam sapit, sententiis, atque verbis cancellos adhibent seriò agunt; apud Christi autem alumnos ardore diuini honoris, amore gregis stimulati distendunt se, & amplificant, hyperbolem quandoque admiscent, neque perpetua cura, vt sit quàm maxima germanitas Tropologiæ cum Historia; verùm indulgent & sibi, & auditoribus, quos noscunt propitios se habere; Hanc Patrum consuetudinem indicarunt Ribera proœmio in omnes Prophetas 1. num. 18. Acosta de Christo reuelato, libro 3. cap. 8. Posseuinus selectæ Bibliothecæ lib. 2. cap. 47. Gabriel Aluarez in cap. 1. Isaiæ, num. 94. Sixtus Senensis suæ Bibliothecæ lib. 6. annotat. 152. cuius non grauabor verba referre; *Aduersus huiusmodi errores meminisse oportet, quod & alibi sæpè monuimus; non esse Concionatorum verba semper eo rigore accipienda, quo primùm ad aures auditorum perueniunt; multa enim declamatores per hyperbolem crebrò enunciant, & inculcant; vel occasione locorum, temporum, & personarum adducti, vel affectuum impetu, & orationis cursu rapti; Hoc interdum Chrysostomo contigit, & in hoc potissimùm argumento loquenti; siquidem, cùm animaduerteret*, &c. Atque eundem in morem vetustus Auctor Moyses Barcepha opinionem quandam de ligno scientiæ boni, & mali excusauit; is inter Scriptores Bibliothecæ Patrum tertiæ editionis, tom. 1. Commentariorum suorum de Paradiso, part. 1. cap. 1. *Sed obijciat fortasse aliquis, hunc ipsum Gregorium, qui in oratione de Christi Natali, eam arborem cognitionis boni, & mali mysticè interpretatur, meditationémque esse dicit: atque ille duplicis conditionis Paradisum esse non ignorauit, & proinde arborem illam interdum pro re ipsa, interdum mystico sensu interpretatus est; quod præsertim in eo sermone, quo Natales Christi celebrabat, sibi putabat faciendum, nam, cum eum sibi illic scopum proposuisset, vt populum doceret; non corporum sed animorum rationem in sacris concionibus, atque pompis habendam esse putauit.*

Exaggerationes quæ permittendæ.

Patres quandoque rhetoricè, & concionatoriè agere consentiunt

Ribera.
Acosta.
Posseuin.
Aluarez.
Sixt. Sen.
Moyses Barcepha.

Sed & illud animaduertere præstat summoperè, Tropologiam Historia liberiorem esse, diffluentem esse, laxisque habenis, & aperto campo gaudere; ac quanquam id communissimum est, vt vera atque legitima ea sit allegoria, quæ literæ consociatur, ad eámque approximat, vt si Historia luctuosa sit: & mysterium subtristes vultus inducat; si læta & gaudens, hæc alacris quoque appareat; sed contingere tamen aliquando, vt germana etiam Tropologia Historiæ contraria euadat; quapropter multo lumine, & accurata opus sit consideratione ad dignoscendam genuinam Tropologiam; Sed percipiamus effari vtrunque articulum ab Hieronymo, quanuis & in superioribus alterum tetigimus membrum; ille quidem ad cap. 1. Habacuc, cùm secundùm Historiæ naturam, quæ terrorem incutiebat, debuisset asperam, & formidabilem Tropologiam formare; literæ aduersantem, mitem nempe, atque benignam effinxit: *Cernitis* (inquit ad illud: *Quia ecce ego suscitabo Chaldæos*, &c.) *quàm confragosa loca sint, & aduersa Historiæ veritati! & quomodo ea, quæ secundùm literam super Chaldæis interpretati sumus, nunc iuxta Tropologiam videantur sonare clementiam, & libertatem eorum, qui de Chaldæorum manibus euaserint? Historia stricta est, & euagandi non habet libertatem; Tropologia libera est, & his tantùm legibus circumscripta, vt pietatem sequatur intelligentia, sermonisque* 33.

Regula: Tropologia aliquando contraria est Historiæ

Hieron.

nisque contextum; nec in rebus multùm inter se contrarys violenta sit copulandis; Sanè & in hanc conspirate sententiam debent illi, quibus confidentania est, tem malam posse esse typum rei bonæ; & è conuerso, à re mala, quod bonum est, repræsentari nonnunquam; nam hoc quoties euenit, toties accidit Historiæ contrariam apparere Tropologiam; Porrò eius dicti & multos, & bonos Patronos allegauimus Anteloquio 1. Sectione 2. num. 14. In exaggerationibus, & modo, & prudentia opus est multa; non tamen vniuersa in hoc genere despicienda sunt, cùm & ipsa Scriptura hyperbolem nonnunquam inserat, vt docet August. lib. 16. de Ciuitate, cap. 21. Abulensis exemplis probans quæstione 44. in cap. 32 Exodi; de quo loquendi genere Seneca lib. 7 de beneficiis, cap. 23. *In hoc omnis hyperbole excedit, vt ad verum mendacio (diceremm potius ad nostrum scopum, exaggeratione) veniat; itaque ille, cum dixit; Qui candore niues anteirent, cursibus auras; quod non potest fieri, dixit, vt crederetur, quantum plurimum possit.*

Regula Scriptura hyperbole vtitur.

August. Tostat.

Senec.

34. Contingat autem Ecclesiasten Scripturas non ratò ita exponere, vt neque historico, neque mystico sensui locus supersit; quoniam expositio de mente Spiritus sancti hauddquaquam est; attamen eiusmodi impropriam interpretationem alius tertius sustinebit sensus, quem accommodatitium nominant, & qui in eo consistit, vt per extensionem quandam applicentur verba alicui rei; Itaque, licèt ei rei minimè quadrent strictè, quoniam illam neque literaliter, neque mysticè dicunt; si tamen & pietatem, & grauitatem spirent, tantùm non vituperio digna sunt, vt encomium mereantur; nam sanè, vt clari volunt Scholastici, eò exponendi, aut potiùs adaptandi Scripturas genere, & ipsa diuina volumina, & sancta Mater Ecclesia in Diuorum Officiis, & Concilia vsa sunt; Patres autem crebertimè; Ambrosius in funereis orationibus præsertim Bernardus quaque pagina; Gillebertus in Cantica; Drogo Hostiensis, & alij non pauci; Legendus P. Vasquez tomo 1. in 1. part. disputatione 14. cap. 1. P. Valentia tom. 1 in S. Thomam, disputatione 1. quæst. 1. puncto 5. 3. P. Acosta fusè lib. 4. de Christo reuelato, à cap. 6. P. Tannerus tomo 1. in 1. part. disputatione 1. quæstione 5. dub. 2. assert. 4. Antonius Perezius Benedictinus in Pentateucho fidei, volum. 3. dubio 12. num. 15. Bonfrerius præloquiis in Scripturam, cap. 20. Sectione 7. Scio, omnes illos contendere, hunc sensum nequaquam ex iis esse, quos facet intendit Scriptor; sed ex analogia solùm, & proportione quadam adaptari; proinde neque vtilem esse ad argumentandum; atque ideò Patres eo solùm vsos in exhortationibus ad plebem Christianam; Fuerit ita quidem, hoc nostri parum interest; tantùm desideramus persuadere eiusmodi sensum esse, qui grauissimo, sapientissimoque quoque viro dignus, quod lubentissimè agnoscunt; proinde non est cur statim excandescant auditores, si minùs propriè exponat quædam de loco alto Concionator: sed cùm ea compungere valeant, & animabus medelæ esse, putent loqui illum saltem iuxta accommodatitium sensum, vt nequeat aut historicus, aut mysticus æstimari.

Accommodatitius sensus quid, atque eo quinâ vsi.

Vasquez. Valent.

Acosta. Tanner.

Ant Perez. Bonfrer.

Impropria Concionatorum expositiones fortasse accommodatitij sensus.

35. Equidem, si verum id est, quod P. Vasquez

P. Vasquez.

loco iam iam memorato insinuat, verba illa ex Apocalypsis Ioannis cap. 11. verf. 4. *Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes*; accommodatitio vsurpata à Ioanne sensu, vt transtulerit, & adaptauerit testibus, de quibus sermocinabatur, quæ à Zacharia tradita sunt cap. 4. de candelabris, aut oliuis: non dubitarem sanè affirmare, sensum, quem illa verba habeant ex intentione Euangelistæ, qualicunque tandem nomine afficiatur, à Spiritu sancto esse, imò necessarium omninò appareat hoc asserere: alioquin, si in Scripturis aliquis existat sensus, quem non intenderit Spiritus sanctus, sed ex suo ingenio Euangelista, quatenus Doctor specialis, peperetit; igitur non tenemur credere omnia, quæ in sacris voluminibus leguntur canonica esse, atque de fide: nam illud solùm canonicum est, quod Deus loquutus sit per os, aut Prophetarum, vel Apostolorum, siue Euangelistarum: atqui non omnes sensus per hos pandit Numen: sed ipsi quædam aptarunt iuxta accommodationem: igitur non erunt canonica vniuersa, atque de fide, cùm non obtineant, vt Dei verbum, & loquutio sint: Quamobrem Valentiæ, atque Tannero potiùs assentimur, vbi anteà allegauimus, eos, iudicantibus, nihil citari ab Euangelistis, aut Apostolis ex veteri Fœdere, nisi secundùm literam, vel allegoriam: At Scripturæ legitimus ille sensus est, qui tendit in finem charitatis, vt docet præfato §. Valentia ex Augustino, libro de doctrina Christiana 1. cap. 26. Bernardum quoque addidisset serm. 51. in Cantica; In hunc verò tendit quoque sensus accommodatitius; nam, si charitati fauere desinat, ab ore Christiani Ecclesiastæ repudiandus est: Erit itaque germanus Scripturæ sensus: quòd si talis quidem, & à Spiritu sancto proculdubio intentus: nam hic conditor omnium sensuum, qui Scripturam constant, atque certè eur indignum existimetur, vt Spiritum sanctum Auctorem habeat id, quod pietatem auget, religionem, credulitatem? Respondeo, dupliciter posse loqui ad nos Spiritum sanctum; vel prout verba sonant, & significant, siue propriè, seu metaphoricè, & tunc erit sensus ille verborum historicus: vel significando per res, de quibus ad literam sermocinatur aliud quasi per symbola, & hieroglyphica: & tunc erit mysticus sensus: exceptis his duobus modis aliter non appareat, vt loqui possit Numen, scilicet, accommodando: nam hoc ipso quòd intendat Deus, vt taliter repræsentet, & significet, iam non erit accommodatio sermonis: sed verus, & proprius sermo ipsius, cùm sit illud, quod verè, & per se intendat repræsentare: Dicetur fortasse loqui metaphoricè: sed hoc non demit: quominùs propriè loquatur: At verò nos possumus alterius orationem transferre ad hoc, aut illud: & quanuis respectu principalis dicentis non sit vera, & germana loquela, quoniam hoc nequaquam intendit ille: comparatione tamen ad nos genuina erit loquutio: quoniam nos illud verè, & ex animo spectamus: Quare & principalis loquentis in accommodatitio sermone sensum destituimus, sumentes verba solùm, quæ nobis arrident: quod non liceat tamen perpetrare respectu germani Scripturarum sensus, vt docet Acosta libri superiùs indicati cap. septimò, atque octauo.

Accommodatitius sensus an à Spiritu sancto? Apoc. 11. Zach. 4.

Apostoli, neque Euangelista sensu accommodatitio vsi.

August.

SECT. V.

SECTIO V.

Quo temperamento vti debeat Catholicus vel Scriptor, vel Ecclesiastes in allegandis Gentilium effatis? Exodi locus tractatus, item Deuteronomij difficilis quæstio & noua de quatriduano Lazaro.

36. EXistimo in primis, siue quis exaratis voluminibus homiliaria contexat, ethicósve discursus explanatæ literæ associet, seu ad populum fidelem de suggesto verba habeat, vtrumque debere eum parcimonia ex Paganorum monumentis decerpere, atque ea solùm, quæ philosophicè dicta sunt, & sapiunt de Christiana lege, in publicum afferre; nam sanè, quòd ab Ethnicis mutuentur probationes, necessitate haud vllo pacto adiguntur, cùm Scripturarum ager sit fertilissimus, & qui cum prodigalitate satiare bonos colonos consueuerit; sin autem ornatus causâ adducant nonnulla, modum elegantiarum amorem habere oporteat, ne si mensuram excedat, auditores exigua commoda referant; arbitretur verò imperitus Lector, propterea Scriptorem ad Ethnicorum tam sæpè recurrere thesauros, quòd & Bibliorum. & Patrum sterilis, & infelicior sit campus; Verùm doceat nos Clemens Romanus lib. 1. apostolicarum constitutionum, cap. 6. *Nam, quid in lege desideras, vt ad illa Gentilium scripta animum velis appellere? siue enim Historias legere cupias, habes libros de Regibus; siue Sophistica, id est, quæ argutè ad sapientiam referuntur, & Poetica; habes Prophetas, Iob Proverbia; in quibus plus acuminis, quam in omni Poesi, & sapientia Sophistarum reperies, quod is, qui solum sapiens est, illa effatus est; siue cantilenas expetis, habes Psalmos; siue vetustas rerum origines, habes Genesim; siue leges, & præcepta, habes legem Domini celebrem;* Sed quàm diuinè Augustinus libro 2. de doctrina Christiana, cap. 41. *Quantum autem minor est auri, argenti, vestisque copia, quam de Ægypto secum ille populus abstulit, in comparatione diuitiarum, quas postea Hierosolymæ consecutus est, quæ maximè in Salomone Rege ostenduntur; tanta fit cuncta scientia, quæ quidem est vtilis collecta de libris Gentium, si diuinarum Scripturarum scientiæ comparetur: nam quidquid homo extrà didicerit, si noxium est, ibi damnatur: si vtile est, ibi inuenitur: & cum ibi quisque inuenerit omnia, quæ alibi didicit, multò abundantius ibi inueniet ea, quæ nusquam omninò alibi: sed in illarum tantummodo Scripturarum mirabili altitudine, & mirabili vtilitate discuntur:* Ambrosius autem præfatione in Lucam ad initium; *Nam, licet Scriptura diuina mundanæ euacuet sapientiæ disciplinam, quòd maiore fucato verborum ambitu, quam rerum ratione subnixa sit: tamen si quis in Scripturis diuinis etiam illa, quæ miranda illi putant, quærit, inueniet:* Quando igitur beati illi libri ab ore Dei emissi cuncta subministrent; quæ cupido effrænis est Christianam exhortationem, Gentilium, aut carminibus & scriptis tesarcire? Splendidè S. Cardinalis Damianus sermone de Natiuitate; *Olim mihi Tullius dulcebat, blandiebantur carmina Poetarum, Philosophi verbis aureis insplendebant, & Sirenes vsque in exitium dulces meum incantauerant intellectum: lex Prophetæ, Euangelium, Epistolæ, & omnis gloria sententiarum Domini mei, & sermonum eius, aut parua videbantur, aut nulla: nescio modo quid dulcius immurmurat Filius Iesse, qui vario sermonum, & sententiarum concentu omnes illos, quos diligere consueueram, ineloquentes reddidit, & mutos:* Quamobrem nos in tractatione mysticorum sensuum abstinuimus libenter à congerendis Ethnicorum dictis, quæ rarò, & modicè allegamus.

Nihil tam elegans & comptum in Scriptis Ethnicorū, quibus non præstantiora in Scripturis.

Clem Rom.

Ad mysticos sensus parua vtilitas librorū Ethnicorum.

August.

37. Existimo iterum, cùm ea Scripturarum loca explananda sunt, non quæ ad fidei confirmanda dogmata valeant, & Theologiæ deseruiant; sed quorum historicus sensus, aut de bellis agunt, aut de matrimoniis, aut de fundis, & domibus, aut de vario Gentium vsu in conuiuiis, in vestibus, in plurimis ad Rempublicam spectantibus, aut quæ de more veniunt inter mortales; eiusmodi historicum sensum absque profanæ literaturæ subsidiis non posse pro dignitate declarari; & cùm veteris singulariter Instrumenti omnis penè litera eiusmodi sit, eum, qui egregiè interpretaturus sit, debere instructum esse à varia, selectáque & Philosophorum, & Poëtarum, & Historicorum lectione, vt possit, quoties necesse sit (opus autem erit frequentissimè) lucem afferre rebus dubiis, & obscuris, exornare clariores; consentiunt nobiscum, Salmeron tom. 1. prolegom. 17. Posseuinus lib. 2. Bibliothecæ selectæ, cap. 60. Acosta lib. 2. de Christo reuelato, cap. 8. Delrius præfatione ad tragœdias Senecæ Pineda in Iobum præfationis cap. 8. num. 7. P. Valentia in 2. 2, disputatione 1. quæstione 2. puncto 7. § 4 Pererius disputatione 16 in cap. 12. Exodi, num 89. Lorinus ad versum 22. cap. 3. Actorum: & rursum ad versum 28. cap. 17. Ribera procemio in Haggæum: Barradas itinerario filiorum Israël lib. 3. cap. 2. numero 4. Martinus de Roa ad initium singularium locorum, in ratione operis: Fortunatus Scacchus 1. Myrothecij præfatione ad lectorem: & Pagninus lib. 1. Isagogæ: capite 14. Martinez lib. 1. hypotyposeon, cap. 14. P. Lopez de Montoia controuersiis introductoriis ad sacras Scripturas, controuers. 18 Rodericus Dosma Delgado de auctoritate sacræ Scripturæ libr. 3. cap. 1. & 3. Fuluius Vrsinus ad triclinium Romanum Ciaconi, epistol. ad Sixtum V. Gueuara præfatione in Habacuc, cuius est hæc oratio; *Sunt enim* (inquit) *plurima loca per diuinas Scripturas sparsa, quæ nisi ex Gentilium Historijs, aut ex fabulis, & figmentis eorundem, ex vetustis dicendi modis vulgaribus, ex priscorum hominum moribus obsoletis, & antiquatis tandiu, nullo pacto possint intelligi, nulla via penetrari queant; agebant Scriptores diuini vsitatis suo sæculo phrasibus, communibus vtebantur prouerbijs: consuetudines ea ætate notissimas, si quando in sermonem inciderent, obiter, & in transitu perstringebant: taxabant sui seculi mores, & superstitionem Gentilium multifariam cauebant suis: regiones, atque situs locorum exoletis appellabant nominibus, & ad primam partitionem describunt; Historias præterea, aut præteritas, aut ex occasione narrabant, aut in proximo plerumque futuras, & venturas vaticinabantur: ethnicorum vana figmenta, causis de pluribus referebant: qui notitiam, & cognitionem istorum, à*

Eruditionis humanæ multiplex necessitas ad historicum sensum veteris præsertim Instrumenti.

Salmeron. Posseuin. Acosta. Delrius. Pineda. Valentia. Perer. Lorin. Ribera. Barradas. Roa. Scacch. Pagnin. Martinez. Lopez. Dosma. Vrsin. Gueuara.

veteribus

veteribus monumentis Gentilium, quando apud fideles non extant, incuriosius non exquisierit, ingeniosius delirare cogetur; Speciatim verò de hoc Salomonis Epithalamio noster monuit Sanchez prolegom. 12. *Primum itaque, qui horum Canticorum idoneus lector esse velit, afferat oportet, eruditionem variam, tam à sacra, quàm à profana literatura, si modo velit vtilem operam nauare euoluendo, atque extricando cortice, in quo, neque vulgaris latet eruditio*; Sed & ipse Gueuara, cùm incidisset in versum 8. cap. 4. Canticorum: *Veni de Libano, sponsa*, &c. ad cap. 2. Habacuc, num. 318 non potuit se continere, quin moneret legentem, inquiens; *Locus sanè non tam salebrosus, ac cacus, sed inanis quoque, & impenetrabilis his, qui literas humaniores fastidiunt, ac perinde absque ducta veteris nuptiarum, & conuiuiorum ritus praetergredi, atque penetrare tentauerint.*

Sanch. Canticorum summe profana eruditionis notitiā postulat.

Gueuara.

38. Nos hæc cùm perpenderemus, conati sumus in hoc Canticorum Propylæo oblata hactenus occasione lucem afferre abscoonditis Scripturarum locis ex profana eruditione; id ipsum conabimur & in posterum Numine propitio: non tamen aliquo modo scopus est vt ex illis videamur, qui in humana literatura multùm studij posuerunt; nec enim infantiam nostram celare animus est, qui pauca possumus; sed ne defuisse omninò iudicemur interpretis officio; Itaque, vbi Scripturæ elucidandæ deseruimus, cætera ad Criticos, & humanè eruditos remittimus, quorum munus ex instituto declarare, quales fuêre veteribus profani ritus, Theologo sufficit libare; vltrà si quidquam præstet, beneficium hoc est, non necessitas: Sed à quibus tandem didiscimus, vt eum faceremus in modum? Certè ab amplissimis inter Ecclesiæ Patres, duo autem sunt Bibliorum celebratissima loca, in quorum explanatione allegoriam in fauorem pronunciati accommodant nostri; vtrunque prosequemur Auctorum propriis verbis; Primum suppeditat Exodi c. 12. dum narrat, israëlitas petiisse ab Ægyptiis vasa argentea, & aurea, vestémque plurimam, quæ omnia asportauerunt secum, de quo sano, atque prudenti furto August lib. 2, de doctrina Christiana, cap. 40. *Nonne aspicimus, quanto auro & argento, & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus Doctor suauissimus, & Martyr Beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? vt de viuis taceam, quanto innumerabiles Graci? quod prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quòd eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum: quibus omnibus vtis superstitiosa gentium consuetudo, disciplinas quas vtiles habebat, nunquam commodaret, si eas in vsum vnius Dei colendi, quo vanus idolorum cultus extingueretur, conuersum iri suspicaretur; sed dederunt aurum, & argentum, & vestem suam exeunti populo Dei de Ægypto, nescientes, quemadmodum illa, qua dabant in Christi obsequium redderentur; illud enim in Exodo factum sine dubio figuratum est, vt hoc prasignaret*; Idémque consimiliter libro 22. contra Faustum Manichæum, cap. 91. atque Magistrum æmulatus Prosper discipulus 2. parte de prædict. & promiss. cap. 37. *Sanè exspoliatos Ægyptios à nostris hac ratione colligimus, quod omnis mundialis scientia, qua inflati super ea superbiebant, moralisque sapientia transiit ad Christum, vt eam humilis recta fide possideat, populisque iure superbus amittat.*

Patres hortantur ad librorum profana eruditionis studiū.

Exodi locus ex cap duodecimo fusè tractatus.

August.

Iam & Gregorius Nyssenus in Vita, quam scripserat Moysis, eadem delectatus allegoria, super Hebræorum spolio, inquit; *Quo Hebraorum facto nos monemur, non esse negligendas doctrinarum diuitias, qua gentes possident: moralem, naturalémque Philosophiam, Astronomiam, Geometriam, Musicam, Dialecticam, cæterásque scientias, quibus alieni ab Ecclesia florent, accipere ab illis, ac illis abutentes priuare, si possibile est, & in meliores vsus transferre iubemur*; Beda expositionis in Exodum cap 31. *In auro, argento, & veste Ægyptiorum, significantur quadam doctrina, qua consuetudine Gentilium non inutili studio discuntur*: Et his affinia, imò penè eadem Rabanus, Isidorus, Strabus, Interlinearis, omnésque ferè, quibus accidit mysticum facti Israëlitarum exponere; Dabit finem Philippus Abbas, qui de iustitia Clericorum, cap. 37. *Proponentes ergo filij Israel de Ægypto transire in eremum, nolunt illuc manu vacua proficisci: sed pradocti à Domino, studeant primùm opes Ægyptias adipisci: quia, cùm inspirante gratia de conuersatione sæculari ad desertam pœnitentia Clerici conuertuntur: si prudenti fuerint pramuniti consilio, non illuc inanes, non vacui transferuntur: sed opes scientia lima & studio acquirere primitùs moliuntur, quibus postmodum vtiliter contra morbum ignorantia muniuntur: est quippe in his, quas artes liberales nominant, aurea quadam, & pretiosa subtilitas, est faceta, & composita quadam verbositas: est etiam non contemnenda moralitas: qua tunc solummodo ad salutem esse vtiles cognoscuntur, cùm ad placendum Deo, de Ægypto in eremum transferuntur: non enim quis in Ægypto debet cum his opibus pertinaciter conuersari, & de acquisita scientia, tumore pompatico gloriari.* 39.

Nyssen.

Beda.

Raban.

Isidor.

Strab.

Interlin.

Philip. Abb.

Transeamus ad alterum ex Scripturis locum æqualis famæ, & quem etiam grauissima cohors exposuerit pro mutuandis à Gentilitate artibus, & qua pollet notitia vtili; est autem de muliere pulchra in bello ab Israëlita capta, quam si adamauerit, volueritque habere vxorem, vt loquitur Deuteronomij textus cap. 21. versu 12. introducit eam in domum suam; quæ radet cæsariem, & circumcidet vngues, & deponet vestem, in qua capta est: qua de femina, quæ cessit victoris potestati Origenes spiritaliter homil. 7. in Exodum; *Veruntamen & ego frequenter exiui ad bellum contra inimicos meos, & vidi ibi mulierem decora specie: quacunque enim benè & rationabiliter dicta inuenimus apud inimicos nostros: si quid apud illos sapienter, & scienter dictum legimus: oportet nos mundare id, & à scientia, qua apud illos est, auferre, & resecare omne, quod emortuum, & inane est: hoc enim sunt omnes capilli capitis, & vngula mulieris ex inimicorum spolijs adsumpta: & ita demum facere eam nobis vxorem: cùm iam nihil ex illis, qua per infidelitatem mortua dicuntur, habuerit*; Hieronymus autem præclarissimè Epistola ad Damasum de duobus filiis, prodigo, & frugi; *Huius sapientia typus, & in Deuteronomio sub mulieris captiua figura describitur, de qua diuina vox præcipit, vt si Israelita eam habere voluerit vxorem, caluitium ei faciat, vngues præsecet, & pilos auferat, & cùm munda fuerit, tum transeat in victoris amplexus: Hac si secundum literam intelligimus, nonne ridicula sunt? Itaque & nos facere solemus, quando Philosophos legimus, quando* 40.

Locus ex Deuteronom. c. 21 de muliere capta in bello, examinatus.

Orig.

Hieron.

in

in manus nostras libri veniunt sapientia sacularis: si quid in eis utile reperimus, ad nostrum dogma convertimus: si quid verò superfluum, de idolis, de amore, de cura sacularium rerum, hac radimus, his calvitium inducimus, haec in unguium morem ferro acutissimo desecamus: Idémque istis cognata epistola ad Magnum Oratorem Romanum: Beda in Deuteronomium, c. 21. de Origene sumens: *Aliq hanc mulierem pulchram facie, rationabilem aliquam disciplinam significare putant, qua sapienter dicta inveniuntur apud Gentiles, quasi à nobis sit reperta, oportet de ea primum auferre omnem superstitionis immunditiam, & sic illam in studio veritatis assumere. nal. enim apud Gentiles sapientia est, cui immunditia aliqua, vel superstitio non sit admixta:* Bedæ adherent secundùm morem Isidorus, Rabanus, Glossa ordinaria, quam vt eadem stabiliat, allegat B. Thomam lect. 3. in cap. 1. Epistolæ ad Titum, in illa verba: *Testimonium verum hoc est*, &c. Rupertus lib. 2. de diuinis officiis, cap. 22. *De gentibus quoque exemplo Apostolorum, atque Doctorum, solemus auferre, si qua ab illis probè dicta, vel facta sunt; & tanquam captiua mulieris vngues, pilósque superfluos amputare, vt ab alienigena falsitate mundata sententia, thalamum veritatis digna sit introire.* B. Petrus Damianus sermone de sancto Eleuchadio Episcopo, vtranque allegoriam coniungit; hanc, nempe, vt elapsam de plagis Hebræorum, & doctè accommodat.

Beda. Raban. Isidor. Gloss. S. Thom. Rupert. Petr. Dam.

41. At, quemadmodum alios ad spoliandos Ethnicorum libros Patres exhortati sunt: sic ipsi in sua deriuarunt Commentaria: quamobrem iustè Pererius noster disp. 16 in c. 12. Exodi, num. 89. *Equidem* (ait) *cùm scripta lego Iustini Martyris, Tertulliani, Clementis Alexandrini, Origenis, Arnobij, Lactantij, Eusebij, Hieronymi, Augustini, Cyrilli, Theodoreti, & aliorum venerandorum Ecclesia Patrum, sapientúmque Doctorum; cum horum inquam, scripta lego, & multi ingenij in his eruditionē de penu Ethnicorum; videre mihi videor Hebraos illos ex Ægypto ditissimos, ac pretiosissimis Ægyptiorum spoliis ornatos esse:* Fortasse autem moti sunt tanti Antistites, & quòd Hebræorum multitudo transierunt ad paganas nationes: & quoniam etiam Palestini Israëlitæ de Ethnicorum moribus hauserunt non paucos: quòd si certè & Gentium ad eos translatæ fuêre cæremoniæ, & eorum ad gentes deriuati mores; equidem haud imprudens fuerit, cùm de veteri Iudæorum consuetudine oboritur quæstio, & ipsorum Historiæ lucem idoneam afferre nequeant, tum Gentilium consulere monumenta, & ex eorum ritibus coniectari de Hebræorum moribus: Sanè ista speciem probabilitatis ferunt, modò constet id, quod supponebamus, & expiscatos Ethnicos ab Israëliris non pauca de suis arcanis: rursúmque Hebræos mutuatos à Paganis aliqua etiam: Sed quod attinet ad Gentilium furta de penu Hebræorum, diximus sufficienter Anteloquio 9. Sect. 2. Modò stabiliamus & Israëlitas à Gentibus non veritos accipere, quæ imitarentur.

Patres sua volumina referserunt sumptis ex gentilitate rebus. Perer.

42. Ergo Gregorius Papa ad Mellitum Abbatem scribens lib. 9. epistolarum, indictione 4. epist. 71. *Nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse non dubium est: quia is, qui locum summum ascendere nititur, gradibus, vel passibus, non autē saltibus eleuatur: sic Israelitico populo in Ægypto Dominus ipse quidē innotuit: sed tamē ei sa-*

Hebrais multi, qui apud Ethnicos vigerent, ritus permissi. Gregor.

Sherlog. Anteloq. in Cant.

crificiorum vsus, quos Diabolo solebant exhibere, in cultu proprio reseruauit, vt eis in sacrificio suo animalia immolare praeciperet, quatenus commutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent: vt etsi ipsa essent animalia, qua offerre consueuerant; verumtamen Deo hac, & non idolis immolarent, iam sacrificia ipsa non essent: Sed Gregorio vetustior Auctor Chrysostomus homil. 6. in Matthæum, ad illud: *Ecce stella, quam viderant*, &c. *Ne igitur opineris eo indignum, quòd Magi per stellam vocantur: hoc enim modo omnes Iudæorum caremonias, omnésque ritus, & sacrificia, atque purificationes, & neomenias, & arcam, templúmque ipsum reprobabis: siquidem hac omnia originem à Gentium ruditate traxerunt: Deus ob deceptorum salutem per ea ipsa se coli passus est, per qua illi antè Damones coluerant; aliquantùm illa in melius inflectens, vt eos paulatim & à consuetudine sua reduceret, & ad Philosophiā perduceret altiorem; Hunc igitur ipsum dispensationis sua morem seruauit in Magis*, &c. Quid hac Chrysostomi oratione significantius esse valeat? equidem materiam de qua disquirimus, quod splendidiùs testetur? nam, si ipsos sacrorum ritus à Gentilitate hauserunt, æstimabimus contempsisse profanos vsus? Verùm auscultemus adhuc Chrysostomi in multis asseclæ Theodoreto, qui ad versum 17. c. 12. Deuteronomij, ad illa: *Comedetis in conspectu Domini*, &c. *Epulari* (ait) *iussit eos in loco sacro, liberans eos ab errore falsorum Deorum: cùm enim Doctor impietatis festis Damonum ludicra permulta miscuisset, is, qui sagacissimus est, Israelem ab errore liberare desiderans, etiam de his, qua pertinent ad festa, leges scribit, sacrificia permittit; instrumenta musica tolerat, & iubet epulari, vt talibus illectamentis idolorum cultum impium amputet:* Neque mirum è gentilitiis ritibus in Synagogam fuisse translatos, cùm & idipsum perfecti decoris Ecclesiæ catholicæ acciderit, vt monet Baronius Cardinalis tom. 1. ad annum Christi 58. num. 77. & aduertit Petrus Ciacconus in Triclinio suo Romano, ad finem illius: quare cùm apud Gentes Christianorum & rituum & cæremoniarum non obscura vestigia, itidémque Israëliticorum; emolumento poterit esse notitia profanorum vsuum, vt qui illi fuerint mores, edisçatur.

Chrysost. Theodor. Baron. Ciacon.

Quoniam verò in superioribus, præsertim Anteloquio quinto non pauca exempla subiecimus, quibus monstrare conati sumus, quantùm temperata & modesta ex profanis eruditio afferat commodi sacrarum Literarum explanationi perfectæ, idipsúmque, nisi vita excessetimus, in posterum frequenter ostensuri simus propterea modò supersedemus exemplorum copiæ: vnum tamen, vt ad manum aliquid habeant legentes, bona eorum cum venia, proponemus: equidem Ioannis cap 11. versu 39. cùm lapidem amoueri Seruator iussisset Lazarum suscitaturus, moram ponere volens imperatis, aut certè vt à spelunca longiùs discederet pius eius Magister, fœtere defunctum Martha indicauit: neque id stupescendum, cùm per quatriduum anima absuisset: Quòd si quidem in funeribus consuetudinem, & Gentium, & Hebræorum consulamus, molestissimus continuò hic apparebit Euangeliorum locus: nam sanè nationes, apud quas nullus comburendi cadauera vsus erat, quales Ægyptus, & Syria, condire aromatibus corpora solitæ, vt quàm possint 43.

Locus difficilis ex Ioan. c. 11. de Lazaro quatriduano, in quastionem vocatus.

Polestini, & Ægyptij corpora non comburunt, sed aromatibus condiunt

Herodot. Diodor. Pererius. Alex. ab Al. Tiraq. Cassian.

sint in longum æuum charos sibi aliquo saltem modo præsentes haberent: Iudæi autem, quibus fidei illuxit radius in resurrectionis fortasse symbolum, & de Ægyptiis quidem ex Herodoto, Diodoro, aliisque Auctoribus monstrabunt Pererius tom. 4. in Genesim, disput. 1. ad cap. 50. Alexander Neapolitanus lib. 3. genialium dierum, cap. 2. atque ibi multis Tiraquellus, Significant illa Cassiani collat. 15. cap. 3. nam de Ægyptiis loquutus: *Corpora vero mortuorum* (ait) *pigmentis condita redolentibus, in editioribus cellulis reconduntur.* De Iudæis autem manifestè Ioannes innuit cap. 19. vers. 40. *Acceperunt ergo corpus* IESV, *& ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire:* Quem

Ioan. 19.

Primi Christiani aromatibus defunctorũ corpora condire soliti.

Prudent.

ritum in Seruatoris gratiam puto quidem ex Christianis primi obseruarunt Aurelio prudentio ita in Hymno de mortuorum exequiis pangente:

Hinc maxima cura sepulcris
Impenditur, hinc resolutos
Honor vltimus accipit artus,
Et funeris ambiens ornat,
Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos est,
Aspersáque myrrha, Sabæo
Corpus medicamine seruat.

His autem ad memoriam reuocatis, quæ omnem dubietatem tollere videantur: si dixerimus quidem, Lazarum vnguentis perfusum abeunte spiritu illius, quo pacto stabit, vt ad quatriduum fœtuerit; nam id suffitus, atque aromata præstant, vt & putredinem, & ex consequenti fœtorem, qui ab ea gignitur, abigant: sin autem in eius funere hoc omissum officium statuemus, erit & satis arduum, vt declaremus, quamobrem Iudæorum in sepeliendis cadaueribus vsitatum morem Lazari germanana Martha, atque Maria præterierint, & contra ritum patriæ condendum noua cæremonia existimauerint.

44. Miror autem plurimùm, vt in hanc charibdim nullo modo viri perspicaces inciderint, Salmeron, Toletus, Maldonatus, Iansenius, Barradas, vt subticeam apud veteres profundam esse taciturnitatem: terigit leuiter ad versum 37. cap. 9. Actuum apostolicorum Lorinus, atque vtinam sanè vel ipse, aut de subtilissimis quisquam enodasset: nam, quod aduertit ibi, vnguenta consumpta solùm, aut in nobilium, aut in charissimorum funeribus, restringit & ad nobiles Maldonatus, atque primarios ad versum 60. cap. 27. Matthæi: Nihil ista iuuant: nam & erat charissimus sororibus Lazarus, & de equitum numero: certè illæ, quæ poterant vnguenta subministrare, quorum liberalis Magdalena dispertitrix: certè & opulentiam, & genus illustre colligit Iansenius ex eo quòd Euangelista doceat, multos Hierosolymitanorum venisse, vt consolarentur germanas in fratris discessu, *Vnde satis apparet, sorores has* (inquit) *diuites fuisse, & nobiles*: Dicemúsne ex vno in alterum diem Martham protulisse spem, vt adesset Christus, & viuis restitueret, propterea noluisse aromatibus aduersùs corruptionem præsidiare? hoc enim erga ea corpora fieri consueuit, quibus domus in multas ætates sepulcrum, atque resurgendi spem non habent, donec tuba nouissima excitet: itaque sperabant in singulas horas adfuturum Redemptorem: ille autem cùm moras traheret, cadauer dissolui cœptum, & fœtere: Verùm, si erga defunctos communes cæremonias omisit soror vtraque, vt quid fasciis, atque institis ligauerunt: nam neque hæc opus erant corpori citò resurrecturo? Vt quid spelunca abdidit, & non aut cubili reposuit, aut cœnaculo, vt factum cum resuscitando Tabithæ cadauere Actorum 9. capite? An affirmabimus, Marthæ verba nequaquam significare reipsa putrefactum cadauer, sed tot iam diebus iacuisse exanime, quæ ad corrumpendum sufficerent, nisi antidota prohiberent? An denique in eam ituri cogitationem, vt putemus, in euangelicæ paupertatis gratiam noluisse feminas à Christo edoctas fratrem cum pompa marmori tradere; sed cum sobrietate, atque mensura? itaque vnguentorum superfluum apparatum reiecisse: Neque obsunt Christo impensa aromata: nam ob sanctitudinis clarissimam opinionem sic factum, & vt adimpleretur vaticinium Isaiæ, quod annunciabat futurum sepulchrum eius gloriosum cap. 11. versu 10. aliud est aromatibus oppleri ob humanum genus, & auorum splendorem: aliud ob virtutis merita: sequidem in horum nihilo conquiescit animus, & discemus libenter meliora a sapientibus; fuit mentis scopus obiectare aliquod specimen argumenti, de quo tractabamus, vt intelligamus subsidio cognitionis de veterum cæremoniis, & ritibus quoad sacra, & prosana posse fieri, vt multa de nouo eruamus arcana, & nostra crescat industria non mediocriter sacra Bibliorum elucidatio, multis etiam locis hactenus non declaratis integræ afferamus explanationis consummationem.

Maldon.

Aromatibus nobilium & charissimorũ condita cadauera.

Iansen.

Lazarus ex primariis, & nobilibus.

Sanctorum cadaueribus exhibiti semper magni honores.

Ioan. 12.

Ares, ab his de veteri vsu, atque ritibus non posse firmum duci argumentum: incerta enim esse pleraque, & coniectura salùm niti, proinde non esse, quòd magni habeatur. Respondeo, cùm nos omninò lateat, quales fuerint apud priscas nationes cæremoniæ, & religionis, & victus, vitæque omnis, non posse iuuari aliter quàm Historiarum adiumentis; & quanta extiterit harum auctoritas, tanta futura sit & probationis: declarant verò aliquando perspicuè, & absque tergiuersatione: & tunc argumentum robore pollet: aliàs subobscurè tantùm, atque timidè, eritque probabilis syllogizatio tunc solùm: Sed neque hæc despicienda est vel à Theologo etiam, quando & Scholastici, apud quos neruus doctrinæ est, ex topicis & probabilibus sæpè arguunt: Quid quid & ipsa Scriptura, quæ omnis firmitatis basis est, ex sensu mystico probabili argumentatione nonnunquam disputat, vt Paulum facere nonnulli æstimant cap. 1. ad Hebræos ex verbis illis: *Ego ero illi in Patrem?* Ita quidem sentit eum ad locum Ribera Bellarminum citans lib. 1. de verbo Dei, cap. 17. & Michaëlem de Medina lib. 6. de recta in Deum fide, cap. 25. Sed absoluit facilè controuersiam Melchior Canus lib. 2. de locis, cap. 11. § *Posterius, ve*, &c. *Aliud est enim ex sensu spirituali certum, & efficax argumentum trahi, quod Augustinus, Dionysius, Hieronymúsque negarunt: aliud verò argumentum inde probabile duci, id, quod nemo sanè doctus negare potest: quod enim Rhetores argumenta verosimilia certis & exploratis adiungunt, id Apostolus quoque facit*: Et quoniam vtilis est oratio Roderici de Osma Delgado Pachensis 45.

Theologia, imò ipsa Scriptura probabili argumentatione quandoque vtens.

Hebr. 1. Ribera. Bellarm. Medina.

Canus.

Dosma.

Cano

Canonici, affigam illam; qui libro 3. de auctoritate sacræ Scripturæ, cap. 5. *Rursus Theologia* (inquit(*non semper stabili scientia comprehensione vtitur; sed è probabilibus quandoque probilia colligit, quæ satis sint in multis ad salutem perpetuam haud potissimùm necessariis: in iis varias opiniones fert; neque quenquam stringit, quominùs quod probabilius appareat, amplectatur; de his nonnulli assueti vni, aut alteri Scriptori, nec lectione multi-naga exercitt, temerè pronunciare solent, statim damnantes aduersa præiudicatæ opinioniom, qua imbutià principio persuasi sunt; nec schola opinationes à statis constantibúsque Ecclesiæ dogmatibus secernentes: his quid aliud facias, quàm eruditionem, ac meliorem mentem optare?* Quoniam igitur hoc Epithalamium abundat osculorum, aromatum, conuiuiorom memoria; pinguntur vestes, horti memorantur, describuntur tecta, & omnis in iucunditate fit; ob hæc verò simillimum sit metrum carminibus Ethnicorum Poëtarum: hauriemus, cùm oecessitas requisierit, quæ poterimus, ex eorum viridariis; nempe, illa, quæ cum omni honestate coniончta; nominéque Salomonis reperemos ab iniustis possessoribus, quæ ab eo furatòs illos fuisse ostendimus Anteloquio 9. Cæterùm, cui desiderium est nosse, qualiter ad Gentilium euoluendos libros Christianos accedere debeat, & quid assumere, quid spernere oporteat, legat magni Basilij homiliam 24. eo de argumento disserentem egregiè.

SECTIO VI.

Quid sensus historicus, quid mysticus? & vter dignior? & an sub eadem litera plures historici reperiantur sensus? Ioannes bis elucidatus; Moyses in Genesi semel: Parabolæ an duplicem lit teralem sensum habeant?

46. *Literalis sensus definitio.*

HAnc quoniam diffusè expenduot controuersiam, & qui in Biblia, & qui in S. Thomam prolegomena scribunt, breuiores erimua in ea discutienda: noluimus tamen omnem illius memoriam præterire, quoniam occasio sæpè datur significandi, quid ipsi de quæstione arbitremor; neque desunt exempla: nam & ventilant Alcazarius Notatione procemiali 20. in Apocalypsim; Gislerius præfatione io Cantica, cap. 5. Literalem ergo definimus sensum, *quem voces sacræ, siue propriè, & iuxta sonum intellectæ, seu translatitiè accepta ex prima intentione Dei, Scripturarum Auctoris, denotant*: Exempli causa, Genes. cap. 22. vers. 6. *Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse verò portabat in manibus ignem, & gladium*: Verborum istorum historicus sensus idem est, qui grammaticalis eorum, & quam constructio statim reuelat: nulla enim metaphora intercedit; sed omnia simpliciter sonant; At verò, quooiam & sua est admiranda in Dei verbo elegantia, & eò nobilior, quò excellentiorem refert inuentorem: quemadmodum profana literatura tropis luxuriat, & sacra quoque eloquia debitum

Alcazar. Gisler.

Gen. 22.

eorum vsum non reiectant, vti Affirmat Augustinus lib. 16. de Ciuit. cap. 21. *Potest enim videri ad hoc pertinere: Et faciam semen tuum tanquam arenam terra, quod ea locutione dictum est: quam Græci dicunt Hyperbolem, quæ vtique tropica est, non propria. quo tamen modo, vt cæteris tropis, vti solere Scripturam, nullus, qui eam didicit, ambigit:* Ita nominatur Christus leo, petra, agnus, lux mũdi, & similibus aliis vocabulis; & sicut profani Scriptores allegoriam nonnunquam producunt ex cõtinuata metaphora, vti iodicat Quintilianus lib. 9. Institut. cap. 2. quem morem Virgilius in Bucolicis non rarò obseruat; & celebri oda Carminum lib. 1. sub emblemate nauis tempestate quassatæ Rempublicam à ciuilium bellorum tumultibus naufragantem descripsit Horatius: sic & in vtroque nonnunquam instrumento figuratæ locutiones extenduntur; qood in hoc Salomoois Cantico euenire inter veteris Fœderis libros multis placuit; in Euangelio Parabolis contingere asserunt: vt cùm, aut paterfamiliâs, primo mane operarios conducere refertur, aut alius peregrè proficiscens narratur, vel hominem Regem epulas pro filij sponsalibus instruere; omnia isthæc impropriè sumuntur, ex metaphora, nempe, & quem secundùm literam innuunt, solùm Christus est, non minùs quàm cùm leo de tribu Iuda appellatur, vel lapis angularis.

August.

Scriptura tropis, atque figuris vtens.

Allegoria lõga & continuata. Quintil.

Horatius.

47. Posuimus autem inter definitionis verba: *Ex prima Auctoris intentione*, vt Historicum sensum à mystico distingueremus: nam hîc etiam Deum fert Auctorem, vt communis Theologorum sustinet opinio, de quo nos sect. 3. num. 21. nam iisdem quidem vocibus, quibus literalis sensus obiectum repræsentatur, exprimitur & mystici obiectum sensus; verùm ex secuodario eius, qui significationem imposuit, nutu: Patefaciamus exemplo aliquo: Verbi causa, Genes. capite 49. vers. 9. *Catulus leonis Iuda; ad prædam, fili mi, ascendisti; requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum?* Quis non animaduertat continuò, obscuram esse locutionem, alienam, tropicam? Sed literaliter quidem, & ad Historiæ normam tribus Iudæ delineantur gesta iis sermonibus: & hæc prima diuini Auctoris intentio; postquàm verò Iudam, atque illius nepotes literaliter expressit; tum ordinauit, vt & Iudas dux, & semen illius, Christum, virósque apostolicos adumbrarent, intendítque secundò, vt hoc mysticum atque arcanum, ex primo Historiæ obiecto clausum verba etiam mysticè innuerent; itaque, quoniam verba illa, vt Christum mysticè, & in figura repræsentent, debent necessariò præsupponere typum (nam mysticum id est, quod per typum, & imaginem exprimitur) debent etiam supponere, vt Dei cognitio, intentióque primùm in exemplar feratur; qua prima Dei existente intentiooe historicum obiectum spectantis, emergit secunda intentio volens sub Historia latere sacramentum, & futura à præsentibus annunciari; ex secunda quoque propterea intentione pullulare dicitur mysticus sensus, ex prima historialis, quoniam, vt aduertebamus Anteloquio 1. Sect. 4. num. 24. literæ obiectum possit consistere absque mysticæ repræsentationis termino, non autem econtrà valeat stare mysticum absque Historiæ obiecto; potuisset enim Deus optimè Moysi inspirare, vt Abrahæ vitam texeret, quam referret ipse Deus eiusmodi

Gen. 49.

Sensus historicus, & eius obiectũ prioræ prioritate à quo sensu mystico idiúsque abstelio.

narratione comprehensa ad ventura præsignanda: hoc enim liberum erat Numini: tum quidem historicus gestorum Abrahæ sensus, reperiretur absque mystica aliqua intelligentia: At cupiente Deo, vt Abrahæ præclara facinora typum futurorum haberent, ex necessitate eadem gesta, vt aliquo modo possibilia supponi debeant; quoniam ergo ab historici sensus obiecto ad mysticum obiectum non valet consequentia: valet autem à mystico ad litteralem, eò quòd verum sit enunciare: est obiectum sensus mystici ergo & literalis, non autem è conuerso: ideò sensus historicus, eiúsque obiectum priora sunt mystico sensu, ac proinde in ea fertur primò Dei intentio volentis significare aliquid in Scripturis: est autem hæc prioritas intentionis non *in quo*, quoniam simul tempore sunt etiam ratione nostra; sed *à quo*: nam, cùm habeat rationem conditionis necessariò desideratæ obiectum sensus historici, vt *sine quo* nequeat dari obiectum mystici sensus, reducitur ad prioritatem causalitatis naturæ, & *à quo*.

48. Addidi in fine *Deo Auctore*, tum vt denotarem, si quos ipse peculiaris Scriptor ex ingenij sui partu sensus formasset, haudquaquam verbum Dei constituere: hoc enim illud est tantùm, quod Spiritu sancto suggerente Prophetæ loquuti sunt, non quod ipsi conceperunt marte suo, de quibus aliquid superiùs tactum Anteloquio 7. Sect. 1. num. 14. tum præcipuè, vt contrairem opinionibus illorum, qui putant desiderari ad literalis sensus perfectionem, non solùm vt præcipuus Auctor, qui Deus est, verùm etiam amanuensis, qui homo est, omnes sensus intelligat: id bis refutaui, nimirum, Isagoga 1. Sect.6. n. 44. & Prælocutione 5. num. 7. ostendens, neque de facto Vatibus contigisse, vt penetrarent vniuersa, de quibus prædicebant; neque id necessum fuisse; cùm à Dei impositione Scripturarum sensus sortiuntur significationem: Deus autem non tenetur iure aliquo Prophetis reuelare omnem, quam imposuerit, aut rebus, aut vocibus significationem ad declaranda vel absentia, vel occulta.

Nõ est opus, vt secundarius Scriptor vaticinia Scriptura penetret, vt verbum Dei existimetur

49. Historico declarato sensu operosum non est aperire mystici naturam; est enim ille sensus, *qui Deũ habens Auctorem, rebus proximè significatur, verbis mediatè, & ex secunda intentione.* Neque in huius definitionis stabilimẽ allego, quoniã Scholæ commune iudicium est: Pronunciaui Deũ habere causam, quoniam certè, vt aut Abrahæ, & aliorum Patriarcharũ gesta referrent ea, quæ post sæcula plurima euenirent, solus Deus agere potuit: Quamobrem grauissimè affirmarunt & S. Gregorius, & B. Thomas illum sequutus, re in hunc morem intellecta, sacrarum Literarum priuilegium esse per facta loqui, vt doctè expendit P. Vasquez tom. 1. in 1. p. disp. 16. cap. 1. num. 2. at de his Patriarcharum, & similium gestis per omne vetus Instrumentum, est eius Fœderis mysticus sensus; Apposui, *immediatè ex rebus*; quoniam nisi hæ à Numine priùs fuerint applicatæ ad significandum, verba nihil repræsentare valeant, cùm ideò illa significant, quoniam res assumptæ fuêre ad significandum: in historico autem sensu absque antecedentis in obiecto significationis præsuppositione, voces independenter à suo obiecto significant, & propterea dicuntur immediatè significare: De *secunda intentione*, quæ est particula 3. disputaui sufficienter in enodatione sensus historici, & literalis. Huius sensus diuisio notissima est in allegoriam, tropologiam, & anagogen: ex quibus allegoricus consueuit referri sensus ad ea, quæ credere debemus; tropologia ad mores, eorúmque pædagogiam; anagoge ad triumphantis Ecclesiæ beatitudinem, & cælestia gaudia.

Scriptura potuisse per res ventura certè, & infallibiliter indicare. Greg. S.Thom.

Mystici sensus diuisio.

50. Obiicias primùm aduersùs à nobis corroborata, mysticum sensum præstantiorem esse literali, & historico sensu: igitur & potiùs à Deo intentus, quàm historicus: igitur prima Dei atque præcipua intentio non tendit in historicum; sed in mysticum sensum, cùm in id feratur, quod nobilius sit: Respondeo, à nobis haudquaquam asseueratum, præcipuam Dei intentionem versari circa literalem sensum, quamuis statuerimus priorem Dei, magísque immediatam tendere in illum; sicut intentio creandi Angelos prior est in Deo, quàm intẽtio producendi vnionem hypostaticam; & tamen hæc posterior intentio dignior est secundùm nostrum concipiendi morem priore illa Angelos formandi intentione: quod verò ad præstantiam attinet sensus vtriusque, si obiecta contingat eadem esse aliquando, in cæteris vincit literalis sensus: nam in modo tendendi superat mysticum, & in effectibus etiam; quoniam & immediatè, & propriè frequentiùs repræsentat, & ad stabilienda fidei dogmata optior est: Quamobrem fit sanè, vt secundùm aliquem actum nobilior sit omni actu mystici sensus, videlicet, actum eum, qui aut Deum, aut Christum attingeret; extensiuè tamen excelsior est mysticus sensus, quoniam eius omnes ferè actus nobiliora obiecta respiciunt; nimirum, tendunt in Christum, aut Ecclesiam Catholicam, vel spiritale & sublime quidpiam, quod historico non accidit sensui, cuius obiecta sunt frequentissimè caduca & peritura; atque ob hanc ab extensione dignitatem solent Theologi sæpiùs mystico sensui, quæ præstantiora sunt, tribuere.

Intentio Dei circa literalem sensum prior, sed nõ magis præcipua.

Mysticus sẽsus quo pacto dignior historico.

Obiicias secundò, sensum mysticum, illiúsque obiectum eo se habere modo respectu Scripturarum Auctoris, quo se habent voces, & conceptus comparatione Dialecticæ inuentoris: nam, quemadmodum possunt esse conceptus sine vocibus; non autem possunt esse vocabula, quin præsupponant cogitationem aliquam: ita sanè potest esse sensus historicus independenter à sensu mystico: nequeat autem aliquo modo existere mysticus sensus, quin præsupponat literalem, & historicum: igitur, sicut Auctor Logicæ non considerat per se voces, quasi obiectum formale, & gratia sui, sed materialiter solùm propter aliud; nempè propter conceptus, atque ita tantùm sunt obiectum materiale Dialecticæ: ita Scripturarum conditor non respicit per se, formaliter, & gratia sui sensus mysticos, & eorum obiecta: Quòd si ita est, sanè nec sensus mysticus est à Spiritu sancto: nam id solùm intenditur ab aliquo, quod ille *propter se*, respicit; non verò in quod fertur materialiter tantùm, & per accidens. Respondeo, inter eruditos etiam non paucos asserere, voces respici à Dialectico per se, & formaliter, & ex parte conflare obiectum formale Logicæ: Verùm indulgeamus materialiter tantùm respici: ideò quidem sic contingit, quoniam nihil resplendet in vocibus, quod dignum sit propria consideratione, & quod gratia sui respiciens Dialectica quasi formale obiectum 51.

Voces, num sint obiectum formale Dialecticæ?

obiectum amplexetur; non ita in sensu mystico; nam in hoc Auctor Bibliorum Deus reperit singulare quidpiam, idque magnificum sanè, quod non elucet in historico sensu: nam, cùm litera veteris Instrumenti absolutar considerationem, aut bellorum, quæ gessit cum Chananitis populus Hebræorum, aut agrorum, aut pecorum, aut huiusmodi multorum, quæ vulgaria sunt, neque supra hæc euehatur multoties; mysticus tamen sensus semper fertur ad ignota, neque ea triuialia vllo pacto; sed quæ spiritum alonrè adhæc & quæ longa distant absentia: cùm igitur & in mystico sensu inueniantur, quæ gratia sui perpendi valeant, fit, vt *per se formaliter & ratione sui* à Spiritu sancto Scripturarum conditore intentus sit.

52. *Possibilis multiplex literalis sensus eiusdem loci sacræ scripturæ.* Vt ad arcem disquisitionis veniamus: affirmo, vnius, eiusdémque literæ multiplicem esse posse literalem sensum; Hanc firmaui thesin quadraginta ferè testibus Antiloquio 1. Sect. 4. num. 24. quæ semper fuit vulgata opinio: ausus, & contrariam temeritatis coarguere Bañesius dubio 7. ad articulum 10. primæ partis, conclusione 3. quòd putaret, in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. & refertur in cap. *Firmiter*, de summa Trinit. & fid. Cathol. definitum 1. Genes. versu: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* contineri duplicem literalem sensum; alterum significantem, mundum initio temporis cœpisse: alterum, omnia simul spiritalia & corporalia eodem temporis momento creata fuisse: sed tantum persuaderi Concilij verbis noster tenuit Vasquez tom. 1. in 1. p. disp. 18. cap. 3. & tomo 2. disput. 222. cap. 4. liberat & à grauiori stigmate opinionem doctè noster Gillius tom. 1. in 1. p. lib. 1. tract. 7. cap. 4. Cæterùm, vt probationem exordiamur à possibilitate huius sensus; id puto nullus inficias iuerit, iisdem verbis æquè propria significatione diuersas omninò res repræsentari posse: itaque non solùm variarum prouinciarum mortales: sed vno conuenientes idiomate possunt facere, vt eædem voces & hominem, & leonem, & crocodilum exprimant, pro libito nimirum diuersæ impositionis: Hoc autem singulari iure Deus potest, vtpote dominantium quoque Rector: Statuat igitur Deus vt memoratus Genesis versus: *In principio creauit Deus*, significet & Filium, Verbum scilicet, in quo vniuersa condita sunt, & exordium temporis, quo prodierunt; statuat vt verba Isaiæ cap. 53. *Generationem eius quis enarrabit?* & æternam, & temporalem referat natiuitatem: tum sic: Ex suppositione, quòd Deus velit præfata Scripturarum verba eum, quem diximus in modum significare, resultat eiusdem literæ varius historicus sensus: atqui nulla est implicantia, vt Deus ita decernat: igitur nulla est impossibilitas multiplicis literalis sensus: quòd autem talis Dei impositio comparatione distinctæ significationis eorundem verborum peculiarem nullam implicantiam afferat respectu Dei, quasi illi ob singulares causas repugnet, infra monstrabimus: quòd verò ea concessa earundem vocum diuersa significatione resultet multiplex sensus literalis, pro quo decertamus, facile est probasse: nam dum multiplicem secundùm literam sensum intendimus, nihil aliud optamus, quàm vt eædem voces ex ordinatione Spiritus sancti, & Bibliorum Auctoris non vnum tantùm sensum efficiant, sed multos; ita vt multis diuersis verbis æquiualeat

Gen. 1. *Nō censura digna opinio negās plures literales sensus eiusdem loci Scripturæ.*

Banez. Vasq. Gillius.

vnum propter fertilitatem significationis: Sed hoc daretur: nam eadem verba, scilicet: *In principio creauit Deus*, sensus generarent duos, ac si essent duæ, atque ex diuersæ orationes; & itidem in sententia Isaiæ: *Generationem eius quis enarrabit?* Isai. 53. Igitur ex suppositione variæ significationis à Deo iisdem verbis impositæ, resultat eiusdem literæ multiplex sensus.

53. Atque hæc possibilem esse eiusmodi multiplicem literalem sensum vtcunque subindicant: conemur, & ostendere de facto aliquem esse in Scripturis locum tanta donatum exuberantia, atque fertilitate: sunt autem verba Caiphæ apud Ioannem c. 11. vers. 49. *Vos nescitis quidquam; nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat:* Quæ & delegit potissimùm inter multa loca Ludouicus Molina in 1. part. quæst. 5. art. 10. disput. 3. in quibus verbis quis non facilè animaduertit, ex circunstantiis narrationis euangelicæ, id conatum homicidalem Pontificem vt de medio tolleretur Christus, ne quod damnum crearetur Iudæis, & eorum Reipublicæ? Hinc illa paulò antè: *Si dimittimus eum, venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem:* Huic collegarum timori vt solatium afferret Caiphas, persuasit, vt Christum demerent, quò nationis incolumitati prospicerent; Igitur consideratione Caiphæ sensus literalis erat iste, humana præcauentis nocumenta: at verò eadem verba fallulit Numen ad redemptionem hominum indicandam, & sic prophetalia: quamuis hæc noua verborum, sublimisque significatio profitentis iniqui Antistitis opinionem lateret: passus est autem materialiter vaticinari & cum ignorantia eorum quæ proloqueretur, quatenus Spiritus sancti dicta erant, eò quòd esset Pontifex anni illius monente Euangelista Ioanne: Itaque in illa sententia duplex refulgebat sensus; alter, qui ortum habuit à Caipha, dum Christum è viuis suadet expungi, ne sub victoris Romani potestatem Iudæa veniat: alter Spiritus sancti, iisdem verbis denotantis expedire, vt Christus moreretur in salutem, & redemptionem generis humani: nam prophetauit hoc suggerente diuino Flamine Caiphas vt ait Ioannes. *Quòd IESVS moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum:* Nec sanè video, aut in Patribus, aut in optimis Explanatoribus quidquam huic quod aduersetur interpretationi: & vellem discere, vt repelli queant, siam quòd si nulla est implicantia, eundem sacrorum voluminum locum multos habere sensus literales, & sit in Pagina diuina, quo probetur de facto tantis præditum esse significationibus, nemo arbitror renuerit indulgere, in Scripturarum honorem, atque commendationem idipsum non mediocriter cedere: quid enim nobis Ecclesiæ Doctores tam frequenter inspirant, atque venam esse tam diuitem sacrum Textum, tot refertam sacramentis, tot grauidam arcanis, quam ne omnium ætatum Scriptores vnquam exhaurire valuerint? Quo verò fundamento, aut tam prudenti, aut tam vtili hæc restringemus ad vnum mysticum sensum? vt qui in hoc amplificando potens fuerit, & vbertimus, idem in historicis sensibus parcus appareret, & misera donauerit manu, quasi non parem gloriam ab historici fœcunditate sensus, aut certè proximam debuisset sperare? Omitto his similia alia premere, sicut & de

Ex verbis Ioan. 11 probatur multiplex literalis sensus eiusdē loci Scripturæ. Molina.

Bibliis multa perurgere, quoniã ſingulare aliquid non occurrit, opus non eſt vulgata tranſcribere.

54. Sed obiiciunt de aduerſa parte, in æquiuoco laboraturos ſemper diuinorum Codicum interpretes ſiquidem variis cùm abundet ſenſibus Dei oraculum, exploratum nihil colligi valebit: quàmobrem & amphibologia ludet Spiritus ſanctus, & omnis in deceptione, aut huius formidine erit pagina Bibliorum: ſic, nimirum, fundebat olim reſponſa inter gentes Apollo, in ambiguis hærens, alterúmque retinens ſenſum, ne de falſitate coargui poſſit; Reſpondeo, nihil horum ſequi ex multiplici literali ſenſu, nec vllam eſſe doli ſpeciem; neque enim ad cauillandum vtitur Deus multitudine ſenſuum, atque vt deluſus, qui percipit ab vno verbi ſignificatu, habeat alterum Numen, quo ſe tueatur; tantùm agit ad oſtenſionem potentiæ & maieſtatis ſuæ, ſuorúmque eloquiorum profundiſſimam vim, vt quod mortales pluribus phraſibus dicunt, hoc ipſe vna repræſentet phraſi; Quæ verò deceptionis aut leuis imago in his effulgeat? Imò quidem ſi Scripturarum ſententiæ vno conſtarent ſenſu hiſtorico, qui hunc non attingerent, velut deluſas ſuas operas gemere quodammodo poſſint, cùm literalem inueſtigantes ſenſum, nihil reportauerint ex deſideratis; at vbi multiplex eſt ſenſus, & hic, & ille refert, atque ditantur multi; Itaque nullibi minùs fraudis; nam, quæ poſſit eſſe querela? Scilicet, quòd Dei loquutionem perſcrutans, cùm putaret inueniſſe, non reperit; Verùm reperit quidem; nam omnis illa varietas ſignificationis, Dei lingua eſt: quodcunque de plurimis hauriss, Dei verbum hoc eſt: Sequitur ex multiplici literæ ſenſu & non leue emolumentum, nam ſanè quis negauerit Patribus, reuelatos Scripturarum hiſtoricos pleroſque ſenſus; Alium explanandi modum proferant iuniores, qui literæ cohæreat; deſpiciemus hunc tanquam non hiſtoricum ſenſum? Planè contemnemus, vtpote ab eo diuerſum, quem Patres excogitarunt: cùm autem nequeat eſſe excepto vno literali ſenſu, oportear, reiiciamus adinuentum à neotericis: quamobrem certè dum nolimus concedere cuiuſque in particulari ſententię, quæ ſigillatim demonſtretur, veteres latuiſſe ſenſum, neceſſariũ eſt, dicamus non poſſe à nuperis produci quidpiam literalis ſenſus, quod antiquorum fugerit induſtriam: ſed cõceſſo multiplici hiſtorico ſenſu: eſt, in quo, & veteres, & noui laudem maximã conſequantur: nam concedentes quidem priſcis innotuiſſe hiſtoricũ verborũ ſenſum, potuêre & nepotes intactum à primis Doctoribus ſenſum alium eruere, quando multiplici ſenſu eadẽ abundat Scriptura; neq; opus eſt ſtatim vociferari, recentiores à ſenibus diſcedere, non enim quemadmodũ in Scholis concluſio, aut eſt affirmans, aut negans: ita in ſenſibus Scripturarum: ſed Deus eodẽ verbo ſimul multa, aut affirmat, aut negat: ex quibus affirmationibus altera reuelata eſt Patribus, alia filiis; quin id, quod filij propugnant, illis aduerſentur, quæ Patres defendunt: ſæpè enim materiæ ſunt nullã inter ſe connexionem habentes: vt ſi quis aſſeueret exiſtere Bizantium, hoc nullo pacto alterius effato opponitur, aientis, exiſtere etiam & Romã: Non igitur cauillis obnoxia eſt opinio multiplicẽ literalem ſenſum aſtruens: ſed viã aperit, vt faciliùs Scripturę intelligatur, vt liceat iunioribus abſque illæſa Patribus debita reuerentia, nouas meditari Bibliorum explanationes, iuxta quod præceptum

Æquiuoca nonen ſequitur ex adverſo et eidẽ ſententia multiplici ſenſu literali.

Opinio de multiplici literali ſenſu, quantam afferat vtilitatẽ Scripturæ enodationi.

eſt viro deſideriorum; *Tu autem Daniel claude ſermones* (Dan.c.12. v.4.) *& ſigna librum vſque ad tempus ſtatutum: plurimi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia.* Dan.12.

Deinde inferunt ex admiſſo literali multiplici ſenſu deduci, vt eadem numero res poſſit eſſe, & corpus, & vmbra; & imago, & ſubſtantia; & pictura, & depictum; hoc autem inconueniens eſſe apparet illicò, cùm repugnet vmbræ corpus eſſe, vt ex rerũ natura quotidie apertè conſtat: Sequela oſtenditur; nam, ſi quibus in verbis Scripturarum duplex admittendus ſit ſenſus, maximè in illis apud Ioan. c.19. v.36. *Os non comminuetis ex eo*: Quæ deſumpta ſunt ex c.12. Exod. v.46. eſt enim non minor in his verbis analogia ad ſubindicandum, quod ex typico & vero Agno Chriſto accidit, quàm in Iſai. illis verbis ex c.53. *Generationem eius quis enarrabit?* Quę tamẽ Iſaiæ verba ex potiſſimis ſũt, & maximè vulgaris, quibus duplex literalis ſenſus cõſueuit roborari: nam, ſicut ibi duarum generationum eſt quædã velut ſubalternatio, atque ideò proportio inter vtrunque obiectum; ſic hoc loco, quod ſignificatur, æquè reſplendet in ambobus in paſchali, nẽpe, Agno, & Seruatore, vt neutrius videlicet comminuatur oſſa. Quapropter, qui duplicem admiſerit hiſtoricum ſenſum, Exodi verbis ſi negauerũ, difficulter in aliis Bibliorum locis fulgere probauerit. At conceſſo duplici huius literæ ſenſu, ſequitur manifeſtè, vt commiſceantur in eadem entitate, & vt ſit eademmet res ſimul, & veritas, & figura. Patet hoc; nam certè verba illa, quatenus repræſentant agnum per Paſcha immolandum, cùm ferantur ad typum, Chriſtum, eiúſque victimationem adumbrantem, figura ſunt, quando & typus imago ſit, eadem autem verba, quatenus literaliter Chriſtum exprimunt, cùm non ad typũ ſed ad veritatem terminentur, & ipſa veritas ſunt, atque ita ſimul copulantur & vmbræ, & veritatis ratio. Ecce igitur, qualia ſequantur incommoda literali admiſſo ſenſu multiplici. Reſponderi ad hæc in primis valeat, licèt quidem ob analogiam, & proportionem inter Chriſtum, & agnum typicum, quod neutrius oſſa comminuta ſint, non leuis obiiciatur anſa meditãdi duplicem hiſtoricum ſenſum; tamẽ cùm inde aſſignata implicãtia ſubſequitur: nimirum, vt & veritas, & vmbra eadem fuerit res, propterea illis verbis negari multitudinem hiſtoricorum ſenſuum, in Iſaiæ autem verbis de duplici generatione filij, & ſimilibus multis ſententiis, cùm non reluceat ſimile obſtaculum, admitti varios literales ſenſus. Reſpondeo inſuper, & locum eum de non confractis oſſibus, Exodi 12 mutuatum ex capite, literaliter probè conſtrui de Chriſto, déque agno ab Iſraëlitis immolando, negat omninũ Ribera ad c.11. Oſeæ, n. 31. ob cauſas declaratas ſuperiùs, quòd in vnum coaleſcere nequeant, & vmbræ, & veritatis ratio. At quidni per diuerſas conſiderationes & reſpectus, neque enim repugnat vniuerſim, & cuiuſque generis vmbræ, veritatique: Sanè ponamus Monarcham aliquẽ reportaſſe memorãdam de hoſtibus victoriam, atque in celeberrimi triumphi laudem quotannis ſpectacula edere, in quibus & illius pugnæ forma repræſentetur: nonnunquam verò ad maiorem populorum lætitiam, Regem ipſum Indicrum Martem introire, & quæ olim in bello vero geſſerit, nunc in ſimulato repræſentate; equidem his, quæ poſſibilia ſunt, admiſſis fit vti in vnam, eandémque perſonam Imperatoris & 55.

veritas

Ioan. verba ex c.19 non duplicem admittant literã ſenſum. Exod.12. Iſaiæ 53.

Regula: Eadẽ res, & typus, & figuratum valeat eſſe. Ribera.

veritas coniungatur, & vmbra, corpus, simúlque imago: nam sanè, quatenus veri nulli hostes sunt, quibuscum dimicet Princeps, phantasma solùm esse omne id, & præteritorum lineamenta necesse est; quatenus autem non alius, sed ipse, qui aduersùs inimicas acies processit, Regis sustinet auctoritatem idcirco; & veritas quoque tunc præsens est: atque ita in vnum connectuntur veritas, & vmbra; imago, & substantia.

56. Verùm insufficienter probasse nos ex Caïphæ vaticinio duplicem in litera eadem sensum ostendunt. Nam, si eo loco duplex admittendus sensus, & quoque in Pharaonis illis somniis de septem bobus, septémque spicis, Genes. cap. 41. à vers. 1. par siquidem vtrobique occasio est; quemadmodum enim Caiphas non intelligebat, quæ labiis proferebat; ita nec Pharao, quod menti obiectum est, penetrare valebat; & sicut Euangelista declarauit in Pontificis sermone latere arcana; Ita & Iosephus ostendit abscondi in Regis visione sacramenta; Equidem respectu Pharaonis, vt cui boues, & spicæ repræsentatæ sunt, literalem sensum, qui de bobus, & spicis secundùm se fit, admittit Molina ad artic. 10. quæstione 1. in 1. part. disputatione 1. § *Dubium est circa*, &c. At interpretatio Iosephi de vbertate, & sterilitate nequaquam ab historici sensus natura releganda videatur, cùm ænigmatis fuerit scopus potissimus eiuscemodi significatio; alioquin & dicimus in Scripturæ parabolis literalem non esse sensum, quem verba metaphoricè accepta generant; sed quem grammaticalis refert constructio; Hoc autem pronunciatum communi Explanatorum iudicio aduersatur; nam, cùm dicitur exiisse quempiam, vt seminaret semen suum, cuius pars decidit in petram, aliam spineta suffocarunt; nequaquam historicum sensum portauêre, quem verba immediatè indicant; sed aliud longè sublimius, spiritale, scilicet, & diuinum; At, si duplex tribuatur sensus Pharaonis somnio historicus, sequitur non exiguum incommodum; accidit enim, vt cum literali sensu mysticus confundatur; Istud explico: nam mysticus sensus ille est, qui fertur in obiectum literalis sensus obiecto significatum, vt dicebamus mystici enodantes sensus naturam; sed anni vbertatis, sterilitatísque sunt obiectum adumbratum per historici sensus obiectum, nempe, per boues, & spicas, vt constat; Igitur sensus eiusmodi annos exprimens, mysticus est, sed per nos & talis sensus quoque literalis; igitur manifestè à nobis confunditur mysticus & literalis sensus; rursum ex nobis mysticus sensus ille est, qui immediatè, & proximè de rebus pullulat; ex vocibus autem resultat mediatè, & remotè, scilicet, post significationem rerum; atqui significatio illa vbertatis, & sterilitatis proximè consurgit ex rebus, videlicet, ex bobus, & spicis; deinde ex verbis per translationem accommodatis ad significandum; nisi enim per boues, & spicas significaretur, neque etiam per verba Pharaonis, Igitur quocunque modo declaretur sensus mystici natura, planè confunditur cùm literali.

Pharaonis visio Genes. 41. an duplicem habeat literalem sensum.

Molina.

57. Grauis quidem obiectio, sed nisi decipitur animus, quæ & maiorem Theologorum partem vexare debeat; nam hi sanè in Parabolis literalem asserunt sensum eum, non quem vocum reddit exterior sonus; sed, quem metaphora facit; & ita Christus ipse Lucæ capite 8. semen interpretatus est verbum Dei; spinas diuitias, & voluptates; Nos igitur dicimus in hac seminantis parabola, exempli gratia, duplicem esse literalem sensum; alterum, quem verba in primæua & simplici generant significatione, & denotant agricolam, dum vt granum glebæ custodiendum traderet, in agrum proficisceretur, alia agentem permisisse, vt de seminandis quædam in petrosa, alia in vepres caderent, siue istud reipsa accidisset, siue non; alium, quem eadem verba ex tropo conficiunt; siue hic tropus ad instar rhetoricæ metaphoræ sit: siue ex peculiari Dei impositione, penes quem est vocibus quam velit, significationem affigere; Sed quonam modo huiusmodi literalem sensum à mystico secernemus? Sufficienter quidem; nempe, quatenus tendit in obiectum absque eius in typum aliquem relatione: Itaque non ideò seminans Christum repræsentat, quoniam Deus ordinauit, vt res hoc vocabulo significata Christum adumbraret: sed absque aliqua tali dependentia ex proportione quadam seminis, & diuini verbi: quemadmodum campi ob iucundum, honestúmque virorem, quo aspectus intuentium solantur, videre dicuntur: in mystico verò sensu, ideò vocabula figurata repræsentant, quoniam obiectum exprimunt, quod ex peculiari Dei ordinatione figuræ denominationem sortitum fuerit: Quod hac de parabola dicimus, idipsum de Pharaonis somnio: duplicem nimirum visionem illam habuisse literalem sensum: alterum tendentem ad boues, & spicas secundùm suam naturam, & prout verbis simpliciter repræsentantur: alterum tendentem ad vbertatem, & famem non quatenus aliquo modo rebus ipsis scilicet bobus, & spicis exprimebantur quasi hieroglyphicis, & typis: sed quatenus verba, quæ boues, & spicas significabant, translata sunt ae fœcunditatem, & indigentiam denotandam, quod genus translationis vocum Deus optimè facere poterat auctoritate suprema sua: & quamuis hominibus insolens videretur loquendi facies: intellecta tamen Dei impositione, viderent continuò probè institutum esse sermonem: Atque id, quod de Pharaonis somnio asseneramus, æstimamus dici oportere quoque de ænigmatis multis apud Danielem, aut Ioannem: vt cùm hircus caprarum, cùm draco, cùm equus rufus, & alia obscura referuntur symbola: nam primus historicus sensus est, qui in horum naturam secundùm se, seu veram, siue apparentem & confictam tendit: repræsentantur enim eo modo, quo habent esse: secunda est, qui fertur in significata spiritalia de Christo, de Apostolorum cœtu, de Ecclesiæ Martyribus, Doctoribus, Prælatis. Quamobrem in Scripturis vix quidquam est de rerum quibuscunque naturis disserens, in quo non valeamus duplicem, aut plures reperire historicos, & literales sensus: quæ seosum exuberantia

Parabola duplex habent literalē sensum.

Luc. 8.

Mystici sensus discriminatio ab historico quando simul concidunt.

In ænigmatibus Apocalypsis & Danielis duplex historicus sensus.

cantia commendat multùm Scripturarum & maiestatem, & diuitias maximas; Legantur, quæ statuimus Anteloquio 1. Sectione 4. num. 25. de parabolarum multis historicis sensibus.

58 Illud postremò aduertisse iuuat in gratiam nostræ assertionis, possibilitatem varij, atque multiplicis eiusdem literæ sensus palàm corroborari inde posse, quòd certè eiusdem Hebrææ dictionis varias translationes diuersis Interpretibus Spiritus sanctus suggerere possit, vt aliter Paulus, aliter Septuaginta verterint, & quorum translationes diuersos omninò pariant sensus; quid enim in hoc implicantiæ, vt si verbum Hebræum ambiguum, quemadmodum apud Latinos vox *gallus* exempli causa, alius gallum gallinaceum transferat, alius hominem Fraocum; tunc quidem respectu Hebræi Textus, qui vera & authentica Scriptura esset, (nam loquor de genuino, & incorrupto,) eadem litera plures historicos complecteretur sensus; nam quamuis respectu alterius idiomatis illæ sint diuersæ literæ; tamen comparatione Hebrææ linguæ est vna, eadémque litera, & aliunde Hebræum verbum est sacrum & canonicum, vt supponimus; Equidem & reipsa nonnunquam ita contigisse quidni arbitremur? Vt cùm Genes. cap. 47. vers. 31. legitur; *Quo iurante adorauit Israel Deum conuersus ad lectuli caput*; ad Hebræos autem cap. 11. vers. 21. *Fide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgæ eius*, vbi Hebræum מטה *matteh* alius *lectum* expressit, alius *virgam*: nam, quòd virgam legisse Septuaginta, atque Apostolum asserunt nonnulli causa punctorum Hebraicorum fortasse parum solidum est, cùm maior doctorum Virorum pars asserat referente Sixto Senensi lib. 2. Bibliothecæ, verbo, *Iota*, & *Apex*, & libro 3. Methodo 2. *De stigmatico exponendi modo*, puncta Hebræorum recens esse inuentum, & ad finem penè quinti sæculi à Christo defluentis; Sed captiosa esset talis verborum ambiguitas, & præter humani sermonis, quem Deus imitari debeat, & auscultantibus se accommodare, morem: Verùm in quo hæc ex verbis quasi fraus? An, quoniam legentes cùm putarent se Dei loquentis mentem attingere, non tamen penetrarent, & sic quasi deludi à sonitu dictionum viderentur? At, nónne hoc etiam accidit, etsi statuamus, vnum esse cuiusque sententiæ literalem sensum? quoties enim accidit, vt arbitrentur Interpretes, germanum ab ipsis attingi sensum, à quo tamen longè distant? in causa tamen est ipsorum hebetudo, non Deus; & æquè falsum est debuisse Scripturarum conditorem ad normam hominum profari; quin potiùs signauit librum, abscondítque sub inuolucris plurimis sensus in beneficium maximum ipsorum hominum; neque enim decebat sanctum poni canibus: Consule Martinum Cantapetreosem libro 1. hypotyposeon, capite 1. Valentiam tom. 1. in 1. part. quæstione 1. disputatione 1. puncto 5. §. 3. Quod igitur in vno inuestigando historico sensu committunt homines, vt quid Patres, quid Theologi pronuncient, disquirant, & in primis cohærentiæ Textus attendant: hoc agant, vt multiplicem quoque eruant sensum, & videbunt loquentem noluisse decipere aliquo modo: sed & hoc, & illud, & tertium aliquid voluisse asserere, totúmque iuxta literam, & Historiam, vti in citatis verbis, quòd Iacob, & ad *lectulum*, & *ad virgam* respexisse dicatur, vnum, atque alterum Spiritus sanctus pronunciat, & vtrunque literaliter verum est.

Translationes diuersæ parientes eiusdem sententiæ multos literales sensus.

Gen 47.

Hebr 11.

Puncta Hebræorum recens inuentum.

Multiplex literalis sensus captionibus non est obnoxius.

Deus an more humano, & sine inuolucris debuerit loqui in Scripturis?

Cantap.
Valentia.

ANTELOQVIVM XII.

Elapsum pro meliori Scripturas interpretandi genere Prolegomenon, quam suggerit moribus doctrinam?

QVOD hactenus præstitimus, & in hac vltima laborum periodo obseruare animus est, vt post literam Ethologia subintret, & seuerum historici sensus examen temperet allegoriarum amœnitas; Nulla tam ieiuna Tractatio, è cuius venis non aliqualis instructio hauriri valeat: & ad mores componendos sedulò contemplanti vniuersa deseruiunt.

SECTIO I.

Nitela condecoratos, reuerentia communitos Christi Mensa hospites excipit.

1. PRÆTERITÆ disputationis omnis tempus ostendere, quantus esse debeat metus, quanta reuerentia accedentis ad Bibliorum sacram disquisitionem; sed in primis omni solari ratio debere priorem euadere animum, qui in lege Domini dies noctésque meditari statuit, & in libri signati eruendis arcanis beatas horas consumere decreuit; nisi enim & decorem, & metum simul induat, abscondetur ab eo verbum, quod locutum est os Domini multifariam multísque modis à constitutione sæculi; Quòd si tam purum esse deceat, tam sanctè timidum Scrutatorem verbi, quod processit à labiis Prophetarum, quæ Spiritus gubernabat; qualem conueniat esse candorem illius, qualem formidinem, cui dentibus premere concessum, in stomachum traiicere carnem eam, quæ secum vnitum habeat Verbum Patri consubstantiale, in quo est omnis plenitudo Diuinitatis? Quid ad hæc illi animarum indulgentissimi Medici, qui imperfectis hominibus passim consulunt, quotidie hanc frequentent mensam modò lethalis noxæ conscientia mentem non verberet? cæterùm venialiter sordidulum accedere æquis ferunt oculis? Quid templa, & aræ ante Episcoporum ora, ante aciem Christianæ plebis sine honore, sine censu, sine diligentia?

Venerunt ab Oriente Reges Tharsis & Insu-
2. læ, omnes dromedarij Madian & Epha, nouum Principem salutaturi, aurum, & thus deferentes, atque Hierosolymam ingressi, percunctantur; *Vbi est, qui natus est Rex Iudaorum?* Matthæi c. 2.
Math. 2. Quamobrem reliquo toto itinere eiusmodi nihil disquisierunt? An, quia affulsit stella quæ mœnibus admissos destituit? Sed poterat Numen alio modo docere, & supplere Astri magisterium; sin autem vt ignorarent, placebat: debuerant submissè interrogare, & quod cœlum occultare videbant, & ipsi abscondere; Adde quòd & vitæ interrogatio discrimen afferre potuerit, cùm præsente Herode tyranno audaci & feruido alium Hebræorum Regem proclamauerint, cui suppetias ferre, vt dominaretur; modò egeret industria eorum, paratissimi essent? Placet sanè coniectu-
ra Chrysologi opinantis, non tam à dubia mente Chrysol.
profectum quæsitum, quàm ab insultante animo; Itaque non fuit illa vox nescientium vbi lateret puer; sed corripientium metropolitanæ vrbis desidiam, contemptum, impietatem; tanquam asserant, Itáne propè vos, iuxta Solymorum arcem Verbum Patris carnem induit, & in tempore sub visibili figura, ex claustro puellari intacto prodiit? & non resonat lætitia vrbs vestra, non dies festos agit, non deponit malitiam, atque scelera? &, in nouitate vitæ quasi modò geniti infantes occurrit Regi Israël benedicto, qui venit in nomine Domini saluare omnes nationes? Apud vos tam pretiosa gemma, & delitescit in stabulo, & comparatur iumentis insipientibus, bobus & asinis, cuius decor est inæstimabilis, cui Seraphim in supernis æternùm ingeminant; *Sanctus, Sanctus, Sanctus*? in cuius conspectu & astra non sunt munda? Demirantur igitur, quòd hominem Deo associatum non promissis vultibus adorent, non agmine effusi Bethlehem pergant, non auro, lapidibus exquisiti honoris, aulæis præsepia vestiunt: Hoc igitur est quòd increpatoriè interrogant Auctore Chrysologo: *Vbi est qui natus est Rex Iudaorum?* Sed percipiamus ipsius verba sermone 1. de Magis, qui ordine est 156. *Dicendo non interrogant, sed insultant, negligentes arguunt, seruum Domino non occurrisse causantur; nam quid ab hominibus quærunt, qui per Deum nouerunt quod quærebant? Vbi est qui natus est Rex Iudaorum? hoc est, cur Rex Iudaorum in præsepi iacet, & non decumbit in templo? cur non fulget in purpura, sed squalet in pannis? receperunt iumenta in præsepi, quem in domo sua recipere vos spreuistis.*

Adolescens ille, qui abierat in regionem lon- 3.
ginquam, cùm famem sustinere non valeret, amore panis vel mercenariorum adscribi numero cupiebat: cogitauit de regressu, & perfecit meditata: Sed ecce post oscula & blanditias, non panem sed amictum produci imperat genitor: *Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manus eius, & calceamenta in pedes eius.*

Lucæ

Lucæ 15. Lucæ cap. 15. verſ. 22. Quid agis, venerande ſenex quem nec cauſæ latent, ob quas filius poſtliminio redux factus ſit? Non eum cupido veſtis impulit, ſed nutrimenti; obſonia poſtulat frigeſcens, & languidus ſtomachus, non amictum. Atque ſanè vt adſtarent de exteris aliqui, ad quorum vultus erubeſceret genitor ſi pannoſus appareret filius, & in attrita lacerna; parcendum fuiſſet quòd alimenta porrigere tantiſper diſtuliſſet famæ conſulens; at deerat peregrinus ſpectator omnis, & aulam domeſtici occupabant ſolùm; Eia pater amici tantùm auſcultant, præbe ſiceram, ſubminiſtra panem, his opus habet adoleſcens; cùm in forum, & plateas exeundum fuerit, à domibus eburneis extrahentur veſtimenta, quæ auro & lapidibus fulgeant, quæ & myrrham, & caſiam ſpirent; Puto ſi non de vitulo ſaginato comedendum eſſet, nequaquam genitor inſtitiſſet, vt puer anteà tegeretur, quàm manducaret; itaque, ſi vel altilia, vel tauros mactaſſet, neque de calceamentis, neque de annulo, neque de ſtola cura fuiſſet; verùm ad epulas vitulinas abſque amictu accedere, infandum; At quis vituli, eiúſque ſpeciatim ſaginati ſuper alia animantia honor? nimirùm ipſe typus dominici Corporis, ipſe ſymbolum eucharistici pabuli, docebunt Ambroſius, atque Beda in Lucam, Hieronymus epiſtola ad Damaſum de duobus filiis, Cyrillus, & Ioannes Geometra catena Græca noſtri Corderij in Lucam, cap. 15. num. 56. Quoniam igitur filius diſſipator eos repræſentabat, qui ad Euchariſtiæ ſacram acceſſuri erant Menſam, noluit vt vel coram domeſticis inornatus conuiuis accumberet; quia, etſi leuis rubor atque erubeſcentia ſit ante charorum oculos nudum, aut laceꝛum apparere; ſed neque leuis ruboris cauſas huius ſuffert reuerentia Menſæ; ergo, antequàm manducet, tegatur qui de vitulo ſaginato comeſturus ſit; Concinnè Beda venerabilis ad cap. 15. Lucæ; *Notandum, quòd antè ſtola prima, antè annulus, antè calceamenta præſtantur, & ſic deinde vitulus immolatur*; Quid verò annulus ſignificat? Equidem bona opera; Sic Aſterius nominata Græcorum catenam Lucam, num. 49. Satiſne bonis operibus inſtructum eſſe, qui de vitulo ſaginato guſtare exoptet? Nequaquam ſanè; vltrà & leuiſſimus puluis abiiciendus, veniales defectus amputandi, ob hoc calceamenta; Sufficitne iſtud? Deeſt adhuc & ſtola prima, quam Baptiſmi primam gratiam interpretantur & Titus, & Aſterius citata nuper catena, num. 46. Igitur quàm purus & emaculatus prodit infans, vel adultus poſt Baptiſmi lauacra, ſanta quodammodo puritate nitere eum deceat, qui ad Chriſti Communicandum Corpus accedere præſumpſerit.

Marginal notes: Ambroſ. Beda. Cyrill. Hieron. Ioan Geom. Corder. — Beda. — Titus. Aſterius.

4. Cœlum, & terram fabricauerat Creator, duxit velut lineamenta, deinde ad ornatum proceſſit; ſed auſpicatur à terra, cœlo ad poſteriores curas derelicto, quemadmodum Geneſeos cap. 1. atteſtatur, quippe die tertio protulit terra herbam virentem, & lignum pomiferum, faciens fructum iuxta genus ſuum; die autem quarto facta ſunt luminaria, quæ & diei, & nocti præſiderent; At, quamobrem prælata ſuperis infima, aſtris gleba? Nónne decebat magis exordia ſumpſiſſe à nobiliori plaga? Sciamus aliquid ab Anaſtaſio Sinaita lib. 4. Hexameri; *Antè Deus ornauit terram, quàm cœlum, tanquam ſi terra ante cœlum ditata ſit Chriſti myſterio, & aduentu; propterea ante cælum ornatur; quoniam ante Angelos terra, & terra geniti homines Deum per carnem vidimus, & ante cœleſtia exornans ille hæc inferiora, ea lætificauit, & exornauit*; Sanè primi labores, qui myſterij, atque artis ſpecimen eſſe conſueuere, quod acuminis, atque induſtriæ excellentiſſimum eſt, rapuerunt ſemper: ibi magiſter operis manu, conſilio, potentia, ipſo etiam affectu intentius, vt ſingula nitidiſſima prodeant, exculta ad amuſſim, quippe ab eiuſmodi opificio clarum deinde accepturus nomen in longas ætates: Iam verò quid deguſtant ad ſacram accedentes Menſam, qua Chriſti Corpus exhibetur, niſi Deú incarnatum, quanquam ſub velamento, nimirum, ſub panis, & vini accidentibus? Numen igitur, vti iam tum à rerum incunabilis doceret, quanta eum reuerentia ſumendus ſit Chriſtus ab euchariſtico hoſpite, qualem deceat animi thalamum eſſe; quibus gratiarum floribus, quo virtutum ſpirantem odore, quàm munda omnia, atque terſa: propterea inchoauit decoramentum à terræ elemento, cælo poſtpoſito, vt quæ pars fabricæ vniuerſitatis Deum cum carne fuiſſet poſſeſſura, & primas opificis curas ſibi vendicaret: Verùm, nonne ſi in terra Deus, etiam in cœlo Deus ſit? imò cœlum Deo ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum eius? Cur igitur non priùs admouit manus, vt æthera poliret? Anneſubinnuere voluit recepturis ſacratiſſimum Filij hominis Corpus, tantam debere eſſe pectoris nitelam, tantum cubilis & decorem & artem, vt ſi fas dicere ſiet, cœli cœlorum comparatione eius quodammodo mundi non ſint? Certè tantùm ſuperet vt minimùm, quantùm prima opera, quæ ad ingenij & ſcientiæ oſtentationem componuntur, vincere conſueuere alios magiſtrorum labores, in quibus neque intellectus, neque amor, ſicut in primis, aut deſudat, aut ſtimulat.

Marginal notes: Geneſ. 1. — Anaſt. Sin.

Pro filijs, quem diligebat læto hymenæo fecit conuiuium homo regio decore & maieſtate conſpicuus: cuius ſplendidiſſimum apparatum cum viri maleuoli deſpexiſſent, miſit ex ſeruis in aperta viarum, vt quoſcunque inueniſſent congregarent, etiam & claudos, & debiles, & cæcos, Luca narratore, cap. 14. verſ. 21. Cùm igitur ex fæce humani generis in aulam magnificam conueniſſent pannoſi quique & laceri, diſcumbentibus cum lætitia hoſpitibus, intrauit Rex, vt videret ſympoſij formam: atque inter innumeros intuitus aliquem non habentem veſtem cœnatoriam, & qualem nuptiarum requirebat feſtiuitas, excandnit ad ſpectaculum, & iracundus exclamat; *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* At, num iuſta hæc querela? Certè plurima ſunt, quæ accumbentem defendant: Primùm, vti optimè ſubindicat Hilarius canone 22. in Matthæum: *Nunquid mutandorum habitum deſignauerat? Deinde, ſicut mutari quoſcunque ſuſſiſſet, quomodo vnus omnibus poterat eſſe habitus?* Tertiò, quod idemmet ſuggerit: *Si certus ex conſuetudine conuiuentium in nuptijs habitus ſoleret eſſe, ab inuitantibus, & miniſtris potuiſſet tribueri*; Sed illud præcipuum eſt, quòd cùm pauper eſſet miſer conuiua, non haberet in crumena, quibus veſtem genialem compararet, obolos; adactus autem vt diſcumberet, neceſſum erat, vt qualem fortuna patiebatur, amictum geſtaret; Quorſum igitur intumeſcit ſympoſiarcha, & obiectat, vel quòd aulam calcare attentauerit; *Quomodo* (inquit) *huc intraſti?* Sed parcite

Marginal notes: 5. — Luc. 14. — Hilar. — Marc. 11.

parcite epularum Magistrum furoris, & vehementiæ incusare! Legistis apud Marcum cap. 11. quæsiuisse in ficulnea Seruatorem, quod manducaret, & cùm præter folia aliud non appareret, damnasse anathemate lignum, arborémque subitò arefactam; numquid non iusta Redemptoris bilis? & non crudele illatum supplicium? Planè certum vtrumque; Et tamen ficulneæ nullum delictum; nam attestatur citatus Euangelista Marcus non fuisse illud ficorum tempus; Scilicet, Apostulos terrere voluit pœna stipiti innocuo inflicta vt qualem homo qui in culpa esset plurima, daturus fuisset, ab arbore discerent quæ virore spoliabatur ob negatam Domino alimoniam; ita, cùm & vident eum è conuiuio detrudi in ergastulum, quem absque delicto facilè vnusquisque æstimaret; & vitio dari, quòd vel limina profano conuiuio destinatæ aulæ tereret; horrerent ad sacratissimam dominici Corporis, & Sanguinis Mensam impolluti accedere, anima vitiorum centonibus onerata.

6. Numerorum capite decimo iubet Numen, duas confici tubas; Benè id quidem; nam erat

Num. 10.

plurimum vulgus, atque vt conueniret, adessétque vocatum, sono elatiori opus erat, nec poterat humanum guttur sufficere; Sed, quamobrem præceptum, vt de argento tubæ illæ: *Fac tibi* (ait) *duas tubas argenteas ductiles*; Equidem vt sacro ministerio deseruiret solùm tubarum clangor, opportunum, vt de excellentiori materia conficerentur; Verùm scopus etiam, vt ad castra mouenda accurreret multitudo, vt bello signum daretur, vt epulis, atque lætitiæ, quemadmodum Textus verba demonstrant; atqui ad bellum incendere vsus lituis aut ex ære, vel ex cornibus: Quare Maro, *ære ciere viros, Martémque accendere cantu*, hortatur, & aliàs, *rauco strepuisse cornua cantu*, pangit; Enetuis militia est, quæ specioso, atque illustri magis quàm valido apparatu gaudet; Sed intuere Israëliticæ militiæ diuersam faciem ab aliarum gentium castris; Sanè apud alias nationes tubis clangunt ex profano vulgo aliqui; apud Hebræos optima, & nobilissima pars; quæ scilicet originem à Leuitica, & sacerdotali linea trahit; *Filij autem Aaron Sacerdotis clangent tubis, eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris*; Iam verò quis ignorat, aut Sacerdotes altaribus destinatos, aut argentum splendidissimum, purissimúmque inter metalla esse? Quoniam igitur eos in tubicines eligere placuit, quorum diligentiæ sacra altaria concessa fuissent, & qui arcam Testamenti circumstabant; mutauit continuò assuetam apud nationes tubarum materiam, significans non decere Sacerdotem, & altaribus dicatam tribum, nisi quæ & tersa, & indefæcata, fulgentissimáque esset, quale sit argentum; Subscribat Tostatus quæst 17. in cap 10 Numerorum; *Fuit hoc propter ministros; nam in his tubis non clangebant populares, sed soli filij Aaron, vt dicitur in litera; & tamen isti erant ministri excellentissimi, qui ministrabant intra Sanctuarium; ideò competebant eis instrumenta, vel vasa excellentissima; sic autem erant tubæ argenteæ, ideò tales factæ sunt.*

Apud Hebræos Leuitæ tubis clangebant.

Tostat.

7. Creatoris summam munificentiam commendaturus vates cum purpura, etiam erga coruorum fœtus clementem deprædicat, Psalm. 146. vers. 9 *Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum*; Destituuntur à pessima & ingrata volucri implumes auiculæ, & matris vices subit Numen, quemadmodum obseruarunt Cassiodorus, Strabus, Lyra ad eum Psalmi versum, & apud hunc postremum Isidorus; pulchrum hortamentum religiosis viris, qui & parentes, & fratres propter Deum reliquerunt, quos proinde singulari prouidentia alere supremus Rector destinet: Sed quale pullorum nutrimentum; Cassiodorus vbi superiùs: *Pulli coruorum dicuntur rore vesci, & beneficio ætatis ignorant escas*, id est, *fœtores cadauerum*; Mirum istud, quod è cœlo pastus descendat, quo corui roborentur! nam sanè rerum naturæ id quàm consentaneum apparet, vt quibus aut artibus, aut cibis vnusquisque in matura, validáque ætate assuescat, iisdem à pueritia, imò & ab infantia incumbat; Cùm igitur corui, postquàm vires sumpserunt, toto impetu ferantur ad mortuorum cadauera, & quicquid & purulentum, atque malè olens in carnibus; quamobrem non hoc escarum fœtido genere, & pullos depascit Creator? aut saltem cur non & cœli delectantur rore corui, postquàm infantiam deseruerunt, & nido auolantes ætheri se commiserunt, Sanè, huiusmodi alites grandiores facti rapinis, & deuorationibus indulgent, nihil in eorum moribus excelsum, nihil æthereum, atque sublimè; at priusquàm vestiantur plumis, & nuditatem contegant, innocentiæ formam quampiam ostendunt, paternarum inclinationum obliti per id tempus; neque enim aut sociis volucribus damnum aliquod inferunt, aut ad cadauerosa, & olida anhelant; Quid igitur gens Christianorum? Vultis de cœli benignitatibus pasci? vultis panem de cœlo manducare, quo cum vnà & ros descendebat in circuitu castrorum? Imitamini coruos implumes; rapinam, iniurias, carnis desideria abiicite, hæc grandium coruorum opera sunt, non hos rore cœli depascit Numen, sed malitiæ incapaces pullos, qui derelicti à patribus ad æthera, ad communem vniuersitatis Prouisorem Deum, suspiria fundunt.

Psalm. 146.

Religiosorum Deo singularis prouidentia

Cassiod.
Strabo.
Lyra.
Isid.

Corui implumes quo nutriantur escæ

Petri humiles lares aliquando ingressus Magister Orbis I E S V S, vidit lecto affici socrum Simonis, quæ febribus alligabatur; interpellauit genet, & restituta est mulier pristinæ valetudini: O certè dignam Principe Apostolorum animaduersionem! Discubiturus erat in domo Simonis Christus, futura socrus ministra epularum, quæ Christo cibos, quæ calicem porrigeret! ergône Seruator à febricitanti dextera obsonia recepisset? Apage tam fœdam rem! Sanam esse oporteat feminam, valentem, absque ægritudinibus, quæ Christi futura sit pincerna, cui ad sacrosanctam Mensam appropinquare non interdicatur: O Sacerdos, ô Eucharistici conuiuij hospes! quæ hæc tua est insolentia tam vecors, tam effrænis audacia? Laborat febribus mens impura, æstuat auaritia, libidinibus, gula, iracundia, vniuersis malorum capitibus & Christo ministrare, Christum manducare præsumis? Præclarè Ambrosius de institutione Virginis, cap. 7. *Simul, qualis esse debeat, quæ Christo ministrat, ostenditur; oportet enim primò carere variarum illecebris voluptatum, vitare internum corporis, animæque languorem, vt Corpus, & Sanguinem Christi ministret; neque enim potest quispiam peccatis suis æger, minimèque sanus immortalium sanitatum remedia ministrare: Vide, quid agas, Sacerdos, ne febrienti* 8.

Ambr.

anum

manu Corpus Christi attingas ; prius curare, vt ministrare possis.

9. Perpendo singularis vocabuli emphasim apud Epiphanium, Episcopum Constantiæ vrbis Cypri sermone de laudibus MARIÆ tom. 2. Bibliothecæ Patrum tertiæ editionis; *Fides Mensa intellectualis, quæ Panem vitæ mundo suppeditauit; Clibanus intellectualis, qui Panem vitæ intellectualem mundo in escam attulit, de qua Saluator ait; Accipite, comedite; hoc est Corpus meum,* &c. Quamobrem Mensam intellectualem appellat? Nónne Mensam, qua Propositionis collocabantur panes, vocare poterat, vt liberet allegoria vti? aut certè Mensam aliquam depingeret, materialem tamen, quæ omnia pretiosa ostenderet, aurum, lapides exquisitos, & de lignis quicquid aut iucundum, aut odoratum natura in syluis protulit, atque huic assimilaret ventrem, qui Deum in carne portauit? Quali metaphora vsus est plurima cum elegantia Salomon in Epithalamicis, cap. 5. vers. 14. *Venter eius eburneus, distinctus sapphiris.* Et cap. 7. vers. 2. *Vmbilicus tuus, crater tornatilis, nunquam indigens poculis; venter tuus sicut aceruus tritici, vallatus lilijs:* Equidem, quantumcunque aut ingenium, aut potentia artificis conetur, nunquam eiusmodi Mensam valeat exprimere, qualem sola cogitatio diligentis scrutatoris possit intra animi secretas latebras efformare; excedit cogitatio penicillum; Quoniam igitur Virgo Beata Deum sub carnis integumento vulua gestatura erat, parum existimauit, si Mensam diceret, aut ex lapidibus, aut ex auro, aliâve quauis præcellentissima materia compactam; exigua hæc tanto hospiti nitela; supra omnem captum quodammodo eius esse debeat puritas, cuius pectus Diuinitas carne velata ingrediatur; ideò MARIA, non Mensa vtcunque, sed cuius pictor spiritalis, intellectus videlicet, quo maior non sit alius opifex in delineando; Sed quid mirum, vt hoc tantam munditiem velut ex iure quodam ab iis postulemus, qui Eucharistiam recepturi sint, quando ibi humanitati coniuncta personalitas Verbi? cùm etiam ab illis exquisitam animorum munditiem flagitemus, qui verbum Dei scriptum, hoc est, vtriusque Fœderis sacram loquelam tractaturi sint quouis modo, quæ fuit occasio præsentis de Christi Corpore documenti?

Epiph. Cypri Episc.

Cant. c. 5. & 7.

SECTIO II.

Non vnam esse semitam, qua ad Olympum itur.

10. DOcuimus, varia esse Scripturarum interpretamenta, & hos allegoriam amare, illos Tropologiam; esse quibus vnicè arridet historicus sensus; versari & quosdam in anagogicis, & cœlestium cogitatione; Pulchrè vnusquisque in sensu abundat suo, omnésque in idipsum contendunt, vt Scripturas elucident, quod & consequuntur: atque in hac diuersitate mihi radiare visa Christiani certaminis non ignobilis forma: Currunt in destinatum brauij finem, qui è Christiana palæstra verè sunt: sed alius inter aulæ, & ferculorum pompam: alius in egestate, & miseriarum cataclysmo: alius per valetudinem: alius per lecti dolores: alius per simplicitatem: alius per intelligentiam: hic asperior, ille remissior: Nulli igitur desperandum, quoniam non vna via est ad æternatura gaudia, non vna ad virtutis basilicam platea: si dura perpeti inaccessum sit ob infirmitatem, mitia supersunt: si spernit generosus animus blandula, & emarcida inueniet robusta & valida, quibus delectetur: tantùm non aliquis nimiùm sibi confisus omnem alienam semitam contemnat, & arbitretur ab eo, quem ipse ingressus sit, calle deflectentes in præcipitium ruere: meminerit, & qui duo, & qui acceperat quinque talenta, vtrosque seruorum bonorum glorioso honoratos titulo, ad stationem Beatorum admissos: Sed expromamus, quæ persuadeant.

Elegit è discentibus Simonem, & ex chorioribus alios duos Seruator hominum, quibus gloriosum se ostenderet Thaboris in vertice: aduocauit & testes Moysem, atque Eliam: Cur hos potissimùm? Equidem vix inter Patriarcharum seriem alij duo, quorum aut vitæ genus, aut officia, aut animi affectus pugnantiores: Moyses eruditus omni Ægyptiorum sapientia: Elias quonam in Lyceo didicerit, ignoramus: Moyses inter pompam, & aulæ delicias versatus adolescentior, valentiori ætate populorum ductor magnificus, Regibus æqualis: Elias coruo œconomo vsus, in montibus, in cauernis delitescens, sic contristatus, vt mortem in desiderio haberet: Moyses benignus, mitis, tolerans: Elias ignes, vastitatem afferens, & terribilis velut castrorum acies: Cur igitur hos tam ediametrarios potissimùm confabulatores delegit? Sanè erant illa gloriæ Beatorum stillicidia, cùm permissum animæ, vt in corpus de plenitudine splendoris paulutim illucesceret, & restricti in eum diem fulgores prorumperent tantisper: Vt igitur significaret, non modò consequendum imparem in cœlestibus honorem ab iis, qui per diuersos tramites vadunt: sed etiam ab illis, qui summè opposita dilexêre studia, propterea faciem gloriæ reuelaturus singulari delectu ex omni Patriarcharum numero Moysem, atque Eliam excerpsit: Vide si non adsauet Ambrosius lib. 1. de Iacob, & vita beata, cap. 8. *Neque enim minus beatus Elias, quàm Moyses, cùm alter cibi indigus, melotide vilis, sine filijs, sine sumptu, sine comite: alter populi ductor, latus sobole, succinctus potentia, diuerso genere meritum æquale fundauerint, quando cum Domino in resurrectionis gloria refulserunt: videtur enim parem his quasi paribus gloriæ suæ testibus, dedisse mercedem:* Si quis igitur instar Eliæ oppida deserit, nemore, & subterraneis absconditur, grossiori vtatur pallio, respuat omne in victu obsoniorum lenimen, gratias agat cum humilitate Patri luminum, à quo est donum tam excellens, atque perfectum, studeátque in primis, vt animum non minùs quàm corpus edomet: at nullo modo aliam mitiorem viam ingressos contemnat, sciátque fieri posse vt qui contrarias semitas amplexati sint, æqualem referant palmam: *Neque enim minus beatus,* Auctore Ambrosio, *Elias, quàm Moyses, cùm alter cibi indigus, melotide vilis, sine filijs, sine sumptu, sine comite: alter populi ductor, latus sobole, succinctus potentia.* 11.

Ambr.

Audiamus, qualem recèns nato Emmanuëli 12.
præcinit

Isai 60. præcinit gratulationem Isaias Propheta cap. 60. *Surge, & illuminare, Hierusalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est: inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes:* Maiestatem planè ista omnia redolent, diuitibus aperitur via ad Hierosolymam, exinde ad Bethlehemiticum stabulum: Explicet Hieronymus: *Sed si legamus*
Hieron. *Isaiam* (inquit) *c. 60 quomodo cameli Madian, & Epha veniant Hierusalem cum donis, atque muneribus; & qui prius curui erant, & vitiorum prauitate distorti, ingrediantur portas Hierusalem, videbimus, quomodo & isti cameli, quibus diuites comparantur, cum deposuerint grauem sarcinam peccatorum, & totius corporis prauitatem, intrare possint per angustam portam, & arctam viam, quæ ducit ad vitam:* Sed, nunquid ad spectandum Deum hominem factum solis Regibus patebit limen, atque illis tantùm, qui cum muneribus veniunt, aurum, nempe, afferentes, atque Arabiæ syluam? Proh! quanta mortalium pars foris stabit, si talibus valuæ solùm aperiantur, quibus sacculà, & aurum? Puto, quòd & pauperes etiam, qui in præsepi iacere dignatus est, non sit reiecturus. Certè ad pastores in ea regione vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum, facta est exhortatio angelica, vt Bethlehem pergerent visuri Saluatorem sæculorum in ciuitate Dauid, & claritas Dei circumfulsit illos: Concinnè Bernardus sermone 5. de Natiuitate Do-
Bernard. mini: *Consolamini, consolamini, popule meus, ait: vtique populum humilem, quem saluum faciet, nam oculos superborum humiliabit: Vis nosse populum eius? Tibi derelictus est pauper, ait, homo secundum cor Dei:* O beata hæreditas, quæ solos peccatores excludit: diues locum inuenit, pauperi ostia reserantur: quidni enim? nam & hæreditate ipsa mansiones plurimæ, & non vna est semita, quæ ad eam ducit.

Lazari fortunatum exitum recensens Lucas
13. cap. 16. vers. 22. ait, asportatum eum ab Angelis
Luc. 16. in sinum Abrahæ: Sed, cur sinus Abrahæ vocatus locus, quo animæ iustorum quiescebant magis, quàm Noë, aut Moysis, aut Iobi, vel Dauidis sinus? quid enim defuit ad gloriam tantis viris? nam, si vetustatem consideres, antiquior Noë; si dolorum sufferentiam, patientior Iobus: si cognitionem, doctior Moyses: si imperium, augustior Dauid: Verùm attende, in quibus vicerit Abraham; hospitalitate nimirum: nam ad ostium tabernaculi sedebat in valle Mambre prospectans, si fortè peregrinus quispiam occurreret, etàtque beneficentia communis: pauperi æquè, ac locupleti blandiebatur: Lege Chrysostomum homil. in Genesim 40. Hinc igitur potissimum delectus, cuius in sinu requiescerent Heroum Sanctorum spiritus, qui carnis contubernium reliquerant: nam placida illa quiescendi statio futuram beatæ patriæ iucunditatem repræsentabat: erant nanque æternitatis candidati, qui in Limbo detinebantur: Vt igitur significaretur, aut comparatione Olympi, aut atriorum eius nullas esse præfixas metas, modò corruptela & peccatum absit: sed patere ingressum pariter & & deiecto, & honorato: has, illásve terenti semitas: hoc, illúdve institutum professis: assumptus est à Patriarcharum choro, qui sinum hunc repræsentaret ille imprimis, in quo refulsit quietis eius spirans imago, dum apud mortales ageret: *Sharlogi Anteleq. in Cant.*

fuit autem hic Abraham propter hospitalitatem: nihil enim patriæ illius communem indulgentiam sic exprimit, quàm syncera hospitalitatis virtus, cum siue nobilis, siue plebeius, seu huius, aut illius exercitationis, ab Oriente, an ab Aquilone venerit, verus misericors non expendit: Sed loquatur Chrysostomus ea, quam diximus, ho- Chrysost.
mil. quadragesima: *Quando verò audis, quòd omnes iusti: ab illo tempore, & vsque nunc, & vsque ad consummationem eius operis orationem faciunt, vt in sinum Patriarchæ occurrant; quem alium maiorem honorem commendare quis poterit? quia enim quando oportebat, sua attulit, magna gratitudine omnia ferens, tam iucunda, quam iniucunda: propterea misericors Deus caput bonorum, & id, quod iustus maximè concupiscebat, largitur.*

Amisit diues opilio ouem vnam, & amore, 14.
plusquàm auaritia impulsus, saltui se commisit: non vepreta, non paludes, non latronum gladios non lesqua ferarum veritus; & inuenit tam sedulus inquisitor, reuexitque in stabulum triumphans suppositis gaudenti oneri ceruicibus: Perdiderat & filium genitor, nec quærit tamen, non exilia, non peregrinationem sibi affectu prolis indicit: ast tamen reuertenti occurrit, & oscula infigit, & vitulum saginatum mactat, & annulo, & calceamentis, & stola prima donat: Cur non & Zachæum adiit? cur non occurrit videndi cupidissimo; saltem prohiberet arborem ascendere, & de sycomoro transeuntem prospectare? Pudet hominem substantiis & diuitiis affluentem inter publicanos summæ auctoritatis per ligna repere: ridendum id in homine vel de plebe, si tamen moderato, & sobrio: Anne doceamur, non vnum esse tramitem, qui ad Christum ferat? O iudiciorum magnam caliginem apud Numen omnipotens! Quàm variè iustos suos exercet Creator! Ille lecto decumbit, clamans per singulas noctes, quia prolongatus est incolatus eius: illi nec caput, nec stomachus doluit per longam ætatem: Ille & ludibriis & contumeliis vexatus: ille in ore atque fama mortalium eunctorum: O & illud quam secretum est, quòd animas quasdam rerum Gubernator perpetua consolationum inundatione velut obruit: certè speciali concursu adiuuat, ne succumbant; magnorúmque virorum egregios spiritus arescere sinat, & dormitare præ tædio, neque visitat, nisi aut ad vesperam, vel in ictu oculi! Hoc igitur est, quòd Zachæum per ligni & Crucis ascensionem ad se pertrahit: adolescentem patrimonij dissipatorem per oscula: ouiculam per amplexus, per colli suppositionem: quinquam & Zachæum à Christo quæsitum, velut ouiculam lustrauerit pastor, Chrysostomus Chrysost.
innuat homil. 4. in Lucam: *Vides, quia credituri fidem præuidens Christus latentem in arbore, quasi peccatorum tenebris obumbratum, solicito, vt ouem perditam, requisiuit aspectu, & venire cunctantem vocat, venientem quasi humeris suscipit.*

Conuertit ad empyreas sedes lumina Psaltes, 15.
& miratus vrbis pulchritudinem, prorupit in encomium Psalmo 86. *Gloriosa dicta sunt de te* Psal. 86.
(ait) *ciuitas Dei:* Verùm, in quibus sita hæc tanta gloria? *Memor ero* (subdit) *Rahab, & Babylonis scientium me: ecce alienigena, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic:* At, num hæc gloria, ô Dauid? an non magis dedecus? foras canes, & profanum vulgus, quales & Tyrij, & Æthiopum denigrata natio! quemadmodum enim imperia-

lem maiestatem commendat, quòd omnes augustæ fabricæ partes, vel auro, vel tapetibus, vel pretioso marmore resplendeant, & omnis abiecta materia ab aulæ & parietibus & tignis longissimè distet: sic & eandem euchit plurimùm ministrorum, & inseruientium delectus, vt honorati, vt nobiles sint quicunque regium ambiunt latus: extra igitur Palatij limites vilia capita, qualia Æthiopum mancipia: quomodo itaque gloriosa ciuitas, eò quòd Æthiopum populus fuerit illic? Sed benè subinnuit Augustinus in præfatam Odam, non esse de terrena Sione carmen: *Quasi intuebatur ciuitatem illam Hierusalem in terra: nam videte, quam ciuitatem dicis, de qua dicta sunt quædam gloriosissima: nam illa destructa est in terra, hostes passa cecidit in terram, iam non est quod erat:* Sermo igitur Vatis de beata Solyma, quæ construitur viuis ex lapidibus: huius igitur metropolis primus honor, quòd neminem respuat à sordibus peccatorum liberum, & æquè omnium prouinciarum mortales, omnium artium & scientiarum cultores amplexatur: Romanus est? admittit: Atheniensis? colligit: Garamas, Ponticus, Æthiops: non despicit? Senatores, milites, bubulci vniuersi ingrediuntur, & pro meritis suus cuique locus: Hæc est gloria illius supernæ Hierosolymæ, licèt humana vitio habeat tam commune hospitium; Intellige rursum ab Augustino: *Vnde igitur gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei? Audi vnde! Memor ero Rahab, & Babylonis scientibus me: Meritò gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei vbi non solùm est ille populus Iudæorum natus ex carne Abrahæ: sed ibi omnes gentes, quarum quædam nominatæ sunt, vt omnes intelligantur: Memor ero, inquit, Rahab, &c.*

August.

16. Et quoniam in tui gratiam potissimùm hæc suscepta est parænesis, ô Lector qui adhuc imperfectus, atque leuium malorum timidus, putas resarciendam Angelorum ruinam à viris cõsummatæ virtutis solùm, da veniam tantisper, vt Dauidis Hymno immoremur, & intelligas non tantùm Hebræis, & semini Abrahæ sedes parari intra Sionem: verùm & despectis Ethiopum vernis, sciásque vrbi hinc nullam accrescere iniuriam, decorari eximiè tamen: Peruolue eiusdem Regis Strophas, & considera, vt sponsam in die lætitiæ cordis eius, cùm ad ostentationem se componit Psalm. 44. delineet: *Adstitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate:* Quid est, quòd nõ ex solo, aut argẽto, aut margaritis, vel auro contexitur puellæ vestis? Quoniam formosior est varietas: & tamen, si multa coniungantur, vt discolor tunica conficiatur, necessum est pretiosis admisceri disparis nobilitatis filamenta: plùs tamen arridet vicissitudo; Et certè in hoc monitore Dauide: *Omnis gloria filiæ in fimbriis*, nimirũ, *aureis circumamicta varietatibus.* Quemadmodum igitur vestem filamenta ornant, sic vrbem ciues: texitur paludamentum ex illis, de istis conflatur ciuitas: Vt ergo vestem gloriosam facit, nõ aurum, sed varietas; & vrbem gloriosam reddit habitantium differentia, si & Medi, & Parthi, & qui vltimas terrarum oras incolunt, simul conglobentur: Hoc est igitur, quamobrem Sionem gloriosam nominauit: quoniam & Tyrij, & Babylonij, & Æthiopes, & de omni, quæ sub cœlo est, natione morabantur ibi: Noli tristitiæ barathro absorberi, anima: tantummodo infantiam, & pueriles mores non ama: conare, bonæ voluntatis homo: si non fuerit pretiosa vestis, erit varia, & omnis gloria illius in varietate post auri fundamenta.

Psalm. 44.

Non credis adhuc? Aduerte, quid egerit Iobus regno & fortunis postliminio redditus: *Non sunt autem inuentæ mulieres speciosæ, sicut filiæ Iob in vniuersa terra; deditque eis pater suus hæreditatem inter fratres earum* Iob c. vltimo, vers. 15. Atqui insolitum, vt viuente masculina prole, feminæ hæredes instituantur: nam, quòd Numerorum c. 36. leguntur filiæ Salphaad possessiones accepisse, ob defectum omnis virilis sobolis contigit: Verùm alij genitores talia instituta obseruauerint, non Iobus, qui cœlestem Patrem æmulari cupiat: tantúmne viris hæreditas illa interminanda? tantúmne fortibus? & imperfecti, quibus femineus animus, excludentur? Non sic quidem amplissima est possessio Iobi: meliora dabuntur gnatis, sexuíque robustiori: sed erit & quod accipiant virgines, neç defraudabuntur agrorum & ipsæ parte aliqua: Referat Gregorius Papa Moralium lib. 35. c. 14. *Et luctum deinceps respuant trepiduli omnes: ipsæ quasi ex imperfectorum typo velut infirmæ hæreditatem inter fratres accipiunt: vsus nanque vitæ veteris non habebat, vt hæreditatem feminæ inter masculos sortirentur: quia legis seueritas fortia eligens, infirma contemnens, districta potiùs studuit, quam benigna sancire: sed pro nostro Redemptore veniente, nullus infirmitatis suæ conscius de sortienda cœlestis patrimonij hæreditate desperet: Pater enim noster inter masculos etiam feminis iura successionis tribuit, quia inter fortes, atque perfectos, infirmos, atque humiles ad sortem supernæ hæreditatis admittit: Vnde ipsa Veritas in Euangelio dicit: In domo Patris mei mansiones multæ sunt: Sorores ergo cum fratribus ad hæreditatem veniunt: quia infirmi illuc cum fortibus admittuntur, quatenus, si quis per imperfectionem non erit summus, ab hæreditatis tamen sorte per humilitatem non sit extraneus.* 17.

Iob. 42.

Feminæ hæreditate non donabantur.

Gregor.

Progressus ad pugnam contra Madianitas Gedeon, noua præliandi imagine milites armat: *Dedit* nanque *tubas in manibus eorum, lagenásque vacuas, ac lampades in medio lagenarum.* Iudicum c. 7. vers. 16. Pupugit Bedam prælij instructio, & ad citata ex Iudicibus verba: *Quis* (inquit) *vnquam cum lagenis, & lampadibus ad prælium venit? quis contra arma veniens, arma deseruit? Ridicula nobis hæc fuerant, si terribilia hostibus non fuissent.* Prohibuit fortasse Numen, galeæ, loricæ, ocrearum, clypei, hastæ vsum: Sed plena est Bibliorum pagina talibus: aliquod de equis interdictum, cætera Hebræis permissa: quamobrem modò alia belli facies? Nunquid ad patefaciendam diuini roboris insuperabilem vim, quà & fictili luto vincuntur chalybes, & quæ durissima sunt? aut præfigurabatur Apostolorum de Gentilitate triumphus, cùm hi infirmi, illi omni potentia instructi essent? Docuit vtrunque Theodoretus, quem legas quæst. 96. in Iosuë, & 15. in Iudices. Arbitror & insinuatum à Deo, non penes armatos, & validos semper victoriam; sed etiam imbelles & nonnunquam superare: Itaque non vnus triumphandi modus apud Numen: regnum cœlorum violenti rapiant, strenui, magnorum spirituum Heroës: sed est, quando & infirmis aditus ad Olympum pateat, vt nuper ostendebamus ex Gregorio Romano: Nimiúmne, quòd diximus, amphora & lucernis munitos profligasse acies omni armorum genere instructas? Dabimus & infantes, qui è cunis, è nutricum vberibus 18.

Iudic. 7.

Deus per infirma vincit.

Theodor.

vincant

vincant; illi, nimirum, pro quibus Rachel plorabat, quos Herodes sustulit inaudita crudelitate; Sed tales in campum ductus venerat, de quo
Isaiæ 8. Isaias cap. 8. vers. 4. *Antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ cum Rege Assyriorum,* Quem locum dextrè Tertullianus explanat
Tertull. libro contra Iudæos, c. 9. *Scilicet, vagitu ad arma esset conuocaturus infans;& signum belli, non tuba, sed crepitacillo daturus; nec ex equo, vel de muro, sed de nutricis,& gerulæ suæ dorso,hostem designaturus; atque ita Damascum, & Samariam pro mammis subacturus.*

19. Atque ab his disce æquitatem magni Iudicis aduersus iniquos, cùm integer respondebit orbis, Matth. 25. vers. 41. *Discedite à me, maledicti, in*
Matth. 25. *ignem æternum: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare; sitiui,& non dedistis mihi potum,hospes eram, & non collegistis me; nudus,& non operuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me;* Quorsum tam longus rerum catalogus? nempe increpat supinam maleuolorum negligentiam,& erubescentiæ vertit, quòd cùm tot paterent ad felicitatem semitæ: tot essent aperta ostia, salute exciderint, Equidem, si vna aliqua tentanda esset via, haberent socordiæ scutum aliquod; neque enim in vnum omnes sunt, quod validi tolerare possunt, infirmi nequeant; Nunc, cùm per tot calles ire liberum, vniuersos præteriisse, insignis pigritia; angusta est via, quæ iubet panem esurienti frangere, saltem visitâ iacentem in lectu; durum est istud, operi nudum; nolis vestire, da vel potum aquæ frigidæ; non potes esse Paulus, aut Antonius, dilige eleemosynam; sin autem in tanta virtutum abundantia errare velis, non vis, vt Iudex insultet, & fugillet? Auscultemus Augustin. serm. 62. de Tempore: *Sed quis erit, qui se poterit excusare, cùm etiam pro calice aquæ frigida merce-*
August. *dem se Dominus redditurum promiserit? & quare frigida dixit, ne fortè se posset aliquis pauper de lignorum penuria excusare, aut certè se vasculum, vbi aquam calefaceret, non habere. Denique & per Prophetam. Fratres, Dominus ita hortatur: Frange esurienti panem tuum: Non dixit, vt integrū daret, cùm fortè pauper alium non haberet; sed, frange, inquit; hoc est dicere, etiamsi tanta paupertas tibi est, vt non habeas nisi vnum panem, ex ipso tamen frange, & pauperi tribue.* Ergo, quemadmodum ad Scripturas intelligendas alia est via per anagogen, alia per tropologiam, alia per historiam, alia per allegoriam; & is demùm consummatus Interpres est, qui in his omnibus eruditus: sic ad Olympum alia est semita per humilitatem, alia per obedientiam, alia per theotiam; & is perfectus euadit, qui in cunctis excellit. Beatus vir, qui in via peccatorum non stetit; sed in aliqua ex tam multiplici inoffensa semita.

SECTIO III.

Boni proximorum pulchra detegunt, vitiosa occultant; mali è diuerso.

20. OStendamus, Ecclesiæ Patres, veteres illos sacræ doctrinæ antecessores, Origenem, Tertullianum, Augustinum, Lactantium, Clementem, Hieronymum, Eusebium, plurimùm delectatos Ethnicorum & Historicorum, & sapientum,& Poëtarum scriptis; verùm in istorum monumentis sic versatos, vt quę deseruirēt Christianæ institutioni, quæ cōmoda, & grauia essent, solùm expromerent; valere autem iuberent incompta omnia. Hos dum ego cùm aut Hæreticis, aut aliis Christianis nomine tenus comparo, quibus amor, quodcunque lasciuum, aut titillans est decerpere tantùm, spretis sententiis, quæ aut virtutem probant, aut vitium detestantur, in vtrisq; adumbrari concipio duas inter mortales sectas; de quorum classe altera eminentissima pars, & assueta, quod optimum est, impensè diligere, quibus valet artibus, fratrum, proximorúmque dedecora obuelat; si quid autem, vel leuiter commendabile appareat, quasi bono proprio applaudat, per omnium ora dispergit continuò, atque exaggerato præconio: Altera turma inuidiæ antro nata tabescit ad fulgores; si quid sublime, & memoria sequentium ætatum dignum viri pertentent, aut Palladis, aut Martis studio clari, etiāsi quid Deo familiares animæ, aut obscurant, aut lacerant, aut penitùs extinguunt; si verò sinistrum aliquid pertentarunt atomo quanuis non maius, faciunt breui monstrum horrendum, ingens, cœlo, terráque citiùs eliminandum. O stomachos infelices, quibus venenum cibus est!

Statim atque de vetita arbore primi illi humanæ naturæ duces comederunt, subiicit Moyses 21.
Gen. cap. 3. vers. 7. *Et aperti sunt oculi amborum cùmque cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus,& fecerunt sibi perizomata:* Nunquid & ante Genes. 3.
vetitam escam interdictam luminibus caruêre? Prohibet sentire Augustinus multis locis, lib. 14. de ciuitate Dei, cap. 17 lib. 1. locutionum in Genesim, n. 9. Verùm nunc mutuemur eius dicta ex lib. 11. de Genesi ad literam, cap. 31. *Neque enim* August.
clausis oculis facti erant, neque in Paradiso deliciarum cæci, palpantésque oberrabant, vt vetitum lignum eius nescientes attingerent, palpantésque fructus prohibitos ignorādo decerperent? quomodo enim animalia adducta sunt ad Adamū, vt videret, quid vocaret ea, si non videbat? quomodo mulier ad virum ducta est, vt de illa, quam non videbat, diceret: Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea? quomodo etiam mulier fructum illum esse pulchrum oculis, si clausi erant eius oculis? Et tamen apertos dicit Scriptura eorū oculos, translato verbo, & figurata narratione vtens, apertos vtique ad aliquid intuendum,& cogitandum, quod antea nunquā aduerterant Quid verò istud est, quod anteā ab eis nō animaduersum autumat Augustinus? an quòd corpora incooperta essent? Sed & hoc patebat quoque, quanquam sine erubescentia, & absque ignominia insurgentis contra spiritum carnis; docuit me Ambrosius vt de alia quàm corporis nuditate cogitarem: nam & mens nuda est, cùm virtutum ornamentis caret, vitio affluit, qui libro de Paradiso, c. 13. *Et anteā* (inquit) Ambros.
nudi erant, sed non sine virtutum integumentis; nudi erant propter morum simplicitatem,& quòd amictum fraudis natura nesciret; nunc autem multis simulationum inuolucris mens humana velatur; nam, quomodo clausos oculos corporis habuit Adam, qui omnia animantia ita vidit, vt his nomen imponeret? quomodo cognouerunt, id est, interiore, & altiore scientia, nō tunicam sibi, sed virtutū deesse velamina Ecce igitur, dū protoplasti sancti erant, & sub originalis iustitiæ custodia, quanuis oculos apertos haberēt: non videbant tamen nuditatem, hoc

est, virtutum defectum: proprium enim synceræ iustitiæ est, lumina diuertere à nuditate, & quicquid in proximo miserum, atque destitutum est. At verò, quamprimùm deseruêre innocentiam, & in maleuolos conuersi sunt, tunc continuò aperti sunt oculi eorum; neque ad aliud quidem, quàm ad nuditatem contemplandam: nuditas autem est animæ spolium, quam latrones omni gratiarum pulchritudine orbarunt: hæc impius Adamus libenter inspectet, quæ integer & Deo per sanctimoniam gratus, intueri renuebat, famæ nuditati consulens: parum, si postquàm à Deo recessit, intrepidè deinceps nudata inspiciat, nisi etiã sapiens factus, & ipse denudet exorsus à ficulnea: Aptè

Basil. Sel. Seleuciensis Basil. orat. 3. in Adamum: *Iam seductionis fructum vindemiarunt: consuerunt folia ficus ipsi nudati nudant arbores.*

22. Pugnabat contra labes Galaad Israëlis partem Naas Ammonitarum Princeps, fœdus expostulatum à Iabitis, nec tenuit Tyrannus: sed apposuit duras leges, nempe, capturos dextero lumine Iabitas omnes: *In hoc* (inquit) *feriã vobiscum fœdus,*

a Reg. 11. *vt eruam omnium vestrum oculos dexteros.* Sed, cur potiùs euelli dextrum, quàm sinistrum lumen cupiat: Nota allegoria est, *Naa* significari dæmoné, *Iabitis*, populum fidelem, & secundùm mandata cœlestis ambulantem Patris: itidem & vulgare est dextero, siue oculo, seu manu, aut alia parte exprimi, quæ syncera sunt, quæ iusta, & sancta: peruersa autem & abominanda læua declarari: ideò & hœdi à sinistris, oues ad dexteram: Sapienter igitur filius iniquitatis *Naas*, pessimus scilicet, Dæmon, satis victoriarum se consequuturum arbitratur, modò fideles oculo dextero priuet: hoc enim simul ac caruerint, eo quod relictum est lumine ad proximorum vitia attendent solùm: nescit enim sinister oculus aliud quàm quod morbosum, & putridum est intueri: Considera igitur, qualem laqueum tetendit iustis fallax inimicus vt dextro nudaret lumine, nimirum, placido illo, benigno, syncero, quo proximorum opera clementer intuentes omnia in melius vertebant: hoc si careat ductore fidelis, actum esse de illo putabit Dæmon: fructum belli luculentum reportasse Naas arbitrabitur, dummodo Israëlitas veros Dei cultores dextero oculo priuet: De ambitione, & fastu non malè interpretatus est Petrus Blesensis epistola 14. *Ambitio enim*

Blesens. (ait) *est ipsa iniquitas super talentum plumbi: Hoc est oculus omnium curialium, sicut Zacharias dicit cap 5 num. 6. Hoc est oculus eorum in vniuersa terra: non dexter oculus, sed sinister: omnes enim, qui militant in castris ambitionis, capti sunt à* Naas *Ammonito, dextrósque oculos amiserunt: perspicaces enim sunt in acquisitione temporalium: iacturam verò vitæ, quæ præterit, & imminentia mortis æterna supplicia non attendunt: cæcutientes autem sunt ad bonum, sed perspicaces ad malum*, Splendidè hoc vltimum: fuit enim omnis scopus Naas, vt *cæcutirent ad bonum*, clauso nimirum oculo dextero, nihil quod laudabile & commendandum esset in proximis, inspectarent; & *perspicaces essent ad malum*, fratrum vitia acriter notantes, & in publicum, quo inhonorent, efferentes.

23. Ac sanè, quemadmodum *Naas* impiorum caput, suos eiusmodi velit esse; hoc est, qui vel cum eo amicitias ineunt, vel eius se imperiis mancipant, qui nihil dexterum habeant; sed omnia infanda, atque sinistra existant: ita si quis iustorum dux constituatur, talem esse oporteat, in quo læuum nihil reperiatur; sed vniuersa secunda, fortunata, dextera sint, vt nihil occurrat, nihil videat in fratribus (nisi euidentia veritatis aliter persuadeat) quod non sanctum, impollutum, verum æstimet; aliter si contingat, pallio & velamentis obtegat insynceta: Quamobrem Israëlitæ, qui fidelium typus, cùm graui seruitutis premerentur iugo, Eglon Moabitarum sæuiente in illos Monarcha, miseratus labores Deus suscitauit eis Saluatorem vocabulo *Aod*, filium *Gera*, Iudic. c. 3. v. 15. Sed vide singularem Iudic. 3. Historici animaduersionem: docet enim continuò, *vtraque manu pro dextera vsum fuisse*: præclarissimè id quidem; vt qui Iustorum Antesignanus constitutus sit, à quo illi præliandi scientiam discerent, nihil læuum, aut auersum haberet; sed, omnia dextera, & pura, sinceráque patentia luce essent, vti ad Regis exemplum subditi optimi, conciuium & fratrum opera dexterè semper exponerent, vt qui ignorarent quicquid sinistrum fuisset; sub tanto Rectore proculdubio breui atque facili pugna Israëlitæ Moabitarum tyrannidem excutiant, libertatem antiquam filiorum Dei assequuti: nequit enim sub Moab iugo esse, qui non sinistrum quidquam habeat: Origenes homil. 4 in Iudices: *Ecce (ait) qualis est iste, qui suscitatur ad saluandum Israël: nihil habet in se sinistrum. sed vtramque manum dexteram habet; Dignus quidem est populi Princeps, & Ecclesiæ Iudex, qui nihil agit sinistrum, sed in vtraque parte dexter est. in fide dexter est, in actibus dexter est: nihil habet de illis, qui collocantur à sinistris:* Deinde & prosequitur ad longum allegoriam, ostendens ad Sanctorum classem pertinere eos, qui ambidextri sint, & in quibus nihil læuum sit: ad Dæmoniorum autem cœtum illos, in quibus sinistra dominantur.

Placet tamen in Origenis effato præ reliqua 24.
sententia illud: *Dignus quidem est populi Princeps, & Ecclesiæ Iudex, qui nihil agit sinistrum* hoc enim inter alia viri illi incomparabiles adiungunt; nimirum, qui omnia proximorum facta, quoad eius fieri liceat, in bonum transferunt, næuos abscondunt, suspiciones malorum velut atras nubes dispellunt, quod optimum est semper indagant, vt eis iure quodam purpura, & solium debeatur: Pepercit Saulis capiti, cùm de medio tollere posset Dauid; & compunctus Saül, póstque effusum lacrymarum imbrem, ait ad illum: *Et nunc, quia scio, quòd regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel, iura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei:* Sed vnde nouerat ista Saül, cùm hæredem teneret ipse Ionatham adolescentem robore, & animi magnitudine inter paucos insignem? Quis reuelauit? Ecce, quæ in antecedentibus loquutus sit Dauidi Saül: *Tu enim tribuisti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala* Reg. 1. cap. 24. vers. 19. Atque 1. Reg. 24.
ipse Dauid, priusquàm diceret Saül: *Animaduerte, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te: tu autem insidiaris animæ meæ, vt auferas eam:* Quos vtriusque sermones sic ego explano: Erant Dauidis immortalia, & omnium gentium celebranda laudibus facinora, & pro Saülis incolumitate, pro commodo, pro honore vniuersa: sed pessimè semper interpretabatur cuncta Saül; minuebat, quæ inclyta erant; augebat, si quid non clarum esset,

esset, vt immane & horrendum existimaretur: è diuerso Beatus Dauid scelera & tyrannidem Saülis excusabat apud vulgus, & ciuium, & militum; efferebat magnificis encomiis, quæ cum gloria & splendore ab illo gesta fuissent: Itaque in Dauide cuncta dextera, in Saüle læua, atque sinistra: Hinc igitur est, quòd fatidico eloquio prædicit auferendam ab eius stirpe Monarchiam, transferendam ad Dauidem, nimirum, vt dicebat citatus initio Origenes: *Dignus est populi Princeps, & Ecclesiæ Iudex, qui nihil agit sinistrum.*
Chrysost. Sed audiamus Chrysostomum homil. 3. de Dauide: *Pariter hunc laudans, & vniuersos erudiens, quòd tūc maiora præmia nobis à Deo proposita sunt, cùm pro innumeris beneficiis in hostē collatis diuersa recipimus: Ecce agnosce, quòd regnabis, quódque regnum Israel constituetur in manu tua: Vnde igitur, te quæso, ista loqueris? Nimirum, ex ipsis Dauidis moribus*: Atque certè ex Saülis etiam, qui & portendebant translationem imperij, cùm regere indignus sit, qui liuoris tabe correptus semper insidiatur Heroum præclaris facinoribus, & in deterius vrget egregia quæque gesta.

25. Pilatus, cùm speciem clementiæ ostendisset, & morte liberare Seruatorem cupere se innueret, vt audiuit à Iudæis Christum se Regem facere, statim iniquorum votis cessit, Ioan. 19. v. 12. & 13. (Ioan. 19.) Ac quidem tanta præcipitantia, vt neque consilium, neque deliberationem aliquam iniecit, cùm oporteret tamen pro officij ratione, vt benè aduertit Chrysostomus ex catena Græca (Chrysost.) nostri Corderij in Ioannem: *Pilatus enim* (ait) *iam periclitari arbitratus, si id negligeret, egreditur vt rem inquirat, (hoc enim significat eius sessio,) & & nulla habita quæstione, tradidit eum, existimans se eos placare*: Atque idem paulò inferiùs: *Valdè iniustè Pilatus tradidit eum, vt crucifigeretur: erat enim inuestigandum, an Christus regnum affectasset; sed solo metu tulit sententiam*: Ergò cùm ne regium nomen audire sustineret Pilatus, vt huius vocis sonus ita incitauerit, vt momento in necem dederit; quamobrem, palo, quo suspenderat, titulum gloriosum Monarchiæ affixit? *Erat autem scriptum* (inquit Ioannes memorato cap. vers. 19.) IESVS *Nazarenus Rex Iudæorum*: Neque sanè patienter tulerunt Iudæi, à quibus postulatum: *Noli scribere, Rex Iudæorum sed quia ipse dixit: Rex sum Iudæorum*: Sed precibus non est victus: Quorsum nunc tam constans, qui paulò anteà trepidauerat ad regij tituli rumorem? Planè testatur Matthæus cap. 28. (Matth. 28.) vers. 18. agnitum à Pilato, *quòd per inuidiam tradidissent eum*: cùm autem eorum malitia tam aperta fuisset, vt ne ipsos Paganos lateret, fuit tamen tanta Crucifixi bonitas, vt quoad agi posset, scelus imminueret: ignorantiæ magis, quàm manifesto errori tribueret: *Pater*, (inquit,) *dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*: Lucæ cap. 23. vers. 34. (Luc. 23.) Quem ergo intuetur Præses sic fratrum piacula excusantem, clementer spissum atque audax facinus interpretantem, non potest non regiam in eo maiestatem agnoscere: ac proinde, qui anteà titubabat, artubúsque concutiebatur totis, imperiali audita potestate; nunc quanquam exoratus à Iudæis, vt aliter statueret, persistit cœptis, & respondet animosus: *Quod scripsi, scripsi.*

26. Diues ille, qui & byssum, & purpuram induebat, & quotidie epulabatur, quibus non commaculatus vitiis? Quid in eo non improbum & detestandum? Quàm publica malorum operum fama? Aduerte tamen subtilem Abrahæ Patriarchæ iustitiam: alloquuturus tartareis addictum flammis, circunquaque ambit perlustrans, vt possit iniqua declinare vocabula, & aliquem inuenire titulum ignominia vacuum: Nescio quam genitoris rationem offendit, & vestigio suppressis conuitiis: *Fili*, inquit, *recordare quia recepisti bona in vita tua: Vide* (inquit Chrysostomus homil. 2. de Lazaro) *Philosophiam, vide humanitatem iusti! Non dixit: Inhumane, crudelis, sceleratissime, cùm tam multa commiseris in hominem, nunc mentionem nobis facis humanitatis, misericordiæ, & veniæ? Non pudet? non erubescis? Sed, quid dicit: Fili, recepisti bona*. (Chrysost.) O candidas Sanctorum mentes! etiam piacula, quæ per omnium labia vagantur, quorum sonus in omnem terram exiuit, illi verentur publicare! Quando secretos næuos reuelassent, qui manifestos omni conatu tegere nituntur? & cùm nullum probitatis signum in locuplete remanserit; confugiunt tamen ad generales loquutiones priùs quàm cogantur probrosa dicere, & quæ affligere possent, quanquam sententia iudicis iam præscriptum.

Mirabilis virtus, ne etiam aperta vrgere velle, 27.
& eum, cuius protrita fama est, prodere: Etiam in Messia suspexit hoc Prophera euangelicus: *Calamum quassatum* (ait) *non conteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium*: Isaias cap. 42. (Isai 42.) Arbitror autem calamum quassatum mysticè, quemadmodum etiam & linum fumigans, eum dici posse, cuius nominis bonus odor naufragium passus sit, & miserè diuulsus, atque laceratus plurium obtrectatorum lingua feratur: At verò eiusmodi calamum, quod aut nefas, aut scandalum proculcare? Equidem si vireret, si robustus esset, si integer, inhumanum proterere: sed honore spolitum proiicere, in partes diuidere, quoquo modo contemnere, mortalium communis vsus est: O Messiam attentum, & ea, quæ sunt quassata, quibus vltima ruina impendit, non comminuere, etiam linum fumigans non extinguere! Abiit boni nominis flos, emarcuit: licet de re quæ publici iuris facta est passim sermones serere: sed ne in his quidem Messiæ fortis æmulator habenas laxat: Chrysostomus homil 41. in Matthæum: (Chrysost.) *Arundinem* (ait) *contritam non franget: sic enim ipse omnes facilè frangere poterat, tanquam arundinem: nec vt arundinem simpliciter, sed vt arundinem contritam, & linum fumigans: quod cùm non fecerit, immensa humilitate, & mansuetudine fuisse comprehenditur*: Probè dixit, ad tantum virtutis culmen, quæ ne manifestata crimina detegat, opus esse immensa patientia & mansuetudine.

Experiamur, sit tam præcipites mali in euertenda proximorum fama, 28.
quàm in eadem iusti munienda cauti: *Beati estis* (inquit Christus Apostolis, Matth. cap. 5. vers. 11.) (Matth. 5.) *cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes, propter me*: At beati Ecclesiæ Principes, esto in vitia & scelera lapsi sint: Quis credat per omnia facinorum genera iuisse? Nam, sicut rarissimus ille est inter mortales, qui omni virtute excelluerit; sed alius patientia eminet; alium obedientia commendat: alius castimonia splendet: sic vix quispiam tam effrænis, omniúmque & diuinarum, & humanarum legum immemor, qui flagitiis vniuersis deturpatus sit: Cùm igitur Apostoli, vt haberent

næuos quosdam, multa tamen labe caruerint, quamobrem aduersùm eos omne maledictum pronunciauerint? Dices, impudenti quodam mentiendi œstro id fecisse; Verùm quid placuit tam apertè falsa diuulgasse? Scitè Chrysostomus homil. 15. in Matthæum, *Beati estis, cùm exprobrauerint vobis, & dixerint omne malum aduersum vos; videlicet, ostendens ipsorum hoc esse proprium;* Nimirum, impiorum vlus est, vt ne scintillam virtutis in his, quos odio habuêre, velint esse; omnia peruersè construere; Quoniam igitur, si omne malum contra Apostolos non dixissent, tacitè viderentur consentire, in illis reliquias boni esse saltem; propterea aduersùs illos omne genus conuitij effuuierunt; vera autem scelera nulla inuenientes, confinxerunt mendacia.

Chrysost.

29. Tanta autem acerbitate quæcunque honesta & salutifera sunt, insectantur, vt ne vocibus vti permittant, quæ aut medelam, aut morborum, animi quidem præcipuè, curationes deoorent: Obserua in Euangeliis, & videbis ab hostibus Seruatoris, Christi, & IESV suauissima nomina præteriti, eorúmque loco, *Hunc, istum, illum,* & eius generis communes dictiones substitui: Quare & vsque ad nomen odêre? Quoniam sanè & nomen dulce est, & vitia, morbósque voluersos dispellens, & compactum ex omni virtutum fragrantia, Bernardus serm. 15. in Cantica: *Nihil ita sicut hoc nomen IESV (quia nomen IESV lucet prædicatum, pascit recogitatum, lenit, & vngit inuocatum; IESVS mel in ore, in aure melos, in corde iubilus: nihil ita iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat auaritiæ, ac totius indecoris fugat pruginem;* Cùm igitur nomen IESV, Christique, nihil nisi quod salutiferum est, purum, indefæcatum complectatur; propterea, neque audire, neque labiis pronunciare illi voluerunt, qui honestati omni dixêre apertum bellum, quorúmque studium perpetuum est, corrumpere: quod est virtutis, imminuere, & substernere: quod prauum, & indecorum est, in publicum, & ante ora, vultúsque proferre: Optimè Rupertus ad illa verba cap. 7. Ioannis, vers. 11. *Quærebant Iudæi eum, vt caperent, & dicebant: Vbi est ille? Vide nunc (ait) genimina viperarum quanto sæuiant veneni præcordialis ardore: non enim dicunt: Vbi est IESVS: sed, Vbi est ille Nunquid eius, quem quærebant interficere, poterant nomen nescire? Ergo cordis illorum habitator homicida Diabolus sic eos agebat, vt odio dictante nomen salutis non possent, imo nollent attingere.*

Bernard.

Rupert.

30. Anne his adscribendi primi illi operarij, quos paterfamiliâs in vineam suam misit, cap. 20. Matthæi? nam, cùm animaduerterent æquè compensatos illorum sudores, qui vndecima hora venerunt, licere tacti de vineæ possessore conqueruntur, *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei, & æstus?* Considera autem quàm improba sit inuidia, quæ laude atque præmio digna sunt, obnubilat: si tantillum occurrat vituperationis speciem habens, illuc aduolat festina, omnium vultibus, atque luminibus obiectat: nam, quàm multa elucebant summis encomiis digna in istis nouissimis? Primùm absque conuentione & pacto, secùs quàm alij egissent, laborem susceperunt: Deinde & ea sola posteriori hora tanto nisu in susceptam prouinciam incubuerunt, vt breui interuallo ea attulerint vineæ commoda, quæ alij longo spatio; Ad hæc & cùm se excusare possent exemplo aliorum, (neque enim aut qui sexta, aut qui nona accesserunt hora, totius diei pondus sustinuerunt, quare vti his nihil primi illi opposuerunt, nec ipsis debuisse opponere,) tamen tacere maluerunt, modestiæ gratia: Cur ergo ex tantis virtutibus nullam animaduertentes obtrectatores, quod pœnam aliquam demereri videbatur, solùm aperuerunt, videlicet, serius in vineam ingressos: Fecerunt igitur iuxta inuidorum mores, qui maculis proximorum tantùm pascuntur, à virtutibus oculos deflectunt: Videndus Nicetas Scholio ad orationem Nazianzeni de sanctu Baptismo, & multi ex Patribus ad cap. 20. Mathæi: Non sic beatissimi illi Patres, de quibus exordio sectionis meminimus, qui cùm Paganorum Scriptorum monumenta peruoluere, ex rei Christianæ vtilitate iudicassent, in eorum lectione illum posuêre delectum, vt quod salubre existimassent, in suas transferrent lucubrationes: quod fœdum, & impetiosum esset, suis relinquerent possessoribus.

Matth. 20.

Nicetas.

SECTIO IV.

Neque in iram, neque in lenitudinem nimiam deflectendum, sed media incedendum via.

Defendimus, optimam esse illam interpretationis normam, quæ neque sola Historia, nec solo mysterio impeditur: sed nunc has amplexatur, nunc illas partes: eùm verò in literali explanatione validum quidquam, robustúmque effulgeat, est enim ipsa ædificationis & basis, & fundamentum; in allegoria autem resplendeat aliquid suaue, atque amœnum, non immeritò quispiam dixerit. Historia fortitudinem, terrorem, & quodcunque masculum, aridúmque est, significari: mysticis sensibus, quod lene est, tractabile, clemens: Quare, si vitium est Historia sola occupari neglecto omni mysterio, aut è diuerso, hoc tam impensè amasse, vt litera negligatur penitùs: sanè & illaudatum fuerit, iram, fortitudinem, constantiam velle nullatenus temperare: quis enim similes furias patiatur, in quibus nihil præter Bellonæ afflatus? Absomeot momento homines; atque subditi, aut ipsi sibi exitiom parabunt, aut certè talibus Rectoribus, quorum tam incomportabile onus: Neque his minora exurgent damna, si vel Magistratus, vel paterfamiliâs, aut quicunque ille sit, vel paucorum, vel multitudinis gubernator, nimiùm remissus euadat: spernent enim subditi facilè eneruem auctoritatem; erunt igitur extrema fugienda, & maritanêus rigor cum lenimine, vt ex coalitione duorum perfecta nascatur virtus. 31.

Premebatur obsidione Bethulia, & vna salus Holofernis exicido; sed quis tam strenuum illatorem aggredi spondebit? quis patriæ aderit? quem tam grandia vocant? Ecce, tacentibus, viris castissima vidua Iudith prosilit ciues liberatura, ducem nationibus formidandú trucidatura. Quid agis 32.

agis Senatus Bethuliensis? & ianuas apertis feminæ ad castra itura, ad tentorium Imperatoris processuræ? Vide, quoniam nulla vnquam tractauit arma, tantùm linum, & lanam quæsiuit omnibus diebus vitæ suæ; si vis, vt sindonem faciat, aut cingulum quod tradat Chananæo, doctissima in his mulier quippe digiti eius per longa spatia apprehenderunt fusum; sed considera, quoniam non idem est, gladium vagina extrahere, vibrare, ac fusum cantando percutere; Sapienter tamen populus, senioresque Bethulienses, quoniam norunt de hac prædicati, Quia fortitudo & decor indumentum eius; Si in domi superioribus manendum sit stipante latera ancillarum caterua, scit feminam esse, scit blandè & leniter agere in lino, lanæque operibus, consurgens de nocte, & distribuens prædam domesticis; sto autem vbi ruina impendat, & omnis vir trepidat; nouit & machæram exerere, & caput superbissimi Ducis amputare: Vade, festina, Iudith: perge secura: tibi cedent vniuersa; nam, si blanditiis agendum, lenis es, dulcis, affabilis, si terrore opus, & sibilus auræ fortis necessarius, strenua es; non poterunt tuas effugere artes inimicorum qualescunque conatus, cum molli blanda eris, cum obstinato contumax, tu sola patriam liberare sufficiens; Egregiè Augustinus sermone 66. in Appendice, qui fuit 228. de tempore; *Bellatoris crines implicuit pulchritudine digitorum; post teneritudinem fusi ebeni, capulum quærit; mucro matronam non terruit, sed armauit.*

Aug.

33. Spectastis pugnatricem feminam; accipite & de viris non vnius gentis fortissimum ducem Christum IESVM Iosepho adumbratum, Deuter. cap. 33. vers. 17. *Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua rhinocerotis, cornua illius: in ipsis ventilabit gentes vsque ad terminos terræ:* Ac statim nodus exurgit; nam, si taurum initio statuit, quamobrem cornua rhinocerotis adiungit? quasi verò & tauri sua non habeant cornua, aut aliquod animal visum sit, quod *taurorhinoceros* dicatur, ex vtroque participans? Sanè non minus istud ridendum, quàm si quis humano capiti ceruicem iungat equinam; attamen Moyses tu perpende diligenter prudentiam; formaturus imaginem eximij Imperatoris, qualem depingeret? Seuerum tantummodo, minas atque incendia euomentem? vitium hoc; remissum, languidum; fine spiritu, atque vigore? & in isto reprehensio: Quonam igitur pacto? Nempe, & blandum simul & vehementem; ita quidem: vt autem his dotibus conuenientem picturam delinearet, *taurorhinocerotem* depingere consentaneum fuerat; nam quicquid in tauro refulget, totum id est omne, superbum, excandescens: rhinoceros autem (quem & vnicornem modò supponimus) animal est timidum, atque imbelle: Ergo Christus quasi taurus pulcher: quoniam magnanimus, constans, imperterritus, & bilis, atque irarum satis habens, cùm vitia castiganda, pertinaces domandi: verùm cornua eius, quibus percutit, non sunt cornua tauri, sed rhinocerotis, eò quòd admixtam habeat clementiam iustitia, rigor misericordiam: Quis ex tam pulchra coniunctione fructus? qualia emolumenta? Equidem cuius ferientis virga talis est. *in ipsa ventilabit omnes gentes:* Dominabitur à mari vsque ad mare cunctæ nationes vultum eius deprecabuntur, quæ enim prouincia

Deut. 33.

talem Monarcham renuat, in quo nunquam absque mansuetudine ira? qui & animi vigore polleat in superborum ruinam, cum humilibus benignus & mollis existat?

O ad hunc mortales! apprehendite disciplinam, seruite illi, cuius iugum suaue est, & onus leue: considerate, qualia vobis fercula appoat: venite ad arcem, & mœnia ciuitatis, vt comedatis, & bibatis cum illo in iucunditate! *Ecce (inquit) prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occisa & omnia parata, venite ad nuptias:* Matth. cap. 22. vers. 4. Quid optabatis anheli? Pro quibus suspiria longa, & de profundo mentis gemitus inenarrabiles? Amastis fortia, valida, non casuræ en vobis tauros apponit! in tauro ignauum nihil, atque imbecillum; Blanda, amœna, suauia placuere vobis? repletum est triclinium alitibus, & turtur, & columba, & perdix, quicquid in pennatis exquisitum, coram vobis: O quid epulas respuitis dapsiles, & fortes simul? scilicet deest vobis, quo abundat Ægyptus, allium, & pepones? & placebit Pharao, qui nec paleas daturus sit super Rege, qui & tauros, atque altilia gratis affectet? Concinnè Galfridus apud Tilmannum in allegoriis ad cap. 22. Matthæi: *Et in carne quidem taurorum, cibus fortior: altilium eius delectabilior est: vtraque ergo sius videtur Dominus nuptiis parata, sius enumerare contutus, quacunque vel ad necessitatem expetenda sunt, vel appetenda ad voluptatem!* O dulcem Numinis prouidentiam! ô bonum Deum Christianorum! Verè non est natio, quæ habet Deos ita appropinquantes sibi! Dij Gentium videlicet Principes mundi, quos vana superstitio Deorum honoribus afficit, ne quidem necessariahis, qui in domibus eorum seruiunt, suppeditant: at Dominus Deus noster, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, non tantùm vsque ad necessitatem, sed etiam vsque ad delicias suas prouidit! sufficiebant necessitati tauri, verùm, quoniam volebat, vt & iucundè quoque, & affluenter epularentur, adhibuit insuper altilia: Sed quid in his stuporis, cùm & Deus fortis sit, & Deus mitis pariter? fortis, vt necessitati subueniat: mitis, vt voluptati suorum indulgeat? Nolo alium Deum præter hunc: quoniam ipse fortiter, & suauiter disponit omnia, pertingens à fine vsque ad finem: cæteri omnes Dij oppressores, quos nationes colunt, dentes eorum gladius, & sagittæ acutæ.

34.

Matth 22.

Galfrid.

Quæ illa diuersorum affectuum tanta varietas in Christo patiente? modò se submittit hostibus, & tanquam ouis non aperit os suum mactationi proximus: modò respondet, & pro se allegat: modò an gladios habeant, discentes interrogat, quasi dimicaturus: modò Petro suggerit, quoniam euaginauit, & in Malcho sauciato vulneratur eius patientia: modò prosternit armatas cohortes, modò percutienti maxillam præbet: modò Patrem humilis, modò querulabundus alloquitur: Quorsum sibi velut dissimilis toties? Percipe ab Arnoldo Carnotensi tract. 1. ad septem verba dominica in Cruce: *Se igitur ipsum modò hominem exhibet, modò Deum: modò omnipotentem, modò infirmum: vt inter se sublimitas, & humilitas vices negotio congruas partiantur: modò supplicat, modò imperat: modò se dicit derelictum, modò latroni promittit Paradisum:* Equidem quos habebat discipulos Seruator, ij futuri erant Principes super omnem terram, Principes, nimitum

35.

Arnold.

 Eccle

Ecclesiarum, cùm & Romam Petrus subiugaret Christo, regerétque & Asiam Ioannes, & Hispaniam Iacobus, aliasque alij prouincias; attrahendi erant peccatores ex omni mundi angulo ad fidei agnitionem; Quonam modo curandæ affectiones & morbi eorum à peritissimis Chirurgis? Certè vino, atque oleo; vino, hoc est, auctoritate coërcendi superbi; oleo, hoc est, misericordia attrahendi pusillanimes; *Vt inter se* (repetam Arnoldi verba) *sublimitas, & humilitas vices negotio congruas partiantur*; Scilicet, neque totum sibi vindicet dominatus, atque sublimitas, nec rursum integrum occuper regnum languida humilitas; O considerate animatum Pastores, etiam tum cùm duceretur ad crucifigendum, ne sublimitatis oblitus Christus, sed modò imperat, modò omnipotentem se ostendit, modò terret! Quid falso humilitatis titulo ignauum pectoris vestri metum afficitis? Non ista est humilitas; sed disciplinæ ruina, obseruantiæ antiquæ destructio; Quid rursum tam inflati, & præpotentes? Nun hæc est Christiana magnanimitas, sed Pharisaica elatio; Sit vobis exemplar auctor consummationis Iesvs; modò imperate, modò rogate subditum; modò cedite, modò obsistite; *Sublimitas & humilitas vices negotio congruas partiantur*; Ita certè vobis continget, quòd sæculorum restauratori accidit: nempe, è patibulo, vbi bis tam variis fungebatur officiis, exaltatus à terra, omnia ad se ipsum traxit; nullæ enim subditorum futuræ voluntates tam rebelles, quas non emolliat tam altum regimen, tam discreta gubernandi ratio.

36. Talis Monarcha, tam dignus dum regna staret, Beatus Iobus; disce ab ipsius ore cap. 29. vers. 7. *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi, videbant me iuuenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabant: Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo: vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.* Proh! quanta, quàm timenda maiestas, quando & audacissimi hominum adolescentes vultus seueritatem declinantes, latibula petebant, & Optimates prouinciarum coram Rege ne hiscere auderent? Sed iste tam metuendus summis Reipublicæ luminibus, qualis erga abiectum, & destitutum solatio vulgus? *Auris audiens beatificat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi, eo quod liberassem pauperem vociferantem & pupillum, cui non erat adiutor: benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum:* Hic est ergo ille magnus Iobus, qui oppressis subuenit, elatis resistit; Quis crediturus sit, à vultu Iobi fugisse iuuenes? eius ore non territas, sed allectas viduas? Itaque ille & amabilis simul, & formidabilis; cuius censura columbas dimittat, coruos vexet, viduam, & desolatam recreet, locupletem affligat, qui confidit in multitudine diuitiarum suarum? *Quanta disciplina regiminis* (ait Gregorius lib. 19. Moralium, cap. 16.) *vt ante eum iuuenes absconderentur? quanta mansuetudo pietatis, vt per eum viduarum corda consolentur? Sunt namque nonnulli ita districti, vt omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant: & sunt nonnulli ita mansueti, vt perdant districti iura regiminis; vnde cunctis Rectoribus vtraque summoperè sunt tenenda, vt nec in disciplina rigore benignitatem mansuetudinis, nec rursum in mansuetudine districtionem deserant disciplinæ.*

Iob 29.

Greg Pap.

37. *Semel loquutus est Deus,* (cantabat Dauid Psalmo 61. vers. 12.) *duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine, misericordia:* Quæ verba exponit Hieronymus ad cap. 51. Isaiæ: *Eò quòd omnipotentia illius in vtraque parte praualeat, vt & pœnitentibus tribuat misericordiam, & permanentibus in peccato reddat supplicia, quæ merentur:* Deus igitur potestatem habet ad coërcendos arrogantes, & sublimes, clementiam vt miseris & supplicibus opituletur; Quibus adnotatis, cape propheticæ loquutionis considerationem nostram: nempe cæteri Rectores præcipiunt subditis verùm semel, bis, atque iterum, antequàm pareant; opus enim multiplici iussione atque imperio, vti obsecundent; Deus verò non ita; ad vnam vocem ipsius accurrunt, quæ famulantur, & continuò exequuntur imperia; Verùm nónne vt probè aduertit Augustinus in hunc Psalmum, *multifariè, multisque modis olim Deus locutus est Patribus in Prophetis? Quid est semel locutus est Deus? Nónne ille est Deus, qui in primordio generis humani locutus est ad Adam? nonne idem ipse locutus est ad Cain, ad Noe, ad Abraham, ad Isaac, ad Iacob, ad Prophetas omnes, & ad Moysen? Locutus est Deus Apostolis, locutus est Sanctis: quid est ergo, semel locutus est Deus?* Fatemur quidem multoties loquutum quoniam & ad plurimos verba habuit: Sed tamen semel loquutus est, quoniam ad vnum mandatum eius paruêre serui fideles; Non vultis credere? Ecce apud Isaiam interrogat: *Quem mittam, & quis ibit nobis?* cap. 6. vers. 8: & è vestigio accingitur Vates; *Et dixi, Ecce ego, mitte me:* Putas apud homines simile quidpiam? Certè Absalon semel atque iterum ad Ioab cùm nuntius misisset, renuit ille venire, nec nisi post succensos agros eius, vastatámque messem, tandem adfuit, Reg. 2. cap. 14. vers. 29. Non igitur Deus, vti Absalon, & Reges terræ, bis, térque affatur: sed ad vnam illius vocem patent famulantia, ideò semel locutus est; Sed vnde diuinis imperiis tanta energia? Equidem, *Duo hæc audiui*, subiungit Hymnodus: *Quia potestas Dei est, & tibi, Domine, misericordia:* Quoniam igitur eiusmodi gubernator es, qui lenitudinem iræ coniungas, potestati misericordiam nectas, idcircò auscultant tanta promptitudine subditi, vt vix emissa semel vnæ aures perculit, cùm imperiis obediunt; nò, si talis Magistratus Oceanum traoare, vltimas mundi petere regiones, per inhospita pergere loca mandet, renuant.

Psal 61.

Hieron.

Isai 6.

2.Reg. 14.

38. Si quæ obedientiæ perfectio, si quis obsecundandi apex, donec eunt, qui virtutem commendent, celebrabuntur Ezechielis admirandæ rotæ; Quid enim eximium in obtemperante? Festinatio! Certè, quæ axem trahebant animalia, *ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis*, Ezech. cap. 1. vers. 14. nec poterant rotæ non eadem celeritate ferri; placet quæ gemma obedientiæ: illa potentiarum sacra concordia, vt nihil velis subditus, quod Prælato displiceat, atque vltra voluntatem intellectum quoque superioris iudicio supponat? Equidem & hoc fo rotis illis: *Nam quocunque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, & rotæ pariter eleuabantur sequentes eum: cum euntibus ibant, cum stantibus stabant, & cum eleuatis à terra pariter eleuabantur & rotæ*; Quamobrem tum exactè obtemperant rotæ, præsertim sanè cùm inæquales essent sodales in trahendo, & impediturí magis, quàm opem allaturi? Quid enim

Ezech 1.

enim iuuerit aquilam bouis tarditas, ac non remoraturi sit potius? Quid leoni præstauerit homo? Expectamur, qualis sit huius carracæ aurigator, & rector; Ezechiel memorato cap. 1. vers. 27. *Et vidi quasi speciem electri, à lumbis eius, & desuper, & a lumbis eius vsque deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu;* Ergo, qui mouebat illedam, partim de electro, partim de igne compositus, id est, mitis pariter, & irascens; nam electrum bonitatis & lenimi- nis symbolum; ignis concitationem, vehementiam denotat; Adstruat Origenes homil. 1. in [Orig.] Ezechielem; *Auriga quatuor animalium* (inquit) *non totus est igneus; sed pube tenus, à pedibus, & exinde electri splendore rutilat; non solum enim tormenta habet Deus: sed sunt etiam in ipso refrigeria*, Iam itaque si & rectus, & misericors pariter, qui vehiculo præsidet, cuius neque clementia eneruis, & sine vita omni; neque indignatio sobrietate carens; nequaquam mirandum sub tali gubernatore obedientiam subditorum suis absolutam numeris splendescere cum summa animorum concordia.

39. Fugiebat persequente Iezabele Elias, & post quadraginta dierum, noctiumque peregrinationum Horebi montis antro se absconditibi dum lateret, ecce *sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis, Elia?* Reg. 3. cap. 19. vers. 9. At [3.Reg 19.] num occultabatur Numini, quid Elias faceret? Videbat omniscio & vigili oculo contemplationi iugiter vacantem, otiu felici gaudentem, ad cœlum crebra suspiria emittere zelo zelantem Domini exercituum gloriam; sciebat & exilij causas: Cur ergo Vatem interrogat quasi ignorans? Puto quidem quæsiti hanc esse vim, Quid agis, Elia? hoc est, dum & alia meditaris, hoc quoque considera, quamobrem huc deueneris, quæ in hanc speluncam traxerit occasio; mihi nullius scientiæ opera necessaria, qui vniuersa comprehendo: tibi necessum est perpendere cur hoc ergastulum intraueris: nam sine facilè memineris ad iratæ Reginæ minas auolasse te per deserta & inhospita, imò & dictum pertæsum, quæsiuisse animæ tuæ vt moreretur: si ergo principantis feminæ indignatio tantùm tibi mœroris attulit, qui vir es constantissimi animi, quem egregia facta multa extollunt, quid si alius ex subditorum caterua pusillanimis & deiecti cordis quispiam à Regina vexaretur? Non decet Rectores tantus furor: erit occasio, vt subditi in desperationem veniant: ergo ab hoc Iezabelis facto disce tu mitiùs agere cum Israëlitis, quos velut subditos commendaui tibi: *Tu enim currus, & auriga Israel:* Si Reginæ impetum ipse non potuisti sustinere, quomodo & Hebræi te sustinebunt, quos tam longa fame, tam diuturna sterilitate afflixeris? Age igitur Elia: considera, cur in desertum veneris: iunge seueritati humanitatem in posterum, vt ameris deinceps tanquam pater dulcissimus à subditis, & te reuereantur quasi filij, potiùs quàm timeant velut serui, atque ita Magistratus euadas perfectus, dulcis simul & verax: Hæc Theodoreti arbitror expositio in illud [Theodor.] Canticorum secundi capitis: *In lectulo meo per noctem quæsiui, &c, Elias autem, cum Iezabel minas admodum formidaret, in solitudinem aufugit, quærens adiutorem: At sapiens piorum Magister, & remunerator apparet ei, & tanquam ignarus fugæ causam exquirit, non illudens, sed docens eum, cur ipsum fugere permisisset: monénsque, cùm homo esset, & humanis affectionibus tangeretur, vt humanitatem, & clementiam coleret.*

Studet quibus potest artibus Rebecca, ne Esaü 40. inter natos maximo Isaac fato proximus benedicat: quid feminam impulit? neque enim decorum apparet, genitricem aduersus vteri fructum concitari: & quanquam pro sobole agat, sed & contra prolem quoque facit? Crescat sanè in millibus Iacob: verùm non ex germani ruina: Sed attende, eum cui Isaac benediceret, Principem, & ducem futurum: *Et seruiant* (inquit) *tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ.* Genes. cap. 27. [Gen. 27.] vers. 29. Sagax autem mulier, cùm ab adolescentia maioris gnati mores obseruasset, animaduertit Magistratui inidoneum: Quamobrem verò? Nempe, perspexit semper iuuenem ad crudelitatem propensum, venatione ferarum, quando homines non licebat, delectatum assiduè, vt haberet in animalium nece solatium animus parricidalis, & sanguinis appetens: Itaque, si capesseret imperij habenas clementiæ expers, pessimè gubernaturum: neque enim regere is valeat, aut semet, aut alios qui benignitatem exosam habet: At, inquis, & Iacob pariter gubernaculo inutilis; nam, si totus in iracundiis Esaü, & totus in lenitudine Iacob: æquum afferunt malum vtraque extrema: Sed intuere; quia non sic Iacob mitis est, vt etiam non sit animosus, & constans: quid enim? Recusauit luctam? & sanè per noctem certamen iniit, neque cum homine, verùm cum Angelo congressus, & *inualuit sanè ad Angelum, & confortatus est*, Osea teste cap. 12. vers. 4. Hic [Oseæ 12.] igitur aptus, qui super solium sedeat, & purpuram induat, in quo & magnitudo animi, & lenitas mentis simul, ille est Iacob Patriarcha: propterea mater, vt huic deferatur principatus, nititur viribus omnibus: Chrysostomus homilia 55. in Genesim: *Deus autem sa-* [Chrysost.] *piens, & omnipotens Dominus per Rebeccam petitionem suam impleri facit, docens nos, quantùm valeat virtus, & morum suauitas:* nempe, propter has dotes cum animi quoque ea, quæ par erat, constantia coniunctas, benedictio, quæ ob ætatis antiquitatem debebatur Esaü, Iacob minori fratri cessit: Ergo, quemadmodum interpretandi genus id optimum est, quod allegoriæ suauitatem cum historiæ fortitudine copulat; ita ea perfecta virtus est, quæ neque in iram, neque in nimium lenimen declinat: sed ex vtroque participat.

SECTIO V.

Non esse acquirendam perfectionem, quasi per saltum; sed paulatim, & diuturno labore.

MOnuimus, cùm omnium disciplinarum perfectio plurimùm temporis desideret, 41. & multorum annorum vigilias, tum singulari iure id sibi vendicare Scripturarum scientiam, & ob difficilium copiam, & ob inuolucra, quibus Bibliorum sensa obuelantur; habitant enim lucem quandam inaccessibilem? Quòd si certè in perficiendo intellectu tantùm operæ necessum sit

sit ponere , maior vtique diligentia in voluntate excolenda requiritur ; itaque , sicut ordinem illi doctrinæ inuertunt , atque oleum cum industria perdunt,qui breui momento artium genus omne discere se posse autumant, & cùm omnia adipisci sperabant,nihil colligunt ; sic, qui cæco impetu virtutem aggrediuntur , & horarum paucarum,pone & mensium , quin & annorum laborem esse existimant ; vbi ad culmen se peruenisse arbitrantur] ne radices quidem montis attigisse iudicio sapientum inueniuntur : quis enim in hac vita ita currit , vt comprehendat:neque sint vlteriora spatia peragranda ? Quapropter à peritis rerum spiritalium Naucleris , atque Magistris temperandus sedulò indiscretus iuniorum feruor ; nam existimatione quadam ducti, ad quam incitat nonnunquam latens , & abscondita quædam mentis ambitio, putant immoderata corporis castigatione , vigiliis , quibus vires pares non sunt, diuturna genuflexione,abstinentia ciborum, chaumæniis , & id genus aliis operibus, breui se assequuturos, quod intimum est Christianæ perfectionis , cùm tamen præpropero illo ardore, quem prudentia non rexit , tantùm adipiscantur, vt variis conflictati morbis , ad gulæ antiqua reuertantur lenocinia,& ne quidem Cœnobiorum communes exercere functiones valeant , qui capor inter sydera festino illo primitiuæ incitationis volatu collocaturos se vane sibimetipsis mentiebantur ; Num ipsi potiores magno Legislatore
Eccli. 45. Moyse ? de quo egregiè Siracides capite 45. vers. 4. *In fide , & lenitate ipsius sanctum fecit illum , & elegit eum ex omni carne* ; Quid est , *in fide ?* Quoniam obstacula multa ad perfectionis fastigia contendentem præclaro nisu , remorabantur ; sed credebat paulatim cum Numinis adiutorio superanda , & fide ad pergendum stimulabatur ; Quid est , *in lenitate?* An,quoniam sola mansuetudo eum coronauit? Certè & omnibus cumulatus virtutibus Moyses ; sed vt hæ sanctum facerent , lenitas egerat ; sustinebat enim , & patiebatur,expectans de die in diem , vt quod hic annus non attulisset, alter absolueret ; & ita per lenitatem , quatædia & moras longanimis sustinebat,sanctus effectus est.

Nunquid super aquilam eleuatur , aut hi-
42. rundo , aut turtur, vel philomela,vt velut ferè priusquam plumescant , alarum remigio vincere pennatorum genus,& tranare,quicquid volando superabile est ? atque non animaduertunt, quas moras nectit ipsa alituum Regina? quàm serò fœtus liberiori spatio committit ? Vide , quid grande Moysis Canticum pangat , *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos , & super eos volitans , expandit alas suas ; & assumpsit eum,*
Deut. 32. *atque portauit in humeris suis* ; Deut. cap. 32. vers. 11. Itaque genitrix lentè , atque paulatim erudit ; sinit primùm per dies non paucos nido latitare , donec & viribus , & alarum subsidio præstent ; deinde , non statim per aëra discurrere cogit,non prædam sibi quærere , & Solis volando penè currum attingere : sed humeris aliquandiu supportat , Olympum ex tam securo vehiculo prospectantes ; aues imperterritæ vident, metum talibus exercitamentis deponunt , & tum demum ipsæ sibi in posterum sufficiunt ; meritò inter volucres regnum occupant , quarum volatus exordia tam cauta sunt ; meritò, quantùm fas est pennatis conscendere , assurgunt , qui tandiu , támque variis modis , vti ascendere , & volare queant , probant ; Sed experiamur, quemadmodum mysticè hæc interpretetur Guarricus Abbas serm. de Ascensione : *Quid* Guarric.
putamus,Fratres , repentè de terris ad cœlos euolare poterimus , qui nunc exercitio , & vsu quotidiano volitare non didicimus ? nunquid non Christus sicut aquila prouocat ad volandum filios , quando super eos volitat ! Eximiè alludit Guarricus ad Christi magisterium; nam,quanuis ipse,quos elegit Apostolos , posset virtute ab alto ab initio perficere, & in gigantes momento transferre , noluit tamen : sanè vti nobis profuisset apostolicum exemplum : sed aquilarum ad instar lentè, atque paulatim ad virtutem effinxit , sustinendo etiam per annos aliquot quasdam imperfectiones , donec tandem ascendens in altum, & captiuam ducens captiuitatem, eos deseruit : illi verò Præceptore spoliati,& Spiritu sancto copiosè afflati deinceps Archimagistri ipsi effecti,quantùm sub tali instructore profecissent , copiosè vniuerso orbi demonstrarunt.

Sed quòd initio tanquam paruulos in hume- 43.
ros portaret aquilarum in morem, id est,sufferret non modico tempore ruditatem ipsorum, neque illi mox , vt eius intrauerunt scholam , continuò fortes euasissent consummatam adepti virilitatem satis probat id , quod memorat Ioannes Euangelista : nam post anastasim Seruatoris,eùm adhuc per quadraginta dies loquens de regno Dei remoraretur in terris , cùm die quodam piscatum iuissent discipuli , alloquutus eos Christus : *Pueri*, (inquit,) *nunquid pulmentarium habetis* ? Ioan.cap.21.vers.5 .Sed quamobrem pueros appellat , qui adolescentia iam dudum excef- Ioan 21.
serant , & ad canos properabant annos? Puto,animi, magis quàm corporis ætatem innuebat : nam in eius schola non modicum versatos , ostendit tamen nondum puberes euasisse : habere & gymnasium Christi infantiam quoque,neque repentè viros fieri , qui discipulatui se mancipant, subsistere & lentè progredi, alioqui si robustæ fortitudinis ipsi , haud antelapsis paucis diebus, cùm Præceptorem vinctum duceret crudelitas, timidi fugissent : Mecum Chrysologus sermone 78 de septima Christi manifestat. post resuscitationem ; *Pueri nunquid pulmentarium habetis ? ibi enim erat Petrus,qui negauerat : Thomas, qui dubitauerat : Ioannes , qui fugerat : non ergo vt fortissimos milites : sed pueros compellat , vt timidos : & quos idoneos nec dum deprehendit ad prælium , vt teneros inuitat ad mensam , dicendo Pueri , nunquid pulmentarium habetis ?* Et ipse Ioannes,qui hæc narrat,Magistri phrasim æmulatus Epistol.1. cap.2. vers. 18. *Filioli , nouissima*
hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, Ioan. 1. 2.
&c. Alia apud Augustinum lectio,pueros vocat: & tamen senes etiam alloquebatur paulò superiùs vers.13. *Scribo vobis,Patres, quoniam cognouistis eum,qui ab initio est* : Verùm ætate corporis patres,spiritu filioli & pueri : eò quòd puerorum in morem rudimenta discerent,& paulatim ad magna instruerentur : Benè Augustinus tract. 3. in eam Ioannis Epistolam,tom.9. *Pueri, nouissima hora est : In hac lectione pueros alloquitur , vt festinent crescere : quia nouissima hora est: ætas corporis non est in voluntate ; ita nullus secundùm carnem crescit , quando vult ; sicut nullus, quando vult,nascitur ; vbi autem natiuitas in voluntate est,& crementum in voluntate est : ergo , si vult,*

*vult, crescit: si non vult decrescit: Quid est cre-
scere? proficere; quid est decrescere? deficere; Quis-
quis noait, aatum esse se: audiat, quia puer est, & in-
fans: auidè inhiet vberibus matris, & citò crescit: est
autem mater, Ecclesia: & vbera eius, duo testamenta
Scripturarum diuinarum.* Si igitur & vbera habet
Ecclesia, & spiritalis vita suos ætatis gradus, cer-
tásque interualla; per ætatis differentias transeun-
dum erit, & incipiendum ab infantia, cui succedat
pueritia: hanc excipiat iuuentæ flos, & vigens ar-
dor, donec semota adolescentia sortiamur pleni-
tudinem ætatis Christi cum mora viri aliquando
tandem effecti.

Per huiusmodi incrementa tantam virilitatem
44. assequutus beatus Iobus, quantam eius cum
acerbissimo hoste congressus, & præclarissimi in-
nuunt triumphi: *Dicebámque:* (ait ipse cap. 29.
vers. 18.) *In nidalo meo moriar, & sicut palma mul-*
Iob 29. *tiplicabo dies:* Quorsum annos suos palmæ com-
parat? Sanè alia syluarum arbusta radices dila-
tant, & quod in imo est stipitis; itaque initia va-
sta sunt, robusta, ad omnem firmitatem compó-
sita: itur in superna, quantúmque ad æthera
fertur lignum, tantùm sibi dissimile, & sustentat
immensus truncus gracile cacumen deformi ge-
Palma in crescendo natura. neratione, partíque inæquali; O stygiis dicatum
ærumnis infelix lignum, quod intumescit, & di-
stenditur, qua parte glebam occupat, qua Olym-
pum prospectat, sine viribus, sine decore est! non
sic palma, (ideò & iustorum in arcano sermone
egregium symbolum,) ab exordio lentè crescit,
inchoamenta obscura sunt, quæ & infantiam sa-
piant; quasi inuita terram occupat arbor gene-
rosa, & mœrorem testatura indignos induit vul-
tus; gracilis est primus truncus, rudimenta San-
ctorum innuens: mox vt assurgit, magis, ma-
gísque roboratur, donec pulcherrimas comas ef-
fundit, cœlique spatia quantò liberiùs occupa-
uit, tantò formosiori cacumine est; Gaudet agri-
cola, quem initia terrebant exilia, deceptum se
à ramorum, & magnitudine, & forma, & vtilita-
te, discitque excelsiora euadere, quorum despe-
cta origo: Cedat nostra oratio Gregorij Roma-
Greg. Pap. ni facundiæ, qui lib. 19. Moralium, cap. 25. *Habet
quidem aliud palma, quo à cunctis arborum gene-
ribus differt: omnis nanque arbor in suo robore
iuxta terram vasta subsistit, sed crescendo superiùs
angustatur: palma verò minor ab imis inchoat:
vastior ad summa succrescit; quibus itaque alia
arbusta, nisi terrenis mentibus inueniuntur esse si-
milia, inferiùs vasta, superiùs angusta? quia, nimi-
rum, omnes huius sæculi dilectores, in terrenis rebus
fortes sunt, in cælestibus debiles?* Verùm propere-
mus ad institutum à nobis præcipuum sensum;
Sunt verò nonnulli, (subdit) *qui, cùm cœlestia appe-
tunt, ab inchoatione sua quotidie inconstantia pu-
sillanimitate deficiunt: Quibus hos nisi arbustis re-
liquis similes dixerim, qui nequaquam tales superiùs
surgunt, quales inferiùs oriuntur? hi quippe ad
conuersionem venientes, non tales, quales cœperunt,
perseuerant, & quasi more arborum, inchoatione va-
sti sunt, sed tenues crescunt; quia paulisper per
augmenta temporum, patiuntur detrimenta virtu-
tum: palma verò, sicut dictum est, vastiora summi-
tate est, quàm cœpit esse ex radice: quia sæpè ele-
ctorum conuersio, plùs finiendo peragit, quàm propo-
nit inchoando.*

Nec conturbet, insinuasse nos Iobum stre-
45. nuissimum Athletam spiritalem infantiam ex-
pertum fuisse, & virtutis crepitacula, quando ne
absque elementis Adamus tanto cum donorum
incremento formatus: nam sanè, quamobrem
generis nostri Coryphæo arduum aliquod præ-
ceptum non imposuerit Creator, scilicet à po-
mo abstineret? Sed puerorum, aut virginum
hæc sunt terriramenta, viros robustiora decent:
eia verecundatur Adamus, quòd tam leuibus ir-
retitur: præscribantur illi ardua: habeat, sub qui-
bus ingemiscat: sic probabitur vir esse: Demus
superasse: quæ tam potens & superba gloria, ab-
stinuisse à fructibus vnius ligni, cùm innumera
suppeditaret lenocinia condensum nemus? Sed
animaduerte, quoniam sub tyrocinio est adhuc
recèns creatus protoplastus: hæc sunt crepundia
iustitiæ: non idem est onus valentis iuuenis, &
mamantis pusionis: Quoniam igitur sub infan-
tia spiritalis ætatis agebat Adam, nec in vetera-
num etiamnum processerat, atque ita decebat,
sua vt incrementa haberet sanctitudo, in diésque
gratiam animæ præsidium & decus bonis exer-
citationibus augeret: propterea velut cum paruu-
lo lusit, & ferendum imbecilli collo iugum im-
posuit: Do obsidem Theodoretum serm. 10. de *Theodor.*
Prouident. *Idcircò Adam quasi nuper edito infanti
præceptum de arbore præscribit:* Et nonnihil in-
feriùs: *Quapropter illud solammodo de arbore præ-
ceptum accipit, puerile quiddam, & modò natis in-
fantibus conueniens.*

Sed quanta cum lenitudine ambulandum sit, 46.
quæ mora, quanta adhibenda consideratio & à
valentissimis etiam ducibus, vnus Abrahamus
Patriarcha suadebit: Iussus vt filium, delicias se-
nectutis mactaret, non acquieuit carni & san-
guini vt saltem clarum mane expectaret: sed
nimio obediendi studio auroram anticipauit: *Et
de nocte consurgens, strauit asinum suum, ducens
secum duos iuuenes, & Isaac filium suum.* Genes.
cap. 22 vers. 3. Sic pergitur, atque die & nocte *Gen. 22.*
gradiuntur, cùm ecce tertia luce, eleuatis ocu-
lis vidit Patriarcha locum procul: Quæ hæc
demoratio est, ô Abraham? Decem leucarum
iter est, (vide Abulensem ita ad nominatum
Genes. cap. 22. docentem,) & triduum ambu-
lando absumitur: Quid? doletne natura, & re-
tardat pueri necem? Animaduerte, quoniam obe-
dientiæ præcipua laus est festinam esse: extollit
& supra modum beneficium celeritas: quippe,
bis dat, qui citò dat: Quorsum igitur tam spatiosa
protractio? Verùm tu considera, quantæ difficul-
tatis facinus, præcidere stirpis spem vniuersam,
domum euertere, amputare solarium grauium
annorum, matri indelebilem attulisse luctum,
sæuire in Isaacum, qui non facto, non verbis ali-
quando læserat: Vt igitur instrueret Numen præ-
clara aggressuros ne subitò impellerentur, spa-
tium consilio darent, & lentè agerent: inspirauit
Abrahamo, iterum, atque iterum perpenderet,
quantum opus aggrederetur, subsisteret, pausa-
ret: hinc igitur commissum, vt ne decem quidem
leucas triduo absolueret: Tostatus in præfatum *Tostat.*
Genes. cap. 22. *Respondetur,* (inquit,) *quòd Deus
fecit hoc, vt obedientia Abrahæ totaliter euidens
esset. quia in magno tempore multa cogitare pote-
rat, quæ eum à suo proposito disturbarent: & sic
facere non possit actum istum cum impetu passionis:
quia magnum tempus requiritur in quo deliberatio
sequitur: & hoc magnam constantiam Abrahæ de-
monstrabat, qui in tam difficilibus vultum immotum
tenere potuit.*

Aut sanè coniectabimur propterea demora- 47.
rum

tum Abraham, quoniam imbecillis adhuc erat, quippe tyro solùm, & nouitius in domo Dei? Itane verò elementarius, atque inceptor tunc Abraham, cùm filium immolare statuisset? Tyro, scilicet, qui ob Numinis reuerentiam longa susceperat exilia in Ægyptum descendens, coniuge pulcherrima & amantissima Sara viduatus sit, ea in regiam Pharaonis sublata, in laboribus multis, in ieiuniis, in vigiliis, in fame? Quæ est magnorum Heroum gloria, nisi ista sit? Quæ Ducis veterani his excelsiora encomia? Attamen & nouitium etiam tunc extitisse cùm Angelus de cœlo vociferaretur, ne puerum ferire, intelligemus; quid enim Creator fidelem ministrum alloquutus sit? *Nunc* (inquit) *cognoui, quod times Dominum, & non pepercisti vnigenito filio propter me* Genes. cap. 22. vers. 12. Quid est, *Nunc cognoui*? tanquam asserat; Quæ hactenus à te patrata, Genes. 22. rudimenta solùm fuêre, & quasi infantilis æui exercitamenta; nunc deseruisti crepundia; nimirum, per talia initia perueniendum erat ad tam consummatum honoris splendorem; Putabas tam longo annorum decursu, quando tot modis probatus fueris, velut emeritum rude donandum; sed noueris, quoniam, cùm consummatus fuerit homo, tunc incipiet; non finis est iste præliorum, sed exordium: ludicra fuit, quæ huc vsque pugna, tyronum exercitatio; Aderit nobiscum sanctus Dorotheus doctrina 4. de diuino timore; S. Doroth. *Nunc cognoui, quia times me*, &c. *Quomodo enim se habet; Nunc cognoui? tanta fecerat, omnem reliquerat substantiam suam, peregrè profectus erat in terram alienam, & ad gentem idolis deditam, vbi nullum erat pietatis vestigium; passus erat & hanc horrendam tentationem de immolando filio, & posthac omnia illi dicitur: Nunc cognoui, quia times Deum? Ad innuendum videlicet perfectum illum timorem, qui non nisi Sanctorum est; neque enim ob metum pœnæ, aut præmij cupiditate viri sancti, sed amore & beneuolentia sola præcepta Dei custodiunt*; Recidit & hæc Dorothei expositio, in nostræ scopum interpretationis; innuit enim veluti à Numine significatum, timore quidem Creatoris præditum Abrahamum ante eum diem; sed ignobiliori, qualem & habent, qui limen æquitatis terunt; at tum demum ad altissimum gradum transiisse, eius qui in charitate fundatur timoris, & reuerentia potiùs est, affectúsque erga dulce parentis nomen, quàm heri, quàm virgæ, & dominationis metus aliquis; ita non subitò quispiam ad conuexa aduolat, & fastigium occupat, quanquam ille & Abrahæ par; sed paulatim ascensiones disponit in corde, & satis beatus, si post longa, fortiáque certamina, audiat à coronaturo; *Nunc cognoui, quòd times Dominum.*

48. Apparuit Verbum sæpè Patribus antequàm ex virgineo prodiret aluo, & nonnunquam sub humana specie; num vt recrearet amicos imagine saltem venturæ felicitatis? an vt probaret, qualis sub armis humanæ naturæ procederet? nam armatum processisse carnem induentem Psalmodus Oda 44. cecinit; *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime*; Verùm, quæ necessitas Deo talibus prolusisse Incarnationi experimentis? Prudens quidem in hominibus, & salubre consilium, virium periculum facere ne oneri succumbant; sed Deus his adiumentis opus non habet; omnipotens scilicet & indefessum Numen ad vniuersa; sufficiens ergóne pro nobis se dimisit? Puto quidem: nimirum aggressurus prouinciam arduam, & perplexam, vt illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum, vt renouaret faciem terræ, vt expurgaret vetus fermentum, & Patri reconciliaret mortale genus; voluit indicare similia cogitantibus, ne præproperè, & subitò prodirent ad euangelizandum; sed iterum, atque iterum probarent, num tali ministerio idonei essent: quippe animam, siue propriam, siue alienam perficere, donis gratiarum exornare, ad immaculatæ vitæ apicem ducere, opus est quemadmodum longè dignissimum atque pulcherrimum, ita moram & tempora expectans, quod cunctando restituit rem; propterea & ipsum Verbum Panis, quod in tempore substantialiter facturus erat, ab exordio mundanæ fabricæ in figura ostendit non rarò sub assumpto corpore apparens Patribus, ne videretur quasi repentè, & impræparatus ad tantum opus accessisse, qualis erat Incarnatio; Hoc indicare visus Irenæus, alibi à nobis, sed Iren. diuersum in morem, explanatus; is libro 4. aduersùs hæreses, cap. 26. *Qui enim finem intulit* (ait) *hic, & initium operatus est; ipse est, qui dicit Moysi: Videns vidi vexationem populi mei, qui est in Ægypto, & descendi, vt eruam eos. Exod. c. 3. Ab initio assuetum Verbum Dei ascendere, & descendere propter salutem eorum, qui malè haberent.*

Sciebat Dauid quantum immineret discrimen 49.
nimiùm præcipiti, & festinanti iustitiæ: ideò & suo & iustorum nomine preces fundit Psalm. 90. Psal 90. aut certè prædicit, quali scuto obtegendi sint, qui habitant in adiutorio Altissimi: *Non timebis* (inquit) *à timore nocturno, à sagitta volante in die, ab incursu & Dæmonio meridiano*: Pertranseo nunc alia: tantùm expendere voluntas est, quid sagitta illa volans? Equidem sagittæ nomine intelligi posse arbitrer vitæ spiritalis feruorem: sed quid est, quòd *volantem* appellat sagittam? Nonne omnis sagitta volat, Euróque, & ventis celerior fertur? Esto sagitta materialis omnis festinet: sed non ita de arcu & sagitta mentis, cuius sagittarius est diuinus Spiritus; Est igitur quando sagitta lentè emittitur, & in scopum cursu forti, atque constanti, magis quàm incitato dirigitur: Hic est feruor ille animi, qui Magistri interioris obedientiæ subiicitur, qui nõ affectat in maceratione corporis, aliísque piis exercitamentis videri ab hominibus: propterea nec volat in die, contentus oculis cœlestis Patris, qui intuetur in abscondito, qui non coaceruat, & omnia simul assequi tentat, quasi vna hora finem perfectioni daturus, & transactam Patrum gloriam solus omnem coniuncturus: beata est ista sagitta: non est, quòd iustus ab illa declinet, tum térque quatérque fortunatus, cùm imum cordis penetrauerit: A qua igitur sagitta fugiendum? Equidem ab illa, quæ volat, & gloriæ vanæ stimulis agitata, diem, quo perspiciatur, amat: propter hoc & accumulat preces, & mortificationes sine ordine, producit indiscretè vigilias, abstinentiæ absque mensura vacat, spernit seniorum monita his obsistentium, & totum agit, vt consummasse in breui tempora multa iudicetur: Flecte habenas pulle insulens: vide, quia indiscretus & temerarius feruor in præcipitia ducit! vtinam non tam subitus & irrequietus feruor citò lassetur, & fiant nouissima sic in incertum currentis, peiora prioribus! Attende, de quibus moneat sapiens

Bernardus

Bernard. Bernardus serm. 6. in Psalmum, *Qui habitat*, &c. *Tone sagittam; leniter volat, leniter penetrat; sed dico tibi, non leue infligit vulnus, citò interficit; nimirum sagitta hæc vana gloria est; qui feruentiores esse videntur, ipsi paueant, ipsi caueant in hac parte*; Igitur, quemadmodum initio asserebamus, sicut perfecta scientia multorum annorum spatio comparatur, & nemo tam doctus, qui discere non valeat vlteriùs: sic virtutis consummatio tempore acquiritur, nullúsque tam gigas, qui in vitæ spiritalis stadio, semper magis, magisque currere non valeat.

SECTIO VI.

MARIA *tota luminosa, & sciens, literariæ nauigationis felix Cynosura.*

50. SVppeditauimus hactenus non pauca adiumenta Scripturarum, purissimos latices haurire cupientibus; damus modo colophonem; Quid dixi? Præbemus compendium; Amet impensè MARIAM; vigilet ad portas eius, & accipiet, & inueniet; Ipsa scientiarum dispensatrix, ipsa intelligentiæ largitrix, dabit mensuram bonam, & affluentem; Nam, quemadmodum gratia plena facta est, vt in alios de redundantia bonorum conferret, *Plenus equidem aquæductus* (inquit Bernardus sermone 2. de Natiuitate Bernard. MARIÆ,) *vt accipiant cæteri de plenitudine*; Atque deinceps idemmet, *Quid? plena est gratia, & gratiam adhuc inuenit? digna prorsus inuenire, quod quærit, cui propria non sufficit plenitudo; nec suo potest esse contenta bono, sed quemadmodum scriptum est; Qui bibit me, adhuc sitiet; Petit superfluentiam ad salutem vniuersitatis*; Sic & doctrinarum plena facta, vti dispergeret; & daret pauperibus, & erudiret eos in omni sapientia; Vis scire quàm radiosa & fulgescens sit Dei Genitrix? Nosti exsurrexisse MARIAM, & abiisse in montana Elizabeth salutatum; *Et factum est, vt audiuit salutationem* MARIÆ *Elizabeth, vti exultaret infans Baptista in vtero eius.* Luc. 1. Lucæ cap. 1. vers. 41. Quid turbatur pusio ad Cæsar. aspectum Matris Domini? Percipe à Cæsario, Nazianzeni fratre, Dialogo 3. prope finem; *Ille appropinquante matri suæ ea quæ gestabat Filium sine Patre, Matrem reueritus gestus exiliendo, & velut imminente sibi à prægnante periculo, non ferebat eam, quæ facem gestabat, propiùs accedere*: Itaque planè adsignificat Cæsarius tantam fuisse splendoris Mariani vim, quam ne Præcursor sustinere valeret; atque ita, velut qui ab ignium non tolerando ardore fugit, atque retrò agitur, ita Ioannes quasi laxiora spatia lustret ob fulgoris magnitudinem, & longiùs distare cupiat, intra materna claustra irrequietus exilit atque mouetur.

51. Primùm in hac Cæsarij Oratione demiror, quòd ad Genitricis magis, quàm gnati splendores obstupefactum Baptistam affirmet; *Matrem* (ait) *reueritus gestus exiliendo*: Cur non Filium potiùs dixerat? Atque iterum; *Non ferebat eam, quæ facem gestabat, propiùs accedere*; Num Filius iubar retraxit, vt Mater luceret? Phœbus se abscondit, vt Luna micaret? Secundò, conturbor, quod cùm Præcursor haberet interpositum materni ventris parietem & hoc velamento arcerentur radij Marianæ lucis, non sufficerit illud ad tolerandos splendores: nunquid enim MARIÆ fulgura potentiora ipsa Diuinitatis inaccessa reuerberatione? Atqui intuere apud Isaiam cap. 6. Vaticiniorum; Sedit Dominus super solium excelsum & eleuatum; circumstabant Seraphim; & cùm immensitatem luminis sustinere non valerent, subsidio fuere pennæ; has erigunt & inter se Numenque distendunt: nam de sex alis, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant; hoc vt fecerunt, quanquam erat infinita claritas, potuerunt sufferre ardorem, & dulciter intonare, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*, Si igitur Seraphim beneficio alarum potuerunt adstare throno gloriæ, & incircumscripti luminis radios perferre, tantùmque non vexari, vt etiam suauissimè canere potuerint; quamobrem Ioannes materno absconditus claustro, vteri integumento munitus, non valuerit MARIÆ splendores sustinere? quæ hæc est tam inaudita lux communicata Puellæ Deum geniturae, quà... Baptista obseratus, & clausus velut fugere tentet, & quasi caligaturus à nimiis splendoribus.

An dicemus, Deum, vt Filij Genitricem honoret, suum quodammodo iubar imminuere, vt eùm reipsa Deiparæ lucem infinities excedat, videri tamen possit inferior esse, proptereà conniuere ad virginis radios, qui Dei claritatem sustinere queunt? Certè compara columnam ignis, quæ lucebat in nocte Hebræis, & iter præmonstrabat ambulantibus per semitas ignotas, stellæ, quæ Magos ab Oriente detulit; comperies equidem Tharsis, & Arabiæ Dynastas beneficio syderis breui absoluisse peregrinationem diu moratos, qui regebantur à columna ignea; illi ne mensem vnum demorati, (sic enim iudicauêre periti) isti annis quadraginta exactis tellurem promissam occuparunt; Quæ causa tædiorum Iudæis? quæ festinandi occasio Magis? Dices, enim, quem ignea columna significabat, Numen ipsum omnipotens fuisse, quippe de eo Moyses Deuteronomij cap. 32. *Circunduxit eum, & docuit, & custodiuit quasi pupillam oculi sui; Dominus solus dux eius fuit*; At verò stella illa, quæ orientalibus illuxit, adumbratam Virginem Deum enixam; Damianus quippe sermone de Epiphania? *Erat stella in aere, stella in terra. Sol in præsepio; stella in aere, corpus illud lucidum; stella in terra, Virgo* MARIA; *Sol in præsepio Christus*; At verò, vt non renuamus hæc certa esse; sed inde potior consurgit difficultas: si enim columnæ lux Dei claritas est stellæ fulgor, MARIÆ lumen; cur non efficaciores diuini radij ad regendas Israëlitarum turmas, compendióque eas ducendi in regiones lacte, & melle affluentes, quàm MARIÆ splendores ad instruendos dromedarios Madian, & Epha? Quid ad hæc dicemus, nisi quemadmodum Anselmus adsignificat libro de excellentia Virginis, cap. 6. contingit sæpè ex Filij dignatione, celeriùs Matre inuocata salutem afflictis concedi, quàm Gnati implorato nomine? Ita & MARIÆ plùs eminere magisterium, quàm Christi; breuiùs sapientem euadere, quem Genitrix erudit? Certè columnæ differentia, syderisque super stabulo fulgentis Sanctum Maximum, non latuit homil. 1. de Epiphania: *Ecce Fratres ad quærendum Regem Regum vna*

Margin: 52. MARIÆ splendoris quam mascesse! — Deut. 32. — Damian. — Anselm. — MARIÆ potestas quomodo maior potestate ipsius Dei. Maxim.

Sherlogs Anteloq in Cant.

Chaldæos stella protraxit; Iudaicum verò populum nec ignea quondam potuit columna conuertere; O quibus doctrinarum sitis anhela, venite, & emite absque argento, aut vlla commutatione! Ecce Filius posuit in potestate Genitricis, quàm dilexit, thesauros sapientiæ, & scientiæ Dei! properate, rudes omnes, & quibus non est intellectus ipsa est formosa Rebecca, quæ gratis dabit potum abundantem non solum seniori domus Abrahæ, sed & camelis quoque, & iumentis illius; ne vereberis accedere, pusillanimis, ne tibi illudat inimicus, quasi seueram fingens Matrem misericordiarum; *Reuolue diligentius euangelicæ* Bernard. *Historiæ seriem vniuersam*, (Bernardus homil. 1. de Natiuitate MARIÆ.) *& si quid fortè increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in* MARIA, *de cætero suspectam habeas, & accedere verearis.*

53. Vagemur paululùm per singulos rationalium ordines, & ostendamus huic Reginæ concessum, vt maiori claritudine quæque penetraret, quam aliqua merè creaturarum, & incipiamus à superbiente Angelo; Quanta eius intelligentia? *Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ* Gen 3. *fecerat Dominus Deus*, ait Moyses Genes. cap. 3. vers. 1. Parum, vt bruta vicerit; gloria est vicisse feminam; Sed qualem eam? Sanè, quæ, sicut pulchritudine faciei, & corporis lineamentis sequutuis nuribus excelluerat; ita ingenio eminuit maximo: tanto audax triumpho, accedat, & tentet, vt & Dei matrem mentis astutia superet! Puto, verebitur cum tali viragine palam agere, & in faciem pugnare; fortasse ad dolos conuertetur, & calcaneo insidiabitur; Sed noueris, MARIA doctior Angelis. maligne, quia neque fraude circumuenies, oculata est omni ex parte, nihil in ea dormitabundum, & segne, ipsa conteret caput tuum: multa est calliditas tui ingenij: sed nihil tam subtile, quod MARIÆ acumen præteruolet: abissus ad Mineruam, tu Deiparæ comparatus. Bernad. *Cui hæc victoria* (inquit Bernardus homilia 2. super, *Missus est*, *seruata est, nisi* MARIÆ? *Ipsa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilum*: Sed quando serpentem decepit MARIA? Nimirum, tum, cùm Iosepho desponsata est: Disce ab eodem Bernardo loco nuperè memorato; *Oportebat autem à Principe mundi aliquandiu celari diuini consilij sacramentum* (celabatur autem ut putat Bernardus, per desponsationem, cùm Satan videns connubio iunctam Virginem, arbitraretur & naturæ opus esse partum ipsius, ex communi coniugatorum vsu) *& quanquam illud aliter, quando vellet, perficere potuisset: placuit tamen, eo potiùs & modo, & ordine hominem sibi reconciliare, quo nouerat cecidisse, vt, sicut Diabolus prius seduxit fœminam, ita priùs à femina virgine seduceretur. Sic igitur versipellis aspidis ars, & gigantes in fraudē pellicere assueta, à* MARIA *hebetata est*: Subiungam & Damasc. Damasceni verba in eundem scopum pauca, qui orat. 1. de Natiuitate Virginis: MARIA (inquit) *diuinæ voluntati obsequuta, deceptorem serpentem in fraudem induxit, & mundo immortalitatem inuexit.*

54. MARIA sapientior Apostolis. Veniamus ad humanum genus; Quantus Magister, apostolici Conuentus Vertex, Petrus, qui diuinitatem Christi agnouit, & Filium Dei viui esse confessus est? Quantus Ioannes, qui velut aquila magnarum alarum caliginem intrans, medullam arcanorum de cœlo retulit, intonans: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deū*, &c. Iam verò Paulus, qui audiuit verba, quæ non liceat homini loqui, & Angelorum quodammodo præceptor factus, vt Epist. ad Ephesios, c. 3. Ephes. 3. ipse innuit, & Chrysostomus Prologo in Ioan- Chrysost. nem explanat? Salomonis verò, & Adæ quàm rara, quàm multiscia cognitio fuit? Verùm de his omnibus considera, quale ferat iudicium Auctor Prouerbiorum cap. vltimo, vers. 29. *Multæ* Prou. 31. *filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas*: Atque sanè de MARIA loquutum eum Bernardus testatur hom. singulari de B. Virgine, Bernard. quæ an sit germana, an alteri adscribenda, modò non interest: *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas: Licèt enim in Parabolis loqueretur ad turbas, licèt omnia Apostolis nota faceret, vt amicis: quædam tamen credendum est Matrem suam, quemadmodū ita propensius erudisse. sic quædam secretius intimasse: frequenter enim ad mōtem myrrhæ, & collem thuris sublimasse, in cellam vinariam occultasse, sui, prout nouit, gloriam deificam, & supercœlestē reuelasse notitiam*: Cùm verò infinuamus a Virgine immaculata doctrinā omnium mortalium superatam, præsertim in his, quæ supernaturalia erant, & quouis modo ad vltimum finem conducebant, non solùm intelligimus id respectu huius, aut illius personæ seorsim, atque diuisiuè sumptæ, sed etiam comparatione collectionis earum, sic vt vna illa plùs nouerit, quàm omnes mortales collectiuè acceptæ: Sed id optimè contigit, vt Auctor homiliæ MARIA sæpè eleuata ad visionem diuinam essentiam. adiungeret, Deum Virgini intemeratæ gloriam Deificam, & supercœlestem reuelasse, hoc est, donatam eam visione beata, ne & quoquam inferior extitisset nobilissimo cognoscendi genere: nam præbeamus sanè, Moysem, atque Paulum intuitiuè contemplatos diuinitatem: contigerat etiam idipsum S. Benedicto, & nostri Sodalitij sanctissimo Fundatori, vt verisimile existimatum à nonnullis octiduana illa ecstasi longè celeberrima, Sed, quantùm est istud collatum MARIÆ Deiparæ, quæ & in primo animationis instanti, & dum nasceretur, & cùm ipsa Filium enixa est, eodémque resurgente frequenter transferebatur ad videndum intuitiuè Deum? qua de re, eruditè & piè Salazarius de con- Salazar. ceptione Beatissimæ Virginis, capite trigesimo secundo. §. 4.

Feramur è terra ad superos, & indicabit no- 55. bis Ioannes Apocalypsis capite duodecimo, ver- Apoc. 12. siculo primo, signum magnum apparêre in cœlo, nimirùm, mulierem amictam Sole; Verùm, quis stupor in hac re? Equidem sciebat non audere Hierarchiarum supremus Spiritus Deum cum maiestate sedentem, nisi prætensis alis intueri; miratur igitur feminam supra Seraphim assurgere; neque tantùm Solis pati iubar immotis luminibus, verùm illo circundari, eóque inuolui; Intellige ab Epiphanio Epiph. Constantiæ vrbis Cypri Antistite, sermone de laudibus MARIÆ; *Virgo plurium nominum, & multocula effecta est: Seraphim incomprehensa visionis, quæ inuenta est velamentum quoddam intellectuale corporis vniuersalis, Cherubim transcendens: illa enim auertuntur, cùm nequeant spiritalem ignem Diuinitatis fixis oculis intueri: hæc autem apertis oculis intuens incomprehensibilem, & somni expertem oculum Christi, cum desiderio, & osculo salutabat*: Et fortasse hoc signum

gnum magnum est stella ea, quæ Magos ad præsepe attulit, quæ ausa est & coram Sole, quod nec Lunæ concessum, splendere magnificè, de qua Chrysostomus homi. 6. in Matthæum: *Neque enim nocte cernitur, sed lucente prorsus die, ac Sole fulgente, quam lucendi vim non modò stella nulla; sed nec ipsa quidem Luna sortita est: quæ licèt multò clarius omnibus coruscet astris, continuò tamen ortu Solis absconditur:* Nam ostendimus hac ipsa Sectione, num. 40. ex sancto Damiano, sydere præsepiali Christi, Virginem adombratam: Quidni ædepol? Ipsa stella splendidissima est, cui datum vt cùm & Seraphim arceant faciem pennarum integumento à nimietate claritudinis, illa non tantùm defixa acie contempletur, sed & Sole immergatur, amicta Phœbo circum omne corpus: Pulcherrimum sydus, quod & Lunam prærogatiua vincat: Porrò Ioannis locum de sapientia MARIÆ intelligendum Bernardus enucleatè commonstrat serm. 1. de Natiuitate illius: *Iure igitur* MARIA *Sole perhibetur amicta, quæ profundissimam diuinæ Sapientiæ, vltrà quàm credi valeat, penetrauit abyssum: candidissimus sanè huius mulieris amictus, cuius omnia tam excellenter irradiata noscuntur, vt nihil in ea non dico tenebrosum, sed obscurum saltem, vel minùs lucidum:* Et ne omisit quidem, quemadmodum & stella hæc matis omnium Planetarum vno Sole excepto, gloriam superet: *Vt quantùm (ait) sine personali vnione creaturæ conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur immersa: illo nimirum, igne Propheta labia purgantur, illo igne Seraphim accenduntur: longè verò aliter* MARIA *meruit, non velut summatim tangi, sed operiri magis vndique, & circunfundi, & tanquam ipso igne concludi.*

56. Est & huius Reginæ ingens encomium, quòd nullo vnquam tempore non dicam luce orbata, sed nec absque eius plenitudine: Dimisit secundò columbam Noë exploraturus, num aquæ super terram cessassent: *At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum oliuæ virentibus folijs in ore suo.* Genes. cap. 8. versic. 11. Cur foras non remorata etiam noctu? Quid timet, hostem nullum habens? omnes absorbuêre aquæ: Nunquid vt Patriarcham consoletur, remeat, an magis vt seipsam recreet? Existimo & hoc secundum quoque: Amat volucris sine felle lucem: nocte autem adueniente tenebræ faciem orbis coopertutæ erant: Sub dio igitur si maneret, obscuritas & horror comprehenderent: at apud Noë intra arcam claritas, non enim extinguebatur neque in nocte lucerna eius: vespera ergo properante lares repetit: sic neque die neque nocte splendoribus caritura: O sancta auis, cui vmbra, & caligo odio sunt? Ambrosius libro de arca, & Noë, cap. 19. ad Geneseos allegata verba: *Non otiosè posuit, Ad vesperam: vt non arbitreris sine lumine eam fuisse, & quibusdam tenebris occultatam: sed diurno candore fulgentem expectasse vsque ad occasum diei, & sic ad eum regressum, apud quem etiam vesperi tenebras habere non posset:* Verùm, quæ hæc columba nisi MARIA Deipara? Magnus Doctor Paulus, magnus Ioannes amoris discipulus: sed non semper Doctores: fuit quando & omnium scientiarum ignari extiterunt: Non talis columba nostra, semper ipsa luminosa, semper omniscia: quàm citò anima infusa est, tam subitò Magistra euasit: Certè alij mortales, vt euadant eruditissimi, patiuntur doctrinarum inopiam aut sub vitæ limine, ob infantiæ ruditatem: aut sub annorum occasu, senecta opprimente mentis potentias, sensuúmque organa: at nostra Virgo, nec vidit tenebras sub vitæ ortu in splendoribus concepta, & voluntatis, & intellectus; nec senectus. quanquam multa fuisset, detrimentum aliquod inueheret.

MARIA nunquam in caligine aliqua.
Gen. 8.
Ambros.

57. O igitur ad hanc Mineruam, quibus scientiarum cupido inexplebilis est! vos in primis, quibus magna Parens Theologia gratior sponsa: vos, quos sacer ardor vexat, & irrequietos habet, donec liber signatus aperiatur, & sacramenta reserentur voluminis Dei digito scripti: neque enim MARIAM sibi tantùm scientem esse voluit, qui illustrauit propè immenso splendore, sed & communicandos nobis eruditionis latices eidem commendauit: illa dispensatrix: Vidit Ioannes thronum empyreum, *Et de throno* (ait cap. 4. vers. 5.) *procedebant fulgura, & voces, & tonitrua, & septem lampades ardentes ante thronum:* Quod hoc solij genus, nunquam iudicantis? At non decet Iudicem tam vehementem esse, vt de eius consessu nihil emanet nisi quod formidandum sit, seueritati oportet clementiam quoque admiscere: Sed qualis mansuetudo, vbi nihil præter fulgura & tonitrua, & faces, & confusum clamorem? Quòd si quidem iudiciarius thronus non est, multò minùs pacificè regnantis tranquilla cathedra: Quidnam ergo? MARIA fortasse? Verùm, quando tam immitis Mater Domini? At perpende, symbolica esse, & tonitruum, & fulgur, & lampadas, & sonitum vociferantium: istis & Deipara gloriari possit: Si quis enim tanquam è sinu Verbi afferat grandis mysterij Sacramentum, & declaret quemadmodum in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum; hic non queat, aut non esse tonitruum, aut tonitrui filius: Si quis Pauli Gentium Præceptoris in morem ignita dicendi vi in cinerem & fauillas redigat omnem fastum superborum, & Christo subiiciat corda indomita; hunc necessarium est dicamus, fulgura emittere: Si quisquam scriptis semotos consoletur, & posteritati affulgeat, infringat Hæreticorum ora, erudiat paruulum, atque insipientem; hunc iure Pharum, & lampadem radiosum appellabimus: Vnde igitur emanauerunt hi omnes, vnde prosilierunt tanquam ex equo Troiano? Certè è throno, quæ MARIA est, exierunt: MARIÆ acceptum referre debent, quod in eis, aut sapientiæ, aut ingenij & acuminis est: Suggerat nobis sermo inter opera Bernardi de laudibus MARIÆ: *Vnde Ioannes in Apocalypsi,* (inquit) *De throno* (scilicet de MARIA) *procedebant fulgura, & voces & tonitrua: quia* MARIA *Mater Filij* IESV *Christi parabolas, ænigmata, legalia, & mirifica gesta, dicta, opera auidius ebibit, fidelius credidit, sincerius, luculentiúsque alijs tradidit.*

Apoc. 4.
MARIÆ acceptum referre scientiã debent Doctores.
Bernard.

58. Sed Filius, inquis, Dominus est scientiarum, non Genitrix eius: ille est Sol micans, atque rutilus, qui diem clarere facit: Assentior quidem: verùm absque Matre lucere nolit; Quid? lucis huius quam intuemur quotidie corporeis oculis, Phœbus nónne auctor? Splendet

Sherlogi Anteloq. in Cant.

Filius nõ nisi per MARIAM scientia velut ad nõ cõcedere Zeno Veron.

ille mirificè, illustrátque hemisphærium totum, sed præcedit Aurora semper: per hanc ad Solem itur: Quàm nitidè Zeno Veronensis serm. de Patientia: *Sol denique quamuis mira alacritate alternas mundi metas illustrat, tamen nunquam delectam, verecundámque anteuertit Auroram:* Tam humanus erga Auroram Planeta, & non suauior erga Matrem Christus! Crede, nisi hæc antecesserit, nisi ad eius priùs aduoluaris genua, quoniam non illuminabit te IESV claritas admirabilis: Accede ad hanc Reginam, & per eam ad Filium: Si tibi Aurora illuxerit, securus esto de Solis radiatione: quoniam Sol Auroram subsequetur, nisi fortasse mentem suspicio obtenebrauit Gnatum precibus Genitricis non mouendum: erras toto cœlo: percipe vim Marianæ supplicationis à B. Damiano sermone 1. de Natiuit. Virg. *Accedis ad aureum illud diuinæ seueritatis tribunal, non rogans, sed imperans; domina, non ancilla: quomodo enim potestati tuæ obsistere poterit potestas illa, quæ de tuis visceribus traxit originem?*

Damian.

59. Dicis, Filium Genitrici nihil denegare: verùm hanc imperfectorum supplicationes reiicere, & scientiam impetrare solùm iis, qui eximiè iusti sunt; Sed nescis, MARIAM stellam esse, Helicen eorum, qui in huius vitæ mare magnum, & spatiosum descendunt: quid verò sydera illa quæ Olympo fulgent, tantùm cælitibus lucent? Certè & ad sublunarem orbem radios eiaculantur, esto non quantùm superis fauent, terram recreent: solo tamen benefica sunt, idque supra modum, à quibus & tempora, & messis, & vindemia felix: talis itaque MARIA, quæ singulariter stella: Splendescit in Sanctis, quasi in firmamento, ibi fateor deliciæ eius: prudens etenim est Virgo, ac proinde & meliores excellentiori affectu diligit, maioribus afficit præmiis: Verùm neque pauperem & imperfectum despicit: si minùs faciem integram his ostendit, radiis caliginem pellit. Bernardus homil. 2. Super *Missus est*, *Nec syders radius suam minuit claritatem, nec Virgini Filius suam integritatem: Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius splendor & præfulget in superis, & inferos penetrat:* Omnium auxiliatrix est Deipara, *& præfulget in Superis, & inferos*, hoc est, imperfectos, demissæque virtutis, sed non malæ tamen voluntatis, etiam visitat.

MARIA erga imperfectos indulgens.

60. Hinc de ea Siracides cap. 24. vers. 19. *Quasi oliua speciosa in campis, quasi platanus iuxta aquas in plateis.* Verùm, cur in campo magis quàm in platea, saltem in horto, vel sylua, oliua, eóque potiùs, quòd speciosa perhibeatur esse oliua: nam tam pulchram arborem sepibus, aut vallo communire decebat, ne fiat præda omnium transeuntium: Aduerto oliuam scientiarum ænigma esse; tum, quoniam ab ea lux prodit; tum, quia Palladi sacrum lignum: quando igitur MARIAM Ecclesiasticus oliuam appellat, eo vtitur virginis titulo, qui artium, & disciplinarum Præsidem illam esse demonstret: luculentè autem tali eam nomine afficiens in medio agrorum collocauit; etenim ea differentia est inter nata campis, & viridario progenita; quòd hortorum copia, ac proinde florum, fructuúmque, quos edunt, fiat solùm diuitibus, & Reipublicæ Optimatibus: campi autem communis iuris sunt, & ideò tam locuples, quàm pauper, omnes vescuntur agri muneribus: Quoniam igitur Virgo sapientiæ donum perfectis, & imperfectis simul communicat, neminémque arcet, propterea egregiè vocata est oliua, non qualiscunque, sed qualem campi omnibus indiscriminatim producunt: Quamobrem Adam de Persenia apud Tilmannum ad præfata Ecclesiastici verba: *Virgo sanè nostra est oliua speciosa in campis: quia gratia eius, & misericordia omnibus est communis: Cur non properatis ad oleum? Vestrum negotium est, quod hic agitur nulla ratione oliuam fructiferam in campis poneret, nisi vt misericordiam Virginis omnibus communem exhiberet.*

Eccli. 24.

Adam de Persen.

SECTIO VII.

Nunquam longum, aut fastidiosum eum reputemus laborem, quem pro Deo sustinemus.

61. DEfendimus in his, quæ ad intellectum spectant, neque omnem longitudinem discursuum approbandam, nec continuò vituperandã, sed vel finem vel adiunctas circunstantias aut detestationem, aut encomium afferre: hoc ipsum & in voluntate considerandum: nam diuturnitas & perseuerantia in malo abominabilis: in virtutis autem ferendo pondere, in laborum, Dei ob gloriã patientia non lassari quid mage excelsum? hac tessera Sancti vnicè distinguuntur, hæc inclytos facit: Quàm versuta Diaboli astutia impellentis scribas & seniores, vt Christo dicerent: *Si Rex Israel est, descendat nunc de Cruce & credimus ei*, Matth. cap. 27. vers. 42. Dicta tentatio videbatur: nam si vitam diligebat Christus, quid hac pollicitatione suauius? Sin verò & Iudæorum conuersionem amabat, quam exoptasse semper auidissime significauit, ecce spondent credituros se; Quamobrẽ igitur differt Cruce liberari? nempe, quòd hostis calliditatem intellexisset: specie quidem Iudæorum fidem proponebat, sed reuera hanc potius interimere cupiebat: Quomodò namque à Deo potuissent, qui Patris mandatum violasset præcipientis mortem in Cruce? Quomodo Heroëm, & eximium arbitrati essent, qui laboribus frangeretur, & longitudinis pœniteret, ideóque patibulum destituisset? Denique Martyres quo pacto vsque in finem magnanimè restitissent, si Ducem tædio affici conspexissent pœnarũ moras & spatium exosum: Non igitur ad preces scribarum è Cruce descendere aliquo modo Christus debuit: Sanctus Athanasius serm. in Crucẽ & Passionẽ Domini: *Dei filius non fugiendo mortem, sed eam expectando, conculcandéque innotescere voluit, quòd ipse esset filius Dei, & ipsa vita: poterat enim de Cruce descendere, qui alios excitauerat à morte: sed descensus ille speciem pertulisset fugientis mortem: contra permanere in Cruce nihil aliud quàm documentum erat, eum qui permanebat in Cruce, vitam esse.*

Matth. 27. v. 42.

Christi in Cruce perseuerantia Dæmonis calliditatem superauit.

Athanas.

62. Ouiculam illam, quæ relictis nonaginta nouem sociabus, aberrauit in montibus peregrinis, insequutus Pastor exantlatis summis laboribus, tandem reperit, inuentámque blandè fouit, non mouit labia, non arrugauit frontẽ contrà eã, nõ funda, nõ baculo vulnerauit. Greg Niss. de

Pœni

Nyss. u.

Pœnitentia: *illic enim in parabolis: adumbratisque sermonibus video centum ouium hominem Pastorem, qui cum earum vna à grege discessisset, & errabunda vagaretur, non mansit cum illis, quæ seruantes ordinem pascebantur, sed eam requirendam profectus multas valles, saltúsque superauit, magnos, atque arduos montes transcendit, in solitudinibus peragrando multo cum labore tamdiu peruestigauit, donec errantem inuestigando inuenit: inuentam autem non verberauit, nec vrgendo vehementius, ad gregem compulit: sed humeris suis impositum, & leniter tractans ad gregem gestiuit, maiorem de illa vna inuenta, quam ex antiquarum multitudine lætitiam percipiens*: optimè illud: *non verberauit, nec vrgendo vehementius*, &c. Sed quare nō percussit? nónne enim Pastores sic facere consueuerunt? & oónne pœnam exsoluere videntes aliæ timerent, nec fugam similē cogitassent aliquando? Equidē si ita fatigatus rediens ex longo & difficili itinere Pastor statim corripuisset, non ad emendationem castigasse multi putauissent, sed in dolorem lassitudinis, quam subire coactus: insinoabat igitur pœnitentiā se quadam doci ranti in quærendo sudoris sed quid in optimo Pastore tam prolixo sum ac de magnitudine conqueri laborom: id recuperatione ouis, pro qua sanguinem Christus effudit: ne igitur onere se quoquo modo oppressum, sarcinæque impatientem demonstraret, non verberauit, sed scapolis imposuit gratissimū trophæum: quo exemplo comprimis officij admonitos Episcopos obseruat Isidorus Pelusiotta ep. 136. Hermino Comiti: *Id autē amiculum* (inquit) *quod sacerdos humeris gestat, atque ex lana & non ex lino contextum est, ouis illius, quam Dominus oberrantem quæsiuit, inuentámque humeris suis sustulit, pellem designat: Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius, ac magni Pastoris imitatorem esse, qui gregis infirmitatem sibi ferendam proposuit.*

Inuicta Pastoris ouiculam quærentis patientia. infatigabiles esse debere in suo officio Episcopos, admonet.

Pelusiotta.

63. Primæ legis tabulæ, quæ Moysi datæ franguntur ad radicem montis Exod. c. 32. v. 19. dantur secundæ & perseuerant Exod. c. 34. v. 1. Quidnā hæc doceant? priores illæ tabulæ populum respiciebant Hebræum, qui populus imperfectorum, sensuique carnis addictorū typus est: proh quale onus his tā fragilibus & delicatis legē decē præceptorū obseroare! ingemiscunt sub pondere, & torquentur oīmū, postremò diu sufferre non valentes, cedunt imbecillitati suæ, à qua superati tabulis exitiū parant: secundæ autē Tabulæ populum Christianorū indicabant, quæ Gens perfecta est, atque robustæ virtutis: nec differentur hi sarcinam esse legē, multis cōstat sudoribus, multa diligētia obseruasse, sed pudet tam strenuos frangi difficultatibus: ecce igitur discrimen! Qui ignauus est miles, & pauidi cordis, ei non durant tabulæ, conteruntur citò, quia in labore perseuerare non audet: Qui autem masculus & fortis est, tabularum ille nunquam iacturam facit, quoniam etsi fatigant, at iugū ipsum suaue est quia Dei ob honorem, & reuerentiam suscipitur; Beatus Petrus Damianus serm. de inuentione sanctæ Crucis; *Et quidem primò data sunt tabulæ, sed protinus sunt populo præuaricante effracta: secundò verè dantur tabulæ, sed perpetuò permansuræ: planè priores tabulæ priscæ legis tenuēre figuram, quæ à suis cultus obsequio erat postmodum defectura: post modum verò dantur tabulæ, sed non franguntur, quia noui testamenti gratia, quæ per Crucis est solidata mysterium, nullum nouit habēre defectum.*

Strenui Christiani nullis franguntur difficultatibus.

Damian.

Gratia perseuerātia ex Cruce Christi emanauit.

Sherlogi Anteloq in Cānt.

Quòd Pater familias vndecimā horā vineā ingressos ad laborandum æquali compensarit mercede atque eandem primo mane intrantes cum ingenio Nazianzenus defendit, inquiēs orat. 40. 64.
Tametsi quantum ad laboris modum plus contulerunt qui priores ingressi sunt: non tamen quantum ad animi, liberæque voluntatis modum: eáque ratione postremis fortasse amplior merces debebatur, etsi quodammodo absurdum videri possit quod dico: Nazianz.
At quamobrē si maiorē fuisse concedat Nazianzenus laborem, non addat, & maiora accepere debuisse præmia, nam mercedis ratio secundū laborē est; nempè operarij illi conquerentes se pondus diei atque æstus tolerasse, nec videntes se singulari remuneratione donatos, innuebant, quasi dolere eos, quod immensos illos exhauserint labores, quos non susceptos si fieri possit, vellent: At vndecimæ horæ operarij & ipsi etiam dolebant, verum ob, quòd pro tam benigno Hero parū desudauerint, animo autē plurimùm laborarunt, & ad laborandum in posterum indefessè alacres se ostendebant, rati nullū posse onus graue censeri, quod ob talem Dominum sustineant: Quoniam igitur pudoris quoddam genus est, ne dicam iniuriæ putare quenquā nimios esse labores quoscunque magnæ vineæ possessoris gratia susceptos, cui hoc debetur, vt tam ingens nunquam onus videatur, quod propter eum leue non iudicetur, cùm momentaneum tribulationis nostræ æternitatis compenset: idcircò præferendos antiquioribus illos nouos operarios Nazianzenus dicebat, qui & subnectit: *Quaigitur fronte operarum conductorem criminantur, velut in æqua mercedis persolutione ab æquitate recedentem? hæc omnia sudores grauium primis subtrahunt, ac labefactant, etiamsi priores labore fatigati sunt.*

Quodcunque onus propter Deū susceptū leue iudicare debes.

Post absoluta sex dierum opera de Numine subdit Scriptura, *& requieuit die septimo ab vniuerso operē quod patrarat*, Genes. c. 2. vers. 2. quem in locum acutè imprimis Gaudentius Brixiens. tract. 1. in Exodum: *Non Omnipotentem, & imperio Sermonis cuncta facientem laborasse existimes cùm requieuisse, & cessasse dicitur: Nam requies Dei non laboris remedium, sed cœptorum finis est operum, siquidem postquàm perfecit mundum, opus suum regere non desistit*: Verum quamobrem Gaudentius monet quietem à Deo non in solatium fatigationis assumptam? primò, vt ostendat Deum esse qui condiderit orbem nec tamen sub ingenti mole lassatum: nam quem alium nisi Deum tam inoumera, tam grandia, tam exquisita non fatigassent? Secundò & perbellè innuat: quasi ab opere non cessaturum si agenda laborem generassent: tanquam dicat, verum est quieuisse Numen, at quando non lassabatur: quòd si creaturarum gratia labor subeundus fuisset, continuasset procul dubio, neque enim ob creaturæ causam susceptus à Deo labor grauis, aut longus ipsi extitisset: & vide quam certum istud: Nam Deus licèt in natura sua pati, vel lassari non poterat, sed potuit Homo factus, atque ideò fatigatus sedebat sic suprà fontem! quæro num tunc à laborando cessauerit, donec in Cruce Spiritum emisit? subtiliter itáque Gaudentius aduertit, vbi cessasse legitur & quieuisse, opus tale non fuisse, quod onus & grauamen intulerit.

65. Genes. 2. v. 2. Gaud.

Requies diei septima non fuit à Deo assumpta in solatium fatigationis.

Tribus annis culta ficulnea semper ingrata extitit, nec Dominum fructibus consolata est: iussit 66.

invtilem excidi; miseratus arboris qui coluit, qui cum ea laborauit, supplicat inquiens: *Domine dimitte illam & hoc anno vsquedum fodiam circa illam, & mittã stercora!* Luc. c. 13. vers. 8. O nouum orationis modum! nam si quis optare debuerat vt amoueretur, certè operarius vineæ; siquidem pudor erat tanto tempore infœcundum extitisse lignum, quod non esse vitium ficulneæ multi arbitrarentur, sed negligentiæ cultoris adscriberent: lætandum igitur illi fuerat, quòd occasio daretur noxij excidendi stipitis, quamobrẽ itaque pro incolumitate arboris, adhuc interpellat? sciebat acuti ingenij cultor iste, Dominum vineæ sagacem esse in explorandа famulorum indole; tentabat proindè cultorem nosse volens, an laboris cum infructuosa arbore eum tæderet; siquidem statim ac Herus cædi arborem iussisset, exultaret seruus, promptumque se ostenderet, auguraretur molestissimum ei fuisse quod tamdiu colere coactus sit, ignauúmque notaret & socordem labore exonerari desiderantem: sed quoniam ille de eximiis famulis erat, quibus nulla vnquã tædia pro Domini honore patientibus odoratus est subtiliter quonàm Heri tenderet cogitatio, & occurrit scopo fidelis iouentus, rogat proindè annale concedi spatium; Gregorius Nyssenus Oratione in eos. qui alios acerbius iudicant &c. loquens de patientia in sustinendo: *Etiamsi Dominus aliquam vti plantam inutilem exscindere iubeat, ipse tanquàm insitor debet supplicare, vt ignoscat parumper, ac sententiam differat: sic enim monet oratio illa de ficu, quam vti sterilem, cum Dominus vellet concidere, orat Agricola vt illi paulisper parcat, & moram aliquam interponat, aliquid enim bonæ spei in diligentia sua reliquum esse.*

Luc. 13. v. 8.

Eximia fidelis serui Prudentia laborem non remittentis.

Nyssenus.

67. Etiam & cum vitæ non leui periculo mortuos bonus Tobias sepeliebat; fatigatus quodam die cùm parieti inclinaret paululum dormitauit requiem lasso dans corpusculo, dumque soporatur, *ex nido Hirundinum dormienti calida stercora inciderunt, & fit cæcus.* Tobiæ cap. 2, vers. 11. sed ô Tu dominator Rerum itanè seruum recompensas, vt luce spoliaueris optatissima? hoc debetur tantæ diligentiæ, tanto feruori? Sanè Tobiæ ita factam secundum litteram, & rigorosè ad patientiæ inclytam laudem, quomodo & tentatus est atque perfectus inuentus sanctus Iob, quemadmodùm textus ibidem significat: allegorice verò documentum est, ne quando laborare intermittamus. & feriemus quasi nimium lassati; itaque sarcinæ nullum inuadat nos odium, ne vel tantisper deponamus: fiet enim, vt cùm otiari incæperimus, lumen in nobis extinguatur internum, ne ea quæ clarissima sunt videamus, & cæci in foueam prolabamur. Petrus Damianus lib. 2. ep. 12. ad Desyderium, *post fatigationem sepeliendi fatigatus à sepultura, dum se vel effractis viribus projicit, lumen amittit; illæsum quippè cordis oculum seruat quisquis in bonis operibus infatigabilis perseuerat: cùm verò pusillanimiter frangitur, non immeritò priuatur luce.*

Tob. 2. v. 11.

Damianus.

Laboris perseuerantia mentis aciẽ illæsam seruat.

Sectio VIII.

Non esse in vnum congerendos omnes fauores, non omnia munera.

Monstrauimus displicere id Scripturarum interpretendarum genus, quod vel solam 68.
Historicam explanationem tractat, vel solam tropologicam multò vtiliorem normam eam, quæ variis personis fructuosa est; in qua nimirum reperiant commoda diuersarum partium studiosi, & vni cuncta deseruiant tantùm; quæ ad ethicam referentes considerationem instruunt; Principi, & Antistitibus quibuscumque conandum, ne ita vnius alicuius personæ fascinari se cæco quodam amore sinant, vt in eum solum omnem effundant munificentiam, multos depauperantes, quò vnus ditetur: Quid enim perniciosius Republicę & cœtibus, quàm nõ meritorum aut virtutis haberi prouidentiam, sed affectum gubernare? quæ fidelitatis? quæ spes concordiæ vno deuorante cuncta? scitissimè de Redemptore nostro Cyrillus Ierosolymitanus Cathech. 15. *Nam vt plurimùm duplicia sunt apud Dominum nostrum Iesum Christum: duplex generatio, vna de Deo ante sæcula, & altera de Virgine: duplex aduentus: vnus occultus, qui est sicut pluuia in vellus: & alter illustris, qui est futurus* &c. At quamobrem apud Christum congeminata & multiplicia magis quàm singularia? scilicet vocandus erat *Princeps Pacis* sicut Isaias attestatur cap. 9. vers. 6. at quonam modo pacem habituri subditi si vnum tantùm haberet? si vnum prætulisset despectis aliis? qui non inuidiæ stimuli? quæ non acerbitatum odia? rectè igitur pacis Auctor non nisi cum duplicibus, singularia repudians.

Cyrillus. Ierosolym.

In Christo omnia duplicia.

Quàm rectè Princeps pacis Christus appellatur.

Dum foras vagatur Esau, & montibus venator peterrat, Rebeccæ sedulæ genitricis industria 69.
Iacob benedictionem suffuratur paternam; postquam intellexit senior germanus dolore percitus vehementi Genitorem alloquitur; *Numquid non reseruasti ait & mihi benedictionem?* Genes. cap 27. vers. 16. cùmque hac eius oratione Pater ad benedicendum non excitaretur, superaddidit: *Num vnam inquit tantum benedictionem habes pater?* O efficax verbum! ô eloquentiam admirabilem! vide quemadmodum quod cupiebat extorsit: *Nũ vnam tantùm habes benedictionem?* id est, Tu qui senio venerandus, qui iustitia illustris, qui gubernatione conspicuus, qui prudentia & consilio maturior omnibus, & committes vt in populo & natione spargatur vni concessisse vniuersa? qualiter fama vapulabit? & hæc erit annorum clausula tuorum tam fœda? Non sustinuit Iacob, vt congessisse in vnum omnia diceretur; indulsit & benedixit; *in pinguedine terræ (ait) & in rore cæli desuper erit benedictio tua*; Sapienter quidem nam si ita accensus est Esau contra fratrem, quòd primogenitorum benedictione honoratus sit, vt fugere in domum Labanis pernecessarium fuerit, & spatiosas ibi trahere moras; quibus agitandum furiis arbitraturi simus nulla penitùs cumulatum benedictione, omnibus vacuum fauoribus?

Genes. 27. v. 16.

Intueamur etiam de alio genitore duos quoq; 70.
filios

filios habente; & alterum nequam licet postea compunctum; alterum Officiosum & humanum; nolebat iunior versari sub disciplina patris, ausúsque dicere: *Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit*, Luc. cap. 15. vers. 12.

Luc. 15. v. 12.

annuitque votis, sed perpende quid Euangelista addat: *Et diuisit illis substantiam*: quibus? nempè ambobus gnatis; verùm senioris filij nulla intelligitur postulatio flagrantis paternarum diuitiarum partitionem; equidem ob vnius supplicationem distribuisse vtrisque Chrysologus asserens sermone 1. de duobus filiis: *petente vno* (ait) *ambobus totam substantiam mox diuisit*: At quamobrem ei qui non petebat æquè cum exposcente? Si vni solum tribuisset, alter liuore & inuidia contabesceret; tota quoque familia querulans & indignabunda immurmuraret, fortasse & seditionem, atque tumultum conaretur: Quo enim pacto non stomacharentur cernentes seniorem Germanum, cui ob virtutem (nunquam enim à parentis obedientia discessit, nec mandatum eius præteriuit) cui ob primogenituram natura duce, & vsu prouinciarum potiora debebantur, postponi Adolescenti superbo, & dissipatori? ne igitur domestica exascerentur iurgia, ambobus substantiam dispersit? Verum si filiis omnia largitus est, quid ipse vir clarissimus deinceps facturus absque opibus? quid de splendore? quid de clientela? quid de stipatoribus? non sane minuendam veterem auctoritatem, sed vult magis, cum pace inops haberi, quam cum discordia locuples; futura autem bella & lites sciebat si ex duobus filiis vni solum gazam concessisset amplissimam, alterum defraudasset; opum itaque detrimento pacem stabilinit, & confirmauit.

Chrysolog.

71. Pharisæus ille, qui bis in Sabbato ieiunabat, & decimas persoluebar, cum oraret in templo, displicuit, ob iactaotiam nimirum: At in fastu quid vituperatione dignum? nam si quòd in se landando prolixior extiterit, etiam & Iobus semet laudat; & Dauid in Psalmis nonnunquam, & Paulus in epistolis præsertim ad Corinthios; fuit igitur in modo encomij insolitum aliquid, quod iure Numen auersatum fuerit; *Non sum* (inquit) *sicut cæteri hominum raptores, iniusti, adulteri*, &c. Luc. cap. 18. vers. 11. rectè ibi in Catena Græca Ephrem aduertit; *Ecce vt non dixerit, non sum sicut multi, fur, adulter, &c. non enim sustinuit propositum nomen suæ personæ singulariter adaptare, sed pluraliter alijs illa impegit dicens, raptores, iniusti, adulteri*, &c. Igitur omne genus humanum condemnauit, vt sibi vni, adscriberet iustitiam sanctitatem, virtutes cunctas; Basilius ad hoc ipsum argumentum transiens de Pharisæo similibus in cap. 2. Isaiæ; *alios despicit nihili eos ducens, sed mendicos quidem hos appellat, illis autem generis ignobilitatem exprobrat, alios verò censet ignaros; vt verbis hisce contumeliosis solus esse sapiens, generosus, diues, potens reputetur*; Dum igitur sibi vendicat omnia; cedo à quonam dona tam multa acceperit? quidem à Numine omnipotente, & propterea gratias referebat illi: At non videt superbia caligans qualem interim Deum faciat? qui omni prorsus genere humano contempto vnum solum Pharisæum dignum æstimauerit, quem charum haberet, in quem diuitias effunderet, tam solus ille rectus & integer cum *cæteri raptores, adulteri*, &c. talem igitur Deum repræsentans in oratione sua, meritò quasi stultè tumidus reiectatus est: scilicet in Pharisæo homunculo Creator tolerasset, quod olim in Lucifero tantopere displicuit? *Sedebo* (ait) *in monte testamenti, in lateribus aquilonis*, Isaïæ cap. 14. vers. 13. Sed quare sedere tentas? nonne socij stant, & inter hos eleuatissima Seraphin? *Seraphim* (inquit idem Propheta) *stant* cap. 6. vers. 2. Sed vult superbus particulares sibi concedi honores, quódque nemini Angelorum tributum, ipsi dari vt sederet, in ipsum vnum prærogatiuam conferri specialissimam, vt stantibus magni imperij vniuersis proceribus, ille sederet. O principum Amicos nunquam vsitatis contentos nisi super capita aliorum optimatum ferantur! Noluit indulgere prudentissimus Gubernator: quorsum enim dissimulasset vnum præfulgere cum liuore cæterorum? nam quæ pacis expectatio vel in cælestibus vt sic penè dicamus, si vnus anteponatur, multi relinquantur? rectè detrusus est ad inferos tumultuum Auctor: Bernardus de gradibus superbiæ de Lucifero inquit: *Cæteris adstantibus cælicolis dum tu solus sedêre affectas fratrum concordiam, totius cælestis patriæ pacem, ipsius quantùm in te est, quietem Trinitatis infestas.*

Luc. 18. v. 11.
Ephrem.

Basilius.

Pharisæus seipsum laudans, Deum inæqualem bonorum largitorem faciebat.

72. Vis scire, cuius sit omnia in vnum transferre? Diaboli sanè; cum enim omnia mundi regna Christo præmonstrasset; *Hæc* (inquit) *omnia tibi dabo si cadens adoraueris me.* Manh. cap. 4. vers. 9. ecce nihil reseruat, totum largitur, sed vni cuncta: O fatuum Reipublicæ caput! quomodo ita stultus & insipiens factus est Sathan, qui de calliditate præsumebat super omnibus animantibus! nam si vniuersa transeant ad vnum, sequitur vt reliquis ciuium nihil remaneat opum, nihil honoris: & tolerabunt ita se despoliari diuitiis, magistratu, titulis? atque hoc non in Prouinciarum defensionem contra hostes, non ad templorum ornatum, non in famis, aut communis alicuius vastitatis subsidium, sed solùm vt amicus principis mortalium felicissimus nominetur? Quis tam mites futuros, imò tam remissos, & mulicbres credat, vt patiantur sibi diripi quicquid in vita humana commodum delectabile, speciosum sit? procul dubio aduersus Monarcham coniurassent; eius verò Amicum miseris tractassent modis; fuit igitur Dæmonis stolida omninò pollicitatio, vt multo cum ingenio solertius indicauit Chrysostomus hom. 5. in Matthæum: *Quomodo autem expediebat Diabolo ab omnibus omnia tollere, & vni dare vt ab omnibus contemnatur, & ab vno colatur?* benè imprimis; *vt ab omnibus contemnatur*: Nónne enim statim Principem despecturi sint, qui ipsos omnes simul vno minùs habeat? & qui tam insipiens sit, vnius vt intemperatam amicitiam, inualidámque, ciuium fidelitati anteponat?

Propriũ Dæmonis est omnia in vnũ transferre.
Matth. 4. v. 9.
Diabolus est Princeps imprudentissimus.

Chrysost.

73. Electis septuaginta viris de senioribus Israël, quos adiutores habiturus erat Moyses, ne solus populi regimine grauaretur; Spiritu donati sunt prophetali: ex quibus cùm duos, nimirum Eldad, & Medad qui remanserant in castris, puer Iosue vaticinari conspexisset, Heri quasi zelans gloriam, quem solum Prophetam haberi cuperet, inquit, *Domine mi Moyses prohibe eos*! Numerorum, cap. 11. vers. 23. Non acquieuit postulationi grauissimus legislator, imò velut increpans: *Quid, inquit, æmularis pro me? Quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum suum?* Quare tantopere anhelat Moyses prophetādi donum in pluribus distribui? Nónne insigne

Num. 11. v. 23.
Quare Moyses prophetãdi donum in plures distribui tantopere exoptaret.

insigne encomium si solus vaticinaretur? communia minoris sunt pretij; esto Moysi inde non modica gloria, verùm Dei quem seipso plus Moyses diligebat, honor periclitabatur; Cùm enim sapientissimus Gubernator existat, notabile fuisset auarum in cæteros, vni tantùm prophetiæ concessisse gratiam: vnum æstimari, vnum præferri; ne itaque de Numinis attenta prouidentia iactentur rumores, fidelis seruus desiderat donum ad plurimos extendi; Paulus Burgensis in Additionibus ad dictum Numerorum caput; *Hoc loco valdè commendanda est humilitas Moysi, qui potius voluisset vt sui coadiutores et participarentur in Spiritu prophetia, quam quòd essent sub ipso constituti; quasi diceret? vana est tua æmulatio, ego potius vellem, quòd non solum isti septuaginta prophetarent, sed omnis populus; & vltra hoc vellem, quod non prophetarent ex hoc, quòd Deus accepit de Spiritu meo vt daret eis sicut modò fit, vt censeantur minores; sed etiam vt haberent Spiritum propheticum à Deo immediatè sibi datum; & hoc est quod dicit, vt det eis Deus Spiritum suum; quasi dicat, non meum, vel de me.*

Burgensis.

74. Reprehendebat de Eucharistia epulantes, quod Dominici conuiuij formam negligerent Apostolus 1. ad Corinth cap. 11. vers. 20. *Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est dominicam cœnam manducare*; causam illicò suggerit *vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum, & alius quidem esurit, alius ebrius est*; Scilicet in Domini cœna distribuebatur hospitibus vniuersis; hæc autem omnia vnum genus hominum rapit, & idcirò locupletibus superfluit ad ebrietatem vsque, egeni fame tabescunt; Theophylactus eximiè; *Dominicam hanc cœnam effecistis priuatam, siquidem quamdiu fuerat communis, & Domini esse dicebatur sunt namque & seruis Dominorum bona communia: & quoniam vestri singuli præueniendo propriam cœnam edunt, ideo vt pauperes haudquaquam operiantur, sed seorsim soli cibum sumant. fœdastis profectò hanc cœnam, quippe quam ex communi & Dominica priuatam fecistis*; Significantissimè Theophylactus illud; *Siquidem quamdiu fuerat communis & Domini esse dicebatur*; quasi vt primùm in singularem transiit, & vnus sibi lauta omnia vendicare præsumpsit, tum nomen Dominici amiserit Symposij; Domini enim non est in vnum congerere vniuersa, sed partiri munera cum filiis, & bonis seruis.

Corinth. 11. v. 20.

Theophyl.

SECTIO IX.

Iniquum æquè est ac probrosum, cupere ex suffurata aliorum gloria splendescere.

75. MOnstrauimus si vspiam accidat, vt frequens tamen est, maximè in scriptoribus contingere vt plagiando ex indoctis quidam eruditi censeri præsumant, dum sapientum lucubrationes sibi vendicant genuinis Parentum nominibus suppressis; Quacumque in re eueniat, indecorum est, hominesque subinnuis ambitioue inflatos vanissima, quisquilias mortalium; destituti quippe ornamentis omnibus ad famam comparandam, alienis insidiantur meritis, & furto assequi nituntur quod virtute non possunt & claritudine; diffamatus est villicus apud herum, quod dissipasset bona ipsius Luc. capite decimosexto vers. 1. quidnam dissipare bona? epulando, ludendo, musica, vestibus, meretriciis consumpsisse amoribus: at qualem in scopum? scilicet vt quod non erat putaretur; reipsa quidam Homo tenuis, cui educatus, plebeium caput, volebat autem de equestri & nobilium ordine haberi: cui enim in tam prophana & magnifica census nisi ex prima classe optimatum alicui? Hinc itaque commotus est Dominus vt ad rationem, & examen vocaret; benè Chrysostomus Catena Græca in Lucam, nomine Heri ab OEconomia tanquam indignum repellentis: *Redde* (inquit) *rationem villicationis tuæ, ab eaque discede; non enim ex meo quasi de tuo deliciari permittam*: Nam si quis ex partis sudore plurimo opibus, propriáque adquisitis industria vellet scorta, parasitos & lenones alere, bysso & ex auro textis indui, omnes probare voluptates, increpatione dignus summa fuisset; alieno autem ex marsupio possessore inuito tantis frui iucunditatibus, intolerandum penitùs est; quamobrem ex indebitis ausum deliciari villicum rectè quæstioni subiecit.

Chrysost.

Aëris cur mentio fieri omissa, tot, tam varia recensente Moyse de cælo, terra, æquore? Quid enim aëre optabilius quà respirat Homo? quà nauigat? quà refrigeratur? Sanè aër neque speciem, neque colorem, neque figuram propriam retinet, verum quibus coniungitur, eorum præfert imaginem; ergo alienis gloriatur laudibus, qui peregrinis vestitur, ex alieno triumphat censu, domesticis vacuus ornamentis; quæ igitur ambitiosè coli aliena ob spolia volebat, meritò fama illi denegatur, eiúsque à Moyse ortus tacetur; quoniam deprædicari germanis carentem encomiis iniustum est: Gregorius Nyssenus acutissimè tractatu in Hexameron ante medium; *Quod quidem ille non facit, quod nihil ad mundi constitutionem aer conducat, aut quòd seclusus sit ab elementorum potestate: sed quia fortasse natura molli, ac facilè cedenti præditus, res omnes in se suscipit, easdémque præ se fert, cùm nec colorem proprium, nec figuram, nec speciem habeat, sed alienis & coloribus, & figuris informetur: nam & lucis splendidus fit fulgore, & tenebrarum interuentu niger & obscurus: per se enim nec splendidus, nec obscurus est, sed omni figura, omniúmque colorum specie imbuitur: & ad omnium rerum, quas suscipit, motum se accommodat.* 76.

Cur aëris mentio fieri omissa à Moyse?

Nyssen.

In Genealogia Saluatoris Dauid semel, iterúmque Rex nuncupatur, Salomon ne vna quidem vice: *Ipse autem genuit Dauid regem, Dauid autem Rex Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ, Salomon autem genuit Roboam*: Matth. cap. 1. vers. 3. Ecce bis nominatur Dauid, & semper diadematus &; sceptriger: ecce & bina de Salomone mentio verùm absque regiis titulis: an non amplissimum Salomonis imperium supra omnes qui præcesserunt Monarchas, supra subsequentes? nam dominabatur à mari vsque ad mare habens omnia regna à flumine terræ Philisthim vsque ad terminum Ægypti: quare igitur regia non insignitus appellatione? Auctor de Mirabilibus sacræ Scripturæ fatetur quidem paterna ditione maius fuisse imperium Salomonis, at omissum de corona sermonem, *quia Salomon* (inquit cap. 3.) 77.

Matt. 1. v. 3.
Cur in Genealogia Saluatoris, Dauid Rex nuncupatur, non autem Salomon.

hæreds

hæreditario iure possedit regnum ; At quid si iure successionis tantùm ? an non legitimus omninò titulus?nonne ita plerique orbis Monarchæ Reges fiunt ? Sanè quanquam diuino oraculo translata ex domo Saulis in Iudæ tribum ad Dauidem regnandi potestas, vt tamen actu & reipsa ius daret populis, & throno purpura ornatus sederet, bello prælijsque consequutus : itaque labor fuit plurimus regnauisse vt scitè expendit Augusti-
August. nus in titulum Psalm. 51. *Cum ergo Dauid Deus elegisset* (ait) *& prædestinasset ad regnum, noluit & ipsum Dauid antè regnum tenere quàm primò a persequentibus liberaret ; vt etiam in hoc figuraret nos, id est corpus eius, cuius corporis caput Christus ; porrò enim seipsum caput nostrum sine primo peracto labore in terra, in cælo regnare noluit ; neque leuare sursum corpus, quod deorsum accepit nisi per tribulationis viam : quid audent membra sperare capite suo magis se posse esse felicia* ? Hoc ergo discrimen inter Salomonis & Dauidis regnum ; quòd à Dauide parta gloria propriæ industriæ opus extiterit ; concessa maiestas Salomoni alienis debebatur sudoribus, nimirum paternis ; Qui igitur de aliena splendescit diligentia, in quam ipse laborando non contulerit, regis specioso minuetur titulo ; Qui autem suis meritis solium conscendit non emendicatis externis subsidiis, *bis Rex* nominetur, quoniam in geminatione, emphasis est magna; quo pacto bis felicem appellamus eum, qui summè fortunatus sit.

78. Iussus à Domino Helisæus Iehu filium Namsi Regem vngere super Israël Reg 3. cap. 19. vers. 16. at quem in finem ? videlicet, vt illatam iusto Naboth crudelem necē ab Achab, Iezabele coniuge instigante vlcisceretur, quod Reg. 4. cap. 9. fusè declaratum : peregit strenuè Iehu, visumque Numen omninò approbare ; nam in-
Reg. 4. c. 9. quit ibidem cap. 10. vers. 30. *Quia studiosè egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel*, benè ista omnia; sed ecce nodus magnus apud Osæam cap. 1. vers. 4 *& visitabo sanguinem Iezrahel super domum Iehu, & quiescere faciam regnum domus Israel* : Visitabo, hoc est puniam, visitare nam-
Visitare in Scripturis idem quod supplicium inferre. que Scripturarum phrasi, idem quod supplicium, & tribulationem inferre sed quomodo inflicturum se mala denunciat ob sanguinem effusum in agro Iezrahel ? nónne enim hic erant eorum, qui de domo Achab, illis enim in aruis canes comederunt carnes Iezabel mulierum nequissimæ? Verùm hoc factum à Numine collaudari paulò anteà perspeximus : non autem laudando approbasset vituperarinne & supplicio dignum magis; germaniorem huius quæstionis concordiam de idololatriæ fortasse pœna, quam Iehu non sustulerat, lege apud Cyrillum Alexandrinum in Osæam, & de recentioribus nostrum A lapide ; nunc morem geramus Ruperti cogitationi, quam amplexati Vatablus & Antonius Fernandez super hac visione Osææ ; putant igitur Iehu contra Achabi stirpem sæuiisse specie quidem solùm diuini numinis, & obedientiæ iussorum cælestium : at reuera ambitione & cupiditate regni : oppalliabatur itaque Religionis titulo imperandi latens ardor : Quoniam igitur ausus est velut ex ea superbire gloria, quæ non competebat, & pietatem facere, Deique honoris zelum, dominandi humanam libidinem, denique quo carebat suffurari encomium ; propterea vitio de-
putatum quod ab eo gestum : quia etsi substantia non errauit præcepti, circunstantia tamen laudem eius maculauit desiderij regnatus: *Quia Iehu* (inquit Rupertus) *non veraciter Zelo Dei paruit: sed propriæ cupiditati vt regnaret, seruiuit : rectè ipse reputatur inter interfectores Naboth.*

Iehu nō veraciter zelo Dei, sed propria cupiditati paruit. Rupert.

79. Exasperatur contra Eliam Achab, & dicit illi: *Tu ne es, qui conturbas Israel?* Reg. 3. cap 18. v 18. Reg 3. 18 v. 18.
vide quàm animosè tyranno Propheta respondetit : *Non ego turbaui Israel, sed Tu & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini*, &c. nescio qua maiori fiducia cum plebeio quouis sermocinaretur Vates : an latet Regem esse ? quòd si suprema fungi potestate satis cognitum est, cur non formidat & reueretur ? Chrysostom. hom. 8. ad populum ait : quasi scenicum & theatralem Regem à se conspectum putasse Heliam, ideò tanquam vulgari cum homine seueriùs loquutum: prodit quidem in scenam ex Tragicis quispiam, virga, diademate, & purpura insignitus : nemo ex spectatoribus consurgit, nemo poplitem inflectit, & adorat : nempè sciunt laruam esse atque fictionem solùm, abscondi externis sub notis ne mediocriter nobilem aliquem : itaque despiciunt vsurpatos honores sine iure & titulo aliquo, iam verò Achab licet dominatu, fastúque Rex, sed non regius ornatus in amictu solùm, in palatio, & satellitibus, verùm in clementia, æquitate, cæterisque virtutibus: quibus cum careret, tigride inhumanior redditus, & sanctorum persecutor factus, arbitratus est imperij repræsentationem ementitam : aspernatus est proinde velut in eis gloriantem, quæ propria non erant, & aliena atque indebita affectantem : *Non spectabat diade-
ma* (inquit præfata hom. Chrysostomus) *& exte-* Chrysost.
riorem Regis apparentiam, sed animam sordibus indutam, squalentem: & ipsum intuitus captiuum esse & vitiorum seruum, ipsius principatum contempsit: etenim tanquam in scena, sed non in veritate Regem sibi cernere videbatur.

Latere voluit diuinitas, neque splendidè tamen occultatur, *sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo*, ad Philip. c. 2. v. 7. hoc vt do- 80.
Phil. c. 2. v. 7. ceret Apostolus, præmisit de Christo, *qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, &c. quibus verbis insinuauit, abscondi sub lineamētis humanis infinitam Deitatis maiestatem : quorsum præoccupat ita aduertere? Scilicet ne quis videns Iesum cum aliena forma suspicaretur ex non proprijs voluisse fulgere: monet igitur Paulus externam figuram humilitatis esse atque miseriarum intùs omnium præstantissimarum dotum thesaurum inæstimabilem : pudor igitur non est foras apparere humilem eum qui nobilissimus, splendidissimúsque reipsa sit: imò commendatio est maxima voluisse sponte deprimi : nam singulariter Plinius in Traiani laudatione : *cui ad augendum fastigium nihil superest, hic vno modo crescere potest, si se ipse submittat securus magnitudinis suæ: neque enim ab vllo periculo fortuna Principum longius abest, quàm ab humilitate:* Quandonam itaque rubor & verecundia est alienæ figuræ assumptio ? nimirum, cùm vilis & obscurus quispiam est, & vt gloriosus appareat, externis induitur: tunc enim fraude detecta, magis quam vnquam antea contemnitur, vt qui cùm plebeius esset, ex aliorum spolijs nobilis

Suiipsius abnegatio spontanea, est maxima commendatio. Plin.

vestibus.

censeri tentauerit; aliter *Non rapinam arbitratus est*, &c. Suppono autem cum non paucis, Apostolum loqui de adoratione Seruatoris vbicumque communibus rationalium plausibus vt in nomine Iesv omne genuflectatur cœlestium, terrestrium & infernorum; Quam tantam celebritatem sudoribus & Cruce assequutus sit; modò etiam illorum sententiæ adhærendum, qui *rapina* vocabulo denotari arbitrantur, non quod marte & industria adquisiuerit aliquis, sed quod ex alienis diuitiis contigerit, vt cùm Principum liberalitate dona in theatris spargebantur in plebem; & auro argento, veste quis præter omnem expectationem casu repentè locuples factus sit; asseri ergo, quam Christus gloriam adeptus sit *rapina* haud similem existimandam, hoc enim esset Christum diuitem redditum cogitasse ab aliena pompa; & licet in rapinæ dicta significatione nihil iniustum, quòd possessor non sit inuitus; Iesv tamen quasi generositati repugnat gloriosum prædicari ab alieno splendore, qui non merito & sudoribus, sed externæ debetur munificentiæ; hinc ad Pauli sententiam colludens Isidorus Pelusiotta lib. 3. epist. 322. *Id quod cum laboribus, ac sudoribus paratum est, quamuis alioquin exiguum sit, iucundius, ac suauius existit, quod autem casu, ac sponte contigit, etiamsi magnum sit, in contemptum facilè venit.*

Prisca Principum in plebem liberalitas.

Pelusiotta.

81. Obiturus Ioseph seriò domesticos commendauit, cùm ex Ægypto ascenderent, ossa eius secum vt asportarent, nec inter Ægyptios quoquo modo relinquerent Genes. cap. 50. vers. 24. quam ob rationem tam enixè suos deprecatus sit aliam in regionem transferrent? Mos erat Ægyptiis, quemadmodum & aliarum Prouinciarum mortalibus, viros præstantiores, à quibus eximia in Rempublicam beneficia, apothesi post fatum donare, & inter numina cœlestia computare; cùm igitur Iosephi summa industria Ægyptij fame per septennium liberati, præsagiebat tantam in dementiam prolapsuros, diuinos vt honores creaturæ tribuere non vererentur; hanc igitur vt gloriam subterfugeret vir iustissimus, præcepit ossa asportari: quid enim sineret Ioseph mendacio se coli; surripi Deo pateretur venerationem? extinctus immeritis frueretur honoribus qui viuus nunquam admisit nisi quod promereretur? Auctor de Mirabilibus sacræ Scripturæ lib. 1. cap. 15. *Ioseph ergo vt vir propheticus prauidit quòd Ægyptiorum gens idololatria dedita ipsum qui de famis periculo eos liberasset aliquando adorare vellent, quod & fecerunt: nam bouis simulachrum iuxta sepulchrum Ioseph, eò quòd Bos viro in agriculturam cooperatur, posuerunt: Ne ergo Ioseph Ægyptiorum succumberet idololatria, profectionem filiorum Israel prauidens dixit: visitabit vos Deus, & efferte ossa mea hinc vobiscum.*

Ægyptiorum mos, viros insignes, post fatum inter Deos computare.

Ioseph Patriarcha respuit Diuinos honores.

Auctor de mirab. sacræ Scripturæ.

PER

PERORATIO AD VIRGINEM Deiparentem.

SED vnde orsa est Oratio mea,(ethologicam significo,& quæ mysticis immo- 82.
rata est considerationibus,)illuc reuertatur;Nunc vltimùm te salutat calamus
Cœlorum Regina multùm inclyta; à te principium , tibi desinit, apud te
requiescit: Debui ob plurima fecisse ; Memini Apollonium lib.6. cap. 6. Apollon.
referre de primo Phœbi templo,constructum exiguum fanum,apibus ceram quasi glu- *Phœbo tēplum apes struxêre. & volucres*
tinum,volucribus plumas congerentibus; Indicarunt faceto commento Poëtæ, & fa-
bularum structores,studiorum adiumenta , ceram de qua lucerna , qua noctem fallunt
eruditi;plumas è quibus Notariorum calami,qui scribunt & exarant,quorum beneficio
viuit in ætates fragile verbum,Apollini Musarum Deo,tanquam vectigal speciali iure
obæratum,pendi oportere; Cui enim inter Cœlites potiùs? Imò cui sine Apollinis in-
iuria? Habeat sagittas,& gladium,& loricam & cassidem, & tubas Mars inexorabilis;
suspendantur Triptolemo vomer,& ligo,& trulla; dedicentur Baccho falces,& graue
in torcularibus lignum; sed Phœbo tantùm lucerna,& calamus : O tibi hæc foliola ru-
dis ingenij monimenta , has scedas lituris passim obsignatas, Virgo intemerata ; Tu
scientias regere,tu promouere iussa , tibi doctrinarum Præsidi eruditionis quæcunque
hæc pignora ; Quid? Nunquid aberrauimus? Certè & ex doctrinæ symbolis Filius tibi MARIÆ
vestem decoris fabricauit in die lætitiæ cordis tui postquàm in Olympum transsumpta *vestis ex*
es; nam attollens oculos Ioannes,& amictus pulchritudine conterritus erupit in lauda- *doctrinæ*
tionis vocem, Apocal.cap. 12. *Signum magnum apparuit in cælo; mulier amicta Sole,& Luna sub* *symbolis.*
pedibus eius,& in capite eius corona stellarum duodecim Superuacaneum est probasse,Solem & Apoc.12.
Dianam ingeniorum characteres esse,quando Phœbus Musarum Pater , eiúsque soror
eadem quæ Minerua ; At certè & Daniel de astris,& cœlorum ambitu; *Qui autem docti* Dan.12.
fuerint,fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in per-
petuas æternitates. cap. 12. vers. 3. Quoniam igitur per te splenduerunt artium,atque di-
sciplinarum Coryphæi , & quecunque varia cognitio erudiuit , te iidem in supernis
morantem circundant , tuum coronant verticem, ad tuas obuoluuntur plantas; &
quemadmodum Phœbo de volucrum , de apicularum donis cella confecta est , quia
munera illa sapientiæ deseruirent , quæ ab Apolline natiuitatem traxit ; sic tibi de
scientiarum Principibus tiara,tibi stola,tibi calceamenta conflata : Tibi Paulus neuit,
tibi Ioannes,tibi Marcus ; te vestit Augustinus , te Hieronymus, te Thomas , & omnis
nitidioris Scholæ medulla ; patere inter aurata fila,vt & hoc nostrum leuidense stamen
angulum occupet aliquem ; subeant inter magnificas oblationes auri,argenti,hyacin-
ti, purpuræ , bissi , de quibus & Tabernaculum Domini , & Sacerdos eius cooperien-
dus, porrecti caprarum pili , Exod. cap. 35. vers. 6. neque despecti ; sint nostra vel de Exod.35.
ciliciniis sagis ; numerentur inter postrema ; tantùm non à te reiiciantur ; in hoc con-
cupiscit, & deficit anima nostra.

Sed quòd apud te mansionem faceremus post diei & æstus pondus,incitauit quoque 83.
magni Creatoris exemplum; Quis ille dies,quem sanctificauit , in quo feriatus est ab
omni opere,quod patrarat,nisi tu? Et benè quidem in diebus aliis vesperæ,atque matu-
tinarum horarum fit mentio ; in Sabbatho illo magno nihil crepusculosum , nihil aut
de nocte exoriens,aut in occasum properans , totum conspicuum atque radiosum est; MARIÆ
quæ est ista lux tam grandis tenebrarum nescia , nisi tu scientiarum perfectissima Ma- *dulcis ac-*
gistra,in qua nullus error,nullæ ignorationis vmbræ , quantùm puræ creaturæ suffert *quiescendi*
capacitas? In te igitur,quam Sabbathum præfigurabat, requieuit Numen post absolu- *locus.*
tum mundi opificium desertis Angelis,atque hominibus,cæteráque fabrica sua ; Dicat
ex familiaribus,& Mystis tuis Cardinalis Damianus serm.de Annunciatione ; *Cùm enim* Damian.
fecerit Deus omnia opera sua valde bona , hoc meliùs fecit,consecrans sibi in ea reclinatorium aureum,
in qua sola post tumultus Angelorum,& hominum reclinaret , & requiem inueniret ; Quod igitur
sibi Creator non fessus solatium amauit post Hexameri operationem,hoc ego citò las-
satus in ipso vigiliarum limine dilexi, sperans sub vmbra illius , quam desideraueram;
sic recreatas iri vires, vt quanquam per vastam Epithalamij planitiem quadraginta die-
bus,& quadraginta noctibus currendum sit , in fortitudine solatij huius ambulemus
hilares , & perueniamus ad montem Dei Horeb , montes illos certè aromatum , ad

quos

quos vt ascendat, capreæ, hinnulóque ceruorum assimilatus sponsus, dilecta hortatur sub exitu Hymenæi.

Laborum optimum, quod in fine est.

84. Fuit & occasio, vt sub finem lucubrationum potiùs, quando pausandum erat, dedicationem facerem; quoniam tali Reginæ optima deferenda erant; Didici à S. Abele: Optimum autem id est, vbi requiescit laborans: Quis Rex dierum in illo primordiali septiduo? num quando cete grandia creata sunt, vel cùm terra germinare iussa, aut cœli ornati sunt? vel tum quidem, cùm sublime animal homo productus de limo? Vicit sanè omnium horum gloriam dies ille sanctificatus, in quo vacauit Omnipotens à factura manuum suarum; hic ille inter dies antesignanus, hic festorum principium, hic temporum corona, hic denique Sabbathum Sabbathorum; Splendidè August. lib. 4. de Genesi ad literam, cap. 14. *Deus, nec cum creauit, defessus est; nec cùm cessauit, refectus; sed nos voluit per Scripturam suam ad quietis exhortari desiderium; intimando nobis, eum diem se sanctificasse, in quo quieuit ab omnibus operibus suis, tanquam & apud ipsum, qui nihil in opere suo laborat, plùs quies, quàm operatio valeat*; Quando igitur id præstantius sit, quod metam adfert laboribus; afferat autem quietem vltima periodus; hanc tibi consecrare particulam, *Mater Creatoris*, decebat, cùm tuis altaribus apponere nisi quod optimum sit, reuerentia vetat.

August.

Doctorum piorum lucubrationes quàti MARIA faciat? Apoc. 12.

85. At dubitaremus te & quidem *in finem* qui amoris probator est, Patronam adsciscere; cùm tu Doctorum lucubrationibus tantùm deferas, vt super caput imponas; *Et in capite eius corona stellarum duodecim*, ait Ioannes Apocal. cap. 12. Ecce iacet Ecclesia, quam Luna repræsentat, sub pedibus; & stellæ, qui Doctores sunt, verticem occupant; Sed vnde scierit astris cingi frontem Euangelista, cùm fateatur Sole amictam esse mulierem? neque enim coram Phœbo sydera apparent, aut dignoscuntur? Nimirùm id consequuntur eruditi, vt si ad MARIAM accedant, geminetur splendor ipsorum, tantùmque fulgeant, quantùm nec Apollo, cùm ardentissimus est, obscurare valeat: Certè gloriosa conspiceretur MARIA absque Scriptoribus, illorum sine ea diminuta fuisset claritas; si tamen claritas, & non magis caligo & horror: Venustè Bernardus serm. 2. de Natiuitate Virginis, ad nominata Apocalypseos verba; *Dignum planè stellis coronari caput, quod & ipsis longe clariùs micans, ornet eas potiùs, quàm ornetur ab eis*; Stellarum fortuna est, quòd vertici incumbant sacrato; manebat formosum caput quanquam desint; illæ squalidæ, & deformes, nempe, ornat eas potiùs, quàm ornetur ab eis: ergo non te quærimus sed nos, *ô celsa Parens*, dum pro te, atque ad te scribimus: trahit nos post te non odor vnguentorum tuorum, sed emolumenti nostri; suffers tamen atque dissimulas mitis & clemens Domina; & quasi purissimus, atque omnis lucri contemptor esset affectus noster pretiosissimo throno reponens stellas, ingenij scilicet monuméta; nimirũ fronte, & temporibus.

Bernard. *Qui de MARIA fuis in hoc commodis prospiciunt specialiter.*

86. Taceo beneficia: tam enim liberalis es vt & me etiam tua comprehendat munificentia: Non erit superba hæc gloriatio, de qua & malis iactari liceat; *Quemadmodum enim Sol iste* (loquitur Bern. serm. de verbis Apocalypsis, *Signum magnum*, &c.) *super bonos, & malos oritur indifferenter; sic ipsa quoque præterita non discutit merita; sed omnibus se exorabilem, omnibus clementissimam præbet, omnium denique necessitates amplissimo quodam miseratur affectu*; Et quidem per omnem vitam tua in nos largitas; specialiter tamen viginti, quibus hunc primum studiorum parturiuimus fœtum, mensibus: nam deerant vniuersa ferè, quæ solatium afferre consueuerant, & imprimis otium atque Bibliotheca, quæ prompta & ad manum: Superauit, quod impossibile videbatur te propitiante, labor, si non felix, contumax sanè; vtinam Filij tui honoribus subseruiens, tuis, Ecclesiæ sanctæ; O præmij nimium! ô meliori reseruandam calamo ter beatam sortem! Tu meus subsiste, & circunquaque diffusum orbem modò contingat in omnem oram penetrare, Bernardi similibus extremùm alloquere verbis, quibus ille ad calcem homiliarum super *Missus est*; *Propylæum Cantici Canticorum Salomonis efformaui, sicut potui; nec ignoro, quòd non omnibus placebit; sed scio me ob hanc rem multorum fore indignationi obnoxium, & aut iudicabor superfluus, aut præsumptor, quòd, videlicet, post Patres, qui hunc ipsum locum plenissimè exposuerunt, rursus in eodem nouus Expositor ausus fuerim mittere manum; Sed si quid dictum est post Patres, quod non sit contra Patres; nec Patribus arbitror, nec cuiquam displicere debere; vbi autem dixi, quod à Patribus accepi, dum sic absit typus præsumptionis, vt non desit fructus deuotionis, patienter audiant de superfluitate causantes: si verò peccaui, quòd propriam magis ex hoc excitem deuotionem, quàm communem quæsierim vtilitatem; potens erit pia Virgo apud suum misericordem Filium, hoc meum excusare peccatum; cui hoc meum qualecunque Opusculum deuotissimè destinaui.*

Bernard.

Bernard.

OMNIA SACROSANCTÆ MATRIS ECCLESIÆ correctioni substernimus.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM
quæ in hoc Anteloquiorum Volumine continentur.

A, designat Anteloquium. N, numerum marginalem. Sequentium vero numerorum prior paginam, posterior columnam demonstrat.

A

Catho

Deus

Ecclesiam

In

Hierony

Iudæi

Malum

EEe 3 Cum

Prisca

Quadriga.

Schola.

Samaria.

Samfon.

Samuel.

Sancti.

Sanctum Sanctorum.

Sanedrin.

Sanguis.

Sapientes.

Sapientiæ Liber.

Sara.

Scriptura

Sichma.

Triticum.

Virgines

FINIS